

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sagıp ATLI

Danışman
Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

MANİSA-2016

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 25/02/2016 tarih ve 7/Ek4 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Sagıp ATLI'nın "Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir İnceleme" Konulu tezi incelenmiş ve aday 30/03/2016 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ^(Dokeman) 90... Dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

BAŞKAN

Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

ÜYE

Prof. Dr. Metin EKİCİ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÇANDIR

ÜYE

Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Gürol PEHLİVAN

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “*Türkiye’deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir İnceleme*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/03/2016

Sagıp ATLI

İmza

ÖZET

TÜRKİYE’DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Çalışmamızın konusunu, Türkiye’deki “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*” oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar hem geleneksel sözlü kültürün taşıyıcısı hem de bir eğlence biçimi olarak gelen sohbet toplantıları, özellikle uzun kış gecelerinde insanların bir araya gelerek belirli kurallar çerçevesinde hoşça vakit geçirmesini ve toplumsal dayanışmayı sağlayan sosyal bir organizasyondur. Çalışmamızın amacı, Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının sözlü kültür ortamındaki yerini, yapısını ve güncel durumunu ortaya koymaktır. Geleneksel sohbet toplantılarının gelişen teknolojik gelişmeler neticesinde kitle iletişim araçlarının gölgesinde kaldığı, küreselleşmenin dayattığı tek-tipleşen kültür karşısında kendisini muhafaza edip yeni nesillere aktarılamadığı, günümüzde aktif olarak devam eden bölgelerdeki toplantıların zamanla icrâ zeminini kaybetmekle yüz yüze kaldığı bir ortamda, böyle bir çalışmayla geleneğin kayıt altına alınarak korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması amaçlanmaktadır.

Araştırmamız, geleneksel sohbet toplantıları üzerine genel bir çalışma olmasından dolayı geniş bir alanı kapsamaktadır. Derleme sahamız il, ilçe ve beldeler olmak üzere farklı yerleşim birimlerini içine almaktadır. Çalışma alanlarımız; Konya, Akşehir (Konya), Kastamonu, Tosya (Kastamonu), Gerede (Bolu), Mudurnu (Bolu), Gümüşhane, Tokat, Üzümlü (Tokat-Erbaa), Mardin, Kızıltepe (Mardin), Diyarbakır, Şanlıurfa, Elazığ, Gaziantep, Afyonkarahisar, Sandıklı (Afyonkarahisar), Kütahya, Simav (Kütahya), Ankara, Keskin (Kırıkkale), Antalya, Bursa, Çankırı, Balıkesir, Pamukçu (Balıkesir-Altıeylül), Dursunbey (Balıkesir), Kemaliye (Erzincan), Isparta, Sücüllü (Isparta-Yalvaç), Kula (Manisa), Yozgat, Denizli, Aksaray, Çorum, Sivas, Boyabat (Sinop), Havza (Samsun), Karabük, Adıyaman ve Edirne’den oluşmaktadır.

Çalışmamız sırasında malzemenin toplanabilmesi için *gözlem (katılımcı gözlem ve dışarıdan gözlem)*, *görüşme (mülakat)*, *kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma* teknikleri çerçevesinde sahada derleme metoduna başvurulmuştur. Geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan çalışmalarla ilgili verilere ise kütüphane araştırması esnasında yazılı kaynaklardan ya da internet veri tabanlarından ulaşılmıştır. Derleme

çalışmaları boyunca veri toplayabilmek için ses kayıt cihazı, dijital fotoğraf makinesi, video kamera, tiripot, harici bellek, pil ve görüşme defteri kullanılmıştır.

Bu çalışma, Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının metin ve bağlam merkezli olarak incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma; giriş, dört bölüm, sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümü, “*Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı*”, “*Araştırmanın Yöntemi ve Kuramsal Yapısı*” ve “*Terimler*” başlıklarından meydana gelmektedir. Tezin birinci bölümü “*Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantılarının Yörelere Göre Yapı İncelemesi*” adını taşımaktadır. Bu başlık altında farklı isimdeki toplam yirmi sohbet geleneği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümü “*Türkiye'deki Geleneksel Sohbet Toplantılarının Genel Özellikleri*” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında sohbet toplantılarının yapısı; üyeleri ve yönetim yapıları, katılma şartları, kuralları, zaman, mekân, oturma düzeni, giyim-kuşam âdâbı, sohbet, yiyecek ve içecekler, mahkeme/ceza, toplantı çeşitleri ve eğlence şekilleri başlıklarında incelenmiştir. Tezin üçüncü bölümü “*Geleneksel Sohbet Toplantılarının İşlevleri*” ismini taşımakta olup altı alt başlıkta ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümü “*Modern Dünya ve Geleneksel Sohbet Toplantıları*” adını taşımaktadır. Tezin sonunda, sonuç, kaynak kişi listesi, bibliyografya, sözlük ve ekler (soru kâğıdı örneği, şekiller, tablolar, fotoğraflar ve harita) yer almaktadır.

Bu çalışma sonucunda, Türkiye'nin farklı bölgelerinde aynı, benzer ya da değişik isimlerle bilinen sohbet toplantılarının gelişimi ve güncel durumu, icrâ düzeni, genel özellikleri (üyeleri ve yönetim yapısı, katılma şartları, kuralları, zaman, mekân, oturma düzeni, toplantı çeşitleri, giyim-kuşam âdâbı, yiyecek ve içecekler, mahkeme/ceza, eğlence şekilleri), işlevleri ayrıntılı ve örnekleriyle birlikte bir bütün içerisinde ortaya konulmuştur. Sohbet toplantıları, Somut Olmayan Kültürel Miras çerçevesinden değerlendirilmiş, derneklerin ve medyanın bu geleneğin sürdürülmesi ve tanıtılmasındaki katkısı üzerinde durulmuştur.

ABSTRACT

A REVIEW OF TRADITIONAL SOHBET MEETINGS IN TURKEY

The subject of our research constitutes “the traditional sohbet meetings in Turkey.” Sohbet meetings both bearer of oral traditional culture as well as a form of entertainment from the past to the present is a social organization especially during the long winter nights coming together to spend a pleasant time and provides social solidarity. The aim of our research, is to reveal the place of traditional oral culture sohbet meeting in Turkey, the structure and the current status. Traditional sohbet meetings that remained in the shadow of the mass media as a result of the technological development, preserving itself against single-typified the culture imposed by globalization can not be passed on to new generations, today actively continue meetings in the regions ongoing schedule execution ground lost to face in an environment faced by the protection shall be recorded in tradition with such work is intended to promote and transferred accurately to next generations.

Our research covers a wide area due to a general study to traditional sohbet meetings. Our guide field is located in different districts and towns, including settlements. Our study area encompasses different settlements including cities, counties and towns. Our research consists of Konya, Akşehir (Konya), Kastamonu, Tosya (Kastamonu), Gerede (Bolu), Mudurnu (Bolu), Gümüşhane, Tokat, Üzümlü (Tokat-Erbaa), Mardin, Kızıltepe (Mardin), Diyarbakır, Şanlıurfa, Elazığ, Gaziantep, Afyon, Sandıklı (Afyon), Kütahya, Simav (Kütahya), Ankara, Keskin (Kırıkkale), Antalya, Bursa, Çankırı, Balıkesir, Pamukçu (Balıkesir-Altıeylül), Dursunbey (Balıkesir), Kemaliye (Erzincan), Isparta, Sücüllü (Isparta-Yalvaç), Kula (Manisa), Yozgat, Denizli, Aksaray, Çorum, Sivas, Boyabat (Sinop), Havza (Samsun), Karabük, Adıyaman, Edirne.

Field of guide method is applied within the framework of observation (participant or outside), interview, guide and resource people to collect materials during the research. The data about the research of traditional sohbet meetings done from the written sources or internet databases during the library research. To collect data during the research used voice recorder, digital camera, video camera, tripod, external memory, battery and interview notebook.

This research is prepared to investigate as text and context-based of traditional sohbet meetings in Turkey. Research consists of input section, four chapters, results and additional. The input section of our research consist of “The subject, field and purpose of Research”, “Research Method and Theoretical Structure” and “Terms”, “Research method” and “Terms” titles. First section in our thesis is named of “traditional sohbet meetings” structure examined according to fields. It focused on total twenty different names in sohbet meeting under this heading. In the second section, there is a “general characteristics of sohbet meetings in Turkey” title. In this title, the structure of sohbet meetings; the members of meetings and management structures, conditions of participation, rules, time, venue, seating arrangement, clothing, meeting, drinks and foods, fine, meeting types, functions of entertainment are examined. Third section is “the functions of traditional sohbet meeting” and it includes six titles. In the last section of reseach, is named “Modern World and Traditional Sohbet Meetings”. At the end of the thesis, result, resource person list, bibliography, dictionary, additional (sample question paper, shapes, tables, photograhs and map) are included.

As results of this research, in different regions of Turkey sohbet meeting is known as similar or different names. It’s development and current status, executive order, general haracteristics (members and management structure, conditions of participation, rules, time, venue, seating arrangements, meeting types, clothing etiquette, food-drinks, fine and functions of entertainment) has been demonstrated in a whole with detail and examples. Sohbet meeting is evaluated in the framework of intangible cultural heritage. It focused on valuable assistance of associations and the media to introduce and continue this tradition.

ÖN SÖZ

İçinde bulunduğu coğrafi yapı ve tarihsel geçmişi itibariyle zengin bir kültüre sahip olan Türkiye’de, kültürel ürünlerin yaşatılması, devamlılığının sağlanması ve yeni kuşaklara doğru bir şekilde aktarılabilmesi için “dost meclisleri” ve “sohbet toplantıları”nın oldukça büyük bir işleve sahip olduğu bilinmektedir. Ortaya çıkış noktası itibarıyla aynı kaynağa dayanan sohbet toplantıları, zamanla buldukları bölgelerin yerel değerlerini de bünyelerine katmışlardır. Buna bağlı olarak bu meclisler ve sohbet toplantıları çeşitli bölgelerde bazı biçim ve kavram farklılıkları ile değişik ya da benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır.¹

Yirmi birinci yüzyılın getirilerine bağlı olarak radyo, televizyon, internet, telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bunlara paralel şekilde ortaya çıkan farklı eğlence sektörleri, geleneksel kültürün icrâ zeminini de zamanla ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bazı geleneksel yapılar, kendilerini çağın şartlarına uyarlayarak/güncellenerek sürerliliğini devam ettirirken bir kısmı ise zamanla uygulama dışı kalmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan geleneksel sohbet toplantıları, UNESCO tarafından 2010 yılında “Somut Olmayan Kültürel Miras” adı altında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi’ne dâhil edilerek koruma altına alınmıştır.

Uluslararası platformda tanıtılarak koruma altına alınan geleneksel sohbet toplantılarının, sözlü kültür ortamındaki yerini, yapısını ve güncel durumunu ortaya koymak bu çalışmanın hedeflerindedir. Geleneksel sohbet toplantılarının gelişen teknolojik gelişmeler neticesinde kitle iletişim araçlarının gölgesinde kaldığı, küreselleşmenin dayattığı tek-tipleşen kültür karşısında kendisini muhafaza edip yeni nesillere aktarılamadığı, günümüzde aktif olarak devam eden bölgelerdeki toplantıların zamanla icrâ zeminini kaybetmekle yüz yüze kaldığı bir ortamda, böyle bir çalışmayla geleneğin kayıt altına alınarak korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının metin ve bağlam merkezli olarak incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, giriş, dört bölüm, sonuç ve eklerden oluşmaktadır.

¹ Selami Fedakâr, “Dursunbey Barana Geleneği”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, s. 21.

Giriş bölümü, “*Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı*”, “*Araştırmanın Yöntemi ve Kuramsal Yapısı*” ve “*Terimler*” başlıklarından teşekkül etmektedir. Araştırmanın yöntemi bahsinde, ilk önce alanla ilgili olarak yapılan ön hazırlık hakkında bilgi verilmiştir. Ardından yapılan çalışmalarla ilgili ön hazırlık başlığında ise konuyla ilgili olan kitaplar, tezler, makale ve diğer yayınlar hakkında açıklama yapılmıştır. Bu bölümde, konumuzla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan çalışmalar incelenerek bunlar arasından öne çıkan yayınlar tercih edilmiş ve popüler tarzda kaleme alınanlara ya da mükerrer olanlara yer verilmemiştir. Kaynak kişi grubu başlığında alan araştırmasında bilgilerine başvurduğumuz kaynak şahıslar hakkında ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Teknik ve araçlar kısmında ise derleme esnasında malzemenin toplanabilmesi için başvuru teknikler ve kullanılan araçlar açıklanmıştır. Kuramsal yapısı başlığında çalışma boyunca kullanılan kuramlar hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Terimler başlığı altında, geleneksel sohbet toplantılarının mahallî isimleri, sohbet toplantılarıyla ilgili kavramlar, Ahilik ve geleneksel sohbet toplantıları üzerinde durulmuştur.

Tezin giriş bölümünde, derleme yaptığımız yerlerin tarihî ve coğrafi yapısı hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyip sadece isimleri zikredilmiştir. Bunun sebebi ise araştırmamızın yaklaşık olarak kırk sekiz bölgeyi kapsamından dolayı verilecek olan bu bilgiler tezin hacmini gereğinden fazla artıracak olmasıdır.

Tezin birinci bölümü “*Türkiye’deki Geleneksel Sohbet Toplantılarının Yörelere Göre Yapı İncelemesi*” adını taşımaktadır. Bu başlık altında farklı isimdeki toplam yirmi sohbet geleneği üzerinde durulmuştur. Derleme ve araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler ışığında her sohbet toplantısı kendi içerisinde “Gelişimi ve Güncel Durumu, Genel Özellikleri ve İcrâ Düzeni” olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır. “Genel Özellikleri” başlığında ise “Üyeleri ve Yönetim Yapısı, Katılma Şartları, Kuralları, Zaman, Mekân, Oturma Düzeni, Toplantı Çeşitleri, Giyim-Kuşam Âdâbı, Yiyecek ve İçecekler, Mahkeme/Ceza ve Eğlence Şekilleri” incelenmiştir. Bu inceleme esnasında yapılan derlemeler neticesinde elde edilen veriler ve yazılı kaynaklarda yer alan bilgiler birlikte kullanılmıştır. Bu şekilde hem metin hem de bağlam merkezli olmak üzere ortak bir çalışma ortaya konulmuştur.

Türkiye’de aynı ve benzer isimler adı altında yapılmış ya da hâlâ devam ettirilen sohbet toplantıları bu bölümde aynı konu başlıkları altında numaralandırılarak verilmiştir.

Tezin hacimli olmasından dolayı sohbet gruplarının yapılarında bulunan türkü, mâni, seyirlik oyunlar, halk oyunları, masal, efsane vb. türlerin metnlerinin hepsi verilmeyip ilgili başlıklar altında sadece isimleri zikredilmiştir. Sadece toplantıların yapısında önemli bir işleve sahip olanların metinleri verilmiştir.

Çalışma içerisinde ilgili bölümlerin alt başlıklarında yer alan türkü, mani vb. metinler, daha farklı ve eski kaynaklarda tespit edebildiğimiz eş metinlerle karşılaştırılarak ortaya çıkan farklılıklar dipnotta belirtilmiştir.

Günümüzde icrâ edilmeyen ve hakkında kaynak kişilerden bilgi toplayamadığımız, sadece birkaç yazılı kaynakta zikredilen sohbet toplantıları da vardır. Bunlar o kaynaklardan hareketle tezimize alınmıştır. Bu yazıların bazılarında çok kısa olmasından dolayı alt başlıklar konulmadan tezimizde yer verilmiştir.

Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri, Uşak-Banaz Yâren Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri ve Van Oturmak Gecesi üzerine derleme yapmak için ilgili kişilerle defalarca irtibat kurulmasına rağmen kaynak kişilerden olumlu yönde karşılık alınamadığı için derleme çalışması gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple bu yerlerle ilgili verilen bilgiler daha önceden yapılan çalışmalardan faydalanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de oda geleneği yaygın olmasından dolayı çalışmamızdaki Oda Sohbetleri başlığı altında, sadece literatürde adı geçen ve çeşitli kaynaklarda bahis konusu edilen yerler hakkında bilgi verilmiştir.

Derleme yaptığımız Yâren Sohbetleri’nin düzenlendiği yerlerde gelenek ve kurallar gereği yasak olduğu için birtakım uygulamaların icrâsını kayıt altına alamadık. Katılmadığımız bölümler, kaynak kişilerin vermiş olduğu bilgiler ışığında ilgili başlıklar altında aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü “*Türkiye’deki Geleneksel Sohbet Toplantılarının Genel Özellikleri*” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında sohbet toplantılarının yapısı; “Üyeleri ve Yönetim Yapıları, Katılma Şartları, Kuralları, Zaman, Mekân, Oturma Düzeni, Giyim-Kuşam Âdâbı, Sohbet, Yiyecek ve İçecekler, Mahkeme/Ceza, Toplantı Çeşitleri ve Eğlence Şekilleri” başlıkları altında incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümü “*Geleneksel Sohbet Toplantılarının İşlevleri*” ismini taşımaktadır. Bu başlık da kendi içerisinde “Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi”, “Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi”, “Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi”, “Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi”, “Ekonomik İşlevleri” ve “Siyasal İşlevleri” olmak üzere altı alt başlığa ayrılarak ele alınmıştır.

Çalışmanın “*Modern Dünya ve Geleneksel Sohbet Toplantıları*” isimli dördüncü bölümünde, ilk önce somut olmayan kültürel miras ve geleneksel sohbet toplantıları hakkında bilgi verilmiştir. Ardından derneklerin geleneksel sohbet toplantılarının sürdürülmesi ve yeniden canlandırılması için yaptıkları çalışmalar ve katkılar üzerinde durulmuştur. En sonunda da sohbet toplantıları ve medya ilişkisine değinilerek kitle iletişim araçlarının bu geleneğin geniş kesimlere tanıtılması ve yaygınlaştırılmasındaki katkısından bahsedilmiştir.

Çalışma; Sonuç, Kaynak Kişi Listesi, Bibliyografya, Sözlük ve Ekler bölümleriyle sona ermektedir. Ekler kısmında, derleme esnasında kullanılan soru kâğıdı örneği, şekiller, tablolar ve fotoğraflar yer almaktadır.

Çalışmam boyunca bana her türlü imkânı sağlayan, sıkıntılı zamanlarımda yanımda olup destek veren ve bu süreçte birçok fedakârlıkta bulunup beni çalışmaya teşvik eden sevgili eşim Tuba Atlı’ya gösterdiği sabır ve hoşgörü için sonsuz teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca maddî ve manevî her türlü desteği sağlayan, zor zamanlarımda her daim yanımda olan başta babam Yusuf Atlı, annem Aynur Atlı olmak üzere bütün aileme minnettarım.

Yapmış olduğumuz tez, kütüphane çalışmasının yanında büyük oranda alan araştırmasına dayandığı için derleme esnasında bilgilerini esirgemeyip paylaşan, bizi yönlendirerek farklı kaynaklara ulaşmamızı sağlayan onlarca kişiyle görüşme yapılmıştır. Burada bütün kaynak şahısların isimlerini zikretme imkânı olmadığı için, verdikleri her türlü bilgi ve gösterdikleri samimi davranışlarıyla bu çalışmada katkısı olan bütün kaynak kişilere teşekkür ederim.

Çalışmamız boyunca farklı bölgelerdeki birçok kaynak kişiye ulaşmamızı sağlayan başta Şener Bulut olmak üzere Mehmet Kara, Ahmet Mengüç, Musa Kaldı, Mahmut Yeşildağ, Ekem Çavuş, Ahmet Nayan, İbrahim Şenbayram, Recep Deneci, Mustafa Yıldırım, Ali Abik, Mustafa Şimşek, Çetin Gökgöz, Yunus Baki Koçak,

Osman Nebioğlu, şahin Kazancı, Necati Yılmaz, şevket Gültekin, Mehmet Ali Abakay, Mehmet Erkoç, şener Özkanlı, Halil Erkek, Beyhan Kızmazır, Recep Çakmak, Ferhat Minareci, Yurdal Demirel, Öğr. Gör. M. Veysi Dörtbudak ve Yrd. Doç. Dr. H. Hadi Bulut'a şükranlarımı sunarım.

Bu çalışma, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2013-041 numaralı proje ile desteklenmiştir. Çalışmamıza maddî olarak verdiği destekten dolayı Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne ve bize bu imkânı sunan üniversite yetkililerine teşekkür ederim.

Yapmış oldukları tezler ve çeşitli yayınlarla bize kaynak imkânı sağlayan araştırmacılara, çalışmam boyunca her türlü teknik destek veren Burhan Sağlam'a, çalışmam esnasında çeşitli katkılarını gördüğüm Dr. Ramazan Ekinci'ye, birçok konuda yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Gürol Pehlivan'a, çalışmalarımnda kolaylık sağlayıp yol gösterici olan Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Çandır'a, konunun seçilmesinde yardımcı olan, engin bilgi ve tecrübeleriyle çalışma boyunca her türlü desteği veren hocam Prof. Dr. Metin Ekici'ye, çalışmamın projelendirilmesinde katkı sağlayan, birikim, tavsiye ve yönlendirmeleriyle tezin son hâlini almasında büyük emeği olan danışman hocam Prof. Dr. Kenan Erdoğan'a teşekkür ederim.

Sagıp ATLI
Manisa, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ.....	viii
İÇİN DEKİLER.....	xiii
KISALTMALAR.....	xxxvi
GİRİŞ.....	1
0.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ALANI ve AMACI.....	1
0.1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
0.1.2. Araştırmanın Alanı.....	2
0.1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
0.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KURAMSAL YAPISI.....	5
0.2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	5
0.2.1.1. Araştırmanın Ön Hazırlık Dönemi.....	5
0.2.1.1.1. Alanla İlgili Ön Hazırlık.....	5
0.2.1.1.2. Yapılan Çalışmalarla İlgili Ön Hazırlık.....	6
0.2.1.1.2.1. Kitaplar.....	6
0.2.1.1.2.2. Tezler.....	17
0.2.1.1.2.2.1. Doktora Tezleri.....	17
0.2.1.1.2.2.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	19
0.2.1.1.2.3. Makaleler ve Diğer Yayınlar.....	22
0.2.1.2. Kaynak Kişi Grubu.....	29
0.2.1.3. Teknik ve Araçlar.....	31
0.2.2. Kuramsal Yapısı.....	34
0.3. TERİMLER.....	36
0.3.1. GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI.....	36
0.3.1.1. Geleneksel Sohbet Toplantılarının Mahallî İsimleri.....	36
0.3.1.2. Geleneksel Sohbet Toplantıları İle İlgili Kavramlar.....	39
0.3.1.2.1. Ateş Gezmesi.....	40
0.3.1.2.2. Barana.....	41
0.3.1.2.3. Birikme Gecesi.....	42
0.3.1.2.4. Cümbüş.....	42
0.3.1.2.5. Ferfene/Erfane/Erfene/Herfene/Harfene.....	42
0.3.1.2.6. Gezek.....	43
0.3.1.2.7. Helebiş.....	44

0.3.1.2.8.	Helva Sohbetleri	45
0.3.1.2.9.	Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi).....	46
0.3.1.2.10.	Kef (Keyif)	46
0.3.1.2.11.	Kızan Odası	46
0.3.1.2.12.	Kürsübaşı.....	47
0.3.1.2.13.	Mehle	47
0.3.1.2.14.	Muhabbet Gecesi.....	47
0.3.1.2.15.	Oda Açma/Yakma.....	48
0.3.1.2.16.	Oturak Âlemleri	48
0.3.1.2.17.	Oturmah Gecesi.....	49
0.3.1.2.18.	Sahaniye Gezmeleri.....	49
0.3.1.2.19.	Sıra Âlemleri.....	50
0.3.1.2.20.	Sıra Eğlencesi.....	50
0.3.1.2.21.	Sıra Gecesi	50
0.3.1.2.22.	Sıra Gezme.....	51
0.3.1.2.23.	Sıra Günü.....	52
0.3.1.2.24.	Sıra Oturması	52
0.3.1.2.25.	Velime (Eyvan) Gecesi	52
0.3.1.2.26.	Yârân/Yâren	53
0.3.1.3.	Ahilik ve Geleneksel Sohbet Toplantıları	56
BİRİNCİ BÖLÜM		69
1. TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ YÖRELERE GÖRE YAPI İNCELEMESİ		69
1.1. YÂREN SOHBETLERİ		69
1.1.1. ÇANKIRI YÂREN SOHBETLERİ		69
1.1.1.1.	Çankırı Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	69
1.1.1.2.	Çankırı Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	71
1.1.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	71
1.1.1.2.1.1.	Üyeleri	71
1.1.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	73
1.1.1.2.2.	Katılma Şartları	75
1.1.1.2.3.	Kuralları	79
1.1.1.2.4.	Zaman	82
1.1.1.2.5.	Mekân.....	83

1.1.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	88
1.1.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	89
1.1.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	98
1.1.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	101
1.1.1.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	105
1.1.1.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	110
1.1.1.3.	Çankırı Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	132
1.1.2.	KÜTAHYA-SİMAV YÂREN SOHBETLERİ.....	158
1.1.2.1.	Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	158
1.1.2.2.	Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	160
1.1.2.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	160
1.1.2.2.1.1.	Üyeleri.....	160
1.1.2.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	161
1.1.2.2.2.	Katılma Şartları.....	166
1.1.2.2.3.	Kuralları.....	168
1.1.2.2.4.	Zaman.....	187
1.1.2.2.5.	Mekân.....	188
1.1.2.2.6.	Oturma Düzeni.....	188
1.1.2.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	189
1.1.2.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	193
1.1.2.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	194
1.1.2.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	197
1.1.2.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	202
1.1.2.3.	Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	208
1.1.3.	KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENİ SOHBETLERİ.....	213
1.1.3.1.	Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	213
1.1.3.2.	Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	214
1.1.3.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	214
1.1.3.2.1.1.	Üyeleri.....	214
1.1.3.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	215
1.1.3.2.2.	Katılma Şartları.....	217
1.1.3.2.3.	Kuralları.....	218
1.1.3.2.4.	Zaman.....	220
1.1.3.2.5.	Mekân.....	221

1.1.3.2.6.	Oturma Düzeni.....	223
1.1.3.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	223
1.1.3.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	227
1.1.3.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	228
1.1.3.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	229
1.1.3.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	235
1.1.3.3.	Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	239
1.1.4.	MANİSA-KULA YÂREN SOHBETLERİ.....	265
1.1.4.1.	Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	265
1.1.4.2.	Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	267
1.1.4.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	267
1.1.4.2.1.1.	Üyeleri.....	267
1.1.4.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	267
1.1.4.2.2.	Katılma Şartları.....	269
1.1.4.2.3.	Kuralları.....	269
1.1.4.2.4.	Zaman.....	270
1.1.4.2.5.	Mekân.....	271
1.1.4.2.6.	Oturma Düzeni.....	271
1.1.4.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	272
1.1.4.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	273
1.1.4.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	275
1.1.4.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	275
1.1.4.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	276
1.1.4.3.	Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	280
1.1.5.	AFYON-SANDIKLI YÂREN SOHBETLERİ.....	287
1.1.5.1.	Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	287
1.1.5.2.	Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	288
1.1.5.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	288
1.1.5.2.1.1.	Üyeleri.....	288
1.1.5.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	289
1.1.5.2.2.	Katılma Şartları.....	293
1.1.5.2.3.	Kuralları.....	294
1.1.5.2.4.	Zaman.....	295
1.1.5.2.5.	Mekân.....	296
1.1.5.2.6.	Oturma Düzeni.....	299

1.1.5.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	301
1.1.5.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	302
1.1.5.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	303
1.1.5.2.10.	Mahkeme/Ceza	305
1.1.5.2.11.	Eğlence Şekilleri	306
1.1.5.3.	Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	316
1.1.6.	KASTAMONU-TOSYA YÂREN SOHBETLERİ	329
1.1.6.1.	Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu..	329
1.1.6.2.	Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	331
1.1.6.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	331
1.1.6.2.1.1.	Üyeleri	331
1.1.6.2.1.2.	Yönetim Yapısı	332
1.1.6.2.2.	Katılma Şartları	337
1.1.6.2.3.	Kuralları	338
1.1.6.2.4.	Zaman	339
1.1.6.2.5.	Mekân.....	339
1.1.6.2.6.	Oturma Düzeni.....	341
1.1.6.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	342
1.1.6.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	346
1.1.6.2.9.	Yiyecek ve İçecekler	348
1.1.6.2.10.	Mahkeme/Ceza	350
1.1.6.2.11.	Eğlence Şekilleri	354
1.1.6.3.	Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	359
1.2.	ERFENE/FERFENE/HERFENE/HARFENE SOHBETLERİ.....	374
1.2.1.	BOLU-GEREDE FERFENE SOHBETLERİ	374
1.2.1.1.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	374
1.2.1.2.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	375
1.2.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	375
1.2.1.2.1.1.	Üyeleri	375
1.2.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	375
1.2.1.2.2.	Katılma Şartları	377
1.2.1.2.3.	Kuralları	377
1.2.1.2.4.	Zaman	378
1.2.1.2.5.	Mekân.....	379
1.2.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	379

1.2.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	380
1.2.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	381
1.2.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	381
1.2.1.2.10.	Mahkeme/Ceza	383
1.2.1.2.11.	Eğlence Şekilleri	384
1.2.1.3.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	390
1.2.2.	GÜMÜŞHANE HERFENE SOHBETLERİ.....	393
1.2.2.1.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	393
1.2.2.2.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	394
1.2.2.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	394
1.2.2.2.1.1.	Üyeleri	394
1.2.2.2.1.2.	Yönetim Yapısı	394
1.2.2.2.2.	Katılma Şartları	395
1.2.2.2.3.	Kuralları	396
1.2.2.2.4.	Zaman	396
1.2.2.2.5.	Mekân.....	397
1.2.2.2.6.	Oturma Düzeni.....	398
1.2.2.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	399
1.2.2.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	400
1.2.2.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	400
1.2.2.2.10.	Mahkeme/Ceza	401
1.2.2.2.11.	Eğlence Şekilleri	402
1.2.2.3.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	404
1.2.3.	TOKAT-ERBAA ÜZÜMLÜ FERFENE SOHBETLERİ	407
1.2.3.1.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	407
1.2.3.2.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	407
1.2.3.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	407
1.2.3.2.1.1.	Üyeleri	407
1.2.3.2.1.2.	Yönetim Yapısı	407
1.2.3.2.2.	Katılma Şartları	408
1.2.3.2.3.	Kuralları	408
1.2.3.2.4.	Zaman	409
1.2.3.2.5.	Mekân.....	409
1.2.3.2.6.	Oturma Düzeni.....	410

1.2.3.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	410
1.2.3.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	411
1.2.3.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	411
1.2.3.2.10.	Mahkeme/Ceza	412
1.2.3.2.11.	Eğlence Şekilleri	412
1.2.3.3.	Tokat-Erbaa Üzümlü Furfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	412
1.2.4.	BALIKESİR-PAMUKÇU ERFENE SOHBETLERİ	417
1.2.4.1.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	417
1.2.4.2.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	418
1.2.4.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	418
1.2.4.2.1.1.	Üyeleri	418
1.2.4.2.1.2.	Yönetim Yapısı	419
1.2.4.2.2.	Katılma Şartları	421
1.2.4.2.3.	Kuralları	421
1.2.4.2.4.	Zaman	422
1.2.4.2.5.	Mekân.....	423
1.2.4.2.6.	Oturma Düzeni.....	424
1.2.4.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	424
1.2.4.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	426
1.2.4.2.9.	Yiyecek ve İçecekler	426
1.2.4.2.10.	Mahkeme/Ceza	428
1.2.4.2.11.	Eğlence Şekilleri	430
1.2.4.3.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	440
1.2.5.	SİNOP-BOYABAT FERFENE SOHBETLERİ.....	445
1.2.6.	ADİYAMAN HARFENE SOHBETLERİ	447
1.3.	GEZEK SOHBETLERİ	449
1.3.1.	AFYON GEZEK SOHBETLERİ.....	449
1.3.1.1.	Afyon Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	449
1.3.1.2.	Afyon Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	455
1.3.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	455
1.3.1.2.1.1.	Üyeleri	455
1.3.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	457
1.3.1.2.2.	Katılma Şartları	457
1.3.1.2.3.	Kuralları	458
1.3.1.2.4.	Zaman	459

1.3.1.2.5.	Mekân.....	460
1.3.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	461
1.3.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	461
1.3.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	462
1.3.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	462
1.3.1.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	465
1.3.1.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	466
1.3.1.3.	Afyon Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	471
1.3.2.	BURSA GEZEK SOHBETLERİ.....	477
1.3.2.1.	Bursa Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	477
1.3.2.2.	Bursa Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	479
1.3.2.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	479
1.3.2.2.1.1.	Üyeleri.....	479
1.3.2.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	480
1.3.2.2.2.	Katılma Şartları.....	482
1.3.2.2.3.	Kuralları.....	483
1.3.2.2.4.	Zaman.....	484
1.3.2.2.5.	Mekân.....	485
1.3.2.2.6.	Oturma Düzeni.....	486
1.3.2.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	486
1.3.2.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	488
1.3.2.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	488
1.3.2.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	488
1.3.2.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	489
1.3.2.3.	Bursa Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	491
1.3.3.	KÜTAHYA GEZEK SOHBETLERİ.....	495
1.3.3.1.	Kütahya Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	495
1.3.3.2.	Kütahya Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	499
1.3.3.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	499
1.3.3.2.1.1.	Üyeleri.....	499
1.3.3.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	499
1.3.3.2.2.	Katılma Şartları.....	500
1.3.3.2.3.	Kuralları.....	501
1.3.3.2.4.	Zaman.....	503
1.3.3.2.5.	Mekân.....	504

1.3.3.2.6.	Oturma Düzeni.....	504
1.3.3.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	505
1.3.3.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	507
1.3.3.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	507
1.3.3.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	508
1.3.3.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	509
1.3.3.3.	Kütahya Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	513
1.3.4.	ISPARTA GEZEK SOHBETLERİ.....	518
1.3.4.1.	Isparta Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	518
1.3.4.2.	Isparta Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	519
1.3.4.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	519
1.3.4.2.1.1.	Üyeleri.....	519
1.3.4.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	519
1.3.4.2.2.	Katılma Şartları.....	520
1.3.4.2.3.	Kuralları.....	521
1.3.4.2.4.	Zaman.....	521
1.3.4.2.5.	Mekân.....	522
1.3.4.2.6.	Oturma Düzeni.....	523
1.3.4.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	523
1.3.4.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	526
1.3.4.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	526
1.3.4.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	527
1.3.4.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	528
1.3.4.3.	Isparta Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	528
1.4.	BARANA SOHBETLERİ.....	530
1.4.1.	BALIKESİR-DURSUNBEY BARANA SOHBETLERİ.....	530
1.4.1.1.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	530
1.4.1.2.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	533
1.4.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	533
1.4.1.2.1.1.	Üyeleri.....	533
1.4.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	534
1.4.1.2.2.	Katılma Şartları.....	535
1.4.1.2.3.	Kuralları.....	536
1.4.1.2.4.	Zaman.....	538

1.4.1.2.5.	Mekân.....	539
1.4.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	540
1.4.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	540
1.4.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	543
1.4.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	544
1.4.1.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	547
1.4.1.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	550
1.4.1.3.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	553
1.4.2.	KONYA BARANA SOHBETLERİ.....	564
1.4.2.1.	Konya Barana Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	564
1.4.2.2.	Konya Baran Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	565
1.4.2.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	565
1.4.2.2.1.1.	Üyeleri.....	565
1.4.2.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	565
1.4.2.2.2.	Katılma Şartları.....	565
1.4.2.2.3.	Kuralları.....	566
1.4.2.2.4.	Zaman.....	566
1.4.2.2.5.	Mekân.....	567
1.4.2.2.6.	Oturma Düzeni.....	568
1.4.2.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	569
1.4.2.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	570
1.4.2.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	570
1.4.2.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	572
1.4.2.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	572
1.4.2.3.	Konya Barana Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	574
1.5.	ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI SOHBETLERİ.....	576
1.5.1.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	576
1.5.2.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	577
1.5.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	577
1.5.2.1.1.	Üyeleri.....	577
1.5.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	577
1.5.2.2.	Katılma Şartları.....	578
1.5.2.3.	Kuralları.....	578
1.5.2.4.	Zaman.....	579
1.5.2.5.	Mekân.....	580

1.5.2.6.	Oturma Düzeni.....	581
1.5.2.7.	Toplantı Çeşitleri	582
1.5.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	583
1.5.2.9.	Yiyecek İçecekler	584
1.5.2.10.	Mahkeme/Ceza	585
1.5.2.11.	Eğlence Şekilleri	586
1.5.3.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	591
1.6.	ŞANLIURFA SIRA GECELERİ.....	595
1.6.1.	Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	595
1.6.2.	Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin Genel Özellikleri.....	597
1.6.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	597
1.6.2.1.1.	Üyeleri	597
1.6.2.1.2.	Yönetim Yapısı	598
1.6.2.2.	Katılma Şartları	600
1.6.2.3.	Kuralları	601
1.6.2.4.	Zaman	603
1.6.2.5.	Mekân.....	604
1.6.2.6.	Oturma Düzeni.....	607
1.6.2.7.	Toplantı Çeşitleri	608
1.6.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	612
1.6.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	613
1.6.2.10.	Mahkeme/Ceza	622
1.6.2.11.	Eğlence Şekilleri	624
1.6.3.	Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin İcrâ Düzeni	631
1.7.	DİYARBAKIR VELİME GECELERİ	636
1.7.1.	Diyarbakır Velime Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	636
1.7.2.	Diyarbakır Velime Geceleri'nin Genel Özellikleri.....	638
1.7.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	638
1.7.2.1.1.	Üyeleri	638
1.7.2.1.2.	Yönetim Yapısı	638
1.7.2.2.	Katılma Şartları	638
1.7.2.3.	Kuralları	639
1.7.2.4.	Zaman	640
1.7.2.5.	Mekân.....	641
1.7.2.6.	Oturma Düzeni.....	641

1.7.2.7.	Toplantı Çeşitleri	642
1.7.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	642
1.7.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	643
1.7.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	644
1.7.2.11.	Eğlence Şekilleri	644
1.7.3.	Diyarbakır Velime Geceleri'nin İcrâ Düzeni	645
1.8.	BOLU-MUDURNU BİRİKME GECELERİ (ATEŞ GEZMESİ).....	648
1.8.1.	Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	648
1.8.2.	Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)'nin Genel Özellikleri	649
1.8.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	649
1.8.2.1.1.	Üyeleri	649
1.8.2.1.2.	Yönetim Yapısı	649
1.8.2.2.	Katılma Şartları	650
1.8.2.3.	Kuralları	651
1.8.2.4.	Zaman	651
1.8.2.5.	Mekân.....	652
1.8.2.6.	Oturma Düzeni.....	652
1.8.2.7.	Toplantı Çeşitleri	653
1.8.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	654
1.8.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	655
1.8.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	655
1.8.2.11.	Eğlence Şekilleri	656
1.8.3.	Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)'nin İcrâ Düzeni.....	658
1.9.	KIRIKKALE-KESKİN MUHABBET GECELERİ.....	661
1.9.1.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	661
1.9.2.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin Genel Özellikleri	662
1.9.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	662
1.9.2.1.1.	Üyeleri	662
1.9.2.1.2.	Yönetim Yapısı	663
1.9.2.2.	Katılma Şartları	663
1.9.2.3.	Kuralları	664
1.9.2.4.	Zaman	665
1.9.2.5.	Mekân.....	666
1.9.2.6.	Oturma Düzeni.....	666

1.9.2.7.	Toplantı Çeşitleri	667
1.9.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	668
1.9.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	669
1.9.2.10.	Mahkeme/Ceza	670
1.9.2.11.	Eğlence Şekilleri	670
1.9.3.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin İcrâ Düzeni	673
1.10.	HELVA SOHBETLERİ	679
1.10.1.	EDİRNE HELVA SOHBETLERİ.....	679
1.10.1.1.	Edirne Helva Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	679
1.10.1.2.	Edirne Helva Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	680
1.10.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	680
1.10.1.2.1.1.	Üyeleri	680
1.10.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	680
1.10.1.2.2.	Katılma Şartları	680
1.10.1.2.3.	Kuralları	681
1.10.1.2.4.	Zaman	681
1.10.1.2.5.	Mekân.....	681
1.10.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	682
1.10.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	682
1.10.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	683
1.10.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	683
1.10.1.2.10.	Mahkeme/Ceza	684
1.10.1.2.11.	Eğlence Şekiller	684
1.10.1.3.	Edirne Helva Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	688
1.10.2.	KONYA HELVA SOHBETLERİ	691
1.10.3.	BALIKESİR HELVA SOHBETLERİ	693
1.11.	ODA SOHBETLERİ.....	698
1.11.1.	GAZİANTEP (BARAK YÖRESİ) ODA SOHBETLERİ	698
1.11.1.1.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	698
1.11.1.2.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	700
1.11.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	700
1.11.1.2.1.1.	Üyeleri	700
1.11.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	700
1.11.1.2.2.	Katılma Şartları	701

1.11.1.2.3.	Kuralları	702
1.11.1.2.4.	Zaman	703
1.11.1.2.5.	Mekân.....	703
1.11.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	705
1.11.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	706
1.11.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	706
1.11.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	706
1.11.1.2.10.	Mahkeme/Ceza	712
1.11.1.2.11.	Eğlence Şekilleri	712
1.11.1.3.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	713
1.11.2.	ISPARTA-YALVAÇ SÜCÜLLÜ ODA SOHBETLERİ.....	715
1.11.2.1.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	715
1.11.2.2.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	717
1.11.2.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	717
1.11.2.2.1.1.	Üyeleri	717
1.11.2.2.1.2.	Yönetim Yapısı	717
1.11.2.2.2.	Katılma Şartları	718
1.11.2.2.3.	Kuralları	718
1.11.2.2.4.	Zaman	719
1.11.2.2.5.	Mekân.....	719
1.11.2.2.6.	Oturma Düzeni.....	720
1.11.2.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	721
1.11.2.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	722
1.11.2.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	722
1.11.2.2.10.	Mahkeme/Ceza	723
1.11.2.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	723
1.11.2.3.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	725
1.11.3.	YOZGAT ODA SOHBETLERİ	727
1.11.3.1.	Yozgat Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	727
1.11.3.2.	Yozgat Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	727
1.11.3.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	727
1.11.3.2.1.1.	Üyeleri	727
1.11.3.2.1.2.	Yönetim Yapısı	727
1.11.3.2.2.	Katılma Şartları	727

1.11.3.2.3.	Kuralları	728
1.11.3.2.4.	Zaman	729
1.11.3.2.5.	Mekân.....	729
1.11.3.2.6.	Oturma Düzeni.....	730
1.11.3.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	731
1.11.3.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	732
1.11.3.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	732
1.11.3.2.10.	Mahkeme/Ceza	734
1.11.3.2.11.	Eğlence Şekilleri	734
1.11.3.3.	Yozgat Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	735
1.11.4.	MARDİN-KIZILTEPE ODA SOHBETLERİ	738
1.11.4.1.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	738
1.11.4.2.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	739
1.11.4.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı	739
1.11.4.2.1.1.	Üyeleri	739
1.11.4.2.1.2.	Yönetim Yapısı	739
1.11.4.2.2.	Katılma Şartları	739
1.11.4.2.3.	Kuralları	740
1.11.4.2.4.	Zaman	741
1.11.4.2.5.	Mekân.....	741
1.11.4.2.6.	Oturma Düzeni.....	742
1.11.4.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	743
1.11.4.2.8.	Giyim-Kuşam Âdabı.....	743
1.11.4.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	743
1.11.4.2.10.	Mahkeme/Ceza	744
1.11.4.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	744
1.11.4.3.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	745
1.11.5.	SİVAS ODA AÇMA/YAKMA GELENEĞİ.....	747
1.11.6.	DENİZLİ-ACIPAYAM KIZAN ODASI SOHBETLERİ	751
1.12.	SIRA GEZME SOHBETLERİ	753
1.12.1.	ERZİNCAN-KEMALİYE SIRA GEZME SOHBETLERİ	753
1.12.1.1.	Erzincan-Kemâliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	753
1.12.1.2.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri	755
1.12.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	755

1.12.1.2.1.1. Üyeleri	755
1.12.1.2.1.2. Yönetim Yapısı	755
1.12.1.2.2. Katılma Şartları	756
1.12.1.2.3. Kuralları	756
1.12.1.2.4. Zaman	757
1.12.1.2.5. Mekân.....	758
1.12.1.2.6. Oturma Düzeni.....	758
1.12.1.2.7. Toplantı Çeşitleri.....	759
1.12.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı.....	760
1.12.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler	760
1.12.1.2.10. Mahkeme/Ceza	761
1.12.1.2.11. Eğlence Şekilleri	761
1.12.1.3. Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	766
1.12.2. GAZİANTEP SIRA GEZME SOHBETLERİ	777
1.12.2.1. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	777
1.12.2.2. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	778
1.12.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	778
1.12.2.2.2. Katılma Şartları	778
1.12.2.2.3. Kuralları	778
1.12.2.2.4. Zaman	779
1.12.2.2.5. Mekân.....	779
1.12.2.2.6. Oturma Düzeni.....	779
1.12.2.2.7. Toplantı Çeşitleri.....	780
1.12.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı.....	780
1.12.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler	780
1.12.2.2.10. Mahkeme/Ceza	781
1.12.2.2.11. Eğlence Şekilleri.....	781
1.12.2.3. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	788
1.12.3. SİVAS SIRA GEZME SOHBETLERİ	790
1.12.3.1. Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	790
1.12.3.2. Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	790
1.12.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	790
1.12.3.2.1.1. Üyeleri	790
1.12.3.2.1.2. Yönetim yapısı.....	790
1.12.3.2.2. Katılma Şartları	790

1.12.3.2.3.	Kuralları	791
1.12.3.2.4.	Zaman	791
1.12.3.2.5.	Mekân.....	791
1.12.3.2.6.	Oturma Düzeni.....	791
1.12.3.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	792
1.12.3.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	792
1.12.3.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	792
1.12.3.2.10.	Mahkeme/Ceza	793
1.12.3.2.11.	Eğlence şekilleri.....	793
1.12.3.3.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni	796
1.12.4.	ÇORUM SIRA GEZME SOHBETLERİ.....	799
1.12.5.	TOKAT SIRA GEZME SOHBETLERİ.....	805
1.12.6.	KASTAMONU SIRA GEZME SOHBETLERİ.....	806
1.12.7.	MARDİN SIRA GEZME SOHBETLERİ	818
1.13.	OTURAK ÂLEMLERİ	819
1.13.1.	KONYA OTURAK ÂLEMLERİ	819
1.13.1.1.	Konya Oturak Âlemleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu	819
1.13.1.2.	Konya Oturak Âlemleri'nin Genel Özellikleri.....	823
1.13.1.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	823
1.13.1.2.1.1.	Üyeleri	823
1.13.1.2.1.2.	Yönetim Yapısı	826
1.13.1.2.2.	Katılma Şartları	828
1.13.1.2.3.	Kuralları	829
1.13.1.2.4.	Zaman	830
1.13.1.2.5.	Mekân.....	830
1.13.1.2.6.	Oturma Düzeni.....	831
1.13.1.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	831
1.13.1.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	832
1.13.1.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	834
1.13.1.2.10.	Mahkeme/Ceza	836
1.13.1.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	837
1.13.1.3.	Konya Oturak Âlemleri'nin İcrâ Düzeni.....	852
1.13.2.	AKSARAY OTURAK ÂLEMLERİ.....	861
1.14.	BOLU-GEREDE SOHBET TOPLANTILARI.....	862
1.14.1.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın Gelişimi ve Güncel Durumu	862

1.14.2.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın Genel Özellikleri.....	862
1.14.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	862
1.14.2.1.1.	Üyeleri.....	862
1.14.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	863
1.14.2.2.	Katılma Şartları.....	864
1.14.2.3.	Kuralları.....	865
1.14.2.4.	Zaman.....	866
1.14.2.5.	Mekân.....	866
1.14.2.6.	Oturma Düzeni.....	866
1.14.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	867
1.14.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	868
1.14.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	868
1.14.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	868
1.14.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	869
1.14.3.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın İcrâ Düzeni.....	874
1.15.	ANKARA CÜMBÜŞ ÂLEMLERİ.....	877
1.15.1.	Ankara Cümbüş Âlemleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	877
1.15.2.	Ankara Cümbüş Âlemleri'nin Genel Özellikleri.....	879
1.15.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	879
1.15.2.1.1.	Üyeleri.....	879
1.15.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	880
1.15.2.2.	Katılma Şartları.....	880
1.15.2.3.	Kuralları.....	881
1.15.2.4.	Zaman.....	882
1.15.2.5.	Mekân.....	882
1.15.2.6.	Oturma Düzeni.....	882
1.15.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	883
1.15.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	883
1.15.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	884
1.15.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	884
1.15.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	885
1.15.3.	Ankara Cümbüş Âlemleri'nin İcrâ Düzeni.....	886
1.16.	ANTALYA SIRA EĞLENCELERİ.....	888
1.16.1.	Antalya Sıra Eğlenceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	888
1.16.2.	Antalya Sıra Eğlenceleri'nin Genel Özellikleri.....	888

1.16.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	888
1.16.2.1.1.	Üyeleri.....	888
1.16.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	888
1.16.2.2.	Katılma Şartları.....	889
1.16.2.3.	Kuralları.....	889
1.16.2.4.	Zaman.....	890
1.16.2.5.	Mekân.....	890
1.16.2.6.	Oturma Düzeni.....	890
1.16.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	890
1.16.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	891
1.16.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	891
1.16.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	891
1.16.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	892
1.16.3.	Antalya Sıra Eğlenceleri'nin İcrâ Düzeni.....	893
1.17.	SAMSUN-HAVZA KAZ ÇEVİRME ÂDETİ (KAZ ÂLEMİ).....	896
1.18.	DELİKANLILAR BİRLİĞİ.....	898
1.18.1.	Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu.....	898
1.18.2.	Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin Genel Özellikleri.....	898
1.18.2.1.	Üyeleri ve Yönetim Yapısı.....	898
1.18.2.1.1.	Üyeleri.....	898
1.18.2.1.2.	Yönetim Yapısı.....	899
1.18.2.2.	Katılma Şartları.....	899
1.18.2.3.	Kuralları.....	899
1.18.2.4.	Zaman.....	900
1.18.2.5.	Mekân.....	900
1.18.2.6.	Oturma Düzeni.....	900
1.18.2.7.	Toplantı Çeşitleri.....	900
1.18.2.8.	Giyim-Kuşam Âdâbı.....	901
1.18.2.9.	Yiyecek ve İçecekler.....	901
1.18.2.10.	Mahkeme/Ceza.....	901
1.18.2.11.	Eğlence Şekilleri.....	902
1.18.3.	Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni.....	902
1.19.	KARABÜK SIRA ÂLEMLERİ.....	904
1.20.	ŞANLIURFA SAHANIYE GEZMELERİ.....	909

İKİNCİ BÖLÜM	911
2. TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	911
2.1. ÜYELERİ VE YÖNETİM YAPILARI	911
2.1.1. Üyeleri	915
2.1.2. Yönetim Yapıları.....	920
2.2. KATILMA ŞARTLARI	926
2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak.....	926
2.2.2. Misafir Olarak Katılmak.....	939
2.2.2.1. Yemek Misafirleri	942
2.2.2.2. Kahve Misafirleri	943
2.2.2.3. Rakkas Misafirleri	944
2.2.3. Bir Başka Sohbet Grubunun Katılması (Baskın).....	945
2.3. KURALLARI	951
2.3.1. Sohbet Toplantılarıyla İlgili Genel Kurallar	955
2.3.2. Sohbet Grubu Üyeleri ve Katılımcılarla İlgili Kurallar	957
2.3.2.1. Sohbet Grubu Üyeleriyle İlgili Kurallar	957
2.3.2.2. Katılımcılarla İlgili Kurallar.....	958
2.4. ZAMAN	961
2.5. MEKÂN	981
2.5.1. Açık Mekânlar.....	985
2.5.2. Kapalı Mekânlar	988
2.6. OTURMA DÜZENİ	1009
2.6.1. Sohbet Toplantılarındaki Genel Oturma Düzeni.....	1011
2.6.1.1. Hiyerarşiye Bağlı Oturma Düzeni	1011
2.6.1.2. Serbest Oturma Düzeni	1016
2.6.2. Yemek Esnasındaki Oturma Düzeni	1016
2.6.3. Yargılama Esnasındaki Oturma Düzeni.....	1018
2.7. TOPLANTI ÇEŞİTLERİ	1020
2.7.1. Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı	1021
2.7.2. İlk Toplantı	1023
2.7.3. Seçim Toplantısı	1025
2.7.4. Genel (Rutin) Toplantılar	1026
2.7.5. Son Toplantı	1027
2.7.6. Yöneticilerin Toplantıları.....	1029

2.7.7.	Özel Gün ve Davet Toplantıları.....	1030
2.7.8.	Prova Toplantıları.....	1031
2.7.9.	Gezi Toplantıları.....	1033
2.7.10.	Dinî İçerikli Toplantılar	1034
2.7.11.	Aile İçi Yapılan Toplantılar	1035
2.7.12.	Barana Sırası Toplantısı.....	1036
2.7.13.	Turizm ve Tanıtım Amaçlı Toplantılar.....	1036
2.7.14.	Kül Eşti Toplantısı	1037
2.7.15.	Taziye Toplantıları.....	1038
2.7.16.	Oturak Âlemi Toplantıları	1038
2.7.17.	Olağanüstü Toplantılar	1039
2.7.18.	İdarî Toplantılar	1039
2.7.19.	Avcı Sohbetleri	1040
2.7.20.	Özel Eğlence Toplantıları.....	1041
2.7.21.	Harman Başı/Sonu Eğlenceleri.....	1042
2.8.	GİYİM-KUŞAM ÂDÂBI	1044
2.8.1.	Sohbet Grubu Üyelerinin Kıyafetleri.....	1049
2.8.1.1.	Geleneksel (Yöresel) Kıyafetler	1049
2.8.1.2.	Tek Tip Kıyafetler.....	1054
2.8.1.3.	Gündelik Kıyafetler	1056
2.8.2.	Sohbet Grubundan Olmayanların Kıyafetleri	1056
2.9.	SOHBET.....	1059
2.10.	YİYECEK VE İÇECEKLER	1063
2.10.1.	Sohbet Toplantılarında Sunulan Yiyecekler	1065
2.10.1.1.	Sohbet Toplantılarında Sunulan Ara Öğünler.....	1066
2.10.1.2.	Sohbet Toplantılarında Sunulan Mezeler	1068
2.10.1.3.	Sohbet Toplantılarında Sunulan Yemekler	1069
2.10.1.3.1.	Menüsü Sabit Olanlar.....	1069
2.10.1.3.2.	Menüsü Değişken Olanlar	1071
2.10.1.4.	Yemek Hazırlıkları ve Sunumu	1072
2.10.1.4.1.	Hazırlık Aşaması.....	1072
2.10.1.4.2.	Yemeğin Sunumu	1074
2.10.2.	Sohbet Toplantılarında Sunulan İçecekler	1078
2.10.2.1.	Alkolsüz İçecekler	1079
2.10.2.2.	Alkollü İçecekler	1082

2.11.	MAHKEME/CEZA	1086
2.11.1.	Sohbet Toplantılarında Yargılama Şekilleri	1088
2.11.2.	Sohbet Toplantılarında Verilen Cezalar	1091
2.11.2.1.	Sohbet Grubu Üyelerine Verilen Cezalar	1091
2.11.2.1.1.	Atılma Cezası.....	1091
2.11.2.1.2.	Uzaklaştırma Cezası.....	1096
2.11.2.1.3.	Uyarı Cezası.....	1096
2.11.2.1.4.	Maddî Cezalar	1097
2.11.2.1.4.1.	Para Cezası	1097
2.11.2.1.4.2.	Yemek (Ziyafet) Cezası.....	1098
2.11.2.1.5.	Bedensel Cezalar	1100
2.11.2.1.6.	Yaptırım Cezası.....	1104
2.11.2.1.7.	Hizmet Cezası	1106
2.11.2.2.	Sohbet Grubundan Olmayanlara Verilen Cezalar	1107
2.12.	EĞLENCE ŞEKİLLERİ	1110
2.12.1.	Seyirlik Oyunlar.....	1112
2.12.2.	Halk Oyunları.....	1119
2.12.3.	Mâni Atışması.....	1122
2.12.4.	Müzik	1125
2.12.5.	Fıkra ve Anekdote Anlatılması.....	1141
2.12.6.	Bilmece Sorma.....	1142
2.12.7.	Tekerleme Söyleme	1146
2.12.8.	Atasözü Söyleme.....	1147
2.12.9.	Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi.....	1148
2.12.10.	Mentivar Söyleme	1149
2.12.11.	Tombala, İskambil ve Taş Oyunları.....	1150
2.12.12.	At ve Cirit Yarışları.....	1151
2.12.13.	Kadınların Raks Etmesi	1153
2.12.14.	Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması	1154
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	1155
3.	GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ İŞLEVLERİ.....	1155
3.1.	Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi.....	1156
3.2.	Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi.....	1157
3.3.	Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi.....	1162

3.4.Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi	1173
3.5.Ekonomik İşlevleri.....	1174
3.6.Siyasal İşlevleri	1179
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	1181
4. MODERN DÜNYA VE GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI.....	1181
4.1.Somut Olmayan Kültürel Miras ve Geleneksel Sohbet Toplantıları	1182
4.2.Derneklerin Geleneksel Sohbet Toplantılarına Katkıları.....	1187
4.3.Geleneksel Sohbet Toplantıları ve Medya	1194
SONUÇ..	1203
KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	1225
BİBLİYOGRAFYA	1239
SÖZLÜK.....	1279
EKLER..	1286
1. SORU KÂĞIDI ÖRNEĞİ.....	1286
2. TABLOLAR.....	1294
3. ŞEKİLLER.....	1312
4. FOTOĞRAFLAR	1338
5. HARİTA	1374

KISALTMALAR

AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Bas.	basım
bk.	bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇANYAD	Çankırı Yâran Kültürünü Yaşatma Derneği
çev.	çeviren
d.	doğum tarihi
der.	derleyen
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DUFAD	Dursunbey Folklor-Araştırma-Eğitim ve Turizm Derneği
H.	Hicri
HAGEM	Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
Hz.	Hazret-i
hzl.	hazırlayan
K.K.	kaynak kişi
Koll.	kollektif
Ltd.	limited
M.	miladi
M.Ö.	milattan önce
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
ö.	ölüm tarihi
r.a.	Radiyallahu anh
Rek.	reklam
s.	sayfa
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
San.	sanayi
SANDER	Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği
SOKÜM	Somut Olmayan Kültürel Miras
ss.	sayfadan sayfaya
Şti.	şirketi

ŞURKAV	Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı
Tan.	tanıtım
Tic.	ticaret
TKD	Türk Kütüphaneciler Derneği
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
ty.	tarih yok
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
ÜNAK	Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
Yay.	yayınları
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

0.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ALANI ve AMACI

0.1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusunu, Türkiye’deki “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*” oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar hem geleneksel sözlü kültürün taşıyıcısı hem de bir eğlence biçimi olarak gelen sohbet toplantıları, özellikle uzun kış gecelerinde insanların bir araya gelerek belirli kurallar çerçevesinde hoşça vakit geçirmesini ve toplumsal dayanışmayı sağlayan sosyal bir organizasyondur. Zamanın getirilerine bağlı olarak küresel-popüler kültürün etkisi altında kalıp icrâ zeminini kaybetmeye başlayan “sohbet toplantıları”, 2010 yılında UNESCO tarafından “*İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi*”ne dâhil edilerek korumaya alınmıştır.

Bu konuyu seçme sebebimiz; Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmının bilimsel inceleme kaygısı güdülmeden daha çok derleme şeklinde ve amatör bir biçimde ortaya konulmuş olmasıdır. Doktora ve yüksek lisans seviyesinde yapılan az sayıdaki bilimsel çalışmalar, ya bir yerdeki sohbet toplantısını konu edinmiş ya da bir sohbet toplantısının belirli bir yönü üzerinde çalışılarak ortaya konulmuştur. YÖK ulusal tez merkezinden tespit edebildiğimiz kadarıyla konumuzla doğrudan ilgili ya da tezin belirli bir bölümünü içine alan dokuz yüksek lisans ve dört doktora çalışması bulunmaktadır.² Amatör çalışmalar da aynı şekildedir. Kısaca, Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının genelini içeren bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışmaların bir bölümünde farklı yerlerdeki sohbet toplantılarından kısaca bahsedilerek geçiştirilmiştir. Mehmet Emin Dede tarafından “*Anadolu Erkek Toplantılarının Halk Bilimsel İncelenmesi*”³ isimli bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Fakat bu çalışma içerik bakımından Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının tamamını kapsamayıp şimdiye kadar yapılan çalışmalardan hareketle büyük bir kısmı metin merkezli olarak belirli başlıklar altında genel bir bilgi sunmaktadır. Bu bakımdan çalışmamızda tespit edebildiğimiz sohbet toplantıları hem bağlam hem de metin merkezli olarak ele alınıp öncelikle her biri ayrı başlıklar

² <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (17.01.2016).

³ Mehmet Emin Dede, *Anadolu Erkek Toplantılarının Halk Bilimsel İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

altında değerlendirildikten sonra hepsini içeren genel bir inceleme yapılmıştır. Bu şekilde Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının gelişimi ve güncel durumu, bölgelere göre dağılımı, icrâ düzeni, genel özellikleri ve işlevleri ortaya konulmuştur.

0.1.2. Araştırmanın Alanı

Derleme yeri veya halk bilimi araştırmalarında kullanılan “alan” ya da “saha” terimleri, “*halk bilgisi ürünlerinin yaratılıp yaşatıldığı yer*” olarak tanımlanmaktadır. Derleme alanı, bir şehirdeki herhangi bir mahalle veya semt olabileceği gibi köy, kasaba ya da ilçe veyahut da bunların birkaçını birden kapsayabilmektedir.⁴

Araştırmamız, geleneksel sohbet toplantıları üzerine genel bir çalışma olmasından dolayı geniş bir alanı kapsamaktadır. Derleme sahamız il, ilçe ve beldeler olmak üzere farklı yerleşim birimlerini içine almaktadır. Çalışma alanlarımız; Konya, Akşehir (Konya), Kastamonu, Tosya (Kastamonu), Gerede (Bolu), Mudurnu (Bolu), Gümüşhane, Tokat, Üzümlü (Tokat-Erbaa), Mardin, Kızıltepe (Mardin), Diyarbakır, Şanlıurfa, Elazığ, Gaziantep, Afyonkarahisar, Sandıklı (Afyonkarahisar), Kütahya, Simav (Kütahya), Ankara, Keskin (Kırıkkale), Antalya, Bursa, Çankırı, Balıkesir, Pamukçu (Balıkesir-Altıeylül), Dursunbey (Balıkesir), Kemaliye (Erzincan), Isparta, Sücüllü (Isparta-Yalvaç), Kula (Manisa), Yozgat, Denizli, Aksaray, Çorum, Sivas, Boyabat (Sinop), Havza (Samsun), Karabük, Adıyaman ve Edirne'den oluşmaktadır.

Alan araştırması için bu yerlerin seçilmesinin sebebi; konuyla ilgili olarak yaptığımız ön hazırlık çalışması neticesinde sohbet toplantılarının bu bölgelerin bir kısmında önceden yapıldığı ve bir kısmında ise hâlâ icrâ edilmeye devam ettiği bilgisidir. Bu kadar geniş bir alanın seçilme sebebi ise mesleğimizin uzun süre alan araştırması yapabilmeye imkân sağlaması ve derleme masraflarının üniversite bünyesindeki bilimsel araştırma projeleri kapsamında hazırladığımız projeden karşılanacak olmasıdır. Çünkü derleme yapılacak yerlerin Türkiye'nin yedi bölgesinden de illeri kapsamaları ve en az birer haftalık süre kalınmak suretiyle her yere birden fazla gidilecek olması maddî bir külfet gerektirmektedir. Hem geleneksel sohbet toplantılarının geneli üzerinde bir çalışma yapmak hem işimizin saha çalışması için müsait olması hem de proje desteği alınmasından dolayı derleme sahası geniş tutulmuştur.

⁴ Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 26.

0.1.3. Araştırmanın Amacı

Derleme çalışmalarının yönlendirici noktası “amaç”tır. Bir çalışmanın amacı; kuramsal bir düşüncenin ispatlanmasına yönelik malzeme temini, belli halk bilgisi yaratmalarının bir bölgede bulunup bulunmadıklarının, yoğunluk durumlarının, yaratıcı ve icrâcılarının ne olduğunu ve sosyal bağlamların tespiti, halk bilgisi ürünlerinin değişme, gelişme ve bozulma sorunlarına göre değerlendirilmesi, tükenmekte olan halk bilgisi ürünlerinin geleneksel bağlamlarının örneklenmesi, bölgeler arası ürünlerin karşılaştırılması, belirli halk bilgisi malzemelerinin eğitim ve öğretimde kullanılmasının yanında çeşitli sanat ve sanatçı grupları tarafından yeniden işlenerek farklı ve “üsluplaştırılmış bir seviyeye” çıkarılması, belli bir bölgenin tanıtımının yapılması, bazı halk bilgisi ürünlerinin çeşitli ticarî alanlarda kullanımı gibi amaçlardan biri veya birkaçına yönelik olarak yapılabilir.⁵

Çalışmamızın amacı, Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının sözlü kültür ortamındaki yerini, yapısını ve güncel durumunu ortaya koymaktır. Bu çalışmada, geleneksel sohbet toplantılarının gelişen teknolojik gelişmeler neticesinde kitle iletişim araçlarının gölgesinde kaldığı, küreselleşmenin dayattığı tek-tipleşen kültür karşısında kendisini muhafaza edip yeni nesillere aktarılamadığı, günümüzde devam eden bölgelerdeki toplantıların zamanla icrâ zeminini kaybetmekle yüz yüze kaldığı bir ortamda geleneğin kayıt altına alınarak korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması amaçlanmaktadır.

Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının bir kısmının unutulup devam ettirilmediği bir kısmının ise hâlâ icrâ edildiği yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit edilmiştir. Alan araştırması için toplantıların sürdürüldüğü yerlere gidip sohbetlerin yapıldığı ortamda bulunarak icrâların her aşamasının kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bu şekilde hem ortamın atmosferi hem icrâcılarının durumu hem de geleneğin son hâli net bir şekilde anlaşılacaktır. Diğer taraftan sohbet toplantılarının sürdürülmediği yerlere de gidip yerel kaynakların taranarak veri toplanması, yörede bu sohbetlere daha önceden katılan ya da herhangi bir şekilde bilgi sahibi olan kaynak kişilerin tespit edilip onlarla mülakat yapılması amaçlanmıştır. Geleneğin devam ettirilmediği bölgelerde yazılı ve sözlü kaynaklardan bu şekilde tespit edilen bilgiler neticesinde de, o yörelerdeki sohbet toplantıları hakkında toplu bir bilgi ortaya konulması hedeflenmiştir.

⁵ Ekici, 2007, ss. 36-37.

Bu şekilde Türkiye'nin farklı bölgelerinde aynı, benzer ya da değişik isimlerle bilinen sohbet toplantılarının gelişimi ve güncel durumunu, icrâ düzenini, genel özelliklerini (üyeleri ve yönetim yapısı, katılma şartları, kuralları, zaman, mekân, oturma düzeni, toplantı çeşitleri, giyim-kuşam âdâbı, yiyecek ve içecekler, mahkeme/ceza, eğlence şekilleri), işlevlerini ayrıntılı ve örnekleriyle birlikte bir bütün içerisinde ortaya koymak bu çalışmanın amacıdır.

0.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KURAMSAL YAPISI

0.2.1. Araştırmanın Yöntemi

0.2.1.1. Araştırmanın Ön Hazırlık Dönemi

0.2.1.1.1. Alanla İlgili Ön Hazırlık

Geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan bu araştırma konusunun seçimi 2012'nin Eylül ayının sonlarında başlamış ve üç aylık bir ön hazırlık aşamasından sonra Aralık 2012 tarihinde belirlenmiştir. Bu ön çalışma süresi içerisinde çeşitli kaynaklar taranarak araştırmanın yöntemi, kuramsal alt yapısı, derleme teknikleri, geleneksel sohbet toplantıları hakkında yapılan çalışmaların tespiti ve temini yapılmıştır. Bu şekilde araştırmada kullanılacak kaynaklar, derlemenin nasıl yapılacağı ve verilerinin hangi yöntemlerle analiz edileceği belirlenerek çalışmanın inceleme yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.⁶

Geleneksel sohbet toplantıları ile ilgili yapılan çalışmalar hakkındaki bilgi, giriş bölümünde “*Yapılan Çalışmalarla İlgili Ön Hazırlık*” başlığı altında ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu başlık altında konumuzla ilgili olarak yayınlanmış kitaplar ve kitaplarda ayrılan bölümler, yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri ile makale ve bildiriler yer almaktadır.

Saha çalışmalarına başlamadan önce derleme yapılacak olan yerler ve irtibat kurulacak kaynak kişiler belirlenmiştir. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalardan hareketle sohbet toplantılarının icrâ edildiği yerler tespit edilmiştir. Ardından derleme yapmayı planladığımız yerlerde bulunan halk eğitim merkezleri, belediyeler, valilikler, kaymakamlıklar, çeşitli dernekler, amatör araştırmacılar, üniversiteler, yerel gazete ve dergiler, muhtarlar gibi kurum ve kişilerle irtibat kurulmuştur. Yaklaşık olarak dört hafta gibi bir süre içerisinde derleme yapılacak olan yerlerde bize yardımcı olacak kaynak kişilerin bir kısmı tespit edilmiştir. Kaynak şahısların

⁶ Araştırmanın yönetimini belirlerken taradığımız başlıca kaynaklar şunlardır: Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995; Kenneth S. Goldstein, **Sahada Folklor Derleme Metotları**, çev. A. Edip Uysal, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1977; Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2008; Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011; Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2007; Saim Sakaoğlu, **Sahada Derleme Metotları**, Erzurum, 1983; Halil Seyidoğlu, **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Güzem Yayınları, Ankara, 1983; Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010; Julius Krohn ve Kaarle Krohn, **Halk Bilimi Yöntemi**, çev. Günsel İçöz, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996; Richard M. Dorson, **Günümüz Folklor Kuramları**, çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2011.

bir kısmı ise alan araştırması yaptığımız yerdeki kişilerin yardımı ve alandayken irtibata geçtiğimiz diğer kurum ve kişilerin özverili çalışmaları ile belirlenmiştir.

Kaynak kişilerin belirlenmesinin ardından sohbet toplantılarının icrâ edildiği zamanlar göz önünde bulundurularak alan araştırması planı yapılmıştır. Sohbet toplantıları genel olarak sonbaharın sonu ile kış aylarında icrâ edilmesinden dolayı alan araştırmasına bu zaman dilimlerinde daha çok çıkılacak şekilde plan oluşturulmuştur. Günümüzde icrâ zeminini kaybetmiş farklı bölgelerdeki sohbet toplantıları ile ilgili alan araştırmasının planı ise genellikle ilkbahar ve yaz aylarını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Alana çıkmadan önce derleme çalışmaları esnasında kullanacak dijital fotoğraf makinesi, video kamera, ses kayıt cihazı, harici bellek, tiripot, yedek pil ve not defteri gibi eşyalar temin edilmiştir. Ayrıca alan araştırmasında kaynak kişilere yöneltilecek olan soru listesi oluşturulmuştur.

0.2.1.1.2. Yapılan Çalışmalarla İlgili Ön Hazırlık

Geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan çalışmalar arasından öne çıkanlar, “*kitaplar*”, “*tezler*”, “*makaleler ve diğer yayınlar*” başlıkları şeklinde sınıflandırılarak tam künyeleri ile birlikte verilmiştir. Her başlık altındaki çalışmalardan konumuzla ilgili müstakil olarak yapılanların içeriğinin tamamı, konuya belirli bölümlerinde yer verilen eserlerin ise ilgili kısımları hakkında genel bilgi yer almaktadır.

0.2.1.1.2.1. Kitaplar

1. Hacışeyhoğlu Hasan ÜÇOK, **Çankırı Tarih ve Halkiyatı**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002 (ilk baskı 1932), 438 s.

Eser; giriş, üç bölüm, son söz, zeyl ve indeksten meydana gelmektedir. Birinci bölümde ahilikten kalma esnaf teşkilatı, Yâren toplantılarının yapısı (yönetim yapısı ve üyeleri, oyunları, mahkemesi, Arap verme usulü, cezaları, işleyişi, işlevleri, mekânı vb.) ayrıntılı olarak örneklerle pekiştirilerek anlatılmıştır. İkinci bölüm olan “Çankırı’da Gezme Âlemleri”; Kale, Taş Mescit, Feslikan, Karaköprü ve Erkek Gezmeleri olmak üzere beş başlık altında ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise yörenin mahallî âdetleri hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir.

2. Tahsin Nahit UYGUR, **Çankırı Halk Edebiyatı**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002 (ilk baskı 1932), 248 s.

Eser, takdimle birlikte on dört ana başlıktan meydana gelmektedir. Üçüncü başlık olan “Çankırı’da Sohbet Âlemi (ss. 27-36)” isimli bölümde Çankırı’daki

sohbet âlemleri hakkında genel bir bilgi verildikten sonra bir Yâren toplantısının nasıl icrâ edildiği ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Gerekli yerlerde anlatımı pekiştirmek için türkü örnekleri de verilmiştir.

3. Ali VEHBİ, Acıpayam, Çankaya Matbaası, Ankara, 1951, 372 s.

Kitabın 90 ve 91. sayfalarında yer alan “*Kızan Odaları*” başlığı altında, yörede köy kahvehaneleri, gazino gibi farklı eğlence mekânlarının bulunmadığı eski dönemlerde, gençler ve yaşlıların kendi aralarında kış geceleri ve işlerin olmadığı diğer zamanlarda bir araya geldikleri “kızan odaları”ndaki toplantılar hakkında bilgi verilmektedir. Bu odalarda yapılan toplantıların yapısı, eğlence şekilleri, kullanılan müzik aletleri ve icrâ edilen müzikler, oynanan oyunlar, kuralları, işleyişi gibi hususlar açıklanmıştır.

4. Halil Bedi YÖNETKEN, Derleme Notları 1, Sun Yayınevi, Ankara, 2006, VII+176 s.

Bu eser, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1937-1952 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi için Anadolu ve Trakya’da yaptırılan derleme çalışmalarından 1937, 1938, 1941-1951 yılları arasındaki 14 derleme gezisine katılan Halil Bedi Yönetken’in araştırma bölgelerinde tuttuğu notların bir kısmını kapsamaktadır. Eser içerisinde “*Ankara’da Cümbüş*”, “*Ankara Müzik Folkloru*”, “*Çankırı’da Sohbet*”, “*Ahiler’de Bedîî Hayat*”, “*Kırşehir İli Müzik ve Oyun Folkloru*”, “*Elazığ Müzik Folkloru*” gibi farklı bölgelere ait toplam 24 tane yazı bulunmaktadır.

5. İsmail TOSUN, Tarihi Sosyal Kültürel ve Turizm Yönü İle Kula, Abajoli Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti., İzmir, 1969, 68 s.

Çalışmanın 38 ile 43’üncü sayfaları arası Kula Yârenleri’ne ayrılmıştır. Yörede Yâren teşkilatının nasıl geliştiği, yapısı, işlevleri ve eskiden var olan ünlü Yâren grupları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ardından Yâren toplantılarında icrâ edilen türkülerin metinleri hikâyeleriyle birlikte aktarılmıştır.

6. Osman MİTRALYÖZ, Gerede, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1970, 119 ss.

Çalışmanın 61 ile 65. sayfaları arası, “*Örf ve Âdetler*” başlığı altında sohbet toplantılarına ayrılmıştır. Sohbet toplantılarının geçmişi, işlevleri, yapısı (katılma şartları, mekânı, üyeleri ve yönetim yapısı, zamanı, işleyişi ve eğlence şekilleri vb.) hakkında bilgi verilmiştir. Yazının sonunda çok kısa olarak yörede icrâ edilen Ferfene geleneğine de değinilmiştir.

7. Musa KÜÇÜKAKÇA, **Akşehir'in Folklor İncisi Sıra Yârenleri**, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Yayınları, Akşehir, 1978, 51 s.

Eser, hacim bakımından küçük bir çalışma niteliğinde olmasından dolayı içindekiler kısmı bulunmamaktadır. Çalışmanın başında Yâren geleneği üzerinde genel bir bilgi verildikten sonra toplantılarda icrâ edilen oyunların ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. Ardından Sıra toplantılarının mekânı, nasıl teşekkül ettiği, oyunları, kuralları, cezaları, türkü metinlerinden örnekler vb. hususlarda açıklamalar yapılmıştır.

8. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU, **Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar**, Aşık Matbaası, Ankara, 1976, 48 s.

Çalışmanın, 38-39. sayfalarında hem Gezek toplantılarında hem de uzun kış geceleri içerisinde yapılan “helva çekme” geleneği ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Kitabın 40 ve 42. sayfaları arasında ise “Gezek” başlığı altında yörede uzun kış gecelerini değerlendirmek için her yaşta insanın gruplaşarak tertip ettiği Gezek geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Bu geleneğin nasıl, kimler arasında, ne zaman, nerede icrâ edildiği, kuralları, cezaları, eğlence şekilleri ve işleyişi gibi genel yapısı hakkında açıklama yapılmıştır.

9. Hüseyin ÇİMRİN, **Antalya Folkloru (Gelenekler-Görenekler)**, Akdeniz Kitabevi, Antalya, 1984, 120 s.

Çalışmanın 27 ve 28. sayfalarında Antalya’da düzenlenen “Sıra Eğlenceleri”nin gelişimi, nasıl icrâ edildiği, yapısı ve güncel durumu hakkında bilgi verilmiştir.

10. Tülay ER, **Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilâtı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988, VIII+151 s.

Bu çalışma 1985 senesinde yüksek lisans tezi olarak çalışılmış ve 1988 yılında da kitap olarak basılmıştır. Eser, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Türk kültüründe Yâren teşkilatı, araştırmanın amaçları, sınırlılıkları ve varsayımları, ikinci bölümde ise çalışmanın yöntemi ele alınmıştır. “Bulgular ve Yorumu” başlıklı üçüncü bölümde; araştırma yöresi ile ilgili genel bilgiler, Simav Yâren teşkilatı (tarihçesi, kuruluşu ve işleyişi, kuralları, son toplantısı), Simav Yâren kanunları (kanunların orijinal metni, kanunların konularına göre kümelendirilmesi), Yâren teşkilatının fonksiyonları, Simav’da Yâren teşkilatının 1982-1983 yılında toplanamayıp sebepleri ve yaşadığı önemli olaylar ile geçirdiği değişiklikler hakkında

bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde; sonuçlar ve öneriler, bibliyografya ve ekler yer almaktadır.

11. Yaşar ATEŞSOY, **Yâran Diyarı Bizim Çankırı**, Çankırı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği Yayınları, Ankara, 1988, 127 s.

Eserin başında, Çankırı'nın coğrafi, tarihî, ekonomik ve sosyokültürel yapısı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın son bölümlerinde (ss. 87-102) Çankırı Yâren geleneği ile ilgili çeşitli kaynaklardan da faydalanılarak Yâren toplantılarının kuruluşu, yönetim yapısı ve üyeleri, icrâ düzeni ve eğlence şekilleri gibi konular hakkında bilgi verilmiştir.

12. Mahmut TEZCAN, **Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri Kültürel Antropolojik Yaklaşım**, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1989, VII+85 s.

Eser giriş, on yedi başlık, sonuç, öneriler, kaynaklar ve eklerden teşekkül etmektedir. Girişten sonra çalışmanın yöntemi, Çankırı yöresi hakkında tarihî ve coğrafi yapı, Yârenin tarihî gelişimi, kavramlar, Ahîlik ilkeleri ve Yârenlik, Yârenin kuruluşu, Yâren organları, görevleri ve Yârenin işleyişi, sohbet odaları ve özellikleri, Yâren odasının düzenlenmesi, Yâren giyimi, sohbet odasında uyulan kurallar ve gelenekler, Yâren sohbetinde oyunlar, Yârende mahkeme ve cezalar, yurdumuzun çeşitli yörelerinde Yârenlik, Uygur Türklerinde Yâren Sohbetleri, Yâren teşkilatının çevredeki rolleri, sosyal değişimde Çankırı Yâreni başlıkları altında hem genel olarak Yâren geleneği hem de Çankırı Yârenleri hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir.

13. Neşet ÇAĞATAY, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, IX+285 s.

Çalışma giriş ve on bir bölümden oluşmaktadır. Giriş "*Fütüvvet-Ahi İlişkileri*", birinci bölüm "*Fütüvvetçilik*", ikinci bölüm "*Fütüvvetçilikte Yeni Gelişim Halife Nasır'ın Fütüvvetçiliğin Başına Geçmesi*", üçüncü bölüm "*Türk'e Özgü Bir Kurum Olan Anadolu Ahiliği*", dördüncü bölüm "*Anadolu'da Ahiliğin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Etkenler ve Ahiliğin Sosyal Yaşantıdaki Rolü*", beşinci bölüm "*Ahiliğin Osmanlı Esnaf ve Sanatkârlar Faaliyetlerini Düzenlemesi*", altıncı bölüm "*Osmanlı Esnaf ve Sanatkârlar Teşekküllerinin Gedikler Haline Dönüşmesi*", yedinci bölüm "*Esnafın Gelenek Töre ve Törenleri*", sekizinci bölüm "*Ahi Örgütünün İmece ve Yaran Kuruluşu Halinde Köylere Yayılışı*", dokuzuncu bölüm "*Ahi Tüzükleri Olan Fütüvvetnamelerin Ortak İlkeleri*", onuncu bölüm "*Fütüvvetnameler Nedir Niçin*

Düzenlenmişlerdir”, on birinci bölüm “*Fütüvvetçilikte Ahiliğin Ayrıntıları*”, kaynakça ve genel dizin bölümlerinden oluşmaktadır.

Eserin sekizinci bölümü olan “*Ahi Örgütünün İmece ve Yaran Kuruluşu Halinde Köylere Yayılışı*” başlığı altında ilk önce ahi teşkilatının bir uzantısı olan sohbet toplantıları hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Ardından Isparta’nın Gelendost ilçesine bağlı Yenice köyündeki Gezek Sohbetleri; “Bir Yaran Odasının Kuruluşu”, “Odanın İç Düzeni ve Gelenekleri”, “Yaranların Köyde Sosyal Yardım Çalışmaları” ve “Yaranların Harman Sonu Yıllık Eğlenceleri” başlıkları altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

14. Bahattin EREŞ, Akşehir Yöresi Halk Kültürü Araştırması, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992, 170 s.

Çalışmanın “*Yarenler Sıra Gecesi (ss. 53-69)*” bölümü içerisinde; “Sıra Nedir?”, “Sıranın Tarihçesi”, “Sıranın Amacı”, “Sıranın Kuruluşu”, “Tüzük Metni”, “Sıra Elemanları”, “Sırada Bulunması Gereken Eşyalar” ve “Sırayı Kurma Çalışmaları” alt başlıkları altında Sıra Yârenleri hakkında bilgi verilmiştir.

15. Ratip KAZANCIGİL, Edirne Helva Sohbetleri ve Kış Gecesi Eğlenceleri, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1993, VII+69 s.

Eser giriş, yedi ana başlık ile sonuç ve değerlendirme bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmada giriş kısmının ardından genel olarak Helva Sohbetleri’nin geçmişi hakkında bilgi verildikten sonra helvanın dilimizdeki kullanım şekilleri örneklerle açıklanmıştır. Ardından Edirne Helva Sohbetleri’nin gelişimi, yapısı ve oynanan oyunları üzerinde ayrıntılı olarak bilgi verildikten sonra Edirneli kadınların gece toplantıları, bir masal tekerlemesi, helva çeşitleri ve yapıları ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında da çalışmadan elde edilen veriler ve öneriler yer almaktadır.

16. Mehmed Tefik, İstanbul’da Bir Sene, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1995, 186 s.

Bu eser, Mehmet Tefik’in kaleme aldığı beş kitabının birleşiminden meydana gelmektedir. Eserin içinde yer alan bölümler “*I. Kitap, II. Kitap vb.*” şeklinde isimlendirilmiştir. I. Kitap “*Kış Geceleri Tandırbaşı (ss. 16-45)*”, II. Kitap “*Helva Sohbeti ve Mahalle Kahveleri (ss. 46-75)*”, III. Kitap “*Kâğıthâne (Bahar Âlemi) (ss. 76-125)*”, IV. Kitap “*Ramazân Geceleri (ss. 126-153)*” ve V. Kitap “*Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları (ss. 154-186)*” isimlerini taşımaktadır. Helva

Sohbeti ve Mahalle Kahveleri isimli ikinci bölümde; Helva Sohbetleri hakkında genel bilgi, bu toplantıların nasıl yapıldığı, eğlence şekilleri, icrâ edilen oyunları ve çeşitli hatırları nakletmektedir.

17. Ahmet KIYMAZ, **Çankırı Yöresi Yâren Kültürü**, Yaprak Yayınları, Ankara, 1996, 86 s.

Yazar, eserinde yapmış olduğu alan araştırması ve yapılmış olan çalışmalardan hareketle; Çankırı yöresi Yâren kültürü, Yâren meclisi kuralları, Yâren meclislerinin toplum üzerindeki etkileri, Yâren meclisinde orta oyunları, Çankırı Yâren Meclisleri, Başağalarla Yâren kültürü üzerine görüşme ile Isparta ve Simav Yâren kültürü hakkında bilgi vermiştir.

18. G. Tarıman CENİKOĞLU, **Akşehir'de Sıra Yarenleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1998, 154 s.

Bu çalışma, 1993 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış ve 1998 senesinde de kitap olarak yayınlanmıştır. Eser; giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Girişte, kitap ve Akşehir ile ilgili genel bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde; Yârenlik hakkındaki çeşitli kaynaklardaki tanımlar verilmiş, Yâren geleneği araştırma yöntemi, ahilik ve Yârenlik üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde; icrâ edilen temsili Yâren şöleninin tasviri ile Türkiye'deki ve yurt dışındaki Yâren geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde; Akşehir Sıra Yârenleri'nin yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise sonuç, öneriler, kaynakça, kaynak kişi listesi, türkü notaları, şekiller ve fotoğraflar yer almaktadır.

19. Mehmet Tahir SAKMAN, **Dünden Bugüne Konya Oturakları**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2001, 176 s.

Kitap; giriş, iki bölüm, sonuç, sözlü ve yazılı kaynaklardan oluşmaktadır. Birinci bölümde oturak toplantılarının gelişimi, yapısı (üyeleri, mekânı, sofrâ âdâbı, sazandeleri, oyunları, türküleri vb.) ve güncel durumu ayrıntılı olarak anlatılmış, yaşanmış Oturak hikâyelerinden örnekler sunulmuştur. İkinci bölümde ise Konya Oturaklarında icrâ edilen türkülerin hikâyeleri verilmiştir.

20. Mustafa SALÜN, **Kütahya Gezek Geleneği ile Törellerimiz Oyunlarımız**, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2001, 222 s.

Çalışmanın 14 ile 49. sayfaları arasında Kütahya'daki Gezek geleneğinden bahsedilmektedir. İlk önce Kütahya'daki Gezek geleneği hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Gezekler yaş gruplarına göre sınıflandırılarak açıklanmıştır. Ardından Gezek kuralları, Gezek ve düğünlerde ikram edilen yemekler, Gezek

oyunları (kapalı mekânda oynanan ve kır Gezek oyunları şeklinde ikiye ayrılmış) hakkında bilgi verilmiştir.

21. İdris ÖZDEMİR, Gezekler ve Eğretli Hoca, Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2003, 89 s.

Eser, içindikiler ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde nasihat, sohbet, ayet ve hadislerin tavsiyesi, sahabe ve sohbet kavramları açıklanmıştır. Afyon'un Gezek kültürü adını taşıyan birinci bölümde; “*Gezek Nedir?*”, “*Gezeklerin Tarihi Seyri*”, “*Günümüzdeki Gezekler*”, “*1930-1940'daki Gezeklerden Örnekler*”, “*Gezek Yemekleri*” ve “*Gezekler Üzerine*” başlıkları ile Gezek geleneği açıklanmaktadır. İkinci bölümde ise Hacı Ahmet Cemal Hoca'nın hayatı ele alınmaktadır.

22. Yâran Kültürü ve Çankırı, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, III+296 s.

17-18 Eylül 2004 tarihinde II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri'nden oluşan kitapta yirmi beş adet bildiri metni yer almaktadır. Yazıların içeriği genel olarak Ahiliğin tarihçesi ve Yâren geleneği ile ilişkisi, Çankırı ve diğer bölgelerdeki Yâren kültürünün yapısı ve güncel durumu, Yâren geleneğinin edebî türlerdeki yansımalarından meydana gelmektedir. Kitapta yer alan bildirilerin künyeleri aşağıda verilmiştir:

H. İbrahim Şener, “*Bir Esnaf Teşkilatı Olarak Ahilik'in Tarihçesi ve Tasvvufi Yönü*” (ss. 7-17); Mahmut Tezcan, “*Türk Kültürünün Simgesi Olarak Çankırı Yâran Kültürü*” (ss. 18-31); Ömer Demirel, “*Çankırı Tüccar ve Esnafı'nın Mal Varlıkları İle Borç-Alacak İlişkileri*” (ss. 32-42); Mustafa Ünver, “*Çankırı Yâran Odalarına Bir Örnek Bakırlı Köyü Yâran Odaları ve Fonksiyonları*” (ss. 43-59); Erdoğan Altinkaynak, “*Çankırı'da 'Yaren' Kültürünün Kırım Karay Türklerindeki Benzeri 'Konuşma'*” (ss. 60-65); G. Tarıman Cenikoğlu, “*Akşehir'de Yârenlik Geleneği*” (ss. 66-72); Hamdi Güleç, “*Çankırı Yöresi Halk Edebiyatı Ürünleri ve Yâran Sohbetlerinin Önemi*” (ss. 73-76); F. Reyhan Altınay, “*Çankırı ve Simav'da Yâren Geleneği*” (ss. 86-96); Ramazan Yelken, “*Geleneksel Yaran Kültürü ve Sivil Toplum Bağlamında Taşındığı Değer*” (ss. 97-107); Hüseyin Yaltırık, “*Türkülerde Yâren ve Yârenlik Kavramları Üzerine Bir İnceleme*” (ss. 108-120); Hüseyin Yaltırık, “*Yâran Geleneğinde Taklit Unsurları ve Taklidin Halk Bilimi Açısından Kökenleri*” (ss. 121-124); Fahrettin Coşkun, “*Anadolu'da Ahilikle Birlikte Gelişen İlk Kadın Kuruluşu: Bâciyan-ı Rum (Anadolu Kadınları) Teşkilatı*” (ss. 125-129); Ahmet Kıymaz, “*Yâren*

Kültürü'nde Türk Kültürü Ritüelleri" (ss. 130-141); Bilal Elbir-Hatice Sargın, "Yâran Kültürü ve Yâran Manzumelerinde Sosyal ve Tarihi Yansımalar" (ss. 142-168); Hakkı Duran, "Yâran Kurumunun Tarihsel Kökleri ve Günümüzdeki Durumu" (ss. 169-178); Necati Asım Uslu, "Çankırı Yâran Sohbetleri ve Oğuz Tôresi" (ss. 179-204); Eyüp Akman, "Kemal Tahir'in Romanlarında Yâran Kültürü ve Âhilik" (ss. 205-209); Gökhan Ekim, "Çankırı Yâran Sohbetlerinde Kullanılan Çalgıların İşlevi, Yapısal Özellikleri ve Tarihsel Gelişimleri" (ss. 210-217); Cevdet Yakupoğlu, "Çankırı'da Zaviyeler ve Ahi Zaviyeleri (12-15. Yüzyıllar)" (ss. 218-232); Abuzer Akbıyık, "Urfa 'Sıra Gecesi'nden Çankırı 'Yaran Meclisi'ne" (ss. 233-245); Aydın Demiröz, "Yâranda Adabı-Hiyerarşi ve Disiplini" (ss. 252-257); Ahmet Absarlıoğlu, "Âhilik Teşkilatı ve Yâran Meclisleri İle İlişkileri" (ss. 258-261); Tülay Uğuzman (Er), "Yâran-Yâren Kültürü Hakkında Genel Bir Değerlendirme" (ss. 262-275).

23. Nebi ÖZDEMİR, **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, 368 s.

Eser; giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakça kısımlarından oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi, eğlence kavramı ve Cumhuriyet dönemi Türk halk eğlenceleri ile ilgili çalışmalar ele alınmıştır. Birinci bölümde sekiz başlık altında Türk halk eğlencelerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Geleneksel sohbet toplantıları ise "Mevsimlik Toplantı, Gezinti ve Eğlenceler (ss. 51-54)" başlığı altında sınıflandırılmıştır. İkinci bölümde Türk halk eğlencelerinin yapısı; adlandırma, zaman ve süre, mekân ve eğlence başlıkları şeklinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türk halk eğlencelerinin işlevleri; ekonomik, siyasal, sosyal ve psikolojik, kültürel olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır.

24. Abuzer AKBIYIK, **Şanlıurfa Sıra Gecesi**, Elif Matbaası, Şanlıurfa, 2006, 410 s.

Çalışma önsöz, on bölüm, sonsöz ve kaynakçadan oluşmaktadır. Birinci bölümde, Sıra Gecesi hakkında genel bir giriş yazısı, araştırmanın yöntemi, Şanlıurfa'nın tarihî yapısı, Şanlıurfa kültür tarihi ve Sıra Geceleri, kavramlar (Sıra Gecesi, Sıra Günü, Sıra Gezme, sıra arkadaşlığı, sıra başkanı, sıra kasası), Sıra Gecesi grubunun kuruluşu, Sıra Gecesi organlarının seçimi ve işleyişi, sıra başkanı ve görevleri, Sıra Geceleri ve kuralları, Sıra Gecesi'nde sohbet, müzik, ikramlar, giyim, Sıra Geceleri'nin yapıldığı mekânlar, kadınlarda Sıra Gecesi ele alınmaktadır. İkinci bölümde turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri, üçüncü bölümde Şanlıurfa'da

Sıra Gecesi dışındaki toplantılar, dördüncü bölümde Sıra Geceleri ile ilgili anekdotlar, beşinci bölümde Sıra Geceleri ile ilgili yazılar, altıncı bölümde Sıra Gecesi ile ilgili şiirler, türküler ve mâniler, yedinci bölümde Sıra Gecesi'nin dünü ve bugünü, sekizinci bölümde medyadaki Sıra Geceleri, dokuzuncu bölümde sosyal değişim karşısında Sıra Geceleri ve Sıra Geceleri'nin Şanlıurfa kültür hayatındaki yeri, onuncu bölümde ise başka yörelerdeki sohbet toplantıları hakkında bilgi verilmiştir.

25. Orhan ÖZKAN, **Çankırı Gelenekleri ve Yâran Kültürü**, Çankırı Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları, Çankırı, 2006, VIII+148 s.

Eserin başında, Çankırı'nın tarihî geçmişi, Ahilik ve Yâren meclisi, lonca teşkilatı ve Yâren meclisi hakkında konuya giriş mahiyetinde açıklama yapılmıştır. Ardından “*Yâran Meclisi*” başlığı altında ise toplantıların genel özellikleri (yönetim yapısı ve üyeleri, sazandeleri, kuralları, oyunları ve oyun havaları, mahkemesi, cezaları, sofrâ âdâbı, kahve ikramı vb.) ve Yâren gezmeleri hakkında bilgi verilmiştir.

26. Yusuf BAĞI, **Mardin'de Oda Kültürü**, Pêrî Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007, 128 s.

Yazar, Mardin'in Kızıltepe ilçesinde bulunan ve yörede belirli bir nüfuza sahip olan Süleyman Irmak isimli kişi ile “Oda Kültürü” hakkında bir hafta süren bir söyleşi yapmıştır. Bu kitap yazarın hem yaptığı söyleşinin hem de gözlemlerinin yazıya aktarılmış hâlidir. Kitapta, oda kültürünün yöredeki yaptırımı, nasıl ve kimler tarafından devam ettirildiği, işlevleri, odaların özellikleri, odalarda verilen cezalar gibi konular hakkında örnekleriyle birlikte bilgi verilmiştir.

27. Ahmet ABSARILIOĞLU, **Gelenekten Evrensele Yâran**, Çankırı Valiliği Kültür Yayınları, Çankırı, 2007, XII+148 s.

Eser Çankırı'nın tarihî ve coğrafi yapısı hakkında verilen bilgi ile başlamaktadır. Ardından Yâren'in tanımı ve tarihî gelişimi, Çankırı'daki Ahi teşkilatı, Yâren'in yapısı (nasıl teşekkül ettiği, mekânın tanzimi, giyim-kuşam âdâbı, oturma düzeni, selamlaşma, eğlence şekilleri, icrâ edilen oyun ve müzikler, sazandeler vb.), Yâren geleneğinin Ahilikle ilişkisi, lonca teşkilatlarının kuruluşu gibi konular hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonunda Yâren albümü ve yararlanılan kaynaklar yer almaktadır.

28. Hüseyin ŞAHİN, **Tarihin Güzel Mirası Kula**, Ezgi Yayınları, Salihli, 2. Baskı, 2010, 400 s.

Eserin 195 ile 208. sayfaları arası Kula Yârenleri'ne ayrılmıştır. İlk önce Yârenlerin görevleri, kullandıkları sazları, müziği nasıl icrâ ettikleri, Yâren'e katılma şartları, geçmiş dönemlerdeki Yâren gruplarının isimleri ile günümüzdeki Yâren grupları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ardından Yâren toplantılarında icrâ edilen türkülerin metinleri icrâ ediliş sırasına göre aktarılmıştır. En son olarak da “Gölde Yâreni” hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır.

29. İsmet UÇMA, **Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahîlik**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2011, 223 s.

Çalışma giriş, dört bölüm, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci bölüm “*Anlam ve Tarihçe*” başlığını taşımakta ve Ahi kelimesinin lügât, ıstılah ve kurum anlamı ile tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde “*Ahi Evren ve Ahîliğin Kendinden Önceki Kurumlarla İlgisi*” başlığı altında Ahi Evren'in hayatı ve ahîliğin kendinden önceki kurumlarla ilgisi üzerinde durulmuştur. “*Ahîlik Kurumu*” adını taşıyan üçüncü bölüm ise bu kurumun amacı, örgütlenmesi, yönetimi, toplantıları, işleyişi gibi konulara ayrılmıştır. “*Ahîlik ve Sosyal-Siyaset İlişkisi*” adını taşıyan dördüncü bölümün “*Sosyo-Kültürel Fonksiyonları*” isimli alt başlığında Yâren Teşkilatı ve Yâren Sohbetleri, Helva Sohbetleri, Sıra Gezmeleri ve Sıra Geceleri, Oda Sohbetleri, Kış ve Barana Sohbetleri, Gezekler, Sıra Yâreni, Delikanlılar Birliği gibi sosyal organizasyonlar hakkında bilgi verilmiştir.

30. Mehmet Ali YILDIRIM-N. YILDIRIM, **Gaziantep Yöresinde Barak Boyu**, Damla Matbaası, Gaziantep, 2011, V+147 s.

Çalışmanın “*Barak Kültüründen Örnekler*” adını taşıyan üçüncü bölümün “Şorevi (Çorevi)” ve “Barak Odaları” alt başlıklarında oda sohbeti geleneğine değinilmiştir. “Şorevi (Çorevi)” başlığında Barak kültürü içerisindeki Şorevlerinin gelişimi ve güncel durumu, işlevleri, yörede bulunan bu evlerin isimleri hakkında bilgi verilmiştir. “Barak Odaları” başlığı altında ise Barak kültüründeki oda sohbetlerinin gelişimi, yapısı ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

31. Aktan Müge YILMAZ, **Geleneksel Bir Sohbet Toplantısı Urfa Sıra Geceleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011, 245 s.

Eser giriş, iki bölüm, sonuç, kaynaklar, fotoğraflar ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş kısmının ilk başlığında araştırmanın amacı, kuramsal çerçevesi ve SOKÜM, ikinci başlıkta araştırma alanı, üçüncü başlıkta geleneksel sohbet toplantısı kavramı ve son başlıkta konu ile ilgili yazılanlar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Sıra Geceleri'nin yapısı; adlandırma, zaman, mekân, sıra grupları ve

katılımcılar, görev dağılımı ve işleyiş başlıklarıyla açıklanmıştır. İkinci bölümde geleneksel sohbet toplantılarının işlevleri ise psikolojik ve sosyal işlevler, ekonomik işlevler, siyasal işlevler, kültürel işlevler, eğlence işlevi, ticarî amaçla icrâ edilen Sıra Geceleri'nin işlevleri ve televizyondaki Sıra Geceleri'nin işlevi başlıkları ile ele alınmıştır. Eserin sonunda ise sonuç, sözlü ve yazılı kaynaklar, fotoğraflar ve dizin yer almaktadır.

32. Metin EKİCİ, Selami FEDAKÂR, Pınar DÖNMEZ FEDAKÂR, Sıtkı Bahadır TUTU, Mustafa GÜLTEKİN, Neslihan ERTURAL, Betül Havva YILMAZ, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Bas. Yay. Tan. Rek. San. Tic. Ltd. Şti., İzmir, 2011, VI+174 s.

Bu eser, “*Somut Olmayan Kültürel Miras: Balıkesir-Dursunbey Barana Geleneği*” adıyla yapılan araştırma projesi sonucunda elde edilen bir çalışmadır. Eser; giriş, sekiz bölüm, bibliyografya, kaynak kişi listesi ve eklerden teşekkül etmektedir. Birinci bölümde, “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Geleneksel Sohbet Toplantıları” hakkında genel bir bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, “Dursunbey Barana Geleneği”, üçüncü bölümde “DUFAD ve Barana Geleneğinin Güncel Durumu”, dördüncü bölümde “Dursunbey Barana Geleneğinde Müzik”, beşinci bölümde “Dursunbey Barana Geleneğinde Halk Oyunları”, altıncı bölümde “Dursunbey Barana Geleneğinde Yemek”, yedinci bölümde “Dursunbey Barana Geleneğinde Seyirlik Oyunlar” ve son bölümde “Dursunbey Halk Oyunları ve Barana Giysileri” hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ek kısmında da derlenen Barana havalarının CD’si ve Barana geleneği görsel VCD’si yer almaktadır.

33. Refik Ahmet SEVENGİL, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu?**, çev. Sami Önal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014 (ilk baskısı 1927), 261 s.

Yazar, eserinde 1453’ten 1927 yılına kadar olan İstanbul’daki eğlence hayatının nasıl başladığı ve hangi ortamlarda ne şekilde sürdürüldüğünü anlatmıştır. Bunu yaparken eğlence mekânları ve şekilleri, toplumun her kesimini ilgilendiren eğlence unsurlarına yer verilmiştir. Çalışmanın “*Kışın Helva Sohbetlerinde Neler Olurdu? (ss. 155-160)*” başlığında ise Sultan III. Ahmet döneminin kış eğlencelerinden bahsedilmektedir. Helva Sohbetleri’nde müzik, şiir ve hoş sözlerle vakit geçirildiği, görkemli sofralarda, gümüş tepsiler içinde helva yenildiği anlatılmaktadır. Dönemin ileri gelenlerinden Damat İbrahim Paşa, Kaptan Paşa ve Kethüda Paşa gibi kişilerin bu tür toplantıları tertip ettiği ifade edilmektedir.

0.2.1.1.2.2. Tezler

Geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan ya da belirli bir bölümünde bu konu hakkında bilgi veren tezler hakkındaki bilgi “*Doktora Tezleri*” ve “*Yüksek Lisans Tezleri*” şeklinde tasnif edilerek verilmiştir.

0.2.1.1.2.2.1. Doktora Tezleri

1. Tülay ER, **Simav İlçesi ve Çevresinde Yâren Teşkilatının Halk Bilimsel Etütü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halkbilim Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Orhan ACIPAYAMLI, Ankara, 1985, V+262 s.

Bu tez, 1988 yılında kitap olarak basıldığı için gerekli açıklama “*Kitaplar*” başlığı altında yapılmıştır.

2. İsmet UÇMA, **Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Berrak KURTULUŞ, İstanbul, 2003, 194 s.

Bu tez, 2011 yılında kitap olarak yayınlandığı için gerekli açıklama “*Kitaplar*” başlığı altında verilmiştir.

3. Gökhan EKİM, **Çankırı Yâren Geleneğinin Tarihsel Kültürel Kökenleri ve Müzik Uygulamaları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Danışman: Doç. Dr. F. Reyhan ALTINAY, İzmir, 2009, VII+308 s.

Tez giriş, dört bölüm, sonuç, ekler, sözlük ve kaynakça kısımlarından oluşmaktadır. Çalışmanın “*Giriş*” bölümünde; kavramlar, teknik ve yöntemler, Çankırı ilinin tarihçesi, Çankırı’nın kültürel yapısı ve Çankırı’da sözlü kültürel ürünler alt başlıkları ile bilgi verilmiştir. “*Çankırı’da Geçmişten Günümüze Gerçekleştirilmiş Halk Bilgisi ve Halk Müziği Çalışmaları*” adını taşıyan birinci bölümde; Çankırı Yâren geleneği hakkında yayınlanmış başlıca çalışmalar, Çankırı’da ilk halk bilgisi ve halk müziği derleme çalışmaları, Çankırı ilinde günümüzdeki müzik kuruluşları, Çankırı’da kutlanan yerel bayramlar, festivaller ve müzik uygulamaları konuları üzerinde durulmuştur.

“*Yâren (Sohbet) Geleneği’nin Kültürel Kökenleri*” isimli ikinci bölümde; Türk dünyası topluluklarında görülen Yâren (sohbet) benzeri toplantılar, Ahi teşkilatı ve Yâren geleneğine etkileri, Yâren geleneğine benzer uygulamaların görüldüğü diğer yöreler, Çankırı Yâren geleneği ile Anadolu’da farklı adlar altındaki benzer toplantıların karşılaştırılması alt başlıklarında konuyla ilgili bilgi verilmiştir.

“Çankırı Yâren (Sohbet) Geleneği” adını taşıyan üçüncü bölümde; Çankırı merkezde Yâren geleneği, Çankırı köylerinde Yâren geleneği, Çankırı merkez ve köylerdeki Yâren uygulamalarının karşılaştırılması, Yâren mekânı dışında Yâren geleneği ile ilgili uygulamalar, Yâren geleneğinin bireysel ve toplumsal yaşamdaki işlevleri, Çankırı Yâren geleneğinin geçmişten günümüze değişimi hakkında bilgiler yer almaktadır.

“Çankırı Yâren (Sohbet) Geleneğinde Müzik Uygulamaları” adındaki son bölümde; Çankırı halk müziği üzerine yapılmış çalışmalar, Çankırı’da âşıklık geleneği ve Çankırlı âşıklar, Çankırı Yâren geleneğindeki müzik uygulamaları ile diğer yörelerdeki toplantılarda görülen müzik uygulamalarının karşılaştırılması, Çankırı Yâren geleneğinde müzik uygulamaları, Çankırı Yâren geleneğinde seslendirilen eserlerin işlevsel olarak değerlendirilip tasnif edilmesi, Çankırı Yâren geleneğinde kullanılan çalgılar, Çankırı Yâren geleneğinde müzisyenlerin konumları, Çankırı Yâren müziğinin başlıca özellikleri (karakteristiği) ve Çankırı Yâren geleneğinde icrâ edilen eserler konu başlıkları üzerinde durularak bilgi verilmiştir.

Çalışmanın sonunda elde edilen çıkarımlar “Sonuç” başlığı altında ele alınmıştır. “Ekler” başlığında ise alan araştırmasında elde edilen bulgular ve Çankırı Yâren geleneği içerisinde icrâ edilmiş/edilen parçaların sözleriyle birlikte notaları verilmiştir. Çalışma içerisinde geçen terim ve yöresel kelimelerin açıklamasının yapıldığı “Sözlük” bölümü ile en sonunda da çalışmada faydalanılan kaynakların ayrıntılı künyesinin verildiği “Kaynakça” yer almaktadır.

4. Fikret Merve EKEN KÜÇÜKAKSOY, Kültürel Kimliğin Müzik Yoluyla Sunumu: Kemaliye (Eğın)’de Kültürel Gösterim Biçimleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı, Danışman: Prof. Ş. Şehvar BEŞİROĞLU, İstanbul, 2012, XVII+209 s.

Çalışma giriş, üç bölüm, sonuç, kaynaklar ve eklerden meydana gelmektedir. Tezin, “Kemaliye (Eğın)’de Geleneksel Gösterim Biçimleri” adlı bölümünde sıra odalarına yer verilmiştir. Aynı bölümde “Kemaliye (Eğın)’de Kültürel Gösterim Biçimi Olarak Toplu İcra Şekilleri (ss. 44-47)” başlığı altında yaz ve kış aylarında içkili ya da içkisiz olarak açık veya kapalı mekânlarda ve düğün, nişan gibi özel günlerde de yapılan, yörede değişik isimler adı altında bilinen toplu eğlence şekilleri hakkında bilgi verilmiştir. Aynı başlık altında “Sıra Odası Toplantıları (ss. 47-

52)”na ayrı bir bölüm açılarak bu organizasyonların ne zaman, nasıl, nerede, kimler tarafından icrâ edildiği ve işlevlerinin neler olduğu gibi hususlar açıklanmıştır.

Çalışmanın “*Yerelliğin Ulusal ve Uluslararası Alanda Görünürlüğü*” adını taşıyan son bölümünün “*Kemaliye Fasıl Topluluğu (ss. 76-84)*” isimli alt başlığında, eski dönemlerde halkın hoşça vakit geçirebilmek için uzun kış aylarında yapılan ve farklı isimler adı altında bilinen toplu eğlence şekillerinin günümüzdeki devamı olan fasıl topluluğu hakkında geniş bilgi verilmektedir.

0.2.1.1.2.2.2. Yüksek Lisans Tezleri

1. G. Tarıman CENİKOĞLU, **Akşehir’de Sıra Yârenleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU, Konya, 1993, 255 s.

Bu tez, 1998 yılında kitap olarak yayınlandığı için gerekli açıklama “*Kitaplar*” başlığı altında yapılmıştır.

2. M. Âgâh BIYIKOĞLU, **Afyon Gezekleri**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Doç. Dr. Ali TORUN, Afyon, 1997, V+183 s.

Çalışma giriş, üç bölüm, sonuç ve öneriler, bibliyografya, ekler ve indeks bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Afyonkarahisar’ın tarihi ve kültürü hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, araştırmanın amaçları, sınırlılıkları, varsayımları ve yöntemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Türk kültüründe Gezek geleneği başlığı altında Gezek’in kelime anlamı, kaynakları ve Türkiye’deki Gezek ve benzeri organizasyonlar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, Afyonkarahisar Gezeklerinin tarihçesi, kuruluş ve işleyişi, yeme-içme âdâbı, eğlenceleri, fonksiyonları ve sosyal değişmelerden nasıl etkilendikleri konularında ayrıntılı olarak bilgi yer almaktadır.

3. Savaş KARAMAN, **Konya Oturak Sohbetleri ve Oturak Havalarının Türk Halk Müziğindeki Yeri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anasanat Dalı Türk Halk Müziği Programı, Danışman: Doç. Dr. Şenel ÖNALDI, İstanbul, 2002, X+121 s.

Tez giriş, beş bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Girişten sonraki birinci bölümde Konya’nın tarihî ve coğrafi yapısı, ikinci bölümde Konya Oturak Sohbetleri’nin ve Oturak havalarının Türk halk müziğindeki yeri, üçüncü bölümde Oturak Sohbetleri’nde icrâ edilen türkülerden (Oturak havalarından) bazılarının

incelemesi, dördüncü bölümde Anadolu'daki diğer sohbet toplantıları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Son bölümde ise Anadolu'daki kadın sohbetlerinden kısaca bahsedilmiştir.

4. Mehmet AKMAN, Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Ali DUYMAZ, Balıkesir, 2006, XI+88 s.

Tez giriş, iki bölüm, sonuç, kaynak kişiler listesi, kaynakça ve ekler bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci bölüm “*Mesleklerde Ahilik Uygulamaları ve İnanmalar*” başlığını taşımakta olup bu konu ile ilgili alt başlıklarda bilgi verilmektedir. “*Köy ve Beldelerde Ahilik Düşüncesinin Yansımaları*” isimli ikinci bölümde köy odaları, köy gençliği, köy hayrı ve Barana Sohbetleri ele alınmıştır. Barana Sohbetleri; tanımı, kuruluş aşaması, Barana'nın işleyişi, Barana'ya ait özel türküler, Barana ve yardımlaşma, Barana ve kadın, sezon sonu dağılma, Barana ve Ahilik alt başlıklarıyla açıklanmıştır.

5. Mustafa ŞEMİN, Kütahya Gezekleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER, Kütahya, 2009, XIII+240 s.

Tez üç bölüm, sonuç, ekler, kaynakça, sözlük ve dizin bölümlerinden meydana gelmektedir. Birinci bölümde; Kütahya'nın tarihî ve coğrafi yapısı, Türk kültüründe Gezek geleneğinin ele alındığı ikinci bölümde; gelenek, “Gezek” kelimesinin anlamı, Gezek geleneğinin kaynakları ve Türkiye'deki aynı ve benzeri oluşumlar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde; toplumsallaşma ve Kütahya Gezekleri, Kütahya Gezeklerinin tarihçesi, Kütahya'daki diğer benzeri organizasyonlar, Gezeklerin kuruluş ve işleyişi, Gezek toplantılarında sofrâ âdâbı, eğlence şekilleri, Gezeklerin işlevleri ve Gezek geleneğinin yaşadığı sosyal değişimler ele alınmıştır. Ardından sonuç, ekler, kaynakça, sözlük ve dizin bulunmaktadır.

6. Mete CAN, Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Musikisi Anasanat Dalı Türk Musikisi Programı, Danışman: Öğr. Gör. Ümit YILMAZ, İstanbul, 2009, VI+111 s.

Çalışma; giriş, beş ana başlık, sonuç, kaynakça ve eklerden teşekkül etmektedir. Birinci bölümde; Şanlıurfa'nın coğrafi ve tarihî yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; Şanlıurfa'nın müzik hayatı; tarihî gelişimi, icrâ

ortamları, makamları, repertuarları, çalgıları, kaynak kişileri vb. başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; Şanlıurfa kültür tarihi, Sıra Geceleri müzik kültürü, Sıra Geceleri'nin Ahilikle ilişkisi, genel yapısı ve işleyişi geniş bir biçimde anlatılmıştır. Dördüncü bölümde; Sıra Geceleri'ndeki ikramlar, beşinci bölümde; dünden bugüne Sıra Geceleri ve topluma etkileri ana başlıkları altında incelenmiştir. Ekler kısmında ise kaynak kişilerle yapılan söyleşilerin deşifresi ve fotoğraflar yer almaktadır.

7. Mehmet Emin DEDE, Anadolu Erkek Toplantılarının Halk Bilimsel İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Pervin ERGUN, Ankara, 2012, V+73 s.

Çalışma giriş, iki bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından oluşmaktadır. “*Anadolu Erkek Toplantılarının Tarihi Gelişim Süreci*” isimli birinci bölümde, geçmişteki Anadolu erkek toplantıları, Anadolu erkek toplantılarının Türk dünyasındaki uzantıları ve Anadolu erkek toplantılarının günümüzdeki durumu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm “*Anadolu Erkek Toplantılarının Yapısal Unsurları*” başlığını taşımakta olup adlandırma, zaman ve süre, mekân, eğlence, halk edebiyatı ürünleri, oyunlar, giyim kuşam ve süslenme, yiyecek ve içecekler, müzik, dans ve çalgılar alt başlıklarından oluşmaktadır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular ve öneriler yer almaktadır.

8. Bedrettin AKAR, Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yâren Geleneği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. G. Tarıman CENİKOĞLU, Kütahya, 2013, XIV+264 s.

Çalışma giriş, dört bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından meydana gelmektedir. Girişte çalışma ile ilgili genel bilgiler ve çalışma alanı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; kültürümüzdeki Yâren geleneğinin gelişimi üzerinde durulduktan sonra Türkiye’de ve yurt dışındaki benzer sohbet toplantıları hakkında kısa bilgi yer almaktadır. İkinci bölümde; Sandıklı Yâren geleneğinin temelleri ve yapısı belirli başlıklar altında açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; Yârenlerin meclis dışındaki sosyal, kültürel ve dernek faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise Sandıklı Yâren Meclisi'nin diğer özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Sonuçtan sonra ek olarak resimler ve türkülerin notaları, kaynakça ve dizin çalışmaya dâhil edilmiştir.

9. Burak KOÇER, “Kürsübaşı” Uygulamalarında Yer Alan Müziklerin Tür ve Biçim Yönünden İncelenmesi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sedat TAMAY, Elazığ, 2014, VII+107 s.

Çalışma giriş, üç bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından oluşmaktadır. Birinci bölümde genel özellikleriyle Harput’un coğrafi özellikleri, nüfusu ve dinî yapısı ile tarihî ve kültürel yapısı ele alınmıştır. İkinci bölümde; genel özellikleri ile Elazığ-Harput müzik kültürü hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Kürsübaşı uygulamalarında yer alan müziklerin tür ve biçim yönünden incelenmesi yapılmıştır. İlk önce Harput müziğindeki türlerin tasnifi, ardından da Harput’a ait Kürsübaşı uygulamalarında icrâ edilen, yörede Muhalif ve Kürdî adıyla bilinen makamlardan toplam yirmi eser, tür ve biçim yönünden incelenmiştir. Bu çalışmada genel olarak Kürsübaşı Sohbetleri’nin mûsikî yönü ele alınmıştır.

0.2.1.1.2.3. Makaleler ve Diğer Yayınlar

1. Kemal YÜZBAŞIOĞLU, “Helva Sohbetleri ve Arfeneler”, **Kaynak**, Sayı: 12, Balıkesir, 1934, ss. 310-312.

Yazı, iki bölümden oluşmakta ve birinci bölümde “*Helva Sohbetleri*”, ikinci bölümde ise “*Arfaneler*” ele alınmıştır. Birinci bölümde; Helva Sohbetleri’nin nasıl ve ne zaman yapıldığı, icrâ düzeni ayrıntılı olarak aktarılmıştır. İkinci bölümde ise Arfeneler hakkınca kısa bilgi verilmiştir.

2. İsmail Nami ERBİLEK, “Senirkent’de Gezek”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 120, Birinci Teşrin 1941, ss. 287-288.

Yazıda, Isparta’nın Senirkent ilçesinde düzenlenen Gezek Sohbetleri konu edilmektedir. İlk önce Gezek toplantılarının hangi dönemlerde yapıldığı ve icrâ edildiği zamanlar, toplantının icrâ düzeni, çocukların ve ihtiyarların kendi aralarında tertip ettikleri Gezek toplantıları hakkında bilgi verilmiştir.

3. Hayrettin YALÇIN, “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 2, Eylül Birinci Teşrin 1944, ss. 55-58; “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 3, Kasım-Aralık 1944, ss. 24-26.

Bu yazı dizisinde, Gerede’de icrâ edilen sohbet toplantıları ele alınmıştır. Toplantıların amaçları ve yapısı (kuruluşu, çeşitleri, zamanı, kuralları, yönetim yapısı, işleyişi, oturma düzeni, eğlence şekilleri vb.) hakkında bilgi verilmiştir.

4. İhsan HINÇER, “Memleket Davaları 3: Oturak Âlemi Nedir?”, **Folklor Postası**, Cilt: 1, Sayı: 8, Mayıs 1945, ss. 10-11.

Yazıda, Oturak Âlemleri’ne yapılan eleştiri ve ön yargılara açıklık getirerek bu toplantıların dayandığı temeller ve kurallar izah edilmektedir. Ardından Oturak Âlemleri’nin eğlence hayatındaki yerinin nasıl olacağı ve bunun hangi kurumların yapması gerektiği açıklanmıştır.

5. İsmail TIKNAZ, “Köyümde Delikanlılar Birliği”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 1945, ss. 57-61.

Yazar, bu geleneği aktarırken hangi köy olduğunu belirtmediği için yazıda nerden bahsedildiği anlaşılamamaktadır. Araştırmacı yazısında kendi köyünde var olan Delikanlılar Birliği geleneğini; kuruluşu ve adı, şartları (girme ve çıkarılma, bireysel ödev ve sorular, bayraktar, salahiyeti ve ödevleri, cezalar), birliğin genel iş ve ödevleri, bir yıllık etkinlikleri ve gençliğin eğitimdeki yeri başlıkları altında açıklamaktadır.

6. Erol ŞEKER, “Bir Anadolu Geleneği Akşehir’de Sıra Yareni”, **Folklor Postası**, Cilt: 2, Sayı: 18, Temmuz-Ağustos-Eylül 1946, ss. 15-16.

Araştırmacı makalede, Sıra Yâreni’nin nasıl teşekkül ettiği, yönetim yapısı, kuralları ve cezaları, toplantıların icrâ düzeni ile yüzük oyununun nasıl icrâ edildiği ile oturma düzeninin şemasını vermiştir.

7. Münir BULGURCUOĞLU, “Halk Âdetlerinden: Havza’da Kaz Çevirme Âdetleri”, **19 Mayıs**, Cilt: 7, Sayı: 76, Temmuz-Ağustos 1946, ss. 10-11.

Yazıda, Samsun’un Havza bölgesinde kış aylarında icrâ edilen Kaz Çevir Âdetleri; kimlerin düzenlediği, hangi zamanlarda yapıldığı, yemek olarak nelerin ikram edildiği, toplantıların icrâ düzeni, toplantı esnasında baskın tabir edilen “Samut” uygulamasının ve cezalarının neler olduğu örneklerle açıklanmıştır.

8. Sadık UZUNOĞLU, “Kütahya’da Gezek Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 2, Cilt: 1, Sayı: 14, Eylül 1950, ss. 222-223.

Bu yazıda, Kütahya’da tertip edilen Gezek Âlemleri’nin geçmişi, kimler tarafından yapıldığı, hangi zamanlarda nerelerde düzenlendiği, işleyişinin nasıl bir düzen içerisinde olduğu hakkında kısa bilgi verilmektedir.

9. Mehmet NURİ, “Bolu’da Sohbet”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 10, Cilt: 5, Sayı: 116, Mart 1959, s. 1866.

Yazıda, Bolu’da düzenlenen Ferfene toplantılarının nasıl ve ne zaman icrâ edildiği, yöneticileri, icrâ edilen oyunları hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

10. Muzaffer KUTSAL, “Şabanözü’nde Yâran Seçme Usulü”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 6, Yıl: 12, Sayı: 143, Haziran 1961, ss. 2411-2412.

Çalışmada, Çankırı Yâren geleneği ile ilgili “ocak yakma usulü”, “müsaade”, “muhakeme usulü” başlıkları altında bilgiler verilmiştir. Ayrıca içinde bulunulan dönemin siyasi durumun Yâren Sohbetleri’ne olan ilgiyi azalttığı da ifade edilmiştir.

11. Ali YARŞI, “Halk Eğlenceleri: Afyon’da Gezek Âlemleri Nasıl Olurdu?”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 13, Cilt: 7, Sayı: 156, Temmuz 1962, s. 2789.

Çalışmada, Ali Yarşı’nın Halil Emmi adındaki bir tanıdığı ile Gezek geleneği hakkında yapmış olduğu bir söyleşiye yer verilmektedir. Yazıda, Gezek toplantılarının üyeleri, zamanı, kuralları, sofrâ âdâbı, eğlence şekilleri ve cezalarına kısaca değinilmektedir.

12. Mahmut SURAL, “Halk Oyun ve Eğlenceleri: Konya’da Eski Oturak Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 15, Cilt: 8, Sayı: 171, Ekim 1963, ss. 3203-3206.

Makalede, Oturak Âlemleri ile ilgili kısa bir giriş yapılarak bilgi verilmiştir. Ardından “*Efe, Kime Derlerdi?*”, “*Oturak Kadını Nasıl ve Kimler Olurdu?*”, “*Oturak Nasıl Olurdu?*”, “*Oturak Âlemlerinin Örf ve Âdetleri*”, “*O Devrin Saz Üstâdları*”, “*Anızkıran’a Ait Bir Hikâye*” ve “*Oturak Âlemine Ait Hikâyeler*” başlıkları altında Oturak Âlemleri hakkında bilgi yer almaktadır.

13. Celaleddin KIŞMİR, “Konya’da Helva Sohbetleri”, **Çağrı**, Sayı: 100, Mayıs 1966, ss. 9-10.

Yazıda, Konya’da düzenlenen Helva Sohbetleri’nin hangi zaman aralıklarında, kimler tarafından tertip edildiği, toplantılarda ikram edilen yemekler ve eğlence şekilleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

14. Muhsin KARAMANOĞLU, “Fıkra ve Geçmiş Anılar Kış Anıları 2”, **Çele**, Sayı: 59, Mart 1968, ss. 16-19; “Fıkra ve Geçmiş Anılar Kış Anıları 3”, **Çele**, Sayı: 60, Nisan 1968, ss. 13-15.

Araştırmacı yazı dizisinde, Bolu’da icrâ edilen Ferfene toplantılarının düzenleyicileri, zamanı, yönetim yapısı, kuralları ve cezaları, icrâ edilme zamanı, genel işleyiş düzeni, sofrâ âdâbı, eğlence şekilleri (müzik, halk oyunları, seyirlik oyunlar ve cezaları vb.) hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Ayrıca Yüzük, Samud, Arap ve Kös oyunlarının nasıl icrâ edildiği ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

15. Necati Asım USLU, “Çankırı Yâran Sohbetleri ve Oğuz Tôresi I”, **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 15, Sayı: 4, İstanbul 1972, ss. 57-64; “Çankırı Yâran Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 16, Sayı: 1, İstanbul 1976, ss. 40-63.

Araştırmacı, yazı dizisinin birincisinde geleneksel sohbet toplantılarının geçmişi, Çankırı’da Ahi ve Yâren teşkilatının gelişimi hakkında bilgi vermiştir. Ardından Çankırı Yâren Sohbetleri’nin yapısı (zamanı, yönetim yapısı, toplantı çeşitleri, sofrâ âdâbı, mekânı, müzik icrâsı vb.) anlatılmıştır. İkinci yazıda önceki çalışmada kalınan yerden devam edilerek Yâren toplantılarının işleyiş düzeni ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde toplantılarda icrâ edilen oyunlar, türkü metinleri, yemek ikramı, ocak yakma çeşitleri, Arap verme töreni, mahkeme ve vedalaşma kısımları toplantının işleyiş sırasına göre açıklanmıştır. Yazının sonunda ise Çankırı Yâren Sohbetleri’nin Ahi ve esnaf loncaları, Türk-Oğuz devlet yapısı ile ilişkisi maddeler hâlinde ele alınmıştır.

16. Gündüz ARTAN, “Gelenekler: Gediz’de Yâren Gezmesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 26, Cilt: 16, Sayı: 309, Nisan 1975, ss. 72-74.

Yazıda, Yâren toplantılarının kimler tarafından hangi zamanlarda yapıldığı, toplantıların icrâ düzeni, sofrâ âdâbı ve eğlence şekilleri hakkında kısa bilgi yer almaktadır.

17. Bekir BAŞOĞLU, “Boyabat Yöresi Folkloru: Ferfene”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 15, 1980, s. 20.

Yazıda, Ferfene’nin Boyabat yöresinde nasıl adlandırıldığı, hangi dönemlerde kimler tarafından düzenlendiği ve icrâ düzeni kısaca aktarılmıştır.

18. İbrahim NUMAN, “Çankırı’da Yârân Sohbetleri ve Sohbet Odaları”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 13, 1981, ss. 591-633.

Yazı, genel olarak Yâren Sohbetleri’nin icrâ edildiği mekânların ayrıntılı olarak ele alınmasından teşekkül etmektedir. Çalışmanın giriş kısmında “*Anadolu’da Ahiler*” (Ahi kelimesi, bazı zümreler, fütüvvet teşkilatı, Anadolu’da fütüvvet, Ahilik tesiri altında bazı teşekküller ve Yâren, Yârenin kuruluşu ve işleyişi) hakkında bilgi verilmiştir. Ardından “*Sohbet Odalarının Umumi Vaziyetleri ve Kullanılışı*” başlığında Yâren Sohbetleri’nin icrâsı kısaca anlatılmıştır. “*Sohbet Evleri ve Odaları*” başlığı altında ise Çankırı evlerinin umumi vaziyetleri, sohbet odalarının fizikî yapısı ve plan analizi, yöredeki bilinen sohbet evleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Yazının sonunda sohbet evlerinin resimlerinden örnekler yer almaktadır.

19. Tuncer GÜLENSOY, “Simav’da Yâren Teşkilatı”, **Millî Kültür**, Cilt: 2, Sayı: 11, Nisan 1981, ss. 10-12.

Yazıda, Simav Yâren teşkilatının geçmişi, Yâren kanunları, üyeleri ve yönetim yapısı, kuruluş şekli, ceza çeşitleri örneklerle açıklanmıştır.

20. Abdülkerim ABDULKADİROĞLU, “Sıranâme”, **Halk Kültürü Derleme-Araştırma Dergisi**, İstanbul, 1984, ss. 5-12.

Yazıda, Kastamonu’daki “Sıra Gezme” geleneği hakkında kısa bilgi verildikten sonra Ahmet Keskin tarafından 1952 yılında serbest vezin ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan 98 beyitten oluşan “Sıranâme” isimli manzume yer almaktadır.

21. Ülkü ÖNAL, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri I”, **Türk Folkloru**, Cilt: 7, Sayı: 82-83, 1984, ss. 5-8; “Çankırı’da Yâran Sohbetleri II”, **Türk Folkloru**, Sayı: 84, 1986, ss. 8-11.

Araştırmacının yazı dizisi, 1963-1964 döneminde üniversitede hazırlamış olduğu lisans tezine dayanmaktadır. İlk yazıda Ahilik ve Yâren geleneği hakkında bilgi verildikten sonra Çankırı Yâren Sohbetleri’nin mekânı, icrâ zamanı, yönetim yapısı ile toplantıların nasıl icrâ edildiği üzerinde durulmuştur. Ardından örnek türkû metinleri ile oyunların nasıl başladığı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci yazıda ise icrâ edilen oyunların nasıl oynandığı, sofrâ âdâbı, Arap verme usulü, yargılama biçimi ve Başağa’nın ocağının nasıl yakıldığı aktarılmıştır.

22. Nail TAN, “Konya Oturak Âleminin Folklorik ve Turistik Değerlendirmesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, ss. 81-94.

Araştırmacı, yazının başında konuyla ilgili olarak bir giriş yaptıktan sonra “Tarihçe”, “Oturak Âlemi Nasıl Düzenlenir?”, “Oturak Âleminin Kuralları”, “Oturağın Oyun Yüzü”, “Oturağın Musiki Yönü”, “Oturağın Mutfak Yönü” ve “Turistik Değerlendirme ve Sonuç” başlıkları altında Oturak Âlemleri hakkında geniş bilgi vermiştir.

23. Murat KARABULUT, “Balıkesir-Pamukçu Kasabası Halk Müziği ve Oyunları”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, ss. 167-175.

Yazıda, genel olarak Balıkesir’in Pamukçu kasabasında icrâ edilen halk oyunları, müziği ve kıyafetleri hakkında bilgi verilmiştir. İlk önce oynanan oyunlar “İkili Güvende”, “Toplu Güvende” ve “Bengi” başlıkları altında açıklanmıştır.

“*Bengi*” başlığı içerisinde yörede icrâ edilen sohbet toplantılarının zamanı, üyeleri ve yönetici yapısı, icrâ düzeni ve eğlence şekilleri kısaca aktarılmıştır. Ardından yörede giyilen kıyafetler ve notaya çekilmiş müzik parçaları yer almaktadır.

24. Müjgan ÜÇER, “Sivas’ta Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, **Prof. Dr. Zafer Bayburtlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 2001, ss. 583-595.

Çalışmada, Sivas evlerinin genel özellikleri, Oda Açma, Sıra Gezme/Herfene ve yöredeki belli başlı bazı konakların tanıtımı ve resimlerine yer verilmiştir. Oda Açma geleneği hakkında; 1940’lı yıllara kadar devam ettiği, varlıklı kişilerin odalarında toplandığı, güzün başlayıp ilkbahara kadar sürdüğü, önceleri Perşembe daha sonra Cumartesi akşamları yemekten sonra toplandığı, yiyecek ve içecek ikramlarının neler olduğu, toplantılarda müzik, sanat ve edebî konuların konuşulduğu ve 1935-1940’lı yıllar arasında hangi mahallede kimin odasının bulunduğu konusunda bilgi verilmiştir.

Sıra Gezme/Herfene geleneği hakkında; orta yaş ve gençler tarafından oluşturulan grupların haftalık olarak tertip ettiği, kendi içerisinde bir yönetim yapısının bulunduğu, yemekli, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak düzenlendiği hususunda açıklama yapılmıştır.

25. İsmail SINIR, “Diyarbakır’da Geleneksel Eğlence: Velime Geceleri”, **Halk Kültüründe Eğlence Uluslararası Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Kocaeli, 11-13 Aralık 2009, ss. 1-7.

Yazıda, giriş kısmında çalışmanın amacı, yöntemi ve izlenen yol açıklanmıştır. Ardından Velime’nin kelime anlamı izah edildikten sonra Velime Geceleri’nin geçmişi, hazırlanışı ve uygulanışı, icrâsında mûsikînin yeri ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi verilmiştir.

26. Ali YAKICI, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Somut Mekânı: Konya Barana Odaları”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, ss. 94-100.

Çalışmanın başında Türk eğlence kültürü, kış toplantı ve eğlenceleri ile Balıkesir-Dursunbey Barana geleneği üzerinde durulmuştur. Ardından Konya Barana Sohbetleri’nin yöredeki gelişimi, düzenlenme zamanı, mekânı, eğlence şekilleri (müzik, oyunlar vb.), kuralları, cezaları ve işlevleri hakkında bilgi verilmiştir.

27. Mustafa Öner UZUN, “Afyonkarahisar Gezek Geleneğinde Müzik Unsurları”, **Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 3, Cilt: 2, Ocak-Şubat-Mart 2012, ss. 1-12.

Makalenin başında çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi hakkında açıklama yapılmıştır. Ardından Gezek kavramı ile tarihsel süreç içinde sohbet geleneğinin gelişimine değinilmiştir. Bu bilgilerden sonra alan araştırmasına dayanan Afyonkarahisar Gezek geleneğinin yapısı (gelişimi, kuralları, oturma düzeni, yiyecek ve içecek, zaman, grup üyeleri, icrâ düzeni, eğlence şekilleri vb.) üzerinde kısa bilgi verilmiştir. Çalışmanın asıl bölümünü oluşturan müzik unsurları başlığında, Gezek Sohbetleri'ndeki mûsikî geleneği açıklanmıştır. Ardından başlıca Gezek türküleri ve analizleri yapılmış, Gezeklerde kullanılan çalgılar hakkında bilgi verildikten sonra Afyonkarahisar'ın il merkezindeki Gezek gruplarında icrâ edilen türkülerin metinleri sunulmuştur.

28. Ömer ÇAKIR, “Çankırı’da Yârân Sohbetlerinin Edebî Cephesi Yahut Yârân Edebiyatı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Nisan 2013, ss. 151-170.

Çalışmada, Çankırı Yârân Sohbetleri'nde edebiyatın yeri, Yârân Sohbetleri'nde şiirsel söylem, Yârân Sohbetleri'nde söylenen türküler, Yârân Sohbetleri'nde söylenen maniler, Yârân Sohbetleri'nde söylenen bilmece, Yârân Sohbetleri'nde söylenen tekerlemeler, Yârân Sohbetleri'nde oynanan orta oyunları, Yârân Sohbetleri'ne şairlerin katılması, Yârân Sohbetleri'nin edebî eserlerdeki akisleri başlıkları altında Yârân geleneği hakkında bilgi verilmiştir.

29. Mehmet ERDEM, “Anadolu’da Toplu Musiki İcra Geleneği Bağlamında Diyarbakır Örneği: Velime Geceleri”, **II. Geleneksel Müzik Kültürü Araştırmaları Sempozyumu**, 25-26 Nisan 2013, Basılmamış Bildiri Metni, ss. 1-29.

Bildirinin başında geçmişte Diyarbakır şehrine verilen isimler ve Diyarbakır isminin kökeni, Diyarbakır’da bilim, kültür ve sanat, Diyarbakır mûsikîsi ve mûsikî folkloru hakkında bilgi verilmiştir. Ardından “*Diyarbakır’da Velime Geleneği*”; Velime kelimesinin kökeni ve anlamı, yazılı kaynaklarda Velime Geceleri, Velime Geceleri ile ilgili yapılan görüşmelerin çözümlenmesi, Velime Geceleri'nde mûsikînin yeri, Velime Geceleri'nde icrâ edilen Diyarbakır mûsikîsi örneklerinin incelenmesi alt başlıkları altında bilgiler verilerek açıklanmıştır.

30. Melek TUFAN, Filiz ERDEN ve E. Elhan ÖZUS, “Çankırı Yaran Ekibi ve Geleneksel Giyim Özellikleri”, **International Journal of Science Culture and Sport**, Special Issue 1, July 2014, ss. 302-317.

Yazıda, Yâren geleneği hakkında kısa bilgi verildikten sonra Yârenlerin geleneksel giysileri olan cepkin (yelek), göynek, vızka/zıvka (erkek şalvarı),

peştamal ve poşu; malzeme, renk, kesim, dikim, süsleme tekniği açısından incelenmiş ve kıyafetlerin fotoğraflarına da yer verilmiştir. Ardından var olan giysilerin korunması, kayıt altına alması ve sonraki nesillere aktarılması için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

0.2.1.2. Kaynak Kişi Grubu

Geleneksel sohbet toplantılarının tespit edildiği yerlerde yapılan derlemeler esnasında görüştüğümüz kaynak şahısların büyük çoğunluğu erkektir. Sadece Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri ve Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri hakkında bayan kaynak kişilerden de bilgi alınmıştır. Bayan kaynak şahısların verdiği bilgiler, katıldıkları toplantılarda izleyip gördükleri ya da büyüklerinin onlara anlattıklarıyla sınırlı kalmaktadır. Bundaki en büyük etken, sohbet toplantılarının ağırlıklı olarak erkekler arasında düzenlenen bir organizasyon olması ve bayanların çoğunlukla toplantıların hazırlık kısımlarında görev üstlenmeleridir. Sadece Bursa Gezek Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi, Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri'ne bayanlar erkeklerle aynı ortamda izleyici olarak katılabilir. Afyon Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri ve Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin aile arasında tertip edilenlerine kadınlar dâhil olabilirken Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'ni ise bayanlar arka plandan seyredebilirler. Bunların dışında hizmet ve raks etmek amacıyla az sayıdaki sohbet grubunun toplantılarına katılan kadınlar da vardır. Bu sebeple gelenek hakkındaki her türlü bilgiye erkeklerin, kadınlardan daha fazla sahip olduğu görülmektedir.

Alan araştırmasında bilgisine başvurduğumuz bazı bayan kaynak kişiler ise konuyla ilgili herhangi bir açıklama yapmak yerine; *“Bu soruları erkeklere sorun. Onlar daha iyi bilir. Kadınlar nerden bilsin sorduklarınızı. Onlar girmezler ki oralara.”* ve *“Ben bilmem. Dediğini eskiden erkekler yapardı. Sen yaşlı adamlara sor onu.”* şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Bu cevaplar soru yönelttiğimiz bayan kaynak kişilerin sohbet toplantılarına katılmadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte; *“Adamlar dururken benim anlatmam doğru olmaz.”* şeklinde cevap vererek çekimser kalan bayan kaynak kişiler de vardır. Ne yazık ki bu kişilerden her türlü çabamıza rağmen herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Bayan kaynak şahıslardan Beyhan Kızmaz, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin yöredeki geçmişi, genel özellikleri ve icrâ aşamaları hakkında geniş bilgiye sahiptir. Bu çerçevede kendisine

yöneltilen bütün soruları içtenlikle cevapladı. Diğer bayan kaynak kişi Nuray Sanaç Bulanaklı ise Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri hakkında kendisine yöneltilen soruları cevaplayıp konumuzla ilgili elinde bulunan dokümanları da bizimle paylaşmıştır.

Erkek kaynak kişilerin çoğu yaptığımız çalışmanın çok değerli olduğunu ve bu kültürün unutulmadan kayıt altına alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bakımdan samimi bir şekilde bildikleri her türlü bilgiyi bizimle paylaşmış hatta eksik kalan yerleri başkalarının vasıtasıyla tamamlamışlardır. Kendi çevrelerinde bulunan ve konumuz hakkında malumatı olan kişilerle de irtibat kurmamıza yardımcı oldular.

Derleme yaptığımız alanlardaki kaynak şahısların başında geleneği devam ettirenler ve özellikle yerel olarak çalışmalar yapan araştırmacılar gelmektedir. Bu araştırmacılarla irtibat kurma teşebbüslerimizin çoğu olumlu karşılık bulmuştur. Bu sayede hem onlar yaptıkları çalışmaların değerli olduğunun bilincine varıp sevindi hem de biz aradığımız malzemeye rahatlıkla ulaşma imkânını bulduk.

Kaynak kişiler arasında sadece kendi yöresi ile ilgili değil, diğer bölgelerdeki sohbet toplantılarıyla alakalı bilgi ve doküman temininin yanında kaynak şahıslarla irtibat kurmamıza yardımcı olanlar vardır. Bu şekilde yardımcı olanların en başında Şener Bulut gelmektedir. Sadece Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri hakkında değil, Diyarbakır Velime Geceleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri ve Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri ile ilgili kaynak kişilerle irtibat kurmamı sağlamıştır. Ayrıca kaynak şahıslar arasından kendi bölgelerindeki birçok kaynak kişiye ulaşmamızı sağlayan başta Şener Bulut olmak üzere Mehmet Kara, Ahmet Mengüç, Musa Kaldı, Mahmut Yeşildağ, Ekem Çavuş, Ahmet Nayan, İbrahim Şenbayram, Recep Deneci, Mustafa Yıldırım, Ali Abik, Mustafa Şimşek, Çetin Gökgez, Yunus Baki Koçak, Osman Nebioğlu, Şahin Kazancı, Necati Yılmaz, Şevket Gültekin, Mehmet Ali Abakay, Mehmet Erkoç, Şener Özkanlı, Halil Erkek, Beyhan Kızmaz, Recep Çakmak, Ferhat Minareci ve Yurdal Demirel'dir.

Sohbet toplantılarının zamanla icrâ zemininin ortadan kalmasından dolayı günümüzde aktif olarak sürdürülmesine katkı sağlayan kişilerin sayısı da azalmaktadır. Bazı yörelerde -özellikle geleneğin devam etmediği yerlerde- konuyu bilen kaynak kişi bulma sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Araştırmalar esnasında; *“Keşke geçen sene gelseydin. Dediklerini çok iyi bilirdi. Ancak o da geçen sene vefat etti. Şimdi onları çok iyi bilen yok. Belki çocukları, yaşlıları bilir.”* şeklinde ifadelerle çok sık olarak karşılaşıldı. Ailesinin ya da çevresinin belirli bir teşviki veya kendi

isteğinin olmaması durumunda yeni neslin büyük bir kısmı bu geleneği devam ettirme çabası içerisinde değildir.

Araştırmamız sırasında toplamda 372 kaynak kişiyle görüşme yapılarak bilgi alınmıştır. Bu kişilerin “*adı, soyadı, yaşı, eğitim durumu, mesleği, ikamet yeri*” bilgileri alınarak çalışmanın “*Kaynak Kişiler Listesi*” bölümünde verilmiştir. Bilgilerinden faydalandığımız kaynak kişiler arasından 16 tanesi, konumuzla ilgili soruları cevaplandırırken kendi istekleri doğrultusunda kimlik bilgilerinin verilmesini istemediler. Bu bakımdan kaynak kişilerin kararlarına saygı gösterip kişisel bilgilerine tezde yer verilmemiştir. Sohbet geleneğinin eski dönemlerdeki durumu/uygulamaları hakkında bilgi alabilmek amacıyla daha çok yaşlı kişilerle görüşme yapılmaya çalışılmıştır. Fakat sohbet geleneği hakkında bilgi sahibi olan her yaş grubundan kişiyle görüşerek bilgilerinden faydalanılmıştır. Bilgilerine başvurduğumuz kaynak kişilere genel olarak bakıldığında yaş ortalamasının ellinin üzerinde olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerden en genç olanı 1995 doğumlu İsa Kalkan, en yaşlısı ise 1927 doğumlu Salih Sanaç’tır.

0.2.1.3. Teknik ve Araçlar

Alan araştırmasında “folklorik” kurumların etkinliklerini; töreleri, törenleri, olayları, işlemleri, uygulamaları, gösterileri vb. sistemli bir şekilde saptamak ve bunlarla ilgili verileri derlemek için kullanılan tekniklerin, yolların başında gözlem (olaya ya da toplumsal yaşama katılarak), görüşme (mülakat), soru kâğıdı (anket) uygulama, kılavuz ya da kaynak kişi kullanma gelmektedir.⁷

Çalışmamız sırasında malzemenin toplanabilmesi için *gözlem (katılımcı gözlem ve dışarıdan gözlem), görüşme (mülakat), kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma* teknikleri çerçevesinde sahada derleme metoduna başvurulmuştur. Geleneksel sohbet toplantıları üzerine yapılan çalışmalarla ilgili verilere ise kütüphane araştırması esnasında yazılı kaynaklardan ya da internet veri tabanlarından ulaşılmıştır.

Sohbet toplantılarının günümüzde icrâ edilmediği yerlerde daha önceden irtibat kurduğumuz kılavuz kişilerin vasıtasıyla tespit ettiğimiz kaynak şahıslarla sadece mülakat yapılabilmektedir. Eski dönemlerde icrâ edilen sohbet toplantılarıyla ilgili herhangi bir belge varsa onların da bir kopyası temin edilerek çalışmaya

⁷ Örnek, s. 55.

eklenmiştir. Çalışma alanının çok farklı bölgelerde bulunmasından dolayı ortaya çıkabilecek olan sıkıntılar, irtibata geçtiğimiz kılavuz kişilerin yardımıyla en aza indirilmiştir.

Sohbet toplantılarının hâlâ icrâ edildiği bölgelerde ise hem mülakat hem de gözlem teknikleri kullanılmıştır. Derleme çalışmalarının tarihleri özellikle toplantıların yapıldığı dönemlere denk getirilerek sohbetlere katılma imkânımız olmuştur. Bu şekilde sohbet toplantılarının icrâsına katılarak hem gözlem yapılmış hem fotoğraf çekilmiş hem de video kaydı gerçekleştirilmiştir. Toplantılardan evvel daha önceden hazırladığımız sorular çerçevesinde, sonrasında ise gözlemlerimiz esnasında oluşturduğumuz sualler doğrultusunda kaynak kişilerle tekrar görüşme yapılmıştır.

Derleme alanlarının birbirinden farklı yerlerde bulunması ve sohbet toplantılarının değişik özelliklere sahip olmasından dolayı bütün bölgeleri kapsayan geniş/ortak bir soru listesi hazırlanmıştır. Bu soruların tamamının mülakat esnasında kaynak kişilere yöneltilmesi çalışmayı ve derlemeyi zorlaştırdığı görüldüğünden dolayı daha çok doğal bir sohbet havasında görüşmeler yapılmıştır. Mülakat belirli temel sorular üzerinden yönlendirilerek gerekli verileri toplama yoluna gidilmiştir. Sohbet havasında samimi bir şekilde gerçekleştirilen mülakatın daha ayrıntılı bilgilere ulaştırması gibi yararı yanında, konuyla alakalı eksik bırakılan yönler de olmaktadır. Bu eksiklikler de tespit edilerek yöneltilen sorularla giderilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırması yaptığımız yerlere özellikle sohbet toplantılarının aktif olarak icrâ edildiği bölgelere farklı zamanlarda, kalma süresi bakımından ortalama birer haftayı kapsayacak şekilde gidilmiştir. Diyarbakır, Mardin, Elazığ, Gümüşhane, Tokat-Erbaa ve Erzincan-Kemaliye'ye bir defa gidilmiştir. Alan çalışmamızın birinci bölümünden sonra toplanan verilerde tespit edilen eksiklikler ikinci, üçüncü hatta dördüncü defa gidişlerimizde tamamlanmaya çalışılmıştır. Isparta-Yalvaç Sücüllü, Balıkesir-Pamukçu, Manisa-Kula, Şanlıurfa ve Bursa'ya üçer defa, Konya-Akşehir, Afyon-Sandıklı, Çankırı ve Kastamonu-Tosya ise dört defa gidilerek alan araştırması yapılmıştır. Diğer yerlere ise ikişer defa gidilmiştir. Bu şekilde farklı zamanlarda yapılan derlemeler, aynı icrânın aradan geçen süre içerisinde ortama, katılımcılara, kişilerin ruh hâllerine vb. etkenlere bağlı olarak ne gibi değişmelere uğradığının tespit edilmesini de sağlamıştır.

Derleme çalışmaları boyunca veri toplayabilmek için ses kayıt cihazı, dijital fotoğraf makinesi, video kamera, tiripot, haricî bellek, pil ve görüşme defteri kullanılmıştır. Sohbet toplantılarının tertip edildiği mekânların, icrâ esnasında kaynak kişilerin giydikleri yöresel ve normal elbiselerin, oyunların sunumu ve yemek ikramında kullanılan çeşitli malzemelerin, kaynak kişilerin, araştırma yaptığımız yerdeki maddî ve görsel özellikleri bulunan kaynaklar ile araştırma esnasında karşımıza çıkan konumuzla ilgili diğer unsurların kayıt altına alınmasında fotoğraf makinesine başvurulmuştur. Fotoğrafların çekilmesi esnasında herhangi bir sıkıntıyla karşılaşılmamıştır. Hatta çoğu kaynak kişi yardımcı olarak fotoğrafların daha iyi çekilmesine katkı sağlamışlardır.

Sohbet toplantılarının belirli bir kısmı hâlâ icrâ edildiği için derleme sırasında toplantıların video çekimi de yapılmıştır. Kamera; derleme ortamı, dinleyici veya seyirci kitlesi, ortamın fiziksel özellikleri yanında kaynak kişilerin kullandığı çeşitli araç ve gereçlerle sohbet toplantılarının icrâ edilmesi sırasında yapılan jest ve mimikler, kaynak kişilerle dinleyici veya seyirciler arasındaki etkileşim gibi durumların tespit edilmesine imkân sağlamaktadır. Derlemeye gittiğimiz her yerde kamera kaydı için önce gerekli kişilerden müsaade alınmış ve ardından toplantıların başından sonuna kadar video çekilmiştir. Fakat Kastamonu-Tosya Yâren toplantılarının kamera kaydına Yârenler, çekimlerin üçüncü bir kişi ile paylaşılmaması şartıyla izin vermişlerdir. Çünkü belirledikleri kural gereği toplantı esnasında konukların video çekimi yapması yasaktır. Akademik bir çalışma yapıyor olmamız ve Yârenlere gerekli güveni vermemiz sonucunda derlememizde herhangi bir aksama yaşanmadan gerekli veriler elde edilmiştir.

Sohbet gruplarından Yârenlerin toplantılarının icrâsının başından sonuna kadar kayıt altına alınmasına izin verilmesinin yanında, gecenin sonunda Yârenlerin kendi arasında yaptıkları mahkemenin videoya çekilmesine müsaade edilmemiştir. Mahkeme sadece Yâren üyeleri arasında yapılırken alınan her türlü karar, üyelere verilen cezalar ve cezalıları gibi hususlar hiçbir şekilde dışarıyla paylaşılmamaktadır.

Derleme çalışmaları sırasında ses kayıt cihazı kullanılırken sorun teşkil edecek önemli bir durum yaşanmamıştır. Kaynak kişilerin büyük kısmı gönüllü oldukları için mülakat sırasında seslerinin kaydedilmesine müsaade etmişlerdir. Bundan dolayı derlemelerde genel olarak çok sıkıntı çıkmamıştır. Hatta bazı kaynak şahıslar, ses kayıt cihazını eline alıp samimi bir ortamda derleme yapılmasına

yardımcı olmalarının yanında, zaman zaman verdikleri eksik ve hatalı bilgileri de kendileri düzeltmişlerdir.

Bunların yanında çeşitli sebeplerden dolayı kimlik bilgilerini vermek istemeyip çekinceli davranan kaynak şahıslar da vardır. Mülakat esnasında kimlik bilgilerini vermek istemeyen birkaç kişi sesinin de kaydedilmesini istemedi. Bu durumda kaynak şahısların vermiş olduğu bilgiler not defterine yazmak suretiyle çalışma sürdürüldü. Bunların yanında yöneltilen soruların paralelinde ses kayıt cihazını gören kimi şahıslar, çekinceli davranarak mülakata başlamadan yanımızdan ayrılmak istedi. Fakat bu kişilerden bir kısmını çeşitli şekillerde ikna ederek mülakata sürdürürken bir kısmı ise bütün çabalarımıza rağmen ikna edilememiştir.

0.2.2. Kuramsal Yapısı

Bir halk bilgisi ürünü esas itibarıyla “yaratım, icrâ ve aktarım”, “şekil ve yapı”, “içerik” ve “işlev” olmak üzere dört temel özelliğe sahiptir. Halk bilimi ile ilgili olan çeşitli kuramsal yaklaşımlar ve ilgili yöntemler bu özelliklerden biri veya birkaçının daha önemli kabul edilmesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu kuram ve yöntemler “Metin Merkezli” ve “Bağlam Merkezli” olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Bu durum bazı kuram ve yöntemlerin incelemede sadece metni temel almaları, halk bilgisi metinlerinin şekil, yapı ve de içerik özelliklerini düşünmeleri ve bu özelliklere bağlı bir kuramsal çerçeve geliştirmelerinden kaynaklanmıştır. İkinci grupta ise bağlam merkezli kuram ve yöntemler yer almaktadır. Bu kuramlar öncelikli olarak yaratım ve aktarım işini bir sorun olarak ele almış ve metni bu yaratım sorunuyla birlikte düşünmüşlerdir. Kısaca metin merkezli kuramlar her sorunu sadece metnin şekil, yapı ve içerik özellikleri çerçevesinde çözmeye çalışırken bağlam merkezli kuramlar ise hem metnin şekil, yapı ve içerik özelliklerini hem de yaratım, icrâ ve işlev özelliklerini bir arada değerlendirerek halk bilgisi ürünlerini ve bunların sosyal bilimlerin çeşitli alanlardaki kullanım sorunlarını tartışma içerisinde olmuşlardır.⁸

Bu çalışma geniş bir alan araştırmasıyla birlikte daha önceden yapılan çeşitli çalışmalardan da faydalanılarak ortaya konulmasından dolayı hem bağlam merkezli hem de metin merkezli kuramların kullanılmasından meydana gelmiştir. Sohbet toplantılarının icrâ edildiği yerlerde farklı zamanlarda yapılan derlemeler ve alan araştırmaları neticesinde veri elde edebilmek için performans (icrâ) teorisine

⁸ Ekici, 2007, ss. 100-101.

başvurulmuştur. Bu şekilde grup üyelerinin farklı zamanlarda, değişik ortamlarda aynı ya da benzer uygulamalarının icrâları arasındaki değişikliklerin gözlenebilmesi sağlanmıştır. Böylece bu farklılıkların sebepleri gerçekleştirilen performanslara bağlı olarak tespit edilip ortaya konulmuştur.

Çalışma boyunca işlevsel halk bilimi kuramına da yer verilmiştir. Bu kuram, halk bilgisi ürünlerinin oluşturuldukları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamı esas almaktadır. Bu bağlam noktasında bir halk edebiyatı ürününün anlatılması, söylenmesi ve gösterilmesindeki temel neden, anlatıcı veya icrâcının onu yaratma, aktarma ve kullanma nedenleri, dinleyicilerin o yaratmayı anlama, dinleme ve kullanma sebepleri ile bunların dışında kalan nedenler işlevsel halk bilimi yönteminin kapsamına girmektedir.⁹ Buradan hareketle sohbet toplantılarının icrâ edilme sebepleri, dinleyici ile daha geniş mânâda toplumun geneli üzerinde ne gibi etkilerinin bulunduğu, grup içerisinde hangi fonksiyonlara sahip olduğu gibi işlevleri üzerinde durulmuştur.

Bağlam merkezli yöntemlerin dışında çalışma içerisinde metin merkezli kuramlar da kullanılmıştır. Gözlem ve görüşme yoluyla elde edilen metinlerin yazıya geçirilmesiyle ortaya çıkan çalışmalar, bizi metin merkezli araştırma yöntemini kullanmaya yönlendirmiştir. Derleme yapamadığımız ya da geleneğin devam etmediği için bilgi toplayamadığımız yerlerde daha önceden bu şekilde ortaya konulan çalışmalardan hareketle inceleme yapılmıştır. Ayrıca hem derleme yaptığımız hem de daha önceden çeşitli çalışmaların yapıldığı yerlerle ilgili bilgiler de metin ve bağlam merkezli olarak ortaya konulmuştur. Hatta çalışma içerisinde yer alan ve daha eski kaynaklarda da bulunan mânî, türkü gibi manzum parçalar edisyon kritik yöntemiyle incelenmiştir.

⁹ Ekici, 2007, s. 124. İşlevsel halk bilimi kuramıyla ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın üçüncü bölümünde verilmiştir.

0.3. TERİMLER

0.3.1. GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI

0.3.1.1. Geleneksel Sohbet Toplantılarının Mahallî İsimleri

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantıları yörelere göre farklı isimlendirilmiş benzer ya da değişik uygulamalarla sürdürülmüştür. Toplantıların isimlerinin, sohbetlerin içerikleri, düzenlenme şekilleri ve katılımcıları ile büyük oranda bağlantılı olduğu görülmektedir. Toplantıların içerikleri ve icrâları aynı ya da benzer olmasına rağmen yöresel söyleyişlerden kaynaklanan adlandırma farklılıkları da bulunmaktadır. Bu sohbet toplantıları Çankırı,¹⁰ Kastamonu-Tosya (K.K.330), Manisa-Kula,¹¹ Manisa-Soma¹² ve Afyon-Sandıklı (K.K.49, 50)'da “*Yârân/Yâren*”; Konya-Akşehir'de “*Sıra Yârenleri*”;¹³ Kütahya ve yöresinde “*Yâren Teşkilatı*”;¹⁴ Nevşehir¹⁵ ve Elazığ'da “*Kürsübaşı*” (K.K.201, 203, 209); Kırşehir'de “*Ahi Meclisi Sohbetleri*”;¹⁶ Uşak-Banaz'da “*Yâren Eğlencesi*”;¹⁷ Urfa'da “*Sıra Gecesi*” (K.K.264, 265, 266);¹⁸ Erzincan-Kemah'ta “*Sıra Geceleri/Mehle*” (K.K.190, 194, 196); Balıkesir-Dursunbey¹⁹ ve Konya'da²⁰ “*Barana*”; Afyon,²¹ Bursa (K.K.84, 85, 94), Isparta-Senirkent-Şarkikarağaç-Eğirdir²² ve Kütahya'da²³ “*Gezek*”; Sivas,²⁴ Çorum,²⁵

¹⁰ Hacışeyhoğlu Hasan Üçok, **Çankırı Tarih ve Halkiyatı**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002, ss. 35-118.

¹¹ İsmail Tosun, **Tarihi Sosyal Kültürel ve Turizm Yönü İle Kula**, Abajoli Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti, İzmir, 1969, ss. 38-43.

¹² Rauf İnan, **Köylerde Boş Zamanı Değerlendirme (Köyümüzün Kaderi)**, Boş Zamanları Değerlendirme Semineri Halk Sağlık Eğitimi Komitesi, İstanbul, 1966, s. 47.

¹³ Muammer Yüzbaşıoğlu, “Akşehir ve Sıra Yârenleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 2, Sayı: 40, Kasım 1952, s. 635.

¹⁴ Tülay Er, **Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988.

¹⁵ Türker Eroğlu, “Nevşehir ve Elazığ'da Sıra Odaları ve Kürsübaşı Sohbetleri”, **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Halk Edebiyatı, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Gelenek, Görenek, İnançlar**, Cilt: 2, Ankara, 22-23 Aralık 1994, ss. 197-203.

¹⁶ Alev Öztürk Merdin, “Kırşehir'de Ahilikten Kaynaklanan Sohbet Toplantıları”, **Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yâren Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, 2016.

¹⁷ Seyhan Canyakan, “Uşak Merkez ve Çevresinde “Yarenlik” Hakkında Etnografik Bir Araştırma”,

https://www.academia.edu/7256317/U%C5%9EAK_MERKEZ_VE_%C3%87EVRES%C4%B0NDE_YARENLIK_HAKKINDA_ETNOGRAFIK_ARA%C5%9ETIRMA_An_Ethnographic_Research_about_Yarenlik_in_U%C5%9Fak_Region (21.01.2015).

¹⁸ Abuzer Akbiyık, **Şanlıurfa Sıra Gecesi**, Elif Matbaası, Şanlıurfa, 2006.

¹⁹ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Sohbetler ve Gezekler”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 45, 15 Şubat 1935, ss. 212-216.

²⁰ Ali Yakıcı, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Somut Mekânı: Konya Barana Odaları”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, ss. 94-100.

²¹ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, **Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar**, Aşık Matbaası, Ankara, 1976, ss. 40-42.

²² İsmail Nami Erbilek, “Senirkent'de Gezek”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 120, Birinci Teşrin, 1941, ss. 287-288.

Gaziantep,²⁶ Mardin,²⁷ Kastamonu²⁸ ve Tokat'ta²⁹ “*Sıra Gezme*”; Erzurum'da “*Sıra Oturması*”;³⁰ Nevşehir'de “*Sıra Odaları Sohbetleri*”,³¹ Gümüşhane, Bayburt (K.K.179, 180, 181), Sivas,³² Erzincan³³ ve Erzurum'da³⁴ “*Herfene*”; Bolu-Gerede (K.K.19, 20, 21), Sinop-Boyabat,³⁵ Sivas-Gemerek,³⁶ Tokat-Erbaa Üzümlü (K.K.114, 115, 116), Kırşehir³⁷ ve Karabük-Safranbolu'da³⁸ “*Ferfene*”; Balıkesir-Pamukçu'da “*Erfene*” (K.K.309, 310, 311, 312); Artvin'de “*Arfana*” ya da “*Harfana*”;³⁹ Adıyaman'da “*Harfene Geceleri*”;⁴⁰ Kastamonu'da “*Erfane*”,⁴¹ “*Oturma*”⁴² ve “*Oturak*”,⁴³ Balıkesir'de “*Arfene*” veya “*Erfene*”;⁴⁴ Bolu-Mudurnu'da “*Ateş Gezmesi (Birikme Gecesi)*”;⁴⁵ Antalya'da “*Sıra Eğlencesi*”;⁴⁶ Balıkesir, Konya,⁴⁷ İstanbul⁴⁸ ve Edirne'de “*Helva Sohbetleri*”;⁴⁹ Diyarbakır'da “*Velime*

²³ Sadık Uzunoğlu, “Kütahya'da Gezek Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 2, Cilt: 1, Sayı: 14, Eylül 1950, ss. 222-223.

²⁴ Müjgan Üçer, “Sivas'ta Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, **Prof. Dr. Zafer Bayburtlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 2011, ss. 587-588.

²⁵ Eşref Ertekin, “Çorum'da Yüzük Oyunu (1), Sıra Gezme ve Sıraya Dizme ve Söylenilen Çığşaklar (2)”, **Çorumlu**, Yıl: 3, Sayı: 27, 1940, ss. 824-829.

²⁶ A. Nadi Ünler, “Gece Toplantıları”, **Başpınar Aylık Kültür ve Edebiyat Mecmuası**, Yıl: 2, Sayı: 24, Şubat 1941, s. 10.

²⁷ Akbıyık, ss. 351-354.

²⁸ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, **Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları**, Akademi Kitabevi, Ankara, 1997, ss. 31-46.

²⁹ Yusuf Yakupoğlu ve diğerleri, **Tokat İl Yılığ 1967**, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1968, s. 104.

³⁰ Dilaver Düzgün, **Erzurum Köy Seyirlik Oyunları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1999, s. 16.

³¹ Eroğlu, s. 197.

³² Üçer, ss. 587-588.

³³ **Cumhuriyetin 50. Yılında Erzincan 1973 İl Yılığ 1973**, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1973, s. 97.

³⁴ Lütfi Sezen, **Erzurum Folkloru**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Erzurum, 2013, s. 213.

³⁵ Bekir Başoğlu, “Boyabat Yöresi Folkloru: Ferfene”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 15, 1980, s. 20.

³⁶ M. Güner Demiray, “Gemerek'te Tandır-Ferfene-Vicek-Alkarısı-Yunak ve Yakacaklar”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 14, 1980, ss. 17-19.

³⁷ Alev Öztürk Merdin, “Kırşehir'de Ahilikten Kaynaklanan Sohbet Toplantıları”, **Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yâren Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, 2016.

³⁸ Mustafa Acar, **Karabük Safranbolu Folkloru**, Anıt Matbaa, Ankara, 2011, ss. 79-80.

³⁹ Salih Turhan ve Nail Tan, **Artvin Halk Müziğine Giriş**, Artvin Valiliği Kültür Yayınları, Ankara, 2001, s. 42.

⁴⁰ Akbıyık, s. 350.

⁴¹ Mahmut Tezcan, **Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri**, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 6.

⁴² Abdülkerim Abdulkadiroğlu, “Sıraname”, **Halk Kültürü Derleme-Araştırma Dergisi**, Sayı: 4, İstanbul 1984, ss. 5-12.

⁴³ Tezcan, 1989, s. 6.

⁴⁴ Kemal Yüzbaşıoğlu, “Helva Sohbetleri ve Arfeneler”, **Kaynak**, Sayı: 12, Balıkesir 1934, ss. 310-312.

⁴⁵ Selami Erkut, **Mudurnu Tarih Coğrafya ve İctimaî Durum**, Ankara, 1958, ss. 46-51.

⁴⁶ Hüseyin Çimrin, **Antalya Folkloru (Gelenek-Görenekler) I**, Akdeniz Kitapevi, Antalya, 1984, ss. 27-28.

⁴⁷ Celaleddin Kişmir, “Folklor: Konya'da Helva Sohbetleri”, **Çağrı**, Sayı: 100, 1966, ss. 9-10.

⁴⁸ Uğur Gökteş, “Helva Sohbetleri”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Ana Basım A.Ş., İstanbul, 1994, s. 48.

Geceleri (Eyvan Geceleri)” (K.K.219, 220); Denizli-Acıpayam’da “*Kızan Odası*”;⁵⁰ Sivas’ta “*Oda Açma/Yakma*”,⁵¹ Konya⁵² ve Aksaray’da⁵³ “*Oturak Âlemleri*”; Bolu-Gerede’de “*Sohbet Toplantıları*”;⁵⁴ Mardin’de⁵⁵ “*Sabahiye*”; Mardin (K.K.330, 331), Isparta-Yalvaç Sücüllü (K.K.295, 296, 297), Yozgat⁵⁶ ve Gaziantep’te⁵⁷ “*Oda Sohbetleri*”; “Ankara ve yöresinde “*Cümbüş*”;⁵⁸ Van’da “*Oturmah*”;⁵⁹ Balıkesir-Edremit’te “*Oda Teşkilatı*”;⁶⁰ Karabük-Safranbolu,⁶¹ Ankara-Beyşehir,⁶² Kırıkkale-Keskin (K.K.263) ve Kırşehir’de⁶³ “*Muhabbet (Sohbetleri)*”; Karabük-Safranbolu’da “*Sıra Âlemleri*”;⁶⁴ Niğde-Dünderli’de “*Gençler Kurulu (Heyeti)*”;⁶⁵ Ankara-Kazan’da “*Delikanlı Teşkilatı (Örgütü)*”;⁶⁶ Konya’da “*Yatsı Sohbetleri*”;⁶⁷ Samsun-Havza’da “*Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi)*”,⁶⁸ Kırşehir’de “*Helebiş*”,⁶⁹ Isparta ve Antalya’da “*Kef (Keyif)*”⁷⁰ adı ile bilinmektedir.

Türkiye dışındaki sohbet toplantıları ise Kırgızistan’da “*Coro Bozo*”;⁷¹ Özbekistan’da “*Geşdek*”;⁷² Uygur Türklerinde “*Meşrep*”;⁷³ Kırım Karay Türklerinde

⁴⁹ Ratip Kazancıgil, **Edirne Helva Sohbetleri ve Kış Gecesi Eğlenceleri**, Türk Kütüphanecileri Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1993.

⁵⁰ Ali Vehbi, **Acıpayam**, Çankaya Matbaası, Ankara, 1951, s. 372.

⁵¹ Üçer, ss. 585-587.

⁵² Mahmut Sural, “Konya’da Eski Oturak Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 15, Cilt: 8, Sayı: 171, Ekim 1963, ss. 3203-3206.

⁵³ Akbıyık, s. 346.

⁵⁴ Hayrettin Yalçın, “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 2, Eylül-Birinci Teşrin, Bolu, 1944, ss. 55-58.

⁵⁵ Akbıyık, ss. 351-354.

⁵⁶ M. Öcal Oğuz, **Bozok Yazıları**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 174-175.

⁵⁷ Mithat Enç, “Gaziantep’te Eski Sohbetlerden: Oda Sohbetleri”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 157, Temmuz 1964, ss. 13-15.

⁵⁸ Sadi Yaver Ataman, “Anadolu Efe ve Yâren Dernekleri, Seymen Kuruluşları, Oyun ve Musikileri”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Millî Folklor Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973, ss. 315-339.

⁵⁹ Ataman, s. 316.

⁶⁰ Halil Bedi Yönetken, **Derleme Notları I**, Orkestra Yayınları, İstanbul, 1966, ss. 140-141.

⁶¹ Ataman, ss. 44-50.

⁶² Halil Bedi Yönetken, **Derleme Notları I**, Sun Yayınevi, Ankara, 2006, s. 15.

⁶³ Yönetken, 2006, s. 45.

⁶⁴ Acar, ss. 77-78.

⁶⁵ M. Zeki Oral, “Anadolu Köylerinde Gençler Derneği Yahut Ahiliğin Devamı”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: 3, 1958, s. 60.

⁶⁶ Mehmet Tuğrul, “Örencik Köyünde Delikanlı Teşkilatı”, **Ülkü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 7, 1945, ss. 6-7.

⁶⁷ Murat Karabulut, **Konya Saha Araştırmaları**, Ankara, HAGEM Halk Kültürü Arşivi’nden Türker Eroğlu, ss. 197-203.

⁶⁸ Münir Bulgurcuoğlu, “Halk Âdetlerinden: Havza’da Kaz Çevirme Âdetleri”, **19 Mayıs**, Cilt: 7, Sayı: 76, Temmuz-Ağustos 1946, ss. 10-11.

⁶⁹ Alev Öztürk Merdin, “Kırşehir’de Ahilikten Kaynaklanan Sohbet Toplantıları”, **Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yâren Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, 2016.

⁷⁰ Ataman, s. 316.

⁷¹ Karsten Arstanbek, **Kırgızskiye İğrı, Razvleçeniye**, İlim Yayınevi, Bişkek, 2004, ss. 74-79’dan Gökhan Ekim, “Sohbet Toplantılarında, Topluluğun Kuruluşuna Yönelik Gerçekleştirilen İlk Toplantı

“KONUŞMA”,⁷⁴ Bulgaristan’da “Muhabet”,⁷⁵ Romanya Dobruca’da “Talaka” ve “Ciyin” adıyla, Suriye-Halep, Irak-Kerkük ve Erbil, İran-Tebriz, Merağa ve Mahabat’ta farklı isimlerle icrâ edilmektedir.⁷⁶

0.3.1.2. Geleneksel Sohbet Toplantıları İle İlgili Kavramlar

Sohbet (صحبت), Arapça kökenli bir kelime olup “Görüşüp konuşma, arkadaşlık.”⁷⁷ anlamlarına gelmektedir. Bu bağlamda “Geleneksel Sohbet Toplantıları” şu şekilde tanımlanmaktadır. “Yörelere göre adlandırmaları, sayıları, yaş sınırı, toplanma sıklıkları değişen erkek gruplarının, yılın özellikle kış aylarında ve rutinleşen bir periyotta belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek sanal akrabalıklar kurdukları sosyal/kültürel ve ekonomik işlevli geleneksel toplantılardır. Kapalı mekânlarda yapılan ve halk müziği, halk dansları, oda içi oyunlar gibi unsurları bünyesinde barındıran bu toplantılardaki amaç, iş dışında kalan zamanı sohbet ederek ve eğlenerek değerlendirmek, eğlendirirken eğitmektir. Topluluğa katılacak kişilerin belli bir gruptan olma zorunluluğu yoktur. Sadece dürüst, sır saklamasını bilen, iyi ahlâklı kişiler olmasına özen gösterilir. İlk bakışta bir boş zaman geçirme uğraşısı olarak görülse bile günümüze kadar gelmiş olması bu toplantıların toplumsal hayat içerisinde önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir.”⁷⁸

“Somut Olmayan Kültürel Miras” ise UNESCO tarafından; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar biçiminde tanımlanmaktadır.⁷⁹

ve Önemi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2012, s. 97.

⁷² G. Tarıman Cenikoğlu, **Akşehir’de Sıra Yârenleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1998, s. 59.

⁷³ Abdülşekür Turdi, “Halkın Sanat Okulu Uygur Halk Meşrepleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1982, ss. 559-585.

⁷⁴ Erdoğan Altınkaynak, “Çankırı’da ‘Yâren’ Kültürünün Kırım Karay Türklerindeki Benzeri ‘KONUŞMA’”, **Yâran Kültürü ve Çankırı, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, Çankırı, 17-18 Eylül 2004, ss. 60-65.

⁷⁵ Fahri İbrahim Hasan, **Yasenkov Folkloru**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şumen Ediskup Konstantin Üniversitesi, Şumen 1998, s. 46’dan Ekim, 2012, s. 97.

⁷⁶ Akbıyık, ss. 366-371.

⁷⁷ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013, s. 960.

⁷⁸ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50995/geleneksel-sohbet-toplantilari.html> (27.11.2014).

⁷⁹ Şengül Gitmez ve diğerleri, **Türkiye-Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, s. 2.

Somut Olmayan Kültürel Miras olarak kabul edilen geleneksel sohbet toplantıları, Türkiye'nin farklı bölgelerinde değişik isimlerle bilinmektedir. Sohbet toplantılarıyla ilgili olarak tespit ettiğimiz; “Ateş Gezmesi (Birikme Gecesi)”, “Barana”, “Cümbüş”, “Ferfene/Herfene/Harfene/Erfae”, “Gezek”, “Helva Sohbetleri”, “Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi)”, “Kef (Keyif)”, “Kızan Odası”, “Kürsübaşı”, “Mehle”, “Muhabbet Gecesi”, “Oturak Âlemleri”, “Oturmah Gecesi”, “Sahaniye Gezmeleri”, “Sıra Âlemleri”, “Sıra Eğlencesi”, “Sıra Gecesi”, “Sıra Gezme”, “Sıra Günü”, “Sıra Oturması”, “Velime (Eyvan) Gecesi”, “Yârân/Yâren” ve “Oda Sohbetleri” kavramları açıklanacaktır.

0.3.1.2.1. Ateş Gezmesi

Bolu'nun Mudurnu ilçesinde tertip edilen sohbet toplantılarına “*Ateş Gezmesi*” ile birlikte “*Birikme Gecesi*” adı verilmektedir. Ateş Gezmesi, eski devirlerin kendi anlayışı ve yaşayış şekillerine göre tertiplenen, bir nevi genç erkeklerin eğitimini sağlayıp görgülerini artırmaya yarayan disiplinli toplantılardır.⁸⁰ Toplantılara bu isimlerin verilmesiyle ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır.

Birincisi görüş; toplantılara iştirak edenlerin birbirleriyle anlaşabilen, kafa dengi kimselerden meydana gelmesi, aşırı samimiyet, sevgi, sıcaklık ve kardeşlik hislerinin hâkim olması sebebiyle verildiğidir.

İkincisi; uzun kış gecelerinde “Birikme toplantısı” yapılacak evde sohbet icrâ edildiği için özel olarak ateş yakılmasından dolayı bu isim verildiği yönündedir.⁸¹ Esasen her toplantının sonunda “*Gelecek hafta ateşi sizin evde yakacağız...*” diye Yârenlerden birine ihtarda bulunulması bu görüşü destekler niteliktedir. Eski devirlerde soba bulunmadığı için odaların ısıtılması ocak ateşi ile yapıldığından ateş yakma tabiri tabii olarak ocaktaki ateşi yakmak mânâsına gelmektedir.⁸²

Üçüncü görüş ise sohbet grubu üyelerinin yollarını aydınlatmak için toplantının yapılacağı eve akşamları ellerinde yaktıkları ateşlerle (çırallarla) gittiklerinden dolayı bu isim verilmiştir (K.K.175).

⁸⁰ Erkut, s. 46.

⁸¹ **Bolu İl Yıllığı 1973**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, s. 263.

⁸² Erkut, s. 46.

0.3.1.2.2. Barana

“Barana” kelimesinin kökeni Farsça “1. *Yüklük*, 2. *Yolcu eşyası indirilecek yer.*” anlamlarına gelen “*Bar-hâne* (بارخانه)”⁸³ olması muhtemeldir. Çünkü derleme sözlüğünde “*Barhana*” olarak geçen bu kelimenin anlamları arasında; “*Toplantı, parti, firka, dernek, topluluk*” mânâları da bulunmaktadır.

Sözlüklerde “*Barana*” ve “*Barhana*” kelimelerinin karşılığı olarak şu anlamlar yer almaktadır. “*Barana*” kelimesi; “1. *Fasulye sırıği ve üzüm çubuklarını dayamaya yarayan çatal ağaç, kazık*. 2. *İnce döşeme*. 3. *Demir tırmık*. 4. *Baklava biçimi mayın*. 5. *Deve hamudunun ön ve arka kısmı (semercilikte)*. 6. *Lop yumurtanın üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yapılan bir yemek*. 7. *Salata, ot yemeği*. 8. *Ispanak, semizotu gibi sebzelerin pirinçle pişirilen yemeği*. 9. *Kuru üzüm, nohut ve boyun eti ile yapılan yemek (kuru üzüm üzerine ayva da konulur).*”⁸⁴ anlamlarına gelmektedir.

“*Barhana*” ise “1. *Grup, takım, kabile, kalabalık, göç, küçük kervan, aile fertleri*. 2. *Toplantı, parti, firka, dernek*. 3. *Bahçe duvarı, çit, avlu duvarları üzerine konulan çalı çırpı, harçsız yapılan duvar, tarla sınırı, tarlaların alt yanına çekilen taş set, siper*. 4. *Topluluk*. 5. *Büyük demir tırmık.*”⁸⁵ mânâlarını taşımaktadır.

Balıkesir’in Dursunbey ilçesinde, Soma ve Konya’da “*Barana*” kelimesinin; “1. *Sohbet toplantısını düzenleyen grubun adı*, 2. *Sohbet toplantısı.*” olarak kullanıldığı göz önüne alınırsa kelimenin “*bar-hâne*”den geldiği tespitinin doğru olduğu anlaşılmaktadır.

Sohbet geleneği içerisinde “*Barana*” kelimesinin farklı şekillerde/anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. *Barana* dendiğinde; sohbet toplantılarının genel adı, sohbet grubunun adı, grup üyelerinin her biri ve toplantının yapıldığı mekân anlaşılmaktadır.⁸⁶ Ayrıca “*Barana*” kelimesi “*Sohbet Baranası*”⁸⁷ ve “*Barana Sohbeti*”⁸⁸ şeklinde adlandırılarak da kullanılmaktadır.

⁸³ Devellioğlu, s. 71.

⁸⁴ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 1, s. 525.

⁸⁵ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 1, ss. 530-531.

⁸⁶ Zeynep Dengi, “Balıkesir’in Dursunbey Kasabasında Sohbet Baranası”, *Ülkü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1/1947, s. 31; Mehmet Halit Bayrı, “Dursunbey’de Kış Sohbetleri”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Yıl: 7, Sayı: 78, Nisan 1938, s. 121; Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Sohbetler ve Gezeler”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Sayı: 45, 15 Şubat 1935, s. 212.

⁸⁷ Dengi, s. 35.

⁸⁸ Azat Kaya, “Balıkesir-Dursunbey Yöresi Barana Sohbetlerinin İşlevsel Açından İncelenmesi”, *I. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri (2-4 Haziran 1997)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 128.

Konya’da *Barana Sohbetleri*: Her yaş grubunun kendi arasında oluşturdukları sohbet grupları tarafından, kış aylarında olağanüstü durumlar dışında her gün *Barana odası* adı verilen mekânlarda, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı, belirli zamanlarda yemek ikramının olduğu, kendi kurallarına bağlı olarak bir düzen içerisinde icrâ edilen toplantılardır.

Dursunbey’de *Barana Sohbetleri*: Sonbahar ve kış aylarında, haftada bir defa olmak üzere, sayısı yirmi civarında olan her yaş grubundaki erkeklerin kendi arasında ya da yaş farkı gözetilmeden karışık gruplar hâlinde, belirli yönetim ve merteleleşme yapısı içerisinde, yeme-içme ve giyim-kuşam âdâbı, oturma düzeni, mahkeme gibi kendi kuralları doğrultusunda, yemekli, içkili, sohbet, oyun ve eğlence ağırlık olarak grup üyelerinin evlerinde belirli sıra ile icrâ edilen toplantılardır.

0.3.1.2.3. Birikme Gecesi

Türkçe kökenli olan “*Birikme*” kelimesi; “*Toplanıp yığılma.*”⁸⁹ anlamına gelmektedir. Bu çerçevede “*Birikme Gecesi*” de; “*Toplanılan, bir araya gelinen gece.*” mânâsını taşımakta ve bu anlamda Bolu’nun Mudurnu ilçesinde icrâ edilen sohbet toplantılarına verilen isimdir. Birikme Gecesi toplantılarına “*Ateş Gezmesi*” olarak da adlandırılmaktadır.

Uzun kış gecelerinde yârenlik etmek, eğlenmek, beraber yemek yemek, günlük olayları tartışmak, en önemlisi de gençleri toplum hayatına alıştırmak amacıyla yapılan toplantılara “*Birikme*” denir.⁹⁰

0.3.1.2.4. Cümbüş

“Cümbüş” kelimesinin aslı Farsça “*cünbiş (جنبش)*”tir ve “1. Kıvılcıdanma. 2. Hareket” anlamlarına gelmektedir.⁹¹ “Cümbüş” ise “1. Eğlence. 2. Canlılık, coşku. 3. Maden gövdeli, tambura benzer bir saz.”⁹² mânâlarındadır. Ankara ve yöresinde sohbet toplantılarının genel adına “Cümbüş” adı verilmekte ve şu şekilde tanımlanmaktadır: “Cümbüş, usullü, disiplinli bir muhabbet, edep ve terbiye dairesinde yapılan bir eğlence, içkili, kadınlı bir müzik ve raks âlemdir.”⁹³

0.3.1.2.5. Ferfene/Erfane/Erfene/Herfene/Harfene

Bu kelimelerin kökeni hakkında iki farklı ihtimal bulunmaktadır. Birincisi; Arapça kökenli olan “*Ârif-âne (عارفانه)*” ve “1. Arif olana yakışacak surette. 2.

⁸⁹ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 281.

⁹⁰ http://www.mudurnululardernegi.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

⁹¹ Devellioğlu, s. 148.

⁹² **Türkçe Sözlük**, s. 377.

⁹³ Yönetken, 2006, s. 2.

Ortaklaşa, örfene, âdet olduğu üzere."⁹⁴ anlamlarına gelen kelimedir. İkincisi; Arapça kökenli "*Harîf-âne (حريفانه)*" ve "*Esnafça, herkes masraftan kendi hissesini vererek ortaklaşa yapılan ziyâfet.*" mânâsına gelen sözcüktür.⁹⁵ "*Erfane*", "*Toplantı.*";⁹⁶ "*ferfene (felfele, ferfane, ferfana, felfene, ferfere)*" ise "*1. Ortaklaşa yapılan yemekli, içkili toplantı. 2. Düşün ya da bayramlarda gençlerin birleşerek bir kuzu veya koyun kesip yemeleri. 3. Çocukların ayrı ayrı evlerden malzemelerini toplayıp kırdaki yaptıkları pilav. 4. Pişmiş yumurta.*"⁹⁷ anlamına gelmektedir. Sohbet toplantısının muhtevası ve bu geleneğin icrâ edilme şartları göz önünde bulundurulduğunda Ferfene/Herfene/Erfene gibi kelimelerin "*Hârîf-âne*" kelimesinin zamanla yörelere göre farklı şekillerde söylenmesiyle ortaya çıkmış sözcükler olduğu ifade edilebilir.

Sohbet toplantıları içerisinde; "*Ortaklaşa yapılan yemekli, içkili-içkisiz toplantı.*" anlamında kullanılmakta ve yörelere göre Gümüşhane, Bayburt (K.K.179, 180, 181), Erzincan⁹⁸ ve Erzurum'da⁹⁹ "*Herfene*"; Bolu-Gerede (K.K.232, 233, 236), Tokat-Erbaa (K.K.114, 115, 116) ve Karabük-Safranbolu'da¹⁰⁰ "*Ferfene*"; Balıkesir-Pamukçu'da "*Erfene*" (K.K.309, 310, 311, 312); Adıyaman'da "*Harfene Geceleri*";¹⁰¹ Kastamonu'da "*Erfane*"¹⁰² olarak adlandırılmaktadır.

0.3.1.2.6. Gezek

"Gezek" kelimesi, "gez-" fiil köküne "-e+k" fiilden isim yapan yapım ekinin getirilmesiyle meydana gelen bir sözcüktür. Divânü Lügâti't Türk'te "*Sugdış*" şeklinde ve "*Kışın sıra ile dostlar arasında yapılan şölen, gezek ziyareti.*" anlamında yer almaktadır.¹⁰³ "Gezek" kelimesi sözlüklerde; "*Sıra*",¹⁰⁴ "*1. Köy halkının, köy odasına gelen misafire, çobana, imama sıra ile yemek göndermesi. 2. Ailelerin aralarında sıra ile birbirlerine verdikleri ziyafet, toplantı. 3. Sıra ile hayvan gütmeye. 4. Öküz, inek vb. sürüsü. 5. Otlak. 6. Pirinç, buğday tarlası. 7. Gezinti yeri. 8. Öküz*

⁹⁴ Devellioğlu, s. 38.

⁹⁵ Devellioğlu, s. 331.

⁹⁶ Ömer Asım Aksoy ve diğerleri, **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, Cilt: 3, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 1767.

⁹⁷ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 3, s. 1845.

⁹⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında Erzincan 1973 İl Yıllığı**, s. 97.

⁹⁹ Sezen, s. 213.

¹⁰⁰ Acar, ss. 79-80.

¹⁰¹ Akbıyık, s. 350.

¹⁰² Tezcan, 1989, s. 6.

¹⁰³ Kaşgarlı Mahmud, **Divânü Lügâti't Türk**, Cilt: I, çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 455.

¹⁰⁴ Burhan Paçacıoğlu, **VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006, s. 221; Cem Dilçin, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 105.

arabaları dizisinin en önünde giden araba. 9. Nöbet. 10. Ambarların önündeki sofa.”¹⁰⁵ “Sıra ile yapılan yemekli toplantı.”¹⁰⁶ anlamlarına gelmektedir. Kütahya, Afyon, Bursa’da kullanılan “Gezek” terimi; “Ailelerin aralarında sıra ile birbirlerine verdikleri ziyafet, toplantı.” anlamını içermesinin yanında; “Belirli bir arkadaş grubunun sıra ile yemekli/yemeksiz, içkili/içkisiz, müzik ve sohbet içeren toplantı.” mânâsını da kapsamaktadır. Her yörede sohbet toplantılarının muhtevasına göre farklı tanımları da mevcuttur.

Bursa’da *Gezek Sohbetleri*: Geçmiş ve gelecek arasında bir kültür köprüsü oluşturmak amacıyla temelinde Türk mûsikîsi olan örf, âdet ve geleneklerin yaşatılması, müziği seven insanların yaş, cinsiyet ve meslek farkı gözetmeden belli zamanlarda bir Gezek üyesinin evinde toplanıp belirlenmiş kurallar çerçevesinde icrâ ettikleri sazlı-sözlü kültürel sohbetli ve ikramlı toplantılardır.¹⁰⁷

Afyon’da *Gezek Sohbetleri*: Her yaş grubunun kendi arasında ya da karışık olarak kurulan sohbet gruplarının, uzun kış gecelerini değerlendirmek için belirli bir mekânda ya da grup üyelerinin evlerinde düzenledikleri ikramlı, sohbet, oyun ve eğlenceye yönelik, bazılarında sadece dinî sohbet ağırlıklı olarak icrâ edilen toplantılardır.¹⁰⁸

Kütahya’da *Gezek Sohbetleri*: Genellikle kış aylarında akranlar arasında haftada veya on beş günde bir olmak üzere belirli bir mekânda ya da sohbet grubu üyelerinin evlerinde sıra ile toplanılıp yenilen, içilen sohbet edilip eğlenilen, sazlı-sözlü, oyunlu ortam olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁹

0.3.1.2.7. Helebiş

Kırşehir’de yüzyıllar öncesinden başlayarak günümüze kadar ulaşan, erkeklerin katıldığı sazlı-sözlü eğlenceler hâlinde, uzun yıllar bir gelenek olarak devam etmiş toplantılara “*Helebiş Toplantıları*” denilmektedir. Helebiş kelimesinin “*Haleb+ işi (Halebişi>Helebiş)*” söz grubunun gerileyici benzeşme yoluyla “a” sesinin “e” sesine dönüşmesi sonucu oluştuğu muhtemeldir. “Muhabbet” ve “Baş Bağlama” olarak da anılan toplantıların adlandırılması konusunda yöre halkı arasında iki rivayet bulunmaktadır:

¹⁰⁵ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 3, ss. 2020-2021.

¹⁰⁶ Gülensoy, s. 369.

¹⁰⁷ Bursa Dostlar Gezeği, Bursa, 2014, s. 42.

¹⁰⁸ İrfan Ünver Nasrattinoğlu, *Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar*, Aşık Matbaası, Ankara, 1976, s. 40.

¹⁰⁹ Mustafa Salün, *Kütahya Gezek Geleneği ile Törellerimiz Oyunlarımız*, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2001, s. 15.

Birinci rivayet; mangalın eksik olmadığı toplantılarda, ocak üstündeki güvercinin bir an önce pişmesi isteği ile “*Hele piş*”in zamanla “*Helebiş*”e dönüştüğü söylenmektedir. İkincisi ise büyük taşlarla inşa edilen yapılarda “helik” denilen küçük taşlarla yapılması, bu toplantılarda da evden getirilen nevalelerin, küçük malzemelerin bir araya toplanmasından dolayı Helebiş, “baş bağlama” olarak da adlandırılmıştır.¹¹⁰

0.3.1.2.8. Helva Sohbetleri

*Eski zamanlardaki kış toplantıları hakkında kullanılan bir tabirdir. Beş on kişinin bir araya gelerek teşkil ettikleri müzahabe meclisinin kuru geçirilmeyip o vesile ile damaklarında telzizi kaydıyla mevsim icabı olarak meyve bulunmaması yüzünden çoğunlukla helva pişirilerek yenilmesi, bu toplantılara “Helva Sohbeti” denilmesini ve bu tabirin de o yüzden taammüm etmesine mucip olmuştur.*¹¹¹ Konya, İstanbul, Balıkesir ve Edirne’de “Helva Sohbetleri” adıyla sohbet toplantıları düzenlendiği bilinmektedir. Bu sohbetlerin eskiden İstanbul’da da icrâ edildiği kaynaklardan anlaşılmaktadır.¹¹²

Edirne’de *Helva Sohbetleri*; Toplumun her kesiminin kendi yakınları arasında, sadece erkeklerin katılımıyla, oluşturdukları gruplar tarafından, kış aylarında haftada bir genellikle Cuma akşamları belirlenen evde yemekten sonra toplanarak çeşitli yiyecek ve içecek ikramlı, müzik, oyun ve eğlenceli, masrafların ortaklaşa ya da sırayla karşılanması şeklinde yapılan toplantılardır.¹¹³

Balıkesir’de *Helva Sohbetleri*: Aynı çevrede yaşayan birbiriyle samimi olan kişilerce oluşturulan sohbet grupları tarafından, kış aylarında haftada bir defa Salı ya da Cuma akşamları, grup üyelerinin evlerinde sırayla yemekli, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak yöneticilerin idaresinde ve kendi kuralları çerçevesinde icrâ edilen toplantılardır.

Konya’da *Helva Sohbetleri*: Uzun kış gecelerinde çoğunlukla Aralık, Ocak ve Şubat aylarında, aileler arasında ya da her yaş grubu veya meslek grubunun kendi

¹¹⁰ Alev Öztürk Merdin, “Ahilikten Kaynaklanan Kırşehir Sohbet Toplantıları”, **Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yâren**, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, 2016, s. 6.

¹¹¹ Mehmet Zeki Pakalın, “Helva Sohbeti”, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 797

¹¹² Mehmet Tevfik, **İstanbul’da Bir Sene**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 46-75; Refik Ahmet Sevengil, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu?**, çev. Sami Önal, Alfa Basım Yay., İstanbul, 2014, ss. 15-160.

¹¹³ Kazancıgil, ss. 12-21.

arasında yemekli olarak düzenlediği, içerisinde keten helva yapıldığı, oyun ve eğlenceye yönelik icrâ edilen sohbet toplantıdır.¹¹⁴

0.3.1.2.9. Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi)

Kaz Çevirme Âdetleri, Samsun Havza ve civarında, gençlerin oluşturdukları beş-on kişilik gruplar tarafından kış aylarında, grup üyelerinin evlerinde yemekli, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak icrâ edilen sohbet toplantıdır.¹¹⁵

Sohbet toplantısının icrâsı içerisinde yemek olarak kaz çevirmesinin yapıp yenmesinden dolayı bu organizasyona “Kaz Çevirme Âdeti” ya da “Kaz Âlemi” adı verilmiş olması muhtemeldir.

0.3.1.2.10. Kef (Keyif)

Kökeni Arapça “Keyf (كيف)” olan bu kelime “1. Sağlık, afiyet. 2. Hoşlanma, memnunluk. 3. Gönül açıklığı. 4. Neşe; hafif sarhoşluk. 5. Arzu, heves, istek. 6. Mizaç, tabiat.” anlamlarına gelmektedir.¹¹⁶ Isparta ve Antalya’da ise “kef (keyif)”¹¹⁷ şeklinde sohbet toplantılarına verilen isim olarak kullanılmaktadır.

0.3.1.2.11. Kızan Odası

“Kızan” kelimesi; “1. Erkek çocuk. 2. Silahlı köy delikanlısı. 3. Çoluk çocuk. 4. Dişi köpek, kedi gibi hayvanların çiftleşmesi isteği gösterdikleri durum veya zaman.”,¹¹⁸ “1. Kız çocuk. 2. Arkadaş, dost. 3. Kadın. 4. Meyve ağaçlarının dibinden çıkan sürgünler. 5. Kazan. 6. Kedi veya köpek yavrusu. 7. Cimri”,¹¹⁹ “Kıtlık”¹²⁰ ve “Delikanlı”¹²¹ anlamlarına gelmektedir.

Denizli’de “Kızan” kelimesi; “genç, bekâr delikanlı” mânâsında kullanılmaktadır. Bu bağlamda “Kızan Odası”; köy kahveleri, eğlence yerleri ve gazino gibi mekânların bulunmadığı zamanlarda özellikle bekâr delikanlıların bilhassa kış geceleri ve işsiz günlerde toplanarak kendi aralarında hem sohbet edip hem de eğlendiği yere verilen isimdir.¹²²

¹¹⁴ Kişmir, ss. 9-10.

¹¹⁵ Bulgurcuoğlu, ss. 10-11.

¹¹⁶ Devellioğlu, s. 513.

¹¹⁷ Ataman, s. 316.

¹¹⁸ **Türkçe Sözlük**, s. 1175.

¹¹⁹ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 4, s. 2862.

¹²⁰ Dilçin, s. 151.

¹²¹ Gülensoy, s. 523.

¹²² Vehbi, ss. 90-91.

0.3.1.2.12. Kürsübaşı

“Kürsübaşı” kelimesi “kürsü” ve “baş+t” sözcükleri ile oluşturulan belirtisiz isim tamlamasının zamanla kalıplaşmasından meydana gelmektedir. Elazığ ve Nevşehir yörelerinde icrâ edilen sohbet toplantılarına “Kürsübaşı” adı verilmektedir.

Elazığ yöresinde icrâ edilen Kürsübaşı sohbet toplantıları şu şekilde açıklanmaktadır: Aynı çevrede bulunan fikir yapısı ve yaşam tarzı birbirine benzer olan yaklaşık yirmi-yirmi beş kişinin, Eski Harput evlerinde kış mevsiminde kullanılan âdeta soba görevi yapan özel olarak düzenlenmiş kürsü etrafında ısınmak, sohbet etmek, eğlenmek amacıyla bir araya gelmesine “Kürsübaşı” denilir.¹²³

Nevşehir yöresinde de icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri, kadınlar arasında yapılmaktadır. Bu sohbetler, uzun kış gecelerinde kadınlar, genç kızlar ve çocukların katılımıyla hoşça vakit geçirmek, çocukları ve gençleri toplumun bir üyesi olarak hayata hazırlama amacı taşıyan, çerezlerin ikram edildiği, masal ve hikâyelerin anlatıldığı, büyükten küçüğe doğru bir oturma düzeninin bulunduğu, ısınmak maksadıyla altında çömlek veya mangal bulunan bir ağaç masanın etrafında toplanılarak icrâ edilen sohbetlerdir.¹²⁴

0.3.1.2.13. Mehle

“Mehle” kelimesi; “1. Mahalle. 2. Avlu. 3. Belkemiği üzerindeki yumuşak etler. 4. Küçük bakır sahan.”¹²⁵ anlamlarına gelmektedir. Erzincan’ın Kemah ilçesinde, mahalle veya semtin yaşlılarından başlamak üzere her hafta bir evde ya da düzenli şekilde bir mekânda toplanılarak o beldenin sorunları ve çözüm yollarının konuşulduğu, küslerin barıştırıldığı, sazlı sözlü müzik icrâsının yapıldığı, şiirlerin okunup mânilerin söylendiği, çeşitli oyunların oynandığı yemekli olarak tertip edilen toplantılardır. Ayrıca bu toplantılar yörede “Sıra Gecesi” olarak da adlandırılmaktadır.¹²⁶

0.3.1.2.14. Muhabbet Gecesi

Arapça “*hubb* (حب)”¹²⁷ kelimesinden türeyen “*muhabbet*(محبت)” sözcüğü “sevgi” anlamına gelmektedir.¹²⁸ Ankara’nın Beypazarı¹²⁹ ve Kırıkkale’nin Keskin ilçelerinde sohbet toplantıları “*Muhabbet Gecesi*” adı altında düzenlenmektedir. Bu

¹²³ <http://kurumsal.kultur.gov.tr/turkiye/elazig/KulturAtlasi/kursubasi> (08.12.2014).

¹²⁴ Eroğlu, ss. 198-200.

¹²⁵ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 4, s. 3152.

¹²⁶ Akbıyık, s. 348.

¹²⁷ Devellioğlu, s. 432.

¹²⁸ Devellioğlu, s. 649, 773.

¹²⁹ Yönetken, s. 15.

toplantılar içkili-içkisiz, kadınlı-kadınsız, sohbet ve eğlence ağırlıklı olmak üzere farklı şekillerde icrâ edilmektedir.

0.3.1.2.15. Oda Açma/Yakma

“*Oda Açma*” ya da “*Oda Yakma*”, Sivas’ın merkez, ilçe ve köylerinde orta ve daha ileri yaştaki erkeklerin sürdürmüş oldukları ve şehrin sosyal hayatında önemli yeri olan bir gelenektir. Odalarda yapılacak toplantılar için kışın ve soğuk günlerde, evin misafir odasının sobası akşamdan önce yakılarak ısıtılmasından dolayı bu geleneğe “*Oda Açma*” ya da “*Oda Yakma*” adı verilmiştir.¹³⁰

0.3.1.2.16. Oturak Âlemleri

“Oturak” kelimesi, “*otur-*” fiil köküne “-a+k” fiilden isim yapım ekinin getirilmesiyle meydana gelen bir sözcüktür. Sözlüklerde; “1. Emekli. 2. İş göremeyen. 3. Kötürüm. 4. Yürüme zamanı geldiği hâlde yürüyemeyen çocuk. 5. Helâ, ayakyolu. 6. Armutla ahlât arasında, tadı ekşimsi bir armut çeşidi. 7. Çam fidanı. 8. Bir yerde küme biçiminde büyüyen bitki. 9. Toplantı. 10. Düğün günü yalnız erkeklere yapılan yemekli eğlenti. 11. Düğünden bir gün sonra evde oturularak yapılan eğlence. 12. Minder. 13. Kanepa. 14. Tahtadan yapılmış arkalıksız sandalye. 15. Kayıkçıların kürek çekerken oturdukları yer. 16. Arabada yolcuların oturduğu yer. 17. Merdivenin üstünde ve pencere önünde oturulacak yer. 18. Yazlık yer. 18. Oda. 19. Beşiğin altı. 20. Oturum. 21. Çay ağızlarına ağ gererek yapılan balık avı. 22. Asmaları yükseğe kaldırmak için yapılan ağaç iskele, çardak. 23. Kıç, makat.”¹³¹ “İçkili, çalgılı ve kadınlı eğlenti.”¹³² “Oturulacak yer veya şey.”¹³³ olmak üzere 25 benzer ve farklı anlamı karşılamaktadır.

Konya ve Aksaray’da “*Oturak Âlemleri*”; “*İçkili, çalgılı ve kadınlı eğlenti*.” anlamında kullanılmaktadır. Kastamonu’da ise “*Oturak*” ifadesi “*Sıra Gezme*” ile aynı anlamı karşılamaktadır.¹³⁴

Konya’da “*Oturak Âlemi*”: Birbiriyle anlaşılan erkek gruplarının eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek için bir araya gelerek belirlenen sıra ile yapılan, kadınların

¹³⁰ Üçer, s. 585.

¹³¹ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 5, ss. 3297-3298.

¹³² **Türkçe Sözlük**, s. 1520.

¹³³ Tuncer Gülensoy, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 637.

¹³⁴ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, “Sıranâme”, **Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları**, Akademi Kitapevi, Ankara, 1997, s. 31.

hizmet edip dans ettiği, belirli düzen içerisinde müzik icrâsının yapıldığı, yemekli ve içkili olarak tertip edilen toplantılardır.¹³⁵

Sakman, “Oturak” teriminin kullanılmasına şu şekilde bir açıklık getirmektedir: “*Konya Oturaklarının en belirgin özelliklerinden olan erkeklerin oynamaması, ağır sakın oturmaları da ‘Oturak’ isminin yerleşmesinde etken olmuştur denilebilir. Oturaktaki insanlar ağırbaşlı olmak zorundadırlar. Çünkü içlerinde zaman zaman ak sakallı adamların da olması onları bu ağırbaşlılığa itmiştir. Yer değiştiren insanların, sık sık tuvalet ihtiyacı için bile olsa dışarıya çıkanların hoş karşılanmadığı bu ortamda ilk eylem oturmaktır. Dolayısıyla bu şehir muhiti musiki meclislerinin adı; elbette ki ‘Oturak’ olacaktır.*”¹³⁶

Aksaray’da “*Oturak Âlemi*”: Birbiri ile samimi 15-20 kişiden oluşan arkadaş gruplarının kış aylarında kapalı mekânlarda, yazları ise bahçe ve bağlarda tertip ettiği, sohbet edildiği, sazlı-sözlü müzik icrâsının olduğu, yemekli ve içkili olarak düzenlenen, hizmet ve raks için bir veya iki kadının bulunduğu, belirli kurallar içerisinde yapılan toplantılardır.¹³⁷

0.3.1.2.17. Oturmah Gecesi

“*Oturma*” kelimesi; “*1. Gelin elbisesinin dikileceği gün. 2. Oturmak işi. 3. Bu biçimde yerleştiği yerde kalmak. 4. (Kısa süre ile) konukluğa gitmek.*”,¹³⁸ “*Çarşamba günü kız evinde yapılan tören*”¹³⁹ anlamlarına gelmektedir. Van’da haftanın belirli günü bir evde veya farklı bir mekânda arkadaş, dost grupları arasında eğlenceli-eğlencesiz, yemekli-yemeksiz, içkili ve içkisiz olarak yapılan toplantılara “*Oturmah Gecesi*” adı verilmektedir.¹⁴⁰

0.3.1.2.18. Sahaniye Gezmeleri

“*Sahan*” kelimesi “*1. İçinde yemek ısıtılan veya yumurta gibi şeyler pişirilen, derinliği az metal kap. 2. Derinliği az olan kap.*”¹⁴¹ anlamlarına gelmektedir. Şanlıurfa’da ise sohbet grubu üyelerinin toplantı yerine evlerinde yaptırıkları yemekleri sahanlar içinde getirmesinden dolayı bu geleneğe “*Sahaniye*” adı verildiği kaynak kişiler tarafından belirtilmektedir (K.K.278).

¹³⁵ Mehmet Tahir Sakman, **Dünden Bugüne Konya Oturakları**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 7-12.

¹³⁶ Sakman, 2001, ss. 10-11.

¹³⁷ Akbıyık, s. 346.

¹³⁸ Gülensoy, 2011, s. 638.

¹³⁹ Aksoy ve diğerleri, Cilt: 5, s. 3300.

¹⁴⁰ <http://blog.milliyet.com.tr/van-oturma-gecesi/Blog/?BlogNo=48595> (29.01.2015).

¹⁴¹ **Türkçe Sözlük**, s. 1682.

Sahaniye Gezmeleri, Şanlıurfa'ya özgü bir toplantı ve eğlence biçimidir. Genellikle kış aylarında (özellikle Ramazan ayında) çok samimi ve akran olan arkadaş grupları (özellikle orta yaş) tarafından belirli bir evde ya da grup üyelerinin evinde sıra ile yemekli olarak düzenlenen toplantılardır. Toplantı herkesin evinden getirdiği birer çeşit yemekle kurulan sofrada yenilen yemekle başlamakta, ardından çay ve kahve ikramı ile çeşitli konularda sohbet edilmesi şeklinde icrâ edilmektedir.¹⁴²

0.3.1.2.19. Sıra Âlemleri

Karabük-Safranbolu'da belirli sohbet grupları tarafından uzun kış gecelerinde, genellikle haftada bir ve Cuma akşamları, yiyecek ve içecekli, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak icrâ edilen sohbet toplantılarına “*Sıra Âlemleri*” adı verilmektedir.

0.3.1.2.20. Sıra Eğlencesi

Sıra Eğlencesi, Antalya esnafının kendi arasında hem eğlenmek hem de sosyal bir dayanışma için haftada bir veya iki akşam gibi zaman aralıklarında, sıra ile sohbet grubu üyelerinin evlerinde bir araya gelerek tertip ettikleri sohbet toplantılarına verilen isimdir.¹⁴³ Toplantıların grup üyelerinin evlerinde sıra ile ve eğlenceye yönelik olarak yapılmasından dolayı “*Sıra Eğlencesi*” adının verildiği muhtemeldir.

0.3.1.2.21. Sıra Gecesi

“*Sıra*” kelimesi “1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi. 2. Bu biçimdeki topluluğun durumu. 3. Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilme durumu. 4. Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman. 5. Tahtadan oturak. 6. Dershane, meclis vb. yerlerde kullanılan ve oturup yazı yazılacak biçimde yapılmış olan mobilya. 7. Düzen. 8. Sıra durumunda olan, sıra oluşturan. 9. Ardı, arkası, önü ve yanı kelimelerinden sonra gelerek tamlamalar kuran ve ardından, arkasından, önünden, yanından, beraberinde anlamlarında kullanılan bir söz.”¹⁴⁴ mânâlarına gelmektedir. “*Sıra Gecesi*” terimi ise bir arkadaş grubunun sıra ile yaptıkları ve çoğunlukla geceleri icrâ edilen toplantıları ifade etmek için kullanılmıştır.

¹⁴² Akbıyık, ss. 113-114.

¹⁴³ Çimrin, 2012, ss. 359-364.

¹⁴⁴ **Türkçe Sözlük**, s. 1756.

Sıra Gecesi, Şanlıurfa’da kış gecelerinde, birbirine yakın yaş grubundaki gençlerin veya orta yaşlardaki arkadaş gruplarının belirlenen gecelerde, her defasında başka bir arkadaşın evinde olmak üzere ‘sıra’ ile genellikle haftada bir ve çoğunlukla Cumartesi akşamları belirli kurallara ve düzene bağlı olarak müzik, oyun ve sohbet içerikli icrâ edilen toplantılardır.¹⁴⁵

0.3.1.2.22. Sıra Gezme

“Sıra Gezme” adıyla yapılan sohbet toplantılarının Mardin, Gaziantep, Sivas, Çorum, Kastamonu, Erzincan-Kemaliye ve Tokat’ta düzenlendiği tespit edilmiştir. Sohbet grupları tarafından belirli bir sıra ile yapılıyor olmasından dolayı bu toplantılara “Sıra Gezme” adı verildiği muhtemeldir. Aynı isim altında icrâ edilmesine rağmen toplantıların zamanı ve süresi, içeriği, icrâcıları gibi hususlar bakımından birbirinden farklılıkları vardır.

Mardin’de “*Sıra Gezme Sohbetleri*”: Erkekler arasında yapılmakla birlikte bazen toplantılara ailenin yakın akrabalarından olan kadınların da katıldığı, belirli bir sırayla genellikle akşamları yapılan, yöreye özgü klasik ve halk müziği eserlerinin belirli bir makam sırasına göre icrâ edilerek yöresel oyunların oynandığı toplantılardır. Bu toplantıların kadınlar arasında genellikle kına gecelerinde ve özel olarak toplanıp yapılanına ise “*Sabahiye*” adı verilmektedir.¹⁴⁶

Gaziantep’te “*Sıra Gezme Sohbetleri*”: Yakın akrabalar veya belirli arkadaş grupları arasında sıra ile düzenlenen, çoğunlukla evlerde, havalarnın iyi olduğu zamanlarda ise bağ ve bahçe gibi mesire yerlerinde yemekli ve alkolsüz olarak tertip edilen ilahi, türkü, gazel ve barak havalarnının icrâ edildiği, çeşitli seyirlik oyunların oynandığı toplantılardır.¹⁴⁷

Kastamonu’da “*Sıra Gezme Sohbetleri*”: Ailece samimi şekilde görüşen erkekler tarafından oluşturulan ya da belirli arkadaş çevresinin bir araya gelmesiyle teşekkül eden grupların kış gecelerini iyi bir şekilde geçirmek için aralarında yemekli ya da yemeksiz olarak sıra ile tertip ettikleri sohbet toplantılarıdır.¹⁴⁸

Tokat’ta “*Sıra Gezme Sohbetleri*”: Aynı yaş grubundaki 20 ila 30 arasındaki erkekten oluşan toplulukların özellikle kış gecelerinde her akşam bir evde (büyük

¹⁴⁵ Akbıyık, s. 75.

¹⁴⁶ Akbıyık, ss. 351-352.

¹⁴⁷ Akbıyık, ss. 354-357.

¹⁴⁸ Abdulkadiroğlu, 1997, s. 31.

salonlu evlerde) toplanarak yemekli, sazlı-sözlü, fıkralı, eğlenceli bir şekilde icrâ edilen ve güncel konuların konuşulup tartışıldığı toplantılardır.¹⁴⁹

Erzincan-Kemaliye “*Sıra Gezme Sohbetleri*”: Tarım ve hayvancılığın günümüze göre daha çok yapıldığı ve nüfusun fazla olduğu dönemlerde gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere, kişi sayısı 20-30 arasında değişen erkeklerden oluşan üç farklı sohbet grubu tarafından uzun kış gecelerinde evlerde, bazı zamanlarda da yaz ayları bağ ve bahçelerde, yemekli-yemeksiz, alkollü-alkolsüz, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak belirli düzen ve kurallara bağlı olarak icrâ edilen toplantılardır.

Sivas'ta *Sıra Gezme Sohbetleri*, “*Herfene*” adıyla da bilinmektedir.¹⁵⁰ Sıra Gezme Sohbetleri, kış aylarında genellikle haftalık periyotlarda, birbiriyle samimi olan orta yaşın altı ve genç erkekler tarafından bazı durumlarda da kadınlar arasında, belirli kurallara bağlı olarak bir düzen içerisinde, grup üyelerinin evlerinde yiyecek ve içecekli, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak düzenlenen toplantılardır.¹⁵¹

0.3.1.2.23. Sıra Günü

Şanlıurfa'da geleneksel sıra toplantıları çoğunlukla gece yapılmaktadır. Gündüz kahvaltıda, öğlen yemeğinde, öğleden sonra veya akşam yemeklerinde yapılan “sıra”lar da vardır. Bu sıralarda sohbet edilir, çiğköfte yapılır, yemek yenir, çay ve kahve ikram edilir. Bu bakımdan “*Sıra Gecesi*”nin gündüz yapılanına “*Sıra Günü*” adı verilmektedir.¹⁵²

0.3.1.2.24. Sıra Oturması

Erzurum'da kış aylarında, 8-10 kişiden oluşan samimi arkadaş gruplarının bir araya gelerek düzenledikleri toplantılardır. Grup üyeleri, sırayla her birinin evinin uygun bir odasını beş-altı gün süreyle oturmak için kullanırlar ve ardından bir başka üyenin evine geçerler. Bu toplantılarda limonlu çay içilir, kavurğa denilen yöresel kuru yemişin yanında ceviz, dut, pestil gibi kışlık yiyecekler de ikram edilir.¹⁵³

0.3.1.2.25. Velime (Eyvan) Gecesi

Arapça kökenli olan “*Velîme* (وليمه)” kelimesi; “1. *Düğün ziyafeti, şölen.* 2. *Evlenme, düğün*”,¹⁵⁴ “*her türlü mutluluk veren hadise sebebiyle verilen ziyafet*

¹⁴⁹ Yusuf Yakupoğlu ve diğerleri, **Tokat İl Yıllığı 1967**, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1968, s. 104.

¹⁵⁰ Bu çalışma boyunca tutarlılık olması için “*Sırma Gezme*” terimi kullanılacaktır.

¹⁵¹ Üçer, s. 587.

¹⁵² Akbıyık, s. 75.

¹⁵³ Düzgün, 1999, s. 16.

¹⁵⁴ Devellioğlu, s. 1336.

anlamına gelmekte ve terim olarak da *düğün yemeğinin özel ismi hâline gelmiştir.*¹⁵⁵ Diyarbakır'da ise “*Velime Gecesi*” şeklinde sohbet toplantılarına verilen isim olarak kullanılmaktadır.

Velime Gecesi; kültür seviyesi birbirine yakın kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan grupların düzenli bir şekilde tertip ettikleri, hikâye ve masal anlatılan, gazel okunan, bilim, kültür, sanat, edebiyat ve felsefe konularının konuşulduğu, Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği'nin icrâ edildiği kısaca yörenin tarihî ve sosyal hayatının, eğlence şekillerinin, gelenek ve göreneklerinin belirli düzen ve kurallar çerçevesinde nesilden nesile aktarımının yapıldığı sohbet meclisleridir.¹⁵⁶ Velime Gecesi toplantılarına “*Eyvan/Mesire Gecesi*” de denilmektedir.

0.3.1.2.26. Yârân/Yâren

“Yârân” kelimesi; “1. *Dost*. 2. *Sevgili*. 3. *Tanıdık, ahbap*.” mânâlarına gelen Farsça kökenli “*yâr* (يار)” kelimesinin “+ân” çokluk eki ile çoğul yapılmış hâlidir. Bu şekilde “*Yârân*” ise “*dostlar*” anlamına gelmektedir. Yöresel söyleyiş itibariyle “*Yâren*” şekliyle de telaffuz edilmektedir.¹⁵⁷

Bu kelimenin yörelere göre kullanımı Çankırı,¹⁵⁸ Kastamonu-Tosya (K.K.330), Manisa-Kula,¹⁵⁹ Manisa-Soma¹⁶⁰ ve Afyon-Sandıklı (K.K.49, 50)'da “*Yâren/Yâran*”, Konya-Akşehir'de “*Sıra Yârenleri*”,¹⁶¹ Kütahya ve yöresinde “*Yâren Teşkilatı*”,¹⁶² Uşak-Banaz'da “*Yâren Eğlencesi*”¹⁶³ şeklindedir.

Tezde yer alan terimlerden “Yârân”, birçok yerde “Yâren, Yaran, Yârân” gibi farklı şekillerde kullanılmaktadır. Kelimenin aslı “Yârân” olmasına karşın kaynak şahıslar tarafından daha çok “Yâren” biçiminde telaffuz edildiğinden ve tez içerisinde de bir tutarlılık olması için “Yâren” kavramı kullanılmıştır.

¹⁵⁵ İsmail Paçacı, “Velime”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 692.

¹⁵⁶ Akbıyık, s. 349.

¹⁵⁷ Devellioğlu, s. 1156.

¹⁵⁸ Üçok, ss. 35-118.

¹⁵⁹ Tosun, ss. 38-43.

¹⁶⁰ Rauf İnan, *Köylerde Boş Zamanı Değerlendirme (Köyümüzün Kaderi)*, Boş Zamanları Değerlendirme Semineri Halk Sağlık Eğitimi Komitesi, İstanbul, 1966, s. 47.

¹⁶¹ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 635.

¹⁶² Tülay Er, *Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988.

¹⁶³ Seyhan Canyakan, “Uşak Merkez ve Çevresinde “Yarenlik” Hakkında Etnografik Bir Araştırma”,

https://www.academia.edu/7256317/U%C5%9EAK_MERKEZ_VE_%C3%87EVRES%C4%B0NDE_YARENLIK%C4%B0K_HAKKINDA_ETNOGRAFI%C4%B0K_B%C4%B0R_ARA%C5%9ETIRM_A_An_Ethnographic_Research_about_Yarenlik_in_U%C5%9Fak_Region (21.01.2015).

Sohbet geleneği içerisinde “Yâren” kelimesinin farklı şekillerde/anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. *Yâren* dendiğinde; sohbet toplantılarının genel adı, sohbet grubunun adı ve grup üyelerinin her biri anlaşılmaktadır.¹⁶⁴ Ayrıca Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, toplantılarını grup üyeleri kendi arasında belirli sıra ile yapmalarından dolayı “*Sıra Yârenleri*” adını aldığı ifade edilmektedir.¹⁶⁵

Çankırı Yâren Sohbetleri: Çankırı merkez ve ilçelerinde oluşturulan ortalama 25 kişiden teşekkül eden sohbet grupları tarafından, Aralık ayı ile Mart’ın sonu arasında haftada bir defa genellikle Cumartesi akşamları, belirlenen bir mekânda, belirli oturma düzenine, sofrası ve giyim-kuşam âdâbına uygun, yemekli, alkolsüz, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak yöneticilerin denetiminde birtakım kurallara bağlı olarak icrâ edilen toplantılardır.

Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri: Akşehir merkezde üye sayısı 16-20 arasında değişen sohbet grubu tarafından, Ekim ile Nisan ayı arasında, belirlenen periyotlarda, eskiden grup üyelerinin evlerinde günümüzde ise konferans salonlarında, geleneksel kıyafetlerle, alkolsüz, eskiden yemekli günümüzde yemeksiz, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak oturma düzeni, yönetim yapısı, mahkeme/ceza gibi kurallarına bağlı kalınarak icrâ edilen toplantılardır.

Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri: Kütahya’nın Simav ilçesi ve çevresinde Yâren Sohbetleri icrâ edilmektedir. Simav merkezde üye sayısı 25-30 arasında değişen sohbet grupları tarafından, Ekim ile Mayıs ayları arasında, haftada bir defa genellikle Cumartesi akşamları, Yârenlerin evlerinde belirlenen sıra ile alkollü, yemekli, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı, belirlenen kıyafet düzeniyle kendi kurallarına bağlı olarak icrâ edilen toplantılardır.

Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri: Kastamonu’nun Tosya ilçesinin merkezinde 25 kişiden oluşan sohbet grubu tarafından, Ekim ayının başı ile Mart’ın sonu arasındaki zaman zarfında haftada bir gün Cumartesi akşamları, kendi özel mekânlarında, oturma düzeni, sofrası ve giyim-kuşam âdâbı gibi birtakım kurallar çerçevesinde, yemekli, alkolsüz, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak icrâ edilen toplantılardır.

Manisa-Kula Yâren Sohbetleri: Manisa’nın ilçesi Kula’da üye sayısı ortalama yirmi olan birkaç Yâren grubu tarafından, yılın her dönemi özellikle ilkbahar ve yaz aylarında, geleneksel kıyafetlerle bir düzen ve kurallar çerçevesinde düğün, sünnet

¹⁶⁴ Er, s. 148; Şeker, 1946, s. 15; Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 635; Önal, 1986, s. 5.

¹⁶⁵ Küçükakça, s. 15.

törenleri ve özel davetlerde belirli ücret karşılığında gösteri amacıyla yapılan toplantılardır.

Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri: Afyon'un Sandıklı ilçesinde, üye sayısı 20-30 arasında değişen Yâren grubu tarafından Ekim ve Mayıs ayları içerisinde genellikle haftada bir Cumartesi akşamları, kendi özel mekânlarında, geleneksel kıyafetlerle, belirli kurallara bağlı olarak alkolsüz, yemekli, sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak icrâ edilen toplantılardır.

0.3.1.3. Ahilik ve Geleneksel Sohbet Toplantıları

“Ahi” sözcüğünün kökeni hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Birincisi Türkçe olan ve “eli açık, cömert, koçak, selek” anlamlarını taşıyan “akı”dan geldiğidir. Bu bağlamda “akılık”; “eli açıklık, cömertlik” mânâlarını taşımaktadır.¹⁶⁶ Bu kelime Kutagdu Bilig’de “akı, akı bol- (cömert, eli açık olmak), ay akı (ey cömert), akılık” olarak 61 yerde, Atabetü’l-Hakayık’ta “akı bol-, akı er (cömert kişi), akılık, akılıknüög-” şeklinde 15 defa, Dîvânü Lügâti’t Türk’te “akı, akıladı” şekillerinde, Kıyasü’l-Enbiyâ’da “cömertlik” mânâsında “akı” şeklinde ve Mu’inü’l-Mürîd’de de iki yerde “akı” ibaresi kullanılmıştır. İkinci görüş ise Arapça kökenli “kardeş” anlamını taşıyan “ah (خ)” kelimesinden geldiğidir. Bu iki görüş arasından en kabul göreni ise kelimenin “akı” köküne dayandığıdır.¹⁶⁷

“Ahilik” ise Türkçe sözlükte; “Kökü eski Türk töresinde olan ve Anadolu’da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak.”¹⁶⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Neşet Çağatay ise “Ahilik” kelimesini terim ve örgüt manalarında olmak üzere iki şekilde açıklamıştır. Terim olarak Ahilik; belli devrede esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade eder. Örgüt olarak ise; M. XIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak XX. asrın başlarına kadar Anadolu’nun şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşunun eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur.¹⁶⁹

İlk Ahilerle ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte Ahi ismi, tespit edilebildiği kadarıyla en eski kaynaklardan olan Feridüddin Attar’ın *Tezkiretü’l-Enbiyâ* isimli eserinde “Ahî İbrahim” (ö. H.283/M.804); İranlı bir prens olan Unsûru’l-Me’âli Keykavus’un *Kâbusnâme*’si ile Câmî’nin *Nefehatü’l-Üns* adlı eserinde -fütüvvet erbabından bir şeyh için- “Ahî Ebu’l-Ferec ez-Zencânî”/“Ahî Ferec” (ö. H.457) şeklinde geçmektedir. Yukarıdaki bilgi ve tarihlerden de anlaşılacağı üzere Ahi ismi, -Ahi Evren ve Ahiliğin kuruluşundan çok önceleri de- Türkistan ve İran’da Türkler arasında kullanılmaktadır. Fakat mevcut kaynaklar,

¹⁶⁶ Gülensoy, 2011, s. 59.

¹⁶⁷ Yakup Karasoy, “Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, 2003, ss. 3-11.

¹⁶⁸ **Türkçe Sözlük**, s. 42.

¹⁶⁹ Neşet Çağatay, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, TTK Basımevi, Ankara, 1989, s. 1.

esnaf ve sanatkârlardan ve onların teşkilatlarından herhangi bir şekilde bahsetmemektedir.¹⁷⁰

Alparslan'ın Anadolu'da fetihlere başlamadan önce M. XI. yüzyılın ortalarında, Ahilerin "kerp/kert" adı verilen askeri kollarının Anadolu'ya gelerek bütün bozuk yollarla köprüleri tamir ettikleri ve Alpaslan'ın ordularının bu yol ve köprüleri kullandıklarına dair bilgiler yer almaktadır. En eski şekillerinin Maverâünnehir'de, Horasan'da bulunduğu ve özellikle Selçuklular devrinde merkezlerinin Tebriz şehri olduğu ve o zamanki reislerine "*Ahi Çuk*" denildiği ifade edilmektedir.¹⁷¹

Temelde Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayandırılan prensipleriyle İslâmî anlayışa doğrudan bağlı olan Ahiliğin, tasavvufta önemli yeri olan "uhuvvet"i hatırlatmasından dolayı da kolayca yayılması ve kabul görmesi mümkün olmuştur. Ahiliğin Anadolu'da kurulmasına fütüvvet teşkilatının da etkisi vardır. İslâm'ın ilk asrından itibaren görülmeye başlayan fütüvvet teşekkülleri içinde M. IX. yüzyıldan itibaren de esnaf birlikleri ortaya çıkmıştır. Ahiliğin temel belirleyicisi olan İslâmî-tasavvufî düşünüş ve yaşayış her devirde ve her bölgede geçerliliğini korumuştur.¹⁷²

1071 yılında Alparslan'ın ordusunun Malazgirt ovasında Bizans ordusunu bozguna uğratarak Anadolu'da yerleşmeye/yerleşik hayata geçmeye başladılar. XIII. yüzyılda Moğolların, o dönemin en gelişmiş ve mamur şehirleri arasında bulunan Buhara, Semerkand, Taşkent, Belh ve Merv gibi büyük şehirleri yerle bir etmeleri üzerine, buralarda yaşayan tüccar, esnaf ve sanatkârlar Anadolu'ya akın etmişlerdir.¹⁷³ Orta Asya'dan Horasan ve Anadolu'ya inen Türkler, Kınık, Afşar, Bayındır, Salur, Bayat, Çepni vb. sayısız aşiretler hâlindeydiler. Taşdıkları bu aşiret yapısı, söz konusu kitleler için yerleşik hayatın zıddı olan göçebeliği zorunlu bir hayat tarzı hâlinde getirmiştir. Fakat Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun uygulamış olduğu iskân politikası neticesinde¹⁷⁴ bu büyük göç dalgasının ardından yerleşik hayata geçiş ve şehirleşme iyice hızlandı. Yeni gelenler hem Bizanslılara hem de Moğollara karşı örgütlenmek ve birlik olmak zorunda kaldılar. Çünkü Bizanslı esnaf ve sanatkârlarla ancak kendi esnaf ve sanatkârlarını örgütleyerek rekabet edebilir,

¹⁷⁰ Uçma, s. 32.

¹⁷¹ Adil Şenboyar, "Tarihte Türk Esnaf Teşkilatı Ahiler", **Gaziantep Kültür**, Cilt: 12, Sayı: 138, Haziran 1969, s. 17; Uçma, ss. 32-33.

¹⁷² Ziya Kazıcı, "Ahilik", **DİA**, Cilt: 1, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988, s. 540.

¹⁷³ Uçma, ss. 37-38.

¹⁷⁴ Sabahattin Güllülü, **Sosyolojik Açıdan Ahi Birlikleri**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 68.

Moğol saldırılarına da ancak halkı savaşa hazır duruma getirmekle karşı koyabilirlerdi. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı Ahiler, tehlikelere karşı koyabilme yeteneklerini artırmak üzere hem malî hem de askerî açıdan toplumu örgütleme çabasına girdiler.¹⁷⁵

Bu sebeplerle Anadolu'nun o zamanki büyük Türk düşünürleri halkı, bu tehlikelere karşı güçlendirmek ve örgütlenme çabasına giriştiler. Selçuklu başkenti Konya'da oturmakta olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (d.1207-ö.1273), Selçuklu sarayında ve Konya şehrinde bulunan aydın ve aristokrat toplumu, ortak bir amaç çerçevesinde toplayarak bilinçlendirmeye çalıştı. Kırşehir'e yerleşen Hacı Bektâş Velî, göçebe Türk toplulukları arasına girip onların ulusal duygularını kamçılıyarak Türk dilinin, müziğinin, folklorunun, edebiyatının ve diğer kültürel ürünlerinin Bizans ve İran etkileri altında bozulmasını engellemeye çalıştı.¹⁷⁶

Anadolu'da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen ve İran'ın Hoy şehrinde doğan Şeyh Nasîrüddin Mahmûd (ö. 1262), sonraları Ahi Evran olarak anılmıştır.¹⁷⁷ O dönemde toplumun sosyoekonomik ve kültürel düzeniyle ilgilenmekte olan Ahi Evran, Kayseri'de (1205'te)¹⁷⁸ veya Kırşehir'de¹⁷⁹ Türk esnaf ve sanatkârlarını örgütleyerek Ahilik kurumunu fiilen kurmuştur. Özellikle I. Alâeddin Keykubad'ın büyük destek ve yardımıyla, bir taraftan İslâmî-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürîd ilişkilerini, diğer taraftan iş yerlerinde usta, kalfa ve çırak münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadî hayatı düzenleyen Ahiliğin Anadolu'da kurulmasına Ahî Evran'ın büyük rolü olmuştur.¹⁸⁰

Ahiliğin, ortaya çıkışı hususunda M. Fuad Köprülü, Ahi Teşkilatı'nın Osmanlılardan önce Selçuklularda ve daha da önce İslâm âleminin hemen her sahasında göze çarpan "Esnaf Teşkilatı"na bağlanması gerektiği görüşünü dile getirmektedir.¹⁸¹

Ahilik, yukarıda da değinildiği üzere Anadolu'da tarihî olayların geliştirdiği zorunluluklar sonucu ortaya çıkmış ve bu bölgede sosyoekonomik dengenin sağlanması amacı ile gelişip örgütlenmiştir. Bu kuruluş, o çağlarda Anadolu

¹⁷⁵ Uçma, ss. 37-38.

¹⁷⁶ Çağatay, 1989, s. 212.

¹⁷⁷ Kazıcı, s. 540.

¹⁷⁸ Mikail Bayram, "Anadolu Selçukluları Zamanında Ahî Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi", **Ahîlik ve Esnaf**, s. 177'den Uçma, s. 38.

¹⁷⁹ Neşet Çağatay, **Ahîlik Nedir?**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1990, s. 31.

¹⁸⁰ Kazıcı, s. 540.

¹⁸¹ Yusuf Turan Günaydın, **Ahîlik Araştırmaları 1913-1932**, TTK Yayınları, Ankara, 2015, s. 23.

Türklerinin her türlü çalışma ve yaşantılarında çok büyük rol oynamıştır. Ahiliğin Anadolu'da geliştirilip örgütlenmesiyle şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş yani Türk şehircilik hareketi hızlanmıştır.
- On üçüncü yüzyılın ikinci yarısı başlarına kadar büyük bir çoğunlukla, Türk olmayan yerli halkın elinde ve tekelinde bulunan sanat ve ticaret hayatına Türkler de katılmaya, ona ayrı bir canlılık vermeye başlamıştır.
- Türk esnaf ve sanatkârları, aralarında sağladıkları karşılıklı dayanışma sayesinde bölgede imtiyazlı bir duruma geçerek yavaş yavaş şehir ekonomisinde söz sahibi olmuşlardır.¹⁸²

Özellikle büyük şehirlerde teşkilatlanan Ahi birliklerinin zaviyeleri, eğitim ve eğlence imkânlarına sahip birer sosyal tesis özelliği taşımaktaydı. Birlikler mesleğe ait her türlü işleri idare eder, müntesipleri arasındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturur, esnaf ve sanatkârların devletle olan ilişkilerini düzenlerdi. Yine bu Ahi birlikleri ürünlerin kalitesi, işçi ücretleri, mal fiyatları, çalışma şartları gibi konularda da çeşitli düzenlemeler yaparlardı. Ahi birlikleri, esnafın sadece meslekî değil, bütün problemleriyle ilgilenir, bunların çözümünde esnaf ve sanatkârlara yardımcı olurdu.¹⁸³

Anadolu'da hızla yayılan Ahilik Teşkilatı'nın mensupları, şehirlerde olduğu gibi köylerde ve uç bölgelerde de büyük nüfuza sahip olmuşlardır. Anadolu'da bilhassa XIII. yüzyılda devlet otoritesinin iyice zayıfladığı bir dönemde, şehir hayatında yalnızca iktisadî değil, siyasî yönden de önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ahiler, bağımsız siyasî bir güç olmamakla birlikte, zaman zaman merkezi otoritenin zayıfladığı, anarşi ve kargaşanın ortaya çıktığı dönemlerde siyasî ve askerî güçlerini göstermişler ve önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir.¹⁸⁴

Ahilik kurumu, üyelerinin/mensuplarının iş hayatı dışındaki problemleriyle de meşgul olmuş, bunların çözüme kavuşturulmasında tam bir dayanışma örneği göstermiştir. Esnaf birliklerinden her birinin "Esnaf Vakfı", "Esnaf Sandığı" veya "Esnaf Kesesi" adı verilen birer yardım sandığı bulunurdu. İhtiyaç sahibi esnaf ve

¹⁸² Çağatay, 1989, s. 209.

¹⁸³ Uçma, s. 146.

¹⁸⁴ Kazıcı, ss. 540-541.

sanatkârlara, hastalara, bir felakete maruz kalanlara, vefat edenlerin yakınlarına bu sandıktan yardım edilir ve ihtiyacı olanlara borç da verilirdi.¹⁸⁵

Ahilikte esnaf ve sanatkârlara iş yerlerinde yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi ile mesleğin incelikleri öğretilmesinin yanında, akşamları toplandıkları Ahi konuk ağırlama ve toplantı salonlarında da ahlâkî ve terbiyevî eğitim uygulanıyordu. İşte bu yol ve yöntemlerle yetiştirilen Türk esnaf ve sanatkârları hem aralarında güçlü bir dayanışma ve yardımlaşma sağlamış hem de yerli Bizans sanatkârlarıyla rekabet edebilecek sanat ve esnaflık yeteneklerine kavuşmuş oluyorlardı.

Her şehir, köy ve kasabanın zengin Ahilerinin başkanlığında birleşmiş olan üyeler, akşamları onların yaptırdığı zaviyelerde toplanırlardı.¹⁸⁶ Ayrıca yolcu ve misafirlerin ağırlandığı, şenlikli ziyafetlerin verildiği, merasimlerin yapıldığı yerler olan Ahi zaviyeleri, özellikle o çevrede yaşayan halk için bir tür eğitim merkezi işlevi de görmekteydi.¹⁸⁷

Ahiler, Anadolu'ya yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba ve şehirlerde bulunmaktaydı. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi görevleri vardır.¹⁸⁸

Köprülü, Ankara'nın Osmanlılar tarafından alınış tarihi olan H.762 (M.1360-1361) tarihinden sonra artık Ahilerin namına pek rastlanmadığını ifade eder. Ancak bu ifadenin Ahilerin siyasî ehemmiyeti kalmadığı şeklinde tevil olunmaması gerektiğini belirtir. Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'da siyasî ve kuvvetli bir merkezîyet kurduktan sonra bunların siyasî bir ehemmiyeti kalamazdı. Sonra o sırada Bektâşîlik gibi tarikatların kurulması da, Ahiliği herhangi bir esnaf teşkilatı hâlinde bırakmış ve onların esasında gizli olan bâtniyye mâhiyeti, Bektaşîlik gibi tarikatlara geçmiştir.¹⁸⁹ Kazıcı ise özellikle Fatih devrinden itibaren Ahilik siyasî bir güç olmaktan çıkarak esnaf birliklerinin idarî işlerini düzenleyen bir teşkilat hâlini aldığını belirtmektedir. XIII. yüzyıldan XX. asrın başlarına kadar teşkilatın gedik (lonca) adını aldığı ifade ediliyorsa da 1824 tarihli Selanik ile ilgili bir arşiv

¹⁸⁵ Uçma, s. 148.

¹⁸⁶ Çağatay, 1989, ss. 213-214.

¹⁸⁷ Çağatay, 1989, ss. 141-142.

¹⁸⁸ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2015, s. 275.

¹⁸⁹ M. Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 212.

belgesinde ve Ahi Evran Zaviyesi'nden bahseden bir takirde ahî baba, ahîlik, yiğitbaşı, üstatlık, kethüdâlık gibi Ahiliğe ait terimlerin kullanılması, bu ismin uzun süre devam ettiğini göstermektedir.¹⁹⁰

Ahi zaviyelerinde bulunan konuk odalarından ayrı olarak köy ve kasabalarda, türlü yaş gruplarındaki kişilerin muntazaman devam ettikleri ve Ahi zaviyelerinin küçük örnekleri olan “Yârân Odaları” vardı.¹⁹¹ Bu odalar eğlendirici, dinlendirici ve eğitici olmalarının yanı sıra, mahallî ve kişisel sorunların hâll edildiği bir yerdi.

Şehir ve kasabalarda günlük geçim ve diğer uğraşları arasında, tüccar ve sanatkârların, özellikle evlilerin her gece zaviyelerde toplanmaları daha zor olurdu. Fakat köylerde, ekim ve kış hazırlıkları tamamlandıktan sonra yapılacak fazla bir iş kalmadığı zamanlarda, yol ve taşıma araçlarının çok az bulunduğu, başka yerlerle ilişkilerin kesik olduğu, vakit geçirecek farklı uğraşların bulunmadığı çevrelerde, genç ve yaşlı erkekler için her gece Yârân odalarına devam etmek mümkündü. Bu eğlenceli ve dinlendirici bir uğraşıydı. Hatta bu odalar, çevre sorunlarının çözümlenerek ortak çarelerin bulunduğu bir yer işlevi de taşımaktaydı.¹⁹²

Bu odalar Anadolu'nun birçok yerinde kırk elli yıl öncesine kadar aktif olarak bulunmaktaydı. Bazı kalabalık nüfuslu köylerde birkaç tane Yârân odası ve misafir odası vardı. Konuk odalarına, maddî durumu iyi olan ailelerce bakılırdı. Bunların çoğu iki katlı idi. Yukarıda iki göz odası, aşağıda küçük birer ahır ve samanlığı, tuvaleti bulunurdu. Köye nereden ve kim gelirse gelsin buralarda ağırlanır, parasız yedirilir, yatırılır, hayvanı için yem verilir, kışın ise ocağı veya sobası yakılırdı. Kimi zaman odaya yakın komşulardan misafir geldiğini görenler birer ikişer kap yemekle odaya gelir ve bunlar birlikte yenirdi.¹⁹³

Günümüze kadar gelen Yâren teşkilatı ve diğer sohbet toplantılarının Ahi teşkilatının sosyokültürel bir fonksiyonu olan Yârân odalarının, zamanla farklı coğrafyalarda değişik şekillerde icrâ edilmesiyle ortaya çıktığı kanaatindeyiz. Toplumun farklı kesimleri tarafından düzenlenmesi, bu sohbetlerin içerik, yapılma zamanı ve şekli, katılımcıları, kuralları gibi özelliklerinin de belirlenmesinde etkili olmuştur. Ahi teşkilatı, Anadolu'da yaygın bir şekilde örgütlenmesinin ardından Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla birlikte daha geniş alanlara kadar uzanmıştır.

¹⁹⁰ Kazıcı, s. 541.

¹⁹¹ Çağatay, 1989, s. 142.

¹⁹² Çağatay, 1989, s. 142.

¹⁹³ Çağatay, 1989, ss. 246-247.

Ahiliğin sosyokültürel fonksiyonları arasında; Yâren Teşkilatı ve Yâren Sohbetleri, Helva Sohbetleri, Sıra Gezme ve Sıra Geceleri, Oda Sohbetleri, Kış ve Barana Sohbetleri, Gezekler, Ziyafetler ve Oyunlar, Gece Sohbetleri, Sıra Yâreni, Cehrilik Yâreni, Seymenlik, Delikanlılar Birliği, Gençler Kurulu, İmece Kuruluşu, Selamlık Sohbetleri ve Arfeneler sayılabilir.¹⁹⁴

Sohbet toplantıları Anadolu'da Ahi teşkilatıyla birlikte ortaya çıkarak zamanla farklı coğrafyalara yayılmıştır. Fakat bu kurumun Orta Asya Türk kültürünün göçler yoluyla Anadolu'ya gelmiş ve Ahilikle birlikte yayılma sahası bulunduğu ifade edilebilir.¹⁹⁵ Öyle ki Uygur Türklerinde “*Meşrep*”,¹⁹⁶ Kırgızistan'da “*Coro Bozo*”¹⁹⁷ ve Özbekistan'da “*Geşdek*”¹⁹⁸ isimleriyle bu geleneğin varlığı bilinmektedir. Abdulşekür Turdi, ilgili yazısında Meşreplerin Uygur Türkleri arasında İslâmiyet'in kabulünden önce kadınların da katıldığı çalgılı, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak düzenlendiğini ve çok eski bir geçmişe sahip olduğunu ifade etmektedir. İslâmiyet'in kabulünden sonra Meşrepler de birtakım değişmelere uğramıştır. Bu toplantıların adının değiştiğini, içki ve eğlencenin yerini dinî sohbetlerin aldığını, toplantılarda cinsiyet ayrımı yapılarak kadın-erkek birlikteliğinin sona erdiğini belirtmektedir. Turdi, yazısında Dolan Meşrepleri'nin “Yiğitbaşı”, “Kazıbeği”, “Mırşap” ve “Doğabeği” isimlerini taşıyan kişiler tarafından yönetildiğini, toplantılara alınacak olan kişilerde aranan özellikleri, işlevlerini, verilen cezaları ve icrâ edilme şekilleri hakkında bilgi vermektedir.¹⁹⁹ Bu bilgilerden hareketle eski bir geçmişe sahip olan Meşreplerle Anadolu'da icrâ edilen sohbet toplantılarının benzer olduğu görülmektedir. Elimizdeki sınırlı kaynaklardan hareketle Turdi'nin verdiği bilgiler doğrultusunda sohbet toplantılarının Orta Asya kökenli olduğu kanaati güçlenmektedir.

Osmanlı Devleti zamanında cemiyetlerde icrâ edilen eğlence şekillerinden biri de *saz fasılları*ydı. O dönemlerdeki saz fasılları şu şekilde icrâ edilmekteydi: Önce ufak bir saz taksimi yapılırdı. Sonra o faslın peşrevine girilerek birinci ve ikinci

¹⁹⁴ Uçma, ss. 146-150.

¹⁹⁵ Tezcan, 1989, s. 5.

¹⁹⁶ Turdi, ss. 559-585.

¹⁹⁷ Arstanbek, ss. 74-79'dan Ekim, 2012, s. 97.

¹⁹⁸ Cenikoğlu, s. 59.

¹⁹⁹ Turdi, ss. 559-585.

besteleri okunurdu. Ardından da *nakş semaî* ve *yörük semaî* çalınır ve fasıl bu şekilde sona ererdi. Eski usulde fasıl arasında şarkı okunması ise âdet değildi.²⁰⁰

Türk geleneğinde özellikle kış geceleri Helva Sohbetleri adı verilen bazı toplantılar yapılmıştır.²⁰¹ Saz meclislerinin dışında Osmanlı Devleti'nin özellikle Lale Devri olarak adlandırılan döneminde meşk ve eğlence faaliyetlerine çok fazla önem verildiği görülmektedir. Lale Devri'nde Sa'dâbâd ve Çırağan eğlencelerinin yerini kışın Helva Sohbetleri alırdı. Şairler, bu eğlence şekillerini manzumelerinde;

“Nevbaharın gerçi seyr-i gülşen ü sahrâsı var

Fasl-ı sermânın velâkin sohbet-i helvâsı var” şeklinde dile getirmişlerdir.

Helva Sohbetleri, şiddetli kış mevsiminin uzun kış gecelerinde tertip edilirdi. Soğuk kış ayları olan erbâin ve hamsini sıhhatle geçirenler kurban keser, bu zamandan sonra Helva Sohbetleri'ne başlanırdı. Helva Sohbetleri'nin vüzera ve kibar konaklarında yapılanları daha debdebeli olurdu. Eğlence çeşitleriyle, yenilip içilenlerle, düzenleniş tarzıyla bazı Helva Sohbetleri, düğün eğlencelerinden geri kalmazdı. Şairler, nüktedanlar, sazende ve hanendeler davet edilir, bu kişilerin hünerlerini sergilemesiyle vaktin nasıl geçtiği bilinmezdi. Birçok kibar, Helva Sohbetleri'ni servet gösterişi için vesile sayar, birbirleriyle yarışa girerler, bu sohbetleri sıklaştırarak davetli sayısını gittikçe artırırlardı. Dönemlerinin şairleri de her bir Helva Sohbeti için ayrı ayrı kasideler yazarlardı.²⁰²

Nedim'in dîvânında yer alan beyitlerden örnek:

“Medh-i Sadr-ı a‘zam İbrâhîm Pâşâ ve Ta‘rîf ü Tenezzül-i Şeb-i Helvâ

Hattın gelicek âşıkına bûse mukarrer

Helvâ gecesidir hatın ey lebleri sükker

Helvâlara söz yok hepsi nâzûk ü şîrîn

*Hoş cümlesi ammâ ki efendim leb-i dilber”*²⁰³

“Habbezâ hurrem bahâr-ı zevk u şâdî vü tarab

²⁰⁰ Abdülaziz Bey, **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, (İkinci Kitap), yay. hzl. Kâzım Arısan ve Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 385-386.

²⁰¹ Günay Kut, “Türklerde Yemek Kültürü”, **Türkler**, Cilt: 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 219.

²⁰² Uğur Göktaş, “Helva Sohbetleri”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Ana Basım A.Ş., İstanbul, 1994, s. 48.

²⁰³ **Nedim Divanı**, ss. 110-111.

Kim bu helvâ bezmini reşk-i çırâğân eyledi”²⁰⁴

*“Lâleyi bir iki gün anmayalım şimdi hele
Kâmlar sohbet-i helvâ ile olsun şîrîn*”²⁰⁵

*“Bu gûne sad şeb-i helvâya edesin teşrîf
Hemîşe vefk-ı murâdınca devr ede devrân*”²⁰⁶

Damat İbrahim Paşa'nın tertip ettiği Helva Sohbetleri'ne devrin padişahı III. Ahmed de katılır, dönemin ünlü şairleri Osmanzâde Taib, Seyyid Vehbî, Şâkir ve Nedim şiiirleriyle toplantılara renk katarlardı. Bazen de padişah, sarayda Helva Sohbeti düzenler ve devlet erkânı da bu toplantıya katılırdı. Kibar konaklarında ve saraylarda düzenlenen bu sohbetlerde “*köy göçtü*” tabir edilen oyunu icrâ etmek âdettendi.

Yabancı elçilerin onuruna da zaman zaman Helva Sohbetleri düzenlenirdi. Saray ihtişamının yabancılara gösterilmesi için bu sohbetlerde 50-60 kişiye varan saz heyetleri bulunur, oturulacak odalar özel olarak süslenir ve ziyaretin sonunda davetlilere, kapının önünde bekleyen çavuşlara, sefirin maiyetine, derecelerine göre kürkler giydirilirdi.

Helva Sohbetleri'nin kadınlar arasında da yapıldığı bilinmektedir. Sohbetlerin masrafı, eğlenceyi tertip eden kişi tarafından karşılandığı gibi bazen de kadınlar arasında yapılanlarına benzer münavebeli olarak düzenlenirdi. Bu eğlencelerde tatlı tuzlu yemekler, hindi dolmaları, börekler, gözlemeler, revaniler, kadayıflar, baklavalar, içi kaymaklı, bademli Tokaloğlu kayısı tatlıları yenir, şerbet ve İstanbul'da kışa özel bir içecek olan boza içilirdi.

Bu sohbetlere adını veren helvanın yapımı, ayrı bir maharet isterdi. Keten helvasının yapımı için ortaya on kişinin oturabileceği büyük bir sini konur, onun üzerine iki bilek kalınlığındaki ağdalanmış şeker yerleştirilirdi. Pir Selmân-ı Pâk'e gülbanklar okunduktan sonra, ağdalanmış şeker, elden ele geçirilmek suretiyle helvanın yapımına maharetli ustalar tarafından başlanırdı. Bu esnada davetliler de şarkılar ve türküler söylerler, birbirlerine çeşitli bilmeceler sorarlardı. Helva kıvama gelip tel tel olunca misafirlere tutam tutam dağıtılırdı.²⁰⁷

²⁰⁴ Nedim Divanı, s. 100.

²⁰⁵ Nedim Divanı, s. 105.

²⁰⁶ Nedim Divanı, s. 110.

²⁰⁷ Göktaş, s. 48.

Helva Sohbetleri'ni düzenleyenler tarafından toplantılara davet edilenlere şu şekilde bir çağrı metni gönderildiği bilinmektedir:

“Helva Sohbetine Davet Tezkeresi

*Dildâre-i hüsn-i etvârî ve üftâde-i hicr-i firâkı olduğum sa'âdetlü
re'fetlü mezîd himmetlü daver-i e'az ü ekremim sultânım efendi
hazretleri hemvâre mâide-yi behişt-âsâ ve et'ime-yi gûnâgûn ile şîrin
mezâk olmak du'âları edâsıyla numûde-i muhibb-i bî-meralarıdır ki
mâide-yi gisû-yı dîlcûy-ı hubân hadd ü pâyânı bulunmayan leyâl-i
hengâm-ı şitâya mahsûs olan sohbet-i helvâ-yı şebânenin çâşnî ^{شاه}
evkât-ı sâire nisbetle şîrin güvâr-ı telezzüz idigü nümâyan ve
bîavnihî Sûbhânehu Te'âlâ iş bu leyle-yi hamsde kabza-i âcizânemin
olan kûşe-yi virânemizde sohbet-i helva tertibi bî-gümân olmağa
ba'del-işâ ^{قادر} cünbân-ı hareketle meclis-i fâkiri teşrîf birle tenşit
buyurmaları ^{مختار}»²⁰⁸*

Helva Sohbetleri, sarayda ya da devlet erkânının dışında esnaf arasında da düzenlenirdi. Esnaf teşkilatı mevcut iken teşkilat mensupları, uzun kış gecelerinde aralarında toplantılar yaparlardı, helva pişirip yedikleri gibi tertip ettikleri oyunlarla sabahlara kadar eğlenirdi. Helva Sohbetleri, genellikle harifane (ârifane) yani masrafın müştereken tesviyesi suretiyle yapılırdı. Münavebe (sıra takibi suretiyle) yapanlar da olurdu.²⁰⁹

Refik Ahmet Sevengil, “İstanbul Nasıl Eğleniyordu?” isimli eserinde 1453'ten 1927 yılına kadar olan İstanbul'daki eğlence hayatının nasıl başladığı ve hangi ortamlarda ne şekilde sürdürüldüğünü anlatmıştır. Bunu yaparken eğlence mekânları ve şekilleri, toplumun her kesimini ilgilendiren eğlence unsurlarına yer verilmiştir. Çalışmanın “Kışın Helva Sohbetlerinde Neler Olurdu?” başlığında ise Sultan III. Ahmet döneminin kış eğlencelerinden bahsedilmektedir. Helva Sohbetleri'nde müzik, şiir ve hoş sözlerle vakit geçirildiği, görkemli sofralarda, gümüş tepsiler içinde helva yenildiği anlatılmaktadır. Dönemin ileri gelenlerinden Damat İbrahim Paşa, Kaptan Paşa ve Kethüda Paşa gibi kişilerin bu tür toplantıları tertip ettiği ifade edilmektedir. Zamanın önde gelenleri birbirlerini ağırlamak için

²⁰⁸ Gökaş, s. 48: Necdet Sakaoğlu'nun şahsî arşivinde bulunan *Mecmuâ-i Sükûk* isimli eserden Helva Sohbeti daveti tezkeresi örneği.

²⁰⁹ Mehmet Zeki Pakalın, “Helva Sohbeti”, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1993, s. 797.

daha fazla varlık ve gösteriş içerisinde olurlardı. Davetlilerin sayılarını artırır ve ziyafetleri düzenleme sıklığını artırır. Özellikle dönemin önde gelen şairlerini toplantılarına davet ederlerdi. Bu şekilde anlatılmalarını ve övülmelerini sağlarlardı. Çünkü dönemin şairleri, bu toplantıların her biri için heyecan ve hayranlıklarını dile getiren şiirler kaleme alırlardı. Helva Sohbetleri, bazen İstanbul'daki yabancı sefirlerin şerefine de tertip edilirdi. Helva Sohbetleri, saray ve konaklarda bu şekilde sürdürülürken esnaf loncaları da kendi aralarında imkânları dâhilinde bu geleneği yaşatmaya çalışıyorlardı. Ancak esnaf teşkilatının zamanla ortadan kalkmasıyla birlikte bu sohbetler de unutulmaya başlanmıştır.²¹⁰

Mehmet Tevfik, “*İstanbul’da Bir Sene*” isimli eserinde, kendi dönemindeki Helva Sohbetleri’ni ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. 19. asrın ortaları sayılabilecek yıllarda halk arasında Helva Sohbetleri’nin ya “*Harîfâne*” ya da “*Münavebe*” ile düzenlendiğini belirten Mehmet Tevfik, Harîfâne şeklinde yapılanlarda masrafların katılanlarca, münavebe ile tertip edilenlerde davet sahipleri tarafından karşılandığını belirtir. Helva Sohbetleri’nde yenilen yemek ve helvalardan; incesaz, meddah, mukallid türünden eğlencelerden; yüzük, lep, değirmen, tura, atasözü gibi oyunlardan ve anlatılan hikâyelerden söz eder. Bu yılların nüktedân ve meclis müdavimlerinden Bayezid Camii önünde tavuk satan Hafız Efendi ile aynı yerde mürekkepçilik yapan İzzet Efendi’nin özelliklerinden de söz eden Mehmet Tevfik, bir dönemin geleneğini ortaya koyar. Esnaf teşkilatları ortadan kaldırıldıktan ve bu türlü toplantılar yasaklandıktan sonra İstanbul’da bu âdet son bulmuştur.²¹¹

Helva Sohbetleri’nin dışında 19. yüzyılda farklı sohbet toplantılarının tertip edildiği hususunda bilgi bulunmaktadır. Bu sohbet toplantılarından birkaçı hakkındaki bilgi şu şekildedir.

Sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında günümüzden yaklaşık yüz yıl önce Afyon’da Gezek Sohbetleri’nin yapıldığı anlaşılmaktadır. Afyon’un mahalli saz sanatçılarından Ali Yarşi, “Halil Emmi” dediği ve 1950’li yıllarda 75-80 yaşlarında olan bir kişiden eski Gezek toplantılarının nasıl yapıldığı hususunda bilgi edinmiştir.²¹²

18 ve 19. yüzyıllarda Konya Oturak Âlemleri’nin de tertip edildiği şu bilgiden anlaşılmaktadır: Oturak Âlemleri XVIII. asırdan itibaren daha fazla yaygın

²¹⁰ Sevensil, ss. 15-160.

²¹¹ Mehmet Tevfik, *İstanbul’da Bir Sene*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

²¹² Ali Yarşi, “Afyon’da Gezek Âlemleri Nasıl Olurdu?”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Yıl: 13, Cilt: 7, Sayı: 156, Temmuz 1962, s. 2789.

hâle gelerek düğünlerin bir parçası durumuna gelmiştir. Evlenecek delikanlı için arkadaşları düğünden önce mutlaka “*Zamah Gecesi*” adı verilen bir Oturak Âlemi düzenlemeye başlamışlardır.²¹³ Uzun süren savaşların psikolojik etkisi, merkezi otoritenin zayıflaması, kolluk kuvvetlerinin yeterince müdahale edememesi gibi sebeplerle 1900’lü yıllarda o ağırbaşlı, nezih Oturakların yerini Oturak Âlemleri almıştır. Bu değişmeden sonra artık ön planda müzik yerine cinsel bir obje olarak kadın yer almaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise Hovardalar arası sonu cinayetle biten Oturak Kadınları’nın kaçırılması olayları artmış ve birçok cinayet işlenmeye başlanmıştır. Özellikle “*Manastır Usulü*”²¹⁴ olarak bilinen Oturak Âlemleri’nde çırılçıplak oynayan kadınlar her konuğun kucağına oturarak bade sunar ve meze olarak her misafiri dudağından öperdi. Oturakların töresinde asla bulunmayan bu tarz sahneler yavaş yavaş yer almaya başlamıştır. Kimsenin başını kaldırıp bakmadığı Oturak Kadınları’na artık bakmak normal sayılır olunca Hovardalar arası sonu cinayetle biten Oturak Kadınları’nın kaçırılması olayları neticesinde cinayetlerin artması, Konya Oturakları’nın özünü kaybederek şehir muhiti mûsikî meclislerinin eski nezih ortamlarının ortadan kalkması ve genel olarak ahlâkî ve asayiş bozucu bir hâl alması sonucunda “*Konya’da Ferit Paşa’nın valiliği zamanında (H. 1315-1316)*”²¹⁵ Oturaklar yasaklanmıştır.

Geçmişten günümüze kadar temelde Osmanlı mûsikîsi ve eğlence geleneği içerisinde Bursa’da oluşturulan Gezekler, mûsikî ile ilgilenen saza ve söze gönül vermiş esnaf, memur, sanatkâr ve diğer meslek sahiplerinin katılımıyla meydana gelen topluluklardır.²¹⁶ Bursa’da Gezek gruplarının Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılardan dolayı toplanamadığı bilinmektedir. Cumhuriyetin kuruluş yılları ve sonrasında Bursa’nın sınırlı nüfusu içinde Gezek toplantıları biraz nitelik ve kimlik değişimine uğramıştır. Fakat daha sonra savaşın sona ermesi ve nüfusun artmasına bağlı olarak Gezek toplantıları tekrardan kurulmaya başlanmıştır.²¹⁷

²¹³ Tan, s. 83.

²¹⁴ A. Sefa Odabaşı, “Konya Nostaljisinden Esintiler, Geçmişten Konya Oturak Âlemi Üzerine Bir Yazı ve Düşündürdükleri”, **Yeni Gazete**, 14-16 Şubat 2000; **Manastır usulü**: Oturak esnasında müzik çalarken Oyuncu Kadınlar gelerek Efelerinin kucağına oturur. Bir elini Efe’nin omzundan dolaştırarak kadehi uzatır ve meze olarak da göğsünü dayar. Bu kadınlara Efeler ayrı ayrı sahip olmak isterler ve takımlar ayrılır. İçlerinden birisi belindeki saldırmayı yere saplayarak “Nokta” diye bağırır. Bunun üzerine bütün saldırmalar yere saplanır ve lamba da söndürülünce mavzerini kapalı karanlıkta karşısındakine silah boşaltır. Bu olaya “manastır usulü” adı verilmektedir. Günümüzde icrâ edilen Oturaklarda yapılmamaktadır.

²¹⁵ Gazimihal, s. 66.

²¹⁶ **Bursa Dostlar Gezeği**, s. 5.

²¹⁷ “Gezek”, **Bursa Ansiklopedisi**, Cilt: 2, hzl. Yılmaz Akkılıç, Burdef Yay., İstanbul, 2002, s. 768.

Kütahya-Simav Yârenleri'nin 20. asrın başında icrâ edildiği şu bilgilerden anlaşılmaktadır. 1900'lü yıllarda “*Karatavuk Yâreni*” adı verilen içki ve kumar toplulukları ortaya çıkmıştır. Fakat bu oluşum Yâren ilkelerine ters bir yapıda olmasından dolayı yörede pek rağbet görmeyip faaliyet sürdürememiştir. Topluluğa neden bu ismin verildiği ise kesin olarak bilinmemektedir. 1900-1920 yılları arasında Simav'da her yıl sayıları yirmi altıya varan Yâren grubu kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. Bunlar çoğunlukla Yârenbaşılarının adlarıyla “*Asım Simav Yâreni*”, “*Hayrettin İrmak Yâreni*” vb. ya da az da olsa o Yâren'i oluşturan kişilerin ortak özelliklerine göre herhangi bir isimle anılmıştır. Bu tür isimlendirme ile kurulan Yâren gruplarına; “*Kınsız Bıçak Kullananlar Yâreni*”, “*Hayalperestler Yâreni*”, “*Sarı Zeybekler Yâreni*” ve “*Mor Zeybekler Yâreni*” örnek gösterilebilir.²¹⁸

Çankırı Yâren geleneği ile ilgili en eski bilgiler Hacışeyhoğlu Hasan Üçok'un “*Çankırı Tarih ve Halkiyatı*” isimli çalışmasında bahsettiği “*Sohbet Âlemleri*”dir. Çankırı gençliğinin ahlâk, hareket ve etvarı üzerinde mühim tesirler yapan ve bugünkü terbiye sistemlerimizin zıddı telakki edilecek bir terbiye tarzı olan “*Sohbet Âlemleri*”, Çankırı'ya özgüdür. Bugünkü duruma göre gelişimi tarihe geçmiş ananevî eğlentilerin kışlara mahsus parçasıdır. Sohbet Âlemleri, millî terbiye, zarafet, âdâb-ı muaşeret ve bilhassa kardeşliğin öğretildiği bir meclis işlevi taşımaktadır. Çankırı'da bu âlemler, 1900'lerin başlarına kadar hiç bozulmamış bir şekilde yöre halkı tarafından sürdürülmüştür. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bozulmalar meydana gelmiştir.²¹⁹

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının 20. asırda yaygın bir şekilde icrâ edildiği hem sözlü hem de yazılı kaynaklardan edinilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Sohbet toplantılarıyla ilgili bu dönemi ve 21. yüzyılı kapsayan bilgiler çalışmanın birinci bölümünde yörelere göre ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak verilmiştir.

²¹⁸ Er, ss. 31-33.

²¹⁹ Üçok, ss. 45-46.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ YÖRELERE GÖRE YAPI İNCELEMESİ

1.1. YÂREN SOHBETLERİ

1.1.1. ÇANKIRI YÂREN SOHBETLERİ

1.1.1.1. Çankırı Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Çankırı Yâren geleneği ile ilgili en eski bilgiler Hacışeyhoğlu Hasan Üçok'un “Çankırı Tarih ve Halkiyatı” isimli çalışmasında bahsettiği “Sohbet Âlemleri”dir. Çankırı gençliğinin ahlâk, hareket ve etvarı üzerinde mühim tesirler yapan ve bugünkü terbiye sistemlerimizin zıddı telakki edilecek bir terbiye tarzı olan “Sohbet Âlemleri”, Çankırı'ya özgü bir gelenektir. Bugünkü duruma göre gelişimi tarihe geçmiş ananevî eğlentilerin kışlara mahsus parçasıdır. Sohbet Âlemleri millî terbiye, zarafet, âdâb-ı muâşeret ve bilhassa kardeşliğin öğretildiği bir meclis işlevi taşımaktadır. Çankırı'da bu âlemler, 1900'lerin başlarına kadar hiç bozulmamış bir şekilde yöre halkı tarafından sürdürülmüştür. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren gelenek içerisinde bozulmalar meydana gelmiştir.²²⁰

Tahsin Nahit Uygur, 1926 yılında *Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi*'nde kaleme aldığı bir yazısında sohbet toplantılarının o dönemki durumundan şu şekilde bahseder:

“Çankırı'da sohbet adı verilen kış gecelerine mahsus bir eğlence vardır. Eskiden bu sohbet âlemlerinin ictimaî kıymeti çok yüksekmış. Söylendiğine göre beş, altı yüzyıllık bir tarihi olan sohbet âlemlerinin kıymeti yıllar geçtikçe düşüyor. Zira hayat değişiyor, zihniyet değişiyor ve ictimaî inkılâp eski hayatın bu şekline de medenî, mantıkî tarzını verdiriyor. Bu kış mevsiminde o meşhur sohbet âlemlerinin ufak tefek taslaklarını görüyoruz. Fakat ne o eski gösteriş ne de o eski hararet var!... Çankırı sohbet âlemleri halka mahsustur. Halkın eğlenmek için yarattığı bir şekildir. Bu sohbetler zaman zaman şeklini değiştirmiştir. Ahlâkî düşüncelerin asabiyetle hâkim olduğu zamanlarda sohbet ocakları –ahlâki düsturlara hürmet vermek suretiyle- fertlerin içtimai kıymetlerini, maşerî duygularını tenmiye eden bir yer olarak kabul edilmiş. Hatta henüz hayata atılan bir gencin sohbet âlemlerinde bulunmasını ve orada (edep-erkân) öğrenmesini isteyen babaları (Yârân)a yalvarıp yakardıkları görülmüştür. Yârândan her birisi hısım ve akrabasından bir genci

²²⁰ Üçok, ss. 45-46.

sohbete devam ettirir ve orada (muaşeret ve ahbaplık) usulleri gösterilirmiş. Zaman olmuş, bu güzel şekil itibardan düşmüş, âlemler gaye ve mahiyetini değiştirmiştir. Muayyen, muttarit ahlâk düsturlarına istinat eden usul ve merasim unutulmuş. Kardeşçe eğlenceler yerine orta oyunları başlamış, hele (Samut Sumut) oyunları güzel eğlencelerin yerine geçmiştir.”²²¹

Bu yazıda, Çankırı’da Yâren Sohbetleri’nin beş-altı yüzyıllık geçmişe sahip olduğuna, yöre insanı için bir eğlence şekli ve gençlerin edep-erkân öğrendiği bir sohbet meclisi niteliği taşıdığına, zaman içerisinde hangi sebeplerden dolayı ne gibi değişmelerin yaşandığına değinilmiştir.

Halil Bedii Yönetken, Çankırı “sohbet”ini incelemiş olan herkesin, onun Ahilikle, Ahilerle ilgisi olduğu noktasında birleştiğini belirtmektedir. Farklı araştırmacıların bu konuyla ilgili olarak verdiği bilgileri şu şekilde sıralamıştır:

Veled Çelebi; “... *Bu sohbeste biraz hatta bir hayli Ahilik çeşnisi, biraz da yeniçerilik bakiyesi girmiştir.*”. Ahmet Talat Onay; “... *Bu sohbetin bazı merasimi vardır ki yeniçerilik ve Ahilik izleri görülmektedir.*”. Hacışeyhoğlu Ahmet Kemal; “... *Bugün Ankara’nın ‘Sıra’ ve Çankırı’nın sohbet âlemleri Ahilikten kalma bir teamülden başka bir şey değildir.*”. Hasan Fehmi Tuğal; “... *Sohbet âlemlerini İbni Batuta’nın tarif ettiği ahi zaviyelerinden hiç farklı bulmuyoruz, onların aynı değilse bile taklididir.*”²²²

Eskiden Yârenler daha çok akşamüzeri dükkânlarını kapattıktan sonra Büyük Camii karşısındaki havuzlu kahvede toplanıp büyüklerinin sohbetlerine katılırlarmış. Sonra o yıllarda Çankırı’nın meşhur Şenzalife bahçeleri gezilir ve herkes edeplice eğlenirmiş. O yıllarda Yâren meclisinin toplum hayatındaki yeri günümüzdekinden daha da fazla önemli olduğu için bu şekilde daha çok katılım sağlanırmış.²²³

1994 yılında Çankırı merkezde resmî olarak dernekleşmesi sağlanan “Çankırı Yâran Kültürünü Yaşatma Derneği” ve 2004 senesinde “Ahî Yâran Meclisi Kültür ve Dayanışma Derneği” adı altında yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu şekilde Yâren geleneği de belirli bir resmiyet kazanarak daha uygun bir zeminde icrâ edilir duruma gelmiştir.²²⁴

²²¹ Tahsin Nahit Uygur, **Çankırı Halk Edebiyatı (1932)**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002, ss. 27-28.

²²² Yönetken, 2006, s. 35.

²²³ Orhan Özkan, **Çankırı Gelenekleri ve Yâran Kültürü**, Çankırı Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Çankırı, 2006, s. 21.

²²⁴ Ahmet Absarıhoğlu, **Gelenekten Evrensele Yâran**, Çankırı Valiliği Kültür Yayınları, Çankırı, 2007, s. 4.

Çankırı merkez, ilçe ve köylerinin çoğunda Yâren teşkilatı hâlen bilinmekte ve toplantıları yapılmaktadır. Sanayileşme ile yaşanan köyden şehre göç olgusu, Çankırı kasaba ve köylerinde nüfus azalmasına yol açmıştır. Bu da kültürel değerlerde aşınmaya ve unutulmaya başlanmasına sebep olmuştur. Buna rağmen Ankara, İstanbul, İzmit, Kırıkkale, Karabük gibi illerde ve hatta Avrupa’da yaşayan Çankırlılar, Yâren meclisleri kurup toplantılar düzenlemeye devam etmektedir. Bunların başında; Kırıkkale ilinde Çankırlılar Derneği, Ankara’da Şabanözü Gürpınar beldesi Yâren Ocağı, Ankara’nın Sincan ilçesindeki Yâren Heyeti, Keçiören Çankırlılar Yâren Derneği, Mamak Çankırlılar Derneği, Kocaeli’ndeki Çankırlılar Derneği, İstanbul’da Maruflular Derneği gelmektedir.²²⁵

Günümüzde Çankırı merkez, ilçe ve köylerinde Yâren toplantıları sonbahar ve kış aylarında icrâ edilmektedir. “Yapraklı Yâran Kültürünü Yaşatma, Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneği”,²²⁶ “Çankırı Yâran Kültürünü Yaşatma ve Turizm Derneği”, “Karatekin Yâran Kültürünü Yaşatma ve Tanıtma Derneği”, “Çankırı Yâran Kültürünü Yaşatma Derneği (ÇANYAD)”, “Ahî Yâran Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği”, “Yıldızhan Yaran Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği”, “Yaran Kültürünü Araştırma Dayanışma ve Yaşatma Derneği”²²⁷ gibi derneklerin vasıtasıyla kimi yerlerde de herhangi bir dernek kurulmadan kişilerin organize olmaları neticesinde Çankırı merkez, ilçe ve köylerinde Yâren geleneği sürdürülmektedir.

1.1.1.2. Çankırı Yâren Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.1.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.1.2.1.1. Üyeleri

Sohbet grubuna katılan her üyeye “Yâren” adı verilmektedir. Çankırı’nın köylerinde “Yâren” adının yanında “Efrad”, “Erat” ve “Uşak” gibi isimler de kullanılmaktadır.²²⁸ Bir Yâren grubunda 24 tane üye bulunmakta ve her Yâren’in bir Oğuz boyunu temsil ettiği ifade edilmektedir. Fakat köy ve kasabalarda oluşturulan Yâren gruplarının üye sayısı genellikle ekonomik sıkıntılardan dolayı 24’ten daha

²²⁵ Hakkı Duran, “Yâran Kurumunun Tarihsel Kökleri ve Günümüzdeki Durumu”, **Yâran Kültürü ve Çankırı**, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, ss. 175-178.

²²⁶ http://www.kuzka.org.tr/eskiyedek/NewsDownload/RJ8W1Yaprakli_Ilce_Analizi.pdf (23.10.2015).

²²⁷ http://www.cankiridernekler.gov.tr/ortak_icerik/cankiridernekler/Merkezdeki%20Dernekler%20W EB%20sitesi%20için.xlsx (23.10.2015).

²²⁸ Ekim, 2009, s. 154.

fazla olabilmektedir. Genel olarak Yârenler, sessiz ve sakin görünüşleri altında birbirleriyle çok iyi anlaşabilen, kendi grupları dışında ne olup bittiğini iyi bir şekilde takip edebilen, çevre ve komşuluk ilişkileri içinde en üst seviyede örnek bir davranış özelliği sergileyen kişilerdir. Çevresine karşı içten ve samimi davranışlarıyla sosyal hayatta güvenilirlikleri tamdır. İnsanlarla ilişkilerinde anlayışlı, tavır ve davranışlarıyla dürüstlüklerini ispat etmiş bireylerdir. İşlerinde başarılı, aile içinde saygın, tanıdık ve dostlarını gözetip koruyan bir kişiliğe sahiptirler.²²⁹

Yâren topluluğunu oluşturan üye sayısına bakıldığında Çankırı merkezinde, titizlikle uygulanan yirmi dört kişi kuralının Bakırlı, Ünür, Ildızım, Yeniceköy, Çivi köyü gibi yerlerde de devam ettirildiği; Eldivan'da mahallenin bütün fertlerinin dâhil olabildiği, Yapraklı'da ise topluluğa üye olacak kişi sayısı ile ilgili otuz altı üst sınırının uygulandığı görülür.²³⁰

Yârenler, grup içerisinde buldukları zamana bağlı olarak kazandıkları tecrübelerine göre; “Çırac”, “Kalfa” ve “Usta” olmak üzere üçe ayrılır:

1.1.1.2.1.1.1. Çırac Yârenler

Genellikle on sekiz-yirmi yaşlarında ve Yâren meclisine yeni katılmış kişilerdir. Mecliste, Büyük Başağa'nın sol tarafındaki bölümde kendilerine ayrılan yerde otururlar. Belirli sayıda ocak yakıp Yâren geleneğine belli ölçüde hâkim olmaları neticesinde, uygun görülmeleri hâlinde üç büyük tarafından kalfalığa yükseltirler. Yâren toplantıları esnasında sofraların kurulması, yemeklerin servis edilmesi, ellerin yıkanması, su ikram edilmesi, kahvelerin dağıtılıp boşlarının toplanması gibi her türlü hizmetten sorumludurlar (K.K.1, 2, 28).

1.1.1.2.1.1.2. Kalfa Yârenler

Otuz-otuz beş yaşlarında bulunan ve belirli bir süre çırac olarak Yâren meclisinde bulunmuş üyelerdir. Mecliste Küçük Başağa'nın sağ tarafında otururlar. Geleneğe hâkimiyetlerine göre yöneticiler tarafından bir üst mertebeye yükseltirler (K.K.1, 2, 28).

1.1.1.2.1.1.3. Usta Yârenler

Genellikle kırklı yaşların üzerinde, uzun bir süre Yâren içerisinde bulunmuş ve bu geleneği çok iyi bilen tecrübeli Yârenlerdir. Mecliste Büyük Başağa ile Küçük Başağa arasında kendilerine ayrılan yerde otururlar. Çırac ve kalfa Yârenlerin gerekli

²²⁹ Softa, s. 131.

²³⁰ Ekim, 2009, s. 169.

yerlerde uyarılıp ikaz edilmesi ve onlara geleneğin doğru bir şekilde öğretilmesi temel görevleri arasındadır. Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'in seçimi Usta Yârenler arasından yapılmaktadır.²³¹

1.1.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Yâren meclisinin yönetim yapısı; Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'ten oluşurken Çavuş da yönetimin icrâ organı ve aldığı kararları uygulayan kişidir. Bunların yanında Yâren'in maddî işlerinden sorumlu olan bir "Kâtip" vardır. Yönetimde bulunanların temel görevi, toplantı sonunda yapılan mahkemeyi yapıp bir hafta içerisinde ve toplantı esnasında hataları ve eksikleri olan Yâren(ler)i bir sorguya tabi tutarak uygun olan cezayı vermektir. Bununla birlikte herhangi bir yerde yapılacak olan gösteri amaçlı toplantıların gerekli kişilerle organizasyonunu yapmak, Yâren'in özel sıkıntılarını kimseye belli etmeden çözüme kavuşturmak, Yâren'in kabiliyet ve geleneğe hâkim olması göz önünde bulundurularak çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan da ustalığa yükseltilmesine karar vermek gibi konular, yönetimde bulunan kişilerin temel görevleri arasında yer almaktadır.

Yâren topluluğunu yöneten kişiler, Çankırı merkezinde Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis adı verilen yöneticilerden oluşurken beldelerde genellikle, Büyük Başağa ve Küçük Başağa'dan teşekkül eden ikili yapılanma görülür. Yapraklı'da ve Ünür, Çivi köyü gibi merkezdeki uygulamaları model olarak kabul edip uygulamada da o modeli esas alan beldelerde üçüncü yönetici olan Reis de vardır. Bu bölgelerde yöneticilerin seçimi de il merkezindeki gibi ya sonbaharda topluluğu oluştururken yapılan istişare veya seçimle ya da gerçekleştirilen ilk toplantıda belirlenir. Hizmeti sağlamakla görevli Çavuş ya da bazı köylerde Kâhya adıyla anılabilen kişinin belirlenmesi de aynı yöneticilerdeki seçim sürecine uygun bir şekilde olur.²³²

1.1.1.2.1.2.1. Büyük Başağa

Büyük Başağa, Yâren'in en yaşlı ve en etkin kişisidir. Hanlar hanı ve Ahi Baba vekilidir.²³³ Seçiminde daha önceden birkaç sefer Yâren yemiş, tecrübeli,

²³¹ Üçok, ss. 48-49.

²³² Ekim, 2009, s. 168.

²³³ Absarıloğlu, s. 7.

geleneği iyi bilen, yönetim kabiliyeti olan, çevrede saygı gösterilen, sevilen, dürüst, maddî durumu iyi olan bir kişinin olmasına dikkat edilir. Özellikle yöneticilik yeteneği iyi olan, disiplini sağlayabilen ve ciddî bir kişinin olması aranan en önemli kriterler arasındadır.²³⁴ Toplantı mekânının sağ köşesinde özel olarak kendisine ayrılan yerde oturur. Yâren mahkemesine başkanlık eder. Verdiği her türlü karar sorgusuz olarak yerine getirilmek zorundadır. Aksi durumu gerçekleştiren Yârenler cezalandırılır (K.K.1, 2, 3, 28).

1.1.1.2.1.2.2. Küçük Başağa (Yâren Kâhyası)

Küçük Başağa, konum ve yetki bakımından Büyük Başağa'dan sonra gelen kişidir. Oğuzların Kayı Boyu'nu temsil etmekte ve esnaf teşkilatının esnaf kâhyasıdır.²³⁵ Sohbet mekânında sol köşede kendisine ayrılan özel yerde oturur. Geleneğe hâkim, oyunları ve bütün ocak işlerini bilen, tecrübe sahibi bir kişidir. Sohbet öncesindeki hazırlıkların yapılmasını, toplantının idaresine ve çalgıcıların Yâren'i şenlendirmesi için bütün maharetlerini göstermelerini sağlar. Küçük Başağa, toplantıya bir saat kalınca yanına Çavuş ve ocak sahiplerini alarak sohbet evine gelir. Burada ortamın temizliğine, düzenine ve ışıkların adedine bakar. Ne gibi noksanlıklar var ise toplantıdan önce onları ikmal ettirir.²³⁶ Günümüzde elektrik kullanılmasından dolayı aydınlatma maksadıyla eskisi gibi belirli sayıda ışık yakılmamaktadır. Misafirleri toplantı sonunda kapıya kadar uğurlamak da Küçük Başağa'nın görevidir.

1.1.1.2.1.2.3. Reis

Yâren meclisinde Başağalardan sonra gelen en yetkili kişidir. Oğuzların Bayat Boyu'nu temsil etmektedir. Söz ve sohbetine itibar edilen, yaşça büyük, Başağalardan sonra Yâren'de söz sahibi olan bir idarecidir. Usta Yârenler arasından seçilen Reis, ocak yakımında Küçük Başağa'nın sol tarafında oturmakta ve esnaf teşkilatının Yiğitbaşısı konumundadır.²³⁷ Yâren'in mahkeme heyetinde bulunur ve verilen cezaları en aza indirmek için çaba sarf eder. Bir bakıma Yârenlerin avukatı konumundadır. Reislik mertebesinin Yâren bünyesine 1980'li yıllardan sonradan dâhil edildiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmektedir (K.K.1, 29).

1.1.1.2.1.2.4. Çavuş

²³⁴ Tezcan, 1989, s. 9.

²³⁵ Absarıloğlu, s. 7.

²³⁶ Üçok, ss. 50-51.

²³⁷ Absarıloğlu, s. 7.

Çavuş, Yâren toplantılarının en aktif kişisidir. Yâren üyesi olmamasına rağmen Yâren'in içinde sayılarak grubun aslî unsurları arasında yer almaktadır. Becerikli, genç, açık göz, iş bilen, aktif, geleneğe hâkim ve tecrübeli kişilerin Çavuş olarak seçilmesine özen gösterilmektedir. Yâren'in hizmetinden sorumlu olmasının yanında Başağaların disiplin temininde de yardımcı olmaktadır.²³⁸

Çavuş'un görevleri; ocağın yakılması, davet, yemek, kahve, çay, sigara ihtiyaçlarını tespit etmek ve oyunlarda cezalı kişilere tura vurmaktır. Toplantı gününün dışında da görevleri bulunmaktadır. Örneğin; Yârenlerin kurallara uyup uymadıklarını denetlemek, yasak davranış içerisinde bulunanları tespit etmek ve bu kişilerden mahkemede davacı olmaktır. Gerekli görmesi hâlinde Küçük Başağa'yı bu durumlar hakkında bilgilendirir.²³⁹

Çavuş, Yârenler arasında iletişimi sağlayan bir kişi konumundadır. Herhangi bir sıkıntısı ve sorunu olan Yâren, bu durumunun Çavuş'a anlatır. Çavuş da Başağalara söz konusu Yâren'in derdini iletir. Bu ailevî, maddî, manevî vb. sıkıntı olabilir. Buradaki durum sadece Başağalar ve Çavuş'un arasında kalır. Onlar buna çözüm bularak Yâren üyesini içinde bulunduğu sorundan kurtarmaya çalışırlar (K.K.1, 2, 3).

1.1.1.2.1.2.5. Kâtip

Her hafta Yâren üyelerinden belirli miktarda aidat şeklinde ücret toplayan kişidir. Kâtip, genellikle Usta Yâren üyeleri arasından Başağalar tarafından seçilir. Görevi, dönem başında belirlenen ücreti Yâren üyelerinden her hafta ocak yakıldığı akşam toplamaktır. Sadece o gece ocak yakan Yâren üyelerinden para alınmamaktadır. Toplanan bu para, o hafta içerisinde yapılan masraflar için harcanmakta, sazandelerin ücretleri ödenmekte ve bu giderlerden sonra artması durumunda ise ocak yakan Yârenlere destek olmak amacıyla verilir (K.K.1, 3).

1.1.1.2.2. Katılma Şartları

Yâren toplantılarının her aşaması belirli kurallar ve düzen içerisinde icrâ edilmesinden dolayı sohbetlere katılmak için de belirli şartları yerine getirmek gerekmektedir. Bu nedenle Yâren toplantılarına; “*Üye Olarak Katılmak*”, “*Misafir*

²³⁸ Necati Asım Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 16, Sayı: 1, 1976, s. 62.

²³⁹ Tezcan, 1989, ss. 8-9.

Olarak Katılmak” ve “*Başka Yâren Grubunun Konuk Olması*” şeklinde misafir ya da üye olarak dâhil olunabilir.

1.1.1.2.2.1. Üye Olarak Katılmak

Yâren grubuna üye olarak isteyen her kişi alınmadığı için sadece belirli şartları taşıyanlar girebilmektedir. Bir kişinin Yâren’e alınabilmesi için öncelikle mevcut üyeler arasından bir Yâren’in gruba tavsiye etmesi ve o kişiye kefil olması gerekmektedir. Bu şekilde ilk teşebbüs gerçekleştirilmiş olur. Üyeliğe aday gösterilen kişinin diğer Yârenlerin akrabaları, tanıdıkları, toplum içerisinde sevilen, içki, kumar, zina gibi kötü alışkanlıkları bulunmayan, maddî getirisi olan belirli bir işinin bulunması gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Belirli bir iş sahibi olmasının istenme sebebi ise öncelikle kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kimseye yük olmadan Yâren’e katılabilmesidir. Ayrıca Yâren’e vereceği haftalık aidatı ve yakacağı ocağın masraflarını maddî olarak karşılamakta sıkıntı çekmemesi içindir (K.K.1, 2). Bu özellikleri taşıyan bir kişinin ayrıca “*Ahî ve Yâren Kuralları*”nı benimseyip kabul etmesi ve Yâren olduğu sürece de uyması gerekmektedir.

Adaylar, Yâren toplantıları başlamadan önce yapılan eğitim ocaklarına katılarak burada diğer Yâren üyeleriyle uyum sağlama, oyunları kavrayabilme becerisi, geleneğe hâkim olabilmesi gibi bir deneme aşaması geçirirler. Bu süreçte başarılı olduğu görülür ve kendisi de bu durumu kabul ederse Yâren’e üye olarak katılabilir (K.K.2).

1.1.1.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Yâren toplantılarına misafir olarak katılabilmenin temel şartı Başağalar ya da ocak sahibi tarafından davet edilmektir. Bunun dışında davetli olmayan kişiler toplantılara alınmamaktadır. Ocak yakan Yârenler, o gece gelecek olan misafirleri kendileri çağırırlar. Bunun dışında Başağaların da iki ya da üç kişiyi kendi özel misafiri olarak toplantılara getirme hakkı vardır. Başağaların konukları olması hâlinde ocak sahiplerine haber verme gibi bir zorunluluğu olmayıp tamamen kendi inisiyatiflerine kalmış bir durumdur. Davet edilen konuklar da toplantıda kalma sürelerine göre “*Kahve Misafirleri*” ve “*Yemek Misafirleri*” olmak üzere ikiye ayrılır:

1.1.1.2.2.2.1. Kahve Misafirleri

Kahve misafirlerinin belirli bir sayısı olmayıp ocak sahipleri, toplantı mekânının büyüklüğüne göre istedikleri kadar çağırırlar. Bu misafirler, sohbetin normal başlama zamanında toplantıya katılıp yemekten önce ocaktan ayrılırlar.

Toplantının başında bütün misafirlere verilen kahveden sonra yapılan eğlence faslının ardından sadece kahve misafirlerine Büyük Başağa veya Küçük Başağa'nın işaretiyle ikinci kahve²⁴⁰ getirilir. Bu kahveden sonra misafirler gönderilir. Misafirler sıra ile Yârenlere sırtlarını dönmeden “Allahaismarladık Yâren ağalar. Ocağınız daim olsun.” diyerek geri geri salondan ayrılırlar. Fakat ilk kahvede ayrılmayan misafirler de olmaktadır. İkinci kahveden sonra gitmeyen misafirlere Büyük Başağa'nın emriyle *küllü kahve* getirilir.²⁴¹ Küllü kahveyi içtikten sonra da gitmeyen misafirlerin ayakkabıları el süpürgesi üzerinde önüne getirilir. Buna rağmen hâlâ gitmek istemeyen misafirler olması durumunda görevli iki Yâren, konuğun kollarına girerek onu salondan çıkartırlar.²⁴² Küçük Başağa, kahve misafirlerini çalınan Cezayir marşı eşlinde salondan kapıya kadar uğurlar.

1.1.1.2.2.2.2. Yemek Misafirleri

Bu konuklar, toplantının başından sonuna kadar mekânda bulunurlar. Misafirler davet edilirken de Çavuş bu hususu belirtir; “Bu hafta falan Yâren ağa veya Başağa kahve içmeye buyursun diyor.” veya “Yemeğe buyursun diyor.” demek suretiyle misafirlere davetin şeklini bildirir.²⁴³ Yemek misafirleri de gecenin sonunda ikram edilen yemeğin ardından yapılan müzik faslı ve Arap Verme töreninden sonra Cezayir marşı eşliğinde uğurlanırlar.

Şabanözü'nde 1960'lı yıllarda kurulan Yâren grupları arasında misafir davet etme şekli günümüzdekinden biraz farklıdır. Yârenlerden herhangi birisi toplantıya bir misafirini getirebilmek için önce bu talebini Küçük Başağa'ya iletir. Küçük Başağa'da bu durumu Büyük Başağa'ya söyler ve Büyük Başağa'nın müsaadesi alındıktan sonra her Yâren bir misafir davet edebilir. Küçük Başağa da izin aldıktan sonra iki misafirini toplantıya getirme hakkına sahiptir. Fakat Büyük Başağa'nın Yâren toplantısına misafir daveti herhangi bir şarta bağlı değil ve istediği sayıda da konuk getirebilir.

²⁴⁰ İkinci kahve, bazen misafir tarafından talep edilir. “Başağa, kahvemizi lütfedin de gidelim.” derler. Başağa da (hangisi olursa olsun), “Aceleniz ne? İşte oturuyoruz.” derdi. Bk. Üçok, s. 61.

²⁴¹ Kalk git kahvesi, bazen de misafirlere geç verilir ki, bu hâl o kişinin Yârence muhterem ve şayanı itimat olduğuna işaret sayılırdı. İkinci kahve ikram edilmeksizin kalkmak caiz değilse de uzak mahallelerden gelmiş yaşlı kişilerin biraz istirahat etmelerine meydan verilmek için kendisi, bir kişi tarafından herhangi bir konu etrafında meşgul edilirdi. Küllü kahve getirilmesinin sebebi; küllü kahve içenin boğazı gıcıklanırdı. Bu nedenle sürekli öksürür. Öksüren bir kişi bu şekilde sohbede oturamayacağı için dışarı çıkmak zorunda kalır. Bk. Üçok, s. 61.

²⁴² Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, s. 43.

²⁴³ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, s. 42.

Günümüzdeki Yâren meclislerine davetsiz hiçbir misafir kabul edilmemektedir. Fakat 1960'lı yıllarda Çankırı'nın ilçesi Şabanözü'nde Yâren Meclisi toplantı hâlindeyken davetsiz olarak Yâren evine misafirin geldiği olmuştur. Böyle durumlarda gelen kişilerin durumu göz önünde bulundurularak onların ananeye uymaması veya hoş gitmeyen hareketler sergilemeleri hâlinde davetsiz misafirlere birer fincan sade kahve ikram edilir. Bu kahvenin verilmesinin sebebi “*Git.*” anlamındadır. Misafir kahvesini içtikten sonra Büyük Başağa'nın müsaadesini alarak Yâren toplantısından ayrılır. Fakat davetsiz gelen misafir, geleneğe hâkim ve ortama ayak uyduran bir yapıdaysa o konuğa bir fincan şekerli kahve ikram edilir. Bunun anlamı ise; “*Hoşumuza gittin, otur. Beraber eğlenelim.*” anlamındadır. Bu şekilde davetsiz misafire de diğer konuklar gibi hürmet gösterilir.²⁴⁴

1.1.1.2.2.3. Başka Yâren Grubunun Konuk Olması

Yâren toplantılarına katılabilmenin bir çeşidi de başka bir Yâren grubunun bir diğer Yâren grubunun ocağına katılmasıdır. Yâren'den başka bir Yâren grubuna gidebilmenin iki usulü vardır. Birisi Küçük Başağa ile gitmek, diğeri Yârenlerin yalnız gitmesidir. Bir sohbeta diğer sohbet Yâreni'ni davet etmek isteyen evvela kendi Küçük Başağa'sına; “*Ben filan sohbetten filanı çağıracağım.*” diyerek bu konuyu açar. O da evinin müsait olup olmadığını anlar. Ev müsait ise biraz da rekabet hissi sevki ile sohbeti namına diğer sohbet grubunun Küçük Başağa'sına kendi Çavuş'unu göndererek; “*..... akşam eve sohbeta buyurun.*” der. Tesadüf ederlerse ağızla da söylerler. O da kendi Büyük Başağa'sına haber verir ve münasip görür ise Yâren'den yedi kişiyi yanına alır. Bu yedi kişi Yâren'in erkân ve usul bilenlerinden seçilir. Mümkünse bir de çalgı takımı oluşturur. Bilindik makamlarla saz, keman, gırnataçıyla birlikte önlerinde kendi Çavuşlarının elinde büyük bir fenerle sohbet evine giderler. Gidilen evin bu ziyaretten haberi olduğu için bu düzene daha önem verirler. Evin kapısına vardıklarında yukarıya haber gönderirler ve yerleri hazırlanır. Davetlilerle gelen Çavuş, odaya girerek doğruca yanmakta olan ocağın başına geçip kahve güğümelerini sürer. Bu hareket Yâren'in vürudunu ihbar mahiyetindedir. Çavuş hemen arkaya çekilir ve o sırada misafir Yâren'in Başağası ile Yârenler içeriye girmiş bulunurlar. Misafir Küçük Başağa, oradaki Büyük Başağa'ya selam verip doğruca Küçük Başağa'nın köşesine çıkarak ayakta kendi Yârenlerini bekler. Onlar da selamdan sonra kendilerine ayrılan yerlere diz çökerek otururlar.

²⁴⁴ Muzaffer Kutsal, “Çankırı'da Gelenekler ve Görenekler: Şabanözü'nde Yâren Seçme Usulü”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 12, Cilt: 6, Sayı: 143, Haziran 1961, s. 2411.

Getirdikleri sazcular da şahnişine geçer. Önceki sohbetin saz ekibi yerlerini misafirlere bırakır. Gelen saz ekibi peşrev çalmaya başlarlar. Misafir Yâren, kahvesini içtikten sonra ocağın Büyük Başağası misafir gelen Küçük Başağa'nın rahat oturmasına müsaade eder. O da dizini kaldırır ve yanında getirdiği Yâren de aynı şekilde oturur.

Misafir Başağa getirdiği Yâren grubundan sesi güzel olanlara işaret ederek şahnişine gönderir ve bunlar bir fasıl düzenler. Bu sırada Büyük Başağa, misafir Küçük Başağa'nın hâlini hatırını sorarak sohbet ederler. Misafirlerin yaptıkları fasıl bittikten sonra saz ekibi yerlerini asıl ocağın sazcularına bırakıp kendi yerlerine geçerler. Bu sefer de ocak Yâreni fasıl yapmaya başlar. Bu fasıllar bir bakıma iki Yâren grubu sazandelerinin bir nevi tatlı rekabeti şekline dönüşür. Her iki taraf bütün hünerlerini göstererek parçalarını icrâ ederler. Misafirler bir buçuk saat kadar otururlar. Misafir Küçük Başağa, ocağın Büyük Başağa'sından müsaade ister. O da kahve emreder. Bu kalk git kahvesidir. Kahve gelir ve içilir. Fincanlar alındıktan sonra misafir Çavuş, feneri içeri getirir. Misafirler kalkar ve saz da Cezayir marşını çalmaya başlar. Misafir Küçük Başağa ile gelen konuk sayısı kadar Yâren, onları uğurlamak için kapıya kadar gelir. Bu arada misafir Yâren, ocak sahibi ile aralarındaki farkı gizli gizli tenkit ederler. Eğer Küçük Başağa gitmezse davet edilen Yâren, Küçük Başağa tarafından tensip edilecek iki kişi ile gider. Bunlara yalnız misafirler hakkındaki merasim yerine getirilir.²⁴⁵

Şabanözü'nde 1960'lı yıllarda Yâren gruplarının kendi aralarında misafir olarak gidip gelmeleri yukarıda verilen uygulamalardan hem işlev olarak hem de yerine getiriliş açısından farklılık göstermektedir. Farklı Yâren gruplarının Büyük Başağaları birbirlerini Yârenleriyle birlikte evlerinde ağırlar. Bunun bir sebebi de Yâren meclisleri arasındaki kırgınlıkların giderilmesi içindir. Böyle bir durum hâsıl olması durumunda diğer Yâren grubu ortadaki kırgınlığı giderip uzlaşmayı sağlamak için öncülük eder. Gerekli olması hâlinde Büyük Başağa, iki Yâren meclisini evinde tertip ettiği ziyafete davet etmek suretiyle barıştırır.²⁴⁶

1.1.1.2.3. Kuralları

Yârenlerin toplantılarda ve günlük hayatta uymak zorunda olduğu yazılı olmayıp nesilden nesile aktarılan belirli kurallar bütünü vardır. Bu kurallara bütün

²⁴⁵ Üçok, ss. 111-112.

²⁴⁶ Kutsal, s. 2412.

Yâren üyelerinin koşulsuz bir şekilde riayet etmesi gerekmektedir. Yapılan derleme ve incelemeler neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Yâren'in üçü açık (alın, kalp, kapı), üçü de kapalı (el, bel, dil) olmak üzere altı tane temel kuralı vardır. Birinci gruptakiler açıktır. Alın açıklığı; başkalarının yanında yüz karası olmamayı, kalp açıklığı; herkesle muhabbet etmek, herkese sevgi göstermeyi ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi, kapı açıklığı; sofrası herkese açık olmayı ve yardıma muhtaç olanlara yardım etmeyi ifade eder. İkinci gruptakiler kapalıdır. El kapalılığı; kimsenin hukukuna tecavüz etmemek, bel kapalılığı; kimsenin namusuna göz dikmemek, dil kapalılığı ise kimse hakkında dedikodu yapmamak ve sır saklamasını bilmek demektir.²⁴⁷
- Yâren'e katılan kişilerin içki içmesi, zina yapması, kumar oynaması ve yalan söylemesi kesinlikle yasaktır. Bu fiilleri işleyen(ler) Yâren'den atılır.
- Yâren sohbetlerine davetsiz misafir kabul edilmez. Misafirler de “*Kahve misafirleri*” ve “*Yemek misafirleri*” olmak üzere ikiye ayrılır.
- Yâren toplantısına alkollü hiç kimse alınmaz. Buna misafir de dâhildir.
- Selamlaşma ritüelinde birbiriyle merhabalaşmayan Yâren ya da misafir ilk önce uyarılır. Yine selamlaşmazsa toplantıya alınmaz.
- Büyük Başağa Ocağı, Küçük Başağa Ocağı, Reis Ocağı ve gösteri amacıyla yapılan toplantılarda Yâren üyeleri geleneksel kıyafetlerini giymek zorundadır. Diğer toplantılarda ise belirlenen tek tip elbise düzenine göre giyinirler. Farklı elbiselerle hiçbir Yâren toplantıya alınmaz.
- Yâren üyelerinin verilen cezaya veya göreve itiraz etme hakkı olmadığı gibi sorgusuz bir şekilde de yerine getirmek zorundadırlar.
- Yâren toplantısına kadınların katılması yasaktır.
- Toplantı esnasında Büyük Başağa nasıl oturuyorsa Yâren ve misafirler de o şekilde oturmak zorundadır. Büyük Başağa oturuşunu değiştirmeden Yâren da değiştiremez.
- Yâren toplantısına gelen misafirler ne kadar makam, mevki sahibi olursa olsun toplantı başladıktan sonra herkese eşit şekilde davranılır.

²⁴⁷ Tezcan, 1989, s. 7.

- Yârenlerin toplantı esnasındaki oturuş şekilleri Büyük Başağa'ya göre belirlenir. Sohbet esnasında bağdaş kurarak oturmak yasaktır.
- Seyirlik oyunlar icrâ edilirken kopya veren Yâren'e iki tura cezası verilir.
- Başağalar dışında diğer Yâren üyelerine tura cezası uygulanmaktadır.
- Oyun ya da mahkemede verilen cezayı yerine getirmeyen Yâren'e iki tura vurulur.
- Eğitim Ocağı (Sigara Gecesi) toplantılarına misafir kabul edilmez.
- Başağaların ocaklarında mahkeme kurulmaz.
- Yârenlerin her konuda sır saklaması gerekmektedir. Yâren toplantılarında konuşulanların, ceza alanların, cezaların, mahkemede alınan kararların vb. dışarıda anlatılması kesinlikle yasaktır. Aksini yapan olursa cezalandırılır.

Derleme ve incelemeler neticesinde tespit edilen kuralların dışında Çankırı Merkez Yâreni'nin yazılı kuralları aşağıda verilmiştir.

Ahi ve Yâren Kuralları

- *“Cömert olmak.*
- *Konuksever olmak*
- *Misafire sofrası açık olmak*
- *Kimseye kötü gözle bakmamak*
- *Kimsenin namusuna göz dikmemek*
- *Kimseye kötü söz söylememek*
- *Ana-babaya ve yakın akrabaya yardım etmek*
- *Arkadaş ve komşularına iyi davranmak*
- *Sabah akşam Allah'ı anmak*
- *İkiyüzlü olmamak*
- *Büyüklere hürmet etmek*
- *Suçluları affetmek*
- *Kendinden aşağıda olanlara şefkatli olmak*
- *Söz ve davranışlarında adaletli olmak*
- *Yumuşak sözlü olmak*
- *İyi niyetli olmak*
- *İşinde doğru ve güvenilir olmak*
- *Sözünde durmak*
- *Hizmette ayırım yapmamak*
- *Yaptığı iyilikten dolayı böbürlenmemek*

- *Güler yüzlü ve tatlı dilli olmak*
- *Hataları yüze vurmamak*
- *Dostluğa önem vermek*
- *Kötülük edene iyilik yapmak*
- *Kimseyi azarlamamak*
- *Dedikoduyu terk etmek*
- *Daima samimi davranmak*
- *Emanete hıyanet etmemek*
- *Sabırlı olmak*
- *Daima hakkı gözetmek*
- *Öfkesine hâkim olmak*
- *Suçlulara yumuşak davranmak*
- *Size gelmeyene gitmek*
- *İçi, dışı ve sözü bir olmak*
- *Dost ve akrabayı ziyaret etmek*
- *Güçlü, kuvvetliyen affetmek*
- *Makam sahibi olunca alçak gönüllü olmak*
- *Yapılan iyiliği başa kakmamak*²⁴⁸

1.1.1.2.4. Zaman

Yâren toplantıları, her yıl Aralık ayının on beşi ile sonu arasında teşekkül eder ve Ocak ayında düzenli olarak ocak yakılmaya başlanır. Toplamda on üç hafta süren toplantılar Mart ayının sonunda icrâ edilen Büyük Başağa Ocağı ile son bulur.²⁴⁹ Günümüzde ise Yâren toplantılarının ilki sonbaharın başlarında Ekim ayının sonu gibi yapılmaktadır (K.K.1, 2).

Yâren toplantıları önceleri haftada bir gün Cumaları yapılırken daha sonra Cumartesi akşamları icrâ edilmeye başlanmıştır. Eğitim Ocağı/Sigara Gecesi toplantıları da Salı günleri²⁵⁰ yapılıyorken Çarşamba günlerine alınmıştır. Çankırı merkezde bulunan ve kurumsallaşmış bir yapıya sahip olan Yâren grupları Eğitim Ocağı toplantılarını yaz aylarında da kararlaştırdıkları aralık ve zamanlarda icrâ

²⁴⁸ Çankırı Merkez Yâreni'nin sohbetlerini yaptığı Yâren evinin toplantı salonunda bu kurallar asılı olarak durmaktadır.

²⁴⁹ Ülkü Önal, "Çankırı Yâren Sohbetleri I", **Türk Folkloru**, Cilt: 7, Sayı: 82-83, 1984, s. 6; Ülkü Önal, "Çankırı Yâren Sohbetleri II", **Türk Folkloru**, Cilt: 7, Sayı: 84, 1984, s. 11.

²⁵⁰ Üçok, s. 48.

etmektedirler. Bu şekilde hem eski üyelere hem de yeni katılmış ya da katılacak olanlara oyunların, çalınan müziğin ve diğer uygulamaların provası yapılarak öğretilir (K.K.2, 6). 1980’li yıllarda ara toplantılar pek sık yapılmamıştır. Fakat kahvelerde bir araya gelinmiş ve bu toplantı günleri de mahalle ve köylere göre değişiklik göstermektedir.²⁵¹ Şabanözü’nde Yâren toplantıları Pazartesi ve Perşembe akşamları yapılmakta ve Yâren sayısına bağlı olarak 14 hafta sürmektedir. On üçüncü haftada toplantı icrâ edilmeyip ara verilir.²⁵²

Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantıları akşam namazından sonra öncelikle ocak sahipleri, Çavuş, sazandeler ve Küçük Başağa’nın gelip mekânı sohbetle hazırlamasıyla başlamaktadır. Yârenlerin salona alınması ve Akşam havalalarının icrâsı yaklaşık olarak saat 19:00-20:00 arasındadır. Ardından misafirler salona alınır. Toplantının icrâsı bittikten sonra gece 24:00-01:00 arası yemek arası verilir. Ortalama 01:00-02:00 arasında da misafirler uğurlanır. Başağaların ocakları diğer toplantılara nazaran daha uzun sürmektedir (K.K.1, 2, 3).

1.1.1.2.5. Mekân

Yâren toplantılarının yapıldığı mekânları, zamana bağlı olarak ortaya çıkan farklı etmenlerden dolayı sohbetlerin düzenlendiği yerlerdeki değişmelere göre “*Eski Mekânlar*” ve “*Yeni Mekânlar*” olmak üzere ikiye ayırarak incelenebilir:

1.1.1.2.5.1. Eski Mekânlar

Yâren toplantılarının müstakil evlerde icrâ edildiği dönemlerde bu sohbetlerin yapılabilmesi için evin bir bölümü buna uygun olarak inşa edilmiştir. Evin zemin katının ya da üst katının köşe odaları sohbet için özel olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde gerek “U” gerekse “L” tipi planlı evlerde daha büyük ve bölünebilme imkânına sahip kifayetli mekân elde edilebilmektedir. Ayrıca sohbet meclisleri ile ev mahremiyeti de bu şekilde ayrılabilir.

Yâren sohbetlerinin yapılabilmesi için aranan şartları barındıran bir odanın en ehemmiyetli özelliği “*Meydan*”, “*Şahnişin*” ve “*Medhal/Saff-ı Nial*” olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Ana mekân “meydan”dır ve diğerleri bu mekânın uzantıları olmakla birlikte gerek fonksiyon gerekse tatbik edilmiş bakımından ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.

²⁵¹ Tezcan, 1989, s. 9.

²⁵² Kutsal, s. 2411.

Meydan: Yâren üyelerinin belli merasime göre rahatlıkla oturup sohbet edebileceği ve oyunları oynayabileceği kısma “meydan” adı verilebilir. Meydan olarak tabir edilen bölüm, kare planlı bir mekândır. Ebadi ortalama 4x4 metre civarındadır. Bu salonlar ufak bir koridordan girilen “L” biçiminde divanhanelerdir. Kapının tam karşısında bir ocak bulunur. Ocağın üstünde bacakaşı veya şerbetlik denen kısım, lambalıklar ve şamdanlıklar yer alır. Sohbet geceleri devamlı yanan bu ocak hem ısınmada hem de umumî kahvenin pişirilmesinde kullanılmaktadır. Ocak özellikle alçı işi ve medhal ocağından daha özenli yapılmıştır. Ocağın sağ ve sol tarafında iki köşe bulunur. Sağ köşe Büyük Başağa’ya, sol köşe ise Küçük Başağa’ya aittir. Başağaların köşelerine onların oturmaları için pamuklu kumaş ve minderlerden üst üste birkaç tane konulur. Ocağın iki yanında da dolaplar ve gözler vardır. Ocağın önü ve geçiş kısımları hariç meydanın çevresi alçak sedirler veya minderlerle çevrilir. Ocağın sağına Büyük Başağa, soluna Küçük Başağa otururken diğer yerlere de Yâren sıralanmaktadır. Ocağın iki tarafında ince ahşap işçiliği gösteren dolaplar yer almaktadır. Bazen sohbet harici zamanlarda kullanılmak üzere birisi yüklük diğeri de gusülhane olarak tanzim edilmiştir. Tavana bir metreye yakın “sergen” denilen raflar vardır.

Meydanın zemini çoğu kere tuğla döşeme olup medhalden bir basamak yüksekte ve şahnişinden bir basamak aşağıda bulunmaktadır. Tavanı işlemeli ahşap kaplamalı ve göbeklidir. Bu göbeklerde değişik figür ve motifler kullanılmaktadır.

Şahnişin: Meydanın avluya bakan kenarında, meydana bir basamak ve zeminden bir metre civarında ahşap parmaklıklarla açılan, dikdörtgen planlı “Şahnişin” kısmı sohbet esnasında sazendenin oturmasına mahsustur. Zemini tahta veya alçı dolgu ile bir basamak yükseltilmiştir. Dikdörtgen şeklinde yapılan bu bölüm sedirlerle çevrilidir.

Medhal: Odanın giriş kapısı ve kapı aralığını da bünyesinde bulunduran, hizmet ve takdim gibi bazı ara fonksiyonlara mahsus olan kısım “*Medhal*” veya “*Saff-ı Nial*” olarak ifade edilen bölümdür. Burası evin dış mekânları ile sohbet odasının irtibatını temin eden ara mekândır. Meydan denilen geniş kısımdan özellikle parmaklıklar ve bir basamak farkı ile ayrılan bu bölümün zemini dört veya altı köşeli tuğla ile döşelidir. Tavanı ise diğer iki kısımda olduğu gibi kirişleme üzerine tatbik edilmiş ahşap kaplamalıdır. Medhalin, meydanın karşı tarafındaki yüzünde bulunan alçı işi ocak, ısınmaktan ziyade diğer işlerde kullanılmaktadır. Bazı sohbet

odalarında bu ocak, bacası bulunmayan bir niş hâindedir. Bu nişin içinde yine alçıdan lambalıklar vardır.

Eski dönemlerde Çankırı’da bu tarz şahnişinli evlerden çok sayıda bulunurdu. Maddî durumu iyi aileler özel olarak evlerini sohbet için bu şekilde yaptırırlardı. Sohbet odalarının bulunduğu bu evlere örnek: İsmail Çoşkar’ın evi, Paşa Dede (Ölmezler)’nin evi, Hacı Abdullah’a ait ev, Hacı Şeyhoğulları evi, Hacı Şamlı (Petek Hala)’nın evi, Terzi Osman Yarahmed Oğulları’nın evi, Ahmet Pekmez’e ait ev, Hayyar Oğlu Sokağı’nda bulunan ev, Uzunyol Caddesi’nde bulunan ev.

Buradan da anlaşıldığı gibi sohbet toplantılarının çok yaygın olduğu dönemlerde Çankırı’daki eski ev mimarisine doğrudan etki ettiği ve hatta bu amaç ile evin bir odasının biçimlenişinin de bir nevi dikte ettirilmiş bulunduğu çıkarımı yapılabilir.²⁵³

Yâren toplantılarının evlerde yapıldığı dönemlerde ilk toplantı sırası kendisinde olan Yâren(ler), önce sohbetin yapılacağı bir yer ayarlar. Sohbet, şahnişi denilen özel bölümleri olan büyük salonlu evlerden başkasında yapılamaz. Ocak sahipleri kendileri böyle bir eve sahip değillerse tanıdıklarından rica edip evlerini sohbet sıralarında kullanabilmek için müsaade isterler. Çoğunlukla da bu talepleri olumlu karşılanır.²⁵⁴

Ocak yakacak olan Yârenler sohbet evini ellerinden geldiği kadar süslerler. Komşulardan ve tanıdıklardan işlemeli yağlık, uçkur, bindallı bohça, yorgan yüzü toplayarak odanın duvar ve tavanını bunlarla ve renkli kumaşlarla tezyin ederler. Belirlenen sayıda lambaları hazırlayıp yakarlar. Ocağın yanında Başağaların oturacakları sağ ve sol köşelere kat kat minderler konularak yükseltilir. Büyük Başağa’nın oturacağı köşenin önüne üzerinde çiçekli mumlar bulunan dokuz kollu bir şamdan konur. Ocak, sohbet esnasında devamlı yanacak şekilde düzenlenir. Ocağın üzerine büyük bir kahve güğümü konur, sohbet boyunca ocak sürekli yanar ve güğüm kaynar. Ocağın yanındaki gözlerde doldurulmuş ve hazırlanmış tütün çubukları veya sarılmış sigara tabakları bulunur. Ayrıca ocağın içinde büyük bir sigara mangalı ve maşası vardır. Ocağın üstünde bacakaşı denilen yerde çok süslü birkaç lamba yanar.²⁵⁵

²⁵³ İbrahim Numan, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri ve Sohbet Odaları”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 13, 1981, ss. 597-607.

²⁵⁴ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 63.

²⁵⁵ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 63.

Yâren grubunun dönem başında yaptığı Fefene toplantısında ocak gecelerinin dışında da toplanılacak yer belirlenirdi. Eğer Başağalardan veya Yârenlerden birisinin selamlığı varsa orası toplanılacak mekân olarak seçilirdi. Gece gündüz orada toplanılırdı. Selamlıkları yoksa ya medrese odalarından birisi veya kahvehanenin bir odası tahsis edilirdi. Çünkü hariçten kimse sık sık aralarına giremezdi.²⁵⁶

1.1.1.2.5.2. Yeni Mekânlar

Yâren grubunun bir dönem boyunca ocak yakacağı mekânlar, önceleri Çankırı'da sayıca fazla olan özel yapılmış evlerde yapılırken günümüzde böyle mimari yapıdaki evleri bulmak çok zor hatta imkânsız hâle gelmiştir. Köylerde köy odalarında, şehir merkezlerinde ise özel olarak yapılan mekânlarda veya salonlarda icrâ edilir durumdadır. Ocak yakılacak yerlerde tuvalet, mutfak ve Yâren odası dışında bir de misafirlerin oturacağı bir oda bulunması zorunludur. Çünkü toplantıya gelen konuklar hemen salona alınmayıp sohbetin başlama saatine kadar misafir odasında bekletilmektedir. Ocağın tam karşısında ise sazandelerin oturduğu şahnişin yer alır. Burası salondan bir basamak kadar yüksektedir. Yaklaşık iki metre eninde ve salonun genişliği kadar da boyu vardır. Hemen önünde ahşaptan yapılmış yaklaşık bir metre yüksekliğinde parmaklık vardır.

Baş ağaların oturduğu yerler diğer Yârenlerinkinden biraz daha yüksektedir. Üst üste iki üç minder konulur ve yaslanılacak kısımlara işlemeli büyük yastıklar takviye edilir. Odanın ve Yâren'in tertip ve düzeninden Küçük Başağa sorumludur. Küçük Başağa, bütün Yâren'den önce ocak sahipleriyle birlikte eve gelerek kontrollerini yapar varsa eksiklikleri tamamlar.

Yâren odasının duvarları ve yerleri halı ile kaplıdır. Salonun penceresi varsa bile o da kapatılır. Girişte odanın tam karşı ortasında temsili de olsa bir ocak bulunur. Bu ocağın sağ tarafındaki köşe Büyük Başağa'ya ve sol tarafındaki köşe ise Küçük Başağa'ya aittir. Ocak bulunmayan mekânlarda ocak yakılıyor ise Baş ağaların iki adım önlerinde ayaklı şamdanlardan ocak boyunca yanan mumlarla sembolize edilir. Yâren odasının üç tarafında sedir veya divanlar yerleştirilir. Bunların üzerine şilte, minder veya günümüzde olduğu gibi sünger yataklar konulur. Üzerlerine tekrar halılar serilir. Yaslanılacak kısımlara da bindallı işlemeli veya halı kaplamalı hasır yastıklar sıralanır.²⁵⁷ Duvarlarda değişik figür ve motiflerle özel olarak işlenmiş

²⁵⁶ Üçok, s. 118.

²⁵⁷ Absarıloğlu, s. 7.

süslemeler ve Türk bayrağı yer alır. Başağaların ortasındaki duvarda; “*Kız anadan öğrenir sofrayı düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi*”,²⁵⁸ şahnişinin olduğu duvarda da; “*Yâren; eline, beline, diline sahip olandır.*” ifadesi büyük harflerle kumaş üzerine işlenmiş şekilde asılı durmaktadır. Salonun diğer duvarlarında yemek duası, Ahi ve Yâren kuralları, daha önceki senelere ait Yâren gruplarının resimleri ayrı çerçevelerde asılıdır.

Günümüzde Çankırı’da bulunan merkez Yâren grubunun toplantılarını icrâ ettiği mekân, belediyeye ait olup genel masrafları belediye tarafından karşılarken iç dekorasyon ve özel giderleri Yâren grubuna aittir. Mekân; toplantı salonu, misafir odası, tuvalet, mutfak ve depo olarak kullanılan bir odadan oluşmaktadır. Mekânın koridorlarında yöresel el sanatlarına ait ürünler, antika malzemeler, alınan çeşitli plakeler, önceki yıllara ait Yâren gruplarının resimleri vb. bulunmaktadır. Misafir odası, toplantıların başlamadan önce konukların gelip bekletildiği ve Çavuş tarafından Yâren geleneği hakkında kısa bilgi verildiği yerdir. Konuklar odanın üç tarafında duvara bitişik olarak yapılan sedirlerde otururlar. Mutfakta, kahve ikramı için gerekli malzemeler, yemek için kullanılan eşyalar yer alır. Depo olarak kullanılan odada Yârenlerin elbiseleri, toplantılarda kullandıkları diğer malzemeleri muhafaza edilir. Toplantı salonu ise ocak yakılan yer ve mekânın en geniş odasıdır. “L” biçiminde, yaklaşık olarak 50-60 kişiyi alabilen kapasiteye sahiptir. Yerde halı, duvarlarda özel işlemeli dekoratif malzemeler, önceki yıllara ait Yâren gruplarının fotoğrafları bulunmaktadır.

Çankırı il merkezinde valilik ve belediye tarafından topluluklara tahsis edilmiş olan Yâren evlerinde gerçekleşen toplantılar, beldelerde köy odalarında icrâ edilmektedir. Mekânların ortak özellikleri de sedirler ve üzerindeki minderler, halı yastıklar, duvarlardaki halılarla beraber Yâren geleneği ile ilgili klişeleşmiş sözlerin yer aldığı afişlerdir. Beldelerde katılımcı sayısının daha çok veya mekânın daha küçük olmasından dolayı, çift sıralı sedirlerin kullanıldığı da görülür. Çankırı il merkezindeki mekânlarda sembolik eşya veya bölüm olarak adlandırabileceğimiz “ocak, şamdan, şahnişin” denilen müzisyenlerin oturdukları bölümlere, beldelerde genelde rastlanmaz. Eldivan Yenice köy ve Ünür gibi beldelerde müzisyenlerin oturdukları bölüm ayrıdır. Ocak hususiyeti ile ilgili de Yapraklı’da geçmiş

²⁵⁸ Bu sözün bir benzeri Dede Korkut Kitabı’nda şu şekilde geçmektedir:

“*Kız anadan görmeyince öğüt almaz*

Oğul atadan görmeyince sofrayı çekmez” Sadettin Özçelik, **Dede Korkut Araştırma, Notlar/Dizin/Metin**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s. 328.

dönemlerde ocağı bulunan mekânlarda Yâren uygulamalarının gerçekleştirildiği kaynaklarda yer almaktadır.²⁵⁹

1.1.1.2.6. Oturma Düzeni

Yâren toplantıları temelde düzen ve tertibe dayalı olarak icrâ edilen sohbetler olmasından dolayı oturma biçimlerinde de Yâren'in uymak zorunda olduğu bir düzen vardır. Oturma düzeni, Yâren içerisindeki mertebe göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Yâren toplantısının yapıldığı salonun giriş tarafına göre sağ köşede Büyük Başağa, sol köşede Küçük Başağa, Küçük Başağa'nın sağ tarafında Kalfa Yârenler, Büyük Başağa'nın sol tarafında Çıracık Yârenler, iki Başağa'nın arasında ise Usta Yârenler oturur. Küçük Başağa'nın sol yanında ise Usta Yâren olan Reis yer almaktadır. Toplantı zamanı salona ilk önce Küçük Başağa gelir ve yerini alır. Ardından sırayla Usta Yârenler, Kalfa Yârenler, Çıracık Yârenler ve en sonunda da Büyük Başağa gelerek kendisine ayrılan yere oturur. Sazendeler de salonda Yârenlerin tam karşısında kendilerine ayrılan şahnişin adı verilen yerde dururlar. Çavuş ise toplantının akışından sorumlu olduğu için salonda oturduğu sabit bir yer yoktur. Toplantı boyunca Yâren ve misafirlerin oturuş şekli Büyük Başağa'ya bağlıdır. Büyük Başağa sohbetin akışı içerisinde sağ veya sol ayağını dikerek ya da dizüstü şeklinde oturur. Buna bağlı olarak Küçük Başağa'dan başlamak üzere diğer Yâren ve misafirler de oturuşlarını değiştirirler. Sohbet esnasında bağdaş kurmak yasaktır. Herhangi bir mazereti olan misafir varsa bu durumunu Çavuş'a bildirerek Büyük Başağa'dan müsaade alındıktan sonra ayaklarını uzatarak ya da kendisine uygun bir şekilde oturabilir. Ya da bu kişilerin, sazendelerin olduğu şahnişine gönderilerek toplantı boyunca orada serbest bir şekilde oturmalarına müsaade edilir (K.K.2, 3).

Dönem başında yapılan ilk Eğitim Ocağı toplantısında usta, kalfa ve çıracık Yârenler belirlenir. Yâren grubunda sekiz usta, sekiz kalfa ve sekiz de çıracık Yâren olması gerekmektedir. Belirlenen bu mertebeye bağlı olarak Yârenler bir dönem boyunca yapılan toplantılarda oturma düzenine riayet ederler (K.K.1, 2).

Misafirler salona alınmadan önce yukarıdaki gibi oturma düzeni oluşturulurken konuklar içeriye davet edilince oturma düzeni de değişmektedir.

²⁵⁹ Ekim, 2009, ss. 169-170.

Başağalar ve Reis herhangi bir şekilde yerinden kalkmazken diğer Yârenler misafirlere yerlerini verip kendileri sedirdeki yerlerinin hemen önüne otururlar. Usta Yârenler de Çırac ve Kalfa Yârenlerin yanına sıralanırlar ya da konukların aralarına otururlar. Misafirler gidene kadar oturma düzeni bu şekilde devam eder. Herhangi bir sebeple sedirdeki yerinden kalkıp dışarı çıkan Yâren'in yerine, yerde oturan başka bir arkadaşı geçerek orasını boş bırakmaz (K.K.2, 5).

Yâren mahkemesinde ise misafirlerin salona alınmadan önceki oturma düzeni geçerlidir. Salonun ortasına konulan kırmızı mindere davalı, onun sol tarafına da davacı olan Yâren oturur. Reis ve Küçük Başağa da, Büyük Başağa'nın sağ tarafına yan yana otururlar (K.K.2, 5).

Toplantının sonunda yapılan mahkemeden sonra Yârenler oturuş şeklinde serbesttir. Fakat toplantının seyri ve mahkeme esnasında Büyük Başağa'ya tabi olmak zorundadırlar.

Yâren toplantılarının daha önceki zamanlarda evlerde icrâ edildiği için mekâna bağlı oturma düzeni günümüzdekinden biraz farklıdır. Başağa salonun sağ köşesinde ve onun yanında on iki Yâren oturur. Buna “*Büyük Başağa Kolu*” denir. Küçük Başağa da salonun sol köşesinde kendisine ayrılan yerde oturur. Onun yanında da on iki Yâren yer alır ve onlara da “*Küçük Başağa Kolu*” denir. Büyük Başağa Kolu'nun en alt sırasında oturan Yâren, Küçük Başağa Kolu'nun en üst sırasında oturandan daha kıdemlidir.²⁶⁰

Yâren toplantıları içerisinde Çankırı merkezde ve beldelerde oturuş düzeninde belirleyici olan yaşa göre yapılan sıralanmadır. Buna farklı olarak Eldivan Yenice köy, Ildızım, Maruf gibi bazı beldelerdeki toplantılarda Başağalar üçlü sedirin ortasındaki sedirin ortasında yan yana otururlar. Topluluk üyelerinin oturuş biçimi de merkezde ve beldelerde Büyük Başağa'nın oturuşuyla aynı olmak zorundadır.²⁶¹

1.1.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem boyunca icrâ edilen Yâren toplantıları, yapıma zamanı, içeriği ve yapıma şekli bakımından; “*İlk Toplantı*”, “*Erfene Toplantısı (Ön Toplantı)*”, “*Sigara Gecesi (Eğitim Ocağı) Toplantısı*”, “*Yâren (Ocak Yakma) Toplantıları*”, “*Reis*

²⁶⁰ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 62.

²⁶¹ Ekim, 2009, s. 170.

Ocağı”, “*Küçük Başağa Ocağı*”, “*Büyük Başağa Ocağı*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” olmak üzere sekize ayrılabilir.

1.1.1.2.7.1. İlk Toplantı

Her sene sonbaharın başlarında²⁶² Çankırı merkez ve köylerinde aynı yaş grubundan olan ya da daha önceden birlikte Yâren yemiş kişiler herhangi bir yerde toplanarak Yâren kurmak için sözleşirler. Toplanma yerleri genellikle köylerde köy odaları, merkez mahallelerde ise Yâren Evleri’dir.²⁶³ Bu kişilerin akraba, tanıdık ve daha önceden aynı şekilde bir Yâren grubunda bulunmuş olmasına dikkat edilir. Çünkü hiç tanımadıkları bir kişi gruba dâhil edilmez. Bu şekilde kararlaştırılan zamanda yedi sekiz kişi bir araya gelir; “*Bu sene bir sohbet yapalım.*”, “*Bu yıl ocak yakalım.*” ya da “*Bu yıl Yâren yiyelim.*” derler. Sohbet yapmaya karar verdikten sonra aralarından hâli vakti yerinde, çevrelerinde saygı gören ve bu oluşuma girip yönetimiyle Yârenlere hâkim olabilecek iki kişiden birini Büyük Başağa (Yârenbaşı), diğerini de Küçük Başağa (Yâren Kâhyası) olarak seçerler. Önceden bu kişilerin onayları alınır. Başağalar belirlendikten sonra Yâren teşkiline başlanır ve Başağalarla birlikte yirmi dört veya yirmi beş kişiden oluşan bir Yâren grubu oluşturulur.²⁶⁴ Daha önceki yıllarda Yâren’e katılan kişilerin yaşlarına göre dağılımı şu şekildedir; Yâren’e alınan kişilerin birinci tabakasını ve büyük bir bölümünü gençler teşkil eder; ikinci tabakayı altı yedi kişiden oluşan orta yaşlılar, üçüncü tabakayı üç dört kişiden meydana gelen yaşlılar ve en son tabakayı da iki kişiden oluşan Başağalar grubu meydana getirir.²⁶⁵ Günümüzde seçilen Yârenler ise 24 kişiden oluşurken bunların sekizi çırak, sekizi kalfa ve sekizi de Usta Yâren’dir. Başağalar bir yıl önceki Yâren grubu içerisindeki Usta Yârenler arasından seçilir (K.K. 2, 3, 13, 29).

1.1.1.2.7.2. Erfene Toplantısı (Ön Toplantı)

Yapılan ilk toplantının ardından bir gece Erfene adı verilen hem eğlenmek hem Yâren grubunun diğer eksikliklerini gidermek hem de kurallar gibi diğer hususları belirlemek için bir toplantı tertip edilir. Bu toplantı daha önceki yıllarda seçilen Başağalardan birisinin evinde yapılırken²⁶⁶ günümüzde genellikle Yâren Evi’nde icrâ edilir (K.K.1, 2, 28). Erfene’ye Yâren’e girmek istemeyen veya sohbeta alınmayanlar davet edilmediği gibi hariçten de kimse bulunamaz. Bu toplantıda yeni

²⁶² Daha önceki yıllarda Aralık ayının on beşinden sonuna kadar olan zaman aralığında toplanılmıştır. Bk. Üçok, s. 46.

²⁶³ Tezcan, 1989, s. 7.

²⁶⁴ Üçok, ss. 46-47.

²⁶⁵ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 61.

²⁶⁶ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 61.

katılan üyeler varsa sohbet grubuna tanıtılır. Ardından her Yâren kendisine grup içerisinde bir kefil seçer. O kişinin her türlü tavır ve davranışlarından sorumlu olur (K.K.3). Yârenlerin uyması gereken kurallar hatırlatılır. Çünkü her toplantıda bu kurallar tekrarlanmamaktadır. Her Yâren'e; kumar, içki, zina, hırsızlık, dedikodu, yalan gibi hâller yasaktır. Bunların yapılması durumunda büyük cezalar gerektirmektedir. Bu toplantıda yemeklerin çeşidi kararlaştırılır. Yemeğin çeşidi belirlenirken Yâren'de bulunan kişilerin maddî durumları da göz önünde bulundurulur. Sonra mekânda yakılacak ışık sayısı tespit edilirdi. Yine bu da en fakir Yâren üyesinin maddî durumu göz önüne alınarak belirlenirdi. Fakat günümüzde elektrik olduğu için ışık sayısı belirleme durumu ortadan kalkmıştır. Sadece dekoratif olarak belirli sayıda ışık yakılmasına özen gösterilir. Sonra toplantının hangi sırayla yapılacağına karar verilir. Yâren'in maddî durumlarına göre iki ya da üç kişi birlikte ocak yakar. Genellikle Başağalar hariç diğer Yârenler iki kişi birleşerek toplantı düzenlerler. Yâren sohbetini tertip etme sırası kendisine gelen Yâren'e "*Ocak Sahibi*" denir. Ayrıca ocak gecelerinin dışında ve gündüzleri toplanacakları yer için kahve, han odası, ağaların kendi odaları, medrese odaları vb. yerlerden birisi belirlenir. Daha sonra sohbette Yârenlerin kendi aralarındaki mertebelerine göre bir oturma düzeni oluşturularak herkes ona göre oturur. Çünkü bütün Yâren toplantılarında herkes kendi yerinden başka yere oturamaz. Büyük Başağa, Yâren toplantılarını hizmetini yapacak ve Başağaların disiplin temininde yardımcı olacak bir kişiyi Çavuş olarak seçer. Ayrıca çalgıcıların kimler olacağı belirlenir. Ardından bir Fatiha okunur, âdâp ve erkânın muhafazası, sohbette düzenin sağlanması amacıyla Yâren'in sorumluluğu Başağalara verilir.²⁶⁷

Çankırı'nın Şabanözü ilçesinde ilk toplantıda her Yâren kendisine bir eş belirleyerek onunla ocak yakar. Bu şekilde on bir hafta Yârenler ocak yakar, on ikinci hafta Küçük Başağa, on üçüncü hafta ise boş geçer ve on dördüncü yani son hafta da Büyük Başağa'nın evinde ocak yakılmasıyla bir dönem sona erer.²⁶⁸

Çankırı'nın Eldivan ilçesinde ilk toplantıda seçimler yapıldıktan sonra seçilen iki Başağa, ortaklaşa bir koç kesip Yârenlere ziyafet vermektedir.²⁶⁹

Günümüzde yapılan toplantılarda ise yukarıda zikredilenlere ek olarak her hafta ocak yakan Yârenlere destek amacıyla kişi başı ne kadar ücret alınacağı, bu

²⁶⁷ Üçok, ss. 46-47; Uslu, "Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi I", ss. 61-62.

²⁶⁸ Kutsal, s. 2411.

²⁶⁹ Tezcan, 1989, s. 8.

parayı kimin toplayacağı, yemeklerin nerede yaptırılacağı, toplantı mekânının eksiklerinin tespit edilerek giderilmesi gibi kararlar da alınır (K.K.2, 3, 28).

1.1.1.2.7.3. Sigara Gecesi (Eğitim Ocağı) Toplantısı

“*Sigara Gecesi*” ya da “*Eğitim Ocağı*” olarak adlandırılan bu toplantılar, haftada bir defa Salı²⁷⁰ ya da Çarşamba akşamları yapılmaktadır. Toplantı günlerinin köylere ve mahallelere göre değiştiği olmaktadır.²⁷¹ Günümüzde ise Çankırı merkezdeki Yâren grupları tarafından genellikle Çarşamba akşamları icrâ edilmektedir. Bu toplantılar köylerde köy odasında, merkezde ise Yâren evinde toplanılarak yapılır (K.K.28). Daha önceki yıllarda bu toplantılar Başağaların odaları varsa ekseriyetle buralarda, yoksa medrese odaları veyahut da usluların çıkmadığı bir kahvehanede yapılırdı. Yârenlerin bu toplantılara çok zaruri bir mazereti olmadığı takdirde katılması zorunludur.²⁷² Bu toplantının amacı ocaklarda icrâ edilen oyunların provasını yapmak, Yârenler arasında samimiyeti artırmak, Yâren geleneğini yeni katılan kişilere iyi bir şekilde benimsetmek, bir sonraki toplantının programını belirlemek, toplantı mekânı ve zamanı hakkında ya da Yârenler arasında herhangi bir sıkıntı varsa onları çözüme kavuşturmak gibi durumlar hakkında kararlar alınmasını sağlamaktır. Ayrıca sazendeler de katılarak prova yaparlar. Günümüzde Çankırı merkezde bulunan Yâren grupları tarafından yaz ayları da belirli aralıklarla Eğitim Ocağı toplantısı yapılmaktadır. Bu şekilde yeni seçilen Yâren üyelerinin eğitimi ve provaları daha erken yapılmaya başlanmış olmaktadır. Böylece ocak yakılmaya başlandığı zaman Yâren üyeleri arasında oyunların icrâsı ve toplantının akışı esnasında aksamalar en aza indirilmiş olmaktadır (K.K.3, 4, 29).

Cumartesi akşamı yapılan ocak toplantısında Yâren üyesine verilen yeme-içme cezaları, Eğitim Ocağı’nda yerine getirilir. Ceza almış Yâren yoksa o akşamki masraflar genellikle Başağalar tarafından karşılanır. Bu toplantılarda ocak yakan Yâren olmadığı için o geceki hizmetlerin yerine getirilmesinde en küçük Çırak Yâren, Çavuş’a yardım eder.²⁷³

1.1.1.2.7.4. Yâren (Ocak Yakma) Toplantıları

Yâren toplantıları, bir dönem içerisinde düzenli olarak icrâ edilen rutin sohbetlerdir. Bu toplantılara; “*Ocak Yakma*”, “*Yâren Yemek*”, “*Ocak Gecesi*” ve “*Yâren Gecesi*” gibi değişik adlar da verilmektedir. Dönem başında yapılan ilk

²⁷⁰ Üçok, s. 48.

²⁷¹ Tezcan, 1989, s. 9.

²⁷² Üçok, s. 48.

²⁷³ Necati Ülker, *Geçmişten Geleceğe Yârân Kültürü*, Grafiker Ofset, Ankara, 2009, s. 82.

toplantıda o sene ocak yakacak Yârenler belirlenir. Genellikle iki Yâren birlikte, Başağalar ise tek başlarına ocak yakarlar. Sonra düzenli olarak her hafta Cumartesi akşamları Yâren toplantıları icrâ edilmeye başlanır. Akşam ezanından sonra ocak sahipleri, sazendeler, Çavuş ve Küçük Başağa'nın Yâren evine gelip hazırlıkları yapmasıyla başlayan toplantılar, diğer Yâren'in ve misafirlerin gelmesiyle de ocak yakılmaya başlanır. Normal seyri içerisinde eğlence faslı icrâ edilip belirlenen menüye tabi kalınarak yemek yenir. Toplantı genellikle gece yarısından sonra konukların durumu ve programın akışına göre sona erer. Normal toplantılar gece bir gibi biterken Reis ve Başağaların ocakları ise daha geç saatlere kadar devam etmektedir (K.K.2). Bu toplantılar olağanüstü durumlar dışında belirlenen tarihlerde yapılırken ölüm, yaralanma, hastalık, düğün, bayram vb. durumlarda yapılmayıp ertelenebilir.

1.1.1.2.7.5. Reis Ocağı

Reis Ocağı, genel Yâren toplantılarının saatinde ve mekânında yapılır. Başağaların ocağında olduğu gibi bütün Yâren, geleneksel kıyafetlerini giyerek bu ocak yakımına katılmak zorundadır. Normal ocak yakımında olduğu gibi gecenin icrâsı yapılır. Bu ocağa, Reis ve varsa ortağının davet ettiği misafirler katılabilir. Bunun yanında Büyük Başağa'nın da normal toplantılardaki misafir getirme hakkı bu toplantıda da geçerlidir. Reis konumunda bulunan Yâren'in maddî durumu çok iyi değil ise yanına bir başka Yâren alarak ocağına ortak yapar. Bu şekilde masraflar paylaşılarak maddî külfet altında kalınmamış olur. Başağaların ocağında olduğu gibi Reis'in ocağındaki yemekte de ilave olarak bamya ikramı yapılır.

1.1.1.2.7.6. Küçük Başağa Ocağı

Ocak yakma sırası Küçük Başağa'ya geldiğinde diğer toplantılardan daha uzun ve daha gösterişli bir sohbet icrâ edilir. Başağaların ocağında yasaklar kalkarak mahkeme yapılmayıp ceza da verilmez. Ocağın olduğu günün öğle saatlerinde geleneksel kıyafetlerini giyen Yârenler, toplantıların yapıldığı mekânda bir araya gelir. Büyük Başağa'nın ocağında olduğu gibi sazende ve Yârenler aynı tertip ve düzeni alarak önce birkaç esnaf ziyareti yaptıktan sonra Küçük Başağa'nın evinde ya da onun daha önceden ayarladığı bir mekânda öğle yemeği yenir. Bu yemeğin bütün masrafları Küçük Başağa'ya aittir. Daha önceki yıllarda Küçük Başağa'ya da yamak verildiği olmuştur. Bu yamak, Küçük Başağa'nın özel masraflarına dâhil olmayıp

sadece yemek için yapılan masrafa ortak olurdu.²⁷⁴ Yemeğin ardından esnaf ziyaretlerine devam edilir. Çankırı merkezde bulunan esnaf Yârenler ziyaret edilir. Esnafların dükkânlarının önünde müzik eşliğinde birkaç yöresel halk oyunu oynanır. Akşam beş gibi de Küçük Başağa'nın ayarladığı bir yerde akşam yemeği yenir. Yemeğin ardından saat altı gibi çarşıdaki bir meydanda halka açık bir gösteri yapılır. Gösteriden sonra Yâren toplantılarının yapıldığı mekâna gidilir. Bundan sonra normal Yâren toplantılarının seyri içerisinde gece devam eder. Küçük Başağa'nın ocağındaki yemekte de ilave olarak bamya ikram edilir (K.K.2, 6, 27).

Günümüzde yukarıdaki gibi icrâ edilen Küçük Başağa Ocağı, daha önceki yıllarda şimdikinden biraz daha farklı olarak şu şekilde yapılmıştır: Ocak yakma sırası Küçük Başağa'ya geldiği zaman Yârenlerin hepsini hamama götürmek, tıraş ettirmek, hamamda yağlı yedirmek, çalgı ile gezdirmek, akşam ve gece takım yemeği vermesi gerekmektedir. Yârenler arasında daha önceden fazla masraf yaptırmamak için karar alınmış ise o gün önceden beri oturdukları yerde kâmilen toplanırlar; tıraş olurlar, hamam ve diğer masraflar yapılmaz. Kısmı küllisi mor fesleri üzerine allı yemeni yazma sararlar. Al renkli kumaşlardan miltan giyerler. Bellerine Acem ve Trablus şalları sararlar, bacaklarında zipka, sırtlarında cepken olduğu hâlde ikişer ikişer dizilerek yollarını çarşıya kısmen tesadüf ettirmek suretiyle Kuşhane'ye çıkarlar. Orada gırnata ile gayet tiz havalar, türküler çağırarak ezanî saat on ikide ocak evine gelirler.

Küçük Başağa'nın ocak yaktığı evin sokak kapısı fenerler ve dallarla tezyin edilir. Evin avlusu varsa gündüzden pilav kazanları kurulurdu. Ağaç dallarına yüzlerce rengârenk fener takılır, içeri kapıdan ocak odasına kadar her taraf gündüz gibi aydınlatılır, iki Başağa için uzun şamdanlara iki tane çiçekli mum yakılırdı. Başağalar için lamba, fener yakmak hususunda muayyen bir hat yoktu. Kısaca Başağa kendi maddî durumuna göre masraftan çekinmez ve misafirleri de o kadar çok olur. Akşam ve gece yarısı bütün Yâren ve misafirlere takım yemeği yedirirler; hiç intizam bozulmaksızın sabaha kadar eğlence sürerdi. Küçük Başağa, kendi ocak yaktığı zaman çalgıcılara ve Çavuş'a birer abani sarık alıp akşamki fasıl esnasında aleni surette “*Yârenden kâhyasının hediyesidir.*” diyerek başlarına sarar. Bu şekilde aralarında bir hediyeleşme olurdu.²⁷⁵

1.1.1.2.7.7. Büyük Başağa Ocağı

²⁷⁴ Üçok, s. 48

²⁷⁵ Üçok, ss. 115-117.

Büyük Başağa'nın ocağı, dönemin bitiminde icrâ edilen son toplantıdır. Diğer Yâren toplantılarına nazaran daha uzun daha gösterişli olarak yapılır ve bütün masrafları Büyük Başağa'ya aittir. Ocağın yakılacağı günün sabahı başlayıp normal toplantıların bittiği gecenin ilerleyen saatlerinde vedalaşma ile sona erer (K.K.28, 29).

Büyük Başağa Ocağı'nın olduğu günün sabahı saat dokuz-on arasında geleneksel kıyafetlerini giyen Yârenler, toplantıların yapıldığı mekânda bir araya gelirler. Çünkü Büyük Başağa'nın ocağında geleneksel kıyafetlerin giyilmesi zorunludur. Sazendeler için daha önceden kamyonet tarzında bir araba ayarlanır. Sazendeler ve diğer ses sistemleri aracın arkasına yerleştirilir. Araba, Yâren evinde bulunan flama ve bayraklarla süslenir. Sazende ve bütün Yârenlerin toplanmasından sonra yapılan duanın ardından saz ekibi arabadaki yerlerini alırlar. Yârenler de kendi şahsî arabalarına binip kahvaltı yapılacak olan yere giderler. Kahvaltı yerinde Büyük Başağa kapıda bekleyip Yârenlerle tek tek tokalaşarak onları içeriye alır. Kahvaltının ardından Taş Mescit'e gidilerek toplu hâlde fotoğraf çekimi yapılır. Sonra huzurevine ziyarete gidilerek orada kısa bir müzik faslı yapıldıktan sonra esnaf ziyaretleri başlar. Sazendelerin olduğu araba önde, arkasında iki sıra hâlinde Yârenler yürüyerek daha önceden Yâren'e katılmış ve şu anda da Yâren içerisinde bulunan esnafları ziyaret ederler. Bu yürüyüş esnasında Başağalar sıranın ilk başında, diğer Yârenler de mertebelerine göre sıraya geçerler. Çankırı merkezde bulunan esnaf Yârenler ziyaret edilir. Esnafların dükkânlarının önünde müzik eşliğinde birkaç yöresel halk oyunu oynanır. Burada Yârenlere yiyecek ve içecek ikramında bulunulur. Akşam beş gibi de Büyük Başağa'nın ayarladığı bir mekânda akşam yemeği yenir. Yemeğin ardından saat altı gibi çarşıdaki bir meydanda²⁷⁶ halka açık bir gösteri icrâ edilir. Gösteriden sonra Yâren toplantılarının yapıldığı mekâna gidilir. Bundan sonra normal Yâren toplantılarının seyri içerisinde gece devam eder. Büyük Başağa'nın ocağının normal toplantılardan bir farkı da gece ikram edilen yemekte standart menüye ek olarak bamyanın bulunmasıdır. Gece, Yâren evinde verilen yemek menüsü sabit olmasına karşın kahvaltı ve akşam yemeği Büyük Başağa'nın makamına yakışacak bir şekilde ihtişamlı bir menüye sahiptir (K.K. 2, 5, 28).

Büyük Başağa Ocağı, dönemin son toplantısı olmasından dolayı o gece mahkeme kurulmayıp ceza verilmemektedir. Fakat Yârenler, disiplin ve düzenden

²⁷⁶ Gösteri için seçilen meydan genellikle Çankırı'nın merkezinde bulunan "Karatekin Parkı"nın olduğu yerdir.

asla taviz vermeden toplantıyı normal seyrinde icrâ eder. Bir dönem boyunca bir arada bulunup ocak yakan Yârenler, gecenin sonunda ilk önce Başağalardan başlamak üzere birbirleriyle vedalaşarak helallik alırlar (K.K.2, 5).

Yâren toplantılarının grup üyelerinin evlerinde yapıldığı zamanlarda Büyük Başağa Ocağı'nın şimdikinden biraz daha farklı olarak icrâ edildiği bilinmektedir. Büyük Başağa kendi ocağı için evini özel olarak düzenler. Evinin içini, alt ve üst katını yağlık, bindallı, uçkur, bohça, halı gibi süslemelerle donatır. Duvarlarda ve tavanda bir karış bile boş yer kalmaz. Ayrıca evin avlusuna dış kapıya kadar halılar serdirir, ağaçlara renkli fenerler ve lüks lambalar astırır. Büyük Başağa'nın ocak yaktığı evi de Küçük Başağa'nın evinden daha ihtişamlı olarak tanzim edilir. Her bakımdan Büyük Başağa, Küçük Başağa'nın yaptığından bir üstünü yapmak için gayret sarf eder. Örneğin; Küçük Başağa dört sofraya yemek veriyse Büyük Başağa sekiz sofraya verir. Küçük Başağa her sofraya bir hindi dolması koyduysa Büyük Başağa ikişer koyar. Küçük Başağa yüz lamba yaktı ise Büyük Başağa iki yüz yakar. Küçük Başağa elli misafir davet etmişse Büyük Başağa yüz konuk çağırır. Birkaç takım daha sazcı davet eder. Köçek, davulcu ve zurnacı getirir. Yârenlere birer işlemeli mendil veya poşu, Çavuş ile sazcılara birer takım elbise hediye eder. Gündüz ise Yârenleri hamama götürür, öğleyin de yağlı yedirir. Büyük Başağa Ocağı'nın gündüzünde Yârenler sırmalı cepkenlerini, zıvgalarını ve poşularını giyerek çarşının kalabalık yerlerinden önlerinde çalgıcılar sazlarını icrâ ederek Kayabaşı denilen şehrin üst kısmındaki bir yere veya Kurşana Tepesi'ne çıkarlar. Orada uzun havalar söyler, şarkı ve türküler okurlar. Akşam ezanında Başağa'nın evinde Yârenler usul üzerine toplanır. Diğer sohbet gecelerinden farklı olarak kahve merasiminden sonra sofraya kurulur. Misafir olmaksızın Yârenler bu yemeği kendi arasında yer. Bazı Başağa gecelerinde misafir yalnız bu akşam yemeğine çağırılır. Bazılarında gece de yemek verildiğinden her iki yemekte de misafir bulunur.²⁷⁷

Büyük Başağa Ocağı, dönemin son toplantısı olmasından dolayı gecenin sonunda Cezayir marşı çalınırken Yârenler ayakta bekler. Bu sırada Küçük Başağa yerinden kalkıp Büyük Başağa'nın önüne diz çökerek onun ellerini öper. Büyük Başağa da alnından öperek kuşaklaşırlar. Ardından Küçük Başağa yerine çekilir. Yârenler önce Başağalardan başlamak üzere birbirleriyle vedalaşır helalleşirler. En son olarak da Aşır-ı Şerif ve Fatıha okunduktan sonra sohbet tamamlanmış olur.

²⁷⁷ Uslu, "Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II", ss. 56-57.

Ayrıca Büyük Başağa kendi ocağının olduğu gece Yârenlere birer fes hediye eder. Her toplantıda olduğu gibi çalgıcıların tıraş parasını da Büyük Başağa verir. Çünkü Yârenler ve sazandelerin tıraş olmuş bir vaziyette toplantıya gelmeleri zorunludur.²⁷⁸

1.1.1.2.7.8. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Yâren toplantıları sadece teşekkül eden belirli gruplar arasında yapılmayıp farklı zamanlarda farklı ortamlarda sosyal bir faaliyet olarak da icrâ edilmektedir. Çankırı merkezde valilik, belediye ve diğer kurumların davetlerine, il dışından sivil toplum kuruluşlarının organizasyonlarına, farklı yerlerde düzenlenen Çankırı günlerine, bazen de yurt dışından gelen davetlere uygun olmaları hâlinde katılarak gösteri maksatlı toplantılar icrâ ederler. Bunların yanında Yâren üyelerinin yakın bir akrabasının evlenmesi durumunda düğündeki hizmetleri kendileri yaparlar.

Yârenlerden birisi evlendiği zaman ise o kişinin “*Baş Donanma Gecesi*”nin yapılması ve güveyi gezdirmesi diğer Yâren üyelerine aittir. Düğün yaklaştığı zaman evlenen zengin ise Yâren ve damat fazla masraf yapar. Baş Donanma Gecesi yapılan hizmet ve damadı eğlendirmek Yârenlere ait olduğu için hem Başağalar hem de Yâren üyeleri gönüllü olarak çalışıp her hizmeti yerine getirirler. Baş Donanma Gecesi, gerdekten bir önceki akşam, damat için yapılan elbise giydirme merasimine ve eğlencelere denilir. Bu merasime damadın akrabaları, arkadaşları ve yakınları davet edilir. O gece sabaha kadar eğlenirler ve çeşitli çalgı da bulunur. Böyle bir geceye bütün Yâren üyeleri davet edilirse herkes başka bir sohbet grubuna misafir gidiyormuş gibi gidilir. Büyük Başağa’nın dışında bütün Yâren üyeleri gider. Giderken beş altı okka nevale şekeri alınır. Çavuş, Bağdat kârı bir telli peştamal tutunur ve şekeri bunun içine koyarlar. Önde fenerler çekilerek düğün evine varılır. Düğün sahibinin önceden haberi olduğu için eğer damadın yanında yer yoksa Yârene ayrı oda açılır. Düğün çalgıcıları bütün hünelerini Yârenlere gösterirler. Yâren ekibinin getirdiği çalgı takımı da bir fasıl yapar. Şekerler dağıtılır. Her davetli kişi için şeker dağıtmak âdeti olduğu için Yârenden yalnız Başağalar namına ayrı ayrı dağıtılır. Yârenlerinki ise toptan dağıtılır. Her şahısa şeker verildikçe; “Şen olalım Başağa’dan.” diye bağırlır. Sıra kendilerine gelince Çavuş; “Şen olalım kendinden.” der. Bu şekilde bir iki saat eğlenirler. Bütün Yâren hizmete hazır vaziyette Donanma Gecesi’nin sabahına kadar ayrılmazlar. Ertesi gün de hamamda beraber bulunurlar ve zifafa kadar da birlikte dururlar.

²⁷⁸ Üçok, ss. 115-116.

Yâren üyelerinden birisi evlendiği zaman o kişiye çeşitli hediyeler götürülmektedir. Yâren ekibi kendi arasında para toplayarak bir sini, beş kapaklı sahan, bir çorba tası, eğer Yâren'in maddî durumu iyi ise bir sandık, güveyi gecesini yanmak üzere iki çiçekli mum alınır. Alınanlar bakır tepsi üzerine dizilir ve hepsi al kreple sarılır. Bunların her birisi bir adamın eline verilerek arkasında da Başağalar ve Yâren olduğu hâlde güveyi Yâren'e akşam yemeği verir. Güveyi, zıfaf gecesinin ertesi günü Başağalara bir takım çamaşır (bir don, bir gömlek, bir telli mendil), Yârenlere ve Çavuş'a da birer telli mendil hediye eder. İki tepsi de baklava gönderir. Bu baklavalara daha sonra toplanılan uygun zamanda birlikte yenir.²⁷⁹

Eldivan'daki "Seymenlik" geleneğini Yâren üyeleri sürdürür. Başlıca rolleri; düğünlerde davul zurna eşliğinde gelini tören şeklinde oğlan evine getirmektir. Seymenlerin kendilerine özgü kıyafetleri vardır. Omuzlarında renkli örtü şeklinde giysiler bulunur. Gelin alayında önde seymenler, ortada gelin ve arka sırada yaşlılar bulunur. Seymenlerin önünde onları temsil eden "kılavuz" vardır ve bayrak taşır. Altı kişiden oluşan Bıçakçılar, alayı korurlar. Bunlara günümüzde "Değnekçi" de denilmektedir. Bir de seymeni yöneten ve komutları veren Çavuş vardır. Çavuş, seymeni yürüten kişidir. Bunlar askerde çavuşluk yapmış kişilerdir. Çünkü seymen alayı tamamen askeri yürüyüş niteliğindedir. Gelinin getirilmesinde bütün sorumluluk seymenlere aittir. Gelin, seymenlerle damat evine güven içinde gelir. Çünkü eskiden gelini kaçırma girişimleri, gerek düşmanlıklar nedeniyle gerekse kızın eski isteklisi ya da yavuklusu tarafından gelin giderken olurmuş. Seymenlerin varlığı sayesinde kimse böyle bir girişime yanaşamaz. Eskiden seymenler kılıçlı iken günümüzde kılıçlar kullanılmamaktadır.²⁸⁰

1.1.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Çankırı Yârenleri'nin icrâ ettikleri toplantılar temelde disiplin ve düzene dayalı sohbetlerdir. Bu düzen ve disiplin, Yâren geleneğinin her safhasında dikkat edilen bir durum olmasından dolayı toplantıların icrâsı esnasında Yârenlerin uymak zorunda oldukları kendilerine özgü kıyafetleri de vardır. Bu bakımdan Yâren üyelerinin bir dönem boyunca icrâ edilen toplantılarda giymek zorunda olduğu iki çeşit elbise vardır. Bu elbiseleri giymeden hiçbir Yâren üyesi toplantıya

²⁷⁹ Üçok, ss. 113-114.

²⁸⁰ Tezcan, 1989, ss. 53-54.

katılamamaktadır (K.K.1). Bu kıyafetlerden ilki “*Geleneksel Kıyafetler*”, diğeri ise dönem başında belirlenen “*Tek Tip Kıyafetler*”dir.

1.1.1.2.8.1. Geleneksel Kıyafetler

Yöresel motif ve işlemlerden meydana gelen geleneksel kıyafetlerin, Yâren içerisinde Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis’in yaktığı ocaklarda ve gösteri amacıyla yurtiçi ve yurtdışında yapılan toplantılarda giyilmesi zorunludur. Bu elbiseler bütün Yârenler için aynı olmakla birlikte sadece Büyük Başağa ve Küçük Başağa farklı olarak başlarına fes takıp üzerine poşu bağlamaktadır. Bu elbiselere aksesuar olarak bele köstek kama takılır. Günümüzde icrâ edilen Yâren sohbetlerinde; “*zıvka*”, “*kuşak*”, “*gömlek*”, “*çorap*”, “*cepken (yelek)*”, “*fermane*”, “*poşu*”, “*fes*” ve “*yemeni (ayakkabı)*” giyilmektedir.

Zıvka: Zıvkaya bazı yerlerde “*Koca Don*” adı da verilir (K.K.1). Genellikle koyun yününden dokunmuş kumaştan yapılır. İç kısmı pamuklu kumaşla astarlanarak kullanılır. Arkasından boğumlu, beli bol ve uçkurla bağlanan, ayağa kadar uzun, bordo, kırmızı ya da mavi renginde ve paçaları dar bir elbisedir. Zıvkannın bilek tarafında başlayıp diz kısmına uzanan iç içe geçmiş sarmal modeller bulunmaktadır. Bunlar vazodan çıkan çiçek motifleridir. Paça uçları sarmal olarak altın sarısı sutaşlarıyla süslenmiştir. Diz kısmına doğru Osmanlı’nın eski dönemlerine ait motifler vardır. Genel olarak yine yelekteki motifler burada kullanılmıştır. Burada da yine vazodan çıkan çiçek motifleri görülmektedir. Fakat yelekten farklı olarak sadece paça uçlarına yapılmış ve sarmal olarak dize kadar altın sarısı sutaşları oluşturmaktadır. Diz kısmında tekrar vazodan çıkan çiçek deseni verilmiştir.²⁸¹

Kuşak: Yâren kıyafetlerinde zıvga ile yeleşin birleştiği uçkurun güzel görünmesi ve kıyafetin ahenkleşmesi için bele kuşak bağlanır. Kuşak, bele zıvganın üzerine göbek altına dolanarak sarılır. Dolanan ucu alttan alınarak yukarı çekilir ve saçakları dışta kalır.²⁸² Yaklaşık olarak 20-25 cm eninde ve 2-3 metre uzunluğunda tek parça, iki ucu püsküllüdür. İç içe geçmiş siyah, turuncu, kahverengi tonlarında, boyuna düz çizgili olarak dokunmuş ve üzerinde herhangi bir desen bulunmamaktadır.

Gömlek: Yakasız, uzun kollu, sarı, siyah, kırmızı, beyaz, açık yeşil renklerinden boyuna düz ve kalın çubuk çizgileri olan ipek kumaştan yapılmış, bol

²⁸¹ Melek Tufan ve diğerleri, “Çankırı Yaran Ekibi ve Geleneksel Giyim Özellikleri”, **International Journal of Science Culture and Sport**, July 2004, Special Issue 1, ss. 311-312.

²⁸² Tufan ve diğerleri, s. 314.

ve düz kesim bir elbisedir. Daha önceki yıllarda kırmızı renkli kumaştan yapıldığı bilinmektedir.²⁸³ Gömlekte herhangi bir desen yoktur, fakat ipek kumaş olduğu için çok parlamaktadır. Bu nedenle desen görüntüsü verilmiştir.

Çorap: Yünden dokunmuş beyaz ya da siyah renktedir. Toplantılarda Yârenler aynı renkte giymek zorundadır.

Cepken (Yelek): Kolsuz, yaka kısmı açık ve bele kadar olan üst giyeceğidir. Genellikle bordo, kırmızı ve mavi renklerinde, hem sırt hem ön kısımları hem de kolları üzerinde işlenmiş özel desenleri vardır. Kolları bedene omuz kısmından tutturulmuş ve altı açıkta bırakılmıştır. Bu şekliyle kartal kanadı olarak adlandırılmaktadır.

Yelekte altın sarısı sutaşlarından motifler yapılmıştır. Kenar kısımları çerçeve şeklinde iç içe geçmiş sarmal şekildedir. İç kısımda ise Osmanlı dönemlerine ait motifler bulunmaktadır. Bu motifte vazodan çıkan çiçek desenleri verilmeye çalışılmıştır. Sırt kısmında ise yine vazodan çıkan çiçekler sterilize edilmiştir. Süslemede yeleğin ön kısmında altın sarısı sutaşları ile çiçek desenleri yapılmıştır. Yeleğin kol kısımlarında yine vazodan çıkan çiçek deseni verilmiştir. Yeleğin arka kısmında ise büyük bir şekilde tek başına altın sarısı sutaşları ile yine vazodan çıkan çiçek sutaşları işlenmiştir.²⁸⁴

Fermane: Cepkenin kolları elbiseden bağımsız olmayıp giyilenine verilen isimdir.

Poşu: Poşu kırmızı, beyaz, yeşil, sarı, mavi, mor renklerinden çizgili olarak dokunmuş ince saten kumaştır. Poşu 85 cm eninde, 85 cm boyunda kare şeklinde kesilmiştir. Üzerinde herhangi bir deseni bulunmayıp düz çizgilidir.²⁸⁵ Yârenler boyunlarına bağlarken Başağalar feslerinin üzerine bağlayıp sağ tarafa doğru bir ucunu sarkıtırlar.

Fes: Bordo renklidir. Sadece Büyük Başağa ve Küçük Başağa takmaktadır. Daha önceki yıllarda Yârenlerin hepsi mor fes giyip üzerine de kırmızı yazma bağlarlarmış.²⁸⁶

Yemeni (Ayakkabı): Siyah, içi dışı deri, altı kösele, üzerinde herhangi bir deseni bulunmayan sade bir ayakkabıdır.

²⁸³ Üçok, s. 115.

²⁸⁴ Tufan ve diğerleri, s. 311.

²⁸⁵ Tufan ve diğerleri, s. 315.

²⁸⁶ Üçok, s. 115.

Daha önceki dönemlerde yapılan Yâren toplantılarındaki kıyafet düzeninin günümüzdekinden biraz daha farklı olduğu bilinmektedir. Elbise düzeni; “zıvka (zıpka)”, “cepken” yahut “üç etek”, “sarı çizme” veya “mest” giymeleri ve başlarına “poşu” bağlamaları zorunludur. Başağalar için ise bir mecburiyet olmadığından isterlerse günlük elbiseleriyle iştirak ederler.²⁸⁷

Son yıllarda Çankırı'nın ilçe ve köylerinde düzenlenen Yâren toplantılarında geleneksel kıyafetlerin maddî olanaklardan dolayı eskisi kadar kullanılmadığı görülmektedir.

1.1.1.2.8.2. Tek Tip Kıyafetler

Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'in ocakları ve gösterilerin dışındaki rutin olarak yapılan toplantılarda dönem başında belirlenen tek tip kıyafetler giyilir. Bütün Yâren aynı şekilde giyinip toplantılara gelebilir. Farklı bir kıyafetle Yârenlerin ocak yakımına katılması söz konusu değildir. Bu elbiseler; gömlek, kravat, pantolon, çorap, kemerden oluşur ve hepsi aynı renk ve desenden meydana gelir. Büyük Başağa ile Küçük Başağa Yârenlerden farklı olarak genellikle takım elbise giyip başlarına fes takıp üzerine de poşu bağlarlar (K.K.1).

Toplantılarda giyilen kıyafetlere bakıldığında Çivi köyü, Ünür, İldızım gibi köylerde Çankırı merkezindeki uygulamayla aynı şekilde tek tip kıyafet giyildiği görülür. Tespit edebildiğimiz kadarıyla diğer beldelerde gündelik kıyafetlerle toplantılara gelindiği anlaşılmaktadır.²⁸⁸

1.1.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Yâren toplantıları, belirli düzen ve kurallara bağlı olarak icrâ edilmesinden dolayı sohbet içerisinde ikram edilen yemeklerde de bir standart vardır. Yârenlerin bir dönem boyunca yakılan ocaklarda ikram edecekleri yemek menüsü ilk toplantıda kararlaştırılır. Buradaki amaç Yârenler arasında ikram konusunda ortaya çıkabilecek olası bir rekabet ve maddî durumu çok iyi olmayan Yârenlerin mağdur olmalarını önlemek içindir. Genellikle iki Yâren birlikte ocak yakarken Büyük Başağa ve Küçük Başağa tek başlarına ocak yakarlar. Bazı durumlarda Küçük Başağa'ya yamak verildiği olmaktadır (K.K.2, 3).

Yâren toplantılarının evlerde icrâ edildiği zamanlarda ikram edilen yemekler, ocak sahiplerinin ailesi ve yakınlarının bir araya gelmesiyle yapılırken günümüzde

²⁸⁷ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 64.

²⁸⁸ Ekim, 2009, s. 170.

ise yemeğin çeşidine bağlı olarak özel yemek şirketlerine yaptırılmaktadır. Çankırı merkezde icrâ edilen Yâren gruplarının toplantılarında genellikle; yayla çorbası, güveç, pilav, bütün et, bamya, ev yapımı baklava, sütlü tatlılar, hoşaf, kızılıcak ekşisi gibi yemeklerden seçilen bir menü ikramı olurken köy ve kasabalarda yakılan ocaklarda ise genellikle pide ve ayran tarzı yiyecek servisi yapılır. Ekmek olarak da mayalı hamurdan yapılan bazlama verilir. Yemeklerin menüsü her Yâren grubuna göre farklılık arz etmektedir (K.K.1, 3).

Günümüzde Çankırı merkezde icrâ edilen Yâren toplantılarında yemekler özel bir şirkete yaptırıldığı için sohbetin akışı içerisinde yemek ikramının olacağı zamana yakın Yâren evine getirilmektedir. Yemeğin organizasyonu ile ocak yakan Yârenler ilgilenmektedir. Yemek ikram edilecek zamanın geldiği ve bütün hazırlıklar tamamlandığında ocak sahibi Çavuş'a, Çavuş da Küçük Başağa'ya yemeğin hazır olduğunu bildirir. Küçük Başağa da Büyük Başağa'ya; *“Basağa, yemek hazırdır.”* diye yüksek sesle söyler. O zaman Basağa işaret ederek sazlar susar. Yârenlerden oluşan üçer kişilik iki grup, birinin elinde ibrik, birinin elinde üstünde sabun bulunan bir leğen ve diğerinin elinde de havlu bulunan Yâren, önce Basağalardan başlamak üzere sırayla herkesin önünde diz çökerek ellerini yıkatırlar. Sofraların kurulmasından sorumlu olan Yârenler, genelde 6 ya da 8 kişi, ellerine sofraya bezlerini alıp salonun ortasına ikişerli sıra hâlinde dizüstü otururlar. Ardından bir Yâren; *“Gelmiş geçmiş bütün Yâren ağalarımızın ruhi için, el-Fatiha.”* şeklinde kısa bir dua yapar. Ardından sofraya bezleri serilir, 15-20 cm yüksekliğinde ayaklı nihale, onun üzerine de misafirlerin sayısına göre bakırdan divan sinileri kurulur. Ekmek, kaşık, tuz ve çorba sofralara konur. Yemekler, sofralara bakırdan yapılmış olan tek bir kaptan servis edilir. İkram edilen yemeklerin menüsü sabit olduğu için bunun dışında fazladan yemek yapılmaz (K.K.1, 28, 29). Daha önceki dönemlerde Yârenlerin maddî durumları göz önünde bulundurularak yemek çeşidinden ziyade içine ne katılacağına da karar verilirmiş. Örneğin; ilk toplantıda çorbaya kıyma, et suyu veya yağ konmayacak diye karar verilirse kimse bu malzemeleri, pişirdiği çorbaya koyamaz. İsterse şehrin en zengini olsun, üç kap yemek sınırlaması varsa kimse üç çeşitten fazla ikram edemez.²⁸⁹

Sofralar hazırlanırken Basağalar, Yâren geleneği hakkında misafirlere kısa bir konuşma yapar. Ardından sorusu olanlar varsa onları yanıtlarlar. Gece ile ilgili

²⁸⁹ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 63.

görüşlerini belirtmek isteyen konuk(lar) olursa on(lar)a söz verilir. Ardından sofralar hazır olunca Büyük Başağa, Küçük Başağa'ya; “*Buyur Başağam.*” diyerek sofraya davet eder. Küçük Başağa da Reis'e; “*Buyur Reisim.*” der. Reis de Yâren ve misafirlere; “*Buyurun Yâren ağalar, misafîr ağalar.*” diyerek kurulu olan sofraya davet eder. İlk önce Büyük Başağa, sonra Küçük Başağa, ardından Reis ve misafirler sofraya oturur. Misafirler arasında hatırlı kişiler varsa onlar Büyük Başağa'nın sofrasına oturtulur. Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis ayrı sofralara, diğer Yârenler de öbür sofralara otururlar. Misafirler de sofralara eşit şekilde oturtulur. Her sofranın hizmetinden sorumlu olan bir Yâren vardır. Onlar bütün sofralarda yemekler bittikten sonra diğer yemeğin servisini aynı anda yaparlar. Bu yüzden genellikle yemeği önce bitiren sofradaki Yârenler diğer sofradakilere bunu belli etmek için kaşıklarını tepsilere vururlar. Herkes oturduktan sonra sırayla Büyük Başağa Küçük Başağa'ya, Küçük Başağa Reis'e, Reis de Yâren ve misafirlere; “*Afiyet olsun.*” dedikten sonra Büyük Başağa besmele çeker. Büyük Başağa, çorbaya uzanır ve sonra diğer kişiler yemeğe başlar. Başağa'dan önce yemeğe başlayanlar cezalandırılmaktadır. Sofraya getirilen her yemekte Büyük Başağa, destur verdikten sonra herkes yemeğe başlayabilir.

Çorbadan sonra güveç ikramı yapılır. Ardından pilav ve hoşaf getirilir. Pilav yemeğe başlamadan önce Yârenlerden büyük bir suç işlemiş olup da o gece mahkemeye çıkarılacak birisi varsa pilav tepsisinin onun önüne gelen kısmına bir kaşık dikerler. Bu onun suçlu olduğunu gösteren bir harekettir. Pilavdan sonra tatlı getirilerek yemek ikramı sona erer. Sadece Başağaların ve Reis'in ocağında belirlenen menünün dışında tatlıdan sonra bamya ikramı da olur. Yemeğin ardından görevli bir Yâren tarafından yemek duası yapılır:

*“Bism-i Şah Allâh. Bu gitti ganîsi gele. Hak, Muhammed, Ali berakâtını vere. Yiyip yedirenlere, pişirip kotaranlara, nûr-ı iman ve aşk u şevk ola. Gittiği yerlerde gam ve gussa görmeye. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaât bula. Lokman hakkına, evliya keremine, cömertler cemine, gerçek erenler demine Allâh eyvallâh, Hû dost. Bizden evvel Yârân yiyen ağalarımızın rûhları için, cümle misafirlerimizin geçmişlerinin ruhları için, Allah rızâsı için el-Fâtîha.”*²⁹⁰

²⁹⁰ Bu dua “Ahi Yâren Meclisi Kültür ve Dayanışma Derneği”nin kurmuş olduğu Yâren topluluğunun ocak yaktıkları Yâren evinin salonunun duvarında asılı olarak bulunmaktadır. Ayrıca bu dua Bektaşî gülbanklarıyla benzerlik göstermektedir: “*Bism-i Şah Allâh Allâh. Yiyip yedirenlere, pişirip kotaranların fahrî mezîd ola, bu gitti ganîsi gele. Er, Hak, Muhammed, Ali bereket vere, ni'met-i Celîl, bereket-i Halîl. Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin. On iki imam, on dört ma'sum-ı pâk, Hızır*

Duadan sonra görevli Yârenler tarafından sofralar kaldırılır. Tekrar leğen, ibrik ve havlu ile görevli Yârenler gelerek yemeğin başında izledikleri sıraya göre herkesin ellerini yıkarlar (K.K.1). Daha önceki Yâren toplantılarında yemekten sonra herkese kahve ikramı yapılırmış.²⁹¹

Yâren toplantılarının evlerde yapıldığı dönemlerde günümüzdeki kadar misafir kabul edilmediği için yemek ikramı sırasında kurulan sofraya sayısı iki tanedir. Bunlardan birisi salonun ortasına diğeri de şahnişine kurulurdu. Büyük Başağa meydan sofrasına, Küçük Başağa da şahnişindeki sofraya otururdu. O dönemde de ocak sahipleri sofralara oturmayıp hizmetten sorumluydu.²⁹²

Baş ağaların ocaklarında ikram edilen yemekler diğerlerine nazaran biraz daha çeşitli ve takım yemeği olarak bilinmektedir. Yemekte önce çorba gelir. Bu toyga çorbası veya yoğurtlu piriç çorbasıdır. Sonra bütün et denen kızartma tipi bir çeşit et yemeği getirilir. Bu bazen hindi dolması bazen kuzu kızartması da olabilir. Ardından baklava ya da Çankırı'ya mahsus elde kesilmiş bademli tel kadayıftır. Sonra ekşili bamya ikram edilir. Bamya çok yağlı, sulu ve koruk ekşili olur. Bamyadan sonra tereyağlı ve etli yapılan pilav getirilir. Ardından tereyağından yapılmış su böreği ve Çankırı'da dolma denilen yaprak sarması servis edilir. Buna renginden dolayı ve son yemekten bir önce geldiği için "kara haber" derler. En son olarak da sütlaç servisi yapılır. Ayrıca ayran, hoşaf, pestil ezmesi, turşu da verilebilir. Bu sofraya kalktıktan sonra Yâren yerine geçer.²⁹³

Yârende normal yemeklerin dışında bir de *ceza yemekleri* vardır. Ceza yemekleri, Çarşamba akşamları yapılan Eğitim Ocağı toplantısında tahsis edilmektedir. Bu yemeklerin çeşidi suçun niteliğine göre değişiklik arz etmektedir. Çankırı merkezdeki Yâren meclislerinde 1900'lü yılların başında zaman zaman uygulanan en ilginç ceza yemeği birbiri içine konarak pişirilen kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcındır. Büyük Başağa, ceza yemeğini açıklarken "*Kuzunun içine hindi, hindinin içine tavuk, tavuğun içine de bıldırcın.*" der. Bazen de Büyük Başağa, kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcının ayrı ayrı içli pilavla pişirilmesini ister. Birbiri içine konarak pişirilen kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcın, Yâren için oldukça ağır bir cezadır. Çünkü yemeğin kıvamında pişmesi ve lezzetini ayarlamak çok zordur. Ayrıca bu tarz

aleyhi's-selâm ganiyetliği direkâtü gelsin. Nûr-ı Nebî, Kerem-i Ali, pîrimiz Hünkâr Hacı Bektâş Velî efendimizin himmeti bu sofraya, üzerimize hâzır nâzır ola. Lokma hakkı, cömertler demi, Balım Sultan efendimizin demine Hû." Bk. Duran, s. 170.

²⁹¹ Uslu, "Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II", s. 49.

²⁹² Numan, s. 599.

²⁹³ Uslu, "Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II", s. 57.

yemekler Başağaların ocaklarında bulunmaktadır. Bu nedenle 1930 ve 1940'lı yıllarda Büyük Başağa gecelerinde ikram edilmek üzere kuzunun içine hindi, tavuk ve bildircin dolmaları ayrı ayrı yapılarak servis edilir. Şimdi ise dolma daha yaygın olarak dös, hindi ve tavuktan yapılır.²⁹⁴

1.1.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Yâren toplantıları, belirli bir disiplin, düzen ve kurallar içerisinde icrâ edilmektedir. Bu düzen ve tertibi sağlayan Yâren kanunları, geleneksel hukukun bir örneğini oluşturmaktadır. Halkın geleneksel olarak yaşadıkları ve uyguladıkları bu hukuk kuralları ile Yâren içerisinde disiplin ve düzen sağlanır. Bu şekilde Yâren üyeleri arasında otokontrol sağlanmış olmaktadır. Yani Yâren geleneğine ilişkin kurallar, bir sosyal kontrol aracı niteliğindedir. Yâren meclisinde uyumu bozan, istenmeyen fiiller işleyen ve kuralları çiğneyen davranışlar cezalandırılarak düzen sürdürülür. Yâren geleneğine ilişkin hukuk kuralları, tarihi şartlardan kaynaklanmakta ve eski Türk töresi ile geleneklerimiz, Yâren hukukunun kaynağını oluşturur. Yâren meclisinin sadece bir eğlence kurumu olmadığını bir göstergesi Yâren mahkemesidir. Sohbet içerisinde ve günlük hayattaki uyum, düzen, davranış ve disiplini ihlal edenler bu mahkemede cezalandırılmaktadır.²⁹⁵

Yâren mahkemesi, toplantının bitip yemekli misafirler ve çalgıcıların uğurlanmasından sonra sadece Yârenler arasında gerçekleştirilmektedir. Salonun kapısı kilitlenir, perdeler örtülür, salonu gözleyen ya da dinleyen olup olmadığı kontrol edilir. Elektrik olmadığı dönemlerde lambalar da içeri alınarak dışarıyla irtibat kesilmiş olurdu. Bütün Yâren üyeleri, mertebelerine göre normal oturma düzenini alarak sessizlik içerisinde mahkemenin görülmesini beklerler. Mahkemede Büyük Başağa "Hâkim", Küçük Başağa "Savcı", Yârenler "Jüri"²⁹⁶ ve Reis de Yâren'in avukatlığını üstlenir. Günümüzde cezayı Büyük Başağa belirler, Küçük Başağa ve Reis verilen cezayı indirmeye çalışır. Fakat yine de cezanın son şeklini Büyük Başağa söyler (K.K.1). Çavuş, üzerinde adaletin sembolü olan terazi işlemesi bulunan kırmızı minderi Başağaların tam karşısındaki orta yere koyar. Ortam hazır olduktan sonra Büyük Başağa, Çavuş'a; "*Yollu yolsuz var mı?*" diye sorar. Eğer o hafta içinde yolsuzluk yapan yoksa sesi güzellerden birisine bir aşr-ı şerif okutturur,

²⁹⁴ Aydın Demiröz, "Yâranda Yemek Kültürü ve Sofra Âdabı", **Yâran Kültürü ve Çankırı**, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültür Bilgi Şöleni Bildirileri, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, s. 248.

²⁹⁵ Tezcan, 1989, s. 29.

²⁹⁶ Tezcan, 1989, s. 30.

gelmiş geçmiş Yârenlerin ruhuna Fatiha okunur, eğer kabahatli var ise davaya bakılır. Geride kalan bir hafta içerisinde Yâren üyelerinden birisi hata yapmış ise (örneğin; sarhoşluk, zina yapmak, arkadaşlarına karşı saygısız davranışlarda bulunmak, işini aksatmak vb.) bunu bilen veya maruz kalan varsa hemen ayağa kalkar. Arkası kapıya, yüzü ocağa dönük bir vaziyette kapının yanına giderdi.²⁹⁷ Günümüzde ise suçlu olan Yârenler var ise Büyük Başağa'nın emri ile Çavuş tarafından isimleri söylenir ve o kişiler Yâren odasından dışarı çıkarılır. Çavuş, mahkeme heyetine Yârenlerin suçlarını iletir ve bundan sonra Yârenler sıra ile içeri alınır.²⁹⁸ Sonra salonun ortasına gelen Yâren, sağ elini sol göğsüne koyarak Büyük Başağa'ya karşı eğilip “*Selâmün aleyküm*” der. Ardından salonun ortasında bulunan kırmızı mindere dizüstü oturur. Büyük Başağa; “*Ne dileğin var Ağa*” diye sorar. O da; “*.....Ağadan davacıyım.*” dedikten sonra adı söylenen Yâren hemen ayağa kalkar. Davacı olanın yaptığı hareketlerin aynısını yaparak onun sol tarafına dizüstü kırmızı mindere oturur. Davacı olayı izah ettikten sonra davalı da kendisini müdafaa eder. Gerekirse şahitler dinlenir. Suç sabit olması durumunda Büyük Başağa, Küçük Başağa'ya hitaben; “*Başağa ne diyorsunuz?*” diye sorar. Küçük Başağa da; “*Mademki bu işi Ağa yapmış, yolsuzdur. Erkânı lazım gelir.*” der. Sonra Büyük Başağa, önce kendi tarafındakilere ardından Küçük Başağa tarafındakilere sorar. Kimi olumlu kimi de olumsuz yöndeki oyunu açıklar. Oy birliği ya da oy çokluğuyla davalının masumiyetine karar verilir. Hüküm, Büyük Başağa tarafından; “*Yolsuzluğunuz görülmemiş.*” diye tebliğ edilir. Oylar davalının aleyhinde ise “*Sen bu işi işlediğinden dolayı erkânsın.*” derler ve kimse bir söz dahi söylemez. Davacı kalkar yerine geçer. Yolsuz çıkan Yâren ise şahnişine oturur. Yolsuz çıkanın arkadaşlarından birisi şahnişine geçerek “*Yolunu açmaya beni vekil tayin ettin mi?*” diye sorar. O da; “*Vekilimsin.*” der. Vekil önceki kişilerin yaptığı gibi Büyük Başağa'nın huzuruna diz çökerek oturur.

“*Başağa, Ağa'nın yolunu açacağım, her ne emrederseniz yapacağım.*” der. Büyük Başağa da Küçük Başağa'ya; “*..... Ağa'nın yolunu açalım. Filan gün bütün Yâreni tıraş ettirsin, hamamda yağlı yedirsin, çalgı getirsin, akşama da evine götürsün, Yâren'e de takım yemeği yedirsin, gece yemeği de versin.*” diyerek çok ağır bir ceza hükmeder. Eğer yolsuzun suçu çok ağır ise bunları yapmak zorundadır.

²⁹⁷ Üçok, s. 104.

²⁹⁸ Absarıloğlu, s. 13.

Yapmazsa sohbetten atılır. Sohbetten kovulmak memlekette sürülmekten daha kötüdür. Bu gibi kişilerin suçları sürekli başlarına kakılmaktadır.

Suçlunun cürmü eğer hafifse Küçük Başağa, Büyük Başağa'ya; “*Hamamı bağışlayınız.*” ricasında bulunur. O da; “*Uygun mudur?*” diye etrafına sorup olumlu yanıt alırsa hamamı affettiğini söyler. Diğer cezalar da Yârenlerin isteği doğrultusunda bir defaya mahsus olarak affedilir. En sonunda Büyük Başağa af durumunu; “*..... Ağa'nın cezasını bu defalık affediyoruz. Bir daha işler ise ağır ceza verilecektir. Şimdi birer kahve içelim.*” tebliğini Yârenler uygundur sözleriyle onaylardı. Çavuş da kahveyi ikram ederdi. Eğer suçlu biraz serkeş ise hemen yolunu açmazlar, ta ki yolu açılana kadar ne dava eder ne kendinden dava olunur ne de müzakereye iştirak ederdi. Her müzakereye Yâren diz çöktüğü zaman bu da şahnişine geçer ve yalnız muhakemeyi dinlerdi. Daha eskiden yolu açılıncaya kadar ne ocak verirler ne de ocağa davet ederlermiş. Bu dava meseleleri çok sıkıntılı durumlar ortaya çıkardığı için Başağalar davaya çok meydan vermezlermiş. Çünkü dava, Yârenler arasında husumete sebep olduğu için sohbet disiplini bozulmalar ortaya çıkmaktadır.

Başağalardan birisi yolsuzluk yapar ise onların hakkında da aynı şekilde dava açılır ve benzer cezalar onlara da verilir. Mahkemede tarafsız olmadan hareket ederlerse, Yârenlerden herhangi birisinin şerefine kayıtsız kalması, Yâren'in ilk gelişinde ayağa kalkmamak, merhaba dememek, umum kahvelerini Yâren almadan içmek, misafirlere kayıtsız kalmak gibi durumlardan dolayı her ikisinden de dava açılır. Bu davayı aralarında Reis olmadan hâllerler. Eğer Yâren grubunun hükmüne Başağalar itiraz ederlerse, o sırada memlekette kaç tane Yâren ekibi varsa bunların en yaşlı Büyük Başağalarına, mahkûm Başağalar, Yâren'in haksızlığından dava ederlerdi (Böyle davalarda Başağaların ikisinin de mahkûm olması şarttı.). Yalnız Küçük Başağa ise Büyük Başağa, Büyük Başağa ise Küçük Başağa başkasına ihtiyaç duymaksızın davayı çözerdi. Dava olunan Başağa, o sene ne kadar mevcut sohbet varsa onların Büyük ve Küçük Başağalarını bir yere topladıktan sonra mahkûm Başağaların Yâren grubuna haber gönderirler. Onlardan davacılarla beraber yedi sekiz Yâren de dikkatli bir şekilde bekler. Mahkûm Başağalar, dertlerini yeni heyete arz eder, onlar da tetkik Yâren yolsuz ise Yâren grubunun umumu, Yâren haklı ise Başağaları yolsuz çıkarır ve erkân ederlerdi. Bu erkânı mahkûm Başağalar kabul ederler ise taraflarından vekil gönderirler, bu vekillerin taahhütleri ile Yâren grubunun yeniden hükmedeceği cezayı gelecek ocağa kadar yerine getirirler ve sonra

sohbetteki mevkilerine geçer oturlardı. Müşterek Başağaların verdiği hükmü kabul etmezler ise esnaf teşkilatının reisi olan Ahi Baba'ya müracaat ederlerdi. Ahi Baba'nın verdiği hüküm kesin veya yollu ya da yolsuzluktan ibaret olurdu. Çünkü ceza tayini hakkı Yâren'e aitti. Hüküm Yâren'e şifahen ya da bir vasıta ile tebliğ edilirdi.

Davalar sadece Yârenlere mahsus olmayıp çalgıcı ve Çavuş hakkında da dava açılır. Çalgıcıların davasını yalnız Başağalar görürken Çavuş'unki aynı Yâren gibidir. Çalgıcıların cezaları çoğu zaman Yâren ve Başağalar hakkında gereksiz konuşmaları yüzünden meydana gelmektedir. Yalnız Çavuş ve çalgıcıların cezaları para ile olmayıp ayaklarına tura vurarak hâlle edilir. Cezanın boyutuna göre üçten on beşe ve daha yukarısına kadar ayağa tura vurulur. Mahkeme bittikten sonra umum kahvesi içilir ve Yârenler isterse Helisa oyunu da oynanır.²⁹⁹

Yâren mahkemesinde suçun niteliğine göre; “*Atılma Cezası*”, “*Maddî Cezalar*” ve “*Hizmet ya da Yaptırım Cezası*” verilmektedir.

1.1.1.2.10.1. Atılma Cezası

Yâren mahkemesi tarafından verilen en ağır cezadır. Genellikle içki içtiği, zina yaptığı, kumar oynadığı, yalan konuştuğu, harama baktığı, işini ve ailesini ihmal ettiği gibi suçları işlediği tespit edilen Yâren üyeleri, ilk önce bir defaya mahsus olmak üzere uyarılır. Uyarının yanında maddî ya da hizmet cezası da verilir. Aynı suçu tekrar işlediği tespit edilen üye, Yâren grubundan ihraç edilir. Yerine bir dönem boyunca yeni Yâren üyesi seçilmemektedir. Dönem içerisinde işlediği suçtan dolayı Yâren'den atılan Başağaların yerine bir tane kütük konulur. O sene boyunca toplantılar bitene kadar yeni Başağa seçilmeyip bütün Yâren o kütükle selamlaşmaktadır. Eğer normal bir Yâren atılırsa onun yerine kütük konulmamaktadır (K.K.1, 2).

Çankırı çevresinde Yâren meclisinden kovulan bir kişinin durumu şu şekilde anlatılmaktadır: “Çankırı merkez mahallelerinden birindeki Yâren meclisinden Sabri Baba isimli bir Yâren Ağası işlediği suçtan dolayı kovulur ve bu nedenle Çankırı'yı terk eder. Aradan yıllar geçer ve bir gün memleket hasretliği içinde geri döner. Bugün Çankırı'nın güney tarafındaki kente hâkim olan ve “Hacettepe” ismi verilen tepede hayvanlarını otlatan bir çoban görür. Sabri Baba, çocukla sohbet ederken yaşını sorar. Çocuk ise Sabri Baba'nın sorusuna şu şekilde cevap verir: “Vallahi

²⁹⁹ Üçok, ss. 104-108.

yaşımı tam olarak bilmiyorum. Ama Sabri Baba'nın Yâren'den kovulduğu gece doğmuşum.”. Bu cevap Sabri Baba'yı çok üzer. Yâren'den kovulduğunun hâlâ hafızalarda olduğunu anlar. Bu durum karşısında asıl kimliğini söylemeden yaşamaya devam eder. Bugün, o şahsın mezarı Hacettepe'de bulunan türbededir.³⁰⁰

1.1.1.2.10.2. Maddî Ceza

Yâren mahkemesinde hem suçun niteliğine hem de suçlu Yâren'in maddî durumu göz önünde tutularak maddî cezaların da verildiği olmaktadır. Yani Yâren'i maddî zarara sokan cezalar dışında para cezalarına da başvurulmaktadır.³⁰¹ Bu tür cezalar genellikle çok ağır suç işlemeyen üyelere verilmektedir. Cezalar genellikle; belirli bir ücret ödeme, Yârenlere yemek yedirme, Yârenleri hamama götürme, hamamda pide ısmarlama, bütün Yâren üyelerini tıraş ettirme, Yâren evinin bir eksiğini alma şeklindedir.

Toplantının birinde Yâren üyesi güveç cezasına çarptırıldığı için bütün Yârenlere çarşı güveci yaptırmıştır. İçlerinden bir Yâren bu güveç ziyafetine gelmemiştir. Hemen o haftaki sohbette güveç ziyafetine gelmediği için hakkında dava açılmıştır. Hakkında dava açılan Yâren diz çöküp müdafaasında; “*Özürüm var. Bir yakınım ölmüştü gelemedim.*” deyince bir başka Yâren hemen kalkarak Başağa'nın önüne oturup; “*Cenazesi varmış da niye bize haber vermemiş!*” diye ikinci bir dava açmış ve o Yâren'e büyük bir ceza verilmiştir.³⁰²

1.1.1.2.10.3. Hizmet ya da Yaptırım Cezası

Yâren toplantılarının icrâsında ya da günlük hayatta atılma cezası gerektirmeyen hata ve davranışlarından dolayı üyelere hizmet ya da yaptırım cezası verilebilir. Bu ceza genellikle Yâren evinin temizliği ve düzeninin tertip edilmesi ya da istenilen bir fiili yerine getirmek şeklinde uygulanmaktadır.

Yaptırım cezasına örnek; cezalı Yâren soğuk havada eşeğe ters bindirilip köyde dolaştırılır. Ceza alan kişi, soyundurulup ya da elbisesiyle birlikte bir çeşmenin oluşuna daldırılır. Eldivan'da “*Ya oluk ya da coluk.*” denir. Hangi cezayı isterse suçlu onu tercih eder.

Eskiden Eldivan'da kağnı eksenine bağlama cezası verilirmiş. Günümüzde ise ayaktan asılmak, ağaçtan purç (çam) getirmek cezaları uygulanır.³⁰³

³⁰⁰ Tezcan, 1989, s. 31.

³⁰¹ Tezcan, 1989, s. 32.

³⁰² Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, s. 54.

³⁰³ Tezcan, 1989, s. 32.

1.1.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Yâren toplantılarının icrâsı içerisinde yer alan eğlence şekilleri; müzik, halk oyunları, seyirlik oyunlar, mâni atışması ve bilmece sorulması şeklindedir. Toplantıların belirli bölümlerinde yapılan programa ya da sohbet ortamının akışına göre eğlence şekillerinin icrâ sırası belirlenmektedir.

1.1.1.2.11.1. Müzik

Müzik, Yâren toplantılarının başından sonuna kadar her safhasında hem eğlence unsuru hem de geleneğin bir parçası olarak önemli bir yere sahiptir. Eskiden Yâren toplantılarında sazendelik yapan kişilerle para karşılığı anlaşılır ve o kişiler sohbet gecesi hiçbir yere gidemezlerdi. Ücret karşılığı tutulan sazendeler, toplantılarda sadece santur, gırnata, kemânî, on iki telli saz, darbuka ve bunlara sonradan eklenen ud çalarlardı.³⁰⁴ Çankırı'da eski dönemlerin tanınmış ve aranan sazendelerinin başında Hüsmenoğlu Hasan Ağa gelmektedir. Üçok bu kişiyi şu şekilde anlatmaktadır: *“Kırk beş sene gibi uzun bir müddet bütün sohbetlerde saz çalan bu adamın: ‘Ben deve dişi gibi adamların başağalığında saz çalmışam.’ diye müfthirane sözlerini unutamam. Hasan Ağa'nın sohbetlerin en parlak devirlerinde tam bir hafta her gece her Yâren'e tutulduğu ve Tanrı'nın bir gecesi boş kalmadığı çoktu. On iki telli saz çalardı. Yâr u vefâdarı santurcu Topal Nikola, kemancı Kalacıklı Ali Dayı yahut Esenin Mehmet Çavuş idi. Cenâbı Hak cümlesine mağfîret etsin. Bu dört şahıs sohbetlerin gülü idi.”*³⁰⁵

Günümüzde de eskiden olduğu gibi Yâren toplantılarındaki müzik icrâsı, Yârenlerin dışında özel olarak ücret karşılığı tutulan, genellikle bunu ek iş olarak yapan kişiler tarafından yapılmaktadır. İstisnai durumlarda ücret almayan sazendeler de vardır. Önceden Yâren üyesi iken daha sonra Yâren grubundan ayrılmış fakat hem Yâren geleneğine hem de müziğine hâkim olan kişilerin gönüllü olarak sazendelik yaptığı da olmaktadır. Saz ekibinin kimler olacağı dönem başında yapılan Erfene toplantısında belirlenerek onlar da bir yıl içerisinde icrâ edilen ocaklara katılırlar. Yâren içerisinde çok iyi müzik aleti kullanan olsa bile toplantılarda çalgı kullanması yasaktır. Sadece tef, zilli maşa ve kaşık kullanmaları serbesttir.³⁰⁶ Sazendelerin kaç kişiden oluşacağı Yâren grubunun maddî durumu ve Başağaların kararına bağlıdır. Saz ekibini oluşturan kişilerin Yâren geleneğine hâkim, ocak yakımı esnasında

³⁰⁴ Üçok, s. 53.

³⁰⁵ Üçok, s. 62.

³⁰⁶ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi I”, s. 62.

çalınacak olan türküleri iyi bir şekilde icrâ edebilmesi, Çankırı'nın yöresel türküleri ile genel olarak sanat müziği ve halk müziğinin belirli parçalarını repertuarında bulundurabilen bir vasıfta olması gerekmektedir. Saz ekibi de, toplantı esnasında belirlenen kıyafet düzenine göre bir uyum içerisinde giyinmektedir (K.K.1, 2, 28)

Sazendelerin Yâren mahkemesinde bulunması yasaktır. Fakat onlarla ilgili bir şikâyet olması durumunda mahkemede diğer Yârenler gibi yargılamaları yapılır. Sazendeler, hafta içinde yapılan “Sigara Gecesi” toplantılarına katılarak müzik provası da yapmaktadırlar.

Toplantılarda yer alan müzisyenlerin temini beldelerde ise büyük çoğunlukla, ücret karşılığında bu hizmetin alınması şeklindedir. Bu sebeple, müzisyenler Yâren topluluğunun dışında olarak kabul edilirler. Bunun yanında Eldivan'daki bir Yâren grubundaki müzisyenin aynı zamanda Büyük Başağa'nın oğlu olması, il merkezindeki bazı topluluklardaki müzisyenlerin Yâren topluluğu içinde kabul edilmesiyle benzerlik gösterir.³⁰⁷

Yâren geleneği içerisinde icrâ edilen müziklere bağlı olarak halk müziği ve sanat müziği çalgılarının beraber kullanıldığı görülmektedir.³⁰⁸ Yâren toplantılarındaki çalgı takımı eskiden; santur, gırnata, keman, on iki telli saz ve darbukadan oluşurken bunlara ud da eklenmiştir. Zilli tef, zilli maşa, fincan ve kaşık da Yârenler tarafından kullanılır.³⁰⁹ Yemekten önce yapılan müzik ve oyun faslının ardından yaşanmış bir olay üzerine yakılan türkülerin ve destanların icrâsı yapılırken sadece def ve bağlama icrâ edilir.³¹⁰

Yâren toplantılarında kullanılan müzik aletlerinin icrâsal sıkıntılarının artması, teknolojik imkânların gelişmesi gibi birtakım sebeplere bağlı olarak zamanla değiştiği görülmektedir.³¹¹ Bu değişime neden olarak da bazı çalgıları kullanan kişilerin artık bulunmaması ve bazı enstrümanların icrâsındaki teknik ve fizikî zorluklar gösterilebilir. Örneğin; Yâren müziğinin icrâsında önemli bir unsur olan ve geçmişte sohbet toplantıları sırasında bazı bölümlerde solo olarak çalınan on iki telli saz günümüzde kullanılmamaktadır.³¹² Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarında;

³⁰⁷ Ekim, 2009, s. 170.

³⁰⁸ Gökhan Ekim, “Çankırı Yârân Sohbetlerinde Kullanılan Çalgıların İşlevi, Yapısal Özellikleri ve Tarihsel Gelişimleri”, **Yâran Kültürü ve Çankırı, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, s. 211.

³⁰⁹ Üçok, ss. 53-54.

³¹⁰ Üçok, s. 83.

³¹¹ Kadir Çayır, “Çankırı Yâran Meclisinde Bağlamanın Rolü”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, Kasım 2011, s. 88.

³¹² Ekim, 2004, s. 212.

bağlama, darbuka, org, kaşık, zil ve tef kullanılır. Org ve ses sistemi Yâren geleneğine sonradan eklenen çalgılardır. Zil ve kaşık da Yârenler tarafından oynanan oyunların icrâsı sırasında kullanılmaktadır. Ayrıca oyunlara eşlik etmek isteyen misafirler olması hâlinde onlar da kullanabilir (K.K.4). Sohbetin sonunda yapılmakta olan “*Arap Verme*” merasimi içerisinde temsili anlamda bulunan zilli maşa ve def enstrümanlarını icrâ edecekler ise “sohbet” boyunca Yârenlerin içerisindeki kabiliyetli olanlarından seçilir. Kiralanan müzisyenler ise Yâren grubundan olmadıkları için temsili anlamı bulunan bu enstrümanları gelenek gereği kesinlikle çalamamaktadırlar.³¹³

Yâren geleneği içerisinde icrâ edilen müzik, bir fasıl anlayışı içerisinde gerçekleştirilir. Toplantının başında Yârenlerin salona girip kendi arasında yaptığı selamlaşma ritüeli esnasında “*Çuhadaroğlu Peşrevi*” çalınarak müzik faslı başlamış olur. Toplantının başında Yârenlerin selamlaşma ritüeli ve kahve ikramının ardından sazandelerin çaldığı müzik eşliğinde salonun ortasına “V” şeklinde oturan üyeler hep bir ağızdan “akşam havaları”nı seslendirir. Parçaların nakarat kısımlarında dizleri üzerinde sağa sola yaylanarak şarkıya göre alkışla tempo tutarlar. Akşam havaları; “*Ah Yine Akşam Oldu Ezan Sesi Var*”, “*Yüzüğümün Allı Pullu Kaşı Var*”, “*Evlerin Önü Yıldız Piyade*”, “*Sabahın Seher Vaktinde*”, “*Sabah Olmayınca Kapı Açılmaz*”, “*Girdim Yârin Bahçesine*”, “*Havuzun Başında İskemlem Kaldı*”,³¹⁴ “*Ayva Dibi Serin Olur Yatmaya*”, “*Karataş*”, “*Karşıda Harar Durur*”, “*Samsun İskele Başı*” gibi parçalardan oluşur.³¹⁵ Misafirlerin salona alınması esnasında da tekrar “*Çuhadaroğlu Peşrevi*” çalınır.

Yâren toplantısına gelen misafirlerin içinde mevki sahibi veya eski Başağalardan birisi varsa Büyük Başağa sazlara yeni bir düzen verdirirdi. Sesi güzel ve usul bilen Yârenlerden yeni bir heyeti şahnişine gönderirdi. Bunlar gazel, uzunhava, dîvân koşma, topal koşma, zincirli koşma, mütezât, semâî, kerem, kesik kerem vb. okurlardı. Sabâhî’den Hüseyinî’den fasıllar yaparlardı.³¹⁶

Yemekten önce yapılan müzik ve oyun faslının ardından Büyük Başağa, maharetini çok iyi bildiği bir Yâren’e işaret eder; bu kişi geri geri çıkar ve tekrar içeri girip şahnişine oturur. Yalnız tef ve bağlamanın eşliğinde yanık, tiz bir sesle destan ve kahramanlık türkülerini söyler. Günümüzde bu türkülerini usulüne göre söyleyecek

³¹³ Çayır, s. 88.

³¹⁴ Üçok, ss. 54-59.

³¹⁵ Absarıloğlu, s. 22.

³¹⁶ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, s. 43.

kişiler bulunmadığı için toplantılarda icrâ edilmemektedir. Daha önceden Nergizoğlu Rıza, Hamamcı Mahir, Atike'nin Mustafa Ağa bu türküleri usulüne göre icrâ eden kişilerin başında gelmekteydi. Bu türküler yaşanmış tarihî bir olay üzerine yazılmıştır. Fasıllara Napolyon'un Mısır'ı işgalinde ve Akka'ya taarruzunda söylenen şu türkü ile başlanır:

Kâfir geldi Mısır ilini bastı
Minareleri yıktı çanları astı
Allah'ı zikr iden dilleri kesti
Mısır elden gitti bil padişahım
Kâfire bir kılıç çal padişahım

Hiç haberin var mı Mısır ilinden
Eser kalmadı kızdand gelinden
Mısır'ı alam düşman elinden
Mısır elden gitti bil padişahım
Kâfire kılıç çal padişahım

Akka dedikleri küçük kasaba
Dökülen kelleler gelmez hesaba
Döğüşe döğüşe döndük kasaba
Mısır elden gitti bil padişahım
Kâfire kılıç çal padişahım

Aman padişahım bağrın taş mıdır?
Gözlerinden akan kanlı yaş mıdır?
İmdatçı gelmedi yollar kış mıdır?
Mısır elden gitti bil padişahım
Kâfire kılıç çal padişahım

Sivastopol muharebesi için yakılan aşağıda verilen türkü de icrâ edilir:

Sivastopol önünde yatan gemiler
Atar İslâm topun yer gök iniler
Vadesi gelmeden ölen yiğitler
Aman padişahım izin ver bize
Sılada nişanlım âh eder size

Kışlanın önünde sıra söğütler
Oturmuş binbaşı asker öğütler
Askere gidiyor babayiğitler
Aman padişahım izin ver bize
İzin vermezsen döküver denize
Sılada nişanlım âh eder size

Kışlanın önünde bir dolu desti
Destinin üstüne samyeli esti
Analar babalar ümidi kesti
Aman padişahım izin ver bize
İzin vermezsen döküver denize
Sılada nişanlım âh eder size

Bu türkülerin dışında son Osmanlı-Rus seferi üzerine söylenen türkü, Kozanoğlu sülalesinin Çankırı'ya nefyedilen son beyi için yapılmış olan türkü, Şam vakası üzerine kurşuna dizilen Ahmet Paşa hakkında yapılan türkü, 1312 Yunan harbi üzerine yakılan türkü, Sultan Aziz'in ölümü üzerine yakılan türkü icrâ edilmektedir.

Bu parçalardan sonra mahallî vakalar üzerine yapılmış olan türküler de icrâ edilir. Cebabir isminde bir kişinin oğlunun öldürülmesinin üzerine yakılan şu türkü söylenir:

Mirahur'dan çıktım sağlık selâmet
İmaret'e geldim koptu kıyamet
Anma nazlı yârim kime emanet
Derde derman, katle ferman isterim

İmaret'in ışıkları parlıyor
Cerrah gelmiş yarelerim bağlıyor
Nazlı yârim başucumda ağlıyor
Derde derman, katle ferman isterim

Mirahur'dan çıktım başı keçeli
Zaptiyeler oldu iki geçeli

Altı ay oldu ben bu candan geçeli
Derdime derman, katle ferman isterim

Babamı sorarsan İğdirin Çavuş
Ağular yutmuşam avuç avuç
Hocam söz kâr etmez şuradan savuş
Ağlayor gözlerim gülemem gayri
Ben bu diyarlarda duramam gayri

Yörede bulunan “Elif” adında bir kadına yakılan türkü de icrâ edilir:

Elif kız da çıkmış dağın başına
Ay mı doğmuş gün mü doğmuş kaşına
Elif girmiş henüz on dört yaşına
Elif'im ağlama karaları bağlama
Ben gidiyorum eğleme
Kutnu yorgan kutnu döşek yumuşak
Elif'in koynunda taze bir uşak
Elif ister sabaha kadar boğuşmak
Elif'im densiz, gerdanı bensiz, duramam sensiz
Elif'im cüve
Kekliği güce
Sarılalım gece
Elif'im ağlama karaları bağlama
Ben gidiyorum eğleme

Bu gibi mahallî vakalar üzerine yakılan türküler okunmasının ardından birisi
ince diğeri kalın sesli iki kişi arasında karşılıklı Arzu ve Kamber türküsü söylenir:

Kıbramı suya daldırdım
Doldu diye kaldırdım
Dinim imanım Kanber
Ben bileziğimi çaldırdım

Ben bunara varmadım
Elim yüzüm yumadım
Dinim imanım Arzu
Ben bileziğin almadım

Hey huzulu huzulu
Koçlu koyun kuzulu
Bileziğim üstünde
Arzu kız yazılı

Al giyüp estirirsin
Kara bağrım kestirirsin
Arzu'm gelin oldum deye
Ökçemi bastırırsın

Al geyüp estirmedim
Kara bağrım kestirmedim
Çıksın benim gözlerim
Ökçene bastırmadım
Yel eser haldır haldır
Kafanı kıldır kıldır (kaldır kaldır)

Eğil eğil de Düldül³¹⁷
Arzu'yu üstüne bindir
Arzu'm kaşın çatıktır
Hatırları hoş olmaz
Anneden olmayınca
Süt ile kardaş olmaz

Anne neye kakırsın
Şişme gibi çakırsın
Âşıklık çekmedin mi?

³¹⁷ **Düldül:** Mısır hükümdarı Mukavkıs'ın hicretin 6. yılında (627) Hz. Peygamber'e gönderdiği kıymetli hediyeler arasında bulunan katıra hızlı yürüyüşü ve çevikliği dolayısıyla "kirpi" anlamına gelen "düldül" adı verilmiştir. Bu boz renkli katırın Türkçe literatürde "beyaz renkli dişi katır" ifadesi kullanılmışsa da Arapça kaynaklardaki rivayetlerde onun erkek olduğu belirtilmiştir. Hz. Peygamber hem savaşlarda hem de diğer zamanlarda bindiği düldülün idaresini ileride Mısır valiliği de yapacak olan Ukbe b. Âmir el-Cühenî'ye vermişti. Daha sonra Hz. Ali'ye bağışladığı düldül, ondan oğulları Hasan ve Hüseyin'e, ardından da diğer oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye intikal etmiştir. Hz. Ali'nin Hâricilerle çarpışırken düldüle bindiği yolundaki bilgiler hem Şii hem de Sünnî kaynaklarda yer verilmiştir. Bk. Ali Yardım, "Düldül", **DİA**, Cilt: 10, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, s. 20.

Beni neye kakırsın?

Evlerinin bükleri
Bükde var öveyikleri
Arzu'm gelin olmuş gidiyor
Şeritlenmiş yükleri

Ben Sultan'a vardım
Sultan'dan at aldım
Yarı yola geldim
İş bir cazudan oldu

Cazu karı gülmesin
Dilerim cazu karı
Gözü yaşı dinmesin
Ahirette iman görmesin³¹⁸

Akşam havaları ve bir vaka üzerine yakılan türkülerin icrâsının ardından oturak havaları çalınmaya başlanır. Oturak havaları çay ve kahve içerken, oyun aralarında Yârenler dinlenirken, seyirlik oyunların aralarında sazende tarafından çalınıp söylenir ve Yârenler de eşlik eder. Oturak havaları; “İki Geyik Bir Dereden Su İçer”, “Binbaşının Adı Halim”, “Atımı Bağladım Ben Bir Meşeye”, “Akşam Oldu Pencereye Aller Gerildi”, “Yüzüğümün Allı Da Pullu Kaşı Var”,³¹⁹ “Melek Hanım” ve “Dama Bulgur Sererler”³²⁰ gibi parçalardan oluşmaktadır.

Akşam Oldu Pencereye Aller Gerildi

*“Akşam oldu pencereye aller gerildi aller gerildi
Yüreğimde hezin hezin yağlar eridi
Vefasız yâr meclisinde bade de verildi*

*Gir sürüye kurt kapmasın gel kuzucağım
Sonra benden ayrılırsın gel yavrucağım*

³¹⁸ Üçok, ss. 83-94.

³¹⁹ Absarıloğlu, s. 23.

³²⁰ Ülker, ss. 65-68.

*Akşam oldu güneş gider şimdi buradan
Hezin hezin kaval çalar çoban dereden
Seni bana bağlasın seni Yaradan*

*Gir sürüye kurt kapmasın gel kuzucağım
Sonra benden ayrılırsın gel yavrucağım*

*Bir incecik yol gidiyor yârin evine
Beyaz beyaz beşlikleri saydım elime
Pek küçükten hayran oldum tatlı diline*

*Gir sürüye kurt kapmasın gel kuzucağım
Sonra benden ayrılırsın gel yavrucağım”³²¹*

Günümüzde yapılan Yâren toplantılarında yemek ikramının ardından serbest tarzda müzik icrâsı gerçekleştirilmektedir. Bu bölümde Yâren ve misafirlerin istekleri doğrultusunda sazendeler hem yöresel hem de umum tarafından bilinen parçaları çalarlar. İstek olmaması durumunda ise saz ekibinin kendi repertuarında bulunan parçalar icrâ edilir. Bunun yanında misafirler arasında sesi güzel olan kişilerin olması hâlinde ya onların talepleri ya da Yâren ekibinin isteği doğrultusunda Çavuş’un vasıtasıyla Başağalardan destur alındıktan sonra şahnişinde o kişiler de birkaç parça çalar (K.K.2, 4).

Yâren toplantısının sonunda, o gece ocak yakan Yârenlerin bir sonraki toplantıyı tertip edecek olan arkadaşlarına devir-teslim töreni mahiyetinde “Arap Verme” olayı gerçekleştirilir. Bu tören esnasında ise “*Fakirin Geldi Divane*” isimli parça icrâ edilir. Yâren toplantısında bulunan konuklardan yemekten önce giden “kahve misafirleri” ve gecenin sonunda ayrılan “yemek misafirleri” uğurlanırken sazendeler tarafından “*Cezayir marşı*” çalınır (K.K.2).

Son yirmi yıllık dönemde Çankırı Merkez Yâreni’ni model olarak kabul edip uygulayan beldelerde gerçekleştirilen toplantıların dışında, il merkezi ve diğer beldelerdeki Yâren toplantılarında görülebilen en büyük farklılık müzik uygulamalarındadır. Merkezdeki grupların repertuarının büyük bir çoğunluğunun

³²¹ Absarılıoğlu, s. 26.

mahallî türkü ve oyun havalarından oluşmasına karşılık, beldelerde Cezayir Havası ve Yıldız Oyun Havası haricinde hiçbir ortak ezgi çalınıp söylenmemektedir.³²²

Yâren toplantıları içerisinde yukarıda verilen sıralama içerisinde icrâ edilen eserler işlevsel özellikleri bakımından sınıflandırıldığında, öncelikle Çuhadaroğlu Peşrevi, Cezayir türküsü ve “Arap Verme Havası” adıyla anılan Fakirin Geldi Divane türküsü, törensel nitelikteki uygulamaların gerçekleştirilmeleri esnasında seslendirilmelerinden dolayı aynı grupta toplanabilir. İkinci gruba ise oyun eşlikli olarak icrâ edilen türküler dâhil edilebilir. Burada dikkati çeken bir husus, yöresel halk oyunlarının icrâsında görülebilen yapısal özelliklerin, Çankırı Yâren geleneğindeki müzik uygulamalarına etkisidir. O yüzden, oyun eşlikli türküleri de kendi içerisinde, daire formunda ve Zeybek figürlerini anımsatan tarzdaki halk oyunları ve yörede “kıvrak havalar” adıyla da anılan iki veya daha çok kişinin kendi beceri ve istekleri doğrultusunda serbestçe oynadıkları oyunlar olarak sınıflandırabiliriz. Üçüncü gruba ise yörede “oturak havaları” tabir edilen ve oyun eşiksiz seslendirilen türküleri dâhil edebiliriz.

Yâren toplantılarında törensel uygulamalara eşlik amaçlı icrâ edilen eserler, Çankırı Yâren müziğinin değişmez kabul edilen unsurlarıdır. Buradaki üç eserin yerine başka bir eserin seslendirilmesi veya bu eserlerin gelenek içerisindeki sıralarının değişmesi söz konusu değildir. Bu gruptaki eserlerle ilgili değişim yalnızca, ezgisel ve sözel yapıda gözlemlenebilir.

Oyun eşlikli türküler başlığı altında sınıflandırdığımız türkülere bakıldığında, yapmış olduğumuz sınıflandırmaya göre daire formunda ve zeybek figürleri ile oynanan halk oyunlarına eşlik amacıyla söylenen parçaların oluşturduğu grubun yalnızca yöresel türkü ve oyunlardan teşekkül ettiği görülmektedir. Yörede “kıvrak havalar” adıyla anılan, oynayanların kişisel beceri ve istekleri doğrultusunda serbestçe icrâ ettikleri oyunlara eşlik amacıyla seslendirilen eserlere bakıldığında ise yöresel türkülerin yanında, genelde Orta Anadolu’ya ait, Çankırı türküleriyle benzer ezgisel ve ritmik yapıya sahip parçaların da seslendirildiği görülmektedir. Yörede “oturak havaları” adıyla anılan, oyun eşiksiz eserlerin seslendirildiği gruba bakıldığında ise yöresel türkülerin yanında, Anadolu’nun farklı bölgelerinden türkülerin, farklı bir tür olan Türk Sanat Müziği’ne ait şarkıların seslendirildikleri de görülmektedir.³²³

³²² Ekim, 2009, s. 171.

³²³ Ekim, 2009, ss. 192-193.

1.1.1.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Yâren toplantıları içerisindeki eğlence unsurlarından bir tanesi de seyirlik oyunlardır. Sohbetlerin belirli bölümlerinde yer verilen oyunların sayısı, bir toplantıda hem zamana hem de programın akışına bağlı olarak ortalama sekiz-on arasında değişmektedir. Toplantılarda sık yer verilen oyunların başında; “*Oyunların Başı Giriş oyunu*”, “*Vız Vız oyunu*”, “*Topuk Dövme (Tekerleme) oyunu*”, “*Dükkân Açma oyunu*”, “*Tavuğu Kim Çaldı oyunu*” ve “*Kuşum oyunu*” gelmektedir.

Yâren toplantılarında misafirlere kahve ikramı yapıp ardından müzik faslı icrâ edilmesinden sonra seyirlik oyunlar oynanır. Genellikle oyunlara “*Oyunların Başı Giriş oyunu*” ile başlanmaktadır. Ardından toplantının programına ve misafirlerin durumuna göre diğer oyunlar icrâ edilir. Kahve misafirlerinin uğurlanmasının ardından tekrar oyunların icrâsına geçilir. Bu bölümde Başağaların istedikleri ya da o gece için daha önceden yapılan program dâhilinde hazırlanan oyunlar tertip edilir.

Misafirlerin uğurlanmasından sonra Yâren mahkemesi kurulmadan önce Yâren’in isteğine bağlı olarak “*Samur Simit oyunu*” oynandığı olmaktadır. Mahkemeden sonra da yine Yâren üyelerinin talebine göre “*Helisa oyunu*” icrâ edilir. Fakat günümüzde yapılan Yâren toplantılarında bu oyunun oynanmadığı tespit edilmiştir (K.K.3, 4).

Yâren sohbetlerinde; “*Oyunların Başı Giriş oyunu*”, “*Samur Simit oyunu*”, “*Deveci Biro oyunu*”, “*Topuk Dövme (Tekerleme) oyunu*”, “*Kuşum oyunu*”, “*Düdük oyunu*”, “*Terzi oyunu*”, “*Değirmen oyunu*”, “*Dükkân Açma oyunu*”, “*Mahkeme (Daktilo) oyunu*”, “*Berber oyunu*”, “*Vız Vız oyunu*”, “*Vasil oyunu*”, “*Kim Vurdu oyunu*”, “*Tavuğu Kim Çaldı oyunu*”, “*Danışman oyunu*”,³²⁴ “*Selam oyunu*”, “*Arap oyunu*”, “*Yüzük oyunu*”,³²⁵ “*Fes oyunu*”, “*Şildir Şip oyunu*”, “*Helisa oyunu*”,³²⁶ “*Mucur Mercimek oyunu*”, “*Kadı oyunu*”, “*Köz oyunu*”, “*Sihirbaz oyunu*”, “*Duvar Örme oyunu*”, “*Koyun Eşleme oyunu*”, “*İp Bağlama oyunu*”, “*Deve Tepmesi oyunu*”, “*Yattı Kalktı oyunu*” (K.K.1, 2, 3), “*Pamuk Sarma oyunu*”, “*Bardak oyunu*”, “*Mes oyunu*”, “*Ağzımın Eğrisi Doğrusu oyunu*”, “*Avcı oyunu*”, “*Gerede Gerede Turanın Ucu Nerede oyunu*” ve “*Dana Eşleştirme oyunu*”³²⁷ icrâ edilmektedir.

³²⁴ Absarıloğlu, s. 54.

³²⁵ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, ss. 44-50.

³²⁶ Üçok, ss. 78-79.

³²⁷ Ülker, s. 68.

Bu oyunların çoğu belirli bir eğitim amacı güden ve izleyenlere bir mesaj veren içeriktedir. Yâren meclisinde bulunan dil sürçmeleri ve konuşma zorluklarının aşılmasına çalışılması, zekâ çevikliklerinin artması, oyun içinde özenilecek bazı durumların küçük düşürülmesi ile özentili duyulmamasının sağlanması, içine düştüğü durumu kabullenmek,³²⁸ hızlı kavrama, pratik zekâ becerilerini geliştirme günlük hayatta yapılan bazı davranışların aslında yanlış olduğunu göstererek insanları farkına vardırarak gibi eğitici ve öğretici yönleri olan oyunlardır.³²⁹ Bunlara örnek olarak “*Tavuğu Kim Çaldı oyunu*”nun amacı; hırsızlığın doğru bir davranış olmadığını göstermektir. “*Kuşum oyunu*” ile aslına ve nesline ihanet etmenin yanlış olduğu ve ihanet edenin de sonunun kötü olacağı anlatılır. “*Selam oyunu*” ve “*Benim Sana Verdiğim Ne İdi oyunu*” ile oyuncuların dikkati ve hafıza yetenekleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Yâren toplantılarının icrâ edildiği daha önceki dönemlerde misafirlerin salona alındıktan sonraki müzik faslının ardından, oyunlara başlamak için önce bir tura sırası³³⁰ yapılır. Oyunun başlaması için tura, Büyük Başağa'nın önüne konur. Büyük Başağa, bir beyit söyleyerek Küçük Başağa'nın eline turayla hafifçe vurur. Küçük Başağa da bir beyit söyleyerek Yârenlerin en yaşlısının eline vurur ve oyun bu şekilde başlar.³³¹

Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarında oyunlar şu şekilde icrâ edilmeye başlanır: Çavuş, sohbetin akışına göre ya da daha önceden hazırladığı programa bağlı olarak sıradaki oyunu oynatmak için önce Büyük Başağa'dan müsaade alır. Bunun dışında Başağalar veya Reis istedikleri bir oyunun icrâ edilmesi için Çavuş'a talimat verebilir. Bunun üzerine Çavuş, Büyük Başağa'ya; “*Başacağam, oyun oynatmaya müsaadeniz var mı?*” diye sorup destur aldıktan sonra Çavuş, elinde bulunan turayı oyuna katılacak olan Yâren'in oturduğu minderinin önüne yavaşça vurur. Eğer oyunlar malzeme gerektiriyorsa Yâren dışarıda onları hazırlarken ya kısa bir müzik faslı olur ya da kısa bir sohbet yapılır. Hazırlıkların bitmesinden sonra Yârenler salonun ortasında oyunun gerektirdiği şekilde yerlerini alırlar. Çavuş da oyuna eşlik edecek misafirleri seçip oyuncu Yârenlerin yanına göndererek oyun başlatılır.

³²⁸ Sadık Softa, “Tarihi Yansımalarıyla Yâren Meclisi ve Ahilik (Eleştirel Bir Yaklaşım)”, **Çankırı Araştırmaları**, Yıl: 4, Sayı: 4, Kasım 2009, s. 127.

³²⁹ Alemdar Yalçın, “Ahilik, Cem ve Yâren Ritüellerinde Ortak Payda”, **Geçmişten Geleceğe Çankırı**, Çankırı Valiliği III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 28-29 Eylül 2005, s. 25.

³³⁰ **Tura**: Bir havlunun, yünden yapılmış olan kuşağın ya da büyük bir çarşafın bükülerek sopa hâline getirilmesinden meydana getirilen, oyunlarda yanılanların ve sohbet esnasında disiplini bozanlara ceza vermek için kullanılan bir araçtır.

³³¹ Önal, “Çankırı'da Yâren Sohbetleri I”, s. 8.

Yâren Sohbetleri'nde oyunları sadece grup üyeleri oynatmamaktadır. Toplantı esnasında misafirlere yeni bir oyun göstermek isteyen olursa yanındaki Yâren'e bu talebini iletir. Yâren de Büyük Başağa'ya; “*Başagam, falan misafir ağa bir oyun çıkaracak. Müsaade ederseniz yapsın.*” diye izin ister. Başağa da; “*Buyursun.*” der ve misafir salonun ortasına oturur. Ebe olarak da oyununa Yârenlerden birisini davet eder. Bu şekilde çeşitli oyunlar icrâ edilir.³³²

Oyunlarda kaybeden ya da hata yapan kişilere verilen cezalara genellikle Başağalar karar vermektedir. Oyunda kaybeden ya da yanılan kişi olması hâlinde Çavuş, vereceği cezayı ilk önce Büyük Başağa'ya; “*Başagam, Yâren/misafir ağama nasıl bir ceza uygun görürsünüz?*” ya da “*Başagam, Yâren/misafir ağama nasıl bir ceza verelim?*” şeklinde sorar. Cezayı genellikle Büyük Başağa verirken bazen Küçük Başağa ya da Reis'in de vermesini teklif edebilir. Oyunlarda verilen cezaların niteliği eskiye nazaran hafifletilmiş, kişileri rencide edici ve onur kırıcı derecede ağır cezalar verilmemektedir. Cezalar genellikle hayvan taklidi yaptırmak, türkü ya da mâni söyletmek şeklindedir.

Oyunlarda kaybeden kişilere eğlenmek amacıyla; “*Git deresinden bir dişi kurbağa yakala getir.*” denir. Veya “*Git sekiz kiloluk bir hindi getir. Fakat sekiz kilodan ne eksik ne de fazla olacak.*” denir.³³³

Yâren toplantılarında özellikle Yüzük oyunundan sonra yenilen tarafa “Kırk kütük, kırk kabak, kırk çörek” cezası verilirmiş. Kışın oynandığında 40 kütük meşe odunu ile ısınılır. 40 balkabağından tatlı, 40 tepsi de Çankırı'ya has yazma çöreği³³⁴ yaptırılarak yenilirmiş.³³⁵

Oyunlarda kaybeden tarafa gerek oyun gerekse beden dayanıklılığını artıran, zindelik sağlayan nitelikte cezalar verilir. Eskiden eksi 15 derecede çırılçıplak çaya girilip yıkanılır, ayrıca oradan sırtlarında buz getirilirmiş. Yine tahammülü tecrübe için yenilmeyecek, müstehrek şeyler yedirilirmiş.

Köylerde düzenlenen Yâren toplantılarında çıplak olarak buz kalıbı ile köy odasının etrafı 24 defa dolaştırılmış.

Çankırı kalesinde Emir Karatekin hazretlerinin türbesi vardır. Orada büyük ceviz büyüklüğünde taneli bir tespih varmış. 999 tane, 20 kiloya yakın ağırlıktaymış.

³³² Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, ss. 45-46.

³³³ Tezcan, 1989, s. 32.

³³⁴ **Yazma Çöreği:** Yağlı tepsilere döşenmiş yufkanın arasına ceviz konulup fırında pişirilerek yapılmaktadır.

³³⁵ Özkan, ss. 54-55.

Ceza olarak Yâren oraya giderek o tespihi alıp getirdikten sonra tekrar geri götürürmüş. Burada da kişilerin dayanıklılığı ölçülürmüş.³³⁶

1.1.1.2.11.3. Halk Oyunları

Yâren toplantılarında icrâ edilen halk oyunları, Yârenlerin salona girip selamlaşma ritüelinin ardından çalınan akşam havalarından sonra başlar. Çavuş, Başağa'dan destur aldıktan sonra seçtiği kişiler tarafından halk oyunları oynanır. Oyuna kalkacak olan Yâren'i, Çavuş elindeki turayı o kişinin oturduğu yerin önüne hafifçe vurarak belirler. Seçilen Yâren'in kalkıp oyuna katılmama gibi bir tercihi yoktur. Burada belirlenen programa, sazandelerin tercihine, Başağaların isteğine ya da Çavuş'un talebine göre çalınan parçalar eşliğinde halk oyunları icrâ edilir (K.K.2, 3).

Yâren toplantılarında icrâ edilen halk oyunlarını her grup üyesinin öğrenmesi ve gerekli olması hâlinde oynayabilir durumda bulunması zorunludur. Bu nedenle halk oyunlarının öğretilmesi ve provaları Eğitim Ocağı toplantılarında yapılmaktadır (K.K.2, 3). Çankırı oyunları genellikle zeybek türüne yakın oyunlardır. Ankara oyunlarını andırmasının yanında Konya oyunları ile de benzerlik göstermektedir. Oyunların bazıları ise kaşık oyunudur. Bütün oyunlar kendi türküleri eşliğinde oynanır.³³⁷ “Kürdün Kızı”, “Kömür Gözlüm”, “Fatma'm”, “Mahi'mi Gördüm”, “Üçayak”, “Çarşılardan Üç Mum Aldım”, “Kahve Yemen'den Gelir”, “Genç Osman”, “Ark Altında Bendim Var” ve “Kavağın Dalın Budadım Yoluna Canlar Adadım” gibi parçalar eşliğinde oyunlar icrâ edilir. Oyunlara misafirler de eşlik edebilir. Yâren Sohbetleri'nde icrâ edilen oyunlar, çoğunlukla ikili olmakla birlikte dörtlü ya da daha fazla kişi ile de oynanmaktadır.

Kömür Gözlüm

“Kömür gözlüm günüm geçti zâr ile

Kaçan yâri görsem engeller ile

Engelin bastığı toprak kurusun³³⁸

Ölüyorum gel, yanıyorum gel gel aman

Abdalların elindedir teberi

³³⁶ Tezcan, 1989, s. 55.

³³⁷ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 46.

³³⁸ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01886_2.gif (23.11.2014): “Engelin gördüğü yâri yâri neyleyim aman”

*Gelenim yok gidenim yok kimden alam haberi
Aldı da beni şol yosmanın kederi
Ölüyorum gel yanıyorum gel gel aman*

*Kâtipler yazıdan gayrı bakmaz
Kişi sevdiğini elden dilden bırakmaz
Yürü hey iki dinli Allah'tan korkmaz³³⁹
Ölüyorum gel, yanıyorum gel gel aman*

*Abdalların elindedir âsâsı
Aldı beni şu yavrunun tasası
Cilve cümbüş bilmez kanlar kusası
Ölüyorum gel, yanıyorum gel aman³⁴⁰*

Mahi'mi Gördüm

*“Mahi'm gelir güle güle (aman aman)
Hurşudu yanında bile
Sarılayım ince bele
Ah sekişin Mahi'me benzer
Ah gezişin şahine benzer*

Kayaları kayaları (aman aman)

³³⁹ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01886_2.gif (23.11.2014): “Seni hey iki dinli Allah'tan korkmaz”

³⁴⁰ Üçok, ss. 64-65; Absarılioğlu, s. 29:

*“Kömür gözlü yârim, geçti de ömrüm zar ile
Haçan yâri görsem engel engelleri ile
Ellerin gördüğü gülleri görsem
Murada ersem aman aman yavru da yavru
Kâtipler yazıdan gayrı da gayrıya bakmaz
Kişi sevdiğini elden dilden bırakmaz
Ölürüm yanarım ben aman aman aman yavru da yavru
Abdalların elindedir teberi
Çanakkale'sinde İngiliz seferi
Gelenim yok gidenim yok kimden alam haberi
Ölürüm yanarım ben aman aman aman yavru da yavru
Nolaydım nolaydım aman yavrum ben bir vezir de kızı olaydım
Ölürüm yanarım ben aman aman aman yavru da yavru
Abdalların elindedir amanın da yavrum asası
Öpmek bilmez kokmak bilmez amanın da yavrum
Kanlar kanlar kusası
Ölürüm yanarım ben aman aman aman yavru da yavru”*

Atlastandır sayaları (of)
Şol Türkmen'in mayeleri (aman aman)
Ah sekişin Mahi'me benzer
*Ah gezişin şahine benzer*³⁴¹

Mahi'mi gördüm düşümde (aman aman)
Sevdası vardır başımda (aman aman)
*Giren*³⁴² *ayın on beşinde (aman aman)*
Sekişin Mahi'me benzer
*Gezişin şahine benzer*³⁴³

"Mahi'm vardır da Mahi'm vardır (aman aman)

³⁴¹ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00789_2.gif (23.11.2014):

"Aman gelişi Mahi'me benzer
Yavrum gülüşü şahine benzer"

³⁴² http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00789_2.gif (23.11.2014): *"Giden"*

³⁴³ Üçok, ss. 67-68; Absarılioğlu, s. 29:

"Mahi'm vardır da Mahi'm vardır aman aman
Aman içerimde ahım vardır, yavrum içimde ahım vardır
Kokulmadık da gülüm, gülüm vardır aman
Aman gelişin Mahi'me de benzer
Yavrum sekişin şahine de benzer
Mahi'mi gördüm düşümde aman aman
Aman çıkan ayın on beşinde yavrum giden ayın on beşinde
Sevdası vardır başımda aman aman
Aman gezinişin Mahi'me benzer
Yavrum sekişin şahine de benzer
Kayaları kayaları aman aman
Atlastandır saya sayaları
Şu Türkmen'in maya mayaları aman aman
Aman gelişin Mahi'me de benzer
Yavrum sekişin şahine de benzer";

Halk Türküleri İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı Defter 8, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929, s. 1:

"Ne bakarsın ahu ahu
Erittin yüreğim yağı
Şu karşının karlı dağı
Gelişin maha benzer
Sekişin yavruma benzer

Mahi'mi gördüm düşümde
Sevdası vardır başımda
Giden ayın on beşinde
Bulutlarınla yar gele

Şeker şerbeti ezerler
İnce tülbentten süzerler
Çevremi almış güzeller
Gelişin Mahi'ma benziyor
Sekişin Mahi'ma benziyor"

*(Aman) Yüreğimde ahım vardır
Kokulmadık gülüm vardır (aman aman)
Aman gelişi Mahi 'me benzer
Yavrum gülüşü şahine benzer*”³⁴⁴

Halk oyunlarının dışında hareketli parçalar eşliğinde Yâren ve misafirlerin serbest şekilde oynadıkları, yapılması gereken belirli figürlerinin bulunmadığı oyunlar da vardır. Bunlar toplantının her kısmında oynanmasının yanında genellikle Yârenlerin selamlaşması ile misafirler salona alınmasından önce, seyirlik oyunların arasında ve yemekten sonraki bölümde uygun görülen zamanlarda icrâ edilir. Oyunlar; “İmaret”, “Yıldız”, “Tepe Tarla”, “Aşkınla Perişan Yâri Görünce”, “Çıra Çattım Yanmadı”, “Hancı Osman”, “Fadime'm”, “Merdiven Altında Bir Lira Buldum”, “Yaş Kiremitten Su Damlar”, “Bahçelerde Pırasa”, “Şol Yüce Dağdan Bir Yol Aşar”, “Su Gelir Millendirir”, “Meşe Meşeye Benzer”, “Bulguru Kaynatırlar”, “Kaynana”, “Affe”, “Güllü” ve “Kahveci” gibi parçalar eşliğinde oynanır.³⁴⁵

Fadime'm

*“Suya gider su testisi elinde
Allar geymiş etekleri belinde vay
Aman Fadime'm
Suya gidemem
Sensiz edemem*

*Benim yârim şimdi gurbet elinde
Vermem seni yâd ellere ellere vay
Nakarat*

*Suya gider su testisi doldurur
Eve gelir gül benzini soldurur vay
Nakarat*

*Bu dert beni iflah etmez öldürür
Varam gidem annesine yalvaram vay*

³⁴⁴ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00789_2.gif (23.11.2014).

³⁴⁵ Absarıhoğlu, s. 23.

*Nakarat*³⁴⁶

“Fadime’min saçı altın sarısı

Aç kapıyı oldu gece yarısı

Nakarat

Fadime’min elindedir kalburu

Yayla kaymağından beyaz baldırı

Nakarat

Ergenleri yatağından kaldırır

Evlileri vereminden öldürür

*Nakarat*³⁴⁷

Çankırı merkezinde ve beldelerde gerçekleştirilen Yâren gruplarının toplantılarında, mahallî oyunların oynanması ile ilgili uygulamalar farklılık göstermektedir. Merkezde halka şeklinde ve zeybek figürlerini andırır tarzda icrâ edilen oyunlar, beldelerde ise görülmemektedir. Beldelerde zil, kâşık gibi enstrümanların icrâ esnasında oyuncular tarafından çalınması çok yaygın bir gelenektir.³⁴⁸

1.1.1.2.11.4. Mâni Atışması

Yâren toplantılarında mâni atışması, genellikle kahve misafirlerinin uğurlanmasının ardından yapılmaktadır. Çavuş, Büyük Başağa’dan destur aldıktan sonra salondaki konuk ya da Yârenlerden birisinin önünde sağ dizini yere koyarak eğilir. Ardından turayla, önünde eğildiği kişinin eline söylediği her mısra için bir sefer vurur. Sonra turayı o kişiye verir. Turayı alan da aynı şekilde salonda bulunan herhangi birine mâni satar. Oyun esnasında mâni hatırlayamayanlar atasözü, deyim gibi özlü sözler de söyleyebilir. Yâren toplantılarında atılan mâni ve özlü sözlere örnek aşağıda verilmiştir.

“Mermi dediğin ya namluda durmalı

Ya da alnının ortasından vurmali

Çankırlı dediğin ya Yâren olmalı

³⁴⁶ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00806_2.gif (23.11.2014).

³⁴⁷ Absarıloğlu, s. 38.

³⁴⁸ Ekim, 2009, s. 171.

Ya da Başağa olmalı

*İnce giyerim ince
Pembe yakıştır gence
İnsan bir hoş oluyor
Sevdiğini görünce*

*Ağaçta kestane
Dökülür tane tane
Benim Başağalarım
Dünyada bir tane*

*Yâd etmek için atalarımızı
Yaktık Yârân ocaklarımızı
Mevla'm daim etsin
Birlik beraberliğimizi*

*Selam olsun atam Oğuz beylerine
Âhi Evran, Hacı Murad-ı Velî, Emir Karatekin'e
Ruhları şâd olsun, makamları cennet
Tarihi miraslarını yaşatacağız ilelebet"³⁴⁹*

*“Mâniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Benim karnım acıktı
Ekmekten aştan söyle*

*Derdim baştan aşıyor
Çilem dolmuş taşıyor
Ben tek başıma kaldım
Herkes eşle yaşıyor*

³⁴⁹ 07.02.2014 tarihinde Çankırı Merkez Yâreni'nin ocak yakımında söylenen mânilerdir.

*Su gelir akar gider
Yâr gelir bakar gider
Neyleyim öyle yâri
Yüreğim yakar gider*

*Şu dağlar ala dağlar
Al giyinmiş kara bağlar
Sevdiğinden ayrılan
Kâh düşünür kâh ağlar*

*Evinden gelen olsa
Hâlimden bilen olsa
Yâre mektup yollardım
Çankırı'ya giden olsa*

*Akşamın vakti geçti
Bir güzel baktı geçti
Zülfünü kement etmiş
Boynuma taktı geçti*

*Uzamışsın sırık gibi
Ekşimişsin koruk gibi
Ne gezersin sokaklarda
Yolunmuş tavuk gibi*

*Denizde urganım var
Atlastan yorganım var
Ben yârime kavuşursam
İki deve kurbanım var*

*Şu armudun dalı var
Odasında halı var
Çankırı'da çok gezdim
Benden de sevdalı var*

*Bülbülün yuvasından
Su içtim kovasından
Ben yârime kavuştum
Erenler duasından*

*Keklik taştta ne gezer
Kalem kaştta ne gezer
Bugün ben yâri gördüm
Akıl başta ne gezer*

*Çankırı'nın çarşısına
Gün doğmuş karşısına
İnsan gönül verir mi?
Kapı bir komşusuna”³⁵⁰*

1.1.1.2.11.5. Bilmece Sorulması

Mâni atışmasının yapılmasının ardından ya da daha farklı bir zamanda Çavuş, elindeki turayı salonda bulunan bir kişinin eline vurarak bilmeceyi sorar. O kişi bilemezse tura cezası alır. Ardından Çavuş; “*Misafir ağam/Yâren ağam, peki kim bilir?*” diye tekrar sorar. Çavuş, bilmeceyi cevaplayamayanın işaret ettiği kişinin eline tura ile bir defa vurarak cevabı bekler. Bu şekilde eğer doğru cevabı veren bulursa Çavuş, elindeki turayı o kişiye verir. Ardından bilmeceyi doğru cevaplayan aynı şekilde salondakilere bilmece sormaya devam eder.

*“Kuyruklu kumbara
Ekin taşır ambara (Kaşık)³⁵¹*

*Var bir kuyu
İçinde suyu
Ortasında yılan
Ağzında mercan (Gaz lambası)*

³⁵⁰ Absarıloğlu, ss. 57-79.

³⁵¹ Bilmecelelerin cevapları bu şekilde parantez içinde verilmiştir.

*Çin çini hamam
Kurnası tamam
Bir kez aldım
Babası imam (Saat)*

*Başı yeşil emir değil
Üstü kara kömür değil
İçi beyaz peynir değil
Kuyruğu var fare değil (Turp)*

*Şu derede toy oturur
Biri kalkar biri oturur (Terazi)*

*Dağdan gelir dak gibi
Kolları budak gibi
Eğilir de su içer
Bağırır malak gibi (Kağrı)*

*Hanım oynadı cama dayandı
Cam kırıldı kana boyandı (Nar)*

Köpük döken taş gördüm (Sabun)

*Uzak uzak yollardan
Bir acayip kuş gelir
Kırma badem dilleri
Söyledikçe hoş gelir (Mektup)”³⁵²*

*“On beşinde kocayıp
Otuzunda genç nedir? (Ay)*

Dışı don gibi

³⁵² Absarlıhoğlu, s. 81.

İçi kan gibi (Karpuz)

Sabahleyin kalktım

*Yerine taktım (Düğme)*³⁵³

1.1.1.3. Çankırı Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Yâren toplantıları belirli bir düzen ve program dâhilinde icrâ edildiği için bütün Yâren üyeleri, sohbetin hangi bölümünde neleri yapacağını, nasıl davranması gerektiğini de bilmektedir. Yâren toplantılarının işleyişi genel olarak şu bölümlerden oluşmaktadır; “Hazırlık ve Yârenlerin Sohbet Evinde Toplanması”, “Yârenlerin Selamlaşma Ritüeli ve Kahve İkramı”, “Misafirlerin Salona Alınması”, “Misafirlere Kahve İkramı”, “Eğlence Faslı”, “Kahve Misafirlerinin Uğurlanması”, “Eğlence Faslı”, “Dinî Sohbetin Yapılması”, “Yemek Arası”, “Baş ağaların Yâren Hakkında Bilgi Vermesi”, “İsim Oyunu ve Müzik Faslı”, “Ocak Sahiplerine Yapılan Merasim”, “Arap Verme”, “Kahve İkramı ve Misafirlerin Uğurlanması”, “Samur Simit Oyununun İcrâsı”, “Yâren Mahkemesi” ve “Helisa Oyunu”.

- Hazırlık ve Yârenlerin Sohbet Evinde Toplanması

Yâren toplantılarının olduğu günün akşamı Yâren evine sohbet saatinden önce ocak sahipleri, Çavuş, sazandeler ve Küçük Baş ağa gelir. Sazandeler salonda varsa şahnişin yoksa kendilerine ayrılan yere otururlar. Saz ekibi, çalgılarının akordunu varsa ses sistemi ve diğer cihazların ayarlamasını da yapar. Bu şekilde sohbet esnasında herhangi bir sıkıntının ortaya çıkmamasını sağlarlar. Ocak sahipleri Yâren evinde kahve, su, oyunlarda kullanılan eşyalar gibi malzemeleri kontrol ederek varsa bir eksiklik onu tedarik ederler. Yemek hazırlıklarının nasıl devam ettiği konusunda bilgi alırlar. Yâren toplantılarının evlerde yapıldığı zamanlarda, yemekleri ocak sahiplerinin yakınları toplantının olduğu gün hazırlardı. Ardından sohbetin olacağı salonun temizliği ve düzenini yaptıktan sonra Küçük Baş ağa'ya kontrol ettirirler. Küçük Baş ağa da sohbet evini denetleyip eksikleri varsa hemen tamamlanmasını sağlar. Sohbetin yapılacağı yerde herhangi bir eksiklik olmadığını gördükten sonra Küçük Baş ağa salondaki kendi köşesine geçerek iki diz üstü oturur. Diğer Yârenler de sohbet evine gelmeye başlarlar. En geç akşam namazından bir saat sonrasına kadar Yâren evine gelmek zorundadırlar. Eğer toplantıya gelemeyecek

³⁵³ Ülker, s. 71.

olan varsa Küçük Başağa'ya ya da Çavuş'a mazeretini iletmesi gerekmektedir. Yârenler sohbet evinde toplanıp ocak yakma saati de geldikten sonra Çavuş, Yârenleri salonun dışarısında usta, kalfa ve çırak olarak bir düzene koyar. Bundan sonra Çavuş, Küçük Başağa'dan destur alıp bir düzen içerisinde Yârenleri salona almaya başlar (K.K.1, 5, 6).

- **Yârenlerin Selamlaşma Ritüeli ve Kahve İkramı**

Küçük Başağa, Yârenlerden önce sohbet evine gelip eksikleri tespit ederek giderilmesini sağladıktan sonra köşesine diz çökerek oturur ve bu arada da çalgıcılar "Çuhadaroğlu Peşrevi"ni çalmaya başlar. Çavuş, Küçük Başağa'nın önüne gelip sağ dizini yere koyarak eğilir ve sağ eli sol göğsünderken selam verir. Başağa da selamını alıp karşılık verdikten sonra Çavuş, müsaade alarak ilk önce Usta Yârenleri salona davet eder. Gelen Yârenler salonun ortasında Başağa'nın karşısında sıraya geçerler. Başağa da Yârenleri ayakta karşılar. Yârenler, sağ ellerini sol göğüslerine koyarak "*Selamün aleyküm Başağam.*" şeklinde sırayla Başağa'ya selam verirler. Başağa da "*Aleyküm selam Yârenim.*" şeklinde karşılık verir. Selam veren Yârenler yerlerine otururlar. Oturdıkları yerde önce Başağa'dan başlamak üzere kendi aralarında da tekrar selamlaşırlar. Ardından Çavuş, Kalfa Yârenleri ve Çırak Yârenleri sırayla salona çağırır. Onlar da aynı şekilde selamlaştıktan sonra Çavuş, Küçük Başağa'ya; "*Dikkat! Başağam. Başağam geldi.*" der. Sonra Büyük Başağa'yı salona davet eder. Büyük Başağa da salonun ortasında durup sağ elini sol göğsüne koyarak "*Selamün aleyküm Başağam.*" der. Küçük Başağa da "*Aleyküm selam Başağam.*" diye karşılık verir. Büyük Başağa ardından "*Selamün aleyküm Yâren ağalar.*" şeklinde Yârenleri selamlar. Onlar da hep bir ağızdan sağ ellerini sol göğüslerine koyarak "*Aleyküm selam Başağam.*" diye selama karşılık verirler. Büyük Başağa yerine geçer ve ayaktayken "*Buyrun Başağam.*" diyerek oturur. İlk önce Küçük Başağa, sonra Reis ve mertebelerine göre diğer Yârenler sırayla Büyük Başağa'nın oturuş şekline göre otururlar. Büyük Başağa, Küçük Başağa'dan başlamak üzere Yârenleri selamlar. Sonra Çavuş, salonun ortasında diz çökerek Yârenlerle teker teker selamlaşır.

Her Yâren'in birbiriyle teker teker selamlaşmasının amacı, Yâren üyeleri arasında herhangi bir husumet ya da kırgınlık olup olmadığını öğrenmek içindir. Yârenler arasında bir sıkıntı olduğu tespit edilirse bu durum Yâren mahkemesine taşınarak sorunun çözülmesi sağlanır. Çünkü Yârenler arasında hiçbir suretle kırgınlık, dargınlık gibi bir durumun olması söz konusu değildir (K.K.1, 2).

Selamlaşma bittikten sonra Çavuş, Büyük Başağa ve Küçük Başağa'nın arasında ve salonun ortasında şöminenin içindeki şamdanda bulunan mumları yakar. Ayrıca şöminenin içinde ateşi simgelemek için bulunan ışık da yakılır. Usta Yârenlerden bir tanesi çıkarak salonun ortasında diz çöküp açılış duası yapar:

*“Âmin. Eûzü bi'llahi mine'ş-şeytâni'r-racîm Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm. El-hamdüli'llah El-hamdüli'llah El-hamdüli'llahi Rabbi'l-âlemîn ve's-selâtü ve's-selâmü alâ resûlina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahibihî esmâ'in. Ya Rabbi, gecemizi, günümüzü hayr eyle. Zamanımızı, mekânımızı bereketli eyle. Ocaklarımızı daim eyle. Hastalara şifa, dertlilere deva, borçlulara eda ihsan eyle. Gelmiş geçmiş bir cümle Yâren ağalara rahmet eyle. Ocaklarımızı daim eyle. Hayırların hayrî, şerhlerin def'i için, bilhassa Allah rızası için el-Fatiha.”*³⁵⁴

Duanın ardından Çavuş, tepsi içinde kahveleri getirince ilk önce Büyük Başağa göz işareti ile Küçük Başağa'ya ikram etmesini ister. Çavuş bu sırada sol eli sırtına doğru uzatılmış ve sağ dizini yere koymuş vaziyettedir. Çavuş, Büyük Başağa'nın bu göz işaretiyle hemen doğrularak Küçük Başağa'nın önüne gider. Fakat Küçük Başağa da göz işareti ile önce Büyük Başağa'ya ikramda bulunmasını ister. Çavuş, aynı hareketle tekrar Büyük Başağa'nın önüne gelir ve kahveyi servis eder. Büyük Başağa, fincanı sağ eliyle alır ve sol elini fincanın altına koyar. Fincanı sağ eliyle göğüs hizasında tutar. Çavuş, Küçük Başağa'ya da ikram ettikten sonra sırayla Reis'e ve kıdemlerine göre Yârenlere kahveyi servis eder. Yârenlerin fincanı aldıktan sonraki tutma şekilleri Büyük Başağa'ya göredir. Eğer mazeretli ya da gelmemiş Yâren varsa o sayıda fincan tepside kalır. Çavuş da kendi kahvesini alıp sırtı sazandelere dönük vaziyette salonun ortasına diz çökerek oturur. Kahveler dağıtıldıktan sonra tepside fincan gören Büyük Başağa, Çavuş'a; *“Eksik Yârenimiz var mı Çavuşum?”* diye sorar. Eksik Yâren varsa Çavuş; *“Var, Başağam. Yâren sebebiyle gelemedi.”* der. Ya da; *“Var, Başağam. Yâren sebebiyle gelemedi. Toplantı başladıktan sonra bize katılacak.”* şeklinde gelmeyenin durumuna göre cevap verir. Eğer bütün Yâren kahvelerini aldıktan sonra tepside kahve fincanı kalmadığını gören Büyük Başağa; *“Çavuş, eksliğimiz yok çok şükür.”* der. Çavuş da; *“Yok, Başağam.”* şeklinde yanıt verir. Ardından Büyük Başağa; *“Ocağımız daim olsun.”* der ve Küçük Başağa'ya dönerek *“Afiyet olsun Başağam.”* şeklinde yanıtlar. Küçük Başağa da aynı şekilde karşılık verir. Sonra Küçük Başağa, Reis'e; *“Afiyet*

³⁵⁴ 07.02.2014 tarihinde Çankırı Merkez Yâreni tarafından yakılan ocakta yapılan dua metnidir.

olsun Reisim.” der. Reis de; “*Afiyet olsun Başağam.*” şeklinde yanıtlayınca kahveler içilmeye başlanır. İlk önce Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve mertebelerine göre Yârenler şeklinde kahveler içilmeye başlanır. Büyük Başağa, kahveden bir yudum alır ve fincanı tekrar aynı şekilde tutar. Sonra Küçük Başağa bir yudum alır ve o da fincanı aynı şekilde tutar. Yârenler de mertebelerine göre sıra ile birer yudum aldıktan sonra fincanı aynı şekilde tutarlar. Başağalar kahveden ikinci yudumu aldıktan sonra Yârenler de aynısını yapar. Bu durum üçüncü kez tekrarlanır. Üçüncü yudumdan sonra kahveler serbest bir şekilde içilir. Kahveler içilirken sazendeler akşam havalarını çalmaya başlar. Kahveler bittikten sonra Çavuş, fincanları dağıttığı sırayı gözeterek toplamaya başlar. Daha sonra Çavuş, Büyük Başağa’nın yanına giderek; “*Başağam, akşam havasına müsaade var mı?*” diye sorar. Başağa’nın da başıyla ya da sözle olur işareti vermesinin ardından akşam havalarının icrâsına sıra gelir. Çavuş, sesi güzel olan Yârenleri (10-12 kişi) seçerek salonun ortasına karşılıklı olarak “V” şeklinde dizüstü vaziyette yan yana oturtur.³⁵⁵ Sazendelerin çaldığı müzik eşliğinde Yârenler hep bir ağızdan akşam havalarını seslendirirler. Parçaların nakarat kısımlarında dizleri üzerinde sağa sola yaylanarak şarkıya göre alkışla tempo tutarlar. Akşam havaları; “*Ah Yine Akşam Oldu Ezan Sesi Var*”, “*Yüzüğümün Allı Pullu Kaşı Var*”, “*Evlerin Önü Yıldız Piyade*”, “*Sabahın Seher Vaktinde*” “*Sabah Olmayınca Kapı Açılmaz*”, “*Girdim Yârin Bahçesine*”, “*Havuzun Başında İskemlem Kaldı*”,³⁵⁶ “*Ayva Dibi Serin Olur Yatmaya*”, “*Karataş*”, “*Karşıda Harar Durur*”, “*Samsun İskele Başı*” gibi parçalardan oluşur.³⁵⁷

Ah Yine Akşam Oldu Ezan Sesi Var

“Ah yine akşam oldu ezan sesi var (yâr yâr aman hey)

*Hep ellerin yareni var eşi var (aman eşi var)*³⁵⁸

Ben garibin şu cihanda nesi var (yâr yâr aman hey)

*Ben saramam ay efendim kim*³⁵⁹ *sarsın (yâr sarsın)*

³⁵⁵ Daha önceki Yâren toplantılarında akşam havaları şu şekilde icrâ edilirmiş: “*Kahve merasimi bittikten sonra Başağa sesi güzel olan ve usûl bilen yedi sekiz kişiye işaret eder. Onlar derhal yerlerinden fırlayarak geri geri dışarı çıkıp sonra tekrar içeri girerek şahnişindeki sazcuların yanına geçerler. Bu yedi sekiz kişi sazcuların tam karşısına iki dizini çöküp bir sıra hâlinde otururlar. İki başta bulunanlar kaşık, zillimaşa, tef gibi aletleri çalarak hep bir ağızdan ve tiz perdeden akşam havaları denilen Çankırı’nın mahallî türkülerini söylerler...*”. Bk. Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 41.

³⁵⁶ Üçok, ss. 54-59.

³⁵⁷ Absarıloğlu, s. 22.

³⁵⁸ Üçok, s. 54: “*Hep illerin eşi var isi var*”

³⁵⁹ Absarıloğlu, s. 24: “*yar*”

Vazgeçemem ayrılık var yâr senden (aman yâr senden)

Ah ak gülünen kırmızı gül gavuşur³⁶⁰ (yâr yâr aman hey)

Gavuşur³⁶¹ da bir arada buluşur (aman buluşur)³⁶²

Dudu gibi gumru gibi ötüşür (yâr yâr aman hey)

Ben saramam ay efendim kim sarsın (yâr sarsın)

Vazgeçemem ayrılık var yâr senden (aman yâr senden)^{363,364}

Akşam havalarının çalınmasından sonra Yârenler yerlerine geçip otururlar. Çavuş, elindeki turayı seçtiği Yâren'in oturduğu yere vurarak mahallî oyunları oynayacak olan kişileri seçer. Bu şekilde sazendelerin çaldığı müzik eşliğinde Yârenler yöresel halk oyunlarını oynarlar.

Bu esnada sedirlerde oturan Yârenlerin iki diz üstünde devamlı kalmaktan yorulduğunu gören Büyük Başağa, ayak değiştirir. Yâren, Başağa nasıl oturuyorsa öyle oturmak zorundadır. Çünkü salondaki hiç kimse Başağa oturuşunu değiştirmeden farklı bir şekilde oturamaz. Başağa ya sağ ya da sol ayağını dikerek veya dizüstü oturur. Küçük Başağa'dan başlayarak Yâren tertip üzere tek tek ayak değiştirir. Toplantının seyri içerisinde bazen Büyük Başağa, ayak değiştirmeyi unutabilir. Böyle zamanlarda Yâren'in çok sıkıldığını fark eden Küçük Başağa, Büyük Başağa'ya nazik bir şekilde; "*Başacağam, buyursanız, biraz dizinizi kaldırsanız.*" diye rica da bulunabilir. Bunu Küçük Başağa'dan başkasının yapması uygun ve haddi değildir.³⁶⁵

- Misafirlerin Salona Alınması

Çavuş, ocağa davetli olan konukları toplantı başlayıp içeri alınana kadar misafir odasında bekletir. Orada içeride nasıl davranmaları gerektiği, nasıl selamlaşacakları ve Yâren geleneği hakkında misafirlere ön bilgi verir. Misafirlerin toplantı yerine alınma zamanı gelince Çavuş, konukları salonun önünde tek sıra hâlinde bekletir. Ardından içeriye girerek; "*Başacağam, misafir ağalar geliyor.*" der.

³⁶⁰ Üçok, s. 54: "*karişur*"

³⁶¹ Üçok, s. 54: "*karişur*"

³⁶² Bu mısradan sonra "*Hasret olan bir gün olur kavuşur yar yar aman hey*" dizesi de vardır. Bk. Absarılioğlu, s. 24.

³⁶³ Üçok, ss. 54-55:

*"Ben saramam ey efendim kim sarsın seni yâr sarsın beni
Vazgeçemem gel efendim kim sarsın seni yâr sarsın beni"*

³⁶⁴ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01908_2.gif (06.11.2014).

³⁶⁵ Uslu, "*Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II*", s. 42.

Bütün Yârenler ayağa kalkarak konukları karşılar. Misafirler tek sıra hâlinde salona girerek hepsi ayrı ayrı önce Başağalar olmak üzere bütün Yârenleri selamlarlar. Sağ ellerini sol göğüslerine koyarak; “*Selamün aleyküm Başağam*” diye selamlar. Başağalar da selamına karşılık verdikten sonra konuk; “*Selamün aleyküm Yâren ağalar*” der. Yârenler de sağ ellerini sol göğüslerine koyarak; “*Aleyküm selam misafir ağam*” diyerek karşılık verirler. Sonra Çavuş’un gösterdiği yere geçerler. Bütün misafirlerin selamlaşması bitene kadar herkes ayakta bekler. Çırak ve Kalfa Yârenler, yerlerini misafirlere gösterip kendileri oturdukları yerin ön tarafına dizilerek dizüstü otururlar. Çavuş; “*Buyurun Başağam*” der. Büyük Başağa da Küçük Başağa’ya; “*Buyurun Başağam*” der. Küçük Başağa da Reis’e; “*Buyurun Reisim*” dedikten sonra Reis de; “*Buyurun misafir ağalar, Yâren ağalar*” der. Ardından herkes Büyük Başağa’nın oturuş şekline göre otururlar.

Önce Büyük Başağa, sonra da Küçük Başağa; “*Misafir ağalar, cümleten hoş geldiniz. Merhaba.*” diye misafirleri selamlarlar. Misafirlerden bir kişi de bütün konukların adına; “*Cümleten hoş bulduk. Merhaba.*” şeklinde karşılık verir. Misafirlerin yanlarında bulunan Yârenler, toplantı boyunca onlara oyunlar ve takıldıkları durumlar hakkında bilgi verirler. Büyük Başağa nasıl oturursa bundan sonra misafir ve Yârenler de aynı şekilde oturmak zorundadır.

Selamlaşma faslı bittikten sonra Yârenler salonun ortasına karşılıklı olarak iki sıra şeklinde dizüstü otururlar. Sazendeler de bu esnada “Eldivan’ın Kirazı” parçasını çalmaya başlar:

Eldivan’ın Kirazı

“Eldivan’ın kirazı

Dosta gider birazı

Artık çekemez oldum

Bana ettiğin nazı

Haremi de yâr yâr haremi

Sen açtın sinemdeki yaremi

Üzüm koydum sepete

Yâr oturur tepede

Öyle bir yâr sevdim ki

Şan olsun memlekete

*Haremi de yâr yâr haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi*

*Elmanın ağaçları
Hep kurumuş başları³⁶⁶
Kurulmuş yaya benzer
O yârimin kaşları*

*Haremi de yâr yâr haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi*

*Irmak susuz olur mu?
Dibi kumsuz olur mu?
Ben müftüye danıştım
Yiğit yârsız olur mu?*

*Haremi de yâr yâr haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi”³⁶⁷*

Bu parçadan sonra Yârenler sazendelerin çaldığı hareketli oturak havaları eşliğinde oynarlar. Ardından kahve ikramına geçilir.

- Misafirlere Kahve İkramı

Kısa bir müzik faslından sonra Büyük Başağa'nın Çavuş'a işaret etmesiyle hazırlanan kahveler misafirlere ikram edilir. Misafirin iki yanında oturan Yârenler, konuklarla sürekli konuşarak onlarla sohbet hâlinde olur, oyunlar ve Yâren hakkında gerekli durumlarda bilgi verir. Yâren'in sohbet esnasında herhangi bir kusuru olması hâlinde misafirler konuşarak oyalamaya ve Yâren'in aksaklığını fark ettirmemeye çalışır. Misafirler otururken yanındaki Yârenler onu gereği gibi oyalayamıyorsa Başağa hemen işaret eder. O iki Yâren geri geri dışarı çıkar. Yerine misafirin daha iyi tanıdığı ya da başka iki Yâren geri geri salondan çıkıp sonra içeri girmek suretiyle misafirin yanına gelip otururlar. Gelen misafirin içinde mevki sahibi veya eski

³⁶⁶ Absarıloğlu, s. 42: “uçları”

³⁶⁷ <http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/4001-5000/04140.gif> (06.11.2014).

Başâğalardan birisi varsa Büyük Başâğa sazlara yeni bir düzen veririr. Güzel sesli ve usul bilen Yârenlerden yeni bir heyeti şahnişine gönderir. Bunlar gazel, uzun hava, dîvân koşma, topal koşma, zincirli koşma, müstezât, semâî, kerem, kesik kerem vb. okurlar. Sabahî'den Hüseyinî'den fasıllar yaparlar. Kahvelerin servisi ilk önce iki Başâğa'nın yanlarında bulunan misafirlerden başlamaktadır. Kahve servisini çoğunlukla Çavuş yapmakla birlikte, misafirin çok olması durumunda görevli iki Yâren de bu vazifeyi yerine getirmektedir. Görevli aynı kişiler kısa süre sonra kahve fincanlarını dağıttıkları sıraya göre toplarlar. Yâren evlerinde sigara içildiği zamanlarda Çavuş, kahveyle birlikte sigara ikramı da yapar.³⁶⁸

Çankırı merkezindeki Yâren gruplarının toplantılarında görülen başlangıçtaki dua, kahve ikramı ve şamdanların üzerindeki mumların yakılması gibi kalıplaşmış motifler beldelerde yapılan uygulamalarda yoktur.³⁶⁹

- Eğlence Faslı

Bütün Yâren ve misafirler tamam olup kahve ikramı yapıldıktan sonra mahallî oyunların oynanması için Çavuş, Küçük Başâğa'nın talimatıyla Yârenleri kaldırır. Bu Yârenler odadan dışarı geri geri çıkarak önce elbiselerini kontrol ettikten sonra sağ elleri sol göğüsleri üzerinde içeri girerler ve salonun ortasında dururlar. Çavuş da Yârenlerin hangi oyunları oynayacaklarını sazendelere söyler ya da oyuncular saz ekibine işaret ederek istedikleri parçayı çaldırırlar. Bu bölümde; “Kürdün Kızı”, “Kömür Gözlüm”, “Fadime'm”, “Mahi'mi Gördüm”, “Üçayak”, “Çarşılardan Üç Mum Aldım”, “Kahve Yemen'den Gelir”, “Genç Osman”, “Ark Altında Bendim Var” gibi parçalar eşliğinde oyunlar icrâ edilir. Oyunlara misafirler de eşlik edebilir. Bu oyunların ardından seyirlik oyunların icrâsına geçilir. (Çavuş, oyunları oynayacak olan Yârenleri kaldırmak için Başâğalardan destur alır. Ardından Yârenlerin oturduğu yere tura ile vurup onları kaldırır. Seçilen Yârenler kalkarak geri geri salondan çıkarlar. Oyun için malzeme gerekiyorsa onlarla birlikte salonun ortasına gelirler. Oyunları genellikle usta Yârenlerden seçilen kişiler yönetmektedir. Her toplantıya ilk önce “Oyunların Başlı Giriş” isimli oyun icrâ edilerek başlanır.) Bu bölümde icrâ edilen oyunlara Yârenlerin yanında misafirler de eşlik eder. Hangi oyunların oynanacağına ise Çavuş, Reis ya da Başâğalar karar verir. Bunun yanında toplantıdan önce bir program belirlenmiş ise Çavuş ona uyarak sohbetin akışını tertip eder.

³⁶⁸ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi II”, ss. 42-43.

³⁶⁹ Ekim, 2009, s. 171.

- **Kahve Misafirlerinin Uğurlanması**

Yâren toplantılarına katılan konuklar “*Kahve Misafiri*” ve “*Yemek Misafiri*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Kahve misafirleri, yemekten önce bütün konuklara verilen kahvenin ardından sadece kendilerine ikram edilen ikinci kahveden sonra salondan gönderilir. Misafirler, sıra ile Yârenlere sırtlarını dönmeden; “*Allahaismarladık Yâren ağalar. Ocağınız daim olsun.*” diyerek geri geri salondan ayrılırlar. Fakat ilk kahvede ayrılmayan misafirler de olmaktadır. İkinci kahveden sonra gitmeyen misafirlere Büyük Başağa'nın emriyle küllü kahve getirirler. Bundan sonra da gitmeyen misafirlerin ayakkabıları süpürge üzerinde önüne getirilir. Buna rağmen hâlâ gitmek istemeyen misafirler olması durumunda, görevli iki Yâren, konuğun kollarına girerek onu salondan çıkartırlar.³⁷⁰ Kahve misafirleri “Cezayir Marşı” eşlinde salondan uğurlanmaktadır.

- **Eğlence Faslı**

Kahve misafirlerinin gönderilmesinden sonra Başağalar salondaki yerlerini alır ve Büyük Başağa herkese oturmaları için talimat verir. Ardından eğlence faslına kalınan yerden devam edilir. Bu bölümde mâni satma, çeşitli seyirlik oyunlar ve yöresel halk oyunlarının icrâsı gerçekleştirilir.

Oyunların ardından Büyük Başağa, maharetini çok iyi bildiği Yâren'den birine işaret eder; bu zat geri geri çıkar ve tekrar girip şahnişine oturur. Yalnız tef ve bağlama eşliğinde yanık, tiz bir sesle destan ve kahramanlık türkülerini söyler.³⁷¹

- **Dinî Sohbetin Yapılması**

Bu bölümde Yâren üyeleri arasında ya da özel olarak sohbetlere davet edilen dinî bilgisi iyi olan bir kişi tarafından yaklaşık olarak on beş-yirmi dakikalık belirli bir konu üzerinde sohbet edilir. Buradaki amaç, konuklar arasında bulunan gençlerin temel dinî bilgileri edinmelerine yardımcı olarak toplantıların sadece eğlence amaçlı yapılmadığını göstermektir. Sohbeti yapan kişi, misafirler ve Yâren içerisinde bu konular üzerine soruların olması hâlinde ise onları da cevaplandırır (K.K.28, 29).

- **Yemek Arası**

Yemek arasının verilmesinden sonra üçer kişiden oluşan iki grup Yâren, salonda bulunanlara su ve havlu tutarak ellerini yıkamalarına yardımcı olurlar.

³⁷⁰ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 43.

³⁷¹ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 48.

Gruptaki bir kişi su dolu ibriği, diğeri kirli su kabını, öbürü de havluyu tutar. İlk önce Başağalardan başlanıp Reis, kıdemlerine göre Yârenler ve misafirler şeklinde devam edilir. Daha sonra görevli Yârenler sofraları kurmaya başlar. Sofralar hazır hâle gelince belirli bir düzen ve tertip içerisinde yemekler yenir. Dua ile başlayan yemek tekrar dua ile sona erer. Ardından görevli Yârenler tekrar Başağalardan başlamak üzere herkesin ellerini yıkarlar (K.K.28, 29).

- **Başağaların Yâren Geleneği Hakkında Bilgi Vermesi**

Yemekten sorumlu Yârenler tarafından sofralar hazırlanırken Başağalar, misafirlere Yâren geleneği hakkında kısa bilgi verirler.

Büyük Başağa'nın konuşması:

“Türk örf, âdet ve geleneklerinin İslam ahlâk ve faziletleriyle birleşmesinden meydana gelen ve ahiliğin temel prensipleri olan kaliteli üretim, hilesiz felsefesinde esnaf yetiştiren ve toplumun her kademesinde görev almış, üstün karakterli kişilerin yetiştirildiği, âlim ve terbiye ocağı olan Yâren her Çankırlı için bir yaşam biçimidir. Oğuzlardan günümüze kadar yaşatılan millî kültür mirasımızdır. Yâren meclisleri bir Büyük Başağa, bir Küçük Başağa, bir Yaren Reis'i ve yirmi bir Yaren olmak üzere yirmi dört kişiden oluşuyor. Bu da yirmi dört Oğuz boyunu temsil etmektedir. Bir de Çavuş vardır. Çavuş, Yâren değildir ama Yâren'den ayrı tutulmaz. Yâren'e gönül vermiş, çevik, atik ve becerikli kişilerden seçilir. Yâren'e ve gelen misafirlere hizmet eder. Büyük Başağa, hanlar hanı Ahî Baba vekilidir. Yâren meclisinin temsilcisidir. Kendisi Oğuzların en büyük boyu olan Bayındır boyunu temsil eder. Yâren'deki en büyük söz ve idarecidir. Küçük Başağa, Oğuzların ikinci büyük boyu olan Kayı boyunu temsil etmektedir. Esnaf teşkilatının da esnaf kâhyasıdır. Büyük Başağa'dan sonra ikinci söz ve idarecidir. Yâren Reis'i Dede Korkut'un da boyu olan Bayat boyunu temsil etmektedir. Kendisi esnaf teşkilatının yiğitbaşısıdır. Büyük Başağa ve Küçük Başağa'dan sonra üçüncü söz ve idarecidir. Diğer her bir Yâren ise diğer Oğuz boylarının birer temsilcisidir. Yâren meclisleri Oğuzların İslâm'ı kabulünden sonra İslâm'ın kural ve kaidelerini kendisine düstur edinmiş ve bu düstur çerçevesinde üçü açık, üçü kapalı olmak üzere altı tane edep ve hayâsı bulunmaktadır. Açık olanları alnı, kalbi ve kapısıdır. Kapalı olanları ise eli, dili ve belidir. Yâren'in alnı açık olacak; toplum içerisinde yüz kızartıcı bir suçtu bulunmayacak. Yâren'in kalbi açık olacak; kimseye kin ve nefret beslemeyecek. Yâren'in kapısı açık olacak; fakiri, yoksulu gözetecek, kapısına gelene ve el uzatana yardımcı olacak. Yâren'in eli kapalı olacak; harama el uzatmayacak. Yâren'in dili

kapalı olacak; yalan söylemeyecek ve haram yemeyecek. Yâren'in beli kapalı olacak; başkasının namusunda gözü olmayacak.

Yâren meclisleri çıraklık, kalfalık ve ustalık olmak üzere üç dönemden oluşmaktadır. Nasıl esnaf teşkilatı, esnaflar arasında birlik ve beraberlik ediyorsa Yâren meclisinde de otokontrol sistemi devam etmektedir. Büyük Başağa'nın sol kol istikametinde oturanlar Çırak Yârenler'dir. Yâren meclisine ilk girmiş, buradan talim ve terbiyesini alan Yâren ağalar sanatını da geliştirdikten sonra Küçük Başağa'nın sağ kol istikametinde kalfalık bölümüne geçer. Burada sanatını daha da ilerleten, terbiye ve talim ocağını tam alan Yâren ağalar şed kuşanarak iki Başağa arasında yer alan ustalık bölümüne geçerler. Şed kuşanma, eskiden Osmanlı döneminde bulunan şimdiki dükkân açma belgesidir. Dükkân açma ruhsatıdır. Şu anda belediyenin verdiği bu ruhsatı önceden Osmanlı zamanında Yâren meclislerinde geçermiş. Sanatını icrâ eden, ustalıkta ilerlemiş ve sen artık dükkân açabilirsin rütbesine gelen Yâren ağalar kuşak yani şed kuşanarak burada ustalık bölümüne alınır. Daha sonra dükkân açmasına izin verilirmiş. Ben burada sözlerime son verirken bu kültürün yaşanmasında ve yaşatılmasında emeği geçen tüm Başağalara, Yâren ağalara, Reislere ve siz değerli misafirlere saygılar ve sevgiler sunarım. Sağ olun, var olun derim.”(K.K.3)

Küçük Başağa'nın konuşması:

“Kıymetli Başağam, Reisim, Yâren ağalarım, uzaktan yakından davetimize teşrif edip gelen değerli misafir ağalarım. Başağamın da anlattığı üzere Türklük gurur ve şuurunun İslâm ahlâk ve faziletinin potası olan ve bu potada yoğrulan Yâren ocaklarımıza Başağamın anlattıklarına ilaveten affına sığınarak kısa bir şeyler de ben anlatacağım. Başağamıza tabi olarak oturuşlarımızı, kalkışlarımızı ayarlamamız sizlere eziyet maksadıyla yapılmamaktadır. İki dizin üstünde oturmak dayanıklılık testidir. Yerde oturmak, kaba minderde oturmanın kıymetini bilmektir. Yerde yemek yemek, besmele ile başlamak, suyu küçüğe ikram etmek şükür ve edeptendir. Bu Yâren ocağımızda öğretilmektedir. Peygamber Efendimiz'in sünneti burada uygulanır. Yine Yârenimizde bir Çavuşumuz ve onun elinde tuttuğu tura bulunmaktadır. Tura nedir? Tura, kanundur. Bağaşaların emriyle hareket eder. Nizamı sağlar. Bunun yanında size göstermiş olduğumuz şu zamana kadarki görsel hadiseler tamamıyla dünyalıktır. Asıl maneviyatı biz, misafirler aramızdan ayrıldıktan sonra yaşarız. Yine burada biraz mesajlar vermeye çalıştık. Örneğin; bir kuş oyununda aslına ve nesline ihanet edip diğer kuşları etrafında toplayıp onları

başkalarına yedirmek, öldürtmek bizde yoktur. Öyle kuşun, öyle insanın kellesini almak bizim vazifemizdir. Bizlerin sizden haricen yatak odamız dediğimiz ve namahrem olarak gördüğümüz kırmızı minderimiz, muhakememiz vardır. Muhakememiz hiçbir şekilde görsel olarak ne bir basında ne de bir yayında yer almamıştır, almaz da. Orada verilen cezalar kendi aramızda uygulanır. Başağamın buyurduğu gibi kim olursan ol eline, beline ve diline hâkim olmadın, başkasının ırzına göz diktin, yalan söyledin, hilekârlık yaptın, aldattın. O zaman bu mecliste durmanın bir anlamı yok. O Yâren'e bu meclisten yol verilir. Sen bizden değilsin derler. Yerine de bir kütük konulur. Bu ocaklar bitene kadar o kütük onun yerinde durur. Her gelen misafir "Bu kütük nedir?" diye sorar. Biz de eline, diline ve beline sahip olmayan, yüz kızartıcı suç işleyen, Peygamberinin ümmetine layık olamayan kişinin odunluğudur deriz. Sadece bizim dışlamamızla değil, Çankırı esnafı ve milleti o kişiyi dışlar. Ve burayı terk-i diyar ettiririz. Yârenlik mezara kadar değildir bizde, ölene kadardır. Bolu Dağı'nda kaldım Yâren ağam yetiş dediğimde, 23 Yârenim ve bir de Çavuşum orda olmalı. Ne yapar ne eder orda olur. Buraya bir hırsız girse kanun gelse bizi çiğnemedi alamaz. Biz bu yola baş koymuşuz, Başağa koymuşuz, Yâren koymuşuz, Allah yolu demişiz. Bu yoldan, bu kültürden bizi ayırmaya, Türklük şuur, gururu ve İslam ahlâkından ayırmaya hiç kimsenin gücü yetmez. Bu vesileyle Başağamın affıyla bir kez daha uzaktan yakından gelen bütün misafirlerimize çok çok teşekkür ediyoruz. Başağam, Reisim ve Yârenlerim adına. Herkese şükranlarımı sunarım. Sağ olun, var olun."³⁷² (K.K.4)

- İsim Oyunu ve Müzik Faslı'nın İcrâsı

Yemekten sonra misafirlere umum kahvesi ikram edilir. Kahveler hazırlanırken "İsim oyunu" oynanır. Usta Yârenlerden birisi herkese bir yemek ismi verir. Büyük Başağa'ya "hindi dolması" ve Küçük Başağa'ya da "baklava" adı verilmesi âdettendir. Bazı yaşlılara veyahut nüktedan kişilere "homucuk", "kara haber" gibi isimler verilir. Kahveler dağıtılınca önce Büyük Başağa yemeklerden birisinin ismini zikreder. Bu adın sahibi derhal ayağa kalkar ve "Baklavaya kalktı." der. Küçük Başağa elinde kahve ile ayağa kalkarak başka bir yemek ismini söyler. O yemek kimin adı ise o da kahve fincanı ile ayağa kalkar ve bu suretle birbirinin isimlerini zikrederek rahatça kahve içirmezler. Bu isimler söylendikçe o kişi ayağa

³⁷² 07.02.2014 tarihinde Çankırı Merkez Yâren'i tarafından gerçekleştirilen Yâren ocağı toplantısında Başağaların yapmış olduğu konuşmadır.

kalkmak zorundadır. Yarım saate yakın oturup kalkmak suretiyle süren bu oyunla yenilen yemeğin hazmı bir nevi kolaylaştırılmış olur. En sonunda bir kişi “Hindi dolmasına kalktım.” der. O zaman Büyük Başağa kalkarak cümleyi hitaben “Bütün Yâren’e kalktım.” deyince herkes ayağa kalkar ve oyun sona erer.³⁷³ İsim oyunu yerine “*Yattı Kalktı oyunu*” da oynandığı olmaktadır (K.K.28).

Yemek arası ve isim oyunundan sonra tekrar müzik faslına geçilir. Burada herhangi bir müzik repertuarı bulunmayıp istek doğrultusunda Çankırı ve diğer yörelerden parçalar çalınır. Misafirler içerisinde sesi güzel olanların bulunması hâlinde onlar da şahnişine geçerek şarkı söyleyebilirler (K.K.3, 4).

- **Ocak Sahiplerine Yapılan Merasim**

Yemeğin ardından yapılan kahve ikramından sonra salonda “İsim oyunu” oynanırken ocak sahipleri de dışarıda yemeklerini yerler. Ocak sahipleri karınlarını doyurduktan sonra salonun kapısına gelirler. Çavuş, Büyük Başağa’ya hitaben; “*Yâren geliyor.*” der. Yârenler salona yeniden geliyorlarmış gibi içeriye alınırlar ve bu esnada herkes ayağa kalkar. Büyük Başağa selam verdikten sonra münasip yerlere diz çökerek otururlar. Akşamki selamlaşma ritüelinde ocak yakanlar bulunmadıkları için şimdi diz çökerek otururlar. Diğer Yârenler rahat oturuş şeklinedirler. Sırayla Büyük Başağa, Küçük Başağa, Büyük Başağa tarafındaki Yârenler, Küçük Başağa tarafındaki Yârenler olmak üzere “merhaba” derler. Bu iki kişi oturduktan sonra haftaya sohbeti yapacak olan kişiler kalkarak hizmeti devralırlar. Eskilere birer sigara ve kahve ikramında bulunurlar. Daha sonra Büyük Başağa; “*Rahat*” komutunu vermesiyle birlikte onlar da serbest şekilde otururlar.³⁷⁴ Günümüzdeki Yâren toplantılarının icrâsında sigara kullanımı yasak olduğu için sunumu yapılmamaktadır.

- **Arap Verme**³⁷⁵

Arap Verme töreni, önceki yıllarda icrâ edilen Yâren toplantılarının her hafta kimde olacağını belirlemek amacıyla düzenlenmektedir. Çünkü bir sonraki hafta hangi üyelerin ocak yakacağına Büyük Başağa icrâ edilen Yâren toplantısının sonunda karar vermektedir. Günümüzde ise ocak yakacakların sırası dönem başında kura ile belirlenmekte ve olağanüstü durum olması hâlinde sıra değişimi yapılmaktadır. Arap Verme töreni günümüzde yapılan Yâren toplantılarında töreni daha önceden sırası belirlenen Yâren üyeleri arasında yapılmaktadır.

³⁷³ Üçok, ss. 96-97.

³⁷⁴ Üçok, ss. 97-98.

³⁷⁵ Günümüzde icrâ edilen Yâren sohbetlerinde “*Arap Verme*” töreni Yâren mahkemesinden sonra icrâ edilmektedir.

Sohbetlerde kullanılan zilli maşa ile defin ismi “Arap”tır ve bunlar ortalığın malıdır. Ocak kimde ise bunları evlerine götürerek orada bir hafta kalır.³⁷⁶ Sohbet gecesi, dağılmadan önce gelecek haftanın ocağını yakacak kişi için Arap Verme merasimi yapılır. Bu zata “Güveyi” adı verilir. O gece sırasını devreden kişiye de “Sağdıç” denmektedir. Sohbet dağılmadan Küçük Başağa’nın alt tarafına Güvey ve onun yanına da Sağdıç oturur.³⁷⁷ Çavuş da eline uzun bir şamdan alarak Büyük Başağa’nın önüne diker. Yârenler arasından güzel seslilerle çalgıcılar ayağa kalkarak kemali ihtiramla Büyük Başağa’nın huzuruna gelirler. Bu sırada on iki telli saz, kınata, keman, def, zilli maşa ve kaşıktan oluşan saz icrâsına başlanır. Sazende ve hanende hep bir ağızdan usul dairesinde aşağıdaki türküyü okurlar:

Fakirin geldi meydana
Elinde gül dane dane
Basağa izin kime³⁷⁸
Paşam sohbetin kutlu olsun

Yeniçeri Yeniçeri
Belinde hançer bıçağı³⁷⁹
(.....)³⁸⁰ Ağa al arabı gir içeri
Paşam sohbetin kutlu olsun

“Koyun gelir kuzu ile
Ayağında tozu ile
Yârenlerin sözü ile
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun”³⁸¹

Başına bağlıyor astar
Basağam cemalin göster
Yâren sohbetini ister

³⁷⁶ Üçok, s. 98.

³⁷⁷ Uygur, s. 31.

³⁷⁸ Tezcan, 1989, s. 22: “Yârânbaşı izin kime”; Özkan, s. 67: “Basağam iznin kime”

³⁷⁹ Özkan, s. 67: “Belinde gümüş hançeri”; Önal, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri II”, s. 9: “Belinde bıçak hançeri”

³⁸⁰ Bir sonraki ocak yakımı kime verilecek ise o kişinin ismi söylenir.

³⁸¹ Özkan, s. 67.

Paşam sohbetin kutlu olsun³⁸²

Kalk gidelim bizim bağa

Selam verelim sola, sağa³⁸³

Yâren başı izin kime

İç paşam sohbetin kutlu olsun³⁸⁴

³⁸² <http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/3001-4000/03551.gif> (06.11.2014):

*“Başına bağlıyor astar
Gel paşam cemalin göster
Yaranların sohbet ister
İç ağam afiyet olsun
Sohbetiniz kutlu olsun”*

³⁸³ Bu esnada Küçük Başağa tarafına dönülür.

³⁸⁴ Üçok, ss. 98-99; Uygur, s. 31:

*“Fakirin geldi divane
Elinde gül dane dane
Yâren başı izin kime
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun*

*Yeniçeri yeniçeri
Belinde bıçak, hançeri
Al Arabı, gir içeri
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun*

*Başında yağlı bir astar
Gel ağam cemalin göster
Yârenler sohbetin ister
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun*

*Kalk gidelim bizim bağa
Selam verdim sağa sola
Al ArabıAğa!
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun*

*Hacı hacı canım hacı!
Başında altın tacı!
Sohbet tatlı sonu acı!
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun”;*

Halk Türküleri İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı Defter: 9, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929, s. 4:

*“Fakirin geldi divana
Elinde gül dane dane
Yaran başı ezen kime
İç ağam afiyet olsun
Muhabbetin şenle dolsun*

*Kalk gidelim bizim bağa
Selam verdim sağa sola
Al arabı Mahir Ağa
Muhabbetin şenle dolsun*

Büyük Başağa'nın huzurunda bu türkü söylendikten sonra Küçük Başağa'nın önüne gelince bir halka çevirerek otururlar. İki kahve pişer ve şamdan da ortaya konulur. Sonra hep bir ağızdan saz eşliğinde türkü söylenir:

Hacı hacı canım hacı yâr malım yâr
Başındadır altın tacı ah ağam ah
Sohbet tatlı sonu acı
İç paşam sohbetin şen olsun³⁸⁵

“İç paşam” derken kahve, yeni ocak sahiplerine uzatılır fakat verilmez; sohbet bilenler kahveye elini uzatmaz. Bilmeyenler ise ellerini uzatır, derhal çekilir. Kahve en sonunda verilir. Sohbetlerin ağır ve eziyetli olduğuna işaret eden bazı nasihatleri ihtiva eden şu türküler söylenir:

Ocak yakar çıra ile
Sohbet yirler sıra ile
Sıra değil, para ile
İç ağam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun³⁸⁶

Alaca zıpkın diktirir
Karacaları söktürür
Sohbet sarığı fesli ise fesi sattırır
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Bakırcılar döğer kazan
İçimizde yoktur kızan

*Yeniçeri yeniçeri
Elimdedir hançeri
Al arabı gir içeri
İç ağam afiyet olsun
Muhabbetin şenle dolsun”*

³⁸⁵ Tezcan, 1989, s. 22:

*“Han hacı canım hacı
Başında altın tacı
Sohbet tatlı sonu acı
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun”*

³⁸⁶ <http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/3001-4000/03551.gif> (06.11.2014): “Sohbetiniz kutlu olsun”.

(.....)³⁸⁷ sat da para kazan
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Bahçende erik olmasın
Soyunda Yörük olmasın
Eviniz çürük olmasın
İç ağam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Hayırlarda olur arduç³⁸⁸
Topçularda olar hartuç
Şu Güvegi şu da Saduç³⁸⁹
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Makatlarda olur saçak
Kimi yalan kimi gerçek
Yârenler istiyor köçek
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Saray Köyü'nün samanı
Gitmez dağının dumanı³⁹⁰
Getir haftaya kemanı
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Bu bölümdeki türküyle yemeklerin lezzetine dikkat edilmesini tavsiye etmek için aynı makamla hep bir ağızdan söylenir:

Evlerinin önü şimşir
Günler doğar yerler ışı³⁹¹

³⁸⁷ Burada ocak yakacak kişinin mesleğinin adı zikredilir. Örneğin; Sobacı, bakırcı, kunduracı vb.

³⁸⁸ Önal, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri II”, s. 10: “*Bayurlarda olur arduç*”

³⁸⁹ Hem Güvegi’yi hem de Saduç’ı elleriyle gösterirler.

³⁹⁰ Önal, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri II”, s. 10: “*Gitmez oldu dumanı*”

Pilavı yağlıca pişir
İç ağam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Evlerinin önü dere
Gelir göğsün gere gere
Pilavın içine deve
İç ağam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun

Evlerinin önü yazı
Yazıda koşar tazı
Pilavın içine kuzu
İç paşam afiyet olsun
İçmezsen uğurlar olsun³⁹²

*“Feslikan’da biter kamyş
Uzar uzar vermez yemiş
Pilava girmesin kömüş (manda)
İç ağam iç”³⁹³*

*“Evlerinin önü büklük
Mevlâ’m göstermesin yokluk
Pilavın içine keklik
İç ağam afiyet olsun
İçmezsen de uğurlar olsun”³⁹⁴*

*“Evlerinin önü oluk
Gırnatacı üfler soluk
Pilavın içine coluk
İç ağam afiyet olsun*

³⁹¹ Önal, “Çankırı’da Yâran Sohbetleri II”, s. 10: “Günler doğar geceler ışur”

³⁹² Üçok, ss. 92-99.

³⁹³ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 51.

³⁹⁴ Özkan, s. 68.

*Sohbetin mübarek olsun*³⁹⁵

Bundan sonra makam değişir. Zilli maşa ve tefin emanete verildiğine ve bunların iyi muhafaza edildiğine dair şu türkü söylenir:

Arap seni gezdirirler arayı arayı
Yazarlar aklar üstüne karayı³⁹⁶
(.....) Ağa yaptı savdı sırayı
Et paşam sohbetin sırandan kalma

Arap seni beslesinler bal ile
Dört yanını sarsınlar³⁹⁷ gül ile
Edep ile erkân ile yol ile
Et paşam sohbetin sırandan kalma

Çavuş Ağa davet eder getirir
Kadir Mevlâ'm eksliğini yetirir
Baş ağalar her işleri bitirir
Et paşam sohbetin sırandan kalma

Bu sırada kahveler verilir ve en son olarak şu beyit söylenir:

Git çarşıya yağın acısını alma
Akşama kadaif, geceye helva³⁹⁸

³⁹⁵ Uygur, s. 34.

³⁹⁶ Özkan, s. 69: “Ak üstüne yazıyorlar karayı”

³⁹⁷ **Halk Türküleri İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, Defter: 9**, s. 5: “donatsınlar”

³⁹⁸ Üçok, ss. 102-103; Uygur, ss. 34-35:

“Arap seni beslesinler bal ile
Dört yanını donatsınlar gül ile
Edebiyle, erkâniyle, yolu ile
İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun

Arap seni gezdirirler arayı
Ak üstüne yazıyorlar karayı
(.....) Ağa etti savdı sırayı

.....
Çavuş Ağa davet eder getirir
Baş ağalar her işleri bitirir
Kadir Mevlâ'm eksliğini yetirir

.....
Bayırlarda olur arduç
Topçularda olur hartuç
Şu Güveği şu da Sağdıç

Bütün bu deyişlerde ocak sahibinin vazifesi sayılmıştır. Evinin sağlam olması, Başağaların müşkülleri halletmesi, edep erkân dairesinde ocaklar yakılması hatta pilav yağının bile acı olmaması tavsiye edilmektedir.³⁹⁹ En sonunda Başağalar Arap'ı teslim eden Yârenlere; “Geçmiş olsun.”, teslim alan Yârenlere de; “Hayırlı olsun Yâren ağalar.” derler.⁴⁰⁰

Ocak yakan Yârenlerin bir sonraki hafta ocak yakacak olanlara sıralarını verdikleri devir teslim törenine “Arap Verme” denilmesiyle ilgili olarak şu olay anlatılmaktadır. Anlatılan bu olayın hangi tarihte yaşandığına dair elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır:

“Zamanın birinde Çankırı Yâren ocağına bir Arap misafir olur. Adı mı Arap'tır yoksa kendisinin Arap olmasından mı kaynaklanır bilinmez ama bu misafire de eşraf Arap demeye başlar. Arap, kimsesiz ve memleket garibidir. Herkes yardım etmek için can atar ve zaten misafirliği ile bilinen Türk halkının bu konudaki hassasiyeti bellidir. Ona da bu hassasiyetle yaklaşılır. Bir gün, iki gün derken aradan zaman geçmeye başlar. Kimseler bir şey demez ama misafir de bir türlü gitmek bilmez. Kalıcı mıdır yoksa gidici midir o da pek bilinmediği için Yârenler arasında bir çözüm bulurlar. Yâren'de ocak yakan kimselere sıra geldikçe bu Arap'ın da bakımı ve misafirliğini üstlenirler. Aradan epeyce zaman geçer. Sonra bu Arap'ın aranan bir suçlu olduğu ortaya çıkar. Ama o sırada Arap da Yâren'in misafiridir. Arap'ın teslim edilmesi için Başağalara müracaat edilir. Tahmin edileceği gibi Başağaların vereceği cevap bellidir. “Arap, bizim misafirimizdir. Ne zaman bizim ocağımızdan ayrılır ve bizim misafirimiz olmaktan çıkar, işte o zaman yakalayabilirsiniz.” derler. Kolluk kuvvetleri beklemeye başlar. Ama aradan zaman geçip günler bir bir üst üste devrildikçe de baskıyı artırmaktan geri durmazlar. Baskı arttıkça; “Yâren de buna bir de görev verelim ki savunabilecek pozisyonumuz olsun.” derler. Sonra buna göre bir de çözüm yolu bulurlar. Yârenin orta oyunlarında düzeni sağlamak gibi bir görev verirler. Bundan sonra Arap, belinden üstünü soyunur, eline bir palaska alır ve orta oyunlarında olsun, mahallî oyunların

*Git çarşıya yağın acısın alma
Akşama kadayıf geceye helva”;*
Özkan, s. 69:

*“Kahveler içilir en son olarak
Git çarşıya yağın acısını alma
Akşama kadayıf geceye helva
Et paşam sohbetin sıradan kalma”*

³⁹⁹ Üçok, s. 103.

⁴⁰⁰ Absarıloğlu, s. 13.

oyununu sırasında olsun oyun düzeni bozanları veya orta oyununda ceza alarak oyun içinde oyuncu başının oynayanlara verdiği cezaların uygulanması görevi Arap'a verilir. Mesela; "Sen benim ağzımın eğrisinin, doğrusunun kâhyası mısın?" diye geçen oyunda ceza alan oyuncunun ağzına sabun sürme işi Arap'ındır. Böylece Arap uzun süre Yâren'de kalır. Bu arada ocak sırası verilen Yârenlere teslim edilen zilli maşa, siyah demir metalden yapıldığı için renk olarak Arap'a benzetilir ve Arap'ın hatırasına zilli maşaya "Arap" adı verilir. Arap'ın hatırasına binaen de bu benzetme kalıcı olarak Yâren'de kullanılmaya başlar ve günümüze kadar gelir. Hatta Arap'tan sonra zilli maşaya "Koca Arap" denmeye başlanır. Günümüz Yâreninden bahsedilirken eskiler hâlâ "Koca Arap kimde?" diye sorarak ocak sırasının kime geldiğini öğrenmeye çalışırlar."⁴⁰¹

Bir sonraki hafta, toplantıya ev sahipliği yapacak kişilere kalıplaşmış bir uygulamayla devir-teslim yapılması, Çankırı Merkez Yâreni'ni model olarak kabul edip uygulayan köylerdeki Yâren grupları dışında sadece Yapraklı'da gerçekleştirilen toplantılarda bu uygulama görülmektedir. Yapraklı'da yapılan törende söylenen dörtlükler Merkez Yâreni'nden farklı olup "Arap Verme" adıyla anılan zilli maşa ve defin alınıp verilmesi uygulaması da görülmez.⁴⁰²

- **Kahve İkramı ve Misafirlerin Uğurlanması**

Arap Verme töreninin ardından misafirlere "Hoşça kalın kahvesi" ya da "Kalk git kahvesi" adı verilen içecek ikram edilir. Kahvenin ardından Yârenler salonun ortasında karşılıklı dizüstü vaziyette oturarak sazendelerle birlikte "Cezayir Marşı"ni söylerler. Daha sonra ayağa kalkarak çalan müzik eşliğinde misafirleri uğurlarlar. Misafirler Yârenlerin ortasından geri geri odadan çıkarlar. Çalgıcılar ve yemek misafirlerini Küçük Başağa kapıya kadar uğurlar (K.K.4).

Cezayir Marşı

*"Cezayir'dir koç yiğidin vatani yâr yâr ey
Aramazlar gurbet ilde yiteni yâr yâr of (yiteni yârim of)
Gurbet şehrin yâr yâr yâr yâr dikenini of
Ağla annem ayrılığın günüdür yâr ey ey yâr ey*

*Gider oldum yarelerim yarıldı yâr yâr ey
Gitme deyi yâr boynuma yâr yâr of sarıldı*

⁴⁰¹ Ülker, s. 75.

⁴⁰² Ekim, 2009, s. 172.

*Bizim kismet yâd ellere yâr yâr yâr yâr verildi of
Kismetimi veren Hüdâ kerimdir yâr ey ey yâr ey”⁴⁰³*

*“Babınadır deli gönül babına yâr yâr hey
Koçyiğitler sığmaz oldu kabına yâr yâr kabına of
Alaçatın boz meşenin dibine yâr yâr hey
Silah çatıp yatmamıza ne kaldı yan garip hey hey Cezayir*

*Havaidir deli gönül havai yâr yâr hey
Yaz gelince keklik yapar yuvayı yâr yâr hey
Türkmen kızı katarlamış deveyi yâr yâr hey
Çeker gider yaylasına yurduna yan garip Cezayir*

*Eğer annem öldüğümü duyarsa
Top top edip saçlarını yolarsa
Benim oğlum nerde diye sorarsa
O arkadan geliyor deyiverin bari
Yan garip Cezayir... Cezayir”⁴⁰⁴*

Salonda Başağalar, Yâren ve Çavuş dışında kimse bulunmaz. Perdeler iner, kapılar kapatılır hatta dinleyen olup olmadığını anlamak için dışarısına göz gezdirilir. Çünkü yapılacak olan mahkemenin ve alınacak olan kararların son derece gizli olması gerekmektedir.⁴⁰⁵

- **Samur Simit Oyununun İcrâsı**

Mahkeme kurulmadan önce bazı geceler kapılar kapatılır, dış lambalar söndürülür, tecrübeli Yârenlerden birisi “samur simit” diye bağırp meydanda yere oturur. Büyük Başağa hariç bütün Yâren’in bu oyuna katılması mecburidir. Bazen Yâren’den özrü olanlara büyük bir ziyafet tertip etmeleri şartıyla oyuna dâhil olmama izni verilebilir.

“Samur simit” denilince konuşma biter, herkes ebenin etrafında iki diz çöküp elleri arkasında dimdik oturur. Ebe, sağ tarafından başlamak üzere yanındakinin yüzüne, ensesine, kollarına, dizlerine vurmaya başlar. Dayağı yiyen Yâren, kılımı

⁴⁰³ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/2001-3000/02065_3.gif (07.11.2014).

⁴⁰⁴ Absarıloğlu, s. 53; Cezayir Türküsü hakkında daha geniş bilgi için bk. Gülay Mirzaoğlu, “Bir Tarihi Türkü: Cezayir”, **Türkbilgi**, 2003/6, ss. 117-126.

⁴⁰⁵ Üçok, s. 103.

kıpırdatmadan oturur. O da ebenin vurduğu sıra ile yanındaki Yâren'in ensesine, yüzüne vurmaya başlar. Yanılırsa ebe tekrar vurur. Şaşırın Yâren bir hayli dayak yer. Fasil dönüp ebeye geri gelir ve böylece birkaç devir yapar. İlk yanılan Yâren'in eli yüzü dayaktan kıpkırmızı olur. Sonra ebe önceden hazırladığı çok acı biberleri ortaya koyar, bir tanesini yer, bütün Yâren birer tane alıp yemek zorundadır. Sonra ebe kalkar, bir don kalıncaya kadar soyunur, bir kova alıp dışarı çıkar. Eksi on-on beş derece soğukta dereden bir kova su alır, başından aşağı döker. Bütün Yâren sıra ile aynı işi yaparlar veya ebe eline yüzüne simsiyah is sürüp yarı çıplak çarşıda dolaşır. Bütün Yâren aynı şekilde yapıp peşinden gelir. Veya sonbaharın son günlerinde bir sümüklüböcek bulup ortaya koyar. Bütün Yâren kimse ile konuşmadan, kimseden yardım istemeden ve sabah ezanı okunmadan ebenin önüne bir sümüklüböcek bulup getirmek zorundadır. Bu müddet içinde kimse tek kelime konuşmaz. Yâren bu şekilde tahammülü zor işleri hiç konuşmadan ebenin yaptığı şekilde yerine getirmek zorundadır. Bazen bu oyunu yemekten önce oynarlar.⁴⁰⁶ Günümüzde bu oyun nadir olarak icrâ edilmektedir.

- **Yâren Mahkemesi**

Yemekli misafirler ve çalgıcılar, Küçük Başağa tarafından uğurladıktan sonra Yâren'in mahremi olan mahkeme kurulur. Mahkemeye sadece Yâren üyeleri ve Dört Büyük katılabilirken burada alınan kararlar ve verilen bütün cezalar bir sır olarak kalmaktadır. Eğer o hafta içinde yolsuzluk yapan yok ise mahkeme kurulmaz ve Büyük Başağa, sesi güzel olanlardan birisine bir Aşr-ı Şerif okutturur. Gelmiş geçmiş Yârenlerin ruhuna Fatiha okunur. Mahkeme bittikten sonra bir kahve içilir. Eğer Yâren üyeleri isterlerse Helisa oyununu oynar.⁴⁰⁷

- **Helisa Oyunu**

Helisa oyunu, mahkemeden sonra Yârenlerin isteğine bağlı olarak icrâ edilmektedir. Bu oyun bir nevî alay oyunudur. Oyuna iştirak edenler birbirlerinin ellerinin serçe parmaklarına yapışarak ayakta bir halka çevirip hep bir ağızdan; "*Bismillahi başlayalım, biz bu işi işleyelim.*"⁴⁰⁸ dedikten sonra aşağıdaki mısraları söylerler:

İstanbul'da bir kuyu var
Şekerden tatlı suyu var

⁴⁰⁶ Uslu, "Çankırı Yâren Sohbetleri ve Oğuz Töresi II", ss. 52-53.

⁴⁰⁷ Üçok, s. 104, 108.

⁴⁰⁸ Özkan, s. 70.

Her güzelin bir huyu var
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir şeftali verse Helisa⁴⁰⁹

“Bağ bıdarım bağ bıdarım
İçinde keklik güderim
Kız seni alır giderim
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir şeftali verse Helisa

Bizim yaylalar otlu olur
Südü, kaymağı datlı olur
Bizde kızlar kıymatlı olur
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir şeftali verse Helisa”⁴¹⁰

Berber aynana bakayım
Üstüne paralar saçayım
Annen duymadan öpeyim
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir şeftali verse Helisa⁴¹¹

“Baban Bursa’ya vardı mı?
Bursa kumaşı aldı mı?
Çeyizin tamam oldu mu?
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse

⁴⁰⁹ Üçok, ss. 108-109.

⁴¹⁰ Özkan, s. 70.

⁴¹¹ Üçok, ss. 108-109.

Bir Şeftali verse Helisa

Güveyinin giydiği atlas
Atlasa iğneler batmaz
Güveyi kimseden korkmaz
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir Şeftali verse Helisa

İstanbul'dan kadı gelir
Kadı değil badı gelir
Oynadıkça tadı gelir
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir Şeftali verse Helisa

İstanbul'dan gelir kayık
Kimi sarhoş kimi ayık
Kızımız oğlumuz pek ilayık
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir Şeftali verse Helisa

Yârânbaşı Yârânbaşı
Var odanda pişir aşı
Ocak değiliz beş on kişi
Helisa helal olsa yansa
Yanılsa koynuma girse
Bir Şeftali verse Helisa"⁴¹²

Bu türküyü çağırıp “*Helisa*” denildiği zaman Yârenler birbirlerinin kuŐaklarından sıkıca tutarak ters takla atarlar ve ondan sonra aynı hâlde Şu sözleri söylerler:

⁴¹² Özkan, ss. 70-71.

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü?
Ördü ise yâr ördü
Eğilin kavaklar eğilin
Doğrulun sunalar doğrulun
Süzülün çengiler süzülün

“*Eğilin kavaklar*” denince bütün Yârenler rükûa varırcasına eğilirler. “*Doğrulun sunalar*” deyince hemen dik bir vaziyet alırlar. “*Süzülün çengiler*” denince de ellerini kaldırarak bir devir yaparlar. Oyun bu şekilde sona erer.⁴¹³

Günümüzde icrâ edilen Yâren Sohbetleri’nde Helisa oyunu oynanmamaktadır (K.K.3, 4)

Toplantıların sabaha kadar sürmesi durumunda bütün Yârenlerle birlikte sabah namazına camiye gidilir. Eğer mahkemede ceza alan Yâren olması hâlinde ise namazdan sonra hamama gidilir ve orada turşu ile Çankırı kıymalısı yenir. Hamam çıkışı da Yârenler evlerine gider (K.K.2).

⁴¹³ Üçok, ss. 108-109.

1.1.2. KÜTAHYA-SİMAV YÂREN SOHBETLERİ

1.1.2.1. Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu⁴¹⁴

Kütahya-Simav'da Yâren teşkilatının kaynağının Orta Asya'dan göç edip Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya gelen ilk uç beylerine dayandığı sözlü kaynaklar tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca Yâren toplantılarının Orta Asya'da “*oba toplantıları*” adı altında kadın-erkek birlikte yapıldığı ve bu toplulukları Simav'a yerleşmelerinden sonra da uzun yıllar toplantılarını aynı şekilde icrâ etmeye devam ettiği ifade edilmektedir. Halifeliğin Osmanlı Devleti'ne geçmesinden sonra İslâmiyet'in etkisi ile toplantılardaki kadın-erkek beraberliği son bulmuştur. Yârenlik kadınlar arasındaki etkinliğini zamanla kaybederek yerini günümüzdeki “*kabul günü*” adı verilen toplantılara bırakmıştır. Erkekler arasında ise birtakım değişmelere rağmen varlığını devam ettirmiştir.

Kütahya'da 1900'lü yıllarda “*Karatavuk Yâreni*” adı verilen içki ve kumar toplulukları ortaya çıkmıştır. Fakat bu oluşum Yâren ilkelerine ters bir yapıda olmasından dolayı yörede pek rağbet görmeyip faaliyet sürdürememiştir. Topluluğa neden bu ismin verildiği ise kesin olarak bilinmemektedir.

Simav'da eski yıllarda çok sayıda Yâren grubunun kurulduğu ve yetişkin erkeklerin hemen hepsinin Yâren sıfatını taşıdığı da elde edilen bilgiler arasındadır.

1900-1920 yılları arasında Simav'da her yıl sayıları yirmi altıya varan Yâren grubu kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. Bunlar çoğunlukla Yârenbaşılarının adlarıyla “*Asım Simav Yâreni*”, “*Hayrettin Irmak Yâreni*” vb. ya da az da olsa o Yâren'i oluşturan kişilerin ortak özelliklerine göre herhangi bir isimle anılmıştır. Bu tür isimlendirme ile kurulan Yâren gruplarına; “*Kınsız Bıçak Kullananlar Yâreni*”, “*Hayalperestler Yâreni*”, “*Sarı Zeybekler Yâreni*” ve “*Mor Zeybekler Yâreni*” örnek gösterilebilir.

1979 yılında yörede Yâren teşkilatlarının sayısının üçe düştüğü ve bu toplulukların isimleri; “*Gazeteci Mustafa Zeybek Yâreni*”, “*Kadir Irmak Yâreni*” ve “*Opel Ahmet Yâreni*”dir. Eylül 1982 yılında yukarıdaki üç Yâren grubundan sadece *Opel Ahmet Yâreni*'nin etkinlik göstermekte olduğu ve 4 Eylül Simav'ın Kurtuluş

⁴¹⁴ Kütahya-Simav Yâren geleneği ile ilgili bilgilerin büyük bir kısmı “Tülay Er, **Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988.” künyeli çalışmadan alınmıştır. Çalışma içerisinde faydalanılan yerlerde bu çalışmaya ayrıca atıfta bulunulmuştur. Ayrıca çalışma içerisinde kullanılan farklı kaynaklara da ilgili bölümlerde atıf yapılmıştır.

Günü Şenlikleri hazırlıkları da bu Yâren grubu tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bu Yâren grubu, geleneklere uygun bir biçimde dağdan inerek törenlere katılmış ve daha sonra Çeyrekçi adı verilen yerdeki Yâren odasında toplanarak Ekim ayı sonunda teşkilatlarını yeniden kurmak üzere sözleşip dağılmışlardır.⁴¹⁵

1982-1983 yılında birtakım siyasî, ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı Yâren kurulamamıştır. Sebeplerden birisi, 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke genelinde yönetime el koymasıyla ortaya çıkan sıkıyönetimin etkisidir. Sıkıyönetim gereği özellikle geceleri sokağa çıkma yasağı, toplantı ve eğlencelere kısıtlama getirilmiştir. Diğer bir etken ise ekonomik koşulların zorlaşmasıyla kişilerin Yâren toplantılarının masraflarını karşılamakta güçlük çekmeleri sonucunda Yâren'den uzaklaşmışlardır. Radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının hızlı bir şekilde ev ortamlarında yerini alması da Yâren geleneğinin sürdürülmesi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Özellikle televizyon yayınlarının renkli olarak Yâren toplantılarının icrâ edildiği Cumartesi akşamları yapılmaya başlaması kişiler üzerinde tercih yapma zorunluluğu oluşturmuştur. Bu da bireylerin bir kısmını Yâren geleneğinden uzaklaştırmıştır. Bir diğer sebep ise toplumsal yapının ve insanların birbirleriyle olan birlik ve beraberliğe dayalı ilişkilerinin zamanla geleneksel çizgiden çıkarak bireysel hâle gelmesidir. Bu şekilde insanlar yardımlaşma ve dayanışma olgusundan uzaklaşmış, herkes kendi imkânlarını oluşturarak geleneksel bağlarını zayıflatmıştır.⁴¹⁶

Günümüzde Kütahya-Simav'da aktif olarak Yâren geleneğini sürdüren teşkilatın başında köklü bir geçmişe sahip olan “*Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâreni*” gelmektedir. Ayrıca 1985 yılında 15 yakın arkadaş tarafından temelde Simav Yâren geleneğine bağlı kalarak sadece şekil yönünden birtakım değişiklikler yapılmak suretiyle “*Cumhuriyet Yâreni*” adı altında kurulan teşkilat da hâlen aktif olarak toplantılarını devam ettirmektedir.⁴¹⁷

⁴¹⁵ Tülay Er, **Simav İlçesi ve Çevresi Yaren Teşkilatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988, ss. 31-33.

⁴¹⁶ Er, ss. 91-92.

⁴¹⁷ <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-nedir/> (19.02.2015).

1.1.2.2. Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.1.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.2.2.1.1. Üyeleri

Yâren teşkilatı en az yirmi beş, en çok otuz kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerin dörtte biri elli yaşından büyük, yarısı yirmi beş ile elli beş yaş aralığında, geriye kalanlarının ise on altı-yirmi beş yaşlarında olması gerekmektedir. Bunlara sırasıyla “Büyük Yâren”, “Orta Yâren” ve “Küçük (Genç) Yâren” isimleri verilmektedir. Bu durum Yâren geleneği içerisinde “üç nesil” olarak adlandırılmakta ve geleneğin yaşatılmasındaki en büyük fonksiyonlardan biridir. Yâren'in her kuruluşunda, üyeler arasında bu oranın bozulmamasına elden geldiği kadar dikkat edilmektedir. Hastalık ve ölüm gibi önemli mazeretlerden dolayı Yâren'den ayrılan kişinin yeri, grup içerisindeki yaş oranı aynı kalacak şekilde tamamlanır.⁴¹⁸

Yârenlere göre yaşlıların tecrübeleri ve geleneksel terbiyelerinden gençlerin taklit yoluyla yararlanmaları, yaşlıların da gençlere örnek olmak amacıyla davranışlarına dikkat etmeleri ancak bu yolla sağlanmaktadır.

Yâren teşkilatı içerisinde görülen eğitimin, mesleğin, ekonomik durumun önemi yoktur. Yâren'de, yaş sırasına bağlı bir mertebelenme söz konusu olduğu için önemli olan kıstas üyelerin yaşlarıdır.

Yâren toplantılarının yapıldığı dönem boyunca yöneticilerin Yârenler üzerindeki denetimleri sürekli devam etmektedir. Bunun dışında her Yâren'in kendisinden bir yaş bile olsa küçük olan Yâren'i kollamaya, izlemeye, denetlemeye, gerektiğinde uyarmaya ya da Yâren büyüklerine şikâyet ederek cezalandırılmasını istemeye hakkı vardır. Küçük Yârenlerin büyüklerine karşı gelme gibi bir durum söz konusu değildir.

Yâren toplantılarının icrâsı esnasında ve günlük hayatta oturuş kalkış, selamlaşma ve diğer davranışlar hep bu yaş sırasına göre yapılır. Bir Büyük Yâren eline sigara aldığı anda Küçük Yâren'in hemen yerinden kalkarak onun sigarasını yakması beklenir. Sigara küllüklerinin temizlenmesi gibi görevler de Küçük Yârenler tarafından yapılır.⁴¹⁹

⁴¹⁸ Tuncer Gülensoy, “Simav'da Yâren Teşkilatı”, **Millî Kültür**, Cilt: 2, Sayı: 11, Nisan 1981, s. 10.

⁴¹⁹ Er, s. 34.

1985 yılında kurulan ve günümüzde faaliyet gösteren *Cumhuriyet Yâreni*'nin mevcut 37 üyesi bulunmaktadır.⁴²⁰

1.1.2.2.1.2. Yönetim Yapısı

Yâren'in yönetim yapısı Köşe İhtiyarı, Büyük Yârenbaşı (Yiğitbaşı), Küçük Yârenbaşı ve Sözcü'den oluşmaktadır.⁴²¹ Sayı bakımından 30 ve daha fazla kişiden kurulan Yâren gruplarına "*Büyük Yâren*" adı verilir. Bu Yâren gruplarında ise Büyük Yârenbaşı Vekili, Küçük Yârenbaşı Vekili ve İdare Memuru (Muhasip) da bulunmaktadır.⁴²²

Seçimle göreve getirilen bu yöneticiler Yâren'i kendi kuralları çerçevesinde yönetirler. Yöneticilerin her birinin diğerlerinden farklı görevleri ve sorumlulukları vardır. Yâren, Köşe İhtiyarı hariç, görevlerini aksatan ya da Yârenler arasında ayrılık gözetken yöneticiyi görevden uzaklaştırma yetkisine sahiptir. Cezalandırılan kişi Yâren'i kesinlikle terk edemez. O yılki Yâren dağılıncaya kadar toplantılarda bulunmaya ve yaş sırasına göre kendisine uygun olan yerde oturmaya mecburdur. Bir taraftan suç işleyen yönetici, Yâren kurallarına göre cezalandırılırken diğer yandan da eski bir Yâren, yönetici olarak seçilir. Ancak yöneticilerin görevden alınmaları çok nadir olarak rastlanan bir durumdur. Çünkü yöneticilerin seçimi çok titiz bir biçimde yapıldığı için bu göreve getirilen kişiler de üstlendikleri vazifelerin sorumluluk ve bilincindedirler. Adı geçen yöneticilerin seçiminde aranan özellikler ile görev ve sorumlulukları başlıklar altında verilmiştir.

1.1.2.2.1.2.1. Köşe İhtiyarı

Yâren üyelerinin en yaşlılarından, geleneğe hâkim, kanunları çok iyi bilen, tecrübeli, sözünü ve sohbetini dinlettirebilen, diğer üyeler tarafından sevilen ve saygı gösterilen bir kişi Köşe İhtiyarı olabilmek için gerekli şartlara sahip sayılır. Seçimle bu göreve getirilen kişi, Yâren toplantılarında kendisine ayrılan başköşeye oturur.

Köşe İhtiyarı, Yâren'i ve diğer yöneticileri denetlemekle yükümlüdür. Sürekli gözlemcilik yapar. Yârenlerden birisi işlediği suçtan dolayı falaka cezasına çarptırıldığında atılacak sopa sayısını azaltma ya da çoğaltma yetkisine sahiptir. Büyük Yârenbaşı'na ceza verme, falakaya yatırma ve onu dövme yetkisi sadece Köşe İhtiyarı'na aittir. Büyük Yârenbaşı'nın Yâren'i iyi yönetmediği durumlarda

⁴²⁰ <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/uyeler/> (20.02.2015).

⁴²¹ Er, s. 39.

⁴²² Gülensoy, s. 10.

üyelerden gelen şikâyetleri dinler. Gerekiyorsa Küçük Yârenbaşı ve Sözcü ile birlikte yeni bir Büyük Yârenbaşı seçer.

Köşe İhtiyarı, Yâren'i temsil eden, Büyük Yârenbaşı aracılığıyla yöneten ve yönlendiren, kararların adil olup olmadığını belirleyen ancak hep Büyük Yârenbaşı'nın ardında kalıp gerektiğinde ortaya çıkan kişidir. Köşe İhtiyarı'na ceza verilmez ve dayak atılmaz. Onun Yâren'den kovulması kesinlikle söz konusu değildir.

Köşe İhtiyarı'nın toplantılarda saygınlığına gölge düşürecek bir hata yapması durumunda Büyük Yârenbaşı içki dağıtanlara parmağıyla “*onu geç*” anlamında bir işaret yapar. Bunun üzerine içki, Köşe İhtiyarı dışındaki herkese sunulur. Bu tür bir davranış biçimi Köşe İhtiyarı'nın sembolik biçimde uyarılması hatta cezalandırılması anlamına gelmektedir. Yaptığı hatayı anlayan Köşe İhtiyarı, yanlışını bir daha tekrarlamaz. Bir sonraki içki dağıtımında ise ilk önce ona sunulur ve bu durum bir daha konuşulmamak üzere kapatılır.⁴²³

1.1.2.2.1.2.2. Büyük Yârenbaşı (Yiğitbaşı)

Yârenler ve halk arasında dürüst bir kişi olarak tanınan, işinde ya da mesleğinde başarılı, sözünü dinletebilen, sorunlara kolaylık ve sağlıklı çözümler getirebilen, gerektiğinde çabuk karar verebilen, ikameti değişmeyen nitelikteki Büyük Yârenler arasından seçilir.

Büyük Yârenbaşı, bütün Yâren'in manevî büyüğü ve idare amiridir. Gerektiği durumda Yâren grubu onun adı ile anılabilir. Büyük Yârenbaşı'nın sözleri, Yâren'in kanunları kadar önemli ve geçerlidir. Ona itaat etmek Yârenlerin en başta gelen görevleri arasındadır. Buna karşılık Büyük Yârenbaşı'ndan da yaşıtlarına kardeşi, küçüklerine evladı gibi davranması, anlaşmazlıklarda adaletli olması ve Yârenler arasında ayrılık gözetmemesi beklenir. Toplantılarda Yâren'i sessizliğe ancak Büyük Yârenbaşı davet edebilir.

Büyük Yârenbaşı, kurallar doğrultusunda bir taraftan Yâren'i yönetirken bir taraftan da Köşe İhtiyar'ı da dâhil olmak üzere tüm yöneticileri ve Yârenleri denetler, mahkeme sırasında suçları ve suçluları belirler, bunlara uygun cezaları seçerek yerine getirilmesini sağlar.

Büyük Yârenbaşı, toplantıları yönetirken Köşe İhtiyarı'nın denetimi altındadır. Bir hata yaptığında Köşe İhtiyarı tarafından eleştirilir, uyarılır,

⁴²³ Er, ss. 38-39.

gerekiyorsa falakaya yatırılır. Yapılan yanlışların sık sık tekrarlanması, görevlerin aksatılması durumlarında ise Köşe İhtiyarı, Küçük Yârenbaşı ve Sözcü kendi aralarında anlaşarak Büyük Yârenbaşı'nı görevinden alabilir. Yerine gösterilen adaylar Yâren'de oylanır. Oy çokluğuyla seçilen kişi yeni Büyük Yârenbaşı olur ve yemin ederek görevine başlar.⁴²⁴

1.1.2.2.1.2.3. Küçük Yârenbaşı

Küçük Yârenbaşı, Yâren içerisinde üstlendiği önemli görevlerinden dolayı titiz bir biçimde seçilir. Bu göreve getirilecek kişinin orta yaşlı, zeki, cesur, hoşgörülü, alçak gönüllü, üyeler tarafından sevilip saygı gösterilen, sesi güzel, halk oyunlarını iyi bilen ve ev adresi değişmeyen birisi olması gerekmektedir.

Yâren içerisindeki en önemli görevi Yârenlerle yöneticiler arasında diyalogu sağlamaktır. Yöneticilerin isteklerini Yârenlere, Yârenlerinkini de yöneticilere iletir. Özellikle genç Yârenler her konuyu ona danışır ve onun direktiflerine göre hareket ederler. Genç Yârenlerin bütün davranışlarından Küçük Yârenbaşı sorumludur.

Toplantıların başından sonuna kadar kurallara uygun bir şekilde eğlenceli olarak icrâ edilmesi Küçük Yârenbaşı'nın kabiliyetiyle yakından ilgilidir. İçki dağıtımını yapacak olan kişilerin seçimi, içkinin ilk başlarda sık sık, toplantının akışı içerisinde daha uzun aralıklarla dağıtılması, çalgıcılara yapılacak hizmetlerin aksamaması, Yârenlerin halk oyunlarını oynamak üzere eşleştirilmesi Küçük Yârenbaşı'nın denetiminde gerçekleştirilir.

Küçük Yârenbaşı, saz ekibi yorulduğunda tef çalarak onları harekete geçirir. Toplantıdan erken ayrılmak isteyenlerin mazeretlerini dinler. Uygun görürse kendisi izin verir, gerekli olması hâlinde konuyu Büyük Yârenbaşı'na iletir.

Toplantı esnasında Yârenlerden birisi sarhoş olursa o kişiyi ya görevlendirdiği bir Yârenle kimseye belli etmeden evine gönderir ya da Küçük Yârenlere birer adım öne çıkıp sarhoş olanı arkalarına yatırmalarını söyler. Bu şekilde sarhoş olan kişinin durumunu büyüklere belli etmemeye çalışır. Fakat daha sonraki günlerde sarhoş olan kişiye neden dengesiz içki içtiği ve sarhoş olduğunu sorar. Suç tekrarlanırsa Yâren mahkemesinde cezalandırılmasını talep eder.

Herhangi bir suçtan dolayı yargılanıp falakaya yatırılan, bu yüzden sakatlanıp işine gidemeyen bir Yâren olması durumunda, o kişi ile ilgilenmek de Küçük Yârenbaşı'nın görevleri arasındadır. Küçük Yârenbaşı, çalışamayacak durumda olan

⁴²⁴ Er, ss. 39-40.

Yâren'in evine giderek eşinden haftalık ihtiyaç listesini alır ve bunları tedarik edip getirir. Bu uygulama Yâren iyileşene kadar devam eder ve Köşe İhtiyarı, Büyük ve Küçük Yârenbaşı ile Muhasip arasında sır olarak kalır. Yapılan bütün masraflar eşit biçimde bölünerek kimseye belli edilmeden Yârenlerin herefesine eklenir.

Küçük Yârenbaşı, toplantılara oyuncu kadınlar getirildiğinde onları kollamak ve Yâren'den ya da Yâren dışından kişiler tarafından kaçırılmalarını önlemekle yükümlüdür. Kadın kaçırılırsa bu durum, Yâren'e yapılabilecek en büyük hakaret sayılır ve sorumlusu olduğu düşünülen Küçük Yârenbaşı falakaya yatırılıp Büyük Yârenbaşı tarafından dövülür.

Küçük Yârenbaşı'nın diğer bir görevi de Yâren toplantılarının dağılması sırasında herkesin sağlıklı bir biçimde evine ulaşmasını sağlamaktır. Yâren'den birinin bir düşmanı olabileceği ve bu kişinin toplantının dağılma saatinde pusu kurup hasmına kötülük yapabileceği varsayımından kaynaklanan bu âdete göre Küçük Yârenbaşı görevlendirdiği ikişer kişiye sekiz-on kişilik grupları teslim eder. Görevliler sorumlu oldukları gruptaki kişileri evlerine bıraktıktan sonra Yâren odasına dönerler. Daha sonra Küçük Yârenbaşı ve görevli Küçük Yârenler topluca oradan ayrılarak evlerine giderler. Küçük Yârenbaşı, herkesin evine vardığından emin olmadan kendisi evine gitmez.⁴²⁵ Ayrıca Küçük Yârenbaşı, dağdan inme merasimlerinde art efesinin bulunmadığı zamanlarda bu kişinin vazifesini de yerine getirir.⁴²⁶

1.1.2.2.1.2.4. İdare Memuru (Muhasip)

İdare Memuru, Yâren kurallarını bilen, tecrübeli, muhasebeden anlayan, defter tutabilen ve ev adresi değişmeyen kişiler arasından seçilir. Yâren toplantıları için yapılacak içki ve meze harcamaları ile çalgıcıların, oyuncu kadınların ücretleri gibi giderlerin Yârenler arasında eşit bir biçimde karşılanmasından sorumludur. Bu konuda çıkabilecek sorunları ve noksanlıkları en kısa sürede Büyük Yârenbaşı'na bildirmekle yükümlüdür. Yâren'de yaş sırasına göre kendisine uygun olan bir yerde oturur.⁴²⁷

1.1.2.2.1.2.5. Yâren Sözcüsü

Belirli bir eğitim seviyesine sahip, güzel konuşabilen Yârenler arasından seçilir ve toplantılarda yaş sırasına göre kendisine ayrılan yerde oturur. Toplantı

⁴²⁵ Er, ss. 40-41.

⁴²⁶ Er, s. 68.

⁴²⁷ Er, s. 41.

esnasında gerektiğinde Yâren büyüklerinin istekleri doğrultusunda günün ahvaline göre konuşmalar yapar. Konuşması sırasındaki yeri Yâren direğinin dibi ya da kapının önüdür. Sözcü'nün diğer bir görevi de yöneticiler dışındaki Yârenlere verilecek falaka cezalarını uygulamaktır. Yâren Sözcüsü, 1916 yılında yaşanan bir olay sonucunda ve Büyük Yârenbaşı'nın cahil olabileceği durumlar göz önüne alınarak Yâren'de bir yer ve görev almaya başlamıştır. Bu olay sözlü kaynaklarda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bir yıl Yâren'e konuk olarak paşalar gelmiş. Gitme zamanı gelip de ayağa kalktıklarında paşalardan biri ‘Bizlere müsaade. Bir kusurumuz oldu ise Yâren bizi affetsin.’ demiş.

Büyük Yârenbaşı tahsil görmemiş, cahil bir kişi imiş ve ‘Teşekkür ederiz.’ diyeceği yerde ‘Teessüf ederiz.’ demiş.

Paşa da bunun üzerine ‘Kusurumuzu lütfen bağışlayın.’ diyerek sözlerini tekrarlamış ama Büyük Yârenbaşı yine ‘Yok yok, teessüf ederiz.’ demiş.”

Yâren Sözcüsü, bu olaydan sonra Yârenlerde yer almaya başlamıştır.⁴²⁸

1.1.2.2.1.2.6. Büyük Yârenbaşı Vekili

Üye sayısı fazla olan Yâren gruplarında Büyük Yârenbaşı'na yardım etmek ya da onun olmadığı zamanlarda vekillik yapmak için Büyük Yârenler arasından seçilen kişidir. Görevleri ve yetkileri Büyük Yârenbaşı'ninkilerle aynıdır.⁴²⁹ Köşe İhtiyarı ve Küçük Yârenbaşı ile beraber yakın ilişki kurar ve birlikte toplu kararlara istinaden Yâren'i yürütür.⁴³⁰

1.1.2.2.1.2.7. Küçük Yârenbaşı Vekili

Üye sayısı fazla olan Yâren gruplarında, Küçük Yârenbaşı'na yardımcı olmak ya da onun olmadığı zamanlarda vekillik yapmak üzere orta yaştaki üyeler arasından seçilen yedek Küçük Yârenbaşı'dır. Vazifelerini kendinden üstlere danışarak yürütür. Genel olarak Küçük Yârenbaşı'nın görev ve yetkilerine sahiptir.⁴³¹

1.1.2.2.1.2.8. Yâren Sözcüsü Vekili

1985 yılından önce kurulan Yârenlerde bulunmayan bu yönetici, Cumhuriyet Yâreni'nin yönetim yapısında yer almaktadır. Yâren'in hazırlık (kuruluş) toplantısında yapılan seçimle belirlenir.⁴³²

⁴²⁸ Er, ss. 41-42.

⁴²⁹ Er, s. 42.

⁴³⁰ Er, s. 68.

⁴³¹ Er, s. 42.

⁴³² <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-nedir/> (19.02.2015).

1.1.2.2.2. Katılma Şartları

Yâren Sohbetleri kendi içerisinde belirli kurallara bağlı olarak tertip edilen toplantılar olmasından dolayı, herkesin istediği zaman, istediği şekilde katılabileceği bir oluşum değildir. Yâren toplantılarına bir kişi ya “*Yâren üyesi*” ya da “*misafir*” olmak üzere iki şekilde katılabilir.

1.1.2.2.2.1. Yâren Üyesi Olarak Katılmak

Yâren teşkilatına katılabilmek için belirli kıstaslara sahip olmak gerekmektedir. Yâren, en az on beş-on altı yaşın üzerindeki erkeklere açık olan bir kurumdur. Ancak daha çok askerlik görevini yerine getirmiş gençlerin ilgisini çektiği için Yâren’e girişteki alt yaş sınırı yirmi olarak belirlenmiştir. Yâren’de kalabilmek için belirlenmiş bir üst yaş sınırı bulunmamaktadır. Bir kişinin sağlığının elvermesi ve geleneğin içerisindeki kurallara uyması durumunda istediği kadar Yâren’de kalabilir.

Yâren’e girebilmenin bir diğer şartı ise adayın ve ailesinin çevrede dürüst, iyi ahlâklı ve namuslu olarak tanınmasıdır. Kaynak kişilere göre adaylarda bu özelliklerin aranması, kişilerin Yâren’e girebilmek amacıyla kendilerini denetlemelerine ve eğitmelerine yardımcı olmaktadır.

Yâren kuralları içerisinde sır saklamanın ve büyüklere itaat etmenin yeri oldukça önemlidir. Bu bakımdan saygısız olanlar, sır saklamasını bilmeyenler ve Yâren’in diğer kurallarına uyabileceğinden kuşku duyulan kişiler Yâren’e alınmaz. Yâren’e girmek isteyen kişiler hakkında gizli ve açık olmak üzere bir soruşturma yapılır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin olumlu olması da diğer şartlardan biridir.

Yâren’e girmek isteyen bir kişi bu isteğini doğrudan Yârenbaşı’na iletmez. Bunun için izlenecek iki yol vardır. Birincisi, Yâren’e girmek isteyen babasının, ustasının ya da patronunun Büyük Yârenbaşı’na başvurması gerekmektedir. İkincisi ise adayın Yâren olan bir arkadaşı tarafından önerilmesidir. Her iki şekilde de Yâren’e girmek isteyen kişinin bu talebi oylama sonucu ile belirlenir. Bu oylamada “oy birliği” esas prensip olarak kabul edilir. Kıdemli Yârenlerle üyeliği onaylanmış kişilerin aday olanlar hakkında bir tane bile olumsuz oy çıksa o kişi Yâren’e alınmaz. Ayrıca olumsuz oy veren kişiye bunun sebebi kesinlikle sorulmaz. İkisinin arasında yeni ya da eski, hatta ailevî bir anlaşmazlık olabileceği düşünülerek eski aday yenisine tercih edilir. Adaylığı konusunda olumsuz bir karar verilen kişiye bu

durdum; “Yâren karar verdi. Otuz kişi olarak kalacak. Sayı otuz bir olmayacak.” şeklinde kırıcı olmayacak bir biçimde iletilir.

Yâren’e girebilmek için gerekli şartlara sahip olan kişiler meslekleri, işleri, öğrenim ve ekonomik durumları ne olursa olsun alınır. Bir kişi Yâren’e girdiği ilk günden itibaren Yâren kurallarına koşulsuz bir şekilde riayet etmek zorundadır.⁴³³

Yâren üyelerinin bu teşkilata katıldıktan sonra kazandıkları birtakım hakları ve görevleri bulunmaktadır. Herhangi biri Yâren’e girdikten sonra artık sıradan bir kişi olmayıp “Yâren”dir. Yâren denilince, terbiyeli, ağırbaşlı, dürüst, namuslu ve güvenilir insan akla geldiği belirtilmektedir.

Bir kişi Yâren olduktan sonra eline, beline ve diline sahip olması, yani hırsızlık, dedikodu, sarkıntılık vb. tasvip edilmeyen davranışlardan sakınması gerekmektedir. Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi göstermek, davranışlarını saygı ve sevgi kurallarına göre düzenlemek de Yârenlerin üstlendikleri diğer görevlerdir. Ayrıca Yârenler toplantılara katılmak, verilen görevleri yerine getirmek, sır saklamak, Yâren devam ettiği süre içerisinde sıra kendisine geldiği zaman evini açmak, toplantılarda ve günlük hayatta ölçülü içki içmek, Yâren’in misafirlerini kendi konukları ile bir tutmak, onlara hürmet etmek ve Yâren’in bütün kurallarına eksiksiz uymak sorumlulukları arasındadır.

Gereksiz yere birbirlerini şikâyet etmek, arkadaşlarının küçük kusurlarını ortaya çıkartmak, kendisine kötü davranan bir Yâren’e aynı şekilde karşılık vermek bir Yâren’e yakıştırılmayan davranışlar içerisinde yer almaktadır. Yâren devam ettiği süre içerisinde üyelerden birinin hırsızlık, dolandırıcılık, adam öldürme gibi kanunlar tarafından yasaklanmış suçlardan birini işlemesi ya da kumar oynaması kesinlikle yasaktır.

Yâren’e üye olarak katılan bir kişinin uymak zorunda olduğu kuralların yanında kazandığı saygınlık ve gurur da bireyler için büyük önem taşımaktadır. Bir kişi Yâren’e girerek yalnızlıktan kurtulmakta, bir grubun parçası olmakta, acılı ve sevinçli günlerinde arkasında Yârenlerinin desteğinin olduğunu bilerek psikolojik olarak rahatlamaktadır. Bunların dışında toplantılara katılan devlet memurları ve diğer kurumlardaki kişilerle tanışma fırsatı bularak geniş bir çevre edinme imkânına sahip olmaktadır.⁴³⁴

⁴³³ Er, ss. 33-34.

⁴³⁴ Er, ss. 42-44.

1.1.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Yâren toplantılarına bazen sayısı iki ya da üçü geçmemek koşuluyla erkek misafir çağrılabilir. Bu misafirler, yerli halktan biri, Yâren üyelerinin yakın dostu, çevre il ya da ilçelerden kısa süreli olarak gelen bir kişi, Simav’da kurulu bulunan başka bir Yâren teşkilatının üyesi veya ilçeye yeni atanmış kaymakam, savcı, hâkim, banka müdürü, jandarma komutanı gibi devlet memuru olabilir.

Yâren toplantılarına misafiri kabul ve davet etme yetkisi sadece Büyük Yârenbaşı’na aittir. Yârenlerden birisi toplantıya misafir davet etmek istediğinde bunu Büyük Yârenbaşı’na söyler. Büyük Yârenbaşı, o kişinin çağrılmasında bir sakınca görmez ve uygun görürse misafiri kendisi davet eder.

Toplantılara çağrılan kaymakam, savcı, hâkim, banka müdürü, jandarma komutanı vb. kişiler Yâren’in onur misafiri olarak kabul edilir. Bunların herefeneleri Yârenler tarafından ortaklaşa karşılanır. Ev açan Yâren’in Büyük Yârenbaşı’ndan izin almak şartıyla iki kişiyi misafir olarak ağırlamaya hakkı vardır. Davet edilen kişilerin herefenelerini de Yâren karşılar. Yârenlerden herhangi birisinin misafiri olursa yine Büyük Yârenbaşı’nın onayı ile çağrılabilir. O misafirin masrafı çağırın Yâren tarafından üstlenilir.

Yâren toplantılarına misafir çağırmak hem Yâren’i bilmeyen kişilere tanıtmayı hem de davetli misafirlerle uzun süre dostluklar kurmayı amaçlamaktadır. Yârenler için bu kişileri tanımak, onlarla birlikte bir gece geçirmek her zaman elde edemeyecekleri bir fırsat olarak kabul edilir.

Toplantılara katılan misafirlere Yâren kuralları, özellikle de müzik çalınırken konuşulmaması gerektiği Yâren yöneticileri ya da davetlilerin yakınları tarafından uygun bir şekilde anlatılır.⁴³⁵

1.1.2.2.3. Kuralları⁴³⁶

Yâren toplantıları çok uzun bir geçmişe sahip olan bir gelenektir. Bu süreç içerisinde uygulanan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılarak günümüze kadar ulaşan enformel normlarla toplantılar yönetilmekte ve bu normlar yörede “*Yâren kanunları*” olarak anılmaktadır.

Uzun süre Yârenlik yapmış ve bu zaman içerisinde Yâren geleneğinin sürdürülmesi için emek vermiş kişilerden biri olan Asım Simav, gün gelip Yâren

⁴³⁵ Er, ss. 56-57.

⁴³⁶ Er, ss. 64-78.

toplantılarının yapılamayacağını ve kurallarını hatırlayan kişilerin sayısının azalacağını düşünerek bunları yazıya aktarmıştır. Büyüklerinden gördüğü, duyduğu, yaşayarak edindiği bilgilere yaşlılarıninkileri de ekleyerek 1924-1936 yılları arasında 208 maddelik Yâren Kanunları'nı derlemiştir. Derlediği bu malzemeyi, uygun zamanda yayınlamak üzere arşivine kaldırmış, hiç kimseye göstermemiştir. Ayrıca Yâren toplantılarının söz konusu kurallar çerçevesinde sürdürülmesi için gerekli çabayı da göstermiştir. Bu kanunların yazılı bulunduğu doküman Tülay Er tarafından bilimsel çalışmada kullanılmak üzere yazılı izin karşılığında alınmıştır.

Bu Yâren kanunları yazılırken herhangi bir tasnif yoluna gidilmeden akıla geldiği gibi sıralanarak kaleme alınmıştır. Bu kanunlar maddeler hâlinde orijinal metniyle verilmiştir.

“Yâren Kanunları

- 1. Simavlılar için iş mevsimi olmayan Kasım ayı ile Mayıs ortalarına kadar olan zamanlarda teşekkül eder ve bu süre içinde icrâyı faaliyet eder.*
- 2. Yârenin başlangıcı Yâren adedinin durumuna göre daha ileri günlere de alınabilir.*
- 3. Yârenin ¼'ü 55 yaşından büyük, 2/4'ü 25-55 yaş arası, ¼'ü de 16-25 yaş arasındaki şahıslardan teşekkül eder ve her kuruluşta bu nisaba asgarî toleransla uymak mecburidir.*
- 4. Herhangi bir sebeple her kademedeki eksilenin yeri tamamlanır ve bu orantı bozulmaz.*
- 5. İlk teşekkülü eskiden tecrübe görmüş ve birbirine hürmetkâr üç ile beş kişilik kurucular teşebbüsü ile iskelet hazırlanır.*
- 6. Kurucular içerden veya dışarıdan temin edecekleri saz heyeti ile bir şifahi müşaverede bulunurlar. Ve en üstün sazendenin hüsnü rızası ile diğer sazendelerin temini ona bırakılır veya kurucular saz ve ahlâkını beğendikleri sazendeleri kendileri temin ederler.*
- 7. Saz heyeti amatörlerden veya profesyonellerden teşekkül edeceği gibi karışık da olabilir.*
- 8. Hariçten temin edilecek sazendelerin getirilmesi için vazife alanların masrafları sonradan orta parasından ödenir.*
- 9. Kuruculardan biri evini açar ve kendi tavsiye ettikleri ve mutabık kaldıkları Yârenleri de alarak diğer gelecek namzetlerin müzakeresini yaparlar.*

10. *Yârene alınacakların sıhhati, yaşları, hâl ve tavrı, iktisadi ve içtimai durumları inceden inceye tetkik edilir.*
11. *Birbirleri arasında veya aileleri arasında husumet ve adaveti olanlar Yârene alınmaz.*
12. *Kurucular aldıkları vazifeye göre Yârenler ile temasa başlar ve haklarında gizli tahkikat yaparlar.*
13. *Kurucular Yârene alacakları şahısların kendinden, ebeveyninden veya velisinden veya usta ve patronundan müsaade alırlar.*
14. *Kurucular Yâren namzetlerine evvela Yârene alınacakların esamilerini ve o mevsimde haftada olacak masrafların ortalama tutarını haber vermeye mecburdurlar.*
15. *Yâren namzetleri kurucuların her sualine doğru cevap vermeye mecburdurlar.*
16. *Namzetler arasında ufak kırgınlıkları olanlar bir araya getirilip barıştırılır. Eğer barışma imkânı olmazsa ikisinden birisi tercih edilir.*
17. *Yârende evlilik bekârlık aranmaz.*
18. *Baba oğul, kardeşler bir Yârene girebilir. Sıhriyet aranmaz.*
19. *Simavlı olmayıp herhangi bir vazife icabı o mevsim Simav'da bulunacaklar, komşu kazalardan ve köylerden Yârene devam edecekler de aynı şartlar altında Yârene alınırlar.*
20. *On dokuzuncu maddede adı geçenler ev açma vesair hususlarda Yârenin umumunun oyuna uymaya mecburdurlar.*
21. *Saz hariç Yârenler asgari yirmi kişiden teşekkül eder.*
22. *Geleneklere göre teşekkül esnasında hoş sohbet olanlar, diğer yıllarda bulunduğu Yârenlerde kötü adı çıkmamış olanlar, güzel sesli ve fasıla iştirak edenler, elinden herhangi bir saz çalışması gelenler, güzel oynayanlar, içkiye mütehammil cesur ve soğukkanlı olanlar ve güzel zeybek elbisesi olanlar tercih edilir.*
23. *Yâren teşekkül edince münasip görülecek bir yerde veya evde ilk muhabbet veya sohbet yapılır.*
24. *İlk toplantı herfeneli yani ortadandır.*
25. *Bu toplantıda hariçten kimse alınmaz.*
26. *İlk toplantıda şifahi veya tahriri bir Böyük Yârenbaşı yani Yiğitbaşı seçilir.*

27. Aynı usulle bir Köşe İhtiyarı seçilir.
28. Bir Küçük Yârenbaşı da aynı usulle seçilir.
29. Aynı usulle bir İdare Memuru veya Muhasip seçilir.
30. Adedi otuzdan fazla olan Yârenlerde bir Büyük Yârenbaşı vekili seçilir.
31. Adedi otuzun üzerindeki Yârenlerde bir Küçük Yârenbaşı vekili seçilir.
32. Yârenbaşılardan cahil olmaları hâlinde bir Yâren Sözcüsü seçilir.
33. Yârenler ve Yâren idarecileri aşağıdaki şekillerde yemin ederler. Ve bu yemin esnasında bir Kur'an-ı Kerim, bir silah ve imzalarını veya parmaklarını basacakları bir yemin zabtı bulundurlar.
34. Büyük Yârenbaşı veya Yiğitbaşı'nın yemini:

Ben Simav'ın.....mahallesi/köyünden..... oğlu..... doğumluolarak.....tarihinde teşekkül eden.....Yâreninin Yiğitbaşılığına seçimle tayin edildiğim bu andan itibaren atalarımızdan tevarüs ettiğimiz örf ve âdetlere uygun Yâren törenlerine uyacağıma, bütün Yâren arkadaşlarımı eşit tutacağıma, hepsini yaşıma göre kardeş ve evlat olarak kabul edeceğime ve Yârenin sonuna kadar Yârenbaşılıktan azledilsem dahi ayrılmayacağıma Allah'im, Kur'an'im, silahım, namusum adına ant içerim ve imzama yeminimi tasdik ederim.

İmza

35. Yârenlerin umumi yemini:

Ben Simav'ın mahallesi/köyünden..... doğumlu.....oğlu.....olaraktarihindeYârenine girdim. Bugünden itibaren Atalarımızdan tevarüs ettiğimiz örf ve âdetlere uygun Yâren kurallarına uyacağıma ve bütün Yâren arkadaşlarımı kardeş olarak kabul edeceğime ve Yâren'in sonuna kadar çok mühim mazeretim çıkmadığı an Yâren'den ayrılmayacağıma Allah'im, Kur'an'im, silahım ve namusum adına ant içerim ve imzama yeminimi tasdik ederim.

İmza

Yemin eden Yârenlerin yaş sırasına göre imzaları veya parmak izleri:

1.
2.
3.

36. *Yemin esnasında bütün Yârenler ayakta dururlar.*
37. *Yeminden sonra Yârenbaşı'ndan başlayarak büyükler el sıkarak küçükler el öperek merasim tamamlanır.*
38. *Sazendeler de yemine tabidir.*
39. *Yârenlerde herhangi bir sınıf sırası yoktur. Yaş sırası vardır. Herkes yaş sırasına göre oturur. Yalnız Köşe İhtiyarı ve Büyük Yârenbaşı serbesttir.*
40. *Yemin esnasında yemin etmekte tereddüt edenlere bir hafta mehil verilir.*
41. *Yâren diğer boş günlerini beraber ve toplu olarak bir arada geçirmek için oda veya kahve temin eder.*
42. *Mühim konuşmalar ve cezaların infazı için yer müsait değilse hafta arasında içkisiz bir yer açılır ve konuşmalar yapılır.*
43. *Yâren konuşmaları esnasında hariçten kimse bulunmaz ve yemin etmeyenler bu toplantıda bulunamazlar.*
44. *Mühim mazereti olmayanlar bu gizli toplantılarda bulunmaya mecburdurlar.*
45. *Gizli toplantılarda ve Yâren merasiminin verdiği cezaların infazı anında gülmek, şakalaşmak gibi hareketler yasaktır.*
46. *Büyük Yârenbaşı'nın vasıfları, vazife ve salahiyetleri:*
- *Büyük Yârenbaşı veya Yiğitbaşı bütün Yârenin manevî büyüğü ve idare amiridir.*
 - *İcabında Yârenin adı onun adına izafeten anılabilir.*
 - *Gayet soğukkanlı, maneviyatı yüksek, sırasında Yâren'in en cesuru, hariçte sözü geçer, mütevazı bir şahıs olması.*
 - *Yârenbaşı akranlarına kardeş ve küçüklerine evlat muamelesi yapar. Bütün olaylarda adil hükümleri esas tutar.*
 - *Büyük Yârenbaşı'nın her sözü Yâren'in kanunu demektir. İtaat mutlaktır.*
 - *Yârenbaşı'nı Köşe İhtiyarı temkir eder. Eğer bir hata yaparsa cezası Köşe İhtiyarı tarafından verilir.*
 - *İkameti sabit ve serbest olması şarttır.*
47. *Köşe İhtiyarı vasıf ve vazifeleri:*
- *Yâren'in en yaşlılarından otoriter, sempatik ve usul bilen bir şahıstır.*
 - *Köşe İhtiyarı'na bila kayduşart ceza verilmez.*

- *Köşe İhtiyarı en son mercidir. O isterse affettirme veya daha fazla ceza verdirmek salâhiyetine haizdir.*
- *Böyük Yârenbaşı 'na cezayı o verir ve eğer sopa atılacaksa o atar.*

48. *Küçük Yârenbaşı vazife ve salâhiyetleri:*

- *Böyük Yârenbaşı 'ndan sonra Yâren'in en dinamik ve mesul adamıdır.*
- *Küçük Yârenbaşı'nın cesur, kurnaz, içkiye mütehammil, güçlü ve geniş toleranslı bir adam olması şarttır.*
- *Küçük Yârenbaşı, tam bir icrâ kuvveti olarak Yâren'in bel kemiğini teşkil eder.*
- *Küçük Yârenlere mahsus bulunan hususat ondan sorulur.*
- *Küçük Yârenler bütüin dilek ve şikâyetlerini ona yapar.*
- *Dağdan inme merasimlerinde art efesinin bulunmadığı zamanlarda art efesi vazifesini görür.*
- *İkameti sabit ve serbest olması şarttır.*

49. *İdare Memuru ve vasıfları:*

- *İdare Memuru iyi hesap bilmesi, defter tutabilme yeteneklerine haiz olması ve bu hususta şaibeli olmaması şarttır.*
- *Yâren usullerini bilmesi.*
- *Bilimum varidat ve masraflardan sorumludur.*
- *Eksik ve noksanları mesullere haber vermesi şarttır.*
- *İkameti sabit olması şarttır.*

50. *Böyük Yârenbaşı vekili:*

- *Kalabalık Yârenlerde Böyük Yârenbaşı 'na yardımcı olarak seçilir.*
- *Böyük Yârenlerden seçilen tecrübeli bir şahıstır.*
- *Köşe İhtiyarı ve Küçük Yârenbaşı ile beraber yakinen ilişki kurarak ve beraber toplu kararlara istinaden Yâreni yürütür.*

51. *Küçük Yârenbaşı vekili:*

- *Kalabalık Yârenlerde Küçük Yârenbaşı'nın vekili ve yardımcısıdır. Vazifesini kendinden üslere danışarak yürütür.*
- *Küçük Yârenbaşı 'ndaki vasıflara sahip olması şarttır.*

52. *Yâren Sözcüsü (Bu madde görülen lüzum üzerine 1918 senesinde konmuştur. Sebebi hatıralarda mevcut.)*

- *Böyük Yârenlerde ve bilhassa Yâren idarecilerinin cahil ve natuk olmaması hâlinde Yârenin en kültürlü ve natuk adamı bu vazifeye getirilir.*
- *Yâren Sözcüsü, Yârenbaşı ve Yâren Böyükleri ile günün ahvaline göre konuşulması icap eden hususlarda konuşur.*

53. *Yâren toplantıları üç şekilde olur:*

- a. *Hepsi herefeneli*
- b. *İçki ve saz ücretleri herefeneli*
- c. *“Yandığı yandığı yerde” denilen bütün masrafları ev sahibine ait.*

54. *Yârenin faaliyet devresinde her Yâren evinde ve kırdaki sohbetini yapar ve sırasını savar.*

55. *Evi müsait olmayanlar Yârene ilk girdikleri gün durumlarını bildirirler.*

56. *Yârenlerden bir evde oturan baba, oğul, amca ve dayı vesaire kaç kişi varsa adedi ne olursa olsun evlerini bir defa olarak açarlar ve diğer borçlu günlerinde ya kır açarlar veya Yâren'in evvelce tayin ettiği ev açma parasını en kısa zamanda Yâren veznesine yatırır.*

57. *Dini günlerde sohbet yapılmaz.*

58. *Yakınları ölenlerin evleri kıra bırakılır veya ev açma parası alınır.*

59. *Komşuları ölenlerin evleri en az bir ay geri bırakılır.*

60. *Kendisinde veya komşusunda hasta bulunduğu takdirde sohbet tehir edilir.*

61. *Evi açılacak Yâren'e en az bir hafta evvel haber verilir.*

62. *Ev açmak isteyenler kendisine münasip bir gün seçebilir. Fakat bu durumu en az bir ay evvel idarecilere haber vererek müsaade almaya mecburdur.*

63. *Fevkalade anlarda Yârenin desteğı ile ev açmalar için tayin edilen ev sahibinin hüsnü rızası şarttır.*

64. *Ev sahibi herhangi bir sebepten kendi evini açmayıp başka birinin evini açmak isterse mesullere haber verir ve onlardan alacağı direktife göre hareket eder.*

65. *Ev açacak kıran paraca vesairece eksiklerini Yârenin Böyüklerine haber vermeye mecburdur.*

66. *Kırda ev açanlar her şeylerini kendileri temin ederler.*

67. *Kır muhabbetlerinde Yârenbaşı icabında yardımcı verir ve yakinen alakadar olur.*
68. *Yârenin umuma ait Kır muhabbetlerinde esaslı bir iş bölümü yapılır ve herkes üzerine düşen vazifeyi yapmaya mecburdur.*
69. *Kır toplantılarında Yârenler sıra ile nöbet tutarlar ve bu durumdan Küçük Yârenbaşı mesuldür.*
70. *Kır muhabbetlerinde ve ev muhabbetlerinde dağılış esnasında Yârenbaşılardan vereceği direktiflere Yârenler uymaya mecburdur.*
71. *Toplantılarda hariçten gelecek bir durum karşısında Büyük Yârenbaşı muhataptır. Ondan emir sadır olmadan kimse bir şeye teşebbüs edemez ve karışamaz.*
72. *Yâren mensuplarından dışarıdan hasımlı olanları Küçük Yârenbaşı yanına alacağı bir Yâren veya vazifelendireceği iki Yârenle o arkadaşı evine kadar itina ile götürürler.*
73. *Yârenlerden günün rayicine göre bir miktar depozito alınır. Yâren sonu artan paralar müsavi olarak taksim edilir.*
74. *Depozitodan evini açanların ihtiyacı varsa avans verilir.*
75. *Yâren depozitoları Yârenin işsiz fakirlerine kazanç sağlamak için faizsiz verilir.*
76. *Yardımla iş tutan Yârenler yakinen takip edilir.*
77. *Yârenler ihtiyaçlarını mümkün mertebe birbirinden görür ve birbirlerinden alışveriş ederler.*
78. *Yâren parası kullananlar başına bir hadise geldiğinde umum Yâren bu parayı affeder ve hatta mağdura ayrıca yardım eder.*
79. *Yârenin onursal misafirlerinin masrafları umumi Yârene aittir.*
80. *Yârenlerden herhangi birinin misafir veya misafirleri için evvelden Yârenin mesul şahıslarından müsaade alınır ve masraflarını çeker.*
81. *Ev açan yakınından veya komşusundan iki misafire hak tanınır ve onlar için masraf Yârene aittir.*
82. *Ev sahipleri ve diğer Yârenler evvelden misafirler hakkında mesullere malumat vermeğe mecburdurlar.*
83. *Yâren örf ve adetlerinde misafir farkı olmaz. Hepsine ayağa kalkılarak hürmet edilir ve mesuller tarafından münasip görülecek yere oturtulurlar.*

84. Saz devam ederken gelen misafirlere yalnız idareciler ayağa kalkar. Sessizce hoş geldiniz deyip münasip bir yere oturturlar. Saz ve oyunların hitamında bütün Yâren yalnız oturduğu yerden kalkarak karşıdan misafirlere hoş geldiniz derler.
85. Kendisi misafir olan yanında başka misafir getiremez. Ancak misafirin yanından ayıramayacağı arkadaşı, bazı hâllerde getirilebilir.
86. Yârenler, misafirlere son derece hürmet etmeye mecburdurlar ve misafirin herhangi bir kusurunda kendisine hissettirmezler.
87. Misafirlerin içki saikası ile yaptıkları el ve dil şakalarına mukabele edilmez.
88. Oturak âlemlerinde, tesadüfen misafir bulunursa bu misafirin en yakını olan Yâren arkadaşı tarafından Yâren kuralları sureti nazikâned anlatılması şarttır.
89. Yârenler tüzükteki sınırın dışına çıkarlarsa üç şekilde cezalandırılırlar:
- Bir sefere mahsus ihtar
 - Falaka cezası
 - Kovulma
90. Cezalar mahkeme usuli ile olur. Savunma hakkı tanınır.
91. Mahkemesi yapılan şahıs Büyük Yârenbaşı'nın önünde diz çökerek ifadesini verir.
92. 89. maddenin A ve B bendinden ceza alanlar infazdan sonra Yârenbaşı'ndan başlayarak büyüklerin ellerinden öper ve küçüklerin elini sıkarak yerine oturur.
93. Seksen dokuzuncu maddenin C bendine göre kovulan Yâren'e dayak atılmaz. Yalnız onun ayakkabısı sokak kapısına göre çevrilir, yanına bir çıra veya mum ya da kandil dikilerek bırakılır.
94. Yârenden kovulmanın kendisi ve oğlu hiçbir Yârene alınmaz ve ondan kız alınmaz, kız verilmez, konuşulmaz ve alışveriş edilmez.
95. Yârenler mahkeme olurken ve ceza tatbik edilirken hariçten kimse ve hatta muhabbette bulunan kadın ve ücretli sazendeler de bulunamazlar.
96. Vazifelerinde kusur eden Rakkase ve sazendeler de (89. maddenin ilk iki bendine göre) cezalandırılırlar.
97. Yârenler birbirlerinin ufak tefek kusurlarını mümkün mertebe Yâren Böyüklerine duyurmamağa gayret ederler.

98. *Lüzumsuz yere ve yerli yersiz sık sık şikâyetle bulunanlar cezalandırılırlar.*
99. *Yârenleri muhabbette vesaire yerlerde sükûnete yalnız Yârenbaşı davet eder. Onun bulunmadığı veya bir müddet için uzakta olduğu zamanlarda bu vazifeyi Köşe İhtiyarı veya diğer selahiyetliler yapar.*
100. *Yârenbaşı veya Küçük Yârenbaşı, lüzumunda yaş sırasına bakmadan kızanların yerlerini değiştirir ve her Yâren bu emre uymaya mecburdur.*
101. *Yâren toplantılarında herhangi bir mevzuu münakaşa etmek yasaktır.*
102. *Herhangi bir Yâren'e sataşma olduğunda fiilen cevap vermek yasaktır. Ancak Yâren Büyüklerine şikâyet eder.*
103. *Her ne suretle olursa olsun mühim mazereti olmayanlar muhabbette bulunmaya mecburdurlar. Gelmediklerinin sebebini sonradan izah ederler.*
104. *Yârenler sohbet gününden en az on iki saat evvelden içkiyi bırakmaya mecburdurlar.*
105. *Kendi mühim işi veya başkasının yanında çalışanlar er istirahate geçmeye ve o gün için az içki almağa mecburdurlar.*
106. *Yârenler ne zaman olursa olsun içki içmemekte serbesttirler.*
107. *Muhabbet anında içki ilk anlarda sık dağıtılsa da sonradan yavaş yavaş seyreltilir.*
108. *Yârenler ister içki içersin ister içmez. Hiç kimse içkiye ısrar edemez.*
109. *Sâkî ve sâkîyalar içki dağıtırken geç deyene içki verilmez.*
110. *İçki sırasında ağırlaşanlara içki verilmez veya seyrekleştirilir ve o şahıs da bu harekete uymağa mecburdur.*
111. *İçki anında eğer bardak büyükse birden diplemek veya ikinci defa istemek yasaktır.*
112. *Ev açma sırası gelen hazırlığını gizli yapar. O evde muhabbet olacağını komşu ve akrabaları dâhil kimseye hissettirmez.*
113. *Evini açanlar, Yârenlerin görebileceği yerden din kitaplarını, aile resimlerini ve kadın eşyalarını kaldırmağa mecburdurlar.*
114. *Yârenler muhabbet evinde umduğuna değil bulduğuna rıza göstermeğe mecburdur.*
115. *Evini açan Yâren'in yemek ve meze göreneği hiçbir surette lehte ve aleyhte tenkit edilmez.*

116. *Evini açanlar eksiklerini Yârenlerden veya en yakınlarından gizli olarak temin ederler.*
117. *Evini açanlar, Yârenlerden veya akrabalarından aldıkları malzemeyi süratle eksiksiz ve temiz olarak yerlerine iade ederler.*
118. *Ev açanlar lüzumsuz israf ve gösterişten uzak dururlar.*
119. *Ev açacaklar temizliğe riayet eder.*
120. *Evini açan muhabbet odasını fazla ışıklandırır ve ısı durumunu iyi ayarlar.*
121. *Ev sahibi yemek kaplarının kalayına dikkat eder.*
122. *Ev sahibi dışarı sır vermez.*
123. *Evini açan Yârenbaşı 'na sormadan dışardan gelenlere kapı açamaz.*
124. *Ev sahibi tavandan vesairenden muhabbeti başkalarına gözetletdiremez.*
125. *Ev sahipleri Yârenler tarafından işlenecek kusurları gizlemeğe mecburdurlar.*
126. *Ev sahibi evde kalan misafirlere iyi muamele etmeğe mecburdur.*
127. *Muhabbetin hitamında ev sahibi ve misafirleri tekrar fasıl yapamaz ve içki içemezler.*
128. *Evde bırakılan misafirler hakkında içerden ve dışardan bir şikâyete mahal bırakmamasına ev sahibi son derece riayete mecburdur.*
129. *Ev sahipleri evde bırakılan saz vesaire eşyayı iyi muhafaza etmeğe ve hasarından ve zaiiden ödemeğe mecburdurlar.*
130. *Ev sahiplerine bırakılan misafirleri Büyük ve Küçük Yârenbaşılardan emir almadan başka yere teslim edemez ve bırakamazlar.*
131. *Yâren muhabbetlerinde silah atmak, silah kurcalamak hatta üzerindeki silahı teşhir etmek sureti katiyen yasaktır.*
132. *Ev açanlar yaptıkları masraf, yemek, meze vesairi bu hususatta hiç kimseye bir şey söyleyemez.*
133. *Yârenler ev sahibinin kusurundan bahis edemeyecekleri gibi çıkarılan meze ve yemeklerin vesairenin nefaset ve intizamından da bahis edemezler.*
134. *Yârenler toplantı evlerinde ve kırlarda her türlü temizliğe riayete mecburdurlar.*

135. *Yârenler iç yağlı kalçın, mes, çizme veya boyası çıkacak şeylere evin en temiz örtülerinin üzerine oturamazlar.*
136. *Kırda çimenleri kirletmek ve üzerine yumurta kabuğu, fındık ve fıstık kabuğu vesaireyi atmak yasaktır.*
137. *Yârenler kır muhabbetlerinden ayrılırken oturdukları yerleri temizlerler. (Yiğit kalktığı yerden belli olur.)*
138. *Kırda ateş yakmak icap ettiğinde işe yarayan şeylere el sürülmez. İşe yaramayan çalı çırpı toplanarak yakılır ve çimen üzerine ateş yakılmaz.*
139. *Yârencilikte sır saklamak esastır. Bunun dışında hareket edenlere kovulmaya kadar ceza verilir.*
140. *Yârenler oturma, konuşma, yemek yime ve içki içme gibi hareketlerinde muâşeret kurallarına uymağa mecburdurlar.*
141. *Yârenin devamı müddetince kızanlara kumar oynamak yasaktır.*
142. *Yârenlerde herhangi bir el şakası ve ağır dil şakası yasaktır.*
143. *Yârenlerde lades tutuşmak veya benzeri bahislere girmek yasaktır. Bu hareketler bir tarafın teessürüne sebebiyet verirken diğerinin fazla sevincine yol açacağından neticede istenmeyen olaylar çıkabilir.*
144. *Muhabbet devam ederken dışarı yani tuvalete çıkmak yasaktır.*
145. *Sazlar çalarken veya akort edilirken konuşmak, şakalaşmak veya herhangi bir şekilde gürültü etmek yasaktır. (Ero: Saz başlayınca söz biter.)*
146. *Hiç kimse kimsenin bir şeyini muziplik olsun diye saklayamaz.*
147. *Muhabbetlerde aşka gelip şişe, kadeh, tabak vesaire kırmak yasaktır.*
148. *Muhabbet devam ederken başka şarkı, türkü, oyun istenmez. Ancak isteği olan şahıs daha evvel mesul şahıslara hatırlatması onun rızası ile saz heyetine sunulur, sırası geldiğinde söylenirse söylenir.*
149. *Kim olursa olsun beste ve güftesinin bilmediği şarkılara iştirak edemez.*
150. *Üstün sazlarda şişe çalmak, tabakla tempo tutmak yasaktır.*
151. *Oyun oynayanlar ısrar olmazsa çabuk oturur ve ayrıca kendisi başka bir oyun havası isteyemez ve başkasını kaldıramaz.*
152. *Oyun esnasında ağızda sigara bulundurmak yasaktır.*
153. *Yârenler oyunlarda kadın aleti olan zil ve fincanla oynayamazlar.*

154. *Küçük Yârenler fazla misafir ve kalabalık topluluklarda kırık oyun oynayamazlar.*
155. *Küçük Yârenler kalabalık topluluklarda sâkîlik yapamazlar.*
156. *Yârenler içki dağıtımını hâlinde sâkî ve sâkîyayı fazla bekletmezler.*
157. *Ağır zeybekler, kaşık ile oynanmaz.*
158. *Yârenler hususi hayatlarında da mazbut olmaları ve Yâren kurallarına göre hareket etmeleri şarttır.*
159. *Yâren mensuplarının içki tesiriyle sokaklarda, düğün veya toplantılarda söğüp saymaları, bağırıp çağırmaları ve hadise yaratmaları yasaktır.*
160. *Yârenler özel hayatlarında dâhi sokakta yürürken camlara ve kadınlara bakmadıkları gibi sohbet evlerinde kadınların bulunabileceği yerlerden bile gözünü uzak tutar.*
161. *Oturak muhabbetlerinde rakkase içki tesiriyle ifrata kaçmamak şartıyla istediği Yârene dil ve el şakası yapabilir ve kadının bu hâli hoş görülebilir. Fakat Yârenler katıyken mukabelede ve müdahalede bulunamazlar.*
162. *Oturak âlemlerinde misafirlere, rakkaselere ve yabancı sazendelere icap eden Yâren töreleri mesuller tarafından sureti nazikanede öğretilir.*
163. *Muhabbete gelen misafir sazendeler ile rakkaselere ayrılincaya kadar iyi muamele edilmesi şarttır. Bu hususta Küçük Yârenbaşı sorumludur.*
164. *Muhabbete iştirak eden bilumum misafirlerin bir şeylerinin ziyanından Yâren mesuldür.*
165. *Oturak âlemlerinde veya diğer yerlerde Yârene ait rakkase ve sazendelerin kaçmasından Küçük Yârenbaşı sorumludur.*
166. *Kırlarda sızan Yârenleri götürmek imkânı olmadığı zaman en yakınından bir veya iki kızan başına bekçi bırakılır. Bu vazife Küçük Yârenbaşı'nındır.*
167. *Bütün Yâren mensuplarının aileleri ve akrabaları her Yârenin aynı derecede en yakınıdır.*
168. *Yârenler birbirlerinin mukadderat arkadaşıdır. Birbirlerinin neşe ve teessürlerini paylaşırlar.*

169. Aynı evde bulunanlardan başka başka Yârenlere mensup olan şahısların sohbet günleri de aynı güne rastlarsa herkes kendi Yâreninde bulunur.
170. Başka Yârenlerden adam kandırmak ve almak yasaktır.
171. Başka Yârenlerden o mevsim içinde bulunmuş da yılını tamamlayamadan müsaade alarak ayrılan şahıs da aynı mevsim Yârene alınmaz.
172. Yâren mensuplarına ait düğünlerde düğün sahibine en yakın Yâren idareyi eline alır. Gerek oğlan evinde ve gerekse kız evindeki düğünü serinkanlılıkla idare eder ve gece oğlan hamamına giderken toplu yürümeyi ve yürüyenlerin etrafını ışıklandırarak herhangi bir hadiseyi önlemeğe gayret eder.
173. Aynı mevsim başka başka iki veya üç Yârenle samimi temaslar kurulur ve birbirlerine bir veya azami üç kişi karşılıklı davetlere gider gelirler.
174. Samimiyeti fazla olan Yârenler icabında kırlarda müşterek muhabbet edebilirler. Bu toplantılarda iki Büyük Yârenbaşı yan yana oturur ve Küçük Yârenbaşı yanlarında yer alırlar ve kızanları da bir ondan bir ondan olarak oturturlar.
175. Samimiyeti olan Yârenler aynı güne rastlamamak şartıyla sazlarını birbirlerine verirler.
176. Her iki veya daha fazla Yârenlere saz çalmak mecburiyetindeki sazændeler her Yârenin sırlarını diğerlerine ifşası suçtur.
177. Üç hafta devam eden Hızır İlyas'ta aynı mesire yerini bir Yâren bir defaya mahsus işgal eder.
178. Gerek Hızır İlyaslarda veya Bağarası mevkii veya hariç mesire yeri daha evvel işgal edilmişse oraya varılmaz.
179. Eskiden Bağarası dediğimiz mesire yerlerine çıkarken ve inerken yolumuza tesadüf eden Mollaaptır Tepesi'nde beş dakika istirahat edilir. (Bu yer çıkarken dinlenme ve inerken de dinlenme yeri olduğu gibi mezarların üstüne tesadüf etmesinin de ve aynı zamanda kavşak noktası olması hasebile her şeyi hatırlattığından insana huşu verir ve orada beş dakika istirahatın çok yararları görülmüştür.)
180. Mayısın ilk haftasına rastlayan Salı gününe tesadüf eden gün ecdadımız tarafından 800 sene evvel Simav'ın Bizanslılardan alındığı

güne rastlar. Ve o gün Yârenler Meteriz Tepesi'nden silah ata ata sıra ile Simav'a girerler.

1967 senesinden itibaren bu merasim Simav'ın Yunanlılardan istirdadına rastlayan 4 Eylül'e alınmıştır ve o günün bulunduğu haftaya Yârenler haftası denmiştir.

181. *Merasime iştirak edecek Yârenler mali durumlarına göre hareket ederek Bağarası'ndaki mesire yerlerine çadır kurar ve merasim gününe kadar orada kalırlar.*

182. *İşi olan Yârenler gündüz işlerinin başına inerler.*

183. *Eski geleneklere göre dağa çıkan Yârenler kap kacak ve nevalelerini tamamlar ve her gelen misafire sofraya atarlar.*

184. *Yalnız dağdan inmek diyip vasıflandırdığımız bu merasim için o sezonda Yârene devam etmemiş kişiler de müracaat ederler. Dilekçe sahiplerinin haklarında tahkikat yapılır ve muayen bir ücret karşılığında yalnız bu merasim için Yârene dâhil edilirler.*

185. *Dağdan incek kızanların hepsinin zeybek elbiseleri ve şırşane tüfekleri tamam olması şarttır. (Şırşane denilen tüfekler ağızları geniş merasim tüfeğidir.)*

186. *Şırşanelerin atışları için acemi Yârenlere eğitim şarttır.*

187. *Eğitim görmemiş olanlara şırşane verilmez ve veren mesuldür.*

188. *Muhabbet esnasında şırşane atmak Yârenbaşı tarafından müsaadeye tabidir.*

189. *Şırşane atışları aşağıdaki isimlere göre yapılır:*

- *Silkme*
- *Püskürtme*
- *Yığdırma (Yere)*
- *Dikleme (Havaya)*
- *Çalımlı (Muhtelif figürlü)*

190. *Atış sesleri dört çeşittir:*

- *Sıra ile baştan sona kadar teker teker*
- *İki yan yana seri ara boşluğu ve tekrar iki yan yana seri*
- *İki yan yana ara boşluğu bir tek ve tekrar iki yan yana ara boşluğu bir tek.*

- *Hep beraber birden (Bu atış yalnız baskın zeybeği dediğimiz oyunda yapılır.)*
- 191. *Bu atışlarda Yârenbaşı gerek söz ve gerekse bir hareketle cinsini ve yerini tayin eder.*
- 192. *Dağdan inecek Yârenlerin Büyük Yârenbaşılıarı bir araya gelerek memleket büyükleri ile temasa geçerler ve onların önünde kura çekerek iniş sıralarını tayin ederler ve kesilen kurbanları gönderecekleri yerleri aralarında tayin ederler.*
- 193. *Dağdan inileceği gün muhabbet erken bırakılır ve Yârenler istirahata geçerler.*
- 194. *İniş esnasında içki kullanmak yasaktır.*
- 195. *Yârenler iniş esnasında Türk bayrağının intizamına ve taşınmasına son derece dikkat ederler.*
- 196. *Dağdan inerken Yârenlerin sırası:*
 - *En önde Türk bayrağı*
 - *Millî bayrağın birer adım gerisinde ve her iki tarafında yatağanlı iki muhafız*
 - *Davul, zurna, bando vesaire*
 - *Lüzumunda silahsız ve deyiş söyleyen*
 - *Yâren bayrağı ve forsa*
 - *Yâren maskotları*
 - *Yârenbaşı*
 - *Yaş sırasına göre Yârenler*
 - *Varsa arka sazları*
 - *Art efesi*
- 197. *Dağdan inen Yârenler evvela meteriz harman yerine gelerek helalleşirler ve orada üç defa dönerek ve üç defa silah atarak Kapıkaya istikametinde yürüyüşe geçerler.*
- 198. *Yârenler inerlerken diğer Yârenlerle aralarında en az elli metre bulunur.*
- 199. *Aynı Yâren mensupları arasında en az beş adım mesafe bırakılır.*
- 200. *Karşıyaka Dedesi'nin önündeki düzde bir sefer daire çizilerek atış yapılır.*

201. *Oyun yerine gelindiğinde merasim atışları ile beraber kurbanlar kesilir.*
202. *Kurban etleri askeri garnizona, karakollara, hapisane ve fakirlere gönderilir.*
203. *Yârenler en son belediye önüne gelerek Seymen atışları yaparak dağdaki yurtlarına çıkararak merasime ve sezona son verirler.*
204. *Sohbet evlerinde gece dağılırken yemek sofrası atmak yasaktır.*
205. *Yârenlerde erkek köçek oynatmak yasaktır.*
206. *Yârenlerde estetikle, kültür ve folklorla uğraşan Halkevleri, halk eğitim dernekleri ile turizm derneklerinin paralelindedir.*
207. *Yârenler herkesin siyasi akidesine hürmet ederler. Fakat toplantılarda bu mevzuları konuşmak ve münakaşa etmek yasaktır.*
208. *Yârenler Atatürk ilkelerini mutlak suretle benimser ve onu korumayı esas kabul eder.”*

1985 yılında “Cumhuriyet Yâreni” adıyla kurulan Yâren grubu, özünde bu geleneğe sadık kalmakla birlikte şekil bakımından birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu değişimleri de kendi kuralları içerisinde belirtmişlerdir. Cumhuriyet Yâreni’nin kuralları maddeler hâlinde aşağıda verilmiştir:

“CUMHURİYET YÂRENİ KURALLARI

Simav’ın yüzyıllara dayanan kültür mirası “Yarenciliği” yaşamayı, yaşatmayı ve gelecek nesillere aktarmayı kendine görev sayan Simav Cumhuriyet Yâreni aşağıdaki kurallara göre yönetilir.

1. *Cumhuriyet Yâreni Büyük Yârenbaşı, Köşe İhtiyarı, Küçük Yârenbaşı, Sayman ve Yâren Sözcüsü veya bunların vekilleri tarafından yönetilir. Bu görevler için Yârenin kuruluş toplantısında seçim yapılır.*
2. *Yâren her yıl 21 Eylül’den sonra toplanır ve 21 Haziran’dan önce veda ve helalleşme ile sona erer. Kuruluş toplantısı bir önceki vedada görevli Yâren Heyeti tarafından tespit edilen tarihte, çağrılan kişilerle yapılır ve Yâren Heyeti seçilir. Yâren kuralları okunarak bunlara uyulacağına dair yemin edilerek Yârene başlanır.*
3. *Yâren Heyeti vedadan sonraki ilk toplantıya çağırılacak Yâren üyelerini tespitinde tam yetkilidir. Yâren içi ve dışı davranışları, ailevi sorunlar,*

ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı Yâren üyelerinin bazıları çağrılmayabilir. Çağrılmayan üye nedenini soramaz.

4. Gerektiğinde Yârene yeni üye almak için kuruluş toplantısında Yâren Heyeti veya bir Yârenin teklifi ile oylama yapılır. Üyeliğe kabul için bütün Yârenlerin kabulü zorunludur. Bir üye bile kabul etmese teklif reddedilir. Kabul etmeyenlere gerekçesi sorulmaz. Yâren Heyeti gerekli gördüğü takdirde Yâren başladıktan sonra da yeni üye için teklifte bulunabilir.
5. Yeni kabul edilen üye yemin ederek Yârene başlar. Bir yıl süreyle geçici üye olarak kalır ve vedadan sonraki kuruluş toplantısına çağrıldığı anda asıl üye olur. Yeni üyenin bu süre içerisinde yaptıklarından teklif eden sorumludur. Yeni üyelere alınacak katılım bedeli kuruluş toplantısında belirlenir.
6. Yâren üyeliğinden kendi isteğiyle ayrılanlar tekrar girmek isterse Yâren Heyeti'ne müracaat eder ve Yâren Heyeti uygun görürse kuruluş toplantısında görüşülerek üyeliğe kabulü oylanır. Tekrar kabul edilen Yârenler asıl üye olarak Yârene başlar.
7. Yâren toplantıları kuruluş toplantısında belirlenen zamanlarda Yâren odasında yapılır. Her Yâren toplantılara tıraşlı ve temiz elbise ile gelir. Tıraş olmayanlar ceza alır.
8. Her toplantı için sırayla 3 Yâren ev sahipliği yapar. Ev sahiplerinin sırası Küçük Yârenbaşı tarafından belirlenir ve takip edilir. Ev sahipleri Yârenin gerekli malzemelerinin alımı, hazırlanması, servisi ve Yâren bittikten sonra Yâren odasının temizliğinden sorumludurlar. Her Yârenin ev sahipliği sırasında 1 misafir çağırma hakkı vardır. Yâren Heyeti'nden izin almak ve herefenesini ödemek şartıyla birden fazla misafir çağırabilir.
9. Yâren Heyeti, özellikle Simav'da görev yapan yabancılara Yâren kültürünü tanıtmaya, Simavlı hemşerilerimize Yâreni sevdirmeye ve daha önce Yârencilik yapmış olanlara özlem giderme düşüncesiyle her Yâren yeterli sayıda misafir çağırır. Bunun dışında Yâren Heyeti'nden izin almak ve herefenesini ödemek şartıyla Yâren üyeleri de misafir çağırabilir.
10. Yâren toplantılarında ev sahipleri birer çeşit yemek yapar, diğer masraflar ortaklaşa (herefene usulü) yapılır. Her Yârenin herefenesi o Yâren sonunda toplanır. Yârenin masraflarının ödenmesi, herefenelerin toplanması gibi gelir gider işlemlerini Yâren Saymanı takip eder.

11. *Yârenler bütün Yâren toplantılarına zamanında katılmak zorundadır. Geçerli mazereti olanlar Yâren Heyeti'nden izin almak şartıyla geç katılabilir veya katılmayabilir. Ancak katılmayanlar herefenesini ödemek zorundadır. Yârene mazeretsiz olarak geç gelenler veya katılmayanlar hem herefenesini hem de Yâren Heyeti'nin kendisine kestiği cezayı öder.*
12. *Yârenin açılış ve kapanış konuşmaları Yâren Sözcüsü tarafından, oturma düzeni, salimaların zamanı, müzik icrâsı, yerel oyunların oynanması Yârenbaşı'nın talimatı ile Küçük Yârenbaşı tarafından yapılır. Yârenbaşı "Ero" dediğinde susulur ve söylenenler dinlenir. Konuşmak isteyen Yârenbaşı'ndan söz isteyerek konuşur.*
13. *"Ero" denilip saz başladığında söz biter. Sadece şarkılara ve türkülere eşlik edilir, yanındakilerle sohbet edilmez. Küçük Yârenbaşı'nın işaret ettiği her Yâren oyuna kalkar. Kültürümüzün gelecek nesillere taşınması açısından yerel oyunların öğrenilmesi esastır.*
14. *Yârende içkiye ısrar ve sınır yoktur. Ancak "İçki korkağı coşturur, efeyi susturur." Yâren atasözüne sadık kalınarak her Yâren kendini bilmeyecek kadar sarhoş olmamaya özen gösterir. Yârende veya Yâren dışında sarhoş olup taşkınlık yapanlar ve Yârene yakışmayacak hareketlerde bulunanlar Yâren Heyeti tarafından cezalandırılır.*
15. *Yâren odasında sigara içilmez, salimalarda dışarıda içilir. Salimalar dışında kimse yerinden kalkmaz ve Yâren odasını terk etmez. Zorunlu durumlarda izin isteyerek kalkılır ve dışarı çıkılabilir.*
16. *Misafirler ve sazende gönderildikten sonra günün değerlendirmesi ve yargılama yapılır. Yâren Heyeti günün değerlendirmesini yapar, bu konuda sözü olanlar konuşur, Yârende veya Yâren dışında Yâren kurallarını ihlal eden veya Cumhuriyet Yâreni'ne yakışmayacak harekette bulunan varsa yargılanır. Suçu sabit görülene cezası verilir.*
17. *Yârende büyüğe saygı, küçüğe sevgi esastır. Her Yâren diğer Yâren arkadaşlarını koruma, kollama ve denetlemekle yükümlüdür. Yâren üyelerinin hastalık, ölüm, sünnet, nişan ve düğün gibi olaylarında bütün Yâren hep birlikte dayanışma içinde yardımcı olur. Herhangi bir sorunu olan tespit edilir veya suç işleyen olursa Yâren Heyeti'ne iletilir.*
18. *Yâren kurallarını ihlal gibi küçük suçların cezası ilk toplantıda belirlenir ve ilan edilir. Cumhuriyet Yâreni'ne yakışmayacak hareketler gibi ağır suçların*

cezasını Yârenbaşı verir. Köşe İhtiyarı onaylarsa ceza kesinleşir. Köşe ihtiyarı her türlü cezada indirim yapmaya veya cezayı affetmeye yetkilidir. Sadece Yârenden atılma cezası Yâren Heyeti'nin oy birliği ile verilebilir.

19. Yârende Köşe ihtiyarı dışında Yârenbaşı da dâhil herkes yargılanıp ceza alabilir.
20. Yârende sır saklamak esastır. Yâren ile ilgili önemli bilgiler ve kararlar üçüncü kişiler yanında konuşulmaz.
21. Yârende silah teşhiri ve havaya silah atılması kesinlikle yasaktır.
22. Yâren içi iletişim telefon zinciri ile sağlanır. Her Yâren iletilecek bilgiyi telefon rehberindeki kendinden sonra gelene iletir. Ulaşamaz ise bir altına iletir ama daha sonra altındakine ulaşmak zorundadır. En sondaki Küçük Yârenbaşı'nu arar ve zincir tamamlanmış olur. Zincirde kopukluk yapan cezalandırılır.
23. Yâren kuralları ve Yârenin işleyişi ile ilgili önemli sorunlar olursa Yâren Heyeti iki Yâren arasında içkisiz orta sofrası düzenleyerek Yâreni toplar. Bu toplantılarda sorunlar görüşülerek karara bağlanır.
24. Yâren toplantılarında siyaset konuşulmaz, siyasi parti propagandası yapılmaz. Ancak Simav menfaatine olan genel konularda Yâren olarak tavır belirlenir ve desteklenir.”⁴³⁷

1.1.2.2.4. Zaman

Simav'da Yâren teşkilatları, Ekim ayı içerisinde kurulmaya başlar ve Mayıs ayı ortalarına kadar etkinliklerini sürdürmeye devam eder.⁴³⁸ Bu zaman aralığı Simav halkı için işlerin yoğun olmadığı bir dönem ve onların deyimiyle “ölü mevsim”dir. Her yıl Ekim ayının ortalarında eski Yârenler arasında hazırlık toplantısı yapılarak ilk teşebbüs gerçekleştirilmiş olur. Geleneğe göre Yâren toplantıları kış aylarında sıra ile genellikle Cumartesi akşamları Yârenlerin evlerinde yapılır. Toplantının başlama saati 19:00-19:30 arasında değişmekte⁴³⁹ ve genellikle gece yarısı sona ermektedir. Çok nadir de olsa sabaha karşı biten toplantılar da olmaktadır. İlkbaharda ise Yâren Tepesi'nde bulunan mesire yerlerinde yapılır.⁴⁴⁰

⁴³⁷ <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-nedir/> (20.02.2015).

⁴³⁸ Gülensoy, 1981, s. 10.

⁴³⁹ Er, s. 35.

⁴⁴⁰ Er, s. 44.

Yâren toplantılarının zamanı dinî günlere denk gelmesi durumunda sohbet yapılmayıp başka bir tarihe ertelenir.⁴⁴¹ Her yıl 4 Eylül Kurtuluş Günü Şenlikleri'nde Yârenler toplanarak geleneksel kıyafetleriyle dağdan inme törenini gerçekleştirirler.

1.1.2.2.5. Mekân

Yâren toplantıları geleneğe göre kış aylarında sıra ile Yârenlerin evlerinde, ilkbaharda ise Yâren Tepesi'nde bulunan mesire yerlerinde yapılmaktadır. Fakat zamanla eski müstakil evlerin yıkılarak yerini apartmanlara bırakması sonucunda aynı binada birden fazla aile yaşar duruma gelmiştir. Yâren toplantılarının sabaha kadar sürmesi, eğlenceden dolayı gürültülü olması, evlerde yapılan toplantıların hane sahibine çok külfet getirmesi ve görüşülen gizli konuların Yâren dışındaki kişiler tarafından duyulmaması için toplantılar evlerde yapılmamaya başlanmıştır. Kış aylarında Çeyrekçi adı verilen mesire yerindeki bir kır evinin Yâren odası olarak hazırlanan bölümünde, yazın ise Yâren Pınarı ya da Yâren Tepesi adıyla bilinen yerde Yâren toplantıları icrâ edilmektedir.⁴⁴²

Yâren'in "*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*"nda, Yârenlerin boş günlerini bir arada geçirmelerini sağlamak için bir kahvehane belirlenir. Buraya "*Yâren kahvehanesi*" adı verilir. Yâren toplantılarının olmadığı günlerde Yâren üyeleri belirlenen kahvehanede bir araya gelip sohbet ederek vakit geçirirler.⁴⁴³

1.1.2.2.6. Oturma Düzeni

Yâren toplantılarının yapıldığı mekânda sohbet grubu üyelerinin mertebelerine bağlı olarak belirli bir oturma düzeni vardır. Toplantı odasının başköşesindeki mindere Köşe İhtiyarı, onun sağına Büyük Yârenbaşı, soluna da en yaşlı Yâren oturur. Bu kişilerin her iki yanından başlayacak şekilde yaş sırasına göre Büyük Yârenler yer alır. Büyük Yârenlerin oturma yerinin bittiği yerden başlayarak Küçük Yârenbaşı ve onun yanında Küçük Yârenler yine yaş sırasına göre sıralanırlar. Küçük Yârenler toplantıda misafir bulunmazsa odanın her iki tarafına karşılık gelecek şekilde sıralanırlar. Misafir bulunan toplantılarda ise Küçük Yârenlerin karşısına düşen taraf misafirlere ayrılır. Geleneğe göre kapıya en yakın olan yerler,

⁴⁴¹ Er, s. 69.

⁴⁴² Er, s. 44.

⁴⁴³ Er, s. 35.

gerektiğinde kolaylıkla hizmet edebilmelerini sağlayacak biçimde en Genç Yârenlere ayrılmıştır.

Köşe İhtiyarı, Büyük Yârenbaşı ve Büyük Yârenler oturuşlarında serbesttir. Toplantı esnasında rahat edebilecekleri bir biçimde, daha çok apış (bağdaş) kurarak otururlar. Küçük Yârenlerin oturuş biçimi ise ya diz çökmek ya da bir ayağın altına alınması, diğerinin dikilmesi şeklinde olmaktadır. Mahkeme sırasında genç-yaşlı her Yâren iki diz üzerinde otururlar.

Eskiden Yârenlerin oturma biçiminin daha sıkı kurallara bağlı olduğu ve Yâren’de en beğenilen oturuş biçiminin “*Yâren oturuşu*” olduğu da edinilen bilgiler arasındadır. Bu şekilde oturmak için bir diz alta gelecek şekilde bükülür. Diğer bacak onun üzerinden atılarak ayak tabanı yerle temas edecek şekilde konulur.⁴⁴⁴

Yârenlerin, toplantılarda olduğu gibi dağdan inme törenlerinde belirli düzen ve sıra bulunmaktadır. Yârenler dağdan inerken en önde Türk bayrağı, bayrağın birer adım gerisinde ve her iki tarafında yatağanlı iki muhafız, davul zurna bando ekibi, Yâren bayrağı ve forsa, Yâren maskotları, Yârenbaşı, yaş sırasına göre Yârenler, varsa arka sazlar ve art efesi şeklindedir. Yârenler inerlerken aralarında en az elli metre ara bulunur. Aynı Yâren mensupları arasında en az beş adım mesafe bırakılarak dağdan inilir.⁴⁴⁵

1.1.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Yâren toplantılarının çeşitleri; yapılma zamanı ve şekli, amacı, içeriği ve masraflarının nasıl karşılanacağına göre; “*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*”, “*İlk Toplantı*”, “*Genel Yâren Toplantıları*”, “*Son Toplantı*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” olmak üzere beşe ayrılabilir. Bu toplantıların yapılma şekilleri, içerikleri ve diğer özellikleri başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

1.1.2.2.7.1. Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı

Her yıl Ekim ayının ortalarına doğru eski Yârenler, aralarında önceki yıllarda yaptıkları toplantılar hakkında görüşmeye başlarlar. Bu yıl yine Yâren kurulup kurulmayacağını, kurulacaksa kimin Yâreninde kimlerin olacağını soruşturmaya başlarlar. İçlerinden bazıları bu yıl Yâren’e katılmayacaklarını ve bunun gerekçelerini arkadaşlarına sıralarken bazıları da yeni kurulacak bir Yâren’e girmek istediklerini her fırsatta dile getirirler.

⁴⁴⁴ Er, ss. 47-48.

⁴⁴⁵ Er, s. 78.

Birbirlerini iyi tanıyan eski Yârenlerden 8-10 kişi, aralarında anlaşarak bir akşam yemeğinde bir araya gelirler. Bir yandan yemeklerini yiyip içkilerini içerken diğer yandan da Yâren kurma konusunu ciddi bir biçimde görüşürler. Yârenlerin deyimiyle “*Yâren’in nüvesi*” olan bu kişiler, Yâren kurmayı karara bağladıktan sonra Yârenlerin seçimine geçerler. Bu seçim sırasında önerilen kişilerin Yâren’e girebilmek için gerekli özelliklere sahip olup olmadıkları dikkate alınır.

Üzerinde görüşülen ve Yâren’e alınmasına oy birliği ile karar verilen kişilerin sayısı kurucular ile birlikte 25-30 arasında olduğu zaman Yâren kurulmuş olur. Daha sonra Yârenlerin boş günlerini bir arada geçirmelerini sağlamak için bir kahvehane belirlenir. Buraya “*Yâren kahvehanesi*” adı verilir. Ardından Yârenler ilk toplantı için bir yer ve zaman kararlaştırdıktan sonra dağılırlar.⁴⁴⁶

1.1.2.2.7.2. İlk Toplantı⁴⁴⁷

Hazırlık toplantısından sonra yapılan ilk toplantıdır. Diğer Yâren toplantılarıyla aynı gün ve saatte yapılır. Yâren’in ilk toplantısına abdest alınarak gelinir. Çünkü bu toplantıda yeni ve eski Yârenler geleneğe göre yemin ederler.

Belirlenen gün ve saatte Yârenler gruplar hâlinde toplantı yerine gelirler. Önceden düzenlenen listedeki kişilerin hazır olup olmadığı yoklama ile denetlenmesinden sonra Yârenlerin yaş sırası belirlenir. Bu sıraya göre büyüklerin elleri öpülür, yaşlılarla tokalaşılır ve küçüklere el öptürülür. Böylece ilk toplantı açılmış olur.

Toplantı açıldıktan sonra her sohbette olduğu gibi beş ya da on kişinin yemek yiyebileceği orta sofrası açılır. Yâren adayları bu sofrada yaş grubu gözetilmeksizin sırayla yemeklerini yerler. Ancak bu toplantıda içki bulundurulması ve içilmesi yasaktır.

Yemeklerin yenmesinden ve yaş sırasına göre oturulmasından sonra yöneticilerin seçimine geçilir. Tecrübeli Yârenlerin gösterdikleri adaylar arasından açık oyla ve oy çokluğu esasına göre Köşe İhtiyarı, Büyük Yârenbaşı, Küçük Yârenbaşı, Sözcü ve Muhasip, gerekiyorsa Büyük ve Küçük Yârenbaşı Vekilleri seçilir. Seçilen yöneticiler statülerine ve yaşlarına uygun olan yerlere oturtulurlar. Bundan sonra Yâren’in yöneticileri, üyelere kuralları hatırlatırlar. Dışarıya sır verilmemesi, hafta ortasında içki içilmemesi, Yâren’in kurulu kaldığı süre içerisinde

⁴⁴⁶ Er, s. 35.

⁴⁴⁷ Er, ss. 35-37.

kumar oynanmaması önemle ifade edilir. Yeni gelenler de bu kuralları bilmektedirler. Yârenlerin deyimiyle “Orta sofrasıyla birlikte tövbe istiğfara girilir.”.

Sıra, yemin törenine geldiğinde herkes ayağa kalkar, sıra ile Kur’ân üzerine el basarak yemin ederler. Yârenlerin yemin metni kurallarının 35. maddesinde verilmiştir. Büyük Yârenbaşı ve Yiğitbaşı’nın dışındaki tüm Yârenler aynı yemini ederek üzerinde sözlerin yazılı bulunduğu tutanağı imzalar ya da parmak basar.

Büyük Yârenbaşı ve Yiğitbaşı’nın yemin metni kuralların 34. maddesinde verilmiştir. Yeminini tamamlayan Büyük Yârenbaşı ve Yiğitbaşı da kendisiyle ilgili tutanağı imzalar. Büyüklerin elleri öpülerek oturulur.

Yârenler arasında o anda yemin etmek istemeyen ya da durumu o an için yemin etmeye uygun olmayanlara bir sonraki toplantıya kadar süre verilir. Bu kişiler, bir sonraki toplantıda aynı şekilde yemin ederek tutanağı imzalarlar.

Yemin töreninin ardından sıra, Yâren sayısı ile Hıdrellez’e kadar olan hafta sayısını karşılaştırıp her Yâren’e bir gün ayrılmasına gelir. Yârenlere de danışarak ev açma⁴⁴⁸ sıraları belirlenir. Son haftalar kırdı toplanmak için boş bırakılır.

İlk toplantıda içki olmadığı gibi fazla eğlence de yapılmaz. Bu toplantı, bütün bir yılın programının belirtildiği bir organizasyon niteliğindedir. Seçim, yemin ve ev açma sıralarını belirleme işlemleri sonuçlandıktan sonra Yâren sopası, Yârenbaşı tarafından bir sonraki hafta ev açacak olan Yâren’e verilir. Bu sopa her hafta aynı şekilde el değiştirerek Yâren toplantılarının hangi üyenin evinde yapılacağını belirleyen bir simge olarak yıllardır gelenek içerisinde varlığını muhafaza etmektedir.

1.1.2.2.7.3. Genel Yâren Toplantıları

Yârenlerin yaptıkları ilk toplantıdan sonra olağanüstü durumlar dışında düzenli olarak bir dönem içerisinde icrâ edilen toplantılardır. Toplantılar, masraflarının karşılanma şekline bağlı olarak “*Bütün Harcamalar Herefeneli Toplantı*”, “*İçki ve Saz Ücretleri Herefeneli Toplantı*” ve “*Yandığı Yandığı Yerde Toplantısı*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Bütün Harcamalar Herefeneli Toplantı: Normal bir Yâren toplantısı için yapılan bütün harcamalar Muhasip tarafından dikkatli bir şekilde hesap edilir. Harcanan miktar Yâren sayısına göre eşit bir şekilde bölünüp taksim edilerek yapılan

⁴⁴⁸ **Ev açma:** Her Yâren’in yılda bir defa evinde grup üyelerini ağırlaması anlamına gelmektedir.

masrafların parası tahsis edilir. Son yıllarda icrâ edilen Yâren toplantıları “tüm harcamalar Herefeneli” olarak yapılmaktadır.⁴⁴⁹

İçki ve Saz Ücretleri Herefeneli Toplantı: İçki ve saz ücretlerinin Herefeneli olmasına karar verilen bu tür toplantılarda, yemekler için yapılan masraflar ev sahibine, içki ve saz ücretleri ise diğer Yârenlere aittir.⁴⁵⁰

Yandığı Yandığı Yerde Toplantısı: Bu tür Yâren toplantılarında her Yâren önceden planlandığı şekilde yılda bir defa kendi evini açarak toplantı için gereken bütün harcamaları kendisi üstlenir.⁴⁵¹

1.1.2.2.7.4. Son Toplantı

Yâren’in son toplantısı Hıdrellez gününün gecesi kırdadır yapılır. Bu toplantının dönem içinde yapılan Yâren toplantılarından çok fazla farkı yoktur. Dönemin son toplantısı olduğu için Yârenler arasında duygusal olarak biraz burukluk yaşanır. En önemli özelliği ise bu toplantıda yapılan “*helalleşme merasimi*”dir. Son toplantının yapıldığı gece, Yârenler dağılmaya yakın Köşe İhtiyarı, Büyük ve Küçük Yârenbaşı orta yere çıkarlar. Köşe İhtiyarı ya da Büyük Yârenbaşı; “*Arkadaşlar bu ana kadar bir tepside, bir kaşıktan yemek yedik. Birbirimize acı konuşmuşuzdur. Hatalarımız olmuştur. Ölümü var, zulmü var, hastalığı var, ayrılığı var. Helalleşelim.*” der. Küçükten başlar, yaşlılarına kadar öpüşerek herkes ayrılır. Bu şekilde vedalaşıp ayrılan Yârenler bir sonraki yıl Yâren’i yeniden kurana kadar işlerinin başına dönerler. Ancak 4 Eylül Kurtuluş Günü Şenlikleri için kısa bir süreliğine tekrar bir araya gelirler.⁴⁵²

1.1.2.2.7.5. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Yâren geleneğine göre Ekim ayı sonlarında kurulan ve kış boyunca toplantılarını sürdüren Yâren teşkilatları, Hıdrellez’de gerçekleştirdikleri bir veda töreni ile toplantılarına son verirler. Ancak Yâren grubunun üyeleri 4 Eylül’de Simav’ın Kurtuluş Günü Şenlikleri’ne katılmak üzere Eylül ayı başlarında yeniden toplanarak Yâren Pınarı’na çıkarlar. Orada kurdukları çadırlarda birkaç gün kalarak 4 Eylül sabahı silah atarak dağdan iner ve törenlere katılırlar. (Bu törenler 1960’lı yıllarda Simav’ın Bizanslılardan kurtuluşu olan Mayıs ayının ilk Salı günü yapılmaktaydı.) Törenlerin bitiminde Yârenler hep birlikte genellikle çadırlarının

⁴⁴⁹ Er, ss. 44-45.

⁴⁵⁰ Er, s. 44.

⁴⁵¹ Er, s. 45.

⁴⁵² Er, ss. 63-64.

bulunduğu yere giderler ve orada bir-bir buçuk ay sonra yeniden Yâren kuracaklarına dair sözleşerek ayrılırlar.⁴⁵³

1.1.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Simav Yâren grubu, yapmış oldukları toplantılarına normal kıyafetlerden oluşturdukları tek tip kıyafetlerle ya da “*Yâren elbiseleri*” olarak bilinen geleneksel (yöresel) kıyafetlerle katılabilirler.

Simav Yârenleri, toplantılarında genellikle kendi belirledikleri tek tip günlük kıyafetlerini giyerler. Bu elbiselerin rengi, şekli ve deseni gibi özellikleri Yârenler tarafından belirlenir. Belirlenen kıyafetler genel olarak gömlek, kravat, kemer, pantolon ve çoraptan medyana gelir. “*Yâren elbiseleri*” olarak bilinen geleneksel kıyafetler sadece 4 Eylül Kurtuluş Günü Şenlikleri’nde giyilmektedir. Bu elbiseler kılık-kıyafet devriminden önce yörede kullanılan giyim-kuşam malzemeleridir. Bu kıyafetler; poşu (poçu), gömlek (mintan), camadan, cepken, don, dolgu, darabulus, kolan ve çizmedir. Aksesuar olarak da şirşane ve fişeklik (silahlık) kullanılmaktadır.

Poşu (Poçu): 90x90 cm boyutlarında, genellikle kırmızı, sarı, turuncu, yeşil, mor vb. renklerden oluşan, ucunda püsküller bulunan ipekli bir kumaştır. Başlı tümüyle saracak ve püskülleri arkadan sarkacak şekilde bağlanmaktadır.

Gömlek (Mintan): İç kısma giyilen açık renkli, küçük yakalı bir giyim eşyasıdır.

Camadan: Koyu mavi (Yörede bu renge mor denilmektedir.) ya da sarı renkte, üzerinde pembe ve siyah işlemler bulunan, bedeni saran, önden açık, uzun kollu bir elbisedir.

Cepken: Koyu mavi renkte, ağır işlemeli, önden açık, bele kadar uzanan kolsuz bir giyim eşyasıdır. Camadanın üzerine giyilir. Hem giyenin rahat hareket etmesine imkân sağlamak hem de giysiyi zenginleştirmek üzere düşünülmüş olduğu sanılan, omuz başlarından başlayarak bele kadar uzanan işlemeli parçaları vardır. Cumhuriyetin ilanından sonra elbisenin sol göğsüne bir Türk bayrağı arması eklenmiştir.

Don: Camadan ve cepkenle aynı renkte, uçkurla bele bağlanan, üst kısmı bol, diz kapağının 5 cm üstünde daralarak bacağa oturan, büzgülü, işlemeli bir giyim eşyasıdır.

⁴⁵³ Er, s. 32.

Cepken, don, camadan ve gömleğin geçmiş yıllarda genç kızlar tarafından dikilip işlenerek nişanlılarına armağan edildiği bilinmektedir.

Dolgu: İçine ince pamuklu doldurularak dikilen ya da kalın bir şaldan yapılan ve giyenin belini sıcak tutmaya, aynı zamanda onu heybetli göstermeye yarayan kuşaktır. Gömleğin ve donun üstüne beli iki defa saracak şekilde sarılarak bağlanır.

Darabulus: Açık renklerde, dikdörtgen biçiminde yünden yapılan bir dokumadır. Birkaç kez katlanarak dolgunun üzerinden bele sarılır. Eskiden Trablus'tan getirilen bu dokumanın halk diline “darabulus” ismiyle yerleştiği ifade edilmektedir.

Kolan: “Yağcıbedir kolan” da denilen bu dokuma, 3-4 m uzunluğunda olup çeşitli renk ve desenlerle süslenmiştir. Hem darabulusun düşmesini önlemek hem de yandan elbiseyi renklendirmek üzere birkaç kez dolanarak bele bağlanır. Bu elbiseler yörede bulunan özel tezgâhlarda dokunmaktadır.

Çizme: Siyah deriden yapılmış ve uzun konçludur.

Fişeklik (Silahlık): Üzerindeki boşluklara mermiler konulan fişeklik, kolanın üzerinden bele takılır.

Yâren elbisesi, darabulusla camadan arasına konulan bıçak ve elde tutulan şirşanelerle tamamlanmaktadır.⁴⁵⁴

1.1.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Yemek ve içki Yâren toplantılarının vazgeçilmez en önemli unsurlarıdır. Toplantılarda yemek ve içki sunumu “*orta sofrası (ayak sofrası)*” ve “*sini dolaştırma*” olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Bunların dışında eskiden toplantılarda ikram edilen ve daha sonra uygulama dışı kalan “*yatgeber ekmeği*” de vardır.

Orta Sofrası: Yârenlerin hepsi toplantı odasına geldikten sonra, Küçük Yârenbaşı'nın denetiminde Küçük Yârenlerin hazırladığı orta sofrasına buyur edilir. Bu sofraya, Yâren odasının bir köşesine kurulmuş, üzerinde yemek tabakları ile rakı bardakları bulunan bir masadır. Yaş sırasına bakılmaksızın beşer-onar kişilik gruplar hâlinde bu masada bulunan yemekler yenir ve içkiler içilir. Fakat yemeğini yemek üzere yerinden kalkan Yâren, kendisinden daha yaşlı birinin masaya doğru yöneldiğini görürse, önceliği ona bırakır. Sohbet eşliğinde sıcak et yemekleriyle

⁴⁵⁴ Er, ss. 45-46.

soğuk mezelerden yiyen ve birer bardak rakı içen Yârenler, yerlerini henüz yemek yememiş olanlara bırakırlar. Bu işlem herkes yemeğini yiyene kadar devam eder. Orta sofrasında yenen yemek doyumluk olmayıp Yârenler tarafından “ısınma, yemekten önce mideye çekilen cila” olarak nitelendirilmektedir. Sofradaki yiyecekler tamamen bitmeden ortaya yenisi konmaz. Savurganlık ve israf edilmemeye özen gösterilir.

Herkes yemeğini yiyip yerine oturduğunda çalgıcılar sözsüz fasıl adı verilen müzik türünü icrâ etmeye başlarlar. Büyük Yârenler yerlerine çekilirken orta sofrası Genç Yârenler tarafından kaldırılır.

Sini dolaştırma: Bir tepsi içerisinde hazırlanan yemek ve mezelerle, bir başka tepsiye konulan içkilerin toplantı sırasında Yârenlere oturdukları yerde sunulması işlemine *sini dolaştırma* adı verilmektedir.

İçki tepsisinde her zaman rakı dolu bardaklar, meze tepsisinde ise hazırlanmış yiyeceklere göre, örneğin ilk dağıtımında sıcak et yemekleri ya da ızgaralar, ikinci dağıtımda zeytinyağı ile yapılmış olan soğuk mezeler, üçüncüsünde kuruyemişler, dördüncüsünde de kavun, karpuz vb. yiyecekler bulunur. Sinilerde Yâren sayısına göre çatal, kaşık ve bardak bulunmaz. Yârenler aynı tabaktan, kaşıktan, çataldan yer ve aynı bardaktan içerler. Bu ortak kullanım, onların dostluk ve kardeşliklerinin bir işareti sayılmaktadır. Eskiden ikişer ya da üçer adet olarak tepsilere konan çatal, kaşık, bardak gibi malzemelerin sayısının son yıllarda arttırıldığı da kaynak kişiler tarafından ifade edilmektedir.

Sini dolaştırma işlemi, toplantıların ilk saatlerinde sık sık yapılırken daha sonra seyrek olarak servis edilmeye devam edilir. Bu süreler ile dağıtımı yapacak olan kişiler Küçük Yârenbaşı tarafından belirlenir. Küçük Yârenbaşı'nın işaretiyle yerlerinden kalkan iki Yâren, toplantı odasından çıkarak bir süre sonra hazırladıkları sinileri getirirler. Kurallara göre, yaşça büyük olan içki tepsisini, küçük olan ise meze tepsisini taşır. Bunun sebebi ise hem meze tepsisinin diğerinden daha ağır olması hem de içki sunmanın yaşça büyüklere daha çok uygun düşeceği biçiminde açıklanmaktadır.

İçki ve meze düz sıralarda ikişer, köşelerde ise üçer kişiye sunulur. İçki ikramında herhangi bir sıra gözetilmeyip dağıtıma herhangi bir kişiden başlanabilir.

Meze tepsisini taşıyan Küçük Yâren, saygılı bir biçimde odaya gelerek ikram yapacağı kişinin önünde durur. Sol dizi yere, sağ dizi yukarı gelmek üzere diz çöker ve tepsiyi sağ dizinin üzerine koyarak bekler. Kendisine ikram yapılan kişiler,

yeterince yedikten sonra sağ ellerini sol göğüslerine koyarak “*Tamam, sağ ol.*” şeklinde teşekkür ederler. Meze tepsisini tutanın bu işareti almadan kalkıp başka birisine ikramda bulunması, kurallara göre “*Çok yedin, artık yeter.*” anlamına geldiği için yasaklanmıştır. Aynı şekilde kendisine ikram yapılan kişilerin de tepsiyi taşıyanı fazla bekletmeleri hoş karşılanmaz. Her iki davranış biçimi de Yâren kurallarına göre suç niteliği taşımakta ve cezalandırılmayı gerektirmektedir.

Meze tepsisini tutan Yâren, ayağa kalkıp geri geri giderek Yâren direğinin ya da oda kapısının önüne gelir. İçki tepsisini taşıyan kişi o zamana kadar elinde tepsi ile aynı yerde beklemektedir. Arkadaşının ikramını yapıp yanına gelmesiyle birlikte, bu sefer o ilerler ve az önce ikram yapılan kişilerin önüne gidip aynı biçimde yere oturur. Fakat bunu yaparken meze sunan kişinin tersine sağ dizini yere koyar ve tepsiyi sol dizinin üzerinde tutar. Çünkü Yârenler tarafından içkinin sağ dizin üzerinde tutulması günah olarak kabul edilmektedir. Bu kişiler de yeterince içtiklerini belirtmek için aynı işareti yaparak Yâren’e çekilmesini ima ederler. O da aynı şekilde geri geri kapının ya da direğin civarında bekleyen arkadaşının yanına gider.

Sini dolaştırmaya, odada bulunan herkesin bu şekilde yiyip-içmesi bitene kadar devam edilir. Kendisine ikram yapılan kişilerin de dizleri ile tepsiye destek olarak hizmet edenlerin yüklerini hafifletmeleri, servisi yapan Yârenler tarafından beklenmektedir.

Yârenler alkol kullanıp kullanmamakta serbesttir ve içmeyenlere hiçbir şekilde ısrar edilmez. İçenlerden ise sarhoşluk derecesine varmadan ölçülü şekilde alkol tüketmeleri beklenir. Alkolden dolayı kendisini kaybetmeye başladığı Büyük Yârenler tarafından fark edilen kişilere bir daha içki verilmez. Bütün herkes de bu kurallara uymak zorundadır. Alkol bardağının büyük olduğu durumlarda ise Yârenlerin ifadesiyle “*bardağı diplermek*” ya da ikinci kez içki istemek yasaktır. Ayrıca yemek yenirken herkes genel görgü kurallarına uymak zorundadır.

Bu şekilde kurallar çerçevesinde herkes birer defa yiyip içtikten sonra ikram yapanlar, içki ve meze tepsileriyle birlikte toplantı odasının ortasına gelir. Tepsileri yere koyup bağdaş kurarak otururlar ve istedikleri kadar yiyip içerler. Bu kişilere içtikleri konusunda herhangi bir müdahalede bulunulmaz. İçki ve meze sunan kişiler bu şekilde yiyip içtikten sonra kalkıp tepsiyi dışarı bırakırlar ve sonra odaya gelerek yerlerine otururlar.

Toplantılarda sini dolaştırma görevi sadece Genç Yârenlere ait değildir. Gerektiğinde Köşe İhtiyarı dahi bu görevi yerine getirebilir. Ancak hizmet yapanlar Büyük Yârenler ise servis bitiminde ortada kendilerinin yiyip içmelerinden sonra yerlerinden kalkmaya hazırlanırken iki Küçük Yâren hemen ortaya gelir. Tepsileri Büyük Yârenlerin ellerinden alıp odanın dışına götürmeleri Büyük Yârenlere gösterilen saygının bir göstergesi niteliğindedir.⁴⁵⁵

Yatgeber Ekmeği: Eski yıllarda Yâren toplantılarının dağılmasına yakın kurulan bir sofradır. Bu ikram içerisinde sekiz, dokuz çeşit yemek vardır. Fakat bu yemek gecenin geç saati olmasından dolayı hem mideler için sıkıntı yaratması hem de ekonomik olarak külfetinden dolayı Yârenler arasında tartışmalara rağmen kaldırılmıştır.⁴⁵⁶

1.1.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Yâren toplantıları içerisinde yer alan mahkeme, çalgıcıların ve misafirlerin gitmelerinden ya da görevlendirilen birkaç Yâren'in onları kaldıkları yer(ler)e götürüp geri dönmelerinden sonra yapılır. Büyük Yârenbaşı'nın ayaklarını altına alarak iki dizinin üstüne oturmasıyla birlikte bütün Yâren aynı oturuş biçimine geçer. Büyük Yârenbaşı; "*Mahkeme kurulmuştur. Şikâyeti olan varsa gelsin.*" diyerek mahkemeyi başlatır.

Yârenler için geçerli bir sebebi olmaksızın toplantılara katılmamak, hafta arasında içki içmek, sarhoş olup taşkınlık yapmak, Yâren toplantılarının sürdürüldüğü sezon boyunca kumar oynamak, sokaklarda cam ve pencerelere bakarak gezmek, eşine ve ailesine karşı kötü davranmak, hırsızlık, dolandırıcılık vb. suçlardan birini işlemek cezalandırılmayı gerektiren davranışlar arasında yer almaktadır. Yöneticiler de yukarıda belirtilen davranışlardan sakınmak ve aynı zamanda Yârenler arasında ayırım gözetmemekle yükümlüdür.

Toplantı icrâ edileceği hafta içerisinde söz konusu kuralları çiğneyen, toplantı esnasında belirli görevleri aksatan, bu arada bir başka Yâren tarafından gözlenen kişi, Büyük Yârenbaşı'na aşağıdaki gibi şikâyet edilir:

Mahkeme kurulup Büyük Yârenbaşı şikâyetleri dinlemeye hazır hâle geldiğinde, şikâyeti olan yerinden kalkarak Büyük Yârenbaşı'nın önüne gelir. Yaklaşık olarak bir-bir buçuk metre mesafede, diz çökerek oturur ve şikâyetini

⁴⁵⁵ Er, ss. 48-50.

⁴⁵⁶ Er, s. 93.

açıklar. Sözlerini bitirdikten sonra ayağa kalkarak geri geri gider ve odadaki yerine oturur. Bunun üzerine suçlanan kişi orta yere çağrılır. Şikâyetçi olunan kişi hemen Büyük Yârenbaşı'nın önüne gelir ve aynı biçimde diz çökerek oturur. Büyük Yârenbaşı; “*Oğlum, şikâyeti duydun. Ne diyorsun?*” diyerek suçlanan kişiye savunma hakkı verir. Şikâyetçi olunan Yâren, söz konusu suçu kabul ediyorsa başını öne eğerek oturduğu yerde cezalandırılmayı bekler. Fakat suçu işlemediğini ve kendisine yöneltilen suçlamanın yersiz olduğunu söyleyerek kendisini müdafaa etmesi durumunda, konu başkalarından da araştırılmak suretiyle aydınlatılmaya çalışılır. Yâren’i gereksiz yere suçladığı ya da ona iftira ettiği kesin olarak belirlenen kişi de kuralların belirlediği şekilde cezalandırılır.

Bazen Yârenlerin işlediği bir suç, Büyük Yârenbaşı’na grup dışından olan kişiler tarafından da iletilebilir bazen de suçu kendisi görür. Böyle durumlarda şikâyetçi aranmaz. Mahkeme sırasında Büyük Yârenbaşı; “*Bu haftaşeklinde bir suç işlenmiş. Bu suçu işleyen gelsin.*” der. Suçu işleyen kişi bu söz üzerine kendiliğinden ortaya gelir ve diz çökerek cezalandırılmak üzere hazırlanır.

Büyük Yârenbaşı, işlenen suçun niteliğine göre “*atılacak sopa sayısını*” belirleyerek “*..... Yâren 'ye on sopa*” diyerek kararını duyurur. Verilen ceza Köşe İhtiyarı tarafından fazla bulunursa “*On sopa çoktur. Beş yeter.*” şeklinde ceza indirimine gidilebilir.

Büyük Yârenbaşı, suçu kesinleşen ve cezası belirlenen Yâren’i ya kendisi döver ya da bir başkasına dövdürtür. Son yıllarda bu görev Yâren Sözcüsü’ne verilmiştir. Dayak atma ile görevlendirilen kişi, bu işi yerine getirirken suçluyu kollarsa yani hızlı vuruyormuş gibi görünüp yavaş vurduğu fark edilirse onun yerine kendisi dayak yer.

Yâren mahkemesinde cezalandırılmak Büyük Yârenbaşı da dâhil olmak üzere suç işleyen herkes için söz konusudur. Ancak Büyük Yârenbaşı’na ceza vermek ve onu falakaya yatırmak sadece Köşe İhtiyarı’nın yetkisindedir. Köşe İhtiyarı bir suç işlese bile kesinlikle dayak ile cezalandırılmaz. Onun cezası ya bir sonraki yıl seçilmemek ya da içki dağıtımında bilerek ihmal edilmek şeklinde yerine getirilir.

Yâren kurallarına bağlı olarak işlenen suçlara verilen cezalar; “*Uyarı (İhtar) cezası*”, “*Falaka (Dayak) cezası*” ve “*Kovulma cezası*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.1.2.2.10.1. Uyarı (İhtar) Cezası

Herhangi bir grup üyesinin Yâren kurallarına göre suç olarak nitelenen herhangi bir davranışı ilk defa yapması durumunda, ona Büyük Yârenbaşı tarafından verilen “*tek sopalık*” bir cezadır. Suçlunun ayaklarının altına, Yâren disiplin sopası adı verilen bir değnekle bir defa vurularak “*Sakın bir daha yapma.*” denir.

1.1.2.2.10.2. Falaka (Dayak) Cezası

Daha önce işlediği bir suç yüzünden uyarıldığı hâlde aynı ya da benzeri suçları tekrar eden Yâren’e, Büyük Yârenbaşı tarafından verilen bir cezadır. Suçlu bulunan Yâren’e atılacak sopa sayısı işlenen suçun niteliğine göre iki ile yüz arasında değişmektedir. Dayak atma işlemi ise geçmişten günümüze kadar bazı değişikliklere uğramış olan falaka ile yerine getirilir. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre falakanın hazırlanma biçimleri şu şekildedir:

“Çok eskiden eğri bir ağacın iki tarafına urgan bağlanır ve suçlunun ayakları ağacın üzerine konduktan sonra urgan çapraz bir duruma getirilerek bükülmek suretiyle sıkıştırılırdı. İki kişi ağacın her iki yanından tutarak suçlunun ayaklarını yukarı kaldırır ve üçüncü bir kişi de sopa ile ayaklarına vururdu.”

“Martin tüfekleri çıktıktan sonra bunlar falaka olarak da kullanılmaya başlandı. Tüfek ile kayış arasından suçlunun ayakları geçirilir ve aynı şekilde sopa atılırdı.”

“Günümüzde bu iş için tahta sandalyeler kullanılır. Hafifçe arkaya doğru yatırılan sandalyenin sırt tarafında bulunan boşluğa suçlunun ayakları geçirilir. Bir kişi ayaklarını tutar ve diğeri de vurur.”

“Bugün falaka cezası için bir cisim kullanılmıyor. Suçlu yere sırtüstü yatar. Bir kişi suçlunun karnına oturur ve ayaklarını tutarak yukarı kaldırır, Sözcü de vurur.”

Bir kişiye falaka cezası uygulanırken dikkat edilecek en önemli husus suçlunun ayak tabanını zedelememektir. Bunun için ayağa enlemesine vurmaya ve sopanın ayak parmaklarına değmemesine özen gösterilir. Falaka cezasına çarptırılan kişi, dilediği gibi acısını yaşayabilir. Bu yüzden hiç kimse onu kınamaz ya da uyaramaz. Cezasını sessizce çeken kişiye de saygı duyulur.

Cezasını çekerek yerinden kalkan suçlu, Köşe İhtiyarı’ndan başlamak üzere merteleşmeye göre kendisinden büyük olanların ellerinden öper, yaşlılarıyla tokalaşır ve küçükler de onun elini öperler. Bu şekilde konu kapatılmış olur. Bu ceza uygulamasının Yâren içinde ya da dışında bir daha söz konusu edilmesi ve herhangi birisine anlatılması yasaktır. Bu ceza uygulaması sonucunda sakatlanarak bir süre

için işine gidemeyen Yâren'e ve ailesine bakmak Yâren teşkilatının üzerine düşen bir görevdir.

1.1.2.2.10.3. Kovulma Cezası

Yörede “Yâren'den kovulmak” ya da “Yâren'in çirasını yakmak” olarak anılan bu uygulama, bir Yâren'e verilebilecek en ağır ceza olarak kabul edilmektedir. Herhangi bir suçtan dolayı uyarıldığı, hatta birkaç defa falakaya yatırıldığı hâlde aynı suçu işlemeye devam eden Yâren'e kovulma cezası verilir. Kovulmasına karar verilen kişiye dayak atılmaz. Geçmişten beri uygulanan “çirasını yakmak” âdeti şu şekilde uygulanmaktadır:

Mahkeme sonucunda Büyük Yârenbaşı kovulmasına karar verdiği kişiyi göstererek “Yakıverin bunun çirasını.” der. Küçük Yârenler yerlerinden kalkarak oda kapısının dışında bulunan Yârenlere ait ayakkabıları düzensiz bir biçimde dağıtırlar. Kovulananın ayakkabıları ise ayrı bir yere, yönü sokak kapısına doğru düzgün şekilde konur ve arasına çıra yakılır. Son zamanlarda çıra yerine mum ya da fener de yakılmaktadır. Bu işlem adı geçen Yâren için; “Sen artık bu Yâren'den değilsin. Ayakkabılarını giy, çiranı eline al ve çık git.” anlamına gelmektedir. Çıra yakma âdeti, ev ve sokakların elektrikle aydınlatılmadığı zamanlarda çiranın aydınlatma aracı olarak kullanılmasından kaynaklandığı muhtemeldir. Bu şekilde kovulan Yâren'in bu duruma herhangi bir tepki göstermeden sessizce Yâren'den ayrılması beklenir.

Son zamanlarda Yâren'den kovulma cezasının uygulanmasında bir değişme meydana gelmiştir. Kovulmasına karar verilen kişiye bu durum Büyük Yârenbaşı tarafından açıkça anlatılır. Daha sonra kovulananın eline birer çıra veya mum yakılarak verilir. Bütün Yârenlerle birlikte dışarı çıkılır. En önde çalgıcılar, ortada Yâren'den kovulan kişi ve onun arkasında da diğer üyeler olmak üzere yürümeye başlanır. Sabaha karşı çalgıcıların icrâ ettiği müzik eşliğinde türküler söylenerek halkın gözleri önünde kovulan Yâren, evine kadar götürülerek eşine ya da annesine teslim edilir. “Beyin (Oğlun) Yâren'den kovuldu. Al beyini (oğlunu).” denir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre; kovulan kişi gerçekten şeref sahibi ise Simav'ı terk eder. Karısı da namus ve şerefli bir kadın ise onu bırakır.

Kuralları çiğneyen ve bu nedenle Yâren'den kovulan kişilere uygulanan yaptırımlar günümüzde biraz hafifletilmiş şekilde devam ettirilmektedir. Yâren'den kovulana, onun oğluna kız verilmez, kızı gelin alınmaz, onunla alışveriş edilmez,

herhangi bir yerde karşılaştığı zaman konuşulmaz ve yüzüne bakılmaz.⁴⁵⁷ Yâren'den kovulan kişilere düğün evlerinde kadınlar “deyiş” alırlar.

Kovulma cezasının verildiği bir diğer husus ise Yâren içerisindeki herhangi bir sırrın ifşa edilmesidir. Yâren'in yemeği, mezesi, örtüsü, evi vb. tenkit edilemez. Misafir umduğunu değil ikram edilene razı olur. Bir evin yemeği hiçbir zaman ne methedilir ne de yerilir. Bu, kadınlar arasında da bu şekildedir. Böyle bir söz kadınlar arasından bile dışarı çıksa, sözün sarf edildiği evin sahibi Yâren'den atılır. Bu konuyla ilgili olarak şu şekilde bir olay yaşanmıştır:

Bir gün 35-40 kişilik bir Yâren grubuna yemek hazırlayan bir ev kadını, ocak başında kadayıfa tatlı dökceği yerde, kazanların ikisi de aynı cins ve boyda olduğu için yanlışlıkla bulaşık suyu döker.

Yapılan tatlıdan ilk önce Yârenbaşı alır. Bakar ki tadı yok, biçimsiz bir şey. Fakat hiç ses çıkarmaz. Diğerleri henüz almadan ev sahibine hitaben:

- ‘Filancanın çeşmesinden soğuk bir su doldur gel de tatlının ardından içelim!’ der.

Ev sahibi, testisiyle su doldurmaya gittiği zaman, Yârenbaşı, üyelere emreder:

- ‘Kimse kadayıftan yemeyecek, çevrelerinin veya yağlıklarının içine saracak, silahlıklarına koyacak.’

Yâren'de emir tartışılmadığı için herkes aynı şeyi yapar. Ev sahibi gelince Yârenbaşı:

- ‘Biz sana oyun ettik, tatlının hepsini yedik.’ der. Ev sahibi de afiyet olsun diye cevap verir. Vakti gelince de kalkıp giderler.

Kadın sabahleyin bulaşık yıkarken yaptığı hatanın farkına varır. Dövünür, çırpınır ve boynundaki altınları çıkartıp kocasına:

- ‘Adam adam, ben bu işte bir hata yaptım. Bu daveti tekrarlayalım da hatamızı affettirelim!’ diye yalvarır.

Adam sabahleyin Yâren kahvesine⁴⁵⁸ gelir. Adam kahveye girince:

- ‘Yiğitbaşı, biz bir hata işledik, bunu telafi edeceğiz.’ diyerek evdeki hadiseyi esnaflarla koalisyon hâlinde kullanılan kahvede anlatır. Bunun üzerine Yârenbaşı:

⁴⁵⁷ Er, ss. 58-62.

⁴⁵⁸ “Bu olayın yaşandığı dönemde Simav’da 36-37 kahvehane bulunmaktadır. Bunlardan dört tanesi halka açık, 8-10 tanesi de bazı esnaflarla Yârenlerin koalisyon kahvesidir. Diğerleri yalnız Yârenlere mahsus kahvedir. Oralara ancak Yâren’in misafiri olanlar girebilir. Bu kahvelerde Yâren mensuplarının sazları vs. asılıdır. Herkesin bir yıllık tebeşiri ve bir tahtası bulunur, gelsin gelmesin tahtasına bir çizgi çekilir.” Gülensoy, 1981, s. 11.

- ‘Biz bunu 35 kişi gizledik, hiç kimse farkına varmadı. Demek ki bu otuz beş kişinin içinden birisi bu hatayı yapsaydı, senin bunu başka bir yerde söyleme ihtimalin vardı. Sen bu Yâren’e yaramazsın. İndirin tahtasını.’ diye emir verir ve o adam Yâren’den kovulur.⁴⁵⁹

1.1.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Yâren toplantıları içerisindeki eğlence şekillerinin başında; “*müzik*”, “*halk oyunları*”, “*seyirlik oyunlar*”, “*fıkra anlatılması*” ve “*değiş atılması (değiş almak)*” gelmektedir. Toplantıların seyri içerisinde uygun olan zaman dilimlerinde Yâren kuralları çerçevesinde bu eğlence şekilleri icrâ edilir.

1.1.2.2.11.1. Müzik

Yâren toplantıları içerisinde müzik ve müzisyenler önemli bir yere sahiptir. Çalgıcıların olmadığı ve müziğin icrâ edilmediği bir toplantı söz konusu edilmemektedir. Bir çalgı aletini kullanmayı bilen Yâren üyesi, grup içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Bir Yâren adayının diğer özelliklerinin yanı sıra müzikle de iştiğal ediyor olmasının, o kişinin Yâren’e alınmasında tercih sebebi olmaktadır. Yâren içerisinde herhangi bir müzik aleti çalmasını bilen Yâren olmaması hâlinde ise dışarıdan ücret karşılığı çalgıcı tutulur ve bu kişilerle dönem boyunca icrâ edilecek olan toplantılarda çalmaları için bir anlaşma yapılır. Yörede bu kişilere *sazende* denilmektedir. Çalgıcıların arasından en yaşlı ve en tecrübeli olan kişi, diğer müzisyenleri seçme hakkına da sahiptir.

Yâren toplantılarına çalgıcı olarak katılan kişiler, Yâren’den biri gibi kabul edilir ve yemin töreninde onlara da sır saklayacaklarına dair and içirilir. Çalgıcıların toplantı sırasında geçen olayları, Yâren’in konuşmalarını dışarıya yansıtmaları yasaklanmıştır. Ancak yine de Yâren’de gizli konuşmalar ya da mahkeme, çalgıcıların toplantıdan ayrılmalarından sonra yapılır.

Yâren toplantıları içerisinde icrâ edilen müzik esnasında klarnet, kanun, cümbüş, keman ve darbuka gibi enstrüman kullanılmaktadır. Daha sonra bunlara bongo çalgı aleti de eklenmiştir. Eskiden Yâren’de bağlama ve zurna çalındığı daha sonra zurnanın yerini klarnete, bağlamanın da cümbüşe bıraktığı, zaman zaman ud, ney ve rubab kullanıldığı da bilinmektedir.

⁴⁵⁹ Gülensoy, 1981, ss. 11-12.

Yâren toplantılarındaki müzik icrâsında; sözsüz fasıl (ağır fasıl), klasik fasıl (klasik şarkılar), yöresel türküler, yöresel oyun havaları (yöresel hareketli oyunlar) ve curcuna (kırık havalar) sıralaması gözetilmektedir.

Çalgıcıların Yâren toplantılarında söyledikleri türkü ve oyun havalarının büyük bir çoğunluğunun Simav yöresine ve diğerleri farklı bölgelere ait herkes tarafından bilinen parçalardır.⁴⁶⁰

Yâren toplantılarında en çok icrâ edilen parçalar; “*Yolcu Havası*”, “*Naşalı Ahmet Efe*”, “*Bağlarında Üzüm Var*”, “*Hisardan İndim Yayan*”, “*Hasip Zeybek*”, “*Entarisi Mavi De Boya*”, “*Ben Gürgenden De Ok Yaparım*”, “*Kömürlerin Havvası*”, “*Fadime(Latife)*”, “*Döşemedir Koca Konak*”, “*Sinoplu Mehmet*”, “*Baskın Zeybeği*”, “*Bahriye Çiftetellisi*”, “*Eskin Deresi (Yaykın Zeybeği)*”, “*Çember*” ve “*Delhadır Başındayım (Kırlı Kadir Efe Zeybeği)*”dır. Bu parçalardan “*Yolcu Havası*” sözsüz olarak misafirler uğurlanırken icrâ edilmektedir.⁴⁶¹

Toplantı esnasında şarkı ve türküler icrâ edilirken Yârenlerden sessiz olmaları beklenir. Sazlar akort edilirken ya da çalınırken konuşmak, şakalaşmak ya da gürültü etmek kesinlikle yasaktır. Bu tür davranış içerisinde olanlar Büyük Yârenbaşı tarafından “*Ero*” denilerek kınanır. Bu “*Saz başlayınca söz biter.*”, “*Erkek gibi davran.*”, “*Er ol.*” ve “*Artık sus.*” anlamlarına gelen ve her Yâren tarafından mânâsı bilinen bir sözdür.

Toplantı devam ederken çalgıcılardan herhangi bir şarkı ya da türkü istenmez. Bu tür bir isteği olan Yâren, uygun bir zamanda ve biçimde Yâren büyüklerine iletir. Yâren büyükleri tarafından isteklerin uygun görülmesi durumunda parçanın adı sazandelere bildirilir. Çalgıcılar bu isteği, sırası gelmezse ya da çalmak istemezlerse yerine getirmeyebilirler.

Yârenlerin müzik icrâsı esnasında söz ve ezgilerini bilmedikleri şarkı ve türkülere katılmaları kesinlikle yasaktır. Buna riayet etmeyen Yâren(ler), toplantı sonunda kurulacak olan mahkemede kurallara uygun biçimde yargılanarak cezalandırılır.⁴⁶²

Cumhuriyet Yâreni'ne kuruluşunun 25. yılı anısına Mustafa Apak “*Yâren Türküsü*” yazmış ve Hamit Cilveger tarafından da bestelenmiştir. Yâren türküsünde

⁴⁶⁰ Er, s. 51.

⁴⁶¹ Er, ss. 108-132.

⁴⁶² Er, s. 52.

genel olarak Simav'ın coğrafî, kültürel, hoşgörü ile eski Yârenlerinin hayatı ve Yâren'in sürekliliği ifade edilmektedir.

Yâren Türküsü

*“Karşıyaka'dan baktım ovaya
Selam verdim yatan Acem Baba'ya
Yalnız kalmayın ey dostlar buyurun sofraya
Yalnız kalmayın Yârenler buyurun sofraya
İster zengin ol istersen fakir
İster âlim ol istersen tacir
Öyle bir ocaktır ki Cumhuriyet Yâreni
Dostça kucaklar Yârenine geleni
Elif deriz be deriz
Dağlardan kestane yeriz
Cumhuriyet çınarını geliştiririz
Melal Kadir Asım Efe'lerdir efemiz
Bizler onların Cumhuriyet Yâreniyiz
Yâren derdini döker Yârene
Yârenler çare bulur derdine
Yeter ki Yâreninin sırrını sakla
Bil ki açıktır kapı her zaman sana”⁴⁶³*

1.1.2.2.11.2. Halk Oyunları

Yâren toplantıları içerisindeki eğlence şekillerinden bir tanesi de halk oyunlarının icrâ edilmesidir. Bu toplantılarda oynanan oyunlarda; “*Kırıklar (Yörede bunlara çiftetelli de denmektedir.)*”, “*Hafif zeybekler (Bunlara sallamalar da denilir.)*” ve “*Ağır zeybekler*” sırası takip edilir.

Kaynak kişiler tarafından üç grupta toplanılan bu oyunlardan ilk ikisinde, oyuncular isterlerse kaşık kullanabilirler. Fakat ağır zeybeklerin kaşıkla oynanamayacağı, Yâren kanunlarına kadar girmiş katı bir kuraldır.

Yâren toplantılarında icrâ edilen halk oyunlarının başında; “*Simav zeybeği*”, “*Baskın zeybeği (Kanadoğlu zeybeği)*”, “*Hasip zeybeği*”, “*İslâmoğlu zeybeği*”, “*Naşalı Ahmet Efe zeybeği*”, “*Kirli Kadir Efe zeybeği*”, “*Melal zeybeği*”, “*Bir*

⁴⁶³ <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-turkusu/> (20.02.2015).

Giderim Beş Ardına Bakarım zeybeği”, “*Yaykın zeybeği*” ve “*Döşemedir Koca Konak zeybeği*” gelmektedir.

Küçük Yârenbaşı, geçmiş toplantılar sırasında oyun icrâ edenleri izlerken birbirlerine ayak uydurabilenleri aklında eşleştirmiştir. O toplantıda, sıra halk oyunları oynamaya geldiğinde en küçük iki Yâren’den başlayarak oyuncuları önüne sıra ile birer çift kaşık koyar. Önlerine kaşık bırakılan bu kişiler herhangi bir tereddüt etmeden oyuna kalkmak zorundadır. Oyunu bilmeyen kişiler bile mutlaka kalkıp kısa süre de olsa oynaması gerekir. Aksi bir davranışta bulunanlar ise cezalandırılmaktadır.

En Küçük Yârenlerin başlattıkları halk oyunları yaş sırasına göre sürdürülerek en yaşlı üyelerin ve sonunda da Köşe İhtiyarı’nın oyunuyla biter. Büyük Yârenler oyuna kalktıklarında Küçük Yârenler hemen onların hizmetine girerler ve ceketlerini almak üzere yanlarına gelirler. Eğer bir Büyük Yâren ceketini çıkartmak istemezse üzerinde silah bulunabileceği düşüncesiyle ısrar edilmez. Çünkü Yâren kurallarına göre “toplantılarda silah bulundurmak ve teşhir etmek yasaktır.”

Halk oyununa kalkanlar ısrar olmazsa fazla oynayamaz, yerlerine başkalarını kaldıramaz ve kendisi ya da bir başkası için oyun havası isteyemezler. Oyun oynarken ağızda sigara bulundurulması, kadın oyunlarına özgü bir alet olarak düşünülen zil ve fincanın kullanılması da yasaklanmış bulunmaktadır.⁴⁶⁴

1.1.2.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Yâren toplantılarının eğlence faslı içerisinde “Yüzük oyunu”, “Fincan oyunu” gibi oyunların icrâ edildiği bilinmektedir. Ancak günümüzde bu oyunlar Yâren toplantılarının seyri içerisinde yer almamaktadır.⁴⁶⁵

1.1.2.2.11.4. Fıkra Anlatması

Yâren toplantılarının eğlence şekillerinden biri de fıkra anlatılmasıdır. Toplantının seyri içerisinde uygun bir zaman aralığında, genellikle o anki duruma göre fıkralar anlatılmaktadır.⁴⁶⁶

1.1.2.2.11.5. Değiş Almak (Değiş Atmak)

⁴⁶⁴ Er, ss. 52-53.

⁴⁶⁵ Er, s. 51.

⁴⁶⁶ Er, s. 51.

Simav Yâren toplantılarının önemli bir bölümünü “*deyiş almak*” ya da “*deyiş atmak*” oluşturmaktadır. Çoğunlukla dört, kimi zaman ise üç dizeli olan mâni formundaki bu ürünlere yörede “*deyiş*” adı verilmektedir. Deyişler, toplantı esnasında ya da bir olayla ilgili olarak irticalen ve tek kişi tarafından atılır. Kimi zaman övgü, yergi ya da taşlama niteliğinde olabilen deyişleri alan kişilere “*deyişçi*” denir.

4 Eylül Kurtuluş Günü’nde gerçekleştirilen dağdan inme törenlerinde ve kır toplantılarında deyiş alınırken deyişçinin söylediği her dizeden sonra Yârenler topluca ve yüksek sesle “*he he he he hey*” derler. Son dizeden sonra şırşaneler atılır. Ancak şırşanelerin kimler tarafından ne şekilde ve hangi biçimde atılacağı kurallarla belirlenmiştir.

Yâren toplantıları esnasında irticalen söylenmiş ve hâlâ hafızalarda yer alan deyiş örnekleri aşağıda verilmiştir:

Simav yiğitle dolsun (he he he he hey)

Düşmanımız kahrolsun (he he he he hey)

Sarı Zeybekler, Mor Zeybekler (he he he he hey)

Kurtuluş bayramınız kutlu olsun (he he he he hey)

Çalımlı çalımlı geldik alana

Selam verdik ulu Atam’a

Bin şükürler olsun bize

Bugünleri gösteren ulu Atam’a

Üstümüzde sallanan kestane dalı

Altımızda yayılan Yağcıbedir halı

Milletçe birbirimize sarılmalı

Aslımız dokuz yüz yıldır Simavlı’dır

Başımız Yârenlere bağlıdır

Mor ve Sarı Zeybekler

Memleketin medarı iftiharıdır

Dağlarında su akar sekiz oluk

Yârenler de el üstünde tutulur konuk

Kurtuluğu yaşayalım
Genç, ihtiyar, çoluk çocuk

Bahar gelir arpa buğday ekilir
Güz gelir orakları biçilir
Çok marlanma Asım Simav
Bir gün olur senin de forsun ekilir

Gebe Dağ'a çıkamam yaya bayırım bayır
Nice Hıdrellezler gördü Akbaldır⁴⁶⁷
Simav esnafına bereketli olsun panayır

Yârenlerin diz vuruğu çiftendir
Bizim Simav folkloru da tekdendir
Ha bir daha bizde folklor zengindir

Panayırda pazarlanır birkaç tosun
Açılsın okullar düğünler dursun
Simavlılar kurtuluğu kutlu olsun

Meteriz'den düştüm yola
Selam veririz sağa sola
Sayın Simavlılar
Kurtuluğu bayramınız mübarek olsun

Dağların ardı bayır
Gülü dikenden ayır
Yârenler hep beraber oynayalım
Burası yeşil çayır

Silahımızı çekersek vururuz
Binlerce senedir dimdik dururuz

⁴⁶⁷ **Akbaldır:** Simav'da Hıdrellez Şenliklerinin yapıldığı yer.

Duyduk duymadık demeyin dostlar/düşmanlar
Biz vatanımızı ilelebet koruruz

Suluk soluk soluma
Su koyarlar tuluma
Doğru konuş palikarya
Köpekler gibi uluma⁴⁶⁸

1.1.2.3. Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Yâren toplantılarının icrâ düzeni; “*Mekânda Toplanma ve Selamlaşma*”, “*Yemek İkrâmı*”, “*Kararların Alınması*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Ara Verilmesi (Salim Ağa)*”, “*Deyiş Atmak (Almak)*”, “*Misafirlerin ve Çalgıcıların Uğurlanması*”, “*Yâren Mahkemesi*” ve “*Dağılma*” şeklindedir.

- **Mekânda Toplanma ve Selamlaşma**

Yâren toplantısının olduğu günün akşam saatlerinde Yârenler, evli ise eşlerine, bekâr ise ailesine Yâren toplantısına gideceğini bildirerek evlerinden ayrılır. Fakat toplantının nerede ya da kimin evinde olacağı hakkında bilgi verilmez.

Toplantı odasına gelen her üye, içeride bulunan herkesi Yâren selamı ile selamlar. Bu selam, sağ elin sol göğsün üzerine konularak başın yere eğilmesi şeklindedir. İçerideki Yârenler de bu şekilde verilen selama karşılık olarak yerlerinden kalkmadan onlar da sağ ellerini sol göğüslerine koyup karşılık verirler. Ayrıca bu selamlaşma şekli Yârenlerin günlük hayatlarında birbirleriyle karşılaşmaları esnasında da “*Merhaba Yâren*” diyerek verilmektedir. Bu şekilde yapılan selamlaşma faslından sonra herkes toplantı odasında yerini alınca oturanlara kolonya ve sigara sunulur. Bir taraftan sohbet edilirken eksik üyenin olması hâlinde gelecek olanlar beklenir.⁴⁶⁹

Misafirler toplantı odasına geldiklerinde ise Yârenler tarafından ayakta karşılanır ve odanın durumuna göre ya Küçük Yârenler'in karşısına kendileri için ayrılmış olan yere ya da biri Küçük Yârenler'in diğeri Büyük Yârenler'in arasına olmak üzere karşılıklı oturtulurlar. Bu ikinci durumda ara verildiği zaman yerleri değiştirilerek Yârenlerin hepsinin misafirlerle tanışması sağlanır. Müzik başladıktan

⁴⁶⁸ Er, ss. 54-56.

⁴⁶⁹ Er, s. 47.

sonra gelen misafirler için sadece idareciler ayağa kalkar. Sessizce “*Hoş geldiniz.*” diyerek onları, kendileri için ayrılmış olan yerlere oturturlar.

Misafirlere Yâren kuralları özellikle de müzik çalınırken konuşulmaması gerektiği Yâren yöneticileri ya da konukların yakınları tarafından uygun bir dille anlatılır.

Davetlilerin yanında gizli olmamak şartıyla Yâren’in günlük konuşmaları yapılır. Yemekler yenir ve içkiler içilir. Eğlence faslı icrâ edilir. Yâren kurallarına göre Yâren’in gizli konuşmaları misafir ve çalgıcıların yanında kesinlikle yapılmaz.⁴⁷⁰

- **Yemek İkramı**

Toplantının yapılacağı yerde Yârenler ve misafirler toplanıp selamlaşma faslı bittikten sonra yemek ikramına geçilir. Yemek “*orta sofrası (ayak sofrası)*” ve “*sini dolaştırma*” olmak üzere iki türlü yapılmaktadır. Yârenlerin tümü toplantı odasına geldikten sonra Küçük Yârenbaşı’nın denetiminde Yârenler tarafından odanın bir köşesine hazırlanan yemek masasına buyur edilir. Sini dolaştırma, bir tepsi içine hazırlanan yemek ve mezelerle, bir başka tepsiye konulan içkilerin toplantı sırasında Yârenlere oturdukları yerde sunulmasıdır. Toplantıların ilk saatlerinde sık sık, daha sonra seyrek olarak sürdürülür.⁴⁷¹

- **Kararların Alınması**

Yâren toplantıları, Büyük Yârenbaşı tarafından kurallar çerçevesinde yönetilmektedir. Ancak Büyük Yârenbaşı, Yâren’i ilgilendiren önemli konularda (ihtiyaç sahiplerine maddî ya da manevî yardım gibi) ya da Yâren’e girmek üzere bir başvuru yapıldığında Yâren’in oyunu almak zorundadır. Toplantıların uygun bir zamanında Büyük Yârenbaşı o günkü görüşülecek olan konuyu Yâren’e açar ve onların oylarını alır. Yâren’de yapılan oylamalardan sadece Yâren’e girmek isteyen bir kişi olduğunda oybirliği esastır. Diğer hususlar hakkında yapılan oylamalarda oy çokluğu yeterli kabul edilir.⁴⁷²

- **Eğlence Faslı**

Yâren toplantıları içerisinde kararların alınmasından sonra eğlence faslına geçilir. Müzik “*sözsüz fasıl*” ile başlayıp klasik müzik, yöresel türküler, yöresel oyun havaları ve curcuna ile devam eder. Ardından kırıklar, hafif zeybekler ve ağır

⁴⁷⁰ Er, s. 57.

⁴⁷¹ Er, ss. 48-49.

⁴⁷² Er, ss. 50-51.

zeybekler olarak sınıflandırılan halk oyunları icrâ edilerek eğlence faslı sürer. Uygun zamanlarda fıkra anlatanlar da olmaktadır. Daha eski dönemlerde çeşitli seyirlik oyunlar da oynandığı bilinmektedir.⁴⁷³

- Ara Verilmesi (Salim Ağa)

Toplantılar devam ederken Yârenlerin oturdukları yerden kalkmaları, toplantı odasından dışarı çıkmaları, hatta gelişigüzel zamanlarda tuvalete gitmeleri yasaktır. Bunlar için toplantı süresi içerisinde verilen arayı beklemeleri gerekmektedir.

Toplantı esnasında çalgıcılar müziğe ara verdiği zaman, Büyük Yârenbaşı oturduğu yerden yüksek sesle “*Salim Ağa serbest*” diyerek seslenir. Bu söz; “*Toplantıya ara verilmiştir, dileyenler ihtiyaçlarını giderebilirler.*” anlamına gelir. Müzik yeniden başlayınca kadar Yârenler odadan çıkabilir, tuvalete gidebilir ya da yerlerini değiştirip küçük gruplar oluşturarak sohbet edebilirler. Beş-on dakika sonra müziğin başlamasıyla birlikte dışarıdakiler odaya gelerek herkes yerine oturur.

Toplantıya ara verildiğini belirtmek için söylenen “*Salim Ağa serbest*” kalıplaşmış sözünün hikâyesi kaynak kişiler tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

“Benim Yârenbaşı olduğum Yârenlerden birinde Salim Ağa adında bir Büyük Yâren vardı. Adamcağız hastaydı ve prostat hastalığı vardı. Bu yüzden sık sık tuvalete giderdi. Salim Ağa, toplantılarda sohbet uzayıp ihtiyaç molası geciktiği zamanlar gözümün içine bakar durur, kaş-göz işaretleri yaparak dışarı çıkmak istediğini belli etmeye çalışırdı. Bir gün yine böyle sohbetin uzadığı bir sırada kasıtlı olarak mola vermedim. Salim Ağa da altına kaçırıldı. Hepimiz çok gülmüştük. O zamandan beri mola verileceği zaman “*Salim Ağa serbest*” deriz. Salim Ağa çoktan öldü. Yaşlandıkça ben de Salim Ağa’ya benzedim. Şimdi Yârenler ara sıra latife olsun diye “*Asım Ağa serbest*” deyiveriyorlar. Bu olaydan önce mola vereceğimiz zaman “*Yâren’e müsaade*” veya “*küllük*” derdik.”

Yâren toplantısında mola sırasında Büyük Yârenbaşı’nın “*Salim Ağa serbest*” sözü yerine Büyük Yârenlerin “*Salim Ağa mı serbest, Asım Ağa mı?*” diye sordukları da olmaktadır.⁴⁷⁴

- Değiş Atmak (Değiş Almak)

Yâren toplantıları içerisinde dört ya da üç dizeli “*değiş*” adı verilen mâni formundaki ürünlerdir. “*Değişçi*” adı verilen kişiler tarafından atılır. Değişler toplantı

⁴⁷³ Er, ss. 51-52.

⁴⁷⁴ Er, ss. 53-54.

esnasındaki bir durumla ya da olayla ilgili olarak irticalen ve tek kişi tarafından atılır. Dağdan inme törenlerinde ve kır toplantılarında deyiş atılır.⁴⁷⁵

- Misafirlerin ve Çalgıcıların Uğurlanması

Yâren'in gizli görüşmeleri ve mahkemesi, misafir ve çalgıcıların yanında kesinlikle yapılmaz. Bu kuralı bilen çalgıcılar, işlerini en geç gece yarısında bitirerek gitmek üzere planlarlar. Fakat misafirler belli bir zamandan sonra toplantıdan ayrılmaları gerektiğini bilmeyebilirler. Onlara söz konusu durum, aşağıdaki yollarla bildirilmeye çalışılır:

Misafir(ler)e, Yâren'e davet edilirken kurallara göre toplantıda belirli bir saate kadar kalınabileceği, o saatten sonra Yârenlerin gizli konuşmalar yapacakları ve Yâren mahkemesi kuracakları uygun bir dille anlatılır.

Yâren Sözcüsü, büyüklerden aldığı emirle yerinden kalkıp Yâren direğinin ya da oda kapısının yanına giderek; *“Toplantımız uzadı. Misafirlerimizi daha fazla uykusuz bırakmayalım. Kendilerine teşekkür edelim ve izin verelim.”* der.

Çalgıcılar, Yâren büyüklerinden aldıkları direktifle *“Ey Gaziler Yol Göründü”* türküsünü (Yolcu Havası) çalarlar.

Büyük Yârenbaşı'nın belirlediği bir kişi ayağa kalkarak aşağıdaki deyişi atar:

Dağlarımız yeşil çamlı olsun

İki keklik meşeyle dolsun

Kusurumuz varsa bağışlayın

Sayın misafirlerimiz yolunuz açık olsun

Misafiri getirene yapılan uyarı sonunda Yâren, konuklarına dağıldıklarını söyleyerek davetlilerle birlikte toplantıdan ayrılır. Konuğunu kaldığı yere götürerek mahkeme kurulmadan önce toplantı yapılan yere geri döner.

Yukarıda sayılan uygulamalara rağmen içki tesiriyle toplantıdan ayrılmak istemeyen “hatırlı” misafirler olursa Büyük Yârenbaşı mahkemeyi bir hafta sonraya ertelediğini söyleyerek Yâren'i dağıtır. Toplantıdan ayrılmak üzere hazırlanan misafir(ler), Küçük Yârenbaşı'nın görevlendirdiği kişiler tarafından evlerine ya da kaldıkları yer(ler)e götürülür.⁴⁷⁶

- Yâren Mahkemesi

Yâren toplantıları içerisinde icrâ edilen mahkeme, gece yarısı çalgıcıların ve misafirlerin gitmelerinden ya da görevlendirilen birkaç Yâren'in konukları kaldıkları

⁴⁷⁵ Er, s. 54.

⁴⁷⁶ Er, ss. 57-58.

yere götürüp geri dönmelerinden hemen sonra kurulur. Mahkemeye misafirler ve çalgıcılar katılamaz. Fakat içki tesiriyle toplantıdan ayrılmak istemeyen hatırlı misafirler olması durumunda, Büyük Yârenbaşı mahkemeyi bir hafta sonraya erteleyebilir.⁴⁷⁷

Yâren mahkemesinin zaman olarak ne kadar süreceği, hafta içi ve toplantı seyri içerisinde Yâren(ler)in işlediği tespit edilen suçların sayısı ve mahiyetine göre değişmektedir.

- **Dağılma**

Yâren mahkemesinin sonuçlanmasının ardından Büyük Yârenbaşı, bir sonraki hafta evini açacak olan kişiyi yanına çağırarak Yâren sopasını ona teslim eder. Bu sopa "*Haftaya senin evinde toplanacağız.*" anlamına gelen bir simgedir. Bundan sonra Köşe İhtiyarı ve Büyük Yârenbaşı'ndan başlamak üzere oluşturulan beşer-onar kişilik gruplar, toplantıdan ayrılmak üzere yerlerinden kalkarlar. Küçük Yârenbaşı'nın görevlendirdiği üye(ler) tarafından evlerine götürülürler.

Yâren toplantılarının sabaha kadar devam ettiği nadir olarak görülmektedir. Bu türden toplantıların sonunda Yârenlerin topluca Yâren kahvesine gidip birer bardak çay içtikten sonra dükkânlarını açmaları da yıllardan beri devam eden bir uygulamadır.⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Er, s. 58.

⁴⁷⁸ Er, s. 63.

1.1.3. KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENİ SOHBETLERİ

1.1.3.1. Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Konya-Akşehir'de Sıra Yârenleri'nin geçmişi ile ilgili edinilebilen en eski bilgi Kurtuluş Savaşı öncesinde kurulan ve Halkevi'nin bünyesinde icrâ edilen eğlencelere dayanmaktadır. Onun dışında kaynak kişilerin verdiği bilgiler doğrultusunda ise yaklaşık olarak 700 yıllık bir geçmişinin olduğu ifade edilmektedir (K.K.30, 31).

Akşehir'in yakın tarihinde önemli bir yeri olan Halkevi daha kurulup çalışmalarına başlamadan önce, yaşları 40-50 civarında olan kişilerin oynadığı sıra oyunları, o dönem halkın tek eğlencesi konumundadır. O dönemde başlayan Kurtuluş Savaşı, yöre insanını bu tür eğlencelerden belirli bir süre uzaklaştırmış ve kentin Garp Cephesi Karargâhı olması nedeniyle bütün çabalar Kurtuluş Savaşı için harcanmıştır. Daha sonra Akşehir'de “*Kanlıçeşme Meydan Sırası*”, “*Demirağ Meydan Sırası*” ve “*Sultandağı Meydan Sırası*” isimlerinde olmak üzere üç tane sıra topluluğu kurulmuştur. Kısa süre sonra ilk iki topluluk çeşitli nedenlerden dolayı dağılınca yalnız Sultandağı Meydan Sırası gösteriler düzenlemeye devam etmiştir. 1958 yılında bu topluluk da dağılmıştır. Daha sonra ise 1970 yılına kadar yörede bu geleneğin devam ettirilmesi için herhangi bir çaba gösterilmemiştir. 1970 senesinde “*Nasreddin Hoca Meydan Sırası*” adında yeni bir topluluk kurulmuştur. Bu sıra topluluğu sadece Akşehir'de değil çevre ilçelerde de gösteriler düzenleyerek hem kendilerinin hem de Yâren geleneğinin tanıtımına katkıda bulunmuşlardır. Bu topluluğun yanında Akşehir Öğretmen Okulu'nda da bir sıra ekibi kurulsa da bu grup uzun soluklu bir faaliyet gösterememiştir.⁴⁷⁹

Yâren geleneği sadece Akşehir'de sürdürülmeyip merkeze bağlı kasaba ve köylerde de belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilmiştir. Altıntaş (Gürnes) Kasabası'nda “Altıntaş Sıra Yârenleri” topluluğu olarak Sıra Odaları'nda, Atakent (Natir) Kasabası'nda “Atakent Sıra Yârenleri” adıyla evlerde ya da Halkevi'nde, Atsız Kasabası'nda Sohbet Odaları'nda, Çakıllar Kasabası'nda “Çakıllar Sıra Yârenleri” adıyla Sıra Odaları'nda, Doğrusöz (Eğrisöz) Kasabası'nda Sıra Odaları'nda, Reis Kasabası'nda Sıra Odası'nda, Yazla (Absarı) Kasabası'nda Sıra Odaları'nda, Engilli Köyü'nde evlerin hanaylarında, Gözpınarı (Azarı) Köyü'nde

⁴⁷⁹ Musa Küçükakça, *Akşehir'in Folklor İncisi/Sıra Yârenleri*, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Yayınları, Akşehir, 1978, ss. 46-47.

Sıra Odası'nda, Karabulut Köyü'nde Köy Odaları'nda, Tepeköy (Karahöyük)'de Sıra Odası'nda, Üçhüyük (Akait) Köyü'nde Köy Odaları'nda, Yaşarlar Köyü'nde Köy Odaları'nda icrâ edildiği bilinmektedir. Fakat günümüzde köy ve kasabalarda bulunan odalarda Yâren sohbet ve eğlenceleri unutulmuş yerini güncel konuların konuşulduğu sohbetlere ve kahvehane kültürüne bırakmıştır.⁴⁸⁰

Günümüzde yukarıda adı geçen topluluklar içerisinde “*Nasreddin Hoca Meydan Sırası Yârenleri*”nin bir devamı niteliğinde olan ve 2004 yılında Mustafa Baloğlu tarafından “*Akşehir Belediyesi Sıra Yârenleri*” adıyla yeni bir sıra grubu oluşturulmuştur. Bu grup kurulduğu zamandan beri düzenli olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Düzenli şekilde yaptıkları toplantıların dışında yerel yönetimin tertip ettiği faaliyetlerde, il ve yurt dışından gelen davetlerde, kutlama, festival ve diğer özel günlerde gösterilerini icrâ ederek hem ilçeyi hem de Yâren kültürünü geniş kitlelere tanıtır geleneğin gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca 2015 yılından itibaren “*Kavuk Sende Kış Sohbetleri*” adı altında Akşehir'in köy kasabalarında da toplantı düzenlenemeye başlamışlardır (K.K.30, 31, 36).

1.1.3.2. Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.1.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.3.2.1.1. Üyeleri

Akşehir Sıra Yârenleri'nin üyelerinin sabit bir sayısı bulunmayıp Dört Büyükler ve Çavuş dışında genellikle 16 ile 20 kişiden oluşmaktadır. Dört Büyüklerin dışında kalan her üye bir Yâren'dir. Herhangi bir unvanları bulunmamakla birlikte Yâren'e katılma zamanlarına bağlı olarak sahip oldukları tecrübeler göz önüne alınıp kendi aralarında bir mertebe sırası oluştururlar (K.K.30, 31). İlk toplantıda iki gruba ayrılarak gösteri esnasında bir kısmı Yiğitbaşı bir kısmı da Kâhyabeyi tarafına birbirlerini görecektir şekilde karşılıklı olarak otururlar. Türkü ve okşamaları koro hâlinde söyleyip yörenin oyun havalarını bazen tek bazen de toplu hâlde çalgıcıların eşliğinde kaşıklı/kaşiksız icrâ ederler. Toplantılarda icrâ edilen seyirlik oyunlarda rol alıp Nasreddin Hoca'nın fıkralarını canlandırır. Kısacası toplantıların hazırlık kısmından icrâ edilmesine ve gösteri bitimine eşyaların toplanmasına kadar geçen süreçteki bütün işleri yapmakla görevlidirler.

⁴⁸⁰ G. Tarıman Cenikoğlu, *Akşehir'de Sıra Yârenleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1998, ss. 67-82.

Sıra Yârenleri'nin üyeleri, ahlâklı, sır saklamasını bilen, cömert, büyüklerine saygılı, küçüklerine karşı sevgi ve şefkat besleyen, dayanışma ruhuna sahip, içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkları bulunmayan fertler arasından seçilen kişilerdir. Bundan dolayı Yâren seçilmek toplum içinde daima üstünlük, itibar ve saygınlık kazandırmaktadır. Bu topluluğun üyeleri her zaman birbirlerine “*Yâren (...)*” diyerek hitap ederler. Aksi durumda “*Yâren*” ismini kullanmadan direk olarak bir kişinin adını söylemesi durumunda kanunlar gereği cezaya çarptırılır.⁴⁸¹

1.1.3.2.1.2. Yönetim Yapısı

Akşehir Sıra Yârenleri'nin yönetim yapısı kıdemli Yârenler arasından seçilmekte ve Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş'tan oluşmaktadır. Yönetici kadrosunun belirlenmesinde bütün Yârenlerin hemfikir olduğu kişilerin seçilmesi hem Yâren'in sorunsuz bir şekilde işleyişinin devam etmesi hem de Yâren üyeleri arasında gruplaşmaya meyil vermemek için önemlidir. Yârenler arasından bir kişi üst üste aynı göreve seçilebileceği gibi görevini layıkıyla yerine getiremediği Yâren üyeleri tarafından tespit edildiği zaman tekrar seçilemeyebilir. Çünkü bu görevlere Yârenler ya kendileri aday olmakta ya da diğer Yârenler tarafından aday gösterilmektedir. Eğer o kişi(ler) bütün üyelerin ya da çoğunluğunun oyunu alırsa bu görevlerden birisine seçilebilir (K.K.30).

Yönetimde bulunan Dört Büyük, genel olarak Yâren tüzüğüne madde ekleme ve çıkartmakta, mahkemeyi yöneterek kararların verilmesinde, gruba alınacak yeni Yârenlerin seçilmesinde, Sıra toplantılarının yönetilmesinde, Akşehir dışında yapılacak olan Sıra gösterilerinin organize edilmesinde, gösteride yapılan çekilişte verilecek hediyelerin esnaftan toplanması gibi yetki ve görevleri olan kişilerdir.

Akşehir'in kasaba ve köylerinde icrâ edilen Sıra toplantılarının yönetim yapısı ise Yiğitbaşı ve Odabaşı ile Yârenler arasından seçilen Hâkim, Savcı ve Jandarma'dan oluşmaktadır. Çavuş'un vazifesini Jandarma yerine getirmektedir.

1.1.3.2.1.2.1. Yiğitbaşı

En kıdemli Yârenler arasından bütün üyelerin oyu ile seçilir ve topluluğun en yetkili kişisidir. Yâren geleneğine hâkim olan, sözü dinlenen, yönetim kabiliyetine sahip, davranış ve kararlarında objektif bir kişi olması Yiğitbaşı'nda aranan temel vasıfların başında gelmektedir. Sıra toplantılarında bütün yetki Yiğitbaşı'na aittir. Onun olmadığı zamanlarda yerine görevlendirdiği Dört Büyüklerden birisi vekâlet

⁴⁸¹ Cenikoğlu, s. 64.

eder. Özellikle Yüzük oyunu olmak üzere diğer oyun ve etkinliklerde görev alabilmektedir. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi ile birlikte toplantının başında salon girişinde gelen misafirleri karşılar (K.K.30, 37).

Yiğitbaşı, sıra toplantısı gününden önce birkaç Yâren'i görevlendirerek eşyaların bir vasıta ile toplantının yapılacağı yere taşınmasını sağlar. Başlarında da Dört Büyüklerden birisini bulundurur. Her toplantı öncesinde bu görevi farklı Yârenler yaparak üyeler arasında da dönüşüm sağlanmış olmaktadır (K.K.30, 37).

1.1.3.2.1.2.2. Kahyâbeyi

Kâhyabeyi, Sıra Yârenleri'nin ikinci derecede yetkili kişisidir. Yiğitbaşı tarafından tecrübeli, geleneğe hâkim, yönetim kabiliyeti olan Yârenler arasından seçilerek bu göreve getirilir. Toplantı esnasında Yiğitbaşı'nın verdiği görevleri yerine getirmesinin yanında onun olmadığı zamanlarda toplantılara başkanlık eder. Toplantı esnasında Yiğitbaşı'nın tam karşısında diğer grup Yârenlerinin en ucunda oturur ve kendi grubuna başkanta bulunur. Ayrıca Yâren mahkemesinin de bir üyesidir (K.K.30, 31).

1.1.3.2.1.2.3. Yârenağası

Sıra Yârenleri arasında yetki bakımından Kâhyabeyi'nden sonra gelen kişidir. Yiğitbaşı ve Kâhyabeyi tarafından geleneğe hâkim ve tecrübeli Yârenler arasından seçilir. İki büyük olmadığı zaman Sıra Yârenleri'ne başkanlık eder. Yâren mahkemesinin üyesi olup toplantı esnasında Yiğitbaşı'nın solunda oturur. Toplantı başlamadan önce sahneyi kontrol ederek herhangi bir eksiklik olup olmadığını tespit eder (K.K.30, 31).

1.1.3.2.1.2.4. Bölükbaşı

Yöneticiler arasında yetki bakımından dördüncü kişidir. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi ve Yârenağası'nın istişaresi ile tecrübeli Yârenler arasından seçilir. Toplantı başlamadan önce sahne arkasında Yârenlerin bir düzen içerisinde durmalarını sağlamakla görevlidir. Yâren mahkemesinin üyesi olup toplantı esnasında Kâhyabeyi'nin sağında oturur (K.K.30, 31).

1.1.3.2.1.2.5. Çavuş

Toplantıların en aktif kişisi ve yöneticilerin en büyük yardımcısıdır. Yâren üyeleri dışından hitabeti düzgün, atik, geleneğe hâkim bir kişi Dört Büyük tarafından seçilir. Toplantı sahnesinin hazırlanması, Dört Büyük ve Yârenlerin sahneye çağırılması, çalgıcıların ayarlanması, sohbet esnasında Dört Büyüklerin emirleri doğrultusunda programın akışını sağlaması, sahne arkasında Yârenlerin oyunlara ve

diğer aktivitelere hazırlanmasına yardım etmesi gibi temel görevleri vardır. Ayrıca daha önceleri evlerde yemekli yapılan toplantılarda yiyecek ve içeceklerin servis edilmesinden de sorumludur. Görevi esnasında herhangi bir suç işlerse “Zınga” cezasına çarptırılır. Toplantılar icrâ edilirken sürekli ayakta durmaktadır (K.K.30, 31).

1.1.3.2.2. Katılma Şartları

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları belirli bir yerde belirli bir zamanda ve belirli kurallar çerçevesinde icrâ edildiği için bu gösterilere dâhil olabilmenin bazı kıstasları bulunmaktadır. Bir kişi, Sıra toplantılarına ya grup üyesi seçilerek ya gösteriyi izlemek için misafir olarak ya da başka bir Sıra grubu üyelerinin “*Sıra Baskını*” adıyla farklı bir grubun toplantılarına katılabilmektedir.

1.1.3.2.2.1. Üye Olarak Katılmak

Belirli bir disiplin ve düzen içerisinde icrâ edilen Sıra Sohbetleri, her bir ferdin istediği gibi üye olabileceği bir oluşum değildir. Sıra Yârenleri'ne üye olarak katılabilmek için belirli vasıflara sahip olunmasının yanında Yâren tüzüğünde belirtilen kuralların da herhangi bir şart öne sürülmeden kabul edilmesi gerekmektedir.

Türk vatandaşı olup Akşehir'de ikamet etmek, bir meslek sahibi olması (esnaf, işçi, memur vb.), askerliğini yapmış ve evli olması, herhangi bir suçtan dolayı sabıkası bulunmaması, diğer Yâren ve misafirlere etki edebilecek bir bulaşıcı hastalığı olmaması, sır saklamasını bilen, cömert, büyüklerine saygılı, küçüklerine karşı sevgi ve şefkat besleyen, grup içerisinde dayanışma ruhuna sahip, içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkları bulunmayan, tavır ve davranışları ile toplum tarafından sevilen bir kişinin olması Yâren üyesi seçilecek kişilerde aranan temel özelliklerin başında gelir. Çünkü Yâren seçilmek toplum içinde insanlara daima üstünlük, itibar ve saygınlık kazandırmaktadır (K.K.30, 37).

1.1.3.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Yâren toplantılarına üye olarak seçilecek olan kişilerde genel olarak yukarıda verilen özellikler aranmasının yanında Sıra Evi'nde yapıldığı dönemlerde misafir, günümüzdeki gibi konferans salonlarında icrâ edilenlerde ise izleyici olarak katılabilmek için de belirli kıstaslar aranmaktadır (K.K.30, 41). Sıra toplantıları erkekler arasında icrâ edilen bir sohbet olmasından dolayı Sıra Evi'nde yapıldığı zamanlarda kadın ve çocukların katılması yasaktır. Bunun yanında sıraya ev sahipliği

yapan Yâren, kendisi eş ve dostlarından en fazla üç kişiyi misafir olarak getirebileceği gibi, diğer Yârenler de kendi sıralarında yine üç konuk davet edebilir. Misafirler de genellikle Yârenlerle aynı saatte Sıra Evi'ne ya da Yiğitbaşı'nın toplantının yapılması için tespit ettiği mekâna gelirler.⁴⁸²

Günümüzde konferans salonlarında daha fazla katılımı halka açık olarak icrâ edilen sıra toplantıları, önceki yıllarda uygulanan misafir kabul etme şeklinden farklı olarak kadın, erkek ve çocukların da izleyebildiği bir şekil almıştır. Fakat seyirciler arasında alkollü, toplantının seyrini bozacak tarzda hem Yârenlere hem de izleyicilere rahatsızlık veren hareketlerde bulunanların olması hâlinde o kişiler hemen salondan çıkartılmaktadır (K.K.30, 42).

1.1.3.2.2.3. Bir Başka Sıra Grubu Üyelerinin Katılması (Sıra Baskını)

Akşehir'de birden fazla sıra ekibi olduğu dönemlerde gösterilerin yapıldığı gecelerde, bir sıra grubu başka bir topluluğun sohbetine ansızın giderek belirli bir süre konuk olabilir. “*Sıra Baskını*” adı verilen bu uygulama, bütün sıra grupları arasında toplantıların yapıldığı dönem içerisinde gerçekleştirilmektedir. Baskını yapan sıra topluluğu o gece Sıra Evi'nde eğlenir, çerez yemeye ortak olur ve kendi istedikleri zaman da gösteriden ayrılabilirler.⁴⁸³ Günümüzde hem Akşehir'de birden fazla sıra ekibi bulunmadığı hem de toplantıların konferans salonlarında yapılmasından dolayı Sıra Baskını geleneği uygulama dışı kalmıştır.

Sıra Baskını, Akşehir'in kasaba ve köylerinde de eski dönemlerde yapılan bir uygulamadır. Yâren geleneğinin bütün canlılığıyla devam ettiği yıllarda (1950-1965) “Sıra Yârenleri”, komşu köylerin Yâren topluluklarına davetli/davetsiz olmak üzere “Sıra Baskını” yaparlarmış. Davetli gidildiğinde “Herfene” yapılır, davetsiz gidildiğinde ise çay ve çerez verilirmiş. Bu arada iki Yâren topluluğu birlikte Yüzük oyunu ve halk oyunları oynarlarmış.⁴⁸⁴

1.1.3.2.3. Kuralları

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları, her aşaması belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilen bir sohbet geleneğidir. Bu bakımdan sohbet grubuna dâhil olan her Yâren'in hem günlük hayatında hem de toplantı esnasında uymak zorunda olduğu belirli kurallar vardır. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası ve Bölükbaşı

⁴⁸² Erol Şeker, “Bir Anadolu Geleneği Akşehir'de Sıra Yârenleri”, **Folklor Postası**, Cilt: 2, Sayı: 18, Temmuz-Ağustos-Eylül 1946, s. 15.

⁴⁸³ Küçükakça, s. 25.

⁴⁸⁴ Cenikoğlu, s. 82.

tarafından belirlenen, gerekli durumlarda da ekleme veya çıkartma yapılabilen Sıra Tüzüğü bulunmaktadır.

“Sıra Tüzüğü

1. *Türk vatandaşı olup Akşehir’de ikâmet etmiş olmak.*
2. *Bir meslek sahibi olmak (esnaf, işçi, memur vb.).*
3. *Askerliğini yapmış ve evli olmak.*
4. *Sabıkası ve bulaşıcı hastalığı bulunmamak.*
5. *Hangi görüşte olursa olsun siyaset yapmamak.*
6. *Toplantı ve sıraya içkili gelinmez.*
7. *Uzun saç ve top sakalla sıraya gelinmez.*
8. *Kötü kokularla sıraya gelinmez (sarımsak, soğan vb.).*
9. *“Yâren” demeden isim söylenmez.*
10. *Sıra sırları dışarıya verilmez.*
11. *Sıra cezaları tüm Yârenlerin oyları ile belirlenir.*
12. *Yârenler sıra düzenine özel giysileri ile oturur.*
13. *Toplantı ve sıra günü söz ve elle kötü şakalar yapılmaz.*
14. *Sıra cezaları peşin olarak ödenir.*
15. *Sıra paraları bankaya yatırılır ve toplanan paranın miktarı Yârenlere bildirilir.*
16. *Sıra yerine pano ve bayrak asmak mecburidir.*
17. *Toplantı ve sıra yerine belirlenen saatte gelinecektir.*
18. *Sırada gösterileri esnasında orta oyunlarında görev almak mecburidir.*
19. *Yüzük oyunu bitiş sayılarını iki tarafın büyüğü belirler.*
20. *Sıra Çavuş’u ceza ödemez ve cezası “Zinga”dır.*
21. *Sırada taşkınlık yapan misafire “mum dikilir”.*
22. *Sırada fincan sayısı 11 adettir. İlk orta fincan boştur. İkinci fincanda yüzük bulunursa sıra karşı tarafa geçer. Üçüncü de bulunması 24 sayıdır ve oyun biter. En son fincanda yüzük bulunursa oyun biter.*
23. *Yüzük oyununu misafir başlatır.*
24. *Çavuş parmağına yüzük saklar ve Yâren söylemeden devam ederse yüzük oyunu biter ve o taraf kaybetmiş sayılır.*
25. *Kaymakamlık ve belediye özel sıra isterse katılmak mecburidir.*

26. Sıra cezaları 4 büyük önünde okunur. Cezaları deftere sadece Çavuş yazabilir.
27. Sıra tüzüğüne madde eklemek ve çıkartmakta 4 büyük yetkilidir.”⁴⁸⁵
28. “Yârenler tüzük ve kanunlara karşı gelirlerse topluluktan atılırlar ve kimseye de şikâyetçi olamazlar.
29. Yâren mahkemesi, Dört Büyük ve Çavuş’un iştiraki ile teşkil eder.
30. Topluluktan atılan ya da ayrılan Yârenler verdikleri paraları kesinlikle geri alamazlar.
31. Sohbet, oyun ve eğlencelerin başlangıç ve bitiş tarih/saatlerine Dört Büyük karar verir.
32. Yârenler sohbet, oyun ve eğlencelerine misafır davet edebilirler.
33. Sohbet oyun ve eğlenceleri Çavuş’un yardımı ile Dört Büyük tarafından yönetilir. Yiğitbaşı, topluluğun birinci, Kâhyabeyi ikinci, Yârenağası üçüncü ve Bölükbaşı ise dördüncü derecede yöneticisidir.
34. Sohbet, oyun ve eğlence günlerinde Sıra sahibi Yâren, “Sıra Evi”ne gelenlere çerez, pişmaniye, lokma, mısır kavurgası, buğday-mısır göllesi, kavut ve meyve ikram etmek zorundadır.
35. Sıra Yârenliği hiçbir kurum ya da kuruluşa bağlı değildir.
36. Yârenlerin nişan, düğün törenlerinde maddî ve manevî katkıda bulunmak.
37. Dört Büyük, sohbetlerin bitiminde; Yiğitbaşı hamama götürür. Yârenağası, “Herse⁴⁸⁶” yedirir. Kâhyabeyi, Yârenlere lokantada etli pide ya da kebab yedirir. Yiğitbaşı, Yârenlere besili bir büyük baş hayvan kestirerek mükemmel sofraya donatır.”⁴⁸⁷

1.1.3.2.4. Zaman

Sıra Yârenleri’nin bir dönem içerisinde icrâ ettikleri toplantılar bütün bir yıl boyunca yapılmayıp genellikle Ekim ayı içerisinde başlamakta ve kış boyunca devam ederek Nisan sonu Mayıs başı gibi sona ermektedir (K.K.30, 31). Fakat daha

⁴⁸⁵ 2013-2014 dönemi “Nasreddin Hoca Meydan Sırası Yârenleri”nin tüzük metnidir. Bu metin dönemin Yiğitbaşı’sı Ali Abik’ten alınmıştır.

⁴⁸⁶ **Herse:** Konya’nın Akşehir ilçesine özgü, dövülmüş buğday ve etle yapılan bir yemek.

⁴⁸⁷ Tüzük metninde yer alan maddelerden 28’inciden sonrakiler, 2013-2014 dönemi Sıra Yârenleri’nin tüzüğünde olmayıp 1993 yılında faaliyet gösteren Sıra Yârenleri’nin tüzük metninde bulunmaktadır. Cenikoğlu, ss. 62-63.

önceki yıllarda Aralık ayında başlayıp Mayıs'ın son haftası arasında yapılmıştır.⁴⁸⁸ Sohbet, oyun ve eğlencelerin bu zaman aralığındaki başlangıç ve bitiş tarih/saatlerine ise Dört Büyük yönetici dönem başında yapılan “*Ocakbaşı Toplantısı*”nda karar verir. Günümüzde Akşehir merkezde aktif olarak gösterilerini devam ettiren Sıra Yârenleri'nin toplantıları konferans salonlarında icrâ edildiği için süre olarak Sıra Evleri'nde yapılanlara göre biraz daha geç bitmektedir. Sıra Yârenleri'nin gösterileri genellikle haftada bir kez Cuma ya da Cumartesi akşamları 19:00-19:30 saatleri arasında başlayıp 23:00 gibi sona ermektedir. Gösteriler esnasında seyircinin durumuna bağlı olarak toplantıyı uzatıp kısaltma yetkisi Yiğitbaşı'na aittir. Özel gün ve davetlerde icrâ edilen Sıra gösterilerinin belirli bir zamanı ve süresi bulunmayıp gidilen yerin programına bağlı olarak toplantı yapılmaktadır. Ayrıca Yârenlerin hafta içi belirledikleri bir günde gösterilere hazırlık mahiyetinde ve bütün grup üyelerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir toplantı da düzenlenir. Hafta içi hangi gün düzenleneceği ise dönem başında yapılan ilk toplantıda belirlenmekle birlikte genellikle Çarşamba günü kararlaştırılmaktadır (K.K.30, 31).

Sıra Yârenleri'nin bir dönem içerisinde farklı zamanlarda icrâ ettikleri toplantıları da vardır. “*Ocakbaşı Toplantısı*” her dönem başında Ekim ayı içerisinde, “*Hazırlık Toplantısı*” ilk toplantıda kararlaştırılan hafta içi bir günde dönem boyunca ve “*Son Toplantı*” dönem sonunda Dört Büyük tarafından kararlaştırılan bir zamanda yapılır. “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*”nın belirli bir zaman aralığı ya da günü bulunmamakta ve yapılan davetlere uygun görülen zamanlarda katılarak gösteri icrâ edilmektedir.

Akşehir'in kasaba ve köylerinde Sıra gruplarının olduğu dönemlerde her Yâren üyesinin evinde, Sıra Odası veya Yâren Odası'nda ilk ikisi yemeksiz sonuncusu da yemekli olmak üzere üç toplantı icrâ edilir. Yâren Odası, sıra sahibi tarafından sabah 07:00 gibi açılır ve gece ise 24:00'te kapatılır. Üç gün boyunca hem odanın temizliğini hem de ihtiyaçlarını Sıra sahibi karşılar.⁴⁸⁹

1.1.3.2.5. Mekân

Akşehir Sıra Yârenleri'nin gösterilerinin yapıldığı özel bir mekân bulunmayıp halka açık ve eskiye nazaran daha fazla misafirin önünde icrâ edildiği için büyük konferans salonları kullanılmaktadır. Toplantının yapılacağı solonun sahnesi gösteri

⁴⁸⁸ Ereş, s. 53.

⁴⁸⁹ Cenikoğlu, s. 79.

öncesinde görevli Yârenler tarafından bir düzen içerisinde hazırlanır. Sahnenin duvar kısmının önüne iki sıra sert yastıklar, ilki düz diğeri de çapraz şekilde dizilir. Bu yastıkların işlevi hem sahneye güzel bir görüntü vermesi hem de yüzük oyununda kaybeden grubun birtakım cezalarını bu yastıklara yaslanarak çekecekleri için bir nevi destek sağlamasıdır. Sahnenin ortasına iki tane ensiz ve uzun halı “Λ” şeklinde, onların ortasına küçük bir kilim enlemesine serilir. Çalgıcıların oturacağı yer de sahnenin misafirlere göre sol köşesinde hazırlanır. Toplantı sonunda yapılacak olan çekilişte dağıtılacak ve Akşehir esnafından ücretsiz olarak toplanan hediyeler de sahnenin önüne bir sıra hâlinde dizilir. Toplantının başında yakılacak olan mum ise çalgıcıların karşı tarafındaki köşeye konur. “*Cennetten çıkma*” olarak bilinen Yiğitbaşı’nın “*Şakir*” ve Kâhyabeyi’nin “*Şükür*” adı verilen sopaları da sahnenin önüne misafirlerin görebileceği bir şekilde bırakılır. Bu sopalar, 150 cm uzunluğunda ve sert bir ağaçtan yuvarlak bir şekilde kesilerek yapılmıştır. Yiğitbaşı’nın sopası mavi boyalı ve uçlarında da üç tane beyaz halka şeklinde çizgi vardır. Kâhyabeyi’nin sopası ise beyaz boyalı olup iki ucunda da üç tane mavi halka şeklinde çizgi vardır. Her ikisinin üzerinde “*Cennetten Çıkma*” yazısının yanında Yiğitbaşı’nınkinden “*Şakir*” ve Kâhyabeyi’nin sopasında ise “*Şükür*” yazılıdır. Sahnenin arkasına büyük bir Türk bayrağı ile ön tarafına da Sıra grubunun ambleminin ve adının yazılı olduğu bir flama asılır. Yârenlerin toplantı esnasında sahnede kullandıkları bütün eşyalar kendilerinin olup gösteriden önce salona getirilir ve sonrasında da toplanarak götürülmektedir.

Yâren toplantıları, üyelerin evlerinde yapıldığı dönemlerde sıra evinde özel bir dekorasyon bulunmayıp evin “*hanay*” adı verilen salonunda ya da en geniş odasında yapılırdı (K.K.30). Sadece evin bir duvarına “*Sıra Evi, nizam ve intizam evidir.*” yazılı levha ile Sıra grubunun adı, kuruluş tarihi ve ambleminin bulunduğu flaması ya da sıra bayrağı asılır. Salonun ön cephesine, gelecek olan misafirler için ilaveten sandalyeler konulur. Salonun sağ ve sol tarafına Yârenler için minder ve sırt yastıkları yerleştirilir. Ayrıca salonun uygun bir yerine de çalgıcılar için bir yer ayarlanır. Bu eşyaların korunma sorumluluğu ise Çavuş’a aittir.⁴⁹⁰

Yâren geleneği sadece Akşehir’de sürdürülmeyip merkeze bağlı kasaba ve köylerde de belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilmiştir. Altıntaş (Gürnes) Kasabası, Çakıllar Kasabası, Doğrusöz (Eğrisöz) Kasabası, Reis Kasabası, Yazla (Absarı)

⁴⁹⁰ Ereş, s. 61.

Kasabası, Gözpınarı (Azarı) Köyü ve Tepeköy (Karahöyük)'de Sıra Odaları'nda; Atakent (Nadır) Kasabası'nda evlerde ya da Halkevi'nde; Atsız Kasabası'nda Sohbet Odaları'nda, Engilli Köyü'nde evlerin hanaylarında; Karabulut Köyü, Üçhüyük (Akait) Köyü ve Yaşarlar Köyü'nde Köy Odaları'nda icrâ edildiği bilinmektedir.⁴⁹¹ Fakat günümüzde köy ve kasabalarda bulunan odaların bazıları kapatılmış bazılarında da Yâren sohbet ve eğlenceleri unutulmuş yerini güncel konuların konuşulduğu sohbetlere ve kahvehane kültürüne bırakmıştır.⁴⁹²

1.1.3.2.6. Oturma Düzeni

Yâren geleneği, eğlenmenin yanında disiplin ve düzene dayalı bir gelenek olduğu için Yârenlerin belirli bir oturma şekli ve düzeni vardır. Bu oturma düzeni Yâren içerisindeki merteleşmeye bağlı olarak Yiğitbaşı, Kahyâbeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş göz önünde bulundurularak belirlenir (K.K.30, 31).

Yârenlerin sıra toplantılarında normal oturma düzeni “A” şeklindedir. Bir taraf grup sayısına göre ortalama on kişiden oluşur ve kendi aralarında mertebeye göre otururlar. Sol tarafın başından itibaren sıralaması; Kahyâbeyi, Bölükbaşı ve diğer Yârenler şeklindedir. Sağ tarafın başından itibaren dizilişi; Yiğitbaşı, Yârenağası ve diğer Yârenler düzenindedir. Çavuş ise arka tarafta Yârenlerin başında ayakta durur. Misafirler ise Yiğitbaşı ve Kâhyabeyi'nin ön tarafında kendilerine ayrılan yerde otururlar (K.K.30, 31).

Köy ve kasabalarda yapılan Yâren toplantılarında ise oturma düzeni biraz farklılık arz etmektedir. Hem yönetim yapısının sadece Yiğitbaşı ve Odabaşı'ndan oluştuğu hem de toplantıların genellikle Sıra Odaları'nda yapıldığı için mekâna bağlı olarak oturma düzeni “∩” şeklindedir. Yiğitbaşı sağ köşeye, Odabaşı sol köşeye, diğer kişiler de eşit sayıda bölünüp İki Büyük'ün arkasına dizilerek oturur. Misafirler de Yiğitbaşı ve Odabaşı'nın önünde kendilerine ayrılan bölümde yer alırlar. Sıra sahibi Yâren ise grup üyelerinin en arkasında bulunur.⁴⁹³

1.1.3.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Yârenleri'nin bir dönem içerisinde farklı zamanlarda icrâ ettikleri toplantılar; “İlk Toplantı (Ocakbaşı)”, “Hazırlık Toplantısı”, “Genel Sıra

⁴⁹¹ Cenikoğlu, ss. 67-82.

⁴⁹² Cenikoğlu, ss. 67-82.

⁴⁹³ Cenikoğlu, s. 71, 73, 76, 80, 82.

Toplantıları”, “*Gezi Toplantısı*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantısı*” olmak üzere beşe ayrılır. Her toplantının icrâ şekilleri, zamanları, içerikleri ve süreleri birbirinden farklılık arz etmektedir.

1.1.3.2.7.1. İlk Toplantı (Ocakbaşı)

Yâren topluluğunu kurmaya karar veren kişiler Ekim ayı gibi herhangi bir üyenin evinde “*Ocakbaşı*” adı verilen ilk toplantıyı gerçekleştirir. Bu toplantıda Dört Büyük (Yiğitbaşı-Kâhyabeyi-Yârenağası-Bölükbaşı), Çavuş, sağ ve sol taraf Yârenleri belirlenir. Sohbet, oyun ve eğlencelerin başlangıç ve bitiş tarihleri, hafta içinde yapılacak “Sıra” günleriyle çalgıcıların tutulması, aidatların belirlenmesi, prova günlerinin ilanı ve resmî makamlara müracaat evraklarının verilmesi bu toplantıda karara bağlanır.⁴⁹⁴

Yâren toplantılarının evlerde düzenlendiği dönemlerdeki “*Ocakbaşı*” toplantısında bir sonraki sırayı alacak olan Yâren’e; “*Yaş ateş mi, kuru ateş mi yakmak istiyorsun?*” diye sorulur. Sıra sahibi Yâren “*Yaş ateş*” yakmak isterse, evinde çeşit bakımından bol olan yemek verir. Eğer Yâren “*Kuru ateş*” yakmayı kabul ederse evindeki toplantıda arkadaşlarına; çay, kahve, çerez, patlamış mısır, pişmaniye, lokma tatlısı, gölle gibi yiyecekler ikram eder.⁴⁹⁵ Bu toplantının sonunda ocakbaşı devir-teslim töreni yapılır. Bu tören, ocakbaşını evinde tertip eden kişi ile ilk toplantıyı almak isteyen arasında gerçekleştirilir.⁴⁹⁶

Günümüzde Akşehir merkezde icrâsını sürdüren Sıra Yârenleri ise dönem başında önceki yıl görev yapan Dört Büyüklerin öncülüğünde herhangi bir yerde toplanır. Bu toplantıda, eski dönem Yârenlerinden kimlerin devam edeceği, eksik Yâren(ler) varsa yerine kim(ler)in alınacağı, toplantıların ne zaman başlayacağı ve hangi sıklıkta yapılacağı, yönetim yapısının belirlenmesi, provaların hafta içi hangi gün olacağı, bir önceki yıla ait tüzük maddelerinde bir değişiklik yapıp yapılmayacağı, dönem boyunca sıra kasasında birikecek paraların yatırılması için hangi bankada kimlerin adına hesap açılacağı gibi konular karara bağlanır (K.K.30, 31, 38).

1.1.3.2.7.2. Hazırlık Toplantısı

Hazırlık toplantısı, haftada bir defa ilk toplantıda belirlenen günde, genellikle Çarşamba günleri, bütün Yârenlerin katılımıyla yapılmaktadır. Toplantıya herhangi

⁴⁹⁴ Cenikoğlu, s. 64.

⁴⁹⁵ Cenikoğlu, s. 64.

⁴⁹⁶ Ereş, s. 58.

bir mazereti olmadan bir Yâren'in gelmediği tespit edilmesi durumunda Dört Büyük tarafından o kişi cezalandırılır. Bu toplantıda, öncelikle sıraya yeni katılan kişilere Yâren kültürü hakkında ayrıntılı ve uygulamalı bilgi verilir. Bunun dışında seyirlik oyunların ve skeçlerin provaları yapılır, bir sonraki toplantıda hangi oyunların icrâ edileceği belirlenerek onlar üzerinde çalışılır, varsa eksik malzemeler temin edilir ve genel olarak sohbetin başından sonuna kadar sahnede sergilenecek olan her aktivitenin provası yapılarak kusur ve eksikliklerin giderilmesi sağlanmış olmaktadır. Bu şekilde yapılacak olan gösterilerde daha az hata ortaya çıkarak gösterilerin daha güzel ve eğlenceli bir şekilde icrâ edilmesi amaçlanmaktadır (K.K.30, 42).

1.1.3.2.7.3. Genel Sıra Toplantıları

Genel Sıra toplantıları, dönem başında yapılan “*Ocakbaşı*” toplantısında Dört Büyük tarafından belirlenen Sıra gösterilerinin başlama ve bitiş tarihlerine bağlı olarak bu zaman içerisinde düzenli olarak icrâ edilmektedir. Genellikle bir ya da iki haftada bir, Cuma veya Cumartesi akşamları yapılmakla birlikte akşamları saat 19:30-20:00 gibi başlamakta ve 23:00 ile 23:30 arasında da son bulmaktadır. Sıra toplantılarının bitiş saatleri genellikle seyircinin durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Yiğitbaşı, toplantının seyirinden seyircinin memnun kalması durumunda akışı biraz daha uzatabilir ya da tam aksi olması hâlinde kısaltabilir (K.K.30, 31).

Bu toplantı, Yârenlerin misafir ve kendi arasında selamlaşmasıyla başlayıp “Yüzük oyunu” ile devam eder. Kazanan tarafın karşı gruba verdiği küçük cezalarla oyun biter, seyirlik oyunlar, Nasreddin Hoca'nın fıkralarının tiyatral gösterisi, hediye çekilişi, misafirlerin uğurlanması ve en son da mahkeme (ceza okuma) ile gösteriler bitmektedir. Bu toplantılar, geniş katılımı büyük bir salonda yapıldığı için gösterinin akışı içerisinde yiyecek ve içecek ikramı bulunmamaktadır (K.K.30, 31).

Sıra toplantılarına önemli mazeretleri olanların dışında bütün Yârenlerin katılma zorunluluğu bulunmaktadır. Herhangi bir mazereti olan kişi(ler) gösteriden önce Dört Büyük'e bu durumlarını bildirip izin almaları gerekmektedir. Günümüzde yapılan Sıra toplantıları belediyeye ait kültür merkezi salonunda halka açık olarak icrâ edildiği için gösteriden genellikle üç-dört gün önce hoparlörle halka duyuru yapılır. Hazırlanan afişler de gerekli yerlere yapıştırılarak yöre insanı haberdar edilir (K.K.30, 31).

1.1.3.2.7.4. Özel Gün ve Davet Toplantısı

Sıra Yârenleri, gösterilerini sadece Akşehir merkezde ve kendi programları kapsamında icrâ etmeyip il içi ya da il dışından veya yurt dışından herhangi bir kurum, kuruluş ya da resmî bir yerden özel günlerde gösteri talebinde bulunulması hâlinde ayrı bir Sıra toplantısı düzenlemektedir. Sıra Yârenleri bu gösteriden herhangi bir ücret talebinde bulunmayıp sadece yeme-içme, yol ve konaklama giderlerinin davet sahipleri tarafından karşılanmasını istemektedirler. Herhangi bir maddî beklentisi bulunmayan Yârenler, bu gösteriler sayesinde hem Yâren kültürünü farklı yerlerde tanıtmış hem de gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılmasına yardımcı olmaktadır (K.K.30, 31).

Akşehir merkezde her sene temmuz ayı içerisinde düzenlenen “*Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri*”nde Sıra Yârenleri gösteri yapmaktadır. Bunun dışında belediye, kaymakamlık tarafından şehir merkezinde düzenlenen etkinliklerde de sık sık gösterilerini sergilemektedirler.

Bu toplantıların diğer zamanlarda icrâ edilenlerden herhangi bir farkı bulunmayıp ek olarak Nasreddin Hoca'nın fıkralarından hazırlanan skeçlerin çoğuna toplantılarda kesinlikle yer verilmektedir. Bu da Nasreddin Hoca'nın tanıtılmasına katkı sağlama amacını taşımaktadır. Sadece gösteri yapılan yerde kendilerine ayrılan süreye bağlı olarak seyirlik oyunlarda, cezalarda veya müzik icrâlarında azalma ya da artırma olmaktadır.

1.1.3.2.7.5. Gezi Toplantısı

Bir dönem boyunca yapılan toplantıların en sonucusudur. Dönem içerisindeki gösteriler esnasında ceza ve çekilişlerden elde edilen paraların bir kısmı ile gerekli olması hâlinde her Yâren üyesinden eşit miktarda ek ücret de alınarak Dört Büyük tarafından karar verilen bir tatil yöresine, mesire yerine ya da farklı bir yere birkaç günlük geziye gidilir. Bu şekilde bir dönem boyunca Yârenler üzerinde hem iş hem özel hayat hem de toplantılardan kaynaklanan yorgunluğun bir nebze de olsa atılması sağlanmış olmaktadır. Yârenlerin sıra kasalarında fazla para birikmemesi ya da toplanan paranın tamamının bir yardım veya hayır işinde kullanılmasına karar verilmesi durumunda, Akşehir dışına gezi yapılmamaktadır. Sadece merkeze yakın mesire yerlerinde piknik tarzı aktiviteler düzenlenmektedir (K.K.30, 33).

Daha önceki yıllarda faaliyet gösteren Sıra grupları içerisinde geziden farklı bir uygulamanın olduğu bilinmektedir. Bir dönem boyunca icrâ edilen toplantıların

sonunda Yârenler için Dört Büyük tarafından farklı etkinlikler düzenlenirmiş. Bu etkinliklerin büyüklüğü de Dört Büyük'ün mertebesine göre değişmektedir. Bölükbaşı, Yârenleri hamama götürür; Yârenağası, “*Herse*” yedirir; Kâhyabeyi, Yârenlere lokantada etli pide veya kebab yedirir; Yiğitbaşı ise Yârenlere besili bir büyük baş hayvan kestirerek mükemmel bir sofraya donattırır.⁴⁹⁷ Bu uygulamalar o dönemin Sıra Yârenleri'nin tüzüğünde yer aldığı için Dört Büyük tarafından yerine getirilmek zorunluluğu bulunmaktadır.

1.1.3.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Her bölgenin kendine özgü âdet, gelenek ve görenekleri olduğu gibi göze hitap eden, motif ve işlemleriyle yörenin kendi yapısını yansıtan özel kıyafetleri de bulunmaktadır. Akşehir Sıra Yârenleri de hem bu bağlam içerisinde değerlendirebileceğimiz hem de temelde disiplin ve düzene dayalı olmasından dolayı kendilerine özgü kıyafetleri de vardır (K.K.30, 31).

Sıra Yârenleri toplantılarını icrâ ederken yöresel kıyafetler giymektedir. Bu kıyafetler Ankara'da bulunan bir şirkete özel bir sipariş üzerine yaptırılarak temin edilir. Elbiselerde yer alan motif ve desenlerin yöreye özgü olmasının dışında herhangi bir anlamı bulunmamaktadır (K.K.30, 35).

Yârenler arasında mertebeye bağlı olarak kıyafet farklılığı bulunmaktadır. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş'un elbiselerinin bir kısmı diğer Yârenlerden farklıdır. Bu şekilde hem Yârenler arasındaki merite ortaya çıkarılmakta hem de izleyiciler tarafından Yârenler arasından yöneticiler ayırt edilebilmektedir (K.K.31, 36). Sıra Yârenleri'nin giydiği geleneksel kıyafetler; ayakkabı, fes, şalvar, kuşak, gömlek, cepken, yün beyaz çorap ve poşudan oluşur.

Cepken: Yârenlerin giymiş oldukları cepkenler, mertebelerine ve gruplarına göre farklılık arz etmektedir. Yiğitbaşı'nın cepkeni; dize kadar gelen uzun kollu, kollarının uçları ve elbisenin diğer kenarları farklı motiflerle işlenmiş kırmızı renktedir. Yârenağası beline kadar gelen uzun kollu kırmızı bir cepken, Kâhyabeyi dizlerine kadar gelen uzun kollu yeşil renkli, Bölükbaşı beline kadar gelen uzun kollu yeşil renkli, Çavuş beline kadar gelen uzun kollu siyah renkli ve diğer Yârenler ise bellerine kadar gelen kolsuz, Yiğitbaşı tarafında olanlar kırmızı, Kâhyabeyi tarafında olanlar ise yeşil renkli cepken giymektedir.

⁴⁹⁷ Cenikoğlu, s. 62.

Bütün cepkenlerin sırt bölümünde, uzun kollu olanların dış kısmında ve ön tarafının hem sağ hem de sol alt bölümünde aynı motifin büyük bir şekilde işlemesi vardır. Cepkenlerin kenarlarında ve kollarının ucunun az yukarısında bir şerit hâlinde motif işlemesi yer almaktadır. Cepkenlerin hepsinin ön tarafındaki kısımlarında ve kollarının ucunda altın sarısı iplikten yapılmış şeritler bulunmaktadır. Ayrıca her cepkenin sol göğüs tarafında Türk bayrağı ile “*Türkiye*” yazısı ve sağ tarafında ise Akşehir Belediyesi’nin ambleminin işlemesi vardır. Cepkenlerde bulunan bütün işlemler altın sarısı rengindeki ipliklerle yapılmıştır.

Poşu: Sarı, mavi, yeşil, beyaz, kırmızı, turuncu gibi renklerin ince ve kalın çizgiler şeklinde harmanlanmasından meydana gelmektedir. Toplantılarda önceleri bütün Yârenler tarafından takılırken daha sonra sadece Yiğitbaşı ile Kâhyabeyi kullanmaya başlamıştır. Günümüzde ise tekrar eski uygulamaya dönülerek bütün Yârenler tarafından kullanılır duruma gelinmiştir.

Şalvar: Siyah renkli kumaştan yapılmakta ve üzerinde Yiğitbaşı’nın şalvarı dışında diğerlerinde herhangi bir işleme ya da desen bulunmamaktadır. Yiğitbaşı’nın şalvarının yanlarında dizlerinden yukarıdaki kısmında cepkenlerin sırtlarında bulunan motif işlemesi vardır. Şalvarların arka üst bölümü oldukça geniş, dizden aşağı kısımları ise dardır.

Gömlek: Uzun kollu, hâkim yaka, siyah, turuncu, mor, beyaz ve açık yeşil gibi renklerden oluşan çubuk şeklinde uzun çizgileri barındıran bir kumaşa sahiptir.

Ayakkabı: İçi ve dışı deriden yapılmış, alt tarafı kösele olan siyah renkli, üzerinde herhangi bir işlemesi bulunmamaktadır.

Kuşak: Yârenlerin bel bölgesine şalvar ve gömleğin birleştiği yere sarılmakta ve yaklaşık 5-6 metre uzunluğundadır. Farklı renk ve desenlerde çeşitleri bulunmaktadır.

Çorap: Beyaz yün ipten örülen çorapta herhangi bir desen bulunmamaktadır. Uzunluğu ise diz altına kadardır.

Fes: Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarında fes giyilmemektedir.

1.1.3.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Akşehir’de günümüzde icrâ edilen Yâren Sohbetleri geniş seyirci katılımının olduğu büyük konferans salonlarında yapıldığı için toplantı içerisinde yemek ikramı bulunmamaktadır. Fakat daha önceleri Yârenlerin kendi evlerinde sıra ile yapıldığı

dönemlerdeki toplantılarda yemek ikramına yer verildiği bilinmektedir. Bu toplantıların yemekli olup olmayacağı da ev sahibinin kendi isteğine bağlıdır.

Yâren toplantılarının evlerde düzenlendiği dönemlerde “*Ocakbaşı*” toplantısında bir sonraki sırayı alacak olan Yâren’e “*Yaş ateş mi, kuru ateş mi yakmak istiyorsun?*” diye sorulur. Sıra sahibi Yâren “*Yaş ateş*” yakmak isterse, evinde bol çeşitli yemek ikramında bulunur. Genellikle yemek menüsünde; yoğurt ve tarhana çorbası, saç kavurma, sarma, dolma, patates yemeği, saç böreği, bulgur ya da pirinç pilavı, turşu, kaymak baklavası, hoşaf, sütlaç, un helvası gibi çeşitler yer alır. Eğer Yâren “*Kuru ateş*” yakmayı kabul ederse evindeki toplantıda arkadaşlarına; çay, kahve, çerez, pasta, patlamış mısır, kavurğa, pişmaniye, lokma tatlısı, gölle gibi yiyecekler ikram eder.⁴⁹⁸ Genellikle hem yemekli hem de yemeksiz toplantılarda ikram edilecek olan yiyeceklerin çeşitleri Ocakbaşı toplantısında belirlenerek her Yâren’in bu menüye eksiksiz bir şekilde uymaları istenir. Ayrıca toplantı sonunda yapılan devir-teslim töreninde de “*kuru ateş*” toplantısındaki yiyeceklerin ikramı yapılır.

Akşehir’e bağlı kasaba ve köylerde her Yâren kendi evinde üç defa sıra toplantısı düzenler. Bunlardan ilk ikisi “*Kuru ateş yakmak*” ya da “*Kuru ocak*” olarak ifade edilen yemeksiz, sonuncusu da “*Yaş ateş yakmak*” ya da “*Yaş ocak*” olarak belirtilen yemekli toplantıdır. Yemekli ve yemeksiz olarak icrâ edilen toplantılarda verilen ikramlar yukarıda söz edilenlerle aynıdır.⁴⁹⁹

1.1.3.2.10. Mahkeme/Ceza

Yâren mahkemesine “*ceza okuma*” da denilmektedir. Sıra toplantısı sona erip misafirler ve çalgıcılar uğurlandıktan sonra mahkeme kurulur. Mahkeme Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş’un yönetiminde, diğer Yârenlerin de katılımıyla belirli bir disiplin içerisinde gerçekleştirilir (K.K.30).

Mahkeme esnasında bütün Yârenler normal toplantılardaki gibi (Λ) şeklindeki düzende ve Çavuş da onların önüne dizüstü oturur. Ardından aşağıdaki dörtlük söylenir:

*“On ikide ceza başlıyor
Çavuşumuz deftere işliyor
Yârenlerin içi kışlıyor*

⁴⁹⁸ Cenikoğlu, s. 64.

⁴⁹⁹ Cenikoğlu, s. 68, 70, 81,

Sevdiğim bir oy

Olacak bir ev yavrum

Sıra sizin sohbet bizimdir”⁵⁰⁰

Türkünün ardından Çavuş, Yârenlerin toplantı boyunca işledikleri suçları; “*Yiğitbaşı’m, Kâhyabeyi’m, Yârenağa’m, Bölükbaşı’m ve Yâren arkadaşlarım. Bu gece işlenen suçları okumaya başlıyorum.*” diyerek sırayla okur. Suçları yazmakla görevli olan Çavuş’un unuttuğu ya da gözünden kaçırdığı suçlar da olabilir. Böyle durumda suçları tespit eden Yârenler, Çavuş’tan sonra onun yerine geçerek aynı şekilde kendi gördüğü suçları mahkemede dile getirebilir.⁵⁰¹

Yârenlerden birisi suç işlediği gibi Dört Büyük arasından da kuralları ihlal eden olabilir. Böyle durumda diğer Üç Büyük işlenen suçu dikkatle dinleyip birbirlerinin ve Yârenlerin de onayını alarak oy birliği ile Yâren kanunlarının da gerektirdiği ceza verilir. Böyle durumda suç işleyen kişi duruşmaya katılmadığı için herhangi bir görüş de beyan edemez. Mahkeme tarafından kendisine verilen cezaya itiraz etmeden razı olmak zorundadır. Genellikle Dört Büyük’e para cezası verilir. Sohbet, oyun ve eğlence esnasında Çavuş suç işlemişse onun cezası “*Zinga*”dır. Zinga, dört Yâren’in ikisi ayaklarından ikisi de omuzlarından tutarak Çavuş’u havaya kaldırır. Ardından hepsinin aynı anda Çavuş’u yere bırakması şeklinde uygulanan bir cezadır (K.K.31).

Mahkeme esnasında herhangi bir şikâyeti olmayan Yâren varsa onlar da ortaya gelerek; “*Yiğitbaşı’m, Kâhyabeyi’m, Yârenağa’m, Bölükbaşı’m ve Yâren arkadaşlarım. Yârenlerin herhangi bir suçlarını görmedim. Hiç kimseden bir şikâyetim yoktur.*” der. Fakat bu durumda da Yâren herhangi bir suç söylemediği için kendisi ceza alır (K.K.31).

Mahkemede suçluların yargılanması bitince Yiğitbaşı, ayağa kalkarak elindeki disiplin sopasını yere vurup; “*Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Yâren arkadaşlarım. Bu suçlu (Yâren....)yu affedelim mi, cezalandıralım mı, ne diyorsunuz?*” der. Bunun üzerine Yârenler; “*Affedelim Yiğitbaşı’m.*” derlerse Yiğitbaşı elindeki disiplin sopasını hemen yere atar; “*Hadi affettik bakalım.*” der. Böylece suçlu olan Yâren kendisine verilecek olan cezadan kurtulmuş olur (K.K.31).

Akşehir’e bağlı kasaba ve köylerde icrâ edilen Sıra Yârenleri’nin toplantılarında mahkeme Yiğitbaşı ile Odabaşı’nın yanında Yârenler arasından

⁵⁰⁰ Küçükakça, s. 45.

⁵⁰¹ Cenikoğlu, s. 86.

Ocakbaşı toplantısında seçilen Hâkim, Savcı ve Jandarma görevini üstlenen kişilerin yönetiminde yapılır. Jandarma, Çavuş'un vazifesini yerine getirirken diğerleri ise Dört Büyük'ün görevleriyle aynı vasfa sahiptir.⁵⁰²

Yârenlerin mahkemesine üyelerin dışında başkasının katılması yasak olduğu gibi içeride konuşulanlar, verilen cezalar, işlenen suçların niteliği ve kimlerin cezalandırıldığı gibi konuların mahkeme dışına çıkarılması da yasaktır. Bu kurala uymayan Yârenler yönetim tarafından ayrıca cezalandırılır (K.K.30).

Sıra Yârenleri toplantısı içerisinde işlenen suçun niteliğine bağlı olarak Yârenlere verilen; “*Maddî Cezalar*”, “*Nakdî Cezalar*”, “*Bedenî Cezalar*” ve “*Atılma Cezası*” olmak üzere dört çeşit ceza uygulaması bulunmaktadır.

1.1.3.2.10.1. Maddî Cezalar

Sıra Yârenleri, sohbet ve oyunlar sırasında bilerek ya da bilmeyerek tüzük, kanun ve törelere aykırı olan ve fazla büyük olmamak kaydıyla yaptıkları söz ve davranışları neticesinde ceza alabilirler. Bu yaptırımlar genellikle cezalı olan Yâren(ler)in yemek, kahvaltı ve piknik gibi ikramlarda bulunması şeklindedir.⁵⁰³

1.1.3.2.10.2. Nakdî Cezalar

Sıra Yârenleri'nin toplantı ve günlük hayatta uymakla yükümlü oldukları bazı kurallar ve bunları ihlal etmeleri hâlinde suçun niteliğine göre belirli nakdî yaptırım cezası vardır. Yâren tüzüğü içerisinde hangi suça ne kadar para cezası verileceği belirlenmiştir. Bu suçların niteliği ve nakdî yaptırımları yönetim kurulu tarafından dönem başında yapılan ilk toplantıda yeniden belirlenmektedir. Bu sıra cezalarına madde eklemek ve çıkarmakta sadece Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası ve Bölükbaşı'nın yetkisi vardır. Cezalar sıra toplantısından sonra yapılan “*ceza okuma*” bölümünün ardından peşin olarak ödenir ve ceza paraları görevli Yârenler tarafından toplanarak bir banka hesabına yatırılır. Ceza defterinde her Yâren için bir sayfa ayrılarak aldıkları her ceza oraya yazılır. Bu paraların takip ve muhafazasından görevlendirilen iki Yâren sorumludur. Gerekli durumlarda bu Yârenler, parayı çekip Dört Büyük ve Yârenlere verir (K.K.30, 39, 40).

Sıra Kasası'nda toplanan paralar, Dört Büyük'ün uygun gördüğü şekilde kullanılabilir. Yârenlerin doğum, ölüm, sünnet ve evlenme törenlerinde maddî katkı,

⁵⁰² Cenikoğlu, s. 75.

⁵⁰³ Cenikoğlu, s. 87.

yoksullara ve öğrencilere yardım şeklinde kullanılabileceği gibi toplu olarak yemek yenebilir, hamama gidilebilir ya da dönem sonunda bir geziye çıkılabilir.⁵⁰⁴

<u>İşlenen Suçun Niteliği</u>	<u>Cezaları/Ücretleri</u> ⁵⁰⁵
1. Sıra sırlarını dışarıya vermek	: Sıradan çıkartılır.
2. İçkili gelmek ve bunu alışkanlık hâline getirmek	: Sıradan çıkartılır.
3. Dört Büyük ve Sıra Çavuş'una karşı gelmek	: _____ TL
4. Sıraya ve toplantılara izinsiz gelmemek	: _____ TL
5. Sıra ve toplantıya pis kokulu gelmek	: _____ TL
6. “Yâren” demeden isim söylemek	: _____ TL
7. İzin almadan sigara, yemiş, çerez vb. yemek	: _____ TL
8. Misafirlere saygısızlık yapmak	: _____ TL
9. Ters ayak oturmak	: _____ TL
10. Pergelde konuşmak ve aşırı şekilde gülmek	: _____ TL
11. Şarkılarda pasif kalmak ve söylememek	: _____ TL
12. Yüzük oyununda kendi başına buyruk olmak	: _____ TL
13. Piyeslerde rol verildiğinde kabul etmemek	: _____ TL
14. Aşırı şekilde şakalaşmak, cimcik atmak	: _____ TL
15. “Sözüm yabana” demeden küfür etmek	: _____ TL
16. Sırada burun oynamak ve hap yapmak	: _____ TL
17. Çalgıda oyuna kalkmamak	: _____ TL
18. Sıraya uzun saç ve sakalla gelmek	: _____ TL
19. El çırpılmamak ve pasif kalmak	: _____ TL
20. Yalan yere ceza okumak	: _____ TL
21. Avukatlık yapmak	: _____ TL
22. Toplantıda ve sırada uygunsuz şekilde oturmak	: _____ TL
23. Cezalara itiraz etmek	: _____ TL
24. Sıraya ve toplantıya izinsiz gelmemek	: _____ TL

YİĞİTBAŞI

(İmza)

KÂHYABEYİ

(İmza)

BÖLÜKBAŞI

(İmza)

YÂRENAĞASI

(İmza)

⁵⁰⁴ Cenikoğlu, s. 87.

⁵⁰⁵ Suçun niteliğine göre verilen para cezaları her sene değiştirilmektedir. Bu sebeple cezaların miktarları yazılmamıştır.

1.1.3.2.10.3. Bedenî Cezalar

Yâren Sohbetleri'nin tertip edildiği ilçe merkezinde Sıra Evi ya da konferans salonuna, kasaba ve köylerde Sohbet (Sıra) Odası'na zamanında gelmeyen, yöneticilerin emirlerine itaat etmeyen, kanun ve tüzüklere uymayan Yârenlere bedenî cezalar verilir.

Bu cezayı alan bir kişiye, yaya olarak başka bir Yâren'in gözetiminde herhangi bir yere gidip gelmesi, eşeğe ters bindirilip sokaklarda gezdirilmesi, Nasreddin Hoca'nın türbesinin etrafında yürüyüp gezmek, mezarlıkta helva pişirmek, ilçe merkezine 3 km uzaklıkta olan Gar şefinin şapkasını getirmek, devlet hastanesi nöbetçi doktorunun yanına gidip-gelmek⁵⁰⁶ gibi yaptırımlar uygulanmaktadır.

1960 yılında Bölükbaşı, Yâren Sohbetleri'nden birinde cezalandırılır. Buna göre bir kış gecesi Köyceğiz mahallesinde oturan Bekir Emmi'nin şapkasını getirmesi istenir. Bölükbaşı, atına binip adı geçen şahısın şapkasını Sıra Evi'ne getirir.⁵⁰⁷

Sıra toplantısında ceza alan bir Yâren'e mezarlığa bir kazık çakması istenir. Mezarlığa giden Yâren, stres ve ürküntüsünden dolayı kazığı elbiselerinin üzerinden toprağa çakar. Daha sonra yerinden hareket edemeyince cinlerin saldırısına uğradığını sanarak aklını yitirir.⁵⁰⁸

Demirağa Meydan Sırası Sohbetleri devam ederken Yârenlerden biri suç işleyip Yâren mahkemesinde yargılanarak bedenî bir cezaya çarptırılır. Cezası geceleyin Nasreddin Hoca Türbesi'ne gidip Hoca'nın kovuğunu Sıra Evi'ne getirmektir. Cezalı Yâren'in türbeye gidip gelemeyeceğini kontrol için de peşine gözetleyici bir Yâren verilir. Türbeye vardığında korkudan eli-ayağı titreyen cezalı Yâren, Nasreddin Hoca'nın kavuğunu almaya çalıştığında farkında olmadan paltosu sandukanın çivisine takılır. Bu yüzden oradan bir türlü kalkamayınca Hoca'nın ruhunun gazabına uğradığını sanır ve kısık bir sesle; "*Hocam! Ne olur beni affet. Sıra Evi'nde suç işleyip cezaya çarptırıldım. Senin kavuğunu getirme cezasını bana Yiğitbaşı verdi.*" diye yalvarmaya başlar. Ardından Sıra Evi'nde bütün bu yaşananlar cezalı Yâren'i gözetleyen kişi tarafından anlatılır.⁵⁰⁹

Demirağa Meydan Sırası Yârenleri topluluğunda oyun ve eğlencelerde ceza alan Yâren'den, soğuk bir kış gecesi eline bir güğüm verilerek şehrin kenar

⁵⁰⁶ Cenikoğlu, ss. 87-89.

⁵⁰⁷ Cenikoğlu, s. 88.

⁵⁰⁸ Küçükakça, s. 25.

⁵⁰⁹ Cenikoğlu, ss. 88-89.

mahallesinde bulunan tarihî İbre Çeşmesi'nden su doldurup getirmesi istenir. Cezalı Yâren, isteksiz olarak güğümü alır ve çeşmeye gider. Fakat istenen suyu, çeşmenin akan gurnasından değil de yerdeki yalağından doldurup Sıra Evi'ne getirir. Yiğitbaşı, suyun İbre Çeşmesi'nden getirildiğini tespit etmek için Yârenlere tadını kontrol ettirir. Suyun tadının aynı olduğu belirlenir. Sohbetler bittikten sonra cezalı Yâren, suyun İbre Çeşmesi'ne ait olduğunu fakat doldurma işleminin gurnadan değil de yerde akan yalağından yapıldığını ifade eder.⁵¹⁰

Yâren kanunlarına uymayıp ceza alan kişi, Hanönü denilen meydana getirilir. Boynunda çan takılı olan eşeğe ters vaziyette bindirilerek kuyruğundan yular gibi tutturulur. Ardından diğer çalgıcı Yârenlerle birlikte def ve darbuka çalınarak sokaklarda dolaştırılıp hem kendilerinin hem de halkın gülüp eğlenmesi sağlanmış olur.⁵¹¹

1.1.3.2.10.4. Atılma Cezası

Sıra Yârenleri'nin kanunları gereğince mahkeme tarafından verilen en ağır ceza Yâren'den atılmadır. Sıraya katılacak olan kişilerin bu kuralları kabul etmesinin yanında belirli vasıflara da sahip olması bakımından atılma cezası çok nadir olarak verilmektedir. Ayrıca sıra grubundan atılmak toplum nazarında çok büyük itibar kaybına sebebiyet vermesi ve bir daha herhangi bir sıra grubuna giremeyecek olması da Yârenlerin kurallara riayet etmesini ayrıca tetiklemektedir.

Atılma cezasına sebebiyet veren suçlar arasında; Sıra içerisindeki sırları ifşa etmek, toplantılara içkili gelmek ve yapılan uyarılara rağmen bunu tekrar etmek, toplum tarafından hoş karşılanmayan ve Yârenlerin adını lekeleyecek tavır ve davranışlarda (hırsızlık, zina, gasp vb.) bulunmak, Yâren kanunlarını sürekli ihlal etmek vb. başta gelmektedir (K.K.30, 45).

Atılma cezası sadece Yârenlerin kendilerini değil onların ailelerini de rencide edip toplum içerisinde itibarını zedeleyeceği, verilen şu ceza neticesinde cezalı Yâren'in ailesinin gösterdiği tepkiden açıkça anlaşılmaktadır:

1950 yılındaki bir Yâren topluluğunda mahkeme sonucunda bir üyeye atılma cezası verilir. Yargılama sonucunda cezalı Yâren'in evinin cümle kapısına köpek leşi takılır. Evin aile reisi sabah uyandığında bu durumu fark edince oğlunun Yâren içerisinde bir suç işlediğini ve atılma cezası aldığını anlar. Bunun üzerine Yâren'in babası Yiğitbaşı'nın yanına giderek; *“Yiğitbaşı'm, oğlumun yerine cezasını ben*

⁵¹⁰ Cenikoğlu, s. 88.

⁵¹¹ Cenikoğlu, s. 74.

çekeyim. Bütün Yârenlerine ziyafet vereyim. Yeter ki oğlumu affedip Sıra'nıza yeniden alın.” der. Bunun üzerine Dört Büyük aralarında istişare ederek atılma cezası alan Yâren'i bağışlayarak Sıra Evi'ne tekrar kabul ederler.⁵¹²

Yüzük oyununda yenilen tarafın Yâren(ler)i, verilen cezalara itiraz edip yerine getirmese atılma cezası verilmektedir. Toplantının yapıldığı bir gün, o Yâren(ler)in ayakkabısı, tellenip pullanarak önüne konulur ve ardından “*Ey Gaziler Havası*” çekilir. Bu merasim ise o kişinin sıradan çıkarıldığı anlamına gelmektedir.⁵¹³

1.1.3.2.11. Eğlence Şekilleri

Akşehir Sıra Yârenleri, toplantılarının icrâsı boyunca belirli bölümlerde müzik, seyirlik oyunlar, Nasreddin Hoca'nın fıkralarının tiyatral gösterimi ve tombala çekilmesi gibi eğlence şekillerine başvurmaktadır.

1.1.3.2.11.1. Müzik

Müzik, Sıra Yârenleri'nin gösterilerinin her aşamasında yer alması bakımından önemli bir işleve sahiptir. Hem seyirlik oyunların icrâsında hem türkü ve okşamaların söylenmesinde hem de toplantının diğer bölümlerinde bazen arka fonda bazen de aynı anda icrâ edilmektedir.

Günümüzde Akşehir merkezde Sıra Yârenleri'nin toplantılarındaki müzik, belediye bünyesinde çalışan çalgı grubu tarafından icrâ edilmektedir. Yârenlerin belediye tarafından yapılan her organizasyona herhangi bir ücret talep etmeden katılmaları ve bu bakımdan hem Akşehir'i hem de belediyenin iyi bir şekilde temsil edilmesine katkı sağladıkları için çalgıcılara herhangi bir ücret ödenmemektedir.

Akşehir'in köy, kasaba ve merkezinde sıra evlerinde daha önceki yıllarda yapılan toplantılarda icrâ edilen müzik, dönem başında yapılan ilk toplantıda belirlenen çalgı ekibi tarafından ücret karşılığı yapılmaktadır. Bazen Yârenlerin arasından herhangi bir enstrüman kullanmayı bilen olması hâlinde o kişi de müziğin icrâsına katkı sağlamaktadır. Çalgı ekibinin ücreti ise Yârenler arasında toplanan aidatlardan ödenmektedir. Müzisyenler Yâren üyesi olmayıp müzik dışında toplantılarda herhangi bir görevleri bulunmamaktadır (K.K.30, 31, 41).

Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarında; ud, kanun, klarnet, darbuka, org kullanılırken (K.K.30) daha önce sıra evlerinde yapılan toplantılarda ise bu

⁵¹² Cenikoğlu, s. 88.

⁵¹³ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 636.

enstrümanların dışında; davul, zurna, zil, bağlama, cümbüş ve çok sık olmamak kaydıyla keman da kullanılmaktaydı.⁵¹⁴

Sıra Yârenleri'nin toplantılarında çalınan parçalardan bazılarının belirli bir sırası bulunurken bazılarının ise gösteri içerisinde herhangi bir icrâ düzeni yoktur. Toplantı boyunca ilgili yerlerde okşama, türkü ve oyun havası şeklinde parçalar icrâ edilir. Yüzük oyunu boyunca genel olarak; “*Samur Kürküm*”, “*Eğil Selvi Kavak Eğil*”, “*Yüzüğü Kime Koyalım*”, “*Yüzüğü Buldu Başımız*”, “*Dağdan Keserler Sırıği*”, “*Paşa Dağda Yazıldı*” gibi parçalar icrâ edilmektedir. Devir-teslim töreni esnasında “*Sohbet Bizimdir*”, toplantının en sonunda misafirleri uğurlamadan önce de “*Biz Hoca Nasreddin Torunlarıyız*” marşı söylenir. Diğer bölümlerde ise; “*Akşehir'in Dağları*”, “*Üç Türkoğlu*”, “*Bermende Zeybeği*”, “*Gedil Zeybeği*”, “*Yasiyan Oyun Havası*”, “*Bir Sabahtan*”, “*Yaşar Türküsü*”, “*Çapa Yaparım Çapa*”, “*Çarşıda Gezen Oğlan*”, “*Kadifem Kara Katlı*”, “*Yüz Dirhemdir*”, “*Emmiler*”, “*Ayoğlan*”, “*Karanfilsin Türküsü*” ve “*Turnalar*” parçaları icrâ edilir.⁵¹⁵

1.1.3.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sıra toplantılarının başından sonuna kadar bütün yönetim Yiğitbaşı'na ait olduğu için gösteri esnasında hangi oyunların ne zaman oynanacağına hazırlık toplantısında o haftaki gösterinin bir planı yapılmamış ise Yiğitbaşı karar vermektedir. Yiğitbaşı'nın onayı olmadan toplantı esnasında diğer Yârenler farklı bir oyun icrâ edememektedir (K.K.30, 31).

Yâren toplantılarında seyirlik oyunlardan; “*Yüzük (Fincan) oyunu*”, “*Tavuğu Kim Çaldı oyunu*”, “*Findili Fistan oyunu*”, “*Vız Vız oyunu*”, “*Üçlü Vız Vız oyunu*”, “*Yattı-Kalktı oyunu*”, “*İbibik Guguguk oyunu*”, “*Hac Yolculuğu oyunu*”, “*Kabak oyunu*”, “*Dilsiz oyunu*” (K.K.30, 31), “*Kız Kaçırma oyunu*” ve “*Deve oyunu*” icrâ edilmektedir.⁵¹⁶

Oyunlar, Sıra toplantılarında eğlence unsuru olmasının yanında gösterilerin genel yapısını oluşturması yönüyle de farklı bir işleve sahiptir. Her Sıra toplantısında selamlaşma faslından sonra Yüzük oyunu ile gösteriye devam edilmekte ve bu oyunun icrâ süresi de Yârenlerin seyircilerden aldıkları tepkiye bağlı olarak değişmektedir. Oyunu kazanan tarafın lideri (Yiğitbaşı ya da Kâhyabeyi) karşı takımın Yârenlerine uyguladığı cezaları seyircilerin durumuna göre azaltıp çoğaltma

⁵¹⁴ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 635.

⁵¹⁵ Parçaların sözleri ve notaları için bk. Cenikoğlu, ss. 121-143.

⁵¹⁶ Cenikoğlu, s. 69.

yetkisine sahiptir. Eğer özel davet toplantılarında gösteri için ayrılan sürenin kısa olması durumunda bu cezaların sayıları azaltılarak diğer oyunların icrâsı için zaman kazanılmış olur. Diğer oyunların icrâsı için gösterinin düzeni içerisinde belirli bir zaman aralığı bulunmayıp Yiğitbaşı'nın emri ya da hafta içinde yapılan hazırlık toplantısında kararlaştırılan program dâhilinde belirlenmektedir.

Oyunlarda çeşitli meslek grupları ile mahallî tiplerlere ve yöresel konulara yer verilerek seyircilerin oyunları daha iyi anlaması sağlanmış olmaktadır. Yüzük oyunu dışındaki diğer oyunların herhangi bir metni ya da çok özel bir dekoru yoktur. Oyunların genel bir yapısı olmasına rağmen içeriği sohbet esnasında kendiliğinden Yârenler ve seyircilerin iletişiminden doğaçlama olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da seyircilerin daha fazla eğlenmesine ve gösteriye dâhil olmasına zemin hazırlamaktadır.

Oyunlar, genellikle tiyatro kabiliyeti ve diksiyonu iyi olan Yârenler ile seyircilerden seçilen kişilerin katılımıyla icrâ edilmektedir. Hangi oyunun ne zaman sergileneceğine Yiğitbaşı karar verdiği için hangi Yârenlerin ve misafirlerin oyunu icrâ edeceğini de o belirler. Oyunlar esnasında Yârenler kasıtlı bir şekilde yanılarak ceza alırlar. Bu şekilde misafirlerin üzerindeki çekincenin kalkmasına yardımcı olurlar.

Yiğitbaşı hem oyunlarda verilen cezaları hem de toplantı esnasında uygunsuz davranışlarda bulunan Yârenleri elinde bulunan “sıra topuzu” ile cezalandırır. Cezalı olan Yâren'e Yiğitbaşı; “Yâren (...), eğil.” der. Ardından sıra topuzunu cezalı Yâren'in kalçasına suçun niteliğine göre bir kez ya da birden fazla vurur.

Günümüzde icrâ edilen Sıra toplantılarında verilen cezalar, zaman geçtikçe hafiflediği kaynak kişilerin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Daha önceki yıllarda yapılan toplantılar Sıra odalarında ve çok az misafirin katılımıyla sadece Yârenler arasında icrâ edilmekteydi. Bu Sıralarda disiplin ve tertip günümüze göre daha fazla olduğu için buna paralel olarak cezalar da biraz ağırdır. Fakat Sıra gruplarıyla birlikte geleneği icrâ eden kişilerin azalması ve yeni neslin gelenek içerisindeki bu tarz yaptırımı olan uygulamalara tepki göstererek Sıraya katılmak istememesi gibi nedenlerden dolayı cezaların yaptırımı da azaltılmıştır (K.K.30, 31, 33).

Cezaların büyük bir kısmı Yüzük oyunundan sonra kaybeden gruba uygulanmaktadır. Yüzük oyunu bittikten sonra Yiğitbaşı, kaybeden tarafı bir sahnenin duvarının dibine elleri arkalarında kavuşmuş şekilde üstten, önden ve yandan sopa ile hizaya sokar.

Yiğitbaşı bundan sonra elindeki sopa ile Kâhyabeyi tarafının hepsini secde eder vaziyette yere yatırır. Ardından Yiğitbaşı bunların bellerini, sırtlarını ve başlarını hizaya getirmek için elindeki sopa ile Döşeme'ye devam eder. Daha sonra yerde yüzükoyun yatan cezalı Yârenlerin her birinin sırtına çıkar. Sırtına çıktığı her Yâren'e; "*Yâren (...), burası neresi?*" diye sorar. Her Yâren de Akşehir'de bulunan ve daha önceden söylenmemiş bir yer ismini telaffuz etmek zorundadır. Aksi durumda Yiğitbaşı sırtından inmez.

Yiğitbaşı, daha önceden hazırlanan acılı turşu suyunu Çavuş'a getirterek cezalı Yârenlere teker teker içirttikten sonra ağızlarına limon sıkarak. Bu arada rahat durmayan olursa sıra topuzu ile sırtlarına vurur. Ayrıca Yiğitbaşı seyircilere; "*Bir su bardağı acılı turşu suyunu üç yudumda içebilecek olan var mı?*" diye sorar. İzleyiciler arasından içen olursa ona Akşehir esnaflarından aldığı genellikle iki kişilik yemek kartı hediye eder.

Yüzük oyununu kaybeden Yârenleri karşılıklı oturtup "*İbibik Guguk*", "*Yattı-Kalktı*" oyunlarını oynatarak yanılanları da sıra topuzu ile cezalandırır. Yiğitbaşı, Yattı-Kalktı oyununda Yârenlere verdiği sebze-meyve isimlerini onların alt ve üst dudaklarını elleriyle tutarak söyletmeye çalışır. İpe bağlanmış büyük bir soğanı elleri arkalarında birbirine kavuşmuş şekilde duran iki Yâren'in ortasında sallandırarak aynı anda ısırmasını söyler. Yârenler hem ellerini kullanamadıkları hem de soğan büyük olduğu için rahat ısırılmamaktadır. Bütün bunları yapamayan Yârenler, Yiğitbaşı tarafından Sıra topuzu ile o esnada cezalandırılır. Bu cezaların dışında halk oyunu oynama, taklit yapma, Nasreddin Hoca'nın fıkralarını canlandırma gibi farklı cezalar da verilebilmektedir.⁵¹⁷

Seyirlik oyunlar arasından "*Dilsiz oyunu*" Sıra toplantılarında değil de senede bir defa genellikle Temmuz ayı içerisinde yapılan Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri içerisinde yapılan gösteride icrâ edilmektedir. Sıra grubu bu şekilde hem kendilerini topluma tanıtmış hem de şenliğe yaptıkları gösteri ile katkı sağlamış olmaktadır (K.K.30, 31, 37).

1.1.3.2.11.3. Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi

Akşehir'in günümüze bıraktığı en önemli miraslarından ve mizah türünün en büyük temsilcilerinden birisi olan Nasreddin Hoca ve onun fıkralarına Sıra toplantıları içerisinde ayrıca yer verilmektedir. Gösterilerin belirli bölümlerinde

⁵¹⁷ Cenikoğlu, ss. 42-44.

Nasreddin Hoca'nın fıkralarının Yârenler tarafından sahnede tiyatral olarak gösterimi yapılmaktadır. Genellikle birkaç tane fıkra art arda gösterilerek seyircileri hem eğlenmeye hem düşünmeye sevk etmektedir. Sıra Yârenleri, Akşehir merkezde yapılan toplantılarında birkaç tane fıkranın gösterisi icrâ edilirken Akşehir dışında yapılan özel gün ve davet toplantılarında sayı bakımından daha çok fıkra canlandırılmaktadır. Seçilen fıkralar muhteva bakımından eğlendirmenin yanında genellikle toplumdaki aksaklıkların hicvedildiği ve seyircilerin ders çıkarabileceği nitelikte olmaktadır. Bu şekilde hem insanların eğlendirilmesi hem kıssadan hisse çıkartmaları hem de Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının izleyicilere bir nebze de olsa tanıtılması sağlanmış olmaktadır. Sahnede hangi fıkraların gösteriminin yapılacağına seçimine yine Dört Büyük yönetici karar vermektedir (K.K.30, 31).

1.1.3.2.11.4. Tombala/Hediye Çekilişi

Yâren toplantılarında oyun, eğlence ve müzik bittikten sonra hediye çekilişi yapılır. Toplantı başlamadan önce salonun girişinde altlarına numara yapıştırılan bardaklar cüzi bir ücret karşılığında gelen konuklara satılır. Ayrıca bardağın kalması hâlinde hediye çekilişinden önce de kısa bir satış yapılır. Çekilişte verilen hediyeler Yiğitbaşı ve arkadaşları tarafından Akşehir esnafından herhangi bir ücret ödenmeden toplanan çeşitli ürünlerdir. Bunların içinde yiyecek, içecek, giyim eşyası, küçük ev eşyaları gibi farklı malzemeler bulunmaktadır. Toplantı sonunda Yiğitbaşı, bardakların altlarına yapıştırılan numaraların yazılı bulunduğu bir sepet içerisinden bazen kendisi bazen konuklara bazen de diğer Yârenlere çekiliş yaptırır. Önce hangi hediye verileceğini belirtir ve ardından da numara çekilişini yapar. Bu şekilde toplanan hediyeler misafirlere dağıtılır. Çekiliş sonucunda toplanan para da Yârenlerin Sıra kasasına konularak dönem sonunda biriken meblağ farklı şekillerde değerlendirilir.

Günümüzde bu şekilde yapılan hediye çekilişi, Sıraların Yârenlerin evlerinde icrâ edildiği zamanlarda ise “*tombala çekilişi*” olarak uygulandığı bilinmektedir. Tombala çekilişinde verilen hediyelerin çeşitleri ve masrafları ise Sıra sahibine aittir (K.K.30, 36).

1.1.3.3. Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Toplantıların icrâ düzeni genel olarak; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Müzik Faslı*”, “*Yârenlerin Sahneye Çıkması*”, “*Yüzük (Fincan) Oyununun İcrâsı*”, “*Kapı Satın Alma Olayının Gerçekleşmesi*”, “*Nasreddin Hoca Fıkralarının*

Canlandırılması”, “*Seyirlik Oyunların İcrâsı*”, “*Kapanış*”, “*Hediye Çekilişi*”, “*Devir-Teslim Töreni*”, “*Misafirlerin Uğurlanması*” ve “*Mahkeme (Ceza Okuma)*” aşamalarından oluşmaktadır.

- **Mekânın Hazırlanması**

Yâren toplantıları geniş katılımların olduğu konferans salonlarında yapıldığı için her gösteri öncesinde belirli hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Yârenlerin toplantı esnasında hem dekor hem de oyunlarda kullandıkları malzemeleri farklı bir mekânda bulunduğundan bunların gösteri yapılacak olan yere götürülmesi gerekmektedir. Bu sebeple her toplantıdan önce Yiğitbaşı birkaç Yâren’i görevlendirip kullanılacak eşyaların salona taşınarak sahnenin hazırlanmasını sağlar. Onların başında ya kendisi ya da diğer üç büyüklerden görevlendirdiği bir kişi bulunur. Hem onları kontrol eder hem de sahnedeki eksiklikleri tespit ederek toplantı esnasında herhangi bir aksamanın olmasının önüne geçmiş olur (K.K.30, 31, 34).

Sıra toplantılarının Yârenlerin evlerinde yapıldığı dönemlerde ise ev sahibi sohbet saatinden önce evin salonunu ya da en geniş odasını temizler, odunları hazırlayıp sobayı yakar, odanın uygun bir yerine “*Sıra evi nizam ve intizam evidir.*” yazılı levha ile Sıra Yârenleri’nin flamasını asar. Akşam yemeğinden sonra Sırayı alan Yâren’in evine Çavuş da gider. Çavuş, Sıra sahibine yapılacak olan hazırlıklarda yardım eder ve varsa eksikliklerin toplantı zamanına kadar tamamlanmasını sağlar.

Toplantı başlamadan önce Yiğitbaşı, Çavuş’a seslenerek “*Yârenlere söyle, boğaz kes.*” der. Bu o andan itibaren Yiğitbaşı’nın ikinci bir emrine kadar su ve sigara içmek, herhangi bir şey yemek yasak olduğu anlamına gelir. Ama o esnada Yârenlerden bir tanesi sigara içer, bir şeyler yerse bu da Çavuş veya başka bir Yâren tarafından tespit edilir. Mahkemede bunlar sayılır ve herkes işlediği suçun niteliğine göre ceza ödemek mecburiyetindedir. Ne zaman Yiğitbaşı; “*Boğaz kes bitti.*” derse o zaman yasak sona erer (K.K.30).

- **Müzik Faslı**

Toplantı öncesinde Yârenler sahnedeki yerlerini almadan sazendeler kısa bir müzik faslı geçerler. Toplantının başlayacağı saate ve Yârenlerin hazırlıklarına göre Yiğitbaşı tarafından sazendelerin ne zaman sahnede yer alacakları, kaç parça icrâ edecekleri belirlenir. Genellikle hareketli parçalar icrâ edilerek hem misafirlerin hem de ortamın toplantıya hazır hâle gelmesine yardımcı olur.

- Yârenlerin Sahneye Çıkması

Sazendelerin giriş faslının ardından Çavuş, sahnenin arka tarafından gelerek seyircileri; “*Sayın misafirler ve Akşehir halkı. Akşehir Belediyesi Sıra Yârenleri gösterisine hoş geldiniz. İyi akşamlar.*” şeklinde selamlar. Ardından “*Yârenler yerlerinize.*” komutunu verir. Kendisi de bu esnada sahnenin en arkasındaki orta yerde ayakta bekler. Yârenler, sahneye çapraz şekilde girmektedir. Sağ tarafa oturacak olan Yâren sol taraftan, sol taraf oturacak olan Yâren de sahnenin sağ tarafından çıkar. Bir seferde iki taraftan da birer Yâren gelir ve Çavuş’un olduğu yerde diğeri ile selamlaştıktan sonra kendi tarafına geçip ayakta bekler.

Yârenler sahnedeki yerlerini aldıktan sonra Çavuş, “*Bölükbaşı*” diye seslenerek onu sahneye davet eder. Bölükbaşı da oturacağı yerin karşı tarafından gelerek sahnenin ortasında önce seyirciyi eğilerek selamlayıp geri geri yerine geçer. Bölükbaşı yerinden; “*Merhaba Yârenim.*” diyerek bütün Yârenleri selamlar. Yârenler de hep birlikte; “*Sağol.*” şeklinde yanıt verdikten sonra Bölükbaşı’nın “*Otur*” komutuyla beraber bütün Yârenler dizüstü oturur. Bölükbaşı, hem kendi hem de karşı taraftan ikişer kişiyi çıkartıp sahnede müzik eşliğinde kısa süre oynatır. Oyun sırasında Yârenler de Bölükbaşı’na bağlı kalarak alkışla onlara tempo tutar. Oyun sonunda Yârenler, misafirleri selamladıktan sonra yerlerine otururlar. Çalgıcılar da bu esnada müziği keseler. Çavuş “*Yârenağası*” diyerek mertebe olarak üçüncü büyüğü davet eder ve Yârenler de ayağa kalkar. Yârenağası da Bölükbaşı gibi aynı bir şekilde sahneye gelir. Seyirciyi selamlar ve yerine geçer. Yerinden; “*Merhaba Yârenler.*” diyerek Yârenleri selamlayıp karşılık aldıktan sonra “*Otur.*” talimatını verir. Herkes önce dizüstü oturur ardından Yârenağası “*Rahat.*” komutunu verince sağ dizler kaldırılmış, sağ kollar da dizlere konulmuş vaziyetteki oturuş şekli alınır. Sonra sırayla Bölükbaşı ve Çavuş; “*Merhaba Yârenağası*” şeklinde Yârenağası’nı selamlar. Yârenağası da Bölükbaşı’na; “*Ne yaptın Bölükbaşı?*” şeklinde soru sorar. O da sahnede kaç tane Yâren oynattığını söyler. Yârenağası da iki taraftan eşit sayıda Yâren’i çıkartıp oynatır. Oyunun sonunda Yârenağası “*Pergel*” komutunu verdikten sonra bütün Yârenler dizüstü oturur. Ardından Çavuş, “*Kâhyabeyi*” diyerek ikinci büyüğü sahneye çağırır. Yârenler de ayağa kalkar. Kâhyabeyi de aynı şekilde oturacağı yerin karşı tarafından gelerek sahnenin ortasında misafirleri selamlar ve yerine geçer. Sonra “*Merhaba Yârenler.*” diyerek selamlaşır ve “*Otur*” komutunu verir. Önce dizüstü otururlar. Kâhyabeyi’nin “*Rahat*” komutu ile rahat oturuş düzenine geçerler. Sırayla Bölükbaşı, Yârenağası ve Çavuş; “*Merhaba Kâhyabeyi*”

şeklinde selam verirler. Sonra Kâhyabeyi, Yârenağası'na “*Ne yaptınız?*” diye sorar. Kendisi de Yârenağası ve Bölükbaşı'nı oynatır. Oyun bittikten sonra Kâhyabeyi “*pergel*” der ve dizüstü oturuş vaziyeti alırlar. Ardından Çavuş; “*Sıramızın en büyüğü Yiğitbaşı*” diyerek birinci büyüğü çağırır. Yiğitbaşı da aynı şekilde sahneye gelip misafirleri selamlar ve yerine geçer. “*Merhaba Yârenler*” diyerek Yârenleri de selamlayıp karşılık aldıktan sonra “*Otur.*” komutuyla herkes dizüstü oturur. Yiğitbaşı; “*Her iki taraf hizaya bak.*” diyerek Yârenlerin oturuş vaziyetlerini düzeltmelerini sağlar. Gerekli gördüğü yerde isim vererek (Yâren...) de uyarır. Sonra “*Rahat*” komutunu verir ve herkes rahat oturuş şeklini alırlar. Sırayla Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş; “*Merhaba Yiğitbaşı*” şeklinde selam verirler. Sonra Yiğitbaşı, Kâhyabeyi'ne; “*Ne yaptın?*” diye sorar. Ardından kendisi de Yâren ya da misafirlere seçtiği kişileri sahnede oynatır. Oyun bittikten sonra Yârenler yerlerine oturur ve Yiğitbaşı “*pergel*” komutunu verir.

Yiğitbaşı, Çavuş'a mumu yakmasını söyler. Sahnede Kâhyabeyi'nin arka tarafında bulunan mumu Çavuş yakar. Ardından Yârenlerin ve sahnenin ortasına gelerek mum yakılmasının gerekçesini şu şekilde açıklar:

“*Sıra evi, nizam ve intizam evidir. Aramıza sarhoş ve art niyetli kişilerin gelmesi hâlinde onların bir daha bu Sıraya gelmemesi için önlerine bu mum konur. Bir daha Sıramıza gelme, diyerek o kişi uyarılmış olur.*” (K.K.35)

Sıra toplantılarının Yârenlerin evlerinde yapıldığı dönemlerde misafirler belirli bir düzen içerisinde Sıra evine alınır. Sıra Çavuşu, evin merdivenin başından içeriye misafir geldiğini haber verir. Ardından misafirler sofaya geçerler. Sıra Yârenleri ise karşılıklı iki sıra hâlinde dizilmiş bir şekilde konukları karşılayıp ayrı ayrı selam verirler. Daha sonra ise onlara sofadaki yerleri gösterilip sigara ve şeker tutulur. Misafirlerin ardı alınınca ise müzik faslı başlatılır. Bir keman-kemençe şeklinde çalınır, bir darbuka, zilli maşa ve klarnet Akşehir havalarını çalarak Yâren ve misafirler karşılıklı kaşıkla oynarlar.⁵¹⁸ Sıra, Yüzük oyununa gelir.

- **Yüzük (Fincan) Oyununun İcrâsı**⁵¹⁹

Yârenlerin selamlaşma faslı bittikten sonra Sıra toplantılarının ilk bölümünü oluşturan Yüzük oyunu icrâ edilir. Hem toplantının belirli bir bölümünü hem de oyunların ilkinin ve en uzununu oluşturması bakımından Yüzük oyunu ayrı bir öneme

⁵¹⁸ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 635.

⁵¹⁹ Yüzük oyununun içeriği, 02.04.2014 tarihinde Akşehir merkezde yapılan Sıra Yârenleri'nin gösterisinde icrâ edilen oyun ve G. Tarıman Cenikoğlu ile Musa Küçükakça'nın adı geçen eserlerinden hareketle ortaya konulmuştur.

sahiptir. Diğer oyunlar sohbetin durumuna göre bazen icrâ edilmediği olmasına rağmen Yüzük oyunu kesinlikle oynanmaktadır.

Oyuncuları : Yârenler ve iki misafir ile icrâ edilir.

Malzemeleri : Bir yüzük, bir tepsi, 11 adet fincan ve bir tane de sehpa.

Kuralları : Yiğitbaşı ve Kâhyabeyi'nin belirlediği sayıyı bulan taraf oyunu kazanır. Yüzüğü arayan grup ya ilk ya da sondan bir önceki fincanda bulursa tam sayı alır. Eğer aradaki sayılarda yüzüğü bulursa kapalı olan fincan kadar karşı tarafa sayı yazılır ve arama sırası diğer gruba geçer.

İşlevleri : Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, sohbet esnasında ceza alacak tarafı belirlemek.

Kurgusu : Selamlaşma faslının ardından Yiğitbaşı, Çavuş'a seslenerek:

- Yüzük hazır mı?
- Hazır Yiğitbaşı'm.
- Al gel.

Çavuş, ilk önce tepsi içerisinde kapalı bir şekilde duran ve bir tanesinin altında yüzük bulunan üç fincanı sehpanın üzerinde Yiğitbaşı'nın önüne getirir. Genellikle ortadaki fincan boştur. Sağdaki Yiğitbaşı'nı soldaki de Kâhyabeyi'ni temsil eder. Yiğitbaşı da bu esnada konuklar arasından iki kişiyi seçerek yanına çağırır.⁵²⁰ Misafirlerin isimlerini öğrendikten sonra Yiğitbaşı; "*Misafir (...), Yiğitbaşı mı yoksa Kâhyabeyi tarafını mı tutuyorsun?*" diye sorarak konukların hangi grubu seçtikleri öğrenilir. Misafirlere tepsi içerisindeki yüzüklerden bir tanesini kaldırması söylenir. Eğer fincanı kaldıran kişi yüzüğü bulamazsa ceza alır, bulması hâlinde oyuna ilk önce karşı taraf başlar. Misafir, yüzüğü bulamaz ve kendi tuttuğu taraf da oyunu kaybederse kendisi de Yârenlerle birlikte cezaya kalır. Çavuş, tekrar tepsiyi alarak sahne arkasında yüzüğü saklar. Daha önceden oyuna başlamayan taraftan bir kişi de Çavuş'un yanına giderek yüzüğü beraber sakladıkları.⁵²¹ Yiğitbaşı ardından misafirleri yerlerine gönderir. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi'ne oyunu kaçta bitirelim diye sorar. Daha önceki Sıra toplantılarında icrâ edilen yüzük

⁵²⁰ Konukların Yiğitbaşı'nın isteğine karşı gelip sahneye gelmemesi gibi bir durum söz konusu değildir. Sıra toplantısı boyunca misafirlerin hepsi eşit olup Yiğitbaşı'nın nazarında herhangi bir makam ya da mevki farkı yoktur. Bu bakımdan toplantı esnasında Yiğitbaşı'nın söylediği her şey kanun hükmünde olup yerine getirilmek zorundadır.

⁵²¹ Cenikoğlu, s. 96.

oyununu 51 sayısını bulan taraf kazanır mış.⁵²² Kararlaştırılan sayının ardından Çavuş hazırladığı fincanları tepsinin içerisinde Yiğitbaşı'nın emri doğrultusunda sahneye getirerek oyun başlar. Mesela misafirler arasından yüzüğü bulmak için fincanı kaldıran ve Kâhyabeyi'ni tutan kişi yüzüğü bulmuş ise oyuna Yiğitbaşı tarafı başlar. Yiğitbaşı, tepsinin ortasındaki fincanı kaldırıp boş olduğunu görünce Bölükbaşı'na “Başla.” komutunu verir. Daha önceki Sıra toplantılarında ortadaki fincan kaldırılıp boş olduğu görülünce Yiğitbaşı “Pergel” komutunu verdikten sonra okşamayı kendisi okuyormuş.⁵²³ Bölükbaşı da aşağıdaki okşamayı okur:

Samur kürküm beden yâr yâr
At oynatıp giden yâr yâr
Gizli sardım el duydu
Daha korkun neden yâr yâr

Yâr yâr, yâr adam öldürmez de
Yaradan öldürür efendim

Ölüyorum elinizden
Kurtulaydım dilinizden
Yeşil başlı ördek olsam
Su da içmem gölünüzden

Yâr yâr, yâr adam öldürmez de
Yaradan öldürür efendim

Bu okşamadan sonra okunacak olan bölüm bütün Yârenler tarafından koro hâlinde söylenir:

Ah yeşillim vah yeşillim aman
Orta boylum a boylum
Sıkmayın bedenim yemyeşil
Aldın aklımı da a canım
Sıkmayın bedenim yemyeşil⁵²⁴

⁵²² Cenikoğlu, s. 95.

⁵²³ Cenikoğlu, s. 95.

⁵²⁴ Küçükakça, s. 27:

“Ah yeşilim, vah yeşilim
Orta boylu a boylum

Okşama bitince Yiğitbaşı, ilk boş fincanı kaldırdıktan sonra yanında bulunan Yârenağası'na; “*Yârenağası, hangi taraftan başlayalım?*” diye sorar. Yârenağası'nın dediği taraftan başlayarak ilk fincanda yüzüğü bulur. Yüzüğün olduğu fincanı tahmin ettiği zaman kaldırmadan önce karşı gruptaki Yârenlerden birisine; “*Yâren (...), aç ağzını.*” der. Ardından da seçtiği fincanı adını söylediği Yâren'e doğru hızlı bir şekilde sürükleyerek kaldırır. Bunun üzerine bütün Yârenler aşağıdaki okşamayı koro hâlinde söyler:⁵²⁵

Yüzüğü buldu başımız
Hayıra gelsin işimiz
Sandalye giysin başınız
Şililililili canım canım da
Sekiz köşe şapkalı
Hey efendim semtinizden
Zambur zambur yel esti
Şaşkın nenni, düşkün nenni
Gafilim nenni nenni
Sevdiğim nenni⁵²⁶

*Sıkma eşin eşin (Sıkma bedenim yemyeşil)
Ah yeşil vah yeşilim
Aldın aldın a yavrurum
Sıkma eşin eşin”;*

Şeker, s. 16:

*“Ah yeşilim, vah yeşilim amman!
Altın aldım ayarı
Sıkma benim yeşilim
Gelin şunlara varalım, şirililim
Yüzük taşı bulalım, vay şirililim canım
Ofyarelli, canım da tencere şapkalı
Vay efendim semtinizden zambur zambur yel esti
Şaşkın nenni, düşkün nenni, sevdiğim nenni
Nenni.....sevdiğim nenni”*

⁵²⁵ Daha önceden Yiğitbaşı, yüzüğü bulduktan sonra “*Pergel*” komutunu verir ve ardından Okşama söylenmeye başlanırmış. Cenikoğlu, s. 96.

⁵²⁶ Küçükakça, s. 30:

*“Yüzüğü buldu başımız şirililil canım
Hayıra gelsin işimiz vah şirililim
Öf be yalellim, canım da sekiz köşe takalı
Hay efendim semtinizden zambur-zambur yel esti
Şaşkın nenni, düşkün nenni, palazım nenni
Nennii, keklüğim nenniii”;*

Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 636:

*“Yüzüğü buldu başımız
Hayıra gelmedi işiniz
Sandalyaya geçsin başınız
Şaşkın nenni düşkün nenni
Nenni yavrurum nenni”*

Daha önceki dönemlerde icrâ edilen Sıra toplantılarında yüzük bulunduktan sonra karşı taraf yukarıdaki okşamayı söyler. Ardından yüzüğü bulan taraf da cevap verir:

Haydin şunlara varalım şirilili canım
Hâlin hatırın soralım vah şirililim
Yüzükçü başın bilelim şirilili canım
Öf be yalellim keçe külâh takkalı
Ak fincanda gök fincanda
Çal orta yerde
Şaşkın nenni düşkün nenni palazım nenni
Nenniii, kekliğim nenni

Çavuş, okşama bittikten sonra sahne arkasında tekrar yüzüğü saklayarak bu sefer Kâhyabeyi'nin önüne koyar. Kâhyabeyi de yanında oturan Bölükbaşı'na; “*Bölükbaşı'm, hangi taraftan başlayalım?*” diye sorar. Ardından o da ilk önce ortadaki fincanı kaldırır ama yüzüğü bulamaz. Bu durumda Yiğitbaşı “*Pergel*” komutunu vererek bütün Yârenlerle birlikte koro hâlinde aşağıdaki okşamayı okutur:

Beyler bahçesine vardım bir gül ağacı
Bir gül ağacı ağabey aman aman
Yaprağı dökülür dostlar kalır ağacı aman
Yâre bir elma yolladım
Zehirden acı, şekerden tatlı ağabey aman
Bahçeye gel, gel bahçeye geleydi bari
Bahçende bülbüller öter, öteydi bari
Ak fincanda gök fincanda çal orta yerde

Yiğitbaşı, Kâhyabeyi'ne dönerek yüzüğü aramasını ister. O da kaldırdığı fincanda yüzüğü bulur. Daha sonra arama sırası Yârenağası'na gelir. O da önüne gelen tepsideki ilk boş fincanı kaldırır. İkinci fincanı kaldırmak için tutarken biraz tereddüt eder. Bunun üzerine karşı tarafın Yârenleri hep birlikte aşağıdaki okşamayı söyler:

Çok düşünme Bölükbaşı
Tepsi üstünde fincan altında ağabey aman
Bahçeye gel, gel bahçeye geleydi bari
Bahçende bülbüller öter, öteydi bari
Ak fincanda gök fincanda çal orta yerde

Yüzüğü arama sırası Yârenağası'na ardından da Bölükbaşı'na geçer. Yüzüğü arayan kişi ilk ya da sondan ikinci fincanda bulursa kendi tarafı, diğerlerinde bulursa kapalı olan fincan kadar karşı tarafa sayı yazılır. Fincanlardan yüzük bulunmaya çalışılırken arayan kişinin durumuna göre aşağıdaki okşamalar söylenir:

Şu karşıki sırça saray
Kırk elli taşlı, kırk elli taşlı
Ağabey aman aman
Altından hanımlar geçer atlas kumaşlı (2)
Parmağında yüzüğü var, cevahir taşlı
Bahçeye gel, gel bahçeye geleydi bari
Bahçemde bülbüller öter, öteydi bari
Ak fincanda gök fincanda çal orta yerde

“Şu karşıki yaylayı ben yaylıyamadım, yaylıyamadım
Divane gönlümü dostlar eyleyemedim
Eller Arapça söyleşir ben bilemedim anlıyamadım ağam hey
Aman amman aman amman
Bahçeye gel, gel bahçeye geleydin bari
Bahçemde bülbüller öter, öteydi bari

Uzun tüfeğin fallesi hey zalim nenni nenni
Acı patlıcan kallesi sevdiğim nenni
Nerden geldin aptalların başkanı hey zalim nenni
Bilir oynar, bilmez oynar, akşamdan beri nenni sabahtan beri

Ocak başında minderi şirililim
Öldüm dönderi dönderi vay şirililim
Yüzükçü müsün pis mundar şirililim canım
Bilir oynar, bilmez oynar akşamdan beri nenni sabahtan beri”⁵²⁷

Dört Büyüklerden sonra yüzüğü bulma sırası Yârenlere geçer. Her seferinde Çavuş, sahnenin arka tarafında yüzüğü saklayarak getirir. Kimi zaman tepsiye

⁵²⁷ Şeker, s. 16.

fincanlar üçgen şeklinde dizilir. Bu faldır. Yüzüğü bulmakla yükümlü oyuncu önce Çavuş'a gür sesle:

- Hop zıp zaklaya (saklaya)nın gözüne.

- Arayanın gözüne.

Çavuş ile oyuncu bu şekilde atıştıktan sonra oyuna tekerleme ile devam edilir. Örneğin; Yâren/oyuncu iki parmağını “V” biçimi açar ve omuz başından başlayıp ters-düz indirerek “*Ya şundadır ya bunda?*” ya da “*Nadirde mi, Kozağaç'ta mı?*” gibi uyumlu sözlerle avucuna değin sayar. Buradaki adlar tepsideki kapalı kalan iki fincanın isimleridir. Sonra fincanlardan birisini kaldırır.

Bir Yâren yüzüğü aramaya başlamadan önce herhangi bir şeyden kuşkulanırsa, Çavuş'a; “*Yüzük dışarıda mı?*” diye sorar. Böylece boşuna aramamış, yeni takılmalara, atışmalara yol açılmamış olunur. Çavuş gür sesle bu denli soruları; “*Tepsi üstünde, fincan altında.*” diyerek yanıtlar. Eğer Yâren yine kuşkulanırsa bu kez (kaynak yapma⁵²⁸) olarak nitelenen bir arama biçimi uygulanır. Tepsinin konulduğu sehpa ters çevrilerek hızla yumruk vurulur.

Yârenler arasında belirlenen sayı bulunana kadar Yüzük oyunu oynanır. Bir taraf yüzüğü ararken diğer grup da değişik türküler söyleyerek karşı tarafın moralini bozmaya çalışırlar. Oyunun bu bölümünde okunan türkü ve okşamaların bir bölümü aşağıda verilmiştir:

Dağdan keserler sıırığı

Ey zalim nenni nenni

Gelir doruğu doruğu

Nerden geldin burunsuzun kırığı⁵²⁹

Ey zalim nenni nenni

Bilir oynar, bilmez oynar

Sabahtan beri, akşamdan beri

İskele (İstasyon)'nin altı Atsız⁵³⁰

Kabağı var tatsız tuzsuz

Nerden geldin hey halvetsiz

⁵²⁸ **Kaynak yapma:** Oyun esnasında Çavuş, oyuncularını şaşırtmak ve boşu boşuna aratmak için yüzüğü sehpanın altına saklar. Yumrukla vurulunca yüzüğün sehpanın altında olup olmadığı anlaşılır. Küçükakça, s. 31.

⁵²⁹ Şeker, s. 16: “*Nerden geldin pis kadının kırığı hey zalim nenni*”

⁵³⁰ **Atsız:** Akşehir'e bağlı bir beldenin ismidir.

Şilililili canım canım da (Nakarat)

Sekiz köşe şapkalı

Hey efendim semtinizden

Zambur zambur yel esti

Şaşkın nenni, düşkün nenni

Gafilim nenni nenni

Sevdiğim nenni

Helkesine koyar pekmez

Eteğinin ucu batmaz

(.....) kalaycılık nene yetmez

Nakarat

Gelin şunlara bir bakalım

Yüzükçü başını bilelim⁵³¹

Nakarat

Şunda bunda diyemedi

Zor geldi bilemedi

Nakarat

Çay içinde çalı-çilpi

Nerden geldin uyuz tilki

Nakarat

Ocak başının minderi

Eviri çeviri dönderi

Yüzük oyununun mundarı

⁵³¹ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 636:

*“Gelin şunlara bi varalım
Halın hatırın soralım
Yüzük başını bilelim
Canım da sekiz köşe şapkalım
Ne haktadır ne huptadır
Cancul cunbul coptadır
Hey efendim semtinizden
Zanbur zunbur yel esti”*

Nakarat

Ekmek koyar kuşığına
Alır gider uşığına
Yavşak düşmüş saçlarına
Nakarat

Tarlalarda top top diken
Nerden geldin eşek güden
Nakarat

Göğe çıkar ağar mısın?
Mını mısın, zağar mısın?
Nakarat

Parmağıyla işkil tutar
İşkil değil müşkül tutar
Altı üstü pis pis kokar
Nakarat

Eğil selvi kavak eğil
Dalın sürünsün, dalın sürünsün
Ağabey aman aman aman
Al yeşil yaprağı dostlar suda çürüsün (2)

Herkes sevdiğini dostlar alsın yürüsün
Sarsın yürüsün ağabey aman aman
Bahçeye gel, gel bahçeye, geleydi bari
Bahçende bülbüller öter, öteydi bari

Ölüyorum elinizden yâr
Kurtulaydım dilinizden yâr
Yeşil başlı ördek olsam
Su da içmem gölünüzden yâr

Yâr yâr, yâr adam öldürmez de

Yaradan öldürür efendim

Nakarat

Okşama ve taşlama türünden bu tarz deyişler Yârenler tarafından bazen tek başına bazen de birlikte söylendikten sonra Yüzük oyunu, taraflardan birisinin 51 ya da belirlenen sayıyı bulmasıyla sona erer. Evlerde yapılan Sıra toplantılarında oyun bittikten sonra Yiğitbaşı herkese “Rahat” komutunu verir. Saz ekibi Akşehir yöresinin türkü ve oyun havalarını çalarken Yârenler de dinlenir. Sigara içerler, oyun oynarlar ya da dışarı çıkarlar. Fakat günümüzde oyun biter bitmez yenilen tarafa verilecek olan cezalara sıra gelir. Yiğitbaşı, Yârenleri karşılıklı olarak sahnenin ortasına dizüstü oturtur. Yenilen tarafı tutan misafiri de sahneye çağırarak Kâhyabeyi’nin yanına oturtur. Yârenleri aynı hizaya getirdikten sonra “*Eller arkaya*” komutunu verir. Ardından Yiğitbaşı, Çavuş’a seslenir:

- Çavuş, cennetten çıkmayı al da gel.
- Tamam, Yiğitbaşı’m. “Şakir” mi “Şükür” mü?
- Benimki “Şakir” Çavuş. Bir türlü öğrenemedin.

Çavuş, “cennetten çıkma” adı verilen sopayı Yiğitbaşı’na verir. Sonra Yiğitbaşı, Çavuş’a kaybeden tarafı tutan misafire “ağırlık”⁵³²ı takmasını söyler. Yiğitbaşı’nın sağ elinde Şakir adını verdiği disiplin sopası vardır. Onu yere vurarak aşağıdaki okşamayı söylemeye başlar. Diğer Yârenler de ona katılır:

Paşa Bağdat’a da yazıldı

Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr

Gerdana altın dizildi hey malım hey

Gerdana altın dizildi

Ağamın da rengi bozuldu

Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr

Yine dağlar duman oldu

Hey malım hey garip başım yaman oldu

Bu okşamalar söylenirken misafirin boynuna takılan ağırlık adı verilen çan ve zillerden oluşan takıyı Yiğitbaşı arada sallayarak değişik sesler çıkartır. Ardından Kâhyabeyi aşağıdaki okşamayı okumaya başlar ve diğer Yârenler de ona eşlik eder:

⁵³² **Ağırlık:** Birkaç tane zil, fincan vb. cisimlerin halka şeklinde bir ipe bağlanmasından oluşmaktadır.

Akşehir'in ırmakları
Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr
Dolu dolu bardakları
Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr
Ağamın da bal dudakları
Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr
Yine dağlar duman oldu
Hey malım hey garip başım yaman oldu

Yukarıdaki okşamadan sonra Yiğitbaşı yeni bir okşamaya başlar ve diğer Yârenler de ona eşlik eder:

Arpalar da dönmüş beyaza
Ağalar da yâr yâr, malım yâr yâr
Kapına geldim niyaza
Hey malım hey garip başım yaman oldu
Hamamdan da çıkmış taptaze
Ağalar yâr yâr, malım yâr yâr
Yine dağlar duman oldu
Hey malım hey garip başım yaman oldu

Okunan bu okşamada “kapına geldim niyaza” denildiği zaman Yüzük oyununu kaybeden tarafın Yârenleri, elleri arkalarında bağlanmış vaziyette hepsi secde eder şekilde karşı tarafın önünde eğilirler. “Hamamdan da çıkmış taptaze” denildiği zaman Yiğitbaşı tarafı sol elleriyle karşılarında duran diğer grubun Yârenlerinin sağ yanaklarını hafif sıkırlar.

Âh! Bir hoca gelir Serez'den
Âh! Çubuğu vardır kirezden
Âh! Sorarız biz size birazdan⁵³³
Yüzüğü kime koyalım
Asalım kalkın keselim
Yüzüğü kime koyalım

Yiğitbaşı, Yârenağası'na; “*Yüzüğü kime koyalım?*” diye sorar. O da; “*Yerinde kalsın.*” cevabını verince yine koro hâlinde aşağıdaki okşama söylenir. Ya da karşı

⁵³³ Ereş, s. 64: “*Döveriz sizi birazdan*”

taraftaki Yârenlerden birisinin ismini söylese cezalı olan misafirin boynunda asılı bulunan *ağırlık* alınarak adı söylenen Yâren'e takılır.

Âh! Bir ciğer aldım pazardan
Sarıp soldu nazardan
Yüzüktür sizi bozardan
Yüzüğü size koyalım
Asalım kalkın keselim
Yüzüğü size koyalım

Yiğitbaşı tarafı okşamamın “Asalım kalkın keselim” dizesini söylerken dizlerinin üzerine kalkarak sol ellerini karşı tarafın Yârenlerinin boyunlarına vuruyormuş gibi yaparlar. Okşama bitince Yiğitbaşı, Çavuş'tan misafirin boynuna takılan *ağırlığı* almasını ister. Ardından Yiğitbaşı ayağa kalkarak kendi tarafındaki Yârenleri kaldırıp sahnenin sağ tarafına oturmalarını söyler. Kâhyabeyi tarafını ise sahnenin duvar kenarına misafirlerin karşısına dizüstü oturtur. Ayrıca Yiğitbaşı, oyun boyunca söylenen okşamalar da hata yapan ya da kısık sesle eşlik eden kendi grubundaki Yârenleri de ceza alan gruba dâhil eder.

Yiğitbaşı, Yüzük oyununu kaybeden tarafın Yârenlerine ve ayrıca onları tutan misafire çeşitli cezalar verdikten sonra Kâhyabeyi kendi grubundaki Yârenleri bu durumdan kurtarmak için Yiğitbaşı'na “*Affet Bizi Yiğitbaşı*” isimli şiiri ezbere okur. Her kıtada durarak Yiğitbaşı'nın tepkisini ölçer. Eğer affetmeyeceğini anlarsa veya Yiğitbaşı kendisi söylese bir sonraki kıtayı okumaya devam eder. Bu şekilde şiirin tamamını okur ve son kıtanın ardından Yiğitbaşı misafirlere döner; “*Ne yapayım, affedeyim mi?*” diye sorar. Misafirlerden gelen “*Affedin.*” sözünden sonra Yiğitbaşı elindeki “Şakir” isimli sopasını yere atarak “*Affettim gitti.*” der.

Affet Bizi Yiğitbaşı

Yüzük oyununda kaybettik
İşkenceyi kabul ettik
“Pergel” dedin diz çöktük
Affet bizi Yiğitbaşı

Ne yaptık ki size
Bak Yârenler geldik bize
Merhamet eyle bize
Affet bizi Yiğitbaşı

Han, hamam, otel sordun
“Orası değil” dedin vurdun
İnsafı elden koydun
Affet bizi Yiğitbaşı

Acı soğanı yedirdin
Zehirini sindirdin
Misafirleri de güldürdün
Affet bizi Yiğitbaşı

“İbibik” dedin yatırdın
“Guguguk” dedin kaldırdın
Misafirleri de güldürdün
Affet bizi Yiğitbaşı

Bugün sana kırıldım
Sağ böğrümde yara aldım
Kuru fasulye yedim daraldım
Affet bizi Yiğitbaşı

Hem güler hem oynarız
Hem çalar hem söyleriz
Biz Nasreddin Hoca'nın Yârenleriyiz
Affet bizi Yiğitbaşı

İstersen sözümü burada bitireyim
İstersen Aydın'dan deve getireyim
İstersen Yârenlerini Hıdırlık'a⁵³⁴ götüreyim
Affet bizi Yiğitbaşı

Sıra kurduk eğlenmek için

⁵³⁴ **Hıdırlık Tepesi:** Akşehir merkeze bağlı bir mesire yeridir.

Dövdün Yârenlerimi yanıyor içim
Bağışla Allah'ın aşkı için
Affet bizi Yiğitbaşı

- **“Kapı Satın Alma” Olayının Gerçekleşmesi**

Yâren Sohbetleri esnasında misafirlerin toplantı mekânından izinsiz olarak çıkmaları yasaktır. Bu nedenle misafirler arasından toplantı sırasında çıkıp gidenlerin olabileceği düşünüldüğü için Yüzük oyununda galip gelen tarafın lideri (Yiğitbaşı-Kâhyabeyi) temsili olarak Sıra evinin çıkış kapısını açık arttırma yolu ile satışa çıkarır. Kapıyı satın alan Yâren, toplantı boyunca hem çıkmak isteyen misafirlere hem de onlara izin verenlerden kendi belirlediği miktarda aldığı parayla kapıya verdiği ücreti fazlasıyla toplamaya çalışır. Bazen kapıyı satın alan Yâren'in bu durumdan zarar ettiği de olmaktadır.⁵³⁵

Bu uygulamanın dışında Yiğitbaşı tarafından görevlendirilen bir Yâren kapıda bekletilir. Gitmek isteyenlerin olması hâlinde görevli Yâren müsaade etmeyip Yiğitbaşı'na durumu aktarır. Bunun üzerine Dört Büyük, istişare ederek konunun çıkmasına izin verilip verilmeyeceğini kararlaştırır. Genellikle belirli bir ücret karşılığında misafirin çıkmasına müsaade edilir. Bu uygulamaya “*kapı satın alma*” adı verilir. Gitmek isteyen kişi istenen ücreti ödemesi hâlinde Yârenler tarafından “*Uğurlama türküsü*” eşliğinde gönderilir:

Sıramızda kusur affedin
Sıra günü yine buyurun
O akşam da bizi doyurun
Sevdiğim bir oy
Olacak bir ev yavrum
Sıra sizin, sohbet bizimdir

Dört Büyük divan durdular
Misafire izin verdiler
Yârenler de boyun eğdiler
Sevdiğim bir oy
Olacak bir ev yavrum
Sıra sizin, sohbet bizimdir⁵³⁶

⁵³⁵ Küçükakça, s. 42.

⁵³⁶ Küçükakça, ss. 42-43.

Yârenler tarafından birlikte söylenen bu türkü bittikten sonra Yiğitbaşı, Yârenleri ayağa kaldırır. Çalgı eşliğinde giden konuklar uğurlandıktan sonra toplantıya devam edilir. “*Kapı satın alma*” durumu bir defa yapılmayıp toplantı esnasında çıkmak isteyen her misafir için tekrar edilir. Buradan elde edilen ücretler de Yârenlerin kasasında toplanır (K.K.30).

- **Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi**

Bu bölüm içerisinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarının Yârenler tarafından sahnede tiyatral olarak canlandırılması yapılır. Genellikle birkaç tane fıkra art arda gösterilerek seyircileri hem eğlenmeye hem düşünmeye sevk etmektedir. Rutin olarak yapılan Sıra toplantılarında birkaç tane icrâ edilerek geçirilen bu bölüm, Akşehir dışında tertip edilen özel gün ve davet toplantılarında daha çok fikranın canlandırılmasıyla süre bakımından uzundur. Bu şekilde hem insanların eğlendirilmesi hem de Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının izleyicilere bir nebze de olsa tanıtılması sağlanmış olmaktadır (K.K.30, 31).

- **Seyirlik Oyunların İcrâsı**

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarındaki eğlence şekillerinden birisi de seyirlik oyunlardır. Gösteriye Yüzük oyunu ile başlayan Yârenler, ilerleyen zamanda varsa o günkü programın planı dâhilinde ve de Yiğitbaşı'nın onayı doğrultusunda oyunlar icrâ etmektedir. Genellikle Yâren toplantılarında herhangi bir sıra gözetilmeden seyirlik oyunlar oynanır (K.K.30, 31, 35).

- **Kapanış**

Sıra Yârenleri, sohbet, oyun ve eğlenceler bittikten sonra sahnede bir sıra şeklinde kol kola girerek koro hâlinde aşağıdaki marşı seslendirirler. Marşın “*Bin bir kokulu gül saçarız*” mısrasını söylerken ellerinde bulunan gülleri seyircilere atarak geceye son verirler:

“Biz Hoca Nasreddin torunlarıyız

Has bahçesinin bülbülüyüz

Dillerde gezer eğleniriz

Parasız gezeriz zevk ederiz

Yalnız gezene söz atarız

Çok söyleyene dayak atarız

Bin bir kokulu gül saçarız

Vallahi cana can katarız”

- **Hediye Çekilişi**

Yâren toplantılarında oyun, eğlence ve müzik bittikten sonra hediye çekilişi yapılır. Çekiliş sonucunda biriken para da Yârenlerin Sıra kasasına konularak dönem sonunda biriken meblağ farklı şekillerde değerlendirilir.

Günümüzde bu şekilde yapılan hediye çekilişi, Sıra toplantılarının Yârenlerin evlerinde icrâ edildiği zamanlarda ise “*tombala çekilişi*” olarak uygulandığı bilinmektedir. Tombala çekilişinde verilen hediyelerin çeşitleri ve masrafları ise Sıra sahibine aitti (K.K.30, 36).

- **Devir-Teslim Töreni**

Sıra Yârenleri'nin toplantılarında mahkeme kurulmadan önce sohbete ev sahipliği yapan kişi belirli bir tören içerisinde başka bir Yâren'e toplantı sırasını devreder. Yiğitbaşı yüksek bir ses tonuyla Çavuş'a seslenerek “Deve”nin hazırlanmasını emreder. Sıra Evi ya da Sıra Odası'nın ortasında normal düzende oturan Yârenlerin önüne sırayı devredecek ile bir sonraki toplantıyı yapacak olan Yâren karşılıklı dizüstü otururlar. Yiğitbaşı, bütün Sıra Yârenleri'ne “*Pergel*” vaziyetine geçmelerini emreder. Ardından Sıra Evi'nin hizmetlerini yapmakla görevli olan Çavuş, o gece yenilenlerden bir paket yaparak sehpa üzerine sıranın devir-teslim işlemlerini yapacak olan iki Yâren'in önüne koyar. Hazırlanan bu yemek paketine şehir merkezi, bazı kasaba ve köylerde “*Deve*”, Gözpınarı köyü Yârenleri ise “*Dalı*” adını vermektedir.

Herkes sessizlik içinde beklerken Yiğitbaşı belli bir ezgi ve yüksek sesle aşağıdaki okşamayı okumaya başlar:

Samur kürküm beden yâr yâr

At oynatıp giden yâr yâr

Gizli sardım el duydu

Daha korkun neden yâr yâr

Yâr yâr adam öldürmez de

Yaradan öldürür efendim

Ölüyorum elinizden yâr

Kurtulaydım dilinizden yâr

Yeşil başlı ördek olsam

Su da içmem gölünüzden yâr

Yâr yâr adam öldürmez de
Yaradan öldürür efendim

Bu parçadan sonra Dört Büyük ile birlikte diğer Sıra Yârenleri aşağıda verilen okşamaları koro hâlinde okumaya devam ederler:

Âh yeşilim vah yeşilim aman
Orta boylum a boylu
Sıkmayın bedenim yemyeşil
Aldın aklımı a canım
Sıkmayın bedenim yemyeşil

“Ah yeşilli, vah yeşillim aman
Aldın aklım a canım
Sıkmayın bedenim yemyeşil”⁵³⁷

Okunan bu okşamalardan sonra sıra sohbetlerini düzenleyen tarafın Yâren’i şu okşamayı okur:

Hele ben ettim kurtuldum
Geçtim yerime oturdum
Yârenlerimin de keyfini getirdim

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yârenlerin okşama sırası karşı tarafa geçince Yiğitbaşı kendisi bir “ayak” açar ve ondan sonra da diğer Yârenler yüksek sesle ve koro hâlinde o ayağa uygun olan deyişleri söylerler. Bu irticalen söylenen deyişlere “*Deve Okşaması*” adı verilmektedir:

Yiğitbaşı: “Meşe” der:
Evlerinde vardır meşe
Meşenin dallarını eşe
Yâren (...) evin yoğusa
Git Hıdırlık’ı döşe

⁵³⁷ Ereş, s. 58.

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “Kilim” der:

Evlerinde vardır kilim
Lokmadan yanıyor dilim
Yâren (...)’den ne isteyelim?

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “Kuyu” der:

Evlerinde vardır kuyu
Kuyudan çekerler suyu
On beş testide imam suyu

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “Fıstık” der:

Evlerinde vardır fıstık
Fıstığın dallarını kestik
On beş minder de otuz yastık⁵³⁸

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “İğde” der:

Evlerinde vardır iğde
İğdenin dalları yerde
Yâren (...) evin nerde?

⁵³⁸ Ereş, s. 59: “*Otuz minderde on beş yastık*”

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Bundan sonra Yiğitbaşı, sırayı devralacak Yâren'e seslenerek evini tarif edip adresini söylemesini emreder. Sırayı devralacak Yâren de ortaya çıkarak şu şekilde evini tarif eder:

“Sayın Yiğitbaşı'm, Kâhyabeyi'm, Yârenağa'm, Bölükbaşı'm, Yâren arkadaşlarım ve sayın misafirler. Evim mahallesi, sokağı,numaradadır. Hepinizi günü Sıra sohbetine bekliyorum, buyurun gelin.” der.

Sırayı devralan Yâren, arkadaşlarını evine davet ettikten sonra okşamalar, iki taraf arasında atışmalı olarak devam eder:

Yiğitbaşı: “Ulucamiî hocası” der:

Ulu Camiî hocası
Okutur elif hecesi
(.....) akşamı da sıra gecesi

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “Direk” der:

Ulu Cami'nin direği
Poyrazdan alır yüreği
Yetmiş yufkadan da su böreği

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Yiğitbaşı: “Mezer” der:

Evlerinde vardır mezer
İçinde kumrular gezer
Siz Sırayı Yâren (...)’e verdiniz ama
Anası kapı kapı yağ dilenir gezer

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir⁵³⁹

Eğer Sıra düzenleyecek olan Yâren yoksulsa, Yârenliğin kuralı bozulmasın, aynı şekilde icrâ edilmeye devam etsin diye ailesine sıranın kendisine geldiğini ve toplantıya ev sahipliği yapmak istediğini anlatır. O Yâren'in annesi de oğlunun isteğini kırmamak için Sıra günü yapacağı hazırlıklar için komşularından yardım ister. Bu durum Yârenler arasında “*yağ dilenme*” olarak ifade edilmektedir.⁵⁴⁰

Bundan sonra gelen okşamalar, “ayak” verilmeden okunur:

Sırayı yapan bitirir
Misafire “deve” getirir
Yâren'in keyfini getirir

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Atladım geçtim eşiği
Lokmada kaldı kaşığı
Sırada Akşehir'in yakışığı

Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Devir-teslim töreninin bitimine doğru son olarak koro hâlinde şu iki okşama söylenir:

Eviniz büyük olsun
Yârenler içine dolsun
Yâren (...) Sıran hayırlı olsun

Nakarat: Sevdiğim bir oy bir oy

⁵³⁹ Cenikoğlu, ss. 89-92.

⁵⁴⁰ Küçükakça, s. 45.

Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Çavuşumuz erken mi gelsin?
Yârenler yerini alsın
Yâren (...) *deven* hayırlı olsun
Nakarat

Bu okşamalar hep birlikte okunduktan sonra Dört Büyük ve Yârenler hiyerarşik sıraya göre Sırayı devralanı kutlarlar. Ardından Sıra evinin lideri olan Yiğitbaşı, Yâren ve misafirlere “Rahat” komutuyla birlikte dinlenmelerine izin verir. Herkes çeşitli ihtiyaçlarını giderirken çalgıcılar Akşehir yöresinin oyun havalarını çalar, Yârenler de eğlenirler. Oturanlar ise Sıra sahibi Yâren’in ikram ettiği; pişmaniye, kurabiye, pasta, lokma tatlısı, çerez gibi yiyecekleri yerler.⁵⁴¹

Altıntaş Sıra Yârenleri’nde ise devir-teslim töreni Sıra odasında değil de sokakta yapılmaktadır. Sıra Odası’nda her Yâren haftada iki “Kuru Ateş” ve bir “Yaş Ateş” yaktıktan sonra bir başka Yâren’e devir-teslim töreni yapar. Bu tören, çalgıcılar eşliğinde türkü ve millî marşlar söylenerek uygun adımlarla kasabanın sokak ve meydanlarında icrâ edilir. Böylece halkın Yârenliğe özendirilmesi ve ilgi duyması sağlanmış olmaktadır.⁵⁴²

Yaşarlar Köyü Sıra Yârenleri’ndeki devir-teslim töreni ise biraz daha farklılık arz etmektedir. “Yaş Ateş” yakıp son davetini veren Yâren, arkadaşlarına ve misafirlere ikram ettiği helvanın bir parçasını paketler ve kendinden sonra sırayı devralacak Yâren’in evine çalgıcılar eşliğinde gider. Bu arada diğer Sıra Yârenleri de yörenin halk oyunlarını oynarlar. Paketlenip hazırlanan helva, Sırayı devralacak olan Yâren’e törenle teslim edilir. Bu devir-teslim töreninde önceki Sıraya ev sahipliği yapan Yâren’den bir sonraki Sırayı devralana verilen sembolik yiyeceğe “deve” adı verilmektedir. Sırayı devralan Yâren’in evinden, gelen misafirlere kavurga ve gölle verilir. Ardından da çay ikramı yapıldıktan sonra devir-teslim töreni sona erer.⁵⁴³

- Misafirlerin Uğurlanması

Devir-teslim törenin ardından Yiğitbaşı, “Rahat!” komutunu verdikten sonra Yârenler çeşitli ihtiyaçlarını karşılayarak müzik eşliğinde oynarlar. Dört Büyük,

⁵⁴¹ Cenikoğlu, ss. 92-93.

⁵⁴² Cenikoğlu, s. 69.

⁵⁴³ Cenikoğlu, s. 82.

misafirlere izin verilmesi hususunda anlaştıktan sonra Yiğitbaşı “Pergel!” emrini verir ve aşağıdaki okşamalar okunur:

Dört Büyük divan durdular
Misafirlere izin verdiler
Yârenlerimiz de boyun eğdiler

Nakarat: Sevdiğim bir oy bir oy
Olacak da bir ev Yâren de
Sıra senin de sohbet bizimdir

Sıramızda kusur affedin
Sıra günü yine buyurun
O gün akşam da bizi doyurun
Nakarat

Atladım geçtim eşiği
Lokmada kaldı kaşığı
Sırada Akşehir’in yakışığı
Nakarat

On ikide ceza başlıyor
Çavuşumuz deftere işliyor
Yârenlerin de içi kışlıyor
Nakarat

Okşamaların ardından Yiğitbaşı, Yârenlere “Rahat!” komutunu verir. Çalgıcılar da “Çifte Telli”, “Hey Deveci”, “Bolvadin Oyun Havası” gibi müzikleri çalmaya başlayınca Yârenler de neşeye oynayıp eğlenirler. Herkes “Rahat”ta iken Sıra sahibi ve Çavuş kapıda misafirleri saygı çerçevesinde uğurlar.⁵⁴⁴ Misafirler uğurlanırken Yârenler ve Dört Büyük son konuk salondan çıkana kadar ayakta onları selamlayarak uğurlarlar.⁵⁴⁵

Sıra toplantılarının Yârenlerin evlerinde yapıldığı zamanlarda ise misafirler uğurlanırken Dört Büyük toplanır. Birlikte aldıkları karar doğrultusunda misafirlerin gitmelerine izin verirler. Ardından aşağıdaki okşama okunur:

⁵⁴⁴ Cenikoğlu, ss. 49-50

⁵⁴⁵ Ereş, s. 69.

Sıramızda kusur affedin
Sıra günü gine buyurun
O günü bize de duyurun
Sıra senin de sohbet bizim
Sevdiceğim bir oy bir oy

Daha sonra ise Yiğitbaşı, Bölükbaşı'na; “*Sen de önümüzdeki haftanın (falanca günü, falanca yerde, falancanın evinde) Yârenlerini topla gel.*” dedikten sonra sıra dağılır.⁵⁴⁶

Günümüzde “*Akşehir Belediyesi Sıra Yârenleri*” grubu tarafından icrâ edilen toplantılar geniş katılımlarla konferans salonlarında yapıldığı için misafir uğurlama merasimi uygulanmamaktadır (K.K.30, 31).

- **Mahkeme (Ceza Okuma)**

Yâren toplantılarında müzik, eğlence ve oyunların bitip hediye çekilişi de yapıldıktan sonra misafirler ve çalgıcılar gönderilir. Ardından hem o hafta içerisinde hem de toplantı boyunca Yârenlerin yapmış oldukları olumsuz tavır ve davranışları bu mahkemede görüşülür. Mahkeme, daha önceden devir-teslim töreninden sonra yapılırken günümüzde bu törene toplantılarda yer verilmediği için Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı, Çavuş'un yönetiminde ve diğer Yârenlerin de katılımıyla belirli bir disiplin içerisinde gerçekleştirilir (K.K.30).

⁵⁴⁶ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 637.

1.1.4. MANİSA-KULA YÂREN SOHBETLERİ

1.1.4.1. Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Kula, Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerinden birisi olan Manisa'nın bir ilçesidir. Bu bakımdan çok eski bir geçmişe sahiptir. 1410 yılında Çelebi Mehmet'in Manisa'yı Saruhanlılardan alarak Osmanlı Devleti'nin topraklarına katmasıyla birlikte, Ankara-İzmir yolu üzerinde bulunmasından dolayı Kula, transit mahal hâline getirilmiştir. Bu nedenle Kula, kervanların konakladıkları yer olmuş, ticarî ehemmiyeti artarak hariçten kafilere kafilere gelen halk ve sahil Rumları buraya yerleşmeye başlamıştır. Sanat ve ticaret sahasında ilerleyerek Kula'da birçok eser meydana gelmiştir. Bununla beraber Osmanlıların takip ettiği siyasî ve haricî politikanın yarattığı barış havasından faydalanarak buraya yerleşen Osmanlı tebaalı Rumlar, sanat ve ticaret hayatında Kula'nın önemini arttırmışlardır.⁵⁴⁷

Kula'da Yâren geleneği yöredeki esnaf kuruluşlarına ve sosyal yapıya bağlı olarak çok eski bir geçmişe sahiptir. Sosyal hayatın ağalık kurumuna dayalı olduğu dönemlerde her ağa kendine ait bir Yâren grubu oluşturmuştur. Bu şekilde 1960 yılından önceki dönemlerde oluşturulan Yâren gruplarının başında Gödelioğlu Yâreni, Hacı Hasan Yâreni, Çiloğlu Ali Ağa Yâreni, Müftüoğlu Yâreni, Bekirbeyoğlu Yâreni,⁵⁴⁸ Keleşler Yâreni, Serdar Ağa Yâreni, Hilmi Ağa Yâreni, Adil Ağa Yâreni gelmektedir.⁵⁴⁹

1960 yılından sonra Kula merkezde ağalık yapısının son bulmasıyla birlikte esnaf kuruluşları başta olmak üzere toplumun diğer kesimleri bu geleneği sürdürmek için kendi içlerinde Tabaklar Yâreni, Arabacılar Yâreni, Çiftçiler Yâreni, Taş Mahalle Yâreni (K.K.70, 71) ve Eskiciler Yâreni gibi birden fazla Yâren grubu oluşturmuştur. Her Yâren teşkilatının 20-30 kişiden oluştuğu bilinmektedir. Yârenlerin meslek grupları ile adlandırılmasından dolayı Ahilik teşkilatının günümüze uzantısı olduğu söylenebilir.⁵⁵⁰ Bu şekilde Yâren geleneğinin aksamadan devam etmesiyle birlikte böyle bir gelenek içerisinde yetişen her kişinin de bir mesleğe sahip olması sağlanmış olmaktadır (K.K.70, 71)

Kula'da Yâren teşkilatı, 1960-1962 yılları arasında askeriyenin Türkiye'de yönetime el koymasıyla birlikte yasaklı döneme girildiği için kapatılmıştır. 1962 yılında tekrar faal hâle gelmesinden sonra herhangi bir aksamaya uğramadan

⁵⁴⁷ Tosun, s. 14.

⁵⁴⁸ Tosun, s. 39.

⁵⁴⁹ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

⁵⁵⁰ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

nesilden nesile aktararak devam etmiştir.⁵⁵¹ Bu geleneğin yaşatılmasında 1967 yılında kurulan ve şimdiki adı “*Kula Ege Gençlik Yâreni*”nin Usta Yârenleri’nin ve onlara bu geleneği benimseterek bir silsile hâlinde günümüze kadar ulaşmasını sağlayan merhum aile fertlerinin katkıları büyüktür (K.K.70).

Kula’da mevcut olan Yâren gruplarının faaliyetlerine katılarak bu geleneğe hâkim olanlar -özellikle gençler- birleşerek kendi Yâren gruplarını kurmuşlardır. Yörede bu şekilde Yâren geleneği yaygınlık kazanarak sürdürülmüştür. 1967 yılında kurularak günümüze kadar bazı aksama ve değişmelere uğrayarak da olsa gelen ve şimdiki ismiyle “*Kula Ege Gençlik Yâreni*” ilçede faal olarak Yâren geleneğini sürdürmektedir. Bunun dışında “*4 Eylül Efe ve Yâren Ekibi*” ve “*Volkan Efe ve Yâren Ekibi*” adı altında daha sonradan ortaya çıkmış gruplar da vardır. Fakat bu gruplar Kula Ege Gençlik Yâreni gibi köklü bir geçmişe sahip olmadıkları için geleneği de çok iyi bilmedikleri, yöresel türkü ve oyunlara vâkıf olmadıkları, kendi içerisinde bir otokontrol sistemleri bulunduramadıkları, sadece maddî kazanca yönelik faaliyet gösterdikleri gibi nedenlerden dolayı yörede çok fazla ilgi gösterilmediği ifade edilmektedir (K.K.71).

1980’li yıllara kadar bir aile çocuğunu, toplum içerisindeki davranışlarının nasıl olması, nerede nasıl konuşulması gerektiği, oturup kalkma âdâbıyla büyüklere ve küçüklere karşı nasıl davranılması gibi temelde edep ve terbiyeye dayalı hususları uygulamalı olarak görüp öğrenmesi için hiç çekinmeden kendi isteğiyle Yâren’e gönderirlermiş. Fakat günümüzde Yâren geleneğinin asıl işlevlerinden uzaklaşarak sadece eğlence faktörünün ön planda olması, yeni neslin bu geleneğe yakın durmaması gibi sebeplerden dolayı aileler, çocuklarını göndermeyip farklı aktivitelere yönlendirmekte ve gençler de yoğun bir ilgi göstermemektedir (K.K.72).

Yöre halkından özellikle gençler arasından katılımın ve ilginin az olması, yerel kurum ve kuruluşların herhangi bir destek vermemesi sonucu geleneğin yeni nesillere aktarılması zaman geçtikçe zorlaşmaktadır. Bunun sebepleri arasında Yâren’in, katılan kişilere herhangi bir çıkar sağlamaması, maddî getirisinin az olması, belirli bir özveri ve fedakârlık istemesi, yerel kurumların başka uğraşlara destek vermesi başta gelmektedir. Bu da asırlardır süren bu geleneğin zamanla teknolojik gelişmelere, kitle iletişim araçlarına ve çağın diğer getirilerine karşı koyamamasına sebep olmaktadır.

⁵⁵¹ Hüseyin Şahin, **Tarihin Güzel Mirası Kula**, Ezgi Yayınları, Kula, 2010, s. 195.

1.1.4.2. Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.1.4.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.4.2.1.1. Üyeleri

Kula Yâren gruplarının üyelerinin sabit bir sayısı bulunmayıp ortalama 20 kişiden oluşmaktadır. Bu sayıda senelere göre artış ya da azalma meydana gelmektedir. Fakat hem maddî imkânların yetersizliğinden katılımın az olması hem de belirli sayıdan fazla kişinin Yâren'e alınmamasından dolayı çok büyük bir artış yaşanmamaktadır. Yâren grubunda bulunan her bireye “Kızan”, ekipte oyun oynayanlara ise “Efe” adı verilir (K.K.70).

Yârenler kendi arasında mertebelerine bağlı olarak Usta, Kalfa ve Çırak olmak üzere üçe ayrılır.

1.1.4.2.1.1.1. Çırak Yârenler

Yâren grubuna yeni katılmış olan kişilerdir. Çıraklığın belirli bir süresi bulunmayıp kişilerin geleneği öğrenip kendilerini geliştirmelerine bağlıdır. Düğünlerde misafirlere sigara ve kahve dağıtmak, keşkek dövülmesine ve yemek sunumuna yardımcı olmak, Yârenlerin eşyalarının taşınması, mekânın düzenlenip temizlenmesi gibi görevleri bulunmaktadır (K.K.70, 71).

1.1.4.2.1.1.2. Kalfa Yârenler

Yâren grubuna katılmasının üzerinden belirli bir süre geçip tecrübe ve yetenekleriyle kendilerini kanıtlamış olanlardır. Çıraklıktan kalfalığa geçmenin belirli bir süresi bulunmayıp kişinin kabiliyeti ve geleneğe hâkim olmasına bağlıdır. Oyunların icrâ edilmesi, çıraklara oyunları ve türküleri öğretmek, büyükleri tarafından verilen görevleri yerine getirmek, yemek sunumu ve keşkek dövülmesinde çırakları yönlendirmek görevleri arasındadır (K.K.71).

1.1.4.2.1.1.3. Usta Yârenler

Yâren ekibinin en tecrübeli ve geleneğe en hâkim olan üyeleridir. Toplantıların akışının düzenlenmesi, oyunların icrâ edilmesi, diğer Yârenlerin eğitilerek yönlendirilmesi, eksikliklerin giderilmesi gibi görevleri vardır. Belirli bir sayısı ya da Yâren'de kalmak için üst yaş sınırı bulunmayıp Başkan, Başkan Yardımcısı ve Efebaşı gibi idareciler Usta Yârenler arasından seçilir.

1.1.4.2.1.2. Yönetim Yapısı

Yâren'in yönetici kadrosu Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Başkan/Yiğitbaşı/Kızanbaşı, Başkan Yardımcısı, Efebaşı ve Kâtip'ten oluşur

(K.K.70). Önceki yıllarda Yârenlerin reislerine/başkanlarına “Yârenbaşı”, günümüzdeki Efebaşı konumunda bulunan Çavuş’a da “Damarbaşı” adı verilmiştir.⁵⁵² Yönetim kadrosunun seçimleri düzenli olarak her dönem yapılmamaktadır. Bunun sebebi ise mevcut yönetimden Yârenler memnun olduğu sürece her sene aynı şekilde devam eder.

Yönetim yapısının belirlenmesinde liste usulüne dayalı bir seçim sistemi uygulanır. Seçim zamanı aday olan bütün Yârenlerin isimleri tek liste hâlinde sunulur. Seçime katılan Yârenler bu isimler arasından istemediklerinin üzerini çizerek yerine kendi adaylarını yazarlar. Bu şekilde gizli oylama ile yönetim yapısı belirlenir. Bu seçim genellikle Yârenlerin mevcut yönetimden memnun olmadığı zamanlarda ya da yönetimdeki bir kişinin Yârenden ayrılmasından dolayı olağanüstü olarak yapılır. Kula Ege Gençlik Yâreni’nin mevcut başkanı, yirmi yıldan fazla bir süredir aynı görevi ifa etmektedir (K.K.70).

1.1.4.2.1.2.1. Başkan/Yârenbaşı/Yiğitbaşı/Kızanbaşı

Usta Yârenler arasından seçilmekte olup Yâren’in en yetkili ve en üst makamındaki kişisidir. Seçimle bu göreve getirilir ve vazifelerini gereği gibi yapmadığı Yârenler tarafından tespit edilene kadar yeni seçim yapılmayıp mevcut Başkan görevine devam eder. Temel görevi, Yârenler arasında disiplini ve dengeyi sağlamaktır. Toplantılara onun öncülüğünde gidilir ve katılmadığı zamanlarda ise yerine yardımcısı vekâlet eder. Yapmış olduğu usulsüz ya da disiplinsiz davranışları sonucunda ceza alabilmektedir. Suçun niteliğine göre başkanlığı fes de edilebilir. Yâren’den atılması ya da ayrılması sonucunda hemen seçime gidilerek yerine yeni başkan seçilir. Düğünlerde Yârenlere öncülük etmek ve eğlence faslını başlatmak diğer görevlerindedir. Gerekli durumlarda oyunlara eşlik edip müzik aleti de çalabilir (K.K.70, 74).

1.1.4.2.1.2.2. Başkan Yardımcısı

Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Başkan’dan sonra Yâren’deki en yetkili kişidir. Başkanın seçimiyle ilgili her husus Başkan Yardımcısı için de geçerlidir. Katılmadığı toplantılarda yerine Efebaşı vekâlet eder. Kendisi de Başkan’ın gelemediği zamanlarda onun yerine vekâlet etmekle görevlidir. Disiplinsiz hareketleri sonucu ceza alabilmekte hatta suçun niteliğine göre Yâren’den de atılabilir. Toplantılarda her türlü aktivitede yer alır (K.K.71, 74).

⁵⁵² Tosun, s. 39.

1.1.4.2.1.2.3. Efebaşı

Usta Yârenler arasından seçilmekte olup seçimi diğer yönetim kadrosuyla aynıdır. Katılmadığı toplantılarda yerine belirlenen bir Yâren vekâlet eder. Oyun ekibini oluşturan Efelerin hazırlanmasından, düğündeki tertip ve düzenden sorumludur. Halk oyunlarını kimlerin oynayacağını belirleyerek toplantının akışının aksamamasını ve Yârenlerin disiplin içerisinde olmasını sağlar. Gerektiği zamanlarda toplantılarda müzik, oyun gibi her türlü aktivitede yer alır (K.K.71, 74).

1.1.4.2.1.2.4. Kâtip

Usta Yârenler arasından seçilen Kâtip'in hesap işlerini bilmek ve organizasyon faaliyetlerini iyi takip edebilmek gibi vasıflara sahip olması gerekmektedir. Çünkü bir sene içerisinde Yârenlerin hangi düğünlere katılacaklarının listesi “*düğün defteri*”ne kaydedilir. Düğün sahipleri sürekli Kâtip'le irtibat hâlinde bulunup “*düğün defteri*”ne isimlerini, düğünün tarih ve saatini yazdırırlar. Kâtip, davet sahipleriyle düğün tarihlerinden önce irtibata geçerek herhangi bir değişiklik olup olmadığını öğrenir. Defterden sorumlu olan Kâtip, her hafta Efebaşı'na davet listesini göstererek bilgi verir. Düğünlerden elde edilen para da Kâtip'te toplanarak muhafazası sağlanır. İdarî toplantılara da katılan Kâtip, Başkan'ın sağ tarafında oturur (K.K.70, 71).

1.1.4.2.2. Katılma Şartları

Kula Yâren teşkilatına girecek ya da alınacak olan kişinin erkek olması en temel şartlardan birisidir. Aday olan ya da gösterilen bir kişiyi ilk önce Yâren heyeti teftiş etmektedir. O kişinin terbiyesine, davranışlarına, ailesine, kabiliyetine (oyunlara ve müziğe uyum sağlayabilirliğine vb.), ailesinin izninin olup olmamasına bakılarak karar verilir. Yani her isteyen ya da her aday gösterilen kişinin Yâren'e alınma zorunluluğu yoktur (K.K.70).

Yâren'e alınacak olan kişinin en az 14-15 yaşları arasında yani ortaokulu bitirmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde çok küçük yaşta alınanlar, Yâren'e uyum sağlama, oyunlara ve türkülere alışma, gidilen düğünlerin temposuna ayak uyduramama gibi durumlarda zorluk çekmektedir (K.K.71).

1.1.4.2.3. Kuralları

Yârenlerin, resmî bir kuruluş ya da dernek çatısı altında olmadığı için yazılı kuralları bulunmamaktadır. Fakat Yârenler tarafından uyulması gereken nesilden

nesile sözlü olarak aktarılan kurallar mevcuttur. Kaynak kişilerle yapılan mülakatlar neticesinde tespit edilebilen kurallar şunlardır:

- Yâren'e giren bir kişi büyüklerine ve küçüklerine karşı saygıda kusur etmemesi gerekir.
- Yâren, hem toplantılarda hem de günlük hayatta oturmasını kalkmasını bilen ve bu yönüyle herkese örnek teşkil eden birisi olmalıdır.
- Yâren, günlük hayatta karşılaştığı bir Yâren'e selam verip hürmet göstermek ve kendisinden büyüğü ise elini öpmek zorundadır.
- Yâren, kendi ailesine karşı saygılı olup hiçbir şekilde onlara karşı gelmemelidir.
- Toplantılarda ya da eğlencelerde Yârenlerin içki ve sigara içmesi, düğün ya da eğlence yerindekilere karşı saygısız hareketlerde bulunması yasaktır.
- Toplantı esnasında herhangi bir ihtiyacı için yerinden kalkmak isteyen Yâren, Başkan'dan ya da onun yerine vekâlet eden kişiden izin istemek zorundadır.
- Yârenlerin kendi arasında dargın durması kesinlikle yasaktır. Varsa bir sorun konuşulup çözüme kavuşturulmak zorundadır. Küskünlüğün devam ettirilmesi durumunda Yâren'den atılmaya varan bir süreç yaşanabilir.
- Toplantı olduğu gün içki ve sigara içilmesi yasaktır. Diğer zamanlarda başkalarına rahatsızlık vermeyecek şekilde tüketilmesine izin vardır.
- Kâğıt ya da taş oyunları vakit geçirmek, insanları rahatsız etmemek ve para karşılığında olmamak şartıyla belirli bir âdâp içerisinde günlük hayatta oynanabilir.

1.1.4.2.4. Zaman

Yâren gösterilerinin icrâ zamanı, gösterinin yapıldığı organizasyonun sünnet düğünü ya da düğün töreni olmasına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yârenler, düğün törenlerinde Perşembe günü oğlan evinden keşkeklik buğday, çerez, kına bulunan tepsilerle kesilecek canlı hayvanları kız evine götürür. Cuma günü ise düğün için gerekli olan malzemeler toplanarak hazır hâle getirilir. Cumartesi günü öğleden sonra kız evinde yapılan kına gecesinde gösteri yapılır. Pazar günü sabahtan damat tarafı ile kız evinden gelin alınıp erkek tarafına getirilerek gösteri sona erer (K.K.70).

Sünnet törenleri ise Cumartesi ya da Pazar günleri genellikle öğle saatlerinde icrâ edilir. Yârenler dönem sonunda ya da yıl içerisinde uygun oldukları zaman diliminde çoğunlukla bahar aylarında havaların elverişli ve Yârenlerin hepsinin müsait olduğu bir aralıkta toplu olarak gezi toplantısı yapar. Bu gezi toplantılarının belirli zamanı ya da süresi bulunmamaktadır (K.K.70, 71).

Özel gün, davet ve kutlamalarda yapılan toplantıların belirli bir tarihi, zamanı ve süresi bulunmamaktadır. Herhangi bir organizasyon için alınan davetin gün ve saatine göre Yârenlerin de müsait olması hâlinde toplantılar icrâ edilir (K.K.70).

1.1.4.2.5. Mekân

Kula Yârenleri'nin toplantılarını yaptıkları kendilerine ait özel bir mekân bulunmamaktadır. Kula Belediyesi tarafından tahsis edilen ve iki odası bulunan bir mekânı kullanırlar. Odalardan birisi İdarî Heyet'in toplantı odası diğeri de elbiselerin değiştirildiği, çalgı ve kıyafetlerin muhafaza edilmesi için kullanılan malzeme odasıdır. Burası Yârenlerin kendi arasında ya da misafirlerin katılımıyla toplantı yaptıkları bir mekân değildir (K.K.70).

Mekân, Yârenlerin elbiselerinin ve çalgılarının muhafaza edildiği, düğünlere gidilmeden önce toplanma yeri, elbiselerin değiştirildiği bir yer olmasının dışında herhangi bir işlevi bulunmamaktadır. Bu mekânın temizliği genellikle çırak ya da cezalı Yârenler tarafından yapılır. Giderleri ise Yârenlerin kendi bütçelerinden karşılanmaktadır (K.K.70, 71).

1.1.4.2.6. Oturma Düzeni

Yârenlerin kendi mekânlarında yapılan idarî toplantılarda ve Yâren çalma toplantılarında olmak üzere iki türlü oturma düzeni vardır. İdarî toplantılarda, Başkan kendisine ayrılan masanın başında, onun sağ tarafında Başkan Yardımcısı ve Kâtip, sol tarafında da Efebaşı, karşısına da diğer Yârenler kıdemlerine göre sıralanarak oturur (K.K.70, 71, 74).

Düğünlerde ise fasıl başlamadan önce düğün sahibinin göstermiş olduğu yerde Yârenler sırayla Başkan, Başkan Yardımcısı, Efebaşı ve kıdemlerine göre Yârenler şeklinde oturur.

Hazırlıklar bittikten sonra düğün başlama zamanı gelince Yârenler fasıl düzenini alırlar. Önce yere bir kilim serilir ve darbuka çalan altı kişi hilal şeklinde bunun üzerine oturur. Arkalarında tam ortada Başkan, onun solunda zilli maça ve tef

çalan Yâren, sağında zilli maşa kullanan Yâren ve varsa klarinetçi yer alır. Diğer Yârenler de ya ayakta dururlar ya da yerde darbuka çalanların yanlarına otururlar (K.K.70, 71, 74).

1.1.4.2.7. Toplantı Çeşitleri

Yâren geleneğinin faal olduğu bir dönem içerisindeki toplantılar icrâ zamanına, ortamına ve içeriğine bağlı olarak; “*Yâren Çalma Toplantıları*”, “*İdarî Toplantılar*”, “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” ve “*Gezi Toplantıları*” olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

1.1.4.2.7.1. Yâren Çalma Toplantıları

Yârenlerin belirli zamanlarda yapılan düğün ve sünnet törenlerinde toplanarak müzik eşliğinde türkü söyleyip halk oyunu oynamasına “*Yâren Çalma*” adı verilmektedir. Düğünlerin yoğun olduğu özellikle yaz aylarında Yârenler günde birkaç tane düğüne katılarak Yâren çalmaktadır. Bu toplantılara mazeretleri olanlar dışında Yârenlerin hepsinin yöresel elbiseleri ile birlikte katılmaları zorunludur.

Bu toplantılarda Yâren üyeleri, Başkan ya da onun yerine vekâlet eden kişiden izin almadan istedikleri zaman yerlerinden kalkamazlar. İzinsiz kalkıp gitmeleri hâlinde ceza alırlar. Bu kurala Başkan ve diğer yöneticiler de uymak zorunda ve çıkarken yerlerine vekâleten birisini bırakmaları gerekir. Yâren yönetiminde bulunan kişiler toplantılarda yerlerini boş bırakmayıp vazifelerini ve sorumluluklarını başkasına devrederler (K.K.71, 74, 75).

Bazen içkili düğünlerde de Yârenler bu toplantıları düzenlemelerine rağmen onların toplantı esnasında içki ve sigara içmesi, misafirlere saygısız davranışlarda bulunması kesinlikle yasaktır. Bu fiilleri işleyen Yâren(ler) tespit edilmesi hâlinde İdarî Heyet tarafından cezalandırılır (K.K.70, 74, 75).

1.1.4.2.7.2. İdarî Toplantılar

İdarî toplantılar, Yârenlerin kendi mekânlarında genellikle senede bir defa ve Başkan’ın yönetiminde yapılmaktadır. Yâren içerisinde anlaşmazlık ya da başka bir sorun olduğu zaman, düğün ya da sünnet gezdirmelerinde Yârenler hakkında İdarî Heyet’in olumsuz bir duyum alması ya da gözlemlerde bulunması sonucunda onları uyarak eksik ve yanlışların giderilmesi için bu toplantı yapılır (K.K.70, 71).

İdarî Heyet’in toplantıları Yârenlerin kendilerine ait olan mekânlarındaki Başkan odasında tertip edilir. Toplantı esnasında içeriye İdarî Heyet üyeleri ve o gün

için varsa ifadesi alınmak için hatalı olan Yâren dışında başkasının girmesi yasaktır (K.K.70, 71, 75).

1.1.4.2.7.3. Kır Gezmesi Toplantıları

Yârenler, dönem sonu ya da dönem içerisinde çok sık olmamakla birlikte gezi maksadıyla “*Kır Gezmesi*” toplantısı için bir araya gelirler. Bu toplantılar çoğunlukla bahar aylarında havaların elverişli ve Yârenlerin hepsinin müsait olduğu zamanlarda toplu olarak yapılır.⁵⁵³ Düğünlerden toplayarak artırdıkları parayla Kır Gezmesi düzenleyerek, oğlak doldurması ve piknik gibi etkinlikler yaparlar (K.K.70). Bu şekilde Yârenler arasında hem birlik ve beraberliğin güçlenmesi hem eğlenilmesi hem de varsa sorunların konuşularak hâll edilmesi sağlanmış olur (K.K.71, 72).

1.1.4.2.7.4. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Yârenlerin yapmış oldukları toplantı ve eğlenceler sadece düğün, sünnet ve idarî toplantılar olmayıp özel gün, davet ve kutlamalarda da ayrı olarak icrâ edilir. Genellikle Kula’da düzenlenen resmî kutlamalarda, özel günlerde; Ankara, İzmir, İstanbul vb. şehirlerde bulunan Kulalılar Derneği gibi kurumların davetlerinde, Kula’da ve il dışında düzenlenen farklı etkinliklerde hem Kula’yı hem de Yâren geleneğini tanıtmak için gösteri mahiyetinde toplantılar yapılır. Bu organizasyonlarda Yârenler yol masraflarının dışında herhangi bir ücret talep etmemektedir (K.K.72).

Bu toplantıların içeriği genellikle kendilerine ayrılan zamana, icrâ edilecek yere ve misafir grubuna bağlı olarak şekillendirilir. Örneğin; resmî bir törende yapılan gösteri, ayrılan sürenin kısıtlı ve protokolün ağırlıklı olmasına bağlı olarak şekillendirilip daha pratik hâlde sunumunun yapılması gibi normal toplantılardan farklı olmaktadır (K.K.72, 74).

1.1.4.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Yâren teşkilatı temelde disiplin ve belirli kurallara bağlı olarak oluşturulmuş, eğlence ve gösteri amacı ikinci planda olan sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan Yârenlerin giymiş oldukları kıyafetlerde de bir standart vardır.

Kula Yârenleri, 1970’li yıllara kadar günlük elbiseleri ile toplantı ve eğlencelere katılırken daha sonra yöresel kıyafetlerle Yâren çalmaya devam

⁵⁵³ Tosun, s. 39.

etmişlerdir. Bu elbiselerle birlikte görünüş olarak da Yâren içerisinde bir düzen sağlanmışır (K.K.72).

Yârenlerin giydikleri elbiselerin kıdeme ya da yetkiye göre bir farklılığı olmayıp sadece Efeler ile Yâren çalanların kıyafetlerinde değişiklik vardır. Yârenlerin elbiselerinin üzerinde Başkan, Başkan Yardımcısı, Efebaşı gibi isimler yazılarak kıdem farklılığı bu şekilde belirtilir (K.K.70).

Yârenlerin kıyafetleri; “fes”, “yakasız gömlek”, “cepken”, “şalvar”, “tozluk”, “puşı”, “kuşak”, “çorap” ve “ayakkabı”dan oluşan yöresel elbiselerden oluşmaktadır.

Fes: Bordo renkli olup sağ tarafından püskülü sallandırılacak şekilde giyilir.

Cepken: Yârenlerin giydikleri cepken, kollu ve kolsuz olmak üzere iki çeşittir. Oyunları icrâ eden Efelerin cepkeni mavi renkli, işlemeli ve kolludur. Yâren çalanların ki ise mavi renkli, işlemeli ve kolsuzdur.

Kuşak: Bele iki defa sarılacak uzunlukta, bordo, siyah, turuncu, mavi, yeşil vb. renklerden oluşan farklı desenlerdedir. Bele bağlandıktan sonra sağ taraftan bir ucu sarkıtılır. Üzerine işlemeli ve ucundaki püsküllere nazar boncuğu takılmış ip bağlanır.

Gömlek: Uzun kollu, yakasız, önden düğmeli, kırmızı, yeşil, beyaz vb. renklerinden oluşan düz çubuk desenlidir.

Şalvar: Oyun oynayan Efeler tarafından giyilen şalvar, uzunluğu dize kadar, arkası birkaç boğumlu olacak şekilde geniş, beli uçkurla bağlanan, mavi renkli, yan tarafları desen işlemeli, kenarları parlak sarı renkli şeritle dikilidir. Yâren çalanlar ise düz gri renkli ve bileğe kadar uzun pantolon giymektedir.

Puşı: Boyna ve fesin etrafına bağlanır. Sarı, yeşil, kırmızı, mor, mavi gibi renklerden oluşan düz çubuk çizgilerden meydana gelir.

Tozluk: Mavi renkli, bilekten dizin altına kadar uzunlukta, ön tarafı desenli ve kenarları sarı parlak iplik şeritle işlemelidir.

Çorap: Beyaz renkli, düz işlemeli ve dize kadar gelebilen uzunluktadır.

Ayakkabı: Siyah renkli, içi dışı deri ve altı köseledir.

Bu elbiselerdeki motiflerin ya da şekillerin özel bir anlamı bulunmamakta ve Yârenler tarafından yörede daha önceden kullanıldığı için seçilmiştir. Kıyafetler İzmir’de bulunan özel bir firmaya ücret karşılığında yaptırılmaktadır. Ayrıca bu kıyafetlerin yöre insanı tarafından günlük hayatta giyilmediği tespit edilmiştir (K.K.70, 72).

1.1.4.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Yârenlerin kendi mekânlarında düzenledikleri toplantılarda yemek ikramı yapılmayıp sadece Yâren çalmak için gittikleri yerlerde yemek bulunmaktadır. Buradaki yemeğin yer sofrasında ya da masada yeneceği gibi bir şart yoktur. Davet sahibi nasıl ve nerede yemek vermeyi uygun bulmuş ise Yârenler de orada yemeğe buyur edilir. Yârenlerin kendilerine özgü sofraya düzeni olmamasına rağmen belirli bir oturma düzeni bulunmaktadır. Sofraya ilk önce Başkan, daha sonra sırayla Başkan Yardımcısı, Efebaşı ve diğer Yârenler kademelerine göre otururlar. Eğer sofralar küçük ise ilk önce Başkan'ın daha sonra kademeye göre diğer Yârenlerin sofrası hazırlanır ve masalara Yârenlerin tanzimini de Başkan yapar. Hazırlıklar bittikten sonra yemeğe ilk önce Başkan sonra diğer Yârenler davet edilir. Başkan, buyur ettikten sonra yemeğe başlanır. Yemek, yapılan dua ile sona erer (K.K.71, 74).

Sene sonunda Yârenlerin kendi arasında yapmış oldukları gezi toplantısında yemek ikramı bulunmaktadır. Her gezi toplantısında özellikle oğlak çevrilir, yanında mercimek çorbası, yoğurt, tatlı olarak da ekmek kadayıfı yenmektedir (K.K.71).

1.1.4.2.10. Mahkeme/Ceza

Kula Yâren geleneğinin idarî mekanizması, yönetim yapısını meydana getiren kişilerin oluşturduğu İdarî Heyet'ten müteşekkildir. İdarî Heyet; Başkan, Başkan Yardımcısı, Efebaşı ve Kâtip'ten oluşur. İdarî Heyet toplantıları, Yârenlerin kendi mekânlarında rutin olarak senede bir defa veya ihtiyaç duyulması hâlinde Başkan'ın idaresinde herhangi bir zamanda da yapılabilir. Yâren içerisinde anlaşmazlık ya da başka bir sorun olduğu zaman, düğün ya da sünnet gezdirmelerinde Yârenler hakkında olumsuz bir duyum alınması sonucunda onları uyararak eksik ve yanlışların giderilmesi için heyet toplanır (K.K.70, 72). Yâren içerisindeki gece ve gündüz yapılan düğünlerin fiyatlarının kararlaştırılması, yeni katılacak üyelerin seçilmesi, ceza verilecek Yârenlerin belirlenmesi gibi önemli kararlar İdarî Heyet tarafından alınır (K.K.72).

Kula Yâren geleneği içerisinde suçun niteliğine göre İdarî Heyet tarafından; "Atılma", "Uyarı" ve "Maddî ya da Hizmet Cezası" olmak üzere üç türlü ceza verilmektedir.

1.1.4.2.10.1. ,Atılma Cezası

Yâren'de İdarî Heyet tarafından verilen en ağır cezadır. Düğünlerde bir Yâren'in içki içmesi, misafirlere karşı saygısız hareketlerde bulunması, İdarî Heyet'e

karşı gelip vazifelerini yerine getirmemesi, düğünlerde verilen talimatları yapmayarak toplum önünde Yâren'in itibarını zedelemesi, ailesine ve büyüklerine karşı gelerek Yâren kurallarını çiğnemesi gibi durumlarda bu ceza verilmektedir. Yâren'den atılan bir kişinin bu cezayı aldığı toplumdaki nazarında bilinmemesine dikkat edilir. Çünkü Yâren'den atılan kişinin hem sosyal hem de iş hayatında herhangi bir baskı altında kalmamasına özen gösterilir (K.K.70, 71, 75).

1.1.4.2.10.2. Uyarı Cezası

Yârenlerin toplantı ya da günlük hayatta disiplinsiz, Yâren kurallarına uymayan davranışlarda bulunmaları ve bunun da tespit edilmesi hâlinde maddî/hizmet cezasının yanında iki defa uyarılır. Aynı suç üçüncü kez işlenmesi hâlinde de Yâren'den atılır. Her maddî ya da hizmet cezasını alan kişiye uyarı cezası verilmemektedir. İşlediği suçun niteliğine göre Yâren uyarılır (K.K.70, 71, 74).

1.1.4.2.10.3. Maddî ya da Hizmet Cezası

Yârenler arasından toplantıya izinsiz gelmeyenler olduğu zaman o kişi, hem düğünden alınan ücretten pay alamamakta hem de gelmediği için maddî durumu göz önünde tutularak yiyecek ve içecek aldırılır ya da verilen herhangi bir hizmet görevini yerine getirmesi istenir (K.K.70, 71, 72).

Düğündeki oyun sırasında hata yapanlara, günlük hayatta selamlaşmayan ya da birbirleriyle husumeti olan Yârenlere, toplantıları aksatanlara, düğün evine Başkan'dan önce girenlere, toplum içerisinde Başkan'dan evvel konuşmaya başlayanlara bu tür cezalar verilir (K.K.70, 71, 72).

1.1.4.2.11. Eğlence Şekilleri

Kula Yârenleri'nin toplantılarındaki eğlence şekillerini; “*müzik*”, “*seyirlik oyunlar*”, “*halk oyunları*” ve “*mâni atılması*” oluşturmaktadır.

1.1.4.2.11.1. Müzik

Yâren çalma toplantılarındaki en önemli eğlence unsurlarından birisi müziktir. Hem orta oyunlarının hem de halk oyunlarının icrâ edilmesinde müzik icrâsı önemli bir işleve sahiptir

Kula Yârenleri, toplantılarında zilli maşa, tef, darbuka (daire), bağlama, tumba, klarnet ve org kullanmaktadır. Bunlardan bağlama ve tumba günümüzde icrâ edilmemektedir. Her toplantıda en az altı darbuka, iki tef ve bir tane de zilli maşa bulunur. Ayrıca Yâren toplantısının yapıldığı yerde düğün sahibi tarafından davul,

zurna, klarnet ve org gibi çalgı aletlerini icrâ eden kişiler getirilmiş ise onlar da Yârenlere müzik icrâsında eşlik ederler (K.K.70, 71, 74).

Önceleri deriden yapılmış toprak dümbek adı verilen çalgı aleti kullanılırken şimdi ise hazır darbukalar kullanılmaktadır. Deriden yapılan dümbekler kullanıldığı dönemlerde eğlence başlamadan önce mangalda yakılan kömürün sıcaklığıyla ısıtılarak derinin gerilmesi sağlanırdı. Daha sonra çalınmaya hazır hâle gelince Yârenler eğlenceye başlardı. Her parçanın ardından sürekli ısıtılarak toplantıya devam edilirdi (K.K.70).

Şimdiki Yâren çalma toplantılarında, Yârenlerin mevcuduna ve misafirlerin durumuna göre darbuka sayısı belirlenir. Genellikle altı tane darbuka çalan Yâren bulunur. Özel olarak yaptırılan ve toplantılarda iki tane bulunan zilli maşa ve bir tane tef, toplantılarda kullanılan belli başlı enstrümanlardır (K.K.71).

Yârenler, günümüzde icrâ ettikleri toplantılarda bağlamayı kullanmazlar. Kına gecesi düzenlemesine son vermeleriyle birlikte bu enstrümanı da çalgılarının arasından çıkarmışlardır. Bağlamanın dışında günümüzde kullanılmayan müzik aletinin birisi de tumbadır. Tumba, kına geceleri, gelin önü ve arkasına gidildiği zamanlarda Yârenler arasından iki kişinin çaldığı bir enstrümandır (K.K.71, 72).

Toplantılarda önceleri sadece Kula yöresine ait türküler çalınırken günümüzde Türkiye'nin diğer bölgelerinde, ait ve herkes tarafından bilinen türküler de icrâ edilmektedir. Bunun sebebi ise Yârenlerin Kula'nın dışındaki düğünlere ya da başka programlara davet edildikleri zaman oradaki konuklar Kula yöresine ait türkülerini bilmedikleri için toplantı onlara sıkıcı gelmektedir. O yüzden Yârenler toplantı düzenledikleri her yerde önce Kula yöresine daha sonra da diğer bölgelere ait herkes tarafından bilinen türkülerini söylerler (K.K.71).

Yârenler, özellikle düğün törenlerinde daha önceki yıllarda yerde hilal şeklinde oturarak fasıla “*Galata Mânisi*” ile başlarken⁵⁵⁴ günümüzde “*Merhaba*” parçası çalınır (K.K.72). Ardından “*Kadir Bey Türküsü*”, “*Avaroğlu Türküsü*”, “*Yabayak Türküsü*”, “*Ali Oğlan Türküsü*”, “*Çek Deveci Deveni Türküsü*”, “*Hatice Kadın Türküsü*”, “*Basma Döşek Türküsü*” ve “*Dikili Taş Türküsü*”nü söylerler.⁵⁵⁵ Bunların dışında “*Ankara'nın Taşına Bak*” ve “*Çakıcı*” gibi bilindik türküler ve Yârenlerin repertuarında olan parçalardan istek olursa onlar da icrâ edilir. Toplantıların sonunda ise “*Elveda*” parçasıyla Yârenlerin gösterileri sona erer.

⁵⁵⁴ Tosun, s. 39.

⁵⁵⁵ Tosun, ss. 39-43.

Galata Mânisi

*“Adam aman kız ara
Yanakları elma rengi
Al dudaklı kız ara
Anne benim vaktim geçiyor
Çık komşudan kız ara”⁵⁵⁶*

Merhaba

*“Merhaba merhaba
Hepinize birden merhaba
Merhabayla geldik biz
Hoş vakit geçiririz
Eğer memnun edersek
Belki yine geliriz
Merhaba merhaba
Hepinize birden merhaba”⁵⁵⁷*

Elveda

*“Elveda elveda
Hepinize birden elveda
Kimimiz çalar sazı
Kimimiz söyler sözü
Kula'yı gelin görün
Bekleriz hepinizi
Kula'yı gezip görün
Bekleriz hepinizi”⁵⁵⁸*

1.1.4.2.11.2. Halk Oyunları

Yârenler gösterileri esnasında kendisine özgü ritmi ve karografileri olan Harmandalı, Çökertme, Aydın zeybeği, Muğla zeybeği, Soma zeybeği, Kerimoğlu

⁵⁵⁶ Tosun, s. 39.

⁵⁵⁷ 29.06.2013 tarihinde Manisa-Kula'da icrâ edilen Yâren çalma gösterisi esnasında yapılan video kaydından deşifre edilmiştir.

⁵⁵⁸ 29.06.2013 tarihinde Manisa-Kula'da icrâ edilen Yâren çalma gösterisi esnasında yapılan video kaydından deşifre edilmiştir.

gibi oyunları icrâ eder. Yâren'e yeni katılan ve kabiliyeti olanlar ya düğünlerde oynayanları izleyerek zamanla ya bir kurs vasıtasıyla ya da Yâren üyeleriyle yaptıkları provalarla bu oyunları öğrenirler. Yâren'de yer alan herkesin oyunlara katılma gibi bir zorunluluğu yoktur. Sadece ritme ayak uydurabilenler, müziğe karşı ilgisi bulunanlar ve en önemlisi de oyuna kabiliyeti olanlar öğrenmektedir (K.K.70).

Düğünlere katılan oyun ekiplerini belirleyip onları kontrol etmek ve oynayacakları oyunları belirlemek Efebaşı'nın sorumluluğundadır. Efebaşı, oyun ekibinde bulunan Yârenlerin hepsinin toplantıya katılamayacağı ihtimalini düşünerek her toplantıda oyuncu sayısını fazla tutar. Örneğin bir oyun 11 kişi ile oynanırsa Efebaşı 13 kişiyle düğünlere katılır. Orada yaşanabilecek her türlü aksaklık ve olumsuz bir durum göz önünde bulundurularak kişi sayısı belirlenir (K.K.71).

Kendine özgü ritim ve karografisiyle icrâ edilen diğer bir oyun Bıçak oyunudur. Bu oyunu 13 kişi, biri önde diğerleri altışarlı iki sıra hâlinde arkada sıralanarak icrâ ederler. Oyun esnasında her Yâren iki tane bıçak kullanılır. Bu oyun sünnet evine giderken, sünnetin gezdirilmesi esnasında ve gelin alınırken icrâ edilmektedir (K.K.71).

1.1.4.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar, Yârenlerin katıldıkları yaklaşık olarak 30-35 sene öncesindeki düğünlerde icrâ edilmekteydi. Düğün törenlerinde Cumartesi akşamı kız evinin önündeki meydanda Yârenler halk oyunu oynadıktan sonra seyirlik oyunlar icrâ edermiş. Bu oyunlara kadınlar katılmayıp sadece seyredermiş.⁵⁵⁹ Yârenler tarafından; “Ağız Tekerlemesi oyunu”, “Yüzük Saklama oyunu”, “Değişleme”, “Mum Dibi Mum Ortası oyunu”, “El Üstünde Kimin Eli Var oyunu” ve “Birdirbir oyunu” gibi seyirlik oyunlar icrâ edilirken günümüzde bunlar oynanmamaktadır (K.K.70).

1.1.4.2.11.4. Mâni Atılması

Yârenler hem sünnet hem de düğün törenlerinde yaptıkları gösteri esnasında özellikle Efebaşı tarafından ortamın durumuna göre selamlaşmak, elveda demek, sünnet çocuğunun isteğini yerine getirmek ve bahşış alabilmek vb. amacıyla mâni atılmaktadır. Mâniye yörede ayrıca “değişleme” adı da verildiği için “mâni atmak” ifadesinin yanında “değişleme söylemek/atmak” da kullanılır (K.K.70, 71). Yâren Sohbetleri'nin icrâ düzeni içerisinde mâni metinlerine yer verildiği için burada tekrarlanmamıştır.

⁵⁵⁹ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

1.1.4.3. Manisa-Kula Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Yâren çalma toplantıları davetin niteliğine göre kendi içerisinde “*Evlenme Törenleri*” ve “*Sünnet Törenleri*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu bakımdan ilk önce evlenme törenleri daha sonra sünnet törenlerinde icrâ edilen Yâren çalma toplantılarının genel işleyişi ayrıntılı olarak verilecektir.

1.1.4.3.1. Düğün Törenlerinin İcrâ Düzeni

Yârenler düğün törenlerine hem Cumartesi hem de Pazar günü katılmaktadır. Cumartesi günü gündüz başlayan gösteriler akşam Yâren eğlencesiyle sona ermektedir. Düğün törenlerinde icrâ edilen Yâren toplantısı; “*Yârenlerin Düğün Sahibine Yardım Etmesi*”, “*Yârenlerin Hazırlanması*”, “*Damat Evinde Gösteri Yapılması*”, “*Kız Evine Gidilmesi*” ve “*Kız Evinde Gösteri Yapılması*” aşamalarından oluşmaktadır.

- **Yârenlerin Düğün Sahibine Yardım Etmesi**

Kula’da düğünler Perşembe günleri başlamaktadır. Bu bakımdan Perşembe günü içerisinde keşkeklik buğday, çerez ve kına bulunan tepsiler ile yapılacak yemekler için kesilecek olan bir hayvan, Yâren kızanları tarafından oğlan evinden kız evine götürülür. Bu uygulamaya “*Seysana*” adı verilmektedir. Seysana, beş altı kişilik Yâren kızanı tarafından bayrak eşliğinde davul ve klarnet (zurna) çalınarak oyun oynanmadan sadece müzik eşliğinde götürülür. Kız evine seysana götürüldükten sonra Yâren teşkilatının bayrağına bir hediye asılır. Eskiden basma kumaş bağlanırken daha sonra para takılmaya başlanmıştır. Ayrıca bir tane de gömlek bağlanır. Gömlek, düğün sırasında Yâren için verilen diğer malzemelerle satılır ve Yâren teşkilatı hesabına geçirilir. Seysana, kız evine götürüldükten sonra bayrak, Yâren kızanları tarafından damat evine getirilerek asılır. Perşembe günü seysana götürüldükten sonra Yâren teşkilatının görevi sona erer.⁵⁶⁰ Ayrıca Perşembe günü Yârenler toplanarak kendi binek hayvanlarıyla ya da araçlarıyla birlikte dağa oduna giderler. Düğün yemeğinin yapılması için bu odunları getirmek Yârenlerin asli vazifesidir. Odundan gelen Yârenlerin hayvanlarından damadın evine ilk girene düğün sahibi tarafından hediye verilir. Odunların getirilmesinden sonra Yârenler düğün yemeği için taş dibek içerisinde keşkek döverler (K.K.73). Cuma günü düğün

⁵⁶⁰ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

için gerekli diğer malzemeler toplanır. Bu uygulama günümüzdeki Yâren çalma toplantılarında yer almamaktadır.

- **Yârenlerin Hazırlanması**

Toplantı günü düğün zamanından en az bir saat önce Yârenler kendi mekânlarında toplanırlar. Başkan, mazereti olmadığı hâlde gelmeyen kişileri tespit ederek onlarla irtibata geçer. Daha sonra Yârenler, elbiselerini değiştirip yöresel kıyafetlerini giyerek toplantıya hazır hâle gelirler. Efebaşı ve Başkan mevcut Yârenlerin sayısına göre o günkü programı ve Yârenler arasında görev dağılımını yapar. Bütün bu hazırlıklar bittikten sonra Yârenler toplanarak Efebaşı'nın öncülüğünde düğün evine giderler (K.K.70,71).

- **Damat Evinde Gösteri Yapılması**

Yârenler damat evine gelince Efeler önde Yârenler de arkada sıralanırlar. Önce Efeler, Kula zeybeği, Manisa zeybeği, Aydın zeybeği, Kerimoğlu zeybeği, Çökertme gibi oyunları icrâ ederler. Ardından yere büyük bir örtü serilerek Yârenler ay şeklinde otururlar. Yâren çalmaya “*Merhaba*” parçası ile başladıktan sonra sırayla diğer şarkılar icrâ edilir.

- **Kız Evine Gidilmesi**

Yârenler, damat evine gelince Efebaşı düğün sahibi ile nereye ve nasıl gidileceğini planladıktan sonra toplanıp davul zurna eşliğinde Yârenlerden oluşan Seymen ekibi en önde oynayarak damadın akrabaları arkada kız evine gidilir (K.K.72). Daha önceki yıllarda damat evinde yemek yendikten sonra Yâren kızanı düğüne davet edilen misafirleri evlerden davul eşliğinde toplayıp kız evinin önüne kadar götürürdü. Buna “*oturmaya gitmek*” adı verilmiştir.⁵⁶¹ Günümüzde Yârenler damatla birlikte kız evine gelince Efebaşı aşağıdaki mâniyi atar:

“Koyunu saldı kuzuya

Yayıldı çıktı düze

Selamün aleyküm

Kız evi size” (K.K.72)

- **Kız Evinde Gösteri Yapılması**

Yârenler ve damat tarafı kız evinin önüne gelince önce Efebaşı kız tarafını selamlamak için bir mâni atar:

“Hekim büküm hekim büküm

⁵⁶¹ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

Sırtımda davulum yüküm
Gelinin babası ver Efelerin bahşışını
Seni selamün aleyküm” (K.K.71)

Mâninin ardından Efeler halk oyunlarını icrâ ederek bir gösteri yaparlar. Ardından yere büyük bir örtü serilerek Yârenler ay şeklinde oturma düzenini alırlar ve eğlence faslı “*Merhaba*” parçası ile başlar. Sonra diğer türküler sırayla icrâ edilir ve en sonunda da “*Elveda*” parçası ile eğlence sona erer.

Düğün törenlerinde Yâren gösterilerinin ikinci kısmı Pazar günü sabah damat evinde yapılmaya başlanmaktadır. Gün içerisindeki eğlenceler; “*Gelin Almaya Gidilmesi*”, “*Gelin Alınıp Damat Evine Gidilmesi*” ve “*Damat Evinde Eğlence Yapılması*” şeklinde icrâ edilir.

- Gelin Almaya Gidilmesi

Pazar günü sabah erken saatlerde kendi mekânlarında bir araya gelip kıyafetlerini giyinen Yâren ekibi, damat evine gider. Yârenler, damadın akrabalarıyla birlikte sabah saat dokuz-on gibi kız evine gelin almaya giderler. Yine Efeler önde, Yârenler onların ardında ve en arkada da damadın akrabaları sıralaması gözetilir.

- Gelin Alınıp Damat Evine Gidilmesi

Yâren ekibi ve damat tarafı kız evine gelince Efebaşı herkesi selamlamak için aşağıdaki mâniyi atar:

“Koyunu saldı kuzuya
Yayıldı çıktı düze
Selamün aleyküm
Kız evi size” (K.K.72)

Gelin dualarla baba evinden çıkartılıp ata bindirildikten sonra Efebaşı atın başına geçerek aşağıdaki mâniyi atar:

“Koyunu saldı kuzuya
Yayıldı çıktı düze
Emaneti aldık gidiyoruz
Allahısमारladık size” (K.K.72)

Efebaşı'nın bu deyişlemesinden sonra Yârenlerden oluşan Efe ekibi önde, gelin ve damadın akrabaları arkada erkek evine giderler. Gelin, damadın evinin önüne gelince Efebaşı, damat tarafını sevindirmek ve güvendirmek için bir deyişleme daha atar:

“Nolursun Allah'ım nolursun

*Yağmur yağsın yerler yaş olsun
Gelinlen damadın odası boş olsun
(Ahmet Ağa)⁵⁶² gelinlen damadı getirdik
Gönlün gözün hoş olsun” (K.K.71)*

Gelin, damadın evine getirildiği zaman hemen attan indirilmeyip damat tarafından bahşiş almak için Efebaşı şu deyişlemeyi atar:

*“Bahçelerde mor bakla
Gakla kekliğim gakla
Damadın babası
Şu cüzdanını bi yokla” (K.K.71)*

*“Bahçelerde mor bakla
Gakla kekliğim gakla
Efebaşı geliyor (Ahmet Ağa)⁵⁶³
Biraz da cüzdanını yokla” (K.K.71)*

Bu deyişlemelere rağmen damadın babası ya da diğer akrabaları bahşiş vermeye yaklaşmayınca Efebaşı onları hicvedici mahiyette tekrar deyişleme atar:

*“Aşa kuyu çamur oldu
Baklavalarda hamur oldu
(Ahmet Bey)⁵⁶⁴ bahşişi vermeyince
Gavur oldu” (K.K.71)*

*“Aşa kuyu çamur oldu
Baklavalarda hamur oldu
Veren verdi bahşişini
Vermeyen gavur oldu” (K.K.71)*

*“Gara tavuk ganadı
Elimi bıçak kesdi ganadı
Nedir bu gelinin babasının inadı” (K.K.71)*

⁵⁶² Mâninin bu mısrasında damadın babasının adı söylenir.

⁵⁶³ Mâninin bu mısrasında damadın babasının ya da yakın bir akrabasının adı söylenir.

⁵⁶⁴ Efebaşı, bahşiş vermeyen kişinin adını bu mısradan belirtir.

- **Damat Evinde Eğlence Yapılması**

Yârenler, gelini kız evinden alıp getirdikten sonra damadın evinin önünde ya da ayarlanan müsait bir yerde oyun faslı yaparlar. Gelin ve damadın önünde Efeler halk oyunları icrâ ettikten sonra Yârenlerin gösterileri sona erer. Daha sonra kadınlar kendi arasında oyun oynayarak eğlenceye devam ederler (K.K.70, 71).

1.1.4.3.2. Sünnet Törenlerinin İcrâ Düzeni

Sünnet törenleri yörede çoğunlukla Cumartesi yapılırken nadir olarak Pazar günleri de düzenlendiği olmaktadır. Sünnet törenlerindeki Yâren gösterileri; “Yârenlerin Hazırlanması”, “Sünnet Evinde Gösteri Yapılması” ve “Sünnetin Gezdirmesi” şeklinde icrâ edilir.

- **Yârenlerin Hazırlanması**

Toplantı günü düğün zamanından bir saat önce Yârenler kendi mekânlarında toplanırlar. Burada Başkan, mazereti olmadığı hâlde gelmeyen kişileri tespit ederek onlarla irtibata geçer. Daha sonra Yârenler, elbiselerini değiştirip geleneksel kıyafetlerini giyerek toplantıya hazır hâle gelirler. Efebaşı ve Başkan mevcut Yârenlerin sayısına göre o günkü programı ve Yârenler arasında görev dağılımını yapar. Bütün bu işlemler bittikten sonra Yârenler toplanarak Efebaşı'nın öncülüğünde davetli olunan yere gider (K.K.70, 71).

- **Sünnet Evinde Gösteri Yapılması**

Yârenler, sünnet evine yaklaşık yüz metre kala Efeler altışarlı iki sıra hâlinde önde, diğer Yârenler de onların arkalarına sıralanırlar. Ardından öndeki Efeler bıçaklarıyla zilli maşa, tef, davul ve zurna eşliğinde gösteri yaparak sünnet evine giderler.

- **Sünnetin Gezdirmesi**

Sünnet olan çocuk ata bindirildikten sonra Yârenlerden oluşan Seymen ekibi önde diğerleri de arkada onlara eşlik ederek mahalle aralarında gezilir. Yolda giderken sünnetin akrabasının dükkânı ya da evinin önünden geçilirse Efebaşı hemen bir deyişleme atar:

“Hekim büküm hekim büküm

Sırtımda davulum yüküm

Sünnetin (dayısı)⁵⁶⁵ ver Efelerin bahşişini

⁵⁶⁵ Sünnet olan çocuğun hangi akrabasından bahsediliyorsa o kişinin adı ya da akrabalık derecesi söylenir.

Seni Selamün aleyküm” (K.K.71)

Sünnetin gezdirilmesi bitip evine doğru yaklaşırken oradaki sünnetin yakın akrabalarından bahşiş almak için Efebaşı deyişleme atar:

“Evlerinin önü iğde

İki dalları yerde

Sünnetin (amcası)⁵⁶⁶

Efelerin bahşişi nerde?” (K.K.71)

Sünnetin evinin önüne gelince Efeler yere çökerek beklerler ve sünneti atından indirmezler. O zaman Efebaşı sünnetin babasına hemen bir deyişleme atar:

“Dabancam dolu atmıyor

Bu Efeler benim sözüme bakmıyor

Sünnetin babası bahşiş vemedi

Bu Efeler burdan kalkmıyor” (K.K.71)

“Evlerinin önü mersin

İki dalları yere değsin

Sünnetin (Ali amcası)⁵⁶⁷

Gelsin Efelerin bahşişini versin” (K.K.71)

Efebaşı'nın attığı bu deyişlemeye rağmen bazı düğün sahipleri bahşiş vermek istemediği zaman Efebaşı sünnetin akrabalarını iğnelemek maksadıyla şu deyişlemeyi atar:

“Gara tavuk ganadı

Elimi bıçak kesdi ganadı

Nedir bu sünnetin amcasının inadı” (K.K.71)

Atılan bu deyişlemeden sonra sünnetin akrabaları bahşiş getirmek zorunda kalırlar. Efebaşı sünnetin yakınlarından bahşiş aldıktan sonra çocuğa ailesinden herhangi bir isteğinin olup olmadığını sorar. Sünnetin ne istediğini öğrendikten sonra Efebaşı onun taleplerini içeren bir deyişleme daha atar:

“İnme sünnet inme

Aç gulanı Efeleri dine

(Baban bilgisayar)⁵⁶⁸ sözü vemedi

⁵⁶⁶ Sünnet olan çocuğun hangi akrabasından bahsediliyorsa o kişinin adı ya da akrabalık derecesi söylenir.

⁵⁶⁷ Sünnet olan çocuğun hangi akrabasından bahsediliyorsa o kişinin adı ya da akrabalık derecesi söylenir.

Atdan aşağı inme” (K.K.71)

Bu mâninin atılmasından sonra sünnet olan çocuk, atından indirilerek ailesine teslim edilir. Bu şekilde Yâren çalma toplantısı sona erer (K.K.71).

⁵⁶⁸ Sünnet olan çocuğun kimden ne istediği varsa o talebi ve yerine getirecek olan kişi bu mırada belirtilir.

1.1.5. AFYON-SANDIKLI YÂREN SOHBETLERİ

1.1.5.1. Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Sandıklı'nın geçmişine ve kültürel değerlerine sahip çıkmak amacıyla 4 Ocak 2006 tarihinde Sandıklı'da doğup büyümüş ve hâlen burada yaşamakta olan Ahmet Perçin, Ekrem Çavuş, İsmail Elibol, Mehmet Ali Akman, Mehmet Mezgil, Mustafa Pekbey gibi kişilerin şahsî gayretleriyle “*Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği (SANDER)*” adıyla bir dernek kurulmuştur. Bu derneğin çatısı altında Yâren teşkilatının kurulmasına vesile olan kişi Ekrem Çavuş'tur. Mesleği gereği Çankırı'da bir süre görev yapan Çavuş, buradaki Yâren geleneğinin Sandıklı'daki Gezek kültürü ile benzer olduğunu tespit etmiştir. Sandıklı'da birçok meslek grubunun bulunmasından dolayı Ahî teşkilatının da eski bir geçmişi olması, Gezek geleneğinden de yola çıkarak Yâren teşkilatının ve Ahilik kültürünün yeniden yaşatılması için çalışmalar başlatılmıştır. Kısaca, üyeleri bu dernek çatısı altında yapacakları faaliyetlerini objektif, siyasî menfaatlerden arındırılmış, maddî bir çıkar gözetmeksizin sadece Sandıklı'ya bir hizmet olarak yürütmeyi ve mevcut kültürü gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarabilmeyi ana ilke olarak benimsemiştir (K.K.49, 50).

Sandıklı'ya gönül vermiş yukarıda ismi zikredilen kişilerin öncülüğünde ilk çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Önce farklı yerlerdeki Yâren teşkilatları ziyaret edilerek gerekli bilgiler derlendikten sonra yöredeki Gezek kültürü ve Ahi teşkilatı hakkında kaynak kişilerden bilgi toplanmıştır. Ahilik geleneği içerisinde Sandıklı'da yapılan uygulamalar, yöredeki seyirlik oyunlar, halk oyunları, türkü ve mâniler, yöredeki giyim-kuşam âdâbı gibi konularda ayrıntılı veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda Yâren geleneği çalışmaları başlatılarak ilk önce 1940 yapımı tarihî bir Sandıklı evi dernek çatısı altında satın alınıp restore edilmeye başlanmıştır. Bu süre içerisinde herhangi bir resmî kurumdan destek alınmayıp sadece dernek üyelerinin şahsî gayretleri ile çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Restore çalışmaları devam ederken 2006 yılından beri faaliyet gösteren Sandıklı Yâren Meclisi toplantıları Ekim 2013'e kadar derneğin kurucu üyelerinden olan Ekrem Çavuş'un işlettiği eczanenin bodrum katında bulunan mekânda icrâ edilmiştir. Dernek çatısı altında yaptıkları kültürel faaliyetler ve Yâren toplantılarıyla kısa sürede hem yörede hem de diğer bölgelerde Sandıklı Yâren Meclisi tanınmaya başlamıştır. Ekim 2013 yılında bitirilen

ve adı “*Sandıklı Kültür ve Sanat Evi*” olarak belirlenen mekânda Yâren toplantıları icrâ edilmeye devam edilmektedir (K.K.49, 50).

1.1.5.2. Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.1.5.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.5.2.1.1. Üyeleri

Sandıklı Yâren Meclisi’nin her üyesine genel olarak “*Yâren*” adı verilir. Sandıklı’da Yâren Meclisi ilk kurulduğu zaman 24 üyeden oluşurken daha sonra bu sayı sınırlaması Yârenlerin kararı ile kaldırılarak herhangi bir alt ya da üst sınır belirtilmemiştir. Bundan dolayı her dönem, üye sayısında artma ya da azalma olabilmektedir. Günümüzde Çavuş da buna dâhil olmak üzere ortalama 20 ile 30 arasında Yâren üyesinin olmasına dikkat edilir. Üyeler, toplantı esnasında Başağa’ya “*Başagam*” ve Çavuş’a “*Çavuşum*” diğer üyelere ise “*Yârenim*” diye hitap ederler.

Sandıklı Yâren Meclisi, 2006 yılında “*Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği*” çatısı altında kurulduğu için uzun bir geçmişe sahip değildir. Bu bakımdan yaş uygulamasına göre değil de Yâren’e katılma süreleri ve kendi becerilerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Çünkü yaşa göre merteleşmenin yapılabilmesi için bu geleneğin uzun yıllar icrâ edilmesi gerekmektedir. Yâren’in ilk kurulduğunda bünyesinde her yaş grubundan üye bulunmasından dolayı buradaki gruplandırma Yâren’de bulunma süresine göre yapılır. Yani, genç olan bir kişi “*Kalfa Yâren*” durumundayken kendisinden daha yaşlı olan diğer bir kişi ise Yâren’e katıldığı zamana bağlı olarak “*Çıracık Yâren*” olabilmektedir. Bundan dolayı şimdiki Yâren üyeleri arasında tamamen yaşa bağlı bir merteleşme yoktur (K.K.49).

Yârenler kıdemlerine göre “*Usta Yâren*”, “*Kalfa Yâren*” ve “*Çıracık Yâren*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.1.5.2.1.1.1. Çıracık Yârenler

Çıracık Yârenler, Yâren ocağına giriş şartlarını taşıyan kişiler arasından seçilen üyelerdir. Yâren geleneğinin bütün kural ve uygulamalarını en başta şartsız olarak kabul ederek üyeliğe seçilir. Hem Yâren toplantılarına katılarak hem de diğer Kalfa ve Usta Yârenler vasıtasıyla geleneği tam anlamıyla öğrenmeye çalışır. Çıracıklığın belirli bir süresi bulunmayıp bu durum üyenin kendi beceri ve geleneğe hâkim olma tecrübesine bağlıdır. Fakat en az iki yıl sürdüğü söylenebilir (K.K.50). Yârenler

olgunluklarını mecliste geçirdikleri süre içerisinde kazanırlar. Bu olgunlaşma için Yârenler “pişmek” tabirini kullanırlar.⁵⁶⁹

1.1.5.2.1.1.2. Kalfa Yârenler

Kalfa Yâren, belirli bir süre çıraklık dönemini yaşayarak edindiği tecrübeler neticesinde bir üst mertebeye yükseltilmiş üyedir. Edindikleri tecrübelerle kendilerinden sonra gelen Çırak Yârenler’e örnek olup yol gösterirlerken bir üst mertebelerinde bulunan Usta Yârenler’i sürekli gözlemleyip kendilerinin yetişmelerini sağlamaktadırlar. Kalfa Yârenler’in asıl görevi, Çırak Yârenler’in yetişmesini sağlamak ve onları takip etmektir. Çırak ve Kalfa Yârenler, meclis içindeki hizmetleri görev dağılımı yaparak birlikte yerine getirirler. Kalfa Yârenler’in de bir üst mertebeye yükselbilme süreleri kendi beceri ve tecrübelerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (K.K.49, 50).

1.1.5.2.1.1.3. Usta Yârenler

Usta Yârenler, sırasıyla çıraklık ve kalfalık dönemlerini geçirmiş Yâren meclisinin en kıdemli ve tecrübeli üyeleridir. Yâren meclisi içerisinde Çırak ve Kalfa Yârenler’e bilgi ve tecrübeleriyle her konuda yardımcı olarak onların daha iyi şekilde yetişmelerini sağlamak temel görevleri arasındadır. Toplantı esnasında Çırak ve Kalfa Yârenler’in yapmış oldukları hata ya da eksikleri herhangi bir aksamaya yol açmadan kendi tecrübeleriyle gidermeye çalışırlar. Toplantı sonunda ise meydana gelen kusurlardan dolayı ilgili Yâren uyarılarak o hatanın tekrar edilmemesi sağlanmaya çalışılır. Yöneticiler ve Üst Kurul üyeleri Usta Yârenler arasından seçilmektedir (K.K.49, 50, 53).

1.1.5.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sandıklı Yâren Meclisi’nin yönetim yapısı “*Yöneticiler*” ve “*Üst Kurul*”dan oluşmaktadır.

1.1.5.2.1.2.1. Yöneticiler

Sandıklı Yâren Meclisi’nin yönetici kadrosu Usta Yârenler arasından seçilerek Başağa, Köşe İhtiyarı ve Yaren Çavuşu’ndan oluşmaktadır. Önceki dönemlerde yönetim kadrosu dört kişiden oluşurken günümüzde “*Küçük Başağa*” ve “*Yiğitbaşı*” makamı temsil edilmediğinden Yâren Meclisi’nin yönetim kadrosunda da bulunmamaktadır. Fakat onların sahip oldukları görevler Başağa, Çavuş ve Usta Yârenler tarafından paylaşılarak ifa edilmektedir. Yönetimdeki üyelerin seçilmesinde

⁵⁶⁹ Bedrettin Akar, **Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yâren Geleneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2013, s. 100.

Yârenlerin tamamının ortak kararının alınması gerekir. Aksi takdirde Yârenler arasında birlik ve beraberliğin sağlanamamasından dolayı sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir (K.K.50).

1.1.5.2.1.2.1.1. Başağa

Başaga, Usta Yârenler arasından seçilmekte ve meclisin en yetkili kişisi konumundadır. Günümüzdeki Cumhurbaşkanı statüsünde olup Yâren meclisinde her konu onun onayından geçmektedir. Bir dönem seçilen Başaga, Yârenler tarafından uygun görülmesi hâlinde yeni seçim yapılmadan görevine devam edebilir. Fakat üyeler arasından herhangi bir itiraz olması, Başaga'nın görevini bırakmak istemesi ya da Yâren'den ayrılması gibi durumlarda tekrar seçim yapılır. Başaga'nın seçiminde otoriter, sözü dinlenir, Yâren geleneğine vâkıf, maddî durumu biraz iyi, cömert, yöneticilik kabiliyetine sahip saygın bir kişi olmasına dikkat edilir. Çünkü bütün Yâren üyelerine ve misafirlere toplantı esnasında yöneticiliği ile hâkim olabilmesi gerekmektedir. Toplantının akışından sorumlu olan Çavuş, Başaga'dan izin almadan hiçbir aktivite yapmamaktadır (K.K.50).

Yâren toplantısının bütün sorumluluğu Başaga'ya ait olduğu için onun oturacağı yeri de belli ve değişmezdir. Gelen misafirler arasında makamı mevkisi ne olursa olsun içeri girince tamamen Başaga'ya bağlı olurlar. Sadece üst makamdaki kişiler mevkilerine saygı olarak Çavuş tarafından Başaga'nın sağına ve soluna oturtulur (K.K.50).

Başaga'nın taşıdığı görevleri sadece toplantılarla sınırlı olmayıp bunun dışında Yârenlerin günlük hayattaki yaşayışlarını kontrol edip dertlerini, sıkıntılarını ya da sevinçlerini paylaşmaktadır. Bu şekilde Yârenler arasında birlik ve beraberlik sağlanarak birbirlerine olan güvenleri ve bağlılıkları daha da artmaktadır (K.K.49, 50).

1.1.5.2.1.2.1.2. Yâren Çavuşu

Çavuş, Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Yârenler arasında Başaga'dan sonra en yetkili kişi konumundadır. Başaga, günümüzdeki Cumhurbaşkanı konumunda iken Çavuş da Başbakan mevkiindedir. Kısaca Çavuş, Yâren meclisini sevk ve idare eden kişidir (K.K.49).

Çavuş seçilecek kişinin aktif, idarî tecrübesi olan, sempatik, hitabeti kuvvetli, Yâren geleneğine hâkim, toplantının akışını çok iyi bilen bir kişinin olması aranan temel şartlar arasındadır. Aksi takdirde Yâren toplantısını yönetmekte ve akışı düzenlemede sıkıntı yaşayabilmektedir. Seçilmesinde Başaga'da olduğu gibi bütün

Yârenlerin ortak kararının alınması gerekir. Bir dönem Çavuş görevini sürdüren kişiden Yârenler memnun ise dönem başında yeni seçime gidilmeden aynı kişi bu vazifeyi yerine getirmeye devam edebilir. Sadece Yârenlerin uygun görmemesi, o kişinin kendisinin bu görevi devam ettirmek istememesi ya da Yâren'den ayrılması gibi durumlarda seçim yapılır (K.K.49).

Toplantıların başından sonuna kadar bütün akışı Başağa'nın izniyle Çavuş elinde bulundurur. Misafirlerin salona alınmadan önce Yârenlerin içeride hazır bulunmalarını, salon dışında konuklara Yâren kuralları hakkında bilgi verdikten sonra bir düzen içerisinde salona alınmasını, toplantının başında Yâren kültürü ve Sandıklı Yâren Meclisi hakkında genel bilgi verilmesini, oyunların oynanma sırasını ve icrâ edecek Yârenlerin belirlenmesini, oyunlar hakkında misafirlere bilgi verilmesini, toplantının başında dua edilmesi, misafirlerin sorularının yanıtlanmasına yardımcı olmak gibi görevleri yerine getirir (K.K.50, 51). Bunlardan başka oynanan oyunlar, söylenen türküler hakkında bilgiler verdiği gibi özellikle yabancı misafirlere ve tüm katılımcılara fasıl aralarında veya icrâ esnasında Sandıklı tarihî, kültürü ve gelenekleri hakkında önemli tanıtıcı bilgiler de verir. Bu sayede Yâren meclisinin en önemli misyonlarından bir tanesi olan Sandıklı ve kültürel değerlerinin tanıtımı büyük ölçüde yerine getirilmiş olur.⁵⁷⁰

Çavuş, toplantıların bütün düzeninden ve akışından sorumlu olduğu gibi toplantı saatinden önce mekâna gelerek içerisinin eksiklerini tamamlayıp tertibini yapar. Böylece mekân fasıla hazır hâle gelir (K.K.51).

Yâren Çavuşu'nun konuşmalarında Sandıklı ağızını iyi kullanabilmesi gerekmektedir. Sandıklı Yârenleri'nin, kendi kültürlerini en doğal şekilde tanıtmak gibi bir gayesi olduğu için Yâren Çavuşu aynı zamanda Sandıklı ağızını çok iyi kullanır. Böylece bir yandan Sandıklı'nın ağız özellikleri yaşatılıp tanıtılırken bir yandan da sempatik ve eğlenceli bir üslupla misafirlerin beğenisi kazanılmaktadır.⁵⁷¹

Yâren Çavuşu'nun en önemli sorumluluklarından biri de, Yâren meclisi toplanmadan önce Yâren fasıllarının yapılacağı mekânın tertip ve düzenini sağlamaktır. Çavuş, Yâren meclisinin toplanacağı mekâna herkesten önce gelerek eksikleri tamamlar ve mekânı geceye hazırlarlar.

Çavuş, toplantı içerisinde belirlediği programa göre oyunları yönetir, icrâ edecek olan Yâren ve misafirleri seçer, oyunlardaki cezaları “*Gadıname*” adı verilen

⁵⁷⁰ Akar, s. 94.

⁵⁷¹ Akar, s. 95.

ceza aracı ile uygular, gerekli durumlarda kendisi de seyirlik ve halk oyunlarına katılabilir (K.K.51, 52).

Sandıklı Yârenleri'nde Yâren Çavuşu, sohbet grubunun her üyesi ile yakından ilgilenir. Bu sadece Yâren meclisinde değil Yârenlerin günlük hayatlarında da devam eder. Yârenler de meclis içerisinde herhangi bir sorunları olması hâlinde ilk önce onunla paylaşırlar. Yâren Çavuşu gerekli gördüğü hâllerde bu sorunları meclisin büyüklerine ya da Başağa'ya iletir. Yâren Çavuşu, Yârenleri meclisin dışında da takip eder ve onların Yâren düsturlarına aykırı davranıp davranmadıklarını gözlemler. Eğer böyle bir durum varsa o Yârenleri uyararak davranışlarını düzeltmesini sağlar. Ancak bazı olumsuz hareketlere ısrarla devam eden Yârenler olduğu zaman, Yâren Çavuşu bu durumu Başağa'ya bildirir. Bu durumda ise o üyeye Yâren kuralları içerisinde gereken ceza verilir.⁵⁷²

1.1.5.2.1.2.1.3. Köşe İhtiyarı

Köşe İhtiyarı, Yâren meclisinin en yaşlı ve en tecrübeli üyesidir. Bütün Yârenlerin sevdiği ve hürmet gösterdiği Köşe İhtiyarı, mecliste Başağa'nın yanında veya meclisin diğer başköşesinde oturur. Sandıklı Yârenleri'nin Köşe İhtiyarı Mustafa Pekbey'dir. Mustafa Pekbey, Sandıklı'ya hizmetleri sayesinde çok sevilen, tecrübeli ve bilgili bir büyük olarak yörede saygı duyulan bir kişidir.⁵⁷³

Günümüzde Yâren fasıllarında sergilenen “*Kadın Kavgası*” adlı tiyatral gösterinin yazarı da Mustafa Pekbey'dir. Mustafa Pekbey, bu oyunu çocukluk yıllarında Sandıklı mahallelerinin birinde şahit olduğu kadınların kavgasından esinlenerek yazmıştır. Sandıklı ağzının kullanıldığı bu oyun, Yâren toplantılarında sürekli icrâ edilmektedir.

Köşe ihtiyarı olan Mustafa Pekbey, Yâren meclislerine ilerleyen yaşı ve sağlık sebeplerinden dolayı pek fazla katılamamaktadır. Ancak buna rağmen her Yâren gecesinde üyeler tarafından ismi mutlaka anılıp hatırlanırken misafirlere de gıyaben tanıtılmaktadır. Yâren Çavuşu, özellikle tiyatro faslına gelindiğinde Köşe İhtiyarı'ndan mutlaka bahseder. Yâren Çavuşu, Köşe İhtiyarı'nın kim olduğundan, Yâren meclisi içindeki öneminden, Sandıklı'ya ve kültürümüze hizmetlerine kısaca değindikten sonra onun neden meclise iştirak edemediğini de açıklar. Daha sonra Mustafa Pekbey'in yazdığı oyunun hikâyesine de kısaca değindikten sonra “Kadın

⁵⁷² Akar, s. 96.

⁵⁷³ Akar, s. 99.

Kavgası oyunu”na geçilir. Böylece Sandıklı Yârenleri’nde Köşe İhtiyarı, Yâren meclisine sürekli katılmama da varlığı hatırlanır.⁵⁷⁴

1.1.5.2.1.2.2. Üst Kurul

Üst Kurul, en kıdemli, Yârenliğe gönül vermiş, üyeler arasında otorite sahibi olan en fazla 6 kişiden oluşur. Bu üyelerin seçimi ise Başağa ve Çavuş tarafından yapılmaktadır.

Yâren meclisine alınacak yeni üyelerin seçilmesi, davet edilecek kurum ve kişilerin belirlenmesi, Yâren içerisindeki tertip ve düzenin sağlanması, alınacak olan yeni kararların belirlenerek uygulanması gibi önemli kararları Üst Kurul alıp uygulamakla yükümlüdür. Alınacak bazı ani kararlar için Yârenlerin hepsinin toplanma imkânı bulunmadığı durumlarda Üst Kurul bu kararı kendi içerisinde alabilme yetkisine sahiptir (K.K.51, 52).

1.1.5.2.2. Katılma Şartları

Yâren Sohbetleri disiplin ve düzen içerisinde, belirli bir sayıdaki grup üyesi tarafından icrâ edilen toplantılardır. Bundan dolayı isteyen herkes Yâren grubuna katılamamaktadır. Yâren toplantılarına bir kişi “*Yâren üyesi*” ve “*Misafir*” olmak üzere iki şekilde katılabilir.

1.1.5.2.2.1. Yâren Üyesi Olarak Katılmak

Temelde sosyal, kültürel, ekonomik ve ahlakî amaçları ilke edinmiş bir gelenek olan Yâren, belirli meziyetlere sahip erkeklerin girebildiği bir eğitim ocağıdır.⁵⁷⁵ Bundan dolayı belirli vasıflara sahip kişiler, bu teşkilat içerisine dâhil edilmektedir. Bir kişinin Yâren’e girebilmesi için aranan temel şartların başında; mert, cömert, misafirperver, ahlâklı, büyüklere saygılı, küçüklere şefkat besleyen, sır saklamasını bilen, içki, kumar, zina gibi kötü alışkanlıkları olmayan, belli bir sanat ve mesleği olan, iyilik yapmayı seven, hak ve hukuka riayet eden, söz dinleyen, görev bilincine sahip, çalışkan ve azimli, oynamasını ve eğlenmesini bilen, toplumla barışık, çevresinde sevilen ve sayılan, geleneklerine, kültürüne, dinine bağlı, belirli bir olgunluğa erişmiş ve Sandıklı’da oturması gelmektedir (K.K.49).

Yâren grubuna yeni üye alınırken mevcut Yârenlerin önerdikleri ya da üst kurulun belirlediği kişilerin seçilmesine dikkat edilir. Her ne kadar aday gösterilen kişiler seçilerek belirlense de daha sonra kendi ve ailesinin geçmişi tekrar araştırılır.

⁵⁷⁴ Akar, s. 99.

⁵⁷⁵ Akar, s. 87.

Bu ön soruşturmada; günlük hayattaki yaşantısı gözlemlenir, iş hayatındaki çalışma disiplinine dikkat edilir, ailevî ilişkilerine bakılarak kesin üye olup olmayacağına karar verilir (K.K.49).

Yâren'e girişte belirli bir alt yaş sınırı yoktur. Fakat bir kişinin ergenlik çağını geçmiş ve kişiliğinin oturması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuk yaşta alınan kişinin Yâren'e uyum sağlaması zor olmakta ve ilk baştaki tavırlarıyla aradan geçen süre zarfında davranışlarında meydana gelen değişmelere bağlı olarak sıkıntılar meydana gelmektedir. Bu da Yâren'in yapısına ve bütünlüğüne zarar verdiği için girişte bu şart aranır. Yâren'de belirli bir alt yaş sınırı olmadığı gibi üst yaş sınırı da yoktur (K.K.49).

1.1.5.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Yâren grubunun ocak yakma toplantılarına her kişi davet edilmemektedir. Genel olarak meclis içerisinde oturup kalkmasını bilen, davranışlarıyla toplantının gidişatını bozmayacak, toplum içerisinde aykırı davranışlarıyla ön plana çıkmayan kişiler misafir olarak davet edilebilirler. Genellikle aynı gruptan insanlar (doktorlar, mühendisler, hastane personeli, belediye çalışanları vb.) birlikte misafir olarak davet edilir. Hiçbir zaman tek tek davetli kabul edilmemektedir. Misafir olacak kişilere belirli bir saatte ocağa gelmeleri daha önceden söylenerek toplantının bir düzen içerisinde başlaması ve konukların da Yâren evine gelmeleri sağlanır (K.K.49, 50).

1.1.5.2.3. Kuralları

Sandıklı Yâren Meclisi'nin mevcut yazılı kuralları bulunmamaktadır. Fakat gelenek içerisinde oluşmuş, nesilden nesile sözlü, uygulamalı ve gösterimsel olarak aktarılan birtakım kuralları vardır. Yaptığımız derleme ve incelemeler neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir.

- Bütün Yârenlerin onayı olmadan bir kişi Yâren'e alınamayacağı gibi üyelikten de atılamaz.
- Yârenlerin toplantılarda ve günlük hayatta içki tüketmesi yasaktır.
- Toplantı esnasında Yârenlerin salondan çıkması yasaktır. Fakat bazı özel durumlarda toplantı devam ederken Yâren ya da misafir, Çavuş vasıtasıyla Başağa'dan izin aldıktan sonra salondan geri geri çıkabilir.
- Bir Yâren geleneksel kıyafeti olmadan herhangi bir toplantıya iştirak edemez.

- Toplantı esnasında Yârenler kendi arasında “Yârenim” ve “Başağam”, misafirlere “Misafir Ağam” şeklinde hitap etmek durumundadırlar.
- Toplantı esnasında bütün Yârenler, Çavuş’un ve Başağa’nın verdiği görevleri sorgulamadan yerine getirmekle yükümlüdür.
- Bir Yâren toplantıya katılamayacağı durumlarda Başağa ya da Çavuş’a mazeretini belirtmesi gerekmektedir.
- Yâren meclisinin kriterlerine uymayan kişiler misafir olarak kabul edilmemektedir.
- Dönem içerisinde herhangi bir sebepten dolayı Yâren’den ayrılan üyenin yerine bir sonraki dönem başında yeni Yâren alınabilir.
- İcrâ edilen Yâren toplantılarında yapılan masraflar, üyeler arasında eşit şekilde bölüşülerek karşılanır. Misafirlere hiçbir şekilde maddî destek alınmaz.
- Yemek duasından sonra yemeğe Başağa’nın desturu ile başlanır ve yemek sonunda sofradan ondan önce kalkılması yasaktır. Başağa izin vermeden yemeğe başlayan ya da sofradan kalkan kişi uyarılır ve bazen de küçük cezalar verilebilir.

1.1.5.2.4. Zaman

Yâren toplantıları yılın her ayı icrâ edilmeyip genellikle Ekim ayının başında yapılan hazırlık toplantısında kararlaştırılan bir tarihte tertip edilmeye başlanır. Genellikle Mayıs ayı gibi de sona erer. Bu zaman aralığının dışında kalan dönemlerde il dışı ya da il içi herhangi bir yerden davet olması durumunda, özel gün ve belirli organizasyonlarda da Yâren toplantıları yapılır. Bu toplantıların zamanı ve süresi tamamen organizasyonun programına bağlı olarak değişmektedir.

Yâren’in ocak yakma toplantıları genellikle hafta sonu ve akşamları yapılmaktadır. Fakat mecburi durumlar olduğunda hafta içi uygun bir akşam da icrâ edilir. Yâren toplantılarında müzikten sorumlu olan sazandeler, üyeler dışından ücret karşılığında tutulduğu için onların hafta sonları başka bir programı olması hâlinde o haftaki toplantı uygun bir akşama alınır. Bunun dışında özel gün, davet ve kutlamalar gibi durumlarda hafta içi yapılır (K.K.49, 53, 54, 62).

Toplantı günü başlama zamanında birkaç saat evvel Yâren Meclisine ilk önce Çavuş gelerek mekânın düzeni ve temizliğini kontrol eder. Daha sonra diğer

Yârenler gelir. Toplantılar, misafirlerin ve ortamın durumuna bağı olarak gece yarısına kadar sürmektedir (K.K.49).

1.1.5.2.5. Mekân

Sandıklı Yâren Meclisi, kurulduğu 2006 yılından Ekim 2013 senesine kadar toplantılarını derneğin kurucu üyelerinden olan Ekrem Çavuş'un işlettiği eczanenin bodrum katında bulunan mekânda, 2013'ten sonra da derneğin bünyesindeki Kültür ve Sanat Evi'nde icrâ etmeye başlamıştır.

1.1.5.2.5.1. Eski Mekânı

Kurulduğu 2006 yılından beri faaliyet gösteren Sandıklı Yâren Meclisi, toplantılarını 2013 yılının Ekim ayına kadar derneğin kurucu üyelerinden olan Ekrem Çavuş'un işlettiği eczanenin bodrum katında bulunan mekânda yapmıştır. Çok geniş olmamakla birlikte toplantı odası ve küçük bir mutfaktan oluşmaktadır.

Toplantı Odası: Yâren toplantılarının yapıldığı mekândır. Toplantı için yeteri kadar geniş olmamasına rağmen imkânların sınırlı olmasından dolayı belirli bir süre kullanılmıştır. Toplantı odasının giriş kapısının sağında mutfak, solunda sazandelerin köşesi yer alır. Duvarlar ve yerler geleneksel motifleri ihtiva eden halı ve kilimlerle döşelidir. Yâren ve misafirlerin oturması için duvarların kenarına yine aynı renk ve motiflere sahip minder ve yastıklar da dizilmiştir. Bu şekilde otantik bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır.

Duvarlarda heybeler, Sandıklı Yâren Meclisi'nin flaması, 24 Oğuz boyunu sembollerle gösteren flama, Yûnus Emre'nin şiirlerinden dörtlüklerin bulunduğu flamalar, toplantılarda Yârenlerin kullandıkları kılıç ve kalkanlar, antika eşyalar, aldıkları plaket ve hediyeler, kurutularak demet hâline getirilen Sandıklı'da yetiştirilen haşhaş, koku ve bozulma yapmaması için kurutularak asılan ekşili kabak, bağlama, kılıç, kama ve tüfek tarzı antika silahlar bulunmaktadır.

Toplantı odasına girilen koridorun duvarlarında ve ocak yakılan odada Yûnus Emre'nin şiirlerinden dörtlükler ve mısraların yazılı olduğu tabela ve afişler asılmıştır. Yûnus Emre'ye ait olan dörtlük ve mısralar aşağıda verilmiştir:

“Ben gelmedim kavga için

Benim işim sevi için

Dostun evi gönüllerdir

Gönüller yapmaya geldim”⁵⁷⁶

*“Şunlar ki çoktur malları
Gör nice oldu hâlleri
Sonucu bir gömlek giymiş
Onun da yoktur yenleri”⁵⁷⁷*

*“Yûnus anlayıver hâlin
Şuna uğrayacak yolun
Burda elin erer iken
Hayır işlere düştü gönül”⁵⁷⁸*

*“Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver onları
Bana Seni gerek Seni”⁵⁷⁹*

“Yaradılanı hoş gör, Yaradan’dan ötürü.”

Mutfak: Mutfak, giriş kapısının sağında bulunmaktadır. İçerisinde kasnak, tepsi, kaşık, tabaklar, su bardakları, yemekten önce misafirlerin ellerini yıkmaları için kullanılan ibrik ve leğenler, kahve öğütmek için kullanılan değirmen, cezve ve fincanlar, bakır bardak ve su ibrikleri/sürahileri gibi hemen hemen hepsi otantik tarzda olan toplantı esnasında kullanılan malzemelerin muhafaza edildiği yerdir.

⁵⁷⁶ Mustafa Tatçı, **Yûnus Emre Divanı II**, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara, 2005, s. 354:

*“Ben gelmedüm da ’vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm”*

⁵⁷⁷ Tatçı, s. 354:

*“Şunlar ki çokdur mâlları gör nice oldı hâlleri
Sonucu bir gönlek geymiş anun da yokdur yenleri”*

⁵⁷⁸ Tatçı, s. 153:

*“Yûnus anlayıvar hâlün şuna ugrayısar yolun
Bunda elün ireriken hayr işlere düşdi gönül”*

⁵⁷⁹ Tatçı, s. 368:

*“Cennet Cennet didükleri
Bir ev ile birkaç Hürî
İsteyene virgil anı
Bana seni gerek seni”*

1.1.5.2.5.2. Kültür ve Sanat Evi

2006 yılında kurulan “Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği” tarafından aynı senenin Şubat ayında Sandıklı’nın Karagöz Sokağı’nda bulunan 1940 yılında yapılmış eski bir ev satın alınarak uzun süren çalışmalar neticesinde orijinal hâline göre restore edilmiştir. Evin onarım işlerinin büyük bir kısmı Yârenler tarafından belirli zaman aralıklarında yapılmıştır. 2014 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları neticesinde Yârenler toplantılarını bu evde icrâ etmeye başlamışlardır.

Ev, zemin hariç iki katlı ve büyük bir bölümü ahşap malzemeye inşa edilmiştir. Daha önceden ahır, ambar ve samanlık olarak kullanılan giriş katı, şimdi çay ocağı, mutfak, lavabo ve kazan dairesi olarak yeniden tasarlanmıştır.

Birinci katta bulunan dört odanın tavanları ağaç işlemeleriyle yeniden yapılmıştır. İçerisi tamamen otantik bir şekilde eski malzemeler kullanılarak döşenmiştir. Sadece ikinci katta bulunan ve malzeme odası olarak kullanılan oda üzerinde birkaç onarım dışında herhangi bir değişiklik yapılmadan tamamen eski hâliyle bırakılmıştır.

Evin her odasının tavanı, sarkaçları ve diğer bütün ahşap süslemelerinde Sandıklı’nın kendine özgü motif ve desenleri tercih edilmiştir. Kültür evinin odalarının ve diğer yerlerin duvarlarında kılıç-kalkan oyununda kullanılan malzemeler, bağlama, gösterilerde aldıkları plaketler, ödüller ve diğer belgeler, SANDER’in flaması, eski mekânda bulunan ve yukarıda izah edilen diğer eşyalar asılı bir şekilde ya da özel olarak yapılan belirli bölümlerde sergilenmektedir.

Evin ikinci katı Yâren gösterilerinin yapıldığı geniş bir salon ve iki odadan müteşekkildir. Odalarda toplantı esnasında icrâ edilen oyunlarda ve ikram edilen yemek için kullanılan malzemeler bulunmaktadır. Salonun zemini tamamen kırmızı halı ile döşeli olup pencerelerde ise beyaz işlemeli perdeler yer almaktadır. Salonun girişten sağ taraftaki bölümünün üç tarafında bir bütün hâlinde yerden yaklaşık 50 cm yüksekliğinde, üzerinde ve duvar kenarında kalın süngerlerden yapılan minderlerin bulunduğu sedir vardır. Girişin sol tarafındaki köşede sazandeler için ayrılmış bölüm, onların sağ tarafı ise Yâren ve misafirlerin oturması için hazırlanmıştır. Girişin tam karşısında simgesel bir ocak tarzında bir şömine yaptırılmıştır. Girişin sol tarafındaki oda, verilen arada misafir ve Yârenlerin sigara içip hava alabilmesi için tasarlanmış, diğer oda ise malzeme koymak için kullanılmaktadır.

1.1.5.2.5.3. Özel Gün ve Davetlerdeki Toplantı Mekânları

Sandıklı Yâren Meclisi toplantılarını sadece kendi mekânlarında değil özel gün, davet ve kutlamalara bağlı olarak yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere farklı mekânlarda da icrâ etmektedir. Yaptıkları bu toplantılar Sandıklı ve yakın çevresinde olursa daha fazla eşya götürebildikleri için otantik mekân oluşturma imkânları fazladır. Yâren evinde bulunan minder, kilim, halı, ibrik ve su kapları, Yûnus Emre'nin şiirlerinin yazılı olduğu flamalar, bayraklar, sazendelerin müzik ekipmanları, bakır ve diğer süs eşyaları götürülmektedir.

Sandıklı'ya uzak yerlerde özellikle yurtdışında olduğu zaman geleneksel kıyafetleriyle birlikte kısıtlı sayıda eşya götürerek toplantılarını icrâ ederler. Genellikle gittikleri yerlerde organizasyonla ilgilenen kişi ya da kurumlar kendi imkânları ölçüsünde Yârenlerin kullandıkları eşyalara benzer tarzda mekânların dekorasyonunu yapmaya çalışırlar (K.K.49, 50).

1.1.5.2.6. Oturma Düzeni

Yâren toplantılarının her aşaması bir düzen ve disiplin içerisinde gerçekleştirildiği için Yârenlerin toplantı esnasındaki oturma şekilleri de belirli bir kurala dayalıdır. Bu bakımdan her Yâren'in fasıl esnasında oturacağı yer, mertebesine bağlı olarak belirlenmektedir.

Yârenlerin toplantılarda dört çeşit oturma düzeni vardır. Birincisi; toplantı başlamadan ve misafirler salona alınmadan önce Yârenlerin salonda hazır vaziyette bulunurken oturdukları düzendir. Burada Başağa salonun sağ köşesinde, onun sağında Kalfa Yârenler, solunda Usta Yârenler, salonun sol köşesinde Köşe İhtiyarı ve onun sol tarafında da Çıracık Yârenler oturur. Usta, Kalfa ve Çıracık Yârenler de kendi aralarındaki kıdeme bağlı olarak da sıralanır. Çavuş ise salonun giriş kapısının önünde, Başağa'nın karşısında ve bütün Yârenleri görebileceği bir şekilde genellikle ayakta durur ya da kendi koltuğunda oturur. Çünkü toplantının yönetimi Çavuş'a ait olduğu için salonun ve Yârenlerin hepsine nüfuz edebilmesi gerekmektedir. Toplantılardaki müzik akışını sağlayan ve Yârenler arasından olmayan Sazendeler ise salonun giriş kapısının hemen solunda kendilerine ayrılan yerde otururlar.

İkincisi ise misafirlerin salona alınmasından sonraki oturma düzenidir. Yârenlerin, misafirlerin salona gelmeden önceki oturma düzeni, konukların içeriye alınmasından sonra değişir. Misafirler teker teker salona alındıktan sonra her konuk, Yârenlerin arasında Çavuş'un gösterdiği yere oturtulur. Konukların sayısına bağlı

olarak birkaç misafir yan yana gelebilir. Buradaki amaç, misafirlerin toplantı esnasında aklına takılanları yanındaki Yâren'e sorarak öğrenmesi ve yabancılık çekmemesi içindir. Yârenlerin bir kısmı da sazendelerin ön tarafında sıralanır (K.K.49).

Yârenlerin üçüncü oturma düzeni, havaların soğuk olduğu durumlarda Başağa, toplantının yapıldığı yerdeki ısınma kaynağının hemen yanına oturur. Buna bağlı olarak diğer Yâren ve misafirler de oturma düzenlerini Başağa'ya göre şekillendirerek toplantının icrâ edilmesi sağlanır. Bu durum genellikle toplantıların Yâren meclisinin dışındaki bir mekânda yapıldığı ve havaların çok soğuk olduğu zamanlarda uygulanmaktadır (K.K.49).

Dördüncü oturma düzenine ise çok nadir olarak rastlanmaktadır. Ancak Yârenler, yakın geçmişimize kadar hemen hemen her evde görülen bu oturma düzenini de bir kültür olarak korumaya devam etmektedirler. Yâren meclisinde daha çok sembol niteliği taşıyan geleneksel oturma düzeni şu şekildedir: Salonun girişten sol köşesinde Usta Yâren, onun sağ tarafında sırasıyla Usta Yâren ve ulu misafirler oturur. Sol tarafında sırasıyla Kalfa Yârenler ve Çıracık Yârenler yer alır. Ocak başının sağ tarafında Köşe İhtiyarı (ulu misafirin sağında), solunda Başağa, onun sağında başmisafir ağa ve ulu misafirler oturur. Girişin hemen sol tarafında sırasıyla Çıracık Yârenler, Çavuş ve diğer misafirler yer alır. Sazendeler ise girişin sol tarafındaki köşede dururlar.⁵⁸⁰

Sazendeler, genel olarak Yâren meclisinin toplandığı mekânda kendilerine uygun bir alanda otururlar. Buldukları yer, kendi icrâları için uygunluğunun yanında Yârenlerin oyunlarına ve misafirlerin seyirlerine engel olmayan bir konum olmalıdır. Bu hususa dikkat ederek sazendeler meclisin bir bölümünde sanatlarını icrâ ederler.⁵⁸¹

Toplantıların özel gün, davet ya da kutlamalardan dolayı Yâren evi dışındaki bir mekânda yapıldığı durumlarda ortama uygun olarak yine merteye göz önünde bulundurulup oturma düzeni belirlenir. Burada değişen genellikle Başağa'nın oturduğu yerdir. Diğer Yârenler genel oturma düzenlerini Başağa'nın konumuna göre şekillendirmektedirler (K.K.49, 50).

⁵⁸⁰ Akar, s. 235.

⁵⁸¹ Akar, s. 103.

1.1.5.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sandıklı Yârenleri'nin toplantıları içeriğine, icrâ zamanına ve yerine göre; “Hazırlık Toplantısı”, “Ocak Yakma Toplantısı” ve “Özel Gün ve Davet Toplantıları” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.1.5.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Her sene dönem başlamadan önce Ekim ayının başında hazırlık toplantısı yapılır. Burada Yâren'in hangi tarihlerde ve kaç günde bir yapılacağı, toplantılara kimlerin davet edileceği, varsa yeni katılan üyelerin seçimi, sazende olarak kimlerin tutulacağı, mekândaki eksikliklerin giderilmesi, Başağa ve Çavuş'un seçiminin yapılması gibi konular görüşülerek bir karara bağlanır (K.K.49, 50).

1.1.5.2.7.2. Ocak Yakma Toplantısı

Bir dönem boyunca kararlaştırılan ve belirli zaman aralıklarında düzenli olarak yapılan toplantılardır. Yâren'in ocak yakma toplantıları genellikle hafta sonu ve akşamları yapılmaktadır. Fakat mecburi durumlar olduğunda hafta içi uygun bir akşam da icrâ edilir. Yâren toplantılarında müzikten sorumlu olan sazendeler, üyeler dışından ücret karşılığında tutulduğu için onların hafta sonları başka bir programı olması hâlinde o haftaki toplantı uygun bir akşama alınır. Bunun dışında özel gün, davet ve kutlamalar gibi durumlarda hafta içi yapılır (K.K.49, 53, 54, 62).

Toplantıların masrafları Yârenlerin kendi arasında yaptıkları “Ferfane” usulü ile paylaşılmaktadır. Ocak yakımındaki bütün masraflar toplantı bitiminde belirlenerek katılan Yâren sayısına bölünür ve herkes payına düşen parayı verip toplantının gerçekleşmesine katkıda bulunmuş olur. Maddî durumu elverişli olmayan Yârenlerin ücretleri, o kişiyi incitmeyecek şekilde diğer üyeler arasında toplanarak karşılanır. Bu da Yârenlerin kendi aralarındaki yardımlaşmayı göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir (K.K.49, 50, 51).

Sandıklı Yâren Meclisi'nin ilk kurulduğu yıllarda ocak yakma toplantılarına sadece erkekler alınırken daha sonra bayanların da toplantılara katılma isteklerinin artması ve toplumda kadın-erkek ayrımcılığı yapıldığı izlenimine yol açıyor olmasından dolayı, bu kural kaldırılarak uygun olduğu durumlarda kadın misafirlerin de katılabilesine izin verilmiştir (K.K.50, 51).

1.1.5.2.7.3. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Toplantılar sadece Yârenlerin kendi mekânlarında yapılmayıp özel gün, davet ve kutlamalarda da icrâ edilir. Genellikle Sandıklı'da düzenlenen öğretmenler günü, polis haftası, Hidrellez şenlikleri, Nevrûz kutlamaları gibi resmî kutlama ve özel

günlerde, huzurevi, dernekler gibi kurumların davetlerinde hem Sandıklı'yı hem de Yâren geleneğini tanıtmak için ya toplantı düzenlenir ya da kısa gösteriler yapılır. Fakat bu organizasyonlar için yapılan toplantılar, süre bakımından kısa bir zaman zarfında gerçekleştirildiği için Yâren geleneği burada bütün yönleriyle sergilenememektedir.

Bu toplantıların içeriği genellikle kendilerine ayrılan zamana, icrâ edilecek yere ve misafirlerin yaş grubuna bağlı olarak şekillendirilir. Örneğin; huzurevinde yapılan bir toplantı misafirlerin yaş ortalaması göz önüne alındığı için normalden kısa, kahve ikramının olmadığı, yemekten önce misafirlerin ellerinin Yârenler tarafından yıkanmadığı, ikram edilen yemeğin kişi sayısının fazla olması ve mekânın uygun olmadığı için daha pratik hâle getirilerek sunulması gibi farklılıklar olmaktadır (K.K.49).

1.1.5.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin toplantılarının temelini oluşturan düzen ve disiplin, giydikleri elbiselerde de aynı şekilde sürdürülmektedir. Hiçbir Yâren yöresel kıyafeti olmadan ocak yakamadığı gibi bu kusurunu birkaç defa tekrarlaması durumunda ceza dahi alabilmektedir (K.K.54).

Sandıklı Yâren Meclisi'nin ilk kurulduğu yıllarda giyilen elbiselerle günümüzde kullanılan yöresel kıyafetler aynı değildir. Çünkü Yâren Meclisi'nin kurulduğu ilk zamanlarda Afyon yöresine ait yöresel elbiseler giyilerek Yâren toplantıları icrâ edilmeye başlanmıştır. Fakat daha sonra özellikle Yâren üyesi Ekrem Çavuş, yaptığı uzun araştırmalar sonucunda eski dönemlere özellikle 1930 ve 1950'li yıllara ait Kılıç-Kalkan ekibinin resimlerine ulaşmıştır. Bu fotoğraflardan yola çıkarak o dönemdeki giyim-kuşamın aynısı benimsenip Yârenler arasında daha sonra bu tarzda yöresel kıyafetler kullanılmaya başlanmıştır (K.K.49).

Günümüzde Yârenlerin giydikleri elbiseler; “beyaz yün çorap”, “çuha şalvar”, “yakasız gömlek”, “kuşak”, “cepken”, “poşu” ve “ayakkabı”dan oluşur.

Çorap: Yârenlerin dizlerinin altına kadar gelen, beyaz yün iplikten örülmektedir. Desensiz ya da çok sade birkaç desen işlenmesi yapılarak da örüldüğü olmaktadır.

Şalvar: Pantolon yerine giyilen ve dize kadar uzunluğu olan bir kıyafettir. Desensiz ve sade mavi rengindedir. Arka tarafında çok geniş boğumları bulunmakta ve dize doğru daralmaktadır.

Gömlek: Uzun kollu, krem ya da beyaz renklerinde, hâkim yaka, üzerinde herhangi bir işleme veya desen bulunmamaktadır.

Kuşak: Bele en az üç dört defa sarılabilecek uzunlukta ve otuz-kırk santim genişliğindedir. Kahverengi, siyah, koyu yeşil, mor, gri gibi mat tonlarda renklerin harmanlanmasından meydana gelen uzunlamasına ince çizgilerden oluşan bir desene sahiptir.

Cepken: Şalvarla aynı renkte, uzun kollu, üzerinde işleme bulunmamaktadır. Sadece kol ve yaka uçlarıyla birlikte sağ ve sol omuz hizasından bele kadar siyah bir şerit bulunmaktadır. Bu şerit hem ön hem de arka kısımda vardır. Uzunluğu bel hizasının biraz yukarısına kadardır.

Poşu: Turuncu ve beyaz renklerinde olup kareli sadece bir deseni vardır. Kenarlarında belirli aralıklarla küçük püsküller bulunmaktadır. Yârenler, omuzlarına çapraz bir şekilde bağlamaktadır.

Ayakkabı: Altı kösele, içi dışı deri olan, siyah ve sade bir ayakkabıdır.

Yârenlerin kendi arasındaki mertebelerine bağlı olarak giyim-kuşamlarında herhangi bir farklılık yoktur. Bütün üyeler aynı elbiseleri giyerken Başağa bunlara ek olarak fes giyer.

Bu elbiselerin dışında Yârenler, seyirlik oyunlarda veya tiyatral gösterilerde farklı kıyafet ve aksesuar kullanırlar. Kadın Kavgası oyununda kadın elbiselerini giyerlerken halk oyunlarında tahta kaşıkları ve Kılıç-Kalkan oyununda da kılıç ve kalkan gibi aksesuarları kullanırlar.⁵⁸²

1.1.5.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Yâren geleneğinin temelinde olan disiplin, saygı ve düzen aynı şekilde sofrada âdâbında da devam eder. Yemeğe başlamadan önce Çırac Yârenler arasından görevli olanlar ellerindeki bakır ibrik, bakır leğen, sabun, havlu ile misafir ve Yârenlerin ellerini yıkamalarına yardımcı olurlar. Salonda el yıkama işlemi devam ederken diğer görevli Yârenler de sofraların kurulmasına yardımcı olurlar. Sofra düzeni ikram edilen yemeğin çeşidine bağlı olarak değişmektedir. Fakat Başağa'nın ya da Çavuş'un sofrası gibi herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. Her Yâren ve misafir oturduğu yere yakın olan sofrada yemeğini yemektedir. Fakat her sofrada misafirlere

⁵⁸² Akar, ss. 108-109.

öncülük etmek ve onların yabancılık çekmemelerini sağlamak için sofranın büyüklüğüne bağlı olarak uygun sayıda Yâren'in bulunması zorunludur (K.K.50).

Yâren toplantılarındaki yemek servisinden genellikle Çıracık Yârenler sorumlu olmasına rağmen bütün Yârenler bunu bir görev bilerek ifa ederler. Çavuş, Başağa'dan müsaade aldıktan sonra sofranın kurulmasını Yârenlere bildirir. Sofra hazırlanırken dört Çıracık Yâren, birinin elinde bakır leğen ve sabun, diğerinin elinde ibrik ve omzunda havlu ile öncelikle Başağa'dan başlamak üzere herkesin önünde diz çökerek ellerini yıkatırlar. Yemek bittikten sonra yine aynı şekilde eller yıkanarak yemek faslı sonra erer (K.K.50, 51).

Önce yazgılar serilir ve sonra kasnak üzerine bakırdan yapılmış siniler konur. Üzerlerine de tepsi genişliği kadar olan kâğıtlar serilir. Daha sonra ikram edilecek yemekler sırayla geniş bakır tas ve tabaklar içerisinde ve her sofraya ikişer adet getirilerek servis edilir. Her sofraya kişi sayısına göre bardak ve su konulur. Yemeklerin menüsü her zaman aynı olmayıp toplantının zamanına ve icrâ edildiği mekâna, misafirlerin sayısına göre değişiklik arz etmektedir. Misafirler ve Başağa sofraların kurulması esnasında yerlerinde otururlar ve herhangi bir işin yapılmasına dâhil olmazlar.

Başağa'nın oturduğu sofrada genellikle toplantıdaki yaşlı ve önde gelen kişiler yer alırken diğerlerinde Yârenlerle birlikte geriye kalan misafirler oturur. Her sofrada konukların rahat davranabilmesini sağlamak ve sofrâ âdâbı konusunda yardımcı olabilmek için Yâren'in bulunması gerekmektedir (K.K.50).

Çavuş, Başağa'ya; "*Başagam, sofralar hazır.*" dedikten sonra Başağa da; "*Buyurun misafir ağalar, buyurun Yârenler.*" diyerek herkesi sofraya davet eder. Sofraya ilk önce Başağa oturduktan sonra diğer Yâren ve misafirler davet edilir. Herkes sofradaki yerlerini almasının ardından yemeğe başlamadan önce Çavuş ya da Çıracık Yârenlerden birisi yemek duası yapar. Çavuş'un yapmış olduğu yemek duasının metni aşağıda verilmiştir:

"Bismillahirrahmanirrahim. Âmîn. Aht için, âmân için, sıratıta dermân için, son nefeste imân için, artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin, hanesi nur, bela kaza geri dur, bu haneleri eyle mamur, önümüze geldi bir nimet, bunu veren Mevlâ ne cömert. Ölenlere rahmet, kalanlara sağlık ve selâmet, soframızın bereketli olması için el-Fâtiha." (K.K.50).

Duadan sonra yemeğe Başağa'nın desturu ile başlanır ve yemek sonunda sofradan ondan önce kalkılması yasaktır. Başağa izin vermeden yemeğe başlayan ya

da sofradan kalkan kişi uyarılır ve bazen de küçük cezalar verilebilir. Genellikle Çavuş bu kuralı misafirlere sofralar kurulurken hatırlatarak yemek esnasında herhangi bir sıkıntı yaşanmamasını sağlamaktadır. Yemek esnasında aynı sofrada bulunan kişiler yüksek sesle olmamak kaydıyla birbirleriyle sohbet edebilirler. Yemekten sonra tekrar dua edilerek sofradan kalkılır.

Yâren toplantılarında Sandıklı yöresine ait; “toyga/togga çorbasi”, “haşlama et”, “saceti”, “börek”, “hoşaf/komposto”, “etli bamyâ”, “mercimekli bükme”, “dolma/yaprak sarması” gibi yemeklerin yanında “kaymaklı ekmek kadayıfı” ve “kaymaklı ev baklavası” tatlıları ile mevsimlik meyve ikramları da yapılmaktadır. Yemeklerin yanında dilimlenmiş Sandıklı’nın mayalı patates ekmeği, yufka ya da hazır ekmek ikram edilir.⁵⁸³

1.1.5.2.10. Mahkeme/Ceza

Her Yâren üyesinin toplantılarda ve günlük hayatta uyması gereken belirli kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara herhangi bir mazereti olmadan uymadığı takdirde Üst Kurul tarafından işlenen suçun niteliğine bağlı olarak “Atılma Cezası”, “Uyarı Cezası” veya “Maddî ya da Hizmet Cezası”ndan birisi verilmektedir.

1.1.5.2.10.1. Atılma Cezası

Yâren geleneği içerisinde verilen en ağır cezadır. Bu cezanın verilebilmesi için bir Yâren’in daha önceden belirlenen tarihlerdeki toplantılara mazeretsiz olarak birkaç sefer gelmediği, toplantılarda veya toplum içerisinde ahlâksız davranışlarda bulunduğu, toplantılarda hiyerarşik düzeni ve asayışı bozduğu, belirli konularda birkaç defa üst üste uyarı almasına rağmen aynı hatayı tekrar etmesi, kumar oynaması, hırsızlık yapması gibi olumsuz durumları tespit edilmesi gerekmektedir. Fakat bir kişinin Yâren’den ihraç edilebilmesi için bütün üyelerin görüşleri alınarak ortak karar verilmesi gerekmektedir (K.K.49, 50, 53, 55).

1.1.5.2.10.2. Uyarı Cezası

Yâren üyelerinin ocak yakma toplantıları ve günlük hayatta yapmış oldukları atılmayı gerektirmeyen olumsuz davranış ve hatalardan dolayı Üst Kurul tarafından verilen bir cezadır. Bu ceza genellikle Yâren’e yeni katılmış olan üyelere verilmektedir. Çünkü onlar bu geleneğe yeni yeni hâkim olmaya başladıkları için ilk zamanlarda hata yapmaları belirli bir noktaya kadar uyarı ile geçirilmektedir. Her

⁵⁸³ Yemeklerin tarifleri için bk. Akar, ss. 155-159.

Yâren üyesinin verilen ceza ya da uyarılara itiraz etme veya uymama gibi bir durumu söz konusu değildir (K.K.49, 50).

1.1.5.2.10.3. Maddî ya da Hizmet Cezası

Yâren toplantıları esnasında icrâ edilen oyunlarda hata yapılması, toplantıya belirlenen zamandan sonra gelinmesi, sofraların hazırlanması ve yemeğin sunumunda sıkıntıların yaşanması gibi küçük aksaklıkların ortaya çıktığında verilen cezalardır. Genellikle yiyecek ve içecek aldırılması, Yâren evinin temizliği ve bazı işlerinin yerine getirilmesi gibi cezalar verilmektedir (K.K.49, 50).

1.1.5.2.11. Eğlence Şekilleri

Sandıklı Yâren toplantılarındaki eğlence şekilleri “Müzik”, “Halk Oyunları”, “Seyirlik Oyunlar” ve “Mâni Atışması”ndan meydana gelmektedir.

1.1.5.2.11.1. Müzik

Yâren toplantılarında müzik en önemli unsurlardan bir tanesidir. Hem seyirlik oyunların hem de halk oyunlarının icrâ edilmesinde önemli bir katkısı vardır. Ayrıca oyunların icrâ edilmediği zamanlarda sazendelerin çaldığı müziklerle de misafir ve Yârenlerin eğlenmesi sağlanmaktadır. Yâren Meclisi’nde bulunan müzik sistemi, icrâsı ve akışından sazendeler sorumludur.

Sazendeler: Sazendeler, Yâren üyesi olmamakla birlikte toplantı başına belirli bir ücret alıp hizmet eden kişilerdir. Dönem başında yapılan hazırlık toplantısında Yâren üyeleri tarafından o sene sazende olarak kimlerin tutulacağı belirlenir. Önceki dönemdeki sazendeler olabileceği gibi bunlardan farklı yeni müzisyenler de seçilebilir. Bu tamamen Yârenlerin seçimine ve bir önceki sazendelerin o seneki performanslarına bağlıdır. Sazende seçilecek kişide aranan temel şartlar; işinin ehli ve Sandıklı yöresi türkülerine hâkim olması, Yâren üyesi olmasa da onlar kadar eline, diline ve beline sahip ve Yâren geleneğine aşina olmasıdır (K.K.49, 50).

Yâren meclisinde kendilerine ayrılan salon giriş kapısının solundaki “Şah-nişi” isimli bölümde müziklerini icrâ ederler. Bunun dışında Yâren toplantılarında herhangi bir vazifeleri bulunmamaktadır. Çok önemli olmadığı takdirde toplantı esnasında salondan çıkmaları yasaktır. Yârenler gibi yöresel elbiseler giymek zorunlulukları olmamasına rağmen düzenli, şık ve kendi aralarında uyumlu giyinmeleri gerekir (K.K.49, 50, 53).

Toplantılarda Çavuş ile sürekli irtibat hâlinde olup bir uyum içerisinde bulunarak müziğin akışını belirlerler. Bunun dışında misafirler arasından istek parça olması hâlinde repertuarlarında varsa Başağa'nın müsaadesiyle onları yerine getirirler (K.K.49, 50).

Yâren toplantılarındaki müziğin icrâ edilmesinde kullanılan müzik sistemi ve enstrümanlar Sazendelerin kendilerine aittir. Bağlama, klarnet, darbuka, kabak kemâne, zilli maşa toplantılarda kullanılan başlıca müzik aletleridir. Yârenler ise halk oyunlarını icrâ ederken tahta kaşık ve zil de kullanırlar. Bunlar arasından her toplantıda en fazla kullanılan ise bağlama ve darbukadır. Diğer müzik enstrümanları ise sazendelerin toplantıdaki sayısına ve çalınan müziğin türüne göre değişmektedir (K.K.53).

Sandıklı Yâren Meclisi toplantılarında müzik, hem sazendeler hem de Yârenler tarafından grup hâlinde icrâ edilir. Toplantının belirli bölümlerinde Yârenler sadece Sandıklı yöresine ait türkülerini kendileri birlikte söylemekte ve seyirlik oyunlar/halk oyunları icrâ edilirken ve diğer bölümlerde sazendeler repertuarlarında bulunan bilindik parçaları söylerler. Sazendeler misafirlerin durumu ve toplantının akışına göre de müziğin seçimini yaparlar (K.K.50, 53).

Sandıklı Yâren Meclisi ilk kurulduğu yıllarda yapılan toplantılarda Afyon yöresine ait türküler icrâ edilirken 2012 senesinden sonra sadece Sandıklı yöresine ait parçalar Yârenler tarafından söylenmeye başlanmıştır. Genel olarak yemekten önceki bölümde; “*Karanfil Dallanır Mı?*”, “*Mapushane Dedikleri*”, “*Entarine Peş Olam*”; yemekten sonraki ikinci bölümde ise; “*Sahan Sahan Höşmerim*”, “*Yeşil Olur Sandıklı'nın Büberi*”, “*Bir Ateş Ver Cigaramı Yakayım*”, “*Kumalar Dağı*” ve “*Harman Da Yeri Gademeli*” türkülerini Yârenler tarafından icrâ edilir.

Karanfil Dallanır Mı?

Karanfil dallanır mı?

Top zülûf sallanır mı?

Eve bir güzel geldi

Görmeden yollanır mı?

Haydi gülüm aynalı çarşı

Sen gidiyon düşmana karşı

Karanfil allanınca

Al dudak ballanınca
Dertlerin biter mi yârim
Yanımda sallanınca

Haydi gülüm aynalı çarşı
Sen gidiyon düşmana karşı

Entarine Peş Olam

Entarine peş olam
Yâr yanına eş olam
Sigara tutan eline
Şingirdaklı maş olam

Elem oynar dilda dildatdi
Kibar oynar dilda dildatdi

Güvercinin ben olam
Döne döne guguram
Al yârim kollarına
Gelip yanında duram

Elem oynar dilda dildatdi
Kibar oynar dilda dildatdi

Cepkenine kol olam
Mendiline pul olam
Ayağının altında
Tozup giden yol olam

Elem oynar dilda dildatdi
Kibar oynar dilda dildatdi

Kalk gidelim babana
Haber salsın obana

Nikâhımız kıyılısın
Şeker yedirem sana

Elem oynar dilda dildatdi
Kibar oynar dilda dildatdi

Mapushane Dedikleri

Mapusane dedikleri bir derin guyu
Yetmiş arşın geliyor ay anam, galenin boyu
Ne gelen var ne giden hemen yat uyu

Düşüm ben bir mapusa ay anam, yanar döner ağlarım
Demir parmaklıktan ay anam, boyun büker ağlarım

Mapusane önünde üç ağaç selvi
Selvinin dalları ay anam gudretten telli
Kimimiz nişanlı, kimimiz evli

Yandım mapusane, yandım senin elinden
Gurtulamadım anacığım şu zalimin dilinden

Kumalar Dağı

Kumalar dağında göç katar katar
Katardan ayrılmış turnalar öter
Bize bu ayrılık ölümden beter

Ölüyorum gel de gel
Yanıyorum gel de gel

Ataş da yanan yerde gök çimen bitmez
Eser de bâd-ı saba yangının gitmez
Yanar da yüreğimin dumanı tütmez

Ölüyorum gel de gel

Yanıyorum gel de gel

Yollara bakarım diz çöke çöke
Boynumu bükerim yaş döke döke
Ömrümü tükettim ah çeke çeke

Ölüyorum gel de gel
Yanıyorum gel de gel

Sahan Sahan Höşmerim

Sahan sahan höşmerim
Nerde kaldı esmerim
Eğer böyle yaparsan
İnan olsun küserim

Davran kıvrın ırlan (2)

Bakkaldan üzüm aldım
Sevdayı gözüm aldım
Kalk Emine'm gidelim
Annenden izin aldım

Davran kıvrın ırlan (2)

Höşmerim koydum kaba
Bin bir ah yapa yapa
Belim yanım kırıldı
Güzele tapa tapa

Davran kıvrın ırlan (2)

Yeşil Olur Sandıklı'nın Büberi

Yeşil Olur Sandıklı'nın büberi
Genç gelinler getirirler haberi (2)
Yel estikçe tere de toplar gabarı

El ettikçe uzaklaşma gel beri (2)

Ay oğlan Tatar mısın, şeftali satar mısın?
Şeftali bazarında sen oruç tutar mısın?
Ay ile de gel, cepkenini köşelerde bay ile de gel

Şeker olur Sandıklı'nın meyvesi
Hoşa gider sırma cepken giymesi (2)
İmanı üstüne de mor fes eğmesi

Ay oğlan ay oğlan sen deli misin?
Güzel sevmesine tövbeli misin?

Çorap ipi maviştir, Mevlâ'm bizi kavuştur
Gece ile gündüz de sevdiğimi ulaştır da
Ay ile de gel, cepkenini köşelerde bay ile de gel

Bir Ateş Ver Cigaramı Yakayım

Bir ateş ver, cigaramı yakayım aney
Sen sallan gel, ben boyuna bakayım
Ak gerdana beşibirlik dakayım aney

Diyemem diyemem, diyen dillerin yeter
Sana bana yastık, gardan beyaz golların yeter

Sandıklı'nın bahçaları hendekli aney
Mostur Ali geliyor dayan gahpe Sandıklı
Şimdi kızlar şeker yemez findıklı aney

Ah ulen, vah ulen! Diyen dillerin yeter
Sana bana yastık, gardan beyaz golların yeter

1.1.5.2.11.2. Halk Oyunları

Sandıklı Yârenleri'nin ocak yakma toplantılarının eğlence şekillerinden birisini de halk oyunları oluşturmaktadır. Yâren toplantıları halk oyunlarının icrâsı ile başlayıp ilerleyen süre içerisinde Başağa ve Çavuş'un uygun gördüğü bölümlerde de grup üyeleri tarafından oynanmaktadır. Her Yâren gecesinde; “*Hezin Hezin*”, “*Dabandan*”, “*At Olur Da Depmez Mi?*”, “*Çay Kenarı (Sandıklı Zeybeği)*”, “*Efelerin Uşağı*”, “*Kılıç-Kalkan*”, “*Dam Başına Asa Da Koymuş Galbiri*”, “*Karahisar Kalesi*”, “*Molla Ahmet*” ve “*Köroğlu*” oyunları icrâ edilir.⁵⁸⁴ Her oyunun kendine özgü müziği ve türküsü bulunmaktadır. Sazendeler tarafından icrâ edilen müzik eşliğinde halk oyunları Yârenlerce oynanır. Dabandan oyunu “*Of Yârim Türküsü*”, Kılıç-Kalkan oyunu “*Köroğlu Türküsü*” ile icrâ edilirken diğer oyunlar ise kendileriyle aynı ismi taşıyan türkülerle oynanmaktadır. Bu oyunların dışında Türkiye'nin diğer bölgelerine özgü ve herkes tarafından bilinen halk oyunları da zaman zaman oynanır. Ayrıca konuklar arasından halk oyunu konusunda yeteneği olan kişilerin olması hâlinde, onlara da toplantının akışı içerisinde fırsat verilerek oynamaları sağlanır. Bu şekilde Yârenlerle misafirler arasında kaynaşma artarak daha samimi bir ortamda gecenin devam etmesi de sağlanmış olur (K.K.50, 64).

Sandıklı halk oyunları icrâ edilirken Yâren Çavuşu, gadıname ile oyuna kalkacak Yârenlerden bir tanesinin eline hızlıca vurur ve daha sonra gadınameyi ona devreder. Gadınameyi alan Yâren, aynı şeyi oyuna kalkacak diğer Yârenlere uygular. Oyuna göre yeterli sayıda Yâren kalktığıında icrâ edilmeye başlanır. Halk oyunlarının çoğunda Yârenlerin hepsi oyuna katılmaz. Her oyunu çok iyi bilen Yârenler gönüllülük sırasına göre kalkarak oynarlar. Oyuna kalkmayan Yârenler ise oturdukları yerlerinden türkülere tempo tutarak eşlik ederken bir yandan da dinlenmektedirler.⁵⁸⁵

Halk oyunlarını icrâ eden Yâren üyelerinin hepsi önceden bu konuda fazla bilgi ve tecrübesi olmayan kişilerdir. “*Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği*”nin kuruluşu tamamlandıktan sonra Sandıklı'da yaşayan, tamamı esnaf ve çalışanlar olmak üzere gönüllü on kişiden oluşan halk oyunları ekibi kurulmuştur. Ekibin yaş ortalaması ilk kuruluş aşamasında otuz yedidir. Halk oyunları konusunda uzman olan emekli öğretmen Ahmet Şen'in başkanlığında dört aylık sıkı bir eğitimden geçen ekip, Afyonkarahisar ve Sandıklı yöresinin oyunlarını

⁵⁸⁴ Halk oyunlarının ayrıntılı olarak açıklaması için bk. Akar, ss. 121-132.

⁵⁸⁵ Akar, s. 120.

öğrenmiştir. Yâren toplantılarının dışında bu ekip Öğretmenler Günü, Ticaret Odası Vergi Ödül Töreni, Polis Gecesi, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı gösterileri, Hıdrellez Şenlikleri gibi özel günlerde de gösterilere çıkmaya başlamıştır.⁵⁸⁶

1.1.5.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Sandıklı Yâren gecelerinin eğlence şekillerinden bir tanesini seyirlik oyunlar oluşturmaktadır. Güldürü bakımından hem görsel hem de işitsel etkilerinin fazla olmasından dolayı insanların daha iyi vakit geçirmelerini sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Bir düzen ve disiplin içerisinde gerçekleştirilen Yâren gecelerinde, oyunların ve oyuncuların da belirli kurallara uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Toplantılarda hangi oyunun ne zaman ve kimler tarafından oynanacağına Başağa ya da Çavuş'un karar verme yetkisi vardır. Bu şekilde oynanacak olan oyun belirlendikten sonra Çavuş, elindeki gadınameyi oyunu başlatacak olan Yâren'in eline hızlıca vurur. O kişi de gadınameyi eline alarak kendisine eşlik edecek ya da etmesini istediği Yâren ve misafirlerin ellerine vurarak ortaya davet eder. Oyunlar, daha eğlenceli ve samimi bir ortamda gerçekleştirilebilmesi için Yârenlerle birlikte konukların da katılımıyla icrâ edilmektedir. Gelen konukların Yâren meclisine girmelerinden itibaren gece boyunca herhangi bir merteye üstünlüklerinin olmayıp sıradan bir kişi olarak kabul edilmeleri söz konusu olduğu için, oyuncu seçimi de bütün konuklar arasından yapılabilmektedir. Sadece özel durumu olup bunu Çavuş ve Başağa'ya bildiren kişiler kaldırılmamaktadır.

Sandıklı Yâren toplantılarında; “Emzik oyunu”, “Yattı-Kalktı oyunu”, “Topuk Dövme (Tekerleme) oyunu”, “Pamuk Sarma oyunu”, “Yılmaz Dayı İle Kumalar Dağına Daşa Gidelim oyunu”, “Yüzük Saklama oyunu”, “Bak Şu Ağzımın Eğrisine Doğrusuna oyunu”, “Kim Dürttü oyunu”, “Şişe Devirme oyunu”, “Kadın Kavgası oyunu” ve “Patates Yuvarlama oyunu” icrâ edilir.

Yâren toplantılarında icrâ edilen oyunlar ceza ve ödülle sonuçlandırılmaktadır. Oyunlar icrâ edilirken yapılan hatalarda Çavuş; “Başağam, buna ne ceza verelim?” diye sorar. Başağa da oyuncunun durumu ve oyuna göre belirlediği cezaları verirken bazen de affedebilir. Eğer oyun esnasında üst üste birden fazla hata yapılırsa oyunun sürekli kesintiye uğramaması için bazen Başağa ya da Çavuş cezaları oyunun sonuna erteleyebilir. Genel olarak verilen cezalar; keçi, tavuk,

⁵⁸⁶ <http://www.sandiklikultur.org.tr/yaren-halkoyunlari> (06.01.2014).

horoz gibi herhangi bir hayvanın taklidini yaptırmak, Çavuş'un elinde bulunan gadiname ile cezalının eline ya da poposuna vurmak, yağlama cezası adı verilen cezalı kişinin dudaklarına limon sürmek, cezalı sırtüstü yatırılıp Yârenler tarafından havaya kaldırılarak yere atılması şeklinde uygulanan “zumba cezası”, döndürme cezasıyla kişinin işaret parmağını yere koyarak istenilen sayı kadar döndürülmesi, “Arı mı, davul mu?” cezasında da kişinin yüzüstü yere yatırılır ve ona “Arı mı yoksa davul mu?” diye sorulur. “Arı” derse Yârenler parmaklarıyla hızlı bir şekilde onu dürterler, “davul” söylerse de elleriyle sırtına hızlı şekilde vururlar (K.K.50).

Yâren toplantılarındaki seyirlik oyunlarda cezanın yanında ödül de yer almaktadır. Misafirler arasından oyunlara katılarak renk ve heyecan katanlara hem gecenin hem de Sandıklı'nın bir anısı olarak Yörük poşusu, Yûnus Emre biblosu, teşekkür plaketi, Sandıklı leblebisi, Sandıklı'nın yöresel patatesli kara fırın ekmeği, Sandıklı patatesi, dört adet ağaç kaşık gibi hediyeler verilmektedir (K.K.50, 51).

1.1.5.2.11.4. Mâni Atışması

Yâren toplantılarında yemekten sonraki bölüm içerisinde icrâ edilen “*Kadın Kavgası oyunu*”ndan sonra kadın kılığına girmiş olan genellikle iki Yâren tarafından mâni atışması yapılır ve bu Yârenler arasında “*mânileşme*” olarak ifade edilir. Muhteva olarak gelin-kaynana çatışmasına dayanan bu mâniler, Sandıklı yöresi ağız özellikleri ile ifade edilmektedir (K.K.54, 58). Toplantılarda atılan mâni örnekleri aşağıda verilmiştir:

Gelin:

Çayıra çakdım gazık

Gayınnam ölmüş yazık

Öldüğüne acımam

Bi top kefene yazık (K.K.54)

Kaynana:

Gartal sinek avlamaz

Köpek guşa havlamaz

Akıllı olan gelin

Gayınnaya hırlamaz (K.K.58)

Gelin:

Evlerinin önü bakla

Allah'ım sen gocamı sakla
Azrail gelecek
Evela bu gayınnamı yokla (K.K.54)

Kaynana:
Başı tozaklı gelin
Beli guşaklı gelin
Ben sana ne etdim
A çarpık bacaklı gelin (K.K.58)

Gelin:
Yoğurt goydum keseye
Çık gayınna köşeye
Ben oğlunla yatcen
Golonyalı döseğe (K.K.54)

Kaynana:
Ben yaylada gışların
Türlü türlü nakış işlerin
Senin gibi gelini görünce
Dayanamaz dişlerin (K.K.58)

Gelin:
“Gayınnam oluverse
Yaprağı sarıverse
Ocağa goyuyverse
Yemedden ölüverse”⁵⁸⁷

Kaynana:
“Ben seni pekmez sandım
Yüreğimi yakmaz sandım

⁵⁸⁷ Akar, s. 168.

Yediğim sarmaları
Başıma gakmaz sandım”⁵⁸⁸

Gelin:
Sabun goydum leğene
Bak başıma gelene
Naha gayınna daş düşsün
Ben gadak depene (K.K.54)

Kaynana:
“Garyolanın demiri
Gayınna verir emiri
Evlenmeyen kızlar
Damda kabak kemiri”⁵⁸⁹

1.1.5.3. Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri’nin İcrâ Düzeni

Sandıklı Yâren Meclisi’nin toplantıları başından sonuna kadar belirli bir düzen içerisinde icrâ edilmektedir. Toplantıdan önce gerekli ön hazırlıkların yapılmasıyla başlayıp misafirlerin gelmesiyle devam eder. Toplantının ortasında verilen yemeğe kadar icrâ edilen kısım birinci bölümü, yemekten sonrası ise ikinci bölümü teşkil etmektedir. Bu iki bölüm içerisinde yapılan aktivitelerin kesin bir sırası bulunmayıp toplantıların genel işleyişi başlıklar altında aşağıda verilmiştir:

- Hazırlık Yapılması

Toplantıdan birkaç saat evvel Yâren Meclisi’ne ilk önce Çavuş gelerek mekânın düzeni ve temizliğini kontrol eder. Daha sonra diğer Yârenler de gelip varsa eksiklerin tamamlanmasına yardımcı olurlar. O akşamki toplantıda icrâ edilecek seyirlik oyunlarda verilecek hediyeler temin edildikten sonra, toplantının programına göre Yârenler arasında görev dağılımı yapılır. Ayrıca toplantı esnasında müziğin icrâsında herhangi bir sıkıntı çıkmaması için sazandeler de gerekli ön hazırlıkları yapar. Bütün bu işlemler bittikten sonra Yârenler, yöresel kıyafetlerini giyerek toplantıya hazır duruma gelirler (K.K.49).

⁵⁸⁸ Akar, s. 168.

⁵⁸⁹ Akar, s. 169.

- Yârenlerin Salondaki Yerlerini Alması

Yârenler yöresel kıyafetlerini giyip misafirler içeri alınmadan önce salondaki yerlerinde mertebelerine göre dizilerek ayakta hazır bulunurlar. Çavuş, salona gelerek Yârenlerin durumlarına bakar ve herhangi bir eksikliğin olup olmadığını kontrol eder. Yârenlerin ve sazandelerin hazır olmalarının ardından Başağa da salona gelir. Yârenlerin salonda yerlerini almaları herhangi bir ritüel şeklinde yapılmamaktadır. Çavuş, belirli bir düzen içerisinde misafirleri salona almaya başlar (K.K.49).

- Misafirlerin Salona Alınması

Misafirler salona alınmadan önce dışarıda Çavuş tarafından içeriye nasıl girecekleri, nasıl selam verecekleri, içeride nasıl davranmaları gerektiği, toplantının seyrinin nasıl olduğu gibi konularda bilgilendirilir.

Yârenler salondaki yerlerini aldıktan sonra sazandeler misafirleri karşılama müziği olarak “*Ümmü Türküsü*”nü arka fonda çalarken Çavuş salona gelip Yârenleri kontrol eder. Sağ elini sol göğsüne koyar; “*Başagam, misafir ağalar geldi. Buyur edelim mi?*” der. Başağa da; “*Buyursunlar Çavuşum.*” der. Çavuş; “*Buyurun misafir ağalar.*” diyerek konukları salona davet eder. Misafirler tek tek salona alınır. Konuklar içeriye girince Yârenlerin karşısında Çavuş’un sağ tarafında durur ve sağ elini sol göğsüne koyarak ilk önce; “*Selamun aleyküm Başagam.*” diyerek Başağa’yı selamlar. Başağa da aynı şekilde sağ elini sol göğsüne koyup; “*Aleyküm selam misafir ağam.*” diyerek karşılık verir. Sonra misafir tekrar sağ elini sol göğsüne koyup bu sefer de; “*Selamun aleyküm Yâren ağalar.*” der. Yârenler de hep birlikte sağ ellerini sol göğüslerine koyarak; “*Aleyküm selam misafir ağam.*” diye karşılık verir. Daha sonra Çavuş selamlaşan misafiri oturacağı yere kadar götürür. Çavuş, misafirleri Yârenlerin arasına oturtur. Kural gereği de Çavuş, diğer misafirin yanına giderken Yârenlere sırtını dönmeden geri geri gider. Selamlaşma faslı bu şekilde devam eder ve bitene kadar bütün Yâren ve misafirler ayakta beklerler. Selamlaşma bittikten sonra Başağa, önce; “*Buyurun misafir ağalar.*” der ve konuklar oturduktan sonra “*Buyurun Yâren ağalar.*” deyince de Yârenler oturur. Başağa, sağ elini sol göğsüne koyarak; “*Hoş geldiniz misafir ağalar.*” diyerek bütün misafirleri tekrar selamlar.⁵⁹⁰

⁵⁹⁰ 29.12.2013 tarihindeki Afyon-Sandıklı Yâren toplantısının video kaydının deşifresidir.

- **Temsili Olarak Bir Ocak Yakılıp Yâren Duasının Edilmesi ve Giriş Faslı'nın Yapılması**

Misafirler salondaki yerlerini aldıktan sonra Çavuş, sağ elini sol göğsüne koyarak Başağa'dan; *"Başağam müsaade ederseniz, hem ocağımızı yakarak hem de dua ile gecemize başlayalım."* der. Başağa da; *"Müsaade senin Çavuşum."* diyerek destur verir. Çavuş da temsili olarak salonun ortasında yakılan ocağın başında şu duayı eder: *"Bismillahirrahmanirrahim. Âmin. Devletimizin ve milletimizin bekası için, geçmişlerimizin ruhu için, bu ocağın daim olması için, bilhassa Allah rızası için el-Fatiha."* (K.K.50)

Duadan sonra Çavuş, sağ eli sol göğsünün üzerindeyken Başağa'dan; *"Başağam müsaade ederseniz, halk oyunu ile gecemize başlayalım."* ya da *"Başağam, gecemize nasıl başlayalım?"* diye sorduktan sonra toplantı başlar ve genellikle halk oyunları ile bir giriş faslı yapılır. Ardından Yârenler salonun ortasında hilal şeklinde oturarak Sandıklı yöresine ait olan *"Karanfil Dallanır Mı?"*, *"Mapushane Dedikleri"* ve *"Entarine Peş Olam"* türkülerini icrâ ederler.

- **Eğlence Faslı**

Bu bölümde Başağa'nın taleplerine, Çavuş'un önceden hazırladığı programa ve toplantının akışına göre seyirlik oyunlar icrâ edilir. Fakat bunların herhangi bir sıralaması bulunmayıp tamamen toplantının durumuna bağlı olarak belirlenir. Oyunlara Yârenlerle birlikte misafirler de katılmakta ve bu şekilde daha fazla eğlenceli hâle gelmektedir.

- **Yûnus Emre Bölümü**

Yûnus Emre ve Tapduk Emre'nin Sandıklı'da türbelerinin bulunmasından dolayı Sandıklı Yârenleri de toplantılarının belirli bir bölümünü onlara ayırmaktadır. Her toplantıda Yûnus Emre'nin hayatı ve sanatı hakkında bir Yâren tarafından konuklara kısa bir bilgi verdikten sonra diğer Yârenler, şiiirlerinden ve müzik eşliğinde de ilahilerinden örnekler okur. Ardından Yûnus Emre ve Tapduk Emre için okunan Fatiha ile bu bölüm sona erer. Aşağıda Yâren toplantısında Yûnus Emre'nin hayatı ve sanatı hakkında verilen bilgi yer almaktadır:

"Yûnus Emre'yi anlatmaya şu sözle başlayabiliriz; "Yaratılanı hoş gör, Yaratan'dan ötürü." Türk halk şairlerinin tartışmasız öncüsü olan, Türk'ün İslâm'a bakışını, Türk dilini tüm sadelik ve güzelliğiyle ortaya koyan Yûnus Emre, sevgiyi felsefe hâline getirmiş örnek bir insandır. 82 yıl yaşayan Yûnus, ömrü boyunca cahillikten nefret edip aşkı, barışı, sevgiyi ve hoşgörüyü benimseyerek ele almıştır.

Onun özü ilham ve hakikattir. Yaklaşık 700 yıldır Türk milleti tarafından dilden dile aktarılmış, türkü ve ilahilere söz olmuştur. Yer yer atasözü gibi kullanılan mısralarıyla Yûnus Emre, Türk kültür ve medeniyetinin oluşmasına büyük katkılar sağlamış bir gönül adamıdır.

“Bir garip öldü diyeler

Üç gün sonra duyalar

Soğuk su ile yuyalar

Şöyle garip bencileyin” diyen Yûnus, belki bu sözüyle bu topraklardan çok uzaklarda bu dünyadan göçüp gittiğini anlatmak istemiştir. Türkiye’nin birçok yerinde Yûnus Emre’ye ait olduğu iddia edilen 14 adet mezar veya türbe vardır. Fakat bu mezar veya türbelerin hiçbirinde bunu kanıtlayacak belge veya delile ulaşılamamıştır. Kim ne derse desin, Yûnus Emre’nin kabri nerede olursa olsun, bütün Türk milletinin kalbindedir. Sandıklılılar ve özellikle derneğimiz olarak Yûnus Emre’yi anmaya, onun mirasına sahip çıkmaya, ona layık olabilmek için güzel işler yapmaya inşallah devam edeceğiz. Sandıklılılar olarak iddia ettiğimiz Yûnus Emre kabri, eskiden Çay Köyü olarak isimlendirdiğimiz şimdiki adıyla Yûnus Emre mahallesindedir. Burada Yûnus Emre ve onun şeyhi Tabduk Emre’nin kabri iki dere arasında yer almaktadır. Yûnus Emre bütün insanlığa, bütün dünyaya hitap eden bir şairdir. Aslında bu anlamda Mevlânâ’nın da bir benzeridir. Yûnus Emre’ye göre insanlar din, ırk, renk, sınıf ve mevki farkı gözetilmeksizin sadece sevilmeyi hak etmektedirler. Ona göre madem insanoğlu ruh yönüyle Allah’tan gelmektedir, bu anlamda asla birbirinden üstün değildir. Kısacası Yûnus Emre, Türk milletinin içinden çıkmış, onu anlamış ve anlatmış, yazdığı oğuz lehçesinin konuşulduğu bölgelerde şiirleri yedi asır boyunca dilden dile dolaşmış millî ve büyük bir şairdir. Yûnus Emre’nin vefatından sonra basılan iki adet eseri mevcuttur. Birincisi Divan, ikincisi Risaltü’n-nushiyye’dir. Yani Nasihatler Kitabı’dır. Mekânı cennet olsun.” (K.K.61)

- Eğlence Faslı

Bu bölümde Başağa’nın taleplerine, Çavuş’un önceden hazırladığı programa ve toplantının akışına göre seyirlik oyunlar icrâ edilir. Fakat bunların herhangi bir sıralaması bulunmayıp tamamen toplantının durumuna bağlı olarak belirlenir. Oyunlara Yârenlerle birlikte misafirler de katılmakta ve bu şekilde daha fazla eğlenceli hâle gelmektedir.

- İhtiyaç Arası

Yâren toplantısı esnasında salonda sigara içmek ve dışarı çıkmak, olağanüstü durumlar dışında yasak olduğu için yemekten önce 10-15 dakika ihtiyaç arası verilir. Bu arayı Çavuş, misafir ve Yârenlere duyurur. Aksi takdirde kendi isteğine bağlı olarak dışarı çıkan kişilere tura cezası verilir. Verilen arada Yârenler sofraları hazırlarlar.

- Yemek İkrâmı

Yâren toplantılarında tertip, düzen ve disipline ne kadar çok önem verilirse temizliğe de o kadar dikkat edilmektedir. Bu bakımdan sofralar kurulup yemeğe başlanmadan önce Çavuş, Başağa'dan izin aldıktan sonra Çırak Yârenler'in yardımıyla salonda bulunan misafir ve Yârenlerin ellerini yıkattırır.

Çavuş, Başağa'dan izin aldıktan sonra sofraya düzeninden sorumlu olan Yârenleri sofraları kurmaları için görevlendirerek hazırlıklara başlatır. Çavuş salondakileri sofraya buyur etmeden Yâren Meclisi'ndeki sofraya âdâbı hakkında kısa bilgi verdikten sonra ilk önce Başağa olmak üzere herkesi yemeğe davet eder. Yemekler yenip dua edildikten sonra tekrar misafir ve Yârenlerin elleri yıkanarak toplantıya devam edilir.

- Kahve İkrâmı

Yemeğin ardından Çavuş, Başağa'dan izin aldıktan sonra Yârenlerden birkaçını kahve yapmaları için görevlendirir. Sandıklı Yâren toplantılarında kahve ikramı önemli bir yere sahip olduğu için mümkün olduğunca geleneksel bir şekilde sunumu yapılmaya çalışılmaktadır. Önce sembolik olarak salonda misafirlerin önünde kahve çekirdekleri öğütülür ve daha sonra salona getirilen küçük ocağın üzerinde öğütülen kahve, bakır bir cezvede pişirilmeye başlanır. -Buradaki amaç eski geleneği sembolik de olsa yaşatmaktır.- Salonda bulunan ocağın yanında hatırlı misafirler oturmaktadır. Yâren Çavuşu, kahvenin çabuk pişmesi için bu misafirlerden birine şaka yollu; *“Sizin nefesiniz kuvvetliye benziyor, şu ocağımıza birkaç nefes üfürün hele, ocağımız biraz harlansın.”* diye seslenir. Daha sonra da Başağa'ya; *“Bashağam, bu iş saatler sürecektir, isterseniz bunu içerde genç Yârenlerimiz hazırlasınlar.”* diye müsaade alarak cezveyi ve diğer malzemeleri mutfağa gönderir.⁵⁹¹ Bazı toplantılarda ise hatırlı birkaç misafire ikram etmek için salonda bir cezve kahve pişirilerek hem onlara hem de Başağa'ya sunulur. Ocak ve diğer

⁵⁹¹ Akar, s. 131.

malzemeler mutfağa götürüldükten sonra Çıracık Yârenler içerde hazırladıkları kahveleri üzerinde SANDER'in logolarının bulunduğu fincanlarda salona getirip önce Başağa'dan başlayarak misafirlere ve Yârenlere ikram ederler. İlk önce kahveyi Başağa yudumladıktan sonra salondaki diğer kişiler kahveyi içmeye başlayabilir. Herkes kahvesini bitirdikten sonra Çıracık Yârenler fincanları toplayarak toplantıya devam edilir. Kahve içerken Yârenler ve misafirler arasında sohbet edilir.

- Yâren Geleneği ve Sandıklı Yâren Meclisi Hakkında Bilgi Verilmesi

Kahve ikramı yapılırken Çavuş, Başağa'dan izin alarak misafirlere genel olarak Yâren geleneği ve Sandıklı Yâren Meclisi hakkında kısa bir konuşma yapar. Aşağıda Çavuş'un yaptığı bir konuşma örneği verilmiştir:

“Tekrar Yâren Meclisi'ne hoş geldiniz. Ben Yâren Çavuşu Ahmet Nayan. Yâren hakkında kısa bilgi vermek isterim. Ki gençlerimiz var orda, onların öğrenmesini, bilmesini istiyorum özellikle. Yâren kelime anlamı olarak “dost, arkadaş” demektir. Yârenlik, Orta Asya'dan günümüze kadar çok ufak değişikliklerle gelmiştir. Ama Yârenlik herkesin harcı olan bir şey değildir, artı parantez bunu da söylemek lazım. Yâren olmanın kuralları vardır. Yâren'in kendi arasında açık ve kapalı olmak üzere iki tür kuralı vardır. Açık olan kuralı; Yâren'in gönlü, kapısı, sofrası ve anlı açık olur. Yâren'in kapalı olan kısmı; eline, beline ve diline sahip olandır. Biz kısaca özetliyoruz bunu; “Her kişi Yâren olamaz, er kişi Yâren olur.”. Adam gibi adam olmak lazım Yâren olmak için tabiri caizse. Biz de “Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği” olarak bunları kendimize misyon edindik. Ve Yâren yetiştirmek üzere böyle bir topluluk oluşturduk. Hem Yâren yetiştirelim hem geçmişten günümüze gelen bu geleneği gelecek kuşaklara aktaralım istedik. Yâren nerden beslenir, tabii ki televizyon çıkmadan önceki dönemlerde - dedik ya Orta Asya'dan beri günümüze kadar geliyor- köylerdeki odalarda, mahallelerdeki odalarda, aynı zamanda evlerde oynanan, o uzun gecelerde vakit geçirmek için oynanan oyunları hoşça bir araya getirdik. Ve bunların takdim edildiği yer. Bizler de Sandıklı Yârenleri olarak beslenmemizi bu köy odalarından ve şehirdeki eski odalarda dedelerimizin, babalarımızın oynadığı oyunlardan esinlendik ve bizden sonraki kuşağa aktarmak için böyle bir görev üstlendik. Ben Yâren Çavuşuyum yirmi beş kuruşa konuşurum, bir liraya susmam. Kusura bakmayın biraz vaktinizi fazla aldım ama hakkınızı helal edin. Başağam müsaade ederse türkülerle gecemize devam edelim.” (K.K.50)

Yukarıdaki açıklama Çavuş'un her ocak yakma toplantısında yapmış olduğu konuşmanın muhteva olarak hemen hemen aynıdır. Sadece Yâren Meclisi dışında yapılan toplantılarda içinde bulunulan ortama bağlı olarak konuşmasına ilaveler yapmaktadır. Aşağıda huzurevinde yapılan bir Yâren gecesinde konuşmasına yaptığı ilave açıklamaları verilmiştir:

“ ...Yâren geceleri böyle tiyatral bir şekilde sunulan bir gece değildir aslında. Ama huzurevi konu olunca o bizim ince kalbimiz. Onlar bizim misafirlerimiz, onlar bizim gözlerimizin bebeği, onlar bizim cennet ayakları altında olan analarımız, babalarımız. Onları mutlu etmeyi özellikle görev addettik biz. Ne zaman hangi şartta olursa olsun hemen Yârenimizi yaparız. Dediğim gibi bu tiyatral bir şekilde sunulan bir şey değildir. Yârenlerin özel mekânları, otantik şekilde döşenmiş şekilde olur. İnşallah önümüzdeki seneden itibaren otantik şekilde döşenmiş evimizde Yârenimize devam edeceğiz nasip olursa. Dediğim gibi Yâren Çavuşuyum yirmi beş kuruşa konuşurum, bir liraya susmam. Hakkınızı helal edin. Başağam müsaade ederse türkülerle gecemize devam edelim.” (K.K.50)

- Şedd Bağlama (Peştamal Kuşanma) Töreni

Kahve ikramının ardından Yârenler arasında temsili olarak Şedd Bağlama töreni yapılır. Peştamal kuşanma, Ahi teşkilatını oluşturan meslek gruplarının ustaları tarafından yetiştirilen çırakların belirli bir zaman sonra usta olduklarına dair aldıkları icazetin belirli kurallar içerisinde bir ritüel şeklinde sunulmasıdır.

Sandıklı'da günümüzde Ahi teşkilatını oluşturan meslek gruplarından keçecilik, fırıncılık, bakırcılık, helvacılık ve leblebicilik devam ettirilmektedir. Yâren toplantılarında da yörede daha yaygın olan leblebicilik mesleğinde kalfalıktan ustalığa geçiş ve dükkân açabilmek için verilen icazet töreni aşağıdaki gibi sergilenmektedir:

Çırak olan kişi daha önceden kavurarak hazır hâle getirdiği leblebileri kaplar içerisinde kontrol ettirmek için ustasının yanına götürür. Usta da leblebileri kaç sefer kavurduğunu, hangi yılın mahsulünü kullandığını ve kalitesini kontrol ederek görüşlerini bildirir. Burada usta, bu sorulara verdiği cevaplara göre icazet alacak olan kişinin dürüstlüğünü de sınamaktadır. Çünkü usta, önüne gelen mahsulden kullanılan ürünün kalitesini, kaç yıllık olduğunu, kaç sefer kavrulduğunu anlayabilmektedir. Böylece usta adayının dürüst bir esnaf olması sağlanmaktadır. Aradan geçen üç yıllık sürenin ardından çırağın babası da gelerek ustaya oğlunun artık şedd bağlama zamanının geldiğini hatırlatır. Bunun üzerine usta, çırağının yaptığı mahsulü esnaflara

ikram ettirerek onlardan da onay aldıktan sonra icazet verebileceğini söyler. Daha sonra bütün esnaftan olur aldıktan sonra şedd bağlama törenine geçilir. Meslek pîri, yetiştirdiği kalfayı esnafların önüne getirir. Usta, eline aldığı peştamalı “Allah Zülcelâli hakkı için.” diyerek bir defa çırağının belinin etrafında dolaştırır. Ardından “Hazreti Muhammed (s.a.v.) hakkı için.” diyerek bir defa daha dolaştırır. Sonra “Sandıklı’da Muradin Cami’sinde medfun leblebiciler pîri Şeyh Nureddin Hazretleri hakkı için.” der ve peştamalı yetiştirdiği kalfanın beline bağlar. Kalfa da önce ustasının, sonra babasının ve diğer esnafların ellerini öper. Ustası icazet verdiği gence şu şekilde nasihatte bulunur: “Usta olan kişinin alnı açık olmalı ki işinde dürüst ve adaletli davransın. Kapısı açık olmalı ki gerektiği zaman ihtiyaç sahiplerine yardımcı olsun. Sofrası açık olmalı ki cömert ve yardımsever olsun. Gözü kapalı olmalı ki başkasının malına ve namusuna bakmasın. Ağzı sıkı olmalı ki gıybet ve yalan konuşmasın. Son olarak da eli kapalı olmalı ki harama el uzatmasın.” der. Sonra da yolun, bahtın açık ve işlerin de hayırlı olsun diyerek yetiştirdiği gençle helalleşir (K.K.55, 57, 65). Orada bulunan imam ya da dinî bilgisi yüksek olan bir kişi dua ederek peştamal kuşanma töreni son bulur:

“Âmin. E’üzü billâhi mine’ş-şeytâni’r-racîm bismi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm. El-hamdüli’llâhi Rabbi’l-âlemîn. Ve’l-âkıbetü li’l-müttekîn velâ udvâne illâ ale’z-zâlimîn. Yâ Rabbe’l-âlemin, yalnız Sana kulluk eder, yalnız Senden yardım diliyoruz. Bizleri rahmetine, mağfiretine nail eyle ya Rabbi. Yüce kitabın Kur’an-ı Kerim’in yolundan ayırma. Hazreti Peygamber (s.a.v.) sünnetinden gidenlerden eyle ya Rabbi. Yâ Rabbe’l-âlemin, bizleri her türlü kötülüklerden, belalardan, musibetlerden, depremlerden, zelzelelerden muhafaza eyle ya Rabbi. Şurada toplandığımız gibi yarın rûz-ı mahşerde de yüce Peygamber Efendimiz’in livau’l-hamd sancağı altında toplanmayı nasip eyle ya Rabbi. Bu meclisimizi bereketli eyle, hayırlı eyle. Her türlü afetten her türlü sıkıntılardan muhafaza eyle ya Rabbi. Burada peştamalıni giydirdiğimiz kardeşimizin de sanatını daim eyle. Hayırlı kazançlar, temiz rızıklar nasip eyle ya Rabbi. Onları yetiştirenlere de hayırlı ömürler ver ya Rabbi. Hayırlı kazançlar ver ya Rabbi. Allah Resûlü’nün rızası için, kaf ve ehli imanın ruhları için, hayırların fethi, şerhlerin defî için, ümmet-i Muhammed’in sıhhat ve selameti için, necip milletimizin birlik ve beraberliği için, dualarımızın kabulü için, burada bulunan bu hazrunun da bütün geçmişlerinin ruhları için el-Fatiha.” (K.K.69)

Çıraklıktan kalfalığa geçen genç, yöredeki esnaflar tarafından belirlenen ücret karşılığında askere gidip gelene kadar ustasının yanında çalışmaya devam eder.

Sonra ustasının da yardımıyla evlendirilir ve bir dükkân açılarak hayatına devam eder (K.K.50).

- Eğlence Faslı

Toplantının ikinci bölümünün akışı da yine Başağa'nın taleplerine, Çavuş'un önceden hazırladığı programa ve toplantının durumuna göre seyirlik oyun, halk oyunu ve türküler icrâ edilerek devam eder. Yine ilk bölümde olduğu gibi bunların herhangi bir sıralaması bulunmayıp tamamen toplantının durumuna bağlı olarak belirlenir. Bu bölümde genellikle ilk önce “Kılıç-Kalkan oyunu” oynanır. Ardından “Kumalar Dağı”, “Sahan Sahan Höşmerim”, “Yeşil Olur Sandıklı'nın Büberi” ve “Bir Ateş Ver Cigaramı Yakayım” türkülerini Yârenler tarafından icrâ edilir (K.K.50).

- “Kadın Kavgası Oyunu”nun İcrâ Edilmesi

Günümüzde Sandıklı Yâren fasıllarında sergilenen “Kadın Kavgası” adlı tiyatral gösterinin yazarı Mustafa Pekbey'dir. Mustafa Pekbey, bu oyunu çocukluk yıllarında Sandıklı mahallelerinin birinde şahit olduğu kadınların kavgasından esinlenerek yazmıştır. Sandıklı ağzının kullanıldığı bu oyun, Yâren toplantılarında sürekli icrâ edilmektedir. Bu oyunun metni aşağıda verilmiştir:

“AŞA (Ayşe): Leeennn varyon valla. Sen onu öösüz, kimsesiz mi sandın? Neye gafasına gafasına vuruyon. O benim bi denem. Ben onu aramalaanan buldum. Taaaa cinneee hocalarına gittim. Çorisar'a bağlandım. Elini otdan suya değdirtmedim. Gözünün içine bakıp duruyon vallaaa. Döğdürmen de kepaze de ettiremennnn. (Ulan geliyorum oraya vallahi. Sen onu öksüz, kimsesiz mi sandın? Niye kafasına kafasına vuruyorsun. O benim bir tanem. Ben onu aramalarla buldum (Yıllarca bekledikten sona oldu.). Ta cinci hocalara gittim. Çorhisar'a bağlandım. Elini otdan suya değdirtmedim. (Gözünün içine bakıp duruyorum vallahi. Dövdürtmem de kepaze de ettirmem.)

İREBİYE (Rabia): Ne yanaşıyon guu. Beni de Hobul Ana'ya sardırıldıaa. Adaklaa ettile de öle çocuğum oldu. Ben de sokakta bulmadım. (Ne yanaşıyorsun kız. Beni de Hobul Ana'ya sardırıldılar. Adaklar ettiler de öyle oldu benim çocuğum. Ben de sokakta bulmadım.)

AŞA: Virii! Gız, herifim onu beslece deylek aaaşama gadaaa bel belleyoo. Amelelik edeyooo. (Vay canım! Kız kocam onu besleyeceğim diyerek akşama kadar bel belliyor. Amelelik ediyor.)

İREBİYE: Herifinde akıl yok da ondan. Aklı olsa bi şee alı sataaaa. Ne demişleee; “Goç yiğit geri geri bel belle, para parayı kazanuu.” (Adamında akıl yok

da ondan. Akli olsa bir şeyler alır satar. Ne demişler; “Koç yiğit geri geri bel beller, para parayı kazanır.”).

AŞA: Biz de kazanıyoz gızım. Bunun üsdü başı şart ossun Omarı Muarrem sabınıyan yünüyooo. Sen ak daşınan mı yünüyoo sandın?.. (Biz de kazanıyoruz kızım. Bunun üstü başı şart olsun ki Ömer Muharrem sabunu ile yıkıyor. Sen aktaş ile mi yıkıyor sandın?..)

İREBİYE: Hadeeeee, şellekkkkk. Sen Omarı Muarrem sabınıni nereden bulıcenn. Şu gıda çitik bile bulaman. (Hadi şıllık! Sen Ömer Muharrem sabununu nereden bulacaksın. Şu kadarlık çitik bile bulamazsın.)

AŞA: Sen öne sannet. Benim gocam harşlı havuşlu, çarşıdan yağlık gavuşmeylek geliyooo. (Sen öyle zannet. Benim kocam harşlı havuşlu, çarşıdan yağlığı kavuşmaz bir hâlde geliyor.)

İREBİYE: Guuzzz! Deli garı dinne beni. Benim gocam seninki gibi yağlığa kumpir soğan doldurmeyoooo. Bahalı bahalı çerezlee alıp geliyoooo.. (Kız! Deli karı dinle beni. Benim kocam seninki gibi yağlığına patates soğan doldurmuyor. Pahalı pahalı çerezler alıp geliyor.)

AŞA: Sen benim gocamı gısganıyonn. (Sen benim kocamı kıskanıyorsun.)

İREBİYE: Nesini gısganan... Gocana tiisiren... (Neyini kıskanayım. Kocana tüküreyim...)

AŞA: Gısganıyoon, gısganıyoonnn. Gocamınnn boyu galkan galdırıu, yürüyüşü adam öldürüüü. Senin gibileri de çaturr çaturr çatlattırıııı. Zaten sidikli gocanı duydum güccüğüken Ağın'e Sidikli Babaya okutmuşlaaa. (Kıskanıyorsun, kıskanıyorsun. Kocamın boyu kalkan kaldırır, yürüyüşü adam öldürür. Senin gibileri de çatur çatur çatlattırır. Zaten sidikli kocanı duydum küçükken Ağın'e Sidikli Baba'ya okutturmuşlar.)

İREBİYE: Şuna bak guu! Azına gılığına bakmadan bennen kalkışıyoooo. Baldırı çıplak, çorapsız şellekleee... Ben sen gibi paflı kefli, duluğu sirkeli değilin... Bana Çenesizin garısı, adaların yarısı derleee... Vallaaa iskifine tiisiriyin.... (Şuna bak kız! Azına (yoksulluğuna) kılığına bakmadan benimle tartışıyor. Baldırı çıplak, çorapsız şıllıklar... Ben, sen gibi paflı kefli, duluğu sirkeli değilim. Bana Çenesizin karısı, adaların yarısı derler. Vallahi suratına tükürürüm.)

AŞA: Oşşşt oşşşt köpek! İt üree aaazını yoraaa. Elime değneği aldırma. Hadeeeehhhhh goyunaaa goyunaaa... Tazı gadaaa gocan vaaa. Ben onu bit deylek

dırnaaama alman... (Hooşt hoş köpek! İt ürür ağzını yorar. Elime değneği aldırma. Hadi koyuna koyuna. Tazı kadar kocan var. Ben onu bit diye tırnağıma bile almam.)

İREBİYE: Ben de senin gocanı daş deye elime bile alman. Benim herif vaa ya gasaptan davarın yarısını çarpdırıp getiriyooo. Siz gibi kelle, bacak, garın yemeyooz. (Ben de senin kocanı taş diye elime bile almam. Benim kocam var ya kasaptan davarın yarısını çarptırıp getiriyor. Siz gibi kelle, bacak, karın yemiyoruz.)

AŞA: Yeyonuz da nooluyoo gu. Yeyonuz da nooluyoo! Hepiniz dırtlı dertlisiniz. Gücük gızına bak gara maşa ganadı gibi gırk basgını. Yedi yaşında yürüyen, yarılmağıda büyüyen... Bakalım onu nasıl gelin etcennn. (Yiyorsunuz da ne oluyor kız. Yiyorsunuz da ne oluyor! Hepiniz dırtlı dertlisiniz. Küçük kızına bak, kara maşa kanadı gibi kırk baskını. Yedi yaşında yürüyen, yarılmağıda büyüyen. Bakalım onu nasıl gelin edeceksin.)

İREBİYE: Sen ona mı gayırıyonn gu! Dört dönüm tarlayı ırlayıveedim mi isdeğime veririn. (Sen ona mı kayırıyorsun kız! Dört dönüm tarlayı verdiğimde kızımı da istediğime veririm.)

AŞA: Belli belli kendin gibi onu da aracı gara Fatma'ya gadife fisdan alıveediğiniz gibi gelin edeesin gaaariii. Alırnsınız. üsdeliklisiniz, irezilleee utanmeyoonuz.... Yarın benim oolan okur memur çıkaasa aracı yollasınız. Emmeeee vasiyet etcen, çobanın gızını alsınnaa senin o gara maşa gızını sakın haaa almasınnaa... (Belli belli onu da kendin gibi aracı Kara Fatma'ya kadife fistan alıverdiğiniz gibi gelin edersiniz artık. Üsteliklisiniz, reziller utanmıyorsunuz. Yarın benim oğlum okur da memur olursa aracı yollarsınız. Ama vasiyet edeceğim çobanın kızını alsınlar senin o kara maşa kızını sakın almasınlar.)

İREBİYE: Vayyyyy! Allah yazdıysa bossun. Biz gızı verikene köküne bakarız gızım. Ayrik otuna veriyiz. Sizin gibi kokar otlara vermeyiz. Senin gibi şeleş de sedirimize oturtmayız. (Vay Allah yazdıysa bozsun. Biz kızı verirken köküne bakarız kızım. Ayri otuna veririz. Sizin gibi kokar otlara vermeyiz. Senin gibi şeleş de sedirimize oturtmayız.)

AŞA: Hade bakalım, o gün gessin de görelim. Bulursan gavurmalı pilav ye. Hem mal hem zenginlik taslama. Geçenneed Topal Ağaların düğünde dakdığınız altınnaa şert ossun eğretymiş. Duyduk duyduk. Hem de eyi yerden duyduk. Bilmeyoz zannetme sizin de içiniz boşalıyo gızım. Bakalım o zıman netceeniz. O tırık yel alığı gocan amelelik etcek mi? Böyük lokma ye de böyük gonusma. Mal sahabı mülk sahabı hani bunun ilk sahabı demişleee... (Hadi bakalım o gün gelsin de görelim.

Bulursan kavurmalı pilav ye. Hem mal hem zenginlik taslama. Geçenlerde Topal Ağaların düğününde taktığınız altınlar şart olsun sahteymiş. Duyduk duyduk. Hem de iyi yerden duyduk. Bilmiyoruz zannetme. Sizin de içiniz boşalıyor kızım. Bakalım o zaman ne yapacaksınız. O tırık yel alığı kocan amelelik edecek mi? Büyük lokma ye de büyük konuşma. Mal sahibi mülk sahibi hani bunun ilk sahibi demişler...)

İREBİYE: Huhhhhhh. Sen başına gayır gızımmm. Devenin silkintisi eşeğe denk gelir. (Sen kendi başına kayır kızım. Devenin silkintisi eşeğe denk gelir.)

AŞA: Bak gine böyük gonuşuyyon. Sen mala aldanıssın. Ben senin yerine ossam o alız kocanı döşeğe bile sokmam valla. Gafanı bana vee de dinne. Horozum ötmesse ötmesin yete ki gül ibikli osun. Vaaayyy vaaayy! Beni de Bediriklere veecekleedi de ben vaaamadım. Neyniyenn. Gocam zengin olcaaana dengim osun. Duydun muuuu? (Bak gene büyük konuşuyorsun. Sen mala aldanırsın. Ben senin yerinde olsam o alız kocanı döşeğe bile sokmam vallahi. Kafanı bana ver de dinle. Horozum ötmezse ötmesin yeter ki gül ibikli olsun. Vayyy vayyy! Beni de Bediriklere vereceklerdi de ben varmadım. Neyime lazım! Kocam zengin olacağına dengim olsun. Duydun mu?..)''⁵⁹²

- **Mâni Atışması**

Kadın rolündeki iki Yâren, icrâ ettikleri “Kadın Kavgası oyunu”nun ardından Başağa ya da Çavuş’un isteği doğrultusunda gelinle kaynana arasında gerçekleşen bir mâni atışması yaparlar. Bu mânilerde Sandıklı ağız özelliklerinin kullanılmasına özen gösterilir. Kadın kıyafetiyle atışan Yârenler hem yöresel ağız özellikleri hem jest ve mimikleri hem de yaptıkları hareketleriyle daha tiyatral bir gösteri sunmaktadırlar.

- **Misafirlerin Uğurlanması**

Misafirler Yâren toplantısına nasıl bir düzen içerisinde alındırsa aynı şekilde de salondan çıkartılır. Gecenin ilerleyen saatlerinde toplantı bittikten sonra Yârenler ayağa kalkıp toplu hâlde önce “*Harman Da Yeri Gademeli*” türküsünü söylerler. Ardından Yârenler bir sıra hâlinde dizilip arkada da “*Cezayir marşı*” fon müziği eşliğinde bütün misafirlerle tek tek tokalaşarak onları uğurlarlar. Konukların gitmesinden sonra Yârenlerin bazen kendi aralarında kısa eğlence de düzenledikleri de olmaktadır.

⁵⁹² Akar, ss. 163-166.

Harman Da Yeri Kademeli

Harman da yeri gademeli

(Aman) Yâr geliyor ne demeli

Yâre de şeftali borcum var

(Aman) Verip de ödemeli

Ay Ayşe'm menevşem

Böyle de olalım her akşam

Harman da yeri yaş yeri

(Aman) Usul bas yavaş yürü

Şu sinelerin arası

(Aman) Saydım otuz iki dişleri

Ay Ayşe'm menevşem

Böyle de olalım her akşam

1.1.6. KASTAMONU-TOSYA YÂREN SOHBETLERİ

1.1.6.1. Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Kastamonu-Tosya'da Yâren geleneğinin geçmişi, eskiden uzun kış gecelerinde Tosya'nın köy evlerinde ve konaklarında “*Ferfene*”, merkezde ise “*İrfaniye Geceleri*” adıyla, ilk zamanlar ilçe merkezi ve köylerde, daha sonra da bağ evlerinde düzenlenen toplantılara dayanmaktadır. Bu organizasyonlarda seyirlik oyunlar oynanır, yemekler yenir, sohbet ve muhabbet edilerek hoşça vakit geçirilirmiş (K.K. 330, 333).

Bu gelenek, geçmişten günümüze gelene kadar birtakım aksamalara ve değişmelere uğramıştır. Tosya'nın 1942 yılında geçirmiş olduğu büyük deprem sonucunda bölgenin büyük bir kısmı yıkıma uğradığı için bu geleneği ayakta tutan esnaf da büyük yara almıştır. O depremle 4500 civarında esnafın tezgâhı kapanmış ve bu da insanların geçim derdine düşmesine sebep olmuştur. Böyle bir ortamın yarattığı olumsuz etki neticesinde daha sonraki zamanlarda hem Tosya merkezden hem de köylerden göçler meydana gelmiştir. Bunların neticesinde köylerde genç nüfusun ve Tosya merkezde esnaf teşkilatının kalmaması sonucu bu toplantılar da zamanla unutulmuştur (K.K.334).

Bütün olumsuzluklara rağmen Tosya'da Ahi teşkilatı, Tabakçılar tarafından çok aktif olmasa da yaşatılmaya çalışılırken 1953 yılında çıkan bir yasa ve bilinmeyen bazı sebeplerden dolayı kapatılmıştır. Bu şekilde büyük aksaklıklar yaşayan gelenek daha sonra 1960'lı yılların ortalarında “*Ferfene*” ya da “*İrfaniye Geceleri*” adı altında yeniden canlanmaya başlar. 1970'li yılların ortalarına kadar devam eden bu gelenek, zamanla amacından saparak kadınlı ve içkili toplantılara dönüşmeye başlamıştır. Bu dönemde ismini bilmediğimiz Tosya'nın önde gelenlerinden bir kişi İrfaniye Geceleri adı altında yapılan toplantılara tepki göstererek bu şekilde tertip edilmesine karşı çıkmış, çoğunluğu mutaassıp bir yapıya sahip olan Tosya halkı da bu kişiyi desteklemiştir. Bu olaydan sonra içkili ve kadınlı olarak yapılan İrfaniye toplantıları son bulmuştur (K.K.330).

Kısa bir süre sonra İrfaniye toplantıları yeniden yapılmaya başlanmıştır. Fakat 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle bu toplantılar da yasaklanarak geleneğin devam ettirilmesine bir engel daha konulmuştur. Bu dönemde yapılan toplantılar polis ve askerler tarafından sürekli takip edilmiş ve tahmini olarak kültürel faaliyetin

dışında farklı bir amaçla yapılan bir toplantı olarak nitelendirildiği için yasaklanmıştır (K.K.334).

Bütün bu yasak ve olumsuz şartlara rağmen 1990'lı yılların sonunda “*Ferfene*” ya da “*İrfaniye Geceleri*”ni yaşamış birkaç kişi, eski özlemlerini gidermek, Oğuzlara dayanan bu geleneği amacına uygun olarak devam ettirmek amacıyla bu toplantıları canlandırmayı düşünmüşlerdir. Bu amaçla bazı akşamlar Devrez Çayı kenarında toplanarak ateş yakıp muhabbet edildiği, herkesin evinden getirdiği yemeklerin ortaya açılarak yendiği bir toplantı düzenlenmiştir. İlk zamanlar çok az kişiyle başlayan bu toplantılar daha sonra katılımların artmasıyla özellikle esnaf grupları arasında yaygın hâle gelmeye başlamıştır (K.K.330). İrfaniye Geceleri’nde bağ evleri, bahçeler, müstakil evler gibi yerlerde herkes kendi arasında para toplayıp yiyecek içecek alınarak birlikte tüketilir, sohbet edilir, orta oyunu ve mahallî tarzda halk oyunları oynanmıştır. Bu şekilde bir süre devam ettirilmiş fakat yukarıda saydığımız sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkenlerden dolayı sürdürülememiştir (K.K.331).

Tosya’da Yâren Meclisi’nin yeniden kurulmasına vesile olan kişi bugün Usta Yâren olan Ferhat Minareci’dir. Bir davet üzerine Çankırı Yâren Meclisi’ne misafir olarak katılmasından sonra Yâren geleneğinin eski zamanlarda Tosya merkezde “*İrfaniye Geceleri*”, köylerde de “*Ferfene*” adıyla yapılan geleneğin bir benzeri olduğunu fark etmiştir. Daha sonra Ferhat Minareci, Fatih Tabakoğlu ile bu geleneği Tosya’da yeniden canlandırmak için çalışmalarına başlamıştır. Bu geleneğin tekrar yaşatılmasına destek verenlerden birisi de 2009 yılında “*Tosya Ahi ve Yâren Dostları Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*”ni kurarak başkanlığını üstlenen, hâlen Dernek Başkanlığını kesintisiz sürdürmekte olan, üç dönem de Büyük Başağa seçilen Recep Çakmak’tır. Bu kişilerin öncülüğünde ve şimdiki Yârenlerin desteği ile ilk teşkilatlanma başlamıştır.

Yâren’i oluşturan 24 kişinin her birinin bir Oğuz boyunu temsil ettiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmektedir (K.K.330, 331, 332). Bu açıdan bakıldığı zaman yapılan araştırmalar sonucunda 17 ve 18. yüzyılda Kastamonu Sancağı’nda Faruk Sümer’in tespitine göre 6 Kayı, 2 Bayad (Bayat), 2 Karaevli, 5 Dodurga, 9 Avşar (Afşar), 5 Çavuldur (Çavundur), 6 Çepni, 8 Eymür (Eymir), 6 Yüregir, 8 İğdir, 3 Bügdüz, 1 Bayındır yerleşim alanı mevcuttur.⁵⁹³ Toplamda 24 Oğuz boyunun 12

⁵⁹³ Faruk Sümer, **Oğuzlar**, Ankara, 1972, ss. 212-214.

tanisinin Kastamonu’da olduğu tespit edilmiştir. Bu boyların isimleri (Kayı,⁵⁹⁴ Bayat, Kargın, Avşar,⁵⁹⁵ Çepni, Kınık) köylere verilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde yeterli kişinin ve gerekli ortamın bulunmasıyla 2009 yılında Tosya Yâren Meclisi’nin kurulması sağlanmıştır. Aynı sene içerisinde mekânlarını ayarlayıp düzenledikten sonra ocak yakılmaya (toplantı düzenlenmeye) başlanmıştır. Normal şartlarda bir Yâren Meclisi’nin Yâren yiyebilmesi için kendi arasında üç dört sene ocak yakması gerekmektedir. Fakat çok kısa bir süre içerisinde eksik ve kusurlarıyla misafir kabul etmeye başlayarak günümüzdeki kurumsallaşmış yapısına gelmiştir. Türkiye’nin farklı bölgelerinden (Samsun, Bolu, Yozgat, Havza, Gerede, Ankara, Çorum, Çankırı vb.) sayısız misafir ağırlamış ve bunun neticesinde birçok yerden Yâren Meclisi kurulmasına yardımcı olmaları konusunda teklifler de almışlardır (K.K.331). Günümüzde de aktif olarak Yâren Meclisi tarafından toplantılar yapılmaya devam etmektedir.

1.1.6.2. Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.1.6.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.1.6.2.1.1. Üyeleri

Yâren Meclisi’nin üyelerine genel olarak “*Yâren*” adı verilir. Toplamda 24 Yâren ve bir tane de Çavuş bulunur. Bu üyeler 24 Oğuz boyunun birer temsilcisi ve esnaf mütevellisini oluşturur (K.K.330, 331, 332). Üyeler kıdemlerine göre kendi arasında üçe ayrılmaktadır:

- Usta Yârenler: 50 ve üzeri yaşında olanlar.
- Kalfa Yârenler: 25-50 yaş grubu arasında olanlar.
- Çıracık Yârenler: 25 yaşın altında olanlar (K.K.330).

Tosya’da Yâren Meclisi yeni kurulmasından dolayı bu yaş uygulamasına göre sınıflandırma günümüz Yârenleri için geçerli değildir. Çünkü Yâren Meclisi’nin ilk kurulduğunda bünyesinde her yaş grubundan kişiler bulunmasından dolayı buradaki gruplandırma Yâren’de bulunma süresine göre yapılmaktadır. Yani, genç olan bir kişi “Kalfa Yâren” durumundayken kendisinden daha yaşlı olan diğer bir kişi ise Yâren’e katıldığı zamana bağlı olarak “Çıracık Yâren” olabilmektedir. Ancak bu durumun normal bir şekilde yaş seviyesine göre sıralanabilmesi için aradan uzun

⁵⁹⁴ Elvan Yalçınkaya, “Avşar Türkmenlerinin Kastamonu ve Çevresindeki İzleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 59, 2011, s. 96.

⁵⁹⁵ Yalçınkaya, s. 96.

yılların geçmesi ve Yâren geleneği içerisinde birkaç neslin yetişmesi gerekmektedir. Bu şekilde genç yaşta Yâren'e katılımlar başlayıp normal şekilde çırak, kalfa ve usta şeklinde yükselme gerçekleşebilecektir (K.K.330).

1.1.6.2.1.2. Yönetim Yapısı

1.1.6.2.1.2.1. Yönetici Kadrosu

Yâren Meclisi'nin yönetici kadrosu Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş'tan oluşmaktadır. Bu kişiler her dönem başında (Yâren'de dönem; 1 Ekim'den ertesi yılın 1 Ekim'ine kadar ki süredir.) yapılan seçimle bu göreve getirilmektedir. Yönetici kadrosunun belirlenmesinde bütün Yârenlerin hemfikir olduğu kişilerin seçilmesi hem Yâren'in sorunsuz bir şekilde işleyişinin devam etmesi hem de üyeler arasında gruplaşmaya meyil vermemek için gerekmektedir. Yârenler arasından bir kişi üst üste aynı göreve seçilebileceği gibi beğenilmediği, görevini layıkıyla yerine getiremediği Yâren üyeleri tarafından tespit edildiği takdirde tekrar seçilmemektedir. Çünkü bu vazifelere Yârenler kendileri aday olamamakta ve diğer Yârenler tarafından aday gösterilmektedir. Eğer o kişi bütün üyelerin olurlarını alırsa bu görevlerden birisine seçilebilir (K.K.330).

1.1.6.2.1.2.1.1. Büyük Başağa

Büyük Başağa, Usta Yârenler arasından seçilmektedir. Bu geleneğe hâkim olan, sözü dinlenen, yönetim kabiliyetine sahip, davranış ve kararlarında objektif olabilen, eli ve gönlü açık cömert bir kişi olması gibi vasıfları taşıması gerekmektedir. Yâren Meclisi'nin en büyüğü, hanlar hanı, Ahi Baba vekili, Yârenlerin babası konumundaki kişidir (K.K.334). Kısaca Yâren'in en büyük idarecisi ve söz sahibidir. Her ne kadar meclisin başı olsa da Yâren kurallarının dışına çıkarak şahsî bir karar alması da mümkün değildir (K.K.330).

Yârenler arasında tura cezası yemeyen iki kişiden birisidir. Ocak yakımında bir hatası ya da eksikliğinden dolayı tura cezası alması durumunda, Başağa makamının itibarının kaybolmaması için bu cezayı Çavuş üstlenmektedir. Çavuş'a da tura cezasını sadece Reis uygulayabilir. Fakat toplantı dışında bir hatası ya da eksikliği tespit edilen Büyük Başağa'dan mahkemede Çavuş davacı olmakta ve burada maddî ceza almaktadır. Cezanın niteliği ise kendisi belirlemekte ve Yârenler tarafından makamına yakışır şekilde olması beklenmektedir (K.K.333). Büyük Başağa'nın mahkeme edilmesi gereken bir durum ortaya çıkarsa Büyük Başağa'yı

sadece dernek başkanı yargılar. Bu durumda mahkeme heyetinde Küçük Başağa ve Reis görev alamaz (K.K.330).

Büyük Başağa, gelmediği zaman yerine herhangi bir kişi vekâlet edemediği için o hafta Yâren toplantısı gerçekleştirilmemektedir. Bir dönem içerisinde Büyük Başağa'nın her hangi bir sebepten dolayı Yâren'den ayrılması durumunda yeni bir seçim yapılarak en kısa sürede Büyük Başağa belirlenir (K.K.334).

1.1.6.2.1.2.1.2. Küçük Başağa

Yâren Meclisi'nde Büyük Başağa'dan sonra en yetkili yönetici ve en büyük Oğuz boyunun temsilcisidir. Günümüzün başbakanı konumundaki kişi (K.K.330) ve esnaf teşkilatının kâhyasıdır. Ocak yakımının düzen ve tertibini Reis'le birlikte sağladıktan sonra akışını Çavuş'a devreder. Yâren tabiriyle Küçük Başağa, Yâren'in annesi konumundadır. Çünkü mahkemede davalı olan Yâren'e Büyük Başağa tarafından verilen cezanın indirilmesi için Reis'le birlikte çaba gösterir (K.K.333).

Küçük Başağa'nın gelemediği durumlarda onun yerine herhangi bir Yâren vekâlet edemediği için Ocak yakımı gerçekleştirilmemektedir (K.K.333).

Küçük Başağa da Büyük Başağa gibi disiplinsiz davranışları ya da farklı sebeplerden dolayı tura cezası alabilir. Fakat verilen bu cezayı Küçük Başağa makamının zedelenmemesi için onun yerine Çavuş üstlenir. Bilindiği gibi Çavuş'a sadece Reis tura vurabildiği için bu cezayı o uygulamaktadır (K.K.333).

1.1.6.2.1.2.1.3. Reis

Reis, mecliste Başağalardan sonra en yetkili idareci konumundaki kişidir. Esnaf teşkilatının Yiğitbaşı'sıdır. Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Küçük Başağa ile birlikte Yâren toplantısının tertip ve düzeni konusundaki kararları alarak Çavuş'a iletmek, Büyük Başağa'nın bildirdiği görevleri Kolbaşları vasıtasıyla diğer Yârenlere ulaştırmakla vazifelidir. Bu şekilde ocak yakımına katılacak olan üyeleri tespit ederek o geceki toplantıyı mevcut Yârenlere göre tertip eder (K.K.333).

Reis, Yâren tabiriyle Yârenlerin abisi konumundadır. Çünkü mahkemede Küçük Başağa ile birlikte davalı olan Yâren'in alacağı cezanın indirilmesi için Büyük Başağa'yı ikna etmeye çalışır. Fakat işlenen suç Yâren'den atılmayı gerektiren mahiyette ise bu konuda söz söylemez (K.K.333).

Gerektiği durumlarda Reis de tura cezası alır ve disiplin suçu işlediği zaman mahkemede davalı konumuna gelerek uygun cezaya çarptırılır. Yâren toplantılarına Reis gelmediği takdirde onun yerine varsa daha önceden Reislik yapmış bir Yâren ya

da Usta Yârenler'in en kıdemlisi vekâlet eder (K.K.333). Yâren içerisinde haberleşmeden sorumlu ve Reis'e bağlı olarak çalışan Kolbaşları seçilmektedir:

1.1.6.2.1.2.1.4. Kolbaşları

Yâren Meclisi'nin haberleşmesinden sorumlu olup dört kişiden oluşmaktadır. Bunlar Usta Yârenler arasından Reis tarafından seçilerek ona bağlı olarak çalışırlar. Her Kolbaşı'nın sorumlu olduğu belirli sayıda Yâren vardır. Büyük Başağa ile Küçük Başağa aldıkları kararları Reis'e, o da hem Çavuş hem de Kolbaşları'na bildirir. Kolbaşları ise Reis'ten aldıkları görev ve haberleri sorumlu oldukları Yârenlere en kısa sürede ulaştırmakla yükümlüdürler. Ayrıca Yârenlerin izlenmesi, hastası, cenazesi ya da düğünü olanlar gibi iyi ya da kötü durumları hakkında tespit ettikleri bilgileri Reis'e iletmekle sorumludurlar. Reis de bu haberleri Büyük Başağa'ya bildirmekle görevlidir (K.K.333).

1.1.6.2.1.2.1.5. Çavuş

Çavuş, Yârenlerin arasında en aktif olan kişilerin başında gelmektedir. Mecazi olarak Çavuş, toplantı yerini bir ev olarak düşününce "ocak", bina olarak düşünürsek "kiriş"tir. En önemli özelliği; açık sözlü, zeki, hazır cevap, sempatik ve aktif bir kişi olmasıdır. Ne kadar zeki ve çevik birisi olursa Yâren de o kadar canlı, disiplinli ve moralli olmaktadır. Ama Çavuş pasif birisiyse Yârenleri ve misafirleri etkileyemeyip toplantının düzenini ve yönetimini elinde tutamaz. Ayrıca sempatik bir kişi olması gerekir ki tura cezasını kendisinden yaşça büyük birisine uyguladığı zaman o Yâren bundan rencide olmayacak, kendisinden küçük birisine uyguladığı zaman da o kişiyi incitmeyecek karakterde birisi olması gerekmektedir. Çünkü ocak yakımının başından sonuna kadar olan her aşaması onun sorumluluğunda bulunmakla birlikte, Yârenlerin normal hayattaki yaşamlarını da kontrol etmek zorundadır. Bu bakımdan Çavuş'un görevleri Yâren toplantısında ve dışarıda olmak üzere iki kısma ayrılabilir.

Ocak yakımındaki görevleri şunlardır:

- Ocak yakımından önce toplantı yerini kontrol ederek mekânın hazır hâle gelmesini sağlamak.
- Toplantıya gelen misafirlere önce misafir odasında Yâren ve toplantı esnasında nasıl davranılması gerektiği hakkında genel bir bilgi vermek.
- Yârenlerin kendi arasındaki selamlaşmayı yönetmek ve misafirlerin salona belirli bir düzen hâlinde alınmasına yardımcı olmak.

- Toplantının akışını ve düzenini sağlamak; orta oyunları ve halk oyunlarının icrâ edilmesi için oyuncularını (hem Yârenler hem de misafirler arasından) seçerek oyunların oynanmasını sağlamak ve sazanelerle sürekli iletişim içerisinde olup müzik akışını düzenli olarak devam ettirmek.
- Toplantıya ne zaman yemek arası verileceğini belirleyerek sofranın düzeninin kurulmasını sağlamak.
- Yâren kurallarına uymayan misafir ve Yârenlere tura cezasını uygulamak.
- Toplantı esnasında Büyük Başağa'dan gelen talimatları yerine getirmek.
- Yâren mahkemesinde hatası daha önceden tespit edilen Yâren(ler) hakkında davacı olmak ve orada savcı görevini üstlenmektir (K.K.330, 333, 334).

Çavuş'un Yâren toplantısı dışındaki görevleri ise şunlardır:

- Yârenleri günlük hayatta kontrol ederek denetlemek. (Esnaf olan Yâren'in dükkânında sıkıntısı var mı, müşterisine karşı dürüst mü, âdâbına uygun davranıyor mu, Yâren'in hâl ve hareketlerini iş hayatında yaşıyor mu vb.)
- Günün her saatinde herhangi bir sıkıntısı olan Yâren'e yardımcı olmak. (Gece geç saatlerde yolda arabası bozulan Yâren'e usta ya da çekici götürmek, herhangi bir derdi olan Yâren'in sıkıntısını dinleyip çözüm bulmak, hasta, cenaze, düğün gibi olaylarda Yârenlere maddî-manevî bakımdan yardımcı olmak vb.)
- Gündüz ve özellikle geceleri kahvehane, meyhane ya da içki satılıp tüketilen yerleri gezerek Yârenlerin buralara gidip gitmediklerini kontrol etmek. Eğer buralarda bir Yâren'in olduğunu tespit ettiği zaman bu durumu mahkemeye taşıyarak o Yâren'den davacı olmak (K.K.333, 334).

Çavuş, ocak yakımında çok aktif olduğu için hem ihtiyaçları doğrultusunda hem de Yâren'de yetiştirilen Çavuş adayının tecrübe kazanabilmesi için belirli aralıklarla salon dışına çıkarak görev ve sorumluluğu o kişiye devretmektedir. Bir diğer husus ise Çavuş'un gelemediği toplantılara yine bu yetiştirilen Çavuş vekâlet ederek Ocak yakımı gerçekleştirilir (K.K.333).

Çavuş bütün olarak bu görevlerini Büyük Başağa'dan izin (destur) alarak yapar. Kendi başına karar verme yetkisi yoktur. Yani görevini icrâ ederken bir çeşit

Büyük Başağa'nın yetkisini kullanarak yapar. Bunun için de Büyük Başağa, Çavuş'un yaptığı ve yapacağı tüm icrâatlardan haberdardır (K.K.330).

1.1.6.2.1.2.2. İdarî Yapısı

Yârendeki idarî yapı "*İdarî Heyet*" ve "*İstişare Heyeti*" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Genel olarak yapılacak işlerin belirlenmesi, alınacak kararların oylanması ve tartışılması bu iki kurulda gerçekleştirilmektedir.

1.1.6.2.1.2.2.1. İdarî Heyet

Yâren Meclisi'nin İdarî Heyeti, Usta Yârenler arasından seçilmekte ve Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş olmak üzere dört kişiden oluşmaktadır. Bu heyetin belirlenmesinde ayrı bir seçim yapılmayıp Yâren yönetimine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyük Başağa ve Küçük Başağa'nın yakacağı ocağının daveti İdarî Heyet tarafından yapılır. Heyet, dönem başında toplanarak ilk ocak yakımı için vali, kaymakam, belediye başkanı ve diğer üst düzey mevkilerdeki kişileri toplantıya davet eder. Bu davet sırasında heyet üyeleri davet ettikleri kişilerin makamlarında durmayıp hiçbir ikram kabul etmezler. Sebebi ise resmî dairlerde çalışan kişilerin işlerinin aksatılmak istenmemesidir. Resmî toplantılara ya da kutlamalara katılarak Yâren Meclisi'ni temsil etmek İdarî Heyet'in görevlerindedir. Ayrıca dönem başında yeni Yâren yönetimi seçilmeden önce toplantıyı yönetmek ve seçimleri yapmak eski heyetin vazifeleri arasındadır (K.K.330).

1.1.6.2.1.2.2.2. İstişare Heyeti

Yâren Meclisi'nin İstişare Heyeti 15 kişiden oluşur ve heyet üyeleri Çırak, Kalfa ve Usta Yârenler arasından seçilir. Dernek yönetimin 5 asil üyesiyle birlikte geriye kalan 10 kişi her yaş grubundan Yâren üyesine yer vererek katılım ve görüşlerin fazla olmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Heyetin sayısının 15 olmasının sebebi ise herhangi bir seçimde eşitliğin oluşmasını engellemek ve seçime katılımın fazla olmasını sağlamaktır (K.K.330, 332).

Heyet belirli bir gündem üzerine misafirler gittikten sonra Büyük Başağa'nın başkanlığında her 15 günde bir Cumartesi akşamları toplanır. Gündem olmadığı zamanlar toplantı yapılmamaktadır. Bir gün önceden konunun ne olduğu Büyük Başağa'ya Reis tarafından bildirilir. Gündemdeki konu üzerinde birkaç görüş ortaya çıkması hâlinde farklı fikirlere sahip olan herkese konuşma hakkı verilerek dinlenir. Daha sonra oylamaya gidilerek karar çıkar. Üye sayısı 15 olduğu için oylamada eşitlik söz konusu değildir. Fakat üyelerden gelmeyen ve sayının çift olduğu

durumlarda Büyük Başağa'nın oyu iki sayılır. Heyette alınan karar(lar)ı Büyük Başağa uygulamakla yükümlüdür (K.K.330, 334). İstişare Heyeti'nin konumu; dernek yönetiminin altı, Yâren Meclisi'nin en üst makamıdır. İstişare Heyeti'nin kararları Yâren Meclisi'nde bulunan tüm Yârenleri bağlar ve uygulanması kesindir (K.K.330).

İstişare Heyeti, ocak yakılmadığı yaz döneminde Büyük Başağa'nın gerekli gördüğü zamanlarda Yâren Meclisi'nde toplanır. Yâren üyelerinin düğünleri ya da cenazelerinin olduğu zamanlarda Yârenler olarak yapılacak organizasyonların belirlenmesi, Yâren Meclisi'nin mekânının onarımının yapılarak eksiklerinin giderilmesi, aradan geçen uzun süre içerisinde Yârenler arasında kopukluk yaşanmaması, yaz döneminde festival, toplantı, özel günler gibi davetlere katılmak için bu toplantılar yapılmaktadır (K.K.330, 332, 334).

1.1.6.2.2. Katılma Şartları

Bir kişinin Yâren grubuna alınabilmesi için aranan temel şartların başında; içki içmemesi, kumar oynamaması, zina yapmaması, harama bakmaması, sır tutabilmesi, ailesiyle özellikle anne-babasıyla kûs olmaması, yalan konuşmaması, toplum tarafından sevilen bir kişi ve işinde dürüst olması gibi temel özellikleri taşıması gerekmektedir (K.K.334).

Yâren Meclisi üyelerinden bir ya da birkaçı eksildiği zaman Yârenler çevrelerinde bu özellikleri taşıyanları tespit ederek üyelik için bu kişiyi teklif eder. Çünkü bir kişinin Yâren'e girebilmesi için kendisinin istekte bulunması dikkate alınmaz. O kişiyi bir Yâren üyesinin araştırarak üyelik için aday olarak önermesi gerekmektedir. Aday olarak gösterilen kişiye ilk önce Yâren'in ne olduğu, katıldığı zaman hangi kurallara uyması gerektiği ve neleri yapıp neleri yapmayacağı gibi konularda bilgi verilir. Bu hususlar kişinin gönlüne yatarsa bir deneme süresi içerisinde Yâren toplantılarına katılır. Kişi, Yâren'in yapısı ve işleyişini benimserse gelmeye devam eder. Daha sonra Yâren Meclisi tarafından Yâren'e alınıp alınmaması konusunda seçim yapılır. Burada mevcut üyelerin tamamının oyunu alırsa katılabilir. Eğer bir kişi dahi olmaz diyerek el kaldırırsa seçilemez. Olumsuz oy kullanan Yâren'e de nedeni kesinlikle sorulmadan seçim sona erer. Çünkü o Yâren, adayın bir kusurunu gördüğü için bu şekilde bir oy kullandığı anlayışı vardır. Adayın, oyların büyük bir kısmını almasına rağmen verilen olumsuz bir oya karşılık

Yâren'e alınmamasıyla ileriki dönemde Yâren içerisinde herhangi bir tartışma ya da sıkıntılı bir sürecin yaşanmamasının önüne geçilmiş olmaktadır (K.K.334).

Kısacası Yâren üyesi; kumar oynamayan, içki içmeyen, zina yapmayan, sır saklayan, özü sözü bir olan, oturup kalmasını bilen, muhabbet eden, işlerinde hile yapmayan, yaşama biçimiyle toplumda ideal insan tipini temsil eden, evini aksatmayıp ailesine değer veren bir kişi olması gerekmektedir (K.K.330, 332, 333).

1.1.6.2.3. Kuralları

Yâren toplantıları, belirli kurallar içerisinde icrâ edilen, disiplin ve düzenin her zaman ön planda tutulduğu bir organizasyondur. Tosya Yâren Meclisi'nin hem yazılı hem de yazılı olmayan gelenek içerisinde öğrenilen kuralları vardır. Yazılı olan kuralları İlk Toplantı'da yeni katılan üyeye imzalatılan yemin metninde yer aldığı için burada tekrar edilmemiştir. Yâren toplantılarındaki izlenimlerden, yaptığımız derleme ve incelemeler neticesinde tespit ettiğimiz diğer kurallar şunlardır:

- Yârenlerin eline, diline ve beline sahip olması gerekir. Bunlara uymayan üyeler mahkemeye çıkarılarak gerekli cezalara çarptırılır.
- Yârenlerin alkol tüketmek, kumar oynamak, zina yapmak gibi fiillerden uzak durmaları gerekir.
- Her Yâren üyesi, ailesini ve işini ihmal etmeyip tavır ve davranışlarıyla toplum içerisinde saygın bir kişi olmalıdır.
- Her Yâren, verilen emirleri koşulsuz bir şekilde yerine getirmekle yükümlüdür.
- Toplantılara katılamayacak olan Yârenlerin geçerli mazeretlerini yöneticilere bildirmesi gerekmektedir.
- Toplantılara bayanların katılması yasaktır.
- Yârenler, belirlenen kıyafetler dışında herhangi bir elbise ile toplantılara katılamazlar.
- Toplantılara davetsiz misafir kabul edilmez.
- Geleneksel kıyafetlerin dönemin ilk ve son toplantılarında, Büyük Başağa ve Küçük Başağa'nın ocaklarında, il dışından gelen misafirlerin ocak yakımında ve özel günlerde yapılan toplantılarda bütün Yârenler tarafından giyilmesi zorunludur. Diğer toplantılarda belirlenen normal kıyafetler giyilir.

- Toplantılara katılan misafirler arasında makam, mevki gibi bir ayırım gözetilmeden herkese eşit şekilde davranılır.
- Toplantı esnasında herkes Büyük Başağa'nın oturma şeklinde uymak zorundadır. Herhangi bir mazereti olan(lar) önceden izin almak suretiyle serbest oturabilirler.

1.1.6.2.4. Zaman

Tosya Yâren Sohbetleri, Cumartesi akşamları yapılan yemekli toplantılara “Yâren yemek” ya da “Ocak yakmak” adı verilir. Yârenlerin ocak yakma toplantıları Ekim ayının ilk Cumartesi günü başlayıp Mart ayının son Cumartesi arasındaki zaman zarfı içerisinde, olağanüstü bir durum olmadığı takdirde her hafta sonu icrâ edilir. Genellikle akşam sekizde başlayan toplantı, misafirlerin geldikleri uzaklığa ve ortamın durumuna göre ortalama gece bire kadar devam eder. Misafirler uğurlandıktan sonra Yâren mahkemesinin kurulmasıyla sona erer (K.K.330).

Ocak yakımı başladıktan sonraki her hafta Salı ve Cuma akşamları hazırlık toplantıları yapılır.

Dönemin ilk ocağını Küçük Başağa ve son ocağını da Büyük Başağa yakar. Diğer Yârenler de maddî durumlarına göre tek başlarına ya da birkaç kişi birleşerek belirledikleri tarihlerde ocak yakarlar.

Yâren toplantıları, dönem içerisinde ve yazın olmak üzere farklı zamanlarda tertip edilen etkinlikler ve çeşitli organizasyonlar içerisinde de gösteri mahiyetinde icrâ edilir. Fakat bu faaliyetlerin belirli bir zaman dilimi olmamasından dolayı, toplantıların icrâ edildiği tarihler de değişmektedir. Bu toplantılar zaman olarak değişken ve süre bakımından da daha kısadır (K.K.332).

1.1.6.2.5. Mekân

Tosya Yârenleri, toplantılarını kendilerine ait özel bir mekânda icrâ etmektedirler. Bu mekân, 2009 yılında dönemin Tosya Belediye başkanı Kazım Şahin tarafından “Tosya Ahî ve Yâren Dostları Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği”ne tahsis edilmiştir. Teslim alındığında içerisi fazla bakımlı olmamasına rağmen Yâren üyelerinin kendi gayretleriyle kısa bir süre zarfında bugünkü şeklini almıştır. 270 metrekare alana sahip olan mekânın içerisinde; toplantı salonu, misafir odası, yönetici odası, mutfak, lavabo ve tuvalet bulunmaktadır. Toplantı salonu ve

mekânın masrafları Yâren üyelerinden toplanan aidat ve nadiren de olsa yapılan bağışlarla karşılanır (K.K.330).

Toplantı Salonu: Cumartesi akşamları toplantıların, Yâren mahkemesinin, hazırlık toplantılarının yapıldığı yerdir. İçeride kapının sağ tarafında sazendelerin köşesi bulunmaktadır. İç dizaynı ve eşyaların seçiminde Türk kültürünü yansıtmasına dikkat edilmiş olup otantik bir mekândır.

Salonun giriş kapısında; *“Tosya Yâran Meclisine Hoş Geldiniz”*, *“Edeple Gelen Hürmetle Gider”*, *“Tosya Yâren Meclisi”* yazıları, salonun içerisinde ise aşağıdaki yazılar bulunmaktadır:

“Kız anadan öğrenir sofrâ düzmeyi

Oğul babadan öğrenir sohbet gezmeyi”

“Saz başlar, söz biter.”

“Bizler muhabbet fedaileriyiz. Husumete vaktimiz yoktur.”

“Yâren; eline, beline, diline hâkim olandır. Yâren edeptir, Yâren hayâdır.”

“Yâr değil yâran ol ki sevdiğin Mevlâ olsun

Diken değil gül ol ki âşığın bülbül olsun

Sen dostuna öyle bir dost ol ki

Adını derman koysun”

Misafir Odası: Cumartesi akşamı ocak yakımına davetli misafirlerin gelip toplantı saatine kadar bekledikleri, otantik olarak dizayn edilen odadır. Bu odanın oluşturulmasının amacı misafirleri toplantı saatine kadar hoş bir ortamda ağırlamaktır. Bunun yanında toplantıdan önce Çavuş’un Yâren hakkında kısa bilgi vermesini, toplantı esnasında uyulması gereken kuralları, selamlaşmanın nasıl olması gerektiği gibi konularda misafirleri bilgilendirdiği yerdir. Çünkü misafirler daha önceden böyle bir ortamda bulunmadıkları için toplantıyı yadırgayıp rahat olamayabilir. Onun için bu bilgilendirme yapılmaktadır. Kısacası bu oda, Çavuş’un misafirleri Yâren’e hazırladığı yerdir (K.K.330).

Bu oda da toplantı salonunun bir benzeri şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde hazırlanmasının sebebi ise Yâren Meclisi’nin ilk kurulduğu 2009 yılında imkânların sınırlı olmasından dolayı toplantılar bu odada düzenlenmiştir. Daha sonra bugünkü büyük salonun düzenlenmesiyle ocak yakımı burada gerçekleştirilmiş ve eski salon da misafir odası olarak kullanılmaya başlanmıştır (K.K.334).

Yönetici Odası: Giriş kapısının sağ tarafında bulunmaktadır. İçerisinde Yâren Meclisi ile ilgili evrak ve belgelerin bulunduğu bir odadır. Yönetici kadrosundan başkasının girmesi yasaktır.

Mutfak: Yönetici odasının yanında bulunmaktadır. Toplantı akşamı ikram edilecek olan yemeklerin servisinin yapıldığı yerdir. Yemekler çoğunlukla dışarıda yaptırılıp getirildiği için burada yemek yapılmamaktadır. Sadece misafirlere ikram edilen ıhlamur kaynatılır, sofrada kullanılan bütün eşyalar burada muhafaza edilir.

Salon: Salon hem Tosya'ya ait geleneksel eşyaların hem de antika değeri olan kültür hazinelerinin bağış ya da satın alınarak sergilendiği yerdir. Eşyalar niteliklerine göre yerde ya da duvarda asılı vaziyette durmakta ve yerler ise tamamen halıyla döşenmiştir.

1.1.6.2.6. Oturma Düzeni

Yâren, temelde disiplin ve düzeni temsil eden bir yapıya sahip olmasından dolayı ocak yakımında da Yârenlerin belirli bir oturma şekli ve âdâbı vardır. Bu oturma düzeni, Yâren içerisindeki merteleşmeye bağlı olarak Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis, Usta Yâren, Kalfa Yâren ve Çıracık Yâren olmak üzere belirlenir.

Yâren Meclisi'nde Büyük Başağa, giriş kapısına göre salonun sağ köşesinde kendisine ayrılmış yerde oturur. Küçük Başağa, salonun sol köşesinde kendisine ayrılan yerde; Küçük Başağa'nın sol tarafında Reis, Büyük Başağa'nın sağ tarafında dernek başkanı, sazandeler ise giriş kapısının sağ tarafında kendilerine ayrılan yerde oturmaktadır. Çavuş ise toplantı sırasında ocak yakımının akışını düzenlediği için salonun ortasında ya da uygun bir yerinde genelde ayakta beklemektedir. Bu şekilde durmasının sebebi ise hem toplantı esnasında olabilecek her şeye anında müdahale edebilmek hem Yâren ve misafirleri kontrol altında tutabilmek hem de toplantıdaki akışı sağlamaktır.

Usta Yârenler, Küçük Başağa ile Büyük Başağa'nın ortasına, Kalfa Yârenler ise Küçük Başağa'nın sağına, Çıracık Yârenler de Büyük Başağa'nın sol tarafına otururlar. Çıracık Yârenler'in burada sıralanmalarının sebebi ise gelen misafirler oturmaya sol taraftan başladıkları için yerlerinden kalkıp misafirlere yer veren ilk onlar olmaktadır. Kalfa ve Çıracık Yârenler kendilerine ayrılan yerde aralarındaki mertebeye göre de ayrıca sıralanırlar (K.K.333).

Kalfa ve Çıracık Yârenler'in kendi aralarındaki oturma düzeni, misafirlerin salona alınmasından sonra değişmektedir. Oturdıkları sedirlerden kalkarak yerlerine

Çavuş'un yönlendirdiği misafirler geçmekte ve kendileri ise salonun ortasına sedirdeki yerlerinin hemen önüne otururlar (K.K.333).

“Yârenlerin ve misafirlerin toplantıdaki oturma şekilleri Büyük Başağa'ya bağlıdır. Çünkü Büyük Başağa; “*Oturuş serbesttir.*” diyene kadar herkes dizüstü oturmak zorundadır. Sadece bu şekilde oturması sağlık yönünden sakıncalı olan kişiler abartıya kaçmadan rahat davranabilirler. Bu şahısların daha önceden özel durumlarını Çavuş'a söylemeleri gerekmektedir. Büyük Başağa; “*Oturuş serbesttir.*” dedikten sonra Yârenler ve misafirler serbest oturuş pozisyonuna geçerler. Fakat Yârenler, sürekli Büyük Başağa'yı takip edip onun gibi oturmak zorundadır. Mesela, Büyük Başağa sol bacağına kıvrırıp sağ dizini dikerek oturursa Yârenler de bu şekilde otururlar. Salonda bağdaş kurmak kesinlikle yasaktır. Buna uymayan Yârenler ve misafirler Çavuş tarafından tura ile cezalandırılır (K.K.330).

Büyük Başağa'nın sol, Küçük Başağa'nın da sağ tarafına Çavuş, nezaket gereği gelen misafirlerin kıdemlilerini oturtmaktadır. Bu kişilerin toplantı esnasında, orta oyunlarına katılmada, disiplinsiz hareketleri neticesinde tura yemeleri gibi durumlarda diğer misafirlere ayrıcalıklı bir yönü yoktur. Sadece Büyük ve Küçük Başağa'nın sağ ve sol tarafında bulunan kişiler (Büyük Başağa'nın sağında dernek başkanı, Küçük Başağa'nın solunda Reis oturmaktadır.) onlarla toplantı esnasında kısık sesle konuşabilmektedir (K.K.330).

Misafirler toplantı salonuna alınıp selamlaşma yapıldıktan sonra konuklara hoş geldiniz anlamında Karşılama türküsü söylenir. Çavuş, Yârenlerden “*Karşılama Türküsü*” için oturma düzeni almalarını ister. Usta, Kalfa ve Çıracık Yârenler, Başağalar hariç, salonun ortasına başlarında Reis olmak üzere merteye sırasına göre dizüstü ve karşılıklı oturarak türküyü söylerler (K.K.330, 335).

1.1.6.2.7. Toplantı Çeşitleri

Yâren geleneği içerisinde; “*Hazırlık Toplantısı*”, “*İlk Toplantı*”, “*Çalışma Toplantıları*”, “*Ocak Yakma Toplantıları*”, “*Olağanüstü Toplantılar*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” olmak üzere altı türlü toplantı yapılmaktadır.

1.1.6.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Dönem başında bir önceki yılın Büyük Başağası, önce Küçük Başağa'dan başlamak üzere evvelki dönemin Yâren üyelerini ziyaret eder. Sırayla bütün Yârenlere; “*Bu sene sizinle Yâren yiyelim mi veyahut ocak yakalım mı?*” diye teklifte bulunur. 24 Yâren'in tamamı da; “*Evet, ben bu sene ocak yakacağım.*” derse bir hafta

sonra Yâren kurulmak üzere eski üyelerin hepsi meclise davet edilir. Burada hemen toplanılmamasının sebebi ise bu bir hafta içinde fikrinden vazgeçen, heyet kafasına yatmayan ya da başka sebeplerden dolayı katılmak istemeyenlerin olabileceğidir. Bu süre sonunda Yâren'e devam etmek isteyen kişilerle ilk toplantı yapılarak dönem açılmış olur (K.K.330).

1.1.6.2.7.2. İlk Toplantı

Dönemin başındaki ilk toplantıya Usta Yârenler arasından en yaşlı olan başkanlık ederek Büyük Başağa'nın minderine oturur. Günümüzdeki TBMM'nin açılışında en yaşlı milletvekilinin meclis başkanlığı koltuğuna oturmasıyla aynı uygulamadır. Ondan önce dernek başkanı genel bir konuşma yaparak sözü başkana bırakır. Oradaki Yârenlerden birisi Büyük Başağa olacak kişiyi teklif eder. Bir kişi ben Başağa olacağım diye adaylığını açıklayamamakta yani Yâren'de görev istenmeyip sadece verilmektedir. Aynı anda iki tane Başağa adayı çıkması uygun değildir. Aday gösterilen Yâren, toplantı salonundan dışarı çıkartılarak seçime geçilir. Seçimden önce herkesin görüşü alınarak kimsenin aklında bir soru işareti kalmaması sağlanır. Aday, Büyük Başağa seçilirse içeriye alınır. Salona girerken Yârenler ayağa kalkarak dikkat kesilirler. Daha sonra vekâleten toplantıya başkanlık eden kişiden minderini devralarak diğer seçimler yapılır. Küçük Başağa, Reis ve Çavuş da aynı bu şekilde seçilmektedir. Fakat bunların seçiminde Büyük Başağa'nın referansı vardır. Çünkü kendisi yönetim ve diğer işleri daha hızlı, kolay yapabileceğini bildiği Yârenler arasından bu görevlere aday göstermektedir.

Yâren Meclisi üyeleri arasında eksik Yâren varsa bunun seçimi de bu toplantıda yapılır. Yâren Meclisi'nde yönetim kadrosunun ve varsa yeni üyelerin seçimi de yapıldıktan sonra herkes yemin ederek Yâren olmaktadır. Yemin etmeyen kişi Yâren olamadığı için toplantılara katılamamaktadır. Yârenler yemin töreninde mutlaka abdestli olmak zorundadır. Yapılan yeminin metni aşağıda verilmiştir:

“Türk örf, âdet ve geleneklerinin İslâm ahlâk ve fazileti ile bütünleşmesinden meydana gelen Ahilik ve Yârenlik temel prensipleri ile yönetilen Tosya Ahî Yâran Meclisi'nde aşağıda yazılı kurallara uyacağıma namusum, şerefim ve inandığım tüm değerler üzerine söz veriyorum:

- Evvelen âlemlerin Rabbi Allah'ı ve O'nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği Resûlü'nü yâr ve yâran edinerek Yâran Meclisi'nin usûl, adap, terbiye, maddî ve manevî cezaî kurallarına Allah'ın Resûlü'nün müsaade ettiği ölçülerde uyacağıma,

- *Büyük Başağam, Küçük Başağa ve Reisime saygı ve sevgi çerçevesinde makamına saygı gösterip vermiş oldukları görev ve disiplin uyarılarına uyacağıma,*
- *Yâran Meclisi çalışmalarına, eğitim faaliyetlerine, ocak yakma kurallarına ve Yârenliğe sadık kalacağıma,*
- *Sır saklayacağıma, yalan konuşmayacağıma, hileden ve hilekârlıktan uzak durup Yâran edep ve ahlâkından hiçbir zaman ayrılmayacağıma,*
- *Hiçbir Yâren ve misafirler hakkında gıybet etmeyeceğime ve hiçbir Yârenle İslâm'ın tanıdığı üç günlük sürenin dışında küs kalmayacağıma,*
- *Yâren kardeşlerimin sevinç ve kederli anlarında hep yanında olup kalbî dostluğumla ve aklımın yettiğince yardımda bulunacağıma,*
- *Yâr ve Yâren olmanın iyiliği, hayrı ve güzelliği sahiplenmek olduğu gerçeğinden hareket ederek her zaman hakkında ve haklının yanında yer alacağıma,*
- *Yâren Meclisi'ne gelen her misafire sevgi ve saygı çerçevesinde Yâren kültürü ile muhabbet duyacağıma, her misafirin Rabbimin meclisimize bir hediyesi ve lutfu olduğuna inanarak kabulleneceğime,*
- *Yâren olarak yaşayıp Yâren olarak Allah rızasını kazanmak için çevremizdeki muhtaç insanlara yardım edeceğime,*
- *Yâren olarak aklımı ve kalbimi şeytaniliklerden beri tutup Allah için sevmeyi ve Allah için buğz etmeyi şiar edineceğime,*
- *Ölümden gayri hiçbir dâhili ve harici bedhahların, fikir ayrılıklarının, nefsi ve şeytani hilelerin etkisinde kalmayacağıma ve Yârenliği bırakmayacağıma namusum, şerefim ve şu fani dünyamda ve ahret dünyamda değer verdiğim her şeyin üzerine söz veriyorum.*

Yâren Adı-Soyadı

Bir yıl boyunca yapılacak olan toplantıların sayısı belirlenerek bir dönemlik genel programı yapılır. Yâren geleneğinin kuralları gereği dönemin ilk ocağını Küçük Başağa, son ocağını da Büyük Başağa yakmaktadır. Bunların dışında Yârenler arasından “Ocak yakmak” isteyenler de seçilir. Burada maddî durumu iyi olan bir Yâren tek başına ocak yakabildiği gibi birkaçı birleşerek de yapılabilir (K.K.330, 331, 336).

1.1.6.2.7.3. Çalışma Toplantıları

Ocak yakımı başladıktan sonraki her hafta Salı ve Cuma akşamları “*Çalışma Toplantıları*” yapılır. Toplantılarda yine saygı ve disiplin ön planda olmasına rağmen bu Cumartesi akşamki kadar katı değildir. Yârenlerin salona girip çıkmaları, oturuş düzen ve şekilleri abartıya kaçmamak şartıyla serbesttir. Fakat disiplinsiz hareketler yapan Yârenler yine uyarılmakta hatta gerekirse mahkemeye de çıkarılmaktadır. İşi ve mazereti olmayan bütün Yârenlerin toplantıya katılma zorunluluğu vardır (K.K.330).

Bu toplantılarda Cumartesi akşamları ocak yakımında oynanacak seyirlik ve halk oyunları ile çalınacak müziklerin provası yapılarak programdaki eksiklikler giderilir. Hazırlık toplantılarında Yâren Meclisi’ne yeni katılan üyelere kabiliyetlerine göre oyunlar öğretilir. Bu şekilde hem Yârenler arasında yeni görev dağılımı yapılmakta hem de Çıracak Yârenler yetiştirilmiş olmaktadır (K.K.330).

Yâren Meclisi’nin temizliği ve bakımı da bu toplantılar esnasında yapılarak varsa eksiklikleri sorumlu Yârenler tarafından giderilir. Böylece mekân toplantı akşamına hazır hâle getirilmiş olur (K.K.335).

1.1.6.2.7.4. Ocak Yakma Toplantıları

Tosya Yâren geleneğinde Cumartesi akşamları yapılan yemekli toplantılara “*Yâren yemek*” ya da “*Ocak yakmak*” adı verilir. Ekim ayının ilk Cumartesi gününden Mart ayının son Cumartesi gününe kadar geçen süre içerisinde büyük aksilikler olmadığı takdirde her hafta sonu bu toplantı gerçekleştirilir (K.K.330, 337).

Dönemin ilk ocağını Küçük Başağa ve son ocağını da Büyük Başağa yakar. Diğer Yârenler de maddî durumlarına göre tek başlarına ya da birkaç kişi birleşerek belirledikleri tarihlerde ocak yakarlar.

Toplantılar Başağaların yerine bir başka Yâren’in vekâlet etme durumu olmadığı için onların katılmadığı zamanlarda yapılmamaktadır.

Yâren geleneği içerisinde daha önceki dönemlerde ocak yakımından sonra “*Arap Verme*” diye tabir edilen kısa bir ritüel yapılarak bir sonraki toplantıyı kimin gerçekleştireceği belirlenirdi. Fakat Tosya Yâren Meclisi üyeleri zaman içerisinde bunu uygulamakta sıkıntı çekmişlerdir. Çünkü gelecek olan misafirler, kendileri Ocak Yakmak istediklerini aksi takdirde bu toplantılara iştirak etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebini misafirler şu şekilde ifade etmektedir: “*Yârenler, zaten bizim için o kadar zahmete girerek hazırlık yapıyorlar. Bu kadar yoğunluk ve emeğin karşılığında bir de onlara maddî yük yükleyemeyiz. Bu bizim yapımıza*

uymaz. O yüzden ocak yakımını biz üstleniyoruz. Diğer şeyler Yârenlere aittir. Yoksa biz toplantılara katılmayız.” (K.K.330, 340)

1.1.6.2.7.5. Olağanüstü Toplantılar

Bir dönem içerisinde Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ya da Çavuş’un herhangi bir şekilde meclisten ayrılması durumunda yeni yönetimin seçilmesi için Yârenler toplanır. Bu şekilde toplantıların düzeninin ve Yârenlerin disiplininin bozulması engellenerek bir dönem içerisindeki akışın normal düzeyde devam etmesi sağlanır (K.K.330, 341).

Bu toplantılarda Yâren üyelerinden birinin ailesi ya da yakınlarının başına gelen ölüm, kaza gibi olumsuz olaylarda ya da düğün, sünnet gibi mutlu durumların yaşandığı zamanlarda toplanılarak o Yâren’e ziyarete gidilir. Yârenler olarak düğünlerde gerekli eğlence düzenlenir, cenaze gibi durumlarda ise ailecek yapılan taziye ziyaretleriyle o kişinin acısı paylaşılmış olur. “*Yâren, Yâren’in düğününde halay başı, cenazesinde gözyaşı olur.*” cümlesi her şeyi açık bir şekilde ifade etmektedir (K.K.333, 336).

1.1.6.2.7.6. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Yâren toplantıları sadece Yârenlerin kendi mekânlarında yapılmayıp özel gün, davet ve kutlamalarda da icrâ edilmektedir. Genellikle Tosya’da düzenlenen resmî kutlamalarda, Pirinç Festivali’nde, Ankara, Bursa, İstanbul gibi farklı şehirlerde düzenlenen Kastamonu Günleri etkinliklerinde, Ahilik Haftası gibi özel günlerde, daha önceden Tosya’da ocak yakımına katılan misafirlerin daha sonra Yârenleri kendi memleketlerine çağrılmaları gibi özel davetlerde hem Tosya’yı hem de Yâren geleneğini tanıtmak için gösteri mahiyetinde toplantılar yapılır. Fakat bu organizasyonlar için yapılan toplantılar, süre bakımından kısa bir zaman zarfında gerçekleştirildiği için Yâren geleneği burada bütün yönleriyle sergilenememektedir. Bu toplantıların icrâ edilmesi esnasında meydana gelen masraflar ise davet sahiplerine aittir (K.K.330, 336).

Diğer bölgelerde devam ettirilen Yâren Meclislerinin davetlerine katılarak orada müşterek toplantılar da yapılır.

1.1.6.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Her bölgenin kendine özgü âdet, gelenek ve görenekleri olduğu gibi göze hitap eden, motif ve işlemeleriyle bölgenin kendi yapısını yansıtan yöresel kıyafetleri de bulunmaktadır. Yâren geleneğinin de hem bu bağlam içerisinde

değerlendirebileceğimiz hem de temelde disiplin ve düzene dayalı olmasından dolayı kendilerine özgü kıyafetleri de vardır. Yârenler toplantılarda “*geleneksel kıyafetler*” ve “*tek tip kıyafetler*” olmak üzere iki çeşit elbise giyerler.

1.1.6.2.8.1. Geleneksel Kıyafetler

Yârenlerin mevcut geleneksel kıyafetlerini seçmelerinin sebebi Kastamonu yöresi efe kıyafetleri olmasıdır. Elbiselerin Yâren’e özgü olması için üzerinde birkaç değişiklik yapıp özel olarak tasarlanmıştır. Bu kıyafetlerin motiflerinin herhangi özel bir anlamı bulunmamaktadır. Sipariş üzerine Ankara’daki özel bir firmadan temin edilmekte ve masrafları da Yârenler tarafından karşılanmaktadır. Geleneksel kıyafetlerin her ocak yakımında giyilmesi zorunlu değildir. Hem dönemin ilk ve son toplantıları olması hem de saygıdan dolayı Büyük Başağa ve Küçük Başağa’nın ocaklarında, hem göze hem de gönle hitap ederek Yârenliği en iyi şekilde temsil etmek için il dışından gelen misafirlerin ocak yakımında ve özel günlerde yapılan toplantılarda bütün Yârenler tarafından giyilmesi zorunludur. Diğer toplantılarda belirlenen tek tip kıyafetler giyilir (K.K.330).

Geleneksel kıyafetler; “*fes*”, “*poşu*”, “*yelek*”, “*mintan*”, “*şalvar*”, “*kuşak*” ve “*çorap*”tan oluşmaktadır. Yârenler arasında kademelere göre elbiselerinde bir değişiklik yoktur. Sadece Başağalar diğer Yârenlerden farklı olarak fes giyerler.

Fes: Bordo renklidir. Sadece Büyük Başağa ve Küçük Başağa takmaktadır.

Poşu: Poşu, kırmızı, beyaz, yeşil, sarı, mavi, mor renklerinden çizgili olarak dokunmuş ince saten kumaştır. Poşu, kare şeklinde yaklaşık olarak 80-90 cm en ve boya sahiptir. Üzerinde herhangi bir deseni bulunmayıp düz çizgilidir.⁵⁹⁶ Yârenler boyunlarına bağlarken Başağalar feslerinin üzerine bağlayıp sağ tarafa doğru bir ucunu sarkıtırlar.

Yelek: Kolsuz, yaka kısmı açık ve bele kadar olan üst giyeceğidir. Genellikle bordo kumaş üzerine sarı renk ipliklerle hem sırt hem ön kısımları hem de kolları üzerinde işlenmiş özel desenleri vardır. Kolları bedene omuz kısmından tutturulmuş ve altı açıkta bırakılmıştır. Bu şekliyle kartal kanadı olarak adlandırılmaktadır.

Mintan: Uzun kollu, yakasız, yukarıdan aşağıya önden düğmeli ve kalın çubuk desenlidir. Sarı, kırmızı, yeşil, mor gibi çubuk çizgileri ve bunların üzerinde beyaz ince desenler bulunmaktadır. Şalvarın içerisine konulmakta ve bel kısmına kuşak bağlanmaktadır.

⁵⁹⁶ Tufan ve diğerleri, s. 315.

Şalvar: Bordo renkli, belinden uçkur ile bağlanmakta, kalça kısmı bol ve büzgüli'dür. Yanlarında yukarıdan aşağıya kadar ve paçalarının uçlarında yuvarlak bir şekilde yaldızlı sarı iple işlemeli özel desenleri bulunmaktadır.

Kuşak: Sarı, kırmızı, siyah, mavi, turuncu gibi renklerin harmanlanmasından meydana gelir. Uzunlamasına çeşitli kalın desen işlemeli, yaklaşık üç metre uzunluğu ve kırk santim eninde tek parça, iki püsküllüdür. Şalvarın üst kısmını kapatacak şekilde bele sarılarak bir ucu sağ bacağın üzerine sarkıtılıp bağlanır.

Çorap: Sade siyah renklidir. Toplantılarda Yârenler aynı renkte giymek zorundadır.

1.1.6.2.8.2. Tek Tip Kıyafetler

Tosya Yârenleri'nin Başağaların ocakları ve özel toplantılar dışında giydikleri ve kendileri tarafından belirlenen tek tip kıyafetleri; “*siyah pantolon*”, “*siyah süveter*”, “*bordo kravat*”, “*beyaz gömlek*” ve “*siyah çorap*”tan oluşmaktadır. Geleneksel kıyafetlerden ve bu elbiseler dışında farklı bir renkte ya da şekilde giyinerek hiçbir Yâren toplantıya katılamamaktadır. Kıyafetlerin renginin belirlenmesi ve değiştirilmesi Yârenler tarafından alınan karara bağlıdır. Disiplin ve düzen Yâren'in her aşamasında olması gereken ve taviz verilmeyecek en önemli unsurdur (K.K.330).

1.1.6.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Temelde disiplin, düzen ve saygıya dayalı olan Yâren geleneği, toplantılarının her aşamasında ve normal hayatta bu hususlardan taviz vermemektedir. Toplantılar, bir disiplin içerisinde selamlaşmayla başlayarak diğer bölümler de aynı düzen içerisinde devam eder. Bu, yemek arası verildiği zaman sofraya düzeni ve yemeğe başlanma sırasında da aynı şekilde sürdürülür.

Her toplantıda o gece ocağı yakan kişi tarafından misafirlere ve Yârenlere yemek ikram edilir. Bu ikram da belirli bir düzen ve sıraya göre yapılır. Toplantı ortasında Çavuş, yemek arasının verileceğini söyleyerek görevli Yârenlere sofraların kurulması talimatını verir. Sofralar kurulurken Yâren ve misafirler arasında “*Harf oyunu*” oynanır. Sofra düzeni ve yemek servisinden bir Usta Yâren ve Çıracık Yârenler sorumludur. Yemekler yer sofrasında ve ortak kaplarda yenmektedir. Yârenler salonun başına ilk önce Büyük Başağa'nın, sonra Küçük Başağa'nın daha sonra Reis'in en son da diğer sofraları kurarlar. Sofralara çatal, kaşık, peçete ve ekmek konulduktan sonra ayran, komposto, yoğurt, salata gibi o akşamın menüsüne bağlı

olarak yardımcı yemekler sunulur. Daha sonra her sofraya iki tasta olmak üzere çorba servisi yapılır. Başlangıç yemekleri bu şekilde servis edildikten sonra herkes sofralara oturur. Yemek yerken oturuş serbesttir (K.K.330, 333, 334).

Çavuş, sofralar kurulmadan önce ocağı kimin yaktığını söyleyerek kısa bir dua eder:

*“Yâren ağalar, misafir ağalar, bu akşamki ocağımız Küre Tarım İlçe Müdürü Suat Bazlamacı tarafından yakılmıştır. Rabbim kabul ve daim eylesin. Âmin. Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Allah'ım, ocağımızın yakımında emeği geçen misafir ağamızın, burada bulunan misafir ağalarımızın ve Yâren ağalarımızın geçmişlerinin ruhları için, ahrete irtihal etmiş Yârenlerimizin ruhları için, Allah rızası için el-Fatiha.”*⁵⁹⁷

Sofralar kurulup yemekler servis edildikten sonra Çavuş sesli olarak şu duayı okur:

“Ey âlemlerin Rabbi Allah'ım. Yaratan, yaşıtan ve bir gün hesaba çekecek olansın. Bize rahmet edip birbirimize yâran kıldığın gibi yevm-i kıyamette de bizden razı ol ve birlikte haşır et. Soframızı bereketli, yediğimiz ve içtiğimiz nimetleri şifalı kıl. Meclisimizde ihlâsı, gönlümüzde hoşluk ve muhabbeti daim eyle. Yarına yâr, düine ağyar kılıp da aldığımız şu anki nefesin şükürünü unutturma. Bizi gaflet ve hezeyana düşürüp senin kudret ve azametini unutturmaya çalışan şeytana fırsat verme. Elimizin, dilimizin ve belimizin şeytanlarını bizden berî kıl. Bu mekânda iyiliği derleyip toplamaya çalışan birbirini saymada, sevmeye yâr ve yâran olup yarışan bizlere rahmet et. Âmin.”

Duadan sonra Büyük Başağa'nın desturuyla yemeğe başlanır. Eğer Büyük Başağa yemeğe buyur etmeden misafir ya da Yârenlerden başlayan olursa tura cezası alır. Büyük Başağa önce; Küçük Başağa'ya; *“Başağam afiyet olsun.”* der. Daha sonra Küçük Başağa da; *“Reisim, afiyet olsun.”* der. Reis; *“Misafir ağalar, Yâren ağalar afiyet olsun.”* dedikten sonra Büyük Başağa; *“Buyurun, afiyet olsun.”* diyerek yemek yenmeye başlanır. Çorba bittikten sonra ana yemek getirilir. Ana yemekler de yine iki kapta servis edilir. Burada da yine Büyük Başağa'nın buyur etmesi beklenir. O akşamki yemeğin menüsüne göre diğer yemeklerin de ikramı aynı şekilde yapılır. En son olarak da tatlı getirilerek yemek faslı sonlandırılır (K.K.334).

Yemekten sonra Çavuş tekrar dua eder:

⁵⁹⁷ Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin 15.12.2012 tarihli ocak yakımında yapılan duanın deşifresidir.

“El-hamdü li’llâh elhamdü li’llâh elhamdü lillâhi’llezi et’emenâ ve sakanâ ve cealenâ mine’l-müslimin. Ni‘meti Celilu’llah, bereketi Halilu’llah, şefâat senden ya Resulu’llah. Devam-ı devlet, nasibi cennet, yiyenlere afiyet, ölenlere rahmet, bakide kalanlara sıhhat ve selâmet. Allahümme zid ve takabbe’l bihürmetil li’llahil-Fatiha.”
(K.K.333)

Toplantılarda belirli yemeklerin ikram edileceği gibi zorunluluk yoktur. Bu tamamen ocak yakan kişinin maddî durumuna ve gönlünden geçen ikrama bağlı olarak belirlenir. Yemekler genellikle yemek şirketine yaptırılmakta ve yayla çorbası, pirinç pilavı, güveç, hindi, baklava, hoşaf gibi çeşitlerin seçilmesine dikkat edilmektedir. Burada önemli olan yemeğin içeriğinden ziyade kişinin makamı ve mevkisi ne olursa olsun birlikte bir kap yemeği paylaşabilme erdemini gösterebilmektir (K.K.332).

1.1.6.2.10. Mahkeme/Ceza

Yâren mahkemesi, Cumartesi akşamları ocak yakımı bittikten ve misafirler uğurlandıktan sonra bütün üyelerin bulunduğu ve Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş’un yönetiminde kurulmaktadır. Her ocak yakımından sonra mahkemenin kurulması şart değildir. Hafta içi günlük hayatta ya da ocak yakımı esnasında Yârenlerden bir veya birkaçının disiplinsiz davranışı olduğu tespit edildiği zaman mahkeme kurulur (K.K.332).

Mahkeme heyeti; Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş’tan oluşmaktadır. Büyük Başağa mahkemeye başkanlık yaparken Çavuş da savcı konumundadır (K.K.330).

Mahkeme kurulacağı zaman Çavuş, kırmızı minderi getirerek salonun ortasına koyar ve kendisi de sol tarafında durur. Kırmızı minder mahkemenin bir simgesi durumundadır. Minder kırmızıya yakın bir renkte olup üzerinde altın sarısı iplikle işlenmiş adaletin sembolü olarak kabul edilen terazi bulunur.

Yârenler salondaki oturma düzenini aldıktan sonra Büyük Başağa; *“Yollu yolsuz var mı?”* diye Çavuş’a sorar. Çavuş da; *“Var, Büyük Başağam.”* der. Sonra Büyük Başağa; *“Çavuşum sıkıntı nedir?”* diyerek davanın sebebini sorar. Çavuş hem bir haftalık süre içerisinde hem de toplantı esnasında disiplinsiz hareketleri tespit edilen Yâren(ler)den davacı olur. Örneğin; Yârenlerden birisinin Cuma sabahı her Cuma sabahı aynı camide kılınan sabah namazına mazeret belirtmeden gelmemesi, herhangi bir Yâren’in arkadaşının yanından geçerken ona selam vermemesi, bir

Yâren'in kahvehanede oyun oynarken görülmesi, esnaf olan Yâren'in iş saatinde dükkânını kapatıp gezmeye gitmesi, bir Yâren'in aile üyelerinden ya da sıradan bir kişiyle tartışması, eşini ve çocuklarını ihmal etmesi, başına kötü bir olay gelen Yâren'in arkadaşlarını bu durumdan haberdar etmemesi gibi nedenlerden dolayı Yârenler kırmızı mindere oturtulur. Burada suç işleyen Yâren(ler)in ifadesi alındıktan sonra suçun niteliğine göre ceza belirlenir (K.K.338).

Yâren mahkemesinde cezayı Büyük Başağa vermekte, Küçük Başağa ve Reis Yâren'in maddî durumu ve suçun niteliğine göre bu cezanın indirilmesine çalışır. Mecazî olarak Büyük Başağa, Yâren'in babası, Küçük Başağa annesi, Reis de abisi durumundadır. Bu şekilde uzlaşma sağlanarak Yâren'in en az ceza alması sağlanırken yine de son kararı Büyük Başağa verir (K.K.333).

Çavuş, sıkıntılı gördüğü Yâren(ler)in ev(ler)ine kendi eşiyile birlikte ziyarete gider. Bu ziyaret Yâren evde yokken yapılır. Çavuş, Yâren'in hanımına onunla bir sıkıntısı olup olmadığını sorar. Eğer bir sorun varsa bu mahremiyete girdiği için heyette görüşülmez. Sadece Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş bu konuyu bilir ve toplanarak Yârenle konuşulur. Orada sorun müzakere edilerek bir karara varılır. Daha sonra mahkemede Yâren, mindere oturtulur fakat burada özel olduğu için sorun açıkça beyan edilmez. Yani diğer Yârenler o kişinin neden kırmızı mindere oturduğunu bilmezler. Daha sonra Büyük Başağa; “*Yârenim, sen suçunu ve cezanı biliyorsun. Gerekenleri yap.*” diyerek konu kapanır (K.K.330, 334, 341).

Yâren mahkemesinde suçun niteliğine göre “*Atılma Cezası*”, “*Uzaklaştırma Cezası*”, “*Uyarı Cezası*” ve “*Maddî ya da Hizmet Cezası*” olmak üzere dört türlü ceza verilir.

1.1.6.2.10.1. Atılma Cezası

Bir Yâren'e bu cezanın verilebilmesi için o kişinin “içki içtiği, kumar oynadığı, zina yaptığı ve sır tutmadığı” tespit edilmesi gerekmektedir. Bu dört olumsuz durumdan birini yapan Yâren'den Cumartesi akşamı mahkemede Çavuş davacı olur ve mahkeme yönetimi de bu kişinin savunmasını aldıktan sonra istisnalar dışında Yâren Meclisi'nden atılmasına karar verir. Yâren Meclisi'nden atılan kişinin yerine o dönem boyunca yeni bir Yâren alınmamaktadır. Meclisteki yerine bir odun kütüğü konularak üzerine ismi yazılır ve dönem sonuna kadar oradan kaldırılmaz. Bu şekilde Yâren Meclisi'ne gelen misafirler o kişinin dört büyük suçtan bir tanesini işlediğini anlamaktadır. Sonraki dönem açılmadan önce o kişinin yerine diğer Yârenlerin tamamının oy birliğiyle yeni bir Yâren alınır (K.K.330, 341).

Bu dört büyük suçtan birini işleyen Yâren'in mahkemedeki savunmasında eğer bu suçu kendi işi ya da başka bir durum gereği işlemek zorunda kaldığı tespit edilirse Yâren Meclisi'nden atılma cezası yerine maddî bir ceza verildiği istisnai durumlar da vardır. Örnek olarak bir Yâren'i kahvehanede kâğıt oyunu oynarken yakalayan Çavuş, bu durumu mahkemeye getirerek o kişiden davacı olur. Esnaflık yapan Yâren, mahkemedeki savunmasında dükkânına gelen müşterisinin alışveriş yaptıktan sonra oyun oynamayı teklif ettiğinden dolayı müşteriye kıramadığı için kahvehaneye gittiğini samimi bir şekilde beyan etmesi ve bunun da Yâren üyeleri tarafından daha sonra tespit edilerek doğrulanması durumunda maddî cezalar verilmektedir (K.K. 332).

1.1.6.2.10.2. Uzaklaştırma Cezası

Yâren'in dört büyük suçun dışında yapmış olduğu disiplinsiz hareketlerin niteliğine göre ya da daha evvel almış olduğu uyarı cezalarının aynısını tekrar etmesi gibi durumlarda Yâren Meclisi'nden belirli bir süre uzaklaştırma cezası verilmektedir. Bu ceza suçun niteliğine bağlı olarak bir hafta, bir ay, iki ay gibi süreleri kapsamaktadır. Uzaklaştırma cezası alan Yâren, aynı suçu iki-üç defa tekrar etmesi durumunda Yâren Meclisi'nden atılması söz konusu olmaktadır (K.K.333).

1.1.6.2.10.3. Uyarı Cezası

Yâren'in tespit edilen disiplinsiz hareketlerine bağlı olarak uzaklaştırmadan önce verilen bir cezadır. Örneğin; Yâren Meclisi'ne gelen genç Yârenlerden toplantı yerinde arkadaşlarına sürekli bel altı şakalar yapması sonucu ilk önce Çavuş tarafından uyarılarak tura cezası verilmiştir. Fakat bu davranışlarına devam ettiği için bu durumu mahkemeye taşınmış ve Çavuş ondan davacı olmuştur. Sonuçta Büyük Başağa'nın kararıyla üç hafta Yâren Meclisi'ne gelmeme cezası almıştır (K.K.332).

1.1.6.2.10.4. Maddî ya da Hizmet Cezası

Maddî külfeti olan ya da hizmet gerektiren cezalardır. Bu cezanın uygulanmasında "kırmızı minder"de olan Yâren'in maddî durumu ve suçun mahiyeti göz önünde tutulur. Yârenlerin kendi arasında tartışmaları, günlük hayatta birbirlerine selam vermemeleri, aile fertleriyle husumetlerinin olması, esnaf ya da başka işle uğraşan Yâren'in işini aksatması, eşini ya da çocuklarını ihmal etmesi, Cuma günü sabah namazına gelmemesi gibi durumlar tespit edildiği zaman maddî ya da hizmet cezaları verilir (K.K.330, 336).

Genel olarak bu kapsamda verilen cezalar ise bir ya da iki öğrenciyi baştan aşağı giyindirmek, birkaç fakire erzak paketi hazırlamak, Yârenlere yiyecek

getirmek, bütün Yârenlere hamamda kese atmak, piknik düzenlemek, derneğe belli miktarda çay-şeker almak, birkaç fakiri doyurmak, kışın fakir bir aileye odun-kömür yardımı yapmak, Yâren Meclisi'nin belirli bir süre temizliğinden ya da soba yakımından sorumlu olmak, toplantı akşamları çıkan bulaşıkları yıkamak, belirli bir süre toplantıdaki yemek servisinden sorumlu olmaktır (K.K.330, 333).

Tura Cezası: Tura, Yâren içerisinde adaletin sembolü, nefsin terbiye edilmesine vesile olan bir vasıta (K.K.330, 333). Tosya kuşağının uzunlamasına burulmasından sonra ortadan ikiye sarılmasıyla yapılan bir araçtır.

Yâren Meclisi'nde tura cezasını Çavuş ve Büyük Başağalar dışında kimse verememektedir. Büyük Başağa ve Küçük Başağa dışındaki bütün Yâren üyeleri tura yemektedir. Başağaların toplantı esnasındaki hatasından dolayı verilen tura cezasını Başağalık makamının zedelenmemesi için Çavuş üstlenir. Reis ve Çavuş dışındakilerin cezayı uygulama yetkisine sahip olmadıkları için Çavuş'a verilen tura cezasını da Reis yerine getirmekle yükümlüdür (K.K.333). Yâren Meclislerinde Büyük Başağalar dışında dernek başkanı ve eski Başağalara da tura cezası uygulanmaz. Bunların yerine âdet gereği Çavuş tura cezası alır. Tura cezasının verildiği durumlar:

- Yâren ya da misafirler mecliste Büyük Başağa'dan müsaade almadan konuşunca bir tura ceza verilir.
- Mecliste birisini ispiyon eden kişiye, bu fiili işleyen şahsın yediği turanın iki katı ceza verilir.
- Başağa'ya, mecliste "Başağam"dan farklı bir şekilde hitap edilirse iki tura cezası verilir.
- Meclisteki toplantının seyri hakkında Çavuş'un dışındaki kişilerden bilgi alındığı zaman bir tura cezası vardır.
- Çavuş, tura cezası alan kişiye turayla vururken elini tutturamazsa Çavuş da bir tura cezası alır. Çavuş'un cezasını Reis uygular.
- Yârenler ve mecliste bulunanlar, Büyük Başağa oturmuş serbest demeden ondan farklı şekilde oturlarsa tura cezası alırlar.
- Mecliste bulunan herkes, mazereti olanlar dışında, ayaklarını oturdukları yerden sallandırır ya da bağdaş kurarlarsa tura cezası alırlar.
- Yârenler kendi arasında ya da misafirlerle selamlaşırken düzeni bozmaları, gülmeleri ya da saygısız hareket yapmaları hâlinde ceza alırlar.

- Çavuş'un herhangi bir sebepten dolayı bir kişiye tura cezası verdiği zaman o şahsın bu kararı sorgulaması durumunda ceza iki katına çıkar.
- Mecliste müzik çalınırken alkışlayan Yâren'in müziğin ritmini tutturamayıp diğerlerinden farklı bir şekilde hareket etmesi durumunda bir tura cezası verilir.
- Oturduğu yerden kalkan Yâren, Başağa'ya ve meclise sırtını dönerek salondan çıkması durumunda ceza verilir.
- Yâren Meclisi'nde bulunanlardan ayaklarının uyuştuklarını söyleyen kişilere tura cezası verilir. Ayağı uyuşan kişiyi Yârenler sırt üstü yere yatırıp ayaklarını kaldırır ve Çavuş da o kişinin hangi ayağı uyuştuyorsa ona turayla vurur.
- Yârenler toplantının başında kendi aralarında selamlaşırken herhangi bir Yâren'in selamlaşmayı duraksatması, selam verdiği Yâren'e alçak sesle hitap etmesi ya da toplantının başlamasına yeteri kadar zamanın bulunmasına rağmen diğer Yârenlerin adına da "*Cümleden Merhaba Yâren Ağam*" diyerek selamlaşmayı kısaltması durumunda tura cezası uygulanmaktadır.
- Bir Yâren'in mahkemede davalı duruma düştüğü zaman o kişi iki tane tura cezası alır.
- Çavuş, Büyük Başağa'dan destur almadan müzik akışını başlattığı için bir tura cezası alır.
- Yâren üyeleri, konuklara "*Misafir Ağam*"ın dışında başka bir şekilde hitap etmeleri durumunda bir tura cezası verilir.
- Çavuş'un sadece bir tura atma cezası vardır. Yalnız Başağalar elleri ile kaç adet tura atılmasını işaret etmişlerse o kadar ceza uygulaması gerekir. (K.K.330, 331, 332, 333).

1.1.6.2.11. Eğlence Şekilleri

Yâren toplantılarındaki eğlence şekilleri; "*müzik*", "*seyirlik oyunlar*" ve "*halk oyunları*"ndan meydana gelmektedir. Toplantılarda daha önceden belirlenen bölümlerde müzik icrâ edilmekte, seyirlik ve halk oyunları oynanmaktadır.

1.1.6.2.11.1. Müzik

Yâren toplantılarında hem seyirlik oyunların hem de halk oyunlarının icrâ edilmesinde müziğin önemli bir katkısı vardır. Ayrıca oyunların oynanmadığı

zamanlarda sazandelerin çaldığı müziklerle de misafir ve Yârenlerin eğlenmesi sağlanmaktadır. Yâren Meclisi'ndeki müzik sistemi ve icrâsından sazandeler sorumludur.

Sazandeler: Yâren üyeleri dışından para karşılığı tutulan kişilerdir.⁵⁹⁸ Sazende seçilecek olan kişinin toplantı akışını ve düzenini bilmesi, işinin ehli olması aranan özelliklerin başında gelmektedir. Çünkü türküleri orijinaline yakın olarak çalması, yöresel türkülere hâkim olması, hem sanat müziği hem halk müziğini iyi icrâ edebilmesi, Yârenler ve misafirlerle iyi iletişim kurabilmesi gerekmektedir (K.K.331).

Sazandelerin toplantı salonunda kendilerine ayrılmış olan yerleri vardır. Salon giriş kapısının sağ tarafındaki köşede toplantı boyunca müziklerini icrâ ederler. Sazandelerden başkasının oraya girmesi kesinlikle yasaktır. Fakat gelen misafirlere saz çalıp türkü söyleyen olduğunda bu durumu Çavuş'a söylenir. Çavuş da o kişiyi onure etmek için sazandelerden rica edip ona bir türkü söyletebilir (K.K.331).

Sazandeler, Yâren selamlaşmasına ve mahkemesine katılmazlar, salonun düzen ve temizliğinden de sorumlu değildirler. Görevleri akşamki programın müzik akışını ve düzenini sağlamak, ilgili ve kabiliyetli Yârenler arasından çırak yetiştirmektir (K.K.331).

Salı ve Cuma akşamları yapılan hazırlık toplantılarına katılmak zorundadırlar. Burada Yârenler halk oyunları ve orta oyunlarının provalarını yaparken Sazandeler de onlara eşlik eder. Bu şekilde Cumartesi akşamki program için Yârenler hazır hâle gelmektedir (K.K.331).

Sazandelerin Yârenlerinki gibi standart bir giyim şekli olmamasına rağmen Cumartesi akşamki toplantılarda yine de belirli bir uyum hâlinde giyinmeleri gerekmektedir. Eğer sazandeler bir takım ise aynı tarz ve renkte elbiseler giymeleri toplantının düzeni için daha uygundur. Genellikle siyah pantolon, siyah ya da beyaz gömlek, bordo kravat ve siyah çorap şeklinde giyinmektedirler. Bunun yanında saç ve sakal tıraşlarına da dikkat etmek zorundadırlar. Çünkü müzik icrâ ederek kulaklara, dış görünüşüyle de göze iyi hitap etmek zorundadır (K.K.331, 335).

Normal şartlarda Sazandeler, Yârenler dışından seçildiği için herhangi bir durumda tura cezası almazlar. Fakat Sazandeler, Yâren üyelerinden olduğu durumda;

⁵⁹⁸ Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi yeni kurulduğu için maddî imkânları sınırlı olmasından dolayı Yâren üyelerinden Fatih Tabakoğlu sazende görevini gönüllü olarak üstlenmiştir.

Büyük Başağa konuşurken sazende yanındakiyle yüksek sesle konuşursa, ortamı bozacak şekilde ya da disiplinsiz hareketlerde bulunursa, Büyük Başağa'dan destur almadan ihlamuruna şeker atıp içerse, Çavuş başla demeden çalmaya başlarsa bir tura cezası alır. Çavuş da Büyük Başağa'dan destur almadan müzik akışını başlattığı için bir tura cezası alır (K.K.331, 338).

Sazendelerin en büyük sıkıntısı, alternatifin ve yetişen çırakların olmamasıdır. Çünkü çırak, beş altı sene gibi uzun bir sürede tam anlamıyla yetişmektedir. O yüzden sazende olacak kişinin çok çalışması, toplantılara katılarak düzeni ve akışı iyi öğrenmesi gerekir. Normalde duyduğunu ve herhangi bir enstrümanı çalabilen bir kişi Sazende olarak Yâren toplantılarında bu görevi ifa edememektedir (K.K.331). Çünkü icrâ ettiği türkünün bulunduğu ortama uyması, ortamın ağırlığını taşıması, misafirlerin durumunu göz önüne alarak çalması, orta oyunlarının gerekli yerlerindeki efekt müziklerini verebilmesi ve her zaman Çavuş ile iletişim hâlinde bulunması gerekmektedir (K.K.333).

Yâren toplantılarında geleneksel oyunlar icrâ edilerek hem yörenin gelenek ve görenekleri sergilenmiş hem bu oyunların gelecek nesillere aktarılması hem de misafirlerin birkaç saat de olsa stres ve sıkıntıdan kurtulmaları sağlanmış olmaktadır. Ocak yakımında halk oyunları ve orta oyunları olmak üzere iki çeşit eğlence şekli vardır. Her dönem başında hangi oyunların icrâ edileceği belirlenerek o sene boyunca farklı toplantılarda o oyunlar sergilenir. Bir dönem içinde icrâ edilen oyunlarda tekrara düşmemek için birkaç dönem ara verilerek değişik oyunlarla devam edilir (K.K.330).

Tosya Yâren toplantılarında müzik aleti olarak; saz, bağlama, darbuka, keman, org, flüt, kaval ve nadiren de olsa kendir kullanılmaktadır.

Yâren toplantılarında genellikle Kastamonu ve Tosya yöresine ait müzikler icrâ edilmektedir. En çok çalınan türküler; “*Karşılama Türküsü*”, “*Tiridine Bandım*”, “*Sepetçioğlu*”, “*Değirmenci*”, “*Şu Cide'nin Çeşmesi*”, “*Ördek Suyu Dal Da Gel*”, “*Sayidem Otur Yanıma*”, “*Yaş Nane Kuru Nane*”, “*Çıkabilsem Şu Yokuşun Başına*”, “*Sana Öğreteyim Dağdan Aşmayı*”, “*Mapushane Çeşmesi*”, “*Çayırda Buldum Seni*”, “*Alçak Ceviz Dalları*” ve “*Gıydivanın Kızları*”dır. Sazendelerin repertuarında bulunan türkülerin sayısı daha fazla olmasına rağmen bunların hepsini çalma imkânı olmadığı için toplantıya uygun parçalar seçilip icrâ edilir (K.K.331).

Misafirlerin yaş ortalaması ve toplantı esnasındaki durumları göz önünde bulundurularak türkülerin hareketli ya da yavaş (sanat müziğine yakın) olacağı

belirlenir. Bu şekilde herkes memnun edilerek toplantının daha eğlenceli hâle gelmesi sağlanmış olmaktadır (K.K.331).

Toplantılarda icrâ edilen müziklerin kesin bir sırası yoktur. Sadece en başta bütün Yârenlerin birlikte söylediği “*Karşılama Türküsü*” ile toplantının sonunda misafir uğurlanırken sazandeler tarafından icrâ edilen “*Cezayir Marşı*”nın söylenme sırası bellidir. Diğerlerinin sırasını Sazandeler ortamın durumuna göre belirlemektedir. Bunun dışında misafirlere veya Yârenlerden istek geldiği takdirde ortam türküye müsaitse ya da sazandelerin repertuarında varsa çalınmaya gayret edilmektedir (K.K.331).

1.1.6.2.11.2. Halk Oyunları

Yâren toplantılarındaki eğlence şekillerinden bir tanesi de halk oyunlarıdır. Bunlar hem yöresel hem de diğer bölgelere ait oyunlar arasından seçilerek icrâ edilir.

Yâren içerisinde oyun formatında hazırlanmış olanların dışında her türküye göre halk oyunu bulunmamaktadır. Kastamonu yöresine ait; “*Tiridine Bandım*”, “*Sepetçioglu*”, “*Değirmenci*”, “*Ortak Benim Hakkımı Yeme*”, “*Çarşamba*”, “*Beyler Bahçesi*”; Ankara yöresine ait “*Miskef*”, “*Sarı Kız*”, “*Kostak*”, “*Fidayda*”; Silifke yöresine ait “*Ham Çökelek*” oyunları toplantılarda oynanmaktadır. Bunların kendilerine özgü oyunları ve figürleri vardır. Fakat var olan figürlerin aynısını oynamak zorunluluğu yoktur. Sazandeler türkülerin ritimlerine göre yeni çizimler yaparak yeni bir karografi hazırlarlar ve bunlar da Yârenler tarafından prova edilerek çalışılır. Bu denemeler videoya kaydedilerek daha sonra defalarca izlenip eksik ve hatalı olan yerleri tespit edilir. Eğer çizimlerin parçaya ve kendi içerisinde uyumlu olduğu saptanırsa çalışılmaya başlanır. Bazen Yârenler prova sırasında karografi haricinde istem dışı figürler yaptıkları da olmaktadır. Eğer bu hareketin oyuna katkı sağladığı tespit edilirse o da karografiye dâhil edilmekte ve son hâli Yârenler tarafından Salı ve Cuma akşamları defalarca oynanıp hazır hâle gelince toplantıda icrâ edilir. Bu şekilde türkülerin oyunları meydana gelmektedir (K.K.331).

Her Yâren, halk oyunu oynamak ya da öğrenmek zorunda değildir. Sazandeler ya da bu işi bilen kişiler oyunları Yârenler üzerinde denemesine rağmen genelde bu işe yeteneği olan 8-10 kişi oyunları toplantıda icrâ edebilecek derecede öğrenmektedir (K.K.331). Çünkü halk oyunlarını oynayacak kişinin yetenekli olmasının dışında fiziki yapısı buna elverişli ve müziğe kulak aşinalığı olması, heyecanı yüksek olmaması gibi özellikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir (K.K.334).

Toplantılarda icrâ edilen halk oyunları sürekli sabit oyuncu sayısı ile oynanmamaktadır. Hem karşılaşılabilecek aksilikler göz önünde tutularak hem de oynayan Yârenlerin sayısına bağlı olarak sekizli, altılı, beşli, dördü, üçlü ve ikili olmak üzere değişik sayılarda karografiler hazırlanmıştır. Toplantının durumuna ve Yâren üyelerinin sayısına bağlı olarak kişi sayısı belirlenip bu karografilerden uygun olan seçilmek suretiyle halk oyunu icrâ edilir. Örneğin; Sarı Kız, Kostak oyununun üç, dört, beş ve altı kişilik olmak üzere dört farklı karografisi tasarlanmıştır. Toplantılarda bu grupları oluşturan Yârenlerden uygun olanlar halk oyununu icrâ ederler (K.K.331).

1.1.6.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Toplantılarda oynanan seyirlik oyunların büyük kısmı Tosya'nın geleneksel oyunları arasından seçilmektedir. Fakat bunların dışında başka bölgelere ait kaynak kişilerden öğrenilen oyunlar da zaman zaman icrâ edilir. Genellikle oyunları Yârenler, aile büyüklerinden ya da çevrelerinden dinledikleri, küçükken şahit olup oynadıkları veya günümüze kadar gelebilen oyunları oynarlar (K.K.334).

Her oyun toplantılarda icrâ edilmeyip belirli kıstaslara uygun olmasına dikkat edilmektedir. Oyunların seçiminde argo içermemesi, oynayanları rencide edip küçük düşürmemesi, eğlendirici yönünün olması, her yaşta insana hitap etmesi, gelenek ve göreneklerimizden yansıtması gibi özellikleri barındırmasına dikkat edilmektedir (K.K.334).

Bir dönem boyunca farklı oyunlar oynanmakta ve o dönem icrâ edilenlerin öbür sene oynanmamasına dikkat edilmektedir. Bunun sebebi ise hem sürekli aynı oyunların icrâ edilmesi toplantıdaki eğlencenin sıradanlaşmasına neden olmakta hem de toplantıya daha evvelden gelen misafirler oyunların içeriğini bildikleri için oyuna katılmak istememekte ya da katılsalar bile oyun eğlendirme işlevinden uzaklaşmaktadır (K.K.334).

Toplantılarda oyunları her Yâren oynayamamaktadır. Çünkü her kişide tiyatro kabiliyeti olmadığından bazıları heyecanlandığı bazıları kendisini sıkıldığı sürekli yanıldığı bazıların da ezberin dışında toplantının atmosferi ve misafirlerin durumuna göre irticalen bir şeyler üretemediği gibi sebeplerden dolayı seyirlik oyunları oynayabilecek Yârenler ayrıca seçilmektedir (K.K.334).

Yâren toplantılarında oynanan seyirlik oyunların başında; “*Kabak oyunu*”, “*Kale Alma oyunu*”, “*Ağzımın Eğrisi oyunu*”, “*Mucur Mercimek oyunu*”, “*Tekerleme Satma oyunu*”, “*Maden oyunu*”, “*Sarma oyunu*”, “*Benim Tavuğumu Kim Yedi*

oyunu”, “Yattı-Kalktı oyunu”, “Harf oyunu”, “Arap Oyunu” ve “Bilmece oyunu” gelmektedir (K.K.331, 334, 341).

1.1.6.3. Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Yâren Sohbetleri'nin icrâ düzeni ana hatlarıyla; “Hazırlık Toplantılarının Yapılması”, “Mekânın Hazırlanması”, “Konukların Misafir Odasına Alınması”, “Yârenlerin Selamlaşması”, “Misafirlerin Salona Alınması”, “Baş ağaların Yâren Geleneği Hakkında Bilgi Vermesi”, “Karşılama Türküsü” İle Misafirlerin Selamlanması”, “Eğlence Faslı”, “Yemek İkrâmı”, “Genel İhtiyaç Arası”, “Eğlence Faslı”, “Kapanış”, “Misafirlerin Uğurlanması” ve “Mahkeme” bölümlerine ayrılabilir.

- Hazırlık Toplantılarının Yapılması

Cumartesi akşamları ocak yakımında oynanacak seyirlik oyunlar, halk oyunları ve çalınacak müziklerin Salı ve Cuma akşamları Yâren Meclisi'nde provası yapılmaktadır. Oyunlardaki eksik ve hatalar giderilerek o haftaki toplantının akışı düzenlenir. Bu günlerde Yâren'e yeni katılan üyelere kabiliyetlerine göre bu oyunlar öğretilir. Bu şekilde hem Yârenler arasında yeni görev dağılımı yapılmakta hem de Çıracak Yârenler yetiştirilmiş olmaktadır (K.K.330, 332, 334).

Yâren Meclisi'nin temizliği ve bakımı yapıp varsa eksiklikleri sorumlu Yârenler tarafından giderilerek mekân toplantı akşamına hazırlanmış olmaktadır.

- Mekânın Hazırlanması

Cumartesi akşamı herkesten önce soba yakımı ve temizlik için görevli Yâren(ler) meclise gelerek gerekli hazırlıkları yapar. Daha sonra da Çavuş ve Küçük Baş ağa gelip yapılan hazırlıkları kontrol ederek varsa eksikliklerin giderilmesini sağlar (K.K.330, 341).

- Konukların Misafir Odasına Alınması

Toplantı akşamı misafirler geldiği zaman ilk önce Usta Yârenler'den birisi onları dış kapıda karşılamaktadır. Buradaki görevi ayakkabıları alarak içeriye koymaktır. Bunun amacı Yâren'de misafirlere saygı ve hürmetin daha girişte başladığını ve onlara verilen önemi göstermektir. Ayrıca davetlilerin dışında ocak yakımına gelen(ler)i nazik bir şekilde bir dahaki toplantıya gelmelerini söyleyerek toplantı mekânına almamaktadır. Çünkü o gece gelecek olan misafirlerin sayısı salonun kapasitesine göre belirlenmekte ve hazırlıklar da ona göre yapıldığı için davetsiz misafir kabul edilmemektedir (K.K.334, 341).

Gelen konuklar mekândaki misafir odasına alınarak toplantı saatine kadar orada bekletilir. Burada Çavuş tarafından selamlaşmanın nasıl yapılacağı, salonda uyulması gereken kurallar hakkında kısa bilgi verilir (K.K.333, 341).

- **Yârenlerin Selamlaşması**

Ocak yakımı için toplantı yerine gelen Yârenler, ön hazırlıkları tamamlandıktan sonra belirli bir düzen içerisinde salona girerek kendi aralarında selamlaşırlar. Bunun amacı, üyeler arasında sohbet ve muhabbetin artmasına katkıda bulunmak, o geceki toplantıya gelen Yârenlerin kimler olduğunu tespit etmek, varsa Yârenlerin kendi aralarındaki veya bireysel sıkıntı ya da problemlerinin önceden halledilerek hem toplantıya yansımamasını hem de sorunun büyümemesini sağlamaktır (K.K.330). Bu selamlaşmada Yârenlerin kendi arasındaki mertebeleri göz önüne alınmakta ve içeriye giriş de buna göre yapılmaktadır. İlk önce salonda Küçük Başağa yerini alır ve daha sonra Çavuş, sırayla Usta Yârenler, Kalfa Yârenler, Çıracık Yârenler ve en sonunda da Büyük Başağa'nın içeriye girmesiyle selamlaşma faslı sonra erer (K.K.333, 341).

Bütün bu selamlaşma esnasında Çavuş elinde tura ile Yârenlerin selamlaşma faslını izler. Bunun nedeni, Yârenler arasında herhangi bir kırgınlık olup olmadığını ve selamlaşmanın geleneğe uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığını denetlemektir. Çavuş, selamlaşma esnasında Yârenler arasında bir kırgınlık ya da soğukluk olduğunu sezerse o kişilere bu durumun neden kaynaklandığını sorar. Eğer kırgınlık varsa nedeni öğrenilir ve daha sonra Yâren Mahkemesi'nde bu durum konuşularak tatlıya bağlanır. Amaç, Yârenler arasında şartlar ne olursa olsun kırgınlık, küskünlük yaşanmasını önleyerek birlik ve beraberliği daim tutmaktır. Selamlaşma bittikten sonra Çavuş salonun ortasına dizüstü oturup toplantının düzenli bir şekilde yapılarak hayırlı olması için dua eder (K.K.333).

Aşağıda bir ocak yakımında Yârenlerin kendi arasındaki selamlaşma faslı ayrıntılı olarak anlatılmaktadır:

“Çavuş, önce sâzendeleri salondaki köşelerine aldıktan sonra içeride bir eksik olup olmadığını tekrar kontrol eder. Çavuş, sazendeleri içeri aldıktan sonra Küçük Başağa'ya haber verir ve Küçük Başağa, besmele çekerek sağ ayağıyla içeriye girer. Girişe göre salonun sol köşesinde kendisine ayrılan yere oturur. Daha sonra Çavuş, Yârenleri içeri almak için Küçük Başağa'dan; “Başağam, Yâren Ağalarımı içeriye alayım mı?” diyerek izin ister. Bu arada Yârenler kapının dışında mertebelerine göre sıraya geçmiş Çavuş'un içeriye davet etmesini beklemektedirler.

Küçük Başağa'dan izini alan Çavuş; "Başağam, Yâren Ağalarım geliyor." der. Başağa da; "Gelsinler." der ve ayağa kalkar. Çavuş, Yârenleri genellikle beşerli gruplar hâlinde içeri alır. İçeriye alınan ilk grup ise Usta Yârenler'dir. Yârenler de içeriye sağ ayaklarıyla ve besmele çekerek girerler. İçeriye giren Yârenler salonun ortasında yan yana sıralı şekilde dururlar.

Küçük Başağa'ya göre sağda bulunan Reis, sağ elini sol göğsünün üstüne koyarak; "Selam ün Aleyküm Başağam" der. Küçük Başağa da sağ elini sol göğsüne koyup; "Aleyküm selam Reisim." dedikten sonra Reis elini indirir. Fakat Küçük Başağa elini indirmez.

İkinci sıradaki Yâren de sağ elini sol göğsüne koyup; "Selam ün Aleyküm Başağam." der. Küçük Başağa da sağ eli sol göğsündeyken; "Aleyküm selâm Yârenim" dedikten sonra Yâren elini indirir. Diğer Yârenler de Küçük Başağa ile bu şekilde selamlaştıktan sonra Reis'ten başlayarak Küçük Başağa'nın sol tarafına kendilerine ayrılan yere geçerler ve ayakta beklerler. Küçük Başağa; "Buyurun Yâren Ağalar" dedikten sonra hep birlikte otururlar. Küçük Başağa sağ elini sol göğsüne koyarak; "Merhaba Reisi'm" der. Reis de sağ elini sol göğsündeyken; "Merhaba Başağam" der. Küçük Başağa sağ eli sol göğsündeyken "Merhaba Yârenim" diyerek Reis'in yanındaki Yâren'i selamlar. Yâren de sağ elini sol göğsüne koyarak; "Merhaba Başağam" der. Bu şekilde Küçük Başağa diğer Yârenlerle de selamlaştıktan sonra Küçük Başağa'nın solunda bulunan Reis sağ elini sol göğsüne koyup solundaki Yâreni; "Merhaba Yârenim" diyerek selamlar. Yâren de "Merhaba Reisim" der. Reis diğer Yârenleri de bu şekilde selamlar. Reis'in solunda bulunan Yârenler de bu şekilde selamlaşırlar.

İçerideki Yârenlerin selamlaşması bittikten sonra Çavuş, kapının yanına gelerek önce dışarıdaki Yârenleri kontrol ettikten sonra; "Başağam, Yâren Ağalarım geliyor." der. Küçük Başağa da; "Buyursun gelsinler." der. Yârenler de içeriye sağ ayaklarıyla ve besmele çekerek girerler. İçeriye giren Yârenler salonun ortasında yan yana sıralı şekilde dururlar. Küçük Başağa ve salonda bulunan diğer Yârenler ayağa kalkarlar.

Küçük Başağa'ya göre sağ başta bulunan Yâren, sağ elini sol göğsünün üstüne koyarak; "Selam ün Aleyküm Başağam" der. Küçük Başağa da sağ elini sol göğsüne koyup; "Aleyküm selam Yârenim" dedikten sonra Yâren elini indirmeden Başağa'nın yanındaki Yârenlere; "Selamun Aleyküm Yâren Ağalarım" der. Onlar da sağ ellerini sol göğüslerine koyarak aynı anda; "Aleyküm selam Yârenim" derler.

Salonun ortasındaki diğ er Yârenler de bu şekilde selamlaştıktan sonra Başağ a'ya göre sağ taraftaki Yâren onun yanına oturur. Diğ erleri de sırayla onun yanına dizilerek ayakta beklerler. Küçük Başağ a; “Buyurun Yâren Ağ alar” dedikten sonra hep birlikte otururlar. Küçük Başağ a sağ elini sol göğ süne koyup; “Merhaba Yâren Ağ am” der. Reis de sağ elini sol göğ süne koyarak; “Merhaba Başağ am” der. Küçük Başağ a sağ eli sol göğ sündeyken; “Merhaba Yârenim” diyerek diğ er Yâren'i selamlar. Yâren de sağ elini sol göğ süne koyarak; “Merhaba Başağ am” der. Sonradan gelen Yârenler Başağ a ile bu şekilde selamlaştıktan sonra Reis, sonradan gelen Yârenlerden Başağ a'nın sağındaki ilk Yâren'den başlayarak sağ elini sol göğ süne koyarak “Merhaba Yârenim” der. Yâren de sağ elini sol göğ süne koyup; “Merhaba Reisim” der. Reis, diğ er Yârenlerle de bu şekilde selamlaşır. Reis'in yanındaki Usta Yâren sağ elini sol göğ süne koyarak; “Merhaba Yâren Ağ am” der. Yâren de sağ elini sol döş üne koyup; “Merhaba Yâren Ağ am” der. İlk gelen Yârenler bu şekilde sonradan gelenlerle selamlaşırlar.

İçerideki Yârenlerin selamlaşması bittikten sonra Çavuş, kapının yanına gelerek önce dışarıdaki Yârenleri kontrol ettikten sonra; “Baş ağ am, Yâren Ağ alarım geliyor.” der. Küçük Başağ a da “Buyursun gelsinler.” diye cevap verir. Yârenler de içeriye sağ ayaklarıyla ve besmele çekerek girerler. İçeriye giren Yârenler salonun ortasında yan yana sıralı şekilde dururlar. Küçük Başağ a ve salonda bulunan diğ er Yârenler ayağ a kalkarlar.

Küçük Başağ a'ya göre sağ baş ta bulunan Yâren sağ elini sol göğ sünün üstüne koyup; “Selam ün Aleyküm Baş ağ am” der. Küçük Başağ a da aynı şekilde; “Aleyküm selam Yârenim” dedikten sonra Yâren elini indirmeden Başağ a'nın yanındaki Yârenlere; “Selam ün Aleyküm Yâren Ağ alarım” der. Onlar da sağ ellerini sol göğ sülerine koyarak aynı anda; “Aleyküm selam Yârenim” derler. Salonun ortasındaki diğ er Yârenler de bu şekilde selamlaştıktan sonra Başağ a'ya göre sağ taraftaki Yâren salonun sol tarafında kendilerine ayrılan yere geçer ve diğ erleri de sırayla onun yanına dizilerek ayakta beklerler. Küçük Başağ a; “Buyurun Yâren Ağ alar” dedikten sonra ilk önce Küçük Başağ a, sonra diğ er Yârenler mertebelerine göre sırayla otururlar. İlk önce Küçük Başağ a'dan baş lamak üzere daha sonra salona geliş sıralarına göre diğ er Yârenler de yeni gelen Yârenlerle selamlaşırlar.

İçerideki Yârenlerin selamlaşması bittikten sonra Çavuş, kapının yanına gelerek önce dışarıdaki genç Yâren üyelerini kontrol eder ve sonra; “Baş ağ am,

Yârenlerim geliyor.” der. Küçük Başağa da; “Buyursun gelsinler.” diye cevap verir. Genç Yârenler de salona sağ ayaklarıyla ve besmele çekerek girerler. İçeriye giren Yârenler salonun ortasında yan yana sıralı şekilde dururlar. Küçük Başağa ve salonda bulunan diğer Yârenler ayağa kalkar. Daha sonra önceki Yârenler gibi ayakta selamlaştıktan sonra Çavuş, sazendelerin ön kısmında kendilerine ayrılan yere geçmelerini söyler. Oturduktan sonra da diğer Yârenlerle yaş sırasına göre tek tek selamlaşırlar.

Çavuş, merhabalaşmanın ardından Küçük Başağa'nın yanına giderek Büyük Başağa'nın geldiğini söyledikten sonra salonun dışına çıkar ve içerisinin müsait olduğunu Büyük Başağa'ya bildirir. Çavuş, kapının önünde “dikkat” çektikten sonra salondaki Yârenler ayağa kalkar ve Büyük Başağa içeri girer. Büyük Başağa, salonun ortasında durur ve Yârenleri kontrol ettikten sonra sağ elini sol göğsüne koyarak; “Selam ün aleyküm Başağam” der. Küçük Başağa da; “Aleyküm selam Başağam” diye cevap verir. Büyük Başağa tekrar sağ elini sol göğsüne koyup; “Selam ün aleyküm Yâren ağalar” der. Bütün Yârenler ellerini sağ göğüslerine koyarak aynı anda; “Aleyküm selam Başağam” derler. Selamlaşmanın ardından Başağa, salonda kendisine ayrılan sol köşeye geçer ve diz üstü çöktükten sonra diğer Yârenler de yaş sırasına göre aynı şekilde otururlar.

Küçük Başağa, sağ eli sol göğsünde Büyük Başağa'ya döner ve “Merhaba Başağam” der. Büyük Başağa da; “Merhaba Başağam” diye karşılık verir. Bu şekilde yaş sırasına göre diğer Yârenler de Büyük Başağa ile merhabalaşırlar. En son Çavuş, salonun ortasında diz üstü oturarak Büyük Başağa'dan başlamak üzere bütün Yârenlerle sırayla selamlaşır.

Bütün selamlaşma faslı bittikten sonra Çavuş, Usta Yârenler'in önünde dizüstü oturarak şu duayı yapar:

“E'ûzu billâhi min eş-şeytani'r-racim bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. El-hamdüli'llah el-hamdüli'llah el-hamdüli'llahi Rabbi'l âlemin. Ve'l-akıbetü-lil müttekîm. Velâ udvâne illâ ale'z-zâlimin. Âmin. Allahım, muhabbetimizi, ocaklarımızı daim eyle. Aramıza ayrılık, fitne, fesat tohumları ekmek isteyenlere müsaade etme ya Rabbî. Allahümme Rabbena âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten vekınâ azâbe'n-nâr. Birahmetike ya erhamerrahimin. El-

hamdüli'llahi Rabbi'l-âlemin. Hayırların fethi, şerlerin def'i için muhabbetimizin, meclisimizin daim olması için bilhassa Allah rızası için el-Fatiha."⁵⁹⁹

Duanın ardından Büyük Başağa, Küçük Başağa'ya; "*Destur Başağam, oturuş serbesttir.*" dedikten sonra Yârenler serbest oturuş şeklini alırlar. Büyük Başağa, kısa bir konuşma yaparak o akşam gelecek olan misafirlerin nereden geldiklerini, selamlaşma esnasındaki eksiklikleri, ocağı kimin yaktığını ve kendisinin varsa özel misafir(ler) hakkında kısa bilgi verdikten sonra sözü Çavuş'a bırakır. Aşağıda Büyük Başağa'nın ocak yakımındaki konuşmasının bir örneği verilmiştir:

*"Bu akşam Yârenlerin tam zamanında meclise gelmesi çok hoşumuza gitti. Geç geldiğimiz zaman misafirlerimizden dolayı selamlaşmayı tam yapamamaktaydık. Artık öyle bir hâle gelmişiz, alışmışız ki Yâren Ağalarımız selamlaşmayı hemen kısaca kesiyorlar. Zaten Yâren birbiriyle merhabalaşsın, muhabbetini yapsın, bir problem varsa halledilsin diye toplantı bir saat öne alınıyor. Yârenler o yüzden erken çağırılıyor meclise. Bu akşam biliyorsunuz Küre ve Tosya'dan gelen misafirlerimizi ağırlayacağız. Ayrıca Taşköprü'den de misafirlerimiz var. Çekim yapan Misafir Ağamız Sagıp Atlı. Manisa, Celal Bayar Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi. Misafir Ağamız Yârenlik ve Tosya Yâren Meclisi üzerine doktora yapmayı düşünüyor. Onun çalışmalarını yapıyor. Uzun süre boyunca bizimle beraber olacak kendileri. Biz de elimizden gelen yardımı gösterip her türlü yardımı göstereceğiz inşallah. Bu akşam gerçekten çok güzelsiniz. Erken gelmemiz hoş oldu. Bu akşam inşallah güzel bir programımız olur. Sâzende Yâren Ağam, bir akşam sefası yapalım."*⁶⁰⁰ (K.K.330)

Yârenlerin kendi arasındaki bu selamlaşma faslı ve Büyük Başağa'nın kısa konuşması bittikten sonra misafirlerin salona alınma zamanı gelmediyse içeride hazır bulunan sâzendeler sırayla Yârenlerin istedikleri türküleri söyler. Çalınan bu müziklerle hem Yârenlerin kendi arasında eğlenmesi hem de ses siteminde herhangi bir aksaklık olup olmadığı kontrol edilmiş olur. Eğer konukların alınma zamanı geldiyse bu eğlence düzenlenmeden konuklar Çavuş'un nezaretinde içeri alınmaya başlanır (K.K.330).

⁵⁹⁹ Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin 2012-2013 dönemi 15.12.2012 tarihli ocak yakımının selamlaşma ritüelidir.

⁶⁰⁰ Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin 2012-2013 dönemi 15.12.2012 tarihli ocak yakımının selamlaşma ritüelidir.

- Misafirlerin Salona Alınması

Yârenler belirli bir düzen içerisinde salona girdikleri gibi misafirler de aynı şekilde Çavuş'un yardımıyla salona sırayla alınır. Salonda hazır bulunan Yârenlerin hepsi misafirleri ayakta karşılayarak onlara karşı saygılarını daha girişte bu şekilde gösterirler. Aşağıda misafirlerin toplantı salonuna alınması ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

“Çavuş; “Destur Başağam, misafirler gelsin mi?” diye Büyük Başağa'ya sorup destur aldıktan sonra konukları sırayla salona almaya başlar. Fakat misafirleri salona almadan önce misafir odasına giderek onların salona girme sıralarını belirleyip nasıl selam vereceklerini anlatmıştır. Misafirler salona makam sırasına göre alınıp salonda da o sıraya göre oturtulur. Fakat bunun dışında misafirlerin hiçbirisinin salonda bir ayrıcalığı yoktur.

Çavuş, kapıyı açıp misafirleri içeriye alır. Misafirler gelirken Yârenlerin hepsi ayağa kalkar ve bu şekilde selamlaşırlar. Sırayla salona giren konuklar Çavuş'un gösterdiği yerde durup sağ ellerini sol göğüslerine koyarak; “Selam ün aleyküm Başağalarım” der. Başağalar da; “Aleyküm selam Misafir Ağa” diye karşılık verirler. Misafir elini göğsünden indirmedi; “Selam ün aleyküm Yâren Ağalar” der ve Yârenler de; “Aleyküm selam Misafir Ağam” diye birlikte cevap verirler. Konuk, Çavuş'un gösterdiği yere oturur. Misafirin oturacağı yerdeki Yâren sedirden inerek oturduğu yerin önünde ayakta bekler. Sadece iki Başağa'nın arasındaki Usta Yârenler yerlerinden kalkmazlar. Diğer Yârenlerin yerine misafirler oturmaktadır. Selamlaşma bitene kadar yerlerine geçen misafirler de Yârenler gibi ayakta beklerler. Misafirlerin içeri girerek selamlaşması esnasında sâzendeler kısık sesli müzik çalarlar.

Selamlaşma bittikten sonra Başağa; “Buyurun Yârenler, buyurun misafirler.” diyerek sırayla Başağalar, Usta Yârenler, Kalfa Yârenler, Çırak Yârenler ve misafirler olmak üzere otururlar. Çavuş, Başağa'dan destur aldıktan sonra Yârenlerden misafirlerin montlarını almalarını ister. Sonra Büyük Başağa konuşma yapar.”⁶⁰¹

Misafirler sırayla salona alınırken gelen konuklar ve Yâren üyeleri arasından bir kişiyle arası iyi olmadığı için Yârenlere selam vermeyenler olmaktadır. Böyle bir durum olduğunda Çavuş, misafire selam vermesi için üç defa uyarır. Fakat bu

⁶⁰¹ Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin 2012-2013 dönemi 15.12.2012 tarihli ocak yakımındaki misafirlerin salona alınma ritüelidir.

ikazlara rağmen misafir selam vermezse; “*Misafir ağam sizi dışarı alalım.*” diyerek toplantı salonundan çıkartılır (K.K.330).

- **Başağaların Yâren Geleneği Hakkında Bilgi Vermesi**

Misafirler salona alındıktan sonra Büyük Başağa tarafından konuklara Yâren geleneğinin tarihî gelişimi, bugünkü durumu ve Tosya Yâren Meclisi hakkında kısa bir bilgi verilir. Daha sonra Küçük Başağa ve Reis kısa bir konuşma yapar. Başağaların yapmış olduğu konuşma örneği aşağıda verilmiştir.

Büyük Başağa'nın konuşması:

“Misafir Ağalar, cümleten Tosya Yâren Meclisi'ne hoş geldiniz, hoşluklar verdiniz. Ayaklarınıza sağlık, gönlünüze sağlık. Burası, “Tosya Ahi ve Yâren Dostları Kültür ve Yardımlaşma Derneği” çatısı altında faaliyet gösteren Tosya Yâren Meclisi'dir. Yâren meclisleri her sene Ekim ayında kuruluyor ve Nisan ayının başına kadar ocak yakma devam ediyor. Burada misafirlerle birlikte oturduğumuz toplantı ocak yakma olarak tabir ediliyor Yâren kültüründe.

Yâren ne demek? Yâren kısaca; dostlar, kardeşler, ahbablar demektir. Burada kan bağı olmayan kardeşler bir araya gelmişler Yâren Meclisi'ni oluşturmuşlar. Tosya'da Yâren var mıdır ve nereden çıktı? Yâren, Türkiye'nin her tarafında vardır. Ama değişik adlarla anılmaktadır. Kimi yerde “Barana” kimi yerde “Muhabbet” kimi yerlerde ise “Muhabbet Geceleri” falan diyorlar. Ama Yâren; Çankırı, Tosya, Kurşunlu, Çerkez ve Gerede'de “Yâren” olarak ifade edilmektedir. Yâren dernek ve Yâren Meclisleri Türkiye'de çok fazla vardır. Ama atalarımızdan gelen ve bizim geleneklerimiz olan Yâren'i yaşayan dernek sayısı 6 tanedir. Bunlardan bir tanesi de biziz. Biz 2009 yılının Haziran ayında derneğimizi kurduk. Her dernek en az 5, 6 yıl sonra faaliyete geçip ocak yakmaya başladığı hâlde, çok şükür ki biz gönül dostlarımızın sayesinde sizi misafir ettiğim o küçük mekânda ilk ocağımızı yaktık. Bir dönem boyunca orada Yârenimizi önce yaşamaya sonra da yaşatmaya gayret ettik.

Yâren, 24+1 kişiden meydana geliyor. Bu 24 kişi, 24 tane Oğuz boyunu temsil etmektedir. Yâren geleneği Oğuzlardan gelmiş fakat Selçuklularda Ahi Teşkilatı içerisinde müthiş bir faaliyet alanı bulmuş ve yayılmıştır. Yârenler kısaca toplumda sosyal ilişkileri düzenleyen bir oto kontrol sistemidir. Genellikle Ahilik mi Yârenlik içerisinde gelişmiş yoksa Yârenlik mi Ahiliğin içerisinde gelişmiş. Bu konuda çeşitli görüş ayrılıkları var ama her ne olursa olsun ikisi de bizim kültürümüz ve biz bunu yaşatmaya gayret ediyoruz. Adımızı da zaten “Tosya Ahi ve Yâren Dostları” diye

koyduk. Şimdi Yâren geleneğinde, Ahilik geleneğinde ustasız çırak olmaz bunu biliyorsunuz. Bunu her vesile ile dile getiriyoruz. Bizim de ustamız Çankırı Yârenleri'dir. Biliyorsunuz Çankırı Yârenleri 200 yıldır yaşanan bir gelenektir. Bu arada artık 4-5 tane nesil geçmiş bir gelenek. Mesela bizi ziyarete gelen Başağamız "İlk defa Yâren'e gittiğimde küçücük çocuktum, taşa dolaştım da düştüm. Babam öyle götürdü beni." dedi. Çankırı böyle yaşıyor. 25 yıldır da resmî olarak devlet çatısı altında yaşamaktadır. Yâren derneklerinde tek bir dernek olmaz. Birkaç tane de Yâren kurulabilir. Ancak hepsi kanunen dernek çatısı altında faaliyet göstermek zorundadır. Mekânları ayrı olur tabii ki. Yâren Meclisleri hep aynı mekânda Yâren yemez. Yâren yemek, toplu muhabbet etmek anlamındadır. Ayaklarınıza, gönlünüze sağlık. İnşallah burada televizyon, internet, içki ve başka âlemler olmadan atalarımızın nasıl vakit geçirdiğini, bunlar olmadan da nasıl vakit geçirilebileceğini bir nebze de olsun sizlere Yâren'in kültür boyutuyla tanıtacağız, yaşatacağız inşallah.

Küçük Başağa'nın konuşması:

Değerli misafir ağalar, Yâren Meclisimize hoş geldiniz. Bu güzel mekânda sizleri ağırlamaktan onur duyacağız, şeref duyacağız. Ben birkaç cümleyle de olsa Yâren ve Yâren kültürü hakkında bilgi vermek istiyorum. Yâren kültürü, Oğuzlar tarafından yaşatılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Biz de âcizane bu kültürü, unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizi yaşatma azmi, gayreti içerisindeyiz. Yâren kültürü özünde esnaf kültürüdür. Esnafın birbiriyle olan ilişkisini, esnaf müşteri ilişkisini, usta-kalfa-çırak ilişkilerini düzenleyen yazılı olmayan ama uyulması gereken zorunlu kurallardır. Bu kurallar 25-30 yıl öncesine kadar ilçemizde bir şekilde yaşatılıyordu ama son zamanlarda nedense bırakıldı. Bu kültür ilimiz ve Devrez Vadisi boyunca Yâren kültürü olarak yaşatılmıştır. Yâren Meclisi'nde Büyük Başağa, Küçük Başağa, Yâren Reisi, Yâren Çavuşu vardır. Bütün hareketler, oturuşlar, kalkışlar Başağalara göre düzenlenir Yâren Meclisi'nde. Yâren, adından da belli olduğu gibi anlamı; arkadaş, yoldaş, sırdaş gibi değişik anlamlara gelmektedir. Yâren iyiliği, güzelliği, doğruluğu, sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü bu gibi güzel davranışlarımızı kendisine yol edinen, düstur edinen kişidir. Yâren bunu sosyal yaşantısında, aile yaşantısında, diğer ilişkilerinde, ticari ilişkilerinde uygulamaya çalışır.

Büyük Başağa'nın ikinci konuşması:

Misafir ağalar, Küçük Başağam söyledi ya, meclisimizde her şey Başağa'ya göre olmaktadır. Biz nasıl oturursak öyle oturulur. Misafir ağalarımın mazereti olanlar varsa Çavuşuma söyleyip rahat şekilde oturabilirler. Yalnız meclisimizde bağdaş kurarak oturmak bizim geleneğimizde yoktur zaten. Bağdaş kurmanın haricinde rahat oturabilirsiniz. Başağa "Oturuş serbesttir." demediği sürece Başağalara göre hareket edilir. Mesela Başağa şeker atmadan şeker atılmaz, afiyet olsun demeden çay içilmez. Bakın bizim Yârenlerimiz içmiyorlar. Tıngır tıngır karıştırıyorlar. Onu sizi yanıltmak için yaptılar. Peki, Başağam afiyet olsun. Oturuş serbesttir.

Küçük Başağa'nın ikinci konuşması:

Misafir ağalar, inşallah hoşça bir vakit geçireceğiz. Amacımız birbirimizi kırmak, rencide etmek değil, inşallah siz de bunu göreceksiniz. Hep birlikte inşallah eğleneceğiz. Bu Yâren'in sadece kültürel ve eğlence boyutudur. Çok daha değişik sosyal etkinlikler var ama onları da zamanla yapmaya çalışacağız.

Reis'in konuşması:

Ben Yâren Reisi olarak burada bulunan Yârenler ve bulunamayan Yârenlerimiz adına sizlere ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Yâren Meclisi'mize şeref verdiniz. Sağ olun, var olun. Ocağımız daim, meclisimiz şen olsun Başağam.

Büyük Başağa'nın üçüncü konuşması:

Sağ ol Reisim. Çavuşumun elinde –bazen çok üzüliyoruz ama- tura vardır. İpten bükülmüş (Tosya kuşağının burularak yapılmış hâlidir.) bir nesnedir o. O turanın sesine bakmayın. Misafirlerin turası Yârenlerin turası ayrıdır. Bakın orada asılıdır. Yârenlerimiz bazen çok kaydığı zaman -Tosya tabiriyle- o zaman o turayı kullanıyor. Maksat burada kimseyi kırmak, incitmek değil. Sadece o bir nefis terbiyesinden ibarettir. İnşallah burada hoşça vakit geçireceğinizi umuyoruz. Yâren'e ilk gelen misafirlerimizin görüşlerini yemekten sonra almak isteriz. Ve Yâren Meclisi'nde birbirleri arasında konuşulmaz. Zaten sohbet meclislerinde konuşulmaz. Sadece Başağaların yanındaki kişiler konuşabilir Başağa ile. Mesela misafir ağıam ve Başağamın sağ tarafındaki misafir ağıam konuşabilir. İkili sohbetler yapılmaz. Neden yapılmaz? Malum, siz konuşulani dinlemezseniz siz konuşunca da başkaları dinlemez. Bu alışkanlığı size vermek değil, Yârenlerimize öğretmek açısından Yâren'in bir geleneği. Bizce çok elzem bir şey. Diğer türlü gürültü kargaşa oluyor. Benim kısaca söyleyeceklerim bunlar. Misafirlerimizden bir istirhamımız olacak bizim. Biraz sonra oynayacağımız orta oyunlarını videoya çekmemenizi istirham

ediyoruz. Fotoğraf çekebilirsiniz. Çünkü videolar sosyal medyada ve başka yerlerde paylaşılıyor. Oyunlarımız paylaşılıyor. O zaman da gelecek misafirlerimizin hiçbir esprisi kalmıyor. Onun için biz sık sık sosyal paylaşım sitelerine attıklarında o oyunlarımızı değiştirmek zorunda kalıyoruz. O kadar çok oyun değiştirdik ki, artık neredeyse Tosya’da oynanmayan oyunlar kalmadı yani. Bir de Yâren’deki bazı şeyler size ters gelebilir. Mesela bu ikramlarda neden ilk önce Başağalara sonra bu aradaki Yârenler alıyor sonra misafire ikram ediliyor. Bu bizim kafamıza göre uydurduğumuz bir şey değildir. Dedik ya ustasız çırak olmaz diye. Gelenekte bu böyle yapılıyor imiş biz de bunu bu şekilde uyguluyoruz. Yani size bu ters gelmesin. Normalde ikram bizde misafirden başlar ama bu tarafta oturan kısım, Yârenimizin olmazsa olmaz kısmı olduğu için buradan başlamış atalarımız biz öyle devam ediyoruz. Hem ilk önce ev sahipleri ikram edileni aldığı için misafirler de gönül rahatlığı içinde ikram edileni alabiliyorlar. Bildiğiniz gibi yemeği ilk önce ev sahibinin alması âdettendir ve güzel bir geleneğimizdir. Böyle yapmanın Sünnet olduğunu bir yerlerde okumuştuk veya duymuştuk”⁶⁰²

Başağalar konuşma yaparken bir taraftan da iki Yâren önce Başağalardan başlamak üzere misafirlere ıhlamur ikram eder.

- “**Karşılama Türküsü**” İle Misafirlerin Selamlanması

Misafirler toplantı salonuna alınıp selamlaşma yapıldıktan sonra Başağalar ve Reis konuşma yapar. Ardından ıhlamur ikramı yapılır. Çavuş, Yârenlerden “*Karşılama Türküsü*” için oturma düzeni almalarını ister. Usta, Kalfa ve Çırak Yârenler salonun ortasına başlarında Reis olmak üzere merteye sırasına göre dizüstü ve karşılıklı oturarak türküyü söylerler. Yârenler türkünün icrâsı sırasında alkış ve hareketlerle ritim de tutarlar. Ayrıca türkünün söylenmesi esnasında ritmi bozan ya da sözleri karıştıran Yâren(ler) tura ile cezalandırılır. Daha önceleri Yâren geleneği içerisinde yapılmayıp yeni dâhil edilen bir uygulamadır (K.K.330, 331). Aşağıda Karşılama türküsünün metni verilmiştir:

Karşılama Türküsü⁶⁰³

Hoş geldiniz, sefa verdiniz

Yâren evimize şeref verdiniz

Hoş geldiniz, sefa verdiniz

⁶⁰² Kastamonu-Tosya Yârenleri’nin 2012-2013 dönemi 15.12.2012 tarihli ocak yakımının başında Başağaların ve Reis’in misafirlere yaptığı konuşma.

⁶⁰³ Söz ve Bestesi, Sazende Yâren Fatih Tabakoğlu’na aittir.

Yâren Meclisi'mize onur verdiniz

Tosya'da olur pirincin hası
Kesesi bıçkısı belinin kuşağı

Yâren candandır, asil kandandır
Hem eline hem beline diline de sağlamdır
Yâren özgedir, sözü gözdedir
Vatanına bayrağına cânını verendir

Hoş geldiniz, sefa verdiniz
Yâren evimize şeref verdiniz
Hoş geldiniz sefa verdiniz
Yâren Meclisi'mize onur verdiniz

- **Eğlence Fashı**

Toplantılar “*Karşılama Türküsü*” ile başlayıp daha sonra halk müziği çalınır ve sırasıyla seyirlik oyunlar, halk oyunları şeklinde devam eder.

Bu bölümde halk müziği, halk oyunları ve orta oyunlarının oynanma sırasını daha önceden Çavuş belirler. Çavuş, hangi oyunların ard arada oynanacağını, hangilerinden sonra ara verilmesini ya da halk oyunu icrâ edilmesi gerektiğini bildiği için akışı da o belirler. Çünkü seyirlik oyunu icrâ eden bir Yâren, halk oyunu da oynayabilir. Bundan dolayı bu ikisinin çakıştırılmaması gerektiği için daha önceden yapılacaklar kâğıda yazılır. Böylece Çavuş salon dışına çıktığı zaman yerine vekâlet eden yedek Çavuş da, sıralamaya kâğıttan bakarak akışı devam ettirir. Genellikle belirlenen bu sıraya uyulmakta fakat misafirlerin ve Yârenlerin nabzına göre değişiklik yaparak konukların daha iyi eğlenmesi sağlanmaktadır (K.K.333).

Toplantı esnasında misafirler ve Yârenlerin bacaklarını uzatmaları yasak olduğu için bu duruma alışkın olmayan kişilerin belirli bir süreden sonra ayakları uyuşmaktadır. Misafirler ya da Yârenlerden bu durumu Çavuş'a ya da Yârenlerden bir tanesine söylemesi durumunda uyuşan ayağına turayla vurulur. Turanın sayısı kişinin ayağının uyuşukluğu gitti diyene kadar devam eder. Bu durumla toplantının her aşamasında karşılaşılabilir.

- **Yemek İkramı**

Çavuş, Büyük Başağa'dan destur aldıktan sonra sofraya düzeninden sorumlu Yârenleri sofraları kurması için görevlendirir. Önce Büyük Başağa'nın ekmek yargısı sonra Küçük Başağa'nın ardından Reis'in en sonunda da Yâren ve misafirlerin taplası kurulur. Yemekler önce Büyük Başağa'nın sofrasına ve sırayla diğer taplalara getirilir. Sofraların hepsi tamamen kurulmadan kimse yemeğe başlamaz. Sofralar kurulurken Yârenler ve misafirler arasında Harf oyunu oynanır. Sofralar hazırlandıktan sonra Çavuş, dua yaparak yemeğe başlanır.

- **Genel İhtiyaç Arası**

Yâren toplantısı esnasında salonda sigara içmek ve dışarı çıkmak, olağanüstü durumlar dışında, yasak olduğu için yemekten sonra 10-15 dakika ihtiyaç arası verilir. Bu arayı Çavuş, misafir ve Yârenlere duyurur. Aksi takdirde kendi isteğine bağlı olarak dışarı çıkan kişilere tura cezası uygulanır.

- **Eğlence Faslı**

Yemekten sonra verilen aranın ardından misafir ve Yârenlerin salondaki yerlerini almasıyla birlikte toplantı Çavuş'un yönetiminde devam eder. Çavuş, genellikle daha önceden belirlediği programa göre akışı sürdürürken bazen misafir ve Yârenlerin nabzına göre değişiklik yaparak konukların daha iyi eğlenmesini sağlamaktadır.

- **Kapanış**

Toplantının sonunda Çavuş, salonun ortasına geçer, sağ dizini yere koyup sol bacağını da eğdikten sonra elindeki turayı yere vurarak aşağıdaki sözlerden birisini söyler:

“.....

.....

Tut kolundan at dışarı

Kapıyı da sürgüle” (K.K.333)

“Yâranlık bazen küçük bir çiçeğin büyümesi kadar uzun,

Bazen de namludan çıkan bir kurşun kadar kısadır.

Önemli olan yeni bir Yâran kurmak değil,

Var olan Yârani ayakta tutmaktır.” (K.K.333)

Toplantı bittikten sonra Büyük Başağa, misafirlere teşekkür konuşması yaparak Yâren Meclisi'nden nasıl uğurlanacakları hakkında kısa bilgi verir:

“Misafîr ağalar, bu geceki programınız ve dönemimizin son ocağı da burada sona erdi. Allah razı olsun. Katıldınız, bizlere onur verdiniz. Ayaklarınıza sağlık. Sefa geldiniz, hoş geldiniz inşallah. Burada hoşça vakit nasıl geçirilir inşallah bir parça onu sizlere sunma imkânımız oldu. Her zaman bekleriz. Yeni ocağımız kısmet olursa Ekim ayının ilk haftası Yâren evini açacağız inşallah. Ondan sonra inşallah yine devam edeceğiz. Biz gerçekten, benim ocağım diye söylemiyorum, en genç misafiri bu akşam ağırladık. Çok da hoşumuza gitti Allah razı olsun. Çok teşekkür ediyoruz. Nasıl sizi selamlama seramonisiyle içeri aldıysak Yârenleri uğurlama da aynı törenle olur. Şimdi bütün Yâren ocaklarında Cezayir Marşı çalar. Biliyorsunuz Cezayir Marşı bir ağıttır. Ama maalesef ben birkaç kez televizyonda da izledim, Cezayir Marşı'nda oynuyorlar. Cezayir kesinlikle oyun havası değil, o bir ağıttır. Dinlediğiniz zaman zaten sözlerinden tüyleriniz ürperir. O marş eşliğinde biz sizleri uğurlayacağız. Sazendemiz Cezayir Marşı'nı çaldığı zaman Yârenleriniz sıralanacaklar. Önce Küçük Başağam ile Reisim sizi kapının önünde uğurlayacak. Dış kapının önünde de ben uğurlayacağım. Çok sağ olun. Geceniz mübarek olsun inşallah. Sağ olun var olun. Allah razı olsun. Teşekkür ederim.”⁶⁰⁴

- Misafirlerin Uğurlanması

Toplantı bittikten sonra misafirler “Cezayir marşı” eşliğinde salondan çıkartılır. Yârenler mertebe sırasına göre salonun ortasına ayakta karşılıklı dizilip misafirleri ortalarından geçirerek uğurlarlar. Bu esnada Büyük Başağa dış kapının önünde, Küçük Başağa ve Reis de salonun kapısının önünde misafirleri yolcu etmek için hazır vaziyette bulunurlar. Bu meclise gelirken kapıda karşılanmalarıyla başlayan saygı ve hürmetin aynı şekilde giderken de kapıya kadar olduğunu göstererek misafirlere verilen değer ne kadar önemli olduğunun gösterilmesi bakımından anlamlı bir uygulamadır (K.K.330).

Cezayir Marşı

Cezayir'in harmanları savrulur

Savrulur da sağ yanına devrilir

Eller annem der de başım çevrilir

⁶⁰⁴ Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin 2012-2013 dönemi ve 30.01.2013 tarihli Büyük Başağa'nın yakmış olduğu ocağın kapanış konuşması.

Nakarat: Çelenleri mermer taşlı Cezayir
Güzelleri hilâl kaşlı Cezayir

Cezayir'in menekşesi top biter
Arasında eğlim eğlim ot biter
Bu ayrılık annem bana çok gider
Nakarat

Cezayir'in yüksek olur evleri
İçindedir ağaları beyleri
Türkçe bilmez Arapça'dır dilleri
Nakarat

Cezayir'in gemileri yağlanır
Yağlanır da iskeleye bağlanır
Eller annem der yüreğim dağlanır
Nakarat

- **Mahkeme**

Misafirler uğurlandıktan sonra Yâren mahkemesi kurulur. Hem o hafta içinde hem de o gece meydana gelen aksaklıklar ve varsa şikâyetler görüşülerek karara bağlanır. Mahkemeye Yârenler dışında hiç kimse alınmadığı için verilen cezalar ve cezalıları da ifşa olmamaktadır. Mahkeme bittikten sonra herkes evlerine gitmektedir.

1.2. ERFENE/FERFENE/HERFENE/HARFENE SOHBETLERİ

1.2.1. BOLU-GEREDE FERFENE SOHBETLERİ

1.2.1.1. Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Bolu'nun Gerede ilçesinde icrâ edilen Ferfene Sohbetleri'nin hangi dönemden itibaren yapılmaya başlandığı konusunda kesin bir belge ya da bilgi bulunmamaktadır. Ferfene toplantıları günümüzde Bolu'nun Gerede ilçesinin İnköy köyü,⁶⁰⁵ Mircekiraz köyü, Hasanlar köyü, Kayısopran köyü, Yakakaya köyü, Dağlarca köyü, İkinciafşar köyü, Kalaç köyü, Halaçlar köyü, Yeşilvadi köyü, Yunuslar köyü, Havullu köyü, Dağkara köyü ve Geçitler köyleri başta olmak üzere diğer yerleşim yerleriyle birlikte az da olsa ilçe merkezinde de icrâ edilmektedir.

Ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin getirisiyle birlikte sosyal hayatımıza farklı eğlence şekillerinin girmesi ve köylerden kentlere yapılan göçlerin neticesiyle genç nüfusun köylerde azalması sonucunda, Ferfene toplantılarının icrâcılarında ve yapılma sıklığında azalma meydana gelmiştir. Daha önceki yıllarda haftada ya da on beş günde bir yapılan Ferfene toplantıları artık ayda bir, bazı köylerde şehir dışından gelenlerle birlikte geniş bir katılımıla yılda bir sefer yapılmaktadır (K.K.230, 232, 233, 241).

Gerede'nin İnköy köyünde ise her yıl 20 Aralık ile 10 Ocak arasında karın yağdığı bir zamanda özellikle herkesin uygun olduğu düşünülen Cumartesi günü Ferfene şenliği düzenlenmeye başlanmıştır. Bunun amacı, zamanla büyük şehirlere göç eden İnköylülerle köyde yaşayan halkı buluşturup kaynaştırmaktır. Daha önceleri köyün zenginleri tarafından üstlenilen Ferfene'nin masrafları son zamanlarda köye maddî destek sağlamak ve şenlik düzenlemek için kurulan dernek tarafından karşılanmaktadır.⁶⁰⁶

Mircekiraz köyünde senede en az bir defa “*Mircekiraz Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*”nin tertip ettiği hem köylülerin hem de diğer yerlerde ikamet eden Mircekiraz köyü sakinlerinin katılımıyla Ferfene toplantısı yapılmaktadır (K.K.230).

Gerede'ye bağlı Kayısopran köyünde bulunan “*Bolu İli Gerede İlçesi Kayısopran Köyü Güzelleştirme Yardımlaşma ve Kalkındırma Derneği*” tarafından

⁶⁰⁵ M. Öcal Oğuz ve diğerleri, *Türkiye’de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s. 16.

⁶⁰⁶ Oğuz ve diğerleri, s. 16.

alınan ortak karar neticesinde senede bir defa Ferfene toplantısı düzenlenmeye devam edilmektedir.⁶⁰⁷

1.2.1.2. Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.2.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.2.1.2.1.1. Üyeleri

Ferfene toplantıları yörede bulunan belirli kişilerin özellikle daha önceden Delikanlıbaşı ve Değnekçilik vazifelerini yapmış olanların veya köy muhtarı ya da ileri gelenlerin öncülük yapmasıyla icrâ edilen toplantılardır. Ferfene Sohbetleri'nde, belirli bir katılımcı sınırlaması bulunmamaktadır. Toplantılara dâhil olan herkes o sohbetin bir üyesi konumundadır (K.K.233, 236).

1.2.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Ferfene sohbet toplantıları, belirli bir düzen ve kurallar bütünü içerisinde icrâ edilmektedir. Toplantıların başkanlığını ve yönetimini “Bey” ve onun yardımcılığını yörelere göre “Delikanlıbaşı” ile “Çavuş, Hıncıp, Ortacı, Değnekçi, Değnekçibaşı” gibi farklı isimler verilen kişi üstlenmektedir.

1.2.1.2.1.2.1. Bey

Ferfene toplantılarının başkanı ve en yetkili kişisidir. Her toplantıda farklı bir kişi “Bey” olarak Hıncıp tarafından seçilir. Yemek yendikten sonra Hıncıp, elinde havlu ya da peşkirten yapılmış bir tura ile ortaya çıkar ve odada bulunanları gözden geçirir. Bey vazifesini uygun gördüğü birinin önünde durur ve elini başının üstüne koyarak öne doğru azıcık eğip “Eski Bey'in zartı zurtuna geçti. Yeni Bey'e bir kürk.” diyerek o kişinin sırtına hafif yahut sert bir şekilde vurur. Bu şekilde Bey seçilmiş olur. Bey, toplantı boyunca disiplini sağlamak, oynanacak oyunları ve cezaları belirlemekle görevlidir.⁶⁰⁸

Günümüzde icrâ edilen Ferfene toplantılarında “Bey” bulunmayıp varsa onun görevini, toplantıları organize eden dernek başkanı ya da köy muhtarı gibi kişiler üstlenmektedir. Onların da bulunmadığı toplantılarda bu görevleri Hıncıp/Çavuş/Ortacı gibi isim verilen kişi yerine getirir (K.K.230, 233).

⁶⁰⁷ http://kayisopran.org/haber_detay.asp?haberID=84 (19.12.2014).

⁶⁰⁸ Muhsin Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, **Çele**, Yıl: 5, Sayı: 59, Mart 1968, ss. 16-17.

1.2.1.2.1.2.2. Hıçıp/Çavuş/Ortacı/Değnekçi/Değnekçibaşı

Katılımcılar arasından yaş olarak büyük, sözü dinlenir, yönetim kabiliyetine sahip ve herkes tarafından sevilen, mizahî yönü iyi olan bir kişi bu görev için seçilir. Daha önceden bu görevi yapan kişi de, kendisinin istemesi ve katılımcılar tarafından da uygun görülmesi hâlinde seçim yapılmadan tekrar aynı göreve getirebilir. Ya da tam aksi kendisi mazeretlerini belirterek bu görevi kabul de etmeyebilir (K.K.235, 236).

Hıçıp/Çavuş görevini üstlenen kişinin gelenek, görenek ve törenleri bilmesi, naz çeken, nazı çekilir, sözü dinlenir ve özellikle bu iş için kendisini yetiştirmiş bir kimse olması şarttır.⁶⁰⁹ Ayrıca bu görevi üstlenen kişi herkesin kabiliyetini, yapabileceği işi bilmesi ve toplantıları buna göre idare etmesi gerekir.⁶¹⁰

Çavuş/Hıçıp olan kişinin görevleri toplantının akışını düzenlemek, icrâ edilecek oyunları seçmek, cezaları vermek ve uygulamak, toplantı esnasında hizmet edecek kişileri belirlemek, sohbet sırasında tavır ve konuşmalarıyla insanları sıkıkmamak, oyunları yönetmek, sohbete katılanlar arasında çıkan herhangi bir sorunu çözüme kavuşturmaktır (K.K.235, 236).

Deynekçi, Ferfene sohbeti başladığı andan itibaren her şeyin sahibi ve amiridir. Ferfene’de bulunanların tamamı onun emirlerine uymak zorundadır. İtiraz edenler, oyunlara katılmak istemeyenler Değnekçi veya onun görevlendirdiği kişiler tarafından şiddetle cezalandırılır. Toplantı esnasında ondan izinsiz hiçbir şey yapılamaz. Değnekçi’nin belirlemediği oyunlar oynanmaz, yeni bir oyun sergilemek isteyen izin alarak oynatabilir. Oyunu sergileyen kişinin oyunu beğenilirse mükâfatlandırılır, beğenilmezse cezalandırılır.⁶¹¹

Gerede’nin İnköy köyünde, Ferfene toplantısının olduğu günün akşamı oyunlar oynanmaya başlamadan önce sıralamayı belirlemek üzere yaşça diğerlerinden daha büyük olan üç kişi başkan seçilir. Bu kişilere “*Deynekçibaşı*” denilir.⁶¹²

Delikanlıbaşı, köy gençlerinin tertip ettikleri Ferfene toplantılarında Çavuş/Hıçıp görevini üstlenen kişidir. Gençler kendi aralarından tecrübeli bir kişiyi seçimle Delikanlıbaşı seçerler. Delikanlıbaşı, Ferfene’deki ikramla ilgili her şeyden

⁶⁰⁹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

⁶¹⁰ Muhsin Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, *Çele*, Yıl: 5, Sayı: 60, Mart 1968, s. 14.

⁶¹¹ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-002-> (18.12.2014).

⁶¹² Oğuz ve diğerleri, s. 16.

sorumludur. Toplantı için yapılan masrafları kişi sayısına göre taksim ederek ücretleri toplamak diğer görevidir. Delikanlıbaşı, Ferfene esnasında köy ağası (köy için en fazla maddî ve manevî katkıda bulunan, sayılan kişi) ve muhtarla birlikte misafirlerin yanında başköşede oturur ve bazen de oyunlarda hakemlik yapar.⁶¹³

1.2.1.2.2. Katılma Şartları

Ferfene toplantılarına katılanlar meslek, sanat ve yaşlarına göre ayrılırdı. Memurlar, kunduracı ve yemeniciler, tabaklar, celepler ve tüccarlar ayrı ayrı⁶¹⁴ ya da delikanlılar veya belirli arkadaş grupları mahalle mahalle Ferfene yaparlardı.⁶¹⁵ Bu şekilde belirli meslek gruplarının kendi arasında yaptığı toplantıları azalmasından sonra Ferfene toplantıları, gençler ve orta yaşlılardan oluşan, farklı meslek gruplarına mensup kişilerin katılımıyla iki ayrı grup oluşturularak icrâ edilmeye başlanmıştır. Her yaş grubu kendi içerisinde kararlaştırdıkları zamanlarda aralarında belirledikleri kurallar çerçevesinde toplantıları icrâ etmekteydi. Günümüzde ise Ferfene Sohbetleri'nin eskisi kadar sık yapılmamasından dolayı genç ve orta yaş grubunun ortak katılımlarıyla bu tür organizasyonlar tek bir toplantı şeklinde yapılmaktadır (K.K.236, 237).

Toplantılar sadece sohbet grubu üyelerinin katılımı ile icrâ edilmeyip Ferfene'nin yapıldığı yerleşim yerinin sakinleri ve çevre köylerden gelen misafirler de dâhil olabilmektedir. Bu bakımdan toplantılar, geniş katılımlarla yapılmakta ve daha uzun sürmektedir (K.K.236, 237).

1.2.1.2.3. Kuralları

Gerede Ferfene Sohbetleri'nin yazılı herhangi bir kuralı bulunmayıp gelenek içerisinde oluşarak nesilden nesile aktarılan birtakım kuralları vardır. Yapılan derleme ve araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Bayanların sohbet toplantılarına katılması yasaktır.
- Toplantılarda içki tüketilmesi ve sohbe alkollü gelinmesi yasak olduğu gibi keyif veren şeyler de kullanılmaz.⁶¹⁶

⁶¹³ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-002-> (18.12.2014).

⁶¹⁴ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

⁶¹⁵ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3", s. 13.

⁶¹⁶ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

- Toplantılarda disiplinsiz hareketlerde bulunanlara falaka ya da palaska cezası verilir.
- Toplantı esnasında Deynekçi ya da Delikanlıbaşı tarafından verilen her kararı ortamdakiler şartsız olarak yerine getirmek zorundadır. Buna uymayanlara ceza uygulanır.
- Ferfene'deki yiyecek ve içecek ikramlarını Delikanlıbaşı yönetir. Yemek ve çay ikramının sunumundan Delikanlıbaşı'nın görevlendirdiği kişiler sorumludur.
- Toplantı esnasında yapılacak her şey için Bey ya da Deynekçi'den izin alınması gerekir.
- Ferfene toplantılarına katılacak olan misafirlerin sayısında herhangi bir sınırlama yoktur.
- Toplantılarda onur kırıcı, hakaret içeren ve rencide edici tarza cezaların verilmesi yasaktır.
- Toplantı esnasında herkes gerekli görülmesi durumunda oyunlara katılabilir. Bu konuda hiç kimsenin itiraz etme hakkı yoktur.
- Oyunlarda kaybeden tarafa veya disiplinsiz hareketleri sonucunda verilen cezalardan dolayı hiç kimsenin birbirine kırılması ya da darılması söz konusu olamaz.

1.2.1.2.4. Zaman

Ferfene toplantıları kış mevsimi gelip de kar yağmaya başlayınca yapılmaya başlanır.⁶¹⁷ Bu toplantılar köylerde daha fazla yapıldığı için işlerin bitip kış mevsiminin başladığı Aralık ayının ilk haftası ile Mart ayının sonu arasında icrâ edilir. Köylerde nüfusun fazla olduğu zamanlarda bir ya da iki hafta gibi kısa zaman aralıklarında, Cumartesi akşamları yatsı namazından sonra yapılırken günümüzde ise nüfus yoğunluğunun az olmasından dolayı bir yıl içerisinde ortalama iki veya üç sefer icrâ edilmektedir (K.K.233, 235, 236).

Gerede'nin İnköy yerleşkesinde ise her yıl 20 Aralık ile 10 Ocak arasında karın yağdığı bir zamanda özellikle herkesin uygun olduğu düşünülen Cumartesi günü Ferfene şenliği düzenlenmektedir.⁶¹⁸

⁶¹⁷ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

⁶¹⁸ Oğuz ve diğerleri, s. 16.

Eski dönemlerde Ferfene toplantıları Pazartesi akşamları yapılmaktaydı. Toplantılarda oynanan oyunlarda kaybeden taraf ceza olarak kendi arasında para toplar ve bir sonraki Ferfene sohbeti, kaybeden tarafın grup başının evinde yapılırdı. Toplanan paralarla Bolu'nun pazarı olan Pazartesi günü alışveriş yapılarak o akşam toplantı icrâ edilirdi.⁶¹⁹

1.2.1.2.5. Mekân

Ferfene Sohbetleri, katılımın fazla ve gece geç saatlere kadar süren bir etkinlik olmasından dolayı hem geniş bir mekân gerektirmesi hem de komşulara rahatsızlık vermemek için evlerden ayrı olarak yapılan köy odalarında icrâ edilmektedir. Köy odaları, camilerin yanında ya da farklı bir yerde ayrı olarak bir veya iki kat şeklinde inşa edilir. Toplantıların yapıldığı salon, seyirlik oyunların oynandığı geniş bir meydan, misafirlerin oturması için iki ya da üç basamak şeklinde yapılan oturma yerleri, çay ve yemeklerin hazırlandığı küçük bir mutfak, lavabo ve tuvaletten meydana gelmektedir. Yerler halı ya da kilimle örtülü, ısınma aracı olarak da soba kullanılmaktadır. Bunların dışında odaların içerisinin özel bir dekorasyonu bulunmamaktadır. Köyün nüfus yoğunluğuna bağlı olarak bu odaların genişliği değişmektedir.

Ferfene toplantılarının köy odalarında yapılmadığı yıllarda, köyün önde gelen kişilerinin konaklarından ayrı inşaa ettirdiği odalarda ya da sırayla sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapıldığı bilinmektedir (K.K.236). Bunun dışında evlerde yapılacak ise toplanılacak olan evlerin geniş odalı ve büyük salonlu olanları seçilirdi.⁶²⁰

1.2.1.2.6. Oturma Düzeni

Ferfene toplantılarına katılan kişilerin uymakla yükümlü olduğu kurallardan birisi de oturma düzenidir. Sohbete katılan kişiler yaş gruplarına göre toplantıların yapıldığı mekânda yarım daire şeklinde oturmaktadır. Çavuş/Deynekçi görevindeki kişi genellikle salonun ortasında ve bağımsız hareket eder. Bey/Delikanlıbaşı ise köy muhtarı ve toplantının önde gelen hatırı sayılır misafiri ile birlikte salonun başköşesinde oturur. Sohbete katılan üyelerin evlerinde yapılan eski toplantılarda kişi

⁶¹⁹ Mehmet Nuri, "Bolu'da Sohbet", **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 10, Cilt: 5, Sayı: 116, Mart 1959, s. 1866.

⁶²⁰ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

sayısı fazla olmadığı için bu oturma düzenine harfiyen uyulurken günümüzde köy odalarında icrâ edilen toplantılarda yabancı kişilerin de gelmesiyle katılımın fazla olmasından dolayı zaman zaman aksamalar yaşanmaktadır. Böyle durumlarda Çavuş görevinde olan kişi, gerekli uyarıları yaparak düzeni sağlamaya çalışır. Yaş itibariyle büyük olan misafirler mekânın sağ tarafına, genç olanlar ise sol tarafına Çavuş'un yer göstermesiyle oturtulur. Sohbet odasında bulunan herkesin ya bağdaş kurarak ya da dizüstü şeklinde oturması gerekmektedir. Mazereti olanlar dışında ayağını uzatarak, yatarak ya da daha farklı şekilde bulunmaları hoş karşılanmayıp Çavuş tarafından uyarılır. Aynı kişiler bu tür davranışlarına devam etmeleri hâlinde palaska ile cezalandırılır (K.K.235, 236, 239, 240).

1.2.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Ferfene sohbet toplantıları yapılış zamanı ve içerikleri bakımından; “*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*” ve “*Genel Ferfene Toplantıları*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1.2.7.1. Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı

Ferfene toplantısının önceki dönem icrâ edilmesine vesile olan kişiler sonbahar aylarının başlarında bir araya gelerek “*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*” yaparlar. Bu toplantıda Çavuş-Değnekçi-Ortacı-Delikanlıbaşı gibi farklı isimler verilen yönetici belirlenir. Kimlerin katılacağı, kaç kişi olunacağı, kimlerin evinde toplanılacağı,⁶²¹ Ferfene'nin başlayacağı hafta, hangi sıklıkta ve haftanın hangi günü olacağı, kimlerin davet edileceği, sohbetlerin masraflarının ne şekilde karşılanacağı ve bir yemek menüsü kararlaştırılır. Bu kararlar alındıktan sonra belirlenen tarihten itibaren Ferfene toplantıları başlayarak bir dönem boyunca devam eder (K.K.230, 233, 235, 238).

Gerede'nin İnköy köyünde, Ferfene şenliği için özellikle genç erkekler birkaç gün öncesinden toplanırlar. Bu toplantıda şenliğin düzenlenebilmesi için önceden tespit edilen miktarda para toplanır. Toplanan bu paraların bir kısmıyla Ferfene gecesinde yenilecek yiyecekler alınır ve bunları hazırlamak üzere aşçılar tutulur. Toplanan bu paranın diğer kısmı ile davetiyeler bastırılarak halka dağıtılır.⁶²²

⁶²¹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

⁶²² Oğuz ve diğerleri, s. 16.

1.2.1.2.7.2. Genel Ferfene Toplantıları

Sohbet grubunu oluşturan kişilerin hazırlık toplantısında kararlaştırdıkları aralıklarda genellikle Cumartesi akşamları yapılan toplantılardır. Aralık ayı gibi başlayan bu toplantılar, mevsim şartlarına bağlı olarak Mart ayı gibi sona ermektedir (K.K.235, 238). Sohbet gruplarındaki kişi sayısının az olduğu dönemlerde bu toplantılar grup üyelerinin evlerinde yapılmıştır. Bu durumda her toplantının sonunda bir sonraki sohbetin kimin evinde olacağı ve masrafların kim tarafından karşılanacağı kararlaştırılır. Fakat günümüzde ise Ferfene toplantıları köy odalarında, daha fazla katılımı ve eskiye oranla bir dönemde sayı bakımından daha az yapılmaktadır. Bu toplantıların masrafları da çoğunlukla katılımcılar ortaklaşa bazen de maddî durumu iyi olan bir kişi gönüllü olarak karşılamaktadır.

1.2.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sohbet toplantılarına katılan kişilerin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat gelen kişilerin düzenli, temiz ve ortamda bulunanları rahatsız edecek tarzda kıyafet giymemeleri gerekmektedir.

1.2.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Ferfene toplantıları yemekli olarak icrâ edilmektedir. Yemek ikramı, günümüzdeki Ferfene Sohbetleri'nde toplantının başlamasından yaklaşık iki saat sonra yapılmaktadır. Daha eski dönemlerde icrâ edilen Ferfenelerde toplantı mekânında herkes tamam olunca hemen yemeğe geçilirdi. Toplantı sonunda helva ve yatsılık ikramı da yapılırdı.

Sohbet evinde yuvarlak yer sofralarının hazırlandığı yemek odasına misafirler, hane sahibi tarafından davet edilir. Sofranın üzerine yerli bezinden, bürümcükten yapılmış, işlemeli veya işlemez bütün bir peşkir, peşkirin üzerine incecik ve düzgün kesilmiş esmer ev ekmeği, onun üzerine de tahta veya şimşir kaşıklar sıralanır. Sofraya herkes yalnız sağ elleri girecek şekilde yan oturur. Bu oturuş şekline “*asker biçimi*” veya “*kaşık kalıbı*” denir.

Yemeğe “dügün çorbasi” ile başlanır. Bol et suyu, yoğurt, pirinç ve nohuttan yapılan bu çorbaya Bolu'da “Sultan çorbasi” da denmektedir. İkinci yemek kalabalığa göre iki veya üç besili hindi, hindiler uçmasın diye üzerine de besili bir tavuk, içleri nohutlu veya iç pilavla doldurulmuş olarak büyük bir lengerde ortaya gelir. İki-üç kişinin arasına kalaylı taslarda üzüm, amaskina, üryani erik hoşafı

konulur. Ardından incecik döşenmiş su böreği servis edilir. Bunların arasında limonlu bamya veya yoğurtlu yaprak sarması yenilir. En son olarak üzerine bir yahut iki okka kaymak konulmuş ekmek veya tel kadayıfı, bazen de Bolu'ya özgü olan kabaklı gözleme üzerine bal ve kaymak dökülmüş olarak gelir. Yemekten sonra kahveler içilir ve sohbet başlar.⁶²³

Ferfene toplantısı esnasında oyunlar oynanırken helva da çekilmektedir. Toplantının sonunda kahvelerle birlikte çekilen helva yenir. Ayrıca ev sahibi *yatsılık* hazırlamış ise helvanın yanında onu da ikram eder. Yatsılık olarak kabak tatlısı, kalle denilen çekirdeksiz üzümle pişirilmiş kabak hoşafı, başka hoşafı, çeşitli meyveler, isteyen olması durumunda ekmek ve yemek de verilir.⁶²⁴

Gününüzde icrâ edilen Ferfenelerde toplantının başlamasından yaklaşık olarak iki saat sonra hazırlıkların durumuna göre yemek arası verilir. Yemekleri hazırlayan kişiler sohbetin yapıldığı mekâna bağlı olarak değişmektedir. Sohbet grubu üyelerinin evlerinde düzenlenen toplantılarda yemek, hane sahibinin evinde bulunan hanımlar, köy odalarında icrâ edilen toplantılarda ise ücret karşılığı tutulan aşçılar tarafından hazırlanır. Her iki durumda da yemeklerin servis edilmesinden erkekler sorumludur. Evlerde yapılan toplantılarda hane sahibi ve yakınları, köy odalarında ise Çavuş tarafından görevlendirilen kişiler sofraların hazırlanarak yemeklerin ikram edilme vazifesini yerine getirir (K.K.232, 233, 239).

Yemeğin menüsü genellikle hindili pilav, ayran, ekmek ve tatlıdan oluşmasının yanında hindinin yerine tavuk, kaz veya koyun da kesilerek ikram edildiği zamanlar olmaktadır. Yemekler sekiz ya da on kişilik yer sofralarında, tepsi içerisinde tabak bulundurulmadan pilavın üzerine et dökülerek yanında da ekmek ve ayranla birlikte ikram edilir. Hazırlanan yemeğin artması hâlinde isteyen kişilerin sofrasına ek olarak yemek servisi de yapılır. Yemeğin ardından sohbe katılan kişilere ilk önce çay ve onun üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra da meyve ikram edilir. Yemeğin masrafları çoğunlukla misafirler dışındaki katılımcılar tarafından ortaklaşa bazen de maddî durumu iyi olan bir hayırseverin öncülük etmesiyle karşılanır (K.K.232, 233, 239).

⁶²³ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

⁶²⁴ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 18.

1.2.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Ferfene toplantılarının grup üyelerinin evlerinde, düzenli aralıklarla ve sık yapıldığı dönemlerde cezaların daha katı olarak uygulandığı bilinmektedir. Geçmişten günümüze kadar Ferfene toplantılarında suçun niteliğine göre verilen cezalar; “Kovulma Cezası”, “Uyarı ya da Maddî Cezalar” ve “Bedenî Cezalar” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.2.1.2.10.1. Kovulma Cezası

Ferfene toplantılarında verilen en ağır ceza sohbet grubundan kovulmaktır. Böyle bir durumla karşılaşan kişiler, sadece grup içerisinde dışlanmakla kalmayıp toplum nazarında da itibar kaybı yaşarlar. Toplantı esnasında grup üyeleri ile kavga etmek, hırsızlık, gasp gibi kanuna aykırı işlere karışmak, toplum tarafından hoş karşılanmayan tavır ve davranışlar sergilemek gibi durumlar içerisinde olan kişi(ler), bir daha Ferfene toplantılarına alınmamaktadır (K.K.236).

1.2.1.2.10.2. Uyarı ya da Maddî Cezalar

Günümüzde icrâ edilen toplantılar, eskisi kadar sık ve belirli bir grup içerisinde yapılmadığı için gerekli görüldüğü durumlarda uyarı ya da çeşitli maddî cezalar verilmektedir. Genellikle cezalı olan kişiye yiyecek ve içecek aldırılmaktadır (K.K.236).

1.2.1.2.10.3. Bedenî Cezalar

Toplantılarda verilen cezalardan birisi de sürekli olarak sohbe geldiği hâlde herhangi bir mazeret belirtmeden katılmayan ve grup üyelerinin nazının geçtiği, tatsızlık çıkartmayacak kişilere uygulanan bedenî cezalardır. Bunun yanında sohbe katılan kişilerden grup içerisindeki herhangi birisiyle dargınlığından dolayı toplantılara gelmeyenlere de aynı müeyyide uygulanır (K.K.236).

Sohbete her daim geldiği hâlde bir mazereti olmadan katılmayan kişiler, Başkan'ın grup içindekilerden görevlendirdiği kişiler yardımıyla evlerinden alınarak toplantı yerine getirilir. Görevliler herhangi bir mazereti olup olmadığını daha önceden öğrendikleri için evde bulunanlardan destur alarak o kişi hemen evden çıkartıldıktan sonra aşağıda örnekleri verilen cezalardan birisi uygulanarak toplantı yerine getirilir (K.K.236).

Sohbete gelmeyen kişi ya su dolu oluğa batırılır ya da başından aşağı bir kova su dökülerek ıslatıldıktan sonra o vaziyette toplantı yerine getirilir (K.K.236).

Görevli kişiler tarafından evinden alınan kişi, elleri ve ayakları bağlanarak bir tabutun içerisine konur. Tabut daha önceden belirli bir seviye kazılmış olan çukura

bırakıldıktan sonra üzerine toprak atılmaya başlanır. Belirli bir noktadan sonra durarak tabuttaki kişi çıkartılır (K.K.236).

1.2.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Ferfene toplantıları birlik ve beraberliğin sağlandığı, yeni nesle belirli kurallar içerisinde gelenek ve göreneklerin öğretildiği sosyal organizasyonlar olmasının yanında eğlence işlevi de vardır. Toplantılar içerisinde müzik, seyirlik oyunlar, halk oyunları ile fıkra ve anekdot tarzı mizahî türlerin anlatılmasıyla eğlenilmektedir.

1.2.1.2.11.1. Müzik

Sohbet toplantılarının eğlence şekillerinin en önemli unsuru olan müzik, toplantıların başından sonuna kadar belirli aralıklarla sazendeler tarafından icrâ edilir. Grup üyelerinin evlerinde yapılan Ferfene toplantılarındaki çalgıcılar dışarıdan getirilmeyip ücretsiz olarak sohbetçiler arasından müziğe kabiliyeti olanlardan seçilir. Günümüzde köy odalarında yapılan katılımın fazla, düzenlenme sıklığının ise az olduğu toplantılarda ücret karşılığı tutulan kişiler tarafından müzik icrâsı gerçekleştirilmektedir (K.K.236, 237).

Günümüzde yapılan sohbet toplantılarında belirli ücret karşılığında getirilen müzisyenler genellikle saz, darbuka ve elektronik cihazlar yardımıyla müziği icrâ etmektedir (K.K.237, 238). Daha önceki dönemlerde sohbet gruplarının kendi çalgıcılarının bulunduğu ve bunların da saz, darbuka, zilli maşa, tef, klarnet, düdük, kaval ve cümbüş kullandıkları bilinmektedir. Bu kişiler herhangi bir ücret almayıp her toplantıda bu müzik aletlerinin tamamının kullanılmaları gibi bir durum da söz konusu değildi.

Sohbet toplantılarındaki eğlence şekillerinden birisi de icrâ edilen müziktir. Hem seyirlik oyunların oynanması esnasında hem misafirlerin istekleri doğrultusunda hem de toplantının seyri içerisinde gerekli yerlerde sazendeler tarafından müzik icrâsı yapılır. Toplantılarda genellikle; “*Sohbetçi Türküleri*”, “*Zeybek Türküsü*”, “*Gerede'nin Evleri*”, “*Havuzun Başına*”, “*Köroğlu*”, “*Halime'm Türküsü*”, “*Kaynana Türküsü*”,⁶²⁵ “*Cezayir Marşı*”, “*Ey Gaziler Havası*”, “*Ada Yolu Kestane*”, “*Yemeninin Uçları*”, “*Kaval Havası*”⁶²⁶ gibi yöresel parçaların yanında herkes tarafından bilinen “*Çiftetelli*”, “*Fidayda*” gibi popüler, özellikle hareketli şarkılarla istek parçalar da çalınmaktadır (K.K.236).

⁶²⁵ Mitralyöz, s. 67.

⁶²⁶ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

Eski dönemlerde toplantı evine gelen Ferfene ekibi içeriye girerken “*Cezayir Marşı*”nı çalarlardı. Sohbet bitiminde ise dağılmadan önce “*Ey Gaziler Havası*” icrâ edilir ve ondan sonra herkes evlerine giderdi.⁶²⁷

Sohbetçi Türküleri

I

*“Sohbetçi çarşıdan aştı amman amman
Ali'nin tedbiri şaştı amman amman
Seyit de bıraktı kaçtı amman amman
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti*

*Ali'nin yanar lambası
Alnında kara damgası
Hacı Yakup sohbet babası
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti*

*Ali'nin peşkiri kara
Karadağlı istiyor para
Gayrı sen sohbetçi ara
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti*

II

*Elma attım yuvarlandı
İndi yastığa dayandı
Ellerin yâri uyandı
Sarsam uyanmaz uyanmaz
Yâr bu kadar uykum'olur
Canlar dayanmaz dayanmaz*

Şimdi Başeski'ye çattık

⁶²⁷ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

*Bizi beğenmez beğenmez
Hamam sizin, kurna bizim
Oturalım dizin dizin
Gerdan beş karışdan uzun
Sarsam uyanmaz uyanmaz
Yâr bu kadar uykum 'olur
Canlar dayanmaz dayanmaz*

*Şimdi Başeski 'ye çattık
Bizi beğenmez beğenmez
Bizim yaylalar otl 'olur
Südü kaymağı tatl 'olur
Gelinlik kız kıymetl 'olur
Sarsam uyanmaz uyanmaz
Yâr bu kadar uykum 'olur
Canlar dayanmaz dayanmaz
Şimdi Başeski 'ye çattık
Bizi beğenmez beğenmez*

III

*Dağdan kestim bir değnek ay oğul
Şalvarı benek benek ay oğul
Şalvar mintan bir örnek ay oğul
Ammanı bilir misin?
Gel desem gelir misin?*

*Gerede 'nin evleri ay oğul
Eğri büğrü yolları ay oğul
Kardan beyaz kolları ay oğul
Ammanı bilir misin?
Gel desem gelir misin?*

*Ramazan Dede düzünü ay oğul
Çiğdem sarmış yüzünü ay oğul*

*Göremedim yüzünü ay oğul
Ammanı bilir misin?
Gel desem gelir misin?*⁶²⁸

1.2.1.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sohbet toplantılarının eğlence kısmını oluşturan en önemli unsur seyirlik oyunlardır. Toplantıların başından sonuna kadar mekânda bulunan herkesin katılımıyla; “*El Gabak oyunu*”, “*Mahkeme oyunu*”, “*Doğum oyunu*”, “*Tartı oyunu*”, “*Asker oyunu*”, “*Leylek Geldi oyunu*” (K.K.233, 235), “*Buğday Satma oyunu*”, “*Çavuş-Onbaşı oyunu*”, “*Yumurta oyunu*”, “*Kalaycı oyunu*”, “*Kemgöz oyunu*”, “*Telefon oyunu*”, “*Battı oyunu*”, “*Hac oyunu*”, “*Koç Güllesi oyunu*”, “*Yüzük Kimde oyunu*”, “*Kim Vurdu oyunu*”, “*Selam oyunu*”, “*Tavuğumu Kim Çaldı oyunu*”, “*Kör Efe oyunu*”, “*Çoban oyunu*”, “*Değirmen oyunu*”, “*Askerlik oyunu*”, “*Eşim Sana Kim Vurdu oyunu*”, “*İşçi oyunu*”, “*Mekik oyunu*”, “*Tavuk oyunu*”, “*Mendil Saklama oyunu*”, “*Muşmula oyunu*”, “*İsim Verme oyunu*”, “*Ispanak Ekme oyunu*”, “*Tekerleme oyunu*”, “*Ang (Sınır) Taşı oyunu*”, “*Hödne oyunu*”, “*Dokuz Taş oyunu*”, “*Su Yürütme oyunu*”, “*Düdük oyunu*”, “*Hızarcı oyunu*”, “*Üç Gül oyunu*”, “*Damat oyunu*”, “*Vız Vız (Arı) oyunu*”, “*Kilim Dokuma oyunu*”, “*Yüzük Saklama oyunu*” (K.K.230, 231, 236), “*Avcı oyunu*”, “*Hoca oyunu*”, “*Gelin Damat oyunu*”, “*Kaz oyunu*”,⁶²⁹ “*İğneye İp Saplama oyunu*”, “*İki Karılı Koca oyunu*”, “*Tomruk Soyma oyunu*”, “*Aşık Atma oyunu*”, “*Çingene oyunu*”, “*Horasanlı Dede oyunu*”,⁶³⁰ “*Kös oyunu*”,⁶³¹ “*Arap oyunu*”, “*Samud oyunu*”, “*Zenne oyunu*”,⁶³² “*Şaşırtmaca oyunu*”, “*Battı Balık oyunu*” ve “*Ticaret oyunu*”⁶³³ icrâ edilmektedir. Bu oyunların tamamının icrâsı çok uzun bir süre aldığı için bir gecede seçilen ve zamanın elverdiği kadar oyun oynanmaktadır.

Yukarıda isimleri verilen oyunların dışında kişilerin kendilerinin bulup uyguladıkları oyunlar da ilgi ile izlenmekte, bunlardan beğenilenler o köyde her Ferfene toplantısında tekrarlanmaktadır. Bazen gençlik yıllarında oynadıkları oyunları misafirlerin yoğun istek üzerine oynayan yetmiş-seksen yaşlarındaki ihtiyarlar da olmaktadır.⁶³⁴

⁶²⁸ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-005-> (18.12.2014).

⁶²⁹ Oğuz ve diğerleri, s. 17.

⁶³⁰ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-002-> (18.12.2014).

⁶³¹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 18.

⁶³² Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

⁶³³ Nuri, s. 1866.

⁶³⁴ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-002-> (18.12.2014).

Ferfene toplantılarına genellikle “*Yüzük Kimde oyunu*” ya da “*Fincan oyunu*” ile başlanılır. Oyunların geneli herkese hitap eden güncel konular ve bilindik olaylardan oluşturulmasının yanında bazıları da gece geç saatlerde odada sadece gençlerin kaldığı zaman oynanan müstehcen içerikli oyunlardır (K.K.236).

Toplantılarda hangi oyunun oynanacağını genellikle Çavuş belirlerken izleyiciler arasından geleneği bilen bir kişi; “*Müsaadeniz olursa bir oyun çıkartmak istiyorum.*” diyerek izin aldıktan sonra istediği oyunu icrâ edebilir. Oyuna seçilen kişilerin büyük kısmı daha önce o oyunu oynamamış kişiler arasından seçilir. Bu şekilde oyun daha eğlenceli hâle bürünerek ortamda bulunanların seyir zevki de artırılmış olur. Çavuş’un oyuna kaldırmak istediği fakat bunu reddeden kişilere Çavuş’un dediği sayıda palaska cezası verilir (K.K.236).

Eski dönemlerde icrâ edilen Ferfene toplantılarında ilk önce Bey seçimi yapıldıktan sonra “*Yüzük oyunu*” ya da “*Kös oyunu*” oynanarak geceye başlanır.⁶³⁵ Toplantıların sonunda da “*Arap oyunu*” ya da “*Samud oyunu*” oynanarak eğlence faslı sona erer.⁶³⁶

Seyirlik oyunların büyük kısmının sonunda ceza yaptırımı vardır. Cezaları vermek Bey ya da diğer grup oyuncularına, uygulamak ise Çavuş’a aittir. Oyuncuların verilen cezaları yerine getirmeme ya da karşı çıkma gibi durumları yoktur. Günümüzde icrâ edilen sohbetlerde oynanan oyunlarda verilen cezalar önceki yıllara göre biraz daha hafiftir. Verilen cezaların niteliği, izleyicileri alıştırmak için toplantının başından sonuna kadar oynanan oyunlarda hafiften ağıra doğru artırılmaktadır. İlk oyunlarda ağır ceza verilmemesinin sebebi ise misafirlerin oyunlara katılmamalarını önlemek içindir. Geçmişten günümüze kadar sohbet toplantılarında verilen tespit edebildiğimiz ceza örnekleri aşağıda verilmiştir:

En çok verilen ceza hayvan taklidi yaptırmak, palaska cezası vermek, sırtlarına binip oda içerisinde gezdirmek, maddî durumu iyi olanlar misafirlere ikram etmek için çok yüksek meblağlı olmayacak şekilde bir şeyler aldırmasıdır (K.K.230, 231).

İki grup hâlinde oynanan bir oyunda kaybeden taraftan içinde ayran ya da hayvan kepeği olan bir tepsiye atılan yüzüğü ağızlarıyla bulmaları istenir. Kimisi diliyle kimisi de içerek yüzüğü bulmaya çalışır. Başka türlü yüzüğü bulmalarına izin verilmez (K.K.240).

⁶³⁵ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 17.

⁶³⁶ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

Derin bir kabın içine ayran doldurulur. Elleri arkasından bağlı olan cezalı kişi(ler), bu ayranın hepsini içer.

Elleri ve ayakları bağlanan cezalı bir kişi, başka bir cezalının sırtına bindirilir. Sirke sattırılır ve bunlara türlü eziyetler edilir.⁶³⁷

Soyulmuş soğan, ipe bağlanarak yüksek bir yere asılır. Oyunu kaybeden tarafın oyuncularından asılı bulunan soğanı ellerini sürmeden yemeleri istenir. Genellikle iki oyuncu karşılıklı geçerek elleri arkalarından bağlanır. Bazen cezalının gözleri siyah bir bezle kapatılır. Bu şekilde soğan bitene kadar ceza uygulaması devam eder (K.K.238).

İki grup hâlinde oynanan oyunun sonunda yenilen tarafın oyuncuları öküz arabasına koşulur, galip gelen taraf da arabaya binerek köy meydanında bu şekilde belirli bir süre gezerler. Havanın yağmurlu, çamurlu ya da karlı olması cezanın uygulanması için fark etmemektedir (K.K.236).

Havanın karlı olduğu zamanlarda oyunda kaybeden tarafın oyuncularının ayakkabıları ve çorapları çıkarttırılarak kar üstünde belirli bir mesafeyi koştuktan sonra sohbet odasına gelmeleri istenir. Koşmayan kişiler ya kovalanır ya da palaska ile vurularak cezası arttırılır. Odaya en son gelen kişi ya elbiseleriyle birlikte su dolu oluğa atılır ya da kafasından aşağı bir kova su dökülür (K.K.236).

Oyunu kaybeden kişilerin gözleri bir bezle bağlanarak oda içerisindeki bir şeyi bulması istenir. Fakat gözleri kapandıktan sonra rakip oyuncular tarafından hedef gösterilen cismin yeri sürekli değiştirilir (K.K.237).

1.2.1.2.11.3. Halk Oyunları

Halk oyunları günümüzde icrâ edilen Ferfene toplantılarında çok fazla oynanmazken bu geleneğin çok yaygın bir şekilde yapıldığı dönemlerde toplantıların önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Ferfene Sohbetleri'nde özellikle gençler tarafından icrâ edilen oyunların başında “*Gerede Zeybeği*”, “*Gerede Havası*”, “*Al Yemeni*”, “*Sürütme*”⁶³⁸ ve “*Köroğlu*”⁶³⁹ gelmektedir.

1.2.1.2.11.4. Fıkra ve Anekdoların Anlatılması

Sohbet toplantılarında eğlence unsuru olarak müzik ve seyirlik oyunların icrâ edilmesinin ardından ortamda bulunanlar içerisinde mizahî yönü ve anlatım tarzı kuvvetli kişilerin bulunması hâlinde fıkra ya da anekdotlar da anlatılarak toplantıya

⁶³⁷ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 14.

⁶³⁸ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-005-> (18.12.2014).

⁶³⁹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

ayrı bir renk katılır. Toplantının sonuna doğru ortamdaki çocuk ve bekârlar gönderilir ve ardından müstehcen içerikli fıkralar anlatılmaya başlanır. Daha önceki zamanlarda ise normal içerikli fıkralar ve anekdotlara yer verilmektedir (K.K.236).

1.2.1.3. Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Ferfene Sohbetleri belirli bir düzen içerisinde icrâ edilmektedir. Toplantıların genel işleyişi; “*Mekânın ve Yemeğin Hazırlanması*”, “*Mekânda Toplanma*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Yemek ve İhtiyaç Arası*”, “*Eğlence Faslı*” ve “*Bir Sonraki Toplantının Yeri ve Tarihinin Kararlaştırılması*” aşamalarından oluşmaktadır.

- Mekânın ve Yemeğin Hazırlanması

Toplantı mekânının temizliğinin yapılarak ortamın düzenlenmesi ve sobanın yakılması görevli kişiler tarafından yerine getirilmektedir. Günümüzde yapılan sohbet toplantılarında hem ikram edilen hindi etinin pişme süresinin uzun hem de katılımcı sayısının yüksek olmasından dolayı fazla malzemenin hazırlanması gerektiği için toplantı saatinden önce yemekten sorumlu olan kişiler gerekli hazırlıkları yapmaya başlar. Bu şekilde yemek, toplantı saatine yetiştirilerek herhangi bir aksamanın yaşanmasının önüne geçilmiş olur. Gelen kişilere ikram etmek için toplantı saatine yakın çay hazırlığı da yapılır. Sohbet toplantılarının grup üyelerinin evlerinde yapıldığı dönemlerde, bu hazırlıkları evin hanımları yaparken günümüzde ise bayanlar bu işlerle meşgul olmamaktadır (K.K.231, 234, 240).

- Mekânda Toplanma

Ferfene toplantılarına katılan kişiler daha önceden belirlenen yerde genellikle köy odasında yatsı namazından sonra kararlaştırılan saatte toplanırlar. Toplantı mekânına gelen herkes ortamda bulunan kişilerle teker teker selamlaşırken büyüklerin ellerinden öpülür. Bu şekilde ortamda aralarında kırgınlık ya da küskünlük olanlar varsa tespit edilerek barıştırılması sağlanır. Daha önceden görevlendirilen kişilerin hazırladığı çay, gelen kişilere ikram edilerek toplantı düzenine geçilmiş olur. Gelen kişiler kendi arasında selamlaştıktan sonra genel bir sohbet ortamı oluşturulur. Geçen süre içerisinde meydana gelen olumlu ya da olumsuz olaylar konuşulur, herhangi bir sıkıntısı ve derdi olanlara yardım edilmeye çalışılır.

Gerede'nin İnköy köyünde daha önceden belirlenen tarihte akşam 5 sularında camiinin dernek odasına gelen erkekler, önce yemek yiyip çay içerler. Saat yedi gibi

oyunlar oynanmaya başlanır. Oyunları belirlemek üzere yaşça diğerlerinden daha büyük olan üç kişi başkan seçilir. Bu kişilere “Deynekçibaşı” adı verilir.⁶⁴⁰

Eski dönemlerde Ferfene ekibi, normal zamanlarda bir araya gelip oturmak için çarşıda bir kahvehane belirlerler. Her toplantının olduğu gün belirledikleri bu mekânda bir araya gelip birlikte sohbet evine gidilir. Evin kapısına geldiklerinde sazlar çalınır, zilli maşa ve darbukalar vurulur, kapıdan “Cezayir marşı” eşliğinde en önde Hıncıp olmak üzere tek sıra hâlinde girilir. Oyun içeride de biraz devam eder ve ardından Bey seçimi yapılır.⁶⁴¹

- Eğlence Fası

Bu bölümde, seyirlik oyunlar oynanmakta ve müzik icrâ edilmektedir. Ayrıca fıkra ve anekdotlar da oyun aralarında diğer oyun hazırlanırken ortamdakileri sıkımsamak için anlatılmaktadır. Ferfene toplantılarına genellikle “*Yüzük Kimde Oyunu*” ya da “*Fincan Oyunu*” ile başlanır. Ardından hem yöresel hem de herkesin bildiği müzik parçaları çalınır ve diğer seyirlik oyunlar icrâ edilir. Konuklar içerisinde mizahî yönü kuvvetli olanların bulunması hâlinde fıkra ya da komik anekdotlar da anlatılarak toplantıya devam edilir.

- Yemek ve İhtiyaç Arası

Ferfene toplantısı başladıktan yaklaşık olarak iki saat sonra Çavuş, sofraya düzeninden sorumlu olan kişileri sofraların kurularak yemeklerin servis edilmesi için görevlendirir. Yer sofralarının hazırlanmasının ardından misafirler gruplar hâlinde yemeğe davet edilir. Yemek dua ile başlayıp dua ile son bulur. Ardından tatlı ve meyve ikramı yapılarak yemek arası sona eder. Yemeğin ardından genel ihtiyaç arası verilir. Bu arada sigara içenler salondan çıkarlar. Lavaboyu kullanmak isteyenler de bu süre içerisinde ihtiyaçlarını giderirler.

Daha eski dönemlerde icrâ edilen Ferfenelerde yemek ikramı toplantının başında yapılmaktaydı. Ferfene sohbet grubunun kararlaştırılan yerde belirlenen saatte toplanmasından sonra yemek yenir ve ardından eğlence faslına geçilirdi.⁶⁴²

- Eğlence Fası

Yemeğin ardından müzik ve seyirlik oyunlar icrâ edilmeye devam edilir. Oyunların herhangi bir sırası ya da sınırı yoktur. Oyunların birinin bitmesinin ardından ara verilmeden diğeri oynanır. Konuklar içerisinde mizahî yönü kuvvetli

⁶⁴⁰ Oğuz ve diğerleri, s. 16.

⁶⁴¹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 13.

⁶⁴² Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

olanların bulunması hâlinde fıkra ya da komik anekdotlar da anlatılarak toplantıya devam edilir. Gece geç saatlerden sonra ortamda çocuk ya da gençlerin bulunmamasıyla müstehcen içerikli oyunlar icrâ edilerek fıkralar anlatılmaya başlanır.

- **Bir Sonraki Toplantının Yeri ve Tarihinin Kararlaştırılması**

Ferfene toplantılarının sık ve grup üyelerinin evlerinde yapıldığı zamanlarda bir sonraki sohbetin ne zaman tertip edileceği toplantı bitiminde kararlaştırılırken günümüzde çok sık yapılmaması ve genellikle köy odalarında icrâ ediliyor olmasından dolayı bir sonraki toplantının yeri ve zamanı gece bitiminde kararlaştırılmamaktadır. Daha sonraki zaman içerisinde toplantıyı tertip eden kişilerin bir araya gelerek katılacak olanların da uygun zamanları göz önünde bulundurularak bir sonraki toplantının zamanı belirlenir. Olağanüstü bir durum olması hâlinde tekrar bir araya gelinerek toplantının yeni tarihi belirlenir. Fakat bu durum çok nadir olarak yaşanmaktadır (K.K.230, 233, 236, 237).

Eski dönemlerde icrâ edilen Ferfenelerde eğlence faslından sonra yorgunluk kahvesi içilir, helva yenir ve “yatsılık” ikramı yapılırdı. Ardından bir sonraki toplantının yeri ve tarihi belirlenirdi.⁶⁴³ Sohbet bitiminde ise dağılmadan önce “*Ey Gaziler Havası*” icrâ edilir ve ondan sonra herkes evlerine giderdi.⁶⁴⁴

⁶⁴³ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 18.

⁶⁴⁴ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

1.2.2. GÜMÜŞHANE HERFENE SOHBETLERİ

1.2.2.1. Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Gümüşhane, coğrafi yapısı itibariyle ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir merkez olmasından dolayı sürekli mevsimlik göç vermiş ve çalışma dönemi bittiğinde gurbette olanlar köyelerine dönmüşlerdir. Geçimini bu şekilde sağlayan ve kış aylarında herhangi bir meşguliyeti olmayan Gümüşhane halkı, eski dönemlerde ulaşım imkânlarının günümüze göre yetersiz olması, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının bulunmaması insanların bir araya gelerek vakit geçirip eğlenmelerini zorunlu hâle getirmiştir. Bu bakımdan uzun kış gecelerini değerlendirebilmek için genellikle köy odalarında Herfene sohbet toplantılarını icrâ etmeye başlamışlardır. Fakat bu geleneğin hangi dönemde nasıl başladığı konusunda elimizde net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu amaçla köylerde maddî durumu yerinde olan her sülale kendisine bir köy odası yaptırmış ve hem dışarıdan gelen misafirlerin konaklaması hem de Herfene toplantılarının icrâ edilmesi için bir mekân oluşturmuştur. Her köyde en az bir tane bulunan bu odalardan kalabalık olan yerleşim yerlerinde en az üç tane vardır. Yaşlılar, orta yaş grubu ve gençler kendi arasında ayrı odalarda toplanırlardı. Herfene eğlenceleri çoğunlukla gençlerin oturdukları odalarda daha canlı olurken orta yaş grubu kişilerin toplandığı odalarda da orta düzeyde yapılırdı. Yaşlıların toplandığı odalarda ise Siyer-i Nebi ve Hz. Ali Cenklere okunur, Ferhat İle Şirin, Kerem İle Aslı, Köroğlu gibi hikâyeler anlatılırdı. Bu şekilde özellikle kış aylarının başlangıcında Aralık ayı gibi yakılmaya başlanan bu odalarda bir araya gelip işlerin başladığı Nisan ayının başına kadar belirli aralıklarla Herfene toplantıları yaparlardı. Oda sayısının fazla olduğu yerleşim yerlerinde aynı yaş grubundan birkaç ekip oluşturulur ve zaman zaman bu gruplar arasında geliş gidişler de yaşanırdı (K.K.179, 180, 181, 183).

Günümüzde köylerde yaşayanların eskiye oranla azalması, özellikle genç nüfusun yok denecek kadar az olması bu geleneğin yaşatılamamasına sebep olmuştur. Gençlerin eğitim ve iş için şehir merkezlerine gidip oralara yerleşmesi; köylerde zamanla nüfusun azalmasına yol açmıştır. Ayrıca ulaşım imkânlarının artmasıyla insanların eğlenmek için şehir merkezlerine gitmesi, teknolojinin getirilerine bağlı olarak eğlence faktörlerinin değişmesi gibi etkenler köy odalarında gerçekleştirilen Herfene toplantılarının yapılamamasına neden olmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı Herfene toplantıları köylerde nadiren yapılır hâle gelmiştir (K.K.179, 180).

Gümüşhane merkezde 2009 yılında Talat Ülker, Necati Yılmaz, Şahin Kazancı, Osman Nebioğlu ve Turan Tuğlu tarafından “Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği” ismiyle kurulan dernek, Herfene geleneğini yaşatmak ve yeni nesle tanıtabilmek için bir çalışma içerisine girmiştir. Gümüşhane kültürüne gönül veren bu kişiler, 2009 yılından itibaren şehir merkezinde eski Herfene geleneğini biraz da olsa günümüz şartlarına da uyarlayıp otantik olarak düzenledikleri özel bir mekânda yaşatmaya başlamışlardır. Bununla birlikte “Herfene” adıyla yılda dört sayı olarak yayınlanan edebiyat dergisi çıkarmaktadırlar. Derneğin kurulmasından sonra her sene belirli aralıklarla Herfene toplantıları yapılmaya çalışılmıştır. Genellikle Kasım ayında başlayıp Nisan ayına kadar her Cumartesi akşamı olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde düzenli olarak bu toplantılar icrâ edilmeye devam etmektedir.

1.2.2.2. Gümüşhane Herfene Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.2.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.2.2.2.1.1. Üyeleri

Herfene toplantılarına katılan kişilere verilen özel bir isim bulunmamaktadır. Sohbet grubu içerisinde de herhangi bir mertebeye yoktur. Herfene toplantısına katılan herkes birbirine yaş durumlarına göre kardeşim, abi, amca; bekâr olanlar aralarındaki samimiyeti vurgulamak amacıyla “bacanak” olarak hitap etmektedir (K.K.179, 185) .

1.2.2.2.1.2. Yönetim Yapısı

Herfene Sohbetleri’nin köy odalarında düzenlendiği dönemlerde toplantıları “Başkan” ya da “Delikanlıbaşı” yönetmektedir.

1.2.2.2.1.2.1. Başkan

Köylerde, yöredeki Herfene grubunu kendi odasına davet eden kişi ev sahibi olmasının yanında o toplantının başkanlığını da yapardı. Sohbetin hangi saatte başlayacağı, hangi oyunların ve türkülerin icrâ edileceği, toplantı esnasında kimin hangi görevleri yapacağı, oyunlarda verilen cezaların mahiyeti gibi konularda karar verebilme yetkisine sahipti (K.K.179).

1.2.2.2.1.2.2. Delikanlıbaşı

Gençler arasında düzenlenen Herfene toplantılarında bir kişi “Delikanlıbaşı” olarak seçilirdi. Toplantı esnasında odanın disiplinini sağlayan, oyunları yönlendiren, oda içerisinde görev dağılımını yapan, herkes tarafından sevilip saygı duyulan ve

sözü dinlenen, yönetim kabiliyetine sahip bir kişi olmasına dikkat edilirdi. Sohbet esnasında Delikanlıbaşı'nın söyledikleri ve verdiği kararlara herkes uymak zorundaydı. Aksi takdirde o kişiye maddî ya da hizmet cezası verilirdi (K.K.179).

Günümüzde Gümüşhane merkezde yapılan Herfene toplantılarında herhangi bir yönetim ve idarî yapı bulunmamaktadır.

1.2.2.2.2. Katılma Şartları

Köy odalarının aktif olduğu dönemlerde yapılan Herfene toplantılarına bir kişinin katılabilmesi için en az 18 yaşına girmiş ve belirli olgunluğa erişmiş olması gerekmektedir. Onun dışında çocuklar Herfene toplantılarının sadece yemek bölümüne kadar olan kısmına katılabilirken daha sonraki bölümde ise sohbet mekânından ayrılırlardı. Bu şekilde sohbet ortamını görerek ileriki yıllarda Herfene'ye katıldıklarında yabancılık çekmemeleri sağlanmış olurdu. Sohbet katılacak olan kişinin içki içmemesi, kötü alışkanlıklarının olmaması, toplum nazarında sevilen birisi olması, girdiği grubun ortamına uyum sağlayabilmesi, oyunlarda verilen cezaları yerine getirip itiraz etmemesi gerekmektedir. Ayrıca Herfene toplantılarının köy odalarında düzenlendiği dönemlerde herkes kendi akranlarının oluşturduğu sohbet grubuna katılmak zorundaydı. O dönemde yaşa göre gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç ayrı Herfene grubu bulunmaktaydı (K.K.179).

Ortalama 18-25 yaş arasındaki kişiler bir araya gelip bir Herfene grubu oluşturarak kendi aralarında toplantı yaparlar. Diğer gruplarınkine göre daha sık yapılması seyirlik oyunlar ve müziğin icrâ edilmesi, halay ve horonun oynanmasıyla bu grubun toplantıları diğerlerine göre daha eğlenceli ve coşkulu geçerdi (K.K.179).

26-35 yaşları arasında olanlar da kendi arasında bir grup oluşturarak Herfene toplantıları yaparlardı. Gençlerin oluşturduğu gruba nazaran biraz daha sakin ve daha çok sohbet edilerek toplantıları icrâ ederlerdi. Seyirlik oyunlar ve müziğin icrâsı sık olmamakla birlikte aralarda yapılırdı. Üçüncüsü ise 35 yaşın üstündeki aynı yapıdaki kişilerin oluşturduğu gruptur. Seyirlik oyunlar ve müziğin icrâ edilmediği bu toplantılarda daha çok sohbet edilerek dinî konular üzerine konuşulmaktaydı (K.K.179).

1.2.2.2.3. Kuralları

Herfene sohbet toplantılarının icrâ edilmesinde yazılı olmayan fakat geleneksel bir yapı içerisinde kendiliğinden oluşarak nesilden nesile aktarılan kurallar mevcuttur. Yapılan derleme ve araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Köy odalarında yapılan Herfene toplantılarına bayanların ve çocukların katılması yasaktır. Fakat günümüzde Gümüşhane merkezde yapılan Herfene toplantılarına bayanlar ve çocuklar katılabilmektedir.
- Toplantılarda icrâ edilen oyunlarda verilen cezaların yerine getirilmesi zorunludur.
- Toplantıya geç gelenlere maddî ya da hizmet cezası uygulanır.
- Herfeneye alkollü gelinmesi ve toplantıda içki tüketilmesi yasaktır.
- Toplantı esnasında hiç kimse başkandan (Başkan ya da Delikanlıbaşı) izin almadan dışarı çıkamayacağı gibi erken de gidemez.
- Toplantı esnasında disiplini bozan kişiler yaptırımını ağır olan bir oyunla ya da o esnada başkanlık yapan kişi tarafından uygun bir şekilde (genellikle maddî ceza) cezalandırılır.
- Küfür ve argo içeren sohbetlerin yapılması yasaktır. Fakat toplantıların son bölümlerinde icrâ edilen seyirlik oyunlarda müstehcenlik içeren sözler kullanılabilir.
- Bir kişinin gençlerin oluşturduğu gruba katılabilmesi için en az 18 yaşına gelmesi gerekmektedir. Alt yaş grubundaki kişiler sadece toplantının yemek bölümüne kadar sohbe katılabilirler.
- Toplantılarda siyaset, din, spor gibi insanları kutuplaştıracak konuların konuşulması yasaktır.

1.2.2.2.4. Zaman

Genel Herfene Sohbetleri, Kasım ayında başlayıp Nisan ayına kadar her Cumartesi akşamı olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde düzenli olarak bu zaman aralığında icrâ edilir. Toplantı günü sohbetin uzun sürmesi ve ertesi gününün tatil olmasından dolayı gelenlerin zaman endişesi olmadan rahat eğlenebilmesi ve katılımın fazlalığı gibi sebeplerden dolayı hafta sonu seçilmiştir. Toplantılar genellikle 19:30 gibi ya da yatsı namazından sonra başlayıp gece yarısına kadar ortamın ve misafirlerin durumuna göre devam eder (K.K.180, 186).

Herfene Sohbetleri'nin Köy odalarında yapıldığı dönemlerde, yöredeki akrân grupların dönem başında kararlaştırdıkları zaman aralıklarında toplantılar icrâ edilmektedir. Bu toplantıların düzenli bir şekilde yapılamadığı gibi belirlenen normal süresinden daha kısa zamanlarda da icrâ edildiği olmaktadır. Herfene Sohbetleri'nin yapıldığı zaman aralığında yörede bir cenaze olması durumunda o kişinin kırkı çıkmadan toplantı yapılmadığı gibi normal hayatta bir araya gelen grup arkadaşları bir vesile ile planlanmayan bir toplantı da tertip edebilirler. Bu gibi durumlarda kararlaştırılan zaman aralıklarına uyulmamış olmaktadır. Toplantılar genellikle yatsı namazından sonra başlatılıp gece boyunca devam ederek sohbetin bölünmemesi sağlanmış olmaktadır (K.K.179, 180, 188).

Herfene Sohbetleri, dönemlik olarak belirlenen periyodunun dışında asker uğurlama, düğün ve nişan eğlenceleri, yerel ya da ulusal bazı özel veya resmî kurumların kutlama, açılış vb. organizasyonlar için de düzenlenmektedir. Bunların belirli bir zamanı olmamasından dolayı yıl içerisinde herhangi bir zaman dilimine denk gelebilmektedir.

1.2.2.2.5. Mekân

Herfene sohbet toplantıları, yöredeki her yerleşim yerinde bulunan köy odalarında yapılırdı. Bu odalar ya bir ailenin kendisine ait ya da yerleşim biriminin ortak meskeniydi. Buralar köye gelen misafirlerin ya da güzergâh olarak orasını kullananların konaklama ihtiyacını sağladığı gibi belirli zamanlarda Herfene toplantılarının da icrâ edildiği mekânlardır (K.K.179, 181).

Bu mekânların geniş bir ya da iki odası, banyo, tuvalet, kiler ve mutfağı mevcuttur. Mutfakta yöre halkının yaptıkları kavurma, meyve kurusu, soğan, patates gibi kışlık yiyecekler bulundurularak gelen misafirlerin ihtiyaçları bunlardan karşılanırdı. Herfene toplantılarında bu yiyeceklere dokunulmaz, herkes kendi evinden getirdiği yiyecekler tüketilirdi. Odada ayrıca misafirlerin kullanabilmesi için yatak, yorgan, yastık, battaniye gibi eşyalar da bulunduruldu. Bunların temizliğinin yöre halkı tarafından düzenli olarak yapılmasına da özen gösterilirdi (K.K.179, 181).

Odaların ısınma ihtiyacı köy halkının imece usulü dağdan getirdikleri odunlar vasıtasıyla karşılanır. Ayrıca konaklayan misafirlerin kullanabilmesi için depo edilmiş odun da bulunduruldu (K.K.181, 183).

Herfene toplantıları, eskiden yöre insanının evlerinin müsait olmamasından dolayı köy odalarında gerçekleştirilirdi. Toplantıların gece geç saatlere kadar

sürmesi, kişi sayısının fazla olması, sadece erkekler arasında düzenlenmesi, seyirlik oyunların daha rahat icrâ edilebilmesi, müzik ve oyunların oynanması esnasında çıkan sestem komşuların rahatsız olmaması gibi sebeplerden dolayı bu odalar tercih edilmiştir.

Bazen de bu eğlenceler, hava şartlarının uygun olduğu durumlarda diğer insanların rahatsız olmayacağı açık alanlarda, köylerdeki mahalle fırınlarında da yapılırdı. Bu durumlarda katılımcı sayısı asgari 5-6 kişiyle sınırlıdır. Daha çok samimi arkadaşlar arasında yapılır ve mutlaka keçi ya da koyun kesilerek kavrulup yenilirdi. Kalan kısmı katılımcılar tarafından paylaşılarak evlere götürülür ve evlerdeki insanların da istifade etmesi sağlanırdı (K.K.185).

Günümüzde “*Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği*” adı altında sürdürülen Herfene sohbet toplantıları belediye tarafından bu kuruluşa bedelsiz olarak tahsis edilen salon ve mutfaktan oluşan bir mekânda icrâ edilmektedir. Bu mekânın dekorasyonu ve diğer ihtiyaçları dernek üyeleri tarafından karşılanmaktadır. Salonun otantik bir şekilde düzenlenmesine özen gösterilmiştir. Misafirlerin oturabilmesi için kapı giriş tarafı hariç diğer taraflar özel olarak yaptırılan sedirlerle dekore edilmiştir. Duvarlara derneğin bastırılmasına öncülük ettiği kitaplar, toplantı esnasında kullanılan enstrümanlar ve yöreye ait birtakım eşyalar asılarak ortamın daha geleneksel bir yapıya bürünmesi sağlanmış olmaktadır.

1.2.2.2.6. Oturma Düzeni

Herfene sohbet toplantılarının gençler arasında oluşturulan gruplarında Delikanlıbaşı mekânın başköşesinde yer alırken diğerleri oda içerisinde uygun bir yere oturmaktaydı. Orta yaş ve yaşlılar tarafından meydana getirilen gruplarda ise yaşça büyük olanlara saygı gösterilerek toplantının yapıldığı mekânın üst başına oturmaları için yer gösterilirdi. Toplantılarda herhangi bir müzik aleti kullanılması durumunda enstrümanları çalan kişiler toplu hâlde odanın bir köşesinde otururlar (K.K.179).

Günümüzde Gümüşhane merkezde tertip edilen Herfene Sohbetleri’nde de belirli bir kurala dayalı oturma düzeni yoktur (K.K.179, 181).

1.2.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem boyunca icrâ edilen Herfene toplantıları yapılma zamanı, yeri ve şekline göre; “*Hazırlık ve İstişare Toplantısı*”, “*Genel Herfene Toplantıları*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” olmak üzere üç başlıkta sınıflandırılır.

1.2.2.2.7.1. Hazırlık ve İstişare Toplantısı

Dönem başında Herfene toplantıları yapılmaya başlamadan önce köy odalarında yapıldığı zamanlarda aynı yaş grubundan olan kişilerin, günümüzde yapılan toplantılarda ise “*Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği*” üyelerinin kendi aralarında yaptıkları toplantıdır. İlk Herfene’nin ne zaman ve nerde olacağı, bir dönem boyunca neler yapılacağı, hangi sıklıkla toplanılacağı, kimlerin gruba dâhil olacağı, toplanılacak mekânın varsa eksik ve onarımlarının yapılması, ikram edilecek yemeklerin varsa menüsünün belirlenmesi gibi hususlar konuşularak karara bağlanır (K.K.179, 184).

1.2.2.2.7.2. Genel Herfene Toplantıları

Köy odalarının açık olduğu dönemlerde kendi akranlarıyla grup oluşturan kişilerin dönem başında kararlaştırdıkları zaman aralıklarında yaptıkları toplantılardır. Fakat bunların düzenli bir şekilde yapılamadığı gibi normalinden daha kısa zamanlarda da icrâ edilenleri de olmaktadır. Herfene Sohbetleri’nin yapıldığı zaman aralığında yörede bir cenaze olması durumunda o kişinin kırkı çıkmadan toplantı yapılmadığı gibi normal hayatta bir araya gelen grup arkadaşları bir vesile ile planlanmayan bir toplantı da tertip edebilirler. Bu gibi durumlarda kararlaştırılan zaman aralıklarına uyulmamış olmaktadır. Toplantılar genellikle yatsı namazından sonra başlatılıp gece boyunca devam ederek sohbetin bölünmemesi sağlanmış olmaktadır (K.K.179, 180, 188).

Günümüzde yapılan Herfene Sohbetleri’nde ise dönem başındaki hazırlık ve istişare toplantısında, yıl boyunca sohbetlerin hangi gün ve saatte yapılacağı kararlaştırılır. Genel olarak Kasım ve Nisan ayları arasında icrâ edilen Herfene toplantıları, her Cumartesi akşamı saat on dokuz otuz gibi başlatılmaktadır. Toplantı günü sohbetin uzun sürmesi ve ertesi gününün tatil olmasından dolayı gelenlerin zaman endişesi olmadan rahat eğlenebilmesi ve katılımın fazlalığı gibi sebeplerden dolayı hafta sonu seçilmiştir (K.K.180, 186).

1.2.2.2.7.3. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Köy odalarında zaman zaman özel gün ve davet toplantısı da yapılmaktadır. Özellikle asker uğurlamalarında, gurbetten gelenlerin davetlerinde, düğünlerde damat

için Cumartesi akşamları gençlerin oluşturduğu gruptaki kişiler tarafından Herfene eğlenceleri düzenlenmektedir. Yine buradaki masraflar asker ve damat dışındaki kişiler tarafından ortaklaşa karşılanmaktadır (K.K.179, 188, 189).

Şehir merkezinde ise valilik, belediye gibi kurumların özel davetleri, üniversitede düzenlenen sempozyum ve panel gibi toplantılar, ulusal televizyon kanallarının çekimleri, yakın yerleşim merkezlerinden yapılan davetler olması durumunda hem Gümüşhane'yi hem de bu geleneği daha iyi tanıtmak için Herfene toplantıları düzenlenir. Bu şekilde özel olarak yapılan toplantıların masrafları ise davet sahipleri tarafından karşılanır (K.K.185).

1.2.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Hem eski dönemlerde köy odalarında düzenlenen hem de günümüzde Gümüşhane merkezde yapılan Herfene sohbet toplantılarına katılan kişilerin uymak zorunda olduğu tek düze bir giyim-kuşam şekli yoktur. Fakat gelenlerin temiz ve diğer kişileri rahatsız edecek şekilde giyinmemeleri gerekmektedir. Aksi durumda odada bulunanlar tarafından bu şekilde toplantıya gelenler uyarılır (K.K.182).

1.2.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Köy odalarında gerçekleştirilen Herfene toplantılarında yemek ayrı bir yere sahipti. Özel davetlerde ikram edilen yemekler oda sahipleri tarafından, diğer toplantılar da ise Herfene usulü ortaklaşa sohbe gelen kişilerce karşılanırdı. Her toplantıda ortak yemeklerin ikram edilmesi söz konusu değildi. Ortak olarak icrâ edilen Herfene toplantılarındaki yemekler genellikle bir önceki sohbe kişiler arasında dağılım yapılarak herkesin bir şeyler getirmesi sağlanırdı. Bu şekilde belirli kişilere hem maddî hem de hizmet yönünden yük olunmasının önüne geçilmiş olurdu (K.K.179).

Toplantılarda belirli aralıklarla kuzu kavurma yapılmasının yanında yöresel yemeklerden mantı çorbası, gendime çorbası, kuşburnu çorbası, fasulye bulgurlusu, gendime pilavı vb. yemeklerin yanında burma tatlısı, pestil, köme ve tel helvası gibi tatlılar ikram edilirdi (K.K.180, 181).

Bir adağı, cezası ya da kutlaması olan kişi genellikle kuzu keserek toplantıda ikram ederdi. Böyle bir durumda bu yemeğin dışında diğer yiyecekleri de toplantıya gelecek olan kişilere söyleyerek onların getirmesini sağlardı. Kuzu etinden yemeklerin yapıldığı zamanlarda sohbe katılan kişiler yöresel “*tel helvası*” çekerek

tatlı ikramı yaparlardı (K.K.179, 180). Gümüşhane'nin Şiran, Kelkit ve Köse ilçelerinde Herfene'nin vazgeçilmezi keçi, eğer bulunamazsa koyundur. Herfenelerde bu iki hayvandan biri mutlaka yemeklik olarak kesilirdi. Bundan dolayı "Herfene" ismi kesilecek hayvanla özdeşleşmiştir. Bu hayvan kesildikten sonra büyük kazanda kavurma yapılarak yenilir ve kalan kısmı da katılımcılar tarafından paylaşılarak evlere götürülürdü (K.K.185).

Yemekler hazırlanan yer sofralarında tüketilirken hizmeti de odada bulunanlar kendi aralarında taksim ettikleri görev dağılımı çerçevesinde yaparlardı. Bazı durumlarda cezalı olan kişilere hizmet yaptırılırdı (K.K.179).

Günümüzde Gümüşhane merkezde yapılan Herfene toplantılarında fırında patates, lor peyniri, çeşitli turşular ve geleneksel hamur işi yiyecekler ikram edilir. Bu yiyecekler, toplantıları düzenleyen kişiler tarafından temin edilmekte ve masrafları da Herfene usulü olarak kendi aralarında paylaşılmaktadır. Dönem içerisinde belli aralıklarla çiğköfte yoğurarak misafirlere ikram edildiği de olmaktadır (K.K.181, 185).

Yemekler, toplantı mekânının içerisinde bulunan küçük mutfakta hazır hâle getirilip görevli kişiler tarafından misafirlerin oturdukları sedirlerin önünde bulunan küçük masalarda servis edilir. Misafirler geldiği zaman yiyecekler hazır hâlde masalarda bulundurulur. İçecek olarak da yemeklerin yanında tercihe göre ayran ve çay ikramı yapılır (K.K.180, 185).

1.2.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Köy odalarında yapılan Herfene Sohbetleri'ne katılan kişilere ortamın disiplinini bozmaları, toplantılara zamanında gelmemeleri, oyunlarda verilen ceza ve görevleri yerine getirmemeleri gibi durumlarda maddî ya da hizmet cezası verilmekteydi. Bu cezaların ne olacağını Delikanlıbaşı ya da sohbette bulunan kişiler kendi arasında kararlaştırırdı. Verilen cezalara itiraz etme ya da yerine getirmeme gibi bir durum söz konusu değildir (K.K.179, 180).

Eski dönemlerde sohbete geç gelen bir kişiye uygulanan bir ceza şu şekildedir: "Sohbete gelenlerden 4-5 kişi ellerine birer teneke, sopa ve bir tane de eşek alıp Herfene'ye geç kalan kişinin evine giderek onu eşeğe ters bindirirler. Daha sonra ellerindeki sopalarla tenekeleri döverek eşekle beraber köy içerisinde o kişiyi gezdirmişlerdir." Sohbet esnasında disiplini bozan kişilere ya da seyirlik oyunlarda

yenilenlere yemek cezası verilmesinin yanında bazı durumlarda yüzleri siyaha boyanarak köy içerisinde diğer kişiler tarafından gezdirilmiştir (K.K.179).

Günümüzde yapılan Herfene Sohbetleri'nde herhangi bir ceza uygulaması bulunmamaktadır. Sadece gelen konuklardan ortamı bozan kişiler olması durumunda uygun bir dille uyarılır (K.K.179).

1.2.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Herfene Sohbetleri belirli kurallar ve düzen içerisinde icrâ edilen bir geleneğin sürdürülerek gelecek nesillere aktarılmasının yanında, temelde eğlence ve hoşça vakit geçirme işlevi de taşımaktadır. Sohbetin belirli aşamalarında müzik ve seyirlik oyunların icrâ edilmesiyle birlikte nazım ve nesir türlerine de yer verilmektedir.

1.2.2.2.11.1. Müzik

Müzik, Herfene Sohbetleri'nde hem eğlenerek hoşça vakit geçirme hem de kültürel belleğin aktarılmasına katkı sağlaması bakımından önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplantılardaki müzik icrâsı çoğunlukla sohbet grubu üyeleri tarafından bazı zamanlarda da misafirler arasında bir enstrüman kullanmayı bilen olması durumunda onların da katılımıyla yapılmaktadır. Sohbet grubu üyeleri bu işi herhangi bir ücret karşılığında yapmayıp gönüllü olarak yerine getirmektedir (K.K.185).

Köy odalarında icrâ edilen Herfene Sohbetleri'nde davul, zurna, kaval, tef ve kemençe gibi müzik aletleri tercih edilirken günümüzde Gümüşhane merkezde yapılan toplantılarda ise çoğunlukla bağlama kullanılmaktadır. Bazı Herfenelerde ney, kemençe ve asmalı davul da kullanıldığı olmaktadır. Ayrıca gelen misafirlere farklı enstrüman çalmayı bilenler olması hâlinde onlar da müziğin icrâ edilmesine katkı sağlarlar (K.K.185).

Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nde icrâ edilen türkülerin başında yöresel parçalar gelmektedir. Yöreden derlenen; “*Akşam Gittim Bacasına*”, “*At Kazanı Üstüne*”, “*Ay Doğar Aysitandan*”, “*Aynam Tevriiz Görünür*”, “*Ben Kül Oldum Yane Yane*”, “*Camuşları Vurdum Kıra Bayıra*”, “*Denizin Ortasında Dönüyor Elek*”, “*Evlerinin Önü Fındık*”, “*Gavurun Feridesi*”, “*Gel Bugün Getmeyek*”, “*Gel Hanım*”, “*Giderim Bu Düzünen*”, “*Gidin Deyin O Canana*”, “*Git Dağlardan Kar Getir*”, “*Gül Koydum Gül Tasına*”, “*Ha Buradan Aşağı Ben İnenmem İnemem*”, “*Hani Yaylam Hani*”, “*Hanım Aylara Bak Aylara*”, “*Hilligim Atılmıyor*”, “*Hop Karabiberim*”,

“Hoydan Tevriiz Görünür”, “Kapının Önünde Tahta Taraba”, “Karşıda Gabanlara Kız Güllü”, “Kavaktan Gazel İndi”, “Kekül Benim Tel Benim”, “Kına Türküsü”, “Kiremit Bacaları”, “Kırıntının Başları”, “Kırlangıç Yuva Yapar”, “Kırmızı Gül İle Çakır Diken”, “Kişne Kırat Kişne”, “Osluğunun Başında”, “Peteklikte Oynattılar Arıyı”, “Suyu Mermer Taştan Al”, “Şingilim Oy Şık Oynayak”, “Tren Yolunda Çiçek”, “Vurun Vurun Vuralım”, “Yayla Yollarındayım”, “Yaylanın Başında Söylenen Sözler”, “Yeşil Kurbağalar” ve “Yılan Aktı Kamişa”⁶⁴⁵ türküleri çalınan parçaların başında gelmektedir.

Bu türkülerin yanında farklı bölgelere ait herkes tarafından bilinen parçalar da icrâ edilir. Gümüşhane yöresine ait yukarıda isimleri verilen parçaların tamamı bir toplantıda değil dönem boyunca yapılan Herfenelerde çalınmaktadır. Türkülerin herhangi bir icrâ sırası bulunmamaktadır. Bu parçaların özellikle tercih edilmesinin temel sebebi yöresel türkülerin icrâ edilerek doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır (K.K.183, 185).

1.2.2.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Gümüşhane ve yöresi, geleneksel halk tiyatrosunun en zengin ürünlerini içeren köy seyirlik oyunları bakımından zengin bir kültüre sahiptir. Düğünlerde (kına gecesinde, sağdıç odasında), köy odası toplantılarında (Herfene), yayla şenliklerinde, yılbaşında ortaya konulan kış yarısı törenleri ile kuraklığın devam ettiği ilkbahar ve yaz aylarında gerçekleştirilen yağmur törenlerinde köy seyirlik oyunları icrâ edilmektedir. Temelde eğlenmek, hoşça vakit geçirmek ve cezalandırma üzerine kurgulanan oyunlar, çeşitli kostüm ve dekor unsurlarıyla bazen müzikli bazen müziksiz bazen de dans ve manzum söyleyişlerle sergilenmektedir. Yörede seyirlik oyunlar her tören ve eğlencede oynanmadığı gibi erkekler ve kadınlar tarafından da ayrı mekân ve zamanlarda icrâ edilmektedir.

İçinde bulunduğumuz çağın getirisi olan teknolojik gelişmeler, geleneksel kültür üzerinde olumsuz etki yaratmış ve köy seyirlik oyunlarının icrâ sahasını daraltmıştır. Önceden Gümüşhane merkezde de belirli zamanlarda icrâ edilirken günümüzde sadece ilçe ve köylerde belirli zamanlarda oynanmaktadır.

Oyunlarda seçilen tipler genellikle köy ortamından alınmış seyircilerin aşına olduğu kişilerdir. Erkekler arasında icrâ edilen Herfene toplantılarına kadınların girmeleri yasak olduğu için oynanan oyunlardaki bayan rollerini kıyafet değiştiren

⁶⁴⁵ Türkülerin sözleri ve notaları için bk. Talat Ülker ve diğerleri, **Gümüşhane Halk Kültürü-4**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Gümüşhane, 2011, ss. 323-499.

erkekler üstlenirler. Aynı durum kadınlar arasında oynanan oyunlarda da geçerlidir. Oyunlar, tarım ve hayvancılıkla ilgili, dinî içerikli, cinsel içerikli, çeşitli durum ve olayların eleştirildiği konular üzerine kurgulanmıştır. Bu şekilde köy hayatından kısa kesitler ve çoğu kez güldürü unsuruyla birlikte sunulan oyunlar, seyircilerin ilgi alanını, duygu, düşünce ve hayat anlayışını yansıtmaları bakımından önemlidir.⁶⁴⁶

Herfene Sohbetleri'nde seyirlik oyunlardan; “*Yüzük (Destegül, Çorapaltı) oyunu, Dız oyunu, Kilim Altı oyunu, Yolcu oyunu, Kumar oyunu, Hırsız-Sarhoş oyunu, Herkes Benim Gibi Olsun oyunu, Kamçı oyunu, Kabak oyunu, İnat oyunu, Uçma oyunu, Değirmen oyunu, Celepçi oyunu, Çoban oyunu, Hacı oyunu, İmam oyunu, Kız Kaçırma oyunu, Natır oyunu, Nazar oyunu, Yıldız Gösterme oyunu, Damga oyunu, Düdük Kimde oyunu, Kayış (Peşkir Kaçtı) oyunu, Hoca oyunu, Tren oyunu, Müdür oyunu, Vız oyunu, Lavaş oyunu, Karpuz oyunu, Göğüs oyunu, Hayvan Tekerleme oyunu, Şalgam oyunu, Tıp oyunu, Keresteci oyunu, Daktilo oyunu, Namaz oyunu, Soygun oyunu, Asker oyunu, Sat Ona oyunu, Yeşil Kurbağalar oyunu, Yüzük Kimde oyunu, Köpek oyunu ve Fotoğraf Çekme oyunu*”⁶⁴⁷ icrâ edilmektedir.

Herfene Sohbetleri'nde ortamın durumuna, katılımcılara, toplantının çeşidine, yapılma zamanı gibi hususlara bağlı olarak hangi oyunların icrâ edileceğine karar verirdi. Günümüzde Gümüşhane merkezde tertip edilen Herfene Sohbetleri'nde seyirlik oyunlara yer verilmemektedir (K.K.183, 185).

1.2.2.2.11.3. Mâni Atışması

Mâni atışması, köy odalarında düzenlenen Herfene toplantılarında yapılan bir eğlence şeklidir. Günümüzde tertip edilen Herfenelerde mâni atışması çok nadir olarak icrâ edilmektedir. Bu da ortamda bulunan kişiler arasında mâni bilenlerin olması durumunda gerçekleştirilir. Bunun sebebi ise toplantıları düzenleyenlerin ve katılımcıların mâni söyleme geleneğine eskisi kadar vâkıf olamamasıdır (K.K.185).

1.2.2.3. Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Herfene Sohbetleri başından sonuna kadar belirli bir düzen ve kurallar çerçevesinde, o günün şartları da göz önünde bulundurularak yapılan toplantılardır. Sohbetlerin işleyişi genel olarak; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Mekânda Toplanma*”,

⁶⁴⁶ Talat Ülker ve diğerleri, **Gümüşhane Halk Kültürü-6**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Gümüşhane, 2011, s. 37.

⁶⁴⁷ Bu oyunların ayrıntılı olarak izahı için bk. Talat Ülker ve diğerleri, **Gümüşhane Halk Kültürü-6**, ss. 38-101.

“Yemek ve İçecek İkramı”, “Sohbet ve Eğlence Faslı” ve “Misafirlerin Uğurlanması” aşamalarından oluşmaktadır.

- **Mekânın Hazırlanması**

Herfene toplantılarının yapıldığı mekânın içerisinde düzenlenmesi, sobasının yakılması, varsa diğer eksiklerinin giderilmesi ya odaya ilk gelen kişi tarafından ya da bir davet sonucu toplanılıyorsa davet sahibi tarafından yapılmaktadır. Bu şekilde oda toplantıya hazır hâle getirilirdi. Toplantıya gelen diğer kişiler odaya geldikten sonra herhangi bir eksiklik fark edilmesi hâlinde onlar da hemen giderilmeye çalışılırdı (K.K.179, 180).

Günümüzde yapılan Herfene toplantılarında ise sohbetleri düzenleyen kişiler, yaklaşık bir saat öncesinden belirlenen mekâna gelirler. İkram edilecek yiyecek ve içeceklerin temin edilerek hazır hâle getirilmesi, içerisinde düzenlenmesi gibi ön hazırlıkları yaparak misafirler gelmeden önce salon tertip edilmiş olur (K.K.185).

- **Mekânda Toplanma**

Yatsı namazından sonra belirlenen saatte insanlar Herfene yapılacak olan odaya gelirlerdi. Köy odalarında yapılan sohbetlerde herkese önceden hangi yemeği getireceği söylenirdi. Gelenler de toplantı saatinden önce yemekleri odaya getirirdi. Toplanan kişiler arasında kısa bir selamlaşma yapılır ve misafir varsa odadakilerle tanıştırdıktan sonra yemek ikramına geçilirdi (K.K.179, 185).

Günümüzde Gümüşhane merkezde düzenlenen Herfene toplantıları, saat 19:30’da başlamakta ve misafirler de bu saatte salona alınmaktadır. Gelen misafirler ilk önce kendilerini tanıttıktan sonra onlara toplantıyı düzenleyenler tarafından genel olarak yöredeki Herfene geleneği hakkında bilgi verilir. Bu şekilde gerçekleştirilen tanışma ve sohbet ortamının ardından yemek ikramına geçilir (K.K.179, 181).

- **Yemek ve İçecek İkramı**

Köy odalarında toplantıya gelenlerin getirdikleri yemek ve içecekler bir araya getirilip hazırlanan yer sofrasında servisi yapılırdı. Çok sık olmamakla birlikte bazen kuzu ya da keçi kesilerek sohbe gelen kişilere ikram edilirdi. Yemeklerin servis edilmesi varsa davet sahibi, diğer zamanlarda ise odada bulunan gençler tarafından yapılmaktaydı. Yemeğin ardından çay ikramı yapıldıktan sonra sohbet ve eğlence bölümüne geçilirdi. Ayrıca sohbet boyunca aralarda çay ikramı yapılmaya devam edilmekteydi (K.K.179, 180).

- **Sohbet ve Eğlence Faslı**

Köy odalarında yapılan Herfenelerde yemek ve içecek ikramından sonra eğlence kısmına geçilmeden önce, gelen kişiler arasında genel bir sohbet ortamı oluşturulurdu. Böylece ortamda bulunan kişilerin hem mutlu hem de sıkıntılı durumları konuşularak paylaşıldı. Çözüm yolları üretilerek sıkıntıların giderilmesi sağlanmaya çalışıldı. Daha sonra varsa müzik aletiyle yoksa çıplak sesle türküler söylenir, maniler atılır, tekerleme ve bilmece söylenir, masal, hikâye, menkıbe vb. anlatılır, seyirlik oyunlar icrâ edilerek gece son bulurdu. Toplantının sonunda bir dahaki Herfene'nin ne zaman ve nerde yapılacağı kararlaştırılarak herkes evine dağılırdı (K.K.179, 180).

Günümüzde yapılan Herfene toplantılarında ise yemekten sonra müzik faslına geçilerek hem yöresel hem de farklı bölgelerin türküleri ve farklı şairlerden şiirler okunur. Belirli bir konu üzerine bir sohbet yapılarak gece sona erer. Burada gelen misafirlerin de bu etkinliklere katılmaları sağlanmaktadır. Bu şekilde insanların eğlenmesinin yanında genel kültürlerinin de artırılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece daha rahat bir ortam sağlanarak samimi bir toplantı gerçekleştirilmektedir (K.K.181, 183, 185).

- **Misafirlerin Uğurlanması**

Toplantı bittikten sonra eğer özel davetliler varsa onlar kalkmadan hiçbir şekilde diğer katılımcılar bulunulan mekândan ayrılmazlar. Yani öncelikle misafirlerin ayrılması beklenir. Konuklar mekândan ayrılırken herkes ayağa kalkar ve misafirler oradakilerle tek tek tokalaşırlar. Yaşça büyük olan iki-üç kişi misafirlere, mekânın 40-50 metre uzağına kadar eşlik ederek uğurlarlar. Özel davetli yoksa mekândaki yaşça en büyük kişilerin kalkması beklenir. Bu kişiler de mutlaka müsaade isteyerek kalkarlar. Onlar da yaş durumuna göre geride kalanlar tarafından uğurlanırlar (K.K.185).

1.2.3. TOKAT-ERBAA ÜZÜMLÜ FERFENE SOHBETLERİ

1.2.3.1. Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Üzümlü kasabası, Tokat'ın Erbaa ilçesine bağlı bir yerleşim yeridir. Ferfene geleneğinin yörede ilk kez ne zaman başladığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece “*Ferfene*” adının yörenin eski ismi olan “*Ferenge*”den gelebileceği kaynak kişiler tarafından tahmin edilmektedir (K.K.114, 126). Fakat bu konuda net bir şey söyleyebilmek, elimizde herhangi bir belge olmadığı için olanaksızdır. Uzun zamandan beri sadece Üzümlü kasabasında icrâ edilen Ferfene toplantıları komşu yerleşim yeri olan Ballıbağ köyü ve ilçe merkezine yerleşen Üzümlülüler tarafından da Erbaa merkezde zaman zaman düzenlenmektedir. Üzümlü'de Ferfene toplantıları daha önceki yıllarda bir ya da iki hafta gibi zaman aralıklarında yapıldığı için Ferfenelere katılım sayısı fazla iken günümüzde daha kısa zaman zarflarında ve farklı yerlerde icrâ edilmeye başlandığından katılım sayısı da azalmıştır. Üzümlü kasabasında Ferfene toplantıları, ekim-dikim işlerinin son bulunduğu Kasım ayının sonu gibi başlayıp mevsim şartlarına bağlı olarak Mart ayının ortalarında son bulmaktadır. Günümüzde de bu zaman aralıklarında hem Üzümlü'de hem ilçe merkezinde hem de Ballıbağ köyünde aktif olarak icrâ edilen bir gelenek olarak canlılığını devam ettirmektedir (K.K.114, 117, 118, 119, 121).

1.2.3.2. Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.2.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.2.3.2.1.1. Üyeleri

Ferfene toplantılarının daha önceleri yaş grupları ve sosyal seviyeleri aynı olan kişiler tarafından düzenlendiği bilinmektedir.⁶⁴⁸ Fakat günümüzde ise toplantılara katılan kişiler arasında herhangi bir yaş sınırlaması ya da sosyal statü farkı gözetilmemektedir. Ferfene'yi tertip eden kişinin uygun gördüğü herkes katılabilmektedir (K.K.114, 116, 118).

1.2.3.2.1.2. Yönetim Yapısı

Ferfene toplantılarını sürekli organize eden herhangi bir başkan ya da sorumlu kişisi yoktur. Sadece o günkü toplantıyı tertip eden kişi, o geceki Ferfene'nin bütün işlerini takip edip düzenli bir şekilde yerine getirilmesini

⁶⁴⁸ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, Tokat Valiliği, Ankara, 1973, s. 272.

sağlamakla yükümlüdür. Bu kişilerin görevleri; Ferfene'nin nerede yapılacağını belirlemek, katılacak kişilerin listesini tutmak, küçükbaş hayvanın satın alınıp kesilerek yemeğin hazır hâle getirilmesini, ihalenin yapılmasını, yemeğin eşit bir şekilde dağıtılmasını, masrafların kişi başına bölünerek toplanmasını, mekânın düzenlenerek toplantı zamanına kadar hazırlanmasını sağlamaktır (K.K.114, 115, 121, 125).

1.2.3.2.2. Katılma Şartları

Ferfene toplantıları, erkekler arasında düzenlenen bir etkinlik olmasından dolayı bayanlar katılamamaktadır. Toplantıya gelen misafirler arasında herhangi bir alt ya da üst yaş sınırlaması bulunmayıp her yaş grubundan erkeklerin katılabileceği bir toplantıdır. Ferfenelerde içki tüketilmediği gibi katılımcıların da alkollü bir şekilde toplantıya gelmesi yasaktır. Yapılan organizasyona dâhil olmak isteyen kişiler, kendileri ya da bir aracı vasıtasıyla Ferfene'yi düzenleyen kişide bulunan defterdeki katılımcı listesine adını yazdırmak zorundadır (K.K.114, 116, 118, 121, 125, 126).

1.2.3.2.3. Kuralları

Ferfene toplantıları geçmişten günümüze kadar bir düzen içerisinde icrâ edildiği için katılımcıların uymak zorunda olduğu belirli kurallar bütünü vardır. Fakat Ferfene toplantıları geleneğe dayalı bir organizasyon olmasından dolayı yazılı herhangi bir kuralı bulunmayıp yöre insanı tarafından bilinen ve nesilden nesile aktarılan kaideleri vardır. Yapılan derlemeler esnasında kaynak kişilerden ve gözlemlerimizden hareketle tespit edebildiğimiz genel kuralları şunlardır:

- Kadınların Ferfene toplantısına katılması yasaktır.
- Kesilen kurbanın erkek olması gerekmektedir. Çok zor durumda kalınması hâlinde dişi hayvan kesilebilir.
- Yöre dışından Ferfene toplantısına katılan kişilerin yapılan ihaleye katılmaması istenir. Aksi durumda misafirin verdiği teklifin geçilmesi yasaktır.
- Yöre dışından gelen misafirlerden, kurbanı kesen, yemeği yapan ve Ferfene'nin yapıldığı yer olan kahvehane sahibinden ücret alınmaz.
- Ferfene'ye gelmeyen kişi yapılan ihaleye telefonla arayarak katılamaz.

- Sakatat ihalesi yemekten önce mekân sahibi ya da Ferfene'yi organize eden kişi tarafından yapılır.
- Ferfene toplantısı için yapılan masrafların parası yemekten sonra mekân sahibi tarafından misafirlerden eşit miktarda toplanarak harcamayı yapan kişiye verilir.
- Toplantılarda içki tüketilmesi ve Ferfene'ye alkollü gelinmesi yasaktır.
- İnsanları kutuplaştırarak tartışma yaratacak konuların konuşulmaması gerekmektedir.

1.2.3.2.4. Zaman

Üzümlü'de Ferfene toplantıları yılın her döneminde icrâ edilmeyip belirli zaman aralıklarında düzenlenir. Bölgenin geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu için yörede ekim-dikim ve hasat işlerinin bitirilerek Aralık ayının başı gibi icrâ edilmeye başlanıp mevsim şartlarına göre bir sonraki yılın Mart ayının ortalarına kadar Ferfene toplantıları düzenlenir. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre bu toplantılar daha önceden bir ya da iki haftada bir tertip edilen günümüzde ise organize eden kişilerin olması hâlinde haftada birkaç sefer düzenlenmektedir. Ferfene'yi organize eden kişiye bağlı olarak genellikle akşam saat altı-yedi civarında başlayan toplantılar, en geç on gibi sona ermektedir. Toplantıya öncü olan kişi ise belirlenen saatten en az üç-dört saat önce hazırlıklara başlar. Ferfene toplantıları Salı günü Erbaa'da yerel pazar kurulmasından dolayı Pazartesi günleri yapılmamaktadır (K.K.118, 120, 121, 123, 124).

1.2.3.2.5. Mekân

Ferfene toplantıları, hem yapıldığı döneme hem de zamana bağlı olarak kapalı mekânlarda icrâ edilmektedir. Genellikle köy odası, kahvehane ya da sayı bakımından fazla kişiyi alabilen geniş bir mekânda düzenlenir. Kahvehanede yapılacağı zaman gün içerisinde işletme sahibine Ferfene'yi organize eden kişi(ler) tarafından haber verilerek kahvecinin akşamki toplantı için hazırlık yapması sağlanmış olur. Köy odasında icrâ edilirse mevsim olarak kış olduğu için mekân her zaman müsait durumdadır (K.K.114). Önceki dönemlerde Ferfene toplantıları hem günümüzdeki kadar çok sık yapılmayıp hem de az katılımı ile icrâ edildiği için sırayla

katılımcıların kendi evlerinde de düzenlendiği olmuştur.⁶⁴⁹ Fakat günümüzde katılım fazla ve sık yapıldığından yöre insanı kendi evlerinde yapmayı tercih etmemektedir (K.K.114).

1.2.3.2.6. Oturma Düzeni

Toplantılarda hiyerarşiye dayalı belirli bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Toplumsal kurallar ve büyüklere saygı çerçevesinde odalarda yapılan Ferfene toplantılarında yaşça büyük olanlar, mekânın baş tarafına oturtulmaktadır (K.K.114).

1.2.3.2.7. Toplantı Çeşitleri

Ferfene geleneği içerisinde yemek ve eğlence unsuru ön planda olan genel toplantılar icrâ edilirken son birkaç yıllık zaman zarfında denk gelmesi hâlinde, içeriği itibariyle dinî günlerde de Ferfeneler yapılmaktadır. Bu bakımdan toplantı çeşitlerini “*Dinî İçerikli Ferfene Toplantıları*” ve “*Genel Ferfene Toplantıları*” olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

1.2.3.2.7.1. Dinî İçerikli Ferfene Toplantıları

Son birkaç yıllık zaman zarfı içerisinde yapılmaya başlanan bu toplantılar, yıl içerisinde Ferfenelerin yapıldığı döneme denk gelen dinî günlerde icrâ edilmektedir. Genellikle Mevlid Kandili, Beraat Kandili, Mirac Kandili gibi özel zamanlarda yapılmakta ve yörede bulunan dinî bilgi yönünden donanımlı hafız, hoca gibi kişiler bu toplantılara davet edilir. Ferfene'nin yapılacağı daha önceden kararlaştırılarak katılacak ve davet edilecek kişilere haber verilir. Diğer Ferfenelerde olduğu gibi yemekle başlanır ve farklı olarak yemekten sonra Kur'an-ı Kerim ve mevlid okunur, dinî konulardan bahsedildikten sonra yapılan dua ile gece sona erer. Bu yönüyle Ferfene toplantıları normal zamanlarda eğlenme amacı taşımasının yanında özel günlerde yapılan organizasyonlarla katılımcıların dinî konularda bilgi sahibi olmalarını sağlama işlevi de üstlenmektedir (K.K.121).

1.2.3.2.7.2. Genel Ferfene Toplantıları

Yöredeki ekim-dikim ve hasat işlerinin bitirilerek kış mevsiminin başladığı Aralık ayı gibi icrâ edilmeye başlanıp Mart ayına kadar yapılan Ferfene toplantılarıdır. Bu zaman zarfında toplantılar düzenli olarak belirli aralıklarla yapılmayıp yöredeki insanların belirledikleri günlerde icrâ edilir. Kaynak kişilerin

⁶⁴⁹Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s. 272.

verdiği bilgilerden daha önceden on-on beş günde bir yapılırken günümüzde her hafta hatta bazı zamanlar haftada birkaç sefer yapılır hâle gelmiştir (K.K.116, 117, 121).

1.2.3.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Ferfene toplantılarına katılan kişilerin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Yalnız, katılımcıların temiz ve diğer kişilere rahatsızlık vermeyecek tarzda elbiseler giymesi toplantının daha iyi bir ortamda geçmesi için önemlidir.

1.2.3.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Ferfene toplantılarının en önemli bölümünü yemek kısmı oluşturmaktadır. Toplantının yapılmasına öncülük eden kişi(ler), kendi yöresinden ya da hayvan pazarından sağlıklı bir toklu alır. Yörede kasaplık yapabilen belirli kişiler olmasından dolayı onlara rica edilip hayvanın kesilerek temizlenmesi sağlanır. Genellikle hayvanı kesen kişi aynı zamanda pişirme işini de yapmaktadır. Toplantı saatinden en az iki saat önce hayvanı keserek hazır hâle getirir. Etleri kuşbaşı doğrayarak geniş bir tencerede içerisine sadece su ve tuz katarak tüp ateşinde pişirir. Eskiden odun ateşinde pişirilirken günümüzde daha masrafsız ve kolay olmasından dolayı tüpte hazırlanmaya başlanmıştır. Kesilen hayvanın yaşına bağlı olarak et, yaklaşık bir buçuk iki saat gibi bir sürede hazır hâle gelir (K.K.117, 121, 126).

Yemeği yapan kişi Ferfene'ye katılanların sayısı kadar hazırladığı tabakların hepsine ilk önce etin taksimini yapar. Ardından tabakları geniş bir masanın üzerine dizerek doluluk yönünden eksik ya da fazla olup olmadığını kontrol eder. Bu şekilde herkese eşit miktarda et verilmesine dikkat edilir. Daha önceki dönemlerde tabak yerine beş-altı kişilik bakır siniler içerisinde et ikram edilirken günümüzde hem temizleme sıkıntısı olmadığı hem de sunumunun daha pratik olmasından dolayı plastik tabaklarda yemek ikram edilmektedir. Ferfene'de sadece kurbanı kesip yemeği yapan kişi bu işlemde herhangi bir ücret almadığı için diğerlerinden biraz fazla yemek alma hakkına sahiptir. Bu da herkes tarafından olumlu şekilde karşılanmaktadır (K.K.117, 121, 127). Ayrıca toplantı eğer kahvehanede yapılırsa mekân sahibine tencerde biraz et bırakılır.

Ferfene'yi organize eden kişi tarafından toplantı başlamadan önce masalara katılımcıların sayısı göz önünde bulundurularak su, doğranmış kuru soğan, ekmek ve

turşu servisi yapılır. Yemeklerin tabaklara eşit miktarda dağılımı yapıldıktan sonra masalara servis edilir (K.K.114, 117).

Ferfene'ye gelen bir kişi ücretini vermek şartıyla birden fazla yemek tabağı alabilmektedir. Toplantıdan önce bu isteğini belirtirse onun yemeği ayrılır. Fakat yemekler dağıtılıp yendikten sonra bir kişinin ikinci kez yemek istemesi durumunda ise yemeğin artmasına bağlı olarak verilmektedir (K.K.114, 117).

1.2.3.2.10. Mahkeme/Ceza

Üzümlü Ferfene toplantılarında herhangi bir mahkeme ya da benzeri bir yargılama sistemi yoktur. Ferfene'yi organize eden kişi o toplantının kural ve kaidelerini uygulamakla yükümlüdür. Toplantı esnasında genel kurallara riayet etmeyen kişiler uygun bir dille uyarılmaktadır. Fakat içkili gelen kişilerin olması hâlinde hemen toplantıdan çıkartılıp bir daha da herhangi bir organizasyona davet edilmezler (K.K.114, 117, 120).

1.2.3.2.11. Eğlence Şekilleri

Ferfene toplantılarının yaklaşık olarak kırk-kırk beş sene önce icrâ edilenlerinde mahallî halk ozanları da davet edilir, saz çaldırılır ve dinlenirdi. Yörenin sözlü ve şarkılı oyunları da oynanırdı.⁶⁵⁰ Ayrıca bu dönemlerde Ferfene toplantılarında masal, hikâye ve fıkra gibi türler anlatılırken günümüzde ise bu anlatmalardan sadece fıkraya yer verilmektedir. Toplantı esnasında genellikle ortamda bulunan büyükler tarafından hem anlatma yeteneği iyi olan hem de fıkra bilen kişilere; “*Hele bir fıkra anlat da gülelim.*” şeklinde istekte bulunurlar. Ya da bazen sohbet esnasında herhangi bir istek olmaksızın kendiliğinden ortaya çıkan fıkralar da anlatılmaktadır. Anlatılan fıkraların müstehcen içerikli olmamasına dikkat edilmektedir (K.K. 119, 121, 126, 137).

1.2.3.3. Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Ferfene toplantılarının işleyişi; “*Toplantı Yeri ve Zamanının Belirlenmesi*”, “*Kesilecek Hayvanın Hazırlanması*”, “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Katılacak Kişilerin Listesinin Tutulması*”, “*Sakatat İhalesi*”, “*Yemek İkramı*”, “*Masrafların*

⁶⁵⁰ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s. 272.

Toplanması”, “*İçecek İkrarı*” ve “*Sohbet*” gibi genel başlıklardan meydana gelmektedir:

- Toplantı Yeri ve Zamanının Belirlenmesi

Gün içerisinde kahvehanede ya da köy odasında oturanlardan bir kişi toplantı için öncülük yaparak; “*Bu akşam bir Ferfene yapalım.*” der. Yeteri kadar katılımcı olması hâlinde öncü olan kişiler toplantının saatini ve yerini belirterek kesilecek hayvanı almaya gider. Ferfene, yörede kahvehane ya da köy odalarında yapılmaktadır. Günümüzde Üzümlü’den Erbaa merkeze yerleşenler de belirli zamanlarda bir araya gelerek ilçe merkezinde kendi aralarında uygun bir mekânda Ferfene yapmaktadırlar. Hem katılımın daha fazla olması hem de akşam yemeğine denk gelmesi bakımından genellikle akşamları saat yedi gibi başlamakta ve on gibi de sona ermektedir (K.K.114, 117, 121).

- Kesilecek Hayvanın Hazırlanması

Ferfene’yi organize eden kişi(ler), yöredeki hayvan sahiplerinden veya hayvan pazarından sağlıklı toklu ya da koç alır. Satın alan kişi hem hayvanların üremesine engel olmamak hem de dişilerin karınlarında yavru çıkma ihtimali olduğundan erkek hayvan almaya gayret etmektedir. Çok zor durumda kalınmadığı sürece dişi hayvan alınmamaktadır. Kasaplığa marifeti olan yöredeki bir kişiye alınan hayvan toplantı saatinden ortalama iki saat önce kestirilir. Hayvanı kesen kişi aynı zamanda pişirme işini de yapar (K.K.114, 117, 122).

- Mekânın Hazırlanması

Toplantıyı tertip eden kişi Ferfene’nin yapılacağı mekânı da belirleyerek gelecek kişilerin sayısına göre ortamın hazırlanmasına yardımcı olur. Katılımcıların sayısına göre ekmek alınır, soğanlar doğranır, turşular tabaklara konularak servis edilir, her masaya su ve kişi sayısına göre plastik kaşık konulur. Eğer Ferfene kahvehanede yapılıyorsa katılan kişilere yemek sonrasında birer bardak çay ikram edilir. Kahvehane sahibi de çayı daha önceden demleyerek toplantı sonuna hazır hâle getirir (K.K.114, 121, 134, 135).

- Katılacak Kişilerin Listesinin Tutulması

Ferfene’yi organize eden kişi, katılacak olanları elinde bulunan deftere yazarak kaydeder. Bu kişiler bizzat, telefon ya da bir başkası vasıtasıyla isimlerini yazdırabilirler. Yemek hazırlanıp tabaklara taksim olana kadar katılacak kişilerin listesi tutulmaya devam edilir. Yemekler dağıtıldıktan sonra yeni katılımcıların kabul edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir (K.K.114, 121, 137).

- Sakatat İhalesi

Yemek hazırlanıp tabaklara taksim edilirken Ferfene'yi organize eden kişi sakatat ihalesini gerçekleştirir. İhale iki kısımdan meydana gelmektedir. İlk önce o akşam kesilen hayvanın ciğeri ve böbrekleri ardından da postu (kelle-paça, gerdan, işkembe, ayakları, kuyruk yağı) ihaleye çıkartılır.

Açık arttırma şu şekilde yapılır: Organizatör önce ciğer ve böbrekleri eline alıp havaya kaldırarak; “*Ne güzel ciğer. Ciğere bak.*” gibi sözlerle kahvehanede bulunanları etkilemeye çalışır ve önce kendisi bir fiyat söyler. Bu sırada kahvehanedekiler sohbetlerini veya oyunlarını kesmeden oturdukları yerden, hatta ciğerlere bakmadan yüksek sesle fiyat bildirirler. Buna “*beh vurmak*” denir. Herkes birbirini tanıdığı için sesinden kimin beh vurduğu anlaşılır. Açık arttırmanın sonlarına doğru beh vuran kalmayınca organizatör üç defa; “*Yok mu arttıran satıyorum.*” der. Eğer ciğerler ucuza gidecek gibiyse, bu sözcükleri daha ağır söyleyerek beh vurulmasını sağlamaya çalışır. Eğer yine beh vuran çıkmazsa, dördüncüde “*Sattım.*” der. Aynı açık arttırmada ikinci defa tekrarlanarak koyunun postu (kelle-paça, gerdan, işkembe, ayakları, kuyruk yağı) satılır.

Bu ihaleye o sırada kahvehanede bulunanlar katılabildiği gibi kahvehanede Ferfene olduğunu duyan bazı köylülerin eşleri de, kocalarını; “*Bugün Ferfene kesmişler. Akşam ciğerini vb. al gel.*” diyerek kahvehaneye gönderip onların da ihaleye katılmalarını sağlarlar. Bu kişiler mutlaka o günkü ihaledeki sakatatı almak zorunda oldukları için bazen bir ciğer, kasaptaki fiyatının çok üzerinde satılabilir.⁶⁵¹

Kahvehanede olup Ferfene'ye dâhil olmayanlar ve köyde misafir olan yabancılar bu ihaleye katılmamaları konusunda önceden uyarılırlar. Buna rağmen ihalenin heyecanına kapılarak beh vuran yabancı olursa başkası artık beh vuramaz ve yabancıнын söylediği fiyattan sakatat kendisine satılır. Böyle bir durumda da sakatat ucuza gittiği için köylülerce hoş karşılanmaz. Açık arttırma sonucunda sakatatları satın alanlar hemen parasını ödeyerek evlerine götürürler.⁶⁵²

- Yemek İkramı

⁶⁵¹ Alparslan Santur, “Üzümlü (Tokat) Köyünde Ferfene Geleneği”, **Türk Kültürü Araştırmaları 1997**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, s. 130.

⁶⁵² Santur, s. 130.

Yemeklerin dağıtılması belirli bir kural ve düzen çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Yemeği yapmakla görevli olan kişi, organizasyonu gerçekleştirenden Ferfene'ye kaç kişinin katıldığını öğrenerek belirtilen sayı kadar tabak hazırlar. Tabakları doldurduktan sonra geniş bir masaya dizerek doluluk bakımından eksik ya da fazla olup olmadıklarını kontrol eder. Bu şekilde herkese eşit miktarda et yemeği düşmesine gayret edilir. Çünkü Ferfene'ye katılan herkes aynı ücreti ödemektedir (K.K.117, 121, 124, 127).

Ferfene toplantılarında kurbanı kesen, yemeği yapan ve mekân sahibi ayrı bir ücret talep etmediği için onlardan yemek parası alınmaz. Bu nedenle bu kişilere yemekten diğer katılımcılardan biraz daha fazla pay verilir (K.K.114, 117).

- Masrafların Toplanması

Ferfene'yi organize eden kişi, katılımcıların isimlerini yazdığı deftere o gün yapılan bütün masrafları da not eder. Kesilen hayvanın parası, turşu, soğan, ekmeğe, su, tüp, plastik tabakla kaşık ve kahvehanede yapılırsa çay parası masraflara dâhil edilir. Yapılan ihalede elde edilen para, toplam masraftan çıkarılarak harcanan net miktar belirlenir. Toplantı sonunda yapılan masraf, katılanların sayısına bölünür ve kişi başına düşen ücret de belirlenmiş olur. Yemek yendikten sonra katılımcılar dağılmadan organizatör yaptığı masrafları toplar. İsteyen kişilere de harcamaların listesini gösterir. Kahvehane sahibinden, hayvanı kesip pişirme işini yapandan, Ferfene'ye gelen misafirlere ve organizasyonu düzenleyen kişiden ücret alınmaz (K.K.114, 120, 122, 128).

- İçecek İkramı

Ferfene toplantılarında yemeğin yanında çoğunlukla su, bazı durumlarda da ayran verilir. Toplantı, kahvehanede yapılırsa işletme sahibi her misafire bir bardak çay ikram eder. Bu içeceğin ücreti de yapılan masraflara dâhil edilir. Dinî günlerde yapılan Ferfenelerde çay ikramı normalinden fazla olmaktadır (K.K.119, 121, 122).

- Sohbet

Ferfene toplantısının son bölümünü sohbet kısmı oluşturmaktadır. Yemeğin ardından işi olmayan kişiler Ferfene'nin yapıldığı mekânda kalarak o zamanın gündemine bağlı olarak sohbet ederler. Genellikle yörenin geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılıkla ya da ülke gündemi üzerine konuşmalar ağırlıktadır. Yapılan sohbetlerde insanları rencide edecek, ortamda bulunan kişileri kutuplaştırarak husumete yol açacak mevzularda konuşulmamaktadır (K.K. 121,122, 124, 126).

Dinî günlerde yapılan Ferfene toplantılarında özel olarak davet edilen hoca ve dinî bilgi yönünden donanımlı olan kişi(ler) tarafından o günün mahiyetine göre konulardan konuşulur, Kur'an-ı Kerim ve mevlid okunur (K.K. 114, 117, 121).

1.2.4. BALIKESİR-PAMUKÇU ERFENE SOHBETLERİ

1.2.4.1. Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Pamukçu, Güney-Batı Marmara'nın alt bölgesinde Balıkesir merkez Altıeylül belediyesine bağlı bir yerleşim birimidir.⁶⁵³ Pamukçu kasabasında Erfene sohbet toplantılarının geçmişi, yerleşim yerinin burada oluşmasına kadar dayandırılmaktadır. 1970'li yılların ortalarına kadar herhangi bir aksamaya uğramadan nesilden nesile aktararak devam ettirilmiştir (KK.309, 310). O yıllara kadar bölgede genç nüfusun fazla, kitle iletişim araçlarının çok yaygın olmaması, yöre halkının büyük kısmının tarımla uğraşması sonucunda insanların ortak boş zamanlarının olması gibi faktörler Erfene toplantılarının icrâ edilmesinde önemli etkiye sahiptir.

Pamukçu'da düzenli olarak icrâ edilen Erfene Sohbetleri, 1980 yılından önce yapılan bir toplantıda verilen "Altı Okka" cezası sonucunda cezalı sohbet üyesi belinden sakatlanmıştır. Bu olaydan sonra Pamukçu kasabasında sohbet toplantıları aksamaya uğrayarak 2006 yılına kadar yapılmamıştır. Bu sebepten dolayı günümüzde yapılan sohbet toplantılarında bu tür ağır cezaların verilmemesine dikkat edilmektedir (K.K.311, 313).

Günümüzde tek bir grup hâlinde devam ettirilen bu gelenek, 1970'lerden önce iki, üç grup hâlinde ayrı ayrı organize olarak sürdürülmüştür. Gençler, yetişkinler ve yaşlılar kendi aralarında sohbet grubu kurmuşlardır. Bu sohbet grupları birbirinden tamamen kopuk olmayıp dönem içerisinde kendi aralarında konuk olarak gidip gelirmiş. Özellikle yetişkin ve yaşlıların gençlere yaptıkları misafirlikte onların varsa hataları ve eksikleri belirtilerek düzeltilmesi istenirmiş. Amaç bu geleneğin doğru bir şekilde öğrenilerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır (K.K.314).

Sohbet gruplarının kendi aralarında birbirlerine misafir olmalarının yanında çevre yerleşim yerlerinde yapılan toplantılara ya da özel olarak davet edildikleri yerlere hem misafir olarak hem de sohbet düzenlemek için gidilirmiş. Önceki dönemlerde davet sonucu Pamukçu sohbet ekibi Ovabayındır köyüne Erfene yapmak için gider. Bunun üzerine yapılan sohbetin sonunda giderken Pamukçu sohbet grubu ayakkabılarının çalındığını fark eder. İçinde buldukları bu duruma bağlı olarak sohbet ekibinden bir kişi o esnada şu mâniyi atar:

⁶⁵³ http://pamukcu.bel.tr/Default.asp?E_Belediyem=SayfaDetay&wtrx=7 (21.12.2013).

*“Hey Bayındır Bayındır
Bütün milleti hayındır
Dana pabuç yemez ama
Bu da bize oyundur”* (K.K.311)

Farklı gruplar hâlinde icrâ edilen bu sohbetlerin genellikle hafta sonu akşamları yapılmasına dikkat edilirdi. Bu toplantıların başladığı dönemde sohbet grubu üyelerinin Çarşamba akşamları bir araya gelerek yaptıkları “Avcı Sohbetleri” de olurdu. Çarşamba günleri gündüz Yârenler toplanarak ava gider ve o gün ne avladılarsa akşam bir sohbet üyesinin evinde onlar yenirdi. Genellikle tavşan avlandığı için yemek olarak tavşan yahnisi ikram edilirdi. Bu toplantı sadece ava gidildiği zamanlarda yapılırdı. Erfene Sohbetleri’ndeki kadar olmasa da bu toplantılarda da oyunlar oynanır ve müzik çalınırdı. Günümüzde ise Erfene sohbet toplantılarının başladığı dönemlerde “Avcı Sohbetleri”nin düzenlenmediği tespit edilmiştir (K.K.311).

Pamukçu’da Erfene Sohbetleri’nin daha önceden her yaş grubunun kendi arasında düzenlediği bilinmektedir.⁶⁵⁴ Fakat daha sonraki yıllarda sohbet gruplarında azalma olmasından dolayı her yaş grubundan kişilerin katılabildiği Erfene toplantıları düzenlenmeye başlanmıştır.

1.2.4.2. Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.2.4.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.2.4.2.1.1. Üyeleri

Bir dönem içerisinde Erfene sohbet toplantılarına katılan grubun üyelerinin sayısında belirli bir alt ya da üst sınır bulunmamaktadır. Fakat sayının ortalama 30 kişi civarında olmasına dikkat edilir. Bunun sebebi hem toplantıların farklı bir üyenin evinde yapılmasından dolayı mekânın fazla kişi için uygun olmaması hem de üye sayısının normalden fazla olduğu zaman da elverişli bir sohbetin icrâ edilmesinde sıkıntıların yaşanmasıdır (K.K.309).

Sohbet toplantısının üyeleri genç, yaşlı ve orta yaşlılar arasından seçildiği için belirli bir üst yaş sınırı yoktur. Fakat gençlerden askerlik çağına gelmiş olanların seçilmesi daha uygun görülmektedir. Bu şekilde farklı yaş gruplarından bireylerin sohbeta dâhil edilmesiyle bir parça da olsa toplumda her yaş grubundan insanın

⁶⁵⁴ Murat Karabulut, “Balıkesir-Pamukçu Kasabası Halk Müziği ve Oyunları”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, s. 169.

birbiriyle kaynaşması sağlanmış olmaktadır. Ayrıca sohbet üyeleri kendi aralarında birbirlerine “Yâren” olarak hitap ederek herhangi bir resmiyetin doğmasının önüne geçilmesini sağlamaktadır (K.K.309).

1.2.4.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sohbet toplantılarının belirli bir düzen ve uyum içerisinde icrâ edilmesi, sohbet esnasında ve sonrasında alınacak kararların ve verilecek cezaların belirlenmesi gibi toplantının öncesi ve sonrasındaki bütün tertip ve düzenden; “*Dayıbaşı*”, “*Dayıbaşı Yardımcısı*”, “*Tellalci*”, “*Jandarma*” ve “*Makyajcı*” sorumludur.

1.2.4.2.1.2.1. Dayıbaşı

Yaş olarak büyük ve en kıdemli üyeler arasından seçilir. Sohbet toplantısının akışına hâkim olan, üyeler arasında sözü dinlenen ve yönetimi esnasında herkese eşit davranan bir kişi olması Dayıbaşı olacak kişide aranan temel özelliklerdir. Bu göreve getirilen kişi seçimle belirlenmekte ve bu vazifeye birden fazla aday olsa/gösterilse de sonuçta bütün üyelerin mutabık kaldığı birinin seçilmiş olması gerekmektedir. Daha önceki dönemlerde bu görevi yapan bir kişinin tekrar seçilmesi hâlinde aynı üye yeniden Dayıbaşı olabilmekteydi (K.K.311). 2007 yılından önce düzenlenen sohbet toplantılarında Dayıbaşı ve yardımcısı seçimle belirlenmez, üyeler arasından sözü dinlenen, otoriter bir kişi seçilirdi. Bu duruma ve kişiye itiraz eden üyeler o seneki sohbet ekibine alınmazdı (K.K.310). Seçilen Dayıbaşı'nın toplantıya ve üyelere hâkimiyet kurup düzenli bir sohbetin icrâ edilmesini gerçekleştiremediği ve bundan da üyelerin rahatsız olması hâlinde dönem içerisinde yeni Dayıbaşı seçimi yapılması da mümkündür (K.K.309). Herhangi bir sebeple sohbeta gelemeyen Dayıbaşı'nın yerine yardımcısı vekâlet eder (K.K.311).

Dayıbaşı, sohbet toplantısının yönetim ve idaresinden sorumlu en yetkili kişidir. Verdiği kararlar kanun hükmünde olup yerine getirilmemesi söz konusu değildir. Üyeler arasında sohbet ya da günlük hayatta meydana gelen husumetleri çözüme kavuşturarak huzurlu bir ortamın oluşmasını sağlamak Dayıbaşı'nın en temel vazifesidir (K.K.309).

Sohbet esnasında icrâ edilen oyunlarda alınan bahşişleri toplayıp kendi defterine kayıt etmek, sohbet bitimindeki yemek esnasında o akşam alınan bahşişin ve toplam paranın miktarını açıklamak (K.K.309), yemek arasının ne zaman verileceğini belirleyerek sofraların kurulmasını sohbeta ev sahipliği yapacak olan

kişiyi bildirmek, yemeklerin servisinin kontrolünü yapmak, herkesi yemeğe buyur etmek ve başlamaları için destur vermek Dayıbaşı'nın görevleridir (K.K.311).

1.2.4.2.1.2.2. Dayıbaşı Yardımcısı

Sohbet toplantısında Dayıbaşı'ndan sonra en yetkili kişi konumundadır. Dayıbaşı, kendisinin kolay anlaşabileceği, sohbet geleneğini iyi bilen, yönetim kabiliyeti olan üyelere bir tanesini bu görev için seçmektedir (K.K.309, 311).

Dayıbaşı Yardımcısı'nın temel görevi sohbet esnasında Dayıbaşı ile disiplini sağlamanın yanında ceza kesmek ve bu cezaları uygulamaktır. Sohbeti geç geleni, toplantı esnasında saygısız hareketler yapanı, verilen görevi yapmayanları uyarır ve gerektiği durumlarda da bu kişilere ceza verir (K.K.309, 311).

1.2.4.2.1.2.3. Jandarma

Kıdemli üyeler arasından Dayıbaşı tarafından seçilen Jandarmalar iki kişiden oluşmaktadır. Sohbet esnasında Dayıbaşı Yardımcısı ile sürekli irtibat hâlinde olup onun verdiği vazifeleri yerine getirmekle görevlidirler. Toplantıda oyuna kalkmak istemeyenleri oyuna kaldırmak, Dayıbaşı Yardımcısı ile cezaları uygulamak, herhangi bir mazereti olmadan sohbeti gelmeyen üyeleri gidip getirmek diğer vazifeleri arasındadır (K.K.311).

1.2.4.2.1.2.4. Tellalci

Dayıbaşı, Yârenler arasından mizahî yönü kuvvetli nüktedan bir kişiyi Tellalci olarak belirler. Önceki dönemlerde bu görevi ifâ eden kişi, Dayıbaşı'nın uygun bulması hâlinde yine seçilebilir. Görevi, toplantılarda oyunlardan önce Dayıbaşı'ndan izin almak, hangi oyunların icrâ edileceğini odanın ortasına geçerek misafirlere duyurmaktır. Kendine özgü bir hitabet şekli olan Tellalci, duyuru yaparken de bunu süsleyerek anlatır. Örneğin bakırcı oyunu için Dayıbaşı'ndan izin aldıktan sonra misafirlere dönerek; “*Şimdi Kalaycı oyununu oynayacağız. Dikkat dikkat, dudun dibine kalaycı gelmiştir. Kalay yaptırmak isteyenler gelsinler.*” der (K.K.311).

1.2.4.2.1.2.5. Makyajcı

Makyajcı, Dayıbaşı tarafından Yârenler arasından bu işe eli yatkın ve pratik olan bir kişi seçilir. Önceden bu görevi yapan kişi Dayıbaşı tarafından uygun bulunması hâlinde yeniden seçilebilir. Onun görevi, oyunlardaki kıyafetleri ayarlamak, oyuncuları giydirmek, oyuncuların gerektiği durumlarda makyajlarını yapmak, oyunlar için gerekli malzemeleri temin etmektir (K.K.311).

1.2.4.2.2. Katılma Şartları

Pamukçu Erfene sohbet toplantılarına bir kişi “*Grup Üyesi*” ya da “*Misafir*” olarak katılabilmektedir.

1.2.4.2.2.1. Grubu Üyesi Olarak Katılmak

Erfene toplantıları, belirli sayıda üyesi bulunan sohbet grubu tarafından icrâ edilen sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan sohbet ekibine her kişi istediği zaman kendi inisiyatifi doğrultusunda katılamayıp belirli şartları yerine getirmesi gerekmektedir.

Her sene Ekim ayı içerisinde kasabada işlerin azaldığı ve insanların kahve ortamlarına dâhil olmaya başladığı zamanlarda, önceki sohbet toplantısına katılan üyeler birleşerek yeni dönem için toplanmaya karar verirler. Ya da önceki dönemin son toplantısında katılacak kişiler, toplanılacak tarih ve yer belirlendiyse ona göre sohbet grubu bir araya gelir. Toplantıya katılacak kişilerin listesinin çıkartılmasından sonra varsa, yeni üyelerin sohbe alınması söz konusu olur. Genellikle askerlik çağının altındaki kişiler sohbet grubuna dâhil edilmemektedir. Eğer ilk toplantıda yeterli sayı bulunamazsa ikinci hafta da yeni katılımlar kabul edilir. İkinci haftadan sonra bir dönemlik sohbet programı belirlendiği için yeni üyelerin alınması söz konusu olmamaktadır. Sohbe alınacak kişilerin toplum tarafından sevilen, dürüst, yüz kızartıcı herhangi bir suça bulaşmamış olması, Dayıbaşı ve diğer üyelere saygıda kusur etmemesi, askerlik çağında olması ve sır tutabilmesi gibi temel özellikleri taşıması gerekmektedir (K.K.311).

1.2.4.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Pamukçu’da bir grubun düzenlediği Erfene Sohbetleri’ne, bir başka sohbet grubu misafir olarak da katılabilmektedir. Bir kişi, kendi grubunun sohbeti devam ederken Dayıbaşı’nın izin vermesi hâlinde bir başka Erfene toplantısına misafir olarak gidebilir. Orada da kendi hünelerini gösterip eğlencelere katılır. Zaten ev sahibi olan sohbet grubu üyeleri, misafirleri oynatmak için her türlü yola başvururlar.⁶⁵⁵

1.2.4.2.3. Kuralları

Sohbet toplantılarında üyelerin uymak zorunda oldukları yazılı herhangi bir kural ya da benzeri bir metin bulunmamaktadır. Fakat bütün üyelerin uymak zorunda

⁶⁵⁵ Karabulut, 1989, s. 169.

olduğu gelenek içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile sözlü olarak aktarılan kurallar vardır. Yapılan derleme ve incelemeler neticesinde tespit edilen kuralları şu şekilde maddelemek mümkündür:

- Sohbet toplantısına dâhil olan üyelerin çok büyük bir mazereti olmadığı takdirde o dönem boyunca icrâ edilen bütün toplantılara katılması zorunludur.
- Her üye sohbet toplantısına belirlenen saatte gelmek zorundadır. Gelemediği durumlarda grup içerisindeki eşi olan üyeyi haberdar etmesi gerekmektedir.
- Toplantının yapıldığı odada telefonla konuşmak ve mesajlaşmak yasaktır.
- Sohbet katılan üyeler Dayıbaşı'ndan müsaade almadan odadan çıkamaz.
- Her üye sohbet esnasında verilen görevi ve cezayı sorgulamadan yerine getirmek zorundadır.
- Sohbet ortamında içki tüketmek ve toplantıya alkollü gelmek yasaktır.
- Bayanların sohbeta katılması yasaktır.
- Sohbet katılan bütün Yârenler “Kuyruk Götürme”ye herhangi bir vasıta kullanmadan yürüyerek katılmak zorundadır.
- Oturak oyunları sergilenmeden önce sohbet üyeleri dışındaki misafirler ve çocuklar odadan çıkartılarak kapı kilitlenir. Çünkü oturak oyunları müstehcen içerikli olmasından dolayı icrâ edilirken sohbet odasında Yârenlerden başkasının bulunması yasaktır.
- Sohbet toplantısının yapıldığı odada sigara içilmez.

1.2.4.2.4. Zaman

Erfene sohbet toplantılarının kesin bir başlama ve bitiş tarihi yoktur. Bu toplantıları tertip eden kişilerin büyük bölümü tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı mevsim şartlarına bağlı olarak iş yoğunluğu azalmaktadır. Genellikle her sene Ekim ayı içerisinde işlerin azaldığı ve insanların kahve ortamlarına dâhil olmaya başladığı bir dönemde yapılan hazırlık toplantısı ile Erfene Sohbetleri icrâ edilmeye başlanır. Bir dönem boyunca olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde genellikle her hafta Cumartesi günleri, akşam namazından sonra sohbet grubu üyelerinin evlerinde sıra ile Erfene sohbet toplantıları yapılır. Akşam başlayan toplantının belirli bir bitiş saati yoktur. Yatsı namazından sonra sohbetin akışına bağlı olarak gecenin geç saatlerine kadar da devam edebilir. Bu

dönem içerisinde aynı zamanda Çarşamba akşamları “Avcı Sohbetleri” de yapılmaktadır. Normal seyri içerisinde yapılan Erfene sohbet toplantıları Nisan ayı gibi Dere Kıyısı (Boyu) toplantısı ile sona erer (K.K.310).

Erfene sohbet toplantılarının düzenlenme zamanını ve süresini etkileyen diğer bir etken özel gün ve davetlerde icrâ edilmesidir. Yıl içerisinde festival, kutlama gibi organizasyonlarda, yerel veya ulusal televizyon kanalları için tertip edilen Erfene Sohbetleri’nin belirli bir icrâ zamanı bulunmamaktadır. Bu tür organizasyonların içerisinde ayrılan zaman aralığında Erfene sohbet toplantıları yapılmaktadır.

1.2.4.2.5. Mekân

Erfene sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânlar “açık” ve “kapalı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dönem başında yapılan “*Patlançe*” toplantısında o yıl içerisinde icrâ edilecek sohbetlerin hangi üyelerin evinde yapılacağı belirlenerek evleri toplantı yapmaya müsait olan üyeler seçilir. Evi müsait olmayan üyelerin toplantıları ise “*Dere Kıyısı*”na bırakılır. Rutin olarak icrâ edilen Erfene toplantıları evin en geniş bölümü ve yörede “*Hanay*” olarak ifade edilen büyük odada yapılır. Odanın yapısına ve gelen kişilerin sayısına göre hane sahibi içerisinde oturma düzenini sandalye, sedir ve yere serilen minderler vasıtasıyla düzenler. 1980’den önce yapılan Erfene toplantılarında Yârenlerin oturabilmesi için yerlere keçe serilerek üzerine minderler konulduğu bilinmektedir (K.K.310).

Türk eğlence mekânlarının büyük bir bölümünü açık mekânlar oluşturmaktadır. Daha çok yerleşim yerlerine yakın olan ve kolay ulaşımı sağlanabilen “mesire, seyran, piknik yeri, park, kamp yeri, rekreasyon alanı” gibi genel adlarla anılan bu mekânlar tercih edilmektedir.⁶⁵⁶ Erfene sohbet toplantıları içerisinde yapılan Dere Kıyısı (Boyu) toplantısı da genellikle bu tarz yerlerde icrâ edilmesinin yanında, il dışında bulunan tarihî ve turistik yerlere belirli bir süreliğine gidilmek suretiyle de yapılmaktadır.

Özel gün ve davet neticesinde icrâ edilen Erfene sohbet toplantılarının mekânı da zaman zaman farklı olmaktadır. Festival, kutlama gibi özel günlerde genellikle halka açık sahne, salon gibi bir mekânda gösteri mahiyetinde Erfene Sohbetleri yapılmaktadır (K.K.310).

⁶⁵⁶ Özdemir, 2005, s. 111.

1.2.4.2.6. Oturma Düzeni

Pamukçu Erfene sohbet toplantılarının icrâ edildiği özel bir yer olmadığı için sabit bir mekâna bağlı olarak oluşan bir oturma şekli de yoktur. Fakat Yârenlerin kendi arasındaki mertebeye bağlı olarak bir oturma düzeni vardır. Dayıbaşı, Yârenlere ve oyunlara hâkim olabileceği ve giriş kapısını görebileceği sohbet odasının uygun bir köşesinde, yardımcısı da onun sağ tarafında oturur. Kıdemlerine göre diğer sohbet üyeleri de Dayıbaşı'nın sağ ve sol taraflarından başlayarak dizilirler. Odanın giriş kısmına misafirler ya da sohbet sahibinin yakınları oturur (K.K.311). Eskiden yapılan Erfene Sohbetleri'nde ise Dayıbaşı kapının yanında otururken en yaşlı kişiler odanın başköşesinde, diğerleri onların etrafına sıralanmış (K.K.310). Müzisyenler ise Dayıbaşı'nı ve diğer Yârenleri net görebilecekleri bir şekilde odanın bir köşesinde dururlar. Bu şekilde çalgıcılar salona hâkim olarak icrâ edilen oyunların gerekli yerlerinde müzik efektlerini uygular ve hem toplantının durumuna hem de Dayıbaşı'nın emirlerine göre müzik akışını sağlarlar (K.K.311).

Sohbetin yapıldığı mekânda koltuk, çekyat tarzı oturmak için kullanılan nesnelere bulunmadığı zamanlarda konuklar yere serilen minderlere otururlar. Belirli bir oturma şekli olmamakla birlikte saygı sınırlarını aşmayacak biçimde herkes rahat oturabilir (K.K.311).

1.2.4.2.7. Toplantı Çeşitleri

Erfene sohbet toplantıları yapıldığı dönem ve zaman itibarıyla; “Hazırlık Toplantısı”, “Patlangeç Toplantısı”, “Genel Erfene Toplantıları”, “Dere Kıyısı (Boyu) Toplantısı” ve “Özel Gün ve Davet Toplantıları” olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

1.2.4.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Bir dönem boyunca yapılacak olan sohbetlere katılacak eski üyelerin ve Patlangeç toplantısının icrâ edileceği mekânın belirlenmesi için ön hazırlık çalışmasının yapıldığı toplantıdır. Bu toplantıya eski dönem sohbet grubu üyelerinin tamamı katılmayıp sadece önceki yıl sohbet ekibinde bulunan kıdemli üyeler katılır ya da eski Dayıbaşı tarafından bu ön hazırlık çalışması organize edilir. Hazırlık toplantısı yapıldıktan sonra diğer üyelere Patlangeç toplantısının yeri ve zamanı bildirilir (K.K.309, 311, 317).

1.2.4.2.7.2. Patlangeç Toplantısı

Erfene sohbet toplantılarının dönem başında yapılan ilk toplantısına verilen isimdir. Daha önceden sohbe katılmış kişilerin organize etmesiyle ya önceki dönemin son toplantısında ya da normal bir zamanda “Patlangeç”in kimin evinde olacağı Yârenler tarafından belirlenir. Bu toplantıda eksik üyelerin yerine kimlerin alınacağı; Dayıbaşı, Dayıbaşı Yardımcısı, Jandarma, Tellalci ve Makyajcı'nın kim olacağı kararlaştırılır. Bir dönem boyunca toplantıların tarihleri ve hangi üyelerin evlerinde yapılacağı tespit edilir, Dere Kıyısı'nın ücreti belirlenerek sohbet için evi müsait olmayan ve özellikle evinde yapılmasını istemeyen kişilerin toplantıları Dere Kıyısı'na bırakılır. Her toplantıda ev sahiplerinin ikram edeceği sabit bir yemek listesi de belirlenir (K.K.309, 311).

Günümüzde bu ilk toplantıda sohbe katılacak kişiler belirlenirken aynı köyden olmalarına dikkat edilmektedir. Fakat 1970'lerden önce üye seçilirken farklı köylerden de insanların alınmasına özen gösterilmekteydi. Bunun sebebi hem farklı sohbet gruplarının olmasından dolayı onlarla tatlı bir rekabetin yaşanması hem de farklı köylerde sohbet yapılmak istenmesidir (K.K.309).

1.2.4.2.7.3. Genel Erfene Toplantıları

Genel Erfene toplantıları, bir dönem boyunca olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde genellikle her hafta Cumartesi akşamları sohbet grubu üyelerinin evlerinde sıra ile icrâ edilir. Dönem başında yapılan Patlangeç toplantısından sonra sohbe katılan kişilerin sayısına bağlı olarak o sezon Dere Kıyısı (Boyu) toplantısına kadar tertip edilen toplantılardır.

1.2.4.2.7.4. Dere Kıyısı/Boyu Toplantısı

Erfene Sohbetleri'nin dönem içerisindeki son toplantısına “Dere Kıyısı (Boyu)” adı verilmektedir. Dönem başındaki ilk toplantı olan “Patlangeç”te sohbet için evi müsait olmayan üyeleri Dayıbaşı belirleyerek “Dere Kıyısı (Boyu)” toplantısına dâhil eder ve onların toplantı için verecekleri ücreti de kararlaştırır. Kendi isteğiyle Dere Kıyısı'na kalan Yârenler de olmaktadır. Daha sonra dönem içerisinde yapılan sohbetlerde alınan bahşişler, kesilen cezalardan toplanan paralar ve Dere Kıyısı'na kalanların verdiği ücretler birleştirilerek mesire yerlerinde ya da deniz kıyısı gibi uygun bir tatil yöresinde bütün üyelerin katıldığı birkaç günlük gezi düzenlenir. Bir gezi şeklinde yapılan bu toplantılarda herhangi bir mekân ya da zaman sınırlaması yoktur (K.K.309, 311).

1.2.4.2.7.5. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Özel gün ve davet neticesinde icrâ edilen Erfene sohbet toplantıları, içerik itibariyle genel Erfene Sohbetleri ile aynıdır. Fakat toplantının yapıldığı mekân, zaman ve süre bakımından birtakım farklılıklar vardır. Yerel ya da ulusal bir televizyon programı için icrâ edilen Erfene sohbet toplantısının sadece bir bölümü ilgili kanalda yayınlanmaktadır. Festival ya da nadiren de olsa özel davet üzerine yapılan Erfene Sohbetleri ise normalinden daha kısa olarak belirlenen bir zaman zarfı içerisinde icrâ edilmektedir. Bu bakımdan bu toplantılarda, tam anlamıyla geleneksel olarak icrâ edilen Erfene sohbet toplantılarının belirli bir parçası gösterilmektedir (K.K.309, 310).

1.2.4.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Erfene sohbet toplantılarına katılan grup üyelerinin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet şekli bulunmamaktadır. Fakat sohbeta gelen kişilerin elbiselerinin temiz, rengi ve şekli itibariyle ortamda bulunanları rahatsız etmeyecek bir biçimde olması gerekir. Aksi bir şekilde toplantılara gelen kişileri Dayıbaşı uyarmakta ve bazen o kişiye ceza bile verdiği olmaktadır. Erfene sohbet toplantısında icrâ edilen seyirlik oyunlar içerisinde oyuncular rol gereği birtakım kıyafet değişiklikleri yapmaktadır. Oyunlar içerisinde rollerine bağlı olarak oyuncuların hangi elbiseleri giyeceğini Makyajcı belirlemekte olup onları hazırlamak da onun görevidir (K.K.311).

Erfene toplantıları içerisinde giyim-kuşam düzeni sohbeta çağırılan samırtçılarda görülmektedir. Günümüzde uygulama dışı kalmış olan “*samırtçı çağırma*” geleneği eski Erfene sohbet toplantıları içerisinde yer almaktadır. Sohbet sahibi olan kişi, yatsı namazından sonra evine en yakın olan camiye giderek cemaatteki yaşlıları evindeki toplantıya samırtçı olarak davet eder. Gelen kişilerin üzerinde sadece gömlek, yelek ve pantolon bulunur. Samırtçıların neden bu elbiseleri giydiği konusunda ise herhangi bir bilgi yoktur (K.K.311, 314).

1.2.4.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Erfene Sohbetleri temelinde belirli bir disiplin, düzen ve saygıya dayalı olarak icrâ edilen bir toplantıdır. Bu bağlamda sohbet, selamlaşmayla başlar ve diğer bölümler de aynı düzen içerisinde devam eder. Toplantıya yemek arası verildiğinde sofraya düzeni ve yemeğe başlanma sırasında da aynı tertip ve disiplin sürdürülür.

Erfene toplantılarında birisi sohbet akşamları diğeri de Dere Kıyısı'nda olmak üzere iki çeşit yemek âdâbı vardır. Akşamları yapılan rutin toplantılarda “Patlangeç”te belirlenen yemek menüsüne göre dönem boyunca hazırlanan yemekler ikram edilir. Bu şekilde sabit bir menünün belirlenmesinin amacı, sohbete katılan Yârenler arasındaki maddî farklılığı ortadan kaldırmaktır. 1980 yılından önce yapılan Erfene Sohbetleri'nin her toplantısında yöre insanının maddî durumunun iyi olmamasından dolayı yemek için üyelere para toplanılmaktaydı. Günümüzde yapılan toplantılarda ise yemek masrafının tamamı sohbete ev sahipliği yapan kişiye aittir (K.K.310).

Dere Kıyısı'nda ikram edilen yemeğin standart bir menüsü bulunmamaktadır. Bir dönem boyunca sohbetlerde toplanan bahşişler ve Dere Kıyısı'na kalan kişilerin verdiği ücretlerin toplam miktarına göre gezinin ve yemeğin niteliği belirlenir. Bu bir piknik niteliğinde mangal ve benzeri yemek malzemeleri ya da bir tatil bölgesine gidilerek kalınan yerde ücret karşılığı yöresel hazır yemeklerin tercih edilmesi şeklinde olmaktadır (K.K.309).

Rutin olarak yapılan Erfene toplantılarında ise Dayıbaşı, yemek arasını ne zaman vereceğini sohbet sahibine söyleyerek içeride hazırlıkların başlamasını sağlar. Yemekler, sohbetin sonuna doğru Dayıbaşı'nın uygun gördüğü bir zamanda ve hazırlanan yazgılarda yenir. Yazgılar, sohbete ev sahipliği yapan üyenin yakınları ve genç Yârenler tarafından kurulur. Dönem başında belirlenen menüye uygun olarak yemekler, toplantıdan önce sohbetin yapıldığı evin sahibi tarafından hazırlanır. Dayıbaşı, yazgıların kurulması ve yemeklerin servisini kontrol etmekle görevlidir. Bütün her şey hazırlandıktan sonra Yârenleri sofraya davet eder. Dayıbaşı'nın müsaadesi olmadan kimse yemeğe başlayamaz (K.K.309, 311).

Yemek menüsü ana yemekle bir tatlıdan oluşur. Bunun yanında fazladan ikramların getirilmemesine özen gösterilir. Önceleri ana yemek olarak “Çullama” ve “Tirit”, tatlı olarak da “Saraylı” ya da “Kadayıf” ikram edilirdi. Fakat şimdi ise hazırlaması daha kolay olduğu için ana yemek olarak “Tirit”, tatlı olarak da “Kemalpaşa” ikramı yapılır. Yemekte ev sahibi için en önemli nokta, sofradaki yemeklerin biterek tabakların ters çevrilmemesidir. Sohbet sahibinin yemek bitti demesi ya da biten tabakların yerine yenilerinin gelmesinin gecikmesi Yârenler tarafından hoş karşılanmadığı için ev sahibi yemekleri bol hazırlar, sofraları çok dikkatli şekilde takip ederek yemeklere hemen ilaveler yapar (K.K.311).

Yemekte en çok tatlı tüketilmektedir. 1980’li yıllardan önceki Erfenelere katılan kişilerden bazıları, tatlıyı çok yiyebilmek için, sohbet evine gelirken limon getirirlermiş. Tatlı yemeye başladıktan sonra biraz limondan tadıp tekrar tatlıya devam ederlermiş. Sohbet üyeleri arasından tatlıyı çok yiyenlere eskiden şu şekilde bir şaka yapılmıştır: *“Mutfaqlarda bulaşık yıkanan süngerlere yörede “süreç” denilmektedir. Toplantı akşamı yemekten önce tatlının içine parçalanmış süreçleri yerleştirirlermiş. Fakat tatlıyı o kadar hızlı ve iştahlı yiyen Yâren bunun farkına bile varmadan tatlıyla beraber süreci de yemiş. Bu kişilere sohbet üyeleri kendi arasında “süreç yutan” derlermiş.”* (K.K.311).

Sohbet evinin misafirleri ve yakınları Yârenlerle aynı odada yemek yemezler. Onlar için evin diğer odasında ayrı sofralar kurulur. Bunun sebebi ise yemek sırasında Yârenler, Dayıbaşı’nın başkanlığında kendi arasında o gecenin münazarasını yapar, alınan bahşişler toplanır, varsa disiplin cezaları verilir, sohbet üyelerine gerekli durumlarda uyarılar yapılır, sonraki sohbetin hangi üyenin evinde olacağı belirlenir. Sonraki sohbetin yapılacağı eve *“Kuyruk Götürmek”* için o akşamki yemeklerden birer tabak hazırlanıp bir tepsiye konarak süslenir. Kuyruk, bütün Yârenler eşliğinde sohbet evine bırakılır (K.K.309).

1.2.4.2.10. Mahkeme/Ceza

Pamukçu Erfene Sohbetleri temelde disiplin ve belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilen toplantılar olmasından dolayı bazı durumlarda ceza uygulamaları da söz konusu olmaktadır. Toplantılarda ceza verme ve bunu uygulama yetkisi Dayıbaşı yardımcısına aittir. Cezalar genellikle toplantıda meydana gelen aksaklık, kusur ya da sohbet esnasında üyelerin yaptığı yanlış hâl ve hareketleri, Yârenlerin Kuyruk Bırakma’ya kalmadan sohbet evinden ayrılması ya da yemeğe Dayıbaşı’nın müsaadesi olmadan başlaması gibi durumlarda verilmektedir. Sohbet üyelerinin günlük hayatta yaptıkları hatalardan dolayı herhangi bir ceza verilmesi ise söz konusu değildir. Dayıbaşı yardımcısı genellikle muhabbet ortamına renk katacak tarzda cezalar vermeye özen gösterir. Genellikle şınav çekme, odada bulunan büyük küçük herkesin elini öptürme, amuda kalkma ve taklit yapmanın yanında para cezası da verilmektedir (K.K.309, 311). Ağır cezaların verilmemesinin sebebi ise önceden verilen bir cezadan dolayı sohbet toplantılarının uzun yıllar aksaması, gençlerin bu toplantılara olan ilgisinin azalması ve insanların toplum içerisinde rencide edilmemesi içindir (K.K.311).

2011-2012 dönemi sohbet toplantılarında Dayıbaşı'nın müsaadesi olmadan yemeğe başlayan bir kişiye verilen ceza şu şekildedir: “*Sohbet esnasında Dayıbaşı yardımcısı, Dayıbaşı'nın izni olmadan yemeğe başlayan kişiyi tespit eder. Sohbetin sonunda o Yâren'in yanına giderek ‘Arkadaş sen cezalıydın. Yemeğe Dayıbaşı izin vermeden başladın. Ceza olarak ‘Sandalyenin üzerine çık ve ‘Arkadaşlar ben bir eşeklik yaptım. Yemeğe herkesten önce başladım. Herkesten çok özür dilerim!’ diye söyle, der.*” (K.K.314)

Toplantılarda 1980'lerden önce verilen ağır cezalar şimdi uygulanmamaktadır. Çünkü 1980 yılından önce yapılan bir toplantıda sohbet üyelerinden birisine verilen “*Altı Okka*” cezası sonucunda o kişi belinden sakatlanmıştır. Bu olaydan sonra Pamukçu kasabasında sohbet toplantıları 2006 yılına kadar yapılmamıştır. Bu nedenle günümüzde bu tür cezaların verilmemesine dikkat edilmektedir. Altı Okka cezasını alan Yâren'i, iki kişi omuzlarından iki kişi de ayaklarından tutarak kendi boylarına kadar kaldırdıktan sonra bir anda yere bırakırlar. Bu şekilde cezalı olan kişi bedenlen ağır bir yaptırıma uğramış olur (K.K.311, 313).

Eski dönemlerde yapılan sohbet toplantılarından birinde ise sohbet olduğu akşam üyenin gelmediği anlaşılınca o Yâren'in gruptaki eşine sorulur. Eşi de; “*Bana haber vermedi. Bir bilgim yok.*” der. Onun üzerine Dayıbaşı, Jandarmalara; “*Gidin, Yâren'i getirin.*” der. Bunun üzerine Jandarmalar, gelmeyen kişiyi kahvede bulup ellerini bağlayarak sohbet evine getirirler. Akabinde toplantıya gelmeyen üyeye şu şekilde ceza verilir: Bir eşek, bir de balkabağı bulurlar. Balkabağının içini oyarak adamın kafasına geçirip eşeğe de pantolon giydirebilirler. Daha sonra cezalı kişiyi eşeğe ters bindirip ellerine yanan mum verirler. Bu şekilde köyün içerisinde gezdirdikten sonra sohbet evine getirirler (K.K.311).

Bir dönem içerisinde yapılan toplantılara Yârenlerin dışında sohbet evinin misafirleri ve akrabaları da katılabilir. Fakat önceki dönemlerde “*aykırıkçılar*” olarak adlandırılan ve davet edilmediği hâlde toplantılara sürekli gelen kişilere, sohbet üyesi olmadığı için ceza verilemediğinden üstü kapalı belirli yaptırımlar uygulanmıştır. Eğer bir kişi bu şekilde üç toplantıya gelirse o sohbette icrâ edilen en ağır oyunlara kaldırılır. Genellikle “*Hacıya Yollama oyunu*” oynatılır. Bu şekilde davetsiz misafirin sohbetten bezdirilerek bir daha gelmemesi sağlanır (K.K.309).

1.2.4.2.11. Eğlence Şekilleri

Erfene sohbet toplantılarının temel işlevlerinden birisi eğlenme ve hoşça vakit geçirmektir. Bu bakımdan sohbet esnasında belirli düzen içerisinde mâni atışması, müzik ve seyirlik oyunların icrâ edilmesi, halk oyunlarının oynanması gibi farklı eğlenme çeşitlerine başvurulmaktadır.

1.2.4.2.11.1. Müzik

Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde toplantının başından sonuna kadar müzik önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplantıların başlamasından sona ermesine kadar geçen süre içerisinde müzik, temel olarak iki farklı işlev taşımaktadır. Bunlardan birincisi, toplantının başında ve sonunda yer alan bazı müzik parçalarının doğrudan toplantı düzeninde üstlendiği işlevdir. Diğeri ise icrâ edilen parçaların sözü edilen ortamda yer alanların eğlenmesinde ve çeşitli duygularının harekete geçirilmesinde oynadığı roldür.⁶⁵⁷

Erfene toplantılarında müzik icrâ edenler genellikle sohbet ekibinden veya Pamukçu yöresinde bulunan amatör şekilde bu işi yapan kişilerdir. Sohbet toplantılarında genellikle Balıkesir yöresine ait türküler söylenmektedir. Sohbet üyelerinin toplantı esnasında ellerinde bu türkülerin metinlerinin yazılı bulunduğu bir nüsha bulunmamaktadır. Sohbete katılan yeni üyeler zamanla bu türkülerini dinleyerek ezberledikten sonra toplantılarda söylemeye başlarlar (K.K.309, 311).

Erfene'nin sonunda samırt tepilirken "*Sohbet Türküsü*" çalınır. Sohbet ekibi ikişerli olarak kalkıp karşılıklı türkünün temposu eşliğinde oyunun figürlerini sergilerler. Bu türkü sohbetin sona erdiğini göstermesinin yanında diğeri bir işlevi de bir sonraki Erfene toplantısının kimin evinde olacağı konusunda ipucu vermesidir. Türkünün ilgili mısrasında sohbeti devralan kişinin ismi söylenir:

"Sıra çanak baştan başa

Keklik seker taştan taşta

*Kuyruğu alan **Aydın** Paşa*

Sevdiğim bir oof sardığım bir oof" (K.K.309, 311)

Yukarıdaki mânide geçen "*Aydın*" ismi bir sonraki hafta Erfene'yi düzenleyecek olan sohbet üyesini ifade etmektedir.

⁶⁵⁷ Tutu, s. 45.

Toplantıların sonuna doğru Misket, Fidayda gibi çeşitli oyun havaları çalınarak sohbet ekibi serbest bir şekilde oynamaktadır. Asker oyununun icrâsı esnasında ise “*Eledim Eledim Höllük Eledim*” parçası çalınır (K.K.311).

Pamukçu oyun müziklerinin tamamına yakını 9/8’lik usullerle çalınır oynanmaktadır. Bunun yanında 2/4’lük ve 4/4’lük usullerle söylenen ezgilere ve türkülere de rastlanmıştır. Ezgiler genel olarak ağır tempolu olmakla beraber, bazı oyunlarda temponun hızlandığı görülmektedir.⁶⁵⁸

Erfene sohbet toplantılarındaki müzik icrâsı sırasında zilli maşa, tef ve darbuka sürekli olarak kullanılırken cümbüş, sohbetin yapıldığı evde bulunması hâlinde çalınır. Bunların yanında özellikle gösteri amacıyla yapılan sohbetlerde elektronik ses sistemleri de kullanılır (K.K.311). Yaklaşık olarak 1950’li yıllarda icrâ edilen Erfene Sohbetleri’nde davul ve zurnanın kullanıldığı tespit edilmiştir.⁶⁵⁹

1.2.4.2.11.2. Mâni Atışması

Balıkesir yöresinde mânilerin hem kadınlar hem de erkekler tarafından kına/nişan ve düğün törenlerinde, konukluğa bağlı toplantılarda, köy seyirlik oyunlarında, yağlı güreş karşılaşmalarında, Hidrellez kutlamalarında, iş yapılan ortamlarda, pazar yerlerinde ve Ramazan ayı içerisinde icrâ edildiği bilinmektedir.⁶⁶⁰ Bu icrâ ortamlarının yanında ayrıca Erfene sohbet toplantıları içerisinde de erkekler tarafından mâni atışması yapılmaktadır.

Mâni atışması, Erfene Sohbetleri’nin en önemli eğlence şekillerinden birisidir. Hem toplantıların başında Yârenlerin ve misafirlerin ortama uyum sağlamaları hem de sohbetin ilerleyen dakikalarında seyirlik oyunlar arasında geçiş sağlamak için mâni atışması yapılır. Seyirlik oyunlardan önce mâni atışması yapılmasının amacı, hem Yârenleri eğlendirmek hem de orta oyunlarını icrâ edecek üyelerin gerekli hazırlıklarını yapabilmesi için onlara zaman kazandırmaktır (K.K.314). Sohbet toplantısı üyelerinden olan mahalle imamı ile başka bir Yâren’in mâni atışması aşağıda verilmiştir:

A- “*Ayakkabın çözülmüş
Bağla Zekicim bağla
Müftü mâşî düşürmüş
Ağla Zekicim ağla*” (K.K.314)

⁶⁵⁸ Karabulut, 1989, s. 172.

⁶⁵⁹ Karabulut, 1989, s. 170.

⁶⁶⁰ Mehmet Ali Yolcu, **Balıkesir Yöresi Manileri**, Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, Balıkesir, 2011, ss. 112-164.

B- “Çıktım çarşı pazara
Baktım örme kazağa
Kaz Kılı⁶⁶¹ benle uğraşma
Yolun düşer mezara” (K.K.315)

A- “Sular akar oluktan
Sıçan korkar soğuktan
Beni korkar mı sandın
İki tutam pamuktan” (K.K.314)

B- “Atlet giydim askılı
Çiçeklerim saksılı
Yârenlerin içinde
Bir tanedir Kaz Kılı” (K.K.315)⁶⁶²

A- “Akşam erken yatmalı
Gün doğmadan kalkmalı
İmza toplayıp köylüden
Bunu müftü yapmalı” (K.K.314)⁶⁶³

Diğer Erfene toplantılarında atılan mânilerden seçme metinler aşağıda verilmiştir:

“Bergaz bayırın tepesi
Üzümcünün deresi
Çullamasıyla meşhurdur
Pamukçu Erfene'si” (K.K.310)

“Bahçenizde gül var mı?
Gül dibinde yol var mı?
Akşam yanına gelsem
Karyolanda yer var mı?” (K.K.314)

⁶⁶¹ “Kaz Kılı” mâni atan kaynak kişinin yöredeki lakabıdır.

⁶⁶² Bu mâni, atışma biterken karşısındakini överek sonucu tatlıya bağlamak için söylenir.

⁶⁶³ Bu mâni, atışma biterken karşısındakini överek sonucu tatlıya bağlamak için söylenir.

*“Kızılıcıklar oldu mu?
Derelere doldu mu?
Gönderdiğim çoraplar
Ayağına oldu mu?”* (K.K.314)

*“Bahçelere gül gerek
Güllere bülbül gerek
Senin gibi güzele
Ben gibi yâr gerek”* (K.K.314)

Sohbet akşamlarında normal mâni atışmalarının dışında samırt tepilmeden önce farklı bir mâni söyleme geleneği daha vardır. Sohbetin yapıldığı odaya ip gerilerek üzerine fener, baston, marul, sarımsak, mendil, yazma, ayakkabı, gül, ıspanak ve düdük gibi nesnelere asılır. Dayıbaşı destur verip müzik çalınmaya başlanınca odada bulunan Yârenler sırayla kalkıp askıda bulunan bir nesnenin adının içerisinde geçtiği bir mâni atarak onu alır. Sonra bir başkası kalkar ve bu şekilde bütün nesnelere bitene kadar mâni atılmaya devam edilir. Askıda en son kalan nesneyi ise Dayıbaşı alır. Mâni atışması esnasında bir nesneyi askıdan alan kişi onu elinde tutarak herkese gösterip yerine oturur. Ardından bir başkası ayağa kalkıp hangi nesneyi alacağına karar verene kadar geçen süre içerisinde, ortamda bulunan kişiler bir ağızdan aşağıdaki dörtlükler arasında yanında “*nakarât*” olarak belirtilen parçaları söyler.

Bu gelenek eski toplantılarda şimdikinden farklı bir şekilde yapılmaktaydı. Sohbet sahibi olan kişi yatsı namazından sonra camiye giderek cemaatteki yaşlıları evindeki toplantıya samırtçı olarak davet eder. Gelen kişilerin üzerinde sadece gömlek, yelek ve pantolon bulunur. Yaşlıların bu şekilde sohbete dâhil olmasının sebebi ise Yârenlere hem mâni ve sohbet âdâbını öğretmek hem de sohbete renk katmaktır. Mâniler atıldıktan sonra camiden gelen misafirler yemeğe kalmadan giderler (K.K.311).

*“Ayakkabım çözülmüş
Bağla sevgilim bağla
Ben askere gidiyorum
Ağla sevgilim ağla (Ayakkabı)”* (K.K.314)

*“Mendili elime
Mendil verdim geline
Kara kına yollamış
Yâr benim ellerime*

*Avludan atlatırım
Ispanak toplatırım
Anasının yanında
Kızını kucaklarım (Ispanak)*

*Mendili elime
Mendil verdim geline
Kara kına yollamış
Yâr benim ellerime (nakarat)*

***Mendil** serdim bir taşta
Neler geldi bu başta
Öptüm bir kız yanağı
Dedi bana çok yaşta (Mendil)*

*Evreşe yolları dar dar
Bana bakma benim yârim var (nakarat)*

*Al **yazması** başında yalelim yalelim
Oyaları kaşında yalelim
Yeter artık bekletme yalelim yalelim
Köşelerin başında yalelim (Yazma)*

*Amanın aman aman
Zamanın zaman zaman
Bizim düğün ne zaman yalelim
Bizim düğün ne zaman yalelim (nakarat)*

*Gökten **fener** iner mi?*

*Yanar yanar söner mi?
Bu gözler seni gördü
Başkasına döner mi? (Fener)*

*Evreşe yolları dar dar
Bana bakma benim yârim var (nakarat)*

*Bahçelerde gök **marul**
Su gelir harıl harıl
Öyle karşımda durma
Gel de boynuma sarıl (Marul)*

*Evreşe yolları dar dar
Bana bakma benim yârim var (nakarat)*

*Tren gelir tüttürür
Düdüğünü öttürür
Karşı köyün kızları
Bir sakıza öptürür (Düdük)*

*Evreşe yolları dar dar
Bana bakma benim yârim var (nakarat)*

*Entarisi **al basma**
Alıp duvara asma
Sen benimsin ben senin
Her lafa kulak asma (Al Basma)*

*Yeşillim yeşillim yeşillim aman
Yeşil yaprak altında üşüdüm aman (Nakarat)*

*Bahçelerde balkabak
Dökülür tabak tabak
Beni beğenmedin de*

Aldığın kabağa bak (Kabak)

Mendili elime

Mendil verdim geline

Kara kına yollamış

Yâr benim ellerime (nakarat)

Dereler çakıl daşlı

Ördekler yeşil başlı

Karşımdaki oğlan

Samsak dişli kel başlı (Sarımsak)

Evreşe yolları dar dar

Bana bakma benim yârim var (nakarat)

*Bahçelere **gül** gerek*

Güllere bülbül gerek

Senin gibi güzele

Benim gibi yâr gerek (Gül)

Evreşe yolları dar dar

Bana bakma benim yârim var (nakarat)''⁶⁶⁴

Bu mânilerin sayısı ortamdaki kişilere ve asılan nesnelere miktarına bağlı olarak değişmektedir.

1.2.4.2.11.3. Seyirlik (Doğaçlama) Oyunlar

Erfene Sohbetleri içerisindeki eğlence unsurlarından bir tanesi de seyirlik oyunlardır. Toplantılarda icrâ edilen oyunlar, yörede “seyirlik oyun” ya da “doğaçlama oyun” olarak adlandırılmaktadır. Sohbet toplantılarında sergilenen bu oyunların belirli bir sayısı ve toplantı esnasında uyulması gereken herhangi bir sırası bulunmamasına rağmen, genellikle ilk önce “Ehliyet (Tekerleme) oyunu” icrâ edildiği, ardından diğer oyunların oynandığı tespit edilmiştir. Her sohbette Yârenlerin ve misafirlerin sıkılmaması için önceki toplantıdan farklı oyunların icrâ

⁶⁶⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=JcBBpVxdYWg> (04.12.2014).

edilmesine dikkat edilir. Toplantılardaki oyunları, oyuncularını, mâni atışmalarını ve diğer bütün eğlenceleri Dayıbaşı belirler. Toplantı esnasında oyunların hazırlanması için Dayıbaşı, Makyajcı'yı görevlendirir. Her Yâren'in oyunlardaki eşi ve oyunları icrâ eden kişiler aynı olduğu için Makyajcı o kişileri yanına çağırarak diğer oyun sergilenirken içeride bir sonraki oyunun hazırlıklarını yapar (K.K.309).

Seyirlik oyunların bazıları sözlü bazıları ise söze çok yer verilmeden mimik ve hareketlerle icrâ edilir. Bu oyunları sahneleyenler her ne kadar profesyonel tiyatrocu olmasalar da oyunların genel yapısını ve konusunu bilen, akış içerisindeki mimik ve hareketleri seyircilerin beğeneceği tarzda yapabilen, gerekli olması hâlinde doğaçlama olarak eklemeler katabilen kişilerdir. Oyunlar, sadece grup üyeleriyle değil, seyircilerin de katılımıyla icrâ edilmektedir.

Erfene toplantılarında icrâ edilen seyirlik oyunların başında; “Arap oyunu”, “Ölü oyunu”, “Küttü oyunu”, “Deve Potlaması oyunu”,⁶⁶⁵ “Ehliyet (Tekerleme) oyunu”, “Yandım oyunu”, “Deveci oyunu”, “Asker oyunu”, “Kim Götürecek oyunu”, “Gemici oyunu” ve “Güreş oyunu” gelmektedir.

1.2.4.2.11.4. Oturak Oyunları

Normal içerikli seyirlik oyunların ardından sohbet bitimine yakın yemek arası verilmeden önce müstehcen içerikli ve hareketli olmayan oturak oyunları icrâ edilir. Bu oyunlar Yârenler arasında muhtevası göz önünde bulundurularak “Oturak oyunları” olarak nitelendirilmektedir. Diğer hareketli oyunlar ve müziğin sona ermesinin ardından Yârenler dışında sohbeti izleyen misafirler ve çocuklar odadan çıkartılarak kapı içeriden kilitlenir, oyunlar bitene kadar kimse alınmaz. Bu oyunların amacı Yârenler arasındaki bekârlara oyunlar vasıtasıyla bazı cinsel bilgileri öğretmek ve varsa bu konudaki çekince ve korkularını gidermektir. Diğerlerinde olduğu gibi bu oyunlarda da herkesin bir eşi vardır. Dayıbaşı'nın izni alındıktan sonra oyunlar icrâ edilir. Fakat oyunların içeriği ve yapılan şakaların dışarıda anlatılması kesinlikle yasaktır (K.K.314).

1.2.4.2.11.5. Halk Oyunları

Türkiye'nin batısında Ege ve Marmara bölgesinin güneyini kapsayan coğrafya içinde yer alan İzmir, Aydın, Manisa, Uşak, Muğla, Denizli, Kütahya, Afyon ve Balıkesir yörelerinde sıklıkla icrâ edilen halk oyunları türüne “Zeybek” adı verilmektedir. Balıkesir ili halk oyunları icrâları, halk oyunları türlerinden “Zeybek”,

⁶⁶⁵ Ahmet Tekin, **Balıkesir Folkloru**, Balıkesir [ty], s. 13.

“Kaşıklı Zeybek”, “Bengi” ve “Güvende” oyunlarının bir arada görüldüğü karma bir yapıya sahip olmakla birlikte,⁶⁶⁶ Pamukçu’da daha çok “Bengi” ve “Güvende” oyun türleri icrâ edilmektedir.

Halk oyunları, genellikle Erfene toplantılarının başında misafirleri ve ortamı sohbe hazırlık hâle getirmek için icrâ edilir. Halk oyunlarını sohbe katılan herkes oynayamadığı için Dayıbaşı, usta sohbetçiler arasından oyunları iyi bilen kişileri seçerek halk oyunlarını müzik eşliğinde icrâ ettirir. Ortaya çıkanlar daha önceden birlikte bu oyunları oynamış ve tecrübe sahibi olmuş kişilerdir. Halk oyunlarının Erfene Sohbetleri’nin icrâsı esnasında misafirlere ve Yârenlere “*Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.*” anlamında ilk önce “*Pamukçu Karşılması*” oynanır. Diğer oyunlarda ise herhangi bir sıra bulunmayıp Dayıbaşı’nın isteği ve toplantının akışına bağlı olarak icrâ edilir. Halk oyunlarından “*Pamukçu Karşılması*”, “*İkili Güvende oyunu*”, “*Toplu Güvende oyunu*” ve “*Pamukçu Bengisi oyunu*” her Erfene toplantısında sergilenmektedir.

Pamukçu’da halk oyunlarını en iyi oynayan meşhur oyuncular: İkili Güvende’de Kazım Kabakçı Efe (lakabı Civelek) ve Halil İbrahim Dal (lakabı Süvari) olarak bilinmektedir. Bu iki efenin kendilerinden geçercesine çok iyi derece oynadıkları ifade edilmektedir. Bunlardan başka Hacı Necip Şengül (Çakıroğlu), İsmail Efe (Helvacı), Mehmet Ali Erik (Barut) birlikte İkili Güvende’yi çok iyi derece oynayanlardır.

Oyunlarda söylenen türkülerin sabit sözleri yoktur. Sözler, söyleyen kişiye göre değişmektedir. Okuyucu kendini beğendirmek için oyunculardan ya da seyircilerden herhangi birine sataşmak amacıyla aklına gelen her mâniyi okuyabilir. Oyunlar sözlü ve sözsüz ezgilidir. Oyuncular makama uygun olarak bildiği bütün mânileri okuyabilir. Mâni şeklinde söylenen türkülerden bazılarına örnek verilecektir. İkili Güvende’ye örnek:

*“Çınga cezve kaynıyor yuvarlacık Fadime’
Yine yürek oynuyor
İlde güzel çok emme toparlacık Fadime’
Sevdiğine doymuyor*

*Zeytin yaprağı dökmez yuvarlacık Fadime’
m*

⁶⁶⁶ Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Halk Oyunları”, s. 95.

*Muhabbet bizden gitmez
Bu gözler seni gördü yuvarlacık Fadime'm
Başkasına har olmaz*

Toplu Güvende'ye örnek:

*Darbukam gümlersen ya
Hâlimden anlasan ya
Darbuka seni kırarım
Yâr gibi söylesen ya*

*Asmalı pencere
Seviyorsan al beni içeri*

*Darbuka seni kırarım
Yâr gibi söylesen ya
Kirazım dalda
Kara gözlüm geliyor yolda*

*Bugün hava pusardı
Boz urbama toz sardı
Yârdan ayrı düşeli
Uzun ömrüm kısaldı*

*Kirazım dalda kara gözlüm
Geliyor yolda*

Aynı ezgi ile söylenen mânilerden;

*Ekin ekili kaldı
Saban dikili kaldı
Anahtar yâr koynunda
Göynüm kilitli kaldı*

*Hey neferi neferi
Nerden aldın dal fesi
Ortada oynayanlar
Pamukçu'nun efesi*

Bir başka mani örneği;

Yüklükleri kafesli toparlacık Fadime 'm
Geliyor keklik sesi
Bugün ben yâri gördüm toparlacık Fadime 'm
Yürek ondan hevesli

Kalk gidelim hanlara toparlacık Fadime 'm
Perde çekmiş camlara
İster isen yalnız yat toparlacık Fadime 'm
Ben de düştüm damlara

Bir diğer mani örneği;

Odam kireç tutmuyor
Biraz su kaynatmayınca
Sevda baştan gitmiyor
Sarılıp yatmayınca

Odam kireçtir benim
Yüzüm güleçtir benim
Sarılalım yatalım
Tenim ilaçtır benim⁶⁶⁷

1.2.4.3. Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Olağan olarak icrâ edilen Erfene sohbet toplantılarının genel işleyişi belirli düzen ve kurallara bağlı olarak bir bütünlük içerisinde yapılmaktadır. Sohbetlerin genel işleyişi; “Sohbet Evinde Toplanma”, “Eğlence Faslı”, “Yemek İkramı”, “Mâni Atışması”, “Samırt (Sohbet) Tepilmesi” ve “Kuyruk Bırakılması” aşamalarından oluşmaktadır.

- Sohbet Evinde Toplanma

Erfene toplantısının yapılacağı akşam daha önceden belirlenen yerde ve saatte Yârenler toplanır. Sohbet evine gelenler herkesi selamlayarak Dayıbaşı'nın gösterdiği uygun bir yere oturur. Konukların tamamı geldikten sonra Dayıbaşı, ortamın müsait olduğunu anladıktan sonra gelen kişileri selamlar. Ardından Yârenler

⁶⁶⁷ Karabulut, 1989, ss. 170-172.

ve yörede bulunan kişiler arasında herhangi bir sıkıntı yaşayan veya bir sorunu olan varsa o konu hakkında konuşularak olumlu bir netice alınmaya çalışılır. Varsa küs olanlar barıştırılır, maddî durumu iyi olmayan ihtiyaç sahiplerine imkânlar ölçüsünde nasıl yardım edileceği kararlaştırılır. Ortamda bulunan kişileri kutuplaştırmayacak şekilde, güncel olaylardan bahis açılarak muhabbet edilir. Burada bir kişi konuşurken diğerleri ona saygı göstererek dinlemek suretiyle herkes sırayla sohbet dâhil olur.

- Eğlence Faslı

Sohbetin ardından Dayıbaşı, ortamı ısındırmak için “*Haydi sazlar.*” diyerek müzik icrâsına geçilmesini söyler ve kendisi bir türkü ile geceye başlar. Ardından sıra ile ortamda bulunan kişiler farklı türküler icrâ ederler. Ardından müzik eşliğinde sırayla “*Pamukçu Karşılması*”, “*İkili Güvende*”, “*Toplu Güvende*” ve “*Pamukçu Bengisi*” gibi halk oyunları oynanır.

Erfene toplantısının başlayıp ortamın rahatlaması sağlandıktan sonra seyirlik oyunlara geçilir. Oyunların sırasını ve kimlerin oynayacağına Dayıbaşı karar verir. Genellikle misafirler ve Yârenlerin birlikte oynaması sağlanarak daha eğlenceli bir ortamın oluşması sağlanmış olmaktadır. Burada seyirlik oyunlar ve müziğin herhangi bir sırası bulunmayıp toplantının seyri Dayıbaşı’nın emirleri doğrultusunda belirlenir. Genellikle seyirlik oyun ve müzik sırayla icrâ edilerek hem oyuncuların dinlenmesi hem de ortamdaki kişilerin sıkılmaması sağlanır.

Seyirlik oyunların ardından Oturak oyunlarına geçilir. Oturak oyunları sohbet bitimine yakın yemek arası verilmeden önce icrâ edilen müstehcen içerikli ve hareketli olmayan seyirlik oyunlardır. Bu oyunlar Yârenler arasında muhtevası göz önünde bulundurularak “*Oturak oyunları*” olarak nitelendirilmektedir (K.K.311).

- Yemek İkrâmı

Erfene toplantısının sonuna doğru Dayıbaşı tarafından uygun görülen bir zamanda yemek arası verilir. Sofraların hazırlanmasından yemeklerin sunumuna, ortamdakilerin sofralara taksim edilmesine kadar yemeğin her safhasından Dayıbaşı sorumludur. Dayıbaşı da bu işleri grup içerisinde görevlendirdiği kişilere yaptırır.

- Mâni Atışması

Yemeğin ardından samırt tepilmesine geçilmeden önce ortamda bulunan herkesin katılımıyla mâni atışması yapılır. Herkes sırayla odanın ortasına gerilen ipe asılan farklı cisimlerin isimlerinin içerisinde geçtiği bir mâni atarak nesneyi ipten alır ve yerine oturur. Bu şekilde herkesin katılmasıyla mâni atışması sona erer.

- Samırt Tepilmesi (Sohbet Tepilmesi)

Samırt tepilmesi sohbetin en sonunda yapılan mâni atışmasının ardından icrâ edilir ve bir diğer adı da “*Sohbet Tepilmesi*”dir. Bu sohbet tepilmesi, hem yemeği eritmek hem güç gösterisinde bulunmak hem de söylenen sohbet türküsü ile bir sonraki toplantının kimin evinde olduğunu ifade etmek için yapılır. Her sohbet üyesi, söylenen türkü eşliğinde grupta bulunan kişiler arasından daha önceden belirlenen eşiyile karşılıklı samırt teper.

Samırt tepilmesi şu şekildedir: İki kişi karşılıklı ayakta durur. İlk önce ikisi aynı yöne bir adım atıp diğer ayaklarını da aynı anda arkadan öne doğru sallayıp yere sürterek vururlar. Bunu yaparken elleriyle de alkış yaparlar. Bu şekilde her iki tarafa dönerek samırt tepilir. Bazen ayaklarıyla birlikte dizlerini de yere vuran olmaktadır. Eşlerin ikisi de bir uyum içerisinde hareket etmek zorundadır. Toplantılara bayanların girmesi yasak olduğu için bazı durumlarda ev sahibinin bayan akrabaları ya da misafirleri kapının dışından sohbeti izleyebilir. Böyle bir durumda sohbeta katılan Yârenlerin sevdiği, sözlüsü ya da nişanlısı izleyiciler arasında varsa kendini göstermek için samırt teperken daha fazla coşkuya kapılır. Bütün Yârenlerin samırt tepmesinin ardından o geceki ev sahibi ile sonraki sohbet için kuyruğu alacak olan kişinin karşılıklı samırt tepmesiyle toplantı sona erer (K.K.310, 314). Samırt tepilirken bir taraftan da aşağıda verilen “*Sohbet Türküsü*” söylenir:

Sohbet Türküsü

“Almayı nazik soyarlar

İçine bade koyarlar

Şimdi seni evden kovarlar

Sevdiğim bir oof sardığım bir oof

Olacak sohbet senindir

Güzellik bizim

Almayı nazik soyarlar

Altın tabağa koyarlar

Sevdiğim bir oof sardığım bir oof

Şimdi sohbet senindir

Güzellik bizim

*Avcıyı yolladım ava
Sırtını çevirmiş dağa
Kuyruğu alan ağa
Sevdiğim bir oof sardığım bir oof
Şimdi muhabbet senindir
Güzellik bizim*

*Sıra çanak baştan başa
Keklik seker taştan taşta
Kuyruğu alan **Aydın Paşa**
Sevdiğim bir oof sardığım bir oof*

*Bizim mahalle hocası
Okutur ebced hecesi
Gelecek Pazar ertesi gecesi
Sevdiğim bir oof sardığım bir oof*

*Helvayı nazik soyarlar
Altın tepsiye koyarlar
Hasan seni evden kovarlar
Sevdiğim bir oof sardığım bir oof" (K.K.310, 314)*

Günümüzde yapılan sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların değişmesine paralel olarak toplantılardaki bazı uygulamalar da ortadan kalkmıştır. Önceleri ahşap yapılı evlerde düzenlenen toplantılarda samırt tepilirken Yârenler ayakları ve dizleriyle zemindeki, yumruklarıyla da tavandaki tahtaları kırarlarmış. Bu hem güç gösterisi hem de Yârenlerin oyuna kendilerini kaptırması sonucu oluşan coşkunun bir sonucudur. Toplantılarda bu şekilde bir uygulamanın olacağını bilen ev sahipleri, eğer evlerinde aksak olan yerler varsa oraları önceden onanırlarmış. Bu şekilde yapılan uygulamalarda elleri, dizleri ve ayakları sakatlanıp yaralanan Yârenler olmuştur (K.K.313).

- Kuyruk Bırakılması

Sohbet yapılan evde yenilen yemeklerden oluşan bir tepsi hazırlanarak süslenir. Bu tepsi, samırt tepildikten sonra bütün Yârenlerin katılımıyla tef, zilli maşa ve darbuka eşliğinde mâniler atılıp türküler söylenerek kasabanın meydanına gelinir.

Burada “Bengi oyunu” oynayarak bir sonraki sohbetin yapılacağı eve bu tepsi götürülür (K.K.309). Sohbeta katılan kişilerin önemli durumlar dışında toplantı evinden ayrılması yasak olduğu için hepsi kuyruk götürmeye bir vasıta kullanmadan yürüyerek katılmak zorundadır. Bütün bu oyun ve eğlencelerden sonra kuyruk, sonraki sohbet evine getirilince şu mânî söylenir:

*“İşte geldik kapınıza
Selam verdik hepinize
Selamımızı almazsanız
Yazıklar olsun size”* (K.K.314)

Atılan bu mâniden sonra kuyruğu alan kişinin evinin önünde “*Doğru Havası*” ve “*Bengi Oyunu*” oynanır. Daha sonra sohbet evinden getirilen yemek tepsi ev sahibine verilir. Erfene toplantısında kullanılan darbuka, tef ve zilli maşa da eve bırakılarak Dayıbaşı; “*Haftaya sohbet toplantısı için sizin evdeyiz.*” dedikten sonra herkes evlerine gider (K.K.311, 314).

“*Kuyruk Bırakma*” geleneğinin canlı bir şekilde devam etmesi için Dayıbaşı sohbet evlerini seçerken kasabanın iki farklı yerinden yani birbirine uzak mekânların olmasına dikkat eder. Böylece sohbet bitiminde kuyruk bırakma olayı kısa sürmeyip daha uzun ve geleneksel yapısına uygun bir şekilde icrâ edilerek hem yöre insanının bu geleneği canlı olarak izleme şansı olmakta hem de sohbet grubuna yeni katılan kişilerin tecrübe ederek öğrenmesi sağlanmış olmaktadır (K.K.309).

1.2.5. SİNOP-BOYABAT FERFENE SOHBETLERİ⁶⁶⁸

Sinop-Boyabat'ta icrâ edilen Ferfene sohbet toplantıları, sonbahar ve kış aylarında erkekler arasında tertip edilirdi. Toplantılar, daha çok köylüler arasında birbiriyle samimi olan kişiler tarafından genellikle köy odalarında ya da müsait olan başka mekânlarda düzenlenir. Ferfene, Boyabat yöresinde; “*Topluca kebab yemek ve eğlenmek.*” anlamına gelmektedir.

Yöre halkından bir grup, Ferfene toplantısı yapmak için kendi arasında anlaşır. Grup, sonbahar ve kış aylarında bir araya gelip kebab yaparak Ferfene düzenler. Sırık kebabı da diyebileceğimiz tanınmış çevre kebabı, günümüzde de Ferfene Sohbetleri'nde, panayırlarda yapılmakta ve hafta pazarlarında satılmaktadır.

Kalabalık için koç, koyun, toklu, kuzu, teke, keçi, seyis ve çepiç gibi besili küçükbaş hayvanlardan birisi satın alınır. Ortaklar hayvanı keser ve yüzerler. Hayvanın sakatatı orada açık artırma ile satılır. Sakatatı alan kişi ortaklara düşen parayı toplar ve hayvan sahibine öder.

Kesilen hayvan iyice temizlendikten sonra bütün bir şekilde bir sırığa geçirilir. Hayvanın karnının içi tuzlandıktan sonra ağaç çubuklarla dikilerek kapatılır. Kesilen hayvanın kuyruk yağı varsa bu yağ kuşbaşı yapılarak ağaç çubuklara dizilir. Bu çubuklar gövdenin üzerine takılır. Yağlar ısı karşısında eriyerek kebabın daha çok yağlanmasını ve seritin çoğalmasını sağlar. Hazırlanan kebablık eti, köy odasında ya da elverişi bir evin ocağında kızartılır.

Köy ocakları çok geniş, derin ve büyükçedir. Bundan dolayı birkaç gövde bir ocakta kızartılabilir. Ocakta kızartma esnasında daha çok çıralı odun yakılır. Sırığa geçirilen gövde ocağa gerilir. Sürekli alevli ateş karşısında çevrilir. Eriyen yağlar, gövde altına konulan sac veya tepsilere akar ve orada toplanır. Bu erimiş yağa “*serit*” adı verilir. Kebab yapan kişiler, etin pişme zamanını bilirler. Gövdenin piştiği anlaşılınca içindeki tuzlu suyu karın boşluğu yarılarak bir tavaya alınır ve dönmekte olan kızarmış kebabın üstüne dökülür. Tuzun suyu, kebabı dışarıdan tuzlamış olur. Gövde üzerinden akan tuzlu yağlar serit içine karışır ve seriti de tuzlandırır.

Serit tavalarda ayrıca kaynatılır ve içine soğan doğranır. Kebab parçalanarak tepsilere konulur. Ortaklar evlerinden getirdikleri ekmeklerle birlikte serit ve kebabı yerler. Çoğu kez serit birlikte yenir. Kebab, ortaklar arasında eşit şekilde pay edilir. Her ortak payını alır ve evine götürerek ev halkı ile birlikte yerler.

⁶⁶⁸ Bekir Başoğlu, “Boyabat Yöresi Folkloru: Ferfene”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 15, 1980, s. 20.

Ferfene toplantılarında etin pay edilmesi Şu Şekildedir: Kebap, ortak sayısına göre parçaya ayrılır. Grup içerisinden birini odadan çıkartarak kapı kapatılır. Payı yapan, bir payın üzerine elini koyar ve “*Bu kimin payı?*” diye bağırır. Dışarıdaki kişi ortaklardan birisinin adını söyler ve o pay, adı zikredilen kişinin olur. Soru ve karşılığı yinelenerek kebab ortaklara dağıtılır. Kuyruk sokumu “*p*” (yörede buna *pk* denir) kime düŐerse onu orada oynatırlar. Bu gelenek her Ferfene toplantısında sürdürülür.

1.2.6. ADIYAMAN HARFENE SOHBETLERİ⁶⁶⁹

Adıyaman'da icrâ edilen geleneksel sohbet toplantılarına “*Harfene*” ya da “*Harafene*”⁶⁷⁰ adı verilmektedir. Bu toplantılar daha çok Adıyaman merkezinde yapılmaktaydı. Her yıl Ekim ayında başlayan Harfene toplantıları, ertesi yılın Mart ayında sona ererdi. Adıyaman'da Harfene Geceleri, önceleri özellikle sıcak mevsimlerde Abuşpaşa ve Çırçırpınarı Deresi, Ziyaret Çayı, Pirin Havuzbaşı ve Zağa gibi açık alanlarda yapılırdı. Daha sonra Harfene Geceleri, tarihî ve modern mekânlar ile evlerde devam ettirilmiştir. Adıyaman halkı, memleketlerine gelen yerli ve yabancı misafirlerini Harfene Gecesi etkinlikleriyle ağırlardı. Son yıllarda ise Adıyaman'da çeşitli müzik grupları da “Harfene Geceleri” adıyla gösteriler yapmaya başlamış ve aynı isimle kaset ve CD'ler piyasaya çıkartmışlardır.

Aynı meslekten esnaflar, yaşları veya zevkleri birbirlerine yakın olan mahalle ve asker arkadaşları gibi samimi olan 10-15 kişilik bir grup toplanarak Harfene Gecesi'ni tertip ederlerdi. Grup üyeleri kendilerine bir başkan seçerlerdi. Harfene düzenleyecek olanların sırası kura ile belirlenir ve bu sıra ilk toplanma gecesinde yapılırdı. Bu şekilde her hafta bir kişinin evinde olmak üzere Harfene sohbet grubu bir araya gelirdi.

Harfene Geceleri'nde sohbet edilir, günlük meseleler konuşulur, dinî bilgisi olan birisi varsa o kişi dinlenir ve ilmihal okunurdu. Çalmasını ve söylemesini bilen varsa müzik icrâ edilir, şarkı ve türkü söylenirdi. Yemek olarak çiğköfte ve tatlı ikram edilirdi. Ayrıca “*Yüksük (Yüzük) oyunu*” oynanır ve az da olsa “*kelle vurma*” geleneğine yer verilir. Bu şekilde Harfene Geceleri icrâ edilirdi.

Harfene Geceleri'nde yapılan masrafları, grup üyeleri kendi arasında ortaklaşa karşılardı. Her gece, yapılan masraflar hesaplanarak kişi başına düşen ücret belirlenirdi. Ortaya gizli bir hediye konur ve “*Yüksek Çekme oyunu*” başlar. En az veya en fazla miktarı veren hediyeyi alırdı. Çekilişlerde para limitini dolduran oyundan ayrılır ve en az para limiti veren ise oyun sonunda hediyesini alırdı.

İkramlar yapıp çaylar ve kahveler içildikten sonra gece yarısına doğru Harfene toplantısı sona erer. Bir hafta sonraki Harfene de buluşmak üzere geceye son verilirdi.

Harfene Geceleri, Adıyaman'daki birçok mahallî sanatçının yetişmesine de zemin hazırlamıştır. Bu sanatçılar arasında; Sait Hafız, Haydar Efendi, Ragıp Binzet,

⁶⁶⁹ Akbıyık, ss. 350-351.

⁶⁷⁰ Çalışma boyunca tutarlılık olması için “*Harfene*” kavramı kullanılacaktır.

Delikanlı Mehmet, Mustafa Saygılı, Tarakçı Şeyho, Kiraz Dayı, Celal Aygöl, Marangoz Mahmut Çetinkaya, Mahmut Özçiftçi, Kâhtalı Mıçı, Mehmet Aslan, Kâhtalı Hamido (Hamit Çelik)'i saymak mümkündür.

1.3. GEZEK SOHBETLERİ

1.3.1. AFYON GEZEK SOHBETLERİ

1.3.1.1. Afyon Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Afyon'da Gezek Sohbetleri'nin ne zaman başladığı konusunda elimizde net bir bilgi bulunmamaktadır. Gezekler sosyal bir yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan, üyelerine meslekî ve dinî eğitim veren, aynı zamanda da üyelerinin eğlenme ihtiyacını karşılayan bir kurum olarak uzun yıllardan beri varlığını sürdürmüştür.⁶⁷¹

Afyon'a ait olan bir türkünün hikâyesinden yaklaşık yüz yıl önce Afyon'da Gezek yapıldığı anlaşılmaktadır. Türkünün hikâyesi kısaca şu şekildedir: "Afyon'da kış mevsiminde Yârenler ve arkadaşlar arasında akşam yemeği ile başlayan ve içki âlemleriyle gece yarısına kadar süren çalgılı Gezekler yapılmaktadır. Gezekçiler arasında Saleh (Salih) adında genç bir delikanlı da vardır. Gezek sırası Salih'e gelir. Yemekler yenir, içkiler içilir ve çalgılar çalınır. Gezek, Salih'in evinde yapıldığından Salih sürpriz olsun diye daha önceden tanıdığı (belki de dostu) hafif meşrep bir kadını evine getirir. Kadın, çalgılar eşliğinde oynar, herkes eğlenir ve sonra kadın gider. Salih'in ağabeyi Kör Salim, kadının oynadığını görmüş ve ona göz koymuştur. Bunun üzerine kadınla ilişki kurmak isteyen Haşim, onu rahatsız etmeye başlar. Fakat kadın, Haşim'i her seferinde reddeder ve durumu Salih'e iletir. Bir gün akşam ezanına doğru Salih ile Kör Haşim çarşıda karşılaşır ve kadın yüzünden tartışmaya başlarlar. Tartışma sille tokat kavgaya dönüşür. Haşim bıçağını çekerek kardeşini defalarca bıçaklar. Bu sırada akşam ezanı okunmaya başlar. Haşim'in aklı başına gelir ama kardeşi kanlar içinde yerde yatmaktadır. Bu acıklı olay Afyon halkı üzerinde derin üzüntüye sebebiyet vermiş ve "*Saleh Türküsü*" veya "*Saleh De Ata Biner Türküsü*" bu olay üzerine yakılmıştır."⁶⁷²

Sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında günümüzden yaklaşık yüz yıl önce Afyon'da Gezek Sohbetleri'nin yapıldığı anlaşılmaktadır. Afyon'un mahallî saz sanatçılarından Ali Yarşi, "Halil Emmi" dediği ve 1950'li yıllarda 75-80 yaşlarında

⁶⁷¹ M. Âgâh Bıykoğlu, **Afyon Gezekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 1997, s. 74.

⁶⁷² Ömer Yarşi, "Afyonkarahisar Folkloru", **I. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu**, Afyon, 10-11 Mayıs 1992, s. 62'den Bıykoğlu, s. 77.

olan bir kişiden eski Gezek toplantılarının nasıl yapıldığı hususunda bilgi edinmiştir.⁶⁷³

1930 ile 1970’li yıllar arasında Afyon’da Gezek Sohbetleri’nin daha yaygın olduğu bilinmektedir. Bu dönemdeki Gezek grupları mahiyetine göre çeşitlilik arz etmektedir. Bu Gezeklerden sazlı-sözlü ve içkili olarak 1960’lı yılların ortalarına kadar sürmüş olanlara “*Keyif Gezekleri*” adı verilmektedir. Daha ziyade keman, saz, darbuka çalmasını bilenlerin şarkılara, türkülere meraklı olanların, Afyon yöresi halk oyunlarını icrâ edebilenlerin, sazlı-sözlü ve alkollü ortamlarda bulunmaktan zevk alanların, içki içmese de bu tür toplantılara ilgi duyanların meydana getirdikleri grupların Gezekleri bundan 60-65 yıl önce eğlence ve keyif ortamlarını teşkil etmekteydi. Fakat aynı dönem içerisinde içkisiz olarak tertip edilen Gezekler de bulunmaktaydı. Bunlar genel olarak müzik faslı, halk oyunları ve seyirlik oyunların icrâ edilip çay ve meyve tüketildiği toplantılardır.⁶⁷⁴

1955 yılında Afyon Mûsikî Cemiyeti’nin kurulmasıyla birlikte Gezek toplantılarındaki müzik icrâsında bir nebze de olsa azalma meydana gelmiştir. Daha önceden sohbet ortamlarının yanında icrâ edilen müzik, önemli sanatçıların yetişmesine vesile olmuştur. Gezeklerin bu işlevi daha sonra yukarıda adı geçen kuruma devredilmiştir. O dönemde Keyif Gezekleri’nin dışında oyunların oynandığı, şakaların yapıldığı, esnaf sorunlarının konuşulduğu, dinî sohbetlere yer verildiği yemekli ve yemeksiz olarak icrâ edilen toplantılar, mahallî yaşayışın birer sembolü olmuştur. Bu Gezekler uzun süre de varlıklarını devam ettirmişlerdir.⁶⁷⁵

Erdoğan Emre, yerel bir gazetede yayınlamış olduğu hatırasında, 1947-1960 yılları arasındaki Gezek toplantılarından da kısaca bahis açmıştır. Ortalama on beş kişiden oluşan Gezeklerde genel olarak dinî konular konuşulduğu, şehrin problemleri ve belediyenin sorunlara karşı tutumu gibi hususlar üzerinde durulduğu, kitap okunduğu, Arapaşı ve tel helva çekildiğinden söz etmektedir. Çocuk ya da misafir nadir olarak getirilmesine karşın yaşlı olan üyeler eşleriyle gelebilmekteydi. Yatsı namazı beraber kılındıktan sonra saat 24:00 gibi de herkesin evine gittiğini belirtmiştir.⁶⁷⁶

⁶⁷³ Ali Yarşi, “Afyon’da Gezek Âlemleri Nasıl Olurdu?”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 13, Cilt: 7, Sayı: 156, Temmuz 1962, s. 2789.

⁶⁷⁴ Bıykoğlu, s. 80.

⁶⁷⁵ Bıykoğlu, s. 82.

⁶⁷⁶ Erdoğan Emre, “Dedemin Arkadaşları”, **Türkeli Gazetesi**, No: 10432-10435, Afyon, 14-17.11.1994’ten Bıykoğlu, s. 84.

1960 ile 1975 yılları arasında kesintisiz olarak sürdürülen ve Asım İzmirli, İsmail Yüksel, Bahçıvan Hasan (Altıntırnak), Şekerci Kadir (Kırker), Matbaacı Abdullah Hazer, Bekir Şarlak, Sabri Şarlak, Ketancı Mahmut'un kurmuş oldukları Gezek grubu, diğerlerine nazaran farklı bir uygulama içerisinde olmuştur. Haftada bir gün Cumartesi akşamları yapılan bu Gezeklerin özelliği bir yıl yemekli, bir yıl çerezli, bir yıl da çay ve kahveli olarak dönüşümlü yapılmasıdır. Toplanan aidatlarla da yıl sonunda bir mesire yerine gidilerek eğlenilirdi. Kış aylarında yapılan bu Gezeklerde içki içilmezken arada sarhoş olmayıp alkollü gelenler olsa da onlar hoş görülmüştür. Fakat dönem sonunda yapılan gezi amaçlı Gezeklerde içki tüketilmesi serbest bırakılmıştır.⁶⁷⁷

1960 ile 1970 yılları arasında düzenlenen Mevlevî Gezekleri, Afyon'un o dönemki sosyal ve kültürel yapısını yansıtmaması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. 1960 yılında Mevlevîliğe gönül vermiş olan kişilerin oluşturduğu bu Gezek grubu, kendi içerisinde sırayla Cumartesi günleri toplantı yapmaya başlamıştır. Bu Gezeklerde o yıl Afyon'da düzenlenecek olan Sultan Divânî ve Mevlânâ'yı anma töreni için ön hazırlık olarak müzik ve semâ provaları yapılmıştır. Gezekler genellikle çay ve meyve ağırlıklı olurken bazılarında Özbek pilavı, kaymaklı ekmek kadayıfı ve arapaşının ikram edildiği de olmuştur. Bazı camii hocaları ve müezzinlerinin de bu Gezeklere katıldığı bilinmektedir.⁶⁷⁸

“1970’li yılların ortalarından itibaren Afyon’da Gezek geleneğinin çok yaygınlaştığı, gelişen ve değişen zaman şartlarına bağlı olarak yeni bir dinamiğe dönüşüp devam etmiştir. Özellikle 1995-1996 yıllarına kadar Afyon’da üç yüzden fazla Gezek grubunun bulunduğu ve her Gezek’te 12-16 kişinin olduğu düşünüldüğünde, bu geleneğin yöre için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Eski Gezekler ile günümüzde icrâ edilenler arasında eğlence biçimleri, sohbet konuları, yiyecek ve içecekleri ile mekânları arasında değişimler meydana gelmiştir.

Eski dönemde oluşturulan Gezekler, grup içerisindeki yaşlı ve tanınmış kişilerin isimleri veya lakapları ya da düzenleyen kişinin ismiyle adlandırılmaktaydı. Bunlara; “*Boyacıoğlu'nun Gezeği*”, “*Caberoğlu'nun Gezeği*”, “*Safter Bey'in Gezeği*”, “*Cemal Hoca'nın Gezeği*” örnek verilebilir. Günümüzde ise; “*Hacı Zeki'nin Gezeği*”, “*Oruçoğlu'nun Gezeği*”, “*Sarı Teyfik'in Gezeği*”, “*Balıkçı*

⁶⁷⁷ Bıykoğlu, s. 90.

⁶⁷⁸ Bıykoğlu, s. 95.

Mustafa'nın Gezeği" vb.⁶⁷⁹ Bunun yanında Gezekler yapıldığı güne göre "*Pazartesi Gezeği*", "*Cuma Gezeği*" gibi de isimlendirilmektedir.⁶⁸⁰

Afyon'da icrâ edilen Gezekler genel olarak aşağıdaki gibi tasnif edilebilir:

1. Aile Gezekleri
 - Yemekli olanlar
 - Yemeksiz olanlar
2. Arkadaş Gezekleri
 - Eğlence ağırlıklı olanlar
 - Sohbet ağırlıklı olanlar
 - Yemekli ve içkili olanlar (Cuma Gezekleri)
3. Esnaf Gezekleri
4. Dinî Gezekler
5. Eski Türk Konağı Gezekleri⁶⁸¹

Aile Gezekleri: Yakın akrabalar arasında kaynaşmayı sağlayıp aile ilişkilerini kuvvetlendirmek için tertip edilen Gezeklerdir. Çoğunlukla yemekli olarak düzenlenmesinin yanında çay, kahve, pasta çeşitleri ve meyve gibi yiyecekler ikram edilerek de yapılır. Temelde akrabalık ilişkilerinin samimi bir ortamda sürdürülmesi için yeni nesillerin birbirleriyle tanışıp kaynaşması sağlanır. Güncel konulardan bahsedilmesinin yanında, aile fertleri arasında herhangi bir sıkıntısı ve derdi olan varsa o sorun çözüme kavuşturulmaya çalışılır.⁶⁸² Aile bireyleri arasında düzenlenen bu Gezekler, haftada ya da on beş günde bir genellikle yemekli olarak düzenlenmektedir. Bu tür Gezekler, bir sülalenin erkek veya kadınlarının birlikte ya da ayrı ayrı toplanmaları ile de yapılır. Muhteva olarak yukarıda belirtilen aileyi ilgilendiren konular başta olmak üzere diğer konular da görüşülmektedir.⁶⁸³

Arkadaş Gezekleri: Arkadaş Gezekleri, aynı yaş grubundan çeşitli mesleklere mensup kişilerin haftanın belli bir gününde kararlaştırılan sıra ile yemekli ve yemeksiz olarak icrâ ettikleri toplantılardır. Televizyonun olmadığı, radyonun da nadir bulunduğu zamanlarda ortaya çıkan eğlence ağırlıklı Arkadaş Gezekleri, uzun yıllar gençlerin ilgi gösterdiği toplantılar olmuştur. Günümüzde ise Arkadaş Gezekleri eskisi kadar olmasa da devam ettirilmektedir. Boş zamanlarını

⁶⁷⁹ Bıykoğlu, s. 95-97.

⁶⁸⁰ İdris Özdemir, **Gezekler ve Eğretli Hoca**, Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2003, s. 46.

⁶⁸¹ Bıykoğlu, ss. 95-97.

⁶⁸² Bıykoğlu, ss. 96-97.

⁶⁸³ Özdemir, 2003, ss. 36-38.

değerlendirmek, arkadaşlar arasında dayanışmayı sağlamak amacıyla bir araya gelen gençler, Gezeklerde eğlenme fırsatı bulmuşlardır. Bazen yemekli bazen de yemeksiz olarak düzenlenen bu Gezeklerde, tombala, iskambil, seyirlik oyunlar, bilmece sorma gibi çeşitli oyunlar icrâ edilerek eğlenilmektedir. Fıkra anlatılır, şakalar yapılır ve sesi güzel olanların bulunması hâlinde ise şarkılar, türküler söylenir. Genellikle Cumartesi akşamları yapılan Gezekler, sonbaharda başlayıp yaz başlarında sona erer. Arkadaş Gezekleri'nin çoğu içkisiz olarak düzenlenmesinin yanında alkollü olanları da vardır. Sohbet ağırlıklı olarak tertip edilen Arkadaş Gezekleri ise daha çok hem yaşça hem de kültür ve yaşayış düzeyi gelişkin kimselerden meydana gelmektedir. Bu sohbetlerin konuları ise genellikle aktüalite, din, ekonomi, siyaset, ticaret, kültür ve spor teşkil etmektedir.⁶⁸⁴

Esnaf Gezekleri: Yörede bulunan çeşitli esnaf gruplarının bir araya gelerek oluşturdukları Gezeklerdir. Afyon'da daha önceden saraç, keçeci, bakırcı, terzi, demirci, kuyumcu gibi esnafların oluşturduğu Gezeklerin aynı mahiyette olanları günümüzde de yemekli ve yemeksiz olarak icrâ edilmektedir. Aynı meslekteki esnafların oluşturduğu Gezekler kendi mesleklerinin adıyla (Sarraf Gezeği, Demirci Gezeği vb.) anılmaktadır. Esnaf Gezekleri'ne katılmanın belirli bir yaş sınırı olmayıp herhangi bir mesleğe sahip, işinde dürüst ve yüz kızartıcı bir geçmişinin olmaması yeterlidir. Restoran tarzı geniş mekânlar bu toplantılar için tercih edilen yerlerdir. Genellikle zengin ve varlıklı kişilerin Gezekleri bu mekânlarda yemekli olarak yapılmaktadır. Bu Gezeklerde esnafların ticarî ilişkileri dernek ve vakıf gibi kuruluşların faaliyetleri gibi konular üzerinde durulur, herhangi bir sorunu ve sıkıntısı olanlar varsa bunlara çözüm aranır, genç esnaflara tecrübe kazandırılmaya çalışılır. Ayrıca Gezek grubu üyelerinin ortak olarak bazı ticarî işlere girdikleri olmaktadır. Yemeksiz olarak tertip edilen Gezeklerde, maddî durumu iyi olan kişiler tarafından düzenlenen yemekli toplantılar “*Ekstra Gezek*” olarak nitelendirilmektedir. Esnaf Gezekleri, belirli bir nüfuza sahip olduğu için hem siyasiler hem de yöneticiler tarafından önemsenmekte ve bu kişiler belirli zamanlarda toplantılara iştirak edip destek istedikleri de olmaktadır.⁶⁸⁵

Dinî Gezekler: Afyon'da 1930'lu yıllardan beri esnaf, memur, işçi, emekli gibi toplumun her kesiminden insanın bir araya gelerek icrâ ettikleri dinî içerikli Gezeklerdir. Dinî-tasavvufî konuları ihtiva eden Gezekler, özellikle 1940'tan sonra

⁶⁸⁴ Özdemir, 2003, ss. 39-46.

⁶⁸⁵ Bıyıkoğlu, ss. 105-109.

Afyon halkı arasında Cemal Hoca adıyla tanınan dinî ve tasavvufî bilgi bakımından donanımlı olan zat tarafından sistemli bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Hadis ve fıkıh anlatılan bu Gezekler, haftanın belli günleri sırayla grup üyelerinin evlerinde yapılmıştır. Adı geçen hocanın öncülüğünde yaklaşık olarak yirmi beş yıl sürmüş ve daha sonra aynı şekilde devam ettirilmeye çalışılmıştır. Genellikle yemeksiz olarak yapılan bu Gezeklerde, grup üyeleri akşam namazından sonra sıra sahibinin evinde toplanır. Ya haftanın belirli bir günü ya da sıra sahibinin uygun olduğu bir zamanda toplantı günü seçilir. Toplantılarda bilgi ve birikimi en iyi olan bir kişinin öncülüğünde Kur'an okunur, bilmeyenlere öğretilir ve temel dinî konular üzerinde durularak herkesin bilgi sahibi olması sağlanır. Bazı Gezeklerde üyelere bir hafta önceden belirli bir konu verilerek onu araştırıp kısa bir sunum şeklinde bir sonraki toplantıda anlatması istendiği de olmaktadır. Bunun yanında belirli ölçüleri aşmamak kaydıyla sosyal, kültürel, siyasal ve güncel konular üzerinde de konuşulur.⁶⁸⁶

Dinî içerikli Gezekler kendi içerisinde de yoğunlaştıkları konulara göre; “*Kur'an Gezekleri*”, “*Hatim Gezekleri*” ve “*Yasin Gezekleri*” olarak da ayrılmaktadır.⁶⁸⁷

Eski Türk Konağı Gezekleri:⁶⁸⁸ Gezek toplantıları, Arapmescit Mahallesi Hacı Eftal 1. sokak ile Arapmescit sokağının kesiştiği yerde bulunan Eski Türk Konağı'nda tertip edilir. Bu mekân, Esbabemini (levazım subayı) Tevfik Efendi'nin konağıdır. Burasını Mehmet-Mihriban Özelsel çifti satın almış ve 1986 yılında aslına uygun olarak restore ettirmiştir. İki katlı olan konağın birinci katında mutfak, hamam ve iki küçük oda bulunur. Üst katında ise geniş bir sofa ve sohbetlerin yapıldığı başoda vardır. Dokuz penceresi bulunan bu oda, ayrıca selamlık olarak da adlandırılmaktadır. Odanın tavanı özel işlemlerle süslenmiş ve rengârenk bir yapıya sahiptir. Bu işlemlerin Ermeni bir usta tarafından yapıldığı ifade edilmektedir. Oturmak için üzerlerinde halılar döşeli olan sedirler vardır. Sedirlerin üstünde beyaz örtülü kök yastıklar bulunur. Kapıdan girişte sağ tarafta şömine ve etrafında çeşitli süslemeler mevcuttur. Şöminenin üzerinde bir Osmanlı paşası ile konağın ilk sahibinin fotoğrafı yer almaktadır.

Afyon kültürüne ilgi duyan iş adamı, gazeteci, memur, tüccar gibi belirli bir kültürel birikime sahip kişiler, bu Gezek toplantılarını düzenlemektedir. Bu kişilerin

⁶⁸⁶ Bıykoğlu, ss. 109-120.

⁶⁸⁷ Özdemir, 2003, ss. 47-53.

⁶⁸⁸ Bıykoğlu, ss. 120-126.

dışında misafir olarak farklı zamanlarda bakan, milletvekili, rektör gibi Afyonlular da katılmaktadır.

On beş günde bir Perşembe akşamları konakta toplanan Gezekçiler, Afyon'un geçmişine dayanan kültürel, ticarî, askerî vb. konularda sohbet eder. Geçmişe ait birçok bilgi bu ortamlardan öğrenilir. Bu konular genellikle davetliler ve yaşlı kişiler tarafından anlatılmaktadır. Ayrıca Afyon'da yetişmiş, meşhur kişiler hakkında ve varsa onların eserleri üzerinde konuşularak bilgi alışverişi yapılır. Bu toplantılara alanında uzman olan kişiler davet edilerek çeşitli konular üzerinde sohbet edilmesi sağlanır.

Gezek toplantılarının bir bölümünü Mesnevi'den bir kıssanın okunup açıklanması oluşturmaktadır. Bu görevi genellikle o dönemin Gezekçilerinden tüccar Aytekin Ersöz yerine getirmektedir. Dinleyicilerin konuyla ilgili çeşitli soruları cevaplanılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu toplantılarda birkaç sefer Sema gösterisi de yapılmıştır.

Gezek toplantılarında çay içilir ve mevsime göre meyve ikramı yapılır. Mekânın temizliği, onarımı, yiyecek ve içeceklerin masrafları Gezek grubu üyelerine aittir. İcrâ edilen bu sohbet ve gösteriler Afyon Turizm Müdürlüğüne kayıt altına alınmakta ve Erdoğan Emre tarafından da yazıya aktarılmaktadır.

Gezek toplantısı "Ve'l-Asr" suresinin okunması ve Mevlevî gülbankı çekilmesiyle saat 23:00 civarında sona erer.

1.3.1.2. Afyon Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.3.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı⁶⁸⁹

1.3.1.2.1.1. Üyeleri

Afyon Gezek gruplarının üye sayısının belirli bir alt ya da üst sınırı bulunmayıp genellikle 10-12 kişi arasında değişen gruplardan meydana gelmektedir. Eğlence amaçlı kurulan Gezek gruplarının üyeleri daha çok gençlerden meydana gelirken sohbet amaçlı oluşturulan Gezeklerde ise yaş ortalaması yükselmektedir.⁶⁹⁰

Sohbetlerde yaşa, tecrübeye ve bilgiye çok önem verilmektedir. Sosyal ilişkileri iyi olan kişiler her zaman ön planda olurken makam, mevki, rütbe, zenginlik ve yüksek öğrenim görmüş olmak gibi vasıflara sahip kişiler de aynı saygıyı görürler.

⁶⁸⁹ Bıyıkoğlu, ss. 127-128.

⁶⁹⁰ Ali Yarşi, s. 2789.

Gezek gruplarının bazılarının üyeleri sadece sohbetlerde değil günlük hayatta da bir araya gelerek çeşitli aktivitelerin içerisinde bulunurlar. Bu şekilde birbirleriyle olan arkadaşlık ilişkileri artarak daha samimi boyutlara ulaşmasının yanında birbirlerini denetlemiş de olurlar.⁶⁹¹

Afyon'da Gezek düzenleyen ya da çeşitli Gezeklere katılmak suretiyle sohbet ve vaaz şeklinde dinî bilgi verilmesine vesile olan imam, hoca ve hafızlar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır.

Dalyan hoca olarak bilinen 1927 doğumlu Hafız Ali Dalyan, muhtelif Gezek gruplarına katılarak Kur'an öğretimi ve dinî tebliğini yapmış, bu bağlamda Hâfız Talat Koçak, Hâfız Halil Malak, Hâfız Mustafa Taşpınar, Hâfız Niyazi Acar, Hâfız Abdullah Akar ve Mehmet Gündoğan hocayla Gezekleri olmuştur. 1933-2006 yılları arasında yaşayan Hafız Cevdet Çoban'da Afyon'daki muhtelif Gezek gruplarına katılmıştır. 1927 doğumlu Veysel Yıldırım Hoca ve Veysel Yıldırım'ın üç çeşit Gezeği vardı. Bunlar demir esnafı, terzi esnafı ve fabrika işçilerinin katıldığı Gezek gruplarıdır. Bu Gezeklerde Hâfız Talat Koçak ve Hâfız Mehmet Sinan'la birlikte Kur'an yolunda insanları aydınlatmaya çalışmıştır. Veli Keskin, Ramazan Çeşmeci, Mustafa Eroğlu, Osman Demiray, Emin Şahin, Fevzi Sivri, Hüseyin Dinler yetiştirdiği talebelerinden bazılarıdır. 1930 doğumlu Hafız Mustafa Taşpınar, kendi devre arkadaşlarıyla Gezek düzenlemiştir. 1927 doğumlu Hafız İbrahim Taş, emeklilik yıllarında Gezek Sohbetleri'ne katılarak dinî faaliyet ve hizmetlerine devam etmiştir. 1943 doğumlu Hafız Osman Çeşmeci, esnaf Gezeklerine katılmıştır. Gezek arkadaşları; Hafız Mehmet Sinan, Hafız Feyzullah Sinan, Hafız Talat Koçak, Arif Çelik Hoca, Ali Yıldırım, Yaşar Öztürk ve Osman Öztürk'tür.⁶⁹² Bu kişilerden başka 1938 doğumlu Hafız Ahmet Arısoy, 1940 doğumlu Hafız Ali Gündoğan, 1946 doğumlu Hafız Feyzullah Sinan, 1937 doğumlu Hafız Ali Çoban, 1941 doğumlu Hafız Mahmut Yılmaz, 1934 doğumlu Hafız Mehmet Sinan,⁶⁹³ 1942 doğumlu Hafız Bekir Keser, 1970 doğumlu Hafız Mevlüt Kiraz, 1978 doğumlu Hafız Şaban Özçelik, 1975 doğumlu Hafız Hüseyin Yavuz gibi kişiler de bulunmaktadır.⁶⁹⁴

⁶⁹¹ Özdemir, 2003, s. 61.

⁶⁹² Yusuf İlgar, "Afyonkarahisar'da Kur'an'a Hizmet Edenler: Hafızlar", **Taşpınar**, Sayı: 10, Haziran 2013, ss. 33-43.

⁶⁹³ Yusuf İlgar, "Afyonkarahisar'da Kur'an'a Hizmet Edenler: Hafızlar", **Taşpınar**, Sayı: 8, Haziran 2012, ss. 60-66.

⁶⁹⁴ Yusuf İlgar, "Afyonkarahisar'da Kur'an'a Hizmet Edenler: Hâfızlar", **Taşpınar**, Sayı: 9, Aralık 2012, ss. 55-63.

1.3.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Gezek grubunun yönetim yapısı “*Başkan/Kolbaşı*”, “*Başkan Yardımcısı*” ve “*Veznedar*”dan meydana gelmektedir:

1.3.1.2.1.2.1. Başkan-Kolbaşı

Gezek Sohbetleri'nin ilk toplantısında belirlenen, bir dönem boyunca icrâ edilen Gezeklerin yönetimi, işleyişi ve disiplininden sorumlu olan kişi *Başkan* ya da *Kolbaşı* olarak adlandırılmaktadır. Kolbaşı, genellikle Gezek grubunu kuran kişi olmasının yanında seçilirken aranan vasıflarının başında yönetim kabiliyeti olan, insanî ilişkileri güçlü, tarafsız karar verebilen, geleneğe hâkim bir üyenin olmasına dikkat edilmektedir. Toplantı sona erene kadar her türlü şikâyet ve dilekleri usulüne göre yürütür, gerektiğinde ceza keser. Cezaya riayet etmeyenleri de gruptan ihraç edebilir. Çünkü sohbetlerde Kolbaşı'nın emir ve tavsiyelerine uyulması zorunludur. Onun sözleri kanun hükmündedir.⁶⁹⁵

1.3.1.2.1.2.2. Başkan Yardımcısı

Başkan yardımcısı, başkanın gerekli görmesi hâlinde ilk toplantıda kendisi tarafından seçilmektedir. Görevleri genel olarak başkana yardımcı olmak, onun verdiği vazifeleri yerine getirmek ve kendisi olmadığı zamanlarda Gezek Sohbetleri'ne başkanlık yapmaktır.⁶⁹⁶

1.3.1.2.1.2.3. Veznedar

Veznedar, başkan tarafından seçilmektedir. Her Gezek gruplarında bulunması zaruri olmayıp Başkan'ın inisiyatifine bağlıdır. Gezek Sohbetleri'nin kurallarına uymayanlardan ve oyunlarda kaybedenlerden tahsil edilen paraların dönem boyunca toplandığı kişidir.⁶⁹⁷

1.3.1.2.2. Katılma Şartları⁶⁹⁸

Gezek Sohbetleri'ne katılabilmek için bir üst yaş sınırı bulunmayıp alt sınır olarak ise en az on beş-on altı yaşlarına basmış olmak gerekmektedir. Fakat bu yaşlardaki kişiler, askerlik vazifelerini yerine getirmedikleri için toplantılara katılmada aksaklık yaşanacağından genellikle vatanî görevini yapanlar Gezeklere

⁶⁹⁵ Ali Yarşı, s. 2789.

⁶⁹⁶ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, *Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar*, Aşık Matbaası, Ankara, 1976, s. 40.

⁶⁹⁷ Nasrattınoğlu, s. 40.

⁶⁹⁸ Bıyıköğlu, ss. 126-127.

kabul edilmeye başlanmıştır. Gezek kurallarına riayet eden üyeler, kendi istedikleri süre boyunca toplantılara katılmaya devam ederler.

Gezek grubuna yeni katılacak kişide aranan temel şartların başında; dürüst, iyi ahlâklı, sır saklamasını bilen, büyüklerine saygı gösterip küçüklerini sayan, düzenli bir hayatı olan ve toplum tarafından sevilen bir kişi olması gelmektedir. Bu şekilde Gezek toplantılarına katılmak isteyen kişiler, bu şartları yerine getirebilmek için kendilerinin tavır ve davranışlarını denetleme yoluna gitmektedir. Bu da Gezek'in insanlar üzerinde gruba katılmadan bile olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bazı Gezekler, içki ve kumar alışkanlıkları olan kişileri kendileri gruplarına dâhil etmeye çalışmaktadırlar. Bunun amacı ise bu kişilerin kötü alışkanlıklarından kurtulmalarını sağlayarak düzenli bir hayata ve toplumsal yaşama kavuşmalarına yardımcı olmaktır.⁶⁹⁹

Belirli vasıfları taşımayan kişiler Gezek Sohbetleri'ne alınmadığı gibi katılmak isteyenler için bazı gruplar aday hakkında gizli olarak ön soruşturma yapmaktadır. Eğer bu soruşturmadan olumlu bir sonuç çıkması ve Gezek grubu üyelerinin de onayı alınması durumunda adayın isteği kabul edilir. Çünkü Gezek mensupları arasında otokontrol sistemi bulunmaktadır. Gezek grubuna katılan bir kişi toplum içindeki hâl ve hareketlerine, davranışlarına dikkate etmek durumundadır. Yanlış davranışlarda bulunan kişiler hem grubun itibarını zedelemekte hem de Gezek'ten uzaklaştırılmaktadır.⁷⁰⁰

1.3.1.2.3. Kuralları

Afyon Gezek Sohbetleri'nin yazılı herhangi bir kuralı bulunmayıp gelenek içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılan bazı kuralları vardır. Bunlar her dönem başında yapılan ilk toplantıda Başkan'ın öncülüğünde grup üyeleri tarafından yeniden belirlenir ve tüzük niteliği taşımaktadır. Araştırmalarımız neticesinde tespit edebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir.

- Gezek Sohbetleri'nin yönetimi ve işleyişinden Başkan/Kolbaşı sorumludur.
- Sohbet esnasında haberler ve millî maçlar dışında televizyon izlenmesi yasaktır.

⁶⁹⁹ Özdemir, 2003, ss. 60-61.

⁷⁰⁰ Özdemir, 2003, s. 61.

- Sohbet devam ederken toplantı odasından çıkılması yasaktır. Mazeret ya da herhangi bir ihtiyaç durumunda çıkmak isteyen bir kişinin Kolbaşı'ndan izin alması gerekir.
- İçkisiz olarak tertip edilen Gezeklerde alkol tüketilmesi ve içkili olarak toplantılara gelinmesi yasaktır.
- Gezek toplantılarındaki her türlü hizmet görevi grup içerisinde bulunan gençler tarafından yerine getirilir.
- Gezek, iyi ahlâk, dürüstlük, dayanışma vb. toplumsal değerleri ifade etmektedir. Bu değerleri taşımayan kişiler Gezek'te yer alamaz.⁷⁰¹
- İçkili olarak tertip edilen Gezeklerde alkol kullananların kendilerini kaybedecek ve ortama huzursuzluk verecek şekilde içki tüketmeleri yasaktır.

1.3.1.2.4. Zaman

Afyon'da Gezek toplantıları genellikle Eylül ayı içerisinde başlayıp Mayıs sonu Haziran başı gibi sona ermektedir. Fakat eğlenceye yönelik veya içkili olan bazı Gezeklerin yıl boyu sürdüğü de olmaktadır. Gezek, yemekli ise genellikle akşam namazından sonra, yemeksiz ise yatsıya müteakiben sıra evinde toplanılmak suretiyle başlar. Gece ise sohbetin durumuna göre 11:30-12:00 arasında da son bulur.⁷⁰²

Gezeklerin haftada bir özellikle Cumartesi akşamları yapılmasına özen gösterilmektedir. Çünkü ertesi günü Pazar ve tatil olduğu için Gezek grubu üyelerinin dinlenme olanağı vardır. Ancak gruptakilerin sayısı fazla olması gibi durumlarda Gezek haftada iki güne de çıkabilir.⁷⁰³ Fakat on beş günde bir düzenlenen Gezekler de vardır. Bu süre genellikle Gezek gruplarının üye sayısına ve dönem şartlarına bağlı olarak belirlenmektedir.⁷⁰⁴

Ramazan ayında yapılan Gezekler genellikle iftar ile birlikte başlarken bazı Gezeklerin sahur vaktine kadar devam ettiği bilinmektedir. Birlikte sahurun yapılmasıyla sohbet sona erdirilmiştir. Özellikle yaz aylarına denk gelen ramazanlarda sahura kadar devam eden Gezekler daha çok görülmektedir.⁷⁰⁵

⁷⁰¹ Mustafa Oner Uzun, "Afyonkarahisar Gezek Geleneğinde Müzik Unsurları", **Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2012, s. 5.

⁷⁰² Nasrattınoğlu, s. 41; Bıyıkoğlu, s. 128.

⁷⁰³ Nasrattınoğlu, s. 40.

⁷⁰⁴ Bıyıkoğlu, s. 84.

⁷⁰⁵ Özdemir, 2003, s. 62.

Esnafların Gezekleri genellikle her hafta Salı günleri, dinî içerikli Gezekler haftanın belirlenen bir günü ya da sıra sahibinin uygun olduğu bir zamanda, Eski Türk Konağı Gezekleri ise on beş günde bir Perşembe akşamları düzenlenmektedir.⁷⁰⁶

1.3.1.2.5. Mekân

Gezek Sohbetleri'nin icrâ edildiği mekân sohbet grubunun niteliğine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Gezek Sohbetleri genellikle grup üyelerinin evlerinde belirlenen sıra dâhilinde icrâ edilir. Evin en geniş odası birkaç gün önceden itina ile düzenlenerek toplantı gününe sıra sahibi tarafından hazırlanmaktadır. Burada grup üyelerinin sayısı göz önünde bulundurularak oda düzenlenir.⁷⁰⁷

İçkili olan Gezekler sonbahar ve kış aylarında evlerde yapılırken ilkbahar ve yaz mevsimlerinde bağ, bahçe gibi açık alanlarda icrâ edilmeye devam edilir. Esnafların oluşturdukları Gezekler genellikle restoran ve kafeterya gibi geniş mekânı olan ticarî işletmelerde yapılmaktadır.⁷⁰⁸

Eski Türk Konağı Gezekleri, Arapmescit Mahallesi Hacı Eftal 1. sokak ile Arapmescit sokağının kesiştiği yerde bulunan Eski Türk Konağı'nda tertip edilmektedir. Bu mekân, Esbabemini (levazım subayı) Tevfik Efendi'nin konağıdır. Burasını Mehmet-Mihriban Özelsel çifti satın almış ve 1986 yılında aslına uygun olarak restore ettirmiştir. İki katlı olan konağın birinci katında mutfak, hamam ve iki küçük oda bulunur. Üst katında ise geniş bir sofa ve sohbetlerin yapıldığı başoda vardır. Dokuz penceresi bulunan bu oda, ayrıca selamlık olarak da adlandırılmaktadır. Odanın tavanı özel işlemlerle süslenmiş ve rengârenk bir yapıya sahiptir. Bu işlemlerin Ermeni bir usta tarafından yapıldığı ifade edilmektedir. Oturmak için üzerlerinde halılar döşeli olan sedirler vardır. Sedirlerin üstünde beyaz örtülü kök yastıklar bulunur. Kapıdan girişte sağ tarafta şömine ve etrafında çeşitli süslemeler vardır. Şöminenin üzerinde bir Osmanlı paşası ile konağın ilk sahibinin fotoğrafı yer almaktadır.⁷⁰⁹

⁷⁰⁶ Bıykoğlu, s. 106, 111, 122.

⁷⁰⁷ Özdemir, 2003, s. 54.

⁷⁰⁸ Bıykoğlu, s. 80, 106.

⁷⁰⁹ Bıykoğlu, ss. 120-126.

1.3.1.2.6. Oturma Düzeni

Gezek toplantılarında mertebeye bağlı olarak teşekkül etmiş belirli bir oturma şekli yoktur. Genellikle başkan, başkan yardımcısı, yaş ortalamasına bağlı olarak yaşlılar ve misafirler mekânın üst tarafında gençler de diğer bölümde oturur.⁷¹⁰

1.3.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Gezek gruplarının bir dönem içerisinde icrâ ettiği toplantılar içerik, zaman ve yapıma amacı bakımından; “*Hazırlık Toplantısı*”, “*İlk Toplantı*”, “*Genel Toplantılar*” ve “*Gezi Toplantıları*” olmak üzere dörde ayrılabilir.

1.3.1.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Gezek Sohbetleri başlamadan önce sohbetleri gerçekleştirecek olan grup üyelerinin bir araya geldiği toplantıdır. Burada ilk toplantının nerde ve ne zaman yapılacağı kararlaştırılır ve gelmeyen kişilere de haber verilir.⁷¹¹

1.3.1.2.7.2. İlk Toplantı

Eylül ayı gibi başlayan dönemin ilk toplantısıdır. Burada Gezek grubuna yeni katılanlar varsa bu kişiler diğer üyelerle tanıştırılır. Dönem boyunca kesilecek cezalar, uyulması gereken kurallar, yıl boyunca yapılacak olan toplantıların günleri/programları, Gezek’in başkanı varsa yardımcıları belirlenir.⁷¹² Toplantı günleri genellikle kura ile belirlenerek grup üyeleri arasında belirli sıraya konulmaktadır.⁷¹³

1.3.1.2.7.3. Genel Toplantılar

İlk toplantının ardından düzenli olarak dönem boyunca icrâ edilen Gezek Sohbetleri’dir. Bu toplantılara Başkan öncülük ederek düzen ve tertibinden de o sorumludur. Gezek gruplarının çeşidine göre (Aile Gezekleri, Esnaf Gezekleri, Dinî Gezekler, Arkadaş Gezekleri ve Eski Türk Konağı Gezekleri) yemekli-yemeksiz, içkili-içkisiz, eğlenceli, dinî içerikli ve sohbet ağırlıklı olmak üzere farklılık göstermektedir.⁷¹⁴

1.3.1.2.7.4. Gezi Toplantıları

Bir dönem boyunca icrâ edilen Gezek Sohbetleri’nde kurallara uymayan ve oyunlarda verilen cezalardan toplanan paralar ile Gezeklerin son toplantısından sonra

⁷¹⁰ Uzun, s. 5.

⁷¹¹ Yarşi, 1962, s. 2789.

⁷¹² Bıykoğlu, s. 128.

⁷¹³ Yarşi, 1962, s. 2789.

⁷¹⁴ Bıykoğlu, ss. 96-97.

yaz aylarında toplu hâlde kaplıca, bağ ya da bahçelere eğlenmek için bir gezi tertip edilir. Bazı Gezek gruplarında il dışında belirlenen deniz kenarındaki tatil yörelerine gidilmekte bazılarında ise piknik olarak düzenlenmektedir.⁷¹⁵ Nadir de olsa toplanan bu ücretlerle gezi düzenlenmeyip çeşitli hediyeler alınmaz ve bunlar icrâ edilen oyunlarda kazananlara dağıtılmaktadır.⁷¹⁶ Genellikle hafta sonlarında yapılan bu gezi ve pikniklerle Gezek arkadaşları dostluklarını pekiştirirler. Bu geziler bazen Gezekçilerin ailelerinin katılmasıyla da yapılabilir. Bu şekilde aileler arasında da birlik ve beraberlik sağlanmış olmaktadır.⁷¹⁷

1.3.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Gezek Sohbetleri'ni tertip eden sohbet grubu üyelerinin giydiği özel kıyafetler bulunmamaktadır. Sohbet grubu üyelerinin temiz, tertipli ve ortamda bulunanlara rahatsızlık vermeyecek şekilde giyinmeleri gerekmektedir. Fakat eski dönemlerde kadınların kendi arasında düzenledikleri Gezeklerde bayanlar genellikle “bindallı” giyerler, koku sürerler ve diğer bakımlarına da özen gösterirlerdi.⁷¹⁸

1.3.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Günümüzden yaklaşık elli-altmış yıl önceki Gezekler yemekli olarak yapılırken bugün yemekli icrâ edilen Gezek sayısı geçmişe nazaran oldukça azdır. Gezeklerde ikram edilen yemekler yörede düğün, Hıdrellez, doğum, ölüm, sünnet gibi törenlerde verilenlerle aynıdır.⁷¹⁹ Gezek toplantılarında özellikle sıra yemekleri, keşkek, ağzı açık, bükme ve Arapaşı yenmektedir.⁷²⁰

Eski dönemlerde icrâ edilen Gezeklerde “sıra yemeği” adı verilen yemeklerin ikram edildiği bilinmektedir. Bu ismin verilmesinin sebebi ise yemeklerin sofraya belirli bir sıra hâlinde getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Yaklaşık olarak 12-15 kişinin oturabileceği büyüklükte kurulan “yer sofrası” veya “meydan sofrası” adı verilen sofralar hazırlanır. Gezek üyelerinin veya misafirlerin sayısının fazla olması durumunda birkaç odaya birden fazla sofraya kurulduğu olmaktadır. Böyle durumlarda misafirlere “Buyurun.” diyebilmek için her sofraya ev sahiplerinden bir kişi oturur. Ayrıca meydan sofrasından sonra hizmet edenlerin yemek yemesi için “ayak sofrası”

⁷¹⁵ Bıyıköğlü, s. 131.

⁷¹⁶ Nasrattınoğlu, s. 40.

⁷¹⁷ Özdemir, 2003, s. 62.

⁷¹⁸ Bıyıköğlü, s. 87.

⁷¹⁹ Nasrattınoğlu, s. 41.

⁷²⁰ Özdemir, 2003, s. 59.

olarak adlandırılan başka bir sofraya daha kurulur. Meydan sofrasında herkes aynı kaba “kaşık salları”dı. Farklı tabaklarda yemek yeme ve çatal kullanma daha sonrada ortaya çıkmış bir uygulamadır.⁷²¹ Yemek ikramı sırasında ev sahibi sofradaki yemek bitirilmeden diğerini getirmez. Birkaç sofraya kurulmuş ise hepsinin servisini aynı anda yapardı.⁷²²

Sıra sofrasında ikram edilen yemek çeşitleri şunlardır; pirinç çorbası, bütün et, musakka (kabak ve patlıcan musakkası), muhallebi, elmasiye (kaymaklı elma tatlısı), baklava, bamya ve mevsimine göre meyve. Bu yemeklerden bazılarının yerine başka çeşidin de ikram edildiği olmaktadır. Örneğin; çorbadan sonra Özbek pilavı daha sonra tepsiyle börek ve ağzıaçık, bükmeleler, yanında hoşaf (vişne veya kayısı), zeytinyağlı sarma, tatlılardan telkadayıf ve kaymaklı ekme kadayıfı gibi.⁷²³

1930 ve 1940’lı yıllarda icrâ edilen Gezek Sohbetleri’nde hindi kesilerek yemeklerde ikram edilmesi bir gelenek imiş. Hindinin pişirilen suyuna “şepit” atılarak ısıtılır ve daha sonra bu yufka hindinin üzerine örtülür. Pişmiş hindi etinin üzerine örtülen yufkadan dolayı da bu yemeğe “duvaklı” adı verilirmiş. Şepit örtülmeden sofraya konan hindi için misafirler “*Bunun duvağı yok mu?*” diye Gezek sahibine takılırlardı. Yemeklerin sonunda bamya yenmesi âdettir. Bamyanın hazmı kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Ayrıca sabah kahvaltısı olarak yenen kış yiyeceklerinden biri de keşektir. Akşamdan fırına konulan toprak kabın içerisinde sabaha kadar pişer. Sabah namazından sonra bir araya gelenler tarafından kahvaltı ile birlikte yenir.⁷²⁴ Yemekte tahta kaşık kullanılırken bunların şimşir, fildişi, sedef ve bağadan yapılmış olanları da vardır. Bazıları da mercan kaplıdır. Gezeklerin bazılarında siyah ve beyaz cilalı tahtadan yapılmış bazılarında “*Konya kaşığı*” denilen çiçekli kaşıklar sofraya getirilirdi. Çatal ise nadir olarak bazı evlerde sofrada yer alırdı.⁷²⁵

Gezek gruplarının bazılarında yemek bulunmayıp gece geç vakit olduğunda istek üzerine katmer yaptırılmaktadır. Katmer, yemek tabağı büyüklüğündeki hamurun haşhaş yağı ile saçta pişirilerek yapılmasından meydana gelmektedir. Yanında pekmez ya da tahin ile sofraya konularak hep birlikte yenir.⁷²⁶

⁷²¹ Bıyıkoglu, s. 132.

⁷²² Ali Özkeski, “Sandıklı’da Gezek Kültürünün Dünü, Bugünü”, **Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Sandıklı, 19-22 Ekim 2011, s. 9.

⁷²³ Özdemir, 2003, s. 59.

⁷²⁴ Özdemir, 2003, s. 60.

⁷²⁵ Özdemir, 2003, s. 54.

⁷²⁶ Yarşi, 1962, s. 2789.

Eski dönemlerdeki Gezeklerde yemeklerden sonra semaverde kaynayan çaylar dağıtılır veya mangal külünde bakır cezvelerde pişirilen kahveler eşraf ailelerde bulunan “*gümüş zarflı fincanlara*” konur. Bunları evin küçük kız çocuğu büyük bir saygıyla Gezek’teki en yaşlıdan başlamak üzere gümüş tepsiyle dağıtır. Zengin ailelerin evlerinde bu işi görevli hizmetkârlar yapardı. Çay ve kahvenin ardından gündüzden hazırlanmış olan nargile ikramı da olurdu. Bu Gezeklerde çalgı olmadığı gibi içki de yer almazdı.⁷²⁷

Gezekler yaz aylarında bağlarda ya da açık havada düzenleniyorsa tepsi börekleri, ağzıaçık ve bükme yapılır, dolmalar sarılırdı. Bazı Gezeklerde “haşhaşlı katmer” pişirilerek sıcak olarak yenirdi. Bunların yanında içecek olarak vişne ve kayısı hoşafı ikram edilirdi.⁷²⁸

Günümüzde icrâ edilen Gezeklerde yer almayan fakat 1970’li yıllara kadarki Gezeklerin en önemli yemeği “Arapaşı”dır. Arapaşına yemekten ziyade bir ilaç olarak bakılır ve sindirim sistemini temizlediği iddia edilmektedir. Eski Gezeklerin bir nevi eğlencesi de olan Arapaşı tepsileri, altı mendil yayılı sofralara konur. Misafirler tahta kaşıkla aldıkları baklava biçimindeki parçaları tepsinin ortasında bulunan çorba tasına batırdıktan sonra yutarlar. Çorba tasının içine Arapaşı düşürmek ceza gerektirir. Düşüren olması hâlinde aynı yemeği bir sonraki Gezek’te yaptırmaması gerekmektedir. Arapaşını çok iyi yapan ustaların olmasının yanında çok iyi tüketen kişiler de bulunmaktadır. Bir Gezek’te ortalama 8-10 tepsi Arapaşı yendiği olmaktadır.⁷²⁹

Kış döneminde icrâ edilen Gezek Sohbetleri’nin diğer bir yemeği ve eğlencesi de “helva çekme”dir. Kışın yapılan bu helvanın daha güzel olması için karın yağması beklenir. Sözü edilen helvanın adı “tel helva”dır. Helva çekme işi hem eğlenceli hem de kişi kendi imal ettiği helvayı yeme şansını bulur. Helva yapılmadan önce bir miktar buğday ununun ateş üzerinde pembeleşinceye kadar kavrulmasından oluşan “miyane” yapılır. Sonra bir tencereye toz şeker konur, üzerine su ilave edildikten sonra kıvamını bulana kadar kaynatılır. Şekerin kıvamını bulduğu şu şekilde anlaşılır; kaynayan şekerden bir kahve kaşığı alınarak bardak içerisindeki soğuk suya dökülür. Derhal donmuş bulunan şeker parmakla ezilir, parmaklar açılırken şeker de lastik gibi sünerse kıvama gelmiş demektir. Ateş üzerindeki şeker

⁷²⁷ Bıykoğlu, s. 86.

⁷²⁸ Bıykoğlu, s. 133.

⁷²⁹ Bıykoğlu, s. 134.

tenceresi, dışarıdaki karların üzerine bırakılarak soğumaya terk edilir. Bu arada geniş bir börek tepsisine önceden yapılan miyane dökülerek yayılır. Soğumuş olan şeker sündürülerek silindir hâline getirilir ve tepsinin iç çevresine yerleştirilir. Sonra, 8-10 kişi tepsinin etrafına oturarak imalata başlanır. Tepsi etrafındakiler avuçlarının içi ile bir yandan şekeri inceltirken öte yandan tepsi içerisinde çevirirler. İnceltme sonucu tepsinin çevresinden daha uzun olan şeker silindiri iki kat edilerek aynı ameliye tekrarlanır. Bu şekilde katlana katlana tel tel olan helva yenecek duruma getirilir. Bunun da bir kıvamı vardır; şeker silindiri 15-20 kez katlanması sonucunda tutulduğu zaman kopacak hâle gelir. Şeker, tepsi içerisinde çevrilip katlanırken tepside bulunan miyane de şekere yedirilir. Tel helva yapılırken helva en son kimin elinde koparsa geceyi renklendirmek amacıyla ona bir ceza verilmektedir.⁷³⁰

Yemekli olarak icrâ edilen Gezeklerde sofrâ eğlenceleri de bulunmaktadır. Örneğin “yemeklerin padişahı” adı verilen ve en son tatlıdan sonra “mideyi bastırsın” gerekçesiyle sofraya getirilen bamya yemeğinde de bir ceza müeyyidesi vardır. Bir dizi kuru bamya, ipi ile pişirilir. Yemek esnasında ipli bamya kimin kaşığına gelirse o, önceden ceza olarak tayin edilen bir miktar parayı Başkan’a hemen ödemek zorundadır.⁷³¹

Sazlı-sözlü olarak eğlence amacıyla oluşturulan Gezek gruplarının toplantılarında alkol de alınır. Çoğunlukla rakı içilirken votka da tüketilir. Aynı tür içkiyi içen kişiler sofrada yan yana oturmaktadır. Zengin kişiler tarafından tertip edilen Gezeklerin içkileri ev sahibi tarafından alınır. Bazı Gezeklerde herkes tüketeceği kadar içkisini kendisi getirirken bazen de Afyon’da yapılan kaçak rakılar güğümlerle alınarak toplantılarda sunulurdu.⁷³²

1.3.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Gezek Sohbetleri’ne katılan kişilerin uymak ve yerine getirmekle yükümlü oldukları birtakım kurallar bulunmaktadır. Bunları ihlal edenlere verilecek olan cezalar ise daha önceden belirlenmiştir. Suçun niteliğine bağlı olarak verilen cezalar “*Maddî cezalar*”, “*Şak-Şuka cezası*” ve “*Atılma cezası*”dır.

1.3.1.2.10.1. Maddî Cezalar

⁷³⁰ Nasrattınoğlu, ss. 38-39.

⁷³¹ Nasrattınoğlu, s. 41.

⁷³² Bıyıkoğlu, s. 80.

Gezek toplantısına geç gelmek, yemin etmek, küfür etmek, kötü söz söylemek maddî ceza gerektiren durumlardandır. Böyle durumlarda para cezası verilmektedir. Bunun yanında Gezeğe mazeretsiz katılmamak yaptırımı en büyük olan kusurlar arasındadır. Cezası ise diğer Gezek üyelerine yemek ikramında bulunmayı gerektirir. Fakat bu uygulamanın daha çok maddî durumu iyi olan grupların Gezeklerinde uygulandığı görülmektedir.⁷³³

1.3.1.2.10.2. Şak-Şuka Cezası

Gezek kurallarına uymayıp bunun neticesinde verilen cezaları yerine getirmeyen ve itiraz edenlere maddî yaptırımın dışında ayrı bir ceza uygulaması yapılmaktadır. Bu durumu yapanlar Afyon yöresinde *şak-şukalık* etmek ifadesiyle nitelendirilmektedir. Evin kapısının arkasında hazır bulunan mindallı, cezalı kişiye giydirilerek kadın niyetine oynatılmaktadır. O kişiye sadece gelin elbisesi giydirilir ve ceza olarak başka bir yaptırım da uygulanmaz. Artık o kişi delikanlılıktan çıkmış anlamına gelmektedir. Herkes ceza alan kişinin gelin olduğunu duyduktan sonra kimse kolay kolay arkadaşlık da etmemektedir.⁷³⁴

1.3.1.2.10.3. Atılma Cezası

Toplumun inanç, ahlâk ve örflerine aykırı davranışlar Gezek mensuplarınca hoş karşılanmamaktadır. Bu tür davranışları sergileyenler, diğer Gezek üyeleri tarafından ikaz edilerek o şahsın söz ve hareketlerini düzeltmesi istenir. Bu tür davranışlarından vazgeçmeyenler ise Gezek'ten çıkartılır. Böyle bir durum ise her Gezek üyesi için oldukça ağır bir cezadır.⁷³⁵

1.3.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Afyon Gezek Sohbetleri'ndeki eğlence şekilleri; “*müzik*”, “*halk oyunları*”, “*seyirlik oyunlar*”, “*tombala ve iskambil oyunları*”, “*mâni atışması*” ve “*bilmece sorulması*”ndan oluşmaktadır.

1.3.1.2.11.1. Müzik

Gezek Sohbetleri'nin eğlence şekillerinden birini icrâ edilen müzik teşkil etmektedir. Gezek gruplarının çoğunda türkü ve klasik Türk müziğinden parçalar okunmaktadır. Müziğin önemli bir yerinin olduğu bu Gezeklerde müzisyenler de ayrı bir yere sahiptir. Çoğunlukla Afyon yöresinin önde gelen müzisyenleri bu sohbetlerin

⁷³³ Bıykoğlu, s. 131.

⁷³⁴ Yarşi, 1962, s. 2789; Nasrattınoğlu, ss. 38-39.

⁷³⁵ Özdemir, 2003, s. 61.

müdevimleridir. Bunlar arasında Cemal Altınığne, Abdullah Uluçelik, Hulusi Yamaner, Selahaddin Yamaner, Boyacıoğlu Süleyman Ağa, Murat Çelebi Öztoran, Ahmet Çetintaş, Ali Yarşı, Kazım İşnaz, Abdullah Çetintaş, Nazım Bursalıoğlu, Paçacı Nuri, Ekrem Taşkınsel gibi usta müzisyenler bulunmaktadır. Yöresel sanatçıların dışında daha sonra ünlü olan Hamiyet Yüceses de gençlik yıllarında Afyon'daki gazinolarda sahne alırken davet üzerine Gezeklere de katılmıştır. Müzisyenlerin, içki kullanmamalarına rağmen alkollü Gezeklere katıldıkları da olmuştur.

Gezek Sohbetleri'nde genel olarak müzik fasılla başlar, klasik şarkılarla devam eder ve mahallî türküler icrâ edilir, Afyon zeybeği oynanır ve oyun havalarının çalınmasıyla müzik sona erer.⁷³⁶

Afyon merkezde geleneksel müzik yapısı makamsal ezgiler ve halk ezgilerini birlikte barındırmaktadır. Bu nedenle Gezek Sohbetleri'nde Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği çalgıları birlikte icrâ edilmektedir. Bu çalgıların başında; keman, kanun, darbuka, zilli maşa, bağlama, ud ve cümbüş gelmektedir.⁷³⁷

Sazlı-sözlü ve bazen de içkili olarak düzenlenen Gezek Sohbetleri'nin yapıldığı dönemlerde Afyon yöresine ait Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği eserleri bir fasıl gibi icrâ edilmektedir. Müziğe “ince saz” adı verilen ve çeşitli meslek sahibi kişilerin sazlarıyla seslendirdiği “fasıl” ile giriş yapılır.

Gezek Sohbetleri'nde çoğunlukla Afyon yöresine ait; “*Molla Ahmet*”, “*Minarenin Âlemi*”, “*Dam Başına Da Ası Da Goymuş Galbırı*”, “*Hezin Hezin Gir Kapıdan*”, “*Çemberim Dalda Kaldı*”, “*Gınası Garılır Tasta*”, “*A Gız Senin Adın Dudu*”, “*Akşam Olur (Cezayir)*”, “*Anam Anam*”, “*Allı Gelin Taş Başını Yol Eder*”, “*Ali'm Efem*”, “*Cevizin Yaprağı*”, “*Karahisar Kalesi (Bayram Türküsü)*”, “*Al Fadime'm*”,⁷³⁸ “*Arpalıktan Arpa Biçer*”, “*Salih De Ata Biner*”, “*Kaçındasın Gelin Ümmü*” ve “*Kazım Türküsü*” gibi parçalar kendilerine uygun makam ve usulle icrâ edilmektedir. Bu türküler söylenirken Afyon yöresi ağız özellikleri muhafaza edilmesine ayrı bir özen gösterilmektedir.⁷³⁹

İcrâ edilen parçaların arasında “*Hezin Hezin Gir Kapıdan*”, “*Dam Başına Da Ası Da Goymuş Galbırı*” ve “*Karahisar Kalesi*” gibi oyunlu türküler de vardır. Bu parçaların icrâsı sırasında özellikle kaşık ve zeybek oyunları da oynanır. Türkülerde

⁷³⁶ Bıykoğlu, s. 137.

⁷³⁷ Uzun, s. 7.

⁷³⁸ Uzun, s. 6.

⁷³⁹ Bıykoğlu, s. 137.

en sık kullanılan makamların başında ise Uşşâk, Hüseyinî, Kürdî, Karcıgar ve Hicâz gelirken en çok tercih edilen usullerin ise 9/8'lik, 2/4'lük, 4/4'lük ve 5/8'lik olduğu tespit edilmiştir.⁷⁴⁰

Bu parçaların yanında daha önceki dönemlerde icrâ edilen Gezeklerde Dede Efendi, Hacı Arif Bey, Şevki Bey, Saadettin Kaynak, Lemi Atlı ve Sadettin Pınar gibi önemli kişilerin eserlerinden de okunduğu bilinmektedir. Fakat günümüzde bu tür parçaların icrâ edildiği Gezek grupları bulunmamaktadır.⁷⁴¹

1.3.1.2.11.2. Halk Oyunları

Gezek toplantılarında halk oyunlarından Afyon havaları eşliğinde tahta kaşıklarla Afyon zeybeği oynanmaktadır.⁷⁴²

1.3.1.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Afyon Gezek toplantıları içerisinde maddî yönden orta sınıfın düzenlediği Gezeklerde; “Yüssük oyunu”,⁷⁴³ “Yattı-Kalktı oyunu”, “Tekerleme oyunu”, “El El Üstünde oyunu” ve “İsli Kâse oyunu” gibi oyunların icrâ edildiği tespit edilmiştir. Günümüzde bu oyunların hepsi toplantılarda oynanmamaktadır.⁷⁴⁴

Oyunlarda kaybedenler çeşitli cezalara çarptırılmaktadır. Cezaların mahiyeti eski dönemlerde daha ağır iken zamanla yaptırımı hafiflemeye başlamıştır. İki grup hâlinde oynan oyunlarda kaybeden taraf diğer gruba yemek ziyafetinde bulunur. Önceki yıllarda Yüzük oyununda kaybeden tarafın oyuncularının kış günü bir çeşmenin havuzuna girip ıslak vaziyette geri gelmeleri istenirmiş. Bunu yapmak istemeyenler ise bir adet sarı altın vermeleri yeterli olmasına rağmen herkes ilkini yerine getirirdi. Bazı oyunlarda, ilk başta belirlenen para miktarı ceza olarak uygulanırdı.⁷⁴⁵

Köyde düzenlenen Gezeklerde oyunu kaybeden kişiden üç-dört km uzaklıkta bulunan bir çeşmeden kış günü yerde kar olmasına rağmen su getirilir. Diğer bir ceza ise oyunu kaybeden kişi dizleri üzerine oturtularak başına bir ceket örtülür. Fotoğraf nasıl olsun gibi sözlerle cezalı kişi oyalanırken sobanın karasından alınarak belli etmeden ceketin kolundan sokulup cezalının yüzüne sürülür. Bu şekilde fotoğraf çekiyormuş gibi yapılır. Ardından çok güzel fotoğraf oldu denilerek ceket kaldırılır. Cezalı, yüzünün kara olduğunu bazen evine vardığı zaman anlamaktadır.

⁷⁴⁰ Uzun, s. 8.

⁷⁴¹ Bıykoğlu, s. 137.

⁷⁴² Bıykoğlu, s. 137.

⁷⁴³ Yarşi, 1962, s. 2789.

⁷⁴⁴ Bıykoğlu, ss.138-141.

⁷⁴⁵ Yarşi, 1962, s. 2789.

Yüzük oyunundan sonra verilen cezalardan bir tanesi mühür cezasıdır. Yanan bir odunun ya da çakmakla fincanın altı islenerek oyunda kaybeden kişinin alınına basılır. Eğlence bitinceye kadar bu iz silinmez. Cezalının altında çıkan iz, mührü benzediği için bu isim verilmektedir.

Oyunda kazanan taraf kaybedenler için; “*Şu arkadaşta bir yumurta çıkarıverin de yesin.*” der. Cezalı kişi yere bağdaş kurdurularak oturtulur. Diğer kişi; “*Yağda mı olsun yağsız mı olsun?*” diye sorar. Eline aldığı bir ayakkabı ile yumurta çakar gibi cezalının başına vurur. Eğer kafasına vurulan kişiden herhangi bir acı sesi çıkmazsa vuran kişi cezalı duruma düşer. Eğer yumurtayı yağda istemişse başına yağ dökülerek ayakkabı ile vuruldukça tuz ve biber de ekilir.

Oyunlarda verilen cezalardan bir tanesi de pontur kesmedir. Kazanan taraf; “*Şu arkadaşta bir pontur kesiverin de giysin.*” derler. Birisi usta olur ve cezalı da ayakta ölçü için dikilir. Usta, belinden kemeri çıkartarak ölçü almaya başlar. Usta, paça ölçülerini alır gibi yaparak kemeri cezalının ayaklarına dolar. Ani bir hareketle cezalının hiç ummadığı bir anda kemeri kendisine doğru çekerek yere sırt üstü düşürür.⁷⁴⁶

1.3.1.2.11.4. Tombala ve İskambil Oyunları

Tombala, Gezek’e katılan herkes tarafından oynanan ve ilgi gösterilen heyecanlı bir oyundur. İskambil oyunlarından üçerli gruplar hâlinde altı kişinin oynadığı “altıkol” adı verilen ustalık ve tahmin gerektiren oyun oynanmaktadır. Hem iskambil hem de tombala oyunları herhangi bir kumar amacı güdülmeden tamamen eğlenerek hoşça vakit geçirmeye yöneliktir. Kazananlara çeşitli hediyeler verilmektedir.⁷⁴⁷ Fakat Ali Yarşı, ilgili yazısında daha eski dönemlerde icrâ edilen Gezeklerde iskambil oyunlarının bulunmadığını belirtmektedir.⁷⁴⁸

1.3.1.2.11.5. Mâni Atışması⁷⁴⁹

Afyon Gezek gruplarının bazılarının sohbet bölümlerinin içerisinde mâni atışmasına da yer verilmektedir. Gezek Sohbetleri’nde atılan mâni örnekleri aşağıda verilmiştir:

Afyon ekim azmamış
Yârim gelip kazmamış
Ben Mevlâ’ya gücendim

⁷⁴⁶ Özeski, s. 9.

⁷⁴⁷ Bıykoğlu, s. 140.

⁷⁴⁸ Yarşı, 1962, s. 2789.

⁷⁴⁹ Bıykoğlu, ss. 142-143.

Seni bana yazmamış

Bahçelerde bal yerler
Biz de varsak ne derler
Otursak biz de yesek
Şu sana yangın derler

Afyon ekdim bir evlek
Topladı kara leylek
Kız senin koynundaki
Çekirdeksiz ham kelek

1.3.1.2.11.6. Bilmece Sorulması⁷⁵⁰

Afyon Gezek gruplarının bazılarının sohbet bölümünde mâni atışmasıyla birlikte bilmece sorulmasına da yer verilmektedir. Sohbetlerde sorulan bilmecelerin herkes tarafından kolay bir şekilde bilinemeyecek tarzda ve ilgi çekici olmasına dikkat edilmektedir. Sorulan bilmecelerden örnekler aşağıda verilmiştir:

Biz biz idik, biz idik
Yüz bin tane kız idik
Gece oldu dizildik
Gündüz oldu silindik (*Yıldız*)

Pencereden ay doğdu
Görenler hayran oldu
Anası beşikteyken
Kızının kızı oldu (*Gül*)

Mantosu yeşil entarisi kırmızı
Bilin bakalım kimin kızı (*Karpuz*)

Uzun sırk, ortadan kırık (*Bacak*)

⁷⁵⁰ Bıykoğlu, ss. 142-143.

Bir kuyum var
İçinde iki renkli suyum var (*Yumurta*)

Uzun oluk, dibi delik (*Baca*)

Dallardan tepe
Kırmızı küpe (*Kiraz*)

1.3.1.3. Afyon Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Bu başlık altında Gezek gruplarının icrâ ettikleri toplantılarının öncesinden bitimine kadar hangi sıranın takip edildiği belirli başlıklar hâlinde açıklamalı olarak verilmektedir. Gezekler arasında genel olarak bu sıralamaya uyulmakla birlikte farklılık arz edenlere ilgili başlık içerisinde açıklamalı olarak değinilmektedir.

- **Mekânda Toplanma**

Gezek toplantıları yemekli ise akşam namazından sonra yemeksiz ise yatsıya müteakiben daha önceden belirlenen sıra evine grup üyeleri birer ikişer gelmeye başlar. Sıra evine gelen kişiye ev sahibi; “*Hoş geldiniz. Şöyle buyurun.*” diyerek yer gösterir. Eve giren kişi eğer kendisinden önce gelenler varsa onlara; “*Selamün aleyküm*” diye selamlar. Onlar da; “*Aleyküm selam*” şeklinde karşılık verirler. Selamlaşma esnasında herkes sağ elini sol göğsüne koyup hafiften eğilir. Bu şekilde bütün grup üyeleri gelene kadar selamlaşma faslı devam eder. Bütün Gezek üyelerinin gelmesiyle birlikte ev sahibi her üyenin teker teker hâl ve hatırını sorduktan sonra sohbet edilmeye başlanır.⁷⁵¹

Sohbet esnasında genellikle dinî konular üzerinde konuşulur. Dinî konuların dışında memleket meseleleri, yörenin ihtiyaçlarının tespit edilerek çözüm bulunması gibi güncel konulardan da bahsedilir. Bu sohbet bölümünün bazen yemekten sonra da yapıldığı olmaktadır.⁷⁵²

Gezek Sohbetleri'nin bu bölümünde Keloğlan masalları, Dede Korkut destanlarının Anadolu varyantları, Hümâyün-nâme'den sözlü gelenek içerisinde yer edinmiş parçalar, Âşık Garip, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha gibi halk hikâyeleri; Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Bektaşî fıkraları anlatılmaktadır.

⁷⁵¹ Bıykoğlu, ss. 129-230.

⁷⁵² Uzun, s. 5.

Gezeklerde dinî-tasavvufî sohbetlere de yer verilmektedir. Bu çerçevede; Hz. Peygamber'in hayatı ve mucizeleri, Hz. Ali'nin cenkleri, evliya menkıbeleri, Hacı Bayram Velî, Hacı Bektaş Velî, Akşemseddin'in öğrencilerinden olan Afyon'da dergâh açıp burada medfun bulunan Abdürrahim Karahisarî, Ahterî Baba, Askerî Baba, Mevlânâ ve onun torunlarından Aba Pûş Bâli Çelebî, onun oğlu Sultan Divânî ile ilgili hikâyeler, Afyon'da bulunan bir tepeye adını veren Sarıkız'ın efsanesi, Deve Dede, Horoz Dede ve Devrâne Sultan'nın menkıbelerinden anlatılmaktadır.

Gezeklere katılan yaş itibariyle büyük kişiler Birinci Dünya Savaşı ile İstiklal Harbi hakkında bildiklerini ve bu savaşa katılanlar da hatıralarını anlatmaktadır. Atatürk, İsmet Paşa, Fevzi Paşa, Fahrettin Paşa, Mustafa Muğlalı, Yüzbaşı Derviş Bey, Yüzbaşı Agâh Efendi, Teğmen Yıldırım Kemal, Ali Çetinkaya'nın Irak cephesinde General Tavshend'i esir etmesi, Reşat Bey'in Çiğil Tepesi'ndeki intiharı, Bayatlı Çete Arif Bey, o günlerde Afyon'da müftü olup halkı Yunan işgaline karşı direnişe çağıran ve bu konuda fetva veren Hüseyin Efendi (Bayık), Çete Bekir adıyla anılan meşhur hoca, Bekir Gümüş, direnişin simgelerinden Şükrü Çelikalay, İstiklal Harbi'ne katılmış pek çok kişinin adı ve gösterdikleri kahramanlıklar yıllarca Gezek Sohbetleri'nde anlatıla gelmiştir.

Gezeklere katılan büyükler özellikle “Yunan işgali” ve “Deper mezalimi”ni sohbetlerde sık sık anlatırlardı. “Deper” (bugünkü Ataköy) halkı, Yunan askerleri tarafından camiye doldurulmuş ve camiyle birlikte ateşe verildiği ve kurtulmaya çalışanların da makineli tüfekle öldürüldüğü bir katliamdır.

O dönemde hacca giden kişiler, hem uzun süren yolculuklarını hem de yerine getirdikleri hac farizalarını ayrıntılı olarak sohbet esnasında anlatırlardı. Bu şekilde dinleyenler hem güzel vakit geçirmekte hem de hac konusunda bilgi sahibi olmaktadır.⁷⁵³

- **Yemek İkrâmı**

Yemekli olarak tertip edilen Gezeklerde sohbetten önce yemek ikramı yapılır. Belirli bir yemek menüsü bulunmayıp sıra sahibi tarafından hazırlanan yemekler yenir. Maddî durumları uygun olan ev sahipleri yemek menüsünü biraz daha geniş hazırlamaktadır. Yemeklerin sunumunun masada mı yoksa yer sofrasında mı olacağı toplantının düzenlendiği mekâna göre değişiklik göstermektedir. Genellikle yer sofrası ya da meydan sofrasında dizüstü oturularak yemek yenir. Misafirlerin

⁷⁵³ Bıyıkoğlu, ss. 143-144.

sayısına göre sofralar hazırlanır.⁷⁵⁴ Restoran, lokanta vb. mekânlarda düzenlenen Gezek toplantılarında ise yemek ikramı masada yapılır.

Yemeksiz düzenlenen Gezelerde ise selamlaşmanın ardından yapılan kısa sohbetten sonra çay ve kahve tarzı içeceklerle, pasta, börek, çörek gibi yiyecekler ikram edilir.

Eski dönemlerde yapılan Gezek toplantılarında yemek ikramı gecenin ilerleyen saatlerinde misafirlerin istekleri üzerine yapılmaktaydı. Haşhaş yağında yapılan katmer ve yanında pekmez veya tahin yenmekte ve ardından Yüzük oyununa geçilmekteydi.⁷⁵⁵

- Eğlence Faslı

Gezek grubu üyeleri toplantının başında yaptıkları sohbetin ve yemeğin ardından eğlence kısmını icrâ etmeye başlarlar. Eğlence, müzikle başlayıp “ince saz” adı verilen ve çeşitli meslek sahibi kişilerin sazlarıyla seslendirdiği “fasıl” ile giriş yapılarak devam edilir.⁷⁵⁶ Ardından Afyon yöresi türkülerinin icrâ edilmesiyle sürdürülür. Özellikle “*Hezin Hezin Gir Gapıdan*” ve “*Dam Başına Ası Goymuş Galbırı*” türküleri söylenirken grup üyeleri tahta kaşık ile “*Afyon zeybeği*” oynarlar.

Hezin Hezin Gir Gapıdan

“Hezin hezin gir gapıdan

Sensin gönlümü avudan

A yârim aman da aman

Ellere demen

Oynayışın sallanışın

Bulanışın ırlanışın

Deletti beni aman aman

Kül etti beni

Ah yatamadım mis kokudan

Aman Fadik edalı Fadik

Gümüşt en dökme li fadik

A yârim aman da aman

⁷⁵⁴ Uzun, ss. 5-6.

⁷⁵⁵ Yarşi, 1962, s. 2789.

⁷⁵⁶ Uzun, s. 6.

Ellere demen

NAKARAT

Kapıyı açtım aman Fadik kaçdı

İnce belden şalvar uçdu

A yârim aman da aman

Ellere demen

*NAKARAT*⁷⁵⁷

Dam Başına Ası Goymuş Galbırı

“Dam başına ası goymuş galbırı (aman galdırı, hele galbırı, gine galbırı)

Bekârları yatağından galdırı (galbırı aman, aman hâllerin yaman)

Bu dert bizi iflah etmez öldürü (de aman öldürü, hele öldürü, gine öldürü)

Aman yadlarda evleriniz nerd’olur

Eller sarar yüreğime (aman) derd’olur

Aman aman ellere demem

Kapı ardına ası da goymuş eleği de (aman eleği, hele eleği, gine eleği)

Anasının da mühür gözlü meleği (meleği aman, aman hâllerim yaman)

Yiğitlerin de bir tanecik dileği (de aman dileği, hele dileği, gine dileği)

Aman yadlarda evleriniz nerd’olur

Eller sarar yüreğime (aman) derd’olur

*Aman aman ellere demem*⁷⁵⁸

“Yeni çıkmış kestanenin daline

Beni koymadılar kendi hâlime

Kamalar mı soka(yı)m kendi kalbime

⁷⁵⁷ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01093_3.gif (03.07.2014).

⁷⁵⁸ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00556_3.gif (03.07.2014).

Aman yârim evleriniz nerd'olur
Eller sarar yüreğime derd'olur
*Aman aman ellere aman*⁷⁵⁹

Dinî içerikli olarak icrâ edilen Gezeklerde türkü yerine tasavvufî müzik ile ilahi söylenmesinin yanında dinî sohbetlerde yer verilir. Grup içerisinde bu konulara vakıf olan kişi(ler) soruları cevaplandırır, baskı ile değil yol gösterici bir tutumla ortamda bulunanlara dinî bilgileri aktarır. Bazı Gezek gruplarında müftü, imam, hafız gibi dinî bilgisi iyi olan kişiler davet edilir.⁷⁶⁰

Gençlerin kurduğu ve eğlence amacıyla tertip edilen Gezek gruplarında “Yattı-Kalktı oyunu”, “Yüzük Saklama (Fincan) oyunu” gibi çeşitli seyirlik oyunların yanında tombala çekme, iskambil oyunları ve bilmece sorma gibi değişik oyunlar icrâ edilir.⁷⁶¹

- **Arapaşı Yenmesi ve Helva Çekiminin Yapılması**

Günümüzdeki Gezeklerde pek rastlanmayan fakat özellikle 1970’li yıllara kadar icrâ edilen toplantıların vazgeçilmez yiyeceği Arapaşı’dır. Kendine özgü yapılışı, sunumu ve yeme usulü olan bu yemek, Gezek Sohbetleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir.⁷⁶²

Gezek Sohbetleri’nin kış aylarında özellikle kar olduğu zamanlarda icrâ edildiğinde yemeğin yanında tel helva çekimi yapılmaktadır. Kışın yapılan bu helvanın daha güzel olması için özellikle karın yağması beklenir. Toplantı esnasında Gezek grubu üyelerinin el birliği ile yaptıkları helva, o gece tüketilir.

- **Bir Sonraki Toplantı Sırasının Belirlenmesi**

Gezek toplantılarında sohbet ve eğlence bitip dağılma zamanı gelince Başkan; “*Haftaya kimdeyiz?*” diye sorar. Bunun üzerine çoğunlukla bir kişi çıkar ve “*Bana buyurun.*” der. Eğer bu şekilde bir sonraki toplantıyı almak isteyen gönüllü çıkmaması hâlinde henüz evine gidilmeyenler arasında kura çekilmek suretiyle sıranın kimde olduğu tayin edilir.⁷⁶³

Bir sonraki Gezek sırasının kimde olacağını belirlemenin bir diğer yöntemi ise şu şekildedir: Nar hoşafı yapılıp içine bir adet kırmızı tespih tanesi atılır. Hoşafı

⁷⁵⁹ Bıyıkoğlu, s. 169.

⁷⁶⁰ Özdemir, 2003, s. 57.

⁷⁶¹ Uzun, s. 6.

⁷⁶² Bıyıkoğlu, s. 134.

⁷⁶³ Nasrattınoğlu, s. 42.

içerken kimin dışına dokunursa bir sonraki Gezek sırası o kişiye verilirdi. Üst üste aynı kişiye çıkması hâlinde talihli ısrarla kendisi tekrar Gezek düzenlemek istediğini ifade eder. Fakat böyle durumlarda sıra bir başkasına verilirdi. Genellikle dinî içerikli olarak yapılan Gezeklerin sonunda “Asr Suresi” okunduktan sonra grup dağılır. O toplantıda sureyi kim okursa bir sonraki Gezek sırasının o kişide olduğu anlaşılır.⁷⁶⁴

- Misafirlerin Uğurlanması

Bir sonraki Gezek toplantısının kimin evinde yapılacağı belirlendikten sonra sıra evinden ayrılma zamanı gelmiş olur. Ev sahibi bütün misafirleri kapıya kadar uğurlayıp herkesle teker teker vedalaşır. Eski Gezeklerde özellikle havalının soğuk olduğu zamanlarda faytonlar çağırılıp o şekilde evlere gidilirken günümüzde ise ev sahipleri, arabası olmayanları evlerine götürmekte ya da evleri yakın olanlar yayan olarak gitmektedir.⁷⁶⁵

⁷⁶⁴ Bıykoğlu, s. 83, 84, 113.

⁷⁶⁵ Bıykoğlu, ss. 130-131.

1.3.2. BURSA GEZEK SOHBETLERİ

1.3.2.1. Bursa Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Gezek, zengin fakir ayrımı yapılmaksızın, her tür siyasî düşünceye sahip, saygı ve sevgiye önem veren her yaş grubundan insanların bir araya gelerek oluşturdukları, Anadolu'da var olan sohbet ve müzik toplantılarının bir çeşidi olarak Bursa'da gelişmiş, yüzyıllardan bu yana devam eden bir sanat ve sohbet ortamıdır. Bu geleneğin senelerdir sürdürülebiliyor olmasının temel sebebi ise müziğin ortak dili teşkil etmesidir. Bursa'da Gezek geleneğinin sözlü kaynaklardan hareketle 600 yıllık bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır (K.K.84).

Geçmişten günümüze kadar temelde Osmanlı mûsikîsi ve eğlence geleneği içerisinde Bursa'da oluşturulan Gezekler, mûsikî ile ilgilenen saza ve söze gönül vermiş esnaf, memur, sanatkâr ve diğer meslek sahiplerinin katılımıyla meydana gelen topluluklardır.⁷⁶⁶ Bursa'da Gezek gruplarının Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılardan dolayı toplanamadığı bilinmektedir. Cumhuriyetin kuruluş yılları ve sonrasında Bursa'nın sınırlı nüfusu içinde Gezek toplantıları biraz nitelik ve kimlik değişimine uğramıştır. Fakat daha sonra savaşın sona ermesi ve nüfusun artmasına bağlı olarak Gezek toplantıları tekrardan kurulmaya başlanmıştır.⁷⁶⁷ Kurtuluş Savaşı'nın akabinde Dr. Münir Halil Erem (keman), öğretmen Sadi (viyolonsel), eczacı Ahmet Tefik Öber (tambur), Mevlevihâne neyzen başı Muhtar Dede (ney), H. Kemal Uzunesmen (hânende) ve Âmâ Adnan (ud)dan oluşan gönüllülerden teşekkül eden Gezek grubu, özel şekilde kendi evlerinde toplanarak Klasik Türk mûsikîsine ait eserleri geçmeye başlamışlardır.⁷⁶⁸

Teknolojinin günümüzdeki kadar insan hayatına girmediği ve eğlence faktörlerinin fazla olmadığı yıllarda Bursa'da farklı Gezek gruplarının olduğu bilinmektedir. Fakat zamanla bu grupların çoğu, gençlerin fazla ilgi göstermemesi nedeniyle Gezeği devam ettirecek yeni üyelerin bulunamaması sonucu bazıları birleşmiş bazıları da kapanmıştır. Bursa'da 1999 yılında etkinliğini sürdüren Gezek grupları; "*Bursa Dostlar Gezeği*", "*Yeşil Bursa Sevgi Gezeği*", "*Yeşil Bursa Dostlar Gezeği*", "*Tahtakale Gezeği*" ve "*İpekyolu Gezeği*"dir.⁷⁶⁹ Günümüzde ise Gezek özelliklerini kaybetmeden aktif olarak devam eden "*Bursa Dostlar Gezeği*", "*Bursa*

⁷⁶⁶ **Bursa Dostlar Gezeği**, Bursa, 2014, s. 5.

⁷⁶⁷ "Gezek", **Bursa Ansiklopedisi**, Cilt: 2, hzl. Yılmaz Akkılıç, Burdef Yayınları, İstanbul, 2002, s. 768.

⁷⁶⁸ Mahmud Ragıp Gazimihal, **Bursa'da Musiki**, CHP Halkevi Neşriyat, Bursa, 1943, s. 37.

⁷⁶⁹ <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/gezek.html> (08.12.2014).

İpekyolu Dostluk Gezeği”, “*Yeşil Bursa Sevgi Gezeği*” ve “*Bursa Sevgi Gezeği*” olmak üzere dört Gezek grubu vardır. Bunlar arasında en faal ve etkin olanı “*Bursa Dostlar Gezeği*”dir.

Bursa Dostlar Gezeği, 1981 yılında Niyazi İri’nin başkanlığında kurulmuştur. Amaçları; Bursa ilinde yüzyıllardır süregelen Türk mûsikisine gönül vermiş kişilerin, özüne kardeşlik ve dayanışma ruhunu da katarak oluşturdukları Gezek kültürünü, çağdaş olgu ve sosyal gelişmeler paralelinde günün koşullarına uyarlayarak yaşatmaktır. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için aşağıdaki düsturları benimsemişlerdir:

- Gezek kültürünün gerek yurt içi gerekse yurt dışında tanıtılması, yaşatılması ve yaygınlaştırılması için çalışmak.
- Türk mûsikî kültürünün Gezekçilik örf ve âdetleri çerçevesi içinde gelişmesini sağlamak.
- Ananevi İç ve Dış Gezek toplantılarının organizesi ve uygulamaları ile ilgili iç ve dış tüzük hazırlamak.
- Türk mûsikisine gönül vermiş ses, söz ve saz sanatçılarını Gezek bünyesine kazandırmak. Yetenekli sanatçı adaylarına, Gezekçilik ruhunu aşlamak ve gerektiğinde burs vermek.
- Gezekçi; dostluk, fedakârlık, yardımlaşma ve sanat bilinci taşıyan kişi olması dolayısıyla üyeleri arasında sosyal, kültürel, ekonomik dayanışma ve yardımlaşma zeminleri hazırlamak görevleri arasındadır.
- Kapalı veya açık alanlarda müzik ağırlıklı geceler ile kültürel, sanatsal, ekonomik dayanışma ve yardımlaşma amaçlı eğlence, gezi, seminer, ders ve benzeri organizasyonları düzenlemek.⁷⁷⁰

Bu prensiplerle toplantılarını gerçekleştiren “*Bursa Dostlar Gezeği*” günümüzde hâlâ aktif olarak devam etmektedir.

Bursa Gezek geleneği içerisinde yer almış ya da onlardan etkilenecek mûsikî alanında profesyonelliğe adım atmış pek çok sanatkâr da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Selahattin Dağcı (neyzen), Santuri İbrahim, İzzet Gerçeker (hoca-tanburî), Yaşar Kızılay (hoca), Mustafa Sazer (kemençe), Niyazi Derindere (kanunî), Topal Niyazi (hanende), Musa Kumral (udî), Cahit Peksayar (kemânî), Necmi Derindere

⁷⁷⁰ Bursa Dostlar Gezeği, s. 42.

(ritim), Zeki Müren, Müzeyyen Senar, Recep Birgit, Yıldırım Gürses, Burhan Dikencik, Erdinç Çelikkol ve Serdar Kaşıkçılar'dır.⁷⁷¹

Yakın geçmişte iz bırakmış ünlü Gezek tutkunlarının başında Âkif Şarlı, İsmail Yaşayanlar, Şapkacı İhsan (Hacı Baba), Kemal Özkurt, Burhan Şeref Özel ve Kasım Toper gelmektedir.⁷⁷²

1.3.2.2. Bursa Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.3.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.3.2.2.1.1. Üyeleri

Gezek grubu üyelerinin belirli sabit bir sayısı olmamakla birlikte ortalama 25-30 kişiden oluştuğunu kaynak şahıslar ifade etmesinin yanında (K.K.84, 90) 41 kişiden meydana geldiği de çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.⁷⁷³ Genel olarak bir dönem içerisinde yapılabilecek olan toplantı sayısı kadar üyenin bulunmasına dikkat edilir. Çünkü dönem içerisinde bir üyenin evinde birden fazla toplantı düzenlenmesi o kişiye yük olacağı düşüncesinden dolayı yönetim tarafından uygun görülmemektedir. Ayrıca eskiden evlerin müstakil ve daha geniş olmaları üye sayılarının fazla olmasına olanak sağlamasına karşın, bugün daha küçük metrekarelerdeki apartman dairelerinde fazla üyenin bir arada olması sıkıntı yaratabilir düşüncesi, üye sayılarının belirtilen düzeyde kalmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü Gezek akşamı üyelerin yanında ev sahibinin de mutlaka misafirleri olmaktadır. Bu da o akşamki sayıyı biraz daha yukarıya çekmektedir. Tüm bu nedenler, üye sayılarının belirlenmesindeki kriterler olarak önem arz etmektedir (K.K.84, 90). Üyeler kendi arasında "Asıl Üye" ve "Aday Üye" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

1.3.2.2.1.1.1. Asıl Üye

Gezek toplantılarını icrâ eden en az bir sene adaylık süreci yaşamış ve daha sonra yönetim kurulunun onayı ile asıl üye seçilmiş kişilerdir. Bu üyelerin belirli bir sayısı yoktur. Gezek grubundan ayrılan olmadığında bütün üyelerin "asıl üye" olduğu dönemler de olabilir. Gezek üyelerinin genel olarak yerine getirmesi gereken hususlar vardır. Bunlar; toplantı esnasında uyumlu, hoşgörülü ve yardımcı olmak, her türlü İç ve Dış Gezek faaliyetleri ile yapılacak organizasyonlara devam etmek, üyelik

⁷⁷¹ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

⁷⁷² "Gezek", Bursa Ansiklopedisi, s. 768.

⁷⁷³ "Gezek", Bursa Ansiklopedisi, s. 768.

aidatları ile taahhütlerini vaktinde yerine getirmek, Gezek ve bu kültür aleyhindeki faaliyetlerde yer almamak ve Gezek huzurunu bozacak davranışlardan kaçınmaktır.⁷⁷⁴

1.3.2.2.1.1.2. Aday Üye

Gezek üyelerinin sayısında eksiklik olduğu zamanlarda yeni kişi(ler), Gezek toplantılarına katılabilmek için asıl üyelere birisinin (birilerinin) kefilliği (önerisi) ve yönetim kurulunun rızası ile gruba aday olarak dâhil olabilir. Bu kişi bir sene boyunca aday üye olarak toplantılara eşlik etmekte ve sene sonunda yönetim kurulu tarafından bir yıllık tavır ve davranışları göz önünde bulundurularak uygun görülmesi hâlinde asıl üye olabilir. Aday üye uygun görülmediği durumlarda gelecek yılki ilk “*Hazırlık ve Değerlendirme Toplantısı*”na dolayısıyla Gezek üyeliğine davet edilmeyerek kabul görülmediği belli edilmiş olur. Ancak adaylığı süresince elde olmayan nedenlerle devamlılığı istenildiği gibi sağlanamamış olursa kendisine bir sene daha “aday üyelik” için hak tanınabilir. Eğer bir kişi, iki sene içerisindeki toplantılarda gösterdiği performansla yönetim kurulu tarafından üyeliğe seçilemediği durumda, ilk “*Yönetim Kurulu Toplantısı*”na davet almayarak toplantılara bir daha eşlik edemez. Adaylık süreci içerisinde kendi evinde Gezek toplantısı düzenleyip ailesini de bu ortama alıştırmaya imkânı bulur. Çünkü aile fertlerinin de Dış Gezek’te bulunacakları göz önüne alındığında onların da bu ortama uyum sağlamaları beklenir. Aday üye her Gezek toplantısında ikramların servis edilmesine müzik aletleri ve diğer eşyaların taşınmasına yardımcı olmakla görevlidir (K.K.84, 109).

1.3.2.2.1.2. Yönetim Yapısı

Gezek toplantılarının idarî yapısını bir başkan ve iki başkan yardımcısından meydana gelen “*Yönetim Kurulu*” oluşturur. Bu kurulun genel görev ve yetkileri; İç ve Dış Gezek tüzüklerini hazırlamak, aylık aidat miktarları ile yemek, piyango bilet ücretleri ve tahsil şekillerini belirlemek, aylık aidatları zamanında tahsil ederek üç gün içerisinde Gezek grubuna ait olan banka hesabına yatırmak, sohbet ekibini temsilen kültürel, sanatsal, sosyal ve ekonomik amaçlı toplantılara iştirak etmek, iki ayda bir gelir ve giderler hakkında Gezek üyelerine bilgi vermek ve üye kabul veya ihraç etmektir.⁷⁷⁵

⁷⁷⁴ Bursa Dostlar Gezeği, s. 44.

⁷⁷⁵ Bursa Dostlar Gezeği, s. 47.

1.3.2.2.1.2.1. Başkan

Başkan, asıl üyeler arasından bütün grubun oylamaya katıldığı bir seçimle belirlenir. Bu seçim, dönem başında gerçekleştirilen “*Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı*”nda yapılır. Her asıl üye, başkanlığa aday olabileceği gibi bir defa başkanlık yapan kişi de tekrar aday olabilir. Genellikle önceki dönemde başkanlık yapan kişi görevini layıkıyla yerine getirir ve üyeler de bu durumdan memnun ise oy birliği ile eski başkan tekrar aday gösterilip seçilebilir. Gezek üyelerinin birbirlerine karşı duyduğu güven ve saygı nedeni ile eski başkan aday olmadığını beyan etmedikçe hiçbir üye adaylığını açıklamamaktadır. Başka aday olmadığı takdirde genel kurul aynı başkan ve başkan yardımcılarını da seçebilir. Bir toplantıya mazeretinden dolayı başkanın katılmaması durumunda yerine kıdemli başkan yardımcısı ya da başkanın görevlendirdiği kişi vekâlet eder (K.K.109, 110, 111).

Yeni seçilen başkan ve yönetim kurulunun; toplantılara ücret karşılığı getirilen saz ekibini organize etmek, Dış Gezek’in nerede yapılacağını daha önceden belirleyip üyelere bildirmek, toplantının herhangi bir nedenden dolayı ertelenmesi durumunda üyeler arasında iletişimi sağlamak, aidatların ne kadar toplanacağını belirlemek, ses sistemlerinin bakımı ve teminini sağlamak, toplanan paraları muhafaza etmek, bir dönem içerisinde yapılacak olan Gezek programını belirlemek, farklı yerlerde yapılacak Gezek toplantıları için ilgili kişi ve kurumlarla irtibata geçmek gibi temel görevleri bulunmaktadır (K.K.100, 109).

Bursa Dostlar Gezeği’nin kurulduğu 1981 yılından beri başkanlık görevi üstlenen kişiler sırasıyla şu kişilerdir: 1981-1985 dönemleri Niyazi İri (Kurucu başkan), 1985-1987 dönemleri Şinasi Başak, 1987-1988 dönemi Celal Cumurcul, 1988-1997 dönemleri Şinasi Başak, 1997-1998 dönemi Orhan Gökgöz, 1998-2001 dönemleri Asaf Otuz, 2001-2003 dönemleri Çetin Gökgöz, 2003-2007 dönemleri Şinasi Başak, 2007-2008 dönemi Sedat Uras, 2008-2011 dönemleri Çetin Gökgöz ve 2011-2014 dönemlerinde ise Sabri Erdem.⁷⁷⁶

1.3.2.2.1.2.2. Başkan Yardımcıları

Başkan yardımcıları iki kişiden oluşmakta ve genellikle başkan tarafından seçilip diğer üyelerin onayına sunulularak belirlenmektedir. Çoğunlukla başkanın seçtiği kişiler kendi yardımcılığı görevini yapar. Başkan yardımcılarının görevleri ise

⁷⁷⁶ Bursa Dostlar Gezeği, s. 4.

bir dönem içerisinde başkanın yapmakla yükümlü olduğu bütün görevlerde onun ihtiyaç duyması hâlinde yardım etmek ve onunla bir uyum içerisinde çalışmaktır.

1.3.2.2.2. Katılma Şartları

Gezek toplantılarına bir kişinin üye olarak girebilmesi için belirli kuralları öğrenmesi ve bazı vasıfları taşıması gerekmektedir. Çünkü her isteyen kişinin Gezek grubuna dâhil olması mümkün değildir. Aday bir üyede aranan şartlar aşağıda sıralanmıştır:

- Gezeğe üye olarak alınacak kişinin Bursalı olması gibi bir şart bulunmayıp burada ikamet etmesi yeterlidir.
- Daha önceden herhangi bir şekilde yüz kızartıcı bir suç işlememesi gerekir.
- Müzikten hoşlanan özellikle Türk Sanat Müziği'ni amatör de olsa severek icrâ edebilen bir yapıya sahip olmalıdır.
- Kendi aile fertleriyle birlikte diğer Gezek üyelerinin ailelerinin uyuşabilmesi özellikle Dış Gezek için aranan bir özelliktir.
- Alkol, kumar, uyuşturucu ve gece hayatı gibi kötü alışkanlıklarının bulunmaması gerekir.
- Üyenin kadın ya da erkek olması gibi bir ayırım bulunmayıp kadınlar da Gezeğe katılabilir.⁷⁷⁷ Fakat bazı kaynaklarda Gezek toplantılarının sadece erkekler arasında yapıldığı belirtilmektedir.⁷⁷⁸
- Erkek aday üyelerin askerliğini yapmış olması gerekir.
- Grup üyelerinin, aidatları ve diğer giderleri ödemede sıkıntı çekmemesi düşünüldüğü için bir iş sahibi olması gerekir.
- Asıl üyelere birisinin yeni katılacak aday üyeye kefil olması aranan en temel şartlardan birisidir.
- Gezek grubunun bütün kurallarını göz önünde bulundurarak bir kişinin aday olması beklenir.
- Benzeri sosyal kuruluşlardan uygunsuz ve tutarsız davranışlar sebebiyle ihraç edilmemiş olmak.
- Gezek toplantılarına grup üyeleri, önceden ev sahibinden izin almak şartı ile kendi misafirlerini getirebilirler.⁷⁷⁹

⁷⁷⁷ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

⁷⁷⁸ "Gezek", Bursa Ansiklopedisi, s. 768.

1.3.2.2.3. Kuralları

Gezek toplantılarının yazılı bir metin şeklinde elde mevcut olan kuralları bulunmayıp gelenek içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılan, her Gezek üyesinin uymak zorunda olduğu belirli kuralları vardır. Yaptığımız derleme ve incelemeler neticesinde tespit edebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Toplantılarda insanları taraf yaparak muhabbetin husumete dönüştürülmesine neden olan siyaset, din ya da spor gibi konuların konuşulması yasaktır.
- Üyelerin büyüklere saygı ve küçüklere sevgi göstermesi Gezek toplantılarının temelini oluşturur.
- Fasil esnasında üyelerin kendi aralarında konuşmaları ya da acil bir durum olmadığı takdirde odadan çıkmaları yasaktır. Kısacası “*Saz başlar, söz biter.*” kuralı vardır.
- Gezeğe yeni katılan bir üyenin en fazla iki sene adaylık süresi vardır. Bu süre içerisinde yönetim tarafından uygun görülürse asıl üye seçilebilir.
- Toplantıya katılmayan üyeler mazeretlerini başkana ya da herhangi bir üyeye bildirmek zorundadır.
- Her üye aidatlarını düzenli olarak ödemek zorundadır. Aksi durumda o kişinin üyeliği yönetim kurulu tarafından düşürülebilir.
- Üyelerin Dış Gezek esnasında taşkınlık yaparak çevreye ve insanlara rahatsızlık vermesi, tutum ve davranışlarında saygısızca hareket etmesi, alkollü olarak toplantılara katılması yasaktır. Bu gibi durumlarda o kişi önce yönetim kurulu tarafından uyarılır ve ikinci kez tekrar etmesi hâlinde üyeliği düşürülür.
- Önceden Dış Gezek toplantısına katılacağını belirten her üye çok önemli bir mazereti olmadığı takdirde bu toplantıya dâhil olmak zorundadır.
- Toplantılardaki müzik icrâsında bir makam bitirilmeden başka bir makama başlanılmaz.
- Her üye icrâ edilen müziğe eşlik etmek zorundadır.
- Gezeklerde, alkollü içeceklerin sunulması ve toplantılara içkili gelinmesi yasaktır.

⁷⁷⁹ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

- Toplantı esnasında müstehcen ya da argo ifadelerin kullanılması yasaktır.
- Üyelerin, günlük yaşantılarında toplum tarafından hoş karşılanmayan tavır ve davranışlarda bulunulmaması gerekir.
- Üyelerin, ailesi ve işini aksatmayarak mesleğinde haksız kazançla başvurmaması gerekir.
- Her üye yılda bir kez evinde Gezek toplantısı düzenlemek zorundadır.
- Gezek toplantısına ev sahipliği yapan üye, yıl içinde solo şarkı söylemese de kendi sırasında bir şarkı icrâ etmek zorundadır.
- Solo şarkı söyleyen kişi, bir yerde takılırsa arkadaşları hemen seslerini yükselterek kendisine eşlik edip destek vermesi gerekir.
- Gezeklerde fasıldan sonra sololara geçmeden görevli Gezek üyesi, o akşamın kültürel sohbetini yapar.
- Geleneksel piyango çekilişinin yapılıp yapılmaması yönetim kurulunun takdirindedir.
- Dış Gezek için belirlenecek aylık üyelik aidatları, her yıl yönetim kurulunca belirlenir ve üyelere bir yazı ile bildirilir.
- Tespit edilen aylık üye aidatları her ay sonu (Dış Gezek'ten dört ay önce bitecek şekilde) yönetim kurulunca tahsil edilir.
- Üyelerden Dış Gezek için tahsil edilen aidatların, Dış Gezek'e iştirak etmeyen üyeye, verdiği paranın yarısı iade edilir. Ancak üyenin yönetim kurulunca kabul gören mazereti olduğu takdirde daha indirilebilir veya tamamı da iade edilebilir.
- Gezek toplantılarının icrâ edildiği mekânda sigara içilmesi yasaktır.⁷⁸⁰

1.3.2.2.4. Zaman

Gezek toplantıları, yönetim kurulunun aldığı kararlar neticesinde her sene Eylül ayında başlayıp Haziran ayının ikinci haftası gibi sona erer. Toplantılar genelde 41 hafta sürmektedir.⁷⁸¹ Bu süre zarfında olağanüstü bir durum olmaması hâlinde her hafta Salı akşamları farklı bir üyenin evinde toplantılar icrâ edilir. Gezek kültürü içerisinde eğlenmenin, bilgilenmenin ve yardımlaşmanın yanında disiplin de ön planda yer alır. Bu bakımdan toplantılara belirlenen saatlerde gelinir ve kararlaştırılan zamanda başlanır. Gezek üyeleri her hafta Salı akşamları 20:30 gibi

⁷⁸⁰ "Gezek", **Bursa Ansiklopedisi**, s. 768.

⁷⁸¹ "Gezek", **Bursa Ansiklopedisi**, s. 768.

toplantı evinde bir araya gelerek 21:00'da da Gezek icrâ etmeye başlarlar. Toplantı 23:30 gibi de son bulur. Toplantıların bu saatte bitirilmesinin nedenleri arasında hem katılımcıların ertesi gün iş başı yapacak olması hem de toplantıların genellikle apartman dairelerinde düzenlenmesinden dolayı başkalarına rahatsızlık verilmek istenmemesidir (K.K.84, 103, 109).

Gezek toplantılarının her yıl Eylül ayında başlayıp Haziran'da bitmesinin sebebi ise çocuğu olan üyelerin okul bitiminde ailesiyle beraber şehir dışına tatile çıkmak gibi genel ihtiyaçlarına zaman ayırabilmelerine olanak sağlamaktır. Toplantıların Salı akşamları yapılması, günün koşullarına göre üyelerin diğer ihtiyaçları göz önünde bulundurularak en sakin akşam olarak kabul edildiği için uygun görülmüştür. Bunun dışında özel bir anlamı yoktur (K.K.84, 103, 109).

1.3.2.2.5. Mekân

Gezek grubu üyelerinin toplantılarını yaptıkları kendine özgü ayrı bir mekânı bulunmamaktadır. 25-30 kişiden oluşan grup üyelerinin evlerinde, on beş günde bir ama özel bir durum yoksa her hafta Salı akşamları buluşarak toplantı icrâ edilir. Belirlenen üyenin evinde yapılacak olan toplantıya gelecek olan konukların adres bulmakta zorlanmamaları için evin dış duvarına, balkonuna ya da penceresine renkli ışıkları olan bir fener asılarak misafirlerin toplantı yerini bulması kolaylaştırılmış olur. Ayrıca bu fenerin bir diğer işlevi ise ev sahibinin o akşam gönül dostlarını, arkadaşlarını evinde ağırlayarak Gezek toplantısı düzenlediğini, bundan duyduğu mutluluk ve gururu diğer insanlarla açık bir şekilde paylaşmasına bir vesile olmasıdır (K.K.84).

Toplantı, üye sayısı fazla olduğu için konuk olunan evin salonunda ya da en büyük odasında icrâ edilir. Müzisyenler ve çalgılarıyla onlara eşlik eden Gezek üyeleri, salonun/odanın uygun bir yerine yerleşerek müziklerini icrâ ederler. Diğer üyeler ise saz ile sesin uyumunu sağlayabilmek amacıyla saz ekibini karşılarına alacak bir şekilde oturarak onlara eşlik ederler. Toplantının icrâ edildiği mekânın uygun bir yerine “*Bursa Dostlar Gezeği*”nin amblemini gösteren bir flama asılır (K.K.84, 109).

Dış Gezek toplantıları ise Haziran ayı içerisinde Bursa dışındaki herhangi bir tatil yöresine düzenlenen gezi şeklinde yapılmaktadır (K.K.84).

1.3.2.2.6. Oturma Düzeni

Gezek toplantılarının icrâ edildiği özel bir mekân olmadığı için belirli bir oturma şekli de yoktur. Gezek toplantısının yapıldığı evin salonu ya da odasının yapısına göre oturma düzeni oluşturulur. Sazendeler üyeleri tam karşlarına alabilecek bir yere yerleşirken onların önlerinde de diğer üyeler düzenli bir şekilde yer alır. Burada saygı gereği yaşça büyük olanlara ve bayanlara ön tarafta yer verilir. Ev sahibi ise genellikle herhangi bir ihtiyaç olduğunda toplantının ve insanların düzenini bozmadan hemen yerine getirebilmek için kapıya yakın bir yere oturur. Bu şekilde bir düzen alınması da Gezek toplantılarındaki disiplin ve saygının bir göstergesi niteliğindedir (K.K.84, 102, 109).

1.3.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Gezek toplantıları yapılma zamanı, icrâ şekli ve mekânı gibi faktörlere bağlı olarak “*Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı*”, “*İç Gezek*”, “*Dış Gezek*” ve “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*” şeklinde dörde ayrılmaktadır. Bir dönem içerisinde icrâ edilen toplantıların sayısı, hem grup üyelerinin sayısına hem de yıl içerisinde yaşanan olağanüstü durumlara bağlı olarak değişmektedir. Üyelerin az olması durumunda dönem içerisinde ikinci bir Gezek sırası yapılarak devam edilir (K.K.84, 109). Bazı kaynaklarda ise toplantıların 41 hafta sürdüğü belirtilmektedir.⁷⁸²

1.3.2.2.7.1. Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı

Gezek toplantılarının başladığı Eylül ayında önceki dönemde olup da yine devam edecek olan asıl üyeler ile varsa asıl üyelik için davet almış adayların katılımıyla eski başkanın evinde veya önceden yeri tespit edilmiş uygun bir mekânda yapılan ilk toplantıdır. “*Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı*”nda genel olarak bir önceki dönemde icrâ edilen Gezeklerin bir analizi; toplantılarda ne kadar para toplanmış, ne kadarı nasıl harcanmış, Gezek grubunun borcu ya da alacağı var mı, kaç Gezek yapılmış, hangi Gezekte hangi makam icrâ edilmiş gibi konular üzerinde durulur. Bunun yanında, yeni sezonda yapılacak olan Gezek toplantılarının programı, kaç Gezek yapılacağı, aidat olarak toplanacak ücretin miktarı, yönetim kurulunun seçilmesi, eksik üye varsa onların yerine yeni kişilerin alınıp alınmayacağı gibi hususlar karara bağlanır. Ayrıca geçmiş dönemle ilgili eleştirilerin alınması ve

⁷⁸² <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/gezek.html> (08.12.2014).

gelecek dönemlerde yapılması önerilen konuların dile getirilmesi için konuşmak isteyen üyelere söz hakkı verilip tartışmaya açılır (K.K.84, 88, 91).

1.3.2.2.7.2. İç Gezek

Gezek grubu üyelerinin bir dönem içerisinde düzenli olarak her hafta Salı akşamı bir üyenin evinde icrâ ettikleri toplantıya “*İç Gezek*” adı verilir. Toplantının yapılacağı evde saat 20:30 gibi bütün üyeler toplanır ve 21:00’de Gezek başlatılır. İlk Gezek toplantısı başkanın evinde yapıldıktan sonra diğer haftalarda kimin evinde olacağı konusunda ya üyeler kendileri istekte bulunur ya da başkan tarafından yapılan sıralama ile belirlenir. Bu şekilde bir dönem içerisindeki toplantılar icrâ edilmiş olur. Gezek üyelerinin hepsinin gitmeyi arzu edebileceği özel konserlerin olması, bayram ve yılbaşı gecesi gibi özel zamanlarda, ayrıca üye yakınlarının vefat etmesi, kaza geçirmesi ya da kendilerinin başlarına olumsuz bir durum gelmesi gibi olağanüstü durumlarda Gezek iptal edilir. Aksi hâlde her Salı akşamı bu toplantı gerçekleştirilir (K.K.84, 109).

1.3.2.2.7.3. Dış Gezek

Gezek grubu üyeleri, Mayıs ayının sonunda yapılan Gezek toplantısının ardından, Haziran ayı içerisinde “*Dış Gezek*” adı verilen Bursa dışındaki turistik bir yere gezi düzenler. Her yıl gidilen ve farklı bir bölgede yapılan bu etkinlikte ailece tatil yapılır. Nereye gidileceğini kararlaştırmak için başkan, yönetim kurulundan iki kişiyi Nisan ve Mayıs ayı içerisinde alternatif tatil bölgelerinde ön araştırma yapması için görevlendirir. Yapılan ön değerlendirme sonucunda yönetim kurulu ile birlikte diğer üyelerin de fikirleri alınarak nereye gidileceği kararlaştırılır. Bu tatil bir hafta kadar sürer ve kiralanan otobüslerle ulaşım sağlanır. Gezek üyelerinin her biri kendi aile fertlerini Dış Gezek’e getirebilir. Tatilin masrafları dönem boyunca yönetim kurulunda görevli bir kişi tarafından üyelere toplanır. Gidilen tatil yöresinde de ortamın müsait olması durumunda bir ya da iki Gezek toplantısı icrâ edilir. Dış Gezek organizasyonunun amacı, bir senelik stresi ve yorgunluğu atmak, üyelerin ailelerinin tanışarak kaynaşmasını sağlamaktır (K.K.84, 92, 96).

1.3.2.2.7.4. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Bursa Dostlar Gezek grubu, dönem içerisinde belirli bir periyot dâhilinde yaptıkları toplantılarının dışında davet alması hâlinde ve özel günlerde de toplantı yapmaktadır. Özellikle Huzurevi, Yetiştirme Yurdu gibi sosyal tesislerde, belediye, valilik, dernekler gibi resmî ve özel kurumların yaptıkları organizasyonlarda, programları müsait olması hâlinde Gezek toplantısı icrâ ederler (K.K.84).

1.3.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Bursa Gezek toplantılarını icrâ eden sohbet grubu üyelerinin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat üyelerin, temiz ve ütülü elbiselerle toplantıya gelmeleri gerekmektedir. Bunun yanında saç ve sakal tıraşlarına da dikkat etmeleri büyük önem taşımaktadır (K.K.84).

1.3.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Kültürümüzde misafire duyulan saygı, hürmet ve ikram önemli bir yer teşkil ettiğinden Gezek toplantılarında da ikram önemli bir yere sahiptir. Yönetim kurulunun almış olduğu karar neticesinde toplantılarda ev sahibine çok yük olunmaması ve toplantı esnasında fazla zaman harcanmaması için Gezeklerde yemek yerine pasta, börek, çörek, tatlı tarzı yiyecekler ile çay ve meyve suyu gibi içecekler ikram edilir. Bunların servis edilmesinden ev sahibinin yanında varsa aday üyeler yoksa da en genç ve kıdemsiz üyeler sorumludur. Birinci bölümden sonra verilen yarım saatlik bir arada ev sahibinin hazırlamış olduğu ikramlar servis edilir (K.K.84, 109).

1.3.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Temelde eğlenme, bilgilenme ve hoşça vakit geçirmenin yanında bir düzen ve disipline dayalı olan Gezek toplantıları, üyelerin uymakla yükümlü oldukları belirli kurallar içerisinde icrâ edilir. Bu kuralların ihlal edilmesi hâlinde, yönetim kurulu üyeleri tarafından suçun niteliğine göre “*Uyarı Cezası*” veya “*Üyelikten Düşürme (Atılma) Cezası*” uygulanır.

1.3.2.2.10.1. Uyarı Cezası

Gezek üyeleri, toplantı esnasında büyüklerine karşı saygısız davranmaları, grubun düzenini bozacak hareketlerde bulunmaları, aidatlarını zamanında ödememeleri, Dış Gezek esnasında kendisi ya da ailesinin taşkınlık yapması veya diğer ailelerle uyum sağlayamaması, toplantılara mazeretsiz olarak gelmemesi, yönetim kurulu toplantılarına katılmaması, alkollü olarak toplantıya gelmesi, toplum içerisinde hoş karşılanmayan bir fiil işlemesi gibi durumlarda başkan tarafından uygun bir dille uyarılır. Yapılan ikazlara rağmen aynı hataları tekrar etmesi hâlinde yönetim kurulu tarafından üyeliği düşürülür (K.K.84, 105, 106, 109).

1.3.2.2.10.2. Üyelikten Düşürme (Atılma) Cezası

Üyelikten düşürme cezası, çoğunlukla önceden uyarı alan üyelerin bu hatalarını tekrarlamaları sonucunda yönetim kurulu tarafından verilir. Bunun yanında atılma cezası alan bir kişi, davet edilmediği takdirde bir daha toplantılara iştirak edemez. Fakat bu ceza çok nadir olarak uygulanmaktadır. Çünkü Gezek grubuna dâhil olan kişiler uymaları gereken bütün kuralları bildikleri ve karakter olarak belirli bir yapıya sahip olmaları bakımından genellikle fazla sıkıntı yaşanmamaktadır (K.K.84, 105, 106, 109).

1.3.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Gezek toplantılarının eğlence şekli temelde müziğe dayanmaktadır. Bunun yanında fıkra ve anekdotlara da toplantının seyri içerisinde yer verilir. Daha önceki dönemlerde bazı seyirlik oyunlara da yer verildiği kaynak kişilerin aktardığı bilgilerden anlaşılmaktadır.

1.3.2.2.11.1. Müzik

Gezek toplantılarındaki en önemli unsur mûsikîdir. Gezek, Türk Sanat Müziği'ne gönül veren ya da amatör olarak icrâ etmeye çalışan kişilerin katıldığı bir sosyal organizasyondur. Bu bakımdan müzik, Gezek toplantılarında ilk sırada yer alarak toplantının her bölümünde farklı şekillerde icrâ edilir. İlk bölümde, o akşam belirlenen bir makamda fasıl yapılırken diğer bölümlerde de solo ve hareketli parçalara yer verilir.

Toplantılarda müziğin icrâ edilmesini sağlayan saz ekibi mevcuttur ve bu kişilerin çoğunluğu Gezek üyesidir. Enstrümanlar arasından Gezek saz grubundaki ihtiyaca göre klarnet, keman veya kanun çalan genelde iki kişiden oluşan ekip (Üyelerden bu sazları çalan veya yeterli derece icrâ edebilen olmadığı için), Gezek üyesi olmayıp belediye konservatuarında görevli, profesyonel ve nota bilgisine sahip kişilerdir. Bunlar belirli ücret karşılığı Gezeğe katılarak müzik icrâsının daha iyi yapılmasına katkı sağlamaktadır (K.K.84, 109).

Bursa Dostlar Gezeği'nin 2013-2014 dönemi saz heyeti ve kullandıkları mûsikî aletleri şunlardır: Çetin Gökgöz (ud), Osman Dağ (ud), Asaf Otuz (keman), Murat Süslerer (kanun), Işık Karlitepe (klarnet), Celal Cumurcul (zil), Orhan Gökgöz (ritim) ve Mustafa Güleç (bendir).⁷⁸³

⁷⁸³ Bursa Dostlar Gezeği, s. 39.

Toplantılarda icrâ edilen müzik, ücret karşılığı tutulan ve Gezek üyesi olmayan klarnet ve kanun çalan sazlardan genelde ikisinin yanında üyelerden herhangi bir müzik aletini çalabilenler (ud, tef, keman, kanun, klarnet, zil, ritim, bendir, ney, darbuka vb.) enstrümanlarıyla müziğin icrâ edilmesine katkıda bulunurlar. Bunların dışında ek olarak mikrofon ve hoparlör gibi ses sistemi cihazları kullanılmaktadır (K.K.84, 109).

Gezek toplantılarının her bölümünde farklı bir makam icrâ edilir. Gezek'in birinci bölümünde; her hafta geçilecek makam, o yılki Gezek dönemi içerisinde daha önce veya yakın bir süre içinde icrâ edilmemiş farklı bir makamdan seçilerek belirlenir. Her hafta hangi makamın icrâ edileceğine saz başkanı karar verir. O haftaki Gezek toplantısında icrâ edilecek fasıl şarkılarının sözleri fotokopi ile çoğaltılarak bütün üyeler için birer nüshasının hazırlanması görevi de yönetim kurulu tarafından ilgili bir üyeye (bu genelde sazende olur) verilir. Akşam, üyeler toplandığında parçaların okunma sırasına göre hazırlanmış olan kâğıt, üyelere, varsa misafirlere ve sazlara verilir. Sazlar beş on dakika kendi aralarında ilk hazırlıklarını yaparlar ve hemen sonrasında da Gezek, o akşamki seçilmiş makamın peşrevi ile başlar (K.K.84, 108, 109).

Üçüncü bölümde ise o akşam şarkı söylemek isteyen üyeler, kendi isteklerine göre seçecekleri makamlardan, istedikleri eserleri icrâ etmeye gayret ederler. Solo parçalar icrâ eden kişiler seçtikleri eserler güncel değilse ve bu yüzden söylenmesi, çalınması biraz daha zor olabilecek durumdaysa şarkıların notalarını parçanın icrâsı sırasında herhangi bir aksamanın olmaması için saz ekibine verir. Çünkü sazende ve sazlar her parçaya gerektiği kadar aşına olamayabilir. Seçilen eserler arasında hareketli parçalar var ve bunların icrâsı sırasında sazların da coşku dolu nağmeleri ortamı buna hazırladıysa bu neşeye hep birlikte el çırparak eşlik edilir. Ayrıca bazı üyeler kısa da olsa oynamak suretiyle ortama farklı bir hava da katabilir (K.K.84, 108, 109).

Soloların ardından sıra oyun havalarının icrâsına gelir. Tüm Gezek üyeleri hep birlikte ortaya gelerek oyun havaları eşliğinde oynayıp haftanın bütün sıkıntı ve üzüntülerinden kurtulmaya çalışırlar. Bu arada misafirler varsa onların da oyuna eşlik etmeleri sağlanır.

Her toplantının sonunda *Bursa Dostlar Gezeği*'ne ait olan "Gezek Marşı" bütün üyelerin katılımıyla söylenerek gece sonlandırılır.

1.3.2.2.11.2. Fıkra ve Anekdotların Anlatılması

Gezek toplantısının ikinci bölümünde başkanın kısa açıklamasından sonra sözü, üyeler arasından tavrı ve anlatımıyla mizahî bir yapıya sahip olan ve gece boyunca aynı zamanda sunuculuk da yapacak üye alır. Sözlerine başlarken ilk davet edeceği kişi kültürel sohbet kısmında söz alacak olandır. Bu şekilde o geceki toplantının kültürel sohbetine geçilir. Burada konu; ya dünyadaki veya ülkemizdeki toplumu ilgilendiren, insanlara ilginç gelen güncel konular ya toplum/insanlık adına iyi ve doğruyu söyleyenlerden alıntılarla kıssadan hisse verilir. Ya da eğitici ve öğretici konular kimi zaman sorular ve fıkralar eşliğinde paylaşılır. Sohbet bitiminde sözü yine sunucu alır ve önceden hazırladığı fıkra ya da anekdotlar, güncel olaylar arasından seçtiği komik hadiseler gibi ilgi çeken konuları anlatır ve şiirler okur. Solo şarkı söyleyecek olanları sırayla ortaya davet eder. Ayrıca üyeler ya da konuklar arasından bu konuda katkı yapmak isteyenlerin olması hâlinde o kişi(ler) de anlattıklarıyla sohbete katkı sağlayabilir. Fakat burada müstehcen ya da argo içerikli hiçbir konuya yer verilmemektedir. Bu şekilde üyelerin gülerek rahatlamaları ve bir hafta boyunca üzerlerinde oluşan stres ve sıkıntıları bir nebze de olsa atmaları sağlanmış olur (K.K.84, 95, 109).

1.3.2.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Gezek toplantıları içerisinde daha önceki dönemlerde fasıl ve sololar bittikten sonra “*Göz Kapama oyunu*” ve “*Secde Etme oyunu*” gibi seyirlik oyunlar icrâ edilirken günümüzde ise bu ve benzeri oyunlara yer verilmemektedir. Oyunlar, içeriği gereği şakanın fazla olmasından dolayı genellikle şaka kaldırabilen kişilerin bu oyunlara seçilmesine özen gösterilmiştir. Aksi durumdaki kişilerin seçilmesi, üyeler arasında husumetin çıkmasına sebebiyet verebileceği için, nezih bir yapıya sahip olan toplantı ortamı da bozulacaktır. Ayrıca uzun kış gecelerinde insanların kendilerini eğlendirecek yaygınlaşmış bir sinema ve tiyatro gibi etkinliklerinin olmaması, toplantıların apartman dairelerinde değil de üyelerin müstakil ve geniş evlerinde yapılması gibi nedenler seyirlik oyunların icrâ edilmesinin önünü açmıştır (K.K.84, 95, 97, 109).

1.3.2.3. Bursa Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Gezek toplantıları icrâ düzeni üç bölümden oluşur ve her bölüm kendi içerisinde farklı uygulamaları içermektedir. Birinci bölümün ardından yarım saatlik

yemek ve ihtiyaç arası verildikten sonra ikinci bölümle toplantıya devam edilir. İkinci bölümden sonra ara verilmeden son bölüme geçilerek toplantı sonlandırılır.

- Birinci Bölüm

Sazendeler toplantı evinde yerlerini alıp son hazırlıklarını yaptıktan sonra Gezek başkanı herkese; “*Hoşgeldiniz.*” diyerek o akşam hangi faslın icrâ edileceğini söyler ve herkese iyi gezekler diler. Ardından Gezek toplantısı, o gece için seçilmiş Türk Sanat Müziği’nin bir peşreviyle başlar. “*Saz başlar, söz biter.*” kuralına göre fasıl süresince hiç kimse konuşmadan müziği dinler. Daha sonra, önceden üyelere dağıtılmış ve o akşam icrâ edilecek makam ile ilgili şarkıların sözlerinin yer aldığı kâğıtlardan gerektiğinde destek alınarak yapılan taksimın ardından fasıla başlanır. Çünkü her toplantıda farklı bir makam ve değişik şarkılar icrâ edilir. Aşağıda 2013-2014 yılının ilk Gezek toplantısında başkanın yaptığı konuşma metnine yer verilmiştir:

“2013-2014 yılı Gezek programını bu akşam, son birkaç yılda âdet olduğu ve en son genel kurulda da artık bunu bu şekilde yapalım denilmesinden dolayı, başkanın evinde başlatıyoruz. İnşallah sağlıklı ve hayırlı bir şekilde bütün bir yıl boyunca devam etmesini diliyorum. Bizlere keyifler, güzellikler, sağlıklar getirmesini temenni ediyorum. Bu akşam Hicâz faslı icrâ etmeye çalışacağız. Hepinize iyi Gezekler diliyorum.” (K.K.109)

- Yemek ve İhtiyaç Arası

Birinci ve ikinci bölümün arasında verilen yarım saatlik arada, çay ve pasta türü yiyecek ve içecek ikramı yapılır. Bu ikramlar, ev sahibi tarafından önceden hazırlanır ve hane sahibine gönüllü Gezek üyeleri tarafından da yardım edilmek suretiyle servis edilir. Önceki dönemlerde, bu arada piyango çekilişi de yapılırken şimdi değişik nedenlerden dolayı bu uygulama kaldırılmıştır. Yapılan piyango çekilişinde çıkacak hediyeleri ev sahibi belirler ve ücreti de kendisi öderdi.

Bu bölümde, üyeler kendi aralarında sohbet ederler. Derdi ya da herhangi bir sıkıntısı olanlar duyurulur veya fark edilir. Bu durum diğer üyelerle paylaşılarak o kişinin problemi çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Önemle dikkat edilmesi gereken ve Gezek geleneğinin kuralları arasında yer alan spor, siyaset ve dinî konuların konuşulması yasaktır. Çünkü bu tür mevzular kişileri taraf yaptığı ve dolayısıyla kutuplaşmaya götürüp dostlar arasında ayrışmaya sebep olabileceği kaygısı duyulduğu için Gezek yönetim kurulu ve üyeleri tarafından bu konuların konuşulması yasaklanmıştır (K.K.84, 108, 109).

- İkinci Bölüm

İkinci bölümün başında grup başkanı çıkararak varsa kimlerin hangi sebeple Gezek toplantısına katılmadığını açıklar ve selamlarını iletir. Böylece Gezek üyelerinin o akşam beraber olmadıkları arkadaşları hakkında bilgileri olur. Bursa’da düzenlenecek konser, sergi gibi kültür faaliyetleri hakkında da alınmış bir bilgi varsa toplantıda duyurulur. Üyelerin herhangi bir konuda varsa öneri ve düşüncelerini de alarak diğer üyelerle paylaşır. Üyeler arasında o hafta doğum günü, evlenme yıl dönümü gibi özel günleri olan(lar) grup adına başkan tarafından tebrik edilir. Eğer doğum günü tesadüfen Gezek akşamına denk geliyorsa o gece pasta kesilerek de kutlanır (K.K.84, 109).

Başkan, bu bölümde ayrıca dönemin ilk Gezek toplantısı olduğu zaman varsa yeni katılan üyeleri gruba tanıtmak, aidatların miktarı hakkında bilgi vermek, dönem içerisindeki toplantı programını açıklamak, yapılan değişiklikler varsa onları açıklamak gibi farklı konulardan da bahseder. Aşağıda 2013-2014 yılının ilk Gezek toplantısında başkanın yapmış olduğu açıklama yer almaktadır:

“Sevgili dostlar, bu akşam gelemeyen Hüsnü arkadaşımız var. Hüsnü arkadaşımız bizleri arayıp hastalığından dolayı toplantıya eşlik edemeyeceğini söyledi. Bir iki arkadaşımız var, ama onlardan haber gelmedi. Gelirlerse seve seve katılacaklardır inşallah. Bu günden itibaren olmak üzere 17 Haziran’a kadar olan her Salı’yı yazdım ve 38 hafta oluyor. Önümüzdeki Salı akşamı konserimiz var. O yüzden Gezeğimiz olmayacak. Ondan sonra Bayram haftası ve 31 Aralık akşamı da toplantı yapılmayacaktır. 22 Ekim’deki Gezeğimiz Şevki Bey’de olacak. Daha sonra ben belirlediğim tarihlere özel günler geliyor mu ona bakacağım. Kimsesizler Yurdu ve Huzurevi’nde ne zaman Gezek yapacağımıza karar veririz. Onun dışında kalan günlerimizi de tespit edip ara vermemiz gereken haftaları da kararlaştırırız. Yüksek sesle icrâda bulunan arkadaşların toplantı esnasında bir arada bulunmalarında yarar var. Yani saza yakın bir yerde hep birlikte grup hâlinde olursak daha iyi olur. Bu diğerlerinin icrâda bulunmayacağı anlamına gelmiyor. Çünkü Gezek’te hiç kimse ağzı kapalı vaziyette oturmaması lazım. Şimdi ilk Gezek hayırlara vesile olsun. İyi günlerde, güzel günlerde Gezeklerimize devam edelim. Bu akşam çok güzel bir Hicâz faslı icrâ ettik. Bu fasılları bu şekilde hazırlamakta Mustafa Güleç Bey ile Orhan Gökgöz abimizin çok büyük katkıları var. Hepinizin adına ben kendilerine çok teşekkür ediyorum.” (K.K.109).

Bu konuşmanın ardından başkan yerini sohbet ve sololarda sunuculuk yapmak üzere üyeler arasında diksiyonu ve mizahî yönü iyi olan bir arkadaşına bırakır. O kişi ilk olarak sahneye o akşamki Gezek sohbetini yapmak üzere görevli üyeyi davet eder. Duruma göre görüşleri olanlar, bu sohbet üzerine kısa açıklama ve ekleme de yapabilirler.

- Üçüncü Bölüm

Sohbet ortamında geçen ikinci bölümden sonraki üçüncü bölümde, solo şarkılarla toplantıya devam edilir. Bu bölüm başlangıcında, ev sahibinin mutlaka bir şarkı söylemesi gerekmektedir. O akşam şarkı söylemek isteyen kişiler sırayla müziklerini icrâ ederler. Her şarkıdan sonra sunuculuk yapan kişi şiir okuyup fıkra ya da anekdot anlatarak sıcak bir ortamın oluşmasını sağlar. Solo şarkıların bitmesinin ardından oyun havaları ile devam eden gece, bütün üyelerin eşlik ederek söylediği “Gezek Marşı” ile sona erer.

*“Gezeğimiz burada sonuna erdi
Kalmadı hiç kimsenin içinde derdi
Gezeğimiz hayırlı olsun baylar bayanlar
Bursa Dostlar Gezeği sizi selamlar”⁷⁸⁴*

⁷⁸⁴ Bursa Dostlar Gezeği, s. 41.

1.3.3. KÜTAHYA GEZEK SOHBETLERİ

1.3.3.1. Kütahya Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Kütahya Gezek Sohbetleri'nin geçmişi çok eskiye dayanmasına rağmen gelişimi hakkında yazılı kaynaklarda bilgi yer almamaktadır. Gezek geleneği hakkındaki bütün bilgiler sözlü kaynakların aktarımı yoluyla öğrenilmektedir. Kaynak kişilerin kendi büyüklerinden öğrendiklerini aktardığı düşünülürse edinilen bilgiler günümüzden iki ya da üç nesil öncesine aittir.

Gezek Sohbetleri geçmişten günümüze kadar bazı değişme ve güncellemelerle birlikte sürdürülmüştür. Kadın, erkek ve gençler gibi toplumun her kesimi kendi arasında Gezek grupları oluşturarak icrâ etmiştir. Bu grupları; Arkadaş Gezekleri, Aile Gezekleri ve Esnaf Gezekleri olarak üç temel başlığa ayırmak mümkündür. Bunlar da kendi içerisinde farklı alt başlıklara ayrılmaktadır.

1.3.3.1.1. Arkadaş Gezekleri

Erkekler Arasındaki Arkadaş Gezekleri: Delikanlıların oluşturduğu Gezekler; sayıları 15-20 arasında değişebilen gençler, belirli aralıklarla bir araya gelerek ilk Gezek deneyimlerine sahip olmaya başlarlar. Bu dönemdeki toplanmalar belirli aralıklarla olsa da, ilerleyen dönemdekilere göre daha sık yapılır. Toplanan gençler birlikte sohbet etmekte ve konular da yaşa göre şekillenmektedir. Her toplantıda olmasa bile, bazılarında herfene usulü yiyecek ve içecek ikramı yapılır. Genç arkadaşların Gezeklerinde askerlik vazifesini ifa etmek bir kriterdir. Askere gidenlerle gitmeyeler aynı Gezek ortamında pek bulunmazlar. Bunun sebebi de konuşulan konuların farklılığıdır. Yine evli olan gençlerle bekârlar aynı Gezek'te yer almazlar.⁷⁸⁵

Orta yaştaki erkeklerin Gezekleri; genellikle 30 ile 50 yaş arasında bulunan kişilerin oluşturdukları gruplardır. Hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evliliği gerçekleştirmiş, daha olgun bir yaşa gelmiş olan bu kişiler, Gezek'i daha ciddiyetle icrâ etmektedirler. Onların gerçekleştirdiği bu etkinlik, daha küçük yaştakilerin icrâ ettikleri Gezeklere model olmaktadır. Birbiriyle samimiyeti bulunan birkaç arkadaşın ortak kararıyla oluşumu başlayan Gezek etkinliği, bu kişilerin önerdiği ve ortak kabulün hâkim olduğu bir sistemle üye sayısı daha fazla olarak icrâ edilir. Bu sayı genelde 10-30 arasında değişir. Sayının çok az olması, üyelere daha sık sıra gelmesine yol açarken çok fazla olması da mekânın yetmemesi sorununu ortaya

⁷⁸⁵ Mustafa Şemin, **Kütahya Gezekleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2009, ss. 63-64.

çıkacaktır. Gezek toplanmaları genelde 15 günde bir defa olacak şekilde yapılır. Haftada bir yapılan Gezekler de vardır.⁷⁸⁶

İleri yaşlardaki erkeklerin kurdukları Gezek grupları çoğunlukla dinî içeriklidir. Haftada bir gün olmak üzere akşamları icrâ edilen bu Gezekler akşam ezanından sonra o hafta sırası gelen kişinin evinde toplanılarak başlar. Bu Gezeklerde dinî bilgisi iyi olan kişi Kur'an-ı Kerim ve çeşitli dinî kitaplar okur, diğerleri de dinleyerek bundan faydalanmaya çalışırlar. Toplantının başında ve sonunda dua edilir. Bu toplantılarda da yiyecek-içecek ikramında bulunulur. Üyelerin bilgi seviyesine göre bazı Gezeklerde sadece temel dinî bilgiler aktarılabildiği gibi bazılarında Kur'an-ı Kerim öğretilmekte bazılarında ise hatim indirilmektedir. Hatim sonunda dualar edilerek Gezek üyeleri, aileleri ve geçmişleri için iyi dileklerde bulunulur. Üyeler genelde ileri yaşlarda olduklarından arkadaşlarından birçoğunu yitirmişlerdir. Bu arkadaşlarını hayırla yâd ederek onlarla yaşanan güzel anıları da zaman zaman paylaşırlar.⁷⁸⁷

Kadınlar Arasındaki Arkadaş Gezekleri: Kadın Gezeklerine katılım sayısı genelde 10-30 arasında değişmektedir. Gezeklerde konuşulan konular yaşa ve toplanan kişilerin ortak ilgi alanlarına göre değişmektedir. Bazı toplantılarda yemekler bazılarında güncel konular konuşulmakta, kimisinde televizyon programları eleştirilirken kimisinde de Kur'an-ı Kerim okunup hatim indirilmektedir. Kadınlar çok fazla ve farklı Gezek gruplarında yer alabilmektedirler. Bir kadın aynı anda Apartman Gezeği, Aile Gezeği, Arkadaş Gezeği, Kur'an-ı Kerim Gezeği gibi farklı gruplara üye olabilmektedir. Gezekte kesin ve katı kurallar bulunmadığı için kişiler serbest bir şekilde farklı arkadaş gruplarıyla hareket edip grup oluşturabilir. Gezeklere özel isimler verilmez. Fakat yapılma gününe göre; Salı Gezeği, Cuma Gezeği vb. gibi isimler alabilir. Bazen de Gezeği kuran kişinin ismiyle de anılabilir. Bazıları ise üyelerin toplanmalarındaki ortak özelliğe göre isim alır; Apartman Gezeği, Kur'an-ı Kerim Gezeği, Sohbet Gezeği vb.⁷⁸⁸

Genç kızlar da kendi aralarında Gezek grupları kurabilirler. Bu Gezeklere "Kızlar İçi" adı verilmektedir. Kızlar ekseri Cuma günü bir araya gelerek kaneviçe, oya, örgü gibi el işleri, yani çeyiz hazırlarken diğer yandan Kütahya türküleri söyleyip deblek eşliğinde kaşıkla oynarlar. Kendi elleri ile yaptıkları kurabiye, pasta,

⁷⁸⁶ Şemin, s. 64.

⁷⁸⁷ Şemin, s. 74.

⁷⁸⁸ Şemin, s. 66.

börek ve çerezleri yerler. Kaset veya cd ile müzik dinleyerek oyunlar oynamakta ve eğlenmektedirler. Kızlar arasında yaş farkına daha az dikkat edilir. Henüz gelin olmamış ve birbirleriyle anlaşabilen kızlar bu toplantılara katılabilir. Uyum sağlayabilen gençler, gruplar oluşturarak farklı farklı Gezekler düzenlemektedir. Bazen de bir grupta bulunan kişiler, anlaşamadıkları gruptan ayrılarak farklı bir Gezek grubu oluşturabilir.⁷⁸⁹

1.3.3.1.2. Aile Gezekleri

Aile Gezekleri, birbiriyle uzaktan veya yakından akraba olan kişilerin, aile bağlarını koparmamak amacıyla yaptıkları toplantılardır. Gezekler on beş günde veya ayda bir kere olmakla birlikte genelde ayda bir yapıldığı görülmektedir. Bu toplantılarda buluşan akrabalar sohbet ederek hasret giderir, aile veya sülale içindeki maddî ve manevî sorunlar paylaşarak çözüme kavuşturulur. Çeşitli yiyecek ve içecek ikramları yapılır. Aile büyüklerinden vefat edenler hayırla yâd edilir. Gezek mensupları, ayda bir gördükleri akrabaları ve onların çocuklarıyla hasret giderirler. Akrabalık bağlarının kopmaması için çocuklara ayrı bir alaka gösterilerek onların birbiriyle kaynaşması sağlanır. Bu şekilde akrabalar arasında yakınlık kurularak kopukluk yaşanması engellenmeye çalışılır.⁷⁹⁰

1.3.3.1.3. Esnaf Gezekleri

Aynı ve farklı alanlarda esnafılık yapan arkadaş gruplarının oluşturduğu Gezekler bir veya iki haftada bir icrâ edilmektedir. Bu Gezeklerde, ticarî, ekonomik ve güncel konular ile işlerin durumu konuşularak istişare edilir. Toplantılarda geçmişteki esnafların güzel davranışlarından söz edilir, fiyatlar konusunda görüşler bildirilir ve müşteri memnuniyeti için neler yapılabileceği konuşulur. Bu Gezeklerde de çay ve kahve içilmekte, çerezler, börekler ve tatlılar yenmektedir. Biraz daha gelir durumu iyi olan Gezek üyelerinin bulunduğu gruplarda, her toplantı yemekli olmaktadır.

Esnaf olmayıp aynı mesleği paylaşanların bir arada bulunduğu Gezek grupları da vardır. Örneğin; öğretmenler, imamlar, sağlık çalışanları kendi aralarında Gezek grupları oluşturarak bu organizasyonu icrâ edebilirler. Aynı görevi yaptıkları için tecrübeler ve bilgiler paylaşmakta, anılar anlatılmakta, görevin stresinden uzaklaşp

⁷⁸⁹ Şemin, s. 67.

⁷⁹⁰ Şemin, s. 72

hoşça vakit geçirilmektedir. Yine güncel konulardan örneğin; maçlar, siyaset, ekonomi gibi mevzularda sohbetler edilmektedir.⁷⁹¹

Çiniciler Gezeği'nin geçmişi 1929 senesine dayanmakta ve sadece çinici esnafının bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Kurulduğu yıllarda babadan oğula aktarılan bu gelenek, sadece çinicilerden oluşurken daha sonra başka esnaf grupları da dâhil edilmeye başlanmıştır. On beş günde bir, gruptan bir kişinin evinde toplanılarak yemek, sohbet ve eğlence şeklinde icrâ edilmiştir.⁷⁹² 2002 yılında çinici Hidayet Gümüş, çinici Zaim Kahraman, çinici Selahattin Çalışır, Mustafa Salün, esnaf Mehmet Uygun, çinici Ceylan Uluğ, çinici Ali İhsan Özen gibi isimler tarafından yeniden kurulmuş ve Selahattin Çalışır, Gezek Başkan'ı olarak seçilmiştir. Yukarıda zikredilen kurucu ekipte bulunanların tavsiye ettiği kişilerle iletişime geçilerek yeni kişilerin de gruba katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Kütahya'da önceleri bir esnaf grubu olarak faaliyete başlayan Çiniciler Gezek grubu, daha sonra genişleyerek esnaf olmayanların da katıldığı bir grup hâline gelmiştir. Son zamanlarda Çiniciler Gezeği yüksek katılımlı grup olmasının yanı sıra, önemli misafirleri de toplantılarına çağırıp özellikle bürokratlarla siyasileri buluşturmakta ve yörenin sorunlarına çözüm arayışı içerisinde olmaktadır. Ayrıca müzik, çini, folklor, resim, şiir, edebiyat gibi sanat dalları ile uğraşanları bir araya getirip ilin tanıtımı adına çeşitli zamanlarda ve farklı mekânlarda Gezeklerini tertip etmektedirler.

Çiniciler Gezeği'nin kuruluş amacında bulunmasa da bu ekip, Gezek geleneğini Kütahya'ya, medyaya, Türkiye'ye tanıtmayı kendisine misyon edinmiştir. Toplantılarını bu amaçla gerçekleştirmiş, Gezeklere birçok üst düzey bürokratlar, milletvekilleri, sanatçılar, farklı görüşten siyaset adamları çağırılmış; bu kimselere Gezek grubu adına, Kütahya'yı temsilen hediyeler ve plaketer verilmiştir. Bu grubun sayısı yeni katılan kişiler, misafirler ve medya mensuplarıyla artarak evlerde yapılması imkânsız hâle gelmiştir. Bu yüzden toplantılar her seferinde değişik mekânlarda yapılmaya başlanmıştır.⁷⁹³

⁷⁹¹ Şemin, ss. 75-76.

⁷⁹² <http://www.porttakal.com/ahaber-kutahyali-cinicilerin-72-yillik-gezek-gelenegi-401778.html> (08.08.2015).

⁷⁹³ Şemin, ss. 76-77.

1.3.3.2. Kütahya Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.3.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.3.3.2.1.1. Üyeleri

Kütahya Gezek Sohbetleri'ne katılan her kişi üye olarak kabul edilmekte ve grup içerisinde bulunan herkes aynı haklara sahip olmaktadır. Buna bağlı olarak da yönetim dışında grup içerisinde herhangi bir hiyerarşik sistem bulunmamaktadır. Üye sayısı grubun niteliğine göre değişmekte ve ortalama 20-30 arasındadır. Yaşı diğer üyelere göre büyük olan veya grup içerisinde sözü çok dinlenen kişilere daha fazla saygı gösterilerek o kişilerin mekânın başköşesine oturtulması sağlanır.⁷⁹⁴

Küçükten büyüğe, çıraktan ustaya doğru oturmayı, kalkmayı, yemeği, içmeyi saygı ve sevgi çerçevesinde âdâp ve muaşeretin öğretildiği Gezek ortamına girenlere Kütahya'da “*Cuma debleği çalmış*”, girmeyenlere ve toplum içine pek sokulmayanlara ise “*Cuma debleği çalmamış/görmemiş*” veya “*ana kuzusu*” denmektedir.⁷⁹⁵

1.3.3.2.1.2. Yönetim Yapısı

Gezek Sohbetleri kendi kuralları çerçevesinde belirli tertip ve düzen içinde icrâ edilen toplantılardır. Bu bakımdan toplantıların sevk ve idaresini yapan yönetim yapısı; “*Başkan*”, “*Başkan Yardımcısı*”, “*Muhasip*” ve “*Sözcü*”den meydana gelmektedir.

1.3.3.2.1.2.1. Başkan

Gezek grubu içerisinde sevilen, sözü dinlenir, yönetim kabiliyeti olan, geleneğe hâkim, yaş itibarıyla olgun, bilgili, üyeler arasında hiçbir zaman ayırım yapmayıp objektif davranabilen bir kişi diğer üyeler tarafından Başkan olarak seçilir. Genel olarak Gezek'i yönetmek, birlik ve beraberliği sağlamak, kuralları uygulamak, kurallara uymayanlara verilecek cezaları belirlemek Başkan'ın temel görevleridir.⁷⁹⁶

1.3.3.2.1.2.2. Başkan Yardımcı

Başkan'a her konuda yardımda bulunmak için grup üyeleri tarafından bu göreve getirilen kişidir. Gezek geleneğine hâkim, konuşkan, açık sözlü, insanlarla kolay iletişim kurabilmek gibi temel vasıflara sahip olması gerekmektedir. Bir nevi Gezek'in Sözcü'sü konumundadır. Ayrıca üyelere verilecek olan her türlü cezada

⁷⁹⁴ Şemin, s. 98.

⁷⁹⁵ Mustafa Salün, **Kütahya Gezek Geleneği İle Törelerimiz Oyunlarımız**, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2001, s. 15.

⁷⁹⁶ Şemin, s. 143.

Başkan ve Muhasip ile beraber diğer üyelerin önünde karar vermek yetkisine de sahiptir.⁷⁹⁷

1.3.3.2.1.2.3. Muhasip

Bir dönem boyunca üyelerden toplanan aidatların muhafazasını yapmak için grup tarafından belirlenen kişidir. Bilgili, hesap işlerinden anlayan, güvenilir bir kişi olması aranan özellikleri arasındadır. Gezek'in son toplantısında yıl boyunca ne gibi harcamaların yapıldığını takip etmek, Gezek'in ortaklaşa edindiği eşyaları muhafaza etmek, grup içerisinde iletişimi sağlamak ve dönem sonunda kasada ne kadar paranın kaldığını grup üyelerine ibraz etmekle görevlidir. Dönem sonunda "Kır Gezeği" yapılmaması durumunda elde olan parayı ya üyelere dağıtır ya da bir sonraki dönemde kullanmak üzere muhafazasını sağlar.⁷⁹⁸

1.3.3.2.1.2.4. Sözcü

Gezek grubunun dışarıyla olan ilişkilerini kontrol eden kişidir. Konuşması ve hitabeti düzgün, kültürlü, Gezek geleneği ile ilgili her konuda bilgi sahibi olan bir kişi bu görev için seçilir.⁷⁹⁹

1.3.3.2.2. Katılma Şartları

Kütahya Gezek Sohbetleri'ne katılmanın ön şartı, oluşturulan grubun arkadaş çevresinde yer almak ya da gruptakilerden herhangi biri tarafından üyelik için tavsiye edilmektir. Daha sonra grup üyelerinin onayını alan kişi sohbetlere iştirak edebilir. Ancak Gezek gurubunda bulunan kişilerden birisi bile önerilen kişi hakkında olumsuz fikir beyan ederse o aday guruba alınmamaktadır. Burada bütün üyelerin hem fikir olması gerekmektedir.

Grupta yer alacak kişilerde güvenilirlik, kötü alışkanlıklarının bulunmaması, oturmayı kalkmayı bilen ve sözünün eri bir kişi olması aranan temel özelliklerdir. Yaş olarak da diğer üyelerle arasındaki farkın fazla olmamasına dikkat edilir. Gruba katılan kişilerin beklentileri de önemlidir. İçkili ya da dinî içerikli bir grup oluşturulacaksa bu konularda farklı düşüncede olanlar duruma göre hareket etmeyi tercih ederler.⁸⁰⁰

⁷⁹⁷ Şemin, s. 143.

⁷⁹⁸ Salün, s. 33.

⁷⁹⁹ Salün, s. 33.

⁸⁰⁰ Şemin, s. 98.

1.3.3.2.3. Kuralları⁸⁰¹

Kütahya Gezek Sohbetleri'ne katılan kişilerin hem icrâ esnasında hem de günlük hayatta uyması gereken bazı kurallar vardır. Fakat bu kuralların yazılı bir metni olmamasına rağmen bütün Gezek üyeleri tarafından bilinmekte ve uyulmaktadır. Bu kurallar gelenek içerisinde uygulamalı olarak nesilden nesile aktarılmakta ve bu şekilde öğrenilerek geçerliliğini sürdürmektedir. Yapılan inceleme neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde sıralanmıştır:

- Gezek grubuna katılacak olan kişi, arkadaşları tarafından sevilen ve saygı duyulan birisi olmalıdır.
- Gezek grubuna katılan kişi hiçbir ortamda zengin ve fakir ayırt etmemelidir.
- Gezek grubuna katılacak kişinin yüz kızartıcı veya ahlâkî konularda suçu bulunmaması gerekir.
- Gezek Başkan'ı; yaş olarak olgun, geleneğe hâkim, bilgili, sempatik, sözü dinlenir ve saygın bir kişi olması gerekir. Temel görevi, Gezek'i yönetmek ve kuralları uygulamaktır.
- Gezek grubuna katılan herkes Başkan'ın ve onun uygulayacağı kuralları koşulsuz olarak yerine getirmeyi kabul etmiş sayılır.
- Gezek grubuna katılacak olan aday, grup üyeleri tarafından araştırılarak olumlu yönlerinin fazla olması ve üyelerin tamamının kabulü ile Gezek'e alınır.
- Gezek grubuna katılan kişi geleneğe ve kurallara uyacağına dair toplum önünde ant içer.
- Mazeretsiz olarak toplantılara gelmeyen üyelere ya para cezası verilir ya da yiyecek içecek aldırılır.
- Gezek üyesi ölüm, hastalık, seyahat, iş, kaza, misafirin gelmesi gibi önemli durumların dışındaki mazeretlerini arkadaşlarına ya da Başkan'a iletmekle yükümlüdür. Aksi takdirde cezalandırılır.
- Gezek grubu üyeleri arkadaşlarının aileleri ve çocuklarına bir kardeş ve evlat gözüyle bakmalı, gerekli durumlarda onlara yardım için ellerinden geleni yapmalıdır.

⁸⁰¹ Salün, ss. 33-35.

- Gezek grubu üyeleri doğum, ölüm, düğün gibi hem olumlu hem de olumsuz olaylar karşısında birlikte hareket etmelidir.
- Küçükler büyüğe saygılı, büyükler de küçüklere sevgi ile yaklaşım onlara tecrübelerini ve bildiklerini esirgmeden anlatıp öğretirler.
- Gezek için yeme-içme giderleri ortaklaşa karşılanacaksa toplantıya ev sahipliği yapan Gezekçi en uygun fiyatlarda alışveriş yapmalıdır. Eğer yemek bir lokanta veya restoranda ise önceden pazarlık yapmak suretiyle arkadaşlarını fazla maddî külfete sokmamaya özen göstermelidir.
- Gezekçiler toplantıya toplumda sevilmeyen kişileri istedikleri gibi misafir olarak getiremezler.
- Gezek eğer meskûn mahaller içinde ise gecenin ilerleyen saatlerinde müzik işi bitirilerek çevreye rahatsızlık verilmemeye çalışılır.
- Gezek toplantılarında birer birer söz alınır ve konuşana saygı gösterilir.
- Saz başladığında söz, sohbet biter. Sanatkârlar saygı ile dinlenir.
- Gezek'e sık sık katılmayıp davranışları ile ahlâkî ve sevgi saygı kurallarına uymayan kişiler Gezek'ten ihraç edilerek bir daha da alınmaz.
- Gezek grubu üyesi Başkan ve ileri gelenlere danışmadan kendi kanaatiyle grup adına üçüncü şahıslar ile bağlantı kuramaz.
- Gezek içerisinde yaşanan sıkıntılar ve sırlar hiçbir şekilde dışarıya yansıtılamaz.
- Gezek'e ev sahipliği yapan üye, toplantının akışına hâkim olmalı ve üyeleri hoşnut etmelidir.
- Gezek toplantısı esnasında hata yapan veya onur kırıcı davranışta bulunan şahıs, toplum önünde özür dileyerek affını ister.
- Gezek ortamında temizlik dikkat edilen temel noktalardan birisidir. Eğer evde yapılıyorsa sıra sahibi ve ailesi, mesire yerinde yapılıyorsa muhabbet bittikten sonra hep birlikte çevre temizliği yapılır.
- Çekiliş ve kuralarda sıraya uyularak üyelerin hakları gözetilmelidir.
- Grup üyelerinden maddî yönden varlıklı olan bir kişi Gezek'in harcamalarını üstlenemez ve zenginliği ile ekstra davranışlarda bulunamaz. Bu yönüyle herkes eşittir.
- Gezek kasasından işi gereği ihtiyacı olan bir üyeye imkânlar ölçüsünde sorununu hâllenedene kadar emanet para verilebilir. Fakat bir üyenin başına

kötü bir felaket gelmesi durumunda ise verilen para geri alınmaz. Hatta eksik kalması hâlinde üyeler kendi arasında ayrıca para toplar.

- İçkisiz düzenlenen Gezeklere alkollü ya da sarhoş gelinmesi yasaktır. Alkollü olarak icrâ edilen Gezeklerde ise üyelerin kendilerini kaybetmeyecek şekilde içki tüketmesi gerekmektedir.
- Gezek Sohbetleri'ne konuk olarak katılabilmek için grup üyesinin misafiri ya da yönetimde bulunan kişilerin davetlisi olmak gerekmektedir. Aksi durumda isteyen herkes toplantıya katılamaz.⁸⁰²
- Gezek toplantısından erken ayrılmak zorunda olan üye(ler), bu durumu mazeretleriyle birlikte Başkan'a söyleyip izin alması gerekir.

1.3.3.2.4. Zaman

Gezek Sohbetleri genel olarak sonbahar aylarında başlayıp kışın sonu veya mevsim şartlarına göre ilkbaharın başı gibi sona ermektedir. Yemekli olarak düzenlenen Gezekler akşam namazından sonra, yemeksiz tertip edilenler ise yatsı namazına müteakiben sıra evinde icrâ edilir. Erkekler tarafından icrâ edilen bu Gezekler, genellikle Çarşamba veya Cumartesi akşamları düzenlenir.⁸⁰³

Kadın Gezeklerinden Akraba Gezekleri 15 günde bir, Arkadaş Gezekleri ise haftada bir gün şeklinde tertip edilir. Arkadaş Gezekleri genellikle Perşembe, Akraba Gezekleri ise Cumartesi günleri yapılmaktadır. Genç kızların düzenledikleri Gezekler ise önceleri Cumaları "Kızlar İçi" şeklinde yapılırken günümüzde Cumartesi günleri düzenlenmeye başlanmıştır. Gezek saatleri ise genellikle kış aylarında öğleden sonra 13:00-17:00 arası iken yaz aylarında ise 14:00-19:00 saatleri arasında icrâ edilmektedir.⁸⁰⁴ Ramazan ayında ise bayanlar düzenledikleri Gezek toplantılarına ara verirler.⁸⁰⁵

Kır Gezekleri ise ilkbaharın başladığı aylarda grup tarafından belirlenen mesire ve piknik yerlerinde genellikle Pazar günleri gündüz başlayıp gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürebilir.⁸⁰⁶

⁸⁰² Şemin, s. 98.

⁸⁰³ Salün, s. 28.

⁸⁰⁴ Salün, ss. 17-19.

⁸⁰⁵ Şemin, s. 71.

⁸⁰⁶ Salün, s. 17.

1.3.3.2.5. Mekân

Gezek Sohbetleri genellikle üyelerin evlerinin salonlarında ya da en geniş odasında yapılır. Grupta bulunan kişi sayısının fazla olması gibi durumlarda restoran, kafeterya tarzı daha geniş yerlerde de düzenlenmektedir.⁸⁰⁷ Ayrıca yemekli ve sazlı-sözlü olarak icrâ edilen Gezekler için genellikle daha müsait mekânlar seçilmektedir. Komşuların rahatsız olmayacağı bir ev, bir mesire yeri veya şehir dışındaki kaplıcalardaki ev yahut da son yıllarda lokanta, restoran gibi mekânlar seçilmektedir.⁸⁰⁸

Kır Gezeği'nde Kütahya merkeze yakın olan Ozañçukur, Beşikkaya,⁸⁰⁹ Çamlıca, Kundukviran, Sultanbağı, Aksu, Müderris Bahçesi, Musalla gibi mesire yerleri ile Yoncalı ve Ilıca Kaplıcaları'nın eteklerindeki ormanlık alanlar tercih edilmektedir.⁸¹⁰

1.3.3.2.6. Oturma Düzeni

Kütahya Gezek toplantılarında mertebeye ya da farklı bir duruma bağılı olarak oluşan herhangi bir oturma düzeni yoktur. Başkan, yaşça büyükler ve üyeler arasında daha fazla saygı gösterilenler, Gezek'e onur konuğı olarak gelmiş/davet edilmiş kişiler mekânın başköşesine oturtulurken diğere üyeler de yaşlarına göre kapıya doğıru uygun olan yerlere sıralanırlar. Gezek içerisinde hiçbir şekilde kişinin maddî durumuna ya da mertebesine bağılı bir statü farkı gözetilmez. Yani fakir ama yaş itibariyle büyük olan bir kişiye başköşede yer gösterilirken maddî durumu çok iyi olan bir kişi de grup içerisinde yaşının gerektirdiğı yere oturabilir. Sadece vali, kaymakam, belediye başkanı gibi toplum nazarında önemli bir kuruma başkanlık eden kişiler, yaşları ne olursa olsun nezaket gereğı baş taraflara oturtulur.⁸¹¹ Bayanların düzenledikleri Gezeklerde de herhangi bir oturma düzeni bulunmamaktadır.

⁸⁰⁷ Şemin, s. 150.

⁸⁰⁸ Salün, s. 31.

⁸⁰⁹ Sadık Uzunoglu, "Kütahya Gezek Âlemleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 2, Cilt: 1, Sayı: 14, Eylül 1950, s. 222.

⁸¹⁰ Salün, s. 30.

⁸¹¹ Şemin, s. 154.

1.3.3.2.7. Toplantı Çeşitleri

Kütahya Gezek Sohbetleri'nin toplantıları yapılma zamanı, şekli ve içeriği bakımından; “İlk Toplantı”, “Genel Gezek Toplantıları”, “Son Toplantı” ve “Kır Gezeği” olmak üzere bir dönem içerisinde dört farklı şekilde icrâ edilmektedir.

1.3.3.2.7.1. İlk Toplantı

İlk toplantı, Gezek oluşturulurken toplanmaya karar verilen yerde yapılır. Grup meydana getirilirken eski üyelere bir kişi sırayı devralır. Bu kişiye daha önceden neler hazırlayacağı bildirilmiştir. O gün ikram edilenler, diğer toplantılarda da aynı olur. Yine dikkat edilmesi gereken durumlar varsa bunlar kural olarak belirlenip diğer toplantılarda uygulanır. Bir dönem içerisinde icrâ edilecek toplantıların üyeler arasındaki sırası belirlenerek Gezek programı oluşturulur.

İlk toplantıda yeni gelenlerin olması durumunda o kişiler diğer Gezek üyeleriyle tanıştırılır. Bu görev yeni gelen kişiyi Gezek grubuna katılması için tavsiye eden üyenindir. Gezek'e katılan kişilerin seçiminde olumlu yönde ortak kararın alınmasından sonra gelecek kişinin davet edilmesi gerekmektedir. Gezek'e kabul edilen kişiyi tavsiye eden üye tarafından yeni katılan kişi gruba davet edilerek toplantılara iştirak etmesi sağlanmış olur. İlk Gezek toplantısı yeni katılan üyelerin olması durumunda tanışma faslından ve üyelerin birbirleriyle yakınlık kurması bakımından diğer toplantılara göre biraz durgun geçmektedir.⁸¹²

1.3.3.2.7.2. Genel Gezek Toplantıları

Dönem başındaki ilk Gezek toplantısında belirlenen program dâhilinde bir dönem içerisinde icrâ edilen toplantılardır. Grupta bulunan üyelerine göre toplantıların sayısı artıp azalabilmektedir. Gruptaki üyelerin az olması durumunda yıl içerisinde bir kişiye iki defa toplantı sırası gelebilirken çok olmasında ise bir sefer Gezek düzenleyebilmektedir.⁸¹³ Bu toplantılar grupta alınan karara bağlı olarak haftalık ya da iki haftada bir şekilde tertip edilir. Genellikle Çarşamba ve Cumartesi akşamları yapılırken herhangi bir aksama ya da değişiklik olması gibi hâllerde bile Perşembe ve Cuma geceleri Gezek toplantısı icrâ edilmemektedir.⁸¹⁴ Gezeğe ev sahipliği yapan kişinin ölüm, hastalık, kaza gibi bir sorunu, düğün, nişan, doğum gibi özel durumu olması hâlinde toplantı ertelenebileceği gibi belirli bir süre sohbetlere

⁸¹² Şemin, s. 99.

⁸¹³ Şemin, s. 99.

⁸¹⁴ Şemin, s. 150.

ara da verilebilir. Bunun yanında toplantının yapılacağı evin olduğu mahalde ağır hasta, cenaze olması durumunda Gezek'in mekânı değiştirilmektedir.

1.3.3.2.7.3. Son Toplantı

Bir dönem boyunca icrâ edilen ve “*Kır Gezeği*”nden önce yapılan toplantıların sonuncusudur. Aksi bir durum olmaması durumunda dönem başında belirlenen toplantı sırasındaki en son kişi de bu toplantı icrâ edilir. Hem son toplantı olması hem de bazı üyelerin gruptan ayrılma gibi durumları bulunmasından dolayı diğerlerine oranla biraz daha buruk geçmektedir. O yüzden toplantı sonunda üyeler birbirleriyle helalleşerek ayrılırlar.

Dönem boyunca toplanılan ortak paranın değerlendirmesi bu toplantıda yapılır. Muhasip görevindeki kişi, yıl içerisindeki harcamalardan söz ederek nereye ne kadar para verildiğini belirtir. Kır Gezeği yapılacaksa nereye gidileceği kararlaştırılarak paranın yetip yetmeyeceği hesaplanır. Paranın eksik olması durumunda ilave yapılır. Eğer Kır Gezeği yapılmayacaksa paralar üyelere dağıtılır veya sonraki Gezek toplantılarında kullanılmak üzere Muhasip'e teslim edilir.⁸¹⁵

1.3.3.2.7.4. Kır Gezeği

Dönem sonunda açık alanda yapılan toplantıdır. Bir dönem boyunca üyelere aidat şeklinde ve verilen cezalardan toplanan paralarla bu toplantı icrâ edilmektedir. Eldeki ücretin miktarına göre Gezek'in yapılacağı yer belirlenir ya da üzerine biraz daha eklenip istenilen yere gidilerek bu toplantı gerçekleştirilir. Günübürlük olarak planlanan Kır Gezekleri genellikle Pazar günleri yapılmaktadır. Kütahya merkeze yakın olan Çamlıca, Kundukviran, Sultanbağı, Aksu, Müderis Bahçesi, Musalla gibi mesire yerleri ile Yoncalı ve Ilıca kaplıcalarının eteklerindeki ormanlık alanlar Gezekçilerin tercih ettiği yerlerdir.⁸¹⁶ Bütün müzik aletleri de götürülerek hem eğlenilir hem de yemek yenir. Ardından akşam da geri dönülür. Kütahya dışında herhangi bir tatil yöresine gidilecekse bunun organizasyonları daha önceden yapılır ve bir haftaya yakın bir süre orada kalınır. Dönem sonunda Kır Gezeği'nin yapılması gibi zorunluluk yoktur.⁸¹⁷

⁸¹⁵ Şemin, ss. 99-100.

⁸¹⁶ Salün, s. 30.

⁸¹⁷ Şemin, s. 100.

1.3.3.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Kütahya Gezek Sohbetleri'nde üyelerin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat her üyenin temiz ve sohbet ortamına uygun tarzda elbiselerle toplantıya gelmeleri gerekmektedir. Bunun yanında erkeklerin saç ve sakal tıraşlarına da dikkat etmeleri büyük önem taşımaktadır.

1.3.3.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Kütahya Gezek toplantılarının yemek menüsü dönem başında yapılan ilk toplantıda üyeler tarafından belirlenir. Daha sonra icrâ edilen bütün Gezeklerde bu yemekler ikram edilir. Üyeler arasında maddî durumu çok iyi olanlar olsa da sabit menünün dışına çıkarak farklı bir ikram yapması yasaktır. Toplantılarda genel olarak yemek, tatlı ve meyve ikramı yapılmaktadır. Yemekler sıra sahibinin ailesi ve gerekli olması hâlinde yakın komşularının da yardımıyla Gezek'in bir gün öncesinden hazırlanmaya başlanır. Bu şekilde yemekleri hazırlama aşamasında herhangi bir aksama olmasının önüne geçilmiş olunur.

Yemek servisi, bütün Gezek üyelerinin sıra evinde toplanıp kısa bir sohbet yapmalarının ardından başlar. Genellikle yer sofrasında hazırlanan sinilerde sunulurken Çiniciler Gezeği'nde ise masada da yenilmektedir. Sofranın hazırlanışında ve yemeklerin servis edilmesinde çorba, et yemeği, diğer yemekler, börek ve tatlı sıralaması gözetilir. Bir önceki yemek bittikten sonra diğerinin servisi yapılır.

Yemekli yapılan Gezeklerde; çorbalardan yoğurtlu çevirme çorbası, miyane çorbası, tarhana çorbası, kızılıcak çorbası; et yemeklerinden güveç, küp eti, kuru köfte, pilavlı tas kebabı, papaz yahni, güveçli pilav ve kalbur köfte, pilavlardan zerdeli pilav, mercimekli pilav ve buhara pilavı; hamur işlerinden Kütahya'nın yerel yemeği olan cimcik, kıymalı sini mantısı, tosunum, sarma hamur dolması, şibitli tavuk tiridi, dolamber böreği ve gökçimen hamursuzu; tatlılardan güllaç, ev baklavası, cendere, yufka tatlısı, dondurma kabak tatlısı, su muhallebisi, sütlü incir tatlısı ve helva çeşitleri; sebze yemeklerinden etli yaprak sarması, bamya, ilebada dolması, kabak kabuğu kavurması, lahana dolması, zeytinyağlı soğan dolması; hoşafardan hekmane erik hoşafı, elma hoşafı, vişne hoşafı ile üzüm hoşafı arasında belirlenen bir menü ikramı yapılmaktadır.⁸¹⁸

⁸¹⁸ Salün, ss. 36-42.

Çay ikramının yapıldığı Gezeklerde ise; tosunum, lokum, haşhaşlı ağzıaçık, yaş ve kuru pasta ile tatlı ikramı yapılır. Tatlı olarak çoğunlukla ev baklavası tercih edilirken Gezek üyelerinin diğer istekleri de göz önüne alınarak farklı tatlıların da sunumu yapılır. Bazı Gezek gruplarında yeteneği olan üyeler tel helva çekerler. Fakat işlemi zahmetli ve zaman almasından dolayı her toplantıda yapılmamaktadır. Toplantının ilerleyen saatlerinde portakal, elma, muz, mandalina gibi mevsimlik meyve ikramı da yapılır.

Her Gezek toplantısında ikram edilen ve üyelerin de en çok talep ettikleri içeceklerin başında çay gelmektedir. Onun yanında kahve de tercih edilen içeceklerdendir. Bunların dışında kola, meyve suyu, ayran gibi meşrubatlar da isteğe bağlı olarak ikram edilir.

Bazı Gezek toplantılarında alkollü içecekler de bulunmaktadır. Bu Gezek üyelerinin dönem başında yaptıkları ilk toplantıda aldıkları karara bağlı olarak belirlenir. Alkollü içeceklerin türü de bu ilk toplantıda belirlenerek sonraki Gezeklerde aynı çeşit içki tüketilir. Alkolün tüketilmesi kararı alındıysa o dönem boyunca icrâ edilen toplantılarda bu uygulanır. Fakat toplantılarda alkol tüketiminin belirli bir sınırı vardır. Hem kendisini kaybedip ortamı bozacak hem de etkisi dışarıda da belli olacak miktarda alkol alınmasına müsaade edilmez. Alkol genelde müzik icrâ edilen Gezek gruplarında tercih edilir.⁸¹⁹

1.3.3.2.10. Mahkeme/Ceza

Gezek geleneği içerisinde kurallara uymayan üyelere verilecek olan cezaların mahiyetine Başkan, Başkan Yardımcısı (Sözcü) ve Muhasip öncülüğünde diğer üyelerle birlikte karar verilir. Önce Gezek kurallarını ihlal eden kişi toplantı esnasında odanın dışarısına çıkartılır. Yönetim ve diğer üyeler işlenen suçun niteliğini ve buna bağlı olarak verilecek olan cezayı birlikte muhakeme ederler. Ardından verilen cezanın ne olduğu suçlu olan kişiye uygun bir şekilde aktarılır.⁸²⁰ Genel de suçun niteliğine bağlı olarak “*Maddî ya da Hizmet Cezası*” ve “*Atılma Cezası*” olmak üzere iki çeşit ceza uygulaması vardır.

1.3.3.2.10.1. Maddî ya da Hizmet Cezası

Gezek Sohbetleri esnasında belirlenen kurallara uymayan, toplantıya geç gelen, mazeret bildirmeden toplantıya katılmayan ve benzeri kusurlardan birini

⁸¹⁹ Şemin, ss. 101-102.

⁸²⁰ Şemin, s. 155.

gerçekleştiren kişilere su/odun/kömür taşıma, cüzi para cezası, yiyecek içecek aldırma, börek-baklava yaptırma gibi çok ağır olmayan maddî ya da hizmet gerektiren bir ceza verilmektedir.⁸²¹

1.3.3.2.10.2. Atılma Cezası

Gezek grubu üyelerinin toplantı esnasında sıra sahibinin ailesine karşı saygısız tavır ve davranışlar sergilemesi, hırsızlık, gasp gibi yüz kızartıcı fiillerde bulunması, sohbetlerin düzen ve tertibini bozacak aşırıya kaçan davranışlar içerisinde olması, toplum içerisinde dedikoduya mahal verecek olaylara karışması, içkili düzenlenmeyen Gezeklere alkollü ya da sarhoş gelinmesi, defalarca mazeretsiz olarak sohbetlere iştirak etmemesi, alkollü Gezeklerde ise içkiyi fazla kaçırıp ortamı bozan hareketlerde bulunması gibi durumlarda atılma cezası verilir.⁸²²

1.3.3.2.11. Eğlence Şekilleri

Gezek Sohbetleri'ndeki eğlence şekilleri grupların yapısına, amaçlarına, düzenleyenlerine vb. bağlı olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Genel olarak müzik, seyirlik oyunlar, halk oyunları, kadınlara özgü oyunlar ve mâni atışması gibi türlerin anlatılması Gezek Sohbetleri'nde tercih edilen eğlence şekilleridir.

1.3.3.2.11.1. Müzik

Kütahya Gezek gruplarının yapmış oldukları toplantılarının tamamında müzik icrâ edilmemektedir. Ancak eski yıllarda yapılan Gezek toplantılarında müziğin önemli bir yer teşkil ettiği bilinmektedir. Günümüzde yapılan bazı Gezek gruplarının toplantılarında eğlence unsuru olarak müziğin yer aldığı görülmektedir.⁸²³ Müzik, Gezek grubu üyeleri arasında enstrüman kullanmayı bilenler tarafından icrâ edilirken sesi güzel olanlar da parçalara eşlik etmektedir. Bu bakımdan müzik icrâsını gerçekleştirenlere herhangi bir ücret ödenmez.

Kütahya Gezek toplantılarında icrâ edilen müziğin türüne göre enstrüman kullanılır. Dinî içerikli toplantılarda tasavvufî müziğin icrâsı için ney, tanbur, rebab, ud, keman ve kanun;⁸²⁴ eğlence unsuru ön planda olan Gezeklerde ise bağlama, def ve darbuka gibi müzik aletleri tercih edilir. Profesyonel çalgıcıların bulunmadığı toplantılarda bu enstrümanlar Gezek üyeleri arasında kabiliyeti olan kişiler tarafından

⁸²¹ Şemin, s. 153.

⁸²² Şemin, s. 153.

⁸²³ Şemin, s. 102.

⁸²⁴ Salün, s. 30.

kullanılır.⁸²⁵ Bayanların Gezeklerinde telli sazlar bulunmayıp deblek ve kaşık yer alır.

Kütahya Gezek grupları arasında müziğin icrâ edildiği toplantıların bazılarında tasavvufî bazılarında da türkü ağırlıkta olan parçalar çalınır. Türkülerin yer aldığı toplantılarda çoğunlukla Kütahya yöresinin parçalarından; “*Gediz Pazarı*”, “*Ahmet Bey’in Bir Küheylan Atı Var*”, “*Kütahya’nın Pınarları*”, “*Feracem’in Ucu Sırma*”, “*Kar mı Yağdı Kütahya’nın Dağına*”, “*Entarisi Mavi De Boya*”, “*Sinanoğlu Derler Benim Adıma*”, “*Meşeden Gel A Sürmelim Meşeden*”, “*İki Bülbül Derelerde Ün Eder*”, “*İğnem Düştü Yerlere*”, “*Hisardan İnmem Diyor*”, “*Bizim Pınar Burmalı*”, “*Ayva Sarı Nar Sarı*”, “*Ay Oğlan Yiğit Misin?*”, “*Hisardan İndim Yayan*”, “*Aşağıdan Geliyormuş Fadime*”, “*Ah Hamamcı*”, “*A İstanbul*”, “*Gumarıya Vara Gele*”, “*Portakalım*”, “*Öte Yakaya Geçelim*” gibi türkülere yer verilir.⁸²⁶ Ayrıca başka yörelere ait herkes tarafından bilinen ve halka mâl olmuş türküleri de Gezeklerde istek olması ya da eğlencenin akışı içerisinde gerekli yerde çalınmaktadır.

Gezek Sohbetleri’nde oyun havaları ve yöresel parçaların çalınmasının yanında klasik sazlarla mûsikî fasılları da meşk edilirmiş. Normal toplantıların dışında âşıkların (saz şairlerinin) ve onların meraklıları olan halktan bir kısmının katıldığı Gezekler’de düzenlenir. Dışarıdan gelen saz şairleri ile Kütahyalı âşıklar arasında müsabakalar yapılır. Örneğin bir âşık, Hicâz makamından bir beyit söyler. Ardından diğer ozan da aynı makamdan nazire hâlinde ona cevap verirmiş. Bu şekilde kim üstün gelirse o âşık usta sayılırmış.⁸²⁷

1.3.3.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Kütahya Gezek toplantılarındaki eğlence şekillerinden birisi de seyirlik oyunlardır. Her Gezek grubunun sohbetlerinde bu oyunlar oynanmayıp eğlence amaçlı düzenlenen Gezek toplantılarında; “*Yüzük oyunu (Fincan oyunu, Takke oyunu, Mendil oyunu)*”, “*Dilsiz oyunu*”, “*Yattı-Kalktı oyunu*”, “*Deve oyunu*”, “*Para Saklama oyunu*”, “*Kim Vurdu oyunu*” gibi oyunlar icrâ edilmektedir.⁸²⁸ Ayrıca kır ve mesire yerlerinde düzenlenen Gezeklerde; “*Kara Kedi oyunu*”, “*Uzun Urgan oyunu*”, “*Birdir Bir oyunu*”, “*Elma Isırma oyunu*” ve “*Tura oyunu*” gibi açık alanda icrâ

⁸²⁵ Şemin, s. 102.

⁸²⁶ Şemin, ss. 102, 170-194.

⁸²⁷ Uzunoğlu, s. 222.

⁸²⁸ Oyunların ayrıntıları için bk. Şemin, ss. 104-105.

edilmeye müsait oyunlar oynanır.⁸²⁹ Oyunlarda kaybeden tarafa ceza olarak genellikle yiyecek ve içecek aldırılıp Gezek'te bulunanlarla birlikte yenmektedir. Hayvan taklidi yaptırılır, gece yarısı mezarlığın içinden dolaşıp gelmesi istenir ve kadın elbisesi (bindallı) giydirip müzik eşliğinde oynatılır.

1.3.3.2.11.3. Halk Oyunları

Gezek toplantıları içerisinde sohbet ve eğlence amacıyla tertip edilenlerde Kütahya zeybek oyunları icrâ edilmektedir. Oyunlar belirli bir sıra ile birbirlerine bağlantılı olarak kendi türküleriyle oynanmaktadır. Müzik eşliğinde genellikle çember şeklinde, karşılıklı sıra ve çift kişi (2-4-6-8 vb.) ile oynanan oyunlardır. Sadece "*Ferace Zeybeği*" ferdi bir oyun olup genellikle zeybek başı tarafından icrâ edilir. Diğerlerinden farklı olarak "*Kütahya Zeybeği*" de dörtlü ve altılı gruplar şeklinde sergilenmektedir. "*A Hamamcı Zeybeği*"nin özelliği ise 1984 yılında Zafer Baysal tarafından diğer oyunlardaki eda, tavır ve figürlerden esinlenerek şekillendirilmiştir. Gösterişli bir Zeybek oyunu şekline getirilen oyun, o zamandan itibaren hem Gezek Sohbetleri'nde hem de halk eğitim merkezi halk oyunları ekipleri tarafından icrâ edilir. Gezek Sohbetleri'ndeki zeybek oyunlarının isimleriyle icrâ sırası şu şekildedir; "*Gar Mı Yağdı Zeybeği*", "*Ahmet Bey Zeybeği*", "*Sinanoğlu Zeybeği*", "*Mustafa'm Zeybeği*", "*Çatal Çam Zeybeği*", "*Ferace Zeybeği*", "*Kütahya Zeybeği*" ve "*A Hamamcı Zeybeği*"dir.⁸³⁰

1.3.3.2.11.4. Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması

Bayanlar tarafından düzenlenen Gezeklerin eğlence şekillerinden birisi kadınlara özgü olan oyunların türküleri eşliğinde icrâ edilmesidir. Kadın oyunları karşılıklı iki ya da dört kişi arasında oynanmaktadır. Bu oyunlarda telli sazlar kullanılmayıp bayan çalgıcıların ritme uygun olarak icrâ ettikleri deblek ve kaşık tercih edilmektedir. Önce iki ya da dört kişi oyuna kaldırılır. "Oyun üçtür ya da hiçtir." kuralına uyarak herkes en az üç oyun oynayıp yerine oturur. Tekrar başka kişiler oyuna kaldırılarak oyun icrâsı bu şekilde devam eder. Ardından ahenk türküleri hep bir ağızdan söylenmeye başlanır. Oynanan oyunlar; "*Ebelerin Şakşaklıdır Kapısı*", "*Yoğurdum Var*", "*Çömüdü*", "*İğnem Düştü Yerlere (Şimdallı)*"dır. Ayrıca bu oyunlar düğünlerde de icrâ edilmektedir. Söylenen ahenk türkülerinin başında; "*Ah Hamamcı*", "*A İstanbul*", "*Gumarıya Vara Gele*",

⁸²⁹ Salün, ss. 46-48; Kır Gezeği'nde oynanan diğer oyunlar ve içerikleri için bk. Halil Kadri Erdem, **Kütahya Mesireleri Gezmeler Oyunlar Türküleri**, Kütahya Vilayet Basımevi, Kütahya, 1938.

⁸³⁰ Salün, ss. 85-92.

“Meşeden Gel”, “Portakalım” ve “Öte Yakaya Geçelim” gelmektedir. Genç kızlar da Gezeklerde bu oyunları ve türküleri seslendirerek öğrenmiş olurlar. Halk arasında güzel oynayamayan genç kızlara; “Hiç mi Cuma debleği görmemiş.” tabiri kullanılmaktadır.⁸³¹

1.3.3.2.11.5. Mâni Atışması⁸³²

Mâni atışması, eski dönemlerde icrâ edilen Gezeklerin vazgeçilmez bir parçasını teşkil ederken günümüzdeki Gezek gruplarının toplantılarında bu geleneğin devam etmediği görülmektedir. Mâni atışmasının bayanların Gezeklerinde erkeklerinkine nazaran daha fazladır. Toplantıların eğlence bölümlerinde bilen kişiler tarafından karşılıklı olarak söylenen mâniler, sohbetlerin önemli bir yönünü teşkil eder. Gezeklerde söylenen mâni metinlerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

Al şalım yeşil şalım
Dağları dolaşalım
Aramızda gurbet var
Biz nasıl buluşalım

Çatıda buz kalmadı
Çarşıda tuz kalmadı
Davranın oğlanlar
Sizlere kız kalmadı

Ağaç yaşken bükülür
Taze fidan bükülür
Sevgilimin dilinden
Şekerleme dökülür

Bahçelerde siniler
Fiske vursam iniler
Zamanenin kızları
Yılda bir yâr yeniler

Gayadan indim yayan

⁸³¹ Salün, ss. 17-27.

⁸³² Şemin, ss. 105-107.

Eteğim dolu payam
Eller yârim dedikçe
Dayan yüreğim dayan

Kahvenin köpüklüsü
Oduunun kütüklüsü
Bana mâni atıyor
Sokağın sümüklüsü

Mangalım var külüm yok
Bülbül gibi dilim yok
Ben bu aşka düşeli
Ağlamadık günüm yok

Zeytin yaprağını dökmez
Muhabbet baştan gitmez
Gözlerim seni gördü
Başkasına yâr etmez

1.3.3.3. Kütahya Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Kütahya'da icrâ edilen Gezek Sohbetleri'nin genel bir işleyiş sırası değişik Gezek gruplarının yapısı göz önüne alınarak meydana getirilmiştir. Ele alınan her başlık bütün Gezeklerin yapısında bulunmadığı için hangilerinde olup olmadığı ise belirtilmiştir. Gezek Sohbetleri'nin genel icrâ düzeni; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Toplanma*”, “*Yemek İkramı*”, “*Genel konuların Konuşulması*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Çay ve Meyve İkramı*”, “*Sohbet ve Müzik Faslı*” ve “*Kapanış*” aşamalarından oluşmaktadır.

- **Mekânın Hazırlanması**

Sıra sahibi toplantıdan bir gün önce evinde ayrıntılı bir temizlik yaparak en iyi şekilde tertip ve düzenini sağlamaya gayret eder. Toplantı eğer restoran, lokanta gibi farklı bir mekânda yapılacak ise birkaç gün öncesinden giderek mekândaki eksikliklerin giderilmesi ve ortamın toplantıya uygun hâle getirilmesi için gerekli görüşmeler yapılır. Ardından Gezek yemekli ise ikram edilecek yemekler, sohbet içerikli ise pasta, börek tarzı yiyecekler hazırlanır. Bu işlemler sıra sahibinin evinde

bulunan bayanlar ile gerekli olması hâlinde yakın akraba ve komşuları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Restoran ve lokanta tarzı yerlerde yapılan Gezeklerde ise ilgili işletmeye istenilen menü daha öncesinden bildirilerek toplantı gününe hazırlanması sağlanmış olur.⁸³³

- Toplanma

Gezek toplantısının çeşidine göre sıra evinde ya da belirlenen mekânda toplanma saati değişmektedir. Yemekli olarak düzenlenen Gezeklerde üyeler akşam namazından sonra, yemeksiz olarak tertip edilenlerde ise yatsı namazına müteakiben sıra evine gidilir. Sıra sahibi, misafirlerini kapıda karşılayarak eve buyur eder. Evin delikanlı erkek çocuğu misafirlerin paltolarını, ceketlerini alıp asar ve ayakkabılarını çevirerek düzeltir. Bu şekilde bütün Gezek grubu üyelerinin sıra evinde toplanmasıyla birlikte selamlaşma ve kısa bir sohbet ortamı oluşturulur. Sohbet esnasında grup içerisinde dargınlık ya da kırgınlık yaşayan üyeler varsa konuşularak bu durum tatlıya bağlanır. Böylece sohbet esnasında üyeler arasında herhangi soğukluğun yaşanmaması sağlanmış olur. Bunun yanında daha önceki Gezek toplantısında yaşanan olumsuz bir durum varsa o da konuşularak neticelendirilir.⁸³⁴ Yemek ve eğlenceye geçilmeden önce Gezekçiler arasında herhangi bir derdi, sıkıntısı ve düğünü veya başka olumlu ya da özel bir durumu olan varsa bu meseleler de görüşülerek bir karara varılır.⁸³⁵

Kadınların düzenledikleri Gezeklerin saatleri farklı olduğu için onlar öğleden sonra belirlenen mekânda toplanmaya başlar. Yukarıda ifade edildiği gibi aynı hürmet ve saygı içerisinde misafirler evde yerlerini aldıktan sonra kısa bir sohbet ederken elişi ve örgülerini de çıkartıp bir taraftan bunu yapmaya devam ederler. Ardından düzenledikleri Gezek'in kurası kime çıktıysa o kişiye hediyesi (altın, para vb.) verilir. Sonra yine güncel konular üzerinde muhabbet edilmeye devam edilir.⁸³⁶

Bazı bayan Gezek gruplarında her toplantıda sırası gelen kişiye bir çuval şeker verilir. Önceden şeker satan dükkân sahibiyle anlaşılır ve her Gezek'te sırası gelen kişinin evine servisle şeker gelmektedir. Dükkân sahibine önceden adres listesi verildiği için bu konuda sıkıntı yaşanmamaktadır. Burada ayrıca para veya altın verme gibi bir durum yoktur.⁸³⁷

⁸³³ Salün, ss. 17-32.

⁸³⁴ Şemin, ss. 153.

⁸³⁵ Salün, s. 34.

⁸³⁶ Salün, ss. 17-18.

⁸³⁷ Şemin, s. 67.

- **Yemek İkrâmı**⁸³⁸

Yemekli olarak düzenlenen Gezek toplantıları diğerlerine göre biraz daha erken başlamaktadır. Grup üyeleri genellikle akşam namazından sonra sohbet evine gelirler. Bütün üyelerin toplanmasıyla birlikte daha önceden menüsü belirlenmiş ve sıra sahibi tarafından hazırlanan yemekler birlikte yenir. Yemek sırasında her türlü hizmeti ev sahibi ve varsa onun erkek çocukları yapar. Genç Gezekçiler de arada yardım ederler. Yemeğin ardından kahve ve çay ikramı, eğer Gezek içkili olarak düzenleniyorsa içki servisi yapılır. Fakat içki belli ölçülerde, herkese eşit miktarda ve aynı anda dağıtılmaktadır. Herkesin bardağı aynı anda doldurulur aynı anda toplanır. Hiçbir üye diğerinden fazla içki tüketme hakkına sahip değildir. Kişilerin içkiye karşı dayanıklılıklarına göre sohbet ortamının bozulmaması için onlara daha az verildiği de olmaktadır. Sonuç olarak içki; buldukları mekâna, ortama uyum sağlayabilecek, etrafa, varsa aile ortamına, meskûn mahalse buldukları restoran, lokanta vb. orda oturan diğer kişileri rahatsız etmeyecek derecede kullanılarak tüketilir.⁸³⁹

Bayanların düzenledikleri Gezeklerde yemek yer almayıp pasta, börek, çörek tarzı yiyecek ve içecekler ikram edilir. Bu ikramın hizmeti ev sahibi ile varsa onun genç kızı tarafından yapılmaktadır.⁸⁴⁰

- **Genel Konuların Konuşulması**

Yemeğin ardından Gezek başkanı gündemde olan konular hakkında kısa bir konuşma yapar. Üyeler arasında herhangi bir isteği ya da düşüncesi olan varsa onlar dinlenerek grup içerisinde bir durum değerlendirmesi yapıp karara varılır. Ardından önceki haftalardan Gezeğe mazeretsiz gelmeyenlere, geç kalanlara, herhangi kusur işleyenlere verilecek olan cezalar belirlenir. O akşamki Gezek sohbetinin masrafları toplanarak sıra sahibine verilir. Ayrıca aidat şeklinde alınan paralar da toplanıp Muhasip'e teslim edilir.

- **Eğlence Fashı**

Gezek toplantısının çeşidine göre eğlence şekilleri de farklılık arz etmektedir. Sohbet içerikli bir Gezek grubunda üyeler arasında bilgi birikimi olan(lar), dinî-tasavvufî bilgileriyle yararlı başka konulardaki birikimlerini anlatarak arkadaşlarıyla paylaşır. Kur'an-ı Kerim okunarak ayet ve hadislerin açıklaması yapılır, kıssalar anlatılır. Soru olması hâlinde onları da gerekli şekilde cevaplandırır. Ardından

⁸³⁸ Yemek her Gezek toplantısında bulunmayıp sadece yemekli olarak tertip edilenlerde yer almaktadır.

⁸³⁹ Şemin, ss. 155-156.

⁸⁴⁰ Salün, ss. 17-19.

tasavvufî müzik eşliğinde ilahi söylenir, kasideler okunur, Türk Sanat Müziği ve yöresel parçaların icrâsı gerçekleştirilir.

Eğlence amacıyla düzenlenen Gezek gruplarında ise yöresel halk müziğinden seçilmiş türküler icrâ edilir. Saz ekibinin çaldığı parçaya grup içerisinde bilen herkes eşlik ederken bilmeyenler ise öğrenmek için mırıldanırlar. Bunun yanında çeşitli seyirlik oyunlar ile türkü eşliğinde zeybek oyunları da sohbetin akışı içerisinde icrâ edilir. Bayanların düzenledikleri Gezeklerde ise eğlence faslı çay, meyve ve aperatif yiyeceklerin ikramının ardından başlamaktadır.

- **Çay ve Meyve İkramı**

İcra edilen oyun ve müziğin ardından kısa bir çay, meyve ve çerez arası verilir. İçkili olarak düzenlenen Gezeklerde isteyenlerin olması hâlinde alkol sunumu da yapılabilir. Herhangi bir ihtiyacı olan varsa verilen arada giderir. Sıra sahibi ikramların servisini yaparken Gezekçiler gündemde olan konular üzerine sohbet eder. Toplantının o esnasına kadar herhangi bir eksik ya da hata varsa o konuda konuşularak noksanlıklar giderilmeye çalışılır. Bu kısa aranın ardından Başkan'ın uyarısı ile tekrar sohbet düzenine geçilir. Bayanların tertip ettikleri Gezeklerde bu şekilde bir ara verilmemektedir. Zaten yemekli olarak düzenlenmediği için çay ve aperatif yiyecek ikramları sohbet esnasında yapılmaya devam edilir.

- **Sohbet ve Müzik Faslı**

Bu bölümde yemekli sohbet Gezeklerinde grup içerisinde bulunan hem yaş itibariyle büyük hem de anlatma kabiliyeti iyi olan kişiler tarafından masal, efsane, fıkra gibi türler, yaşanmış hatıralar anlatılarak yöre ile ilgili değişik bilgiler verilir. Bu esnada diğer kişiler de anlatıma hiçbir şekilde müdahalede bulunmadan sessizce dinlerler. Soruları olması hâlinde anlatım bittikten sonra o kişiye sorularını yöneltebilirler. Anlatım esnasında herhangi bir saygısızlık yapanın olması durumunda toplantı sonunda ya da bir sonraki sohbetin başında o kişiye kurallar çerçevesinde gerekli ceza verilmektedir.

Tasavvufî içerikli Gezek toplantılarında Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Peygamber kıssaları, Hz. Ali'nin cenkleri, yörede yaşamış velîlerin menkıbeleri anlatılıp ayrıntılı olarak da açıklaması yapılmaktadır.⁸⁴¹

Yemekli ve dinî sohbet içerikli Gezeklerde ise masal, efsane gibi türlerin yerine grup içerisinde saz sanatkârları olması hâlinde rebab, ud, tambur, keman,

⁸⁴¹ Şemin, ss. 105-108.

kanun, ney ve bendir eşliğinde müzik faslı başlar. Giriş taksimlerinin ardından ilahiler, kasideler ve tasavvuf mûsikîsi meşk edilir. Bazı Gezek gruplarında ise sadece sanat mûsikîsi ve yöre türküleri seslendirilir. Yemekli, sazlı-sözlü eğlence unsuru ön planda olan Gezeklerde ise sazlar eşliğinde Kütahya türküleri seslendirilerek eğlenilir. Ardından bilenler tarafından gruplar hâlinde türküler eşliğinde zeybek oyunları icrâ edilir.⁸⁴²

Kadınların tertip ettikleri Gezeklerde masal, efsane gibi türlere yer verilmeyip bilen kişiler arasında mâni atışması yapılır. Ardından Kütahya yöresine ait türküler ve kadın oyunları çalınıp söylenir. Gezekte yetenekli olan bir kişi deblek veya tahta kaşıkla ritim tutarak türkü söyleyenlere eşlik eder. Gezekçiler sıra ile oyuna kalkıp eğlenirler. Günümüzde ise teknolojinin gelişmesine paralel olarak müzik icrâsı daha da kolaylaşmış ve elektronik müzik sistemleri kullanılmaya başlanmıştır.⁸⁴³

- **Kapanış**

Gezek toplantılarının sonunda bir sonraki sohbetin hangi üyede ve nerede yapılacağı belirlenir. Burada üyelerden birisi gönüllü olarak sırayı alırken bazen kura ile belirlenir bazen de Başkan sırayı almamış olanlar arasından bir kişiye; “*Sonraki toplantıda sendeyiz.*” diyerek toplantının kimde olduğu belirlenmiş olur. Sıra verilen kişinin o tarihte geçerli bir mazereti olması durumunda bunu Başkan’a ileterek toplantı sırası başkasına verilir. Ardından toplantı sona erer.⁸⁴⁴

⁸⁴² Salün, s. 30.

⁸⁴³ Salün, ss. 18-19.

⁸⁴⁴ Şemin, s. 61.

1.3.4. ISPARTA GEZEK SOHBETLERİ

1.3.4.1. Isparta Gezek Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Isparta bölgesi, İbn Battûta Seyahatnâmesi'nde zikredilen⁸⁴⁵ ve daha sonra da mezar kitabeleri, Ahi icazetnâmeleri, fermanlar, vakfiyeler ve fütüvvet şecereleri gibi belgeler yardımıyla varlıklarını izleyebildiğimiz bir Ahiler topluluğu merkezi olmasından dolayı, gerek kasabalarında gerekse de köylerinde bu örgütün izlerini hâlâ taşıyan bir bölgedir.

Rıfat Melul Meriç tarafından toplanarak yayınlanan Akşehir Mezar ve Kitabeleri'nden burada Ahilerin XIV. yüzyıl başından çok önce yaşamış olduklarını, birçoğunun üzerinde tarih yazılmamış veya silinmiş olmakla birlikte, tarihi yazılmış olanlarından birinde H.741/M.1340 senesi bulunan Ahi ve Ahi oğulları mezarlarının varlığından anlaşılmaktadır.

Anadolu beyliklerinden Hamitoğulları'nın başkenti, şimdiki adıyla Eğirdir ilçesinde bulunan mevlevî tekke ve zaviyelerinin bulunduğu Yazla mevkiindeki mezarlıkta, çoğunluğunun mevlevî olduğu anlaşılan mezar kitabeleri arasında birçok Ahi isimleri de bulunmaktadır. Aynı şekilde Isparta'nın Şarkîkaraağaç ilçesinin de bu kabil belgeler bakımından zengin olduğu anlaşılmaktadır.

1426 yılında yazılmış ve bir sureti “Konya Mecmuası”nda yayınlanan Şarkîkaraağaçlı Hatiboğlu sanıyla anılan, Ahi Mehmet oğlu Ahi Mahmud'a, Ispartalı Ahi Süle oğlu Ahi Şeyh tarafından verilmiş olan bir icazetnâme, bu kasabada mevcut fütüvvetdarlar, Ahinin yetki ve görevleri, fütüvvet libasının giydirilmesi, sofraya yayma ve çırak yetiştirme yetkilerinin mahiyeti ve başka bilgiler bakımından dikkate değer niteliktedir. Bu icazetnâme muhteviyatından, oturmuş ve yaygınlaşmış bir Ahi örgütünün varlığı anlaşılan bu yerlerde, bu örgüt kalıntılarından olmak üzere eski tören ve geleneği ortadan kalkmış bir sohbet toplantısı “Gezek” adıyla devam ettirilmiştir.⁸⁴⁶

Bu bilgilerden hareketle Isparta yöresinde Gezek geleneğinin Eğirdir, Yeniceköy, Şarkîkaraağaç,⁸⁴⁷ Senirkent ilçeleri ve köylerinde icrâ edildiği bilinmektedir.⁸⁴⁸ Günümüzde ise Senirkent'te bu gelenek devam ettirilmektedir.

⁸⁴⁵ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, Çeviri ve kısa notlar. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2015, ss. 277-279.

⁸⁴⁶ Çağatay, 1989, ss. 143-144.

⁸⁴⁷ Çağatay, 1989, s. 144.

⁸⁴⁸ İsmail Nami Erbilek, “Senirkent'de Gezek”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 120, Birinci Teşrin, 1941, s. 287.

1.3.4.2. Isparta Gezek Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.3.4.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.3.4.2.1.1. Üyeleri

Gezek Sohbetleri, 20-30, 30-40, 40 ve üzeri yaş grubundaki kişilerin oluşturdukları üç farklı sohbet grubu tarafından düzenlenmektedir.⁸⁴⁹ Her grup kendi içerisinde organize olmakta ve farklı mekânlarda toplantılarını icrâ etmektedir. Bir sohbet grubu yaklaşık olarak 15-20 kişiden oluşur. Gençler ve yaşlılardan başka 12-15 yaş arasındaki çocuklar da kendi aralarında Gezek grubu kurarak toplantılar yapmaktadır.⁸⁵⁰ Yârenler kendi aralarında birbirlerine “*Efrad*” diye hitap ederler.⁸⁵¹

1.3.4.2.1.2. Yönetim Yapısı

Isparta'da Gezek Sohbetleri'nin yönetim yapısı; “*Yâranbaşı*” ve “*Odabaşı*” olmak üzere iki kişiden oluşmaktadır.

1.3.4.2.1.2.1. Yâranbaşı

Yâranbaşı, Ahilerin “Ahi Babası” durumunda ve oda Yârenlerinin yaşlılarından, herkesçe sevilip sayılan ve yol yöntem bilen kişidir.⁸⁵² Gezek toplantıları başlamadan önce eski Yâren üyeleri tarafından teklif götürülerek seçilir. Genellikle daha önceden bu görevi yapmış olan kişiye bu teklif götürülür. O kişi yapılan teklifi kabul etmemesi durumunda başkası bu görev için belirlenir. Yâranbaşı, odada bulunan ocağın sağ tarafında kendisine ayrılan minderde oturur. Odanın düzeninin, toplantının seyrinin ve güvenliğinin sağlanmasından sorumludur.⁸⁵³

1.3.4.2.1.2.2. Odabaşı

Odabaşı, dönem başında yapılan ilk toplantıda seçilir. Odabaşı, Ahi teşkilatındaki Nakib görevindeki kişiyle aynı vazifeyi üstlenir. Bu kişi, odanın genel işleri, düzeni, oda gereklerini nöbetle temin etme gibi görevlerden sorumludur.⁸⁵⁴ Odabaşı ayrıca diğer Yâren meclislerinde yer alan Çavuş mevkiindeki kişinin görevlerini de ifâ etmektedir. Yâranbaşı'nın toplantılara gelmediği zamanlarda odanın düzeninin ve güvenliğinin sağlanmasından Odabaşı sorumludur.⁸⁵⁵

⁸⁴⁹ Çağatay, 1989, s. 145.

⁸⁵⁰ Erbilek, ss. 287-288.

⁸⁵¹ Çağatay, 1989, s. 146.

⁸⁵² Çağatay, 1989, s. 145.

⁸⁵³ Çağatay, 1989, s. 147.

⁸⁵⁴ Çağatay, 1989, s. 145.

⁸⁵⁵ Çağatay, 1989, s. 147.

1.3.4.2.2. Katılma Şartları

Gezek Sohbetleri belirli bir grup tarafından kendi içerisinde dışı kapalı olarak icrâ edilen toplantılar olmasından dolayı her isteyen bu sohbetlere katılamamaktadır. Bir kişi Gezek grubuna ya gerekli şartları sağlaması durumunda üye olarak ya da misafir olarak toplantılara iştirak edebilmektedir.

1.3.4.2.2.1. Üye Olarak Katılmak

Gezek sohbet grubuna katılabilmenin belirli şartları bulunmaktadır. Gezek Sohbetleri'ne katılacak olan kişiler, dönem başında yapılan hazırlık toplantısında eski üyeler arasından belirlenmesinin dışında diğer zamanlarda da yeni kişilerin alımı yapılmaktadır. Dönem başında genellikle eski grup üyeleri sohbet ekibine davet edilmek suretiyle oluşturulan ekiple toplantılar yapılmaya başlanır.

Odanın eski üyelerinden olmayıp yeniden girmek isteyen kişilerin bulunması hâlinde, bunların durumu sohbet ekibi tarafından görüşülür. Gruba katılmak isteyen varsa Yâranbaşı; “*Bir düşünelim. Sana bir iki gün içinde cevap veririz.*” diyerek cevap verir. O kişinin bu isteği toplantı yapıldığı bir gece Yârenler arasında müzakere edilir. Bu görüşme esnasında adayın ahlâkî ve terbiyevî durumu, odaya katılmak istemesinde özel bir amacının olup olmadığı tartışılır. Bazen bir kişi yıllardır hiçbir odaya bağlı değilken oğlu veya kızı evleneceği zaman düğünde Yârenlerin yardımını alabilmek için odaya kaydolmak ister. Çünkü Yârenler, kendi aralarındaki üyelerden birinin ya da onun yakın akrabasının düğününde çok yardım eder. Öyle ki, düğün sahibi düğünün zahmetini hiç hissetmez. Bu maksatla girip bir iki ay sonra yapılacak düğünün yükünü üzerlerine almak istemezler. Eğer girmek isteyen bu gibi bir art niyeti yoksa ve ahlâklı bir kişi ise alınmasına karar verilir. Aday kişi, ahlâken mazbut olmaz veya yukarıdaki şekilde gizli bir maksadı bulunursa adaya alınamayacağı münasip bir dille bildirilir.⁸⁵⁶

1.3.4.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Yâren efradından hiçbir üye kahveye veya tek başına başka odaya oturmak ya da ziyaret etmek maksadıyla gidemez. Ancak bir oda, çalgılı veya yemekli bir eğlence tertip edip başka sohbet grubunu davet ederse ya da bir oda öteki grubu ziyarete karar verip bu kararlarını birkaç gün önce haber vermiş olurlarsa toplu hâlde gidilir. Bu tür ziyaretler çoğu kez aile veya kişiler arasındaki anlaşmazlığı, küskünlüğü ortadan kaldırmak için yapılırken sadece ziyaret maksadıyla da gidildiği

⁸⁵⁶ Çağatay, 1989, s. 147.

olur. Aynı seviyedeki veya arada yaş farkı bulunan odaların birbirlerini toplu ziyaretleri mümkün iken küçüklerin odasını büyükler, büyüklerin odasını da küçük olanlar ziyaret edememektedir.⁸⁵⁷

1.3.4.2.3. Kuralları

Gezek Sohbetleri'ne katılan kişilerin uymak zorunda oldukları belirli kurallar vardır. Bunlar, yazılı olarak mevcut bulunmayıp gelenek içerisinde nesilden nesile aktarılmaktadır. Elimizdeki İsmail Nami Erbilek ve Neşet Çağatay'ın çalışmalarından hareketle tespit edebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Gezek toplantılarında kesinlikle kadın oynatılmamaktadır.
- Toplantıların seyri içerisinde argo ve küfürlü konuşulması yasaktır.
- Gezek Sohbetleri alkolsüz olarak tertip edilmektedir.
- Toplantıların seyri içerisinde kumar ve benzeri uygulamalar yer almamaktadır.
- Yâranbaşı ve Odabaşı tarafından verilen kararlara uymayanlar ve sohbet esnasında uygunsuz davranış sergileyenler cezalandırılır.
- Yâren efradından hiç kimse kahveye veya tek başına başka odaya oturmak ya da ziyaret etmek maksadıyla gidemez.
- Sohbet grupları arasında aynı seviyedeki veya arada az yaş farkı bulunan odaların efradları birbirlerini toplu ziyaret edebilirler. Fakat küçüklerin odasını büyükler veya büyüklerin odasını küçükler ziyaret edemez.
- Sohbet odalarının düzeni, hazırlanması ve diğer işleri grup üyeleri arasında belirli sıra ile yapılır.

1.3.4.2.4. Zaman

Sonbahara doğru ürünler hasat edilip harmanlar kaldırıldıktan, bağlar bostanlar bozulduktan, güz ekinleri ekildikten, kışlık unlar öğütülüp odun kömür depo edildikten sonra Gezek Sohbetleri düzenlenmeye başlanır. Kasım ayı içerisinde Yârenler odalarda toplanmaya başlar. Eskilerin Kasım dedikleri zaman dilimi, köy faaliyetleri için önemli bir dönüm noktasıdır. Kasım ve Hızır günleri yılı ikiye bölmektedir. Kasım olarak tabir edilen zaman dilimi, Kasım ayının sekizinde, Hızır günleri ise 6 Mayıs'ta başlar. Kasım zamanında koçlar sürüye katılır ve büyük

⁸⁵⁷ Çağatay, 1989, s. 148.

çiftçiler yanına uşak duran hizmetkârların süresini Kasım'dan Kasım'a hesaplardı. Sohbetler de Kasım ayında başlar ve Mayıs ayına kadar devam ederdi. Hıdrellez günü Eğirdir Gölü'ne gidilerek ziyafet düzenlenir. Bu ortak eğlenceden sonra o yılki Yâren Sohbetleri sona erer.⁸⁵⁸

Gezek Sohbetleri bir hafta ya da on günde bir gibi periyotlarda sonbahardan Mayıs ayına kadar olağan bir şekilde icrâ edilir.⁸⁵⁹

Olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde haftada bir ya da birkaç kez veya on günde bir gibi zaman aralıklarında icrâ edilir. Toplantıların düzenlenme sıklığı sohbet grubu üyelerine bağlıdır.

1.3.4.2.5. Mekân

Gezek Sohbetleri mevsim olarak sonbahar ve kış aylarında, zaman olarak da geceleri düzenlenmesi itibari ile dönemin son toplantısı hariç kapalı/iç mekânlarda icrâ edilmektedir.

Gezek toplantılarının yapıldığı Yâren odaları çoğunlukla boş, sahipsiz bir arsaya Yârenler tarafından yeniden ve bunların ortak malı olmak üzere yapılır. Bu şekilde zamanla genelleşmiş ve anonimleşmiş bir duruma gelir. Ya da eski bir ev, boş bir oda bu iş için kullanılır.

Isparta'nın Yenice köyünde Yârenlerin ortak çabaları ile yapılmış; “Taş Oda”, “Yeni Oda”; eskiden mevcut, genelleşmiş veya sahipli odalar olarak da “Kadınların Oda”, “Çukur Oda”, “Hacı Hasan Odası” ve “Hüseyin Çavuş'un Odası” bulunmaktadır.

Bunlardan gençlerin odaları, yerden yani zemin üzerine tek katlı ve taşla örülmüş, geri tarafında genişçe ve yerden yüksek bir peyke kısmı bulunur. Peykenin üzerinde de ayrı ayrı bir grup oturup sohbet edebilir. Oda, şömine biçiminde geniş ocaklıdır. Altlarına hasır ve onun da üstüne keçe veya kıldan örülmüş haba serilir. Bunlar kırk elli kişi alabilecek, ortasında millî oyunlar oynanabilecek genişliktedir.

Isparta'da gençlerle yaşlıların katıldıkları sohbet odaları ayrı ayrıdır. Yaşlılar çoğunlukla ayrı olarak düzenlenmiş konuk odalarında toplanırlar. Konuk odaları genellikle iki katlıdır. Alt kısmında odun kileri, misafirin binek hayvanı için ahır ve küçük bir samanlığı ihtiva eder.⁸⁶⁰

⁸⁵⁸ Çağatay, 1989, s. 145.

⁸⁵⁹ Erbilek, s. 287.

⁸⁶⁰ Çağatay, 1989, ss. 145-146.

Odaların bütün ihtiyaçları, Yâranbaşı ve Odabaşı dışındaki Yârenler tarafından sıra ile yerine getirilir. Bu sıraya “*Keşik yakmak*” adı verilir. Keşik yani sıra kendisine gelen kişi, bir önceki gece dağılırken odanın anahtarını ve demirbaş eşyasını teslim alır.⁸⁶¹

Mayıs ayının altısında Hıdırellez günü yapılan toplantı, açık bir mekânda icrâ edilmektedir. Eğirdir Gölü’nün kıyısında tertip edilen ziyafet şeklinde yapılmaktadır.

1.3.4.2.6. Oturma Düzeni

Gezek Sohbetleri’ne katılan herkes yaş durumuna, genel saygı kurallarına ve belirlenen sıraya göre toplantı mekânındaki yerlere oturmak durumundadır. Ocağın sağındaki ve solundaki minderlere Efrad’dan kimse oturamaz. Sağ minder, şeyh veya Ahi makamında olan Yâranbaşı’na, sol minder Nakib mevkiinde olan Odabaşı’na aittir. Yöneticiler gelmese dahi bunların yerlerine kimse oturamaz ve buralar boş bırakılır. Diğer kişiler de kendi yaş sıralarına veya belirlenen bir düzene göre otururlar.

Odaya, Yâranbaşı veya Odabaşı geldiği zaman bütün Efrad ayağa kalkarak yönetici olan kişileri karşılamak durumundadır. Başka köyden veya memleketten ya da aynı köydeki başka Yâren odasının üyeleri/konukları da bütün Yâren Efrad’ı ayağa kalkmak suretiyle karşılanır.⁸⁶²

1.3.4.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Gezek toplantıları, yapıma amacı, zamanı, şekli ve içeriğine göre; “*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*”, “*Genel Gezek Toplantıları*”, “*Son Gezek Toplantısı*”, “*Ferfane Toplantısı*” ve “*Kül Eşti Toplantısı*” olmak üzere beşe ayrılabilir.

1.3.4.2.7.1. Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı

Sonbahara doğru tarımsal ürünler kaldırılıp bağlar bozulduktan sonra, 15-20 kişiden oluşan arkadaş grubu Gezek Sohbetleri’ni icrâ etmeye başlamadan önce her odanın eski Yârenlerinden birkaç kişi, kendi aralarında konuşurlar. Eğer eski Yâranbaşı’nı yine seçmek isterlerse ona gidip “*Yârenlerini topla.*” denir. Bu şekilde toplanılacak gün kararlaştırılarak Yâren’in öteki üyelerine ve yeni katılacaklara haber verilir. Eğer eski Yâranbaşı’nı seçmek istemiyorlarsa daha oda toplantıları

⁸⁶¹ Çağatay, 1989, ss. 145-146.

⁸⁶² Çağatay, 1989, ss. 146-147.

başlamadan Yâranbaşı yapmak istedikleri başka birisine başvururlar. Bu kişi eğer teklifi kabul ederse toplantılar yapılmaya başlanır, etmez ise aynı teşebbüsle bir başkasını seçerler.⁸⁶³ Genel olarak bu toplantıda Yâranbaşı seçilir, gruba yeni katılacak olanlar belirlenir ve ilk Gezek'in kimde ve ne zaman olacağı gibi konular karara bağlanır.⁸⁶⁴

1.3.4.2.7.2. Genel Gezek Toplantıları

Sonbahar mevsiminde Kasım ayı gibi kararlaştırılan ilk Gezek toplantısından 6 Mayıs Hıdrellez gününe kadar yapılan rutin toplantılardır. Olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde haftada bir ya da birkaç kez veya on günde bir gibi zaman aralıklarında icrâ edilir. Toplantıların düzenlenme sıklığı sohbet grubu üyelerine bağlıdır. Bu toplantı, sohbet grubu üyelerinin belirledikleri odalarda sırayla düzenlenir. Akşamları yemekten sonra belirlenen odada sohbet müdavimlerinin toplanmasıyla icrâ edilmeye başlanır. Toplantı, genellikle gece on bir sularında sona ererken bazen sabaha kadar sürdüğü de olmaktadır.

1.3.4.2.7.3. Son Gezek Toplantısı

Gezek Sohbetleri'nin son toplantısı Mayıs ayının altısında yani Hıdrellez gününde yapılır. Yârenler, Hıdrellez günü oda oda sohbet grubunun yaptığı organizasyonla Eğirdir Gölü'ne giderek orada ziyafet düzenlerler. Aralarında topladıkları paralarla, kesip yemek için hayvan satın alırlar. Pirinç pilavı ve un helvası pişirip et kavurarak yerler, içerler ve akşama kadar eğlenip köye dönerler. Bu ortak eğlence ve ziyafetten sonra o yılki Gezek Sohbetleri sona erer.⁸⁶⁵

1.3.4.2.7.4. Ferfane Toplantıları

Gezek grubu üyelerinin hepsinin toplu olarak kuş, tavşan, balık avına gidip elde ettikleri avlarla veya aralarında para toplamak suretiyle “*arap çorbası*” veya “*arapaşı*” denen çok acı özel yemekler yaparlar. Yapılan yemekler hep birlikte yenir. Bu şekilde yemekli olarak yapılan toplantıya Yârenler arasında “*Ferfane*” adı verilmektedir.⁸⁶⁶

Yârenlerin çok eski, geleneksel yıllık toplantılarından biri de Ferfane şeklinde yaptıkları harman sonu eğlenceleridir. Harmandan kalkıp gübreler tarlalara çekildikten sonra güz işlerine başlamadan her odanın Yâren'i toplanıp aralarında, Ferfane şeklinde yeteri kadar para toplar. Yârenlerin sayısına göre üçer dörder koyun

⁸⁶³ Çağatay, 1989, s. 145.

⁸⁶⁴ Erbilek, s. 287.

⁸⁶⁵ Çağatay, 1989, s. 149.

⁸⁶⁶ Çağatay, 1989, s. 149.

veya keçi, şeker, yağ, sebze ve meyve alırlar. Bu eğlence süresince yemeklerini pişirmek üzere usta bir aşçı bulurlar. “Kıyı bağları” denilen Yenice köyüne bir saat kadar uzakta, Eğirdir Gölü’nün kıyısında, ağaçlık, ormanlık ve soğuk suyun olduğu pınarların bulunduğu yere giderler.

Buraya gidiş-geliş ve hazırlık safhası belirli bir merasim şeklinde yapılır. Yâren üyeleri, gezmeye çıkacakları günden bir gün önceki akşam odalarında toplanırlar. Ertesi günü erkenden oraya gidip konak yeri seçecek, aşçıyı, kazanları, yemek malzemelerini götürecek iki üç kişi ile kendilerinden sonra yataklarını, eşyalarını getirecek kimselerle birlikte arkadan gelecek birkaç kişiyi belirleyip dağılırlar.

Ertesi gün sabahleyin odanın bütün Yâren efradı, en yeni elbiselerini giyip tüfeklerini, barut, saçma, kapsül gibi av malzemelerini alıp odaya gelirler. Toplu bir şekilde odadan çıkarlar. Bu sırada köyden ayrılmakta olduklarını yöre halkına duyurmak için havaya on-on beş el ateş ederler. Bunu duyan köyün diğer erkekleri köy dışına çıkıp onları uğurlarlar. Yolda giderken de ara ara havaya ateş ederler.

Yolda, köye on beş yirmi dakika uzaklıkta, köyün en yaşlı ihtiyarlarının bile buraya ne zaman konduğunu bilmedikleri, tahminen 90-100 kilo ağırlığında, tutulacak bir yeri bulunmayan ve “kuvvet taşı” adı verilen yuvarlak taşa herkes gücünü dener. Kimi taşı kıvıltamaz, kimi birkaç parmak, kimi de göbeğine, omzuna kadar kaldırır. Bu taşı omzuna kaldırabilen kişi azdır ve bunlar kendilerine rakip çıkana kadar köyün güçlü delikanlıları olarak anılırlar.

Yârenler bundan sonra yollarına devam ederler. Yerleşecekleri yere beş on dakika kala yine havaya beş on el tüfekle ateş ederler. Eğer daha önce o civara yerleşmiş başka Yâren topluluğu varsa (Çünkü Yâren odalarının hepsi aynı günde köyden çıkmaz. Birer ikişer gün ara ile giderler ve yine bu aralıklarla dönerler.) onlar da havaya ateş edip önlerine çıkmak suretiyle karşılayıp selamlarlar.

Yerlerine döndükten sonra daha dinlenmeden bir kısmı balık avına bir kısmı kuş avına gitmek için dağılırlar. Öğleye doğru elde ettikleri avlarla dönerler. Biraz önce kesilmiş olan davarların sakatatları ile getirdikleri avları pişirirler. Bu sırada köyden, Yârenlerin yataklarını ve diğer eşyalarını hayvanlarla getiren, çoğu, Yârenlerin küçük kardeşleri ve akrabaları olan kişilerin karınlarını doyururlar. Daha sonra bu kişiler eşyaları bırakıp hayvanlara binerek köye dönerler.

Yârenler, burada kaldıkları dört beş günlük zaman zarfında avlanır, gölde yüzerler, oyunlar oynarlar, kayıklara, sandallara binip gezerler, komşu Yârenlerin olduğu yere gidip gelirler.

Dönüşlerinde de gelirken olduğu gibi varsa orada kalan Yârenler tarafından uğurlanma ve köyde karşılanma törenleri, yolda kuvvet taşıma güç denemesi aynı şekilde yapılır. Böylece Yâren efradı, bütün yaz çektikleri yorgunluğu ve zahmetleri unutup dinlenmiş olarak evlerine dönerler. Hatta bu gezintiye kendi aralarında “*Harmanın tozunu yıkamaya gidiyoruz.*” derler.⁸⁶⁷

1.3.4.2.7.5. Kül Eşti Toplantısı

Genel Gezek toplantılarından sonra grup üyeleri arasından birkaç kişinin icrâ ettiği toplantıdır. Bazen birkaç arkadaş gündüzden toplantının sonuna kadar kalmak için sözleşirler. Herkes gittikten sonra gündüzden tedarik ettikleri et, kuş, tavuk veya balığı pişirirler. Yanına helva kararlar veya pestil denen koyu ve lezzetli bir tür pekmez koyup birlikte yerler. Akşamdan beri gürül gürül yanan odunların kızıl kor hâline gelmiş sıcaklığı ile ısınmış odada sabahın erken saatlerine kadar oturup sohbet ederler. Buna “*Kül Eşti*” adı verilmektedir. Yâren içerisinde bu tür ayrıcalık yani bütün üyeleri kapsamayan küçük toplantılar serbesttir. Ayrıca bütün Yâren üyelerine haber verilmediği için de kimseye ceza verilmez ve gönül konulmaz.⁸⁶⁸

1.3.4.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Gezek Sohbetleri’ne katılan kişilerin uymak zorunda oldukları herhangi bir kıyafet düzeni yoktur. Herkes temiz ve kimseye rahatsızlık vermeyecek tarzdaki gündelik kıyafetleri ile toplantılara katılmaktadır.

1.3.4.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Gezek Sohbetleri genel olarak yemekli olarak tertip edilen toplantılar değildir. Fakat genel Gezek Sohbetleri’nin ardından düzenlenen “*Kül Eşti toplantısı*”na kalan kişiler gündüzden tedarik ettikleri et, kuş, tavuk veya balığı pişirirler. Yanına helva kararlar veya pestil denen koyu ve lezzetli bir tür pekmez koyup birlikte yerler.⁸⁶⁹

⁸⁶⁷ Çağatay, 1989, ss. 150-153.

⁸⁶⁸ Çağatay, 1989, s. 149.

⁸⁶⁹ Çağatay, 1989, s. 149.

Dönem sonunda altı Mayıs Hıdırellez günü Eğirdir Gölü kıyısında düzenlenen Gezek'in son toplantısında, grup üyeleri kendi aralarında topladıkları paralarla satın alıp kestikleri hayvanın etinden kavurma yaparlar. Yanında pirinç pilavı ve un helvası pişirip kavurmayla birlikte yenir.

Yârenler, Ferfane toplantılarında da yemek ziyafeti verirler. Bütün Yâren üyelerinin toplu olarak kuş, tavşan, balık avına gidip elde ettikleri avlarla veya aralarında para toplamak suretiyle “arap çorbası” ve “arapaşı” denen çok acı özel yemekler yapıp yenir.⁸⁷⁰

1.3.4.2.10. Mahkeme/Ceza

Gezek Sohbetleri'nin düzeni, yönetimi ve ceza verme yetkisi Yâranbaşı'na aittir. Oda nizamına ve edebe aykırı davrananlar, Yâranbaşı'nın verdiği kararlar cezalandırılır. Bu ceza, suçun niteliği ve derecesine göre Odabaşı tarafından ayaklarına değnek vurulmak, soğuk havada ve odanın dışında üzerine soğuk su dökülmek, Yârenlerin hepsi için evinden ya da bakkaldan yemiş getirmek veya yemek ziyafeti verdirilmek suretiyle yerine getirilir.⁸⁷¹

Yâren efradı, oda dışında da birbirlerine ve herkese karşı iyi davranmak, yardımda bulunmak ve kötü durumlardan sakınmak durumundadır. Tasvip edilmeyen herhangi bir yanlış görülen ve duyulan efrad, Yâranbaşı'na şikâyet edilir. Hakkında şikâyet olanın duruşması, bir mahkeme usulünce yapılır. Şikâyette bulunacak olan kişi, odada şapkasını çıkartıp ortaya gelir ve Yâranbaşı'na doğru dönerek “*Filancadan şikâyetçiyim.*” der. Bunun üzerine hakkında şikâyet olan kişi de ortaya çağrılır. Şikâyet edenin sol tarafına oturur. Şikâyet dinlenir. Kabahatlinin, sükûnetle hakkındaki şikâyet dinlendikten sonra söz hakkı kendisine verilir. Serbestçe savunmasını yapar ve haklı ise tanık gösterir. Yâranbaşı, iki tarafı ve varsa tanıkları dinledikten sonra karar verir.

İki taraftan birisi verilen karara itiraz ederse dava bir üst odaya yani daha yaşlıların odasına havale edilir. İkinci sefer başvuru yapılan odanın yöneticileri olan Yâranbaşı ve Odabaşı'nın vereceği karar kesindir. Buna itiraz edilmez. Verilen ceza çoğu zaman Yâren üyelerine yemek ziyafeti vermek şeklinde olur. Cezalandırılan, bunu yerine getirmezse odadan atılır ve kendisini bir daha başka bir oda sohbet

⁸⁷⁰ Çağatay, 1989, s. 149.

⁸⁷¹ Çağatay, 1989, s. 147.

grubuna kabul etmez. Bu durumda da ceza alan kişinin, toplum içerisindeki itibarı sarsılır.

Yâren efradından biri, meşru sayılabilecek mazeretini haber vermeden üst üste üç günden fazla odaya gelmezse, ellerine içinde küllü su bulunan bir kap verilen üç kişilik bir topluluk, gelmeyen kişinin evine hasta görmeye (ziyarete) gönderilir. Bu kişiler gelmeyen Efrad'ın evine vardıklarında; “*Yâranbaşı'nın selamı var, hasta görmeye geldik.*” derler. Gerçekten hastalandığı veya gelmesine engel olacak mazereti olduğu tespit edilirse geri gidilir. Mazereti yoksa odaya gelmesi söylenerek dönülür. O kişi de, mendiline yeterince yemiş doldurup odaya gelir ve verilecek cezayı kabul eder.⁸⁷²

1.3.4.2.11. Eğlence Şekilleri

Gezek Sohbetleri içerisinde sadece gençlerin oluşturdukları grupların odalarında eğlence düzenlenmektedir. Toplantıların içerisinde genellikle bağlama eşliğinde türküler söylenir, millî ve mahallî oyunlar oynanır, masal anlatılır, bilmece sorulur. Yüzük, tura ve benzeri oyunlar oynanarak eğlenilir.

1.3.4.3. Isparta Gezek Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Gezek Sohbetleri'nin icrâ düzeni genel olarak; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Mekânda Toplanma*”, “*Sohbet ve Eğlence Faslı*” ve “*Dağılma*” sıralamasından meydana gelmektedir. Bu sıralama ve adlandırma tamamen toplantıların seyri göz önünde tutularak konunun daha açıklayıcı olması için yapılmıştır.

- Mekânın Hazırlanması

Her toplantıdan önce Yâren odasının hazırlanması, Efradlar arasında belirlenen “*Keşik yakmak*” adı verilen belirli bir sırayla yapılır. Keşik yani sıra kendisine gelen Yâren, toplantıdan önce gün batmadan odaya gelir. Hasırları, keçeleri ve habaları silker, her tarafı temizleyerek süpürür, ocağın küllerini temizler, çalı ve odun getirerek sobayı yakmaya hazır duruma koyar. Ayrıca gece geç vakte kadar yetecek miktarda odun getirir. Lambanın fitilini keser, şişesini temizler ve gazını koyar. Testilere su doldurur ve kapıyı kilitleyip gider. Evinde işlerini bitirip yemeğini yedikten sonra yine herkesten önce yani akşam ezanının ardından odaya

⁸⁷² Çağatay, 1989, ss. 147-148.

gelir. Lambayı ve ocağı yakar. Saat yaklaşık altı buçuk yedi gibi yani hava karardıktan sonra gelmeye başlayan Efrad'ı bekler.⁸⁷³

- **Mekânda Toplanma**

Sohbet grubu üyeleri akşam saat altı buçuk yedi gibi odaya gelmeye başlar. O gün keşik kendisinde olan Efrad, gelenleri kapıda karşılayıp herkesi odaya buyur eder. Herkes yaş ve saygı derecesine göre sırayla yerlerine oturur.

- **Sohbet ve Eğlence Fası**

Odalarda sohbet olarak günlük işler, tarım ve köy sorunlarıyla ilgili konular ile genel havadisler görüşülür. Yaşlıların odasında millî oyun oynanmayıp Muhammediye, Ahmediye, Siretü'n-nebi, Battal Gazi menkıbeleri gibi dinî ve hamasî kitaplar okunarak sohbet edilir. Gençlerin odalarında ise bağlama eşliğinde türküler söylenir, millî ve mahallî oyunlar oynanır, masal anlatılır, bilmece sorulur. Yüzük, tura ve benzeri oyunlar eşliğinde eğlenilir. Yüzük oyunu toplantıların vazgeçilmez bir eğlence şeklidir. Hem eğlenmek hem de o gece ceza verilecek olan kişileri belirlemek için oynanan bir oyundur.⁸⁷⁴

- **Dağılma**

Sohbet ve eğlence faslının ardından gece saat on bir gibi isteyenler birer ikişer kalkıp evlerine giderler. Sohbet grubunun dağılma saati oda Efrad'ının genel tutumuna göre de değişmektedir. Fakat odayı çok erken terk edenle de alay edilir. Bazen önceden anlaşılan grup üyeleri tarafından Kül Eşti toplantısı yapılarak sohbet sabaha kadar da devam edebilir.⁸⁷⁵

⁸⁷³ Çağatay, 1989, s. 146.

⁸⁷⁴ Çağatay, 1989, ss. 148-149.

⁸⁷⁵ Çağatay, 1989, ss. 148-149.

1.4. BARANA SOHBETLERİ

1.4.1. BALIKESİR-DURSUNBEY BARANA SOHBETLERİ

1.4.1.1. Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Balıkesir'in Dursunbey ilçesinde Barana toplantılarının hangi dönemde başladığı konusunda net bilgi veren herhangi bir kayıt tespit edilememiştir. Kaynak kişilerden edinilen bilgiler ve mevcut yazılı belgelerden hareketle çok uzun bir geçmişinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu gelenekle ilgili ulaşabildiğimiz en eski kaynak olan Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun yazısında, Barana toplantılarının Ahi teşkilatından kalma bir sohbet âlemi olduğu belirtilmekte ve o dönemde yörede “*Sohbet*” olarak isimlendirildiği ifade edilmektedir.⁸⁷⁶

Dursunbey ilçesi Balıkesir merkeze uzak ve coğrafi konumu itibariyle dağlık bir alan içerisinde bulunmasından dolayı ulaşımı kolay olmadığı için diğer bölgelere nazaran kendi kültürünü daha fazla koruyarak yaşatabilmiştir. Bu da yörede bıçakçılık, dericilik ve ahşap işlemleri gibi meslek gruplarının fazla olması, işsizliğin önüne geçerek muhtemel iş göçünü engellemiştir. Bu şekilde hayatını idame ettiren yöre insanı, uzun kış gecelerinde kendi yaş gruplarıyla düzenledikleri Barana toplantılarında belirli kurallar çerçevesinde eğlenerek hoşça vakit geçirme fırsatı bulmuşlardır.

Dursunbey'de Barana toplantılarının yoğun olarak düzenlendiği dönemlerde yaş gruplarına göre; “*gençler*”, “*orta yaşlılar*” ve “*yaşlılar*” olmak üzere üç türlü Barana grubu vardır. Gençlerin Barana toplantılarında yeme-içme, oyunlar ve eğlence ön plandayken orta yaşlıların kurduğu Barana'da bunlara ek olarak içki de yer almaktadır. Fakat içkinin Barana toplantılarına sonradan girdiği ifade edilmektedir. Yaşlıların Barana gruplarında ise eğlenceden ziyade yemek ve ibadet ön plandadır.⁸⁷⁷ 1950'li yıllara kadar bu şekilde devam eden Barana toplantıları daha sonra katılımların düşmesiyle grup sayısında da azalmalar olmuştur. Zamanla yaş farkı ortadan kalkarak her yaş grubundan oluşan Baranalar kurulmaya başlamış ve 1970'li yılların ortasından itibaren yörede bu toplantıların düzenlenmediği tespit edilmiştir (K.K.319, 321).

⁸⁷⁶ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Sohbetler ve Gezekler”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 45, 15 Şubat 1935, s. 213.

⁸⁷⁷ Zeynep Dengi, “Balıkesir'in Dursunbey Kasabasında Sohbet Baranası”, **Ülkü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1/1947, s. 31.

Barana toplantılarının Dursunbey’de 1970’li yılların ortalarına kadar “*Cihan Baranası*”, “*Emsal Baranası*” gibi birkaç Barana grubu hâlinde icrâ edildiği kaynak kişilerin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır (K.K.319).

Barana toplantılarının yörede icrâ edilememesinin sebeplerinden birisi Barana sohbetlerinin son dönemlerinde içkinin daha çok ön plana çıkarak normalinden fazla tüketilmeye başlanmış olmasıdır. Yapılan bu uygulamalar neticesinde gençlerin bu toplantılarda içkiye özendirildiği anlaşıldığı için aileler, çocuklarının Barana gruplarına katılmalarına izin vermemeye başlamıştır. Bu şekilde sayısı fazla olan Barana gruplarında zamanla azalma olmuştur (K.K.319).

Çağın getirilerine bağlı olarak hem teknolojik gelişmeler sonucu iş alanlarının daralması hem de kitle iletişim araçlarının etkisiyle eğlence şekillerinin değişmesinden Barana toplantıları da olumsuz yönde etkilenmiştir. İş alanlarının daralması sonucu dışarıya göçün başlamasıyla birlikte yörede genç nüfus zamanla azalmıştır. Buna paralel olarak da Barana gruplarını oluşturacak bireylerin sayısında da azalma meydana gelmiştir. Ayrıca teknolojinin gelişerek radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarıyla hayatımızda daha fazla yer edinmesiyle birlikte eğlence şekillerimiz de değişerek toplu hâlde yapılan etkinliklerden daha çok bireysel ya da daha az kişi ile icrâ edilen aktivitelere dönüşmeye başlamıştır. Bu durum genç nesil üzerinde birlik ve beraberliğin oluşmasına yardımcı olan Barana toplantılarının da düzenlenememesine yol açmıştır (K.K.319).

Dursunbey’de günümüzde Barana toplantılarının sembolik de olsa düzenlenmesini ve yeni nesillerin bu gelenek hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayan kısa adı DUFAD olan bir dernektir. 11.12.2001 tarihinde “*Dursunbey Folklor-Araştırma-Eğitim ve Turizm Derneği (DUFAD)*” Halil Erkek’in önderliğinde kurulmuştur. Asıl amacı yörede teşekkül ettiği kabul edilen türkülerin TRT repertuarına kaydında başka bir yöreye ait olarak kayıt altına alınmasının önüne geçmektir. İlk etapta amatör kişiler tarafından yörenin kültürüne sahip çıkmak gayesiyle kurulan dernek üyelerinin çoğu, eski dönemde Barana toplantılarını düzenleyen kişilerdir.

DUFAD’ın kurulmasından sonra kendi bünyesinde esnaf, memur, işçi, müzisyen gibi farklı meslek gruplarından kişilerin bir araya gelmesiyle çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu kişiler Dursunbey’in köylerinde özellikle halk oyunları, seyirlik oyunlar ve türküler üzerine alan araştırması yapmıştır.

Dernek ilk defa 2002 yılında Balıkesir’de düzenlenen “*Kuva-yi Millîye*” etkinliklerine katılarak orada Dursunbey halk oyunları ve türkülerinden örnekler sergiler. Ardından dernek üyelerinden Necati Seçal ve dernek başkanı Halil Erkek Dursunbey’in köylerinde yöre giysileriyle ilgili araştırma yapar. Bunun yanında köylerde söylenen türküler hikâyeleriyle birlikte derlenir. Yaz dönemlerinde bağlama ve halk oyunları kursları düzenleyerek yeni nesillerin Barana geleneğine özgü oyun ve türküleri öğrenmesi sağlanmıştır.

Başlangıçta çevre ilçelerde düzenlenen etkinliklere katılan DUFAD, zamanla daha geniş bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Derneğin ilçede yürüttüğü diğer faaliyetlerin Barana olarak adlandırılması ve Dursunbey ile ilgili televizyon yayınlarında, bilim adamlarının yürüttükleri çalışmaların temel odak noktasını Barana geleneğinin oluşturması gibi nedenlerle, çalışma alanını genel olarak Barana kültürünü yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak olarak belirlemiştir. Katıldığı programlar vasıtasıyla Barana geleneğini tanıtan dernek, hem yörede hem de farklı yerlerde bu geleneğin bilinmesini sağlamıştır.

2010 yılında “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*”nın UNESCO tarafından Türkiye’nin kültür mirası olarak kabul edilmesinden sonra DUFAD bu alandaki faaliyetlerine hız verip ilçede bilgilendirme toplantıları düzenleyerek her kesimden insanı derneğin bünyesine katmıştır. Bu şekilde dernek, Barana geleneğinin yaşatılmasının daha geniş bir katılımlarla gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır.⁸⁷⁸

Dursunbey Barana geleneği, çeşitli sebeplerden dolayı günümüzde kendi kültürel bağlamı içinde tüm geleneksel işlevleriyle yaşatılamamaktadır. Geleneksel yapıdaki son sohbet toplantılarının 1970’li yılların ortalarında düzenlenmiş olması, aradan geçen süre içerisinde geleneğe ait unsurların kültürel hayat içerisindeki etkinliğini yitirmesi, ekonomik hayatta meydana gelen değişimler sebebiyle eğlenme biçimlerindeki değişim ve kadının her alanda daha aktif bir rol üstlenmiş olması, sadece erkeklere özgü bir toplantı olan Barana sohbetlerinin eski yapısıyla icrâ edilerek devam ettirilmesini zorlaştırmaktadır.

Barana geleneği içerisinde yer alan eğlence şekillerinden halk oyunları, seyirlik oyunlar ve müzik unsurları yeniden canlandırılmış ve yöre insanı tarafından da benimsenmiştir. Ayrıca Barana geleneğinin temelini oluşturan eğitim ve terbiye

⁸⁷⁸ Mustafa Gültekin, “Dufad ve Barana Geleneğinin Güncel Durumu”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 36-39.

ile ilgili yaklaşımı hâlâ, yörede kabul gören bir uygulamadır. Barana sohbet toplantıları Dursunbey’de DUFAD tarafından gösteri ve tanıtma amaçlı olarak düzenlenmeye devam etmektedir.⁸⁷⁹

1.4.1.2. Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.4.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.4.1.2.1.1. Üyeleri

Barana toplantılarına katılan üyelerin sabit bir sayısı bulunmayıp ortalama 18 ile 24 kişi arasında değişmektedir. Toplantılara katılan her üye “*Ahbab*” olarak nitelendirilirken Barana’ya katılma sürelerine göre “*Ahbab*” ve “*Küçük Ahbab*” olarak isimlendirilir (K.K.319).

1.4.1.2.1.1.1. Ahbaplar

Barana geleneğine hâkim, belirli bir süre toplantılara katılarak tecrübe kazanmış kişilerdir. Bir kişinin Ahbab olabilmesi için en az bir yıl süren adaylık sürecini tamamlamış olması gerekir. Genellikle her Barana grubu içerisinde yirmi civarında olmakla birlikte kesin bir sayısı bulunmamaktadır. Ahbaplar, Barana’nın yönetim yapısını seçmek, Küçük Ahbaplara geleneği öğretmek, toplantıların sorunsuz bir şekilde yapılmasına yardımcı olmak, sohbet esnasında ve dışında Barana geleneği kurallarına uymak zorundadır (K.K.319, 322).

1.4.1.2.1.1.2. Küçük Ahbaplar

Her sene dönem başında yapılan ilk toplantıda Barana’ya alınması düşünülen kişiler kararlaştırılır. İhtiyaç olması hâlinde her sene yeni Ahbaplar, Barana’ya alınabilir. Katılacak olan kişilerin en az on yedi, on sekiz yaşlarında ve belirli bir olgunluğa erişmiş olması aranan özelliklerdendir. Ayrıca Barana’daki bir kişi tarafından üyeliğe önerilmesi ve o kişinin adaya kefil olması gerekir. Çünkü bir yıl boyunca Küçük Ahbab’ın yaptığı her şeyden ona kefil olan üye sorumlu tutulur. Adayın aldığı cezalardan kefil, sorumlu olduğu için ilk ceza ona uygulanır. Bunun yanında bir iş sahibi olmasına dikkat edilir. Çünkü ekonomik yönden ailesine bağlılığı bulunmaması gerekir. Barana toplantılarının icrâsı sırasında kendisine düşen masrafları karşılamada sıkıntı yaşamaması göz önünde bulundurulur. Ardından bu kişiler ilk toplantıdaki yemeğe gizlice davet edilir. Uygun görülmeleri ve

⁸⁷⁹ Gültekin, s. 40.

kendilerinin de kabul etmeleri hâlinde Barana sohbetlerine katılmaya hak kazanırlar. Bir sene boyunca adaylık sürecinden geçerler ve ardından o yılki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak adaylıktan Ahbaplığa terfi ederler. Bir sene içerisinde geleneğe hâkim olamayan Küçük Ahbap'a bir yıl daha şans verilebilir. İki yıl içerisinde Barana'ya uyum sağlayamayan kişilerin üyeliği ise son bulur (K.K.319).

Küçük Ahbaplar, genellikle Barana sohbetlerindeki hizmet görevlerini yerine getirirler. Diğer taraftan müzik ve oyun yardımıyla bir taraftan sosyal birey olma özellikleri kazanırken bir taraftan da gençliğin verdiği dengesiz davranışları sergilemeden, sorunsuz bir şekilde olgunluğa geçişi gerçekleştirmektedir.⁸⁸⁰

1.4.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Barana toplantılarının yönetim yapısı ilk toplantıda seçilmekte ve “*Baranabaşı/Barana Başkanı*”, “*Baranabaşı Yardımcısı*”, “*Çavuş*”, “*Hâkim*” ve “*Kâtip*”ten oluşmaktadır.

1.4.1.2.1.2.1. Baranabaşı/ Barana Başkanı

Barana grubunun başı ve en yetkili kişisidir. “*Baranabaşı*” ya da “*Barana Başkanı*” olarak da adlandırılmaktadır.⁸⁸¹ Ahbaplar arasından tecrübeli, geleneğe hâkim, yönetim kabiliyeti olan, toplum içerisinde saygı duyulan, üyeler arasında sözü dinlenir bir kişi seçimle bu göreve getirilir. Baranabaşı, her sene dönem başında tekrar seçilmektedir. Önceki başkanın tekrar aday olabileceği gibi farklı kişiler de bu vazife için seçilebilir. Başkanın mahkeme tarafından verilen cezaları artırma, azaltma veya silme yetkisi vardır. Mahkeme, Baranabaşı'nın yardımcısı tarafından yönetilse de Baranabaşı istediği zaman müdahil olabilir (K.K.319).

1.4.1.2.1.2.2. Başkan/Baranabaşı Yardımcısı

Baranabaşı gibi her sene dönem başında seçimle belirlenir. Fakat genellikle başkan, yardımcısını kendisi seçer ve üyelere önerir. Grup üyeleri de bu teklifi genellikle uygun bulurlar. Baranabaşı'nın olmadığı zamanlarda onun yerine sohbeti yönetmek, yapılan masrafların ücretlerini toplamak, mahkemeye başkanlık yapmak belli başlı görevleridir (K.K.322). Ayrıca başkan yardımcısı, kâtip olarak da görev yapabilmektedir.⁸⁸²

1.4.1.2.1.2.3. Çavuş

⁸⁸⁰ Neslihan Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Halk Oyunları”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balikesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, s. 111.

⁸⁸¹ Çalışmamız içerisinde tutarlılık olması için “Baranabaşı” adı kullanılmıştır.

⁸⁸² Fedakâr, s. 24.

Çavuş, Baranabaşı'nın icrâ organı vazifesindedir. Sohbet Ahbaplarının toplantı esnasında ve günlük yaşamlarındaki tavır ve davranışlarını kontrol etmek,⁸⁸³ verilen cezaları uygulamak ve toplantı esnasında sohbetin akışını sağlamak temel görevleridir.

1.4.1.2.1.2.4. Hâkim

Sohbet sonunda yapılan mahkemeye başkanlık etmektedir. Bu bakımdan adil ve yönetim kabiliyeti olan bir kişi bu göreve seçilir. Başkan yardımcısı bu görevi yerine getirdiği için Hâkim, genellikle seçilmemektedir (K.K.319).

1.4.1.2.1.2.5. Kâtip

Baranabaşı yardımcısı ile ortaklaşa hareket ederek toplantı için gerekli olan alışverişi yapmak, yapılan tüm masrafları Ahbaplara izah etmek ve mahkemenin başında Barana'nın kurallarını Ahbaplara okumak Kâtip'in vazifeleridir (K.K.319, 320). Üyelerden bir tanesinin bu görev için seçilmesi masrafların ortaklaşa karşılandığı dönemlerdeki bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Sohbetlerdeki masrafların ev sahipleri tarafından karşılandığı durumlarda yapılan harcamaları takip etme gereği bulunmadığından bu görevi yerine getirmek için bir kişinin özel olarak görevlendirilmesine ihtiyaç duyulmamaktadır.⁸⁸⁴

1.4.1.2.2. Katılma Şartları

Barana toplantılarına katılabilmek için ya sohbet grubunun üyesi ya üyelerin misafiri ya da başka bir Barana grubu üyesi olunması gerekmektedir. Bunların da kendi içerisinde farklı uygulanma şekilleri bulunmaktadır.

1.4.1.2.2.1. Üye Olarak Katılmak

Barana'ya katılacak olanlar, Barana kurmaya karar veren kişiler tarafından belirlenmekte ve sohbet Ahbaplarının kefaleti ile Barana'ya dâhil olabilmektedir.⁸⁸⁵ Dönem başında yapılan ilk toplantıda bu kişiler belirlenerek ikinci toplantıya davet edilir. Kendilerinin istemeleri ve Barana üyelerinin de uygun görmeleri hâlinde Küçük Ahbap olarak toplantılara katılmaya başlayabilirler. Bir ya da en fazla iki yıllık adaylık sürecinin ardından uygun görülmesi durumunda Ahbaplığa yükselebilirler. İkinci senenin sonunda üyeliğe uygun görülmeyen kişilerin adaylığı sona erer (K.K.319).

⁸⁸³ Dağlı, s. 214

⁸⁸⁴ Fedakâr, ss. 24-25.

⁸⁸⁵ Fedakâr, s. 26.

1.4.1.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Barana toplantılarına Ahbapların dışındaki kişilerin istedikleri zaman katılabilmesi gibi bir durumları söz konusu değildir. Ancak toplantılara katılabilmek için herhangi bir sohbet üyesinin davetlisi ve Baranabaşı'nın da izninin olması gerekmektedir. Her Ahbap'ın bir dönem boyunca bir defa toplantılara konuk getirebilme imkânı bulunmaktadır.⁸⁸⁶ Bunun dışında Barana sohbetlerine misafir kabul edilmemektedir (K.K.319).

1.4.1.2.2.3. Bir Başka Barana Grubu Üyelerinin Katılması (Baskın)

Bir Barana grubu başka bir Barana grubunu sohbet esnasında ziyaret ederek onların toplantısına dâhil olabilir. Fakat bu uygulama belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. “*Baskın*” olarak adlandırılan bu uygulamada, eğer içeride sohbet devam ediyorsa, misafir olarak gelen Barana, dışarıda sohbe ara verilmesini bekler. Ara verildikten sonra çalgılar eşliğinde söyledikleri “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” türküsü ile misafir olarak geldiklerini ifade eder. Ev sahibi Barana da yine aynı türküyü seslendirerek misafirleri karşılar. Bir Barana'nın diğer bir Barana'yı ziyareti sohbe verilen arada başlamakta ve bir sonraki araya kadar devam etmektedir. Gelenekte bu durum “*Bir er ol müddeti*” olarak ifade edilmektedir.⁸⁸⁷ Ziyarete gidenlerin sayısının iki kişiyi geçmemesi gerekmektedir. Gelen misafirlere sohbetlerde akranları yer gösterir. Konuklar, sohbet içerisinde oyunlara dâhil olabilir ve her türlü ikram da yapılır.⁸⁸⁸ Misafirler Barana âdâbını bildikleri için herhangi bir uyarı almadan bir er ol müddetince kaldıktan sonra kendileri müsaade isteyip kalkerlar (K.K.319).

1.4.1.2.3. Kuralları

Dursunbey Barana toplantılarında uyulması gereken kuralların yazılı bir metninin olmadığını kaynak şahısların belirtmesinin yanında Süleyman Tahtalı, sohbet toplantılarından rahatsız olanların şikâyetleri üzerine kendilerinin yazılı bir tüzük hazırladıklarını belirtmiştir. Bu tüzüğü ilçe jandarma komutanlığına götürerek izin aldıklarını ve bu sayede toplantılarını düzenlemeye devam ettiklerini ifade etmektedir.⁸⁸⁹

⁸⁸⁶ Dağlıoğlu, s. 214.

⁸⁸⁷ Fedakâr, s. 29.

⁸⁸⁸ Dağlıoğlu, s. 215.

⁸⁸⁹ Fedakâr, s. 26.

Elimizde geçmişte yapılan tüzük metni olmadığı için yaptığımız derleme ve araştırmalar neticesinde Barana geleneği içerisinde uyulması gereken kurallar tespit edilerek maddeler hâlinde verilmiştir.

- Sohbetlerde zengin ve fakir ayrımı yoktur. Herkese yaşına göre toplantı sırasında yer verilir.
- Barana'dan kovulan bir kişi bir daha sohbet grubuna dâhil edilmez (K.K.320)
- Baranabaşı'nın olmadığı durumlarda sohbe yardımcısı başkanlık yapar.
- Barana içerisinde Ahabpların sır çıkarması yasaktır. Aksi bir durumda bulunanlar cezalandırılır.
- Barana sohbetlerine başkanın izni ile her Ahabp bir defaya mahsus olmak üzere konuk getirebilir.
- Sohbet Ahabpları birbirlerine yardım etmeye ve saygı duymaya mecburdur.⁸⁹⁰
- Sohbet esnasında müzik ve oyun icrâları yapılırken odada gezinmek ve dışarı çıkmak yasak olduğu gibi dışarıdan misafir kabul edilmesi de mümkün değildir.⁸⁹¹
- Baranabaşı'nın haberi olmadan sohbet grubu üyelerinin başkaları ile içki içmeleri, gezmeye gitmeleri, aşırı samimiyet kurarak hareket etmeleri yasaktır.⁸⁹²
- Ahabpların sohbetlere tıraşlı ve temiz elbiselerle gelmesi gerekmektedir.
- Büyüklere saygı, küçüklere sevgi göstermek, anne ve babaya itaat etmemek, hem sohbet esnasında toplantı kurallarına uymak hem de günlük yaşamlarında toplum tarafından hoş karşılanmayan hareketlerde bulunmamak sohbet üyelerinin uyması gereken kurallardandır.⁸⁹³
- Ahabpların toplantı evine giderken yakalarına belirlenen sembolleri takmaları zorunludur.
- Baranalara bir kadın ismi veya hoş karşılanmayacak başka ad seçilmesi yasaktır.⁸⁹⁴

⁸⁹⁰ Dağlıoğlu, s. 214

⁸⁹¹ Fedakâr, s. 28.

⁸⁹² Bayrı, s.125.

⁸⁹³ Murat Karabulut, "Dursunbey'de Barana Sohbetleri", **Türk Folkloru**, Sayı: 85, Ağustos 1986, s. 15.

⁸⁹⁴ Fedakâr, s. 26.

- Sohbet Ahbabının konağa doğru ilerlerken başını kaldırıp pencerelerde bulunan kişilere bakması yasaktır. Bu kuralı ihlal edenler sohbetin sonunda yapılan mahkemede ağır bir şekilde cezalandırılırlar.⁸⁹⁵
- Sohbet evinde Ahbablar dizüstü ve mertebe sırasına göre oturmak zorundadır. Baranabaşı ara vermek için “er ol” diyene kadar kimse oturma düzenini bozamaz (K.K.319).
- Baranabaşı’na değnek cezası verilemez (K.K.319).
- Baranabaşı’nın müsaadesi olmadan yemeğe başlanmaz ve sofradan kalkılmaz.
- Her toplantıda “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*”, “*Sohbet Övgüsü*” ve “*Evleri Var Üst Başta*” parçaları bir sefer icrâ edilir (K.K.319).
- Barana’ya seçilecek olan Küçük Ahbablar için grup içerisinde bir üyenin kefil olması gerekir. Küçük Ahbab’ın adaylık süresi en fazla iki senedir. Bu süre sonunda Barana’ya uyum sağlamazsa adaylığı sona erer (K.K.323).
- Barana’ya gelen her misafir bir er ol müddetince konuk edilir.
- İlk toplantıdaki masraflar Barana üyeleri tarafından ortaklaşa karşılanırken diğer sohbetlerdeki harcamalar ev sahibine aittir (K.K.321).
- Son toplantının yeri belirlenirken başka bir Barana grubunun bayrak astığı yer ve onun yakınında olan bir mekânın seçilmesi yasaktır.
- Toplantılarda içki servisi yapılırken herkesin içmesi gibi bir zorunluluk yoktur. İçki kullanan kişilerin ise kendilerini kaybedip bulunduğu ortamda taşkınlık yapmayacak düzeyde içki tüketmeleri gerekir (K.K.319, 320).

1.4.1.2.4. Zaman

Barana toplantıları yılın her döneminde icrâ edilmeyip genellikle Eylül sonu ya da Ekim ayının ilk haftası gibi başlamakta ve Mayıs’ın 5 ya da 6’sı gibi sona ermektedir. Bu zaman aralığı Dursunbey’de yazlık uğraşların sona erdiği, mevsim olarak harman ve hasat işlerinin tamamlandığı bir döneme denk gelmektedir. Bir sonraki ekim-dikim işlerinin başladığı zamana kadar sohbet toplantıları düzenli aralıklarla devam eder. Yöre insanı tarafından ise Barana toplantılarının zamanı “*Harman sonunda başlar, Hidrellez’de biter.*” şeklinde ifade edilmektedir.⁸⁹⁶ Bu

⁸⁹⁵ Fedakâr, s. 27.

⁸⁹⁶ Fedakâr, s. 23.

zaman diliminden hareketle bazı kaynaklarda bu sohbetler “*Kış Sohbetleri*” olarak adlandırılmıştır.⁸⁹⁷ Bazı kaynaklarda Pazar gecesi,⁸⁹⁸ bazılarında Salı günü yapıldığının belirtilmesinin yanında Cuma veya diğer günlerde de icrâ edilebileceği ifade edilmektedir.⁸⁹⁹ Fakat sohbetler genellikle haftada bir defa Cumartesi ya da Pazar akşamları yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen mekânda icrâ edilir (K.K.319). Toplantı yapılan güne ise “*sohbet günü*” adı verilir. Yatsı namazının akabinde başlayan toplantı, gecenin akışına bağlı olarak en geç sabah ezanı okunmadan önce bitmektedir. Dönemin bitiminde ise sohbetler Hıdrellez’de bir mesire yerinde yapılan son toplantı ile de sona erer (K.K.319).

1.4.1.2.5. Mekân

Barana toplantıları bir dönem içerisindeki son sohbet toplantısı dışında kapalı mekânlarda icrâ edilmektedir. Dönem başında Barana kurulmadan önceki “*Ön Hazırlık Toplantısı*” herhangi bir mekânda belirli arkadaş grubu tarafından yapılır. Bu toplantı için ayrı bir mekânın olması gerekmemektedir. Barana’nın kurularak sohbet Ahbap’ı, yönetim yapısı ve sembolün belirlendiği “*İlk Toplantı*” ise herhangi bir Barana grubu üyesinin evinde yapılabilir. Düzenli olarak tertip edilen Barana sohbetleri, yörede “*misafir ve misafir ağırlanan yer*” anlamında kullanılan ve “*konak*” olarak ifade edilen grup üyelerinin evlerinde belirlenen sırayla icrâ edilir.

Sohbetler hem kişi sayısının fazla olmasından hem de sohbet için daha rahat bir ortam oluşturmak için konakların en geniş odasında yapılmaktadır. Bu odaların genel özelliği uzun ve ince yapılı, kapının karşısında ocaklığı bulunan, oturmak için odanın iki tarafı kullanılan bir yapıya sahiptir. Barana üyeleri, odanın duvar kenarlarında kendilerine ayrılan yerlere otururlar, odanın ortası ise oyunlar ve yemek için kullanılır (K.K.319).

Günümüzde sembolik olarak gerçekleştirilen Barana sohbetleri, Dursunbey ilçe merkezinin dışında özel dekorasyon ve düzenleme ile yapılan ayrı bir mekânda icrâ edilmektedir (K.K.319, 322).

⁸⁹⁷ Bayrı, s. 121.

⁸⁹⁸ Dengi, s. 31; Karabulut, s. 12; Bayrı, s. 121.

⁸⁹⁹ Dağhoğlu, s. 214.

1.4.1.2.6. Oturma Düzeni

Barana sohbetlerindeki merteleşmeye bağlı olarak belirli bir oturma düzeni vardır. Barana üyeleri sohbetin yapıldığı eve girdikten sonra Baranabaşı, odada bulunan ocaklığın sağ tarafındaki köşeye, yardımcısı da sol tarafındaki köşeye oturur. Bunların dışında toplantıya iştirak eden üyeler yaş, kıdem⁹⁰⁰ ve medeni hâllerine göre kapıya doğru sıralanarak dizüstü otururlar.⁹⁰¹ Küçük Ahbaplar oturma sırasının en sonunda yer alırlar. Müzisyenler ise Baranabaşı'nın görebileceği bir yere otururlar. Çünkü müzisyenler sohbet boyunca talimatları Baranabaşı'ndan almakta ve bunu da sözle değil belirli işaretlerle yapmaktadırlar (K.K.319). Diz çökerek oturmak saygı ve terbiyenin bir göstergesi olarak görülürken aynı zamanda kalabalık bir grubun daha küçük bir mekâna sığmasını da sağlaması bakımından işlevsel bir oturma biçimidir.⁹⁰²

Sohbet esnasında gelen misafirlerin olması durumunda konukların yaşlarına göre Barana üyeleri kalkarak onlara yer verir. Barana'da gelen misafirler sadece akranı olabilecek kişilerin yerlerine oturabilir (KK.319, 323).

Barana sohbetlerinin sonunda düzenlenen mahkemede ise oturma düzeni yukarıdaki gibi olmakla birlikte suçlu konumunda bulunan kişiler Baranabaşı ya da yardımcısının karşısında yan yana dizilerek dizüstü otururlar. Çavuş da onların yanında ayakta durarak bekler (K.K.319).

1.4.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Barana toplantıları yapılma zamanı, işlevi gibi kıstaslara bağlı olarak “*Ön Hazırlık Toplantısı*”, “*İlk Toplantı*”, “*Genel Barana Toplantıları*” ve “*Son Toplantı*” olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

1.4.1.2.7.1. Ön Hazırlık Toplantısı

Dönem başında belirli bir arkadaş grubu herhangi bir yerde toplanarak yeni bir Barana kurmak için görüşürler. Bunlar eski Barana grubunun üyeleri olabileceği gibi daha önceden Barana'ya girmemiş kişiler de olabilir. Barana kurmaya karar veren bu kişiler, kimlerin davet edileceğine de kendileri karar verirler. Bu toplantıda Barana'ya davet edilecek kişiler, hazırlık toplantısının ne zaman ve nerede yapılacağı kararlaştırılır (K.K.319).

⁹⁰⁰ Bayrı, s. 122.

⁹⁰¹ Dengi, s. 32; Ahbapların yaşları büyük olsa dahi evliler bekârlardan önde yer alır.

⁹⁰² Fedakâr, s. 28.

1.4.1.2.7.2. İlk Toplantı

.....

Barana kurma fikrini ortaya atan kişilerden birisi, sohbet katılacaklara kendi evinde bir yemek verir. Yörede bu yemek “*İlk Toplantı*” olarak adlandırılmakta ve bu toplantı bir sohbet havasında değil sadece Barana’nın kurulması amacını taşımaktadır. Barana’ya alınması düşünülen kişiler bu yemeğe gizlice davet edilir. Ayrıca bu kişiler önce belirli bir yere davet edilir, daha sonra da ilk toplantının yapılacağı eve götürülür.

Barana’ın kurulması ve katılacak kişilerin belirlenmesi bakımından ilk toplantının önemli bir işlevi vardır. Bu toplantıda; görev paylaşımı yapılmakta, Barana’da uyulması gereken kurallar görüşülmekte ve müzik aletlerini çalacak kişiler belirlenmektedir. Yapısal olarak bir kuruluş toplantısı olmakla birlikte bu toplantıda “*kanlı pilav*” ya da “*kan pilavi*” olarak da adlandırılan bir uygulamanın olması Barana’ya katılanların birbirlerine bağlılığını göstermesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. İlk toplantıda sofraya pilav geldiğinde yemekte bulunanlar kaşıklarını pilava batırırlar ve birbirlerine bağlı olacaklarına, konuşulanlara herkesin uyacağına dair söz verirler. Bu uygulamaya “*kan pilavi*” ya da “*kanlı pilav*” denmesi uygulamanın kan kardeşliği kavramı ile benzerliğine dayanmaktadır.⁹⁰³ Ayrıca bu ismin verilmesinin diğer bir açıklaması ise bu pilav, Yârenlerin parmak uçlarından akıtılan kanların kızıla boyadığı bir yemektir. Bunu yemek suretiyle ölünceye kadar kan kardeşi olurlar.⁹⁰⁴

Bu toplantıdaki masraflar katılımcılar tarafından ortaklaşa karşılanır. Ayrıca Barana’nın yönetim yapısı, sohbetin nasıl, nerede ve kimlerle yapılacağı gibi temel hususlar konuşularak karara bağlanır.⁹⁰⁵ Yöneticilerin belirlenmesinin yanında müzik aletlerini çalacak olan kişiler de belirlenir.

İlk toplantıda, sohbet Ahbaplarının ve Barana yönetiminin belirlenmesinin yanı sıra o yılki grubun adı ve sembolü de kararlaştırılır. Baranalara isim olarak hiçbir zaman bir kadın ismi veya hoş karşılanmayacak bir ad seçilmemektedir. Baranaların adlandırılması birkaç şekilde olmaktadır:

⁹⁰³ Fedakâr, s. 24.

⁹⁰⁴ Ataman, s. 33.

⁹⁰⁵ Dağhoğlu, s. 214.

- Baranabaşı'nın adı veya lakabı ile anılan Baranalar: “*Kara Bayram'ın Baranası*”, “*Kefkef'in Baranası*”, “*Tabak Yusuf'un Baranası*” vb.
- Mahalle adıyla anılan Baranalar: “*Mezar Mahallesi Baranası*”, “*Horata Baranası*”, “*Çakmak Baranası*” vb.
- Diğer adlandırmalar: “*Cihan Baranası*”, “*Beş Yıldız Baranası*”, “*Samanyolu Baranası*” vb.

Barana kurulduktan sonra adlandırılmasının yanında Barana için bir de sembol belirlenir. Sembol olarak genellikle kışın yaprağını dökmeyen ağaçların yapraklarının (defne yaprağı, şimşir, pınar, çam ağacı vb.) seçildiği tespit edilmiştir.⁹⁰⁶ Ya da sarmaşık yapraklarının üzerine verah basılmış telli yapraklar sembol olarak gündüzden hazırlanır. Bu semboller Barana toplantısının yapılacağı akşam konağa gitmeden önce sohbet Ahbap'ı tarafından yakalarına ya da başlarına takılmakta ve eve girildiğinde ocağın üzerindeki perdeye veya uygun bir yere iliştilmektedir.⁹⁰⁷

1.4.1.2.7.3. Genel Barana Toplantıları

Barana toplantıları genellikle Eylül sonu ya da Ekim ayı gibi başlamakta ve Mayıs'ın ilk haftasına kadar düzenli olarak haftada bir defa Cumartesi ya da Pazar akşamları Ahbapların evlerinde yatsı namazından sonra icrâ edilmektedir. Yatsı namazının akabinde başlayan toplantılar gecenin akışına bağlı olarak en geç sabah ezanı okunmadan önce biter. Barana sohbetleri Mayıs ayının ilk haftasında yapılan son toplantıya kadar düzenlenir. İlk toplantıda kararlaştırılan kurallar çerçevesinde, müzik ve oyunların belirli düzen içerisinde icrâ edilmesiyle Barana sohbetleri yapılır (K.K.319).

1.4.1.2.7.4. Son Toplantı

Bir dönem boyunca yapılan sohbetlerin sonuncusudur. Barana'nın son toplantısı normal sohbetlerden farklı olarak açık bir mekânda, bir mesire yerinde 5 ya da 6 Mayıs tarihlerinde geniş katılımcılarla düzenlenir. Toplantı gününden bir ya da iki hafta önce Barana grupları eğlenecekleri mesire yerlerini belirlerler. Her Barana seçtiği yerdeki bir ağaca Türk bayrağı asarak burasının bir Barana grubu tarafından toplantı için belirlendiği ifade edilir. Böylece başka gruplar burada ve yakınında eğlence yapmazlar. Eğlence günü belirlenen yerde çadırlar kurulur, kurbanlar kesilir, yemek için özel aşçı tutulur ve değişik eğlence aktiviteleri düzenlenerek eğlenilir.

⁹⁰⁶ Fedakâr, s. 26.

⁹⁰⁷ Ahmet Tekin, **Bahkesir Folkloru**, [ty], s. 5.

Genellikle Hıdrellez sabahı başlayan bu toplantı birkaç gün devam etmektedir. Buradaki masraflar Barana sohbetlerinde verilen cezalarla toplanan paralar ve yetmemesi hâlinde Ahbaplar arasında eşit olarak toplanarak karşılanır (K.K.319).

1.4.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Barana toplantılarının her aşaması belirli bir düzen ve disiplin içerisinde icrâ edilmesinin yanında Ahbapların sohbet esnasında giydikleri elbiselerde de bir uyum vardır. Başa; “*takke (ırakçın)*” ve üzerine “*karanfilli yazma*”, üste; “*delme*” denilen yelek giyilir. Yeleklerin rengi sarı, kırmızı ve yeşildir. Alta; “*potur*” olarak adlandırılan şalvar, bele; “*kuşak (şal)*”, “*kolon bağı*” ve “*mendil*”, ayağa; “*çorap*”, “*çorap bağları*” ve “*galçın*” giyilmektedir.

Başlıklar (Rakçın/İrakçın, Takke): Dursunbey yöresinde hem halk oyunları hem de Barana toplantılarında giyilen başlıklar “*rakçın/ırakçın*” ve “*takke*” olarak adlandırılmaktadır. Rakçınların üzerine kenarları karanfil kullanarak süslenmiş “*karanfilli yazma*” bağlanır. Genellikle kırmızı renk karanfil tercih edilmektedir.

Gömlek: “İşlemeli gömlek” olarak bilinen erkek gömleği, pamuk ipliğinden dokunmuştur. Yakası ve kol ağızları işlemelidir.

Yelek (Delme, Cepken): Yelek, yörede “*delme*” ya da “*cepken*” olarak bilinmektedir. Pamuk ipliğinden dokunan yeleğin kolları, arkası ve önü el işlemesi motiflerle süslüdür. Yeleklerin boyu genellikle bel üstünde kısa olmaktadır. Çoğunlukla kırmızı renkte olduğu gibi yeşil, sarı ve pembeleri de vardır.

Pantolon (Şalvar): Pantolon olarak “*şalvar*”, “*potur*” veya “*ağlı don*” olarak adlandırılan giysiler kullanılmaktadır. Potur, paçalarının alt kenarları ve her iki paçanın dış kenarları yöresel motiflerle genellikle siyah ya da sarı renkli iplikler kullanılarak işlenir. Bazı poturların arka üst kısmı oldukça geniş, dizden aşağı kısımları dar ve paçaları düğmelidir. Ayrıca paçaların üzerindeki işlemlerin renklerine göre poturlar “*sarı paça*”, “*kara paça*” ve “*beyaz paça*” gibi isimler alır.

Kuşak, Kolon (Kolan) ve Kolon Bağı (Peşkir Bağı): Giysilerin üzerine şal veya kuşak giyildikten sonra yaklaşık 5-7 metre arasında kolon adında bir parça, kuşağın üzerine sarılır. Erkeklerin tütün kesesi, kemer ve fişeklerini taşıyabilecekleri “*bozo kuşak*” adında kuşakların da kullanıldığı belirtilmektedir. Kolonların renkleri çok çeşitlidir. Eski kolonlar el dokuması olup renkleri kökboyası ile elde edilmiştir.

Ayakkabı: Deriden yapılmış, genellikle siyah renkli ve tabanı köseledir.

Çorap: Yün ipten örülen çorap, beyaz olduğu gibi siyah veya kınalı beyaz renkte olanları da vardır. Örülürken ayak bileği hizasından delikli, zikzaklı ve daha birçok değişik desenlerle işlenebilmektedir. Uzunluğu ise diz altına kadardır.

Galçın: Galçın, deriden yapılan, çorabın üzerine giyilen ve çorabın ıslanmamasını da sağlayan bir giysidir.

Çorap Bağı (Tozluk Bağı): Çorabın üzerine bağlanarak onun kaymasını engellemektedir. Yün iplikten elle örülerek veya dokunarak yapılır. Düz olduğu gibi alacalı, üzeri desenli olanları da vardır. Uzunluğu ortalama 1 metre, eni ise 1-3 cm. arasındadır. Püsküllerine beyaz kireç boncuk veya mavi boncuk takılır.

Mendil (Kese): Kumaş üzerine değişik renkte ipliklerle işlemler ve süslemelerin yapılmasından meydana gelir. Kenarlarına ve üzerine ayrıca pul, boncuk oyların işlenmesinin yanında üst kenarı da püsküllerle süslenir.

Bu giysilerin temelini, erkeğe ait bir sosyal statü işareti olarak evlilik töreni sırasında damada giydirilen elbiseler oluşturmaktadır. Daha sonra bu giysiler, yöre halk oyunları uzmanları tarafından çeşitli parçaların eklenmesi ile düzenlenmiş ve Barana geleneği, halk oyunları icrâlarının çeşitli tören ve kutlamalardaki sunumları sırasında da tercih edilmektedir. Günümüzde Barana geleneğinin sunumu sırasında da bu elbiseler kullanılır.⁹⁰⁸

1.4.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Bir düzen ve disipline dayalı olan Barana toplantılarının bir bölümünü teşkil eden yemek, hazırlanmasından sunumuna kadar belirli kurallara bağlı olarak meydana getirilir. Bir gün öncesinden toplantının yapılacağı evin erkekleri tarafından yemekler için gerekli malzemeler alınır. Sohbet evinin hanımları, akrabaları ve gerekli durumlarda komşularının da yardımıyla bazı yemekler bir gün öncesinden büyük kısmı da toplantı sabahından itibaren hazırlanmaya başlanır. Yemek menüsü de önceden belli olduğu için hazırlık aşamasında çeşit konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Son dönemde icrâ edilen toplantılarda yemekler aşçı tutularak yaptırılmaktadır.⁹⁰⁹

Sohbetlerde seyirlik oyunların icrâ edilip önemli meselelerin görüşülmesinden sonra yemek arası verilir. Burada ayrıca ev sahibinin yaptığı hazırlıklara da bağlı kalınır. Aksi durumda sohbet esnasında kopukluk meydana

⁹⁰⁸ Ertural, “Dursunbey Halk Oyunları ve Barana Giysileri”, ss. 152-155.

⁹⁰⁹ Dönmez Fedakâr, “Dursunbey Barana Geleneğinde Yemek”, s. 127.

gelmektedir. Bu uygulamadan farklı olarak sadece yaşlılardan meydana gelen sohbetlerde yemek, toplantı evine gelindikten yaklaşık olarak bir saat sonra yenmektedir.⁹¹⁰

Barana toplantılarında ikram edilen yemeklerin hazırlanmasından genellikle sohbet evinin hanımları sorumlu olmasına rağmen, toplantılara bayanların dâhil olması yasak olduğu için sofraların hazırlanması ve yemeklerin servis edilmesi Küçük Ahbaplar tarafından yapılır.

Sofra hazırlanırken Barana'nın yaşça en küçük olan Ahbap'ı, sol elinde leğen, sağ elinde ibrik ve omzunda havlu ile öncelikle Baranabaşı'ndan başlamak üzere herkesin önünde diz çökerek ellerini yıkatar. Yemek bittikten sonra yine aynı şekilde eller yıkanarak yemek faslı sonra erer.⁹¹¹

Yemekler yer sofrasında ve siniler içerisinde tabaklarda yenir. Baranabaşı'nın "*Yemekler hazırlansın.*" diye talimat vermesiyle ev sahibi ve Küçük Ahbaplar sofraları kurmaya başlar. Sofralar hazır olunca Baranabaşı; "*Buyurun sofralara.*" der. Yemeğe ilk önce Baranabaşı ve sonra da toplantıdaki büyükler başlamaktadır. Genellikle yemeğe şu sözlerle başlanır:

*“Evvela başlanır çorbadan
Üzerine biber ekmek
Âdet olmuş sonradan”*⁹¹²

Yemekler belirli bir sırayla gelir ve birisi bittikten sonra diğeri sofradaki yerini alır. Yemeğin sonunda dua edilerek sofralardan kalkılır. Eğer yemeklerin sunumu ve tadında eksik olan bir durum olması hâlinde "*Sohbet Övgüsü*"nden bir dörtlük söylenerek ev sahibi yerilir.⁹¹³

*“Uzun çarşı çamur olur
Baklavalılar hamur olur
Sohbet sahibi gavur olur
Olacak sohbet senindir”* (K.K.319)

Barana toplantılarında ikram edilen yemeklerin bir dönem boyunca her toplantıda uyulması gereken sabit bir menüsü bulunmaktadır. Tertip edilen her toplantıda sırasıyla; "*düğün çorbasi*", "*yufka tiridi*", "*yahni ya da herhangi bir et*

⁹¹⁰ Bayrı, s. 122.

⁹¹¹ Karabulut, s. 14.

⁹¹² Mehmet Akman, **Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2006, s. 59.

⁹¹³ Dönmez Fedakâr, s. 128.

yemeği”, *“pilav”*, *“hoşaf”* ve *“saraylı tatlısı”* ikram edilir. Bunların yanında turşu, yufka böreği gibi yardımcı yemeklerin de ikram edildiği olmaktadır.⁹¹⁴ Toplantılarda yemekler bu sıraya göre sofraya getirilir. Ayrıca toplantılarda bu yemeklerin dışında farklı bir menünün tercih edilmesi söz konusu değildir. Bu sebeple toplantıya ev sahipliğini kim yaparsa yapsın ikram konusunda herhangi bir değişiklik olmadığı için insanlar arasındaki maddiyat farkı da ortaya çıkmamaktadır (K.K.319).

Her toplantı sonunda akşam yenilen yemeklerden birer tabak hazırlanarak bir sonraki sohbetin yapılacağı kişinin evine gönderilir. Bunun amacı ise bir sonraki sohbete ev sahipliği yapacak olan kişiye bu şekilde temiz ve lezzetli yemekler hazırlaması gerektiğini hatırlatmaktır. Yemeğin ardından kahve ikramı yapıldıktan sonra *“Sohbet Övgüsü”*ne geçilir.⁹¹⁵

Barana’da ilk toplantı dışındaki sohbetlerde yapılan bütün masraflar ev sahibine aittir. İlk toplantıda yemek yendikten sonra, Baranabaşı;

“Tencere dibin kara

Erefene kaç para?” diye, ev sahibine sorar. Tutar ne kadar ise herkes payına düşeni verir. Üzerinde para olmadığı bilenen ve maddî durumu kötü olanlar varsa onu; *“Bir şey konuşacağız.”* deyip dışarı gönderirler. Onun hissesini de grup üyeleri kendi aralarında bölüşerek öderler.⁹¹⁶

Barana toplantılarının icrâsı esnasında ortalama kırk beş dakikalık zaman aralıklarında *“bir er ol”* miktarı süresince ara verilmektedir. Bir er ol, yaklaşık olarak on-on beş dakika arasındadır. Verilen arada siniler içerisinde ev sahibinin hazırladığı *“yufka böreği, kavurma, çeşitli hoşaf, isteyen olması hâlinde içki”* gibi yiyecek ve içecekler servis edilir. Küçük Ahbaplar tarafından servisi yapılır ve toplantıya katılan herkesin yeme ya da içme zorunluluğu yoktur (K.K.319).

Toplantının başında bir tepsiye çeşitli içkilerden (rakı, şarap, bira vb.) konularak yanına da meze hazırlanıp önce Baranabaşı’na sunulur. O, içkilerin herhangi birinden bir yudum içer ve bardağı tepsiye bırakarak biraz da meze alır. Diğer Ahbaplar da Baranabaşı’nın aldığı içkiden birer yudum almak zorundadır. Tepside bulunan diğer içkilerden almamaları gerekir. İçkinin Barana’ya sonradan

⁹¹⁴ Barana toplantılarında ikram edilen yemeklerin tarifleri için bk. Dönmez Fedakâr, ss. 128-130.

⁹¹⁵ Bayrı, s. 125.

⁹¹⁶ Akman, s. 60.

dâhil olduğu için onun yerine toplantılarda kahve ikramının yapıldığı da olmaktadır. Bu şekilde yapılan küçük ikramların ardından toplantıya geçilmektedir.⁹¹⁷

1.4.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Barana sohbetleri, başından sonunda kadar belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen toplantılardır. Bu sohbetlerin icrâsı sırasında uyulması zorunlu olan kurallar, toplantıların yapılmadığı zamanlarda da geçerliliğini korumaktadır. Bu kapsamda sohbet Ahbaplarının, toplantı dışında günlük hayatta sergilediği tutum ve davranışlar sürekli takip edilmektedir.⁹¹⁸

Barana toplantısının sonunda “*Sohbet Övgüsü*” çalınmadan önce hem o gecenin hem de haftanın bir değerlendirmesini yapmak için Ahbaplar arasında bir mahkeme oluşturulur (K.K.319). Hikmet Turan Dağlı ise ilgili yazısında mahkemenin yemekten önce kurulduğunu belirtmektedir.⁹¹⁹ Mahkeme, bir dönem içerinin ilk ve son toplantıda bulunmayıp ikinci toplantıdan itibaren kurulmaya başlanır.⁹²⁰

Mahkemeye Baranabaşı'nın yardımcısı başkanlık ederken Çavuş da onun icrâ organıdır. Baranabaşı ise mahkemeyi izler ve gerekirse müdahale edebilir. Mahkeme esnasında ortamda Barana üyelerinden başkasının bulunması yasaktır. Ayrıca içerisinin evin herhangi bir yerinden görülebileceği ihtimaline karşılık perdeler iyice kapatılır ve kapı da kilitlenir. Mahkeme tarafından verilen cezalar kanun hükmünde olup kimsenin itiraz etme hakkı yoktur. Sadece gerekli görmesi hâlinde Baranabaşı verilen cezaları artırma, azaltma ya da silme yetkisine sahiptir. Ayrıca atılma cezası dışında hangi üyeye ne ceza verildiğini orada bulunanların dışında başkasının bilmemesi gerekmektedir. Atılan kişinin işlediği suçun da toplum içerisinde ifşa edilmesi yasaktır (K.K.319).

Mahkeme zamanı geldiğinde herkes dizüstü oturma düzenini alır. Ardından Baranabaşı ya da yardımcısı, Çavuş'u yanına çağırarak kendisine yedi gün içerisinde olup biteni anlatmasını buyurur. Çavuş, bildiklerini anlatır ve kabahatli olanların suçlarını ispat etmek için şahitlerini de gösterir.⁹²¹ Çavuş'un herhangi bir Ahbap hakkında şikâyeti olmaması durumunda Baranabaşı Ahbaplara; “*Birbirinden*

⁹¹⁷ Dengi, s. 32.

⁹¹⁸ Fedakâr, s. 30.

⁹¹⁹ Dağlıoğlu, s. 214.

⁹²⁰ Karabulut, s. 15.

⁹²¹ Dağlıoğlu, s. 214.

şikâyetçi olan var mı?” diye sorar. Ardından suçlu ya da hakkında şikâyet olan kişiler Baranabaşı'nın karşısında diz çöküp yan yana sırayla otururlar. Çavuş da onların yanı başında bekler. Baranabaşı veya yardımcısı, sanık durumunda olanları da dinledikten sonra suçun niteliğine göre ceza verir.⁹²²

Barana içerisinde verilen her ceza ve işlenen suçlar Baranabaşı ve Hâkim'in bildiği bir deftere kayıt edilir. Bu şekilde kimin ne suç işlediği, hangi cezayı aldığı ve suçunu tekrar etmesi hâlinde bir üst cezanın verilebilmesi sağlanmış olmaktadır.⁹²³

Barana toplantıları içerisinde işlenen suçun niteliğine bağlı olarak Ahbaplara verilen “*Maddî ya da Değnek cezası*”, “*Ocak Açtırma cezası*”, “*Tard (Uzaklaştırma) cezası*” ve “*Daimi Tard (Atılma) cezası*” olmak üzere dört çeşit ceza uygulaması bulunmaktadır.

1.4.1.2.10.1. Maddî ya da Değnek Cezası

Sohbet esnasında uygunsuz davranışlar sergilemek, izinsiz geç vakitte dışarıya çıkmak, Barana'ya izin almadan gelmemek, normal zamanda içkili bir yemeğe gitmek maddî ya da değnek cezasını gerektiren temel hususlardır (K.K.319, 323). Küçük Ahbaplar için önce nasihat şeklinde olurken tekrarlamaları durumunda değnek, Büyük Ahbaplar için ise değnek yerine para cezası uygulaması yapılır. Her toplantı sırasında verilen para cezaları ise yemekten önce toplanır⁹²⁴ ve son toplantıda bu paralarla eğlence düzenlenir. Bunların dışında uygulanan başka bir ceza daha vardır:

“Ceza görecek kişinin elleri bileklerinden bağlanır ve bu suretle kollar bir halka teşkil eder. Dizleri bükülerek vücudu kamburlaştırılır. Kollarının oluşturduğu halkaya dizleri geçilir ve dizlerin alt büküntü yeriyle dirsek büküntülerine bir değnek sokulur. Cezalı olan bu şekilde kapı arkasına bırakılır ve sohbetin sonuna kadar bu vaziyette kalır. Kendisi ile hiç konuşulmadığı gibi arada sırada istihfaflı nazarlar atılır.”⁹²⁵

1.4.1.2.10.2. Ocak Açtırma Cezası

Mahkeme tarafından “maddî ya da değnek cezası”ndan sonra verilen yaptırımı fazla olan bir cezadır. Kendisine bu ceza verilen Ahbap, bütün Barana üyelerini davet ederek onlara evinde yemek verir. Bütün masraflar cezalı olan

⁹²² Karabulut, s. 15.

⁹²³ Akman, s. 62.

⁹²⁴ Dağhoğlu, s. 214.

⁹²⁵ Bayrı, s. 124.

Ahbap'a aittir. Ocak açtırma tabiri de buradan gelmektedir. Bu ağırlamada yenilen yemekler ve tüketilen içkiler bakımından normal Barana toplantılarının aynısıdır.⁹²⁶

1.4.1.2.10.3. Tard (Uzaklaştırma) Cezası

Barana sohbet grubu içerisindeki Ahbapların kumar oynaması, toplantı esnasında içkiyi fazla tüketip uygunsuz hareketlerde bulunması, önceki suçlarını tekrar etmesi, herhangi bir kişiye iftira atması ya da hırsızlık yapması gibi hoş karşılanmayan davranışlar sergiledikleri tespit edilmesi hâlinde Baranabaşı'nın uygun gördüğü süre kadar sohbetlerden uzaklaştırma cezası verilir.⁹²⁷

1.4.1.2.10.4. Daimi Tard (Atılma) Cezası

Bir kişinin Barana sohbetlerinden atılması için adam yaralamak ya da öldürmek, Ahbapların arasında veya toplum içerisinde fitne çıkartmak, ırz ve namus kurallarını çiğnemek gibi temel suçları işlemesi gerekmektedir. Ahbaplar arasında bu tarz suçlardan herhangi birisini işlediğini öğrenen Çavuş, sohbet esnasında Baranabaşı'na bu durumu aktarır. Oyunlar oynanıp yemek de yendikten sonra yapılan mahkemede, suç işleyen Ahbap'ın müdafaası alınır. Eğer suç sabit görülürse Baranabaşı, çalgıcıları yanına çağırır. Çalgıcıların Baranabaşı'nın yanına gelmesi suçlunun sohbetten tamamen kovulacağı anlamına gelmektedir. Çalgıcılar enstrümanlarını çalarken ev sahibi de birkaç çıra yakar. Sonra sohbetteki bütün Ahbaplar başta Baranabaşı ve Çavuş olmak üzere ayağa kalkarak suçlu "*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*" türküsü eşliğinde evden uzaklaştırılır. Sohbetten atılan kişi artık ne o sohbeta ne de başkalarının düzenlediği Barana'ya girebilir.⁹²⁸ Barana'dan kovulmak, toplumsal anlamda bir statü kaybı olarak görülmekte, o kişinin güvenilir birisi olduğu fikri ortaya çıkmakta ve kişinin toplum nazarındaki itibarını kaybetmesiyle sonuçlanmaktadır.⁹²⁹ Dursunbey'de Barana'dan kovulanlara kız bile verilmediği kaynak kişiler tarafından özellikle belirtilmektedir (K.K.319). Barana'dan atılacak kişi Küçük Ahbap ise iki kişi tarafından evine kadar götürülüp ailesine teslim edildikten sonra babasına, oğlunun Barana'dan kovulduğu söylenir.⁹³⁰

⁹²⁶ Dengi, s. 33.

⁹²⁷ Dağlıoğlu, s. 214.

⁹²⁸ Dağlıoğlu, s. 215.

⁹²⁹ Fedakâr, s. 30.

⁹³⁰ Tezcan, 1989, s. 46.

1.4.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Barana sohbet toplantılarının icrâsı içerisindeki eğlence şekilleri “*müzik*”, “*halk oyunları*” ve “*seyirlik oyunlar*”dan meydana gelmektedir.

1.4.1.2.11.1. Müzik

Barana toplantılarının eğlence bölümlerinden bir tanesini sohbetin başından sonuna kadar belirli bir düzen içerisinde icrâ edilen müzik oluşturmaktadır. Belirli müzik aletleri ve türküler eşliğinde görevli olan Ahbaplar tarafından toplantı boyunca hem seyirlik oyunların hem halk oyunlarının oynanması sırasında arka fonda hem de belirli bölümlerde sade olarak müzik icrâ edilmektedir (K.K.319).

Barana toplantılarının başından sonuna kadar süren müzik, temel olarak iki farklı işlev taşımaktadır. Birincisi, toplantının başında ve sonunda yer alan bazı müzik parçalarının doğrudan sohbet düzeninde üstlendiği işlev, diğeri ise icrâ edilen parçaların sözü edilen ortamda bulunanların eğlenmesinde ve çeşitli duygularının harekete geçirilmesinde oynadığı roldür.⁹³¹

Barana toplantılarında genel olarak “*dört darbuka, iki zilli maşa ve bir tef*” kullanılır (K.K.319, 324). Fakat Hikmet Turhan Dağlı, kaleme aldığı yazısında “*ud, keman, saz, cura, def, düdük, kemençe*”⁹³² çalgılarının sohbetlerde kullanıldığını belirtmektedir. Bu farklılığı aradan geçen zamanın getirileri sonucu Barana geleneği içerisinde meydana gelen değişmeye bağlı olarak ortaya çıktığı şekilde açıklamak yerinde olacaktır.

Barana toplantıları başından sonuna kadar müzikle icrâ edilen toplantılar olmasından dolayı özellikle bazı bölümlerinde belirli türküler eşliğinde sohbetin akışı gerçekleştirilir. İlk toplantıda belirlenen kişiler tarafından müzik icrâsı gerçekleştirilmekte ve genel olarak Balıkesir yöresine ait türküler çalınmaktadır (K.K.319).

Barana sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen parçalar; “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*”, “*Evleri Var Üst Başta*”, “*Emine’min Çam Dibinde Sesi Var*”, “*Ayva Çiçek Açmış*”, “*Karaköy’ün Armudu (Şirvan)*”, “*Alçak Ceviz Dalları*”, “*Kuyu Dibi Derinden*”, “*Çatal Çamlar Arası*”, “*Top Top Olmuş Efem Aman*”, “*Yeraltının Yılanı-Goca Guşun Yüksekten Oynuyor*”, “*Dursunbey’in Hanları*”, “*Oyun Havası*”, “*Yağmur Yağıyor Yağmur*”, “*Alaçam’ın Bayırı*”, “*Yağsın Yağmurlar*

⁹³¹ Tutu, s. 45.

⁹³² Dağhoğlu, ss. 215-216.

Yağsın”, “*Goymat’tan Geçer İken*”, “*Aldı Dereleri Tüfek Yankısı*”, “*Kayalca’nın Daşları*”, “*Sohbet Övgüsü*”⁹³³ ve “*Aşaaalan*”dır.⁹³⁴

Toplantıların bir düzeni olduğu gibi bazı türkülerin de belirli icrâ sırası vardır. Sohbetin yapılacağı konağın yakınında toplanan grup üyeleri eve yaklaştıklarında ay ve hilal şeklinde dizilip “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” adlı türküyü söyleyerek yavaş yavaş konağa doğru ilerler. Sohbet “*Emine’min Çam Dibinde Sesi Var*” türkünün icrâsı ile başlanır ve bu iki türkü gecede bir defa söylenmektedir. Toplantı esnasında başka Barana grubu üyeleri tarafından yapılan ziyaret esnasında konuklar, Barana’nın sohbetine ara vermesinden sonra “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” türküsü ile misafir olarak geldiklerini ifade eder. Aynı şekilde ev sahibi olan Barana da yine bu türküyü söyleyerek misafirleri karşılar. Aynı türkü toplantı sonunda yapılan mahkemede atılma cezası alan kişinin sohbet mekânından gönderilmesi esnasında da icrâ edilir. Diğer türküler ise toplantının akışı içerisinde söylenir. Sohbetin sonunda hem toplantının bittiğini hem ev sahibine teşekkür hem de bir sonraki toplantının kimin evinde yapılacağını ifade etmek için “*Sohbet Övgüsü*” isimli türkü icrâ edilir. Bu türküyle birlikte müzik ve oyun icrâları da son bulur (K.K.319).

1.4.1.2.11.2. Halk Oyunları

Barana sohbetlerinin başından sonuna kadar toplantı içinde yer alan eğlence şekillerinden bir tanesi de halk oyunlarıdır. Barana içerisindeki üyeler tarafından icrâ edilen oyunlar toplantıların vazgeçilmez bir unsurudur.

Barana toplantılarında Balıkesir yöresine ait; “*Kayalca’nın Taşları*”, “*Sekme*”, “*Koca Kuş*”, “*Yılan*”, “*Alçak Ceviz Dalları*”, “*Evleri Var Üst Başta*”,⁹³⁵ “*Zeybek*”⁹³⁶ ve “*Küçüğüm*”⁹³⁷ isimli halk oyunları icrâ edilmektedir.

Barana toplantılarının genel bir yapısı olduğu gibi oyunların icrâsının da gelenek içerisinde bir sırası bulunmaktadır. Sohbet grubu toplantı yapılacak evin önüne geldiğinde “*Evleri Var Üst Başta*” türküsü eşliğinde ve “*ağır hava*” olarak adlandırılan halk oyunu icrâ eder. Ayrıca “*Merdivenim Kırk Ayak*” türküsü eşliğinde

⁹³³ Barana sohbetlerinde icrâ edilen parçaların sözleri ve notaları için bk. Tutu, ss. 59-93.

⁹³⁴ Dengi, s. 32.

⁹³⁵ Barana toplantılarında icrâ edilen halk oyunları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatma Bıldıır Olu, **Dursunbey Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri**, Dursunbey Belediyesi Yayınları, Balıkesir, 2010; Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Halk Oyunları”, ss. 95-113.

⁹³⁶ Dağhoğlu, s. 215.

⁹³⁷ Dengi, s. 33.

yine “*ağır hava*” şeklinde oyun oynandığı da tespit edilmiştir.⁹³⁸ Toplantının sonunda ise sohbetin yapıldığı ev sahibi ile bir sonraki toplantıyı devralan Ahbap arasında “*Küçüğüm*” oyunu oynanır. Barana toplantılarının belirli bölümlerinde icrâ edilerek geleneğin yapısının temel unsuru hâline gelen halk oyunları bu bakımdan eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevinin yanında geleneğin düzeni içerisinde belirleyici bir işlev de üstlenmektedir.

Sohbetlerde halk oyunları icrâ eden kişiler, bir topluluk içinde aktif rol alarak toplumsal kuralları yerine getirir. Bu noktada halk oyunları gösterileri Barana içindeki bireyin toplumsallaşmasını sağlayıcı ve onu faal bir duruma getirerek o kişiye sosyal bir statü kazandırma işlevine de sahip olmaktadır. Ayrıca bu oyun vasıtasıyla Barana içindeki kişiler psikolojik açıdan rahatlamakta ve eğlenmektedir.⁹³⁹

1.4.1.2.11.3. Seyirlik Oyunlar

Barana geleneği içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunlar toplantıların hem önemli bölümünü hem de sohbetlerin en eğlenceli kısımlarından birisini teşkil etmektedir. Seyirlik oyunlar her toplantıda düzenli olarak yemekten önceki bölümde icrâ edilir.

Dursunbey Barana geleneği içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunlar ritüel özellikler taşımayıp erkekler arasında, aldatmacaya, şakaya, eğlenme ve eğlendirmeye dayalı, din dışı; diğer bir deyişle profan mahiyetteki seyirlik oyunlar grubuna girmektedir. Kaynak kişilerin bu oyunları “*orta oyunu*” olarak adlandırdığı görülmüştür. Ayrıca Dursunbey’e bağlı İsmailler Köyü’nde bu oyunların “*Muhabbet Oyunları*” olarak isimlendirildiği tespit edilmiştir.⁹⁴⁰

Barana sohbet toplantılarında seyirlik oyunlardan; “*Yüzük (Yüzük Saklama) oyunu*”, “*Pırasa Yattı Kalktı (Yat-Kalk) oyunu*”, “*Hırsız oyunu*”, “*Ayakkabı Yamama oyunu*”, “*Arı oyunu*”,⁹⁴¹ “*Ayı oyunu*”, “*Domuz oyunu*”, “*Ak Dara oyunu*”,⁹⁴² “*Derdim Var oyunu*”, “*Cicoz oyunu*”, “*Zekir oyunu*”, “*Fincan oyunu*”,⁹⁴³ “*Köy Kâtibi oyunu*”,

⁹³⁸ Fedakâr, s. 28.

⁹³⁹ Dönmez Fedakâr, s. 111.

⁹⁴⁰ Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Seyirlik Oyunlar”, s. 135.

⁹⁴¹ Barana sohbetlerinde icrâ edilen seyirlik oyunlar hakkında geniş bilgi için bk. Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Seyirlik Oyunlar”, ss. 139-142.

⁹⁴² Bayrı, s. 124.

⁹⁴³ Dağhoğlu, s. 215.

“*Tilki Dövüşü oyunu*”, “*Mendil Kapmaca oyunu*”, “*Dilsiz oyunu*”⁹⁴⁴ ve “*Yandım oyunu*” icrâ edilmektedir (K.K.319).

Toplantılarda sergilenen oyunlar, kapalı mekânda oynanabilecek tarzda genellikle ceza gerektiren tarzdadır. Temelde oyunların işlevleri Barana toplantılarıyla paralellik arz etmektedir. Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme, günlük hayatta bireyler üzerinde oluşan toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma, Barana sohbetlerinin icrâ edilerek bu geleneğin yaşatılması ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması bu oyunlar vasıtasıyla da sağlanmış olmaktadır.

Oyunların sonunda kaybeden tarafa veya kişiye Baranabaşı'nın ya da oyunda cezaları verip uygulaması için seçilen kişinin uygun gördüğü cezalar verilir. Cezalar, kişileri rencide edecek, küçük düşürecek ya da farklı şekillerde olumsuz durumlar yaratacak tarzda olmamasına dikkat edilir. Oyuncuların verilen cezalara itiraz etme ya da uygulamama gibi bir durumları söz konusu değildir (K.K.319).

1.4.1.3. Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Barana toplantıları, belirli bir düzen ve kurallar çerçevesi içerisinde icrâ edilmektedir. Bu bakımdan toplantının başından sonuna kadar hangi uygulamaların ne zaman ve nasıl gerçekleştirileceği Ahbaplar tarafından bilinir. Bir Barana toplantısının genel işleyişi; “Sohbet Öncesi Hazırlık”, “Sohbet Günü Toplanma”, “Konağın Önünde “*Ağır Hava*” Oynanması ve Konağa Giriş”, “Sohbet”, “Genel İhtiyaç Arası”, “Halk Oyunlarının İcrası”, “Seyirlik Oyunları İcrası”, “Önemli Meselelerin Konuşulması”, “Yemek İkramı”, “Mahkeme” ve “Bir Sonraki Sohbet Sahibinin Belirlenmesi” aşamalarından meydana gelmektedir.

- Sohbet Öncesi Hazırlık

Barana toplantısının yapılacağı evin sahibi, toplantı gününden önce sohbet sırasında ikram edilecek olan yemekler için gerekli alışverişi yapar. Bu alışveriş sırasında meydana gelen masraflar, geleneksel Barana toplantısında sohbetin yapılacağı evin sahibi tarafından karşılanır. Ardından toplantının yapılacağı mekân, ev sahibi tarafından ayrıntılı olarak temizlenip düzenlenerek sohbet için nezih bir ortam oluşturulur. Diğer bir hazırlık ise ikram edilecek olan yemeklerin hazırlanmasıdır. Yemekler, genellikle evin hanımı tarafından ve akrabaların

⁹⁴⁴ Akman, s. 56.

yardımla yapılır. Fakat Barana, erkeklere özgü bir toplantı olduğu için bayanların bu gelenek içerisindeki yeri sadece hazırlık safhasından ibarettir.⁹⁴⁵ Ev sahibi bütün bu hazırlıkları yaptıktan sonra sohbetin yapılacağı saati bekleyeme başlar.

- **Sohbet Günü Toplanma**

Barana toplantıları düzenli olarak hafta sonları genellikle cumartesi akşamları yatsı namazından sonra başlamaktadır. Her toplantıdan önce sohbet Ahbap'ı “*konak*” olarak adlandırılan toplantının yapılacağı evin 30-40 metre yakınında, sokağın başında bir araya gelirler. Sohbet Ahbapları çevredekilerin dikkatlerini üzerlerine çekmemeye özen göstererek toplanma yerine birlikte gelmez. En fazla ikişer, üçer kişilik gruplar hâlinde toplantı yerine giderler.

Sohbetin yapılacağı konağa yaklaşıldığında çalgılar çuvallardan çıkarılır ve “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” adlı türkü söylenerek yavaş yavaş eve doğru ilerlenir. Türkünün icrâsı sırasında sohbet Ahbap'ı ay ve yıldız şeklinde dizilir. Ardından konağa yürümeye devam ederler. Türkünün bu şekilde icrâ edilmesinin iki sebebi vardır. Birincisi; yörede düğün törenlerinde bayraktar grubunun mânileri söylerken ay şeklini alması, ikincisi ise toplu icrâ sırasında türküyü seslendirenlerin bir araya gelerek sesin daha yoğun ve güçlü çıkmasını sağlamaktır. Türkünün bu şekilde icrâsı esnasında pencere arkasından bakan komşu kızların, sohbet Ahbapları içerisinde yer alan nişanlı veya sözlüsünü görme imkânı da olmaktadır. Ancak sohbet Ahbaplarının konağa doğru ilerlerken başını kaldırıp pencerelerde bulunan kişilere bakması kesinlikle yasaktır. Bu kuralı ihlal edenler sohbetin sonunda yapılan mahkemede ağır bir şekilde cezalandırılırlar.⁹⁴⁶

Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele

“Sabahtan kavuştum ben bir güzele

Güzel senin uykuların uçtu mu uçtu mu?

*Senin gönlün yad ellere düştü mü düştü mü?*⁹⁴⁷

*Doğru söyle bir Allah'ı seversen*⁹⁴⁸

Evlerinin önü yüksek kaldırım

Kaldırımdan düştüm beni kaldırın

*Tire çorap sıkılmış beyaz baldırın*⁹⁴⁹

⁹⁴⁵ Fedakâr, ss. 28-27.

⁹⁴⁶ Fedakâr, s. 27.

⁹⁴⁷ Tutu, “Dursunbey Barana Geleneğinde Müzik”, s. 59: “Uçtu diye yad ellere düştü mü düştü mü?”.

⁹⁴⁸ Dengi, s. 32: “Gülün bir tanesi sen kerem eyle”.

*Gülüm bir tanesin sen kerem eyle*⁹⁵⁰

*Evimiz yakındır geçemem yoldan
Ar ettim yüzüne bakamam elden
Alında açılan kâkülden kâkülden*⁹⁵¹
Doğru söyle bir Allah'ı seversen

*Üç güzel oturmuş yolun üstüne
Selam alır selam verir dostuna
Varıp söylen evlenmesin üstüme
Gülüm bir tanesin sen kerem eyle*⁹⁵²

*Evrilip çevrilip havada dönerler
Aç göğsünü kar memeni görerler
Tazeler terlemiş hamamdan gelirler
Doğru söyle bir Allah'ı seversen*

*Küçüğüm nereden gelirsin gelirsin
Kasavet gönlüm alırsın ben yandım
Er geç sen benim olursun olursun
Kaş ilen gözü siyaha ben yandım
Ah siyahım vah siyahım
Açılan zülfü siyaha ben yandım*⁹⁵³

Zeynep Dengi'nin kaleme aldığı yazıda yukarıdaki türküyü ek olarak aşağıdaki dörtlük de verilmiştir:

*“Minareden atıvermiş kendini
Aramış da bulamamış dengini
Ben severim güzel ile zengini
Doğru söyle bir Allah'ı seversen”*⁹⁵⁴

⁹⁴⁹ Tutu, s. 59: “Selam verin dostuna dostuna”.

⁹⁵⁰ Dengi, s. 32: “Doğru söyle bir Allah'ı seversen”.

⁹⁵¹ Dengi, s. 32: “Gerdanın altında açılan gülden”.

⁹⁵² Dengi, s. 32: “Doğru söyle bir Allah'ı seversen”.

⁹⁵³ Bayrı, s. 121.

⁹⁵⁴ Dengi, s. 32.

Türkünün icrâsı sırasında Ahbapların etrafına bakmaları yasak olduğu için nişanlı, sözlü ya da sevdiği olan gençler, camlardan kendilerine bakanlarla iletişim kurabilmek için işaret dili geliştirmişlerdir. Yâren mendilini çıkartıp terini siler gibi yaparsa; “*Senin aşkından yanıp tutuşuyorum.*” anlamına gelir. Kuşağını hafifçe sıvazlaması; “*Evlenmeye hazırım. Seni babandan isteyeceğim.*” manasına gelir. Durup durup tökezleyenler de; “*Aklım, fikrim hep sende.*” olduğunu ifade etmek ister. Pencere veya kafes arkasındaki kız, perdeyi aşağı yukarı oynatır, kafesi hafifçe kaldırıp indirirse; “*Ben de seni seviyorum. Hemen babamdan iste.*” anlamına gelen işareti yapar. Gençler bu ve benzeri şekilde sevdikleri ile haberleşmiş olmaktadır.⁹⁵⁵

- **Konağın Önünde “Ağır Hava” Oynanması ve Konağa Giriş**

Sohbetin yapılacağı konağın önüne gelen Ahbaplar içeriye girmeden önce bir halk oyunu icrâ ederler. Yörede “*ağır hava*” olarak adlandırılan ve çoğunlukla “*Evleri Var Üst Başta*” türküsü eşliğinde bazı durumlarda da “*Merdivenim Kırk Ayak*” parçasıyla oyun oynandığı tespit edilmiştir:

Evleri Var Üst Başta⁹⁵⁶

“Evleri var üst başta

Mendilim kaldı taştta

Gel sarılıp yatalım

Düğün kokusu başta

Hazeliyim hazeli

⁹⁵⁵ Sadi Yaver Ataman, “Folklor Araştırmaları Bakımından: Bölgelerimiz”, **Türk Folkloru**, Yıl: 7, Sayı: 80-81, 3-4/1986, s. 33.

⁹⁵⁶ Bu türkünün sözleri Tutu, s. 60:

“Evleri var üst başta

Mendilim kaldı taştta (2)

Mezarımı yapalım

Düğün kokusu başta (2)”;

M. Reşit Kıpçak, “Yeşil Denizinden Hür Maviliklere ve Barana”, **Ekspres Gazetesi**, 21 Temmuz 1962, s. 2:

“Pencereden el etti

Sesin beni deli etti

Hiç sevdalar bilmiyordum

Gavur gelin öğretti.

Evleri var üst basta

Mendilim kaldı tasta

Gel sarılıp yatalım

Düğün kokusu başka

Gelin kokusu başka”

*Bağlar döker gazeli
Rüyalarda görmedim
Senin gibi güzeli*

*Pencereden el etti
Yaktı beni kül etti
Hiçbir şeyler bilmezdim
Gavur gelin öğretti*

*Mendilde payam mısın?
Bu köyde ayan mısın?
Hem çalar hem söylerim
Sen benim kâhyam mısın?”⁹⁵⁷*

Merdivenim Kırk Ayak

*“Merdivenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Bu gün ben yâri gördüm
Ne el tutar ne ayak*

*Asmalı pencere
Seviyorsan al beni içere
Bir o beyi taşlarım
Bir omuzdan bir omuza saçları*

*İki kurnalı pınar
Değsem ellerim donar
Sevdiğimi saramadım
Yüreğim ona yanar*

*Asmalı pencere
Seviyorsan al beni içere*

⁹⁵⁷ <http://www.akbaslarkoyu.com/yoreselturkulerimiz.htm> (22.04.2014).

*Öperim yanaktan
Vallahi korkmam konaktan*

*Eyme gelin kaşını
Kim bağladı başını
Ayrılan kavuşmaz mı?
Sil gözünün yaşını*

*Asmalı pencere
Seviyorsan al beni içere
Öperim yanaktan
Vallahi korkmam konaktan”⁹⁵⁸*

İcra edilen oyunun ardından sohbetin yapılacağı konağın sahibi misafirleri; “*Hoş geldiniz!*” diyerek kapıda karşılar. Sohbet grubu önce başkan, sonra başkan yardımcısı ve yaşça büyük olanlar, ardından sohbet Ahbabları, en sonunda da Küçük Ahbablar olmak üzere eve giriş yapılır. Girerken konak sahibine; “*Hoş bulduk. Muhabbetin hayırlı olsun.*” derler. Konağa girenler yakalarına ya da başlarına taktıkları Barana’nın sembolünü çıkarır ve ocaklık ya da ocak olarak adlandırılan yerin üstünde bulunan örtüye takarlar. Ev sahibi bu sembolleri oradan kaldırmaz ve semboller o evde Barana sohbetinin yapıldığının bir işareti olarak asıldıkları yerde kalır.⁹⁵⁹ Ayrıca bu sembollerin sayısı sohbe ev sahipliği yapan kişinin dost sayısını da belirtmektedir.⁹⁶⁰ Ardından Ahbablar, oturma düzenine göre mekândaki yerlerini alırlar.

- **Sohbet**

Barana sohbetleri ev sahibinin kahve ikramıyla başlar. Baranabaşı’nın Ahbablara hâl hatır sormasından sonra yine başkanın talimatıyla sohbet ortamı oluşmuş olur. Sohbetin başlangıcı “*Emine’min Çam Dibinde Sesi Var*” isimli türkünün icrâsıyla yapılmaktadır. Bu Barana geleneği içerisinde değişmez kurallardan birisidir. Ayrıca bu türkü her sohbe sadece bir defa icrâ edilir. Ardından yöreye özgü diğer türküler söylenerek halk oyunları oynanır.⁹⁶¹

Emine’min Çam Dibinde Sesi Var

⁹⁵⁸ <http://www.akbaslarkoyu.com/yoreselturkulerimiz.htm> (22.04.2014).

⁹⁵⁹ Fedakâr, s. 28.

⁹⁶⁰ Tekin, s. 5.

⁹⁶¹ Fedakâr, s. 28.

*“Emine’min aman çam dibinde sesi var aman aman
Varın varın bakın bohçasında nesi var nesi var
Üç yazmalı aman top püsküllü fesi var aman aman”⁹⁶²*

*Aman aman Emine’ m kalk gidelim dağlara
Mekân mekân kuralım mor sümbüllü bağlara*

*Emine kız aman avlularda hopluyor aman aman
Şeker şeker Mehmet arkasından bakıyor
Katil köpek aman şu Balad’ı bozuyor aman aman*

*Aman aman Emine’ m kalk gidelim dağlara
Mekân mekân kuralım mor sümbüllü bağlara”⁹⁶³*

Bu türkü ağır söylenir ve oyun oynanmadan sessiz bir şekilde dinlenir. Türkünün ardından hızlı bir karşılama havası çalmaya başlanınca Baranabaşı’nın işareti ile Büyük Ahbaplardan iki kişi oyuna kalkar. Ellerindeki kaşıklar ile birlikte usta oyuncular açılış oyununu icrâ ederler. Daha sonra kaşıkları birbirilerinin yaşıtı olan iki gencin önüne koyarlar. Bundan sonra oyun aşağıdaki türkü ile devam eder:

*Koca kuşun yüksektedir aman oyunu
Değme bir şahine vermez payını aman payını
A kız senin nerelerin vay vay
Nerelerin ah nerelerin
Harap olmuş ah gül gibi tenin⁹⁶⁴*

- **Halk Oyunlarının İcrâsı**

Sohbete başlanıp türkülerin icrâ edilmesinden sonra Balıkesir yöresine ait halk oyunları oynanır. Bunların bir kısmı sözsüz müzik eşliğinde oynanırken bir kısmı da türkülerle birlikte Ahbaplar tarafından icrâ edilir.

- **Genel İhtiyaç Arası**

⁹⁶² Tekin, s. 6:

*“Emine’ m aman çam dibinde sesi var
Varın bakın bohçasında nesi var
Bir yazmayla top püsküllü fesi var
Aman aman”*

⁹⁶³ Tutu, ss. 61-64.

⁹⁶⁴ Tekin, ss. 6-7.

Sohbetin başladığı andan itibaren toplantının yapıldığı yere dışarıdan bir kimsenin alınmadığı gibi içeridekiler de çıkamaz. Bu bakımdan toplantının belirli zamanlarında başkanın izni doğrultusunda genel ihtiyaç arası verilir. Bu durum Barana geleneği içerisinde “*er ol verme*” olarak isimlendirilir. Ortalama olarak kırk beş dakikalık zaman aralıklarında er ol verilmektedir. Bir er ol, yaklaşık olarak on-on beş dakika arasındadır. Verilen arada siniler içerisinde ev sahibinin hazırladığı “*yufka böreği, kavurma, çeşitli hoşaf, isteyen olması hâlinde içki*” gibi yiyecek ve içecekler ikram edilir. Küçük Ahbaplar tarafından servis yapılır ve toplantıya katılan herkesin ikramlardan alma gibi bir zorunluluğu yoktur. Bu süre bitiminde kimseye aranım sona erdiği belirtilmeden herkes kendisi sohbet ortamına geçer (K.K.319).

- **Seyirlik Oyunların İcrâsı**

Barana toplantıları içerisindeki eğlence şekillerinin bir tanesini de seyirlik oyunlar teşkil etmektedir. Sohbetler kapalı ve dar bir mekânda icrâ edildiği için bu ortama uygun seyirlik oyunların seçilmesine özen gösterilmektedir. Bu bölümde oynanan seyirlik oyunların herhangi bir sırası ya da sayısı bulunmayıp toplantının akışına bağlı olarak belirlenir.⁹⁶⁵

- **Önemli Meselelerin Konuşulması**

Sohbet toplantısında eğlence bölümünün ardından gündemdeki önemli meselelerin görüşülmesine geçilir. Sohbet Ahbapları arasında herhangi bir sıkıntısı olan varsa o kişi sohbet evinden geçici bir süre gönderilerek diğer Ahbaplar arasında soruna çözüm bulunmaya çalışılır.⁹⁶⁶ Bunun dışında Barana’yı ya da yöreyi ilgilendiren meselelerin olması durumunda bütün Ahbapların istişaresiyle sorun üzerinde ortak bir karara varılır (K.K.319).

- **Yemek İkrâmı**

Barana toplantıları müzik, oyun, eğlence ve sohbetin yanında yemekli sohbet toplantılarıdır. Sohbete ev sahipliği yapan kişi tarafından hazırlanan yemekler gecenin sonunda Küçük Ahbapların yardımıyla servis edilerek yer sofrasında yenir. Toplantılardaki yemek menüsü; “*çorba, yufka tiridi, yahni ya da etli bir yemek, pilav, hoşaf ve saraylı tatlısı*”ndan oluşur.⁹⁶⁷

- **Mahkeme**

⁹⁶⁵ Fedakâr, s. 29.

⁹⁶⁶ Fedakâr, s. 29.

⁹⁶⁷ Fedakâr, s. 29.

Barana toplantılarının son bölümünü mahkeme oluşturmaktadır. Fakat mahkeme, dönemin ilk ve son toplantılarında bulunmayıp ikinci sohbetten itibaren kurulmaya başlanır.⁹⁶⁸ Barana geleneği içerisinde Ahbapların toplantı boyunca ve günlük hayatta uymakla yükümlü oldukları kurallar vardır. Hem sohbet esnasında hem de bir hafta boyunca Ahbapların günlük yaşantılarında sergilemiş oldukları olumsuz davranışları mahkemede ortaya çıkarılmaktadır. Mahkemenin bitmesiyle birlikte Barana toplantısı da sona erer (K.K.319).

- **Bir Sonraki Sohbetin Sahibinin Belirlenmesi**

Sohbetin sonunda icrâ edilen “*Sohbet Övgüsü*” türküsü gecenin sona erdiğini ve bir sonraki toplantının kimin evinde yapılacağını ifade etmektedir. Barana’da sohbet sırasının kime verileceği doğrudan belirtilmeyip “*Sohbet Övgüsü*” türküsü içerisinde söylenir. Bundan önce Baranabaşı, gelecek hafta evinde sohbet yapılmasında maddî ya da manevî mazereti olanları sorar, bunlar belli olduktan sonra sohbeti diğer Ahbaplardan istediğine vermekte serbesttir.⁹⁶⁹ Türkünün başında öncelikle sohbet sahibine geçmiş olsun denilerek övülür. Ardından ortamda bulunan kişilerin isimlerine parça içerisinde yer verilerek şakalaşma sağlanır. En sonunda “*Kadem kadem ola*” ifadesinin ardından kimin ismi söylenirse sonraki sohbet o kişinin evinde yapılacağı anlamına gelir.⁹⁷⁰

Sohbet Övgüsü

Bizim mahalle hocası⁹⁷¹

Okutur ebcet hecesi⁹⁷²

Gelecek Pazar gecesi

Sevdiğim bir ol

Sardığım bir ol

Olacak sohbet senindir

Senindir gerçek senindir

Elmayı nazik soyarlar

Altın tabağa koyarlar

⁹⁶⁸ Karabulut, s. 15.

⁹⁶⁹ Karabulut, s. 15.

⁹⁷⁰ Karabulut, s. 15

⁹⁷¹ Bayrı, s. 125: “*Aşağı mahallenin hocası*”.

⁹⁷² Bayrı, s. 125: “*Ebcet okunur hecesi*”.

Korkarım evden kovarlar
BAĞLANTI

Pabuççular muştası
Karşısında ustası
Kabak Ali baklava hastası
BAĞLANTI

Turnam gelir katar katar
Gökyüzünde hava satar
Şabanlarlı Gözaçıcı
Türkü söyler göbek atar
BAĞLANTI

Uzun çarşı baştan başa
Keklik seker taştan taşta
Kadem ola Rahmi Paşa
BAĞLANTI

Eşğim gelir odundan
Yahnisi koyun budundan⁹⁷³
Dolması yenmez tadından⁹⁷⁴
BAĞLANTI

Uzun çarşı çamur olur
Baklavası hamur olur
Sohbet sahibi gâvur olur
BAĞLANTI

Kızıl üzümün turşusu
Yüzüne vurmuş ekşisi⁹⁷⁵

⁹⁷³ Bayrı, s. 125: “Yahnisi yoğurdundan”.

⁹⁷⁴ Dengi, s. 33: “Yemeği yenmez tadından”.

⁹⁷⁵ Bayrı, s. 125: “Üstüne durmuş ekşisi”.

Kasap Nuri'nin has komşusu
BAĞLANTI

Kır atıma vurdum ağça
Serhad sana olur sana paşa
Bir ol bir ol
Kadem kadem ola *Fahri Paşa*
Bir ol bir ol
Geçmiş olsun *Ali Paşa*...

Bu parçadan gelecek toplantının “*Fahri*” isimli Ahbap’ın evinde yapılacağı ve akşamki sohbetin de “*Ali*” adlı bir şahısın evinde tertip edildiği anlaşılmaktadır.⁹⁷⁶

Bir sonraki sohbeta ev sahipliği yapması için “*Sohbet Övgüsü*” içinde ismi söylenen kişi kalkarak o gün evinde sohbet yapılan arkadaşıyla birlikte karşılıklı kısa bir oyun oynar. Bu son oyun sohbeti yapanın ve bir sonraki hafta yapacak olanın memnuniyetlerinin bir ifadesi anlamı taşımaktadır.⁹⁷⁷

Küçüğüm

“*Küçüğüm nerden gelirsin*
Kasavet gönlüm alırsın
Ben yandım

Ah siyahım vah siyahım
Kaş ilen gözü siyahım
Ben yandım

Er geç sen benim olursun
Kasavet gönlüm alırsın.
Ben yandım”⁹⁷⁸

Oyunun ardından Ahbaplar tarafından sohbeti yapan kişiye “*Geçmiş olsun.*”, yapacak olan kişiye de “*Kadem olsun.*” denir. Ardından sohbet yerinden ayrılırken evleri uzak ve yaşça küçük olanlar büyükler tarafından evlerine kadar bırakılır.⁹⁷⁹

⁹⁷⁶ Dağlıoğlu, s. 215.

⁹⁷⁷ Karabulut, s. 15.

⁹⁷⁸ Dengi, s. 33.

⁹⁷⁹ Karabulut, s. 15.

1.4.2. KONYA BARANA SOHBETLERİ

1.4.2.1. Konya Barana Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Barana sohbetleri, Konya'nın her yerleşim merkezinden ziyade geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan, kış mevsiminde belirgin bir çalışma ortamı bulunmayan Göçü, Karakaya, Divanlar, Yarma, Sakyatan, Ova Kavağı, Kargın, Şatır, Hayiroğlu köyleri başta olmak üzere genel olarak Konya'nın ova köylerinde kış geceleri yapılmaktadır. Barana toplantılarının hangi dönemden itibaren yapılmaya başlandığı konusunda ise herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte kaynak kişilerin verdiği bilgiler çerçevesinde uzun bir geçmişinin olduğu bilinmektedir (K.K.138, 140, 141, 154, 155, 158, 162, 167, 168, 169).

Baranaların mekânlarının ve gruplarının oluşumu sırasında zamanla değişimler meydana gelmiştir. Daha önceleri mekân sorunu nedeniyle Baranaların toplanmasında sıkıntı yaşanırken günümüzde önce Barana odası inşa edildikten sonra hazırlanan bu mekânın sahibi tarafından Barana oluşturulmaktadır. Bundan dolayı Barana'nın ismi de "Barana odası"nın sahibinin adından, soyadından ya da lakabından hareketle verilmektedir. Örneğin; adına göre "*Çalgıcı Tahir'in Barana Odası*", soyadına göre "*Yılmazlar Baranasının Odası*" ve sülale lakabına göre "*Âşıklar Baranasının Odası*" gibi.⁹⁸⁰

Köylerde kahvehanelerin açılması, televizyon, bilgisayar ve elektriğin bulunduğu her yerde yaygın olarak kullanılması, köylerden kente ulaşımın hızlı ve kolay olması, eğlence mekânlarının farklılık ve zenginliği gibi nedenlerle Barana odalarının kimi köy ve kasabalarda işlevini kaybettiği ve zamanla yok olmaya yüz tuttuğu bilinmektedir.⁹⁸¹

Dün olduğu gibi günümüzde de "Barana odası" oluşumu, Konya'nın ova köy ve kasabalarında somut olmayan kültürel mirasın kadroları içerisinde yer alan geleneksel "Barana" kültürü varlığının süreklilik kazanmasında ve sohbet merkezli, sazlı-sözlü eğlence kültürünün yaşatılmasına yönelik işlevselliğinin devamında önemli bir rol üstlendiği görülmektedir.⁹⁸²

⁹⁸⁰ Ali Yakıcı, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Somut Mekânı: Konya Barana Odaları", **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, s. 99.

⁹⁸¹ Yakıcı, s. 97.

⁹⁸² Yakıcı, s. 99.

1.4.2.2. Konya Baran Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.4.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.4.2.2.1.1. Üyeleri

Barana sohbet grupları, aralarında yaş farkı olmayan kişilerin daha gençlik çağlarında bir araya gelerek oluşturdukları ve sonraki yıllarda da aynı şekilde devam ettirdikleri gruplardan meydana gelen sohbet meclisleridir. Bu bakımdan hem aynı zamanda Barana'yı kurmaları hem de aralarında yaş farkı olmadığı için grup üyeleri arasında herhangi bir merteye ya da tecrübeye bağlı olarak bir farklılık bulunmamaktadır. Bundan dolayı Barana'da alınan bütün kararlar grup içerisinde istişare edilmektedir.

1.4.2.2.1.2. Yönetim Yapısı

Barana grubu üyeleri arasında herhangi bir yönetim yapısı bulunmamaktadır. Bütün kararlar ortaklaşa istişare edilerek alınmaktadır. Fakat gençlerden oluşan Barana grupları arasında Oturak Âlemi toplantısı yapılacağı zaman kendi aralarında girişken, Konya merkezi iyi bilen, iyi derecede araba kullanabilen ve ehliyeti olan bir kişi "Efe" olarak seçilir. Bu kişi Oturak Âlemi toplantısının yapıldığı zaman yiyecek-içecek için bütün harcamaları yapan, şehir merkezinden toplantı için saz grubu ve kadınları getirip gece de geri götürmekle görevlidir (K.K.138, 139, 150, 155, 156).

1.4.2.2.2. Katılma Şartları

Baranalar, birbirleriyle uyumlu aynı yaşlardaki 8-10 kişinin bir araya gelerek oluşturduğu gruplardır. İlk defa genellikle 14-15 yaşlarındaki gençler tarafından kurularak aynı grup üyeleriyle her sene icrâ edilmeye devam edilir. Oluşturulan Barana grubuna sonraki yıllarda dışarıdan başka birisinin dâhil olması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu bakımdan bir yörede aynı yaş grubundan birkaç tane Barana kurulduğu da olmaktadır (K.K.138).

Barana grupları kendi arasında misafir olarak diğer grupların toplantılarına dâhil olabilmektedir. Bu durum genellikle yaş farkı olmayan ya da az olan Barana grupları arasında gerçekleştirilir. Bir grubun üyelerinin büyük kısmı odaya gelmediği zaman az kişiyle sohbet ortamı oluşturulamayacağı için yakında bulunan diğer Barana'ya misafir olarak da gidilir. Kendi Barana grubunun toplanmadığı böyle durumlarda başka Barana'ya misafirlığe giden kişi gecenin ilerleyen saatlerinde kendi grubunun toplanması hâlinde gecenin geri kalan zamanını Barana grubu ile geçirir (K.K.138).

1.4.2.2.3. Kuralları

Konya Barana toplantılarının gelenek içerisinde yerleşmiş ve herkes tarafından bilinen belirli kuralları vardır. Bunlar yazılı olmamasına rağmen sözlü gelenek yardımıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Yeni kurulan her Barana bu kuralları uygulamak ve kendisinden sonrakilere de aktarmakla yükümlüdür:

- Toplantılara sohbet grubu üyesi ve misafir olarak bayanların katılması yasaktır.
- Herkes kendi yaş grubuyla Barana kurabilir.
- Evinde olup da önemli bir işi ya da mazereti bulunmayan kişi kendi Baranasına gitmek zorundadır.
- Bir Barana grubu içerisindeki bütün kararlar istişare ile alınarak uygulanır.
- Barana'da bulunan bir kişinin düzenlediği düğün, nişan gibi etkinliklerin bütün hizmet görevleri grup arkadaşları tarafından ücretsiz olarak yerine getirilir.
- Toplantılarda içki her zaman bulunmayıp sadece Oturak Âlemi toplantılarında tüketilir.
- Barana'ya gelen misafirin yeme-içme ve konaklama ihtiyaçları oda sahibi tarafından karşılanır.
- Grup üyelerinin günlük yaşamlarında toplum tarafından hoş karşılanmayan tavır ve davranışlarda bulunması yasaktır.

1.4.2.2.4. Zaman

Konya Barana toplantıları, Ekim ayının sonu gibi hasat işlerinin bitirilmesiyle başlayıp Mart ayının ortalarına kadar devam eder. Bu zaman aralığında, mevsim şartlarına bağlı olarak uzama ya da kısalma gibi değişimler de olabilir (K.K.138).

Genel Barana toplantıları, akşam namazının ardından yemeğini yiyen grup üyelerinin odalara gelmesiyle başlar. Odadaki sohbet ortamının durumuna göre gece on ikiye kadar devam edebilir (K.K.138).

“*Barana Sırası*” ve “*Oturak Âlemi*” toplantıları ise diğerlerinden yaklaşık bir saat kadar erken başlamakta ve bu süre zarfında odada yemek ikramı yapılmaktadır. Oturak Âlemi toplantıları ise sabahın erken saatlerine kadar devam etmektedir (K.K.138, 142, 146).

1.4.2.2.5. Mekân

Konya Barana toplantıları, grup üyelerinin kendilerine özgü bir biçimde oluşturdukları kültürel ortam ve kapalı mekânlarda icrâ edilmektedir. Bu mekânlar, bundan 20-30 yıl önce kent merkezinde, Konya'nın dışında kalan ve daha çok yazlık evlerin yer aldığı Meram, Dere, Sille gibi semtlerin bağ ya da kır evlerinden seçilmekteydi. Ama Konya'nın merkeze bağlı kasaba ve köylerinde, özellikle ova köyleri olarak bilinen yerleşim birimleri ve kasabalarında “köy odaları”,⁹⁸³ Göçü, Yarma, Karakaya, Sakyatan, Ova Kavağı, Kargın, Şatır, Hayıroğlu, Divanlar vb. yerlerde “Barana odaları” olarak adlandırılmaktadır.⁹⁸⁴

Barana odalarının mimarî yapısı yıllardır aynı olup tamamı dikdörtgen biçimindedir. Yeni yapılanlar da aynı tarzda inşa edilmektedir. Evlerden bağımsız olarak yapılan bu odaların tamamında dolgu kullanılmakta ve on-on beş basamaklı kerpiç ya da betondan oluşturulmuş bir merdivenle odaya girilmektedir. Odanın girişinde “mabeyn” adı verilen ve genellikle ayakkabıların konulduğu, odaya ait sini, yer sofrası, lavabo, gaz ya da tüplü ocak, süpürge vb. malzemelerin bulunduğu “antre” yer alır.

Barana'nın mabeyne girişteki sokak kapısı dışında bir de odaya açılan oda kapısı bulunmaktadır. Kapılar genellikle ahşap malzemelerden yapılır. Son yıllarda inşa edilen kimi Barana odalarında dolgu kullanılmayıp onun yerine zemin kat inşa edilmekte ve burası mutfak ve kiler, üst kat ise oda olarak kullanılmaktadır.⁹⁸⁵ Odaların uzun cephelerinden birisinde iki ve kısa cephesinde ise bir tane pencere yer almaktadır. Odanın tavan bölümü ahşap malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Bunun sebebi ise başta içeride tüketilen sigara ve sobadan çıkan dumanın emilmesini sağlayarak daha rahat bir ortam oluşturmaktır. Ayrıca yeni yapılan bazı odalarda mabeyn bölümüne tuvalet eklenmiş ve yapı malzemesi olarak kerpiçten betona dönüşümün de olduğu görülmektedir (K.K.140, 142, 145).

Sonradan inşa edilen Barana odalarının bazıları evlere daha uzak olarak yapılmış olmasına rağmen çoğunlukla evlerin yakınında inşa edilir. Barana odasının eve yakın olmasının nedeni, gece boyu sürecek eğlence ve sohbetle Barana'nın içeceği ve özellikle yiyeceklerin evin mutfağında kadınlar tarafından hazırlanıp

⁹⁸³ Özdemir, 2005, s. 93.

⁹⁸⁴ Yakıcı, s. 97.

⁹⁸⁵ Yakıcı, ss. 97-98.

odaya getirilmesidir. Konya ova köylerinden özellikle Göçü köyünde bugün evlerden hem uzakta daha bağımsız hem de yakın olarak inşa edilen Barana odalarının olduğu gözlemlenmektedir.⁹⁸⁶

Kaynak kişilerin verdiği bilgilerden hareketle 1970’li yıllarda onlu yaşlardaki gençler tarafından yeni kurulan grupların hem Barana odaları yapmak için maddî imkânları olmaması hem de yörede “tekke” olarak kullanılacak fazla odanın bulunmamasından dolayı toplantılarını “*ahır sekisi*”nde yapmışlardır. Ahırın giriş tarafının bir köşesine ortalama yerden yarım metre yükseklik ve Barana’daki kişileri alacak genişlikte etrafı tahtalarla çevrilen bir yer yapılır. Böylece ahırın sıcaklığıyla hem ısınma hem de mekân sorunu çözülmüş olmaktadır (K.K.151).

Barana odalarının içerisi halılarla döşeli olup oturmak için yer minderleri, duvar yastığı ve sedir döşeme geleneği devam ettirilmektedir. Odanın ortasında içeceklerin, bardakların, sigara küllüklerinin konulması için sehpalar yer alır. Fakat bu sehpalarda yemek yenmemektedir. Odanın ısınması soba ile sağlanmakta ve soba, iç kapının biraz önünde bulunur.⁹⁸⁷

Odaların bakımları Baranaların sahipleri tarafından yapılır. Her sene toplantılar başlamadan önce odalar, sahipleri tarafından genel bir bakım ve onarımdan geçirilerek yapılacak olan sohbetlere hazır hâle getirilir. Bunun dışında Barana odalarının rutin temizliği ve düzenlenmesi oda sahiplerinin evlerindeki bayanlar tarafından yapılır (K.K.141).

Barana gruplarının herhangi bir sebepten dolayı dağılması veya fes edilmesi sonucu geriye kalan Barana evi ya terk edilerek yıkılmaya bırakılır ya da yeni kurulan başka bir gruba verilebilir. Yeni oluşturulmuş ve odası olmayan gruplar terk edilmiş ya da başkasına ait olup kullanılmayan odayı bir dönemlik kullanma müsaadesi alırlar. Bu tür odalara “*Tekke*” adı verilmektedir. Baranın temizliği ve her türlü bakımı o dönem boyunca Barana grubu üyeleri tarafından ortaklaşa ya da sırayla yapılır (K.K.140, 141, 151, 162).

1.4.2.2.6. Oturma Düzeni

Barana sohbetleri, aynı yaş grubu kişiler arasında yapılması ve kendi içerisinde hiyerarşik bir yapı barındırmamasından dolayı belirli bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Genellikle dizüstü, bağdaş kurarak oturulur. Her ne kadar oturma

⁹⁸⁶ Yakıcı, s. 98.

⁹⁸⁷ Yakıcı, s. 99.

düzeni olmasa da saygı çerçevesini aşacak tarzda oturulmamasına herkes dikkat etmektedir (K.K.139).

1.4.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem boyunca icrâ edilen toplantılar yapılma zamanları ve içerikleri bakımından; “*Hazırlık Toplantısı*”, “*Yemekli Barana (Barana Sırası) Toplantısı*”, “*Genel Barana Toplantısı*” ve “*Oturak Âlemi Toplantısı*” olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

1.4.2.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Barana toplantılarının düzenli olarak yapılmaya başlanmadığı bir zamanda bir dönem boyunca icrâ edilecek sohbetlerin genel yapısı için grup üyelerinin katılımıyla yapılan toplantıdır. Toplantıların kimin Baranasında yapılmaya başlanacağı, kuzu/oğlak sırasının kimden başlayacağı ve hangi sıklıkta düzenleneceği, her üyenin Baranasında kaç gün kalınacağı, eğer “*Tekke*” adı verilen yerde toplantılar yapılacaksa mekânın temizliği ve masraflarının nasıl karşılanacağı, oturak âlemi toplantılarının kaç sefer yapılacağı, üyelere Baranası olmayanlar varsa toplantılarını nerede tertip edeceğinin belirlenmesi gibi konular görüşülür. Alınan kararlar neticesinde toplantılar düzenlenmeye başlanır (K.K.138, 141, 149, 150).

1.4.2.2.7.2. Yemekli Barana (Barana Sırası) Toplantısı

Yemekli Barana toplantıları “*Barana Sırası*” ya da “*Kuzu/Oğlak Sırası*” adı altında Cumartesi ya da Pazar akşamları her üyenin odasında bir defa olmak üzere yapılır. Dönem başında yapılan hazırlık toplantısında Barana’da bulunan kişi sayısına göre hangi sıklıkta yapılacağı ve sıranın nasıl olacağı belirlenir. Diğer toplantılardan farklı olarak üyeler odaya yemek yemeden ve normalinden biraz daha erken gelirler. Oda sahibinin evindeki bayanlar ve özel olarak tutulan aşçılar tarafından hazırlanan yemekler Barana’ya getirilerek yer sofrasında ikram edilir. Belirli bir sıra içerisinde sunulan yemeklerin ardından kahve ve çay verilir. Yemeğin ardından toplantı normal seyrinde devam eder (K.K.138, 144, 145).

1.4.2.2.7.3. Genel Barana Toplantısı

Genel toplantılar her akşam belirlenen Barana evinde akşam namazından sonra yapılır. Bir dönem boyunca grup üyelerinin odalarında belirlenen gün sayısı kadar icrâ edilir. Burada yemek sunumu olmayıp çay, kahve ve atıştırmalık yiyecekler tüketilir. Fakat odaya herhangi bir misafir gelmesi durumunda Barana sahibi tarafından konukların açlık durumlarına göre yemek hazırlanır. Ayrıca

misafirler Barana’da konaklamaktadır. Gece on bir ya da on ikiye kadar sohbet ortamının durumuna göre toplantı devam eder. Sohbetlerde genel olarak köyün sorunları, tarım ve hayvancılık işleri konuşulur, üyelere sıkıntısı ya da bir sorunu olan varsa istişare ile ona çözüm bulunmaya çalışılır, Barana üyelerinden birisinin yakın zamanda düğün ya da nişan gibi özel günleri olması durumunda oradaki görev dağılımları yapılır, gençlerin kurduğu Baranalarda okey, iskambil, tavla gibi oyunlar da oynanır (K.K.138, 142, 146).

1.4.2.2.7.4. Oturak Âlemi Toplantısı

Oturak Âlemi toplantıları, diğerlerinden içerik, uzunluk ve yapıma zamanı yönünden farklılık arz eder. Genellikle bir dönem içerisinde birkaç defa yapılmakta ve sadece gençlerin kurduğu Baranalar arasında icrâ edilir. Özellikle hafta sonları yapılmasına dikkat edilmektedir. Bu toplantının zamanı, yaklaşık bir hafta öncesinden belirlenir ve Barana üyeleri arasında belirli miktarda ücret toplanarak hazırlıkları yapılır. Üyeler arasından “Efe” olarak seçilen kişi toplantının bütün harcamalarından, eğlence için ücret karşılığı çalışan kadınların ve çalgıcıların bulunarak getirilmesi ve geri götürülmesinden sorumludur. Belirlenen gün kadınların getirilmesinden sonra saat 19:00 gibi yemekle başlayan toplantı, içki sofralarının kurulmasıyla devam eder. Toplantının başlamasından gece 12’ye kadar ortamı görmek isteyen kişiler gelip kısa süreli olarak izledikten sonra gider. Ardından gece yarısından sonra Barana grubu üyelerinden başkası odalara giremez. Müzik, içki ve kadınların raks etmesiyle sabaha karşı toplantı son bulur. Ardından Efe seçilen kişi bayanları evlerine bırakır (K.K.141).

Bu toplantıda sarhoş olan kişi(ler) gecenin sonunda el arabasına bindirilip köydeki evinin önüne kadar götürülür. Sonra babasına; “*Oğlunu getirdik. Ona bir acı kahve pişiriver.*” diye seslenilir (K.K.141).

1.4.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Barana sohbetlerine gelen kişilerin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni yoktur. Fakat Barana evine gelenlerin ortamda bulunan kişileri rahatsız etmemek için düzenli ve temiz kıyafet giymeleri gerekmektedir (K.K.141).

1.4.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Barana sohbetlerinin dönem içerisinde icrâ edilen her toplantısında yemek ikramı yoktur. Fakat Barana grubu üyeleri arasında dönem başında “*Barana sırası*”

adı altında her üyenin odasında bir defa olmak üzere yemek sırası düzenlenir. Her Barana grubu dönem başında yapılan toplantıda maddî imkânlarına göre o sene boyunca kuzu/oğlak sırası ya da mısırga sırası yapmaya karar verir. Genellikle gençlerin kurduğu Barana grupları, ilk yıllarda maddî imkânlarından dolayı hindi sırası yaparken orta yaş ve üzeri Barana grupları ise kuzu sırası düzenlemektedir (K.K.138, 141).

Kuzu sırası da genellikle Cumartesi günleri akşam namazından sonra düzenlenir. O gece sadece kuzu ikramı yapılmayıp başka yemekler de bulunur. Hazırlanan yemekler belirli bir sırayla sofraya getirilir. Önce “çorba”, ardından bütün hâlde “kuzu”, sonra sırasıyla “kıymalı su böreği”, “tatlı (baklava)”, “bamyacı çorbası”,⁹⁸⁸ “yaprak/lahana sarması” ve en sonunda da “sütlaç” ikramı yapılır. Sütlaç yemeğin bittiğinin bir göstergesidir (K.K.138, 143, 145).

Yemekler Barana sahibinin evinde hazırlanarak tepside odaya getirilir. Bayanların Barana’ya girmeleri yasak olduğu için erkekler tarafından yemeklerin servisi yapılır. Barana sırasında ikram edilen kuzu ya da oğlak ise özel aşçılara hazırlanmaktadır (K.K.141, 144, 151, 152).

Günlük olarak Barana odalarında yapılan toplantılarda ise yemek yerine çay, bisküvi ya da pasta tarzı atıştırılacak yiyecekler ikram edilir. Bunların masrafları da toplanılan Barana odasının sahibi tarafından karşılanır. Sadece “Tekke” olarak ifade edilen Barana’da toplanıldığı zaman bütün masraflar bir dönem boyunca grup üyeleri tarafından ortaklaşa karşılanır (K.K.138).

Barana grupları bazı zamanlarda herhangi bir olayın vesile olmasıyla odalarda yemek ziyafeti de vermektedir. Bunun için grup içerisinde odaya getirilecek yemeklerin listesinin taksimi yapılır. Her zamanki saatte odada toplanılarak yemek yenip sohbete devam edilir (K.K.140).

Barana odalarında sadece gece değil bazı zamanlarda gündüz vakitlerinde de oturulmaktadır. Genellikle öğlene doğru akşam toplanılacak olan odaya gelen grup üyelerine, Barana sahibi tarafından ekstra bir yemek yapılmadan o gün kendi evinde yemek olarak neler hazırlandıysa onlardan odaya getirerek ikram eder. Gündüzleri genellikle ikinci vakitlerine kadar oturulmaktadır (K.K.140, 141).

⁹⁸⁸ Bamyanın yemeğinin sonlarına doğru ikram edilmesinin sebebini kaynak şahıslar; bu yemek soda vazifesi gördüğü için hazmı kolaylaştırmaktadır, şeklinde izah etmektedir.

1.4.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Konya Barana toplantılarında ceza uygulaması genellikle herhangi mazereti olmadan odaya gelmeyen kişilere arkadaşları tarafından verilmektedir. Bu da cezalı kişinin maddî durumuna bağlı olarak değişmektedir. İmkânları iyi olanlara odada ya da herhangi bir yerde yemek ziyafeti, mesire yerinde piknik gibi uygulamalar, maddî durumu bunlara elverişli olmayanlara ise tatlı, börek gibi yiyecek-içecek aldırılması şeklindedir (K.K.138, 141, 152).

1.4.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Konya Barana toplantılarının eğlence şekillerini müzik, seyirlik oyunlar ve iskambil tarzı oyunlar oluşturmaktadır. Günümüzdeki toplantılarda seyirlik oyunlar icrâ edilmeyip müzik ve az da olsa iskambil tarzı oyunlar ön plandadır. İskambil tarzı oyunlar son dönemlerde toplantılara dâhil olup sadece gençlerin Baranalarında yer alırken orta yaş ve üzeri gruplarda oynanmamaktadır.

1.4.2.2.11.1. Müzik

Konya Barana toplantılarında müzik, her toplantıda yer almayıp belirli zamanlarda icrâ edilmektedir. Özellikle oturak âlemi toplantılarında müzik icrâsı ön planda ve daha belirgindir. Burada seyirlik oyunlara yer verilmeyip toplum baskısından uzakta, daha özgür mekân ve ortamlarda bir müzik icrâsı yapılır. Konya Baranası'nda mahallî söyleyişle “Kadın Oynatma” ya da müzik diliyle “Oturak Âlemi” olarak bilinen bir eğlence şekli sürekli olmasa da bir dönem içerisinde birkaç sefer yapıldığı olmaktadır.⁹⁸⁹

Barana toplantılarındaki müzik icrâsı, grup içerisinde herhangi bir çalgı aletini kullanabilen varsa onlar tarafından normal zamanlarda yapılan toplantılarda yerine getirilir. Oturak Âlemi toplantılarında ise ücret karşılığı tutulan sazendeler vasıtasıyla yapılmaktadır (K.K. 138, 141, 144).

Müzik icrâsı sırasında kullanılan çalgı aletlerinde herhangi bir standart bulunmayıp Barana grubu üyeleri ve ücret karşılığı getirilen çalgıcılara göre değişmektedir. Normal toplantılarda grup içerisinde herhangi bir müzik aletini kullanmasını bilen(ler) var ise istek olması hâlinde müzik icrâsı gerçekleştirilir. Bunun yanında özellikle Oturak Âlemi toplantılarında getirilen sazendeler toplantılarda kendi enstrümanlarını kullanırlar. Bunlar genellikle “keman, divan sazı,

⁹⁸⁹ Yakıcı, s. 96.

cura, klarnet, tef, bağlama, tambur, cümbüş ve ud” kullanılırken son zamanlarda ise org da eklenmiştir (K.K.138, 141, 149, 158, 161).

Konya Barana toplantılarında icrâ edilen müziğin büyük bir kısmı merkeze bağlı köy, semt ve kasabalarında söylenen türkülerden oluşmaktadır.⁹⁹⁰ Bunun dışında topluma mâl olmuş, her kesim tarafından bilinerek söylenen türküler de icrâ edilir (K.K. 138, 141).

Konya Barana toplantılarında icrâ edilen türküler kendine özgü bir pratikle söylenmekte ve bu pratik çoğu yerde görüldüğü gibi “eğlenceyi” değil, “sohbeti”, “muhabbeti” ve “arınmayı” amaçlamaktadır. Bu yönden diğer türkü ortamlarından farklı olan bu muhabbet ortamının bir kimlik mekânı olduğuna yönelik farklı görüşler vardır.⁹⁹¹

Müzik, normal Barana toplantılarında nadir olarak yer alırken çoğunlukla Oturak Âlemi toplantılarında icrâ edilmekte ve bu toplantıların ayrılmaz bir parçası durumundadır. Yemekten sonra başlayan eğlence, müzik eşliğinde toplantı bitene kadar devam etmektedir. Müzik, normal toplantılarda grup üyelerinin bildiği belirli parçalar eşliğinde ortaya konulurken Oturak Âlemi toplantılarında ise ücret karşılığı tutulan sazandelerin kendi repertuarları çerçevesinde icrâ edilmektedir. Bunun yanında Barana içerisinden istek parçalar olması durumunda ise onlar da yerine getirilir.

Baranalar, Konya türkülerini ağırdan hızlıya doğru bir sıraya koyarak icrâ etmeye başlamışlardır. Bu sıra zamanla gelenek hâline gelmiştir. Mehdi Halıcı’nın tespitine göre Konya türküleri üç bölüm şeklinde icrâ edilmektedir:

“I. Bölüm: Konya Peşrevi (Uşşak), Sandıklı (Uşşak), Sabahın Seher Vakti (Uşşak), Menteşeli (Uşşak), Sille (Muhayyer), Aşabilsem (Uşşak), İçme Beyim (Hüseynî), Urfalıyım (Karcığar), Mapusane (Uşşak), Üsküdar (Uşşak) vb.

II. Bölüm: Nafiledir Sevdiğim (Uşşak), Aksine (Nevâ-Hicaz), Karanfil (Nevâ-Hicaz), Çay Kenarı (Nevâ-Uşşak), Kara Koyun (Nevâ-Uşşak), Emmiler (Karcığar), Enginli Yüksekli Kayalarımız (Nevâda Hicaz) vb.

⁹⁹⁰ Seyit Küçük Bezirci, **Konya Merkez Türküleri**, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999, ss. 11-27.

⁹⁹¹ Ali Osman Öztürk, **3. Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi/25-27 Ekim 2001, Bildiri Metni**, Konya, 2001, s. 2’den Yakıcı, s. 99.

III. Bölüm: Atımı Bağladım (Nevâda Uşşak), Furun Üstünde Furun (Araban), Eczanenin Şişeleri (Nişâbürek), Caminin Mazini (Müezzini), Yok (Hicazkâr), Karadut (Rast), Ali'm (Hüzzam), Evlerinin Önü (Rast)" vb.⁹⁹²

1.4.2.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Konya Barana toplantıları içerisinde seyirlik oyunlar günümüzde icrâ edilmemektedir. Daha önceki toplantılarda “*Yastık oyunu*” ve “*Kibrit oyunu*” gibi seyirlik oyunların icrâ edildiği bilinmektedir. Bu oyunların eğlenme ve hoşça vakit geçirme işlevinin dışında toplantıların yapısı içerisinde belirli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Barana toplantılarına ilk defa katılan kişilere sohbetin başında gelenek içerisinde “*Hoş geldin.*” anlamını taşıyan “*Yastık oyunu*” icrâ edilirdi. Fakat bu oyun, misafire farklı bir şekilde söylenerek kendisinin dâhil olmadığı sadece grup üyeleri arasında oynanacağı bildirilirdi. Ancak oyun tamamıyla misafir üzerine kurgulanmıştır. Bu şekilde toplantıya başlanarak devam edilirdi (K.K.138, 141).

1.4.2.2.11.3. İskambil ve Taş Oyunları

Bu tarz oyunlar okey, tavla ve iskambil oyunlarından oluşmaktadır. Bu oyunların, genellikle gençlerin kurdukları Barana grupları içerisinde oynandığı görülmektedir. Herhangi bir maddiyat ortaya koyulmadan sadece vakit geçirmek amacıyla oynanmaktadır. Bu tarz oyunları oynayan grupların oyun malzemeleri Barana odalarında bulunmaktadır.

1.4.2.3. Konya Barana Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Barana toplantılarının icrâ düzeni genel olarak “*Mekânda Toplanma*”, “*Yiyecek İkrâmı*”, “*Sohbet ve Eğlence Faslı*” ve “*Dağılma*” aşamalarından meydana gelmektedir.

- Mekânda Toplanma

Grup üyeleri daha önceden belirlenen saatte toplantının yapılacağı kişinin Barana'sında toplanır. Genellikle akşam namazından sonra odaya gelmektedir. Eğer toplantı yemekli ise normal toplantıların saatinden yaklaşık bir saat erkenden odaya gelinir. Grup üyelerinin odada toplanmasının ardından eğer gelmeyen üye varsa ve arkadaşlarına da haber vermediyse o kişi aranarak neden gelmediği öğrenilir. Geçerli mazereti olması durumunda odaya gelmesi istenmez. Fakat herhangi bir işi ya da geçerli sebebi yoksa Barana'ya gelmesi söylenir. Gelmemek

⁹⁹² Mehdi Halıcı, *Konya Sazı ve Türküleri*, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985, ss. 47-48.

için ısrar etmesi hâlinde diğer grup üyeleri gidip evinden alarak Barana'ya getirirler (K.K.138, 141, 154, 164).

- **Yiyecek İkramı**

Barana toplantılarının genelinde yemek ikramı yoktur. Onun yerine çay, pasta tarzı yiyecek ve içecek bulunmaktadır. Barana sırası toplantısının olduğu zamanlarda sohbet grubu üyeleri mekâna normalinden biraz daha erken yemek yemeden gelirler. Burada oğlak ya da kuzunun yanında hazırlanan diğer yemeklerin servisi yapılır. Yemekten sonra çay ve kahve ikramı da yapılmaktadır. Oturak Âlemi olarak düzenlenen toplantılarda yemek ve içki ikramı vardır. Burada normal zamandan önce Barana'ya gelen kişiler yemeğin ardından kurulan mezeli sofralarda kadınların raksı eşliğinde içki tüketmektedir (K.K.141, 144, 165).

- **Sohbet ve Eğlence Fası**

Genel Barana toplantılarında yiyecek ve içecek ikramının ardından güncel konular üzerinden sohbet ortamı oluşturularak gecenin sonuna kadar bu şekilde devam eder. Gençlerin düzenlediği Barana gruplarında okey, tavla ve iskambil oyunları da zaman zaman oynanır. Barana sırası toplantılarında da aynı şekilde bir uygulama yapılmaktadır. Oturak Âlemi olarak tertip edilen toplantılarda ise yemeğin ardından meze eşliğinde içki tüketilmeye başlanır. Oturak Kadını'nın raks etmesi, içki servisinde bulunması ve müzik icrâ edilmesi şeklinde gecenin ilerleyen saatlerine kadar toplantı devam eder (K.K.141, 144, 157).

- **Dağılma**

Genel Barana toplantıları ile Barana sırası sohbetleri ortamın durumuna göre gece 12 gibi bitmektedir. Fakat Oturak Âlemi olarak düzenlenen Barana toplantıları, gecenin geç saatlerine kadar devam etmektedir. Sohbet grubu dağıldıktan sonra Efe olarak seçilen kişi, kadın(lar) ve müzisyenleri Konya merkeze araba ile bırakır. Sarhoş olan kişiler, arkadaşları tarafından evlerine kadar götürülerek ailelerine teslim edilir (K.K.141, 144, 154).

1.5. ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI SOHBETLERİ

1.5.1. Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Kürsübaşı Sohbetleri'nin başlangıç tarihi hakkında elimizde bir belge ya da bilgi bulunmamaktadır. Edindiğimiz bilgiler belirli döneme kadar yazılı ve sözlü kaynaklardan öteye gidememektedir. Kürsübaşı Sohbetleri özellikle 1877-1878 yıllarında meydana gelen ve 93 Harbi olarak adlandırılan Osmanlı-Rus Savaşı'nda alınan mağlubiyetin getirdiği olumsuz neticeden etkilenmiştir. Bu yenilgiyle birlikte Osmanlı Devleti siyasî, ekonomik ve sosyal yönden hızlı bir düşüş yaşamaya başlamıştır. Bu duruma paralel olarak insanlar da içinde buldukları olumsuz atmosfer neticesinde Kürsübaşı Sohbetleri'ni daha az icrâ etme gayreti içinde olmuştur (K.K.210).

Harput'un yerleşmeye elverişli olmayışı, tabiat şartlarının zorluğu, iâşe teminindeki güçlük, buranın daha fazla gelişmesini önlemiştir. 1834 yılında doğu eyaletlerini ıslah etmek üzere görevlendirilen Reşit Mehmet Paşa, ovada yer alan Agavat Mezrası'nı merkez hâline getirince daha sonra teşkil edilen Mamuretülaziz (Elazığ) vilayetinin merkezi, Harput'tan buraya taşınmıştır. Aynı yıl hastane, kışla ve cephane binaları da nakledilmiştir. Bu taşınma Harput'un sosyokültürel açıdan önemini kaybetmesine yol açmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. asrın başlarında Ermeniler arasında Protestanlığı yaymaya çalışan Amerikan misyonerleri buraya yerleşmişler ve 1876'da da bir kolej açmışlardır. I. Dünya Savaşı sırasında şehrin Ermeni nüfusu başka yerlere nakledilirken Müslümanların birçoğu Mamuretülaziz'e göçmüş ve böylece Harput harabe bir şehir hâline dönüşmüştür.⁹⁹³ Yaşanan bu göç olayları neticesinde insanlar farklı ve yeni mekânlarla ikamet etmeye başlamışlardır. Bu da Kürsübaşı Sohbetleri'nin icrâ edildiği geleneksel tarzda yapılan evlerin artık nadir olarak inşa edilir hâle gelmesine sebep olmuştur (K.K.210).

1930'lu yıllarda soba Elazığ'da bilinmesine rağmen çok kullanılmamıştır. Sebebi ise kürsüde ısınmanın sobaya nazaran daha ekonomik olmasıdır. Şehir merkezinde 1930'lu yılların sonlarına ve köylerde de 1960'lı yıllara kadar bu sohbetlerin icrâ edildiği bilinmektedir. 1960'lardan sonra ısınma aracı olarak soba, Elazığ'ın bütün yerleşim yerlerinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamasının ardından, kürsü de yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Ayrıca önceki dönemlerde geniş aile yapısına sahip bir toplum iken zamanla çekirdek aileye

⁹⁹³ Muhammet Beşir Aşan, "Elazığ'ın Tarihçesi", **Elazığ İl Yıllığı-1998**, Elazığ Valiliği Yayınları, Elazığ, 1998, ss. 35-36.

dönüşüm de yaşanmıştır. Ailelerin müstakil geniş evlerden kaloriferli apartman dairelerine taşınmış ve bu gibi sebepler de insanların sürekli bir araya gelerek sohbet etme imkânını ortadan kaldırmıştır. Bütün bu nedenler kürsü başında yapılan sohbetlerin icrâsında olumsuz bir etki oluşturarak zamanla yapılamaz hâle gelmesine sebep olmuştur (K.K.209). 1970’li yıllarda özellikle yılbaşı zamanlarında kutlama yapmak için Kürsübaşı Sohbetleri tertip edilmeye başlanmıştır.

Günümüzde icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri geleneksel yapısından uzakta sadece mûsikî yönü ön planda olup gösteri amacıyla sergilenmektedir. Gösteri mahiyetinde yerel ve ulusal televizyon programları, özel davetler gibi organizasyonlar için yapılan etkinlikler kapsamında, tarihî bir konak olan ve yapılan bir proje kapsamında 2005 yılında restorasyonu bitirilip müze evi hâline dönüştürülen “*Harput Şefik Gül Kültür Evi*”nde Kürsübaşı Sohbetleri icrâ edilmektedir (K.K.211, 212).

1.5.2. Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri’nin Genel Özellikleri

1.5.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.5.2.1.1. Üyeleri

Kürsübaşı sohbet grubu üyeleri aynı çevrede bulunan, fikir yapısı ve yaşam tarzı birbirine benzer olan kişilerden meydana gelmektedir. Bir grup ortalama 20-25 kişiden oluşmaktadır. Bu geleneğin çok yaygın olarak yapıldığı dönemlerde; gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu bulunurken daha sonra zamanın getirilerine ve bu geleneği ifâ edecek kişilerin azalmasından dolayı her yaş grubundan fertlerin katılımı ile icrâ edilir hâle gelmiştir (K.K.205, 210).

1.5.2.1.2. Yönetim Yapısı

Kürsübaşı sohbet grubu içerisinde herhangi bir merteleşme durumu bulunmamaktadır. Grubun önde gelenleri, büyükleri ve sohbeta ev sahipliği yapan kişi, o toplantının akışını ve yönetimini belirlemektedir. Toplantının seyri içerisinde yapılacak hizmet ve ikramların sunumu ev sahibi ve onun belirlediği grup içerisindeki gençler tarafından yerine getirilmektedir. Burada da sohbeta ev sahipliği yapan kişi toplantının akışına göre gerekli ihtiyaçları karşılamaktadır (K.K.205).

Merteleşme sadece müzik icrâ eden çalgıcılar arasında bulunmaktadır. Elazığ/Harput mûsikîsini herkes rahat bir şekilde icrâ edemediği için belirli bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Hem Kürsübaşı geleneğini hem de mûsikî bilgisini iyi bir şekilde ilerletebilmek için ustaların arkasında oturarak

öğrenmektedirler. Ancak ustaları icazet vermeleri hâlinde kendi başlarına çalıp grup içerisinde ön tarafta yer alabilirler (K.K.205).

1.5.2.2. Katılma Şartları

Kürsübaşı Sohbetleri'ne bir kişi gereken şartları sağlaması ve uygun görülmesi durumunda “*Grup Üyesi Olarak*” ve “*Misafir Olarak*” katılabilir.

1.5.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Kürsübaşı Sohbetleri her bireyin istediği zaman katılabileceği sosyal bir organizasyon değildir. Bu bakımdan belirli bir sohbet grubu içerisinde olmak ya da bir şekilde davet edilmek gerekmektedir. Toplantıların geleneksel yapısı içerisinde icrâ edildiği dönemlerde gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu oluşturulur. Bu gruplar, her mahalle ya da aynı çevrede yaşayan düşünce ve yaşayış tarzı bakımından aynı çizgide, yaş itibariyle akran olan kişilerin bir araya gelmesiyle teşekkül etmektedir (K.K.201, 205). Oluşturulan her grup içerisinde bilgili, kültürlü, sohbet ehli, yörede tanınmış ve sevilen kişilerin olması gerekmektedir. Çünkü bu kişiler toplantıların belirli zamanlarında anlattığı hikâye, masal, menkıbe gibi türlerin yanında sorusu olanlara da yanıt verebilecek bilgiye sahip olması gerekmektedir (K.K.203).

1.5.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Sohbet grubu üyeleri toplantılara kendi misafirlerini sayısı fazla olmamak şartıyla getirebilmektedir. Misafirler de toplantının genel yapısına uyarak Kürsübaşı Sohbetleri'ne katılabilir. Büyükler kendi sohbetlerine zaman zaman çocuklarını da getirerek onların bu gelenek hakkında bilgi sahibi olmalarını, izleyerek tecrübe kazanmalarını sağlamış olurlar (K.K.205).

1.5.2.3. Kuralları

Kürsübaşı Sohbetleri geleneğin kendi içerisinde ortaya çıkardığı zamanla nesilden nesile aktarılan belirli kurallar ve düzen içerisinde icrâ edilmektedir. Sohbeti yapan ve misafir olarak katılan herkesin bu kurallara riayet etmesi gerekmektedir. Aksi bir durumu gerçekleştiren kişilere çeşitli cezalar verilmesinin yanında gerekli olması hâlinde bir daha toplantılara katılmaları için davet de götürülmemektedir. Yazılı olmayan ve gelenek içerisinde teşekkül ederek öğrenilen bu kurallar, yapılan derleme ve gözlem neticesinde tespit edilerek maddeler hâlinde verilmiştir.

- Kürsübaşı Sohbetleri'nde içki tüketilmesi ve toplantılara alkollü gelmesi yasaktır.
- Seyirlik oyun ve sohbet esnasında verilen cezalara kimsenin itiraz etme durumu yoktur. Verilen cezalar koşulsuz bir şekilde yerine getirilmek zorundadır.
- Kürsübaşı'na katılan kişilerin, acil bir durum olmaması hâlinde toplantının sonuna kadar durması gerekmektedir.
- Toplantı esnasındaki hizmetler, ev sahibi ya da ortamda bulunan gençler tarafından yapılır.
- Sohbet boyunca insanları kutuplaştırarak tartışmaya yol açacak siyaset, spor gibi konuların konuşulması yasaktır.
- Toplantı boyunca herkes oturma düzenine uymak ve gerektiğinde yanındakileri uyarmak durumundadır.
- Kürsübaşı Sohbetleri'ne çocuklar aile büyükleri olmadan giremezken yalnız olarak olgunluk çağına girmiş erkekler katılabilir.
- Aile ortamı dışında yapılan Kürsübaşı Sohbetleri'ne bayanların katılması yasaktır.
- Müzik icrâsına yeteneği ve makam bilgisi olmayan kişiler, geleneğe belirli seviyede hâkim olana kadar katılmayıp sadece dinlemekle yetinirler.
- Kürsübaşı sohbet grubuna katıldığı hâlde toplantılarda tutum ve davranışlarıyla düzeni bozan kişiler bir daha sohbetlere alınmaz.
- Toplantıda icrâ edilen bir makam bitmeden başkasına geçilmesi yasaktır. Aksi olması durumunda sohbet grubu tarafından çalgıcılar hemen uyarılır.
- Toplantılarda ayak ayak üstüne atarak oturmak yasaktır.

1.5.2.4. Zaman

Geleneksel olarak icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri, mevsim şartlarına göre Ekim ayı içerisinde başlar ve Nisan gibi de sona erer. Haftada bir genellikle Cumartesi bazen de Cuma akşamları icrâ edilmektedir. Yatsı namazından sonra sohbet evinde başlayan toplantı, gece on iki gibi sona erer. Sohbetin akışına göre bu süre uzadığı gibi daha erken de bitebilir. Olağanüstü bir durum yaşanması durumunda ise toplantı iptal edilir. Yörede cenaze olması hâlinde ise kırk gün boyunca hiçbir şekilde Kürsübaşı toplantısı yapılmamaktadır (K.K.201).

Kürsübaşı Sohbetleri'nin Ramazan ayına denk geldiği zamanlarda ise teravih namazının ardından belirlenen yerde toplanılmaktadır. Bazen toplantı evinde oruç açılıp teravih kılındıktan sonra sohbete geçildiği de olmuştur. Bu daha çok, evi ve maddî imkânları buna müsait olan kişilerin sohbet sıralarında yapılmaktadır (K.K.211, 212).

Aile içinde yapılan Kürsübaşı Sohbetleri de mevsim şartlarına bağlı olarak genellikle Ekim ayı içerisinde başlayıp Mart ayına kadar her gece akşam yemeğinden sonra icrâ edilir. Sohbetin akışına ve aile büyüğünün tavrına bağlı olarak sona erer (K.K.201, 205, 207).

1.5.2.5. Mekân

Kürsübaşı Sohbetleri'nin icrâ edildiği mekânlar genel itibariyle iç/kapalı mekân olarak ifade edebileceğimiz yerlerdir. Bunun sebebi ise toplantıların yapıldığı zamanın kış olması, gece vakitlerinde toplanılması, kadın-erkek ayrı yapılması, mekânın kapalı olmasından dolayı ısınma probleminin önüne geçilmesi, ses ve müziğin muhafazasının daha kolay sağlanması, toplantılara girişlerin dışarıdaki kişilere yasak olması gibi temel durumların söz konusu olmasıdır. Bu nedenlerden dolayı toplantılar kapalı ev ortamlarında icrâ edilmektedir.

Genel itibariyle ısınmak amacıyla kullanılan kürsü, 50-60 cm yüksekliğinde, 60 ile bir buçuk metreye kadar odanın büyüklüğüne göre genişliği değişebilen, dört ayaklı ve dört köşeli olarak tahtadan yapılan kare ya da dikdörtgen tarzında bir masadır. Bazılarının yalnız üst kısmı tahta kaplı olup alt kısmı açık bazılarının ise altı da üstü de kapalı, yalnız alt döşemenin ortasında 30-60 cm kutrunda dairemsi oyulmuş boş bir yer vardır. Buraya mangal konulmaktadır. Kürsülerin büyüklük ve küçüklüğüne göre özel olarak topraktan yaptırılan bu mangallar, kürsü ayaklarının tam ortasına konulur. Evde yemek pişirmek için yakılan ocaktaki közler carıtlarla (ateş küreği) bu mangala konulur. Elazığ'da dut ağaçları fazla olmasından dolayı yakacak olarak genellikle dut ve Karaçor bölgesinden getirilen meşe kullanılmıştır. Közün hemen yanarak alevlenmemesi ve karbonmonoksit yaymaması için tablı ile ateşin üzerine kül dökülür (K.K.209).

Kürsülerin üzerine genellikle iç yüzü kırmızı renk, düz ve dış tarafı ise aynı bezden yaptırılmış, masayı kaplayacak ve 1-1,5 m de dışarıya taşacak şekilde büyük kürsü yorganları örtülür. Bu yorganı etrafına oturan kişiler göğüslerine doğru çekerler ve ayaklarını da kürsünün altına uzatırlar. Kürsünün üst başı ve yan

tarafında genellikle yerden 30 cm yüksekliğinde makat denilen sedir veya divan yapılır. Diğer iki tarafına da büyük minderler konularak bu seviyeye çıkartılır (K.K.201). Bunların üzerine tekrar döşek veya makatlar konularak üzerlerine temiz örtüler çekilir. Duvarlara gelen taraflara da sırayla aynı kumaştan yapılan yastıklar dizilir. Yumuşak minderlerin üzerine oturularak yastıklara yaslanılır.⁹⁹⁴ Yerlerde genellikle acem halısı serilidir. Maddî durumu iyi olan kişilerin evlerinin duvarlarında aynı halının eşleriyle kaplıdır. Bazı evlerde bu halıların üzerinde tabanca, tüfek, hançer gibi silahlar da asılır. Salonun alt tarafında taştan bir kahve ocağı vardır. Zengin olan kişilerin evlerinde kahvenin yapımı ve sunumu özel olarak tutulan hizmetçiler tarafından yapılmaktadır. Normal evlerde ise ev sahibi kahve ikramını kendisi ya da çocukları yapar (K.K.214). Özellikle zengin ailelerin konaklarının dış avlu kısmında mermerden oyulmuş büyük kahve dibegi bulunur. Konağın uşaklarının ellerinde “*Dibek Eli*” denilen kalın ve uzun demir bir tokmakla sabahtan akşama kadar konağın kahve ihtiyacı bu dibeklerde dövülür. Kürsübaşı’nda ikram edilen kahve de burada dövülerek meydana getirilmektedir.⁹⁹⁵

Yukarıda anlatılan evlerin dışında bazı köylerde ise dört tarafı kerpiçe çevrilerek çamur ile sıvanmış, ortası boş olan kürsüler yaptırılmıştır. Bu kürsünün ortasına içi genellikle tandırdan alınan közlerle doldurulmuş mangal bırakılarak üzeri de külle kapatılır. Kürsünün etrafında minderler ve kürsü yorganı bulundurulurdu (K.K.211, 212).

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, günümüzde geleneksel yapısından uzakta sadece mûsikî yönü ön planda olup gösteri amacıyla sergilenmektedir. Gösteri mahiyetinde yerel ve ulusal televizyon programları, özel davetler gibi organizasyonlar için yapılan etkinlikler kapsamında, tarihî bir konak olan ve yapılan bir proje kapsamında 2005 yılında restorasyonu bitirilip müze evi hâline dönüştürülen “*Harput Şefik Gül Kültür Evi*”nde Kürsübaşı Sohbetleri icrâ edilmektedir (K.K.211, 212).

1.5.2.6. Oturma Düzeni

Kürsübaşı Sohbetleri’nin tertip edildiği özel bir mekân ve mertebeye bağlı bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Fakat geleneksel bir yapı içerisinde icrâ edilen sohbetlerde grup içerisinde sözü dinlenen, yaş olarak büyük ve bilgi bakımından da

⁹⁹⁴ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, Cilt: 4, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1968, s. 276.

⁹⁹⁵ Sunguroğlu, s. 260.

üstün olan kişiler kürsünün en üst başına makat denilen yerden yüksek, üzerinde minder bulunan yerlere oturur. Onların çevresine yaş olarak büyükten küçüğe doğru diğer kişiler sıralanır. Çalgıcılar ise kürsünün karşı tarafında salonda kendilerine ayrılan bir yerde otururlar (K.K.214). Meşke geçildiği zaman ise özellikle usta hoyrat okuyucuları kürsünün etrafına alınır.⁹⁹⁶ Ev sahibi ise kürsünün alt tarafında gençlerle birlikte minderde yerini alır. Bunun sebebi ise sohbet esnasında yapılacak hizmetin aksamaması, ihtiyaçların hemen karşılanması ve bunları yaparken de diğer kişilerin rahatsız edilmemesi içindir (K.K.214).

Aile içinde yapılan Kürsübaşı Sohbetleri'nde evin büyüğü ya da söz sahibi olan kişisi en başa oturur. Onun etrafına varsa evin diğer erkekleri, sonra kadınlar ve çocuklar şeklinde yaş sırasına göre bir oturma düzeni vardır (K.K.201, 205, 207).

1.5.2.7. Toplantı Çeşitleri

Kürsübaşı Sohbetleri icrâ edilme zamanı, mekânı, katılımcıları bakımından; “*Aile İçi Yapılan Kürsübaşı Sohbetleri*” ve “*Geleneksel Kürsübaşı Sohbetleri*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.5.2.7.1. Aile İçi Yapılan Kürsübaşı Sohbetleri

Aile fertlerinin Kürsübaşı'nda bir araya gelerek genellikle her akşam gerçekleştirdikleri sohbetlerdir. Aile arasında yapılmasından dolayı kadın, erkek ve çocuklar olmak üzere büyük küçük bütün aile fertleri belirli bir saygı ve sevgi çerçevesinde bir arada bulunmaktadır. Burada kürsünün en başına aile büyüğü oturmakta ve sohbeti de o yönetmektedir. Öncelikle o günün genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra aile büyükleri başta olmak üzere herkes hafızalarından masal, fıkra, menkıbe vb. anlatır; mâni, türkü söyler, şiir okur. Büyükler yaşadıkları tecrübelerden hareketle nasihatlerde bulunur, dinî konular üzerinde durulur, komşuluk ilişkileri, sosyal yardımlaşma, akraba ziyaretleri ve yapılacak işler de bu sohbet esnasında konuşulur (K.K.201, 205, 207).

1.5.2.7.2. Geleneksel Kürsübaşı Sohbetleri

Olağanüstü durumlar dışında haftada bir genellikle Cumartesi az da olsa Cuma günü akşamı aynı sohbet grubuna mensup kişiler tarafından icrâ edilen toplantılardır. Kürsübaşı Sohbetleri, geleneksel yapısı içerisinde devam ettiği dönemlerde genç, orta yaş ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu

⁹⁹⁶ Türker Eroğlu, “Harput'ta Kurula Dayalı Müzik Yapma Geleneği”, **Tuncer Gülensoy Armağanı**, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri, 1994, s. 206.

oluşturularak icrâ edilmiştir. Bu gruplar genellikle aynı akran, ortak yönleri fazla, aynı sosyal statüye sahip, aynı çevrede ikamet eden gibi benzer özellikleri olan kişilerden teşekkül etmektedir. Toplantılar belirlenen zaman aralıklarında tespit edilen günlerde grup üyelerinin evlerinin selamlık bölümlerinde icrâ edilmektedir. Yaş grubuna göre tertip edilen bu toplantılar, değişen zaman ve icrâ edenlerin azalmasına bağlı olarak daha sonraları her yaş grubundan insanların katılımı ile düzenlenir hâle gelmiştir.

Kürsübaşı Sohbetleri'nin Ramazan ayına denk geldiği zamanlarda ise teravih namazının ardından belirlenen yerde toplanılır. Bazen toplantı evinde oruç açılarak teravih kılındıktan sonra sohbe geçildiği de olmuştur. Bu daha çok evi ve maddî imkânları buna müsait olan kişilerin sohbet sıralarında yapılmaktadır. Ramazan ayında icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri'nde eğlence unsuruna diğer zamanlardakine nazaran fazla yer verilmeyip daha çok dinî sohbetler edilmekte, Kur'an-ı Kerim ve çeşitli dinî kitaplar okunmaktadır (K.K.211, 212).

Günümüzde Kürsübaşı Sohbetleri geleneksel yapısına uygun olarak icrâ edilmediği için bu toplantılar yerel veya ulusal herhangi bir resmi/özel kurumun talebi, özel günlerde kısa bir gösteri amacıyla bu geleneğin bir tanıtımını yapmak için icrâ edilmektedir.

1.5.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri'ne katılanların giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmayıp günlük kıyafetleriyle gelmektedir. O dönemin giyim-kuşamı nasıl ise o şekilde toplantılara katılmaktadırlar. Günümüzde gösteri amacıyla tertip edilen Kürsübaşı Sohbetleri'nde Elazığ yöresinin geleneksel kıyafetleri giyilmektedir. Kullanılan yöresel kıyafetlerde gençlerin ve yaşlıların elbiselerinde birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu elbiseler; şalvar, içlik, yelek, kuşak, seko, fes, ayakkabı ve çoraptan meydana gelmektedir.

Şalvar: Gençlerin giydiği şalvar genellikle çuha kumaşından yapılmakta, paçaları dar, ağ kısmı ile beli geniş ve uçkur ile büzülerek bağlanmaktadır. Yaşlıların giydiğine kadı şalvarı adı verilmekte ve beli pantolonunkine benzer şekildedir. Bele kayış takılmakta ve şalvarın önü ve arkası pantolon önü gibi yırtmaçlıdır.

İçlik: İpekli veya pamuklu kumaştan yapılan içliğin kumaşı ya desensiz ya da çizgili olmaktadır. Bileklerde bilezikli ve yırtmaçlı olan uzun kolları birer kopça ile iliklenmektedir.

Yelek: İçlik üzerine giyilen bu giysi, şalvarın kumaşından yapılmaktadır. Gençlerin giydiği yeleğin “U” şeklinde olan yaka açıklığı göğüs altına kadar inmektedir. Önü açık ve kopça ile iliklenmektedir. Olgun erkeklerin giydiği yeleğin önü “V” şeklinde ve fazla da açık değildir.

Kuşak: Bele, şalvar üzerinden bağlanmakta ve gençlerin kullandığı ipek kumaştan yapılmaktadır. Yaşlılar ise yünden yapılan Halep kuşağı kullanırlar.

Seko: Bu günkü palto şeklinde olup çuhadan yapılıdır.

Fes: Bordo çuhadan yapılan fesin üzerine gençler oyalı, ipekli kumaştan, mendil şeklinde “puşu” bağlar. Fes üzerine bağlanan puşunun ucu ya sarkıtılır veya yaprak şeklinde bağlanır. Yaşlılar ise fes üzerine yazma ya da sarık taktıkları gibi düz olarak da kullanırlar.

Ayakkabı: Gençler, arkası “poçikli”, yuvarlak topuklu, yarım sivri burunlu iskarpin veya Trabzan biçimli postal giyer. Yaşlılar ise kalloş, potin, kundura veya postal kullanırlar.

Çorap: Genel olarak yazın iplik, kışın ise nakışlı yün çorap giyilmektedir. Yaşlıların çorapları nakışsızdır.⁹⁹⁷

1.5.2.9. Yiyecek İçecekler

Kürsübaşı Sohbetleri genellikle yemeksiz olarak icrâ edilen toplantılardır. Fakat sadece grup içerisinde maddî durumu iyi olan kişilerin sırasında, verilen bir yemek cezasının yerine getirilmesinde, grup içerisinde alınan karar neticesinde ve kutlama gibi durumlarda yapılan toplantılarda yemek ikramı bulunmaktadır. Yemekli yapılacak olan toplantılardaki ikram edilecek yiyecekler, bir sonraki toplantının kimde olacağı kararlaştırıldıktan sonra sohbet grubu arasında kura ya da istek doğrultusunda belirlenir. Yemeklerin isimleri bir kâğıda yazıldıktan sonra kura çekilerek herkes bir sonraki toplantıya hangi yemeği getireceğini hem kendisi hem de sohbet üyeleri öğrenmiş olur. Sonraki toplantıda da o yemeği hazırlatıp sohbet evine gelirken getirmek durumundadır (K.K.201, 202, 205, 206, 207, 209). Toplantılarda genellikle çorba olarak “tarhana, kurutlu, erişte, kulaklı, bulama, anamaşı”; et yemeklerinden “şiş kebabı, gıdik kızartması, kelloçoş, kaburga dolması, kapama, büryan, tas kebabı”; köftelerden “içli köfte, Harput köfte, yalancı köfte, küncülü köfte”; dolma ve sarmalardan “lahana sarması, bunbar dolma, dilim dolması,

⁹⁹⁷ <http://www.topragizbiz.com/gelenek-ve-goreneklerimiz/505-elazig-yoresi-kiyafetleri-giysileri.html> (07.09.2014).

domates dolması”; sebze yemeklerinden “taze balcan, fasulye, kabak oturtma, söğütme, karnıyarık”; pilavlardan “bulgur, pirinç, etli bulgur, sulu pilav, pancarlı pilav, balcanlı pilav”; böreklerden “su böreği, el böreği, tepsi böreği”; helvalardan “un helvası, peynir helvası, heside, pekmez, irmik”; tatlılardan “baklava, sarlıburma, hurma tatlısı, kadayıf, nushalı baklava, tırtıl baklavası”; hoşaf ve şerbetlerden üzüm, kayısı, vişne, erik, koruk şerbetleri gibi yöresel yemekler bulunur.⁹⁹⁸ Yemekli olarak tertip edilen Kürsübaşı Sohbetleri’nden bunlar arasından seçilen yemeklerden oluşan bir menü ikramı yapılır.

Her toplantıda *yatsılık* adı verilen toplantının sonuna doğru getirilen ve genellikle yöresel yiyeceklerden oluşan bir ikram servisi yapılır. Yatsılık; orcık, pestil, badem, ceviz içi, leblebi, dut kurusu, üzüm, elma/armut kurusu, kış armudu, kış elması, kesme gibi yiyeceklerden oluşmaktadır. Bunlar bir tepsi içerisinde ayrı ayrı bakır tabaklara taksim edilmiş bir şekilde konuklara servis edilir. Bu yiyeceklerin yanında yöresel ve el yapımı olan üzüm, dut, elma şerbetleri misafirlerin tercihlerine göre ikram edilir. Yemekli toplantılarda ise yatsılık, gecenin en sonunda getirilmektedir (K.K.201, 202, 205, 206, 207).

Yemek, toplantının başında herkes sohbet evine geldikten sonra yenilir ve ardından Çetene kahvesi ikramı yapılır. Yemeklerin servisini sohbete ev sahipliği yapan kişi ve onun yakınlarıyla grup içerisinde bulunan gençler yapar. Yemekli olmayan toplantılarda ise yöresel yiyecek ve içeceklerden oluşan yatsılık, sohbetin sonuna doğru getirilerek ikram edilir (K.K.201, 202, 205, 206, 207).

1.5.2.10. Mahkeme/Ceza

Kürsübaşı Sohbetleri’ni gerçekleştiren grup içerisinde bir yönetim şekli olmadığı gibi buna bağlı olarak herhangi bir yargılama sistemi de bulunmamaktadır. Fakat sohbet grubunda bulunan büyükler ve hatırı sayılır kişilerin, toplantı esnasında ya da günlük hayatta üyeler arasında meydana gelen husumetleri çözmek ve gerektiğinde o kişileri uyarma yetkisi vardır. Toplantıların kurallarına uymayıp ortamın huzurunu bozan, verilen görevleri yerine getirmeyen, sohbetlere mazereti olmadığı hâlde normal saatinden çok geç gelen kişiler uyarılmaktadır. Alkollü olarak sohbetlere gelen, günlük hayatında hırsızlık, zina, gayrimeşru diğer fiilleri işleyen kişiler ise sohbet grubu tarafından bir daha Kürsübaşı toplantılarına davet edilmez.

⁹⁹⁸ Elazığ-1973 İl Yıllığı, Bingöl Matbaası, Elazığ, 1973, ss. 104-105.

Böyle kişiler yörede de yaptıkları kötü davranışlarıyla tanındıkları için bir başka sohbet grubuna da dâhil olamaz. Hatta bu kişiler esnaf ise yöre insanı ondan alışveriş yapmayacağı için dükkânını kapatıp başka bir yere taşındığı da olmaktadır (K.K.201, 205, 209, 210).

Toplantının başında grup içerisinde varsa küsler barıştırılır. Herhangi bir müşkül olanların sıkıntılarını istişare yoluyla çare aranır. Davalı ve davacıların ifadeleri alınarak bir karara bağlanır. Bu görüşmelerin yaşandığı bölümde, grup içerisindeki gençler odadan çıkartılmaktadır.⁹⁹⁹

1.5.2.11. Eğlence Şekilleri

Kürsübaşı Sohbetleri içerisinde eğlenmek ve hoşça vakit geçirebilmek için müzik, seyirlik oyunlar ve halk oyunları toplantıların akışına bağlı olarak uygun zamanlarda icrâ edilmektedir.

1.5.2.11.1. Müzik

Elazığ-Harput müziği incelmış bir yapı göstermektedir. Klasik Türk Müziği etkileri taşıması nedeniyle yerel tavrın belirginleşmesinde çalgıların belirleyici önemi bulunmaktadır. Elazığ merkezde zurnaya pek rastlanılmazken köylerde kullanıldığı görülmektedir. Yöre müziğinin gelişkin ve incelmış yapısı, zurna yerine klarnet kullanımını zorunlu kılmaktadır. Gerek şarkı ve türkülerin gerekse halk oyunlarının icrâsında baş çalgı klarnettir. Klarneti yöre müziğinde ilk kez kullananlar 19. yüzyıl sonlarında Mustafa Çavuş, Yunus Çavuş, Göncü Mustafa gibi askeri bandodan yetişen çalgıcılarıdır. Eskiden ise klarnet yerine tümüyle yöreye özgü ve bir tür flüt olan “çığırma” ya da “çırıtma” kullanılmaktaydı. Elazığ müziğinde türkülere eşlik eden diğer çalgılar; kemâne, kânun, cümbüş, keman, ud, tanbur, darbuka ve tefdir. Kemâne, kemanın küçüğü olup kemençeye benzer biçimde yere dayanarak çalınır. Zurna, kaval ve bağlama gibi sazlar da yörede görülmekle birlikte yaygın değildir. Bunlar daha çok merkeze uzak olan köylerde kullanılmaktadır.¹⁰⁰⁰

Kürsübaşı Sohbetleri’nde müzik, toplantıya katılan her kişinin icrâ edebileceği tarzda olmayıp kendisine özgü makam düzeni, usul ve plan dâhilinde çalınmaktadır. Elazığ ezgilerinin çalınması ve okunması özel ustalık gerektirmektedir. Yöre müziğinin gelişmiş ve incelmış yapısı, güzel ses kadar makam ve usul bilgisini de zorunlu kılmaktadır.

⁹⁹⁹ Eroğlu, s. 201.

¹⁰⁰⁰ Tahir Abacı, **Harput/Elazığ Türküleri**, İkaros Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 53-54.

Harput müziğinin icrâsında bir makama önce Klasik Türk Müziği'nde olduğu gibi bir peşrevle başlanmaktadır. Ancak Harput'ta peşrev ezgisi sadece bir tanedir. “*Harput Peşrevi*” ya da “*Paşa Göçtü*” de denilen bu peşrev, Uşşâk makamında olmakla birlikte günümüzde hemen her makamın uvertürünü oluşturmaktadır. Peşrevi, varsa makamın gazeli, yoksa tatyân ya da ağır şarkı ve türküler izler. Ardından yüksek hava ayağı oluşturan lirik türküler geçilir ve sazların ayak tutmasıyla o makamın yüksek havası okunur. Harput'ta gerek gazeller gerekse “kayabaşı” adı verilen hoyratlar ile maya dört perde üzerinden okunur. Bu perdeler “pes, üst, tiz, düz” ya da halk arasında “başlama, aşma, çıkma ve yıkma” adlarını almaktadır. Bu nedenle yörede “uzun hava” yerine “yüksek hava” deyimini kullanılmaktadır. Yüksek havaları daha hareketli türküler izlemektedir. Onların ardından “şıkıltım” denen çok hareketli, tempolu, neşeli türküler söylenir. En sonunda da makamın oyun havaları çalınır, söylenir ve oynanır. Böylece bir Harput faslında klasik müziğin ardından halk müziği, dîvân edebiyatı dilinin ardından sade Türkçe, gazelin ardından koşma, ağır havanın ya da ağıtın ardından oyun havası aynı makam içinde birleşip kaynaşmış olarak icrâ edilmektedir. Çoğu kez Hüseyinî, Uşşâk, Bayatî, Kürdî gibi birbirine yakın makamlar iç içe icrâ edilmektedir.¹⁰⁰¹

Anlaşıldığı üzere Harput müziğinde uygulanan icrâ, belli bir disiplin ve anlayış içinde ortaya konulmaktadır. Fasıl adıyla ifade edilen ve yukarıda ayrıntılı olarak aktarılan bu durumu, Savaş Ekici ilgili çalışmasında makam adını kullanarak “a. Gazeller, b. Ağır Türküler (Metronomu ağır), c. Hoyratlar, d. Şıkıltım Havaları (Metronomu hızlı)” olmak üzere dörde ayırmıştır. Her makam içerisindeki türkü ve şarkıların da bu sıra içerisinde icrâ edildiğini ifade etmiştir.¹⁰⁰²

Kürsübaşı Sohbetleri içerisinde bir toplantıda icrâ edilen makam eğer bitmemiş ise diğer sohbet de başka bir makama geçilmeden ona devam edilir. İcrâ sırasında makamın dışına çıkıldığı an “Ne yaptın, makamı bozma.” vb. şeklinde hemen uyarılarak o makamın bitirilmesi istenmektedir. Toplantılarda hangi makamın çalınacağına ve kimin söyleyeceğine grup içerisinde mûsikî bilgisi iyi olan kişiler karar vermektedir. Müzik konusunda ehliyeti olmayan kişiler, dinlemek ve mırıldanarak eşlik etmek durumundadır (K.K.211, 212).

Elazığ-Harput müziğinde icrâ edilen eserlerde, Türk müziğinde bilinen bazı makamların yanı sıra, yöresel isimlerle ifade edilen makamlar da kullanılmaktadır.

¹⁰⁰¹ Abacı, s. 66.

¹⁰⁰² Savaş Ekici, **Elazığ-Harput Müziği**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009, s. 44.

Yörede Türk müziğindeki adıyla bilinen makamlar; Rast, Nihâvent, Mâhûr, Hicâz, Sabâ, Uşşâk, Bayatî, Hüseyinî, Karcıgar, Hüzzâm, Acem Aşîrân ve Muhâyyer'dir. Yöreye has isimlerle anılan makamlar; Beşîrî, Dîvân, Elezber, İbrâhîmiye, Tecnîs, Tatyân, Varsak, Muhâlif, Müstezât, Kürdî ve Nevrûz'dur.¹⁰⁰³

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri içerisindeki geleneksel müzik icrâsındaki fasıllara örnek olarak “*Muhâlif Faslı*” ve “*Kürdî Faslı*” verilebilir. Bu fasıllar içerisinde icrâ edilen eserlerden örnek olarak onar adet aşağıda verilmiştir.

Muhâlif Faslı: “*Çayda Çıra Yanıyor*”, “*Göremedim Âlemde Bir Benzerin Ey Güzel*”, “*İsfahan'da Han İşlerim*”, “*Yanı Pembe*”, “*Muhâlif Hoyrat (Sürme Beni)*”, “*Çayın Öte Yüzünde*”, “*Kerem Eder Aslıhan'ım (Kerem Aslı Türküsü)*”, “*Muhâlif Gazel (Neydi Bu Vücudun Zat-ı Binası Temeli)*”, “*Muhâlif Tatyân (Her Kitabe Kim Leb-i Lâ'lin Hadisin Yazarlar)*” ve “*Gelin Ağlar Yaşın Yaşın*”.

Kürdî Fash: “*Harput Peşrevi (Paşa Göçtü)*”, “*Kar mı Yağmış Şu Harput'un Başına*”, “*Mezire'den Çıktım Ağrıyor Başım*”, “*Kürdî Hoyrat (Karşıya Kar Taneler)*”, “*Mendilim İşle Yolla*”, “*Dersim Döret Dağ İçinde*”, “*Bu Dere Baştan Başa Ayvalı Bağ*”, “*Eminem Oturmuş Taşın Üstüne*”, “*Bülbülüm Bağ Gezerim*” ve “*Saray Yolu Düz Gider*”.¹⁰⁰⁴

Kürsübaşı Sohbetleri'nde genel olarak; “*Yüce Dağ Başında Kar Katar Katar*”, “*Hozat Türküsü*”, “*Elezber*”, “*Al Almayı Daldan Al*”, “*Kevenk*”, “*Aş Yedim*”, “*Güvercin*”, “*Bir Ah Çeksem (Kar Mı Yağmış Şu Harput'un Başına)*”, “*Mamoş*”, “*Dağ Ayrı Duman Ayrı*”, “*Dağlarda Meşelerde*”, “*Dersim*”, “*İndim Yârin Bahçesine*”, “*Karadutun Dalını*”, “*Hefo'nun Evi*”, “*Geline Bak*”, “*Necibe*”, “*Kürdî Hoyrat*”, “*Kara Bahtım Kem Talihim*”, “*Dağlar Dağımdır Benim*”, “*Dersim Dört Dağ İçinde*”, “*Çataltaya Alınmaz*”, “*Ekin Ektim Düzlere*”, “*Mendilim İşle Yolla*”, “*Tevekte Üzüm Kara*”, “*Dağlar Dağımdır Benim*” ve “*Evleri Görünüyor*”¹⁰⁰⁵ gibi parçalar icrâ edilmektedir.

1.5.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Kürsübaşı Sohbetleri içerisinde müziğin yanında eğlence unsuru olarak seyirlik oyunlar da icrâ edilir. Hem görsel hem de işitsel etkilerinin fazla olmasından

¹⁰⁰³ Burak Koçer, “**Kürsübaşı**” Uygulamalarında Yer Alan Müziklerin Tür ve Biçim Yönünden İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2014, s. 15, 20.

¹⁰⁰⁴ Koçer, s. 38.

¹⁰⁰⁵ Abacı, ss. 80-85.

dolayı insanların daha iyi vakit geçirmelerini sağlaması bakımından seyirlik oyunlar önemli bir yer teşkil etmektedir.

Kapalı ve genel olarak dar mekânlarda sohbetlerin yapılmasından dolayı ortama uygun, eğlence unsuru yüksek, argo içermeyen, içeriği itibariyle oyuncu ve izleyicileri rencide etmeyen, oynanırken fazla kostüme ihtiyaç duyulmayan oyunların seçilmesine önem verilmektedir. Sohbetlerde hangi oyunların oynanacağına bir sırası olmadığı için ortamın ve misafirlerin durumuna göre icrâ edilecek oyunlar belirlenmektedir. Bazen bir kişi kendisi çıkıp oyun icrâ etmek isterken bazen de ortamda bulunanlar arasında sözü dinlenenlerin isteği üzerine oyunlar oynanmaktadır. Fakat bazı oyunlar, daha eğlenceli ve coşkulu bir şekilde icrâ edebilen kişiler tarafından sergilenmektedir. Mizacı ve yapısı gereği tiyatral yönü bulunmayan, oyunlara hâkim olmayan kişilerin katılması gibi aksi durumlarda eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla oynanan oyunlardan ortamda bulunanlar istedikleri etkiyi bulamaz. Bu bakımdan oyunlarda oyuncu seçimine dikkat edilmektedir.

Seyirlik oyunların sonunda kaybeden tarafa verilen belirli ceza müeyyideleri bulunmaktadır. Her oyunun başında belirlenen bu cezaların kaybeden oyuncu ya da oyuncular tarafından yerine getirilme zorunluluğu bulunmaktadır. Bunlar genel olarak maddî ve hizmet cezaları olmak üzere kişilere fazla ağır külfeti olmayan cezalardır.

Oyunlar genel olarak sohbet içerisinde yemek ikramından sonra icrâ edilmeye başlanarak gecenin ilerleyen saatlerine kadar devam ettirilmektedir. Genel olarak bu toplantılarda; “Yüzük oyunu”, “Pisik (Kedi) oyunu”, “Lelebici oyunu”, “Arap oyunu”, “Deve oyunu”, “Usta-Şagirt oyunu”, “Al Kara Kuşun Yavrusu oyunu”,¹⁰⁰⁶ “Karşılama oyunu”, “Sırık oyunu”, “Kıllı Topuz oyunu”, “Ceviz oyunu”, “Güvercin oyunu” ve “Ayı oyunu” icrâ edilmektedir (K.K.201, 203).

Kürsübaşı Sohbetleri içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunlardan sonra galip gelen tarafın yenilenlere verdiği ceza örnekleri aşağıda verilmiştir:

Bir sonraki toplantıya kadayif, içli köfte, Harput köfte gibi yiyeceklerin getirilmesi.

Oyuncuların gözlerini bağlayıp yüzlerini ayakkabı boyasıyla boyamak.

“Yıldızlamaya bak.” diyerek o kişinin kolundan aşağı su dökmek.

¹⁰⁰⁶ Edip Özer ve diğerleri, **Elazığ Halk Oyunları**, Örnek Ofset Matbaacılık, Elazığ, 2004, ss. 167-211.

Kaybeden tarafın oyuncuları arasından ele avuca sığmayan birisi seçilir. Bu kişi ya bir pencere önüne ya merdiven başına ya da evin damına çıkartarak “Ey ahali, bu gece sofradaki kemikleri atmayın. Onların hepsi benimdir.” diye bağırtırlar. Böylece o kişi kendisini köpek yerine koymuş olur.

Oyunda kaybeden tarafın oyuncularından müzikle ilgilenmeyip sesi güzel olmayanlara türkü, maya, tecnîs veya elezber söyletirler. Çünkü o kişiler türküyü icrâ ederken komik duruma düşeceği için onun bu hâliyle şakalaşarak gülerler (K.K.206).

Toplantıda ceza alan kişi(ler) gecenin geç vaktinde, yerde kar olduğu zamanlarda, pekmeze karlama yapıp toplantıya getirmesi için dışarıya gönderilir. Fakat üzerinde mont ya da palto tarzı bir giysi bulunmadan sadece gömlek gibi elbise ile dışarı çıkartılır. Dışarıda üzerine bir şey almaması için onu kontrol etmek maksadıyla bazen yanında bir kişi daha gönderilir. Karlamayı hazırlayan kişi sohbet yerine getirerek herkese ikram eder (K.K.206).

Oyunlarda kazanan tarafın oyuncuları atkıyı cop şeklinde burarak kaybeden tarafın oyuncularına önce “Kimlerdensin?” diye sorarlar. Cezalı olan o çevrede bulunan ailelerden birisini söyler. O ailenin üye sayısı kadar cop cezası alır. Eğer çocuğu olmayan bir aileyi söylerse o zaman cezadan kurtulur (K.K.206).

Oyunculardan sonra verilen cezalardan birisi de kalaylıktır. Cezalı olanlar ortaya çıkarak birisi yere oturup kollarını öne doğru kaldırır. Diğer de ortadaki arkadaşının kollarını “Kofu da kof. Kofu da kof.” diyerek sallamaya başlar. Diğer bir kişi de sanki körükten ateş çıkıyormuş farz edip kalay yapmaya hazırlanır. Bu şekilde kalay yapma işlemi bittikten sonra kazanan tarafın oyuncuları ellerine soba karası alıp kalay yapanların suratlarına sürerler ki kalayın olmadığını anlatmak için. Böyle yaparlarsa yeniden kalay işlemi yapılır. Bunun yerine kalay yapanların ağızlarına acı biber sürülerek ceza sona erer (K.K.206).

Oyunu kazanan taraf yenilenler arasından herhangi bir oyuncuyu isterler ve o kişi ortaya gelir. Önce onun gözleri koyu renk bir mendil ile sıkıca bağlanır. Galip tarafın ebesi, bunu diz çökerterek önüne alır, parmaklarını önceden hazırlanmış yeşil-siyah veya mor boyaya batırarak önünde oturana bazı sorular sormaya başlar. Doğru cevap alırsa; “Aferin!” diyerek boyalı eliyle ortadaki kişinin yüzünü okşar. Doğru cevap alamazsa yine aynı boyalı el ve parmaklarıyla yüzüne bir tokat atar. Bu soru faslı bir süre devam ettikten sonra ortadaki kişinin gözlerindeki bağ çözülür. Kendisi

durumunun farkında değildir. Fakat etrafta bulunan herkes cezalı kişinin bu hâline gülmeye başlayınca durumun farkına varır.¹⁰⁰⁷

Oyunda galip gelen taraf yenilen oyuncular arasından bünyesi kuvvetli olan birisini seçerek ellerini bileklerinden sıkıca bağlar. Kolları ileriye doğru kaldırılır ve bacaklar bu bağlı kolların arasından geçirilince yusuvarlak bir şekil alır. Sonra bunu iki kişi karşılıklı tutarak yukarıya kaldırır, sağa sola süratle bir salıncaktaymış gibi sallar, arada bir de yere vuruşları vardır ki şiddetli. Tekrar kaldırılır, tekrar yere vurulur. Nihayet ebenin bir işareti ile kollarındaki ip çözülerek serbest bırakılır. Bu cezaya “*Domuz Topu*” adı verilmektedir.¹⁰⁰⁸

Oyunda yenilenlerin sayısına göre kazanan taraf 7-8-10 kadar telis çuval tedarik eder. Bu çuvalların kapalı uçlarından birisi katlanarak içeriye doğru itilir ve mukabil ucun altına geçirildikten sonra bunlar adeta birer külâh gibi sırasıyla mağlupların başlarına geçirilir. Yüzleri gözleri de çeşitli boyalarla boyanır ve ikişer ikişer hizaya getirilerek evden hep birlikte çıkarılır. Galiplerin ellerinde tef, tömbelek çalınmak, eller çırpılmak ve bazen de hususi suretle davul, zurna getirilmek suretiyle bir alay hâlinde cadde ve sokaklarda gezdirilir. Pencerelelere koşanların, evlerinin damlarına çıkanların ve kapı önlerine kadar inip de bu karnaval alayını seyredenlerin sayısı oldukça fazla olur.¹⁰⁰⁹

1.5.3. Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri’nin İcrâ Düzeni

Kürsübaşı Sohbetleri olağan bir şekilde yapıldığı zamanlarda genel olarak toplantının icrâ düzei; “*Sohbet Evinde Toplanma*”, “*Çetene Kahvesi İkrâmı*”, “*Yemek İkrâmı*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Yatsılık İkrâmı*” ve “*Kapanış*” şeklindedir.

- Sohbet Evinde Toplanma

Sohbet grubunu oluşturan kişiler toplantı akşamı teker teker ya da birkaç arkadaşı ile birleşerek Kürsübaşı’nın yapılacağı eve gider. O dönemlerde sokak aydınlatmaları fazla olmadığı için herkes elinde bir fanusla sohbet evine gelir. Fanusu olmayan kişiler ise herhangi bir arkadaşına rica ederek bir yerde buluşup birlikte toplantıya teşrif ederler. Elazığ’ın eski evleri haremlik ve selamlık olarak ayrıldığı için misafirler de sohbet evine selamlık bölümünden giriş yaparlar. Konuklar sohbet evine geldikten sonra mekânın durumuna göre oturma düzenini

¹⁰⁰⁷ Sunguroğlu, s. 280.

¹⁰⁰⁸ Sunguroğlu, s. 281.

¹⁰⁰⁹ Sunguroğlu, s. 281.

almadan önce küçükler büyüklerin ellerini öper, kendilerinden küçüklerle de tokalaşırlar. Bu şekilde büyükten küçüğe doğru bir selamlaşma olur. Ardından genel olarak selamlaşma ve hâl hatır sorma faslı gerçekleştirilerek misafirler arasında herhangi bir kırgınlık olmadığı anlaşılır. Daha sonra ticaret, sosyal hayat, gündelik konular üzerinden bir süre sohbet edilir.

Sohbet grubu üyeleri toplantının yapılacağı eve gelirken bir hafta önce kurada kendilerine çıkan yemeği de evlerinde yaptırıp getirirler. Yemeği ev sahibine verdikten sonra toplantı salonuna geçerler. Toplantıya gelememesi ya da herhangi bir sebepten ötürü yemeği yaptıramaması hâlinde, bu durumu daha önceden sohbet sahibine gerekçesiyle beraber bildirmek zorundadır. Ona göre ev sahibi o yemeği yaptırarak toplantı saatine yetiştirir.

- Çetene Kahvesi İkramı

Çetene kahvesi, Kürsübaşı Sohbetleri'nin en önemli içeceği ve olmazsa olmazı olarak kabul edilen bir ikramıdır. Büyük konaklarda ağaların kahve yapımı ve servisinden sorumlu özel olarak tuttuğu kişiler bile vardır. Normal evlerde ise ev sahibi ya da onun bir yakını tarafından yapılmaktadır. Kürsünün bulunduğu salonun hemen yanında özel olarak yaptırılan ocakta pişirilen kahve, sohbet grubunun evde toplanmasının ardından servis edilir.

Çetene kahvesi ikramının ardından grup içerisinde maddî-manevî herhangi bir sıkıntısı olan varsa o kişi dinlenerek sorun çözülmeye çalışılır. Mahalle ya da farklı bir yerde yardıma muhtaç yaşlılara, eşi ve çocuğu askerde olanlara, şehit yakınlarına ve öğrencilere ne gibi yardım yapılacağı konuşulur. Bu şekilde sadece grup içerisinde değil çevrede bulunan ihtiyaç sahiplerine de onları incitmeden sosyal sorumluluk olduğu bilinciyle yardım edilir. Sohbet grubu içerisinde ya da yörede herhangi bir sebepten dolayı arasında husumet bulunan kişi ya da aileler barıştırılır. Mevsim şartlarına göre ava gidenler varsa maceralarını anlatır veya grup içerisinde ne zaman ve nereye ava gidileceği konuşulur. Sohbet grubunun ileri gelenleri mahallede yapılması planlanan işler hakkında görüşerek bir karara varır. Yerel yönetimi ilgilendiren bir husus varsa bir heyet oluşturularak gerekli mercilerle konu üzerinde görüşme yapılır. Eğer kendilerinin yapabilecekleri bir iş ise aralarında görev dağılımıyla belirlenen zaman zarfında yerine getirilir. Kürsübaşı toplantılarında konuşulan hususlardan bir başkası ise evlenecek olan delikanlı ve genç kızların durumlarıdır. Çoğunlukla görücü usulü yapılan evliliklerde sohbet grubu içerisinde

bulunan kişilerin bekâr çocukları yine aynı çevrede bilindik ve uygun görülen bir ailenin çocuğu ile yapılan istişareler neticesinde evlendirilmesi sağlanır (K.K.205).

Sohbet boyunca bilgili ve kültürlü kişiler söz sahibi olarak konuşur. Büyükler söz vermeden diğerleri pür dikkat dinlemek zorundadır. Sohbet esnasında; “*Öyle değil midir? Nasıldı o mesele?*” tarzında soru yöneltilerek söz hakkı verilir (K.K.205).

Sohbet grubu içerisinde dinî bilgisi iyi olan kişiler tarafından bu konular hakkında genel bir bilgi de verilir. Sorusu olanlar olması hâlinde onlar da yanıtlanır. Bazen *Kur’an-ı Kerim* okunur, âyet ve hadisler hakkında açıklamasıyla birlikte bilgi verilir, zaman zaman *Muhammediyye* ve Hazreti Ali cenkleri gibi dinî kitaplar da okunmaktadır (K.K.201, 205, 206).

Bilgili, âlim ve eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşan sohbet gruplarında masal, efsane ve mâninin dışında özellikle dîvân edebiyatının önde gelen temsilcilerinden olan Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nedîm, Nef’î gibi şairlerin şiirlerinden ezbere okunmaktadır. Bazen bu kişiler arasında şiir okuma yarışı bile yapılmaktadır. Sohbet grubu içerisinde bir kişi diğer arkadaşına örneğin; “*Fuzûlî’den bir gazel oku ki son harfi “be” olsun.*” şeklinde istekte bulunur. O kişi de ezberinden o anda “be” harfi ile biten bir gazel okumak zorundadır. Aksi durumda cezalı duruma düşer (K.K.201, 202, 203, 205, 206, 207).

- **Yemek İkrâmı**

Yemek ikramı her Kürsübaşı sohbetinde yer almayıp genellikle maddî durumu iyi olan kişilerin sıralarında, kutlama amacıyla yapılan toplantılarda ya da grup içerisinde alınan bir karara bağlı olarak icrâ edilen sohbetlerde bulunmaktadır. Böyle toplantılara grup üyeleri normal zamanından biraz daha erken, yemeklerini yemeden gelirler. Yemekler kura ile belirlendiyse herkes kendisine düşen yemeği yaptırıp sohbet evine getirir. Ev sahibi ve gençlerin hazırladığı sofrada dua ile başlayan yemek yine aynı şekilde dua ile sona erer.

- **Eğlence Faslı**

Bu bölümde sohbet grubu içerisinde bulunan çalgıcılar tarafından Elazığ yöresine ait türküler kendi makam sırasına göre icrâ edilmektedir. Bir makam bitmeden diğerine geçilmediği gibi müzik konusunda yeteneği ve bilgisi olmayan kişiler de müzik icrâsına katılamamaktadır. Müziğin ardından seyirlik oyunlara geçilmektedir. Bazı durumlarda önce seyirlik oyunların oynandığı ardından müzik çalınmaya başlandığı da olmaktadır. Bunun belli bir sırası yoktur. Ortamdaki

kişilerin kararına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Gençlerin oluşturduğu sohbet gruplarında seyirlik oyunlara ve müziğe daha fazla yer verilmektedir. Sohbet bölümü diğer gruplarınkine nazaran biraz daha kısa tutulup eğlence bölümüne daha fazla zaman ayrılmaktadır.

- **Yatsılık İkrarı**

Sohbetin ilerleyen saatlerinde sona yaklaşıldıkça sıra, yatsılık ikramına gelir. Kişi sayısına göre hazırlanan yatsılıklar, çeşitli el yapımı şerbetlerin eşliğinde ev sahibi tarafından sunumu yapılır. Yatsılık ikramının yanında bazen kadayıf da yenildiği olmaktadır. Toplantı içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunlarda yenilen ve sohbet grubuna kadayıf ısmarlama cezası verilen kişi eğer diğerlerinin nazı geçen birisi ise aynı akşam kadayıfı alıp getirir. Ya da bir sonraki toplantıya getirmesi istenir (K.K.211).

- **Kapanış**

Yatsılık ikramının ardından bir sonraki sohbetin kimin evinde yapılacağı, kura ya da grup içerisinde birisinin talip olması ile belirlenir. Kura çekildiği zaman evinde toplantı tertip etmemiş kişilerin isimleri, mazereti olanlar hariç, birer kâğıda yazılarak genellikle grubun en büyüğü ya da ev sahibinin çekmesiyle toplantının kimde olacağı belirlenir. Ardından aynı şekilde bir sonraki hafta toplantıya kimlerin hangi yemeği getireceği de kura ile tespit edilir. Kürsübaşı Sohbetleri gecenin sonunda icrâ edilen halayla son bulmaktadır (K.K.205).

1.6. ŞANLIURFA SIRA GECELERİ

1.6.1. Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Şanlıurfa Sıra Geceleri ile ilgili en eski bilgiler, Hasan Açıanal'ın “*On Dokuzuncu Yüzyıl Sonlarında Urfa'da Sosyal Hayatlar*” başlıklı yazısından öğrenilmektedir. Yazıda Sıra Geceleri ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: “*Kış geceleri evlerde sıra denilen özel toplantılar yapılırdı. Ulema Salı ve Cuma geceleri, esnaf çoğunlukla gece aşırı toplanırlardı. Bu toplantılar nöbetleşe yapılırdı. Bu gece toplantılarında sohbetler edilir, çeşitli oyunlar oynanırdı. Yaşlılar Battal Gazi hikâyeleri okurlardı. Sıra Geceleri'nin de ayrılmaz faaliyeti müzik icrâ etmektir.*”¹⁰¹⁰

Sıra Geceleri'nin yanında yaz aylarında açık alanlarda yapılan eğlencelere de bu kaynakta değinilmiştir: “*... Sefahat yoktu, işret (alkollü içki içmek) menfur idi (nefret edilirdi). Tatil günlerinde yapılan kır, bağ, bahçe gezileri, kış geceleri evlerde yapılan sohbet toplantıları müzikle canlandırılırdı. Bahar mevsiminde kırlar insanlarla dolar fevç fevç halk dağların saf ve hoş kokulu havasını teneffüs eder, koşmak, üç adım atlamak, kale beklemek, çelik çomak oynamak gibi beden terbiyesine yarayan oyunlar oynanır, nişan talimleri yapılırdı. Kırların seçilmiş mevkilerini tutabilmek için o mevkilere ya pek erken gidilir veya birkaç gün evelden oralara bekçi konularak ayrılırdı. Kır âlemi yapmanın günleri vardı: Salı günleri ulemaya ve talebeye, Pazar günleri şair ahali sınıflarına mahsus idi. Kadınlar Çarşamba günleri tenezzühe çıkarlardı. Kır eğlenceleri akşam geç vakte kadar sürerdi. Akşam yemeği kırdan yenir ve çoğu zaman güneş battıktan sonra şehre dönüş yaparlardı. Bazen geceleri bile kırdan (dağda) geçirilir ve buna 'yatı' ismi verilirdi. Bu dağ gezilerinin en önemli faaliyeti müzik icrâsı idi. Çeşitli musiki aletleri çalanlar ve güzel sesli sanatkârlar bu toplantıların tabii misafirleri idiler. Dağlarda geçirilen gecelerde: 'Erbab-ı zevk ü safanın terennümatı, ahengi terabı etrafa yayılırdı.*”¹⁰¹¹

Sıra Geceleri ile ilgili bilgi veren diğer bir kaynak 1927 tarihli Urfa Salnamesi'dir. Eserde, Sıra Geceleri ile şu bilgiler yer almaktadır: “*Halk ilkbaharda dağlara çıkarak köme köme kaya gölgelerinde ve mağaralarda oturarak şarkılarla millî oyunlarla eğlenirler. Kayalar dâhilinde müsematından sızan saf suların, havadan istifade ederler. Millî oyunlar başlıca eğlencelerini teşkil eder. Dağlarda baharın güzelliklerinden tabii letafetinden istifade ettikten sonra yollarda şarkı*

¹⁰¹⁰ Hasan Açıanal, “Ondokuzuncu Yüzyıl Sonlarında Urfa'da Sosyal Hayat”, **Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi**, Sayı: 22, Mayıs 2015, s. 8.

¹⁰¹¹ Açıanal, s. 8.

söyleyerek ve sazların ruhperver ahengi ile pürneşât avdet ederler. Bazen de tenezzüh ve eğlenceler bağ ve bahçelerde sulu derelerde icrâ edilir. Umumi eğlencelerde öğle ta'amını alalekser çiğ et ve bulgurun beraber yoğrulmasından soğan, maydanoz, kırmızıbiberle beslenmesinden hâsıl olan beynelahali (çiğköfte) denilen yemek teşkil eder. Çiğköfte sofrası şıra tatlı ve mevsimine göre mevcut meyvelerle süslenir. Kış eğlencelerini gece sıraları teşkil eder. Gece sırası haftada iki veya üç geceye münhasır olmak üzere münavebeten cereyan eder. Gece eğlenceleri; dağ gecelerinde olduğu gibi musiki, yüzük oyunu ile ilmi mübahaseler güzel eserleri okumak gibi faideli şeylerle geçer.”¹⁰¹²

Şanlıurfa halkı arasında evlerde yapılan geleneksel Sıra Geceleri devam ederken bu toplantılarda sunulan mûsikî meşikleri daha geniş kesimlere sunulmak üzere konserler veya daha farklı şekillerde sahneye taşınmıştır. Sıra Geceleri'nin sahnelerde canlandırılışı sistemli bir şekilde 23 Şubat 1934 yılında kurulan Urfa Halkevi'nde başlamıştır denilebilir. Sanatkârlardan Mukim Tahir, Kel Hamza, Bekçi Bakır, Tenekeci Mahmut, Karaköprülü İsmail, Kanuni Ayıbo (Ereli), Aziz Çekirge ve daha birçok zamanın ünlü ses ve saz sanatçısı halkevlerinde çalışmalar yaparak haftanın belli günlerinde konserler vermişlerdir.¹⁰¹³

Abuzer Akbıyık, Sıra Geceleri'nin Türk ve İslam kültüründe var olan, zaman zaman bir araya gelmek, bilgi ve bazı değerleri paylaşmak adına yapılan ve kökü tarihi derinliklere dayanan bir geleneğin devamı olduğunu ifade etmektedir. Sıra Gecesi geleneği, esnaflar arasında 13. yüzyılda başlayıp günümüze kadar gelen Ahilik teşkilatı ile de müesseseseleşmiştir. Ahiler arasındaki kardeşlik, birlik ve beraberlik, yardımlaşma, sevgi, saygı, misafir ağırlama, mûsikî ve oyun gibi unsurlar, zaman içinde haftanın belli bir gecesinde bir araya gelmek şeklinde, diğer ifadeyle “Sıra Geceleri” biçiminde müesseseseleşerek günümüze kadar gelmiştir.¹⁰¹⁴

Şanlıurfa'da Sıra Geceleri günümüzde hem belirli arkadaş grupları tarafından evlerde düzenlenerek hem ticarî mekânlarda sıra gruplarınca hem özel gün ve davetlerde gösteri mahiyetinde olmak üzere farklı şekilde icrâ edilerek devam ettirilmektedir.

¹⁰¹² **Urfa Salamesi-1927**, çev. Kemal Kapaklı, ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa, 1998, s. 50'den Abuzer Akbıyık, **Şanlıurfa Sıra Gecesi**, Elif Matbaası, Şanlıurfa, 2006, s. 53.

¹⁰¹³ **Urfa Halkevi 23.02.1934-23.02.1935 Bir Yıllık İş Sayımı**, Ulusal V. Matbaası, 1935'ten Akbıyık, s. 54.

¹⁰¹⁴ Akbıyık, s. 61.

1.6.2. Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin Genel Özellikleri

1.6.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.6.2.1.1. Üyeleri

Sıra grubu üyeleri genellikle çocukluktan beri birlikte olan, birbirlerini iyi tanıyan, sürekli aynı ortamda bulunan, ailece görüşen kişilerden oluşmaktadır (K.K.265). Bunun yanında meslek sorunları, mahalle veya memleket meselelerini tartışıp çözüm üretmek için bir araya gelenlerden oluşur. Ayrıca kültür ve sanatla ilgili çalışma yapanlar, belli konularda çalışanlar ve amatör şekilde müzikle meşgul olanlar da kendi aralarında sıra grubu kurabilir. Bunların yanında belli bir esnaf grubu, mahalle muhtarları, kültür ve sanat grubu, yakın akrabaların oluşturduğu sıra grupları da vardır. Ayrıca farklı dünya görüşüne sahip, değişik meslek gruplarından olan, değişik makam ve mevkilerde yer alan, farklı zevkleri olan kişilerin kurdukları sıra grupları da bulunmaktadır. Günümüzde bu şekilde oluşturulan sıra grupları daha fazladır.

Sıra üyeleri vali, kaymakam, belediye başkanı, daire amirleri gibi şehrin üst düzey yönetici kesiminden olan ve çoğunlukla Şanlıurfalı olmayan bürokratlardan oluşan gruplar da vardır. Bu Sıra Geceleri'nde daha çok memleket meseleleri konuşularak çözüm yolları aranır. Bürokratlar bu toplantılarda halkın nabzını tutarak onlarla ilişkilerini güçlendirir. Ayrıca sıra arkadaşları da bürokratlarla tanışma ve bazı sorunlarını iletme şansına sahip olurlar.

Sıra Gecesi gruplarına daha sonradan dâhil olanlar veya sıradan ayrılanlar olabilir. Genellikle sıra grupları 8-12 kişi arasında iken 15-20 katılımcıdan oluşan kalabalık gruplar da vardır.¹⁰¹⁵ Grup üyeleri arasında yöneticiler hariç kimsenin bir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Sadece yaş olarak büyük olanlara ayrı bir saygı ve hürmet gösterilmektedir (K.K.264, 265).

Sıra gezenlerin her birine “*sıra arkadaşı*” adı verilir. Yıllarca süren sıra arkadaşlığı zamanla dostluğa dönüşür. Ölüm, düğün gibi birçok acı ve tatlı olay, sıra arkadaşlarınca birlikte paylaşılır. Böylece sıra arkadaşlığı bir akrabalık derecesinde önem kazanır. Hatta sırada birçok sır paylaşıldığı için bazı hâllerde sıra arkadaşlığı akrabadan daha yakın olur.¹⁰¹⁶

¹⁰¹⁵ Akbıyık, ss. 78-79.

¹⁰¹⁶ Akbıyık, s. 76.

1.6.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sıra elemanları kendi aralarından bir “Başkan” ve onun olmadığı zamanlarda görevini yerine getirmesi için “Başkan Yardımcısı”, hesap işlerine bakmak üzere bir de “Muhasip” seçerler. Fakat bazı sıra gruplarında sadece Başkan seçilmektedir.

1.6.2.1.2.1. Başkan

Sıra grubu üyeleri tarafından seçilmekte ve herkes “Başkan” veya “Başkanım” diye hitap etmektedir. Başkan, toplantılar icrâ edildiği müddetçe üzerine düşen görevleri yerine getirerek arkadaşları arasında birlik ve beraberliği sağlamaya çalışır. Hastalık, sıradan ayrılma, kendi isteği ile görevi bırakma gibi özel durumlar dışında Sıra Başkan’ı değiştirilmemektedir. Başkan’ın görevlerini ihmal etmesi, kendi işlerinden sıraya gereken ilgiyi gösterememesi ve bireysel saygınlığını yitirmesi gibi durumlarda sıra grubu, Başkan’ı değiştirebilir. Grup üyelerinin Başkan’ın yönetim ve temsilinden memnun kalmaları hâlinde aynı kişi seçim yapılmadan görevine devam ettirilir (K.K. 265, 276).

Eski Urfa evlerinde gezen sıra gruplarında mekân imkânlarıyla doğru orantılı olarak üye sayısı fazla olduğu için gerektiğinde birden fazla Başkan olabilmekteyken ortalama üye sayısı sekiz ila on kişiden oluşan günümüz sıra gruplarında genelde tek Başkan yeterli olmaktadır.¹⁰¹⁷

Sıra Gecesi toplantılarında düzen ve disiplini sağlamak Başkan’ın asli görevidir. Kurallara uymayanları uygun bir dille uyarma ve gerekli zamanlarda da ceza verme yetkisine sahiptir (K.K. 265).

Başkan, toplantılar dışında sıra grubunu temsil etmektedir. Bazen tek başına bazen de sıradan birkaç kişiyle birlikte hasta ve taziye ziyaretine gider, sıra adına görüşmeler yapar ve yardım için toplanan paraları ihtiyaç sahiplerine ulaştırır.

Başkan, sıra grubunun aldığı ortak kararları ve kuralları uygular. Örneğin; sıraya geç gelenlere ya da haber vermeden gelmeyenlere verilecek cezalar, belirlenen menünün dışında ikram yapan sıra sahiplerine uygulanacak yaptırımlar gibi.

Sıra arkadaşları arasında organizasyonu sağlamak Başkan’ın görevleri arasındadır. Sıra arkadaşlarından birinin hastalığı veya yakınının vefat etmesi gibi durumlarda arkadaşlarını haberdar eder. Sıra elemanları birlikte bir yere gidecekleri zaman organizasyonu sağlar. Yapılan organizasyonda sıra elemanları arasında görev dağılımı yaparak ihtiyaçların temin edilmesini sorunsuz bir şekilde hâller.

¹⁰¹⁷ Aktan Müge Yılmaz, **Geleneksel Bir Sohbet Toplantısı Urfa Sıra Geceleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011, s. 103.

Sıra arkadaşları arasında çıkan sorunları çözüme kavuşturmak Başkan'ın diğer bir görevidir. Çözemediği büyük problemleri de sıra arkadaşlarının tamamının hazır bulunduğu Sıra Gecesi'nde, onların da fikrini alarak hâletmeye çalışır. Bazen sıra elemanlarının ailesiyle veya bir başkasıyla olan problemleriyle de ilgilenerek çözmeye çalışır.¹⁰¹⁸

Başkan'ın gücünün kaynağı çift boyutludur. Birincisi toplum içinde grup kimliğinden bağımsız elde etmiş olduğu itibardır. Başkan, gücünün ve yetkisinin bir kısmını buradan alır. İkincisi ise bu itibar sayesinde kazandığı Sıra Başkanlığı görevinden elde ettiği güçtür. Bu bakımdan başkan grup adına karar alma yetkisine sahip tek kişidir. Aldığı kararlara tüm grup üyeleri itirazsız bir şekilde uymak zorundadır. Yaşça kendisinden büyük üyeler bile onun aldığı kararlara itiraz edemez. Fakat kararlar bazen grup hâlinde de alınabilir. Grupça alınan ya da kendi başına aldığı kararları uygulama yetkisi ise sadece Başkan'ındır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında söylenebilir ki Başkan, yetki konusunda diğer grup üyelerinden yüksek statüye sahip olmasına rağmen görevler, yemeğin paylaşımı, kurallara uyma ve ceza noktasında diğer grup üyeleriyle aynı konuma sahiptir.¹⁰¹⁹

Muhasip seçilmediği sıra gruplarında Başkan, sıra kasasını da kendisi tutmaktadır. Cezalardan, oyunlardan ve aidatlardan toplanan paraları muhafaza eder. Masrafların ortaklaşa karşılandığı sıra toplantılarında harcamaları kendisi yapar ya da bu iş için bir kişiyi görevlendirir. Toplantı sonunda yapılan harcamaları kişi sayısına göre eşit miktarda bölerek grup üyelerinden toplar (K.K.270, 276).

1.6.2.1.2.2. Başkan Yardımcısı

Sıra Başkanı'nın olmadığı zamanlarda onun görevlerini yerine getiren kişidir. Dönem başında yapılan ilk toplantıda seçimi yapılır. Başkan'ın değişmemesi ve aksi bir durum yaşanmaması durumunda çoğunlukla bir önceki yıl bu görevi ifâ eden kişi, yine bu vazifesine devam eder (K.K.265).

1.6.2.1.2.3. Muhasip

Sıra grubu içerisinde bir kişi Başkan tarafından hem cezalardan hem oyunlardan hem de aidatlardan toplanan paraları muhafaza etmek ve gerekli yerlere harcamak için seçilir. Bazı sıra gruplarında muhasiplik vazifesini Başkan üstlendiği için Muhasip bulunmamaktadır (K.K.265).

¹⁰¹⁸ Akbıyık, ss. 82-83.

¹⁰¹⁹ Yılmaz, ss. 105-106, 108.

1.6.2.2. Katılma Şartları

Sıra Gecesi toplantılarına bir kişi “*Grup Üyesi Olarak*” ve “*Misafir Olarak*” katılabilmektedir. Her iki şekilde de gruba dâhil olabilmenin belirli şartları bulunmaktadır.

1.6.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Sıra gruplarına yeni kişilerin alınması çoğunlukla dönem başında yapılmaktadır. Eski dönemin sıra başkanlığını yapan kişi, yeni dönemde sıra grubunu toplamasıyla birlikte devam edecekler ya da herhangi bir sebepten dolayı katılamayacak olanları kişileri belirler. Sıra grubunda eksik olması ve uygun aday(lar)ın bulunması hâlinde gruba yeni kişi(ler) alınabilir (K.K.265).

Sıra grubuna katılmak isteyen bir kişi, kendi isteği doğrultusunda gruba dâhil olamamaktadır. Sıra grubundaki bir kişi tarafından sıra ekibine katılması için önerilmesi gerekmektedir. Genellikle önceden Başkan’a gruba katılmak isteyen bir kişi olduğu söylenir. Eğer sıra grubunda eksik varsa ya da bir kişi daha alınabilecek konumda ise Başkan, bir sonraki toplantıya aday olan kişinin getirilmesini ister. O sırada aday olan kişinin tavırları, grup içerisindeki uyumu ve diğer davranışları gözlemlenir. Hafta içerisinde ya da bir sonraki sırada aday kişinin durumu ayrıntılı olarak grup içerisinde değerlendirilir. Eğer olumlu ise adaya bir dahaki sıraya katılması için haber gönderilir. Fakat olumsuz bir durum söz konusu ise karşı tarafı incitmeyecek uygun bir dille sıraya katılamayacağı söylenir (K.K.265).

Sıra grubunu oluşturanların tamamının Şanlıurfalı olması gibi bir kural bulunmamaktadır. Sıra gezmek isteyip gruba dâhil edilen ve sıranın kurallarına uyup gruba uyum sağlayan herkes katılabilmektedir (K.K.279).

Sıra grubu toplantılarına katılacak/alınacak olan kişilerin belirli bir dinî inanca sahip olması gibi şart da yoktur. Müslüman ya da gayrimüslim her türlü dinî inanca sahip olan kişiler, ortama uyum sağlaması ve kurallara uyması hâlinde sıra grubuna dâhil olabilir. Gruba dâhil olan kişi, üye olarak katıldığı ilk toplantının başında kendisini tanıtır. Sıra Başkanı ya da kendisini gruba davet eden kişi tarafından diğer sıra ekibiyle teker teker tanıştırılır. Bu şekilde sıra ekibine uyum sağlamasına yardımcı olunur (K.K.264).

1.6.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Bir kişi Sıra Geceleri’ne misafir olarak kendi istediği gibi/zaman katılamamakta ve sıra grubundan bir kişinin davetlisi olması gerekmektedir. Sıra

toplantılarına misafir getirecek olan sohbet grubu üyesinin önceden Başkan'a danışarak izin alması gerekmektedir. Çünkü bazı Sıra Geceleri'ne gelecek olan misafirin gecenin ahengini bozabileceği ya da gruba uyum sağlayamayacağı düşüncesi, sıra gezenlerin evlerinin küçük olması, bazı özel konuların görüşülecek olması gibi birtakım sebeplerden dolayı misafir getirilmesi yasaklanabilmektedir. Böyle bir sırada mecbur kalıp misafir getirenlere belli bir maddî ceza ve ek bir sıra düzenlemek gibi ceza verilebilir. Bir de habersiz bir şekilde bir iki sıra üyesinin aynı gece misafir getirmesi ev sahibinin hizmetini zorlaştırıp mahcubiyetine sebep olabilir.¹⁰²⁰

1.6.2.3. Kuralları

Sıra grupları kurulurken dönem başındaki ilk toplantıda grubun işlerinin sorunsuz bir şekilde yürümesi, üyelerin gruptan beklentilerinin karşılanabilmesi ve grup işlevlerinin yerine getirilmesi için bazı kurallar belirlenir. Bu kurallar, grup üyelerinin sıradan beklentilerini düzenler, kişinin gruba iletişimde ne ile karşılaşacağını bilmesinin getirdiği güven duygusunu yaşatır, muhtemel ihtilafların çözümünde belli bir standardın yakalanmasını sağlayarak grup üyelerinde eşitlik ve adalet duygularını tatmin eder.¹⁰²¹ Bu kurallar sıra grupları arasında farklılık gösterebilir. Çünkü her grup kendi ihtiyaçları, yaş grubu, sosyal yapıları, yaşam tarzları gibi etkenlere bağlı olarak sıra grubunun kurallarını belirlemektedir. Bundan dolayı bir yıl önce belirlenen kuralların bir kısmı aynen devam eder, bir kısmı değiştirilir ya da kaldırılırken bunlara ek olarak yenileri de eklenmektedir (K.K.265).

Sıra gezen grupların genelinde rastlanan ve norm hâline gelmiş kurallar vardır. Gruplar üyelerinin katıldığı ilk toplantıda hangi sırayla gezileceği belirlenir. Bu da genellikle kura yöntemiyle yapılır. Sıra bir defa belirlendikten sonra önemli ve geçerli bir mazereti olmadığı ve Başkan izin vermediği ya da grup ortak karar almadığı sürece değiştirilmez.¹⁰²²

Sıra toplantılarına katılım konusunda grup üyeleri titizlik göstererek önemli bir mazereti olmadığı takdirde düzenli bir biçimde toplantılara dâhil olmalıdırlar. Geç gelecek ya da gelemeyecek olan kişi(ler), gerekçelerini toplantıdan önce Başkan'a bildirerek haber vermek zorundadır. Bunun dışında toplantı esnasında

¹⁰²⁰ Akbıyık, ss. 81, 85.

¹⁰²¹ Yılmaz, s. 110.

¹⁰²² Yılmaz, s. 111.

izinsiz olarak sıra evinden erken ayrılmak da yasaktır. Aksi durumda Başkan tarafından belirli bir para cezası verilmektedir (K.K.265, 279).

Sıra Geceleri'nde hem ev sahibi hem de diğer kişiler misafir(ler)e karşı saygılı davranmak durumundadır. Özellikle olumlu ya da olumsuz bir durum olsa bile ev sahibinin evine gelen sıra grubuna ve diğer misafirlere ne derece ehemmiyet verdiğini gösteren örnekler aşağıda verilmiştir:

“... Sefer Bey, çok misafirperver, misafir ağırlamada kusur etmeyen, misafirlerinin rahat etmesi için bütün imkânlarını seferber eden kişidir. Müzik meclisinin faslı gece boyunca devam eder. Gece yarısı Sefer Bey'e küçük oğlunun öldüğünü haber verirler. Sefer Bey, misafirlerin rahatı ve neşesi bozulmasın diye haberi getirene, 'Kimseye duyurmadan siz çocuğun hazırlıklarını görün. Aman ha misafirlere belli etmeyin.' diye tembihler. Müzik faslı sabaha kadar devam eder. Sabah olup gün açtıktan sonra Sefer Bey, 'Hocam, bir cenaze namazımız var.' diyerek hoca ve arkadaşlarına durumu anlatır. Misafirler bu durumdan çok müteessir olurlar 'Keşke haber verseydin.' derler. Ev sahibi Sefer Bey, misafirlere 'Siz üzülmeyin, sizin gibi değerli misafirlerimi rahat ettirdim ya bu benim için en büyük tesellidir.' der.”¹⁰²³

“1970'li yıllar arkadaşlarla sıra geziyoruz. Bir arkadaşımızın evi küçük. Evin büyük bir odası ve küçük bir kileri var. Biz büyük odada sıramızı yapıyoruz. Ev sahibi zaman zaman odadan çıkıp giriyor ama biz ikram için olduğunu zannediyor anormal bir durum olduğunu fark edemiyoruz. Çiğköftemizi, tatlımızı yiyip sohbetimizi yaptıktan sonra nihayet gece 12'de sıramız bitti. Ev sahibine 'Allahısmarladık' deyip evden ayrılırken hazırlıklardan dolayı teşekkür ediyoruz. Ev sahibimiz 'Afiyet olsun arkadaşlar ama hayırlı olsun deseniz daha uygun olur.' deyince şaşırıyoruz. 'Hayırdır inşallah!' deyince ev sahibi arkadaşımız anlatmaya başlıyor. 'Hanımım hamile idi, sıramız devam ederken sancılandı. Komşular gidip ebeyi getirdiler, sıra devam ederken hanımım öteki odada (kilerde) nur topu gibi bir oğlan doğurdu. Bu nedenle bana hayırlı olsun deyin.'. Bütün arkadaşlar bir taraftan sevinirken bir taraftan önceden haber vermediği için de üzüldük.”¹⁰²⁴

¹⁰²³ Akbıyık, ss. 122-123.

¹⁰²⁴ Akbıyık, s. 124.

1.6.2.4. Zaman

Sıra Gecesi toplantılarının icrâ edildiği zaman dilimi gece ve kıştır. Kış mevsimi insanların sosyal hayatı üzerinde belirleyici etkisi olan bir zaman dilimidir. Sanayi öncesi toplumlarda kış ayları, başta insanların ekonomik faaliyetleri olmak üzere olayların da seyrettiği bir dönemdir. Yoğun bir çalışma döneminin ardından ortaya çıkan boş zaman diliminde insanlar özellikle gece vakitlerini birlikte geçirmek için sıra toplantıları düzenlemişlerdir. Sıra gruplarının düzenlediği toplantıların gece olması toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kullanılan zaman dilimi “eril zaman”ı göstermektedir. Kadınlar arasında tertip edilen sıralar, daha çok gündüz gerçekleşir ve “sıra günü” olarak adlandırılır. Kadınlar eğer geceleri sıra gezeceklerse eşlerinin sıra gününe denk getirmek/bağlı olmak zorundadır. Dolayısıyla kadınlar arasındaki sıraların zamanı erkeklere göre belirlenmiş olmaktadır.¹⁰²⁵

Sıra Geceleri'nin düzenlenme sıklığı genç ve bekârlardan oluşan gruplarda haftada birden fazla olabilirken evli-çocuklu olanlar ve orta yaşın üzerindeki kişilerin sıra gezme sıklıkları haftada bir ya da daha geç aralıklarla olmaktadır. Diğer bir etken sıra toplantılarının üyelere belirli bir maddî yükümlülük getirmesinden dolayı bu ücretleri karşılamada sıkıntı yaşanmasından dolayı toplantıların icrâ edilme sıklıklarının azalmasına yol açmaktadır.

Sıra toplantılarına katılan kişilerin çoğunlukla esnaf olmasının yanında çeşitli devlet memurları, işçiler gibi farklı kesimden kişiler de katılabilmektedir. Bundan dolayı modern çalışma hayatının ortak tatil günü olan Cumartesi akşamı sıra toplantılarının icrâ edilebilmesi için en uygun zamandır.

Toplantıların yapılma günü ve periyodunu etkileyen unsurlardan birisi sıraların icrâ edildiği mekânın neresi olduğudur. Eğer özel olarak bir mekân tutulmuşsa görüşme sıklıkları artmakta ve toplantılar da daha kısa zaman aralıklarında yapılmaktadır. Hatta sıra grubu üyeleri toplantılar dışında günlük olarak da belirlenen mekânda bir araya gelerek birlikte zaman geçirebilmektedir. Sıra grubu üyelerinin dışında bir misafir gelmesi durumunda da toplantının günü değişebilmektedir. Bunların dışında açık alanlarda yapılacak olan piknikler de sıraların günü ve zamanını belirlemede bir etkidir.¹⁰²⁶

¹⁰²⁵ Yılmaz, ss. 55-56.

¹⁰²⁶ Yılmaz, ss. 57-60.

Sıra Gecesi toplantıları genel olarak haftada bir kez Cumartesi günleri akşam namazından sonra belirlenen mekânda yapılan sosyal bir organizasyondur. Toplantıların başlama ve bitiş saatleri, hangi sıklıkla icrâ edileceği dönem başında yapılan ilk toplantıda Başkan'ın öncülüğünde belirlenir. Bir dönem boyunca herkes belirlenen bu kurallara uymak zorundadır. Aksi bir davranış içerisinde bulunanlar çeşitli cezalara çarptırılmaktadır (K.K.265).

Sıra Geceleri'nin icrâsına havalanın soğumaya başladığı Eylül ayı sonunda başlanır, mevsim şartlarının iyileşmeye başladığı Nisan ayına kadar devam eder. Sıra genellikle akşam yemeğinden sonra başlar ve gece saat 24:00 gibi biter. Fakat sıra elemanları bu saatleri değiştirebilir.¹⁰²⁷

Sıra Geceleri'nin özel bir çeşidi olan fakat zaman ve mekân kullanımı ile farklılık gösteren mağara yatıları, bağa ve bahçeye gidişler, özellikle hafta sonları ya da grup üyelerinin hepsine uyacak bahardan sonrasına denk gelen bir günde yapılır. Bu tarz toplantılarda zaman ve süre daha esnek olup gruplar arasında farklılık göstermektedir.¹⁰²⁸

1.6.2.5. Mekân

Geleneksel olarak yapılan Sıra Gecesi toplantıları; sıra evi, konuk evi, özel meskenler, mağaralar gibi kapalı ve sesi dışarıya fazla vermeyen mekânlarda icrâ edilmektedir. Sıra Geceleri belirli sayıda kişinin katıldığı, müzik, oyun ve sohbetin yer aldığı toplantılar olmasından dolayı ortaya çıkan sesin de dışarıya fazla gitmemesi ve başkalarına rahatsızlık vermemesi gerekmektedir. Sıra Geceleri esas itibariyle grup üyelerinin evlerinde belirlenen sıra ile yapılan toplantılardır. Evi küçük olmasından dolayı toplantı için müsait olmayan, hastası ya da farklı bir sebepten dolayı evini açamayan sıra sahibi ya başka bir arkadaşından izin alarak onun evinde ya dışarıda tuttuğu uygun bir mekânda toplantıyı yapabilir ya da müsaade isteyerek kendi sırasını erteleyebilir (K.K.265, 269, 270).

Evleri müsait olmayanlar ya da ailelerine zahmet vermek istemeyen sıra grupları, toplantılarını Şanlıurfa'da bulunan çeşitli hanlarda oda kirilayarak icrâ ederler. Şanlıurfa'da tarihi Mençek Hanı, Yahudi Hanı, Barutçu Hanı, Gümrük Hanı gibi çeşitli hanların odaları kiralanmaktadır. Bu odalar yerlere halı, minder, yastık ve diğer malzemelerle döşenerek burada haftanın bir ya da birkaç akşamı oturulur. Son

¹⁰²⁷ Akbıyık, ss. 79-80.

¹⁰²⁸ Yılmaz, s. 61.

yıllarda ise maddî durumu iyi olan kişilerden oluşan bazı sıra grupları, taş yapılı bir Şanlıurfa evini veya bir apartman dairesini satın almak ya da kiralamak suretiyle oda olarak kullanmaktadırlar.

Ev, apartman dairesi ya da özel mekânların dışında Şanlıurfa'nın çevre dağlarında eski dönemlerden kalma, terk edilmiş vaziyette bulunan mağaralar vardır. Bazı sıra grupları bu mağaralara kapı, pencere takıp oda şekline getirerek restore ederler. Bu şekilde hazırlanan mekânlarda da Sıra Gecesi düzenleyen sıra grupları vardır.¹⁰²⁹

Mağaralar, bahar ya da yaz aylarında iklimsel nedenlerden dolayı mekân olarak kullanılmaya başlanmaktadır. Buraların diğer bütün mekânlardan farkı ise diğerlerinde sıra toplantıları saatlik iken mağaralarda toplantının süresi uzamış, hafta sonu günlük, hafta sonu iki günlük, on günlük, on beş günlük, aylık, kırk günlük gibi sürelerle grup üyeleri bir araya gelmişlerdir. Grup üyelerinin bu kültürel seyahatinin adı “*Yatı*” ya da “*Yatıya Gitmek*”tir. Kışın hayvan bakımı yapılan bu mekânlar, sıra gruplarının katılımıyla geçici kültürel mekânlara dönüşmektedir. Günümüzde bu şekildeki görünümünü devam ettiren mağaralar olduğu gibi satın alınan ya da kiralanıp içi döşenmiş olanlar da bulunmaktadır.

Günümüzde kentleşme olgusu bağlamında mağaraların bulunduğu alanların çoğu iskâna açılmıştır. Şanlıurfa'da sıra gruplarının en çok tercih ettikleri bu mağaralar arasında; Kanlı Mağara, Delikli Mağara, Şeyh Maksut, İpek Mağarası ve Topdağı gelmektedir.¹⁰³⁰

Sıra Geceleri için hem belirli bir grup tarafından kendi içinde ve bazen de misafirlerin katılmalarına izin verilmesiyle icrâ edilen hem de zaman itibariyle gece yapılmasından dolayı kapalı mekânlar kullanılmaktadır. Bu mekânlar Sıra Gecesi için toplantı günü özel olarak hazırlanır. Sıra Geceleri'nin yapıldığı eski evlerin odaları düzenlenirken genellikle yere halı ve kilimler serilir, odanın kenarlarına oturmak için minderler döşenir, duvara yastıklar dizilir ve odanın ortasında ise çok yüksek olmayan ikramların konulması için uzun sehpa kullanılır. Günümüzdeki evlerde ise oturmak için yer minderlerinin yerine çoğunlukla koltuk, kanepeler ve sandalye bulunmakta, ikramların sunumu için de küçük sehpa kullanılmaktadır. Bu yönüyle mekânın değişmesine paralel olarak dekorasyonun da farklılaştığı tespit edilmiştir (K.K.265, 276).

¹⁰²⁹ Akbıyık, s. 109.

¹⁰³⁰ Yılmaz, ss. 75-77.

Sıraların yapılması için özel olarak tutulan odaların orta kısmında herhangi bir eşya yoktur ve burası özellikle boş bırakılmaktadır. Çünkü bu alan Sıra Gecesi'ndeki uygulamaların "sahne"si konumundadır. Çiğköftenin hazırlandığı, yer sofrasının kurulduğu ve oyunların oynandığı alandır. İşlevsel eşyalarla sade bir görüntü ortaya koyan odaların yer sergisi dışında olmazsa olmaz diğer eşyaları çiğköfte yapımında ve diğer zamanlarda kullanılan mutfak malzemeleridir. Bunların dışında her odada bulunmamakla birlikte televizyon, uzun ayaklı masa, duvar saati, grup üyelerinin duvara asılı fotoğrafları, davul, saz gibi müzik aletleri, ısınmak için elektrikli soba ya da odun sobası, temizlik araç ve gereçleri odanın kullanım sıklığı ve amacı, grup üyelerinin ekonomik durumları gibi sebeplere bağlı olarak odalarda bulunabilecek eşyalardır.¹⁰³¹

Sıra Geceleri'nin grup üyelerinin evlerinde yapıldığında, mekânın temizliği, düzenlenmesi, ısıtılması, yiyeceklerin ön hazırlığı gibi işler ev sahibinin eşi ve diğer ilgili kadınlar tarafından yapılmaktadır. Sıra toplantılarının evlerde değil de belirli müşterek bir odada yapılması durumunda ise bu görev dağılımı değişmektedir. Grup kararına bağlı olarak ya sırası gelen kişi ya da grup dışından belirli ücret karşılığında tutulan bir görevliye yaptırılır.¹⁰³² Genellikle ihtiyaç sahibi bir kişiyle bu görev için anlaşarak sosyal bir yardımlaşma da sağlanmış olmaktadır. Bu görevlinin ücreti grubun almış olduğu karara bağlı olarak ya her hafta sıra sahibi tarafından ya da grup tarafından ortaklaşa karşılanmaktadır (K.K.265).

Sıra gruplarının evlerden ayrı olarak tuttıkları odalarda toplantılarını yapmaya başlamaları üyelerin daha fazla bir araya gelmesine vesile olmaktadır. Sıra toplantılarının grupların aldıkları kararlara bağlı olarak haftada birden fazla yapılmasının yanında normal zamanlarda da bu odalarda bir araya gelinmektedir (K.K.276).

Sıra grubu üyelerinin toplantılarını yaptıkları bir diğer mekân ise "bağ evleri"dir. Bahar ve yaz aylarında bu mekânların tercih edilmesi mağara yatılarında olduğu gibi hem kitlesel imkânlardan faydalanma hem de grup üyelerinin daha fazla süre ile bir arada olup eğlence yapma istekleridir. Yine bu mekânlarda yapılan toplantılar sadece sıra grubu üyeleri arasında tertip edilmektedir.¹⁰³³

¹⁰³¹ Yılmaz, s. 70.

¹⁰³² Yılmaz, s. 71.

¹⁰³³ Yılmaz, s. 77.

Son yıllarda Şanlıurfa'nın tarihî evleri restore edilerek lokanta ve otel olarak kullanılmaya başlandı. “konuk evi” şekline dönüştürülmektedir. Şanlıurfa taşından yapılmış bu evlerde odalar geniş hayad (avlu), tandırlık (mutfak), zerzembe (kiler), çardak bölümleri nahit (dağlardan kesilen beyaz Urfa taşı) taşından yapılmıştır. Sıra sahipleri bu odalardan birisini gecelik olarak kiralayıp sıra yapabilmektedir. Bu mekânlardaki yiyecek, içecek ve diğer hizmetler işletmeci tarafından yerine getirilir.¹⁰³⁴

Geleneksel olarak düzenlenen Sıra Geceleri'nin dışında Şanlıurfa'ya gelen misafirler için tertip edilen turizm ve tanıtım amaçlı olanları ise otel, lokanta ve konukevi gibi farklı mekânlarda da icrâ edilmektedir.¹⁰³⁵

Yukarıdaki mekânların dışında çeşitli televizyon programları için gösteri mahiyetinde yapılan Sıra Geceleri, özel olarak hazırlanmış stüdyo ortamında icrâ edilmektedir. Ayrıca Şanlıurfa'da bulunan ticarî amaçla kurulmuş Sıra Gecesi grupları il merkezi ve genellikle il dışından gelen davetlere katılmaktadırlar. Gösteri mahiyetinde daha çok müzik ağırlıklı olan bu Sıra Gecesi toplantıları, oradaki organizasyon için ayrılan mekânlarda icrâ edilmektedir (K.K.264).

Sıra gezme geleneği Urfa'da günümüzde de canlı bir şekilde sürdürüldüğü için geleneğin nesilden nesile aktarımı “doğal ortam”ında devam etmektedir. Bu da gelenek adına, zamana uyum sağlayabilme kabiliyeti gösterdiğinin bir göstergesidir. Sıra Gecesi geleneği, kendi doğal bağlamında mekân olarak yukarıda da belirtildiği gibi grup üyelerinin avlulu evlerinde ve apartman dairelerinde, bunlardan ayrı olarak kiralanan mekânlarda, han odalarında, mağaralarda, bağ evlerinde ve konuk evlerinde üretilmiş ve tüketilmiştir. Günümüzde Sıra Geceleri, bu geleneksel mekânlara modernize edilmiş ticarî amaçlı mekânlara da eklenmiştir. Böylece iki farklı mecrada ve iki farklı temel işlevde canlılığını koruyarak devam etmektedir.¹⁰³⁶

1.6.2.6. Oturma Düzeni

Sıra Geceleri belirli kurallara bağlı olarak bir düzen içerisinde icrâ edilen sohbet toplantıdır. Bu düzen, toplantının başından sonuna kadar devam eder. Toplantılar sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapıldığı zaman odanın başköşesine başkan, yaş olarak büyükler ve misafirler oturtulur. Onların yanlarına yaş sırasına

¹⁰³⁴ Akbıyık, s. 109.

¹⁰³⁵ Akbıyık, s. 109.

¹⁰³⁶ Yılmaz, ss. 79-80.

göre sohbet grubu üyeleri sıralanır. Koltuk, sandalye ya da sedirin bulunmadığı durumlarda sıra odalarında herkes yere serilen minderlere genellikle bağdaş kurarak oturur. Sağlık ya da benzeri bir rahatsızlığı bulunanlar ise ortamdaki kişilerden müsaade aldıktan sonra rahat bir şekilde oturabilir (K.K.264, 265).

Sıra Geceleri'nde, sohbet grubu üyelerinin toplumda kabul görmüş davranış ve oturma düzenleri dışında uymaları gereken kalıp davranışlar yoktur. Hatta toplantının unsurları arasındaki geçiş anlarında rahat pozisyonlara geçildiği de tespit edilmiştir.¹⁰³⁷

Yemekteki oturma düzeni ise sofranın üst tarafına Başkan, Başkan yardımcıları, misafirler, yaşça büyük olan kişiler oturmaktadır. Diğer kişiler ise kendi aralarında herhangi bir ayırım gözetmeksizin sofradaki yerlerini alırlar. Ev sahibi, onun yakınları ya da hizmet edecek olan kişiler sofranın alt tarafına yani kapıya yakın bir yere otururlar. Bunun sebebi hem yemek esnasında hizmet etmek için ayağa kalktıklarında diğer kişileri rahatsız etmemek hem de hizmetin hızlı bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktır.¹⁰³⁸

1.6.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Gecesi toplantılarını yapılma zamanı, süresi, mekânı ve işlevleri gibi özellikleri bakımından; “Hazırlık Toplantısı”, “İlk Sıra Gecesi”, “Genel Sıra Geceleri”, “Dağ Yatusı” ve “Turizm ve Tanıtım Amaçlı Sıra Geceleri” olmak üzere beşe ayrılabilir.

1.6.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Sıra Gecesi düzenlenme zamanının geldiği sonbaharın sonu kış aylarının başı gibi aynı yaş grubundaki kişiler (gençler, orta yaşlılar vb.), aynı meslek grubundan olanlar ya da daha önceden birlikte sıra düzenlemiş kişiler herhangi bir yerde bir araya gelerek o sene “sıra gezilmesi”ne karar verirler. Bunu genellikle eski dönemde başkanlık görevini ifâ etmiş kişi(ler) yapmaktadır. Bu hazırlık mahiyetindeki toplantıda sıra gezilmesine ne zaman başlanacağı, ilk sıranın nerede olacağı, kaç kişinin geleceği gibi mevzular görüşülür. Bu ilk görüşmede bütün sıra grubu üyeleri bulunmamaktadır. Fakat orada olmayıp da sıraya katılacaklara ilk Sıra Gecesi'nin yapılacağı yer ve zamanı bildirilir. Bu şekilde ön hazırlık mahiyetinde bir toplantı gerçekleştirilmiş olur (K.K.264).

¹⁰³⁷ Aktan Müge Yılmaz, s. 69.

¹⁰³⁸ Yılmaz, s. 134.

1.6.2.7.2. İlk Sıra Gecesi

Dönem başında yapılan ilk Sıra Gecesi toplantısıdır. Bu sırada bir dönem boyunca geçerli olacak ve sıra grubunun uymak zorunda olduğu birtakım kararlar alınmaktadır. Sıra Geceleri'nde kararlar oy çokluğu ile alınmakta ve sıra elemanları arasında zengin-fakir, makam mevki gözetilmeden herkes eşit sayılır. Kimsenin bir başkasına üstünlüğü bulunmayıp herkesin bir oy hakkı vardır. Bu kararları uygulamak Başkan'a, onun olmadığı zamanlarda ise yardımcısına aittir. Alınan kararlar aşağıda verilmiştir:

- İlk sıra toplantısında Sıra Gecesi'nin Başkanı, Başkan yardımcısı ve muhasibi seçilir.
- Sıra Geceleri'nin haftanın hangi gecesinde yapılacağı kararlaştırılır.
- Sıraya saat kaçta başlanıp kaçta kalkılacağı, hangi tarihler arasında toplantıların yapılacağı belirlenir.
- Bir dönem boyunca toplantı yapacak olanların sıraları ve tarihleri belirlenir. Bu sıralama ya herkesin isteği doğrultusunda ya da küçük kâğıtlara yazılıp kura çekilmek suretiyle belirlenir. Kime hangi sayı çıkarsa o hafta o kişi sırasını yapar. Çıkan sayıları değiştirmek isteyenler kendi aralarında bunu görüşebilirler. Daha sonra sıra ancak hastalık, ölüm gibi olağanüstü durumlarda değişebilir. Normal olarak herkes belirlenen periyoda göre Sıra Gecesi'ni yapar.
- Sıraya yeni katılmak isteyen kişinin durumu grup üyeleri arasında istişare edilerek karara bağlanır.
- Sırada yapılacak olan ikramlar belirlenir. Belirlenenden az ya da çok ikram yapılması kural ihlaline girmektedir. Bunun cezası da genellikle bütün arkadaşlarına yemek daveti yapmaktır. İlave ikramda bulunan sıra sahibine "*Bunu davet kabul ettik.*" denilir ve o gece sıradan sayılmaz.

Bu şekilde herkesin aynı ikramı yapmasının nedeni, zengin, fakir, makam ve mevkileri ne olursa olsun Sıra Geceleri'nde herkesin eşit olmasıdır. Zengin bir kişinin normalinden fazla ikramda bulunması eşitliği bozarak sırada bulunan maddî durumu elverişli olmayanları rencide edebilir. Sabit bir menünün belirlenmesinin diğer bir sebebi ise israfı önlemektir. Bu şekilde hiç kimse kendisinden öncekilerden fazla ikramda bulunmak için çaba içerisine girerek fazla masraf yapamaz. Başka bir sebebi ise Sıra Geceleri'nde yemeğin ön plana çıkarılmamak istenmesidir. Çünkü

sırada yemek, bir araya gelmenin aracıdır. Sıranın temel amacı ise sohbet ve mûsikîdir.

- Sırada toplanacak paraların miktarının ve yapılacak olan yardımların nerelere olacağı belirlenir.
- Sıra kurallarına uymayanlara verilecek cezalar kararlaştırılır.
- Sıra Geceleri'ne misafir getirilip getirilmeyeceği konusunda ortak bir fikir belirlenir.
- Sıra grubu adına ortak yapılması düşünülen ticarî alışverişler görüşülerek bu konuda kararlar alınır.
- Sosyal ve kültürel konular hakkında görüşülerek yapılması kararlaştırılan konular gerekli görülmesi hâlinde yerel yöneticilere iletilerek yerine getirilmesi sağlanır.¹⁰³⁹

1.6.2.7.3. Genel Sıra Geceleri

İlk Sıra Gecesi'nin ardından olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde kararlaştırılan zaman aralıklarında düzenli olarak icrâ edilen toplantılardır.

Sıra Gecesi toplantıları genel olarak haftada bir kez Cumartesi günleri akşam namazından sonra belirlenen mekânda yapılmaktadır. Toplantının günü sıra gruplarının aldıkları karara bağlı olarak değişmektedir. Toplantıların başlama ve bitiş saatleri, hangi sıklıkla icrâ edileceği dönem başında yapılan ilk toplantıda belirlenir. Bir dönem boyunca herkes kararlaştırılan bu kurallara uymakla yükümlüdür. Aksi bir davranış içerisinde bulunanlar çeşitli cezalara çarptırılmaktadır (K.K.265).

Sıra Geceleri'nin icrâsına havaların soğumaya başladığı Eylül ayı sonunda başlanır, mevsim şartlarının iyileşmeye başladığı Nisan ayına kadar devam eder. Sıra toplantıları genellikle akşam yemeğinden sonra başlar ve gece yarısı da biter. Fakat sıra grupları toplantının bağlama ve bitiş saatlerini değiştirebilir.¹⁰⁴⁰

1.6.2.7.4. Dağ Yatısı

Dağ yatısına bahar ve yaz aylarında havaların iyi olduğu zamanlarda gidilmektedir. Katılımcılardan kişi sınırlaması bulunmayıp 5 ile 20 arasında değişebilir. Yatıya devamlı ya da birkaç günlüğüne gidilebilir. Kalma süresi, arkadaş grubunun kararına bağlı olarak belirlenir.

Dağ yatısına giden sıra grubu üyeleri, bir-iki gün ya da daha uzun süre dağda kalmaktadırlar. Cuma ve Cumartesi akşamları yatıda kalanlar, Cuma akşamüzeri

¹⁰³⁹ Akbıyık, ss. 79-81.

¹⁰⁴⁰ Akbıyık, ss. 79-80.

belirlenen yere giderler. Pazar akşamı da tekrar dönerler (K.K.265). Daha uzun süreliğine yatıya gidenler yanlarında halı, kilim, keçe ve hasır gibi yere serileceklerle yataklarını da götürürler. Ayrıca geceleri soğuk olacağından kalın giyecekler de alırlar. Bunun yanında gerekli mutfak malzemeleri, mangal, kebab için şiş ve kömür de götürülür. Eskiden ulaşım ve yük taşıma aracı olarak eşek ve beygir kullanılırken daha sonra otomobil kullanılmaya başlanmıştır.

Cumartesi ve Pazar günleri çoğunlukla sürekli kalınır. İş günlerinde ise sabah erkenden şehre inilir ve akşamları tekrar dönülür. Yemek ya sırayla ya ortaklaşa ya da iyi bilen kişiler tarafından sürekli olarak yapılır. Bazı gruplar ücret karşılığında bir kişiyi yemek yapması için tutarlar. Bu kişi ayrıca temizlik yapar, bulaşıkları yıkar, ateş yakar ve gerekirse şehre giderek ihtiyaç duyulan malzemeleri satın alır.

Dağ yatısında geceleri sazlar ve cümbüşler çalınır, davudî sesliler gazel ve türküler okunur. Bu müzik icrâsının yakın çevrede bulunan başka gruplar tarafından duyulması hâlinde aynı şekilde karşılık verildiği gibi bazen iddialaşmalar da olup atışmaların yapıldığı da olmaktadır. Dağa gitmenin, orda kalmanın, yemek hazırlamanın ve yemenin, oturmanın ve eğlenmenin bir âdâbı vardır. Buna uymayanlar ve taşkınlık yapanlar gruptan uzaklaştırılır.

Eskiden kır yatısına gidilen yerlerin çoğu günümüzde iskân sahası olmuştur. Yatıya gidilen dağ ve mesire yerlerinin başında; Meliğin Eyvanı, Kalkan, Nemrud'un Tahtı, Kesmeler, Kanlı Mağara, Delikli Mağara, Şeyh Maksut, İpek Mağarası, Dedyin Serinci, Markafe, Top Dağı, Dip Karlık, Akabe Boğazı, Karaköprü, Bamyasuyu, Cavsak Suyu, Çamurlu ve Edene gelmektedir. Eskiden yaygın olan dağda yatıya kalma geleneği günümüzde çok azalmıştır.¹⁰⁴¹

1.6.2.7.5. Turizm ve Tanıtım Amaçlı Sıra Geceleri

Geleneksel yapısından farklı olarak icrâ edilen turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri, konukevi, otel, restoran, sosyal ve kültürel bazı organizasyonlarda yapılmaktadır. Son yıllarda Şanlıurfa'da gezi programlarına Sıra Geceleri de dâhil edilerek turizmin bir parçası hâline getirilmiştir. Bu şekilde Şanlıurfa'da Sıra Gecesi düzenlemek bir sektör hâline gelmiş ve birçok işletme haftanın belirli günlerinde “*Sıra Gecesi*” adıyla müzikli programlar yapmaya başlamışlardır.

Şanlıurfa'da; Cevahir Konukevi, Çardak Köşk, Gülizar Konukevi, Saray Konukevi, Yıldız Konukevi, Beyzâde Konukevi, Pınarbaşı Konağı, El-Ruha Otel,

¹⁰⁴¹ Akbıyık, s. 116.

Harran Oteli, Edessa Oteli, Yimpaş Oteli, Halil İbrahim Sofrası, Ev Sofrası, Urfa Sofrası, Şehitlik Çamlık, Yenişehir Çamlık, Sultan Sarayı, Zerzembe gibi otel ve restoranlar bu amaçla Sıra Gecesi tertip eden mekânların başında gelmektedir.

Bu tarz Sıra Geceleri, genellikle halı, kilim ve yastık gibi geleneksel sergi ile döşenmiş mekânlarda yapılmaktadır. Yöresel kıyafetler giymiş müzik grupları, programlarının bir bölümünde Şanlıurfa yöresine ait türkü, hoyrat ve gazellerinden örnekler sunmakta, daha sonra da günün popüler müzik parçalarını söyleyerek misafirlerin hoşça vakit geçirmesini sağlamaktadırlar. Bu gecelerde çiğköfte, tatlı, mırza ikram edilirken misafirlerin istekleri doğrultusunda yöresel yemeklerden de sunum yapılmaktadır.

Şanlıurfa dışındaki bazı illerde, yurt dışında ve televizyon programlarında turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri günümüzde de tertip edilmeye devam etmektedir.¹⁰⁴²

1.6.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Gecesi toplantılarında sohbet grubu üyelerinin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet yoktur. Herkes günlük kıyafetleri ve iş elbiselerinin dışında rahat edebileceği temiz ve tertipli bir şekilde giyinerek toplantılara katılabilir. Bu hem sohbet grubuna hem de ev sahibine gösterilen saygının bir ifadesi niteliğindedir (K.K.265).

Sıra elemanları toplantıya gidecekleri zaman misafirlğe gider gibi hazırlanırlar. Eskiden orta yaşlıların gezdiği sıralarda, toplantıya giderken rahat olsun diye pantolon yerine şalvar veya zıbın, kışın soğuktan korunmak için de kürk giyenlere rastlanırdı.¹⁰⁴³

Günümüzde gösteri mahiyetiyle televizyon ya da herhangi bir organizasyon içerisinde yapılan Sıra Geceleri'nde yöresel kıyafetler giyilmektedir. Bu tarz gösterimler geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilen Sıra Geceleri'nin sadece mûsikî kısmını ön planda tutmakta ve eğlenceye yönelik olarak yapılmaktadır (K.K.264).

Bu tür Sıra Geceleri'nde genellikle Şanlıurfa'nın yöresel kıyafetleri olan; şalvar, yelek, gömlek (köynek), şal (bel bağı), puşu, pazubent, yağlık/mahrama (mendil), çorap ve postal giyilmektedir.

¹⁰⁴² Akbıyık, ss. 111-112.

¹⁰⁴³ Akbıyık, s. 83.

Şalvar: Kahverengi ve gri kabarden kumaştan yapılır. Şalvarın ayak bileğinden dize kadar olan kısmı dardır. Bacak arasındaki peyigi çok kısa veya çok uzun değildir. Uçkurun ucuna renkli püskül takılmaktadır.

Yelek: Arka beden ve kollar astardan, ön beden ise şalvarlık kumaştan yapılır ve kolları kısadır. Yeleğin ön süslemesinde kaytan kullanılır. Küçük ve sık olarak dikilen düğmelerden dolayı “kırk düğme yelek” denilmektedir. Düğmeleri Suriye’den getirilirken günümüzde temin edilemediği için yelek kumaşından baskı düğmeler de kullanılmaktadır.

Gömlek (Köynek): Yerli dokuma kumaşlardan yapılırken günümüzde düz kumaş da kullanılmaktadır. Hâkim yakadır. Kol ağzı saat kapağı denilen şekilde yapılmıştır. Krem, beyaz ve bej rengi kullanılabilir.

Şal (Bel bağı): Yerli dokuma kumaştan yapılır. Kuşak şeklinde bele sarılır. Kahverengi ve turuncu renklerindedir.

Puşu: İnce ipek ve pamuktan dokunur. Beyaz, siyah, bordo ve renkli olanları da vardır. Kenarlarından sarkan iplerin uçlarına renkli püsküller takılır.

Pazubent: Pazuya takılır. Deri veya boncuklu olanı vardır. İç kısmına dua ve muska konulmaktadır.

Yağlık-Marhama (Mendil): Yerli dokumadır. Kırmızı ve beyaz ipekten yapılır.

Çorap: Saf yünden elle işlenerek yapılır. Genellikle yünün doğal rengindedir.

Postal: Deriden yapılır. Altı kösele ve topuksuzdur. Kırmızı, siyah ve kahverengi renkleri kullanılır.¹⁰⁴⁴

1.6.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sıra Geceleri’nin önemli bir bölümünü yiyecek ve içecekler oluşturmaktadır. Hem toplanın seyri içerisinde üstlendikleri işlevleri hem de doğal ihtiyacı karşılaması bakımından ayrı bir yere sahiptir. Sıra Geceleri’nde yiyecek olarak çiğköfte, salata ve tatlı, içecek olarak da çay, kahve (mırra) ve ayran ikram edilmektedir. Yiyecek ve içeceklerin toplantı içerisinde belirli bir ikram sırası ve zamanı bulunmaktadır.

1.6.2.9.1. Çay ve Kahve İkramı

Sıra Geceleri’nde grup üyelerinin mekânda toplanmasından sonra ev/sıra sahibi misafirlere ilk olarak sigara ve acı kahve (mırra) ikramında bulunurdu.

¹⁰⁴⁴ <http://www.frmartuklu.org/konu/urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-k%C4%B1yafetleri-%C5%9Eanl%C4%B1urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-giysileri-nelerdir.270591/> (30.06.2015).

Günümüzde kapalı mekânlarda sigara kullanımı yasak olması ve içmeyenlere de rahatsızlık vermesinden dolayı sigara sunumu yapılmamaktadır. Toplantının başında misafirlere ikram edilen mırra, “*Hoş geldiniz.*” anlamına gelmektedir (K.K.265).

Mırra, özel bir şekilde hazırlanıp ikrama hazır hâle getirilir. Mırra yapmak için önce çekirdek kahve kavrulur ve iri bir şekilde çekilir. Çekilen kahve gümgüm denilen büyük bir cezveye konularak iyice kaynatılır. Kaynayan kahve başka bir cezveye süzülür. Süzülen kahvenin içine “hêl” denilen ve özel bir tat veren bitki tohumu da konur. Ardından kaynatılarak sıcak bir şekilde ikram edilir.

Mırranın yapılması gibi sunulması ve içilmesinin de kendisine has kuralları vardır. Mırra, özel kulpsuz fincanlarla misafirlere servis edilir. Fincanın dibine az miktarda konulur ve iki defa kahve verilir. Mırra dağıtan kişinin sağ elinde gümgüm bulunur ve sol elinde iki tane kulpsuz fincan vardır. Ev sahibinin mırra ikramı sırasında fincanı sol eliyle verirken ikram edilen kişinin de sağ eliyle alması gerekir. Sol eliyle alması durumunda ise o kişi cezalandırılır.

Sıra Gecesi’nde acı kahve, misafirler ilk geldiklerinde ve konuklar kalkacağı sırada olmak üzere bir toplantıda iki sefer ikram edilir. Misafir, her ikram edilişte fincanı hafifçe çevirip soğutarak içer ve teşekkür ederek veya “babaya rahmet” diyerek fincanı, kahveyi dağıtan kişiye verir. Kahveyi içen kişi, kahve fincanını verirken yere koymamalı ve mutlaka servis yapan kişiye vermelidir. Kahveyi içenin fincanı yere veya masaya koyması, dağıtana çok büyük hakaret anlamına gelmektedir.

Eskiden kahve fincanını yere bırakmanın cezası, kahveyi içen kişinin dağıtan bekârsa evlendirmesi veya fincanı altınla doldurup dağıtana vermesi gerekmekteydi. Şanlıurfa’ya gelen ve Sıra Geceleri’ne katılan misafirler bu kuralı bilmediklerinden çoğu zaman fincanı yere bırakırlar. Orada bulunanlardan biri de bu kuralı o misafire hatırlatır ve kahveyi dağıtan kişiye de onun konuk olduğunu, bu yüzden kuralı bilmediği için fincanı yere koyduğunu açıklar. Bu şekilde misafirin ceza almasının önüne geçmiş olur.

Toplantı gece yarısına doğru geldiğinde artık kalkış zamanı yaklaşmıştır. Ev sahibi (sıra sahibi), kahveyi ısıtarak tekrar misafirlere ikram eder. Bu sefer herkese birer defa verir ve bunun anlamı kalkış saatinin yaklaştığının uygun bir dille hatırlatılmasıdır. Bu ikramın ardından misafirler kalkış zamanının geldiğini anlarlar ve “*Ağē, bu kalk git kahvesi ha.*” diyerek sıra sahibine espri yaparak takılırlar. Diğer bir uygulama ise kolonya dağıtılmasıdır. Toplantının sonuna doğru sıra sahibi evin

en küçük oğluna veya hizmet eden biri varsa ona seslenerek “*Amcalarına kolonya dağıt.*” der. Çünkü misafirler oturdukça ev sahibi de oturur, “*Hadi kalkın gidin.*” demesi, yüzünü ekşitmesi, çocuğuna kızması veya çocuğunu dövmesi gelenlere hakaret sayılmaktadır.

Sıra toplantılarının başındaki mirra ikramının ardından çay servisi yapılır. Çay ikramının biraz gecikmesi durumunda ise sıra arkadaşlarından bazıları çayın geciktiğini esprili bir üslup ile ima ederler. “*Yahu bu çayıyız, Halep’ten mi geli? Niye bele gecikti?*”, “*Çay suyu yoksa komşudan getirelim.*” şeklinde söylenirler. Bunun yanında birkaç arkadaş “*Çay İçinde Adalar*”, “*Bin Bir Derdin Dermanı Çay*”, “*Semaver*” gibi içinde çay ve türevleri geçen türküler söylemeye başlar. Sıra Geceleri’nde genellikle çay bir defa ikram edilirken bazen çiğköfte yendikten sonra ikinci defa servisi yapıldığı da olmaktadır.¹⁰⁴⁵

Toplantının başında ve sonunda mirra ikramının gecikmesi ya da unutulması durumunda sıra grubu tarafından “*Kahve Yemen’den Gelir*” türküsü söylenerek ev sahibine kahvenin geciktiği ima edilir (K.K.265).

1.6.2.9.2. Çiğköfte İkramı

Sıra Geceleri’nde yemek yerine “çiğköfte” ikramı yapılmaktadır. Köftenin yanında nane, marul, turp, hardal gibi yiyeceklerle birlikte ayran, şıra gibi çeşitli içecekler ve en sonunda da tatlı ikramı yapılır.

Sıra Gecesi’ndeki yiyecek ve içeceklerin servisi belirli bir sıraya göre yapılmaktadır. Toplantılardaki ikramlarda çoğunlukla mirra, çay, çiğköfte (yanındaki ikramlar), tatlı, kahve ve çay sırası gözetilir. Bunların herhangi birinin gecikmesinde ya da unutulmasında sıra grubu üyeleri tarafından birtakım uygulamalarla ev sahibine hatırlatılmaktadır (K.K.265, 276).

Çiğköfte yapımında kullanılan malzemelerin taze ve kaliteli olması gerekmektedir. Bu bakımdan sıra sahibi yapacağı alışverişte buna dikkat etmek zorundadır. Kullanılan etin yağsız ve sinirsiz olması, içerisine konulan malzemelerin taze ve kaliteli olması, ev yapımı isotun bulunması gerekmektedir. Ev sahibinin bütün bu malzemeleri şahsen iyi bildiği, güvendiği satış yerlerinden alması hem çiğköftenin tadının tutturulabilmesi hem de kendisinin sıra arkadaşlarına mahcup olmaması için çok önemlidir (K.K.276).

¹⁰⁴⁵ Akbıyık, ss. 90-92.

Sıra Geceleri'nde ikram edilen iğkfte, toplantı yapıldığı akşam taze olarak kişi sayısına göre hazırlanır. Çünkü önceden hazırlanan Çiğköftenin misafirlere ikramı söz konusu bile yapılmayıp konuklara hakaret sayılmaktadır. Kişi sayısına göre hazırlanmasının amacı ise Urfa'da iğkfte yoğrulduğu zaman bitmek durumundadır. Hiçbir suretle artan iğkfte bir daha yenmemektedir (K.K.265, 276).

Toplantılarda ikram edilen iğkfte, eskiden sıra sahibinin evinde bulunan bayanlar tarafından hazırlanırken günümüzde bu görevi sıra grubunda bu işe eli yatkın ve iyi bilen kişiler üstlenmiştir. Bunların dışında özellikle odalarda yapılan sıralarda iğkfte yoğuracak bir kişi ücret karşılığı görevlendirilirken konukevi, konak, restoran gibi ticarî mekânlarda işletmenin görevlileri para karşılığı bu vazifeyi üstlenmiştir. Sıra Geceleri'nde çiğköfteyi kimin yoğuracağını belirlemede de Başkan'ın yetkisi vardır. Bu görev için grup dışından ücret karşılığı bir kişi tutulabilirse de bu durum çok yaygın değildir. Çoğunlukla grup içerisinden eli katkn birkaç kişi bu vazifeyi yerine getirir. Bunun sebeplerinden birisi Urfa'da iğkfte çok fazla tüketilen bir yiyecek olmasının yanında çoğu Urfalı tarafından da nasıl yapılacağı bilinir. Bundan dolayı Başkan grup içerisinden en iyi yapan bir kişiyi seçer. Diğer sebebi iğkfte yapımı Sıra Geceleri'nin bir ritüeli şeklindeydir. Sadece karn doyurma işlevinin yanında ortama samimiyet katıcı işleve de sahiptir. Bu bakımdan hazırlanması sırasında üyeler arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamakta, yapımı süresince grup yeleri de gelip görebilmektedirler. Bir diğer sebep ekonomik masraf teşkil etmemesi içindir. En son sebebi ise sıra grubunun mahremiyetini koruma ve yabancı kimseleri içeriye almayı reddetme isteğidir.¹⁰⁴⁶ çünkü her kişi çiğköfteyi iyi yoğuramadığı gibi sıra grubunda bulunanlar da herkesin hazırladığı çiğköfteyi yememektedir. iğkftede malzeme kalitesinin yanında hazırlayan kişi de çok önemlidir. iğkfte bir kişi tarafından hazırlanmayıp ona yardım eden birkaç kişi de bulunmaktadır. Sıra sahibi tarafından temin edilen malzemeler, iğkfte yoğrulacağı zamana kadar ev sahibinin evinde bulunan hanımlarca hazır hâle getirilir. Yoğuran kişinin istekleri doğrultusunda malzemelerin katılması ve diğer isteklerinin yerine getirilmesi ev sahibi ve yardımcı olan diğer kişiler tarafından yapılır (K.K.265, 276).

iğkfte için gerekli malzemeler; bulgur, yağsız ve sinirsiz kara et, isot (kırmızıbiber), domates, salça, soğan, sarımsak, maydanoz, karabiber, tarçın,

¹⁰⁴⁶ Yılmaz, ss. 132-133.

karanfil, alat, kimyon ve tuzdur. Ana malzeme olan yağsız ve sinirsiz “kara et”, eskiden taş üzerinde tokmakla dövülerek hazırlanırken günümüzde makineden macun kıvamına gelene kadar çekilerek hazırlanır. Bulgurun sert ve esmer olanı daha makbuldür. Bulgur, eskiden evlerde kaynatılarak hazırlanırken günümüzde hazır olarak satılan ürünler alınmaktadır. Bunda da kaliteye dikkat edilir. Çiğköftenin en önemli malzemelerinden olan isotun ise ev yapımı kaliteli olmasına dikkat edilir.¹⁰⁴⁷

Çiğköftenin ne zaman yoğrulmaya başlanacağına toplantının akışına bağlı olarak Başkan karar vermektedir. Genellikle toplantının başlamasından iki saat sonra toplantı yerinin dışında farklı bir odada çiğköfte hazırlanmaya başlanır (K.K.265).

Çiğköftenin yoğrulması: Görevli kişi çiğköfteyi yoğurmaya başlamadan önce kuru soğan, taze (yaş) soğan, sarımsak ve maydanoz ince ince kıyılıp birbirine karıştırılmadan tabaklara konularak hazır hâlde bekletilir. Bunu genellikle sıra sahibinin evinde bulunan hanımlar yapmaktadır. Köfte leğeni, evsilmüş (kepeği temizlenmiş) bulgur, dövülmüş kara et, isot (pul biber), salça, tuz, karabiber, soğuk su (veya buz) yere açılan bir sofraya üzerinde hazırlanır. Çiğköfteyi yoğuracak olan kişi öncelikle malzemeleri kontrol eder, malzemeler tamamsa yoğurmaya başlar. Çünkü yoğurma esnasında herhangi bir malzemenin eksik olması ya da zamanında eklenmemesi çiğköftenin tadını etkilemektedir.

Çiğköfte yapımına başlanırken leğene önce et, kuru soğan, sarımsak, isot, tuz, karabiber alınır ve çok az bir soğuk su (veya buzla) ile karıştırılarak yoğrulmaya başlanır. Et ve malzeme karışımı, macun kıvamına gelince başka kaptaki hazır bekletilen köftelik bulgur yavaş yavaş karıştırılmaya başlanır (Pratikte her kişi için bir avuç bulgur konulur.). Bulgurla et birbirine karıştırılıp yoğrulmaya devam edilir. Çiğköfte belli bir kıvama gelince su (veya buz) alınarak yumuşatılır. Köfte bu şekilde yoğrularak istenen kıvama geldiğinde önceden hazırlanan kıyılmış taze soğan ve maydanoz içine katılır. Bu şekilde de bir süre yoğrularak çiğköfte tam kıvamına getirilir. Daha sonra çiğköfte her tabağa bir avuç içi kadar konulur. Tabakların kenarı marulla süslenerek servis edilir. Tabaklara küçük küçük sıklıklar hâlinde yapılarak da ikram edilebilir.¹⁰⁴⁸

Çiğköfte sofraya getirilirken sıra grubu tarafından genellikle şu türkü söylenir:

“Çiğköfte başım tacı

¹⁰⁴⁷ Akbıyık, ss. 92-93.

¹⁰⁴⁸ Akbıyık, ss. 94-95.

*Ayran onun ilacı
Tez yuğur gelin bacı
İlle de yirem çiğköfte*

*Çiğköfte dağa kaçtı
Ayran ardına düştü
Çok yidim karnım şişti
İlle de yirem çiğköfte*

*Çiğköfteyi yoğıran
Kimdir seni doğıran
Bol ayran taze soğan
İlle de yirem çiğköfte”¹⁰⁴⁹*

Çiğköftenin yoğrulması bitmeye yakın ev sahibi sofrayı hazırlamaya başlar. Genellikle Sıra Geceleri’nde sohbetin yapıldığı odaya karşılıklı iki kişinin oturabileceği şekilde yer sofrası serilir. Çiğköftenin yanında nane, beyaz lahana, salatalık, suyarpızı, marul, tere, pırpırım, tuzik pendik, turp, kuzukulağı ve hardal gibi yeşilliklerle, ev yapımı yufka ekmeğe, ekşili, cacık, içecek olarak da ev yapımı ayran ikram edilir. Herkese birer tabak olacak şekilde çiğköftenin taksimi yapılır. Genellikle herkes tabağındaki çiğköfteyi bitirir. Sağlık nedeniyle mazereti olan varsa bir arkadaşına verebilir. Tabakta çiğköfte bırakmak hoş karşılanmayıp hem köfteyi yoğurana hem de ev sahibine hakaret anlamına gelmektedir. Bu şekilde tabakta çiğköfte kalması iyi yoğrulmadığı ve malzemelerin kaliteli olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁰⁵⁰

Çiğköftenin yanında salata olarak bostana, zeytin bostanası, pırpırım bostanası, koruk salatası, çoban salatası gibi yardımcı yiyecekler de ikram edilir. Bostana; domates, biber, soğan, maydanoz, nar pekmezi kullanılarak Urfa’da yapılan özel bir salata. Zeytin bostanası; zeytin doğranarak yapılan bir salata. Pırpırım bostanası; pırpırım ile yapılan bir çeşit salata. Koruk salatası; koruk suyuna

¹⁰⁴⁹ Abuzer Akbıyık ve Sabri Kürkçüoğlu, **Folklor (Halkbilim) ve Şanlıurfa**, Şurhoy Yayınları, Şanlıurfa, 1990, s. 171.

¹⁰⁵⁰ Akbıyık, ss. 92-93.

salatalık doğranıp üzerine de kuru nane serpilerek servis yapılan bir çeşit salatadır.¹⁰⁵¹

Yemek esnasında çok katı kuralları olan bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Sıra Başkanı, yardımcıları, yaşı büyük olanlar ve dışarıdan gelen misafirler başköşe olarak adlandırılan sofranın üst tarafına otururken diğer kişiler ise uygun bir şekilde sıralanırlar. Ev sahibi hizmet etmesinden dolayı hizmete en müsait olan sofranın alt tarafında yer alır. Hizmete yardımcı olan ev sahibinin evlatları, diğer akrabaları ya da sıra grubundan gençler varsa onlar da sofranın alt tarafında uygun bir yere oturur. Sofraya çiğköfte ya da diğer ikramların sunumunda herhangi bir ayırım gözetilmeyip herkese eşit şekilde davranılmaktadır. Başkan, Başkan yardımcılara ya da başkasına farklı özel bir uygulama yapılmamaktadır. Herkes kendi tabağındaki çiğköfteyi yerken diğer yeşillikler ortak olarak tüketilir.¹⁰⁵²

Çiğköftenin ortaya çıkışıyla ilgili anlatılan efsanelerle tarihi, Hz. İbrahim'in peygamberliği zamanına yani yaklaşık olarak 4000 yıl öncesine kadar dayandırılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak üç farklı anlatı mevcuttur.

Şanlıurfa topraklarında dünyaya gelip burada yaşamış olan Hz. İbrahim, dönemin Asur kralı ve tanrılık iddiasında bulunan Nemrut'un putlarını kırarak onu Allah'ın varlığını kabul etmeye davet etmiştir. Bu durum karşısında Nemrut çok öfkelenir ve Hz. İbrahim'in ateşe atılması emrini verir. Böylece büyük bir ateş yakmak üzere yöredeki bütün odunlar toplanır. Ayrıca Nemrut, evlerde ateş yakılmasını dahi yasaklar. Bundan dolayı halk ateş yakmadan nasıl yemek yapacağını düşünmeye başlar. İşte bu günlerde bir avcı avladığı ceylanı eve getirerek hanımından yemek yapmasını ister. Hanımı, odunların toplatıldığını, bu nedenle evde ateş yakacak bir şey olmadığını söyler. Avcı, çoluk çocuğun aç kalmaması için hanımından bir çare bulmasını ister. Bunun üzerine kadın, ceylanın budundan yağsız et çıkararak bir taş üzerinde başka bir taşla döverek ezmeye başlar. Sonra ezilmiş eti bulgur, biber ve tuzla karıştırarak yoğurur, bahçesinden topladığı maydanoz ve yeşil soğan ile karıştırarak sofraya getirir. Böylece günümüzde "çiğköfte" olarak bilinen yiyecek ortaya çıkar.¹⁰⁵³

Diğer bir efsane şu şekildedir: "*Nemrud ve ona tabi olanlar azgınlık ve Allah'a isyan içinde yaşamaktadır. Bir gün Nemrud bir rüya görür. Bu rüyanın iki*

¹⁰⁵¹ Akbıyık, s. 102.

¹⁰⁵² Yılmaz, s. 134.

¹⁰⁵³ Akbıyık, s. 101.

çeşitlemesi vardır. Birincisinde rüyasında gökyüzünde bir nurun parladığını, güneşin, ayın ve yıldızların bu nurun ışığında kaybolduğunu görür. Diğer çeşitlemede ise bir kimsenin gelip onu tahtından kaldırıp yere vurduğunu görür. Müneccimlere gördüğü rüyayı anlatıp tâbir ettirdiğinde müneccimler, yeni bir peygamber ve dinin geleceğini, saltanatının temelinden yıkılacağını, ona göre tedbir alması gerektiğini söylerler. Nemrud da tedbir olarak bir emir verir ki bundan sonra kimse çocuk sahibi olamayacak, hanımlardan uzak durulacak, doğan çocuklar erkeğe öldürülecek, kızsız bırakılacak. Bu emir üzerine rivayete göre yüz bin erkek bebek öldürülmüştür. Bu sırada Hz. İbrahim'in annesi de hamiledir. Kocasını Ázer onun hamile olduğunu bildiği için anne doğumu yaklaşınca onu kendisinden uzaklaştırır ve gizlice bir mağaraya gider. Orada yerinin belli olmaması için hiç ateş yakmaz, yanında götürdüğü malzemelerle günümüzde 'çiğköfte' olarak bilinen yiyeceği hazırlayarak beslenme ihtiyacını karşılar. Hz. İbrahim'i dünyaya getirdikten sonra onu emzirir ve mağarayı kapatıp şehre geri döner. Kocasını Ázer'e de çocuğun çok zayıf doğduğunu ve hemen öldüğünü söyler. Bundan sonraki süreçte mağaraya her seferinde gizlice gelip Hz. İbrahim'i emzirip geri evine döner. Çeşitli rivayetlere göre Hz. İbrahim o mağarada 7, 13, 16 ya da 17 yaşına kadar kalmıştır.¹⁰⁵⁴

Üçüncü efsane ise şu şekildedir: "Nemrud, Hz. İbrahim'e ve ona inanlara zulmetmediği dönemde Hz. İbrahim, Allah'a iman eden müminlerin zarar görmemesi için onlara sürülerini alıp dağlara gitmelerini, giderken de yanlarına saklaması kolay ve besleyici değeri yüksek olan bulguru almalarını tavsiye etti. Sürüleri ile dağa çıkan müminler yerleri belli olmasın diye ateş yakmadılar. Kestikleri hayvanları yüzyıllardır süre gelen saklama yöntemi ile kaya tuzu içinde kuruttular. Kuruyan etleri tahta tokmaklarla döverek içindeki yağ ve sinirleri ayrıştırdılar. Bu işlenen kuru eti Hz. İbrahim'in tavsiyesine uygun olarak tabiattaki beş baharat ve bulgur ile yoğurmak sureti ile günümüzde bilinen çiğköfteyi yapmışlardır."¹⁰⁵⁵

1.6.2.9.3. Tatlı İkramı

Sıra Geceleri'nde çiğköfte yendikten sonra sofranın kaldırılmasıyla tatlı ikramı yapılmaya başlanır. Sıra Geceleri'nde kadayıf (künefe), şıllık, peynirli katmer, cevizli katmer, kaymaklı katmer, baklava, hirtlevik veya daş ekmeği, zingil, küncülü akıt ve palıza gibi yöresel tatlılardan herhangi birisi ikram edilebilir.¹⁰⁵⁶ Sıralar

¹⁰⁵⁴ Yılmaz, s. 143.

¹⁰⁵⁵ Yılmaz, s. 144.

¹⁰⁵⁶ Akbıyık, s. 102.

evlerde olduğu zaman tatlıların hazır alınması yerine ev yapımı olanları tercih edilir. Sıra sahibinin evinde bulunan hanımlar, akrabaları ya da komşularının bir araya gelmesiyle bu tatlılar yapılır. Sıra Geceleri, evlerden ayrı olarak odalarda ya da farklı mekânlarda yapıldığında tatlılar evlerden değil de sipariş üzerine tatlıcılardan getirilmektedir (K.K.276).

Bu tatlıların dışında üzüm suyunun kaynatılmasıyla yapılan ve genel adlandırılması ile “şire” denilen bastık (pestil), çekçek, kesme, sucuk gibi tatlılar da Sıra Geceleri’nde durumu iyi olanların eskiden ikram ettiği yiyecekler arasındadır.¹⁰⁵⁷

Sıra Geceleri’nde ikram edilen tatlılarla ilgili olarak anlatılan yaşanmış birkaç durum şu şekildedir: “Şairlerin bulunduğu bir Sıra Gecesi’nde, sohbet faslından sonra sofraya önce çiğköfte, ardından da bir tepsi Şanlıurfa’nın meşhur tatlılarından ‘şıllık’ geliyor. Şairlerden biri ‘Bismillahirrahmanirrahim, Allahümme Furuci, gelsin bana bir uci’ diyerek tepsideki şıllığın dilimlerinden ortadakileri yemeğe başlar. Bunları dinleyen Mırine Hoca lakaplı nüktedan ve şair Muhammed Lütfi de ‘Bismillahirrahmanirrahim, Allahümme semavati şakkat, hepsini birbirine kat’ diyerek herkesin eşit bir şekilde yemesi gerektiğini şairane bir şekilde söylüyor.”¹⁰⁵⁸

Bir diğer anekdot şu şekildedir: “Sıra arkadaşlarından biri tatlıya çok meraklı imiş, hele kesme yemeye bayılıyormuş. O akşam sıra yapılan evin de bastığı, kesmesi, çekçeği meşhurmüş. Ev sahibi ise mıkırız biriymiş. Tatlıyı seven, sıradan bir gün önce Sıra Başkanı’na yalvarmış ‘Aman Başkan, ne yaparsan yap bu gece beni tatlıya doyur. Hem tatlıdan doyayım hem de eli sıkı ev sahibine bir ders verelim.’ demiş. Başkan da arkadaşlarına bu durumu anlatır. Ev sahibinin haberi olmadan bir oyun hazırlarlar.

Akşam olur, o eve sıraya gidilir. Hoş beş, sohbet, çay ve kahve ikramından sonra sıra çiğköfteye ve tatlı yemeye gelir. Çiğköfte sofradan kaldırılınca tatlı olarak şire ve meyve gelir. Tatlıyı seven, kendi önündeki ve arkadaşlarının önünde kalan şireleri (bastık, çekçek ve kesmeleri) de yedikten sonra ‘Hadi’ der gibi Sıra Başkanı’nın yüzüne bakar. Başkan dün konuştuklarını hatırlar, arkadaşlarına dönerek ‘Ağam bu arkadaşımız ben tatlıyı şöyle yerim böyle yerim diyor. Fakat ben pek inanamıyorum. Aha bu kesmeden 10 tane yesin de görelim.’ deyince diğer arkadaşları ‘Sen ne diyorsun Başkan, ne 10 tanesi, 20-30 taneyi bile yer.’ deyip işi

¹⁰⁵⁷ Yılmaz, s. 161.

¹⁰⁵⁸ Akbıyık, s. 128.

kızıştırıyorlar. Tatlı yiyen hemen atılır. 'Ağam ben 20-30 değil 40 kesme yiyeceğim. Yiyemezsem hepimize ziyafet çekeceğim.' der. Sıra Başkanı ev sahibine dönerek 'Getir ağam 40 kesme, yesin de görelim.' der. Ev sahibi de tabii ki de bu senaryodan habersiz. Gider 40-50 tane kesme getirir. Tatlıyı seven buna alışkındır. Afiyetle getirilen kesmelerin hepsini yer. Böylece hem arkadaşlarını tatlıdan doydurmuş hem de eli sıkı arkadaşlarına bir ders vermiş oluyorlar."¹⁰⁵⁹

1.6.2.10. Mahkeme/Ceza

Sıra toplantılarında disiplini sağlamak, katılımın düzenli ve eksiksiz olmasını üyelere sürekli hatırlatarak sürdürülebilir bir grup ruhu kazandırmak amacıyla birtakım cezalar verilmektedir.¹⁰⁶⁰ Bu yaptırımlar işlenen suçun niteliğine bağlı olarak "Para Cezası", "Fizikî Ceza", "Yemek (Ziyafet) Cezası" ve "Atılma Cezası" olmak üzere dört şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Sıra grubu üyelerinin toplantılara mazeretsiz olarak katılmaması, haber vermeden geç gelmesi, izin almadan toplantıdan erken ayrılması gibi durumlarda o kişiye Başkan tarafından para cezası verilmektedir. Para cezasının miktarı her dönem başında sıra grubu tarafından yeniden belirlenir. Aynı durumu birkaç sefer tekrar eden kişi ise uygun bir dille sıra grubundan çıkartılır (K.K.265).

Zaman kuralının ihlali ile ortaya çıkan ceza hâlinde para cezasının dışında uygulanan en yaygın yaptırım grup üyesinden kendi sırası dışında ek bir ağırlama talep edilmesidir. Bu ağırlama çiğköfte, zor hazırlanan bir tatlı ya da sıra yemeğinin ekstra içecekleri şeklinde olabilir.

Yemek cezasının yanında günümüzde pek uygulanmayan fiziksel cezalar da vardır. Fizikî ceza olarak habersiz gelmeyen kişilerin boynuna vurulur, elini ayağını bağlayıp tokat atılmak suretiyle ceza uygulanır.¹⁰⁶¹

Sıra toplantılarına grup üyesi ya da misafir olarak katılmak söz konusudur. Konuk olarak katılabilmenin de belirli şartları bulunmaktadır. Grup üyeleri arasından Başkan'dan söylemeden ve ev sahibinden habersiz olarak misafir getiren olması durumunda o kişilere de para ya da sıra düzenleme cezası verilir. Çünkü sıra topluluğunun almış olduğu her türlü kurala bütün üyeler şartsız bir şekilde uymak zorundadır (K.K.265, 270).

¹⁰⁵⁹ Akbıyık, s. 136.

¹⁰⁶⁰ Yılmaz, s. 116.

¹⁰⁶¹ Yılmaz, s. 115.

Dönem başında yapılan ilk toplantıda o yıl düzenlenecek olan sıralarda ikram edilecek yiyeceklerin menüsü belirlenir. Yıl boyunca icrâ edilen her sırada bu yemek menüsüne herkes uyar. Belirlenen menünün dışına çıkıp fazladan ikramda bulunmak, yemek çeşitlerinde değişiklik yapmak hem kurallara aykırı hem de grup içerisinde hoş karşılanmadığı için bu kişilere de ceza verilmektedir.¹⁰⁶²

Sıra Geceleri'ne düzenli olarak gelmeyip aksatan bir kişiye hem uyarı hem de şaka mahiyetinde şu şekilde bir ceza verilmiştir: “... yıllarca beraber sıra gezdiğimiz bir arkadaşımız, sıraya gelmeyi ihmal etmeye başladı. Bazen geliyor bazen gelmiyordu. Sırada da böyle bir şey olmaz, kendisini ‘doğru dürüst gel, sırayı ihmal etme’ diye birkaç kez uyardık. Yine bir gece baktık sıraya gelmedi. Arkadaşlarla karar verdik buna bir ders verelim ki sırayı bir daha aksatmasın. Arkadaşımızın evini tanıyoruz. Balıklıgöl’de, eski bir Şanlıurfa evi. Sıradan, gece 12’de kalkınca hep beraber o arkadaşımızın evine gittik, kapıyı açan yok. Bir daha, bir daha çaldık yine kapıya gelen yok. Arkadaşlarımızdan biri kapıya yüklendi ve kapıyı yerinden çıkardı. Eski kapılar yukarıya doğru sıkıştırınca rizesinden (mentşesinden) çıkardı. Bütün arkadaşlar hep birlikte eve girdik ve oturma odasına girdik. Eski evlerde yatak odası, oturma odası da aynı idi. Bizim sesimizden arkadaşımız ve hanımı da uyanmış ne oluyor yahu diye gözlerini ovalarken biz odaya daldık, yatakta yatan hanımı karşısında birkaç erkeği görünce afalladı ‘vış vış’ deyip gece kıyafeti ile kaçarak yer aradı. Kendini camhaneye (yatakların konulduğu dolap) attı, arkadaşımız ‘ne oluyor yahu’ deyip yataktan fırladı. ‘Bir şey yok.’ dedik ‘Sen sıraya gelmedin biz de buraya geldik.’ deyince ‘Aman ben ettim siz etmeyin.’ deyip ‘Bir daha sırayı aksatmayacağım.’ diye bize söz verince evden ayrıldık. Arkadaşımız bir dahaki sıralara herkesten önce gelmeye başladı.”¹⁰⁶³

Sıra toplantılarında kurallara uyulmaması, birkaç defa uyarı cezası almasına rağmen sürekli olarak aynı yanlışları tekrar etmeleri, aidatlarını düzenli olarak vermemesi, sıraya düzenli olarak gelmemesi ya da geç gelmesi ve bunun sürekli hâle getirilmesi gibi sebeplerden dolayı bir kişi sıra grubu üyeliğinden çıkartılabilir. Bu uzaklaştırma cezası uygulanırken karşı tarafı incitmeden ve herhangi bir şekilde kırıcı olunmadan yapılmasına dikkat edilmektedir. Sıra ekibi tarafından gruptan uzaklaştırılmasına karar verilen kişinin bir elbisesinin cebine “Lütfen bir daha sıramıza gelme.” tarzında bir not yazılarak bırakılır. O kişi herhangi bir zamanda o

¹⁰⁶² Yılmaz, ss. 114-115.

¹⁰⁶³ Akbıyık, s. 133.

notu bulup okuyunca artık bir sonraki sıralara katılamaz. Bu şekilde bir uygulama yapıldığı zaman hem cezalandırılan kişi rencide edilmemiş hem de sıra grubundaki kişiler zor durumda kalmamış olmaktadır. Aksi durumda herkesin içerisinde cezası açıklansa hem cezalı hem de cezayı açıklayan kişi sıkıntılı anlar yaşayabilmektedir (K.K.265).

1.6.2.11. Eğlence Şekilleri

Sıra Geceleri içerisindeki eğlence unsurlarının başında “*müzik*”, “*seyirlik oyunlar*” ve “*mâni atışması*” gelmektedir. Toplantıların seyrine ve ortamın durumuna bağlı olarak yemek ikramından önceki bölümde eğlence amaçlı icrâlar gerçekleştirilir.

1.6.2.11.1. Müzik

Sıra Gecesi'nin yapısı içerisinde müzik önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle müzik icrâsı yapılacağı zaman ortamda bulunan herkes suspus olur ve her şey bırakılarak tamamen müziğe odaklanılır. Müzik çalarken kesinlikle konuşulmaz ya da başka bir şeyle meşgul olunmaz. Sohbet esnasında müziğin ne zaman başlayacağını ve biteceğine Başkan karar verir.

Şanlıurfa Sıra Gecesi'nde müzik icrâ etmek “*meşk*” olarak isimlendirilmektedir. Müzik, Sıra Geceleri'nin önemli ve görünürlüğü yüksek unsurlardan birisidir. Sıra Gecesi denilince medyanın yarattığı algının da etkisiyle akla gelen ilk unsur müziktir. Fakat geleneksel yapısına uygun olarak farklı sıra grupları tarafından icrâ edilen toplantıların tamamında müzik yoktur. Ayrıca müzik ağırlıklı teşekkül eden sıra grupları da her toplantısında müzik icrâ etmezler.¹⁰⁶⁴

Sıra Geceleri'ndeki müzik fasılları, toplantıları uzatıcı bir etkiye de sahiptir. Eğer fasıl yapılacaksa toplantı rutin saatinden daha geç de bitmektedir.

Sıra Geceleri'nde icrâ edilen müzik, sözlü kültür ortamında aktarıla gelen mûsikîdir. Sıra Geceleri'ne katılan müzisyenler/müzik icrâ edenler arasında geleneksel bir usta-çırak ilişkisi olmamakla birlikte, bu yolda öğrenme isteği olanlar bir nevi çırak gibi iyi okuyan usta sesleri takip edip dinleyerek kendilerini yetiştirir. En çok başvurulan yöntem, müziği doğal ortamında ustasından dinleyerek öğrenmektir. Bu bakımdan Sıra Geceleri, bir okul işlevi görevi taşımaktadır. Saz çalanlar kimseden herhangi bir eğitim almadan, kimseye çırak olmadan sadece Sıra

¹⁰⁶⁴ Yılmaz, ss. 162-163.

Geceleri'nin sözlü kültür ortamında büyüklerini izleyerek öğrenip tecrübe kazanmaktadır.¹⁰⁶⁵ Tamamen ustalarını dinleyen yeni katılımcılar burada makam bilgisiyle beraber seslerini doğru bir şekilde nasıl kullanmaları gerektiğini de öğrenirler. Bu yönüyle Sıra Geceleri bir "halk konservatuvarı"dır.¹⁰⁶⁶

Bu konuyla ilgili olarak şu anekdot örnek verilebilir: "*Tenekeci Mahmut, devrin ünlü bir gazelhanından bir gazelin sözlerini öğrenmek istemiş, o gazelhan da vermek istememiş. Bunun üzerine Tenekeci Mahmut, gazelhanın o gece gideceği sıra evinin yerini tespit etmiş. Gündüzünden o eve gidip ev sahibinden müsaade alarak müzik faslı yapılacak odanın bitişiğindeki odaya saklanmış. Gece olup misafirler geldikten sonra müzik faslı başlamış. Sıra o gazelhana gelince gazelin tamamını okumuş. Öteki odada bulunan ve o tarihlerde okur-yazar da olmayan Tenekeci Mahmut, dinlediği gazeli kafasına kaydetmiş. Bitişik odadan çıkarak müzik icrâ edilen odaya hiçbir şey olmamış gibi gelmiş ve uygun bir yere oturmuş. Bir başka makama geçilip Tenekeci Mahmut'a sıra geldiğinde, Tenekeci Mahmut biraz önce okunan gazeli bir başka makamda hiç eksiksiz okumuş. Bunun üzerine gazelhan hayretler içinde 'Bu gazelin sözlerini ben sana vermedim, benden başka bilen de yok, nasıl öğrendin?' diye sorunca Tenekeci Mahmut olanları anlatmış. Gazelhan ve oradakiler kendisini tebrik edip takdirlerini belirtmişler.*"¹⁰⁶⁷

Şanlıurfa ili, Türk Halk Müziği icrâlarının makam anlayışına göre yapıldığı önemli bir merkezdir. Bu özelliği Sıra Geceleri'ne de yansımış olup toplantılarda müzik çalınırken makam geleneğinin etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Sıra Geceleri'nde geçmişte belirli bir makam sırası bulunduğu, Rast ve Dîvân makamları ile başlayan müzik icrâsının isteğe bağlı başka makamlarla devam ettiği ve Kürdî veya Rast makamıyla son bulduğu bilinmektedir. Fakat günümüzde yapılan Sıra Geceleri'ndeki müziğin icrâsında bu makam sırasına çok riayet edilmemektedir. Günümüzde müzik icrâsında bütün makamların yer aldığı, kalıplaşmış bir makamsal icrâ şekline uyulmamaktadır. Fakat popüler eğlence merkezlerinde olduğu gibi istek parça sistematiğine göre hareket edilmeyip müzik icrâsının ağırdan başlayıp devam etmesi makamsal icrâ töresinin izleri olarak yorumlanabilir.¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶⁵ Yılmaz, ss. 170-171.

¹⁰⁶⁶ Mete Can, **Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 38.

¹⁰⁶⁷ Akbıyık, s. 127.

¹⁰⁶⁸ Yılmaz, s. 165.

Sıra Geceleri'nin icrâsında en çok rastlanan Türk Halk Müziği formları hoyratlar, gazeller, ilahîler, oyun havaları ve kırık havalarıdır. Urfa yöresi müziğinde önemli yeri olan hoyrat ve gazel türü ezgiler, geleneksel tavır bilgisi ve güzel bir ses istediğinden daha çok usta icrâcılar tarafından söylenmektedir. Müzik icrâsında en sık kullanılan uzun hava makamları Dîvân, Beşîrî, Kesik, İbrâhimî ve Tecnîs iken diğer türkülerde çoğunlukla Hüseyinî ve Uşşâk başta olmak üzere Hîcâz, Çargâh, Segâh, Karcığâr (Nevrûz), Muhayyer, Sabâ, Hûzzâm, Mâhûr ve Rast makamları kullanılmıştır.

Sıra Gecesi'nde müzik icrâsından beklenen etkinin gerçekleşmesi için dinleyici ve icrâcının uyması gereken birtakım kurallar vardır. Dinleyici-icrâ âdâbı, Sıra Gecesi'ne katılan herkes tarafından bilinir ya da bilinmesi beklenir. Bu âdâbın kuralları şu şekildedir: Müzik icrâ edilirken konuşulmaz sadece dinlenir; usta ya da büyüklerden talep gelmeden ortaya çıkıp söylenmez; çırak icrâları ustaların ve dinleyicinin denetiminden geçer.

Şanlıurfa Sıra Geceleri'ndeki müzik icrâları; toplu çalma-söyleme, bireysel çalma-söyleme ve toplu çalma-bireysel söyleme şeklinde gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁶⁹

Sıra Geceleri'nde makam sırasının ve müzik faslının bitmeden diğerine geçilmediğini şu anekdot da göstermektedir: “*Şanlıurfalı kanun çalan ustalardan biri, müzik meclisinde kendinden geçmiş şekilde kanunuyla bir taksim yapıyormuş. Bu esnada odaya biri girmiş ve kanunu çalanın kulağına ‘Baban rahmetli oldu. Haberin olsun.’ demiş. Kanun çalan hiç bozuntuya vermemiş ‘Bu fasıl bitsin geleyim.’ diye cevap vermiş. Fasil bittikten sonra müsaade alıp babasının cenazesini kaldırmak üzere müzik meclisindeki cemaatle birlikte oradan ayrılmıştır.*”¹⁰⁷⁰

Sıra Geceleri'nde müzik aleti olarak bağlama, cümbüş, def, keman, ud, kanun, kaval, tanbur, darbuka, neşetkâr,¹⁰⁷¹ cura, zurna, cöğür, çarpara, davul, kaşık, zilli maşa ve leğen kullanılmaktadır. Önceleri Sıra Geceleri içerisinde kullanılan neşetkâr ve rebap isimli iki çalgı aleti günümüzdeki fasıllarda yer almamaktadır. Davul ve zurna daha sonraları görsel ve turistik amaçla düzenlenen Sıra Geceleri'nde katılımcılarını daha fazla eğlendirmek ve bir anlamda iştiraklerini sağlamak maksatlı

¹⁰⁶⁹ Yılmaz, ss. 168-170.

¹⁰⁷⁰ Akbıyık, s. 124.

¹⁰⁷¹ Yılmaz, s. 167.

kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel anlamda yapılan sıralarda bu iki enstrüman yer almamaktadır.¹⁰⁷²

Sıra Geceleri'nde icrâ edilen şarkı ve türkü repertuarından bazı örnekler:

Rast makamı: Rast, peşrev ya da taksim ile başlar. Klasik müziğimizdeki ağır aksak şarkılar okunur. “*Cevr Olur İmkânı Vuslat Vermeyen İmaların*”. Duruma göre bu eser sayısı üçe çıkarılabilir. Sengin semai usulünde birkaç eser okunur. “*Bilmem ki Neden Bana Hor Bakıyorsun*”. Müsemmen usulünde iki ya da üç eserle devam eder. “*Habgahı Yâre Girdim*”. Rasta gazel açış yapılır. Gazelhan birinci ve ikinci mertebeleri okur. “*Hâsılım Yok Seri Koyunda*”. Üçüncü mertebede gazelhanın sesi yeterli ise Mahûr makamı ile devam eder. En son yine rast makamında karara gelir. “*Unut Beni Kalbimdeki Hicrânla Yalnız Kalayım.*” Rast makamı ile devam edilir. Daha sonra Mahûr makamında şarkı ve türküler ile devam eder. “*Saba Tarfi Vefadan Payam Yok Mu?*”, “*Gülşeni Eshar Açtı*”, arada Kılıçlı makamında serbest ve ritimli kısımları olan bir gazel okunur. “*Ya Bülbül Güle Kon Dikene Konma*” serbest ve ritimli kısımları okunur. Mâhûr makamı içerisinde Nikrîz geçkileri olan bir türkü okunur. “*Nazlı Yar Geliyor Pınar Başından*” sonrasında Nikrîz makamında uzun hava ile devam eder. Bu makamın yöredeki ismi Kesik'tir. “*Duman Duman Olmuş Şu Karşiki Dağlar*”. Mahûr makamında hareketli türküler ile devam eder. “*Bu Dere Yonca*”, “*Feleksen Ne Feleksen*”, “*Urfamızın Dört Etrafı Bağçalar*”. Rast makamının sonuna doğru gazel okunur. Gazelin dördüncü mertebesinde (Urfa'da buna Dügâh denilir.) gazelhan Sabâ makamına geçer. Sonra tekrar ses geçkisi ile Rast makamında karar verir.

Hicâz makamı: Sazendelerden ud ya da kanun solo ile Hicâz gezinti yaparak okuyucuları hazırlar. Şarkı veya türkülerle makama girilir. Genelde şarkı ile başlarlar. “*Bülbülün Göğsü Al Olur*”. Arada gazel okunur. “*Nice Bir Hasreti Dildar İle Biryan Olayım*” İsfahan hoyratı okunur. “*Sen Gidersen Seni Kimden Soram Yar*” arkasından Mesnevî hoyratı okunur. “*Sanem Sesime Geldin*”. Makamın bitirilmesine doğru hareketli türküler okunur. “*Kara Köprü Narlıktır*”, “*Mektebin Bacaları*” vb.

Kürdî makamı: Sazendelerin makamı gezinerek okuyucuları hazırlaması ile Kürdî makamına girilmiş olur. Bu makama ait türküler ile sonlandırılır. “*Gözel Acep O Ruhları Gül Sinemi Hunum Görmez mi?*”, “*Bahçeye Kuzu Girdi*” vb.

¹⁰⁷² Can, ss. 17-18.

Uşşâk makamı: Sazendelerin makamı gezinerek okuyucuları hazırlaması ile Uşşâk makamına giriş yapılır. Bu makama ait şarkılar okunur. “*Akşam oldu Hüzünlendim Ben Yine*” ardından gazel okunur. Gazelin birinci kıtasından sonra şarkı ya da türküler ile devam edilir. Bu noktada Urfa’ya has olan İbrahimî Hoyrât okunur. “*Koyunlar Kuzuyanda*” ve türküler ile sonlandırılır. “*Çoban Kızı*”, “*Kara Çadır Düzdendir*”, Dîvân Hoyrât “*Ağlama Naçar Ağlama*” vb.

Hüzzâm makamı: Hüzzâm taksim yapılır ve hemen arkasından bu makama ait şarkılar okunur. “*Bu Ne Sevgi Ah*” ardından gazel okunur. “*Söyle Doktor Söyle Teşhis Eyledin Yaremi*” eserinin ardından bu makama ait eserler ile sonlandırılır. Araya bu makama yakın olan Segâh makamından şarkılar, gazeller, hoyratlar ve türküler okunabilir.

Sıra Geceleri’nin Halk Müziği kökenli geçmişi ve repertuarı, geleneğin var oluşundan bir müddet sonra saray eşrafından bu yöreye sürgüne gönderilen mûsikîşinasların, Klasik Türk Müziği’ni halka aktarması sonucunda değişikliklere uğramıştır. Dolayısıyla bu geleneğin çıkış noktasında icrâ edilen repertuar sadece Halk Müziği repertuarıyken sonraları Klasik Türk Müziği eserleri de icrâ edilmiştir. Bütün bu değişiklikler Sıra Geceleri’nin daha zengin bir repertuar ile devam etmesini sağladığı gibi hem Klasik Türk Müziği’nin hem de Türk Halk Müziği’nin ortak olarak sunulduğu geceler hâline gelmesine katkı sağlamıştır. Günümüzdeki Sıra Gecesi repertuarlarını incelediğimizde, yukarıda örnek olarak gösterdiğimiz makamlara ait şarkı ve türkülerin yanı sıra, son dönem bestekârlarına ait bestelerin de bu gecelerde okunduğunu görmek mümkündür. Bu durum, Sıra Geceleri’nin kendi içerisinde değişikliklere ayak uydurarak güncellendiğinin bir göstergesidir.¹⁰⁷³

Sıra Geceleri’nde icrâ edilen mûsikîde makam sırası önemli olduğu gibi bir makam bitmeden diğerine geçilmez

1.6.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Şanlıurfa Sıra Gecesi’ndeki eğlence şekillerinden bir tanesi de seyirlik oyunlardır. Toplantıların kapalı bir mekânda ve geceleri yapılmasından dolayı böyle bir ortamda oynanabilecek “*Yüzük Fincan oyunu*”, “*Yüzüğü Parmağa Geçirme oyunu*” ve “*Tolaka oyunu*”¹⁰⁷⁴ vardır. Bunların dışında yörede herhangi bir ismi olmayan ve Urfa dışındaki farklı bölgelerde bu tarz oynanan oyunların içeriğindeki benzerliğinden hareket ederek tarafımızdan “*Yattı-Kalktı oyunu*” olarak adlandırılan

¹⁰⁷³ Can, ss. 15-17.

¹⁰⁷⁴ Akbıyık, ss. 105-108.

oyunla birlikte tespit edilebilen dört tane seyirlik oyun Sıra Geceleri'nde icrâ edilmektedir.¹⁰⁷⁵

Oyunların başlangıç ve bitiş zamanı sohbet grubu kararıyla alınır. Kural olarak sohbetten sonra başlayan oyunun belirli bir süresi vardır. Yemek hazırlandığında o günün görevli kişisi tarafından oyun sonlandırılır.

Oyunların oynanma süresinin uzun olması geniş bir zaman dilimini gerektirmektedir. Bu da geleneksel yaşantı içerisindeki uzun kış gecelerine tekabül eder. Ayrıca bu tür oyunlar, grup üyesine/oyunculara takım ruhu katmakta, ekip arkadaşlarına güven duymayı öğretmekte ve rekabet gücü kazandırmaktadır.

İcrâ edilen oyunların sonunda kaybedenlerin cezalandırılması söz konusudur. Bu cezaların bir kısmı oyunun parçası iken ve o anda, oyun içinde uygulanırken bir kısmı da oyun sonunda yerine getirilir. Oyunlardaki cezalar oyuncuları verdiği sözde durmaya zorlar, nefis terbiyesine katkıda bulunur, fiziksel güçlüğü dayanma ve egoların kontrol altına alınmasına yardımcı olur.

Oyunlarda tolakayla/palaskayla ele vurma cezası, fiziksel mukavemeti ölçmeye yarar. Oyunda ebe olan kişi tolakayla gerektiği kadar sert vurmaz ve kişiye iltimas geçerse kendisi ceza alır. Bu sefer eline yumuşak vurduğu kişi ona sert bir şekilde vurur. Sıra Başkanı, yeterli sertlikte vurulduğuna ikna olmazsa ceza uygulaması tekrarlanır.

Günümüzdeki Sıra Geceleri'nde oynanan Fincan oyunlarında genellikle para cezası verilmektedir. Cezalar neticesinde toplanan bu paralar, yazın yapılacak olan eğlenceli etkinlikler için kullanılmaktadır.¹⁰⁷⁶

1.6.2.11.3. Mâni Atışması

Sıra Geceleri'nde genellikle müzik icrâsının ardından ve seyirlik oyunlardan önce mâni atışması yapılmaktadır. Fakat bu atışma her sıra grubunun toplantısında yapılmadığı gibi genellikle kadınların sıralarında daha çok yer almaktadır. Günümüzde icrâ edilen Sıra Gecesi toplantılarında ise mâni atışması çok nadir olarak yapılan bir eğlence unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıra Geceleri'nde yapılan mâni atışmasına örnek aşağıda verilmiştir:

Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Yağmur yağar yer doymaz

¹⁰⁷⁵ Yılmaz, s. 125.

¹⁰⁷⁶ Yılmaz, ss. 126-128.

Ben sana nasıl doyum

Diğer bir mânici şu şekilde karşılık verir:

Karanfil kurutmadım

Yar seni unutmadım

Hatırını çok saydım

Üstüne yar tutmadım

Bundan sonra başka bir mânici cevap verir:

Karanfil deste gider

Dolanır dosta gider

Seni seven yiğitler

Evine hasta gider

Odada bulunan bir kişi atışmaya devam eder:

Karanfilim ez beni

Altın tasa süz beni

Mahmudiyadan altın

Al gerdana diz beni

Sıra grubundan bir başka kişi atışmaya devam eder:

Karanfil oylum oylum

Geliyor selvi boylum

Selvi boylum gelince

Şad olur deli gönlüm

Atışmayı başlatana sıra gelir:

Karanfil boynun eğdi

Dalı göğsüme değdi

Niçin o gün ölmedim

Elin elime değdi

Başka bir kişi karşılık verir:

Karanfilsin tarçınsın

Kız sen benim harcımsın

İsterem alıp kaçım

Nikâh düşmez bacımsın

İlk mâniye başlayan atışmaya son vermek için tekrar sözü kendisi alır ve atışma faslını bitirir:

Karanfilim süt beyaz

Ayrı düştük biz bu yaz
Hediyeni istemem
Mektubunu sıkça yaz¹⁰⁷⁷

1.6.3. Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin İcrâ Düzeni

Sıra Geceleri'nin icrâ düzeni genel olarak; “Hazırlık”, “Sıra Evinde Toplanma”, “Sohbet”, “Eğlence Faslı”, “Yemek İkramı” ve “Kapanış” bölümlerine ayrılabilir.

- Hazırlık

Sıra Gecesi toplantılarının olduğu gün ve öncesinde sıra sahibinin yaptığı belirli hazırlıklar vardır. Bu hazırlıklar toplantı günü ve daha öncesi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Sıra sahibi toplantı gününden önce evin genel bir temizliğinin yapılmasını, toplantının yapılacağı mekânın düzenlenmesi, hazırlanması uzun süren daş ekmeği, palıza, şıllık, sütlü aş, halbur hurması, peynir helvası gibi yiyeceklerin ya da o dönem sırada belirlenen menüye göre başka yiyecek(ler) de hazırlanır. Bütün bu hazırlıkları sıra sahibinin evinde bulunan kadınlar yerine getirmektedir. Sıra sahibi, toplantı günü ise çiğ köftelik malzemelerin en tazesini, diğer ikram edilecek yiyecekleri temin eder. Yine kadınlar bu malzemeleri çiğköfte yapımında kullanılması ve ikram için hazırlar. Bu şekilde kadınlar Sıra Geceleri'ne katılmasalar bile hazırlık ve hizmet aşamasında sürekli arka planda yer almaktadır.¹⁰⁷⁸ Abuzer Akbıyık yapılan hazırlıkları ve kadınların Sıra Geceleri'ndeki rollerini şu şekilde ifade etmektedir: “Sıra yapılacak evde en az iki gün önceden hazırlıklar başlar. Bekârlık döneminde annemiz, bacımız, evlendikten sonra da eşimiz, evi baştan aşağı temizler, çiğköfte malzemelerini, ev tatlılarını, içilecek çay ve kahveyi özenle hazırlar. Sıra bittikten sonra da evin temizliğini yapar. Bu nedenle ‘Sırayı erkekler gezse de Sıra Gecesi'nin esas mimarı kadınlardır.’”¹⁰⁷⁹

Sohbetin olduğu günün akşamına doğru yapılan hazırlıkları ve sıra odasının tertip ve düzenini ev sahibi birkaç defa kontrol eder. Çünkü hiçbir şekilde eksik ve kusur bulunmaması gerekmektedir (K.K.279).

- Sıra Evinde Toplanma

¹⁰⁷⁷ Akbıyık ve Kürkcüoğlu, ss. 169-170.

¹⁰⁷⁸ Yılmaz, s.117.

¹⁰⁷⁹ Akbıyık, s. 20.

Her sıra grubu, kendi içerisinde belirledikleri zamanda sıra evinde toplanır. Bu genellikle 19:00-19:30 arası ya da başka bir ifadeyle akşam namazından sonradır. Sıra Gecesi'nin yapılacağı yere grup üyeleri belirlenen bu saatte gelmek zorundadır. Genellikle grup üyeleri kendi arasında haberleşip buluşarak birlikte ya da birkaç grup hâlinde sıra evine gider. Herhangi bir mazereti olup gelemeyecek ya da geç gelecek olanların daha önceden Başkan'ı arayıp haber vermesi gerekmektedir. Aksi durumda geç kalanlara ve mazeretsiz bir şekilde gelmeyenlere daha önceden belirlenen miktarda para cezası verilir. Misafirler sıra evine gelince ev sahibi tarafından kapıda karşılanıp toplantının yapılacağı odaya götürülür. Ev sahibi gelen kişileri odada genellikle yaş sırasına göre uygun olan yere oturmalarını sağlar. Burada herkes birbiriyle tokalaşip selamlaştıktan sonra bütün grubun gelmesi beklenir. Herkes geldikten sonra ev sahibi, konuklara çay ve mırza ikram eder. Bu şekilde Sıra Gecesi başlamış olur (K.K.265, 270, 271, 276).

- **Sohbet**

Sıra toplantısına misafir getirilmiş ise o kişi(ler) odanın başköşesine oturtulur. Ardından misafiri getiren kişi, konuğunu sıra grubundakilerle teker teker tanıştırır. Eğer sıraya misafir getirilmemiş ise sohbetle toplantı başlar (K.K.265).

Sohbet, toplantıların en önemli bölümlerinden birisidir. Sıra ekibinin birbirini tanıma fırsatı bulduğu, kaynaştığı, sosyal ilişkilerini kuvvetlendirdiği, kültürel birikimlerini aktardığı, her türlü sorunun tartışılıp sonuca bağlandığı bir bölümünü oluşturmaktadır. Sohbetle sıra grubu üyelerinin birbiriyle hâl hatır sormasıyla başlanır. Genel olarak grup üyelerinin iş hayatı, ailevî ilişkileri, hastası ya da herhangi bir sorunu olanların durumları, düğünü, nişanı ya da farklı hayırlı işleri gibi birçok konuda mütalaa yapılır. Ardından mahalle ya da yörenin durumu, sorunları ve çözümü için yapılacak işler, kültür ve sanat alanındaki ya da gidilecek farklı herhangi bir organizasyon hakkında ön görüşme yapılır. O akşam için özel olarak belirlenen gündem konusu varsa onun üzerinde ayrıntılı olarak durulup bir karara ya da sonuca varılır (K.K.265).

Sıra Geceleri'ndeki sohbet konuları grupları oluşturan kişilerin mesleklerine, kültür ve sanat yapılarına, tahsillerine göre de değişiklik göstermektedir. Edebiyata ve şiire meraklı olanların oluşturduğu sıralarda genellikle edebî konular üzerinde konuşulur, meşhur şairlerin ve üyelerin kendi yazdıkları şiirleri okunur, münazaralar yapılır, kültürel faaliyetler için organizasyonlar hazırlanır. Aynı mesleğe sahip kişilerin oluşturduğu gruplarda işlerin durumu, sorunları ve çözümleri gibi konuları

üzerinde, mütedeyyin kesim tarafından meydana getirilen gruplarda dinî konular hakkında, sendika, dernek gibi belirli ortak bir yapı üzerinde birleşmiş kişilerin oluşturduğu gruplarda ortak payda ne ise o hakkında sohbet edilmektedir.

Bazı Sıra Geceleri'nde, grup üyelerinin merak ettikleri veya ilgi duydukları herhangi bir konunun uzmanı misafir olarak sıraya davet edilir. Onun konuşması dinlenir, soru-cevap şeklinde bilgi alışverişi yapılır.

Sıra Geceleri'nde özellikle seçim dönemlerinde yapılan toplantılarının en güncel konusu seçimler ve adaylardır. Sıra gruplarının fikirleri ve partileri ayrı olsa da herkes özgürce düşüncesini beyan edebilir. Seçimler yaklaşırken aday adayları da Sıra Geceleri'ne misafir olur ve sohbet ortamı içinde, tâlip olduğu makama geldiğinde neler yapacağını anlatır. Memleket ve yörenin sorunlarını belirtir ve çözüm önerilerini sunar. Çünkü Sıra Gecesi'nde oluşan kanaat, Şanlıurfa siyasetinde çok etkilidir. Aday olan kişi(ler), seçim öncesi Sıra Geceleri'nin nabzını tutarak bir şekilde kendisi için anket yapmış olur. Geçmişte Şanlıurfa'da birçok aday, Sıra Geceleri'nde konuşularak istişare ile ortaya çıkmış ve milletvekili, belediye başkanı, encümen üyesi, muhtar gibi birçok alanda seçim kazanmıştır.¹⁰⁸⁰

- Eğlence Fashı

Bu bölümde, belirli bir düzen içerisinde müzik ve seyirlik oyunların icrâsı gerçekleştirilmektedir. Müzik icrâsında makam düzenine dikkat edilmekle birlikte sadece belirli kişiler çalıp söylemektedir. Toplantılarda seyirlik oyunların ya da müzik faslının ne zaman ve hangi sıraya göre yapılacağına genellikle Sıra Başkanı ile grup üyeleri karar vermektedir. Bazen sohbetin ardından seyirlik oyunlar oynanıp müzik icrâsı daha sonra yapılır. Genellikle ilk önce müzik icrâsı ile başlanmakta ve ardından mâni atışması gerçekleştirilir. Daha sonra seyirlik oyunların oynanmasına geçilir. Fakat eski dönemlerde düzenlenen Sıra Geceleri'nde Yüzük ve Tolaka gibi çeşitli oyunlar oynanırken günümüzde tertip edilen sıra gruplarının çoğunda bu oyunlara yer verilmemektedir. Bu nedenle eğlence faslı sadece müzik icrâsından meydana gelmektedir.

Mütedeyyin kişiler tarafından düzenlenen Sıra Geceleri'nde çeşitli konularda dinî sohbet edilmekte ve müzik olarak da diğer sıra gruplarında icrâ edilen türkü, hoyrat vb. yerine ilahi söylenmektedir (K.K.265).

¹⁰⁸⁰ Akbıyık, ss. 86-87.

Eğlence faslının sonlarına doğru uygun bir zamanda Sıra Başkanı, görevli kişilere çiğköftenin hazırlanması talimatını verir.

- **Yemek İkramı**

Sıra Geceleri'nde sohbet ve eğlence faslından sonra yemek arası verilmektedir. Eğlence faslının sonlarına doğru çiğköftenin hazır olmasıyla birlikte ev sahibi tarafından sofraya kurulur. Sofranın hazırlanması esnasında kısa bir ara verildiği de olmaktadır. İlk önce çiğköfte, ardından tatlı ve meyve ikramı yapılır.

- **Kapanış**

Sıra Gecesi'nin sonunda ev sahibi çay ve mırza ikram ettikten sonra yiyecek ve içecek faslı sona ermiş olur. Gecenin sonundaki bu ikramlar da toplantının bittiğini gösteren bir işleve sahiptir.¹⁰⁸¹

Toplantı sırası bazı gruplarda dönem başında liste hâlinde belirlenirken bazılarında ise bir sonraki hafta için o akşamın sonunda kararlaştırılmaktadır. Bu da kura ya da istek doğrultusunda karara bağlanır. Şanlıurfa'da günümüzde hâlâ etkinliğini devam ettiren ve yıllardır Musa Kaldı'nın başkanlığını sürdürdüğü sıra grubunun toplantısı söz ve müziği ona ait olan bir türkü ile sona ermektedir. Bu türkü sıra sahibinin ağzından ortamda bulunan kişilerce söylenir ve türkünün son dördlüğünde bir sonraki hafta kimde toplanılacağı belirtilir.

“Urfa Sıra Gecesi

Urfa Sıra Gecesi

Meşhurdur çiğköftesi

Gönül muhabbet ister

Sıra da bahanesi

Haftanın bir gecesi

Urfa Sıra Gecesi

Bağlama türkü hoyrat

Sıranın eğlencesi

Kiminin dağ sırası

Kiminin bağ sefası

Yine de en güzeli

¹⁰⁸¹ Yılmaz, s.174.

Evde Sıra Gecesi

Nakarat

İnsan dediğın beşer

Gelir sırada pişer

Bu edep mektebinde

Herkese bir pay düşer

Nakarat

Bu hafta sıra bende

Gelecek hafta kimde

Söyle sıra Başkan'ım

Vallah gözümüz sende” (K.K.265)

Bu türküden sonra ya da türkünün icrâ edilmediği sıralarda çay ve mırmanın ikramının ardından grup üyeleri sıra sahibine teşekkür edip hem ev sahibi hem de birbirleriyle vedalaştıktan sonra sıra evinden ayrılırlar.

1.7. DİYARBAKIR VELİME GECELERİ

1.7.1. Diyarbakır Velime Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Türkiye'nin birçok şehrinde olduğu gibi Diyarbakır'da da sözlü kültürün bir unsuru olarak çeşitli eğlenceler düzenlenirdi. Bunlardan biri de Velime Geceleri'dir. Velime Geceleri, içerisinde ilmî ve edebî konuların konuşulduğu, Diyarbakır'ın kültürel ve tarihî konularından bahsedildiği, güncel memleket meselelerinin münazara edildiği ve kültürel mirasın yeni nesillere aktarıldığı yemekli-müzikli toplantılardı.¹⁰⁸²

Velime Geceleri'nin geçmişi hadislerden ve çeşitli kaynak kitaplardan yola çıkarak Hz. Muhammed'in zamanına kadar dayandırılmaktadır. Kelime olarak “*Velime* (وليمه)” Arapça kökenli olup “1. Düğün ziyafeti, şölen. 2. Evlenme, düğün”,¹⁰⁸³ “3. Her türlü mutluluk veren hadise sebebiyle verilen ziyafet, düğün yemeği.” anlamlarına gelmektedir. Nikâhın alenî olması ve halka ilan edilmesi esastır. Bu nedenle şahitsiz nikâh muteber kabul edilmemiştir. Nikâhı ilan etmenin ve bu mutluluğu paylaşmanın en güzel yollarından biri de evlenenlerin eş, dost, yakın ve akrabalarının davet edilerek ziyafet verilmesidir. Bu nedenle Velîme yani düğün yemeği müstehab kabul edilmiştir.¹⁰⁸⁴ Velîme yemeği hadislerde şu şekilde yer almaktadır:

“Enes b. Mâlik (r.a.)’den rivâyete göre, Peygamber (s.a.v.) bir gün Abdurrahman b. Avf’ın üzerinde yeni evlenenlerin süründüğü bir koku izini gördü ve şöyle buyurdu: “Bu da nedir, ne oluyor böyle?”. Abdurrahman da şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bir çekirdek ağırlığı altın karşılığında bir kadınla evlendim.”. Bunun üzerine Rasûlü (s.a.v.): “Allah sizin için mübarek kılsın. Bir koyun keserek de olsa düğün yemeği ver.” buyurdu.”¹⁰⁸⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından itibaren her türlü mutluluk veren olaydan sonra verilen Velîme yemeği, düzenlenme şeklinde zaman içerisinde birtakım değişmelere uğrayarak sürdürülmüştür (K.K.222)

Evliya Çelebi eserinde, Diyarbakır halkının eğlenme ve dinlenmeyle ilgili özelliklerinden bahsetmektedir. Onun verdiği bilgilere göre ilkbahar mevsiminde Fis

¹⁰⁸² İsmail Sınır, “Diyarbakır’da Geleneksel Eğlence: Velime Geceleri”, **Halk Kültüründe Eğlence Uluslararası Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Kocaeli, 11-13 Aralık 2009, s. 1.

¹⁰⁸³ Devellioğlu, s. 1336.

¹⁰⁸⁴ İsmail Paçacı, “Velîme”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 692.

¹⁰⁸⁵ **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Dizgi: Muhammed Ali Parlıyan, Cilt: 1, Konya Kitapçılık, Konya, 2008, s. 610.

Kayası'nın, Şattu'l-Arab Nehri'nin iki kıyısının bağ, bostan, güllük ve reyhanlarla kaplı olduğu için halkın buraya yerleştiğini ve çeşitli eğlenceler düzenlediğini eserinde şu şekilde ifade etmektedir:

“...Diyarbakır halkının bu Şattularab kıyısında yedi-sekiz ay zevk ve eğlencelerini cihan halkı kıskanırlar, zira geceleri Kadir, gündüzleri kurban bayramı olup Hüseyin Baykara fasılları edip “Fanî cihandan biraz kâm aldık.” duygusuna kapılırlar. Her gece Şat kıyısı kandil, fener ve mum meşaleleriyle donatılıp Şat üzerine nice bin sanatlar ile zeytinyağı ve bal mumlarını tahtalar üzere döşeyip bir taraftan bir tarafa çerağlar akıp karanlık geceleri sanki aydınlık gündüz olur, her kulübede çalıcılar, söyleyiciler, taklitçiler, meddahlar, udî, çârtâyî, şeştârî, berbûtî, kanunî, çengî, rebabî, mûsikârî, tanbûrî, santûrî, nefîrî, belebânî, neyzen ve dehenken; sözün kısası bütün sazcular ve çalgıcıların hepsi Şâfiî vaktine dek Baykara eğlencesi edip sonra müezzinler yanık sesleriyle övgüler ve hamdler okuyup bütün tarikat ehli sâdık âşıklar Fisagores-i Tevhidî ederler...”¹⁰⁸⁶

Velime Geceleri'nin hem yörede hem de ülke genelinde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara bağlı olarak aksamalara uğradığı da olmuştur. Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında ülke genelinde yaşanan sıkıntılardan dolayı bu savaşın bitip yaraların sarılmasına kadar geçen süre zarfında Velime Gecesi toplantıları icrâ edilmemiştir. Toplum hem ekonomik hem de sosyal yönden belirli bir yükselme sağladığı zamanlarda tekrar düzenlenir hâle gelmiştir (K.K.222).

Geleneksel yapısına uygun olarak icrâ edilen Velime Geceleri, şehrin gelişmesine bağlı olarak insanların dışa açılmaları, sosyal yaşamdaki eğlence unsurlarının değişmesi, televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, özellikle 1950'den sonra dışarıdan alınan göçler neticesinde hem sur içerisindeki yerleşimin genişleyerek dışarıya taşması hem de kültürel farklılığın ortaya çıkmasıyla kozmopolit bir toplum yapısının meydana gelmesi gibi nedenlerden dolayı bu geleneğin icrâsı özellikle 1960'lı yıllardan sonra sekteye uğramıştır (K.K.218, 222).

Günümüzde Diyarbakır'da farklı mekânlarda “Eyvan Geceleri” adı altında icrâ edilen eğlenceler, hem isim değiştirmiş hem de “Velime Geceleri”nin sadece eğlence ve mûsikî yönünü oluşturmaktadır (K.K.218). Çünkü Velime Geceleri'nin düzenlenebilmesi için geleneğin temel taşlarının bir araya gelmesi gerekir. Bir

¹⁰⁸⁶ Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, 4. Kitap, Cilt: 1, hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 71.

eğlencenin “Velime” diye adlandırılabilmesi için, içerisinde müzik dışında, ilim, edebiyat ve tarih sohbetlerinin ve bunlara ek olarak yemek, oyun gibi yapı taşlarının bulunması gerekir. Tek başına müzikli bir eğlence “Velime Gecesi”ni tam mânâsıyla karşılamamaktadır.¹⁰⁸⁷

1.7.2. Diyarbakır Velime Geceleri’nin Genel Özellikleri

1.7.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.7.2.1.1. Üyeleri

Velime Gecesi toplantılarını gerçekleştiren sohbet grubu üyeleri, aynı mahalle ve semtte yaşayan genellikle ekonomik durumları aynı seviyede olan, sayısı 20-25 arasında değişen, aralarında herhangi bir mertebe farkı olmayan kişiler arasından seçilmektedir (K.K.217, 218, 222).

1.7.2.1.2. Yönetim Yapısı

Velime Gecesi toplantıları içerisinde herhangi bir yönetici ve idarî yapı bulunmamaktadır. Sohbetlerin akışını genellikle grup içerisinde yaş olarak en büyük, sözü dinlenip saygı duyulan, bilgili ve kültürlü kişiler idare etmektedir. Sohbeti yönlendirmenin dışında toplantı esnasında ve günlük hayatta grup üyeleri arasında ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturmak, maddî ve manevî yapılacak olan yardımlara öncülük yapmak, mahalle ya da semtin sorunlarına çözüm üretmek ve gerekli durumlarda bu konular için yerel yöneticilerle irtibata geçmek, toplum içerisinde meydana gelen her türlü sıkıntıya imkânları ölçüsünde yardımcı olmak başlıca görevleri arasında yer almaktadır (K.K.217, 218, 222).

1.7.2.2. Katılma Şartları

Velime Geceleri’ne bir kişi “*Grup Üyesi Olarak*” ve “*Misafir Olarak*” katılabilmektedir. Her iki şekilde de dâhil olabilmek için belirli kurallara uymak ve bazı şartları yerine getirmek gerekmektedir.

1.7.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Velime Geceleri, bir mahalle ya da aynı semtin insanların bir araya gelerek oluşturdukları içerisinde esnaf, işçi, çiftçi, sanatkâr, şair, âlim, memurlar, şehrin yöneticileri ve ileri gelenleri gibi toplumun her kesimden kişinin yer aldığı sohbet grupları tarafından icrâ edilirdi. Genellikle kültür düzeyi birbiriyle eşit olan kişilerin

¹⁰⁸⁷ Sınır, s. 4.

oluşturdukları gruplar bu geceleri düzenlemekteydi. Katılımcılar arasında hiçbir zaman zengin-fakir ayrımı yapılmayıp herkese eşit şekilde davranılmaktaydı. Her mahalle ya da semtin kendi içerisinde oluşturduğu sohbet grupları vardı. Sohbet grubunu meydana getiren kişilerin belirli bir sayısı bulunmayıp genellikle 20-25 arasında değişmekteydi. Herkesin katılabileceği gibi grup içerisindeki kişilerin de birbiriyle uyumlu, ahlâkî yönden sıkıntısı olmayan, toplum içerisinde sevilen ve yüz kızartıcı herhangi bir fiili bulunmayan bir yapıya sahip olması gerekmektedir (K.K.217, 219, 221, 227).

Velime Geceleri, herkesin istediği zaman sohbet grubuna katılmadığı sosyal bir organizasyondur. Dönem içerisinde sohbetler icrâ edilirken genel kurallara uymayanların olması hâlinde bir daha o kişi(ler) toplantılara davet edilmemektedir. Yörede esnaf kuruluşlarının sayısı fazla ve kendi içerisinde iyi anlaşabilmeleri hâlinde aralarında sohbet grubu oluşturarak Velime Geceleri tertip edebilirlerdi (K.K.222).

1.7.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Velime Geceleri'ne sohbet grubundakilerin dışında, toplantıya ev sahipliği yapan kişinin misafirleri de katılabilir.¹⁰⁸⁸ Ayrıca Velime Geceleri'ne şehrin edebiyat, ilim, kültür ve sanat alanlarının önde gelen simaları da davet edilirdi. Davet edilen misafirler dışında, Velime evinin civarında ikamet edip toplantıya katılmak isteyen kişiler ise ev sahibinin rızası ile Velime Gecesi'ne iştirak edebilirlerdi.¹⁰⁸⁹

1.7.2.3. Kuralları

Velime Gecesi Sohbetleri'nin yazılı olmayan gelenek içerisinde ortaya çıkan ve nesilden nesile aktarılan belirli kuralları vardır. Sohbet grubuna dâhil olan herkes bu kurallara uymak ve gereklerini yerine getirmekle mesuldür. Yapılan derleme ve incelemeler neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir.

- Toplantılar erkeklere mahsus olduğu için bayanların katılması yasaktır.
- Velime Gecesi Sohbetleri küslerin barıştırılmasından sonra icrâ edilmeye başlanır.
- Toplantıya gelenler herkesle aynı saatte sohbet evinden ayrılabilir. İsteddiği bir zamanda sohbet ortamından çıkıp gidemez.

¹⁰⁸⁸ Sınır, s. 3.

¹⁰⁸⁹ Sınır, s. 3.

- Velime Gecesi'nde müzik faslı Diyarbakır Dîvân Peşrevi ile başlayıp Sabâ makamı ile son bulur. Diğer parçalar da belirli bir düzen ve makam sırası gözetilerek çalınır.
- Velime Gecesi içerisinde içki tüketmek ve toplantıya alkollü gelmek yasaktır.
- Sohbet esnasında hizmet ev sahibi ve gençler tarafından gerçekleştirilir.
- Sohbet grubu üyelerinin bir akrabası/yakını vefat etmesi hâlinde belirli bir süre toplantılara ara verilir.
- Velime Geceleri'nde insanları kutuplaştırarak huzursuzluğa sebep olacak siyaset, spor gibi konuların konuşulması yasaktır.
- Toplantılara çocuklar ve askerlik çağına gelmemiş kişiler katılamamaktadır.
- Kendisinden istenilen yemeği herkesin sohbet günü yaptırıp getirmesi gerekmektedir.

1.7.2.4. Zaman

Velime Geceleri sonbaharın sonu ile kış aylarında başlayıp ilkbahara kadar düzenli olarak haftada ya da on beş günde bir kez tertip edilen toplantılardır. Genellikle hafta sonları ve Cumartesi akşamları icrâ edilmekteydi. Diyarbakır'ın mevsim şartları bakımından yazın çok sıcak olması, toplantıları icrâ edecek kişilerin ilkbahar ve yaz aylarında çalışmalarından dolayı boş zamanlarının bulunmaması, Velime toplantılarının da kapalı alanda yapılmasından dolayı zaman olarak sonbahar ve kış ayları tercih edilmekteydi. Toplantılar genellikle Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayı içerisinde son bulunurdu. Sohbetlerin, akşamları yatsı namazından sonra sıra sahibinin evinde toplanılarak ortamın durumu ve muhabbetin akışına göre sabah ezanına kadar sürdüğü olmaktadır (K.K.218, 219, 222, 224)

Günümüzde ticarî maksatlı sadece mûsikî bölümü ön planda olan “Eyvan Geceleri” adı altında düzenlenen eğlenceler, belirli mekânlarda özellikle “Gazi Köşkü”nde her akşam yapılmaktadır. İl dışından, yerel ve ulusal kurumlardan, özel davet ve günlerde gelen taleplere bağlı olarak da istenilen günde düzenlenmektedir (K.K.220).

1.7.2.5. Mekân

Velime Geceleri, sohbet grubu üyelerinin evlerinde sıra ile icrâ edilen toplantılardır. Toplantı yapmaya evi müsait olmayan üyelerin evlerinde Velime Gecesi düzenlenmemektedir. Ortalama 20-25 kişiden teşekkül eden sohbet gruplarının rahat bir şekilde ağırlanabilmesi için geniş bir mekânın olması gerekmektedir. Diyarbakır'ın eski evlerinin genel yapısı; açık mekânlar (avlu), yarı açık mekânlar (eyvan) ve kapalı mekânlar (odalar, depo, kiler, sandık odası, yüklük), servis mekânları (mutfak, banyo, kiler, tuvalet, depo)ndan oluşmaktadır. İklim gereksinimlerine göre uygun olarak evlerin büyük çoğunluğunda avlunun kuzey ve güney bölümünde yapı bölümleri yer alır. Velime Geceleri'nin düzenlendiği odalar, kuzey kanatta yer alan güneye bakan pencereleri olan üst katlarda özellikle cumbayla sokağa açılmaktadır. Ocak ya da mangalla ısıtılan, pencere sayısı ve boyutları azaltılan basık tavanlı odalardır. Duvarlarda yer alan dolap, yüklük gibi büyük alanlar, kapayan ahşap yüzeyler nedeniyle ortalama ışınimsal sıcaklık yüksektir.¹⁰⁹⁰ Bu şekilde bir yapıya sahip olan Diyarbakır'ın eski evlerinin odaları “haremlik” ve “selamlık” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Velime Geceleri de sadece erkeklerin katıldığı bir toplantı olduğu için evin selamlık bölümünde gerçekleştirilirdi. Odalar divanlarla “U” şeklinde döşeli olup yerde halılar bulunmaktaydı. Sohbet grubu üyelerinin büyüklerinden itibaren sedirlere oturulmaya başlanır. Ayakta kalanlar ise kapı tarafında hazırlanan yer minderlerine oturlardı. Kadınlar giremediği için yemekler, servis penceresinden erkeklere bayanlar verilmekteydi (K.K.222).

1.7.2.6. Oturma Düzeni

Velime Geceleri, belirli kurallara bağlı olarak bir düzen içerisinde icrâ edilen sohbet toplantıdır. Bundan dolayı Velime Geceleri'ne katılan kişilerin belirli bir oturma düzenine riayet ederek sıra evindeki yerlerini almaları gerekmektedir. Oturma sırası yaş, makam ve mevkiye bağlı olarak belirlenirdi. Din adamı, kadı, şair, yerel yöneticiler ve yaş itibarıyla büyükler mekânın en baş tarafına otururlar. Diğer kişiler de yaşlarına göre üst köşenin iki tarafından itibaren kapıya doğru sıralanırlardı. Çalgıcılar grup hâlinde salonun bir köşesinde dururlar, gençler ise hem saygı gereği hem de sohbet esnasında hizmet edecekleri için kapıya yakın bir yerde oturlardı (K.K.218).

¹⁰⁹⁰ <http://www.yarbis.yildiz.edu.tr/common/uploads/e4bcbe1671/ESK%C4%B0D%C4%B0YARBAKIREVLER%C4%B0.pdf> (20.09.2014).

1.7.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Velime Gecesi toplantıları, içeriği ve yapıma zamanı itibariyle; “*Hazırlık Toplantısı*” ve “*Genel Velime Geceleri*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.7.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Velime Geceleri, bir mahalle ya da semtin insanların bir araya gelerek oluşturdukları içerisinde esnaf, şair, âlim gibi her kesimden kişinin bulunduğu sohbet grupları tarafından icrâ edilirdi. Dönem başında Velime Geceleri tertip edilmeye başlamadan önce yapılan hazırlık mahiyetinde bir toplantı düzenlenirdi. Önceki sene sohbet grubu oluşturmuş kişilerin önde gelen üyeleri normal bir zaman içerisinde bir mekânda otururken; “*Bu sene Velime Geceleri’ni düzenlemeye başlayalım, artık zamanı da geldi. Diğer arkadaşlara da haber verelim. İlk (... ..)de toplanalım. Gelecek olan kişilere hangi yemekleri getireceği ev sahibi haber versin.*” şeklinde yapılan bir sohbet ile ilk toplantının tarihi, kimin evinde yapılacağı ve hangi yemeklerin getirileceği belirlenmiş olurdu (K.K.222).

1.7.2.7.2. Genel Velime Geceleri

Genel Velime Gecesi toplantıları, hazırlık toplantısının yapıp sohbet grubunun teşekkül etmesinden sonra her hafta sonu genellikle Cumartesi akşamları düzenli olarak yapılan organizasyonlardır. Her hafta, sohbet grubunun bir üyesinin evinde sırayla yapılmaktaydı. Yatsı namazından sonra belirlenen evde sohbet grubunun toplanmasıyla başlayan gece; yapılan güncel ve edebî konular üzerine sohbet, yemek ikramı, müzik icrâsı, aralarda çay ve çerez servisi ile bazen de çiğ köfte ikramıyla sona ererdi. Mahallede ya da sohbet grubunda bulunan bir kişinin yakını vefat etmesi gibi yaşanan olumsuz olaylarda bu toplantılar ertelenerek belirli bir süre icrâ edilirdi (K.K.217, 222).

1.7.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Velime Gecesi toplantılarına katılan kişilerin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Herkes, o günün şartlarına uygun, temiz, başkalarına rahatsızlık verecek tarzda olmayacak bir giyim şekli ile gelmekteydi. Geleneksel yapısı içerisinde icrâ edildiği dönemlerde Velime Geceleri’ne katılan kişiler genellikle dönemin yöresel kıyafetlerini tercih etmişlerdir (K.K.222).

1.7.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Velime Geceleri çoğunlukla yemekli olarak icrâ edilen toplantılardır. Grup üyelerinin sıra evinde toplanmasının ardından yapılan kısa sohbetten sonra ev sahibi tarafından sofralar hazırlanmaya başlanır. Her toplantının sonunda bir sonraki sohbette ikram edilecek yemekler grup üyeleri arasında kura ile belirlenir ya da sohbete ev sahipliği yapacak kişi tarafından söylenir. Bu şekilde hem gelen kişilerin aynı yemeği getirme durumu ortadan kalkar hem de misafirlerin ne getirecekleri konusundaki kararsızlığı ortadan kalkmış olur. Böylece gelen misafirler ev sahibinin yükünü hafifleterek geceye ortak olurlar. Ev sahibi de ayrı yemek yaptırıp içecekleri hazırlar. Yemeklerin sabit bir menüsü ve ikram edilme zamanı yoktur. Her üye kurada kendisine söylenen yemeği evinde yaptırıp lengeri denilen bakır kaplar içerisinde¹⁰⁹¹ toplantıya gelirken getirerek ev sahibine verir. Kimin hangi yemeği getirdiğinden kimsenin haberi olmazdı. Bütün yemekler bu şekilde toplandıktan sonra sıra evinde bulunan bayanlar tarafından servise hazır hâle getirilirdi. Toplantının başındaki sohbetin akışına göre ev sahibi ile grup içerisinde bulunan gençler, sofraları hazırlamaya başlar. Yemekler yer sofrasında yenirdi (K.K.218, 222).

Velime Geceleri'nde genel olarak Diyarbakır'ın yöresel yemekleri ikram edilmekteydi. Yemeklerin başında; “meftune, duvaklı pilav, beli bağlı, içli köfte, ekşili dolması, lüle kebabı, kuşbaşı kebab, nardanaşı, pıçık vb”, tatlılardan; “lebzuniye (badem ezmesi), dilberdudağı, künefe, Nuriye tatlısı” başta gelmektedir.¹⁰⁹² İçecek olarak evlerde özel yapılmış gül ve menekşe şerbetleri ikram edilirdi (K.K.224).

Toplantı uzun sürdüğü için ilerleyen zamanlarında sohbet evinde yoğrulan çiğköfte de ikram edilmekteydi. Çiğköftenin malzemeleri ev sahibine ait olup grup içerisinde en iyi yapan kişi tarafından yoğrulurdu. Gecenin sonunda da misafirlere paça çorbası ikram etmek âdet hâline gelmiştir (K.K.225).

Yemekten sonra ikram edilen çayın yanında; bastık (pestil), cevizli-bademli sucuk, çeşitli çerezler, üzüm pekmezinden yapılan kesme gibi yiyecekler de sunulurdu (K.K.224).

¹⁰⁹¹ Vedat GÜLDOĞAN, **Diyarbakır Kültürü**, Kripto Yayınları, Ankara, 2011, s. 97.

¹⁰⁹² Aygül Doru, “Tarihte Diyarbakır’da Mutfak Kültürüyle Nostalji”, **Diyarbakır Sosyokültürel Tarihi 3**, Uzman Matbaacılık ve Ciltleme, İstanbul, 2013, s. 256.

1.7.2.10. Mahkeme/Ceza

Velime Gecesi toplantılarında belirli bir yönetim yapısı olmadığı için bir yargılama sistemi de yoktur. Bunun yerine sohbet grubu içerisindeki sözü dinlenir, yaş olarak büyük, hatırı sayılır kişiler toplantı içerisinde meydana gelen aksaklıkları düzeltmek ve bunlara sebep olan kişileri gerekli görmeleri hâlinde uyarabilirdi. Hatta yapılan hatanın niteliğine göre bir daha sohbe davet edilmeme gibi bir ceza da verebilirlerdi. Genellikle mazereti olmadan toplantılara gelmeyen veya geç gelen, sohbet esnasında genel kurallara uymayanların bu hatası daha sonra söylenerek uyarılır. Toplantılara içkili gelenler, toplum içerisinde yüz kızartıcı fiiller işleyenler ise bir daha sohbetlere çağırılmazdı (K.K.218, 219, 222).

1.7.2.11. Eğlence Şekilleri

Velime Geceleri'ndeki eğlence şekli müzik icrâsından oluşmaktadır.

1.7.2.11.1. Müzik

Velime Geceleri içerisindeki müzik fasıllarında hem tasavvuf müziği hem de Türk Sanat Müziği icrâsında tercih edilen; ud, keman, kanun, klarnet, arabana, santur, çarpara, cümbüş, tambur, tef, kabak kemâne (rebap) gibi enstrümanlar kullanılırdı (K.K.217, 218, 222, 223). Daha önceki yıllarda düzenlenen Velime Geceleri'ne katılan müzisyenler ve çaldıkları enstrümanları; “*Klarnet; Edip Gülmeriç, keman; Selahattin Mazlumoğlu, kanun; Gazi Gurbet, Naci Balıkçı, Abdulhaluk Ocak, darbuka; Garabet Menekşe, cümbüş; Hayık Aşçı, Tarık Çıkıntaş, hem keman hem de cümbüş çalan Hüsnü İpekçi'dir.*”¹⁰⁹³

Velime Geceleri'nde icrâ edilen müzik, sohbet grubu içerisinde bulunan mahallî ses sanatçıları ve mûsikî birikimi olan kişilerin öncülüğünde çalınmaktadır. Celal Güzelses, Sıtkı Tarancı, Nuri Onur ve Nihat Bey gibi Diyarbakır'ın önde gelen kişileri ve sanatçıları da Velime Geceleri'ne katılmış hatta kendileri de sohbet grubu oluşturarak toplantılar tertip etmişlerdir. Grup içerisindeki diğer kişiler de bildikleri ölçüde ve genel yapıyı bozmadan seslendirilen parçalara eşlik ederdi. Velime Geceleri'nde söylenen şarkı ve türküler belirli bir düzen içerisinde icrâ edilirdi. Eserler, gelişigüzel okunmayıp tam bir ahenk içinde, makam sırası göz önünde bulundurularak çalınmaktaydı. Her toplantıdaki müzik icrâsına “*Diyarbakır Divân*

¹⁰⁹³ Gündoğan, s. 98.

Peşrevi” ile başlanmakta (K.K.223) ve Sabâ makamında okunan eserlerle sona erdirilirdi. Dîvân Peşrevi’nden sonra ise herhangi bir makam sırası bulunmamaktadır.¹⁰⁹⁴ Genel olarak Diyarbakır mûsikîsinde kullanılan makamların tamamı Velime Geceleri’nde farklı zamanlarda icrâ edilmektedir. Velime Geceleri’nde uyulan makam sırası; Diyarbakır Dîvân Peşrevi, Uşşâk, Hüseyinî, Muhâyyer, Hüzûm, Segâh, Nevrûz, Kürdî, Beşîrî (Mâhûr), Şîrvânî, Kesik (Nikrîz), Karcığar ve Sabâ şeklindedir (K.K.223).

Velime Geceleri’nde icrâ edilen müzikler üzerinde yapılan incelemede kırık havaların yüzde doksan yedi ile büyük bir kısmını oluşturduğu geri kalan bölümü ise uzun havaların aldığı görülmektedir. Kırık havaların yüzde doksan altısı türkû, geri kalan kısmı da oyun havasıdır.¹⁰⁹⁵

Uşşâk makamından; “Arpa Orağa Geldi”, “Fincanın Etrafı Yeşil”, “Dağlara Lale Düştü”, Hüseyinî makamından; “Kar Mı Yağmış Diyarbakır’ın Dağına”, “Ağlama Yar Ağlama”, “Neylerim Köşkü Sarayı”, “Mardin Kapı Şen Olur”, “Diyarbakır Dört Kapı”, Muhâyyer makamından; “Yaş Destanı”, “Yüksek Minarede Kandiller Yanar”, “Karşımda Durur Yeter”, “Kırklar Dağının Düzü”, “Hele Yar Zalim Yar”, Hüzûm-Segâh makamlarından; “Acem Güzeli”, “Çayın Öte Yüzünde”, “Suya Gider”, “İndim Havuz Başına”, Nevrûz makamından; “Ben Şehid-i Badeyim”, Kürdî makamından; “İki De Keklik Bir Derede Ötüyor”, Beşîrî (Mâhûr) makamından; “Meclisinde Mail Oldum Ben Bir Kaşı Karaya”, “Bağdat’ın Hamamları”, Şîrvânî makamından; “Bu Dere Buz Bağlamış”, “O Yârimin Damından Hoplayamadım”, “Aşk Kalbimde Yer Almış”, “Esmerim Biçim Biçim”, “Esti Baharın Nesimi”, Kesim (Nikrîz) makamından; “Bahar Olur Yeşillenir Bu Bağlar”, “Karşiki Dağlar Beyazlara Bürünmüş”, Karcığar makamından; “Yeni De Kapının Yokuşu”, “Vallahi O Yardır” ve Sabâ makamından; “Vardım Yârin Bahçesine”, “Bu Dere Baştan Başa”, “Yeşil Yaprak Arasında”, “Sofrada Bugün” icrâ edilen parçaların başında gelmektedir.¹⁰⁹⁶

1.7.3. Diyarbakır Velime Geceleri’nin İcrâ Düzeni

Velime Geceleri belirli bir düzen dâhilinde icrâ edilen sohbet toplantılarıdır. Gecenin başından sonuna kadar genel bir düzene uyarak toplantının akışı

¹⁰⁹⁴ Erdem, s. 16.

¹⁰⁹⁵ Erdem, s. 22.

¹⁰⁹⁶ http://www.trtnotaarsivi.com/thm_arama.php (23.09.2014).

sağlanmaktadır. Toplantıların genel işleyişi ana hatlarıyla; “*Sohbet Mekânında Toplanma*”, “*Sohbet ve Çay İkramı*”, “*Yemek İkramı*”, “*Eğlence Faslı*” ve “*Sonraki Toplantı Yerin Belirlenmesi*” şeklindedir.

- **Sohbet Evinde Toplanma**

Velime Gecesi’ne katılacak olan sohbet grubu üyeleri daha önceden kararlaştırılan eve belirlenen günde yatsı namazından sonra gelirler. Bütün grup üyeleri mazereti olanlar dışında ortalama yarım saat içerisinde sıra evinde toplanırlar. Ev sahibi konuklarını dış kapıda karşılar. Misafirler, önceki hafta sohbet sahibi tarafından yapılması istenen yemekleri de getirerek ev sahibine verirler. Ardından hane sahibi, misafirleri sohbetin yapılacağı odaya götürür. Gelen kişiler genellikle yaş sırasına göre odada kendilerine uygun olan yere otururlar (K.K.217, 222).

- **Sohbet ve Çay İkramı**

Sohbet grubu üyeleri evde toplandıktan sonra ilk konuşmayı ev sahibi yapar. Herkese; “*Hoş geldiniz. Evime teşrif ederek bana onur verdiniz.*” şeklinde kısa bir selam verir. Ardından sözü, sohbet grubunun en önde gelen kişisi alır. İlk önce mazereti olup da gelemeyen kişilerin durumları hakkında herkese bilgi verilir. Ortamda birbiriyle kırgın ya da küs olanlar varsa hemen onların arasındaki sorun çözülerek barıştırılır. Ardından ortamda bulunan kişilerin bir sıkıntısı, derdi ya da isteği olup olmadığı sorulur. Herhangi bir sorun ya da istek varsa öncelikle onlar çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Daha sonra mahalle ya da semtteki sorunlar, ihtiyaçlar ve gelişmeler hakkında grup içerisindeki kişilerden bilgi alınır. Örneğin; mahallede su sıkıntısının olması, kaldırımların bozulması, yakacak, gıda vb. yönünden ihtiyaç sahiplerinin bulunması, okula ve askere giden fakir çocukların maddî ihtiyaçlarının olması gibi sorunlar tespit edilir. Bunlardan sohbet grubu içerisinde çözüme kavuşturulabilecek olanlar istişare ile hâledilir. Yerel yöneticileri ilgilendiren sorunlar ise belirlenen bir heyet ile gerekli mercilere yapılan ziyaretlerle çözülmeye çalışılır. Yörede yapılacak olan sosyal ve kültürel etkinliklerin duyurulması, değerlendirilmesi yine bu toplantılarda yapılmaktadır. Gerçekleştirilen bu sohbet esnasında ev sahibi çay ikramında bulunur (K.K.218, 222).

- **Yemek İkramı**

Yapılan sohbetin ardından yemek ikramına geçilir. Sohbet grubu üyelerinin getirmiş olduğu yemekler sıra sahibinin evinde bulunan kadınlar tarafından mutfakta servise hazır hâle getirilir. Servis penceresinden erkeklere verilen yemekler, ev sahibi

ve gençler tarafından hazırlanan yer sofralarında yenir. Yemekten sonra çay ve kahve ikramı yapılır (K.K.218, 222).

- Eğlence Faslı

Velime Geceleri'nde mutlaka gündemde olan bir şair veya yazarın eserleri okunur, methiyeler dizilir veyahut da tenkitlerde bulunulurdu.¹⁰⁹⁷ Şairlerin okuduğu şiirlerin ardından mûsikî faslı başlamaktadır. Müzik faslı, Velime Geceleri'nin önemli bir bölümünü teşkil etmekle birlikte belirli bir düzen ve makam sırası gözetilerek icrâ edilmektedir. Toplantı mekânının bir köşesinde bulunan çalgıcılar yemeğin ardından müzik faslını icrâ etmeye başlarlar. Velime Geceleri'nde çoğunlukla Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ile tasavvufî müzik çalınmaktadır. Sohbet grubu içerisinde bulunan şair, edip ve bestekârlar önce Diyarbakır Dîvân Peşrevi ile açılışlı yaparak makam sırasına göre parçalar söylenir, gazel, hoyrat ve mayalar okunur. Sabâ makamı ile icrâ edilen parçalarla da Velime Gecesi sona erer (K.K.218, 223). Müzik faslının aralarında mâni atıldığı, fıkra ve hatıraların anlatıldığı da olmaktadır (K.K.222).

- Sonraki Toplantı Yerinin Belirlenmesi

Gecenin sonunda bir sonraki toplantının kimin evinde yapılacağı belirlenir. Grup üyeleri bir sonraki hafta yapılacak olan sohbeti evinde yapmak için kendileri istekte bulunur. Eğer birkaç kişi talep etmesi hâlinde ise meclisin önde gelen kişinin verdiği karar geçerlidir. Bazı toplantıların sonunda paça çorbası ikramı yapıldığı da olmaktadır. Eğer sohbet, sabah ezanı vaktine kadar sürmüş ise toplu hâlde camiye gidilerek namaz kılındıktan sonra herkes evine gider (K.K.217, 222, 225).

¹⁰⁹⁷ Sınır, s. 3.

1.8. BOLU-MUDURNU BİRİKME GECELERİ (ATEŞ GEZMESİ)

1.8.1. Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Birikme Geceleri, yörede diğer adıyla “*Ateş Gezmesi*” olarak da bilinmektedir. Bu toplantıların yaklaşık olarak 650 yıllık bir geçmişinin olduğu sözlü kaynaklar tarafından ifade edilmekle birlikte bu konuda net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu toplantılar, 1970’li yıllarda yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış, sadece çok yakın aile ve arkadaş çevresi tarafından yapılır hâle gelmiştir.¹⁰⁹⁸

Günümüzde Gerede merkeze bağlı Karacakaya mahallesinde, Mundaşlar köyü, Yeniceşihlar köyü, Hüsamettindere köyü ve Çavuşlar köyü gibi yerleşim yerlerinde Birikme Geceleri kış aylarında belirli aralıklarla icrâ edilmeye devam edilmektedir. Özellikle Mundaşlar köyünde gençler tarafından kurulan sohbet grubu tarafından daha aktif bir şekilde köy odasında ve zaman zaman belediye, kaymakamlık, üniversite iş birliği ile organize edilen Birikme Geceleri tertip edilmektedir. İlçenin simgesi hâline gelen Birikme Geceleri, Mudurnu Mundaşlar köyü gençleri tarafından ilçe merkezinde bulunan otellerde tatilcilerin eğlenmeleri için tertip edilmeye başlanmıştır. Bu bakımdan Mudurnu’da uzun yıllardır yapılan Birikme Geceleri tatilciler tarafından da yoğun ilgi görmektedir. Otel yetkilileri de Birikme Geceleri’ne müşterilerin ilgilerinin her geçen gün biraz daha arttığını ifade etmektedirler.¹⁰⁹⁹

Mudurnu kaymakamlığı, belediye başkanlığı ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi tarafından Mudurnu turizmini canlandırmak amacıyla konak işletmecileri ile tur operatörleri bir araya getirilmiştir. Tur operatörleri iki gün boyunca Mudurnu’nun tarihî yapısını ve kültürünü inceleyip değerlendirmelerde bulunmuşlar. Ayrıca Yeniceşihlar köyünde yapılan Birikme Gecesi’ne katılıp eğlenceleri izlemişlerdir.¹¹⁰⁰

¹⁰⁹⁸ **Bolu İl Yıllığı 1973**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, s. 263.

¹⁰⁹⁹ <http://www.bolunet.com/haber/bolu-haber/tatilcilerin-gozdesi-birikme-geceleri> (09.12.2014).

¹¹⁰⁰ <http://www.bolugundem.com/shownews.php?opt=haber&id=33448> (09.12.2014).

1.8.2. Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)’nin Genel Özellikleri

1.8.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.8.2.1.1. Üyeleri

Birikme Gecesi toplantıları gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan teşekkül eden aynı çevredeki belirli arkadaşlar ya da akrabalar tarafından üç ayrı grup şeklinde düzenlenir. Birinci grup, henüz toplantılara hiç iştirak etmemiş olanlarla birkaç senedir ateş gezip tecrübesi artmış kişilerden oluşmaktadır. İkinci grup, orta yaşlarda daha önceden birlikte ateş yakmış kişilerden meydana gelir. Üçüncüsü ise belirli bir yaşın üzerine gelmiş, çoğunlukla dinî vazifelerini yerine getiren kişilerin oluşturdukları mevlid gruplarıdır. Bu kişiler, toplantılarda ve günlük hayatta sürekli olarak birbirlerine yârenlik ettikleri için kendi aralarında birbirlerine “*Yâren*” şeklinde hitap ederler. Bu hitap; kardeşlik, akrabalık bağlarından daha sıcak ve duygusal bir anlam taşımaktadır.¹¹⁰¹ Günümüzde ise sohbet grubu üyeleri gençlerden teşekkül etmekte ve yaşlılar da izleyici olarak sohbetlere katılmaktadır.

1.8.2.1.2. Yönetim Yapısı

Birikme Gecesi toplantılarının yönetim yapısı “*Başeski (Bey)*” ve onun icrâ organı olan “*Mıcık (Çavuş)*”tan oluşur.

1.8.2.1.2.1. Başeski (Bey)

Başeski, Birikme toplantılarının yönetimi, sevk ve idaresinden sorumlu olan en yetkili kişidir. Sohbet grubu içerisinde yaş olarak olgun, bilgili, sözüne güvenilir, geleneğe hâkim, davranış ve kararlarında objektif olan bir kişi hazırlık toplantısında Başeski olarak seçilir. Sohbet grubu tarafından yörede bulunan Başeski görevini layıkıyla yerine getirebileceği uygun görülen bir kişi belirlenir ve ardından o kişiye teklifte bulunulur. Başeskilik vazifesi için teklif götürülen kişi bunu kabul etmesi durumunda Ateş Gezmeleri düzenlenmeye başlanır. Aksi bir durumda tekrar yeni kişi belirlenir. Toplantıya katılanlar Başeski’nin dediklerini koşulsuz olarak yerine getirmek zorundadır. Ateş gezmelerinde toplantının gündemini tayin etmek, sohbetin akışını düzenlemek, başlayacağı ve biteceği zamanı belirlemek, toplantı esnasındaki ve oyunlardaki cezaları vermek Başeski’nin başlıca görevleri arasında yer almaktadır.¹¹⁰²

¹¹⁰¹ Selami Erkut, *Mudurnu Tarih Coğrafya ve İctimaî Durum*, Ankara, 1958, s. 47.

¹¹⁰² Erkut, ss. 47-48.

1.8.2.1.2.2. Mıcık (Çavuş)

Yârenler arasından seçilen, Başeski'nin emirlerini yerine getirmek ve toplantıyı idare etmekle görevli kişidir. Mıcık, toplantı esnasında ortamın düzenini sağlamak, programın akışını düzenlemek, icrâ edilen oyunları yönetmek, verilen cezaları tura ile uygulamakla vazifelidir.¹¹⁰³

1.8.2.2. Katılma Şartları

Birikme Gecesi toplantıları, kendi içerisinde bir düzen ve belirli kurallara bağlı olarak icrâ edilen sohbetlerdir. Bu bakımdan bu toplantılara katılmak isteyen bir kişi ya misafir ya da sohbet grubu üyesi olarak dâhil olabilmektedir.

1.8.2.2.1. Üye Olarak Katılmak

Birikme Geceleri, aynı yaş grubundaki kişiler ya da yakın akraba çevresinin bir araya gelerek oluşturduğu sohbet toplantılarıdır. Sohbetler belirli yaş gruplarının kendi arasında tertip etmesiyle teşekkül ettiği için genel olarak gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan oluşur. Gençlerin oluşturduğu Birikme toplantılarına; daha önceden hiç katılmamış olanlarla birkaç yıldır ateş gezip bu geleneğin âdâp ve erkânını öğrenmiş kişiler dâhil olabilir. İkinci gruba belirli bir süre ateş gezmiş ve bu geleneği çok iyi bilen orta yaşlarındaki kişiler katılabilir. Üçüncü gruba ise olgun, beş vakit namazını kılan mütedeyyin kişiler alınmaktadır.¹¹⁰⁴ İlk iki grubun düzenlediği toplantılar, eskiden içkili olarak da tertip edileninin olmasına rağmen günümüzdeki sohbetlerde alkol kullanılmamaktadır. Üçüncü grubun ayrı olarak düzenlediği Birikme toplantıları mevlit okunarak icrâ edilmiştir.¹¹⁰⁵

1.8.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Birikme Geceleri'ne sohbeti düzenleyen grubun dışında toplantının yapıldığı mekânın durumuna göre misafir de alınmaktadır. Davet edilen ya da katılacak olan konukların belirli bir sayısı yoktur. Günümüzde icrâ edilen Birikme Gecesi toplantılarına o köyün erkek ve kadınları ayrı ayrı oturmak şartıyla katılabilir. İzleyicilerin belirli bir sayısı bulunmayıp toplantının yapıldığı mekâna bağlı olarak katılımcı kabul edilir. Ayrıca çevre köylerden misafir olarak gelip sohbetleri izleyenler de olmaktadır.¹¹⁰⁶

¹¹⁰³ Erkut, s. 48.

¹¹⁰⁴ Bolu İl Yıllığı 1973, s. 263.

¹¹⁰⁵ http://www.mudurnulularderneği.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

¹¹⁰⁶ http://www.bizbolulular.com/haber-detay.asp?id=4027&Haberler-HER_CUMARTESi_BiRiKME_GECESi (26.03.2014).

1.8.2.3. Kuralları

Birikme Gecesi'ni düzenleyen grubun ya da toplantılara katılan kişilerin uymak zorunda olduğu belirli kurallar vardır. Bu kurallar, yazılı olarak bulunmayıp gelenek içerisinde sözlü ve gösterimsel olarak nesilden nesile aktarılmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Toplantıya katılan Yâren ve misafirler, yöneticilerin emirlerini koşulsuz yerine getirmek zorundadır.
- Birikme Geceleri'nde alkol kullanılması ve toplantıya içkili gelmesi yasaktır. Fakat günümüzde dernekler tarafından düzenlenen Birikmelerde alkol tüketilmektedir.
- Toplantı grubundan atılan kişiler bir daha sohbe dâhil edilmez.
- Sohbet esnasında Çavuş ya da Başeski'den izin almadan ayağa kalkılması ya da odadan çıkılması yasaktır.
- Ortamda bulunanların ihtiyaç duyulması hâlinde itiraz etmeden oyunlara katılması gerekmektedir. Aynı şekilde oyunlarda verilen cezalara da itiraz etme durumu söz konusu değildir.
- Toplantı esnasında erkeklerin, kadınların tarafına bakması ve onlara herhangi bir şekilde rahatsızlık verecek davranışlar sergilemesi yasaktır.

1.8.2.4. Zaman

Mudurnu'da tertip edilen Birikme Geceleri'nin icrâ edildiği kesin bir zaman aralığı/tarih bulunmamaktadır. Mevsim şartlarına, yöre insanının ekonomik faaliyetlerine ve diğer uğraşlarının durumuna göre genel olarak sonbaharın ortası/sonu gibi başlayıp kış mevsimin bitmesiyle de sona ermektedir. Sonbahar aylarında uygun bir zaman diliminde sohbet grubunun oluşturulmasından sonra her hafta Cumartesi akşamları köy konağında/odasında ya da sohbet grubu üyelerinin evlerinde Birikme Geceleri düzenlenmektedir.

Birikme toplantılarının sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapıldığı dönemlerde haftada bir defa tertip edilirdi. Grup üyesinin sayısı kadar düzenlenen bu toplantılar, yaklaşık olarak 15-16 hafta devam ederdi. Yıl içerisindeki başlama zamanından itibaren bütün Yârenlerin davet sırasının bitmesiyle birlikte o dönemlik Birikme toplantıları da sona ererdi.¹¹⁰⁷

¹¹⁰⁷ Erkut, s. 49.

Birikme Geceleri, *Bolu Mudurnulular Derneği*'nin üyeleri tarafından da sonbahar aylarında icrâ edilmeye başlanıp Mayıs ayına kadar haftada en az birkaç defa olmak üzere yapılmaktadır. Dernek üyelerinin belirlediği bir günde genellikle Salı veya Çarşamba akşamları Birikme Geceleri düzenlenir. Bu şekilde yapılan Birikme Geceleri, daha çok eğlenceye yönelik, yemekli ve alkollü olarak tertip edilmektedir.¹¹⁰⁸

1.8.2.5. Mekân

Birikme toplantıları sohbet grubunu oluşturan kişilerin evlerinin en geniş odasında belirlenen sıra ile tertip edilmesinin yanında¹¹⁰⁹ köy odaları/konaklarında da düzenlenir. Gerede'nin Munduşlar köyünde taşımali eğitim sisteminden dolayı boşalan köy okulu, ilgili mercilerden alınan izin dâhilinde köy konağına çevrilmiş ve Birikme Geceleri de burada yapılmaya başlanmıştır.

Birikme Geceleri'nin icrâ edildiği mekânlar, oyunların rahatlıkla oynanabilmesi için geniş olmasının yanında, misafirlerin oturabilmesi için de fazla yere sahip olması gerekmektedir. Oturma yeri hususu da mekânın duvar kenarlarına yapılan sedirlerle çözülmektedir. Mekânın durumuna bağlı olarak sedirin olmadığı durumlarda kalın yer minderlerine oturulmaktadır.

Günümüzde Birikme Geceleri, Mudurnulular Derneği tarafından da sonbaharda başlanıp Mayıs ayına kadar haftada en az bir defa olmak üzere Keyvanlar Konağı gibi mekânlarda icrâ edilmektedir. Özellikle tarihî bir mekân olan Keyvanlar Konağı'nda yerel ve ulusal televizyon kanalları, özel davetler gibi organizasyonlar içinde de Birikme Geceleri düzenlenmektedir.¹¹¹⁰

1.8.2.6. Oturma Düzeni

Sohbet grubu, misafirler salondaki yerlerini aldıktan sonra hilal şeklinde mekânın ortasına dizüstü otururken Başeski, salonun başköşesinde kendisine ayrılan yere oturur. Misafirler ise sohbetin icrâ edildiği mekânda kendileri için ayrılan yerlere saygı gereği yaş sırası gözeterek sıralanırlar.

¹¹⁰⁸ http://www.dailymotion.com/video/x2fc0ia_mudurnulular-dernegi-keyvanlar-konaginda-birikme-gecesi_news (19.08.2015).

¹¹⁰⁹ *Bolu İl Yıllığı 1973*, s. 263.

¹¹¹⁰ http://www.dailymotion.com/video/x2fc0ia_mudurnulular-dernegi-keyvanlar-konaginda-birikme-gecesi_news (19.08.2015).

Günümüzde Munduşlar köyünde icrâ edilen Birikme Geceleri'ne kadın ve çocuklar da katılabilmektedir. Bundan dolayı oturma düzeni de değişmekte, kadın ve çocuklar, erkeklerden ayrı olarak oturmaktadır. Genellikle erkekler kapı girişinin karşı tarafında otururken çocuk ve kadınlar da erkeklerin diğer tarafında yer alırlar. Toplantı esnasında erkeklerin, kadınların tarafına bakması ve onlara herhangi bir şekilde rahatsızlık verecek davranışlar sergilemesi yasaktır.¹¹¹¹

1.8.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Birikme Gecesi toplantıları yapıma zamanı, içeriği ve şekli bakımından “*Hazırlık Toplantısı*”, “*Genel Birikme Geceleri*” ve “*Pabuç Giyme Toplantısı*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır:

1.8.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Sonbaharın başlarında aynı yaş grubundaki çok yakın arkadaşlar ya da belirli akraba çevresindeki kişiler herhangi bir evde bir araya gelerek Birikme Gecesi tertip etmek için karar alırlar. Burada sohbet grubu oluşturularak her üye hakkında müzakere yapıldıktan sonra uygun görülenlerle toplantılar yapılmaya başlanır.¹¹¹² Bu toplantıda, sohbetlerde yapılacak olan masrafların nasıl karşılanacağı yani toplantıların şekli kararlaştırılır. Toplantılar üç farklı şekilde icrâ edilir. Birincisi, hiçbir masraf yapılmaksızın akşam yemeğinden sonra düzenlenen toplantılardır. İkincisi masrafların tüm katılanlara eşit olarak paylaşılması şeklindedir. Buna da “*Ferfane/Erpane*” denir. Bunun dışında “*Pabuc(u) Giyme*” olarak tabir edilen masrafların tamamını toplantıya ev sahipliği yapan kişinin karşıladığı toplantı şeklidir.¹¹¹³ Fakat “*Pabuc(u) Giyme*”nin 1973 *Bolu İl Yıllığı*'nda bir dönem boyunca icrâ edilen Birikme Geceleri'nin en sonunda yapılan toplantıya verilen isim olduğu belirtilmektedir.¹¹¹⁴ Bunun yanında toplantıların içkili veya içkisiz, yemekli ya da yemeksiz olacağına da karar verilmektedir.

1.8.2.7.2. Genel Birikme Geceleri

Dönem başında yapılan hazırlık toplantısında alınan karar neticesinde belirlenen zaman aralıklarında, olağanüstü durumlar dışında, icrâ edilen toplantılardır. Birikme Geceleri, genellikle köy odalarında/konaklarında ya da grup üyelerinin evlerinde sırayla tertip edilir. Akşamları belirlenen saatte başlayan

¹¹¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=uLjztnfuvkU> (17.01.2016).

¹¹¹² http://www.mudurnululardernegi.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

¹¹¹³ Erkut, s. 47.

¹¹¹⁴ *Bolu İl Yıllığı 1973*, s. 263.

toplantı, gece de ortamın durumuna göre sona erer. Birikme Geceleri, yemekli olarak düzenlenmekte ve her toplantıda grup üyelerinin belirlediği yemekler ikram edilir.

İçkili olarak düzenlenen Birikme Gecesi Sohbetleri'nin de yapıldığı bilinmektedir. Toplantıların alkollü olup olmamasına hazırlık toplantısında karar verilir. Fakat yaşlıların Birikmeleri içkisiz olarak tertip edilir. Alkollü olarak düzenlenen sohbetlerde içki, toplantının başında alındıktan sonra yemek yenir, kahve içilir ve ardından eğlence faslına geçilmektedir.¹¹¹⁵

1.8.2.7.3. Pabuç(u) Giyme Toplantısı

Selami Erkut tarafından “*Pabuçu Giyme*” şeklinde, bir dönem içerisinde icrâ edilen Birikme toplantılarının masraflarının hepsinin ev sahibi tarafından karşılandığı toplantı çeşidi olarak ifade edilmektedir.¹¹¹⁶ Bunun dışında *1973 Bolu İl Yıllığı*'nda bir dönem boyunca icrâ edilen Birikme Geceleri'nin en sonunda yapılan toplantısına verilen isim olduğu belirtilmektedir.¹¹¹⁷

1.8.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı¹¹¹⁸

Birikme Geceleri'ni düzenleyen sohbet grubu üyelerinin giymiş olduğu belirli bir kıyafet düzeni vardır. Bunlar geleneksel nitelikteki kıyafetlerden ziyade yörede daha eskiden kullanılan günlük elbiselerden oluşturulmuştur. Bu elbiseler toplantı esnasında sadece sohbet ekibi tarafından giyilmektedir. Bu kıyafetler; “*kasket* (*şapka*)”, “*gömlek*”, “*yelek*”, “*pantolon*”, “*kuşak*”, “*çorap*” ve çeşitli aksesuarlardır.

Kasket (Şapka): Sekiz köşeli olarak ifade edilmekte ve genellikle siyah renklidir.

Gömlek: Günümüzdekinden farklı olarak daha önceden yörede giyilen gömlektir. Alaca bez denilen ve renkli pamuk iplikten dokunan kumaşlardan yapılan, yarım dik yakalı, önleri açık ve düğmeli, kolları uzun, bilek kısımları manşetli bir giysidir. Günümüzde ise normal yaka, beyaz, kumaştan dikilmiş, uzun kollu, önden düğmeli ve kolları manşetli olan gömlekler giyilir.

Yelek: Ön tarafı kumaş, arkası astarlı şekilde önden düğmeli ve koyu mavi renklerinde.

Pantolon: Yün veya tiftik kumaştan yapılır. Ayak bileklerine kadar uzunlukta, cep kısımları yana doğru dik ve geniş, paçaları ise dardır.

¹¹¹⁵ http://www.mudurnululardernege.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

¹¹¹⁶ Erkut, s. 47.

¹¹¹⁷ *Bolu İl Yıllığı 1973*, s. 263.

¹¹¹⁸ <http://www.koroglugazetesi.com/habergoster.php?id=8804#.VIhFEtKsXTA> (10.12.2014).

Kuşak: Kıl dokuma kumaştan yapılır. Bele birkaç sefer dolanacak uzunlukta, geniş ve uçları püsküllüdür. Pantolon ve gömleğin üzerine sarıldıktan sonra sağ ön kısımdan püsküllü tarafı biraz sarkıtılır.

Çorap: Yün ve tiftikten beş şişle örülen çorapların uzunluğu diz kapağı hizasına kadardır. Pantolonun üzerine çekilerek giyilir.

Aksesuar: Desenli işlemeli kumaşlardan yapılan, kenarları oyali ve pullu para keseleri kullanılmaktadır. Ağız kısmını büzmeye ve bağlamaya yarayan uzun ipler, iplerin her iki yanlarına sarkan uçlarında süs boncukları vardır. Saat kösteği de aksesuar olarak kullanılmaktadır.

1.8.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Birikme Geceleri, yemekli olarak tertip edilen sohbet toplantıdır. Toplantılarda ikram edilen yemeğin sabit bir menüsü bulunmamaktadır. Birikme Geceleri'nde yemek, grup üyeleri ve misafirlerin toplantı mekânında bir araya geldikten sonra sohbet ve eğlence kısmına geçilmeden önce yenir. Sofranın hazırlanması ve yemeklerin servisinden ev sahibi ile en küçük grup üyeleri sorumludur. Yemekler yer sofrasında yenmektedir. Birikme Geceleri'nde genellikle; yayla çorbası, tavuklu pilav, börek, hoşaf, baklava, kaymaklı ekmek kadayıfı veya saray helvası ikram edilir. Sofralar hazır olunca ilk önce Başeski, diz çökerek sofraya oturur ve diğerlerini buyur eder. Yemekte tahta kaşık ve kalaylı bakır kaplar kullanılırdı. Yemek ikramının ardından sofralar yine ev sahibi ve görevli üyeler tarafından kaldırılır. Sonra kahveler içilir. Toplantılarda genellikle “*burçak kahvesi*” ikramı yapılırdı. Toplantı sonuna doğru elma, armut, yüvez, döngel gibi meyveler de ikram edilirdi.¹¹¹⁹

Çoğunlukla gençler arasında alkollü olarak tertip edilen Ateş Gezmeleri'nde yemekten önce hafif bir içki alındıktan sonra yemeğe geçilirdi.¹¹²⁰

1.8.2.10. Mahkeme/Ceza

Birikme Gecesi toplantılarında ceza verme yetkisi Başeski'ye aittir. Toplantı esnasında uygunsuz hareketler yapan, ortamda bulunanlara karşı saygısız davranış içerisinde olanlara ve genel olarak kurallara uymayanlara, Başeski tarafından ilk önce yaptırımını fazla olan birtakım cezalar verilir. Fakat verilen ceza sonucunda

¹¹¹⁹ <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

¹¹²⁰ Erkut, s. 49.

Yârenlerin aynı davranışlarını yinelemesi hâlinde, o kişi Birikme toplantılarına bir daha davet edilmemek üzere gruptan çıkartılır.¹¹²¹

Birikme Geceleri'ne katılan misafirlerin de toplantıların icrâsı esnasında belirlenen kurallara uyması gerekmektedir. Aksi bir durum yaşanması hâlinde Başeski'nin talimatıyla konukların ayakkabıları önlerine getirilerek bırakılır. Bu “*Kalk git.*” anlamına gelmekte ve misafire herhangi bir şekilde sözlü uyarı yapılmadan hata yaptığı, kurallara uymadığı bu şekilde gösterilir.¹¹²²

1.8.2.11. Eğlence Şekilleri

Birikme Gecesi toplantılarındaki eğlence şekilleri “*müzik*”, “*seyirlik oyunlar*” ve “*halk oyunları*”ndan oluşmaktadır.

1.8.2.11.1. Müzik

Birikme Geceleri'nde müzik icrâsı esnasında genellikle ud, klarnet, bağlama ve org gibi enstrümanlar kullanılır. Müzik icrâsı da yörede ya da grup içerisinde herhangi bir çalgı aletini kullanmasını bilen amatör kişiler tarafından yapılır. Sadece özel olarak yapılan gösteri mahiyetindeki toplantılarda elektronik ses sistemi kullanılır. Solo ve koro olarak düzenlenen toplantılarda, *Melek Hanım Türküsü*”, “*Oğlan Adı İsmail Türküsü*” ve *Meşeli Türküsü* gibi mahallî ve yöresel türküler icrâ edilir.¹¹²³

1.8.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar, Birikme yapılacak gece misafir ve sohbet grubunun belirlenen yerde toplanıp yemek ikramından sonra icrâ edilmeye başlanır. Yemekten sonra ortam müsait olunca sohbet grubundan bir kişi Çavuş'a “..... oyununu oynayiverem mi?” diye sorar. Çavuş da elindeki tura ile oyuna kalkacak olan kişilerin sırtına vurarak onları ortaya getirir. Ya da Çavuş, kendisi istediği oyunu oynatmaya başlayabilir.

Birikme Geceleri'nde; “*Sepetçi oyunu*”, “*Tavuşu Kim Çaldı oyunu*”, “*Daktilo oyunu*”, “*Pazar oyunu*”, “*Tartılma (Kantar Tartmaca) oyunu*”, “*Çiftçi (Çift Sürme) oyunu*”, “*Sınır Taşı oyunu*”, “*Esenya oyunu*”, “*Muhacir Ekin Ekme oyunu*”, “*Düğün Okuma oyunu*”, “*Okey oyunu*”, “*Yoğurt oyunu*”, “*Hırsız oyunu*”, “*Vız Vız (Arı)*”

¹¹²¹ Erkut, s. 48.

¹¹²² <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

¹¹²³ <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (17.01.2016).

oyunu”, “*Yabani Hayvan Avı oyunu*” ve “*Kim Vurdu oyunu*” gibi oyunlar oynanmaktadır.¹¹²⁴

Bu oyunların belirli bir sırası bulunmayıp sohbet esnasında ortamın durumuna, oyuncuların ve Başeski'nin istekleri ile birlikte Çavuş'un yaptığı programa bağlı belirlenmektedir. Yoğurt oyunu gibi bazı oyunların icrâsında daha önceden alınıp hazırlanan malzemeler gerekmektedir. Bu bakımdan bu tarz oyunlar için daha önceden hazırlık yapılmışsa icrâsı gerçekleştirilebilir. Oyunlar icrâ edilirken diğer oyunun hazırlıkları sohbet ekibi tarafından salonun arka bölümünde yapılır. Bu şekilde oyunun biri bitince diğeri ara verilmeden oynanmaya başlanır. Böylece sohbet esnasında programın akışında kopukluk olmayıp izleyicilerin de sıkılmasının önüne geçilmiş olur.

Oyunların belirli bir yapısı olmasının yanında uyulması gereken bir metni bulunmamaktadır. Oyuncuların ve ortamın durumuna göre birtakım ifadeler doğaçlama olarak gerçekleştirilir. Bu bakımdan oyunları icrâ eden sohbet üyelerinin kendilerini iyi ifade edebilen, oyunların karakterini ve muhtevasını bilen, hazır cevap, oyun esnasında duruma göre doğaçlama yapabilen gibi vasıflara sahip olması gerekir.

Oyunlar, genel olarak kırsal kesimde yaşayan insanların çiftçilik, hayvancılık, düğün gibi günlük hayatlarından kesitlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan izleyiciler de oyunlara yabancı kalmayıp hem çok rahat bir şekilde katılabilmekte hem de seyrederken keyif almaktır. Oyunlar, genel olarak şiddet içeren nitelikte olmakla birlikte dil sürçmesi, el çabukluğu, kıvrak zekâ oyunları gibi hususları barındırır niteliktedir.

Oyunlarda kaybeden ya da hata yapan tarafa/kişiye genellikle hayvan taklidi yaptırılmakta ya da Çavuş'un elinde bulunan tura ile vurulmaktadır. Cezalar oyun esnasında hemen uygulanmakta ve bir sonraki toplantıya ya da oyun sonuna bırakılmamaktadır.¹¹²⁵

1.8.2.11.3. Halk Oyunları

Birikme Sohbetleri'nde oynanan halk oyunları belirli bir sıra gözetilerek icrâ edilmektedir. Oyunlar “*Çuhacıoğlu Peşrevi*” ile başlar. Ardından “*Melek Hanım Türküsü*” oyuncular ve saz ekibi tarafından çalınarak söylenir. Türkü çalınırken oyuncular, saz heyetine kaşıklarıyla ritim tutarak eşlik ederler. Türkü bitiminde

¹¹²⁴ <http://www.ekomuze.org/yoresel-oyunlarimiz/koy-birikme-geceleri.html> (17.01.2016).

¹¹²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=uLjztnfuvkU> (17.01.2016).

oyuncular ayağa kalkarak ara vermeden “*Oğlan Adı İsmail Türküsü*”ne geçilir. Sonra “*Meşeli Türküsü*” söylenerek türkü ile aynı adı taşıyan oyun icrâ edilir. Ardından da “*Mudurnu Zeybeği*”, “*Çiftetelli*” ve “*Dodoraz*” oyunlarının oynanmasıyla toplantı son bulur.¹¹²⁶

1.8.3. Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri (Ateş Gezmesi)’nin İcrâ Düzeni

Birikme Gecesi düzenleyen grupların toplantılarının icrâ düzeni birbirinden farklılık arz etmektedir. Gençler ve orta yaş grubunun icrâ ettiği Birikme toplantılarının icrâ düzeni benzer iken yaşlıların Birikme toplantıları ise onlardan farklıdır. İlk önce genç ve orta yaş grubunun Birikme toplantılarının icrâ düzeni genel hatlarıyla verilecek ve ardından yaşlıların Birikmelerinin işleyişine değinilecektir. Toplantılar genellikle; “*Sohbet Mekânında Toplanma*”, “*Yemek İkrâmı*”, “*İstek ve Şikâyet Bölümü*”, “*Sohbet ve Eğlence Faslı*”, “*Misafirlerin Uğurlanması*” ve “*Dağılma*” bölümlerden oluşmaktadır.

- **Sohbet Mekânında Toplanma**

Sohbet grubu üyeleri belirlenen yerde daha önceden kararlaştırılan zamanda toplanırlar. Herkesin geç kalmadan aynı zamanda toplantı yerine gelmesi gerekmektedir. Geç gelecek ya da gelemeyecek olanların daha önceden haber vermeleri gerekmektedir.

- **Yemek İkrâmı**

Birikme Gecesi’nin yapılacağı mekânda sohbet ekibi ve misafirler belirlenen saatte toplanırlar. Ardından hazırlanan yemekler toplu hâlde yer sofrasında yenir.

Çoğunlukla gençler arasında alkollü olarak tertip edilen Ateş Gezmeleri’nde yemekten önce hafif bir içki alındıktan sonra yemeğe geçilir.¹¹²⁷

- **İstek ve Şikâyet Bölümü**

Başeski, yemek ikramının ardından sohbet ve eğlenceye geçmeden önce sohbet grubu içerisinde ya da izleyiciler arasından herhangi bir şikâyeti, isteği veya sorusu olan(lar) varsa on(lar)a söz hakkı vererek dinler. Başeski, suçluların olduğu durumlarda ve gerekli görmesi hâlinde ceza verebilir, uyarı yapabilir ya da farklı bir uygulamada bulunabilir.

¹¹²⁶ <http://www.mudurnu.gen.tr/folklor-oyunu.html> (26.03.2014).

¹¹²⁷ Erkut, s. 49.

- Sohbet ve Eğlence Faslı

Yemek yendikten sonra Başeski tarafından başlatılan sohbet bölümü yer alır. Bu kısımda varsa sorunlar ve çözümleri görüşülür, Başeski bilgi ve tecrübelerine dayanarak çeşitli konularda sohbet ekibine nasihatlerde bulunur. Bu sohbet bölümünün ardından eğlence kısmına geçilir. Başeski, Çavuş'u yanına çağırarak; "Çavuş, bu gece bize ne hazırladın?" diye sorar. Çavuş da o gecenin programını kısaca Başeski'ye anlatır. Ardından sohbet üyelerinden birisinin adını zikrederek; "....., kapıyı kapat. Bu saatten sonra dışarıya çıkmak yasaktır." der. Çavuş'un elinde toplantı boyunca bir ucu topuz yapılmış olan havlu ceza aracı olarak bulunur. Ardından gecenin programına bağlı olarak seyirlik oyunların icrâsına geçilir. Seyirlik oyunların belirli bir sırası bulunmamakla birlikte genellikle ilk önce "Sepetçi oyunu" ile geceye başlanmaktadır. Üç dört tane oyun oynandıktan sonra yöresel müzik eşliğinde sohbet ekibi tarafından halk oyunları belirli bir sıra hâlinde oynanır. Bu şekilde seyirlik oyun ve halk oyunlarının icrâsı gerçekleştirilerek hem misafirlerin hem de sohbet ekibinin eğlenmesi sağlanmış olur.

- Misafirlerin Uğurlanması

Birikme Geceleri'ne Yârenlerin dışında misafir olarak katılanların belirli bir süre kalmasına izin verilmektedir. Yemekten on beş dakika sonra kahve ikramı yapılır. Kahvenin ardından geçen on beşinci dakikada misafirler gitmezlerse ikinci bir kahve ikramı yapılır. Bu ikinci kahvenin adı "kalk git kahvesi"dir. Buna rağmen konuklar gitmemekte ısrar ederlerse ayakkabıları getirilip önlerine konur ve gitmeleri için ricada bulunulur.¹¹²⁸

- Dağılma

Toplantının sonunda Birikme Gecesi'ne yeni katılan gençler, tecrübeli Yârenler tarafından evlerine kadar götürülerek ailelerine teslim edilir.

Birikme Gecesi'nin sonunda misafirler "Cezayir Türküsü" eşliğinde toplantı yapılan mekândan uğurlanır. Misafirlerin ardından sohbet ekibi de dağılarak gece sona erer.

Yaşlıların kendi arasında tertip ettikleri Birikme toplantıları yemekli olarak düzenlenir. Akşam namazına müteakiben belirlenen yerde toplanılır. Ardından yemek ikramı yapıldıktan sonra yatsı vaktine kadar ilahi söylenir. Yatsı namazının birlikte ifâ edilmesinin ardından, hafız ve hocalar tarafından mevlid okunur.

¹¹²⁸ Erkut, s. 49.

Mevlidin arasında ve sonunda çeşitli ilahilerin okunması bir âdettir. Mevlidin bitmesinin ardından Birikme toplantısı da sona erer.¹¹²⁹

¹¹²⁹ Erkut, s. 50.

1.9. KIRIKKALE-KESKİN MUHABBET GECELERİ

1.9.1. Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde düzenlenen Muhabbet Geceleri'nin geçmişi Cumhuriyet döneminin öncesine kadar dayandığı sözlü kaynaklar tarafından belirtilmektedir. Özellikle Keskin'in bölgenin önemli ticaret merkezlerinden birisi olduğu dönemlerde nüfus mübadelesi olana kadar yörede Ermeni ve Rum gibi farklı etnik gruplar da yaşamıştır. Ermeni ve Rumların özellikle ticaret ve sanatta ileri olmaları yörenin önemli bir merkez hâline gelmesine katkı sağlamıştır. O dönemlerde Keskin'de kömür ve su buharı ile çalışan fabrikalar, Kızılırmak üzerine kurulan değirmenler, kösele ve deri tesisleri hem Müslüman hem de gayrimüslimlerin çalıştırdıkları yerlerdi. Ayrıca hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılıkta ileri seviyede olunması, hububat, tiftik ve yüne dayalı iş yerlerinin bulunması, hanlar, manifaturacılar, fırınlar, demirciler, kuyumcular, şaraphaneler, dülgerler, terziler, nalbantlar, fotoğrafçılar, gazinolar gibi farklı alanlarda birçok esnaf dükkânının varlığı çeşitli iş sahası ortaya çıkartmıştır.¹¹³⁰ Bu şekilde ekonomik olarak refah bir hayat süren Keskin halkı çalışmanın yanında belirli zamanlarda eğlenmek için de Muhabbet Geceleri düzenlemiştir (K.K.247, 250, 257, 263).

Ülkede 1924 yılında yaşanan nüfus mübadelesi ve savaşlar neticesinde oluşan ortamdaki dolaylı hem ekonomik hem sosyal hem de toplumsal sıkıntılar yaşanmıştır. Maden ocaklarının ve işletmelerinin kapatılması, Batılı iş adamları ve sermayenin ilçeyi terk edişi Keskin ekonomisini ve ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Böylece imparatorluktan gelen kazanımlar ve zenginlikler yerini farklı bir oluşuma bırakmıştır. Çünkü 19. yüzyılda Keskin'in zenginliğini Türklerin yanında Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, Tatarlar, Boşnaklar, Kürtler ve diğer etnik unsurlar oluşturuyordu.¹¹³¹ Yaşanan böyle bir ortamda hem sosyal hem de ekonomik sıkıntılar nedeniyle belirli bir süre Muhabbet Geceleri tertip edilememiştir (K.K.263).

Kırıkkale'de ağır sanayinin kurulmasıyla Keskin'in gençleri, zenginleri ve esnaf kesimi iş imkânlarından dolayı il merkezine yerleşmeye başlamıştır. Bu yüzden Muhabbet Geceleri'ni tertip eden yörenin önde gelen aileleri ve zenginleri göç ettiği için bu toplantılar da zamanla sürdürülemez duruma gelmiştir. Maddî durumu orta

¹¹³⁰ Yakup Altan ve Ekrem Yenal, **Keskin**, Büyük Anadolu Medya Grup San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2014, s. 41.

¹¹³¹ Altan ve Yenal, s. 94.

seviyede olan kesimin düzenlediği Muhabbet Geceleri de ekonomik sebeplerden dolayı zamanla icrâ edilememiştir (K.K.263).

“*Kırıkkale Keskinliler Derneği*”, 2000’li yılların başlarına kadar il merkezinde belirli aralıklarla halka açık olarak Muhabbet Geceleri düzenlemiştir. Bazı sebeplerden dolayı bu etkinlik sonraki yıllarda sürdürülemedi. Şimdi ise yine Kırıkkale merkezde bulunan “*Dulkadiroğulları Eğitim Kültür Çevre ve Yardımlaşma Derneği*” tarafından senede birkaç sefer olmak üzere kış aylarında Muhabbet Geceleri düzenlenmektedir. Bu toplantılara yörenin önde gelen yöneticileri, ileri gelenleri ve diğer kurumlardan kişiler davet edilmesinin yanında halkın katılımı da sağlanmaktadır (K.K.247, 263).

Keskin merkezde Bülent Altınışik’in belediye başkanı olduğu 1999-2004 yılları arasında yörede bulunan tarihî bir kilisede alkollü ve alkolsüz olarak Muhabbet Geceleri düzenlenmiştir. Bu toplantılara yörenin önde gelen kişileri, yöneticileri ve müzisyenleri davet edilmesinin yanında isteyen kişiler de katılmıştır. Ardından Altınışik’in belediye başkanlığı sona ermesinden sonra Muhabbet Geceleri de tertip edilmemiştir (K.K.263).

Günümüzde Keskin merkezde bulunan *Hacı Taşan Kültür Merkezi*’nde kış aylarında Salı ve Cuma akşamları olmak üzere haftada iki defa Muhabbet Geceleri düzenlenmektedir. Kültür merkezinin restorasyonunun yaptırılıp şimdiki hâline getirilmesine dönemin kaymakamı Niyazi Ulugölge vesile olmuştur. Ondan sonra Keskin’e ataması yapılan kaymakam İlker Özerk Özcan, Muhabbet Geceleri’nin tertip edilmesini sağlamıştır. Kaymakamlığın desteği ile Hacı Taşan’ın yeğenleri ve öğrencileri tarafından organize edilen Muhabbet Geceleri alkolsüz olarak günümüzde “*Hacı Taşan Kültür Merkezi*”nde devam ettirilmektedir (K.K.248, 256, 257). Alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri Keskin’de oluşturulan yedi sohbet grubu tarafından icrâ edilerek sürdürülmektedir (K.K.260).

1.9.2. Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri’nin Genel Özellikleri

1.9.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.9.2.1.1. Üyeleri

Muhabbet Geceleri çoğunlukla aynı yaş ve aynı çevrede bulunan belirli arkadaş grubu tarafından tertip edilen sosyal bir organizasyondur. Sohbet grubunu oluşturan kişilerin belirli bir sayısı bulunmamaktadır. Sohbet ekibini meydana getiren kişilerin aynı çevrede bulunması, belirli bir maddî geliri olması, bulunduğu

çevre tarafından işinde ve sosyal hayatında iyi bir şekilde tanınması gibi temel özelliklere sahip olması aranmaktadır. Ayrıca bazı sohbet grupları yörenin önde gelen aileleri ve yönetici kesimi tarafından aynı sosyal statüye sahip kişiler arasında teşekkül etmektedir. Bu toplantılarda yörenin sorunları üzerine yapılan sohbetler neticesinde alınan kararlar ilgili mercilere daha kolay iletilebilmekte ve daha kısa sürede netice alınabilmektedir (K.K.247, 263).

1.9.2.1.2. Yönetim Yapısı

Muhabbet Geceleri'nin yönetiminden sorumlu olarak seçilen belirli bir kişi bulunmamaktadır. Toplantıların yapıldığı konağın ya da evin sahibi o geceki sohbetin düzen, tertip ve yönetiminden sorumludur (K.K.263).

1.9.2.2. Katılma Şartları

Muhabbet Geceleri, eğlenme, hoşça vakit geçirme ve sosyal dayanışma amacına dayalı bir organizasyon olmasının yanında, kendi içerisinde belirli bir disipline sahip olduğu için birtakım kurallara bağlı olarak icrâ edilmektedir. Bu bakımdan her isteyen kişi bu toplantılara katılamamakta ve bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Muhabbet Geceleri'ne bir kişi ya davet edilerek "*Misafir Olarak*" ya da "*Grup Üyesi Olarak*" katılabilir.

1.9.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Muhabbet Geceleri, Keskin'in nüfusunun kalabalık ve sosyoekonomik durumunun şimdikinden daha elverişli olduğu dönemlerde her mahallede farklı sohbet grupları oluşturularak icrâ edilirdi. Bu gruplar da kendi içerisinde mahallenin önde gelenlerinin ayrı ve diğer alt kesimin kendi içerisinde tertip ettiği sohbet grubu olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Yönetici ve zenginler gibi önde gelen kişilerinin oluşturduğu Muhabbet Geceleri'ne yörede söz sahibi olan kişiler ve orada hizmet görevini ifâ edecekler alınmaktaydı. Diğer sohbet grubuna ise aynı mesleğe ya da aynı sosyal yapıya sahip olanlar kabul edilmekteydi (K.K.247, 263).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri, Hacı Taşan'ın yeğenleri ve öğrencilerinin oluşturduğu sohbet ekibi öncülüğünde yapılmaktadır. Bu kişilerin dışında sohbet ekibine başkası alınmamaktadır (K.K.248).

Keskin merkezde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri, aynı yaş grubundaki kişiler tarafından düzenlenmektedir. Bu sohbet grupları, her sene aynı kişilerle Muhabbet Geceleri'ni icrâ etmeye devam eder. İş, sağlık, tayin vb. sebeplerden dolayı gruptan ayrılan kişilerin yerine bütün ekibin hem fikir olduğu

kişi(ler) seçilir. Genellikle gençlerden seçilmekte ve yaşlılar gruba alınmamaktadır. Dâhil olanlar da daha önceden sohbet gruplarına katılmış kişilerin çocukları ya da yakınlarıdır. Sohbet grubuna alınacak olan kişide aranan en temel husus diğer grup üyelerinin hepsinin onayının olmasıdır. Aksi durumda sohbet grubu içerisinde ikilik ve huzursuzluk ortaya çıkabilmektedir (K.K.260).

1.9.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Muhabbet Geceleri, belirli bir sohbet grubu tarafından icrâ edilirken toplantılara mekân sahibinin ya da diğer kişilerin tanıdıkları da misafir olarak katılabilir. Bu konukların ortama uyum sağlayıp diğer kişilere rahatsızlık vermemesi gerekmektedir. Muhabbet Geceleri'ne misafir olarak yöre halkının dışında İsmet İnönü, Turgut Özal, Cemal Gürsel, Fahri Korutürk gibi siyaset ve devlet adamlarının yanında Zeki Müren, Musa Eroğlu, Arif Sağ, Neşet Ertaş, Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Erol Cöke, Seyit Çevik ve Çetin İçten gibi hem yerel hem de ulusal alanda tanınmış ünlü sanatçılar da değişik zamanlarda katılmıştır (K.K.251).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde düzenlenen Muhabbet Geceleri'ne erkeklerin dışında kadınlar da katılabilmektedir. Ancak katılacak olan kişilerin sohbet ortamına uyması, huzursuzluk çıkartmaması, alkollü olarak toplantıya gelmemesi, sohbeta ve müziğe eşlik etmesi gerekmektedir. Rutin toplantılara yöre halkının katılmasının yanında bazı zamanlarda il ve ilçe dışından gelen konuklara da özel olarak Muhabbet Geceleri tertip edilmektedir (K.K.248).

Keskin merkezde alkollü düzenlenen Muhabbet Geceleri'ne misafir olarak katılabilmek için belirli şartları yerine getirmeyi kabul etmek gerekmektedir. Misafir getirecek olan kişinin diğer arkadaşlarına bunu söylemesi, grup içerisindeki herkesin gelecek olan konuk(lar) hakkında olumlu beyanda bulunması, misafir(ler)in toplantının kurallarına ve ortamın yapısına uyması gerekmektedir. Ayrıca misafir olan kişi(ler), bir sonraki Muhabbet Gecesi toplantısına iki adet kuzu alıp sohbetçilere gönderir. Bu şartları kabul eden kişi(ler) Muhabbet Geceleri'ne konuk olarak katılabilir (K.K.260).

1.9.2.3. Kuralları

Muhabbet Geceleri'nin icrâsı sırasında sohbet grubunun ve misafirlerin uymak zorunda olduğu sözlü gelenek içerisinde nesilden nesile aktarılan belirli kurallar bulunmaktadır. Derleme ve inceleme esnasında tespit edilen kurallar maddeler hâlinde sıralanmıştır:

- Muhabbet Geceleri'ne bayanların katılması ve toplantılarda kadın oynatılması yasaktır. Sadece Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri'ne bayanlar katılabilir.
- Alkolsüz olarak tertip edilen toplantılara içkili gelenler alınmaz.
- Misafir olarak katılacak kişi için sohbet grubu içerisindeki herkesin razısı olması gerekmektedir. Aksi durumda o kişi misafir olarak toplantıya alınmaz.
- Muhabbet Geceleri'nde ortama uymayacak dedikodu tarzında sohbet edilmesi yasaktır. Bu tarzda sohbet eden kişiler ise zamanla gruptan dışlanır.
- Günümüzde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri'nde içki olarak sadece rakı tüketilir.
- Alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri'ne mazeretini belirtmeden gelmeyen kişilere içki ve kuzu alınması gibi cezalar verilir. O kişinin verilen bu cezalara itiraz etme ve yerine getirmeme gibi hakkı yoktur.
- Sohbet gruplarına alınacak olan kişilerin sohbet ekibiyle aynı yaş ortalamasına sahip olması gerekmektedir.

1.9.2.4. Zaman

Keskin'in temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmasından dolayı yaz ayları yöre insanı için yoğun bir çalışma temposu içerisinde geçmektedir. Bu sebepten dolayı Muhabbet Geceleri çoğunlukla sonbahar ve kış aylarında düzenlenmiştir. Yaz aylarında çok nadir olarak icrâ edildiği olmuştur (K.K.249, 263).

Muhabbet Geceleri konak ya da evlerde düzenlendiği zamanlarda iki haftada veya ayda bir kez olmak üzere tertip edilir (K.K.263). Günümüzde alkollü olarak Keskin merkezde organize edilen Muhabbet Geceleri ise ayda bir defa icrâ edilir. Sadece ramazan ayında ve yörede cenaze olması durumunda toplantılara ara verilir. Gün olarak Cuma ya da Cumartesi akşamları icrâ edilmektedir (K.K.260). Muhabbet Geceleri'nin belirli bir saatte başlayıp belirli bir saatte de bitirileceği gibi bir durum söz konusu değildir. Akşam hava karardıktan, genellikle yatsı vaktinden sonra belirlenen mekânda icrâ edilmeye başlanır. Toplantının ne zaman biteceği sohbet akışına, ortamının düzenine ve kişilerin durumlarına bağlı olarak değişmektedir. Genellikle sabaha karşı “*tan (dam) pilavı*”nın yenmesiyle sona erer (K.K.247, 250, 254, 263).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri yatsı namazından sonra başlayıp genellikle 23:00 gibi sona erer. Salı ve Cuma akşamları

olmak üzere haftada iki sefer, ilçe dışından misafirlerin gelmesi durumunda da ayrıca Muhabbet Gecesi düzenlenmektedir (K.K.248).

1.9.2.5. Mekân

Muhabbet Geceleri genellikle sohbet grubu üyelerinin konaklarının en büyük odasında ya da ortak kullanım alanı olan yerlerde icrâ edilir. Evlerde düzenlenirse herkes sırayla kendisine ayrılan zamanda evinin en geniş odasında misafirlerini ağırlar (K.K.247, 250, 263). Evlerin odalarında oturmak için duvar kenarlarına sedir yapılır. Sedirin üzerine minder ve halı serilir, duvar kenarlarına da yastık konulur ve yer de halı ile kapatılır. Isınma aracı olarak soba kullanılmakta ve eskiden tezek yakıldığı da bilinmektedir (K.K.254).

Keskin'de Muhabbet Geceleri alkollü olarak hizmet veren birkaç meyhanede de düzenlenmiştir. Özellikle Yaşar Köstekli tarafından işletilen ve Yirik Yaşar'ın Meyhanesi olarak tanınan yerde yörenin önde gelen kişileri tertip ettikleri Muhabbet Geceleri'nde önemli misafirlerini ağırlamıştır (K.K.249, 250, 254, 259). Bunun yanında Keskin'de Cemcem diye tabir edilen lokantada da Muhabbet Geceleri düzenlenmiştir (K.K.249, 255).

Keskin'de restore edilen Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde haftanın iki günü Muhabbet Geceleri tertip edilmektedir. İki büyük salonu ve bir çay ocağı bulunan bu kültür merkezinde genellikle salonun daha geniş olanında Muhabbet Geceleri yapılmaktadır. Soba ile ısınması sağlanan bu mekânın masrafları kaymakamlık bünyesinden karşılanmaktadır. Toplantılardaki müzik icrâsı, yapılan hizmet ve mekânın diğer işlerinden Hacı Taşan'ın yeğenleri ve öğrencileri sorumludur (K.K.248, 256, 257, 258).

Günümüzde Keskin merkezde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri, yaz aylarında bağ ve bahçelerde, kışın ise bağ evlerinde icrâ edilir. Toplantılar müzikli, alkollü ve sabaha kadar sürmesinden dolayı çevreye rahatsızlık vermemek için genellikle yerleşim yerinin dışında bir mekânın seçilmesine dikkat edilir (K.K.260).

1.9.2.6. Oturma Düzeni

Muhabbet Geceleri'nin yapıldığı mekânda sohbet grubu üyelerinin saygıya dayalı olarak teşekkül etmiş belirli bir oturma düzeni bulunmaktadır. Odanın başköşesinde konak sahibi ya da hatırı sayılır kişilerle birlikte yaşlılar, onların

yanlarında da diğerk sohbet ekibi ve misafirler oturur. Konak sahibinin karşısında da mekânın uygun olması durumunda saz ekibi yer alır. Hizmet eden kişiler genellikle kapıya yakın olan yerde oturur. Gelen misafirlerin baş tarafa uygun olan yere oturmaları sağlanır (K.K.247, 249, 263).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde toplantıların yapıldığı salonun oturma düzeni “U” şeklindedir. Salon giriş kapısının karşısı ve yan taraflarında bulunan yerler sedirlerle döşenmiştir. Misafirler buralara otururken saz ekibi¹¹³² ise giriş kapısının sol köşesinde kendilerine ayrılan yerde müziklerini icrâ eder (K.K.248).

1.9.2.7. Toplantı Çeşitleri

Keskin'de icrâ edilen Muhabbet Geceleri içerikleri ve düzenlenme şekilleri itibariyle “*Alkollü Muhabbet Geceleri*” ve “*Alkolsüz Muhabbet Geceleri*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.9.2.7.1. Alkollü Muhabbet Geceleri

Keskin'de düzenlenen Muhabbet Geceleri, çoğunlukla alkollü olarak tertip edilmektedir. Belirli sohbet grubu tarafından konak, bağ evi ya da alkollü lokanta, meyhane gibi işletmelerde düzenlenir. Sohbet grubunun isteği doğrultusunda kararlaştırılan zaman aralıklarında tertip edilen toplantılar, akşam saatlerinde başlayıp sabaha karşı tan (dam) pilavının yenmesiyle sona erer. Bazıları yemekli bazıları da yemeksiz olarak düzenlenirken meze ve içki sunumu her toplantıda bulunmaktadır (K.K.247, 250, 254, 263).

Alkollü Muhabbet Geceleri'nde içkinin özel bir sunumu ve içilmesinin de ayrı bir usulü vardır. Bu geleneğin 20. yüzyılın ortalarına kadar Keskin'de yoğun bir şekilde yaşayan gayrimüslimlerden kaldığı ifade edilmektedir. Çünkü alkole düşkün olan bu kesim, kendileri rakı ve şarap yaparak tüketecekleri içkilerini temin etmişlerdir.

11 Eylül 1924 tarihli Keskin Gazetesi'nde verilen ilan gayrimüslimlerin alkol ürettiğini açıkça göstermektedir: “*Ermeni mektebinde meşkurat fabrikasında gayet nefis ‘Keskin rakısı’ imal ve toptan furihat olunmaktadır. Hariçten istenilen ‘kırat’ üzerine sipariş kabul olunur. Fiatlar rekabet kabul etmeyecek derecede uygundur.*”

¹¹³² Keskin'de müzik icrâ edenlere “*Usta*” olarak hitap edilmektedir. “*Çalgıcı*” olarak adlandırmak saygısızlık olarak addedilir. Müzik icrâ edenlerin yaşlılarına, yaş olarak büyüklerine konuşma sırasında “*Emmi*”, aynı yaş grubunda olanlara “*Emmioğlu*” diye hitap edilir (K.K.263). Çalışmamız boyunca müzik icrâ edenler daha kolay anlaşılabilmesi açısından “*saz ekibi*” şeklinde adlandırılarak ifade edilecektir.

Adres: Keskin'de Ermeni mektebinde müskirat imalathanesidir. Perakende satış mahalli muhtar Artin Efendi'nin dükkânıdır."¹¹³³

Muhabbet Geceleri'ndeki alkol alma usulü şu şekildedir: Muhabbet'in yapıldığı mekânda önce rakı ortaya konulur. Sunumu yapan kişi şişeden bardaklara belirli bir miktar ilave eder. Sonra şişenin üzerine dökülen rakı kadar su koyulur. Bu şekilde içkinin demi ortaya çıkarılır. İlk bardaklar sek diğerleri sulu olarak içilir (K.K.263).

Günümüzde Keskin merkezde farklı sohbet grupları tarafından alkollü olarak tertip edilmeye devam eden Muhabbet Geceleri, Ramazan ayı dışında ayda bir defa olmak üzere yıl boyunca icrâ edilmektedir. Keskin'de alkollü olarak toplantı yapan birden fazla sohbet grubu bulunmaktadır. Bu gruplar teşekkül ettiği ilk günden itibaren her sene aynı ekiple toplantılarını düzenlemeye devam eder. Özel sebepler nedeniyle gruptan ayrılan kişi(ler) olması hâlinde, bütün sohbetçiler tarafından uygun görülen yeni kişi(ler) alınabilir (K.K.260).

1.9.2.7.2. Alkolsüz Muhabbet Geceleri

Muhabbet Geceleri Keskin'de hem alkollü hem de alkolsüz olarak farklı sohbet grupları tarafından düzenlenmektedir. İçki kullanmayan belirli arkadaş grubu tarafından tertip edilen toplantılar çoğunlukla evlerde yemekli olarak yapılmakta ve içecek olarak yöresel şerbetler ve ayran tüketilmektedir. Toplantı boyunca belirli aralıklarla çay ve kahve ikramı da yapılır. Alkollü Muhabbet Geceleri'ne göre bu toplantılar daha erken saatlerde sona ermektedir (K.K.247, 263).

Alkolsüz olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri, günümüzde Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde Salı ve Cuma akşamları olmak üzere haftada iki defa Hacı Taşan'ın yeğenleri ve öğrencilerinin öncülüğünde icrâ edilir. Genellikle sonbahar ve kış aylarında yoğun olarak düzenlenmektedir. Yatsı namazından sonra başlayan bu toplantılar, saat 23:00 gibi sona erer. Toplantılarda alkol yerine çay, meşrubat ve çeşitli çerez ikramı yapılır. Rutin olarak haftada iki sefer yapılan bu toplantılardan başka, ilçe dışından gelen misafirler için de zamanın uygun olması hâlinde yılın her dönemi özel olarak Muhabbet Geceleri tertip edilmektedir (K.K.248, 256, 257, 258).

1.9.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Muhabbet Geceleri'ne katılan kişilerin uymak zorunda olduğu belirli bir giyim-kuşam düzeni bulunmamaktadır. Herkes temiz, ortamda bulunan kişilere

¹¹³³ Keskin Gazetesi, Sayı: 22, Perşembe, 11 Eylül 1924.

rahatsızlık vermeyecek şekilde günlük kıyafetleri ile toplantılara katılabilir. Çoğunlukla sohbet ekibi ve misafirler en güzel elbiselerini giyerek toplantılara katılırlar (K.K.247, 263).

1.9.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Muhabbet Geceleri, yemekli ve yemeksiz olmak üzere iki şekilde icrâ edilmektedir. Toplantının nasıl olacağı, sohbet grubunu oluşturan kişilerin maddî durumlarına ve kendi isteklerine bağlı olarak değişmektedir. Muhabbet Geceleri yemekli olarak yapılacağı zaman, sohbet grubu üyelerine bu durum bildirilerek toplantıya daha erken ve aç gelmeleri istenir. Yemek, toplantının başında yer sofrasında yenmesinden sonra sohbet ve eğlence faslına geçilir (K.K.249). Muhabbet Geceleri, konaklarda düzenlenirse yemekler hane sahipleri, alkollü bir işletmede yapılırsa mekân sahibi, ortak bir mekânda ise sohbet ekibi tarafından birlikte hazırlanır. Ancak toplantının sonunda verilen “*tan (dam) pilavı*” çoğunlukla alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri’nin bitiminde ikram edilir. Tan pilavı, bulgurdan yapılmakta ve yufkanın üzerine dökülerek servis edilir. Üzerine de tavuk eti serpiştirilir. Yanında isteğe bağlı olarak ayran, kuru soğan veya turşu ikramı da yapılır (K.K.249). Yemek olarak genellikle tarhana çorbası, yoğurt çorbası, Keskin tavası, tuvalak köfte (sulu köfte), ciğer tava, güveç, sızgıt, mercimekli pilav,¹¹³⁴ kuzu kavurma, culuk ve tavuk gibi yemeklerin yanında çeşitli mezelerle birlikte toplantının mahiyetine göre alkol ikramı yapılır. Alkolsüz düzenlenen toplantılarda içecek olarak yöresel şerbet, şıra ve ayran servis edilir (K.K.247, 252). Muhabbet Geceleri’nin akışı içerisinde belirli aralıklarla kahve ve çay ikramı da yapılır (K.K.247, 263).

İçkisiz olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri’nde yemeğin dışında özel olarak yapılmış tel eleklerde patlatılan mısır, kuru yemiş olarak leblebi, kuru üzüm, iğde ve özel hazırlanan buğday ile kavru lan çetene misafirlere ikram edilir.¹¹³⁵

Alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri’nde yemek olarak kuzu kavurma ile çeşitli mezeler tüketilir. Toplantıdan önce satın alınan iki kuzu sohbet ekibi tarafından kesilerek tercihe bağlı olarak kavurma, mangal ya da başka şekillerde yemeye hazır hâle getirilir. İki kuzunun ücreti sıra sahibi tarafından diğer masraflar ise sohbet ekibince ortaklaşa karşılanır. Bu hazırlık esnasında bütün sohbet

¹¹³⁴ Altan ve Yenal, ss. 406-407.

¹¹³⁵ Altan ve Yenal, s. 32.

ekibi görev dağılımı yaparak yemeğin hızlı bir şekilde hazırlanmasını sağlar (K.K.260).

Keskin merkezde alkollü olarak icrâ edilen Muhabbet Geceleri'nde sadece rakı tüketilir. Bunun dışında herhangi bir içkinin içilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Toplantının başında ya da sonunda başka çeşit alkol alınması gibi bir durum yoktur ve “*Neyle başladıysak onunla bitiririz.*” anlayışı hâkimdir (K.K.263). Toplantının başında yenilen yemeğin ardından hazırlanan mezeler ve içkiler servis edilir. Gece boyunca tan pilavının ikram edilmesine kadar alkol tüketimi devam eder (K.K.260).

1.9.2.10. Mahkeme/Ceza

Muhabbet Geceleri'ni tertip eden sohbet gruplarının belirlemiş olduğu bir yönetim yapısı bulunmadığı için herhangi bir ceza mercii de yoktur. Toplantıların icrâsı esnasında sohbet grubu üyelerinin yapmış olduğu kusur, hata ve eksiklikler neticesinde verilecek olan ceza ya da uyarılar, sohbet ekibi tarafından kararlaştırılmaktadır. Bunlar genellikle maddî ya da hizmet cezası şeklindedir. Kişinin maddî durumuna göre yemek ziyafeti verdirme, yapılan masrafların bir kısmını karşılama, toplantılardaki hizmet görevini üstlenme gibi cezalar verilir (K.K.263).

1.9.2.11. Eğlence Şekilleri

Muhabbet Geceleri'ndeki eğlence şekillerini müzik icrâsı, halk oyunları, mâni atılması ve mizahî türlere yer verilmesi teşkil etmektedir. Müziğin Muhabbet Geceleri'nin en önemli ve en büyük kısmını oluşturduğu hem alkollü hem de alkolsüz olarak icrâ edilen toplantılarda görülmektedir.

1.9.2.11.1. Müzik

Muhabbet Geceleri'nin en eğlenceli ve en önemli bölümünü müzik faslı oluşturur. Müzik icrâsına toplantıların başından sonuna kadar her bölümde saz ekibi tarafından yer verilir. Muhabbet Geceleri'ndeki müzik genellikle sohbet grubu dışından yörede bu işi yapan saz ekibi tarafından yerine getirilmektedir. Saz ekibi, çoğunlukla herhangi bir ücret karşılığında tutulmayan sadece sohbet esnasında verilen bahşiş ve toplantı sahibinin kendi isteğine bağlı olarak verdiği para karşılığı gelmektedir. Bunun dışında toplantılar alkollü mekânlarda yapılıyorsa işletmenin kendi saz ekipleri tarafından müzik icrâ edilir. Ayrıca sohbet ekibi içerisinde sesi

güzel olan, herhangi bir enstrümanı çalabilen kişiler de müzik icrâsına eşlik eder (K.K.247, 248, 250, 254, 263).

Günümüzde Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde tertip edilen Muhabbet Geceleri'ndeki müzik icrâsını Hacı Taşan'ın yeğenleri yapmaktadır. Bunu da herhangi bir maddî beklenti içerisinde olmadan sadece bir kültür hizmeti olarak yerine getirirler (K.K.248, 256, 257, 258). Ayrıca Muhabbet Geceleri icrâ edilirken misafirler arasında müzikle uğraşan, sesi güzel ya da herhangi bir enstrüman çalabilen olması hâlinde onlar da çalıp söyleyebilirler (K.K.248).

Keskin Muhabbet Geceleri'ndeki müzik icrâsında çalgı aleti olarak bağlama, şimşir kaşık (oyun havalarında kullanılır), darbuka, zurna, zil ve keman kullanılır. Günümüzde bu enstrümanlara kaval ve davul da eklenmiştir (K.K.263). Halay ve oyunlarda davul ve zurna ön plana çıkarken ezgiye göre diğer müzik aletleri de kullanılır.¹¹³⁶

Keskin'de özellikle Rum ve Ermeni gibi farklı etnik grupların yaşadığı ve nüfusun kalabalık olmasına bağlı olarak sosyal hayatın günümüze göre daha canlı olduğu dönemlerde, her evde ud çalan bir kişi bulunmaktaydı. Ermeni hanımlarından ud dersleri alan kadınlar da, erkekler gibi kendi aralarında konaklarda toplanıp mûsikî ziyafeti verirlermiş.¹¹³⁷ Bu bakımdan ud, Muhabbet Geceleri'nin de vazgeçilmez bir çalgı aleti olarak yerini almıştır. Fakat günümüzde yörede udun fazla kullanılmadığı tespit edilmiştir (K.K.263).

Muhabbet Geceleri'nde icrâ edilen müzikler ağırdan başlanıp hareketli parçalara doğru sıralanarak çalınır. Toplantının başında “*Safa Geldin Dost Bağının Bülbülü*” isimli parça ile müzik icrâsına başlanır. Ardından saz ekibinin repertuarına ve misafirlerin isteklerine bağlı olarak parçalar çalınır. Ağır parçaların ardından hareketli oyun havaları ile gece devam eder. Toplantının sonunda ise saz ekibi, misafirlerden hane sahibine hitaben “*Dostlar Bizi Safa İle Gönderin*” isimli parçayı çalarlar. Bu bir bakıma misafirlerin hane sahibi ve sohbet ekibine bir teşekkür niteliği taşımaktadır (K.K.248, 250).

Muhabbet Geceleri'nde çoğunlukla Hacı Taşan, Muharrem Ertaş, Erol Cöke, Çekiç Ali ve Neşet Ertaş gibi hem yörenin hem de ülkenin önde gelen ses sanatçılarının parçaları söylenir. Sohbetin durumuna göre bozlak, türkü, uzun hava ve oyun havası çalınır (K.K.254). Toplantılarda; “*Değirmenin Bendine*”, “*Bir Yiğit*

¹¹³⁶ Altan ve Yenal, s. 411.

¹¹³⁷ Altan ve Yenal, s. 42.

Gurbete Gitse”, “*Gelmemiş Dünyaya Sen Gibi Taze*”, “*Allu Durnam Bizim Eve Varırsan*”, “*Sürüler İçinde Sürmeli Koyun*”, “*Bugün Ayın Işığı*”, “*Halkemi Suya Daldırdım*”, “*Sunayı Da Deli Gönül Sunayı*”, “*Yaylalar İçinde Erzurum Yayla*”, “*Giden Ay Dutulur Mu?*”, “*Altın Yüzük Ulanmaz*”, “*Ne Güzel Yakışmış Allar Ayşe'ye*”, “*Entarisi Morumuş*”, “*Elif'in Kınasın Çamur Ettiler*”, “*Yüce Dağ Başına Yağan Kar İdim*”, “*Döndü Mü Benden Yüzü Dönesi*” ve “*Erciyes'ten Duman Kalktı*”¹¹³⁸ gibi yöresel parçalar daha fazla icrâ edilmektedir. “*Bugün Ayın Işığı*”, “*Kerpiç Kerpiç Üstüne*”, “*Köprüden Geçti Gelin*” ve “*Temirağa*” gibi türküler halay havası olarak çalınır.¹¹³⁹ Bunların dışında misafirlerin ya da sohbet grubundakilerin istedikleri parçalar, herkes tarafından bilinen çeşitli oyun havaları, toplumun büyük kesimince bilinen popüler şarkılar da saz ekibi tarafından icrâ edilmektedir (K.K.247, 248, 263).

1.9.2.11.2. Halk Oyunları

Muhabbet Geceleri'nin eğlence bölümünde sohbetin akışı içerisinde halk oyunları da icrâ edilir. Özellikle Keskin halayı, ilçe ve yöresinde davul, zurna eşliğinde ağırlama, ikileme ve üçleme şeklinde üç aşamalı olarak çekilmektedir. Keskin halayları daha çok ayak ve bel hareketlerine dayanır, ağır fakat gösterişlidir. Davul ve zurna ile bir uyum içerisinde icrâ edilir.¹¹⁴⁰ Keskin halayları oynanırken kalça sallamak, göbek atmak, omuz titretmek yörede ayıp ve saygısızlık olarak algılandığı için bu figürlere yer verilmemektedir (K.K.263). “*Bugün Ayın Işığı*”, “*Kerpiç Kerpiç Üstüne*”, “*Köprüden Geçti Gelin*” ve “*Temirağa*” gibi türküler halay havası olarak çalınır.¹¹⁴¹

1.9.2.11.3. Mâni Atılması (Atışması)

Muhabbet Geceleri'nin daha eski dönemlerde icrâ edilenlerinin bir bölümünde sohbet ekibi ya da misafirler tarafından mâni söylendiği ya da atışma yapıldığı bilinmektedir. Fakat günümüzde tertip edilen Muhabbet Geceleri'nin içerisinde mâni atışması (atılması)na yer verilmemektedir (K.K.263)

*“Bülbül gibi ahım var
Saçımda siyahım var
Göz gördü gönül sevdi
Benim ne günahım var”* (K.K.263)

¹¹³⁸ http://www.trnnotaarsivi.com/thm_arama.php (29.12.2014).

¹¹³⁹ Altan ve Yenal, s. 411.

¹¹⁴⁰ Altan ve Yenal, s. 411.

¹¹⁴¹ Altan ve Yenal, s. 411.

“Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Şu Keskin’in kızları
Hem sever hem nazlanır” (K.K.263)

“Bir elinde bağlama
Kömür gözlüm ağlama
Ben Keskinli değilim
Bana meyil bağlama” (K.K.263)

“Elma dağı aşalım
Yahşihan’a düşelim
Mektep tatil olunca
Keskin’de buluşalım” (K.K.263)

1.9.2.11.4. Fıkra ve Anekdotların Anlatılması

Muhabbet Geceleri’nin eğlence bölümünde müzik icrâsının dışında sohbet grubu üyeleri ya da misafirler tarafından fıkra ve anekdot anlatılmaktadır (K.K.247, 263).

1.9.3. Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri’nin İcrâ Düzeni

Muhabbet Geceleri’nin genel işleyişi toplantının yapıldığı mekâna ve zamana, içkili olup olmamasına bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Toplantıların icrâ düzeni; “Hazırlık Yapılması”, “Sohbet Mekânında Toplanma”, “Yemek İkrâmı”, “Eğlence Faslı” ve “Tan (Dam) Pilavı’ İkrâmı İle Toplantının Bitmesi” şeklinde sıralanabilir. Birbirinden farklılığı olan kısımlar ilgili başlık altında belirtilmiştir.

- Hazırlık Yapılması

Muhabbet Gecesi’nin düzenlendiği akşam toplanılmadan önce konak sahibi ya da sohbeti düzenleyen kişi gerekli hazırlıkları yapar. Toplantı yemekli ise yemekler pişirilir, mezeler hazırlanır, içecekler alınır, sohbetin yapılacağı oda düzenlenir, eğer saz ekibi sohbet grubu dışından ise onlar ayarlanarak bütün hazırlıklar tamamlanmış olur (K.K.247, 249, 252, 263).

Muhabbet Gecesi meyhane gibi yörede bulunan alkollü bir mekânda icrâ edilirse işletme sahibine daha önceden haber verilerek gerekli hazırlıkları yapması istenir. Mekân sahibi de toplantı günü için yemek, meze, alkol ve saz ekibi gibi her türlü hazırlığı yapar (K.K.249, 250, 251, 254).

Günümüzde Keskin merkezde alkollü olarak yapılan Muhabbet Geceleri'ndeki hazırlıklar sohbet grubu içerisinde seçilen bir kişi tarafından toplantının icrâ edileceği gün yapılır. Harcanan paralar da sohbete katılan kişi sayısına bölünerek karşılanır (K.K.260). Bunun dışında toplantıdan önce muhabbet grubu üyeleri "*Hadi arkadaşlar salma atma vaktidir.*" şeklinde söyleyerek paraları toplayarak alışverişi yaptıkları olmaktadır (K.K.263).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde tertip edilen Muhabbet Geceleri'nin hazırlıklarını Hacı Taşan'ın öğrencileri ve yeğenleri yapmaktadır. Bu kişiler tarafından misafirler gelmeden önce yiyecek ve içecek ikramları hazırlanır, çalgıları kontrol edilir, soba yakılarak ortam toplantıya hazır hâle getirilir (K.K.248, 256, 257, 258).

- **Sohbet Mekânında Toplanma**

Sohbet grubu üyeleri daha önceden belirledikleri konak ya da başka bir mekânda kararlaştırdıkları saatte toplanmaya başlar. Sohbet eğer bir evde düzenleniyorsa mekân sahibi herkesi kapıda karşılayıp içeriye buyur eder ve sohbetin yapılacağı odaya götürür. Herkes birbiri ile selamlaşır. Misafirlerin, sohbet grubu ve saz ekibinin gelmesiyle birlikte ortam da uygun olduktan sonra Muhabbet Gecesi başlanır (K.K.247, 250, 263).

Muhabbet Gecesi meyhane gibi alkollü bir mekânda icrâ edilecek ise sohbet ekibi belirlenen saatte orada toplanır. İşletme sahibi de ortamı toplantıya hazır duruma getirdiği için sohbet ekibi herhangi bir iş yapmaz ve bütün hizmetler de mekân sahibi tarafından yerine getirilir (K.K.249, 250, 254).

Günümüzde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri ise çoğunlukla bağ evlerinde yapıldığı için herkes aynı saatte belirlenen yerde toplanır. Daha önceden temin edilen malzemelerle gerekli hazırlıklar ortaklaşa olarak sohbet ekibi tarafından yapılır. Eğer o günkü toplantı daha önceden bir kişiye verilen cezanın yerine getirilmesi şeklinde olursa bütün masraf ve hazırlıklar o kişiye aittir (K.K.260)

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde düzenlenen Muhabbet Geceleri'ne misafirler yatsı namazından sonra gelmeye başlar. Konukların mekânı doldurmasının ardından

gerçekleştirilen genel bir sohbet eşliğinde içecek ikramı yapılarak ortam hazır hâle getirilir (K.K.248, 256).

- **Yemek İkramı**

Yemek ikramı her Muhabbet Gecesi'nde bulunmayıp sohbet sahibinin hazırlığına ve kendi tercihinine bağlı olarak yapılmaktadır. Yemekli olarak tertip edilen toplantılarda daha önceden hazırlanan yemeklerin sunumu sohbetin başında olur. Ardından tercihe bağlı olarak çay ve kahve ikram edilir. Daha eski yıllarda Keskin'de çay fazla yaygın olmadığı için toplantılarda kahve daha çok tüketilmiştir (K.K.247).

Yemek esnasında ve çay ikramı sırasında genel konulardan, yörenin sorunlarından, derdi ve sıkıntısı olan kişilere nasıl yardım edileceği gibi hususlar üzerinde sohbet ortamı oluşturulur. Özellikle yörenin sorunları hakkında alınan kararlar neticesinde gerekirse birkaç kişilik heyet oluşturularak ilgili mercilere gönderilip çözüm bulunmaya çalışılır. Bu şekilde hem sosyal bir dayanışma yapılmış hem de insanların birbirlerini iyi bir şekilde tanımaları sağlanmış olur (K.K.247, 250, 263).

Keskin Muhabbet Geceleri'nde yukarıda bahsedildiği gibi ulusal ve yöresel sorunlar konuşulur, tartışılır ve kendi imkânları ölçüsünde çözüm(ler) bulunmaya çalışılır. Cumhuriyetten önce düzenlenen Muhabbet Geceleri'nde bu çözüm arayışları neticesinde halk bilgilendirilmiş, silahlı teşkilatlanma sağlanmış ve orduya yardımlar toplanmıştır (K.K.263).

Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri içerisinde yemek ikramı bulunmamaktadır (K.K.248).

- **Eğlence Fashi**

Yemek ve içecek ikramının ardından eğlence bölümüne geçilir. Genellikle Muhabbet Geceleri'ne sözleri 1857-1900 yılları arasında yaşayan Seyit Süleyman'a ait olan ve saz ekibinin icrâ ettiği "hoş geldiniz" anlamını taşıyan "*Sefa Geldin Dost Bağının Bülbülü*" isimli parçanın çalınmasıyla başlanır.

Sefa Geldin Dost Bağının Bülbülü

"Sefa geldin dost bağının bülbülü

Merhaba sevdiğim hane sizindir

Himmat et açılsın ednânın dili

Merhaba sevdiğim hane sizindir

*Şeraitte şu senindir, bu benim
Tarikatta ne senin var ne benim
Ermişsin hakikate yoktur gümânım
Merhaba sevdiğim hane sizindir*

*Okuyup tarîkım görenim gelmiş
Şu garip hâlimden soranım gelmiş
Dört kitaptan dersim verenim gelmiş
Merhaba sevdiğim hane sizindir¹¹⁴²*

*İçip de katreden kananım gelmiş
Gevherin meydana dökenim gelmiş
Perdesiz cihanı görenim gelmiş
Merhaba sevdiğim hane sizindir*

*Seyit Süleyman'ım yel nerden attı
Halis usta imiş, gevherin sattı
Gövde ararken yerde elime geçti
Merhaba sevdiğim hane sizindir¹¹⁴³*

Bu şekilde misafirlere müzik eşliğinde de hoş geldiniz denilir. Ardından saz ekibi misafirlerin ağızından hane sahibine aşağıdaki dörtlüğü söylerler:

*“Geldik sizi şad eyledik
Dostlar sefa ile gönderin bizi
Kış kar yağar amma bahar yaz olur
Dostlar sefa ile gönderin bizi” (K.K.250)*

¹¹⁴² http://www.dailymotion.com/video/xgn08e_haci-tasan-sefa-geldin-dost-bagina_music
(28.12.2014):

*“Okuyup tarihten bilenüm gelmiş
Şu garip gönlümü alanım gelmiş
Perdesiz cihana bakanım gelmiş
Merhaba sevdiğim hane sizindir”;*

Erol Çöke, bu parçanın başına seslendirirken şu mısraları da eklemektedir:

*“Gelin dostlar muhabbet edelim
Muhabbetinen dost evine gidelim
Muhabbetinen cananın evine gidelim”;*

(28.12.2014)) (<http://www.youtube.com/watch?v=MN9ra1DdpTk>

¹¹⁴³ Alper Çağlayan, “Seyit Süleyman”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 11, 1999, ss. 4-5.

Bu dörtlük gece “tan (dam) pilavı” yendikten sonra misafirler giderken de söylenmektedir.

Bu bölümde hem yöresel hem de farklı bölgelere ait bilindik parçalar çalınıp söylenir. Alkollü Muhabbet toplantılarında gece boyunca meze ile birlikte içki tüketilirken içkisiz tertip edilenlerde ise belirli aralıklarla çay ve kahve ikramı yapılarak eğence faslı devam eder. Sohbet esnasında ortamın durumuna bağlı olarak Keskin halayı da çekilir. Müzik sadece saz ekibi tarafından yapılmamakta sohbet grubu içerisinde sesi güzel olanlara da trk sylettirilmekte, kullanmasını bilen kişilere enstrüman aldırılmakta ve bazı parçalar da birlikte icrâ edilmektedir. Böyle bir ortamda alkollü Muhabbet Geceleri sabaha kadar devam ederken içkisiz olarak tertip edilenler ise gece yarısı gibi sona ermektedir (K.K.247, 248, 250, 252, 260, 263). Eğence bölümü içerisinde müzik icrâsının dışında sohbet grubu yeleri ya da misafirler arasından fıkra ve anekdot anlatanlar ile mâni atanlar da olur (K.K.263).

- **“Tan (Dam) Pilavı” İkrâmı İle Toplantının Bitmesi**

Sabaha karşı sohbet sona erince hem alkolün etkisini azaltmak hem de yorgunluğu ve alığu gidermek için bulgurdan yapılan, yufka ekmeğin üzerine dökülen ve üzerine tavuk eti serpiştirilen “tan pilavı” ile ayran ikram edilir. Bu yemeğin ardından sohbet grubu dağılır (K.K.247, 249, 250, 260, 263). Tan pilavı ikramı sadece alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri’nde olup Hacı Taşan Kültür Merkezi’nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri’nde yapılmamaktadır (K.K.248).

Misafirler sohbetin yapıldığu mekândan ayrılırken saz ekibi tarafından misafirlerin toplantı sahibine hitabı şeklinde şu drtlğu söylerler:

*“Geldik sizi şad eyledik
Dostlar sefa ile gönderin bizi
Kış kar yağar amma bahar yaz olur
Dostlar sefa ile gönderin bizi”* (K.K.250)

Bazı toplantıların sonunda yukarıdaki drtlğu’nun dışında Pir Sultan Abdal’a ait olan aşağıdaki şiir de okunur:

*“Geldim gider oldum illerinize
Dostlar bizi safa ile gönderin
Doyamadım tatlı dillerinize
Dostlar bizi safa ile gönderin*

şöyle bir güzelden ahd alamadım

*Bir ahbine bütün yâr bulamadım
Bir daha ya geldim ya gelemedim
Dostlar bizi safa ile gönderin*

*Himmet eylen Şu dağları aşalım
Pîr aşkına kaynaşalım coşalım
Gelin birer birer helallaşalım
Dostlar bizi safa ile gönderin*

*Çıkalım yaylaya inelim düze
Himmet eylen yâran ahbablar bize
Bir selâm göndersem gelir mi size
Dostlar bizi safa ile gönderin*

*Pir Sultan Abdal'im Hakk'a yakındır
Edebî erkânı hemen takın dur
Ölüm uzak derler heman yakındır
Dostlar bizi safa ile gönderin"¹¹⁴⁴*

¹¹⁴⁴ Abdülbâki Gölpınarlı ve Pertev Naili Boratav, **Pir Sultan Abdal**, Derin Yayınları, İstanbul, 2010, s. 251.

1.10. HELVA SOHBETLERİ

1.10.1. EDİRNE HELVA SOHBETLERİ

1.10.1.1. Edirne Helva Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Edirne'deki Helva Sohbetleri'nin geçmişi oldukça eskilere kadar dayanır. Bu sohbetlerin yüzyıllar öncesinde padişah ve vezirlerin saraylarında ve büyük konaklarda uzun kış gecelerinin başlıca eğlenceleri arasında önemli bir yer almakta olduğu bilinmektedir. Toplum içinde önde gelenlerin, kendi yakınlarıyla yaptıkları bu toplantılar, sonraları orta halli gruplar arasında da tertip edilir hâle gelmiş ve daha sonra bir gelenek şeklinde sürdürülmüştür.¹¹⁴⁵

Hâfız Râkım Ertür, 1906'lı yıllardaki Edirne Helva Sohbetleri'ne dair anılarını şu şekilde ifade etmektedir:

“İkinci meşrutiyetin ilanından önceki yıllarda (H.1322/1323-M.1906/1907) bizim çevremizde Helva Sohbetleri şekillerini değiştirerek bir mûsikî konseri hâlini almıştı. Buna neden etkenler de şunlardır: O tarihlerde çocukluk, gençlik ve okul arkadaşlarımız İstanbul'daki yükseköğrenimlerini tamamlayıp kimisi asker kimisi de sivil memur olarak Edirne'ye gelmişlerdi. Bunlar aracılığı ile daha birçok aydınlarla tanıştık. Toplantılarımıza bir de saz topluluğu katılmaya başladı. H.1393/M.1877 tarihlerinden sonra ikinci ordu merkezi olan Edirne'de asker ve siviller arasında hoca elinde yetişmiş okur ve çalar mûsikî severler çoğalmıştı. Bunların arasında kemânî Uzun Ahmet, kanunî Faik, udî Salim gibi sanatkârları da toplantılarımıza davet ederdik. Bunlardan başka vilayet mektubi mümeyyizi neyzen Hüsameddin Bey, mitralyüz (makinalı tüfek) Yüzbaşı Hulusi Bey, topçu kurmay Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey, topçu Yüzbaşı Arap Şevket Bey ve mülâzım (teğmen) Saim Bey bu topluluğa çalıcı ve okuyucu olarak katılırlardı. Hepsisi de hâlen rahmete kavuşmuş olan birer mûsikî ustası idiler. Özellikle mülâzım Sâim Bey pek değerli bir okuyucuydu. İstanbul'da dönemin mûsikî hocalarından ders almış, usul ve makama hâkim, yorulmak bilmeyen bir sese sahipti. Başladığı fasıllar, ara vermeden üç-üç buçuk saat sürerdi. Bazen iki fasıl ile gecenin dörtte üçü geçirilirdi. Helva, bu toplantılar için bir araç oluyordu. Mûsikî topluluğunu izleyenler ahengi bozmamak için öksürmekten bile çekinirlerdi. O günleri görmüş ve yaşamış kimselerle karşılaşınca, toplantıları üzüntü ve özlemlerle anarız. Geri getirilmesine olanak bulunmayan günleri...”¹¹⁴⁶

¹¹⁴⁵ Kazancıgil, s. 14.

¹¹⁴⁶ Kazancıgil, ss. 20-21.

Edirne'deki Helva Sohbetleri, 1900'lü yılların ilk yarısından, 2. Dünya Savaşı yıllarına değin aslına sadık kalınan ritüelleriyle yaşatılmıştır. 2. Dünya Savaşı yıllarıyla sınır bölgelerinde yaşanan sosyal ve politik zorluklar sonrasında bir müddet terk edilmiş, daha sonraki dönemlerde ise iyi niyetli girişimlerle cılız olarak yaşatılmaya çalışılmıştır.¹¹⁴⁷

Yüzyıllar öncesinden gelen ve uzun bir zamandır yapılmayan Helva Sohbetleri'nin Edirne'de yeniden başlatılması için yapılan çalışmalar sonuç vermiş, Helva Sohbetleri'yle birlikte gaziler helvası yeniden hayat bulmuştur. Helva Sohbetleri'nin tekrar düzenlenmesi ilk olarak 2009 tarihinde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. İkincisi Edirne Yerel Tarih Grubu tarafından yapılmıştır.¹¹⁴⁸

1.10.1.2. Edirne Helva Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.10.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.10.1.2.1.1. Üyeleri

Helva Sohbetleri, genellikle her yaş grubunun birlikte katılımı ile gerçekleştirilen toplantılardır. Bunun yanında genç ve yaşlıların ayrı evlerde toplantılarını yaptıkları da olmaktadır. Ayrıca sohbet grubu üyelerinin her gece çıktıkları mahalle kahvesi varsa o akşam kahveci de ocağını kapayarak toplantıya gelir. Sohbet esnasında ikram edilen kahveyi pişirir ve grup içerisindeki gençlerle birlikte gerekli hizmeti yapar.¹¹⁴⁹

1.10.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Helva Sohbetleri, grup içerisinde geleneği iyi bilen ve sözü dinlenen bir kişi tarafından yönetilir.

1.10.1.2.2. Katılma Şartları

Helva Sohbetleri'ne katılacak olan kişilerde aranan şartlarla ilgili elimizde çok fazla bilgi bulunmamak. Genel itibariyle aynı çevrede bulunan gençler ve yaşlıların birlikte ya da ayrı olarak tertip ettikleri toplantılardır. Sohbet grubu üyeleri tarafından, çoğunlukla aynı semtte oturan bazen de daha uzaktaki ahabları

¹¹⁴⁷ <http://www.trakyagezi.com/dosya/77-gelenek-a-gorenekler/1780-edirne-koklu-bir-gelenek-helva-sohbetleri.html> (23.02.2016).

¹¹⁴⁸ Alev Özbil, "Edirne'nin Gaziler Helvası ve Helva Sohbetleri", **Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 1/1, Ocak 2011, s. 61.

¹¹⁴⁹ Kazancıgil, s. 14.

toplantıya davet edilir.¹¹⁵⁰ Helva Sohbetleri'ne dönemin mûsikî üstatları, sanatkârları ve önde gelen kişileri de davet edilirdi.¹¹⁵¹

1.10.1.2.3. Kuralları

Elimizdeki kaynaklardan hareketle yaptığımız çalışma neticesinde Helva Sohbetleri ile ilgili tespit edebildiğimiz kurallar sınırlıdır. Bu kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Toplantı mekânının genişliği ve kullanılış şekline göre gençler ve yaşlılar ayrı odalarda otururlar.
- Toplantı İrfâne şeklinde yapılıyorsa ev sahibi ve hizmet edenlerden para alınmaz.
- Toplantı sıra şeklinde yapılıyorsa her toplantıda harcanan para eşit seviye olmalıdır.
- Toplantıda ikram edilen helvanın iyi bilen kişiler tarafından yapılması gerekir. Helva yapımında kaliteli malzeme kullanılmalıdır.
- Helva Sohbetleri, erkekler arasında tertip edilen toplantılardır. Kadınların bu toplantılara alınması yasaktır.
- Müzik icrâsı esnasında herhangi bir şekilde gürültü yapılmamasına özen gösterilmelidir.
- Oyunlarda galip gelen tarafının verdiği cezaları kaybedenlerin itiraz etmeden yerine getirmesi gerekir.

1.10.1.2.4. Zaman

Toplantılar, uzun kış gecelerinde haftada bir olmak üzere genellikle Cuma geceleri yapılır. Toplantılar yemekli olmayıp ara öğün tarzı yiyecek ve içecek ikramı şeklinde tertip edildiği için herkes akşam yemeğinden sonra toplantı mekânına gelmeye başlar.¹¹⁵²

1.10.1.2.5. Mekân

Helva Sohbetleri, grup üyelerinin evlerinde, özellikle geniş odaları bulunan evlerde, sıra ile tertip edilir. Toplantının yapılacağı ev daha evvelden genellikle bir

¹¹⁵⁰ Kazancıgil, s. 14.

¹¹⁵¹ Kazancıgil, s. 20.

¹¹⁵² Kazancıgil, s. 15.

önceki sohbetin sonunda belirlenir ve buna “*Ev Açma*” adı verilir. Toplantılarda; “*Bu haftaki helvaya Ahmet Ağa evini açacaktır.*” tabiri kullanılır.¹¹⁵³

Hâfız Râkım Ertür’ün verdiği bilgilerden hareketle 1906’lı yıllarda Helva Sohbetleri’nin yapıldığı mekânlar şunlardır: Hâfız Râkım Ertür’ün Karanfiloğlu’nda Altuni Mahallesi Çamaşırcılar Sokağı’ndaki evi, Saraçhane başında Topçu Yüzbaşı Edirne eşrafından Mustafa Vasfi Bey’in torunu Kadri Bey’in evi, Muradiye Küçükpazarına giden cadde üzerindeki Nâyzen Hüsamettin Bey’in evi, Saraçhanebaşı caddesinde Avukat Cevdet Bey’in evleri, Sultan Selim Saray Hamamı karşısında ve cadde üzerinde eşraftan Mehmetbeyzade Hasan Bey’in evi, Edirne eski milletvekili Müftüzâde Şerif Bey’in konakları ve Sarıcapaşa caddesinde Nazmibeyzade İsmail Beylerin konaklarıdır.¹¹⁵⁴

1.10.1.2.6. Oturma Düzeni

Helva Sohbetleri’ni tertip eden grup üyelerinin toplantı esnasında uymak zorunda olduğu herhangi bir oturma düzeninin olup olmadığı hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat toplantı mekânının genişliği ve kullanılış şekline göre gençler ve yaşlılar ayrı odalarda otururlar.

1.10.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Helva Sohbetleri, yapılma şekli ve masraflarının karşılanma usulü bakımından “*Sıra Toplantısı*” ve “*İrfâne (Ârifane) Toplantı*” olmak üzere iki farklı şekilde icrâ edilmektedir.

1.10.1.2.7.1. Sıra Toplantısı

Her zaman ve özellikle hep beraber bir araya gelenler arasında genellikle bu toplantı yapılır. Bu şekilde toplantıların masraflarını sıra ile bir kişi verir. Masrafların, grup içerisindeki üyelerin her toplantısında daima eşit ölçüde olmasına dikkat edilir. Toplantıda katılacakların sayısına göre helva yapılır. Söz gelimi bir harç, bir buçuk harç gibi.

¹¹⁵³ Kazancıgil, s. 14.

¹¹⁵⁴ Kazancıgil, s. 21.

1.10.1.2.7.2. İrfâne (Ârifane) Toplantı

Bu toplantının özelliği, masraflarının sohbet katılanlar arasında eşit şekilde taksimi yapılarak karşılanması şeklinde tertip edilmesidir. Sadece ev sahibi ve hizmet edenlerden para alınmaz.¹¹⁵⁵

1.10.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Helva Sohbetleri'ni tertip eden grup üyelerinin toplantı esnasında giymek zorunda olduğu herhangi bir kıyafet düzeninin olup olmadığı hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.10.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Helva Sohbetleri, yemekli olarak tertip edilen toplantılar değildir. Toplantılarda yemek yerine yiyecek olarak helva, içecek olarak da genellikle kahve ikram edilir. Helva, toplantının sonunda servis edilir ve ardından da kahve içilir. Toplantılarda yenen helva, sohbet esnasında bu işi iyi bilen kişiler tarafından yapılır.

Helva Yapımı: Her dönem iyi helva yapan belli kişiler vardır. Helvayı mutlaka bu kişilere yaptırmak gerekir. Son yarım yüzyılda yaşamış olan iyi helva yapan kişiler şunlardır: İpçi Ahmet Ağa, Süleyman Çavuş'un Şerif Ağası, Leblebici Nâim Ağa, Debbağ Hacı Râsim Ağa, Kadri Bey, Tahtakale hamamcılarında Hacı Galip Efendi ve kardeşi Faik Efendi, Nalbant Nazif Ağa, Kavas Mustafa Ağa, Gümgüm Rıza Efendi, Kirişhaneli Ahmet Efendi, Hafız Rakım Efendi'nin kardeşi Hıfzı Efendi, Eski cami imamı ve hatibi Hafız Râkım Efendi'dir. Bunlar arasında dönemin en ünlüsü, Tahtakale hamamcılarında Faik Efendi idi. Leblebici Nâim Efendi'yi Faik Efendi yetiştirmiştir.

Helva, toplantıda bulunan kişi sayısına göre yapılır. Ölçü olarak da bir buçuk, iki, iki buçuk, üç harç terimleri kullanılır. Yirmi-yirmi beş kişi için bir harç helva yeterli olur. Bir harç helvanın malzemesi de eski ölçülere göre şöyledir: 4 okka süt, 3 okka şeker, 2 okka irmik, 500 dirhem tereyağıdır.¹¹⁵⁶

Helva yapımında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Helva yapmanın önemli yönü, onu sarartmadan beyaz çıkartmak, aynı zamanda pişkin olmasını sağlamaktır. Ayrıca dört okkadan fazla süt koyup bunu irmiğe yedirmektir. Helva yapanlar arasında bu husus iddialaşma mevzusu bile olurdu.

¹¹⁵⁵ Kazancıgil, s. 16.

¹¹⁵⁶ Bir okka 400 dirhemdir ve bir kilo 1282 gramdır.

Helva yapmak için on kilo kadar ağaç kömürü yakılarak köz hâline getirildikten sonra üç ocağa veya üç ayrı yere ayrılır. Ocağın birine süt, diğerine de koyu şerbet hâlinde şeker konur. İrmigi kavurmak için ayrı tertip alınır. Helvanın yapılacağı tencere bir sacayağı üzerine konur. Tencere, helvacı ve şekercilerin kullandıkları yuvarlak dipli cinsten olmalıdır. Sacayağı üzerine konan tencereye ateş daima yandan verilmelidir. Bunu sağlamak için de tencerenin etrafı çepeçevre kül ve kordan oluşan yüksekçe bir halka ile çevrilidir. Ateş dipten verilirse irmik birdenbire kavrulur.

Önce tereyağı eritilir ve erimiş yağ, helva tenceresine dökülür. Sonra da irmik, yağın üstüne boşaltılır. Tencere önce hafif ateşli ocağa konur ve irmik kavrulmaya başlar. Sonra zamanla tencerenin kenarına ateş verilir. Bunu sağlamak için de daima yedekte yanmış kömür bulunmalıdır. Bu işlem kırk beş dakika kadar sürer. Gerekli ısı vaktinde verilmezse bir saat kadar sürer ki bu da helvanın kalitesini bozar ve rengini sarartır. Vakit dolunca helvanın iyi kavrulduğuna dair işaretler belirmeye başlar ve buna “meyane” denir. Meyaneden az önceki duruma da “kılavuz gösterdi” denir ve meyanenin yakınlığına işarettir. Bu belirti, kavrulmuş irmiğin kepeğinin tersinde kaynatarak akmasıyla başlar. Süt ve şeker de kaynamış olarak ateşte hazır bulundurulur. Meyane geldikten sonra süt ve şeker helva tenceresine boşaltılır. Birkaç dakika karıştırdıktan sonra tencere aşağıya alınır ve üzeri temiz bir örtü ile kapatılır. Bu işlemden sonra yarım saat aralıklarla iki-üç defa karıştırılır ve bu şekilde tam helva hâline gelir.¹¹⁵⁷

1.10.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Helva Sohbetleri’ni tertip eden grup üyelerinin toplantılarının yapısında herhangi bir mahkeme ya da yargılama şeklinin olup olmadığı hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.10.1.2.11. Eğlence Şekiller

Helva Sohbetleri’ndeki eğlence şekilleri “müzik” ve “seyirlik oyunlar”dan oluşmaktadır.

1.10.1.2.11.1. Müzik

Toplantılardaki müzik icrâsında def, darbuka, zilli maşa ve çeşitli alaturka mûsikî aletleri kullanılır. Sohbeta katılanlar arasından yukarıda isimleri zikredilen

¹¹⁵⁷ Kazancıgil, ss. 18-20.

müzik aletlerini çalanlar ve sesi güzel olanlarca eski ve yerel Rumeli türküleri söylenir. Türkülerin eğlence işlevinin yanında toplantının sonunda sohbetin bittiğini ve bir sonraki sıranın kimde olduğunu ifade etmek için de icrâ edilir.¹¹⁵⁸

Toplantılar içerisinde oynanan oyunlarda kaybeden tarafa verilen cezaların uygulanması esnasında galip gelenler tarafından da çeşitli türküler söylenir. Bu parçaların icrâsında daha çok kaybeden tarafı alaya almak ve sinirlendirmek yatmaktadır.¹¹⁵⁹

1.10.1.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar toplantı esnasında eğlence faslı bölümünde icrâ edilir. Oyunlar art arda oynandığı gibi aralarında çeşitli türküler söylenerek mola da verilebilir.

Helva Sohbeti toplantılarında: “*Fincan oyunu*”, “*Buğday oyunu*”, “*Ötmediğin Dili Ne Ötersin oyunu*”, “*Tabur Ateş oyunu*”, “*Tezgâh oyunu*”, “*Bir Defaya Mahsus Aldatma oyunu*”, “*Perde Perde Ses Yükselterek On Defa Bağırma oyunu*”, “*Soğan Kaptırma oyunu*”, “*Arişna Oyunu*” ve “*Bilgi ve Zekâ oyunu*” icrâ edilmektedir. Fincan oyunu sürerken bazen taraflardan birisi diğerine “*On Sekiz Yazmak*”, “*Kara Basmak*” ve “*Çayır Yapmak*” gibi eziyet verici oyunlar da uygularlar.¹¹⁶⁰

Oyunların icrâsı esnasında kaybeden taraflara çeşitli cezalar verilir. Oyunu kazanan tarafın elebaşı, arkadaşlarını alıp oyun odasından dışarı çıkar ve on sekiz yazma oyununda olduğu gibi uygulayacakları oyun için hazırlık yaparlar. Birinci oyun, yenilen tarafın oyuncularının hepinin alınlarına kara basmaktır. Bunun için bir fincanın dip tarafını siyah bir boya ile yahut mum veya kibrit isi ile karartırlar. Oyunda olduğu gibi fincanları da aynen kapatıp dizerler. Bir kişi, dibi karalı damga fincanını eline alır, bir diğeri de fincan tablasını önde elebaşı, arkasında arkadaşları olmak üzere şu türküyü söyleyerek odaya girerler.

Haydi şunlara varalım
Halin hatırın soralım
Yüzükçü başıyı bulalım
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı...

¹¹⁵⁸ Kazancıgil, s. 15.

¹¹⁵⁹ Kazancıgil, ss. 31-33

¹¹⁶⁰ Kazancıgil, ss. 23-44.

Odaya girince yeniklerin karşılarında dururlar. Mağlup taraf ise sıra ile dizilip oturur. Verilecek cezalarda önce elebaşlarından başlanılır. Yukarıdaki türküyü bir daha tekrarlayarak ağır ağır yürür ve yenik elebaşının önünde toplanırlar. Elebaşına yönelik şu türkü söylenir:

Darıldıysan sabır taşı
Var arkanla odun taşı
Al kaşağı sırtın kaşı
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Bu türkü söylendikten sonra eğer hazırlamışlarsa elebaşına bir de beygir kaşağısı verirler. Bundan sonra Toraman türküsü söylenir ve arkasından da kara basılır. Türkü onun habercisidir.

Toraman toraman
Kaybolursan aramam
Bitlenirsen taramam
Bokluk mantarı kaydı oğlum
Aşağıdan yukarı haydı oğlum

Bu türkünün ardından kara basmakla görevli kişi, elebaşının alnının ortasına fincanın dibini basar ve son türküyü söyler.

Al karası mal karası
Buna derler yüz karası
Oldun âlem maskarası
Hoy hoy lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Galip grubun elebaşısı isterse yeniklerin elebaşısına daha başka türküler söyletir ve sonra ikinci kişiye geçer.

A be sen neden olmadın bizden
Bunlar anlamıyor sözden
Ayı yaparlar birazdan
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Bu türkünün üçüncü mısrasının anlamı şu şekildedir: Galip taraf yeniklerin her birine ayrı ayrı eziyet verici oyunlar uygulayabilir. İçlerinden birini alıp odadan çıkartıp onu ayı kılığına sokarlar. Sirtına ters çevrilmiş bir kürk giydirirler, terlikle

kulak yaparlar, boynuna bir ip veya zincir bağlarlar. Birisi eline bir def ve bir sopa alıp ipin ucundan çekerek odanın ortasına getirir. Ayı olan emekleyerek taklit yapar. Bu oyunun bazı meraklı ve gönüllüleri de vardır ki bunlar isteyerek ayı olup ortamda bulunanları eğlendirirler. Ayıcı tef çalıp türkü söyler ve taklitçi de ayı gibi oynar. Türkünün üçüncü mısrasında bu durum dile getirilmektedir.

Cezalarda söylenen türküler kişilere göre seçilir. Bazılarına ağır bazılarına da hafif türkü söylenir. Seçim işini elebaşlar ve bunlara yardım eden neşeli, espri gücü kuvvetli nüktedan kişiler yaparlar. Bu tip kimseler toplantılarda mutlaka bulundurulur. Kara basılırken söylenen bu türkülerin bazıları şunlardır:

Tarlada biter diken
Diken tohumunu eken
Yaylalarda eşek güden
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Fincan dizer öbek öbek
Ortasına yapar göbek
Maskara suratlı şebek
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Diğer bir türkü şu şekildedir:

Beline sarmış bir kemer
Fincanda gösterir hüner
Asalım burnuna fener (Koyalım sırtına semer)
Hoy hoy ya lelli ya lelli
Şaşkın zavallı

Önce yazıldığı gibi bu üç mısradan sonra Toraman söylenir, kara basılır ve “Al Karamı Mal Karası” türküsü söylenir. Bu türküler icrâ edilirken diğer oyuncular da rahat durmayıp geçmiş toplantılardan alınacak öçleri ve intikamları varsa iğneleyici sözlerle bu olayları hatırlatırlar. Örneğin:

- Burnuna bir fener asmalı da bir daha tablanın içini iyi görsün. Belki o zaman yüzüğü bulur.
- Birader, Yüzük oyunu kim, o kim. Onun sırtına bir semer lazım. İyi saka eşeği olur.

Şeklinde iğneleyici şakalar yapılır. Bu suretle galip gelenler, yenilen taraflar ve seyredenler hoşça vakit geçirir.¹¹⁶¹

1.10.1.3. Edirne Helva Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni¹¹⁶²

Edirne Helva Sohbetleri'nin icrâ düzeni genel itibariyle; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Mekânda Toplanma*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Helva İkramı*” ve “*Sonraki Toplantı Sırasının Belirlenmesi*” aşamalarından oluşmaktadır.

- Mekânın Hazırlanması

Toplantının yapılacağı mekân daha önceden belirlendiği için ev sahibi, gerekli hazırlıkları yapar. Evde, erkeklerin serbestçe hareket etmeleri için eğer uygun bir yerin dışında başka oda varsa kadınlar oraya geçer. Yoksa kadınlar, o gece komşularına giderler ve ev sadece erkeklere ayrılır. O gece için yapılacak olan masrafa ve hazırlıklara ev sahibi karışmaz. Perşembe günü, toplantı gecesi için gereken her şey o eve gönderilir. Bu işleri birkaç kişi üstlenir. Kahve, şeker, gaz, kahve fincanı ve cezveler gibi malzemeler eve getirilir.

Helva yapmak için süt, şeker, irmik, tencere ve kepçe evin bir odasında toplanır. Evin bir odası veya bir köşesi kahve ocağına dönüştürülür.

- Mekânda Toplanma

Misafirler akşam yemeğinden sonra toplantıya gelmeye başlarlar. Yaş gruplarının eğlenceleri de yaş ve düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Evin genişliğine ve kullanılış şekline göre gençler ve yaşlılar ayrı odalarda toplanabilir. Gelen misafirlere kahve ve sigara ikram edilerek davetlilerin tamamlanması beklenir.

- Eğlence Faslı

Grup üyeleri ve konukların hepsi gelince oyunlara ve yerel halk türkülerinin söylenmesine başlanır. Ortamda bulunanlar arasında taklit yapanlar, güzel sesliler, enstrüman çalanlar ve oyun çıkaranlar mutlaka bulunur. Alaturka mûsikî aletleri eşliğinde eski ve yöresel Rumeli türkeleri okunur, taklitler yapılır ve masallar anlatılır.

- Helva İkramı

Eğlence faslının ardından toplantının sonuna doğru helva ikramı yapılır.

¹¹⁶¹ Kazancıgil, ss. 30-33.

¹¹⁶² Kazancıgil, ss. 12-22.

- Sonraki Toplantı Sırasının Belirlenmesi

Toplantıların daha önceki dönemlerde toplumun gelir düzeyi yüksek olmasından dolayı genellikle “İrfane Toplantı” şeklinde olmayıp “Sıra Toplantısı” şeklinde yapıldığı bilinmektedir. Bu tarzda yapılan toplantıların sonunda bir sonraki hafta sıranın kimde olduğu belirlenir. Helva yendikten sonra kahveler içilirken gelecek hafta kimin toplantıyı tertip edeceğine karar verilir. Bir tabağa bir miktar helva konulur ve üzeri de şimşir dalları ile süslenir. Toplantıda bulunan delikanlılar süslü helva tabağını alıp def, darbuka ve zilli maşa eşliğinde bu toplantıya özel aşağıdaki türküyü söyleyerek odaya girerler. Tabağı, gelecek hafta sıra helvası yapması kararlaştırılan kişinin önüne koyarlar.

Sohbet, oyun sona erdi

Gitmemizin vakti geldi

Hafta sırası size geldi

(Nakarat) Buyurun helvayı helvayı

Buyurun helvayını...

Sohbet, helva tamam oldu

Gözlere hep uyku doldu

Sefa-yı hâtır son buldu

Kalkmak zamanı, gitmek zamanı...

Bu şekilde gelecek hafta toplantının kimde yapılacağı herkes tarafından öğrenilmiş olur. Ardından ev sahibine hitaben de şu dizeler söylenir:

Ocağınız tüter olsun

Kesenize bereket dolsun

Bu hâne hep mâmur olsun

Kalkmak zamanı, gitmek zamanı

Bu şekilde icrâ edilen türküler, toplantının sona erdiğini ifade etmektedir. Ardından sohbet sona erer.

Toplantının İrfâne (Arifâne) şeklinde yapıldığı zaman sohbetin bitiminde bir kişi kalkarak “*Borcumuz nedir?*” diye sorar. Bunun üzerine odanın ortasına boş bir kahve tablası (tepsisi) konur. Arifâne, Balkan Savaşı’ndan öncesinin râyicine göre iki kuruş veya yüz para idi. Herkes payına düşen parayı bu tablaya koyar. Bu durum ev sahibi için bir ayıp veya utanç teşkil etmez. Çünkü toplantının âdeti bu şekildedir.

Helva Sohbetleri sona erip misafirler evlerine dağılırken, sohbetin sahibi olan kişi ev halkına ulaştırılmak üzere “*diş kirası*” ya da “*göz hakkı*” diyerek bir miktar helva gönderirdi.¹¹⁶³

¹¹⁶³ <http://www.trakyaagezi.com/dosya/77-gelenek-a-gorenekler/1780-edirne-koklu-bir-gelenek-helva-sohbetleri.html> (18.02.2016)

1.10.2. KONYA HELVA SOHBETLERİ¹¹⁶⁴

Konya’da icrâ edilen geleneksel sohbet toplantılarından birisi de “*Helva Sohbetleri*”dir. Helva Sohbetleri, çoğunlukla uzun kış geceleri düzenlenirdi. Bu amaçla aileler arası veya delikanlılar tarafından yapılan oturmalar daha samimi ve eğlenceli olurdu. Zengin, fakir, paşa, vali, kadın, erkek, sanat erbabı gibi toplumun her kesimi kendi çevrelerinde atalarından gördükleri âdet üzerine birbirine samimi bir sevgi ve ilgi ile Helva Sohbetleri’nde yakın kalmaya çalışırlardı. Helva Sohbetleri, bir nevi ziyafet demektir.

Zenginlerin Helva Sohbetleri, pek külfetli ve zahmetli olurdu. Şehrin ileri gelen paşası, valisi gibi büyüklerinin düzenledikleri sohbetler, aynı biçimde külfetli hatta biraz da sıkıcıydı. Bu toplantılarda, âdeti herkes terbiyeli olmakta yarış ederdi. Sohbetlerde tartışma yaşanmazdı. Paşaların, valilerin konuşmaları, “*Evet efendim, isabet buyuruyorsunuz efendim, haklısınız efendim.*” gibi sözlerle karşılık bulurdu.

Helva Sohbetleri’nin neşeli ve samimi geçmeleri, orta sınıf halk yahut gençler arasında tertip edilenlerdir. Şairlerin ve ediplerin toplantıları ayrı bir özentî içinde olurdu. Bu toplantılarda, çoğunlukla şiirler okunur ve dönemin özellikleri üzerinde durulurdu.

Helva Sohbetleri’nin bir özelliği de, güzel konuşmasını ve güzel nükte yapmasını bilen kişilerin mutlaka bu toplantılarda hazır bulunmalarıydı. Bazen de güzel sesli şarkıcılar, iyi çalgı çalan sazcular da geceyi renklendirirdi. Halkın her sınıfı kendi zevkine ve görüşüne göre toplantılar düzenlerdi.

Erbain ve *hamsinin* yani kışın üç ayının en yoğun günlerinde Helva Sohbetleri düzenlenirdi. Bilhassa çok eski günlerde esnaf loncalarında yapılan Helva Sohbetleri, pek renkli geçermiş. Bu gecelerde yenen yemeklerden bazıları şunlardır; hindi dolması, arapaşı, börek, gözleme, revani, baklava, sarığıburma, kaymaklı yassı ve tel kadayıflar, hoşafı, hurma tatlısı, irmik helvası, nişasta helvası, un helvası, reçeller, pekmezler, tarhana, uğmaç, bamya, pirinç çorbaları, çeşitli pilavlar ve turşulardır.

Bu sohbetlerin en başta gelen eğlencesi ve yiyeceği *keten helvası*ydı. Odaya sekiz on kişilik kalaylı bir bakır sini getirilir. Bunun üstüne iki bilek kalınlığında kocaman sıcak halka şeker konur. Bu halkanın ortasındaki elenmiş unla keten helvasını yapmasını bilen ustalar, kollarını sıvayarak halkayı döndürmeye başlardı.

¹¹⁶⁴ Kışmır, ss. 9-10.

Daima sağdan sola doğru döndürerek helva yapılırdı. Keten helva denilen yiyecek, bugünün pişmaniyesidir.

Helva Sohbetleri'nde eğlence şekli olarak mâniler söylenir, yüzük ve kaşık oyunları oynanır, hatta perde oyunları bile gösterilirdi.

1.10.3. BALIKESİR HELVA SOHBETLERİ¹¹⁶⁵

Balıkesir’deki geleneksel sohbet toplantılarından birisi “*Helva Sohbetleri*”dir. Helva Sohbetleri’nin yanında “*Sohbet*” ve “*Sıra*” olarak da tabir edilen bu toplantılar, kış mevsiminde Balıkesir’in yerel pazarının olduğu Salı akşamları bazen de Cuma geceleri yapılırdı. Yatsı ezanına müteakip davetliler sohbet yapılacak eve gelirler. Toplandıktan sonra grup içerisindeki en nüfuzlu kişi idareci olarak tayin edilir ve bu kişiye “Yâranbaşı” adı verilirdi.

Yâranbaşı, sohbet meclisinin bir köşesinde oturur ve onun emirleri, itiraz edilmeden yerine getirilirdi. Yâranbaşı, sohbet esnasında eğlenceleri idare etmek için “Ebe”¹¹⁶⁶ adında bir kişiyi tayin eder. Ebe, Yâranbaşı’nın emirleri ve kendi inisiyatifi doğrultusunda eğlenceleri düzenleyip sohbeti yönlendiren kişiydi.

Yâranbaşı, herkes toplandıktan sonra sohbetin başlama talimatını verince oyun ve eğlencelere geçilir. Ebe, mendilden bir tura yapar. Davetlilerin hepsi ortaya çıkar ve bir halka şeklinde otururlar. Oyun öncesinde Ebe “*Döneni!*” der ve bu kelime hep bir ağızdan tekrar edilir. Bu, oyun başlamadan önce bir nevi yemin niteliğindedir. Artık oyundan dönmek yoktur. Halkanın ortasına mumu yanan bir şamdan konur. Ebe herkese bir “yanılmaç” verir. “Yanılmaç”, Ebe’nin söyleyeceği ya da yapacağı herhangi bir zor hareket demektir. Mesela; Ebe şamdanı göstererek “*Fubbe ve enbili zübbe, üç kerecik, mazkaracık, ebir, dübür, zımbır zımbır.*” der. Bu bir yanılmaçtır. Ebe, bunu oyunculara üç defa tekrar eder. Herkes bunu aynen söylemeye mecburdur. Söylemeyen olursa ceza alır. Verilen cezalar ise çok ağırdır. Mesela; yüzükoyun yere yatırmak, muhtelif hayvan seslerini taklit ettirmek gibi.

Bu ilk yanılmaçtan sonra oyun değişir ve Ebe bir yanılmaç daha söyler. “*Şamdan dibi, ortası, tepesi*” bunu da üç defa tekrar eder. Oyuncular gayet dikkatli bir şekilde beklerler. Ebe, oyuncuları şaşırtmak için “*şamdan dibi*” diyeceği yerde bazen “*şamdan bibi*” der yahut “*şamdan ortası*” der. O esnada oyuncular yanılmacı idare etmek mecburiyetindedir. Bu şekilde oyuncular bir kez şaşırsalr Ebe tarafından cezalandırılarak bu oyun epeyi sürer.

Bu oyundan sonra Ebe tekrar emir verir ve Yüzük oyununa geçilir. Oyuncular iki gruba ayrılır. Yüzüğü, taraflardan birisi saklar ve ardından beyit söylemeye başlarlar.

¹¹⁶⁵ Yüzbaşıoğlu, 1934, ss. 310-312.

¹¹⁶⁶ Kemal Yüzbaşıoğlu’nun yazısında bu idareci “Eye” ve “Ebe” olmak üzere iki farklı şekilde belirtilmiştir. Biz de yazıda bir bütünlük olması için “Ebe” ismini kullanmayı tercih ettik.

Dam ardından keçi geçer
Sayın bakın kaçı geçer
Yüzük bitirenlere geçer
Yaran senin yaran senin

Pek eğilme nafilisin
Orta yerin hasırısın
Ha bitti ha yaran senin
Yüzük senin yaran senin

Kırıştılar ya duruştular
Yüzük bilmezler ırgalar
Ah kelli şaşma zavallı
Haydindi ha, bulunmaz ha

Yerinmeyin işte ha
Çavdar ekim anızına
Çıvdı gitti gökyüzüne
Bakın şunların benzine

Araştır ha araştır ha
Bilemedim işte aha

Bir aralık şu beyit söylenir:

Kalk al eline bir mendil
Şunların gözlerini sil

Diyerek beyit söylendikten sonra karşı tarafın yüzleri silinir. Yüzük oyunu bu şekilde devam eder. Artık oyuncular daha dikkatli olmaya başlar ve bilhassa ceza yiyenler daha açığızlü davranmak için bütün kudretlerini sarf etmeye çalışırlar. Ebe, başka bir oyun icrâ etmeye başlar. Ağız, burun, bacak, kol hareketleri ile muhtelif taklitler yapar. Bunları oyuncular tekrar eder. Mesela; oturulduğu hâlde dizler göğse doğru dikilmiş vaziyette ve eller yerededir. Cemaat hep bir ağızdan Ebe'ye hitaben ve gür bir sesle:

- Ebe, bin pamuk aldım, arttırmaya gittim.
- Arttıramazsın.

- Bak nasıl arttırırım.
- Haydi sende!
- Arttıramam mı?

Diyerek döner, bu gayet hoş bir ameliyedir.

Zevk ve neşeye son yoktur. Bacak hareketleriyle tekrar bir oyun başlar. Oyuncular “*Ey örüse örüse, darılmaca yoksa*” deyip bacaklarını havaya kaldırarak izharı şamdani ederler. Ebe, muttasıl oyun bulur. Cemaat tepe takla gelir. Muhtelif bedenî hareketlerle birçok hayvan bağırmaalarını taklit eder. Yâranbaşı, kemâli azametle köşesinde, sedirinde oyunları seyretmektedir. Hiçbir kimsede cıvıklık yoktur. Herkes oyunlarıyla meşguldür. Bir müddet sonra yorgunluk kahveleri gelir. Biraz dinlenilip tekrar oyunlara başlanır. Bazen oyunlara daha zevk ve neşe katmak için oyuncuların elleri yüzleri boyanır. Bu da bir nevi âlem içinde âlemidir.

Ebe, tekrar yanılmaçlara başlar. Bir yandan da helvalar çekilir. Burada dile getirilen yanılmaç örnekleri aşağıda verilmiştir:

Çıktım Dingil kozun tepesine
Döndüm arkama baktım
Alaşehir yakası Beypazarı
Bunu bilersen bilirsin
Bilemezsen cümle âlem keyfini bozar

Şu karşıdan gelir köpek
Değirmene girdi yedi köpek
Değirmenci eline bir kötek
Kel köpek döner kötek döner

Sizin tarlanın bizim tarlanın
Ara yerinde sildir mildir bir diken ağacı bitmiş

Bir yana anacık binmiş
Bir yana babacık
Babacık anacığı silker
Anacık babacığı silker

Bak ağzıma

Eğri ise eğri (de)
Doğru ise doğru (de)
Sen benim ağzımın (kâyası mısın?)
Zeytin ummaca
Üç kere ağzını açıp yummaca
Üç kere arkasından kakhaha ile gülmece

der ve üç kere gülünür. Bütün bunlar süratle ve şaşırılmadan söylenecektir. Aksi takdirde ceza görülür.

Cezalardan önce yapılan yemine nazaran, kimse müteessir olmaz. Bazen o kadar ağır ceza tatbik edilir ki, oyunlarda yenilen taraf sohbet yapılan evin yakınında çeşme ayağı veyahut herhangi bir su birikintisine götürülür. Orada baya ıslatıldıktan sonra tekrar aynı vaziyette eve dönülür. Özellikle sohbe geç gelen davetliler ortada hazırlanmış bir kilim içine konarak yere vurulur. Yani “*Altı Okka*” cezası verilir. Bu da çok şiddetli ve ağır bir cezadır.

Alaturka saat ikide (yani akşam namazı vaktinden iki saat sonra) başlayan cümbüşler, saat yediye kadar (yani başlama saatinden beş saat sonra) devam eder. Ardından Yâranbaşı, sohbet sahibini çağırır. Memleketin meşhur kaymaklısı ile süslenmiş yemeğin hazırlanmasını emreder. Artık herkes hayli yorulmuştur. Yemek hazırlandıktan sonra kişi sayısına göre sofralara taksim edilir. Ardından yemekler yenir ve kahveler içilir. Beş-on dakika sonra tekrar kahve ikramı yapılır.

Bu arada ortada özel olarak hazırlanmış, etrafı yanmış fenerlerle süslü bir iskemle ve bunun üstüne de bir kahve konur. Gelecek hafta sohbet sırasını alacak olan kişi o kahveyi içer. Buna müteakip davetliler dörder, beşer, altışar kişi olmak üzere odanın bir köşesine otururlar. Sohbet alan kişiyi karşılıklı olarak ve ahenkli bir makamla aşağıdaki dörtlükleri söyleyerek methetmeye başlarlar.

Gelin baştan başlayalım
Haşlamalar haşlıyalım
(Mehmet) Ağa suhbet aldı
Buna neler işleyelim?

Sevdiğim bir ruh
Sardığım da bir ruh
Olacak suhbet senin
Yaran senin

Kahveciğin ağır olsun
Kulacığın sağır olsun
Suhbet senin, yaran senin

Eşeğin gelir odundan
Helvası yenmez tadından
Eti de dombay budundan

Papuçcuların muştası
Yanı başında ustası
Yaran kaymaklı hastası

Uzun çarşı baştanbaşa
Keklik seker taştan taşa
(Mehmet) Ağa suhbet aldı
Buna derler hacı paşa

Evlerinin önü hide
Hidenin dalları yerde
(Pazar) günü al tavanlı
Şahnişinli yüksek evde
Toplansın yaran bu yerde

Engin derede gezeriz
Derin sulara yüzeriz
İskemlenin etrafına
Katarları hep dizeriz

Şeklinde manzumeler söylenir. Ardından iskemlenin etrafında yatan katarlar alınarak davetliler coşkun tezahüratla evlerine dağılır.

Helva Sohbetleri'nin dışında bir de *Avcı Sohbetleri* vardır. Helva Sohbetleri'nin yapıldığı haftalarda, sohbet grubu üyelerinden ava gidip de herhangi bir şey avlayan olması durumunda, o kişi avlarını sohbet yapan evin sahibine teslim eder. O gece sohbet grubu toplanır ve ayrı bir eğlence düzenlerler.

1.11. ODA SOHBETLERİ

1.11.1. GAZİANTEP (BARAK YÖRESİ) ODA SOHBETLERİ

1.11.1.1. Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Gaziantep'teki Barak Türkmenleri, bugün "Barak Ovası" denilen Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçeleri bölgesinde aynı adla hayatlarına devam etmektedirler.¹¹⁶⁷ Barak bölgesi,¹¹⁶⁸ kültürel unsurları itibariyle çok zengin bir yapıya sahiptir. Bu kültürel zenginliğini nesilden nesile aktarmada kullandıkları sözlü edebiyatları da oldukça dikkat çekicidir. Kültür aktarımında oda geleneği önemli bir yere sahiptir.¹¹⁶⁹ Odalar, konar-göçer yaşamdan yerleşik hayata geçişin bir göstergesidir. Yerleşik düzene geçilmesinden sonra çadır kültürünün yerini oda geleneği almaya başlamıştır.¹¹⁷⁰ Bilhassa iskân döneminde yaşanan olayları tasvir eden iskân türkülerinin zamanımıza ulaşabilmesinde odaların katkısı büyüktür. Gelenek içerisinde önemli bir yere sahip olan "orun" yani yerleşme düzeni hiç değişmemiş ve bu özellik titizlikle korunmuştur.¹¹⁷¹

Barak odaları kimsesiz, yaşlı kişilerin uğrak yeri idi. Bu gibi misafirler günlerce hatta aylarca kalır ve ihtiyaçları oda sahipleri tarafından giderilirdi. Bunlar *Boydak* olarak adlandırılırdı. İçlerinde bilgili, derviş görünümünde kişiler de bulunurdu. Seyfettin, Kavlak Dede, Abu Dede, Deli Hikmet gibi isimler hatırdaki kalanlar arasındadır.¹¹⁷²

Eskiden köy köy dolaşarak çeşitli gereçler satan kişilere çerçi denilirdi. Çerçilerle alışveriş genellikle mal değişimi yapılarak gerçekleşirdi. Örneğin; yumurta karşılığı sabun takas edilirdi. O günün şartları içerisinde gittikleri köylerde birkaç gün kalırlardı. Çerçiler çoğunlukla odalarda konaklardı. Önemli olaylar çerçiler

¹¹⁶⁷ "Barak Türkmenleri", **Gaziantep İl Yıllığı 2002**. Gaziantep Valiliği, 2002, s. 158.

¹¹⁶⁸ Gaziantep'teki Barakların tarihi ve kültürel yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatları, Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1999; Cahit Tanyol, "Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 7, 1952, ss. 71-108; Cahit Tanyol, "Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 8, 1953, ss. 126-135; Cahit Tanyol, "Baraklarda Örf ve Adet Araştırmaları", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 9, 1954, ss. 67-105; Mehmet Ali Yıldırım ve N. Yıldırım, **Gaziantep Yöresinde Barak Boyu**, Damla Matbaası, Gaziantep, 2011; Gülden Zeyrek, **Barak Türkmenleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2009.

¹¹⁶⁹ Yıldırım ve Yıldırım, s. 56.

¹¹⁷⁰ Hacı Balı, "Barak Odalarıyla Gelenekleri Yorumlamak", **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 21, Gaziantep, 2009, s. 23.

¹¹⁷¹ Yıldırım ve Yıldırım, s. 56.

¹¹⁷² Balı, ss. 23-25.

aracılığıyla duyurulurdu. Böylece iletişim sağlanmış olup çerçiler de aynı zamanda habercilik vazifesi görürlerdi.¹¹⁷³

Odalarda büyükler toplanarak sorunlu olan iki tarafı da dinleyip sorunlarını çözmeye çalışırlardı. Onların verdiği karar kanun hükmünde olup herkes tarafından kabul görmekteydi.

Köy içerisindeki her türlü anlaşmazlıklar yörenin ileri gelenlerinin odalarında çözüme kavuşturulurdu. Her türlü durum karşısında cemaatin vermiş olduğu karar uygulanır ve buna kimsenin itiraz etme gibi bir durumu yoktu. Örneğin; oymak ahalisi arasında çıkan ve cinayetle sonuçlanan olaylarda oymak ahalisi bir araya gelir, ölen kişinin ailesi ve dolayısıyla kan davasının önüne geçmek için belirli bir miktar maddî bedel (kan parası) belirlenirdi. Bu bedel, cinayeti işleyen kişinin oymağındaki ailelerden toplanırdı. Bu bedelin mağdur tarafa ödenmesine *kan parası sağlama* denilir.¹¹⁷⁴ Bazı durumlarda eğer şartlar müsait ise cinayeti işleyen tarafın varsa kızı ile karşı ailenin oğlu veya bir yakını evlendirilmek suretiyle de husumet ortadan kaldırılmaya çalışılırdı. Yörede buna “*Kan yerine gelin gitme*” adı verilmektedir. Daha buna benzer farklı boyutlardaki bütün problemler bu şekilde Barak odalarında çözüme kavuşturulurdu. Her durumda oymağın ileri gelenleri tarafından çok sayıda kurban kesilerek yemek verilirdi.¹¹⁷⁵

Barak odaları, yerleşik hayata geçildikten sonra Sünnî itikadın yerleşmesinde önemli bir vazife üstlenmiştir. Camilerin olmadığı dönemlerde ibadetler ve dinî sohbetler de bu odalarda yapılmıştır.¹¹⁷⁶

Barak odaları toplumsal iletişimin sağlandığı, gelenek, kültür ve bilgi aktarımının olduğu mekân ve bir mektep konumundadır. Bu bakımdan “*Barak odasında mı yetiştin?*”,¹¹⁷⁷ “*Barak üniversitesinden mi mezun oldun?*” (K.K.283, 284, 291, 292) ya da “*Oğlunu biraz mektepte biraz da Barak odalarında okut.*” tabiri kullanılmaktadır. Eskiden bu odalarda siyasî, kültürel, tarihî ve edebî bir hava hâkimdi. Fakat günümüzde bilhassa kasabalara yakın köylerde konuşma mevzusu iktisadî hadiselerle dayanmaktadır. Bu durum manevî kültür kıymetlerinin azalmasına ve ihmaline sebep olmaktadır.¹¹⁷⁸

¹¹⁷³ Yıldırım ve Yıldırım, s. 59.

¹¹⁷⁴ Balı, s. 25.

¹¹⁷⁵ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

¹¹⁷⁶ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

¹¹⁷⁷ Balı, s. 25.

¹¹⁷⁸ Tanyol, 1952, s. 94.

1980'li yıllardan önce Barak yöresindeki her köyde genellikle birkaç oda bulunur ve odaların kapıları her zaman açık tutulurdu. Gün boyu ve gece gelen kişiler bu odalarda ağırlanırdı. Oda sahibi veya görevlendirdiği bir kişi, ister aynı köyden isterse diğer köylerden veya şehirden gelen kişiyi karşılar ve gerekli olan hürmeti gösterip oda geleneğinin kuralları çerçevesinde hürmet gösterirdi. 1980 yılından sonra köyden kente olan göç ve insanların maddî durumları artmıştır. Köyde fakir olan kişi şehirde çeşitli iş alanlarında çalışarak maddî durumunu iyileştirmiştir. Bunun sonucunda kendi köyünde bir oda açarak bu geleneğini sürdürme gayreti içerisinde olmuştur. Bu şekilde oda sayısında artış meydana gelmiştir. Fakat odalarda mırra yapmasını bilmeyen kişiler bu görevlere getirilmiştir. Zamanla bu geleneğin devam ettirilebilmesi için sabır ve sürekliliğin gerektiğini anlayan oda sahipleri, odalarda el yapımı mırra yerine makine imalatı hazır kahveler ikram etmeye başlamışlardır. Yeni nesil de el yapımı mırra ile hazır mırra arasındaki tat farkını ayırt edemeyip içmiş ve içmektedir. Bunun yanında odanın devamlı açık kalması için bir kişinin odada görevli kalarak hizmet vermesini uzun süre sağlayamamışlardır. Bunun sonucunda da maddî imkâna bağlı olarak sonradan açılan köy odalarının önemli bir kısmı kapanmıştır.¹¹⁷⁹ Günümüzde köklü ailelerin odalarının büyük bir kısmı açıktır.

1.11.1.2. Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.11.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.11.1.2.1.1. Üyeleri

Oda Sohbetleri, erkekler arasında icrâ edilen toplantılardır. Odaların bulunduğu yöredeki genç ve diğer yaş grubundaki kişilerin katılımları ile bu toplantılar gerçekleştirilir. Bunların yanında farklı zamanlarda değişik vesilelerle misafirler de teşrif edebilmektedir (K.K.292).

1.11.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Odalardaki sohbetin yönetimi ve şekillendirilmesi oda sahipleri tarafından yapılır. Herhangi bir yönetim yapısı bulunmamaktadır. Çünkü oda sahipleri yörede sözü dinlenen, hatırı sayılır kişiler olmasından dolayı bu şekilde bir idarî yapı yer almamaktadır (K.K.292).

¹¹⁷⁹ Mehmet Atılğan, "Barak Odasında Mırra Kültürü-1", **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 32, Mayıs-Haziran 2011, ss. 40-41.

Oda sahipleri ve yörede sözü dinlenen diğer kişiler, bu toplantılarda sohbetin açılması, kararların alınması, ortaya çıkan husumetlerin giderilmesi, yapılacak yardımların belirlenen şekilde yerine getirilmesi, gelen misafirlerin ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlarda karar verebilme yetkisine sahiptirler (K.K.292).

Yörede bulunan bazı odalarda, belirli bir ücret karşılığı tutulmuş “*Hizmetli*” ve “*Kahveci (Kizir)*” bulunmaktadır. Bu kişilerin her türlü gideri oda sahiplerine aittir. Odalarda kahve pişiren ve dağıtan kişiye eskiden “*kizir*” adı verilirdi (K.K.285). Kahveci, sabah erken saatlerde kalkıp günlük kahveyi döverek hazırlamak, misafirlere kahve pişirmek ve ikram etmek onun görevleriydi (K.K.292).

Hizmetli ise odaya gelen misafirleri karşılar, yemek ikram edileceği zaman sofrayı hazırlar, yiyeceklerin servisini yapar, yemekten önce ve sonra odadakilerin ellerini yıkamaları için ibrikle su ve havlu tutar, odanın düzen ve temizliğinden sorumluydu. Bu kişiler odaya girişte sağ tarafta bulunan ocaklık olarak tabir edilen yerde kalırlar (K.K. 292).

Hizmetli ya da herhangi bir görevlinin bulunmadığı odalarda, hizmet gençler tarafından yapılmaktadır. Genellikle oda sahibinin yakın akrabaları kahve ikramı, sofraların hazırlanıp kaldırılması gibi gerekli hizmetleri ifa etmektedir (K.K.283).

1.11.1.2.2. Katılma Şartları

Odalarda yapılan sohbetlere sadece erkekler katılabilmektedir. Gençler, öncelikle hizmet etmek amacıyla babalarının yanlarında odalara girmeye başlarlar. Bu şekilde oda geleneğini öğrenerek yaşları ilerledikçe büyüklerin olduğu yere oturup sohbetlere dâhil olabilirler. Bunların dışında yörede bulunan erkekler Oda Sohbetleri’ne katılıp toplantıların icrâ edilmesini sağlarlar (K.K.291).

Erkek çocukların önemli konukların bulunmadığı zamanlarda odaya girip çıkışları genel olarak 8-10 yaş arasındadır. Daha küçük yaşta olanlar, misafir olmasa bile odaya alınmamaktadır. Önemli, hatırı sayılır konuk olduğu zaman 17-18 yaşından küçükler odanın içine giremezler. Evle oda arasındaki servislere yardımcı olurlar. Bu hizmetlere sayısız kere katılan genç insanlar kendilerini kabul ettirir ve odaya girme, oturma hakkına kavuşurlar. Gençler, konuk yokken veya varken lafa karışamazlar, ancak kendilerine bir şey sorulursa cevap verebilirler. Bu arada kendilerinden

istenilen işleri yaparlar. Oda içinde hizmeti esas itibariyle oda sahibinin ailesinde olanlar yapar. Bunların yetmemesi hâlinde hizmetçi ve azatlar da yardım ederler.¹¹⁸⁰

Yöre insanının dışında Oda Sohbetleri'ne misafirler de katılabilmektedir. Bu konuklar hem oda sahibinin hem de yöredeki diğer kişilerin misafirleri olabilir. Ayrıca misafirler yatılı da kalabilirler. Bunlar köye gelen satıcılar veya köyden geçerken orada konaklamak isteyenler, bu odalarda yemek ve barınma ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu şekilde gelen her kim olursa olsun üç gün boyunca o kişiye neden geldiği ve ne zaman gideceği kesinlikle sorulmaz. Üçüncü günün ardından kim olduğu, nereden gelip nereye gittiği, bir derdi mi olduğu gibi sorular yöneltilir. Bu şekilde misafirin varsa sorunu ve ihtiyacı giderilmeye çalışılır (K.K.291).

Odalara, asker, kaymakam, vali, belediye başkanı gibi farklı kurumlarda çalışan üst düzey yetkili kişiler de zaman zaman çağırılır ya da kendileri gelirlerdi. Bu şekilde yetkili kişilerle yakından irtibat kurularak yörenin sorunlarına daha kolay çözüm bulabilme imkânı ortaya çıkmaktadır (K.K.285).

1.11.1.2.3. Kuralları

Odalarda yapılan toplantı ve sohbetlerdeki kuralların yazılı herhangi bir şekli yoktur. Gelenek içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile sözlü ve uygulamalı olarak aktarılmıştır. Araştırma ve derleme çalışmaları neticesinde tespit edebildiğimiz kurallar aşağıda verilmiştir.

- Odada ayakları uzatmak ayıp sayıldığı için dizüstü, sağ diz üzerine veya bağdaş kurarak oturulur.
- Sohbe ve yemeğe ilk önce oda sahibi ya da orada bulunan en yaşlı kişi başladıktan sonra diğerleri devam edebilir.
- Odalarda, olumlu ve olumsuz durumlar karşısında büyüklerin vermiş oldukları kararlar sorgulanmadan uygulanmaktadır.
- Bayanların sohbet odasına girmesi yasaktır. Fakat yemek hazırlığı, odanın temizlenmesi gibi arka planda olan görevleri vardır.
- Oda içerisinde her türlü kumar ve benzeri oyunların oynanması yasaktır.
- Odaya gelip konaklayan misafire üç gün boyunca neden geldiği ve kim olduğu konusunda hiçbir soru sorulmaz.
- Odalarda argo ve saygı çerçevesini aşan konuşmaların yapılması yasaktır.

¹¹⁸⁰ M. Ata Aksoy, "Zengin Kültürümüzün Eşsiz Kültürel ve Sosyal Mekânları: Barak Odaları", **Tarihi ve Kültürü İle Barak Karkamış**, Karkamış Kaymakamlığı, 2006, s. 42.

- Odanın kapısı hiç kilitlenmeyip kim olursa olsun gelen herkese açıktır.
- Mirra ikramı, odanın üst kısmındaki en yaşlı, bilgisine saygı duyulan kişi veya misafirlere başlar ve diğer kişilere kadar devam eder.
- Mirra sunulan kişi kahveyi içtikten sonra fincanı yere indirmeyerek kahveciye vermesi gerekir. Aksi durumda fincanı yere koyan kişiye çeşitli cezalar verilir.
- Odaya gelen misafire daha önceden yenilen yemekten ikram edilmeyip yeni yemek hazırlanır.
- Odaya misafir olarak gelen kişi, kendi rızası olmadan kimseye teslim edilmez.

1.11.1.2.4. Zaman

Oda Sohbetleri'nin icrâsında herhangi bir zaman mefhumu bulunmamaktadır. Odalar her mevsim bütün gün açık tutulur. Fakat kış ayları daha yoğun bir şekilde odalarda oturulur. Gündüz işi olmayanlar odalara gelip sohbet ederken akşamları ise daha yoğun bir katılımı toplantı yapılmaktadır. Akşamları yapılan toplantılarda yemekten sonra yine sohbet ortamı oluşturulur. Odada misafir olması hâlinde gecenin geç saatine kadar yöre halkı kalarak konuklarla ilgilenir (K.K.292).

1.11.1.2.5. Mekân

Barak yöresindeki odalar, işlevleri, sahipleri ve özellikleri gibi farklı niteliklere göre birbirinden ayrılmaktadır. Yörede sözü dinlenen, oymak veya boy beyleri ile aşiret ağalarının odası ayrıcalıklı olarak “*Büyük Ev*” ve “*Danışık Yeri*” olarak adlandırılmıştır. *Şorevi* kavramı ise yaklaşık elli yıl öncesine kadar kullanılmasına rağmen günümüzde unutulmuş yeni neslin hafızalarında yer alamamıştır. Barak bölgesinde hem önceki dönemlerde hem de günümüzde var olan Şorevleri şunlardır; Karaşılı Türkmenlerinden Gemrikli Üveys Ağa, Abdürrezzaklı-Terekeli oymağından Amerne (Suriye)'de Ahmet el-Ahmetler, Seydümen Köyü'nden Hifneyler, Kürdili oymağından Çirkişli Haydar Ağalar, Eseli oymağından İzanlı Hasan Ağalar, Torun oymağından Ağcaköylü İdris Ağalar (İnal Uşağı), Elbeyli'den Berelli oymağına mensup Hanifi Ağalar (Kör Develer),

Adıklı'dan Şemik ve Türkmen Köyü'nden Kılıçoğulları, Karakozak oymağından Karacurun Köyü'nde Sait Ağalar.¹¹⁸¹

Barak odaları, köy odaları gibi konuk ağırlamak amacıyla yapılmış ama temelde köy odalarından çok farklı, kültürel, sosyal ve geleneksel mekânlardır. Bu mekânların köy odalarından en büyük farkı, köyün ortak malı olmayıp tam tersine bir kişiye ait olmasıdır. Genellikle Barak odası sahibi olan kişiler toprak ve sürüsü olan ailelerdir.

Barak odası tanımlamasındaki oda kavramı, evin bir ya da herhangi bir yapının oturmaya ayrılmış bölümü anlamında değildir. Bu odalar, yöredeki varlıklı kişilerin kendi konutlarının dışında, bitişiğinde ama kesinlikle evden ayrı olarak inşa edilirler. Odalar sahiplerinin malî durumlarına göre tek ya da iki katlı, bir veya 2-3 salonlu olarak yapılabilir.¹¹⁸² İki katlı olan odalara “ülle” adı verilmektedir (K.K.285).

En büyük odalar, altta üç, üst katta iki salon ve geniş bir terastan oluşur. Odaların uzun salonlarında şömineye benzer ama ondan daha büyük ocaklar bulunur. Ocaklarda ortut denen kurumuş bağ, zeytin ve fıstık dalları yakılır. Her odada en az bir ocaklık bulunurken büyük odalarda ise birden fazla olabilir. Günümüzdeki odalarda ısınmayı sağlamak için ocağın dışında kapıya yakın bir yerde soba da bulundurulur.

Coğrafi konumu itibariyle Barak ovası bol güneşli olmasından dolayı odaların salonlarında iki ya da üç küçük pencere bulunur. Bu pencereler normalden daha yukarıda yapılır. Böyle olmasının nedeni ise hem güvenlik hem de fazla güneşten korunmak içindir. Odalar ister tek katlı ister iki katlı olsun mutlaka zeminden en az bir metre yükseklikte toprak dolgu üzerine yapılır. Aynı biçimde kapıların iki yanında yine toprak dolgudan oluşan sekiler vardır. Evin dışındaki oturma yeri olan sekilerin böyle yüksek tutulmasının nedeni de bölgede oldukça yaygın biçimde bulunan akrep gibi böceklerden korunmaktır. Hiçbir odanın içerisinde tuvalet bulunmayıp dışarıda odalara makul uzaklıkta yapılmasına özen gösterilir.

Odaların salonlarında karşılıklı gelecek şekilde iki tarafta yer sergileri vardır. Sergiler hasır üzerine, oda sahibinin maddî durumuna göre keçe, kilim ya da halı serilerek oluşturulur. Yaklaşık 10-15 metre uzunluğundaki bu sergilerin arasında 1-

¹¹⁸¹ Yıldırım ve Yıldırım, s. 55.

¹¹⁸² M. Ata Aksoy, “Barak Odaları”, **Geçmişten Günümüze Nizip**, İsmont Kültür Yayınları, Gaziantep, 2002, s. 248.

1,5 metre kadar boşluk bulunur. Ocağın başından kapıya kadar karşılıklı duvarlara dayanan halı yastıkların duvara gelen yüzleri düz kilimlidir. Burada yerdeki halılarla duvardakilerin uyumu göz önünde bulundurulur.

Birden fazla salonu olan odaların içerisinde döşeniş biçimi birbirinden farklı olabilir. Örneğin; birinde yer sergileri ve duvara dayalı halı yastıklar bulunurken ötekinde iki taraflı kerevetler yer alabilir. Bu kerevetlerin üzerlerine yan halılar örtülür ve halı yastıklar yine duvara dayalı olarak durur. Karşılıklı olarak kerevetlerin ortasında onların uzunluğuyla orantılı bir yemek masası bulunur. Hatırlı konuklar için sofralar böyle masalarda kurulur.¹¹⁸³

1.11.1.2.6. Oturma Düzeni

Barak odalarında sohbet esnasında ve yemek ikramı sırasında belirli bir oturma düzeni bulunmaktadır. Bu oturma düzenlerinin yaşa, misafir olup olmamasına, makam ve mevki gibi özelliklere göre teşkil ettiği görülmektedir.

Konuk ağırlanırken odanın giriş kapısına göre sol tarafta ve şömineye en yakın yerde oda sahibi oturur. Tam karşısına, sağ tarafa ise en hatırlı konuğa yer gösterilir. Bunlardan sonra sağlı sollu misafirler ve oda sahibinin ailesinden ileri gelenler önem derecelerine göre dizilirler. Başköşeye oturtulan konuğun dışında kimseye yer gösterilmediği hâlde hiçbir konuğun bu oturma düzeninden dolayı kırıldığı ya da alındığı olmamaktadır. Eğer oda sahibi yoksa onun yerine ailenin ondan sonra gelen büyük erkeği, misafirleri aynı şekilde oturtturarak ağırlar.¹¹⁸⁴ Toplantı esnasında odaya misafir gelmesi durumunda ise konuğun yaşına göre ortamda bulunan kişiler ona yer gösterirler. Misafirden daha genç olanlar kapı tarafına doğru biraz ilerlemek suretiyle konuğa oturacağı yer gösterilmiş olur (K.K. 292).

Barak odalarında oturma düzeni kadar oturma âdâbı da önemlidir. Odada ayak uzatarak oturmak saygısızlık olarak karşılanır. Genel olarak sol diz kaldırılıp sağ diz üzerine veya bağdaş kurularak oturulur.¹¹⁸⁵ Bu oturma şekli, dışarıdan gelen ve alışık olmayan konuklara zor geldiğinden, onlar ayaklarını uzatarak oturabilirler. Odalarda konukların olduğu ve olmadığı zamana göre değişen oturma ve sohbet tarzı

¹¹⁸³ Aksoy, 2002, ss. 248-249.

¹¹⁸⁴ Aksoy, 2002, s. 249.

¹¹⁸⁵ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

vardır. Konuk olmadığı zamanlar, oda sahibinin yakınları ile çalışanları usule uygun oturup sohbet ederler.¹¹⁸⁶

1.11.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Barak odalarında yılın her günü olağan bir şekilde toplanılarak sohbet edilmesi söz konusudur. Özellikle kış aylarında daha yoğun bir şekilde odalarda toplanılmakta ve daha fazla vakit geçirilmektedir. Bu şekilde olağan toplantıların dışında yörede bayramlarda, kandillerde, herhangi bir cenaze, düğün, kan davası gibi olumlu ve olumsuz durumların yaşanması hâlinde odalarda toplanılır. Örneğin; yörede bir kan davası olması hâlinde, odalarda yörenin büyükleri toplanarak sorunlu olan iki tarafı da dinleyip sorunlarını çözmeye çalışırlar. Onların verdiği karar kanun hükmünde olup herkes tarafından kabul görmektedir. Ayrıca eskiden dönemin haberciliğini yapan çerçiler, siyasetçiler, bürokratlar, hatırı sayılır önemli kişilerin misafir olarak geldiklerinde de odalarda toplanılmaktaydı (K.K.284).

1.11.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Oda Sohbetleri'ne gelen kişiler günlük kıyafetleri ile katılmaktadır. Fakat temiz ve intizamlı olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü odaların temiz ve misafirlerin ağırlandığı bir mekân olmasından dolayı hiç kimse, ortamdakilere ve oda sahibine rahatsızlık verecek bir şekilde gelmemelidir (K.K.292).

1.11.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Barakların göçebelikten yerleşik hayata geçmelerinden sonra hem içinde buldukları coğrafi yapıya hem de yeni yaşam tarzlarına bağlı olarak bazı gelenek ve uygulamalarında zamanla değişimler meydana gelmiştir. Göçebe olarak hayatlarını idame ettiren ve eski Türk kültürüne bağlı bir topluluk olan Baraklarda, yerleşik hayata geçişle birlikte çadır geleneğinin yerini oda geleneği almaya başlamıştır. Bu değişim, yemek ve sofrâ âdâbına da yansiyarak yerleşik hayatın insanlara sunduğu imkânlar çerçevesinde farklılıklar oluşmuştur. Önceleri sofralarda “kıımız” içilirken şimdi içinde bulunulan coğrafi yapının etkilerine bağlı olarak “murra”ya dönüş yaşanmıştır. Hâl böyle iken yapılarındaki bu değişimler zamanla sofrâ adabına da sirayet ederek yemek ikramı da yeniden şekillenmiştir. Fakat

¹¹⁸⁶ Aksoy, 2006, s. 42.

binlerce yıllık bir gelenek olan “*orun*” yani yerleşme düzeni değişmeden muhafaza edilmiştir.¹¹⁸⁷

Yerleşik hayata geçmeden önce Barak’taki yemek yerken oturma düzeni şu şekildedir: Kesilen kurban bütün olarak boyu temsil eder. Kurbanın parçaları, (sağ-sol) butlar, diğer on iki parça boyun oymaklarının temsilidir. Sağ tarafa yönetici konumunda olan Bozoklar, sol tarafa ise Üçoklar otururdu. En üstte oturanın önüne kurbanın başı, sırt ve kuyruk konulurdu. Sağ ve sol taraflara altışar parça et bölüştürülür. Bu parçalar iki kalça kemiği, iki bazı kemiği ve kubare kemikleridir. Bu düzen sağlıklı sollu bir şekilde devam etmektedir. En alttakilere ise boyun paylaştırılırdı.¹¹⁸⁸ Bu paylaşırma işlemi han sofralarında “*Barucu*” adı verilen kişiler tarafından yapılırken günümüzde ise oda sahipleri bu vazifeyi ifa etmektedir. En başta oturan beyin önüne konulan baş, “aklı ve yöneticiliği” ifade ederdi. Sağ tarafa oturanlar yaşlı, yönetici ve bilge kişileri, sol tarafa oturanlar ise vurucu gücü, komutanları temsil ederdi. “*Orun (Oturma)*” ve “*Üleş (Paylaşım)*” olarak nitelenen bu düzen, ana esaslarıyla birlikte Barak’ta yer yer devam ettirilmiştir.¹¹⁸⁹

Yukarıda anlatılan orun düzeni, ana esaslarıyla zaman zaman odalarda barış için verilen yemeklerde ve çeşitli toplantılarda belirli derecede uygulanmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde ise en hatırı sayılır, en yaşlı, sözü dinlenir, saygın kişiler ya da oda sahibi sofranın en baş tarafına oturtulur. Onun yanlarına sağlıklı sollu hem derecelerine hem de yaşlarına göre diğer kişiler sıralanır. Yemeğe ilk önce başta oturan kişi daha sonra diğerleri başlar (K.K.284, 285).

Oda sahibi gelen konuklarını ağırlarken sohbet esnasında onlara sezdirmeden yemeğe kalıp kalmayacağını öğrenir. Eğer konuğun yemeğe kalacağı anlaşılmışsa hemen görevlendirilen birisi yemek hazırlanması talimatını verir. Misafirin derecesine göre koyun ya da kuzu kesilir, hindi veya tavuk ikramı yapılır (K.K.284, 285).

Odada yemeğin ikram edildiği belirli bir zaman dilimi yoktur. Gün içerisinde yabancı misafirin gelmesine bağlı olarak oda sahibi her zaman yemek hazırlatabilir. Genellikle yatılı misafirlerin olmadığı zamanlarda odada bulunan yöre insanı öğün vakti evlerine gitmektedir. Eğer oda sahibi odada kimsenin olmadığını görmesi

¹¹⁸⁷ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s. 372.

¹¹⁸⁸ Balı, ss. 20-25.

¹¹⁸⁹ Yıldırım ve Yıldırım, s. 57.

hâlinde yemeğini ailesiyle birlikte evinde yer. Odada bir kişi bile olsa hazırlanan yemeği odaya getirmesi gerekmektedir (K.K.284, 287.).

Barak odalarının yılın her günü açık olması ve sürekli misafirin gelmesinden dolayı ikram edilen belirli bir yemek menüsü yoktur. Her öğünde oda sahibinin o günün şartlarına göre hazırlattığı yemekler odaya getirilip yenmektedir. Akşamları verilen yemeğin dışında yatılı gelen misafirlere konakladıkları süre boyunca kahvaltı ve öğlen yemekleri de ikram edilir (K.K.284, 285, 287).

Odada verilen kahvaltıda konuklara genellikle günlük taze tereyağı, bal, pekmez, peynir, zeytin, ayran ve toplama (yalnız sabahları yenilen bir sac ekmeği) sunulur. Soğuk havalarda hâkim olduğu günlerde ise sabah kahvaltısında mercimek çorbası ikram edilir.¹¹⁹⁰ Diğer öğünlerde ise kuzu ya da koyun eti, hindi, tavuk gibi yemekler sunulur (K.K.284, 285). Toplantılarda ikram edilen yemekler arasında patlıcan kebabı, şişte kuşbaşı, pırzola gibi çeşitli kebab çeşitleri de vardır. Bunların yanında yöreye özgü bir yemek olan *firik pilavı* ayrı bir öneme sahiptir. Firik, buğday başaklarının henüz tam olarak olgunlaşmadan ateşte pişirilmesi ile yani bir nevi kebab yapılarak hazırlanan bir bulgur pilavı çeşididir. Firik pilavı sade yağla ve üstü kaplama etle servise hazırlanır. Bu pilav Barak'ta daha çok özel ziyafet ve ağırlama yemeklerinde yapılır. İkram edilen yemekler arasında çeşitli köfte çeşitleri de vardır. Bunların başında içli köfte, mercimekli köfte, ekşili ve kısır köfte gelmektedir. Barak'ta tatlılar genellikle süttan yapılır ki bunların başında da sütlaç ve zerde gelir. Ayrıca özel aylarda yapılan Aşure, bölgeye has baklava çeşitleri, künefe ve kadayıf tatlıları da yapılmaktadır. Barakta yemeklerin hazırlandığı ve pişirildiği yere mutfak anlamında "ocaklık" denilir. Ocaklıklar genellikle ev bölümünün dışında ayrı müstakil yapılarıdır. Bu yörede hiç değişmeyen geleneklerden birisi de istisnasız her gün yapılan yufka saç ekmeğidir.¹¹⁹¹

Barak odasına gelen her misafir için daha önce yenilenden farklı olarak yeni yemek hazırlanmaktadır. Çünkü önceden ikram edilen yemeği tekrar sofraya getirip bir başka misafire sunmak gelen kişilerin önemsenmediğini göstermesinin yanında oda sahibi açısından da küçültücü bir durumun doğmasına sebep olmaktadır (K.K.284).

İkram edilen yemekler oda sahibinin evinde ailesi ya da evde bulunan görevli kişiler tarafından hazırlanır. Kadınların odaya girmesi yasak olduğu için yapılan

¹¹⁹⁰ Aksoy, 2002, s. 249.

¹¹⁹¹ Aksoy, 2006, s. 32.

yemekler ev ahalisinin erkek fertleri tarafından büyük siniler içerisinde odaya getirilir. Yemeğe oda sahibi ya da orada bulunanlardan yaş olarak en büyük olan kişi başlar ve sonra diğerleri devam eder. Yemekten önce ev sahibi tok da olsa sofraya oturmak ve misafirlere eşlik etmek durumundadır. Böyle bir durumda az yiyerek sofrada kalır ve konuklardan önce de kalkmaz (K.K.283).

Barak odalarında misafirlere verilen değer ve gösterilen hürmet en üst seviyededir. Oda sahibi konuğunu memnun etmek için elinden gelen her imkânı ortaya koyar. Gelen misafirler arasında içki içmeye eğilimli olanlar varsa oda sahibi kendisi alkol kullanmasa bile alkol içip içmeyeceğini sorar. Eğer alkol içilecekse getirilip oda sahibi de kullanan biriye misafire eşlik eder, değilse mazeretini bildirip sofrada bulunmakla yetinir. Fakat alkol kullanan misafirini sıkacak bir davranış içerisinde bulunmaz.¹¹⁹²

Odalarda yemeğin dışında özellikle kış aylarında fıstık, üzüm, pestil gibi yiyecekler de ikram edilmektedir (K.K.291).

Odalarda, önceden tasarlanmış davetlerde ve aniden gelen konuklara çıkarılan yemeklerde farklılıklar vardır. Özellikle davet ziyafetlerinin çeşidi, lezzeti, keyfi eşsizdir. Barak'ta misafir ağırlamak çok önemli ve vazgeçilmez bir yarış olduğundan yemeklerin lezzeti de o ölçüde artmıştır. Bir ziyafette, genellikle içki içildiğinden, çeşit çeşit peynirler, tereyağları, yerli ve şehirden getirilen meyveler ile cacık ve salatalar meze olarak sofraya konulur. Bu arada görevli gençler, kuzu etinden yapılan şiş kebapları sıcak sıcak ve aksatmadan servis ederler. Kebap arasında kuzu etinden yapılmış çiğköfteler de ihmal edilmez. Bunu takiben, haşlanmış ve kızartılmış içli köftelere sıra gelirdi. İçki ile birlikte yuvalama da yenildiği olurdu. Oldukça uzun zaman alan içki içme faslının sonunda esas yemeğe sıra gelirdi. Bu esas yemek hemen hiç değişmez bir menüdür. Bulgur veya tercihen firik pilavı, haşlanmış parça et, bamya, fasulye, patates veya bu tür bir yemektir ki buna *cıvık* denir. Pilav, sini tepsiler içinde 3-4 kişiye yetecek şekilde ortada olur. Cıvık denilen yemek ise her kişinin önüne bir tabak konur. Haşlanmış kuzu veya koyun etleri ise pilavın üzerine iri iri serpiştirilerek yerleştirilir. Herkes buradan gözüne kestirdiği parçayı kendisi alır. Ama kuzunun başı, kesin olarak yarım açılmış bir şekilde en hatırlı konunun önüne konulur. Önüne baş konulan konuk, eğer bunu yemek istemiyorsa, kendi arzusuyla yemek istemediğini belirtir, bunun üzerine genellikle oda sahibi tarafından

¹¹⁹² Aksoy, 2002, s. 249.

birisine işaret edilir veya sözlü olarak ne yapılacağı ifade edilir. Daha sonra tatlıya sıra gelir. Önemli ziyafetlerde genellikle Gaziantep'ten hazır getirilen baklavalar yenilir, yanında ise evde yapılan sütlü tatlılar da ikram edilir. Tatlılardan sonra ise mevsim meyvelerine sıra gelirdi. Bunların büyük bir kısmı çeşit çeşit üzüm, karpuz, kavun, incir gibi herkesin bahçesinde yetişen yiyeceklerdir. Bu yemeğin ardından sıra mırra ikramına gelir.¹¹⁹³

Kahve (Mırra) İkramı: Geçmişte ve günümüzde Barak yöresindeki köy odalarının vazgeçilmeyen ve aranan içeceği mırradır. Yapımı ustalık ve beceri isteyen meşakkatli bir iştir. Sabah namazından önce başlayan günlük mırra yapımı, köy odalarında her gün yapılan rutin bir iştir. Mırra yapmak için kullanılan kahve çekirdekleri, kor ateşin üzerinde kalın demir tavalarda, tava kaşığı ile sürekli karıştırılarak her tarafı aynı renkte olacak şekilde kavrulur. Kavrulmuş kahve çekirdekleri, daha sonra kullanılmak üzere bir kabin içine konur. Sabah ezanından önce oda sahibi veya odanın kahvecisi kavrulmuş kahveyi ve bir miktar heli (kakule) dibekte ustalıklarla bir müzik aleti çalar gibi döver. Kahveyi döven kişi, hem yaptığı işi zevkli hâle getirmek hem de köy halkını uyandırmak için dibeğe bir ritim şeklinde vurur. Dibekten çıkan nağmeler sabahın erken vaktinde bir köy uzaklıktan duyulacak kadar yüksek, akıcı bir ses tonuna ve iletişim ögesine sahiptir. Köyde birden fazla oda olması ve her odanın da kahvecisi bulunduğu düşünüldüğünde kahve yapanlar arasında da rekabetten dolayı bu işin farklı bir boyutta yapılmasına neden olmuştur. Çünkü her kahve döven kişi bu geleneği bir önceki kişiden alarak yüzyıllar öncesinden günümüze kadar kendine özgü ritimle taşımıştır.

Kahvenin dövülmesinden sonraki aşama ise pişirilmesidir. Görevli, en büyük ibrikte (gümgüm) kahveyi kaynatmaya başlar ve sunum ibriğine gelinceye kadar sabır ve ustalıklarla işini tamamlar. Gümgümde kahve kaynatılırken çok dikkat etmek gerekmektedir. Gümgümün üzerine konduğu ateşin devamlı kor hâlinde olması içindeki kahvenin belirli bir hızla kaynamasını sağlar. Eğer kahveyi pişiren kişi bu ateşe dikkat etmezse ateş geçmeye başlar ve gümgümün içindeki kahveler dibe doğru çöker. Belirli bir zaman sonra dibe çöken kahve hafif ateşte yavaş yavaş ısınarak güm diyerek gümgümden taşar ve ateşin üzerine dökülür. Bu ise ateşin sönmesine ve kahvenin boşa gitmesine sebep olur. İşte bunun için kahvenin ilk konulduğu büyük ibriğe gümgüm denmiştir. Gümgümden sonra kahve, birinci orta ibriğe, sonra ikinci

¹¹⁹³ Aksoy, 2006, s. 43.

orta ibriğe ve en sonunda da sunum ibriğine alınır. Sunum ibriğine alınan mırradan kahve yapan kişi bir fincan içerek tadına bakar, sonra da kor ateşin içinde bekleterek odaya gelen kişilere zengin-fakir, büyük-küçük vb. fark gözetmeksizin *mekkevey fincanda* ikram edilir.

Mırra ikramı, odanın üst kısmındaki en yaşlı, bilgisine saygı duyulan kişi veya misafirlere başlar ve diğerlerine kadar devam eder.

Odada bulunan misafirlere ince, 6 veya 8 dilimli *mekkevey fincanda* üç defa kahve ikramı yapılır. Bunlardan birincisi “*Hoş geldiniz.*”, ikincisi “*Nasılsınız?*”, üçüncüsü ise “*Güle güle.*” anlamındadır. Mırra ikramını yapan kişinin elinde 4 veya 5 tane fincan olur. Kahveci, fincanın içerisine biraz mırra koyar ve misafire verir. Mırra fincanını eline alan kişi, fincanı sağ veya sola doğru yatırarak çevirir ve bu şekilde mırranın fincanda bırakacağı leke izine bakarak kahvenin koyu ve iyi yapılp yapılmadığını kontrol eder. Eğer mırra fincanın etrafında iz bırakıyorsa iyi yapılmış, iz bırakmıyorsa iyi yapılmamış anlamına gelir. Mırranın tek yudumda değil üç yudumda içilmesi boğazı yakmaması için önemlidir. Mırra ikram edilen kişi, fincanı çevirerek bir önceki kişinin içtiği yerden içmemeye özen gösterir. Mırra sunulan kişi kahveyi içtikten sonra fincanı yere indirmeyerek kahveciye vermesi gerekir. Aksi durumda fincanı yere koyan kişiye çeşitli cezalar verilir. Mırracıya bir miktar para vermek, kahveci bekâr ise evlenmesine yardım ederek düğün masrafının bir kısmını karşılamak,¹¹⁹⁴ kahve fincanını altınla doldurmak (K.K.292) gibi cezalar verilmektedir.

Odalarda ikram edilen mırra ile ilgili olarak yaşanmış bir olay şu şekilde anlatılmaktadır:

“*Bir çoban varmış. Her gün odaya gelip kahvesini yudumlayıp gidermiş. Tiryakilik deyip gidermiş. Ağa da bir gün gerçekten bu tiryaki mi bir test edelim demiş. Nohudu kavurup döğmüşler. Nohuttan bir kahve yapmışlar. Biraz da kahve katmışlar ama çoğunluğu nohuttur. Çoban gelince doldurup vermişler. Çoban içip giderken kahve nasıldı diye sormuşlar. Çoban da, valla nohudun tadı biraz fazla kaçmış deyip gitmiş.*” (K.K.291).

¹¹⁹⁴ Atılğan, ss. 38-40.

1.11.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Oda geleneği içerisinde bulunan kişilerin uymak zorunda olduğu birtakım kurallar vardır. Sohbet esnasında herhangi bir mevzuda konuşan kimseyi dinlemeyen, müdahale eden veya tepki gösteren kişiler odadan çıkartılarak bir daha sohbetlere dâhil edilmez. Bunun dışın gelen misafire veya odada bulunanlara herhangi bir saygısızlık yapan kişiler de toplum tarafından dışlanarak bir daha odalara alınmaz (K.K.292).

1.11.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Barak odalarında çok sık olmamakla birlikte sazlarla söylenen şiirlere, destanlara yer verilir. Konunun hususiyetine göre çeşitli makamlarda bu şiirler söylenir. Barak tarihini, halk şiirini ve masallarını bilen ve hikâye eden, bu işin bir nevi mütehassısı olan kişiler vardır. Bunlar Barak yöresinde herkes tarafından bilinen kişilerdir.¹¹⁹⁵

Odalarda tertip edilen özel ziyafetlerde davul ve zurna çaldırılır. Davul çok ses çıkartmasından dolayı fazla çalınmazken zurnayla fasıl yapılır. Zurnanın faslına ara verilir ve konuklardan ya da oda sahiplerinden sesi güzel olan birisi yöresel türkülerden söyler. Odada bulunan herkese türkü söylettirilmemektedir.¹¹⁹⁶

Bazı odalarda bağlama da bulunmaktadır. Köyde iyi bağlama çalabilenin olması durumunda o kişiye zaman zaman müzik icrâ ettirilir. O kişi hiçbir zaman evinden bağlamasını alıp odaya gelmez. Odada bulunan en küçük kişiye bağlama çalan kişinin evinden enstrümanı getirtirilir ve müzik icrâsı bittikten sonra da geri bırakılır. Ayrıca bağlamanın eve gönderilmesi o kişinin evine kısa bir süre sonra geleceği anlamına gelmektedir (K.K.292).

Barak havalarında ayrı bir renk ayrı bir gırtlak yapısı vardır. Türkülerin icrâsı esnasında davul ve zurna kullanılır. Yüksek sesle söyleniş ve gırtlak yapısı türkülerini anlaşılmaz hâle getirir ki bu durum Barak havasının ana karakterini oluşturur. Yörede iskân türkülerini sadece erkekler tarafından seslendirilir. Barak yöresinde söylenen türkülerini sadece Barak boyuna mâl etmek doğru değildir. Nitekim bu türküler Barak bölgesi, Kilis, Suriye gibi yerlerde iskân edilen; Karakeçili, Beydili, Salur, Avşar, Çepni, Elbeyli, Emirli ve Bayındır gibi Türkmen boy ve oymakların

¹¹⁹⁵ Tanyol, 1952, s. 71.

¹¹⁹⁶ Aksoy, 2006, s. 45.

ortak katkı sağladığı anonim parçalardır. Fakat türküler Barak ağzı biçiminde öne çıkmış ve tanınmıştır.¹¹⁹⁷

Barak türküleri genelde bir olaya dayanmaktadır. Özellikle göçebe dönem izlerini taşıyan türküler belli tarihsel izler taşımaktadır. Yerleşik yaşamda üretilen türküler ise daha çok, sevgi, ayrılık, yoksulluk, yaşamdan şikâyet, kan davası üzerinedir. Bu türkülerin çoğu ağıt biçimindedir. Barak türküleri genellikle türkü nazım biçiminin birli, sekizli kalıpları kullanılır. Dörtlük sayıları üç ile yedi arasında değişebilmektedir. Barak türküleri koşma biçiminde söylendiği gibi yedekli türkü biçiminde söylendiği de olmaktadır. Yedek bölümler ikilik ve dörtlük biçiminde olabilir. Birbirinin tekrarı olabildiği gibi az da olsa farklı söylenişleri de bulunmaktadır.¹¹⁹⁸

Barak yöresinde iskân türküleriyle tanınan halk ozanlarının başında: Daşdemir, Kul Hüseyin, Mehmet Bey, Dedemoğlu, Kul Haydar, Kul Sadin, Mükim Bey Hasreti, İnaloğlu, İzanlı Hatice, Hüseyin Çelebi, Karacaoğlan'dan sonra Baraklar arasında en çok sevilen ve yâd edilen halk ozanları arasında Kul Mustafa, Ali Paşa, Kılıçoğlu, Beyoğlu, Deli Boran, Gündeşlioğlu, Derviş Ali, Öksüz Oğlan, Hüseyin ve Miskin Ali gelmektedir.¹¹⁹⁹

1.11.1.3. Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Oda Sohbetleri'nin icrâ edildiği belirli bir dönem ve zaman aralığı bulunmadığı için toplantıların herhangi bir icrâ düzeni de yoktur. Bu başlık altında odalarda kış aylarında akşamları yapılan sohbetlerin seyri ana hatlarıyla aktarılacaktır.

Odalar yılın her günü açık şekilde bulunmasından dolayı sürekli olarak hem misafir hem de yöre halkı odalarda toplanır. Yaz ayları ve gündüzleri çok fazla oturulmayan odalarda sohbetler daha çok kış ayları akşamları yapılır. Akşamları çoğunlukla herkes evinde yemeğini yedikten sonra odaya gelmeye başlar (K.K.291). Odaya misafir geldiği zaman içeride bulunan kişiler ayağa kalkar ve hürmeten ellerini döşlerine koyarak saygılarını gösterirler. Yine odada bulunan hatırı sayılır kişilerden birisi giderken de aynı konumda herkes ayağa kalkar ve oda sahibi o kişiyi

¹¹⁹⁷ Yıldırım ve Yıldırım, ss. 76-77.

¹¹⁹⁸ Zeyrek, ss. 86-87.

¹¹⁹⁹ Özbaş, 55.

uğurlayana kadar da oturulmaz. Ardından odada bulunan yaşça en büyük kişi oturmadan diğerleri oturamaz (K.K.283).

Odaya gelen herkese görevli kişi tarafından ilk önce “*Hoş geldiniz.*” anlamına gelen mırra ikramı yapılır. Odaya sohbet esnasında da gelen olursa o kişiye de mırra ikram edilir. Eskiden odalarda çay servisi bulunmazken daha sonraları kahvenin ardından belirli bir süre geçip sohbet ortamı oluştuktan sonra çay servisi de yapılmaya başlanmıştır.

Odalarda toplanan kişiler, genellikle geçmişle ilgili sözlü tarih üzerinde ve güncel konular hakkında sohbet ederler. Bunun yanında varsa yörenin sorunları ve çözüm yolları, günlük hayatın olayları ve bunlardan alınabilecek dersler, tarım ve hayvancılık ile ilgili konular hakkında konuşulur. Zaman zaman dinî mevzularda da ortamda bulunan dinî bilgi bakımından ehliyetli olan kişiler tarafından sohbet edilir. Sorusu olan varsa onlar cevaplandırılır (K.K.291).

Sohbet esnasında çok sık olmamakla birlikte davul, zurna ve bağlama çalınıp sesi güzel olanlar tarafından yöresel iskân türküleri söylenmektedir (K.K.285).

Odalarda sohbet ve müziğin dışında menkıbe, Hz. Ali'nin cenkleri, kahramanlık hikâyeleri, yaşanmış olaylar üzerine yakılan türkülerin hikâyeleri, geçmişte yöre halkının başından geçen birtakım olaylar da anlatılmaktaydı. Bunlar köy köy gezen, odalarda birkaç gün konaklayan ve yörede âşık olarak bilinen kişiler tarafından icrâ edilirdi. Bu kişilerin bütün masrafları oda sahibi tarafından karşılanır ve giderken de belirli bir ücret de verilirdi. Verilen ücretin miktarı kimseye söylenmeyip sadece oda sahibi bilirdi (K.K.285).

Oda geleneği içerisinde yemek ikramı, her zaman olmayıp odada misafir bulunduğu zamanlarda yapılmaktadır. Çünkü odadaki yöre halkı, yemek vakti çoğunlukla evlerine gitmektedir. Odada konuk olması hâlinde ise yöre halkı da evlerine gitmeyip yemeğini odada yerler (K.K.284). Ayrıca yemek ikramı için belirli bir zaman mefhumu da yoktur. Odaya misafir ne zaman gelirse ona göre yemek hazırlığı yapılır (K.K. 291).

Akşamları yapılan toplantılarda yemekten sonra yine sohbet ortamı oluşturulur. Odada misafir olması hâlinde gecenin geç saatine kadar yöre halkı kalarak konuklarla ilgilenir. Yine farklı konular üzerinde sohbet edilerek vakit geçirilir.

1.11.2. ISPARTA-YALVAÇ SÜCÜLLÜ ODA SOHBETLERİ

1.11.2.1. Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Isparta'nın Yalvaç ilçesine bağlı Sücüllü kasabasında Oda Sohbetleri'nin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. Köy odalarının Sücüllü'de 1960'lı yıllara kadar hem sayı bakımından fazla hem de misafir ağırlama açısından çok aktif olduğu bilinmektedir. Bu dönemde kasabada hemen hemen her ailenin kendisine ait bir odası bulunurken bu odalar maddî durumları iyi olanların evlerinin yanında ayrı bir mekân olarak yapılır, ekonomik durumu buna elverişli olmayanların ise kendi evlerinin bir odası sohbet için ayrılırmış. Bu şekilde toplumun her kesimi statüsü ne olursa olsun bu sosyal faaliyetin içerisine dâhil olmuştur (K.K.295, 297).

Kaynak kişilerin en yaşlısı olan İsmail Gültekin, 1950'li yıllarda kasabada 28 odanın olduğunu ifade etmektedir. O dönemde ulaşım imkânlarının kısıtlı ve insanların ekonomik durumlarının iyi olmamasından dolayı çevre yerleşim yerlerinden belirli günlerde Yalvaç'a ya da Sücüllü güzergâhını kullanarak başka yerlere gidenlerin bu odalarda konaklamaları sağlanırmış. Bu şekilde odalarda hem misafir hem de yöre insanının katılımıyla insan eksik olmadığından sohbet için ortam da sağlanmış olmaktadır. Dışarıdan gelen konuklar kendi yörelerinde yapılan uygulama ve oyunları odalarda sergileyerek sohbeti daha fazla renkli hâle getirip insanların eğlenmesine ayrı bir katkı sağlamışlardır (K.K.300).

Eski dönemlerde her yaş grubunun sohbet ekibi olduğu için gelen konuklar da yaşlarına göre odalara dâhil olmaktadır. O zamanlarda yörede gençler ve diğer yaş gruplarından insanların fazla olmasından dolayı sohbet için yaşlara göre üç grup oluşturulurdu. Genel olarak gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç ayrı gruba ayrılmıştır. Herkes kendi yaş grubundan kişilerle sohbet eder ve diğer gruplara alınmazdı. Bu kurala gelen misafirler de uyarak kendi yaş gruplarıyla sohbeta katılırlardı (K.K.295).

Oda sayılarının fazla olduğu o dönemde gençlerin kahvehaneye gitmeleri toplum tarafından hoş karşılanmadığı için onlar da odalara giderlerdi. Oda sayısı fazla olmasına rağmen bir o kadar da sohbetlere katılanlar olduğu için gençler kendilerine boş oda bulamadıkları durumlarda büyüklerin boşalttıkları odalarda sohbetlerini gerçekleştirirlerdi. Böyle zamanlarda büyükler sohbet odalarını gece 11 gibi boşaltır, yerine gençler geçerek gecenin ilerleyen saatlerine kadar odada kalırdı (K.K.301).

Köy odalarının en kalabalık olduğu dönemler kış aylarının yanında özellikle yılın her Pazar akşamlarıydı. Çevre köylerden Yalvaç'ın pazarına alış-veriş yapmaya ya da bir şeyler satmaya gidenler bu odalarda hem sohbetlere katılır hem de konaklardı (K.K.301).

Köy odaları konaklayacak misafirlerin durumları düşünülerek inşa edilmiştir. Binek hayvanları ile yolculuk yapanların konakladıkları zaman hayvanlarının doyurulup bağlandığı küçük bir ahır, kendilerinin kalabilecekleri odalar ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilecek yerler de yapılmıştır. Eskiden bu odalar aktif olarak kullanılırken günümüzde ise çoğu atıl vaziyettedir.

Oda Sohbetleri'nin bölgedeki fonksiyonu ve gelişimi üzerinde o dönem Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasî durumu da etkili olmuştur. Türkiye'de 1946 yılından sonra çok partili hayata geçiş sağlanınca Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti siyasî zeminde yer almıştır. Bu şekilde Türkiye genelinde meydana gelen siyasî parti taraftarlığı Sücüllü kasabası sakinleri arasında da boy göstermiş ve yöre halkı siyasî görüşlerine göre ikiye ayrılmıştır. Bu durum Oda Sohbetleri'ne katılan insanlar arasında da ayrışmaya, sosyal açıdan sıkıntılara hatta çatışmaya kadar gitmiştir. Bunun sonucunda insanlar birbirlerine siyasî görüşlerine göre kız alıp vermemişler, düğün ve cenazelerine gitmemişler, birbirlerinin Oda Sohbetleri'ne katılmamışlardır. Bütün bunların neticesinde insanlar odalardan kopmuş, toplumda ikili kutuplaşma meydana gelmiş, sosyal birliktelik ortadan kalkarak partizanlık ortaya çıkmış hatta kasabadan göç edenler bile olmuştur (K.K.295).

Toplum hayatında yaşanan bu olumsuz gelişmelerin ilerleyen yıllarda da devam etmesi neticesinde odaların yapılarında ve işlevlerinde bazı değişimler meydana gelmiştir. Köy odalarında asker uğurlama geceleri, kına, düğün ve sünnet törenleri 1980'li yıllara kadar yapılırken daha sonraki dönemlerde bu etkinlikler farklı mekânlarda ve açık alanlarda yapılır hâle gelmiştir. Bu da köy odalarının sosyal organizasyonların icrâ edilmesinde üstlendiği işlevlerini zamanla yitirmesine neden olmuştur (K.K.295).

Zamanla yörede meydana gelen göçlere bağlı olarak nüfusun azalması, ulaşım imkânlarının artması sonucuyla çevre yerleşim yerlerinden Yalvaç'a ya da başka yerlere giderken Sücüllü güzergâhını kullananlarının odalarda konaklama ihtiyaçlarının ortadan kalkması, seyyar ticaretin önemini yitirerek yapılmaması, düğün, kına ve asker uğurlama törenleri için farklı mekânların kullanılması bölgede

bulunan odaların sayısının azalmasına ve mevcut odaların da işlevlerini zamanla kaybetmesine yol açmıştır (K.K.295).

Sücutllü'de her hanenin kendisine ait evinin bir bölümünde ya da dışarısında ayrıca inşa ettiği odalar varken yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı bu odaların büyük bir kısmı kullanılmadığı için günümüzde harabeye dönmüştür (K.K.295, 296, 298, 300). Bölgede aktif olarak devam eden 4 köy odası vardır. Bunlardan 3'ü sadece konaklamak için kullanılırken yörede "Araposmanlar" olarak bilinen aileye ait olan oda, kış gecelerinde sohbetlerin yapıldığı, seyirlik oyunların icrâ edildiği ve Herfene usulü yemeklerin yendiği yer olarak işlevini sürdürmektedir.

1.11.2.2. Isparta-Yalvaç Sücutllü Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.11.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.11.2.2.1.1. Üyeleri

Oda Sohbetleri'nin yaygın olduğu zamanlarda oda sayısı fazla olduğu için o dönemlerde her nesil kendi akranları ile sohbet ortamını kurmuştur. Genç, orta yaş ve yaşlılar ayrı odalarda toplanarak eğlenirlerken bu odalara çocukların alınması söz konusu olmamıştır. Çocuklar sadece odanın hizmetini yapmak için kısa süreli sohbetlere dâhil olabilmışlerdir. Fakat oda sayılarının azalması sonucu farklı nesillerin oluşturduğu sohbet grup ve ortamları ortadan kalkmıştır. Günümüzde aktif olarak devam eden odaya ise her yaştan insanların girebilmesi mümkün hâle gelmiştir (K.K.295).

1.11.2.2.1.2. Yönetim Yapısı

Oda Sohbetleri içerisinde seçime dayalı olarak oluşturulan herhangi bir yönetim şekli ya da yapısı mevcut değildir. 1960'lı yıllardan önce kasabada oda sayısı fazla olduğu için o dönemde sadece sohbetlerin yapıldığı odaların sahipleri belirli sınırları olan bir yetkiye sahiptir. Bu yetki de sadece sohbetin belirli bir düzen içerisinde ve eğlenceli geçmesi, odanın eksiklerinin belirlenerek giderilmesini sağlamak gibi durumlar için kullanılmaktadır (K.K.295).

Oda sayılarının azalmasıyla birlikte sohbetlerin yönetimi genellikle vekâlet usulü yapılmaya başlanmış ve her akşam bir kişi başkan atanarak o geceki sohbetin idaresinden sorumlu hâle gelmiştir. Başkan, hangi oyunların oynanacağını, oyunlara kimin başlayacağını, oyunlarda verilecek cezaları, odanın eksiklerinin giderilmesini,

sohbetin belirli bir düzen içerisinde devam etmesini sağlamak ve gelen misafirlerin yemek ve diğer ihtiyaçlarını yerine getirmekle yükümlüdür (K.K.295, 296).

1.11.2.2.2. Katılma Şartları

Günümüzde aktif olarak devam eden Oda Sohbetleri'ne katılabilmek için belirli bir alt ya da üst yaş sınırı yoktur. Fakat sohbeti bölecek, düzenini bozacak yapıda olan çocuk ya da kişilerin alınmamasına dikkat edilir. Oda Sohbetleri'nin yaygın olduğu zamanlarda oda sayısı fazla olduğu için her nesil kendi akranları ile sohbet ortamını kurmuştur. Genç, orta yaş ve yaşlılar ayrı odalarda toplanarak eğlenirken bu odalara çocukların alınması söz konusu olmamıştır. Çocuklar sadece odun getirip odanın sobasını yakmak, misafirlere hizmet etmek, çeşmeden su getirmek ve odanın diğer ihtiyaçlarını yerine getirmek için odaya girebilirlerdi. Fakat bunları yapmalarına rağmen oyunlara dâhil olamaz, sohbe katılamaz, odanın içerisinde duramazlardı. Bu şekilde Oda Sohbetleri'nin havasını teneffüs etmiş olurlardı. Daha sonra belirli bir yaşa ve olgunluğa geldikleri zaman gençlerle kendi aralarında Oda Sohbetleri düzenleyebilirlerdi (K.K.295).

Oda sayılarının azalması sonucu farklı nesillerin oluşturduğu sohbet grup ve ortamları ortadan kalkmıştır. Günümüzde aktif olarak devam eden odaya ise her yaşta insanların girebilmesi mümkün hâle gelmiştir (K.K.295).

1.11.2.2.3. Kuralları

Oda Sohbetleri'ne katılan kişilerin uymakla yükümlü olduğu yazılı herhangi bir kuralı yoktur. Fakat geleneğin zamanla kendi içerisinde oluşturduğu ama yazıya geçmemiş kurallar bütünü mevcuttur. Bu kuralları sohbe katılan herkes bilmekte ve buna göre oda içerisindeki tavır ve davranışlarını düzenlemektedir. Kaynak kişilerden ve yaptığımız gözlemlerden hareketle bu kuralları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Oda Sohbetleri'ne kadınların alınması yasaktır.
- Sohbet esnasında odada yellenenler maddî (yiyecek/içecek aldırılması vb.) olarak cezalandırılır.
- Oda içerisinde argo, kırıcı ve onuru rencide edici şekilde konuşmak ve davranmak yasaktır.
- Sohbet esnasında ya da normal hayatta oda ile ilgili verilen görevleri her kişi geçerli mazereti olmadığı takdirde yerine getirmekle yükümlüdür.

- Oda Sohbetleri'nde içki tüketmek ya da sohbe içkili gelmek yasaktır.
- Günlük hayatında toplum tarafından hoş karşılanmayan fiilleri (hırsızlık, zina, kumar vb.) işleyen kişilerin Oda Sohbetleri'ne alınması yasaktır.
- Sohbetlerde insanların kutuplaşmasına neden olacak konuların (siyasî, ekonomik vb.) konuşulması yasaktır.
- Aynı oda içerisinde birbiriyle dargın ya da arasında bir husumeti olan kişiler bulunamaz. Sohbet grubu tarafından bu kişiler arasındaki tatsızlık çözüme kavuşturulur.

1.11.2.2.4. Zaman

Sohbet toplantıları yörede hasat işlerinin bitip hayvanların meradan indirildiği dönemlerde başlamaktadır. Ortalama Kasım ayı gibi başlayıp işlerin başladığı Nisan gibi de sona ermektedir. Diğer zaman aralıklarında yöreye yabancı bir misafir gelmesi hâlinde odada toplanılmaktadır. Bunun yanında yörede cenaze olması durumunda üç gün boyunca sohbet evinde toplanılıp taziyeler kabul edilerek yemek ikramı yapılır. Her Cuma akşamları dinî sohbet yapmak için odada bu konuda bilgisi olan kişilerin öncülüğünde odada sohbet yapılır (K.K.300, 301).

Akşamları yapılan sohbetlere, yatsı namazının ardından çoğunlukla herkes evinde yemeğini yiyerek gelmektedir. Sohbetin akışı, misafirin olup olmamasına bağlı olarak belirlenmekte ve ortalama gece on iki gibi herkes evine gitmektedir (K.K.300).

1.11.2.2.5. Mekân

Oda Sohbetleri'nin kendine özgü bir yapısı olduğu gibi icrâ edildiği ayrı bir mekânı da bulunmaktadır. Bu mekân genellikle yerleşim yerinin içerisinde ve evlerden ayrı olarak inşa edilir. Önceki dönemlerde yani 1960'lı yıllara kadar oda sayısı bölgede fazla olduğu için o dönemlere ait iki türlü oda yapısı bulunur. Maddî durumu iyi olan aileler evlerinin hemen yanında içerisinde bir oda, küçük mutfak, banyo ve tuvalet olacak şekilde bir oda yaptırırken maddî durumu buna elverişli olmayanlar ise kendi evlerinin geniş odalarından birisini sohbet odası yaparlarmış. Günümüzde odalara gelen misafir sayısının ciddi oranda düşmesi ve yöre insanının Oda Sohbetleri'ne olan ilgisinin azalması sonucunda kasabada bulunan oda sayısı da büyük oranda azalmıştır. Günümüzdeki mevcut odalardan bazıları sadece misafir ağırlamak, düğün ve benzeri toplantılar için kullanılırken bazıları da bütün yıl

boyunca özellikle kış aylarında yöre insanının sohbet etmek için bir araya geldiği mekân olarak işlevini sürdürmektedir (K.K.297).

Günümüzde sadece toplantı ve misafir ağırlamak için kullanılan odalar eski dönemlerde yapılanlardan daha modern bir şekilde inşa edilmiştir. Bu odalardan hepsi şahsa aittir. Genel olarak odaların içerisinde iki oda, tuvalet, banyo ve gelen misafirlerin hayvanlarını bağlayabilecekleri küçük bir ahır bulunmaktadır. Günümüzde gelen misafirler ulaşım için hayvanları tercih etmedikleri için ahırlar genellikle depo olarak kullanılmaktadır (K.K.297).

Çalışmamızın temelini oluşturan ve her dönem aktif olarak kullanılan oda ise tek katlı ve kerpiçten yapılmıştır. Zemin katında tuvalet, banyo ve ahır bulunurken üst katında sohbetlerin yapıldığı iki oda vardır. Odalarda ısınmak için soba bulunurken gelen misafirlerin konakladıkları zaman kullanabilmeleri için banyoda elektrikli şofben vardır. Odanın elektrik ve su faturasının masrafları odaya gelen kişiler tarafından karşılanır. Isınmak için kullanılan odun, odaya gelen kişiler imece usulü belirlenen bir zamanda dağdan getirmektedir. Toplu hâlde getirilen yakacağın bitmesi sonucunda ilave olarak herkes evinden odun ya da kömür getirir (K.K.302).

Odanın temizlik işleri ile odaya gelen erkeklerin eşleri ya da akrabaları ilgilenir. Belirli aralıklarla süpürülüp temizlenmesi, badana yapılması ve eşyaların yıkanması gibi işleri bayanlar yapar (K.K.302).

Odalarda içerisi halı ve kilimlerle döşenmiş, oturmak için yerde minderler ve duvar kenarlarında hasır yastıklar vardır. Duvarlarda herhangi bir yazı, resim ya da özel bir motif bulunmamaktadır. Yakın döneme kadar odada televizyon bulunmazken 2013 yılından itibaren gelen misafirlerin konaklarken sıkılmamaları için televizyon getirilmiştir. Rutin olarak yapılan sohbet toplantılarında televizyon açılmamasına özen gösterilmektedir. Odaya alınan bu eşyaların giderleri eski dönemlerde olduğu gibi oda sahipleri ya da sohbeta gelen kişiler tarafından karşılanır (K.K.295, 296, 302).

1.11.2.2.6. Oturma Düzeni

Oda Sohbetleri'nde herhangi bir hiyerarşi olmadığı için belirli bir oturma düzeni de yoktur. Odaya gelen misafirler mevcut olan boş yerlere oturarak sohbeta katılırlar. Fakat misafirlerin kendi arasındaki saygıya bağlı olarak yaşça küçük olanlar büyüklerine yer gösterirler. Bu zorunlu olmamakla birlikte kişilerin kendi tercihlerine ve aldıkları terbiyeye bağlı bir durumdur. Belirli bir oturma düzeni

olmadığı gibi belirli bir oturma şekli de yoktur. Misafirler saygı ve edep dışına çıkmadan kendilerini nasıl rahat hissediyorlarsa o şekilde otururlar (K.K.295, 302).

1.11.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Oda Sohbetleri yapılma zamanı ve içeriğine göre; “*Genel Oda Sohbetleri*”, “*Dinî Bayramlarda Yapılan Toplantılar*”, “*Taziye Toplantıları*”, “*Özel Gün ve Davet Toplantıları*”, “*Cuma Akşamları Yapılan Dinî İçerikli Toplantılar*” olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

1.11.2.2.7.1. Genel Oda Sohbetleri

Genel Oda Sohbetleri yaşanan mevsimin durumuna göre işlerin bitmesiyle birlikte genellikle Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayına kadar devam eder. Bu zaman zarfında hemen hemen her akşam oluşturulan sohbet ortamı geleneksel Oda Sohbetleri toplantılarını meydana getirir. Bu toplantıların belirli bir başlama ya da bitiş saati olmadığı gibi belirli bir kişi sayısı da yoktur. Gün içerisinde yapmakla yükümlü olduğu işlerini bitiren kişiler, genellikle yatsı namazından sonra odaya gelerek sohbe dâhil olur. Odanın anahtarı sohbe gelen herkesin bildiği fakat çocukların haberinin olmadığı ve ulaşamayacağı bir yere bırakılır. İlk gelen kişi anahtarı alarak odayı açar ve varsa içerideki eksikleri (sobanın külünün dökülmesi, sobanın yakılması, odun getirilmesi, içerisinin derlenip toparlanması vb.) tamamlayarak ortamı sohbe hazır hâle getirir. Akşam sohbet grubunun odada toplanmasının ardından genel seyri içerisinde sohbe devam edilir (K.K.302, 303).

1.11.2.2.7.2. Dinî Bayramlarda Yapılan Toplantılar

Kurban ve Ramazan bayramlarında sabahleyin kılınan bayram namazının ardından odada toplanılarak bayramlaştıktan sonra evlerden getirilen yemekler yenir ve sohbet edilir. Burada varsa dargın ya da aralarında herhangi bir husumeti olan kişiler barıştırılır. Bayramlaşma ve yemeğin ardından herkes akraba ziyaretinde bulunmak için odadan ayrılır (K.K.302, 303).

1.11.2.2.7.3. Taziye Toplantıları

Kasabada bir cenaze olduğu zaman defin işlemi bittikten sonra odada toplanılır ve üç gün boyunca burada bir araya gelerek yemek yenilir. Bu üç gün içerisinde ikram edilen yemekleri komşular evlerinden getirmektedir. Bu toplantılarda yemek yenilir, *Kur'an-ı Kerim* okunup dualar edilir ve gelen misafirler ağırılarak taziye ziyaretleri yapılır. Daha sonraki günlerde ise normal sohbetlere devam edilir (K.K.303).

1.11.2.2.7.4. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Sohbete katılanlardan erkek çocuğu olan bir kişinin bunu kutlamak için özel davet vermesi gerekmektedir. Aksi takdirde o kişi ya odanın tavanına ayaklarından asılarak ya odaya kapatılarak ya da buna benzer şekillerde cezalandırılır. Verilen ceza karşılığında davet vermeyi kabul eden kişiye bunu en kısa sürede yerine getirmesi için sohbete katılanlar tarafından sürekli baskı yapılır. Ceza ağır bile olsa o kişinin ailesi geleneği ve kuralları bildiği için bu duruma asla herhangi bir müdahalede bulunmaz (K.K.300).

Eskiden bu tür bir davetin ısrarlı bir şekilde yapılmasının istenmesi sonucunda olumsuz bir sonuçla karşılaşmıştır: “Sohbete gelenlerden birisinin erkek çocuğu olur. Sohbet arkadaşları bunun karşılığında ondan en kısa sürede bir davet vermesini ister. Fakat adam içgüveyi olduğu için ne eşine ne de ailesine bu cezayı yerine getirmesi gerektiğini bir türlü kabul ettiremez. Sohbete katılanların da ısrarlarından kurtulamayan adam, bütün bu baskılara dayanamayarak intihar eder.” Bu çok nadir rastlanılan bir olaydır. Genellikle insanlar verilen cezaları uygun zamanda yerine getirirler (K.K.300).

1.11.2.2.7.5. Cuma Akşamları Yapılan Dinî İçerikli Toplantılar

Sohbet toplantılarının Ekim ayının sonları Kasım’ın başları gibi yaşanan mevsimin şartlarına bağlı olarak değişen zamanlarda başlamasıyla birlikte her Cuma akşamı dinî içerikli toplantılar yapılır. O gece imam ya da dinî bilgisi iyi olan kişilerin öncülüğünde sohbet edilir. Dinî sohbetin dışında farklı bir şey konuşulması uygun görülmemektedir. Bu toplantılarda da yemek ikramı, diğer sohbetlerde olduğu gibi odaya gelen kişilerin getirdikleri ile uygun bir saatte yapılır (K.K.303).

1.11.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdabı

Günümüzde yapılan Oda Sohbetleri’ne gelenler özel bir kıyafet giymeden normal elbiseleri ile toplantıya katılır. Gelen kişilerin elbiselerinin temiz olması, hem odanın temizliği hem de diğer misafirlerin bu durumdan rahatsız olmaması açısından, aranan tek şarttır (K.K.300).

1.11.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Oda Sohbetleri’nin bir bölümünü yemek arası oluşturmaktadır. Özel davetlerde ikram edilenlerin dışındaki yemekler, bazen oda sahibi tarafından

karşılanmasının yanında çoğu zaman sohbette gelen kişilerin evlerinden getirilir. Yemekler yer sofrasında yenilir (K.K.295, 302).

Toplantılara gelenler arasından birisinin çocuğu ya da torunu olması durumunda bunu kutlamak için özel davetle yemek verirken adağı olanlar da adaklarını yerine getirirler. Verilen yemekler kişinin bütçesine göre değişirken maddî durumu iyi olanlar genellikle kuzu kestirmekte, diğerleri ise kendi imkânları ölçüsünde yemek ikramı yaparlar (K.K.295).

Sohbet odalarında özel davetlerde ve rutin toplantılarda yöreye özgü olan; “Bulamaç Çorbası, Ovmaç Çorbası, Sıyırma, Fasulye Boranisi, Keşkek, Su Böreği, Kesmik Baklavası, Yufka Katmeri ve Hamursuz” yemekleri ikram edilmektedir (K.K.295, 300).

1.11.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Sücutlü Oda Sohbetleri'nde herhangi bir yönetim yapısı ve şekli olmadığı gibi kendi içerisinde bir mahkeme ya da belirli kişilerden oluşan bir yargılama mekanizması da bulunmamaktadır. Fakat sohbetin düzenini ve akışını bozanlar olduğu zaman, odada bulunanlar tarafından uyarılarak gerektiği durumlarda ceza da verilir. Önceki dönemlerde yapılan sohbetlerde odaya o akşam başkanlık yapan kişi bu cezaların verilmesinden ve cezaları kontrol edip denetlenmesinden sorumlu iken, günümüzde bu kararların verilip uygulanmasını yapan belirli bir kişi yoktur. Ceza alan kişi yerine getirmesi gerekenleri bildiği için en kısa sürede onu gerçekleştirmek zorundadır. Aksi takdirde Oda Sohbetleri'ne katılamaz. Ceza olarak da genellikle çeşitli tatlılar, börekler, içecek ve çerez tarzı maddî külfeti fazla olmayan yiyecek ve içecekler aldırılır (K.K.295, 296).

1.11.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Oda Sohbetleri'nin eğlence şekillerinin başında müzik ve seyirlik oyunlar gelmektedir. Son dönemlerde ihtiyaç dâhilinde odaya getirilen televizyon da bir diğer eğlence unsuru olarak gösterilebilir.

1.11.2.2.11.1. Müzik

Günümüzde yapılan Oda Sohbetleri'nde müzik, çok sık başvuru alan ve toplantıların önemli bir bölümünü oluşturacak kadar özel bir yere sahip olan eğlence şekli değildir. Bunda müziği icrâ edecek ve herhangi bir çalgı aletini kullanabilecek kişilerin olmaması önemli bir etkidir. Önceki dönemlerde müzik, yöre halkından

olan ve sadece tef çalabilen kişilerin vasıtasıyla Oda Sohbetleri'nde icrâ edilmiş. Tef çalan kişiye o esnada odada bulunan sesi güzel bir kişi(ler) de şarkı söyleyerek eşlik edermiş. Tefin dışında herhangi bir müzik aleti toplantılarda kullanılmamıştır (K.K.295).

Önceki dönemlerde toplantıların herhangi bir bölümünde sohbete katılanlara “Sıra Türküsü” çektirilirmiş. O geceki oda başkanı ya da o akşam odada bulunan sözü dinlenenlerden birisi oturanlar arasından bir kişiyi seçerek ondan bir türkü söylemesini ister. Daha sonra ilk söyleyen kişinin sağında bulunanlar sırayla türkü söylemeye devam eder. Söyleyemeyen ya da başkasının icrâ ettiği türküyü tekrar eden kişiler cezalandırılmış. Bir ucuna para konularak bağlanan mendille cezalı olan kişinin eline yeni bir türkü söyleyene kadar vurularak ceza uygulanmış (K.K.295).

1.11.2.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Bir dönem boyunca icrâ edilen Oda Sohbetleri'nde; “*Salma oyunu*”, “*Çevre Saklama oyunu*”, “*Uzun Eşek oyunu*”, “*Lamba Söndürme oyunu*”, “*Değirmenci oyunu*”, “*Kim Vurdu oyunu*”, “*Yüzük Saklama oyunu*”, “*Para Saklama oyunu*”, “*Çavuş oyunu*”, “*Aşık oyunu*” ve “*İmam oyunu*” oynanmaktadır.

Oyunlarda kaybeden tarafa maddî ve bedenî olmak üzere çeşitli cezalar verilmektedir. Kazanan tarafın inisiyatifine bağlı olarak belirlenen bu cezalar, mümkün olduğunca toplantı günü yerine getirilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde cezanın yaptırımının artırılması söz konusudur. Genellikle maddî olarak çerez ve içecek vb. aldırma, odanın belirli bir miktar odun ihtiyacını karşılama, odaya çay, şeker aldırma ve çok iddialı oyunlarda ise odaya yemek getirme cezası verilir. Bedenî olarak ise sırtta binip belirli bir mesafe taşımak, istenilen çeşmeden ya da yerden su getirmek, çeşitli hayvan taklitleri yapmak, belirli bir süre odanın temizliğini yapıp sobasını yakmak gibi cezalar verilmektedir (K.K.295, 296, 300, 301).

Oyunlarda kaybeden taraf hiçbir şart koşmadan verilen cezaları yerine getirmekle yükümlüdür. İtiraz etme ya da eksik yerine getirme gibi aksi durumlarda cezanın mahiyeti arttırılabileceği gibi o kişinin bir daha odaya gelmemesi de istenebilir.

1.11.2.3. Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Oda Sohbetleri'nin icrâ düzeni genel olarak; “*Mekânın Hazırlanması*”, “*Mekânda Toplanma*”, “*Yemek ve İçecek İkrâmı*” ve “*Sohbet ve Eğlence Bölümü*” şeklinde dört bölüme ayrılabilir.

- **Mekânın Hazırlanması**

Toplantının gerçekleştirildiği mekânın anahtarı sohbe gelenler tarafından bilinen bir yerde saklı olduğu için herkes istediği zaman odaya gidebilmektedir. Odaya ilk gelen kişi[ler] içerisini düzenlenmekle görevlidir. Odanın içerisini derleyip toplamak, sobayı yakmak, su ve çay gibi eksikler varsa onları temin etmek ilk gelen[ler]in yapması gerekenlerdir (K.K.295, 296).

- **Mekânda Toplanma**

Akşamları yatsı namazından sonra işlerini bitirenler odaya gelmeye başlarlar. Genellikle herkes belirli bir saat aralığında odada toplanmış olur. Eğer bu özel davet veya taziye toplantısı ya da Cuma akşamları yapılan dinî içerikli toplantı ise bu durumda herkes belirlenen saatten geç gelmemeye özen göstermektedir. Toplanan kişiler arasında selamlaşma yapıldıktan sonra günlük olaylar hakkında kısa bir sohbet ortamı oluşturulur. Sohbe gelen kişiler arasında ya da yöredeki birisinin maddî-manevî herhangi bir sıkıntısı varsa en başta bu durum konuşularak çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Çözülemediği hâlinde ise nasıl bir yol izleneceğine karar verilir. Bu gibi konular konuşulup bir karara bağlandıktan sonra yemek ikramına geçilir (K.K.295, 300, 301).

- **Yemek ve İçecek İkrâmı**

Yemek, taziye toplantıları, özel davet toplantıları ve Cuma akşamları yapılan dinî içerikli toplantılarda sürekli ikram edilirken diğer günlük icrâ edilen sohbetlerde ise tercihe bağlı olarak verilir. Odaya getirilen yemekler sohbe gelen kişiler tarafından hazırlanan yer sofrasında yenmektedir. Sofranın kurulması, yemeğin ikram edilmesi ve diğer hizmetler oda sahibi ve gençler tarafından yapılmaktadır. Yemeğin ardından hazırlanan çay ya da diğer içecekler ikram edilerek sohbe geçilir (K.K.295, 300, 301).

- **Sohbet ve Eğlence Bölümü**

Yemek ikramının ardından odada bulunanlar herhangi bir konu üzerinde sohbe başlayarak geceyi devam ettirirler. Sohbet genellikle günlük işler, tarım, hayvancılık, hasattan alınan verim, bir sonraki yıl nasıl yol izleneceği, köyde maddî-manevî herhangi bir sıkıntısı olan varsa onlara nasıl yardım edileceği gibi konular

üzerinden yapılır. Sohbetin arasında seyirlik oyunlar oynanır, sesi güzel olanlar türkü söyler, fıkralar anlatılarak daha eğlenceli bir ortamın oluşturulması sağlanır. Sohbet boyunca ara ara çay ya da meyve ikramları da yapılır. Sohbet genellikle gece 11-12 arası ortamın durumuna göre son bulur (K.K.295, 300, 301).

1.11.3. YOZGAT ODA SOHBETLERİ

1.11.3.1. Yozgat Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Yozgat'ta oda geleneği, yörenin bütün köylerinde, kasabalarında ve il merkezinde yaşatılan güçlü sosyal ve kültürel bir yapıydı. Uzun kış gecelerinde kimi yerlerde sabit köy/mahalle odaları kimi yerlerde köyün veya mahallenin hatırı sayılır ve sözü dinlenir büyüklerinin açmış oldukları mekânlarda köyün/mahallenin erkeklerinin bir araya gelerek icrâ ettiği toplantılardır.¹²⁰⁰

Yozgat'ta odalarda yapılan sohbetler, oynanan oyunlar, gençlere verilen eğitim de oda geleneğiyle birlikte unutulmuştur. Yozgat'ta köyden kente olan göçler ve teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan farklı eğlence şekilleri neticesinde odalara kilit vurulmuş ve ne açık odalar ne de buralara dâhil olacak cemaat kalmıştır.

Günümüzde çağdaş kentte Yozgatlıların dernek veya vakıf merkezlerinde yaşatmaya çalıştıkları “*Arabaşı Günleri*”, aslında oda geleneğinin diğer bütün unsurlarından habersiz hâle getirilen yeni kuşaklara bir nebze de olsa aktarılma gayretidir. Bu şekilde en azından yılın belirli günlerinde yapılan bu tarz toplantılar vesilesi ile yeni nesil geçmiş kültürünü tanıma fırsatı bulmaktadır.¹²⁰¹

1.11.3.2. Yozgat Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.11.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.11.3.2.1.1. Üyeleri

Oda Sohbetleri'ni tertip eden grup üyeleri genel olarak köy veya mahallede bulunan erkeklerdir. Gençler ve diğer üst yaş grubundaki kişiler kendi arasında sohbet grubu kurdukları gibi karışık olarak katılımın sağlandığı odalar da vardır.

1.11.3.2.1.2. Yönetim Yapısı

Yozgat oda geleneği içerisinde herhangi bir yönetim yapısı bulunmamaktadır. Toplantıların idaresi oda sahipleri ya da grup içerisindeki sözü dinlenir ve yaşça büyük olan kişi(ler) tarafından yapılır.

1.11.3.2.2. Katılma Şartları

Yozgat oda geleneğinde icrâ edilen sohbetlere bir kişi “*Grup Üyesi Olarak*” ve “*Misafir Olarak*” katılabilmektedir.

¹²⁰⁰ M. Öcal Oğuz, **Bozok Yazıları**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 179.

¹²⁰¹ Oğuz, 2014, s. 180.

1.11.3.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Yozgat Oda Sohbetleri genel olarak köy ya da mahalledeki erkeklerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Aynı yörede birden fazla oda olması durumunda ise herkes kendi arkadaş çevresinin bulunduğu odaya gitmektedir. Genç ve yaşlıların bir arada bulunduğu odalarda herhangi bir yaş ya da kişi sınırlaması yoktur.¹²⁰²

1.11.3.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Odalara yöre halkının dışında misafirler de gelebilmektedir. Köy odaları bir kervansaray niteliğinde olup kalmak isteyen misafirlerin konaklama ihtiyaçlarını da karşılayabilmektedir. Köye gelen garip, yolcu, misafir, tacir, çoban, deveci ve çerçi gibi her kesimden insan hiç çekinmeden ilk buldukları köy odasına misafir olurlar. Parasız yiyip içerek istirahat ederler. Varsa hayvan(lar)ı için de oda sahibi tarafından yem ve saman verilir. Odaya misafir gelmesi mekân sahibi için de çok büyük bir onurdur.¹²⁰³

1.11.3.2.3. Kuralları

Oda geleneği içerisinde kişilerin uyması gereken birtakım kurallar vardır. Bunlar yazılı olarak bulunmasa da sözlü olarak nesilden nesile aktarılmıştır. Çalışma esnasında tespit edilen oda geleneğinin kuralları maddeler hâlinde verilmiştir.

- Oda Sohbetleri esnasında herkes oturma düzenine uymak zorundadır.
- Sohbet esnasındaki hizmet, oda sahibi ve gençler tarafından yapılır.
- Sohbet esnasında yellenen olması hâlinde o kişiye arabaşı yaptırma cezası verilir.
- Arabaşını yerken çorbanın içine düşüren ya da çiğneyenlere arabaşı yaptırma cezası verilir.
- Sohbet katılan herkesin ortamda bulunan kişilere saygı ve sevgi çerçevesinde davranması gerekmektedir.
- Sohbet odalarında içki tüketilmesi ve odaya alkollü gelinmesi yasaktır.
- Kadınların sohbetlere katılması yasaktır.
- Herhangi bir sebepten dolayı ceza verilen kişi, itiraz etmeden verilen cezayı yerine getirmek zorundadır.
- Çocuklar ve gençler, büyüklerin konuşmalarına katılmayıp yalnızca onları dinlerler.

¹²⁰² http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

¹²⁰³ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

1.11.3.2.4. Zaman

Oda Sohbetleri kış aylarında işlerin olmadığı bir dönemde icrâ edilen toplantılardır. Bahar mevsimi gelip yazıda yabanda işler başlayınca da sona ererdi.¹²⁰⁴ Köy odalarında genellikle her gün, akşamları toplanılmaktaydı. Oda geleneği içerisinde yemek ikramı yatsı namazından sonra yapılırdı. Sohbet, ortama bağlı olarak gecenin geç saatlerine kadar devam ederdi.¹²⁰⁵

Odalarda yıl içerisinde yöredeki düğün, nişan, sünnet, asker uğurlama törenleri, dinî bayramlar ile taziye ziyaretleri için bir araya gelmektedir. Bunların belirli bir zamanı bulunmayıp yılın herhangi bir gün ve ayında yapılabilmektedir.

1.11.3.2.5. Mekân

Yozgat'taki Oda Sohbetleri adından anlaşılacağı üzere odalarda yapılan toplantılardır. Bu sohbetleri bazı yerlerde köy veya mahallelerin odalarında, bazı yerlerde köyün ya da mahallenin hatırı sayılır, sözü dinlenir büyüklerinin ve önde gelen kişilerinin açmış oldukları mekânlarda yörenin erkekleri tarafından icrâ edilmektedir.¹²⁰⁶ Zengin kişiler tarafından yaptırılan odalara aileler genellikle “*Tüysüzlerin Odası, Velilerin Odası*” gibi kendi sülale isimlerini ya da yöredeki lakaplarının adlarını verirler.

Köy odalarının içi genellikle iki bölüm ve yüklükten oluşmaktadır. Birinci bölümün içinde genellikle 30-40 cm yüksekliğinde, yaklaşık bir metre eninde ve 2-3 metre uzunluğunda bir ya da daha fazla sedir vardır. Sedirlerin üzerleri halılarla kaplıdır ve sırt tarafında halı yastıklar dayalıdır. Sedire genellikle “bağdaş” kurularak oturulur. Ortada iki sedir arasında bir boşluk bulunur ve burada halılar serilidir. Ayrıca duvarlara da halılar asılabilir. Kışları ortaya bir soba kurulur. El yıkamak için her zaman bir leğen ve ibrik odada hazır bulundurulur. Bazı köy odalarında sedir bulunmaz. Duvar diplerine oturmak ve sırt dayamak için minderler konur.

İkinci bölümde sekiler (tahta oturak, iskemle) bulunur. Birinci bölümle arasında 50-60 cm yüksekliğinde bir tahta bölme vardır. Ortada çok süslü ve işlemeli direkler bulunur, bölme ve direkler genellikle ağaç işlemelidir. İkinci bölüm, çocukların ve gençlerin oturdukları yerdir.

¹²⁰⁴ Oğuz, 2014, s. 174.

¹²⁰⁵ Oğuz, 2014, s. 180.

¹²⁰⁶ Oğuz, 2014, s. 179.

Yüklük, küçük köy odalarında dolap, büyük köy odalarında ise oda biçimindedir. Oda şeklinde olanına “yük odası” denir. Bu bölümde yatılı konukların kalacağı temiz yün yatak ve yorganlar bulunur. Özel yapılmış köy odalarında oda sahibinin zengin oluşu, konukların altına serdiği yün yataklarla ölçülür. Bu tür köy odalarında saygın konuklara iki kat yatak serilir. Yatakların yerden yüksekliği bir metre civarındadır. Tahtadan yapılan kısmı işlemelidir.

Odanın duvarlarında gömme dolap bulunur. Çay, şeker, fincan ve çay bardakları gibi malzemeler burada muhafaza edilir. Bazı köy odalarında, oda girişinin tam karşısında raflar bulunur. Altında bir ocak, ocağın önünde de bir mangal vardır. Mangalın ateşi çoğunlukla hiç sönmez. Çay ve kahve burada sıcak tutulur.

Tuvalet, odalardan ayrı olarak yapılır. Bazı odalarda konukların hayvanlarını barındırmak için “atık” denilen küçük ahırlar yapılmıştır. Burası konuğun bineği için kullanılır. Misafir dışında başkası atını bağlayamaz. Konuklar kimseye danışmadan atlarını bağlar, önlerine kes (yonca samanı) ya da arpa dökerler. Arpa gereksinimi salma yoluyla köylülerden alınıp bir ambara konur. Ambarın anahtarı bir bekçide bulunur. Konukların hayvanlarını doyurma işi genellikle bekçiler tarafından yapılır. Bazı odaların önünde de “binek taşı” vardır. Konuklar bu taşla basarak atlarına binerler.

Köy odasını yapan ustalar, mekânın çeşitli yerlerine adlarını yazar ya da bir işaret koyarlar. Odayı yaptıkları tarihi de tavana ya da duvara işlemlerle kazırlar. Köy odaları dayanıklı taşlardan ve ardıç ağacından sağlam bir temel üzerine inşa edilir. Bu odaların estetik bir yapı özelliği vardır. İç kısmı tümüyle işleme ve oymadır. Yörede tarihi iki yüz yıla dayanan köy odaları vardır.¹²⁰⁷

1.11.3.2.6. Oturma Düzeni

Oda Sohbetleri’ne katılan kişilerin uymak zorunda olduğu kurallardan birisi oturma düzenidir. Odalarda yapılan toplantılarda belirli bir oturma düzeni bulunmaktadır. Odanın başköşesinden eşige doğru yaşa, statüye veya misafirlğe özen gösterilerek oturulmaktadır.¹²⁰⁸ Gençler ise odanın alt tarafına oturmakta ve bu şekilde hem büyüklerine karşı saygı göstermiş hem de sohbet esnasında yapılacak hizmetlerin daha hızlı ve aksamadan yerine getirilmesi sağlanmaktadır.

¹²⁰⁷ <http://www.muhsinkokturk.com/gelenek-ve-gorenekler/koy-odasi-kulturu-2> (01.04.2015).

¹²⁰⁸ Oğuz, 2014, s. 174.

Oda içerisinde otururken belirli bir düzen ve saygı içerisinde davranılmasına dikkat edilmektedir. Odada ya bağdaş kurarak ya da dizüstü vaziyette oturulur. Ayakların uzatılması ya da yayılarak oturulması hoş karşılanmamaktadır.¹²⁰⁹

1.11.3.2.7. Toplantı Çeşitleri

Oda geleneği içerisinde icrâ edilen toplantılar, yapıma zamanı, işlevi ve içeriği gibi hususlara göre ele alındığında “*Genel Oda Sohbetleri*”, “*Özel Günlerde Yapılan Toplantılar*” ve “*Taziye Toplantıları*” olmak üzere üçe ayrılabilir.

1.11.3.2.7.1. Genel Oda Sohbetleri

Odaların bulunduğu köy ya da mahallelerde işlerin bittiği ve gecelerin uzun olduğu kış aylarında yapılan toplantılardır. Genellikle her akşam yapılmakta ve olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde kış bitene kadar sürdürülmektedir. Köyün ortak kullanım alanı odalarda ya da ileri gelen zengin kişilerin kendi odalarında bu toplantılar yemekli olarak gerçekleştirilirdi.

1.11.3.2.7.2. Özel Günlerde Yapılan Toplantılar

Odalarda düğün, nişan ve sünnet törenleri de yapılmaktadır. Oda sahibinin kendisinin, akrabasının ya da yakın komşunun bu gibi bir töreni olacağı zaman da oda açılarak hazırlanır. Tören sona erene kadar mekân düğün odası olarak kullanılır. Düğün odasında yemek ikram edilir ve erkekler kendi arasında eğlence düzenlerler. Düğün bitince oda temizlenerek eski düzenine getirilir.¹²¹⁰

Ramazan ve Kurban bayramlarında da odalar açık bulundurulur. Yöre halkı bu odalarda bayram günleri bir araya gelip topluca bayramlaştıktan sonra birlikte yemek yerler. Gençler köydeki bütün odaları gezip büyüklerin ellerini öperek bayramlaşırlar.¹²¹¹

Asker uğurlama dönemlerinde gençler tarafından eğlence düzenlemek amacıyla bu odalarda toplanılmaktadır. Genellikle askere gidecek olanlar grup hâlinde komşu, akraba, arkadaş vb. ziyaretlerini yaptıktan sonra akşamları bu odalardan birinde toplanarak kendi aralarında eğlence düzenlerler. Burada oyunlar oynarlar, türküler çağırırlar, şakalar yaparlar, hatıralarını anlatarak hoşça vakit

¹²⁰⁹ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

¹²¹⁰ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

¹²¹¹ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

geçirirler. Aralarında topladıkları paralarla yaptıkları alışveriş neticesinde aldıkları yiyecek ve içecekleri de tüketirler.¹²¹²

1.11.3.2.7.3. Taziye Toplantıları

Oda sahibinin kendisinin, akrabasının ya da komşularından birisinin cenazesi olduğu zaman da oda açılarak orada toplanılır. Bu odalarda taziyeler kabul edilir. Cenaze sahibinin yaşadığı üzüntüden dolayı ona destek olmak düşüncesiyle komşuları evlerinden sinilerle yemek getirerek odada taziye gelen kişilere ikram edilir. Bu odalarda üç-dört gün boyunca taziye ziyaretleri bitene kadar aynı şekilde hizmet ve ikramlar devam eder.¹²¹³

1.11.3.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Oda geleneği içerisinde gerçekleştirilen sohbetlere katılan kişilerin uymak zorunda olduğu herhangi bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Herkes istediği gibi temiz ve düzenli bir şekilde giyinerek sohbetlere katılabilir.

1.11.3.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Oda Sohbetleri yiyecek ve içecek ikramının yapıldığı toplantılardır. Sohbetlerin işleyişi içerisinde en başta çay ve kahve, yatsı namazından sonra ise *yatsılık* adı verilen yemek ikramı yapılır.

Yemeklerin hazırlanma sırası, sohbet esnasındaki birtakım gelişmelere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Kimi odalarda suçluların cezalandırılması kimilerinde sıranın kendisine gelmesi kimilerinde ise oyunda/yarışmada kaybetmenin ceremesi olarak ya da bir kutlama amacıyla bir veya iki kişiye oda yemeği hazırlattırılmaktadır.

Oda Sohbetleri'nde yatsı namazından sonra "*Yatsılık*" adı verilen yemekler ikram edilir. Bu yemekler "*Oda Yemeği*" adı verilen "börek, sarı burma, baklava veya arabaşı" gibi yöresel yemeklerden oluşmaktadır. Fakat oda geleneğinin ana yemeği arabaşıdır. Her gece olmasa bile iki üç günde bir arabaşı yutulmaktadır. Arabaşının olmadığı günlerde ya diğer yöre yemekleri yenir ya da çay ve kahve içilir.

Odada yatsı namazından sonra sofralar kurulmaya başlanır. Kurulan sofralara herkes yaşına ve statüsüne göre oturur. Yaşlılar ile imam veya öğretmen gibi

¹²¹² <http://www.yozgat.org.tr/sayfa.php?no=84> (01.04.2015).

¹²¹³ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

toplumsal statü sahipleri baş sofraya otururken diğerleri buna göre yerlerini alırlar. Gençler, en son sofraya otururlar ve yemek servisi ile de onlar ilgilenir.¹²¹⁴

Sohbet toplantılarında arabaşı yapacak olan kişinin belirlenmesinde evin kadınının becerisine, ev sahibinin güç ve kudretine de dikkat edilir. Yani odaya arabaşı getirmek, oda müdavimleri arasında saygın bir yere, yüksek bir statüye sahip olmak anlamına gelmektedir. Arabaşı, bir ritüel yemeğidir. Yani bir törene, töreye ve çeşitli geleneklere dayalı olarak yapılan bir toplantı yemeğidir.¹²¹⁵ Arabaşının törensel olarak bir yenilme şekli vardır. Hamurun kesim biçimi, çorba tasının konuluşu, önce kimin başlayacağı, çorba ile hamurun hangi kurallar dâhilinde yeneceği/yutulacağı önceden bilinmesi gereken arabaşı sofrası temel bilgileridir.¹²¹⁶

Arabaşı hamurunun yapımında un, su ve tuz kullanılır. Bunun oranı genellikle beş bardak su, bir bardak un ve gerekli miktarda tuzdur. Yanında ikram edilen çorbası için yukarıdaki hamurun malzemelerinin oranına göre ise bir adet tavuk (ya da hindi), üç tatlı kaşığı kavrulmuş un, bir yemek kaşığı domates salçası, bir tatlı kaşığı biber salçası, 1-2 kaşık sıvı yağ, bir dal reyhan, pul biber, karabiber, limon suyu ve tuz kullanılır.

Arabaşının ilk önce hamuru hazırlanır. Bir tencereye üç su bardağı su konulup kaynamaya bırakılır. Başka bir kaptaki iki bardak suda unu iyice çırpılıp akıcı bir hamur elde edilir. Kaynayan suya tuz atılır. Sonra yapılan hamur yavaşça sürekli karıştırılarak tencereye dökülür. Dökme işlemi bitince arada karıştırılarak 15-20 dakika pişirilir. Sonra bir tepsiye döküp soğumaya bırakılır. Çorba için tavuk iyice yıkandıktan sonra tencerede pişirilir. Üç kaşık un tavaya konulup yağsız olarak kavrulur ve soğuyunca elenerek bir tase konulur. Ardından tavuk suyu ekleyerek akıcı bir kıvam yani ayran kıvamında bir karışım elde edilir. Başka bir tencereye sıvı yağ konulup ısıtılır. Ardından salça ilave edilerek kavrulurken (Tercihe göre acı biber de eklenebilir.) yavaşça tavuk suyu eklenir. Ardından yapılan unlu karışım da yavaşça dökülerek karıştırılır. Gerektiği kadar tuz da katılarak kaynamaya bırakılır. (Tercihe göre kurutulan reyhan iyice yıkanıp içine saplarıyla birlikte katılır ve kaynatıp tadı çorbaya çıkınca içinden alınır.) Soğuyan tavuk, kemiklerinden ayrılıp iyice didiklendikten sonra kaynayan çorbanın içine katılır. Bir süre de böyle kaynadıktan sonra yemeğe hazır hâle gelir. Hamur, baklava diliminde kesilir ve

¹²¹⁴ Oğuz, 2014, s. 174, 180.

¹²¹⁵ Oğuz, 2014, s. 175.

¹²¹⁶ Oğuz, 2014, s. 171.

çorba kâselerini koymak için tepsinin ortasından yer açılır. Sıcak çorbayı kâseye doldurup içine karabiber, pul biber ve limon sıkılır. İlk önce kaşıkla hamurdan parçalar alıp ardından çorbaya daldırmak suretiyle arabaşı yutulur.¹²¹⁷

Arabaşı yutmanın da belirli bir kuralı vardır. Kaşıkla çorba kâsesine daldırılan hamur, kâseye düşürülmemeli ve çiğnenmeden yutulmalıdır. Bu kurala uymayanlara arabaşı yaptırma cezası verilir.¹²¹⁸

1.11.3.2.10. Mahkeme/Ceza

Oda Sohbetleri'ne katılan kişilerin yerine getirmesi gereken belirli kurallar vardır. Bu kurallara uymayanlara genellikle arabaşı yaptırma ya da yemek ziyafeti şeklinde cezalar verilmektedir. Oda içerisinde saygısız hareketler sergileyen kişi(ler) de ortamda bulunan büyükler tarafından uyarılır ve gerekli cezalar da bu kişiler tarafından verilir. Ayrıca “sıra türküsü” söylemek istemeyen kişilere arabaşı yaptırma ve yemek ziyafetinin dışında koç kestirme cezası da verilmektedir.¹²¹⁹

1.11.3.2.11. Eğlence Şekilleri

Oda geleneği içerisindeki eğlence şekillerinin başında müzik ve seyirlik oyunlar gelmektedir. Bunlardan başka oda dışında icrâ edilen at ve cirit yarışları da vardır.

1.11.3.2.11.1. Müzik

Odaların önemli misafirleri arasında yörenin ya da farklı yerlerden gelen tanınmış veya amatör âşıklar bulunmaktadır. Saz çalan, türkü söyleyen ve destan yakan âşıklar her zaman olmamakla birlikte bu odaları bir vesile ile ziyaret ederler. Yöre halkı odalara âşık geldiğini duyduğunda normalinden fazla kişi o geceki sohbete iştirak eder. Odalarda birden fazla âşık varsa atışmalar gerçekleştirilir ve bireysel müzik icrâları yapılır. Aynı köyde bulunan odalar hatta köyler arasında âşık atışmaları yapılmaktadır. Bu şekilde hem yöre halkı eğlenerek hoşça vakit geçirmiş hem de âşıklık geleneğinin yaşatılmasına katkı sağlanmış olmaktadır.

Düğünlerde ve kış aylarında yapılan sohbetlerde odada bulunan kişiler tarafından sırayla “sıra türküsü” söylenir. Buna uymayıp türkü söylemek istemeyen

¹²¹⁷ <http://www.yemektarifleri.com/tarif/7710/yozgatin-geleneksel-yemegi-arabasi> (01.04.2015).

¹²¹⁸ <http://akbucak.com/info.aspx?cat=1YoreselYemekleri&id=2715> (01.04.2015).

¹²¹⁹ <https://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.yozgat.org.tr%2Fsayfa.php%3Fno%3D84&h=2AQHqyVS> (01.04.2015).

kişilere ise arabaşı yaptırma, koç kestirme ya da yemek ziyafeti hazırlama cezası verilmektedir.¹²²⁰

1.11.3.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Oda Sohbetleri içerisinde yemek ikramının ardından eğlence bölümüne geçilir. Bu bölümde; “Yüzük oyunu”, “Tura oyunu”,¹²²¹ “Santral oyunu”, “Körük oyunu” ve “Sinsin oyunu” gibi oyunlar icrâ edilir. Sinsin oyunu, daha çok düğün için organize edilen sohbetlerde oynanmaktadır.¹²²²

1.11.3.2.11.3. At ve Cirit Yarışları

Köy odaları aracılığıyla kimi zaman kendi içinde kimi zaman farklı köylerle at ve cirit yarışları düzenlenir. Besili yarış atları çeşitli ipekli kumaşlarla donatılıp yarıştırılır. Dereceye giren atların sahiplerine heybe, kaftan gibi armağanlar verilir. Yarıştan sonra delikanlılar, takımlar hâlinde cirit oynarlar.¹²²³

1.11.3.3. Yozgat Oda Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Odalarda yapılan sohbetlerin icrâ düzeni genel olarak; “Toplanma”, “Sohbet”, “Yemek İkrâmı”, “Eğlence Faslı” ve “Sohbet Sırasının Belirlenmesi ve Dağılma” bölümlerine ayrılabilir.

- Toplanma

Oda sahibi, misafirler gelmeden önce odanın temizliğini yapar, ortamı düzenler, sobayı yakarak mekânın ısıtılmasını sağlar, ayrıca yakacak odun, kömür vb. tedarik eder. Yemekleri kendisi ikram edecekse onları da toplantı saatine kadar hazırlatarak misafirler gelmeden önce gerekli bütün hazırlıkları yerine getirir. Bunların yanında yatılı olarak gelecek misafirler olabileceği düşünülerek odanın yüklüğünde yatak, yorgan, yastık ve çarşaf gibi eşyalar da hazır bulundurulur.

Odalarda genellikle akşam namazından sonra toplanılmaya başlanır. Odaya gelen kişi “*Selâmün aleyküm*” diyerek içeri girip yerine geçer. Yaş olarak büyükse odanın yukarısına, küçükse alt tarafa uygun bir yere oturur. Odada bulunanların hepsi teker teker önce “*Aleyküm selâm*” daha sonra da “*Merhaba*” derler. Ya da “*Cümleten merhaba*” denilir.¹²²⁴

¹²²⁰ <https://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.yozgat.org.tr%2Fsayfa.php%3Fno%3D84&h=2AQHqyVS> (01.04.2015).

¹²²¹ Oğuz, 2014, s. 175.

¹²²² <http://www.yozgat.org.tr/sayfa.php?no=84> (01.04.2015).

¹²²³ <http://www.muhsinkokturk.com/gelenek-ve-gorenekler/koy-odasi-kulturu-2> (01.04.2015).

¹²²⁴ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

- **Sohbet**

Odalarda toplanılmasından sonra genellikle güncel ya da belirli konularda sohbetler açılarak bu mevzular üzerinde fikir alışverişinde bulunulur. Büyükler yeri geldikçe hatıralarını anlatır, arif olanlar belirli konular üzerinde sohbet ederek ortamda bulunanları bilgilendirir ve soruları cevaplandırır. Sohbet esnasında odadakilere gençler ve oda sahibi tarafından çay ve kahve ikramları yapılır. Bu şekilde sohbet ortamı yatsı namazına kadar devam eder.¹²²⁵

Oda Sohbetleri'ne daha eskilerden âşıklar da katılmaktaydı. Çevrede tanınmış olsun veya olmasın, saz çalan, türkü söyleyen, destan yakan saz ve söz şairleri mutlaka köy odalarında konaklar, akşamları halka hoş vakit geçirtilirdi. Köylüler odaya bir âşğın geldiğini duyunca, o akşam oda hınca hınç dolardı. Köyde yeni âşıklığa özenen gençler de, usta âşıklardan feyz ve ders alırlardı. Âşıklık geleneğinin bu şekilde sürdürülmesinde köy odalarının büyük rolü vardı. Köy odalarında başkasından öğrendiklerini anlatanların yanında, irticalen söyleyen kişiler de vardı. Köy halkından çok ustaca masal anlatanlar da olurdu.¹²²⁶

Sohbet bölümünde odada bulunan kişilerin sıkıntısı ya da yörenin herhangi bir sorunu varsa o mevzu üzerinde görüşülerek çözüm bulunmaya çalışılır. Dargın ya da kırgın olanlar barıştırılır.

- **Yemek İkramı**

Yatsı namazına kadar süren sohbetlerden sonra “*Yatsılık*” adı verilen yemek ikramı yapılır. Bu ikramlar “*oda yemeği*” tabir edilen börek, baklava veya arabaşı gibi yiyeceklerden oluşmaktadır. Haftanın bir veya iki gününde arabaşı yutulur ve bu gecelerde odalar normal zamanından daha kalabalık olmaktadır.¹²²⁷

- **Eğlence Fashi**

Yemek ikramının ardından oda geleneğinin eğlence bölümüne geçilmektedir. Oyun ve eğlence kısmına katılmak istemeyen büyükler odadan ayrılır, genç ve orta yaşlılar Yüzük oyunu, Tura oyunu gibi çeşitli oyunları icrâ ederler ve türküler söyleyerek hoşça vakit geçirirler. Bazı zamanlarda âşıklar tarafından müzik icrâ edilip atışmalar yapılır.

¹²²⁵ Oğuz, 2014, s. 174.

¹²²⁶ <http://www.yozgat.org.tr/sayfa.php?no=84> (01.04.2015).

¹²²⁷ Oğuz, 2014, ss. 174-175.

- **Sohbet Sırasının Belirlenmesi ve Dağılma**

Eğlence faslının sonunda bir sonraki Oda Sohbetleri'nde ikram edilecek yemekleri hazırlayacak kişiler ve eğer farklı odalarda sohbet edilecekse mekânlar da belirlenir. Ardından sohbet ekibi dağılarak evlerine gider.¹²²⁸

¹²²⁸ Oğuz, 2014, s. 175.

1.11.4. MARDİN-KIZILTEPE ODA SOHBETLERİ

1.11.4.1. Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Mardin, tarihî geçmişi itibariyle farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir yerleşim yeridir. Günümüzde de her türlü din, mezhep ve ırk gibi farklılıklara sahip kişileri bünyesinde barındırmaktadır. Değişik toplum yapılarının olmasına paralel olarak farklı kültürlerle de sahiptir. Bu geleneklerden birisi de uzun bir geçmişe sahip olan ve günümüze kadar gelen “Oda Kültürü”dür.

Mardin-Kızıltepe oda kültürünün geçmişi hakkındaki en eski bilgiler sözlü kaynaklar vasıtasıyla öğrenilmektedir. Oda geleneğinin Mardin’de yaygın olmasının sebeplerinden birisi köylerde kahvehane, çay ocağı gibi yerlerin bulunmamasıdır. Diğer bölgelerde kahvehane gibi ortak mekânlarda yapılan toplantı, sohbet ve günlük değerlendirmeler Mardin’de odalarda icrâ edilmiştir.

Oda geleneğinin yaygın olduğu dönemlerde köylerde hane sayısı az olmasından dolayı nüfus da çok değildi. Buna bağlı olarak herkes birbirini tanımakta ve sürekli iletişim hâlinde bulunmaktaydı. O dönemlerde farklı eğlence şekillerinin olmaması, teknolojik imkânların kısıtlı ve az olması gibi sebeplerden dolayı odalara katılım fazlaydı. Köylerdeki herkes akşamları odalara gelmeye gayret ederdi. Gelmeyen kişi hemen fark edilirdi. Eğer bir kişi odaya gitmemişse cezalandırılırdı. Neden gelmemiş, bir mazereti mi var diye araştırılırdı. Başına bir şey mi geldi, hasta mı oldu, misafiri mi geldi, işi mi var yoksa başka bir aksilik mi yaşandı diye odadan bir kişi onun evine gönderilirdi. Böylece o kişinin neden odaya gelmediği anlaşılırdı (K.K.357).

Oda geleneğinin yaygın olduğu dönemlerde, oda sahibinin birden fazla erkek çocuğu olması hâlinde yer paylaşımı yapılırken odayı devralan kişiye diğerlerinden biraz fazla arazi verilirdi. Bunun nedeni odanın masraflarını karşılayabilmesi ve herhangi bir sıkıntı çekmemesi için. Bazı durumlarda diğer kardeşler de kendileri için oda inşa ederlerdi. Bu şekilde olduğu zaman bir köyde birden fazla oda olurdu (K.K.355, 357, 363).

Günümüzde açık olan odaların bir kısmında radyo ve televizyon da yer almaktadır. Bu şekilde oda geleneğindeki sohbetlerin de çağın şartlarına uyarlandığı görülmektedir. Mardin-Kızıltepe’de oda kültürü televizyon, internet gibi teknolojik gelişmelere, büyük şehirlere yapılan göçe rağmen eskisi kadar olmasa da günümüzde devam eden bir gelenektir (K.K.355, 356, 359).

1.11.4.2. Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.11.4.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.11.4.2.1.1. Üyeleri

Oda Sohbetleri'ne yörede bulunan herkes katılabildiği için, belirli bir üye sayısı ya da katılımcı sınırlaması yoktur. Sadece toplantı esnasında kadınların ve çocukların odalara girmeleri yasaktır. Odalara gelenler arasında herhangi bir dargınlık, husumet ya da farklı bir olumsuz durumun olmaması gerekir. Çünkü odalarda samimi bir sohbet ve dayanışma ortamı olması için katılımcılar arasında da herhangi bir sıkıntı bulunmamalıdır (K.K.355, 357).

Önceki yıllarda her ağanın odasında kahve yapımı, servisi ve odanın düzeninden sorumlu olan bir kişi bulunurdu. O kişinin bütün masrafları oda sahibine aitti. Oda sahibi, görevliye ya para öder ya da mahsulü kaldırdıktan sonra belirli bir miktar üründen verirdi. Fakat günümüzde oda geleneği eskisi kadar çok yaygın olmadığı için çoğu odada bu gibi görevli kişiler bulunmamaktadır (K.K.355).

1.11.4.2.1.2. Yönetim Yapısı

Oda Sohbetleri'nin belirli bir yönetim yapısı yoktur. Odalarda yapılan toplantıyı oda sahibi veya yörenin önde gelen kişiler, dinî ya da ilmî yönden donanımlı kişiler yönetir. Oda sahibi olanlar, hakkaniyetli, oda geleneği içerisinde yetişmiş, yörede sözü geçen, saygın, kültürel birikime sahip ve bölgede sevilip sayılan kişilerdir. Odalardaki sohbetin idaresi, masraflarının karşılanması ve yöredeki diğer büyüklerle birlikte her türlü sorunun çözüme kavuşturulması görevleri arasındadır (K.K.356, 357).

Odalarda yapılan her türlü masraf oda sahibi tarafından karşılanırdı. Fakat bazı dönemlerde özellikle oda sahibinin maddî sıkıntı yaşadığı ya da misafir çok yoğun olduğu dönemlerde yöre halkı da giderlerin karşılanmasına yardımcı olurdu (K.K.356, 357).

1.11.4.2.2. Katılma Şartları

Odalarda yapılan sohbetlere sadece erkekler katılabilmektedir. Gençler, öncelikle hizmet etmek amacıyla babalarının yanlarında odalara girmeye başlarlar. Bu şekilde oda geleneğini öğrenerek yaşları ilerledikçe büyüklerin olduğu yere oturup sohbetlere dâhil olabilirler. Bunların dışında yörede bulunan erkekler Oda Sohbetleri'ne katılıp toplantıların icrâ edilmesini sağlarlar. Kadınlar ise odalara

giremezler fakat yemeklerin hazırlanması ve odaların temizlenmesi gibi görevleri onlar yerine getirirler (K.K.357, 362).

Odalara çok küçük yaşta olanlar giremezler. Ancak ergenlik çağını geçmiş ve belirli bir olgunluğa sahip olan gençler, babalarıyla birlikte odalara gelmeye başladılar. Ama çocuğun babası, evladı odaya ilk kez geldiği için herkes o kişiden odaya bir horoz getirmesini isterdi. Odaya getirilen bu horoz, çocuğun odaya ayakbastı anlamına gelirdi. Fakat bu konuda herhangi bir zorunluluk yoktu ama herkes âdeti yerine getirirdi (K.K.356, 357).

Yöre halkının dışında Oda Sohbetleri'ne hem il içi hem de il dışından misafirler de katılabilir. Bu konuklar hem oda sahibinin hem de yöredeki diğer kişilerin misafirleri olabilir. Ayrıca gelen misafirler istemeleri hâlinde odalarda konaklayabilirler. Bu kişilere ilk zamanlar neden kaldığı ve kaç gün konaklayacağı gibi sorular yöneltilmez. Belirli bir süre geçtikten sonra oda sahibi ya da yörenin önde kişileri tarafından misafir hakkında bilgi edinilir (K.K.356, 357).

Odalara diğer bölgelerin ileri gelenleri, yöredeki vali, kaymakam, kolluk kuvvetleri gibi idarî görevliler de zaman zaman katılabilir. Bu kişiler özellikle yörede herhangi bir şenlik, kutlama, düğün, cenaze ve kan davalarının çözümü gibi toplumsal olaylarda daha çok yer alırlar (K.K.356, 357).

Aynı yörede birden fazla oda varsa, genellikle oradaki odaların birisine yörenin önde gelen kişileri, maddî durumu iyi olanlar ve belirli bir yaşın üzerinde bulunanlar katılır. Gençler ile orta ve alt kesim ise diğer odaya giderler. Bu oda bir bakımına daha çok oyun ve eğlence ağırlıklı olarak bir araya gelen kişilerden oluşmaktadır. Bu şekilde bir ayırım, bir kural ya da zorunluluk değil sadece kişilerin kendi tercihlerine bağlı olarak oluşan bir durumdur (K.K.356, 357).

1.11.4.2.3. Kuralları

Oda geleneği içerisinde zamanla meydana gelen birtakım kurallar vardır. Bunlar gelenek içerisinde zamanla uygulama ve tecrübe edilerek öğrenilmektedir. Oda Sohbetleri'ne katılmaya başlayan herkes bu kuralları öğrenmekte ve kendisinden sonraki nesle de aktarmaktadır. Tespit edebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

Odalarda verilen her türlü karara uyulması ve yerine getirilmesi gerekir.

Sohbet esnasında odalarda gelenek tarafından oluşturulmuş oturma düzenine uyulması gerekir.

Odalarda alkol tüketilmesi ve içkili olarak odalara gelinmesi yasaktır.

Aynı odaya gelen kişiler arasında dargınlık bulunmaması gerekir.

Odalara bayanların ve çocukların girmesi yasaktır.

Oda içerisinde küfürlü ve argo konuşulması, ortamda bulunanlara özellikle misafirlere saygısız şekilde davranılması hem oda sahibine hakaret hem de diğer kişilere karşı çok büyük saygısızlıktır.

Odalarda her türlü kumar oyunu oynanması yasaktır.

Yörede cenaze ya da olumsuz bir olay yaşanması durumunda belirli bir süre odalarda eğlenceye yönelik faaliyetler yapılmaz.

Odadaki sohbet esnasında küçüklerin söz verilmeden konuşmaması gerekir.

1.11.4.2.4. Zaman

Oda Sohbetleri'nin icrâ edilmesinde herhangi bir zaman mefhumu yoktur. Odalar dört mevsim bütün gün açık tutulurken özellikle kış aylarında daha yoğun bir şekilde odalarda oturulur. Gündüz işi olmayanlar odalara gelirken akşamları ise daha yoğun bir katılımı sohbet edilir. Akşamları yapılan toplantılarda yemekten sonra yine sohbet ortamı oluşturulur. Odada misafir olması hâlinde gecenin geç saatine kadar yöre halkı kalarak konuklarla ilgilenir. Düğün, cenaze ve bayramlar gibi özel günlerde de odalarda toplanılır (K.K.356, 357).

1.11.4.2.5. Mekân

Kızıltepe'de herkesin odası bulunmayıp her köyde genellikle bir ya da iki tane oda bulunur. Köyü temsil eden maddî durumu iyi olan aşiret liderlerinin veya yörede hatırı sayılır kişilerin odası vardır. Çünkü oda açmak bir saygınlık ve zenginlik göstergesi niteliğindedir. Fakat bu duruma bazı istisnalar da vardır. Köylülerin bir araya gelerek ortaklaşa inşa ettiği odalar da vardır. Bu durum genellikle köyün önde gelen kişinin maddî bir sıkıntı yaşamaması neticesinde ortaya çıkardı. Ortaklaşa imece usulü yapılan bu odalar, yine aşiret reisinin ya da yöredeki önde gelen kişinin mahiyetine verilirdi (K.K.355).

İçinde bulunulan coğrafi durum ve mevsim şartlarına bağlı olarak köy odalarının kendine özgü mimarî yapısı ve inşa edilme şekli vardır. Odalar genellikle evlerden ayrı olarak inşa edilir. Genellikle 50 ile 100 arasında kişi alabilecek kapasitede olan odalar, içinde banyo ve çay ocağı olacak şekilde yapılır. Odaların genişliği genellikle üç buçuk-dört metre civarında olur. Daha geniş yapılmamasının

sebebi ise tavanın çöküntü yapmaması içindir. Odanın uzunluğu ise yapan kişinin tercihine ve zenginlik durumuna bağlıdır. 10-20-50 metre uzunluğunda yapılan odalar mevcuttur. Odanın duvarları kerpiçten yapılır. Tavanında ise çatı yoktur. Tavanı yapılırken ilk önce ağaçlar odanın enine göre sık şekilde sıralanır. Ağaçların üstüne tahta konulur. Tahtanın üzerine de samanla yoğrulmuş toprak belirli bir seviyede serilir. Serilen toprak, taştan yapılmış gındor (silindir) ile iyice sıkıştırılır. Onun üzerine çamur sürülür. Çamura saman karıştırıp toprağın üzerine birkaç santim sıva gibi çekilir. Bu çamur sıvama işlemi 3-4 yılda bir tekrar edilerek odanın tavanının bakımı yapılır (K.K.356). Elektriğin olmadığı dönemlerde odaların aydınlatılması ilk önceleri çıralarla yapılırdı. Daha sonraları ise Suriye'den getirilen fanuslar kullanıldı. Fanuslardan sonra ise belirli bir süre löküs aydınlatma aracı olarak kullanıldı ve sonra elektrik yaygınlaştı (K.K.357, 360, 362).

Odanın hemen girişinde kahve pişirmek için “*piheyrik*” denilen bacalı ocaklar yapılır. Odanın içine halı ve kilimler serilir. Bazı odalarda oturmak için minder de bulunur. Yaslanmak için duvar kenarlarına boydan boya yastıklar sıralanır (K.K.355). Son dönemlerde yapılan odaların bazılarında televizyon ve radyo da bulunmaktadır. Odanın kapısının yanına televizyon için ayrı yer bir bölme yaptırılmakta ya da büyük sehpa konulmaktadır (K.K.356, 357).

1.11.4.2.6. Oturma Düzeni

Odalarda usta, kalfa, çırak gibi bir mertebelenme değil de yaş, ilim, maddî güç, makam ve misafir olma durumuna göre bir oturma düzeni ya da yerleşme biçimi vardır. Bir kişi sayılan bu özelliklerden birine sahipse genelde oda sahibinin yanında ya da en başta oturtulur. Bazen oda sahibi saygıdan ve misafirperverlikten dolayı en başa değil ortalara ya da başa yakın bir yere oturabilir. Odaya yeni gelmeye başlayan gençler ve hizmet edecek olan kişiler kapıya yakın olan bir yerde dururlar. Bu şekilde hizmetlerin daha hızlı ve aksamadan yapılması sağlanmış olmaktadır (K.K.355, 359, 363).

Odaya gelen herkes bağdaş kurarak oturmak durumundadır. Ayaklarını uzatarak, yayılarak ya da hoş karşılanmayacak daha farklı şekilde oturulması uygun değildir. Herhangi bir rahatsızlığı ya da bir mazereti olan kişiler müsaade isteyerek aşırıya kaçmadan rahat oturabilir (K.K.355).

1.11.4.2.7. Toplantı Çeşitleri

Odalarda standart olarak gün aşırı ya da haftalık gibi zaman aralıklarında bir araya gelinerek toplanılmaktadır. Bu şekilde yapılan toplantıların herhangi bir gündemi ya da konusu bulunmayıp gündelik mevzular, işlerin durumu, yörenin varsa genel sorunları gibi konular üzerinde konuşulur.

Odalarda günlük olarak toplanılmasının yanında bayramlarda bayramlaşmak, cenaze olması durumunda taziye ziyareti yapmak için de bir araya gelinir. Ayrıca yörede husumet ya da kan davası olması hâlinde, yörenin önde gelen kişilerinin ve aşiret reislerinin öncülüğünde sorunun çözümü için toplanılır.

Düğünlerde evinin önünde misafirleri toplayabilecek yeri olmayanlar düğün yemeği ile birlikte misafirlerini odaya getirirdi. Odalarda hem misafirler ağırlandı hem de yemek ikramı yapılırdı (K.K.355, 356, 365).

1.11.4.2.8. Giyim-Kuşam Âdabı

Odalara katılan kişilerin giymek zorunda olduğu herhangi bir kıyafet düzeni yoktur. Genellikle herkes gündelik yöresel kıyafetleriyle odalara gelmektedir. Fakat odaya gelelerin ortamda bulunan kişilere rahatsızlık vermeyecek tarzda giyinmeleri gerekmektedir (K.K.356, 359, 364).

1.11.4.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Oda geleneği içerisinde her zaman olmamakla birlikte yemek ikramı bulunmaktadır. Köy dışından misafir olursa her akşam odada yemek olur. Bazı köylerde özellikle zengin olanların odalarında her akşam yemek ikram edilir. Yemekler, oda sahipleri tarafından hazırlattırılır. Yemekler daha çok et ağırlıklıdır. Misafirin sayısı ve niteliğine göre koyun, kuzu ya da büyükbaş hayvan kesilir. Konukların sayısı ve saygınlık derecesine göre 10-15 tane birden kurban kesildiği de olmaktadır. Et yemeğinin yanında salata, çorba, iç pilavı, içliköfte, sembüseg gibi yardımcı yiyeceklerle birlikte içecek olarak da ayran gibi ikramlar yer alır. Tatlı olarak ise genellikle kıtkat ya da kahıyye yenir. Özellikle iki aile arasındaki kan davalarının ya da herhangi bir husumetin giderilmesi ve devlet kademesinden önemli kişilerin ağırlanması için yapılan toplantılarda bu şekilde bir ziyafet verilir (K.K.356, 363, 370). Son dönemlerde yörede hindi yetiştirilmesi yaygın olmasından dolayı misafirlere hindi ikram edilmeye de başlanmıştır. Özellikle bazı misafirlerin köy hindisi ve tavuğu yemek gibi istekleri de olmaktadır.

Odalarda içecek olarak mirra ikram edilir. Daha 6nceden her ağanın odasında kahve yapımı ve dağıtımından, odanın d6zeninden sorumlu g6revli bir kişi vardı. Bu kişi tarafından odada mangalda hazır vaziyette kahve s6rekli bulunduruldu. Odanın hemen girişinde “*piheyrik*” denilen bacalarda kahveler g6revli kişi tarafından pişirilirdi. Kahve pişirilirken en az 6c tane cezve değiştirilir. En son kaynayarak kıvamına geldikçe k6c6k cezveye konulur. Genel itibariyle sabah 6-7 den akşam misafirler gidene kadar mangalın 6zerinde kahve devamlı kaynardı. Odaya gelen herkese hemen mirra ikram edilirdi. Mirranın da belirli bir ieme kuralı vardır. Kahveyi için kişi fincanı yere koymadan elinde tutması gerekir. Fincanı indirmeden kahve dağıtan kişi gelene kadar beklenir. Eğer fincanı yere koyarsa, o kişiden fincanı para ile doldurması istenirdi (K.K.355, 362).

1.11.4.2.10. Mahkeme/Ceza

Oda geleneği içerisinde herhangi bir mahkeme ya da yargılama şekli yoktur. Fakat oda sahipleri, y6renin 6nde gelen kişileri ve aşiret liderlerinin bir araya gelmesiyle kan davaları, sınır anlaşmazlıkları, alacak-verecek meseleleri gibi hususlar g6r6ř6lerek karara bağlanır (K.K.355, 356, 357).

Çoğunlukla bu odalarda dargınlar barıştırılır ve kan davaları 6z6me kavuşturulur. 6rneğin; y6renin 6nde gelen kişileri dargın olan tarafları odalarda bir araya getirir. Odada iki taraf da dinlenir. Sorunlar dinlendikten sonra genelde madd6 durumu iyi olan kişi haklı da olsa biraz zarara uğratılır ve ondan fedak6rlık yapması istenirdi. Ya da iki aile arasında kız alıp verme gerçekleşirdi. Orda karar verildikten sonra sorun 6z6l6rd6. Fakat odada evre b6y6kleri davayı 6zmek için 6nc6 olmuşlarsa ve buna rağmen iki taraftan birisi husumeti devam ettirirse karşı taraf devre dışı kalır. Anlaşmayı bozan taraf bu sefer orta yolu bulan kişileri karşısına alır. O zaman d6şmanı daha 6nceden bir iken bu davranışından sonra birden fazla h6le gelir. Kimse bu durumu g6ze alamadığı için sorun çıkmaz (K.K.355).

1.11.4.2.11. Eğlence şekilleri

Oda Sohbetleri içerisinde her zaman olmamakla birlikte çeşitli zamanlarda icr6 edilen farklı eğlence şekilleri bulunmaktadır. Bu eğlence şekillerinin başında “*m6zik*” ve “*seyirlik oyunlar*” gelmektedir.

1.11.4.2.11.1. M6zik

Oda Sohbetleri içerisindeki müzik icrâsı “*dengbej*” adı verilen yerel müzik yorumcuları tarafından meydana getirilir. Kürt halkının kollektif sözlü belleği sayılabilecek dengbej Kürtçe’de “*deng* (ses)” ve “*béj* (söyleyen)” kelimelerinden oluşur; seslendirici, söz söyleyen, sözü olan ya da sese biçim veren anlamlarına gelir. Dengbejlerin işi anlamından da anlaşılacağı üzere ses iledir. Gerek müzik yönüyle gerekse sözlü anlatım yoluyla olsun odalarda ve normal hayatta dinleyenleri eskilere götürür. Halk hikâyelerini anlatırken bunları müziksel olarak da seslendirirler. Yani onların hem hikâye anlatıcılığı hem de müzik yapma özelliği de vardır. Odalardaki sohbetlerde dengbejler hem söyler hem de anlatırlar (K.K.359).

Dengbejciler, odalara ayda bir gibi zaman aralıklarında gelirler. Sohbete katılmak için herhangi bir ücret talep etmezler. Gidecekleri zaman oda sahibi ya da yörenin önde gelen kişileri kendi belirledikleri ücreti dengbejcilere verirler. O günün şartlarına bağlı olarak icrâ edecekleri türkölü hikâyelerini kendileri seçerler. Dengbejcilerin olduğu sohbetler diğer günlerdekine göre hem daha kalabalık olmakta hem de daha uzun sürmektedir. Gece iki-üç gibi biten hatta hikâyenin devamı sonraki akşama kalan sohbetler de vardır (K.K.355, 359).

Günümüzde Mardin ve çevre illerinde bu geleneği sürdüren, sayı bakımından eskisi kadar çok olmasa da dengbejciler bulunmaktadır (K.K.355, 359).

1.11.4.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Seyirlik oyunlar, odalarda çok sık olarak oynanmamakla birlikte daha çok gençler ve orta yaşlıların bulunduğu odalarda icrâ edilirdi. “*Fincan oyunu*” ve “*Tren oyunu*” gibi seyirlik oyunlar oynanırdı. Günümüzde bu tür oyunlar odalarda yer almamaktadır (K.K.355, 356, 360).

1.11.4.3. Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri’nin İcrâ Düzeni

Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri’nin belirli bir icrâ düzeni yoktur. Bu sebeple bu başlık altında genellikle kış aylarında akşamları tertip edilen toplantıların işleyiş düzeni hakkında bilgi verilecektir.

Odalarda genellikle yılın her günü toplanılmasının yanında daha çok, işlerin az olduğu kış aylarında akşamları bir araya gelinir. Gündüzleri de odada toplanılmasıyla birlikte daha çok akşamları yemekten sonra yöre halkı odalarda toplanır. Fakat odada misafir olması hâlinde yemek, ev sahibi ve konuklarla birlikte odada da yenir. Akşamları odaya gelenler yaşı ve mevkisine göre uygun bir yere oturur. Gelen herkes odadakilerle selamlaştıktan sonra kısa bir hâl hatır sorulması

yapılır. Oda sahibinin görevlendirdiği kişi tarafından her gelen kişiye hemen mırra ikramı yapılır. Ayrıca, toplantı esnasında odaya misafir gelmesi hâlinde, konuklara hemen yemek ikramı yapılır ve ardından kahve sunulur.

Toplantı boyunca büyüklerin öncülüğünde tarım, hayvancılık, hasat işleri ve yöredeki sorunlar gibi her türlü konuda sohbet edilir. Sorunlar varsa çözüm bulunmaya çalışılır. Eğer kan davası gibi büyük bir sorun olması hâlinde diğer bölgelerdeki aşiret liderleri ve yörenin önde gelen kişileriyle belirlenen bir zamanda bir araya gelinerek hâll edilmesine karar verilir. Sohbet boyunca birkaç sefer mırra ikramı yapılır. Sohbetlerde yıllık planlar yapılır, değerlendirmeler olur, hısımlar ve çevredekilerle ilişkiler değerlendirilir, yapılan alışverişler ortaya konulur, taziyelere kimlerin geldiği/gelmediği ya da kimin taziyesinin ve düğününün olduğu gibi konularda da konuşulur.

Odalarda her zaman olmamakla birlikte ayda ya da iki ayda bir gibi dengbeciler de bulunur. Özellikle gençlerin daha ağırlıklı olarak toplandığı odalarda seyirlik oyunlar da icrâ edilir. Odalarda yapılan toplantı ortalama gece on iki gibi sona ermektedir. Fakat odalarda dengbecilerin olduğu zamanlarda daha geç saatlere kadar da kalınabilir. Yöre halkı evlerine giderken odada misafir olması hâlinde konuklar da oda sahibi tarafından ağırlanır.

1.11.5. SİVAS ODA AÇMA/YAKMA GELENEĞİ

Sivas'ta, orta ve daha ileri yaştaki erkeklerin sürdürmüş oldukları ve şehrin sosyal hayatında önemli yeri olan bir gelenek “*Oda Açma*” ya da diğer bir adıyla “*Oda Yakma*” geleneğiydi. Sosyal dayanışmaya, eğitim ve kültürel gelişmeye büyük katkı sağlamış olan bu gelenek, 1940'lı yıllara kadar sürdürülmüştür. Her mahallede varlıklı bir ya da bir kaç kişinin evinde oda açılır, her isteyen odalara devam etmesi şeklinde icrâ edilirdi.¹²²⁹

Sivas'ın ilçelerinde de Oda Açma geleneği vardı. Yakın zamana kadar, Divriği'de de mahallenin varlıklı kimseleri, yaz-kış selamlıktaki odalardan birini misafir odası olarak döşetirdi. Daha çok kışın akşam yemeğinden sonra, uzun gecelerde, odalara gidilir ve burada sohbet edilirdi. Yöresel olarak bu geleneğe “*Oda İşletme*” denilirdi. Oda işletenler, ramazanlarda özel imam davet ederek onların ihtiyaçlarını görür, camide ya da evde teravih namazı kılınırdı. Günümüzde ne odalar ne de oda işletenler kalmıştır. Sivas'ın köylerinde “*Oda Açmak/Oda Yakmak*”, mali durumu iyi olanların, sırf dışarıdan gelecek garipleri, yolcuları misafir etmek ve onları konaklatmak için özel oda açmalarına denilirdi. Cömertlik yarışına girenler, hanedan kimseler, yüzyılların ötesinden sürüp gelen bu gelenek çizgisini, babadan oğla sürdürürlerdi. Bu misafir odalarının kökeni Ahiliğe kadar dayanır ki Anadolu'da bir baştan bir başa uzanan Ahi zaviyeleri günümüzdeki misafir odalarının ilk örnekleri idi.¹²³⁰

Oda Açma, güzün başlar ve ilkbahara kadar sürerdi. Cuma günleri tatilken Perşembe akşamları ve yemekten sonra toplanılırdı. Daha sonra Pazar gününün tatil olmasıyla birlikte odalar Cumartesi akşamları açılmaya başlandı. Ramazanlarda oda açanların, iftar yemekleri vermeleri de o günlerin geleneklerindendi. Ramazanlarda teravi namazı da konuklarla kılınırdı.

1935-1940'lı yıllarda, Sivas il merkezinde şu mahalleler ve şu şahısların evlerinde oda açılırdı: Camii Kebir (Ulu Camii) Mahallesi'nde; Zencirciler-Sağiroğulları'nın Muhiddin Efendi, Attar Sabri Hafız, Arif Efendi, Yağlıcı Bekir'in babası Ömer Efendi, Sıtkı Efendi ve Ahipaşazâde Halit Bey'in evlerinde oda açılırdı.

¹²²⁹ Müjgan Üçer, “Sivas'taki Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, **Prof. Dr. Zafer Bayburtlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 2001, ss. 585-587.

¹²³⁰ “Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

Gökmedrese Mahallesi'nde; Karşlı Sürekçi Hacı İsmail Ağa Konağı'nda (Karşlıların Konağı/Akaylar Konağı-Kültür Bakanlığı'nca müze ev olarak kamulaştırılmış olan konak-), Rüştü Bey ve Şamil Çini oda açarlardı. 1910'lu yıllarda Mütevelliler'den Sabri Bey'in de bu mahallede oda açtığı bilinmekteydi.

Eğri Köşe'de Dellaloğlu'nun babası Efo (Efendi) Emmi; Kayserikapı Mahallesi'nde Evliya Efendi; Kazancılar Mahallesi'nde İrfan Beyler; Kömürlüoğlu Sokağı'nda Emekli Yüzbaşı Osman Efendi; Arap Şeyh Mahallesi'nde Hacı Bekir Ağa (Aile Üçer soyadını aldı); Hacı Veli (Yiğitler) Mahallesi'nde Fertellizade Derviş Efendi; Veled Bey (Kale-i Atik) Mahallesi'nde Gökseyitoğulları; Çeküç'te Gücük-İbrahim Ağa; Vişneli Cami yanında Şekeroğlu Ali Bey; Pulur Mahallesi'nde Çircioğlu Bekir Efendi; Çayırağzı Mahallesi'nde Seyfettin Efendi; Kale Boynu'nda Karşlı İmdat Efendi; Bengiler (Sularbaşı) Mahallesi'nde Attar Hamdi Efendi; Çiçekli Mahallesi'nde Bekir Çiçekli Efendi, Puruçuzade Ali Efendi, Bacanakzade Hamdi Efendi, Cemcem Mehmet Efendi ve adlarını bilemediğimiz daha nice insanlar, oda açarak bu geleneği yıllarca sürdürdüler.¹²³¹

Sivas'ın ilçe köylerindeki misafir odaları birer renk cümbüşü idi. Halı yastıklar, kilimler, el dokuma yatak örtüleri, seccadeler, yüksek bir zevkin ve sanatın örneği olarak serilirdi. Kapının iki adım ilerisinde sağlı sollu iki ahşap direk bulunur ve bunlara “*selam direği*” denilirdi. Misafir odalarının tavanları ahşap el işçiliğinin farklı örnekleriyle süslü olurdu. Dipte kahve ocağı yer alır, pencere altında çırakman bulunurdu. Eskiden çıra ile aydınlanan evlerin çıraları veya idare lambaları buralara konulduğu için bu adla adlandırılmıştı. Bu odalarda iki bölüm bulunur; mahatların/sedirlerin yer aldığı ve büyüklerin oturduğu kısım ile mum seki (nim seki) adı verilen gençlerin ve çocukların oturduğu bölümdü. Mum sekiler, zarif direklerle asıl odadan ayrılırdı.¹²³²

Odalarda yapılacak toplantılar için kışın ve soğuk günlerde, evin misafir odasının sobası akşamdan önce yakılarak oda ısıtılırdı. Bu nedenle *Oda Açma*'ya *Oda Yakma* adı da verilmektedir.

Odalarda, ikram olarak acı kahve sunulur ve bir gün önceden kaynatılır ve durulan kahve başka bir güğüme boşaltılarak hazırlanırdı. Servis yapılacağı zaman tekrar ısıtılır ve fincanlara konularak dağıtılırdı. Gençler ve hizmetkârlar kahve

¹²³¹ Üçer, ss. 585-587.

¹²³² “Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

güğümünü ve fincanlarını alarak servise yardımcı olurlardı. Çok zengin olanlar kış yemişi, meyve, sonraları da çayın yanında katmer ve börek de ikram ettirirlerdi. Bir saat kadar ara ile sunulan kahvenin, konukların gitmesine yakın olarak ikram edilenine latife olarak “*Kalk Git Kahvesi*” denilmişti. Sonraları çay da ikram edilmeye başlanmıştır. Tütün içenler için, ortada duran ve “*takatuka*” denilen tahtadan ve 15x15 cm. boyutlarında kare biçiminde bir kutu bulunurdu ki tütün çubukları buna dayanır ve küller de takatukaya silkelenirdi.

Odalarda yemek ikramları da olurdu. Odalarda yapılan toplantılarda ikram edilen yemekler; ölü aşı, düğün yemeği, sıra yemeği ve suç yemeği olmak üzere dört kategoride sınıflandırılabilir. Ölü aşı; acıyı paylaşmak, cenaze sahibinin yemek işiyle uğraşmaması için komşuların verdiği yemek. Düğün yemeği; düğüne başka köylerden gelenler odalarda misafir edilir, yemekleri düğün evinden gelirdi. Sıra yemeği; sıra usulü ile her evin ayrı yaptığı yemek. Suç yemeği; odalarda ve topluluk içinde suç işleyen ya da hakaret edene verilen bir tür ceza yemeği.¹²³³

Odalarda yapılan sohbetlerde küçükler büyüklerin sözlerine karışmazlar, “Söz büyüğün” geleneği daima geçerli olurdu. Oda açılan evlerde, kışın uzun gecelerinde birçok kitap okunurdu. Dîvânlar, cenk kitapları, Battalnâmeler, dinî kitaplar, siyer, Kara Davut, Mızraklı ilmihal, *Ahmediye*, *Muhammediye*, tarih kitapları, peygamberler tarihi, *Envarü'l-Âşıkîn*, âşıkların dîvânları, halk şairlerinin şiirleri okunur, millî konular, savaş ve askerlik hatıraları, kahramanlık hikâyeleri anlatılırdı. Sesi güzel olanlar, arzu edilirse türkü söyleyebilirlerdi.¹²³⁴

Şarkıyla yörelerinde çok şair ve âşık çıkmasının nedenini de bu odalara bağlamak mümkündür. Birçok ünlü halk şairi kendilerini köy odalarında yetiştirdikten sonra, dışarıya açılmış ve meşhur olmuşlardı. Bunların arasında seslerini duyurma fırsatı bulamayan daha niceleri bu odalarda saz çalmış, türküler söylemiş ve destanlar düzmüşlerdi. Kış boyunca odalardaki faaliyetlerin biri sıra türkülerini idi. Herkes sıra ile bir türkü söylerdi ve kimse muaf olmazdı. Önce söylenen türküyü sonra bir başkası tekrar edemezdi. Türkü söylemeye ceza verilirdi. Mesela bir koyun keserdi. Cezanın miktarı hakem kurulunun insafına kalmıştı ve itiraz ederse odaya alınmazdı. Odalarda, usta malı satanlar, irticalen söyleyenler, halk şairleri, masalcılar, hatipler, hikâyeciler, oyun çıkararak seyirciyi güldüren ve

¹²³³ “Sivas’ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹²³⁴ Üçer, ss. 585-587.

güldürürken düşündüren şaklabanlar, atışmacılar, saz ve söz ustaları, taşlamacılar, semahçılar faaliyetlerini sergilerler ve odalarda halaylar davulsuz zurnasız çekilirdi. Odada, küçük çapta, güreşler yapılır, çayırdaki ise odalar arası at yarışları düzenlenirdi.

Bir zamanlar oda sahiplerinden olan ve o günlerin hasretini çeken Savcunlu Noksânî, bir şiirinde Oda Açma/Yakma geleneğine şu şekilde değinmiştir:

Hani n'ettin, n'oldu bunca cemaat?
Her gün sende ederlerdi ibadet
Ayrılığa acep kimde kabahat?
Suçun sahibini bildin mi oda?

Nerde kaldı gelip giden konuklar?
Acep var mı o günlere tanıklar?
Senin için ağlar bağı yanıklar
Onlardan bir haber aldın mı oda?

Yedirdin içirdin muradın aldın
Dört bir yana cömertlikle ün saldın
Elli-altmış sene doldun boşaldın
Daha ondan sonra doldun mu oda?

Noksânî gönülsüz seni terk eder
Mehil mahzun olup bırakıp gider
Kim bilir ki sonra ahbablar ne der?
Tekrar sahibini buldun mu oda?¹²³⁵

¹²³⁵ “Sivas’ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

1.11.6. DENİZLİ-ACIPAYAM KIZAN ODASI SOHBETLERİ

Denizli'nin Acıpayam ilçesinde sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekâna Kızan Odası adı verilmektedir. Yörede kahvehane ve gazino gibi toplantı mahalleri mevcut olmadığından, tekmil köy delikanlıları Kızan Odaları'nda bir araya gelirlerdi. Özellikle kış geceleri ve işin olmadığı günlerde bu odalarda toplanarak sohbet ederler ve eğlenerek vakit geçirirlerdi. Kızan Odaları'na sadece bekâr delikanlılar katılabilmekte ve evlenmiş olanlar da bu odalara özel bir davet olmadığı sürece gidemezdi. Bekâr olan delikanlılar da ihtiyarların odalarına aynı şekilde gidemezdi. Sohbet grubunun başkanına Kızanbaşı adı verilir. Kızanbaşı ayrıca yöredeki düğünlerde Delikanlıbaşı da olurdu.¹²³⁶

Kızan Odası'nda bağlama, cura, saz, destidümbek, zilli def ve zilli maşa eşliğinde orta oyunları oynanırdı. Klarnet, kemân ve ud çalan yalnız mehterlerdi ve bu enstrümanlar düğünlere mahsustu. Delikanlılar arasında tanbur ve ney çalanlar da bulunurdu. Kırçalı meşhur Kadir usta gibi Âşık Garip, Âşık Kerem, Koroğlu manzumelerini ezberlemiş, kendi zekâ ve dirayetleriyle birçok türkû, mâni ve uzun hava eklenmiştir. Ayrıca Avşar Beyleri'nin devirlerini yaşatan tarihî koşmalarıyla kendini dinleten ve halkı heyecana getirip eğlendiren saz şairleri de vardır.

Kızan Odaları'nda çalgı icrâ edenler sazları ellerine alınca türkû söyleyen güzel sesli delikanlılar da yanlarına oturlardı. Uçkur, peşkir havası çekerek çalgıyı şenlendirirlerdi. Sıra oyunları oynayıp bittikten sonra uzun havalar çekilir. Mateme, aşka, gurbete ve hicrâna ait; tarihî vakayı ve yaşanmış hadiseleri tasvir eden bu uzun havalar gençleri heyecanlandırır.

Kızan Odası'nda oynanan sıra oyunları, bilinen zeybek oyunlarıdır. Yalnız bu oyunların icrâsında bazı yanlışlıklar görülürse odada bulunanlar tarafından düzeltilirdi. Çünkü ağır zeybek oyunları, belki de bir zamanlar topluluğun vicdanına kadar işlemiş bulunan büyük hadiselerin nişânesi hâlinde birer destan sayılacağından, baştanbaşa kuvveti, cesareti ve kahramanlığı canlandırdığı için zihinlere cüret verici inceliklerle doludur. Ara gezintilerinin bile bir taraftan seyircilerin dikkatini toplayarak diğer taraftan da çalgının ahengini sağlamak ve düzenli bir tempo ile ayak uydurmak bakımından büyük rolleri vardır.

Mürekkep usulü temposu çok ağır bir çalgının gereklerini yerine getirmek, derin bir ihtisas ve geniş bir istidade bağlı birer sanat işidir. Bundan dolayı bilhassa

¹²³⁶ <http://ncavdardariviranda.blogspot.com.tr/2009/01/dariverende-sosyo-ktrel-evre-ve-ilkler.html>
(15.02.1016)

sıçrama, atlama ve dönüşlerdeki intizam ve maharetleriyle, oyunculadaki tetiklik ve çeviklik, oyundaki zarafet ve incelikler takdire değer birer zevk ölçüsüdür.¹²³⁷

Kızan Odaları'nda sadece kış aylarında toplanılmayıp yörede düğün olduğu zamanlarda da bir araya gelinirdi. Düğün sahibi çerez ve çeşitli yiyecekler olarak odaya gönderir. Gençler de yiyecekleri tüketerek eğlenirdi.¹²³⁸

¹²³⁷ Vehbi, ss. 90-91.

¹²³⁸ <http://ncavdardariviranda.blogspot.com.tr/2009/01/dariverende-sosyo-ktrel-evre-ve-ilkler.html>
(15.02.1016)

1.12. SIRA GEZME SOHBETLERİ

1.12.1. ERZİNCAN-KEMALİYE SIRA GEZME SOHBETLERİ

1.12.1.1. Erzincan-Kemâliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Sıra Gezme Sohbetleri'nin Kemaliye'deki gelişimi hakkında çok fazla yazılı bir belge ya da bilgiye ulaşılamamıştır. Edinilen bilgiler de yakın geçmişe ait olup sözlü ve yazılı birkaç kaynağa dayanmaktadır. Kemaliye, coğrafi yapısı gereği ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu bir kenttir. Bundan dolayı yaşayan halk, her dönem kendi bünyesinde sosyal ve kültürel etkinliklerini düzenleme yoluna gitmiştir. Bu bakımdan yörede uzun kış gecelerinde hem sohbet etmek hem eğlenmek hem de birlikteliği sağlayarak sorunları çözmek amacıyla; “*Sıra Gezme Toplantıları*”, “*Sıra Odası Toplantıları*”, “*Oda Gezme Toplantıları*”, “*Sıra Gecesi Toplantıları*” gibi farklı adlar verilen belirli bir sohbet grubu tarafından icrâ edilen toplantılar tertip edilmiştir.¹²³⁹ Evlerde yapılan Sıra Gezme Sohbetleri, Kemaliye'de kışın teknoloji ve ulaşım yetersizliğinden meydana gelen yaşam şartlarında, günlük performanslar içinde yer alan bir zorunluluktan ortaya çıkmış bir ritüeldir. Ritüelin sebebi, özellikle kış aylarındaki yalnızlık ve sıkıntıların üstesinden gelebilmek için bir araya gelmek ve beraber bir şeyler yaparak vakit geçirmektir. Bu performans sırasında, ritüeli oluşturan en önemli etken ise, sanatsal bir performans olan müziktir, ritüelin en belirgin özelliklerinden birisi ise bu performansın beraber yapılması durumudur.¹²⁴⁰ Kemaliye'de nüfusun fazla, teknolojik eğlence araçlarının yaygınlaşmadığı, yörede tarım ve hayvancılığın günümüze göre daha fazla yapıldığı dönemlerde Sıra Gezme toplantıları gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu hâlinde yapılmıştır. Daha sonraki zamanlarda dışarıya verilen göç neticesinde nüfusun azalması, radyo, televizyon gibi eğlence araçlarının ortaya çıkması gibi nedenlerden dolayı tek bir sohbet grubu hâlinde devam ettirilmeye başlanmıştır. 1980'li yılların sonlarına kadar bu şekilde sürdürülmeye devam etmiştir (K.K.190, 194, 196).

Sıra Gezme toplantılarının geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilmesi günümüzden yaklaşık olarak yirmi-yirmi beş sene evvelinde son bulmuştur. Kemaliye'nin göç vermesi neticesinde nüfusunun azalması, genç nüfusun eğitim

¹²³⁹ İncelememiz boyunca “*Sıra Gezme Sohbetleri*” ifadesi kullanılacaktır.

¹²⁴⁰ Fikret Merve Eken Küçükaksoy, **Kültürel Kimliğin Müzik Yoluyla Sunumu: Kemaliye (Eğin)'de Kültürel Gösterim Biçimleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 52.

amacıyla ilçe dışına çıkması, ulaşım imkânlarının artması, televizyon, radyo vb. eğlence araçlarının yaygınlık kazanması gibi temel sebeplerden dolayı Sıra Gezme Sohbetleri unutulmuştur (K.K.194).

Ulaşım ve iletişim araçlarının daha iyi duruma gelmesiyle birlikte Kemaliye'nin içe dönük yaşam tarzından biraz daha ayrılması, eğitim sorunlarının iyileştirilmesi, Kemaliye'nin yaşamının biraz daha hareketlenmesine yol açmıştır. Bunun yanı sıra büyük şehre göç eden kesimin maddî durumunun daha iyi hâle gelmesi ve duydukları aidiyet hissi ile birlikte geçici sürelerle de olsa sık sık zamanlarını ilçede geçirmeye başlamışlardır. Duyulan aidiyet hissi ve Kemaliye'de gözle görülür şekilde var olan bölgesel milliyetçilikle birlikte ilçeye gelen Kemaliyeliler, eskiden orada yaşadıkları kültürü tekrar etmek amacıyla, oturak âlemleri ve müzik fasıl grupları gibi toplu icrâ özelliği taşıyan eğlenceler yapmaya başlamışlardır. Bu eğlenceler sıra odası gibi özel isimlerle anılmazlar ancak yapıldıkları mekân itibariyle “Bağ Eğlencesi”, “Oturak Âlemi” ya da “Fasıl Grubu Eğlencesi” olarak adlandırılmaları mümkündür.¹²⁴¹

Günümüzde Sıra Gezme toplantıları geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilmeyip sadece Kemaliye (Eğin) türkülerinin çalındığı mûsikî yönü ile devam ettirilmektedir. Kemaliye'nin kültürüne ve mûsikîsine gönül vermiş kişilerden oluşan küçük bir grup belirli zamanlarda Eğin türkülerini hem çalıp hem de söylemeye başlamıştır. Bu grubun yaptığı müzik faslını 1992 yılında dönemin Erzincan valisi Recep Yazıcıoğlu da bir vesile ile izleme fırsatı bulmuştur. Ardından amatör olarak icrâ edilen bu müzik faslının daha profesyonel bir şekilde yapılması için vali teşvikte bulunmuştur. Bunun üzerine 1992 yılında Ümit Yiğengil'in başkanlığında “Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği” adında kurulan derneğin çatısı altında 15-16 kişiden oluşan “Eğin Fasıl Grubu” oluşturulmuştur (K.K.190). Artık televizyon, radyo ve hatta internet gibi medya araçlarıyla zamanını geçiren halka kış aylarında haftanın belirli günlerinde fasıl yapan bu grup, daha sonra ilçeye gelen devlet adamlarına ve belirli dönemlerde ilçe genelinde yapılan doğa ve kültür festivallerinde ilçe müziğini temsil eden kültürel bir sunum şeklinde performanslar gerçekleştirmiştir.¹²⁴²

Kemaliye (Eğin)'de sahnede yapılan fasıl performansları ise sözlü tarih anlatılarında bahsedilen kültürel gösterimlerde, başka bir deyişle ritüel özellik

¹²⁴¹ Eken Küçükaksoy, ss. 62-63.

¹²⁴² Eken Küçükaksoy, s. 78.

taşıyan sıra odası gecelerinde, daha sonraki dönemlerde de oturak alemi, kısır düğünü gibi adlandırmalarla bahsedilen gecelerde yapılan icrâların sahnelenmiş şeklidir.¹²⁴³

Kemaliye (Eğin) Fasil Grubu, ilk başta profesyonel sanatçılardan oluşmak üzere kurulmamış, temelde asıl amacı kurumsal bir kimlik kazanarak, Kemaliye (Eğin) kültürünün bir düzen içinde yapılan performanslarla, gelen misafirlere sunulmasıdır. Bu düzen ise sanatsal icrâdan, oturuş şeklinde ve performansın sahne kurallarına kadar her şeyde geçerli olmaktadır. Yörede enstrüman çalabilen ve halk arasındaki özel eğlencelerde de rastladığımız, ancak asıl geçimlerini esnafılık ya da memurluk yaparak sağlayan Kemaliye (Eğin) halkından insanlarla kurulmuştur.¹²⁴⁴ Her hafta Cuma akşamları özel durumlar dışında yapılmaya devam ettirilmektedir (K.K.190).

1.12.1.2. Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.12.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.12.1.2.1.1. Üyeleri

Sıra Gezme toplantıları geleneksel yapısına uygun bir şekilde icrâ edildiği dönemlerde; gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan oluşan üç sohbet grubu hâlinde tertip edilmiştir. Bu bakımdan her yaş grubunun kendi arasında herhangi bir şeye bağlı olarak ortaya çıkan bir mertebeye bulunmamaktadır. Sıra Gezme'ye katılacak olan kişilerin aynı mahalleden ya da yakın çevreden olması, diğer grup üyeleri ile herhangi bir aykırı tavır ve düşüncesinin bulunmaması gibi aynı özelliklere sahip kişiler olması gerekirdi. Her sene dönem başında yapılan toplantıda o seneki sohbet grubu belirlenir. Genellikle mahallenin büyüklüğüne bağlı olarak sohbet grubundaki kişi sayısı 20 ile 30 arasında değişirdi. Her yaş kesiminin meydana getirdiği sohbet grubunda ise bu sayı biraz daha artmaktaydı (K.K.190, 194).

1.12.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sıra Gezme Sohbetleri'nde, genel olarak toplantının sevk ve idaresinin yapılması, oyun ve cezaların belirlenmesi gibi durumların tesisi, yönetici konumunda bulunan kişi tarafından yerine getirilirdi. Üç farklı yaş grubuna göre icrâ edilen Sıra

¹²⁴³ Eken Küçükaksoy, ss. 77-78.

¹²⁴⁴ Eken Küçükaksoy, s. 79.

Gezme toplantılarının her birini genellikle sıra sahibi kişi ya da grubun yaş itibariyle en büyüğü yönetmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise her yaştan kişilerin katıldığı tek bir sohbet grubu tertip edildiğinde ise grup içerisinde bulunan en yaşlı ve sözü dinlenen kişi toplantıya başkanlık etmeye başlamıştır. Başkan konumundaki kişinin temel görevleri arasında; sohbetlerin akışını belirleme, oyunların sonundaki cezaları verme, kişiler arasındaki husumetleri çözüme kavuşturma, yapılacak olan herhangi bir yardım ya da işe öncülük etme ve toplantıların düzenli bir şekilde devam etmesini sağlama yer almaktaydı (K.K.190, 194, 196).

1.12.1.2.2. Katılma Şartları

Sıra Gezme Sohbetleri, belirli bir düzen ve disipline bağlı olarak kendi kuralları içerisinde icrâ edilen toplantılardır. Bu bakımdan sohbet grubuna katılabilmenin birtakım kural ve şartları bulunmaktadır. Sıra Gezme toplantılarına bir kişinin katılabilmesi için sohbet grubundakilerle aynı mahalle ya da yakın bir çevrede bulunması gerekirdi. Ayrıca sohbet grubunun belirli bir yaş ortalaması varsa ona uymak, grubun içkili/içkisiz olması gibi niteliğini taşımak, toplantı esnasında genel kurallara riayet etmek, toplum nazarında hoş karşılanmayan fiilleri işlememiş olmak, işinde ve çevresinde sevilen birisi olmak gibi temel özellikleri barındırması gerekmektedir (K.K.190, 192, 194, 196).

Sıra Gezme Sohbetleri, alkollü ve alkolsüz olarak farklı şekillerde icrâ edilirdi. Alkollü sıra toplantılarına aynı yaş grubundan, bekâr ve bir iş sahibi olan kişiler katılabilmekteydi. Çünkü gece geç saatlere kadar süren bu âlemlerin evli olanların aile kurumuna zarar vermemesi için bekârlar arasında yapılırdı. Tüketilen içkinin parası ortaklaşa karşılandığı ve belirli bir meblağ gerektirdiği için de iş sahibi olan kişilerin olması istenirdi. Yapılan sohbetin içeriği ve herkesin rahat edebilmeleri için de aynı yaş grubundan kişilerin bulunması gerekmektedir (K.K.190, 192, 194).

1.12.1.2.3. Kuralları

Sıra Gezme toplantıları geleneksel bir yapı içerisinde icrâ edilen toplantılar olmasından dolayı yazılı herhangi bir kuralı bulunmamaktadır. Gelenek içerisinde oluşmuş, nesilden nesile aktarılan sözlü kültür yoluyla devamlılığını sürdüren belirli kuralları vardır. Yapılan derleme ve araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Sıra Gezme toplantılarına kadın ve çocukların katılması yasaktır.

- Toplantılarda verilen cezaların itiraz edilmeden yerine getirilmesi zorunludur.
- İçkisiz olarak tertip edilen Sıra Gezme toplantılarında içki tüketmek ve sohbete alkollü gelmek yasaktır.
- Oturak Âlemi toplantılarının insanlara rahatsızlık vermemesi için yerleşim yerine uzak bir yerde yapılması gerekmektedir.
- Sıra Gezme Sohbetleri bir kişinin evinde ard arda üç gün yapılır.
- Evi müsait olmayan kişilerin sıraları tanıdığı bir kişinin evinde yapılır. O kişi de yakacak (odun-kömür) ve diğer masrafları karşılamakla yükümlüdür.
- Sohbet grubu üyelerinin ya da mahallede herhangi bir kişinin yakını vefat etmesi durumunda Sıra Gezme Sohbetleri'ne belirli bir süre ara verilir.
- Önemli bir mazeret dışında sohbet grubunda bulunan kişiler aynı anda sıra evinden ayrılmak zorundadır.
- Sıra Gezme toplantılarındaki her türlü hizmetten ev sahibi ve gençler sorumludur.

1.12.1.2.4. Zaman

Kemaliye'de Sıra Gezme Sohbetleri, mevsim şartlarına bağlı olarak kış mevsimiyle birlikte genellikle Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayı içerisinde de son bulurdu. Havaların ısınmasıyla birlikte su kenarlarında içkili ve mangallı olarak yapılmaya devam edilirdi. Fakat bu içkili âlemler sadece alkol kullananlar tarafından organize edilirdi (K.K.190, 193).

Evlerde yapılan Sıra Gezme toplantıları, her kişinin evinde art arda üçer gün olmak kaydıyla gerçekleştirilirdi. Sohbete katılan kişiler akşamları yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen sıra evinde toplanır ve sohbetin akışına göre gece yarısı gibi de dağılarak evlerine giderlerdi (K.K.190, 193). Kış aylarında alkollü olarak tertip edilen Sıra Gezme Sohbetleri bekâr evinde ya da kimseye rahatsızlık vermeyecek müsait bir mekânda yapılırdı. Toplantılar, herkes kendi akranlarıyla haftada bir ya da iki sefer olmak kaydıyla gerçekleştirilirdi. Sohbetin akışına göre sabaha kadar devam ettiği de olurdu (K.K.192).

Günümüzde *Eğîn Fasil Grubu* tarafından icrâ edilen toplantılar her Cuma akşamı yapılmaya devam etmektedir.

1.12.1.2.5. Mekân

Sıra Gezme toplantıları özel olarak dekore edilmiş bir mekânda icrâ edilmeyip sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapılırdı. Sıra toplantılarına katılan kişi sayısının fazla olmasından dolayı her mekânda bu sohbetlerin icrâ edilebilmesi gibi bir durumu söz konusu değildi. 20 ila 30 kişiyi alabilecek genişlikte geniş bir mekânın olması gerekmektedir. Bu nedenle sohbet grubu içerisinde olup da evi toplantı yapmaya müsait olmayan kişilerin evlerinde sıra düzenlenmemektedir. Sıra toplantıları halkın sosyokültürel değerlerine göre özdeşleşmiş “*Selamlık Odalar*” ve “*Başodalar*” olarak bilinen evin bölümlerinde gerçekleştirilirdi.¹²⁴⁵

Kemaliye’de yöreye özgü olarak yapılan evlerin alt kısmı belirli seviyeye kadar taş, diğer bölümü de ahşaptandır. Üst kısmı toprakla örülür ve bu bölüme “*çağlı*” adı verilir. Çağlının etrafı da bir muhafaza ile çevrilir ve buralarda da loğ taşı bulunmaktadır. Bu evlerin en fazla dört katlı olarak inşa edildiği ve on ile on beş odalı olanları vardır. Yöreye özgü olarak inşa edilen bu evlerin bir odası “*selamlık*” olarak tabir edilir ve sadece misafirler için kullanılmaktadır. Bu odanın kapısı da esas hane kapısından ayrı olarak yapılmıştır. Eve gelen erkek misafirler buradan girerek selamlık odasına geçerler. Odalarda eşya olarak halı ve kilim, mobilya yerine de tahtadan yapılan sedirler kullanılır. Sedirlerin üzerine aynı genişlikte yataklar yapılır, bunların üzerine de sedir halıları ve özel olarak dikilen yastıklar konulmaktadır.¹²⁴⁶

1.12.1.2.6. Oturma Düzeni

Sıra Gezme toplantılarında, özellikle Yâren Sohbetleri’nde olduğu gibi merteleşmeye bağlı olarak teşekkül etmiş belirli bir oturma düzeni yoktur. Genel olarak salonun başköşesine yaşlılar, yüksek mertebeye sahip kişiler ve misafirler oturmaktaydı. Diğer kişiler de yaş sırasına göre onların yanlarına sıralanırlardı. Ev sahibi ile gençler sohbet esnasında yapılacak hizmette aksamanın yaşanmaması ve diğer kişilerin rahatsız edilmemesi için kapıya yakın bir yerde bulunurlardı (K.K.195).

¹²⁴⁵ Her Yönüyle Kemaliye (Eğin), Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul, 1996, s. 169.

¹²⁴⁶ Hüseyin Akdağ, “Kemaliye Folkloru (Köy Tetkikleri)”, *Emekli Öğretmen Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 35, 1962, s. 21.

Eğın Fasıl Grubu'nun gösterilerindeki oturma düzeni ise şu şekildedir. Yaklaşık 15-20 kişiden oluşan grup üyelerinin belirli bir oturuş şekli bulunmakta ve performans sırasında; keman, klarnet, def, cümbüş (ya da ud), kanun, ud (ya da cümbüş), darbuka, def ve davul sırasıyla oturulur. Söyleyen grup ise ya enstrümanların sahnenin boyutu ve şekline göre çalgıların arkasında ya da yanında oturacak şekilde yer alır.¹²⁴⁷

1.12.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Gezme toplantıları bir dönem içerisinde yapıma zamanı, içeriği ve katılımcıları bakımından; “*Hazırlık Toplantısı*”, “*Genel Sıra Gezme Toplantıları*”, “*İçkili Sıra Gezme Toplantıları*” ve “*Oturak Âlemi Toplantıları*” olmak üzere dört farklı şekilde icrâ edilmiştir.

1.12.1.2.7.1. Hazırlık Toplantısı

Mevsim şartlarına bağlı olarak yörede tarım ve hayvancılık işlerinin bittiği Ekim ayı içerisinde bir önceki yıl sohbet grubu oluşturmuş, yörenin önde gelen kişileri herhangi bir yerde toplanırlar. Burada Sıra Gezme toplantılarının ne zaman başlayacağı, kimlerin katılacağı ve ilk kimin evinde yapılacağı gibi konular görüşülerek karara bağlanırdı (K.K.190, 192, 194).

1.12.1.2.7.2. Genel Sıra Gezme Toplantıları

Sıra Gezme toplantıları, mevsim şartlarına bağlı olarak Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayı içerisinde son bulurdu. Sohbet grubu içerisindeki maddî durumu iyi ve evi müsait olmayan kişiler hariç diğerlerinin evinde üçer gün şeklinde yapılırdı. Daha önceleri Kemâliye nüfusunun fazla olduğu dönemlerde yaşlılar ve gençler ayrı ayrı grup kurarak Sıra Gezme yapmıştır. Fakat nüfusun azalmasına bağlı olarak zamanla tek bir grup oluşturulup toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Toplantılar çoğunlukla yemeksiz olarak icrâ edilirken özel kutlamalar ve maddî durumu çok iyi olan kişilerin sıralarında bazen yemek ikramı da yapılmıştır. Yatsı namazından sonra başlayan bu toplantılar sohbetin akışına göre gece on iki gibi sona ererdi (K.K.194).

1.12.1.2.7.3. İçkili Sıra Gezme Toplantıları

Alkollü Sıra Gezme toplantıları aynı yaş grubundaki kişiler tarafından tertip edilerek icrâ edilirdi. Bu tarz toplantılara genellikle genç ve bekârların diğer yaş

¹²⁴⁷ Eken Küçükaksoy, s. 80.

gruplarına göre daha fazla rağbet gösterdiği bilinmektedir. Aile ortamından ziyade bekâr evinde ya da kimseye rahatsızlık vermeyecek müsait bir mekânda haftada bir ya da iki sefer olmak kaydıyla bu toplantılar yapılırdı. Toplantıların masrafları dönem başında grup içerisinde alınan karara bağlı olarak ortaklaşa ya da sıra sahibi tarafından karşılanırdı. Bu toplantıların içkisiz olarak tertip edilen Sıra Gezme Sohbetleri gibi belirli bir işleyiş düzeni yoktur (K.K.190, 192).

1.12.1.2.7.4. Oturak Âlemi Toplantıları

Sıra Gezme Sohbetleri'nin sona ermesiyle birlikte mevsim şartlarına bağlı olarak Mayıs ayının sonları gibi başlayıp Eylül ayına kadar süren içkili ve içkisiz âlemlerdir. Genellikle ırmak ya da dere kenarlarında aynı yaş grubundan kişiler tarafından alkollü/alkolsüz ve yemekli olarak yapılan toplantılardır. Çoğunlukla hafta sonları öğleden sonra başlayan bu âlemler, mangal yakılarak ve yanında da içki veya meşrubat tüketilerek gerçekleştirildi. Aynı ırmak/çay kenarı boyunca belirli aralıklarla birkaç grubun âlem düzenlediği de olurdu. Grup içerisinde klarnet çalmayı bilen varsa onun eşliğinde müzik de icrâ edilirdi. Aksi durumda radyo dinlendiği de olurdu. Bu toplantıların bütün masrafları grup içerisindeki kişiler tarafından ortaklaşa karşılanırdı. Akşam da mezelerin bitmesine ve sohbetin durumuna göre gece yarısına kadar sürdüğü de olurdu. Nadir de olsa bazı sohbet gruplarının sabahladığı bilinmektedir (K.K.190, 192, 193).

1.12.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Gezme toplantılarına katılan sohbet üyelerinin uymak zorunda olduğu bir kıyafet şekli yoktur. Fakat sohbe te gelen kişilerin diğerlerine rahatsızlık vermeyecek şekilde temiz ve düzenli bir elbise ile toplantıya katılmaları gerekmekteydi. Aksi bir şekilde gelen(ler)in olması hâlinde ise sohbet grubunun önde gelen kişileri ve ev sahibi tarafından o kişi(ler) uygun bir dille uyarılırdı. Sohbe te alınmayan bu kişilerden, elbiselerini değiştirip sohbet evine gelmesi istenirdi (K.K.190, 191, 195).

1.12.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sıra Gezme Sohbetleri genel itibariyle yemekli olarak düzenlenen toplantılar değildir. Sadece maddî durumu çok iyi olan kişiler kendi sıralarında yemek ikramında bulunabilirlerdi. Yemek ikramı sohbet grubunun sıra evinde toplanıp kısa bir sohbet gerçekleştirmesinin ardından yapılırdı. Sofraların hazırlanması ve yemeklerin servisinden ev sahibi ile gruptaki gençler sorumluydu. Genellikle

Kemaliye'nin; tarhana çorbası, aşlık çorbası, yoğurtlu çorba, bürüceli çorba, pıt pıt, çılbr, kuzu içi, kenger dolması, doldurma kaburga, Eğin piyazı, çökelek piyazı, sırın, yarma (dövme) pilavı, kör dolma gibi yöresel yemekleri arasından seçilerek oluşturulan bir menü ikram edilirdi (K.K.190). Yemekli olarak tertip edilen sohbetlerde bir önceki akşam herkese toplantının yemekli olduğu bildirilerek sıra evine yemek yemeden gelmeleri istenirdi. Yemeksiz olarak icrâ edilen toplantılarda yemek yerine meyve, çerez ve lög ikramı yapılırdı. Lög, malzemeleri pahalı olmasından dolayı her toplantı yer almayıp maddî durumu iyi olan veya ceviz ve dut yetiştiren kişilerin sıralarında bulunmaktaydı. Kemaliye'nin meşhur yiyeceği olan lög, toplantının başında dövülmeye başlanarak sohbetin sonuna doğru ikram edilirdi. Sadece ceviz ve dut kurusundan oluşan lög, özel olarak imal edilmiş aletlerle belirli bir süre tokmakla dövülerek yapılırdı (K.K.190, 191, 195).

1.12.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Sıra Gezme toplantılarında, Yâren Sohbetleri'nde bulunan mahkeme şeklinde herhangi bir yargılama sistemi yoktur. İçkisiz olarak icrâ edilen sohbet grubu içerisindeki en yaşlı ve sözü dinlenen kişi, toplantının sevk ve idaresinden sorumluydu. Toplantı esnasında sohbetin akışını bozma, ortama huzursuzluk verme, saygı kurallarına uymama, oyunlarda verilen cezalara itiraz edip yerine getirmeme gibi fiilleri işleyen kişiler, grubun önde gelen büyükleri tarafından uyarılırdı. O kişinin bu durumları tekrar ettirmesi hâlinde ise bir daha sohbele çağırılmamaktaydı. İçkisiz tertip edilen sıra toplantılarına alkollü gelen kişiler ise bir daha sohbele davet edilmezdi. İçkili olarak düzenlenen sıralarda ise alkolün miktarını fazla kaçırıp grup içerisinde tartışmaya sebep olmak, yerleşim yerindeki insanlara rahatsızlık vermek gibi olumsuz durumları sergileyen kişiler de gruptan dışlanarak bir daha davet edilmezlerdi (K.K.190, 191, 192, 194).

1.12.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Sıra Gezme Sohbetleri içerisindeki eğlence şekilleri; “Müzik”, “Seyirlik Oyunlar”, “Mani Atışması” ve “Halk Oyunları”ndan oluşmaktadır.

1.12.1.2.11.1. Müzik

Müzik, Sıra Gezme toplantılarının belirli bir bölümünü teşkil eden önemli bir eğlence unsurudur. Sohbet grubu içerisinde türkü söylemesini ve enstrüman çalmasını bilen kişilerin eşliğinde müzik icrâsı gerçekleştirilmektedir. Oturak Âlemi

olarak ve gençler tarafından tertip edilen eğlencelerde müzik unsurunun daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki müzik icrâsında; cümbüş, klarnet, davul, kaval, zilli def ve keman icrâ edilirken günümüzdeki fasıllarda bunlara ek olarak darbuka, ud ve kanun da kullanılmaktadır (K.K.194)

Sıra Gezme Sohbetleri, tamamen erkeklerin kendi aralarında eğlence için yaptıkları, genellikle klarnet ve yanında bir ritim veya grupta enstrüman çalan kişi varsa onun da icrâ ettiği müzik aleti eşliğinde gerçekleştirilirdi. Genel olarak Kemaliye (Eğin) türküleriyle başlanan performansta, arada sesi güzel olan ve iyi söyleyen kişiler de varsa maya, hoyrat, uzun hava gibi serbest türlerden de eserler okunur. Kemaliye (Eğin) türkülerinde, mutlaka yörenin iyi oynayanları oyunlarla türkülere eşlik ederlerdi.¹²⁴⁸

Toplantılarda Elagözlü söylenmesi, toplu icrânın gerektirdiği bir özelliktir. Fasil performanslarında okunan türkülerin arasında ağır formda bir performans olması gerektiği için Elagözlü okunurdu. Onun ölçüsü ise iki maya, bir hoyrat şeklinde açıklanırken (K.K.190) bir başka kaynak kişi de, her Elagözlü okunduğunda arkasından mutlaka bir maya okunması gerekliliğinden “Bir de mayala derler.” şeklinde bahseder (K.K.196).

Halkın yöre türkülerini çalıp söyledikleri bu müzikli Sıra Gezme toplantılarının, fasıl performanslarının da kökenini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu toplantıların bugün yapılan eğlencelerle bağlantılı olduğunu düşündüren mûsikî yönünden iki nokta vardır: Birincisi, toplu çalıp söyleme geleneği, diğeri ise yine yöre türkülerini içeren repertuar açısından benzerlikler arz etmeleridir. Bugün bu eğlencelerde yer alan repertuarının tam anlamıyla ortaya konulmamış olmasına rağmen, içe dönük bir yapı olan Kemaliye (Eğin)'de yapılan bu eğlencelerde özellikle yöre türkülerinin kullanıldığını düşünmek mümkündür. Bir diğer özellik de bugünkü devam niteliğindeki icrâlarda görülen Elagözlü performanslarıdır. Elagözlü adı verilen uzun hava tarzı serbest icrâlar belirli bir melodik kalıptadırlar. Ancak sözleri özellikle göç eden, uzakta olan eşe, sevgiliye ya da çocuklarına yazılmış hasret sözlerini içerir.¹²⁴⁹

Bu eğlencelerdeki repertuarlar öncelikli olarak Kemaliye (Eğin) türkülerini ve uzun havalarından oluşmaktadır. Festivaller ya da sadece halka yönelik yaptıkları bir saatlik fasıl programlarında özellikle bu türkülerini birbirine bağlı olarak seslendirirler

¹²⁴⁸ Eken Küçükaksoy, s. 65.

¹²⁴⁹ Eken Küçükaksoy, ss. 50-51.

ve programın uzaması durumunda başta Elazığ-Harput ve Malatya Arguvan olmak üzere kendilerine kültürel olarak en yakın yörelerin türküleriyle devam ederler. İcrâ sırasında yörenin en önemli performanslarından olan Elagözlü adıyla anılan ve uzun hava tarzında okunan eserler ya da hoyratlar yer alır. Bu özellik, Fasıl Grubu'nun icrâlarının repertuar ve sıra odalarındaki müzik performansları ile bağlantısının kurulması açısından önem arz eder. Elagözlü veya hoyrat performansları, içki masasında ya da yakınlar arasında yapılan toplantılarda, iyi okuyanlardan özellikle arzu edilen icrâlardır. Bu sırada diğer grup üyelerinin attıkları nara benzeri “*ahey ahey*” ya da “*yaşa*” benzeri etkilenme nidaları da bu toplu icrânın özelliklerinden biridir.¹²⁵⁰

Eğin Fasıl Grubu, yaklaşık 15-20 kişiden oluşmaktadır. Grup üyelerinin belirli bir oturuş şekli bulunmakta ve performans sırasında; keman, klarnet, def, cümbüş (ya da ud), kanun, ud (ya da cümbüş), darbuka, def ve davul sırasıyla oturulmaktadır. Fasıl Grubu'ndaki enstrümanlara bakıldığında, grubun bir incesaz geleneğinden etkilenmesi durumu ortaya çıkar ki bu etkileniş, uzun yıllar orada varlıkları bilinen Ermeni nüfusunun etkisiyle olması muhtemeldir. Söyleyen grup, ya enstrümanların sahnenin boyutu ve şekline göre arkasında ya da yanında oturacak şekilde yer alır. Sahnede performansın sorunsuz bir şekilde ilerleyebilmesi için çalan ve söyleyen grubun bir şefinin olması gerekir ve grup şefleri performans sırasında birbirleriyle devamlı olarak iletişim hâlinde bulunurlar.¹²⁵¹

Günümüzde icrâ edilen Fasıl Grubu, performanslarına “*Eğin Dedikleri*” türküsüyle başlamaktadır. Bu türkünün özellikle seçilmesinin sebebi, hem performans başlangıcı için daha ağır seyreden bir türkü olması hem de yerel bir kimliğin icrânın en başında belirtilmesi olarak düşünülebilir. Beraber söylenen türkü bittikten sonra diğerine hemen bağlantı yapılır. Bu bağlantıda bir önceki parçadan sonra bir anlık duraksamanın ardından “*Sabahın Seher Vaktinde*” türküsüne geçilmektedir.¹²⁵² Ardından sırayla; “*Şafak Söktü Yine Sunam Uyanmaz*”, “*Bahçeye İndim Ki Gülleri Derem*”, “*Ay Doğar Kemerinden*”, “*Elinde Süt Küreği Var*”, “*Karşıda Yonca Bitmez Mi?*”, “*Büyük Cevizin Dibi*”, “*Meşenin Tepelisi*”, “*Kaleden Kaleye*”, “*Gama Çekerim Gama*”, “*Duran Ağabey*”, “*Erzurum'da Gül Ahmet*” ve “*Türkiye'm*” türküsü ile fasıl sona erer. Sıra Gezme toplantılarında ise bu gibi belirli

¹²⁵⁰ Eken Küçükaksoy, s. 71.

¹²⁵¹ Eken Küçükaksoy, s. 80.

¹²⁵² Eken Küçükaksoy, ss. 81-83.

bir repertuar düzeni bulunmazken Oturak Âlemi olarak düzenlenen sohbetlerdeki müzik icrâsı “*Sabahın Seher Vaktinde*” türküsü ile sonra ererdi (K.K.190, 193). Bu parçaların dışında ortamın durumu ve zamana bağlı olarak hem Kemaliye hem de diğer yörelere ait parçalar da icrâ edilmektedir.

1.12.1.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sıra Gezme Sohbetleri içerisinde alkol kullanılmayan genellikle genç ve orta yaşlıların toplantılarında sadece Yüzük oyunu icrâ edilmektedir. Toplantının ortasında iki grup hâlinde oynanan oyunda kaybeden tarafa çeşitli cezalar verilmektedir. Genellikle bir sonraki toplantı için baklava, kadayıf, lög gibi yiyecek ile yanında içecek getirilmesi, kazanan tarafı sırtlarında evlerine götürmeleri, bir sonraki toplantının hizmetini yapmaları ya da masrafını karşılamaları, kaybeden tarafın başkanının sırtına semer vurulur diğer grubun başkanı da üzerine biner ve yenilen gruptan bir kişinin evine gidilerek yemek yedirilmesi, geceleyin inşaat hâlindeki bir binaya ok atılarak herhangi bir aydınlatıcı aygıt kullanmadan oku bulup getirmeleri, kaybedenlerin sırtına odun sarılarak belirli bir mesafeyi yürüyüp gelmeleri, gösterilen bir yeri istenilen seviyede kazıp ardından doldurmaları, bahçe duvarı ördürülmesi gibi farklı cezalar verilirdi (K.K.191, 194, 195).

1.12.1.2.11.3. Mâni Atışması

Sıra Gezme Sohbetleri’nde mâni atışması eğlence bölümleri arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle Kemaliye’ye özgü “*Elagözlü*” adı verilen 11 heceli mâniler atılmaktadır (K.K.191, 194). Ayrıca bunların türkü formatında olup uzun hava şeklinde de icrâ edilenleri vardır. Bu mânilerin atılması, toplantıların hasret ve özlem sıkıntılarının üstesinden gelebilmek için yaptıkları bir ritüel olma özelliğini kuvvetlendiren bir simgedir. Kültürün temelinde bulunan hasret ve özlem duygusunun da aynı zamanda bu sembollerle kendilerine yansması şeklinde de görülebilir. Burada sembolik olarak yer alan mânilerin önemli bir durumu da sunum şeklidir. Bir ritüel başka bir deyişle kültürel gösterim biçimi altında yer alan simgenin sunumu sanatsal bir performans şeklinde karşımıza çıkar.¹²⁵³

*“Çıkıp yüce dağda karlar düşürem
Bağrım ataş olmuş kahve pişirem
Merhamete gel de bir sile eyle
Ben de eller gibi kahkül düşürem*

¹²⁵³ Eken Küçükaksoy, s. 51.

*Bahçeye endim de kokmuyor gülüm
Ah çeksem semayı doldurur ünüm
Ela gözlerini sevdiğim ağam
Seni anmadıkça geçmiyor günüm*

*Bir mektup yazdırdım karakuşlara
Ağam beni kattın başıboşlara
Nasip ola dolana da gelesin
Ben de garışayım gönlü hoşlara*

*Akşam oldu tren kalkar garından
Yandım Allah ayrılığın zarından
Kimi yavrusundan kimi yârından
Yine bugün ayrılığın günüdür*

*Sabahın erinde yolcu ettiler
Aklımı başımdan aldı gittiler
Götüren katırcı görmesin cennet
Beni nazlı yârdan ayırt ettiler”¹²⁵⁴*

*“İstanbul yolları bükülür gider
Zülüfler gerdana dökülür gider
Bir güzel de sevdiğini alamazsa
Genç çağında ömrü sökülür gider*

*Yüce dağ başında seni beklerim
Yüküm yıkılınca gene yüklerim
Kömür gözlerini sevdiğim yârim
Senden ayrılalı arttı dertlerim*

Seher yeli her yellerden serindir

¹²⁵⁴ **Eğin Türkülerinde Yaşayan Adam: Mustafa Özgül**, der. Necdet Özgül, hzl. Hacı Ali Ataman ve Tahsin Bilgiç, Kemaliye Kültür ve Kalkındırma Derneği Kültür Yayını, Ankara, ss. 72-73.

*Yârdan ayrılanın derdi derindir
Ağlama güzelim dökme yaşını
Gider de gelirim Mevlâ kerimdir*¹²⁵⁵

1.12.1.2.11.4. Halk Oyunları

Sıra Gezme toplantıları içerisinde özellikle düğün ve sünnet gibi kutlama amacıyla tertip edilenlerde bilen kişiler tarafından halk oyunu da icrâ edilirdi. Halk oyunları genellikle 5-10 kişinin katılmasıyla oynanırdı. Halay başlarken en usta oyuncu başı çekerken sıra ile diğer oyuncular da ona katılır. Oyunlar davul ve klarnet eşliğinde icrâ edilir. Oyunlara önce ağırdan başlanır ardından ritim artmaktadır. “Tekayak”, “İkiyak”, “Üçayak”, “Sıklama”, “Gecegü”, “Hayriye”, “Havaçor”, “Tamzara”, “Sinanlı”, “Kasap”,¹²⁵⁶ “Pingan Kınası”, “Rumdiki”, “Tırnana”, “Meşenin Tepelisi”, “Sarhoş Bari”, “Temur Ağa”, “Karsın Kalesi” ve “Hırponi”¹²⁵⁷ gibi oyunlar en meşhur olanlarıdır. Bunların yanında karşılık olarak oynanan ağır kol oyunları da vardır.

1.12.1.3. Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri’nin İcrâ Düzeni

Sıra Gezme toplantılarının icrâsı başından sonunda kadar belirli yapı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Toplantıların genel yapısı; “Sıra Evinde Toplanma”, “Lög Dövülmesi”, “Dinî İçerikli Sohbet”, “Yiyecek-İçecek İkramı”, “Eğlence Faslı”, “Yüzük Oyununun Oynanması” ve “Kapanış” şeklindedir:

- Sıra Evinde Toplanma

Sıra Gezme sohbetine katılan kişiler yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen sıra evinde toplanırdı. Herkesin belirlenen saat aralığında sohbet evine gelmesi gerekmektedir. Gelen kişileri ev sahibi kapıda karşılayıp sohbetin yapılacağı salona kadar götürür. Herkes mekânın durumuna göre kendi yaşına uygun düşen bir yere otururdu. Genellikle büyükler ve mertebe sahibi kişiler baş tarafta yer alırken diğerleri de yaş sırasına göre kapı tarafına doğru otururlardı. Her gelen kişi öncelikle salonda bulunanlara genel bir selam verdikten sonra yerine oturur ve önce büyüklerden başlamak üzere herkesi tek tek selamlar. Bu şekilde selamlaşma faslı

¹²⁵⁵ Ali Rıza Önder, “Eğin Mânileri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 5, Sayı: 155, 1959, ss. 1839-1840.

¹²⁵⁶ Cemal Demir ve diğerleri, **Kemaliye**, 2002, s. 33.

¹²⁵⁷ Mustafa Feridun Çelikmen ve Günhan Ünsal, **Kemaliye (Eğin) Kent Rehberi**, Bizim Matbaa, [ty], s. 37.

gerçekleştirilirdi. Ardından güncel olaylardan konu açılarak kısa bir sohbet ortamı oluşturulur. Bu arada sıra sahibi lög için malzemeleri hazırlardı (K.K.190, 191, 194).

- **Lög Dövülmesi**

Sıranın başında misafirler gelip sohbet grubu tamamlandıktan sonra ev sahibi tarafından hazırlanan malzemeler ile gençler tarafından lög dövülmeye başlanırdı. Lög toplantısının sonuna kadar hazır hâle getirilerek misafirlere ikram edilirdi. Lög her Sıra Gezme Sohbetleri'nde yapılmayıp sadece maddî durumu iyi olan kişilerin sıra toplantılarında dövülürdü. Çünkü içerisine katılan kuru dut ve ceviz maliyeti yüksek olan yiyeceklerdir. Ayrıca bir kişide üç gün boyunca toplanıldığı ve kişi sayısının da fazla olduğu düşünülduğünde masraf daha da artmaktadır (K.K.190, 194).

- **Dinî İçerikli Sohbet**

Sıra Gezme toplantıları içerisinde alkol kullanılmayanlarına mahalle imamı ya da dinî bilgi yönünden ehliyetli kişiler de davet edilirdi. Genellikle toplantının başında selamlaşma ve kısa hâl hatır sormanın ardından ortalama on beş yirmi dakika dinî sohbet yapılırdı. Sohbeti genellikle imam yaparken onun olmadığı zamanlarda dinî bilgisi iyi olan kişilere söz verilirdi. Eğer sohbet esnasında her iki seçenek de yok ise o gece dinî sohbet yapılmazdı. Burada genellikle temel dinî bilgiler anlatılmasının yanında Hz. Peygamber'in hayatı ve hadisleri, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, Hz. Ali cenkleri gibi konulara da yer verilirdi (K.K.194).

- **Yiyecek-İçecek İkramı**

Sıra toplantılarına katılan kişiler akşam yemeğini evlerinde yiyip geldikleri için herhangi bir yemek ikramı yapılmazdı. Fakat yabancı bir misafirin gelmesi durumunda o kişiye ayrıca yemek hazırlanıp ikram edilirdi. Bunun yanında herhangi bir kutlama yapacak olan kişiler tarafından misafirlere yemek verildiği de olurdu. Toplantılarda yemeğin yerine kuruyemiş, meyve ve çay ikramı yapılırdı (K.K.194).

- **Eğlence Fashı**

Yiyecek içecek ikramının ardından eğlence bölümüne geçilirdi. Grup içerisinde enstrüman çalmasını bilen, sesi güzel ve mûsikî geleneğine hâkim amatör ya da profesyonel kişilerin öncülüğünde müzik icrâsı gerçekleştirilirdi. Kemaliye'nin yöresel parçaları ile Elagözlü olarak bilinen ve özellikle göç eden, uzakta olan eşe, sevgiliye ya da çocuklarına yazılmış hasret sözlerini içeren uzun hava tarzı serbest icrâlar yer almaktaydı. Yöresel türkülerin dışında çevre illerin ve herkes tarafından bilenen parçalar da çalınırdı (K.K.190, 191, 195).

- Yüzük Oyununun Oynanması

Yüzük oyunu Sıra Gezme toplantılarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Hem eğlenerek hoşça vakit geçirmek hem de ceza verilecek olan kişilerin belirlenmesi için Yüzük oyunu toplantıların önemli bir kısmını teşkil eder.

Oyuncuları : Eşit sayıda kişiden oluşan iki grup hâlinde oynanır.

Malzemeleri : Dokuz fincan, bir tepsi, bir yüzük ve küçük sofraya iskemlesi.

Kuralları : Belirlenen sayıyı bulan taraf oyunu kazanır. Oyuna ilk güldeste usulü ile başlanır. Yüzüğü arayan taraf ya ilk fincanda ya da son iki fincanda bulursa sıra kendilerine geçer. Diğer sayılarda bulurlarsa kapalı olan fincan kadar sayı karşı tarafa yazılır. Yüzüğü arayan kişinin fincanı açmadan önce “dolu” ya da “boş” olarak tahmin etmesi gerekir.

İşlevleri : Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, sohbet esnasında ceza alacak tarafı belirlemek.

Kurgusu : Yüzük oyununu oynayacak olan gruplar belirlendikten sonra oyunun biteceği sayı kararlaştırılır. Ardından oyuna kimin başlayacağı “güldeste” adı verilen bir uygulama ile belirlenir. İki grup dışından bir kişi dört fincandan birine yüzüğü saklayarak salona getirir. Hangi grup yüzüğü bulursa o taraf ilk önce oyuna başlayıp yüzüğü saklar. Fincanlardan bir tanesinin tepesi sökülür ve bu parça yüzük olarak kullanılır. Bu fincana “*godik*” adı verilmektedir. Diğer fincanlara da “*karabaş*”, “*akbaş*”, “*büyükbaş*” vb. isimler verilir. Yüzük tepsideki dokuz fincandan bir tanesine saklanarak oyun başlar. Bir kişi fincanı kaldırmadan önce “dolu” ya da “boş” diyerek tahminde bulunur. Yaptığı tahmin tutmazsa karşı taraf yüzüğü saklamaya devam eder. Yüzüğü ilk ya da son iki fincanda bulan taraf yüzüğü saklama hakkını kazanır. Bir kişinin yanlış tahmin etmesi sonucunda kapalı olan fincan kadar sayı karşı tarafa verilir. Bu şekilde oyun belirlenen sayıyı bulana kadar devam eder (K.K.194). Yüzük buldukça oyuna uygun şekilde nükteli ve oyun sırasına göre türkü söylenir. Bir taraf 6 veya 7 defa bilmiş/bulmuş, öteki taraf 12 defa bulmuş ise damga vurma hakkında en çok bulan taraf sahip olur. Karşı taraftan bilhassa şakaya tahammülü olan bir oyuncunun alınca fincanın alt tarafı siyahlatılarak damga basılır. Oyun bu şekilde devam ederek 22 sayıyı bulan taraf oyunu kazanır ve bu sayıya “*destegül*” adı verilir. Destegülü birinci bölümü

kaybeden taraf kazanırsa damgayı vuran taraftan bir kişi dili ile onu yalayarak temizler.¹²⁵⁸

“Yüzük oyunu yöresel Eğin türküleri eşliğince icrâ edilmektedir. Yüzük oyunu türküleri, yerine göre takdir hisleriyle dolu, yerine göre alaylı, bazen de müstehcen denecek kadar dokunaklıdır. Bu türküler vasıtasıyla taraflar birbirlerini överler veya yererler. Türküler yapı olarak dört mısradan oluşurken sabit bir hece vezni yoktur. Son mısra, yüzük bulunduğu zaman; “*Yalelli yalelli ağam çelevi*”, bulunmadığı zaman ise saklayan taraftan; “*Yalelli yalelli bir vah zavallı*” nakaratıyla söylenir. Yüzük oyunu icrâ edilirken söylenen türkülerde “bir” sayısının olduğu dörtlükten başlanmaktadır:

Gelin birden başlayalım
Ayva turunç taşlayalım
Biz yüzüksüz nişleyelim
Yalelli yalelli ağam çelevi

Sedirin köşe minderi
Altını üste dönderi
Yüzükçülerin mındarı
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹²⁵⁹

Yüzüğüm iki
Şu zarfta belki
Yüzüğüm kurnazdır tilkidir tilki
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹²⁶⁰

Biner atın semizine
Gider yolun temizine
Bakın yüzükçü benzine
Yalelli yalelli bir vah zavallı

¹²⁵⁸ Mehmet Hilmi Gür, “Eğin’de Yüzük Oyunu”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 11, Sayı: 223, 1968, s. 4662.

¹²⁵⁹ Gür, s. 4662: “*Yalelli yalelli, ağam çelevi*”

¹²⁶⁰ Gür, s. 4662:

“*Yüzüğüm iki
Şu zarfta belki
Yüzüğüm tilki
Yalelli yalelli, ağam çelevi*”

Yüzüğüm üçtür
Zarfları tunçtur
Bulması güçtür
Yalelli yalelli ağam çelebi

Uzadan çıkar yollanır
Kürkünün peşi sallanır
Dinginsiz eşek kullanır
Yalelli yalelli bir vah çelebi

Mürde oh yalellim mürde
Yüzük mü uğrattı sizi derde
Duydunuz mu çıktık dörde
Yalelli yalelli ağam çelebi¹²⁶¹

Bir turnacık bir turnacık
Yüzüğe yeni başladık¹²⁶²
Oyuncu başı utan azcık
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Meşeden meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim
Yüzükçülere ben şerbet içirdim¹²⁶³
Yalelli yalelli ağam çelebi

Karşıdan gelir kıratlı
Bu oyun bize beratlı
Yüzükçü başı pek suratlı¹²⁶⁴
Yalelli yalelli bir vah zavallı

¹²⁶¹ Bu dörtlük yüzük bulununca söylenir.

¹²⁶² Gür, s. 4662: “*Oyuna şimdi başladık*”

¹²⁶³ Gür, s. 4662: “*Yare şeker ezdim şerbet içirdim*”

¹²⁶⁴ Gür, s. 4662: “*Oyuncu başı pek suratlı*”

Biner atın etlisine
Gider yolun otlusuna
Bakın yüzük dertlisine
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Çiğ süttten kaymak olmaz
Didarından doymak olmaz
Misafirdir kıymak olmaz¹²⁶⁵
Yalelli yalleli bir vah zavallı¹²⁶⁶

Yalelli canım olduk yedi
Yüzükçüler boku yedi¹²⁶⁷
On bir yedi yetmiş yedi
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Tokat'tan gelir torbası
Acı soğanın ortası
Budur yüzükçü zorbası¹²⁶⁸
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bağımızın arkı mermer oluklu
Ne tez mahzun oldun bıyığı boklu
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹²⁶⁹

Avazdan geliyor katır
Tırnakları kuma batır
Yüzükçü başı tanımam hatır¹²⁷⁰

¹²⁶⁵ Gür, s. 4663: “Yüzükçüdür kıymak olmaz”

¹²⁶⁶ Bu dörtlük takımda sohbet grubu dışından yabancı bir kişinin olması hâlinde söylenir.

¹²⁶⁷ Gür, s. 4663: “Yüzükçüler neler yedi”

¹²⁶⁸ Gür, s. 4663: “Yüzükçülerin zorbası”

¹²⁶⁹ Gür, s. 4663:

“Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bahçemizin arkı mermer oluklu
Ne tez mahzun oldun sırma bıyıklı
Yalelli yalelli bir vah zavallı”

Yalelli yalelli bir vah zavallı

Tepside gezer elleri
Uzundur pabuç dilleri
Tanrı'nın şaşkın kulları
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Pencereden bakışlılar
Ayva turunç atışlılar
Şimdi onlar tutuşurlar
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Parmağıyla işkil tutar
İşkilini müşkül tutar
Yüzük çıkmaz hapı yutar
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Sen niye girdin araya¹²⁷¹
Alırlar seni sıraya
Ben girmem sonra araya
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Gemiye çekerler tayı
Gemiciler alır payı
Seyreyleyin bedir ayı
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹²⁷²

Berberlerde vardır leğen
Namerd olsun sana değen
Yüzükçü başı fincan beğen
Yalelli yalelli bir vah zavallı

¹²⁷⁰ Gür, s. 4663: “Yüzükte tanımam hatır”

¹²⁷¹ Gür, s. 4663: “Sen neden geldin buraya”

¹²⁷² Bu dörtlük daha ziyade damga vurulunca söylenir. Fincanın altı isle siyahlatılarak karşı tarafın oyuncularından birinin alınına damga vurulur.

Evlerinin önü tağar
Teraziye koysan ağar
Kondikgilin bitli zağar
Yalelli yalelli bir vah zavallı

“Bizmişen’de vardır cami
Ardıç kabuğundan damı
Nerde yüzük çabuk tanı
Yalelli yalelli bir vah zavallı”¹²⁷³

Evlerinin önü üzüm
Yaprakları düzüm düzüm
İşte kör mü gözün
Yalelli yalelli ağam çelevi¹²⁷⁴

Başına giyinmiş kavuk
Kulakları almış savuk
Kondikgilin bitli tavuk
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Bu burun da burun mıdır?
Delikleri fırın mıdır?
Cart curt eden gerin midir?
Yalelli

Tepeler tepeler yüksek tepeler
Bazen yağmur bazen de kar sepeler
Takmış kulağına Mengûş küpeler
Yalelli

¹²⁷³ Gür, s. 4663.

¹²⁷⁴ Gür, s. 4663:

“Evlerinin önü üzüm
Salkımları düzüm düzüm
Çıktı yüzük kör mü gözün
Yalelli yalelli ağam çelevi”

Biz beraber olduk size
Tepsiyi gönderin bize
Saklayıp verelim size
Yalelli yalelli ağam çelevi¹²⁷⁵

Çarşıda helva satarsın
İçine hiyle katarsın
Usul otur top atarsın
Yalelli yalelli ağam çelevi

Biz beraber olduk geçtik
Karlı buzlu sular içtik
Biz yüzükten vaz mı geçtik?
Yalelli yalelli ağam çelevi

Gezdim Urum'u, Kırım'ı
Gördün mü böyle burunu¹²⁷⁶
Mübarek Moskof fırını
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Bu tilki tilkinin şahı
Tuttu feriklerin ahı
Gine kömese tıkarım vallahi
Yalelli yalelli ağam çelevi

Bir gemi aldım Mısır'dan
Yükünü tuttum hasırdan
Yüzüktür seni osurtan
Yalelli

Dimyat'tan aldım pirinci

¹²⁷⁵ Oyunda beraberlik olması durumunda bu türkü söylenmektedir.

¹²⁷⁶ Gür, s. 4663: "Görmedim böyle burunu"

Hıdivin keskin kılıncı
Sıvazla havucu havucu
Yalelli

Dama çıktım dam değil
Penceresi cam değil
Bundan sonra yenilsem gam değil
Yalelli

Tepsiyi aldın mı sandın
Yokuşu yayla mı sandın
Berber Ali'nin taş ayva mı sandın
Yalelli

Ceplerinde kuru üzüm
Oturmuşlar düzüm düzüm
Yüzüküsün iki gözüm
Yalelli

Tarlalarda top top diken
Dikenin boynunu büken
Dar sokakta eşek siken
Yalelli

Çerezden aldım bir kutu
İçi dolu sıçanotu
Darıldın mı itin götü
Yalelli

Altında atın yağızı
Yüzükçülerin yavuzu
Yala mindar damganızı

Yalelli yalelli ağam elebi”¹²⁷⁷

- **Kapanış**

Sıra Gezme toplantısı bir kişinin evinde üç gün boyunca yapılmaktadır. Üçüncü gecenin bitiminde grup dağılmadan önce bir sonraki sohbetin kimin evinde yapılacağı belirlenir. Sıra ya kura ile ya bir kişinin istekli olması ya da grup içerisinde bulunan sözü geçen kişinin kararıyla belirlenir (K.K.190, 194).

¹²⁷⁷ Bu dörtlük karşı tarafa damga yalattırken söylenmektedir. **Her Yönüyle Kemaliye (Eğin)**, Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul, 1996, ss. 475-480.

1.12.2. GAZİANTEP SIRA GEZME SOHBETLERİ

1.12.2.1. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Gaziantep'te erkeklerin kendi arasında ve evlerinde sıra ile yaptıkları toplantılar vardır. Bu toplantılar, sohbet grubu üyeleri arasında belirlenen zaman aralıklarında sıra ile yapıldığı için “*Sıra Gezme*” olarak adlandırılmıştır. Sohbet grubu yakın akrabalar veya yakın arkadaşlar arasında oluşturulurdu. Toplantılar yemekli olarak tertip edilirdi.¹²⁷⁸ Yeme-içme ve müzik amaçlı olarak bir araya gelenler için yörede “*Tamtrak kuruldu*” ifadesi kullanılmaktaydı.¹²⁷⁹

Gaziantep'te gece toplantıları sadece erkekler tarafından yapılmayıp kadınların kendi arasında tertip ettiği çeşitli organizasyonlar da vardı. Kadın toplantıları daha çok bir vesile ile yapılırdı. Bunlar Mevlid Gecesi, Kuduz Kına Gecesi ve Deri (Derder) Gecesi'dir.

Mevlid Gecesi: Aile efradında mevcut herhangi bir hastalığın, afet veya sıkıntının def olması ya da bir dileğin yapılması için kadınlar arasında mevlid adamak âdettir. Dilek yerine gelirse bu adak yapılır. Bu gece, konu komşu, dost akraba toplanır ve kadın hocalar davet edilir. Hocalar, mevlid okur, ilahi ve gazeller söyler. Daha sonra da geç vakte kadar oyunlar ve eğlencelerle vakit geçirilir.

Kuduz Kına Gecesi: Aile efradından birini rüyasında köpek ısırırsa bu rüyanın kırkinci gecesi kuduz kına gecesi yapılır. Rüya görenin o gece yıldız görmemesi gerekmektedir. Çünkü yıldız görürse veya uyursa kuduracağına inanılır. Bir çatı altında bulunması ve uyumaması istenen bu kişiyi sabaha kadar eğlendirirler. Akraba ve komşuları toplanır ya mevlid okunur ondan sonra oyunlar ve eğlenceler tertip edilir ya da mevlid okunmadan oyun ve eğlencelerle sabahlanır.

Deri (Derder) Gecesi: Adak üzerine ve en çok gece yapılır. Fakat gündüz veya gece yapılmasında bir fark yoktur. Mevlidli Deri Gecesi'nde ilk önce mevlid okunur ve ilahiler söylenir. Daha sonra geniş bir sininin etrafına yoğrulmuş kına parçaları dizilir. Kınaların üzerlerine birer mum dikilerek yakılır. Sininin ortasına da büyük bir kapta zeytinyağı ile pişirilmiş mercimekli bulgur pilavı konulur. Pilavın üzerinde kaşık bulunur. Bu sini, odanın içinde çepeçevre oturan misafirlere gezdirilir. Sini önüne gelen misafir, mercimekli pilavdan bir kaşık alıp yer, bir parça kına alır

¹²⁷⁸ Cemil Cahit Güzelbey, “Gaziantep'in Geçmiş Yıllardaki Eğlence Hayatı”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: 3 (Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence), Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, s. 112.

¹²⁷⁹ Akbıyık, s. 355.

(Bu kına ela ya da bir parmağa yakılır.) ve ne dileği varsa diler. Ondan sonra da ayağa kalkarak o esnada çalan herhangi bir oyun havasına göre oynar. Oturanlar çıbık ve çalgı çalarak bu oyuna refakat ederler. Bütün davetliler bu suretle pilavdan yiyip bir şey diledikten sonra diğer eğlence ve oyunlara başlanır. Dileği yerine gelen herkes bu dileği tekrarlatır.¹²⁸⁰

1.12.2.2. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.12.2.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

Sıra Gezme toplantıları, erkekler arasında yemekli olarak düzenlenen sosyal bir organizasyondur. Sohbet grubu üyeleri genellikle akrabalar veya yakın arkadaşlardan meydana gelmektedir.¹²⁸¹ Grubun kaç kişiden oluştuğu ve herhangi bir yönetim yapısının olup olmadığı hakkında bilgi yoktur.

1.12.2.2.2. Katılma Şartları

Sıra Gezme toplantıları erkekler arasında tertip edilen sohbetler olmasından dolayı toplantılara sadece erkekler katılabilir. Aynı çevrede bulunan yakın arkadaşlar tarafından ya da akraba üyeleri arasında organize edilerek sohbet grubu oluşturulur. Sıra Gezme toplantıları ilk önce bir kişinin kendi isteğiyle hazırlanması ya da iki kişinin *löç kurma* denilen bahis tutması sonucu yapılmaya başlanır.¹²⁸²

1.12.2.2.3. Kuralları

Sıra Gezme toplantılarının yazılı herhangi bir kuralı bulunmayıp yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar ise maddeler hâlinde verilmiştir.

- Sıra Gezme toplantıları ilk önce bir kişinin kendi isteğiyle hazırlanması ya da iki kişinin *löç kurma* denilen bahis tutması sonucu başlar.¹²⁸³
- Sıra Gezme toplantıları sadece erkekler arasında düzenlenir. Kadınlar ise kendi arasında farklı toplantılar yapar.
- Evlerde yapılan toplantılarda alkol tüketilmesi ya da içkili olarak toplantılara gelinmesi yasaktır.

¹²⁸⁰ Ali Nadir Ünler, "Gaziantep Folkloru: Gece Toplantıları", **Gaziantep Kültür Dergisi**, Cilt: 7, Şubat 1964, ss. 43-44.

¹²⁸¹ Güzelbey, s. 112.

¹²⁸² Güzelbey, s. 112.

¹²⁸³ Güzelbey, s. 112.

- Toplantılar belirlenen sıra hâlinde grup üyelerinin evlerinde ya da müsait olan mekânlarda yapılır.
- Her toplantının sonunda bir sonraki sıranın kimde olacağı belirlenir.

1.12.2.2.4. Zaman

Sıra Gezme toplantıları, yaz ve kış olmak üzere yılın iki farklı döneminde tertip edildiği tespit edilmiştir. Çoğunlukla gecelerin uzun ve işlerin daha az olduğu kış aylarında bir ya da iki hafta gibi zaman aralıklarında icrâ edilmekteydi.¹²⁸⁴ Akşam başlayan toplantı, gecenin geç saatlerine kadar sürmekte ve yenilen yemeğin ardından sonra ermekteydi.¹²⁸⁵ Yaz aylarında ise mesire yeri, bağ ve bahçelerde icrâ edilirdi.

1.12.2.2.5. Mekân

Sıra Gezme toplantılarının icrâ edildiği mekânlar “açık” ve “kapalı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kapalı alan olarak Sıra Gezme toplantıları genellikle sohbet grubu üyelerinin evlerinde belirli sıra ile yapılırdı.¹²⁸⁶ Bunun yanında toplantılar, köylerde halkın toplanmasına müsait ağa ve kâhya odalarında veya köyde ufak tefek eşya satan küçük tacirlerin evlerinde düzenlenirdi. Şehirde ise hemen her evde tertip edildiği gibi bilhassa toplanmalara daha müsait olan konaklarda, sahipleri misafirden çok hoşlanan ve kışın her gece yakından ve uzaktan gelen komşu ve ahablarla dolan yerlerde yapılırdı. Bu yerler genellikle mangal, soba veya ocakla ısıtılırdı.¹²⁸⁷ Açık alan olarak Gaziantep’in bağ ve bahçelerinde, dere kenarlarında Sıra Gezme toplantıları icrâ edilirdi.¹²⁸⁸

1.12.2.2.6. Oturma Düzeni

Sıra Gezme toplantıları esnasında grup üyelerinin uymak zorunda olduğu bir oturma düzeni olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

¹²⁸⁴ Akbıyık, s. 355.

¹²⁸⁵ Ünler, s. 43.

¹²⁸⁶ Akbıyık, s. 355.

¹²⁸⁷ Enver Sadık, “Gazi Ayıntap’ta Gece Eğlenceleri”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Cilt: 1, Sayı: 7, 1930, ss. 113-114.

¹²⁸⁸ Akbıyık, ss. 356-357.

1.12.2.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Gezme toplantıları icrâ edildiği zamana ve mekâna bağlı olarak “*Kapalı Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları*” ve “*Açık Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları*” olmak üzere ikiye ayrılabilir.

1.12.2.2.7.1. Kapalı Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları

Kapalı mekânlarda yapılan toplantılar sohbet grubu üyelerinin evlerinde sıra ile ya da konak, köy odası gibi mekânlarda icrâ edilir. Uzun kış aylarında akşamları yapılan bu toplantılar, yemekli olarak icrâ edilir ve gecenin geç saatlerine kadar devam eder. Bir yıl içerisinde herhangi bir yapılma sayısı bulunmamaktadır. Sohbet ekibinin kendi kararlarına bağlı olarak toplantıların sayısı belirlenir.

1.12.2.2.7.2. Açık Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları

Gaziantep’in bağ ve bahçelerinde, dere kenarlarında da Sıra Gezme toplantıları icrâ edilirdi. Bu mesire alanlarının başında; Alleben, Sarıgüllük, Değirmişem, Sof Eteği, Kızılhüner, Nafak Boğazı, Dutluk, Serince gelmektedir. Mesire yerlerinde müzikli olarak tertip edilen eğlencelerde içki tüketenler olurdu.¹²⁸⁹

1.12.2.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Gezme toplantılarını düzenleyen sohbet grubunun giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır.

1.12.2.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sıra Gezme toplantılarında yemek ikramı hem yiyecek ihtiyacını karşılaması hem de sohbetin belirli bir bölümünü teşkil etmesi bakımından iki farklı işlevde karşımıza çıkmaktadır. Yemek arası Sıra Gezme toplantılarının sonunda yer almaktadır. Genellikle etli yemekler, pilavlar ve çeşitli tatlılar değişmez yemekler arasındadır. Sıra Gezme Sohbetleri’nin değişmez yemekleri; hindi dolması, öz çorbası, künefe (tel kadayıf) ve baklavadır. Kimi zaman hindi dolmasının yerini Özbek pilavı veya kuzu dolması alırdı. Yemek sonunda mevsimlik meyveler ikram edilirdi. Meyvelerin eski dönemlerde günümüzdeki gibi muhafaza edecek imkânlar olmamasından dolayı bardakaltı denilen tavan arasında, havalı yerlerde saklanırdı. Üzüm, nar, armut, karpuz, kabiye denilen bir tür kavun meyve listesini oluşturmaktaydı.¹²⁹⁰

¹²⁸⁹ Akbıyık, ss. 356-357.

¹²⁹⁰ Güzelbey, s. 112.

Ali Nadi Ünler ise bu toplantılarda ikram edilen yemeklerin sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Hindi dolması, öz çorbası ve kadayıf ya da Özbek çorbası ile kadayıftan meydana gelen yemek ikramı yapıldığını belirtmektedir. Özbek pilavı; pirinç, et ve havuçtan yapılan bir çeşit yemektir.¹²⁹¹

Enver Sadık ise gece eğlencelerinin sonunda “*Fekke*” adı verilen yemek ikramının yapıldığını belirtmektedir. Toplantının sonunda ev sahibi görevli kişiye evvelce hazırlanan “*Fekke*”nin getirilmesi için işaret eder. *Fekke*, ekseri sandıklara doldurulan şireler, portakal, elma, kış kavunu, armut, hevek üzüm, karpuz gibi yemişlerdir. Bazen gündüzden yaptırılan helva çeşitleri (unlu, cevizli, leblebili, güncülü) *Fekke*'yi teşkil eder. Pekmezden yapılmış taze bastık (pestil), sucuk, musta, dilme üzeri cevizli hedik de bu meydana sayılabilir. Fakat *Fekke* her zaman bu şekilde mükellef ve mükellef olmaz, bu sayılan yiyeceklerin biri veya birkaçından da ibaret olabilir.¹²⁹²

1.12.2.2.10. Mahkeme/Ceza

Sıra Gezme toplantılarında mahkeme ya da herhangi bir cezalandırma sisteminin olup olmadığı hakkında bilgi yoktur.

1.12.2.2.11. Eğlence Şekilleri

Sıra Gezme toplantıları içerisindeki eğlence şekilleri; “*müzik*”, “*seyirlik oyunlar*”, “*bilmece sorulması ve fıkra anlatılması*” ve “*mentivar söylemek*” olarak tasnif edilebilir.

1.12.2.2.11.1. Müzik

Sıra Gezme toplantıları içerisinde müzik icrâsı önemli bir yere sahiptir. Bu gecelerde okunan parçalar bazen bantlara çekilerek yörenin geleneksel müziğinin kayıt altına alınması sağlanmış olmaktadır.

Bu müzik meclislerinde klasik şarkılar okunur ve ayrıca; “*Evlerinde Bir İpekten Halı Var*”, “*Derik Saçın Örmeler*”, “*Lingo Lingo Şişeler*”, “*Alatırık Söndü Kahın Haşıla*” türküleri ile “*Ezo Gelin*”, “*Bemal*”, “*Bay Velet*”, “*İskân*”, “*Karacaoğlan*”, “*Garip*” ve “*Ceren*” en çok çalınan Barak havalarıdır.

¹²⁹¹ Ünler, s. 43.

¹²⁹² Sadık, s. 116; Cemil Cahit Güzelbey ilgili yazısında “*Fekke*”nin yemeksiz olarak düzenlenen kadın toplantılarında ikram edildiğini ifade etmektedir. Bk. Güzelbey, s. 115.

Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki müzik meclislerinde çok sayıda müzik ustası yetişmiştir. Bunlardan; Kanalıcı Mehmet Hafız, Nalbant Hasan Çavuş (Demirkan), Müezzin Mustafa Eralp, Abdülbasr Efendi (Kocaoğlan), Ali Koçum, Tüfenkçi Vahit Usta, Müezzin Ömeriye Mahmut (Sevindi), Hafız Ali Bilici ve Hacı Abdülcebbar Demirkan başta gelmektedir. Bu gecelerde Barak havalarını okuyanların başında; Şerif Akbağ, Ahmet Özolu, Derviş Hüseyin (Yıldırım) ve Lokanlı Ökkeş Dehmenoğlu sayılabilir.¹²⁹³

Kadınların kendi aralarında düzenledikleri gece eğlencelerinde müzik aleti olarak teşt, ud, darbuka veya leğençe kullanılır.¹²⁹⁴

1.12.2.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sıra Gezme toplantılarının eğlence şekillerinin en önemlisi seyirlik oyunlardır. “*Oyun çıkarma*” olarak nitelendirilen bu oyunların başında; “*Yüzük oyunu*”, “*Hıncıp/Hicip oyunu*”, “*Soğan Kalktı Havuca oyunu*”, “*Lafla Sehreye Gitmek oyunu*”, “*Nauzubillah oyunu*”, “*Ey Bön Ayı Bön Ayı oyunu*”, “*Kırma Kim Kırar oyunu*” ve “*Yok oyunu*” gelmektedir.¹²⁹⁵

Sıra Gezme toplantıları içerisinde Yüzük oyunu en çok icrâ edilen oyunların başında gelmektedir. Oyunu kaybeden kişilere iki türlü ceza verilmektedir. Ya muayyen bir şey ödemeye mesela bir gece düzenlemek, birkaç kilo helva almak, kadayıf, baklava, sarı burma, hindi veya kuzu dolmaları gibi yaptırımlar uygulanır. Ya da oyun carıslı oynanır. Kaybeden taraf galip gelenlerin emrettiği gülünç talimatları yerine getirmek zorundadır. Oyun içerisinde bir taraf sayı almakta gecikirse fazla sayı olan taraf özel bir beste ile bu oyuna ait mâniler söyler.

Aldım aldın alamadın
Hey gidi zavallı
Bir deste gül çalamadın
Toy gidi zavallı¹²⁹⁶

Aldım aldın alamadın
Bir deste gül çalamadın
Oy yalelli canım
Hey gidi zavallı

¹²⁹³ Akbıyık, ss. 356-357.

¹²⁹⁴ Ünler, s. 44.

¹²⁹⁵ Güzelbey, s. 113.

¹²⁹⁶ Ünler, s. 44.

Yüzüğü buldu eşimiz
Hayıra döndü işimiz
Oh yalelli canım
Hey gidi zavallı¹²⁹⁷

Carıslı oyunlarda mağlup tarafın yapacağı gülünç hareketlerin en küçüğü, emredilen bir şahsın merdiven başına çıkararak:

“*Of otuzcuk of. Belimi büktün, evim, yıktın. Komşular itinizi bağlan, kemik benim.*”¹²⁹⁸ ya da “*Komşular! İtlerinizi bağlayın. Kemikler bizim takımın.*” diye bağırır. Bunun yanında takla atma, eşek gibi anırma, köpek gibi havlama, öküz gibi böğürme ve başka güldürücü cezalar da verilir.

Bunların dışında Hıçıp oyununda verilen cezalar da vardır. Oyunda Hıçıp’ın ayıcı, hırsızın ayı olarak oynatılması, hırsızın yüzünü boyama, ortamda bulunanlardan birinin ayağını öptürme, şişman olana göbek attırma, sesi yavansa gazel söyletme verilen cezalar arasındadır.¹²⁹⁹

Kadınların gece toplantılarında icrâ edilen oyunların başında; “*Yüzük oyunu*”, “*Eşkili oyunu*”, “*Deli Kıza Düğür Gelmiş oyunu*”, “*Ceviz Kırma oyunu*” ve “*Tavuk Civ Civ oyunu*” gelmektedir.¹³⁰⁰

1.12.2.2.11.3. Bilmece Sorulması ve Fıkra Anlatılması

Sıra Gezmeleri içerisinde ve yörede halk arasında söylenen birçok bilmece ve anlatılan fıkra vardır. Bilmecelerin, sonradan uydurulanlar dışında, umumiyetle mevzun ve mukaffalı olduğu görülmektedir. Bilmece örnekleri aşağıda cevapları yanlarında parantez içerisinde olmak üzere verilmiştir:

Yittim (ittim) kapı açıldı,
Kırmızı hahık (akik) saçıldı (*Nar*)

Alaca mezer
Dünyayı gezer (*Göz*)

Fin firik burnu yirik (*Çıra*)

¹²⁹⁷ Güzelbey, s. 114.

¹²⁹⁸ Ünler, s. 44.

¹²⁹⁹ Güzelbey, ss. 114-115.

¹³⁰⁰ Ünler, ss. 45-46.

Allah yapar yapısını
Demir açar kapısını (*Karpuz*)

Hat dedim, hut dedim
Gel şuraya yat dedim (*Süpürge*)

Ne yeredir ne göktedir
Cümle âlem içindedir (*Ayna*)

Benim bir kutum var
İçinde üç türlü otum var (*Yumurta*)

Altı kemik üstü kemik
İçinde var bir Molla Memik (*Diş, dil*)

Altı mermer, üstü mermer
İçinde bin baş (bin bir baş) oynar (*Hamam*)

Tane tane nar
Dibinecek kar
Oturdu hünkâr
Çıktı sadafkâr (*Ateş, küf, tencere, duman*)

Çarşıdan alınmaz
Mendile konulmaz
Tadına doyulmaz (*Uyku*)

Donu kahverengi
Yatakta eder cengi
Her güzelden öpüş alır
Âlemin pezevengi (*Pire*)

Babası bükmen ağa
Anası yayla hatun

Kardeşi safada gezer
Kendisi gayet de güzel (*Bağ kütüğü, dalı, yaprağı, üzümü*)

Bülbül hezara gider
Meyyit mezara gider
Anası buçuk yaşında
Kızı pazara gider (*Patlıcan*)

Şurdan gelir Banu hatun
Elleri kınalı hatun
Bir kürk giymiş yanı bellisiz
Arapça söyler dili bellisiz (*Koyun*)

Dağda takılar
Suda cıvılar
Arşın ayaklı
Burma bıyıklı (*Tüfek, tazi, tavşan*)

Teker tekerlemesi
Ortalık tekesi
Topuk sıkması
Dost kavuşması (*Tandır*)

Kur'an'da mimsiz
Hayvanda dilsiz
Meyvede çiçeksiz (*Kevser suresi, balık, incir*)¹³⁰¹

1.12.2.2.11.4. Mentivar Söyleme

Kadınların kendi arasında düzenledikleri toplantılarda icrâ ettikleri eğlence şekillerinden birisidir. Bu bir fal oyunudur ve mistik bir hava ile yapılır. Mevcut bayanların hepsinin yüzükleri toplanır ve bir torbaya konur. Ardından bu torba akli ermeyen bir çocuğa verilir. Bundan sonra mentivar denilen aşağıda yazılı kıtalardan

¹³⁰¹ Ünler, ss. 47, 54, 68.

herhangi biri gelişi güzel özel bir beste ile söylenir ve çocuktan bir yüzük istenir. Çıkan yüzük kimin ise söylenen kıta ona ait olur ve bundan lehte veya aleyhte anlamlar çıkarılır. Mentivardan kıta örnekleri aşağıda verilmiştir.

Ey mentivar mentivar

Mentivarın vakti var

Mentivar söyleyenin

Cennette beş tahtı var

Mescit yaptım taş döktüm

Eyildim mihrap öptüm

Ben mihrabı öperken

Muhammed'inen koptum

Ey mentivar mentivar

Mescit yaptım taş gerek

Penceresi beş gerek

Mevlâ'm sana bir vermiş

Götürecek baş gerek

Ey mentivar mentivar

Dam üstünde durursun

Samur kürkün sürürsün

Mevlâ'm sana bir vermiş

Altın beşik ürgürsün

Ey mentivar mentivar

Mercimek kile kile

Ölçerim sile sile

Yâr kapıya gelince

Çıkarım güle güle

Ey mentivar mentivar

İncecik yesmin dalı

Dibinde yeşil halı

*Ya Muhammed ya Ali
Sen göster doğru yolu*

*Ey mentivar mentivar
Dam başında damhane
İçinde güllabhane
Dökme güllab gülünü¹³⁰²
Yârim gele yıkana*

*Ey mentivar mentivar
Ayna attım çayıra
Şevkı vurdu bayıra
Yârim küçük ben küçük
Bizi Mevlâ'm kayıra*

*Ey mentivar mentivar
Elinde süt küleği
Sütten beyaz bileği
Mevlâ'm kabul eylesin
Öksüz oğlan dileği*

*Ey mentivar ...
İrehan ekim gül bitti
Dalında bülbül öttü
Ötme bülbülüm ötme
Yârim sefere gitti*

*Ey mentivar ...
Ey havayı havayı
Kendir çeker kovayı
İki garip güvercin
Yeni yapar yuvayı*

¹³⁰² Güzelbey, "Gaziantep'in Geçmiş Yıllardaki Eğlence Hayatı", s. 115: "Dökme gülün suyunu".

*Ey mentivar ...
Gül koydum gül tasına
Hayatın ortasına
Yârim bir gül sokunmuş
Zülfünün ortasına*¹³⁰³

*“İrahan ekdim duvara
Kim kaza kim suvara
Yârim küçük, ben küçük
Bizi kimler uyara”*¹³⁰⁴

1.12.2.3. Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Sıra Gezme Sohbetleri'nin icrâ düzeni genel olarak; “Hazırlık”, “Toplanma”, “Sohbet”, “Eğlence Faslı”, “Yemek İkrâmı” ve “Kapanış” aşamalarından oluşmaktadır.

- Hazırlık

Evinde toplantı yapılacak olan kişi, en az iki üç gün öncesinden hazırlıklara başlar. Misafirlerin toplanacağı selamlık veya oda elden geçirilerek temizlenir ve dört tarafına minderler açılarak konulur. Lambalar silinip gazları tamamlanır. Ayrıca toplantı günü akşama doğru büyük mangaldaki kömürler ateşlenir, kor duruma getirilerek toplantı salonu veya odasına konur. Gündüz elle sarılarak hazırlanan sigaralar veya sigara tablaları odada uygun yere bırakılır. Ayrıca ikram edilecek olan yemekler mutfaklarda hazırlanır.¹³⁰⁵

- Mekânda Toplanma

Belirlenen saatte kararlaştırılan mekânda sohbet grubu üyeleri toplanır. Herkesin gelmesinden sonra misafirlere sigara ve kahve ikramı yapılır.¹³⁰⁶

- Sohbet

Sıra Gezmelerine katılan grup üyeleri toplantıların içerisinde ilgi alanlarına göre sohbet ederler. Sıra gezenler dinî ağırlıkta ise sohbet konuları dinî meseleler üzerine olur. Esnaf ise kendi iş alanları ve ticaret üzerine sohbet konuları açılır.¹³⁰⁷

¹³⁰³ Ünler, s. 45.

¹³⁰⁴ Güzelbey, s. 115.

¹³⁰⁵ Güzelbey, s. 112.

¹³⁰⁶ Güzelbey, s. 112.

- Eğlence Faslı

Toplantıların bu bölümünde müzik icrâsı önemli bir yer teşkil etmektedir. Gazeller, ilahiler, şarkılar ve türküler söylenir. Fıkra ve bilmecelerden sonra seyirlik oyunlara geçilerek eğlence faslı sürdürülür.¹³⁰⁸

Sohbet grubu üyelerinin ilgi alanlarına göre müzik icrâsı gerçekleştirilmektedir. Sıra gezenler dinî sohbet amacıyla bir araya gelmişlerse ilahi okunur. Gençlerden oluşan sohbet grubu ise daha çok eğlence ağırlıklı olmasından dolayı seyirlik oyun, fıkra, bilmece gibi daha çok eğlenceye yönelik aktivitelere yer verilir.¹³⁰⁹

- Yemek İkrâmı

Toplantıda eğlence faslının ardından yemek arası verilerek gece sona ermektedir. Yemeğin ardından grup üyeleri hep birlikte toplantı yapılan mekândan ayrılarak evlerine gider.¹³¹⁰

- Dağılma

Toplantının sonunda bir sonraki Sıra Gezme sohbetinin kimde olacağı kararlaştırılır. Bu şekilde herkes daha sonra yapılacak olan toplantının nerede düzenleneceğini öğrenmiş olur. Bu şekilde grup içerisinde iletişim kopukluğu yaşanmadan herkesin toplantıya katılması sağlanır.¹³¹¹

¹³⁰⁷ Akbıyık, s. 355.

¹³⁰⁸ Güzelbey, s. 112.

¹³⁰⁹ Akbıyık, s. 355.

¹³¹⁰ Ünler, s. 43.

¹³¹¹ Güzelbey, s. 112.

1.12.3. SİVAS SIRA GEZME SOHBETLERİ

1.12.3.1. Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Sivas'ta orta yaşın altı ve genç erkeklerin haftalık toplantıları “*Sıra Gezme*” ya da “*Herfene*” olarak adlandırılır.¹³¹² Sıra Gezme Sohbetleri, yemekli, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak düzenlenmektedir. Erkeklerin yemekli Sıra Gezmeleri olduğu zamanlarda kadınlar da kendi aralarında aynı toplantıyı icrâ ederler. Her hanım daha önceden kararlaştırdıkları gibi gittikleri eve bir kap yemek götürür ve neşe içinde yemek yiyip oyun oynarlar, masallar anlatır, mâni ve türküler söyler, halaylar çeker eğlenirlerdi.¹³¹³ Birbirini sevip sayan belli kişilerin samimi toplantısı olduğundan külfet olarak kabul edilmez, yenilir, içilir, gülünüp eğlenilir, sabaha kadar hoşça vakit geçirilirdi.¹³¹⁴ Sivas'taki Sıra Gezme toplantıları, elli yıl öncesine kadar yapıldı ki bugün neredeyse adı bile unutulmuştur.¹³¹⁵

1.12.3.2. Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.12.3.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.12.3.2.1.1. Üyeleri

Sıra Gezme sohbet gruplarının üyeleri aynı yöredeki birbiriyle samimi olan orta yaşın altındaki genç erkeklerdir.¹³¹⁶ Üyeler arasında herhangi bir mertebeye olup olmadığı hakkında ise bilgi yoktur.

1.12.3.2.1.2. Yönetim yapısı

Sıra Gezme Sohbetleri'nin ilk toplantısında, yönetim yapısı belirlenir. Yönetim yapısı; Başkan, Muhasip ve Veznedar'dan meydana gelmektedir.¹³¹⁷

1.12.3.2.2. Katılma Şartları

Sıra Gezme Sohbetleri, orta yaşın altındaki genç erkekler tarafından icrâ edildiği için katılma yaşı da sınırlıdır. Ayrıca sekiz yaşından büyük çocuklar da erkeklerin Sıra Gezme Sohbetleri'ne katılabilir.¹³¹⁸

¹³¹² Bu çalışma boyunca “*Sırma Gezme*” terimi kullanılacaktır.

¹³¹³ Müjgan Üçer, “Sivas'ta Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, Prof. Dr. Zafer Bayburtlu **Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 2001, s. 587.

¹³¹⁴ Abdülkadir Sarısözen, “Eski Sıra Gezmeleri Nasıl Olurdu (1)”, **Sivas Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 17, Haziran 1974, s. 8.

¹³¹⁵ “Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³¹⁶ Sarısözen, s. 8.

¹³¹⁷ Sarısözen, s. 8.

1.12.3.2.3. Kuralları

Sıra Gezme toplantılarının kuralları ilk toplantıda belirlenmekte ve herkesin bunlara uyması gerekmektedir. İlgili kaynaklardan tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Yönetim yapısı ilk toplantıda belirlenir.
- Toplantı esnasında argo konuşanlar, oyunda cezalı olanlar ve tekerleme söyleyemeyenler para cezasını peşin öderler.
- Bir evde iki erkek Sıra Gezme'ye katılıyorsa o eve sıra iki defa gelir.
- Toplantı sırası ya kura ile belirlenir ya da gönüllü olarak isteyenlere de verilebilir.

1.12.3.2.4. Zaman

Sıra Gezme Sohbetleri, kış aylarında icrâ edilir. Mevsim şartlarına bağlı olarak havaların iyice soğumasıyla birlikte, samimi derecede arkadaş olan mahallenin ileri gelenleri bir evde toplanarak Sıra Gezme Sohbetleri için gerekli tertibatı ve yemek listesini önceden kararlaştırırlar.¹³¹⁹ Sıra Gezme toplantıları, genellikle haftalık olarak ve kış mevsimi bitene kadar yapılırdı.¹³²⁰ Hatta gruptaki kişi sayısı fazla ise her gün bile düzenlenebilirdi.¹³²¹ Akşam başlayan toplantılar gece geç saatlere kadar devam ederdi.¹³²² Hatta sabaha kadar sürdüğü de olmaktadır.¹³²³

1.12.3.2.5. Mekân

Sıra Gezme Sohbetleri, grup üyelerinin evlerinde sıra ile yapılırdı. Toplantı için evlerin en geniş odaları kullanılırdı.

1.12.3.2.6. Oturma Düzeni

Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki oturma düzeni hakkında bilgi bulunmamaktadır.

¹³¹⁸ Üçer, s. 587.

¹³¹⁹ Sarısözen, s. 8.

¹³²⁰ "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³²¹ Vehbi Cem Aşkun, **Sivas Folkloru**, Cilt: 1-2, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas, 2006, s. 87.

¹³²² "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³²³ Sarısözen, s. 8.

1.12.3.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Gezme toplantıları yapılma zamanı, amacı ve içeriği bakımından “*İlk Toplantı*” ve “*Genel Sıra Gezme Toplantıları*” olmak üzere ikiye ayrılabilir.

1.12.3.2.7.1. İlk Toplantı

İlk toplantıda yazılı tüzük hazırlanır, kurallar belirlenir ve verilecek olan cezalar kararlaştırılır. Başkan, Muhasip ve Veznedar seçimi yapılır. Toplantıların grup üyeleri arasındaki sırası bu toplantıda ya kura ile belirlenir ya da gönüllü olarak kişiler arasında taksim edilir.¹³²⁴

1.12.3.2.7.2. Genel Sıra Gezme Toplantıları

İlk toplantının ardından haftalık ya da grup üyelerinin sayısının çok olması hâlinde daha sık olarak yapılan Sıra Gezme Sohbetleri'dir. Sohbet grubu üyelerinin evlerinde belirlenen sıra ile yemekli olarak icrâ edilir. Toplantıların içeriği sohbet, oyun ve eğlence ağırlıklıdır.

1.12.3.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Gezme toplantılarını düzenleyen sohbet grubu üyelerinin belirli bir kıyafet düzeninin olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.12.3.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sıra Gezme Sohbetleri yemekli olarak icrâ edilen toplantılardır. Dönem başındaki ilk toplantıda, dönem boyunca yapılacak olan sohbetlerde ikram edilecek yemeklerin listesi belirlenir. Sıra kendisine gelen herkes bu listeye göre yemekleri hazırlar. Sıra kimde ise, o evin hanımı bütün yemekleri kendi yapar. Yemek listesi ilk toplantıda belirlenmesine rağmen, kadınlar genellikle buna uymayıp çeşit sayısı listeden fazla olan yemek hazırlarlar. Kadınlar bunu da şu şekilde izah ederlerdi: “*Sen salla başını, ben bilirim işimi! Üç beş kap yemekle âlemin huzuruna çıkılır mı? Ad var, san var.*” Hazırlanan yemekler; tarhana çorbası, yumurtalı ıspanak, pehli, yaprak sarması, kızartma köfte, lokma, yavan dolma, hindi dolması (yanında elma kompostosu veya ayran), elmasiye, su böreği, etli patates, etli kuru fasulye, tepsi böreği, karas, bamya, pilav (“sözkesen” de denir), muhallebi veya sütlaç, baklava, hoşaf ve çirdir. Bu şekilde zengin bir yemek menüsü hazırlanır. Sıra gezenler bu yemeklerin hepsinden tadımlık birer lokma aldıktan sonra sevdiği yemeklerle

¹³²⁴ Üçer, s. 587.

karınlarını doyururlardı. Şayet sıra grubuna yeni katılanlar bazen ilk birkaç çeşit yemekle karınlarını doyurup diğerlerinin tadına bile bakamazlardı.¹³²⁵

Toplantı esnasında yemek ikramına sıra geldiği zaman büyükçe bir odanın ortasında, iki metre çapında yuvarlak sofralar kurulur. Çarşı ekmeği, yirmi santim uzunluğunda kesilerek etrafına dizilir. Dolama peşkiri firdolayı sofranın etrafına çevrilir. Minderler sıralanır, ağaçtan çiçekli kaşıklar, kemikten hoşaf kaşıkları dizilir. Bu şekilde sofralar kurulur. Hazırlanan yemeklerin belirli bir ikram sırası bulunmaktadır. Yemeklerin servisi bir tuzlu, bir sebze, bir tatlı şeklinde yapılır.¹³²⁶

Yemek ikramının ardından tel helvası çekilir ve oyunlara geçilir.¹³²⁷ Fakat helva çekimi her toplantıda olmasa da on beş günde bir yapılmaya özen gösterilirdi.¹³²⁸

Sıra Gezme, yemekli değilse tel helvası çekilir, mevsim meyveleri, kuru yemiş, patatesli (fırında yapılan bir çeşit yiyecek), çörek, katmer, börek, peynir, pastırma ve sucuk gibi yiyecekler ikram edilirdi.¹³²⁹ Mevsim bahara yaklaştığında ise karın içine pekmez katılıp kar helvası yapılarak yenirdi.¹³³⁰

1.12.3.2.10. Mahkeme/Ceza

Sıra Gezme Sohbetleri'nde maddî (para) ceza verilmekte ve bu cezalar da ilk toplantıda kararlaştırılırdı. Kurallara uymayanlara, argo konuşanlara, oyunda cezalı olanlara, tekerleme söyleyemeyenlere para cezası verilirdi. Bu cezalar toplantıda peşin olarak ödenirdi.¹³³¹ Toplanan paralar Sıra Gezme Sohbetleri'nin sonunda genellikle hep birlikte yapılan bir eğlence için harcanırdı.¹³³²

1.12.3.2.11. Eğlence şekilleri

Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki eğlence şekilleri; seyirlik oyunlar (Yüzük (Fincan) oyunu, Ceviz oyunu), tavla ve iskambil oyunları¹³³³ ve tekerleme

¹³²⁵ Sarısözen, ss. 8-9.

¹³²⁶ Sarısözen, s. 8.

¹³²⁷ Üçer, ss. 587-588.

¹³²⁸ Aşkun, s. 89.

¹³²⁹ "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³³⁰ Üçer, ss. 587-588.

¹³³¹ Üçer, s. 587.

¹³³² "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³³³ Üçer, s. 587.

(yanılmaca) söylemedir. Sıra Gezme Sohbetleri'nin en eğlenceli kısmı ise Yüzük oyununun icrâ edildiği bölümdür. Yüzük oyununun kurgusu ve özellikleri şunlardır:

Oyuncuları : Eşit sayıda kişiden oluşan iki grup hâlinde oynanır.

Malzemeleri : Bir tepsi ve dokuz adet fincan.

Kuralları : Oyunla ilgili kurallara kurgusunun başında değinileceği için burada tekrar edilmemiştir.

İşlevleri : Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek.

Kurgusu : Sıra Gezme Sohbetleri'ne katılan grup üyeleri sayıları eşit olacak şekilde iki gruba ayrılır. Ortaya bir tepsi içinde dokuz fincan getirilir. İki grup arasında kura çekilerek ilk önce oyuna kimin başlayacağı belirlenir. Buna “*vicek atma*” adı verilir. Oyun 21 sayıda sona erer. Kazanan taraf, yüzüğü odanın dışında saklayıp içeri getirir. Grup içerisinden herkes aynı anda yüzüğü bulmaya çalışmaz. İçlerinden her zaman bir veya iki kişi yüzüğü arar. Yüzük dokuz fincandan birisinin altındadır. Yüzüğü arayan taraf fincanları kaldırırken “boş”, “dolu” veya “şunda var”, “şunda yok” diye söyler. Boş dediğinin altından yüzük çıkarsa arayan taraf oyunu kaybeder. Karşı taraf ise tekrar yüzüğü saklama hakkına sahip olur ve odanın dışında yüzüğü saklayıp içeri gelirler. Karşı taraf yüzüğü bulmaya çalışırken saklayanlar ise şu türküleri söylemeye başlarlar:

Oyunumuz vardı bire

O hey yaleyli canım

Bizden çıkan size gire

Vah vah zavallılar

Bu esnada karşı taraf sinirli bir şekilde yüzüğü ararken;

Şu oynar, şu oynar

Şu zavallı neye oynar

Yüzüğü arayanlar yine bulamazsa saklayan taraf çok neşeli bir şekilde türkülerine devam ederler:

Oyunumuz oldu iki

O hey yaleyli canım

Şu kuyruğu, şu da tilki

Vah vah zavallılar

Bilir oynar bilmez oynar

Şu neye oynar

Oyun gittikçe kızışır. Esasen çok heyecanlı olan oyun büsbütün seyircileri heyecana düşürür:

Oyunumuz vardı beşe
O hey ya hey canım
Bizden çıka sizde şişe
Vah vah zavallılar

Bundan maksat karşı tarafın hiç bulamamasıdır. Oyun yirmi birde sona erer. Hangi taraf daha evvel bu sayıya ulaşırsa o taraf oyunu kazanır. Yüzüğü arayan taraf aynı anda şu mısraları söyler:

Ya şunda ya bunda
Geçe külah başına

Ardından yüzüğün hangi fincanın altında olduğuna kanat getirirse “İşkilim bunda.” der. Bu şekilde bulursa yüzüğü saklama sırası kendilerine geçer ve şu şekilde şarkıya başlarlar.

Yüzüğü buldu eşimiz
Ya lellelle canım
Hayıra döndü işimiz
Gevezeliktir bütün işiniz

Arayan taraf yüzüğü bulamazsa tekrar yüzük saklanırken:

Berber olduk mu size
O hey yaleyli canım
Bir yavru gönderin bize
Öpek, sevek yine size

Bilir oynar, bilmez oynar
Akşamdan beri
Bunlar yüzük şaşkınları
Üç günden beri

Arayan taraf bulamadıkça diğer taraf da mütemadiyen şarkıya devam eder:

Oyunumuz oldu sekiz
O hey yaleyli canım
Şu mıdız, şu da serkiz
Vah vah zavallılar
Bilir oynar, bilmez oynar

Şu neye oynar

Tabi ki sekiz, mızdız ve şu kelimelerde birer muhatap gösterirler. Bu aralık sayıları diğerlerini geçer:

Berber olduk da geçtik

Ya lellellele canım

Acı, tatlı sular içtik

Vah vah zavallılar

Biz yüzükten vaz mı geçtik

O hey yalleyli canım

Bunlar yüzük şaşkınları

Üç günden beri

Bilir oynar, bilmez oynar

Şu neye oynar

Oyunu kaybeden taraf, artık helvasına mı, meyvesine mi, kuzusuna mı nesine oynadırlarsa borçlarını ikinci bir toplanmada öderler.¹³³⁴

1.12.3.3. Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Sıra Gezme Sohbetleri'ni düzenleyen sohbet grubu üyeleri belirlenen evde akşam yemeği zamanına yakın toplanırlar. Herkesin eve gelmesinin ardından yemek ikramına geçilir. Şayet Sıra Gezme toplantısı yemeksiz ise akşam yemeğinden sonra sıra evinde toplanılır.¹³³⁵ Hazırlanan yemekler yer sofrasında yenir ve ardından sohbet ve eğlence kısmına geçilir.

Yemeklerden sonra saz-söz âlemleri devam eder. Sade kahveler içilir, şakalar ve latifeler yapılır.¹³³⁶ Sıra Gezme toplantılarında cenk kitapları, dinî ve tarihî eserler okunur ve daha sonra oyunlar oynanır.¹³³⁷ Yüzük oyunu ve çeşitli orta oyunları icrâ edilir. Sürprizli hikâyeler anlatılır, dilsiz oyunları, harf konuşmaları, armut silkelemeler, kapı satın almalar yemekten sonraki eğlencelerdir. Ayrıca sıra türküleri söylenir.¹³³⁸ Sıra Gezme'nin kendine mahsus demeleri de vardır.¹³³⁹

¹³³⁴ Aşkun, ss. 89-91.

¹³³⁵ "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹³³⁶ Sarısözen, s. 9.

¹³³⁷ Üçer, s. 587.

¹³³⁸ Sarısözen, s. 9.

Hele sen işini bitirdin
Geçtin köşeye oturdun
Ahabların keyfini yetirdin
Sevdiğim bir of
Bu geceki demler senindir
Aman aman
Gelecek sohbet kimindir?

Bu son sözden sonra içlerinden sıra kiminse “*Benimdir.*” diye bağırır ve yine türküye devam edilir.

Atarlarda olur tebeşir
Aklını başına döşür
Kahveyi ağırca pişir
Sevdiğim bir of
Yarın da demler senindir
Aman aman
Gelecek sohbet bizimdir

Sen çarşıya varma
Hasta etleri alma
Halına uymazsa gelme
Sevdiğim bir of
Yarın da demler senindir
Aman aman
Gelecek sohbet bizimdir

Kazancılar döğür kazan
İçimizde yoktur kızan
Sen Türk’sün git para kazan
Sevdiğim bir of
Yarın da demler sizindir
Aman aman

¹³³⁹ Toplantı esnasında söylenen bu demeler, içeriğinden hareketle yaptığımız tahmin, bir sonraki toplantıyı yapacak olan kişiyi belirlemek içindir. Çünkü ilk manzumede “*Gelecek sohbet kimindir?*” ifadesi yer almakta ve buna karşılık olarak da grup içerisinde bir kişi “*Benimdir.*” şeklinde cevap vermektedir. Bundan sonra demelere devam edilmektedir.

Gelecek sohbet bizimdir.

Hacı Hacı, canım hacı
Başındadır altın tacı
Önü tatlı sonu acı
Sevdiğim bir of
Yarın da demler senindir
Aman aman
Gelecek sohbet bizimdir.

Bu şekilde uzayıp giden sözlerin her bir parçası bir kişiye söylenir.¹³⁴⁰ Sıra
Gezme toplantıları bu şekilde oyun ve eğlencelerle gecenin ilerleyen saatlerine kadar
devam eder. Hatta sabaha kadar sürdüğü de olmaktadır.¹³⁴¹

¹³⁴⁰ Aşkun, ss. 87-88.

¹³⁴¹ Sarısözen, s. 8.

1.12.4. ÇORUM SIRA GEZME SOHBETLERİ¹³⁴²

Çorum'da Sıra Gezme Sohbetleri, eskiden beri süregelen köklü bir gelenektir. Fakat Sıra Gezme Sohbetleri'nin geçmişi hakkında yazılı kaynaklarda ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Konuyla ilgili en geniş bilgiyi Eşref Ertekin'in kaleme aldığı yazısından öğrenmekteyiz. Araştırmacı 1940'lı yıllarda kaleme aldığı yazı dizisinde, bu gelenekle ilgili bilgileri kendi zamanında gördüğü ve bildiği kadarıyla anlatmıştır.

Sıra Gezme Sohbetleri, kış aylarında beş-on kişilik gruplar hâlinde icrâ edilir. Sohbet grubu üyeleri, bir araya gelerek "Sıra Gezme"ye karar verirler. Bu davetlerin haftanın hangi günü yapılacağı, ikram edilecek yemek çeşitlerinin kararlaştırılması ve sohbetlerin sırası grup üyeleri arasında kura ile belirlenir. Herkes kurada belirlenen sırasında toplantısını yapar. Birinci sırayı çeken kişi, davet hangi gece yapılacaksa ayağa kalkıp arkadaşlarını selamlayarak "*Filanca gece bizdesiniz.*" der. Belirlenen ilk toplantı gününün gecesini grup üyeleri sohbeti yapacak olan kişinin evinde toplanır. Bu şekilde sohbet sırası devam eder. Fakat kura ile belirlenen toplantı sırası takip edilirken bazı zamanlar sırası gelen kişinin herhangi bir işinin çıkması durumunda bir başkası ile toplantı gününü değiştirebilir. Ya da kendisinden sonra sırası olan arkadaşı sırasını yaparak devam eder. Mazereti dolayısıyla aradan çıkan kişi de toplantısını sıranın en sonunda yapar.

Sıra Gezme Sohbetleri, grup üyelerinin belirlediği zaman aralıklarında evlerde icrâ edilir. Toplantılarda çeşitli oyun ve eğlencelerle vakit geçirilir. Sıra Gezme Sohbetleri'nde icrâ edilen oyunların başında "Yüzük (Filcan) oyunu" gelmektedir. Yüzük oyunu 11 fincan ile oynanır. Yüzük oyununda galip gelenler, kaybedenleri sıraya dizerek cismen ve moral olarak birtakım cezalar verir. Yüzük oyunundan sonra galip gelen tarafın kaybedenlere ceza vermesine "*sıraya dizme*" adı verilmektedir. Oyun sonunda kazanan tarafın başçılı yenilenlerin hepsini dizüstü oturarak bir sıraya dizer ve eline bir tura yahut maşa gibi bir sopa alır. Âdeta bir yapının temelini kuracak bir usta tavrını takınarak sıranın en başından itibaren külükle taş yontar gibi elindeki sopa ile mesela "*Şu taşın şurası yüksek duruyor.*" der ve biçare şekilde sırada duran kişinin burnuna sopa ile vurur. Soplanın önünde taş gibi durmak şarttır. Çekindikçe, kımıldadıkça sopaların şiddeti artar. Kafasına,

¹³⁴² Eşref Ertekin, "Çorum'da Yüzük Oyunu (1) Sıra Gezme ve Sıraya Dizme ve Söylenilen Çığşaklar (2)", **Çorumlu**, Yıl: 3, Sayı: 27, 1940, ss. 6-11; Ertekin, "Çorum'da Söylenilen Çığşaklar", **Çorumlu**, Yıl: 4, Sayı: 28, 1941, s. 27; Ertekin, "Çorum'da Söylenilen Çığşaklar", **Çorumlu**, Yıl: 4, Sayı: 29, ss. 26-27. Eşref Ertekin, ilgili yazı dizisinde yer verdiği çığşaklarda geçen argo kelimeleri olduğu gibi vermeyip noktalarla gösterme yoluna gitmiştir. Biz de bu kelimeleri metin içerisinde noktalarla gösterdik.

kollarına, dizlerine velhasıl kişinin biraz çıkıntılı gibi duran her yerine peyderpey sopayla vurularak düzeltilmeye çalışılır. Kaybeden tarafta kaç kişi varsa hepsini aynı şekilde külükledikten sonra bunları bir defada birbirleri üzerine yığarak duvar örmeye başlar. Duvar örüp ip gererek şakula bakar velhasıl bir taş ustası gibi taşları örerken ne yaparsa hepsini tatbika uğraşır. Hatta bazen su ve çamur ile sıvamaya bile yeltenir. Ve işin arasında galip tarafın hepsi bir ağızdan aşağıda yazılan çığşakları yerlerine ve makamına göre çalarlar. Bu şekilde yenilenlerin morallerini de bozarlar hatta kızdırmaya çalışırlar. Bir taraf gülüp eğlenirken diğer taraf bazen ağlar bazen de sinirli vaziyette dururlar. Bu şekilde eğlence gece yarısına bazen de sabahlara kadar devam eder.

Sıra Gezme Sohbetleri'nde icrâ edilen Yüzük oyununda söylenen çığşak örnekleri aşağıda verilmiştir:

Ocak başının minderi	Çömlekciden aldım tağar
Yüzükülerin mundarı	Yozgadlının fini zağar
Silkerler dönderi dönderi	Terziye koydum ağar
Şöyle mi oynarlar kıykak	Ah bilür oynar, bilmez oynar
Böyle mi oynarlar kıykak	Ah zovallı zovallı
	Ne kızarsın kırmızı büber çehreli
Gelin baştan başlayalım	
Hepsini heşleyelim	Sen bu yolda kalmış yorgun devesin
Haşlamayı haşlayalım	Senin nene gerek oyun oynarsın
Ohayallı hayallı canım	Sana saman gerek yap yap yiyessin
Şaşkın zovallı	Ah bilür oynar, bilmez oynar
	Ohayalı canım tu bire maskara
Sen neye geldin buraya	
Hele ben girmem araya	Ekmek sokar kuşağına
Seni katarlar sıraya	Kımıl düşmüş daş....
Ohayalı hayallı	Alır gider uşağına
Tu bire maskara	Ahayallı hayallı ne kızarsın
	Kırmızı büber çehreli
Nakarat: Yedin havucu oğlan	
Açtın tapayı oğlan	Nakarat
Döktün pirici oğlan	Fenere koydum kandili
Düzdün sıpayı oğlan	Sen dizdirirsin kendini

Bilmen yüzüğün fendini
Ah bilür oynar, bilmez oynar
Ahayallı hayallı canım şaşkın zovallı

Biner atın arığına
Bak şu puştun sarığına
Gider yolun doruğuna
Şöyle mi oynar kıykak
Tu bire şaşkın mashara

İstanbul'dan gelir kutu
Darıldın mı itin kö..
İçi dolu burun otu
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın zovallı

Tarlaya kaktım ardıcı
Kirkûr kâfirin sadıcı
Uzadı gitti bir ucu
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı ne kızarsın kırmızı büber
çehreli

Pınarları taş oluklu
Çingene eşeği kılıklı
Akar sülüklü balıklı
Şöyle mi oynar kıykak
Böyle mi oynar kıykak
Tu bire şaşkın mashara

Hamam kapusu keçeli
Seni dü.... yeni çeri
İçinden çıkan peçeli

Ohayallı hayallı canım tu bire
Mashara ne kızarsın kırmızı büber
çehreli

Nakarat
Gelin şunlara yaralım
Yüzükçü başın bulalım
Hal hatırların soralım
Şöyle mi oynarlar kıykak
Böyle mi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım şaşkın zovallı

Beraber olduk da geçtik
Sizin bıyığınıza sı....
Soğuk soğuk sular içtik
Ohayallı hayallı ne kızarsın
Kırmızı büber çehreli tu bire mashara

Bal çalalım ellerine
Yüzükçüler körlerine
Bılaşmasın kollarına
Şöyle mi oynarlar kıykak
Böyle mi oynarlar kıykak
Tu bire mashara

Nakarat
Alaca içlik diktirir
Bu çalım seni si....
Cebine harçlık döktürür
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zavallı tu bire mashara

Dizini dikmiş oturur
Aklına özür getirir

İnce maslahat bitirir
Ohayallı hayallı canım şaşkın zovallı

Ah bilir oynar, bilmez oynar
Tu bire mashara

Ağzında dokuz azısı
Yozgad'ın uyuz tazısı
Ensesi harmen yazısı
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı niye kızdın kırmızı büber
çehreli

Atları bütün alıklı
Otur hey maymun kılıklı
Pınarları çift oluklu
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı neye kızdın kırmızı büber
çehreli

Kalaylı kazan kapağı
Tabakhanenin van van köpeği
İçinde havla topağı
Şöyle mi oynar kıykak
Böyle mi oynar kıykak
Ohayallı hayallı tu bire mashara

Açtım açtım yüzük buldum
Kazların tüyünü yoldum
Oturdum da size güldüm
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı vah yazık tu bire mashara

Vakit daha gayet erdir
Utanırsan arkama gir
Yüzük gök fincandadır der
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı vah yazık
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Nakarat
Oynadılar ütöldüler
Söylemez bir put oldular
Buna pekçe tutuldular
Şöyle mi oynar kıykak
Böyle mi oynar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Nakarat: Misafirim safa geldin
Bizde ya... dört teklidir
Var atımı bağla da gel
Enseni de yağla da gel

Sıkıldılar terlediler
Donlarına törlediler
Cayır cayır yellediler
Şöyle mi oynar kıykak
Böyle mi oynar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı tu bire mashara

Dağdan getirdim mazıyı
Bağlan şu uyuz tazıyı
Dolandırdım hep yazıyı
Şöyle mi oynarlar kıykak
Böyle mi oynarlar kıykak

Takır takır takladılar
Tummanları bo.....
Fincanları yokladılar
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı neye kızdın kırmızı büber
çehreli

Nakarat
Dam ardından geçi geçer
Yüzük bilenlere geçer
Sayın bakın kaçı geçer
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı
Canım şaşkın zovallı tu bire mashara

Orta yerin hasırısın
Dodağını ısırırısın
Pek eğilme osu.....
Şöyle mi oynar kıykak
Böyle mi oynar kıykak
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Vah yazık olsun tu bire mashara

Kızıştılar turuştular
Yenilip de buruştular
Yüzük için uruştular
Haydindi ha bulunmaz ha
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ah gerli kirli ferli canım
Şaştı zovallı

Nakarat
Çavdar ekim anızına

Bakın şunların benzine
Çavdı gitti gökyüzüne
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Araştırha araştırha yaran
Senin yüzük senin haydindiha
Bulunmazha tu bire mashara

Biçareler halından bil
Şunların gözleri sil
Kalk al eline bir mendil
Ohayallı hayallı canım şaşkın
Zovallı araştırha araştırha
Haydindiha

Kahveciğin ağır olsun
Cümle âlem size gülsün
Kulakcığın sağır olsun
Şöyle mi oynarlar kıykak
Böyle mi oynarlar kıykak
Vah yazık neye küstün kırmızı büber
çehreli

Nakarat
Burada kimse yoktur yaddan
Halvaları yenmez tattan
Börekleri on beş kattan
Haydindiha bulunmazha
Araştırha araştırha vah
Yazıklar olsun tu bire mashara

Gelin şurayı gezelim
Bulup katara dizelim
Yüzükçüleri süzelim
Şöyle mi oynarlar kıykak

Böyle mi oynarlar kıykak
Ohayallı hayallı canım
Şaşkın zovallı hey
Gerli ferli tu bire mashara

Bitti artık oyunları
Yatırım şu koyunları
Bükülmüştür boyunları
Şöyle mi oynarlar kıykak
Böyle mi oynarlar kıykak
Ah bilir oynar, bilmez oynar
Ohayallı hayallı vah yazık canım
Zovallı yaran senin yüzük senin
Araştırha araştırha haydindiha

Bulunmazha gerli ferli lâkin kirli
Ne kızarsın canım kırmızı
Büber çehreli tu bire mashara

Misafirim safa geldin
Bizde ya... dört terklidir
Var atını bağla da gel
Enseni de yağla da gel

Yedin havucu oğlan
Attın tapayı oğlan
Döktün pirici oğlan
Düzdün sıpayı oğlan

1.12.5. TOKAT SIRA GEZME SOHBETLERİ

Tokat'ın kendine has geleneklerinden biri olan Sıra Gezme toplantılarının, 1970'li yıllarda çok nadir olarak yapıldığı bilinmektedir. O yıllarda bu toplantıları kendi aralarında yaşantılarına ve düşüncelerine uygun olarak tertip eden ve belirli mûsikî aletlerini de kullanan genç ve kabiliyetli kişiler bulunmaktaydı. Daha sonraki yıllarda ise bu gelenek devam ettirilmemiştir. Yaşadığımız asrın getirilerine uygun, herkesin belirli bir işte çalışması ve diğer uğraşlarıyla meşgul olması sonucunda yorgunluğunu giderecek bu toplantıların yerini gazino ve kulüpler almıştır. O dönemde yapılan Sıra Gezme toplantıları genellikle eski hatıralarını, babadan ve dededen kalma anılarını yaşamak için bir araya gelen kişiler arasında çok nadir olarak tertip edilmekteydi.¹³⁴³

Kış gecelerinde, kendi içerisinde aynı yaş ortalamasına sahip, her biri 20-30 kişiden oluşan topluluklar, her akşam büyük salonlu Tokat evlerinin birinde toplanırdı. Mânilerin ve türkülerin söylendiği, fıkraların anlatıldığı, eğlenceye yönelik ve güncel konuların konuşulup tartışılırdı.¹³⁴⁴ Ayrıca bu toplantılarda yöresel halk oyunlarına da yer verilmekteydi.¹³⁴⁵ Yaz aylarında ise “Sıra Gezme” toplantıları, şehir evleri gibi binaları bulunan Tokat'ın meşhur bağlarında devam ederdi. Çoğu zaman içkisiz olan bu sazlı-sözlü eğlenceler, o kadar çok yaygın hâl almıştır ki, şehir ve bağ evleri devrin en iyi mûsikî üstatlarının da ilgisini çekmiştir. Bu kişilerin Sıra Gezme toplantılarına katıldıkları da bilinmektedir.¹³⁴⁶

Sıra Gezme toplantıları yemekli olarak tertip edilirdi. Toplantılarda ikram edilen yemeklerin başında; hele çorbası, dolma içi (bat), filibah, çemenli ve çökelikli gelmektedir. Ayrıca bu toplantılarda *soğukluk* olarak adlandırılan meyve ile birlikte köme (cevizli sucuk), tatlı tarhana, üzüm turşusu, armut turşusu da ikram edilir. Tatlılardan ise tırtıl baklavası (Şekli tırtıla benzediği için bu adı almıştır.), yufka tatlısı, zambak reçeli ve Zile pekmezi örnek verilebilir. Zile pekmezinin özelliği renginin beyaz olmasındandır. Üzüm, şınavat adı verilen beton havuzlarda çiğnenir. Bakır leğenlerde kaynatılır ve kara pekmez hâline gelir. Yumurta akı, şeker ve pekmez ilacı ile beyazlatılır ve Zile pekmezi ortaya çıkar.¹³⁴⁷

¹³⁴³ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, Tokat Valiliği, Ankara, 1973, s. 272.

¹³⁴⁴ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s. 272.

¹³⁴⁵ <http://unyezile.com/fokl1.htm> (21.10.2015).

¹³⁴⁶ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s. 272.

¹³⁴⁷ Şükran Erten, “Tokat Yemekleri”, *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986)*, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırma Merkezi, Ankara, 1987, s. 278.

1.12.6. KASTAMONU SIRA GEZME SOHBETLERİ¹³⁴⁸

Sıra Gezme Sohbetleri'nin çok eski bir geçmişe sahip olduğu ve Kastamonu'da 1950'li yıllarda aktif olarak icrâ edildiği Abdülkerim Abdulkadiroğlu'nun “*Sıranâme*” isimli yazısından anlaşılmaktadır. Kastamonu'da bu geleneğe “*Sıra Gezme*” adının yanında “*Sıra*” veya “*Oturma*” isimleri de verilmektedir. Günümüzde Sıra Gezme toplantılarının devam ettirildiği hususunda bir durum tespit edilememiştir.

Sıra Gezme toplantıları ailece görüşen kişiler ya da samimi arkadaş grupları tarafında icrâ edilen sohbet toplantılarıdır. Sohbet grubu üyelerinin belirli sınıflandırması ve varsa yönetim yapısı hakkında elimizde bilgi mevcut değildir.

Sıra Gezme Sohbetleri, kış mevsiminde Cumartesi veya Pazar akşamları yapılan bir toplantıdır. Yemekli olarak tertip edilen Sıra Gezme Sohbetleri, yatsı namazından önce belirlenen yerde toplanılmasıyla başlarken yemeksiz olanlar ise yatsı namazından sonra icrâ edilir.

Sıra Gezme toplantıları, sohbet grubu üyelerinin evlerinde belirlenen bir sıra düzenine bağlı olarak tertip edilir.

Sıra Gezme toplantıları, sırayı düzenleyen kişinin maddî durumuna bağlı olarak yemekli ya da yemeksiz olarak yapılırdı. Yemekli olarak düzenlenen Sıra Gezme toplantılarında, genellikle saat 22:00-23:00 arasında “*yatsılık*” bazı hâllerde de “*soğukluk*” tabir edilen ikinci bir sofraya hazırlanır. Yatsılık için kabak (kara kabak veya Medine kabağı), patates, kestane gibi sebze ve yemişler pişirilir, cevizler kırılır, mevsimi ise sucuklar kızartılır. Hanımlar tarafından taze börekler ve burmalı çörek denilen cevizli veya kıymalı çörekler açılır, mısırlar pişirilir ve daha birçok eğlencelik tabir edilen yiyecekler ortaya bol bol konur. Bunların yanında içecek olarak çay ikram edilirdi.

“*Soğukluk*” olarak meyveler ve ayran, şerbet, ekşi gibi içecekler yer alırdı. Hanımlar için ayrı sofraya hazırlandığı gibi sayıya göre erkekler için de 3-4 tane sofraya kurulabilirdi.

Sıra Gezme Sohbetleri'nde ikram edilen yiyecek ve içecekler, çok zahmetli ve çeşitli olarak fazla olmasından dolayı sadece sıra sahibinin evinde bulunan hanımlar tarafından değil, imece usulü komşu ve akrabalarının yardım etmesiyle hazırlanırdı.

¹³⁴⁸ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, “*Sıranâme*”, **Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları**, Akademi Kitabevi, Ankara, 1997, ss. 31-34.

Sıra Gezme toplantılarında çok sık olmamakla birlikte “*çekme helva*” ikramı yapılırdı. Yapmasını herkes bilmediği ve çok zahmetli işlemlerden geçmesinden dolayı her toplantıda ikram edilmezdi.

Sıra Gezme Sohbetleri'nin icrâ düzeni şu şekildedir: Sıra Gezme toplantıları grup üyelerinin belirlenen evde toplanmasının ardından selamlaşma ve hâl hatır sorulmasıyla başlar. Ardından sohbet grubu içerisinde dinî bilgi yönünden en ehliyetli bir kişi tarafından sohbe tövbe ve istiğfar edilerek başlanır. Bu toplantılara Gazzaz-zâde Hoca Efendi, Zeytinli Hoca Efendi, Hafız Kâmil Efendi gibi dönemin âlimleri de katılmıştır.

Bu bölümde Kur'an-ı Kerim okunur, gerekli yerlerde ayetlerin açıklaması yapılırdı. İlgili konularla alakalı menkıbeler anlatılarak izah edilen mevzunun daha iyi anlaşılması sağlanırdı. Sohbet arasında zaman zaman dinleyenleri sıkmamak için seviyeli latifelere de yer verilirdi. Yapılan duanın ardından sohbet sona ererdi.

Toplantılarda yukarıda açıklanan mevzuların dışında genellikle dinî sohbetin ardından mevlid de okunurdu. Grup içerisinde donanımlı kişi(ler) tarafından bu görev ifa edilir. Mekânda mevlid okunacak olan köşeye bir rahle konur, üzerine sırma işlemeli veya el işlemelerinin bulunduğu peşkirler serilir. İki köşesine şamdanlar konulur ve mumlar yakılır. Şamdanların iç kısımlarına da iki bardak kırmızı şekerden (nevbet şekeri veya şerbet şekeri) yapılmış şerbet konur. Bu bardakların ortasına da mevlid kitabı açılır. Şerbetler, okuyanların boğazları kurduğunda yumulmamaları içindir. Genellikle bu şerbetler arttırılır. Mevlidin duası yapıldıktan sonra hocalardan ve yaşlılardan başlamak üzere herkes birer yudum artan şerbetten içer ve yanındakine verir. Böylece bitirilinceye kadar içilirdi. Dualı olduğundan içene şifa ve safa verir kanaatiyle herkes bir yudum alabilmek için sabırsızlanırdı. Hatta bazıları bu maksatla kürsüye yakın otururdu.

Mevlidin ardından “*yatsılık*” veya “*soğukluk*” olarak adlandırılan yiyecek ve içecekler ikram edilirdi. Her Sıra Gezme sohbetinde olmamakla birlikte “*çekme helva*” ikramı da yapılırdı.

Ahmet Keskin ve “Sıranâme” Manzumesi

Destan yazarı Ahmet Keskin, 24 Temmuz 1328/1910'da Kastamonu'nun Devrekâni ilçesinde doğdu. Altı yaşında dönemin ibtidaî mektebine kaydolmuş daha sonra Devrekâni Tevfikiye Medrese-i İlmiyesi'ne devamla dördüncü sınıfın sonuna

geldiğinde medreselerin kapatılması sebebiyle tahsiline özel olarak müderris ve sonradan kayınpederi olan Kulaksızoğlu Hacı Osman Efendi'den devam etmiştir.

Yazıya ve sanata karşı merakından dolayı zaman zaman hat, tezyinat, resim, mühürcülük, kuyumculukla uğraşmıştır. Ayrıca telgrafla muhabere usulünü öğrenmiş, şoförlük ve ziraat makinistliği kursuna devamlı diploma almıştır. Yukarıda sözü edilen hocasının kızı ile evli olup bu evlilikten bir kızı ile hukuk mesleğine intisap eden üç oğlu vardır.

1938 tarihinde Özel İdare Müdürlüğü'nde kâtip olarak memuriyete başlamış, köy belediye bürosu şefliği yapmış, sonradan müftü yardımcılığına atanmıştır. 1957'den emekli olduğu 1979 tarihine kadar müftülük yaptığı bilinmektedir.

“Sıranâme” destanı, Ahmet Keskin tarafından 1952-1955 yılları arasında Kastamonu'da kaleme alınmıştır. Manzume bir destan havası içerisinde serbest vezinle ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış ve 98 beyitten oluşmaktadır.¹³⁴⁹

Sıranâme

“Esselâmü aleyküm ey muhterem ihvân
Lutfedip dinleyin pîr ü cüvân

Besmele ile söze ettiğim ibtidâ
Hayır ile mübeşşerdir elbet intihâ

Bî-had salavât ol ulu peygâmbere
Âline, ashâbına dahi her bir mü'min ere

Bu seneki sohbet sırası nasîb oldu buraya
Yeniden katılanlar oldu araya

Dört sene evvel yine böyle bir gece
Okumuştum bir vedâ-nâme bak nice

O günkü hâtırayı etmiş oluruz yâd
Hem umarım ki gönülden oluruz şâd

¹³⁴⁹ Abdulkadiroğlu, ss. 34-35.

Lutfedip dinlerseniz beni
Dil-şâd edersiniz cân u teni

Bakmayın kusûra i'tibâr öze
O hâtırayı tekrarla başlıyorum söze

Sohbet kurduk ihvân ile Allah için
Hubb-1 fi'llah olsun âmâlimiz bütün

Sohbetimize katmayız dünyâdan emel
Çünkü dünyâ bâ'is-i fisk u cedel

Gerçi dünyâyı bırakmayız dîdeden
Velâkin i'tibâr etmeyiz sîneden

Ahret gâlip gelir dünya za'îf
Hem dahi dünya hakîr, 'ukbâ şerîf

Sohbet-i ihvâna koşalım Allâh için
Hubb-1 fi'llâh, hubb-1 ehlü'llâh için

Nerede görsek ahbâb u ihvânımız
Söyleşelim o ihvân ile Sübhânımız

Allâhım büyüklerden nasîhat rûz u şeb
Hem küçüklere öğretelim edeb

Bizden elyak vardır söz adamları
Sükût edip dinleyelim anları

Dikkat edip ihvâna irfânımız kadar
Sözlerimden gelmesin ye's ü keder

Başka sanma işte sohbetten merâm

Böyle sohbeti Hak içindir vesselâm

Bundan akdem mü'minlerin dâimâ
Sohbeti ile feyz-i Hak eylerdi rû-nümâ

Gittikçe bu hâl oldu münkalîb
Hubb-ı fi'llâh çoklarından münselîb

Mescidler seyrekleşip kapandı sohbet-hâneler
Genc ü ihtiyâra oldu me'vâ kahve-hâneler

İffet gidip kapladı şehvet hemân
Kalmadı İslâm âdetinden bir nişân

Ne oldu bize girdik başka yola
Kitâbı mezhebi sattık pula

Biz ihyâya sa'y edip âdet-i İslâmı
Kurduk sohbeti yalnız "Sıra"dır nâmı

Yazdım bakmadan cehlime bî-iz'ânıma
"Sıranâme" adını verdim bu destânıma

Kendimi bilirim sanmayın kemâlim var
Kabataslak karacümle hesâbım var

İtirâfım elbette hüsn-i niyetime dâl
Sözlerim meclise vermesin melâl

Geçen yıl da devâm ettirdik bu âdeti
Hâsıl oldu musâhabet-i ihvân sa'âdeti

Kahve belâsından kurtuldu genc ü ihtiyârı
Ne domine sürüldü eline ne tavla zarı

Kahve ehli vururlarken pulu şak şak
Sohbet-i ihvâna mevzû oldu Hak

Gazzâz-zâde Hoca Efendi âlî-himem
Bahşeylerdi bize kâfi ni'âm

Hoca Efendi'den her vechile eylemiştik intifa'
Kulakları çınlasın ona eylemiştik ittiba

Söylerdi nicedir tefsîr-i âyet
Bildirirdi me'âlin nedir gâyet

Bazan söz açardı letâiften latîfçe
Güldürürdü bizi şöyle hafîfçe

Naklederlerdi irşâd-kâr türlü vak'alar
Biz alırdık o kıssalardan nice hisseler

Hakîkaten mü'minleri teshîr hassası vardı
İlim meclisinde herkes onu arardı

Asrımızda çok azaldı ehl-i ilm-i şerî'at
Nereden öğrenirsin ma'rifetle hakîkat

Bu zâtlar başlı başına bir varlıktır
Azlıkları bil ki dinde darlıktır

O hazret başımıza tâc idi
Sade biz değil memleket ona muhtâc idi

Bu yıl yollandı oğullarına Afyon'a Hatay'a
Rastlayacaktır gelmesi bilmem hangi yıla aya

Duâ edelim Allâh vücûduna âfiyet versin
Dönmesi için çabuk âkıbet ersin

Yalnız Hoca Efendi değil ey ahî
Yoktur içimizde Zeytinli Hasan Efendi dahi

Bu mübârek zât azm-ı ukbâ eyledi
Göçüp dünyâdan ilticâ-yı lütf-i Mevlâ eyledi

Ehl-i dil hem hoş sohbet idi
Doğru sözlü şâyân-ı hürmet idi

Her sözünde yorgunu sürmezdi yokuşa
Yazın üşürdü gelemezdi kışa

Cenâb-ı Hak ona ganî rahmet eylesin
İmânını yoldaş makâmını cennet eylesin

Bu yıl da mevlidler okuyup ilâhîler söyledik
Tilâvet edip Kur'ân'ı duâlar eyledik

Fi'ilimiz hâlis idi bil ki âşikâr
Maksadımız ancak rızâ-yı Kirdigâr

Kürsünün başı gençlerle bezendi
Okumaya öğrenmeye hepsi özendi

Bi'l-vesîle mekteb oldu meclisimiz
Sebeb-i nüzûl-ı rahmet oldu mevkiğimiz

Bu akşam sona erdi sıra ile kırâat-ı mevlidimiz
Sohbetimiz devâm etsin olsun mev'idimiz

Münâsib görürlerse ihvân

Sohbet sûretiyle tekrâr eyleyelim devrân

Cenâb-ı Hak cümlemizi eylesin azîz

Dâreynde ihsân eylesin zevk-i lezîz

Dört senelik hâtıra burada bitti

Demeyiniz uzun ettin câna yetti

Zirâ meşhûrdur “Ettekrâru ahsen...”

Hele zararsızsa “... velev kâne yüz seksen”

Sıra adedimiz yedi seneye erişti

Bu arada bazı âdet ve hem vaziyet değişti

Hoca Efendi Haccu'l-Haremeyn olup eyledi avdet

Şeref verdiler beldeye kalmadı hasret

İşitme hassalarında kalmamış ise eski cevvaliyet

Şükür ki hiç etmemiş şu'ru ta'tîl-i fa'âliyet

Müessir va'zı ile teshîr olur cemâat

Nedir o duâsındaki celâlet celâdet

Bunlar yâd-ı hürmettir kat'iyyen yok riyâ

Mahzâ arz-ı hakîkattir eyâ

Ne yazık ki eski yıllar gibi istifâde etmiyorum hakkıyla

Darılmayın vakit geçiriyoruz kahve gibi dedikodu ile

Hastalanıp ayrıldı Hacı Emmi Ağa evvelâ

Arkasından haydi bakalım ihtiyar Hacı Ağa

Çekti fırkayı nedense Akmanın Delisi

Bağırırdu yüksekten zâkirlerin birincisi

Bunlar mazûrdurlar etmem iştikâ
Fakat gençler ne için ettiler bilmem istifâ

Kürsünün etrafı ne hoş olurdu
Onların "... tende canım ..."larından çoşulurdu

Delikanlılık her şey yazar amma haritada
Şu meclisten ayrılmaya sebep yok ortada

Allâh'tan isteriz ki bütün nevrêsîdegân
Olsun nur-ı İslâm ile birer şems-i tâbân

Bu yıl şeref verdiler sıramıza iki Bahâ bir Cevdet Beyler
Edâları sedâları hep bizi mest ettiler

Akşam sona erince başlar herkes gelmeye
Hâfız Kâmil Efendi başlatıyor tövbeye

"Estağfiru'llâh estağfiru'llâh ..." diyerekten
Gürül gürül hepimiz cân u yürekten

Eyliyorduz imânımızı te'yîd
Hem dahi nikâhımızı tecdîd

"Mefhar-i mevcûdat" ile Baş İmam Efendi
Başlıyor okumaya ilk bendi

O nâzik düzgün edâsı ile
Kalpleri teshîr eyler muhrik sedâsı ile

Onu takip eder Ağa imareti
Câmiinin Hoca ile Hikmet'i

Devam eder peşinden Çelenliler
Yukarı Tekke ile Sinan Beyliler

Anmadıkça geçemem Şükrü Ağa'yı zikirbaşı
Hisarardılı Hasan Efendi onun arkadaşı

Darılma unutmam seni Akıllı Akman
Karışmam aklına fakat sesin yaman

Aradan ilâhîler söylenip âyetler okunur
Bu âhenk hakîkaten yüreğe dokunur

Nihâyet meclisde bir vecd belirir
Tövbeler, duâlar edilir âmin denilir

Fâtiha ile eller yüze sürülünce
Şamdânlar üflenip kitap dürülünce

Çamcıoğlu gözünü diker şerbete
Hakikaten doyulmaz bu şifâli lezzete

Biliyorum Şükrü Ağa'ya takılacakların sabrı tükendi
Akıllarınca derler ki "Eh yeter artık efendi"

Biraz sabredin şimdi başlar yârenlik
Duâ edin Şükrü Ağa'ya odur tatlı şenlik

Fakat burada ciddi bir teklifim var size
Şükrü Ağa'ya 'Ali Ağa' demeyin o adın sâhibi darılır size

Amma o da takılmıyorlar diye gecelemesin
Telgraf mıdır, telgrat mıdır, onu bile demesin

Bol bol patlatsın baklavanın "B"sini

Böreği temin etsin bıraksın ötesini

Nânkörlük yok, aşûre yedirenler, helva sunanlar oldu
Gözleme yağlandı amma baklava ne oldu

Yazarken bunu dün gece bitirmeye oldum tâlib
Fakat kâğıdın boş yerini gördüm gâlib

Muvâfık mı bu kadar gevezelikle sanki ders edeyim
Hele biraz da şundan bundan bahsedeyim

Makbûldür tekrarı eyleyelim salât u selâm
Değiştirip mânâyı edeyim nakl-i kelâm

Tiryâkîlik bu oyuncak değil şişti kafa
Müsaâdenizle çekeyim enfiyeyi, nefsim bulsun sâfâ

İnanın ben(im) ağzım kurudu bilmem sizi
Acele etmeyin şimdi gelir turşu, kabak dizi dizi

Bakın bir kerre daha neler yağmur gibi yağar
Ümitlenirseniz helvaya, o kırk yılda bir doğar

Şimdi verilerse bari bir bardak şerbet
Harâreti keser, minnete geçer elbet

Artık ben yoruldum, siz usandınız
Mukaddimeyi görünce bir şey var sandınız

Dedim ya Hak rızâsıdır ancak matlûbumuz
Hemen üç şeyden berî olmak maksûdumuz

Nâmerde ihtiyaç dahi marazla yüz karası
Gerisine metelik vermeyiz olsa da bıçak yarası

Dilerim Hak'tan cümle ihvân âfiyetle sağ olsun
Yerleri cennet, bostan ile bağ olsun”¹³⁵⁰

¹³⁵⁰ Abdulkadiroğlu, ss. 35-45.

1.12.7. MARDİN SIRA GEZME SOHBETLERİ¹³⁵¹

Mardin’de erkekler arasında yapılan sohbet toplantılarına “*Sıra Gezme*” adı verilmektedir. Çok sık olmamakla birlikte ara ara bu toplantılar tertip edilmeye çalışılmaktadır. Sıra Gezme Sohbetleri erkekler arasında yapıyor olmasına karşın, toplantılara bazen ailenin yakın akrabalarından olan kadınlar da katılabilmektedir.

Mardin, bölgedeki diğer şehirlere nazaran daha kozmopolit, farklı kültür ve toplumların eritildiği bir yapıyı barındırmaktadır. Tek bir dil, tek bir yaşam tarzı ve tek bir kültür yoktur. Bu yüzden de “dil” ve “söz”ün ağırlıklı olarak kullanıldığı bir toplanma ve duyguları anlatma ön plana çıkmamıştır. Bunun yerine çok daha evrensel bir yapıya sahip müzik, tınılar ve oyunlar ön planda tutulmuştur.

Sıra Gezme toplantılarında müzik icrâsı önemli bir yer teşkil etmektedir. Yöresel türküler genellikle Sabâ, Garip ve Kerem dizisinden okunarak icrâsı gerçekleştirilmektedir. Türkülerin ezgi yapısı genellikle Kerkük, Urfa ve Elazığ yöresiyle benzerlik göstermektedir. Mardin’de geleneksel halk türküleri ve klasik müzik tarzındaki eserlerde makam geleneğini günümüze kadar taşıyan mahallî ustalar ve ses sanatçıları vardır. Bunların başında; Faysal Kuzeyyel (Ammo Faysal), Abdülkadir Gökbalık (Kanun), Semir Ortaç (Cümbüş-Ud), Bahattin Işıkhân, Fahrettin Atlıbatur, Tahir Cizreli, Suat Mungan, Abdülkerim Çuha (Ud, Kanun, Cümbüş, Keman), Şekip Yurttaşer (Söz yazarı-Derlemeci), İsmail Bilgici, İsmail Melle Refig, Ahmet Salarvan (Ud, Saz), Kasım Koç, Behramo Bozkurt (Kemançe), Murado gelmektedir.

Sıra Gezme toplantılarında klasik eserlerin icrâsı hâkimdir. Mardin Varsağı Dîvânî gibi saz eserleri ve türküleri de klasik çalgı aletleriyle icrâ edilir. Oyun olarak Reyhânî, Hınne, Malaya (Haftano), Lorke, Kesirteyn, Gülle, Meryeme, Delilo, Mustafa Kemal oyunları da Mardin’de icrâ edilen oyunlar olarak sayılabilir.

Mardin’deki müzik meclislerinde eserler belli bir makam sırasına/geleneğine göre okunur. Yüzyıllar öncesinden gelen köklü bir gelenektir. Bu makam sırasını günümüze kadar taşıyan ustaların arasında bilinen en eski ses sanatçısı Mahmut Efendi’dir. Türk mûsikîsinin bilinen makamlarına ek olarak Mardin’e özgü bazı makamlar da vardır. Bunların başında; “Mansûrî”, “Hadîdî”, “Hakîm3i”, “Zengül”, “Ureybûnî” ve “Barzâvî” gelmektedir.

¹³⁵¹ Akbıyık, ss. 351-354.

1.13. OTURAK ÂLEMLERİ

1.13.1. KONYA OTURAK ÂLEMLERİ

1.13.1.1. Konya Oturak Âlemleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Konya Oturak Âlemi toplantılarının hangi tarihte nasıl başladığına dair net bir bilgi bulunmazken Nail Tan, Mehmet Önder'den aldığı bilgiler doğrultusunda Oturak Âlemi'nin tarihini XIII. yüzyıla kadar indirmektedir. Mevlânâ döneminde başlayan semânın halk arasında müzikli-danslı eğlencelerin düzenlenmesine yol açtığını ifade ederek açıklamaktadır.¹³⁵²

Selçuk Es, bir hatırasına dayanarak oturağın yakın dönemlerde ortaya çıkmış olabileceğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Konya’ımızda Arap Vakası diye adlandırılan Mısırlı (Kavalalı) Mehmet Ali Paşa’nın ordularının 1830 senesinde bir yıl Konya’da kışlaması sonucu Mısır askerleri mahalle arasındaki konaklara dağılmış. Bu arada bazı mahalle mescitleri ahır olmuş, geceleri gizlice mahallelerde saz meclislerine Mısır askerleri iştirak ettiği gibi bu gibi sazlı içkili eğlencelere kadın oyuncu da alınmaya başlanılmıştır. İşte bunların sonucu bu günkü Konya Oturak Âlemlerinin ilk çekirdeklerini teşkil ettiğini görüyoruz. Buna şöyle bir hatıramı da eklemeyi uygun görüyorum:

‘1956 senesinde doksan iki yaşında ölen Dereli Sinoplunun Ali Ağa gençlik çağlarında Hovardalık sonucu bir kadın meselesinden Oturak dönüşü, mahallesinde yaptığı kavgada arkadaşını pala ile öldürünce cezaevine düşmüş. O sıralarda oğlunun ziyaretine gelen annesi ki (1928 senesinde yüz yirmi yaşında ölmüştü.) ağlayarak şöyle dediğini anlatırdı: ‘Ah gözleri kör olsun o Arap askerlerinin, onlar köyümüze gelmeden evvel erkeklerimiz Oturak nedir, kadınlı içkili çalgı âlemi nedir bilmezlerdi. Geldiler bir kış kaldılar, erkeklerimizi de, evlatlarımızı da baştan çıkardılar. Evvelce ne iyi saz çalar, destan, koşma okurlar, muamma çözer dağılırlardı.’ diye yakınırılmış.”¹³⁵³ Bu açıklamanın ne kadar doğru olduğu konusu ise tartışmalıdır.

Mehmet Tahir Sakman ise Konya Oturakları'nın temelini geçmiş dönemlerde Konya'da icrâ edilen Âşık fasıllarının/meclislerinin oluşturduğu kanaatindedir. Mahmut Ragıp Gazimihâl'in Sadettin Nüzhet Ergun ve M. Ferit Uğur ikilisinin

¹³⁵² Nail Tan, “Konya Oturak Âleminin Folklorik ve Turistik Değerlendirmesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, s. 82.

¹³⁵³ Selçuk Es, “Konya Türküleri ve Oturak Âlemleri”, **Yeni Konya Gazetesi**, 19 Kasım 1979'dan Mehmet Tahir Sakman, **Dünden Bugüne Konya Oturakları**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 18-19.

hazırladığı *Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsiyyât* adlı eserden aldığı alıntıdan hareketle aşağıdaki yorumu yapmaktadır:

“Âşık meclislerinin umumi kaideleri vardır. Riyaset, en ihtiyar saz şairine aittir. Muammayı o asar, gazele o başlar. Bu adam mevkiini kendi arzusu ile başka bir refîkine bırakabilir. Evvelâ çaldıkları Çuhacıoğlu Peşrevi’dir. Bu, anane hâline gelmiş, Anadolu’nun hemen her tarafında ahenge o peşrevle başlamak âdet olmuştur. Sonra meclisin reisi bir gazel okur. Bu terennümler rast, mahur, uşak, karcıgar ve muhayyer gibi mahdut makamlardan biriyle yapılır. Diğer âşıklar da birer gazel okumaya mecburdur. Fakat ilk başlayanın seçtiği makam ve manaya ötekilerin bağlı kalması şarttır. Reis olan zat hakiki bir konu seçmişse ötekilerin de hakiki yani ahret üstüne söylemesi gerekir. Okunulan nazımlar ya usta malıdır yahut bizzat kendilerininindir. Gazel bittikten sonra aynı usul takip edilerek dîvân, semâî, kalenderî, koşma ve destan gibi kendilerine mahsus şekil ve ezgisi olan parçalar okur ve fasla bu suretle son verilir. Âşık faslında aramılan gaye yalnız zevk ve neşe değildir. Ara yerde bir de boy ölçüşme mevcuttur. Her âşık, arkadaşlarına üstün gelmek ve hiç olmazsa onlara yenilmemek kaygısını taşır. Çünkü birbirlerine rakip olmuşlardır. Âşık namını taşıyan bir adamın yanlışını bulup çıkarmak toplantının levazımından sayılır. Böyle umumi kaidelerin her hâlde âşıkların çok gezgin oldukları eski zamanlara ait olduğu anlaşılıyor. Konya bölgesinin kendisine mahsus fasıl parçaları -âşık peşrevleri- bulunmuş olduğu mevcut iz ve kalıntılardan hâlâ bellidir. Ezcümle şu iki saz peşrevi var: 1) İçilli Peşrevi, 2) Bülbül Peşrevi. Bir de işleme adıyla dinlediğimiz sözsüz parçanın fasıl ortasındaki dinlenmede çalındığını söylediler. Bütün bunlar Konya âşık fasıllarının –belki de sonradan çıkartılmış- birtakım başkalıkları bulunmuş olduğuna delildir.”¹³⁵⁴

Yukarıda adı geçen Çuhacıoğlu Peşrevi’nin hâlâ Konya’da şehir muhiti mûsikî meclislerinin vazgeçilmezleri arasında olması, Konya Oturakları’nın kökeninin âşık fasılları olduğunun bir delilidir. Son dönem Konya Oturakları’nda okunan dîvânlar ve koşmalar da o günlerden kalan bir hatıradır.¹³⁵⁵ O dönemlerde Konya Oturakları’nın esasını teşkil eden âşık fasılları, zaman içerisinde yerini tamamen türkülere bırakmıştır. Ancak içerisinde yukarıda bahsedilen bazı izler kalmıştır. Bu da geçmiş dönemlerde Konya’da çok yoğun bir şekilde sürdürülen

¹³⁵⁴ Mahmut Ragıp Gazimihal, *Konya’da Mûsikî*, CHP Halkevi Yayınları, Ankara, 1947, s. 63.

¹³⁵⁵ Sakman, 2001, s. 76: Merhum Mazhar Sakman tarafından Konya Divan Ayağı’nda okunan “Konya Methiyesi” ile “Dasitan-ı Konya”, Mahbub Efendi’den “Koşma”, Karamanlı Âşık Kenzî’den “Efendim”, Âşık Şem’î’den “Bülbülden Bir Nida Geldi Güllere” gibi eserler o dönemden kalanlardır.

âşıklık geleneğinin zaman içerisinde azalması ve hatta Konya şehir muhiti mûsikî meclislerinde yok olması neticesinde olmuştur. Konya Oturakları'nda âşıkların tesiri azaldıkça onun yerine konulan türkülerle birlikte zaten var olan kaşık oyunları, türkülerin ritmine ve Oturakların havasına uyarak Oyuncu Kadınlar/Oturak Kadınları tarafından icrâ edilmeye başlanmıştır.¹³⁵⁶

Oturak Âlemleri XVIII. yüzyıldan itibaren daha fazla yaygın hâle gelerek düğünlerin bir parçası durumuna gelmiştir. Evlenecek delikanlı için arkadaşları düğünden önce mutlaka “*Zamah Gecesi*” adı verilen bir Oturak Âlemi düzenlemeye başlamışlardır.¹³⁵⁷

Uzun süren savaşların psikolojik etkisi, merkezî otoritenin zayıflaması, kolluk kuvvetlerinin yeterince müdahale edememesi gibi sebeplerle 1900'lü yıllarda o ağırbaşlı, nezih Oturakların yerini Oturak Âlemleri almıştır. Bu değişmeden sonra artık ön planda müzik yerine cinsel bir obje olarak kadın yer almaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise Hovardalar arası sonu cinayetle biten Oturak Kadınları'nın kaçırılması olayları artmış ve birçok cinayet işlenmeye başlanmıştır. Özellikle “*Manastır usulü*”¹³⁵⁸ olarak bilinen Oturak Âlemleri'nde çırılçıplak oynayan kadınlar her konuğun kucağına oturarak bade sunar ve meze olarak her misafiri dudağından öperdi. Oturakların töresinde bulunmayan bu tarz sahneler yavaş yavaş yer almaya başlamıştır. Kimsenin başını kaldırıp bakmadığı Oturak Kadınları'na artık bakmak normal sayılır olunca Hovardalar arası sonu cinayetle biten Oturak Kadınları'nın kaçırılması olayları neticesinde cinayetlerin artması, Konya Oturakları'nın özünü kaybederek şehir muhiti mûsikî meclislerinin eski nezih ortamlarının ortadan kalkması ve genel olarak ahlâkî ve asayiş bozucu bir hâl alması sonucunda “*Konya'da Ferit Paşa'nın valiliği zamanında (H.1315-1316)*”¹³⁵⁹ Oturaklar yasaklanmıştır.

Aradan geçen zaman zarfında gizli olarak Oturak Âlemleri yine düzenlenmeye devam edilmiştir. 1925 yılında çıkarılan bir kanunla tekke, zaviye ve

¹³⁵⁶ Sakman, 2001, ss. 76-77.

¹³⁵⁷ Tan, s. 83.

¹³⁵⁸ A. Sefa Odabaşı, “Konya Nostaljisinden Esintiler, Geçmişten Konya Oturak Âlemi Üzerine Bir Yazı ve Düşündürdükleri”, **Yeni Gazete**, 14-16 Şubat 2000; **Manastır usulü**: Oturak esnasında müzik çalarken Oyuncu Kadınlar gelerek Efelerinin kucağına oturur. Bir elini Efe'nin omzundan dolaştırarak kadehi uzatır ve meze olarak da göğsünü dayar. Bu kadınlara Efeler ayrı ayrı sahip olmak isterler ve takımlar ayrılır. İçlerinden birisi belindeki saldırmayı yere saplayarak “Nokta” diye bağırır. Bunun üzerine bütün saldırmalar yere saplanır ve lamba da söndürülünce mavzerini kapalı karanlıkta karşısındakine silah boşaltır. Bu olaya “manastır usulü” adı verilmektedir. Günümüzde icrâ edilen Oturaklarda yapılmamaktadır.

¹³⁵⁹ Gazimihal, 1947, s. 66.

türbelerin kapatılmasına paralel olarak tarikat ayinleri de yasaklanmıştır. Böyle bir ortamda icrâ edilen Oturak Âlemleri de jandarma tarafından denetime alınmış ve yakalanan Oturak Kadınları ailelerine teslim edilmiştir. Bu duruma engel olmak için bazı Efeler, Oturak Kadınları'nı hizmetçi olarak nüfuslarına kaydettirmiştir.¹³⁶⁰

Konya Oturak Âlemleri yasaklanmasına rağmen yine de asla terk edilmemiş ve gizli saklı gözden irak yerlerde her zaman düzenlenmeye devam etmiştir. Bu durum Konya halkı tarafından hiç de hoş karşılanmayıp eski Oturakların yapısını bilenler tarafından sürekli eleştirilerek dışlanmıştır. Bu tarz yapılan Oturakların kötü şöhreti bütün yurda yayılarak gerçek Oturak Âlemleri'nin nezih yapısına gölge düşürülmüştür. Bütün bu olumsuzluklara bağlı olarak zaman içerisinde Konya Oturakları'na olan ilgi azalarak yerini günümüzde barana denilen türkü meclisleri almıştır.¹³⁶¹

Konya Oturakları genellikle gözden uzak bağ evlerinde yapılmıştır. Günümüzde şehrin ortasında kalan Aksinne, Akbaş gibi mahalleler Konya Oturakları'nın yaygın olarak düzenlendiği yerlerdir. Sedirler, Araplar, Çukur Mahalle, Durak Fakı gibi mahallelerin yanı sıra Meram önemli Oturak merkezidir. Şehirden uzak oluşu, nüfus yoğunluğunun özellikle kış aylarında çok az olması buraları cazip hâle getirmektedir. Ayrıca Dere ve Sille gibi o dönemin yakın köyleri de Oturakların sık düzenlendiği yerlerdir. Konya'nın yakın köy ve ilçelerinden Yarma, Sakyatan, İsmil, Karkın, Çumra ve köyleri, Tepeköy, Meydan, Ovakavağı, Altinekin, Sille ve Tepeköy gibi yerlerde de Oturak geleneği sürdürülmüştür. Obruk Yaylaları ve Eşmekaya gibi bugün Konya il sınırlarının dışında kalan yerleşim birimleri de Oturakların sıkça yaşandığı yerlerdir. Özellikle ova köylerinin zenginlikleri nedeniyle çok rağbet ettikleri Oturaklar, Konya'nın Karapınar ilçesine bağlı Türkmen köylerinde de rağbet görmüştür.¹³⁶²

Eskiden icrâ edilen saygıda ve sevgide kusur edilmeyen dost ve şehir muhiti mûsikî meclisleri Hovardaların/Efelerin de belki de külhanbeyliğe özenmesi sonucu o nezih saz ve söz meclisleri gitgide cinselliğe bürünmüştür. Türkü ve raks ikilisi zamanla arka plana itilmeye başlanmıştır. Yerine çoğunluğu köy kökenli Oturak kültüründen habersiz insanların yaptıkları âlemler gelmiştir. Bu âlemlerde artık kadın vitrinde olmasından dolayı soyunması doğal karşılanmaktadır. Raksın o büyüğü

¹³⁶⁰ Tan, s. 83.

¹³⁶¹ Sakman, 2001, ss. 87-91.

¹³⁶² Sakman, 2001, s. 101.

figürleri kaybolarak yerini cinselliğin ön planda olduğu gösteriler almıştır.¹³⁶³ Bunun dışında barana adı altında devam ettiren gruplar da vardır.

Şehir merkezinde Konya Oturak Âlemleri'nin bir uzantısı olarak “*Barana*” adı altında sazlı-sözlü eğlenceler düzenlenmektedir. Bu eğlenceler belirli arkadaş gruplarının kararlaştırdıkları zamanlarda bir araya gelerek Konya türkülerini özellikle çalıp söylemek için haftalık olarak yaptıkları toplantılar şeklinde sürdürülmektedir. Bu barana toplantıları her ne kadar eski Konya Oturakları'nı birebir yansıtmaktan uzak olsa da yörede türkü kültürünü yaşattığı ve canlı tuttuğu için ayrı öneme sahiptir. “*Oturak*” kelimesinin mümkün olduğunca telaffuz edilmemeye çalışıldığı bu Barana toplantılarında, Oturak ifadesi yerine “*Muhabbet*” kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.¹³⁶⁴

1.13.1.2. Konya Oturak Âlemleri'nin Genel Özellikleri

1.13.1.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.13.1.2.1.1. Üyeleri

Konya Oturak Âlemi toplantılarının icrâsında grup üyeleri, Oyuncu Kadınlar, Bohçacı ve Oturağı düzenleyen kişi bulunmaktadır. Hepsinin toplantı içerisinde yapmakla yükümlü oldukları farklı görevleri vardır. Bunların yanında misafirler de yer alır.

1.13.1.2.1.1.1. Üyeler

Oturak Âlemi'ni tertip eden sohbet grubu üyelerinin sayısı Oturakların icrâ edildiği mekânların geniş olmamasından dolayı çok fazla değildir. Bir evin en geniş odasında toplantının icrâ edilebilecek sayıda kişiyle düzenlenmektedir. Bu da Oturağı düzenleyen kişi(ler) tarafından davet edilmeyi gerektirmektedir. Oturak Âlemleri'ni düzenleyen grup üyeleri genellikle aynı yaş ortalamasına sahip, samimi kişilerdir.

1.13.1.2.1.1.2. Oyuncu Kadınlar/Oturak Kadınları

Oyuncu Kadınlar, Oturak Âlemleri'nin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bu bakımdan her Oturakta mutlaka bulunur. Oyuncu Kadınlar, genellikle ya azınlıklardan ya da Konya dışındaki illerden gelip burada Hovardaların maiyetinde Oturak terbiyesinden geçtikten sonra Konya'ya yerleşmiş kişilerdir. Azınlık olan Oyuncu Kadınlar'ın geçmişine bakıldığı zaman Rum kökenli oldukları

¹³⁶³ Sakman, 2001, s. 87.

¹³⁶⁴ Sakman, 2001, s. 93.

anlaşılmaktadır. Eski dönemlerde Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Konya'da da sık rastlanan ve Rumlar tarafından işletilen meyhanelerde sâkîlik yapan Rum kadınları, zamanla Hovardaların/Efelerin maiyetinde Oturaklarda baş tacı edilmiştir. Bunların dışında yerli halktan Oyuncu Kadınlar çıkmışsa da bunların aileleri yanlarında olduğundan barınma sıkıntıları çektikleri için çok tercih edilmemişlerdir. Oyuncu Kadınlar, Efelerin evlerinde nikâhlı karısının yanında kalmaktadırlar. Aralarında çocuk sahibi olan Oyuncu Kadınlar'ın evlatları asla hor görülmeyle ilgili aile terbiyesi ve eğitimi almasının yanında evlendirilmesi de sağlanmıştır. Kız çocukları ise asla Oyuncu Kadın olarak yetiştirilmemiştir.¹³⁶⁵ 1915 ve 1930 yılları arasında ün yapmış Oyuncu Kadınlar'ın başında Benli Alime, Çukur Eniğin Miyase, Tahtelbahir, Gramafon,¹³⁶⁶ Akkutu, Atyormaz¹³⁶⁷ gelmektedir. Bunların dışında yakın dönemde Konya'daki meşhur Oturak Kadınları'nın başında ise “Adanalı Çopur Kız, Dereli Alimana, Dereli Fadim, Koca Tatar, Cızzık, Bahtiyar ve Karakız”¹³⁶⁸ gelmektedir.

Oyuncu Kadınlar'a kötü davranılmadığı gibi asla hoş karşılanmayan bir lakapla da hitap edilmez. Bu kadınlar Konya'da; “ayak”, “kötavrat”, “orta avradı”, “kapatma”, “dost” ve “avrat” gibi isimler verilmektedir. Bunun dışında farklı çağrışımlar yapacak isimlerden kaçınılmıştır.¹³⁶⁹

Oyuncu Kadınlar'ın elbiseleri, zilleri ve kaşıkları gibi özel eşyalarının bulunduğu bohçası Oturak Âlemi'nin yapıldığı yere Bohçacı tarafından götürüldükten sonra kendileri de her ne olursa olsun oraya gidip oynaması gerekmektedir.¹³⁷⁰

Oyuncu Kadınlar arasında güzel türkü söyleyenler de vardır. Fakat kendilerinden beklenen kıvrak Konya türkülerine oyunlarıyla iştirak etmeleridir. Çok zarif figürler içeren ve her türkünün ayrı bir oyunu olması nedeniyle sadece ciddi bir şekilde oyunları icrâ etmesi kadınların Konya Oturakları'ndaki en önemli vazifeleridir. Erkeklerin oyun oynamadığı Oturaklarda kadınlara oyunları erkekler

¹³⁶⁵ Sakman, 2001, s. 33.

¹³⁶⁶ Mehdi Halıcı, **Konya Sazı ve Türküleri**, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985, s. 50: Gramafon isimli bayan için ünlü yazar Sabahattin Ali, Konya'da bulunduğu yıllarda “Gramafon Avrad” isimli bir öykü yazmıştır.

¹³⁶⁷ Halıcı, s. 50: Bu kadınlardan “Atyormaz” isimli bayan, küçük cüsseli birisiymiş. At tergisine alınıp Oturak Âlemi'ne götürülürken kilo olarak hafif olduğu için atı yormadığından lakabını “Atyormaz” koymuşlardır.

¹³⁶⁸ Mahmut Sural, “Halk Oyun ve Eğlenceleri: Konya'da Eski Oturak Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 15, Cilt: 8, Sayı: 171, 1963, s. 3204.

¹³⁶⁹ Tan, s. 84.

¹³⁷⁰ İlhan Fahri Demir, **Konya Oturak Âlemleri**, Çelikcilt Matbaası, İstanbul, 1959, s. 7.

göstermektedir. Oyunu iyi bilen fakat Oturaklarda oynamayan erkekler, kadınlara oyunun yanı sıra türkü de öğretmektedir.

Oyuncu Kadınlar'ın günlük yaşamları diğer kadınlardan farklı değildir. Normal hayatta kendilerini deşifre etmez ve diğer Konya hanımları gibi elbiseler giyerek günlük yaşantısına devam ederler. Oturaklarda ise sanılanın aksine asla soyunmaz ancak rahat oynayabileceği çok dekolte olmayan bir kıyafetle türkülerin kıvrak nağmelerine kaşık veya zille eşlik ederek raks ederlerdir. Oyuncu Kadınlar'a ortamda bulunan kişilerin herhangi bir sarkıntılık yapması ya da yanlış bir hareket yapmaları yasak olduğu gibi bu fiilleri işleyenler Oturaktan tecrit edilerek bir daha da o ortama alınmazdı.

Hovardalar arasında zaman zaman “*elini sürmemek*” şartıyla Oyuncu Kadınlar emanet alınırdı. Bunun da en yaygın şifresi bir sigara sarıp göndermektir. Sigarayı yakan Hovarda, Oyuncu Kadın'ı gönderirdi. Kadını götüren kişi asla o Oturağa giremediği gibi kapıyı çaldıktan sonra açılmasını beklemeden kadını orada bırakıp geri dönerdi. Bunu yapmazsa adı “Bohçacı”ya çıkar ve Oturaklarda itibar görmezdi. Eğer kadına “*emanet*” verilen yerde bir sataşma olursa geri geldiği zaman Hovardasına “*ceviziniz çürük çıktı*” denilerek durum ima edilir. Böyle durumlarda Hovardalar arasında kimi zaman çatışmaların çıktığı da olmuştur.

Konya Oturak Âlemleri'nde Oyuncu Kadınlar'a saygı o kadar büyüktür ki birçok Konya türküsünün nakaratlarında isimleri yer almasının yanında “*Alime'yi Samanlıkta Bastılar*” ve “*Gapıları Galındır (Cemile)*” gibi türküler de yakılmıştır.¹³⁷¹

Oyuncu Kadınlar'ın her türlü ihtiyacını Hovardalar karşılayıp onları kendi himayelerinde tutmak durumundadır. Fakat zaman zaman farklı gruplar arasında Oyuncu Kadınlar'ı silah zoruyla kaçırmaya yönelik olayların olduğu da bilinmektedir. Bu da birtakım kanlı olayların yaşanmasına sebep olmuştur. Bunun dışında Hovardaların kendi eşleri de Oyuncu Kadınlar'a sahip çıkıp herhangi bir sıkıntı yaşanarak kocalarının itibarının zedelenmesinin önüne geçerlerdi. Bu duruma şu olay örnek olarak verilebilir: “*Obruk'un Hacı Numan köyünde Efe'nin komşu köydeki rakipleri Efe'nin evde bulunmadığı bir sırada evini basarak oyun oynattığı kapatmasını zorla kaçıırırlar. Efe'nin hakiki eşi, bunu kocasına hakaret sayar ve duvardaki mavzeri boynuna takıp bir ata binerek adamları takip eder. Oyuncu Kadın'ı ellerinden alır, tekrar eve geri getirir.*”¹³⁷²

¹³⁷¹ Sakman, 2001, ss. 33-36.

¹³⁷² Halıcı, ss. 50-51.

1.13.1.2.1.1.3. Bohçacı

Konya Oturak Âlemleri'ne Oturak Kadınları'nı genellikle “*Bohçacı*” adı verilen kişiler götürürmüş. Bu ismin verilmesinin sebebi ise Oyuncu Kadın'ın içinde elbisesi, makyaj malzemesi, kaşığı veya zili bulunan bohçayı onun taşımasından dolayıdır. Bohçacı, Konya Oturakları'nda fazla itibar görmeyen, genellikle fakir ve Oturağa düşkün bir kişidir. Bohçacı'nın olmadığı bir Konya Oturağı düşünmek ise çok zordur. Çünkü Bohçacı aynı zamanda eli her işe yatkın, hamarat birisidir. Oturak esnasında gerekli hizmet işlerini yapmak, içki bitince gidip satın almak, meze ve sofraya hazırlamak, mekânın düzenini sağlamak, gelen konukları buyur etmek ve meserede ayakkabı düzeltmek, ihtiyacı olanı lavaboya götürmek ve sarhoş olanları da evlerine kadar bırakmak onun görevleri arasındadır.

Bütün hizmetlerine karşılık Bohçacı meserede yer içer ve hizmet harici asla oturağa giremez. Ayrıca Bohçacı, Hovarda'nın Oyuncu Kadın'ı emanet edebileceği derecede güvendiği bir kişidir. Çok nadir de olsa Hovarda, Oturak Kadın'ını Bohçacı'nın dışında biriyle gönderirse, götürülen kişi adının Bohçacı'ya çıkmaması için gittiği evin kapısını çaldıktan sonra açılmasını beklemeden Oyuncu Kadını orada bırakarak dönermiş. Eğer Hovarda, Oyuncu Kadını at ile kendisi götürürse atın terkisinde, yaya götürürse kadın, Bohçacı ile birlikte Hovarda'nın bir adım gerisinden gelirmiş.¹³⁷³

Günümüzde icrâ edilen Oturaklarda/Muhabbetlerde Efeler/Hovardalar, eskisi gibi Oyuncu Kadınlar ile Bohçacı kalmamış ve belirli eğitim seviyesine sahip şehir insanının devam ettirdiği bir meclis hâline gelmiştir. İçlerinde yaşlı ve genç insanlar bulunmaktadır. Oturaklar/Muhabbetler esnaf, tüccar, memur ve bürokrat gibi şehir insanların bir arada toplandığı bir yer hâline gelmiştir.¹³⁷⁴

1.13.1.2.1.2. Yönetim Yapısı

Oturak Âlemi'nin yönetimi Efe/Hovarda ya da Oturağı düzenleyen/ev sahipliği yapan kişi tarafından sağlanmaktadır.

1.13.1.2.1.2.1. Hovarda/Efe

Konya Oturakları'nın en önemli unsuru Hovardalar/Efeler'dir. Efe, Oturak Kadını taşıyabilen ve taşımakta olan kişidir. Hiçbir Konya Oturağı Efesiz düşünülemez. Çevresi vardır, lakin boş değildir. Hovardalar; cesur, bıçkın, bol paralı, kendisi gibi cesur ve gözü pek bir çevresi olan kişilerdir. Çevresi de

¹³⁷³ Sakman, 2001, ss. 49-50.

¹³⁷⁴ Sakman, 2001, s. 95.

kendisi gibi en az kendisi kadar cesur, mert ve gözü pektir.¹³⁷⁵ Çoğu zaman paraları bittiğinde bu çevresi de dağılmaktadır. Oturağın bütün masrafları Efe tarafından karşılanmaktadır. Oturağın düzenlenmesi veya bir başka yere nakledilmesi, misafirlerin seçimi, Oturakların asayişinin sağlanması yine Efelere aittir.

Genelde maddî gücü iyi olan Hovardalar dışında bilek zoruyla Efelik yapan parasız kişiler de vardır. Bunlar kendileri Oturak düzenlemekten ziyade Oturaklara davetle giderler. Oturakların masraflarını karşılamaktan dolayı fakirleşen Hovardalar da bulunmaktadır.

Hovardalar cesur ve gözü kara kimselerdir. Kapatmasına veya Oyuncu Kadınlar'a bir hakaret ya da Oturağın töresine uymayan bir davranış gördüklerinde kuşağının arasında bulunan "gama"sına davranmakta hiç tereddüt etmezler. Bu şekilde birçok Hovarda cinayeti ve bu olayları konu edinen türküler de yakılmıştır.¹³⁷⁶

Efelerin kadın kapatmalarına "*Maiyette avrat taşımak*" denilirdi. Bir Hovarda'nın başka bir Efe'nin kapatmasını zorla almasına "*avradı sökmek*", elinden kapatması alınan Hovarda'nın durumu ise "*Avradı aldırđı*" sözüyle tabir edilirdi. Oturak Kadınları'nın Efelerin sarhoş edilip alınmasına ise "*Külâh edilme*" denilmektedir. "*Avradı sökmek*" yüzünden Hovardalar arasında zaman zaman sonu cinayete varan silahlı çatışmaların çıktığı da olmuştur. Maiyetinde taşıdığı kapatmaya Hovardalar tarafından büyük değer verilir ve herhangi bir zarar verilmemeye özen gösterilirdi.¹³⁷⁷

Hovardaların pek çoğu orta yaş dönemini geçtikten sonra genellikle tövbe edip hacca gitmekte ve kendilerini ibadete vermektedir. Bunun yanında ömür boyu Oturak Âlemleri'ne katılan saza ve söze düşkün Hovardalar da vardır.

Konya Hovardalarının/Efelerinin en belirgin özelliklerinden birisi de Oturak Kadınları'nın dışındaki bayanlara asla bakmamaları ve onları olabildiğince

¹³⁷⁵ Sural, s. 3203.

¹³⁷⁶ Sakman, 2001, ss. 24-25: Bu türkülerden bazıları şunlardır: "*Gahvenin Önünde Dabakam Galdı*", "*İmin (Emin) Oğlan Tire'den Giyer Çorabı*", "*İnce Çayır Biçilir Mi?*", "*Mezar Arasında Ganlı Gasaplar*", "*Yaylı Geldi Gapımıza Dayanadı*".

¹³⁷⁷ Sakman, s. 31: Eski dönemlerde Hovardalık yapmış bir kişi, Oyuncu Kadınlar uğruna ölümü bile neden göze aldıklarını şu şekilde açıklamıştır: "*Gençlik yıllarımızda kadın yoktu. Kadın çok kıymetliydi. Ve bizler kadını Oturaklarda tanımiştık. Maiyetimize aldığımız kadınların her şeyiyle ilgilenir, adeta ona nikâhlı kadınıımız gibi muamele yapardık. Ona gelebilecek her türlü hakareti bize yapılmış kabul ederdik. Biz ona izin verip maiyetimizden ayrılanana kadar onun namusunu kendi namusumuz kabul edercesine gerekirse bu yolda ölümü bile göze alırdık.*"

benimsemeleridir. Ayrıca Efeler, hamile kalan kadınlara sahip çıkarak çocuklarını da büyütmetedir.

Hovardaların kendilerine özgü kıyafetleri bulunmakta ve bunlarla da toplum içerisinde tanınmaktadır. “*Hovardalar, iç çamaşırı olarak “gıvratma göynek”, üzerine ketenden yapılan “dılfiili gömlek”, mavi çuhadan salta ve don, ayağında yün çorap ve yemeni, başındaysa üstü çember sarılı fes bulunurdu.*”¹³⁷⁸

Tespit edebildiğimiz kadarıyla son dönemin en ünlü Hovardalarının başında; “*Anız Kıran Mehmet Ağa,* ¹³⁷⁹ *Avcının Ali, Bostan Ağa, Yıkık Mahalleli Abdurrahman, Ulurmaklı Hasan Hüseyin, Anbar Ahmad’ın Hasan Hüseyin, Uzun Ali, Alişan’ın Hakkı, Mansur’un Mustafa, Kirişçinin Abdullah, Kürt Mehmet Ağa, Fırkının İsmail, Takkasız, Pirhasanlı Koca İbrahim, Dereli Alimana, Bahtiyar, İbrahim Berberoğlu*”,¹³⁸⁰ “*Alanı Küpeli Efe, Araplarlı Gara Rahim Ağa, Kel Galip Ağa, Demirci Seyit Ağa, Çeşmeçilerin Yusuf Ağa, Tokurun Musa Ağa ve Hamamcı Mehmet Ağa*”¹³⁸¹ gelmektedir.

1.13.1.2.2. Katılma Şartları

Konya Oturak Âlemleri her kişinin istediği gibi katılabileceği ortamlar değildir. Sural’a göre bu “*âlemlere girebilmek için yıllarca sözde sadakat, emanete sahip olma, mertlik, gözü peklik, hele hele beline sağlam olma gibi dürüst karakterden, mümeyiz vasıflardan, tecrübeden geçmiş olmak lazımdır.*”¹³⁸²

Oturakların icrâ edildiği mekânlar çok geniş olmamasından dolayı belirli sayıda kişi katılabilmektedir. Bu da Oturağı düzenleyen kişi(ler) tarafından davet edilmeyi gerektirmektedir.

Oturak Âlemleri’ne katılabilmek için daha önceden herhangi bir Oturaktan belirli bir suç ya da genel kurallara uymadığı için kovulmamış olmak gerekmektedir. Çünkü bir yörede birden fazla Oturak grupları olduğu için herhangi bir sebepten dolayı bir gruptan ihraç edilen kişiden diğerleri de işlediği suç ile birlikte haberdar

¹³⁷⁸ Mehmet Tahir Sakman, “Gerçek Yönleriyle Konya Oturak Âlemleri”, **Yeni Meram Gazetesi**, 27 Mayıs 1992.

¹³⁷⁹ Ekin biçildikten sonra tarlada kalan arpa veya buğday köklerine “anız” denilir. Anız Kıran Mehmet Ağa, şehrin dışında iki çay arası denilen bir mevkide oturmuş. Şehre ineceği zaman kunduralarını beline sokar, çıplak ayakla anızlı tarlalardan şehre gelir, çarşıya gideceği zaman kunduralarını ayağına geçirir. Bu yüzden kendisine “*Anız Kıran*” adını takmışlardır. Zamanın en iyi Dikme kullanmanı, güçlü kuvvetli bir adamış. Sural, s. 3205.

¹³⁸⁰ Sural, ss. 3204-3205.

¹³⁸¹ Sakman, 2001, s. 30.

¹³⁸² Sural, s. 3203.

olmaktadır. Bu da artık o kişinin Oturak Âlemleri'ne katılamayacağı anlamına gelmektedir.

1.13.1.2.3. Kuralları

Konya Oturak Âlemleri her kişinin isteği gibi katılabileceği ortamlar değildir. Mahmut Sural'a göre bu âlemlere girebilmek için yıllarca söze sadakat, emanete sahip olma, mertlik, gözü peklik ve beline sağlamlık gibi aşamalardan geçerek dürüst bir karaktere sahip olduğunu ispatlamak gerekmektedir.¹³⁸³ Oturağın kurallarını katılanlar ve düzenleyenler bildikleri için toplantı boyunca buna uymaktadırlar.

Oturağın birinci kuralı gizliliklidir. Oturağın yapılacağı yeri sadece katılacaklar bilirler ve kimseyi rahatsız etmeyecek bir yer seçerler. Oturak yapılacak evin reisi karısına; “*Haydi sen böğün anangile git.*” der. Kadın, çocuklarını da alıp gider. Böylece Oturağı aile bireylerinden hiçbirinin görmesine izin verilmez.¹³⁸⁴

Oturak Âlemi'nin masraflarını düzenleyen ev sahibi karşılamaktadır. Oyuncu Kadın'a para verilmediği gibi Oturak esnasında alınca para da yapıştırılmaz. Çünkü bu durum Efe'ye hakaret sayılmaktadır.¹³⁸⁵

Oturak Âlemi'nde ortamda bulunan kişilerin ve çalgıcıların da kendi arasında konuşması yasaktır. Toplantı esnasında müzik dinlenerek oyun seyredilir. Aksi hâlde konuşan kişiler geveze olarak telakki edilerek bir daha Oturağa çağırılmaz.¹³⁸⁶

Oyuncu Kadın(lar), Oturak odasına ilk girdiği zaman önce Efesinin sonra da ev sahibinin elini öper. Gençlerin ellerini sıkar ve herkese; “*Hoş geldiniz.*” demesi gerekir.¹³⁸⁷

Oturak Âlemi, “*Çuhadaroğlu Peşrevi*” ile başlar ve “*Bir Şarap İçtim Destiden*” türküsü ile son bulur. Bu türkü çalınıp söylendikten sonra artık hiç bir saz ustası eline mızrabı almaz. Bu parçaya bağlantı türkü adı verilir. Aradan en az yirmi dört saat geçtikten sonra ele mızrap alınır.¹³⁸⁸

Oturak Kadın(lar)ı oynarken aşırı soyunmaz. Çırılçıplak veya yarı çıplak olarak Konya Oturak Âlemleri'nde kadın oynatıldığı nadiren görülen bir olaydır. Oturak Kadın(lar)ı'na şehvet dolu bakışlarla bakılmaz ve sarkıntılıkta bulunulmaz. Onunla oyuna kalkılmaz. Çünkü Oyuncu Kadın sadece Efe'ye aittir. Oturak

¹³⁸³ Sural, s. 3203.

¹³⁸⁴ Sural, s. 3203.

¹³⁸⁵ Tan, s. 88.

¹³⁸⁶ Sural, s. 3204.

¹³⁸⁷ Tan, s. 88.

¹³⁸⁸ Mehdi Halıcı, **Konya Sazı ve Türküleri**, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985, s. 48.

Kadın(lar)ı da içki sunduğu, türkü söylediği hiçbir konuğa iltifat etmemek mecburiyetindedir.¹³⁸⁹ Oyuncu Kadın(lar)a dille ya da elle sarkıntılıkta bulunanlar ev sahibi veya Efe'nin işaretiyle gençler tarafından dışarı çıkartılarak evine götürülüp karısına teslim edilir. Böyle kişiler bir daha Oturağa alınmazlar ve kimse de o kişinin yüzüne bakmaz.¹³⁹⁰

1.13.1.2.4. Zaman

Oturak Âlemleri, Konya'nın bir tarım ve ticaret kenti olmasından dolayı yörede bu alanda yapılan işlerin azaldığı yani hasat mevsiminden sonra başlayıp uzun kış aylarının gecelerinde evlerin dışındaki genellikle gözden uzak, eril, yerel ve kapalı eğlence mekânları (bağ evleri)¹³⁹¹ olan yerlerde Mart ayına kadar düzenlenmektedir. Genellikle hafta sonuna denk gelen bir günün akşamında yapılan Oturaklar, büyük bir gizlilik içerisinde organizasyonu yapan kişilerin belirlediği zamanda ve yerde yapılır. Düğünlerden önce “*Zamah Gecesi*” adıyla da Oturak Âlemleri düzenlenir. Gece geç saatlerde (22:00-23:00) başlayıp sabaha kadar devam eder. İki üç gece devam eden uzun Oturaklardan da söz etmek mümkündür.¹³⁹²

Köylerde yapılan Oturak toplantıları genellikle düğün olduğu zaman veya köye banka müdürleri, milletvekilleri veya siyasî ve ekonomik olarak yöreye katkı sağlayabilecek hatırlı misafirler geldiği zaman,¹³⁹³ çebiç asma zamanı, güz mevsimlerinde ve kış aylarının el boşluğu zamanlarında icrâ edilmektedir.¹³⁹⁴

Günümüzde icrâ edilen Oturaklar/Muhabbetler bazen grup içerisinde sıraya konulmakta ve her hafta sonu birinin evinde toplanılarak yapılmaktadır. Eğer oturulan yer apartman dairesi değilse şafak sökene kadar eğer apartman dairesi ise komşulara rahatsızlık vermemek için gece on ikiye kadar sürdürülmektedir.¹³⁹⁵

1.13.1.2.5. Mekân

Oturak Âlemleri düzenlemek için gözden uzak yerler seçilmektedir. Köylerde köy odalarında, bağ evlerinde, il ve ilçelerde de bağ evleri tarzı yerlerde

¹³⁸⁹ İhsan Hınçer, “Memleket Davaları 3: Oturak Âlemi Nedir?”, **Folklor Postası**, Cilt: 1, Sayı: 8, Mayıs 1945, s. 10.

¹³⁹⁰ Tan, s. 88.

¹³⁹¹ A. Sefa Odabaşı, **Geçmişten Günümüze Konya Kültürü**, Selçuklu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999, s. 195.

¹³⁹² Tan, s. 83.

¹³⁹³ Sakman, 2001, ss. 79-80.

¹³⁹⁴ Sural, s. 3204.

¹³⁹⁵ Sakman, 2001, s. 96.

toplanılmaktadır. Tek katlı kerpiç bağ evleriyle eskiden Meram bağları sık sık Oturak Âlemleri'ne sahne olmuştur.¹³⁹⁶ Bunların yanında ahır sekileri ve samanlıklar da Oturak düzenlemek için tercih edilen yerler arasındadır.¹³⁹⁷

Günümüzde icrâ edilen Oturaklar/Muhabetler gizli saklı veya gözden uzak yerlerde değil de ev ortamında yapılmaya başlanmıştır. Bazen grup içerisinde sıraya konulmakta ve her hafta sonu birinin evinde toplanılarak yapılmaktadır. Oturulan yer apartman dairesi değilse şafak sökene kadar, apartman dairesi ise komşulara rahatsızlık vermemek için gece on ikiye kadar sürdürülmektedir.¹³⁹⁸

1.13.1.2.6. Oturma Düzeni

Başlangıcından bitişine kadar belirli bir düzen ve kurallar bütünü içerisinde icrâ edilen Oturaklarda bir oturma âdâbı da bulanmaktadır. Oturaktaki oturma düzeni genellikle şu sıraya göredir: Ev sahibi (Oturağı düzenleyen kişi), Efe ve onun arkadaşları ile misafirler şeklindedir. Efe daha yaşlıysa o ya da varsa şerefine Oturak düzenlenen kişi başköşeye oturtulur.¹³⁹⁹ Herkes daha önceden hazırlanan Oturak odasının duvar kenarlarına dizilen minderlere ve müzisyenler ise odanın dip sedirinde kendilerine ayrılan yerde otururlar.¹⁴⁰⁰

Eski Konya Oturakları'ndaki edep ve saygı günümüzde de aynen muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Usta-çırak ilişkisi devam ettirilerek büyüklere hürmet edilmekte ve mekânın başköşesine eskiden olduğu gibi yine onlar oturtulmaktadır.¹⁴⁰¹

1.13.1.2.7. Toplantı Çeşitleri

Konya'da hasat döneminin bitmesiyle başlayan ve Mart ayına kadar genellikle hafta sonuna denk gelen bir akşam yapılan Oturaklar, büyük bir gizlilik içerisinde organizasyonu yapan kişilerin belirlediği zamanda ve yerde icrâ edilir. Köylerde yapılan Oturak toplantıları genellikle düğün olduğu zaman “*Zamah Gecesi*” adıyla ya da yöreye hatırlı misafirler geldiği zaman, çebiç asma zamanı, güz mevsimlerinde ve kış aylarının el boşluğu zamanlarında icrâ edilmektedir.¹⁴⁰² Gece

¹³⁹⁶ Halıcı, s. 50.

¹³⁹⁷ Sural, s. 3203.

¹³⁹⁸ Sakman, 2001, s. 96.

¹³⁹⁹ Tan, s. 87.

¹⁴⁰⁰ Sakman, 2001, s. 44.

¹⁴⁰¹ Sakman, 2001, s. 96.

¹⁴⁰² Sakman, 2001, ss. 79-80.

geç saatlerde (22:00-23:00) başlayıp sabahın ilk ışıklarına kadar devam eder. İki üç gün, geceli gündüzlü devam eden uzun Oturaklardan da söz etmek mümkündür.¹⁴⁰³

Oturak Âlemleri'ni en çok Efeler/Hovardalar düzenlemektedir. Önemli misafirlerin şerefine Oturak Âlemi'nin yapılmasının yanında, eşraf, gençler ve düğünlerde damadın arkadaşları da Oturak düzenlerlerdi. Gençler, Oturak Âlemi yaptıkları zaman; "...yerde içinde çiği ve sulu olmayan yârenler bir araya geldik. Hazırlıklar tamam." diyerek Efe'ye haber gönderip kadınıyla beraber davet ederler. Efe'nin kabul etmesiyle Oturakın hazırlığına başlanır. Efe, daveti kabul ettiğini Oyuncu Kadın'ın bohçasını göndererek belli eder.¹⁴⁰⁴

Konya şehir merkezindeki Oturaklarla, köylerde yapılanlar arasında farklılıklar görülmektedir. Şehir merkezinden uzaklaştıkça mesafenin artmasıyla orantılı olarak farklılıklar gözlenmektedir. Bunda en büyük etken, şehir muhiti ile köy arasındaki sosyal ve kültürel farklılıklardır. Şehir merkezindeki Oturakların türkü ağırlığı asla göz ardı edilmemelidir. Şehir muhitindeki Oturakların daha nezih olmasının bir sebebi de katılımcıların yaşça daha büyük, hatta çevrelerince sevilip sayılan lök gibi insanların Oturaklarda düzeni ve intizamı sağlamaları olmalıdır. Köy Oturaklarında düzenin ve intizamın disipline edilmesinin daha zor olduğu açıktır. Şehir merkezinde düzenlenen Oturakların daha seviyeli "gız sektirmek"ten maksadın görsel bir ziyafet olduğu, diğerlerinin ise müzik ve görsel ziyafetten öte yoğun bir cinsellik içerdiği bilinmektedir.¹⁴⁰⁵

Köy Oturakları'nı şehir merkezinde yapılanlardan ayıran bir diğer özellik ise köy Oturaklarında taklit yapılmasıdır. Bu durumu bir kaynak kişi şu şekilde ifade etmektedir: "*İsmil'de, Gilis ve İçeri Çumra'da Corruk lakaplı kişiler vardır. Bunlar Oturaklara gider, komiklik yapar, oyun çıkarırlardı. Çok neşeli adamlardı. Adeta şov yapıyorlardı. Hatta ilk stand-up Konya'da köy Oturaklarında başlamıştı.*"¹⁴⁰⁶

1.13.1.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Konya Oturak Âlemi toplantılarına katılan kişilerin giymek zorunda olduğu herhangi bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Herkesin ortamda bulunan kişileri rahatsız etmeyecek şekilde temiz ve düzenli giyinmesine özen göstermesi gerekir.

¹⁴⁰³ Tan, s. 83.

¹⁴⁰⁴ Tan, s. 85.

¹⁴⁰⁵ Sakman, 2001, s. 11.

¹⁴⁰⁶ Sakman, 2001, s. 90. Fuat Önder'den derlenmiştir.

Fakat Oturakların yaygın olarak yapıldığı dönemlerde Efelerin genel olarak giydikleri belirli kıyafetlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Geçmiş dönemlerde icrâ edilen Oturak Âlemleri'ne katılan Efelerin kıyafetleri; iç çamaşırı olarak genellikle gıvratma göynek, üstüne ketenden dikilen dilfili gömlek, mavi veya yeşil çuhadan salta ve don, ayağında yün çorap ve arkası basık yemeni, başında ise üstü çember (tülbent) sarılı festen oluşmaktadır.¹⁴⁰⁷ Bu konuda Mehmet Önder'in vermiş olduğu bilgi ise şekildedir:

“Başlarına kırmızı bir fes giyer ve fesin alt kenarına 8-12 cm eninde ince tülbentten (çember) sararlardı. Kısa paçalı, paça ağızları dar, yeşil veya gri renk çuhadan kırmalı şalvar üzerine “salta” denilen ve şalvar kumaşından yapılan dar kollu, yakasız ve cepsiz bir cepken giyerlerdi. Şalvarın paça ve cep ağızları, saltanın da kol ve önü ipek kaytanlar veya gümüş tellerle süslenirdi. Salta altına ipekli alacadan “meydânî” denilen bir gömlek giyilirdi. Gömlek bir sıra düğme ile önden veya yandan iliklenir veya kaytanlarla tutturulurdu. Belde, kahverengi veya siyah meşinden yapılmış, dokuz gözlü “silahlık” adı verilen bir torba bulunurdu. Bunun üzerine kırmızı beyaz kollu, şal bir kuşak sarılır ve hafifçe sola kaymış olmasına bilhassa dikkat edilir. Silahlığa; saat, ağızlık, kama ve tabanca yerleştirilir. Bunların sapları üstten hafifçe görünürdü. Elde tüfenk taşıyorsa tüfekliğin salta altına, boyun ve koltuk altından itibaren asılması âdetti. Ayaklara yünden veya tiftikten yapılmış uzun beyaz çoraplar geçirilir, yemeni denilen arkası basık yumuşak kunduralar giyilirdi. Kış günlerinde çorapların üzerine getir veya çaprazlı mest giyilmiştir.”¹⁴⁰⁸

Oturak Kadınları'nın özel bir kıyafeti olmadığını ifade eden Mehdi Halıcı'nın¹⁴⁰⁹ düşüncesine karşılık Nail Tan, günlük kıyafetle oyun oynanmanın zorluğundan dolayı eski dönemlerde süslü ve özel elbiselerin olduğu görüşündedir. Genel olarak Oyuncu Kadınlar'ın kıyafetleri ise; yemeni, tüllü fistan, şalvar, cepken çorap ve iskarpenden oluşmaktadır. Oyuncu Kadın, Oturağa şalvarlı olarak gelir. Daha sonraki oynayışlarında başını açar, gerdanını da gösterecek daha kısa bir fistan giyer ve şalvarını çıkartır.¹⁴¹⁰

¹⁴⁰⁷ Sakman, 2001, s. 25.

¹⁴⁰⁸ Mehmet Önder, “Konya Folkloru: Konya Millî Giyimleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Sayı: 120, Temmuz 1959, s. 943.

¹⁴⁰⁹ Halıcı, s. 81.

¹⁴¹⁰ Tan, ss. 86-87, 90.

1.13.1.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Konya Oturak Âlemleri çoğunlukla alkollü olarak tertip edilen toplantılardır. Bundan dolayı toplantıların başından sonuna kadar içkinin yanında meze sunumu yapılmaktadır. Bu bakımdan meze, Oturakların vazgeçilmez ikramı arasında yer alır. Mezenin dışında gecenin sonunda eğlence bittikten sonra çepiç ve diğer yemek ikramları da yapılır. Yemeklerin çeşitleri ise Oturak sahibinin maddî durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Oturağın yapılacağı evde evin hanımı varsa tüm meze ve yemekleri kendisi hazırlayıp Bohçacı ile toplantı yerine gönderir. Eğer evde bayan yok ise tahta sininin donanımından Bohçacı sorumludur. Hovarda'nın verdiği para ile temin ettiği malzemeleri Bohçacı erkenden Oturağın yapılacağı eve gelerek mezeleri ve diğer yiyecekleri gündüzden hazırlar. Bunlar tüm çetnevir çeşidinin yanı sıra ızgaralar, kavrulmuş kıyma, kuzu kızartması gibi genellikle et yemeklerinden oluşur. Ayrıca mevsim salatası, çeşitli meyveler, kavun, çalma yoğurt, cacık, pastırma, sucuk ve bolca turşu bulundurulur. İçkinin yanında meze olarak sadece leblebi yenirken diğer çerezler kesinlikle tercih edilmemektedir. Fındık, fıstık ve badem gibi çerezlere değer verilmez. Bunlar puşt oğlan yiyeceği sayıldığı için bunları yiyenler de pisboğaz olarak telakki edilirdi.¹⁴¹¹

Oturağın başında sigara ve kahve içiminden sonra hafif bir peşrev yemeği yenir. Bu yemeğin amacı, içki içmek için mideleri hazırlamaktır. Saatler 23:00'e yaklaşırken sazlar akord edilmeye başlanır. Bu sırada Oturak Kadın(lar)ı ellerinde tepsiyle odaya girerler. Oyuncu Kadın önce Efe'den başlayıp herkesin önünde çömelerek tepsideki kadehlere rakı doldurur. Önce rakı dolu kadehi uzatır sonra bardakla su verir. Ardından da bir parça mezeyi ağzına uzatır. Bu usulle misafirlere içki ve meze sunar. İçki ve meze sunumu müziğe verilen aralarda aynı şekilde devam eder. Ayrıca Oturak Kadını ve mûsikî ekibi de içki içer.¹⁴¹² Oturakta kadın birden fazla ise birisi bu şekilde ikram yaparken diğeri de sofrayı hazırlardı. Bu iş bittikten sonra kadehlere rakılar doldurulur, bir elde rakı kadehi diğer elde su bardağı olan kadın, yine her misafirin önünde çömelerek oturur. Rakı ikram eder ve sonra suyu verir. Bir diğeri ise meze ikramında bulunur. Bu uygulama saz fasıllarında da aynı şekilde devam eder.¹⁴¹³

¹⁴¹¹ Sakman, 2001, s. 97.

¹⁴¹² Tan, s. 85.

¹⁴¹³ Sural, s. 3204.

Gece, Oturağın sonuna gelindiği zaman uzun hava ile kapanış yapılarak varsa yemek ikramına sıra gelir. İlk önce ortamda bulunan sinilerdeki mezeler kaldırılarak daha önceden hazırlanan çetnevîr sofraya getirilir. Sırasıyla tas yoğurtları, saç böreği, dürüm ve salata ikram edilir. Et olarak kızartma şekline dönüşmemiş buharlı et parçaları ve ciğer kavurması yenir. Yemeğin ortalarında tahanın içine bol limon sıkılarak yapılan paşa mezesi sunulur. Bu içkinin verdiği mahmurluğu gidererek dinleyicilerin ayılmasına yardımcı olmaktadır. Oturağın bağlantı türküsü okunduktan sonra da bol ekşili çorba içilerek yemeğe son verilir.¹⁴¹⁴

Oturak Âlemleri'ndeki yemekleri ve sunumunu Selçuk Es ise aşağıdaki gibi aktarmaktadır:

“Saat gecenin yirmi dördünü göstermektedir. Çalgılar bir kenara konur, masanın üzerindeki mezeler kalkar, sini boşalır. Sofra altı dürülüp kaldırılır, yerine yeni sofraya altı serilir. Büyük bir meydan tepsisi konur, siniye turşu tabakları gelir, dörde şaklanmış kuru soğan birkaç tabağa doldurulmuş gelir. Az sonra da üç saat evvel tandıra sarkıtılmış kızarmış, ilik gibi pişmiş bulgur pilavı üzerine oturtulmuş kuzu sinisi ortaya konur. Misafirlere buyur edilir. Sazendelerin de iştirakiyle sini etrafına çevrenilerek el ile yemeğe girilir. Arada bir tahta kaşıkla pilava kaşık atılır. Kuzu yenir arkasından hevenk denilen kısmen buruşmuş taze üzüm getirilir. Bazı davette kuzudan evvel toyga çorbası yenilir ki buna yoğurtlu yayla çorbası da denilir. Kuzu sonu zeytinyağlı bir yemek yenir. Sonra taze üzüm gelir. Tıka basa kuzu yenmesinden sonra herkes geri çekilir. Ev sahibi yardımcısı ile sofrayı kaldırır. Bu sırada oyuncu bayan kahveleri getirir, dağıtır. Bilhassa ayınka denilen kaçak tütünden sarılmış kalın sigaralar tütürülür.”¹⁴¹⁵

Konya Oturakları'nda ikram edilen yemekler ve mezeler oldukça zengindir. Ancak bu menünün çeşitliliği Hovarda'nın/Efe'nin veya evini açan kişinin ekonomik durumuyla doğrudan ilgilidir. Özellikle “uzun oturmalar”da pek çok yiyecek ve içeceğe ihtiyaç duyulacaktır. Bu tarz oturmalara ev sahipliği yapan kişilerin bazen kendi hayvanlarını kestikleri de bilinmektedir.

Konya Oturakları'nda içki olarak sadece rakı servis edilir. Ancak yozlaşmanın yoğun olarak yaşandığı Oturaklarda afyon kullananlara ve kaynatıp suyunu içenlere de rastlanmıştır. Afyon kullanılan Oturaklarda onu içenlere afyonun

¹⁴¹⁴ Halıcı, 1985, s. 87.

¹⁴¹⁵ Selçuk Es, “Konya Türküleri ve Oturak Âlemleri”, **Yeni Konya Gazetesi**, 19 Kasım 1979'dan Sakman, 2001, s. 85.

patlaması için sade kahve servisi de yapılmaktadır. Fakat bu tarz maddeleri kullananlar hoş karşılanmamış ve daima ilk fırsatta Oturaktan dışlanmıştır.¹⁴¹⁶

Eski dönemlerdeki Oturaklara rakılar testilerle taşınmıştır. Genellikle evlerde yapılan rakılar kaçak olarak satıldığından özellikle içki yasağı dönemlerinde satıcıların ismi sır gibi saklanmıştır. Oturaklarda rakı içilmesinin sebebini Mazhar Sakman şu şekilde açıklamıştır: “*Dinimize göre içki haramdır. Ancak Kuran’da şarabın ismi geçtiği, açıkça rakı denilmediği için tövbesinin kabul edilebileceği düşünülerek Konya Oturaklarında hep rakı içilmiştir.*”¹⁴¹⁷

Şehir merkezinde düzenlenen yeni nesil Konya Oturagında artık içki ve kadın oynatmak kalkmış, Oturak/Muhabbet tamamen müzik ağırlıklı bir hâle dönüşmüştür. Toplantılardaki içkinin yerini çay almıştır. Türkü aralarında verilen dinlenmelerde çay servisi ve bazı zamanlarda da meyve ikramı da yapılmaktadır. Yemek ise günümüzdeki Oturaklardan tamamen kaldırılmıştır.¹⁴¹⁸

1.13.1.2.10. Mahkeme/Ceza

Oturak Âlemi toplantılarına katılan kişilerin uymakla yükümlü olduğu yazılı olmamakla birlikte zamanla geleneğin içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılan belirli kurallar bütünü vardır. Herkes bunları bilerek Oturaklara katılmaktadır. Oturak esnasında genel kurallara riayet etmeyen kişilerin olması hâlinde çeşitli şekillerde cezalandırma yoluna gidilir.

Oturak Âlemi esnasında edebe aykırı bir hareket içerisinde olanların bulunması durumunda herkesin selameti açısından; “*Bozulalım da bir daha düzülelim.*” denilerek başka bir evde buluşmak üzere dağılırlar. Bu şekilde ortamda istenmeyen kişiler de hatırları yıkılmadan gruptan ayıklanmış olur.¹⁴¹⁹

Oyuncu Kadın’a Oturak esnasında dille ya da elle sarkıntılıkta bulunanlar ev sahibi veya Efe’nin işaretiyle gençler tarafından dışarı çıkartılarak evine götürülüp karısına teslim edilir. Böyle kişiler bir daha oturağa alınmazlar ve kimse de o kişinin yüzüne bakmaz.¹⁴²⁰

¹⁴¹⁶ Sakman, 2001, s. 99.

¹⁴¹⁷ Sakman, 2001, s. 100.

¹⁴¹⁸ Sakman, 2001, s. 96.

¹⁴¹⁹ Sakman, 2001, s. 83.

¹⁴²⁰ Tan, s. 88.

Oturak Âlemi'nde ortamda bulunan kişilerin ve çalgıcıların da kendi arasında konuşması yasaktır. Toplantı esnasında müzik dinlenerek oyun seyredilir. Aksi hâlde konuşan kişiler geveze olarak telakki edilip bir daha Oturağa çağrılmaz.¹⁴²¹

1.13.1.2.11. Eğlence Şekilleri

Oturak Âlemleri'ndeki eğlence şekilleri genel olarak müziğe dayanmaktadır. Müziğin yanında Oyuncu Kadınlar'ın raks etmesi de diğer eğlence şeklidir.

1.13.1.2.11.1. Müzik

Konya Oturak Âlemleri'nde müzik en önemli eğlence unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem usta icrâcıları hem geniş repertuarı hem de toplantıların genelinde yer alması bakımından Oturak Âlemleri'nde müzik ayrı bir yere sahiptir. Oturak Âlemi toplantılarında müzik herhangi bir ücret almayan amatör kişiler tarafından icrâ edilmektedir. Çalgıcıların arasında âşıkların olduğu dönemler de olduğu gibi zamanla ustalaşarak kendisini bu alanda söz sahibi yapan müzisyenler de vardır. Toplantı mekânının dip sedir olarak ifade edilen yerinde otururlar. Hovardalardan daima hürmet gören saz ekibi, Oturağın havasına göre türküleri icrâ ederken belirli zamanlarda ara verip hem dinlenir hem de içki ve mezeden faydalanırlar. Repertuarları oldukça geniş olduğu için ne kadar uzun otursalar bile bir çaldıkları parçayı bir daha okumazlar. Çalgıcılar arasında genellikle dîvân sazını kullanan kişi aynı zamanda solist görevi de yapar.¹⁴²²

Binlerce saz ustasının gelip geçtiği Konya Oturakları'nda özellikle son dönemlerde iz bırakan saz ustalarının başında; Silleli İbrahim Berberoğlu,¹⁴²³ Fırkının İsmail Ağa, Aksinneli, Zeybek İsmail, Gıcık Mustafa Ağa, Çopur İsmail Ağa, Çopurun Ahmet Ağa, Çopurun Seyit Mehmet, Taşçı Abdullah Ağa, Rafet Ekentok, Kertmen Mevlit Ağa ve Mazhar Sakman gelmektedir. Cura sanatçıları; Topal Murat Tiftik, Muammer Eröz, Fındık Hüseyin, Yorgancı Recep Özaltan, ud sanatçıları; Daldının Cevdet, Avradın Kâmil, Silleli Kör Mehmet Karıol ve cümbüş sanatçıları ise Abidin Özlüoğlu başta gelmektedir.¹⁴²⁴

Konya Oturak Âlemleri'nde saz ekibi; on iki telli dîvân sazı, cura, tef ve kaşıktan oluşmaktadır. Daha sonra bunlara ud, kanun, keman, bağlama, cümbüş,

¹⁴²¹ Sural, s. 3204.

¹⁴²² Sakman, 2001, s. 44.

¹⁴²³ Suat Abanazır, "Konyalı Bir Saz Ustası: Merhum Silleli İbrahim Ağa", **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 11, Sayı: 231, Ekim 1968, ss. 5085-5086.

¹⁴²⁴ Sakman, 2001, ss. 43-48.

darbuka ve klarnet de eklenmiştir.¹⁴²⁵ Bunu Selçuk Es; “*O zamanın saz meclislerinde cura ve sazdan başka bir şey bulunmazmış. Ud, keman, kanun ve darbuka ancak Balkan Harbi’nden ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Konya saz meclislerine girmiştir.*”¹⁴²⁶ şeklinde izah etmektedir. Günümüzde bu müzik aletleri arasından bağlama, ud, kanun, kaşık, zil, cümbüş,¹⁴²⁷ cura, dîvân sazı, tef, darbuka yanında arada keman ve klarnet de kullanılmaktadır.

Konya Oturak Âlemleri icrâ edilen müzik repertuarı bakımından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan toplantılarda parçaların çalınmasıyla eğlenmenin yanında bu türkülerin unutulmadan gelecek nesillere aktarılmasına da katkı sağlamaktadır. Çünkü Konya türkülerinin çoğunun Oturaklarda icrâ edildiği nispette geleceğe intikal etmiş olduğu görülürken Oturaklarda yaşatılmayan parçalar ise kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu yönden bakıldığı zaman Konya türkülerinin repertuarının Konya şehir muhiti mûsikî meclislerinin/Oturaklarıninkiyile aynı olduğu unutulmamalıdır. Şehir merkezinden uzaklaşıldıkça bu repertuarın zayıfladığı görülmektedir.¹⁴²⁸

Oturak Âlemleri’nde çalınan, söylenen ve oynanan ezgilere genel olarak “*Oturak havaları*” adı verilir.¹⁴²⁹ Oturaklarda icrâ edilen parçalara bakıldığı zaman genellikle hareketli olduğu belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Türküler arasından; “*Aman Allah Gurbet Elde Alma Canımı*”, “*Eşgin Atlar Gibi Eşdiğim Zaman (Gonya Bozlağı)*” ve “*Şakir Efendi Dedim Yüzüme Baktı (Şakir Efendi Bozlağı)*” dışında gurbet havası taşıyan parçalar bulunmaktadır.¹⁴³⁰

Oturaklarda icrâ edilen Konya türküleri kaşık vuruşunu andıran ve “*Konya tezenesi*” adı verilen özel bir tezene vuruşu ile çalınır. Genellikle her türkünün bir oyunu vardır. Ayrıca çalınan türküler “Konya ağzı” ile söylenir. Muhteva olarak da Oturak Âlemleri’nin havasına uygun söz özellikleri gösterir. Efeler/Hovardalar, cinayet, baskın, ölüm, hapishane, güzeller, yiyip-içip eğlenme, aşk ve kahramanlık motiflerine bu türkülerde sıkça rastlanmaktadır.¹⁴³¹

¹⁴²⁵ Sakman, 2001, s. 43.

¹⁴²⁶ Selçuk Es, “Halk Mûsikîsi Sanatçıları: Konyalı Saz Üstadı Çopur İsmail Ağa”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 1, Sayı: 166, Mayıs 1963, ss. 3063-3065.

¹⁴²⁷ Savaş Karaman, **Konya Oturak Sohbetleri ve Oturak Havalalarının Türk Halk Müziğindeki Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 8.

¹⁴²⁸ Sakman, 2001, s. 52.

¹⁴²⁹ Karaman, s. 8.

¹⁴³⁰ Sakman, 2001, s. 52.

¹⁴³¹ Tan, s. 91.

Oturak Âlemi'nin açılışı her zaman “Çuhacioğlu Peşrevi” çalınarak yapılır. Konya türkülerinin makamlı olması nedeniyle aynı makamdaki parçaların art arda çalınması gerektiği için giriş peşrevinin ardından sırasıyla; “Sandıklının Tarlaları Hendekli”, “Sabahın Seher Vaktinde” veya “Menteşeli Menteşeli” türküsü çalınarak müzik icrâsına devam edilir.¹⁴³² Oturağın sonunda da “Bir Şarap İçtim Destiden” türküsü çalınarak geceye son verilir.¹⁴³³ Ağırından kıvrak türkülere doğru saz ustaları diledikleri parçaları makam sırasına göre çalarak Oturak devam eder.

Oturak Âlemleri'nde icrâ edilen parçalardan oluşan repertuarın genel bir listesi şu şekildedir: “Aksine Dönderdi (Döndü) Devrân-ı Felek (Aksinne)”, “Ali'min Habası Var (Aslan Ali'm)”, “Alime'yi Samanlıkta Bastılar”, “Aman Allah Gurbet Elde Alma Canımı (Uzun Hava)”, “Annem Beni Güldürmedi Gülmesi (Urfalı)”, “Aşk u Şevk İle Kurulmuştur Binası Konya'nın (Konya Methiyesi)”, “Atım Araptır Benim”, “Bahçelerde Enginar (Leylim Yâr)”, “Bahçelerde Mor Meni (Tinimini Hanım)”, “Barakanın Alt Yanında Bahçeler”, “Ben Atımı Nallatırım”, “Beni Şad Etmedi Şu Çark-ı Felek”, “Bülbülden Bir Nida Geldi Güllere”, “Cezayir”, “Çadır Altı Minare (Helvacı)”, “Çay Kenarına Bostan Ektim Sel Aldı”, “Çek Deveci Develerin Yokuşa (Kesik Develi)”, “Çevrilir Cihan Başıma Dar Olur (Efendim)”, “Çıkabilsem Şu Galeden Saraya”, “Çıktım Gozan'ın Dağına (Kozanoğlu)”, “Çubuk Benim Tel Benim”, “Çukur Mahallede Bizim Evimiz (Nafile)”, “Dağları Deleyim Mi? (Edalı Bebek)”, “Edirne'nin Yolları Taştan (Acemoğlu)”, “Elif Kızın Mendiline Mestine (Gabak)”, “Elinde Cura (Doktor Civanım)”, “Elinizden Elinizden (Gaymakam Kızı)”, “Elmaların Yongası”, “Emirdağı Birbirine Ulalı”, “Emmiler Emmiler Türkmen Emmiler”, “Eremedim Vefasına Dünyanın (Aksaray Develisi)”, “Eşgin Atlar Gibi Eşdiğim Zaman (Konya Bozlağı)”, “Eşmegaya'nın Gavakları Gölgesi”, “Evlerinin Önü Ak Dut Ağacı”, “Evlerinin Önü Hamam Gapısı”, “Evlerinin Önü Nane (Uyan Ali'm)”, “Evvela Yörettük Baştan Çorbayı”, “Fırın Üstünde Fırın”, “Gahvenin Önünde Dabakam Galdı (Memed'im)”, “Galenin Ardı Bostan (Memberi)”, “Gamayı Vurdum Yere”, “Gapıları Galındır (Cemile)”, “Gar Yağar Saçaklara (İçme Beyim)”, “Gara Bahtım Kem Talihim”, “Gara Biber Aş Olmaz (Gara Biber)”, “Garanfil Oylum Oylum”, “Garanfilim Saksılarda Çanakta (Aslan Garam)”, “Garşı Garşı Yaptıralım Hanları”, “Geçinmeye Niçin Minnet Eyleyim (Meslek Destanı)”, “Gözelce'nin Köşededir Odası (Saffet Efendi)”,

¹⁴³² Sakman, 2001, s. 80.

¹⁴³³ Halıcı, s. 48.

“Gurbet Üzre Gözlerim Ağlar O Yârin Semtine (Divan)”, “Hafız Mektepten Gelir”, “Hani Benim Elli Direm Bulgurum (Gonyalı)”, “Haydin Gidelim Sazlara”, “Hem Okudum Hemi Yazdım”, “İki Durnam Gelmiş Aklı Gareli (Durnalar)”, “İmaret İki Yoldur”, “İmin Oğlan Tireden Giyer Çorabı”, “İnce (Kesik) Çayır Biçilir mi?”, “İnginli Yüksekli Gayalarımız”, “İstanbul’un Ortasında Beşiktaş (Yazma Mülazım)”, “Kalkar Kalkar Sedirlere Dayanır”, “Kap’ardına Asa Koymuş Kazanı (Dağlara Hanım Ayşe’m)”, “Karaman’ın Alt Yanı Dere (Karamanlı)”, “Keşkem Seni Görmeyeydim”, “Keten Gömlek Dize Dek (Meneler)”, “Küstüm Türküsü”, “Makarada İpliğim (Madam)”, “Mahpushanelere Serdim Postumu (Eski Mahpushaneler)”, “Menteşeli Mentşeli”, “Merdivenin Başındayım (Tatar)”, “Merzifon’un Bağlarında”, “Meyhanenin Şişeleri Parlıyor (Doktor/Cerrah)”, “Mezar Arasında Ganlı Gasaplar (Kâzım)”, “Muhtar Paşa Çıkış Gars’ın Yoluna (Osman Paşa)”, “Okutur Âlimleri Mantık Meâni Konya’nın (Dâsitân-ı Konya)”, “Penceresi Yeşil Perde (Eğmelendi)”, “Sabahın Seher Vaktinde Görebilsem Yârimi”, “Sağıra Selâm Ver Yanına Varma (Koşma)”, “Sandıklı’nın Tarlaları Hendekli”, “Sarı Lale Mor Menekşe Zamanı”, “Serencamı Dillim Eylesem Tahrir (Koşma)”, “Su Gelir Daşa Değer (Elmalı)”, “Süpürgesi Yoncadan”, “Sürmelinin Gaşlarına Mâilim (Gonya Sürmelisi)”, “Sütlüce’ye Gidersin (Fıkır Fıkır Fıkırdama)”, “Şakir Efendi Dedim Yüzüme Baktı (Şakir Efendi Bozlağı)”, “Şerif Hanım Su Doldurur Dereden”, “Şu Dere Yonca (Ali’m)”, “Şu Derenin Armıdır (Ustan Kimidi Şeker Oğlan/Şabab Oğlan)”, “Şu Sille’den Dün Gece Geçtim”, “Tokat Yaylasında Yaylıyamadım”, “Tosun At Yorulur Gönül Yorulmaz”, “Üç Güzel Oturmuş İskambil Oynar (Nizamlar)”, “Varın Gidin Şu Yaylanın Düzüne (Atlı Geliyor)”, “Yaban Ellerinde Eğlendim Galdım”, “Yaylı Geldi Kapımıza Dayandı (Necip Oğlan)”, “Yeşil M’olur Gemilerin Direği (Yeşilim)”, “Yil Eser Kum Savrılır (Arzu İle Gamber)”, “Yörüdü Yar Yörüdü (Caminin Müezzini)” ve “Zülfün Belik Beliktir (Limo)”.¹⁴³⁴

Oturak toplantılarında icrâ edilen Oturak havalarının ezgisinde genel olarak Yahyalı Kerem, Garip, Düz Kerem, Müstezât ve Beşîrî dizilerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ezgilerde usul olarak (9), (7), (4) ve (2) zamanlı usullerin daha fazla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ezgilerin sözlerinin çoğunun 7, 8 ve 11 heceli olduğu,

¹⁴³⁴ Sakman, 2001, ss. 57-61.

beyitler veya kıtalar hâlinde söylendiği bağlantı kısımlarının kimi ezgilerde şiirden ayrı bir yapı içerisinde serbest olarak icrâ edildiği tespit edilmiştir.¹⁴³⁵

Mehdi Halıcı'nın tespitine göre Konya türküleri üç bölüm şeklinde icrâ edilmektedir. Türkülerin üç bölüm hâlinde sunulmasının nedeni ise verilen aralarda Oturak Kadınları'nın dinlenmesine fırsat verilmesi ile içki ve meze sunumunun yapılmasıdır:

“I. Bölüm: *Konya Peşrevi (Uşşâk), Sandıklı (Uşşâk), Sabahın Seher Vakti (Uşşâk), Menteşeli (Uşşâk), Sille (Muhâyyer), Aşabilsem (Uşşâk), İçme Beyim (Hüseynî), Urfalıyım (Karcığar), Mapusane (Uşşâk), Üsküdar (Uşşâk), Saffet Efendi (Uşşâk), Turnalar (Karcığar), Bülbül (Nevâ-Hicâz), Aksaray Develisi (Karcığar), Efendim (Nevâ-Hicâz). Müziğe burada kısa bir ara verilir.*

II. Bölüm: *Nafîedir Sevdiğim (Uşşâk), Aksinne (Nevâ-Hicâz), Karanfil (Nevâ-Hicâz), Çay Kenarı (Nevâ-Uşşâk), Kara Koyun (Nevâ-Hicâz), Emmiler (Karcığar), Enginli Yüksekli Kayalarımız (Nevâda Hicâz), Çıbık Telden Bağlamam (Nevâda Hicâz), Limo (Nevâda Hicâz), Süpürgesi Yoncadan (Karcığar), Aslan Mustafa'm (Nevâda Uşşâk), Kozandağı (Hicâz), Necip Oğlan (Hicâz), Bağlar Gazeli (Hicâz), Tosunat (Hicâz), Şerif Hanım (Hicâz), Memberi (Hicâz), Elmalı (Hicâz), Âşk Şem'i'nin Konya Methiyesi (Dîvân).*

III. Bölüm: *Atımı Bağladım (Nevâda Uşşâk), Furun Üstünde Furun (Araban), Eczanenin Şişeleri (Nişâbürek), Caminin Mazini Yok (Hicazkâr), Karadut (Rast), Ali'm (Hüzzâm), Evlerinin Önü (Rast), Tatar (Rast), Eşme Kaya (Mâhûr), Kabak (Rast), Elmaların Yongası (Rast), Gül Dibi Belleniyor (Rast), Baygın Cemilem (Rast), Hocam (Uşşâk), Şebab Oğlan (Buselik), Karamanlı (Nevâda Uşşâk), Mezar Arası (Eviç), Candarmalar (Eviç), Hafız Mektepten Gelir (Hüzzâm), Mapus Damlarına Serdim Postumu (Acem), Yeşilim (Hüzzâm), Bir Şarap İçtim Destiden (Rast).*

Muhabbet son çalınan 'Bir Şarap İçtim Destiden (Rast)' türküsüyle sona erer.”¹⁴³⁶

Konya merkezindeki şehir muhiti mûsikî meclislerinde ve Oturaklarda türküler; Gökmen Ekolü, Sille Ekolü ve Bozkır Ekolü olmak üzere üç şekilde icrâ edilmektedir.

¹⁴³⁵ Karaman, s. 110.

¹⁴³⁶ Halıcı, ss. 47-48.

a. Gökmen Ekolü: Konya türkülerinin usulüne uygun ağır ve sakin bir şekilde icrâ edilmesidir. Bu ismin verilmesinin nedeni ise mahallî kanun sanatçısı Gökmen Hasan Hüseyin Ağa'nın ve onun Baranasının/saz arkadaşlarının bu şekilde çalmasından dolayıdır.

b. Sille Ekolü: Sille'deki Baranaların ve onların Konya'daki uzantıları tarafından türkülerin daha hareketli ve ezgilerinin daha değişik çalınmasıdır.

c. Bozkır Ekolü: Konya türkülerinin bu şekilde icrâ edilmesi ise usulünün çok dışına çıkılarak hareketli çalınmasıdır ki bu Konya türkülerinin özüne hiç uymamaktadır. Günümüzde çok revaçta olan bu usûl, türkülerin gerçek ezgilerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Fakat Konya Oturakları'nda erkeklerin oynamama âdetine karşılık Bozkır'da erkekler kaşıkla oynamaktadır. Bu bakımdan da bir farklılık bulunur.¹⁴³⁷

Günümüzde icrâ edilen Oturaklarda/Muhabbetlerde eski Oturakların türkü repertuarı belli ölçüde muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Fakat tamamının okunabildiğini söylemek mümkün değildir. Bunda eski türkülerin birçoğunun notaya çekilmiş hâlleri bulunmadığı için onları ezberden icrâ eden ve usta-çırak ilişkisiyle yetişen kişilerin sayısının zamanla azalması etkilidir. Bunun yanında mahallî sanatçılar tarafından bilgi eksikliği nedeniyle kolayına kaçılarak türkülerin ara nağmelerinin pek çoğu icrâ edilmemekte veya basit şekliyle çalındığından birçok türkü kendi özelliğini kaybetmiştir. Ayrıca daha önceki Konya Oturakları'nda okunan türkülerin bazılarında bulunan müstehcen sayılan sözlerin günümüzdeki icrâlarında değiştirildiği de gözlemlenmiştir. Daha önceden sadece Konya türkülerinden oluşan Oturak repertuarı günümüzde başka yörelerin türkülerinin de okunmasıyla yeni bir yapıya bürünmüştür.

Türkülerde meydana gelen değişmelerin yanında yeni nesil Konya Oturaklarında/Muhabbetlerinde türkü icrâsının yanında ilahiler de okunmaktadır. Daha önceden Konya Oturakları'nda görülmeyen bu uygulama günümüzde ortaya çıkmıştır. Dinî mûsikîye ait eserler, ilahiler okunmakta ve bunlara Konya türkülerinin arasında yer verilmektedir. Bunu Konya'nın muhafazakâr yapısının Oturaklara/Muhabbetlere bir yansıması olarak görmek mümkündür.¹⁴³⁸

¹⁴³⁷ Sakman, 2001, ss. 63-66.

¹⁴³⁸ Sakman, 2001, ss. 93-95.

- **Nafile Türküsü**¹⁴³⁹

Oturak Âlemi toplantılarının yaygın olarak yapıldığı dönemlerde Konya'daki Hovardalar neredeyse her gece muhabbet ederlerdi. Oyuncu Kadınlar'ın üzerlerine titreyerek onları el üstünde tutarlardı. Bu yüzden pek çok türkünün nakaratı Oyuncu Kadınlar'ın isimleri ve güzellikleriyle süslenmiştir. Ayrıca birkaç tane de türkü de yakılmıştır. Nafile türküsü bunlardan bir tanesidir.

Bir gün Çukur mahallenin Hovardaları Durakfakı mahallesine Yusuf'un evine davetliydi. Namı, Konya'yı yeni yeni sarmaya başlayan Oyuncu Kadınlar'dan "....."ı alarak muhabbete başlarlar. Bir gün, iki gün, üç gün... Zaman unutulur. Herkes kendinden geçer. Dünya onlar için odadan ibarettir sanki. Üçüncü günün sabahında evi aklına gelen saz ustası:

"Çukur mahallede bizim evimiz

Durakfakı oldu meskenimiz"

der. Ardından Oyuncu Kadın'a bakarak; *"Yeni güzellere düştü sevdamız."* deyince herkes o âlemin büyüünden kurtulur ve yeryüzüne iner. Saz ustasıysa filozofça onların anlayacağı dilden, telden söyler de söyler:

Nafiledir nafile onlar nafile

Çalgı çaldım gız oynattım o da nafile

Aynaya baktım çırılar yaktım o da nafile

Yabanlardan bir yâr sevdim o da Nafile

Bizim damlarımız akar oluklu

Yusuf'unun gömleği sedef ilikli

Yeni güzellere olduk yavuklu

Nafiledir nafile onlar nafile

Çalgı çaldım gız oynattım o da nafile

Aynaya baktım çırılar yaktım o da nafile

Yabanlardan bir yâr sevdim o da Nafile

Kapımın önünden gelir geçersin

Lavanta kokulu konyak içersin

¹⁴³⁹ Sakman, 2001, ss. 127-128.

Ne beni alırsın ne vazgeçersin

Nafiledir nafile onlar nafile

Çalgı çaldım gız oynattım o da nafile

Aynaya baktım çırılar yaktım o da nafile

Yabanlardan bir yâr sevdim o da Nafile

- **Uyan Ali'm Türküsü**¹⁴⁴⁰

O gün akşam Alilerin al tavanlı yüksek evleri tıklım tıklım doluydu. Ali'nin Zamah'ı vardı o gün. Ali, Konya geleneğine uyarak arkadaşlarını bu mutlu gününe ortak etmek için Oturak düzenlemişti. Herkes yiyor, içiyor ve eğleniyordu. Testideki boğma rakı kadehlere doldukça gençlerin yüzü daha bir ayrı gülüyordu. Yun minderler üstünde sazıyla bütünleşmiş bir dîvân sazı ustası Anadolu kökenli en eski türkülerden birisine asılmaktaydı:

“Emmiler emmiler Türkmén emmiler

Uzun entarili salma yenliler”

Üç dîvân sazı, üç cura ve bir tefin çıkardığı zengin ahenkle sarhoş olan gençlerde çıt yok. Hepsi de hiç duymadıkları bir türkü gibi can kulağıyla dinlemekte. Ortada üç Oyuncu Kadın da bu türkünün kendine has zarif, kıvrak figürleriyle oynamakta ve gençler de nağmelere tutsak olup titremektedir. Fakat aralarında adını bilmediğimiz bir delikanlı muhabbetin coşkusundan uzak, gözleri bir şeyler arar gibi sıkıntılı, kâh diz çöküp kâh bağdaş kurup oturmaktadır. Ancak kimse onun farkında değildir.

Derken gecenin ilerleyen bir saatinde elinde çetnevîr tepsiyle içeriye Ali girer. Sırtındaki ışık salta bütün gözleri üzerine çeker. Ali arkadaşlarına teşekkür ettikten sonra tepsiyi ortaya koyar. Gençler tepsinin çevresinde halka olup Ali'nin yüzüğünü bulabilmek için telaş içinde bulgura saldırırlar. Demin adını bilmediğimiz delikanlının elindedir gümüş yüzük. Heyecandan bıyığını buran Ali, yüzüğünü takması için hemen sağ elini uzatır. Ancak delikanlı yüzüğü takmak istemez gibi elinde evirir çevirir. Yanındaki genç sumsuklar; *“Daksene len, ne duruyon gidi!”* derler. Delikanlı hiçbir şey olmamış gibi boş gözlerle etrafını süzerken bir genç ani

¹⁴⁴⁰ Sakman, 2001, ss. 133-138.

hareketlerle yüzüğü kapar. “*Seroşlamış bu gidi! Ali’ m ben dakıyım.*” diyerek yüzüğü takarak mutluluklar diler.

Bu coşku ve neşe içerisinde eğlence sabaha kadar sürer. Gün ağarırken Alilerin hayatında yeni bir telâşe başlar. Kazan kazan pilavlar, helvalar, çorbalar, nar gibi kızarmış etler, büyük sinilerin çevresine halka olmuş erkek ve hanım misafirlere ikram edilir. Yemek bittikten sonra dua edilip asmalı çardak altında okkallı okkallı kahveler içilirken ayrı bir sohbet başlar, ta ki öğleye kadar. Bu arada kız evine de goca goca tencerelerle pilav gönderilmiştir. Öğleden sonra ise hanım misafirler ağırlanır.

Ali yanında sağdııcı ile bir mutluluk abidesi gibi gelinin geleceği vakti heyecanla beklemektedir. Nihayet o an gelir. Boz bulanık bir Konya ikindisinde evin önünde uzun kuyruklar oluşturan faytonlar ve yaylılar kımıldar. Ali sevgi dolu gözlerle son araba da kayboluncaya kadar bakar. Uzun bir zaman sonra gelin alayı görünür. Ali koşarak hayatın kapısına çıkar. Kapının iki yanına kilimler tutulur. Ali müstakbel karısıyla eve girerken üzerlerine nazarlık ve para saçılır. Beş para, on para, yüz para.

Heyecanın yerini huzurlu bir bekleyiş almıştır şimdi. Akşam olur, yatsı olur camiye giderler. Namazdan sonra tüm cemaat gerdek odasının önünde toplanır. İmam kısa bir dua okuduktan sonra Ali’nin sırtına yumruklar “Güm! Güm!” inmeye başlar. Son yumruk hani yüzüğü bulup da takmayan gençten gelir. Ali sırtında bir acı duyar gibi olur ama aldırılmaz. Ali nasıl bilsin ki, namert yumrukların arasında saklanan bir çivinin sırtına vurulduğunu! Ali nasıl bilsin ki, o namert arkadaşının bunun dün gecedен beri planladığını! Ali’ye kimse söylemedi ki, o namerdin gizli gizli karısını sevdiğini!

Ali sendeler gibi olursa da renk vermez ve gerdek odasına girer. İşte o an gelmiştir. Murat alıp murat verecektir. Hasret bitmiştir gayrı. Sevdiği kız yanı başındadır. Samanyolu gibi uzakta sandığı gül yüzlünün eli, avuçlarının içindedir artık. Kimsenin ayırmaya gücü yetmez derken ya ecel? Ali dalından beline doğru bir şeylerin aktığını hisseder ama erkeklik vardır serde, ses vermez. Geline yüz görümlüğü olarak altın bir kolye taktıktan sonra namaza durur. Gittikçe gücünün tükendiğini hisseder. Haykırmak ister ama yapamaz. Son bir defa geline bakmaz ister bakamaz. Secdeye varır, yığılır ve kalkamaz. Ya gelin? Hayallerin, düşlerin içindedir. Kınalı başı, toz pembe bulutların üzerindedir. Al al yanakları gerdek heyecanı ile daha bir kızarmıştır. Neden sonra düşlerden sıyrılarak Ali’sine bakar.

Ali secdenin üzerinde uyur gibidir. Önce hayret eder ve sonra hoş görüyle karşılar; “*Dün gece yoruldu herhalde.*” der.

Bir süre seyreder Ali’sini. Sonra kalkarak Ali’sini sarsar; “*Kalk Ali’im! Uyumak zamanı değil, sarılmak, vuslat zamanı!*” der. Oysa Ali, ecelle kucaklaşmış, Hakk’a kavuşmuştur. Ama sırma saçlı gelin bunu bilmez. Yün döşeği açıp Ali’im uyanacak diye bekler, bekler. Tan yeri ağarırken büzüldüğü köşeden gönlüne doğuveren türküyü söylemeye başlar:

Evimizin önü yazı
Gelir geçer koyun kuzu
Seccadeden kalkmaz yüzü
Uyan Ali’im sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evlerinin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Al tavanlı yüksek evde
Uyan Ali’im sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evimizin önü nane
Ben kül oldum yane yane
Yârim isen gel imane
Uyan Ali’im sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evimizin önü gavak
Gavaktan sökölür uvak
Elim gına başım duvak
Uyan Ali’im sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evimizin önü çardak
Çardakta asılı bardak
Burnumuzdan geldi gerdek

Uyan Ali'm sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evimizin önü susam
Su bulsam mendilim yusam
Soyunsam goynuna girsem
Uyan Ali'm sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Evlerin önü çaylar
Çayların içi bağlar
Yârin gerdekte ağlar
Uyan Ali'm sabah oldu
Bugün bize neler oldu

Anan ineği sağmadan
Baban camiden gelmeden
İller evimize dolmadan
Uyan Ali'm sabah oldu
Bugün bize neler oldu

- **Memed'im Türküsü**¹⁴⁴¹

“Mullaoğlu” adıyla tanınan çelebinin hizmetinde bulunan “Mehmet”in asıl mesleği berberliktir. Fakat muhabbete olan düşkünlüğü yüzünden mesleğini bırakmıştır. Mullaoğlu'nun Meram'daki konağında her gece düzenlenen Oturaklarda sâkîlik yapmıştır. Konya Oturakları'nda erkeklerin oynamaması âdetine rağmen Mehmet, Oyuncu Kadınlar gibi zil dövermiş. Ayrıca Mehmet çok yakışıklı ve kibar bir delikanlıymış. Bin sekiz yüzlü yılların sonlarında yaşayan Mehmet'e bu türkü yakılmıştır:

Kahvenin önünden geçmez olaydım
Ecel şerbetini içmez olaydım
Memed'i kendime seçmez olaydım

¹⁴⁴¹ Sakman, 2001, ss. 143-144.

Memed'im Memed'im Kâkilli Memed'im
Berberler içinde sevdalı Memed'im

Gahvenin önünde tabakam kaldı
Etrafımızı Memed zaptiyeler aldı
Gorkma Memed gorkma o yâr bize kaldı
Memed'im Memed'im öldüm Memed'im
Doldur bâdeleri kibar elinden

Gavenin önünde atlama taşı
Gelene geçene oynatırsın başı
Memed'imi sorsan Hovardalar başı
Memed'im Memed'im aslan Memed'im
Kara topraklara yaslan Memed'im

Gahvenin önünde nargilem elmas
Korkma Memed korkma o yâr sana kalmaz
Başım dara geldi tabancam almaz
Memed'im Memed'im aslan Memed'im
Kara topraklara yaslan Memed'im

Gahvenin önünde taş ben olaydım
Ala göz üstüne kaş ben olaydım
Yalınız yatana eş ben olaydım
Memed'im Memed'im aslan Memed'im
Kara topraklara yaslan Memed'im

- **Çıkabilsem Şu Kaleden Saraya Türküsü**¹⁴⁴²

Yaklaşık olarak yüz yıl önce Fırkının İsmail adlı bir saz ustası tarafından yakılmış bir türküdür. İsmail, çok iyi bir saz ustası olmasına rağmen geçimsiz birisiymiş. Gittiği Oturak Âlemleri'nin pek çoğunda olay çıkartır ve karakolluk olurmuş. Yine bir Oturakta kamaların çekilmesinin ardından önce karakola sonra da

¹⁴⁴² Sakman, 2001, ss. 145-146.

mahpushaneye düşer. Konya'nın bu ele avuca sığmaz Hovardasına hapishane hayatı ve dostlarının hasreti çok dokunmuştur. Hapishanede iken bu türküyü yakmıştır:

Çıkabilsem Efe'm şu kaleden saraya
Davacılar Naciye'm toplanmışlar bir araya
Anam yok ki Efe'm benim ardım araya
Ağlama Naciye'm sızlama Naciye'm
Avdan geldim oğlum yorgunum
Kaşlarına saçlarına
Çakır ala gözlerine vurgunum

Zaptiyeler şu kuleden bakıyor
Bir elinde martin bir elinde mavzer kurşunları atıyor
Atma çavuş atma kurşun beni yakıyor
Ağlama Naciye'm sızlama Naciye'm
Avdan geldim oğlum yorgunum
Kaşlarına saçlarına
Çakır ala gözlerine vurgunum

Viran kalsın Efe'm şu kalenin kilidi
Yüreğimde yağ kalmadı eridi
Benim yârim Efe'm şu Konya'da bir idi
Ağlama Naciye'm sızlama Naciye'm
Avdan geldim oğlum yorgunum
Kaşlarına saçlarına
Çakır ala gözlerine vurgunum

1.13.1.2.11.2. Oyuncu Kadın(lar)ın Oynaması

Oyuncu Kadın(lar) coşkun Konya türkülerinin özel figürleri ve kendi hünerleriyle raks ederek hem ortamda bulunan kişileri eğlendirmekte hem de kendi Efe'sini onure etmektedir. Çünkü kadın iyi bir şekilde hizmet edip oyun oynayamazsa ortamdaki kişiler onun Efe'sini eleştirebilmekte ve kadın da bir bakıma Efe'sinin yüzünü kara çıkartmış sayılmaktadır. Kadınların oyunları kesinlikle cinsellik çağrışımları yapacak tarzda değildir. Sanki birer sanat eseri icrâ edercesine dikkatli uygulanan zarif figürler, türkülerle birlikte bir bütün oluşturarak Oturaktaki

misafirlerin mest olmasını sağlamaktadır. Adeta bir bale gösterisi yaparcasına ciddi, saygılı ve oynadığı oyunun türkülere göre değişen koreografisini büyük bir ustalıkla sergileyen o günün Oturak Kadınları, farkında olmadan ne kadar büyük bir sanatı icrâ etmişlerdir. Günümüzde ise bu tarz oyunlar bilinmediği için oyun icrâ edecek kadınları bulmak da çok zordur.¹⁴⁴³

Oyuncu Kadın(lar), coşkun Konya türkülerinin eşliğinde her parçanın kendine özgü figürleriyle oynarken Oturaktakiler değil sarkıntılık etmek kaşını kaldırıp kötü gözle bakamazlardı. Oturak Kadınları'nın oynarken soyunması asla söz konusu değildi. Çünkü Konya Oturakları'nda Oyuncu Kadınlar asla bir cinsel obje olarak görülmezdi.¹⁴⁴⁴

Oyuncu Kadınlar'ın icrâ ettikleri oyunların başında “*Kesik İnce Çayır Türküsü*” gelmektedir. Bu türkü çalınırken belirli bir yerde durularak bir es verilir. Bu eslerde müziğin sustuğu yerlerde Oyuncu Kadınlar taş gibi hareketsiz kalırlar. Müzik yeniden başlayana kadar bu şekildeki hareketsiz duruşları devam eder. Eğer müzik başlamadan Oyuncu Kadın hareket ederse Hovardalar tarafından cezalandırılmaktadır.

Oyuncu Kadınlar, Konya Oturakları'nda oyun icrâ ederken ilginin dağıldığını anladıkları zaman sessizliği sağlamak ve ilgiyi kendilerine çekmek için o an söylenen türkünün herhangi bir yerinde “*Küstüm*” diyerek “*Kesik İnce Çayır Türküsü*”ndeki gibi hareketsiz kalırlar. Böyle durumlarda saz ustaları:

“Küsmeye güzel küsmeye

Her gabahat bizdedir”

nakaratıyla Oyuncu Kadın(lar)'ın gönlünü aldıktan sonra küstüm türküsüne geçerlermiş. Türküde hangi uzuvdan söz ediliyorsa Oyuncu Kadın onunla oynamaya başlamış. Yani önce saçlar, kaşlar, gözler vb. daha sonra normal oyununa dönermiş.

Saçlardan aman saçlardan aman

Saçlar şöyle dursun saçlardan aman

Gaşlar şöyle dursun gözlerden aman

Gözler şöyle dursun dudaktan aman

Dudak şöyle dursun omuzdan aman

Omuz şöyle dursun gollardan aman

Gollar şöyle dursun gerdandan aman

¹⁴⁴³ Sakman, 2001, ss. 33-34.

¹⁴⁴⁴ Sakman, 2001, s. 82.

Gerdan şöyle dursun göbekten aman
Göbek şöyle dursun galçadan aman
Galça şöyle dursun dizlerden aman
*Dizler şöyle dursun ayaktan aman*¹⁴⁴⁵

Bu durumun yukarıdakinden daha farklı bir şekilde yapıldığı da olmaktadır. Ortamdaki kişilerin ilgilerinin azalması sonucunda çalgıcı başı:

“Aman, aman, aman! Sürüdüñ!
Sürüdüñ göreyim aman.”

diye haykırınca kızlar yere yatar. Sürünmeye, zillerini, kaşıklarını yerde sürünerek çalmaya koyulurlar. Müziğin ahengi değişince de Oyuncu Kadınlar kalkarak normal oyunlarına devam ederler.¹⁴⁴⁶

Oyuncu Kadınlar, “*Elinizden Elinizden*” türküsünde “*Kurtulayım dilinizden aman*” mısrası çalınıp söylenirken “*Aman*” der demez müzik ve söz birden kesilir. Bu anda Oturak Kadını hangi figürü yapıyorsa onu sabitleştirir. Müzik yeniden başlayıncaya kadar kımıldamadan durmak zorundadır. Fazla bekletilirse bu davranışı oyuncuya ceza olarak sayılır.¹⁴⁴⁷

Konya Oturak Âlemleri’nde Oyuncu Kadınlar tarafından belirli türküler eşliğinde icrâ edilen bu oyunlar günümüzde unutulmuştur. Son dönemlerde yapılan Oturakların gerçeğinden farklı bir şekle bürünerek kötü bir şöret kazanması sonucu halkın uzak durması ve eski dönemlerdeki Oturak Kadınları’nın toplantılarda yer almamasıyla birlikte bu oyunları icrâ edecek kişiler kalmamıştır. Bu oyunları eski dönemlerdeki Oturaklarda sadece belirli Oyuncu Kadınlar’ın icrâ etmesi ve onların dışında toplum içerisinde başka kişilerin önemsemeyerek göz ardı etmesi sonucunda da oyunlar halka mâl olamamıştır. Bu da hem oyunların hem de oyunlara eşlik eden türkülerin de yok olmasına neden olmuştur.¹⁴⁴⁸

Şehir merkezinde icrâ edilen yeni nesil Konya Oturakları’nda kadın oynatılmamaktadır. Ancak Konya çevresindeki ilçelerde bu gelenek sürdürülmektedir. Özellikle Sakyatan, Yarma, İsmil, Karkın gibi geçmiş dönemlerde

¹⁴⁴⁵ Sakman, 2001, ss. 38-39.

¹⁴⁴⁶ A. Sefa Odabaşı, “Geçmişte Konya’nın Manzara-i Umûmiyesi”, **Yeni Gazete**, 4-5 Ocak 1999, s. 2’den Sakman, 2001, ss. 38-39.

¹⁴⁴⁷ Halıcı, s. 50.

¹⁴⁴⁸ Sakman, 2001, s. 40.

de Oturaklara ev sahipliği yapan bölgelerde gözden uzak olmalarından dolayı kadın oynatılıp içki içilmeye devam edilmektedir.¹⁴⁴⁹

1.13.1.3. Konya Oturak Âlemleri'nin İcrâ Düzeni

Oturak Âlemi toplantıları, başlamasından bitişine kadar belirli bir yapı içerisinde icrâ edilmektedir. Bir Oturak Âlemi'nin genel akışı ana hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir: “*Oturak Âlemi'nin Yeri ve Zamanının Belirlenmesi*”, “*Hazırlık*”, “*Toplanma*”, “*Müzik İcrâsı*”, “*Oyuncu Kadınlar'ın Hizmet ve Raks Etmesi*”, “*Koşma ve Dîvânların Okunması*”, “*Uzun Hava İle Eğlencenin Bitmesi*”, “*Çepiç Yenilerek Oturağın Sona Ermesi*”. Bu genel akış içerisinde koşma ve dîvânların okunması toplantı içerisinde icrâ edilen türkülerin aralarında da yapılmaktadır. Bu bakımdan bu sıralamada nadiren de olsa bir değişiklik olmaktadır.

- Oturak Âlemi'nin Yeri ve Zamanının Belirlenmesi

Konya'da Oturak Âlemi'nin düzenlenmesi birkaç gün öncesinden planlanacağı gibi hemen o gün de; “*Düzen tutalım.*”, “*Oturak tutalım.*” veya “*Tahta siniye böğrümüzü verelim.*” diyerek kararlaştırılır. Oturak toplantılarına herkes davet edilmediği için sadece katılması istenen kişilere haber gönderilir.¹⁴⁵⁰

- Hazırlık

Oturak, eğer yemekli olacaksa toplantıdan bir gün önce testilerle rakılar alınır. Dağılma zamanı yenilmek üzere çebiç tandıra indirilir. Oturağın yeri ve zamanı belirlendikten sonra toplantının yapılacağı evin hanımı o gün eğer evde kalmayacaksa “*Hadi, sen böğün anangile git.*” denilerek evden gönderilir. Kadın da varsa çocuklarını da alıp gider. Böylece ailenin hiçbir ferдинin ne Oturağı görmesine ne de özellikle genç kadın ve kızların Oturak Kadını ile temasına imkân verilmezdi. Bu durumda meze ve diğer yiyecekler Bohçacı tarafından hazırlanmaktadır.¹⁴⁵¹ Ev şehir merkezindeyse sedirlere yastıklar ve minderler döşenir. Eğer köydeyse genişliği nedeniyle toplantı için ahır sekisi hazırlanmakla birlikte yaz günleri açık havada da Oturak düzenlenebilmektedir.¹⁴⁵²

- Toplanma

Oturağın düzenleneceği mekâna/eve konuklar ve çalgıcılar günün şartlarına bağlı olarak yatsı namazından sonra ikişer üçer kişilik gruplar hâlinde gelmeye

¹⁴⁴⁹ Sakman, 2001, s. 96.

¹⁴⁵⁰ Sakman, 2001, s. 79.

¹⁴⁵¹ Sural, s. 3203.

¹⁴⁵² Sakman, 2001, ss. 79-80.

başlarlar. Hava karardıktan sonra “Okçuoğlu” kürklü omzunda martin veya koltuk altında dikme bulunan Efe bir kadınla çıkıp gelir. Şerefine Oturak düzenlenen hatırlı kişi yoksa başköşeye oturtulur. Efe’ye herkes selam verir.¹⁴⁵³ Oyuncu Kadın, Oturak odasına ilk girdiği zaman önce Efesinin sonra da ev sahibinin elini öper. Gençlerin ellerini sıkar ve herkese; “Hoş geldiniz.” demesi gerekir.¹⁴⁵⁴ Bu arada yere sofraya bezi serilerek üzerine tahta sini konulur. Üzerine kadehler, içkiler, mezeler ve mevsim şartlarına bağlı olarak meyve servisi yapılır. Bu arada mûsikî grubu da gelerek enstrümanlarını akort etmeye başlarlar. Hizmet eden birkaç delikanlı kahve ikramı yaparlar. Oturağı düzenleyen kişi ile Efe, tabakalarını çıkartarak misafirlere birer kişiye fırlatırlar. Tabakayı kapalı sigarasını sarar ve tekrar aldığı kişiye fırlatır. Efe/Ev sahibi bu defa tabakayı başkasına fırlatır. Böylece ortada birkaç tabaka fırlatılıp durur ve herkes kahveyle beraber bir sigara içer. Buradaki sigara sarma ve içme işi bazen Oturak Kadınlar’ı tarafından da yapılır.¹⁴⁵⁵

- Müzik İcrâsı

Misafirler ve Oyuncu Kadın(lar) gelip müzisyenler de enstrümanlarının akortlarını bitirerek hazır hâle gelince Uşşâk makamında bestelenmiş, sadece Konya dolaylarında bilinen¹⁴⁵⁶ “Çuhacioğlu Peşrevi” çalınarak Oturağın açılışı yapılır. Enstrümantal olarak icrâ edilen bu peşrev, Klasik Türk Müziği’ndeki anlamıyla bir peşrev değil, bir girizgâh bir gösteriştir. Konya Oturakları ile özdeşleşmiş olan bu peşrev, âdeta Oturakların da bir simgesi durumuna gelmiştir. Konya Oturakları’nda genel olarak sözsüz olarak icrâ edilen bu peşrev zaman zaman aşağıda verilen üç farklı kişiden derlenmiş sözlerle de nadiren okunmaktadır:¹⁴⁵⁷

*“İndim yârin bahçesine gülleri var fincan gibi
Yanağında üç beni var her biri mercan gibi
Sarılalım sarmaşalım ikimiz bir can gibi
İkimiz kavledeyim ya onu sev ya beni”*¹⁴⁵⁸

*“İndim yârin bahçesine
Gül topladım yârin bohçasına
Mâil oldum çehresine*

¹⁴⁵³ Sakman, 2001, s. 80.

¹⁴⁵⁴ Tan, s. 88.

¹⁴⁵⁵ Sural, s. 3204.

¹⁴⁵⁶ Sural, s. 3204.

¹⁴⁵⁷ Sakman, 2001, s. 67.

¹⁴⁵⁸ Sakman, 2001, s. 80. Ahmet Özdemir’den derlenmiştir.

*Yandım anam yandım ben sana yandım*¹⁴⁵⁹

“İndim yârin bahçesine

Gül doldurur bohçasına

Öpüp sevip okşar iken

Elim değdi kopçasına

Ah o güzel benim olsa

*Katlanırım akçasına*¹⁴⁶⁰

Çuhacıoğlu Peşrevi’nden başka Konya Oturakları’nda icrâ edilen “*Bülbül Peşrevi*”, “*Mevlevî Peşrevi*” ve “*İçilli Peşrevi*” olmak üzere üç tane daha peşrev vardır. Bunlardan Mevlevî Peşrevi, günümüzde çalınan Mevlâna Peşrevi denilen eserin olması kuvvetle muhtemeldir. Diğer iki peşrevin ezgisi hakkında bilgi mevcut değildir.¹⁴⁶¹

Konya türkülerinin makamlı olması nedeniyle aynı makamdaki parçaların art arda çalınması gerektiği için giriş peşrevinin ardından sırasıyla; “*Sandıklı’nın Tarlaları Hendekli*”, “*Sabahın Seher Vaktinde*” veya “*Menteşeli Mentşeli*” türküsü çalınarak müzik icrâsına devam edilir.¹⁴⁶²

Sandıklı’nın Tarlaları Hendekli

“Sandıklı’nın (haydi) tarlaları hendekli (vay ülen)

Mosturalı geliyor dayan (da gamzede) sandıklı (vay aman)

Şimdi kızlar (haydi) şeker yemez fındıklı (vay ülen)

Tabaka da benim tütün de benim keyf benim (vay anam)

Severim de severim kâhyam mıdır el benim

Bir ateş ver sigaramı yakayım (vay ülen)

Sen salın da boylarına bakayım (vay aman)

Altın ister ak gerdana takayım (vay ülen)

Tabaka da benim tütün de benim keyf benim (vay anam)

¹⁴⁵⁹ Sakman, 2001, s. 67. Nuri Büyükbahçıvan’dan derlenmiştir.

¹⁴⁶⁰ Sakman, 2001, ss. 67-68’den A. Cenap Kendi, “Folklorcu Gözüyle Konya ve Yöresi Türküler ve Anılarım”, **Yeni Meram Gazetesi**, 19.03.1987.

¹⁴⁶¹ Sakman, 2001, ss. 69-70.

¹⁴⁶² Sakman, 2001, s. 80.

Severim de severim kâhyam mıdır el benim

Ayva dibi serin olur yatmaya (vay ülen)

Mosturalı geliyor seyrimize bakmaya (vay aman)

Altın ister ak gerdana takmaya (vay ülen)

Diyemem de diyemem diye de dillerin yeter

Sana bana yastık kar beyaz kolların yeter”¹⁴⁶³

Sabahın Seher Vaktinde

“Sabahın seher vaktinde (aman) görebilsem yârimi

Gül dalına bülbül konmuş (aman) çeker ah u zârını

Elimden almak isterler (aman) benim nazlı yârimi

Bu güzellik sana bana kalmaz (aman) o şimdi yâr o şimdi

Bu güzellik sana bana kalmaz (aman) geleceksen gel şimdi

Sabahın seher vaktinde (aman) oturmuş kahve içer

Bir elinde altın makas (aman) yârine fistan biçer

Bir selâma kail olduk (aman) onu da vermez geçer

Bu güzellik sana bana kalmaz (aman) o şimdi yâr o şimdi

Bu güzellik sana bana kalmaz (aman) geleceksen gel şimdi”¹⁴⁶⁴

Menteşeli Mentşeli

“Menteşeli menteşeli

Del’oldum derde düşeli

Üç gün oldu yâr gideli

Tükenmez derdim yalnız yalnız

Lorastan bir bulut ağdı

Sulu sepen karlar da yağdı

¹⁴⁶³ http://www.turkuler.com/sozler/turku_sandiklinin_tarlalari_hendekli.html (16.06.2014).

¹⁴⁶⁴ http://www.turkuler.com/nota/ezgi_sabahin_seher_vaktinde_1.html (16.06.2014).

*Yolcularım hanlarda kaldı
Kaldım evde yalnız yalnız*

*Derviş olsam giysem hırka
Kimsem yoktur versem arka
Götürdüler Şam'a da şarka
Kaldım evlerde yalnız yalnız”¹⁴⁶⁵*

- Oyuncu Kadınlar'ın Hizmet ve Raks Etmesi

Müzik icrâsı başladıktan sonra Oyuncu Kadın(lar) mekânda bulunan kişilere kendi sardıkları sigaraları ikram ederler. Bunun yanında içki ve meze servisleri de yaparlar. Oturak Kadınları üzerlerinde rahat hareket imkânı sağlayan elbiseleriyle Oturaktaki konuklara önce fakfon tütün tabakalarından sigara sararak tüm misafirlere ikram ederler. Ayrıca içki ve meze servisi de yaparlar. Bu arada genel âdâp ve erkâna aykırı bir hareket kesinlikle olmamaktadır.¹⁴⁶⁶ Mahmut Sural kadınların buradaki hizmetlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Kadınlar her misafirin önünde çömelerek eline geçirdiği fakfon tabaklardan sigara sararak misafire verir. Sigarası yanmakta olan diğer bir misafirin sigarasıyla ateşlerdi. Kadın birden fazla ise birisi bu işi görürken diğerleri sofrayı hazırlardı. Bu iş de bitince kadehlere rakılar doldurulur. Bir elde rakı kadehi diğer elde su bardağı olan kadın, yine her misafirin önüne çömelerek oturur, rakı ikram eder ve sonra suyu verirdi. Bir diğeri ise meze ikramında bulunurdu ve bu iş saz fasılalarının aralarında tekrar olunurdu.”¹⁴⁶⁷

Odabaşı ise ilgili yazısında kadınların hizmetlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bir aralık Efe başı kalın kuşağının ortasından gümüş ve kocaman bir tabaka çıkararak ortaya fırlattı. Hemen kör kadın kaptı, aldı. Kınalı parmakları arasında tabakayı sıkıştırarak bir sigara yaptı. Evvela Efesine bir nefes çektirdikten sonra çalgıcılara da birer nefes sundu. Kalan sigarayı da dolaştırdı.”¹⁴⁶⁸

Son dönemde zille oynayan Oturak Kadınları zili, Hovardası/Efesi tarafından konduğu minderin altından alırdı. Böylece Oyuncu Kadın'ın kimin maiyetinde

¹⁴⁶⁵ http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00644_2.gif (16.06.2014).

¹⁴⁶⁶ Sakman, 2001, s. 81.

¹⁴⁶⁷ Sural, s. 3203.

¹⁴⁶⁸ Sakman, 2001, ss. 81-82'den A. Sefa Odabaşı, “Konya Nostaljisinden Esintiler, Geçmişten Konya Oturak Âlemi Üzerine Bir Yazı ve Düşündürdükleri”, **Yeni Gazete**, 14-16 Şubat 2000.

olduğu Oturak bitene kadar anlaşılmazdı. Eğer kadının Hovardası belli olursa *gubuzluk* sayılır ve ayıplanırdı. Oyuncu Kadın, coşkun Konya türkülerinin eşliğinde her parçanın kendine özgü figürleriyle oynarken Oturaktakiler değil sarkıntılık kaşlarını kaldırıp bakamazlar. Çünkü kadın, Oturak Âlemi'nde cinsel bir obje değil olarak nitelendirilmemektedir. Fakat buna rağmen Oyuncu Kadın'a yapılan kötü niyetli bir harekete cevap Hovardaların kamasından gelir.

Konya Oturakları'nda erkekler oynamaz, oynayana da iyi gözle bakılmamaktadır. Fakat oynamak isteyen olursa ona da müsaade edilirdi. O kişi sosyal hayattaki çevresinde pek itibar görmeyen bir konumda yer alırdı. Bu sebeple erkek oyuncu pek nadir olarak bulunurdu.¹⁴⁶⁹

Oturak Âlemi esnasında edebe aykırı bir hareket içerisinde olanların bulunması durumunda herkesin selameti açısından; “*Bozulalım da bir daha düzülelim.*” denilerek başka bir evde buluşmak üzere dağılırlar. Bu şekilde ortamda istenmeyen kişiler de hatırları yıkılmadan gruptan ayıklanmış olunurdu.¹⁴⁷⁰

Oyuncu Kadın(lar) coşkun Konya türkülerinin kendisine has figürleri ve kendi hünerleriyle raks ederek hem ortamda bulunan kişileri eğlendirmekte hem de kendi Efesini onure etmektedir. Çünkü eğer kadın iyi bir şekilde hizmet edip oyun oynayamazsa ortamdaki kişiler onun Efesini eleştirebilmekte ve kadın da bir bakıma Efesinin yüzünü kara çıkartmış sayılır. Kadınların oyunları kesinlikle cinsellik çağrışımları yapacak tarzda değildi. Sanki birer sanat eseri icrâ edercesine dikkatli uygulanan zarif figürler, türkülerle birlikte bir bütün oluşturarak Oturaktaki misafirlerin mest olmasını sağlamaktadır. Âdeta bir bale gösterisi yaparcasına ciddi, saygılı ve oynadığı oyunun türkülere göre değişen koreografisini büyük bir ustalıkla sergileyen o günün Oturak Kadınları, farkında olmadan ne kadar büyük bir sanatı icrâ etmişlerdir. Günümüzde ise bu tarzda oyun icrâ edecek kadınları bulmak ise çok zordur.¹⁴⁷¹

Efelerinin emriyle zillerini takıp Oturaklarda oynayan Oyuncu Kadınlar, yorulduklarında dinlenebilmek için zillerini alın teriyle hafifçe ve belli etmeden ıslatırlarmış. Islanan çelik ziller ötmez olur ve kadın da dinlenme fırsatı bulurmuş. O

¹⁴⁶⁹ Sakman, 2001, ss. 81-82.

¹⁴⁷⁰ Sakman, 2001, s. 83.

¹⁴⁷¹ Sakman, 2001, ss. 33-34.

anda yeni bir zil bulunabilirse kadını tekrar oyuna zorlarmış. İyi zil kullanan kadınları “Falan hatun öyle zil döver ki...” diye överlermiş.¹⁴⁷²

Genel olarak yenilip içilerek müzik dinlenir. Kadınların oyunları seyredilerek hoşça vakit geçirilir. Oturakta eğer yaşlı insanlar varsa gençler onların yanında içki ve sigara içmeyip türkü aralarında dışarı çıkarak bu ihtiyaçlarını giderirler. Oturakta sarhoş olanlar da her zaman diğer kişiler tarafından devamlı kontrol altında tutulur.¹⁴⁷³ İçkiyi fazla kaçırarak sarhoş olmaları ya da sızmaları hâlinde buldukları yere yatarlar. Kimse onun elbisesini çıkartmaz. Ev sahibi ise sızanları uyandırarak alkol komasına girip girmediklerini kontrol eder.¹⁴⁷⁴

- Koşma ve Dîvânların Okunması

Konya Oturaklarında genellikle “Çuhacioğlu Peşrevi”nin ardından âşıklar tarafından okunan dîvânlar, zaman içerisinde Konya Oturakları’ndan âşıkların çekilmesi neticesinde saz ustaları tarafından okunmaya başlanmıştır. Bu durumu M. Tahir Sakman şu şekilde ifade etmektedir:

“Eski Konya Oturak Âlemleri’nde anonim halk müziği örneklerinden başka, âşık tarzı dîvân ve koşmalar da okunurmuş. Dîvânlar aruz vezni kalıplarında ve ağıdalı bir dil ile yazıldığından zamanla Osmanlıca kelimeler yabancılaşmış ve unutulmaya yüz tutmuştur. Son dönemde dîvân okuyan halk sanatkarlarımızdan Mazhar Sakman’ın vefatından sonra dîvânlarımız da yok olma sürecine girmiştir. Millî veznimiz hece vezniyle yazılan koşmaların Oturak Âlemleri’nde daha uzun süreli yaşaması gerekirken ne yazık ki onlar da unutulmak üzeredir.”¹⁴⁷⁵

Mazhar Sakman tarafından okunan belli başlı dîvânlar şunlardır: “Aşk u Şevk İle Kurulmuştur Binası Konya’nın (Konya Methiyesi)”, “Gurbet Üzre Gözlerim Ağlar O Yârin Semtine”, “Okutur Âlimleri Mantık Meâni Konya’nın (Dasitan-ı Konya)”dır. Koşmalar ise “Bülbülden Bir Nida Geldi Güllere”, “Çevrilir Cihan Başıma Dar Olur (Efendim)”, “Sağıra Selam Ver Yanına Varma” ve “Ser Encamı Dilim Eylesem Tahrir” dir.¹⁴⁷⁶

¹⁴⁷² Gazimihal, 1947, s. 66.

¹⁴⁷³ Sakman, 2001, s. 84.

¹⁴⁷⁴ Halıcı, s. 46.

¹⁴⁷⁵ Mehmet Tahir Sakman, **Konyalı Mazhar Sakman’dan Türküler**, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999, s. 35.

¹⁴⁷⁶ Sakman, 2001, ss. 71-73.

Türküler, koşma ve dîvânlarda meydana gelen değişmelerin yanında yeni nesil Konya Oturaklarında/Muhabbetlerinde türkü icrâsının yanında ilahiler ve çeşitli dinî eserler de okunmaktadır.¹⁴⁷⁷

- Uzun Hava İle Eğlencenin Bitmesi

Oturak Âlemi'nin başlaması belirli bir düzen ve kural içerisinde yapıldığı gibi bitişi de aynı şekilde olmaktadır. Toplantının sonuna gelindiği zaman ortamdakiler; “*Vakitler garipleşti gayri.*” der.¹⁴⁷⁸ Efe, kadınına işaret ederek onu yanına veya bir köşeye oturtur. Ardından çalgıcılar “*Bir Şarap İçtim Destiden*” türküsünü söylerler. Bu türkü çalınıp söylendikten sonra artık hiçbir saz ustası eline mızrap almaz ve ardından çepiç yemeye geçilir.¹⁴⁷⁹

“Bir Şarap İçtim Destiden

(Aman) *Bir şarap içtim destiden (2)*

Ağam yâr paşam yâr

Kim imiş bize bize kast eden

(Aman) *Cennet mekânı olsun (2)*

Ağam yâr paşam yâr

Sizi de bize dost eden

(Aman) *Bir şarap içtim bardaktan (2)*

Ağam yâr paşam yâr

Bir kız çıktı da çardaktan

(Aman) *Kız ben seni alacam (2)*

Ağam yâr paşam yâr

Bıktım bekâr bekâr durmaktan

(Aman) *Kavağın gazeline (2)*

Ağam yâr paşam yâr

Vurur sazın sazın teline

¹⁴⁷⁷ Sakman, 2001, ss. 93-95.

¹⁴⁷⁸ Sural, s. 3204.

¹⁴⁷⁹ Halıcı, s. 48.

(Aman) Konya mızrabı atar (2)

Ağam yâr paşam yâr

Aman çatal kebab eline

(Aman) Kavakta gazel olmaz (2)

Ağam yâr paşam yâr

Her evde güzel olmaz”¹⁴⁸⁰

- Çepiç Yenilerek Oturağın Sona Ermesi

Toplantının sonunda daha önceden hazırlanan çepiç yenilerek geceye son verilir. Herkes evlerine giderken sarhoş ya da tamamen ayık olmayan kişiler arkadaşları tarafından evlerine kadar bırakılır. Fakat Selçuk Es ilgili yazısında çepiç yendikten sonra Oturak Âlemi'nin ikinci bölümü başladığını belirtmektedir:

“Saat gecenin yirmi dördünü göstermektedir. Çalgılar bir kenara konur, masanın üzerindeki mezeler kalkar, sini boşalır. Sofra altı dürülüp kaldırılır, yerine yeni sofraya serilir. Büyük bir meydan tepsi konur, siniye turşu tabakları gelir, dörde şaklanmış kuru soğan birkaç tabağa doldurulmuş gelir. Az sonra da üç saat evvel tandıra sarkıtılmış kızarmış, ilik gibi pişmiş bulgur pilavı üzerine oturtulmuş kuzu sinisi ortaya konur. Misafirlere buyur edilir. Sazendelerin de iştirakiyle sini etrafına çevrenilerek el ile yemeğe girilir. Arada bir tahta kaşıklarla pilava kaşık atılır. Kuzu yenir arkasından hevenk denilen kısmen buruşmuş taze üzüm getirilir. Bazı davette kuzudan evvel toyga çorbası yenilir ki buna yoğurtlu yayla çorbası da denilir. Kuzu sonu zeytinyağlı bir yemek yenir. Sonra taze üzüm gelir. Tıka basa kuzu yenmesinden sonra herkes geri çekilir. Ev sahibi yardımcısı ile sofrayı kaldırır. Bu sırada oyuncu bayan kahveleri getirir, dağıtır. Bilhassa ayınka denilen kaçak tütünden sarılmış kalın sigaralar tütürülür. Biraz dinlendikten sonra Oturak Âlemi'nin ikinci kısmı başlar.”¹⁴⁸¹

¹⁴⁸⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=hrj8C7IpLkE&feature=kp> (16.06.2014).

¹⁴⁸¹ Selçuk Es, “Konya Türküleri ve Oturak Âlemleri”, **Yeni Konya Gazetesi**, 19 Kasım 1979'dan Sakman, **Dünden Bugüne Konya Oturakları**, s. 85.

1.13.2. AKSARAY OTURAK ÂLEMLERİ¹⁴⁸²

Aksaray'da tertip edilen sohbet toplantılarına “*Oturak Âlemi*” adı verilmektedir. Oturak Âlemleri, samimi derecede birbiriyle arkadaş olanlar arasında meydana getirilen 15-20 kişilik gruplar tarafından icrâ edilir. Oturak Âlemleri, yılın her dönemi tertip edilmektedir. Yaz aylarında bahçe ve bağlarda, kış aylarında ise kapalı mekânlarda yapılır.

Oturak Âlemleri'nin icrâ mekânları mevsim şartlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yaz aylarında bahçe ve bağlarda, kış aylarında ise kapalı mekânlarda icrâ edilir.

Günümüzde pek sık olarak yapılmayan ve yaygın olmayan Oturak Âlemleri'ne benzer uygulamalar, yurt dışında çalışanların Haziran ve Eylül aylarında izine geldiklerinde aile ortamlarında yapılmaktadır.

Oturak Âlemleri, içkili olarak tertip edilmekte ve genellikle alkol olarak rakı tüketilir. İç pilavı, et ve sebze yemekleri ile yoğurt ve meyvelerden oluşan zengin sofralar kurulur.

Oturak Âlemleri'nde mutlaka kadın bulunmakta ve sayısı bir veya iki olmaktadır. Kadınlar, söylenen türkülere eşlik eder, oyunlar oynar ve rakı servisinde bulunurlar veya bir kadın servis yaparken diğeri ise raks eder. Oturaklarda kadına dokunan erkek bir daha eğlenceye alınmaz. Kadın istediği zaman veya servis yaptığı erkeğin dizine oturabilir ve rakısını içirebilir. Ancak erkek hiçbir zaman kadına dokunamaz. Erkeklerin kadına laf atması da yasaktır.

¹⁴⁸² Abuzer Akbıyık, **Şanlıurfa Sıra Gecesi**, Elif Matbaası, Şanlıurfa, 2006, ss. 346-347.

1.14. BOLU-GEREDE SOHBET TOPLANTILARI

1.14.1. Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın Gelişimi ve Güncel Durumu

Bolu'nun Gerede ilçesinde icrâ edilen Sohbet Toplantıları'nın hangi dönemden itibaren yapılmaya başlandığı konusunda kesin bir belge ya da bilgi bulunmamaktadır. Fakat Hayrettin Yalçın, yapmış olduğu çalışmasında herhangi bir somut delil ortaya koymadan kaynak kişilerden elde ettiği bilgiler çerçevesinde bu toplantıların en az iki yüz yıllık bir geçmişinin olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁸³ Sohbet Toplantıları'nın Gerede merkezde, köylerine nazaran daha fazla icrâ edildiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁸⁴ Sohbet Toplantıları, geçmişte uzun kış gecelerinde iyi vakit geçirmek ve bilhassa esnaf derneklerine bağlı olanları sosyal bakımdan bir ocağa bağlamak, yeni yetişenlere bu vesile ile gelenek ve görenekleri, toplumsal hayat kurallarını aktararak toplum içinde dürüst, akıllı ve iyi yaşamayı öğretmek amaçlı yapılmıştır.¹⁴⁸⁵ Günümüzde Sohbet Toplantıları'nın Gerede merkezde icrâ edilmediği tespit edilmiştir.

1.14.2. Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın Genel Özellikleri

1.14.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.14.2.1.1. Üyeleri

Sohbet Toplantıları, belirli bir düzen ve kurallar bütünü içerisinde icrâ edilmektedir. Bu bakımdan Sohbet Toplantıları'na katılan grup üyeleri de “*Kıdemli Sohbetçiler*” ve “*Genç Sohbetçiler*” olmak üzere kıdemlerine göre ikiye ayrılmaktadır.

1.14.2.1.1.1. Genç Sohbetçiler

Kıdemli Sohbetçiler tarafından dönem başındaki hazırlık toplantısında belirlenen kişiler arasından seçilmektedir. Sohbet grubuna yeni katılanlar, toplantıları icrâ ederek geleneği ve kuralları zamanla öğrenmektedir. Toplantı esnasında ise Başeski'nin sol tarafında çalgıcılardan sonraki bölümde otururlar. Sohbet esnasındaki hizmetlerden ve diğer görevlerden Genç Sohbetçiler sorumludur.

1.14.2.1.1.2. Kıdemli Sohbetçiler

Kıdemli Sohbetçiler, daha önceki yıllarda sohbet grubu oluşturarak toplantı düzenlemiş, geleneği ve kuralları bilen kişilerdir. Dönem başında yapılan hazırlık

¹⁴⁸³ Hayrettin Yalçın, “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 3, Bolu, Kasım-Aralık, 1944, s. 24.

¹⁴⁸⁴ Osman Mitralyöz, **Gerede**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1970, s. 65.

¹⁴⁸⁵ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

toplantısını Genç Sohbetçiler tertip eder. Sohbet esnasında Başeski'nin sağ tarafında otururlar. Sohbet geleneğini ve kurallarına hâkim olmalarından dolayı Başeski ve Çavuş, Genç Sohbetçiler arasından seçilir.

1.14.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sohbet Toplantıları'nın sevk ve idaresinden sorumlu olan iki kişi bulunmaktadır. Toplantıların başkanlığını “*Başeski*”, onun yardımcılığını ve icrâ organını da “*Çavuş*” üstlenmektedir.

1.14.2.1.2.1. Başeski

Başeski, Sohbet Toplantıları'nın başkanı ve en yetkili kişisidir. Katılımcılar arasından yaş olarak büyük, geleneği bilen, sözü dinlenir, yönetim kabiliyetine sahip ve herkes tarafından sevilen bir kişi bu görev için seçilir. Sohbet grubu sadece gençlerden oluşursa onların başkanına “*Delikanlıbaşı*” adı verilir. Daha önceden bu görevi yapan kişi de kendisinin istemesi ve katılımcılar tarafından da uygun görülmesi hâlinde seçim yapılmadan tekrar aynı göreve getirebilir. Ya da tam aksi kendisi mazeretlerini belirterek bu görevi kabul de etmeyebilir.¹⁴⁸⁶

Her toplantının başında icrâ edilen “*Aşık (Mühür) oyunu*” ile o toplantıyı yönetecek olan Başeski'nin yeniden seçilme durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda oyunun gidişatına bağlı olarak mevcut Başeski'nin değişmesi söz konusu olması hâlinde yeni seçilen adayın tutumuna, Başeski'nin karakterine ve diğer üyelerin oyuna bağlı kalınarak yeni seçim yapılır. Genellikle oyunu kazanan aday, Başeskilik görevinden feragat ederek bu vazifeyi mevcut Başeski'ye devreder.¹⁴⁸⁷

Başeski'nin görevleri; toplantının akışını düzenlemek, icrâ edilecek oyunları seçmek, cezaları vermek, toplantı esnasında hizmet edecek kişileri belirlemektir. Ayrıca sohbe katılanlar arasında çıkan herhangi bir sorunu çözüme kavuşturmak başkan konumunda olan kişinin görevidir. Bu vazife sadece sohbet esnasında değil insanların günlük hayatlarındaki olumsuz davranışları da Başeski ve Çavuş tarafından gözlem altına alınarak gerekli görülmesi hâlinde o kişiler uyarılır. Böylece sohbe dâhil olanlar hem toplantı esnasında hem de normal yaşantısında davranışlarına dikkat etmek zorunda kalmaktadır.¹⁴⁸⁸

¹⁴⁸⁶ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁴⁸⁷ Hayrettin Yalçın, “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 2, Bolu, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 55-56.

¹⁴⁸⁸ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, ss. 24-26.

1.14.2.1.2.2. Çavuş

Çavuş, Başeski'nin yardımcısı ve icrâ organı konumundaki kişidir.¹⁴⁸⁹ Bu görev için Başeski tarafından sohbeta katılan kişiler arasından güçlü, yönetim kabiliyeti olan, sohbet esnasında tavır ve konuşmalarıyla insanları sıkmayan latif birisi seçilir. Sohbet esnasında Başeski'nin emirlerini yerine getirmek, cezaları uygulamak, oyunları yönetmek ve yapılan masrafların kişi sayısına göre taksimini yaparak ücretleri toplamak Çavuş'un başlıca görevleridir.¹⁴⁹⁰

1.14.2.2. Katılma Şartları

Sohbet Toplantıları belirli kurallar içerisinde icrâ edilen sosyal organizasyonlar olmasından dolayı bu toplantılara da katılabilmek için birtakım şartları yerine getirmek gerekmektedir. Bir kişi toplantılara ya sohbet grubunun üyesi ya da misafir olarak katılabilmektedir.

1.14.2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Sohbet Toplantıları'nın daha sık olarak yapıldığı dönemlerde gençler ve orta yaşlılardan meydana gelen iki ayrı grup oluşturularak Oturaklar icrâ edilmiştir. Her yaş grubu kendi içerisinde kararlaştırdıkları zamanlarda toplantıları yaptıkları bilinmektedir. 1970'li yıllarda yörede sohbet gruplarının olduğu ve kendi içerisinde belirledikleri kurallar çerçevesinde toplantılarını icrâ ettikleri anlaşılmaktadır.¹⁴⁹¹ Sohbet Toplantıları'nın eskisi kadar sık yapılmamasından dolayı genç ve orta yaş grubunun müşterek katılımlarıyla bu tür organizasyonlar gerçekleştirilir hâle gelmiştir. Toplantılara çocukluktan delikanlılığa geçmiş olan gençler, iş hayatına atılma zamanı gelmiş kişiler,¹⁴⁹² çeşitli esnaf derneklerine bağlı olanlar sosyal bakımdan bir ocağa bağlanmak, gelenek ve görenekleri öğrenmek, toplumsal kuralları benimseyerek günlük yaşamlarında dürüst, ahlâklı bir fert olmayı isteyenler katılabilmektedir.¹⁴⁹³ Sohbet grubuna alınacak yeni kişiler Kıdemli Sohbetçilerin teşebbüsüyle yapılan ilk toplantıda belirlenir. Ardından belirlenen kişiler arasından uygun olanlar seçilerek sohbet grubuna dâhil edilir.

¹⁴⁸⁹ Mitralyöz, s. 62.

¹⁴⁹⁰ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁴⁹¹ Mitralyöz, s. 62.

¹⁴⁹² Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁴⁹³ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

1.14.2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Sohbet Toplantıları'na konuk olarak grup üyelerinden başka ve yörede yaşayanların yanında sohbetin yapıldığı yerleşim yerinin dışından misafirler de katılabilmektedir.¹⁴⁹⁴ Gelen her misafir de sohbet üyeleri gibi toplantının kurallarına uymak durumundadır. Aksi bir durumda Başeski ya da Çavuş tarafından uyarılır ve gerekli görülmesi hâlinde bir daha toplantıya davet edilmemektedir (K.K.173, 175).

1.14.2.3. Kuralları

Sohbet Toplantıları kişilerin bir araya gelerek aldıkları kararlar ve yaptıkları istişareler neticesinde icrâ edildiği için herhangi bir yazılı kuralı ya da tüzüğü yoktur. Ancak gelenek içerisinde yıllardan beri süre gelen yazılı olmayan fakat grup üyeleri tarafından bilinen hem günlük hayatları hem de sohbetlerin icrâsı sırasında uymaları gereken kurallar bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kurallar aşağıda maddeler hâlinde verilmiştir:

- Bayanların Sohbet Toplantıları'na katılması yasaktır.
- Toplantılarda içki tüketilmesi ve sohbete alkollü gelinmesi yasaktır.
- Sohbete katılan grup üyelerinin belirlenen kahvehanenin dışında başka bir yere gitmemeleri gerekir.
- Toplantılarda disiplinsiz hareketlerde bulunanlara falaka ya da tura cezası verilir.
- Sohbet grubundan atılan kişiler toplantılara bir daha kabul edilmez.
- Oyunlarda verilen cezalara oyuncuların itiraz etme hakkı olmayıp koşulsuz yerine getirmesi gerekir.
- Sohbetçilerin gittiği kahvede her şey temiz ve düzenlidir. Gürültü olmaz, yüksek sesle konuşulmaz ve her şey âdâba uygun gerçekleşir.¹⁴⁹⁵
- Toplantılara katılan misafirler, sohbetin bütün kural ve âdâbına uymak zorundadır.
- Grup üyeleri toplantı günü belirlenen kahvehanede bir araya gelerek toplu hâlde sohbet evine giderler.

¹⁴⁹⁴ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁴⁹⁵ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

1.14.2.4. Zaman

Sohbet Toplantıları yıl içerisinde sürekli olarak icrâ edilen bir organizasyon değildir. İçinde bulunulan mevsim şartlarına bağlı olarak genellikle Aralık ayı başı gibi başlayıp Mart ayının sonuna doğru sona ermektedir.¹⁴⁹⁶ Hem grup üyelerinin sayısına hem de bir dönemki zaman aralığına bağlı olarak genellikle haftada ya da on beş günde bir Cumartesi akşamları yatsı namazından sonra belirlenen mekânda icrâ edilir (K.K.170, 172, 175).

1.14.2.5. Mekân

Sohbet Toplantıları'nda grup üyelerinin toplandığı yer olan kahvehane ve sohbetin icrâ edildiği ev olmak üzere iki farklı mekân bulunmaktadır. Sohbetçilerin bir dönem boyunca gidecekleri bir nevi onlar için kulüp niteliği taşıyan kahvehanenin neresi olacağı “*Hazırlık Toplantısı*”nda kararlaştırılır. Bir dönem boyunca sohbetçilerin bu kahvehaneden başkasına gitmesi yasaktır. Aksi olması durumunda, Başeski ya da Çavuş tarafından uyarılırlar. Bütün grup üyeleri toplantı öncesinde kahvehanede bir araya gelerek sohbetin yapılacağı yere birlikte bir düzen hâlinde giderler. Burada içki tüketilmediği gibi gelen konuklar da aynı kurallara uymak zorundadır. Buranın idaresi yine Başeski'ye aittir.¹⁴⁹⁷

İkinci mekân ise Sohbet Toplantıları'nın yapıldığı grup üyelerinin evleridir. Dönem başında yapılan “*Hazırlık Toplantısı*”nda hangi grup üyelerinin evlerinde sohbet yapılacağı kararlaştırılır. Genellikle evleri toplantı için müsait olan sohbetçilerin seçilmesine gayret edilerek sırayla belirlenen yerlerde icrâ edilir. Evlerde yapılmasının yanında maddî durumu iyi olan sohbet grubu üyelerinin konaklarından ayrı inşa ettirdiği odalarda da yapılmış (K.K.175, 176).

1.14.2.6. Oturma Düzeni

Sohbet Toplantıları'na katılan kişilerin uymakla yükümlü olduğu kurallardan birisi de oturma düzenidir. Sohbete katılan kişiler toplantıların yapıldığı mekânda yarım daire şeklinde oturmakta ve ortada Başeski, onun sağ tarafında kademlerine göre sohbetçiler, sol tarafında sazcular ve şarkıcılar yer alır.¹⁴⁹⁸ Çavuş görevindeki kişi ise genellikle salonun ortasında durur ve bağımsız hareket etmektedir. Sohbete

¹⁴⁹⁶ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 26.

¹⁴⁹⁷ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 26.

¹⁴⁹⁸ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s. 55.

katılan üyelerin evlerinde yapılan eski toplantılarda kişi sayısı fazla olmadığı için bu oturma düzenine harfiyen uyulur. Aksi bir durumda Çavuş görevinde olan kişi, gerekli uyarıları yaparak düzeni sağlamaya çalışır. Yaş itibarıyla büyük olan misafirler Başeski'nin sağ tarafına, genç olanlar ise sol tarafına Çavuş'un yer göstermesiyle oturtulmaktadır. Sohbet odasında bulunan herkesin ya bağdaş kurarak ya da dizüstü şeklinde oturması gerekmektedir. Mazereti olanlar dışında ayağını uzatarak, yatarak ya da daha farklı şekilde bulunmaları hoş karşılanmayıp bu kişiler Çavuş tarafından uyarılır. Aynı kişiler bu tür davranışlarına devam etmeleri hâlinde palaska ile cezalandırılır (K.K.175, 176, 177, 178).

1.14.2.7. Toplantı Çeşitleri

Bir dönem içerisinde icrâ edilen Sohbet Toplantıları yapılma zamanı, amacı ve içeriği bakımından; “*Seçim Toplantısı*”, “*Hazırlık Toplantısı*” ve “*Genel Sohbet Toplantıları*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.14.2.7.1. Seçim Toplantısı

Bir önceki yıl sohbet düzenleyen ve bu gruba yeni katılan kişiler sonbahar aylarında bir araya gelerek kendi aralarından bu görevi daha iyi ifâ edebileceğini düşündükleri bir kişiyi “*Başeski*” olarak seçerler. Başeski de anlaşarak uyum içerisinde çalışabileceği ve güçlü bir kişiyi kendisine “*Çavuş*” olarak belirler.¹⁴⁹⁹ Yönetim yapısının ve sohbetlere kimlerin katılacağına seçilmesinin ardından Başeski hazırlık toplantısının ne zaman yapılacağını da belirlenir ve toplantı sona erer.

1.14.2.7.2. Hazırlık Toplantısı

Sohbet toplantısının yönetim yapısı belirlendikten sonra Başeski'nin uygun gördüğü bir zamanda “*Hazırlık Toplantısı*” yapılır. Bu toplantıda, sohbetçilerin çarşıda gideceği kahvenin hangisi olacağı, sohbetin başlayacağı hafta, hangi sıklıkta olacağı ve kimlerin evinde yapılacağı, sohbetlerin masraflarının ne şekilde karşılanacağı¹⁵⁰⁰ ve bir yemek menüsü kararlaştırılır. Bu kararlar alındıktan sonra belirlenen tarihten itibaren Sohbet Toplantıları başlayarak bir dönem boyunca icrâ edilmeye devam edilir.

¹⁴⁹⁹ Mitralyöz, s. 62.

¹⁵⁰⁰ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

1.14.2.7.3. Genel Sohbet Toplantıları

Sohbet grubunu oluşturan kişilerin hazırlık toplantısında kararlaştırdıkları aralıklarda genellikle Cumartesi akşamları yapılan toplantılardır. Aralık ayı gibi başlayan bu toplantılar, mevsim şartlarına bağlı olarak Mart ayı gibi sona ermektedir (K.K.172, 175). Sohbet gruplarındaki kişi sayısının az olduğu dönemlerde bu toplantılar grup üyelerinin evlerinde yapılmıştır. Bu durumda her toplantının sonunda bir sonraki sohbetin kimin evinde olacağı ve masrafları kimin karşılayacağı kararlaştırılır.¹⁵⁰¹

1.14.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sohbet Toplantıları'na katılan kişilerin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat gelen kişilerin düzenli, temiz ve ortamda bulunan kişileri rahatsız edecek tarzda kıyafet giymemeleri gerekmektedir (K.K.171, 174, 175).

1.14.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sohbet Toplantıları yemekli olarak icrâ edilen bir eğlence şeklidir. Toplantının sonunda Başeski'nin uygun gördüğü zamanda yemek arası verilir. Sofraların hazırlanması, yemeğin sunumu ve diğer görevler toplantının başında Başeski'nin o akşamki hizmet için grup üyeleri arasından seçtiği kişiler tarafından yapılır. Yemeği ev sahibi ya da grup üyelerinden birkaç kişi birleşerek hazırlamaktadır.

Yemeğin menüsü genellikle hindili pilav, ayran, ekmek ve tatlıdan oluşmasının yanında hindinin yerine tavuk, kaz veya koyun da kesilerek ikram edildiği zamanlar olmaktadır. Yemekler yer sofrasında, tepsi içerisinde tabak bulundurulmadan pilavın üzerine et dökülerek yanında da ekmek ve ayranla birlikte ikram edilir. Hazırlanan yemeğin artması hâlinde isteyen kişilerin sofrasına ek olarak yemek servisi de yapılır. Yemeğin ardından sohbeta katılan kişilere ilk önce çay ve onun üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra da meyve ikram edilir (K.K.174, 175).

1.14.2.10. Mahkeme/Ceza

¹⁵⁰¹ Mitralyöz, s. 65.

Sohbet Toplantıları'nın grup üyelerinin evlerinde, düzenli aralıklarla ve sık yapıldığı dönemlerde cezaların daha katı olarak uygulandığı bilinmektedir. En ağır ceza ise sohbet grubundan kovulmaktır. Böyle bir durumla karşılaşan kişiler sadece grup içerisinde dışlanmakla kalmayıp toplum nazarında da sosyal ve ekonomik anlamda itibar kaybı yaşamaktadır. Bu tarz olayların tekrar yaşanmaması için daha önceki dönemlerde sohbetten kovulan "Ali" isminde bir kişi için söylenen türkü, her sohbetin başında *Dönme oyunu* içerisinde tekrar edilir.¹⁵⁰² Bu parçanın sözleri için eğlence şekilleri içerisindeki müzik başlığı altında verilen "Sohbetçi Türküleri"nin birincisine bakınız.

Sohbet Toplantıları içerisinde ceza, sadece grup üyelerine değil sohbe katılan misafirlere de verilmektedir. Toplantıların kurallarına ve düzenine uymayan kişiler bir daha sohbe çağırılmamaktadır.¹⁵⁰³

1.14.2.11. Eğlence Şekilleri

Sohbet Toplantıları'nın icrâsı esnasındaki en temel eğlence şekilleri "müzik, seyirlik oyunlar ve halk oyunları"dır. İcrâ edilen sohbetin programı, Çavuş ya da Başaeski'nin talimatları, toplantının akışı, misafirlerin durumu gibi etkenlere bağlı olarak toplantı içerisinde bu eğlence unsurlarına başvurulmaktadır.

1.14.2.11.1. Müzik

Sohbet Toplantıları'nın eğlence şekillerinin en önemli unsuru olan müzik, toplantıların başından sonuna kadar belirli aralıklarla sazadeler tarafından icrâ edilirdi. Grup üyelerinin evlerinde yapılan Sohbet Toplantıları'ndaki çalgıcılar dışarıdan getirilmeyip ücretsiz olarak müziğe kabiliyeti olan sohbetçiler arasından olurdu.¹⁵⁰⁴

Sohbet Toplantıları'nda müzik icrâ eden çalgıcıların; bağlama, darbuka, zilli maşa, tef, klarnet, düdük, kaval ve cümbüş kullandıkları bilinmektedir. Çalgıcıların her toplantıda bu müzik aletlerinin tamamını kullanmaları gibi bir durum söz konusu olmayıp sohbet ortamının akışına ve çalınan müzik parçalarına bağlı olarak icrâ edilecek enstrüman belirlenmektedir.¹⁵⁰⁵

Sohbet Toplantıları'nda icrâ edilen müzik, farklı işlevlere sahiptir. Hem seyirlik oyunların oynanması esnasında hem misafirlerin istekleri doğrultusunda hem

¹⁵⁰² Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁵⁰³ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

¹⁵⁰⁴ Mitralyöz, s. 65.

¹⁵⁰⁵ Mitralyöz, s. 62.

de toplantının seyri içerisindeki gerekli yerlerde sazandeler tarafından müzik icrâsı yapılır. Toplantılarda genellikle; “Sohbetçi Türküleri”, “Zeybek Türküsü”, “Gerede'nin Evleri”, “Havuzun Başına”, “Koroğlu”, “Halime'm Türküsü”, “Kaynana Türküsü”¹⁵⁰⁶ gibi yöresel parçaların yanında herkes tarafından bilinen özellikle hareketli ve popüler şarkılarla istek parçalar da çalınmaktadır (K.K.174, 175, 176).

Sohbetçi Türküleri

I

“Sohbetçi çarşidan aştı amman Amman

Ali'nin tedbiri şaştı amman Amman

Seyit de bıraktı kaçtı amman Amman

Yemeyiz böyle sohbeti

Çekmeyiz böyle mihneti

Ali'nin yanar lambası amman Amman

Alında kara damgası amman Amman

Hacı Yakup sohbet babası amman Amman

Yemeyiz böyle sohbeti

Çekmeyiz böyle mihneti

Ali'nin peşkiri kara amman Amman

Karadağlı istiyor para amman Amman

Gayrı sen sohbetçi ara amman Amman

Yemeyiz böyle sohbeti

Çekmeyiz böyle mihneti”¹⁵⁰⁷

II

“Elma attım yuvarlandı

İndi yastığa dayandı

Ellerin yâri uyandı

Sarsam uyanmaz uyanmaz

Yâr bu kadar uykum' olur

¹⁵⁰⁶ Mitralyöz, s. 67.

¹⁵⁰⁷ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s. 57.

Canlar dayanmaz dayanmaz

*Şimdi Başeski 'ye çattık
Bizi beğenmez beğenmez
Hamam sizin, kurna bizim
Oturalım dizin dizin
Gerdan beş karışdan uzun
Sarsam uyanmaz uyanmaz
Yâr bu kadar uykum 'olur
Canlar dayanmaz dayanmaz*

*Şimdi Başeski 'ye çattık
Bizi beğenmez beğenmez
Bizim yaylalar otl'olur
Südü kaymağı tatl'olur
Gelinlik kız kıymetl'olur
Sarsam uyanmaz uyanmaz
Yâr bu kadar uykum 'olur
Canlar dayanmaz dayanmaz
Şimdi Başeski 'ye çattık
Bizi beğenmez beğenmez*

III

*Dağdan kestim bir değnek ay oğul
Şalvarı benek benek ay oğul
Şalvar mintan bir örnek ay oğul
Ammanı bilir misin?
Gel desem gelir misin?*

*Gerede'nin evleri ay oğul
Eğri büğrü yolları ay oğul
Kardan beyaz kolları ay oğul
Ammanı bilir misin?
Gel desem gelir misin?*

Ramazan Dede düzünü ay oğul
Çiğdem sarmış yüzünü ay oğul
Göremedim yüzünü ay oğul
Ammanı bilir misin?
*Gel desem gelir misin?*¹⁵⁰⁸

1.14.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sohbet Toplantıları'nın eğlence kısmını oluşturan en önemli unsurlardan birisi seyirlik oyunlardır. Toplantıların başından sonuna kadar mekânda bulunan grup üyeleri ve konukların katılımıyla; “*Aşık (Mühür) oyunu*”, “*Kibrit Atma oyunu*”,¹⁵⁰⁹ “*Tekerleme oyunu*”,¹⁵¹⁰ “*Dönmek oyunu*” ve “*Arap oyunu*”¹⁵¹¹ gibi seyirlik oyunlar icrâ edilmektedir.

Sohbete ilk önce “*Aşık (Mühür) oyunu*” ile başlanır ve Başeski'nin seçimi yapıldıktan sonra “*Dönmek oyunu*” ile devam edilir. Bu oyunlar dışında diğerlerinin herhangi bir sırası bulunmayıp Başeski ya da Çavuş'un isteği doğrultusunda hangi oyunların icrâ edileceği belirlenir. Oyunların geneli herkese hitap eden güncel konular ve bilindik olaylardan seçilmektedir.

Toplantılarda hangi oyunun icrâ edileceğini genellikle Başeski ya da Çavuş belirlerken izleyiciler arasından geleneği bilen bir kişi; “*Müsaadeniz olursa bir oyun çıkartmak istiyorum.*” diyerek izin aldıktan sonra istediği oyunu icrâ edebilir. Oyuna seçilen kişilerin büyük bir kısmının, daha önce oynamamış kişiler arasından olmasına dikkat edilir. Bu şekilde oyun daha eğlenceli hâle bürünerek ortamda bulunanların seyir zevki de artırılmış olur. Başeski ya da Çavuş'un oyuna kaldırmak istediği fakat bunu reddeden kişilere Başeski'nin emriyle onun dediği sayıda tura cezası verilir (K.K.176).

Seyirlik oyunların büyük kısmı sonunda ceza yaptırımı olan oyunlardır. Cezaları vermek Başeski ya da diğer grup oyuncularına, uygulamak ise Çavuş'a aittir. Oyuncuların verilen cezaları yerine getirmeme ya da karşı çıkma gibi bir durumları yoktur. Verilen cezaların niteliği, izleyicileri alıştırmak için toplantının başından sonuna kadar icrâ edilen oyunlarda hafiften ağıra doğru artırılmaktadır. İlk

¹⁵⁰⁸ <http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-005-> (18.12.2014).

¹⁵⁰⁹ Mitralyöz, s. 65.

¹⁵¹⁰ Mitralyöz, s. 62.

¹⁵¹¹ **1967 Bolu İl Yıllığı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s. 224.

oyunlarda ağır ceza verilmemesinin sebebi ise misafirlerin oyunlara katılmadaki çekincelerini önlemek içindir. Sohbet Toplantıları'nda verilen ve tespit edebildiğimiz ceza örnekleri aşağıda verilmiştir:

En çok verilen ceza hayvan taklidi yaptırmak, tura cezası vermek, sırtlarına binip oda içerisinde gezdirmek, maddî durumu iyi olanlara, misafirlere ikram etmek için çok yüksek meblağlı olmayacak şekilde yiyecek/içecek aldırmasıdır (K.K.170, 171).

İki grup hâlinde oynanan bir oyunda kaybeden taraftan içinde ayran ya da hayvan kepeği olan bir tepsiye atılan yüzüğü ağızlarıyla bulmaları istenir. Kimisi diliyle kimisi de içerek yüzüğü bulmaya çalışır. Başka türlü yüzüğü bulmalarına izin verilmez (K.K.174, 175).

Soyulmuş soğan ya da meyve ipe bağlanarak yüksek bir yere asılır. Oyunu kaybeden tarafın oyuncularından asılı bulunan soğanı/meyveyi ellerini sürmeden yemeleri istenir. Genellikle iki oyuncu karşılıklı geçerek elleri arkalarından bağlanır. Bu şekilde asılı soğan/meyve bitene kadar ceza uygulaması devam eder (K.K.178).

1.14.2.11.3. Halk Oyunları

Sohbetin içerisinde seyirlik oyunlar ve müziğin yanında halk oyunları da toplantının akışına, ortamın müsait olmasına ve oynayacak kişilerin bulunmasına bağlı olarak icrâ edilir.¹⁵¹² Bolu yöresine ait; “Karşılama”, “Gerede Zeybeği”, “Koroğlu”, “Gerede Havası”, “Zeybek” ve “Sürütme” gibi halk oyunlarının yanında diğer bölgelere özgü oyunlar da sohbe katılan kişiler tarafından icrâ edilir.¹⁵¹³

1.14.2.11.4. Mâni Atışması, Fıkra ve Anekdotların Anlatılması

Sohbet Toplantıları'nın akışı içerisinde ve grup üyeleri tarafından oturulan kahvehanede mâni, şiir, fıkra gibi türlere de zaman zaman yer verilmektedir. Mâni atışması ve âşıklardan seçme şiirlerin okunması ise sohbetin akışı içerisinde hem sohbet ekibi hem de misafirler tarafından icrâ edilen bir etkinliktir. Konuklar içerisinde mizahî yönü kuvvetli olanların bulunması hâlinde fıkra ya da komik anekdotlar da anlatılarak toplantı sürdürülür.¹⁵¹⁴

¹⁵¹² Mitralyöz, s. 64.

¹⁵¹³ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

¹⁵¹⁴ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 26.

1.14.3. Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nın İcrâ Düzeni

Sohbet Toplantıları, her aşaması belirli kurallar ve düzen içerisinde icrâ edilen sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan bir sohbet toplantısının genel işleyişi ana hatlarıyla; “*Mekânın ve Yemeğin Hazırlanması*”, “*Sohbet Evine Gidilmesi*”, “*Kahve İkramı*”, “*Başeski Seçimi*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Yemek Arası*” ve “*Kapanış*” şeklindedir.

- **Mekânın ve Yemeğin Hazırlanması**

Sohbetin yapılacağı ev bir hafta öncesinden belli olduğundan hane sahibi, toplantı saatinden önce evinin uygun bölümünü toplantı için düzenler. Sohbetçilerle birlikte gelecek olan konukların sayısına göre oturulacak yerler hazırlanır. İkram edilecek yemekler toplantı zamanından önce yapılmaya başlanıp sohbet saatine yetiştirilerek herhangi bir aksamanın yaşanmasının önüne geçilmiş olur (K.K.170, 174).

- **Sohbet Evine Gidilmesi**

Sohbet toplantısının yapılacağı günün akşamı grup üyeleri daha önceden belirledikleri kahvehanede toplanırlar. Toplantıya eşlik eden çalgıcılar da aynı mekâna gelerek sohbet evine gitmeden kendi aralarında müzik eşliğinde bir fasıl geçerler. Mâniler atılır, koşmalar ve âşıklardan seçme beyitler söylenir. Bir müddet sonra sohbet yapılacak olan yere Başeski, çalgıcılar, Kıdemli Sohbetçiler ve Genç Sohbetçiler sıralamasıyla gidilir. Toplantı evinin önünde “*Sohbet Peşrevi*” çaldıktan sonra aynı sıralama ile eve çıkılır. Eve girildikten sonra yine aynı düzen içerisinde yarım daire şeklinde oturularak sohbet düzenine geçilmiş olunur.¹⁵¹⁵

- **Kahve İkramı**

Sohbetin yapılacağı evde toplanıldıktan sonra Başeski, ev sahibine yardımcı olacak iki kişi seçer. Bu kişiler toplantı boyunca hem kahve hem yemek hem de diğer hizmetlerin yerine getirilmesinde görevlidirler. Ardından kahve ikramı yapılarak sohbet başlamış olur.¹⁵¹⁶

- **Başeski Seçimi**

Her toplantıdan önce mevcut Başeski'nin dışında o geceki sohbeta başkanlık edecek yeni Başeski, icrâ edilen “*Aşık (Mühür) oyunu*” ile belirlenir. Dönem başında

¹⁵¹⁵ Mitralyöz, s. 62.

¹⁵¹⁶ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s. 55.

seçilen Başeski, Çavuş'u yanına çağırarak turayı¹⁵¹⁷ getirip kendisine vermesini ister. Çavuş, Başeski'nin önünde diz çökerek elini açar. Başeski, Çavuş'un eline tek tek vurarak;

*“Camileri, meyhaneleri kapa
Yalnız hasta seyri olursa bir tane kalsın
Dokuz köyü de bir merkebe bindir
Kuyruklarını ellerine ver, gütsünler bakalım”* der.

Bunun üzerine Çavuş mühür adı verilen aşığı¹⁵¹⁸ herkese sırayla attırmaya başlar. Bu atış devam ederken Başeski, kabahatini veya noksanını gördüğü sohbetçileri cezalandırma fırsatını bulmuştur. Kusuru olan kişiyi görünce Başeski; “Çavuş!” diye bağırarak o kişinin adını sorduktan sonra yanına getirmesi emrini verir. Çavuş'un getirdiği kişiye Başeski; “Neden geldin?” diye sorar. O da; “İstetmişsiniz.” der. Bunun üzerine Başeski; “Çavuş hakkını ver (Çavuş, kabahatine göre o kişinin eline ya da ayağına tura ile vurur.)”. Mühür atışı yine devam eder. Eğer sohbetçilerden bir tanesi aşığı (mührü) düz oturtursa o kişiye “Bey” olarak hitap edilir. Başeski, Çavuş'a söyleyerek o kişiyi incitmeden getirmesini söyleyip yanına oturtur.

Çavuş, aşığı düz oturtan kişiyi Başeski'nin yanına getirir. Bu sefer aşığı Başeski atar. Eğer o da düz getirirse ne âlâ, getiremezse yerinden kalkar ve o adam; “Başeskiliğin mübarek olsun.” diyerek yerini gösterir. Eğer Başeski uygun değilse yeni Başeski seçimi yapılmış olur. Değilse Başeski namzeti hakkından vazgeçerek ve bütün sohbetçilerin de oyunu aldıktan sonra eski Başeski'yi yine yerine oturtur ve eğlence başlar.¹⁵¹⁹

- Eğlence Fashı

Sohbete katılan kişilerin evlerinde icrâ edilen toplantılara ilk önce “Aşık (Mühür) oyunu” ile başlayıp Başeski seçimi yapıldıktan sonra “Dönmek oyunu” ile devam edilir. Ardından müzik ve diğer seyirlik oyunlar icrâ edilmeye başlanır.¹⁵²⁰ Mâni atışması ve âşıklardan seçme şiirlerin okunması ise sohbetin akışı içerisinde yer

¹⁵¹⁷ **Tura:** Havlu veya buna benzer bir cismin burularak iki ucunun bağlanmasıyla yapılan bir nesnedir. Genellikle sohbetin yapıldığı odanın duvarında asılı olarak durur.

¹⁵¹⁸ **Aşık:** Koyun veya sığırın dirsek kemiği.

¹⁵¹⁹ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 55-56.

¹⁵²⁰ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s. 56.

verilen diğerk etkinliktir.¹⁵²¹ Konuklar içerisinde mizahî yönü kuvvetli olanların bulunması hâlinde fıkra ya da komik anekdotlar da anlatılarak toplantı sürdürülür.

- **Yemek Arası**

Sohbet toplantısının sonunda Çavuş, Başeski tarafından o akşamki hizmetler için görevlendirilen kişilere sofraların kurularak yemeklerin servis edilmesi için emir verir. Yer sofralarının hazırlanmasının ardından misafirler gruplar hâlinde yemeğe davet edilir. Yemek dua ile başlayıp yine yapılan dua ile sona erer. Ardından tatlı ve meyve ikramı yapılarak yemek arası bitmiş olur (K.K.170, 171).

- **Kapanış**

Sohbet Toplantıları'nın icrâ edildiği gecenin sonunda bir sonraki toplantının hangi grup üyesinin evinde ve ne zaman olacağı, masrafları kimin karşılayacağı kararlaştırılır.¹⁵²² Bu şekilde bir karara vardıldıktan sonra herkes sohbet evinden ayrılarak gece sona erer.

¹⁵²¹ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 26.

¹⁵²² Mitralyöz, s. 65.

1.15. ANKARA CÜMBÜŞ ÂLEMLERİ

1.15.1. Ankara Cümbüş Âlemleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Ankara'nın müzik ve eğlence yapısını kayıt altına alan eski yazılı kaynaklar, çok kültürlü bir müzik yaşantısını gündeme taşırlar. Buna göre, yaklaşık yüz yıl önce, şehirde dört farklı müzik kültüründen söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, bölgenin egemen nüfusu olan Müslüman Türklerin müzik yaşantısıdır. Seymenlik geleneği içinde harmanlanan, kültürel bağlamda yaygın ve derin bir niteliğe sahip olan bu müzik anlayışı, aynı zamanda kentlin ana akım müzik pratiği olarak karşımıza çıkar. Merkezde icrâ edilen dîvân, düz oyun, zeybek, ağıt-bozlak, muhabbet-oturak ve zil havalalarının tümü bu organizasyonun ürünleridir. Şehrin ikinci bir kültürel dinamiği, Osmanlı müziğinin popülerleşen yüzü olan ve belirli bir zümreye hitap eden “alaturka mûsikî” anlayışıdır. Bu müzik, şehre ilk olarak Rum ve Ermeni tüccarlar eliyle giriş yapmış, 1920 yılında Millet Meclisi'nin açılmasına müteakip İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerden gelen askeri ve sivil bürokrasi sayesinde yaygınlık kazanmıştır. Ankara'nın gizli kalmış bir diğer müzik kültürü ise Mevlevî, Bektaşî ve Rufaî tekkelerinde icrâ edilen dinî müzik pratikleridir.¹⁵²³

Ankara'da saz çalma ve buna bağlı gelişen eğlence geleneği elbette ki yeni değildir. Örneğin Evliya Çelebi 17. yüzyıl Ankara'sını betimlerken çöğür ve tambura eşliğinde icrâ edilen bir saz âleminden söz etmektedir:¹⁵²⁴ “İmdi şu keçe kaplı küçük kapudan içeri girmiş ola, deyü hemân kapuyu açup içeri girdim. Meğer ne gördüm, bozahâne imiş. Bu kadar paşalı ve bu kadar harbende ve harkeşân ve kimi çöğür ve kimi tambura çalup bir hây-hûy kim ta'bir ü tavsîf olunmaz. Hemân biri “Evliyâ Çelebi! Gel bir bozacığımız iç” dedi. “Hay benim bozahâneye girdiğim gördüler” deyü hicâbımdan yire geçdim.”¹⁵²⁵

Seymenlik geleneği Ankara halk müziğinin belirleyici bir faktörüdür. Kentteki ana akım halk müziği pratiği, bu organizasyon çevresinde şekillenmektedir. Seymenler, kurdukları “alay” ve “mûsikî meclisleri” ile geleneğin devamlılığını ve aktarımını sağlarken, bu ortamlarda icrâ ettikleri zeybek, dîvân, düz oyun ve oturak havalaları ile yörenin müzikal kimliğini inşa etmişlerdir. Bu anlamda Seymenlik

¹⁵²³ Ömer Can Satır, “Ankara Halk Müziğinin Tarihsel ve Geleneksel Temelleri”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran 2015, s. 2.

¹⁵²⁴ Satır, 2015, s. 4.

¹⁵²⁵ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, 2. Kitap, hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 214.

geleneğini anlamadan Ankara'nın halk müziği kültürünü değerlendirmeye açmak oldukça zordur.

Seymenlik geleneğinin kökleri Oğuz Türklerine kadar uzanmakla birlikte günümüzdeki görünümünün temellerini 14. yüzyılda Ankara'da devlet kuran Ahilere borçludur. Anadolu birliğinin henüz oluşmadığı bu dönemde, Seymenler, Ankara ve çevresinde hüküm süren Ahi teşkilâtının askeri kanadını oluşturmuşlardır. İlerleyen süreçte ise bu yapı, zamanla sivilleşerek gönüllü ve temsili bir kurum hâline gelmiştir.¹⁵²⁶

Seymenlerin organize ettiği oluşumlardan ikisi Dîvânlar ve Cümbüş Âlemleri'dir. İlk olarak Dîvânlar, kentin ileri gelenlerinin, Seymenlerin ve mûsikîşinasların kapalı bir mekânda toplanıp sazlı-sözlü muhabbet yaptıkları, hiyerarşik olarak belirli kurallar bütünü dâhilinde işleyen mûsikî ortamlarıdır.¹⁵²⁷ Divânlarda sevk ve idare 'Ağa' denilen Efebaşı tarafından yapılmaktaydı. Ağa, yüksek bir sandalyeye veya sedire oturur ve oradan ayak verirdi. Ayak vermenin diğer ismi ise "divân ayağı" açıklıdır. Burada saz çalan diğer kişiler, kendilerine sıra geldiği ve izin verildiği takdirde çalmaya başlayabilirlerdi.¹⁵²⁸ Dîvânların en başta gelen çalgısı bağlamadır. Bu saza, zilli maşa ve şimşir kaşık eşlik ederdi. Bu meclisin repertuar bileşenleri ise; dîvân, kırat, muhabbet havaları, zil havaları, düz oyun havaları, bozrak ve ağıttır.¹⁵²⁹

Seymenlerce düzenlenen bir diğer organizasyon Cümbüş Âlemleri'dir. Usullü, disiplinli bir muhabbet, edep ve terbiye dairesinde icrâ edilen bu toplantılar,¹⁵³⁰ bünyesinde alkol, kadın, müzik ve dans motifleri barındıran geleneksel bir eğlencedir.

Cümbüş Âlemleri, Ankara'nın Haymana ilçesinde normal toplantı şeklinin dışında "Düğün Cümbüşü" adı altında farklı bir uygulama olarak da icrâ edilmektedir. Düğün Cümbüşü'nü kadınlar kız evinde kına yaparlarken, erkekler de oğlan evinde icrâ etmektedir. Bu esnada her türlü oyun oynanmakla beraber, seymen zeybekleri, bıçak zeybekleri ve düz zeybekler daha çok icrâ edilmektedir.¹⁵³¹

¹⁵²⁶ Satır, 2015, s. 2.

¹⁵²⁷ Satır, 2015, s. 3.

¹⁵²⁸ Hüseyin G. Şimşek ve Necmettin Palacı, **Ankara Halk Türküleri ve Oyun Havaları, Nota Kitabı**, Vekam Yayınları, İstanbul, 2007, s. 29.

¹⁵²⁹ Satır, 2015, s. 3.

¹⁵³⁰ Yönetken, 2006, s. 2.

¹⁵³¹ Karaman, s. 83.

Ankara’da Cümbüş Âlemleri günümüzde eski geleneksel yapısına uygun olarak devam etmemektedir. Cümbüş Âlemleri’nin Ankara yöresinde en tanınmış müzisyenleri Yağcıoğlu Fehmi Efe ve Osman Genç Türk olarak bilinmektedir.¹⁵³²

Ankara’nın başkent olmasına bağlı olarak hızlı modernleşme ve kentleşme sürecinde Cümbüş tarzı eğlence biçimleri zamanla yok olmuştur. Ancak 2000’li yılların başında, kitle iletişim araçlarıyla yaygınlaşan yeni Ankaralı müziğinin, popülerite kazanıp müzik endüstrisi içinde belirli bir pazar payına ulaşmasıyla, bu geleneğinin ruhunu taşıyan gece kulüplerinin hızla çoğalmaya başladığı gözlemlenmiştir. İşlevselliğini yitiren pavyonlar, Ankaralı müziği ile yeni bir başlangıç yapmış, böylelikle Ankara tarzı eğlence yaşamı, tüketim kültürü içinde metalaşan bir yapıya doğru evrilmeye başlamıştır.¹⁵³³

1.15.2. Ankara Cümbüş Âlemleri’nin Genel Özellikleri

1.15.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.15.2.1.1. Üyeleri

Cümbüş toplantılarını tertip eden sohbet grubunu oluşturan kişi sayısı 20 ile 30 arasında değişmektedir. Cümbüş’e katılan her kişiye “Efe” adı verilir. Efeler de tecrübelerine ve geleneğe hâkim olmalarına bağlı olarak “*Genç Efeler*” ve “*Tecrübeli Efeler*” olmak üzere ikiye ayrılır.

1.15.2.1.1.1. Genç Efeler

Cümbüş Âlemleri’ni tertip eden sayıları yirmi civarında olan sohbet üyeleridir. Cümbüş toplantılarının düzenlenmesinde çoğunlukla delikanlılar öncülük etmektedir. Toplantı boyunca bütün hizmet işleriyle Genç Efeler ilgilenir. Tecrübeli Efeler’den usul, edep ve geleneğin kurallarını öğrenirler.

1.15.2.1.1.2. Tecrübeli Efeler

Tecrübeli Efeler, daha önceden Cümbüş Âlemleri’nde bulunmuş, geleneği bilen, tecrübeli sohbet üyeleridir. Aralarında içki kullanan olduğu gibi tövbe edenler de bulunurdu. Onlar Cümbüş’te alkol almayıp yalnızca oturup seyrederdiler. Toplantı odasında başköşeye en yaşlı Efe oturtulurken diğerleri de tecrübelerine göre düzenlenen oturma şekline göre yerlerini alırlar. Cümbüş’te saz ve söz Tecrübeli Efeler’in izniyle başlar ve sona erer.

¹⁵³² Yönetken, 2006, s. 1.

¹⁵³³ Ömer Can Satır, “Yeni Ankara Müzik Anlayışı ve Eğlence Geleneğinin Dönüşümü: Metâlaşma ve Tüketim Kültürü Bağlamında Bir İnceleme”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Özel Sayı: 2 Aynalı Labirent Küreselleşen Kentte Tüketim, 2012, s. 208.

Efeler'in dışında Cümbüş Âlemleri'ne katılan, oyunculuk ve hizmet görevleri yapan kadınlar ve Sâkiler de vardır.¹⁵³⁴

Kadın: Cümbüş'e iyi zil döğen ve iyi oynayan kadınlar çağırılır. Cümbüş'te zil döğecek olan kadının genç ve güzel olmasından ziyade sanatkâr olmasına, bilhassa iyi zil döğmesine, zilleri parmaklarına iyi ayarlamasına, çalınan müziğe en uygun bir şekilde oynayabilmesine bakılırdı. Ayrıca kadın da Cümbüş'te iyi saz çalan çalgıcıları arardı.¹⁵³⁵

Cümbüş'e Efelere ait bir veya iki tane kadın getirilirdi. Onlar Cümbüş odasının kapıdan girince hemen sağ tarafında bulunan sandalyede otururlardı. Mensup oldukları Efeler tarafından idare edilen ve maişetleri verilen bu kadınlara "Lan" denilirdi. Sert ve hor bir şekilde muamele görürlerdi. Cıvımlarına katiyen müsaade edilmezdi. Eğer nahoş hareketlerde bulunurlarsa ait oldukları Efe tarafından usulca dışarı çağırılırlar ve tokatlanırlardı. Toplantı boyunca çok uslu ve terbiyeli olmak zorundaydılar. Cümbüş'e mutlaka yıkanmış ve güzel kokular sürülmüş olarak gelirlerdi. Görevleri, Cümbüş'te hizmet etmek, ayına tütününden sigara sarmak ve oyun zamanı gelince oynamaktı. Kadınlardan birisi mütemadiyen sigara sarar, öbürü ise sigara yakardı.

Sâki: Cümbüş toplantılarında içki servisi yapmakla görevlidir. Kişilerin aldıkları alkole ve sarhoşluk durumlarına göre içki dağıtımını yapar. Toplantı mekânında kadın(lar)ın yanında oturur.¹⁵³⁶

1.15.2.1.2. Yönetim Yapısı

Cümbüş Âlemleri'nin tertip, düzen ve idaresinden sorumlu olanlar Tecrübeli Efeler'dir. Bunların da en yaşlısı toplantıların başkanı mahiyetindedir. Cümbüş'te saz ve söz Tecrübeli Efeler'in izniyle başlar ve sona erer.¹⁵³⁷

1.15.2.2. Katılma Şartları

Cümbüş toplantılarına her kişi alınmamaktadır. Cümbüş'e katılacak olan gençlerde aranan özelliklerin başında sır saklamasını bilen ve grup içerisindeki hiçbir şeyi dışarı taşımayacak kadar ağzı sıkı olması gerekmektedir. Aksi takdirde Cümbüş toplantısının yapıldığı, o yöredeki cami hocasının kulağına gider, o da vaaz esnasında isim vermeden Cümbüş tertip eden kişileri eleştirebilir. Cümbüş'ü düzenleyen 20-30

¹⁵³⁴ Yönetken, 2006, ss. 2-3.

¹⁵³⁵ Yönetken, 2006, ss. 5-6.

¹⁵³⁶ Karaman, s. 82.

¹⁵³⁷ Yönetken, 2006, ss. 3-4.

delikanlı, aralarına tecrübeli ve sakallı gençlerden de alır. Cuma ve bayram namazlarından önce vaiz “Sakal bırakacaklar ayağa kalksın.” der. Birkaç kişi ayağa kalkar ve sakal duası olur. Onlar artık o andan itibaren sakallarına ustura vurduramaz ve gizli gizli içerler. Cümbüş bu sakallı, kart delikanlıların idaresinde yapılır ve genç Efeler büyüklerine hizmet ederdi. Tecrübeli delikanlılardan usul, edep öğrenirler, saz ve söz hep onların izniyle yapılırdı. Cümbüş’te içkiye tövbe edenler de bulunur fakat onlar alkol almadan otururlar ve toplantıyı seyrederdiler.¹⁵³⁸

Cümbüş’e katılacak olan kişilerin yeterli derecede görgü kurallarını biliyor olması gerekirdi. Bu kuralların başında sır saklamak, dürüstlük, müzik ve oyundan nasip almak, edep ve erkâna uymak gelmektedir.¹⁵³⁹

1.15.2.3. Kuralları

Cümbüş Âlemleri’ne katılan kişilerin hem icrâ sırasında hem de günlük hayatta uymaları gereken gelenek içerisinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılan birtakım kurallar vardır. Yaptığımız araştırma ve incelemeler neticesinde tespit edebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Cümbüş toplantıları gizli olarak tertip edildiği için katılan kişilerin sohbet yerini kimseye söylememesi gerekir.
- Kadınlar oynarken onlara göbeklerinden yukarı bakmak yasaktır. Buna riayet etmeyenler bir daha Cümbüş’e alınmaz.
- Saz ve oyun başladığı zaman konuşmak ve gürültü etmek yasaktır. Bunu yapan kişi mukabele görür ve bir daha da Cümbüş’e alınmaz.¹⁵⁴⁰
- Toplantı esnasında bir büyük dışarı çıkmaya mecbur kalırsa herkes sessizce ayağa kalkmak zorundadır.¹⁵⁴¹
- Cümbüş toplantılarında küçük büyüğe saygı göstermek, büyük de küçüğe riayet etmek durumundadır. Bu şekilde karşılıklı bir sevgi ve güven içerisinde Cümbüş devam ettirilir.¹⁵⁴²
- Cümbüş’e katılan kadınların cıvımlarına katiyen müsaade edilmez ve toplantı boyunca çok uslu ve terbiyeli olmak zorundadırlar.

¹⁵³⁸ Yönetken, 2006, ss. 2-3.

¹⁵³⁹ Karaman, s. 81.

¹⁵⁴⁰ Yönetken, 2006, s. 9.

¹⁵⁴¹ Yönetken, 2006, ss. 9-10.

¹⁵⁴² Yönetken, 2006, s. 2.

- Toplantılarda Efeler'in sigaralarını birbirlerinden yakmaları ya da bir kibritle iki sigara yakılması yasaktır. Sigara sarma ve yakma görevi kadınlara aittir.¹⁵⁴³
- Cümbüş toplantılarında içki, büyüklerin denetiminde tüketilirdi. Saz, oyun ve söz için yönetici olan Efe'den destur alınırđı. Toplantılarda kadın oynatmak ise izinle olurdu.¹⁵⁴⁴

1.15.2.4. Zaman

Cümbüş Âlemleri, genellikle sonbahar ve kış aylarında tertip edilmekteydi. Toplantıyı düzenleyen kişiler, akşam olunca daha önceden belirlenen Cümbüş yapılacak olan mekânda toplanırđı. Yatsı namazına kadar büyükler konuşur, gençlere terbiye edici, ibret verici şeyler anlatırlardı. Büyük Efeler'in hikâyelerini anlatarak sohbet edilirdi. Yatsı namazından çıkıldıktan sonra Cümbüş Âlemleri başlar ve sabaha karşı gün doğmadan önce sona ererdi.¹⁵⁴⁵

1.15.2.5. Mekân

Cümbüş toplantıları her mekânda yapılmayıp kenar köşe, çıkmaz sokak, dışarıya ses sızdırmayacak kalın duvarlı evlerde icrâ edilirdi. Ankara delikanlıları vaktiyle semtlerine göre "Aşağı Yüz" ve "Yukarı Yüz" olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Yukarı Yüz Efe ve delikanlıları, ekseriya Hisar'da, kale içinde, çıkmaz, dip sokaklardaki ahabap evlerinde toplanarak Cümbüş Âlemleri düzenlemekteydi. Bu evlerin duvarları üç-dört metre kalınlığında olurdu. Ne zil ne saz ne de türküyü dışarıya sızdırırdı. Hisar'da ise Öksüzce mahallesinde çıkmaz sokakta Kasım Efendi'nin evi çok münasip bir Cümbüş mekânıydı. Cümbüş odaları evlerin en geniş odasında yapılırdı. Odada oturmak için sedir ve yer minderleri bulunurdu.¹⁵⁴⁶

1.15.2.6. Oturma Düzeni

Cümbüş Âlemleri'nin yapıldığı odada her yaşın kendisine göre yeri ve oturmanın da belirli bir âdâbı vardı. Geniş Cümbüş odasında sedir ve yer minderleri bulunur, sedire büyükler bağdaş kurarak veya bir dizlerini bükerek otururlardı.

¹⁵⁴³ Yönetken, 2006, s. 4.

¹⁵⁴⁴ Karaman, s. 81.

¹⁵⁴⁵ Yönetken, 2006, ss. 4-6.

¹⁵⁴⁶ Yönetken, 2006, s. 2.

Ayakları sedirden aşağı sarkıtmak, ayak ayak üstüne atmak çok ayıp olarak karşılanırdı. Cümbüş toplantısında başköşeye en yaşlı Efe, diğerleri de yaş sırasına göre sıralanarak otururdu. Yer minderlerine orta yaşlılar, gençler ise halı üzerine mutlaka diz çökerek oturmak mecburiyetindeydi. Büyükler müsaade etmedikçe gençler dizlerini kaldırmazlar veya bağdaş kurarak oturamazlardı. Aksi takdirde göreneksiz, saygısız ve terbiyesiz olarak addedilirlerdi. Bu şekilde bir davranış içerisinde bulunan gence ertesi gün herhangi bir yerde rastlayan bir yaşlı, o genci kahvehane veya dükkâna çekerek Cümbüş'te büyüklerinin yanında nasıl oturulacağını anlatıp uyarıda bulunurdu.

Cümbüş'ün yapıldığı salona gelen kişi, sağ elini sol göğsüne koyarak odadakilere selam verdikten sonra ellerini bağlayarak bekler. Büyükler gelene yer gösterir, o kişi de daima kendisinden yaşlı olanın alt tarafında yer alır ve otururdu. Cümbüş'e Efeler'e ait kadınlardan bir veya iki tanesi getirilir, onlar odanın kapıdan girince hemen sağdaki sandalyeler üzerinde oturlardı.¹⁵⁴⁷ Lanların yanı başında ise Sâkî yer alırdı.¹⁵⁴⁸

1.15.2.7. Toplantı Çeşitleri

Cümbüş Âlemleri içerisinde genel olarak icrâ edilen toplantıların dışında farklı amaçla ve değişik zamanlarda yapılan başka toplantıların olup olmadığı hakkında bilgi yoktur.

1.15.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Cümbüş toplantılarına katılan erkeklerin uymak zorunda olduğu belirli bir elbise düzeni bulunmayıp katılımcıların yeni ve temiz elbiseler giyerek gelmesine dikkat edilirdi.¹⁵⁴⁹ Cümbüş'e katılan kadınlar, ekseriyetle kırma-pile-uzun beyaz entariler, üzerine sırmalı camadanlar giyerler, bellerine şal kuşatırlar ve şalın uçlarını göbek üzerine düğmelerlerdi. Oyun esnasında döndükleri zaman kırmalar açılır ve ortada âdeta çadırlar kurulmuş gibi olurdu. Saçlar bir tek saç hâlinde topuklara kadar uzamış bir şekilde örülür ve başlar yemeni ile kaldırılırdı.¹⁵⁵⁰

¹⁵⁴⁷ Yönetken, 2006, ss. 3-4.

¹⁵⁴⁸ Karaman, s. 82.

¹⁵⁴⁹ Yönetken, 2006, s. 3.

¹⁵⁵⁰ Yönetken, 2006, s. 5.

1.15.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Cümbüş Âlemleri, içkili olarak tertip edilen toplantılardır. İçki sunumu Sâkî tarafından belirli bir ritüel şeklinde yapılmaktaydı. Toplantı odasında kadınlar sigara sardıktan sonra Sâkî'nin sandalyesi getirilirdi. Sâkî'nin önünde büyük bir sini durur, sini üzerinde Cümbüş odasındaki Efe sayısı kadar kahve fincanı bulunurdu. Rakı, bir kara binlikten fincanlara konularak sunulurdu. İçki sunumunu Sâkî idare ederdi. O, herkesin derecesini bilir, içkiyi ona göre ayarlardı. Kimsenin cıvımasına, Cümbüş'ün tadını kaçırmamasına müsaade edilmezdi. Biraz sarhoş olmaya başlayan kimseye “*metelik kalınlığı*” tabir edilen miktarda gayet az içki verilirdi.¹⁵⁵¹

Cümbüş'te içkilerin yanında meze olarak turp, leblebi, et kavurması, kış mevsiminde turşu gibi yiyecekler sunulurdu.¹⁵⁵²

1.15.2.10. Mahkeme/Ceza

Cümbüş Âlemleri, belirli bir disiplin, âdâp ve erkâna bağlı olarak icrâ edilen toplantılardır.¹⁵⁵³ Bu bakımdan katılımcıların uymak zorunda olduğu birtakım kurallar bulunmaktadır. Cümbüş'e katılan kişilerin toplantı esnasında bu kurallara uymamaları neticesinde hata ve davranışların niteliğine bağlı olarak o kişiye “*Uyarı*” ya da “*Atılma*” cezası verilmektedir.

1.15.2.10.1. Uyarı Cezası

Cümbüş toplantıları esnasında gençler bir hata işlerse büyükler onu kaş göz işaretiyle uyarırlardı. Bu uyarı hata yapan kişileri kırmadan ve rencide etmeden yapılırdı.¹⁵⁵⁴

1.15.2.10.2. Atılma Cezası

Cümbüş toplantısında kadınlar oynarken onların belden yukarısına bakmak yasak olduğu için bu fiili işleyen kişiler tespit edilmesi hâlinde bir daha Cümbüş'e alınmazdı. Bununla birlikte saz ve oyun başladığı zaman konuşmak ve gürültü etmek de yasaktı. Bunu yapan kişiler de mukabele görür ve daha sonraki Cümbüş toplantılarına kabul edilmezdi.¹⁵⁵⁵

¹⁵⁵¹ Yönetken, 2006, s. 4.

¹⁵⁵² Yönetken, 2006, s. 4.

¹⁵⁵³ Yönetken, 2006, s. 10.

¹⁵⁵⁴ Yönetken, 2006, s. 4.

¹⁵⁵⁵ Yönetken, 2006, s. 9.

1.15.2.11. Eğlence Şekilleri

Cümbüş Âlemi toplantılarındaki eğlence şekilleri “müzik” ve “halk oyunları”nın icrâsı ile “kadınların raks etmesi”nden meydana gelmektedir.

1.15.2.11.1. Müzik

Cümbüş Âlemleri’nde eskiden beri kullanılan müzik aletinin başında *bağlama* gelmektedir. Bağlamanın yanında baş ve orta parmaklara takılarak çalınan zil de kullanılırdı. Ziller, gümüş mecediye ile pirincin karıştırılıp dökülmesiyle yapılırdı.¹⁵⁵⁶ Cümbüş toplantılarında yerli müziğe hâkim bağlama çalanların başında; Osman Genç Türk, Yağcıoğlu Fehmi Efe, Mehmet Köçer, Kocaağaoğlu, Hisarlı Hafız, Hisarlı Küçük Ahmet ve Keçeci İbrahim gelmektedir.¹⁵⁵⁷

Sazlar da icrâlarına öncelikle oturak havalarıyla başlamakta, devamında âşık fasıllarından Dîvân, Koşma ve Âşık Kerem havaları çalınıp söylenirdi. Bu girişin ardından oyun havalara geçilirdi. Sabâhî, Misket, Mor Koyun, Nağme Gelin, Hüdayda, Ankara Koşması, Şeker Fındık, Yandım Şeker ve Zeybek havaları Cümbüş’ün başta gelen repertuar örneklerindendi.¹⁵⁵⁸

1.15.2.11.2. Halk Oyunları

Ankara, Ege bölgesine nazaran önemli bir zeybek bölgesidir. Yerliler ve bütün Ankara dolayları zeybeğe “zibek/ziybek” demektir. Ankara’da kadın ve erkek tarafından (kadınlar zillerle, erkekler zilsiz düz oyunlar) oturak oyunlarından başka hem kol hem de ayakta değişik çeşitli zeybekler icrâ edilir. Ankara zeybeğinin ilk kıtası şu şekildedir:

*“Ay doğar aydın Allah
Bu sevda nedir Allah
Ya yârime kavuştur
Ya bana sabır Allah
Haydincik bir tanesine
Ben yandım şeftalisine”*

Ankara zeybeğinin dışında Karaşar zeybeği, Misket gibi oyunlar da icrâ edilirdi.¹⁵⁵⁹

¹⁵⁵⁶ Yönetken, 2006, s. 5.

¹⁵⁵⁷ Yönetken, 2006, s. 10.

¹⁵⁵⁸ Yönetken, 2006, s. 5.

¹⁵⁵⁹ Yönetken, 2006, s. 8.

Cümbüş Âlemleri'nde yerli oyunları en iyi oynayanların başında; Yağcıoğlu Fehmi Efe, İbrahim Somçelik, Kavaf Hakkı, Yağcıoğlu'nun kayınbiraderi Ahmet, Hüsnuoğlu Bahri, Küçük Hacı, Rıza Hocanın Halil gelmektedir. Fehmi Efe'nin babası Ahmet Ağa, Hacı Mahmut, Hacı Mahmut Göveçli, Osman Genç Türk'ün bağlama hocası kalburcunun Hüseyin ve Haşim de oyunları iyi derece icrâ eden kişilerdi.¹⁵⁶⁰

1.15.2.11.3. Kadınların Raks Etmesi

Cümbüş'e Efelere ait bir veya iki tane kadın getirilir ve bu kişiler iyi zil döğen, iyi oynayan kadınlar arasından seçilirdi. Görevleri, Cümbüş'te hizmet etmek, ayına tütününden sigara sarmak, oyun zamanı gelince raks etmektir. Cümbüş'te zil döğecek olan kadının genç ve güzel olmasından ziyade sanatkâr olmasına, bilhassa iyi zil döğmesine, zilleri parmaklarına iyi ayarlamasına, çalınan müziğe en uygun bir şekilde oynayabilmesine bakılırdı. Cümbüş'e mutlaka yıkanmış ve güzel kokular sürmüş olarak gelirlerdi. Ayrıca kadın da Cümbüş'te iyi saz çalan çalgıcıları arardı.¹⁵⁶¹

1.15.3. Ankara Cümbüş Âlemleri'nin İcrâ Düzeni

Cümbüş toplantılarının genel işleyişinden hareketle icrâ düzeni ana hatlarıyla; “*Mekânda Toplanma*”, “*Sohbet Bölümü*”, “*Eğlence Faslı*” ve “*Kapanış*” bölümlerine ayrılabilir.

- Mekânda Toplanma

Cümbüş'e katılan kişiler daha önceden belirlenen mekâna akşam saatlerinde gelmeye başlar. Toplantı odasına giren herkes sağ elini sol göğsüne götürerek odadakilere selam verir ve ellerini bağlayarak bekler. Büyükler gelen kişilere yer gösterir, küçükler de daima kendisinden yaşlısının altında yer alarak oturur. Her Cümbüş toplantısına bir veya iki tane kadın getirilirdi. Onlar da odanın kapıdan girince hemen sağ tarafında sandalyede oturarak beklerlerdi.¹⁵⁶²

- Sohbet Bölümü

Sohbet bölümünde yatsı namazına kadar sigara ve içki içilir, büyükler, gençlere terbiye edici, ibret verici konular üzerinde konuşmalar yapardı. Büyük Efeler'in başlarından geçen hikâyeler anlatılırdı.

¹⁵⁶⁰ Yönetken, 2006, s. 10.

¹⁵⁶¹ Yönetken, 2006, ss. 5-6.

¹⁵⁶² Yönetken, 2006, ss. 3-4.

Herkesin mekânda toplanmasından sonra kadınlardan birisi sigara sarmak diğeri de sigaraları yakmakla görevliydi. Kadınlardan sonra Sâkî'nin sandalyesi gelirdi. Sâkî'nin önünde büyük bir sini durur. Sini üzerinde Cümbüş odasındaki Efeler'in sayısı kadar kahve fincanı bulunurdu. Rakı, bir kara binlikten fincanlara konularak sunum yapılırdı. İçki sunumundan Sâkî sorumluydu. Sâkî, herkesin ne kadar içeceğini bilir ve içkiyi ona göre ayarlardı. İçkinin yanında meze olarak turp, leblebi, et kavurması, kış aylarında turşu gibi yiyecek servis edilirdi.¹⁵⁶³

- Eğlence Fashı

Yatsı namazından çıkıldıktan sonra Cümbüş'e saz çalınarak başlanırdı. Cümbüş'te saz başlayınca önce oturarak dinlenen havalar çalınır, dîvânlar, koşmalar ve Kerem'den söylenir. Sonra kırıklara, oyun havalarına geçilir, kalenderiler çalınarak oyuna kalkılırdı. Sabahî, Misket, Mor Koyun, Nağme Gelin, Hüdayda, Ankara koşması, Şeker Fındık, Yandım Şeker, Zeybek havaları çalınarak söylenirdi. İlk önce bir veya iki delikanlı oynar, sonra kadınlar oyuna kalkardı. Büyüklerden birisi nezaketen; "*Gelinler kalksın, oynasınlar.*" diye emir verirdi. Bir büyük, kadınların yemenilerini başlarından alırdı. Kadınlar gayet terbiyeli, zarif bir eda ile sanat duygusu ve endişesiyle zevkle oynamaya başlardı. Kadınlar oynarken onların bellerinden yukarısına bakılması yasaktı. Büyük şahıs; "*Otur.*" deyinceye kadar oyuna devam ederlerdi. Kadınlar Cümbüş'te iyi saz çalan, iyi oynayan delikanlılarla birlikte kendisi de zil döğerek oynarlardı. Cümbüş'e bu şekilde bir sanat havası hâkim olur, orada mümkün olduğu kadar yüksek bir saz ve oyun ustalığı gösterilirdi. Bu bölümde iyi saz çalanla iyi zil döğen bir arada bulunursa ortam çok eğlenceli bir hâle bürünürdü. Kadınlar, bir Cümbüş gecesinde birkaç kere oyuna kaldırılır ve sonra delikanlılar zeybek oynarlardı.¹⁵⁶⁴

- Kapanış

Kadınların oynamasından sonra delikanlılar da zeybek icrâ ederlerdi. Ardından toplantının sonuna doğru "Bozlak" çalınır. En sonunda da Misket düzeninden bir kalkma havası meselâ "*Ay Doğar Ayan Ayan*" gibi parçalar çalınarak Cümbüş'e son verilirdi. Gün doğmadan biten toplantıdan sonra Cümbüşçüler sessiz sedasız, semt semt, kısım kısım dağılırdı. Buradaki amaç Cümbüş toplantısının olduğunu kimseye sezdirmeden evlerine dönmektir.¹⁵⁶⁵

¹⁵⁶³ Yönetken, 2006, s. 4.

¹⁵⁶⁴ Yönetken, 2006, ss. 5-6.

¹⁵⁶⁵ Yönetken, 2006, s. 6.

1.16. ANTALYA SIRA EĞLENCELERİ

1.16.1. Antalya Sıra Eğlenceleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu

Geçmiş Ahi teşkilatının kurulmasına kadar dayanan Sıra Eğlenceleri, Antalya esnafı tarafından eğlence ve sosyal dayanışma amacıyla uzun yıllar icrâ edilmiştir. Antalya esnafı kendi arasında haftada bir veya iki akşam sıra ile evlerde toplanarak eğlenceler tertip ederlerdi. 1970'li yıllara kadar aktif olarak yapılan Sıra Eğlenceleri, Antalya kentinin büyüyerek metropol bir şehir hâline gelmesi ve televizyon, internet gibi farklı eğlence şekillerinin etkisiyle ortadan kalkmıştır.¹⁵⁶⁶

1.16.2. Antalya Sıra Eğlenceleri'nin Genel Özellikleri

1.16.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.16.2.1.1. Üyeleri

Sıra Eğlencesi toplantısının üyelerini sohbetin düzenlendiği yöredeki esnaflar meydana getirmektedir. Genellikle yöredeki her esnaf bu toplantılara katılmaktadır.¹⁵⁶⁷ Ayrıca esnafların dışında maddî durumu iyi olan konak sahipleri ile orta hâlli aileler de kendi aralarında Sıra Eğlenceleri tertip ederlerdi.

1.16.2.1.2. Yönetim Yapısı

Sıra Eğlenceleri'nin yönetim yapısı, dönem başında yapılan ilk toplantıda seçilmekte ve “Başkan”, “Başkan Yardımcıları” ile “Gözcü”den teşekkül etmektedir.

1.16.2.1.2.1. Başkan

Başkan, dönem başındaki ilk Sıra Eğlencesi toplantısında sohbet grubu üyeleri tarafından seçilir. Toplantının yapıldığı mekânın başköşesine kendisi için ayrılan yere serilen pöstekiye bağdaş kurarak oturur. Sohbetin yönetimi, tertip ve düzeni Başkan'ın sorumluluğunda olduğu için grup içerisindeki her türlü tatsızlığı çözüme kavuşturmak, gerektiğinde ceza vermek onun görevidir.

1.16.2.1.2.2. Başkan Yardımcıları

Dönem başındaki ilk toplantıda sohbet grubu üyeleri tarafından iki tane başkan yardımcısı seçilir. Sıra Eğlencesi'nin yapıldığı mekânda yardımcılarından birisi Başkan'ın sağ diğeri de sol tarafına oturur. Başkan'a yardımcı olmak, tertip ve düzeni sağlamak, Başkan ile birlikte toplantıların başında şikâyeti olan kişileri

¹⁵⁶⁶ Hüseyin Çimrin, **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, Cilt: 2, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012, ss. 359-364.

¹⁵⁶⁷ Çimrin, 2012, s. 359.

dinleyip sohbet grubu içerisinde yaşanan kırınlıkları çözüme kavuşturmak temel görevleri arasında yer alır.

1.16.2.1.2.3. Gözcü

Toplantıda, Başkan ve Başkan Yardımcılarının emirlerini yerine getiren, verilen cezaları tura ile uygulayan, sohbele katılan kişileri kontrol edip gelmeyen kişileri mazeretleriyle birlikte Başkan'a bildirmek Gözcü'nün görevleri arasındaydı.

1.16.2.2. Katılma Şartları

Sıra Eğlenceleri, Antalya esnafının kendi arasında düzenlediği sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan toplantılar yöre esnafının katılımıyla gerçekleştirilmekteydi. Bu gecelerin özellikle Antalya esnafı arasında, nükle ve sohbetleriyle tanınmış kişiler, saz çalanlar ve güzel sesli kişiler en seçkin davetlileriydi.

Esnafın kendi arasında düzenlediği Sıra Eğlenceleri'nin dışında zengin konak sahipleri ve orta hâlli halkın kendi olanaklarıyla eş ve dostlarının iştirakiyle Sıra Gezme Sohbetleri düzenlemişlerdir.¹⁵⁶⁸

1.16.2.3. Kuralları

Sıra Eğlenceleri, belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilen toplantılardır. Bu kuralların yazılı bir metni bulunmayıp gelenek içerisinde nesilden nesile aktararak öğrenilmekteydi. Sohbet grubunda bulunan herkesin belirlenen bu kurallara uyması gerekirdi. Tespit edebildiğimiz kaynaklardan belirleyebildiğimiz kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Önemli bir mazereti olmadan toplantıya gelmeyenler Başkan tarafından verilen ceza ile cezalandırılır.
- Kadınlar toplantıyı kendilerine ayrılan bölümde perdenin arkasından izlemek zorundadır. Erkeklerin de toplantı esnasında kadınların olduğu tarafa bakması yasaktır.
- Sıra Eğlencesi esnasında Başkan tarafından verilen cezalara kimsenin itiraz etme hakkı yoktur. Cezaların itiraz edilmeden yerine getirilmesi gerekir.
- Sıra toplantısına geç gelenler, tura ile cezalandırıldıktan sonra hiç itiraz etmeden yere diz çökerek toplantı sonuna kadar da bu şekilde bekletilir.

¹⁵⁶⁸ <http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/01/12/eski-antalyada-sira-eglenceleri> (25.06.2015)

- Bir sonraki toplantının kimde olacağı “*Gelin-Güvey oyunu*” ile belirtilir.
- Toplantının yapıldığı mekânda Başkan’ın ve onun yardımcılarının oturacağı yer ayrıdır. Buraya onlardan başka kimse oturamaz.

1.16.2.4. Zaman

Antalya esnafı kendi arasında işlerin az olduğu kış aylarında haftada bir veya iki akşam evlerde bir araya gelerek Sıra Eğlencesi düzenlerdi. Toplantı evinde akşam vakti belirlenen saatte toplanan kişiler, bir araya geldikten sonra Sıra Eğlencesi başlardı. Gece on bire doğru keten helvası çekimine geçilir. Helvanın çekilmesi ve yenmesinin ardından oynanan “*Gelin-Güvey oyunu*” ile toplantı sona ererdi.¹⁵⁶⁹

1.16.2.5. Mekân

Sıra Eğlenceleri, sohbet ekibini oluşturan kişilerin evlerinde sıra ile yapılırdı. Bu toplantılar için evin en geniş odası kullanılırdı. Başkan ve yardımcılarının oturması için odanın bir köşesi özel olarak hazırlanırdı. Başkan’ın oturması için odanın başköşesine pösteği serilerek mekân toplantıya hazır hâle getirilirdi.¹⁵⁷⁰

1.16.2.6. Oturma Düzeni

Sıra Eğlencesi’nde grup üyelerinin tamamında mertebeye bağlı olarak oluşturulan katı bir oturma düzeni bulunmamaktaydı. Sadece başkan ve yardımcılarının belirli oturma yeri vardı. Başkan, toplantının yapıldığı odanın başköşesine serilen bir pösteğe bağdaş kurarak oturur. Başkan’ın sağ ve sol tarafında da yardımcıları yer alırdı. Diğer kişiler de karışık olarak geri kalan yerlere otururdu. Toplantı boyunca kadınlar da odanın veya salonun bir köşesinde tül gibi delikli bir perdenin arkasında serbestçe oturarak eğlenceleri seyredebilirdi.¹⁵⁷¹

1.16.2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Eğlencesi geleneği içerisinde genel olarak yapılan toplantıların dışında farklı amaçla ya da zamanlarda icrâ edilen toplantıların olup olmadığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁵⁶⁹ Çimrin, 2012, ss. 359-364.

¹⁵⁷⁰ Çimrin, 2012, s. 359.

¹⁵⁷¹ Çimrin, 2012, s. 359.

1.16.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Eğlencesi'ne katılan kişilerin elbiseleri, özel olarak hazırlanmakta ve herkes aynı şekilde giyinmek zorundaydı.¹⁵⁷² Fakat Sıra Eğlenceleri'nde kullanılan bu elbiselerin nasıl olduğu ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.16.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Sıra Eğlenceleri, Hüseyin Çimrin'in vermiş olduğu bilgilerden anlaşılacağı üzere yemekli olarak tertip edilmekteydi. Toplantılarda, her çeşit tatlı-tuzlu yemekler, dolmalar, börekler, gözlemeler, baklavalar, revaniler, samsalar, içi kaymaklı bademli kayısı tatlıları, hurma tatlısı, sütlü irmik helvası, nişasta helvası, un helvası, turşular yenilip çeşitli şerbetlerin içildiği belirtilmektedir.¹⁵⁷³ Fakat bunların, toplantının hangi safhasında tüketildiği ise açıklanmamıştır.

Yemeğin dışında Sıra Eğlenceleri'nin sonunda eğlence faslından sonra keten helva çekimi yapılırdı. Keten helva çekimi için yere kalaylı büyük bir tepsi konulur. Herkes bu tepsinin etrafında toplanır. Dua okunduktan sonra tepsinin üzerine iki bilek kalınlığında ağdalanmış sıcak bir şeker parçası çepeçevre yayılır. Böylece bir halka şekline getirilen ağdanın ortasına elenmiş un dökülür. Helva yapmasını bilen bir esnaf ve arkadaşları tepsinin başına diz çökerek ağdalanmış şekeri una batıra batıra tepsiyi sağdan sola el birliği ile çevirirler. Bu işlem sırasında un ağdaya iyice yedirilir ve keten iplikleri gibi ağda birbirinden ayrılır. Helva hazır olduktan sonra servis yapılır.¹⁵⁷⁴

1.16.2.10. Mahkeme/Ceza

Sıra Eğlenceleri, belirli bir düzen ve kurallar çerçevesinde icrâ edilen sohbet toplantılarıdır. Bundan dolayı sohbet sırasında ya da öncesinde grup üyelerinin uymak zorunda olduğu birtakım kurallar ve bunlara riayet etmeyenlere verilen cezalar vardır.

Sıra Eğlenceleri'nde gerekli durumlarda ceza verme yetkisi Başkan'a aittir. Toplantının yapıldığı evde sohbet ekibinin bir araya gelmesinin ardından gelmeyen ya da geç gelen kişilere mazeretlerine göre Başkan tarafından çeşitli cezalar verilir.

¹⁵⁷² Çimrin, 2012, s. 361.

¹⁵⁷³ Hüseyin Çimrin, **Eski Antalya'da Sıra Eğlenceleri**,

<http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/01/12/eski-antalyada-sira-eglenceleri?paging=1> (24.06.2015).

¹⁵⁷⁴ Çimrin, 2012, ss. 363-364.

Hemen hemen bütün esnafın hazır bulunduğu toplantıda, eğlence faslı başlamadan önce Başkan;

“*Tamam mıyız?*” diye sorar.

Bunun üzerine toplantıda gözcülük görevi verilen bir esnaf, etrafına bakınır ve gelmeyen varsa Başkan’a söyler. Gelmeyen olması hâlinde Başkan tekrar;

“*Mazeretleri nedir?*” diye Gözcü’ye sorar.

Toplantıya katılmayan kişinin mazereti hastalık ve benzeri bir nedene dayanıyorsa Başkan; “*Mazurdur.*” diyerek gelmeyen kişiyi bağışlar. Eğer toplantıya gelmeyen kişi evli ve başka bir eğlenceye gitmiş ise Başkan;

“*Kusuru büyüktür. Cezalandırılması gerekir.*” der. Bu gibi ceza alan kişiler ellerine yirmi defa tura ile vurulması gibi bir yaptırımla cezalandırılır. Geç kalan kimse hiç itiraz etmeden yere diz çöker ve toplantı sonuna kadar bu şekilde durur.¹⁵⁷⁵

Toplantıya gelmeyen ya da geç kalan kişilere gerekli uyarı yapıp cezalar verildikten sonra esnafın varsa şikâyetleri dinlenerek sorunlarına çözüm bulmak Başkan ve yardımcılarının görevidir. Toplantı sırasında pöstekide oturan Başkan;

“*Bir şikâyeti olan var mı?*” diye sorar. Şikâyet eden gibi edilen de ordaysa Başkan’ın ve yardımcılarının önüne gelir ve adeta bir duruşma yapılır. Birbirlerinin çırak ve kalfalarını ayartanlar, bunlardan şikâyetçi olanlar arasındaki anlaşmazlıklar çözüme kavuşturulur. Gerekli olması hâlinde taraflar birbirlerinden özür dilerdi.¹⁵⁷⁶

Sıra Eğlencesi esnasında Başkan tarafından verilen cezalara kimsenin itiraz etme hakkı bulunmadığı gibi koşulsuz bir şekilde de yerine getirilirdi.

1.16.2.11. Eğlence Şekilleri

Sıra toplantılarındaki eğlence şekillerini; müzik, seyirlik oyunlar ve halk oyunlarının icrâsı, mâni atışması ve atasözü söyleme yarışması oluşturmaktadır.

1.16.2.11.1. Müzik

Sıra Eğlenceleri’ndeki müzik icrâsında; ud, zurna, tef, darbuka, zil, keman ve bağlama gibi müzik aletleri kullanılırdı. Toplantıların eğlence bölümlerinde sazlar çalınır ve sesi güzel olanlar topluca türkü söylerdi. Mayalar, koşmalar ve oyun havaları belirli bir sıra hâlinde icrâ edilirdi.¹⁵⁷⁷

¹⁵⁷⁵ Çimrin, 2012, s. 359.

¹⁵⁷⁶ Çimrin, 2012, ss. 360-362.

¹⁵⁷⁷ Çimrin, 2012, s. 362.

1.16.2.11.2. Seyirlik Oyunlar

Sıra Eğlenceleri'nin sonunda seyirlik oyunlardan “*Gelin-Güvey oyunu*” icrâ edilirdi. Bu oyun eğlenmek ve eğlendirmenin yanında bir sonraki toplantıyı kimin devralacağını göstermesi bakımından da ayrı bir işleve sahiptir.

1.16.2.11.3. Halk Oyunları

Sıra Eğlenceleri'nde dinlenme arasından sonra zeybek ve köçekçe gibi çeşitli oyunlar icrâ edilirdi.¹⁵⁷⁸

1.16.2.11.4. Mâni Atışması ve Atasözü Söyleme Yarışması

Sıra Eğlenceleri'nin belirli bölümlerinde mâni atışması ile atasözü söyleme yarışması yapılarak katılanların eğlenmesi sağlanırdı.

1.16.3. Antalya Sıra Eğlenceleri'nin İcrâ Düzeni

Sıra Eğlenceleri, belirli kurallar çerçevesinde icrâ edilen sosyal bir organizasyon olmasından dolayı toplantılar bir düzen içerisinde yapılmaktaydı. Bu bakımdan toplantıların genel işleyişi de belirli bir sıraya bağlı olarak icrâ edilirdi. Genel olarak toplantıların seyri; “*Sıra Evinde Toplanma*”, “*Şikâyetlerin Dinlenmesi*”, “*Sohbet ve Eğlence Faslı*”, “*Dinlenme Arası*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Keten (Tel) Helva Çekilmesi*” ve “*Gelin-Güvey Oyununun İcrâsı*” bölümlerine ayrılabilir.

- Sıra Evinde Toplanma

Sıra Eğlencesi'ne katılacak olan esnaflar, belirlenen evde kararlaştırılan saatte toplanır. Başkan, kendisine ayrılan yere bağdaş kurarak oturur ve iki yanında da yardımcıları yer alır. Hemen hemen bütün esnafın hazır bulunduğu toplantıda eğlence faslı başlamadan önce Başkan;

“*Tamam mıyız?*” diye sorar.

Bunun üzerine toplantıda Gözcülük görevi verilen bir esnaf etrafına bakınır, gelmeyen varsa Başkan'a söyler. Gelmeyen olması hâlinde Başkan tekrar;

“*Mazeretleri nedir?*” diye sorar.

Toplantıya katılmayan kişinin mazereti hastalık ve benzeri bir nedene dayanıyorsa Başkan; “*Mazurdur.*” diyerek gelmeyen kişiyi bağışlar. Eğer toplantıya gelmeyen kişi evli ve başka bir eğlenceye gitmiş ise Başkan; “*Kusuru büyüktür. Cezalandırılması gerekir.*” der. Bu şekilde kusuru tespit edilenler, ellerine yirmi defa

¹⁵⁷⁸ Hüseyin Çimrin, *Eski Antalya'da Sıra Eğlenceleri*, <http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/01/12/eski-antalyada-sira-eglenceleri?paging=1> (25.06.2015)

tura ile vurmak gibi yaptırımla cezalandırılır. Geç kalan kimse hiç itiraz etmeden yere diz çöker ve toplantı sonuna kadar bu şekilde durur.¹⁵⁷⁹

- Şikâyetlerin Dinlenmesi

Bu bölümde esnafın dert ve şikâyetleri dinlenir. Ardından bu sorunlar üzerinde konuşularak bir çözüme kavuşturulur. Toplantı sırasında pöstekide oturan Başkan, şikâyetleri dinleyip bir sonuca bağladıktan sonra; “Eğlenceye başlayalım mı?” diye sorar ve ardından eğlence faslına geçilirdi.¹⁵⁸⁰

- Sohbet ve Eğlence Faslı

Bu bölümde sazlar çalınır, sesi güzel olanlar topluca türkü söylerdi. Mayalar, koşmalar ve oyun havaları belirli bir sıra hâlinde icrâ edilirdi. Güncel konular hakkında konuşulur, herhangi bir sorunu ya da sıkıntısı olanlar dinlenerek çözüm üretilirdi. Özellikle grup üyeleri esnaflardan oluştuğu için onların işleriyle ilgili sorunları halledilmeye çalışılırdı. Ayrıca grup içerisinde bilenlerin olması hâlinde hikâyeler ve menkıbeler anlatılırdı.¹⁵⁸¹

- Dinlenme Arası

Eğlence bölümünün ardından bir dinlenme arası verilirdi. Bu bölümde kahveler içilir ve sigaralar tütürülürdü. Ayrıca bu sürenin boş geçmemesi için hikâyeler anlatılıp taklitler yapılırdı. Sonra günün olaylarına ve sorunlarına ait konular konuşulurdu.¹⁵⁸²

- Eğlence Faslı

Dinlenme arasının ardından zeybek oyunu ile eğlence faslı tekrar başlar ve köçekçeye kadar devam ederdi. Çeşitli seyirlik oyunlar oynanarak Sıra Eğlencesi’ne gelenler eğlenirdi.

Bu toplantılarda atasözü söylemek de bir hüner ve bir yarışma konusudur. Başkan kime işaret ederse o kişi hemen bir atasözü veya mâni söyleyivermek zorundadır. Söyleyemezse avucuna tura ile bir kez vurulurdu. Bu sırada toplantıya katılanlar yüksek sesle ve hep bir ağızdan aşağıdaki nakaratı söylerdi:

“Dee gidi aptal deee! Oğlan deli olmuş, deli olmuş
Hiçbir şeyi bilemez olmuş, eşeklere binemez olmuş
Dee gidi budala, dee...!”

¹⁵⁷⁹ Çimrin, 2012, s. 359.

¹⁵⁸⁰ Çimrin, 2012, ss. 360-362.

¹⁵⁸¹ Çimrin, 2012, s. 362.

¹⁵⁸² Çimrin, 2012, s. 362.

Saat gece on bire doğru çerezler dağıtılır ve mâniler söylenerek “*keten (tel) helva*” çekimine geçilirdi.¹⁵⁸³

- **Keten (Tel) Helva Çekilmesi**

Sıra Eğlencesi’nde eğlence faslından sonra keten helva çekimine geçilir. Keten helva çekilirken yine hep bir ağızdan türküler söylenirdi. Çerezler yendikten sonra aşır okunur ve toplantı dağılmadan “*Gelin-Güvey oyunu*” icrâ edilirdi.¹⁵⁸⁴

- **Gelin-Güvey Oyununun İcrası**

Her toplantının sonunda Gelin-Güvey oyunu icrâ edilerek sohbet bitirilir. Bu oyunun işlevlerinden birisi eğlenmek diğeri de o akşam toplantıya ev sahipliği yapan kişinin sohbet sırasını kime devrettiğini göstermektir. Bu şekilde ortamda bulunan kişiler bir sonraki toplantının kimin evinde olacağını öğrenmiş olurdu.

O gece kimin evinde toplanılmışsa ev sahibi “*güvey*”, bir sonraki toplantı kimin evinde yapılacak ise o da “*gelin*” olurdu. Hikâye söyleyecek kimse de “*sağdıç*” yerine geçerdi. Sağdıç, gelinin bir kolunda, güvey de diğerkolunda şu mâniyi söylerdi:

“*Kızım da gelin oluyor*

Testim susuz kalıyor

Aşım tuzsuz kalıyor”

Bu şekilde mâni söyledikten sonra tören de bitmiş olurdu.¹⁵⁸⁵

¹⁵⁸³ Çimrin, 2012, s. 362.

¹⁵⁸⁴ Çimrin, 2012, ss. 363-364.

¹⁵⁸⁵ Hüseyin Çimrin, **Antalya Folkloru 1 (Gelenekler-Görenekler)**, Akdeniz Kitabevi, Antalya, 1984, s. 28.

1.17. SAMSUN-HAVZA KAZ ÇEVİRME ÂDETİ (KAZ ÂLEMİ)¹⁵⁸⁶

Samsun-Havza ve civarında gençler tarafından icrâ edilen sohbet toplantısı “Kaz Çevirme Âdeti” ya da “Kaz Âlemi” olarak adlandırılmaktadır. Havza’da eskiden olduğu gibi beş-on delikanlı bir araya gelerek aralarında yeteri miktarda para toplamak suretiyle Kaz Âlemi’nin gününü tayin ederler. Toplanan para ile besili ve soyulmuş iki kaz satın alınır.

Toplantıyı tertip eden delikanlılar, aralarında kararlaştırdıkları günde, bir evde toplanırlar. Aldıkları kazları sırt sırta tavana bir iple bağlayarak geniş bir ocağın içinde çıtırdayan odun ateşinin ortasına bırakırlar. Ocak başında oturan birisi, elinde bir değnekle sürekli kazları çevirmekle meşguldür. Üç dört saat sonra kazların yağlarının eridiği ve bir kebab hâline gelmiş olduğu görülünce sofraya getirilir. Kazın yağından pilav ve helva da yapılır. Kaz çevrilirken delikanlılar çeşitli oyunlar çıkarırlar veya ikinci bir Kaz Âlemi düzenlemek amacıyla grup içerisindeki birisini yolsuz etmek için çeşitli vesileler bulmaya çalışırlar.

Kaz Âlemleri’nde bir de baskın usulü vardır ki, eğlencede bulunan herkes bu uygulamaya riayet etmek zorundadır. Baskın şu şekilde yapılır: İcrâ edilen Kaz Âlemi’ni hariçten haber alan grup dışındaki gençlerden beş-altı kişi kendi arasında baskın yapmayı kararlaştırır. Kışın hava çok soğuk dahi olsa soyunup çıplak bir hâlde “Ebe” olarak tabir ettikleri bir reis idaresinde Kaz Âlemi’nin yapıldığı eve giderler. Eskiden beri yapılan bu baskın uygulamasına “Samut” adı verilmektedir. Samut esnasında hiçbir şahıs, ebeden yani reisten habersiz söz söyleme salahiyetine sahip değillerdir.

Ebe, Kaz Âlemi’nin bulunduğu odaya yarı çıplak vaziyette bulunan arkadaşlarıyla gizlice yaklaşarak oda kapısının çıtına çöker. Kapı açılır açılmaz; “Ebeyim Samudum var.” der. Bu sözü söyler söylemez oda içinde bulunan bütün şahıslar meskût kalırlar. Baskına tutulan taraf, maksadı anladıklarında kendilerine verilecek ceza ve işkenceden kurtulmak için, o geceki âlem için hazırlamış oldukları kaz, helva ve orada bulunan yiyeceğe dair ne varsa hepsini baskın yapanlara teslim ederler. Bu suretle kendilerine verilecek cezadan ve işkenceden kurtulmuş olurlar. Sohbet grubu, şayet kazları ve yiyecekleri vermeyip cezayı alma cesaretini gösterirlerse, baskıncılar bütün yiyecekleri bırakarak sohbet ekibine verilecek olan ceza usullerini tatbik ederler.

¹⁵⁸⁶ Münir Bulgurcuoğlu, “Halk Âdetlerinden: Havza’da Kaz Çevirme Âdetleri”, 19 Mayıs, Cilt: 7, Sayı: 76, Temmuz-Ağustos 1946, ss. 10-11.

Baskın yapanlar yarı çıplak olduğu için, Kaz Âlemi tertip edenlerin de aynı vaziyeti almaları, yani çıplak hâle gelmeleri mecburdur. Bu vaziyette baskın yapanlar, bunlara ceza olarak zahmetli herhangi bir iş gösterirler. Ekseri verilen cezalar şunlardır; gübre eştirmek, hendek kazdırmak, değirmen harkı temizletmek, lağım eştirmek gibi ağır ve zahmetli işlerdir.

Karşı taraf verilen bu şekildeki zahmetli işleri kabul ettiği ve katlandığı takdirde, baskın yapan grup bu defa mağlup olmuş sayılır. O geceki ziyafeti baskın yapanlar, tamamen tekrar etmek mecburiyetindedirler.

Baskının bir usulü daha vardır ki o da, şayet baskın yapılacağı önceden Kaz Âlemi düzenleyenler tarafından sezilirse, baskıncılar gelir gelmez onlardan evvel davranmak suretiyle “*Samut*” sözünü kullanacak olmaları hâlinde baskıncıları meskût bir vaziyette bırakırlar. Baskıncılar, bu gafil avlanışları dolayısıyla mağlup sayılarak salahiyet bu defa Kaz Âlemi tertip edenlere geçer. Bu durumda tatbik edilecek olan ceza ve deyim yerindeyse işkencenin aynısı baskıncılara yapılır. Ceza ve işkenceye katlanmayan taraf, o geceki âlemin aynısını başka bir gün tekrar etmeyi ve bütün masraflarını karşılamayı kabul ettikten sonra cezadan kurtulmuş olurlar.

1.18. DELİKANLILAR BİRLİĞİ

1.18.1. Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin Gelişimi ve Güncel Durumu¹⁵⁸⁷

Delikanlılar Birliği'nin ilk defa ne zaman ve nasıl kurulduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Fakat İsmail Tıknaz, bu geleneğin şu şekilde bir ihtiyaçtan ortaya çıktığı ihtimalini dile getirmektedir. Yörede yetişkin gençlerin bilhassa kış akşamları evde kadınların yanında oturup vakit geçirmeleri ayıp sayılırdı. Ya kahvede ya cami odasında ihtiyarların yanında oturacaklardı. Büyüklerin yanında bulunan bir genç, kendisine soru yöneltilmedikçe pek fazla konuşmazdı. Yine gençler ihtiyarlardan daha farklı konularda konuşmak ve daha neşeli vakit geçirmek isterlerdi. Ne kahvehane ne de cami odası gençlerin bu ihtiyacını karşılamak için müsait olan yerler değildi. Bundan dolayı gençlerin akşamları başka bir yerde toplanmaları icap ederdi. Kanaatimce birlik ilk defa böyle bir toplanma ile başlamıştır. Bugün bu toplantı binasına “*oda, delikanlı odası, gençler odası*” gibi isimler verilmektedir. Delikanlılar Birliği'nin köyün ihtiyar heyeti veya idare heyeti ile herhangi bir bağı bulunmamaktadır.

1.18.2. Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin Genel Özellikleri

1.18.2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

1.18.2.1.1. Üyeleri

Delikanlılar Birliği'nin üyeleri en küçük 13-14 yaşlarında ve bekâr olan gençlerdir. Birliğe yeni katılan gençlere büyükler millî oyunları öğretmekle ve katılanlar da öğrenmekle sorumludur. Bütün gençler, bir düğün esnasında Bayraktar'ın emriyle yapılacak her türlü işi yerine getirmekle yükümlüdür.

Üyelerin birlikten çıkması bir şekilde olmaktadır. Evlenen her genç birlikten çıkmış sayılır ve adı defterden silinirdi. Bu bir âdettir ve kimsenin bu kuralın dışında hareket ettiği olmamıştır. Evlenen genç artık odaya gelmez ve birliğin işlerine karışmaz.

Odanın bütün işlerinin görülmesi, odun, gaz, çay ve şeker temini üyeler arasında nöbetle gerçekleştirilir. Sırası gelen kişi her akşam odaya erken gelir, kışın sobayı ve lambayı yakar ve etrafı temizleyerek odayı hazır hâle getirir.

¹⁵⁸⁷ İsmail Tıknaz, “Köyümde Delikanlılar Birliği”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 1945, ss. 57-61. Delikanlılar birliğinin hangi yörede icrâ edildiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yazı İsmail Tıknaz'ın ilgili makalesinin kendi inceleme metodumuza uyarlanmış hâlidir.

1.18.2.1.2. Yönetim Yapısı

Delikanlılar Birliği'nin yönetiminden "*Bayraktar (Başkan)*" sorumludur.

1.18.2.1.2.1. Bayraktar (Başkan)

Bayraktar, Delikanlılar Birliği'nin yöneticisidir. Başkanlık süresi sınırsızdır ve istenildiği zaman değiştirilebilir. İhtiyaç olduğu zaman, bir toplantıda yeni Bayraktar, büyüklerden birkaçının işareti üzerine açık oyla seçilir. Üyelerin herhangi birine iş veya ceza vermek, şu veya bu şekilde söz söylemek Bayraktar'a aittir. Onun söylediği her şey itiraz edilmeden yerine getirilir. Herkesin kurallara uymasını sağlamak, her türlü işleri düzenlemek görevleri arasındadır. Özellikle düğünlerde Bayraktar'ın işi çok önemlidir. Eğlenti yerlerinin ve düğünde köy gençlerinin gece oyun oynadıkları meydanın idaresi tamamen ona aittir. Düğün esnasında evlenen kişinin birçok işi için diğer gençleri seferber etmek onun diğer görevidir.

1.18.2.2. Katılma Şartları

Delikanlılar Birliği'ne katılmak isteyen gençte; 13-14 yaşlarına gelmiş yani yetişkin ve bekâr olmak üzere aranan iki şart bulunmaktadır.

Katılmak isteyen kişiler arasından bu şartların dışında seçim yapılmamaktadır. Girmek isteyen her genç, Bayraktar (Başkan)'a başvurur. Yukarıdaki iki şartı da yerine getirirse adını söylemesi yeterlidir. Sohbet grubuna katıldığı için yapması gereken bir yemini yoktur.

1.18.2.3. Kuralları

Delikanlılar Birliği'nin kuralları yazılı olmamakla birlikte gençler tarafından bilinmekte ve yeni katılanlara hem sözlü hem de uygulamalı olarak aktarılmaktadır. Delikanlılar Birliği ile ilgili tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Delikanlılar Birliği'ne en küçük 13-14 yaşlarında ve bekâr olan gençler katılabilir. Evlenen her genç birlikten çıkmış sayılır.
- Gençlerin kahvehaneye gitmesi yasaktır.
- Gençlerin her akşam odaya gelmesi zorunludur. Odaya gelmeyen kişi mazeretini önceden Bayraktar'a veya birkaç arkadaşına bildirmesi gerekir.
- Birlikteki küçükler yaşça kendilerinden büyük olanların emirlerini dinlemek zorundadır. Aksi durumu yapan cezalandırılmaz ama arkadaşlarının arasında o kişinin itibarı azalır.

- Birliğe giren her genç millî oyunları öğrenmek zorundadır.
- Odalarda her gün bir kişi nöbetçi olur. Odanın ısınması, aydınlatılması, çay ve şeker temininden bu kişi sorumludur.

1.18.2.4. Zaman

Delikanlılar Birliği'nin aktiviteleri yaz, güz ve kış olmak üzere üç farklı zaman diliminde gerçekleşmektedir. İlkbaharda Mart ayının 1-10'uncu günleri arası bütün köy gençleri birleşip tarla işleri yaparak hayvanlara bakarlar. Yaz aylarında birliğin toplu hiçbir çalışması yoktur. Nadir olarak düğün olursa toplanırlar. Güzün birliğin durumu yazın olduğu gibidir. Yalnız ikinci teşrine (Kasım) doğru düğünler sıklaşır ve birliğin görevleri başlar. Delikanlılar Birliği'nin genel toplantıları kış aylarında her akşam odada düzenlenirdi. Kış boyunca düzenli olarak toplantılar icrâ edilmeye devam ederdi.

1.18.2.5. Mekân

Delikanlılar Birliği'nin toplandığı mekâna “oda”, “*delikanlı odası*” ya da “*gençler odası*” adı verilmektedir.

1.18.2.6. Oturma Düzeni

Delikanlıların toplantılardaki oturma düzeni hakkında bir bilgi mevcut değildir.

1.18.2.7. Toplantı Çeşitleri

Delikanlılar Birliği'nin toplantı çeşitleri yapıma zamanı, mekânı ve işlevleri bakımından “*Genel Toplantılar*” ve “*Diğer Toplantılar*” olmak üzere ikiye ayrılabilir.

1.18.2.7.1. Genel Toplantılar

Delikanlıların kış aylarında her akşam düzenli olarak odada tertip ettikleri toplantılardır. Toplantıların yönetimi Bayraktar tarafından yapılmaktadır. Her akşam bir kişi nöbetçi olup odanın ısınma, aydınlanma, tertip ve düzeni ile çay ve şeker ihtiyacından sorumludur. Akşam başlayan toplantılar ortalama gece yarısına kadar sürmektedir.

1.18.2.7.2. Diğer toplantılar

İlkbaharda Mart'ın 1 ile 10'uncu günleri arasında bütün köy gençleri ovaya çekilirler ve bu süre zarfında orada yatarlar. Her sabah yemekleri köyden gönderilir. Ovada çift sürerler ve hayvanlara bakarlar. Bu zaman diliminde hepsi bir şekilde birer at temin ederler. Her hafta Cuma günü sabahleyin ovadaki öküzlerini içlerinden bir kişiye teslim ederler. Sonra atlarına binerek hep birlikte yola çıkar ve güneş doğarken köye gelirler. Köyde bir-bir buçuk saat at koşusu yaparlar. Bu koşuyu akşamüzeri bir daha tekrarladıktan sonra yine ovaya dönerler. Bu suretle bütün gençler bahar mevsimi boyunca ata binme talimi yapmış olurlar. Bu vaziyet Nisan ayının son haftasına kadar devam eder. Son haftanın Cuma gününde kendilerine bir kuzu ziyafeti vererek bahar işleri sona erer.

Delikanlılar, yaz ve güz mevsiminde düğün olmaması durumunda toplanmazlar. Düğün olması hâlinde bir araya gelerek üzerlerine düşen görevleri yerine getirirler.

1.18.2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Delikanlılar Birliği'nin toplantılarına katılanların giyim-kuşam âdâbı hakkında bir bilgi mevcut değildir.

1.18.2.9. Yiyecek ve İçecekler

Delikanlılar Birliği üyelerinin kış aylarında odalarda yaptıkları toplantılarda yemek ikramı bulunmamaktadır. Toplantının seyri içerisinde çay ikramı yapılmaktadır. Delikanlıların ilkbahar mevsiminde tarla ve hayvan bakma işlerini bitirdikten sonra Nisan ayının son Cuma gününde kendilerine bir kuzu ziyafeti verirler.

1.18.2.10. Mahkeme/Ceza

Delikanlılar Birliği'nde ceza sadece birliğe ait nizamlara aykırı hareket edenlere verilir. Bunun dışındaki yolsuzluklara karışılmamaktadır. Cezayı Bayraktar verir ve onun verdiği cezaya kimsenin itiraz etme durumu yoktur. Delikanlılar Birliği'nde “Nöbet Cezası”, “Maddî Ceza” ve “Dayak Cezası” olmak üzere üç çeşit ceza vardır.

1.18.2.10.1. Nöbet Cezası

Cezalı olan kişiye, kendi sırasının dışında fazladan nöbet tutturulur. Nöbete kalan kişi, odanın bütün işlerini yaparak odun, gaz, çay ve şeker ihtiyaçlarını temin eder. Her akşam odaya erken gelir, kışın sobayı ve lambayı yakar, etrafı temizleyerek odayı hazır hâle getirir.

1.18.2.10.2. Maddî Cezalar

Bu cezayı alan kişiye, sıra başkasında olduğu herhangi bir akşam, Bayraktar'ın belirlediği kadar çay ve şeker aldırılır. Aldırılan bu yiyecek ve içecekler toplantı esnasında tüketilir.

1.18.2.10.3. Dayak Cezası

Delikanlılar Birliği'nin 2,5 cm çap ve 60-70 cm uzunluğunda bir değneği vardır. Bunun üzerine çakı ile kazınmak suretiyle “*Kanun*” yazılmıştır. Değneğin adı da “*Kanun*”dur ve her zaman odanın duvarında asılı bulunur. Bayraktar'ın işaret edeceği kişiler, dayak cezası alanlara bu değnekle yine onun emrettiği sayıda vururlar. Fakat günden güne bu ceza usulü kalkmakta ve yerini sözle uyarıya bırakmaktadır. Buna rağmen yine sembolik olarak üzerinde “*Kanun*” adı yazılı olan sopa duvarda asılı durur. Günümüzde Bayraktar'ın bir kişiye en küçük bir söz söylemesi cezaların en ağırı sayılmaktadır.

1.18.2.11. Eğlence Şekilleri

Delikanlılar Birliği'nin toplantılarındaki eğlence şekilleri “*Müzik*” ve “*At Yarışı*” olmak üzere iki türdür.

1.18.2.11.1. Müzik

Müzik, kış aylarında odalarda yapılan toplantılarda icrâ edilmektedir. Dümbek eşliğinde yöresel köy türküleri ve oyun havaları söylenir.

1.18.2.11.2. At Yarışı

At yarışı, Delikanlılar Birliği üyeleri tarafından ilkbaharda Mart'ın başı ile Nisan ayının son haftaları içerisinde tarla ve hayvan bakma işlerini yaparken kendi aralarında her Cuma günü düzenlenen bir etkinliktir.

1.18.3. Delikanlılar Birliği Sohbetleri'nin İcrâ Düzeni

Delikanlılar Birliği sohbet grubu, kış aylarında olağanüstü durumlar dışında her akşam odada toplanır. Nöbetçi olan kişi odaya daha erken gelerek ortamı düzenler. Gerekli odun teminini yaparak sobayı yakar, etrafı temizleyerek odayı

toplantıya hazır hâle getirir. Lambalar için gerekli olan gaz tedarikini yaparak lambaları yakar. Bunun yanında nöbetçi olan kişi, odaya çay ve şeker de getirir. Bayraktar'ın görevlendirdiği küçüklerden birisi çayı pişirerek hazırlar.

Gençlerin de odaya gelmelerinden sonra çay ikramı yapılarak sohbet edilmeye başlanır. Bir taraftan çay içilirken bir taraftan da çalınan dümbek eşliğinde yöresel köy türküleri ve oyun havaları icrâ edilir. Bu esnada grup içerisindeki tecrübeli gençler, sohbet grubuna yeni katılanları teker teker ortaya çıkarır ve onlara millî oyunları öğretmeye çalışır.

Oyun ve eğlenceler bu şekilde yaklaşık olarak iki saat devam eder. Sonra varsa cezalıların durumu görüşülerek karara bağlanır. Ardından toplantının sonuna kadar sohbet devam eder.

1.19. KARABÜK SIRA ÂLEMLERİ¹⁵⁸⁸

Karabük'te “Sıra”, uzun kış gecelerinde, Yârenler arasında, evlerde yapılan toplantılara deniyordu. Sıra Âlemleri ise uzun kış gecelerinde, sohbet grubu üyelerinin evlerinde genellikle Cuma akşamları icrâ edilirdi. Yatsı namazından sonra başlayan toplantılar gece yarısına kadar devam ederdi.

Sıra Âlemleri'ne katılmak isteyen kişide, iyi huylu, tavır ve davranışlarıyla yörede sevilip sayılan ve belirli bir işe sahip olmak gibi özellikler aranmaktadır. Sohbet grubu içerisindeki en yaşlı ve hatırı sayılır Yâren, toplantılara başkanlık etmektedir. Sıra Âlemleri toplantılarında daha önceden belirlenen yiyecek ve içecek menüsünün dışına çıkılması yasaktır. Müzik icrâsı sırasında ortamda bulunanların sessiz olması gerekir.

Sıra Âlemleri, yatsı namazından sonra icrâ edildiği için yemek ikramı bulunmamaktadır. Onun yerine toplantıların sonuna doğru eğlence faslının ardından çerez ağırlıklı yiyecek ikramı yapılır. Oyun sonrası misafirler sofraya davet edilir. Çerezden ibaret olan yiyecek listesinde; kabak tatlısı, su muhallebisi, gavurga denilen mısır patlağı ve yine kavrulmuş mısırdan un hâline getirilmiş gavut, cevizli çörek, cevizli pekmez gibi yiyecekler bulunur. Sohbet grubundaki herkes toplantılarda belirlenen bu listeye göre yiyecek ikram etmesi ve bunların dışında yemek çıkarması ise yasaktı.

Sıra Âlemi toplantılarının başındaki kahve ikramının ardından, grup içerisinde saz çalmasını bilen kişiler tarafından müzik icrâ edilerek çeşitli türküler söylenir. Müzik faslının ardından ise “*Yüzük oyunu*” icrâ edilir. İki grup hâlinde icrâ edilen bu oyun sonunda kaybeden tarafa çeşitli cezalar verilmektedir.

Sıra Âlemi toplantılarının icrâ düzeni genel olarak “*Toplanma*”, “*Eğlence Faslı*”, “*Yiyecek İkramı*” ve “*Bir Sonraki Sıranın Belirlenmesi ve Dağılma*” aşamalarından meydana gelmektedir.

Yatsı namazından sonra sırası olan kişinin evinde Yârenler toplanır. Herkesin gelmesiyle birlikte ev sahibi tarafından kahve ikramı yapılır.

Kahve ikramının ardından eğlence faslına geçilir. Sohbet grubu içerisinde saz çalmasını bilen kişilerin icrâ ettikleri müzik ve söyledikleri türküler eşliğinde eğlenilir. Bu esnada ortamda sessizlik hâkimdir. Müzik faslının ardından Sıra Âlemleri'nin değişmez unsuru olan yüzük oyununa geçilir.

¹⁵⁸⁸ Mustafa Acar, **Karabük Safranbolu Folkloru**, Karabük Valiliği, Karabük, 2011, ss. 76-78.

Yüzük oyunu ile ilgili gerekli bilgiler şu şekildedir:

Oyuncuları : Eşit sayıda kişiden oluşan iki grup hâlinde oynanır.

Malzemeleri : Dokuz ya da on iki fincan, bir tepsi ve bir yüzük.

Kuralları : Karşılıklı iki grup tarafından oynanır. Oyuna başlayacak taraf “alavere” usulü ile belirlenir. Dokuz ya da on iki kahve fincanı altına saklanan yüzüğün ya ilk elden ya da en sonda bulunması gerekir. Yüzük, ilk kaldırılan fincanın altında çıkarsa, oyun karşı tarafa geçer. İkincide bulunursa saklayanlar lehine on sayı, üçüncüde sekiz, dördüncüde yedi, beşincide altı sayı yazılır. Yüzük, ilk beş fincanda bulunamayıp geriye kalan dört fincandan birinin altından çıkarsa oyun hiç sayısız karşı tarafa geçer. Şayet yüzük, ilk seçilen fincanlarda da bulunamazsa saklayanlar dört sayı kazanır. Oyun yüz bir sayıda biter.

İşlevleri : Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, sohbet esnasında ceza alacak tarafı belirlemek.

Kurgusu : Sohbet grubu içerisinde oyunu oynayacak olan iki grup belirlenir. Ardından dokuz ya da on iki fincan ve bir tepsi hazırlanır. Oyun için hazır olanlardan bir kişi de parmağından yüzüğünü çıkarıp ortaya koyar. Bu hazırlık bitince, oyunla ilgili bilgi ve tecrübeli olanlar arasından iki başkan (reis) seçilir.

Oyun, “alavere” uygulaması ile başlar. Alavere, yüzüğü ilk saklayacak tarafı bulmak için yapılan başlangıçtır. Yüzük, alaverede muvaffak olan tarafa geçer ve ilk sayı kazanılarak oyun başlar. Yüzük, mutlaka oda dışındayken saklanır ve yüzüğü saklayan kişi odaya gelmez. Oyuncu, yüzüğü sakladıktan sonra tepsiyi diğer bir arkadaşına verir. Çünkü böyle yapmazsa usta oyuncular, saklayanın gözünden, yüzüğün hangi fincanın altında olduğunu hemen anlayabilir.

Yüzük saklanıp tepsi ortaya geldikten sonra oyuncular sırayla, yüzüğü bulmak için fincanlar; “*Ya şundadır ya bundadır, helvacının götündedir.*”¹⁵⁸⁹ tekerlemesi söylenerek teker teker kaldırılır. Yüzük ilk kaldırılan fincanın altında çıkarsa, oyun karşı tarafa geçer. İkincide bulunursa saklayanlar lehine on sayı, üçüncüde sekiz, dördüncüde yedi, beşincide altı sayı yazılır. Yüzük, ilk beş fincanda bulunamayıp geriye kalan dört fincandan birinin altından çıkarsa oyun hiç sayısız karşı tarafa geçer. Şayet yüzük, ilk seçilen fincanlarda da bulunamazsa saklayanların

¹⁵⁸⁹ Sadi Yaver Ataman, **Eski Safranbolu Hayatı**, hzl. Süleyman Şenel, Canyigit Grafik, İstanbul, 1994, s. 51.

lehine dört sayı kazanılmış olur. Daha sonra oyun, benzer şekilde oynanarak oyunun başında belirlenen hedef sayıya ulaşınca kadar sürdürülür. Oyunda yüzük, tepsinin içinde ortaya her getirilişinde aşağıdaki ezgi, yüzük saklayanlar tarafından hep bir ağızdan ve ahenkle söylenir:

Eferuz keferuz
Eski değirmen yolu filibus
Gözünüze bir avuç toz
Er erenin, sür sürenin
Destursuz başa girenin
Baykuşu çoktur bu viranenin

Karşı grup, birinci fincanı kaldırıncaya yüzüğü bulamazsa hep bir ağızdan:

Boş gitti dolu gele
Elim dimyata vara
Sür kenara
Hop fenere

diye bağırır. Şayet yüzük ikinci fincanda çıkar ve oyuncular “*dimyat*” dedikleri on sayıyı alırsa, sayı kazanan taraf aşağıdaki ezgiyi söyler:

Bal çalayım ellerine
Bulaşmasın kollarına
Ete keçenin güllerine
Oğul yalelli yalelli

“*Oyunu kazananlar, kaybeden tarafı alaya alır ve şu ezgili deyişle kınardı:*

Yüzüğü buldu ağalar (heyelâli yelâli)
Boku bilmezsin ne oynarsın aaşamdan beri de (zabahtan beri)
Biner atın dorusuna (heyelâli yelâli)
Çatar eling uğrusuna
Bilir bilmez bilmez ne oynarsın aaşamdan beri...

Ağulda gara davar (heyelâli yelâli)
Teraziye goysam ağar
Kürkü bitli zabun zağar
Bilir bilmez bilmez ne oynarsın aaşamdan beri...

Tavlaya çekerler tayı (heyelâli yelâli)

*Yüzüğü bulan alır payı
Çık meydana Ahmet dayı
Boku bilmezsin ne oynarsın aaşamdan beri*

*Elini gosun beline (heyelâli yelâli)
Lâmbayı alsın eline
Çıksın meydan yerine
Bilir bilmez ne oynarsın aaşamdan beri...¹⁵⁹⁰*

Yüzük oyunu yüz bir sayıda biter. Oyun bitince mağluplarla galipler ayrılır. Mağluplar, sıra ile sedirlere otururlar. Galip gelenler, başlarında reisleri oldukları hâlde ellerinde sürahi ve bardak yenilenlerin önüne giderler. Onları daha çok kızdırmak için alay ederek su ikram ederler. Mağluplar verilen sudan bir yudum olsun içmek mecburiyetindedir. Galiplerden biri havlucu seçilir ve bu sudan içenlerin ağzını bir havlu ile siler. Bu sırada oyuncular hep bir ağızdan “*Afiyet olsun.*” diye bağırırlar. Su içme bittikten sonra yenilenlere ceza verme sırası gelir.

“Oyunda kaybeden tarafa ceza vermeğe sıra gelince oyunbaşı ortaya çağrılır:

*Ocak başında minder (heyelâli yelâli)
Minderi tersine dönder
Ahabbların acamısı
Aşağı çarşuya gönder*

Cezaların en hafifi bazı hayvan taklitleri yaptırmak ya da bir hamam ziyafeti idi. Bazen verilen ceza son derece ağır olurdu. Bir keresinde verilen ceza, evin önündeki pınarın oluşuna elbiseyle girmektir.¹⁵⁹¹ Yüzük oyunu da verilen çeşitli cezalarla sona erer.

Eğlence faslının ardından çerezlerden oluşan yiyecek ikramı yapılır. Yiyecek menüsü sabit olup herkesin bu menüye uyması zorunludur.

Yiyeceklerin ikramından sonra bir süre sohbet edilir ve vakit iyice ilerleyince başkan konumundaki en yaşlı Yâren; “*Vakit geldi arkadaşlar, gelecek sıranın sahibini belli edelim.*” der.

Bir sonraki sırada sohbet grubunu evine kim davet etmek istiyorsa; “*Bizim haneye buyurun.*” diye davetini yapar.

¹⁵⁹⁰ Ataman, s. 51.

¹⁵⁹¹ Ataman, ss. 51-52.

Safranbolu ilçe merkezinde Sıra Âlemi'nin sonunda konuklar kalkmadan önce o gecenin ev sahibiyle, gelecek toplantının sıra sahibi karşılıklı oyuna kalkarlardı:

Bizim mehellenin hocası
Okudur ebcet hecesi
Gelecek muhabbet gecesi
Sıra sohbet senindir

Aşağı çarşı çamur olmuş
Paklavılar hamur olmuş
Kadem ola ***Ahmet Ağa***
Sıra sohbet senindir

Toplantı böylece sona erer. Toplantının sonunda hamama gidilecekse Yârenler hep birlikte kalkarak girerlerdi.

1.20. ŞANLIURFA SAHANIYE GEZMELERİ¹⁵⁹²

Sahaniye Gezmeleri, Şanlıurfa'ya özgü bir toplantı ve eğlence biçimidir. Genellikle kış aylarında, özellikle de Ramazan'da yapılır. Sahaniye'nin kuralı, herkesin evinde pişirilen yemekten toplanılacak olan yere getirip birlikte yenmesidir. Bu gezmeler her akşam olabileceği gibi gün aşırı ya da haftada iki-üç sefer de yapılabilir.¹⁵⁹³

Sahaniye gezecek olan kişilerin birbirleriyle samimi derecede arkadaş olmaları gerekmektedir. Genellikle orta yaş kesimindeki kişiler arasında tertip edilmektedir. Sahaniye gezecek grup üyesinin sayısı hakkında kesin bir kural yoktur. Ama makul olan sayısı, normal bir eve sığacak kadar kişinin olmasıdır. Belirli bir arkadaş grubu tarafından, her birinin evinde sıra ile ya da bir odada toplanılarak Sahaniye gezilmektedir.

Sahaniye gezen grup üyeleri, ilk toplantıyı yapacakları zaman birbirlerine; *“Şu gece şu kişinin evinde Sahaniye'miz vardır. Haberini olsun.”* diye bilgi verir.¹⁵⁹⁴ Sonra gruptakiler belirlenen günün akşamı evlerinde pişirilen yemeklerden toplanılacak olan yere getirir. Arkadaş grubu on kişiye o gece sofraya on çeşit yemek getirilmiş olur. Bazen getirilecek yemekler arkadaşlar arasında taksim edilir ve toplanılacak gece sadece belirlenen yemekler getirilir. Bazen de grup üyeleri ikiye ayrılarak bir kısmı ilk toplantıya diğerleri de ondan sonrakine getirmek için yemek hazırlatırlar.¹⁵⁹⁵ Getirilen yemekler yer sofrasına dizilir ve hep birlikte yenir. Sofranın hazırlanmasında ve kaldırılmasında ev sahibi-misafir ayrımı yapılmamaktadır. Gruptaki herkes ev sahibi gibi hizmet edip sofrayı hazırlamaya yardım eder. Örneğin; toplantıda çiğköfte yoğrulacaksa grup içerisindeki bu işi en iyi yapan kişi bu vazifeyi üstlenir.

Sahaniye'nin bir diğer özelliği ise herkesin getirdiği yemek ve tatlıların evlerde yaptırılmasıdır. Çünkü çarşıda yaptırılan ve satın alınan yemeklere grup üyeleri itibar etmemektedir. Bu şekilde yemek getiren kişiler de konuşmalar arasında eleştirilir.

Şanlıurfa'da bazı ailelerin kendine özgü, meşhur yemek ve tatlıları vardır. Mesela “Müftehi Tas Kebabı” bunlardan birisidir. Bazı evlerde de “Şıllık”,

¹⁵⁹² Akbıyık, ss. 113-114.

¹⁵⁹³ <http://shartavi.blogspot.com.tr/2012/09/sanliurfada-gelenekler.html> (19.10.2015)

¹⁵⁹⁴ <http://lezzetler.com/sanliurfa-yemek-kulturu-vt16861> (19.10.2015)

¹⁵⁹⁵ <http://shartavi.blogspot.com.tr/2012/09/sanliurfada-gelenekler.html> (19.10.2015)

“Hırtlevik” gibi tatlılar iyi yapılır. Bu sebeple bu evlerde toplandığı zaman adı geçen tatlılar yaptırılmaktadır.

Sahaniye Gezmeleri’nde evlerden getirilen yemek ve meşhur tatlılar yendikten sonra çeşitli konularda sohbet edilir. Sohbet esnasında çay ve kahve ikramı ile birlikte yemekler hakkında yorumlar yapılır. İyi hazırlanmış yemek ve tatlı getiren kişi önce meth edilir, ona çeşitli iltifatlar yapılır. Bazen de o kişiye ziyafet yüklenir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. ÜYELERİ VE YÖNETİM YAPILARI

Toplum adı verilen varlık alanının, insanın fitratının zorunlu bir sonucu olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Çünkü insan, hayatını tek başına devam ettiremeyen, yaşamını ancak bir grup veya topluluk içerisinde sürdüren bir varlıktır. İnsanların bir araya gelmesiyle gruplar, grupların bileşiminden de toplum tezahür eder. Bu bağlamda düşünüldüğünde toplum, ihtiyaçlarını karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıda insanın oluşturduğu bir teşkilat ve ilişkiler ağı olarak karşımıza çıkar.¹⁵⁹⁶

Toplumun katmanlarını meydana getiren çeşitli yapılar, gruplar ve kurumlar gibi benzeri oluşumlar vardır. Birbirine benzeyen, aynı yerde bulunan benzeş bireylerin küme veya öbekleri “grup” olarak adlandırılmakta ya da sınıflandırılmaktadır. Toplum ve insan, bilim açısından grup, birbirine benzemese de aynı yerde aynı zamanda bulunan ve bazı şeyleri/öğeleri paylaşan bir topluluk, küme veya öbektir.¹⁵⁹⁷ Başka bir ifadeyle grup; *“Birbirleriyle (az çok) belirli statü ve rol ilişkileri içinde bulunan kişilerden oluşan ve en azından grubu ilgilendiren önemli meselelerde üyelerin davranışını düzenleyen, kendine ait bir dizi değer ve normu olan sosyal bir birimdir.”*¹⁵⁹⁸

Grup, en basit biçimde bir insan topluluğudur. Ancak bir grubun oluşabilmesi için belirli özelliklerin bulunması gerekmekte ve her insan topluluğu grup olarak nitelendirilmemektedir. Genel olarak bir topluluğun grup sayılabilmesi için üyeler arasında ortak bir amaç ve çıkarlar doğrultusunda belirli ilişkilerin bulunması gerekmektedir.¹⁵⁹⁹

Geleneksel sohbet toplantıları da toplumu meydana getiren katmanlar arasından toplumsal bir kurum ya da grup olarak değerlendirilebilir. Bir kavram olarak kurum, önemli bir sosyal ihtiyacı karşılamaya yönelik, birbiriyle ilişkili,

¹⁵⁹⁶ Mimar Türk kahraman, “Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlar Arası İlişkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2009, s. 26.

¹⁵⁹⁷ Bozkurt Güvenç, **Kültürün ABC’si**, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2013, s. 36.

¹⁵⁹⁸ Muzaffer Şerif ve Carolyn W. Şerif, **Sosyal Psikolojiye Giriş**, çev. Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996, s. 144.

¹⁵⁹⁹ Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1998, s. 392.

organize olmuş ve süreklilik arz eden değerler ve kurallardan oluşan bir bütün olarak tanımlanır. Bir başka deyişle kurum, bir toplumun temel ihtiyaçlarını ve faaliyetlerini (inanç, üreme, yetiştirme, paylaşma, düzen ve eğlenme vb.) karşılayacak bir şekilde oluşturulmuş bir değerler ve normlar setidir.¹⁶⁰⁰

Toplumsal yapı içerisinde kurumlar, sosyal gruplar aracılığıyla hayatiyet kazanır. Sosyal grup, belirli bir ihtiyaç ve beklentiyi karşılamak için bir araya gelen, bir varlık ve birlik oluşturduklarının bilincinde olan ve bazı sosyal kurallarla birbirine bağlı, birbirleriyle yüz yüze veya uzaktan etkileşimde bulunan iki veya daha fazla insandan oluşan, görece süreklilik arz eden bir birlikteliktir. O hâlde kuruma hayatiyet kazandıran ve kurumsal faaliyette bulunan varlık, insanlar ve gruplardır.¹⁶⁰¹

Bir toplumsal grubun oluşması için fiziksel veya coğrafi yakınlık ya da bireylerde ortak özelliklerin bulunması yeterli değildir. Buna karşılık yüz yüze ilişki hâlinde olmayan veya değişik kökenli, farklı özellikler taşıyan kişiler arasında ortaya çıkabilecek etkileşme bir toplumsal grubun temelini oluşturabilir. Buradan hareketle grubun farklı bir tanımı yapılabilir. Grup, eylemlerinde birbirini göz önünde tutan, böylece bir arada bulunan, kendi aralarındaki bu etkileşme dolayısıyla başkalarından ayırt edilen iki veya daha çok kişiden kurulu bir topluluk olarak tanımlanabilir.¹⁶⁰²

Herhangi bir grubun kurulup gelişebilmesi ve varlığını sürdürmede etkin olabilmesi, üyelerin bir ölçüde ortak değerlere sahip bulunmalarına ve üyelerin ya tamamının ya da çoğunluğunun “benim” diyebilecekleri grup hedeflerinin varlığına bağlıdır. Bu ortak görüş, grubun oluşumunda bir yapının tutucu ve bağlayıcı harcı niteliğindedir.¹⁶⁰³

Toplumsal yapının katmanlarını oluşturan bir grubun oluşması ve varlığını devam ettirebilmesi için grup bilincinin bulunması gereklidir. Birlik ve beraberlik hissi ya da grup bilinci, üyelerin bağlı olduğu grubun temsil ettiği bütüne psikolojik yönden katılımlarını ifade eder. Üyelerin bu katılımlarının sentezi, mensubu oldukları grubu benzerlerinden ayırt eden özellikleri teşkil etmektedir.¹⁶⁰⁴ Bireyin bir gruba aidiyet hissetmesi, grubun geçerli kabul edilen değer hükümlerini benimsemesi

¹⁶⁰⁰ Türkkahraman, s. 27.

¹⁶⁰¹ Türkkahraman, s. 29.

¹⁶⁰² Gülay Cezayirli, “Dinî Grup ve Toplumsal Grup”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1, 1997, s. 365.

¹⁶⁰³ Vahdet Aydın, “Küçük Grup Faaliyetlerinde Açık ve Kapalı Davranışlar”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, 1974, s. 70.

¹⁶⁰⁴ Emile Durkheim, **Sosyolojik Metodun Kuralları**, çev. Enver Aytekin, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1986, s. 21.

ile mümkün olur. Bir toplumsal gruptan söz edebilmek için grup içinde belirlenmiş roller bulunmalıdır.¹⁶⁰⁵

Birbirinden farklı özellikler gösteren grupları belli başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür. Toplumsal grupları sınıflandırırken grubun kuruluş amacı, üyeleri arasındaki ilişkilerin düşünsel/duygusal karakteri, ilişkilerin kişisel olup olmadığı, grubun genişliği, grubun varlık süresinin uzunluğu gibi kriterler göz önünde tutulmaktadır.¹⁶⁰⁶

Grupların sınıflandırmaları arasından sohbet grupları “*Birincil Gruplar*” ve “*İkincil Gruplar*” tasnifi içerisinden ikinci başlığa girmektedir. Bu grup ayrımı Charles Horton Cooley tarafından yapılmıştır.

Birincil Gruplar yüz yüze ilişkilerin, yardımlaşma, dostluk ve sevgi bağlarının yüksek olduğu topluluklardır. Üyeleri arasında güven verici ilişkiler kurulur ve üyeler “bizlik” duygusuna sahiptir. Bu tür ilişkilere Cooley birincil ilişkiler adını vermektedir. Bireylerin bakıldığı ve kültür aktarımı yapılan gruplardır. Bu grupların üye sayısı diğerlerine nazaran azdır. Aile, oyun grubu, komşuluk, akrabalık, arkadaşlık gibi grupları içine alır.¹⁶⁰⁷ Sohbet grupları da birbiriyle yakın ilişkiler kuran, arkadaşlık, komşuluk ve akrabalık gibi ortak paydalar neticesinde teşekkül eden, sayı bakımından çok fazla olmayan, grup içerisinde bir güven duygusunun sağlandığı, dostluk, arkadaşlık ve yardımlaşmanın hat safhada bulunduğu bir topluluktur.

İkincil Gruplar ise birincil grubun dışında kalan topluluklardır. Grup üyeleri arasında çıkara dayalı bir birliktelik vardır. Üyeler “biz”lik duygusuyla hareket etmeyip bireysel çıkarlarına göre davranmaktadırlar. Bundan dolayı bu tür gruplar sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlarda daha fazladır. Bu tür gruplarda ilişkileri belirleyen yasalar, yönetmelik ve tüzükler bulunmaktadır.¹⁶⁰⁸

Bu grup sınıflandırmalarından farklı olarak Fichter, insanların grup yaşamında yerine getirmek zorunda oldukları temel evrensel, sosyal işlevlere dayanarak bir sınıflama yapar. Temel gruplar dediği ve evrensel olarak nitelediği bu toplulukların, toplumun sürekliliği açısından vazgeçilmez olduğunu vurgular. Ona göre açıklıkla tanımlanmış, belirli sosyal hedefe sahip her grup bu sınıflamadan

¹⁶⁰⁵ Cezayirli, s. 366.

¹⁶⁰⁶ Müzeyyen Gönüllü, “Grup ve Grup Yapıları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, s. 192.

¹⁶⁰⁷ Özkalp, s. 296.

¹⁶⁰⁸ Özkalp, s. 297.

birisine girer. Temel grup çeşitlerini de şu şekilde sıralar: Aile Grubu, Eğitim Grubu, Ekonomik Gruplar, Siyasal Gruplar, Dinî Gruplar ve Boş Zaman Değerlendirme Grupları.¹⁶⁰⁹

Sohbet grupları da bu sınıflandırma içerisinde “*İnsanların dinlenme ihtiyaçlarını sosyal bir biçimde karşılayan gruplar.*”¹⁶¹⁰ şeklinde tanımlanan Boş Zaman Değerlendirme Grupları’nın özelliklerini daha fazla taşımaktadır. Öyle ki sohbet toplantılarının tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimler için işlerin azaldığı bir dönemde, çoğunlukla uzun kış aylarına denk gelen zaman aralığında, hem insanların dinlenmek, eğlenerek hoşça vakit geçirmek hem de boş zamanlarını sosyal bir birliktelik içerisinde sürdürmek amacıyla yapılması onun, bu sınıflandırmada yer almasını sağlamaktadır.

R. Bierstedt ise grupları işlevleri, nicelik ve niteliklerine göre; “*İstatistik Gruplar*”, “*Topluluk Grupları*”, “*Sosyal Gruplar*” ve “*Örgütsel Gruplar*” olmak üzere dörde ayırmaktadır. Bu sınıflandırma içerisinde ise sohbet toplantıları “*Sosyal Gruplar*” kategorisine girmektedir. Bu başlıkta sosyal sözcüğü; iletişim, sosyal ilişki ve sosyal etkileşim anlamında kullanılır. Sosyal grupların en önemli özelliği üyelerinin arasında etkileşimin mevcut olmasıdır. Bu gruplar, fiilen içinde yaşanılan gruplardır ve üyeleri birbirlerini kişisel olarak tanımaktadırlar.¹⁶¹¹

Bir grubun toplum içerisinde üyelerinin ve çevresinin gereksinimlerini karşılayan açık veya örtülü işlev(ler)i vardır. Öyle ki bu işlev(ler)i yerine getirmeye çalışan bir lider veya yönetim kadrosu bulunur. Faaliyetlerinin giderlerini karşılayan gelir kaynakları vardır. Yeni (genç) üyelerin gruba uyumunu sağlayan bir eğitim süreci yürütülür. Grup üyelerini bir arada tutan ve ötekilere karşı birlik ve dayanışmasını sağlayan bir kimliği ve dünya görüşü vardır. Grup içi anlaşmazlık ve çatışmaları önleyen, yorumlayan ve yargılayan bir hukuk veya ahlâk düzeni (davranış kalıpları) ya da bu tür görevlerden sorumlu üyeleri mevcuttur.¹⁶¹² Sohbet gruplarını oluşturan kadrolar “*Üyeleri*” ve “*Yönetim Yapısı*” başlıkları altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

¹⁶⁰⁹ Gönüllü, s. 194.

¹⁶¹⁰ Gönüllü, s. 194.

¹⁶¹¹ İsmail Doğan, **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Pegem Akademi, Ankara, 2010, s. 106.

¹⁶¹² Güvenç, 2013, s. 38.

2.1.1. Üyeleri

Sohbet gruplarını meydana getiren bireylerin her biri o grubun bir üyesidir. Sohbet gruplarının üyeleri, topluluğun en yüksek düzeydeki ideallerini gerçekleştiren ve bu hedeflere kişilik kazandıran bireylerdir.¹⁶¹³ Bu bakımdan gruba seçilen/alınan kişilerin de bu hedefleri gerçekleştirebilecek kapasiteye ve ülküye sahip olması gerekmektedir. Öyle ki içinde bulunduğu oluşum, kendi kurallarına, geleneksel yapısına ve otokontrol sistemine bağlı olarak belirlediği amaç doğrultusunda varlığını sürdüren sosyal bir organizasyondur.

Sohbet grupları, belirli sayıdaki kişilerin bir araya gelip oluşturdukları amaç birlikleridir. Bu amacın gerçekleştirilmesine dâhil olacak üyelerin gruba katılması/kabulü, belirlenen birtakım kurallar çerçevesinde olmaktadır. Gruba kimlerin üye olabileceği ve bunlarda aranacak şartlar, gelenek içerisinde oluşturulmuş tüzük ya da kurallarda ifade edilmiştir. Bu bakımdan herhangi bir sohbet grubuna katılacak olan veya kabul edilen kişinin, artık belirli bir rolü ve sorumluluğu üstlenmiş olduğu, kurallara uymayı taahhüt ettiği anlamına gelmektedir.

Çeşitli sosyal grupların üyesi olan fert, birçok toplumsal rolleri de aynı zamanda üstlenir. Üstlendiği bu rollerin bileşkesi, kişinin toplumsal kimliğini oluşturur. Aynı zamanda mensup olduğu gruplar, kişinin hareketlerinde izleyeceği yolu belirler, davranışlarını sınırlar¹⁶¹⁴ veya belirli bir çevre edinip toplumun geniş bir kesimine ulaşma imkânı sağlar.

Grup üyeliğinin olumsuz sonuçları da olduğu literatürde dile getirilmektedir. Grubun birey için taşıdığı yararların yanı sıra, kimi zaman kısıtlayıcılığı, yasakları ve baskıları da olabilir. Birey, grubun üyesi olma nedeniyle, içinde bulunduğu oluşumun ilke ve ideallerine uymak zorunda olup kendi eylem ve davranışlarını düzenlemek durumunda kalabilir.¹⁶¹⁵

Sohbet gruplarına katılan kişilerin, daha önceden günlük hayatta yapmış olduğu birtakım alışkanlıkları, tavır ve davranışları grup kurallarına uymaması hâlinde terk etmesi gerekmektedir. Aksi durumda her sohbet grubunun kurallarına ve yapısına göre bazı yaptırımlara maruz kalabilir. Yaptırım gerektiren hata veya

¹⁶¹³ Turhan Erkmen, “Örgüt Kültürü: Fonksiyonları, Öğeleri, İşletme Yönetimi ve Liderlikteki Önemi”, **Örgüt Kültürü**, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012, s. 249.

¹⁶¹⁴ Cezayirli, s. 366.

¹⁶¹⁵ Işıl Bulut ve Gonca Polat, “Örgütlerde Gruplar”, **Örgüt Sosyolojisi**, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012, s. 112.

davranışın niteliğine göre genel olarak ilk önce bir uyarı, ardından ceza ve en sonunda da üyeliği düşebilir.

Grup bütünlüğü, grup içerisindeki üyelerin birbirlerine karşı yakın bir dayanışma/sahiplenme/koruma/samimiyet duygusu içerisinde bulunmalarını ve birlikte değişik olaylar karşısında güçlü ortak bir tavır sergilemelerini içerir. Birbiriyle fazla zaman geçiren, üye sayısı çok olmayan, bağlı olduğu gruba karşı dışsal bir tehdit algılayan gruplar daha fazla bütünleşme eğilimi göstermektedir.¹⁶¹⁶

Grup üyeleri arasındaki bütünleşme, üyeler arasındaki bağlantıların ve ilişkilerin uyumlu olmasıyla gerçekleştirilebilir. Bir topluluğa giren bireylerin tutum ve davranışlarını, o grubun normları ile uyumlu hâle getirmesiyle oluşan bütünleşmeye “*normatif bütünleşme*” adı verilir. Böyle bir bütünleşme sonucu, üyelerin kendi kültürlerini üstün görmeleri, grup içi ilişkilerde olumlu, gruplar arası ilişkilerde ise olumsuz etki yapar. Bunun yanında üyelerin yerine getirdiği fonksiyonların karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamasına “*fonksiyonel bütünleşme*” denir. Böyle bir bütünleşme, grubun iç işleyişini düzenler ve kolaylaştırır.¹⁶¹⁷

Sohbet gruplarını meydana getiren üyelerin, grup içerisinde birlik, beraberlik ve dayanışma hâlinde olması, yerine getirilecek olan işlerin görev dağılımı ile yapılması, herkesin eksik ve kusurlar noktasında birbirlerini tamamlaması “fonksiyonel bütünleşme” ile gerçekleşmektedir.

Toplumsal yapının gereği olarak üyesi bulunduğu grup(lar)la birey arasında karşılıklı etkileşim vardır. Bir grubun üyesi olmak ferdin sosyalleşmesine katkıda bulunmakta ve bu sayede toplumsal kültürün her katmanı yeni nesillere aktarılmaktadır. Bu yönüyle sohbet gruplarının üyeleri, içinde bulunduğu oluşumun katkılarıyla toplum nazarında itibar ve saygınlık kazanmaktadır. Öyle ki birçok yörede sohbet gruplarına üye olarak dâhil olmak ve bunu uzun süre devam ettirebilmek ayrı bir öneme sahiptir. Üyeler, içinde buldukları grubun yapmış oldukları aktiviteleriyle hem yöreden hem de farklı bölgelerden gelen misafirlerle ya da gittikleri yerlerdeki kişilerle tanışma ve kaynaşma fırsatı yakalamaktadır. Bu şekilde geniş bir sosyal çevre edinme imkânına sahip olurlar.

Bir gruba katılan her yeni üye, az veya çok bilinçli olarak mensubu bulunduğu gruba kendisinin uymasını sağlayan değerler sistemini kabul eder. Bu,

¹⁶¹⁶ Bulut ve Polat, s. 113.

¹⁶¹⁷ Cezayirli, s. 367.

grubun temel özellikleri olan kıymet hükümlerini bir nesilden diğerine taşır.¹⁶¹⁸ Sohbet gruplarına katılan kişiler de mensubu bulunduğu oluşumun kurallarını, uygulamalarını ve diğer yapı taşlarını kabul etmiş sayılır.

Sohbet grubu üyeleri, sürekli iletişim hâlinde oldukları için birbirilerini birçok konuda etkilemektedir. Bu sosyal etki, birey(ler)in bilinçli veya bilinçsiz olarak diğer kişinin/kişilerin herhangi bir konuda duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirme işlemi sosyal psikologlar tarafından “sosyal etki” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal etkileşim sırasında etkilemeyi gerçekleştiren kişi “sosyal etki kaynağı” iken fikir, duygu ve hareketleri değiştirilmek istenen kişi “sosyal etki hedefi”dir. Sosyal etki kaynağı ve hedefi bir tek kişi ya da birden fazla sayıda birey de olabilir.¹⁶¹⁹

Toplumsal yapıyı oluşturan gruplardaki her üyenin hakları ve yükümlülerinden oluşan belirli statüleri vardır. Statüler de bireyin herhangi bir girişimine, yeteneğine gerek olmadan elde edilen “Verilmiş (Atfedilen) Statü” ve belli bir girişim sonucu ve kişisel yetenekler yoluyla elde edilen “Başarılan (Kazanılan) Statü” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹⁶²⁰ Belirli bir statü ve merteleşmeye dayalı oluşturulan sohbet gruplarında üyeler, edindikleri bilgi ve tecrübe, geleneğe hâkimiyetleri, gösterdikleri beceriler gibi birtakım kriterlere göre grup içerisinde kalfa, usta, asıl üye, kıdemli sohbetçi gibi statüler kazanmaktadır.

Üyelerin statülerine göre kazandıkları ya da verilen roller vardır. Rol, bireyin sosyal işlevi ile ilgili dinamik bir kavramdır. Roller de ikiye ayrılmaktadır. Rolün bireye dışarıdan verilmesine “tahsis edilen roller”, kişinin gönüllü olarak bireysel kararıyla elde ettiği roller ise “üstlenilen roller” olarak sınıflandırılmıştır.¹⁶²¹ Bu kategoriye göre sohbet grubu üyeleri arasında eşit ve benzer rollerin yanında mertebeye bağlı olarak ortaya çıkan fazladan roller de vardır. Her üyenin ortak rollerinin dışında yönetici konumunda bulunan kişilerin üstlendikleri ve mevkisinin gerekli kıldığı rolleri de mevcuttur.

Sohbet grubu üyeleri arasında kıdeme bağlı olarak ortaya çıkan merteleşme vardır. Üyelerin gruptaki kalma süreleri, yaşları, kazandıkları tecrübe ve geleneğe hâkimiyetleri gibi hususlar bir üst mertebeye yükselmedeki kriterlerin başında

¹⁶¹⁸ Cezayirli, s. 369.

¹⁶¹⁹ Nuray Sakallı, *Sosyal Etkiler, Kim Kimi Nasıl Etkiler?*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 14'ten Yılmaz, s. 91.

¹⁶²⁰ Gönüllü, s. 195.

¹⁶²¹ Gönüllü, s. 195.

gelmektedir. Üyeler arasındaki mertebelenme Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri'nde "Usta Yâren, Kalfa Yâren, Çırak Yâren"; Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet grubunda "Ahbaplar, Küçük Ahbaplar"; Bursa Gezek sohbet grubunda "Asıl Üye, Aday Üye"; Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nda "Kıdemli Sohbetçiler, Genç Sohbetçiler" ve Ankara Cümbüş Âlemleri'nde "Tecrübeli Efeler, Genç Efeler" şeklinde uygulanmaktadır.

Sohbet grubu üyelerinin toplantılardaki oturma düzenleri de mertebelerine ya da yaş ortalamalarına bağlı olarak belirlenmektedir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın ikinci bölümündeki "*Oturma Düzeni*" başlığı altında verilmiştir.

Sohbet gruplarının oluştuğu üye sayılarına bakıldığında birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. En küçük sohbet grubunun üyesi 5-10 arasında değişirken en büyük gruptaki kişi sayısı ise 30 civarındadır. Grupların üye sayılarının belirlenmesinde/sınırlandırılmasında; toplantıların icrâ edildiği mekân(lar)ın kapasitesi, kaliteli sohbet ve nitelikli ortam oluşturma gereksinimi, sohbetlerin icrâ edilme sıklığı, toplantılardaki hizmet sıkıntısı, geleneğin üye sayısı ile ilgili kuralları, maddî harcamaların yarattığı ekonomik boyut gibi hususlar etkili olmaktadır.

Sohbet toplantılarının icrâsına ve tertip edenlere, toplumsal cinsiyet açısından bakıldığı zaman rahatlıkla "*eril toplantılar*" olarak nitelendirilmesi mümkündür.¹⁶²² Her ne kadar kadınlar arasında çok az da olsa sohbet toplantıları düzenlenmesi ya da Bursa Gezek sohbet gruplarında olduğu gibi kadınların da sohbet ekibine katılabilmesi bu genel hükmü değiştirecek sayıda, sıklıkta ve nitelikte değildir.

Sohbet grubu, üyeleri üzerinde birtakım etkilere sahiptir. Bu etkiler, üyelerin tavır ve davranışlarını grubun kural ve uygulamalarına göre değiştirmesi yönünde gerçekleşir. Grubun birey üzerine normatif (kuralsal) etkisi bulunmaktadır. Öyle ki birey, sohbet grubu içerisinde yalnız olduğu zamankinden daha farklı, kendisini belirli ölçüde sınırlayarak, grubun kurallarına uygun bir biçimde ve tutarlı bir şekilde davranmaktadır. Grup, üyelerinin tutum değişimini şartlara bağlı olarak hem artırma hem de engelleme bakımından etkileyebilir. Üyelerin gruba dâhil olmasından sonraki tutumlarındaki değişim, grup kurallarına/normuna uyuyorsa arttırıcı bir etki yapar. Aksine grup normuna/kurallarına ters düşüyorsa engelleyici, sınırlayıcı rol oynar.¹⁶²³

¹⁶²² Yılmaz, s. 97.

¹⁶²³ Gönüllü, s. 197.

Bireyler, sohbet grubuna dâhil olduktan sonra verimlilikleri de artmaktadır. Grup içerisindeyken her konuda birlik ve beraberlik hâlinde hareket edilmesiyle yalnız başına yaptıklarından daha fazla üretebilir, kazanabilir ve bir işin üstesinden kısa zamanda gelebilir.

Üyelerin grup içinde bulunmaları, özellikle mertebeye bağlı kıdemleşmenin olduğu gruplarda tatlı bir rekabet ve gizli bir yarış söz konusudur. Böyle durumlarda grup içindeki üyeler, yönetici konumunda olan kişiler tarafından tavır ve davranışları, geleneğe hâkimiyetleri, becerileri gibi durumları değerlendirilerek üst mertebeye (çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa gibi) yükseltilebilmektedir. Bu sebeple, her üye grup içerisinde kendisini gösterme ve kanıtlama çabası içerisinde olmaktadır.

Sohbet grubu üyeleri arasında bir uyum sağlama süreci bulunmaktadır. Uyum sağlama aşamalarından birisi *gruptan bilgi ve güven kazanmaya* yöneliktir.¹⁶²⁴ Çünkü her insan bir diğeri için önemli bir bilgi kaynağıdır. Üye, katıldığı sohbet grubunda kendisinin sahip olmadığı bilgi ve tecrübelerin varlığını görmesi hâlinde, bir şeyler öğrenmek, kendisini geliştirmek ve en iyi şekilde kazanımlar elde etmek için gruba uyum aşaması hızlanmaktadır. Böylece sohbet grubuna olan güveni ve bağlılığı da artmaktadır.

Sohbet grubuna uyum sağlama sürecindeki diğer etken *üyelerle ters düşme korkusudur*.¹⁶²⁵ Çoğu toplumsal kurumda/grupta bulunan bir üye, grup dışında kalma endişesiyle diğerlerinden farklı/aykırı bir kişi olarak algılanmak ve tanınmak istemez. Diğer üyelerin kendisini sevmesini ve iyi davranmasını bekler. Sohbet toplantılarında bu durum genellikle grup veya yöneticiler tarafından alınan kuralların ya da kararların uygulanmasında, herhangi bir üyenin buna uymaması ve karşı gelmesi hâlinde üyeler arasında ikilik çıkabilmektedir. Böyle durumla karşılaşmak istemeyen üyeler, grubun kurallarına ve uygulamalarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Aksi bir durumda grup, kendisine uymayan üyeyi ikna etmeye çalışmanın yanında, gruptan uzaklaştırmaya kadar gidebilmektedir.

Üyelerin içinde buldukları sohbet grubuna uyum sağlama sürecindeki bir diğer etken, *grup içerisinde yüz yüze olmanın etkisidir*. Üyelerin birbirlerini görerek etkileşime girmeleri uyma davranışını arttırmaktadır. Başka bir deyişle yüz yüze

¹⁶²⁴ Gönüllü, s. 199.

¹⁶²⁵ Gönüllü, s. 199.

olma durumu, sosyal etkinin şiddetini arttırmaktadır.¹⁶²⁶ Sohbet toplantıları esnasında grup üyeleri sürekli aynı ortamda bulunmaları, haftalık ya da belirlenen periyotlarda toplantı düzenlemeleri, oyun ve eğlencelerde birlikte hareket etmeleri, günlük hayatta da beraber olmaları, ailece görüşmeleri, sevinçli ve hüzünlü durumlarda birbirlerine destek olmaları gibi farklı birçok etkenden dolayı sürekli yüz yüze ilişkiler kurulmaktadır. Bu da grup üyelerinin birbirlerine olan uyumunu arttırmaktadır.

2.1.2. Yönetim Yapıları

“Yönetim” sözcüğünün kelime karşılığı “*Yönetme işi, çekip çevirme, idare*”dir.¹⁶²⁷ Bu anlamda yönetim; yönetenler ve yönetilenler gibi farklı iki statüyü gerekli kılmakta ve bunlar arasındaki etkileşimi de içermektedir. Bunun yanında organizasyon, denetim, başarı ve başarısızlık gibi durumlar da yönetim sürecinin içinde yer alan temel unsurlardandır. Ayrıca yönetim eyleminin temsilcileri; yöneteni ve yönetileni ile insandır. Bu bakımdan yönetim, insanın sosyal varlık alanını organize etme, ona hükmetme, etkileme ve yönlendirme süreçlerini içermektedir.¹⁶²⁸

İnsanlar grup hâlinde yaşayan sosyal nitelikli canlılar oldukları kadar, oluşturdukları grupları yönetecek ve hedeflerine götürecek liderlere/yöneticilere de gereksinim duyan varlıklardır.¹⁶²⁹ Yönetici, başkaları tarafından o pozisyona getirilmiş, başında yer aldığı grup adına çalışan, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak için çaba gösteren, işleri planlayan, uygulatan ve denetleyen kişidir. Ödül ve cezaya dayalı yasal gücü de vardır.¹⁶³⁰ Yöneticiler, bu özellikleriyle grup içerisindeki diğer üyelerden statü ve mevki olarak yüksektirler.¹⁶³¹

Yöneticiler, yetki ve iktidarda daha fazla hak sahibi olmasının yanı sıra daha fazla saygınlığa sahiptir. Yöneticinin, grubun yaptığı her şeyde en iyi olması gerekmez. Fakat grubun özellikle ilgilendiği uğraşlarda birtakım becerileri olması ve bazı yönlerden herkesten üstün vasıflarının bulunması gerekir. Yöneticilerin sahip oldukları yetki ve saygınlık karşısında, yerine getirmesi gereken sorumlulukları ve grup üyelerinin kendisinden beklentileri vardır. Genel olarak liderin sözünü tutması,

¹⁶²⁶ Gönüllü, s. 199.

¹⁶²⁷ **Türkçe Sözlük**, s. 2196.

¹⁶²⁸ H. Ahmet Maden, “Yönetim ve Kültür”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1-2, 1993, ss. 137-138.

¹⁶²⁹ Levent Eraslan, “Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve Yeni Liderlik Paradigmasının Analizi”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 162, Bahar 2004, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/162/eraslan.htm, (04.12.2015).

¹⁶³⁰ Zeyyat Sabuncuoğlu ve Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998, s. 181.

¹⁶³¹ Gönüllü, s. 194.

üyelerine sadık olması, grup değerlerine ve normlarına uyması beklenir. Yöneticiler kendilerinden beklenen düzeye ulaşamazsa, saygınlığını hatta statü yapısındaki konumunu kaybeder.¹⁶³²

Yöneticiler, insan psikolojisi hakkında temel bilgi ve tecrübeye sahip olmalıdır. Motivasyon sanatı, duygusal enerjinin açığa çıkarılmasında yatmaktadır. Bu da duyarlılık ve sabır zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Motivasyon yönlendirici bir güçtür. Eğer, grup üyeleri motive edilmek isteniyorsa onları güdüleyen şeyler hakkında birtakım bilgilere sahip olmak ve bu gereksinimleri zamanında gidermek gerekmektedir. Yani grup içerisinde sosyopsikolojik gereksinimlerin giderilmesi bir ihtiyaçtır.¹⁶³³

Sohbet gruplarının yöneticileri, üyelerinin her türlü gereksinimlerini karşılama çabası içerisinde olmak, sıkıntılarına çözüm üretmek, yaşanan olumsuz herhangi bir olay veya durumdan sonra grup bütünlüğünü sağlayıp üyelerin morallerini üst seviyede tutmak ve her daim grup üyelerinin motivasyonunu yüksek tutup bir ekip ruhu ile hareket edilmesini sağlamakla görevlidirler.

Sohbet toplantıları kendi kurallarına bağlı, belirli bir düzen ve disiplin içerisinde hem otokontrol sistemiyle hem de yönetici konumunda bulunan kişilerin sevk ve idaresinde icrâ edilen sosyal bir organizasyondur. Bu yönüyle her sohbet grubunun farklı görev ve sorumluluklara sahip mertebeye dayalı bir veya birden fazla yöneticisi bulunmaktadır.

Yöneticilerin seçilmesinde dikkat edilen belirli kriterler bulunmaktadır. Yönetici olacak/seçilecek kişilerde aranan temel özellikler şunlardır; dürüstlük, güvenilirlik, geleneğe ve kurallara hâkimiyet, yönetim kabiliyeti, yaşı ve davranışları bakımından olgunluk, belirli bir vizyonu olmak, yönlendirme ve organizasyon yeteneğine sahip olmak, iletişim kabiliyeti bulunmak, cesaret sahibi olmak, tutkulu ve duyarlı olmak, grup işlerine ayrılacak zamanı bulunmak, her konuda tarafsız karar verebilmek, grup üyelerinin üzerinde ittifak yaptığı biri olmaktır.

Sohbet toplantılarında yöneticiler, çoğunlukla bu görev için aday olmayıp üyeler tarafından aday gösterilmektedir. Bu şekilde grup içerisinde bir rekabet duygusu ortaya çıkmamış ve üyeler arasında adaylıktan dolayı herhangi bir sıkıntının yaşanmasının da önüne geçilmiş olmaktadır. Böylece grup üyelerinin ortak kararı

¹⁶³² Ece Karadoğan Doruk, “Sosyal Yaşamın Mimarları: Liderler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, 2006, s. 139.

¹⁶³³ Ebru Özgen, “Yönetim Psikolojisi ve Halkla İlişkiler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, 1996, s. 218.

neticesinde uygun görülen kişi ya da kişiler bu vazifelere seçilmiş olur. Ayrıca kendi üstün vasıfları neticesinde yöneticiliğe seçilen kişinin bu yönüyle “*kazanılan*” bir statüsü vardır. Diğer yandan kişi kendi girişimi ya da isteği dışında, sohbet grubunun tüm üyelerinin ortak kararıyla yönetici olduğu için “*atfedilmiş*” statüye de sahiptir.¹⁶³⁴

Yönetici konumunda bulunan kişilerin görev süresi genellikle bir sene olmaktadır. Her sene dönem başında sohbet grupları tarafından yönetici kadrosu yeniden seçilmektedir. Önceki dönemdeki yöneticiler grup üyelerinin uygun görmesi hâlinde tekrar seçilme hakkına sahiptir. Ayrıca Manisa-Kula Yârenleri gibi bazı sohbet grupları, yöneticilerinden memnun olmaları hâlinde seçim yapmadan idarecilerinin görevlerine devam etmelerini isteyebilmektedir. Bu şekilde uzun yıllar yöneticilik yapanlar vardır.

Yöneticisini her toplantıda tekrar seçen sohbet grubu da vardır. Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları’nda, her sohbetin başında icrâ edilen “*Aşık (Mühür) oyunu*” ile o toplantıyı yönetecek olan Başeski’nin yeniden seçilme durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda oyunun gidişatına bağlı olarak mevcut Başeski’nin değişmesi söz konusu olması hâlinde yeni seçilen adayın tutumuna, Başeski’nin karakterine ve diğer üyelerin oyuna bağlı kalınarak yeni seçim yapılır. Genellikle oyunu kazanan aday, Başeskilik görevinden feragat ederek bu vazifeyi mevcut Başeski’ye devreder.¹⁶³⁵

Her sohbet grubunun yönetici belirlemedeki uygulamaları, adaylarda aranan özellikler, yöneticilerin mertebeleri ve sayıları birbirinden farklıdır. Gruplar arasında mertebelerine göre 1, 2, 3, 4, 5, 8 kişiden oluşan yöneticiler bulunmaktadır. Yöneticilerin en fazla olduğu sohbet grupları Yârenlerdir. Kütahya-Simav Yârenleri’nde toplamda sekiz tane yönetici konumunda bulunan üye vardır. Bunlardan üç tanesi ise yöneticilerin vekili olarak seçilmektedir.

Sohbet gruplarındaki yönetici sayılarının zaman içerisinde çeşitli sebeplere bağlı olarak azaltıldığı veya arttırıldığı da olmaktadır. Bu duruma Çankırı Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri örnek olarak gösterilebilir. Çankırı Yâren geleneği içerisinde “*Reis*” konumunda bir yöneticinin 1980’den önce olmadığı ve Yâren bünyesine 1980’li yıllardan sonradan dâhil edildiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmektedir (K.K.1, 29). Afyon-Sandıklı Yârenleri ise ilk kurulduğu

¹⁶³⁴ Yılmaz, s. 90.

¹⁶³⁵ Yalçın, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 55-56.

yıllarda yönetim kadrosu beş kişiden oluşurken günümüzde “*Küçük Başağa*” ve “*Yiğitbaşı*” makamı temsil edilmediğinden Yâren Meclisi’nin yönetim kadrosunda da bulunmamaktadır. Fakat onların sahip oldukları görevler Başağa, Çavuş ve Usta Yârenler tarafından paylaşılarak ifâ edilmektedir (K.K.50). Kütahya-Simav Yârenleri’nde “*Yâren Sözcüsü*” 1916 yılından sonra ortaya çıkmıştır.¹⁶³⁶ “*Yâren Sözcüsü Vekili*” ise 1985 yılından önce kurulan Yârenlerde bulunmayıp sadece Cumhuriyet Yâreni’nin yönetim yapısında yer almakta ve Yâren’in hazırlık (kuruluş) toplantısında yapılan seçimle belirlenir.¹⁶³⁷

Yönetici konumunda bulunan kişiler, genel olarak grup içerisinde iç kontrolü sağlamak, toplantıların sevk ve idaresi, grup tarafından alınan kararların uygulanması, tavır ve davranışlarıyla grup içerisindeki herkese eşit şekilde davranmak, oyunlarda ve mahkemede ceza verilmesi, üyeler arasındaki olası sorunları çözüme kavuşturup grup bütünlüğünü tesis etmek, geleneğin doğru bir şekilde icrâ edilmesini sağlayarak yeni nesillere aktarılması, grup hâlinde yapılacak olan sosyal etkinliklerin organize edilmesi gibi vazifelerden sorumludurlar.

Sohbet toplantılarında en üst yöneticinin yani başkan konumundaki kişinin emirlerini uygulamak, toplantının akışını ve üyeler arasındaki iletişimi sağlamak gibi vazifeleri yerine getirmek için hitabeti kuvvetli, aktif, sohbet geleneğine hâkim, yeri geldiğinde hoşgörülü yeri geldiğinde kuralcı olabilen Çavuş/Mıcık/Yâren Çavuşu/Hıncı/Ortacı/Değnekçi gibi yörelere göre farklı isimler verilen, sohbet gruplarının çoğunda usta/kıdemli/tecrübeli üyeler arasından seçilen kişiler vardır. Bu kişilerin en büyük görevi, başkan konumundaki yöneticinin izni ve gözetiminde toplantıların akışı ve düzenini tesis etmektir. Fakat bu konumdaki bir yöneticinin üyeleri arasından seçilmeyen sohbet grupları da vardır. Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Konya-Akşehir Sıra Yârenleri’nde Çavuş konumundaki kişi, grup üyelerinin dışından bu görevi en iyi şekilde yerine getirebilecek kabiliyete sahip bireyler arasından seçilmektedir.

Yöneticilerin grup içerisindeki mertebelerine bağlı olarak giyim-kuşamlarında diğer sohbet üyelerinden bazı farklılıklar vardır. Toplantılarında geleneksel ya da tek tip kıyafet giyen sohbet gruplarında bu farklılık görülmektedir.

Giyim kişinin toplumsal, siyasal, ekonomik ve mesleki statüsünün göstergesidir. Yani giyim, bir statüdür. Kıyafetlerin bireylerin kimliklerini yansıtması

¹⁶³⁶ Er, ss. 41-42.

¹⁶³⁷ <http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-nedir/> (19.02.2015).

işlevi yönünden sohbet toplantılarında giyilen elbiselere bakıldığında, yöresel ya da belirli bir kıyafet düzeni olan sohbet grupları arasında yönetici olanlar, kıyafetlerindeki birkaç farklılık ile ayırt edilebilmektedir. Bu da özellikle konukların, yönetici olan kişileri diğerlerinden ayırabilmesine ve ona göre davranış sergilemesine zemin hazırlamaktadır. Sohbet toplantılarındaki kıyafet düzeni hakkında çalışmanın ikinci bölümünde “Giyim-Kuşam Âdâbı” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Yöneticilerin giyim-kuşamlarında olduğu gibi konumlarına bağlı olarak toplantıların yapıldığı mekânda belirli bir oturma düzenleri vardır. Hiyerarşiye dayalı olarak teşekkül eden bu oturma düzeni çalışmanın inceleme kısmındaki “*Oturma Düzeni*” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sohbet gruplarının yönetim yapılarından ayrı olarak farklı işlevlere sahip idarî yapılar da mevcuttur. Bu idarî yapılar, belirli zaman aralıklarında toplanarak genellikle grup tarafından alınacak olan kuralların/kararların belirlenmesi ve uygulanması, bazı gruplarda yeni alınacak olan üyelerin seçilmesi, davet edilecek misafirlerin belirlenmesi gibi hususlarda karar almaktadır.

Afyon-Sandıklı Yârenleri’nde kıdemli üyeler arasından seçilen ve 6 kişiden oluşan “*Üst Kurul*” vardır. Kastamonu-Tosya Yârenleri’nde “*İdarî Heyet*” ve “*İstişare Heyeti*” bulunmaktadır.

Afyon-Sandıklı Yârenleri’ndeki “*Üst Kurul*” altı kişiden oluşmaktadır. Yâren meclisine alınacak yeni üyelerin seçilmesi, davet edilecek kurum ve kişilerin belirlenmesi, Yâren içerisindeki tertip ve düzenin sağlanması, alınacak olan yeni kararların belirlenerek uygulanması gibi önemli kararları *Üst Kurul* alıp uygulamakla yükümlüdür. Alınacak bazı ani kararlar için Yârenlerin hepsinin toplanma imkânı bulunmadığı durumlarda *Üst Kurul* bu kararı kendi içerisinde alabilme yetkisine sahiptir (K.K.51, 52).

Kastamonu-Tosya Yârenleri’nin *İstişare Heyeti* 15 kişiden oluşur ve heyet üyeleri Çırak, Kalfa ve Usta Yârenler arasından seçilir. Bünyesinde her yaş grubundan Yâren üyesine yer vererek katılım ve görüşlerin fazla olmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Heyetteki kişi sayısının 15 olmasının sebebi ise herhangi bir seçimde eşitliğin oluşmasını engellemek ve seçime katılımın fazla olmasını sağlamaktır. Heyet belirli bir gündem üzerine misafirler gittikten sonra *Büyük Başağa*’nın başkanlığında her 15 günde bir Cumartesi akşamları toplanır (K.K.330, 332).

Kastamonu-Tosya Yârenleri'nde üyeler arasında haberleşmeyi sağlayan ve dört kişiden oluşan “*Kolbaşları*” vardır. Bunlar Usta Yârenler arasından Reis tarafından seçilerek ona bağlı olarak çalışırlar. Her Kolbaşı'nın sorumlu olduğu belirli sayıda Yâren bulunmaktadır. Büyük Başağa ile Küçük Başağa aldıkları kararları Reis'e, o da Çavuş ve Kolbaşları'na bildirir. Kolbaşları ise Reis'ten aldıkları görev ve haberleri sorumlu oldukları Yârenlere en kısa sürede iletmekle yükümlüdürler. Ayrıca Yârenlerin izlenmesi, hastası, cenazesi ya da düğünü olanlar gibi iyi ya da kötü durumları hakkında tespit ettikleri bilgileri Reis'e iletmekle sorumludurlar. Reis de bu haberleri Büyük Başağa'ya bildirmekle görevlidir (K.K.333).

2.2. KATILMA ŞARTLARI

Her toplum büyüklü küçüklü birtakım gruplardan meydana gelmektedir. Bunlardan bazıları tabii birliklerdir, yani üyeleri kandaşlık, komşuluk ve arkadaşlık dolayısıyla birbirlerine bağlanmışlardır. Aile, kan ve kabile üyelerinin karşılıklı ilişkilerini biyolojik, fizik ve toplumsal etkenler tayin eder; köy, kasaba ve siteler halkı coğrafî etkenlerle birbirlerine bağlanmışlardır. Bu etkenler sosyolog için birer araştırma temelidir. Çeşitli uğraşma ve çalışmalar bu temele yeni kuvvetler katarak onu güçlü ve etkili kılar. Uygarlığın en ilkel basamaklarında bile besin arama, sığınak, alet ve silah yapma, avlanma ve savaş gibi ortaklaşa çalışma ve ilgilenmeler tabii bir grubun üyelerini birbirine bağlamıştır.¹⁶³⁸ Kısacası tarihin her döneminde, farklı toplumların her kesiminde, hayatın her evresinde insanları ortak çıkarlar etrafında bir araya getiren etkenler ve bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan büyük-küçük birçok grup vardır. Bu gruplar kök, yapı ve amaçları bakımından farklı olabilirler. Bir kısmı yukarıda değinildiği gibi akrabalık bağları, bir kısmı serbest veya örgütlü cemiyet ve derneklerdir. Genel olarak bunlar ortaklaşa bir tecrübenin bir araya getirdiği kişilerden meydana gelen oluşumlardır.

Toplumunu meydana getiren parçalardan/etkenlerden birisi de sohbet gruplarıdır. Bu gruplar, kendi bünyesinde belirlenmiş geçmişten günümüze kadar aktarılan, bazılarının zamana göre güncellendiği, yenilerinin eklendiği birtakım kriterler neticesinde oluşmaktadır. Bu kriterler çalışmamızda “*Katılma Şartları*” olarak isimlendirilmiştir.

Sohbet toplantıları, belirli arkadaş gruplarının kendi arasında düzenledikleri sosyal bir organizasyon olmasından dolayı katılımcıların ve misafirlerin sayısı da birtakım kurallara bağlı olarak belirlenmektedir. Bir sohbet toplantısına “*Grup Üyesi Olarak*”, “*Misafir (Davetli) Olarak*” ve “*Bir Başka Sohbet Grubunun Katılması (Baskın)*” olmak üzere üç farklı şekilde dâhil olunabilir.

2.2.1. Grup Üyesi Olarak Katılmak

Sohbet toplantıları belirli bir grup tarafından kendi kurallarına bağlı olarak bir düzen ve disiplin içerisinde icrâ edilmektedir. Bundan dolayı sohbet toplantıları, her ferden istediği gibi sohbet grubuna üye olarak katılabileceği bir oluşum değildir. Sohbet grubuna dâhil olabilmek için belirli vasıflara sahip olmanın yanında varsa

¹⁶³⁸ Mehmet Taplamacıoğlu, “Din ve Toplum İlişkileri ve Dini Gruplar”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 1965, s. 14.

grubun belirlediği kuralları da herhangi bir şart öne sürmeden kabul edilmesi gerekmektedir.

Bir grubun üyesi olmak ve ortak amacı benimsemek, eskilerini bırakarak yeni alışkanlıklar kazanmak olarak değerlendirilebilir. Bu da temel olarak belirli ölçüde değişmeyi gerektirir. Bir üye kendisini gruba ait hissediyorsa, grup kendisine çeşitli yönlerden çekici geliyorsa, süreç ile ilgili her şey diğer üyeler tarafından paylaşılıp hazırlanıyorsa ve üyeler kazandıkları yeni davranışları grup içinde deneyebiliyorlarsa yaşanacak olan değişme daha kolay olmaktadır.¹⁶³⁹

Sohbet toplantılarına üye olarak katılabilmek için her grubun kendisinin belirlediği farklı kriterleri bulunmaktadır. Fakat genel olarak her sohbet grubuna katılacak olan kişilerde aranan ortak özellikler vardır. Bu özelliklerin başında şunlar gelmektedir; sohbet grubunun faaliyet gösterdiği yörede ikamet etmek, genellikle bir mesleğe ya da maddî bir gelire sahip olmak (esnaf, işçi, memur vb.), askerliğini yapmış olmak, yüz kızartıcı herhangi bir suçtan dolayı sabıkası bulunmamak, diğer üye ve misafirlere etki edebilecek bir bulaşıcı hastalığı olmamak, sır saklamasını bilen, cömert, büyüklerine saygılı, küçüklerine karşı sevgi ve şefkat besleyen, iyilik yapmayı seven, hak ve hukuka riayet eden, görev bilincine sahip, grup içerisindeki dayanışma ruhunu sürdürebilecek, zina ve kumar gibi kötü alışkanlıkları bulunmayan, düzenli bir aile ve iş hayatı olan, tavır ve davranışları ile toplum tarafından sevilen, geleneklerine ve kültürüne bağlı, sohbet grubunun niteliğine (dinî sohbet ağırlıklı, oyun ve eğlence ağırlıklı, alkollü/alkolsüz vb.) uygun olmaktır. Ayrıca aday olan kişinin sohbet grubunun kurallarını varsa tüzüğünü kabul edip koşulsuz olarak uyacağına söz vermesi gerekmektedir.

Bu özelliklerin dışında her sohbet grubunun birbirinden farklı olarak belirlediği katılma şartları vardır. Bu şartların bir kısmı ortak olmasının yanında bir kısmı da sadece birkaç sohbet grubuna mahsustur. Sohbet grubuna katılacak olan kişilerde aranan diğer özellikler ise şunlardır; mevcut grup üyelerinden birisinin kefil olup aday olarak önermesi, bütün üyelerin onayının alınması, adayın ön araştırmadan geçmesi, katılacak olan kişinin deneme sürecini olumlu atlatması, belirli bir işinin ya da sabit bir gelirinin bulunması, bekâr ya da evli olması, daha önceden bir sohbet grubundan atılmaması, grup üyesi olduğunu gizleyebilmesi, belirli bir yaş ortalamasında olması, askerlik çağında ya da bu görevini yerine getirmiş olması,

¹⁶³⁹ Bulut ve Polat, s. 114.

adaylık başvurusu için belirli bir zamanı geçirmemesi, ailesinin de toplum tarafından iyi bilinip tanınması, belirli bir meslek grubundan olması, grup üyeliğinden herhangi bir çıkar gözetmemesi, herkesin maddî durumuna uygun sohbet gruplarına katılması, sohbet grubunun olduğu yerde ikamet etmek, müzikle ilgili olmak ve grup üyeleri tarafından davet almasıdır.

Bu özelliklerin aranmasının sebepleri ve gerekli açıklamaları maddeler hâlinde yapıldıktan sonra sohbet grupları arasından söz edilen şartla ilgili örnekler verilmiştir. Burada açıklanan bir özellik ile ilgili olarak o katılma şartını arayan bütün sohbet grupları örnek olarak gösterilmemiştir. Çünkü her sohbet grubu ile ilgili ayrıntılı bilgi birinci bölümde yer almaktadır.

- Sohbet gruplarına bir kişinin üye olarak katılabilmesi için ilk şart, mevcut üyelerden birisinin kendisine kefil olması ya da adaylık için önerilmesi gerekmektedir. Çünkü her isteyen, hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ve üyeler tarafından tanınmayan kişi(ler) sohbet toplantılarına katılamamaktadır. Bu şartın aranmasının sebebi, grubun mahremiyetini korumak, düzenini bozmamak, grup içerisinde ikilik çıkmasını engellemek, görevlerin yerine getirilmesinde ya da toplantı esnasında o kişiyle bağlantılı olarak bir sıkıntı yaşanmasını önlemek içindir.

Kütahya-Simav'da Yâren grubuna girmek isteyen bir kişi bu isteğini doğrudan Yârenbaşı'na iletmez. Bunun için izlenecek iki yol vardır. Birincisi, Yâren'e girmek isteyen babasının, ustasının ya da patronunun Büyük Yârenbaşı'na başvurması gerekmektedir. İkincisi ise adayın Yâren olan bir arkadaşı tarafından önerilmesidir.¹⁶⁴⁰

Urfa Sıra Gecesi grubuna katılmak isteyen bir kişi, kendi isteği doğrultusunda gruba dâhil olamamaktadır. Sıra grubundaki bir kişi tarafından sıra ekibine katılması için önerilmesi gerekmektedir. Genellikle önceden Sıra Başkanı'na gruba katılmak isteyen bir kişi olduğu söylenir (K.K.265).

Çankırı Yâren Meclisi'ne bir kişinin üye olarak alınabilmesi için öncelikle mevcut üyeler arasından bir Yâren tarafından gruba tavsiye edilmesi ve o kişiye kefil olunması gerekmektedir (K.K.1, 2).

Bursa Gezek Sohbetleri'ne üye olarak katılmak isteyen bir adaya, asıl üyelerden birisinin kefil olması aranan en temel şartlardan birisidir.¹⁶⁴¹

¹⁶⁴⁰ Er, s. 33.

¹⁶⁴¹ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

- Sohbet grubuna her isteyen alınmadığı gibi üye olarak katılmak isteyen kişilerin de bazı kriterleri yerine getirmesi gerekmektedir. Katılmak için genel özelliklere sahip olan kişiler hakkında grup üyeleri tarafından yapılan gizli araştırmanın olumlu neticelenmesi gerekmektedir. Çünkü kişilerin bazı durumlarda olumsuz taraflarını gizledikleri ve bu şekilde gruba katılmak istediği olmaktadır. Bu ön araştırma neticesinde aday üye hakkındaki her şey büyük oranda anlaşılmaktadır.

Afyon Gezek Sohbetleri'ne, belirli vasıfları taşımayan kişiler üye olarak kabul edilmediği gibi katılmak isteyenler için bazı Gezek grupları aday hakkında gizli olarak ön soruşturma yapmaktadır. Bu araştırmadan olumlu bir sonuç çıkması ve Gezek grubu üyelerinin de onayı alınması durumunda adayın isteği kabul edilir.¹⁶⁴²

Sandıklı Yâren grubuna her ne kadar aday gösterilen kişiler seçilerek belirlense de daha sonra kendi ve ailesinin geçmişi tekrar araştırılır. Bu soruşturmada; günlük hayattaki yaşantısı gözlemlenir, iş ortamındaki çalışma disiplinine dikkat edilir ve ailevî ilişkilerine bakılarak kesin üye olup olmayacağına karar verilir (K.K.49).

Kütahya-Simav'da Yâren grubuna girmek isteyen kişiler hakkında gizli ve açık olmak üzere bir soruşturma yapılır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin olumlu olması gruba girebilmenin şartlarından biridir.¹⁶⁴³

- Sohbet gruplarına üye olarak alınacak kişiler, her ne kadar aranan özellikleri taşıyor olsa da, mevcut üyelerin tamamının onayının da alınması gerekmektedir. Grup içerisinden bir kişinin bile itirazı olması durumunda adayın üyeliği kabul edilmez. Burada aday kişi hakkında olumsuz bir oy veren üyeye herhangi bir baskı yapılmaz, kararı sorgulanmaz, grup içerisinde dışlanmaz ve hiçbir şekilde olumsuz bir yaklaşım içinde bulunulmaz. Çünkü alınacak aday konusunda mevcut üyelerden birisinin bile rızası olmaması hâlinde, grup içerisinde huzursuzluk çıkar ve kutuplaşmalar meydana gelebilir. Bu da gruptaki birlik ve beraberliğin zarar görmesine yol açabilir.

Kütahya-Simav'da Yâren grubuna girmek isteyen kişinin talebi oylama sonucu ile belirlenir. Bu oylamada “oy birliği” esası prensip olarak kabul edilir. Kıdemli Yârenlerle üyeliği onaylanmış kişilerin aday olanlar hakkında bir tane bile olumsuz oyu çıkarsa o kişi Yâren'e alınmaz. Ayrıca karşı yönde fikir beyan eden

¹⁶⁴² Özdemir, 2003, s. 61.

¹⁶⁴³ Er, s. 33.

kişiyeye bunun sebebi kesinlikle sorulmaz. İkisinin arasında yeni ya da eski, hatta ailevî bir anlaşmazlık olabileceği düşünülerek eski aday yenisine tercih edilir. Adaylığı konusunda olumsuz bir karar verilen kişiyeye bu durum; “*Yâren karar verdi. Otuz kişi olarak kalacak. Sayı otuz bir olmayacak.*” şeklinde kırııcı olmayacak bir biçimde iletir.¹⁶⁴⁴

Keskin merkezde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri’ne grup üyesi olarak alınacak kişide aranan en temel husus, diğere grup üyelerinin hepsinin onayının olmasıdır. Aksi durumda sohbet grubu içerisinde ikilik ve huzursuzluk ortaya çıkabilmektedir (K.K.260).

- Sohbet toplantılarının yaygın olarak icrâ edildiği, bir yörede birden fazla sohbet grubunun bulunduğu, farklı yaş gruplarının kendi arasında toplandığı dönemlerde grup üyesi olarak katılacak kişilerde aranan şartlar daha fazladır. Örneğin; esnaflar arasında her meslek grubu kendi arasında sohbet grubu oluşturmakta, her yaş grubu kendi akranlarıyla toplantı yapmakta, bekâr-evli ayrımı gözetilerek sohbet grupları meydana getirilmekte ve memurlar kendi bünyesinde bir araya gelmektedirler.

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri’nin yaygın olarak icrâ edildiği dönemlerde, sohbet grupları meslek, sanat ve yaşlarına göre ayrılırdı. Memurlar, kunduracı ve yemeniciler, tabaklar, celepler ve tüccarlar ayrı ayrı¹⁶⁴⁵ ya da delikanlılar veya belirli arkadaş grupları mahalle mahalle Ferfene yaparlardı.¹⁶⁴⁶ Bu şekilde birtakım meslek gruplarının kendi arasında yaptığı toplantıların azalmasından sonra Ferfeneler gençler ve orta yaşlılardan teşekkül eden, farklı meslek gruplarından olan kişilerin katılımıyla iki ayrı grup meydana getirilerek icrâ edilmeye başlanmıştır (K.K.236, 237).

Adıyaman Harfene Geceleri, aynı meslekten esnafların, yaşları veya zevkleri birbirlerine yakın olan mahalle arkadaşlarının ya da asker arkadaşları gibi birbiriyle samimi olan 10-15 kişilik bir grubun bir araya gelmesiyle tertip edilirdi.¹⁶⁴⁷

- Sohbet gruplarının büyük bir kısmında aday üyede aradığı başlıca özellerden birisi, benzeri bir sohbet meclisinden toplum ve içinde bulunduğu oluşum tarafından tasdik edilmeyen yüz kızartıcı herhangi bir suçtan, uygunsuz davranışlarından, kanunlar karşısında suç olarak nitelendirilen fiilleri işlemesi gibi

¹⁶⁴⁴ Er, ss. 33-34.

¹⁶⁴⁵ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

¹⁶⁴⁶ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 13.

¹⁶⁴⁷ Akbıyık, ss. 350-351.

sebeplerden dolayı uzaklaştırılmamış/atılmamış olmaktadır. Özellikle sohbet gruplarının aynı yörede birden fazla olduğu ve bu geleneğin yoğun olarak yaşatıldığı dönemlerde bu kural çok titiz bir şekilde uygulanmaktaydı. Hatta herhangi bir sebepten dolayı sohbet grubundan atılan kişilerin, toplum tarafından dışlanıp sosyal ve ekonomik ilişkiler kuramadığı bilinmektedir. Geçmiş dönemlerde Çankırı’da bu sebeple yaşadığı yeri terk eden aileler olmuştur.¹⁶⁴⁸

Konya Oturak Âlemleri’ne katılabilmek için daha önceden herhangi bir Oturak’tan belirli bir suç ya da genel kurallara uymadığı için kovulmamış olmak gerekmektedir. Çünkü bir yörede birden fazla Oturak grupları olduğu için herhangi bir sebepten dolayı bir gruptan ihraç edilen kişiden diğerleri de işlediği suçtan haberdar olmaktadır. Bu da artık o kişinin Oturak Âlemleri’ne katılamayacağı anlamına gelmektedir.¹⁶⁴⁹

Bursa Gezek Sohbetleri’ne üye olarak katılabilmenin bir şartı da, benzer sosyal kuruluşlardan uygunsuz ve tutarsız davranışlar sebebiyle ihraç edilmemiş olmaktır.¹⁶⁵⁰

Sohbet gruplarına katılabilmek için birtakım özelliklere sahip olmanın yanında, adayların belirli bir süre deneme aşamasından da geçmesi gerekmektedir. Bu süre zarfında adayın, grup içerisindeki uyumu, kuralları benimsemedeki genel hâli, verilen görev ve sorumlulukları yerine getirmedeki tavrı gibi durumlar gözlemlenmektedir. Bu aşamalardan olumlu bir not alması durumunda üyeliğe kabul edilir.

Çankırı’da Yâren grubuna aday olarak kabul edilenler, Yâren toplantıları başlamadan önce yapılan eğitim ocaklarına katılarak burada diğer üyelerle uyumu, oyunları kavrayabilme becerisi, geleneğe hâkim olabilmesi gibi bir deneme aşaması geçirirler. Bu süreçte başarılı olduğu görülür ve kendisi de bu durumu kabul ederse Yâren’e üye olarak katılabilir (K.K.2).

Dursunbey Barana Sohbetleri’ne alınacak olan yeni Ahbaplar, dönem başında yapılan ilk toplantıda belirlenerek ikinci toplantıya davet edilir. Kendilerinin istemeleri ve Barana üyelerinin de uygun görmeleri hâlinde Küçük Ahbap olarak toplantılara katılmaya başlayabilirler. Bir ya da en fazla iki yıllık adaylık sürecinin ardından uygun görülmesi durumunda Ahbap mertebesine yükselebilirler (K.K.319).

¹⁶⁴⁸ Tezcan, 1989, s. 31.

¹⁶⁴⁹ Sakman, ss. 83-84

¹⁶⁵⁰ **Bursa Dostlar Gezeği**, s. 5.

Tosya Yâren teşkilatına aday olarak gösterilen kişiye ilk önce Yâren'in ne olduğu, katıldığı zaman hangi kurallara uyması gerektiği ve neleri yapıp neleri yapmayacağı gibi konularda bilgi verilir. Bu hususlar kişinin gönlüne yatarsa bir deneme süresi içerisinde Yâren toplantılarına katılır (K.K.334).

- Sohbet toplantılarına katılabilmenin bir şartı da esnaf olmaktır. Özellikle sohbet toplantılarının yaygın olduğu, günümüzdeki gibi kitle iletişim araçlarının olmadığı ya da çok az bulunduğu zamanlarda sohbet toplantılarını düzenleyen grupların fazla olması, üyeliğe seçilecek olan kişilerde de aranan şartları artırmaktadır. Her yaş grubunun kendi arasında sohbet grubu kurmasının yanında, belirli meslek grupları da kendi bünyelerinde böyle bir oluşuma gitmektedir. Hatta esnaf olmasının yanında daha da özele inerek dericiler, çiniciler, demirciler gibi meslek grupları da kendi içinde sohbet grubu kurmaktadır. Bu şart, günümüzdeki sohbet grupları arasında uygulanmamakta ve benzeri bir şekilde bir meslek sahibi ya da belirli bir gelire sahip olmak gibi özellikler aranmaktadır.

Antalya Sıra Eğlenceleri, yöredeki esnafın kendi arasında düzenlediği sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan toplantılar yöre esnafının katılımıyla gerçekleştirilmekteydi. Bu eğlencelerin özellikle Antalya esnafı arasında, nükte ve sohbetleriyle tanınmış kişiler, saz çalanlar ve güzel sesli kişiler en seçkin davetlileriydi.¹⁶⁵¹

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'ni tertip edenler eski dönemlerde meslek, sanat ve yaşlarına göre ayrılırdı. Memurlar, kunduracı ve yemeniciler, tabaklar, celepler ve tüccarlar ayrı ayrı¹⁶⁵² ya da delikanlılar veya belirli arkadaş grupları mahalle mahalle Ferfene yaparlardı.¹⁶⁵³

- Sohbet toplantılarının yaygın olarak icrâ edildiği dönemlerde, her yaş grubu kendi arasında sohbet grubu kurarak toplantılar tertip etmişlerdir. Genellikle gençler, orta yaşlılar ve orta yaşın üzerindeki kişiler olmak üzere üç farklı şekilde sohbet grupları teşekkül etmiştir. Fakat zamanın getirilerine bağlı olarak radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının ortaya çıkardığı farklı eğlence şekillerinin etkisiyle bu geleneğin zamanla icrâcıları ve icrâ zemini kaybolmaya başlamıştır. Bu sebeple önceleri her yaş grubunun kendi arasında düzenlediği toplantılar daha sonra karışık olarak tertip edilir hâle gelmiştir.

¹⁶⁵¹ <http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/01/12/eski-antalyada-sira-eglenceleri> (25.06.2015)

¹⁶⁵² Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2", s. 16.

¹⁶⁵³ Karamanoğlu, "Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3", s. 13.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin geleneksel yapısı içerisinde icrâ edildiği dönemlerde gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu oluşturulurdu. Bu gruplar her mahalle ya da aynı çevrede yaşayan düşünce ve yaşayış tarzı bakımından aynı çizgide, yaş itibariyle akran olan kişilerin bir araya gelmesiyle teşekkül etmekteydi (K.K.201, 205).

Bolu-Gerede'de sohbet toplantılarının daha sık olarak yapıldığı dönemlerde gençler ve orta yaşlılardan oluşan iki ayrı grup oluşturularak icrâ edilmiştir. Her yaş grubunun kendi içerisinde kararlaştırdıkları zamanlarda toplantıları yaptıkları bilinmektedir. 1970'li yıllarda yörede sohbet gruplarının olduğu ve kendi içerisinde belirledikleri kurallar çerçevesinde toplantılarını icrâ ettikleri anlaşılmaktadır.¹⁶⁵⁴ Fakat daha sonra sohbet toplantılarının eskisi kadar sık yapılmamasından dolayı genç ve orta yaş grubunun müşterek katılımlarıyla bu tür organizasyonlar gerçekleştirilir hâle gelmiştir.¹⁶⁵⁵

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, aynı yaş grubundaki kişiler ya da yakın akraba çevresinin bir araya gelerek oluşturduğu sohbet toplantılarıdır. Sohbetler belirli yaş gruplarının kendi arasında tertip etmesiyle teşekkül ettiği için genel olarak gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan oluşur.¹⁶⁵⁶

- Sohbet toplantıları, gönüllü kişilerin bir araya gelerek belirli zaman aralıklarında kendi imkânları ölçüsünde icrâ edilen sosyal bir organizasyondur. Bu bakımdan toplantıların her türlü masrafı da grup üyeleri tarafından karşılanmaktadır. Toplantılarda yapılan masraflar, sohbet gruplarının kendi kuralları, icrâ düzenleri, kullanılan mekân, ikram edilen yemekler, toplanılan düzenli aidatlar gibi etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Bundan dolayı özellikle toplantıların kişilere belirli bir masraf teşkil ettiği gruplarda, katılacak olan üyenin bir işe ya da sabit bir maddî gelire sahip olması aranan şartlar arasındadır.

Bursa Gezek Sohbetleri'ne üye olarak katılacak kişilerin, aidatları ve diğer giderleri ödemede sıkıntı çekmemesi düşünüldüğü için bir iş sahibi olması gerekmektedir.¹⁶⁵⁷

Çankırı Yâren Meclisi'ne üye olarak katılmak isteyen kişide aranan özelliklerden birisi de maddî getirisi olan belirli bir işinin bulunmasıdır. Bir iş sahibi olmasının istenme sebebi ise öncelikle kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşıladıktan

¹⁶⁵⁴ Mitralyöz, s. 62.

¹⁶⁵⁵ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 25.

¹⁶⁵⁶ **Bolu İl Yıllığı 1973**, s. 263.

¹⁶⁵⁷ **Bursa Dostlar Gezeği**, s. 5.

sonra kimseye yük olmadan Yâren'e katılabilmektedir. Ayrıca Yâren'e vereceği haftalık aidatı ve yakacağı ocağın masraflarını maddî olarak karşılamakta sıkıntı çekmemesi içindir (K.K.1, 2).

Erzincan-Kemaliye'de alkollü olarak tertip edilen sıra toplantılarına aynı yaş grubundan, bekâr ve bir iş sahibi olan kişiler katılabilmektedir. Tüketilen içkinin parası ortaklaşa karşılandı ve belirli bir meblağ gerektirdiği için sohbet grubunda iş sahibi olan kişilerin bulunması istenmektedir (K.K.190, 192, 194).

- Sohbet toplantılarına katılmak isteyen kişinin, grup tarafından icrâ edilen toplantıların içeriğinin kendisine uygun olup olmadığına bakması gerekmektedir. Çünkü bazı gruplar dinî sohbet içerikli bazıları oyun ve eğlence ağırlıklı bazıları da alkollü ya da alkolsüz gibi farklı şekillerde toplantılarını icrâ etmektedir. Bu husus, sohbet grubuna katılacak olan kişilerin en başta göz önünde bulundurması gereken önemli bir özelliktir. Çünkü istemediği, kendisine aykırı gelen ve rahatsız olacağı bir ortamda bulunmak hem o kişi hem de diğer grup üyeleri için huzursuzluk yaratacak bir durumdur.

Kütahya Gezek Sohbetleri'ne katılacak olan kişilerin gruptan beklentileri de önemlidir. İçkili, oyun ya da eğlence ağırlıklı veya dinî içerikli bir grup oluşturulacaksa bu konularda farklı düşüncede olanlar duruma göre hareket etmeyi tercih ederler.¹⁶⁵⁸

- Sohbet gruplarına katılmak isteyen bir kişinin kendi özelliklerinin dışında ailesinin de çevrede iyi bir şekilde tanınması, herhangi bir şekilde yüz kızartıcı bir durumdan dolayı anılmaması gerekmektedir.

Kütahya-Simav'da Yâren'e girebilmenin şartlarından birisi, adayın kendisinin dışında ailesinin de çevrede dürüst, iyi ahlâklı ve namuslu olarak tanınmasıdır.¹⁶⁵⁹

- Sohbet gruplarına katılacak olan kişilerde belirli bir alt yaş sınırı vardır. Alınacak kişideki yaş sınırı grupların yaş ortalamalarına göre belirlenmekte ve kişilerin geleneği iyi öğrenip tecrübe etmelerine, kendi başlarına birtakım kararlar verebilecek olgunluğa erişmiş olmalarına, grup içinde kendisini ifade edebilmesine ve sorumluluk alabilecek görev bilincinden olan bir yapıya sahip olunmasına bakılmaktadır. Bazı sohbet grupları askerlik vazifesini yerine getirmiş olma şartını da ortaya koymaktadır. Örneğin; Bursa Gezek geleneğinde, askerlik vazifesini yerine

¹⁶⁵⁸ Şemin, s. 98.

¹⁶⁵⁹ Er, s. 33.

getirmedikleri için toplantılara katılmada aksaklık yaşanacağından dolayı genellikle vatanî görevini yapmış kişiler Gezeklere kabul edilmektedir.¹⁶⁶⁰

Afyon Gezek Sohbetleri'ne katılmanın bir üst yaş sınırı bulunmayıp alt sınır olarak ise en az on beş on altı yaşlarına basmış olmak gerekmektedir. Fakat bu çağlardaki kişiler askerlik vazifelerini yerine getirmedikleri için toplantılara katılmada aksaklık yaşanacağından, genellikle vatanî görevini yapan kişiler Gezeklere kabul edilmeye başlanmıştır.¹⁶⁶¹

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, aynı yaş grubundaki kişiler ya da yakın akraba çevresinin bir araya gelerek oluşturduğu sohbet toplantıdır. Sohbetler belirli yaş gruplarının kendi arasında tertip etmesiyle teşekkül ettiği için genel olarak gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan oluşur.¹⁶⁶²

Kütahya-Simav Yâren teşkilatına katılabilmek için en az on beş-on altı yaşın üzerinde olmak gerekir. Ancak daha çok askerlik görevini yerine getirmiş gençlerin ilgisini çektiği için Yâren'e giriş alt yaş sınırı yirmi olarak belirlenmiştir. Yâren'de kalabilmek için belirlenmiş bir üst yaş sınırı bulunmamaktadır.¹⁶⁶³

- Sohbet toplantılarını icrâ eden gruplardan bazıları, ilk teşekkül ettikleri zamanda bir araya gelen üyeler dışında, diğer zamanlarda gruba yeni üyeleri dâhil etmemektedir. Aynı yaş grubunda ya da aynı yerde yaşıyor olmak bile gruba sonradan katılabilmek için bir gerekçe değildir. Bundan dolayı bir yörede aynı yaş grubundan birkaç tane sohbet grubunun kurulduğu olmaktadır.

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'ne katılabilmek için belirli zaman aralığını geçirmemek gerekmektedir. Sohbet grubu, dönem başındaki ilk toplantıda yeterli üye sayısı bulamazsa ikinci hafta da yeni katılımları kabul eder. İkinci haftadan sonra bir dönemlik sohbet programı belirlendiği için gruba yeni üyelerin alınması söz konusu olmamaktadır (K.K.311).

Konya Barana sohbet grupları, birbirleriyle uyumlu aynı yaşlardaki 8-10 kişinin bir araya gelmesiyle oluşturulmaktadır. İlk defa genellikle 14-15 yaşlarındaki gençler tarafından kurularak aynı grup üyeleriyle her sene icrâ edilmeye devam edilir. Oluşturulan Barana grubuna sonraki yıllarda dışarıdan başka birisinin dâhil olması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu bakımdan bir yörede aynı yaş grubundan birkaç tane Barana kurulduğu da olmaktadır (K.K.138).

¹⁶⁶⁰ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

¹⁶⁶¹ Bıyıkoglu, s. 126.

¹⁶⁶² Bolu İl Yıllığı 1973, s. 263.

¹⁶⁶³ Er, s. 33.

Urfa Sıra Gecesi gruplarına yeni kişilerin alınması çoğunlukla dönem başında yapılmaktadır (K.K.365).

- Sohbet toplantılarını tertip eden kişilerin maddî durumları ve sosyal statüleri de gruba katılacaklar üzerinde bir kriter olarak görülmektedir. Çünkü bazı sohbet grupları yörenin zenginleri ve üst düzey yöneticileri tarafından oluşturulduğu için toplantı esnasında yapılan masraflar da buna paralel olarak fazla ve külfetlidir. Bu bakımdan herkes masraflarını karşılayabileceği, kendi bütçesine uygun sohbet gruplarına katılmaktadır.

Konya’da zenginlerin tertip ettikleri Helva Sohbetleri, pek külfetli ve zahmetli olurdu. Şehrin ileri gelen paşası, valisi gibi büyüklerinin de düzenledikleri sohbetler, aynı biçimde külfetli hatta biraz da sıkıcıydı.¹⁶⁶⁴

Keskin Muhabbet Geceleri, ilçe nüfusunun kalabalık ve sosyoekonomik durumun şimdikinden daha elverişli olduğu dönemlerde her mahallede farklı sohbet grupları oluşturularak icrâ edilirdi. Bu gruplar da kendi içerisinde mahallenin önde gelenlerinin ayrı ve diğer alt kesimin kendi arasında tertip ettiği şeklinde ikiye ayrılmaktaydı (K.K.247, 263).

- Sohbet toplantılarını tertip eden gruplara katılmak isteyen bir kişinin, herhangi bir çıkar amacı gütmeyen bu oluşuma dâhil olmak istemesi beklenmektedir. Çünkü sohbet grubu üyeleri kendi arasında iyi ve kötü günlerde sürekli bir dayanışma içerisinde olduğu için bu durumu kendi lehine kullanmak maksadıyla katılmak isteyenler bulunmaktadır. Özellikle grup üyelerinden birisinin ya da yakın akrabasının düğünü, sünnet töreni, cenazesi gibi özel zamanlarında yapılacak olan her türlü hizmet, sohbet ekibi tarafından yerine getirilmektedir. Bu bakımdan aday olan kişilerin niyetleri de sorgulanmaktadır.

Isparta Gezek sohbet grubuna girmek isteyen kişilerin olması hâlinde, bunların durumu sohbet ekibi tarafından görüşülür. Gruba katılmak isteyen varsa Yâranbaşı; “*Bir düşünelim. Sana bir iki gün içinde cevap veririz.*” diyerek cevap verir. O kişinin bu isteği toplantı yapıldığı bir gece Yârenler arasında müzakere edilir. Bu görüşme esnasında adayın ahlâkî ve terbiyevî durumu, odaya katılmak istemesinde özel bir amacının olup olmadığı tartışılır. Bazen bir kişi yıllardır hiçbir odaya bağlı değilken oğlu veya kızı evleneceği zaman düğünde Yârenlerin yardımını alabilmek için odaya kaydolmak ister. Çünkü Yârenler, kendi aralarındaki üyelerden

¹⁶⁶⁴ Kişmir, ss. 9-10.

birinin ya da onun yakın akrabasının düğününde çok yardım eder. Öyle ki, düğün sahibi düğünün zahmetini hiç hissetmez. Bu maksatla girip bir iki ay sonra yapılacak düğünün yükünü üzerlerine almak istemezler. Eğer girmek isteyen bu gibi bir art niyeti yoksa ve ahlâklı bir kişi ise alınmasına karar verilir. Aday kişi, ahlâken mazbut olmaz veya yukarıdaki şekilde gizli bir maksadı bulunursa adaya alınamayacağı münasip bir dille bildirilir.¹⁶⁶⁵

- Sohbet toplantılarının gençler arasında tertip edildiği yerlerde gruba katılabilmenin temel şartı bekâr olmaktır. Ayrıca sohbet grubunda yer alırken evlenenler olması durumunda ise o kişinin üyeliği düşürülmektedir.

Denizli-Acıpayam ve yöresindeki Kızan Odaları'nda icrâ edilen sohbetlere sadece bekâr delikanlılar katılabilmekte ve evlenmiş olanlar da bu odalara özel bir davet olmadığı sürece gidemezdi. Bekâr olan delikanlılar da ihtiyarların odalarına aynı şekilde giremezdi.¹⁶⁶⁶

Düzenlendiği yer hakkında bilgi sahibi olmadığımız Delikanlılar Birliği Sohbetleri'ne katılmak isteyen gençte; 13-14 yaşlarına gelmiş yani yetişkin ve bekâr olmak üzere aranan iki şart bulunmaktadır.¹⁶⁶⁷

Kemaliye'de alkollü olarak tertip edilen sıra toplantılarına aynı yaş grubundan, bekâr ve bir iş sahibi olan kişiler katılabilmektedir. Çünkü gece geç saatlere kadar süren bu âlemlerin evli olanların aile kurumuna zarar vermemesi için bekârlar arasında yapılmaktadır (K.K.190, 192, 194).

- Sohbet grupları arasından aday üyelerin evli olması şartını arayanlar da vardır. Akşehir Sıra Yârenleri, gruba katılacak olan kişilerde evli olma şartını aramaktadır (K.K.30, 37).

- Sohbet toplantılarını tertip eden gruplara katılabilmenin şartlarından birisi de geleneğin icrâ edildiği yerleşim yerinde ikamet etmektir. Bu şartın aranmasının sebepleri arasında; toplantılara düzenli katılımı sağlamak, üyelerin gündelik hayattaki yaşamını kontrol edebilmek, ortaya çıkabilecek herhangi bir sıkıntıyı kısa sürede çözüme kavuşturabilmek, üyeler arasında günlük hayatta da bir araya gelinerek sosyal ilişkilerin daha iyi olmasını sağlamak vb. gelmektedir.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, sohbet grubuna katılacak olan kişilerin Akşehir'de ikamet etmesi şartını aramaktadır (K.K.30, 37).

¹⁶⁶⁵ Çağatay, s. 147.

¹⁶⁶⁶ Vehbi, ss. 90-91.

¹⁶⁶⁷ Tıknaz, ss. 57-61.

Bursa'da Gezek sohbet grubuna üye olarak alınacak kişinin Bursalı olması gibi bir şart bulunmayıp burada ikâmet etmesi yeterlidir.¹⁶⁶⁸

Kemaliye Sıra Gezme toplantılarına bir kişinin katılabilmesi için sohbet grubundakilerle aynı mahalle ya da yakın bir çevrede bulunması gerekmektedir (K.K.190, 192, 194, 196).

- Sohbet grupları arasında toplantılarının icrâ düzeni mûsikî üzerine kurulu olanlar, gruba yeni üye alırken kişinin müzikle olan amatör ya da profesyonel anlamdaki ilgisine veya en azından müziği ve çalgı aletlerini ne derece sevdiğine bakılmaktadır. Çünkü toplantıların büyük bir kısmı müzik icrâsı içerisinde geçtiği için kişinin sıkılmaması ve gerektiği zamanlarda da müziğe eşlik etmesi gerekmektedir. Aksi durumda grup içerisinde bir bütünlük, bir uyum oluşamayacağından toplantıların seyrinde de aksamalar yaşanmaktadır.

Bursa'da Gezek Sohbetleri'ne üye olarak katılmak isteyen kişinin, müzikten hoşlanması özellikle Türk Sanat Müziği'ni amatör de olsa severek icrâ edebilen bir yapıya sahip olması gerekmektedir.¹⁶⁶⁹

- Sohbet toplantılarına grup üyesi olarak katılmak isteyen kişinin bulaşıcı herhangi bir hastalığının bulunmaması gerekmektedir. Bu şart, o kişinin toplumdan ya da diğer aktivitelerden uzaklaştırıldığı, dışlandığı anlamına gelmemelidir. Çünkü sohbet toplantıları kalabalık bir grup tarafından misafirlerin de katılımıyla geniş bir kitle önünde icrâ edilmektedir. Bu şekilde bulaşıcı herhangi bir hastalığı olanların böyle ortamlarda bulunması hem grup üyeleri hem de diğer katılımcılar için sağlık açısından risk doğuracağından bu kişilerin üyelik talepleri kabul edilmemektedir. Hastalığı olmasına rağmen bu durumu gizleyerek sohbet grubuna katılanlar, daha sonraki zaman içerisinde tespit edilmesi hâlinde gruptan çıkarılır.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'ne katılmak isteyen bir kişinin diğer Yâren ve misafirlere etki edebilecek bir bulaşıcı hastalığı olmaması gerekir (K.K.30, 37).

- Sohbet gruplarına üye olarak katılmak isteyen kişiler, özellikle alkollü ve kadınlı olarak tertip edilen toplantıların toplum tarafından tasvip edilmediği durumlarda, içinde bulunduğu ortam baskısından kurtulmak için kendilerini gizlemekte, hatta sakal ve bıyık uzatıp giyimlerine dikkat ederek kamufle

¹⁶⁶⁸ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

¹⁶⁶⁹ Bursa Dostlar Gezeği, s. 5.

olmaktadırlar. Ankara Cümbüş Âlemleri'ne katılmak isteyen kişilerin kendilerini nasıl gizlemek durumunda kaldıkları bu duruma örnek olarak verilebilir.

Cümbüş toplantılarına her kişi alınmamaktadır. Cümbüş'e katılacak olan gençlerin ağızları sıkı yani sır saklamasını bilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum, Cümbüş toplantısının yapıldığı yerdeki cami hocanın kulağına gider, o da vaaz esnasında isim vermeden Cümbüş tertip eden kişileri eleştirebilir. Cümbüş'ü düzenleyen 20-30 delikanlı, aralarına tecrübeli ve sakallı gençlerden de alır. Cuma ve bayram namazlarından önce vaiz, "Sakal bırakacaklar ayağa kalksın." der. Birkaç kişi ayağa kalkar ve sakal duası olur. Onlar artık o andan itibaren sakallarına ustura vurduramaz ve gizli gizli içerler. Cümbüş bu sakallı, kart delikanlıların idaresinde yapılır, Genç Efeler yaşlılara hizmet ederdi. Tecrübeli delikanlılardan usul, edep öğrenirler, saz ve söz hep onların izniyle yapılır. Cümbüş'te içkiye tövbe edenler de bulunur fakat onlar içmeden otururlar ve toplantıyı seyrederler.¹⁶⁷⁰

- Sohbet gruplarına katılmak isteyenlerin yanında mevcut üyeler tarafından davet edilmek suretiyle dâhil olanlar da vardır. Bu şekilde yapılan bir davet grup üyesinin iyi tanıdığı bir kişi için geçerlidir. Birkaç alışkanlığı dışında diğer özelliklerine kefil olduğu ve olumsuz olarak nitelendirdiği alışkanlıklarından kurtulmasına vesile olmak için bu davet gerçekleştirilir. Afyon Gezek gruplarından bazıları, içki ve kumar alışkanlıkları olan tanıdık kişileri, kendileri gruplarına dâhil etmeye çalışmaktadırlar. Bunun amacı ise bu kişilerin kötü alışkanlıklarından kurtulmalarını sağlayarak düzenli bir hayata ve toplumsal yaşama kavuşmalarına yardımcı olmaktır.¹⁶⁷¹

2.2.2. Misafir Olarak Katılmak

Sohbet toplantılarına misafir olarak katılabilmenin temel şartı yöneticiler ya da sohbete ev sahipliği yapan/sohbet sırası kendisinde olan kişi tarafından davet edilmektir. Bunun dışında davetli olmayan kişiler, çok nadir durumlar dışında, toplantılara alınmamaktadır. Bunda toplantı mekânının durumu, yiyecek ve içecek ikramının daha önceden belirli kişi sayısına göre hazırlanmış olması, grup mahremiyeti ve diğer hazırlıkların sınırlı şekilde yapılması gibi etkenler söz konusudur. Bu şekilde misafir kabulü daha çok belirli bir sohbet grubu tarafından birtakım kurallara bağlı olarak sıra ile kendi evlerinde ya da sabit bir mekânda icrâ

¹⁶⁷⁰ Yönetken, ss. 2-3.

¹⁶⁷¹ Özdemir, 2003, ss. 60-61.

edilen toplantılarda görülmektedir. Fakat sohbet toplantıları köy odası ya da konaklarında, grup üyeleri dışında katılacak olan misafirler için herhangi bir kişi sınırlaması olmadan da düzenlenebilmektedir. Bu tarz misafirler aynı zamanda köy odalarında eğlenip hoşça vakit geçirmenin dışında belirli bir süre konaklama ve diğer ihtiyaçlarını da karşılamaktadırlar.

Sohbet toplantılarına misafir davet etmenin belirli bir usulü ve kuralları vardır. Öncelikle her kişi toplantılara misafir olarak davet edilmemektedir. Davet edilen kişilerin toplantı esnasında ve öncesinde birtakım unsurlara dikkat etmesi gerekmektedir. Genel olarak misafirlerin; toplantıların düzenine ve kurallarına riayet etmesi, konuşması, hareketleri ve davranışlarıyla sohbet ortamını bozmaması, herhangi bir rütbe ve mertebeye sahip olanların bu vasıflarını sohbet ortamında kullanmaması, alkol ya da benzeri herhangi bir yasak maddeyi alıp sohbe gelmemesi, sohbet grubunun belirli bir yaş ortalaması varsa ona uygun olması, sohbet esnasında grup içerisinde ikilik yaratıp kutuplaşmaya sebebiyet verecek olan siyaset, spor vb. konular hakkında konuşmaması gibi hususlara özen göstermesi gerekmektedir. Misafirlerin genel olarak bu özelliklerin dışında sohbet gruplarının katılacak olan misafirler için kendi belirledikleri ayrı şartları da olabilir. Bu şartlar grup üyeleri tarafından müzakere ile belirlenmektedir.

Sohbet toplantılarına misafir olarak katılabilmenin şartları arasında *cinsiyet* ve *yaş ortalaması* önemli bir etken olarak yer almaktadır. Sohbet gruplarının büyük bir kısmı sadece erkekler arasında tertip edilirken Bursa Gezek Sohbetleri, Afyon Sandıklı Yârenleri, Akşehir Sıra Yârenleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Manisa Kula Yârenleri gibi sohbet gruplarının toplantılarına kadınlar konuk olarak katılabilir. Yaş ortalaması bakımından ise sohbet gruplarının genç, orta yaş ve yaşlılar gibi yaş aralığına göre oluşturulduğu yerlerde, misafirler de kendi akranlarının olduğu grupların toplantılarına katılabilmektedir.

Toplantılarını halka açık konferans ya da toplantı salonu gibi geniş bir mekânda icrâ eden sohbet gruplarının gösterilerine izleyici olarak kadın, erkek ve çocuklar da katılabilir. Örneğin; Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, günümüzde toplantılarını halka açık olarak daha fazla kişinin katılımı ile konferans salonlarında icrâ etmektedir. Bundan dolayı katılımcılar arasında herhangi bir cinsiyet ve yaş gibi bir ayrım gözetilmemektedir (K.K.30, 32). Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi toplantılarının günümüzde icrâ edilenlerine, o köyün erkek ve kadınları ayrı ayrı oturmak şartıyla katılabilmektedir. İzleyicilerin belirli bir sayısı bulunmayıp

toplantının yapıldığı mekâna bağlı olarak katılımcı kabul edilir. Ayrıca çevre köylerden misafir olarak gelip sohbetleri izleyenler de olmaktadır.¹⁶⁷² Bunun yanında sohbet gruplarının davet, açılış ve özel gün gibi zamanlarda yapmış oldukları gösteri amaçlı toplantılarda da katılımcılar arasında yaş, cinsiyet gibi herhangi bir ayırım yapılmamaktadır.

Belirli bir düzen ve disiplin içerisinde toplantılarını tertip eden sohbet gruplarında misafir davet etmenin usulü vardır. Sohbet grubunun birlikte almış olduğu karar doğrultusunda toplantılara davet edilecek olan kişi sayısı belirlenir. Genellikle yönetici konumunda olan kişiler her toplantıya birkaç kişiyi konuk olarak davet etme yetkisine sahiptir. Bunun dışında sohbet sırası kendisinde olan kişi, sayısı grup tarafından belirlendiği kadar misafir davet eder. Ayrıca diğer grup üyelerinin misafir getirebilmesi için yöneticilerden ve sohbet sırası kendisinde olan kişiden izin alması gerekmektedir. Bu şekilde bir misafir kabulü ise çok nadir olarak yapılmaktadır.

Örneğin; Çankırı Yâren geleneğinde, ocak yakan Yârenler o gece gelecek olan misafirleri kendileri çağırırlar. Bunun dışında Başağaların da iki ya da üç kişiyi kendi özel misafiri olarak toplantılara getirme hakkı vardır. Başağaların konukları olması hâlinde ocak sahiplerine haber verme gibi bir zorunluluğu olmayıp tamamen kendi inisiyatiflerine kalmış bir durumdur.

Dursunbey Barana toplantılarına katılabilmek için herhangi bir sohbet üyesinin davetlisi ve Baranabaşı'nın da izninin olması gerekmektedir. Her Ahbap'ın bir dönem boyunca bir defa toplantılara konuk getirebilme imkânı bulunmaktadır.¹⁶⁷³ Bunun dışında Barana Sohbetleri'ne misafir kabul edilmemektedir (K.K.319).

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarının Sıra evlerinde yapıldığı zamanlarda kadın ve çocukların sohbete katılması yasaktı. Bunun yanında sıraya ev sahipliği yapan Yâren, kendisi eş ve dostlarından en fazla üç kişiyi sıraya misafir olarak getirebileceği gibi diğer Yârenler de kendi sıralarında yine üç kişiyi konuk olarak davet edebilir.¹⁶⁷⁴

Kütahya-Simav Yârenleri, toplantılarına bazen sayısı iki ya da üçü geçmemek koşuluyla erkek misafir çağrılabilir. Yâren toplantılarına misafiri kabul ve davet etme yetkisi sadece Büyük Yârenbaşı'na aittir. Yârenler'den birisi toplantıya misafir davet

¹⁶⁷² http://www.bizbolulular.com/haber-detay.asp?id=4027&Haberler-HER_CUMARTESi_BiRiKME_GECESi (26.03.2014).

¹⁶⁷³ Dağlı, s. 214.

¹⁶⁷⁴ Şeker, Temmuz-Ağustos-Eylül 1946, s. 15.

etmek istediğinde bunu Büyük Yârenbaşı'na söyler. Büyük Yârenbaşı, o kişinin çağrılmasında bir sakınca görmeyip onay verirse misafiri kendisi davet eder. Bunun yanında ev açan Yâren'in Büyük Yârenbaşı'ndan izin almak şartıyla iki kişiyi misafir olarak ağırlamaya hakkı vardır. Ayrıca Yârenlerden herhangi birisinin misafiri olursa yine Büyük Yârenbaşı'nın onayı ile çağrılabilir.¹⁶⁷⁵

Sohbet grubu üyeleri, toplantı sırası kendilerinde olduğu zamanlarda davetli misafirlerinin dışında hem hizmet etmek hem de geleneği öğrenip tecrübe kazanmaları bakımından zaman zaman çocuklarını da getirmektedir. Bu şekilde, ileride bir sohbet grubu kurmak isteyen ya da bir gruba dâhil olacak olan çocuk, gelenek hakkında belirli bir bilgi ve tecrübeye sahip olur (K.K.205).

Sohbet toplantılarına misafir olarak katılmak isteyen kişiler, sohbet grubunun alkollü ya da alkolsüz oluşu, hangi yaş grubu tarafından oluştuğu, dinî sohbet içerikli ya da oyun ve eğlence ağırlıklı gibi niteliklerini göz önünde bulundurmaktadır. Sohbet toplantılarının icrâ şekilleri hem grup üyelerin hem de misafirlerin belirlenmesinde etkilidir.

Sohbet toplantılarına davet edilen konuklar, toplantıda kalma sürelerine ve yapılan ikramlara göre “*Kahve Misafirleri*” ve “*Yemek Misafirleri*” olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.2.1. Yemek Misafirleri

Yemek misafirleri, yemek ikramının yapıldığı sohbet gruplarının toplantılarına katılır ve toplantının başından sonuna kadar mekânda bulunurlar. Ayrıca yemek ikramının olmadığı ve sadece atıştırmalık meyve, çerez, tatlı gibi yiyeceklerin bulunduğu sohbet gruplarının toplantılarına misafir olarak katılanlar da gecenin sonuna kadar durmakta ve bu grup içerisinde yer almaktadır. Genel olarak sohbet gruplarının çoğunun misafir ağırlama usulü bu şekildedir. “Yemek misafirleri” ifadesi sadece Çankırı Yârenleri tarafından kullanılırken diğer sohbet grupları ise bu şekilde toplantılara katılan kişileri misafir olarak nitelendirmektedir.

Çankırı Yâren geleneğinde yemek misafirlerinin davet ve ağırlanma usulü şu şekildedir: Yemek misafirleri, Yâren toplantısının başından sonuna kadar mekânda bulunurlar. Misafirler davet edilirken de Çavuş bu hususu belirtir; “Bu hafta falan Yâren Ağa veya Başağa kahve içmeye buyursun diyor.” veya “Yemeğe buyursun

¹⁶⁷⁵ Er, ss. 56-57.

diyor.” demek suretiyle misafirlere davetin şeklini bildirir.¹⁶⁷⁶ Yemek misafirleri de gecenin sonunda ikram edilen yemeğin ardından yapılan müzik faslı ve Arap Verme töreninden sonra Cezayir marşı eşliğinde uğurlanır.

Şabanözü’nde 1960’lı yıllarda kurulan Yâren grupları arasında misafir davet etme şekli günümüzdekinden biraz farklıdır. Yârenlerden herhangi birisi toplantıya misafir getirebilmek için önce bu talebini Küçük Başağa’ya iletir. Küçük Başağa’da bu durumu Büyük Başağa’ya söyler ve Büyük Başağa’nın müsaadesi alındıktan sonra her Yâren bir misafir getirebilir. Küçük Başağa da izin aldıktan sonra iki misafirini toplantıya getirme hakkına sahiptir. Fakat Büyük Başağa’nın Yâren toplantısına misafir daveti herhangi bir şarta bağlı değil ve istediği sayıda da konuk getirebilir.

Günümüzdeki Yâren meclislerine davetsiz hiçbir misafir kabul edilmemektedir. Fakat 1960’lı yıllarda Çankırı’nın ilçesi Şabanözü’nde Yâren Meclisi toplantı hâlindeyken davetsiz olarak Yâren evine misafirin geldiği olmuştur. Böyle zamanlarda gelen kişilerin durumu göz önünde bulundurularak onların ananeye uymaması veya hoş gitmeyen hareketler sergilemeleri hâlinde davetsiz misafirlere birer fincan sade kahve ikram edilir. Bu kahvenin verilmesinin sebebi “*Git.*” anlamındadır. Misafir, kahvesini içtikten sonra Büyük Başağa’nın müsaadesini alarak Yâren toplantısından ayrılır. Fakat davetsiz gelen misafir geleneğe hâkim ve ortama ayak uyduran bir yapıdaysa o konuğa bir fincan şekerli kahve ikram edilir. Bunun anlamı ise “*Hoşumuza gittin, otur. Beraber eğlenelim.*”dir. Bu şekilde davetsiz misafire de diğer konuklar gibi hürmet gösterilir.¹⁶⁷⁷

2.2.2.2. Kahve Misafirleri

Kahve misafirleri, Çankırı Yâren geleneği içerisinde görülen bir çeşit konuk ağırlama şeklidir. Misafirler, Yâren toplantılarına en başında katılır, belirli bir süre izleyip kahve ikramının ardından sohbet mekânından ayrılırlar. Konuklar, kahve ikramı ile toplantıdan ayrıldıkları için “kahve misafirleri” adı verilmiştir. Fakat kahve içtikten sonra gitmek istemeyenlerin olması durumunda çeşitli cezalar da verilmektedir. Bunun yanında Başağaların kahve misafirlerinin gitmesini istemedikleri durumlar da olmaktadır.

¹⁶⁷⁶ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 42.

¹⁶⁷⁷ Muzaffer Kutsal, “Çankırı’da Gelenekler ve Görenekler: Şabanözü’nde Yâren Seçme Usulü”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 12, Cilt: 6, Sayı: 143, Haziran 1961, s. 2411.

Çankırı Yârenleri'nin toplantılarına katılan kahve misafirlerinin belirli bir sayısı olmayıp ocak sahipleri istedikleri kadar çağırırlar. Bu misafirler sohbetin normal başlama zamanında toplantıya katılıp yemekten önce ocaktan ayrılırlar. Toplantının başında bütün misafirlere verilen kahveden sonra yapılan eğlence faslının ardından sadece kahve misafirlerine Büyük Başağa veya Küçük Başağa'nın işaretiyle ikinci kahve¹⁶⁷⁸ getirilir. Bu kahveden sonra misafirler gönderilir. Misafirler sıra ile Yârenlere sırtlarını dönmeden; “*Allaha ısmarladık Yâren ağalar. Ocağınız daim olsun.*” diyerek geri geri salondan ayrılırlar. Fakat ilk kahvede ayrılmayan misafirler de olmaktadır. İkinci kahveden sonra gitmeyen konuklara Büyük Başağa'nın emriyle küllü kahve getirilir.¹⁶⁷⁹ Küllü kahveyi içtikten sonra da gitmeyen misafirlerin ayakkabıları el süpürgesi üzerinde önlerine getirilir. Buna rağmen hâlâ gitmek istemeyenler olması durumunda görevli iki Yâren, konuğun kollarına girerek onu salondan çıkartırlar.¹⁶⁸⁰ Küçük Başağa, kahve misafirlerini sazendeler tarafından çalınan Cezayir marşı eşlinde salondan kapıya kadar uğurlar.

2.2.2.3. Rakkas Misafirleri

Rakkas misafirleri, sadece Konya Barana sohbet grupları tarafından gerçekleştirilen Oturak Âlemi toplantılarını izlemek için katılmaktadırlar. Çoğunlukla gençlerden oluşan bu tarz misafirler, herhangi bir davet almadan kendi istekleri doğrultusunda toplantıları izlemek için Barana odasına giderler. Toplantıdaki yiyecek ve içecek ikramlarından çok nadir olarak alırlar. Toplantıyı yer olması durumunda Barana odasının içinde ya da dışarıdan camlardan izleyebilirler.

Konya Barana Sohbetleri içerisinde özellikle gençlerin kurmuş oldukları sohbet grupları tarafından yılda birkaç defa gerçekleştirilen Oturak Âlemi toplantılarına misafir de katılabilir. Fakat sadece toplantıyı sohbet grubunun belirlediği zamana kadar izlemek şartıyla. Toplantı günü Barana odasına kadınların getirilmesinden sonra saat 19:00 gibi yemekle başlayan eğlence, içki sofralarının kurulmasıyla devam eder. Toplantının başlamasından gece 24:00'a kadar ortamı

¹⁶⁷⁸ İkinci kahve, bazen misafir tarafından talep edilir. “Başağa, kahvemizi lütfedin de gidelim.” derler. Başağa da (hangisi olursa olsun), “Aceleniz ne? İşte oturuyoruz.” derdi. Bk. Üçok, s. 61.

¹⁶⁷⁹ Kalk git kahvesi, bazen de misafirlere geç verilirdi ki, bu hâl o kişinin Yârenler tarafında muhterem ve şayanı itimat olduğuna işaret sayılırdı. İkinci kahve ikram edilmeksizin kalkmak caiz değilse de uzak mahallelerden gelmiş yaşlı kişilerin biraz istirahat etmelerine meydan verilmek için kendisi, biri tarafından herhangi bir konu etrafında meşgul edilirdi. Küllü kahve getirilmesinin sebebi; küllü kahve içenin boğazı gıcıklanır. Bu nedenle sürekli öksürür. Öksüren bir kişi bu şekilde sohbette oturamayacağı için dışarı çıkmak zorunda kalır. Bk. Üçok, s. 61.

¹⁶⁸⁰ Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, s. 43.

görmek isteyen kişiler gelip kısa süreli olarak izledikten sonra gider. Ardından gece yarısından sonra Barana grubu üyelerinden başkası odalara giremez (K.K.141).

2.2.3. Bir Başka Sohbet Grubunun Katılması (Baskın)

Bir başka sohbet grubunun toplantılara katılması, iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi haberli olarak bir sohbet grubu üyelerinin diğer bir sohbet grubunun toplantısına katılmasıdır. İkincisi ise bir sohbet grubu üyelerinin habersiz bir şekilde baskın usulüyle başka bir sohbet grubunun toplantısına katılması şeklinden olmaktadır.

- Sohbet gruplarının toplantılarına aynı yörede ya da başka bir yerleşim biriminde (il ya da ilçe dışında) bulunan bir sohbet grubu da misafir olarak katılabilir. Böyle bir katılım, ya misafirlerin istekleri ya da ev sahibi olan grubun daveti üzerine gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde sohbet grupları arasında davetli olarak gerçekleştirilen katılım, birbirleriyle irtibatlı olan ve aynı geleneği sürdüren gruplar arasında gerçekleştirilmektedir. Örneğin; Kastamonu-Tosya Yârenleri, Çankırı Yârenleri'nin toplantılarına karşılıklı olarak belirlenen tarihlerde çok sık olmamakla birlikte katılabilmektedir. Ya da tam tersi şeklinde de olabilir. Ayrıca aynı yörede bulunan farklı sohbet grupları da birbirine geliş-gidiş yapabilir. Fakat bu şekilde misafir olarak toplantılara katılabilmenin de belirli kuralları vardır. Çankırı Yârenleri'nin bir başka Yâren grubunun toplantısına katılabilmek için şu uygulamaları yerine getirmesi gerekmektedir.

Çankırı Yâren geleneği içerisinde Yâren toplantılarına katılabilmenin bir çeşidi de farklı Yâren gruplarının birbirlerinin ocağına katılmasıdır. Yâren'den Yâren'e gidebilmenin iki usulü vardır. Birisi Küçük Başağa ile gitmek, diğeri Yârenlerin yalnız gitmesidir. Bir sohbeta diğer sohbet Yâreni'ni davet etmek isteyen evvela kendi Küçük Başağa'sına; "*Ben filan sohbetten filanı çağıracağım.*" diyerek bu konuyu açar. O da evinin müsait olup olmadığını anlar. Ev müsait ise biraz da rekabet hissinin sevki ile sohbeti namına diğer sohbet grubunun Küçük Başağa'sına kendi Çavuş'unu göndererek "*..... akşam eve sohbeta buyurun.*" der. Tesadüf ederlerse ağızla da söylerler. O da kendi Büyük Başağa'sına haber verir ve münasip görür ise Yârenlerden yedi kişiyi yanına alır. Bu yedi kişi Yâren'in erkân ve usul bilenlerinden seçilir. Mümkünse bir de çalgı takımı oluşturur. Bilindik makamlarla saz, keman, gırnatacıyla birlikte önlerinde kendi Çavuşlarının elinde büyük bir fenerle sohbet evine giderler. Gidilen evin bu ziyaretten haberi olduğu için bu düzene

daha önem verirler. Evin kapısına vardıklarında yukarıya haber gönderirler ve yerleri hazırlanır. Davetlilerle gelen Çavuş, odaya girerek doğruca yanmakta olan ocağın başına geçip kahve güğümlerini sürer. Bu hareket Yâren'in vürudunu ihbar mahiyetindedir. Çavuş hemen arkaya çekilir ve o sırada misafir Yârenlerin Başağa'sı ile Yârenler içeriye girmiş bulunurlar. Misafir Küçük Başağa, oradaki Büyük Başağa'ya selam verip doğruca Küçük Başağa'nın köşesine çıkarak ayakta kendi Yâreni'ni bekler. Onlar da selamdan sonra kendilerine ayrılan yerlere diz çökerek otururlar. Getirdikleri sazcular da şahnişine geçer. Önceki sohbetin saz ekibi yerlerini misafirlere bırakır. Gelen saz ekibi peşrev çalmaya başlar. Misafir Yâren, kahvesini içtikten sonra ocağın Büyük Başağası, gelen Küçük Başağa'nın rahat oturmasına müsaade eder. O da dizini kaldırır ve yanında getirdiği Yârenler de aynı şekilde oturur.

Misafir Başağa getirdiği Yârenlerden sesi güzel olanlara işaret ederek şahnişine gönderir ve bunlar bir fasıl düzenler. Bu sırada Büyük Başağa misafir Küçük Başağa'nın hâlini hatırlını sorarak sohbet ederler. Misafirlerin yaptıkları fasıl bittikten sonra saz ekibi yerlerini asıl ocağın sazcularına bırakıp kendi yerlerine geçerler. Bu sefer de ocak Yâren'i fasıl yapmaya başlar. Bu fasıllar bir bakıma iki Yâren grubu sazandelerinin bir nevi tatlı rekabeti şekline dönüşür. Her iki taraf bütün hünerlerini göstererek parçalarını icrâ ederler. Misafirler bir buçuk saat kadar otururlar. Misafir Küçük Başağa, ocağın Büyük Başağa'sından müsaade ister. O da kahve emreder. Bu "*kalk git kahvesi*"dir. Kahve gelir ve içilir. Fincanlar alındıktan sonra misafir Çavuş, feneri içeri getirir. Misafirler kalkar ve saz da Cezayir marşını çalmaya başlar. Misafir Küçük Başağa ile gelen konuk sayısı kadar Yâren, uğurlamak için kapıya kadar gelir. Bu arada misafir Yâren, ocak sahibi ile aralarındaki farkı gizli gizli tenkit ederler. Eğer Küçük Başağa gitmezse davet edilen Yâren, Küçük Başağa tarafından tensip edilecek iki kişi ile gider. Bunlara yalnız misafirler hakkındaki merasim yerine getirilir.¹⁶⁸¹

Çankırı Şabanözü'nde 1960'lı yıllarda Yâren gruplarının kendi aralarında misafir olarak gidip gelmeleri yukarıda verilen uygulamalardan hem işlev olarak hem de yerine getiriliş açısından farklılık göstermektedir. Farklı Yâren gruplarının Büyük Başağaları birbirlerini Yârenleriyle birlikte evlerinde ağırlar. Bunun bir sebebi de Yâren meclisleri arasındaki kırgınlıkların giderilmesi içindir. Böyle bir durum hâsıl

¹⁶⁸¹ Üçok, ss. 111-112.

olması durumunda diğere Yâren grubu ortadaki kırgınlığı giderip uzlaşmayı sağlamak için öncülük eder. Gerekli olması hâlinde Büyük Başağa, iki grup Yâren meclisini evinde tertip ettiği ziyafete davet etmek suretiyle barıştırır.¹⁶⁸²

Balıkesir-Pamukçu'da bir grubun düzenlediği Erfene Sohbetleri'ne, bir başka sohbet grubu misafir olarak da katılabilmektedir. Bir kişi, kendi grubunun sohbeti devam ederken Dayıbaşı'nın izin vermesi hâlinde bir başka Erfene toplantısına misafir olarak gidebilir. Orada da kendi hünelerini gösterip eğlencelere katılır. Zaten ev sahibi olan sohbet grubu üyeleri, misafirleri oynatmak için her türlü yola başvururlar.¹⁶⁸³

- Sohbet gruplarının kendi aralarındaki ziyaretleri sadece eğlenip hoşça vakit geçirmek ve birbirleriyle hasret gidermek amacıyla yapılmamaktadır. Gruplar ve aileler arasındaki kırgınlık, dargınlık ya da diğere olumsuz durumları ortadan kaldırmak amacıyla da gerçekleştirilir. Bu duruma örnek Isparta Gezek sohbet gruplarının yapmış oldukları ziyaretler gösterilebilir.

Isparta Gezek sohbet geleneğinde, Yâren efradından hiçbir üye kahveye veya tek başına başka odaya oturmak ya da ziyaret maksadıyla gidemez. Ancak bir oda, çalgılı veya yemekli bir eğlence tertip edip başka sohbet grubunu davet ederse ya da bir oda öteki grubu ziyarete karar verip bu kararlarını birkaç gün önce haber vermiş olurlarsa toplu hâlinde gidilir. Bu tür ziyaretler çoğu kez aile veya kişiler arasındaki anlaşmazlığı, küskünlüğü ortadan kaldırmak için yapılırken sadece ziyaret maksadıyla da gidildiği olur. Aynı seviyedeki veya arada yaş farkı bulunan odaların birbirlerini toplu ziyaretleri mümkün iken küçüklerin odasını büyükler, büyüklerin odasını da küçük olanlar ziyaret edememektedir.¹⁶⁸⁴

- Aynı yörede bulunan sohbet gruplarının, belirli zamanlarda birbirlerine misafir olarak gitmelerinin amaçlarından biri de diğere grubun icrâ esnasında varsa eksikliklerini tespit edip düzeltilmesini sağlamaktır.

Balıkesir-Pamukçu'da tertip edilen Erfene Sohbetleri gençler, yetişkinler ve yaşlıların kendi aralarında kurdukları sohbet grupları tarafından icrâ edilirdi. Bu sohbet grupları birbirinden tamamen kopuk olmayıp dönem içerisinde kendi aralarında konuk olarak gidip gelirmiş. Özellikle yetişkin ve yaşlıların gençlere yaptıkları misafirlikte onların varsa hataları ve eksikleri belirtilerek düzeltilmesi

¹⁶⁸² Kutsal, s. 2412.

¹⁶⁸³ Karabulut, 1989, s. 169.

¹⁶⁸⁴ Çağatay, 1989, s. 148.

istenirmiş. Bu uygulamadaki amaç ise Erfene geleneğinin doğru bir şekilde öğrenilerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır (K.K.314).

Konya Barana sohbet grupları kendi arasında misafir olarak diğer grupların toplantılarına dâhil olabilmektedir. Bu durum genellikle yaş farkı az ya da aynı olan Barana grupları arasında gerçekleştirilir. Bir grubun üyelerinin büyük kısmı odaya gelmediği zaman az kişiyle sohbet ortamı oluşturulamayacağı için yakında bulunan diğer Barana'ya misafir olarak da gidilir. Kendi Barana grubunun toplanmadığı böyle durumlarda başka Barana'ya konuk olan kişi, gecenin ilerleyen saatlerinde kendi grubunun toplanması hâlinde gecenin geri kalan zamanını kendi Barana grubu ile geçirir (K.K.138).

- Sohbet toplantılarına katılmanın diğer bir yolu da *baskın yapmaktır*. Baskın yapmak, bir sohbet grubunun icrâ ettiği toplantıya başka bir sohbet grubu üyelerinin habersiz olarak katılmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Genel olarak sohbet gruplarının büyük bir kısmı düzenledikleri toplantılarının yeri ve zamanını gizlemekte ve grup dışındaki kişilere söylememektedirler. Özellikle birden fazla sohbet grubunun bulunduğu yerlerde baskın uygulamasının yapılmasını engellemek, istenmeyen kişilerin katılmasını önlemek, grup mahremiyetini korumak, gereğinden fazla misafirin gelmemesini sağlayıp sohbet ortamının düzenini muhafaza etmek gibi sebeplerden dolayı toplantının yeri ve zamanı gizli tutulmaktadır.

Sohbet gruplarının yaptıkları toplantılarının yer ve zamanını öğrenebilen diğer grup üyeleri, kendi içerisinde organize olarak baskın uygulamasını gerçekleştirebilir. Bu şekilde Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana geleneği ve Samsun-Havza Kaz Çevirme Âlemleri'nde baskın uygulaması gerçekleştirilmektedir.

Konya-Akşehir'de birden fazla sıra ekibinin olduğu dönemlerde gösterilerin yapıldığı gecelerde bir Sıra grubu başka bir topluluğun sohbetine ansızın giderek belirli bir süre konuk olabilir. "*Sıra Baskını*" adı verilen bu uygulama, bütün Sıra grupları arasında toplantıların yapıldığı dönem içerisinde gerçekleştirilmektedir. Baskını yapan Sıra topluluğu o gece Sıra evinde eğlenir, çerez yemeye ortak olur ve kendi istedikleri zaman da gösteriden ayrılabilirler.¹⁶⁸⁵ Günümüzde hem Akşehir'de birden fazla Sıra ekibi bulunmadığı hem de toplantıların konferans salonlarında yapılmasından dolayı Sıra Baskını geleneği uygulama dışı kalmıştır.

¹⁶⁸⁵ Küçükakça, s. 25.

Balıkesir-Dursunbey Barana geleneğinde bir sohbet grubu başka bir Barana grubunu sohbet esnasında ziyaret ederek onların toplantısına dâhil olabilir. Fakat bu uygulama belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. “*Baskın*” olarak adlandırılan bu uygulamada, eğer içeride sohbet devam ediyorsa, misafir olarak gelen Barana ekibi, sohbe ara verilmesini dışarıda bekler. Ara verildikten sonra çalgılar eşliğinde söyledikleri “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” türküsü ile misafir olarak geldiklerini ifade eder. Ev sahibi Barana ekibi de yine aynı türküyü seslendirerek misafirleri karşılar. Bir Barana’nın diğer bir Barana’yı ziyareti, sohbe verilen arada başlamakta ve bir sonraki araya kadar devam etmektedir. Gelenekte bu durum “*Bir er ol müddeti*” olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁸⁶ Ziyarete gidenlerin sayısı iki kişiyi geçmemesi gerekmektedir. Gelen misafirlere sohbetlerde akranları yer gösterir. Konuklar sohbet içerisinde oyunlara dâhil olabilir ve her türlü ikram da yapılır.¹⁶⁸⁷ Misafirler Barana âdâbını bildikleri için herhangi bir uyarı almadan bir er ol müddetince kaldıktan sonra kendileri müsaade isteyip kalkarlar (K.K.319).

Samsun-Havza Kaz Âlemleri içerisinde de baskın uygulaması vardır. Baskın esnasındaki bütün uygulamalara, eğlencede bulunan herkes riayet etmek zorundadır. Baskın şu şekilde yapılır: İcrâ edilen Kaz Âlemi’ni hariçten haber alan grup dışındaki gençlerden beş-altı kişi kendi arasında baskın yapmayı kararlaştırır. Kış ve hava soğuk dahi olsa soyunup yarı çıplak bir hâlde “*Ebe*” olarak tabir ettikleri bir reis idaresinde Kaz Âlemi’nin yapıldığı eve giderler. Eskiden beri yapılan bu baskın uygulamasına “*Samut*” adı verilmektedir. Yarı çıplak vaziyette bulunan ve baskını yapan gençler, Kaz Âlemi’ni tertip edenlere vaziyeti sezdirmeden aniden baskın yaparlar. Bu ara da hiçbir şahıs, ebeden yani reisten habersiz söz söyleme salahiyetine sahip değildir.

Ebe, Kaz Âlemi’nin bulunduğu odaya yarı çıplak vaziyette bulunan arkadaşlarıyla gizlice yaklaşarak oda kapısının çıtına çöker. Kapı açılır açılmaz; “*Ebeyim Samudum var.*” der. Bu sözü söyler söylemez oda içinde bulunan bütün şahıslar meskût kalırlar. Baskına tutulan taraf, maksadı anlar anlamaz kendilerine verilecek ceza ve işkenceden kurtulmak için, o geceki âlemde hazırlamış oldukları kaz, helva ve orada bulunan yiyeceğe dair ne varsa olduğu gibi hepsini baskın yapanlara teslim ederler. Bu suretle kendilerine verilecek cezadan ve işkenceden kurtulmuş olurlar. Sohbet grubu, şayet kazları ve yiyecekleri vermeyip cezayı alma

¹⁶⁸⁶ Fedakâr, s. 29.

¹⁶⁸⁷ Dağlıoğlu, s. 215.

cesaretini gösterirlerse, baskıncılar bütün yiyecekleri bırakarak sohbet ekibine verilecek olan ceza usullerini tatbik ederler.

Baskın yapanlar yarı çıplak olduğu için, Kaz Âlemi tertip edenlerin de aynı vaziyeti almaları, yani çıplak hâle gelmeleri mecburdur. Bu vaziyette baskın yapanlar, bunlara ceza olarak herhangi zahmetli bir iş gösterirler. Ekseri verilen cezalar şunlardır; gübre eştirmek, hendek kazdırmak, değirmen harkı temizletmek, lağım eştirmek gibi ağır işlerdir.

Karşı taraf verilen bu şekildeki zahmetli işleri kabul ettiği ve katlandığı takdirde, baskın yapan taraf bu defa mağlup olmuş sayılır. O geceki ziyafeti baskın yapanlar, tamamen tekrar etmek mecburiyetindedirler.

Baskının bir usulü daha vardır ki o da, şayet baskın yapılacağı önceden Kaz Âlemi düzenleyenler tarafından sezilirse, baskıncılar gelir gelmez onlardan evvel davranmak suretiyle “*Samut*” sözünü kullanacak olmaları hâlinde baskıncıları meskût bir vaziyette bırakırlar. Baskıncılar, bu gafil avlanışları dolayısıyla mağlup sayılarak salahiyet bu defa Kaz Âlemi tertip edenlere geçer. Bu durumda tatbik edilecek olan ceza ve deyim yerindeyse işkencenin aynısı baskıncılara yapılır. Ceza ve işkenceye katlanmayan taraf, o geceki âlemin aynısını başka bir gün tekrar etmeyi ve bütün masraflarını karşılamayı kabul ettikten sonra cezadan kurtulmuş olurlar.¹⁶⁸⁸

¹⁶⁸⁸ Bulgurcuoğlu, ss. 10-11.

2.3. KURALLARI

İnsanlık tarihinin büyük bir kısmında davranışlar, ya kişilerin kendilerince ya da resmî olmayan sosyal kontrol araçları ile kontrol altında tutulmuştur. Bu bakımdan her toplumun belirli değerlere dayalı normları/kuralları vardır.¹⁶⁸⁹ Norm, aslında bir çatı ifadedir. Büyük ya da küçük bir halk grubu içinde iletişim hâlindeki bireylerin ilişkilerini düzenleyen tüm kurallar, gelenek, görenek, moda ve kalıp davranışlar gibi farklı isimler olsa da norm içinde yer alırlar. Normlar, kolektif özellik taşıyor ve bireyler tek başına norm üretemezler. Bir grup insanın benimseyip uygulaması olmaksızın normlardan söz etmek mümkün değildir. Normlar, subjektif kurallardır ve her grup kendi bağlamına uygun normlara sahiptir.¹⁶⁹⁰

Her toplumda davranışları yöneten, toplum bütününe ait normlar olduğu gibi, sadece belirli gruplar tarafından oluşturulan kültürel ve diğer sosyal farklılıklara bağlı şekilde değişkenlik gösteren uygulama araçları bulunur. Bunlar daha çok o topluluğa özgü kültürel değerleri yansıtır. Bu yönüyle kültürel öğeler ya da dinamikler, toplumsal işleyişin resmî olmayan kurallarıdır. Kuralları ise bireyin içinde yer aldığı sosyal ve kültürel yaşama uyumu sağlamak adına kişinin nasıl davranması gerektiğinin ortak bir algılanışı, bir ölçütü olarak görebiliriz. Ya da kurallar, bireyin diğer bir kişi veya toplulukla olan ilişkilerini düzenleyen ve bunların sınırlarını belirleyen, herhangi bir olay ya da durum karşısında nelerin yapılmaması gerektiğini ya da nelerin nasıl ve ne şekilde yapılacağını öngören yaklaşımlar bütünü olarak açıklanabilir. Dolayısıyla kuralları, insan ilişkilerini düzenleyen, ona topluluk kimliği kazandıran ve bu ilişkileri bir o kadar da sınıflandıran ilkeler bütünü olarak görebiliriz.¹⁶⁹¹

Normlar, bir topluluk/grup içinde kontrol mekanizmasıdır ve toplum/grup, bireylerin öngörülen bu kurallara uymalarını bekler. Böylece var olan düzenin güvence altına alındığı ve toplumun/grubun anlaşmazlıktan doğacak çatışma ya da kargaşa ortamından uzaklaştırılacağı varsayılır. Ancak bu demek değildir ki toplulukça/grupça düzenlenen her kural doğru bir anlayıştır. Uygulanan kurallar ve yaptırımlar hatalı davranışları düzelterek anlaşmazlıkları çözerken; buna karşın başka eşitsizliklere, anlaşmazlıklara hatta farklı suçlara neden olabilir. Yani yasalar

¹⁶⁸⁹ S. Aygen Erdentuğ, “Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı: 10, 1977, s. 80.

¹⁶⁹⁰ Yılmaz, s. 109.

¹⁶⁹¹ J. Lull, **Media, Communication, Culture: A Global Approach**, Polity Press, Cambridge, 2000, ss. 75-78’den Nar, s. 280.

çerçevesinde veya geleneksel anlayışla oluşturulmuş bir uygulama biçimi kişinin/kişilerin arzu ve ihtiyaçlarını karşılayamayabilir.¹⁶⁹²

Sohbet toplantıları içerisindeki kurallar bütünü geleneksel hukuk içerisinde değerlendirilebilir. Öyle ki geleneksel hukuk, alt-kültür ya da topluluğa egemen olan değerler arasındaki ilişkileri konu alır. Terminolojik olarak geleneksel hukuk, belirli bir topluluğun sosyokültürel yaşamını biçimlendiren, ona yön veren kurallar dizini ya da topluluk geneline geçmişten beri sürdürülen kalıplaşmış davranışlar ve alışkanlıklar olarak açıklanabilir. Bu ölçütler bireylere, toplumun ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak *kültürleme*¹⁶⁹³ yoluyla grup içerisinde aktarılmakta ve kültürün sürekliliği içerisinde kuşaklar boyu öğretilmekte ve uygulanmaktadır. Bu kapsamda geleneksel hukuk ve onun uygulayıcısı normlar (kontrol mekanizmaları), doğal örgütlenmelerde bireylerin grup içindeki ve dışındaki rollerini, davranış ve tutumlarını, alışkanlıklarını düzenleyen, tanımlayan ya da sınırlayan araçlardır. Geleneksel hukuk kurallarının en önemli özelliği, bağlı olunan sosyokültürel yapıya göre yani belirli bir davranışın, topluluk nezdinde kabulü ve reddi noktasında yaptırımın ölçütüne bağlı olarak değişebilmesidir.¹⁶⁹⁴

Her toplumda, o topluluğa özgü ahlâk, örf, din gibi sosyokültürel yaşamı belirleyen ve biçimlendiren yapılar bulunur. Hele ki bu durum, geleneksel yaşam şeklinin benimsendiği grup yapılarında çok daha fazla ön plandadır. İkel ve geleneksel toplumlarda mevcut düzenin korunması, daha ziyade grup içi ilişkilerin şekillendirdiği yazılı olmayan hukuk mekanizmaları ile sağlanır. Bu kurallar, bir tür yasa hükmünde olup grup üyeleri arasında bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.¹⁶⁹⁵ Ayrıca bu kurallar, yazısız normlar olarak da nitelendirilmektedir.

Bir örgütte/grupta normların büyük bir bölümü yazılı değildir. Grup kültürü içerisinde sosyalleşme yoluyla öğrenilir. Grup içerisinde başarılı olabilmek için normların iyi bilinmesi ve onlara uygun hareket edilmesi önemlidir.¹⁶⁹⁶

Yazısız normlar, insanların oluşturduğu topluluklar arasında uzun sürede tekrarlanma ve yaygınlaşma suretiyle oluşmuş ve toplum içinde ilişkileri yöneten sosyal normlardır. Din kuralları, görgü kuralları, töreler, gelenek ve görenekler ile

¹⁶⁹² Nar, s. 280.

¹⁶⁹³ “*Kültürleme, Kültürlenme ve Kültürleşme*” kavramları hakkında geniş bilgi için bk. Bozkurt Güvenç, **Kültürün ABC’si**, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2013, ss. 85-88.

¹⁶⁹⁴ Mehmet Şükrü Nar, “Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 108, Ekim 2013, ss. 276-278.

¹⁶⁹⁵ Nar, s. 277.

¹⁶⁹⁶ Işıl Bulut ve Gonca Polat, “Örgütlerde Gruplar”, **Örgüt Sosyolojisi**, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012, s. 120.

moda kriterleri genelde yazısız normlar olarak görülebilir. Yazısız normlar, gayri resmî ölçütler olarak da adlandırılır. Bunlar, daha çok küçük gruplar (aile ve arkadaş grupları gibi) arasındaki ilişkilerde ön plana çıkar. Yazısız normların yaptırımları daha çok manevîdir. Fakat her ne kadar yaptırımları manevî olsa da, çoğu zaman bireyler üzerinde, resmî normlardan daha fazla bir etki yapmakta ve kontrol görevi görebilmektedir.¹⁶⁹⁷

Kural, gerçek yaşamda ya da eğlence/oyun dünyasında olsun “düzen”in oluşturulması ve sürdürülmesi ya da belirli bir amaca ulaşmak için davranışların yasaklanması veya sınırlandırılması temeli üzerine kurulur. Bu bakımdan eğlenceler, gerçek yaşamın kurallarını ortadan kaldırarak kendi kurallarını koyma eğilimindedir. Hayatın yiyecek ve içecekler, davranışlar, giysi gibi çeşitli alanlarındaki kısıtlama ve yasaklar, bir süreliğine de olsa geçerliliğini yitirerek yerini eğlence kurallarına bırakır. Çünkü eğlence niteliği taşıyan bütün sosyokültürel olayların da çeşitli kurallar doğrultusunda oluşturulmuş düzenleri bulunmaktadır. Bu düzenler, genel olarak gerçek hayattakinden farklılık göstermektedir.¹⁶⁹⁸

Türk halk eğlencelerinde kuralların niteliği ve niceliği, eğlencenin hangi kültür ortamında yaratıldığı ve icrâ edildiğiyle yakından ilgilidir. Birinci sözlü kültür ortamında kurallar, toplumsal bellekte yaşatılır ve gelenek ya da âdet adı altında, sözlü/sözsüz bir şekilde ortaya konur. Geleneksel eğlence dünyasının birinci sözlü kültür ortamındaki kuralları, sonraki yazılı ve elektronik/sanal kültür ortamlarına göre, sözlü geleneğin temel ilkeleri uyarınca genellikle kısa ve özdür, ayrıca sayıca da daha azdır.¹⁶⁹⁹

Sohbet gruplarının uzun soluklu oluşumlar olduğu görülmektedir. Bu şekilde ucu açık süreli ve periyodik bir oluşumda, grup içerisindeki ilişkilerin sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için üyelerin iletişimini düzenleyen birtakım kurallara ihtiyaç vardır. Bu kurallar, sohbet üyelerinin gruptan beklentilerini düzenler, kişinin grupta iletişimde ne ile karşılaşacağını bilmesinin getirdiği güven duygusunu yaşatır, muhtemel ihtilafların çözümünde belir bir standardın yakalanmasını sağlayarak grup üyelerinde eşitlik ve adalet duygularını tatmin eder. Birbirine bağlı bireylerden oluşan sıra gruplarında, katılımcıların uyum içerisinde

¹⁶⁹⁷ Mimar Türkkahraman, “Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlar Arası İlişkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2009, ss. 33-34.

¹⁶⁹⁸ Özdemir, 2005, s. 120.

¹⁶⁹⁹ Özdemir, 2005, ss. 120-121.

hareket etme eğilimleri çok yüksektir. Sohbet gruplarında kurallara uyum noktasında çok sıkıntı yaşanmamasının en temel sebebi, kişilerin gönüllü olarak bu oluşum içerisinde bulunmak istemesidir.¹⁷⁰⁰ Bu bakımdan böyle bir oluşum içerisinde gönüllü şekilde yer alanlar, grubun kurallarına da her koşulda uymayı ve gereklerini de yerine getirmeyi kabul etmiş sayılmaktadır.

Sohbet toplantılarının kurallarını nitelik ve nicelik bakımından belirleyen etkenler arasında, eğlencenin icrâ edildiği zaman ve mekân yer almaktadır. Özellikle sohbet grubu üyelerinin toplanma zamanı, sohbetin başlama-bitiş vakitleri ve süresi gibi hususlara bağlı olarak kurallar ortaya çıkmıştır. Sohbet toplantılarından özellikle Yâren ve Gezek Sohbetleri gibi belirli disiplin ve düzen içerisinde yönetilenlerinde kurallar daha çok ön planda tutulmaktadır. Grup üyelerine, bu kurallara uymaması sonucunda birtakım yaptırımlar uygulanmaktadır.

Sohbet gruplarının kuralları, toplantılarının içeriklerine, üyelerine, idarî şekillerine, geleneksel yapılarına, toplantı çeşitlerine, katılma şartlarına, icrâ düzenlerine, yeme-içme ve giyim-kuşam âdâplarına, oturma düzenlerine, eğlence şekillerine, katılımcılar gibi farklı birçok etkene bağlı olarak belirlenmektedir. Bu kurallardan bazıları zaman içerisinde grup tarafından alınan ortak karar neticesinde değişebilmektedir. Örneğin; Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları, grup üyelerinin evlerinde düzenlendiği dönemde kadınların katılması yasak iken günümüzde halka açık olan salonlarda yapıldığı için kadın ve çocuklar da gösteriyi izleyebilmektedir (K.K.30). Çankırı Yârenleri'nin daha önceleri her sohbe geleneksel kıyafetleriyle gitmesi gerekirken günümüzde ise sadece Başağaların ocakları ve gösteri amaçlı yapılan toplantılarda bu elbiseler giyilmektedir (K.K.1, 2). Bursa Gezek Sohbetleri'nde dönem başında yapılan ilk toplantının, önceden her üyenin evinde yapılma durumu varken Çetin Gökgöz'ün başkanlığı döneminde Gezek toplantılarının birincisinin başkanın evinde yapılması kararı alınmıştır. Sonraki süreçte ise bu durum, başkanın evi veya uygun bir mekân olmak üzere de devam ettirilmektedir.

Sohbet toplantılarının kurallarının belirlenmesinde, sohbet grubunun oyun ve eğlenceye yönelik tertip edilmesi, dinî sohbet ağırlıklı olması, içkili ya da içkisiz düzenlenmesi gibi hususlar da etkilidir. İçkinin yasak olduğu sohbet gruplarında, toplantıda içki tüketmek ya da sohbe alkollü gelmek yasaktır. Genellikle Balıkesir-

¹⁷⁰⁰ Yılmaz, s. 110.

Dursunbey Barana Sohbetleri ve Kütahya-Simav Yârenleri gibi alkollü tertip edilen sohbet toplantılarında, sarhoş olacak derecede içki tüketmek, sarhoş olarak ortamın huzurunu bozacak tavır ve davranışlarda bulunmak yasaktır. Oyun ve eğlence ağırlık sohbet toplantılarında, görev verilmesi hâlinde icrâ edilecek oyunlara eşlik etmek/etmemek, verilen cezaları yerine getirmemek veya cezaya itiraz etmek, oyunlarda tarafgir davranmak gibi konularda kurallar eklenebilir.

Sohbet gruplarının kuralları, toplumun içinde bulunduğu siyasî ortama ya da geçirmiş olduğu büyük değişmelere bağlı olarak da güncellenmektedir. Böyle durumlarda yeni kurallar eklendiği gibi bazılarının da tamamen uygulama dışı bırakıldığı olmaktadır. Örneğin; Kütahya-Simav Yârenleri, 1933 yılından sonra yaşanan dönemin özellikleri ve ihtiyaçlarına göre Yâren Kanunları'na beş madde daha eklemiştir. Bu kurallar genel olarak Atatürk ilkelerini benimsemek ve korumak, siyasî düşünce serbestliği, Turizm ve Kültür derneklerinin paralelinde olmak gibi konuları kapsamaktadır.¹⁷⁰¹

Sohbet toplantılarının kuralları kendi içerisinde “*Sohbet Toplantıları İle İlgili Genel Kurallar*” ve “*Sohbet Grubu Üyeleri ve Katılımcılarla İlgili Kurallar*” olmak üzere iki başlıkta ele alınacaktır.

2.3.1. Sohbet Toplantılarıyla İlgili Genel Kurallar

Bu başlık altında sohbet toplantılarının işleyişi, yeme-içme ve giyim-kuşam âdâbı, yönetim yapısı, katılma şartları, cezaları ve uygulama şekilleri, icrâ zamanı ve mekânı gibi genel hususlarla ilgili kurallara yer verilecektir. Her sohbet grubunun kendi yapısına bağlı olarak belirlediği ve uyguladığı kuralları vardır. Burada onları tekrar etmeyip sadece genel başlıklar altında kuralların hangi hususlarda meydana getirildiği belirtilecektir.

- Sohbet grubuna üye olarak dâhil olabilmenin belirli kuralları vardır. Üyeliğe herkes kabul edilmeyip katılabilmek için bazı şartları yerine getirmek ve belirli vasıflara sahip olmak gerekir. Alınacak olan kişide aranan bu özellikler sohbet gruplarına göre değişmektedir.
- Yönetim şekilleri ve idarecileriyle ilgili sohbet gruplarının belirli kuralları vardır. Toplantıların sevk ve idaresinden sorumlu yönetici(ler), genellikle grup üyelerinin katıldığı seçimle belirlenir.

¹⁷⁰¹ Er, s. 81.

- Sohbet toplantılarının icrâ düzeni ile ilgili kuralları vardır. Genel olarak her sohbet ekibinin toplantılarının belirli bir işleyiş/icrâ düzeni (ön hazırlık, mekânda toplanma, misafirlerin kabulü, sohbet ve eğlence bölümleri, yemek ikramı, kapanış vb.) bulunmaktadır. Bu düzen bazı gruplarda özellikle Yâren, Gezek ve Barana toplantılarında daha katı şekilde uygulanırken bazılarında ise biraz daha esnetildiği olmaktadır.
- Sohbet gruplarının, toplantılara misafir olarak katılmak isteyenler için belirlediği birtakım kurallar bulunmaktadır.
- Bazı sohbet grupları haftalık ya da aylık olmak üzere aidat toplamaktadır. Aidatın ne kadar olacağını genellikle yöneticiler belirlerken her üyenin de bu aidatı düzenli olarak ödemesi gerekmektedir.
- Her sohbet grubunun belirli yargılama şekilleri ve cezaları uygulamalarıyla ilgili kuralları vardır.
- Sohbet gruplarının yeme-içme âdâbıyla ilgili de kuralları vardır. Yemekli olarak toplantılarını düzenleyen sohbet gruplarından bazılarında sabit bir yiyecek ve içecek menüsü bulunur. Her üyenin kendi sırasında bu menüye uyarak yemek hazırlaması gerekir.
- Yemekli tertip edilen toplantılarda genellikle belirli bir sofrâ ve oturma düzeni ile alakalı kurallar mevcuttur.
- Sohbet gruplarından bazılarında, yıl içerisinde genel toplantıların dışında hazırlık amaçlı yapılan toplantılar ve bununla ilgili kurallar vardır.
- Sohbet gruplarından bazılarının giyim-kuşamla ilgili kuralları vardır. Geleneksel kıyafet ya da tek tip elbise giyilmesi gibi.
- Sohbet toplantılarında hiyerarşiye dayalı belirli bir oturma düzeni ve kuralları vardır. Yöneticilerin, misafirlerin, grup üyelerinin ve sazandelerin nerede ve hangi şekilde oturacağı gibi.
- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânla ilgili birtakım kurallar tespit edilmiştir. Mekânın nasıl dekore edilmesinde nelere dikkat edileceği, temizliği ve düzeninin kimler tarafından yapılacağı, eksiklerinin nasıl giderileceği gibi hususlarda her sohbet grubunun kendi uygulamaları bulunmaktadır.
- Sohbet toplantılarındaki eğlence şekilleri ile alakalı kurallar da vardır. Seyirlik oyunların ve halk oyunlarının ne zaman ve hangi sırayla icrâ edileceği, hangi cezaların verileceği vb.

- Toplantıların başlama ve bitiş vakitleri ile süresi gibi zamana bağlı hususlarda, her sohbet grubu kendi yapısına uygun kurallar oluşturmuştur.

2.3.2. Sohbet Grubu Üyeleri ve Katılımcılarla İlgili Kurallar

Bu bölümde belirlenen kurallar kendi içerisinde; “*Sohbet Grubu Üyeleriyle İlgili Kurallar*” ve “*Sohbet Grubu Üyesi Olmayanlarla İlgili Kurallar*” olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

2.3.2.1. Sohbet Grubu Üyeleriyle İlgili Kurallar

Sohbet grubu üyeleriyle ilgili kuralları genel olarak iki bölümde incelemek mümkündür. Grup üyelerinin toplantı esnasında ve toplantı dışındaki zamanlarda uyması gereken kurallar şeklinde ele alınabilir. Herhangi bir sohbet grubuna katılan bir kişi, o andan itibaren koşulsuz bir şekilde içinde bulunduğu oluşumun kurallarına uymak ve aksi durumda da verilecek cezaları yerine getirmek zorunda olduğunu kabul etmiş sayılır.

Her sohbet grubunun kendi yapısı, üyeleri ve icrâ düzeni gibi hususlara bağlı olarak belirlediği kuralları vardır. Tekrara düşmemek için bu kurallar belirli maddeler hâlinde açıklanacaktır.

- Sohbet grubunun kendi belirlediği kuralların dışına çıkmamak. Örneğin; alkolsüz tertip edilen toplantılara içkili gelmemek, sabit bir menü şeklinde yemek ikramı olan toplantılarda fazladan yiyecek ve içecek hazırlamamak, hiçbir sırrı ifşa etmemek vb.
- Toplantılara belirlenen zamanda gelip olağanüstü durumlar dışında, sohbet grubu ile birlikte ayrılmak.
- Geçerli mazeretler dışında toplantılara düzenli olarak katılmak. Mazereti olanlar herhangi bir grup üyesine ya da yöneticiye durumunu önceden haber vermek.
- Sohbet grubunun yöneticilerine, diğer üyelere ve misafirlere karşı saygılı ve hoşgörülü davranmak. Misafirlere toplantı esnasında gerekli açıklamaları yapmak.
- Arkadaşlarının ya da misafirlerin kusurunu açığa vurmamak.
- Toplantı esnasında verilen her türlü görevi ya da yapılması gereken işleri yerine getirmek.

- Sohbet grubuna yeni katılanlara geleneğin doğru bir şekilde aktarılmasını, oyunların ve yapılması gereken diğer vazifelerin öğretilmesini sağlamak.
- Sohbet grubunun toplantı sırasında ve yemek ikramı esnasında sofrada belirli bir oturma düzeni varsa ona uymak.
- Grup üyelerinin giyim-kuşamlarına dikkat etmesi ve sohbet grubunun belirlediği özel kıyafet düzeni varsa bunlara da uyması gerekmektedir.
- Sohbet grubunun aylık ve haftalık gibi herhangi bir aidatı varsa onu düzenli olarak ödemek.
- Oyunlarda ya da herhangi bir hatadan dolayı verilen cezaları itiraz etmeden yerine getirmek.
- İçinde bulunduğu sohbet grubunun yüklediği sorumlulukların bilincinde olup ona göre tavır ve davranışlarına dikkat etmek.

Sohbet toplantılarının kuralları, sadece sohbetin icrâ edildiği zaman aralığı ile sınırlı olmayıp grup üyelerinin günlük yaşamları, aile hayatları, iş ortamları ve sosyal ilişkileri gibi birçok konuyu da kapsamaktadır. Bu konularda herhangi bir zafiyet gösterenler, haklarında yapılan bir şikâyet veya diğer grup üyelerinin tespit etmesi neticesinde belirlenerek haklarında gerekli işlemler yapılmaktadır. Bu şekilde hem grup üyeleri arasında otokontrol sistemi sağlanmakta hem de üyelerden dolayı sohbet grubunun itibar kaybetmesinin önüne geçilmiş olunmaktadır. Örneğin; Tosya Yârenleri'nin kurallarından birisi "*Her Yâren üyesi, ailesini ve işini ihmal etmeyip tavır ve davranışlarıyla toplum içerisinde saygın bir kişi olmalıdır.*" şeklindedir. Tosya Yâren Meclisi'ndeki Çavuş'un görevleri arasında grup üyelerini toplantı dışında kontrol ederek denetlemek vardır. Esnaf olan Yâren'in dükkânında sıkıntısı var mı, müşterisine karşı dürüst mü, âdâbına uygun davranıyor mu, Yâren'in hâl ve hareketlerini iş hayatında yaşıyor mu vb. özellikleri kontrol eder. Ayrıca gündüz ve özellikle geceleri kahvehane, meyhane ya da içki satılıp tüketilen yerleri gezerek Yârenlerin buralara gidip gitmediklerini denetler. Eğer buralarda bir Yâren'in olduğunu tespit ettiği zaman bu durumu mahkemeye taşıyarak o Yâren'den davacı olur (K.K.333, 334).

2.3.2.2. Katılımcılarla İlgili Kurallar

Sohbet toplantılarının kuralları sadece grup üyeleriyle sınırlı olmayıp misafirleri, sazandeleri ve bazı sohbet grupları tarafından getirilen kadın oyuncularını da kapsamaktadır. Toplantılara misafirlerin katılma sayısı, davet edilme şekilleri,

sohbetle kalma süreleri, toplantının icrâsı esnasındaki oturma düzenleri, tavır ve davranışları gibi hususlarda konukları da ilgilendiren birtakım kurallar vardır. Bu kurallar, ilgili sohbet grubu üyeleri tarafından sohbetten önce ve toplantı esnasında misafirlere söylenir. Gerekli görülmesi durumunda misafirler ikaz edilmekte hatta ceza bile verilmektedir. Misafirlerle ilgili tespit edebildiğimiz kurallar, örnekleriyle birlikte aşağıda verilmiştir.

Çankırı Yâren Sohbetleri'ne davetsiz misafir kabul edilmemektedir. Yâren Sohbetleri'ne davet edilen misafirler de “*Kahve Misafirleri*” ve “*Yemek Misafirleri*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kahve misafirleri, sohbetin normal başlama zamanında toplantıya katılıp yemekten önce ocaktan ayrılırlar.¹⁷⁰² Yemek misafirleri de gecenin sonunda ikram edilen yemeğin ardından yapılan müzik faslı ve Arap Verme töreninden sonra Cezayir marşı eşliğinde uğurlanırlar.

Konya Barana Sohbetleri içerisinde düzenlenen Oturak Âlemi toplantısına grup üyeleri dışında izleyici olarak katılan kişiler belirli bir süre kalabilirler. Toplantının başlamasından gece on ikiye kadar ortamı görmek isteyen kişiler gelip kısa süreli olarak izledikten sonra gider. Ardından gece yarısından sonra Barana grubu üyelerinden başkası odalara giremez (K.K.141).

Misafirlerle ilgili kurallardan bir diğeri cinsiyet ayrımına yöneliktir. Sohbet gruplarından bir kısmının toplantılarına kadın misafirler katılabilirken genel olarak bayanlar sohbet toplantılarına katılamamaktadır. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin toplantılarına, Gümüşhane Herfene Sohbetleri'ne ve Bursa Gezek Sohbetleri'ne kadınlar, misafir olarak katılabilmektedir.

Sohbet toplantılarına davet edilen misafirlerle ilgili kurallardan birisi de katılımcıların yaş ortalamasıdır. Genel itibarıyla sohbetlere askerlik çağına gelmiş ya da askerlik vazifesini yerine getirmiş olan kişiler davet edilir. Yaş olarak daha genç olanların, ortama uyum sağlaması yönünden sıkıntı yaşanabileceği için davet edilmemektedir. Fakat nadir de olsa yaş olarak daha gençlerin katılabildiği sohbet toplantıları da vardır.

Sazendelerin de sohbet grubunun kurallarına uyması gerekmektedir. Her sohbet grubu sazendelerle ilgili kuralları kendileri belirlemekte ve zamanla da değiştirebilmektedir. Bunlar genel olarak toplantılara zamanında gelinmesi ve aksi bir durumda mazeretin grup üyelerine veya yöneticilerine toplantıdan önce iletilmesi,

¹⁷⁰² Üçok, s. 61.

müzik icrâsının hatasız bir şekilde yapılması, sohbet esnasında kendi arasında konuşulmayıp tavır ve davranışlarında ölçülü olunması gibi kurallardan oluşmaktadır. Örneğin; Konya Oturak Âlemi'nde ortamda bulunan kişilerle birlikte sazandelerin de kendi arasında konuşması yasaktır. Toplantı esnasında müzik dinlenerek oyunlar seyredilir. Aksi hâlde konuşan kişiler geveze olarak telakki edilip bir daha Oturak'a çağrılmaz.¹⁷⁰³

Sohbet toplantılarına hizmet ve raks etmesi için getirilen kadınların da uyması gereken belirli kurallar vardır. Sohbet grubunun kurallarına uymaları, tavır ve davranışlarında ölçülü olmaları gerekmektedir. Örneğin; Ankara Cümbüş Âlemleri'ne Efelere ait bir veya iki tane kadın getirilirdi. Onlar Cümbüş odasının kapıdan girince hemen sağ tarafında bulunan sandalyede otururlardı. Mensup oldukları Efeler tarafından idare edilen ve maişetleri verilen bu kadınlara “Lan” denilirdi. Sert ve hor bir şekilde muamele görürlerdi. Cıvımlarına katiyen müsaade edilmezdi. Eğer nahoş hareketlerde bulunurlarsa ait oldukları Efe tarafından usulca dışarı çağırılırlar ve tokatlanırlardı. Toplantı boyunca çok uslu ve terbiyeli olmak zorundaydılar. Cümbüş Âlemleri'ne mutlaka yıkanmış ve güzel kokular sürülmüş olarak gelirlerdi.¹⁷⁰⁴

¹⁷⁰³ Sural, s. 3204.

¹⁷⁰⁴ Karaman, s. 82.

2.4. ZAMAN

Zaman, “*insan yaşamının yerine göre uzun ya da kısa süreli, yinelenmesi olanaksız, başlangıcı ve sonu belli, saatle ölçülebilen bir bölümdür.*”¹⁷⁰⁵ Bir başka tanımda ise zaman; “*hareketi ve oluşu çevreleyen, var oluşun içinde cereyan ettiği kozmik süreç*”¹⁷⁰⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Zaman kavramını Mahmut Tezcan, Henri Lefebvre, J. Michael Leitner ve F. Saraand gibi araştırmacılar çeşitli kategorilere ayırarak tasnif etmişlerdir. Mahmut Tezcan, zamanı üç kategoride ele almıştır:

1. Var olmakla ilgili zaman
2. Geçimle ilgili zaman
3. Boş zaman¹⁷⁰⁷

J. M. Leitner ve F. Saraand’ın sınıflandırması ise şu şekildedir:

1. Çalışma zamanı
2. Kişisel ihtiyaçların karşılandığı zaman
3. Boş zaman¹⁷⁰⁸

Zamanı sosyolojik açıdan sistematize edip inceleyen Henri Lefebvre, modern dönemin zamanını, yani günün, haftanın, ayın ve yılın saatlerini üç kategoride değerlendirmiştir:

1. Meslekî işe ayrılan zorunlu zaman
2. Eğlenceye ayrılan serbest zaman
3. Ulaşım, yürütülecek işlem ve formaliteler vs. gibi iş dışındaki çeşitli gerekliliklere ayrılan zoraki zaman.¹⁷⁰⁹

Bu sınıflandırmaya göre sohbet toplantıları düzenlenme zamanı ve amacı itibariyle ilk iki sınıflandırmada “*Boş zaman*” ve sonuncusunda ise “*Eğlenceye ayrılan zaman*” kategorisine girmektedir.

Eğlenceye ayrılan zaman da genellikle “*boş zaman*” olarak nitelendirilmiştir. “*Boş zaman genelde işle/çalışmayla ilintili görülmüştür. İşten artan, geriye kalan, bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir zaman olarak tanımlanmıştır. Bu zaman*

¹⁷⁰⁵ Mahmut Tezcan, **Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 7.

¹⁷⁰⁶ Ömer Demir ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992, s. 389.

¹⁷⁰⁷ Tezcan, 1982, s. 7.

¹⁷⁰⁸ J. Michael Leitner ve F. Saraand Leitner, **Leisure Enhancement**, The Haworth Press, London, 1989, s. 4’ten İbrahim Kır, “Yüksek Öğretim Gençliğinin Boş Zaman Etkinlikleri: KSÜ Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 2, 2007, s. 310.

¹⁷⁰⁹ Henri Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 65-66.

*dilimi, kişinin özgür iradesiyle, kendi istenciyle kullanacağı, tasarrufta bulunacağı bir zaman dilimidir.”*¹⁷¹⁰ Tezcan ise boş zamanı; “*Bireyin çalışma ve diğer görevlerinden sonra özgür olarak dinlenme, eğlenme, toplumsal başarı ya da kişisel gelişmesi için kullandığı zaman.*”¹⁷¹¹ olarak tanımlamıştır.

Geleneksel sohbet toplantıları genellikle iş yoğunluğunun en aza indiği sonbahar ve kış aylarında icrâ edilmektedir. Sohbetler için bu zaman aralığının seçilmesinde, insanların çalışma yüklerinin bu dönemlerde daha az olması özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bölgelerdeki insanların iş yoğunluğunun azalıp boş vaktinin artması, bu zaman aralığında günlerin kısa gecelerin uzun olması, mevsim şartlarına bağlı olarak dış mekânlarda icrâ edilen eğlence aktivitelerinin yapılamaması gibi sebepler yer almaktadır.

Türkiye’deki sohbet toplantılarının başlama ve bitiş zamanları çeşitli etkenlerden dolayı birbirinden farklılık göstermektedir. Fakat toplantılar genel itibariyle Ekim ve Kasım aylarında icrâ edilmeye başlanıp Nisan sonu, Mayıs başı gibi de sona erdirilmektedir. Toplantılarına belirtilen bu süre aralıklarından önce ya da sonra başlayan, erken ya da daha geç bitiren veya yıl boyu devam eden sohbet grupları da vardır. Zaman aralığının sohbet grupları arasında farklılık göstermesinin birtakım sebepleri vardır. Mevsim şartlarına bağlı olarak hasat işlerinin uzaması ya da erken bitmesi, sohbet müdavimlerinin almış olduğu ortak karar, toplantıların alkollü ya da alkolsüz olarak tertip edilmesi, toplantıyı icrâ edecek kişi sayısının az ya da çok olması, özellikle kırsal kesimlerde mevsimlik iş göçünün yaşanması gibi sebepler belirleyici olmaktadır.

Sohbet toplantılarının icrâ edilme zamanı ve süresi çeşitli etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Bu faktörlerin başında; grup üyelerinin meslekleri ve maddî durumları, sohbetin yemekli veya yemeksiz olması, sohbet grubu üyelerinin erkek olmasından dolayı geceleri düzenlenmesi, Ramazan ayı ve diğer dinî günlere denk gelmesi, içkili ve eğlence ağırlıklı olması, yerel pazarların kurulduğu günler, sohbet grubu üye sayısının az ya da çok olması, toplantıların içeriği (prova, hazırlık, genel vb.), grup üyelerinin evli veya bekâr olması, mevsimlik işçi göçünün yaşanması, misafirin gelmesi, özel günlere denk gelmesi (29 Ekim, 1 Mayıs vb.), resmî haftalara rastlaması (Engelliler haftası, yaşlılar haftası vb.), mevsimlik kutlamalar (Nevrûz,

¹⁷¹⁰ Ömer Aytaç, “Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı:1, 2002, s. 232.

¹⁷¹¹ Tezcan, 1982, s. 10.

Hıdırelze vb.), sohbetlerin yapıldığı mekân, katılımcıların olumlu ya da olumsuz tepkisi, grup üyelerinin iş durumu, özel davet ve çeşitli kutlamalar, askerî yasaklar ve savaş gibi toplumsal olaylar gelmektedir. Burada kısaca değinilen sebepler aşağıda geniş açıklama ve örneklerle ele alınmıştır.

- Sohbet toplantılarının icrâ edilme zaman aralığının, yöresel ifadeler ve günümüzde kullanılmayan tabirlerle ifade edildiği de olmaktadır. Örneğin; Balıkesir Helva Sohbetleri'nin başlama saati şu şekilde belirtilmektedir: “*Alaturka saat ikide başlayan cünbüşler saat yediye kadar devam eder.*”¹⁷¹² Bu ifade günümüzdeki zaman uygulamasına göre akşam namazı vaktinden iki saat sonra başlamakta ve toplamda beş saat sürmektedir.

- Sohbet toplantılarının başlama ve bitiş aralığını belirtmek için bu zaman ibarelerinin dışında Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarının belirli günlerini içerisine alan “erbain” ve “hamsin” ifadeleri de kullanılmaktadır. Burada 22 Aralık-31 Ocak tarihleri arasındaki 40 günlük süre “erbain” ya da halk arasında “zemheri” olarak bilinmektedir. 31 Ocak-21 Mart tarihleri arasındaki 50 günlük süre ise “hamsin” olarak ifade edilir.¹⁷¹³

Konya Helva Sohbetleri, “erbain” ve “hamsin”in yani kışın üç ayının en şiddetli yaşandığı günlerinde yapılırdı.¹⁷¹⁴

- Sohbet toplantılarının çoğunluğu haftada ya da iki haftada bir ya da ayda bir gibi zaman aralıklarında icrâ edilmesine rağmen senede/dönemde bir veya iki sefer tertip edilenleri de vardır. Çeşitli sebeplerle gurbette bulunan kişiler, kendi arasında organize olarak memleketlerine gidip orada bu toplantıları düzenlenmektedir. Genellikle bir dernek çatısı altında toplanan bu kişiler, kış aylarının ortasında herkes için uygun bir zaman diliminde, özellikle hafta sonu bu sohbetleri icrâ ederler.

Bolu Gerede’de Ferfene toplantıları, kış mevsimi gelip kar yağmaya başlayınca yapılmaya başlanır.¹⁷¹⁵ Bu toplantılar köylerde daha fazla yapıldığı için işlerin bitip kış mevsiminin başladığı Aralık ayının ilk haftası ile Mart ayının sonu arasında icrâ edilir. Önceki dönemlerde köylerdeki nüfusun fazla olmasından dolayı bir ya da iki hafta gibi kısa zaman aralıklarında bir dönem boyunca Cumartesi

¹⁷¹² Yüzbaşıoğlu, 1934, s. 312.

¹⁷¹³ <http://www.hakimiyet.com/90-gunluk-kis-zemherir-ve-hamsin-diye-ikiye-ayrilir-makale,515.html> (19.10.2015)

¹⁷¹⁴ Kışmir, ss. 9-10.

¹⁷¹⁵ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

akşamları yatsı namazından sonra yapılmaktaydı. Günümüzde ise nüfus yoğunluğunun az olmasından dolayı bir dönem içerisinde Gerede dışındaki yerel halkın da katılımıyla, ortalama iki veya üç sefer icrâ edilmektedir (K.K.233, 235, 236). Gerede'nin İnköy yerleşkesinde ise her yıl 20 Aralık ile 10 Ocak arasında karın yağdığı bir zamanda özellikle herkesin uygun olduğu düşünülen Cumartesi günü Ferfene şenliği düzenlenmektedir.¹⁷¹⁶

- Geleneksel sohbet toplantıları sadece hafta sonları icrâ edilmeyip hafta içi herhangi bir günde de tertip edilmektedir. Hafta içi olması sohbet gruplarının almış olduğu karar neticesinde belirlenmektedir. Sohbet grupları tarafından hemen hemen haftanın her günü toplantı yapıldığı tespit edilmiştir. Toplantılarını hafta içi icrâ eden sohbet gruplarına örnek aşağıda verilmiştir.

Bursa Gezek toplantıları, kendi almış oldukları karar neticesinde sohbetlerini Salı akşamları icrâ etmektedir (K.K.84, 103, 109).

Afyon Gezek Sohbetleri'nden esnafların oluşturdukları Gezekler, genellikle her hafta Salı günleri,¹⁷¹⁷ dinî içerikli Gezekler haftanın belirlenen bir günü ya da sıra sahibinin uygun olduğu bir zamanda,¹⁷¹⁸ Eski Türk Konağı Gezekleri ise on beş günde bir Perşembe akşamları düzenlenmektedir.¹⁷¹⁹

Kırıkkale-Keskin Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde icrâ edilen Muhabbet Geceleri, yatsı namazından sonra başlayıp genellikle gece 23:00 gibi sona erer. Salı ve Cuma akşamları olmak üzere haftada iki sefer, ilçe dışından misafirlerin gelmesi durumunda da ayrıca düzenlenir (K.K.248).

- Sohbet toplantılarının başlama zamanını belirleyen etkenlerden birisi de toplantıların yemekli ya da yemeksiz bir şekilde yapılıyor olmasıdır. Yemekli olarak organize edilen toplantılar, genellikle akşam namazından sonra ya da normal başlama süresinden yaklaşık bir saat kadar önce başlatılırken yemeksiz tertip edilenler ise grubun belirlediği normal saatinde icrâ edilir. Fakat yemekli olmasına rağmen normal zamanında başlayan sohbet toplantıları da vardır. Bunlar genellikle yemek ikramını toplantının ortasında ya da sonunda yapan sohbet gruplarıdır. Çankırı Yâren Sohbetleri, Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri, Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Samsun-Havza Kâz Çevirme Âdetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri,

¹⁷¹⁶ Oğuz ve diğerleri, s. 16.

¹⁷¹⁷ Bıyıkoğlu, s. 106.

¹⁷¹⁸ Bıyıkoğlu, s. 111.

¹⁷¹⁹ Bıyıkoğlu, s. 122.

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Aksaray Oturak Âlemleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Konya Helva Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Urfa Sıra Gecesi ve Urfa Sahaniye Sohbetleri başta olmak üzere yemekli olarak tertip edilmesine rağmen normal zamanında toplantıya başlayan sohbet grupları vardır.

Konya Barana sohbet geleneği içerisindeki “*Barana Sırası*” ve “*Oturak Âlemi Toplantıları*”, diğerlerinden yaklaşık bir saat kadar erken başlamakta ve bu süre zarfında odada yemek ikramı yapılmaktadır (K.K.138, 142, 146).

Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, kış mevsiminde ya ailece görüşen kişiler ya da samimi arkadaş grupları tarafından Cumartesi veya Pazar akşamları yapılan toplantılardır. Yemekli olan Sıralar yatsı namazından önce belirlenen yerde toplanılmasıyla başlarken yemeksiz olanlar ise yatsı namazından sonra icrâ edilmeye başlanmaktadır.¹⁷²⁰

Afyon’daki Gezek toplantıları, yemekli ise genellikle akşam namazından sonra, yemeksiz ise yatsıya müteakiben sıra evinde toplanılmak suretiyle başlar.

- Sohbet gruplarının düzenlediği toplantıların gece olması, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, kullanılan zaman dilimi “*eril zaman*”ı göstermektedir. Şanlıurfa’da kadınların gezdikleri sıralar daha çok gündüz gerçekleştirilmekte ve “*Sıra Günü*” diye adlandırılmaktadır. Kadınların gece düzenledikleri Sıra Geceleri de olmasına karşın bu zaman dilimi gündüz kadar yaygın değildir. Şanlıurfa’da erkek sohbet grupları kendi aralarında sıra gezerken erkeklerin eşleri de bir grup oluşturarak belirledikleri kişiler arasında sıra gezerler. Kadınlar şayet gece sıra gezeceklerse eşlerinin sıra gününe denk getirmek/bağlı olmak durumundadırlar. Dolayısıyla kadınlar arasındaki sıraların zamanı da erkeklere göre belirlenmektedir. Kadınların bu şekilde erkeklere göre hareket etmeleri, Sıra Geceleri’nin “*eril toplantılar*” olduğunu açıkça göstermektedir.¹⁷²¹

- Sohbet toplantılarının icrâ zamanını belirleyen faktörlerden birisi de toplantıların Ramazan ayına denk gelmesidir. Bu dönemde sohbet gruplarının toplanma sıklığında ve toplantıların başlama ve bitiş saatlerinde yöreden yöreye farklı uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Afyon Gezek toplantıları, Ramazan ayında genellikle iftar ile başlayıp sahura kadar devam ettirilmektedir. Birlikte sahurun yapılmasıyla sohbet sona erdirilir. Bunun yanında toplantılarını gece on iki gibi sonlandırılan sohbet grupları vardır.

¹⁷²⁰ Abdulkadiroğlu, “Sıraname”, s. 33.

¹⁷²¹ Yılmaz, s. 54.

Özellikle yaz mevsimine denk gelen Ramazan aylarında sahura kadar devam eden Gezekler daha çok görülmektedir.¹⁷²²

Çankırı Yârenleri, toplantıların Ramazan ayına gelmesi hâlinde sohbet grubunun aldığı karara bağlı olarak ocak yakarlar. Gece yemeği, sahurda yenildikten sonra grup dağılır. Akşam ise teravihe gidilmemektedir. Toplantının içeriği ise Yâren grubu tarafından belirlenir.¹⁷²³

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin Ramazan ayına denk geldiği zamanlarda ise teravih namazının ardından belirlenen yerde toplanılmaktadır. Bazen toplantı evinde oruç açılıp teravih kılındıktan sonra sohbele geçildiği de olur. Bu daha çok, evi ve maddî imkânları buna müsait olan kişilerin sohbet sıralarında yapılmaktadır (K.K.211, 212).

- Toplantıların Ramazan ayının dışında kandil geceleri, Kadir Gecesi gibi dinî günlere denk gelmesi sohbetlerin zamanı ile birlikte içeriğini de etkilemektedir. Sohbetlerin icrâ düzenindeki müzik ve eğlence yönünden kısıtlamalara gidilerek toplantılar daha çok dinî sohbet ağırlıklı olarak devam ettirilmiştir. Ayrıca özellikle haftada birkaç defa bir araya gelen sohbet grupları kendi aldıkları karar neticesinde her Cuma akşamı dinî içerikli toplantılar yapmaktadır.

Isparta'nın Yalvaç'a bağlı Sücüllü kasabesindeki odalarda, her Cuma akşamı dinî içerikli toplantılar yapılır. O gece imam ya da dinî bilgisi iyi olan kişilerin öncülüğünde sohbet edilir. Dinî sohbetin dışında farklı bir şey konuşulması uygun görülmemektedir. (K.K.303).

Tokat-Erbaa Üzümlü'de dinî içerikli Ferfene toplantıları son birkaç yıllık zaman zarfı içerisinde yapılmaya başlanmıştır. Toplantılar, yıl içerisinde Ferfenelerin yapıldığı döneme denk gelen dinî günlerde icrâ edilir. Genellikle Mevlid Kandili, Beraat Kandili, Mirac Kandili, Kadir Gecesi gibi özel zamanlarda yapılmakta ve yörede bulunan dinî bilgi yönünden donanımlı hafız, hoca gibi kişiler özel olarak bu toplantılara davet edilmektedir (K.K.121).

Kütahya-Simav Yârenleri, toplantılarının zamanı dinî günlere denk gelmesi durumunda sohbet yapmamaktadır. Bu durumda toplantı, grup tarafından belirlenen başka bir tarihe ertelenir.¹⁷²⁴

¹⁷²² Özdemir, 2005, s. 62.

¹⁷²³ Tezcan, 1989, s. 14.

¹⁷²⁴ Er, s. 69.

- Sohbet toplantılarının zamanını ve süresini belirleyen etkenlerden bir diğeri, sohbet gruplarının içkili/içkisiz veya eğlence ağırlıklı olup olmamasıdır. Alkollü ve eğlence ağırlıklı olarak sohbetlerini düzenleyen gruplar, genellikle toplantılarını yılın her dönemi farklı mekânlarda icrâ etmeyi sürdürmektedir. Kış ve sonbahar aylarında kapalı/iç mekânlarda, ilkbahar ve yaz aylarında ise açık mekânlarda belirlenen zaman ve süre içerisinde toplantılarını yapmaktadırlar.

Afyon Gezek grupları arasından eğlence ağırlıklı veya içkili olarak tertip edilen bazı Gezelerin yıl boyu sürdüğü de olmaktadır.¹⁷²⁵

Ankara Cümbüş Âlemleri, eğlenceye yönelik, kadınlı ve alkollü olarak düzenlenmektedir. Yatsı namazından sonra başlayan toplantılar, sabaha karşı gün doğmadan sona ermektedir.¹⁷²⁶

Kırıkkale-Keskin'de düzenlenen Muhabbet Geceleri, çoğunlukla alkollü olarak tertip edilmektedir. Belirli sohbet grubu tarafından konak, bağ evi ya da alkollü lokanta, meyhane gibi işletmelerde düzenlenir. Sohbet grubunun isteği doğrultusunda kararlaştırılan zaman aralıklarında tertip edilen toplantılar, akşam saatlerinde başlayıp sabaha karşı tan (dam) pilavının yenmesiyle sona erer (K.K.247, 250, 254, 263). Ayrıca Keskin'de alkollü olarak tertip edilen sohbet toplantıları, Ramazan aylarında düzenlenmeyip toplantılara bir ay ara verilir. Ramazan ayı dışında ayda bir defa olmak üzere yıl boyunca icrâ edilir (K.K.260).

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme toplantıları içerisinde, yaz aylarında genellikle Mayıs ayının sonları gibi başlayıp Eylül ayına kadar süren içkili ve içkisiz âlemler de vardır. Genellikle ırmak ya da dere kenarlarında aynı yaş grubundan kişiler tarafından alkollü/alkolsüz ve yemekli olarak yapılan toplantılardır. Çoğunlukla hafta sonları öğleden sonra başlayan bu âlemler, akşama kadar sürmektedir. Fakat mezelerin bitmesine göre erken sona erdiği ve sohbetin durumuna göre gece yarısına kadar devam ettiği de olmaktadır. Nadir de olsa bazı grupların sabahladığı bilinmektedir (K.K.190, 192, 193).

Aksaray Oturak Âlemleri, yılın her dönemi icrâ edilmektedir. Yaz aylarında bahçe ve bağlarda, kış aylarında ise kapalı mekânlarda yapılır.¹⁷²⁷

- Sohbet toplantılarının icrâ zamanını belirleyen faktörlerden birisi de, yerel pazarların kurulduğu günlerdir. Özellikle kırsal bölgelerde market, dükkân gibi

¹⁷²⁵ Nasrattınoğlu, s. 41; Bıyıkoğlu, s. 128.

¹⁷²⁶ Yönetken, ss. 4-6.

¹⁷²⁷ Akbıyık, ss. 346-347.

satış noktalarının olmadığı bölgelerde erzak temin etmenin en kolay ve en masrafsız şekli belirli günlerde kurulan yerel pazarlardır. Sohbet toplantıları da yerel pazarların kurulduğu günün akşamında icrâ edilerek ev/sıra sahibinin erzak temininde herhangi bir sıkıntı yaşamamasını sağlamaktadır.

Bolu'nun Gerede ilçesinde Ferfene toplantıları, eski dönemlerde Pazartesi akşamları yapılmaktaydı. Toplantılarda icrâ edilen oyunlarda kaybeden taraf ceza olarak kendi arasında para toplar ve bir sonraki Ferfene'yi kaybeden tarafın elebaşısının evinde yaparlardı. Toplanan paralarla Bolu'nun pazarı olan Pazartesi günü alışveriş yapılarak o akşam toplantı icrâ edilirdi.¹⁷²⁸

Balıkesir Helva Sohbetleri, ilin yerel pazarının olduğu Salı günü akşamı düzenlenmektedir.¹⁷²⁹

- Sohbet gruplarının kendi kuralları ve uygulamaları neticesinde toplantı zamanları ve süreleri belirlenmektedir. Bu zamanların hafta içi, hafta sonu, haftada bir ya da birkaç kez mi olacağı noktasında karar verilir. Buna bağlı olarak bir kişinin evinde birden fazla gün üst üste toplantı yapıldığı da olmaktadır.

Kemaliye Sıra Gezme toplantıları, sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapıldığı dönemlerde, maddî durumu ya da evi müsait olmayanlar hariç, her kişinin evinde art arda üçer gün olmak kaydıyla gerçekleştirilmiştir. Sohbete katılan kişiler akşamları yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen sıra evinde toplanır ve sohbetin akışına göre gece yarısı gibi de dağılarak evlerine giderlerdi (K.K.190, 193, 194).

Akşehir'in kasaba ve köylerinde Sıra gruplarının olduğu dönemlerde her Yâren üyesinin evinde, Sıra Odası veya Yâren Odası'nda ilk ikisi yemeksiz sonuncusu da yemekli olmak üzere üç toplantı icrâ edilir. Yâren Odası, sıra sahibi tarafından sabah 07:00 gibi açılır ve gece ise 24:00'te kapatılır. Üç gün boyunca hem odanın temizliği hem de ihtiyaçları Sıra sahibi tarafından karşılanır.¹⁷³⁰

- Sohbet gruplarının üye sayılarının fazla olması toplantıların sayısını, icrâ periyodunu ve zamanını etkileyen faktörler arasındadır. Sohbet toplantılarının sadece yılın belirli bir zaman aralığında yapıldığı yerlerde, grup üye sayısının fazla olması ve belirlenen zaman aralığında bütün üyelerin kendi sırasına düşen toplantıyı icrâ edemeyecek olmasından dolayı, toplantıların periyotları sıklaştırılarak haftada

¹⁷²⁸ Nuri, s. 1866.

¹⁷²⁹ Yüzbaşıoğlu, 1934, s. 310.

¹⁷³⁰ Cenikoğlu, s. 79.

bir yerine iki veya grubun aldığı karara bağlı kalınarak daha fazla sıklıkta icrâ edilebilir.

Afyon'da, Gezek toplantılarının haftada bir özellikle Cumartesi akşamları yapılmasına özen gösterilmektedir. Ancak gruptakilerin sayısının fazla olması gibi durumlarda Gezek, haftada iki güne de çıkabilir.¹⁷³¹ Fakat on beş günde bir düzenlenen Gezekler de vardır. Bu süre genellikle Gezek gruplarının üye sayısına ve dönem şartlarına bağlı olarak belirlenmektedir.¹⁷³²

- Bir sohbet grubuna dâhil olup düzenli olarak sıra gezmek, bireye maddî birtakım yükümlülükler de getirmektedir. Sohbetlerin harcama listesindeki muhtelif kalemler, sıranın kendinde olduğu gün yapılacak hazırlıkların masrafları, oyunlardan ve kural ihlallerinden doğacak çeşitli para cezaları, tutulmuş bir oda varsa oraya ait tüm masraflardan kendi payına düşen maddî yükümlülük, Herfene harcamaları, grup kararı yapılacak olan yardımlara maddî katkı gibi külfetleri vardır. Ekonomik yetersizlikler ya da zorlanmalar, gruptaki üye sayısını azaltıcı bir etki yaptığı gibi zaman açısından da sohbet gruplarının toplanma sıklığı üzerinde aynı etkiyi yaparak geçmiş yıllara göre toplantıların seyrekleşmesinde bir sebep teşkil ettiği görülmektedir.¹⁷³³

- Sohbetlerin içeriğine ve işlevine bağlı olarak yapılma zamanı da değişmektedir. Özellikle Yâren sohbet gruplarının ocak yakma toplantılarının dışında, hafta içi farklı günlerde yaptıkları eğitim, prova gibi adlandırılan özellikle genç Yârenlerin tecrübe kazanmaları ve geleneği iyi öğrenmeleri için yapılan toplantılar vardır. Bu toplantıların amacı; ocaklarda icrâ edilen oyunların provasını yapmak, Yârenler arasında samimiyeti artırmak, Yâren geleneğini yeni katılan kişilere iyi bir şekilde benimsetmek, bir sonraki toplantının programını belirlemek, toplantı mekânı ve zamanı hakkında ya da Yârenler arasında herhangi bir sıkıntı varsa onları çözüme kavuşturmak gibi durumlar hakkında kararlar alınmasını sağlamaktır. Ayrıca Yâren toplantılarının yapıldığı mekânın temizliği ve bakımı da bu toplantılar esnasında yapılarak varsa eksiklikleri sorumlu Yârenler tarafından giderilir. Böylece mekân, toplantı akşamına hazır hâle getirilmiş olur.

¹⁷³¹ Nasrattınoğlu, s. 40.

¹⁷³² Bıyıkoglu, s. 84.

¹⁷³³ Yılmaz, s. 58.

Çankırı Yâren geleneğinde “*Sigara Gecesi*” ya da “*Eğitim Ocağı*” olarak adlandırılan bu tür toplantılar, haftada bir defa Salı¹⁷³⁴ ya da Çarşamba akşamları yapılmaktadır. Toplantı günlerinin ise köylere ve mahallelere göre değiştiği olmaktadır.¹⁷³⁵ Günümüzde ise Çankırı merkezdeki Yâren grupları tarafından genellikle Çarşamba akşamları icrâ edilmektedir.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri tarafından haftada bir defa dönem başında yapılan “*İlk Toplantı*”da belirlenen günde, genellikle Çarşamba günleri, bütün Yârenlerin katılımıyla “*Hazırlık Toplantısı*” yapılmaktadır.

Kastamonu-Tosya Yârenleri, ocak yakımı başladıktan sonraki her hafta Salı ve Cuma akşamları “*Çalışma Toplantıları*” yapar.

- Sohbet toplantılarının yapılacağı günü ve sıklığını belirlemedeki etkenler arasında grup üyelerinin yaş ortalaması ve medenî hâlleri de vardır. “Katılımcıların zamanı” da diyebileceğimiz bu noktadan hareketle, genç ve bekârlardan oluşan sohbet gruplarının toplanma periyotları haftada birden fazla olabilirken evli-çocuklu olanlar ve orta yaşın üzerindeki sohbet gezme sıklıkları haftada bir ya da daha geç aralıklarla olabilmektedir.¹⁷³⁶

“*Delikanlılar Birliği*” adı altında yapılan fakat nerede düzenlendiği yazarı tarafından belirtilmeyen sohbet toplantılarına, sadece bekâr olan gençler katılabilmektedir. Delikanlılar Birliği’nin genel toplantıları kış aylarında her akşam odada düzenlenmeye başlanır ve kış boyunca düzenli olarak toplantılar icrâ edilmeye devam eder.¹⁷³⁷

Denizli’nin Acıpayam ilçesi ve köylerindeki Kızan Odaları’nda köyün gençleri ve bekârları tarafından yapılan toplantılara evli olanlar özel bir davet vuku bulmadıkça girememektedir. Uzun kış gecelerinde bekâr delikanlılar bu odalarda fırsat buldukça bir araya gelirlerdi.¹⁷³⁸

- İş imkânları az olan, özellikle kırsal bölgelerden iş olanaklarının olduğu yerlere yapılan mevsimlik işçi göçü de sohbet toplantılarının düzenlenme zamanını belirleyen etkenler arasındadır. İlkbaharda havaların elverişli olmasıyla birlikte, iş sahalarının açılması sonucu çoğunlukla inşaat ve tarım sektöründe çalışmak amacıyla insanlar yaşadıkları yerlerden belirli bir süreliğine ayrılırlar.

¹⁷³⁴ Üçok, s. 48.

¹⁷³⁵ Tezcan, 1989, s. 9.

¹⁷³⁶ Yılmaz, s. 57.

¹⁷³⁷ Tıknaz, ss. 57-61.

¹⁷³⁸ Vehbi, s. 90.

Çalışma dönemi bittiği zaman geriye döndüklerinde, uzun kış gecelerini birlik ve beraberlik içerisinde eğlenerek geçirmek amacıyla sohbet toplantıları düzenlerler. Toplantıların yapıldığı zaman aralığı ise bireylerin çalıştıkları yerlerden memleketlerine dönmeleriyle başlayıp bir sonraki çalışma dönemine kadar olan süredir. Bu dönem genellikle kış mevsimine denk gelmektedir.

Gümüşhane, coğrafi yapısı itibariyle ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir merkez olmasından dolayı sürekli mevsimlik göç vermiş ve çalışma dönemi bittiğinde gurbette olanlar köyelerine dönmüşlerdir. Geçimini bu şekilde sağlayan ve kış aylarında herhangi bir meşguliyeti olmayan Gümüşhane halkının, eski dönemlerde ulaşım imkânlarının günümüze göre yetersiz olması, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının bulunmaması insanların bir araya gelerek vakit geçirip eğlenmelerini zorunlu hâle getirmiştir. Bu bakımdan uzun kış gecelerini değerlendirebilmek için genellikle köy odalarında Herfene sohbet toplantılarını icrâ etmeye başlamışlardır (K.K.179, 180, 181, 183).

Aksaray’da günümüzde pek sık olarak yapılmayan Oturak Âlemleri’ne benzer uygulamalar, yurt dışında çalışanların Haziran ve Eylül aylarında izine geldiklerinde aile ortamlarında yapılmaktadır.¹⁷³⁹

- Sohbet grubu üyelerinin özellikle il dışından ya da yurt dışından özel misafirlerinin gelmesi durumunda o kişinin/kişilerin zamanına uygun bir günde ve sohbet grubunun da müsait olması hâlinde hususî olarak toplantı yapılabilir. Bu tür toplantılar, rutin olarak düzenlenen sohbetleri etkilemediği için normal toplantılar, belirlenen zamanlarda yapılmaya devam eder. Misafirin dışında yerel ya da ulusal televizyon kanallarının sohbet toplantılarına yönelik olarak herhangi bir program yapmak istemeleri neticesinde de toplantı düzenlenebilir. Bu amaçla icrâ edilen toplantılar, hem sohbet grubunun hem de program yapımcılarının uygun olduğu ortak bir zamanda tertip edilmektedir.

Afyon-Sandıklı Yâren grubu, ilçeye sohbet grubu üyelerinin bir yakını ya da tanınmış, herkes tarafından bilinen ve sevilen hatırı sayılır misafir(ler) gelmesi durumunda, sohbet grubu da müsait ise özel olarak Yâren gecesi düzenleyebilirler.

Konya’nın köyelerinde yapılan Oturak toplantıları genellikle yöreye hatırlı misafirler geldiği zaman, çebîç asma zamanı, güz mevsimlerinde ve kış aylarının el boşluğu zamanlarında icrâ edilmektedir.¹⁷⁴⁰

¹⁷³⁹ Akbıyık, ss. 346-347.

¹⁷⁴⁰ Sakman, 2001, ss. 79-80.

Gümüşhane Herfene Sohbetleri, yöreye önemli misafirlerin gelmesi, yerel ya da ulusal televizyon kanallarının çekim yapmak istemeleri ve yakın yerleşim merkezlerinden yapılan davetlerin olması gibi durumlarda hem Gümüşhane'yi hem de bu geleneği daha iyi tanıtmak için düzenlenmektedir (K.K.185).

- Sohbet gruplarının yaptıkları toplantılarının günleri 29 Ekim, yılbaşı, 1 Mayıs gibi resmî günlere ya da grup üyelerinin birlikte gitmeyi arzu ettikleri konser, tiyatro, sergi gibi kültürel etkinliklere denk gelmesi hâlinde toplantının günü ertelenebilir. Bu karar sohbet grubu üyeleri ve yöneticileri tarafından istişare edilerek alınmaktadır.

Bursa Gezek grubu üyelerinin gitmeyi arzu edebileceği özel konserlerin olması, millî ya da dinî bayram ve yılbaşı gecesi gibi özel zamanlarda, ayrıca üye yakınlarının vefat etmesi, kaza geçirmesi ya da kendilerinin başlarına olumsuz bir durum gelmesi gibi olağanüstü durumlarda Gezek iptal edilir. Aksi hâlde her Salı akşamı bu toplantı gerçekleştirilir (K.K.84, 109).

- Ulusal ya da uluslararası düzeyde kutlanan Engelliler Haftası, Yaşlılara Saygı Haftası, Anneler Günü, Babalar Günü, Dünya Çocuk Günü gibi özel günlerde bazı sohbet grupları toplantılarını; Huzurevi, Yetiştirme Yurtları, Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri gibi sosyal hizmet merkezlerinde yapmaktadır. Sohbet müdavimleri, bu merkezlerdeki toplantılarını ya özel olarak belirlemekte ya da dönem içerisinde herhangi bir toplantısını böyle yerlerde icrâ etmektedir. Böyle özel günlerde bu tür sosyal merkezlerde yapılan toplantılar, çeşitli nedenlerle oralarda kalanların belirli bir süre de olsa moral ve motivasyonlarını yüksek tutmalarına yardımcı olmaktadır.

Bursa Dostlar Gezeği sohbet grubu, dönem başında yapmış oldukları ilk sohbette, yıllık toplantı periyodunu yukarıda zikredilen özel günleri göz önünde tutarak belirlemektedir. Gezek grubu her dönem yaşlılar haftasında ve Ramazan ayında iftar programı dâhilinde¹⁷⁴¹ bütün üyelerin katılımıyla huzurevinde Gezek programı düzenleyip onların bir nebze de olsa yalnızlıklarını paylaşarak moral kazanmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ayrıca orada verilen hediyeleri ve yapılacak bütün ikramları Gezek üyeleri kendi topladıkları aidatlardan veya son yıllarda olduğu gibi özel kurumların yaşlılar haftası programları ile birlikte karşılayarak maddî yardımda da bulunmuş olurlar.

¹⁷⁴¹ <http://www.bursa.bel.tr/?bolum=haber&id=13748> (08.12.2014).

Afyon-Sandıklı Yârenleri, huzurevi ve çocuk esirgeme kurumuna defalarca ziyaretlerde bulunmuş ve bu merkezlerde birçok toplantı yapmıştır. Buralarda yaptıkları gösterilerle Yâren kültürünün tanıtılmasının yanında hem toplumsal hem de sosyal kurumlara ve organize ettikleri törenlere destek vermiş olmaktadır. Katıldıkları hiçbir organizasyondan maddî bir beklenti içerisinde olmadıkları gibi huzurevi ve çocuk esirme kurumu tarzı yerlere yaptıkları ziyaretlerde dernek bünyesinden çeşitli hediyeler de götürmektedirler.

Çankırı Yârenleri, dönemin son toplantısı olan Büyük Başağa Ocağı'nda, gündüz başlayan gösteri ve ziyaretler içerisinde il merkezinde bulunan huzurevi de yer almaktadır. Yârenler, huzurevinde kalanlarla sohbet etmekte, getirdikleri çeşitli hediyeleri takdim ettikten sonra halk oyunlarından oluşan bir gösteri yapıp ziyaretini sonlandırmaktadır.

- Türk eğlence kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olan Hıdrellez kutlamaları Türkiye'de Mayıs'ın ilk haftası ve yazın başlangıcı kabul edilen 6 Mayıs'ta kutlanmaktadır.¹⁷⁴² Bu bakımdan Türkiye'deki bazı sohbet grupları da son toplantılarının zamanını bu tarihe denk getirerek farklı mekânlarda icrâ etmektedir.

Isparta Gezek Sohbetleri, Kasım ayında başlar ve Mayıs ayına kadar devam ederdi. Gezek'in son toplantısı Hıdrellez gününe denk getirilir ve o gün Eğirdir Gölü'ne gidilerek ziyafet düzenlenirdi. Bu ortak eğlenceden sonra o yılki Yâren sohbetleri de sona ererdi.¹⁷⁴³

Kütahya-Simav Yârenleri tarafından, dönemin son toplantısı Hıdrellez gününün gecesi kırdan yapılır. Bu toplantının dönem içinde yapılan Yâren toplantılarından mekân dışında çok fazla farkı bulunmamaktadır.¹⁷⁴⁴

Dursunbey Barana Sohbetleri'nin son toplantısı, normal toplantılardan farklı olarak açık bir mekânda genellikle bir mesire yerinde 5 ya da 6 Mayıs tarihlerinde geniş katılımcılarla düzenlenir. Genellikle Hıdrellez sabahı başlayan bu toplantı birkaç gün devam etmektedir (K.K.319).

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânın köy odası/konağı, sıra odası gibi herkese açık ortak kullanım alanı olması zaman faktörü üzerinde etkilidir. Bu mekânlarda toplantı yapan sohbet grubu üyeleri, toplantı yapılacağı günün akşamı istedikleri kadar erken saatte sohbet odasına gidebilmektedir.

¹⁷⁴² Ahmet Yaşar Ocak, **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 145.

¹⁷⁴³ Çağatay, 1989, s. 145.

¹⁷⁴⁴ Er, ss. 63-64.

Isparta-Yalvaç Sücüllü’de sohbet toplantılarının gerçekleştirildiği mekânın anahtarı sohbeta gelenler tarafından bilinen bir yerde saklı olduğu için herkes istediği zaman odaya gidebilmektedir. Odaya ilk gelen kişi[ler] içerisini düzenlemekle görevlidir. Odanın içini derleyip toparlamak, sobayı yakmak, su ve çay gibi eksikler varsa onları temin etmek ilk gelen[ler]in yapması gerekenlerdir. Akşamları yatsı namazından sonra işlerini bitiren insanlar odaya gelmeye başlarlar. Genellikle herkes belirli bir saat aralığında odada toplanmış olur (K.K.295, 300, 301).

- Toplantıların yapıldığı mekânların zamanla değiştiği ve müstakil evlerden apartman dairelerine dönüşümün olduğu görülmektedir. Bu durum, mekânın küçülmesine bağlı olarak sohbet grubu üye sayısının düşürülmesiyle ya da artırılmamasıyla birlikte toplantıların başlama ve bitiş saatlerinde de etkili olmuştur. Özellikle apartman dairelerinde yapılan toplantılardan Bursa Gezekleri en geç 23:30 ve Urfa Sıra Geceleri de genellikle 24:00 gibi bitirilmektedir.

- Sohbet toplantılarının yapıldığı mekânın neresi olduğu, katılımcıların sayısı ve sohbet esnasındaki olumlu ya da olumsuz tepkileri, toplantının süresi üzerinde belirleyici bir etkidir. Özellikle sohbetlerin konferans salonu, kültür merkezleri, tiyatro salonları gibi izleyici sayısı fazla olan mekânlarda hem halka açık olarak icrâ edilmesi hem de kadınların da toplantılara katılabiliyor olması neticesinde geniş kitlelere hitap edilmektedir. Bu şekilde yapılan sohbet toplantıları sırasında seyircinin sıkılması ve salonu terk edenlerin olması gibi durumlarda sohbet ekibinin yöneticisi konumunda olan kişi, gösteriyi tamamlamadan erken bitirebilir. Ya da tam tersi, seyircinin eğlendiği, herhangi bir şekilde sıkılmadığı anlaşılır ve sohbet ekibinin performansına bağlı olarak toplantının süresi uzatılabilir. Bu şekilde katılımcının gösteri esnasında takındığı olum ya da olumsuz tavırlar, gösterdiği tepkiler toplantı süresini kısaltabildiği gibi uzamasını sağlayabilmektedir.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, günümüzde toplantılarını genellikle halka açık olarak belediyeye ait olan kültür merkezinde yapmaktadır. Yiğitbaşı, bu mekânda Yârenlerle icrâ ettiği gösteriler esnasında seyircinin genelini olumlu ya da olumsuz tepkisine bağlı olarak toplantıyı uzatıp kısaltma yetkisine sahiptir (K.K.30, 31).

Kastamonu-Tosya Yârenleri tarafından, özellikle ilçe dışından misafir ağırlayarak yaptıkları toplantılara konukların çok uzaktan gelmeleri, gece de geriye dönecekleri düşünülerek, toplantının gününe göre hava şartlarının durumu da göz önünde bulundurularak sohbetin normalinden biraz daha kısa kesildiği olmaktadır. Böyle zamanlarda misafirler hangi saatte ayrılmak istediklerini toplantıdan önce

Çavuş vasıtasıyla Büyük Başağa'ya bildirirler. Büyük Başağa'nın da uygun görmesi hâlinde toplantı normalinden biraz kısa olarak icrâ edilebilir.

- Sohbet toplantılarının yapılma günü ve periyodunu etkileyen unsurlardan birisi, sohbetlerin icrâ edildiği mekânın neresi olduğudur. Eğer özel olarak bir mekân tutulmuşsa görüşme sıklıkları artmakta ve toplantılar da daha kısa zaman aralıklarında yapılmaktadır. Hatta sohbet grubu üyeleri toplantılar dışında günlük olarak da belirlenen mekânda bir araya gelerek birlikte zaman geçirebilmektedir.¹⁷⁴⁵

Şanlıurfa Sıra Gecesi tertip eden sohbet grupları arasında bu şekilde belirli bir oda tutanlar, toplantılarını daha sık olarak düzenleyebilmektedir. Hatta toplantılar dışında oturup sohbet etmek, herhangi birisinin sıkıntısının olması hâlinde onu konuşup çözüme kavuşturmak için, televizyon izlemek, oyun oynamak, kitap, gazete okumak gibi amaçlarla da bir araya gelebilmektedirler. Ayrıca bu zamanlarda grup üyelerinin tamamının olması gibi bir durum söz konusu değildir.¹⁷⁴⁶

- Açık alanlarda özellikle yaz aylarında ve dönemin sonunda yapılacak olan piknik ve gezi şeklindeki toplantılar da sıraların gününü ve zamanını belirlemede önemli bir etkidir. Hava şartlarının durumu, sohbet grubu üyelerinin çalışma şartlarına bağlı olarak izin alma imkânları, gidilecek olan yerin uzaklığı, gezinin icrâ şekli (tatil, piknik vb.) ve süresi (günü birlik, birkaç günlük, haftalık vb.) gibi etkenler de toplantının zamanı ve süresi üzerinde belirleyici unsurlardır.

Bursa Gezek grubu üyeleri yaz aylarında, okulların tatil olmasından sonra genellikle il dışında bir tatil yöresine ailecek gezi tertip etmektedir. Gidilen yerde ortalama bir hafta gibi bir süre kalırlar. Ayrıca bu gezi toplantısına da “*Dış Gezek*” adı verilmektedir.

Balıkesir-Pamukçu Erfene sohbet grubunun dönem sonunda “*Dere Kıyısı/Boyu*” adını verdiği toplantı, mesire yerlerinde ya da deniz kıyısı gibi uygun bir tatil yöresinde bütün üyelerin katıldığı birkaç günlük gezi şeklinde düzenlenir. Gezi şeklinde yapılan bu toplantılarda, herhangi bir mekân ya da zaman sınırlaması yoktur (K.K.309, 311).

- İş durumu, yani zorunlu zaman faaliyetleri sohbet toplantılarının hangi gün yapılacağını belirleyen etkenlerden birisidir. Sohbet toplantılarına katılan kişilerin çoğunlukla farklı meslek gruplarından esnaf olmasının yanında çeşitli devlet

¹⁷⁴⁵ Yılmaz, s. 59.

¹⁷⁴⁶ Yılmaz, s. 59.

memurları, öğretmenler, işçiler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar gibi farklı kesimden kişiler de katılabilmektedir. Bundan dolayı modern çalışma hayatının ortak tatil günü olan Cumartesi akşamı sohbet toplantılarının icrâ edilebilmesi için en uygun zamandır.¹⁷⁴⁷

- Sohbet toplantılarının icrâ edilme zamanının, akşam ya da yatsı namazı vakitlerinin göz önünde bulundurularak belirlendiği görülmektedir. Bu zaman dilimlerinin seçilmesindeki etkenlerden birisi, sohbet müdavimlerinin vakit namazlarını kılıp gelmeleri ve toplantıların icrâ edilmesi esnasında herhangi bir bölünmenin yaşanmaması düşüncesidir. Ayrıca özellikle sabahın ilk saatlerine kadar süren toplantıların ise çoğunlukla yatsı namazından sonra başlatılmasına dikkat edilmektedir. Bu şekilde uzun süren toplantıların sonunda grup hâlinde sabah namazına gidilerek camiden evlere gidildiği de olmaktadır. Özellikle dinî sohbet ağırlıklı olarak icrâ edilen sohbet toplantılarının başlama zamanları, namaz vakitlerine göre belirlenmektedir.

- Sohbet toplantıları, rutin zamanlarının dışında düğün, nişan, asker uğurlama gibi özel günlerde de ayrı olarak tertip edilmektedir. Özellikle bekârların ve gençlerden oluşan sohbet grupları tarafından bu tarz toplantılar daha çok düzenlenmektedir.

Konya Oturak Âlemleri'nin normal düzenlenme zamanlarının dışında, damadın arkadaşları tarafından düğünlerden önce "*Zamah Gecesi*" adıyla da Oturak Âlemleri tertip edilir. Gece geç saatlerde (22:00-23:00) başlayıp sabaha kadar devam eder. İki üç gece devam eden uzun Oturaklardan da söz etmek mümkündür.¹⁷⁴⁸

Yozgat oda geleneği içerisinde yöredeki düğün, nişan, asker uğurlama törenlerinde de bir araya gelinmektedir. Bu toplantıların belirli bir zamanı bulunmayıp yılın herhangi bir gününde ve ayında yapılabilmektedir.

Isparta'nın Yalvaç ilçesine bağlı Sücüllü kasabasında, asker uğurlama geceleri, kına ve düğün törenleri 1980'li yıllara kadar köy odalarında yapılırken daha sonraki dönemlerde bu etkinlikler açık alanlarda yapılır hâle gelmiştir. Bu da köy odalarının zamanla taşıdığı bazı işlevlerini kaybetmesine neden olmuştur (K.K.295).

- Sohbet grubu üyelerinin bir yakını, akrabası ya da bir komşusunun vefat etmesi, başına büyük bir kaza gelmesi veya kendisinin önemli bir hastalığa yakalanması gibi yaşanabilecek üzücü durumlarda sohbet toplantıları grubun alacağı

¹⁷⁴⁷ Yılmaz, ss. 58-59.

¹⁷⁴⁸ Tan, s. 83.

karara bağı olarak belirlenen bir tarihe kadar ertelenebilir. Hastalık, kaza gibi durumlarda o kişiye grup hâlinde ziyarete gidilirken vefat eden birisinin olması durumunda sohbet odasında taziye yemeği verilip ziyaretler kabul edilir.

Yozgat'taki oda geleneği içerisinde, oda sahibinin kendisinin, akrabasının ya da komşularından birisinin cenazesi olduğu zaman oda açılarak orada toplanılır. Bu odalarda taziyeler kabul edilir. Cenaze sahibinin yaşadığı üzüntüden dolayı ona destek olmak düşüncesiyle komşuları evlerinden sinilerle yemek getirerek odada taziye gelen kişilere ikram edilir. Üç dört gün boyunca taziye ziyaretleri bitene kadar odalarda aynı şekilde hizmet ve ikramlar devam eder.¹⁷⁴⁹

Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin köy odalarında yapıldığı dönemlerde, toplantıların icrâ edildiği zaman aralığında yörede bir cenaze olması durumunda, vefat eden kişinin kırkı çıkana kadar toplantılar ertelenirdi (K.K.179, 180, 188).

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin icrâ edildiği zaman aralığında, yörede herhangi birisinin vefat etmesi hâlinde, kırk gün boyunca hiçbir şekilde Kürsübaşı toplantısı yapılmamaktadır (K.K.201).

- Sohbet toplantılarının icrâ zamanını belirleyen etkenler arasında grup üyelerinin kendisinin ya da evladının nişanlanması, evlenmesi, çocuğunun olması gibi sevinçli ve özel durumların kutlanması vardır. Kutlama amacıyla masrafları sadece kendisine ait olmak koşuluyla sıra sahibinin belirlediği ve grup üyelerine uyan bir zamanda özel olarak toplantı tertip edilebilir. Bazı durumlarda, kişi kendi kararı ile toplantı yapmak istemese de grup üyelerinin onu zorlayarak mecbur bıraktığı da olmaktadır. Bunun yanında herhangi bir sohbet üyesinin bir isteğinin/adağının yerine gelmesi neticesinde kendisi gönüllü olarak özel bir toplantı düzenleyebilir.

Isparta-Yalvaç Sücüllü'de sohbet grubu üyeleri arasından erkek çocuğu olan bir kişinin bunu kutlamak için özel davet vermesi gerekmektedir. Aksi takdirde o kişi ya odanın tavanına ayaklarından asılarak ya odaya kapatılarak ya da buna benzer müeyyidelerle cezalandırılır. Verilen ceza karşılığında davet vermeyi kabul eden kişiye bunu en kısa sürede yerine getirmesi için sohbeta katılanlar tarafından sürekli baskı yapılır. Ceza ağır bile olsa o kişinin ailesi geleneği ve kuralları bildiği için bu duruma asla herhangi bir müdahalede bulunmaz (K.K.300).

¹⁷⁴⁹ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

- Sohbet grupları arasında özellikle Yâren teşkilatları içerisinde icrâ edilen toplantılarda, grubun yöneticilerinin yönetici kişilerin düzenlediği toplantıların belirli tarihleri vardır. Bir dönem içerisindeki genellikle ilk ve son toplantılar, yöneticiler tarafından tertip edilmektedir. Bu sohbetlerin diğerlerine göre; süreleri, içeriği, yemek menüsü, başlama ve bitiş zamanları gibi birtakım farklılıkları bulunmaktadır.

Kastamonu-Tosya Yâren geleneği içerisinde, dönemin ilk ocağını Ekim ayının ilk Cumartesi günü Küçük Başağa ve son ocağını da Mart'ın son Cumartesi günü Büyük Başağa yakar. Diğer Yârenler de maddî durumlarına göre tek başlarına ya da birkaç kişi birleşerek belirledikleri tarihlerde ocak yakarlar. Başağaların ocaklarının bitiş saati ise genellikle diğer toplantılara göre daha geç olmaktadır.

Çankırı Yâren geleneği içindeki Büyük Başağa'nın ocağı, dönemin bitiminde icrâ edilen son toplantıdır. Diğer Yâren toplantılarına nazaran daha uzun ve daha gösterişli olarak yapılır. Ocağın yakılacağı günün sabahı başlayıp normal toplantıların bittiği gecenin ilerleyen saatlerinde sona erer (K.K.28, 29). Ocak yakma sırası Küçük Başağa'ya geldiğinde de, diğer toplantılardan daha uzun ve daha gösterişli bir sohbet icrâ edilir. Ocağın olduğu günün öğle saatlerinde başlayan toplantı, normal toplantıların sona erdiği zamanda bitirilir (K.K.2, 6, 27).

- Geleneksel sohbet toplantılarının icrâ zamanını belirleyen unsurlardan birisi de, özel davetler, yerel ve ulusal kutlamalar gibi bir gruba, toplumun bir kesimini ya da geneli ilgilendiren organizasyonlardır.

Kütahya-Simav Yârenleri, her yıl Kütahya'nın düşman işgalinden kurtuluş günü amacıyla tertip edilen “4 Eylül Kurtuluş Günü Şenlikleri”nde bir araya gelerek geleneksel kıyafetleriyle dağdan inme törenini gerçekleştirirler.

Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi, kurulduğu günden beri düzenli olarak çeşitli sosyal etkinliklere katılarak destek vermektedir. Yârenler, “Tosya Kültür ve Pirinç Festivali” ve farklı illerde düzenlenen “Kastamonu Günleri”ne katılarak gösteri mahiyetinde kısa bir toplantı düzenlemektedir.

- Toplum hayatını etkileyen sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gibi birçok farklı etken insanların yaşam biçimleri, işleri, eğlence şekilleri, günlük yaşantıları, giyim-kuşamları ve yeme-içme alışkanlıkları başta olmak üzere hayatlarının her safhasında olumlu ya da olumsuz değişikliklere yol açabilmektedir. Türkiye’de 12 Eylül 1980 yılında yaşanan askeri vesayetin ülke yönetimini eline almasıyla baskıcı bir yönetim ortaya çıkmıştır. En başta insanların sosyal ve kültürel

hayatları kısıtlanmış, birçok konuda yasaklar konulmuştur. Bu yasaklar arasında insanların eğlence hayatlarına getirilen engellemelerin de yer aldığı görülmektedir.

Kütahya-Simav Yâren teşkilatı tarafından, 1982-1983 yılında birtakım siyasî, ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı Yâren kurulamamıştır. En büyük sebebi, 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke genelinde yönetime el koymasıyla ortaya çıkan sıkıyönetimin olumsuz etkisidir. Sıkıyönetim neticesinde özellikle geceleri sokağa çıkma yasağı, toplantı ve eğlencelere kısıtlamalar getirilmiştir. Böyle bir ortamda Yâren toplantıları icrâ edilememiş ve ortam müsait oluncaya kadar ara verilmiştir.¹⁷⁵⁰

Kastamonu-Tosya'da günümüzdeki Yâren teşkilatı kurulmadan önce “*İrfaniye Geceleri*” adı altında sohbet toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılar, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle yasaklanarak geleneğin devam ettirilmesine o dönemin baskıcı yönetimi tarafından engel konulmuştur. Bu dönemde yapılan toplantılar polis ve askerler tarafından sürekli takip edilmiş ve tahmini olarak kültürel faaliyetin dışında farklı bir amaçla yapılan bir toplantı olarak nitelendirildiği için yasaklanmıştır. Tosya'da, 1990'lı yıllara kadar bu toplantılar yapılamamıştır. (K.K.334).

Manisa-Kula'da Yâren teşkilatı, 1960-1962 yılları arasında askeriyenin Türkiye'de yönetime el koymasıyla birlikte yasaklı döneme girildiği için kapatılmıştır. 1962 yılında tekrar faal hâle gelmesinden sonra herhangi bir aksamaya uğramadan nesilden nesile geçerek devam etmiştir.¹⁷⁵¹

- Askerî yasakların sohbet toplantılarının düzenlenmesine engel teşkil etmesinin yanında ülke genelinde yaşanan savaşlar da olumsuz bir etki yaratmıştır. Ortaya çıkan savaşlar, insanları hem ekonomik hem siyasî hem de sosyokültürel yönden olumsuz bir şekilde etkileyerek sıkıntılı süreçler yaşanmasına sebep olmuştur. Her ne kadar savaşın sonucu aleyhte olmasının yanında lehte de olsa bir süre toplum yaşantısı sekteye uğrayarak normal şekline dönememektedir. Bu duruma Diyarbakır Velime Geceleri örnek olarak verilebilir.

Velime Geceleri'nin yörede ve ülke genelinde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara bağlı olarak aksamalara uğradığı da olmuştur. Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında ülke genelinde yaşanan sıkıntılardan dolayı bu savaşın bitip yaraların sarılmasına kadar geçen süre zarfında Velime Gecesi toplantıları icrâ

¹⁷⁵⁰ Er, ss. 91-92.

¹⁷⁵¹ Şahin, s. 195.

edilmemiştir. Toplum hem ekonomik hem de sosyal yönden belirli bir yükselme sağladığı zamanlarda toplantılar tekrar düzenlenir hâle gelmiştir (K.K.222).

Bursa'da Gezek gruplarının Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılardan dolayı toplanamadığı bilinmektedir. Cumhuriyetin kuruluş yılları ve sonrasında Bursa'nın sınırlı nüfusu içinde Gezek toplantıları biraz nitelik ve kimlik değişimine uğramıştır. Fakat daha sonra savaşın sona ermesi ve nüfusun artmasına bağlı olarak Gezek toplantıları tekrardan kurulmaya başlanmıştır.¹⁷⁵²

- Sıra Geceleri'nin özel bir çeşidi olan fakat zaman ve mekân kullanımı ile farklılık gösteren mağara yatıları, bağa ve bahçeye gidişler, özellikle hafta sonları ya da grup üyelerinin hepsine uyacak bahardan sonrasına denk gelen bir günde yapılır. Bu tarz toplantılarda zaman ve süre daha esnek olup gruplar arasında farklılık göstermektedir.¹⁷⁵³

¹⁷⁵² “Gezek”, **Bursa Ansiklopedisi**, s. 768.

¹⁷⁵³ Yılmaz, s. 61.

2.5. MEKÂN

Arapça kevn (كون) kökünden türeyen mekân (مكان), sözlüklerde; “1. Yer, mahal. 2. Ev, oturulan yer.”,¹⁷⁵⁴ “1. Bulunan yer. 2. Yurt.”,¹⁷⁵⁵ “1. Bulunan çevre, ortam. 2. Yaşanan dünya ve kâinat.”¹⁷⁵⁶ anlamlarına gelmektedir. Bu çalışmada ise mekân, “eğlencenin düzenlendiği, açık ya da kapalı her türlü fizikî ortam” olarak kabul edilmektedir.

Eğlence mekânları Türk kültürünün yaratıldığı, icrâ edildiği ve değiştirildiği, çoğunlukla geleneksel, sözel bilginin aktarıldığı ve yerel yaşantının canlı tutulduğu, özetle geleneğin egemen olduğu belli başlı “kamusal alanlar”dır. Bu kamusal alanlarda yaratılan fikirler, eğilimler, değerler, kurumlar ve normlar, ilgili toplumun kimliğini oluşturmaktadır.¹⁷⁵⁷

Anlatı türleri ve gösteriye dayalı icrâların geleceğe aktarılmasında sözlü kültür ortamları yani mekânlar önemli bir işleve sahiptir. Folklor olayı daha evvel öğrenilmiş, zihinde kalıplar hâlinde tutulan, değişmez metinler/gösterimler ve birimlerden oluşmaz. Sözle verilen veya her seferinde yeniden icrâ edilen bir gösteri olduğu için her zaman kişisel ve sosyal değişkenler içerisinde ortaya çıkar. Dille aktarılan ve yeniden gösterilen bu folklor olayı, durağan değil değişkendir ve üstelik olayın yer aldığı sosyal çevrenin dinamikleri ile gösterime gelir. Bu dinamiklere göre folklorun mesajı, şekli, gösterimi, işlevi ve nakışları değişerek ortaya çıkar.¹⁷⁵⁸

Halk bilimi ürünlerinin incelenmesinde, metin merkezli yöntemden olan bağlam merkezli yönetime geçilmesinden sonra farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Halk bilimi ürününün kendisi merkez olmaktan çıkmış, icrâcının kendisi, malzemenin üretildiği çevre ve şartlar da incelemeye dâhil edilmeye başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Öcal Oğuz, “*Halkbilimi çalışmalarının ürün odaklı olmaktan çıkarılarak mekân odaklı hâle gelmesi, bireysel tercihlerdeki değişimleri suçlayıcı kültür korumacılığından uzaklaşarak mekânın kültür aktarımındaki önemine dikkat çeken yeni koruma yaklaşımları ortaya çıkaracaktır.*”¹⁷⁵⁹ görüşündedir.

17 Ekim 2003 tarihinde Paris’te yapılan UNESCO’nun 32. Genel Konferansı’nda imzalanan “SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi”nde mekânlar

¹⁷⁵⁴ Devellioğlu, s. 604.

¹⁷⁵⁵ **Türkçe Sözlük**, s. 1363.

¹⁷⁵⁶ Şenol Göka, **İnsan ve Mekân**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 8.

¹⁷⁵⁷ Özdemir, 2005, ss. 93-94.

¹⁷⁵⁸ Mark Azadovski, **Sibirya’dan Bir Masal Anası**, Girişi yazan ve çev. İlhan Başgöz, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 32.

¹⁷⁵⁹ Öcal Oğuz, “Folklor ve Kültürel Mekân”, **Millî Folklor**, Yıl: 19, Sayı: 76, 2007, s. 32.

üzerinde durulmaktadır. Yapılan sözleşmenin genel hükümlerinin ikinci maddesinin birinci fıkrasında; “ ‘Somut olmayan kültürel miras’ toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler -ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar- anlamına gelir. Kulaktan kulağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.”¹⁷⁶⁰ ifadesine yer verilerek halk bilimi ürünlerinin anlatılması, üretilmesi, dinlenmesi, gösterilmesi ve farklı şekillerde aktarımının yapılmasında mekânın ve çevre şartlarının önemine vurgu yapılmıştır.

Öcal Oğuz ilgili yazısında, mekânın insan hayatının bütün evrelerinde farklı şekillerde/işlevlerde yer aldığını şu şekilde açıklamaktadır: “İnsanın bireysel tutumlarıyla küresel etkileşime daha açık olmasına karşılık, kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından kültür mekânlarının UNESCO yaklaşımları açısından daha işlevli olduğu görülecektir. Bu mekânlar, doğum, sünnet, evlenme, ölüm gibi geçiş ritüellerine bağlı olabileceği gibi, cami, türbe, yadır, mezarlık, hıdırlık, bayram yeri gibi halk inançlarına veya bağ bozumu, yayla şenliği, köy yaşantısı gibi halk hayatına yönelik olabilir. Başka kültür mekânlarında başka kültürel tutumlar içinde olan bireyler, kültürel mekân olma özelliğini ve etkinliğini koruyan bu yerlerde, koruması amaçlanan kültüre kolaylıkla eklemlenebilmekte ve geçici bir süre de olsa bu mekâna ait biri gibi davranmaktadır.”¹⁷⁶¹

Mekân, her şeyden önce gösterimlerin icrâ edildiği ve olayların gerçekleştiği bir dekordur. Genel olarak vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadığı ve kendi oluşlarını fark ettikleri bir alandır.¹⁷⁶² Mekânın dekoru, eşyaları, fizikî şartları gibi unsurlar şahısların ya da yörenin içinde bulunduğu ekonomik durum, sosyal yaşantıları ve yaşam tarzları hakkında çıkarımlar yapılmasına yardımcı olmaktadır.

Mekân, sözlü kültür ürünlerinin aktarımında ve gösteriye dayalı icrâların gerçekleştirilmesinde “engelle-yici” ya da “kolaylaştırıcı” etkiye sahiptir. Bu durum sohbet toplantıları merkezinden ele alındığında, gösterinin yapıldığı/yapılacağı yer

¹⁷⁶⁰ Öcal Oğuz ve Yeliz Özay, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, **Millî Folklor**, Yıl: 17, Sayı: 65, 2005, s. 164.

¹⁷⁶¹ Oğuz, 2007, s. 32.

¹⁷⁶² Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 7, 2002, s. 98.

sürekli icrânın gerçekleştirildiği mekân olduğu zaman doğal bir ortamda sohbet icrâ edilebilir. Fakat farklı bir mekânda özellikle gösteri amaçlı yapılan toplantıların mekânları yapay ve sipariş üzerine tertip edilen ortamlar olmasından dolayı böyle yerlerde icrâ doğal seyrinde yapılamamaktadır. Bu şekilde olduğunda ise icrânın zamanı ve süresi değişmekte, içeriği kısaltmakta ve normal seyrinden biraz da olsa uzaklaşmaktadır.

Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların oluşmasını ve özellikle seçilmesini sağlayan farklı etkenler bulunmaktadır. Bunların başında katılımcıların sayısı ve cinsiyeti, toplantıların icrâ zamanı ve süresi, eğlencenin dışarıya açık ya da kapalı olması, toplantıların içeriği (alkollü, alkolsüz, kadın-erkek ayrı ya da karışık vb.) gibi unsurlar en başta gelmektedir. Bu bakımdan sohbet grubunun niteliğine bağlı olarak köy odaları, kahvehaneler, Yâren odası, konferans salonu, spor salonu, tiyatro salonu, düğün salonu, piknik ve mesire yerleri, meydan, cadde, sokak, bağ evleri, avlu, ırmak/çay/deniz kenarı, konaklar, mağaralar, bireysel mekânlar, tatil yöreleri, özel tasarlanmış yerler gibi her türlü mekân sohbet toplantılarının icrâ edildiği, değiştirildiği ve yeniden yaratıldığı yerlerin başında gelmektedir.

Sözlü kültürün egemen olduğu dönemlerde ve mekânlarda, eğlence işlevini de yüklenen yerel ve eril kamusal mekânların başında “*köy odaları ve kahvehaneler*” gelmektedir. Sözlü kültür geleneğinin biçimlendirdiği bu kapalı mekânlarda, toplumsal yaşamı ilgilendiren kararlar alınıp uygulanmakta, bireysel ve toplumsal sorunlar görüşülmekte, çözümler üretilmekte, oluşturulan uzlaşma ortamında sosyokültürel dönüşüm ve değişimler gerçekleştirilmektedir.

Kitle iletişimi, ulaşım, eğitim, kentleşme, teknolojik gelişmeler, yerel kanaat liderlerinin birer birer yok olmaları veya etkilerini yitirmeleri, farklı iş imkânlarının olduğu yerlere yapılan göç gibi nedenlerden dolayı köy odaları ve kahvehaneler içerik, biçim ve işlev açısından değişmeye başlamıştır. Bu yerel mekânlarda yapılan eril sohbetlerin içeriği, yerel dışı unsurlar ve genellikle kitle iletişim araçları tarafından (radyo, televizyon, gazete, internet vb.) belirlenmektedir. Günümüzde bu tür ortamlardaki insanlar tarım ve hayvancılıktan ziyade televizyon dizilerini, farklı kişilerin aşk maceralarını, popüler kültürün insanlara sunduğu farklı unsurları dile getirip paylaşmaktadır. Bu şekilde sosyokültürel yaşamın her alanındaki yerel farklılıklar, çeşitlenmeler, yerini tek tip sosyokültürel yapıya terk etmektedir. Ayrıca sanayileşme, kentleşme, modernite ve teknolojik gelişmeler gibi olguların beraberinde getirdiği küreselleşme nedeniyle tektürleşmeye doğru sürüklenen

dünyada, Türkiye'deki köy odaları/konakları gibi diğer “kamusal alanlar” da teker teker tüketilmekte ve yok edilmektedir.¹⁷⁶³ Bu nedenle küreselleşmenin etkisinden kurtulmanın belli başlı yöntemlerinin başında geleneksel kültürün icrâ edildiği, yeni nesillere aktarıldığı mekânların yaşatılması ve yenilerinin oluşturulması gerekmektedir.

Türk halk eğlencelerinde mekânı belirleyen etkenlerden birisi “*cinsiyet ayrımı*”dır. Türk eğlence sistemindeki mekânların büyük bir bölümü erkeklere özgüdür. Azınlık kentli ve eğitilmiş bir grubun dışında kadınların eğlence mekânı genellikle “*ev*”dir. Kadınların bu sınırlı sayıdaki eğlence mekânlarına karşın, erkeklerin eğlence dünyasında çok sayıda ve türde mekân bulunmaktadır. Genel olarak Türkiye’de kamusal eğlence mekânlarının cinsiyeti erkektir ve bu mekânların karşı cins tarafından kullanımı erkeğin iznine bağlıdır.¹⁷⁶⁴ Bu açıdan bakıldığında sohbet toplantılarının büyük bir kısmının erkekler tarafından kendi aralarında icrâ edilmesi, sohbetlerin muhtevasının sadece erkeklere özgü olması, bayanların bazı yörelerde sadece izleyici ve hizmet etmek için katılabilmesi, sohbet toplantılarının birçoğunun kuralları arasında kadınların hem izleyici hem de grup üyesi olarak katılmasının yasak olması gibi durumlar göz önünde tutulursa cinsiyet ayrımının sohbet toplantılarında da var olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türk eğlence anlayışı içerisinde mekânı belirleyen bir diğer faktör ise “*yaş*”tır. Özellikle köy ve kasabalarda bulunan odalar, yerleşim biriminin nüfusuna ve büyüklüğüne bağlı olarak genellikle birisi gençlere diğeri yaşlılara ait olmak üzere iki tanedir. Bu mekânlarda herkes kendi yaş grubu ile bir araya gelerek eğlenmekte, sohbet etmekte ve diğer aktivitelerini gerçekleştirmektedir.

Yerleşim yerine uzaklık, eğlence mekânını belirleyen bir başka etkidir. Özellikle alkollü, müzikli ve eğlence ağırlıklı sohbet toplantıları bağ evi, konak gibi daha çok evlerden uzakta bulunan yerlerde icrâ edilmektedir. Bunun sebepleri ise müziğin ortaya çıkardığı gürültünün ve toplantıların gecenin geç saatlerine kadar devam etmesinden dolayı çevreye rahatsızlık vermemektir.

Sohbet toplantılarının niteliği ve niceliği de mekânı belirleyen unsurlardan bir başkasıdır. Genel olarak sohbet toplantıları, sınırlı sayıdaki kişilere kapalı bir mekânda icrâ edilmesinin yanında gösteri, davet, açılış, özel gün ve kutlama gibi geleneksel yapısının dışında farklı bir amaç için yapıldığı da olmaktadır. Böyle

¹⁷⁶³ Özdemir, 2005, ss. 94-95.

¹⁷⁶⁴ Özdemir, 2005, s. 97.

durumlarda genellikle konferans salonu, halka açık alanlar, konser ve düğün salonu gibi mekânlar kullanılmaktadır.

Sohbet toplantılarını icrâ eden grup üyelerinin genel maddî durumu da mekânı belirleyen etkenler arasındadır. Özellikle bazı sohbet grupları son toplantılarını açık alanda yerleşim yerinin dışında herhangi bir tatil yöresi ya da mesire yerlerinde yapmayı tercih etmektedir. Bu durumda gidilecek olan yerin neresi olacağı, uzaklığı, kalınacak süre, ulaşım imkânları, yapılacak harcamalar gibi hususlar, grubun genelinin maddî imkânları göz önünde tutularak belirlenmektedir. Çünkü imkânları yeterli olmayan ve yapılacak masraflardan payına düşeni karşılayamayacak olan kişilerin sıkıntıya düşmemesini sağlamak temel kriterlerden biridir. Bazı gruplar bir hafta herhangi bir tatil yöresinde kalabilirken bazıları kendi imkânları ölçüsünde yakın bir mesire yerini tercih etmektedir.

Mekân unsurunu belirleyen bir diğer etken ise sohbet toplantılarının kentte mi yoksa kırsalda mı icrâ edildiğidir. Çünkü köy ve kasaba gibi yerleşim birimlerinde ortak kullanım mekânları olan kahvehane ya da köy odaları bölgenin geleneksel yapısına göre daha sade, gösterişten uzak bir şekilde inşa edilip düzenlenir. Bunun sebepleri arasında, bu mekânların hem eğlence hem de normal zamanlarda çok amaçlı olarak da kullanılması, yörenin sosyoekonomik durumu, geleneksel çizginin devam ettirilmek istenmesi, ortak mülkiyet olmasından dolayı genel görüşe göre hareket edilmesi sayılabilir. Fakat kentlerde faaliyet sürdüren sohbet gruplarının sabit eğlence mekânlarının özellikle iç dekorasyonu daha gösterişli daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir. Bu mekânların kullanımının belirli bir gruba ait olması, sohbet toplantıları dışında farklı amaçlarla kullanılmaması, bakım ve diğer işlerinin düzenli olarak yapılması bu yerlerin daha iyi durumda kalmasını sağlamaktadır.

Geleneksel sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânlar “*Açık Mekânlar*” ve “*Kapalı Mekânlar*” olmak üzere iki ana başlık altında ele alınacaktır.

2.5.1. Açık Mekânlar

Geleneksel sohbet toplantıları çoğunlukla sonbahar ve kış mevsimlerinde kapalı mekânlarda icrâ edilmesinin yanında, icrâ zamanına ve işlevine bağlı olarak açık mekânlarda da yapılır. Açık mekânlarda tertip edilen toplantılar zaman olarak ilkbahar ve yaz aylarına denk gelmekte/getirilmektedir. Bunda havaların belirli bir dereceye kadar ısınması sonucu açık bir mekânda toplanmaya elverişli bir ortamın ortaya çıkması en büyük etkidir. Açık mekânların başında tatil yöreleri (deniz/göl

kenarı, tatil köyleri vb.), piknik ve mesire yerleri, park ve bahçeler, kamp merkezleri, belediye, devlet ve şahıslar tarafından özel olarak yapılmış ticarî mekânlar gelmektedir.

Afyon'da alkollü olarak tertip edilen Gezek Sohbetleri, sonbahar ve kış aylarında evlerde yapılmasının yanında ilkbahar ve yaz mevsimlerinde bağ ve bahçe gibi açık alanlarda icrâ edilir.¹⁷⁶⁵

Isparta Gezek Sohbetleri'nin son toplantısı, Hıdrellez günü Eğirdir Gölü kıyısında yapılır. Bu ortak eğlenceden sonra o yılki Gezek Sohbetleri sona erer.¹⁷⁶⁶

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin dönem içerisindeki son toplantısı olan "Dere Kıyısı (Boyu) Toplantısı"; mesire yerlerinde ya da deniz kıyısı gibi uygun bir tatil yöresinde bütün üyelerin katıldığı birkaç günlük gezi şeklinde icrâ edilir. Bir gezi şeklinde yapılan bu toplantılarda herhangi bir mekân ya da zaman sınırlaması yoktur (K.K.309, 311).

Erzincan-Kemaliye'de Sıra Gezme Sohbetleri'nin genel toplantıları sona ermesiyle birlikte mevsim şartlarına bağlı olarak Mayıs ayının sonları gibi başlayıp Eylül ayına kadar süren içkili ve içkisiz Oturak Âlemleri yapılmaktadır. Genellikle ırmak ya da dere kenarlarında aynı yaş grubundan kişiler tarafından alkollü/alkolsüz ve yemekli olarak bu toplantılar icrâ edilir (K.K.190, 192, 193).

- Gezi mahiyetindeki sohbet toplantılarının hangi açık mekânlarda icrâ edileceğine karar verilmesinde katılacak olan kişilerin cinsiyetleri ve sayıları da belirleyici bir faktördür. Katılacak olan kişi sayısının fazla olması ulaşım sıkıntısı (bir vasıta yerine iki araç kiralanması vb.), konaklama ve yiyecek masraflarının artması gibi maddî giderlerin yükselmesine sebep olmaktadır. Bu da grup üyeleri arasında kişi başına düşen maddî külfeti artırmaktadır. Ayrıca kadın-erkek karışık bir şekilde tertip edilen toplantılarda ise durum daha farklı bir şekil almaktadır. Sohbet grubu üyelerinin eşleri ve çocuklarının katılması, zaman zaman grup içerisinde konaklama, ulaşım, fikir ayrılığı gibi anlaşmazlıklara varan sorunlar doğurabilmektedir. Bu durumun sohbet müdavimlerinin birlik ve beraberliğine zarar vereceğinden, bu tarz gezilerin organizasyonunun yapılmasında çok titiz davranılmaktadır.

Bursa Gezek Sohbetleri'nin dönem sonundaki Dış Gezek toplantıları, Haziran ayı içerisinde Bursa dışındaki herhangi bir tatil yöresine düzenlenen gezi şeklinde

¹⁷⁶⁵ Bıyıkoglu, s. 80.

¹⁷⁶⁶ Çağatay, 1989, s. 149.

yapılır. Dış Gezek toplantılarının yapılacağı yerin belirlenmesinde üyelerin aile fertlerinin konaklama, yeme-içme ve eğlenme konusunda rahat edebileceği, ulaşımında herhangi bir sıkıntı yaşanmayacak, daha çok önceden gidilmeyen yerler tercih edilmektedir. Gidilecek olan yerin neresi olacağını ise grup üyeleri kararlaştırır (K.K.84).

- Sohbet grupları, kendi mekânları ve icrâ zamanları dışında herhangi bir davet, açılış, festival, şölen, özel gün gibi farklı etkinliklerde de gösteri amaçlı toplantılar yapmaktadır. Bu gösteriler için konferans salonu, herhangi bir kapalı mekân ve spor salonu gibi kapalı mekânların tercih edilmesinin yanında açık havada kurulan alanlarda, konser ve gösteri sahnelerinde, meydanlarda, stadyumlarda, geniş caddeler gibi yerlerde gösteriler icrâ edilir. Bu mekânlar yapılan gösterinin niteliği, amacı ve zamanı gibi faktörlere bağlı olarak belirlenir.

Açık mekânlarda yapılan gösterilerde mekânın yerinin belirlenerek kurulması, gerekli araç ve gereçlerin temin edilerek hazırlanması, gösteri ekibinin gerekli ihtiyaçlarının karşılanması, gösterinin tarih ve saatinin halka duyurulması gibi hususlar organizasyonu gerçekleştiren valilik, kaymakamlık, belediye, sendika, sivil toplum örgütü gibi resmî ya da özel kurumların dışında öncü olan şahıslar tarafından yerine getirilir.

Sohbet ekipleri gösteri mekânının uygunluğunu belirlemenin dışında yanlarında getirdikleri sahne ve gösteri esnasında kullandıkları malzemeleriyle mekânı düzenlerler. Sohbet grubunun bulunduğu yere yakın olan il, ilçe ve kasaba gibi yerleşim yerlerinde yapılacak olan gösterilerde mekânın düzenlenmesi için daha fazla eşya götürme imkânı varken uzak illere ve özellikle yurt dışında yapılan gösterilerde ise sınırlı sayıdaki eşya ile mekânın dekorasyonu yapılır. Ayrıca gösteriye ev sahipliği yapan kurum/kuruluş ya da kişilerin kendi imkânlarıyla temin ettikleri malzemeler de mekânın hazırlık aşamasında kullanılır.

Geceleyin düzenlenen gösterilerde açık eğlence mekânlarının aydınlatılması, teknolojik gelişme ve yaygınlaşmaya paralel olarak çeşitli doğal ve yapay aydınlatma araçlarından faydalanmak suretiyle yapılmaktadır. Köy, kasaba gibi küçük yerleşim birimlerindeki açık ortamlarda yapılan gösterilerde mekân aydınlatılması için ekseriyetle ay, meydan ateşi, fener ve lüks lambası, son yıllarda da ışıldak, elektrikli aydınlatma araçları, sokak lambaları gibi ışık kaynakları kullanılmaktadır. Kentlerde yapılan gösterilerde açık eğlence mekânlarının aydınlatılması için ampulün yanında projektör, lazer, mum, havai fişek gibi ışık araçlarından yararlanılır. Ayrıca

kentlerdeki açık eğlence mekânlarında, geleneksel yaşamdaki doğal ışık kaynaklarının kullanılmasının yanında diğer elektrikli aydınlatma vasıtalarının da “otantik” ortamların oluşturulması amacıyla gaz lambası, fener, lüks lambası biçimlerinde olduğu da gözlemlenmiştir.¹⁷⁶⁷ Örneğin; Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi kurulduğu zamandan itibaren düzenli olarak her sene “*Tosya Kültür ve Pirinç Festivali*”ne katılmaktadır. Sokaklarda kortej eşliğinde yürüyüşün yanında meydanlarda çeşitli gösteriler de yaparlar. Manisa’nın Kula ilçesinde bulunan Yâren ekipleri, gösterilerini düğün ve sünnet törenlerinde açık havada ve meydanlarda icrâ ederler. Özellikle sünnet gezdirmelerini kortej eşliğinde cadde ve sokak aralarında yaparlar.

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri’nin bir bölümü gösteri mahiyetinde ilki 2013’te ve ikincisi de 2014’te tertip edilen “*Pamukçu Bengi ve Gülgülü Şenliği*”nin içerisinde icrâ edilmektedir. Pamukçu’nun meydanına kurulan geniş bir sahnede sohbet ekibi tarafından kendilerine ayrılan zaman içerisinde Erfene Sohbetleri’nin bir bölümünün kısa bir gösterimi yapılır.

Bunların dışında il içi, il dışı ya da yurt dışından gelen her türlü davetlerde kapalı mekânların dışında hazırlanan sohbet grubunun uygun gördüğü yerlerde gösteriler yapılır.

2.5.2. Kapalı Mekânlar

Türkiye’deki birincil sözlü kültürün veya geleneksel yaşamın egemen olduğu yerleşim birimlerinde, erkek toplantı ve eğlencelerinin genellikle köy odası, kahvehane, varlıklı kişilere ait konaklar, geniş odalı veya hayatlı evler, bağ evleri, geniş odalı düğün evleri gibi geniş ve kapalı/iç mekânlarda icrâ edildiği belirlenmiştir.¹⁷⁶⁸

Sohbet toplantılarının mekânı çoğu zaman “*iç/kapalı mekân*”dır. Bunun sebeplerinden bir tanesi “*zaman faktörü*”dür. Zamanın mekân üzerindeki belirleyiciliği iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, toplantılar “*kış*”ın yapıldığı için ısınma ile ilgili sebeplerle zorunlu bir iç mekân tercihi söz konusu olmuştur. Ayrıca bu zaman faktörü iç mekânın donanımını da belirleyen bir faktördür. Mekânın boydan boya halı ile döşenmesi, ısınma araç ve gereçlerinin bulunması gibi. İkinci olarak da sohbet toplantılarının önemli bir belirleyici özelliği

¹⁷⁶⁷ Özdemir, 2005, s. 113.

¹⁷⁶⁸ Özdemir, 2005, s. 99.

olarak “gece toplantıları” olması, sohbetlerin kapalı mekânda yapılmasını gerektirmiştir. İç mekânın seçimindeki ikinci önemli faktör, sesin ve sözün muhafaza edilmesi gerekliliğidir. Sohbet toplantılarının icrâsı genel olarak grup dışına kapalıdır. Evlerde yapılan sohbet toplantılarında ev sahibinin aile fertleri dahi mekâna alınmamaktadır. Kısacası grup üyeleri sohbetlerinin, eğlencelerinin, yiyip içmelerinin yani bütün grup faaliyetlerinin dışarıya taşmasını istemezler. Aksi durum, üyelerin rahatını ve ortamın doğallığını bozabilir. Grup mahremiyeti düşünülerek kapalı mekân seçilmesinin yanında sohbe katılmayanlar göz ardı edilmemiştir. Gece yaralarına kadar süren eğlence, müzik, oyun ya da sohbet seslerinin grup dışında kalan kişileri rahatsız etmesinin önüne geçmek için, mekân sesin muhafazasını sağlamaya elverişli bir iç mekân olarak tercih edilmiştir.¹⁷⁶⁹

Sohbet toplantılarının icrâ edildiği kapalı mekânlara verilen isimler şunlardır; oda, kızan odası, köy odası, delikanlı odası, gençler odası, sıra odası, sohbet odası, konak, han odası, müstakil ev, apartman dairesi, bağ evi, sıra evi, hanay, halkevi, samanlık, ahır sekisi, restoran, kafeterya.

Sohbet toplantılarının Yâren evi, köy odası/konağı ve ortak kullanılan diğer mekânların hazırlanması, temizliği ve toplantı boyunca yapılması gereken hizmet görevi, grup kararına bağlı olarak çoğunlukla sırası gelen kişi tarafından yerine getirilir ya da grup dışından belirli ücret karşılığında tutulan bir görevliye yaptırılır. Bazı durumlarda grup içerisinde bulunan gençler bu görevi gönüllü olarak ifâ eder. Genellikle ihtiyaç sahibi bir kişiyle bu görev için anlaşarak sosyal bir yardımlaşma da sağlanmış olmaktadır. Bu görevlinin ücreti grubun almış olduğu karara bağlı olarak ya her hafta sıra sahibi tarafından ya da grubun tamamının maddî desteği ile ortaklaşa karşılanır. Bazı durumlarda sohbet esnasında oynanan oyunlarda verilen cezalardan toplanan paralarla da ödeme yapılır (K.K.265). Bunun yanında bazen “hizmet cezası” alan grup üyesi de mekânın temizliği ve düzenlenmesi gibi işleri yerine getirir. Restoran, han odası, konuk evleri, restore edilmiş özel yerler gibi mekânlarda yapılan sohbet toplantılarındaki temizlik, hizmet, yiyecek ve içecek ikramı gibi işler grup üyelerinin dışında belirli bir ücret karşılığında mekânın görevlileri tarafından yerine getirilmektedir.

Ortak kullanım alanlarının temizlik ve düzeninin kontrolü ise Yâren Çavuşu, Çavuş, Yârenbaşı, Mıcık, Başkan, Dayıbaşı, Delikanlıbaşı, Reis, Yiğitbaşı, Bey,

¹⁷⁶⁹ Yılmaz, ss. 64-65.

Hıçıp, Ortacı, Değnekçibaşı gibi yörelere farklı adlar verilen yöneticiler veya onların görevlendirdiği kişiler tarafından yapılır. Mekânda herhangi bir eksikliğin tespit edilmesi durumunda bunların sohbet zamanından önce giderilmesi sağlanır. Fakat çok büyük bir eksikliğin olması hâlinde ise o kişiye yemek, para, hizmet gibi çeşitli cezalar verilir. Sohbet toplantıları sıra ile şahısların evlerinde icrâ edildiği durumlarda ise mekânın düzeni, hazırlanması ve temizliğini toplantıdan önce ve sonra evde bulunan bayanlar yapmaktadır.

- Eğlence mekânları arasında restoran, kafeterya, meyhane, lokanta gibi umumî yerler de vardır. Özellikle evi sohbet için müsait olmayan ya da hastalık, misafir gibi geçerli mazeretleri olan kişi veya kişiler anlaştıkları herhangi bir kapalı işletmede kendi sohbet sırasını düzenleyebilirler. Buralardaki bütün hizmet, ikram ve diğer görevler ücret karşılığında hizmet veren kişiler tarafından yerine getirilmektedir. Odalarda ya da evlerde tertip edilen sohbet toplantılarına nazaran ücretleri daha yüksektir.

Afyon'da esnafların oluşturdukları Gezekler genellikle restoran ve kafeterya gibi geniş mekânı olan ticarî işletmelerde yapılmaktadır.¹⁷⁷⁰

Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde daha eski dönemlerde alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri, Yaşar Köstekli tarafından işletilen ve Yirik Yaşar'ın Meyhanesi olarak bilinen yerde icrâ edilmiştir.

- Sohbet toplantıları arasında içkili olarak tertip edilen veya icrâsı içerisinde hem içkiye hem de kadın oynatılmasına yer verenlerin mekânları saklı tutularak sohbet müdavimleri dışında kimseye söylenmemektedir. Bu, sohbet ekibinde bulunan kişilerin toplum içerisinde kadın oynatılması ve alkol tüketilmesini onaylamayanların nazarında itibar kaybı yaşamaması, istenmeyen kişilerin toplantıya dâhil olmaması, ortamda yaşananların dışarıya çıkarılmaması, toplum içerisinde bu tür eğlenceleri tasvip etmeyenlerin şikâyet etmeleri gibi istenmeyen durumlara karşı alınan bir önlem niteliğindedir.

Ankara Cümbüş toplantıları her mekânda yapılmayıp kenar köşe, çıkmaz sokak, kale içi, Hisar, dışarıya ses sızdırmayacak kalın duvarlı evlerde icrâ edilmektedir. Bu evlerin duvarları üç-dört metre kalınlığında olur ve ne zil ne saz ne de türkü sesini dışarıya sızdırırdı.¹⁷⁷¹

¹⁷⁷⁰ Bıyıkoğlu, s. 106.

¹⁷⁷¹ Yönetken, s. 2.

Dursunbey Barana toplantılarının belirli bir sıra ile Ahbapların evlerinde tertip edildiği dönemlerde, hangi gün kimin evinde yapılacağı grup üyelerinin dışında kimseye söylenmezdi. Aksi bir durumda toplantı yerini başkalarına söyleyen Ahbap cezalandırılırdı.

Konya'da Oturak Âlemleri, büyük bir gizlilik içerisinde organizasyonu yapan kişilerin belirlediği zamanda ve yerde yapılır.¹⁷⁷²

- Kapalı eğlence mekânlarından köy odası, kahvehane, Yâren evi/odası gibi ortak kullanım alanlarının elektrik ve su faturaları, ısınma giderleri, yiyecek ve içecek masrafları, oyunlarda kullanılan kostüm ve diğer malzeme harcamaları, dekorasyon ücretleri ile mekânın diğer giderleri genellikle sohbet grubunun müdavimleri tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanında yörede maddî durumu iyi olan kişiler tarafından yapılan bağış ve sohbet esnasında verilen cezalar neticesinde toplanan ücretlerin bir kısmı da bu giderler için kullanılır. Bireysel mekân olan ev ve konak gibi yerlerin düzen, dekorasyon ve diğer giderleri çoğunlukla hane sahibi tarafından karşılanır.

- Sohbet toplantıları genellikle gece tertip edilen eğlenceler olmasından dolayı mekânın aydınlatılması gerekmektedir. Elektriğin olmadığı ya da yaygın bir şekilde kullanılmadığı dönemlerde kapalı mekânların aydınlatılması ocak ateşi, kandil, fener, mum, çıra, gaz lambası gibi aydınlatma araçları kullanılarak yapılmıştır. Elektriğin ortaya çıkıp yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, mekânların aydınlatılması lamba ve çeşitli elektrikli aletlerle yapılmıştır. Özellikle Yâren toplantılarının yapılması için tertip edilen özel mekânlarda farklı spot lambalar, değişik renk ve nitelikteki çeşitli aydınlatma araçları da kullanılır. Gösteri, kutlama, açılış gibi davet üzerine yapılan toplantıların mekânlarının aydınlatılması biraz daha gösterişli ve profesyonelce yapılmaktadır. Bu tarz gösteriler genellikle spor salonları, konferans salonları, konser alanları, açık ve kapalı düğün alanları gibi yerlerde yapılmasından dolayı normal aydınlatmaların dışında projektör, lazer ve benzeri araçlar yardımı ile yapılan ışık ve renk gösterileriyle mekân daha farklı şekilde aydınlatılmaktadır. Bu da toplantılara olumlu yönde farklı bir hava katarak ortamın daha iyi gözükmesi, gösterinin daha çekici hâle gelmesini, izleyici ile icracı arasında iyi bir iletişimin kurulmasını sağlamaktadır.

¹⁷⁷² Sakman, 2001, ss. 79-80.

- Düzenlenme zamanı itibariyle sohbet toplantıları çoğunlukla sonbahar ve kış ayları içerisinde icrâ edilir. Bundan dolayı toplantının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için mekânın belirli bir dereceye kadar ısıtılması gerekir. Eski dönemlerde kapalı eğlence mekânları daha çok soba ve ocak ateşiyle ısıtılmıştır. Ortak kullanım alanı olan köy odası, delikanlı odası, misafirhane gibi mekânların yakacak ihtiyacı sohbet müdavimleri tarafından imece usulü karşılanmasının yanında, maddî durumu iyi olan kişi tarafından da üstlenilmektedir. Haftanın ya da ayın bir günü veya belirlenen diğer bir zaman diliminde bir araya gelerek odun ve kozalak tarzı yakacak malzeme toplanır. Bu işlem yakacak ihtiyacı ortaya çıkınca tekrarlanır.

Elazığ ve Nevşehir’de icrâ edilen Kürsübaşı Sohbetleri esnasında ısınma ihtiyacı, etrafında toplanılan masanın altına, içinde közlerin bulunduğu mangal konulması sonucu etrafa yayılan ısı ile karşılanmıştır. Sobanın ortaya çıkmasıyla birlikte zamanla bu ısınma şekli de ortadan kalkmıştır. Daha sonra sobanın yanında imkânlar ölçüsünde kalorifer ve doğalgaz gibi ısınma şekilleri ortaya çıkmıştır. Köy odası, bağ evi, kahvehane gibi mekânlar günümüzde de çoğunlukla soba ve şömine ile ısıtılırken konak, müstakil ev/daire, özel olarak yapılan mekânlarda hem kullanımının hem de temizliğinin kolay olmasından dolayı daha çok doğalgaz ya da kalorifer tercih edilmektedir. Özel olarak yapılan Çankırı ve Afyon-Sandıklı Yârenleri’nin mekânlarında dekoratif amaçlı şömineler bulunmaktadır.

Çankırı Yâren toplantılarının müstakil evlerde icrâ edildiği dönemlerde bu sohbetlerin yapılabilmesi için evin bir bölümü buna uygun olarak inşa edilmektedir. Evin zemin kat köşe odaları ya da üst kat köşe odaları sohbet için özel olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde gerek “U” gerekse “L” tipi planlı evlerde daha büyük ve bölünebilme imkânına sahip kifayetli mekân elde edilebilmektedir. Ayrıca sohbet meclisleri ile ev mahremiyeti de bu şekilde ayrılabilir.

Çankırı Yâren Sohbetleri’nin yapılabilmesi için aranan şartları barındıran bir odanın en ehemmiyetli özelliği “*Meydan*”, “*Şahnişin*” ve “*Medhal/Saff-ı Nial*” olmak üzere üç kısımdan oluşmasıdır. Ana mekân “meydan”dır ve diğerleri bu mekânın uzantıları olmakla birlikte gerek fonksiyon gerekse tatbik edilmiş bakımından birbirinden farklıdır.¹⁷⁷³ Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi sohbet toplantılarının çok yaygın olduğu dönemlerde Çankırı’daki eski ev mimarisine doğrudan etki ettiği ve

¹⁷⁷³ Numan, ss. 597-607.

hatta bu amaç ile evin bir odasının biçimlenişinin de bir nevi dikte ettirilmiş bulunduğu çıkarımı yapılabilir.¹⁷⁷⁴

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri özel olarak dekore edilmiş bir mekânda icrâ edilmeyip sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapılmaktadır. Sıra toplantıları halkın sosyokültürel değerlerine göre özdeşleşmiş “*Selamlık Odalar*” ve “*Başodalar*” olarak bilinen evin bölümlerinde gerçekleştirilmektedir.¹⁷⁷⁵

Bursa Gezek geleneği içerisinde belirlenen üyenin evinde yapılacak olan toplantıya gelecek olan konukların adres bulmakta zorlanmamaları için evin dış duvarına, balkonuna ya da penceresine renkli ışıkları olan bir fener asılarak misafirlerin toplantı yerini bulması kolaylaştırılmış olur. Ayrıca bu fenerin bir diğer işlevi ise ev sahibinin o akşam gönül dostlarını, arkadaşlarını evinde ağırlayarak Gezek toplantısı düzenlediğini, bundan duyduğu mutluluk ve gururu diğer insanlarla açık bir şekilde paylaşmasına bir vesile olmasıdır (K.K.84).

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânın değişmesinin zaman unsuru üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Mekân olarak evlerden odalara, konaklara, özel olarak yapılan yerlere geçiş sohbet gruplarının toplanma periyotlarında kısalmayı sağlamış ve genellikle haftada bir olan periyot, iki ya da üç çıktığı olmuştur. Bu şekilde sohbet grubu üyeleri daha sık olarak bir araya gelebilmiştir.

- Mekân değişikliğinin sohbet toplantılarındaki diğer bir etkisi ise grup üyelerinin oda, konak ve benzeri yerlerde yapılan toplantıların ev ortamında yapılanlara nazaran -mekân bağlamında- grup üyelerine daha fazla özgürlük tanıdığı ve bu şekilde sohbet toplantısı geleneğinin canlı tutulması açısından etkili olduğu ve olumlu yönde katkı sağladığıdır.¹⁷⁷⁶

Toplumsal hayatın her alanında meydana gelen gelişme ve değişmelerin tamamı olumlu yönde değildir. Metin Ekici bu konuya şu şekilde açıklık getirmektedir: “*Toplu yaşamayı kolaylaştıran ve bir toplumun üyeleri tarafından yaratılıp benimsenen ve daha önceki yaratma ve diğer kültürel unsurlarla çatışmayacak şekilde meydana gelen değişmelere “olumlu değişme”, “gelişme”; toplumda hâlen var olan yaratma ve değerlerle uyuşmayan veya sürekli bir çatışma*

¹⁷⁷⁴ Numan, ss. 597-607.

¹⁷⁷⁵ **Her Yönüyle Kemaliye (EğİN)**, s. 169.

¹⁷⁷⁶ Yılmaz, ss. 73-74.

arz eden nitelikteki bir değişme ise “bozulma”dır.¹⁷⁷⁷ Bu bakımdan değişmelerin sonucunda olumlu ya da olumsuz çift yönlü bir işleyiş söz konusudur. Ev ortamından odalara, konaklara ya da diğer mekânlara geçiş sohbet toplantılarının uygulamalarında işleyişin, oyunların, içeceklerin ve yiyeceklerin vb. çeşitlenmesini sağlarken diğer yandan “grup dışında kalanlar”ı “mekân dışı” da bırakmıştır. Ev gezmelerinde hane halkı, sohbet toplantılarının uygulamalarına katılamasalar da aynı mekânı paylaşmanın sağladığı imkân ile geleneğin yakınında durabilmişlerdir. Çocuklar evlerinde icrâ edilen sohbet toplantılarına hizmet etme amacıyla ya da büyüklerinin kendilerini kültürlenme istekleri sayesinde “sürelî” giriş çıkış yapma şansı bulabilmişlerdir. Katılımcıları yakından görmek, arka planda da olsa hazırlık aşamasına katkıda bulunmak, dışarı taşan müzik ve eğlence seslerini duymak gibi yollarla geleneği takip edebilen hane halkının, toplantıların evlerden oda, konak gibi ayrı mekânlara kaydığından, sohbet toplantıları ile mekân üzerinden kurdukları bağ da ortadan kalkmıştır.¹⁷⁷⁸

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği özellikle köy odası, köy konağı gibi mekânlar sadece sohbetler için kullanılmayıp başka kültürel faaliyetlere de ev sahipliği yapmaktadır. Sohbet grubu üyelerinin yöreden yöreye gün olarak süresi farklılık göstermekle birlikte taziyelerinin kabulü, düğün ve ölüm yemeklerinin verilmesi, asker uğurlama eğlencelerinin yapılması, bayramlarda bayramlaşmanın yapılması, köyde herhangi bir şekilde evsiz kalan ailelerin yeni bir ev yapana/bulana kadar belirli bir süre konaklaması gibi farklı işlevler de üstlenmiştir.

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği yerlerin arasında ev, konak, bağ evi gibi şahsa ait bireysel mekânlar bulunmaktadır. Erzincan-Kemâliye Sıra Gezme Sohbetleri, Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri,¹⁷⁷⁹ Antalya Sıra Eğlenceleri, Şanlıurfa Sıra Geceleri, Bursa Gezek toplantıları, Bolu-Mudurnu Ateş Gezmeleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Diyarbakır Velime Geceleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Isparta Gezek Sohbetleri, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri,¹⁷⁸⁰ Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Karabük-Safranbolu Sıra Âlemleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Sivas

¹⁷⁷⁷ Metin Ekici, “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, **Millî Folklor**, Yıl: 20, Sayı: 80, 2008, s. 34.

¹⁷⁷⁸ Yılmaz, s. 74.

¹⁷⁷⁹ Günümüzde Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları büyük konferans salonlarında halka açık olarak icrâ edilmektedir.

¹⁷⁸⁰ Konya Oturak Âlemleri, daha önceleri bağ evleri ve köy odaları gibi mekânlarda yapılırken günümüzde evlerde sıra ile icrâ eden gruplar vardır.

Sıra Gezme Sohbetleri, Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri'nin toplantıları belirli bir sıraya göre sohbet müdavimlerinin evlerinde yapılır. Genellikle evin en geniş odası ya da salonu sohbet için kullanılır.

Yukarıda da belirtildiği gibi her yöredeki sohbet gruplarının kendisine özgü olarak yapılmış ve dekore edilmiş bir mekânı yoktur. Normal zamanda farklı işlevlere sahip olan mekânlar, sohbet toplantıları için toplantı esnasında sosyal bir mekâna dönüşerek sohbetlerin icrâ edilmesine imkân sağlamıştır. Bahsedilen mekânlardan en başta geleni, sıra grubundaki üyelerin aileleriyle ikâmet ettikleri evleridir. Sohbet grubu üyelerinin bir araya toplandığı andan itibaren evler, sohbet toplantılarının kültürel mekânı niteliğini kazanarak sohbet boyunca bu özelliğini devam ettirir.¹⁷⁸¹

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları, grup üyelerinin evlerinde yapıldığı dönemlerde sıra evinde özel bir dekorasyon bulunmayıp evin “*hanay*” adı verilen salonunda ya da en geniş odasında yapılırdı (K.K.30).

Dursunbey Barana toplantıları, daha önceki yıllarda düzenli olarak Ahbapların evlerinde yapılmıştır. Barana Sohbetleri, yörede “*misafir ve misafir ağırlanan yer*” anlamında kullanılan ve “*konak*” olarak ifade edilen grup üyelerinin evlerinde belirlenen sırayla icrâ edilmiştir. Sohbetler için hem kişi sayısının fazla olmasından hem de toplantıya daha rahat bir ortam oluşturmak için konakların en geniş odası tercih edilmiştir (K.K.319).

Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânlardan bir tanesi de “*bağ evleri*”dir. Sohbet grubu üyeleri tarafından bireysel olarak alınıp döşenmek suretiyle hazırlanan bağ evleri, ilk etapta ailece tatil yapma ve dinlenme ihtiyacını karşılama işleviyle kullanılmaktadır. Diğer bir kullanım işlevi ise belirli zamanlarda sohbet toplantılarının bu mekânlarda icrâ edilmesidir. Özellikle ikinci işlevi bakımından Şanlıurfa Sıra Geceleri bağlamında son zamanlarda “*üretilmiş mekânlar*”dır demek mümkündür. Bahar ve yaz mevsiminde toplantılar için buraların tercih edilmesi mağara yatılarında olduğu gibi hem iklimsel imkânlardan faydalanma hem de grup üyelerinin daha fazla süre ile bir arada olup eğlence yapma istekleridir. Bağ evlerinde Sıra Gecesi düzenleneceği zaman toplumsal cinsiyetçi sınırlar yine devreye girmekte, aile fertleri bu zaman dilimlerinde bu mekânlarda bulunamamaktadır.¹⁷⁸²

¹⁷⁸¹ Yılmaz, s. 66.

¹⁷⁸² Yılmaz, s. 77.

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği kapalı/iç mekânların arasında sohbet grubu müdavimlerinin kurmuş oldukları dernek, kulüp gibi sosyal faaliyet gösteren, herhangi bir kurum veya kuruluşa bağlı olarak çalışmayan ve bu birlikteliğin çatısı altında kendi imkânlarıyla oluşturdukları mekânlar yer almaktadır. Mekânların kiralanması ya da satın alınması genellikle grup üyelerinin kendi imkânları ölçüsünde yapılırken bazı durumlarda ise belediye, valilik ve kaymakamlık gibi kurumlar tarafından belirli mekânlar kullanım amacıyla sohbet gruplarına çoğunlukla bedelsiz olarak tahsis edilmektedir. Bu mekânların elektrik, su gibi giderleri ile diğer harcamaları ise genellikle sohbet ekibi tarafından ya da maddî durumu iyi olan kişilerin yaptıkları bağışlarla karşılanır.

- Sohbet toplantılarının sıra ile grup üyelerinin evlerinde yapılmasından özel olarak belirlenmiş mekânlara ya da ortak kullanım alanlarına geçilmesiyle birlikte toplantıların hem genel hem de kişi başına düşen masrafları da artmıştır. Grup üyeleri arasında ortak kullanım alanı olan mekânın elektrik, su, temizlik ve diğer masraflarının ücretleri genellikle paylaştırılmak suretiyle karşılanmaktadır.

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği özel mekânların bir kısmı müstakil şekilde bir ya da iki katlı sadece sohbet grubuna ait olarak yapılırken bir kısmı ise herhangi bir binanın/iş merkezinin/hanın bir katı/bölümü bu amaç için kullanılmaktadır.

Urfa Sıra Geceleri'nin icrâ edildiği mekânlar arasında tarihi hanlar ve odalar da yer almaktadır. Evleri müsait olmayanlar ya da ailelerine zahmet vermek istemeyen sıra grupları, toplantılarını Şanlıurfa'da bulunan çeşitli hanlarda oda kiralayarak icrâ ederler. Şanlıurfa'da tarihî Mençek Hanı, Yahudi Hanı, Barutçu Hanı, Gümrük Hanı gibi çeşitli hanların odaları bu amaçla kiralanmaktadır. Bu odalar yerlere halı, minder, yastık ve diğer malzemelerle döşenerek dizayn edilir ve burada haftanın bir ya da birkaç akşamı oturulmaktadır. Son yıllarda ise maddî durumu iyi olan kişilerden oluşan bazı sıra grupları, taş yapılı bir Şanlıurfa evini veya bir apartman dairesini satın almak ya da kiralamak suretiyle oda olarak kullanmaktadırlar.¹⁷⁸³

Gümüşhane'de “*Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği*”nin yürüttüğü faaliyetler neticesinde sürdürülen Herfene sohbet toplantıları, belediye tarafından bu derneğe bedelsiz olarak tahsis edilen salon ve mutfaktan

¹⁷⁸³ Akbıyık, s. 109.

oluşan bir mekânda icrâ edilmektedir. Bu mekânın dekorasyonu, fatura giderleri ve diğer ihtiyaçları dernek üyeleri tarafından karşılanmaktadır.

- Türkiye’de Yâren adı altında gerçekleştirilen sohbet toplantılarının mekânlarının diğer sohbet gruplarının mekânlarına nazaran daha gösterişli, düzenli ve özel olarak hazırlanmış olduğu görülmektedir. Yâren gruplarının sohbetlerini yapıtlıkları ve kendilerine özel olarak hazırladıkları mekânların hepsinde; geniş bir salon, misafir odası, mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Çankırı Merkez Yâren grubunun sohbetlerini yaptığı mekânda depo olarak kullanılan bir oda, Kastamonu-Tosya Yâren grubunun mekânında yönetici odası, Afyon-Sandıklı Yâren grubunun mekânında ise sigara odası, dinlenme, misafir ağırlama gibi farklı amaçlar için kullanılmak üzere hazırlanmış birkaç oda da bulunur. Mekânlardaki bu farklılıklar ise genel olarak toplantıların yapıldığı yerin genişliğine ve Yârenlerin kendi maddî imkânlarına bağlı olarak kiraladıkları veya satın altıkları ya da herhangi bir kurum/kuruluş tarafından kullanılmak üzere verilen mekânın durumuna göre ortaya çıkmaktadır. Yâren toplantılarının yapıldığı mekânların her odası ayrı olarak süslenip dekore edilmektedir. Fakat en çok sohbetlerin yapıldığı büyük salon daha özel olarak tasarlanıp halı, kilim, yolluk gibi yöresel dekoretif unsurlar da kullanılarak süslenmektedir.

Yâren Sohbetleri’nin yapıldığı salonun genel yapısı şu şekildedir: Yâren odalarının duvarları ve yerleri genellikle halı ve kilimle kaplıdır. Salonda pencere olması durumunda cam kapatılarak dışarıyla irtibat tamamen kesilir. Girişte odanın tam karşı ortasında temsîlî de olsa bir ocak bulunur. Mekânın durumuna göre bu ocak farklı yerde de olabilir. Tıpkı Afyon-Sandıklı Yâren Evi’nde misafirlerin oturduğu sedirin uç tarafında olduğu gibi. Ocak eğer ortada ise sağ tarafındaki köşe Büyük Başağa’ya ve sol tarafındaki köşe de Küçük Başağa’ya aittir. Ocak bulunmayan mekânlarda ocak yakılıyor ise Başağaların iki adım önlerinde ayaklı şamdanlardan ocak boyunca yanan mumlarla sembolize edilir. -Bu mumlar sadece Çankırı Yâren odalarında vardır.- Yâren odasının üç tarafında sedir veya dîvânlar yerleştirilir. Bunların üzerine şilte, minder veya günümüzde olduğu gibi sünger yataklar konulur. Üzerlerine tekrar halılar serilir. Yaslanılacak kısımlara da bindallı işlemeli veya halı kaplamalı hasır yastıklar konulur.¹⁷⁸⁴ Başağaların oturduğu yerler, diğer Yârenlerinkinden biraz daha yüksektir. Üst üste iki üç minder konulur ve

¹⁷⁸⁴ Absarıloğlu, s. 7.

yaslanılacak kısımlara işlemeli büyük yastıklar takviye edilir. Duvarlarda değişik figür ve motiflerle özel olarak işlenmiş süslemeler yer alır. Başağaların ortasındaki duvarda ya da odanın herhangi bir yerinde; “*Kız anadan öğrenir sofrayı düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi*”,¹⁷⁸⁵ “*Yâren; eline, beline, diline sahip olandır.*” gibi ifadeler asılı olarak bulundurulur. Yârenlerin kendi inisiyatiflerine bağlı olarak farklı yazılar, dörtlükler ve özlü sözler yer alabilir. Salonun diğer duvarlarında yemek duası, Ahi ve Yâren kuralları, daha önceki senelere ait Yâren gruplarının resimleri de bulundurulabilir. Mekânın koridorlarında yöresel el sanatlarına ait ürünler, antika malzemeler, alınan çeşitli plaketter, önceki yıllara ait Yâren gruplarının resimleri vb. bulundurulur.

Bu salona ek olarak bulunan diğer odaların işlevleri ise şunlardır: Misafir odası, toplantıların başlamadan önce konukların gelip bekletildiği, Çavuş ya da görevli bir kişi tarafından Yâren geleneği hakkında kısa bilgi verildiği yerdir. Mutfakta, kahve ikramı için gerekli malzemeler, yemek için kullanılan eşyalar yer alır. Depo olarak kullanılan odada Yâren üyelerinin elbiseleri, toplantılarda kullandıkları diğer malzemeleri muhafaza edilir. Yönetici odası ise Yârenlerin kendi özel evraklarının ve gerekli belgelerinin muhafaza edildiği, gerekli durumlarda yöneticilerin bir araya gelip toplantı yaptığı yerdir.

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların arasında, müstakil bir yerin dışında birçok kişinin ortak kullanım alanı olan binanın herhangi bir katı veya iş merkezinin bir bölümü/salonu, özel olarak sadece sohbet toplantılarının icrâsı için inşa edilen ya da var olan bir yerin restore edilerek bu amaçla kullanıldığı yerler de vardır.

Konya Barana Sohbetleri'nin yapıldığı odalar özel olarak evlerden ayrı bir şekilde inşa edilir. Barana odalarının mimarî yapısı yıllardır aynı olup tamamı dikdörtgen biçimindedir. Yeni yapılanlar da aynı tarzda inşa edilmeye devam edilmektedir. Evlerden bağımsız olarak yapılan bu odaların tamamında dolgu kullanılmakta ve on-on beş basamaklı kerpiç ya da betondan oluşturulmuş bir merdivenle odaya girilmektedir. Odanın girişinde “*mabeyn*” adı verilen ve genellikle

¹⁷⁸⁵ Bu sözün bir benzeri Dede Korkut Kitabı'nda şu şekilde yer almaktadır:

“*Kız anadan görmeyince öğüt almaz*

“*Oğul atadan görmeyince sofrayı çekmez*” Sadettin Özçelik, **Dede Korkut Araştırmaları Notlar-Dizin-Metin**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s. 328.

ayakkabıların konulduğu, odaya ait sini, yer sofrası, lavabo, gaz ya da tüplü ocak, süpürge vb. malzemelerin bulunduğu “*antre*” yer alır.

Barana'nın mabeyne girişteki sokak kapısı dışında bir de odaya açılan oda kapısı vardır. Kapılar genellikle ahşap malzemelerden yapılmaktadır. Son yıllarda inşa edilen kimi Barana odalarında dolgu kullanılmayıp onun yerine zemin kat inşa edilmekte, burası zemin kat mutfak ve kiler, üst kat ise oda olarak kullanılmaktadır.¹⁷⁸⁶ Odaların uzun cephelerinden birisinde iki ve kısa cephesinde ise bir tane pencere yer almaktadır. Odanın tavan bölümü ahşap malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Bunun sebebi ise başta içeride tüketilen sigara ve sobadan çıkan dumanın emilmesini sağlayarak daha rahat bir ortam oluşturmaktır. Ayrıca yeni yapılan bazı odalarda mabeyn bölümüne tuvalet eklenmiş ve yapı malzemesi olarak kerpiçten betona dönüşümün de olduğu görülmektedir (K.K.140, 142, 145).

Sonradan inşa edilen Barana odalarının bazıları evlere daha uzak olarak yapılmış olmasına rağmen çoğunlukla evlerin yakınında inşa edilir. Barana odasının eve yakın olmasının nedeni, gece boyu sürecek eğlence ve sohbette Barana'nın içeceğinin ve özellikle yiyeceklerin evin mutfağında kadınlar tarafından hazırlanıp odaya getirilmesidir. Konya ova köylerinden özellikle Göçü köyünde bugün evlerden hem uzakta daha bağımsız hem de yakın olarak inşa edilen Barana odalarının olduğu gözlemlenmiştir.¹⁷⁸⁷

Odaların bakımları Baranaların sahipleri tarafından yapılır. Her sene toplantılar başlamadan önce odalar sahipleri tarafından genel bir bakım ve onarımdan geçirilerek yapılacak olan sohbetlere hazır hâle getirilir. Bunun dışında Barana odalarının rutin temizliği ve düzenlenmesi oda sahiplerinin evlerindeki bayanlar tarafından yapılır (K.K.141).

Kırıkkale'nin Keskin ilçe merkezinde Muhabbet Geceleri, 1999-2004 yılları arasında yörede bulunan tarihî bir kilisede alkollü ve alkolsüz olarak düzenlenmiştir. (K.K.263). Günümüzde ise kaymakamlığın desteği ile Hacı Taşan'ın yeğenleri ve öğrencileri tarafından organize edilen Muhabbet Geceleri, alkolsüz olarak günümüzde “*Hacı Taşan Kültür Merkezi*”nde devam ettirilmektedir (K.K.248, 256, 257).

Afyon'daki Eski Türk Konağı Gezekleri, tarihî eski Türk Konağı'nda tertip edilmektedir.

¹⁷⁸⁶ Yakıcı, ss. 97-98.

¹⁷⁸⁷ Yakıcı, s. 98.

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, günümüzde ilçe merkezinin dışında özel olarak inşa edilen ve iç kısmı yöresel bir şekilde dekore edilen bir mekânda gösteri mahiyetinde icrâ edilmektedir (K.K.319, 322).

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, gösteri mahiyetinde yerel ve ulusal televizyon programları, özel davetler gibi organizasyonlar için yapılan etkinlikler kapsamında, tarihî bir konak olan ve restorasyonu yapıp müze evi hâline dönüştürülen “*Harput Şefik Gül Kültür Evi*”nde ilgili mercilerden gerekli izinlerin alınması doğrultusunda icrâ edilmektedir (K.K.211, 212).

- Halk bilgisi ürünlerinin icrâ ortamlarından birisi de “*oda*”lardır. Köylerde, köylünün ortak malı veya şahıslara ait olan, ihtiyaçlarının ortaklaşa giderildiği, yolcu ve misafirlerin ağırlandığı, vakit geçirmek için bir araya gelinen yerler “*oda*” olarak nitelendirilmiştir. Her an herkese açık oluşuyla odalar kamusal bir mekân özelliğine sahiptir. Aynı zamanda odanın herkese açık oluşu genellikle erkeklerle sınırlıdır. Bir erkeğin bir odaya gitmesi için özel bir davet gerekmez.¹⁷⁸⁸ Fakat yaş sınırlaması, genç odası, orta yaşın üzerindeki gittiği oda gibi farklı mekânların olduğu yerlerde, herkesin kendi yaş grubunun olduğu odaya gitmesi beklenir.

Neşet Çağatay, odaların ortaya çıkışını Ahi zaviyeleri ve Türklerin sosyal yapısına dayandırmaktadır. Bu odaların işlevlerini, yöre halkının sorunlarının çözümlenerek ortak çarelerin bulunduğu, misafirlerin konaklayabildiği, gençlerin eğitim görevinin yapıldığı, özellikle kış aylarında yapılan toplantılarla eğlenilerek hoşça vakit geçirilen bir yer olarak ifade etmektedir.¹⁷⁸⁹

Müjgan Cunbur ise Ahi zaviyelerinin sadece yolcuların ya da kimsesizlerin gelip rahat bir şekilde konaklayabildiği yerler olmasının yanında gençlerin eğitiminde kültür merkezi vazifesi gördüğünü ifade etmektedir.¹⁷⁹⁰ Fakat bu zaviyeler sadece gençlerin eğitime yönelik olmayıp konaklayan herkes için kısa süreli de olsa bir eğitim ocağı niteliğindedir.

Odaların Ahilik ve Yâren teşkilatının ortaya çıkarmış olduğu sosyal bir yapı olmasının yanında Metin Ekici, odaların varlığını sadece esnaf teşkilatlarına bağlamayıp Türk kültür hayatında var olan birlik, beraberlik, dayanışma ve idare

¹⁷⁸⁸ Gülten Küçükbasmacı, “Halk Anlatısının Sözlü Kültür Ortamlarında Değişim ve Dönüşüm: Oda ve Konak”, **Turkish Studies**, Volume7/2, Spring 2012, ss. 771-772.

¹⁷⁸⁹ Çağatay, 1989, ss. 140-142.

¹⁷⁹⁰ Müjgan Cunbur, “Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1989, s. 7.

sisteminin en küçük yerleşim birimlerinde bile hâkim olmasının bir ürünü olarak açıklamaktadır.¹⁷⁹¹

Kırsal alanda, bağlar ve bahçeler eğlence mekânı olarak kullanılsa da dışarıdaki göze kapıları kapalı “odalar” en çok tercih edilen eğlence mekânlarıdır. Odalar, çeşitli yiyecekler eşliğinde içki içmek, oyun oynamak, saz çalıp türkü söylemek veya sohbet etmekten başka cinsel içeriğe de sahiptir.¹⁷⁹²

Odaların sayısı yerleşim biriminin büyüklüğüne ve ekonomik yapısına göre değişmektedir. Köylüler tarafından ortak kullanım alanı olarak inşa edilen odalardan başka maddî durumu iyi olan kişilerin yaptıkları odalar da vardır. Odanın ilk sahibi öldüğü zaman oda kapatılmayıp çocukları tarafından maddî imkânları müsait olmasa bile devam ettirilir.¹⁷⁹³

Metin Ekici, 1986-1987 yıllarında yapmış olduğu araştırmalardan hareketle köy odalarını, kullanım şekilleri, katılımcıların medenî durumu ve yaş ortalaması, odaların aidiyeti gibi özelliklerini göz önünde tutarak beş başlık altında tasnif etmiştir:

1. Merkezî Köy Odası: Köy muhtarı ve ihtiyar heyetinin kullandığı bir oda olup odanın denetimi ve düzeni de muhtarlığa aittir. Burada daha çok köyle ilgili konular görüşülüp karara bağlanır. Odada köyle ilgili resmî evraklar ve diğer belgeler bulundurulur.

2. Delikanlılar Odası: Köy gençlerinin kendi arasında çoğunlukla kış aylarında bir araya gelerek toplandığı ve eğlence düzenlediği odadır. Bu odaya sadece aynı köyden olan ve buluğ çağına eren gençler katılabilir. Bu odanın kendi içinde birtakım kuralları ve grup içerisinde bir yöneticisi vardır. Her şey bir intizam içerisinde gerçekleştirilir.

3. Köseler Odası: Evlenmiş, askerliğini yapmış erkeklerin girip çıktığı odaya denir. Bir kişi evlendikten sonra yaşlılık dönemine kadar Köseler Odası'nın tabii üyesidir. Bütün evli erkekler bu odada toplanıp sohbet eder ve eğlence düzenleyerek vakit geçirir.

4. İhtiyarlar Odası: Orta yaş seviyesini geçmiş, gündelik işlerle pek ilgilenmeyen kişilerin namaz vakitlerini bekleyip dinî sohbetleri dinledikleri,

¹⁷⁹¹ Metin Ekici, “Batı Anadolu Köy Odaları”, **Türk Kültürü**, Yıl: XXVIII, Sayı: 332, Aralık 1990, ss. 744-745.

¹⁷⁹² İlyaz Bingül, **Osmanlı'da Kahvehane ve Toplumsal Hayat Mekânları**, Gram Yayınları, Ankara, 2013, s. 169.

¹⁷⁹³ Mustafa Ataman, “Konya Köylerinde Misafir Odaları”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Sayı: 351, 1978, s. 8457.

genellikle camii bitişişine ya da yakınına kurulan odalara İhtiyar Odası adı verilir. Merkezî Köy Odası'nın bu amaçla kullanıldığı da olmaktadır.

5. Mahalle (şahıs) Odası: Köylerde maddî durumu iyi olan birisi ya da vasiyeti üzerine yakınları tarafından yaptırılmış odalardır. Bu odalar, yaptıran kişinin evinin yakınında inşa edilmiş ve o kişinin adı veya lakabıyla anılır. Köye dışarıdan gelenlerin konaklama ihtiyaçlarının karşılandığı bir odadır. Bu odalar ayrıca Delikanlılar Odası ve Merkezî Köy Odası olarak da kullanılmaktadır.¹⁷⁹⁴

Köy odalarının mimarî yapısı ve dekorasyonu yöreden yöreye farklılık arz etse de genel itibariyle aynı yapıda ve benzer özelliklere sahiptir. Köyün nüfus yoğunluğuna, büyüklüğüne ve gelişmişlik durumları gibi özelliklerine bağlı olarak köy odalarının sayısı, büyüklüğü (bir veya iki katlı) ve iç dekorasyonu değişmektedir. Odalar, buldukları coğrafyaya bağlı olarak ahşap, pirket, toprak gibi malzemelerden yapılır. Özellikle Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerindeki odalarda mevsim şartlarına bağlı olarak kiremitli çatı bulunmazken diğer bölgelerde coğrafi şartların bir zorunluluğu nedeniyle kiremitli ya da benzeri malzeme ile yapılan yüksek çatılar inşa edilmektedir.

Odaların genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir: Köy odaları çoğunlukla evlerden ayrı olarak köy meydanına yakın bir yere, camilerin yanında ya da farklı bir yerde ayrı olarak bir veya iki kat şeklinde inşa edilir. Maddî durumu iyi olan kişilerin kendilerine ait olan odaları ise ya evlerinin bitişişinde geniş bir oda şeklinde ya da evlerinden ayrı olarak yapılır. Odalar genel olarak toplantıların ve sohbetlerin yapıldığı salon, seyirlik ve diğer oyunların oynandığı geniş bir meydan, misafirlerin oturması için iki ya da üç basamak şeklinde yapılan oturma yerleri (Bu oturma yerleri her yörenin odalarında bulunmayıp sedir şeklinde oturma yerleri yapılan ya da yer minderleri bulundurulan odalar da vardır.), çay ve yemeklerin hazırlandığı küçük bir mutfak (Mutfak, daha çok yakın zamanlarda yapılan odalarda bulunmaktadır.), lavabo ve tuvaletten meydana gelmektedir. Bazı köy odalarında tuvalet odanın dışına inşa edilir. Yerler halı ya da kilimle örtülü, ısınma aracı olarak da çoğunlukla soba kullanılır. Aydınlatma için eskiden mum, çıra, gaz lambası, fener gibi araçlar kullanılırken daha sonra bunların yerini elektrik almıştır. Bunların dışında odaların içerisinin özel bir dekorasyonu bulunmamaktadır. Fakat bazı yörelerde şahıslara ait

¹⁷⁹⁴ Ekici, 1990, ss. 746-751.

odaların iç dekorasyonu özel olarak yapılmakta ve bu da oda sahibinin itibarı ve gücünün bir göstergesi olarak algılanmaktadır.

Odaların içerisinde dolap şeklinde bir yer bulunmakta ve burada yatak, yorgan, yastık, bardak, çaydanlık, fincan takımları, tabak, çatal, kaşık, tüp, gaz lambası gibi hem oda müdavimlerinin hem de konaklayacak olan misafirlerin günlük olarak kullanabilecekleri eşyalar muhafaza edilir. Köye ya da kasabaya gelen yatılı misafirler (Özellikle ulaşımın yaya olarak yapıldığı ve hayvan sırtında sağlandığı dönemlerde odalarda konaklayan misafir daha çoktur.), köye çalışmak için gelen mevsimlik işçiler, kalaycı, semerci gibi seyyar satıcılar, ulaşımın zor olduğu yerlerde jandarma ve tahsildar gibi devlet görevlisi kişilerin odalarda konaklatılması esnasında bu eşyalar kullanılır. Odalarda bulunan eşyaların temizliği belirli aralıklarla ortaklaşa ya da sırayla, belirli kişilere ait olan odalarda ise oda sahipleri yapar. Bazı köy odalarında misafirlerin binek hayvanlarını bağlayabilecekleri küçük ahırlar da bulunmaktadır. Ahır içerisinde misafirlerin at, eşek, katır gibi bineklerine verebileceği hayvan yemleri de bulundurulur.

Köy odası veya konaklar sadece belirli zamanlarda bir araya gelip sohbet edilerek eğlenilen yerler olmayıp sürekli açık olan mekânlardır. Özellikle televizyon, radyo, telefon, internet gibi kitle iletişim araçlarının olmadığı ya da yaygın olarak kullanılmadığı zamanlarda bu mekânlar haberleşme işlevi de üstlenmekteydi. Köye ya da kasabaya gelip birkaç gün bu odalarda kalan kalaycı, çerçi, nalburcu gibi seyyar satıcılar, yol güzergâhı gereği uğrayıp konaklama ihtiyacını gideren kabileler, yerel, ulusal ya da başka her türlü haberi ve bilgiyi bu odalarda yöre insanı ile paylaşmaktadır. Bu şekilde kişilerin odaya geldiği zamanlarda yöre halkı odaya katılma noktasında daha fazla ilgi gösterirdi. Ayrıca kaldıkları yerdeki gelişmeleri de öğrenerek diğer uğradıkları yerlerde aynı şekilde mevzu bahis ederlerdi.

Genellikle köylüler ya da maddî durumu iyi olan birisi tarafından köy odası/konağı olarak inşa edilen mekânların dışında daha sonradan başka bir amaçla yapılan herhangi bir mekânın köy odasına/konağına çevrilen yerler de vardır. Örneğin; Bolu Gerede'nin Munduşlar köyünde taşımali eğitim sisteminden dolayı boşalan köy okulu ilgili mercilerden alınan izin dâhilinde köy konağına çevrilmiş ve Birikme Geceleri de burada yapılmaya başlanmıştır.

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği kapalı mekânların arasında kahvehaneler de vardır. Kahvehanelerin ortaya çıkış tarihi olarak 1511 yılı verilmekte ve ilk kahvehanenin Mekke'de bir caminin yanında açıldığı ifade

edilmektedir. Buna göre camilerin, kahvehanelerin dağılımında başlangıç çerçevelerini oluşturdukları ifade edilebilir. Bu kahvehanelere ilk gelenler cami müdavimleri, satıcılar, gezginler ve hacılar olmuştur. Fakat daha sonraları dinsel mekânlarla ilgisi olmayanların da kahvehanelere devam etmesiyle buraların dinî hüviyeti de ortadan kalkmıştır.

Kahvehaneler ilk ortaya çıktıklarında, “kahvenin tüketim mekânı” gibi bir anlayış oluşturmuşlardır. Daha sonra bu mekânlar; sohbet, eğlenme, dinlenme, bilgilenme, gazete okuma, gündemi takip etme, siyasî tartışma yapma ve kültürel etkinlikler meydana getirme gibi fonksiyonları da üstlenerek günümüze kadar gelmiştir.¹⁷⁹⁵

Kahvehaneler, her ne kadar kahve içilen bir mekân gibi işleve sahip olarak görülüyorsa da temelde sohbet mekânlarıdır. Çoğu zaman da “eğlence merkezi” gibi algılanmışlardır. Hatta Hafız Hüseyin Ayvansarayî'nin 1551 tarihli bir vesikada ilk kahvehanelerin açılışına düşürdüğü “*kahve-hane mahal-i eğlence*” tarih mısrası, bu mekânların eğlence kültürüyle iç içe geçtiğini göstermektedir.¹⁷⁹⁶

Mesireler ve şenlikler dışında eğlence mekânı sokak değil, hamam, konak ve meyhaneyken 16. yüzyılda bu mekânlara kahvehane de eklenmiştir.¹⁷⁹⁷ Özellikle 16. asırda yaygınlaşan kahvehaneler, insanlar için evin dışına çıkmak için bir mazeret sayılmıştır. İnsanlar sadece kahve içmek için değil, arkadaşlarla buluşmak ve eğlenmek için kahvehanelere gitmektedir.¹⁷⁹⁸

Kahvehane sohbet toplantılarının icrâ edildiği, grup üyelerinin gündelik hayatlarında bir araya geldikleri, toplantı günü belirlenen saatte sohbet evine gitmek için toplanma mekânı gibi farklı işlevlerde kullanılan bir yerdir.

Kahvehaneler, Bolu-Gerede sohbet grubu üyelerinin toplantı günleri sohbetten önce bir araya geldikleri ve diğer zamanlarda sabit uğrak yerleri olan mekânların başında gelmektedir. Sohbet toplantılarında grup üyelerinin toplandığı yer olan kahvehane ve sohbetin icrâ edildiği ev olmak üzere iki farklı mekân bulunmaktadır. Sohbetçilerin bir dönem boyunca gidecekleri, bir nevi onlar için kulüp niteliği taşıyan kahvehanenin neresi olacağı “*Hazırlık Toplantısı*”nda kararlaştırılır. Bir dönem boyunca sohbetçilerin bu kahvehaneden başkasına gitmesi

¹⁷⁹⁵ M. Cengiz Yıldız, **Kahvehane Kültürü**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 34-35.

¹⁷⁹⁶ Namık Açıköz, **Kahvename (Klasik Türk Edebiyatında Kahve)**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 3.

¹⁷⁹⁷ Bingül, s. 175.

¹⁷⁹⁸ Yıldız, s. 51.

yasaktır. Aksi olması durumunda Başeski ya da Çavuş tarafından uyarılır. Bütün grup üyeleri toplantı öncesinde belirlenen kahvehanede toplanarak sohbetin yapıldığı yere birlikte bir düzen hâlinde giderler. Burada içki tüketilmediği gibi gelen konuklar da aynı kurallara uymak zorundadır. Kahvehanenin idaresi yine Başeski'ye aittir.¹⁷⁹⁹ Ayrıca sohbetçilerin gittiği kahvede her şey temiz ve düzenlidir. Gürültü olmaz, yüksek sesle konuşulmaz ve her şey âdâba uygun gerçekleşir.¹⁸⁰⁰

Tokat-Erbaa Üzümlü kasabasında sürdürülen Ferfene Sohbetleri, bazen şahısların evlerinde yapılmasının yanında çoğunlukla yörede bulunan kahvehanelerde icrâ edilmektedir. Sohbet müdavimleri tarafından kahvehane belirlenir ve toplantıdan saatler önce işletme sahibine haber verilir. Kahvehane sahibi mekânı toplantıya göre düzenleyerek hazır hâle getirir. Çünkü gelecek olan kişi sayısına göre masa, sandalye, bardak vb. malzemenin temin edilmesi, çayın demlenmesi gibi hazırlıkların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Çankırı Yârenleri'nin toplantılarını belirli bir sıraya göre Yârenlerin evlerinde yaptığı yıllarda, dönem başında yapılan Ferfene toplantısında ocak gecelerinin dışında da toplanılacak yer belirlenirdi. Eğer Başağalardan veya Yâren üyelerinden birisinin selamlığı varsa orası toplanılacak mekân olarak seçilir ve gece gündüz orada toplanılırdı. Selamlıkları yoksa ya medrese odalarından birisi veya kahvehanenin bir odası tahsis edilirdi.¹⁸⁰¹

Kütahya-Simav Yârenleri, dönem başındaki “*Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı*”nda, Yârenlerin boş günlerini bir arada geçirmelerini sağlamak için bir kahvehane belirler. Buraya “*Yâren kahvehanesi*” adı verilir. Yâren toplantılarının olmadığı günlerde Yârenler burada toplanıp sohbet ederek vakit geçirirler.¹⁸⁰²

- Urfa Sıra Geceleri'nin icrâ edildiği mekânların birisi de *mağaralardır*. Şanlıurfa'nın çevre dağlarında eski dönemlerden kalma, terk edilmiş vaziyette bulunan mağaralar vardır. Bazı sıra grupları bu mağaralara kapı, pencere takıp oda şekline getirerek restore ederler. Bu şekilde hazırlanan mekânlarda da Sıra Gecesi düzenleyen sıra grupları vardır.¹⁸⁰³

Mağaralar, bahar ya da yaz aylarında iklimsel nedenlerden dolayı mekân olarak kullanılmaya başlanmaktadır. Buraların diğer bütün mekânlardan farkı ise

¹⁷⁹⁹ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 26.

¹⁸⁰⁰ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

¹⁸⁰¹ Üçok, s. 118.

¹⁸⁰² Er, s. 35.

¹⁸⁰³ Akbıyık, s. 109.

diğerlerinde sıra toplantıları saatlik iken mağaralarda toplantının süresi uzamış, hafta sonu bir-iki günlük, on günlük, on beş günlük, aylık, kırk günlük gibi sürelerle grup üyeleri bir araya gelmişlerdir. Grup üyelerinin bu kültürel seyahatinin adı “*yati*” ya da “*yatiya gitmek*”tir. Kışın hayvan bakımı yapılan bu mekânlar, sıra gruplarının katılımıyla geçici kültürel mekânlara dönüşmektedir. Günümüzde bu şekildeki görünümünü devam ettiren mağaralar olduğu gibi satın alınan ya da kiralanıp içi döşenmiş olan mağaralar da bulunmaktadır.

Yatiya gitmek, grup üyelerine toplantının içeriği ile ilgili daha fazla özgürlük tanımakta, zaman kısıtlamalarını en aza indirmekte, yemek çeşitlerini artırmakta ve paylaşımları daha da çoğaltmaktadır. Aynı amaçla aynı zaman diliminde mağara odalarda bulunan gruplarla uzaktan ya da sınırlı iletişim dışında neredeyse tamamen grup içine yönelmiş bir steril yaşam süreci tecrübe edilir.

Günümüzde kentleşme olgusu bağlamında mağaraların bulunduğu alanların çoğu iskâna açılmıştır. Şanlıurfa’da sıra gruplarının en çok tercih ettikleri bu mağaralar arasında Kanlı Mağara, Delikli Mağara, Şeyh Maksut, İpek Mağarası ve Topdağı gelmektedir.¹⁸⁰⁴

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânlardan birisi de *meyhane*dir. Meyhane, sözlüklerde “*içki satılan ve içilen yer, içki yeri*”¹⁸⁰⁵ olarak ifade edilmektedir. Toplumsal olarak görünen algı seviyesine göre hoş karşılanmayan, kötü, kişiyi kötü yola sevk eden, harap eden, bozan, kişinin aklını/bilincini elinden alan bir mekân olarak bilinir.¹⁸⁰⁶ Meyhane, insan ilişkileri bakımından ele alındığı zaman paylaşmanın ve ortaklığın sembolü, paylaşılan sözün, sevincin ve acının mekânıdır.¹⁸⁰⁷ Kırıkkale-Keskin’de Muhabbet Geceleri alkollü olarak hizmet veren birkaç meyhanede de düzenlenmiştir. Özellikle Yaşar Köstekli tarafından işletilen ve Yirik Yaşar’ın Meyhanesi olarak bilinen yerde, yörenin önde gelen kişileri tertip ettikleri Muhabbet Geceleri’nde önemli misafirlerini ağırlamıştır (K.K.249, 250, 254, 259). Bunun yanında Keskin’de Cemcem diye tabir edilen lokantada da Muhabbet Geceleri düzenlenmiştir (K.K.249, 255).

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların arasında fuar ve konser alanları, tiyatro sahneleri, konferans salonları gibi halka açık ve her kesimden izleyici

¹⁸⁰⁴ Yılmaz, ss. 75-77.

¹⁸⁰⁵ **Türkçe Sözlük**, s. 1386.

¹⁸⁰⁶ Ahmet İçli, “Fuzûlî’nin Rind ü Zahid Eserinde Mekân: *Meyhane ve Mescit*”, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 7/1 Winter 2012, s. 1313.

¹⁸⁰⁷ Yaşar Çabuklu, **Uzam ve Kötülük**, Everest Yayınları, İstanbul, 2006, s. 27.

kitlesinin katılıp izleyebildiği yerler de vardır. Özellikle büyükşehirlerde yılın belirli zamanlarında düzenlenen örneğin “Başkente Kastamonu Günleri” gibi organizasyonlarda varsa o yörenin sohbet toplantısı ekibi, davet alınması ya da talep edilmesi durumunda gösteri mahiyetinde bir toplantı sergilenmektedir. Buna örnek; kurulduğu günden beri her sene Ankara’da düzenlenen “Başkente Kastamonu Günleri”ne katılan Tosya Yâren Meclisi’nin fuar alanında kendilerine ayrılan mekânda gösteri amacıyla kısa bir toplantı düzenlemeleri gösterilebilir.

Gümüşhane Herfene sohbet toplantıları, Ankara Atatürk Kültür Merkezi’nde düzenlenen “4. Gümüşhane Tanıtım Günleri”nde, “Gümüşhane Kültür, Sanat, Gençlik ve Spor Kulübü Derneği” tarafından hazırlanan Herfene programı Çay TV’den de canlı olarak yayınlanmıştır.¹⁸⁰⁸

Bunun yanın belediye, kaymakamlık, valilik gibi yerel yönetimler, özel kurumlar ve diğer işletmelerin belirli günlerde düzenledikleri etkinlikler çerçevesinde, etkinliğin düzenlenmesine ya da organizasyonun nasıl şekillendirildiğine bağlı olarak konferans salonu, kapalı spor salonları gibi mekânlarda da gösteri mahiyetinde sohbet toplantıları icrâ edilmektedir. Bu genellikle sohbet grubu ekibinin kendi ili içerisinde düzenlenen etkinliklerde daha fazla yapılırken bazı durumlarda da il dışına gidilerek toplantıların düzenlendiği olmaktadır.

Bolu-Gerede Ferfene sohbet toplantıları, Gerede Meslek Yüksek Okulu’nda “Gerede Geleneksel Ferfene Gecesi” adı altında spor salonunda öğrenciler tarafından “Ferfene Gecesi” adı altında düzenlenmiştir.¹⁸⁰⁹

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından Bursa’da somut olmayan kültürel mirasın öne çıkarılması hedefiyle yapılan çalışmalar kapsamında “Müzeler Haftası” programının son etkinliği olarak Bursa Kent Müzesi’nde “Gezek Kültürü” programı düzenlenmiştir. Gezek programı, Bursa Dostlar Gezeği ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁸¹⁰

- Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânlardan birisi de dernek odalarıdır. Göçler neticesinde farklı illere gidenler kültürel belleklerini ve uygulamalarını da yanlarında götürmüşlerdir. Bu bağlamda sohbet toplantılarının yaşatıldığı mekânların başında farklı illerde özellikle büyükşehirlerde, kurdukları

¹⁸⁰⁸ http://www.valilikarsiv.com/haber/haber_detay.asp?haberID=1252#.VeYe7JcpqXM (02.09.2015).

¹⁸⁰⁹ <http://www.geredemediyatkip.com.tr/genel/gmyo-ferfene-gecesi.html> (02.09.2015).

¹⁸¹⁰ <http://www.bursa.bel.tr/?bolum=haber&id=6780> (02.09.2015).

çeşitli derneklere ait odalar gelmektedir. Bu dernek odaları vasıtasıyla hemşehriler belirli zaman aralıklarında bir araya gelip sohbet toplantıları organize etmektedirler. Fakat düzenlenen bu toplantılara mekânın kültür üzerindeki etkisi bağlamında baktığımızda, mekân değişikliğinin gelenekte kaçınılmaz olarak birtakım değişmelere yol açtığı görülmektedir. Bu odalarda yapılan her toplantıda sabit bir sohbet ekibi bulunmamakta ve her seferinde üye sayısı değişmektedir. Ayrıca hemşehri olmayan kişiler de bu mekânlarda yapılan toplantılara katılabilmektedir.¹⁸¹¹ Bu şekilde farklı illerde düzenlenen sohbet toplantılarına örnekler aşağıda verilmiştir:

Eyüp Sultan Bayburt Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Sultan Center Alışveriş Merkezi'nde yöresel günler etkinliği düzenlemiştir. Bu kapsamda Herfene gecesi de tertip edilmiştir.¹⁸¹²

Sakarya'da faaliyet gösteren *Erzurumlular Derneği*, Herfene programı çerçevesinde bir araya gelmişlerdir. Arifiye Erzurumlular Derneği'nin öncülüğünde başlatılan Herfene programı geleneksel hâle getirilmiştir.¹⁸¹³

Ankara Elâzığ Kültür Derneği'nin düzenlediği geleneksel “*Kürsübaşı Meşk Gecesi*”, 15 Şubat 2015 Pazar günü MEB Şûra Salonu'nda gerçekleşmiştir. Gecede halk oyunları ekibi gösterisi, ud performansı, Türk Sanat Müsikîsi Korosu'nun konseri, “*Kürsübaşı Meşk Ekibi/Mahallî Müzik Korosu*” tarafından solo eserler seslendirilmiştir.¹⁸¹⁴

¹⁸¹¹ Yılmaz, s. 77.

¹⁸¹² <http://www.bayburtsila.com/kultur-sanat/videoeyupte-herfene-coskusu-h2772.html> (02.09.2015).

¹⁸¹³ <http://www.haberler.com/erzurumlular-herfene-gecesi-duzenledi-6813508-haberi/> (02.09.2015).

¹⁸¹⁴ <http://www.yeniufukelazig.com/ankarada-kursubasi-mesk-gecesi-duzenlendi-7819.htm> (02.09.2015).

2.6. OTURMA DÜZENİ

Türklerde oturma düzeniyle ilgili araştırmalar genellikle yön meselesi bakımından ele alınmıştır.¹⁸¹⁵ Eski Türklerde “sağ” taraf daha önemliydi. Göktürkler yüzlerini güneşe dönerlerdi. Bu duruma göre sağ tarafları, güneşin gezindiği güneye gelirdi. Güney tarafın sol yandan, yani karanlık ve soğuk kuzeyden daha önemli olması en tabii şeydi.¹⁸¹⁶ Asya Hunlarında devlet sağ ve sol taraf olmak üzere ikiye ayrılmakta ve sol taraf daha seçkin kabul edilirdi.¹⁸¹⁷ Avrupa Hunlarında ise sağ taraf büyük oğlun oturduğu yer olup protokolde ikinci sırada gelmekteydi.¹⁸¹⁸ Moğollarda ise şeyzadeler, Hanın karargâhında sağ kolda otururdu.¹⁸¹⁹

Türklerin kabile teşkilatında önemli rol oynayan esaslardan biri kabilelerin ve onlara bağlı olan şahısların gerek büyük içtimalarda gerek alelâde ziyafet meclislerinde işgal edecekleri “*orun-mevki*” meselesidir. Bunun içindir ki göçebe imparatorluk ananelerini muhafaza etmiş olan Türk hanlıklarında hanın sarayında ve kurultaylarda kabilelerin işgal edecekleri yerleri (mevki-orunları) kat’i surette muayyen kaidelere raptedilmiştir. Ananeye göre bu “*orun-mevki*” meselesi Oğuz yahut Çingiz gibi efsanevî veya tarihî büyük hakanlar tarafından hâll edilmiş addolunur ve değişmez bir esas olarak telakki edilirdi. Oğuz boylarının (Türkmenlerin ananesine göre) içtimalarda her boyun oturacak (işgal edecek) yeri, “damga”sı, “ongun”u ve hatta ziyafet için kesilecek hayvanın etinden alacak payları (ülüş) da Gün Han tarafından tayin edilmişti. Gün Han’la veziri İrkıl Hoca’nın başında bulunduğu orun sıralaması ise şu şekildedir: 1-Kay ve Bayat, 2-Alka-Evli ve Kara-Evli, 3-Yazır ve Yasır, 4-Dodurga ve Döker, 5-Avşar ve Kızık, 6-Bekder ve Karkın, 7-Bayındır ve Becne, 8-Çavuldur ve Çepni, 9-Salur ve İmur, 10-Alayuntlu ve Ürker, 11-İğdir ve Böğdüz, 12-Avave Kınık.¹⁸²⁰ Oğuz Kağan’ın ve yerine tahta oturan oğlu Gün Han’ın ünlü veziri İrkıl Hoca’nın kurmuş olduğu Üçok, Bozok düzeni, orunun temelini oluşturmuş ve daha sonra Türk devletlerinde devam

¹⁸¹⁵ Gürol Pehlivan, “Dede Korkut Kitabı’nda Oturma Düzeni Üzerine Yeni Bir Bakış”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIV/2, Kış 2014, s. 206.

¹⁸¹⁶ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi**, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 2010, s. 288.

¹⁸¹⁷ Lajos Ligeti, “Asya Hunları”, **Attila ve Hunları**, ed. Gyula Németh, çev. Şerif Baştav, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 1982, s. 35’ten Pehlivan, s. 206.

¹⁸¹⁸ Péter Váczy, “Hunlar Avrupa’da”, **Attila ve Hunları**, ed. Gyula Németh, çev. Şerif Baştav, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 1982, s. 96’dan Pehlivan, s. 206.

¹⁸¹⁹ B. Y. Vladimirtsov, **Moğolların İçtimai Teşkilatı Moğol Göçebe Feodalizmi**, çev. Abdülkadir İnan, TTK Yayınları, Ankara, 1944, s. 81.

¹⁸²⁰ Abdülkadir İnan, “‘Orun’ ve ‘Ülüş’ Meselesi I-Mevki-Orun Hukuku”, **Makaleler ve İncelemeler**, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 1998, ss. 241-243.

ettirilmiştir.¹⁸²¹ Türk devlet yönetimi doğu-batı ve büyük-küçük şeklinde iki bölüme ayrılırken devlet yönetimindeki memurlar da sağ-sol olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹⁸²²

Günümüzde sohbet toplantılarında yöneticilere, misafirlere ve yaş itibariyle büyüklere ayrılan yerlerin eski dönemlerdeki Türk çadır geleneğine benzediği görülmektedir. “... Çadırların kapısının tam karşısında bulunan sandıklar, heybeler, hurçlar, bohçaların yer aldığı ‘yükük’ ve bunların da önünde çadırın ‘başköşesi’ veya ancak itibarlı misafirlerle, yaşlı aksakalların oturduğu ‘tör’ denilen kısım vardır. Çadırlarda bu düzen esasına göre her şeyin bulunacağı, yaş ve cinsiyete bağlı olarak da her kişinin oturup kullanacağı yeri bellidir.”¹⁸²³ Buradan hareketle “tör” olarak adlandırılan kısım, evin yaş ve mevkiye önde gelen itibarlı kişilerinin ve aynı esasa dayalı olarak misafirlerin oturduğu yerdir.

Oturma düzeninin, toplumsal yapıların/kurumların her kademesinde farklı şekillerde olduğu ve tarihi süreç içerisinde yaşanan bazı olaylara bağlı olarak da zaman zaman değiştiği/değiştirildiği olmaktadır. “... Her büyük tarihî olaylardan ve yeni bir sülâle tahta geçtikten sonra törü ve yasanın kurultaylarda gözden geçirilmiş ve bazı hükümlerinin münakaşası yapılmış olduğu kaynaklardaki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Meselâ, Edige Altın Orda’da hâkimiyeti eline geçirdikten sonra ‘ince töreler ve büyük yasalar vazetti.’ Toktamış Han, Temür ile yaptığı büyük bir savaşı mütaakıp devlet erkânı ile danıştıktan sonra Bahrin boyunun savaşta ve kurultaylardaki mevkiini (orununu) değiştirdi. Bu rivayete göre Bahrinler ta Oğuz Han zamanından beri sağ yanı işgal ederlerdi. Toktamış’ın kararından sonra orduda ve kurultaylarda sol yanı işgal eder oldular.”¹⁸²⁴

Devlet kademesinden sosyal organizasyonlara kadar toplumsal hayatın ve kurumların her kademesinde oturma düzeninin belirli şekillerde uygulandığı görülmektedir. Oturma düzeninin bazı kriterlere bağlı olarak uygulandığı organizasyonlardan biri de geleneksel sohbet toplantılarıdır.

¹⁸²¹ A. Zeki Velidî Togan, **Oğuz Destanı Resîdeddin Oğuznâmesi, Tercümesi ve Tahlili**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 48; Kürşat Koçak, **Eski Türklerde Devlet Gelenekleri ve Törenleri (Tarih Öncesi Devirlerden Türklerin İslam Dini Medeniyetine Girişine Kadar)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 66.

¹⁸²² İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015, s. 261.

¹⁸²³ Özkuş Çobanoğlu, “Türk Halk Kültüründe ‘Tör/Başköşe’ Kavramı ve Anlam Yaratmadaki Sembolik Sürekliliği”, **Türkbilgi**, 7/2004, s. 34.

¹⁸²⁴ Abdülkadir İnan, “Yasa, Töre-Türe ve Şeriat”, **Makaleler ve İncelemeler**, Cilt: 2, TTK Yayınları, Ankara, 1998, ss. 222-223.

Geleneksel sohbet toplantılarındaki oturma düzeni; “*Toplantılardaki Genel Oturma Düzeni*”, “*Yemek Esnasındaki Oturma Düzeni*” ve “*Yargılama Esnasındaki Oturma Düzeni*” olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

2.6.1. Sohbet Toplantılarındaki Genel Oturma Düzeni

Sohbet toplantılarının icrâsı boyunca grup üyeleri ile varsa misafirlerin yemek ve mahkeme dışında kalan süre içerisindeki oturma düzeni bu başlık altında incelenmiştir. Türkiye’deki sohbet gruplarının yapıları, kuralları, uygulamaları ve üyeleri arasındaki ilişki birbirinden farklılık göstermektedir. Bundan dolayı sohbet toplantılarındaki genel oturma düzeni “*Hiyerarşiye Bağlı Oturma Düzeni*” ve “*Serbest Oturma Düzeni*” olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır.

2.6.1.1. Hiyerarşiye Bağlı Oturma Düzeni

Üyeleri arasında hiyerarşik bir yapı bulunan sohbet gruplarının icrâ ettikleri toplantılarının her safhasında, merteleşmeye dayalı bir sistemin uygulandığı görülmektedir. Merteleşmenin en belirgin uygulanma biçimi ise oturma şeklindeki düzendir. Toplantılardaki oturma düzeni, genellikle grup içerisindeki yönetici konumunda bulunan kişi veya kişilere göre tertip edilmektedir. Yöneticiler, mekânın başköşesi olarak tabir edilen yere oturmaktadır. Burası, mekânın sağ üst köşesi ya da en üst tarafta oturulacak yerin ortası olarak yöreden yöreye ve mekânın yapısına göre değişmektedir. Birden fazla yönetici olması durumunda ise herkes başkan (en üst yönetici) görevindeki kişinin konumuna ve kendi mertebesine göre oturma düzeninde yer alır. Ayrıca grup içerisindeki üyeler arasında usta, kalfa ve çırak gibi merteleşmenin ya da genç-yaşlı, kıdemli-kıdemsiz gibi ayrımın olması durumunda ise onların da belirli bir oturma düzenine uyması gerekmektedir. Toplantıları esnasında hiyerarşiye bağlı ya da yaş ortalamasına göre oturma düzeni uygulayan sohbet gruplarının başında; Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Manisa-Kula Yârenleri, Ankara Cümbüş Âlemleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri, Isparta Gezek Sohbetleri ve Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri sayılabilir. Örneğin; Çankırı Yârenleri’nde, toplantının yapıldığı salonun giriş tarafına göre sağ köşede Büyük Başağa, sol köşede Küçük Başağa, Küçük Başağa’nın sağ tarafında Kalfa Yârenler, Büyük Başağa’nın sol tarafında

Çırak Yârenler, iki Başağa'nın arasında ise Usta Yârenler oturur. Küçük Başağa'nın sol yanında ise Usta Yâren olan Reis yer almaktadır (K.K.2, 3).

Toplantılar esnasında yöneticilerin belirli bir oturma yerinin olduğu ve diğer grup üyelerinin kendi arasında serbest şekilde sıralanması şeklinde bir oturma düzeninin bulunduğu sohbet grupları da vardır. Bu şekilde bir düzene sahip sohbet grupları arasında; Antalya Sıra Eğlenceleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri¹⁸²⁵ ve Konya Oturak Âlemleri sayılabilir. Örneğin; Antalya Sıra Eğlencesi'nde grup üyelerinin tamamında mertebeye bağlı olarak oluşturulan bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Sadece başkan ve yardımcılarının belirli oturma yeri vardır. Başkan, toplantının yapıldığı odanın başköşesine serilen bir pöstekiye bağdaş kurarak oturur. Başkan'ın sağ ve sol tarafında da yardımcıları yer alır. Diğer kişiler de karışık olarak geri kalan yerlere oturur.¹⁸²⁶

Toplantılardaki oturma düzeninin mertebe ve yaş ortalamasının yanında makam, mevki ve sosyal statüye göre belirlendiği sohbet grupları da vardır. Örneğin; Diyarbakır Velime Gecesi toplantılarında din adamı, kadı, şair, yerel yöneticiler ve yaş itibarıyla büyükler mekânın en baş tarafına oturlardı. Diğer kişiler de yaşlarına göre üst köşenin iki tarafından itibaren kapıya doğru sıralanırlardı. Gençler ise hem saygı gereği hem de sohbet esnasında hizmet edecekleri için kapıya yakın bir yerde oturlardı (K.K.218).

Toplantı içerisindeki oturma düzenlerinde çeşitli sebeplerden dolayı değişimler olan sohbet grupları da vardır. Toplantılarına misafir kabul eden sohbet gruplarının bazılarında kendi arasındaki oturma düzeni ile sohbetin başında konukların salona alınmasından sonraki oturma düzeni arasında farklılık bulunmaktadır. Misafirlere göre oturma düzenini değiştiren sohbet gruplarına Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri örnek gösterilebilir.

Çankırı Yârenleri'nin genel oturma düzeni konuklar salona alındıktan sonra değişmektedir. Başağalar ve Reis herhangi bir şekilde yerinden kalkmazken diğer Yârenler misafirlere yerlerini verip kendileri sedirdeki yerlerinin hemen önüne otururlar. Usta Yârenler de Çırak ve Kalfa Yârenler'in yanına sıralanırlar ya da konukların aralarına otururlar. Misafirler gidene kadar oturma düzeni bu şekilde

¹⁸²⁵ Günümüzde Gümüşhane merkezde tertip edilen Herfene sohbetlerinde herhangi bir oturma düzeni yoktur.

¹⁸²⁶ Çimrin, 2012, s. 359.

devam eder. Herhangi bir sebeple sedirdeki yerinden kalkıp dışarı çıkan Yâren'in yerine, yerde oturan başka bir Yâren geçerek orasını boş bırakmaz (K.K.2, 5). Bu oturma düzenindeki değişimin aynısı Kastamonu-Tosya Yârenleri'nde de görülmektedir. Ancak tek fark, Usta Yârenler, yerlerinden hiç kalkmamakta ve Büyük Başağa'nın yanında da dernek başkanı olan Yâren oturmaktadır (K.K.333).

Toplantı devam ederken misafir gelmesi durumunda da oturma düzenini değiştiren sohbet grupları vardır. Örneğin Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nin icrâsı esnasında gelen misafirlerin olması durumunda, konukların yaşlarına göre Barana üyeleri kalkarak onlara yer verir. Barana'da gelen misafirler sadece akranı olabilecek kişilerin yerlerine oturabilir (KK.319, 323).

Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların değişmesine bağlı olarak oturma düzeninde de farklılaşmaların olduğu gözlenmektedir. Bu durum daha çok dar mekânlardan geniş ortamlara geçerek toplantıların yapılmaya başlanması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Çankırı Yârenleri'nin toplantıları daha önceki zamanlarda evlerde icrâ edildiği için mekâna bağlı olarak oturma düzeni günümüzdekinden biraz farklıdır. Başağa salonun sağ köşesinde ve onun yanında on iki Yâren oturur. Buna "*Büyük Başağa Kolu*" denir. Küçük Başağa da salonun sol köşesinde kendisine ayrılan yerde oturur. Onun yanında da on iki Yâren yer alır ve onlara da "*Küçük Başağa Kolu*" adı verilir. Büyük Başağa Kolu'nun en alt sırasında oturan Yâren, Küçük Başağa Kolu'nun en üst sırasında oturandan daha kıdemlidir.¹⁸²⁷

Oturma düzeni değişikliğinin yaşandığı durumlar arasında aynı yöredeki sohbet gruplarının yöneticilerinin sayılarındaki farklılıklar da bulunmaktadır. Aynı yörede aynı isim altında tertip edilmesine rağmen ilçe merkezi ile köy ve kasabalardaki sohbet gruplarının yönetim yapıları birbirinden farklı olanlar vardır. Bu da sohbet gruplarının oturma düzeninin değişmesine yol açmaktadır. Örneğin; Konya-Akşehir'in köy ve kasabalarında yapılan Yâren toplantılarındaki oturma düzeni ilçe merkezine göre biraz farklılık arz etmektedir. Hem yönetim yapısının sadece Yiğitbaşı ve Odabaşı'ndan oluştuğu hem de toplantıların genellikle Sıra Odaları'nda yapıldığı için mekâna bağlı olarak oturma düzeni "∩" şeklindedir. Yiğitbaşı sağ köşeye, Odabaşı sol köşeye, diğer kişiler de eşit sayıda bölünüp İki Büyük'ün arkasına dizilerek oturur. Misafirler de Yiğitbaşı ve Odabaşı'nın önünde

¹⁸²⁷ Uslu, "Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi I", s. 62.

kendilerine ayrılan bölümde yer alırlar. Sıra sahibi Yâren ise grup üyelerinin en arkasında bulunur.¹⁸²⁸

Sohbet toplantılarındaki oturma düzeni değişikliğinin görüldüğü durumlar arasında çok soğuk havaların olduğu zamanda farklı mekânlarda toplantıların yapılması yer almaktadır. Özellikle ısınma ihtiyacının ocak ve şömine ile karşılandığı ortamlarda mekâna göre oturma düzenini değiştiren sohbet grupları vardır. Afyon-Sandıklı Yârenleri bu uygulamayı gerçekleştiren sohbet gruplarından. Sandıklı Yârenleri, farklı bir mekânda havaların soğuk olduğu durumlarda yaptığı toplantıda Başağa, mekândaki ısınma kaynağının hemen yanına oturur. Buna bağlı olarak diğer Yâren ve misafirler de oturma düzenlerini Başağa'ya göre şekillendirerek toplantının icrâ edilmesi sağlanır (K.K.49).

Hiyerarşiye dayalı oturma düzeni uygulayan sohbet gruplarının bazıları, toplantının icrâsı içerisinde misafirleri karşılama amacıyla söylenen türküler esnasında ve Arap Verme töreni (toplantı sırasını devretme) sırasında farklı oturma düzeni uygulamaktadır. Örneğin; Kastamonu-Tosya Yârenleri, toplantılarının başında konuklara hoş geldiniz anlamında Karşılama türküsü söylerler. Çavuş, Yârenlerden “*Karşılama Türküsü*” için oturma düzeni almalarını ister. Usta, Kalfa ve Çıracık Yârenler, Başağalar hariç, salonun ortasına başlarında Reis olmak üzere merteye sırasına göre dizüstü ve karşılıklı oturarak türküyü söylerler (K.K.330, 335).

Sohbet toplantılarının yapıldığı mekânda grup üyelerinin uymak zorunda olduğu oturma düzeninin yanında belirli bir oturma şekli de vardır. Sohbet grubunun kurallarına ya da toplum içerisinde kabul görülen biçimde oturulması gerekmektedir. Genellikle dizüstü, bağdaş kurularak ya da bir diz kırılıp diğeri dikilmek şeklinde oturulmaktadır. Bu şekilde bir uygulamanın; Çankırı Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Bolu-Gerede Sohbet toplantısı, Ankara Cümbüş Âlemleri, Gaziantep (Barak yöresi) Oda Sohbetleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri ve Yozgat Oda Sohbetleri'nde uygulandığı görülmektedir.

Çankırı Yâren Sohbetleri'nde, toplantı boyunca Yâren ve misafirlerin oturuş şekli Büyük Başağa'ya bağlıdır. Büyük Başağa sohbetin akışı içerisinde sağ veya sol ayağını dikerek ya da dizüstü şeklinde oturur. Buna bağlı olarak Küçük Başağa'dan başlamak üzere diğer Yâren ve misafirler de oturuşlarını değiştirirler. Sohbet

¹⁸²⁸ Cenikoğlu, s. 71, 73, 76, 80, 82.

esnasında bağdaş kurmak yasaktır. Herhangi bir mazereti olan misafir varsa bu durumunu Çavuş'a bildirip Büyük Başağa'dan müsaade alındıktan sonra ayaklarını uzatarak ya da kendisine uygun bir şekilde oturabilir. Ya da bu kişiler, sazandelerin olduğu şahnişine gönderilerek toplantı boyunca orada serbest bir şekilde oturmalarına müsaade edilir (K.K.2, 3).

Yozgat Oda Sohbetleri'nde, oda içerisinde oturulurken belirli bir düzen ve saygı içerisinde davranılmasına dikkat edilmektedir. Odada bağdaş kurarak ya da dizüstü vaziyette oturulmaktadır. Ayakların uzatılması ya da yayılarak oturulması hoş karşılanmamaktadır.¹⁸²⁹ Gaziantep (Barak yöresi) Oda Sohbetleri'nde oturma düzeni kadar oturma âdâbı da önemlidir. Odada ayak uzatarak oturmak saygısızlık olarak karşılanır. Genel olarak sol diz kaldırılıp sağ diz üzerine veya bağdaş kurularak oturulur.¹⁸³⁰ Dursunbey Barana Sohbetleri esnasında diz çökerek oturmak saygı ve terbiyenin bir göstergesi olarak görülürken aynı zamanda kalabalık bir grubun daha küçük bir mekâna sığmasını da sağlaması bakımından işlevsel bir oturma biçimidir.¹⁸³¹

Toplantılarının icrâsı esnasındaki uygulamalarında hiyerarşik yapı gözetilen ve kadınların, grup üyelerinden ayrı oturmak şartıyla, sadece izleyici olarak katılabildiği sohbet grupları da vardır. Bu şekilde bir uygulamayı benimseyen sohbet gruplarının toplantılarında, kadınlar ve çocuklar mekânın ayrı bir bölümünde otururlar.

Antalya Sıra Eğlenceleri'nin icrâsı esnasında kadınlar odanın veya salonun bir köşesinde tül gibi delikli bir perdenin arkasında serbestçe oturarak eğlenceleri seyredebilir.¹⁸³²

Bolu-Mudurnu Munduşlar köyünde icrâ edilen Birikme Geceleri'ne kadın ve çocuklar da katılabilmektedir. Bundan dolayı oturma düzeni de değişmekte, kadın ve çocuklar, erkeklerden ayrı olarak oturmaktadır. Genellikle erkekler kapı girişinin karşı tarafında otururken çocuk ve kadınlar da erkeklerin diğer tarafında yer alırlar. Toplantı esnasında erkeklerin, kadınların tarafına bakması ve onlara herhangi bir şekilde rahatsızlık verecek davranışlar sergilemesi yasaktır.¹⁸³³

¹⁸²⁹ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

¹⁸³⁰ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

¹⁸³¹ Fedakâr, s. 28.

¹⁸³² Çimrin, 2012, s. 359.

¹⁸³³ <https://www.youtube.com/watch?v=uLjzmfuvkU> (17.01.2016).

2.6.1.2. Serbest Oturma Düzeni

Toplantı esnasında özellikle üyeler arasında merteleleşmenin olmadığı sohbet gruplarında, serbest oturma düzeni bulunmaktadır. Ayrıca hiyerarşik bir yapısı olmayan aynı yaş grubundaki kişilerden teşekkül eden sohbet ekiplerinde de kurala dayalı oturma düzeni yoktur. Fakat bu şekilde tertip edilen sohbet toplantılarında, dikkat edilmesi gereken bazı hususlar da vardır. Eğer grup içerisinde bayanlar, yaş olarak büyükler ve hatırı sayılır kişiler varsa onlara, saygı gereği mekânın en üst tarafında yer gösterilir. Diğer bir husus ise grup üyelerinin, her ne kadar kurala dayalı bir zorunluluk olmasa da, oturuş şekillerine belirli ölçüde dikkat etmeleri gerekmektedir. Toplantı esnasında yayılarak, uzanarak ya da ortamdakileri rahatsız edecek bir biçimde oturulması grup içerisinde hoş karşılanmayan durumlardandır. Bu şekilde tavır sergileyenler ise ortamda bulunanlar tarafından ikaz edilir. Örneğin; Konya Barana Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri ve Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri'nde serbest oturma düzeni uygulanmaktadır.

Bursa Gezek Sohbetleri'nde belirli bir oturma şekli yoktur. Gezek'in yapıldığı evin salonu ya da odasının yapısına göre toplantı esnasında oturma düzeni oluşturulur. Sazendeler, üyeleri tam karşılıklarına alabilecek bir yere yerleşirken onların önlerinde de diğer üyeler düzenli bir şekilde yer alır. Burada saygı gereği yaşça büyük olanlara ve bayanlara ön tarafta yer verilir. Ev sahibi ise genellikle herhangi bir ihtiyaç olduğunda toplantının ve ortamdakilerin düzenini bozmadan hemen yerine getirebilmek için kapıya yakın bir yere oturur. Bu şekilde bir düzen alınması da Gezek toplantılarındaki disiplin ve saygının bir göstergesi niteliğindedir (K.K.84, 102, 109).

Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene sohbet toplantılarında hiyerarşiye dayalı belirli bir oturma düzeni bulunmamaktadır. Toplumsal kurallar ve büyüklere saygı çerçevesinde odalarda yapılan Ferfene toplantılarında yaşça büyük olanlar, mekânın baş tarafına oturtulmaktadır (K.K.114).

2.6.2. Yemek Esnasındaki Oturma Düzeni

Törenselleşmiş bir yemekte bireylerin oturacakları yerler ve onlara ikram edilen yiyecekler de simgesel anlam taşımaktadır. Ziyafetlerde davetliler toplumsal konumlarına göre sofraya oturmaktadırlar. Bu farklılaşmalar kültürel anlamda

şekillenmektedir. Yöneticinin sağına veya soluna oturma, protokol kuralları ile düzenlenmiştir. Buradaki yerleşme, yöneticinin sağına veya soluna oturttuğu bireylere verdiği değerin bir göstergesidir.¹⁸³⁴

Sohbet toplantılarının bir kısmında, grup içerisindeki mertebe ve yaş gibi faktörlere bağlı olarak oluşturulan belirli oturma düzeni vardır. Bu oturma düzeni bazı sohbet gruplarında yemek ikramında da uygulanmaktadır. Yemek esnasındaki oturma düzeninin temelde iki şekilde oluşturulduğu görülmektedir. Birden fazla sofranın kurulduğu sohbet gruplarında yöneticilerin oturacağı sofralar ayrıdır. İkincisi ise tek bir sofrada/masada yemeğin sunumu yapılması hâlinde yönetici ve yaş itibarıyla büyük olanların sofranın en başına oturtulması şeklindedir. Bu şekilde oturma düzeni; Çankırı Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Şanlıurfa Sıra Geceleri, Gaziantep (Barak yöresi) Oda Sohbetleri ve Yozgat Oda Sohbetleri'nde uygulanmaktadır.

Çankırı Yâren Sohbetleri'nde, yemek ikramları birden fazla sofrada yapılır. Yöneticilerin her biri ayrı sofraya oturur. Onların sofraları genellikle oturdukları yere yakın kurulanlardır. Misafirler arasında hatırlı kişiler varsa onlar Büyük Başağa'nın sofrasına davet edilir. Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis ayrı sofralara, hizmet edenlerin dışında kalan diğer Yârenler de öbür sofralara otururlar.

Urfa Sıra Geceleri'ndeki yemek ikramındaki oturma düzeni, sofranın üst tarafına Başkan, Başkan yardımcıları, misafirler ve yaşça büyük olan kişiler şeklindedir. Diğer kişiler ise kendi aralarında herhangi bir ayırım gözetmeksizin sofradaki yerlerini alırlar. Ev sahibi, onun yakınları ya da hizmet edecek olan kişiler sofranın alt tarafına yani kapıya yakın bir yere otururlar. Bunun sebebi hem yemek esnasında hizmet etmek için ayağa kalktıklarında diğer kişileri rahatsız etmemek hem de hizmetin hızlı bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktır.¹⁸³⁵

Grup içerisinde mertebeleşmeye dayalı bir sistemin ya da oturma düzeniyle ilgili belirli kuralların bulunmadığı sohbet ekiplerinde, kurulan sofralara herkes uygun bir şekilde oturur. Toplantıda misafirlerin olması durumunda ise grup üyeleri her sofrada yer alarak konuklar yalnız bırakılmamış olunur.

Sohbet toplantılarındaki yemek ikramı sırasındaki oturma düzeni hiyerarşiye göre ya da serbest bir biçimde olmasının yanında ortamda bulunan herkesin sofralarda yer alabilmesi düşünülerek de tertip edilmektedir. Bu şekilde kurulan

¹⁸³⁴ Beşirli, 2010, s. 163.

¹⁸³⁵ Yılmaz, s. 134.

sofralara en fazla ne kadar kişinin, hangi şekilde oturabileceği göz önünde bulundurulur. Böyle bir oturma biçimi ise bir düzenden ziyade işlevseldir. Örneğin; Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nde yemek ikramı yer sofrasında yapılır. Herkes sofraya yalnız sağ elleri girecek şekilde yan oturur. Bu oturuş şekline “*asker biçimi*” veya “*kaşık kalıbı*” denir.¹⁸³⁶

Alkollü, oyun ve eğlence ağırlıklı olarak tertip edilen sohbet toplantılarında içki ve mezenin tüketimi esnasında da belirli oturma düzeninin olduğu sohbet grupları vardır. Örneğin; sazlı-sözlü olarak eğlence amacıyla oluşturulan Afyon Gezek gruplarının toplantılarında alkol de alınır. Aynı tür içkiyi içen kişiler sofrada yan yana oturmaktadır.¹⁸³⁷

2.6.3. Yargılama Esnasındaki Oturma Düzeni

Sohbet grupları arasından toplantıları içerisinde mahkeme ya da benzeri bir yargılama şekli olanların bu bölümlerinde normalinden farklı bir oturma düzeni vardır. Oturma düzenindeki bu değişikliğin davacı, davalı ve mahkemeyi/yargılamayı yönetenlere göre belirlendiği görülmektedir. Ayrıca yargılama esnasında sohbet grubu dışından kimse bulunmadığı için toplantıdan ayrılan misafirlerin yerine mertebelerine göre grup üyeleri oturur. Bu şekilde oturma düzeninin Çankırı Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri ve Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin toplantılarında olduğu tespit edilmiştir.

Çankırı Yârenleri, toplantılardaki mahkeme esnasında yöneticiler ve Yârenler mertebelerine göre normal oturma düzenini alırlar. Çavuş, üzerinde adaletin sembolü kabul edilen terazi işlemesi bulunan kırmızı minderi Başağaların tam karşısındaki orta yere koyar. Mahkeme esnasında davacı ve davalı olan Yârenler, yüzleri Başağalara dönük vaziyette kırmızı mindere dizüstü otururlar.¹⁸³⁸ Davalı Yâren'in sol tarafına davacı üye, Reis ve Küçük Başağa da Büyük Başağa'nın sağ tarafına mertebeye göre sıralanır (K.K.2, 5).

¹⁸³⁶ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 2”, s. 16.

¹⁸³⁷ Bıyıkoğlu, s. 80.

¹⁸³⁸ Üçok, ss. 104-108.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin mahkemedeki oturma düzeninde, Yârenler normal toplantılardaki gibi (Δ) şeklindeki düzende ve Çavuş da onların önüne dizüstü oturur.¹⁸³⁹

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri içerisindeki mahkemede Ahbaplar normal oturma düzeninde, suçlu konumunda bulunan üyeler Baranabaşı ya da yardımcısının karşısında yan yana dizilerek dizüstü otururlar. Çavuş da onların yanında ayakta bekler (K.K.319).

Kastamonu-Tosya Yârenleri, toplantılarında mahkeme kurulacağı zaman normal oturma düzenini alırken Küçük Başağa, Büyük Başağa'nın sağ tarafına, Reis de Küçük Başağa'nın sağ yanına oturur. Küçük Başağa'nın köşesi boş kalır. Çavuş, kırmızı minderi getirerek salonun ortasına koyar ve kendisi de minderlerin sol tarafında ayakta durur. Davalı ve davacı olan Yârenler de mahkeme esnasında yüzleri Başağalara dönük vaziyette minderde yan yana dizüstü otururlar (K.K.334).

Kütahya-Simav Yâren toplantılarındaki mahkeme esnasında geleneksel oturma düzeni aynen korunurken farklı olarak sadece misafirlerin olduğu yere Küçük Yârenler oturur. Ayrıca yöneticiler ve diğer Yârenler mahkeme boyunca dizüstü vaziyetinde dururlar.¹⁸⁴⁰

Manisa-Kula Yârenleri'nin idarî toplantılarında, Başkan kendisine ayrılan masanın başında, onun sağ tarafında Başkan Yardımcısı ve Kâtip, sol tarafında da Efebaşı, karşısına da diğer Yârenler kıdemlerine göre sıralanarak oturur (K.K.70, 71, 74).

¹⁸³⁹ Küçükakça, s. 45.

¹⁸⁴⁰ Er, s. 48.

2.7. TOPLANTI ÇEŞİTLERİ

Toplantı; “1. Birden çok kimsenin türlü amaçlarla bir araya gelmesi, içtima. 2. Bir gündem üzerine görüşmek amacıyla, ilgililerin katılmasıyla yapılan birleşim. 3. Bir meclisin bir yıl içindeki birleşimlerinin tümü. 4. Toplanma, bir araya gelme, kabarıklık oluşturma.”¹⁸⁴¹ anlamlarına gelmektedir. Sohbet gruplarının yapmış oldukları toplantı ise “Belirli sayıdaki kişinin sohbet etmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, yardımlaşmak ve yiyip içmek gibi benzer amaçlarla belirli zaman aralıklarıyla bir araya gelmeleri” şeklinde ifade edilebilir.

Geleneksel sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen toplantılar, yapılma zamanı ve süresi, içeriği, işlevi, icrâcıları, katılımcıları, icrâ mekânı gibi nedenlere bağlı olarak değişiklik göstermekte ve buna bağlı olarak da farklı isimlendirilmektedir. Bu toplantılar; “Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı”, “İlk Toplantı”, “Seçim Toplantısı”, “Genel (Rutin) Toplantılar”, “Son Toplantı”, “Yöneticilerin Toplantıları”, “Özel Gün ve Davet Toplantıları”, “Prova Toplantıları”, “Gezi Toplantıları”, “Dinî İçerikli Toplantılar”, “Aile İçi Yapılan Toplantılar”, “Barana Sırası Toplantısı”, “Turizm ve Tanıtım Amaçlı Toplantılar”, “Kül Eşti Toplantısı”, “Taziye Toplantıları”, “Oturak Âlemi Toplantıları”, “Olağanüstü Toplantılar”, “İdarî Toplantılar”, “Avcı Sohbetleri”, “Özel Eğlence Toplantıları” ve “Harman Başı/Sonu Eğlenceleri”dir.

Yukarıda adı geçen toplantıların hepsi sohbet gruplarının tamamı tarafından icrâ edilmemektedir. Bunlardan sohbet grupları arasında “Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı”, “İlk Toplantı”, “Prova Toplantıları”, “Gezi Toplantıları” ve “Genel (Rutin) Toplantılar” gibi aynı işlevde ortak olarak düzenlenenleri olmasıyla birlikte “Kül Eşti Toplantısı” gibi sadece bir sohbet grubu tarafından tertip edilenleri de vardır.

Yapılış amacı, içeriği ve zamanı aynı olmasına rağmen sohbet grupları tarafından farklı isimlerle icrâ edilen toplantılar da vardır. Burada yöresel adlandırmaların ve geleneğin o yöredeki yapısı ön planda tutulduğu görülmektedir. Örneğin; dönem sonunda gezi amacıyla açık mekânlarda yapılan ve bizim de genel ifade ile “Gezi Toplantıları” olarak adlandırdığımız toplantıya farklı isimler verilmektedir. Bursa Gezek Sohbetleri’nde “Dış Gezek”, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri’nde “Dere Kıyısı (Boyu)”, Kütahya Gezek Sohbetleri’nde “Kır Gezeği”,

¹⁸⁴¹ Türkçe Sözlük, s. 1992.

Şanlıurfa Sıra Gecesi geleneğinde “*Dağ Yataısı*”, Manisa-Kula Yârenleri “*Kır Gezmesi*”, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri ve Afyon Gezek sohbet grupları tarafından ise “*Gezi Toplantısı*” olarak adlandırılmaktadır. Diğer toplantı çeşitlerinden de bu şekilde farklı isimlendirilenler vardır. Bunlarla ilgili bilgi toplantı çeşidi içerisinde verilmiştir.

Sohbet toplantıları, açık ve kapalı olmak üzere farklı mekânlarda icrâ edilmektedir. Burada mevsim şartları, ısınma ihtiyacı, özellikle oyun ve eğlence ağırlıklı olanlarında ortaya çıkan sesin başkalarını rahatsız etmemesi, sıra gruplarının mahremiyeti gibi sebeplere bağlı olarak mekân tercihi yapılmaktadır. Toplantıların mekânını belirleyen diğer bir husus ise icrâ edildiği zaman ve yapılış amacıdır. Yaz aylarında ve gezi amacıyla yapılan toplantılar genellikle açık mekânlarda icrâ edilir. Bunun dışında “Özel Gün ve Davet Toplantıları” ve “Turizm ve Tanıtım Amaçlı Toplantılar” ise hem açık hem de kapalı mekânlarda düzenlenir. Mekânın neresi olacağını toplantıları organize eden kişi(ler) ya da kurum(lar) belirlemektedir.

2.7.1. Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı

Hazırlık (Kuruluş) toplantısı, sohbet toplantılarının yapılmaya başlanacağı bir zamanda çoğunlukla eski sohbet grubu üyelerinin öncülüğünde, hazırlık amacıyla gerçekleştirilir. Farklı yörelerdeki sohbet grupları tarafından aynı isim altında icrâ edilen bu toplantı, sohbet gruplarının yapısına, üye sayısına, aldığı kararlara, düzenlenme zamanı ve mekânına göre birbirlerinden değişik uygulamalara sahiptir.

Bu toplantı, bir önceki yıl sohbet grubunda bulunan kıdemli üyelerin ya da yönetici olanların öncülüğünde gerçekleştirilir. Genel olarak sohbet grubuna kimlerin katılacağı, kim(ler)in davet edileceği, ilk toplantının nerede ve ne zaman yapılacağı, sohbet grubu üyelerinin gideceği ortak kahvehanenin hangisi olacağı gibi konular hakkında görüşülüp karara bağlanır. Bu toplantı, sohbet grubundaki bir kişinin evinde yapılabileceği gibi herhangi bir mekânda da gerçekleştirilebilir. Burada alınan kararlar neticesinde ilk toplantının yeri ve zamanı belirlenerek gelmeyen üyelere haber verilir. Gruba davet edilecek kişiler varsa onlarla irtibata geçilerek ilk toplantıya davet edilir.

Bu tür hazırlık mahiyetindeki toplantı; Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Çankırı Yârenleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Isparta Gezek

Sohbetleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Urfa Sıra Geceleri ve Konya Barana Sohbetleri içerisinde yapılmaktadır.

Bursa Gezek sohbet grubu ilk toplantılarını “*Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı*” adı altında, Gezek toplantılarının başladığı Eylül ayında, eski başkanın evinde veya önceden tespit edilmiş uygun bir mekânda yapmaktadır. Burada yukarıda zikredilen konuların dışında bir önceki dönemde icrâ edilen Gezeklerin bir analizi; toplantılarda ne kadar para toplanmış, ne kadarı nasıl harcanmış, Gezek grubunun borcu ya da alacağı var mı, kaç Gezek yapılmış, hangi Gezek’te hangi makam icrâ edilmiş gibi konular üzerinden yapılır (K.K.84, 88, 91).

Diyarbakır Velime Geceleri, bir mahalle ya da semtin insanların bir araya gelerek oluşturdukları içerisinde esnaf, şair, âlim gibi her kesimden kişinin bulunduğu sohbet grupları tarafından icrâ edilir. Dönem başında Velime Geceleri tertip edilmeye başlamadan önce yapılan hazırlık mahiyetinde bir toplantı yapılır. Önceki sene sohbet grubu oluşturmuş kişilerin önde gelen üyeleri normal bir zaman içerisinde bir mekânda otururken “*Bu sene Velime Geceleri’ni düzenlemeye başlayalım, artık zamanı da geldi. Diğer arkadaşlara da haber verelim. İlk (... ..)de toplanalım. Gelecek olan kişilere hangi yemekleri getireceği ev sahibi haber versin.*” şeklinde yapılan bir sohbet ile ilk toplantının tarihi, kimin evinde yapılacağı ve hangi yemeklerin getirileceği belirlenmiş olur (K.K.222).

Hazırlık toplantısından başka özel olarak ilk toplantı yapmayan sohbet grupları da vardır. Bunlar diğer sohbet gruplarının ilk toplantıda almış oldukları kararları ve diğer uygulamaları hazırlık toplantısı içerisinde yerine getirmektedir.

Konya Barana sohbet grupları, toplantılarını düzenli olarak yapmaya başlamadığı bir zamanda bir dönem boyunca icrâ edilecek sohbetlerin genel yapısı için grup üyelerinin katılımıyla hazırlık toplantısı yapar. Toplantıların kimin Barana’sında yapılmaya başlanacağı, Kuzu/Oğlak Sırası’nın kimden başlayacağı ve hangi sıklıkta yapılacağı, her üyenin Barana’sında kaç gün kalınacağı, eğer “*Tekke*” adı verilen yerde toplantılar yapılacaksa mekânın temizliği ve masraflarının nasıl karşılanacağı, Oturak Âlemi toplantılarının kaç sefer yapılacağı, üyelerden Barana’sı olmayanlar varsa toplantılarını nerede yapacağını belirlenmesi gibi konular görüşülür. Alınan kararlar neticesinde toplantılar düzenlenmeye başlanır (K.K.138, 141, 149, 150).

Isparta Gezek sohbet grubu üyelerinin, dönem başında yapmış oldukları hazırlık toplantısında Yâranbaşı seçilir, gruba yeni katılacak olanlar belirlenir ve ilk Gezek toplantısının kimde ve ne zaman olacağı gibi konular karara bağlanır.¹⁸⁴²

Afyon-Sandıklı Yârenleri de her sene sohbetler başlamadan önce Ekim ayının başında hazırlık toplantısı yapar. Burada Yâren toplantılarının hangi tarihlerde ve kaç günde bir yapılacağı, toplantılara kimlerin davet edileceği, varsa yeni katılan üyelerin seçimi, sazende olarak kimlerin tutulacağı, mekânda varsa eksikliklerin giderilmesi, Başağa ve Çavuş'un seçiminin yapılması gibi konular görüşülerek bir karara bağlanır (K.K.49).

2.7.2. İlk Toplantı

Sohbet gruplarının hazırlık toplantısından sonra yaptıkları dönemin ilk toplantısıdır. Genellikle eski dönemdeki sohbet grubunun yöneticileri ya da kıdemli üyeleri tarafından organize edilir. Bu toplantının içeriği, farklı yörelerde değişik isimler adı altında faaliyet gösteren sohbet gruplarının yapıları ve kurallarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ayrıca bu toplantıya Afyon Gezek grupları, Kütahya Gezek grupları, Urfa Sıra Gecesi, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana geleneğinde “*İlk Toplantı*”, Çankırı Yârenleri “*Erfene Toplantısı (Ön Toplantı)*”, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri “*Ocakbaşı*”, Balıkesir-Pamukçu Erfene geleneğinde “*Patlangeç*” gibi isimler verilir. Bazı sohbet grupları ise özel olarak ilk toplantı yapmayıp burada alınan kararları ve diğer hususları hazırlık toplantısında belirlemektedir.

Dönemin ilk toplantısı olmasından dolayı gruba yeni katılacaklar varsa onların seçimi ve eski üyelerle tanıştırılması, dönem boyunca yapılacak olan toplantıların günleri ve üyeler arasındaki sohbet sırasının belirlenmesi, uyulması gereken kuralların ve verilecek olan cezaların kararlaştırılması, sohbetlerin başlangıç ve bitiş tarihleri ile icrâ düzeninin nasıl olacağı, grup üyeleri arasında kідeme bağlı olarak mertebelenmenin tespit edilmesi ve bu mertebeye göre oturma düzeninin belirlenmesi, toplantılar yemekli ve her toplantıda sabit bir menü uygulaması varsa ikram edilecek yemek çeşitlerinin kararlaştırılması, varsa aidatların miktarının belirlenmesi, hafta içi yapılan prova toplantılarının günlerinin netleştirilmesi yapılır. Ayrıca sohbet grubunun yönetim yapısı da genellikle ilk toplantıda seçilir. Yöneticileri hazırlık toplantısında belirleyen sohbet grupları da vardır.

¹⁸⁴² Erbilek, s. 287.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin sohbetlerini evlerde düzenlediği dönemlerdeki “Ocakbaşı” toplantısında, yukarıda sayılan hususların kararlaştırılmasının yanında, bir sonraki sırayı alacak olan Yâren'e, “Yaş ateş mi, kuru ateş mi yakmak istiyorsun?” diye sorulurdu. Sıra sahibi Yâren, “Yaş ateş” yakmak isterse, evinde çeşit bakımından bol olan yemek verirdi. Eğer Yâren, “Kuru ateş” yakmayı kabul ederse evindeki toplantıda arkadaşlarına; çay, kahve, çerez, patlamış mısır, pişmaniye, lokma tatlısı, gölle gibi yiyecekler ikram ederdi.¹⁸⁴³ Bu toplantının sonunda Ocakbaşı devir-teslim töreni yapılırdı. Bu tören, Ocakbaşı'nı evinde tertip eden kişi ile ilk toplantıyı almak isteyen arasında gerçekleştirilirdi.¹⁸⁴⁴

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri içerisinde yapılan ilk toplantıda, sohbet Ahbap'ının ve Barana yönetiminin belirlenmesinin yanı sıra, o yılki Barana'nın adı ve sembolü de kararlaştırılır. Baranalara isim olarak hiçbir zaman bir kadın ismi veya hoş karşılanmayacak bir ad seçilmemektedir. Barana kurulduktan sonra adlandırılmasının yanında Barana için bir de sembol belirlenir. Sembol olarak genellikle kışın yaprağını dökmeyen ağaçların yapraklarının (defne yaprağı, şimşir, pınar, çam ağacı vb.) seçildiği tespit edilmiştir.¹⁸⁴⁵ Ya da sarmaşık yapraklarının üzerine verah basılmış telli yapraklar sembol olarak gündüzden hazırlanır.¹⁸⁴⁶

İlk toplantıda sohbet grubuna katılan üyelere ve yönetici olarak seçilen kişilere yemin de ettirilmektedir. Bu uygulamaya Kütahya-Simav Yârenleri'nin yemin merasimi ve metinleri örnek verilebilir.

Kütahya-Simav Yârenleri, toplantının seyri içerisinde sıra yemin törenine geldiğinde herkes ayağa kalkar, sıra ile Kur'ân üzerine el basarak yemin ederler.

Yârenlerin yemini şu şekildedir.

“Ben Simav'ın mahallesi/köyünden doğumlu oğlu olarak tarihinde Yâreni'ne girdim. Bugünden itibaren atalarımızdan tevarüs ettiğimiz örf ve âdetlere uyan Yâren kurallarına uyacağıma ve bütün Yâren arkadaşlarımı kardeş olarak kabul edeceğime ve Yâren'in sonuna kadar çok mühim mazeretim çıkmadığı an Yâren'den ayrılmayacağıma Allah'ım, Kur'an'ım, silahım ve namusum adına and ve yeminimi imzamlamla tasdik ederim”.

Büyük Yârenbaşı dışındaki tüm Yârenler bu yemini ederek üzerinde aynı sözlerin yazılı bulunduğu tutanağı imzalar ya da parmak basar.

¹⁸⁴³ Cenikoğlu, s. 64.

¹⁸⁴⁴ Ereş, s. 58.

¹⁸⁴⁵ Fedakâr, s. 26.

¹⁸⁴⁶ Tekin, [ty], s. 5.

Büyük Yârenbaşı'nın yemini ise şu şekildedir:

“Ben Simav'ın mahallesi/köyünden oğlu doğumlu olarak tarihinde teşekkül eden Yâreni'nin Yiğitbaşılığına seçimle tayin edildiğim bu andan itibaren atalarımızdan tevarüs ettiğimiz örf ve âdetlere uyan Yâren törenlerine uyacağıma, bütün Yâren arkadaşlarımı eşit tutacağıma, hepsini yaşıma göre kardeş ve evlat olarak kabul edeceğime ve Yâren'in sonuna kadar Yârenbaşılıktan azledilsem dahi (Yâren'den) ayrılmayacağıma, Allah'ım, Kur'an'ım, silahım ve namusum adına and içerim ve imzamlarla yeminimi tasdik ederim.”

Yeminini tamamlayan Büyük Yârenbaşı da kendisiyle ilgili tutanağı imzalar. Büyüklerin elleri öpülerek oturulur.¹⁸⁴⁷

İlk toplantı, Çankırı Yâren geleneğinde “*Erfene Toplantısı (İlk Toplantı)*” olarak icrâ edilmektedir. Yapılan ilk toplantının ardından bir gece Erfene adı verilen hem eğlenmek hem Yâren'in diğer eksikliklerini gidermek hem de kurallar gibi diğer hususları belirlemek için bir toplantı tertip edilir. Bu toplantı daha önceki yıllarda seçilen Başağalardan birisinin evinde yapılırken¹⁸⁴⁸ günümüzde genellikle Yâren Evi'nde icrâ edilir (K.K.1, 2, 28).¹⁸⁴⁹

Çankırı'nın Şabanözü ilçesinde ilk toplantıda her Yâren kendisine bir eş belirleyerek onunla ocak yakar. Bu şekilde on bir hafta Yârenler ocak yakar, on ikinci hafta Küçük Başağa, on üçüncü hafta ise boş geçer ve on dördüncü yani son hafta da Büyük Başağa'nın evinde ocak yakılmasıyla bir dönem sona erer.¹⁸⁵⁰

Çankırı'nın Eldivan ilçesinde ilk toplantıda seçimler yapıldıktan sonra seçilen iki Başağa, ortaklaşa bir koç kesip Yârenlere ziyafet vermektedir.¹⁸⁵¹

Günümüzde yapılan toplantılarda ise yukarıda zikredilenlere ek olarak her hafta ocak yakan Yârenlere destek amacıyla kişi başı ne kadar ücret alınacağı, bu parayı kimin toplayacağı, yemeklerin nerede yaptırılacağı ve toplantı mekânının eksiklerinin tespit edilerek giderilmesi gibi kararlar da alınır (K.K.2, 3, 28).

2.7.3. Seçim Toplantısı

Seçim toplantısı, Bolu-Gerede Sohbet grupları tarafından üyelerini ve yöneticilerini seçmek için dönemin başında yapılmaktadır. Diğer yörelerdeki sohbet

¹⁸⁴⁷ Er, ss. 35-37.

¹⁸⁴⁸ Uslu, 1972, s. 61.

¹⁸⁴⁹ Bu toplantı hakkında daha fazla bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Çankırı Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

¹⁸⁵⁰ Kutsal, s. 2411.

¹⁸⁵¹ Tezcan, 1989, s. 8.

grupları ise üye ve yönetici seçimlerini hazırlık toplantısı ya da ilk toplantıda belirlerken ayrı olarak seçim toplantısı gerçekleştirmemektedirler.

Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları'nı bir önceki yıl düzenleyen ve bu gruba yeni katılan kişiler sonbahar aylarında bir araya gelerek kendi aralarından bu görevi daha iyi ifâ edebileceğini düşündükleri bir kişiyi “Başeski” olarak seçerler. Başeski de anlaşarak uyum içerisinde çalışabileceği ve güçlü bir kişiyi kendisine “Çavuş” olarak belirler.¹⁸⁵² Yönetim yapısının ve sohbetlere kimlerin katılacağını seçilmesinden sonra Başeski hazırlık toplantısının ne zaman yapılacağını da belirledikten sonra bu toplantı sona erer.

2.7.4. Genel (Rutin) Toplantılar

Sohbet gruplarının kurulup üyelerinin seçilmesinden sonra dönem içerisinde belirlenen zaman aralıklarında rutin olarak icrâ edilen toplantılardır. Bu toplantıların zaman aralığı mevsim şartları, sohbet gruplarının üye sayıları, çalışma durumları, toplantı mekânları gibi etkenler göz önünde bulundurularak alınan kararlar neticesinde belirlenir. Genel olarak Ekim ile Nisan ayları arasında, hafta sonları ve Cumartesi akşamları yapılmaktadır. Bu zaman aralıklarının dışında diğer aylarda yılı boyunca, haftanın diğer günlerinde de sohbetlerin yapıldığı olmaktadır. Toplantılar genel itibariyle akşam ya da yatsı namazından sonra başlamakta ve gece 24:00 gibi de sona ermektedir. Toplantıları bu saatlerden önce başlayan ve daha geç bitiren sohbet grupları da vardır. Toplantıların süresi; içkili ya da içkisiz, oyun ve eğlence ağırlıklı ya da dinî içerikli, yemekli ya da yemeksiz, mekânın açık ya da kapalı, müstakil veya apartman dairesi olması gibi faktörlere göre değişmektedir.

Sohbet gruplarının belirledikleri periyotlarda yaptıkları genel toplantılar, yöreden yöreye farklı şekilde adlandırılmıştır. Bursa Gezek sohbet grubu “İç Gezek”, Manisa-Kula Yârenleri “Yâren Çalmak”, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri “Sıra Toplantıları”, Çankırı Yârenleri “Ocak Yakmak”, “Yâren Yemek”, “Ocak Gecesi” ve “Yâren Gecesi”, Afyon-Sandıklı Yârenleri “Ocak Yakmak”, Kastamonu-Tosya Yârenleri “Yâren Yemek” ve “Ocak Yakmak” şeklinde adlandırmaktadır.

Sohbet grupları tarafından belirlenen zaman aralıklarında icrâ edilen genel toplantılar arasından Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantısı, masrafların paylaşımına göre değişik şekillerde tertip edilmesinden dolayı farklılık göstermektedir. Kütahya-Simav Yârenleri, dönem başında yaptıkları ilk toplantıdan

¹⁸⁵² Mitralyöz, s. 62.

sonra olağanüstü durumlar dışında düzenli olarak genel Yâren toplantılarını icrâ ederler. Bu toplantılar, masraflarının karşılanma şekline bağlı olarak “*Bütün Harcamalar Herefeneli Toplantı*”, “*İçki ve Saz Ücretleri Herefeneli Toplantı*” ve “*Yandığı Yandığı Yerde Toplantısı*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Bütün Harcamalar Herefeneli Toplantı: Normal bir Yâren toplantısı için yapılan bütün harcamalar Muhasip tarafından dikkatli bir şekilde hesaplanır. Harcanan miktar Yâren sayısına göre eşit bir şekilde bölünüp taksim edilerek yapılan masrafların parası tahsis edilir. Son yıllarda icrâ edilen Yâren toplantıları “*Tüm Harcamalar Herefeneli*” olarak yapılmaktadır.¹⁸⁵³

İçki ve Saz Ücretleri Herefeneli Toplantı: İçki ve saz ücretlerinin Herefeneli olmasına karar verilen bu tür toplantılarda, yemekler için yapılan masraflar ev sahibine, içki ve saz ücretleri ise diğer Yârenlere aittir.¹⁸⁵⁴

Yandığı Yandığı Yerde Toplantısı: Bu tür Yâren toplantılarında her Yâren önceden planlandığı şekilde yılda bir defa kendi evini açarak toplantı için gereken bütün harcamaları üstlenir.¹⁸⁵⁵

Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, yıl boyunca icrâ edilmektedir. Kış aylarında grup üyelerinin evlerinde ya da konak, köy odası gibi kapalı mekânlarda, yaz aylarında ise bağ ve bahçeler ile dere kenarları gibi açık mekânlarda icrâ edilmektedir.¹⁸⁵⁶

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nin genel toplantılarının Kasım ve Nisan ayları arasında icrâ edilip sona ermesinin ardından, genellikle Mayıs ile Eylül ayları arasında alkollü veya alkolsüz olarak açık alanlarda “*Oturak Âlemi Toplantısı*” şeklinde icrâ edilmeye devam edilir (K.K.190, 192, 193).

Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin alkolsüz olarak tertip edilenleri, genellikle sonbahar ve kış aylarında, Keskin merkezde farklı sohbet grupları tarafından alkollü olarak tertip edilmeye devam eden Muhabbet Geceleri ise Ramazan ayı dışında ayda bir defa olmak üzere yıl boyunca düzenlenmeye devam edilmektedir (K.K.260).

2.7.5. Son Toplantı

Sohbet grupları, bir dönem içerisinde belirledikleri zaman aralıklarında, olağanüstü bir durum yaşanmaması hâlinde, toplantılarını tertip ederler. Yöreden

¹⁸⁵³ Er, ss. 44-45.

¹⁸⁵⁴ Er, s. 44.

¹⁸⁵⁵ Er, s. 45.

¹⁸⁵⁶ Akbıyık, ss. 356-357.

yöreye, icrâ şekillerine, grup üyelerine, mekânlara, zaman aralıklarına bağlı olarak dönem içerisindeki toplantılar farklı işlevler üstlenmiştir. Bir dönemlik sohbet periyodundaki son toplantı, genellikle bir değerlendirme, istişare, veda, normal toplantılara göre biraz daha rahat bir ortamda daha çok eğlence ağırlık olarak icrâ edilmektedir. Bu toplantılarda, bir dönemin değerlendirmesi yapılır, toplu hâlde eğlenilerek stres atılır, grup içerisinde herkes birbiriyle helalleşir, gruptan ayrılacak olanlarla vedalaşılır, gezi toplantısı yapacak olan gruplar organizasyon hazırlıkları üzerinde görüşür, bazı gruplar bir sonraki toplantıların başlama zamanını da ortalama bir tarih olarak belirleyebilir.

Çankırı Yârenleri ve Kastamonu Tosya Yârenleri dönemin son toplantısını “*Büyük Başağa Ocağı*” olarak tertip etmektedir. Bunların dışında Kütahya Gezek Sohbetleri, Dursunbey Barana Sohbetleri, Isparta Gezek Sohbetleri ve Kütahya Simav Yârenleri dönemin son toplantısını diğerlerinden farklı olarak icrâ etmektedir.

Kütahya Gezek geleneği içerisinde dönemin sonunda yapılan son toplantı, dönem başında belirlenen toplantı sırasındaki en son kişi de icrâ edilir. Bir nevi değerlendirme ve istişare toplantısı niteliğindedir. Dönem boyunca toplanılan ortak paranın değerlendirilmesi bu toplantıda yapılır. Muhasip görevindeki kişi, yıl içerisindeki harcamalardan söz ederek nereye ne kadar para verildiğini belirtir. Kır Gezeği yapılacaksa nereye gidileceği kararlaştırılarak paranın yetip yetmeyeceği hesaplanır. Paranın eksik olması durumunda takviye yapılır. Eğer Kır Gezeği yapılmayacaksa paralar üyelere dağıtılır veya sonraki Gezek toplantılarında kullanılmak üzere Muhasip’e teslim edilir.¹⁸⁵⁷

Sohbet grupları arasında son toplantısını her sene açık mekânda yapanlar da vardır. Örneğin; Isparta Gezek Sohbetleri’nin son toplantısı, Mayıs ayının altısında yani Hıdrellez gününde yapılmaktadır. Yârenler, Hıdrellez günü oda oda sohbet grubunun yaptığı organizasyonla Eğirdir Gölü’ne giderek orada ziyafet düzenlerler. Aralarında topladıkları paralarla, kesip yemek için hayvan satın alırlar. Pirinç pilavı ve un helvası pişirip et kavurarak yerler, içerler ve akşama kadar eğlenip köye dönerler. Bu ortak eğlence ve ziyafetten sonra o yılki Gezek Sohbetleri sona erer.¹⁸⁵⁸

¹⁸⁵⁷ Şemin, ss. 99-100.

¹⁸⁵⁸ Çağatay, 1989, s. 149.

Kütahya-Simav Yârenleri tarafından dönemin son toplantısı, Hıdrellez gününün gecesi kırdı yapılır. Bu toplantının dönem içinde yapılan Yâren toplantılarından çok fazla farkı bulunmamaktadır.¹⁸⁵⁹

Dursunbey Barana Sohbetleri'nin son toplantısı da açık bir mekânda, bir mesire yerinde 5 ya da 6 Mayıs tarihlerinde geniş katılımcılarla düzenlenir. Toplantı gününden bir ya da iki hafta önce Barana grupları eğlenecekleri mesire yerlerini belirlerler. Her Barana seçtiği yerdeki bir ağaca Türk bayrağı asarak burasının bir Barana grubu tarafından toplantı için belirlendiği ifade edilir. Böylece başka Barana grupları burada ve yakınında eğlence yapmazlar (K.K.319).

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'nin bir dönem boyunca icrâ edilen toplantılarının sonuncusuna, *1973 Bolu İl Yıllığı*'nda "*Pabucu Giyme*" adı verildiği belirtilmektedir.¹⁸⁶⁰ Fakat Selami Erkut tarafından "*Pabucu Giyme*", bir dönem içerisinde icrâ edilen Birikme toplantılarının masraflarının hepsinin ev sahibi tarafından karşılandığı toplantı çeşidi olarak ifade edilmektedir.¹⁸⁶¹

2.7.6. Yöneticilerin Toplantıları

Yöneticilerin toplantıları, Büyük Başağa Ocağı, Küçük Başağa Ocağı ve Reis Ocağı olmak üzere üç farklı şekilde tertip edilmektedir. Bu toplantılar genel olarak başlama ve bitiş saatleri, icrâ düzenleri, yemek çeşitleri, eğlence şekilleri gibi birtakım değişikliklerle diğerlerinden biraz daha farklı olarak icrâ edilmektedir.

Büyük Başağa Ocağı: Büyük Başağa Ocağı, Çankırı ve Kastamonu Tosya Yâren geleneği içerisinde yapılan bir toplantı çeşididir.

Kastamonu-Tosya Yâren geleneği içerisinde icrâ edilen Büyük Başağa Ocağı, dönemin son toplantısıdır. Başlama saati diğer Yâren toplantılarıyla aynı olmasına karşın bitiş saati daha geç olmaktadır. Davetli olarak daha çok yerel yöneticiler, bürokratlar gibi kişiler davet edilir. Yemek menüsü olarak diğerlerinden daha zengindir. Bu gecede mahkeme yapılmayıp disiplinden taviz verilmeden biraz daha rahat bir ortamda toplantı icrâ edilir.

Çankırı Yâren geleneğinde Büyük Başağa'nın ocağı, dönemin bitiminde icrâ edilen son toplantıdır. Diğer Yâren toplantılarına nazaran daha uzun daha gösterişli olarak yapılır ve bütün masrafları Büyük Başağa'ya aittir. Ocağın yakılacağı günün

¹⁸⁵⁹ Er, ss. 63-64.

¹⁸⁶⁰ **Bolu İl Yıllığı 1973**, s. 263.

¹⁸⁶¹ Erkut, s. 47.

sabahı başlayıp normal toplantıların bittiği gecenin ilerleyen saatlerinde vedalaşma ile sona erer (K.K.28, 29).¹⁸⁶²

Küçük Başağa Ocağı: Kastamonu Tosya Yârenleri, dönem başında yapılan ilk toplantıyı Küçük Başağa Ocağı olarak tertip etmektedir. Bu toplantıda Yârenler geleneksel kıyafetlerini giyerler. O gece yapılan bütün masraflar da Küçük Başağa'ya aittir. Toplantıya katılacak olan misafirleri de Küçük Başağa davet etme yetkisine sahiptir. Bu toplantının yemek menüsü diğerlerine göre daha zengindir.

Çankırı Yâren geleneğinde Küçük Başağa Ocağı, diğer toplantılardan daha uzun ve daha gösterişli olarak icrâ edilir. Başağaların toplantısında yasaklar kalkarak mahkeme yapılmayıp ceza da verilmez. Ocağın olduğu günün öğle saatlerinde geleneksel kıyafetlerini giyen Yârenler, toplantıların yapıldığı mekânda toplanır ve genel sohbetlerin bittiği gecenin ilerleyen saatlerinde toplantı sona erer.¹⁸⁶³

Reis Ocağı: Çankırı Yâren geleneği içerisinde yapılan Reis Ocağı, normal Yâren toplantılarının saatinde ve mekânında yapılır. Başağaların ocağında olduğu gibi bütün Yâren üyeleri geleneksel kıyafetlerini giyerek bu ocak yakımına katılmak zorundadır. Normal ocak yakımında olduğu gibi toplantı düzenlenir. Bu ocağa Reis ve varsa ortağının davet ettiği misafirler katılabilir. Bunun yanında Büyük Başağa'nın da normal toplantılardaki misafir getirme hakkı bu toplantıda da geçerlidir. Reis konumunda bulunan Yâren'in maddî durumu çok iyi değil ise yanına bir başka Yâren alarak ocağına ortak yapar. Bu şekilde masraflar paylaşılarak maddî külfet altında kalınmamış olur. Başağaların ocağında olduğu gibi Reis'in ocağındaki yemekte de ilave olarak bamya ikramı yapılır.

2.7.7. Özel Gün ve Davet Toplantıları

Sohbet gruplarının dönem içerisinde belirledikleri zaman aralıklarında icrâ ettikleri toplantılarının dışında, çeşitli sebeplere bağlı olarak düzenledikleri sohbetler de vardır. Genellikle sohbet grubunun bulunduğu yörede düzenlenen yerel, ulusal ya da uluslararası festival ve şenliklerde, kaymakamlık, valilik, belediye ve dernekler gibi resmî ve özel kurumların açılış ve kutlama törenlerinde, il dışında ya da yurt dışında yaşayan gurbetçilerin kendi yöresinde bulunan sohbet gruplarının gösteri yapması için tertipledikleri organizasyonlarda, yerel ya da ulusal televizyon kanallarında vb. zamanlarda sohbet grupları gösteri yapmaktadır. Bu tür gösteri

¹⁸⁶² Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Çankırı Yâren geleneği bölümüne bakınız.

¹⁸⁶³ Üçok, s. 48. Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Çankırı Yâren geleneği bölümüne bakınız.

mahiyetindeki toplantıların belirli günleri bulunmayıp organizasyonu gerçekleştirenlerin kararlaştırdığı ve sohbet grubunun müsait olduğu bir günde icrâ edilir.

Bu tür gösterilerde, sohbet gruplarının genel toplantılarındaki icrâlarından birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Gösterinin yapıldığı mekânın farklı olması, kendilerine ayrılan zamanın sınırlandırılması, belirli geniş bir izleyici kitlesinin bulunması, gösteri esnasında kullandıkları kendi mekânlarında bulunan malzemelerinin tamamının sahneye getirilememesi gibi nedenlerden dolayı toplantılar normalinden daha kısa ve geleneksel çizgisinden biraz uzak şekilde icrâ edilmektedir.

Bu tür gösteri amaçlı yapılan toplantılara katılan sohbet grupları, organizasyonu düzenleyen kurum ya da kuruluştan genellikle herhangi bir ücret talebinde bulunmamaktadır. Sadece yol, yemek ve konaklama olması hâlinde bu masrafların davet sahipleri tarafından karşılanması istenmektedir.

Akşehir Sıra Yârenleri, ilçe merkezinde her sene temmuz ayı içerisinde düzenlenen “*Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri*”nde gösteri yapmaktadır. Kütahya-Simav Yârenleri, “*4 Eylül Simav’ın Kurtuluş Günü Şenlikleri*”ne katılmak için Eylül başında toplanarak Yâren Pınarı’na çıkarlar. Orada kurdukları çadırlarda birkaç gün kalarak 4 Eylül sabahı silah atarak dağdan iner ve törenlere katılırlar.¹⁸⁶⁴ Balıkesir-Pamukçu Erfene sohbet grubu, 2013’ten itibaren her sene yapılan “*Pamukçu Bengi ve Gülgülü Şenliği*”nin bir bölümünde gösteri mahiyetinde bir toplantı icrâ etmektedir. Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi, kurulduğu günden beri düzenli olarak “*Tosya Kültür ve Pirinç Festivali*” ve davet almaları hâlinde farklı illerde düzenlenen “*Kastamonu Günleri*” organizasyonlarına, Ahilik haftası kutlamalarına katılıp gösteri yapmaktadır (K.K.330). Bu sohbet gruplarının dışında Yozgat Oda geleneği, Çankırı Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Gümüşhane Herfene sohbet grubu, Bursa Dostlar Gezeği gibi diğer sohbet gruplarından da özel gün ve davet toplantıları yapanlar vardır.

2.7.8. Prova Toplantıları

Prova ya da çalışma toplantıları olarak adlandırılabilen bu toplantılar, farklı yörelerde; “*Sigara Gecesi*”, “*Eğitim Ocağı*”, “*Hazırlık Toplantısı*” ve “*Çalışma Toplantısı*” olarak isimlendirilmektedir. Sohbet gruplarının belirledikleri genel

¹⁸⁶⁴ Er, s. 32.

toplantıların dışında, haftada bir ya da iki gün yapılmaktadır. Genel olarak toplantılarda icrâ edilen oyunların provası, yeni katılan üyelerin kuralları öğrenip uygulaması, üyelerin birbirleriyle kaynaşmasının sağlanması ve varsa aralarındaki sıkıntıların çözüme kavuşturulması, toplantı mekânının eksiklerinin giderilmesi, temizliğinin yapılması, bir sonraki hafta hangi oyunların icrâ edileceği, halk oyunlarını ve seyirlik oyunları kimlerin daha iyi oynayabileceği gibi hususlar üzerinde durulmaktadır.

Çankırı Yâren geleneğinde “*Sigara Gecesi*” ya da “*Eğitim Ocağı*” olarak adlandırılan bu toplantılar, haftada bir defa Salı¹⁸⁶⁵ ya da Çarşamba akşamları yapılmaktadır. Toplantı günlerinin köylere ve mahallelere göre değiştiği olmaktadır.¹⁸⁶⁶ Günümüzde ise Çankırı merkezdeki Yâren grupları tarafından genellikle Çarşamba akşamları icrâ edilir. Bu toplantılar, köylerde köy odasında, merkezde ise Yâren evinde yapılır (K.K.28). Daha önceki yıllarda bu toplantılar, Başağaların odaları varsa ekseriyetle buralarda, yoksa medrese odaları veyahut da usulların çıkmadığı bir kahvehanede yapılırdı. Yârenlerin bu toplantılara çok zaruri bir mazereti olmadığı takdirde katılması zorunludur.¹⁸⁶⁷

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri tarafından yapılan “*Hazırlık Toplantısı*”, haftada bir defa ilk toplantıda belirlenen günde, genellikle Çarşamba günleri, bütün Yârenlerin katılımıyla yapılmaktadır. Toplantıya herhangi bir mazereti olmadan bir Yâren’in gelmediği tespit edilmesi durumunda Dört Büyük tarafından o kişi cezalandırılır. Bu toplantıda, öncelikle sıraya yeni katılan kişilere Yâren kültürü hakkında ayrıntılı ve uygulamalı bilgi verilir (K.K.30, 42).¹⁸⁶⁸

Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi, ocak yakmaya başladıktan sonraki her hafta Salı ve Cuma akşamları “*Çalışma Toplantıları*” yapar. Toplantılarda yine saygı ve disiplin ön planda olmasına rağmen bu Cumartesi akşamki kadar katı değildir. Yârenlerin salona girip çıkmaları, oturuş düzen ve şekilleri abartıya kaçmamak şartıyla serbesttir. Fakat disiplinsiz hareketler yapan Yârenler yine uyarılmakta hatta gerekirse mahkemeye de çıkarılmaktadır. Herhangi bir mazereti olmayan Yârenler toplantıya katılmak zorundadır (K.K.330). Yâren Meclisi’nin mekânının temizliği ve bakımı da bu toplantılar esnasında yapılarak varsa eksiklikleri sorumlu Yârenler

¹⁸⁶⁵ Üçok, s. 48.

¹⁸⁶⁶ Tezcan, 1989, s. 9.

¹⁸⁶⁷ Üçok, s. 48. Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Çankırı Yâren geleneği bölümüne bakınız.

¹⁸⁶⁸ Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Konya-Akşehir Sıra Yârenleri bölümüne bakınız.

tarafından giderilir. Böylece mekân toplantı akşamına hazır hâle getirilmiş olur (K.K.333).¹⁸⁶⁹

2.7.9. Gezi Toplantıları

Sohbet gruplarının bir dönem boyunca icrâ edilen sohbetlerinin sonuncusunun ardından yaz aylarında piknik, gezi ve tatil amacıyla yapılan toplantıdır. Dönem içerisinde yapılan genel toplantılardaki oyunlarda kaybedenlerden, grup tarafından miktarı belirlenen aylık ya da haftalık aidatlardan, toplantılara mazeretsiz bir şekilde gelmeyen ya da geç gelenlere verilen maddî cezalardan toplanan paralarla bu toplantıların masrafları karşılanır. Ücretin yetmediği durumlarda grup içerisinde yeniden para toplanarak takviye yapılır. Bu toplantılar, sadece sohbet grubu üyelerinin katılımıyla yapılmasının yanında bazı yörelerde üyelerin ailelerinin de katılımıyla icrâ edilebilir. Genellikle il ya da ilçe içerisinde yapıldığı zaman; bağ, bahçe, piknik ve mesire yerleri, park alanları gibi yerlere gidilerek buralarda piknik şeklinde eğlenceye yönelik bir gezi tertip edilir. Daha geniş kapsamlı olarak tatil köyleri, deniz kenarındaki turistik yerler, kaplıcalar, tarih ve doğa turizmi yapılan ortamlar gibi farklı yerlerin seçilmesine özen gösterilmektedir. Belirlenen yerin uzaklığına bağlı olarak günübirlik gidilmesinin yanında birkaç gün hatta bir haftalık gibi bir süre zarfında da kalınabilir. Bu süre, grup üyelerinin maddî imkânları ve iş durumlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Toplantılar günübirlik ya da bir-iki günlük ise genellikle hafta sonları organize edilir. Daha uzun süreli ve il dışına yapılan geziler ise grubun belirlediği bir zaman aralığında düzenlenir.

Gezi amacıyla yapılan toplantıya sohbet grupları tarafından farklı isimler verilmektedir. Bursa Gezek Sohbetleri'nde “*Dış Gezek*”, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde “*Dere Kıyısı (Boyu)*”, Kütahya Gezek Sohbetleri'nde “*Kır Gezeği*”, Urfa Sıra Gecesi geleneğinde “*Dağ Yatusı*”, Manisa-Kula Yârenleri “*Kır Gezmesi*”, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri ve Afyon Gezek sohbet grupları tarafından ise “*Gezi Toplantısı*” olarak adlandırılmaktadır. Bu toplantılardan birkaçı örnek olarak açıklanacaktır. Bu konuyla alakalı olarak daha geniş bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki ilgili sohbet grubunun toplantı çeşitlerine bakınız.

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin dönem içerisindeki son toplantısına “*Dere Kıyısı (Boyu)*” adı verilmektedir. Dönem başındaki ilk toplantı olan

¹⁸⁶⁹ Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Kastamonu-Tosya Yâren geleneği bölümüne bakınız.

“Patlangeç”te sohbet için evi müsait olmayan üyeleri Dayıbaşı belirleyerek “Dere Kıyısı (Boyu)” toplantısına dâhil eder ve onların toplantı için verecekleri ücreti de kararlaştırır. Kendi isteğiyle Dere Kıyısı’na kalan Yârenler de olmaktadır. Daha sonra dönem içerisinde yapılan sohbetlerde alınan bahşişler, kesilen cezalardan toplanan paralar ve Dere Kıyısı’na kalanların verdiği ücretler birleştirilerek mesire yerlerinde ya da deniz kıyısı gibi uygun bir tatil yöresinde bütün üyelerin katıldığı birkaç günlük gezi düzenlenir. Bir gezi şeklinde yapılan bu toplantılarda, herhangi bir mekân ya da zaman sınırlaması yoktur (K.K.309, 311).

Manisa-Kula Yârenleri, dönem sonu ya da dönem içerisinde çok sık olmamakla birlikte gezi amacıyla “*Kır Gezmesi*” toplantısı için bir araya gelirler. Bu toplantılar çoğunlukla bahar aylarında havaların elverişli ve Yârenlerin hepsinin müsait olduğu zamanlarda toplu olarak yapılır.¹⁸⁷⁰

Şanlıurfa Sıra Gecesi sohbet grupları, Dağ Yatisı’na bahar ve yaz aylarında havaların iyi olduğu zamanlarda gitmektedir. Katılımcılardan kişi sınırlaması bulunmayıp 5 ile 20 arasında değişebilmektedir. Yatıya devamlı ya da birkaç günlüğüne gidilebilir. Kalma süresi, arkadaş grubunun kararına bağlı olarak belirlenir. Dağ Yatisı’na giden sıra grubu üyeleri, bir-iki gün ya da daha uzun süre dağda kalırlar. Cuma ve Cumartesi akşamları yatıda kalanlar, Cuma akşamüzeri belirlenen yere giderler. Pazar akşamı da tekrar dönerler (K.K.265).¹⁸⁷¹

2.7.10. Dinî İçerikli Toplantılar

Sohbet grupları arasında, toplantılarının tamamını eğlence amacı dışında sohbet ve dinî içerikli olarak tertip edenler vardır. Bunlar Kur’an Gezekleri, Yasin Gezekleri, Hatim Gezekleri gibi içeriklerine göre isimler almaktadır. Bunların dışında, sohbet ve eğlence ağırlıklı olarak toplantı yapan grupların belirli zamanlarda dinî içerikli icrâ ettikleri sohbetler de vardır. Özellikle Ramazan ve Kurban bayramlarında, Kadir Gecesi, kandil geceleri, Cuma akşamları gibi özel günlerde dinî sohbet içerikli toplantılar yapılmaktadır. Bu şekilde tertip edilen toplantılara, yörede bulunan hoca, hafız, dinî bilgi yönünden donanımlı kişiler davet edilir. Onların çeşitli konulardaki vaazları ile ortamda bulunan kişilerin sorularının yanıtlanması şeklinde toplantı gerçekleştirilir. Toplantıların yemekli ya da yemeksiz

¹⁸⁷⁰ Tosun, s. 39. Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Manisa-Kula Yâren geleneği bölümüne bakınız.

¹⁸⁷¹ Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Urfa Sıra Gecesi geleneği bölümüne bakınız.

olması sohbet gruplarının aldıkları kararlarına bağlıdır. Bu tür toplantılar neticesinde, hem sohbet grubu üyelerinin dinî bilgi yönünden aydınlatılması hem de o günün kendi muhteviyatı doğrultusunda değerlendirilmiş olunmaktadır.

Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene geleneğinde, yıl içerisinde Ferfenelerin yapıldığı döneme denk gelen dinî günlerde, özel toplantılar icrâ edilmektedir. Bu dinî içerikli toplantılar, genellikle Mevlid Kandili, Beraat Kandili, Mirac Kandili gibi özel zamanlarda yapılmakta ve yörede bulunan dinî bilgi yönünden donanımlı hafız, hoca gibi kişiler özel olarak bu toplantılara davet edilmektedir. Ferfene'nin yapılacağı daha önceden kararlaştırılarak katılacak ve davet edilecek olan kişilere önceden haber verilir. Diğer Ferfenelerde olduğu gibi yemekle başlanır ve farklı olarak yemekten sonra *Kur'an-ı Kerim* ve mevlid okunur, dinî konulardan bahsedildikten sonra yapılan dua ile gece sona erer. Bu yönüyle Ferfene toplantıları normal zamanlarda eğlenme amacı taşımasının yanında özel günlerde yapılan organizasyonlarla katılımcıların dinî konularda bilgi sahibi olmalarını sağlama işlevi de üstlenmektedir (K.K.121).

Isparta-Yalvaç Sücüllü oda geleneğinde, yıl içerisindeki belirli dinî günlerin dışında, sohbet toplantılarının belirlenen zamanda başlamasıyla birlikte her Cuma akşamı dinî içerikli toplantılar da yapılır. O gece imam ya da dinî bilgisi iyi olan kişilerin öncülüğünde sohbet edilir. Dinî sohbetin dışında farklı bir şey konuşulması uygun görülmemektedir. Bu toplantılarda da yemek ikramı, diğer sohbetlerde olduğu gibi odaya gelen kişilerin getirdikleri ile uygun bir saatte yapılır (K.K.303).

Bu tarz toplantıların dışında Çankırı merkez Yârenleri, dönem içerisinde yapmış oldukları ocak yakma toplantılarının bir bölümünü, her hafta belirlenen bir konu üzerine, bilgili bir kişinin vermiş olduğu dinî sohbet şeklinde icrâ etmektedir.

2.7.11. Aile İçi Yapılan Toplantılar

Sohbet toplantılarının sadece belirli bir grup tarafından yapılmayıp aile fertlerinin bir araya gelerek kendi arasında icrâ ettiği sohbetler de vardır. Ailede bulunan kadın, erkek, çocuk olmak üzere herkesin katılabildiği her ailenin kendi evinde bir büyüğünün öncülüğünde yaptığı sohbetlerdir. Bu şekilde yapılan toplantılara örnek, eski dönemlerde yapılan Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'dir.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'ni, belirli bir sohbet grubunun icrâ etmesinin yanında aile bireyleri tarafından kendi aralarında da yapılmaktadır. Aile fertlerinin Kürsübaşı'nda bir araya gelerek genellikle aile büyüğünün herhangi bir sohbet grubuyla toplantısının olmadığı zamanlarda gerçekleştirdikleri sohbetlerdir. Aile

arasında yapılmasından dolayı kadın, erkek ve çocuklar olmak üzere büyük küçük bütün aile fertleri belirli bir saygı ve sevgi çerçevesinde bir arada bulunmaktaydı. Burada, kürsünün en başına aile büyüğü oturmakta ve sohbeti de o yönetmekteydi. Öncelikle, o günün genel bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra, aile büyükleri başta olmak üzere herkes hafızalarından masal, fıkra, menkıbe vb. anlatır; mâni, türkü söyler ve şiir okurdu. Büyükler yaşadıkları tecrübelerden hareketle nasihatlerde bulunur, dinî konular üzerinde durulur, komşuluk ilişkileri, sosyal yardımlaşma, akraba ziyaretleri ve yapılacak işler de bu sohbet esnasında konuşulurdu (K.K.201, 205, 207).

2.7.12. Barana Sırası Toplantısı

Konya Barana geleneği içerisinde icrâ edilen bir toplantı çeşidi olan “*Barana Sırası*”, ayrıca “*Kuzu/Oğlak Sırası*” adıyla da bilinmektedir. Yemekli olarak tertip edilen “*Barana Sırası*”, Cumartesi ya da Pazar akşamları her üyenin odasında bir defa olmak üzere yapılır. Dönem başında yapılan hazırlık toplantısında Barana’da bulunan kişi sayısına göre hangi sıklıkta yapılacağı ve sıranın nasıl olacağı belirlenir. Diğer toplantılardan farklı olarak üyeler odaya yemek yemeden ve normalinden biraz daha erken gelirler. Oda sahibinin evindeki bayanlar ve özel olarak tutulan aşçılar tarafından hazırlanan yemekler, Barana’ya getirilerek yer sofrasında ikram edilir. Belirli bir sıra içerisinde sunulan yemeklerin ardından kahve ve çay verilir. Yemeğin ardından Barana toplantısı normal seyrinde devam eder (K.K.138, 144, 145).

2.7.13. Turizm ve Tanıtım Amaçlı Toplantılar

Turizm ve tanıtım amacıyla yapılan sohbet toplantıları, geleneksel yapısından uzak bir şekilde icrâ edilmektedir. Ticarî kazanç amacıyla tertip edilen bu tarz toplantılar, çeşitli eğlence mekânlarında alkollü ve alkolsüz olarak daha çok eğlenceye yönelik bir şekilde yapılır. Bu tür organizasyonları yapan işletmeler çeşitli turizm şirketleri ile anlaşmalar sağlayıp hem yerli hem de yabancı turistlerin katılımlarını sağlamaktadır. Hemen hemen haftanın her günü tertip edilen bu toplantılar, genellikle akşamları icrâ edilmektedir. Bu amaçla düzenlenen sohbet toplantıları arasında en çok *Şanlıurfa Sıra Geceleri*’nin değişik isimler altında, hem Urfa’da hem de diğer illerde özellikle turistik yörelerde yapıldığı görülmektedir.

Geleneksel yapısından farklı olarak icrâ edilen turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri, konukevi, otel, restoran, sosyal ve kültürel bazı organizasyonlarda yapılmaktadır. Son yıllarda Şanlıurfa’da gezi programlarına Sıra Geceleri de dâhil edilerek turizmin bir parçası hâline getirilmiştir. Bu şekilde Şanlıurfa’da Sıra Gecesi

düzenlemek bir sektör hâline gelmiş ve birçok işletme haftanın belirli günlerinde “*Sıra Gecesi*” adıyla müzikli programlar yapmaya başlamışlardır.

Şanlıurfa’da Cevahir Konukevi, Çardak Köşk, Gülizar Konukevi, Saray Konukevi, Yıldız Konukevi, Beyzâde Konukevi, Pınarbaşı Konağı, El-Ruha Oteli, Harran Oteli, Edessa Oteli, Yimpaş Oteli, Halil İbrahim Sofrası, Ev Sofrası, Urfa Sofrası, Şehitlik Çamlık, Yenişehir Çamlık, Sultan Sarayı, Zerzembe gibi otel ve restoranlar bu amaçla Sıra Gecesi tertip eden mekânların başında gelmektedir.

Bu tarz Sıra Geceleri, genellikle halı, kilim, yastık gibi geleneksel sergi ile döşenmiş mekânlarda yapılmaktadır. Yöresel kıyafetler giymiş müzik grupları, programlarının bir bölümünde Şanlıurfa yöresine ait türkü, hoyrat ve gazellerinden örnekler sunmakta, daha sonra da günün popüler müzik parçalarını söyleyerek misafirlerin hoşça vakit geçirmesini sağlamaktadırlar. Bu gecelerde çiğköfte, tatlı, mırza ikram edilirken misafirlerin istekleri doğrultusunda yöresel yemeklerden de sunum yapılmaktadır.

Şanlıurfa dışındaki bazı illerde, yurt dışında ve televizyon programlarında turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri günümüzde de tertip edilmeye devam etmektedir.¹⁸⁷²

Son yıllarda ise Adıyaman’da çeşitli müzik grupları da “Harfene Geceleri” adıyla gösteriler yapmaya başlamış, aynı isimle kaset ve CD’ler piyasaya çıkartmışlardır.¹⁸⁷³

2.7.14. Kül Eşti Toplantısı

Isparta Gezek geleneği içerisinde icrâ edilen bu toplantı çeşidi, genel Gezek toplantılarından sonra birkaç kişilik grup tarafından icrâ edilmektedir. Isparta dışındaki diğer bölgelerdeki farklı sohbet toplantılarında bu tür bir organizasyon tespit edilmemiştir.

Isparta Gezek grubu tarafından yapılan genel sohbet toplantısının bitmesinden sonra, aynı mekânda grup üyeleri arasından birkaç kişinin icrâ ettiği toplantıdır. Bazen, sohbet grubundaki birkaç arkadaş, gün içerisinde toplantının sonuna kadar kalmak için sözleşirler. Herkes gittikten sonra gündüzden tedarik ettikleri et, kuş, tavuk veya balığı pişirirler. Yanına helva kararlar veya pestil denen koyu ve lezzetli bir tür pekmez koyup birlikte yerler. Akşamdan beri gürül gürül yanan odunların kızıl kor hâline gelmiş sıcaklığı ile ısınmış odada, sabahın erken saatlerine kadar

¹⁸⁷² Akbıyık, ss. 111-112.

¹⁸⁷³ Akbıyık, ss. 350-351.

oturup sohbet ederler. Buna “*Kül Eşti*” adı verilmektedir. Yâren içerisinde bu tür ayrıcalık yani bütün üyeleri kapsamayan küçük toplantılar serbesttir. Ayrıca bütün Yâren üyelerine haber verilmediği için de kimseye ceza verilmez ve kırgınlık olmaz.¹⁸⁷⁴

2.7.15. Taziye Toplantıları

Sohbet gruplarının genel olarak tertip ettikleri toplantılarının dışında, sohbet üyelerinin ya da oda sahiplerinin akrabalarının, komşularının ya da yörede sevilen herhangi birisinin vefat etmesi hâlinde taziye toplantıları yapılır. Bu süreçte ise normal sohbet toplantılarına ara verilir. Bu tür toplantılar, genellikle ortak kullanım alanı olan köy odası, konak gibi benzeri mekânlarda toplantılarını icrâ eden sohbet grupları tarafından yapılır. Toplantı yapmayan diğer sohbet gruplarının büyük bir kısmı ise çoğunlukla grup hâlinde taziye ziyaretlerinde bulunmakta ve vefat eden kişinin yakınlık derecesine göre de toplantılarını belirli bir süre ertelemektedirler.

Yozgat oda geleneği içerisinde, oda sahibinin kendisinin, akrabasının ya da komşularından birisinin cenazesi olduğu zaman oda açılarak orada toplanılır. Bu odalarda taziyeler kabul edilir. Cenaze sahibinin yaşadığı üzüntüden dolayı ona destek olmak düşüncesiyle komşuları tarafından evlerinden getirilen yemekler odada taziye gelen kişilere ikram edilir. Üç-dört gün boyunca taziye ziyaretleri bitene kadar odalarda aynı şekilde hizmet ve ikramlar sürer.¹⁸⁷⁵

Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin köy odalarında yapıldığı dönemlerde, toplantıların icrâ edildiği zaman aralığında yörede bir cenaze olması durumunda, vefat eden kişinin kırkı çıkana kadar toplantılar ertelenirdi (K.K.179, 180, 188).

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nin icrâ edildiği zaman aralığında, yörede herhangi birisinin vefat etmesi hâlinde, kırk gün boyunca hiçbir şekilde Kürsübaşı toplantısı yapılmamaktadır (K.K.201).

2.7.16. Oturak Âlemi Toplantıları

Oturak Âlemi toplantıları, sohbet grupları tarafından bazı dönemlerde ya da belirli zaman aralığında icrâ edilmesi bakımından diğer toplantılardan ayrılmaktadır. Bu toplantının içeriği (alkollü/alkolsüz, yemekli/yemeksiz, oyun ya da eğlence ağırlıklı vb.), yapılma zamanı ve süresi gibi özellikleri sohbet gruplarına göre değişmektedir. Bu tür toplantıların, Konya Barana geleneği ve Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri içerisinde icrâ edildiği görülmektedir. Fakat bu toplantılarla

¹⁸⁷⁴ Çağatay, 1989, s. 149.

¹⁸⁷⁵ http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535 (01.04.2015).

aynı ismi taşıyan sohbet gruplarından Aksaray Oturak Âlemleri ile Konya Oturak Âlemleri ise rutin toplantılarını bu isim adı altında gerçekleştirdikleri için bu kategoriye girmemektedir. Burada belirli dönemlerde ya da zaman aralığında “Oturak Âlemi” adıyla icrâ edilen toplantılar yer almaktadır.

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme sohbet geleneğinde içerisinde mevsim şartlarına bağlı olarak Mayıs ayının sonları gibi başlayıp Eylül ayına kadar süren içkili ve içkisiz olmak üzere Oturak Âlemi toplantıları yapılır. Genellikle ırmak ya da dere kenarlarında aynı yaş grubundan kişiler tarafından alkollü/alkolsüz ve yemekli olarak yapılan toplantılardır (K.K.190, 192, 193).¹⁸⁷⁶

Konya Barana Sohbetleri içerisinde icrâ edilen Oturak Âlemi toplantıları, diğerlerinden içerik, uzunluk ve yapıma zamanı yönünden farklılık arz eder. Genellikle bir dönem içerisinde birkaç defa yapılmakta ve sadece gençlerin kurduğu Baranalar arasında icrâ edilir. Özellikle hafta sonları yapılmasına dikkat edilmektedir (K.K.141).¹⁸⁷⁷

2.7.17. Olağanüstü Toplantılar

Sohbet gruplarının dönem içerisinde planladıkları rutin toplantıların dışında birtakım zarurî sebeplere bağlı olarak gerçekleştirmek zorunda kaldıkları toplantılardır. Adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir zamanı ve belirli bir gündemi yoktur. Genellikle yöneticilerin görevlerinden ya da gruptan ayrılmaları sonucunda onların yerine yenilerini seçmek için, toplumun genelini etkileyen olumsuz bir durumun yaşanması, sohbet grubu içerisinde çok büyük sıkıntıların ortaya çıkması, sohbet müdavimlerinin birinin ya da birden fazlasının gruptan ayrılması/ayrılmak istemesi gibi sebeplere bağlı olarak bu toplantı gerçekleştirilir.

Kastamonu-Tosya Yârenleri, bir dönem içerisinde Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ya da Çavuş’un herhangi bir şekilde Yâren’den ayrılması durumunda, yeni yönetimin seçilmesi için Yârenler olağanüstü gündemle toplanır. Bu şekilde toplantıların düzeninin ve Yârenlerin disiplininin bozulması engellenerek bir dönem içerisindeki akışın normal düzeyde devam etmesi sağlanır (K.K.330).

2.7.18. İdarî Toplantılar

İdarî toplantılar, sohbet grubunun bir yıllık icrâatlarının genel bir değerlendirmesinin yapılması, varsa eksiklerin tespit edilip giderilmesi, ortaya çıkan

¹⁸⁷⁶ Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme sohbet geleneği bölümüne bakınız.

¹⁸⁷⁷ Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Konya Barana sohbet geleneği bölümüne bakınız.

sorunlara çözüm üretilmesi, grup denetimi ve disiplininde yaşanan aksaklıkların hâll edilmesi gibi konuların görüşülüp karara bağlanması için yapılmaktadır.

Manisa-Kula Yârenleri tarafından kendi mekânlarında genellikle senede bir defa ve Başkan'ın yönetiminde idarî toplantı yapılır. Yâren içerisinde anlaşmazlık ya da başka bir sorun olduğu zaman, düğün ya da sünnet gezdirmelerinde Yârenler hakkında İdarî Heyet'in olumsuz bir duyumu alması ya da gözlemde bulunması sonucunda onları uyararak eksik ve yanlışların giderilmesi için bu toplantı gerçekleştirilir. İdarî Heyet'in toplantıları Yârenlerin kendilerine ait olan mekânlarındaki Başkan odasında yapılır. Toplantı esnasında içeriye İdarî Heyet üyeleri ve o gün için varsa ifadesi alınmak için hatalı olan Yâren dışında başkasının girmesi yasaktır (K.K.70, 71).

2.7.19. Avcı Sohbetleri

Avcı Sohbetleri, sohbet grubu üyeleri arasından avcılıkla uğraşan kişilerin toplantıların icrâ edildiği hafta aralarında yaptıkları avlardan ne avladılarsa onları sohbet grubu üyelerinden birisinin evinde yerler. Bu şekilde icrâ edilen toplantılar "Avcı Sohbetleri" olarak adlandırılmıştır. Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri ile Balıkesir Helva Sohbetleri'nde bu tarz toplantıların yapıldığı tespit edilmiştir.

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin icrâ edilmeye başlandığı dönemde, sohbet grubu üyelerinin Çarşamba akşamları bir araya gelerek yaptıkları "Avcı Sohbetleri" de olurmuş. Çarşamba günleri gündüz Yârenler toplanarak ava gider ve o gün ne avladılarsa akşam bir sohbet üyesinin evinde onları yerlermiş. Genellikle tavşan avlandığı için yemek olarak tavşan yahnisi ikram edilirmiş. Bu toplantı sadece ava gidildiği zamanlarda yapılmış. Erfene Sohbetleri'ndeki kadar olmasa da bu toplantılarda da oyunlar oynanır, müzik çalınmış. Günümüzde ise Erfene sohbet toplantılarının başladığı dönemlerde "Avcı Sohbetleri"nin düzenlenmediği tespit edilmiştir (K.K.311).

Balıkesir Helva Sohbetleri içerisinde genel toplantıların dışında grup üyeleri tarafından icrâ edilen Avcı Sohbetleri de vardır. Helva Sohbetleri'nin yapıldığı haftalarda, sohbet grubu üyelerinden ava gidip de herhangi bir şey avlayan olması durumunda, o kişi avlarını sohbet yapan evin sahibine teslim eder. O gece sohbet grubu toplanır ve eğlence düzenlenirdi.¹⁸⁷⁸

¹⁸⁷⁸ Yüzbaşıoğlu, 1934, ss. 312.

2.7.20. Özel Eğlence Toplantıları

Sohbet grupları, normal toplantılarının dışında üyelerin ya da onların birinci dereceden yakınlarının nişanlanması, evlenmesi, çocuğunun olması, askere gitmesi, herhangi bir adağının gerçekleşmesi gibi durumlarda özel olarak toplantı tertip etmektedir. Bu toplantılar, özel durumun niteliğine göre bir kişi tarafından sohbet grubuna yönelik ya da sohbet grubu tarafından özel durumu bulunan üye için yapılmaktadır. Her sohbet grubunun kendi içerisinde almış olduğu karara bağlı olarak bu tür toplantılar icrâ edilir. Sohbet gruplarının kendi mekânlarında yapıldığı gibi adına toplantı tertip edilen kişinin evinde ya da başka bir yerde de icrâ edilmektedir.

Çankırı Yâren grubundan bir üyenin evlenmesi hâlinde o kişinin “*Baş Donanma Gecesi*” ve güveyi gezdirmesi Yâren ekibi tarafından yapılmaktadır. Düğün yaklaştığı zaman evlenen zengin ise Yâren ve damat fazla masraf yapar. Baş Donanma Gecesi yapılan hizmet ve damadı eğlendirmek Yârenlere ait olduğu için hem Başağalar hem de Yârenler gönüllü olarak çalışıp her hizmeti yerine getirirler. Baş Donanma Gecesi, gerdekten bir önceki akşam, damat için yapılan elbise giydirme merasimine ve eğlencelere denilir. Bu merasime damadın akrabaları, arkadaşları, yakınları davet edilir. O gece sabaha kadar eğlenirler ve çeşitli çalgı da bulunur. Böyle bir geceye Yâren ekibinin tamamı davet edilirse herkes başka bir sohbet grubuna misafir gidiyormuş gibi gidilir. Büyük Başağa'nın dışında bütün Yâren gider. Giderken beş altı okka nevale şekeri alınır. Çavuş, Bağdat kârı bir telli peştamal tutunur ve şekeri bunun içine koyarlar. Önde fenerler çekilerek düğün evine varılır. Düğün sahibinin önceden haberi olduğu için eğer damadın yanında yer yoksa Yâren'e ayrı oda açılır. Düğün çalgıcıları bütün hünerlerini Yârenlere gösterirler. Yâren'in de getirdiği çalgı takımı bir fasıl yapar. Şekerler dağıtılır. Her davetli kişi, şeker dağıtmak âdeti olduğu için Yâren'den yalnız Başağalar namına ayrı ayrı dağıtılır. Yâreninki ise toptan dağıtılır. Her şahısa şeker verildikçe; “*Şen olalım Başağa'dan.*” diye bağırılır. Sıra kendilerine gelince Çavuş; “*Şen olalım kendinden.*” der. Bu şekilde bir iki saat eğlenirler. Yârenlerin hepsi hizmete hazır vaziyette Donanma Gecesi'nin sabahına kadar ayrılmazlar. Ertesi gün de hamamda beraber bulunurlar ve zifafa kadar da ayrılmazlar.

Yâren üyelerinden birisi evlendiği zaman o kişiye çeşitli hediyeler götürülür. Yâren ekibi kendi arasında para toplayarak bir sini, beş kapaklı sahan, bir çorba tası, eğer Yâren'in maddî durumu iyi ise bir sandık, güveyi gecesi yanmak üzere iki

çiçekli mum alınır. Bakırlar tepsi üzerine dizilir ve hepsi al kreple sarılır. Bunların her birisi bir adamın eline verilerek arkasında da Başağalar ve Yâren olduğu hâlde güveyiye akşam yemeği verir. Güveyi, zifaf gecesinin ertesi günü Başağalara bir takım çamaşır (bir don, bir gömlek, bir telli mendil), Yârenlere ve Çavuş'a da birer telli mendil hediye eder. İki tepsi de baklava gönderir. Bu baklavalar daha sonra toplanılan uygun zamanda birlikte yenir.¹⁸⁷⁹

Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'ne katılanlardan bir kişinin erkek çocuğu dünyaya gelmesi durumunda bunu kutlamak için özel davet vermesi gerekmektedir. Aksi takdirde o kişi ya odanın tavanına ayaklarından asılarak ya odaya kapatılarak ya da buna benzer şekillerde cezalandırılır. Verilen ceza karşılığında davet vermeyi kabul eden kişiye bunu en kısa sürede yerine getirmesi için sohbe katılanlar tarafından sürekli baskı yapılır. Ceza ağır bile olsa o kişinin ailesi geleneği ve kuralları bildiği için bu duruma asla herhangi bir müdahalede bulunmaz (K.K.300).

Konya Oturak Âlemleri'ni tertip edenlerin arkadaşları ya da yakın akrabaları evlenmesi durumunda damadın arkadaşları tarafından düğünlerden önce “*Zamah Gecesi*” adıyla da Oturak Âlemleri düzenlenir. Gece geç saatlerde (22:00-23:00) başlayıp sabaha kadar devam eder. İki üç gece devam eden uzun Oturaklardan da söz etmek mümkündür.¹⁸⁸⁰

2.7.21. Harman Başı/Sonu Eğlenceleri

Harman başı eğlenceleri, Delikanlılar Birliği olarak kaynaklarda geçen sohbet grupları tarafından icrâ edilmektedir. Delikanlılar Birliği'ni oluşturan köy gençleri, İlbaharda Mart ayının 1 ile 10'uncu günleri arasında ovaya çekilirler ve bu süre zarfında orada yatarlar. Her sabah yemekleri köyden gönderilir. Ovada çift sürerler ve hayvanlara bakarlar. Bu zaman diliminde hepsi bir şekilde birer at temin ederler. Her hafta Cuma günü sabahleyin ovadaki öküzlerini içlerinden bir kişiye teslim ederler. Sonra atlarına binerek hep birlikte yola çıkar ve güneş doğarken köye gelirler. Köyde bir-bir buçuk saat at koşusu yaparlar. Bu koşuyu akşamüzeri bir daha tekrarladıktan sonra yine ovaya dönerler. Bu suretle bütün gençler bahar mevsimi boyunca ata binme talimi yapmış olurlar. Bu vaziyet Nisan'ın son haftasına kadar

¹⁸⁷⁹ Üçok, ss. 113-114.

¹⁸⁸⁰ Tan, s. 83.

devam eder. Son haftanın Cuma gününde kendilerine bir kuzu ziyafeti vererek bahar işleri sona erer.¹⁸⁸¹

Harman sonu eğlenceleri, Isparta Gezek Sohbetleri'ni tertip eden sohbet grupları tarafından icrâ edilmektedir. Bu toplantı, Yârenlerin çok eski, geleneksel olarak yıllık düzenledikleri bir eğlencedir. Harmandan kalkıp gübreler tarlalara çekildikten sonra güz işlerine başlamadan her odanın Yârenleri toplanıp aralarında, Ferfane şeklinde yeteri kadar para toplar. Yârenlerin sayısına göre üçer dörder koyun veya keçi, şeker, yağ, sebze ve meyve alırlar. Bu eğlence süresince yemeklerini pişirmek üzere usta bir aşçı bulurlar. “Kıyı Bağları” denilen Yenice köyüne bir saat kadar uzakta, Eğirdir Gölü'nün kıyısında, ağaçlık, ormanlık ve soğuk suyun olduğu pınarların bulunduğu yere giderler.¹⁸⁸²

¹⁸⁸¹ Tıknaz, ss. 57-61. Delikanlılar Birliği toplantısının hangi yörede icrâ edildiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁸⁸² Çağatay, 1989, ss. 150-153. Bu toplantının nasıl icrâ edildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Isparta Gezek sohbetleri kısmına bakınız.

2.8. GİYİM-KUŞAM ÂDÂBI

İnsanın en önemli gereksinimlerinden birisi olan giysi, insan vücuduna giyilen parçaların bütününden oluşan takım şeklinde tanımlanabilir. Elbiseler her şeyden önce vücut ısısının düzenlenmesi ve çevresel etkilerden korunmak için ortaya çıkmış ve temelde de bu amaçlarla giyilmektedir. Farklı iklim bölgelerine göre elbise türlerinin dağılımı ve hava şartlarındaki değişikliklerle giyilen kıyafetlerde çeşitlenmeler, giysilerin koruyucu ve pratik işlevleri gibi farklı yönlerini de göstermektedir.¹⁸⁸³

Coğrafi konum, politik ve dinî yapı, ekonomik durum, sosyokültürel etkenler, tarihsel olaylar gibi birçok faktör, ulusların kendine özgü olan giyim şeklinin oluşmasında etkili olmuştur. Farklı coğrafyalar arasında yaşanan göç, dinî inanç değişikliği gibi çok farklı ve hızlı bir değişim yaşanmaması durumunda bu kıyafetler kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu şekilde ulusların değişik zamanlarda geçirdikleri evrim de nesiller arasında giysiler vasıtasıyla da ulaştırılmıştır.¹⁸⁸⁴

Giysi, insan hayatının her evresinde doğumdan ölüme kadar farklı şekillerde ve değişik işlevlerde yer bulmaktadır. İnsanın doğduğunda kundakta tanıştığı elbise/giyinme serüveni, öldüğünde mezarda kefenle son bulmaktadır. İnsanın hayatındaki elbise serüveni kısaca şu şekildedir: Yeni doğan çocuğun kundağa konulması, bir bebeğin cinsiyetine göre farklı şekillerde süslendirerek giydirilmesi, çocukların sünnet törenlerinde özel kıyafetler giymesi, okul hayatında eğitim sisteminin belirlediği standart elbiselerin kullanılması, kız isteme, söz ve nişan gibi evlilik öncesi törenlerde kendine özgü kıyafetlerin bulunması, evlilik törenlerinde kadının gelinlik ve erkeğin damatlık giymesi, dinî inanca bağlı olarak kadınların başörtü kullanması, sanayi, fabrika, tarla gibi çalışma ortamlarında tulum veya benzeri iş kıyafetlerinin giyilmesi, resmî kurum ve kuruluşlarda çalışan memur, bürokrat gibi kişilerin takım elbise tarzı kıyafetler tercih etmesi, asker, polis, zabıta gibi mesleklere sahip kişilerin üniforma şeklinde kıyafet giymesi, günlük hayatta toplumun kabul edebileceği ve kendi değer yargılarını yansıtan kıyafetlerin kullanılması, özel gün ve davetlerde ortama uygun şekilde elbise seçilmesi ve insanın son nefesini verdikten sonra kefen giydirilerek mezara konulmasıdır. Doğumla ölüm

¹⁸⁸³ Werner Enninger, "Giyim", **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, çev. Nebi Özdemir, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 418.

¹⁸⁸⁴ Adem Koç, "Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/9, 2009, s. 244.

arasındaki bu süreç içerisinde yukarıda zikredilenlerden daha farklı zamanlarda değişik elbiselerin giyildiği de olmaktadır.

Mevsim şartlarına bağlı olarak da giyim şekli ve elbise çeşitleri de değişmektedir. Kışın soğuk havalarda kazak, palto, içlik, bere gibi ısınma ihtiyacını daha iyi karşılayan kalın ve kapalı kıyafetler tercih edilirken, yaz ve ilkbahar aylarında ise ince, kısa kollu, şort, tişört tarzı elbiseler giyilmektedir. Bunun yanında yağmurlu havalarda yağmurluk, güneşli zamanlarda şapka ve güneş gözlüğü, sahilde mayo, şort gibi içinde bulunulan hava şartlarına ve ortama göre de kıyafet seçimi yapılmaktadır.

Giyisilerin ortaya çıktığı günden itibaren üstlendiği ve zamanla değişen dünya düzeni ile gelişen olaylar neticesinde farklı şekillerde beliren pek çok işlevi vardır. Bu işlevlerden en başta gelenleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Giyim yoluyla insan, yeryüzünün neresinde olursa olsun kendisini, vücudunu hava ve diğer çevresel etmenlerden korur.
- Giyim, insanlar için süs olma işlevine sahiptir. Şık giyinmek, insanın güzel görünmesi için gerekli sayılmıştır.
- Giyim, vücudu örtme ve özellikle ayıp sayılan bölgeleri kapatma işlevi görür.
- Kişinin toplumsal, siyasal, ekonomik ve mesleki statüsünün göstergesidir. Yani giyim, bir statüdür.
- Kendini göstermek, hoşla gitmek arayışı içinde olan kişiler için giysi, insana doyum sağlayıcı bir araç olma özelliğine sahiptir.
- Giyim, insanın özürle sayılan yanlarını kapatma işlevi de görür.
- Giyim, aynı zamanda insana güven sağlama aracıdır.
- Sinema, tiyatro gibi bazı sanat dallarında canlandırılmak istenen tipi yaratmak için giysi bir araç olarak da kullanılır.
- Giysiler, bir meslek göstergesi işlevine de sahiptir. Hoca olan kimsenin sarık takması, polis ve askerün üniforma giymesi gibi.¹⁸⁸⁵
- Giyim, sadece bir kültür ürünü ya da iklimden korunma aracı olmamış, aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Örneğin; Türkistan ve Anadolu'da

¹⁸⁸⁵ Mahmut Tezcan, "Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1983, ss. 255-257.

kadınların başlığa sargı sarıp bağlaması evlilik işareti anlamına gelmektedir.¹⁸⁸⁶

Giyim, tek parçadan ya da insanın sadece belirli bölgesini örten unsurlardan oluşmamaktadır. Giyim eşyaları, üyelerinin vücudu baş, boyun, göğüs, karın, bacaklar ve ayaklar şeklinde bölen birkaç giyim bölgesinden birinin kapatılmasında biri diğeri ile yer değiştirebilen takımlar olarak tasnif edilebilir. Giyim eşyaları, tesadüfî olarak kombine edilmez ve bu yüzden de birleştirilme şekilleri sınırlıdır. Bu nedenle giyim eşyaları arasında sebep sonuç ilişkileri ve sentaktik (dizimsel) ilişkiler vardır.¹⁸⁸⁷

Temel giysi birimleri (şapka, şort, fark, ceket vb.) kumaş cinsi, rengi ve biçimi gibi özellikleri göz önünde tutularak birleştirilebilir. Bu kombinasyonlar, tesadüfî olmadıkları gibi belirli bazı durumlardaki kurallara göre şekillendirilir. Elbiseye eklenecek küçük bir kırmızı şerit, farklı kültürü ve bağlamalarda değişik anlamlara gelecek şekilde kullanılabilir. Bu durum, giyim adlı göstergeler sistemindeki unsurların birbirleri arasında da bazı ilişkilerin söz konusu olduğunu göstermektedir.¹⁸⁸⁸

Elbise, giyen kişi hakkında bilgi sahibi olunması için de kullanılabilir. Bir taraftan böyle sinyaller, kategorilere tatbik edilen giyim normlarına bağlılığı göstererek cinsiyet, yaş, medeni hâl, soy, aşiret, çete, kurum, meslek vb. göndericinin sosyal kimliği hakkında işaretler verebilir. Elbise sinyalleri aynı zamanda, alıcının giyene karşı davranışının nasıl olması gerektiğini de belirtebilir. Askeri komutan üniforması ya da hayat kadını kıyafeti, bir emre ya da davete çağrı olarak anlaşılabilir ve çözümlenebilir.¹⁸⁸⁹

Giyim, diğer göstergeler sistemi (dil, yemek, beden dili vb.) gibi geçerli olduğu sosyal grubun elemanlarınca paylaşılarak kazanılan sözel bilginin bir kısmıdır. Birey, bu bilgiyi yaşamının ilk yıllarından itibaren edinmeye, zamanla da bunun bilincine varmaya ve kullanmaya başlar. Bu yaklaşımla, giysi alanındaki kültürel, bölgesel, sosyal, cinsel, işlevsel ve bireysel çeşitlenmelerin açıklanması mümkündür.¹⁸⁹⁰

¹⁸⁸⁶ Semiha Aydın, “Türk Giyim-Kuşam Kültürünün Dünü-Bugünü”, **V. Türk Kültürü Kongresi, Gelenek-Görenek, Örf Âdet, Giyim-Kuşam**, Cilt: XV, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 31.

¹⁸⁸⁷ Enninger, ss. 421-422.

¹⁸⁸⁸ Özdemir, 2005, ss. 270-271.

¹⁸⁸⁹ Enninger, s. 423.

¹⁸⁹⁰ Özdemir, 2005, s. 270.

Sahne sanatlarının gösterimi sırasında kullanılan halk oyunları giysileri, Türk halk bilgisi ürünlerinin görsel ve maddî kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk oyunları, geleneksel eğlencelerin ve diğer organizasyonların icrâlarının sunumları sırasında kullanılan elbiseler, sahip olduğu iletişimsel, sosyal ve psikolojik işlevleri ile geçmişten günümüze kadar gelmiştir. Bu bakımdan her yöreye ait giysilerin kendine ait yaratım ve kullanım şekilleri ile farklı anlamlar içeren motifleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu ürünlerin kendileri kadar, onları üretenler ve üretimi sırasında kullanılan teknik malzemeler de halk bilgisi ürünlerinin kaynağı olma özelliğini taşımaktadır.¹⁸⁹¹

Kıyafetlerin, bireylerin kimliklerini yansıtması işlevi yönünden sohbet toplantılarında giyilen elbiselere bakıldığında, yöresel ya da belirli bir kıyafet düzeni olan sohbet grupları arasında yönetici olanlar, kıyafetlerindeki birkaç farklılık ile ayırt edilebilmektedir. Bu da özellikle konukların, yönetici olan kişileri diğerlerinden ayırabilmesine ve ona göre davranış sergilemesine zemin hazırlamaktadır.

Türk insanı her türlü tören, kutlama ve eğlenceye yeni giysilerle, ekonomik durumu yenilerini almaya yeterli değilse onarılmış ve temiz elbiselerle katılmaya çalışır. Diğer bir ifadeyle Türkiye'nin herhangi bir yerinde özel bir günün varlığı, öncelikle insanların elbiselerinden anlaşılabilir. Aynı zamanda bu tür özel günlerde çoğu kez yetişkin erkeklerin aksine, çocukların genç kız ve delikanlıların, kadınların özel giysiler giydikleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki giyim-kuşam araştırmaları, daha çok bu kesimleri dikkate almıştır. Yine, pek çok halkbilimsel çalışmadan derlenen birçok malzeme “günlük giyim-kuşam, tören giyim-kuşamı” şeklinde sınıflandırılmış ve daha çok tören kıyafetleri üzerinde yoğunlaşarak incelenmiştir.¹⁸⁹² Bu türden tören giyim-kuşamının kullanıldığı organizasyonların başında; Nevrûz, Hıdırellez, dinî bayramlar, yerel ve ulusal festivaller, düğünler, mevsimlik eğlence ve şenlikler vb. gelmektedir.

Giyim, belirli bir grup veya toplum içinde *kültürleme*, farklı gruplar arasında *kültürlenme* ve değişik kültürler arasında ise *kültürleşme* etkileşimi sağlama işlevine de sahiptir. Bu bağlamda sohbet toplantılarında giyilen yöresel kıyafetler, grup üyelerinin çocukları, yakınları ve diğer gençleri, toplantıya katılanları kültürleme işlevine sahiptir. Farklı sohbet gruplarının belirli zamanlarda bir araya gelmeleri neticesinde yaptıkları toplantılarda, bireylerin giydikleri elbiseler bakımından da

¹⁸⁹¹ Ertural, “Dursunbey Halk Oyunları ve Barana Giysileri”, s. 147.

¹⁸⁹² Özdemir, 2005, s. 273.

etkileşim içinde olması neticesinde kültürlenme sağlanmış olmaktadır. Sohbet toplantılarında giyilen kıyafetlerin diğer bir işlevi ise farklı ve yabancı kültürler arasında kültürleşmeyi sağlamasıdır. Giyimin kültürleşme işlevi, sohbet gruplarının yurt dışında değişik ülkelerde toplantı yapmaları neticesinde giyim-kuşamla birlikte diğer geleneksel unsurlar bakımından etkileşim yaşanmaktadır. Bunun yanında televizyon programlarında yapılan gösteriler, yazılı basında çıkan görsel haberler neticesinde de kültürleşme yaşanabilmektedir.

Kıyafet düzeninin sohbet toplantılarındaki işlevlerinden birisi de giyilmemesi hâlinde ceza yaptırımına sebep olmasıdır. Sohbet grubunun belirlediği geleneksel elbiseleri ya da tek tip toplantı kıyafetlerini giymeden toplantıya gelen üyeler, kurallar gereği bu şekilde sohbe alınmamaktadır. Böyle toplantıya gelenler, önce uyarılmakta ve ardından elbisesini giyip gelmesi istenmektedir. Böyle bir durumda verilecek olan ceza, sohbet gruplarının belirledikleri kendi kurallarına bağlı olarak değişmektedir. Bazı gruplar bu şekilde yaşanan ilk hatada bazıları ise aynı kişinin hatasını birkaç defa tekrarlaması hâlinde ceza verebilmektedir.

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantıları arasından Çankırı Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri, Antalya Sıra Eğlencesi sohbet grubu, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet grubu ve Kütahya-Simav Yârenleri'nin bir dönem boyunca icrâ edilen toplantılarında giymek zorunda olduğu belirli kıyafet düzeni vardır. Sohbet gruplarının kendi belirledikleri yöresel ya da normal elbiselerinin dışında, grup üyelerinin toplantılara farklı kıyafetlerle katılmaları söz konusu değildir. Bu şekilde hata yapan üyeler, ilk önce uyarılırken aynı kişinin bu hatasını tekrarlaması hâlinde grup içerisindeki karar mercilerinin uygun gördüğü şekilde ceza verilmektedir.

Geleneksel sohbet toplantıları düzenleyen sohbet gruplarının ve bazı katılımcıların, icrâ esnasında giymiş oldukları kıyafetler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Sohbet Grubu Üyelerinin Kıyafetleri
 - Geleneksel (Yöresel) Kıyafetler
 - Tek tip Kıyafetler
 - Gündelik Kıyafetler
2. Sohbet Grubundan Olmayanların Kıyafetleri

2.8.1. Sohbet Grubu Üyelerinin Kıyafetleri

Sohbet grubu üyelerinin kıyafetleri “*Geleneksel (Yöresel) Kıyafetler*”, “*Tek Tip Kıyafetler*” ve “*Gündelik Kıyafetler*” olmak üzere tasnif edilmiştir.

2.8.1.1. Geleneksel (Yöresel) Kıyafetler

Kış toplantıları ve eğlenceleri daha örgütlenmiş yapılarıyla ayrıntılı olarak kodlanmış giyim-kuşam eşyaları ile aksesuar şeklindeki göstergeler içermektedir. Bu elbiseler ve aksesuarlar, ilgili sohbet ya da Yâren teşkilatının çevrede tanınması ve grup kimliğinin oluşturulması bakımından çok önemlidir. Bu tür teşkilatların ve diğer sohbet gruplarının giysileri çeşitli sebeplere bağlı olarak zamanla değişikliğe uğramıştır. Osmanlı sosyokültürel yapısının bir bakiyesi olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında canlı bir şekilde yaşatılan Yâren teşkilatının ve diğer sohbet gruplarının bu tür maddî göstergeleri, zamanla toplumsal ve kültürel değişmeler neticesinde farklılık göstermiştir. Bu tür Yâren, delikanlı, akran teşkilatları, Baranalar ve Gezekler hakkında geçmiş yıllarda yapılan derleme çalışmalarında ve diğer araştırmalarda geleneksel kıyafetleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Özellikle Kıyafet Devrimi'nin de etkisiyle bu elbiseler, zamanla yerlerini konfeksiyon ürünü olan giysilere bırakmıştır. Fakat konfeksiyon ürünleri de olsa, Yâren teşkilatı mensupları ve diğer bazı sohbet grupları tek tip giyinerek bu konudaki hassasiyetlerini devam ettirmişlerdir.

Giyim-kuşam ve aksesuarın önemli olduğu sosyokültürel teşkilatların/yapıların başında, Ahi teşkilatının bir kalıntısı olan Yâren teşkilatı gelmektedir. Yâren gruplarında giyim-kuşamın, aksesuar gibi göstergelerin grup/meslek birliği ve kimliğinin oluşturulması ve sürdürülmesinde etkili bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Çünkü insanların öncelikle görsel imgelerle algıladıkları ve toplumsal kimliklerini daha sonra zihinsel değerlendirmelerle özümstedikleri bilinmektedir.¹⁸⁹³

Her yerin kendine özgü âdet, gelenek ve görenekleri olduğu gibi göze hitap eden, motif ve işlemeleriyle bölgenin kendi yapısını, kimliğini ve yaşam tarzını yansıtan yöresel kıyafetleri ve süslemeleri de vardır. Sohbet toplantılarını tertip eden bazı sohbet gruplarının hem bu bağlam içerisinde değerlendirebileceğimiz hem de temelde disiplin ve düzene dayalı olmasından dolayı toplantılarda giydikleri kendilerine özgü yöresel kıyafetleri bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz sohbet

¹⁸⁹³ Özdemir, 2005, ss. 274-275.

grupları içerisinde; Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet grubu, Kütahya-Simav Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri ve Antalya Sıra Eğlencesi sohbet grubu üyeleri toplantılarında yöresel kıyafetler giymektedir.

Çankırı Yârenleri'nin yöresel motif ve işlemlerden meydana gelen geleneksel kıyafetlerinin, Yâren içerisinde Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'in yaktığı ocaklarda ve gösteri amacıyla yurtiçi ve yurtdışında yapılan toplantılarda giyilmesi zorunludur. Bu elbiseler, bütün Yârenler için aynı olmakla birlikte sadece Büyük Başağa ve Küçük Başağa diğerlerinden farklı olarak başlarına fes takıp üzerine de poşu bağlamaktadır. Bu elbiselere aksesuar olarak bele “*köstek kama*” takılır. Günümüzde icrâ edilen Yâren Sohbetleri'nde; “*zıvka*”, “*kuşak*”, “*gömlek*”, “*çorap*”, “*cepken (yelek)*”, “*fermane*”, “*poşu*”, “*fes*” ve “*yemeni (ayakkabı)*” giyilmektedir (K.K.1, 2).¹⁸⁹⁴

Balıkesir-Dursunbey Barana toplantılarının her aşaması belirli bir düzen ve disiplin içerisinde icrâ edilmesinin yanında ahbabların sohbet esnasında giydikleri elbiselerde de bir uyum vardır. Başa; “*takke (ırakçın)*” ve üzerine “*karanfilli yazma*”, üste; “*delme*” denilen yelek giyilir. Yelekler sarı, kırmızı ve yeşil renklerde olur. Altta; “*potur*” olarak adlandırılan şalvar, bele; “*kuşak (şal)*”, “*kolon bağı*” ve “*mendil*”, ayağa; “*çorap*”, “*çorap bağları*” ve “*galçın*” giyilmektedir. Bu giysilerin temelini, erkeğe ait bir sosyal statü işareti olarak evlilik töreni sırasında damada giydirilen elbiseler oluşturmaktadır. Daha sonra bu giysiler, yöre halk oyunları uzmanları tarafından çeşitli parçaların eklenmesi ile düzenlenmiş ve Barana geleneği, halk oyunları icrâlarının çeşitli tören ve kutlamalardaki sunumları sırasında tercih edilmektedir. Günümüzde Barana geleneğinin sunumu sırasında da bu elbiseler kullanılır.¹⁸⁹⁵

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, toplantılarını icrâ ederken yöresel kıyafetler giymektedir. Yârenler arasında mertebeye bağlı olarak kıyafet farklılığı bulunmaktadır. Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş'un elbiselerinin bir kısmı diğer Yârenlerden farklıdır. Bu şekilde hem Yârenler arasındaki mertebe ortaya çıkarılmakta hem de izleyiciler tarafından yönetici olanlar ayırt edilebilmektedir (K.K.31, 36). Sıra Yârenleri'nin giydiği geleneksel kıyafetler;

¹⁸⁹⁴ Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Çankırı Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

¹⁸⁹⁵ Ertural, “Dursunbey Halk Oyunları ve Barana Giysileri”, ss. 152-155.

“ayakkabı”, “fes”, “şalvar”, “kuşak”, “gömlek”, “cepken”, “yün beyaz çorap” ve “poşu”dan oluşur.¹⁸⁹⁶

Kütahya-Simav Yârenleri, yapmış oldukları toplantılarına normal kıyafetlerden oluşturdukları tek tip elbiselerle ya da “Yâren elbiseleri” olarak bilinen geleneksel (yöresel) kıyafetlerle katılabilirler. “Yâren elbiseleri” olarak bilinen geleneksel kıyafetler, sadece 4 Eylül Kurtuluş Günü Şenlikleri’nde giyilmektedir. Bu elbiseler kılık-kıyafet devriminden önce yörede kullanılan giyim-kuşam malzemeleridir. Bu kıyafetler; “poşu (poçu)”, “gömlek (mintan)”, “camadan”, “cepken”, “don”, “dolgu”, “darabulus”, “kolan” ve “çizme”den oluşmaktadır. Aksesuar olarak da “şirşane” ve “fişeklik (silahlık)” kullanılır. Yâren elbisesi, darabulusla camadan arasına konulan “bıçak” ve elde tutulan “şirşane”lerle tamamlanır.¹⁸⁹⁷

Manisa-Kula Yârenleri, 1970’li yıllara kadar günlük elbiseleri ile toplantı ve eğlencelere katılırken daha sonra yöresel kıyafetlerle Yâren çalmaya başlamışlardır. Bu elbiselerle birlikte görünüş olarak da Yâren içerisinde bir düzen sağlanmıştır (K.K.72). Yârenlerin giydikleri elbiselerin grup içerisindeki kідeme ya da yetkiye göre bir farklılığı olmayıp sadece Efeler ile Yâren çalanların kıyafetlerinde bir değişiklik vardır. Yârenlerin elbiselerinin üzerinde Başkan, Başkan Yardımcısı, Efebaşı gibi isimler yazılarak kідem farklılığı bu şekilde belirtilir. Yârenlerin kıyafetleri; “fes”, “yakasız gömlek”, “cepken”, “şalvar”, “tozluk”, “puşi”, “kuşak”, “çorap” ve “ayakkabı”dan oluşan yöresel elbiselerden meydana gelir (K.K.70). Yârenlerin kıyafetleri arasındaki tek farklı olan şalvardır. Oyun oynayan Efeler tarafından giyilen şalvar, uzunluğu dize kadar, arkası birkaç boğumlu olacak şekilde geniş, beli uçkurla bağlanan, mavi renkli, yan tarafları desen işlemeli, kenarları parlak sarı renkli şeritle dikilidir. Yâren çalanlar ise düz gri renkli ve bileğe kadar uzun pantolon giymektedir (K.K. 70, 72).¹⁸⁹⁸

Afyon-Sandıklı Yârenleri’nin toplantılarının temelini oluşturan düzen ve disiplin, giydikleri elbiselerde de aynı şekilde sürdürülmektedir. Hiçbir Yâren yöresel kıyafeti olmadan ocak yakamadığı gibi bu kusurunu birkaç defa tekrarlaması durumunda ceza dahi alabilmektedir (K.K.54).

¹⁸⁹⁶ Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Konya-Akşehir Sıra Yâreni sohbetleri başlığına bakınız.

¹⁸⁹⁷ Er, ss. 45-46. Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Kütahya-Simav Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

¹⁸⁹⁸ Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Manisa-Kula Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

Sandıklı Yâren Meclisi'nin ilk kurulduğu yıllarda giyilen elbiselerle günümüzde kullanılan yöresel kıyafetler aynı değildir. Çünkü Yâren Meclisi'nin kurulduğu ilk zamanlarda Afyon yöresine ait yöresel elbiseler giyilerek Yâren toplantıları icrâ edilmeye başlanmıştır. Fakat daha sonra özellikle Yâren üyesi Ekrem Çavuş, yaptığı uzun araştırmalar sonucunda, eski dönemlere özellikle 1930 ve 1950'li yıllara ait Sandıklı yöresi kılıç-kalkan ekibinin resimlerine ulaşmıştır. Bu fotoğraflardan yola çıkarak o dönemdeki giyim-kuşamın aynısı benimsenip daha sonra Yârenler arasında bu tarzda yöresel kıyafetler kullanılmaya başlanmıştır (K.K.49). Günümüzde Yârenlerin giydikleri elbiseler; “*beyaz yün çorap*”, “*çuha şalvar*”, “*yakasız gömlek*”, “*kuşak*”, “*cepçen*”, “*poşu*” ve “*ayakkabı*”dan oluşur.¹⁸⁹⁹

Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin toplantılarında giydikleri geleneksel elbiseleri, Kastamonu yöresi efe kıyafetleridir. Elbiselerin Yâren'e özgü olması için üzerinde birkaç değişiklik yapıp özel olarak tasarlanmıştır. Bu kıyafetlerin motiflerinin herhangi özel bir anlamı bulunmamaktadır. Geleneksel kıyafetlerin her ocak yakımında giyilmesi zorunlu değildir. Hem dönemin ilk ve son toplantıları olması hem de saygıdan dolayı Büyük Başağa ve Küçük Başağa'nın toplantılarında, hem göze hem de gönle hitap ederek Yârenliği en iyi şekilde temsil etmek için il dışından gelen misafirlerin ocak yakımında ve özel günlerde yapılan toplantılarda bütün Yârenler tarafından giyilmesi zorunludur. Diğer toplantılarda belirlenen tek tip gündelik kıyafetler giyilir (K.K.330).

Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin geleneksel kıyafetleri; “*fes*”, “*poşu*”, “*yelek*”, “*mintan*”, “*şalvar*”, “*kuşak*” ve “*çorap*”tan oluşmaktadır. Yârenler arasında kıdemlere göre elbiselerinde bir değişiklik yoktur. Sadece Başağalar diğer Yârenlerden farklı olarak fes giyerler.¹⁹⁰⁰

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'ni düzenleyen sohbet grubu üyelerinin giymiş olduğu belirli bir kıyafet düzeni vardır. Bunlar yörenin geleneksel nitelikteki kıyafetlerinden ziyade, yörede daha eskiden kullanılan günlük elbiselerden oluşturulmuştur. Bu elbiseler, toplantı esnasında sadece sohbet ekibi tarafından giyilmektedir. Kıyafetler; “*kasket (şapka)*”, “*gömlek*”, “*yelek*”, “*pantolon*”, “*kuşak*”, “*çorap*” ve çeşitli aksesuarlardan meydana gelir. Aksesuar olarak desenli ve işlemeli kumaşlardan yapılan, kenarları oyali ve pullu para keseleri kullanılmaktadır. Ağız

¹⁸⁹⁹ Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Afyon-Sandıklı Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

¹⁹⁰⁰ Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Kastamonu-Tosya Yâren sohbetleri başlığına bakınız.

kısmını büzmeye ve bağlamaya yarayan uzun ipler, iplerin her iki yanlarına sarkan uçlarında süs boncukları vardır. Saat kösteği de aksesuar olarak kullanılmaktadır.¹⁹⁰¹

Antalya Sıra Eğlencesi'ne katılan kişilerin elbiseleri özel olarak hazırlandığı ve herkesin aynı şekilde giyinme zorunluluğu olduğunu Hüseyin Çimrin belirtmektedir.¹⁹⁰² Fakat bu kıyafetlerin neler olduğu konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Konya Oturak Âlemleri'ne katılan kişilerin giymek zorunda olduğu herhangi bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat oturakların yaygın olarak yapıldığı dönemlerde Efelerin genel olarak giydikleri belirli kıyafetlerin olduğu anlaşılmaktadır. Geçmiş dönemlerde icrâ edilen Oturak Âlemleri'ne katılan Efelerin kıyafetleri; iç çamaşır olarak genellikle “*gıvratma göynek*”, üstüne ketenden dikilen “*dilfili gömlek*”, mavi veya yeşil çuhadan “*salta*” ve “*don*”, ayağında “*yün çorap*” ve arkası basık “*yemeni (ayakkabı)*”, başında ise üstü çember (tülbent) sarılı “*fes*”ten oluşmaktadır.¹⁹⁰³

Geleneksel yapısı içerisinde belirli bir kıyafet düzeni bulunmayıp günümüzde gösteri ve ticari kaygı amacıyla yapılan Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri ve Urfa Sıra Geceleri'nin icrâsı esnasında, sohbet grubu üyeleri yöresel kıyafetler giymektedir. Bu uygulamanın hem yöresel kıyafetleri tanıtmak hem de toplantılara doğal bir hava katmak amacıyla yapıldığı düşünülebilir.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'ni, geleneksel yapısı içerisinde daha önceleri icrâ edenlerin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmadığı için günlük elbiseleriyle toplantılara katılmışlardır. Fakat günümüzde gösteri amacıyla tertip edilen Kürsübaşı Sohbetleri'nde, Elazığ yöresinin geleneksel kıyafetleri giyilmektedir. Bu elbiseler; “*şalvar*”, “*içlik*”, “*yelek*”, “*kuşak*”, “*seko*”, “*fes*”, “*ayakkabı*” ve “*çorap*”tan meydana gelmektedir.¹⁹⁰⁴

Urfa Sıra Geceleri'nde, sohbet grubu üyelerinin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni yoktur. Herkes günlük kıyafetleri ve iş elbiselerinin dışında rahat edebileceği temiz, tertipli bir şekilde giyinerek toplantılara katılabilir. Bu durum, hem sohbet grubuna hem de ev sahibine gösterilen saygının bir göstergesi

¹⁹⁰¹ <http://www.koroglugazetesi.com/habergoster.php?id=8804#.VIhFEtKsXTA> (10.12.2014). Bu kıyafetler hakkında ayrıntılı bilgi için Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri Giyim-Kuşam Âdâbı bölümüne bakınız.

¹⁹⁰² Çimrin, 2012, s. 361. Sıra Eğlenceleri'nde giyilen elbiselerin nasıl olduğu ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹⁹⁰³ Sakman, 2001, s. 25.

¹⁹⁰⁴ <http://www.topragizbiz.com/gelenek-ve-goreneklerimiz/505-elazig-yoresi-kiyafetleri-giysileri.html> (07.09.2014).

niteliğindedir (K.K.265). Fakat günümüzde gösteri mahiyetiyle televizyon ya da herhangi bir organizasyon içerisinde yapılan Sıra Geceleri'nde yöresel kıyafetler giyilmektedir. Bu tarz gösterimler, geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilen Sıra Geceleri'nin sadece mûsikî kısmını ön planda tutmakta ve eğlenceye yönelik olarak yapılmaktadır (K.K.264). Bu tür Sıra Geceleri'nde genellikle Şanlıurfa'nın yöresel kıyafetleri olan; “şalvar”, “yelek”, “gömlek (köynek)”, “şal (bel bağı)”, “puşu”, “pazubent”, “yağlık/mahrama (mendil)”, “çorap” ve “postal” giyilmektedir.¹⁹⁰⁵

Türk eğlence geleneğinde ve yöresel kıyafetler giyen sohbet gruplarının giyim-kuşamları arasında, aksesuarlar da önemli bir yere ve işleve sahiptir. Sohbet toplantılarında icrâ edilen özellikle taklit, tiyatral ve çeşitli ritüel içerikli oyunlarda farklı kıyafetler ile peruk, makyaj malzemesi, baston, gözlük gibi birçok aksesuar kullanılmaktadır. Bunların temin edilmesi ve muhafazası sohbet grupları tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri, seyirlik oyunlarda veya tiyatral gösterilerde farklı kıyafet ve aksesuar kullanmaktadır. Kadın Kavgası oyununda, kadın elbiselerini giyerlerken halk oyunlarında tahta kaşıkları ve Kılıç-Kalkan oyununda da kılıç ve kalkan gibi aksesuarları kullanırlar.¹⁹⁰⁶

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'ni tertip eden Ahbaplar, sohbet evine giderken yakalarına ya da başlarına belirli semboller takarlar. Dursunbey'de her dönem Barana grubu kurulduktan sonra grubunun adı konulur ve ardından da Barana için bir sembol belirlenir. Sembol olarak genellikle kışın yaprağını dökmeyen ağaçların yapraklarının (defne yaprağı, şimşir, pıynar, çam ağacı vb.) seçildiği tespit edilmiştir.¹⁹⁰⁷ Ya da sarmaşık yapraklarının üzerine verah basılmış telli yapraklar sembol olarak gündüzden hazırlanır. Bu semboller, Barana toplantısının yapılacağı akşam, konağa gitmeden önce sohbet Ahbapları tarafından yakalarına ya da başlarına takılmakta ve eve girildiğinde ocağın üzerindeki perdeye veya uygun bir yere iliştilmektedir.¹⁹⁰⁸

2.8.1.2. Tek Tip Kıyafetler

Geleneksel sohbet toplantılarının icrâsında, yöresel kıyafetlerin dışında sohbet gruplarının kendilerinin belirledikleri *tek tip kıyafetler* de giyilmektedir. Genellikle

¹⁹⁰⁵ <http://www.frmartuklu.org/konu/urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-k%C4%B1yafetleri-%C5%9Eanl%C4%B1urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-giysileri-nelerdir.270591/> (30.06.2015).

¹⁹⁰⁶ Akar, ss. 108-109.

¹⁹⁰⁷ Fedakâr, s. 26.

¹⁹⁰⁸ Tekin, [ty], s. 5.

sohbetlerini belirli zaman aralığında, bir düzen ve periyot içerisinde tertip eden sohbet gruplarından, günlük kıyafetler arasından seçilerek kombine edilen tek tip elbise giyenler vardır. Bu şekilde elbiselerin kullanılmasının nedenleri arasında, yöresel kıyafetlerin temin edilmesinin maddî açıdan külfetli ve zor olması, bunlarla çok rahat hareket edilememesi, normal kıyafetlerin daha rahat ve temininin kolay olması gibi sebepler yer almaktadır. Normal kıyafetler, sohbet grubunun kendi içerisinde yapmış olduğu istişare neticesinde belirlenir. Elbiselerin seçiminde, herkesin kolaylıkla alabileceği, eskimesi ve yırtılması gibi durumlarda yenisinin rahat temin edilebileceği, maddî yönü yüksek olmayan, gösterişten uzak, sade ve genellikle desensiz, canlı renkleri çok barındırmaması gibi özellikler göz önünde bulundurulmaktadır.

Çankırı Yâren toplantılarında, Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'in ocakları ve özel gösterilerin dışındaki rutin olarak yapılan toplantılarda, dönem başında belirlenen kıyafetler giyilir. Bütün Yâren üyeleri aynı şekilde giyinip toplantılara gelebilir. Farklı bir kıyafetle Yârenlerin ocak yakımına katılması söz konusu değildir. Bu elbiseler; “*gömlek*”, “*kravat*”, “*pantolon*”, “*çorap*” ve “*kemer*”den teşekkül etmektedir. Bu kıyafetlerin hepsi aynı renk ve desenden oluşur. Büyük Başağa ile Küçük Başağa, Yârenlerden farklı olarak genellikle takım elbise ve fes giyip üzerine de poşu bağlarlar (K.K.1).

Toplantılarda giyilen kıyafetlere bakıldığında Çivi köyü, Ünür köyü ve Ildızım köyü gibi yerlerde, Çankırı merkezindeki uygulamayla aynı şekilde tek tip kıyafet giyildiği görülür. Tespit edebildiğimiz kadarıyla diğer beldelerde gündelik kıyafetlerle toplantılara gelindiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁰⁹

Kütahya-Simav Yârenleri, toplantılarına özel günlerin dışında kendi belirledikleri tek tip toplantı kıyafetleriyle katılmaktadırlar. Bu elbiselerin rengi, şekli ve deseni gibi özellikleri Yârenler tarafından belirlenmektedir. Kıyafetler, genel olarak gömlek, kravat, kemer, pantolon ve çoraptan meydana gelir.

Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin Başağaların ocakları ve özel toplantılar dışında giydikleri ve kendilerinin belirlediği normal kıyafetleri; “*siyah pantolon*”, “*siyah süveter*”, “*bordo kravat*”, “*beyaz gömlek*” ve “*siyah çorap*”tan oluşmaktadır. Geleneksel kıyafetlerden ve bu elbiseler dışında farklı bir renkte ya da şekilde giyinerek hiçbir Yâren toplantıya katılamamaktadır. Kıyafetlerin renklerinin ya da

¹⁹⁰⁹ Ekim, 2009, s. 170.

desenlerinin değiştirilmesi Yârenlerin istişare ile alacağı karara bağlıdır (K.K.330, 334, 338).

2.8.1.3. Gündelik Kıyafetler

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarını düzenleyen sohbet gruplarının büyük bir kısmının, toplantılarını icrâ ederken serbest, gündelik kıyafetler giydiği tespit edilmiştir. Belirli bir elbise düzeni olmasa da sohbet grubu müdavimleri kıyafetlerine belirli hususlarda dikkat etmesi gerekmektedir. Toplantıya gelen kişilerin elbiselerinin genel özellikleri; temiz ve ortamda bulunanlara rahatsızlık vermeyecek şekilde düzenli olması, kişinin kıyafeti, içinde bulunduğu toplumun ve sohbet grubunun kabul edebileceği tarzda olup değer yargılarıyla zıtlaşmaması, iş hayatında, tarla, sanayi gibi çalışma ortamlarında giydiği kıyafetlerin olmaması gibi temel unsurlardır. Ayrıca bunlara ek olarak bayan-erkek karışık olarak düzenlenen toplantılarda kadınların da kıyafetlerine özen göstermesi hem kendisinin hem de ortamdaki kişilerin rahat etmesi açısından önemlidir. Bazı sohbet gruplarında, kıyafetlerde aranan temel özelliklerin dışında kişilerin saç ve sakal tıraşlarına da dikkat etmeleri istenmektedir. Bu şekilde gündelik kıyafetlerle toplantı düzenleyen sohbet gruplarına örnek aşağıda verilmiştir.

Bursa Gezek toplantılarını icrâ eden sohbet grubu üyelerinin giymek zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat üyelerin temiz ve ütülü elbiselerle toplantıya gelmeleri gerekmektedir. Bunun yanında saç ve sakal tıraşlarına da dikkat etmeleri büyük önem taşımaktadır (K.K.84).

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme toplantılarına katılan sohbet üyelerinin uymak zorunda olduğu bir kıyafet şekli yoktur. Fakat sohbe katılanların diğerlerine rahatsızlık vermeyecek şekilde temiz ve düzenli bir elbise ile gelmeleri gerekmektedir. Aksi bir şekilde gelen(ler)in olması hâlinde ise sohbet grubunun önde gelen kişileri ve ev sahibi tarafından o kişi(ler) uygun bir dille uyarılır. Sohbe alınmayan bu kişilerden, elbiselerini değiştirdikten sonra sohbet evine gelmesi istenmektedir (K.K.190, 191, 195).

2.8.2. Sohbet Grubundan Olmayanların Kıyafetleri

Sohbet grupları, kendi almış oldukları kararlar neticesinde toplantılarına misafir kabul etmekte ya da etmemektedir. Misafir katılmasına izin veren sohbet grupları, konukların sayısı, davet şekli, cinsiyeti, yaş sınırı, toplantıda kalma süreleri

gibi hususları kendileri belirlemekte ve misafirleri de bu şartları kabul etmeleri hâlinde sohbe davet etmektedirler. Gelen misafirlerin de kılık-kıyafetine dikkat etmesi, ortama uygun, kimseye rahatsızlık vermeyecek şekilde giyinmesi beklenmektedir. Bunun yanında toplantının icrâsı esnasında kısa süreli olarak davet edilen ve belirli bir kıyafet düzeni bulunan misafir çeşidi de vardır. Balıkesir-Pamukçu Erfene sohbet geleneği içerisinde bu tarz bir misafir kabulü olduğu tespit edilmiştir.

Balıkesir-Pamukçu Erfene sohbet toplantılarına katılan grup üyelerinin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet şekli bulunmamaktadır. Fakat Erfene toplantıları içerisinde giyim-kuşam düzeni daha çok sohbe çağırılan *samırtçılarda* görülmektedir. Günümüzde uygulama dışı kalmış olan “*samırtçı çağırma*” geleneği, eski Erfene sohbet toplantıları içerisinde yer alan bir uygulamadır. Sohbet sahibi olan kişi, yatsı namazından sonra evine en yakın olan camiye giderek cemaatteki yaşlıları evindeki toplantıya samırtçı olarak davet eder. Gelen kişilerin üzerinde sadece “*gömlek*”, “*yelek*” ve “*pantolon*” bulunur. Samırtçıların neden bu elbiseleri giydiği konusunda ise herhangi bir bilgi yoktur (K.K.311, 314).

Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantıları içerisinde alkol tüketilen ve kadın oynatılan eğlence ağırlıklı sohbet grupları da vardır. Bu şekilde tertip edilen eğlence ağırlıklı sohbet grubu üyeleri arasında herhangi bir kıyafet düzeni bulunmamaktadır. Fakat sohbetlere raks ve hizmet etmesi için getirilen/davet edilen kadınların giydikleri belirli elbiselerin olduğu tespit edilmiştir.

Ankara Cümbüş toplantılarına katılan erkeklerin uymak zorunda olduğu belirli bir kıyafet düzeni bulunmayıp katılımcıların yeni ve temiz elbiseler giyerek gelmesine dikkat edilirdi.¹⁹¹⁰ Cümbüş’e katılan kadınlar, ekseriyetle kırma-pile-uzun beyaz entariler, üzerine sırmalı camadanlar giyerler, bellerine şal kuşatırlar ve şalın uçlarını göbek üzerine düğmelerlerdi. Oyun esnasında döndükleri zaman kırmalar açılır, ortada âdeta çadırlar kurulmuş gibi olur. Saçlar, bir tek saç hâlinde topuklara kadar uzamış bir şekilde örülür ve başlar yemeni ile kaldırılırdı.¹⁹¹¹

Konya Oturak Âlemleri’ne katılan Oturak Kadınları’nın özel bir kıyafetinin olup olmaması noktasında iki farklı görüş vardır. Oturak Kadınları’nın özel elbiselerinin olmadığını ifade eden Mehdi Halıcı’nın¹⁹¹² düşüncesine karşılık Nail

¹⁹¹⁰ Yönetken, s. 3.

¹⁹¹¹ Yönetken, s. 5.

¹⁹¹² Halıcı, s. 81.

Tan, günlük kıyafetle oyun oynamanın zorluğundan dolayı eski dönemlerde süslü ve özel elbiselerin olduğu görüşündedir. Genel olarak Oyuncu Kadınlar'ın kıyafetlerinin; “*yemeni*”, “*tüllü fıstan*”, “*şalvar*”, “*cepken çorap*” ve “*iskarpin*”den oluştuğunu belirtmektedir. Oyuncu Kadın, Oturak'a şalvarlı olarak gelir. Daha sonraki oynayışlarında başını açar, gerdanını da gösterecek daha kısa bir fıstan giyerek şalvarını çıkartır.¹⁹¹³

¹⁹¹³ Tan, ss. 86-87, 90.

2.9. SOHBET

Türk halk eğlencesi adlı sosyokültürel olayın temeli, harekete dayalı icrâlar (dans etmek-izlemek, yemek yemek, dramatik gösteri yapmak-izlemek, oyun oynamak vb.) ve sohbet üzerine kuruludur. Eğlencede hareketin bittiği yerde sohbet, sohbetin bittiği yerde ise hareket başlamaktadır. İnsanların temel sosyal ihtiyaçlarından birini, “kendisi, çevresi, ülkesi, hatta yaşadığı gezegen hakkında çeşitli değerlendirmeler, yorumlar yapmak” oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bireyin sosyalleşmesi için başkalarıyla sohbet etmesi ve sohbet ortamlarında bulunması gerekmektedir. Sohbetlerin içerikleri, toplantıya katılanların “meslek, köken, din, yaş, cinsiyet vb.” etkenlere bağlı olarak belirlenmektedir. Bunun yanı sıra eğlence vesilesi de temel sohbet konularından birisini oluşturmaktadır. Bazı ortamlarda ise çok tavsif edilen bir sohbet türü olmayan, buna karşılık zaman zaman icrâ edilen “dedikodu”ya yer verilmektedir. Bireyler, eğlence ortamının sunduğu yaklaşma ve hoşgörü ortamı içinde, gizli, açık, toplu ya da ikili-üçlü vb. şekillerde sohbet ederler.¹⁹¹⁴

Sohbet, toplantıların her aşamasında ve değişik konularda gerçekleştirilmektedir. Genel olarak toplantı başladığı an sohbet başlar ve toplantı bittiğinde ise sona erer. Toplantılarda sohbeti açan ve yönlendiren belirli kişiler vardır. Bu görevi genellikle ortamda bulunan başkan konumunda olan ya da yaş itibarıyla söz sahibi durumundaki kişiler üstlenir. Toplantılarda hayata dair her şey sohbe konu olabilir. Her sohbet grubunda öncelik grup üyeleriyle ilgili konular üzerinde olup herhangi bir sıkıntısı, hastalığı, nişan, düğün, sünnet gibi mutlu/sevinçli haberleri ve cenaze gibi üzüntülü durumları hakkında istişare edilir. Grup tarafından yapılması gereken bir husus var ise ona karar verilerek en kısa sürede de uygulamaya geçilir.

Bazı sohbet gruplarında, üyelerin katılımıyla birlikte yapılacak olan tiyatro, sinema, gezi, huzurevi, çocuk esirgeme vb. kurumları ziyaret gibi kültürel faaliyetler hakkında da toplantı içerisinde istişare amaçlı sohbet edilebilir.

Grup faaliyetlerini ve üyeleri ilgilendiren mevzuların dışında sohbe konu olan diğer bir husus ise yöresel problemlerin tespiti ve çözüm yolları, ihtiyaç sahiplerine yapılacak olan sosyal yardımlar gibi konular hakkındadır. Genel olarak bu tür konular daha çok yaş olarak büyüklerin ve maddî imkânları elverişli olanların

¹⁹¹⁴ Özdemir, 2005, s. 150.

yer aldığı sohbet gruplarında konuşulmaktadır. Bu şekilde yapılan sohbetlerde yerel sıkıntılar tespit edilerek çözüm yolları istişare edilir. Grup kendi imkânlarıyla çözümü sağlayabilirse sıkıntı hâledilir. Fakat grubu aşan bir durum ise ilgili yerel yöneticilerle irtibata geçilerek sorunun çözülmesi için gayret sarf edilir. Diğer bir husus ise yörede bulunan ihtiyaç sahiplerine yapılacak olan yardım hakkındadır. Eşi, babası askerde olan ya da vefat etmiş, maddî imkânsızlıktan dolayı çocuğunu okutamayan, yakacak, giyecek ve gıda temin edemeyen vb. ihtiyaç sahiplerine grup üyelerinin imkânları ölçüsünde nasıl yardımda bulunabileceği konuşulur.

Toplantılarda sosyal yardım dışında grup üyelerinin ya da onların çocuklarının/akrabalarının evlendirilmesi hususu da konuşulan mevzular arasındadır. Örneğin; Elazığ Kürsübaşı toplantılarında istişare edilen hususlardan biri de evlenecek olan delikanlı ve genç kızların durumlarıdır. Çoğunlukla görücü usulü yapılan evliliklerde sohbet grubu içerisinde bulunan kişilerin bekâr çocukları yine aynı çevrede bilindik ve uygun görülen bir ailenin çocuğu ile yapılan istişareler neticesinde evlendirilmesi sağlanır (K.K.205).

Toplantılarda hangi konular üzerinde sohbet edileceği çoğunlukla grubun niteliğine göre belirlenmektedir. Örneğin; mütedeyyin bir sohbet grubunda daha çok dinî konular hakkında sohbet edilir, *Kur'an-ı Kerim* ve hadis kitaplarının yanında *Muhammediye*, cenknâme, menakıpnâme, gazavatnâme gibi dinî içerikli eserler okunarak bunlar üzerinde açıklamalar yapılır. Belirlenen herhangi bir konu hakkında da ehliyetli kişiler tarafından bilgi amaçlı sohbet edilir. Oyun ve eğlencenin yer almadığı bu tarz sohbet gruplarında, toplantıların her aşamasında sohbe yer verilmektedir.

Oyun ve eğlence ağırlıklı olarak icrâ edilmesinin yanında toplantılarının bir bölümünde dinî içerikli sohbe yer veren gruplar da vardır. Bu tarz sohbet gruplarında alkol tüketilmediği ve kadınların raks etmediği bir eğlence anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Örneğin; Çankırı Yârenleri, toplantılarının ortalarında yemekten önce dinî içerikli sohbe yer vermektedir. Bu bölümde Yâren üyeleri arasında ya da özel olarak sohbetlere davet edilen dinî bilgisi iyi olan bir kişi tarafından yaklaşık olarak on beş-yirmi dakikalık belirli bir konu üzerinde sohbet edilir. Buradaki amaç, konuklar arasında bulunan gençlerin temel dinî bilgileri edinmelerine yardımcı olarak toplantıların sadece eğlence amaçlı yapılmadığını göstermektir. Sohbeti yapan kişi, misafirler ve Yâren içerisinde bu konular üzerine soruların olması hâlinde ise onları da cevaplandırır (K.K.28, 29).

Aynı mesleğe sahip kişilerin oluşturduğu gruplarda ise işlerin durumu, sorunları ve çözümleri gibi konuları üzerinde sohbet edilir.

Seçim dönemlerinde ise bazı sohbet gruplarında seçim ve adaylarla ilgili konular da görüşülür. Fakat herhangi bir tartışma çıkacak ya da grup içerisinde kutuplaşma yaratacak şekilde olmayıp genel bir değerlendirme yönüyle seçim ve adaylar istişare edilir. Örneğin; Urfa Sıra Geceleri'nde özellikle seçim dönemlerinde yapılan toplantıların en güncel konusu seçimler ve adaylardır. Sıra gruplarının fikirleri ve partileri ayrı olsa da herkes özgürce düşüncesini beyan edebilir. Seçimler yaklaşırken aday adayları da Sıra Geceleri'ne misafir olur ve sohbet ortamı içinde, talip olduğu makama geldiğinde neler yapacağını anlatır. Memleket ve yörenin sorunlarını belirtir ve çözüm önerilerini sunar. Çünkü Sıra Gecesi'nde oluşan kanaat, Şanlıurfa siyasetinde çok etkilidir. Aday olan kişi(ler), seçim öncesi Sıra Geceleri'nin nabzını tutarak bir şekilde kendisi için anket yapmış olur. Geçmişte Şanlıurfa'da birçok aday, Sıra Geceleri'nde konuşularak istişare ile ortaya çıkmış ve milletvekili, belediye başkanı, encümen üyesi, muhtar gibi birçok alanda seçim kazanmış kişiler vardır.¹⁹¹⁵

Toplantılarda edebî ve kültürel sohbetlere de yer verilmektedir. Bu tür sohbetler daha çok yörenin tarihî ve kültürel özellikleri, sosyal yapısı, meşhur kişilerin hayatı ve eserleri gibi konular üzerinde olmaktadır. Grup üyelerinin eğitim durumuna ve birikimlerine bağlı olarak Yûnus Emre, Fuzulî, Mevlânâ, Hacı Bektâş Velî, Karacaoğlan, Mehmet Akif gibi meşhur ve önemli şair ve düşünürler hakkında da bilgiler verilmekte, tartışmalar yapılmakta ve fikir alışverişinde bulunmaktadır. Hatta şiir okuma yarışması yapılan sohbet grupları da vardır. Bazı sohbet toplantılarında, grup üyelerinin merak ettikleri veya ilgi duydukları herhangi bir konunun uzmanı misafir olarak sıraya davet edilir. Onun konuşması dinlenir, soru-cevap şeklinde bilgi alışverişi yapılır.

Afyon'da Eski Türk Konağı'nda on beş günde bir Perşembe akşamları tertip edilen Gezeklerde, yörenin geçmişine dayanan kültürel, ticarî, askerî vb. konularda sohbet edilir. Geçmişe ait birçok bilgi bu ortamlardan öğrenilir. Bu konular genellikle davetliler ve yaşlı kişiler tarafından anlatılmaktadır. Ayrıca Afyon'da yetişmiş, meşhur kişiler hakkında ve varsa onların eserleri üzerinde konuşularak bilgi

¹⁹¹⁵ Akbıyık, ss. 86-87.

alışverişi yapılır. Bu toplantılara alanında uzman olan kişiler de davet edilerek çeşitli konular üzerinde sohbet edilmesi sağlanır.¹⁹¹⁶

Elazığ Kürsübaşı sohbet grubu üyelerinin bilgili, âlim ve eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşmalarında masal, efsane ve mâninin dışında özellikle dîvân edebiyatının önde gelen temsilcilerinden olan Fuzulî, Bakî, Nabî, Nedim, Nef'î gibi şairlerin şiirlerinden ezbere okunmaktadır. Bazen bu kişiler arasında şiir okuma yarışı bile yapılmaktadır. Sohbet grubu içerisinde bir kişi diğer arkadaşına örneğin; “Fuzulî’den bir gazel oku ki son harfi “be” olsun.” şeklinde istekte bulunur. O kişi de ezberinden o anda “be” harfi ile biten bir gazel okumak zorundadır. Aksi durumda cezalı duruma düşer (K.K.201, 202, 203, 205, 206, 207).

Toplantıların içerisinde masal, efsane, fıkra, menkıbe, destan, halk hikâyesi, mâni, bilmece, tekerleme, şiir gibi nazım, nesir, ferdî ya da anonim halk edebiyatı ürünlerine de yer verilmektedir. Bu türlerden hangilerine yer verileceği sohbet ortamına ve grup içerisinde bunlardan herhangi birini icrâ edebilecek kişilerin varlığına bağlı olarak değişmektedir. Genellikle grup üyeleri arasında anlatma kabiliyetine sahip, bilgi birikimi olan ya da özel olarak davet edilen kişiler tarafından icrâ edilerek sohbet toplantıları içerisinde yer almaktadır. Günümüzde tertip edilen sohbet toplantılarında masal, efsane, destan, halk hikâyesi, menkıbe gibi anlatmaya dayalı türlere çok fazla yer verilmediği görülmektedir. Daha çok eğlenceye yönelik olarak seyirlik oyunlar, halk oyunları, mâni atışması ve müzik ön planda tutulmaktadır.

¹⁹¹⁶ Bıyıkoglu, ss. 120-126.

2.10. YİYECEK VE İÇECEKLER

Toplumların varlıklarını devam ettirmelerini sağlayan ve onları öteki toplumlardan ayıran en önemli unsur kültürdür. Kültürü oluşturan unsurlardan biri de beslenme tarzı ve pratikleridir. İnsanın biyolojik bir organizma olarak varlığını devam ettirecek enerjinin sağlanmasını ifade eden beslenme, kültür içinde önem kazanmaktadır.¹⁹¹⁷

Beslenme karın doyumak, canının çektiğini yiyip içmek değil insanın yaşına, cinsiyetine, çalışma ve özel durumuna göre ihtiyacı olan enerji ve besin öğelerini yeterli miktarlarda alıp vücudunda kullanabilmesidir. Her gıda, insanın ihtiyacı olan bütün besin ürünlerini karşılayamadığı için dengeli beslenme hususiyeti öne çıkmaktadır.¹⁹¹⁸

Beslenme, insanın biyolojik hayatta kalışı için bir temel olmasının yanında, çoğunlukla anlamın karmaşık sistemlerini ayrıntılandıran bir kültürel alandır. Claude Lévi Strassus'un belirttiği gibi yemek sadece karın doyurmaya değil, aynı zamanda "düşünmeye" de iyi gelir. Yemek hem fiziksel olarak beslenmek hem de entelektüel olarak varoluşun önemli yönlerinden metaforik olarak bahsetmek için kullanılır.¹⁹¹⁹

Yemek, sadece besini oluşturan kimyasal maddeler ve organizmanın canlılığını sürdürmesi için taşıdığı önem esasında değerlendirilecek bir durum değildir. Temininden tüketimine kadar yemekle ilgili oluşumlar insanların topluluksal davranışını dolayısıyla kültürü önemli bir konu hâline getirmiştir. İnsan birliktelikleri kurumsallaşmış davranış örüntüleriyle şekillenen oluşumlardır. Bu oluşumlar gerek dinsel gerekse dinsel olmayan ritüelleri de kapsamaktadır. Tüm bu ritüeller içinde hem günlük hayatın düzenlenmesinde hem de din temelli davranışların günlük yaşam üzerine etkisinde yemek temelli seremoniler önemli bir yer tutmaktadır. Bu seremoni ve ritüeller bir topluluğu diğerlerinden ayıran temel davranış örüntüleridir.¹⁹²⁰

Malinowski, beslenmeyi, bütün kültürlerde evrensel nitelikte olan asli, biyolojik gereksinimler arasında göstermiştir. Bir insanın yaşamını sürdürmesi için yiyip içmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Yemeğin daha çok bireysel nitelikteki

¹⁹¹⁷ Hayati Beşirli, "Yemek Kültüründe Güç, İktidar, İtaat ve Sadakatın Yemek Sembolizmi Esasında Değerlendirilmesi", **Türk Kültürü ve Hacı Beştaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 58, 2011, s. 140.

¹⁹¹⁸ Ayşe Baysal, "Türk Mutfağında Kışa Hazırlık", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt: V (Maddi Kültür)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 59.

¹⁹¹⁹ Judith Goode, "Yemek", çev. Fatih Mormenekşe, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 375.

¹⁹²⁰ Hayati Beşirli, "Yemek, Kültür ve Kimlik", **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, s. 168.

bu temel gıda ihtiyacını karşılama fonksiyonunun yanında, ayrıca toplumsal nitelikte olan işlevlerine de değinmiştir. Bunları; statü simgesi olma, dostluk, arkadaşlık ve iletişim aracı olma, hediyeleşerek paylaşmayı sağlama, festival ve ziyafetlerde eğlence aracı olma, toplumsallaştırma aracı olma, ailenin yüceltilmesi, toplumun bütünlüğünü sağlama olarak sıralamıştır.¹⁹²¹

İletişim, yeme olayında ayrıcalık gibi dolaylı olarak gerçekleşir ve güç, farklılık, üstünlük ve kontrol vasıtasıyla ifşa edilir. Yemek ortamları sohbetlerde mesajların direk iletiildiği hazırlıklardır. Aile içerisinde yapılan özel olarak oluşturulan ortamlarda yemek yeme, doğru rol davranışlarıyla iletişim kurma fırsatı verir.¹⁹²²

Kültürel veya yerel kimliğin aktarılması, öğretilmesi, kabul edilmesi, açıklanması, pekiştirilmesi, sürdürülmesi ve tanıtılması yemek sofralarının iletişimsel sistemiyle (kodlamalar, mesajlar, anlamlandırmalar/çözümlemeler) sağlanmaktadır. Özetle yemek ve içecek, dil, giysi gibi farklı bir iletişim biçimidir. Yemek türleri, katkı maddeleri, pişirme teknikleri (kızartma, haşlama, buğulama vb.), sunuş ve tüketilme biçimleri (yemek sırası, elle veya kaşık, çubuk vb. ile yemek gibi), yemek ve içecek kapları, öğünler ve yemek vesileleri, davet ve davet etme biçimleri, konuklar, besinlerin tüketim şekli (çiğ, pişmiş; haşlanmış veya kızartılmış vb.), yemek ve içecek yasakları/tabular/yemeklerin inançsal anlam ve işlevleri (domuz etinin yenmesi ile ilgili yasak vb.), yemek ve içecek bileşimleri, yemek kuralları gibi her bir müstakil araştırma gerektiren konuların, bu kültürel sistem içinde bulunduğunu göstermektedir.¹⁹²³

Yemek, anlaşılacağı üzere kültürle karıştığı noktada karşımıza bir kimlik ögesi olarak da çıkar. Yemek kültürünün çeşitlenip özelleşmesinde ekolojik çevre, dinsel inançlar, kültürel birikimler, sosyal ve etnik gruplar, eğitim düzeyi ve kültürel mirasın toplamının damak zevkleri ile bütünleşmesinin etkisi büyük önem taşır. Bu bütünleşmenin bir göstergesi olarak hemen her toplumun, belli ritüellerle ve merasimlerle zamanının belli bir kısmını yemeğe ayırdığı görülmektedir. Bu anlamıyla yemek, aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve dayanışmanın da araçsallaştırılmış bir hâliyle karşımıza çıkar. Eğlenceler, dost sohbetleri, misafir ağırlama, düğün, nişan, adak, bayram ritüelleri, dinî törenler gibi sosyal olgular

¹⁹²¹ Mahmut Tezcan, **Türk Yemek Antropojisi Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 15.

¹⁹²² Goode, s. 380.

¹⁹²³ Özdemir, 2005, s. 177.

yemek kültürüyle de paralel gelişerek toplumda bir iletişim ağının oluşmasına katkı sağlamaktadır.¹⁹²⁴

Her ülkenin, ilin, yörenin kendine özgü yiyecek ve içecekleri vardır. Dört mevsimi tam mânâsıyla yaşadığımız ülkemizde yaş, kuru sebze ve meyveler, et çeşitleri (balık ve kanatlı hayvan ürünleri, büyük ve küçükbaş hayvan ürünleri)nden oluşan sayısız yemek yapılmaktadır. Çiğ veya pişirilerek tüketilen çeşitli gıdalar, kendi öz tadıyla ya çiğ olarak söğüş, salata, kendi suyuyla şekerli şerbette haşlanarak hoşaf ya da taze ve kuru etli sebze yemeklerinden bastı, silkme, kalye, kapama, musakka, oturtma, pilaki ve dolma usullerinde pişirilir. Kuzu, koyun ve dana etlerinden tandır ocağında, fırında, çevirme ve döndürme usulleriyle veya ızgarada kızartılarak pişirilen kebablarla veya tavada yağda kızartmalarla, tencere kebabları ve yahni usullerinde pişirilen yemek çeşitleri vardır.¹⁹²⁵

Yiyecek ve içecekler, insan hayatının devam etmesi için gerekli olan temel gıdaların başında gelmesinin yanında birçok toplumsal organizasyonda da önemli yer teşkil etmektedir. Özellikle mevsimlik toplantı ve eğlencelerde toplu hâlde yiyecek ve içecek tüketilmesi önemli bir pratik olarak kabul edilir. Bu tür gece veya çoğu kadınlar arasındaki gündüz toplantı ve eğlencelerinde yörenin özel gün yemekleri yapılmakta ve tüketilmektedir.¹⁹²⁶

Yiyecek ve içeceklerin yer aldığı organizasyonlardan birisi de sohbet toplantılarıdır. Toplantılarda yöresel farklılıklar ve grupların niteliklerine bağlı olarak çeşitli yiyecek ve içecekler ikram edilmektedir. Sohbet grupları arasında yiyecek ve içeceklerin hazırlanması, sunumu, sofrâ âdâbı, masraflarının karşılanma usulü gibi farklılıklar bulunmaktadır. Bu sebeple sohbet toplantılarındaki yiyecek ve içecekler “*Sohbet Toplantılarında Sunulan Yiyecekler*” ve “*Sohbet Toplantılarında Sunulan İçecekler*” olmak üzere iki ana başlık altında ele alınacaktır. Bu iki başlığın da kendi içerisinde alt başlıkları vardır.

2.10.1. Sohbet Toplantılarında Sunulan Yiyecekler

Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının bazılarında ana yemeklerin bazılarında ise ara öğün tarzında yiyeceklerin tüketildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu

¹⁹²⁴ Adem Sağır, “Bir Yemek Sosyolojisi Denemesi Örneği Olarak Tokat Mutfağı”, **Turkish Studies**, Volume 7/4, Fall 2012, s. 2677.

¹⁹²⁵ Renan Yaman, “Başlangıçtan Bu Yana Anadolu’da Yemek Kültürü”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1990/1 Türk Mutfağı Özel Sayısı**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1990, s. 166.

¹⁹²⁶ Özdemir, 2005, s. 191.

yiyeceklerin belirli bir hazırlanma süreci ve kendisine göre sunumu da vardır. Bu bakımdan sohbet toplantılarındaki yemek konusu; “*Sohbet Toplantılarında Sunulan Ara Öğünler*”, “*Sohbet Toplantılarda Sunulan Yemekler*” ve “*Yemek Hazırlıkları ve Sunumu*” alt başlıklarında incelenecektir.

2.10.1.1. Sohbet Toplantılarında Sunulan Ara Öğünler

Sohbet toplantılarında yer alan ikramlardan birisi ara öğün şeklinde servis edilen yiyeceklerdir. Ara öğün ikramı Türkiye’deki her sohbet grubunda bulunmamaktadır. Sohbet gruplarında ara öğünler aynı ya da farklı şekillerde adlandırılmasının yanında, özel bir isim verilmediği de olmaktadır. Ara öğünlere genellikle “*yatsılık*”, “*soğukluk*”, “*yatgeber ekmeği*”, “*fekke*”, “*peşrev yemeği*” gibi özel isimler veren sohbet grupları vardır. Ara öğünlere; Bolu-Gerede Fefene Sohbetleri, Yozgat Oda Sohbetleri ve Elazığ Kürsübaşı sohbetleri’nde “*yatsılık*”, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri’nde “*soğukluk*”, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri’nde “*fekke*”, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri’nde “*yatsılık*” ya da “*soğukluk*”, Kütahya-Simav Yârenleri’nde “*yatgeber ekmeği*”¹⁹²⁷ ve Konya Oturak Âlemleri’nde “*peşrev yemeği*” adı verilmektedir. Toplantılarında ara öğün ikramı olmasına rağmen buna özel bir isim vermeyen Bursa Gezek Sohbetleri, Karabük Sıra Âlemleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri ve Kütahya Gezek Sohbetleri gibi gruplar da vardır. Ayrıca Konya-Akşehir Sıra Yârenleri’nde ara öğün şeklinde ikram yapılarak tertip edilen toplantılar için “*Kuru ateş yakmak.*” tabiri kullanılmaktadır.¹⁹²⁸ Ara öğünler genellikle çerez, tatlı, yöresel yiyeceklerden meydana gelir. Toplantılarında hem ara öğün hem de ana yemek ikramı yapan sohbet grupları da vardır. Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Kütahya-Simav Yârenleri ve Konya Oturak Âlemleri örnek olarak verilebilir.

Ara öğünlerde bulunan menüye Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri’ndeki yatsılık örnek olarak verilebilir. Yatsılık; orcık, badem, pestil, ceviz içi, leblebi, dut kurusu, üzüm, elma/armut kurusu, kış armudu, kış elması, kesme gibi yiyeceklerden oluşmaktadır. Bunlar bir tepsi içerisinde ayrı ayrı bakır tabaklara taksim edilmiş bir şekilde konuklara servis edilir. Bu yiyeceklerin yanında yöresel ve el yapımı olan

¹⁹²⁷ “*Yatgeber ekmeği*” Konya ve ilçesi Sille’de “*yatgeberlik*” olarak şu şekilde bilinmektedir: “*Gece yatmadan önce acıkan olursa kahvaltılık yiyeceklerle bir sofraya kurulurdu. Bu sofraya yağda yumurta, sucuklu veya kıymalı yumurta, yanında pekmez, peynir, zeytin, yoğurt vb. konurdu. Ekmek olarak tandır ekmeği her öğünde olduğu gibi burada da yenirdi.*” Nevin Halıcı, “Sille’de Özel Gün Yemekleri”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt: V (Maddi Kültür)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 103.

¹⁹²⁸ Cenikoğlu, s. 64.

üzüm, dut, elma şerbetleri misafirlerin tercihlerine göre ikram edilir (K.K.201, 202, 205, 206, 207).

Ara öğün ikramlarının toplantıların başında, ortasında ya da sonunda olmak üzere her aşamasında yapıldığı görülmektedir. Toplantıların başında ara öğün ikram eden sohbet grupları; Konya Oturak Âlemleri, toplantılarının ortasında/içerisinde ara öğün servisi yapan sohbet grupları; Bursa Gezek Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Yozgat Oda Sohbetleri, toplantılarının sonunda ara öğün sunumu yapan sohbet grupları; Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Karabük Sıra Âlemleri ve Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri sayılabilir. Tokat Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki ara öğünün toplantıların hangi bölümünde servis edildiği tespit edilememiştir.

Sohbet gruplarından bazılarında ara öğünlerin sabit menüsünün olduğu tespit edilmiştir. Sıra düzenleyen her üyenin grup tarafından belirlenen bu menüye uyması gerekmektedir. Menü dışında ikramda bulunanlar ise çeşitli şekillerde cezalandırılır. Ara öğün menüsü sohbet ekibi tarafından belirlenenler arasında Konya-Akşehir Sıra Yârenleri ve Karabük Sıra Âlemleri bulunmaktadır.

Toplantılarda sunulan ara öğünlerin servis edilmesinden sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak farklılıklar olduğu görülmektedir. Ara öğün ikramlarının servisinden toplantıyı düzenleyen sıra sahibi ve onun yakınları, grup içerisindeki gençler, merteleşmenin bulunduğu gruplarda yöneticiler tarafından görevlendirilen kişiler, bazı sohbet gruplarında raks ve hizmet için getirilen kadın(lar) ya da grup içerisinde müsait olan herkes tarafından yapıldığı olmaktadır.

Sohbet toplantılarında ara öğün dışında farklı ikramların yapıldığı da olmaktadır. Sohbet esnasında yörelere göre “*tel helva*”, “*keten helva*”, “*helva*” gibi değişik şekillerde adlandırılan ve yapımında da birtakım farklılıklar bulunan tatlı türü yiyecekler de tüketilir. Bu tür yiyecekler genellikle yemeğin ardından, toplantıların sonuna doğru ya da bitiminde yenmektedir. Helva çekilmesi, grup içerisindeki bu işe eli yatkın ve bilen kişiler tarafından yapılmaktadır. Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Balıkesir Helva Sohbetleri ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nde “*helva çekilmesi*”; Konya Helva Sohbetleri ve Antalya Sıra Eğlenceleri'nde “*keten helva çekilmesi*”; Afyon Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Gümüşhane Herfene

Sohbetleri ve Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'nde “*tel helva çekilmesi*” olarak adlandırılmaktadır.

Helva çekilmesinin dışında Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nde yöresel bir yiyecek olan “*lög*” ikramı da yapılırdı. Lög, malzemeleri pahalı olmasından dolayı her toplantıda yer almayı maddî durumu iyi olan veya ceviz ve dut yetiştiren kişilerin sıralarında bulunmaktaydı. Kemaliye'nin meşhur yiyeceği olan lög, toplantının başında dövülmeye başlanarak sohbetin sonuna doğru ikram edilirdi. Sadece ceviz ve dut kurusundan oluşan lög, özel olarak imal edilmiş aletlerle belirli bir süre tokmakla dövülmek suretiyle yapılırdı (K.K.190, 191, 195).

2.10.1.2. Sohbet Toplantılarında Sunulan Mezeler

Alkollü olarak tertip edilen sohbet toplantılarında yemek ve ara öğün ikramlarının dışında içkinin yanında meze servisi de yapılır. Meze, içkili kullanılan her sohbet grubunda az ya da çok olmak üzere bulunmaktadır. Mezenin çeşitleri, servis edilme şekli ve zamanı sohbet gruplarına göre farklılık göstermektedir. Mezelerin soğuk ve sıcak yiyeceklerin yanında çeşitli çerezlerden oluştuğu görülmektedir. Yemek ve içeceklerin servisini yapan kişi(ler) toplantı esnasında aynı zamanda meze sunumunu da yerine getirir.

Ankara Cümbüş Âlemleri'nde içkilerin yanında meze olarak turp, leblebi, et kavurması, kış mevsiminde turşu gibi yiyecekler sunulurdu.¹⁹²⁹

Konya Oturak Âlemleri'nde içkinin yanında meze olarak sadece leblebi yenirken diğer çerezler kesinlikle tercih edilmemektedir. Fındık, fıstık, badem gibi çerezlere değer verilmez. Bunlar puşt oğlan yiyeceği sayıldığı için yiyenler de pisboğaz olarak telakki edilirdi.¹⁹³⁰

Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarının başında *orta sofrası* (*ayak sofrası*)nda, ortasında ise *sini dolaştırma* usulü ile hem alkol hem de meze servisi yapılır. Sini dolaştırmada, içki tepsisinde her zaman rakı dolu bardaklar, meze tepsisinde ise hazırlanmış yiyeceklere göre, örneğin ilk dağıtımında sıcak et yemekleri ya da ızgaralar, ikinci dağıtımda zeytinyağı ile yapılmış olan soğuk mezeler, üçüncüsünde kuruyemişler, dördüncüsünde de kavun, karpuz vb. yiyecekler bulunur.¹⁹³¹

¹⁹²⁹ Yönetken, s. 4.

¹⁹³⁰ Sakman, 2001, s. 97.

¹⁹³¹ Er, ss. 48-50.

2.10.1.3. Sohbet Toplantılarında Sunulan Yemekler

Türkiye’deki sohbet toplantılarının büyük bir kısmında bulunan yemek; menüleri, hazırlığı, sunum şekli ve işlevleri açısından önemli bir yere sahiptir. Türkiye’nin farklı bölgelerinde aynı, benzer ya da değişik isimlerde sohbet grupları olmasından dolayı, toplantılarda çok farklı yiyeceklerin ikram edildiği görülmektedir. Toplantılardaki yemeklerin menüleri, sohbet gruplarının kurallarına ve uygulamalarına bağlı olarak belirlenir. Sohbet gruplarının bazıları yemek çeşitlerini ortak bir şekilde kararlaştırıp o dönemdeki her toplantı için standart hâle getirirken bazıları ise grup üyelerinin kendi isteğine bırakmaktadır. Bundan dolayı sohbet toplantılarında sunulan yemekler “*Menüsü Sabit Olanlar*” ve “*Menüsü Değişken Olanlar*” şeklinde iki başlıkta ele alınmıştır.

2.10.1.3.1. Menüsü Sabit Olanlar

Yemek çeşitleri, bir etnik veya sınıfsal grubun sınırlarında olduğu gibi bir kişinin statüsünü göstermek için de kullanılabilir. Ayrıca yemek yeme olayları, kendiliğinden sosyal roller ve ilişkilerle ilgili temel mesajların aktarımı için iletişimsel olay olabilir.¹⁹³² Sohbet toplantılarında ikram edilen yemeklerin menüleri bazı sohbet gruplarında sabittir. Genellikle dönem başında yapılan ilk toplantıda ya da hazırlık toplantısında, grup üyelerinin genelinin maddî durumu göz önünde bulundurularak yemek menüsü kararlaştırılır. O dönem düzenlenen her toplantıda belirlenen menüye bağlı olarak yemek servisi yapılır. Bundaki amaç, grup üyeleri arasındaki maddî farklılığı ortadan kaldırmaktır. Çünkü imkânları elverişli olan kişiler daha gösterişli ve çeşit bakımından çok olan sofraya kurabilmektedir. Buna karşı bu tür yemekleri hazırlamaya imkânı olmayan kişi de sıkıntı içerisinde girebilmektedir. Bundan dolayı sohbet gruplarının bir kısmında sabit menü uygulaması yapılmaktadır. Ayrıca toplantı sırası kendisinde olan kişinin hangi yemekleri yaptırıp servis edeceği endişesi ve kararsızlığı da ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Sohbet gruplarının bazılarında sunulan yemekler geçmişten beri aynı olduğu için çeşitlerinde herhangi bir değişiklik yoktur. Hatta Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri gibi ikram edilen yemeğin adı ile anılan sohbet toplantıları da vardır. Bunun yanında toplantının yapısı yemeğe dayalı olarak kurgulanan sohbet grupları da mevcuttur. Örneğin; Tokat-Erbaa Üzümlü Fefene Sohbetleri ve Sinop-Boyabat

¹⁹³² Goode, s. 375.

Ferfene Sohbetleri, grup üyelerinin organize olmasıyla birlikte kesilen küçükbaş hayvanın yenmesi başta olmak üzere oyun ve eğlenceye yönelik kurgulanmıştır.

Yemek ve güç ilişkisinde bireylerin besin temin sürecindeki rolü belirleyici olabildiği gibi bu durumun yöneten ve yönetilen ilişkilerinde yemeğe yansıdığını görmek mümkündür. Birçok kültürde ziyafetler, düzenleyen kişinin toplumsal statüsünü gösterir. Türklerdeki toylar ve hükümdar yemekleri bu kapsamda değerlendirilmelidir. Gerek katılımcılara sunulan yiyeceklerin niteliği, ziyafete davet edilen katılımcının sayısı bir toplumsal güç göstergesi olduğu gibi ziyafetin verilme sıklığı da bir güç göstergesidir.¹⁹³³ Sohbet toplantılarında da bu durumu görmek mümkündür. Çankırı Yârenleri'nde Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Reis'in ocaklarında standart menüye bazı yemeklerin eklendiği görülmektedir. Reis'in ocağında bir çeşit fazladan yemek ikramı vardır. Çeşit bakımından artışın yanında Küçük Başağa'nın ocağı öğlen vakti başlayıp iki öğün ve Büyük Başağa'nın ocağı ise sabahtan başlayıp üç öğün yemek verilmektedir.

Toplantılarında sabit menü uygulayan sohbet grupları; Adıyaman Harfene Geceleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri, Çankırı Yârenleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir Helva Sohbetleri, Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri, Konya Barana Sohbetleri, Sivas Sıra Gezme Sohbetleri, Sinop-Boyabat Ferfene Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri ve Kütahya Gezek Sohbetleri'dir.

Örneğin; Balıkesir-Dursunbey Barana toplantılarında ikram edilen yemeklerin sabit bir menüsü bulunmaktadır. Tertip edilen her toplantıda sırasıyla; “*düğün çorbası*”, “*yufka tiridi*”, “*yahni ya da herhangi bir et yemeği*”, “*pilav*”, “*hoşaf*” ve “*saraylı tatlısı*” ikram edilir. Bunların yanında turşu, yufka böreği gibi yardımcı yemeklerin de ikram edildiği olmaktadır.¹⁹³⁴

Diyarbakır Velime Geceleri'nde genel olarak yöresel yemekler ikram edilmektedir. Bu yemeklerin başında; “*meftune*”, “*duvaklı pilav*”, “*beli bağlı*”, “*içli köfte*”, “*ekşili dolması*”, “*lüle kebabı*”, “*kuşbaşı kebab*”, “*nardanaşı*”, “*pıçık*” vb., tatlılardan; “*lebzuniye (badem ezmesi)*”, “*dilberdudağı*”, “*künefe*”, “*Nuriye*

¹⁹³³ Beşirli, 2010, s. 162.

¹⁹³⁴ Barana toplantılarında ikram edilen yemeklerin tarifleri için bk. Dönmez Fedakâr, ss. 128-130.

tatlısı” başta gelmektedir.¹⁹³⁵ İçecek olarak evlerde özel yapılmış gül ve menekşe şerbetleri ikram edilir (K.K.224).

2.10.1.3.2. Menüsü Değişken Olanlar

Yemekli olarak tertip edilen sohbet gruplarının bir kısmında ikramların menüsü sabit iken bir kısmında ise farklılık göstermektedir. Toplantılarda ikram edilen yemeklerin çeşitlerini sohbeti tertip eden kişi(ler) kendi imkânları ölçüsünde belirlemektedir. Bu şekilde kararlaştırılan yemekler toplantı saatine kadar hazırlanır. İkram edilen yiyeceklerin çeşitlerinin büyük bir kısmını, sohbet toplantılarının düzenlendiği yerdeki yöresel yemeklerin oluşturduğu görülmektedir. Bunun yanında grup üyelerinin sevdiği veya özel olarak istedikleri (sıra sahibinin yakınları tarafından hazırlanan ve herkes tarafından beğenilen) yemekler menüyü oluşturur.

Toplantılarında ikram edilen yemeklerde serbest menü uygulayan sohbet gruplarının başında; Afyon Gezek Sohbetleri, Aksaray Oturak Âlemleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Helva Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Yozgat Oda Sohbetleri gelmektedir.

Örneğin; Kastamonu-Tosya Yârenleri’nin toplantılarında belirli yemeklerin ikram edileceği gibi zorunluluk yoktur. Bu tamamen ocak yakan kişinin maddî durumuna ve gönlünden geçen ikrama bağlı olarak belirlenir. Genellikle “*yayla çorbası*”, “*pirinç pilavı*”, “*güveç*”, “*hindi*”, “*baklava*”, “*hoşaf*” gibi çeşitlerin seçilmesine dikkat edilmektedir (K.K.332). Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri’nde ise genellikle; “*yayla çorbası*”, “*tavuklu pilav*”, “*börek*”, “*hoşaf*”, “*baklava*”, “*kaymaklı ekmek kadayıfı*” veya “*saray helvası*” ikram edilir.¹⁹³⁶

Sohbet toplantılarında normal şekilde ikram edilen yemeklerin dışında, ceza sonucu ya da kutlama amacıyla verilen yemekler de vardır. Bu tür yemeklerin menüsü ve zamanı sohbet grubunun kurallarına ve uygulamalarına göre belirlenir. Yemeklerin çeşitleri normal toplantılardakiyle aynı ya da farklı olması istenebileceği gibi kişinin kendi kararına da bırakılabilir. Sivas’ın ilçe ve köylerindeki Oda Açma

¹⁹³⁵ Doru, s. 256.

¹⁹³⁶ <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

geleneğinde bu tür cezaya dayalı ikram edilen yemeklere “*Suç yemeği*” adı verilmektedir.¹⁹³⁷ Ayrıca Çankırı Yârenleri’nde de normal yemeklerin dışında bir de *ceza yemekleri* vardır. Ceza yemekleri, Çarşamba akşamları yapılan Eğitim Ocağı toplantısında tahsis edilmektedir. Bu yemeklerin çeşidi suçun niteliğine göre değişiklik arz etmektedir. Çankırı merkezdeki Yâren meclislerinde 1900’lü yılların başında zaman zaman uygulanan en ilginç ceza yemeği birbiri içine konarak pişirilen kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcındır. Büyük Başağa, ceza yemeğini açıklarken “*Kuzunun içine hindi, hindinin içine tavuk, tavuğun içine de bıldırcın.*” der. Bazen de Büyük Başağa, kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcının ayrı ayrı içli pilavla pişirilmesini ister. Birbiri içine konarak pişirilen kuzu, hindi, tavuk ve bıldırcın, Yâren için oldukça ağır bir cezadır. Çünkü yemeğin kıvamında pişmesi ve lezzetini ayarlamak çok zordur.¹⁹³⁸

2.10.1.4. Yemek Hazırlıkları ve Sunumu

2.10.1.4.1. Hazırlık Aşaması

Toplantılarda ikram edilen yemeklerin hazırlıkları, çeşitlerine (ana yemek ya da ara öğün), yapan kişilere, katılımcıların sayısına, toplantı türüne, sohbetin icrâ edildiği yere ve içeriğine göre farklılık göstermektedir. Sohbetlerin belirli bir sıra hâlinde grup üyelerinin evlerinde, şahsa ait odalarda/konaklarda ya da Barana gibi özel mekânlarda düzenlendiğinde yemekler, genellikle sıra sahibi ve yakınları tarafından hazırlanır. Böyle durumlarda ev sahibi, menüye göre toplantı gününden önce gerekli alışverişi yapıp ailesi, akrabaları ve ihtiyaç duyulması hâlinde komşularından da yardım alarak yemekleri hazırlar. Her yörenin yemekleri ve hazırlanma süreleri farklı olmasından dolayı bazı yemeklerin yapılmasına bir gün öncesinden başlanmaktadır. Örneğin; Dursunbey Barana Sohbetleri’nde ikram edilecek yemeklerin hazırlanması için bir gün öncesinden toplantının yapılacağı evin erkekleri tarafından gerekli malzemeler alınır. Sohbet evinin hanımları, akrabaları ve gerekli durumlarda komşularının da yardımıyla bazı yemekler bir gün öncesinden büyük kısmı da toplantı sabahından itibaren hazırlanmaya başlanırdı.¹⁹³⁹

Sohbetlerde ikram edilecek olan yemeklerin grup üyeleri arasında kura ya da isteğe bağlı olarak taksimi de yapılmaktadır. Böyle bir usulün uygulandığı

¹⁹³⁷ “Sivas’ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

¹⁹³⁸ Demiröz, s. 248.

¹⁹³⁹ Dönmez Fedakâr, “Dursunbey Barana Geleneğinde Yemek”, s. 127.

sohbetlerde, her üye toplantı mekânına gelirken payına düşen yemeği evinde yaptırıp getirir ve sıra sahibine takdim eder. Grup üyelerinin dikkat etmesi gereken husus, kendilerine düşen yemeği hazır almayı evlerinde yaptırılmaları gerekmektedir. Bu şekilde toplantı sırası kendisinde olan kişiye fazla zahmet verilmemiş ve masrafları da paylaşılmış olmaktadır. Ayrıca böyle bir uygulama ile birlikte ikram edilen yemek sayısı da artmaktadır. Bu uygulamayı gerçekleştiren sohbet gruplarının başında; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Urfa Sahaniye Gezmeleri ve Gümüşhane Herfene Sohbetleri¹⁹⁴⁰ gelmektedir.

Sohbet toplantılarının geniş katılımlarla, ortak bir mekânda icrâ edilmesiyle birlikte yemeklerin hazırlıklarında da değişimler meydana gelmiştir. Kişi sayısının fazla olmasından dolayı bu şekilde düzenlenen toplantılardaki ikramlar, yemek şirketlerine ya da özel aşçılara ücret karşılığında yaptırılmaktadır. Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri hazır yemek şirketlerine; Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri ise yemekleri aşçılara yaptıran sohbet gruplarındandır. Çankırı Yârenleri (K.K.2, 3) ve Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet gruplarının toplantıları önceleri üyelerin evlerinde tertip edilirken, yemekler sıra sahibinin akrabaları ve komşuları tarafından yapılırdı (K.K.319).

Yemeklerini toplantı esnasında yapan ya da toplantıdan kısa süre önceden hazırlamaya başlayan sohbet grupları da vardır. Böyle durumlarda yemekler için gerekli malzemeler toplantı saatinden önce görevli kişiler tarafından temin edilerek hazır hâle getirilir. Toplantı saatinde ya da kısa süre öncesinden yemekler yapılmaya başlanır. Bir aksilik yaşanmaması hâlinde toplantının belirlenen bölümüne kadar yemekler hazırlanmış olur. Örneğin; Urfa Sıra Geceleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Sinop-Boyabat Ferfene Sohbetleri, Samsun-Havza Kaz Çevirme Âlemi gibi sohbet gruplarında ikram edilecek olan yemekler toplantı saatlerinde hazırlanmaya başlanır.

Sohbet toplantılarının bazıları lokantalarda, restoranlarda, han gibi özel yerlerde icrâ edilmektedir. Bu şekilde tertip edilen toplantılarda ikram edilen yemekler, işletme sahibi tarafından hazırlanmaktadır. Yemek olarak sohbet grubu tarafından belirlenen menü ya da mekân sahibinin kendi seçtiği yiyecekler

¹⁹⁴⁰ Gümüşhane Herfene sohbetlerindeki bu uygulamanın, toplantıların köy odalarında ortaklaşa yapıldığı dönemlerde var olduğu bilinmektedir.

hazırlanarak servis edilir. Bu şekilde yapılan toplantılarda masraflar ya grup olarak topluca ya da sırayı tertip eden kişi tarafından karşılanır.

Sohbet gruplarının büyük bir kısmı genellikle dönem sonunda gezi amaçlı bir toplantı organize etmektedir. Bu toplantının süresi bir haftayı bulduğu da olmaktadır. Grubun bu süre içerisindeki yiyecek ihtiyaçları lokanta, restoran, tam pansiyonlu otel, tatil köyü vb. mekânlarda ücret karşılığında, kamp, piknik, mesire gibi yerlerde grup üyelerinin ortaklaşa hazırladıkları sofralarla karşılanmaktadır. Bu şekilde toplantı tertip eden gruplar, ihtiyaçları doğrultusunda gıda malzemesi satın almaktadır.

Özel davet ya da kutlama amacıyla farklı mekânlarda tertip edilen sohbet toplantıları da vardır. Bu gösteriler kapsamında ikram edilen yemeklerin hazırlıkları, davet sahipleri tarafından yaptırılır. Yemekler ya sohbet grubunun istediği menüye bağlı olarak ya da davet sahibinin kendi inisiyatifi çerçevesinde hazırlanmaktadır.

2.10.1.4.2. Yemeğin Sunumu

Sohbet toplantılarında ikram edilen yemeklerin sunum zamanı sohbet gruplarına göre farklılık göstermektedir. Bazı gruplarda toplantının başında, bazılarında ortasında, bazılarında ise sonunda yemek yenmektedir. Bu farklılık sohbet gruplarının icrâ düzenlerine, kural ve uygulamalarına bağlı olarak değişmektedir.

Toplantının başında yemek ikramı yapan sohbet grupları arasında; Afyon-Gezek Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Barana Sohbetleri ve Sivas Sıra Gezme Sohbetleri vardır.

Toplantılarının ortasında/arasında yemek ikramı yapan sohbet gruplarının başında; Afyon-Sandıklı Yârenleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri,¹⁹⁴¹ Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri ve Yozgat Oda Sohbetleri yer almaktadır.

Toplantılarının sonunda yemek ikramı yapan sohbet gruplarının başında; Çankırı Yârenleri, Adıyaman Harfene Geceleri, Balıkesir Helva Sohbetleri, Bolu-

¹⁹⁴¹ Bolu-Gerede Ferfene sohbetlerinde eski dönemlerde yemek ikramı toplantının başında yapılırdı.

Gerede Sohbet Toplantıları, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Sinop-Boyabat Ferfene Sohbetleri, Karabük Sıra Âlemleri, Konya Oturak Âlemleri, Urfa Sıra Geceleri ve Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri gelmektedir.

Toplantılarında yemek ikramı olan fakat icrâ düzeni içerisinde hangi bölümde yemeğe yer verildiğine dair net bilgiye sahip olamadığımız sohbet grupları da vardır. Örneğin; Aksaray Oturak Âlemleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Urfa Sahaniye Gezmeleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri, Konya Helva Sohbetleri ve Antalya Sıra Eğlenceleri'ndeki yemek ikramının toplantının hangi safhasında yapıldığına dair bilgi yoktur.

Sohbet gruplarının bazılarında görevli kişiler tarafından yemekten önce ibrik, sabun ve havlu dolaştırılarak misafirlerin ve grup üyelerinin ellerini yıkamaları sağlanır. Bu uygulamayı yapan sohbet grupları arasında; Çankırı Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri yer almaktadır. Örneğin; Dursunbey Barana Sohbetleri'nde, sofraya hazırlanırken Barana'nın yaşça en küçük olan Ahbap'ı, sol elinde leğen, sağ elinde ibrik ve omzunda havlu ile öncelikle Baranabaşı'ndan başlamak üzere herkesin önünde diz çökerek ellerini yıkatır. Yemek bittikten sonra yine aynı şekilde eller yıkanarak yemek faslı sonra erer.¹⁹⁴²

Sohbet toplantılarında yiyecek ikramının sunum zamanını etkileyen bir diğer husus ise ara öğün tarzı yiyeceklerin mi yoksa ana yemek servisinin mi yapılacağıdır. Ara öğün şeklinde yapılan yiyecekler genellikle sohbetin ortasında ve sonuna doğru ikram edilir.

Toplantılardaki yemeklerin servisinden sorumlu olan kişiler, sohbet gruplarının kurallarına ve uygulamalarına, toplantıların yapıldığı yere, grup üyelerinin yaş ortalamasına, sıra sahibine, üyeler arasındaki hiyerarşik yapıya, ortamda bu iş için görevli kadının bulunup bulunmamasına bağlı olarak değişmektedir. Üyeleri arasında hiyerarşik bir sistemin bulunduğu sohbet gruplarında yemek servisinden genellikle en alt mertebedeki kişiler sorumludur. Grup içerisindeki kıdemli üyelerden bir kişi de hizmet için görevlendirilenleri yönlendirip organizasyonu sağlamakla vazifelendirilir. Bu şekilde hizmet esnasında yaşanabilecek aksaklıklar da en aza indirilmeye çalışılır. Örneğin; Dursunbey Barana Sohbetleri'nde yemek servisinden Küçük Ahbaplar sorumludur. Toplantı esnasında onları organize etme görevi de Baranabaşı'na aittir.¹⁹⁴³

¹⁹⁴² Karabulut, 1986, s. 14.

¹⁹⁴³ Akman, s. 59.

Sohbet toplantıları grup üyelerinin evlerinde düzenlendiği zaman, yemeğin sunumu ve hizmetleri sıra sahibi, akrabaları, yaş itibarıyla küçük olanlar ya da herhangi bir hiyerarşi gözetmeksizin grup üyelerinin tamamı tarafından yerine getirilir. Bu şekilde grup içerisinde de bir dayanışma sağlanmış olur. Örneğin; Urfa Sahaniye Gezmeleri'nde sofranın hazırlanmasında ve kaldırılmasında ev sahibi-misafir ayrımı yapılmamaktadır. Gruptaki herkes ev sahibi gibi hizmet edip sofrayı hazırlamaya yardım eder.¹⁹⁴⁴

Sohbet esnasındaki yemek servisinden çok sık olmamakla birlikte cezalı üyeler de sorumlu tutulmaktadır. İşlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı üyelerine, kuralları gereği belirli bir süre toplantı esnasındaki hizmetleri yerine getirme cezası veren sohbet grupları vardır. Böyle durumlarda cezalı üye(ler), diğer görevli kişilerle birlikte her türlü hizmete yardım etmektedir.

Maddî durumu çok iyi olan kişilerden oluşan sohbet gruplarının toplantıları üyelerin kendilerine ait ev, konak, bağ evi gibi mekânlarda tertip edildiği zaman, sohbet esnasındaki yiyecek ve içecek servisi gibi her türlü vazife, hizmetçiler/görevli kişiler tarafından yerine getirilir. Bu durum, grubu meydana getirenlerin maddî imkânlarının elverişli olmasına bağlı olarak ortaya çıkmakta ve sohbet grupları arasında da çok fazla rastlanan bir uygulama değildir. Örneğin; Kırıkkale-Keskin'de yöneticiler ve zenginler gibi yörenin önde gelen kişilerinin oluşturduğu Muhabbet Geceleri'ne grup üyelerinin dışında toplantı esnasında hizmet görevini yerine getirecek kişiler alınmaktaydı (K.K.247, 263).

Sohbet toplantıları meyhane, lokanta, lokal gibi alkollü ya da alkolsüz mekânlarda yapıldığı zaman, oradaki her türlü hizmet, işletme sahibi ya da onun görevlendirdiği kişiler tarafından yerine getirilir. Örneğin; Alkollü olarak tertip edilen Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, meyhane gibi alkollü bir mekânda icrâ edilecek ise sohbet ekibi belirlenen saatte orada toplanır. İşletme sahibi de ortamı toplantıya hazır duruma getirdiği için sohbet ekibi herhangi bir iş yapmaz ve bütün hizmetler de mekân sahibi tarafından yerine getirilir (K.K.249, 250, 254).

Türkiye'deki sohbet toplantıları çoğunlukla erkekler arasında düzenlenen organizasyonlardır. Bu bakımdan bazı gruplar dışında kadınların üye ya da izleyici olarak toplantılara katılma imkânı yoktur. Fakat Konya Oturak Âlemleri, Ankara Cümbüş Âlemleri ve Aksaray Oturak Âlemleri gibi bazı sohbet gruplarına kadınların

¹⁹⁴⁴ Akbıyık, ss. 113-114.

raks ve hizmet etmek amacıyla davet edildiği bilinmektedir. Bu tarz sohbet gruplarında kadınlar hem dans ederek ortamdakileri eğlendirmekte hem de içki ve yemek servisini yerine getirmektedir.

Sohbet toplantılarında yemekler, yer sofrasında, masada ya da yere serilen sofra bezinin üzerinde tüketilir. Genellikle grubun ve misafirlerin sayısına bağlı olarak kurulan yer sofralarında yemek servisinin yapıldığı tespit edilmiştir. Gezi amaçlı açık alanlarda yapılan toplantılarda uygun görülen herhangi bir yerde; restoran, lokanta, han odaları gibi mekânlarda icrâ edilen toplantılarda ise işletmenin sunduğu imkânlar ölçüsünde yemeklerin hangi şekilde yenileceği belirlenir. Örneğin; Urfa Sıra Geceleri'nde yemek ikramı odanın ortasına uzunlamasına serilen sofra bezi tarzı örtünün üzerinde yenir. Kütahya-Simav Yârenleri, toplantılarının başında *orta sofrası* olarak adlandırdıkları ikramları masada servis etmektedir. Afyon-Sandıklı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Çankırı Yârenleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri ve Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri gibi sohbet gruplarında ise yer sofralarında yemeklerin sunumu gerçekleştirilir.

Sohbet toplantılarında masa ve yer sofrasının dışında görevli kişiler tarafından sinilerle gezdirilerek yiyecek servisinin yapıldığı da olmaktadır. Bu tür bir sunumun genellikle alkollü olarak tertip edilen sohbet gruplarının toplantılarında içki ve meze servisi için uygulandığı görülmektedir. Örneğin; Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarında, birinde hazırlanan yemek ve mezelerin, diğerinde ise konulan içkilerin bulunduğu tepsilerin toplantı sırasında görevli kişiler tarafından Yârenlere oturdukları yerde sunulması işlemine *sini dolaştırma* adı verilmektedir.¹⁹⁴⁵

Yemekler, masa ya da sofralara genellikle ortak tabaklarla aynı ya da farklı zamanlarda servis edilir. Ayrıca sofralara her kişi için kaşık konulur. Bazı sohbet gruplarında çatal konulduğu da olmaktadır. Genellikle bir sofraya aynı yemekten iki ya da üç tane tas/tabakta yemek konulur. Sohbet gruplarının çoğunda yemek sunumları birkaç kişinin birlikte tüketebileceği ortak kaplarda yapılır. Bunun yanında kişi başına ayrı tabaklarda yemeklerin sunumunu yapan sohbet grupları da vardır. Örneğin; Bursa Gezek Sohbetleri'nde ikram edilen yiyecekler, gruptaki kişi sayısına göre tabaklara taksim edilerek servis edilir.

Toplantılarda ikram edilen yemekler, çeşitlerine göre belirli sırayla ya da hepsi aynı anda olmak üzere iki şekilde servis yapılır. Sohbet gruplarının genelinde

¹⁹⁴⁵ Er, s. 48.

ise yemek çeşitlerinin hepsi masa ya da yer sofralarına aynı anda konularak sunulur. Yemeklerin çeşitlerine göre servisinde belirli bir sıraya uyulmasından dolayı Afyon Gezek Sohbetleri'nde ikram edilen yemeklere “*sıra yemeği*” adı verilmiştir.¹⁹⁴⁶ Çoğunlukla yemeklerin servisinde ilk önce çorba ve daha sonra diğer ana yemekler sırası gözetilir. Kütahya Gezek Sohbetleri'nde, sofranın hazırlanışında ve yemeklerin servis edilmesinde çorba, et yemeği, diğer yemekler, börek ve tatlı sıralaması gözetilir. Bir önceki yemek bittikten sonra diğerinin servisi yapılır.¹⁹⁴⁷ Toplantılarındaki yemek servisinde sıra gözetilen sohbet gruplarına; Afyon Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Çankırı Yârenleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Konya Barana Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri ve Sivas Sıra Gezme Sohbetleri örnek olarak verilebilir.

Toplantılarda yemeklerin sunumunda belirli bir sıra ya da düzen aranmasının yanında yemeğe başlarken de bazı kuralların uygulandığı tespit edilmiştir. Grup içerisinde hiyerarşik bir yapı bulunan sohbet gruplarında, yemeğe başkan konumundaki kişinin izni ya da talimatıyla başlanmaktadır. Bu şekilde destur alınmadan yemeğe başlayanlara, grubun kurallarına bağlı olarak çeşitli cezalar da verilmektedir. Örneğin; Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin toplantılarında yemeğe duadan sonra Büyük Başağa'nın desturuyla başlanır. Eğer Büyük Başağa yemeğe buyur etmeden misafir ya da Yârenlerden başlayan olursa tura cezası alır. Çorba bittikten sonra ana yemek getirilir. Ana yemekler de yine iki kapta servis edilir. Burada da yine Büyük Başağa'nın buyur etmesi beklenir. O akşamki yemeğin menüsüne göre diğer yemeklerin de ikramı aynı şekilde yapılır. En son olarak da tatlı getirilerek yemek faslı sonlandırılır (K.K.334).

2.10.2. Sohbet Toplantılarında Sunulan İçecekler

Geleneksel sohbet toplantılarının icrâsı içerisinde ikram edilen içeceklerin, grupların niteliğine göre belirlendiği/değiştiği görülmektedir. Bu bakımdan toplantılarda alkollü ve alkolsüz içeceklerin tüketildiği tespit edilmiştir. Fakat sohbet gruplarının büyük bir kısmında alkolün kullanılmadığı hatta içki içenlerin ya da toplantıya alkollü gelenlerin gruptan atılması gibi kuralların ve cezaların varlığı da söz konusudur.

¹⁹⁴⁶ Bıyıkoğlu, s. 132.

¹⁹⁴⁷ Salün, ss. 36-42.

2.10.2.1. Alkolsüz İçecekler

Sohbet toplantılarındaki alkolsüz içecekler sadece içkisiz olarak düzenlenen sohbetlerde değil içkili şekilde tertip edilenlerde de tüketilmektedir. Toplantıların icrâsı içerisinde sıcak ve soğuk olmak üzere çay, kahve, ıhlamur, meyve suyu, ayran ve kola gibi alkolsüz içecekler ikram edilmektedir. İçecekler arasından en çok çay ve kahve tüketilmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ıhlamur sadece Kastamonu-Tosya Yârenleri tarafından, meyve suyu da Bursa Gezek Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri ve Kütahya Gezek Sohbetleri'nde tüketilmektedir. Bu içeceklerin sohbet grupları arasında ikram edilme zamanı, sunum şekli, içilme âdâbı, hazırlanması gibi farklı özellikleri ve değişik işlevleri vardır. İçeceklerin servis edilme zamanına bakıldığında; toplantının başında, ortasında ve sonunda, yemeğin ardından, sohbet boyunca belirli aralıklarla sunumu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bir sohbet grubunda farklı zamanlarda içecek servisinin yapıldığı da olmaktadır.

Toplantının başında içecek ikram eden sohbet gruplarına örnek: Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Karabük Sıra Âlemleri, Konya Oturak Âlemleri, Urfa Sıra Geceleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri.

Toplantının herhangi bir bölümünde içecek ikram eden sohbet gruplarına örnek: Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Delikanlılar Birliği, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Barana Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri.

Toplantının sonunda içecek ikram eden sohbet gruplarına örnek: Çankırı Yârenleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri.

Yemekten sonra çay ikram eden sohbet gruplarına örnek: Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri.

Yemekten sonra kahve ikram eden sohbet gruplarına örnek: Afyon-Sandıklı Yârenleri, Balıkesir Helva Sohbetleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Çankırı Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Sivas Sıra Gezme Sohbetleri.

Yemekten sonra hem çay hem de kahve ikram eden sohbet gruplarına örnek: Adıyaman Harfene Geceleri, Diyarbakır Velime Geceleri.

Gümüşhane Herfene Sohbetleri ve Bursa Gezek Sohbetleri'nde çay ve meyve suyu ikramı yemek esnasında yapılmaktadır. Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nde ise bu içeceklerin yanında yöresel ve el yapımı olan üzüm, dut ve elma şerbetleri misafirlerin tercihlerine göre ikram edilir (K.K.201, 202, 205, 206, 207). Diyarbakır Velime Geceleri'nde yemeğin yanında içecek olarak evlerde özel yapılmış gül ve menekşe şerbetleri sunulur (K.K.224).

Toplantılar içerisinde yöresel kahve çeşitlerinin de sunumu yapılmaktadır. Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'nde yemekten sonra genellikle “*Burçak Kahvesi*”,¹⁹⁴⁸ Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nde yemekten sonra “*Çetene Kahvesi*”, Urfa Sıra Geceleri ve Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nde “*Acı Kahve (Mirra)*” ikram edilmektedir.

Sohbet gruplarının bir kısmında toplantılarının belirli bölümlerinde ikram edilen ve farklı işlevlere sahip içecekler vardır. Örneğin; toplantının başında misafirlere “*Hoş geldiniz.*” anlamında Kastamonu-Tosya Yârenleri ihlamur ve Urfa Sıra Geceleri'nde mırra ikram edilir.

Bazı sohbet gruplarında kahve ikramı, toplantının başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç defa yapılır. Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri'nde misafirlere ince, 6 veya 8 dilimli mekkevey fincanda üç defa kahve (mırra) ikramı yapılır. Bunlardan birincisi “*Hoş geldiniz.*”, ikincisi “*Nasılsınız?*” ve üçüncüsü ise “*Güle güle.*” anlamındadır. Bunların dışında istisna olarak sohbet esnasında yeni misafirlerin gelmesi durumunda onlara da kahve sunulur.¹⁹⁴⁹

Çankırı Yâren geleneği içerisinde görülen *kahve misafirliği* uygulamasına göre toplantıya konuk olanlar, sohbette belirli bir süre kaldıktan sonra ikram edilen kahve ile gönderilirler. Misafirler, konuklar içerisinde sadece kendilerine sunulan bu kahvelerle kalkma vakitlerinin geldiğini anlayıp müsaade isteyerek toplantıdan ayrılırlar. Fakat ilk kahvede ayrılmayan misafirler de olmaktadır. İkinci kahveden sonra gitmeyen misafirlere Büyük Başağa'nın emriyle *küllü kahve* getirilir.¹⁹⁵⁰ Küllü kahveyi içtikten sonra da gitmeyen misafirlerin ayakkabıları el süpürgesi üzerinde önüne getirilir. Buna rağmen hâlâ gitmek istemeyen misafirler olması durumunda

¹⁹⁴⁸ <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

¹⁹⁴⁹ Atılğan, ss. 38-40.

¹⁹⁵⁰ Kalk git kahvesi, bazen de misafirlere geç verilir ki, bu hâl o kişinin Yârence muhterem ve şayanı itimat olduğuna işaret sayılırdı. İkinci kahve ikram edilmeksizin kalkmak caiz değilse de uzak mahallelerden gelmiş yaşlı kişilerin biraz istirahat etmelerine meydan verilmek için kendisi, bir kişi tarafından herhangi bir konu etrafında meşgul edilirdi. Küllü kahve getirilmesinin sebebi; küllü kahve içenin boğazı gıcıklanır. Bu nedenle sürekli öksürür. Öksüren bir kişi bu şekilde sohbette oturamayacağı için dışarı çıkmak zorunda kalır. Bk. Üçok, s. 61.

görevli iki Yâren, konuğun kollarına girerek onu salondan çıkartırlar.¹⁹⁵¹ Küçük Başağa, kahve misafirlerini çalınan Cezayir marşı eşliğinde salondan kapıya kadar uğurlar.

Sohbet toplantılarındaki içeceklerin servisinin kim tarafından yapılacağı toplantının nerede, ne zaman, kimlerle ve hangi imkânlar ölçüsünde icrâ edildiği gibi durumlara bağlıdır. Sohbet, grup üyelerinin evlerinde yapılırsa sıra sahibi ve akrabaları, grup içerisindeki gençler, toplantı ticarî bir mekânda yapılırsa garson, komi vb. kişiler, mesire, piknik vb. alanlarda ise genellikle ortaklaşa, üyeleri arasında mertebeleşmenin olduğu gruplarda en alt kідeme sahip olanlar, maddî durumu çok iyi olanların oda, konak, ev gibi mekânlarında düzenlendiğinde hizmetçiler, bazı gruplarda işlediği suçtan dolayı hizmet cezası verilen kişiler tarafından içeceklerin sunumu yapılır.

Gaziantep'te bulunan bazı odalarda, belirli bir ücret karşılığı tutulmuş “*Hizmetli*” ve “*Kahveci (Kizir)*” bulunmaktadır. Bu kişilerin her türlü gideri oda sahiplerine aittir. Odalarda kahve pişiren ve dağıtan kişiye eskiden “*Kizir*” adı verilirdi (K.K.285). Kahvecinin görevi, sabah erken saatlerde kalkıp günlük kahveyi döverek hazırlamak, misafirlere kahve pişirmek ve ikram etmektir (K.K.292).

Afyon'da eski dönemlerdeki alkolsüz olarak tertip edilen Gezek Sohbetleri'nde yemeklerden sonra semaverde kaynayan çaylar dağıtılır veya mangal külünde bakır cezvelerde pişirilen kahveler eşraf ailelerde bulunan “*gümüş zarflı fincanlara*” konur. Bunları evin küçük kız çocuğu büyük bir saygıyla Gezek'teki en yaşlıdan başlamak üzere gümüş tepsiyle dağıtırdı. Zengin ailelerin evlerinde bu işi görevli hizmetkârlar yapardı.¹⁹⁵²

Sohbet toplantılarında ikram edilen içeceklerin sunumu ve içilmesiyle ilgili belirli kurallar vardır. Öncelikle içeceklerin servisine ilk olarak büyüklerden ya da yönetici konumunda bulunan kişilerden başlanmaktadır. Daha sonra mertebeleşme varsa ona uyararak devam edilir ve ardından misafirler şeklinde servis gerçekleştirilir. Boşalan bardak ya da fincanların toplanması da yine bu sıraya göre yapılır. Özellikle hiyerarşik bir yapısı olan sohbet gruplarında sunum sırasına uyulması gerekmekte ve uyulmaması hâlinde ise servisi yapan kişiye çeşitli cezalar verilmektedir.

Günümüzde birçok sohbet grubunun temel içeceği konumunda olan kahvenin, eski dönemlerde nadir bulunan bir içecek olduğu bilinmektedir. Bazı

¹⁹⁵¹ Uslu, 1976, s. 43.

¹⁹⁵² Bıyıkoğlu, s. 86.

sohbet gruplarında sadece maddî durumu iyi olan kişilerin sıralarında ya da onların farklı toplantı mekânlarına kahve getirmeleri neticesinde içilebilmiştir. Örneğin; Isparta-Yalvaç Sücüllü’de, 1960’lı yıllara kadar oda sohbetlerine katılan kişilerin hepsinin maddî durumları çok iyi olmadığı için kahve ikramı çok sık yapılamamıştır. Durumu müsait olan kişilerin üçgen şeklinde içerisinde iki, üç pişirimlik kahve olan *kahve keseleri* bulunmuş. Sohbeta gelmeden önce evlerinde bu keseleri kahveyle doldurup ağzını ipe bağlayarak kuşağının arasına koyar ve sonra odaya gidermiş. Sohbet esnasında genellikle yemek yendikten sonra “*Bu akşam odadakilere benden kahve pişirin.*” diyerek kesesini çıkartıp görevli kişiye verirmiş. Bu geleneği her akşam olmasa bile değişik zamanlarda farklı kişiler de yerine getirmiştir (K.K.301).

2.10.2.2. Alkollü İçecekler

Alkol kullanımı, çok eski dönemlerde başlamış, farklı toplumlarda değişik zamanlarda ortaya çıkan kullanımlarla günümüzdeki genel ve yerel altkültürünü oluşturmuştur. Kaynağı oldukça eski dönemlere uzanan içki gelenekleri, ortamları değişse de hâlâ korunmakta ve toplumda alkol tüketiminin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır.¹⁹⁵³ Bu bağlamda alkol kullanımı farklı boyutlarda/şekillerde yer alsada tüm dünyada var olan bir olgudur.¹⁹⁵⁴ Alkol tüketiminin yer aldığı ortamlardan birisi de sohbet toplantılarıdır.

Türkiye’deki sohbet gruplarının büyük bir kısmında alkol kullanılmadığı tespit edilmiştir. Fakat içkili olarak tertip edilen sohbet toplantıları da vardır. Bu şekilde icrâ edilen sohbetler ise uygulama ve içerik açısından yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Bazı bölgelerde hem alkollü hem de alkolsüz olarak aynı isim altında sohbetler düzenlenirken bazı yerlerde ise tamamen içkili ya da içkisiz olarak toplantılar yapılmaktadır.

Ankara Cümbüş Âlemleri, Konya Oturak Âlemleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Aksaray Oturak Âlemleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana geleneği başta olmak üzere toplantıları içerisinde alkol tüketiminin serbest olduğu sohbet grupları vardır. Aynı isim altında ve aynı yörede hem alkollü hem de alkolsüz olarak toplantılar tertip eden sohbet grupları da mevcuttur. Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme

¹⁹⁵³ Fatih Öncü ve diğerleri, “Alkol Kültürü 2: İçki Kültürü ve Edebiyatta İçki”, **Bağımlılık Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2002, s. 31.

¹⁹⁵⁴ Hayati Beşirli, “Gençlerin Alkol Tüketim Davranışları ve Bu Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Sosyolojik Analizi”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı: 35, 2007, s. 86.

Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Konya Barana Sohbetleri ve Afyon Gezek Sohbetleri buna örnek olarak verilebilir.

Alkol, sohbet gruplarından bazılarında sonradan ilave edilmiştir. Bazı sohbet gruplarında bu değişiklik kabul görürken bazılarında ise büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Örneğin; Dursunbey Barana Sohbetleri'ne içkinin sonradan dâhil olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple toplantılarda içkinin yerine kahve ikramının yapıldığı da olmaktadır.¹⁹⁵⁵ Alkolün sohbet toplantılarının icrâsına daha sonradan eklenmesi sebebiyle hem toplum hem de sohbet müdavimleri tarafından bu durumun kabul görmediği de olmuştur. Örneğin; Kastamonu-Tosya'da 1960'lı yılların ortalarında “*Ferfene*” ya da “*İrfaniye Geceleri*” adı altında yapılan ve 1970'li yılların ortalarına kadar devam eden sohbet geleneği, zamanla amacından saparak kadınlı ve içkili toplantılara dönüşmeye başlamıştır. Bu dönemde adını bilemediğimiz Tosya'nın önde gelenlerinden bir kişi, İrfaniye Geceleri adı altında yapılan toplantılara tepki göstererek bu şekilde tertip edilmesine karşı çıkmış, çoğunluğu mutaassıp bir yapıya sahip olan Tosya halkı da bu kişiyi desteklemiştir. Bu olaydan sonra içkili ve kadınlı olarak yapılan İrfaniye toplantıları son bulmuştur (K.K.330).

İçkili olarak düzenlenen sohbet toplantılarında farklı alkol çeşitlerinin tüketildiği tespit edilmiştir. Kırıkkale-Keskin merkezde alkollü olarak icrâ edilen Muhabbet Geceleri'nde (K.K.263), Kütahya-Simav Yârenleri,¹⁹⁵⁶ Aksaray Oturak Âlemleri¹⁹⁵⁷ ve Konya Oturak Âlemleri'nde rakı tüketilmektedir. Dursunbey Barana Sohbetleri'nde rakı, bira, şarap vb. tarzı içkiler,¹⁹⁵⁸ alkollü tertip edilen Afyon Gezek Sohbetleri'nde rakı ve votka içilir.¹⁹⁵⁹ Alkolün dışında yozlaşmanın yoğun olarak yaşandığı Konya Oturak Âlemleri'nde afyon kullananlara ve kaynatıp suyunu içenlere de rastlanmıştır. Afyon kullanılan Oturaklarda onu içenlere afyonun patlaması için sade kahve servisi de yapılmaktadır. Fakat bu tarz maddeleri kullananlar hoş karşılanmamış ve daima ilk fırsatta Oturaktan dışlanmıştır.¹⁹⁶⁰

Sohbet toplantılarında alkolün servisinden sorumlu olan kişiler vardır. Grup içerisindeki herkes istediği gibi içki sunumu yapamamaktadır. Ankara Cümbüş Âlemleri'ndeki içki servisinden Sâkî sorumludur. Kişilerin aldıkları alkole ve

¹⁹⁵⁵ Dengi, s. 32.

¹⁹⁵⁶ Er, s. 48.

¹⁹⁵⁷ Akbıyık, ss. 346-347.

¹⁹⁵⁸ Dengi, s. 32.

¹⁹⁵⁹ Bıyıkoğlu, s. 80.

¹⁹⁶⁰ Sakman, 2001, s. 99.

sarhoşluk durumlarına göre içki dağıtımını yapar.¹⁹⁶¹ Konya Oturak Âlemleri¹⁹⁶² ve alkollü tertip edilen Konya Barana Sohbetleri'nde içki ve meze servisinden Oturak Kadın(lar)ı (K.K.141, 144, 157) ve Aksaray Oturak Âlemleri'nde ise toplantıda bulunan kadınlar sorumludur.¹⁹⁶³ Balıkesir-Dursunbey'de içki servisi Küçük Ahbablar tarafından yapılır (K.K.319). Kütahya-Simav Yârenleri'nde Küçük Yârenbaşı'nın görevlendirdiği kişilerce içki servis edilir.

Toplantılarda tüketilen alkolün sohbet gruplarına göre farklılık gösteren belirli bir sunum şekli ve içilme âdâbı vardır. Alkol ve mezelerin sunumunda toplantılarda bulunan kadınların ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin; Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nin içkili olarak tertip edilenlerindeki alkol alma usulü şu şekildedir: Muhabbet'in yapıldığı mekânda önce rakı ortaya konulur. Sunumu yapan kişi, şişeden bardaklara belirli bir miktar ilave eder. Sonra şişenin üzerine dökülen rakı kadar su ilave edilir. Bu şekilde içkinin demi ortaya çıkarılır. İlk bardaklar sek, diğerleri ise sulu olarak içilir (K.K.263).

Ankara Cümbüş Âlemleri'ndeki içki servisini Sâkî, bir ritüel şeklinde kişilerin aldıkları alkole ve sarhoşluk durumlarına göre yapardı.¹⁹⁶⁴ Toplantı odasında kadınlar sigara sardıktan sonra Sâkî'nin sandalyesi getirilir. Sâkî'nin önünde büyük bir sini durur ve sini üzerinde Cümbüş odasındaki Efe sayısı kadar kahve fincanı bulunurdu. Rakı, bir kara binlikten fincanlara konarak sunulurdu. İçki sunumunu Sâkî idare ederdi. O, herkesin derecesini bilir, içkiyi ona göre ayarlardı. Kimsenin cıvımasına, Cümbüş'ün tadını kaçırmamasına müsaade etmezdi. Biraz sarhoş olmaya başlayan kimseye “*metelik kalınlığı*” tabir edilen miktarda gayet az içki verilirdi.¹⁹⁶⁵

Konya Oturak Âlemleri'nde içki ve meze servisinden sorumlu olan Oturak Kadın(lar)ı ellerinde tepsiyle odaya girerler. Oyuncu Kadın önce Efe'den başlayıp herkesin önünde çömelerek tepsideki kadehlere rakı doldurur. Önce rakı dolu kadehi uzatır sonra bardakla su verir. Ardından da bir parça mezeyi ağzına uzatır. Bu usulle misafirlere içki ve meze sunar. İçki ve meze servisi müziğe verilen aralarda aynı şekilde devam eder. Ayrıca Oturak Kadını ve mûsikî ekibi de içki kullanır.¹⁹⁶⁶ Oturak'ta birden fazla kadın varsa birisi içki servisi yaparken diğeri de sofrayı

¹⁹⁶¹ Karaman, s. 82.

¹⁹⁶² Tan, s. 85.

¹⁹⁶³ Akbıyık, ss. 346-347.

¹⁹⁶⁴ Karaman, s. 82.

¹⁹⁶⁵ Yönetken, s. 4.

¹⁹⁶⁶ Tan, s. 85.

hazırlardı. Bu iş bittikten sonra kadehlere rakılar doldurulur, bir elde rakı kadehi diğer elde su bardağı olan kadın, yine her misafirin önünde çömelerek oturur. Rakı ikram eder ve sonra suyu verir. Bir diğeri ise meze ikramında bulunur. Bu uygulama saz fasıllarında da aynı şekilde devam eder.¹⁹⁶⁷

Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarındaki yemek ve içki sunumu “*orta sofrası (ayak sofrası)*” ve “*sini dolaştırma*” olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.¹⁹⁶⁸

Toplantılarda içilen alkolün de belirli bir seviyesi vardır. Sarhoş olup ortamın huzurunu bozacak, kendisini küçük düşürecek bir duruma sokacak kadar içilmemesi gerekmektedir. Bu şekilde gereğinden fazla alkol tüketenlere çeşitli cezalar verildiği ve gruptan atıldığı da olmaktadır. Örneğin; Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarında herkes alkol kullanıp kullanmamakta serbesttir ve içmeyenlere hiçbir şekilde ısrar edilmez. İçenlerden ise sarhoşluk derecesine varmadan ölçülü şekilde alkol tüketmeleri beklenir. Alkolden dolayı kendisini kaybetmeye başladığı Büyük Yârenler tarafından fark edilen kişilere bir daha içki verilmez. Bütün herkes de bu kurallara uymak zorundadır. Alkol bardağının büyük olduğu durumlarda ise Yârenlerin ifadesiyle “*bardağı diplemek*” ya da ikinci kez içki istemek yasaktır.¹⁹⁶⁹

Oyun ve eğlence ağırlıklı olarak tertip edilen Kütahya Gezek Sohbetleri'nin bazılarında alkol tüketilmektedir. Fakat toplantılarda alkol alınmasının belirli bir sınırı vardır. Hem kendisini kaybedip ortamı bozacak hem de etkisi dışarıda da belli olacak miktarda alkol alınmasına müsaade edilmemektedir.¹⁹⁷⁰

¹⁹⁶⁷ Sural, s. 3204.

¹⁹⁶⁸ Er, s. 48.

¹⁹⁶⁹ Er, s. 49.

¹⁹⁷⁰ Şemin, ss. 101-102.

2.11. MAHKEME/CEZA

Sosyal ve kültürel bir varlık olarak dünyaya gelen insan, tek başına olmaktan ziyade belirli bir topluluğun parçası hâlinde yaşamını sürdürür. Ancak bireyin, bir arada yaşama eğilimi bağlı olduğu topluluk ya da grup içindeki ilişkilerini belirli bir düzende yürütmesi ve bu düzenin kalıcılığı için birtakım normlara uymasını gerekli kılar. Diğer bir ifade ile toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde işleyişi, sınırları ve kuralları tespit edilmiş olan ortak bir uzlaşmaya ya da otoriter bir anlayışa dayanır. Bu durum, insan doğasının getirdiği bir zorunluluk olup bu ilişkiler çerçevesinde birey, yaşadığı topluluğun birer parçası hâline gelir.

Genel anlamda toplumsal denetimin en belirgin araçları, sınırları yasalarca belirlenmiş olan kurallardır. Bunun yanında, topluluk/grup üyeleri kurallara uymayı sağlamak ve bunu sürekli kılmak için yasalar dışında, toplumların/grupların kendi içsel değer yargılarının bir ürünü olarak kabul edebileceğimiz toplumun resmî olmayan araçlarına da ihtiyaç duyar. Bu kurallar, topluluğun/grubun inanç biçimleri, ahlâkî uygulamaları ve gelenekleri gibi yerleşik unsurlar ile açıklanabilir. Kısacası, her toplulukta maddî ve manevî gereksinimleri gidermek maksadıyla oluşturulmuş insan ilişkilerini düzenleyen, kurallar, gelenek ve görenekler, kişisel düşünceler, tavır ve davranışlar vardır.¹⁹⁷¹

Genel olarak yukarıda sayılan sosyal kurallar literatürde “norm” olarak ifade edilmektedir. Her toplum, varlığını sürdürmeye esas teşkil eden temel toplumsal normlara her zaman sahip olmuştur. Başka bir deyişle, her toplum, ahlâk ve hukuk gibi sosyal kontrol araçları veya mekanizmaları yoluyla temel normlarla uyumu gerçekleştirme eğilimi göstermiştir.¹⁹⁷²

Geleneksel toplum yapısından modern hayata geçişle birlikte normlarda da değişimler meydana gelmiştir. Tarihsel süreçte, “*Nerede bir toplum varsa orada hukuk vardır.*” özdeyişi de dramatik bir değişime uğramıştır. Geleneksel toplumları farklı kılan grup, kast ve tabakalarda hukukî olguların ortaya çıkmasına göndermede bulunan bu özdeyiş; modern toplumlarda oldukça farklılaşmış ve yüksek düzeyde uzmanlaşmış söylemler bağlamında hukukî olguların ortaya çıkması anlamına gelmeye başlamıştır.¹⁹⁷³

¹⁹⁷¹ Mehmet Şükrü Nar, “Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 108, Ekim 2013, ss. 273-275.

¹⁹⁷² Mehmet Yüksel, “Modern Toplumda Hukuk Kültürü”, **Journal of Yaşar University**, Cilt: 8, Armağan Sayısı, 2013, s. 3242.

¹⁹⁷³ Yüksel, s. 3244.

Her toplumun belirli değerlere dayalı normları yahut kuralları vardır. Bütün sosyal gruplar ve toplumlar, kendi normları dışında kalan ve “normal” olmayan davranışlarla uğraşmak üzere çeşitli alternatifler üretmektedirler. Mevcut kurallara uymayanlara “ceza” adı altında olumsuz müeyyideler, bu kurallara uyan örnek kişilere de övgü ve itibar gibi olumlu tepkiler uygun görülmektedir. Bu olumlu ve olumsuz müeyyideler sosyal kontrol tiplerini teşkil etmektedir.¹⁹⁷⁴

Toplumun sosyal yapısının bir parçası olan sohbet gruplarının icrâ düzenlerinde olduğu gibi cezalandırma şekilleri ve yaptırımlarının dozunda da değişmeler olmuştur. Sohbet gruplarının yapısında bulunan mahkeme ya da diğer ceza sistemleri çerçevesinde verilen cezaların zamanla hafifletildiği ve ağır cezaların uygulama dışı bırakıldığı görülmektedir.

Sohbet toplantılarındaki ceza uygulamasının temel işlevleri; bireylerin sadece toplantılardaki tavır ve davranışlarını değil toplumsal yaşamlarını da düzenlemek, grup üyelerinin sosyal gereksinimlerini karşılamak ve grup içerisinde adalet duygusunu gerçekleştirmektir.

Sohbet toplantılarında ceza yaptırımının uygulanmasının en önemli sebebi, grup içerisindeki disiplini sağlamak, katılımın düzenli ve eksiksiz olmasını üyelere sürekli hatırlatarak sürdürülebilir bir ekip ruhu kazandırmaktır. Bu cezaların hepsi yaptırımı ağır olmayıp grup üyelerini eğlendirme işlevine de sahiptir. Yani üst yapıda eğlendirirken örtülü olarak grup üyelerine birtakım mesajlar da taşımaktadır. Çünkü herhangi bir sohbet grubuna üye olmak belirli sorumluluklar gerektirir. Grup bilincini taşımayan kişilerle uzun soluklu sohbet ekibi oluşturmak mümkün değildir.¹⁹⁷⁵

Bu şekilde uzun soluklu, toplantılarını disiplin ve düzen içerisinde icrâ edebilen, toplum tarafından saygı duyulan bir sohbet grubu oluşturabilmek için belirli kurallar ve yaptırımlar da gerekmektedir. Bu bağlamda sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak verdikleri belirli cezalar vardır. Bazı sohbet gruplarında bu cezaları veren genellikle yöneticilerden teşekkül eden mahkeme, idarî heyet, üst kurul gibi merciler bulunur. Bazılarında ise başkan ve benzeri konumda bulunan kişi(ler) veya sohbet ekibinin yaş ya da bilgi bakımından önde gelen üyeleri tarafından cezalar verilir.

¹⁹⁷⁴ S. Aygen Erdentuğ, “Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı: 10, 1977, s. 80.

¹⁹⁷⁵ Yılmaz, s. 116.

2.11.1. Sohbet Toplantılarında Yargılama Şekilleri

Sohbet toplantıları içerisinde düzen ve disiplini sağlama, kuralları uygulama, işlenen suçun niteliğine göre cezaların verilmesi gibi konularda karar yetkisine sahip çeşitli ceza verme şekilleri vardır. Bu yargılama usulleri, sohbet gruplarının yapısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bazı gruplarda mahkeme şeklinde katı kuralları ve uygulaması bulunan cezalandırma mekanizması varken bazılarında ise sadece grubun en üst yöneticisi konumundaki kişinin/kişilerin verdiği kararlara göre hareket edilmektedir.

Türkiye’deki sohbet gruplarından bir kısmının yapmış oldukları toplantılarının içerisinde mahkeme ya da benzeri bir ceza verme sistemi tespit edilmiştir. Sohbet grupları arasında; Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri içerisinde mahkeme kurulmaktadır. Akşehir Sıra Yârenleri’nde mahkemeye farklı olarak “*Ceza Okuma*” adı da verilmektedir (K.K.30). Yapılan mahkemede suçun niteliğine ve sohbet grubunun kurallarına bağlı olarak verilecek olan cezanın çeşidi belirlenir. Her sohbet grubunun mahkemeyi yapma zamanı, şekli ve uygulamaları farklılık göstermektedir. Bu durumun sebepleri arasında, sohbet gruplarının kuralları, uygulamaları, icrâ düzenleri, yönetici ve yönetim yapılarındaki farklılıklar gösterilebilir.

Sohbet grupları tarafından yapılan mahkeme, toplantıların sonunda misafirler gönderildikten sonra düzenlenir. Bu konuda farklı olarak Hikmet Turan Dağlıoğlu, Dursunbey Barana sohbet toplantılarındaki mahkemenin yemekten önce kurulduğunu belirtirken¹⁹⁷⁶ sözlü kaynaklar ise toplantının sonunda yapıldığını ifade etmektedir (K.K.319). Mahkemenin yapılma zamanı hususunda sadece Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri’nde bir tereddüt bulunmaktadır. Kurulan mahkemeye, sadece sohbet grubu üyeleri alınmakta ve onların dışında hiç kimsenin katılması söz konusu değildir. Çünkü mahkeme, grubun mahremiyeti olarak kabul edilmektedir. Mahremiyet, genel olarak kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alan ve bu

¹⁹⁷⁶ Dağlıoğlu, s. 214.

alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder.¹⁹⁷⁷ Her kurumun gizli veya mahrem sayılabilecek bazı bilgileri ve durumları söz konusudur. Bu bilgilerin ve durumların ulu orta tartışılması, sere serpe ortaya konulması, yani gizliliklerin deşifre edilmesi, hem kurum içinde hem de kurumlar arasında gerginlik ve çatışmalara yol açabilir.¹⁹⁷⁸ Bu bakımdan mahkemede görüşülen konuların, suçların, verilen cezaların veya cezalıların herhangi bir şekilde ifşa edilmesi yasaktır.

Mahkemeler, belirli kurallar ve uygulamalara bağlı olarak bir ritüel şeklinde kurulmaktadır. Buna bağlı olarak her sohbet grubunun mahkemesinin kendine özgü farklı bir icrâ şekli ve oturma düzeni vardır. Mahkemeler, sohbet grubunun yöneticileri tarafından sevk ve idare edilir. Verilecek olan cezalara onlar karar vermektedir.

Çankırı Yârenleri'nde mahkemeyi yönetici konumunda bulunan kişiler sevk ve idare eder. Mahkemede Büyük Başağa "Hâkim", Küçük Başağa "Savcı", Yârenler "Jüri"¹⁹⁷⁹ ve Reis de suçlu olan Yâren'in avukatlığını üstlenir (K.K.1).

Dursunbey Barana Sohbetleri'nde mahkemeye Baranabaşı'nın yardımcısı başkanlık ederken Çavuş da onun icrâ organıdır. Baranabaşı ise mahkemeyi izler ve gerekirse müdahale edebilir (K.K.319).

Akşehir Sıra Yârenleri'nde mahkeme Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası, Bölükbaşı ve Çavuş'un yönetiminde, diğer Yârenlerin de katılımıyla belirli bir disiplin içerisinde gerçekleştirilir (K.K.30).

Tosya Yârenleri'nin mahkeme heyeti; Büyük Başağa, Küçük Başağa, Reis ve Çavuş'tan oluşmaktadır. Büyük Başağa mahkemeye başkanlık yaparken Çavuş da savcı konumundadır (K.K.334).

Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarında mahkemeyi Büyük Yârenbaşı yönetir ve cezaları da kendisi verir. Gerekli durumlarda Köşe İhtiyarı devreye girerek ceza indiriminde bulunabilir. Mahkemenin verdiği cezayı Büyük Yârenbaşı'nın belirlediği kişi uygular. Son yıllarda bu görev Yâren Sözcüsü'ne verilmiştir.¹⁹⁸⁰

Mahkeme esnasında grup üyelerinin standart oturma düzeninden farklı olarak bazı değişiklikler vardır. Normal oturma düzenindeki bu değişikliğin davacı, davalı ve mahkemeyi yönetenlere göre düzenlendiği görülmektedir. Ayrıca mahkemeye

¹⁹⁷⁷ Mehmet Yüksel, "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 58, Sayı: 1, 2003, s. 182.

¹⁹⁷⁸ Türkkahraman, ss. 37-38.

¹⁹⁷⁹ Tezcan, 1989, s. 30.

¹⁹⁸⁰ Er, ss. 58-59.

sohbet grubu dışından kimse alınmadığı için toplantıdan ayrılan misafirlerin yerine mertebelerine göre Yârenler oturur. Mahkeme esnasındaki oturma düzeni ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın ikinci bölümünde “*Oturma Düzeni*” başlığı altında verilmiştir.

Mahkeme ve benzeri bir ceza verme sisteminin bulunmadığı; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Isparta Gezek Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Diyarbakır Velime Geceleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Sivas Sıra Gezme Sohbetleri, Ankara Cümbüş Âlemleri, Antalya Sıra Eğlenceleri ve Delikanlılar Birliği Sohbet Toplantıları’nda ceza, başkan konumunda olanlar, grup içerisindeki sözü dinlenen kişiler ya da sohbet toplantısının icrâ edilmesine öncülük edenler tarafından, suçun niteliğine ve sohbet grubunun kurallarına bağlı olarak verilmektedir.

Manisa-Kula Yârenleri’nde “İdarî Heyet”, Bursa Gezek Sohbetleri’nde “Yönetim Kurulu” ve Afyon-Sandıklı Yârenleri’nde ise “Üst Kurul” tarafından cezalar verilir. Bu idarî yapılar da sohbet gruplarının yöneticilerinden oluşmaktadır. Ayrıca Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri ve Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri’nde ise verilecek olan ceza, sohbet ekibi tarafından ortaklaşa kararlaştırılır.

Manisa-Kula Yâren geleneğindeki ceza verme yetkisi “İdarî Heyet”e aittir. Bu heyet, Başkan, Başkan Yardımcısı, Efebaşı ve Kâtip’ten oluşur. İdarî Heyet toplantıları, Yârenlerin kendi mekânlarında rutin olarak senede bir defa veya ihtiyaç duyulması hâlinde Başkan’ın idaresinde herhangi bir zamanda da düzenlenebilir (K.K.70, 72).

Afyon-Sandıklı Yâren geleneğinde ceza verme yetkisi “Üst Kurul”a aittir. Üst Kurul, sohbet grubu içerisinde en kıdemli, geleneğe hâkim, üyeler arasında otorite sahibi olan en fazla altı kişiden oluşur. Bu üyelerin seçimi ise Başağa ve Çavuş tarafından yapılır (K.K.51, 52).

Bursa Gezek Sohbetleri'nde, ceza verme yetkisi "Yönetim Kurulu"na aittir. Yönetim kurulu, bir başkan ve iki başkan yardımcısından oluşmaktadır. Bu yöneticiler, tecrübeli üyeler arasından seçilmektedir.¹⁹⁸¹

2.11.2. Sohbet Toplantılarında Verilen Cezalar

Sohbet toplantılarının yapısı içerisinde verilen cezalar, sadece grup üyeleri ile sınırlı kalmayıp misafirleri ve sazandeleri de kapsamaktadır. Grup üyelerinin hem sohbet esnasında hem de günlük yaşantılarındaki tutum ve davranışlarına göre, misafirlere ve sazandelere ise sadece toplantının icrâsı esnasındaki durumlarına göre ceza verilmektedir. Bu sebeple sohbet toplantılarında verilen cezalar "*Sohbet Grubu Üyelerine Verilen Cezalar*" ve "*Sohbet Grubundan Olmayanlara Verilen Cezalar*" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

2.11.2.1. Sohbet Grubu Üyelerine Verilen Cezalar

Sohbet toplantılarının icrâsı esnasında grup üyelerine verilen cezalar; "*Atılma cezası*", "*Uzaklaştırma cezası*", "*Uyarı cezası*", "*Maddî cezalar*", "*Bedensel cezalar*", "*Yaptırım cezası*" ve "*Hizmet cezası*" olmak üzere yedi başlık altında toplanmıştır. Maddî cezalar da kendi içerisinde "*Para cezası*" ve "*Yemek (Ziyafet) cezası*" şeklinde iki alt başlığa ayrılmıştır.

2.11.2.1.1. Atılma Cezası

Sohbet toplantılarında grup üyelerine verilen yaptırımı en ağır olan cezadır. Atılma cezasının verildiği durumlar, sohbet gruplarının kurallarına ve uygulamalarına göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak bu cezanın verildiği durumlar şu şekilde sıralanabilir: Toplumun inanç, ahlâk ve örflerine aykırı davranışlar sergilemek, zina yapmak, kumar oynamak, sohbet grubunun sırrını ifşa etmek, yönetici konumundaki kişinin emirlerine karşı gelip itaat etmemek, alkolsüz tertip edilen sohbetlere içkili ya da sarhoş gelmek, alkollü sohbetlerde ise içkiyi fazla kaçırıp ortamı bozan hareketlerde bulunmak, verilen görev ve sorumlulukları birkaç defa yerine getirmemek, toplantı esnasında sıra sahibinin ailesine karşı saygısız tavır ve davranışlar sergilemek, hırsızlık, gasp gibi yüz kızartıcı fiillerde bulunmak, sohbetlerin düzen ve tertibini bozacak aşırıya kaçan davranışlar içerisinde olmak, toplum içerisinde dedikoduya mahal verecek tasvib edilmeyen olaylara karışmak,

¹⁹⁸¹ Bursa Dostlar Gezeği, s. 47.

defalarca mazeretsiz olarak sohbetlere iştirak etmemek, verilen cezalara karşı gelip yerine getirmemektir.

Sohbet gruplarınca verilen ve genel adını “atılma cezası” olarak adlandırdığımız bu yaptırım, “*Atılma Cezası*”, “*Kovulma Cezası*”, “*Daimi Tard (Atılma) Cezası*” ve “*Üyelikten Düşürme (Atılma) Cezası*” gibi farklı isimlerle ifade edilmektedir.

Sohbet grubundan atılan kişi, sadece o gruptan dışlanmakla kalmayıp toplum tarafından da belirli ölçüde tepkiyle karşılaşmaktadır. Bazı yörelerde ise bu tepki daha da büyük hâle gelip kişinin sosyal, ekonomik, ailevî ve meslekî gibi birçok alanda sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır. Bu sıkıntıların başında; sohbet ekibinden atılan kişiye kız verilmediği, esnafsa iş götürülmediği ve ticaret yapılmadığı, toplum içerisinde başka herhangi bir gruba alınmayıp dışlandığı gibi tepkiler gelmektedir.

Kütahya-Simav’da Yâren kurallarını çiğnemesinden dolayı Yâren’den kovulan kişilere uygulanan yaptırımların önceki dönemlerde günümüze göre daha ağır olduğu bilinmektedir. Eski dönemlerde Yâren’den kovulana ve onun oğluna kız verilmez, kızı gelin alınmaz, onunla alışveriş edilmez, herhangi bir yerde karşılaşıldığı zaman konuşulmaz ve yüzüne bakılmazdı.¹⁹⁸²

Dursunbey Barana sohbet grubundan kovulmak, toplumsal anlamda bir statü kaybı olarak görülmekte, o kişinin güvenilir birisi olduğu fikri ortaya çıkmakta ve kişinin toplum nazarındaki itibarını kaybetmesiyle sonuçlanmaktadır.¹⁹⁸³ Balıkesir-Dursunbey’de Barana’dan kovulanlara kız bile verilmediği kaynak kişiler tarafından özellikle belirtilmektedir (K.K.319).

Atılma cezası sonucu sadece sohbet grubundan ayrılan kişi değil aynı zamanda onun ailesinin de toplum nazarında itibarı zedelenmekte, meslekî ve ticarî ilişkileri zarar görmekte, hatta içinde bulunulan sıkıntılı ortamdan kurtulabilmek için yaşanan yerden göç etmek gibi durumlara da sebebiyet verebilmektedir. Evlatlarının sohbet grubundan atılması sonucunda böyle sıkıntılı bir durum içerisinde kalmak istemeyen bir ailenin, göstermiş olduğu çaba şu örnekle net bir şekilde anlaşılmaktadır:

Konya-Akşehir’de 1950 yılındaki bir Yâren topluluğunda mahkeme sonucunda bir üyeye atılma cezası verilir. Yargılama sonucunda cezalı Yâren’in

¹⁹⁸² Er, ss. 58-62.

¹⁹⁸³ Fedakâr, s. 30.

evinin cümle kapısına köpek leşi takılır. Evin aile reisi sabah uyandığında bu durumu fark edince oğlunun Yâren içerisinde bir suç işlediğini ve atılma cezası aldığını anlar. Bunun üzerine Yâren'in babası, Yiğitbaşı'nın yanına giderek; *“Yiğitbaşım, oğlumun yerine cezasını ben çekeyim. Bütün Yârenlerine ziyafet vereyim. Yeter ki oğlum affedip Sıra'nıza yeniden alın.”* der. Bunun üzerine Dört Büyük aralarında istişare ederek atılma cezası alan Yâren'i bağışlayarak Sıra Evi'ne tekrar kabul ederler.¹⁹⁸⁴

Atılma cezası sonucunda toplum baskısından dolayı yaşadığı yerden göç etmek zorunda kalan Çankırlı bir kişinin yaşadığı şu olay, Yâren geleneğinin toplum nazarında ne kadar önemli ve etkin bir yere sahip olduğunu göstermektedir:

*“Çankırı merkez mahallelerinden birindeki Yâren meclisinden Sabri Baba isimli bir Yâren Ağası işlediği suçtan dolayı kovulur ve bu nedenle Çankırı'ya terk eder. Aradan yıllar geçer ve bir gün memleket hasretliği içinde geri döner. Bugün Çankırı'nın güney tarafındaki kente hâkim olan ve “Hacettepe” ismi verilen tepede hayvanlarını otlatan bir çoban görür. Sabri Baba, çocukla sohbet ederken yaşını sorar. Çocuk ise Sabri Baba'nın sorusuna şu şekilde cevap verir: ‘Vallahi yaşımı tam olarak bilmiyorum. Ama Sabri Baba'nın Yâren'den kovulduğu gece doğmuşum.’ bu cevap Sabri Baba'yı çok üzer. Yâren'den kovulduğunun hâlâ hafızalarda olduğunu anlar. Bu durum karşısında asıl kimliğini söylemeden yaşamaya devam eder. Bugün, o şahsın mezarı Hacettepe'de bulunan türbededir.”*¹⁹⁸⁵

Kovulma cezasının sohbet grupları arasında farklı şekillerde uygulandığı tespit edilmiştir. Bazı sohbet grupları toplantılarının icrâsı içerisinde tertip edilen mahkeme esnasında, diğer grup üyelerinin önünde cezayı alan kişiyi açıklamaktadır. Bazı sohbet grupları cezayı alan kişinin rencide olmaması için bunu gizleyerek uygulama yoluna gitmektedir. Bazıları ise kendi kurallarına bağlı olarak belirli bir ritüel şeklinde toplantı esnasında bu cezayı uygulamaktadır.

Kütahya-Simav Yâren geleneğinde *“Yârenden kovulmak”* ya da *“Yârenin çirasını yakmak”* olarak anılan atılma cezası, şu şekilde uygulanmaktadır: Mahkeme sonucunda Büyük Yârenbaşı kovulmasına karar verdiği kişiyi göstererek *“Yakıverin bunun çirasını.”* der. Küçük Yârenler yerlerinden kalkarak oda kapısının dışında bulunan Yârenlere ait ayakkabıları düzensiz bir biçimde dağıtırlar. Kovulanan ayakkabıları ise ayrı bir yere, yönü sokak kapısına doğru düzgün şekilde konur ve arasına çıra yakılır. Son zamanlarda çıra yerine mum ya da fener de yakılmaktadır.

¹⁹⁸⁴ Cenikoğlu, s. 88.

¹⁹⁸⁵ Tezcan, 1989, s. 31.

Bu işlem adı geçen Yâren için “*Sen artık bu Yâren’den değilsin. Ayakkabılarını giy, çıranı eline al ve çık git.*” anlamına gelmektedir. Çıra yakma âdeti, ev ve sokakların elektrikle aydınlatılmadığı zamanlarda çıranın aydınlatma aracı olarak kullanılmasından kaynaklandığı muhtemeldir. Bu şekilde kovulan Yâren’in bu duruma herhangi bir tepki göstermeden sessizce Yâren’den ayrılması beklenir.

Kütahya-Simav’da son zamanlarda Yâren’den kovulma cezasının uygulanmasında bir değişme meydana gelmiştir. Kovulmasına karar verilen kişiye bu durum Büyük Yârenbaşı tarafından açıkça anlatılır. Daha sonra kovulana eline birer çıra veya mum yakılarak verilir ve bütün Yârenlerle birlikte dışarı çıkılır. En önde çalgıcılar, ortada Yâren’den kovulan kişi ve onun arkasında da diğer Yârenler olmak üzere yürümeye başlanır. Sabaha karşı çalgıcıların icrâ ettiği müzik eşliğinde türküler söylenerek halkın gözleri önünde kovulan Yâren, evine kadar götürülerek eşine ya da annesine teslim edilir. “*Beyin (Oğlun) Yâren’den kovuldu. Al beyini (oğlunu).*” denir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre; kovulan kişi gerçekten şeref sahibi ise Simav’ı terk eder. Karısı da namus ve şerefli bir kadın ise onu bırakır.¹⁹⁸⁶

Konya Oturak Âlemi Sohbetleri esnasında edebe aykırı bir hareket içerisinde olanların bulunması durumunda herkesin selameti açısından; “*Bozulalım da bir daha düzülelim.*” denilerek başka bir evde buluşmak üzere sohbet grubu dağılır. Bu şekilde ortamda istenmeyen kişiler de hatırları yıkılmadan gruptan ayıklanmış olur.¹⁹⁸⁷

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri’nin toplantılarında, Yüzük oyununda yenilen tarafın Yâren(ler)i, verilen cezalara itiraz edip yerine getirmese atılma cezası alırlar. Bu cezayı alan Yâren(ler)in ayakkabısı, herhangi bir toplantıda tellenip pullanarak önüne konulur ve ardından “*Ey gaziler*” havası çekilir. Bu merasim ise o kişinin sıradan çıkarıldığı anlamına gelmektedir.¹⁹⁸⁸

Urfa Sıra Gecesi sohbet ekibi tarafından gruptan uzaklaştırılmasına karar verilen kişinin bir elbisesinin cebine “*Lütfen bir daha sıramıza gelme.*” tarzında bir not yazılarak bırakılır. O kişi herhangi bir zamanda o notu bulup okuyunca artık bir sonraki sıralara katılmaz. Bu şekilde bir uygulama yapıldığı zaman hem cezalandırılan kişi rencide edilmemiş hem de sıra grubundaki kişiler zor durumda kalmamış olmaktadır (K.K.265).

¹⁹⁸⁶ Er, ss. 58-62.

¹⁹⁸⁷ Sakman, 2001, s. 83.

¹⁹⁸⁸ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 636.

Dursunbey Barana Sohbetleri'ndeki mahkemede bir kişinin suçu sabit görülürse Baranabaşı çalgıcıları yanına çağırır. Çalgıcıların Baranabaşı'nın yanına gelmesi suçlunun sohbetten tamamen kovulacağı anlamına gelmektedir. Çalgıcılar enstrümanlarını çalarken ev sahibi de birkaç çıra yakar. Sonra sohbetteki bütün Ahbaplar, başta Baranabaşı ve Çavuş olmak üzere ayağa kalkarak suçlu “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” türküsü eşliğinde evden uzaklaştırılır. Sohbetten atılan kişi artık ne o sohbeta ne de başkalarının düzenlediği Barana'ya girebilir.¹⁹⁸⁹ Barana'dan atılacak kişi Küçük Ahbap ise iki kişi tarafından evine kadar götürülüp ailesine teslim edildikten sonra babasına, oğlunun Barana'dan kovulduğu söylenir.¹⁹⁹⁰

Sohbet grubundan atılan üyenin yerine o dönem içerisinde genellikle yeni bir üye alımı yapılmamaktadır. Mevcut üyelerle içinde bulunulan dönemin toplantıları icrâ edilerek yeni üye bir sonraki dönem toplantılar başlamadan önce uygun kişi(ler) olması hâlinde alınabilir.

Sohbet ekibinden atılan kişinin yerine, yaptığı hatanın büyüklüğünü ifade etmek ve diğer grup üyelerine de örnek teşkil etmesi açısından kütük konulduğu olmaktadır. Bu tür bir uygulamanın farklı şekillerde Çankırı Yârenleri ile Kastamonu-Tosya Yârenleri tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Tosya Yâren Meclisi'nden atılan kişinin yerine o dönem boyunca yeni bir Yâren alınmamaktadır. Atılan kişinin meclisteki yerine bir odun kütüğü konularak üzerine ismi yazılır ve dönem sonuna kadar kütük oradan kaldırılmaz. Bu şekilde Yâren Meclisi'ne gelen misafirler, o kişinin dört büyük suçtan bir tanesini işlediğini anlamaktadır. Sonraki dönem açılmadan önce o kişinin yerine diğer Yârenlerin tamamının oy birliğiyle yeni bir Yâren alınır (K.K.330, 333).

Çankırı Yâren geleneğinde, dönem içerisinde işlediği suçtan dolayı Yâren'den atılan Başağaların yerine bir tane kütük konulur. O sene boyunca toplantılar bitene kadar yeni Başağa seçilmeyip bütün Yâren o kütükle selamlaşır. Eğer yönetici olmayan bir Yâren, gruptan atılırsa onun yerine kütük konulmamaktadır (K.K.1, 2).

¹⁹⁸⁹ Dağlıoğlu, s. 215.

¹⁹⁹⁰ Tezcan, 1989, s. 46.

2.11.2.1.2. Uzaklaştırma Cezası

Türk devlet ve kavimlerinde, kişilere, topluma ve devlete karşı işlenen bazı suçlarda sürgün-uzaklaştırma cezaları verilmiştir.¹⁹⁹¹ Mahiyeti itibariyle hürriyeti kısıtlayıcı bir etkiye sahip olan bu ceza, sohbet toplantılarında grubun her türlü organizasyonundan ve aktivitesinden belirlenen bir süre uzak tutulması şeklinde uygulanmaktadır.

Uzaklaştırma cezası, yaptırımı ve uygulanması bakımından sohbet toplantılarında verilen en ağır ikinci ceza niteliğindedir. Sohbet gruplarının kuralları ve uygulamalarının yanında işlenen suçun niteliğine bağlı olarak bir hafta, iki hafta, bir ay ya da daha fazla olmak üzere belirli bir süre üyenin gruptan uzaklaştırılması ve toplantılara alınmaması şeklinde uygulanır. Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet geleneğinde bu tür ceza verilir.

Dursunbey Barana Sohbetleri'nde uzaklaştırma cezası "*Tard (Uzaklaştırma) cezası*" olarak adlandırılır. Barana sohbet grubu içerisindeki Ahbapların kumar oynaması, toplantı esnasında içkiyi fazla tüketip uygunsuz hareketlerde bulunması, önceki suçlarını tekrar etmesi, herhangi bir kişiye iftira atması ya da hırsızlık yapması gibi hoş karşılanmayan davranışlar sergiledikleri tespit edilmesi hâlinde Baranabaşı'nın uygun gördüğü süre kadar sohbetlerden uzaklaştırma cezası verilir.¹⁹⁹²

Kastamonu-Tosya Yâren geleneğinde, bir üyenin dört büyük suçun dışında yapmış olduğu disiplinsiz hareketlerin niteliğine göre ya da daha evvel almış olduğu uyarı cezalarının aynısını tekrar etmesi gibi durumlarda o kişiye Yâren Meclisi'nden belirli bir süre uzaklaştırma cezası verilir. Bu ceza, suçun niteliğine bağlı olarak bir hafta, bir ay, iki ay gibi süreleri kapsamaktadır. Uzaklaştırma cezası alan Yâren'in aynı suçu iki-üç defa tekrar etmesi durumunda Yâren Meclisi'nden atılması söz konusu olmaktadır (K.K.333).

2.11.2.1.3. Uyarı Cezası

Uyarı cezası, Türklerde eskiden beri "ihtar" adıyla uygulanan yaygın bir müeyyidedir. Fakat kaynaklarda hangi durumlarda bu cezanın verildiği hususunda bilgi yer almamaktadır.¹⁹⁹³

¹⁹⁹¹ Feda Şamil Arık, "Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I: Suçlar ve Cezalar", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 28, 1995, s. 33.

¹⁹⁹² Dağlıoğlu, s. 214.

¹⁹⁹³ Arık, s. 40.

Sohbet grubu üyelerinin toplantılarda ve günlük hayatta yapmış oldukları atılmayı ya da uzaklaştırmayı gerektirmeyen olumsuz davranış ve hatalardan dolayı verilen bir cezadır. Cezanın verilme sebepleri sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına göre farklılık arz etmektedir. Bu cezanın genellikle sohbet grubuna yeni katılan kişilere daha çok verildiği tespit edilmiştir. Çünkü gruba yeni katılan üyeler, geleneğe zamanla hâkim olmaya başladıkları için ilk zamanlarda yaptıkları hatalar belirli bir noktaya kadar uyarı ile geçiştirilir. Yeni katılanların dışında kıdemli üyelere de gerekli görülmesi hâlinde uyarı cezası verilir. Uyarı cezasının; Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri ve Ankara Cümbüş Âlemleri'nde uygulandığı tespit edilmiştir.

2.11.2.1.4. Maddî Cezalar

Sohbet toplantılarında, nakdî (para) harcamaya dayalı olarak verilen cezalar “Maddî Cezalar” başlığı altında ele alınacaktır. Sohbet grupları tarafından bu tür ceza uygulamaları; “Maddî ya da Hizmet Cezası”, “Para Cezası”, “Nakdî Cezalar” ve “Maddî Cezalar” gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. İsimleri farklı olsa da içerik ve uygulama bakımından aynı olan bu cezalar, çalışmamızda bir bütünlük olmasından dolayı “Maddî Cezalar” başlığı altında ele alınmıştır. Bu yaptırımlar da “*Para Cezası*” ve “*Yemek (Ziyafet) Cezası*” olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir.

2.11.2.1.4.1. Para Cezası

Sohbet grupları tarafından verilen cezalardan birisi de “Para Cezası”dır. Her sohbet grubunun kendi kuralları ve uygulamalarına bağlı olarak para cezasının miktarı, verildiği durumlar da değişmektedir. Örneğin; Akşehir Sıra Yârenleri tarafından Yâren tüzüğü içerisinde hangi suça ne kadar para cezası verileceği belirlenmiştir. Bu suçların niteliği ve nakdî yaptırımları yönetim kurulu tarafından dönem başında yapılan ilk toplantıda her sene yeniden belirlenir. Bu sıra cezalarına madde eklemek ve çıkarmak sadece Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası ve Bölükbaşı'nın yetkisindedir. Cezalar sıra toplantısından sonra yapılan “*Ceza Okuma*” bölümünün ardından peşin olarak ödenir ve ceza paraları görevli Yârenler tarafından toplanarak bir banka hesabına yatırılır. Ceza defterinde her Yâren için bir sayfa ayrılarak aldıkları cezalar oraya yazılır. Bu paralardan görevlendirilen iki Yâren

sorumludur. Gerekli durumlarda bu Yârenler parayı çekip Dört Büyük'e ve Yârenlere verir (K.K.30, 39, 40).

Urfa Sıra Gecesi geleneği içerisinde, sıra grubu üyelerinin toplantılara mazeretsiz olarak katılmaması, haber vermeden geç gelmesi, izin almadan toplantıdan erken ayrılması gibi durumlarda o kişiye Başkan tarafından para cezası verilmektedir (K.K.265).

Afyon Gezek toplantılarına geç gelmek, sohbet esnasında yemin etmek, küfür etmek, kötü söz söylemek maddî ceza gerektiren durumlardandır. Böyle durumlarda para cezası verilir.¹⁹⁹⁴

Dursunbey Barana Sohbetleri'nin icrâsı esnasında uygunsuz davranışlar sergilemek, izinsiz geç vakitte dışarıya çıkmak, Barana'ya izin almadan gelmemek, normal zamanda içkili bir yemeğe gitmek maddî ya da hizmet cezasını gerektiren temel hususlardır (K.K.319, 323). Küçük Ahbaplar için önce nasihat şeklinde olurken tekrarlamaları durumunda değnek, Büyük Ahbaplar için ise değnek yerine para cezası uygulaması yapılır. Her toplantı sırasında verilen para cezaları ise yemekten önce toplanır.¹⁹⁹⁵

Sohbet toplantılarında verilen cezalar neticesinde toplanan paralar, sohbet grubunun aldığı karara bağlı olarak harcanmaktadır. Bazı sohbet grupları bu parayı sosyal yardımlaşma için kullanırken bazıları da ziyafet, gezi ve eğlence amacına yönelik yapılan organizasyonlarda kullanmaktadır. Örneğin; Akşehir Sıra Yârenleri'nin Sıra Kasası'nda toplanan paralar, Dört Büyük'ün uygun gördüğü amaç ve alanlarda kullanılabilir. Yârenlerin doğum, ölüm, sünnet ve evlenme törenlerinde maddî katkı, yoksullara ve öğrencilere yardım şeklinde kullanılabileceği gibi toplu olarak yemek yenebilir, hamama gidilebilir ya da dönem sonunda bir geziye çıkılabilir.¹⁹⁹⁶ Sivas Sıra Gezme sohbet toplantıları¹⁹⁹⁷ ve Dursunbey Barana sohbet toplantılarında toplanan paralarla ya son toplantıda ya da belirlenen başka bir zamanda eğlence düzenlenir.

2.11.2.1.4.2. Yemek (Ziyafet) Cezası

Yemek (Ziyafet) cezası, sohbet grubu tarafından belirlenen yemek menüsünün ya da cezalı olan kişinin kendi gönlünden geçen bir ikramı grup üyeleri

¹⁹⁹⁴ Bıyıkoglu, s. 131.

¹⁹⁹⁵ Dağlıoglu, s. 214.

¹⁹⁹⁶ Cenikoğlu, s. 87.

¹⁹⁹⁷ "Sivas'ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene", **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

için belirlenen zamanda ve mekânda yerine getirmesi şeklinde uygulanır. Bu tür ceza uygulamasına gidilirken çoğunlukla cezalı olan kişinin maddî durumu da göz önünde bulundurulur. Aksi bir durum yaşanarak cezalı olan kişi, bu yaptırımın maddî külfetini karşılayamaması hâlinde, hem maddî hem de manevî olarak zor durumda kalabilir. Cezayı verenler tarafından bu konuda hassas olunarak ölçülü davranılması gerekmektedir. Bu tür cezanın verilme sebepleri sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Bu ceza şekli sohbet grupları tarafından genellikle “*Maddî Ceza*” şeklinde isimlendirilmesinin yanında farklı şekillerle de adlandırılmaktadır. Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri’nde “*Ocak Açtırma Cezası*” olarak bilinmektedir. Bu tür cezaları uygulayan sohbet grupları arasından örnekler aşağıda verilmiştir.

Kastamonu-Tosya Yâren geleneği içerisinde maddî külfeti olan ya da hizmet gerektiren cezalar vardır. Bu cezanın uygulanmasında “kırmızı minder”de olan Yâren’in maddî durumu ve suçun mahiyeti göz önünde tutulur. Yârenlerin kendi arasında tartışmaları, günlük hayatta birbirlerine selam vermemeleri, aile fertleriyle husumetlerinin olması, esnaf ya da başka işle uğraşan Yâren’in işini aksatması, eşini ya da çocuklarını ihmal etmesi, Cuma günü sabah namazına gelmemesi gibi durumlar tespit edildiği zaman maddî ya da hizmet cezaları verilir. Bu cezalar arasında; Yârenlere yiyecek getirmek, piknik düzenlemek ve derneğe belli miktarda çay-şeker alınması bulunmaktadır (K.K.330, 333).

Afyon’da Gezek Sohbetleri’ne mazeretsiz katılmamak yaptırımı en büyük olan kusurlar arasındadır. Cezası ise diğer Gezek üyelerine yemek ikramında bulunmayı gerektirir. Fakat bu uygulamanın daha çok maddî durumu iyi olan grupların Gezeklerinde uygulandığı görülmektedir.¹⁹⁹⁸

Şanlıurfa Sıra Geceleri’ne ya grup üyesi ya da misafir olarak katılmak söz konusudur. Konuk olarak katılabilmenin de belirli şartları bulunmaktadır. Grup üyeleri arasından Başkan’a söylemeden ve ev sahibinden habersiz olarak misafir getiren olması durumunda, o kişilere para ya da sıra düzenleme cezası verilir (K.K.265, 270).

Şanlıurfa Sıra Gecesi’nde, zaman kuralının ihlali ile ortaya çıkan ceza hâlinde para cezasının dışında uygulanan en yaygın yaptırım, grup üyesinden kendi sırası

¹⁹⁹⁸ Bıyıkoğlu, s. 131.

dışında ek bir ağırlama talep edilmesidir. Bu ağırlama çığköfte, zor hazırlanan bir tatlı ya da sıra yemeğinin ekstra içecekleri şeklinde olabilir.¹⁹⁹⁹

Akşehir Sıra Yârenleri, sohbet ve oyunlar sırasında bilerek ya da bilmeyerek tüzük, kanun ve törelere aykırı olan ve fazla büyük olmamak kaydıyla yaptıkları söz ve davranışları neticesinde ceza alabilirler. Bu yaptırımlar genellikle cezalı olan Yâren(ler)in yemek, kahvaltı ve piknik gibi ikramlarda bulunması şeklindedir.²⁰⁰⁰

Yozgat Oda Sohbetleri'ne katılan kişilerin yerine getirmesi gereken belirli kurallar vardır. Bu kurallara uymayanlara genellikle Arapaşı yaptırma ya da yemek ziyafeti şeklinde cezalar verilmektedir.

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde “*Ocak Açtırma Cezası*” verilen Ahbap, bütün Barana üyelerini davet ederek kendi evinde onlara yemek verir. Bütün masraflar cezalı olan Ahbap'a aittir. Ocak açtırma tabiri de buradan gelmektedir. Bu ağırlamada yenilen yemekler ve tüketilen içkiler bakımından normal Barana toplantılarının aynısıdır.²⁰⁰¹

2.11.2.1.5. Bedensel Cezalar

Bedensel ceza, sohbet toplantıları içerisinde uygulanan yaptırımlardan birisidir. Bu ceza şekli, hem eğitim sistemimizin uzun geçmişinde hem de kültürel yaşantımızın içerisinde açıkça kabul edilen bir uygulama olmuştur. İçinde yaşadığımız toplumda dayak, siyasal, dinsel, kırsal yaşam gelenekleriyle kökleşmiş bir kabule sahiptir. “*Dayak cennetten çıkmadır.*”, “*Kızını dövmeleyen dizini döver, oğlunu dövmeleyen kesesini döver.*”, “*Eşeğin karnından sıpayı, kadının sırtından sopayı eksik etme.*” gibi özlü sözler, bu kabulün kültürel aynadaki bir yansıması şeklindedir.²⁰⁰²

Türklerde eskiden hırsızlık, zina, anlaşmaları ihlal veya bunlara aykırı davranma, başkalarına kötülük yaparak zarar verme, vazifeden kaçmak veya görevi ihmal gibi mülkiyeye karşı işlenen suçların; toplumun örf ve âdetlerine, ahlâk anlayışına ters düşen cinsel fiillerin, hukuka aykırı diğer hareketlerin dayak cezasını gerektirdiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi hafif bir ceza olan dayak, bedene uygulanan, cismanî bir yaptırım olup işlenen cürüm veya fiile karşılık olmak üzere suçlunun el, sopa veya buna benzer bir araçla dövülerek cezalandırılmasıdır. Tarih

¹⁹⁹⁹ Yılmaz, s. 114.

²⁰⁰⁰ Cenikoğlu, s. 87.

²⁰⁰¹ Dengi, s. 33.

²⁰⁰² Mine Tan, “Eğitimde Bedensel Ceza”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2, 1990, ss. 545-553.

boyunca cisim üzerinde etki yapan bedensel cezalar arasında en çok uygulanmış olan dayak cezasının başlıca amacının, suçluların cürümlerinin kefaretinin ödetmek olduğu şüphesizdir. Ayrıca lehinde olmak üzere ekonomik, toplumu suça ve suçluya karşı birleştirme, suçlunun uslanmasını sağlama, diğer kimselere gözdağı vererek onların suç işlemelerini önleme işlevlerini taşıdığı da söylenebilir.²⁰⁰³

Sohbet toplantıları içerisinde bedensel ceza, özellikle dayak biçiminde uygulanmasının yanında daha hafif şekilde de geçirildiği olmaktadır. Sohbet gruplarından Kütahya-Simav Yârenleri “*Falaka (Dayak) Cezası*”, Şanlıurfa Sıra Geceleri’nde “*Fiziksel Cezalar*”, Isparta Gezek Sohbetleri ve Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri’nde “*Değnek Cezası*” adı altında uygulanmaktadır. Bu cezaların gerçekleştirilmesinde değnek, sopa ve sert herhangi bir cisim gibi nesnelere yanında cezayı uygulayanlar ellerini de kullanmaktadır.

Kütahya-Simav Yâren geleneğinde, daha önce işlediği bir suç yüzünden uyarıldığı hâlde aynı ya da benzeri suçları tekrar eden Yâren’e, Büyük Yârenbaşı tarafından falaka (dayak) cezası verilir. Suçlu bulunan Yâren’e atılacak sopa sayısı işlenen suçun niteliğine göre iki ile yüz arasında değişmektedir.²⁰⁰⁴

Şanlıurfa Sıra Geceleri’nde günümüzde pek uygulanmayan fiziksel cezalar da vardır. Bu cezalar, haber vermeden toplantılara gelmeyen kişilere verilirdi. Gelmeyen kişinin boynuna vurulur ve eli ayağı bağlanıp tokat atılmak suretiyle ceza uygulanırdı.²⁰⁰⁵

Isparta Gezek Sohbetleri’nin icrâsı esnasında, oda nizamına ve edebe aykırı davranışlar, Yârenbaşı’nın verdiği kararlarla cezalandırılır. Bu ceza, suçun niteliği ve derecesine göre Odabaşı tarafından ayaklarına değnek vurulmak şeklinde de uygulanabilir.²⁰⁰⁶

Dursunbey-Barana Sohbetleri’nin icrâsı esnasında uygunsuz davranışlar sergilemek, izinsiz geç vakitte dışarıya çıkmak, Barana’ya izin almadan gelmemek, normal zamanda içkili bir yemeğe gitmek maddî ya da değnek cezasını gerektiren temel hususlardır (K.K.319, 323). Küçük Ahbaplar için önce nasihat şeklinde olurken tekrarlamaları durumunda değnek, Büyük Ahbaplar için ise değnek yerine para cezası uygulaması yapılır.²⁰⁰⁷

²⁰⁰³ Arık, s. 15.

²⁰⁰⁴ Er, s. 60.

²⁰⁰⁵ Yılmaz, s. 115.

²⁰⁰⁶ Çağatay, 1989, s. 147.

²⁰⁰⁷ Dağlıoğlu, s. 214.

Dayak cezasının yanında farklı olarak uygulanan başka bir ceza daha vardır. Çankırı Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Antalya Sıra Eğlenceleri'nde “*Tura Cezası*”; Akşehir Sıra Yârenleri'nde “*Sıra Topuzu Cezası*” verilmektedir. Antalya Sıra Eğlenceleri'ndeki tura cezası, toplantıya geç gelen veya mazereti olmadığı hâlde katılmayan ve habersiz şekilde başka bir grubun eğlencesine giden kişilere verilmektedir. Çankırı, Sandıklı ve Tosya Yârenleri'nin sohbetlerinde ise toplantının icrâsı sırasında yapılan hatalardan dolayı tura cezası uygulanır. İşlenen suçun niteliğine göre ceza miktarı belirlenir. Çankırı ve Tosya'da “*Tura*” adı verilen genellikle havlu ya da kuşağın burularak ikiye kıvrılmasından meydana gelen cisimle ceza uygulaması gerçekleştirilir. Sandıklı Yârenleri ise dışı desenli bir kumaş, içi yün, pamuk ya da benzeri bir madde ile doldurulmuş, uzun ve ince bir cisimle verilen cezaların uygulamasını yaparlar. Örnek olarak Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin toplantılarında tura cezasının verildiği durumlar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Yâren ya da misafirler mecliste Büyük Başağa'dan müsaade almadan konuşunca bir tura cezası verilir.
- Mecliste birisini ispiyon eden kişiye, bu fiili işleyen şahsın yediği tura cezasının iki katı ceza verilir.
- Başağa'ya, mecliste “Başağam”dan farklı bir şekilde hitap edilirse iki tura cezası verilir.
- Meclisteki toplantının seyri hakkında Çavuş'un dışındaki kişilerden bilgi alındığı zaman bir tura cezası vardır.
- Çavuş, tura cezası alan kişiye turayla vururken elini tutturamazsa Çavuş da bir tura cezası alır. Çavuş'un tura cezasını Reis uygular.
- Yârenler ve mecliste bulunanlar, Büyük Başağa oturmuş serbest demeden ondan farklı şekilde oturlarsa tura cezası alırlar.
- Mecliste bulunan herkes, mazereti olanlar dışında, ayaklarını oturdukları yerden sallandırırklar ya da bağdaş kurarlarsa tura cezası alırlar.
- Yârenler kendi arasında ya da misafirlerle selamlaşırken düzeni bozmaları, gülmeleri ya da saygısız hareket yapmaları hâlinde ceza alırlar.
- Çavuş'un herhangi bir sebepten dolayı bir kişiye tura cezası verdiği zaman o şahsın bu kararı sorgulaması durumunda ceza iki katına çıkar.

- Mecliste müzik çalınırken alkışlayan Yâren'in müziğin ritmini tutturamayıp diğerlerinden farklı bir şekilde hareket etmesi durumunda bir tura cezası verilir.
- Oturduğu yerden kalkan Yâren, Başağa'ya ve meclise sırtını dönerek salondan çıkması durumunda ceza verilir.
- Yâren Meclisi'nde bulunanlardan ayaklarının uyuştuklarını söyleyen kişilere tura cezası verilir. Ayağı uyuşan kişiyi Yârenler sırt üstü yere yatırıp ayaklarını kaldırırlar ve Çavuş da o kişinin hangi ayağı uyuştuyorsa ona turayla vurur.
- Yârenler toplantının başında kendi aralarında selamlaşırken herhangi bir Yâren'in selamlaşmayı duraksatması, selam verdiği Yâren'e alçak sesle hitap etmesi ya da toplantının başlamasına yeteri kadar zamanın bulunmasına rağmen diğer Yârenlerin adına da "Cümleden Merhaba Yâren Ağam" diyerek selamlaşmayı kısaltması durumlarında tura cezası uygulanır.
- Bir Yâren'in mahkemede davalı duruma düştüğü zaman o kişi iki tane tura cezası alır.
- Çavuş, Büyük Başağa'dan destur almadan müzik akışını başlattığı için bir tura cezası alır.
- Yâren üyeleri konuklara "Misafir Ağam"ın dışında başka bir şekilde hitap etmeleri durumunda bir tura cezası verilir (K.K.1, 2, 3, 4).

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarında, Yiğitbaşı hem oyunlarda verilen cezaları hem de toplantı esnasında uygunsuz davranışlarda bulunan Yârenleri elinde bulunan "*Sıra Topuzu*" ile cezalandırır. Yiğitbaşı, cezalı olan Yâren'e; "*Yâren (...), eğil.*" der. Ardından sıra topuzunu cezalı Yâren'in kalçasına suçun niteliğine göre bir kez ya da birden fazla vurur (K.K.30, 31, 33).

Dayak cezasının yanında farklı şekillerde uygulanan müeyyideler de vardır. Akşehir Sıra Yârenleri'nde "*Zinga*", Afyon-Sandıklı Yârenleri'nde "*Zimba*", Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri ve Balıkesir Helva Sohbetleri'nde ise "*Altı Okka*" adı verilen, isim olarak farklı olsa da uygulama bakımından aynı olan cezalar da mevcuttur. Uygulaması aynı olmasına rağmen Akşehir'de Zinga cezası sadece Çavuş'a, Pamukçu'da Altı Okka cezası ise her sohbet üyesine verilmektedir. Fakat bu tür cezalar, çok ağır nitelikte olmasından dolayı genellikle uygulama noktasında fazla tercih edilmemektedir.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin sohbet, oyun ve eğlenceleri sırasında Çavuş suç işlemişse onun cezası “Zınga”dır. Zınga, dört Yâren'in, Çavuş'u ikisi ayaklarından ikisi de omuzlarından tutarak havaya kaldırıp aynı anda yere bırakması şeklinde uygulanan cezadır (K.K.31).

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Altı Okka cezasını alan Yâren'i, iki kişi omuzlarından iki kişi de ayaklarından tutarak kendi boylarına kadar kaldırdıktan sonra bir anda yere bırakırlar. Bu şekilde cezalı olan kişi bedenen ağır bir yaptırıma uğramış olur (K.K.311, 313).

Balıkesir-Pamukçu'da düzenli olarak icrâ edilen Erfene Sohbetleri'nde, 1980 yılından önce yapılan bir toplantıda verilen “*Altı Okka*” cezası sonucunda cezalı sohbet üyesi belinden sakatlanmıştır. Bu olaydan sonra Pamukçu kasabasında sohbet toplantıları aksamaya uğrayarak 2006 yılına kadar yapılmamıştır. Bu sebepten dolayı günümüzde yapılan sohbet toplantılarında bu tür ağır cezaların verilmemesine dikkat edilmektedir (K.K.311, 313).

Balıkesir Helva Sohbetleri'nde ise sohbeta geç gelen davetlilere “*Altı Okka*” cezası verilir. Geç gelen kişi odanın ortasında hazırlanmış bir kilimin içine konularak yere vurulmak suretiyle bu ceza uygulanır. Yani çok şiddetli ve ağır bir cezadır.²⁰⁰⁸

2.11.2.1.6. Yaptırım Cezası

Yaptırım cezası, genellikle kişinin cesaretini ve dayanıklılığını ölçmek amacıyla verilmektedir. Sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak bu cezanın verilme sebepleri değişmektedir. Genellikle yapılması zor olan bir işin belirlenen süre içerisinde yerine getirilmesi, kışın soğuk havada ırmağa ya da suya sokulması, üst kısmı çıplak vaziyette buz taşınması, üzerine su dökülmesi, ağır bir şeyin taşınması, belirli bir mesafenin yürütülmesi çeşitli gibi yaptırımlar uygulanmaktadır.

Sohbet toplantılarında grup üyelerine yaptırım cezası olarak verilen “*Suya Atılma Cezası*”nın çok eski dönemlerde de benzer şekilde uygulandığı bilinmektedir. Çivi yazılı hukuk kuralları incelendiği zaman, ilginç bir suç tespiti yöntemi olarak “suya atılma” işleminin büyük ölçüde gerçekleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kanun metinlerinde “suya atılma”, “nehre atılma”, “suya dalma” veya “nehre dalma” şeklinde yazılmış olan bu suç tespit ve cezalandırma yöntemi (su ordali), özellikle

²⁰⁰⁸ Yüzbaşıoğlu, 1934, ss. 310-312.

Mezopotamya toplumlarının oluşturmuş oldukları çivi yazılı kanunlarda kendini göstermektedir.²⁰⁰⁹

Çankırı Yâren geleneğinde, cezalı Yâren soğuk havada eşeğe ters bindirilip köyde dolaştırılır. Ceza alan kişi, çıplak ya da elbisesiyle birlikte bir çeşmenin oluğuna daldırılır. Eskiden Eldivan'da kağrı eksenine bağlama cezası verilmiş. Günümüzde ise ayaktan asılmak ve ağaçtan purç (çam) getirmek cezaları verilir.²⁰¹⁰

Akşehir Sıra Yârenleri içerisinde yaptırım cezası alan bir kişiye; yaya olarak başka bir Yâren'in gözetiminde herhangi bir yere gidip gelmesi, Nasreddin Hoca'nın türbesinin etrafında yürüyüp gezmek, mezarlıkta helva pişirmek, ilçe merkezine 3 km uzaklıkta olan Gar şefinin şapkasını getirmek, devlet hastanesi nöbetçi doktorunun yanına gidip-gelme²⁰¹¹ gibi cezalar uygulanmaktadır.

Bolu-Gerede Ferfene sohbet geleneğinde, grup üyeleri arasından mazereti olmadan toplantıya gelmeyen kişiye uygulanan cezalardan birisi şu şekildedir. Görevli kişiler tarafından evinden alınan kişi, elleri ve ayakları bağlanarak bir tabutun içerisine konur. Tabut daha önceden belirli bir seviye kazılmış olan çukura bırakıldıktan sonra üzerine toprak atmaya başlanır. Belirli bir noktadan sonra durarak tabuttaki kişiyi çıkarmışlardır (K.K.236).

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'ne grup üyesinden birisinin gelmediği anlaşılınca o Yâren'in gruptaki eşine sorulur. Eşi de; "*Bana haber vermedi. Bir bilgim yok.*" der. Onun üzerine Dayıbaşı, Jandarmalara; "*Gidin, Yâren'i getirin.*" der. Bunun üzerine Jandarmalar, gelmeyen kişiyi kahvede bulup ellerini bağlayarak sohbet evine getirirler. Akabinde toplantıya gelmeyen üyeye şu şekilde ceza verilir: Bir eşek ve bir de balkabağı bulurlar. Balkabağının içini oyarak adamın kafasına geçirip eşeğe de pantolon giydirirler. Daha sonra cezalı kişiyi eşeğe ters bindirip ellerine yanan mum verirler. Bu şekilde köyün içerisinde gezdirdikten sonra sohbet evine getirirler. (K.K.311).

Yaptırım cezası çeşitleri arasında herhangi bir hayvanın ses ve görüntü olarak taklidini yaptırmak ve kadın kıyafeti giydirip çeşitli oyunlar oynatmak da yer almaktadır. Buna Afyon Gezek Sohbetleri'nde verilen "*Şak-Şuka Cezası*" örnek olarak verilebilir.

²⁰⁰⁹ H. Hande Duymuş Florioti ve Gözde Demirci, "Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde İlginç Bir Suç Tespit ve Cezalandırma Yöntemi: Suya Atılma", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 54, 2013, ss. 27-28.

²⁰¹⁰ Tezcan, 1989, s. 32.

²⁰¹¹ Cenikoğlu, ss. 87-89.

Afyon Gezek Sohbetleri'nde kurallara uymayıp bunun neticesinde verilen cezaları yerine getirmeyen veya itiraz edenlere maddî yaptırımın dışında ayrı bir ceza uygulaması yapılmaktadır. Bu durumu yapanlar Afyon yöresinde *şak-şukalık* etmek ifadesiyle nitelendirilir. Sohbetin yapıldığı evin kapısının arkasında hazır bulunan mindallı, cezalı kişiye giydirilerek kadın niyetine oynatılır. O kişiye sadece gelin elbisesi giydirilir ve ceza olarak başka bir yaptırım da uygulanmaz. Artık o kişi delikanlılıktan çıkmış anlamına gelmektedir. Herkes o kişinin gelin olduğunu duyduktan sonra kimse kolay kolay arkadaşlık da etmemektedir.²⁰¹²

Yaptırım cezalarının verilmesi sonucunda, sohbet grubu üyelerinin zor durumda kaldığı olumsuz durumların ortaya çıktığı da olmuştur. Normalde sadece cesaret isteyen bir ceza, yaşanan aksilikler neticesinde bir kişinin aklî dengesini yitirmesine sebep olmuştur.

Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantısında ceza alan bir Yâren'den mezarlığa bir kazık çakması istenir. Mezarlığa giden Yâren stres ve ürküntüsünden dolayı kazığı elbiselerinin üzerinden toprağa çakar. Daha sonra yerinden hareket edemeyince cinlerin saldırısına uğradığını sanarak aklını yitirir.²⁰¹³

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde eskiden verilen bir ceza ise şu şekildedir. *“Ceza görecek kişinin elleri bileklerinden bağlanır ve bu suretle kollar bir halka teşkil eder. Dizleri bükülerek vücudu kamburlaştırılır. Kollarının oluşturduğu halkaya dizleri geçilir ve dizlerin alt büküntü yeriyle dirsek büküntülerine bir değnek sokulur. Cezalı olan bu şekilde kapı arkasına bırakılır ve sohbetin sonuna kadar bu vaziyette kalır. Kendisi ile hiç konuşulmadığı gibi arada sırada istihfaflı nazarlar atılır.”*²⁰¹⁴

2.11.2.1.7. Hizmet Cezası

Türklerde eskiden birtakım fiil ve suçları işleyenlere, herhangi bir suçta çalıştırılmak anlamına gelen “angarya cezası” verilmiştir. Bu çerçevede hangi fiilin suç olarak algılanışı ve müeyyideleri kavim ve toplumlara göre değişebilmektedir. Örneğin zina, Oğuzlar, Göktürkler, Bulgarlar gibi birçok kavim ve devletlerde ölümle cezalandırılmışken bazılarında da daha hafif görülmüş ve angarya cezası gibi

²⁰¹² Yarşi, s. 2789; Nasrattınoğlu, ss. 38-39.

²⁰¹³ Küçükakça, s. 25.

²⁰¹⁴ Bayrı, s. 124.

değişik müeyyideler yeterli görülmüştür. Mesela Karluklar'da zina suçunu işleyenler odun kesmek müeyyidesi ile cezalandırılıyordu.²⁰¹⁵

Hizmet cezası, çoğunlukla sohbet grupları arasında toplantılarını ortak ve sabit bir mekânda yapanlar tarafından uygulanan bir yaptırımdır. Çünkü ortak kullanılan mekânların temizliği, ısıtılması ve eksikliklerinin giderilmesi gibi ihtiyaçları, sohbet grubu üyeleri tarafından birlikte ya da belirlenen sıra ile yapılır. Bu şekilde bir uygulama yapan sohbet grupları tarafından, kendi belirledikleri kuralları ihlal eden kişilere hizmet cezası adı altında bir yaptırım uygulanır. Böylece hem grup üyesine gerekli ceza verilmiş hem de bu cezanın sohbet grubuna faydalı şekilde uygulanması sağlanmış olur. Hizmet cezası, grup üyelerinin nefsinin terbiye edilmesine ve kibrinin kırılmasına da vesile olmaktadır. Nitekim sohbet gruplarındaki çoğu yönetici, hizmet cezasını verirken bu işlevini düşünerek karar vermektedir.

Sohbet grupları arasında hizmet cezası farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Çankırı Yârenleri “Hizmet ya da Yaptırım cezası”; Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri ve Manisa-Kula Yârenleri “Maddî ya da Hizmet cezası” ve Delikanlılar Birliği “Nöbet Cezası” gibi farklı isimler vermektedir. Bu adlandırmalardan “Nöbet cezası” dışındakilerin, verilen cezaların niteliğine bağlı olarak kaynak kişiler tarafından isimlendirildiği tespit edilmiştir. Nöbet cezası ile ilgili olarak herhangi bir kaynak şahıstan bilgi alınmadığı için, bu isimlendirme hakkında bilgi verilememektedir.

Nöbet cezası, Delikanlılar Birliği toplantılarında birliğe ait nizamla aykırı hareket edenlere verilmektedir. Cezalı olan kişiye, kendi sırasının dışında fazladan nöbet tutturulur. Nöbete kalan kişi, odanın bütün işlerini yapar, odun, gaz, çay ve şeker ihtiyaçlarını temin eder. Belirlenen süre zarfında akşamları odaya erken gelir, kışın sobayı ve lambayı yakar, etrafı temizleyerek odayı toplantıya hazır hâle getirir.²⁰¹⁶

2.11.2.2. Sohbet Grubundan Olmayanlara Verilen Cezalar

Sohbet toplantılarında verilen cezalar sadece sohbet grubu üyeleri ile sınırlı değildir. Toplantılara katılan misafirlerin ve grup üyesi olmayan sazandelerin de uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Belirlenen kurallara uymayanlara tura cezası,

²⁰¹⁵ Arık, s. 20.

²⁰¹⁶ Tıknaç, ss. 57-61.

toplantıdan çıkarılma ve bir daha misafir olarak sohbeta davet edilmeme gibi cezalar verildiği tespit edilmiştir.

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'ne katılan misafirlerin de toplantı esnasında belirlenen kurallara uyması gerekmektedir. Aksi bir durum yaşanması hâlinde Başeski'nin talimatıyla konukların ayakkabıları önlerine getirilerek bırakılır. Bu hareket “*Kalk git.*” anlamına gelmekte ve misafire herhangi bir şekilde sözlü uyarı yapılmadan hata yaptığı, kurallara uymadığı bu şekilde gösterilir.²⁰¹⁷

Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları içerisinde ceza sadece grup üyelerine değil sohbeta katılan misafirlere de verilmektedir. Toplantılarda belirlenen kurallara ve sohbetin düzenine uymayan kişiler bir daha sohbeta çağırılmamaktadır.²⁰¹⁸

Konya Oturak Âlemi'nde ortamda bulunan kişilerin ve çalgıcıların da kendi arasında konuşması yasaktır. Toplantı esnasında müzik dinlenerek oyun seyredilir. Aksi hâlde konuşan kişiler geveze olarak telakki edilip bir daha Oturak'a çağırılmaz.²⁰¹⁹

Sohbet grupları arasında, kendi kuralları gereği misafirlere ceza vermeyenler de vardır. Fakat bu sohbet grupları, toplantının düzeni ve akışını bozan, kurallara uymayan konuklara farklı bir yöntemle ceza uygulaması gerçekleştirmektedir. Örneğin; hem davetli olmadığı hem de istenmediği hâlde sürekli sohbetlere misafir olarak katılan kişilere, toplantının icrâsı esnasında üstü kapalı olarak özellikle cezası ağır olan oyunlarda oynatmak gibi belirli yaptırımlar uygulanmaktadır. Ayrıca böyle kişilerle toplantı boyunca hiç ilgilenmeyip yokmuş gibi davranarak da istenilmediği sezdirilmektedir.

Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri tarafından icrâ edilen toplantıların seyri içerisinde kurallara uymayan Yârenlerle birlikte misafirlere de tura cezası verildiği olmaktadır.

Balıkesir-Pamukçu'da bir dönem içerisinde yapılan Erfene toplantılarına Yârenlerin dışında sohbet evinin misafirleri ve akrabaları da katılabilir. Fakat önceki dönemlerde “*Aykırıkçılar*” olarak adlandırılan ve davet edilmediği hâlde sohbet toplantılarına sürekli gelen kişilere, sohbet üyesi olmadığı için ceza verilemediğinden üstü kapalı belirli yaptırımlar uygulanmıştır. Eğer bir kişi, bu şekilde üç toplantıya gelirse o sohbeta icrâ edilen en ağır oyunlara kaldırılır. Genellikle “*Hacıya Yollama*

²⁰¹⁷ <http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

²⁰¹⁸ <http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

²⁰¹⁹ Sural, s. 3204.

oyunu” oynatılır. Bu şekilde davetsiz misafirin sohbetten bezdirilerek bir daha gelmemesi sağlanır (K.K.309).

2.12. EĞLENCE ŞEKİLLERİ

Eğlence, Türkçe sözlükte; “1. Eğlenme işi, sefahat. 2. Neşeli ve hoşça vakit geçirten şey. 3. Neşeli ve hoşça vakit geçirilen toplantı.”²⁰²⁰ anlamlarına gelmektedir. Bunun dışında farklı kaynaklarda değişik tanımları yapılan eğlence günümüzde; “Satılabilen ve çok türlü, geniş insan gruplarının hoşlanabildiği herhangi bir anlatı, gösteri ve diğer yaşantılar” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁰²¹ Eğlencenin düzenlenme zamanı, mekânı, şekli, içeriği, icrâcıları gibi birçok etkene bağlı olarak farklı şekilleri vardır.

Türk halk eğlencelerini yukarıda sayılan hususlara bağlı olarak Nebi Özdemir, sekiz ana başlıkta toplamıştır:

1. Ritüel Kökenli Eğlenceler: Nevrûz, Hidrellez, Çömçe Gelin, Yumurta Bayramı, Saya Gezmesi, Koç katımı vb.
2. Dinî Günler ve Bayramlarla İlgili Eğlenceler: Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, kandiller vb.
3. Geçiş Dönemleriyle İlgili Eğlenceler: Doğum, sünnet, askere veya hacca gitme ve dönüş vb.
4. Mevsimlik Toplantı, Gezinti ve Eğlenceler: Kış toplantı ve eğlenceleri, diğer mevsimlerdeki gezinti, toplantı ve eğlenceler.
5. Yöresel Şenlik, Festival ve Panayırlar: Festival, şenlik, panayır vb.
6. Resmî Günler ve Bayramlarla İlgili Eğlenceler: Ulusal bayramlar, yerel nitelikteki kurtuluş günleri, şehitleri anma, fetih ve zafer günleri vb. kutlamalar.
7. Kent Yaşamı Kökenli Toplantı ve Eğlenceler: Lunapark, dreamland, tatilya gibi eğlence merkezleri; meyhane, gazino, pavyon, diskotek, bar, kumarhane gibi eğlence mekânları.²⁰²²

Geleneksel sohbet toplantıları da yukarıdaki tasnifte “Mevsimlik Toplantı, Gezinti ve Eğlenceler” başlığının “Kış Toplantı ve Eğlenceleri” alt başlığında yer almaktadır.

Geleneksel sohbet toplantılarının icrâlarının içerisindeki eğlence şekilleri, hem yöreden yöreye hem de sohbet gruplarının niteliğine göre farklılık göstermektedir. Özellikle gençler ve orta yaşlılar tarafından oluşturulan sohbet

²⁰²⁰ Türkçe Sözlük, s. 606.

²⁰²¹ Özdemir, 2005, s. 29

²⁰²² Özdemir, 2005, ss. 49-65.

gruplarının oyun ve eğlenceye yönelik tertip edilen toplantılarında seyirlik oyun, halk oyunu, mâni atışması ve müzik gibi birden fazla eğlence şeklinin olduğu tespit edilmiştir.

Türk eğlence sistemi içerisinde yer alan pek çok oyunun, değişen bağlam ve istekler doğrultusunda artık oynanmadığı, buna karşılık bazı oyun türlerinin değişik biçim ve adlarla yeniden rağbet görmeye başladığı tespit edilmiştir.²⁰²³

Toplumların eğlence anlayışlarındaki değişiklik Walter J. Ong'un²⁰²⁴ terimleriyle, birincil sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına ve daha sonra da yazılı kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçişle birlikte değişmekte ve yeniden biçimlenmektedir. Özellikle iletişim ve ulaşım alanlarındaki değişimler ile toplumların refah seviyelerindeki artış, kitlelerin eğlence şekillerini de etkilemektedir.²⁰²⁵

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının içerisindeki eğlence şekilleri; "*Seyirlik Oyunlar*", "*Halk Oyunları*", "*Mâni Atışması*", "*Müzik*", "*Fıkra ve Anekdote Anlatılması*", "*Bilmece Sorma*", "*Tekerleme Söyleme*", "*Atasözü Söyleme*", "*Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi*", "*Mentivar Söyleme*", "*Tombala, İskambil ve Taş Oyunları*", "*At ve Cirit Yarışları*", "*Kadınların Raks Etmesi*" ve "*Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması*" olarak ifade edilebilir.

Yukarıda zikredilen eğlence şekilleri, her sohbet grubunun toplantısında yer almamaktadır. Genel olarak seyirlik oyunlar, halk oyunları, müzik, mâni atışması ile fıkra ve anekdot anlatılması sohbet gruplarının büyük bir kısmında ortaklık göstermektedir. Eğlence şekillerinden ortak olanların yanında sadece birkaç sohbet grubu tarafından icrâ edilenler de vardır. Örneğin; "*Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi*" Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nde, "*Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması*" Kütahya Gezek Sohbetleri'nde, "*Atasözü Söyleme*" Antalya Sıra Eğlenceleri'nde, "*Kadınların Raks Etmesi*" Konya Oturak Âlemleri, Aksaray Oturak Âlemleri ve Ankara Cümbüş Âlemleri'nde, "*Tombala, İskambil ve Taş Oyunları*" Afyon Gezek Sohbetleri, Akşehir Sıra Yârenleri ve Konya Barana Sohbetleri'nde, "*At ve Cirit Yarışları*" ise Yozgat Oda Sohbetleri ve Delikanlılar Birliği toplantılarında icrâ edilmektedir.

²⁰²³ Özdemir, 2005, s. 236.

²⁰²⁴ Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

²⁰²⁵ Özdemir, 2005, s. 30.

2.12.1. Seyirlik Oyunlar

Sohbet toplantıları içerisinde en fazla başvurulan eğlence şekillerinden birisi seyirlik oyunlardır. Seyirlik oyunlar hem araştırmacılar tarafından hem de farklı yörelerde değişik şekillerde adlandırılmıştır. Metin And “*Anadolu Seyirlik Köylü Oyunları*”, “*Seyirlik Köylü Oyunları*”²⁰²⁶ ve “*Anadolu Dramatik Oyunları*”,²⁰²⁷ Pertev Naili Boratav “*Seyirlik Köylü Oyunları*”,²⁰²⁸ Şükrü Elçin “*Köy Orta Oyunları*”,²⁰²⁹ Erman Artun “*Seyirlik Köy Oyunları*”,²⁰³⁰ Aziz Çalışlar “*Köylü Seyirlik Oyunları*”²⁰³¹ gibi isimler vermiştir.

Seyirlik oyunlarla ilgili olarak birçok araştırmacı çeşitli tanımlar yapmıştır. Burada örnek olarak birkaç tanıma yer verilecektir. Şükrü Elçin’in seyirlik oyunun tanımını şu şekilde yapmıştır: “*Köylülerin uzun kış aylarında ve hususiyetle düğünlerde, bayramlarda eğlenmek ve vakit geçirmek için düzenleyip oynadıkları dram karakterli oyunlardır.*”²⁰³² Dilaver Düzgün’ün tanımı ise şu şekildedir: “*Köy seyirlik oyunlar daha çok köy çevrelerinde, yılın belirli günlerindeki bazı törenlerle düğünlerde ve genellikle kış aylarında düzenlenen sıra gecelerinde sergilenir.*”²⁰³³

Seyirlik oyunların ortak özellikleri; şaşırtma, eğlendirme, şaka yoluyla dayak atma ve dayak yeme, ceza verilenin taklit yapması ya da istenilen bir şeyi yerine getirmesi, saklanan bir eşyanın bulunması, ceza verilecek tarafın belirlenmesi şeklinde ifade edilebilir.²⁰³⁴ Oyunların büyük bir kısmının sonunda kaybeden kişiye veya tarafa belirlenen bir ceza uygulanır.

Çankırı Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Konya Barana Sohbetleri, Bolu-Gerede Fefene Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Adıyaman Harfene Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek

²⁰²⁶ Metin And, **Geleneksel Türk Tiyatrosu Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985.

²⁰²⁷ Metin And, **Oyun ve Bugü**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 8.

²⁰²⁸ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 218.

²⁰²⁹ Şükrü Elçin, **Anadolu Köy Orta Oyunları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

²⁰³⁰ Erman Artun, **Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Kitabevi, İstanbul, 2008.

²⁰³¹ Aziz Çalışlar, “Köylü Seyirlik Oyunları”, **Tiyatro Ansiklopedisi**, Ankara, 1995, s. 380.

²⁰³² Şükrü Elçin, “Halk Tiyatrosu”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998, s. 213.

²⁰³³ Dilaver Düzgün, “Geleneksel Türk Tiyatrosu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 15, Ankara, 2002, s. 493.

²⁰³⁴ Ertural, “Dursunbey Barana Geleneğinde Seyirlik Oyunlar”, s. 142.

Sohbetleri, Isparta Gezek Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Konya Helva Sohbetleri, Balıkesir Helva Sohbetleri, Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri, Yozgat Oda Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Sivas Sıra Gezme Sohbetleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Antalya Sıra Eğlenceleri, Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri ve Karabük Sıra Âlemleri'nin toplantılarının icrâsı içerisinde seyirlik oyunlara yer verilmektedir.

Türkiye'nin farklı bölgelerindeki sohbet grupları tarafından icrâ edilen toplantılarda, birbirine benzer veya aynı ya da tamamen yörelere özgü farklı seyirlik oyunların icrâ edildiği tespit edilmiştir. Genel itibariyle ortak olanların başında; “Yüzük (Fincan) oyunu”, “Tavuğu Kim Çaldı oyunu”, “Vız Vız oyunu”, “Yattı-Kalktı oyunu”, “Kabak oyunu”, “Kim Vurdu oyunu”, “Mucur Mercimek oyunu”, “Pamuk Sarma oyunu” ve “Mahkeme (Daktilo) oyunu” gibi oyunlar sayılabilir. Bu ve benzeri oyunların içerikleri ve oynanış biçimleri aynı olmasına karşın isimlendirmelerde yöresel farklılıklar bulunmaktadır.

Sohbet toplantılarında icrâ edilen oyunlar, içerikleri bakımından oldukça zengindir. Hayatın her safhasıyla ilgili oyunların sergilendiği görülmektedir. Oyunlar genel itibariyle; hayvan taklitleri üzerine, gelin-kaynana ilişkileriyle ilgili, hem tarımsal hem de şehir hayatıyla alakalı, şaka ve mizahî olaylarla ilgili, günlük hayatın aksak yönlerini hicvetmek üzerine, öne çıkan mesleklerin ya da karakterlerin taklitleriyle ilgili, kişisel beceriler üzerine, çabukluk ve dikkat üzerine ve cinsel öğretilerle ilgili olarak kurgulanmıştır.

Toplantılardaki seyirlik oyunların icrâsı, hem sohbet grubu üyelerinin hem de konukların katılımı ile gerçekleşmektedir. Grup içerisinde oyunların yönetimi ve toplantının işleyişinden sorumlu olan kişi ya da idareciler, oyuncuları seçmekle de görevlidir. Genellikle grup içerisinden icrâ edilecek oyunu en iyi şekilde oynayabilen kişiler seçilmektedir. Bunun yanında gruptan oyun için seçilen kişi de istediği konuğu veya üyeyi oyuna dâhil etme hakkına sahiptir. Herhangi bir mazereti olmayan üye ya da misafir(ler)in itiraz etmeden oyuna katılması gerekmektedir.

Seyirlik oyunlarda rol alan kişilerin her hangi bir yaş aralığı bulunmamaktadır. Sohbet grubunun her üyesi ile misafirler arasından yaşlı ve genç herkes oyunlara katılır.

Seyirlik oyunlardaki katılımcıların sayısı, oyunun niteliğine göre değişmektedir. En az bir kişiyle oynanabildiği gibi oyunun içeriğine ve ortamın

durumuna bağılı olarak on kişiyi de bulduğı olmaktadır. Bu duruma istisna olarak Akşehir Sıra Yârenleri'nde “Yüzük (*Fincan*) oyunu” ve “Dilsiz oyunu” ile Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri'nde “*Lamba Söndürme oyunu*” gibi bazı oyunlarda seçilen misafirlerin dışında grup üyelerinin tamamının katıldığı da olmaktadır. Genel itibariyle kalabalık bir şekilde icrâ edilen oyunlarda, rol alan kişilerin oyuna daha fazla renk kattığı ve izleyicilerin de daha çok eğlendiği tespit edilmiştir.

Seyirlik oyunları icrâ edecek olan grup üyelerinin profesyonel anlamda bir eğitimleri bulunmayıp bu işi tamamen amatör şekilde yapmaktadır. Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri ve Konya-Akşehir Sıra Yârenleri gibi sohbet grupları tarafından genel adlandırmasıyla “*Prova Toplantısı*” düzenleyenler, seyirlik oyunları icrâ edecek olan kişilerin seçimini bu toplantıda yapmaktadır. Ayrıca bu toplantıda oyunların provaları yapılarak eksikler giderilir. Prova toplantısı yapmayan sohbet gruplarında ise oyunları canlandıracak olanlar, oyunları daha önceden görerek öğrenip toplantı esnasında da katılarak tecrübe kazanmışlardır.

Seyirlik oyunları izleyen grup üyeleri ve misafirlere oluşan seyirci kitlesinin oyuncular üzerinde olumlu ya da olumsuz mânâda etkisi vardır. Sergilenen oyunun ortamda bulunanlar tarafından beğenilmesi ve olumlu tepkilerin alınması hâlinde oyuncularla izleyiciler arasında pozitif bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde oyuncular, kendilerini oyuna daha fazla kaptırmakta ve seyirciler de oyuna ayrı bir renk katmaktadır.

Oyunların özelliği ve içeriği de seyircilerin yaş ve cinsiyeti gibi durumlarına göre de belirlenmektedir. Bayanların ve çocukların katılabildiği/izleyebildiği sohbet toplantılarında argo ve cinsel içerikli oyunlara yer verilmemektedir. Örneğin; Akşehir Sıra Yârenleri, toplantılarını grup üyelerinin evlerinde yaptığı zamanlarda oyunlar içerisinde argo ifadeler yer alırken günümüzde geniş katılımlı, kadın ve erkeklerin karışık olarak izleyebildiği şekilde gösteri yaptıkları için bu argo ve müstehcen ifadeler değiştirilmiştir. Ayrıca Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde gece yarısından sonra gençlerin gönderilmesiyle ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nde ise toplantının belirli bir süresinden sonra seyircilere kapalı olarak cinsel içerikli oyunlar icrâ edilmektedir.

Seyirlik oyunlar icrâ edilmeden önce oyuncuların kullanılacak olan gerekli malzemeleri ve kostümleri hazırlaması gerekmektedir. Çünkü oynanan seyirlik oyunların birçoğunda az çok malzeme ve kostüme ihtiyaç vardır. Bu noktada oyuncuların giydikleri kıyafetler genellikle eski, yırtık ve kullanılmayan türdendir ya

da farklı görünüm elde etmek için giyilecek elbiseler ters yüz edilerek kullanılır.²⁰³⁵ Genel itibariyle oyuncular ayakkabısından şapkasına kadar her kıyafetini gerekli olması hâlinde değiştirebilmektedir. Kostümlerin yanında; takma bıyık ve sakal, peruk, değnek, tüfek, süpürge, önlük, sandalye, kilim, mum, sopa, el feneri, tabak, tencere, tas, maşrapa, bardak, kafes, su, bez, çarşaf, kolonya ve hayvan postu gibi oyunların içeriğine göre aksesuarlar da kullanılır.

Oyuncular oyunlarda makyaj yapımında tava, tencere ve çaydanlık vb. altlarındaki isleri, kül, ayakkabı boyası, renkli kalem, mürekkep gibi malzemeleri kullanırlar. Bunun yanında son zamanlarda ise özellikle kız/kadın kılığına girilen oyunlarda ruj, fondaten, allık ve oje gibi makyaj malzemeleri de imkânlar ölçüsünde tercih edilmektedir.

Seyirlik oyunlar sergilenmeden önce oyuna ve icrâcılara yönelik olarak birtakım hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Modern tiyatro oyunlarında olduğu gibi, seyirlik oyunlarda belirli bir metin bulunmadığı için oyunlar doğaçlama olarak icrâ edilmektedir. Bu sebeple de oyuncuların yetenekli ve oyunu bilen kişiler arasından seçilmesine özen gösterilir. Seyirlik oyunların iskelet diyebileceğimiz bir çatısı vardır. Oyuncular da bu çatı etrafında oyunlarını sergilerler.²⁰³⁶

Sohbet esnasında toplantıyı yöneten kişi, ya belirlenen program dâhilinde ya da o anki duruma bağlı olarak icrâ edilecek oyunu belirler ve icrâcıları da hazırlık için görevlendirir. Kostüm, aksesuar gibi herhangi bir malzeme kullanılmayan oyunlarda hazırlık gerekmediği için oyuncu seçiminden sonra hemen oyuna geçilebilir. Görevlendirilen kişiler hazırlıkları yaptıktan sonra oyunu sergilemek için meydana gelirler ya da çağırılırlar. Ardından grup içerisinde ve misafirlerden katılacak olan kişileri de seçerler. İlk önce oyunu yöneten kişi hem ortamda bulunanlara hem de oyunculara oyun hakkında bilgi verir. Oyunun kuralları ve kullanılan malzeme varsa onları açıklar. Ardından toplantının yöneticisinden müsaade aldıktan sonra oyun icrâ edilmeye başlanır. Yönetim yapısı bulunan sohbet gruplarında ve özellikle Yâren toplantılarında en üst yöneticiden izin alınmadan oyunlara başlanmaz. İcrâcılar arasında bir başoyuncu olduğu gibi toplantının akışından sorumlu bulunan Mıcık, Çavuş, Ortacı gibi isimler verilen kişiler de oyunların organize edilmesine ve oynanmasına yardımcı olurlar. Başoyuncu konumundaki kişi, oyun esnasında misafirlerin ve diğer üyelerin unuttukları ya da

²⁰³⁵ Sinan Gönen, **Geleneksel Konya Köy Seyirlik Oyunları**, Kömen Yayınları, Konya, 2011, s. 61.

²⁰³⁶ Gönen, s. 59.

yanlış yaptıkları bir şeyler olması durumunda onları uyararak hataların düzeltilmesini sağlar.

Sohbet gruplarının toplantılarında daha önceden yer verdiği fakat günümüzde oynanmayan oyunlar da vardır. Bunun sebepleri arasında oyunu icrâ edebilecek kişilerin olmaması, toplantı yapılarının değişmesi ve grup üyelerinin tercihleri sayılabilir. Örneğin; Çankırı Yâren Sohbetleri'nde, mahkemedен sonra Yâren üyelerinin talebine göre “*Helisa oyunu*” icrâ edilirdi. Fakat günümüzde yapılan Yâren toplantılarında bu oyunun oynanmadığı tespit edilmiştir (K.K.3, 4).

Sohbet toplantıları başlayıp misafirlerle grup üyelerinin tanışması ve genellikle bir giriş mahiyetinde müzik faslının icrâ edilmesinden sonra seyirlik oyunlara geçilmektedir. Her sohbet grubunun kendi programına ya da o anki atmosfere göre oyunların sırası ve sayısı belirlenmektedir.

Seyirlik oyunlar, sohbet toplantılarının yapıldığı sıra evi, köy odası, sıra odası, ev, konak ve konferans salonu gibi kapalı mekânlarda icrâ edilmektedir. Bunda, toplantıların çoğunlukla kapalı mekânlarda tertip edilmesi, zaman itibariyle akşamları düzenlenmesi ve oyunların da içeriğinin buna uygun olması önemli bir etkidir. Fakat bazı oyunların açık mekânlarda oynandığı da tespit edilmiştir. Örneğin; Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, “*Dilsiz oyunu*”nu Sıra toplantılarında değil de senede bir defa genellikle Temmuz ayı içerisinde yapılan Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri içerisinde yapılan gösteride açık mekânda icrâ etmektedir. Sıra grubu bu şekilde hem kendilerini topluma tanıtmış hem de şenliğe yaptıkları gösteri ile katkı sağlamış olmaktadır (K.K.30, 31, 37).

Sohbet toplantılarında icrâ edilen seyirlik oyunların süresine bakıldığı zaman sergilenen oyunun içeriğine, oyuncuların maharetlerine ve izleyicilerin tepkilerine bağlı olarak değiştiği görülmektedir.

Oyunların süresini etkileyen hususlardan birisi de oyunun içeriğidir. Özellikle sonucu belirli bir skora bağlı ya da bir yarışmaya dayalı Yüzük (Fincan) oyunu gibi oyunların süresi hem oyunun içeriğine hem de icrâcılarının kabiliyetine bağlıdır. Bunun yanında Yattı Kalktı oyunu, Tavuğu Kim Çaldı oyunu ve Kabak oyunu gibi şakaya dayalı oyunların süresi de beklenen amacın ortaya çıkmasıyla son bulmaktadır.²⁰³⁷

²⁰³⁷ Gönen, s. 100.

Oyunların icrâsı sırasında seyircilerin olumlu ya da olumsuz tepkisi oyunun süresi üzerinde etkilidir. Sergilenen oyunun beğenilmesi üzerine oyuncular motive olup süreyi uzatabilirken olumsuz tepkilerin ortaya çıkması hâlinde ise oyunu kısa sürede bitirebilirler.

Sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunların birden fazla işleve sahip olduğu görülmektedir. İşlev açısından en fazla eğlenmek, eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmek olduğu görülmektedir. Oynanan oyunların büyük bir kısmında mizah unsurlarının yer aldığı ve oyunların çoğunun eğlendirme üzerine kurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun yanında grup üyeleri ve katılımcıların da oyunlara katılarak rahatlamaları sağlanmaktadır. Seyirlik oyunların icrâ edilmesiyle hem misafirlere hem de grup üyelerine aktarımı yapılmış olmaktadır. Bu şekilde geleneksel kültürün bir parçası olan seyirlik oyunların, gelecek nesillere aktarımı da sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu oyunların çoğu belirli bir eğitim amacı güden ve izleyenlere bir mesaj veren içeriktedir. Yâren meclisinde bulunan dil sürçmeleri ve konuşma zorluklarının aşılmasına çalışılması, zekâ çevikliklerinin artması, oyun içinde özenilecek bazı durumların küçük düşürülmesi ile özentili duyulmamasının sağlanması, içine düştüğü durumu kabullenmek,²⁰³⁸ hızlı kavrama, pratik zekâ becerilerini geliştirme günlük hayatta yapılan bazı davranışların aslında yanlış olduğunu göstererek insanları farkına vardırarak gibi eğitici ve öğretici yönleri olan oyunlardır.²⁰³⁹ Bunlara örnek olarak “*Tavuşu Kim Çaldı oyunu*”nun amacı; hırsızlığın doğru bir davranış olmadığını göstermektir. “*Kuşum oyunu*” ile aslına ve nesline ihanet etmenin yanlış olduğu ve ihanet edenin de sonunun kötü olacağı anlatılır. “*Selam oyunu*” ve “*Benim Sana Verdiğim Ne İdi oyunu*” ile oyuncuların dikkati ve hafıza yetenekleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Seyirlik oyunların işlevlerinden birisi de toplantı boyunca ceza alacak olan grubu belirlemektir. Örneğin; Konya-Akşehir Sıra Yârenleri toplantılarının başında Yüzük oyununu oynayarak toplantı boyunca çeşitli cezalara maruz kalacak olan grup üyelerini seçmiş olmaktadır.

Sohbet toplantılarının sonunda bir sonraki sıranın kimde olacağını belirleyip grup üyelerine bildirmek için icrâ edilen seyirlik oyunlar da vardır. Genellikle parçaların son bölümlerinde sırayı alacak olan kişinin adı ya da lakabı

²⁰³⁸ Softa, s. 127.

²⁰³⁹ Yalçın, s. 25.

zikredilmektedir. Örneğin; Antalya Sıra Eğlencesi'nin sonunda *Gelin-Güvey oyunu* icrâ edilmektedir. Bu oyunun işlevlerinden birisi eğlenmek diğeri de o akşam toplantıya ev sahipliği yapan kişinin sohbet sırasını kime devrettiğini göstermektedir.²⁰⁴⁰

Seyirlik oyunların birçoğu günümüzde eğlenceye yönelik olarak oynandığı için, içerisinde müzik ve dans öğelerine yer verilmesi kaçınılmazdır.²⁰⁴¹ Fakat sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen seyirlik oyunların büyük bir kısmında müzik ve dans öğesinin ikinci planda olduğu görülmektedir. Müziğe yer verilmeyen oyunların daha çok söze dayalı, dikkat ve gözlemin ön planda olmasındandır. Müzik ve dansın yer aldığı oyunların daha çok taklide ve eğlenceye dayalı olduğu görülmektedir. Deve Potlaması oyunu, Arap oyunu ve Ayı Oynatma oyunu gibi müzik eşliğinde icrâ edilen oyunlar vardır.

Oyunların sonunda verilen cezalar sohbet gruplarının kendi kurallarına ve uygulamalarına göre değişmektedir. Genel olarak verilen cezalar; dayak atılması, yapılması zor ve cesaret isteyen bir görevin yerine getirilmesi, sıra toplantısı düzenlenmesi, yiyecek ve içecek aldırılması, soğuk havada ıslatmak, yemek ziyafeti verilmesi, herhangi bir hayvan ya da kişinin taklidinin yapılması, belirlenen miktar kadar grup kasasına para ödenmesi, soğan, sarımsak ve biber gibi acı yiyeceklerin yedirilmesi vb. şeklindedir.

Sohbet toplantılarında oynanan seyirlik oyunların sonunda kaybeden tarafın verilen cezalar neticesinde yöneticiden af dilediği ve ceza uygulamalarının son bulmasını istediği durumlar da vardır. Genellikle Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantıları esnasındaki Yüzük oyunu neticesinde kaybeden tarafa Yiğitbaşı tarafından çok ağır ceza yaptırımları uygulanır. Bunun neticesinde Kâhyabeyi tarafından "*Affet Bizi Yiğitbaşı*" isimli manzume okunur. Bunun neticesinde seyircilere de danışan Yiğitbaşı, kaybeden tarafı affeder.

Toplantılarda icrâ edilen oyunların sonunda oyunculara/kaybeden tarafa özellikle misafirler arasından katılanlara hediye verildiği de olmaktadır. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin toplantılarında oynanan oyunlar ceza ve ödül ile sonuçlanmaktadır. Misafirler arasından oyunlara katılarak renk ve heyecan katanlara hem gecenin hem de Sandıklı'nın bir anısı olarak Yörük poşusu, Yûnus Emre biblosu, teşekkür plaketi, Sandıklı leblebisi, Sandıklı'nın yöresel patatesli kara fırın

²⁰⁴⁰ Çimrin, 1984, s. 28.

²⁰⁴¹ Gönen, s. 114.

ekmeği, Sandıklı patatesi, dört adet ağaç kaşık gibi hediyeler verilmektedir (K.K.50, 51).

Sohbet toplantılarında icrâ edilen seyirlik oyunlarda kazanan tarafın farklı şekillerde mükâfatlandırıldığı da olmaktadır. Bu mükâfatın ne olduğu genellikle oyunun içeriğine ve oyuncuların maddî durumlarına göre belirlenmektedir. Bu tür seyirlik oyunlar genellikle iki grup hâlinde oynanır ve oyunların başında kazanan tarafın mükâfatı ortaya konulur. Genellikle yiyecek, içecek ve para gibi ödüller belirlenir. Böylece oyunların sonunda ödül ve ceza olmasından dolayı daha iddialı ve çekişmeli şekilde oyunlar sergilenmektedir.

2.12.2. Halk Oyunları

Halk oyunları, ait olduğu toplumun kültür değerlerini yansıtan, bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden, kaynağı itibariyle din ve büyü ile ilgili olan, müzikli (halk müziği) olarak tek kişi veya topluluk hâlinde icrâ edilen ölçülü ve düzenli hareketlerdir.²⁰⁴²

Oyun ve estetik ilişkisini en iyi boyutlarda yansıtan oyun türlerinden bir tanesi halk oyunlarıdır. Coşku ve devinim hâlindeki insan bedeninin güzelliği, en iyi ifadesini halk oyunlarında bulmaktadır. Halk oyunları estetik algılamının önemli öğeleri olan ezgi ve ritm ile doludur. Estetik, insanların kendilerini ifade etme biçimleriyle birleştğinde, bunu sağlayıcı öğe olarak halk oyunları ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yaşamın değişmez öğeleri olan çeşitli törenlere katılanlar, coşku, sevinç ve paylaşımı halk oyunları aracılığıyla yansıtmaktadır. İnsan yaşamının en önemli aşamaları olan sünnet, nişan, düğün gibi geçiş dönemi törenleri ile Türk toplumuna özgü olan asker gönderme gelenekleri halk oyunları ile kutlanmaktadır.²⁰⁴³ Bunun yanında halk oyunlarının yer aldığı organizasyonlardan birisi de sohbet toplantılardır. Toplumsal yaşamın her döneminde farklı bir biçimde insanların yaşamında yer alan halk oyunları, toplumsal bütünlüğü sağlamaya katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki geleneksel sohbet gruplarından; Çankırı Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Manisa-

²⁰⁴² Nurgül Mihlanmaz ve Mehmet Şahin, "Burdur Yöresi Halk Oyunlarının İncelenmesi", **International Journal of Science Culture and Sport**, Special Issue 3, 2015, s. 669.

²⁰⁴³ Muzaffer Sümbül, "Halk Oyunlarının İşlevleri", **Folklor ve Edebiyat Etnoloji Halkbilim Antropoloji Üç Aylık Kültür Dergisi**, Sayı: 11, 1997, ss. 2-3.

Kula Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Helva Sohbetleri, Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri, Ankara Cümbüş Âlemleri ve Antalya Sıra Eğlenceleri'nin icrâsı içerisinde halk oyunlarına yer verilmektedir.

Her sohbet grubu, toplantılarında ağırlıklı olarak kendi yörelerine ait halk oyunlarını oynamaktadır. Bunun yanında herkes tarafından bilinen ve topluma mâl olmuş oyunlar da icrâ edilir. Örneğin; Tosya Yârenleri, Kastamonu yöresine ait; “*Tiridine Bandım*”, “*Sepetçioğlu*”, “*Değirmenci*”, “*Ortak Benim Hakkımı Yeme*”, “*Çarşamba*”, “*Beyler Bahçesi*”nin yanında Ankara yöresine ait “*Misket*”, “*Sarı Kız*”, “*Kostak*”, “*Fidayda*” ve Silifke yöresine ait “*Ham Çökelek*” oyunlarını toplantılarda oynamaktadır (K.K.331).

Sohbet toplantılarında oynanan halk oyunlarından hepsinin kendine özgü müziği ve türküsü bulunmaktadır. Sazendeler tarafından icrâ edilen müzik eşliğinde halk oyunları grup üyeleri tarafından oynanır. Oyunların birçoğu kendi adıyla icrâ edilen parçalarla oynanmaktadır. Bu parçaların bir kısmının sözü varken bir kısmının ise sözü yoktur. Bunun dışında oyunla aynı adı taşımayan parçalar da vardır. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri, Dabandan oyununu “*Of Yârim Türküsü*”, Kılıç-Kalkan oyununu “*Koroğlu Türküsü*” ile icrâ ederken diğer oyunlar ise kendileriyle aynı ismi taşıyan türkülerle oynanmaktadır (K.K.50, 64).

Sohbet toplantıları içerisinde yer verilen halk oyunları, sözlü parçaların yanında herhangi bir sözü bulunmayan belirli bir fon eşliğinde çalınan parçalarla oynanmaktadır.

Halk oyunları kendine özgü figürleriyle belirli sayıdaki kişiler tarafından sergilenmektedir. Bunun yanında sohbet toplantıları içerisinde herhangi bir figürü bulunmayan serbest tarzda icrâ edilen oyunlar da vardır. Örneğin; Çankırı Yârenleri halk oyunlarının dışında hareketli parçalar eşliğinde Yâren ve misafirlerin serbest şekilde oynadıkları, yapılması gereken belirli figürlerinin bulunmadığı oyunlar da vardır. Bunlar toplantının her kısmında oynanmasının yanında genellikle Yârenlerin

selamlaşması ile misafirlerin salona alınmasından önce, seyirlik oyunların arasında ve yemekten sonraki bölümde uygun görülen zamanlarda icrâ edilir.²⁰⁴⁴

Halk oyunları biyolojik ve kültürel (sosyal) gereksinmelerin doyumunu sağlamaktadır. Toplumsal yaşamın bir parçası olan halk oyunları, bireylerin yaratımlarının toplumsallaşmasıyla oluşmaktadır. Toplumsal uyum, birey-toplum iletişiminin zorunluluğunu getirmektedir. Halk oyunları bireysel ve toplumsal işlevleri ile uyumun sağlanmasında katkıda bulunmaktadır. Gerek toplumsal, gerekse eğitim, iletişim ve eğlence anlamlarında halk oyunlarının işlevleri bulunmaktadır. Halk oyunlarının icrâsı sırasında bu işlevler oluşmaktadır. Dolayısıyla, anlatılamayan sevgiler, kırgınlıklar, karşı tarafa yansıtılmakta, içinde yaşanan toplumun değerleri öğretilmektedir.²⁰⁴⁵

Sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen halk oyunlarının işlevlerine genel itibariyle bakıldığında birden çok olduğu görülmektedir. En başta gelen işlevi toplumsal yapının bütünlüğünün sağlanması ve devam ettirilmesidir. Bu yönüyle halk oyunları, sohbet toplantılarındaki tören ve gösteri gereksinimini karşılamaktadır. Bir diğeri ise sağaltmadır. Sohbet grubu içerisinde bulunan ve halk oyunu icrâ eden kişiler, oyunlar vasıtasıyla çeşitli duygu ve düşüncelerini dışa vurabilmektedir. Bu da özellikle toplumsal yapının bireylere zorunlu kıldığı uyulması gereken kurallardır.

Halk oyunlarının en öne çıkan işlevi, bireylerin eğlence gereksinimini karşılamasıdır. Sohbet grubu üyelerinin halk oyunu icrâsı esnasında müzik eşliğinde ortaya koydukları figürler ve ritmin eşliğinde eğlenmektedirler. Bu sırada ortamda bulunan izleyiciler de müzik icrâsından ve gösteriden aldıkları haz ile en az oynayanlar kadar eğlenirler. Burada halk oyunu oynayanların bireysel kabiliyetleri ve ekip olarak bir uyum içerisinde olmaları önemlidir.

Belirli bir olay neticesinde ortaya çıkan halk oyunları, bu mesajı izleyenlere aktarması bakımından iletişim işlevi de görmektedir. Kastamonu-Tosya Yârenleri tarafından icrâ edilen “*Ortak Benim Hakkımı Yeme*” oyunu buna örnek verilebilir. Bir diğeri ise eğitim işlevidir. Oyunları icrâ edenlerin bedensel yönden rahatlama ve bir zindelik kazanmış olmalarını sağlamaktadır. Diğer taraftan da izleyicilere aktarılan kültür boyutudur. Oyunun ikinci yönü ise oynayan ve izleyeni ile kültürel eğitim boyutudur. Oyunların oynanışı sırasında söylenen türküler aracılığıyla tarihsel ve toplumsal konularda çeşitli bilgilendirmeler yapılabilmektedir. Yüzyıllar önce

²⁰⁴⁴ Absarıloğlu, s. 23.

²⁰⁴⁵ Sümbül, s. 2.

olmuş ve hiç bir yazılı kaynağa dayanmayan yerel olay ve olgular, oyun sırasında aktarılarak kültürel birikimin oluşumuna katkıda bulunmaktadır.²⁰⁴⁶

2.12.3. Mâni Atışması

Türk halk şiirinin en temel türlerinden biri olan mâni, hemen her konuda söylenebilmesi, hem kısa hem de söyleniş kolaylığına sahip olmasından dolayı oldukça yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Bu özelliklere bağlı olarak mâni söyleme geleneği, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde hâlâ devam ettirilmesinin yanında, Türk dünyasının değişik yerlerinde de bazı farklılıklarla sürdürülmektedir. Mâniler, söylendikleri bölgelerin kültürel yapısının izlerini taşımalarından dolayı, nesiller arasında kültürel bir köprü vazifesi üstlenmekte ve buna bağlı olarak da gelenek bütün canlılığıyla devam etmektedir.²⁰⁴⁷

Mâni; Türk halk şiirinin en kısa türlerinden birisidir. Genellikle dört mısradan, her mısrası yedi heceden, dört artı üç (4+3=7) duraklı ve “*a a x a*” şeklinde bir kafiye yapısından oluşan bir türdür. “*Ancak istisnai de olsa hece ve dize sayıları farklı olan mâniler de vardır.*”²⁰⁴⁸

Kısa olmaları bakımından, halk bilgisi ürünlerinden fıkralar gibi kolayca öğrenilebilen veya ezberlenebilen bir özelliğe sahip olmaları, mânilerin halk arasında yayılmasını kolaylaştırmakta ve bu suretle de ilk yaratıcılarından bağımsızlaşan mâniler, bütün toplumun edebî mahsulü yani “anonim” ürün hâlini almaktadır.²⁰⁴⁹

Mâniler, ezberlenme ve ifade edilmesindeki kolaylığı, her konuyla ilgili söylenebilmesi, özel bir ritüelinin olmamasından dolayı herkes tarafından atılabilmesi gibi özelliklerinden dolayı farklı birçok alanda ve ortamda dile getirilmektedir. Bu ortamlardan birisi de geleneksel sohbet toplantılarıdır.

Türkiye'deki sohbet toplantılarından; Çankırı Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri, Urfa Sıra Geceleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Helva Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Tokat

²⁰⁴⁶ Sümül, s. 15.

²⁰⁴⁷ Sagıp Atlı, “Taşköprü (Kastamonu)'de Mâni Söyleme Geleneği”, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/1, Winter 2013, s. 756.

²⁰⁴⁸ Doğan Kaya, “‘Müstezat Mâni’ Terimi Doğru Mudur?”, **IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri-Mâniler**, İzmir, 2007, s. 78.

²⁰⁴⁹ Metin Ekici, “Ödemiş Yöresi Mânileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Motif Dergisi**, Sayı: 31, 2002, s. 24.

Sıra Gezme Sohbetleri ve Antalya Sıra Eğlenceleri'nin icrâ düzeni içerisinde mâni atılması/atılması/söylenmesi yer almaktadır.

Halk arasında mâni söylemek için “*mâni yakmak*”, “*mâni düzmek*”, “*mâni atmak*” deyimleri kullanılmaktadır.²⁰⁵⁰ Sohbet grupları tarafından genel olarak “*mâni atışması*” ifadesi kullanılmasının yanında farklı olarak Tokat Sıra Gezme Sohbetleri'nde “*mâni söylemek*”, Manisa-Kula Yârenleri'nde “*mâni atılması, deyişleme söylemek/atmak*”, Afyon-Sandıklı Yârenleri'nde “*mânileşmek*” ve Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nde “*mâni atılması/atışması*” şeklinde de ifade edilmektedir. Kütahya-Simav Yârenleri ise “*deyiş almak/atmak*” olarak adlandırdığı, çoğunlukla dört, kimi zaman ise üç dizeli olan mâni formundaki bu ürünlere yörede “*deyiş*” adı verilmektedir. Deyişler, toplantı esnasında ya da bir olayla ilgili olarak irticalen ve tek kişi tarafından atılır. Kimi zaman övgü, yergi ya da taşlama niteliğinde olabilen deyişleri alan kişilere “*deyişçi*” denir.²⁰⁵¹

Sohbet toplantılarında atılan mânilerin hece sayısı genel itibariyle 7 heceli olmasının yanında mürettep olmayanlar da vardır. Mânilerin bir kısmı ezberden bir kısmı irticalen söylenmesi gibi sebeplerden dolayı hece kusurları da bulunmaktadır. Burada en ilgi çeken husus Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nde atılan mânilerdir. Sıra Gezme Sohbetleri'nde Kemaliye'ye özgü “*Elâgözlü*” adı verilen 11 heceli mâniler atılmaktadır. Ayrıca bunların türkü formatında olup uzun hava şeklinde de icrâ edilenleri vardır (K.K.191, 194).

*“Çıkıp yüce dağda karlar düşürem
Bağrım ataş olmuş kahve pişirem
Merhamete gel de bir sile eyle
Ben de eller gibi kahrül düşürem*

*Bahçeye endim de kokmuyor gülüm
Ah çeksem semayı doldurur ünüm
Ela gözlerini sevdiğim ağam
Seni anmadıkça geçmiyor günüm”²⁰⁵²*

Toplantılarda atılan/söylenen mânilerin kafiye şeması da çeşitlilik göstermektedir. Genellikle “*aaxa*” şeklinde olmasının yanında “*aaaa*”, “*axax*”,

²⁰⁵⁰ Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1969, s. 67.

²⁰⁵¹ Er, s. 54.

²⁰⁵² Önder, 1959, ss. 1839-1840.

“*aaax*” gibi farklı kafiye şemaları vardır. Ayrıca mâniler arasında sayısı çok fazla olmamakla birlikte mısra sayısı dörtten eksik ve fazla olanlar da vardır.

Mânilerin özlem, gurbet, sevgi/aşk, ayrılık, üzüntü, sevinç, hiciv ve mizah gibi her konuda icrâ edildiği tespit edilmiştir. Mânilerin muhtevasını belirleyen hususların başında hangi ortamda hangi maksatla kim(ler) tarafından söylendiği, atışma şeklinde mi yoksa bireysel olarak mı icrâ edildiği, bir oyun içerisinde mi yoksa özel olarak mı atıldığı hususlara göre değişiklik göstermektedir.

Sohbet gruplarının bazılarında belirli bir usule göre mâni söylendiği tespit edilmiştir. Örneğin; Çankırı Yâren toplantılarında mâni atışması, genellikle kahve misafirlerinin uğurlanmasının ardından yapılmaktadır. Çavuş, Büyük Başağa'dan destur aldıktan sonra salondaki konuk ya da Yârenlerden birisinin önünde sağ dizini yere koyarak eğilir. Ardından turayla, önünde eğildiği kişinin eline, söylediği her mısra için bir sefer vurur. Sonra turayı o kişiye verir. Turayı alan da aynı şekilde salonda bulunan herhangi birisine mâni satar. Oyun esnasında mâni hatırlayamayanlar atasözü, deyim gibi özlü sözler de söyleyebilir.

Sohbet grupları arasından Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde farklı bir mâni söyleme geleneği daha vardır. Sohbetin yapıldığı odaya ip gerilerek üzerine fener, baston, marul, sarımsak, mendil, yazma, ayakkabı, gül, ıspanak ve düdük gibi nesnelere asılır. Dayıbaşı destur verip müzik çalınmaya başlanınca odada bulunan Yârenler sırayla kalkıp askıda bulunan bir nesnenin adının içerisinde geçtiği bir mâni atarak onu alır. Sonra bir başkası kalkar ve bu şekilde bütün nesnelere bitene kadar mâni atılmaya devam edilir. Askıda en son kalan nesneyi ise Dayıbaşı alır. Mâni atışması esnasında bir nesneyi askıdan alan kişi onu elinde tutarak herkese gösterip yerine oturur. Ardından bir başkası ayağa kalkıp hangi nesneyi alacağına karar verene kadar geçen süre içerisinde ortamda bulunan kişiler bir ağızdan türkü söylerler (K.K.311).

Sohbet toplantılarında, mânilerin iki kişi tarafından atışma şeklinde söylendiği de olmaktadır. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yâren toplantılarında yemekten sonraki bölüm içerisinde icrâ edilen “*Kadın Kavgası oyunu*”ndan sonra kadın kılığına girmiş olan genellikle iki Yâren tarafından mâni atışması yapılır. Yârenler arasında “*mânileşme*” olarak ifade edilir. Muhteva olarak gelin-kaynana çatışmasına dayanan bu mâniler, Sandıklı yöresi ağız özellikleri ile ifade edilmektedir (K.K.54, 58).

Mânilerin söylenmesindeki işlevleri arasında selamlaşma, veda etmek ve bahşiş almak gibi farklı durumlar da vardır. Örneğin; Manisa-Kula Yârenleri hem sünnet hem de düğün törenlerinde yaptıkları gösteri esnasında özellikle Efebaşı tarafından ortamın durumuna göre selamlaşmak, elveda demek, sünnet çocuğunun isteğini yerine getirmek ve bahşiş alabilmek vb. amacıyla mâni atılır (K.K.70, 71).

Mâni atışması, hem toplantıların başında Yârenlerin ve misafirlerin ortama uyum sağlamaları hem de sohbetin ilerleyen dakikalarında seyirlik oyunlar arasında geçiş sağlamak için yapılır. Örneğin; Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde seyirlik oyunlardan önce mâni atışması yapılmasının amacı, hem Yârenleri eğlendirmek hem de oyunları icrâ edecek üyelerin gerekli hazırlıklarını yapabilmesi için onlara zaman kazandırmaktır (K.K.314).

Mâni atışmasının sohbet gruplarının bir kısmında eskisi kadar yapılmadığı tespit edilmiştir. Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri ve Afyon Gezek Sohbetleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bunun sebepleri arasında hem grup üyeleri hem de katılımcılar arasında mâni söyleme geleneğine hâkim kişilerin azalması, farklı eğlence şekillerine ağırlık verilmesi gibi sebepler yer almaktadır.

Sohbet toplantılarında mâniler, bir ritüel şeklinde karşılıklı olarak söylenmesinin yanında seyirlik oyunların belirli bölümlerinde ve oyunların sonunda ceza olarak da icrâ edilmektedir.

2.12.4. Müzik

Müzik, “1. Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı, musiki. 2. Bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan eselerin okunması ve çalınması.”²⁰⁵³ şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda halk müziği, geleneksel ve sözlü olarak bir nesilden bir nesile aktarılan, her gün yüz yüze iletişim ve sosyal etkileşimle sık sık uygulanan bölgeler ve etnik kökene bağlı müzik tarzlarından oluşur.

Halk müziğindeki sözlü iletişim, çoğu halk müziğinin resmî eğitim ve yazılı nota yolundan ziyade, taklit ve örnek vasıtasıyla bizzat kişinin kendi tarafından öğrenildiği anlamına gelir. Bu öğrenme sürecinin sonucu, halk türkülerinin uygulamalı olmalarıdır. Yüz yüze iletişimdeki uygulama, halk müziğinin, meslek,

²⁰⁵³ **Türkçe Sözlük**, s. 1446.

çevre, sosyal sınıf, etnik miras, din bağı, lehçe, ırk, yaş, politik görünüm, cinsiyet ve benzeri özelliklerle yakından bağlantılı resmî olmayan paylaşılan deneyimi yansıttığı anlamına gelir. Halk türküleri, evde özel günler münasebetiyle halk grupları arasında veya çoğu insanın dinleyici, oyuncu, dansçı ve şarkıcı olarak etkileşimde bulunup aktif rol aldıkları halk toplantı yerlerinde icrâ edilir.²⁰⁵⁴ Müziğin icrâ edildiği ortamlardan birisi de sohbet toplantılarıdır.

Geleneksel sohbet toplantılarının büyük bir kısmında müzik ve müzik unsurları önemli bir yer teşkil etmektedir. Toplantılar içerisinde icrâ edilen müzik, temelde iki ayrı işleve sahiptir. Bunlardan birincisi, toplantıların başında, ortasında, sonunda ya da herhangi bir bölümünde yer alan bazı müzik parçalarının doğrudan sohbet düzeninde üstlendiği işlevdir. Diğeri ise icrâ edilen parçaların sözü edilen ortamda bulananların eğlenmesinde ve çeşitli duygularının harekete geçirilmesinde oynadığı roldür.²⁰⁵⁵

Müzik, sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilme zamanı, şekli ve parçaların sırası gibi farklı özelliklere sahiptir. Parçaların belirli bir sıra ile çalınması ve makam düzeni gözetilmesi gibi karakteristik özelliğinin yanında toplantı mekânına giderken ve girerken, misafirler mekâna alınırken, baskın usulü uygulanırken, misafirlere toplantının başında hoş geldiniz anlamında, sohbetin başında ve sonunda, misafirleri uğurlarken, bir sonraki sıranın kimde olduğunu belirtmek için, sıra sahibini övmek ya da yermek gibi farklı işlevlerde de icrâ edilmektedir.

Sohbet toplantılarında icrâ edilen müzik, genellikle bir düzen içerisinde, belirlenen sraya ve makama göre çalınmaktadır. Her sohbet grubunun kendi kurallarına, yöresindeki müzik kültürüne, icrâ ettikleri parçalara ve toplantılarının yapısına göre müzik ve makam sırası gözetilmektedir. Sohbet grupları arasından; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Ankara Cümbüş Âlemleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Çankırı Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya-Barana Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri, Kütahya-Simav Yârenleri ve Manisa-Kula Yârenleri başta olmak üzere birçok sohbet ekibi toplantılarındaki müzik icrâsında belirli bir düzen ve sıra

²⁰⁵⁴ Jeff Todd Titon, “Müzik, Halk ve Gelenek”, çev. Murat Karabulut, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 395-396.

²⁰⁵⁵ Tutu, s. 45.

gözetmektedir. İsimleri zikredilen bu sohbet grupları arasından birkaç tane örnek verilecektir.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'ndeki müziğin icrâsında bir makama önce Klasik Türk Müziği'nde olduğu gibi bir peşrevle başlanmaktadır. Ancak Harput'ta peşrev ezgisi sadece bir tanedir. “*Harput Peşrevi*” ya da “*Paşa Göçtü*” de denilen bu peşrev, Uşşâk makamında olmakla birlikte günümüzde hemen her makamın uvertürünü oluşturmaktadır. Peşrevi, varsa makamın gazeli, yoksa tatyân ya da ağır şarkı ve türküler izler. Ardından yüksek hava ayağı oluşturan lirik türkülere geçilir ve sazların ayak tutmasıyla o makamın yüksek havası okunur. Harput'ta gerek gazeller gerekse “kayabaşı” adı verilen hoyratlar ile maya dört perde üzerinden okunur. Bu perdeler pes, üst, tiz, düz ya da halk arasında başlama, aşma, çıkma ve yıkma adlarını almaktadır. Bu nedenle yörede “uzun hava” yerine “yüksek hava” ifadesi de kullanılmaktadır. Yüksek havaları daha hareketli türküler izlemektedir. Onların ardından “şıkıltım” denen çok hareketli, tempolu, neşeli türküler söylenir. En sonunda da makamın oyun havaları çalınır, söylenir ve oynanır. Böylece bir Harput faslında klasik müziğin ardından halk müziği, dîvân edebiyatı dilinin ardından sade Türkçe, gazelin ardından koşma, ağır havanın ya da ağıtın ardından oyun havası aynı makam içinde birleşip kaynaşmış olarak icrâ edilmektedir. Çoğu kez Hüseyinî, Uşşâk, Bayatî, Kürdî gibi birbirine yakın makamlar iç içe icrâ edilmektedir.²⁰⁵⁶

Diyarbakır Velime Geceleri'nde söylenen şarkı ve türküler belirli bir düzen içerisinde icrâ edilir. Eserler, gelişigüzel okunmayıp tam bir ahenk içinde makam sırası göz önünde bulundurularak çalınmaktadır. Her toplantıdaki müzik icrâsına “*Diyarbakır Dîvân Peşrevi*” ile başlanmakta (K.K.223) ve Sabâ makamında okunan eserlerle sona erdirilmektedir. Dîvân Peşrevi'nden sonra herhangi bir makam sırası bulunmamaktadır.²⁰⁵⁷

Kültürleri birbirinden ayıran unsurlar içerisinde müzik şüphesiz önemli bir yere sahiptir. Yaşadığı coğrafyanın dinamikleri doğrultusunda biçimlenen ve özelliklere bürünen müzik, ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtması yönüyle diğer müzik kültürlerinden ayrılmakla beraber içerisinde barındırdığı özellikleri dolayısıyla da birleştiricidir.²⁰⁵⁸ Her toplumun kendine özgü bir şekilde oluşan

²⁰⁵⁶ Abacı, s. 66.

²⁰⁵⁷ Erdem, s. 16.

²⁰⁵⁸ Mehmet Kınık, “Türk Halk Müziği Kültüründe Birleştirici Unsur Olarak Hüseyinî Dizisi ve Hüseyinî Türküler”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 16, 2011, s. 456.

müzik, nitelikleri ve gelişmişlikleri bakımından birbirlerinden çok farklıdır. Bunda içinde bulunulan toplumun gelişmişlik düzeyi ve müziğe karşı olan tavrı önemli bir etkiye sahiptir.

Sohbet toplantılarında da her grup genellikle kendi yörelerine ait parçaların icrâ edilmesine özen göstermektedir. Bu şekilde eğlenmenin yanında yöresel parçaların icrâ edilmesiyle birlikte bunların unutulmadan gelecek nesillere aktarılmasına da katkı sağlamaktadır. Sohbet grupları müzik seçiminde önceliği kendi yörelerine vermelerinin dışında diğer yörelere ait bilindik türküleri de repertuarlarında bulundurmaktadırlar. Türkiye'deki sohbet grupları arasından müzik icrâsına yer verenlerin büyük bir kısmı, yukarıda zikredildiği gibi toplantılarında önceliği yöresel parçalara vermektedir. Bu duruma birkaç sohbet grubu örnek olarak verilerek açıklanacaktır.

Manisa-Kula Yârenleri, toplantı düzenledikleri her yerde önce Kula yöresine daha sonra da diğer bölgelere ait herkes tarafından bilinen türküleri söylerler (K.K.71). Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarında, çalgıcıların söyledikleri türkü ve oyun havalarının büyük bir çoğunluğunun Simav yöresine, diğerleri ise farklı yörelere ait herkes tarafından bilinen parçalardır.²⁰⁵⁹ Afyon-Sandıklı Yârenleri toplantılarının belirli bölümlerinde grup üyeleri tarafından sadece Sandıklı yöresine ait türküler söylenirken diğer bölümlerde sazendeler repertuarlarında bulunan bilindik parçaları söylerler (K.K.50, 53).

Sohbet toplantılarında icrâ edilen müzik parçalarının bir kısmı oyunsuz iken bir kısmının ise kendine özgü belirli oyun figürleri bulunmaktadır. Özellikle her sohbet grubu kendi yöresine ait oyunlu parçaları toplantılarında icrâ etmektedir. Müzik uygulamasının bulunduğu ve halk oyunları gösteriminin yapıldığı sohbet gruplarının büyük bir kısmında oyunlu parçaların yer aldığı görülmektedir. Afyon Gezek grupları, Konya Oturak Âlemleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Çankırı Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri gibi birçok sohbet grubu toplantılarında oyunlu türkülere yer vermektedir.

Afyon Gezek Sohbetleri'nde icrâ edilen parçaların arasında; "*Hezin Hezin Gir Kapıdan*", "*Dam Başına Da Ası Da Goymuş Galbiri*", "*Karahisar Kalesi*" gibi oyunlu türküler de vardır. Bu parçaların icrâsı esnasında özellikle kaşık ve zeybek oyunları oynanır.²⁰⁶⁰ Afyon-Sandıklı Yârenleri tarafından icrâ edilen Dabandan

²⁰⁵⁹ Er, s. 51.

²⁰⁶⁰ Uzun, s. 8.

oyunu “*Of Yârim Türküsü*”, Kılıç-Kalkan oyunu “*Koroğlu Türküsü*” ile icrâ edilirken diğer oyunlar ise kendileriyle aynı ismi taşıyan türkülerle oynanmaktadır (K.K.50, 64). Konya Oturak Âlemleri’nde icrâ edilen Konya türkeleri kaşık vuruşunu andıran ve “*Konya tezenesi*” adı verilen özel bir tezene vuruşu ile çalınır. Genellikle her türkünün bir oyunu bulunmaktadır.²⁰⁶¹ Kastamonu-Tosya Yâren geleneği içerisinde oyun formatında hazırlanmış olanların dışında her türküye göre halk oyunu bulunmamaktadır. Kastamonu yöresine ait “*Tiridine Bandım*”, “*Sepetçioğlu*”, “*Değirmenci*”, “*Ortak Benim Hakkımı Yeme*”, “*Çarşamba*”, “*Beyler Bahçesi*” gibi parçaların kendine özgü oyunları vardır (K.K.331).

Türk müziğinin en önemli niteleyici ve belirleyici hususlarından birisi makamlardır. Makam; bir dizide durak ve güçlünün önemini belirtmek ve diğer kurallara da bağlı kalmak suretiyle nağmeler meydana getirerek gezinmeye denir.²⁰⁶² Diğer bir tanımda; “1. Belli köklerin oluşturduğu dizi içinde başlangıç, güçlü, geçici durak ve durak seslerinin önemini belirterek bir kurala dayalı olarak yapılan gezinmeyle oluşan ezgi kalıbı. 2. Belli bir makamın oluşumunu, şubeleri, aşamaları ve seyrini, kısaca bütün özelliklerini taşıyan uzun havalar gibi serbest biçimde söylenen büyük müzik eseri.”²⁰⁶³ Makama dayalı olarak icrâ edilen müzik, Türkiye’deki birçok bölgede karşımıza çıkmaktadır. Özellikle zamanla bazı bölgelerin kendi yöresine özgü makamları da meydana gelmiştir. Sohbet toplantılarında yer verilen müzik uygulamalarını, makam usulüne dayalı olarak icrâ eden gruplar da vardır. Bunların başında; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Şanlıurfa Sıra Geceleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri ve Konya Oturak Âlemleri sayılabilir.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri’nde müzik, toplantıya katılan her kişinin icrâ edebileceği tarzda olmayıp kendisine özgü makam düzeni, usul ve plan dâhilinde çalınmaktadır. Elazığ ezgilerinin çalınması ve okunması özel ustalık gerektirmektedir. Yöre müziğinin gelişmiş ve incelmış yapısı, güzel ses kadar makam ve usul bilgisini de zorunlu kılmaktadır. Elazığ-Harpüt müziğinde icrâ edilen eserlerde, Türk müziğinde bilinen bazı makamların yanı sıra yöresel isimlerle ifade edilen makamlar da kullanılmaktadır. Yörede Türk müziğindeki adıyla bilinen makamlar; Rast, Nihâvent, Mâhûr, Hicâz, Sabâ, Uşşâk, Bayatî, Hüseyinî, Karcıgar,

²⁰⁶¹ Tan, s. 91.

²⁰⁶² İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri*, İstanbul, 1990, s. 77.

²⁰⁶³ Mehmet Özbek, *Türk Halk Müziği El Kitabı I, Terimler Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 129.

Hüzzâm, Acem Aşîrân ve Muhayyer'dir. Yöreye has isimlerle anılan makamlar; Beşîrî, Dîvân, Elezber, İbrâhîmiye, Tecnîs, Tatyân, Varsak, Muhalif, Müstezât, Kürdî ve Nevruz'dur.²⁰⁶⁴

Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin icrâsında en çok rastlanan Türk Halk Müziği formları hoyratlar, gazeller, ilahîler, oyun havaları ve kırık havalarıdır. Şanlıurfa yöresi müziğinde önemli yeri olan hoyrat ve gazel türü ezgiler, geleneksel tavır bilgisi ve güzel bir ses istediğinden daha çok usta sanatçılar tarafından icrâ edilmektedir. Müzik icrâsında en sık kullanılan uzun hava makamları Dîvân, Beşîrî, Kesik, İbrâhîmiye ve Tecnîs iken diğer türkülerde çoğunlukla Hüseyinî ve Uşşâk başta olmak üzere Hicâz, Çargâh, Segâh, Karcığar (Nevruz), Muhâyyer, Sabâ, Hüzzâm, Mâhûr ve Rast makamları kullanılmıştır.²⁰⁶⁵ Sıra Geceleri'nde icrâ edilen mûsikî de makam sırası önemli olduğu gibi bir makam bitmeden diğerine geçilmez.

Velime Geceleri'nde genel olarak Diyarbakır mûsikîsinde kullanılan makamların tamamı farklı zamanlarda icrâ edilmektedir. Velime Geceleri'nde uyulan makam sırası; Diyarbakır Dîvân Peşrevi, Uşşâk, Hüseyinî, Muhâyyer, Hüzzâm, Segâh, Nevruz, Kürdî, Beşîrî (Mâhûr), Şirvânî, Kesik (Nikrîz), Karcığar ve Sabâ şeklindedir (K.K.223).

- Sohbet toplantılarının icrâsı içerisinde çay, kahve ve yemek ikramlarının gecikmesi ya da aksaması gibi durumlarda, grup üyeleri tarafından bu husus çeşitli parçaların çalınmasıyla eleştirilmektedir. Örneğin; Şanlıurfa Sıra Geceleri'nin başındaki mırza ikramının ardından çay servisi yapılır. Çay ikramının biraz gecikmesi durumunda ise sıra arkadaşlarından bazıları çayın geciktiğini esprili bir üslup ile ima ederler. “*Yahu bu çayıyız, Halep'ten mi geli? Niye bele gecikti?*”, “*Çay suyuz yoksa komşudan getirelim.*” şeklinde söylenirler. Bunun yanında birkaç arkadaş “*Çay İçinde Adalar*”, “*Bin Bir Derdin Dermanı Çay*”, “*Semaver*” gibi içinde çay ve türevleri geçen türkülerini söylemeye başlar.²⁰⁶⁶ Toplantının başında ve sonunda mırza ikramının gecikmesi ya da unutulması durumunda sıra grubu tarafından “*Kahve Yemen'den Gelir*” türküsü söylenerek ev sahibine kahvenin geciktiği ima edilir (K.K.265).

- Sohbet gruplarının bazılarının toplantılarında yemek servisi yapılırken icrâ edilen belirli müzik parçaları da vardır. Örneğin; Şanlıurfa Sıra Geceleri'nde

²⁰⁶⁴ Koçer, s. 15, 20.

²⁰⁶⁵ Yılmaz, ss. 168-170.

²⁰⁶⁶ Akbıyık, ss. 90-92.

ikram edilen iğkfte sofraya getirilirken sıra grubu tarafından genellikle aşağıdaki trk söylenir:

“iğkfte başım tacı
Ayran onun ilacı
Tez yuğur gelin bacı
İlle de yirem iğkfte

iğkfte dağ a kaçtı
Ayran ardına düştü
Çok yidim karnum Şişti
İlle de yirem iğkfte

iğkfteyi yoğıran
Kimdir seni doğıran
Bol ayran taze soğ an
İlle de yirem iğkfte”²⁰⁶⁷

- Sohbet grupları arasından toplantının yapıldığı mekâna giderken ve girerken icrâ edilen belirli parçalar vardır. Çalınan bu mziğın işlevi, sıra sahibine sohbet grubunun geldiğini ve toplantının başlayacağını ifade etmek içindir. Bu şekilde sıra sahibinin ev ahalisi de sohbet grubunun geldiğini anlayıp toplantı yerini terk ederler.

Dursunbey Barana sohbet grubu, toplantının yapılacağı konağın yakınında toplanan grup yeleri eve yaklaştıklarında ay ve hilal şeklinde dizilip “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” adlı türküyü söyleyerek yavaş yavaş konağa doğru ilerler (K.K.319). Bolu-Gerede’de eski dönemlerde toplantı evine gelen Ferfene ekibi içeriye girerken “*Cezayir marşı*”nı çalarlardı.²⁰⁶⁸

Müzik icrâsı, sohbet grubunun sahneye çıkmadan önce görevli sazandeler tarafından yapıldığı durumlar da vardır. Sazandeler bu bölümde hem enstrümanlarını hazır hâle getirmek hem misafirler için giriş faslı niteliğinde müzik çalmaktadırlar. Örneğın; Akşehir Sıra Yârenleri’nin gösterisi öncesinde Yârenler sahnedeki yerlerini almadan sazandeler kısa bir müzik faslı geçerler. Toplantının başlayacağı saate ve Yârenlerin hazırlıklarına göre YiğıtbaŐı tarafından sazandelerin ne zaman sahnede

²⁰⁶⁷ Akbıyık ve Kürkçüoğlu, s. 171.

²⁰⁶⁸ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

yer alacakları, kaç parça icrâ edecekleri belirlenir. Genellikle hareketli parçalar icrâ edilerek hem misafirlerin hem de ortamın toplantıya hazır hâle gelmesine yardımcı olur.

- Sohbet grupları tarafından misafirlerin toplantı salonuna alınması esnasında icrâ edilen bazı türküler ya da sözsüz olarak fon müziği şeklinde çalınan parçalar vardır. Her toplantıda bu parçalar istisnasız bir şekilde çalınmaktadır. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri, toplantı başlamadan önce misafirleri salona alırken “*Ümmü Türküsü*”nün müziğini arka fonda çalarak konukları içeriye almaktadır. Çankırı Yârenleri’nin toplantılarında konuklar salona alınırken “*Çuhadaroğlu Peşrevi*” çalınır.

- Sohbet grupları arasında toplantıların icrâsı esnasında baskın usulü ya da misafir olarak gidip gelmeler olmaktadır. Böyle bir konuk olma durumunda bazı sohbet gruplarının belirli parçaları çalarak misafir olunan grubun mekânına gittiği tespit edilmiştir. Bu tür parçaların icrâsıyla konuklar geldiklerini belli etmekte ve ev sahibi sohbet grubu için ise baskın usulü misafirin geldiği anlaşılmaktadır.

Dursunbey Barana sohbet grubunun toplantısı esnasında başka Barana grubu üyeleri tarafından ziyaret yapılabilir. Gelen konuklar, Barana’nın sohbetine ara vermesinden sonra “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*” türküsü ile misafir olarak geldiklerini ifade eder. Aynı şekilde ev sahibi olan Barana grubu da yine bu türküyü söyleyerek misafirleri karşılar. Aynı türkü toplantı sonunda yapılan mahkemede atılma cezası alan kişinin sohbet mekânından gönderilmesi esnasında da icrâ edilir (K.K.319).

- Sohbet grupları arasından toplantılarının icrâsı esnasında misafirleri mekâna aldıktan sonra, onlara hoş geldiniz mânâsında bir parça söylenmektedir. Bu uygulama, Kastamonu-Tosya Yârenleri’nin toplantılarında misafirler salona alındıktan sonra Yârenler tarafından “*Karşılama Türküsü*” söylenerek gerçekleştirilir (K.K.330). Misafirler toplantı salonuna alınıp selamlaşma yapıldıktan sonra Başağalar ve Reis konuşma yapar. Ardından ıhlamur ikramı yapılır. Çavuş, Yârenlerden “*Karşılama Türküsü*” için oturma düzeni almalarını ister. Usta, Kalfa ve Çıracık Yârenler salonun ortasına başlarında Reis olmak üzere merteye sırasına göre dizüstü ve karşılıklı oturarak türküyü söylerler (K.K.330, 331). Bu uygulama Manisa-Kula Yârenleri’nde de görülmektedir. Kula Yârenleri özellikle düğün törenlerinde daha önceki yıllarda yerde hilal şeklinde oturarak fasıla “*Galata Mânisi*”

ile başlarken²⁰⁶⁹ günümüzde ise konukları selamlamak maksadıyla “*Merhaba*” parçası çalınır (K.K.72).

- Sohbet toplantılarında müzik icrâsının yapıldığı durumlardan birisi de “*Kapı Satın Alma*” olayının gerçekleşmesi esnasındadır. Toplantı esnasında çıkmak isteyen kişi(ler), belirli ücret karşılığında kapıyı satın aldıktan sonra Yârenler tarafından “*Uğurlama Türküsü*” eşliğinde gönderilirler.²⁰⁷⁰

Sohbet gruplarının bir kısmı tarafından toplantıların sonunda icrâ edilen belirli parçalar vardır. Bu parçaların çalınması, hem müzik ve oyun icrâsının hem de sohbetin sona erdiği mânâsına gelmektedir. Toplantıları içerisinde müzik icrâsına daha fazla yer veren sohbet gruplarının repertuarında bu tür parçaların daha çok yer aldığı görülmektedir.

Afyon-Sandıklı Yârenleri, toplantılarının sonunda misafirleri uğurlamadan önce “*Harman Da Yeri Gademeli*” parçasını, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri “*Biz Hoca Nasreddin Torunlarıyız*” marşını, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri’nin bitiminde “*Ey Gaziler Havası*”,²⁰⁷¹ Bursa Gezek Sohbetleri’nin sonunda “*Bursa Dostlar Gezeği*”ne ait olan “*Gezek Marşı*”, Konya Oturak Âlemleri’nin sonunda “*Bir Şarap İçtim Destiden*” türküsü,²⁰⁷² Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri’nde ise hane sahibine hitaben “*Dostlar Bizi Safa İle Gönderin*” isimli parça çalınır (K.K.248, 250). Manisa-Kula Yârenleri toplantılarının sonunda ise “*Elveda*” parçası icrâ ederek gösterilerine son vermektedir. Ayrıca Dursunbey Barana sohbet grubu, toplantılarının sonunda hem toplantının bittiğini hem ev sahibine teşekkür hem de bir sonraki toplantının kimin evinde yapılacağını ifade etmek için “*Sohbet Övgüsü*” isimli türküyü çalarlar (K.K.319). Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme toplantıları içerisinde Oturak Âlemi olarak düzenlenen sohbetlerdeki müzik icrâsı “*Sabahın Seher Vaktinde*” türküsü ile sonra ererdi (K.K.190, 193).

- Sohbet toplantılarının sonunda misafirlerin uğurlanması esnasında icrâ edilen belirli parçalar vardır. Bu parçalar, yöreden yöreye değişmekle birlikte ortak parçaları çalan sohbet grupları da vardır. Afyon-Sandıklı Yârenleri ve Kastamonu-Tosya Yârenleri toplantılarının sonunda “*Cezayir marşı*” eşliğinde, Küyahya-Simav

²⁰⁶⁹ Tosun, s. 39.

²⁰⁷⁰ *Kapı satın alma* hakkında ayrıntılı bilgi için çalışmanın birinci bölümündeki Konya-Akşehir Sıra Yâreni sohbetleri başlığına bakınız.

²⁰⁷¹ Karamanoğlu, “Fıkra ve Geçmişten Anılar: Kış Anıları 3”, s. 15.

²⁰⁷² Halıcı, s. 48.

Yârenleri ise sözsüz olarak icrâ edilen “*Ey Gaziler Yol Göründü (Yolcu Havası)*” ile misafirleri uğurlamaktadır.

- Sohbet toplantıları içerisinde müziğin icrâ edildiği durumlardan birisi de, atılma cezası verilen üyelerin gruptan uzaklaştırılması esnasında gerçekleştirilen uygulamalar sırasında çalınmasıdır. Birtakım uygulamalarla birlikte çalınan belirli parçaların, topluluk içerisindeki hangi kişiye yönelikse onun gruptan atıldığı anlamına gelmektedir. Örneğin; Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarında Yüzük oyununda yenilen taraf, verilen cezalara itiraz edip yerine getirmese atılma cezasına çarptırılır. Toplantının yapıldığı bir gün, o Yâren(ler)in ayakkabısı, tellenip pullanarak önüne konulur ve ardından “*Ey Gaziler Havası*” çekilir. Bu merasim ve çalınan müzik, o kişinin sıradan çıkarıldığı anlamına gelmektedir.²⁰⁷³

- Sohbet toplantılarında sadece birer defa icrâ edilen bazı parçalar da vardır. Örneğin; Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde “*Sabahtan Kavuştum Ben Bir Güzele*”, “*Sohbet Övgüsü*” ve “*Evleri Var Üst Başta*” parçaları her toplantıda bir sefer icrâ edilir (K.K.319).

- Seyirlik oyunların icrâsı esnasında belirli parçaların çalındığı da olmaktadır. Özellikle hem oyunla ilgili hem de oyunun seyrine ilişkin sözlerin bulunduğu parçalar bulunmaktadır. Bu tür parçalar genellikle galip gelen ya da sayı bakımından önde olan oyuncular tarafından söylenmektedir. Akşehir Sıra Yârenleri, toplantıları içerisinde oynadıkları Yüzük oyunu boyunca genel olarak; “*Samur Kürküm*”, “*Eğil Selvi Kavak Eğil*”, “*Yüzüğü Kime Koyalım*”, “*Yüzüğü Buldu Başımız*”, “*Dağdan Keserler Sırığı*”, “*Paşa Dağda Yazıldı*” gibi parçaları icrâ etmektedir.

- Sohbet toplantılarının sonunda bir sonraki sıranın kimde olacağını belirleyip grup üyelerine bildirmek için icrâ edilen türküler vardır. Genellikle parçaların son bölümlerinde sırayı alacak olan kişinin adı ya da lakabı zikredilmektedir. Bu uygulama Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde “*Sohbet Övgüsü*”, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde “*Sohbet Türküsü*”, Balıkesir Helva Sohbetleri ve Karabük Sıra Âlemleri'nde icrâ edilmektedir. Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarının grup üyelerinin evlerinde yapıldığı dönemlerde, devir teslim töreni yapılırken “*Deve Okşaması*” adı verilen çeşitli manzum parçalar da söylenmiştir.

²⁰⁷³ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 636.

Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin sonunda icrâ edilen “*Sohbet Türküsü*”nün son dörtlüklerinde bir sonraki toplantıyı kimin düzenleyeceği belirtilmektedir. Aşağıdaki örnekte “*Aydın*” isimli sohbet üyesinin Erfene’yi düzenleyeceği ifade edilmiştir.

Sıra çanak baştan başa
Keklik seker taştan taşa
Kuyruğu alan ***Aydın Paşa***
Sevdiğim bir oof sardığım bir oof (K.K.310, 314)

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri’nde ise *Sohbet Övgüsü* parçasında hem sohbeti yapanın hem de bir sonraki toplantıyı düzenleyecek olan kişinin adı zikredilmektedir. Aşağıdaki parçadan gelecek toplantının “*Fahri*” isimli Ahbap’ın evinde yapılacağı ve akşamki sohbetin de “*Ali*” adlı bir şahısın evinde icrâ edildiği anlaşılmaktadır.

Kır atıma vurdum ağça
Serhad sana olur sana paşa
Bir ol bir ol
Kadem kadem ola ***Fahri Paşa***
Bir ol bir ol
Geçmiş olsun ***Ali Paşa***...²⁰⁷⁴

Balıkesir Helva Sohbetleri'nin sonunda da bir sonraki sohbet alan kişi belirtilmektedir. Sohbetin sonunda ortada özel olarak hazırlanmış, etrafı yanmış fenerlerle süslü bir iskemle ve bunun üstüne de bir kahve konur. Gelecek hafta sohbet sırasını alacak olan kişi o kahveyi içer. Buna müteakip davetliler dörder, beşer, altışar kişi olmak üzere odanın bir köşesine otururlar. Ardından grup üyeleri karşılıklı ve ahenkli bir makamla aşağıdaki beyitleri söyleyerek sohbeti alan kişiyi methetmeye başlarlar. Aşağıda verilen örnekte de *Mehmet Ağa* adında bir kişinin sohbeti devraldığı anlaşılmaktadır.

Gelin baştan başlayalım
Haşlamalar haşlıyalım
Mehmet Ağa sohbet aldı
Buna neler işleyelim?

²⁰⁷⁴ Dağlıoğlu, s. 215.

Sevdiğim bir ruh
Sardığım da bir ruh
Olacak suhbet senin
Yaran senin²⁰⁷⁵

- Müziğin işlevlerinden birisi de sohbet sahibinin kusurlarının belirtilmesi için bir vasıta olmasıdır. Örneğin; Balıkesir-Dursunbey Barana toplantılarında, sohbeta ev sahipliği yapan kişinin yemeklerinin sunumunda ve tadında eksik olan bir durum olması hâlinde “*Sohbet Övgüsü*”nden bir dörtlük söylenerek ev sahibi yerilir.²⁰⁷⁶

“*Uzun çarşı çamur olur
Baklavalara hamur olur
Sohbet sahibi gavur olur
Olacak sohbet senindir*” (K.K.319)

- Sohbet toplantılarındaki müzik uygulamalarını gerçekleştiren müzisyenlerin, topluluk içerisindeki konumları ve temin edilmiş şekilleri de yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Müzisyenlerin belirli ücret karşılığında tutuldukları toplantılarda, sohbet grubundan ayrı olarak değerlendirildikleri, topluluk içerisinde müzik uygulamalarının gerçekleştirilmesi durumunda ise doğal olarak grup üyesi sayıldıkları görülmektedir. Çankırı Yâren geleneğinde geçmişte, topluluk dışında ücretli olarak temin edilen müzisyenlerin, günümüzde aynı uygulamanın sürdürülerek devam ettirilmesinin yanında, grup üyelerinin müzik uygulamalarını gerçekleştirmeleri yoluna da gidilebilir.²⁰⁷⁷

Sohbet toplantılarında müzik icrâ eden sazencileri ücret karşılığında tutan sohbet grupları da vardır. Bu şekilde ayarlanan sazencilerin ücretleri ya grup içerisinde toplanmakta ya sıra sahibi vermekte ya da maddî durumu iyi olan gönüllü birkaç kişi tarafından karşılanmaktadır. Afyon-Sandıklı Yârenleri ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Çankırı Yârenleri ve Bursa Gezek Sohbetleri başta olmak üzere farklı sohbet gruplarının toplantılarındaki müzik uygulamalarını gerçekleştiren sazenciler, grup dışından belirli bir ücret karşılığında tutulmaktadır. Ayrıca bu sohbet grupları arasından ücretli sazencilerle birlikte müzik icrâ eden grup üyeleri de vardır.

²⁰⁷⁵ Yüzbaşıoğlu, 1934, ss. 310-312.

²⁰⁷⁶ Dönmez Fedakâr, s. 128.

²⁰⁷⁷ Ekim, 2009, s. 115.

Saz ekibini, daha önceden belirli bir ücret karşılığında tutup da sonradan ücretsiz olarak temin eden sohbet grupları da vardır. Konya-Akşehir'in köy, kasaba ve merkezinde sıra evlerinde daha önceki yıllarda yapılan toplantılarda icrâ edilen müzik, dönem başında yapılan ilk toplantıda belirlenen çalgı ekibi tarafından ücret karşılığı yapılmaktaydı (K.K.30, 31, 41).

Belirli bir ücret karşılığında müzik icrâ etmeyip bahşiş usulü çalışan çalgıcıların bulunduğu sohbet grupları da vardır. Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'ndeki müzik icrâsı, genellikle sohbet grubu dışından yörede bu işi yapan saz ekibi tarafından bahşiş usulü yerine getirilmekteydi. Bunun dışında toplantılar alkollü mekânlarda yapılıyorsa işletmenin kendi saz ekipleri tarafından müzik icrâ edilirdi. Ayrıca sohbet ekibi içerisinde sesi güzel olan, herhangi bir enstrümanı çalabilen kişiler de müzik icrâsına eşlik ederdi (K.K.247, 248, 250, 254, 263).

Müzik icrâsının sohbet grubu üyeleri arasından herhangi bir enstrümanı çalmayı bilenler tarafından ya da ücretsiz olarak gönüllü kişilerce yerine getirildiği de olmaktadır. Konya Oturak Âlemi toplantılarında,²⁰⁷⁸ müzikli olarak icrâ edilen Afyon-Gezek gruplarında,²⁰⁷⁹ Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde (K.K.309, 311), Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nde (K.K.185), Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri'nde (K.K.194) ve Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri başta olmak üzere farklı sohbet gruplarının toplantılarında müzik, üyeler arasında enstrüman kullanmayı bilenler ya da herhangi bir ücret almayan amatör kişiler tarafından çalınmaktadır. Ayrıca misafirler arasından enstrüman kullanmasını bilen ve sesi güzel olan kişiler tarafından da müzik icrâsı gerçekleştirilmektedir. Günümüzde Akşehir merkezde Sıra Yârenleri'nin toplantılarındaki müzik icrâsı, belediye bünyesinde çalışan çalgı grubu tarafından ücretsiz olarak yerine getirilmektedir (K.K.30, 31, 41).

Sohbet grupları tarafından icrâ edilen toplantıların çeşitlerine bağlı olarak müzik uygulamalarının kimler tarafından yerine getirileceği de değiştiği olmaktadır. Örneğin; Konya Barana toplantılarındaki müzik icrâsı grup içerisinde herhangi bir müzik aletini kullanabilen varsa onlar tarafından normal zamanlarda yapılan toplantılarda yerine getirilirken, Oturak Âlemi toplantılarında ise ücret karşılığı tutulan sazendeler vasıtasıyla yapılmaktadır (K.K. 138, 141, 144).

²⁰⁷⁸ Sakman, 2001, s. 44.

²⁰⁷⁹ Salün, s. 30.

- Sohbet toplantılarındaki müzik uygulamalarında hem genel hem de yöresel birçok enstrümanın kullanıldığı tespit edilmiştir. İcrâ edilen parçalarla birlikte halk müziği ve sanat müziği çalgılarının beraber kullanıldığı görülmektedir. Bunlar arasında telli çalgılar, nefesli çalgılar ve ritim çalgıları olmak üzere her çeşit müzik aleti bulunmaktadır. Sohbet toplantılarında kullanılan çalgılar Atınç Emnalar²⁰⁸⁰ tarafından yapılan tasnifin ana başlıklarına göre sıralanacaktır.

1. Telli Çalgılar: Bağlama, keman, ûd, kânûn, tambûr, cura, cöğür, cümbüş, rebap, neşetkâr, santur, kemânî/kemâne, on iki telli saz, dîvân sazı, kemençe, kendir.
2. Nefesli Çalgılar: Kaval, zurna, klarnet, gırnata, düdük, ney, flüt, çığirtma/cırtma.
3. Ritim Çalgıları: Def, darbuka, davul, zurna, kaşık/şimşir kaşık, zilli maşa, leğen, çarpara, zil, bendir, zilli def, fincan, dümbek/deblek, bongo.

Bu çalgıların dışında elektronik müzik aleti olarak org da kullanılmaktadır. Kastamonu-Tosya Yârenleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri ve Konya Barana Sohbetleri başta olmak üzere farklı sohbet grupları tarafından orgun kullanıldığı görülmektedir. Bunların dışında ek olarak mikrofon ve hoparlör gibi ses sistemi cihazları da tercih edilmektedir.

Sohbet gruplarının bazılarında, kullanılan müzik aletlerinden bir takım hâlinde belirli sayıda olanlar da vardır. Örneğin; Dursunbey Barana sohbet toplantılarında genel olarak “*dört darbuka, iki zilli maşa ve bir def*” kullanılır (K.K.319, 324). Fakat Hikmet Turhan Dağlıoğlu, kaleme aldığı yazısında “*ud, keman, saz, cura, def, düdük, kemençe*”²⁰⁸¹ çalgılarının sohbetlerde kullanıldığını belirtmektedir. Manisa-Kula Yârenleri, her toplantıda en az 6 darbuka, 2 def ve bir tane de zilli maşa bulundurmaktadır (K.K.70, 71, 74).

Kullanılan müzik aletlerinin sohbet gruplarının toplanma amacına ve icrâ edilen müziğin türüne yönelik olarak da seçildiği görülmektedir. Örneğin; Kütahya Gezek toplantılarında icrâ edilen müziğin türüne göre enstrüman kullanılır. Dinî içerikli toplantılarda tasavvufî müziğin icrâsı için ney, tanbur, rebap, ud, keman ve

²⁰⁸⁰ Atınç Emnalar, **Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1998.

²⁰⁸¹ Dağlıoğlu, ss. 215-216.

kanun,²⁰⁸² eğlence unsuru ön planda olan Gezeklerde ise bağlama, def ve darbuka gibi müzik aletleri tercih edilmektedir.²⁰⁸³

Sohbet toplantılarında kullanılan çalgı grubunun zamanla değiştiği tespit edilmiştir. Bu değişime neden olarak da bazı müzik aletlerini kullanan kimselerin artık bulunamayışı ve bazı çalgıların da icrâsındaki teknik ve fizikî zorluklar gösterilebilir. Örneğin Çankırı Yâren Sohbetleri'ndeki müzik icrâsında önemli bir unsur olan ve geçmişte sohbet toplantıları sırasında bazı bölümlerde solo olarak çalınan on iki telli saz günümüzde kullanılmamaktadır. Onun yerine tanbura adlı bağlama ailesinin tercih edilme nedeni ise 1950'li yıllardan sonra kurulan yurttan sesler korolarında bu sazın kullanılıyor olması gösterilebilir. Çünkü mahallî sanatçılar ve amatör icrâcılar için yurttan sesler korolarının hem çalışma hem de kullanılan çalgılar açısından örnek olması, yurdumuzun birçok yerinde bağlama ailesinin birtakım üyelerinin unutulmasına neden olmuştur.²⁰⁸⁴

Şanlıurfa Sıra Geceleri içerisinde önceleri kullanılan neşetkâr ve rebap isimli iki çalgı aleti günümüzdeki fasıllarda yer almamaktadır.²⁰⁸⁵ Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri'nde eskiden ud da kullanılmış.²⁰⁸⁶ Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin sıra evlerinde yapılan sohbetlerinde günümüzde kullanılan çalgıların dışında; davul, zurna, zil, bağlama, cümbüş ve çok sık olmamak kaydıyla keman da icrâ edilirdi.²⁰⁸⁷ Manisa-Kula Yârenleri günümüzde icrâ ettikleri toplantılarında bağlama ve tumba müzik aletlerini kullanmamaktadır (K.K.70, 71, 74). Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nin yaklaşık olarak 1950'li yıllarda icrâ edilenlerinde davul ve zurnanın kullanıldığı tespit edilmiştir.²⁰⁸⁸ Kütahya-Simav Yârenleri'nin toplantılarında eskiden bağlama ve zurna çalındığı daha sonra zurnanın yerini klarnete, bağlamanın da cümbüşe bıraktığı, zaman zaman ud, ney ve rebap çalındığı da bilinmektedir.²⁰⁸⁹

Sohbet gruplarının toplantılarında kullandıkları müzik aletlerine farklı ihtiyaçlardan dolayı daha sonradan eklenenler de vardır. Örneğin; görsel ve turistik amaçla düzenlenen Şanlıurfa Sıra Geceleri'nde katılımcıları daha fazla eğlendirmek ve bir anlamda iştiraklerini sağlamak maksatlı davul ve zurna daha sonraları

²⁰⁸² Salün, s. 30.

²⁰⁸³ Şemin, s. 102.

²⁰⁸⁴ Ekim, 2004, s. 212.

²⁰⁸⁵ Can, ss. 17-18.

²⁰⁸⁶ Altan ve Yenal, s. 411.

²⁰⁸⁷ Yüzbaşıoğlu, 1952, s. 635.

²⁰⁸⁸ Karabulut, 1989, s. 170.

²⁰⁸⁹ Er, s. 51.

kullanılmaya başlanmıştır.²⁰⁹⁰ Konya Oturak Âlemleri'nde kullanılan müzik aletlerine ud, kanun, keman, bağlama, cümbüş, darbuka ve klarnet de eklenmiştir.²⁰⁹¹ Keskin Muhabbet Geceleri'nde kullanılan müzik aletleri arasına kaval ve davul da dâhil edilmiştir (K.K.263). Konya Barana Sohbetleri'nde kullanılan müzik aletlerine org da eklenmiştir (K.K.138, 141, 149, 158, 161). Kütahya-Simav Yârenleri'nin kullandıkları enstrümanların arasına daha sonradan bongo çalgı aleti de yer almaya başlamıştır.²⁰⁹²

Sohbet toplantıları içerisinde müzik icrâ ederek kendisini yetiştiren, hem yerel hem de ulusal anlamda ün kazanan sayısız sanatçı ve müzisyen vardır. Bu yönüyle sohbet toplantıları sanatkâr yetiştirilmesine katkı sağlamasından dolayı ayrı bir işleve sahiptir. Bu sanatçıların, müziğin belirli bir makam ve düzen içerisinde icrâ edildiği, köklü bir müzik kültürüne sahip olan yerlerde, oyun ve eğlencenin yanında mûsikînin de ön planda tutulduğu sohbet meclislerinde daha fazla yetiştiği görülmektedir.

Adıyaman'daki Harfene Geceleri'nde yetişen mahallî sanatçıların başında; Sait Hafız, Haydar Efendi, Ragıp Binzet, Delikanlı Mehmet, Mustafa Saygılı, Tarakçı Şeyho, Kiraz Dayı, Celal Aygül, Marangoz Mahmut Çetinkaya, Mahmut Özçiftçi, Kâhtalı Mıçı, Mehmet Aslan ve Kâhtalı Hamido (Hamit Çelik)'i saymak mümkündür.²⁰⁹³

Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki müzik meclislerinde çok sayıda müzik ustası yetişmiştir. Bunlardan; Kanalcı Mehmet Hafız, Nalbant Hasan Çavuş (Demirkan), Müezzin Mustafa Eralp, Abdülbasr Efendi (Kocaoğlan), Ali Koçum, Tüfenkçi Vahit Usta, Müezzin Ömeriye Mahmut (Sevindi), Hafız Ali Bilici ve Hacı Abdülcebbar Demirkan başta gelmektedir. Bu gecelerde Barak havalarını okuyanların başında Şerif Akbağ, Ahmet Özolu, Derviş Hüseyin (Yıldırım) ve Lokanlı Ökkeş Dehmenoğlu sayılabilir.²⁰⁹⁴

Binlerce saz ustasının gelip geçtiği Konya Oturakları'nda özellikle son dönemlerde iz bırakan saz ustalarının başında; Silleli İbrahim Berberoğlu,²⁰⁹⁵ Fırkının İsmail Ağa, Aksinneli, Zeybek İsmail, Gıcık Mustafa Ağa, Çopur İsmail Ağa, Çopurun Ahmet Ağa, Çopurun Seyit Mehmet, Taşçı Abdullah Ağa, Rafet

²⁰⁹⁰ Can, ss. 17-18.

²⁰⁹¹ Sakman, 2001, s. 43.

²⁰⁹² Er, s. 51.

²⁰⁹³ Akbıyık, ss. 350-351.

²⁰⁹⁴ Akbıyık, ss. 356-357.

²⁰⁹⁵ Abanazır, ss. 5085-5086.

Ekentok, Kertmen Mevlit Ağa ve Mazhar Sakman gelmektedir. Cura sanatçıları; Topal Murat Tiftik, Muammer Eröz, Fındık Hüseyin, Yorgancı Recep Özaltan, ud sanatçıları; Daldının Cevdet, Avradın Kâmil, Silleli Kör Mehmet Kariol ve cümbüş sanatçısı Abidin Özlüoğlu başta gelmektedir.²⁰⁹⁶

2.12.5. Fıkra ve Anekdote Anlatılması

Fıkra; “Gerçek hayat ile bağı olan vak’aları, tam bir fikri, sosyal ve beşerî kusurları günlük yaşantımızda karşılaştığımız çarpıklıkları, gülünç durumları, tezatları, eski/yeni çatışmalarını ince mizâh, hikemî söyleyiş, keskin bir istihza ve güçlü bir tenkit anlayışına sahip bir üslup içinde, dramatik öğeleri ağır basan bir hikâye çatısı etrafında toplayarak genellikle bir tipe bağlı olarak anlatan, nesir diliyle yaratılmış küçük hacimli sözlü edebiyat kompozisyonlarından her birine verilen ad.”²⁰⁹⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk fıkraları, konularını teşkil eden vakaların ana karakterlerinden hareketle üç grupta incelemektedir. Birinci grupta, inanç ve itikatlarla dinî âdet ve merasimleri, dinî yasakları, hurafe ve din adamlarıyla ilgili olanları; ikinci grupta, idareci tabakayla halk arasında geçen vakaları ve üçüncü grupta ise aile, hukuk, terbiye, yardımlaşma, eğitim vb. konularla ilgili hayat hadiselerinin toplanabileceğini ifade eder.²⁰⁹⁸

Türk halk eğlencelerinde hareketin, hareket-söz birlikteliğinin bittiği yerde söz başlamaktadır. Eğlencenin “fiziksel dinlenmenin zihinsel canlanma ile gerçekleştiği” bu devresinde sohbet ve her türlü sözlü edebiyat ürünleri bulunmaktadır. Bu ürünler arasından halk arasında belki de en çok tutulmuş fıkralardır.²⁰⁹⁹ Sohbet toplantılarında fıkraların yanında mizah içerikli anekdotlar da anlatılmaktadır.

Sohbet toplantıları arasından; Kütahya-Simav Yârenleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri ve Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri’nin icrâsı içerisinde fıkra ve anekdotlar anlatılmaktadır.

²⁰⁹⁶ Sakman, 2001, ss. 43-48.

²⁰⁹⁷ Dursun Yıldırım, “Fıkra”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt: 3, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s. 333

²⁰⁹⁸ Dursun Yıldırım, **Türk Edebiyatında Bektâşi Fıkraları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 6.

²⁰⁹⁹ Özdemir, 2005, s. 161.

Sohbet grupları içerisinde fıkraların belirli bir anlatıcısı bulunmayıp ortamın durumuna göre bütün üyeler tarafından anlatılabilmektedir. Fakat daha çok grup içerisindeki mizahî yönü kuvvetli, anlatma kabiliyeti olan üyeler ve konuklar tarafından fıkra ve anekdot anlatılmaktadır.

Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene toplantısı esnasında genellikle ortamda bulunan büyükler tarafından hem anlatma yeteneği iyi olan hem de fıkra bilen kişilere; “*Hele bir fıkra anlat da gülelim.*” şeklinde istekte bulunurlar. Ya da bazen sohbet esnasında herhangi bir istek olmaksızın kendiliğinden ortaya çıkan fıkralar da anlatılmaktadır. Anlatılan fıkraların müstehcen içerikli olmamasına dikkat edilir (K.K. 119, 121, 126, 137).

Bursa Gezek Sohbetleri'nin ikinci bölümünde başkanın kısa açıklamasından sonra sözü, üyeler arasından tavrı ve anlatımıyla mizahî bir yapıya sahip olan ve gece boyunca aynı zamanda sunuculuk da yapacak üye alır. Kısa bir sohbet ardından da önceden hazırladığı fıkra ya da anekdotlar, güncel olaylar arasından seçtiği komik hadiseler gibi ilgi çeken konuları anlatır (K.K.84, 95, 109).

Sohbet toplantılarının icrâsı içerisinde anlatılan fıkraların belirli bir konusu bulunmamaktadır. Sohbet gruplarının büyük bir kısmının üyeleri ve misafirleri çoğunlukla erkeklerden oluşmasından dolayı herhangi bir sınırlama yapılmayıp her konuyla ilgili fıkra anlatılmaktadır. Fakat cinsel içerikli fıkralara çok yer verilmediği görülmektedir. Fıkraların içerikleriyle ilgili sınırlama zamana ve katılımcılara bağlı olarak Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nde yapılmaktadır. Bolu-Gerede Ferfene sohbet toplantılarının sonuna doğru ortamdaki genç ve bekârlar gönderildikten sonra müstehcen içerikli fıkralar anlatılmaya başlanır. Toplantının daha önceki zamanlarında ise müstehcen içerikli olmayan fıkralar ve anekdotlara yer verilmektedir (K.K.236).

2.12.6. Bilmece Sorma

Türk halk eğlencelerinin özellikle kapalı mekânlarda düzenlenen türlerinde, sözlü edebiyatın belli başlı anonim karakterli ürünlerinden olan bilmeceler de yer almaktadır.²¹⁰⁰

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hâdiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl zekâ veya güzellik türünden mücerret kavramlarla

²¹⁰⁰ Özdemir, 2005, s. 162.

dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bilmece adının yanında; mesel, matal, bulmaca, söz, dele fıcık vb. ve Türk dünyası coğrafyasında da; cumbak, tabışmak, cumak ve yumak tabmaca gibi farklı adlarla bilinmektedir.²¹⁰¹

Sohbet grupları arasından Çankırı Yârenleri, Afyon Gezek Sohbetleri ve Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nde bilmece sorma geleneğine yer verilmektedir. Her sohbet grubu kendi kuralları ve uygulamalarına bağlı olarak toplantılarının yapısı içerisinde bilmece sorma geleneğine yer vermektedir.

Bilmeceler, eğlencenin hareketli bölümlerinin (dans, seyirlik oyunlar vb.) aralarına bilmece türünden sözel anlatım ve oyunlar (bilmece, masal, fıkra, tekerleme, mâni vb.) serpiştirilmektedir. Bir diğer deyişle beden dinlendiği anlarda zihnin hareketlendiği görülmektedir. Böylelikle eğlence adını verdiğimiz izlek, sıkıcılığa yer vermeyecek şekilde örgütlenmiştir.²¹⁰²

Bilmeceler, genel olarak tek cevaplı olmasının yanında birden fazla yanıtı sahip olanları da vardır. Çok cevaplı bilmeceler genellikle birden fazla mısradan oluşurlar. İki, üç, dört, beş, altı ve yedi cevaba sahip olan bilmeceler, genellikle cevaplarıyla aynı sayıda mısradan meydana gelmektedir.²¹⁰³ Sohbet toplantıları içerisinde yer verilen bilmeceler arasında çok cevaplı olanları da vardır.

Tane tane nar
Dibinecek kar
Oturdu hünkâr
Çıktı sadafkâr (*Ateş, küf, tencere, duman*)

Kur'ân'da mimsiz
Hayvanda dilsiz
Meyvede çiçeksiz (*Kevser suresi, balık, incir*)

Babası bükmen ağa
Anası yayla hatun
Kardeşi safada gezer

²¹⁰¹ Şükrü Elçin, **Türk Bilmeceleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. VII.

²¹⁰² Özdemir, 2005, s. 162.

²¹⁰³ Hatice İçel, **Türk Bilmecelerinin Şiirsel Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 69.

Kendisi gayet de güzel (*Bağ kütüğü, dalı, yaprağı, üzümü*)²¹⁰⁴

Bilmeceler, yapısı itibarıyla manzum ve mensur olmak üzere ikiye ayrılır. Manzum bilmeceler, vezin, kafiye ve nazım şekli hususiyeti göstermektedir. Mensur bilmeceler ise düz cümle hâlinde, konuştuğumuz şekilde olan ve çoğu zaman “seci” karakteri gösteren mahsullerdir.²¹⁰⁵ Sohbet toplantılarında yer alan bilmecelerin manzum ve mensur olanları vardır. Fakat büyük bir kısmının manzum olduğu tespit edilmiştir. Manzum olan bilmeceler iki, üç ve dört mısradan oluşmakta ve kendi içerisinde kafiyelenmektedir. Manzum bilmecelerde vezin olarak hece ölçüsü kullanılmıştır. Bilmeceler 4, 5, 6 ve 7’li hece ölçüsüne sahiptir. Fakat hepsinin hece ölçüsü düzenli olmayıp eksik ya da fazla heceye sahip bilmeceler de vardır.

Bilmeceler konu bakımından oldukça geniş bir yelpazeye sahiptirler. Günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz hemen hemen her şey (yeryüzü, gökyüzü, hayvanlar, bitkiler, insanlar, mekânlar, eşyalar, imlayla ilgili hususlar, soyut kavramlar, din vb.) bilmecelere konu olabilir.²¹⁰⁶ Sohbet toplantılarında sorulan bilmeceler de hayatın her safhasından cevaplara sahiptir. Bilmecelerin cevapları arasında; *ateş, küf, ayna, tencere, süpürge, düğme, mektup, tüfek, duman, Kevser suresi, balık, koyun, bağ kütüğü, dal, yaprak, patlıcan, üzüm, incir, karpuz, nar, yıldız, gül, tandır, uyku, pire, yumurta, çıra* vb. yanıtlar yer almaktadır.

Bilmece sorma belirli bir geleneğe sahiptir. Genellikle uzun kış gecelerinde komşuların bir araya geldikleri sohbetlerde ve imece usulüyle yapılan işler sırasında bilmece sorulur. Bilmece sorulmaya geçilmeden önce ortamda bulunan kişiler gruplara ayrılırlar. Her grup bilmece çözmeye mahir olan kişileri aralarına almaya çalışırlar. Gruplaşma bitince bilmeceler sorulmaya başlanır. Grup içerisindeki herkes bilmece sorma hakkına sahiptir ve aralarında herhangi bir sözcü bulunmamaktadır.²¹⁰⁷

Çankırı Yâren Sohbetleri’nde bilmece sorulmasının belirli bir uygulama şekli vardır. Toplantılarda genellikle mâni atışmasının yapılmasının ardından ya da daha farklı bir zamanda Çavuş, elindeki turayı salonda bulunan bir kişinin eline vurarak bilmecesini sorar. O kişi bilemezse tura cezası alır. Ardından Çavuş; “*Misafir ağam/Yâren ağam, peki kim bilir?*” diye tekrar sorar. Çavuş, bilmeceyi

²¹⁰⁴ Ünler, s. 47, 54, 68.

²¹⁰⁵ Elçin, 1983, s. VIII.

²¹⁰⁶ İçel, s. 69.

²¹⁰⁷ Amil Çelebioğlu ve Yusuf Ziya Öksüz, **Türk Bilmeceler Hazinesi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 8.

cevaplayamayanın işaret ettiği kişinin eline tura ile bir defa vurarak cevabı bekler. Çavuş, bu şekilde doğru cevabı vereni bulursa, elindeki turayı o kişiye verir. Ardından bilmeceyi doğru cevaplayan kişi, aynı şekilde salondakilere bilmece sormaya devam eder.

Uzak uzak yollardan
Bir acayip kuş gelir
Kırma badem dilleri
Söyledikçe hoş gelir (*Mektup*)²¹⁰⁸

Dışı don gibi
İçi kan gibi (*Karpuz*)

Sabahleyin kalktım
Yerine taktım (*Düğme*)²¹⁰⁹

Afyon Gezek gruplarından bazılarının toplantılarının sohbet bölümünde mâni atışmasıyla birlikte bilmece sorulmasına da yer verilmektedir. Sohbetlerde sorulan bilmecelerin herkes tarafından kolay bir şekilde bilinemeyecek tarzda ve ilgi çekici olmasına dikkat edilir. Afyon Gezek Sohbetleri'nde sorulan bilmecelerden örnekler aşağıda verilmiştir.

Biz biz idik, biz idik
Yüz bin tane kız idik
Gece oldu dizildik
Gündüz oldu silindik (*Yıldız*)

Pencereden ay doğdu
Görenler hayran oldu
Anası beşikteyken
Kızının kızı oldu (*Gül*)²¹¹⁰

Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri'nin icrâsı içerisinde bilmeceye yer verilmektedir. Toplantılarda sorulan bilmecelerin, sonradan uydurulanlar dışında,

²¹⁰⁸ Absarıloğlu, s. 81.

²¹⁰⁹ Ülker, s. 71.

²¹¹⁰ Bıyıkoğlu, ss. 142-143.

umumiyetle mevzun ve mukaffalı olduğu görölmektedir. Bilmece örnekleri aşağıda cevapları yanlarında parantez içerisinde olmak üzere verilmiştir:

Bölböl hezara gider
Meyyit mezara gider
Anası buçuk yaşında
Kızı pazara gider (*Patlıcan*)

Teker tekerlemesi
Ortalık tekesi
Topuk sıkması
Dost kavuşması (*Tandır*)²¹¹¹

2.12.7. Tekerleme Söyleme

Tekerleme; şiir, masal, türkü, hikâye, Karagöz ve orta oyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilişkili olduğu için belirli bir kalıp içerisinde tanımlanması çok güçtür. Fakat tekerleme hangi türden halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun birtakım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle onlardan ayrılır. Kimi tekerlemeler ise başka türlerden bağımsız olarak da varlıklarını sürdürür. Tekerlemenin başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş-uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş ve birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.²¹¹²

Tekerlemeler, birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirip mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Yapısı ve konusu bakımından bu özelliği ile tekerlemeler, beklenmedik hayal oyunlarının boşanıvermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek ve keyiflendirmek için başvuru olan bir çeşit söz cambazlığıdır.²¹¹³

Sivas Sıra Gezme Sohbetleri'ndeki eğlence şekillerinden birisi tekerleme söylemektir. Tekerleme aynı zamanda “*yanılmaca*” olarak da adlandırılır. Sıra Gezme Sohbetleri içerisinde tekerleme söyleyemeyenlere para cezası verilir ve

²¹¹¹ Ünler, s. 47, 54, 68.

²¹¹² Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 134.

²¹¹³ Boratav, 2000, s. 135; Ali Duymaz, **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, ss. 24-25.

paralar her sohbette peşin olarak toplanırdı.²¹¹⁴ Toplanan paralar Sıra Gezme Sohbetleri'nin sonunda genellikle hep birlikte yapılan bir eğlence için harcanırdı.²¹¹⁵

Tekerlemeler, toplantılarda icrâ edilen seyirlik oyunların içerisinde de söylenmektedir. Özellikle tekerleme üzerine kurgulanmış oyunlar bulunmaktadır. Sohbet grupları içerisinde Kastamonu-Tosya Yârenleri'nde “*Tekerleme Satma oyunu*”, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde “*Ehliyet (Tekerleme) oyunu*”, Çankırı Yârenleri ve Afyon-Sandıklı Yârenleri'nde “*Topuk Dövme (Tekerleme) oyunu*”, Manisa-Kula Yârenleri'nde “*Ağız Tekerlemesi oyunu*”, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nde “*Tekerleme oyunu*” adı altında tekerleme söylemeye yönelik kurgulanmış oyunlar vardır.

2.12.8. Atasözü Söyleme

Atasözleri, atalarımızın yaşadıkları hayatı ve kâinatı anlamlandırma sürecinde kazandıkları tecrübe ve müşahedeleri değerlendirip ifade etmede vasıta kıldıkları, sözlü gelenek içerisinde ağızdan ağıza ve nesilden nesile aktarılan; bazen yalın bir cümle hâlinde bazen söz sanatlarıyla örülü; eğitici, öğretici ve uyarıcı tarafları ağır basan; hikmet, düşünce ve öğüt yüklü anonim nitelikli özlü sözlerdir. Başka bir ifadeyle “*Az sözle söylenmiş, dokunaklı, çağrışım yaptıran, zekâyı kamçılayan, düşündürücü, halk dilinde beğenilmiş tutulmuş*” sözlerdir.²¹¹⁶ Türkiye Türkçesinde “atasözü” olarak ifade edilmesinin yanında Türk dünyası coğrafyasında; atalar sözü, eskiler sözü, hohono, ülger comak, çeçen söster, takmak, takpak, darb-ı kelâm, darb-ı mesel, cümle-i hikemiye, deme, demece, hikmet, kelâm-ı kibar, tabma ve ulular sözü gibi farklı şekillerde adlandırılmaktadır.²¹¹⁷

Atasözleri, günlük konuşmaların dışında oyunlar içerisinde de kullanılır. Kırımlı Karayımlar'da ve Anadolu'da İçel'deki bir oyun, atasözleri üzerine kurgulanmıştır. Oyunda karşılıklı iki takım atasözü söyleşir, yenilmemek için karşı tarafın söylediği atasözünün başlangıç harfinde yeni bir atasözü bulmak gerekir.

²¹¹⁴ Üçer, s. 587.

²¹¹⁵ “Sivas'ta Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

²¹¹⁶ E. Kemal Eyüpoğlu, **On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973, s. XXI.

²¹¹⁷ Özkul Çobanoğlu, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 3.

Dağarcığını ilk tüketen takım yenilmiş sayılır. Görülüyor ki burada atasözleri bir oyunun gereci olarak kullanılmaktadır.²¹¹⁸

Sohbet grupları arasından Antalya Sıra Eğlenceleri'nin toplantılarındaki eğlence şekillerinden birisi de atasözü söyleme üzerinedir. Burada da atasözleri oyunun bir gereci olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıra Eğlenceleri'nin icrâsı esnasında atasözü söylemek bir hüner ve bir yarışma konusuydu. Başkan kime işaret ederse o kişi hemen bir atasözü veya mâni söyleyivermek zorundaydı. Söyleyemezse avucuna tura ile bir kez vurulurdu. Bu sırada toplantıya katılanlar yüksek sesle ve hep bir ağızdan aşağıdaki nakaratı söylerdi:

Dee gidi aptal deee! Oğlan deli olmuş, deli olmuş
Hiçbir şeyi bilemez olmuş, eşeklere binemez olmuş
Dee gidi budala, dee!...²¹¹⁹

2.12.9. Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi

Türk fıkra geleneğinin ve mizah türünün en başta gelen tiplerinden birisi Nasreddin Hoca'dır. Günümüze kadar çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklar vasıtasıyla Nasreddin Hoca'ya isnat edilen birçok fıkra ve menkıbeler ulaşmıştır. Fakat burada tartışma konusu olan durum, Nasreddin Hoca diye bir kişinin yaşayıp yaşamadığıdır. Bu konuda yerli ve yabancı birçok araştırmacı çalışma yaparak fikir beyan etmiştir. Nasreddin Hoca'nın yaşadığı konusunda şüpheli yaklaşanların başında Rene Basset,²¹²⁰ David S. Sayers,²¹²¹ H. Ethe, M. Hartmann ve A. Wesselski²¹²² gelmektedir. Hoca'nın yaşadığını ifade edenlerin başında ise İlhan Başgöz,²¹²³ Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin gelmektedir.²¹²⁴

Nasreddin Hoca'nın tarihlik-gerçek kişiliği üzerine bugüne kadar yapılmış araştırmalar, onun hikâyelerinde ve bazı yeni belgelerde belirtildiği gibi Timurlenk'in Anadolu'yu ele geçirdiği çağda yani XIV. yüzyılın sonlarında değil, bir asır daha önce XIII. yüzyılda yaşamış olması ihtimalini düşündürüyor. Son yirmi

²¹¹⁸ Boratav, 2000, s. 119.

²¹¹⁹ Çimrin, 2012, s. 362.

²¹²⁰ İlhan Başgöz, **Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca**, Pan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 17.

²¹²¹ David. S. Sayers, "Nasreddin Hoca", **Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, 2006, s. 661'den Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin, **Nasreddin Hoca**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009, s. 3.

²¹²² Erdoğan Tokmakçioğlu, **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 17.

²¹²³ Başgöz, s. 17.

²¹²⁴ Sakaoğlu ve Alptekin, s. 3.

yılda yayınlanmış incelemeler, sorunun bu yönüne tam bir karşılık verememiştir.²¹²⁵ Nasreddin Hoca'nın doğum tarihi konusunda kesin bir bilgi yoktur. Genel görüşe göre Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı, bugün Nasreddin Hoca adıyla bilinen Hortu köyünde doğmuştur. Ancak Akşehirli onun doğum yerini ilçelerine bağlı Sivrice Öyüğü köyü olduğunu ileri sürerler. Bir mezar kitabesinden hareketle Hoca'nın H. 683'te Akşehir'de vefat ettiği öne sürülmektedir.²¹²⁶

Günümüzde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu söylenen bir türbe Konya-Akşehir'de bulunmaktadır. Bundan dolayı da her yıl Nasreddin Hoca Şenlikleri ve çeşitli kutlamalar yapılmaktadır. Yöre halkı tarafından benimsenin Hoca'yı, Sıra Yârenleri de sahiplenmiş ve hem Akşehir hem de il dışındaki gösterilerinde temsili olarak farklı şekillerde toplantılara dâhil etmiştir.

Mizah türünün en büyük temsilcilerinden birisi olan Nasreddin Hoca ve onun fıkralarına Akşehir Sıra Yârenleri, toplantıları içerisinde ayrıca yer vermektedir. Gösterilerin belirli bölümlerinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarının Yârenler tarafından sahnede tiyatral olarak canlandırılması yapılmaktadır. Genellikle birkaç tane fıkra art arda gösterilerek seyirciler hem eğlendirilmekte hem düşünmeye sevk edilmektedir. Sıra Yârenleri tarafından, Akşehir merkezde yapılan toplantılarda birkaç tane fikranın gösterisi sergilenirken Akşehir dışında yapılan özel gün ve davet toplantılarında sayı bakımından daha çok fıkra canlandırılmaktadır. Seçilen fıkralar muhteva bakımından eğlendirimin yanında, genellikle toplumdaki aksaklıkların hicvedildiği ve seyircilerin ders çıkarabileceği nitelikte olmaktadır. Bu şekilde hem insanların eğlendirilmesi hem kıssadan hisse çıkartmaları hem de Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının izleyicilere bir nebze de olsa tanıtılması sağlanmış olmaktadır. Sahnede hangi fıkraların canlandırılacağına seçilmesine yine Yiğitbaşı, Kâhyabeyi, Yârenağası ve Bölükbaşı karar vermektedir (K.K.30, 31).

2.12.10. Mentivar Söyleme

“Mentivar” sözlükte; “*Gece toplantılarında kadınların oynadığı bir oyun.*”²¹²⁷ şeklinde açıklanmıştır. “Mentivar söylemek” ise Gaziantep'te kadınların kendi arasında düzenledikleri toplantılarda icrâ ettikleri eğlence şekillerinden birisidir. Bu bir fal oyunudur ve biraz mistik bir hava ile yapılır. Mevcut bayanların hepsinin

²¹²⁵ Pertev Naili Boratav, **Nasreddin Hoca**, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara, 1996, s. 17.

²¹²⁶ Sakaoğlu ve Alptekin, ss. 32-34.

²¹²⁷ **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, hzl. Ömer Asım Aksoy ve diğerleri, Cilt: IV, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 3166.

yüzükleri toplanır ve bir torbaya konur. Ardından bu torba akli ermeyen bir çocuğa verilir. Bundan sonra mentivar denilen aşağıda yazılı kıtalardan herhangi biri geliş güzel özel bir beste ile söylenir ve çocuktan bir yüzük istenir. Çıkan yüzük kimin ise söylenen kıta ona ait olur ve bundan lehte veya aleyhte anlamlar çıkarılır. Mentivardan bazı kıta örnekleri aşağıda verilmiştir.

Ey mentivar mentivar
Mentivarın vakti var
Mentivar söyleyenin
Cennette beş tahtı var

Ey mentivar mentivar
Mescit yaptım taş gerek
Penceresi beş gerek
Mevlâ'm sana bir vermiş
Götürecek baş gerek

Ey mentivar mentivar
Dam üstünde durursun
Samur kürkün sürürsün
Mevlâ'm sana bir vermiş
Altın beşik ürgürsün²¹²⁸

2.12.11. Tombala, İskambil ve Taş Oyunları

Türk eğlence ortamlarının erkeklere özgü olanlarında “aşık oyunu, tavla, barbut, iskambil, satranç, beçiz, peçiç, dama, domino, tombala ve diğer kumar oyunlarının” önemli bir eğlence aracı ve türü durumunda oldukları bilinmektedir. Bu oyunlar kahvehane veya kumarhane gibi özel mekânlarda oynanmış ve/ya oynanmaktadır. Ayrıca bu oyunlardan bazıları aile toplantı ve eğlenceleriyle birlikte sohbet toplantılarının da vazgeçilmez unsurlarındandır.²¹²⁹

Sohbet grupları arasından toplantılarının seyri içerisinde tombala, iskambil ve taş oyunlarına yer verenler vardır. Bu grupların başında Konya Barana sohbet grupları, Akşehir Sıra Yârenleri ve Afyon Gezek sohbet grupları gelmektedir. Bu tarz

²¹²⁸ Güzelbey, s. 115.

²¹²⁹ Özdemir, 2005, s. 233.

oyunlar herhangi bir maddiyat öne sürülerek oynanmamakta, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek ve hediyeleşmek amaçları güdülerek icrâ edilmektedir.

Afyon-Gezek Sohbetleri'ne katılan herkes tarafından oynanan ve ilgi gösterilen heyecanlı oyunlardan birisi tombaladır. İskambil oyunlarından üçerli gruplar hâlinde altı kişinin oynadığı “altıkol” adı verilen ustalık ve tahmin gerektiren oyun oynanmaktadır. Hem iskambil hem de tombala oyunları herhangi bir kumar amacı güdülmeden tamamen eğlenerek hoşça vakit geçirmeye yöneliktir. Kazananlara çeşitli hediyeler verilmektedir.²¹³⁰ Fakat Ali Yarşi, ilgili yazısında daha eski dönemlerde icrâ edilen Gezeklerde iskambil oyunlarının bulunmadığını belirtmektedir.²¹³¹

Konya Baran Sohbetleri'nde okey, tavlâ ve iskambil oyunları oynanmaktadır. Bu oyunların, genellikle gençlerin kurdukları Barana grupları içerisinde oynandığı görülmektedir. Herhangi bir maddiyat ortaya koyulmadan sadece vakit geçirmek amacıyla oynanmaktadır. Bu tarz oyunları oynayan grupların oyun malzemeleri Barana odalarında bulunmaktadır.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarında günümüzde hediye çekilişi olarak yapılan uygulama, sıraların Yârenlerin evlerinde icrâ edildiği zamanlarda ise “*tombala çekilişi*” olarak hediyeleşmek amacıyla yapıldığı bilinmektedir. Tombala çekilişinde verilen hediyelerin çeşitleri ve masrafları ise Sıra sahibine aittir (K.K.30, 36).

2.12.12. At ve Cirit Yarışları

Spor oyunlarının toplumlar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bunlardan en önemlisi toplumsal bütünlük noktasındaki etkisidir. Spor müsabakalarına, sadece izleyerek katılma suretiyle, kişiler günlük sıkıntılardan uzaklaşabilmekte, heyecan, zevk ve neşeyi bir arada yaşayabilmektedir. Öyle ki bu oyunlar, eş dost ve arkadaşlar arasında muhabbetlere ortam hazırlamaktadır.²¹³² Spor oyunlarından at yarışları ve cirit oyunları sohbet toplantılarını tertip eden gruplar tarafından oynanmaktadır.

At yarışlarının ilk defa ne zaman düzenlendiği kesin olarak bilinmemektedir. Fakat ilk yarışların, at gruplarının çektiği arabalarla yapıldığı kaynaklarda yer

²¹³⁰ Bıykoğlu, s. 140.

²¹³¹ Yarşi, s. 2789.

²¹³² Emine Dingaç, “Osmanlı Sarayı'nda Cirit Alayları: Lahanacılar ve Bamyacılar”, **Millî Folklor**, Yıl: 23, Sayı: 89, 2011, s. 78.

almaktadır. Buna ait bugün bilinen en eski belge Asur-Babil orijinli olup tahmini M.Ö.1500 ya da daha eski bir tarihe aittir.²¹³³ Geçmişten bu güne kadar hemen hemen her dönemde at yarışlarının yapıldığı bilinmekte ve günümüzde de gerek bahis amacıyla ticarî olarak gerekse spor maksadıyla düzenlenmeye devam etmektedir.

Cirit, Türklerin kullandığı en eski savaş aletlerinden biri olup bir çeşit mızraktır. At üzerinde bu mızraklarla oynanan oyunun adı da cirit olarak geçer.²¹³⁴ Cirit oyununun Anadolu'ya has bir oyun olduğunu tarihî kaynaklar göstermektedir. Anadolu Selçukluları zamanında bu oyunun oynandığını İbn Bibi ifade etmektedir.²¹³⁵ Cirit oyunu, köyler ve kasabalarda, bazen iki köy arasında bazen de köydeki delikanlıların kendi aralarında düğünlerde, ilkbahar aylarında veya pazar meydanında ürünlerini sattıktan sonra karşılıklı gruplar hâlinde oynanırdı.²¹³⁶

Sohbet grupları arasından, açık mekânlarda özellikle hava şartlarının elverişli olduğu zamanlarda at ve cirit yarışları düzenleyenler vardır. Bu tür yarışlar aynı sohbet grubu üyeleri arasında yapıldığı gibi başka köyler arasında da tertip edilmektedir. Yozgat Oda Sohbetleri, Sivas Oda Açma geleneği ve Delikanlılar Birliği sohbet ekibi tarafından bu tür organizasyonlar düzenlenmektedir.

At yarışı, Delikanlılar Birliği üyeleri tarafından ilkbaharda Mart'ın başı ile Nisan ayının son haftaları içerisinde tarla ve hayvan bakma işlerini yaparken kendi aralarında her Cuma günü düzenlenen bir etkinliktir.²¹³⁷

Yozgat'ta köy odaları aracılığıyla kimi zaman kendi içinde kimi zaman farklı köylerle at ve cirit yarışları düzenlenirdi. Cirit oynamaya Mart'ın dokuzunda başlanır ve Mayıs'ın altısına kadar sürer. İstenilirse bu süre bir ay daha uzatılabilir. Haftada bir defa oynanırdı.²¹³⁸ Besili yarış atları çeşitli ipeklî kumaşlarla donatılıp yarıştırlırdı. Dereceye giren atların sahiplerine heybe ve kaftan gibi armağanlar verilirdi. Yarıştan sonra delikanlılar, takımlar hâlinde cirit oynarlardı.²¹³⁹

²¹³³ **Encylopoedia Britannica**, Encyclopoedia Britannica Ltd. London, 1953'ten Nihal Erk, "Memleketimizde At Yarışları İle İlgili İlk Derneğin Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3-4, 1962, s. 32.

²¹³⁴ Dingaç, s. 79.

²¹³⁵ Atıf Kahraman, **Osmanlı Devleti'nde Spor**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, ss. 497-519.

²¹³⁶ Dingaç, s. 79.

²¹³⁷ Tıknaz, ss. 57-61. Delikanlılar birliğinin hangi yörede icrâ edildiği konusunda bu yazıda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

²¹³⁸ Uslu, 1998, s. 59.

²¹³⁹ <http://www.muhsinkokturk.com/gelenek-ve-gorenekler/koy-odasi-kulturu-2> (01.04.2015).

2.12.13. Kadınların Raks Etmesi

Geleneksel eğlence biçimlerinden Oturak, Cümbüş ve Muhabbet ortamlarının en önemli ortak özelliği yemekli, içkili, müzikli ve oyunlu olmasıdır. Ayrıca bu ortamlarda “kadın oynatmak” da temel unsurlardan olup kadın, bu şekilde icrâ edilen sohbet ortamlarının en belirleyici figürüdür.²¹⁴⁰

Sohbet grupları arasından tespit edebildiğimiz kadarıyla Konya Oturak Âlemleri, Aksaray Oturak Âlemleri ve Ankara Cümbüş Âlemleri’nin toplantılarında genel olarak hizmet ve raks etmek maksadıyla kadın getirilmektedir.

Sohbet gruplarında yer alan kadınların, müzik eşliğinde raks etmek, içki ve yiyecek servisinde bulunmak, sigara sarmak ve sigara dağıtıp yakmak gibi görevleri vardır. Toplantılara her kişi kadın getiremediği gibi belirli vasıflara sahip olmayan bayanlar da alınmamaktadır. Örneğin; Ankara Cümbüş Âlemleri’ne iyi zil döğen ve iyi oynayan kadınlar çağırılır. Cümbüş’te zil döğecek olan kadının genç ve güzel olmasından ziyade sanatkâr olmasına, bilhassa iyi zil döğmesine, zilleri parmaklarına iyi ayarlamasına, çalınan müziğe en uygun bir şekilde oynayabilmesine bakılırdı. Ayrıca kadın da Cümbüş’te iyi saz çalan çalgıcıları arardı.²¹⁴¹

Konya Oturak Âlemleri’nde, Oyuncu Kadın(lar) coşkun Konya türkülerinin özel figürleri ve kendi hünerleriyle raks ederek hem ortamda bulunan kişileri eğlendirmekte hem de kendi Efe’sini onure etmektedir. Çünkü kadın iyi bir şekilde hizmet edip oyun icrâ edemezse ortamdaki kişiler onun Efe’sini eleştirebilmekte ve kadın da bir bakıma Efe’sinin yüzünü kara çıkartmış sayılmaktadır. Kadınların oyunları kesinlikle cinsellik çağrışımları yapacak tarzda değildir. Sanki birer sanat eseri icrâ edercesine dikkatli uygulanan zarif figürler, türkülerle birlikte bir bütün oluşturarak Oturak’taki misafirlerin mest olmasını sağlamaktadır. Adeta bir bale gösterisi yaparcasına ciddi, saygılı ve oynadığı oyunun türkülere göre değişen koreografisini büyük bir ustalıkla sergileyen o günün Oturak Kadınları, farkında olmadan ne kadar büyük bir sanatı icrâ etmişlerdir. Günümüzde ise bu tarz oyunlar bilinmediği için oyun icrâ edecek kadınları bulmak da çok zordur.²¹⁴²

Aksaray Oturak Âlemleri’nde mutlaka kadın bulunmakta ve sayısı bir veya iki olmaktadır. Kadınlar, söylenen türkülere eşlik eder, oyunlar oynar ve raki

²¹⁴⁰ Ömer Can Satır, “Yeni Ankaralı Müzik Anlayışı ve Eğlence Geleneğinin Dönüşümü: Metâlaşma ve Tüketim Kültürü Bağlamında Bir İnceleme”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, Özel Sayı: 2 (Aynalı Labirent: Küreselleşen Kentte Tüketim), 2014, s. 207.

²¹⁴¹ Yönetken, ss. 5-6.

²¹⁴² Sakman, 2001, ss. 33-34.

servisinde bulunurlar veya bir kadın servis yaparken diğeri ise raks eder. Oturaklarda kadına dokunan erkek bir daha eğlenceye alınmaz. Kadın istediği zaman veya servis yaptığı erkeğin dizine oturabilir ve rakısını içirebilir. Ancak erkek hiçbir zaman kadına dokunamaz. Erkeklerin kadına laf atması da yasaktır.²¹⁴³

2.12.14. Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması

Sohbet grupları arasındaki eğlence şekillerinden birisi de bayanlara özgü oyunların oynanmasıdır. Bu eğlence biçimine, kadınlar tarafından düzenlenen Kütahya Gezek Sohbetleri'nde rastlanmaktadır.

Kütahya-Gezek Sohbetleri'nin bayanlar tarafından tertip edilenlerindeki eğlence şekillerinden birisi, kadınlara özgü olan oyunların türküleri eşliğinde icrâ edilmesidir. Kadın oyunları, karşılıklı iki ya da dört kişi arasında oynanmaktadır. Bu oyunlarda telli sazlar kullanılmayıp bayan çalgıcıların ritme uygun olarak icrâ ettikleri deblek ve kaşık tercih edilmektedir. Önce iki ya da dört kişi oyuna kaldırılır. “Oyun üçtür ya da hiçtir.” kuralına uyarak herkes en az üç oyun oynayıp yerine oturur. Tekrar başka kişiler oyuna kaldırılarak oyun icrâsı bu şekilde devam eder. Ardından ahenk türküleri hep bir ağızdan söylenmeye başlanır. Oynanan oyunlar; “*Ebelerin Şakşaklıdır Kapısı*”, “*Yoğurdum Var*”, “*Çömüdüm*”, “*İğnem Düştü Yerlere (Şimdallı)*”dır. Ayrıca bu oyunlar düğünlerde de icrâ edilmektedir. Söylenen ahenk türkülerinin başında; “*Ah Hamamcı*”, “*A İstanbul*”, “*Gumarıya Vara Gele*”, “*Meşeden Gel*”, “*Portakalım*” ve “*Öte Yakaya Geçelim*” gelmektedir. Genç kızlar da Gezeklerde bu oyunları ve türküleri seslendirerek öğrenmiş olmaktadırlar. Halk arasında güzel oynayamayan genç kızlara; “*Hiç mi Cuma debleği görmemiş.*” tabiri kullanılmaktadır.²¹⁴⁴

²¹⁴³ Akbıyık, ss. 346-347.

²¹⁴⁴ Salün, ss. 17-27.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ İŞLEVLERİ

İşlevsel kuram, günümüz halk bilimi çalışmalarında en yaygın şekilde kullanılan teorilerden biridir. Halk bilimi çalışmalarına bu kuram, uzun yıllar “Amerikan Folklor Kurumu”nda çalışan ve yine senelerce editörlüğünü yapıp öğrencileriyle birlikte yayın politikalarını kontrolleri altında tuttukları, “Amerikan Folklor Dergisi”nde çalışmalarını yayımlayan, asıl çalışma sahası itibariyle T. Benfey’in “Kültürel Ödünçleme Kuramı” doğrultusunda çalışmalar yapan bir kültürel antropolog olan Franz Boas ve öğrencileri vasıtasıyla girmiştir. Bu kuramın daha sonraları kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu kuramın kurucuları B. Malinowski (1884-1942) ve birbirlerinden habersiz olarak yürüttükleri alan araştırmalarının sonucu aynı kuramsal çerçeveyi ileri süren A. Reginald Radcliffe-Brown (1881-1955)dur. Önde gelen diğer temsilcileri arasında R. Thurnwald (1869-1954) ve Ruth Benedict (1887-1948) sayılabilir.²¹⁴⁵

İşlevsel kuram, Avrupa’daki yeni nesil halk bilimcilerden Amerika’da olduğundan daha güçlü bir destek almıştır. Avrupa’da bilim dünyasında antropoloji ve folklor arasındaki uçuruma, orta bir disiplin olan köylü kültürü üzerine çalışan etnoloji ile köprü kurulur. Etnolojik bir bakış açısına sahip olan folklorcular, folklorik ürünlerin bütün sosyal çevresini incelerler. Ulusal masalların saf metinlerini son ürünleri olarak düşünen Grimm kardeşlerin tersine, modern folklorcu bir toplumu, katılımcı-gözlemci-derleyici gibi uzatılmış süreçlere yerleştirerek tarihsel derinlik içerisinde çalışır. Modern folklorcu; masal anlatma, dinleyici reaksiyonları, önemli ve sıradan anlatıcıların biyografileri ve kişilikleri hakkında; popüler ve sanatsal edebiyattaki masal repertuarını, anlatıcı ve dinleyicinin anlatı türlerinden çıkardığı anlamları ve doyumunu etkileyen faktörler hakkında bilgi toplar.

İşlevselcilik sözlü edebiyata olduğu kadar maddî kültüre de uygulanabilir. Petr Bogatyrev, “*The Function of Folk Costume in Moravian Slovakia (Moravya Slovakya’sında Halk Kostümlerinin İşlevi)*” adlı monografisinde geleneksel kıyafetleri büyüsel, dinsel, bölgesel, ulusal, erotik, günlük ve yaş gruplarına göre gruplandırır. Bu elbiselerin şekilleri onların özel işlevlerini yansıtır.²¹⁴⁶

²¹⁴⁵ Özkul Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, 5. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, ss. 243-244.

²¹⁴⁶ Richard M. Dorson, **Günümüz Folklor Kuramları**, çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay, 2. Baskı, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2011, ss. 38-39.

İşlevsel kuramın en anlaşılır uygulaması William Bascom tarafından yapılır. Bascom, yaşayan toplum kültürünün statik değil dinamik, yalıtılmış değil bütünleşmiş, periferideki değil merkezdeki parçalardan oluşan yaratıcı ürünleri için folklor ifadesi yerine “sözlü sanatlar” terimini düşünür. Bascom, Bronislaw Malinowski’nin “Myth in Primitive Psychology (İlkel Psikolojide Mit)”deki bakış açısını genişleterek folklorun çeşitli işlevlerine dikkat çeker.²¹⁴⁷

W. Bascom, folklorun işlevleri arasında dört tanesine vurgu yapmaktadır:

1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi
2. Toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi
3. Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi²¹⁴⁸

Bu kategoriye beşinci bir işlev olarak Marksist düşünceye mensup halk bilimciler “protesto işlevi”ni de eklemişlerdir.²¹⁴⁹

Halk bilgisinin yazılı, sözlü, görsel, maddî vb. ürünlerinin her birinin belirli işlevlere sahip olduğu belirtilmiş ve bunlar da belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda geleneksel sohbet toplantılarının işlevleri ise yukarıda zikredilen işlevlere ilave yapılarak şu başlıklar altında ele alınacaktır; “Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakıt Geçirme İşlevleri”, “Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevleri”, “Eğitim ve Kültürü Genç Kuşaklara Aktarma İşlevleri”, “Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevleri”, “Ekonomik İşlevleri” ve “Siyasal İşlevleri”.

3.1. Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakıt Geçirme İşlevi

Sohbet toplantılarının en başta gelen işlevi eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirmektir. Günlük hayatın yoğun temposundan yorulan, maddî ve manevî olarak birtakım sıkıntılar yaşayan insanlar, bir araya gelip düzenledikleri toplantılarda belirli bir süre de olsa yaşadıkları zorluklardan kurtularak eğlenirler. Toplantılardaki eğlence şekillerinin başında; müzik, seyirlik oyunlar, halk oyunları, mâni atışması, Nasreddin Hoca fıkralarının tiyatral gösterimi, kadınların raks etmesi, fıkra ve anekdot anlatılması, bilmece sorulması, atasözü söyleme ve mentivar söyleme gelmektedir. Bu eğlence çeşitleri de sohbetlerin türlerine, katılımcılarına,

²¹⁴⁷ Dorson, s. 34.

²¹⁴⁸ William Bascom, “Folklorun Dört İşlevi”, çev. Ferya Çalış, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2005, ss. 71-86.

²¹⁴⁹ Ekici, 2007, s. 125.

içeriklerine, zamanına ve mekânı ile her sohbet grubunun kendi kuralları ve yapısına bağlı olarak seçilmektedir. Fakat bu eğlence faaliyetleri de belirli kurallar ve bir düzen içerisinde saygı sınırlarını aşmadan icrâ edilir. Özellikle seyirlik oyunlar herhangi bir argo ya da onur kırıcı ifadelere yer verilmeden sohbet grubu üyeleri ve misafirler tarafından birlikte oynanır.

Sohbet toplantılarında müzikli ve oyunlu olarak icrâ edilen gösteriler sayesinde hem grup üyeleri hem de izleyiciler içinde buldukları maddî ve manevî zorluklarından kısa bir süre de olsa kurtularak eğlenirler. Ayrıca toplantılarda icrâ edilen her türlü gösteriye izleyicilerin de katılımı sağlanmaktadır.

Eğlence şekilleri birbirinden farklı olan sohbet gruplarında, kadınların raks ettiği ve alkol tüketiminin serbest olduğu durumlar da vardır. Böyle ortamlarda ise grup üyelerinin dışında genellikle katılımcı kabul edilmeyip dışa kapalı bir şekilde eğlenilmektedir.

Sohbet toplantılarında eğlence, sadece oyun ve gösterilerin icrâ edilmesiyle gerçekleşmemektedir. Özellikle seyirlik oyunların sonunda kaybeden tarafa ya da kişilere verilen ağır ve rencide edici olmayan çeşitli cezalar vasıtasıyla da izleyenler eğlenmektedir. Bu şekilde eğlence ortamı, çeşitli hayvan taklitlerinin ve şaka yollu çeşitli hareketlerin yaptırılması ile daha da artmaktadır.

3.2. Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi

Folklorun bu işlevi, içinde yer aldığı kültürdeki icrâları yapanlara ve bu icrâları seyredip dinleyenlere, söz konusu kültürdeki ritüellerin toplumsal kurumları ve değerleri doğrulayıp onaylamasıdır. Böylece toplumsal kurum ve değerlerin güncelleşmesini, güçlenip kök salmasını sağlamaktadır.²¹⁵⁰

Sohbet toplantıları kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler, toplumsal yapı içerisinde mevcut kuralların yaşatılmasına ve desteklenmesine hizmet etmektedir. Sohbet grubundaki kişilerin, toplantıların düzenlendiği günler dışında da belirli bir düzen içerisinde yaşama ve davranma mecburiyeti, toplumsal yapı içerisinde desteklenen ve kabul gören bir tutum olarak dikkati çekmektedir.²¹⁵¹

Sohbet toplantılarını düzenleyen arkadaş grupları, toplantılar dışında düğün, cenaze, sünnet gibi törenlere katılarak gerekli hizmetleri yerine getirir ve gerekli olması durumunda kendi imkânları ölçüsünde maddî destekte bulunurlar. Bu şekilde

²¹⁵⁰ Çobanoğlu, 2010, s. 256.

²¹⁵¹ Fedakâr, s. 31.

sohbet grubu içerisinde sosyal bir yardımlaşmanın yanında kültürel değerlerimizi oluşturan törenlerin sürdürülebilmesine katkıda bulunmuş olmaktadır.

Çankırı Yârenleri, grup arkadaşlarından birisi veya onun yakını vefat etmesi durumunda, bunu haber alan diğer üyeler hemen cenaze evinde toplanırlar ve duymayanları da arayarak bu konuda bilgi verirler. Bütün defin işlemlerini yapan Yâren ekibi, komşularla birlikte cenaze evine 40 gün boyunca yemek götürür. Cenaze defnedildiği akşam ise on tane hafız getirilerek hatim yapılır ve dua edilir. Bu zaman dilimindeki bütün hizmetler Yârenler tarafından yerine getirilerek böyle hüznü bir günde acılı aileye destek olmaya çalışırlar.²¹⁵²

Manisa-Kula Yârenleri'nin eskiden düğün sahiplerine yardım ettiği bilinmektedir. Kula'da düğünler Perşembe günleri başlamaktadır. Bu bakımdan Perşembe günü içerisinde keşkeklik buğday, çerez ve kına bulunan tepsiler ile yapılacak yemekler için kesilecek olan bir hayvan, Yâren kızanları tarafından oğlan evinden kız evine götürülür. Bu uygulamaya “*Seysana*” adı verilmektedir. Seysana, beş altı kişilik Yâren kızanı tarafından bayrak eşliğinde davul ve klarnet (zurna) çalınarak oyunsuz sadece müzik eşliğinde götürülür. Kız evine seysana götürüldükten sonra Yâren teşkilatının bayrağına bir hediye asılır. Eskiden basma kumaş bağlanırken daha sonra para takılmaya başlanmıştır. Ayrıca bir tane de gömlek bağlanır. Gömlek, düğün sırasında Yâren için verilen diğer malzemelerle satılır ve Yâren teşkilatı hesabına geçirilir. Seysana, kız evine götürüldükten sonra bayrak Yâren kızanlarınca damat evine getirilerek asılır. Perşembe günü seysana götürüldükten sonra Yâren teşkilatının görevi sona erer.²¹⁵³ Ayrıca Perşembe günü Yârenler toplanarak kendi binek hayvanlarıyla/araçlarıyla birlikte dağa oduna giderlerdi. Düğün yemeğinin yapılması için bu odunları getirmek Yârenlerin asli vazifesiydi. Odundan gelen Yârenlerin hayvanlarından damadın evine ilk girene düğün sahibi tarafından hediye verilirdi. Odunların getirilmesinden sonra Yârenler düğün yemeği için taş dibek içerisinde keşkek döverlerdi (K.K.73). Cuma günü düğün için gerekli diğer malzemeler toplanırdı.

Isparta Gezek sohbet grubu üyelerinden biri veya onun yakın akrabalarından evlenen olursa düğünün bütün hizmetlerini Yâren üyeleri yerine getirir. Isparta'nın Gelendost ilçesine bağlı Yenice köyünde, 1950'li yıllara kadar sürdürülen geleneğe göre, yedi gün ve yedi gece devam eden düğünde kalabalık topluluklara yemek

²¹⁵² Absarıloğlu, s. 20.

²¹⁵³ <http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

verildiğinden, bunları pişirmek için yüklerle oduna ihtiyaç vardı. İşte bu odunu, her Yâren birer ikişer at veya eşekle topluca dağa giderek bir defada getirip düğün evinin avlusuna istif ederlerdi. Yârenlerin bu iş için topluca dağa gidişlerinde ve dönüşlerinde görülmeye değer tören olurdu. Hayvanlara renkli bozcuklardan gerdanlıklar ve çanlar takılarak türküler söylenirdi.

Yârenlerin görevleri arasında; davetlilere verilen yemeklerde sofraların kurulması, kaldırılması, su ve yemeklerin dağıtılması, davetlilerin oturduğu odaların temizliği, yemekten önce ve sonra konukların ellerini yıkamak için leğen, ılık su doldurulmuş ibrik getirmek, ellerine su dökmek, havlu tutmak, geceleri oyunlar oynatmak, türlü eğlenceler tertip edilmek üzere güveyinin evine yakın bir meydanın çırarlarla, gazla karılmış, kül tabakları veya gaza bulanmış bezlerle meşale yakılmak suretiyle aydınlatılması, burada oyunlar düzenlenmesi, oturulacak yerlere hasır ve keçe kilim serilmesi, düğün sahiplerinin komşuları ve akrabaları tarafından gönderilen ve on beş kaptaki ayrı türden yemeklerin düğün evine taşınması (Buna “*terzi görmek*” adı verilir.), gelin eşyasının güveyi evine götürülmesi gibi birçok iş hep Yârenler tarafından yerine getirilmektedir.²¹⁵⁴

Afyon Gezek grubu üyelerinin birbirleri ile olan dostlukları zamanla aileleri ve çocukları arasında da meydana gelmiştir. Oluşturulan bu dostluk bağı uzun yıllardır sürdürülmektedir. Özellikle kadınlar düğün törenlerinde, bayramlarda, sünnet düğünlerinde, hastalıklarda, çocuklarının askere gidiş ve dönüşleri gibi iyi ve kötü günlerinde birbirlerini ziyaret ederek hediyeler götürmüşlerdir. Bu hediye olayına “*hatıra sorma*” adı verilirken bu uygulama günümüzde de devam ettirilmektedir.²¹⁵⁵

Konya Barana grubu üyelerinden birisinin düğünü, mevlidi ya da benzeri bir organizasyonu olması hâlinde oradaki hizmet gerektiren aşçı, garson, çaycı gibi bütün işler Barana grubundaki arkadaşları tarafından paylaşılarak herhangi bir ücret alınmadan yerine getirilir. O kişinin ücret karşılığı işleri yaptırmak için herhangi birini getirmesi Barana’daki arkadaşlarına hakaret sayılmasının yanında diğer Barana grupları tarafından da hoş karşılanmamaktadır (K.K.141).

Kütahya Gezek grubu üyelerinin kendileri ve yakın akrabalarının nişan, evlilik, sünnet gibi düğün törenleri ile özel günlerinde hediye almak, askere gidenlere yemek vermek için grubun ortak parasından gerekli miktarda alınır. Özel günlerde

²¹⁵⁴ Çağatay, 1989, s. 150.

²¹⁵⁵ Bıyıkoğlu, s. 87.

ise Gezek grubu üyeleri aldıkları hediyeyle birlikte yapılan organizasyonlara iştirak ederler.²¹⁵⁶ Kadın Gezek gruplarının üyeleri yukarıda değinilen özel günlerde grup arkadaşının evinin temizlenmesi, gerekli alışverişin yapılması, yemeklerin hazırlanması ve ikram edilmesi, misafirlerin karşılanıp ağırlanması gibi hizmetlerde yardım ederek onun yükünü biraz da olsa paylaşmaktadır.²¹⁵⁷

Sohbet toplantıları sadece belirli bir grup tarafından sınırlı bir çevre içerisinde icrâ edilen toplantılar değildir. Belirli zamanlarda yerel ve ulusal olarak düzenlenen şenliklerde, festivallerde ve televizyon programları gibi çeşitli organizasyonlarda sunulan imkânlar ölçüsünde sohbet grupları toplantılarını icrâ ederler. Örneğin; Balıkesir-Pamukçu Erfene sohbet grubu, Balıkesir'in yerel kanalı olan Karesi Tv'nin "*Kapsama Alanı*" programında "*Pamukçu Kasabası Geleneksel Sohbet ve Eğlenceleri*" adıyla 13.10.2012 tarihinde bir programa konu olmuştur. Burada Erfene Sohbetleri belirlenen süre zarfında gösteri mahiyetinde icrâ edilmiştir.²¹⁵⁸

Sohbet grupları sadece kendi bünyesinde gösteri yaparak bu geleneği sürdürme çabası içerisinde olmayıp farklı mecralarda da sohbet kültürünün tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması gayretindedirler. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri, Sandıklı'da belirli zamanlarda düzenlenen aşure dağıtma etkinlikleri, asker uğurlama törenleri, öğretmenler günü kutlamaları, polis haftası etkinlikleri, Nevruz kutlamaları, Hıdrellez şenlikleri, Ahilik haftası kutlamaları, Yûnus Emre ve hocası Tabduk Emre'yi anma etkinlikleri, Akdağ Kocayayla 8. Motosiklet Festivali gibi birçok organizasyona katılmış; huzurevi ve çocuk esirgeme kurumuna defalarca ziyaretlerde bulunmuşlardır.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Akşehir merkezde her sene Temmuz ayı içerisinde düzenlenen "*Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri*"nde herhangi bir maddî karşılık beklemeden gösteri yapmaktadırlar. Ayrıca Konya dışında tertip edilen tören, kutlama ve diğer organizasyonlardan davet gelmesi ve o tarihte müsait olmaları hâlinde herhangi bir ücret talebinde bulunulmadan davete iştirak ederek gösteri düzenlerler.

Balıkesir-Pamukçu'da ilki 2013'te ve ikincisi de 14 Haziran 2014'te tertip edilen "*Pamukçu Bengi ve Gülgülü Şenliği*"nin bir bölümü Erfene Sohbetleri'ne ayrılmıştır. Program içerisinde belirlenen bir bölümde Erfene Sohbetleri hakkında

²¹⁵⁶ Salün, s. 34.

²¹⁵⁷ Şemin, s. 71.

²¹⁵⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=JcBBpVxdYWg> (04.12.2014).

kısa bir bilgi verilmesinin ardından, sohbet toplantılarında icrâ edilen seyirlik oyunların bir kısmı oynanmış ve “*samırt tepilmesi*” de simgesel olarak sahnelenmiştir. Bu şekilde hem Erfene Sohbetleri tanıtılmış hem de yörede düzenlenen törenlere katkı sağlanmıştır.

Kastamonu-Tosya Yârenleri hem Tosya’da hem de farklı yerlerde düzenlenen özellikle Kastamonu ve yöresi ile ilgili olan festival, özel gün, sosyal dayanışma için yapılan toplantılar gibi organizasyonlara katılarak toplumsal dayanışmanın güzel bir örneğini göstermenin yanında, Kastamonu ve Tosya’yı da kültürel anlamda en iyi şekilde tanıtmaya gayreti içerisinde. Tosya’da yaşatılan gelenek sadece bu yörede icrâ edilmeyip farklı ortamlarda sergilenerek insanların haberdar olması da sağlanmaktadır. Kurulduğu günden beri her sene Ankara’da düzenlenen “*Başkentte Kastamonu Günleri*”ne katılan Yâren Meclisi, orada gösteri amacıyla kısa bir toplantı düzenlemektedir. Yâren Meclisi’nin kurulduğu günden beri düzenli şekilde katılarak destek verdiği önemli organizasyonlardan birisi de 2015 yılında on yedincisi düzenlenen “*Tosya Kültür ve Pirinç Festivali*”dir. Ayrıca Tosya Yâren Meclisi dönem içerisinde çeşitli derneklerin yapmış oldukları davetlere zaman bakımından uygun oldukları sürece herhangi bir ücret talep etmeden iştirak ederek bu tür etkinliklere destek vermektedir (K.K.330).

Bursa Gezek sohbet grubu, her dönem yaşlılar haftasında ve Ramazan ayında iftar programı dâhilinde²¹⁵⁹ bütün üyelerin katılımıyla huzurevinde Gezek programı düzenlerler. Bu şekilde bu kurumda bulunanların bir nebze de olsa yalnızlıklarını paylaşarak moral kazanmalarına yardımcı olmaya çalışırlar. Ayrıca orada verilen hediyeleri ve yapılacak bütün ikramları Gezek üyeleri kendi topladıkları aidatlardan veya son yıllarda olduğu gibi özel kurumların yaşlılar haftası programları ile birlikte karşılayarak maddî yardımda da bulunmuş olurlar.

Bu şekilde sohbet grupları tarafından yapılan farklı yerlerdeki gösteriler vasıtasıyla, sohbet geleneğinin hem kendi yöresinde hem de farklı bölgelerde de tanıtılarak bu kültürün geniş kitleler tarafından bilinmesi sağlanmış olmaktadır. Ayrıca hem toplumsal hem de sosyal kurumların organize ettikleri törenlere de destek verilmiş olmaktadır.

²¹⁵⁹ <http://www.bursa.bel.tr/?bolum=haber&id=13748> (08.12.2014).

3.3. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi

Folklorun bu işlevi, özellikle yazılı geleneği bulunmayan veya sözlü kültür ortamının tek kültür zemini olduğu toplumlarda, folklor ürünlerinin taşıdığı bilgiler tarihsel olarak gerçek ve öğretimleri son derece önemli olarak kabul edilir. Bu bağlamda folklor, kültürün aynası ve insanlara yönelik pratik kurallar ve klavuz olarak düşünülmektedir.²¹⁶⁰

Sohbet toplantıları, “*kültürleme, kültürleşme ve kültürlenme*” gibi etkileşim ve değişmelerin yaşandığı sosyokültürel ortamlardır. Kültürleme; toplumların kendisini oluşturan bireylere, belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru elde etme sürecidir. Kültürlenme; değişik aile, eğitim, okul, meslek, bölge (alt kültür) çevrelerinden kalkıp belli yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen akran gruplar arasındaki kültür etkileşimidir. Kültürleşme ise toplumun kendi içinde gerçekleşen kültürlenme sürecinin dış dünyaya, yabancı dil ve kültürlerle açılmasıdır.²¹⁶¹

Sohbet toplantılarına grup üyesi ya da misafir olarak katılan kişi(ler), kendi kültürel unsurlarını/yapılarını sergilendiği/gördüğü kadarıyla öğrenir (kültürleme), farklı kesimlerden meydana gelen grup üyelerinin birbirlerini etkilemeleri (kültürlenme) ve farklı kültürlerle ait unsurları da gözlemleyip tanıma ve benimseme fırsatı kazanır (kültürleşme).

Birey(ler), sohbet toplantılarına katılarak kendi sözlü ve yazılı edebiyat mahsullerini (mâni, masal, efsane, bilmece, gazavatnâmeler, cenknâmeler vb.), inanç unsurlarını, giyim-kuşam ve sofrâ âdâplarını, iletişim biçimlerini, eğlence şekillerini (mâni atışması, seyirlik oyunlar, müzik, halk oyunları vb.), toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı gibi kültürel olguları tanıma, benimseme ve icrâ etme olanağına sahip olmaktadır.

Sohbet geleneğinin temelinde insanlar arasında birlik ve beraberliği sağlayarak toplumsal bütünlüğün sürdürülmesi yer almaktadır. Bu bakımdan değişen zamana ve hızlı bir şekilde gelişen teknolojinin yaratmış olduğu tek-tipleşen toplum ve insan yapısına karşı kültürel yapının muhafaza edilmesi için de gayret gösterilmektedir.

²¹⁶⁰ Çobanoğlu, 2010, s. 257.

²¹⁶¹ Güvenç, 2013, ss. 85-87.

Sohbet toplantıları, genel olarak kuralları ve icrâ düzenleri bakımından eğlence ortamının yanında geleneksel bir eğitim kurumu vazifesi de üstlenmektedir. Sohbet grubu üyesi olabilmek için bireylerin belirli vasıflara sahip olması ve gruba dâhil olduktan sonra da içinde buldukları oluşumun kurallarına tabii kalınması sonucunda hem grup hem de toplum nazarında elde edilen itibar, kişilerin gruba katılma isteğini artırmakta, tavır ve davranışlarında da ölçülü olmaya sevk etmektedir.

Gelenek, geçmişten hareketle geleceğin inşa edilmesidir. Geleceği kurgulama işlemi sırasında bireyler/toplumlar, her biri birer geleneksel bilgi deposu durumundaki kültürel unsurlardan (dans, yemek, türkü, giysi, dram vb.) yararlanmak zorundadırlar. Kendisi de bağımsız bir gelenek durumundaki sohbet toplantıları, aynı zamanda içerdiği pek çok geleneğin aktarılması ve yaşatılması işlevini de üstlenmektedir. Başka bir ifadeyle “kültürel aktarım geleneği”,²¹⁶² eğlence ortamlarında canlı şekilde yaşatılmaktadır. Bu bağlamda sohbet toplantıları, bireye ve topluma her türden yaratma-icrâ eylemi için gerekli olan kültürel alt yapıyı sunar.²¹⁶³

Sohbet toplantılarının en temel işlevlerinden birisi eğitim ve kültürün genç kuşaklara “kültürel aktarım geleneği”yle yani görsel, işitsel ve uygulamalı gibi farklı şekillerde aktarılmasıdır. Sohbet grupları, işleyişi ve katılımcılarının uyumu bakımından toplum tarafından kabul edilen belirli niteliklere sahip olan kişilerin alındığı bir eğitim kurumu niteliğindedir. Eğitim, sadece okuldan ibaret olmayıp aynı zamanda sosyal yaşamda uyulması gereken kuralların yanı sıra aile hayatında nelere dikkat edilmesi gibi hususların olduğu ve bunların öğrenilip hayata geçirilmesidir. Genel olarak sohbet üyelerine bu kurallar farklı şekillerde belirli seviyede aktarılmaktadır.

Sohbet toplantıları, geleneksel kültürün yeni nesillere aktarılmasında büyük bir işlevi bulunmaktadır. Toplantıların akışı içerisinde her sohbet grubu çoğunlukla kendi yöresine ait türküleri, halk oyunları ve seyirlik oyunları belirli aralıklarla icrâ etmektedir. Bu şekilde yörelerin kültürünün bir kısmını teşkil eden bu halk bilgisi ürünleri, sohbet ekibine katılanlara öğretilmek suretiyle genç kuşaklara aktarımı sağlanmaktadır. Ayrıca toplantıların doğal ortamında bulunan kişiler oyunlara

²¹⁶² Jan Harold Brundvand, **The Study of American Folklore**, New York, W.W. Norton and Company Inc., 1968, s. 198'den Özdemir, 2005, s. 341.

²¹⁶³ Özdemir, 2005, s. 341.

katılarak veya oyunları izleyerek sohbet geleneğinin kültürel yapısı hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olabilmektedir. Bu bakımdan sohbet toplantıları, müzik ve oyun kültürünün eğitim yoluyla aktarımının yapıldığı sosyal bir organizasyon olma niteliği taşımaktadır.

Kültür aktarımının gerçekleştirildiği ortamların başında Gaziantep'teki Barak odaları gelmektedir. Bu odalar toplumsal iletişimin sağlandığı, gelenek, kültür ve bilgi aktarımının olduğu mekânlardır. Bu bakımdan yörede “*Barak odasında mı yetiştin?*”²¹⁶⁴ ya da “*Barak üniversitesinden mi mezun oldun?*” (K.K.283, 284, 291, 292) tabiri kullanılmaktadır.

Günümüzde kentlerdeki kültürel yapının kitleselleşmesi, diğer bir deyişle özellikle kitle kültürünün bütün kültürel alanı kaplamaya başlaması, yine eğlence unsur ve uygulamaları aracılığıyla gerçekleştiği gözlenmektedir. Özellikle farklı köken, içerik, biçim ve işleve sahip eğlence türlerinin kentlerde ve kasaba gibi yerleşim birimlerinde insanların geleneksel kültürden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Buna karşın yereldeki halk eğlenceleri, geleneksel unsurların yaşatılmasını sağlamaktadır.²¹⁶⁵ Halk eğlencelerinin başında yukarıda da değinildiği gibi geleneksel sohbet toplantıları gelmektedir.

Sohbet toplantılarının çeşitli dernekler tarafından geniş katılımlarla tertip edilmesiyle hem aynı yörede hem de farklı yerlerde yaşayan hemşehrilerin bir araya gelmesine, tanışıp kaynaşmasına ve kültürel etkinliklerin yaşatılmasına vesile olmaktadır. Örneğin; Bolu-Gerede'de çeşitli derneklerin öncülüğünde gerçekleştirilen Fefene toplantıları sayesinde hem yöredeki hem de il/ilçe dışında bulunan Geredeliler bir araya gelerek tanışmış ve kaynaşmış olmaktadır. Bu gelenek özellikle Gerede dışında doğup büyüyen, ailesi aslen Geredeli olan gençlerin kendi kültürlerini tanımalarına bir vesiledir. Ayrıca kurulan bu derneklerin vasıtasıyla köylerdeki ortak kullanım alanlarının yapılması ya da tamir ettirilmesi sağlanmakta ve ihtiyaç sahipleri tespit edilerek onlara imkânlar ölçüsünde yardımda da bulunmaktadır (K.K.236, 237).

Kültürel faaliyetlerin sadece belirli bir grup tarafından icrâ ediliyor olması, onun daha geniş kitlelere tanıtılması ve aktarılmasına engel değildir. Öyle ki sohbet toplantıları gibi toplumun kültürel zenginliğini yansıtan bu tür organizasyonların çeşitli yollarla toplumun farklı kesimlerine de ulaştırılması gerekmektedir. Bu

²¹⁶⁴ Balı, s. 25.

²¹⁶⁵ Özdemir, 2005, s. 342.

amaçla Bursa Dostlar Gezeği'nin 2012-2013 yılında düzenlenen toplantıları, bu kültürel etkinliğin Bursa halkına daha iyi aktarılması ve tanıtılması için Bursa'nın yerel bir televizyon kanalında her Salı akşamı canlı olarak yayınlanırken bazı akşamlar da banttan yayın yapılmıştır. Bu şekilde etkinliğin sadece üyeler arasında yapılan bir faaliyet olmasının dışına çıkılarak yerel halkla da bu gelenek buluşturulmuştur (K.K.84).

Farklı bölgelerde değişik, aynı ya da benzer isimler adı altında icrâ edilen sohbet toplantıları, sadece müzik ve oyun eğitimi bakımından değil, aynı zamanda bireyin sosyalleşmesi ve sosyal normların aktarımı bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Toplantılara yaşça büyük olanların alınması ve onların bir çeşit usta-çırak ilişkisi içinde yetiştirilmesi sağlanır. Büyüğe karşı saygı çerçevesinde davranma, dürüstlük, yüz kızartıcı hâllerden uzak durma, sorumluluk duygusuna sahip olma ve başkalarının haklarına saygı gösterme gibi kültürümüzün en başta gelen unsurlarının yanında, Türk eğlence kültürü de geniş kapsamda sohbetlerde öğrenilmektedir.²¹⁶⁶ Bu duruma örnek olarak Kastamonu-Tosya Yâren Meclisi'nin kısa süreli bir geçmişi olmasına rağmen bu zaman içerisinde toplum nazarında gözle görülür nasıl olumlu bir etkiye sahip olduğu gösterilebilir. Örneğin kaynak şahısların vermiş olduğu aşağıdaki bilgiler bunu net olarak göstermektedir:

“Şimdi bizim Yâren toplantılarımıza gelen çocuklar var. Onların arasında ailesinde Yâren olanlar da var olmayanlar da var. 5, 6, 8 yaşında olanlar var. Çocuğum oturup kalkmayı öğrensini diye gönderiyorlar. İlk kez Yâren'i kurduğumuz zaman şöyle bir olay oldu. Bizim Yârenimize iki tane genç geldi. Birisi ortaokul öğrencisi, birisi 13 diğeri de 15 yaşında falan. Bunlar Yâren'e takılmaya başladılar. Birisinde çok güzel bir gırtlak var, sesi çok güzel yani. Çok güzel türkü söylüyor. Bu çocuklar Yâren'e takıldıktan üç-dört ay sonra- ilk başlarda birisine dedim ki Yârenim bir bardak su al gel. Çocuk, git kendin al dedi bana. Bu çok önemli, bunu her zaman mecliste de anlatıyorum misafirlere. Düşünün ailesinde öyle bir şey görmemiş çocuk. Hizmetin nimet olduğunu bilmiyor. Nereye hizmet edeceğini de, nasıl hizmet edeceğini de bilmiyor.- O çocuk diğer Yârenler gibi edepli ikram ve hürmet eder hâle geldi. Bir gün emniyet amiri bana; “Filancayla diğer çocuk sizin oraya takılıyor mu?” dedi. “Evet, bizim oraya takılıyor.” dedim. “Bunlar beş kişiydiler. Yârenliğe takılmaya başlayınca beşi de dağıldı. Bizim bunları gecede 2

²¹⁶⁶ Fedakâr, s. 32.

defa nezarete aldığımız olurdu. Şimdi ise yanlış bir iş ya da suç işlediklerini görmüyorum.”dedi.” (K.K.330).

Toplumsal yapının temel taşlarından birisini yardımlaşma ve dayanışma olgusu oluşturmaktadır. Her toplumu meydana getiren bireylerin ve grupların bütünlüğünü muhafaza etmek, gelişmesini sağlamak ve kültürel değerlerini korumak amacıyla çeşitli şekillerde maddî ve manevî olarak yardımlaşma gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde kültürün bir parçası olan sosyal yardımlaşma ve dayanışma sohbet grupları tarafından farklı şekillerde hayata geçirilir. Bu yardımların başında; maddî yardım, konaklama ve iş imkânı sağlama, gıda, giyecek ve yakacak temin etme, yapılacak işlerin ücretsiz olarak yerine getirilmesi gelmektedir.

Sohbet toplantılarında yardımlaşma ve dayanışmaya vesile olan durumlardan birisi grup üyelerine verilen ceza uygulamalarıdır. Sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak toplantı esnasında ya da gündelik hayatta genel kaidelere uymayan kişilere yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı çeşitli cezalar da verilmektedir. Çankırı Yâren toplantılarının icrâsı esnasında hata yapan ya da hafta içerisinde yaptığı bir fiilden dolayı mahkeme tarafından kusuru sabit bulunan Yâren’e verilen cezalardan bir tanesi yardımlaşmaya örnektir. Cezalı Yâren’e belirlenen fakir ailelere odun, kömür gibi yakacak malzemenin yanında yiyecek, içecek ve giyecek yardımı da yaptırılır. Bu yardım karşı tarafı incitmemek için geceleri gizli bir şekilde götürülerek ihtiyaç sahiplerinin evlerinin kapılarına bırakılmak suretiyle yerine getirilmekte ve alan kişi de yardımın kimden geldiğini asla bilmemektedir (K.K.2).

Isparta Gezek grubu üyeleri, yörede kışlık yakacağını temin edememiş dul, kocası askerde, kimsesiz yoksul kadınların ve ihtiyarların yakacağını tedarik ederler. Bu şekilde ihtiyaç sahipleri gerektiğinde Yârenlere başvurduklarında evleri bile yıkılmış olsa tamirinde gereken hizmetleri yerine getirirler. Örneğin; damı yıkılmışsa ağacını, kamışını ve kerpicini hazırlar, taşır ve yerleştirirler. Bu iş daha büyük olursa köyün bütün Yâren odaları birleşerek yaparlar. Hatta maddî durumu elverişli olanlar da zor ve zaman isteyen bu işler için Yâren odalarından biri ile koyun, keçi ya da para vermek suretiyle anlaşır. Bu şekilde işlerini yaptırır. Çünkü Yârenler bu tür işleri baştan savma değil titizlikle yerine getirirler.²¹⁶⁷

²¹⁶⁷ Çağatay, 1989, s. 151.

Afyon'da eski dönemlerde özellikle esnaf ve tüccarlardan oluşan Gezek gruplarından bazıları, aldıkları kararlar neticesinde fakir ve mağdur kimselere mümkün olduğu kadar ucuza satış yapmaya gayret etmişlerdir. Bunu da yaparken karşı tarafın rencide olmamasına dikkat etmişlerdir.²¹⁶⁸

Bursa Gezek grupları tarafından her sene üyeler arasında toplanan aidatlardan ayrılan bir miktar ücret ile senede bir defa toplu hâlde olmak kaydıyla birkaç öğrenciye burs verilmektedir (K.K.84). Ayrıca bazı dönemlerde halka açık bir ortamda biletli olarak tertip edilen Gezek organizasyonlarından elde edilen ücretler LÖSEV, engelliler derneği gibi kurumlara bağışlanmaktadır.²¹⁶⁹ Bu da, Gezek'in temelinde eğitim ve sosyal yardımlaşma işlevinin olduğunu gösteren bir uygulamadır.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Sıra kasasında biriken paralarla çeşitli şekillerde yardım faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Daha önceden Akşehir merkezde bulunan huzurevinin bir odasının bütün eşyalarının temin edilmesi, bir mahallede yapılan caminin camlarının bir kısmının satın alınması, fakir ailelere erzak veya yakacak yardımında bulunulması, imkânlar dâhilinde belirli sayıda öğrenciye burs verilmesi, fakir çocukların sünnet ettirilmesi gibi farklı yardım faaliyetleri içerisinde olmuşlardır (K.K.30, 31).

Kütahya Gezek grubu üyeleri mümkün olduğu kadarıyla esnaflık ve ticarî alışverişlerini birbirleriyle yaparak arkadaşlarına destek olurlar.²¹⁷⁰ Bunun yanında farklı şekillerde de yardımlaşma olayı gerçekleştirilmektedir. Gezek üyeleri arasında daha önceden yaşanan bir olay şu şekildedir: *“Bir Ramazan arifesinde, esnaftan birinin dikkatini çeker ki, dükkân komşusu Hüseyin Efendi “Ramazan harcı” görmemektedir. Aynı zamanda “Gezek arkadaşı” olan Hüseyin Efendi’yi izleyen arkadaşı, birkaç gün sonra onun bir çuvala dükkâna geldiğini fark eder. Bir ara, çuvalı sırtlayan Hüseyin Efendi, doğruca bakırcılar çarşısına gider, evden getirdiği kap-kacağı satmak ister. Ve satar da. Satar ve Ramazan için öteberi alıp evine götürür. Tabi, hanımı sabahleyin çok üzgün iken şu anda memnundur. Kocasına teşekkür, Allah’a şükürler etmektedir. Hüseyin Efendi ise şaşkındır. Karısına, neden böyle sevinçli olduğunu sorunca daha da şaşırır. Çünkü götürüp sattığı bakır kaplar, evdedir; hem de kalaylanmış olarak. Meseleyi araştıran Hüseyin Efendi, bu sırrı asla*

²¹⁶⁸ Bıyıkoglu, s. 90.

²¹⁶⁹ <http://www.bursadostlargezegi.com/basindagezek.htm> (08.12.2014).

²¹⁷⁰ Salün, s. 34.

çözemez. *Sattığı adamı da sıkıştırır fakat nafile. Hâlbuki onu takip eden komşusu ve Gezek arkadaşı, Hüseyin Efendi'nin sattığı tası, tencereyi, sahanı aynı dükkândan satın alıp kalaylatmış ve evine gizlice göndermiştir.*²¹⁷¹

Şanlıurfa Sıra Geceleri'nde cezalardan, oyunlarda kaybedenlerden ya da haftalık/aylık gibi belirli bir zaman diliminde toplanan aidatlardan elde edilen paralar “*sıra kasası*”nda biriktirilir. Toplanan bu paralar sıra arkadaşlarının da uygun göreceği ihtiyacı olanlara çeşitli yardım şeklinde ve fakir öğrencilere burs olarak verilir. Ya da sıra arkadaşlarından birisinin yakını vefat ettiğinde ona taziye yemeği yapılmasında, evlenme, nişan gibi hayırlı bir iş için de hediye almak amacıyla kullanılır.²¹⁷²

Sıra Geceleri'nde grup içerisindeki maddî durumu iyi olmayan kişilere de yeri geldiği zaman açıktan ve çoğu zaman gizli olarak yardım edilmektedir. Genellikle sıra arkadaşları ekonomik imkânı olmayanlara sıra yaptırmak istemezler. Yaşanmış bir olay buna örnek verilebilir: “*Mağarada sıra gezen arkadaşlardan biri çok fakirdir. Sıra masrafını karşılayacak durumu yoktur. Sıra ona geldiğinde arkadaşları ona sıra yaptırmak istemezler. Bu hareket fakir ama gururlu olan sıra elamanının çok zoruna gider. ‘Hayır.’ der. ‘Ben de sizler gibi sıramı yapacağım.’. Arkadaşları ‘Tamam, senin sıranı yapmış kabul ediyoruz. Senin bizim aramızda bulunman yeter.’ deseler de fakir olan bunu kabul etmez. İlla ‘Ben de sıramı yapmak istiyorum.’ der. Çaresiz arkadaşları kabul eder. ‘Bir dahaki hafta sıra sende.’ derler. Ertesi hafta fakir olan sırasında öyle mükellef bir sofraya kurar ki arkadaşları şaşır kalır. ‘Yahu bu adamın parası yoktu, eksiksiz bu sofrayı nasıl dizdi. Bunun içinde bir iş var.’ derler. Dağdan indikleri ertesi günü ufak bir araştırma ile işin aslı anlaşılır. Fakir olan, arkadaşlarının yanında ezilmemek için evinin yorgan ve döşeklerini mezatta satmış. O parayla da sıra masraflarını karşılamış. İşin buraya kadar varacağını düşünemeyen arkadaşları, mezatta satılan yatak ve yorganın parasını vererek geri almış ve bir hayır sahibi gönderdi diyerek fakir arkadaşlarının evine geri göndermişlerdir.*”²¹⁷³

Sohbet gruplarının yaptıkları yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri, bu tür sosyal organizasyonların en önemli özelliklerinden bir tanesidir. Bu yardımlaşma sadece grup üyeleriyle sınırlı kalmayıp toplumsal olarak da farklı şekillerde

²¹⁷¹ R. Tekin Uğurel, “Gezeklere Dair”, **Kütahya Araştırmaları (Tarih-Kültür-Madencilik-Sanat)**, Bursa, 2004, s. 162’den Şemin, s. 34.

²¹⁷² Akbıyık, s. 77.

²¹⁷³ Akbıyık, ss. 133-134.

yapılmaktadır. Afyon-Sandıklı Yârenleri tarafından bir grup üyesi için şu şekilde bir yardımlaşma örneği gösterilmiştir. Yârenlerden bir tanesi maddî sıkıntıya düşer ve durumunu düzeltmek için bir arayış içerisine girer. Aslında fayans ustası olan bu Yâren üyesinin kendi mesleği ile içinde bulunduğu durumdan kurtulmasının güç olduğu anlaşılır. Diğer Yâren üyeleri bu kişi için ne yapabileceklerini düşünürken kıraathane tarzında bir çay ocağı açmakta karar kılarlar. El birliği ile çay ocağını açıp faaliyete geçirerek yardımlaşma ve dayanışmanın ne kadar önemli olduğunun bir örneğini ortaya koymuş olurlar.²¹⁷⁴

Bireyin eğlence ortamlarında öğrendiği diğer bir husus, yerleşik “etki/algılama –anlam/anlamlandırma- tepki/tepki gösterme” ile ilgili bilgilerdir. Bu sistem, yerleşik sosyokültürel yapıya göre şekillenmekte ve milletlere ya da gruplara göre de farklılık göstermektedir. Toplumsallaşma adlı süreçte, birey bir olay ya da durumu nasıl algılayıp anlamlandıracağını ve hangi şekilde tepki göstereceğini öğrenir. Eğlence ortamları, bütün bu eylemlerin en üst düzeyde yaşandığı “toplumsal ortamlardır.”²¹⁷⁵ Sohbet gruplarının büyük bir kısmının kendine özgü yazılı ya da gelenek içerisinde nesilden nesile aktarılan yazılı olmayan belirli kuralları bulunmaktadır. Sohbet grubuna katılmak isteyen kişiler bu kurallara bağlı olarak seçildiği gibi, gruba dâhil edilenler de belirlenen kurallar dâhilinde hareket etmek zorundadır. Aksi bir durum olması hâlinde grup üyeliğinden çıkartılırlar. Bu şekilde sohbet toplantıları, bireylerin yerel kabuller ve değerler sistemine göre sınındığı bir oluşum özelliği taşımaktadır.

Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları’nın işlevlerinden birisi de çocukluktan delikanlılığa geçerek iş hayatına atılma çağına gelmiş olan gençlere yeni girecekleri toplum hayatında lazım olacak bilgileri, muaşeret usullerini öğretmek, mert ve olgun bir erkek yetiştirmek için bir terbiye ocağı kurmaktır. Bu şekilde gençlerin içinde buldukları kültürlerini tanıyarak toplum hayatına kolay adapte olmaları sağlanmış olmaktadır.²¹⁷⁶

Sohbet toplantılarının yapıldığı mekânlar, sadece eğlenerek hoşça vakit geçirilen yer olmanın dışında, toplumsal birlik ve beraberliği sağlayan, yabancıların misafir edilerek konaklayabildiği yerlerdir aynı zamanda. Bu mekânlar, kültürümüzün bir parçası olan misafire verilen değerlerin bir göstergesi durumundadır.

²¹⁷⁴ Akar, s. 185.

²¹⁷⁵ Özdemir, 2005, s. 328.

²¹⁷⁶ Yalçın, Kasım-Aralık 1944, s. 24.

Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki köy odaları, sadece eğlenilerek hoşça vakit geçirilen bir mekân olmaktan ziyade eski dönemlerin kervansaray vazifesine benzer bir görev üstlenmektedir. Çevre yerleşim yerlerinden Yalvaç'a ya da Sücüllü'yü güzergâh olarak kullananların ücretsiz olarak misafir edildiği bir yer olması bakımından toplumsal bütünlüğün sağlanmasında etkilidir (K.K.297). Bu da kültürümüzdeki misafire verilen değeri gösteren önemli bir uygulamanın bir örneğidir.

Yozgat'taki köy odaları köyün bir hükümet binası, kültür evi ve kervansaray gibi bir vazife üstlenmekteydi. Köye gelen memurlar, kolluk kuvvetleri, uzaklardan gelen misafirler köy odalarında ağırlanırdı ve gerekli durumlarda da konaklatılırdı. Ayrıca yöre insanının arasında meydana gelen husumetlerin çözüm yeri idi. Komşuların bağına, tarlasına, ekinine, hayvanına veya başka bir eşyasına köyden biri tarafından zarar verildiği durumlarda kavga edenler ya da şikâyetçi olanlar muhtara bildirilirdi. Muhtar da ihtiyar heyeti ve ileri gelenleri ilgili köy odasına toplardı. Daha sonraki yıllarda bu iş köy heyet odasında yapılmıştır. Şikâyet eden ve edilen de köy korucusu yardımıyla haberdar edilir ve orada taraflar dinlenerek bir karara varılırdı. Zarar verene, zarar ziyan bedeli ödettirilirdi. Bu şekilde köy odaları toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında mahkemeler gibi çalışırdı.²¹⁷⁷

Geleneksel toplumlarda dinî bilgi, çoğunlukla sözlü kültür ortamında yüz yüze iletişimle öğrenilir. Kuşaklar arasında din kültürünün, yapıla gelenin görülerek, konuşularak aktarımı söz konusudur.²¹⁷⁸ Bu bağlamda sohbet toplantıları, dinî içerikli sohbetlerin yapıldığı, çeşitli ibadetlerin yerine getirildiği, din büyüklerinin hayatları ve kıssaları hakkında bilgi verildiği, Kur'an-ı Kerim ve hadislerin okunup açıklandığı, cenknâme, gazavatnâme, menakıpnâme gibi çeşitli kitapların okunarak kişilerin dinî bilgileri ve duygularının pekiştirildiği ortamlardır aynı zamanda. Bunun yanında toplantıların içerisinde önemli mutasavvıf şahsiyetler hakkında da bilgiler verilmektedir.

Çankırı'daki merkez Yâren gruplarının toplantılarının içerisinde, üyeler arasında ya da özel olarak sohbetlere davet edilen dinî bilgisi iyi olan bir kişi tarafından, yaklaşık olarak on beş-yirmi dakikalık belirli bir konu üzerinde sohbet edilir. Buradaki amaç, konuklar arasında bulunan gençlerin temel dinî bilgileri edinmelerine yardımcı olarak toplantıların sadece eğlence amaçlı yapılmadığını

²¹⁷⁷ <http://www.duralidogan.com/yazar.asp?yaziID=234> (05.09.2015)

²¹⁷⁸ Yılmaz, s. 183.

göstermektedir. Sohbeti yapan kişi, misafirler ve Yâren içerisinde bu konular üzerine soruların olması hâlinde ise onları da cevaplandırır (K.K.28, 29).

Isparta-Yalvaç Sücüllü oda geleneğinde, yıl içerisinde belirli dinî günlerin dışında, sohbet toplantılarının belirlenen zamanda başlamasıyla birlikte her Cuma akşamı dinî içerikli toplantılar da yapılır. O gece imam ya da dinî bilgisi iyi olan kişilerin öncülüğünde sohbet edilerek katılımcıların bu konudaki bilgilerinin artırılmasına katkı sunulmaktadır (K.K.303).

Tokat-Erbaa Üzümlü’de, yıl içerisinde Ferfene Sohbetleri’nin yapıldığı döneme denk gelen dinî günlerde, özel toplantılar icrâ edilmektedir. Bu dinî içerikli toplantılar, genellikle Mevlid Kandili, Beraat Kandili, Mirac Kandili gibi özel zamanlarda yapılmakta ve yörede bulunan dinî bilgi yönünden donanımlı hafız, hoca gibi kişiler bu toplantılara davet edilmektedir. Ferfene’nin yapılacağı daha önceden kararlaştırılarak katılacak ve davet edilecek olan kişilere haber verilir. Diğer Ferfenelerde olduğu gibi yemekle başlanır ve farklı olarak yemekten sonra Kur’an-ı Kerim ve mevlid okunur, dinî konulardan bahsedildikten sonra yapılan dua ile gece sona erer. Bu yönüyle toplantılar, katılımcıların dinî konularda bilgi sahibi olmalarını sağlama işlevi üstlenmektedir (K.K.121).

Sohbet grupları arasından toplantılarını sadece dinî sohbet içerikli olarak düzenleyenler de vardır. Örneğin Afyon Gezek grupları arasında dinî içerikli Gezekler mevcuttur. Bunlar da kendi içerisinde yoğunlaştıkları konulara göre “*Kur’an Gezekleri*”, “*Hatim Gezekleri*” ve “*Yasin Gezekleri*” olarak da ayrılmaktadır.²¹⁷⁹

Gaziantep Barak odaları, yerleşik hayata geçildikten sonra Sünnî itikadın yerleşmesinde önemli bir vazife üstlenmiştir. Camilerin olmadığı dönemlerde ibadetler ve dinî sohbetler de bu odalarda yapılmıştır.²¹⁸⁰

Sohbet toplantılarını düzenleyen gruplar, sadece toplantıları icrâ etmeyip çeşitli konularda yöresel derleme çalışmaları da yapmaktadırlar. Özellikle bir dernek çatısı altında faaliyet gösteren sohbet gruplarının bu tür çalışmalar içerisinde olduğu görülmektedir. Örneğin; Afyon-Sandıklı Yârenleri belirli zamanlarda Sandıklı kültürü ile ilgi olarak yapmış oldukları derleme çalışmalarıyla da kültürel değerlerin kayıt altına alınmasına katkı sağlamışlardır. Bu şekilde yöresel kültür unsurlarının tanıtılmasını ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamış olmaktadır (K.K.49). Balıkesir-Dursunbey Baran grubu, DUFAD çatısı altında,

²¹⁷⁹ Özdemir, 2005, ss. 47-53.

²¹⁸⁰ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

dernek üyelerinden Necati Seçal ve dernek başkanı Halil Erkek öncülüğünde Dursunbey'in köylerinde yöre giysileriyle ilgili araştırma yapmıştır. Bunun yanında köylerde söylenen türküler hikâyeleriyle birlikte derlenmiştir.²¹⁸¹

Özellikle bir dernek çatısı altında faaliyet gösteren sohbet gruplarının icrâatları arasında, isteyen kişilere ücretsiz olarak halk oyunları, el sanatları, ebru, bağlama gibi çeşitli kurslar vererek kültürel bir faaliyetler de vardır.

Balıkesir-Dursunbey Barana grubu, DUFAD çatısı altında yaz dönemlerinde bağlama ve halk oyunları kursları düzenleyerek yeni nesillerin Barana geleneğine özgü oyun ve türküleri öğrenmesini sağlamıştır.²¹⁸² Afyon-Sandıklı Yârenleri kurdukları dernekleri vasıtasıyla yörede bulunan birçok ilköğretim okulu öğrencisine ve gençlere ücretsiz olarak halk oyunu kursları vermiştir. Bu şekilde Yâren toplantılarında icrâ edilen Sandıklı'nın kendine özgü oyunları genç kuşaklara da aktarılmaktadır. Ayrıca Yârenler, her konuda kendilerine gelen talepleri de değerlendirmişlerdir. 2006 yılında cezaevinden gelen bir teklif üzerine Yılmaz Demircan adlı Yâren tarafından mahkûmlara yöresel halk oyunları ile ilgili kurs düzenlenmiş ve kursa katılan hükümlüler de öğrendikleri oyunları özel bir gecede sergilemişlerdir.²¹⁸³ Bu etkinliklerin yanında yeni yapılan Kültür ve Sanat Evi'nde dernek bünyesinde ebru, bağlama, el sanatları gibi çeşitli kurslar açarak gönüllü kişilerin ve özellikle gençlerin katılımlarının sağlanmasını planlamaktadırlar (K.K.49).

Toplantılarının icrâsı esnasında geleneksel (yöresel) kıyafetler kullanan sohbet grupları da vardır. Bu elbiselerin giyilmesi, kültürün bir parçası olan yöresel kıyafetlerin de unutulmayıp sohbet geleneği ile birlikte genç kuşaklara aktarılması sağlanmış olmaktadır.

Sohbet toplantılarını tertip eden grupların yerine getirdiği sosyal sorumlulukların arasında, yaşanılan yerdeki genel sıkıntı ve sorunları tespit edip çözüm üretmektir. Özellikle büyüklerin ve hatırı sayılır kişilerin yer aldığı gruplarda, toplumu ilgilendiren yol, kaldırım, kanalizasyon, temizlik vb. konularda yaşanılan sorunlar tespit edilir. İlk önce belirlenen sorunlara grup üyeleri kendi imkânları ölçüsünde çözüm bulmaya çalışır. Eğer sıkıntı(lar) hâlledilemiyorsa yerel

²¹⁸¹ Gültekin, ss. 36-39.

²¹⁸² Gültekin, ss. 36-39.

²¹⁸³ Akar, s. 181.

yöneticilerle irtibata geçilerek bir an önce yaşanan mağduriyetin giderilmesi sağlanır.

Geleneksel kültürün hâkim olduğu yerlerde, toplum içerisinde yaşanan her türlü sıkıntının giderilmesi yerleşim yerinin önde gelen kişilerinin odalarında ve öncülüğünde gerçekleştirilmektedir. Özellikle kan davaları, kız kaçırma sonucunda ortaya çıkan husumet gibi sorunların çözülerek daha fazla büyümesinin önüne geçilmiş olmaktadır. Gaziantep Barak bölgesinde yaşanan bu tür olaylar neticesinde odalarda büyükler toplanarak sorunlu olan iki tarafı da dinleyip sorunlarını çözmeye çalışırlar. Onların verdiği karar kanun hükmünde olup herkes tarafından kabul görmektedir. Köy içerisindeki her türlü anlaşmazlıklar yörenin ileri gelenlerinin odalarında çözüme kavuşturulur. Her türlü durum karşısında cemaatin vermiş olduğu karar uygulanır ve buna kimsenin itiraz etme gibi bir durumu yoktur. Örneğin; oymak ahali arasında çıkan ve cinayetle sonuçlanan olaylarda oymak ahali bir araya gelir, ölen kişinin ailesi ve dolayısıyla kan davasının önüne geçmek için belirli bir miktar maddî bedel (kan parası) tespit edilir. Bu bedel, cinayeti işleyen kişinin oymağındaki ailelerden toplanırdı. Bu bedelin mağdur tarafa ödenmesine *kan parası sağlama* denilir.²¹⁸⁴ Bazı durumlarda eğer şartlar müsait ise cinayeti işleyen tarafın varsa kızı ile karşı ailenin oğlu veya bir yakını evlendirilmek suretiyle de husumet ortadan kaldırılmaya çalışılırdı. Yörede buna “*kan yerine gelin gitme*” adı verilmektedir. Buna benzer farklı boyutlardaki bütün problemler bu şekilde Barak odalarında çözüme kavuşturulurdu. Her durumda oymağın ileri gelenleri tarafından çok sayıda kurban kesilerek yemek verilirdi.²¹⁸⁵

3.4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Folklorun yerine getirdiği bir başka işlev ise önemli olmasına rağmen çoğunlukla gözden kaçırılan, kabul edilmiş davranış kalıplarına uygun hareket ediyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulmayı sağlamaktır.²¹⁸⁶ İnsanlar özellikle iş hayatında uyulması gereken prosedür ve kurallar neticesinde, çağın getirilerine bağlı olarak zaman zaman yerel ve ulusal sosyoekonomik yaptırımlara bağlı, günlük hayatta toplum tarafından oluşturulmuş

²¹⁸⁴ Balı, s. 25.

²¹⁸⁵ Yıldırım ve Yıldırım, s. 58.

²¹⁸⁶ Çobanoğlu, 2010, s. 257.

genel kabullerin ortaya koyduğu çizgilere göre hareket etmek zorunda olduğu için sürekli bir baskı altında bulunmaktadır.

Sohbet toplantıları, belirli kurallara bağlı olarak bir disiplin içerisinde icrâ edilen toplantılar olmasının yanında katılımcıların günlük yaşamlarındaki toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevine de sahiptir. Sohbet toplantılarına katılan kişilerin uymak zorunda olduğu kuralların başında sohbet ortamında bulunan herkese eşit mesafede durulması gelmektedir. Toplantılarda sohbet üyesi ya da misafir olsun herkese eşit şekilde davranılarak makam ve mevki ayrımı yapılmamaktadır. Bu bakımdan katılımcıların günlük hayatta aile, iş ve çevre şartlarına bağlı olarak meydana gelen kişisel ya da toplumsal baskılardan kurtulup sohbet boyunca icrâ edilen müzik, oyun ve diğer uygulamalarda kurallar çerçevesinde eğlenmesi sağlanmaktadır. Özellikle belirli mevkilerde bulunan üst düzey bürokrat, yönetici ya da toplum nazarında bir ağırlığı olan kişiler, üzerlerindeki sorumluluktan dolayı tavır ve davranışlarına belirli ölçüde dikkat etmek durumundadır. Bu sebeple iş hayatında ve günlük yaşamında sürekli olarak tavır ve davranışlarında kendisini frenlemek zorundadır. Fakat sohbet toplantılarına katılan herkese, eşit şekilde davranılmasının sağladığı rahatlıktan dolayı bütün katılımcılar kurallar çerçevesinde serbest hareket etmektedir. Bu şekilde insanlar belirli bir süre de olsa üzerlerinde oluşan kişisel ya da toplumsal baskılardan arınarak rahatlamış olmaktadır.

Konuyla ilişkili olarak Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin toplantılarında yaşanan ve kaynak kişilerin anlattığı örnek, bunu daha kolay açıklamaktadır: *“Toplantılardan birine konuk olan Kastamonu'nun ilçe kaymakamlarından birisi, sohbet esnasında eğlenceye kendini kaptırması sonucunda yanındaki özel kalem müdürü olan kişinin kucağına başını koyarak dakikalarca gülmesi ve seyirlik oyunlara dâhil olması makamını ve taşıdığı vasfı orada unuttuğunu ortaya koymaktadır.”* (K.K.330). Sohbet esnasındaki bu ve benzeri durumlar kısa bir süre bile olsa insanların buldukları makam ve mevkilerinden kurtularak nasıl rahat olduklarını, hiçbir baskı altında kalmadıklarını açık bir şekilde göstermektedir.

3.5. Ekonomik İşlevleri

Geleneksel sohbet toplantıları, sadece sohbet, oyun ve eğlence işlevleriyle değil bu geleneğin icrâsı esnasında farklı ürünlerin tüketilmesi (yöresel yemeklerin/tatlıların, çeşitli kuruyemişlerin, alkollü ve alkolsüz değişik içeceklerin vb.), geleneksel ve tek tip kıyafetlerin temin edilmesi, ticarî amaçlı yapılan

gösterilerin maddî getiri sağlaması gibi etkenler göz önünde bulundurulduğunda “ekonomik işlevleri” açısından da ele alınması gerekmektedir.

Günümüzde verimlilik ve kârlılık bakımından ulusal ve küresel ekonominin en önemli ve dinamik sektörlerinden birini “eğlence sektörü” oluşturmaktadır. Bu sektör, eğlenmek amacıyla sürekli yeni ürünler ve ortamlar ortaya koymaktadır. Eğlence “sınırsızlık, süreklilik, değişim” gibi nitelikleriyle ekonomi için çok elverişli bir alandır. İnsanların eğlence ihtiyaçlarını gidermek için devamlı yeninin peşinde olması, bu sektörün dinamizminin temelini oluşturmaktadır.²¹⁸⁷

Ticarî amaçla tertip edilen sohbet toplantılarına katılmak, izlemek ve kimi zaman da sohbet grubunu özel bir gösteri için herhangi bir organizasyona çağırmak için belirli bir ücret gerekmektedir. Eğlenmek isteyenlerin bu tür organizasyon gruplarının belirlediği ücret tarifelerini ve kendi bütçelerini de göz önünde bulundurarak hareket etmeleri gerekmektedir. Çünkü bireysel ya da toplu hâlde bu tür gösterilerin yapıldığı yerlere gidildiğinde bazı işletmeler standart bir giriş parası ile birlikte ayrıca tüketilen yiyecek ve içecek ücreti de talep etmektedir. Bazı işletmeler ise bu giriş ücretini almayıp sadece tüketilen yiyecek ve içecek giderlerini almaktadır. Bu iki uygulamanın dışında sadece gösteri amacı taşıyan, yiyecek ve içecek servisi bulunmayan ve tek ücretinin satılan biletin olduğu gösteriler de vardır. Bu da kişilerin kendi bütçelerine bağlı olarak harcama yapmalarını ve eğlence anlayışına hangisi hitap ediyorsa onu seçmelerini gerektirmektedir.

Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının büyük bir kısmı ekonomik bir kazanca yönelik olarak icrâ edilmemektedir. Fakat içinde bulunduğumuz zamana bağlı olarak toplumun eğlence anlayışının değişmesi, insanların eskiye merak duyması (ama eskinin biraz popüler hâle getirilerek sunumuyla), monotondan kurtulup farklı arayışlar içerisine girilmesi ve ticarî amaca yönelik olarak tertip edilmesi gibi nedenlerden dolayı bazı sohbet toplantıları geleneksel çizgisinin dışında farklı şekillerde icrâ edilmeye başlanmıştır. Bu sohbet gruplarının düzenlenme şekli daha çok müzik ve eğlenceye yöneliktir.

Turizm ve kent yaşamının egemen olduğu bazı yerleşim birimlerinde, çok uzun yıllar öncesine ait veya gelenekte hiç var olmamış, ancak varmış gibi sunulan eğlence mekânı ve uygulamaları, ekonomik amaçlar doğrultusunda yeniden canlandırılmakta ya da oluşturulmaktadır.²¹⁸⁸

²¹⁸⁷ Özdemir, 2005, s. 310.

²¹⁸⁸ Özdemir, 2005, s. 316.

Şanlıurfa Sıra Geceleri, geleneksel yapısından farklı olarak turizm ve tanıtım amacıyla konukevi, otel, restoran, sosyal ve kültürel bazı organizasyonlarda da icrâ edilmektedir. Son yıllarda Şanlıurfa'da gezi programlarına Sıra Geceleri de dâhil edilerek turizmin bir parçası hâline getirilmiştir. Bu şekilde Şanlıurfa'da Sıra Gecesi düzenlemek bir sektör hâline gelmiş ve birçok işletme haftanın belirli günlerinde “*Sıra Gecesi*” adıyla müzikli programlar yapmaya başlamıştır.

Şanlıurfa'da Cevahir Konukevi, Çardak Köşk, Gülizar Konukevi, Saray Konukevi, Yıldız Konukevi, Beyzâde Konukevi, Pınarbaşı Konağı, El-Ruha Otel, Harran Otel, Edessa Otel, Yimpaş Otel, Halil İbrahim Sofrası, Ev Sofrası, Urfa Sofrası, Şehitlik Çamlık, Yenişehir Çamlık, Sultan Sarayı, Zerzembe gibi otel ve restoranlar bu amaçla Sıra Gecesi tertip eden mekânların başında gelmektedir. Bu tarz Sıra Geceleri, genellikle halı, kilim, yastık gibi geleneksel sergi ile döşenmiş mekânlarda yapılmaktadır. Yöresel kıyafetler giymiş müzik grupları, programlarının bir bölümünde Şanlıurfa yöresine ait türkü, hoyrat ve gazellerden örnekler sunmakta, daha sonra da günün popüler müzik parçalarını söyleyerek misafirlerin hoşça vakit geçirmesini sağlamaktadırlar. Bu gecelerde çiğköfte, tatlı ve mırza ikram edilirken misafirlerin istekleri doğrultusunda yöresel yemeklerden de sunum yapılmaktadır. Şanlıurfa dışındaki bazı illerde, yurt dışında ve televizyon programlarında turizm ve tanıtım amaçlı Sıra Geceleri günümüzde de tertip edilmeye devam etmektedir.²¹⁸⁹

Sıra arkadaşları bir araya gelerek tek başına yapamayacakları ekonomik yatırımları yapabilirler. Örneğin; yazlık olarak kullanılacak bir bağ evi yaptırmışlardır. Ayrıca küçük çapta da olsa grup içine ve grup dışına yapılan yardımlarla, kazancın toplum içinde el değiştirmesi olarak yorumlanabilecek ekonomik bir işlev de söz konusu olmaktadır. Ayrıca sıra gruplarının, ekonomik gücü bireysel statü kazanmak için değil de, toplumda bireyler arası eşitliği, dayanışmayı vurgulayacak şekilde kullanmaları ise oldukça önemlidir.²¹⁹⁰

Manisa-Kula Yârenleri, günümüzde geleneksel yapısının dışına çıkarak icrâlarını gösteri mahiyetinde düğün ve sünnet törenleri gibi etkinliklerde belirli ücret karşılığında yapmaya başlamışlardır. Özellikle ilkbahar ve yaz aylarında bu tür organizasyonların sık olarak yapıldığı dönemlerde genellikle hafta sonları hem gündüz hem de gece olmak üzere gösteri yapmaktadırlar. Talep olması hâlinde bir gün içerisinde birkaç tane organizasyona katılabilir. Düğünlerde icrâ edilen Yâren

²¹⁸⁹ Akbıyık, ss. 111-112.

²¹⁹⁰ Yılmaz, s. 180.

gösterilerinin 1970’li yıllara kadar sabit bir fiyatı bulunmayıp bahşış usulü yapılmıştır. Fakat bu tarihlerden itibaren her sene Yârenler tarafından belirlenen ücret karşılığında icrâ edilmeye başlanmıştır (K.K.70). Her sene bu tür organizasyonlardan alınacak olan ücret, yöneticiler tarafından güncellenmektedir. Yâren ekibi, davet sahibinin maddî durumuna göre zaman zaman ücrette indirim yapmakta hatta çok sık olmamakla birlikte para almadıkları da olmaktadır. Yâren gösterilerinin belirli bir maddî getirisi olmasından dolayı günümüzde Kula’da birden fazla Yâren ekibi kurulmuştur.

Diyarbakır Velime Geceleri, günümüzde geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilmemektedir. Fakat Diyarbakır’da farklı mekânlarda “*Eyvan Geceleri*” adı altında icrâ edilen eğlenceler hem isim değiştirmiş hem de “*Velime Geceleri*”nin sadece eğlence ve mûsikî yönünü oluşturmaktadır (K.K.218). Çünkü Velime Geceleri’nin düzenlenebilmesi için geleneğin temel taşlarının bir araya gelmesi gerekir. Bir eğlencenin “Velime” diye adlandırılabilmesi için, içerisinde müzik dışında, ilim, edebiyat ve tarih sohbetlerinin ve bunlara ek olarak yemek, oyun gibi yapı taşlarının bulunması gerekir. Tek başına müzikli bir eğlence “Velime Gecesi”ni tam mânâsıyla karşılamamaktadır.²¹⁹¹ Fakat maddî gelir elde etmek için çeşitli eğlence mekânlarında bu gelenek farklı isim adı altında icrâ edilmeye devam etmektedir.

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri’nin sadece mûsikî yönünü icrâ eden müzik grupları da vardır. Bu gruplar, çeşitli eğlence mekânlarında, turistik bölgelerde ya da farklı organizasyonlarda belirli ücret karşılığında icrâlarını gerçekleştirmektedir. Bu tür gösteriler tamamen maddî kazanca yönelik olarak yapılmaktadır.

Adıyaman’da geleneksel yapısı içerisinde icrâ edilen Harfene Geceleri’nin dışında, son dönemlerde çeşitli müzik grupları “Harfene Geceleri” adıyla gösteriler yapmaya başlamış ve aynı isimle kaset ve CD’ler çıkartarak piyasa sürmüşlerdir. Bu şekilde geleneğin farklı şekillerdeki sunumu ile maddî kazanç sağlanmaktadır.²¹⁹²

Zaman ve mekân sınırlamalarının ortadan kalktığı günümüzde, elektronik ya da sanal eğlence aracı, mekânı ya da ortamları büyük rağbet görmektedir. Dünya ekonomisinin verimliliği ve getirisi en yüksek alanlarından birini “televizyon, bilgisayar, internet, elektronik oyun ve sinema” gibi alt alanlarıyla elektronik eğlence sektörü meydana getirmektedir.²¹⁹³ Böyle gelişmelerin yaşandığı, insanların eğlence

²¹⁹¹ Sınır, s. 4.

²¹⁹² Akbıyık, ss. 350-351.

²¹⁹³ Özdemir, 2005, ss. 316-317.

anlayışı ve şeklinin değiştiği bir ortamda sohbet toplantılarından bazıları günün şartlarına uyarlanarak sürdürülmeye devam ettirilmektedir.

Sohbet toplantılarının icrâsı esnasında tüketilen yiyecek ve içeceklerin temini de esnaf ve diğer satıcılara maddî olarak destek olmaktadır. Bilindiği gibi sohbet toplantılarının büyük bir kısmı yemekli olarak icrâ edilmektedir. Toplantılarda ikram edilen yemekler, bazı sohbet gruplarında sıra sahibinin ailesi ya da yakınları tarafından bazılarında ise yemek şirketlerine yaptırılmaktadır. Toplantıların belirli aralıklarla düzenli olarak ve kalabalık bir ortamda icrâ ediliyor olması, genele göre hesaplandığı zaman yemek creti yüksek bir meblağ tutmaktadır. Bu bakımdan belirli ölçüde bu tür yemek şirketlerine ekonomik katkı sağlanmış olunmaktadır. Örneğin; Kastamonu-Tosya Yârenleri, toplantılarında ikram ettikleri yemekleri, ücret karşılığında özel yemek şirketlerine yaptırılmaktadır (K.K.332). Sohbet toplantılarının icrâ edildiği mekânların değişmesine paralel olarak yemekleri yapan kişiler de farklılaşmıştır. Buna rnek olarak ankırı Yâren geleneği gösterilebilir. ankırı’da Yâren toplantılarının evlerde icrâ edildiği zamanlarda ikram edilen yemekler, ocak sahiplerinin ailesi ve yakınlarının bir araya gelmesiyle yapılırken günümüzde ise yemeğin çeşidine bağlı olarak özel yemek şirketlerine yaptırılmaktadır (K.K.1, 3).

Toplantılarda ikram edilen yemeklerin sıra sahiplerinin ailesi ve yakınları tarafından yapıldığı sohbet gruplarında ise ekonomik katkı işlevi, yemek malzemelerinin temin edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde birden fazla esnaf küçük de olsa maddî kazanç elde etmektedir. Çünkü yemeklerin lezzetli olması için malzemesinin de kaliteli olması gerekmektedir. Bundan dolayı kullanılacak olan malzemelerin her biri, kendine özgü olarak satışı yapılan yerlerden temin edilmektedir.

Ekonomik işlev açısından bir diğer örnek ise Tokat-Erbaa zml’de icrâ edilen Ferfene Sohbetleri gösterilebilir. Ferfene Sohbetleri’nin icrâsında bir küçükbaş hayvan satın alınıp kesilerek yenmektedir. Bu toplantının yapılmasına öncülük eden kişi(ler) ilk önce kendi yöresinden sağlıklı bir toklu satın alır. Kendi köyünde satın alınacak hayvan yoksa hayvan pazarına gidilir. zml’de Ferfene Sohbetleri sık olarak düzenlenmesinden dolayı, yöredeki hayvan yetiştiricileri de bu durumdan ekonomik olarak kazanç sağlamaktadırlar. Öyle ki bazı zamanlar yörede kesmek için satın alınacak küçükbaş hayvanın kalmadığı da olmuştur (K.K.117, 121, 126). Bu duruma örnek olarak Samsun-Havza Kaz Âlemi’nde kaz ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri’nde hindi satın alınması da gösterilebilir.

Sohbet toplantılarının ekonomik işlevlerinden birisi de grup üyelerinin kullandıkları kıyafetlerinin temininde harcadıkları paradır. Özellikle yöresel (geleneksel) kıyafetler kullanan Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Kütahya-Simav Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri gibi sohbet grupları toplantılar esnasında giydikleri yöresel kıyafetleri, genellikle özel şirketlere belirli ücret karşılığında diktirmektedir. Bunun yanında tek tip kıyafet kullanan sohbet grupları da vardır. Her iki çeşit elbiselerin temini de bu işle meşgul olan kişi veya kurumlara belirli ölçüde de olsa maddî kazanç sağlamaktadır.

3.6. Siyasal İşlevleri

Folklor, bireyleri, grupları, toplumları duygusal ve eylemsel olarak harekete geçirme gücüne sahiptir. Böyle bir güç de bağımsızlık mücadelelerinin, kimlik oluşturma çabalarının, kitlesel değişim ve dönüşüm ile çeşitli siyasal hareketlerin temel dinamiğini oluşturmuş ve de oluşturmaya devam etmektedir. Özetle Toelken'in ifadesiyle; *“Folklor, sadece bir eğlence değildir. Politik bir güç olarak da kullanılabilir.”*²¹⁹⁴

Sohbet toplantılarının temelinde birlik, beraberlik ve dayanışma ruhunun olması ve toplantıların da aynı atmosfer içerisinde icrâ edilmesi, grup üyeleri arasında bir kenetlenmeyi sağlamaktadır. Sohbet grupları, sadece kendi arkadaşları, yakınları ya da akrabalarının iyi ve kötü günlerinde değil, daha da büyük safhasını düşünerek herhangi bir memleket meselesi olması hâlinde ellerinden gelen her şeyi yapma gayreti içerisinde olurlar. Bu, birlik ve beraberliğin en çok ihtiyaç duyulduğu savaş, iç karışıklık gibi durumlarda en iyi şekilde ortaya çıkar. Grup üyeleri, hangi siyasi görüşten olursa olsun mevzu vatan olduğu zaman, birlik ve beraberlik içinde hareket etmektedir. Bunun en güzel örneği, yirminci yüzyılın başlarında Şanlıurfa'da yaşanmıştır.

Urfa'nın düşman işgalinden kurtuluşunun alt yapısı Sıra Geceleri'nde atılmıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde Urfa'nın Fransızların işgali altında olduğu yıllarda, Jandarma Tabur Komutanı Ali Rıza Bey'in önderliğinde kurulan Müdafâa-i Hukuk Cemiyeti'nin öncülüğünde Urfa'nın düşmandan kurtuluşu sağlanmıştır. Bu cemiyet, on iki kişiden oluştuğu için *“Onikililer”* olarak adlandırılmıştır. O dönemde bu on iki kişi, Ali Rıza Bey'in öncülüğünde Sakıb'ın Köşkü'nde bir Sıra Gecesi

²¹⁹⁴ Özdemir, 2005, s. 318.

düzenlemiştir. O toplantıda, Urfa'nın düşman işgalinden kurtuluş planlarını yapmış ve kendi aralarında da iki bin altın toplamışlardır. Sıkıyönetimin olduğu o dönemde, bu şekilde Sıra Geceleri'nde bir araya gelinmesi düşmanlar tarafından herhangi bir şekilde durumdan şüphelenilmesinin de önüne geçilmiştir. Halk arasındaki örgütlenme faaliyetleri de yine Sıra Geceleri vasıtasıyla yapılmıştır. Bu şekilde halkın silahlanması, birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesi sağlanarak Urfa'nın Fransız işgalinden kurtarılmasına vesile olunmuştur.²¹⁹⁵

Urfa Sıra Geceleri'nin tertip edildiği özellikle seçim dönemlerindeki toplantılarının en güncel konusu seçimler ve adaylardır. Sıra gruplarının fikirleri ve partileri ayrı olsa da herkes özgürce düşüncesini beyan edebilir. Seçimler yaklaşırken aday adayları da Sıra Geceleri'ne misafir olur ve sohbet ortamı içinde, talip olduğu makama geldiğinde neler yapacağını anlatır. Memleket ve yörenin sorunlarını belirtir ve çözüm önerilerini sunar. Çünkü Sıra Gecesi'nde oluşan kanaat, Şanlıurfa siyasetinde çok etkilidir. Aday olan kişi(ler), seçim öncesi Sıra Geceleri'nin nabzını tutarak bir şekilde kendisi için anket yapmış olur. Geçmişte Şanlıurfa'da birçok aday, Sıra Geceleri'nde konuşularak istişare ile ortaya çıkmış ve milletvekili, belediye başkanı, encümen üyesi, muhtar gibi birçok alanda seçim kazanmış kişiler vardır.²¹⁹⁶

²¹⁹⁵ Akbıyık, s. 272; Müslüm Akalın, **Urfa Kurtuluş Destanı, "Millî Mücadelede Urfa", Anılar-Belgeler**, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 2008, s. 11'den Yılmaz, s. 181.

²¹⁹⁶ Akbıyık, ss. 86-87.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MODERN DÜNYA VE GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARI

20. yüzyıl boyunca ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerde kaydedilen gelişmelerle Ortaçağ sonlarından itibaren olgunlaşmaya başlamış olan modern örgütlenme biçimleri değişmeye başlamıştır. Uzun yılların bir birikimi olarak görülen mevcut ilişkiler ağını sergileyen oluşmuş bütünlüğün ve birliğin altı oyulmaya başlanmıştır. Bu ilişkiler ağının değişiminde etkili olan faktörlerden birinin kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü teknolojinin hayatın her alanında ilerlemesi sonucunda coğrafî olarak uzak grupları bir birlik hâlinde örgütleyebilmeyi sağlayan iletişimi de getirmiştir. Modern dönemin tanımlamasında kullanılan ikincil ilişkiler, iletişim sektöründeki gelişmelerle yepyeni bir boyut kazanmıştır. Bu durum, sanki modern dönemin olgunlaşması olarak değerlendirilebilir. Fakat arada önemli bir farklılık bulunmaktadır. Zira şimdiye kadar modern dönemin tanımlanmasında etkili olarak kullanılmış olan Cooley'in ikincil ilişkileri veya Durkheim'in organik dayanışması veyahut da Tönnies'in cemiyetle ifade ettiği yüzyüze görüşmeye ihtiyaç duymayan bir iletişim biçimi daha çok üretim ilişkileri çerçevesinde sanayileşmiş bir toplumun özelliklerini yansıtmaktadır. Oysa iletişimde yaşanan gelişmeler ise teknolojik bir ürünün kültürel alanlarının aracı olarak kullanılmasını da öne çıkarmıştır. Önceki ilişkiler modern döneme uyumu işaret ederken şimdiki mevcut imkânlarla alternatif taleplerle kendini göstermektedir.²¹⁹⁷

Böyle bir ortamda geleneksel kültür de çağın şartlarına farklı şekillerde uyarlanarak ya da kendi yapısını muhafaza edip değişik yollarla göz önünde tutulmak suretiyle sürdürülmeye çalışılmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak geleneksel sohbet toplantılarının modern dünyaya uyumu; “*Somut Olmayan Kültürel Miras ve Geleneksel Sohbet Toplantıları*”, “*Derneklerin Geleneksel Sohbet Toplantılarına Katkıları*” ve “*Sohbet Toplantıları ve Medya*” olmak üzere üç başlıkta ele alınmaya çalışılmıştır

²¹⁹⁷ Ömer Say, “20. Yüzyılda Yaşanan Sosyal Değişme Dinamikleri ve Kültürel Çözümler Açısından Küreselleşme”, **Sosyoloji Konferanslar Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies)**, Sayı: 28, 2003, s. 62.

4.1. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Geleneksel Sohbet Toplantıları

“21. yüzyıla gelindiğinde kentleşme olgusu köyleri yok eden bir boyut kazanmış, eski kentler ulusal olmaktan çıkıp küresel yerleşimlere dönüşmüş, iletişim ve ulaşım araçları küresel popüler kültürün folklorik alanını günden güne yok ettiği bir süreci doğurmuş, küçük ulus devletler, dev küresel şirketlerle her alanda olduğu gibi kültür alanında da baş edemez hâle gelmiş ve yeryüzü her saniye bir yerel veya ulusal somut olmayan kültürel mirasın küresel popüler kültür karşısında yok oluşuna tanıklık etmeye başlamıştır.”²¹⁹⁸ Böyle bir ortamda dünya üzerindeki eğitim, bilim ve kültürel çalışmaları yok olmadan kayıt altına alarak hem gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarabilmek hem de insanların hizmetine daha kolay sunabilmek amacıyla uluslararası bir kurum oluşturulmuştur.

Kısa adı UNESCO olup genel merkezi Paris’te bulunan ve dünyada artık folklorun ortaya çıktığı 19. yüzyılın koşullarının kalmadığı, kültürleri ve toplumları “sözlü-yazılı”, “ilkel-modern”, “geri kalmış-gelişmiş” ya da “köylü-kentli” şeklinde ayırarak incelemeyi doğru ve geçerli bulan kuramların ve bu kuramların yarattığı disiplinlerin ortadan kalktığı, başta İkinci Dünya Savaşı’ndan²¹⁹⁹ sonra kurulan “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü”, 4 Kasım 1946 tarihinde katılan Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 192 devletin üyesi olduğu hükümetlerarası bir kurumdur. Devlet düzeyinde 192 asıl ve 6 gözlemci üyesi bulunan UNESCO, yeryüzündeki eğitim, bilim ve kültür çalışmalarının insanlığın ortak çıkarlarına uygun bir şekilde yürütülmesi yönünde uzlaşma kararları almaya, bunları barış ve işbirliği çerçevesinde uygulamaya çalışan -en azından kendini bu şekilde tanımlayan- bir dünya kurumudur.²²⁰⁰

“UNESCO’nun kültürlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusundaki yaklaşım ve yorumlarının en önemli gösterge ve sonuçları, ikisi “somut” diğeri ise “somut olmayan” kültürün korunmasına yönelik olarak hazırlanmış olan dört sözleşme ve buna bağlı diğer uzlaşma, bildirme, konferans ve toplantılardan izlenebilir.”²²⁰¹ Bunlardan “16 Kasım 1972 tarihinde UNESCO’nun Paris’teki Genel Merkezi’nde imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi”, hiçbir ülke ve bölge ayrımı yapmaksızın insanlığın bugüne

²¹⁹⁸ M. Öcal Oğuz, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, Geleneksel Yay., Ankara, 2009, s. 4.

²¹⁹⁹ Oğuz, 2009, s. 31.

²²⁰⁰ Oğuz, 2009, s. 9.

²²⁰¹ Oğuz, 2009, s. 10.

kadar yaratmış olduğu uygarlıkların birer göstergesi olan tarihsel yapıların, sit alanlarının ve doğal zenginliklerin korunması amaçlanarak hazırlanmıştır.”²²⁰²

Bu sözleşmeye bağlı olarak “Dünya Kültür Mirası Listesi”ne Türkiye’den *Divriği Külliyesi, Göreme, Tarihi İstanbul, Hattuşaş, Nemrut Dağı, Pamukkale, Xanthos-Letoon, Safranbolu ve Truva’nın* yer aldığı 9 tarihî ve doğal miras alınmıştır. Bu listede Temmuz 2009 itibariyle yer alan 890 doğal ve kültürel mirasa bakıldığı zaman listedeki doğal ve kültürel mirasların tamamının “*tarihsel yapılar*”, “*eski uygarlıklara ait sit alanları*” ve “*kimi güzellik ve özellikleriyle doğal mekânlar*” olduğu anlaşılmaktadır.²²⁰³

UNESCO’nun 17 Ekim-16 Kasım 1989 tarihlerinde gerçekleşen 25. Genel Konferansı’nın 15 Kasım günlü oturumunda “*Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı*” alınmıştır. 1989 Tavsiye Kararı, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesinde ve yaşayan kültürle kültürel mirasın entegrasyonunda geleneksel ve popüler kültürün yerine ve önemine vurgu yapan, bu mirasın günden güne kaybolduğu tespitine yer veren, hükümetleri geleneksel ve popüler kültürü korumak için acil önlemler almaya çağırarak giriş bölümüyle başlamaktadır. İlk bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültür*”, ikinci bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültürün Kimliğini Belirleme*”, üçüncü bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültürün Muhafazası*”, dördüncü bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültürün (Yaşatılarak) Korunması*”, beşinci bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültürün Yayılması*”, altıncı bölüm “*Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması*” ve son bölümü ise “*Uluslararası İşbirliği*” konusuna ayrılmıştır.²²⁰⁴

“*Somut kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ikinci önemli UNESCO sözleşmesi, 2 Kasım 2001 tarihinde kabul edilen “Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”dir. Temel amacı su altındaki kültürel mirasın korunması ve insanlığın ortak yararına sunulmasıdır... Bu sözleşmenin 1972 sözleşmesinden farkı, sualtındaki tarih öncesi, tarihsel, kültürel ve arkeolojik objeler, sit alanları, yapılar, batıklar gibi somut kültür varlıklarının korunmasını hedeflemesidir.*”²²⁰⁵

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasıyla ilgili 2003 sözleşmesi de ön plana çıkmaktadır. UNESCO tarihi boyunca “*folklor*”, “*halk kültürü*”, “*sözlü kültür*”, “*geleneksel kültür*” veya “*halk gelenekleri ve sanatları*” gibi terimlerle karşılanan ve

²²⁰² Oğuz, 2009, s. 10.

²²⁰³ Oğuz, 2009, s. 54.

²²⁰⁴ Oğuz, 2009, ss. 21-26.

²²⁰⁵ Oğuz, 2009, s. 11.

17 Ekim 2003'te kabul edilen ve 20 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe giren “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*” süreçlerinde ise önce “*Sözlü ve Somut Olmayan*” daha sonra ise “*Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)*” olarak adlandırılacak olan ve yoğunluklu olarak halk bilimi, etnoloji ve antropoloji disiplinlerinin ilgilendiği “gelenek” alanındaki kültürün korunması düşüncesi temel alınmıştır. Bu sözleşme uzun bir arayış ve hazırlık sürecinin sonunda ortaya çıkan ve somut olmayan kültürel mirası korumayı amaçlayan uluslararası bir belgedir.²²⁰⁶

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik önem arz eden diğer sözleşme ise UNESCO 33. Genel Konferansı'nda 20 Ekim 2005 tarihinde kabul edilen *Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi*'dir. Bu sözleşme, 2 Kasım 2001 tarihinde kabul edilen *Kültürel Çeşitlilik Üzerine UNESCO Evrensel Bildirgesi*'nin temel ilke ve öngörülerinin uygulamaya konulması düşüncesiyle hazırlanmıştır.²²⁰⁷

Genel olarak UNESCO'nun “koruma” başlıklı bütün somut olmayan kültür programları; küreselleşmenin yarattığı tek-tipleşme, geleneksel kültürlerin unutulması ve bunda kültür sanayine egemen olan birkaç gelişmiş ülkenin ürettiği görsellerin olumsuz etkisine bir biçimde gönderme yapmaktadır. 2005 sözleşmesi bu yönüyle, dünya sinema sanayini kontrol eden güçlerin yarattığı dev kültür endüstriyle, hiçbir kültürün kendisini ifade etmesine imkân tanımadığı, böylece küresel tüketime giremeyen kültürlerin yok olmaya doğru gittiği savını işlemektedir.²²⁰⁸

İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Miras Başyapıtları İlanı'na işlerlik kazandırmak amacıyla bir kılavuz hazırlanmıştır. 2001, 2003 ve 2005 yıllarında üç defa basılan ve toplamda 90 başyapıtı içeren bu kılavuza Türkiye'den “*Meddahlık Geleneği*” ve “*Sema Törenleri*” de dâhil edilmiştir.²²⁰⁹

04-08 Kasım 2008 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası III. Olağan Komite Toplantısı'nda “*Mevlevî Semâ Töreni*” ve “*Meddahlık Geleneği*” İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne dâhil edilmiştir.²²¹⁰

²²⁰⁶ Oğuz, 2009, s. 12, 41.

²²⁰⁷ Oğuz, 2009, ss. 12-13.

²²⁰⁸ Oğuz, 2009, s. 13.

²²⁰⁹ Oğuz, 2009, s. 55.

²²¹⁰ Şengül Gitmez ve diğerleri, **Türkiye-Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, s. 35.

28 Eylül-2 Ekim 2009 tarihlerinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dhabi'de gerçekleştirilen UNESCO Somut Olmayan Mirasın Korunması Hükümetlerarası IV. Olağan Komite Toplantısı'nda "Âşıklık Geleneği", "Karagöz" ve "Nevrûz (ortak dosya)" İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne eklenmiştir.²²¹¹

15-19 Kasım 2010 tarihleri arasında Kenya/Nairobi'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası V. Olağan Komite Toplantısı'nda "Alevî-Bektâşî Ritüeli Semâh", "Geleneksel Sohbet Toplantıları" ve "Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali" İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir.²²¹²

Bu kararın ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanter Fişi'ne "Geleneksel Sohbet Toplantıları";

"Yörelere göre adlandırmaları, sayıları, yaş sınırı, toplanma sıklıkları değişen erkek gruplarının yılın özellikle kış aylarında ve rutinleşen bir periyotta belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek sanal akrabalıklar kurdukları sosyal/kültürel ve ekonomik işlevli geleneksel toplantılardır. Kapalı mekânlarda yapılan ve halk müziği, halk dansları, oda içi oyunlar gibi unsurları bünyesinde barındıran bu toplantılardaki amaç iş dışında kalan zamanı sohbet ederek ve eğlenerek değerlendirmek, eğlendirirken eğitmektir. Topluluğa katılacak kişilerin belli bir gruptan olma zorunluluğu yoktur. Sadece dürüst, sır saklamasını bilen, iyi ahlaklı kişiler olmasına özen gösterilir. İlk bakışta bir boş zaman geçirme uğraşısı olarak görülse bile günümüze kadar gelmiş olması bu toplantıların toplumsal hayat içerisinde önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Geleneksel Sohbet Toplantıları, 2010 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne kayıt ettirilmiştir."²²¹³ şeklinde tanımlanarak kayıtlara geçilmiştir.

22-29 Kasım 2011 tarihleri arasında Endonezya/Bali'de gerçekleştirilen UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirası VI. Hükümetlerarası Komite Toplantısı'nda "Tören Keşkeği Geleneği" İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir.²²¹⁴

²²¹¹ Gitmez ve diğerleri, s. 35.

²²¹² Gitmez ve diğerleri, s. 39.

²²¹³ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50995/geleneksel-sohbet-toplantilari.html> (27.11.2014).

²²¹⁴ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12282/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-vi-hukumetlerarasi-.html> (04.01.2013).

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hükümetlerarası Komitesi'nin 03-07 Aralık 2012 tarihlerinde gerçekleşen toplantısında “*Manisa Mesir Macunu Festivali*” 06 Aralık 2012 tarihinde İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne alınmıştır.²²¹⁵

01-08 Aralık 2013 tarihleri arasında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de gerçekleştirilen ve 155 ülke temsilcisinin katıldığı UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması 8. Hükümetlerarası Komite Toplantısı'nın 05 Aralık 2013 tarihli oturumunda “*Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği*”, UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne alınmıştır.²²¹⁶

27 Kasım 2014'te UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne “*Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı*” kayıt ettirilmiştir. Ebru sanatının kabulüyle, Türkiye adına temsili listeye kaydedirilen somut olmayan kültürel miras unsurumuzun sayısı on ikiye yükselmiştir. Böylelikle ülkemiz bu listeye en çok unsur kaydettiren ilk on ülkeden biri olma özelliğini sürdürmüştür.²²¹⁷

Sonuç olarak UNESCO Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında yayımlanan ve 90 başyapıttan oluşan *İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları Toplu Listesi*'nin kapağına semâ dönen dervişlerin seçilmesinin simgesel anlatımından da Türk kültürünün, bu alanda son derece güçlü, özgün ve insanlığın bu alandaki çeşitliliğine önemli katkılar sağlayacak nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.²²¹⁸

²²¹⁵ <http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/mesirmacunu.pdf> (04.01.2013).

²²¹⁶ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,76265/turk-kahvesi-kulturu-ve-gelenegi-unesco-insanligin-somu-.html> (04.01.2013).

²²¹⁷ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,126302/turk-kagit-susleme-sanati-eburu-unesco-tarafindan-oy-bir-.html> (05.07.2015).

²²¹⁸ Oğuz, 2009, ss. 14-15.

4.2. Derneklerin Geleneksel Sohbet Toplantılarına Katkıları

Bir toplumu meydana getiren bireyler, çalışanlar, meslek kuruluşları gibi birçok toplumsal yapı grupları, ilgili oldukları alanlarda karşı karşıya kaldıkları sorunlara çözümler üretebilmek, devlet ya da diğer güç odakları karşısında haklarını daha iyi savunabilmek amacıyla, hemen her dönemde örgütlenme gereksinimi duymuşlardır. Örgütlenme biçimleri ve örgütlü hareket etme davranışı, değişen iktisadî ve toplumsal koşullara göre zaman içerisinde sürekli bir gelişim göstermiştir. İlk başlarda doğa koşulları karşısında kendi varlığını korumak ve neslinin devamını sürdürmek, birlikte hareket etmenin temel amacını oluştururken, üretim biçimleri ve toplumsal yapıdaki gelişmeler, önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde daha sistematik örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu süreç içerisinde gelişen en önemli ve temel örgütlenme yapısı, devlet ve onun işlevselliğini sağlayan alt kurumlarıdır. İnsanlığın geliştirmiş olduğu en önemli örgütlenme biçimi olan devlet, uygulamaya koyduğu yasal kurullarla, aynı zamanda diğer örgütlenme biçimlerinin temel denetleyicisi ve düzenleyicisi de olmuştur.

Özellikle sanayi devrimi ve ulus devletlerin gelişimi ile birlikte, toplumsal iş bölümünün daha karmaşık hâle gelmesi ve daha nitelikli elemanların çalışabileceği birçok mesleğin ortaya çıkması, örgütlenme faaliyetlerini daha da etkin hâle getirmiştir. Yeni toplumsal yapı ve üretim biçimi, geçmişe nazaran daha özgür ve nitelikli bireyler ortaya çıkarırken, aynı zamanda sendikal, meslekî vb. örgütlenmelerin de önünü açmıştır. Gerek işverenler gerek çalışanlar kendi haklarını daha iyi savunabilmek için, birçok sendikal örgütlenmeyi gerçekleştirirken, belirli bir mesleği uygulayan bireyler de, kendi mesleklerini topluma daha iyi tanıtabilmek ve kurumlar arasında işbirliğini sağlayabilmek amacıyla “dernek” çatısı altında örgütlenmeye başlamışlardır.²²¹⁹

“Dernek” kelimesi; “1. Toplantı, düğün. 2. Belirli bir ortak amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet. 3. Pazar veya panayır kurulan gün, deri.”²²²⁰ anlamlarına gelmektedir. Başka bir kaynakta ise “Ortak bir çıkar veya amaca ulaşmaya adanmış kişilerin katıldığı, genellikle üyelik için başvuru yapılan ve yıllık bir üyelik ücreti ödenen resmi organizasyon.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlarda yer alan “ortak amaç ve çıkar” vurgusundan hareketle dernek

²²¹⁹ Mehmet Toplu, “Mesleki Bir Örgüt Olarak Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Altmış Yıllık Gelişim Çizgisi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 23, Sayı: 4, 2009, ss. 680-681.

²²²⁰ **Türkçe Sözlük**, s. 507.

kavramı en genel biçimde “*ortak çıkarılara sahip kişilerin hedeflerine ulaşmak için oluşturdukları örgütler*” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda dernekler sosyokültürel, hukukî ve meslekî amaçlar doğrultusunda faaliyetler yürüten, belirli bir meslek alanına mensup ve aynı ideallere sahip kişileri temsil eden organizasyonlardır. Bireysel olarak sesini duyurmanın güç olduğu durumlarda dernekler, duygu, fikir ve düşüncelerin yüksek sesle ve daha görünür biçimde ifade edilmesini sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde teknolojik gelişmelerin üretime yansması toplumu ekonomik ve sosyokültürel açıdan etkileyerek geleneksel yapıyı değiştirmekte ve kurumların yıpranmasına neden olmaktadır. Bu durum ortak değerlere sahip kişilerin oluşturduğu gönüllü kuruluşların önem kazanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda dernekleşme, toplumda ekonomik ve sosyal alandaki gelişimin göstergesi olarak da görülmektedir.²²²¹

Dernek, belirli kişilerin bir araya gelip oluşturdukları bir amaç birliğidir. Bu amacın gerçekleştirilmesine katılacak kişilerin derneğe kabulü, derneğin bu hususta yetkili organlarına tanınmış bir haktır. Derneğe kimlerin üye olabileceği ve bunlarda aranacak şartlar tüzükte belirtilebilir.²²²²

Dernek bir üst kavramdır. Bu kavram içine kural olarak ideal amaç güden insan topluluğu biçimindeki tüm örgütlenmeler girmektedir. Örneğin; bilimsel amaç güden kurumlar, eğlence ve spor amacı taşıyan kulüpler, politik amaç güden çeşitli siyasi partiler ile çalışanlar arasında dayanışmayı sağlayan ve işçilerin çıkarlarını koruma amacı taşıyan sendikalar derneklerin birer çeşididir. Kâr amacı güden örgütler ise kural olarak dernek kapsamı içinde değerlendirilmez.²²²³

Derneklerin amaçları birbirlerinden çok farklıdır. Dernek türlerinin en temel ayırıcı özelliği amaç unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Dar anlamda derneklerin amacı çok çeşitli olabilir ve sanatsal, kültürel, sportif, bilimsel, edebî, ideolojik, siyasî, meslekî ya da dinsel amaçlarla dernek kurulabilir.²²²⁴

Günümüzde çeşitli meslek ve çalışma alanlarında farklı amaç ve işlevlerle kurulmuş dernekler olduğu gibi sohbet toplantılarının icrâ edilmesine öncülük eden

²²²¹ Özgür Külcü ve Ömer Dalkıran, “Bilgi Profesyonellerinin Meslek Derneklerine Bakışı: TKD ve ÜNAK Örneklerinin Değerlendirilmesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 27, Sayı: 2, 2013, s. 341; Mehmet Ali Akın, “Bilgi Toplumu ve Dernekler”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 8, Sayı: 1, 1994, s. 6.

²²²² Fikret Eren, “Dernek ve Sendikaya Üye Olma, Üye Olmama ve Üyelikten Ayrılma Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1, 1987, s. 248.

²²²³ Tijen Dünder Sezer, “Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2008, s. 4; Aydın Zevkliler ve Ayşe Havutçu, **Medeni Hukuk**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 171.

²²²⁴ Sezer, s. 5.

ve bunun yanında birçok sosyal ve kültürel alanlarda da faaliyet gösteren dernekler vardır.

İçinde bulunduğumuz çağın getirilerine bağlı olarak radyo, televizyon ve telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bunlara paralel şekilde ortaya çıkan farklı eğlence sektörleri, geleneksel kültürün icrâ zeminini de zamanla ortadan kaldırmıştır. Bazı geleneksel yapılar kendilerini çağın şartlarına uyarlayarak sürerliliğini devam ettirirken büyük bir kısmı ise zamanla uygulama dışı kalmaktadır. Böyle bir ortamda Türkiye'nin farklı bölgelerinde daha önceden var olan ve günümüzde icrâ edilmeyen ya da çok nadir olarak yapılan sohbet toplantılarını yaşatmak amacıyla gönüllü kişilerin öncülüğünde birçok dernek kurulmuştur. Bu dernekler vasıtasıyla yöresel kültüre gönül vermiş kişiler bir araya gelerek geleneğin yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

Sohbet toplantıları, bazı bölgelerde örneğin; Gümüşhane, Afyon-Sandıklı, Erzincan-Kemaliye ve Bolu-Mudurnu gibi yerlerde geleneksel yapısından biraz daha güncel hâle getirilerek sürdürülmeye devam ettirilmektedir. Katılımcı sayısının daha fazla olması, kadın ve erkeklerin karışık olarak izleyebilmesi, toplantıların daha geniş mekânlarda icrâ edilmesi, katı kurallarının hafifletilmesi, daha çok müzik ve eğlenceye yönelik olarak yapılması gibi hususlarda değişmelerin olduğu görülmektedir.

Türkiye'de icrâ edilen geleneksel sohbet toplantılarının bazıları bir dernek çatısı altında faaliyet göstermektedir. Bu sohbet grupları arasında; Çankırı merkez ve ilçelerindeki bazı Yâren grupları, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye (Eğin) Fasıl Grubu, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Uşak Yâren geleneği ve Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri yer almaktadır.

Çankırı Yâren geleneği, çok eski geçmişe sahip olmasına rağmen belirli bir dernek çatısı altında ilk defa 1994 yılında toplanmıştır. 1994 yılında Çankırı merkezde resmî olarak dernekleşmesi sağlanan “Çankırı Yâran Kültürünü Yaşatma Derneği” ve 2004 senesinde “Ahî Yâran Meclisi Kültür ve Dayanışma Derneği” adı altında yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Bu şekilde Yâren geleneği de belirli bir resmiyet kazanarak daha uygun bir zeminde icrâ edilir duruma gelmiştir.²²²⁵

²²²⁵ Absarıloğlu, s. 4.

Günümüzde Çankırı merkez, ilçe ve köylerinde Yâren toplantıları sonbahar ve kış aylarında icrâ edilmektedir. “*Yapraklı Yâren Kültürünü Yaşatma, Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneği*”,²²²⁶ “*Çankırı Yâren Kültürünü Yaşatma ve Turizm Derneği*”, “*Karatekin Yâren Kültürünü Yaşatma ve Tanıtma Derneği*”, “*Çankırı Yâren Kültürünü Yaşatma Derneği (ÇANYAD)*”, “*Ahî Yâren Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği*”, “*Yıldızhan Yâren Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği*”, “*Yâren Kültürünü Araştırma Dayanışma ve Yaşatma Derneği*”²²²⁷ gibi derneklerin vasıtasıyla kimi yerlerde de herhangi bir dernek kurulmadan kişilerin organize olmaları neticesinde Çankırı merkez, ilçe ve köylerinde Yâren geleneği sürdürülmektedir.

Afyon-Sandıklı'nın geçmişine ve kültürel değerlerine sahip çıkmak amacıyla 4 Ocak 2006 tarihinde, Sandıklı'nın yerlileri olan Ahmet Perçin, Ekrem Çavuş, İsmail Elibol, Mehmet Ali Akman, Mehmet Mezgil, Mustafa Pekbey gibi kişilerin şahsî gayretleriyle “*Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği (SANDER)*” adıyla bir dernek kurulmuştur. Bu derneğin çatısı altında 2006 yılında Sandıklı Yâren Meclisi'ni kurarak Yâren toplantıları düzenlemeye başlamışlardır. Dernek bünyesinde yaptıkları kültürel faaliyetler ve Yâren toplantılarıyla kısa sürede hem yörede hem de diğer bölgelerde Sandıklı Yâren Meclisi tanınmaya başlamıştır. Ekim 2013 yılında bitirilen ve adı “*Sandıklı Kültür ve Sanat Evi*” olarak belirlenen mekânda, aynı derneğin adı altında Yâren toplantıları icrâ edilmektedir (K.K.49, 50).

Kastamonu-Tosya'da Yâren Meclisi'nin kurulup Yâren toplantılarının icrâ edilmesine vesile olan kişi bugün Usta Yâren olan Ferhat Minareci'dir. Bir davet üzerine Çankırı Yâren Meclisi'ne misafir olarak katılmasından sonra Yâren geleneğinin eski zamanlarda Tosya merkezde “*İrfaniye Geceleri*”, köylerde de “*Ferfene*” adıyla yapılan bir geleneğin benzeri olduğunu fark etmiştir. Daha sonra Ferhat Minareci, Fatih Tabakoğlu ile bu geleneği Tosya'da yeniden canlandırmak için çalışmalara başlamıştır. Bu geleneğin tekrar yaşatılmasına destek verenlerden birisi de 2009 yılında “*Tosya Ahi ve Yâren Dostları Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*”ni kurarak başkanlığını üstlenen iki dönem de Büyük Başağa seçilen Recep Çakmak'tır. Bu kişilerin öncülüğünde ve şimdiki Yârenlerin desteği ile ilk teşkilatlanma başlamıştır. Ardından oluşturulan Yâren grubu ile 2009 yılında ilk

²²²⁶ http://www.kuzka.org.tr/eskiyedek/NewsDownload/RJ8W1Yaprakli_Ilce_Analizi.pdf (23.10.2015).

²²²⁷ http://www.cankiridernekler.gov.tr/ortak_icerik/cankiridernekler/Merkezdeki%20Dernekler%20W EB%20sitesi%20için.xlsx (23.10.2015).

ocak yakılmış ve günümüzde de aynı dernek altında Yâren Meclisi'nin faaliyetleri sürdürülmektedir (K.K.331).

Gümüşhane merkezde 2009 yılında Talat Ülker, Necati Yılmaz, Şahin Kazancı, Osman Nebioğlu ve Turan Tuğlu tarafından “*Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği*” ismiyle kurulan dernek, Herfene geleneğini yaşatmak ve yeni nesle tanıtabilmek için bir çaba içerisine girmiştir. Gümüşhane kültürüne gönül veren bu kişiler, 2009 yılından itibaren şehir merkezinde eski Herfene geleneğini biraz da olsa günümüz şartlarına da uyarlayıp otantik olarak düzenledikleri özel bir mekânda yaşatmaya başlamışlardır. Derneğin kurulmasından sonra her sene belirli aralıklarla Herfene toplantıları yapılmıştır. Genellikle Kasım ayında başlayıp Nisan ayına kadar her Cumartesi akşamı düzenli olarak icrâ edilmektedir.

Erzincan-Kemaliye’de 1992 yılında Ümit Yiğengil’in başkanlığında “*Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği*” adında kurulan derneğin çatısı altında 15-16 kişiden oluşan “*Eğin Fasıl Grubu*” oluşturulmuştur (K.K.190). Artık televizyon, radyo ve hatta internet gibi medya araçlarıyla zamanını geçiren halka kış aylarında haftanın belirli günlerinde fasıl yapan bu grup, daha sonra ilçeye gelen devlet adamlarına ve belirli dönemlerde ilçe genelinde yapılan doğa ve kültür festivallerinde ilçe müziğini temsil eden bir kültürel sunum şeklinde performanslar gerçekleştirmiştir.²²²⁸

Balıkesir-Dursunbey’de günümüzde Barana toplantılarının sembolik de olsa düzenlenmesini ve yeni nesillerin bu gelenek hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayan kısa adı DUFAD olan bir dernektir. 11.12.2001 tarihinde “*Dursunbey Folklor-Araştırma-Eğitim ve Turizm Derneği (DUFAD)*”, Halil Erkek’in önderliğinde kurulmuştur. Asıl amacı yörede teşekkül ettiği kabul edilen türkülerin derlenip TRT repertuarına başka bir yöreye ait olarak kayıt altına alınmasının önüne geçmektir. İlk etapta amatör kişiler tarafından yörenin kültürüne sahip çıkmak gayesiyle kurulmuştur. Dernek üyelerinin çoğu, eski dönemde Barana toplantılarını düzenleyen kişilerdir.

DUFAD’ın kurulmasından sonra kendi bünyesinde esnaf, memur, işçi ve müzisyen gibi farklı meslek gruplarından kişilerin bir araya gelmesiyle çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu kişiler Dursunbey’in köylerinde özellikle halk

²²²⁸ Eken Küçükaksoy, s. 78.

oyunları, seyirlik oyunlar ve türküler üzerine alan araştırması yapmıştır. Dernek ilk defa 2002 yılında Balıkesir’de düzenlenen “*Kuva-yi Millîye*” etkinliklerine katılarak orada Dursunbey halk oyunları ve türkülerinden örnekler sergilemiştir. Ardından dernek üyelerinden Necati Seçal ve dernek başkanı Halil Erkek, Dursunbey’in köylerinde yöre giysileri ile ilgili araştırma yapmıştır. Bunun yanında köylerde söylenen türküler hikâyeleriyle birlikte derlenmiş, yaz dönemlerinde bağlama ve halk oyunları kursları düzenleyerek yeni nesillerin Barana geleneğine özgü oyun ve türküleri öğrenmesi sağlanmıştır.

Başlangıçta çevre ilçelerde düzenlenen etkinliklere katılan DUFAD, zamanla daha geniş bir alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Derneğin ilçede yürüttüğü diğer faaliyetlerin Barana olarak adlandırılması ve Dursunbey ile ilgili televizyon yayınlarında, bilim adamlarının yürüttükleri çalışmaların temel odak noktasını Barana geleneğinin oluşturması gibi nedenlerle çalışma alanını genel olarak Barana kültürünü yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak olarak belirlemiştir. Katıldığı programlar vasıtasıyla Barana geleneğini tanıtan dernek, hem yörede hem de farklı yerlerde bu geleneğin bilinmesini sağlamıştır.

2010 yılında “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*”nın UNESCO tarafından Türkiye’nin kültür mirası olarak kabul edilmesinden sonra DUFAD bu alandaki faaliyetlerine hız verip ilçede bilgilendirme toplantıları düzenleyerek her kesimden insanı derneğin bünyesine katmıştır. Bu şekilde Barana geleneğinin yaşatılmasının daha geniş katılımcılarla gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır.²²²⁹

Dursunbey Barana geleneği, çeşitli sebeplerden dolayı günümüzde kendi kültürel bağlamı içinde tüm geleneksel işlevleriyle yaşatılamamaktadır. Fakat Barana sohbet toplantıları, Dursunbey’de DUFAD tarafından gösteri ve tanıtma amaçlı olarak düzenlenmeye devam etmektedir.²²³⁰

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, ilçe merkezi ve köylerinin dışında bazı derneklerin yapmış oldukları organizasyonlar neticesinde de icrâ edilmektedir. Birikme Geceleri, *Bolu Mudurnulular Derneği*’nin üyeleri tarafından Keyvanlar Konağı gibi farklı mekânlarda sonbahar aylarında icrâ edilmeye başlanıp Mayıs ayına kadar haftada en az bir defa olmak üzere yapılmaktadır. Dernek üyelerinin belirlediği bir günde genellikle Salı veya Çarşamba akşamları Birikme Geceleri

²²²⁹ Gültekin, ss. 36-39.

²²³⁰ Gültekin, s. 40.

düzenlenir. Bu Birikme Geceleri daha çok eğlenceye yönelik, yemekli ve alkollü olarak tertip edilmektedir.²²³¹

Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, ilçe merkezinin dışında “*Kırıkkale Keskinliler Derneği*” tarafından 2000’li yılların başlarına kadar il merkezinde belirli aralıklarla halka açık olarak düzenlemiştir. Bazı sebeplerden dolayı bu etkinlik sonraki yıllarda sürdürülememiştir. Şimdi ise yine Kırıkkale merkezde bulunan “*Dulkadiroğulları Eğitim Kültür Çevre ve Yardımlaşma Derneği*” tarafından senede birkaç defa olmak üzere kış aylarında Muhabbet Geceleri düzenlenmektedir. Bu toplantılara yörenin önde gelen yöneticileri, ileri gelenleri ve diğer kurumlardan kişiler davet edilmesinin yanında halkın katılımı da sağlanmaktadır (K.K.247, 263). Muhabbet Geceleri dernek faaliyetlerinin dışında da Keskin merkezde icrâ edilmektedir. Keskin’in merkezinde ise Muhabbet Geceleri alkolsüz olarak “*Hacı Taşan Kültür Merkezi*”nde devam ettirilmektedir (K.K.248, 256, 257). Alkollü olarak düzenlenen Muhabbet Geceleri ise Keskin’de oluşturulan yedi sohbet grubu tarafından icrâ edilerek sürdürülmektedir (K.K.260).

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, ilçe merkezinde ve köylerinde hem yerel halkın hem de çeşitli derneklerin organizasyonları neticesinde tertip edilmektedir. Mircekiraz köyünde senede en az bir defa “*Mircekiraz Köyü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*”nin tertip ettiği hem köylülerin hem de diğer yerlerde ikâmet eden yerel halk sakinlerinin katılımıyla Erfene toplantısı yapılmaktadır (K.K.230). Gerede’ye bağlı Kayısopran köyünde bulunan “*Bolu İli Gerede İlçesi Kayısopran Köyü Güzelleştirme Yardımlaşma ve Kalkındırma Derneği*” tarafından alınan ortak karar neticesinde senede bir defa Ferfene toplantısı düzenlenmeye başlanmıştır.²²³²

Uşak Yâren geleneğinin sürdürülmesine katkı sağlayan derneklerin başında “*Baltalı Köyü Kültür Dayanışma Derneği*” gelmektedir. Bu dernek, gösterilerini “Yâren Gecesi” adı altında geleneksel hâle getirerek icrâ etmektedir.²²³³

²²³¹ http://www.dailymotion.com/video/x2fc0ia_mudurnulular-dernegi-keyvanlar-konaginda-birikme-gecesi_news (19.08.2015).

²²³² http://kayisopran.org/haber_detay.asp?haberID=84 (19.12.2014).

²²³³ http://arsiv.banaz.net/HD914_4--baltali-koyu-yaren-gecesi-akm-de-yapildi.html (04.12.2015)

4.3. Geleneksel Sohbet Toplantıları ve Medya

Walter J. Ong “*Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözün Teknolojileşmesi*” isimli eserinde, insanların yaşadıkları kültür dönemlerini; sözlü kültür ortamı (birincil sözlü kültür), yazılı kültür ortamı, elektronik kültür ortamı (ikincil sözlü kültür) olmak üzere üçe ayırmıştır.²²³⁴ Birincil sözlü kültür; yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri ifade etmektedir. Buna karşılık günümüz ileri teknolojisiyle yaşantımıza giren telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçların “sözlü” nitelikleri, üretimi ve işlevi önce yazı ve metinden çıkıp sonra konuşma diline dönüştüğü için “ikincil sözlü kültür”ü oluşturur.²²³⁵

Bu sınıflandırmaya göre içinde bulunduğumuz çağ, elektronik kültür ortamı (ikincil sözlü kültür)na girmektedir. Öyle ki zamanla yeni yeni kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması, bunların kısa sürede yaygınlaşması ve insan hayatında önemli bir yer teşkil etmesi, toplumun büyük bir kesiminin teknolojiye olan bağlılığını her geçen gün artırmaktadır. Teknolojik gelişmeler, insan hayatının her evresinde farklı biçimlerde yer almaya devam etmektedir.

Son bir buçuk asır içinde medyanın kültür değişmelerini yaratan temel dinamikler ortaya çıkmıştır. Werner Faulstich’in ifadesiyle bugün medyasız hiçbir kültür düşünülemez hâle gelmiştir. Gerçeklik ve hayal, medya aracılığıyla ve medya ortamında kurgulanarak paylaşılmaktadır. Modern ve postmodern toplumların merkezini medya oluşturmaktadır. Günümüzde her türlü kültür teorisi ve yaklaşımı, medya teorilerinden beslenmek zorundadır. Görsel-işitsel medya, görüntü sunucu ve yorumlayıcı işleviyle kamusal alanda etkili olmaktadır. Medya, kendi yaşam yorumlayıcılarını üretmektedir. Böyle bir ortamda, yazı dolayısıyla okuma hiçbir çaba gerektirmeyen seyretmenin yanında oldukça zahmetli olarak kabul edilmektedir.²²³⁶

Toplum hayatını etkileyen teknolojik gelişmelerin başında televizyon, telefon, radyo ve internet gelmektedir. Bu yazıda televizyon ve internetin sohbet toplantıları üzerindeki etkisi üzerinde durulacaktır. Televizyon; sabit ya da hareket hâlindeki nesnelerin kalıcı olmayan görüntülerinin, siyah-beyaz ya da renkli olarak ve ses eşliğinde, çoğunlukla hertz dalgaları yardımıyla uzağa iletilmesi için gerekli yöntem

²²³⁴ Ong, s. 15.

²²³⁵ Ong, ss. 23-24,

²²³⁶ Nebi Özdemir, **Medya Kültür ve Edebiyat**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, ss. 285-290.

ve teknikler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. İngiliz John L. Baird kendi yaptığı televizyonla ilk kez halka açık bir gösteri yapmıştır. BBC'nin verdiği destekle İngiltere'de ilk televizyon yayını 2 Kasım 1936 tarihinde gerçekleşmiştir. Ardından 1939 yılında Amerika'da yayın yapılmıştır. 1951'de de renkli yayınlar gerçekleştirilmiştir.²²³⁷

Türkiye'deki televizyon yayıncılığının başlatılmasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nin başlattığı çalışmalarının katkısı büyüktür. Prof. Dr. Mustafa Santur'un öncülüğü ve Doç. Dr. Adnan Ataman'ın katkılarıyla ilk televizyon yayını 9 Temmuz 1952'de İstanbul'da gerçekleşmiştir. İlerleyen yıllarda gelişen teknoloji ve imkânlar sayesinde özel ve devlet kanalları kurularak televizyon yayınları artmıştır. Türkiye'deki televizyon yayıncılığının gelişmesiyle “moda, müzik, spor, ekonomi, haber, kültür, gezi vb.” yoğunluklu yayın yapan yeni televizyon kanalları ve programları ortaya çıkmıştır.²²³⁸

Ulusal ve yerel televizyon kanallarında yurt içi ve yurt dışı gezilerini konu edinen, kimi zaman kendi kültürel değerlerimizden kimi zaman da yabancı kültürlerden bahseden televizyon programları vardır. Son dönemde izleyicilerin yükselen ilgisiyle birlikte sayıları artan gezi/seyahat programları vasıtasıyla farklı yerlerin gezilecek bölgeleri, yaşamları, kültürleri, gelenekleri ve daha birçok özellikleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Bu tarz programların içeriğine baktığımızda her hafta bir ilin merkezine ya da ilçe, kasaba, köy gibi daha küçük yerleşim yerlerine yapılan gezilerle o bölgenin kültürel yapısı incelenir, anlatılır ve görsel malzeme olarak halka sunulur. Bu duruma iki açıdan bakmak gerekir. Birincisi, bu programlar gerçekten var olan kültürel öğeleri ekrana getirerek bu tarz geleneklerin yok olmasını engellemekte, hatta onların devamlılığını ve kalıcılığını sağlayarak halk kültürüne yarar sağlamaktadır. Aynı zamanda burada yayınlanan bu tarz programlarla halk, kendinin değerli şeylere sahip olduğu bilincine varmakta ve onlara daha sıkı sıkıya bağlanmaktadır. Ayrıca insanlar unutulmuş geleneklerini bu programlar sayesinde tekrar gün yüzüne çıkarmak istemekte ve onların da bir şekilde tekrar işlevsel hâle gelmesini sağlamaktadır. Bu

²²³⁷ Özdemir, 2012, ss. 281-282

²²³⁸ Özdemir, 2012, ss. 281-285.

da bilinçli ya da bilinçsiz olarak geleneksel olanın unutulmasını engellemekte hatta tekrardan popülerlik kazanmasını sağlamaktadır.²²³⁹

Toplum tarafından gösterilen ilgi neticesinde son yıllarda bu programların sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerini konu edinen gezi/seyahat içerikli bu programların başında; TRT'nin farklı kanallarında yayınlanan ve Nuray Yılmaz'ın hazırlayıp sunduğu “Gezelim Görelim”,²²⁴⁰ Barış Manço'nun sunduğu “Barış Manço İle Dere Tepe Türkiye”,²²⁴¹ Kanaltürk'te yayınlanan ve Mert Savaş'ın sunduğu “Dolu Dolu Anadolu”, Samanyolu TV'de yayınlanan ve Turgay Başyayla'nın sunduğu “Davetsiz Misafir”, TRT Müzik'te yayınlanan ve Muzaffer Ertürk'ün sunduğu “Ben Anadoluyum”,²²⁴² TRT 1'de yayınlanan ve Bekir Develi'nin sunduğu “Gez Göz Arpacık” ve “Anadolu Gezini”,²²⁴³ TRT Belgesel'de yayınlanan ve Çiğdem Delikan'ın sunduğu “Çiğdem'in Rotası”,²²⁴⁴ Kanal 7'de yayınlanan ve Atilla Taş'ın sunduğu “Taş Devri”,²²⁴⁵ Samanyolu TV'de yayınlanan ve Murat Yeni'nin sunduğu “Maceracı”,²²⁴⁶ Kanal 42'de yayınlanan ve Sebile Eke'nin sunduğu “Kültür Kervani”, Kon TV'de yayınlanan ve İhsan Genç'in sunduğu “Gezen Bilir”,²²⁴⁷ Kanal A'da yayınlanan ve Gafur Uzuner'in sunduğu “Gezelim Tozalım”,²²⁴⁸ Kanal 7'de yayınlanan ve Şoray Uzun'un sunduğu “Şoray Uzun Yolda”,²²⁴⁹ CNN Türk'te yayınlanan hem yurt içi hem de yurt dışına yönelik hazırlanan ve Fatih Türkmenoğlu'nun hazırlayıp sunduğu “Hayat Gezince Güzel”,²²⁵⁰ TRT Haber'de yayınlanan ve Nilgün Esin'in sunduğu “Yol Arkadaşım”,²²⁵¹ CNN Türk'te yayınlanan ve Mehmet Yaşın'ın sunduğu “Yol Üstü Lezzet Durakları”,²²⁵² Show

²²³⁹ Uğur Durmaz, “Gelenekselin Sandıktan Çıkışı: Televizyonlarda Yayınlanan Yöresel Gezi Programlarının Geleneksel Kültüre Etkileri”, **Bilim ve Kültür**, Sayı: 3, 2013, ss. 4-5.

²²⁴⁰ <http://www.trt1.com.tr/gezelim-gorelim/65> (17.02.2016).

²²⁴¹ <http://www.barismancomix.com/televizyon/deretepeturkiye.php> (17.02.2016).

²²⁴² <http://www.trt.net.tr/anasayfa/vod.aspx?tur=tv&sk=733f9340-6471-4c54-978a-8abdaaad32df&sg=7b77248d-447c-4f3b-91be-7bdd740d60d7&sm=906caae3-9313-4749-8802-7ae46e282781> (17.02.2016).

²²⁴³ <http://www.bekirdeveli.com/index.html> (17.02.2016).

²²⁴⁴ <http://www.cigdeminrotasi.com/index.php> (17.02.2016).

²²⁴⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=RIv8pUmO5U8>;

<https://www.youtube.com/watch?v=K6VCTsoqD3s>;

<https://www.youtube.com/watch?v=IVf4uw6E2C4> (17.02.2016).

²²⁴⁶ <http://www.samanyolu.tv/aktualite/maceraci> (17.02.2016).

²²⁴⁷ <http://www.kontv.com.tr/webtv/1e7ce47> (17.02.2016).

²²⁴⁸ <http://www.kanala.com.tr/programlar.php?Git=HaberAyrinti&id=119> (17.02.2016).

²²⁴⁹ <http://sorayuzunyolda.blogspot.com.tr/> (17.02.2016).

²²⁵⁰ <http://tv.cnnturk.com/hayatgezinceguzel> (17.02.2016).

²²⁵¹ <http://www.yolarkadasimtrt.com/> (17.02.2016).

²²⁵² <http://tv.cnnturk.com/yolustulezzetduraklari> (17.02.2016).

TV’de yayınlanan ve Turgay Başyayla’nın sunduğu “*Lezzet Yolculuğu*”,²²⁵³ hem yurt içi hem de yurt dışında çekilen ve Çağatay Şahin’in sunduğu “*Çağatay Yolda*”,²²⁵⁴ TRT Diyanet’te yayınlanan ve Alper Tunga Özdemir’in yönetmenliğini yaptığı “*Anadolu’da Zaman*”,²²⁵⁵ TRT Türk’te yayınlanan ve sunuculuğunu Adam Isenberg’in yaptığı “*Adem’in Seyir Defteri*”,²²⁵⁶ Özlem Tunca’nın hazırlayıp sunduğu ve CINE 5’te yayınlanan “*Türkiye Özlemi*”, TRT 1’de yayınlanan ve sunuculuğunu önceden Kamil Güler ve daha sonra Mete Horozoğlu’nun üstlendiği “*Köşe Bucak Türkiye*”²²⁵⁷ gelmektedir.

Yurtdışını tanıtan gezi/seyahat, kültür ve turizm amaçlı yapılan programlar da vardır. Bunların başında; Özlem Tunca’nın hazırlayıp sunduğu ve Kanaltürk’te yayınlanan “*Dünyayı Geziyorum*”,²²⁵⁸ Samanyolu TV’de yayınlanan ve Saim Orhan’in sunduğu “*Ayna*”,²²⁵⁹ TRT Haber’de yayınlanan Gülhan Şen’in sunduğu “*Gülhan’ın Galaksi Rehberi*”,²²⁶⁰ Acun Ilıcalı’nın sunduğu ve Show TV’de yayınlanan “*Acun Firarda*”, TV 2’de yayınlanan ve Burak Akkul’un hazırlayıp sunduğu “*Çok Gezinti*”,²²⁶¹ Aydan Önder’in sunduğu ve Bugün TV’de yayınlanan “*Aş Kendini*”,²²⁶² Abdullah Türksöy’un hazırlayıp sunduğu ve Kanal A’da yayınlanan “*Gezgin*”,²²⁶³ Melis Aygen’in sunduğu ve TV 360’ta yayınlanan “*Başka Bi’Dünya*”,²²⁶⁴ Melis Aygen’in sunduğu ve TV 360’ta yayınlanan “*Dünya Küçük*”, TRT Türk’te yayınlanan ve yapımcılığını Gökhan Güvenç’in yaptığı “*Hey Taksi*”,²²⁶⁵ SKY Türk 360’ta yayınlanan ve sunuculuğunu Melis Aygen’in yaptığı “*Tatlı Hayat Rehberi*”²²⁶⁶ gelmektedir.

Yukarıda zikredilen hem ulusal hem de uluslararası platformda yayınlanan programların bir kısmı hâlen yayın akışına devam ederken bir kısmı ise yayından kaldırılmıştır. Bazı programların sunucuları ve yayınlandığı kanallar da değişmiştir.

²²⁵³ <http://www.turgaybasyayla.net/#!lezzet-yolculu-u/i6cth> (17.02.2016).

²²⁵⁴ <http://www.cagatayyolda.com/tr> (17.02.2016).

²²⁵⁵ <http://www.trt.net.tr/tvprogramlar/odulluyapimlar/AnadoludaZaman.aspx> (17.02.2016).

²²⁵⁶ <http://www.ademinseyirdefteri.com/> (17.02.2016).

²²⁵⁷ <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=16238> (17.02.2016).

²²⁵⁸ <http://www.kanalturk.com.tr/programlar/1117/dunyayi-geziyorum/arsiv> (17.02.2016).

²²⁵⁹ <http://www.samanyolu.tv/belgesel/ayna> (17.02.2016).

²²⁶⁰ <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=40324> (17.02.2016).

²²⁶¹ <http://www.tv2.com.tr/programlar/guncel/cok-gezinti> (17.02.2016).

²²⁶² <http://www.kanalturk.com.tr/programlar/1008/as-kendini> (17.02.2016).

²²⁶³ <http://www.kanala.com.tr/programlar.php?Git=HaberAyrinti&id=58> (17.02.2016).

²²⁶⁴ <http://www.tv360.com.tr/yasam/baska-bidunya--78> (17.02.2016).

²²⁶⁵ <http://www.trtturk.com/program/detay/hey-taksi.html> (17.02.2016).

²²⁶⁶ http://eski.tvvarsivi.com/tatli-hayat-rehberi-izle-p_846.html (17.02.2016).

Kitle iletişim araçları sayesinde günümüzde geleneksel sohbet toplantıları sadece belirli arkadaş grupları arasında yapılan ve dar bir çevre tarafından bilinen/tanınan bir organizasyon olmaktan çıkmıştır. Türkiye’deki yerel ve ulusal çeşitli televizyon kanallarında, kültür, sanat, edebiyat, gezi/seyahat vb. içerikli yayımlar yapan ve yayın akışı içerisinde sohbet toplantılarına yer veren birçok program vardır. Bu programların yayın süresi kısıtlı olmasından dolayı toplantıların tamamı gösterilmese de büyük bir bölümü izleyiciyle buluşmaktadır. Bu şekilde gidip görme/izleme/katılma imkânı olmayan kişiler bu vesileyle gelenek hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Aşağıda ilk önce TRT tarafından yapılan program ve belgesellerin isimleri, sunucuları ve hangi yöredeki sohbet geleneği hakkında program yapıldığı hakkında kısa bilgi verilmiştir.

TRT Müzik’te yayınlanan, yönetmenliğini ve yapımcılığını Sema Dalgıç’ın yaptığı, danışmanlığını Süleyman Şenel ve Tülay Er’in üstlendiği “*Anadolu Erleri (Seymenler-Yârenler-Ahiler)*” isimli beş bölümden oluşan belgesel çekilmiştir. Bu belgesel dizisinde; Çankırı Yâren Sohbetleri, Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Urfa Sıra Geceleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Ankara Seymen Geleneği, Kütahya Gezek Sohbetleri, Karabük-Safranbolu Seymenleri gibi gelenekler hakkında açıklamalı ve görsel bilgi verilmektedir. Belgeselde, oluşum ve ilkeleri açısından benzerlikler gösteren Seymenlik, Ahilik ve Yarenlik geleneğinin tarihsel gelişimi, Anadolu yaşamındaki etkileri ve bu felsefenin günümüze yansımaları ekrana taşınmıştır. Uzun süren bir araştırmanın ürünü olan belgeselde; eski Yârenlerin, Seymenlerin ve akademisyenlerin röportajlarına da yer verilmiştir. Seymenlik ve Yâren geleneğinin yaşatıldığı pek çok yörede çekimleri tamamlanan Anadolu Erleri; renkli görüntüleri ile Ahilik, Seymenlik ve Yarenlik geleneğinin tüm ayrıntılarını, toplum yaşantısına ve Anadolu kültüründeki etkilerini izleyiciye aktarıyor. Bireyi bir topluluğa dâhil ederek yalnızlıktan kurtaran, fert için sosyal ve ekonomik bir dayanak olan Ahilik, Yârenlik ve Seymenlik; meslekî ve ahlâkî eğitimin Anadolu’daki temellerini oluşturuyor. Geleneksel kültürün, folklorun, örf ve âdetlerin asırlar öncesinden günümüze taşınmasında da etkin olan bu sosyal kurumlara yönelik kapsamlı bir inceleme olması bakımından Anadolu Erleri belgeseli ayrı bir önem taşımaktadır.²²⁶⁷

²²⁶⁷ <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=17511> (17.02.2016).

TRT Belgesel kanalında yayınlanan Çiğdem Delikan'ın sunduğu “Çiğdem'in Rotası” isimli program; Bolu-Gerede Yakakaya Köyü Ferfene Sohbetleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri; TRT Müzik kanalında yayınlanan Muzaffer Ertürk'ün sunduğu “Ben Anadoluyum” programı; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Konya Barana Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Odaları (Sıra Gezme Sohbetleri), Şanlıurfa Sıra Geceleri, Diyarbakır Velime Gecesi, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Gaziantep Barak Köy Odaları üzerine farklı tarihlerde çekim yapılmıştır. TRT 1'de yayınlanan ve Bekir Develi'nin sunduğu “Gez Göz Arpacık” programının bazı bölümleri; Elazığ Kürsübaşı Gecesi, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi; TRT Müzik kanalında Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri ve Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri üzerine program çekilmiştir.

Özel televizyon kanalları arasından tespit edebildiğimiz program isimleri, sunucuları ve hangi sohbet geleneği üzerine yayın yapıldığı sırayla verilmiştir: Kanaltürk'te Mert Savaş'ın sunduğu “Dolu Dolu Anadolu” isimli program Bolu-Gerede Yakakaya Köyü Ferfene Sohbetleri; Turgay Başyayla'nın sunduğu ve Samanyolu TV'de yayınlanan “Davetsiz Misafir” isimli program Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Urfa Sıra Gecesi, Çankırı Yârenleri; Kanal 7'de yayınlanan Atilla Taş'ın sunduğu “Taş Devri” programının bir bölümü Konya-Akşehir Sıra Yârenleri; Kanal 42'de Sebile Eke'nin sunduğu “Kültür Kervanı” programında Konya-Akşehir Sıra Yârenleri; Samanyolu TV'de yayınlanan ve sunuculuğunu Murat Yeni'nin yaptığı “Maceraci” programında Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Van Oturma Gecesi, Çankırı Yârenleri; Balıkesir'in yerel televizyonu olan Karesi TV'nin “Kapsama Alanı” programında Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'ne yer verilmiştir.

Gezi/seyahat, kültür ve turizm vb. amaçlı bu tarz programlar yapabilmek için Türkiye'nin bir bölgesine gidilerek orada, bu bölgeye özgü olan uygulamaların ortaya çıkarılması gerekir. Bu programların yapımcıları, kanallardan aldıkları maddî destek ve teşvikle Türkiye'nin dört bir tarafına gidebilmektedir. Bu şekilde de araştırmacıların gözünden kaçan ya da maddî imkânsızlık yüzünden gidilemeyen yerlerdeki geleneksel öğelerin ortaya çıkarılması bakımından kültürel değerlere katkı sağlarlar. Bu sayede hem kültürün gizli kalmış bir ögesi daha Türk folkloruna katılırken hem de araştırmacılar için yeni alanlar açılmış olur. Bu katkı yadsınamayacak büyüklüktedir ki, program yapımcıları işlerini yaparken daha titiz

davranmaları gerekmektedir. Hem bulunan malzemenin özelliklerini daha iyi göstermek hem de insanlara yeni ufuklar açmak yolunda bu dikkat ve titizlik önem arz eder. Bunun yanında bu programlar ülkenin her yerinde seyirciyle bulunduğu için bir tanıtım aracı vazifesi görürler. Bu sayede de meşhur olarak bilinen yerel kültürel öğelerin o bölgeden çok uzakta olan başka bir bölgede yaşayan insanlara da tanıtılmasında ve belki de turizm açısından bölgenin kalkınmasına fayda sağlamaları da mümkündür.²²⁶⁸

Bu şekilde televizyon programları için icrâ edilen sohbet toplantıları tamamen doğal bir ortamda ve tam anlamıyla geleneksel yapısına uygun olarak sergilenememektedir. Bunda hem icrâcılarının heyecan ve stresi hem de program yapımcılarının istekleri ve kısıtlamaları gibi etkenler etkili olmaktadır. Genellikle televizyoncular yaptıkları çekimlerin çoğunu doğal bir ortam yerine gidilecek olan yere önceden haber verilerek gelenek devam ediyorsa mevcut uygulamaların yapıldığı doğal ortamın, devam etmiyorsa kurmaca ya da yapay bir ortamın hazırlanarak çekimlerin gerçekleştirilmesi sağlanır. Bu da elde edilen görsel ve işitsel malzemenin doğallığını tam anlamıyla yansıtmamaktadır.

Bu programların dışında televizyonlarda haftalık, iki haftalık ya da aylık gibi belirli periyotlarda Urfa Sıra Geceleri gibi sohbet toplantıları, özellikle müzik ve eğlence yönü ağırlıkta olarak izleyiciyle buluşturulmaktadır. Bu tarz programlardaki sohbet toplantıları, geleneksel yapısından uzak daha çok popüler bir şekilde izleyiciye sunulmaktadır. Gelenek üzerinde televizyon programlarının katkısının olduğu gibi bu şekilde icrâ edilip geleneğin gerçek yapısından uzaklaştırılarak sadece magazin boyutunda topluma tanıtılması da olumsuz yönünü teşkil etmektedir.

Bursa Gezek geleneğinin yöre halkına daha iyi aktarılması ve tanıtılması için 2012-2013 yılında Bursa Dostlar Gezek Grubu tarafından düzenlenen Gezek programları Bursa'nın yerel bir televizyon kanalı olan Line TV'de²²⁶⁹ her Salı akşamı canlı olarak yayınlanırken bazı akşamlar da banttan yayın yapılmıştır. Bu şekilde etkinliğin sadece üyeler arasında yapılan bir faaliyet olmasının dışına çıkılarak yerel halkla da bu gelenek buluşturulmuştur.

Medyanın bir parçasını da internet oluşturmaktadır. İnternet; dünyadaki milyonlarca, kısa bir gelecekte de milyarlarca bilgisayarı birbirine bağlayan bilgisayar ağlarının toplamı ya da bilgilerin dolaşım sistemi” olarak

²²⁶⁸ Durmaz, ss. 13-14.

²²⁶⁹ <http://bursadostlargezegei.com/foto/LineTV/index.html> (17.02.2016).

tanımlanmaktadır. Türkiye’de internet, 1991 yılında ODTÜ-TÜBİTAK işbirliğinin ürünü TR-NET ile başlatılmış ve ilk bağlantısı 1993 Nisan ayında ODTÜ-Washington arasında gerçekleştirilmiştir.²²⁷⁰

Kitle iletişim araçları bileşkesi olan internet, bugün başlı başına bir kültürel bağlam ve önceki kültürel ortamlarda yaratılan gelenek ve ürünlerin temel yaşam alanı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de sadece yazılı kültür değil, sözlü kültür gelenek ve ürünleri de sanal dünyada yaratılmaya, aktarılmaya, paylaşılmaya ve değiştirilmeye başlanmıştır. Özellikle yerelin küreselleşme çabası kapsamında pek çok sözlü kültür geleneği ve unsurları sanal âleme taşınmıştır.²²⁷¹

Sohbet toplantılarının tanıtılması ve yaygınlaştırılmasını sağlayan kitle iletişim araçları arasında internet gelmektedir. İnternet ortamında; “www.facebook.com”, “www.youtube.com”, “www.izlesene.com”, “www.dailymotion.com”, “www.videomix.cz”, “www.facedl.com” ve “www.vidivodo.com” başta olmak üzere çeşitli sosyal paylaşım sitelerinde sohbet toplantılarıyla ilgili video, resim ve bilgi yer almaktadır.

Belirli bir dernek çatısı altında faaliyet gösteren sohbet gruplarından kendilerine ait internet adresleri bulunanlar vardır. Dernekler tarafından tertip edilen sohbet gruplarının toplantılarının resim ve video kayıtları kendi web sayfalarında yayınlanmaktadır. Bu sayede hem kayıt altına alınmış hem de geniş kitlelere ulaştırılmış olunmaktadır. Bu şekilde web sitesi bulunan sohbet gruplarına; Afyon-Sandıklı Yârenleri’nin “<http://www.sandiklikultur.org.tr/>”, Kütahya-Simav Cumhuriyet Yâreni’nin “<http://www.cumhuriyetyarenisimav.com>” ve Bursa Dostlar Gezeği sohbet grubunun “<http://www.bursadostlargzege.com/>” isimli sitesi örnek olarak verilebilir.

Televizyonların yayın politikaları gereği yapılan programlar kayıt altına alınmakta ve arşivlenmektedir. Günümüzde bu arşivleme işi gelişen teknoloji sayesinde gayet rahat bir şekilde yapılabilir. Ayrıca bu arşivlerin internette açılması ve bu kanaldan tekrar tekrar izlenebilir olması büyük bir faydadır; çünkü bu tarz kayıtlar insanların dikkatini çekmekte-özellikle kendi yörelerinde yapılan çekimler- bu şekilde insanlar bir programda kaydedilmiş olan görüntüleri gerektiğinde kendi çevrelerinde, gerektiğinde sanal ortamda paylaşabilmekte aynı zamanda kendi arşivlerini de oluşturabilmektedirler. Bu da kültürün yayılmasını

²²⁷⁰ Aslan İnan, **İnternet El Kitabı**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, ss. 7-9.

²²⁷¹ Özdemir, 2012, s. 389.

sağlayan en büyük faktörlerden birisidir. Günümüzde internetin hayatımızdaki yeri ve etkileri şüphe götürmez şekilde büyüktür. Bu sayede insanlar her türlü bilgiyi kolay şekilde elde etmekte ve gerektiğinde yayabilmektedir. Arşivleme ya da diğer bir adlandırmayla depolama da gelecek nesillere aktarım konusunda önemli bir araçtır. Bu da halk kültürü malzemesinin en büyük problemi olan canlı olarak kayıt imkânının zorluğunu gidermede bir nebze olsun yarar sağlar.²²⁷²

²²⁷² Durmaz, s. 15.

SONUÇ

Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantıları üzerine geniş bir alanda yaptığımız bu çalışma sonucunda farklı, benzer ya da aynı isimlerle bilinen sohbet toplantılarının genel özellikleri belirli başlıklar hâlinde ortaya konulmuştur. Bu çalışma neticesinde sohbet toplantılarından hangilerinin ne gibi sebeplerden dolayı devam etmediği, hangilerinin değişikliğe uğrayarak ya da geleneksel yapısı ile sürdürüldüğü tespit edilmiştir.

Araştırmamız, geleneksel sohbet toplantıları üzerine genel bir çalışma olmasından dolayı geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu bakımdan derleme sahamız il, ilçe ve beldeler olmak üzere farklı yerleşim birimlerini içine almaktadır. Türkiye'deki sohbet toplantılarının; Konya, Akşehir (Konya), Kastamonu, Tosya (Kastamonu), Bolu, Gerede (Bolu), Mudurnu (Bolu), Gümüşhane, Bayburt, Tokat, Üzümlü (Tokat-Erbaa), Kızıltepe (Mardin), Diyarbakır, Şanlıurfa, Elazığ, Gaziantep, Afyonkarahisar, Sandıklı (Afyonkarahisar), Kütahya, Simav (Kütahya), Ankara, Kazan (Ankara), Dünderli (Niğde), Keskin (Kırıkkale), Antalya, Bursa, İstanbul, Çankırı, Balıkesir, Edremit (Balıkesir), Pamukçu (Balıkesir-Altıeylül), Dursunbey (Balıkesir), Kemah (Erzincan), Kemaliye (Erzincan), Isparta, Sücüllü (Isparta-Yalvaç), Kula (Manisa), Yozgat, Denizli, Aksaray, Çorum, Sivas, Boyabat (Sinop), Havza (Samsun), Banaz (Uşak), Nevşehir, Erzurum, Karabük, Adıyaman, Edirne ve Van gibi yerleşim birimlerinde varlığı tespit edilmiştir.

Yapılan alan araştırması ve yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının; Ateş Gezmesi (Birikme Gecesi), Barana Sohbetleri, Cümbüş Âlemleri, Fefene/Herfene/Harfene/Erpane Sohbetleri, Gezek Sohbetleri, Helebiş, Helva Sohbetleri, Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi), Kef (Keyif), Kızan Odası Sohbetleri, Kürsübaşı Sohbetleri, Mehle, Muhabbet Gecesi, Oturak Âlemleri, Oturma(h) Gecesi, Sahaniye Gezmeleri, Sıra Âlemleri, Sıra Eğlencesi, Sıra Gecesi, Sıra Gezme, Sıra Günü, Sıra Oturması, Velime (Eyvan) Gecesi, Yârân/Yâren Sohbetleri, Yatsı Sohbetleri, Gençler Kurulu (Heyeti), Sohbet Toplantıları, Delikanlılar Birliği, Oda Teşkilatı ve Oda Sohbetleri isimleri altında düzenlendiği belirlenmiştir.

Türkiye'deki sohbet toplantılarının bir kısmı geleneksel yapısına uygun olarak ya da birtakım değişmelere uğrayıp güncellenerek sürdürülmektedir. Bu şekilde devam ettirilen sohbet gruplarının başında; Çankırı Yâren Sohbetleri,

Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri, Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri, Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri, Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri, Manisa-Kula Yâren Sohbetleri, Uşak-Banaz Yâren Sohbetleri, Şanlıurfa Sıra Geceleri, Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri, Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, Isparta Gezek Sohbetleri, Bursa Gezek Sohbetleri, Kütahya Gezek Sohbetleri, Afyon Gezek Sohbetleri, Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri, Konya Barana Sohbetleri, Konya Oturak Âlemleri, Gümüşhane Herfene Sohbetleri, Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri, Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri, Edirne Helva Sohbetleri, Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri, Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri, Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri, Aksaray Oturak Âlemleri ve Karabük Sıra Âlemleri gelmektedir.

Sohbet toplantılarının bir kısmı televizyon, internet gibi değişik eğlence imkânlarının ortaya çıkması, kahvehane kültürünün yaygınlaşması, iş imkânlarından dolayı büyük kentlere olan göçün artmasıyla icrâ edecek kişilerin azalması, eğitim amacıyla ya da memuriyet göreviyle gençlerin farklı yerlere gitmesi sonucunda kendi kültüründen uzaklaşması, çalışma saatlerinin değişerek günde iki-üç vardiya şeklinde çalışılmasıyla ortak zaman dilimlerinin ortadan kalkması, yılın her dönemi çalışma ortamının olmasından dolayı kişilerin bu tür etkinliklere zaman ayıramaması, yeni neslin düzen ve disipline dayalı bir oluşum içerisinde bulunmak istemeyişi gibi çeşitli sebeplerden dolayı günümüzde icrâ zeminini kaybetmiştir. Bunların büyük bir kısmının geleneksel yapısından büyük oranda uzaklaşmış ve az bir bölümünün de belirli kişiler tarafından sadece gösteri mahiyetinde özel günlerde tertip edilir hâle geldiği tespit edilmiştir. Bu sohbet gruplarının başında; Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri, Diyarbakır Velime Geceleri, Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri, Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları, Balıkesir Helva Sohbetleri, Antalya Sıra Eğlenceleri, Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri, Adıyaman Harfene Sohbetleri, Sinop-Boyabat Ferfene Sohbetleri, Konya Helva Sohbetleri, Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği, Yozgat Oda Sohbetleri, Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri, Tokat Sıra Gezme Sohbetleri, Mardin Sıra Gezme Sohbetleri, Sivas Sıra Gezme Sohbetleri, Çorum Sıra Gezme Sohbetleri, Ankara Cümbüş Âlemleri, Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemleri) ve Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri gelmektedir.

Sohbet toplantılarının genel özellikleri on iki ana başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklardan “Üyeleri ve Yönetim Yapıları”nda; her sohbet grubunun kaç kişiden oluştuğu, üyelerin görev ve sorumlulukları, üyeler arasında mertebeye dayalı

bir hiyerarşinin olup olmadığı ortaya konulmuştur. Yönetim yapılarında ise grup içerisinde varsa herhangi bir idarî yapının özellikleri, kimlerden teşekkül ettiği, idarecilerin seçilme şekilleri, görev ve sorumlulukları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İkinci başlık olan “*Katılma Şartları*”nda, sohbet toplantılarına bir kişinin hangi şekilde katılabileceği açıklanmıştır. Genel itibariyle “Grup Üyesi Olarak”, “Misafir Olarak (Yemek Misafirleri, Kahve Misafirleri ve Rakkas Misafirleri)” ve “Bir Başka Sohbet Grubunun Katılması (Baskın)” şeklinde olmak üzere beş farklı şekilde bir kişinin herhangi bir sohbet grubuna katılabildiği tespit edilmiştir.

“*Kuralları*” başlığında, sohbet toplantılarının genel kuralları ile katılımcılar/misafirler ve grup üyelerinin uyması gereken kurallar ayrı başlıklar şeklinde maddeler hâlinde sıralanmıştır. Sohbet gruplarının kuralları, toplantılarının içeriklerine, üyelerine, idarî şekillerine, geleneksel yapılarına, toplantı çeşitlerine, katılma şartlarına, icrâ düzenlerine, yeme-içme ve giyim-kuşam âdâplarına, oturma düzenlerine, eğlence şekillerine, katılımcılar gibi farklı birçok etkene bağlı olarak belirlenmektedir. Bu kurallardan bazıları zaman içerisinde grup tarafından alınan ortak karar neticesinde değişebilmektedir. Sohbet toplantılarının kurallarının belirlenmesinde, sohbet grubunun oyun ve eğlenceye yönelik tertip edilmesi, dinî sohbet ağırlıklı olması, içkili ya da içkisiz düzenlenmesi gibi hususların etkili olduğu tespit edilmiştir.

“*Zaman*” başlığı altında, sohbet toplantılarının bir yıl içerisinde hangi dönemlerde ve hangi sıklıkla icrâ edildiği tespit edilmiştir. Geleneksel sohbet toplantıları genellikle iş yoğunluğunun en aza indiği sonbahar ve kış aylarında icrâ edilmektedir. Sohbetler için bu zaman aralığının seçilmesinde; insanların çalışma şartlarının bu dönemlerde daha rahat olması özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bölgelerdeki insanların iş yoğunluğunun azalıp boş vaktinin artması, bu zaman aralığında günlerin kısa gecelerin uzun olması, mevsim şartlarına bağlı olarak dış mekânlarda icrâ edilen eğlence aktivitelerinin yapılamaması gibi sebepler yer almaktadır.

Türkiye’deki sohbet toplantılarının başlama ve bitiş zamanları çeşitli etkenlerden dolayı birbirinden farklılık göstermektedir. Fakat toplantılar genel itibariyle Ekim ve Kasım aylarında icrâ edilmeye başlanıp Nisan sonu, Mayıs başı gibi de sona erdirilmektedir. Toplantılarına belirtilen bu süre aralıklarından önce ya da sonra başlayan, erken ya da daha geç bitiren veya yıl boyu devam eden sohbet grupları da vardır. Zaman aralığının sohbet grupları arasında farklılık göstermesinin

birtakım sebepleri vardır. Mevsim şartlarına bağılı olarak hasat işlerinin uzaması ya da erken bitmesi, sohbet müdavimlerinin almış olduğı ortak karar, toplantıların alkollü ya da alkolsüz olarak tertip edilmesi, toplantıyı icrâ edecek kişi sayısının az ya da çok olması, özellikle kırsal kesimlerde mevsimlik iş göçünün yaşanması gibi sebepler belirleyici olmaktadır.

Sohbet toplantılarının icrâ edilme zamanı ve süresi çeşitli etkenlere bağılı olarak değışmektedir. Bu faktörlerin başında; grup üyelerinin meslekleri ve maddî durumları, sohbetin yemekli veya yemeksiz olması, sohbet grubu üyelerinin erkek olmasından dolayı geceleri düzenlenmesi, Ramazan ayı ve diğere dinî günlere denk gelmesi, içkili ve eğlence ağırlıklı olması, yerel pazarların kurulduğı günler, sohbet grubu üye sayısının az ya da çok olması, toplantıların içeriğı (prova, hazırlık, genel vb.), grup üyelerinin evli veya bekâr olması, mevsimlik işçi göçünün yaşanması, misafirin gelmesi, özel günlere denk gelmesi (29 Ekim, 1 Mayıs vb.), resmî haftalara rastlaması (Engelliler haftası, yaşlılar haftası vb.), mevsimlik kutlamalar (Nevrûz, Hıdrellez vb.), sohbetlerin yapıldığı mekân, katılımcıların olumlu ya da olumsuz tepkisi, grup üyelerinin iş durumu, özel davet ve çeşitli kutlamalar, askeri yasaklar ve savaş gibi toplumsal olaylar gelmektedir.

“*Mekân*” başlığında sohbet toplantılarının icrâ edildiğı mekânlar ve bunların genel özellikleri tespit edilmiştir. Genel olarak “açık mekânlar” ve “kapalı mekânlar” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sohbet toplantılarının düzenlendiğı mekânların oluşmasını ve özellikle seçilmesini sağlayan farklı etkenler bulunmaktadır. Bunların başında katılımcıların sayısı ve cinsiyeti, toplantıların icrâ zamanı ve süresi, eğlencenin dışarıya açık ya da kapalı olması, toplantıların içeriğı (alkollü, alkolsüz, kadın-erkek ayrı ya da karışık vb.) gibi unsurlar en başta gelmektedir. Bu bakımdan sohbet grubunun niteliğine bağılı olarak köy odaları, kahvehaneler, Yâren odası, konferans salonu, spor salonu, tiyatro salonu, düğün salonu, piknik ve mesire yerleri, meydan, cadde, sokak, bağı evleri, avlu, ırmak/çay/deniz kenarı, konaklar, mağaralar, bireysel mekânlar, tatil yöreleri, özel tasarlanmış yerler gibi her türlü mekân sohbet toplantılarının icrâ edildiğı, değıştirildiğı ve yeniden yaratıldığı yerlerin başında gelmektedir.

“*Oturma Düzeni*” başlığında sohbet toplantılarının icrâ edildiğı esnada (sohbet, eğlence, yemek ve mahkeme/ceza) grup üyelerinin, yönetici konumundaki kişilerin ve varsa konukların nasıl oturacağı üzerinde durulmuştur. Geleneksel sohbet toplantılarındaki oturma düzeninin; “*Toplantılardaki Genel Oturma Düzeni*

(*Hiyerarşiye Dayalı Oturma Düzeni, Serbest Oturma Düzeni*), “*Yemek Esnasındaki Oturma Düzeni*” ve “*Yargılama Esnasındaki Oturma Düzeni*” olmak üzere üç şekilde olduğu tespit edilmiştir.

“*Giyim-Kuşam Âdâbı*” başlığında, sohbet toplantılarını tertip eden grup üyelerinin ve katılımcıların/misafirlerin giyim-kuşam özellikleri üzerinde durulmuştur. Geleneksel sohbet toplantıları düzenleyen sohbet gruplarının ve bazı katılımcıların, icrâ esnasında giymiş oldukları kıyafetler; “Sohbet Grubu Üyelerinin Kıyafetleri (Geleneksel (Yöresel) Kıyafetler, Tek Tip Kıyafetler, Gündelik Kıyafetler)” ve “Sohbet Grubundan Olmayanların Kıyafetleri” şeklinde tasnif edilerek açıklanmıştır. Tespit edebildiğimiz sohbet grupları içerisinde; Çankırı Yârenleri, Kastamonu-Tosya Yârenleri, Afyon-Sandıklı Yârenleri, Konya-Akşehir Sıra Yârenleri, Balıkesir-Dursunbey Barana sohbet grubu, Kütahya-Simav Yârenleri, Manisa-Kula Yârenleri ve Antalya Sıra Eğlencesi sohbet grubu üyelerinin toplantılarında yöresel kıyafetler giydiği tespit edilmiştir.

“*Sohbet*” başlığı altında, toplantıların her aşamasında ve değişik konularda gerçekleştirilen muhabbet ortamına değinilmiştir. Genel olarak toplantı başladığı an sohbet başlar ve toplantı bittiğinde ise sona erer. Toplantılarda sohbeti açan ve yönlendiren belirli kişiler vardır. Bu görevi genellikle ortamda bulunan başkan konumunda olan ya da yaş itibariyle söz sahibi durumundaki kişilerin üstlendiği belirlenmiştir. Toplantılarda hayata dair her şey sohbe konu olabilir. Her sohbet grubunda öncelik grup üyeleriyle ilgili konular üzerinde olup herhangi bir sıkıntısı, hastalığı, nişan, düğün, sünnet gibi mutlu/sevinçli haberleri ve cenaze gibi üzüntülü durumları hakkında istişare edilir. Grup tarafından yapılması gereken bir husus var ise ona karar verilerek en kısa sürede de uygulamaya geçirilir. Bazı sohbet gruplarında, üyelerin katılımıyla birlikte yapılacak olan tiyatro, sinema, gezi, huzurevi, çocuk esirgeme vb. kurumları ziyaret gibi kültürel faaliyetler hakkında da toplantı içerisinde istişare amaçlı sohbet edilebilir. Grup faaliyetlerini ve üyeleri ilgilendiren mevzuların dışında sohbe konu olan diğer bir husus ise yöresel problemlerin tespiti ve çözüm yolları, ihtiyaç sahiplerine yapılacak olan sosyal yardımlar gibi konular hakkında olduğu belirlenmiştir.

Toplantılarda sosyal yardım dışında grup üyelerinin ya da onların çocuklarının/akrabalarının evlendirilmesi hususu da konuşulan mevzular arasındadır. Toplantılarda hangi konular üzerinde sohbet edileceği çoğunlukla grubun niteliğine göre belirlenmektedir. Örneğin; mütedeyyin bir sohbet grubunda daha çok dinî

konular hakkında sohbet edilir. Aynı mesleğe sahip kişilerin oluşturduğu gruplarda ise işlerin durumu, sorunları ve çözümleri gibi konulara değinilir. Toplantılarda edebî ve kültürel sohbetlere de yer verilmektedir. Bu tür sohbetler daha çok yörenin tarihî ve kültürel özellikleri, sosyal yapısı, meşhur kişilerin hayatı ve eserleri gibi konular üzerinde olmaktadır.

“*Yiyecek ve İçecekler*” başlığında, sohbet toplantılarında ikram edilen yiyecek ve içecekler tespit edilerek yiyecekler ve içecekler olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmıştır. “Sohbet Toplantılarında Sunulan Yiyecekler (Toplantılarda Sunulan Ara Öğünler, Toplantılarda Sunulan Mezeler, Toplantılarda Sunulan Yemekler (Menüsü Sabit Olanlar, Menüsü Değişken Olanlar), Yemek Hazırlıkları ve Sunumu (Hazırlık, Yemeğin Sunumu)”, “Sohbet Toplantılarında Sunulan İçecekler (Alkolsüz İçecekler, Alkollü İçecekler)” şeklinde tasnif edilerek açıklanmıştır. Bu şekilde toplantıların hangi safhasıda ne tür yiyecek ve içeceğin tüketildiği tespit edilmiştir.

“*Mahkeme/Ceza*” başlığında, sohbet toplantılarında uygulanan cezalandırma sistemi üzerinde durulmuştur. “Sohbet Toplantılarında Yargılama Şekilleri”, “Sohbet Toplantılarında Verilen Cezalar (Sohbet Grubu Üyelerine Verilen Cezalar, Sohbet Grubundan Olmayanlara Verilen Cezalar) şeklinde tasnif edilerek ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Sohbet grubunun uzun soluklu, toplantılarını disiplin ve düzen içerisinde icrâ edebilen, toplum tarafından saygı duyulması için belirli kurallar ve yaptırımlar gerekmektedir. Bu bağlamda sohbet gruplarının kendi kural ve uygulamalarına bağlı olarak verdikleri belirli cezalar vardır. Bazı sohbet gruplarında bu cezaları veren genellikle yöneticilerden teşekkül eden mahkeme, idarî heyet, üst kurul gibi merciler bulunur. Bazılarında ise başkan ve benzeri konumda bulunan kişi(ler) veya sohbet ekibinin yaş ya da bilgi bakımından önde gelen üyeleri tarafından cezaların verildiği tespit edilmiştir.

“*Toplantı Çeşitleri*” başlığında ise sohbet toplantıları içerisinde icrâ edilen toplantılara yer verilmiştir. Toplantıların yapılma zamanı ve süresi, içeriği, işlevi, icrâcıları, katılımcıları, icrâ mekânı gibi nedenlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği ve buna bağlı olarak da farklı isimlendirildiği tespit edilmiştir. Bu toplantılar; “Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı”, “İlk Toplantı”, “Seçim Toplantısı”, “Genel (Rutin) Toplantılar”, “Son Toplantı”, “Yöneticilerin Toplantıları”, “Özel Gün ve Davet Toplantıları”, “Prova Toplantıları”, “Gezi Toplantıları”, “Dinî İçerikli Toplantılar”, “Aile İçi Yapılan Toplantılar”, “Barana Sırası Toplantısı”, “Turizm ve Tanıtım

Amaçlı Toplantılar”, “Kül Eşti Toplantısı”, “Taziye Toplantıları”, “Oturak Âlemi Toplantıları”, “Olağanüstü Toplantılar”, “İdarî Toplantılar”, “Avcı Sohbetleri”, “Özel Eğlence Toplantıları” ve “Harman Başı/Sonu Eğlenceleri”dir.

“Eğlence Şekilleri” başlığında sohbet gruplarının toplantılarındaki eğlence biçimlerine değinilmiştir. Geleneksel sohbet toplantılarının icrâlarının içerisindeki eğlence şekilleri, hem yöreden yöreye hem de sohbet gruplarının niteliğine göre farklılık göstermektedir. Özellikle gençler ve orta yaşlılar tarafından oluşturulan sohbet gruplarının oyun ve eğlenceye yönelik tertip edilen toplantılarında seyirlik oyun, halk oyunu, mâni atışması, müzik gibi birden fazla eğlence şeklinin olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantılarının içerisindeki eğlence şekilleri; “Seyirlik Oyunlar”, “Halk Oyunları”, “Mâni Atışması”, “Müzik”, “Fıkra ve Anekdot Anlatılması”, “Bilmece Sorma”, “Tekerleme Söyleme”, “Atasözü Söyleme”, “Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi”, “Mentivar Söylemek”, “Tombala, İskambil ve Taş Oyunları”, “At ve Cirit Yarışları”, “Kadınların Raks Etmesi” ve “Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması” olarak tespit edilmiştir.

Sohbet toplantılarının sadece eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek için icrâ edilen bir organizasyon olmadığı yapılan araştırma neticesinde ortaya konulmuştur. Bu bakımdan sohbet toplantılarının işlevleri; “Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi”, “Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi”, “Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi”, “Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi”, “Ekonomik İşlevleri” ve “Siyasal İşlevleri” olmak üzere altı ana başlık altında toplanmıştır.

Derneklerin, sohbet toplantılarının devam ettirilmesinde ve unutulmaların yeniden canlandırılmasında ne kadar etkili olduğu, kurulan derneklerin yapmış oldukları faaliyetlerinden hareketle anlaşılmaktadır. Bu sebeple sohbet toplantılarının gelecek nesillere aktarılmasında derneklerin etkin bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Gelişen teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan internet, televizyon, telefon gibi kitle iletişim araçları, hayatın her alanında yer alır duruma gelmiştir. Özellikle farklı televizyon kanallarında sohbet toplantıları üzerine programlar yapılmaya başlanmış ve bu şekilde de çok büyük bir kitleye bu geleneğin aktarılması sağlanır duruma gelmiştir. Ayrıca sosyal paylaşım sitelerinde de sohbet toplantılarının videolarının paylaşıldığı da tespit edilmiştir.

Değişen zamana ve gelişen olaylara bağlı olarak geleneksel kültür de olumlu ya da olumsuz bazı değişmelere uğramaktadır. Bu bakımdan günümüzde devam ettirilen sohbet toplantılarının yapısındaki uygulamalardan bazılarının terk edildiği bazılarının değişerek/güncellenerek farklı şekillerde sürdürüldüğü bazılarının da sonradan eklendiği tespit edilmiştir. Sohbet gruplarının yapısındaki bu değişiklikler, günümüzde yapılmadığı tespit edilen uygulamalar ve farklılıklar başlıklar altında maddeler hâlinde verilmiştir.

Çankırı Yâren Sohbetleri:

Yâren toplantılarının yönetim yapısı içerisine Reis mertebesi eklenmiştir.

Daha önceki Yâren toplantılarında misafirlere sigara ikramında bulunulurken günümüzde icrâ edilen sohbetlerde meclis içerisinde sigara içilmesi yasaktır.

Toplantılar daha önceki yıllarda Cuma akşamları yapılırken günümüzde tatile denk getirilerek Cumartesi günlerine alınmıştır.

Toplantıların Yâren üyelerinin evlerinde icrâ edildiği dönemlerde yemekler ev sahibinin ailesi ve akrabaları tarafından yapılırken günümüzde ise yemek şirketlerine sipariş verilerek getirilmektedir.

Oyunnarda ve mahkemede verilen cezaların niteliğinde eskiye nazaran hafifleme vardır. Yaptırımını ağır ve yapılması çok zor olan cezalar günümüzde fazla tercih edilmemektedir.

Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarına dinî konularda yapılan sohbet bölümü de eklenmiştir.

Eski dönemlerde her sohbe geleneksel kıyafetle gidilirken günümüzde ise sadece Başağaların ocakları ve gösteri amaçlı toplantılarda bu kıyafetler giyilmektedir.

Yâren'e üye olarak katılma şartları da değişmiştir. Eskiden akraba olanlar tercih edildikten sonra birbirleriyle anlaşabilenler ve fikir birliği olanlar seçilmekteydi. Bugün özellikle ilçe ve köylerde isteyen her mahalleli Yâren'e girebilmekte ve özellikle köylerde sayısı da normalin üzerine çıkabilmektedir. Merkezde teşekkül eden Yâren grupları 24 kişilik üye sayısına uymakta ve isteyen her kişi Yâren'e alınmayıp belirli şartları yerine getirmesi istenmektedir.

Günümüzdeki Yâren toplantılarında “Arap Verme”, “Fakirin Geldi Divane”, “Cezayir Marşı” gibi belirli parçaların dışında icrâ edilen müziklerde de değişmeler meydana gelmiştir. Özellikle belirli bir vaka üzerine yakılan türküleri icrâ edecek

kabiliyete sahip sazandelerin olmamasından dolayı bu parçalar çalınmamaktadır. Daha çok popüler, arabesk ve türkü tarzında parçalar icrâ edilmektedir.

Çankırı'nın ilçe ve köylerindeki bazı Yâren gruplarının icrâ ettiği toplantılarda müstehcen içerikli şakalar ve oyunlara yer verilmektedir.

Günümüzdeki Yâren toplantılarına davet edilen misafir sayısında geçmişteki gibi herhangi bir kısıtlama yoktur. Sohbetlerin yapıldığı mekânın büyüklüğüne ve ocak yakanların maddî imkânlarına göre misafir sayısı belirlenmektedir.

Eskiden elektriğin olmadığı zamanlarda Yâren toplantılarının düzenlendiği yerde aydınlatma aracı olarak ilk toplantıda kararlaştırıldığı gibi belirli sayıda ışık kullanılırken günümüzde elektriğin olmasından dolayı bu uygulama ortadan kalkmıştır.

Arap Verme töreni eskiden Yâren mahkemesinden önce yemek misafirlerinin önünde yapılırken günümüzde mahkemeden sonra icrâ edilmektedir.

Baş ağaların ocakları eskiye göre daha ihtişamlı ve süre bakımından daha uzun olarak icrâ edilmektedir.

Günümüzde icrâ edilen Yâren toplantılarında yakılan Baş ağa ocakları masraf yönünden külfetli olmasından dolayı Baş ağa seçiminde Yâren'in maddî durumu da göz önünde bulundurulmaktadır.

Değişen zamanın getirilerine bağlı olarak gelişen kitle iletişim araçları ve farklılaşan eğlence şekilleri Çankırı ve yöresinde Yâren geleneğine olan ilgiyi azaltmıştır. Yeni nesil katı kuralları olan ve belirli bir âdâp içerisinde icrâ edilmesi gereken bu geleneğe katılma hususunda tereddüt göstermektedir.

Ekonomik şartların ağırlaşması toplantılarda ikram edilen yiyecek ve içeceklere de yansımıştır. Bu konuda fazla masraftan kaçınılmaktadır. Örneğin; köylerde etli yemeklerin sayısı azalmış ve daha çok pide ayran tarzında ikramlar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca kahve içme geleneği de ilçe ve köylerde büyük oranda kaldırılarak yerine çay ikram edilmektedir.²²⁷³

Çankırı merkez Yâren gruplarının dışında ilçe ve köylerde Yâren odasının süslenmesinde aşırıya gidilmeyip asgarî ölçüde bir düzenleme yapılmaktadır.

Helisa oyunu, günümüzde tertip edilen Yâren toplantılarında icrâ edilmemektedir. Samur Simit oyunu ise çok nadir olarak sohbetlerde oynanmaktadır.

Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbetleri:

²²⁷³ Tezcan, 1989, s. 58.

Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin toplantılarının zamana bağılı olarak hem genel yapısında hem de icrâsında bazı değişmeler meydana gelmiştir. Yaptığımız derlemeler ve gözlemler neticesinde tespit edilen değişmeler öncesi ve sonrası şeklinde izah edilerek aşığıda verilmiştir.

Yakın döneme kadar toplantılar Yârenlerin evlerinde yapılırken günümüzde belirli günlerde Akşehir'de bulunan ve belediyeye ait olan konferans salonunda icrâ edilmektedir.

Toplantılar, Yârenlerin evlerinde düzenlendiği dönemde kadınların katılımı yasak iken günümüzde halka açık olan salonlarda yapıldığı için kadın ve çocuklar da gösteriyi izleyebilmektedir.

Bir Yâren'in yüz kızartıcı suç işleme durumu üyelikten çıkartılıp çıkartılmamasına Dört Büyük'ün oyuyla karar verilirken şimdi, bütün Yârenlerin katıldığı oylamaya göre kararlaştırılır.

Yârenlerin tamamı toplantı esnasında fes giyerken günümüzdeki sıra toplantılarında, ortamın sıcak olmasından dolayı Yârenlere sıkıntı yaşattığı için, fes giyilmemektedir.

Sadece erkeklerin katıldığı dönemde yapılan toplantılarda argo ve müstehcen ifadeler oyun ve şarkıların içerisinde kullanılırken şimdi icrâ edilen toplantıları bayanlar ve çocuklar da izlediği için bu tür sözlere yer verilmemektedir.

Daha önceleri alınacak olan yeni Yâren için mevcut üyelerden birisinin o kişi için kefil olması istenirken günümüzde bu kefil olma durumu ortadan kaldırılmıştır.

Yeni katılan Yâren'den toplantı esnasında başına gelebilecek her türlü kaza ve olaydan doğabilecek olumsuz sonuçları kabul ettiğine ve Yâren yönetiminin bu konularda herhangi bir mesuliyeti olmadığına dair imzalı bir dilekçe alınırken günümüzde bu uygulama kaldırılmıştır.

Akşehir'de birden fazla sıra ekibi olduğu dönemlerde “Sıra Baskını” adı verilen toplulukların gösteri yaptıkları gecelerde birbirlerine habersizce misafirlığe gittikleri olmaktadır. Baskını yapan topluluk o gece Sıra evinde eğlenir, çerez yemeye ortak olurdu. Hem Akşehir'de birden fazla Sıra ekibi bulunmadığı hem de toplantıların konferans salonlarında yapılmasından dolayı Sıra Baskını geleneği günümüzde uygulama dışı kalmıştır.

Günümüzde “Cennetten çıkma” olarak bilenen “Şakir” ve “Şükür” adındaki iki sopa daha önceden “Disiplin Sopası” olarak adlandırılmıştır.

Sıra toplantılarının Yârenlerin evlerinde değil de sabit bir mekânda icrâ edilmesinden dolayı devir-teslim töreni günümüzde icrâ edilen Sıra Yâreni gösterileri içerisinde yapılmamaktadır.

Günümüzde yapılan Sıra toplantıları, geniş bir yerde ve fazla sayıda misafirin önünde icrâ edildiği için “Kapı Satın Alma” uygulaması kaldırılmıştır.

Sıra toplantılarının hem Yârenlerin evlerinde ya da Sıra Odası’nda hem de geniş izleyici kitlesi önünde icrâ edilmesinden dolayı gösteri esnasında yapılan yiyecek ikramı kaldırılmıştır.

Kütahya-Simav Yâren Sohbetleri:

Toplantıların bitiminde ikram edilen “yatgeber ekmeği”nin sunumu hem maddî külfetinden hem de geç saatlerde yemek yemenin yarattığı rahatsızlık düşünülerek kaldırılmıştır.

Geleneğe göre Yârenler, Simav’ın Bizanslılardan alındığı tarih olan Mayıs ayının ilk Salı günü bir tören yaparlardı. Fakat bu tören 1967 yılından sonra Simav’ın Yunanlılardan kurtuluş günü olan 4 Eylül tarihinde yine aynı kurallar çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır.

Yâren kurallarının eskisi gibi katı bir şekilde uygulanmasında biraz hafiflemeler görülmeye başlanmıştır. Özellikle ağır cezaların verilmediği, cezalandırılması gereken bazı suçların affedildiği tespit edilmiştir.²²⁷⁴

Manisa-Kula Yâren Sohbetleri:

Yâren toplantılarında daha önceden sadece Kula yöresine ait türküler söylenirken günümüzde Türkiye’nin diğer bölgelerine ait ve herkes tarafından bilinen türküler de icrâ edilmektedir. Bunun sebebi ise Yârenlerin Kula’nın dışındaki düğünlere ya da başka programlara gittikleri zaman oradaki konuklar Kula yöresine ait türkülere aşina olmadıklarından toplantı onlara sıkıcı gelmektedir. O yüzden Yârenler toplantı düzenledikleri her yerde önce Kula yöresine daha sonra da diğer bölgelere ait bilinen türkülerini söylerler (K.K.71).

Düğünlerde icrâ edilen Yâren gösterilerinin 1970’li yıllara kadar sabit bir fiyatı bulunmayıp bahşiş usulü yapılmıştır. Bu tarihlerden itibaren gösteriler, her sene Yârenler tarafından belirlenen ücret karşılığında icrâ edilmeye başlanmıştır (K.K.70).

²²⁷⁴ Er, ss. 93-94.

Eski Kula evlerinin hepsinde Yârenlerin toplantılarını gerçekleştirebilmeleri için özel, geniş ve büyük Yâren odaları yapılmakta iken şimdiki evlerde bu tarz odalar bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak hem Yâren geleneğinin yörede teknolojik, ekonomik, sosyal vb. değişme ve gelişmelere bağlı olarak eskisi kadar yaygın olmaması hem de günümüzde sadece düğünlerde icrâ edilir hâle gelmesi gösterilebilir (K.K.70).

Seyirlik oyunlar icrâ edildiği sürece tura cezası verilirken oyunların kaldırılmasından sonra bu ceza da uygulama dışı kalmıştır. Tura, on tane mendilin uçlarının bağlandıktan sonra bir araya getirilip top hâlini almasıyla meydana gelen bir cisimdir. Yârenler ya da misafirlerin oyunlarda hata yapmaları ya da disiplinsiz davranışları sonucunda bu cezanın uygulandığı bilinmektedir (K.K.70).

Yaklaşık on sene evveline kadar düğünlerde sazla kına geceleri düzenleyen Yârenler, org ve diğer hazır müziklerin ortaya çıkmasıyla birlikte kına gecesi organizasyonlarına katılma işini bırakmışlardır. Yârenler, Kula'nın dışından gelen köçeklerin yörenin düğünlerinde çok fazla ön plana çıkararak halkın kendilerine olan ilgisinin azalması sonucunda kına gecelerini düzenlemeye başladıklarını ifade etmektedirler (K.K.70).

Günümüzde düzenlenen düğünler Cumartesi ve Pazar günleri yapılmasından dolayı Yârenlerin Perşembe günü düğün evindeki “seysana” götürme geleneği şimdiki düğün törenleri öncesinde yapılmamaktadır.

Yârenler katıldıkları eski düğünlerde misafirlere sigara, kahve ve yemek dağıtımında, dağdan odun getirilmesinde, dibek taşında keşkek dövülmesinde ev sahibine yardım ederdi. Şimdi ise Yârenler tarafından düğünlerin sadece eğlence bölümü yerine getirilmektedir (K.K.71, 74).

Afyon-Sandıklı Yâren Sohbetleri:

Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin eski mekânında icrâ edilen toplantılarında ara verilmeden sazndeler salondan çıkabilirken yeni mekâna geçilmesiyle birlikte bu yasaklanmıştır.

Yâren Meclisi'nin kurulduğu ilk zamanlarda kullanılan Afyon yöresine ait elbiselerin yerine şimdi Sandıklı'ya özgü yöresel kıyafetler kullanılmaktadır.

Toplantılarda ilk zamanlar Afyon yöresine ait türküler söylenirken günümüzde sadece Sandıklı'ya özgü türküler icrâ edilir.

Yâren meclisinin ilk kurulduğu dönemde yönetim kadrosu Büyük Başağa, Küçük Başağa, Yiğitbaşı ve Çavuş'tan oluşurken şimdi sadece Başağa ve Çavuş bulunmaktadır.

Yâren toplantılarının düzenlenmeye başladığı ilk zamanlarda misafir olarak kadınlar katılamazken daha sonra alınan karar neticesinde bayanlar da konuk olarak davet edilmeye başlanmıştır.

Kastamonu-Tosya Yâren Sohbetleri:

Tosya Yâren Meclisi'nin kuruluşundan itibaren yapılan toplantıların icrâ edilmesinde ve toplantı dışındaki bazı uygulamalarda değişiklikler olduğu gibi birtakım eklemeler de yapılmıştır.

Misafirlere toplantının başında daha önceden kahve sunulurken şimdi onun yerine daha pratik ve sunumu kolay olmasından dolayı ıhlamur ikram edilmektedir (K.K.330).

Toplantının başında Yâren geleneğinin yapısında olmayan ve sazende Yâren Fatih Tabakoğlu'nun bestelediği “Karşılama Türküsü”, Usta, Kalfa ve Çıracık Yârenler tarafından salonun ortasında belirli bir düzen içerisinde oturularak söylenir (K.K.330).

Yâren geleneği içerisinde var olan “Arap Verme” geleneğinin Tosya Yâren Meclisi'nin yeni kurulması ve gelen misafirlerin ocağı kendileri yakmak istemelerinden dolayı uygulanmayıp onun yerine sonraki ocağı yakacak olan misafirin adı takdim edilmektedir (K.K.330).

Cuma günleri bütün Yârenler sabah ezanından önce toplanarak sabah namazını birlikte kıldıktan sonra kahvaltıyı beraber yaparlar. Yârenler her Cuma sabah namazını farklı bir camide kılarlar. Bu uygulama ilk ocak yakıldığı hafta başlayıp dönemin son ocağı yakıldığı hafta son bulmaktadır (K.K.330).

Yârenler arasındaki haberleşmeyi hızlandırmak için dört kişiden oluşan “Kolbaşıları” oluşturulmuştur (K.K.330).

Sazendeler müzik aleti olarak “org”u da kullanılmaya başlamıştır (K.K.331).

Yâren Meclisi'ne gelen misafirler daha önceleri “Kahve Misafirleri” ve “Yemekli Misafirler” olmak üzere ikiye ayrılırken şimdi gelen misafirlerin hepsi “Yemekli Misafirler”dir (K.K.330).

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri:

Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri, önceden grup üyelerinin evlerinde tertip edilirken günümüzde köyün ortak kullanım alanı olan konaklarda yapılmaya

başlanmıştır. Ayrıca Birikme grupları tarafından ticarî ve tanıtım maksadıyla tatil beldelerinde, otellerde de icrâ edilmeye başlanmıştır.

Eskiden Birikme Geceleri, gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar olmak üzere üç farklı yaş grubu tarafından düzenlenirken günümüzde ise sohbet grubu üyeleri sadece gençlerden teşekkül etmekte ve yaşlılar da izleyici olarak katılabilmektedir.

Birikme Geceleri'ne günümüzde kadınlar ve çocuklar da izleyici olarak katılmaya başlamıştır. Fakat oturma düzenleri farklıdır. Genellikle erkekler kapı girişinin karşı tarafında otururken çocuk ve kadınlar da erkeklerin diğer tarafında yer alırlar.

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri:

Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri daha önceki dönemlerde sohbe katılan grup üyelerinin evlerinde icrâ edilirken günümüzde köy odalarında yapılmaktadır.

Sohbet toplantıları küçük gruplar hâlinde haftada ya da on beş günde bir gibi zaman aralığında icrâ edilirken günümüzde ise daha fazla katılımıyla uzun zaman aralıklarında yılda birkaç sefer yapılmaktadır.

Gerede Ferfene Sohbetleri'nde ikram edilen yemekler öncedeki dönemlerde sohbe ev sahipliği yapan kişinin ailesi tarafından hazırlanırken günümüzde ücret karşılığı tutulan aşçılara yaptırılmaktadır.

Daha önceki dönemlerde yaş gruplarına göre toplantılar yapılırken günümüzde her yaş seviyesinden kişilerin katılımı ile toplantılar icrâ edilmektedir.

Seyirlik oyunlar içerisinde verilen cezaların yaptırımı zamanla azaltılmıştır.

Gümüşhane Herfene Sohbetleri:

Herfene Sohbetleri daha önceki yıllarda köy odalarında icrâ edilirken kırsal kesimde nüfusun azalmasından dolayı icrâ edecek kişi bulunmamaktadır. Günümüzde Gümüşhane merkezde "*Gümüşhane Kültür Sanat Gençlik ve Spor Kulübü Derneği*" çatısı altında icrâ edilmeye devam edilmektedir.

Köy odalarında yapılan toplantılarda yemek ikramı bulunurken günümüzde icrâ edilen Herfenelerde yemek yerine atıştırmalık yiyecek ve içecekler sunulmaktadır.

Günümüzde icrâ edilen toplantılarda seyirlik oyunlara fazla yer verilmemektedir.

Herfene Sohbetleri köy odalarında sadece erkekler arasında yapılırken günümüzde kadınların da katılımıyla icrâ edilmektedir.

Günümüzdeki toplantıların akışı içerisinde farklı şair ve yazarların nazım ve nesir tarzı edebî eserlerine de yer verilmektedir.

Balıkesir Pamukçu Erfene Sohbetleri:

Erfene sohbet toplantılarının yapısında zaman içerisinde insanların eğlence anlayışının değişmesi, farklı etkinliklerin ortaya çıkması, iş imkânlarına bağlı olarak hızlı bir göçün yaşanması ve teknolojik iletişim araçlarının artması gibi temel etkenlerden dolayı birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bunların bazıları farklı şekillerde uygulama alanı bulurken bazıları ise tamamen uygulama dışı kalmıştır.

Sohbet toplantılarının ara verilmeden sürdürüldüğü 1980’li yıllara kadar yörede birden fazla sohbet gruplarının olmasına bağlı olarak bu gruplar arasında hatta farklı köylerde düzenlenen toplantılara da değişik zamanlarda konuk olarak gidilmiştir. Fakat günümüzde, yörede sadece bir tane sohbet grubunun olması ve yakın köylerde ise devam etmemesine bağlı olarak misafir gitme geleneği kendiliğinden ortadan kalkmıştır (K.K.311).

Günümüzde icrâ edilen Erfene Sohbetleri’nde verilen cezalar eskiye nazaran daha hafifletirilmiştir.

Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri:

Ferfene toplantıları daha önceden yörede grup sayısının fazla olduğu dönemlerde kişilerin evlerinde düzenlenirken günümüzde ise kahvehâne ve köy odalarında icrâ edilmeye başlanmıştır.

Toplantılarda yemek ikramları daha önceden sofrada ve beş altı kişinin ortak olarak yiyebileceği bakır tepsilerde yapılırken günümüzde herkese ayrı bir tabakta sunulmaktadır. Tabak, kaşık ve bardaklar organize eden kişiye yıkama zahmeti yaratmaması için tek kullanımlık plastiklerden alınmaktadır.

Son birkaç yıllık zaman zarfında yıl içerisinde dinî içerikli Ferfeneler de yapılmaya başlanmıştır. Ferfenelerin yapıldığı döneme denk gelen Mevlid Kandili, Beraat Kandili, Mirac Kandili gibi özel günlerde yörede bulunan dinî bilgi yönünden donanımlı kişiler bu toplantılara davet edilerek onların katkılarıyla Ferfene icrâ edilmektedir.

Urfa Sıra Geceleri:

Eski Sıra Geceleri’nde hikâyeler, darb-ı meseller anlatılıp Tolaka veya Yüzük (Fincan) oyunları oynanırdı. Günümüzde bu gelenekleri bünyesinde barındıran sıra grupları çok azdır. Bazı Sıra Geceleri’nde televizyon izlenmekte, iskambil oyunları oynanmakta, politika, spor, alışveriş veya diğer günlük meseleler konuşulmaktadır.

Geleneksel yapısına uygun olarak yapılan Sıra Geceleri'nde makam geleneğine göre müzik icrâ edilir ve usta-çırak ilişkisi içerisinde yeni nesillere de öğretilirdi. Müzikle ilgilenen ustaların azalması, gençlerin artık ustalardan öğrenmeyip kaset, cd gibi çeşitli iletişim araçlarından dinleyerek veya kurslara gitmek suretiyle öğrenme yollarını seçmelerinden dolayı bu geleneği devam ettiren sıra grupları azalmıştır. Sıralarda müzik icrâ eden eski müzisyenler, yıllarca ustalarının dizinin dibinde oturarak, ona hizmet ederek, makamları, usulleri, hoyratları, gazelleri vb. öğrenmişlerdir. Yeni nesil ise bu şekilde meşakkatli ve sabır isteyen bir yolu seçmemektedir. Bu nedenle Sıra Geceleri'ndeki usta-çırak geleneği içerisinde öğrenme metodu azaldığı için son zamanlarda Şanlıurfa halk müziğini bilen ustalar da yetişmemektedir.²²⁷⁵

Sıra Geceleri'nde ikram edilen yemek menüsü genişleyerek çiğköfte, çay ve kahvenin yanına çeşitli tatlılar, meyveler de eklenmiştir. Her sene dönem başında yapılan ilk toplantıda o sene hangi yiyeceklerin ikram edileceğine karar verilmektedir.

Eskiden sadece evlerde ve mağaralarda yapılan Sıra Geceleri, günümüzde restoran, otel gibi ticarî mekânlarda, özel olarak kiralanın apartman daireleri ya da eski Şanlıurfa evlerinin odalarında, il dışında turizm ve tanıtım amaçlı olarak özel davetlerde de icrâ edilmeye başlanmıştır.

Bursa Gezek Sohbetleri:

Bursa Gezek geleneği içerisinde dönem başında yapılan ilk toplantının önceden her üyenin evinde yapılma durumu varken Çetin Gökgöz'ün başkanlığı döneminde Gezek Sohbetleri'nin ilk toplantısının başkanın evinde yapılması kararı alınmıştır. Sonraki süreçte ise bu, başkanın evi veya uygun bir mekân olmak üzere de devam ettirilmektedir.

Başkanın önerisi ile üyeler arasında toplanan aidatlardan ayrılan belirli bir miktarla bir ya da birkaç öğrenciye burs verilmektedir.

Bir yılın sonunda Dış Gezek'te yapılan değerlendirme toplantısı, genel kurul toplantısı kararıyla sezonun başındaki ilk toplantı gününe alınmıştır.

Zamanın getirilerine bağlı olarak Gezek toplantılarının yapıldığı mekânlar çoğunlukla müstakil yerlerde değil, apartman tipi evlerde yapılmaya başlanmıştır.

²²⁷⁵ Akbıyık, s. 333.

Toplantılarda önceki dönemlerde fasıldan sonra sololara geçmeden önce ikram ve ihtiyaç arasında piyango çekilişi de yapılırken şu anda değişik nedenlerden dolayı bu uygulama kaldırılmıştır. Bu piyango çekilişinde çıkacak hediyeler ev sahibi tarafından belirlendiği gibi bedeli de kendisine aittir.

Bursa Gezek toplantıları içerisinde çok eski dönemlerde fasıl ve sololar bittikten sonra seyirlik oyunlar icrâ edilirmiş. Günümüzde hem Gezeklerin düzenlendiği mekânın dar ve zamanının kısıtlı olması hem de farklı eğlence unsurlarının ortaya çıkması sonucunda önceki dönemlerde icrâ edilen seyirlik oyunlara yer verilmemektedir.

Kütahya Gezek Sohbetleri:

Zamanın getirilerine bağlı olarak ortaya çıkan gelişme ve değişmeler neticesinde Gezek Sohbetleri'nin içeriğinde de birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Fakat bu değişmelerin Gezeklerin özünde ve düzenlenme amacıyla herhangi bir sapmaya yol açmadığı görülmektedir.

Kitle iletişim araçlarının günümüzdeki kadar yaygın olmadığı dönemlerde icrâ edilen Gezeklerde masal, efsane, halk hikâyesi gibi türler anlatıp mâni atışması yapılırken günümüzdeki toplantılarda ise bunlara fazla yer verilmemektedir. Bunların yerine sohbetlerin zamanına göre daha çok televizyon izlenmektedir.²²⁷⁶

Esnaf Gezekleri daha önceden aynı esnaf grupları; sarraflar, toptancılar, pazarcılar vb. arasında düzenlenirken günümüzde benzer ve farklı meslek grupları bir araya gelerek Gezek düzenleyebilmektedir.²²⁷⁷

Gezek grubu üyelerinin toplantı dışında yaptığı faaliyetler de eskiye göre değişmiştir. Daha önceden Gezekçilerin dışarıda buluşup gidecekleri mekânlar sınırlı iken günümüzde ulaşım imkânlarının sağladığı kolaylıklar, maddî durumlardaki iyileşmelerden dolayı insanların tercih şansı artmıştır. Gezek üyeleri halı saha maçlarına ve şehir dışı gezilerine gitmekte, Gezek haricindeki boş zamanlarını da bu şekilde birlikte değerlendirerek iletişimlerini devam ettirmektedirler.

Eski Gezeklerde kurallar daha ağırken zaman ilerledikçe bu kuralların katılığında esneme olmuştur. Gezek içindeki davranış ve uygulamalar da buna paralel olarak değişmeye uğramıştır. Ayrıca üye alımında veya misafir çağırılmasında çok fazla ayrıntıya dikkat edilmemektedir.

²²⁷⁶ Şemin, s. 111.

²²⁷⁷ Şemin, s. 76.

Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri:

Dursunbey’de Barana toplantıları günümüzde kendi geleneksel yapısı içerisinde düzenli olarak icrâ edilmeyip sadece gösteri ve sembolik olarak belirli zamanlarda/özel günlerde düzenlenmektedir.

Barana gösterilerinde kullanılmak üzere daha önceden yörede giyilen elbiselerden geleneksel kıyafetler hazırlanmıştır.

Dursunbey merkezinin az dışında bulunan özel olarak yaptırılan mekânda bu gösteriler icrâ edilmektedir.

Barana gösterilerinde ikram edilen yemekler hem eskisi gibi yapabilenlerin az olması hem de daha pratik olmasından dolayı özel yemek şirketlerine yaptırılmaktadır.

Kaynaklarda belirtildiği üzere içkinin Barana geleneğine sonradan girdiği anlaşılmaktadır. İçkinin Barana toplantılarında tüketilmesiyle toplum üzerinde olumsuz bir izlenim oluşturmuş ve bu da toplantıların düzenlenmesine olumsuz yönde tesir etmiştir.

Konya Barana Sohbetleri:

Köylerde kahvehanelerin açılması, televizyon ve bilgisayarın elektriğin bulunduğu her yerde yaygın olarak kullanılması, köylerden kente ulaşımın hızlı ve kolay olması, eğlence mekânlarının farklılığı ve zenginliği gibi nedenlerle Barana odalarının kimi köy ve kasabalarda işlevini kaybettiği ve zamanla yok olmaya yüz tuttuğu bilinmektedir.²²⁷⁸

Barana Sohbetleri içerisinde daha önceleri seyirlik oyunlar icrâ edilirken televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarının Barana odalarına girmesiyle günümüzde bu oyunlara toplantılarda yer verilmemektedir (K.K.138).

Yeni yapılan Barana odalarının mabeyn bölümüne tuvalet eklenmiş ve yapı malzemesi olarak kerpiçten betona dönüşümün de olduğu görülmektedir (K.K.140, 142, 145).

Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri:

Günümüzde hem Kürsübaşı Sohbetleri’nin icrâ edildiği mekânların ortadan kalkması hem bu toplantıları icrâ edecek kişilerin olmaması hem de farklı eğlence unsurlarının ortaya çıkmasına bağlı olarak bu toplantılar düzenli ve geleneksel yapısına uygun şekilde icrâ edilmemektedir. Sadece özel gün ve toplantılarda

²²⁷⁸ Yakıcı, s. 97.

Harput'ta bulunan “*Harput Şefik Gül Kültür Evi*”nde gösteri maksadıyla Kürsübaşı Sohbetleri icrâ edilmektedir.

Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri:

Sıra Gezme toplantıları yörede genç nüfusun fazla olmaması, kışı geçirmek için insanların farklı yerlere gitmesi, radyo, televizyon, internet gibi alternatif eğlence unsurlarının ortaya çıkması gibi sebeplerden dolayı günümüzde geleneksel yapısına uygun bir şekilde devam ettirilememektedir. Bu gelişmelerin üzerine 1992 yılında Ümit Yiğengil'in başkanlığında “*Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği*” adında kurulan derneğin çatısı altında ortalama 15-16 kişiden oluşan “*Eğin Fasıl Grubu*” oluşturulmuştur. Her hafta Cuma akşamları, Eğin türkülerinin icrâ edilmesiyle gerçekleştirilen fasıl ile bu geleneğin mûsikî kısmı devam ettirilmektedir (K.K.190).

Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri:

Muhabbet Geceleri, Hacı Taşan Kültür Merkezi'nde alkolsüz olarak kadın ve erkeklerin birlikte katılabildiği bir şekilde yemeksiz düzenlenmeye başlanmıştır. Zaman olarak kısıtlamaya gidilerek gece 23:00 gibi sona ermektedir.

Keskin merkezde alkollü olarak hizmet veren gazino, meyhane gibi mekânlarda düzenlenen Muhabbet Geceleri günümüzde tertip edilmemektedir. Alkollü olarak tertip edilen Muhabbet Geceleri, sadece arkadaş grupları tarafından bağ evleri, konak gibi mekânlarda yapılmaktadır.

Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri:

Günümüzde açık olan odalarda, hizmet görevini yerine getiren kişiler bulunmayıp bu vazifeleri oda sahiplerinin çocukları ve yakınları yapmaktadır.

Barak yöresinde aktif durumda olan ve geleneksel yapısını muhafaza eden oda sayısı azalmıştır.

Şehre göç edip maddî imkânları iyileşenler zamanla kendi köylerinde bir oda açarak bu geleneğin devam ettirilmesi çabası içerisinde olmuşlardır. Yeni yapılan odalarda mırmanın yerine hazır kahveler ikram edilmeye başlanmıştır.

Günümüzde odalarda konaklama için gelen misafirlerin sayısı azalmıştır.

Odalarda Barak havalarını icrâ edebilen kişilerin sayısı zamanla düşmüştür.

Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri:

Oda Sohbetleri'nin yapıldığı mekânda 2013 yılına kadar televizyon bulunmazken gelen misafirlerin odada konakladıkları zaman zarfında sıkılmamaları için bu tarihten itibaren televizyon yer almaktadır.

Süçüllü’de oda sayısının fazla olduğu dönemlerde yaş gruplarına göre toplantılar yapılırken günümüzde hem odaların sayısının hem de nüfusunun azalması sonucu her yaş grubundan insanlar aynı toplantılara katılabilmektedir.

Önceki dönemlerde çevre köylerde Oda Sohbetleri yaygın olarak yapıldığı için odalar arasında misafirlige gidilirken günümüzde sohbet odalarının kapanmasıyla bu ziyaretler yapılamamaktadır (K.K.303).

Asker uğurlama geceleri, kına ve düğün törenleri 1980’li yıllara kadar köy odalarında yapılırken daha sonraki dönemlerde bu etkinlikler açık alanlarda düzenlenir hâle gelmiştir. Bu da köy odalarının zamanla taşıdığı bazı işlevlerini kaybetmesine neden olmuştur (K.K.295).

1960’lı yıllara kadar Oda Sohbetleri’ne katılan kişilerin hepsinin maddî durumları çok iyi olmadığı için kahve ikramı çok sık yapılamamıştır. Durumu müsait olan kişilerin üçgen şeklinde içerisinde iki-üç pişirimlik kahve olan keseler bulunmuş. Sohbete gelmeden önce evlerinde bu keseleri kahveyle doldurup ağzını ipe bağlayarak kuşağının arasına koyar ve sonra odaya gidermiş. Sohbet esnasında genellikle yemek yendikten sonra “*Bu akşam odadakilere benden kahve pişirin.*” diyerek kesesini çıkartıp görevli kişiye verirmiş. Bu geleneği her akşam olmasa bile değişik zamanlarda farklı kişiler de yerine getirmiştir (K.K.301).

Konya Oturak Âlemleri:

Oturaklarda/Muhabbetlerde türkülerin yanında dinî mûsikîye ait eserler, ilahiler okunmakta ve bunlara Konya türkülerinin arasında yer verilmektedir. Bunu Konya’nın muhafazakâr yapısının Oturaklara/Muhabbetlere bir yansıması olarak görmek mümkündür.

Günümüzde icrâ edilen Oturaklarda/Muhabbetlerde Konya türkülerinin yanında başka yörelere ait herkes tarafından bilinen parçalar da seslendirilmektedir. Ayrıca Konya türkülerinin bir kısmı unutulmuş ya da bazı değişmelere uğramış şekilleriyle icrâ edilmektedir.

Yeni nesil Konya Oturakları’nda şehir merkezinde icrâ edilenlerde kadın oynatılmamaktadır. Ancak Konya çevresindeki ilçelerde bu gelenek hâlâ sürdürülmektedir. Oyuncu Kadın özelliklerini taşıyan bayanların yerine daha çok belirli bir ücret karşılığında raks eden bayanlar vardır. Eski Oturak Kadınları gibi her türkünün kendi figürlerine göre oynamanın yanında daha çok cinsel içerikli dans etmektedirler.

Oyuncu Kadın coşkun Konya türkülerinin eşliğinde her parçanın kendine özgü figürleriyle oynarken Oturaktakiler değil sarkıntılık etmek kaşını kaldırıp kötü gözle bakamazlardı. Çünkü Konya Oturakları'nda Oyuncu Kadınlar asla bir cinsel obje olarak görülmemektedir. Fakat günümüzde şehir merkezinin dışında kadınların katılımıyla yapılan Oturaklarda/Muhabbetlerde bayanlar oynarken soyunmakta ve ortamda bulunan kişilerle dans etmektedir.

Şehir merkezinde icrâ edilen Oturaklarda/Muhabbetlerde, Efeler/Hovardalar, eskisi gibi Oyuncu Kadınlar ve Bohçacı kalmamış, okumuş şehir insanının devam ettirdiği bir meclis hâline gelmiştir. İçlerinde yaşlı ve genç insanlar bulunmaktadır. Oturaklar/Muhabbetler esnaf, tüccar, memur, bürokrat gibi şehir insanlarının bir arada toplandığı bir yer hâline gelmiştir.

Günümüzde icrâ edilen Oturaklar/Muhabbetler bazen grup içerisinde sıraya konulmakta ve her hafta sonu birinin evinde toplanılarak yapılmaktadır. Eğer oturulan yer apartman dairesi değilse şafak sökene kadar eğer apartman dairesi ise komşulara rahatsızlık vermemek için gece on ikiye kadar sürdürülmektedir.

Diyarbakır Velime Geceleri:

Velime Geceleri, günümüzde geleneksel yapısına uygun bir şekilde icrâ edilmemektedir. “Eyvan Geceleri” adı altında özellikle ticarî ve eğlence mekânlarında sadece mûsikî yönüyle devam ettirilmektedir.

Velime Geceleri sadece erkekler arasında tertip edilirken Eyvan Geceleri ise kadın-erkek karışık olarak düzenlenmektedir.

Velime Geceleri belirli bir sohbet grubu içerisinde, belirli zaman aralıklarında ve grup üyelerinin evlerinde yapılırken günümüzde Eyvan Geceleri adı altında büyük mekânlarda, geniş katılımlar ve ticarî maksatla kış aylarında hemen hemen her akşam düzenlenmektedir.

Edirne Helva Sohbetleri:

Yüzyıllar öncesinden gelen ve uzun bir zamandır yapılmayan Helva Sohbetleri'nin Edirne'de yeniden başlatılması için yapılan çalışmalar sonuç vermiş, Helva Sohbetleri'yle birlikte gaziler helvası yeniden hayat bulmuştur. Helva Sohbetleri'nin tekrar düzenlenmesi ilk olarak 2009 tarihinde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. İkincisi Edirne Yerel Tarih Grubu tarafından yapılmıştır.²²⁷⁹

²²⁷⁹ Alev Özbil, “Edirne'nin Gaziler Helvası ve Helva Sohbetleri”, **Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 1/1, Ocak 2011, s. 61.

Son olarak geleneksel sohbet toplantılarının 2010 yılında UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne girmesinden sonra Türkiye'de biraz daha ön plana çıktığı görülmektedir. Buradan hareketle aktif olarak icrâ edilmeyen farklı yörelerdeki sohbet toplantılarının bir kısmı, geleneksel yapısına uygun bir şekilde oluşturularak belirli zamanlarda gösteri amacıyla toplantı yapar hâle getirilmiştir.

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ²²⁸⁰

ÇANKIRI YÂRENLERİ:

1. İbrahim ŞENBAYRAM, 1960, Lise, Baharatçı, Merkez-ÇANKIRI.
2. Mehmet BAYRAKTAR, 1959, Lise, Memur, Merkez-ÇANKIRI.
3. Recep DENEÇİ, 1981, Lise, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
4. Cevdet DEMİRHAN, 1968, Lise, İşçi, Merkez-ÇANKIRI.
5. Uğur GÖKMEN, 1969, Yüksekokul, Şoför, Merkez-ÇANKIRI.
6. Mehmet TURAN, 1978, Üniversite, İşçi, Merkez-ÇANKIRI.
7. Murat KABALI, 1974, Ortaokul, Berber, Merkez-ÇANKIRI.
8. Aydın YAMUŞ, 1976, Lise, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
9. Şahin YAMUŞ, 1969, Ortaokul, Eczane Teknisyeni, Merkez-ÇANKIRI.
10. Murat ORUÇ, 1970, Yüksekokul, Memur, Merkez-ÇANKIRI.
11. İsmail GÖNEN, 1973, Lise, Memur, Merkez-ÇANKIRI.
12. Tefvik ÇALIKOĞLU, 1981, Lise, Elektrik Teknikeri, Merkez-ÇANKIRI.
13. İsa ALTUN, 1982, Lise, Reprazant, Merkez-ÇANKIRI.
14. Mustafa AKBAŞ, 1981, Üniversite, Muhasebeci, Merkez-ÇANKIRI.
15. Selçuk KAYABAŞI, 1983, Lise, Sağlıkçı, Merkez-ÇANKIRI.
16. Fatih DURMAZ, 1978, Ortaokul, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
17. Alparslan TÜRKMEN, 1977, Yüksekokul, İşçi, Merkez-ÇANKIRI.
18. Tuğrul AKKUŞ, 1988, Yüksekokul, Makine Teknikeri, Merkez-ÇANKIRI.
19. Mehmet GÖKTAŞ, 1987, Lise, İşçi, Merkez-ÇANKIRI.
20. Fatih ERDOĞAN, 1985, Lise, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
21. Ahmet SAVAŞ, 1991, Lise, Şoför, Merkez-ÇANKIRI.
22. Ramazan TUZLU, 1991, Lise, Eczacı Teknisyeni, Merkez-ÇANKIRI.
23. Ertuğrul ADA, 1991, Lise, Elektrikçi, Merkez-ÇANKIRI.
24. Mesut DENEÇİ, 1992, Lise, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
25. Uğur KOÇAK, 1987, Yüksekokul, Muhasebeci, Merkez-ÇANKIRI.
26. Ümit METİN, 1982, Lise, Esnaf, Merkez-ÇANKIRI.
27. Ali UÇAR, 1983, Yüksekokul, Sağlık Personeli, Merkez-ÇANKIRI.
28. Ahmet ABSARIOĞLU, 1960, Lise, İşçi, Merkez-ÇANKIRI.
29. Recep AKYILDIZ, 1981, Lise, Memur, Merkez-ÇANKIRI.

²²⁸⁰ Çalışma kapsamında derleme yapılan kaynak kişilerin bilgileri; “ad-soyad, doğum tarihi, eğitim durumu, mesleği, ikamet adresi” şeklinde verilmiştir.

KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENLERİ:

30. Ali ABİK, 1956, Lise, Belediye İşçisi, Akşehir-KONYA.
31. Mustafa ŞİMŞEK, 1975, Lise, Belediye İşçisi, Akşehir-KONYA.
32. Vahit DEMİRTAŞ, 1967, Lise, Sağlık Memuru, Akşehir-KONYA.
33. Rıdvan SAĞLAM, 1979, Lise, İşçi, Akşehir-KONYA.
34. Serhat KOÇER, 1976, Lise, İşçi, Akşehir-KONYA.
35. Osman ÖZTEKİN, 1971, Ortaokul, Hastabakıcı, Akşehir-KONYA.
36. Murad YILDIRIM, 1969, Lise, Memur, Akşehir-KONYA.
37. Ahmet ŞENSOY, 1969, İlkokul, Belediye İşçisi, Akşehir-KONYA.
38. Cavit KURU, 1960, İlkokul, Şoför, Akşehir-KONYA.
39. Yusuf KURT, 1974, Ortaokulu, Kuaför, Akşehir-KONYA.
40. Mehmet ALTIN, 1964, Şoför, İlkokul, Akşehir-KONYA.
41. Ali TUNA, 1959, Ortaokul, Emekli, Akşehir-KONYA.
42. Mesut DÜZGÜN, 1972, İlkokul, Serbest Meslek, Akşehir-KONYA.
43. Muammer Yüksel EŞİYOK, 1988, Lise, İşçi, Akşehir-KONYA.
44. Mehmet SONKOL, 1988, Üniversite, Satış Elemanı, Akşehir-KONYA.
45. Şaban ADIYAMAN, 1984, İlkokul, Kuaför, Akşehir-KONYA.
46. Gürkan ASLAN, 1989, Lise, Eczacı Teknikeri, Akşehir-KONYA.
47. Ramazan KIRIT, 1983, Lise, Sağlık Memuru, Akşehir-KONYA.
48. Muhsin TEMEL, 1958, İlkokul, Belediye Personeli, Akşehir-KONYA.

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİ:

49. Ekrem ÇAVUŞ, 1958, Üniversite, Ziraat Mühendisi, Sandıklı-AFYON.
50. Ahmet NAYAN, 1964, Lise, Ticaret Odası Genel Sekreteri, Sandıklı-AFYON.
51. Ahmet PERÇİN, 1952, Üniversite, Emekli Öğretmen, Sandıklı-AFYON.
52. Sait ÇAKAR, 1972, Ortaokul, Esnaf, Sandıklı-AFYON.
53. Ali Osman UTKU, 1979, Üniversite, Öğretmen, Sandıklı-AFYON.
54. İbrahim TAMTÜRK, 1982, Lise, Eczacı Kalfası, Sandıklı-AFYON.
55. Ahmet ÇAVUŞ, 1972, Yüksekokul, Sarraf, Sandıklı-AFYON.
56. Yalçın Doğan TOPKAYA, 1985, Yüksekokul, Güvenlik Görevlisi, Sandıklı-AFYON.
57. Asım YILDIZ, 1971, Ortaokul, Eczacı Teknisyeni, Sandıklı-AFYON.
58. Ömer ÖZDAYI, 1983, Lise, Mimar Teknisyeni, Sandıklı-AFYON.

59. Erdem SÜMER, 1983, Lise, Esnaf, Sandıklı-AFYON.
60. Turgay GÜNDOĞDU, 1980, Kamu Personeli, Yüksekokul, Sandıklı-AFYON.
61. Yusuf AYKÖSE, 1980, Ortaokul, Terzi, Sandıklı-AFYON.
62. Galip MANAV, 1982, Lise, Esnaf, Sandıklı-AFYON.
63. Selahattin IŞIK, 1985, Yüksekokul, Güvenlik Görevlisi, Sandıklı-AFYON.
64. Yılmaz DEMİRCAN, 1976, Lise, Halk Oyunları Eğitmeni, Sandıklı-AFYON.
65. Hasan Tahsin AYHOPA, 1979, Lise, Eczacı Kalfası, Sandıklı-AFYON.
66. Burak Nihat ERYILMAZ, 1994, Öğrenci, Yüksekokul, Sandıklı-AFYON.
67. Ömer KÖK, 1993, Öğrenci, Yüksekokul, Sandıklı-AFYON.
68. Mehmet SEYMEN, 1993, Öğrenci, Yüksekokul, Sandıklı-AFYON.
69. İsmet KARAASLAN, (?), Sandıklı İlçe Müftüsü, Üniversite, Sandıklı-AFYON.

MANİSA-KULA YÂRENLERİ:

70. Fethi ŞADAN, 1939, ilkokul, Emekli Memur, Kula-MANİSA.
71. Zekeriya MADENCİ, 1945, İlkokul, Emekli Memur, Kula-MANİSA.
72. Ali YİĞEN, 1952, İlkokul, Marangoz, Kula-MANİSA.
73. İbrahim KARCIOĞLU, 1938, İlkokul, Terzi, Kula-MANİSA.
74. Mehmet BAYLAN, 1943, İlkokul, Eskici (Ayakkabı Tamircisi), Kula-MANİSA.
75. Necati MADENCİ, 1938, İlkokul, Emekli, Kula-MANİSA.
76. Ahmet SAKARYA, 1955, İlkokul, Tamirci, Kula-MANİSA.
77. Nurullah ULU, 1946, İlkokul, Emekli, Kula-MANİSA.
78. Ahmet KAHRAMAN, 1950, İlkokul, Testici, Kula-MANİSA.
79. İsimsiz.
80. İsimsiz.
81. İsimsiz.
82. İsimsiz.
83. İsimsiz.

BURSA GEZEK SOHBETLERİ:

84. Çetin GÖKGÖZ, 1945, Üniversite, Avukat, Osmangazi-BURSA.
85. Abdullah KAYA, 1954, Üniversite, Doktor, Nilüfer-BURSA.
86. Ahmet ŞENTÜRK, 1945, Lise, Tüccar, Nilüfer-BURSA.
87. Arda NUMANĞLU, 1968, Üniversite, Genel Müdür, Nilüfer-BURSA.
88. Arif KANER, 1933, Lise, Mobilyacı, Osmangazi-BURSA.

89. Asaf OTUZ, 1953, Lise, Serbest Meslek, Nilüfer-Bursa.
90. Celal CUMURCUL, 1944, ..., Emekli, Nilüfer-BURSA.
91. Cem BECERİKLİLER, 1981, ..., Satış Yöneticisi, Osmangazi-BURSA.
92. Engin PARSAKER, 1940, ..., Emekli, Nilüfer-BURSA.
93. Ercan PASLIOĞLU, 1957, Üniversite, Memur, Yıldırım-BURSA.
94. Erol ÖZKAYAN, 1942, Üniversite, Sanayici, Mudanya-BURSA.
95. Gündoğdu SAYMAN, 1934, Üniversite Yüksek Lisans, Elektrik Yüksek Mühendisi, Osmangazi-BURSA.
96. Hüsnü TUNÇDÖKEN, 1951, ..., Ticaret, Osmangazi-BURSA.
97. İsmail GENÇBAYRAKTAR, 1950, ..., Emekli, Nilüfer-BURSA.
98. İsmail GÜNER, 1954, ..., Kereste İmalatçısı, Osmangazi-BURSA.
99. Kemal İYİGÜN, 1945, Üniversite Yüksek Lisans, Yüksek Makine Mühendisi, Osmangazi-BURSA.
100. Mehmet YAKIT, 1949, Üniversite, Radyo Programcısı, Nilüfer-BURSA.
101. Mahmut BİLİR, 1960, ..., Sanayici, Osmangazi-BURSA.
102. Mustafa GÜLEÇ, 1949, Üniversite, Avukat, Mudanya-BURSA.
103. Mustafa ULUÇAY, 1959, ..., Ticaret, Mudanya-BURSA.
104. Nabi ERGİN, 1951, Üniversite, Avukat, Nilüfer-BURSA.
105. Orhan GÖKGÖZ, 1945, Üniversite, Emekli, Osmangazi-BURSA.
106. Osman Nuri DAĞ, 1945, ..., Ticaret, Mudanya-BURSA.
107. Ömer LAPACI, 1949, Üniversite, Makine Mühendisi, Nilüfer-BURSA.
108. Recep KANCEVİZOĞLU, 1952, ..., Tornacı, Yıldırım-BURSA.
109. Sabri ERDEM, 1954, Üniversite, Emekli, Nilüfer-BURSA.
110. Sedat URAS, 1959, ..., Tekstilci, Osmangazi-BURSA.
111. Semih YILDIRIM, 1966, Üniversite, Diş Hekimi, Nilüfer-BURSA.
112. Şevki SARAÇ, 1954, Üniversite, Elektrik Teknikeri, Nilüfer-BURSA.
113. Şinasi BAŞAK, 1949, ..., Emekli, Nilüfer-BURSA.

TOKAT-ERBAA ÜZÜMLÜ FERFENE SOHBETLERİ:

114. Şehri KARA, 1967, Ortaokul, Şoför, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
115. Mustafa HAZNEDAR, 1972, İlkokul, İşçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
116. Zülgayır DOĞRU, 1958, Lise, Memur, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
117. Zülgayır ÜZÜMCÜ, 1957, Lise, Memur, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
118. Ali KOÇ, 1930, İlkokul, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.

119. Mustafa EZENCİ, 1941, İlkokul, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
120. Üzeyir YANIK, 1938, İlkokul, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
121. Kamil BAŞ, 1947, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
122. Rafet ERASLAN, 1933, Okur-Yazar Değil, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
123. Mustafa ERYILMAZ, 1937, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
124. Ali EZENCİ, 1940, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
125. Ömer KARA, 1934, Okur-Yazar Değil, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
126. Ömer KAVAKÇI, 1939, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
127. Sefer ERYILMAZ, 1966, İlkokul, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
128. Musa BALTACI, 1975, İlkokul, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
129. Kamuran DOĞRU, 1991, Üniversite, Öğrenci, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
130. Emrah ERYILMAZ, 1987, Lise, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
131. Melih HİNDİ, 1994, Lise, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
132. Mustafa ERYILMAZ, 1993, Lise, Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
133. Seyfettin KARADAYI, 1940, İlkokul, Emekli/Çiftçi, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
134. Bekir DİK, 1949, İlkokul, Emekli, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.
135. Mustafa TÜRK, 1981, Lise, Oto Tamircisi, Erbaa-TOKAT.
136. İsmail ŞAHİN, 1984, Lise, Mobilya İmalatçısı, Erbaa-TOKAT.
137. İhsan HEZENCİ, 1964, Lise, Memur, Üzümlü-Erbaa-TOKAT.

KONYA BARANA SOHBETLERİ:

138. Mustafa YILDIRIM, 1965, Lise, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
139. Mustafa KOÇLAR, 1964, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
140. Ahmet YILDIRIM, 1953, İlkokul, Bekçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
141. Neşat KOÇLAR, 1989, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
142. Reşat GÜL, 1986, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
143. Hasan GÜL, 1976, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
144. Hasan TÜRK, 1987, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
145. Hasan TÜRK, 1988, Lise, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
146. Habip KÜÇÜKKOÇAK, 1990, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
147. Mustafa KÜÇÜK, 1987, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
148. Mevlüt ACAR, 1988, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
149. Murat KOÇLAR, 1988, Ortaokul, Sanayi Esnafı, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.

150. Mehmet KÜÇÜKKARTLAR, 1985, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
151. Hüseyin BÜYÜKGÜLCÜ, 1984, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
152. İsmail KÜÇÜKKOÇAK, 1984, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
153. Mehmet YABANOĞLU, 1984, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
154. Mahmut KOÇAK, 1955, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
155. Muhammet KOÇLAR, 1955, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
156. Hasan TÜRK, 1957, İlkokul, Çiftçi/Nakliyecisi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
157. Ali SARIOĞLAN, 1954, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
158. Tahir KOÇLAR, 1952, İlkokul, Çiftçi/Emekli, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
159. Mehmet Ali KARTLAR, 1954, İlkokul, Kasap, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
160. Mustafa TORUN, 1962, Lise, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
161. Mustafa KÜÇÜKKARTLAR, 1962, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
162. İsmail SARI, 1951, İlkokul, Çiftçi/Emekli, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
163. Hasan KÜÇÜKKARTLAR, 1961, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
164. Faruk KOÇLAR, 1969, Ortaokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
165. Mehmet TÜRK, 1962, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
166. Hasan KÜÇÜKVAN, 1964, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
167. Hasan Ali TÜRK, 1963, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
168. Seyfettin ÖZ, 1954, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.
169. Yahya ŞAHAN, 1959, İlkokul, Çiftçi, Göçü Köyü-Karatay-KONYA.

BOLU-GEREDE SOHBET TOPLANTILARI:

170. Yusuf ARSLAN, 1971, Yüksekokul, Memur, Gerede-BOLU.
171. Emin YALÇIN, 1984, Yüksek Lisans, Memur, Gerede-BOLU.
172. Nazım GÖKTAŞ, 1966, Lise, Nakliyecisi, Mangallar Köyü-Gerede-BOLU.
173. Yüksel AÇIKGÖZ, 1967, İlkokul, Tüccar, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
174. Sezai EFE, 1953, Lise, Emekli, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
175. Yunus Baki KOÇAK, 1953, Ortaokul, Çiftçi, Samat Köyü-Gerede-BOLU.
176. Ahmet ULUTÜRK, 1946, İlkokul, Çiftçi, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
177. Abdullah DAĞLI, 1962, İlkokul, İnşaatçı, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
178. Halil ZAĞLIOĞLU, 1966, Ortaokul, Çiftçi, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.

GÜMÜŞHANE HERFENE SOHBETLERİ:

179. Sabahattin ŞEKER, 1970, Yüksekokul, Memur, Esenyurt Köyü-GÜMÜŞHANE.
180. Osman NEBİOĞLU, 1951, Lise, Esnaf, Dört Konak Köyü-GÜMÜŞHANE.
181. Turan TUĞLU, 1935, Lise, Gazeteci, Kelkit-GÜMÜŞHANE.
182. Mürsel AĞAÇ, 1945, Üniversite, Emekli, Beyçam (Yukarıhur) Köyü-GÜMÜŞHANE.
183. Necati YILMAZ, 1966, Üniversite, Akademisyen, Arılı Köyü/Torul-GÜMÜŞHANE.
184. Çetin IŞIK, 1957, Üniversite, Diş Hekimi, Merkez-GÜMÜŞHANE.
185. Şahin KAZANCI, 1969, Üniversite, Öğretmen, Şiran-GÜMÜŞHANE.
186. Yusuf DALAN, 1958, Ortaokul, Emekli, Merkez-GÜMÜŞHANE.
187. Nihat CEBEL, 1939, İlkokul, Çiftçi, Köse-GÜMÜŞHANE.
188. Celal DEMİREL, 1932, İlkokul, Emekli, Merkez-GÜMÜŞHANE.
189. Talat ÜLKER, 1963, Üniversite, Akademisyen, Keçikaya Köyü-GÜMÜŞHANE.

ERZİNCAN-KEMALİYE SIRA GEZME SOHBETLERİ:

190. Şevket GÜLTEKİN, 1961, Lise, Emekli Memur, Kemaliye-ERZİNCAN.
191. Mustafa HAZNEDAR, 1947, Lise, Emekli (Belediye Başkanı), Kemaliye-ERZİNCAN.
192. Sami AYTEKİN, 1950, Ortaokul, Emekli Memur, Kemaliye-ERZİNCAN.
193. Nuri GÜLTEKİN, 1953, Ortaokul, Nakliyecisi, Kemaliye-ERZİNCAN.
194. İbrahim KARAMÜRSEL, 1968, İlkokul, Berber, Akçağa Köyü-Kemaliye-ERZİNCAN.
195. Naci BÜLENT, 1946, Ortaokul, Emekli, Kemaliye-ERZİNCAN.
196. Abdullah ATAMAN, 1944, Üniversite, Emekli-Gazeteci, Taybelen Köyü-Kemaliye-ERZİNCAN.
197. Ahmet Mesut KARACA, 1992, Üniversite, Otelci, Kemaliye-ERZİNCAN.
198. Nurettin Oğuz ERDAL, 1992, Üniversite, İşçi, Kemaliye-ERZİNCAN.
199. İsim yok.
200. İsim yok.

ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI SOHBETLERİ:

201. Nihat KAZAZOĞLU, 1941, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-ELAZIĞ.
202. Şener BULUT, 1959, Üniversite, Yayınevi Sahibi-Araştırmacı, Merkez-ELAZIĞ.
203. Mehmet DEMİRBAĞ, 1932, Ortaokul, Emekli (Mahallî Ses Sanatçısı), Palu-ELAZIĞ.
204. Doğan SEVER, 1942, Üniversite (Ön lisans), Emekli, Merkez-ELAZIĞ.
205. Bünyamin EROĞLU, 1964, Üniversite, Araştırmacı-Gazeteci, Merkez-ELAZIĞ.
206. Tahsin ÖZTÜRK, 1956, Üniversite, Folklor Araştırmacısı (Elazığ İl Kültür Turizm Müdürü), Merkez-ELAZIĞ.
207. Hakan GÜLLÜOĞLU, 1979, Üniversite, Folklor Araştırmacısı, Merkez-ELAZIĞ.
208. Nuray SANAÇ BULANAKLI, 1961, Üniversite, Geleneksel El Sanatları Sanatkârı, Merkez-ELAZIĞ.
209. Lokman TASALI, 1929, Üniversite, Emekli Albay, Harput-ELAZIĞ.
210. Zekeriyya BİCAN, 1955, Üniversite, Araştırmacı-Yazar, Harput-ELAZIĞ.
211. Yalçın TURAN, 1965, Lise, Memur (Mahallî Ses Sanatçısı), Merkez-ELAZIĞ.
212. Osman BULUT, 1954, Lise, Emekli Memur (Mahallî Ses Sanatçısı), Merkez-ELAZIĞ.
213. İhsan YAŞA, 1953, Üniversite (Doktora), Nöroloji Uzmanı, Merkez-ELAZIĞ.
214. Sedat ÇAĞLIYAN, 1959, Üniversite, Emekli, Merkez-ELAZIĞ.
215. Salih SANAÇ, 1927, ..., Karakoçan-ELAZIĞ.
216. Feti Ahmet DENİZ, 1959, Üniversite, Halk Eğitim Merkezinde Usta Öğretici, Karakoçan-ELAZIĞ.

DİYARBAKIR VELİME GECELERİ:

217. Fatih YILMAZ, 1962, Üniversite, TRT Diyarbakır Radyosu Müdürü, Merkez-DİYARBAKIR.
218. Vedat GÜLDOĞAN, 1950, Üniversite, İnşaat Mühendisi, Karşıyaka-İZMİR.
219. Mevlüt MERGEN, 1944, Lise, Matbaacı/Gazeteci, Merkez-DİYARBAKIR.
220. Aziz Kadri ÖZYILDIZ, 1960, Yüksekokul, Turizm İşletmecisi, Gazi Köşkü-DİYARBAKIR.
221. Seyithan AKINCI, 1948, Okur-Yazar Değil, Emekli, Merkez-DİYARBAKIR.

222. Kenan ÖZHAL, 1951, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-DİYARBAKIR.
223. Hayri YOLDAŞ, 1956, Üniversite, Emekli Öğretim Görevlisi, Merkez-DİYARBAKIR.
224. Mehmet MERCAN, 1934, Lise, Gazeteci-Yazar, DİYARBAKIR.
225. Sıddık ALGÜL, 1955, Üniversite, ..., Merkez-DİYARBAKIR.
226. Kenan HASPOLAT, 1955, Üniversite, Doktor, Merkez-DİYARBAKIR.
227. Mehmet Ali ABAKAY, 1965, Üniversite, Öğretmen, Merkez-DİYARBAKIR
228. İsimli.
229. İsimli.

BOLU-GEREDE FERFENE SOHBETLERİ:

230. Yusuf ARSLAN, 1971, Yüksekokul, Memur, Gerede-BOLU.
231. Emin YALÇIN, 1984, Yüksek Lisans, Memur, Gerede-BOLU.
232. Nazım GÖKTAŞ, 1966, Lise, Nakliyecisi, Mangallar Köyü-Gerede-BOLU.
233. Yüksel AÇIKGÖZ, 1967, İlkokul, Tüccar, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
234. Ali Kemal MAVİLİ, 1977, Yüksekokul, Tüccar, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
235. Sezai EFE, 1953, Lise, Emekli, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
236. Yunus Baki KOÇAK, 1953, Ortaokul, Çiftçi, Samat Köyü-Gerede-BOLU.
237. Cafer ALAGÖZ, 1975, Üniversite, Bilgisayar Programcısı, Merkez-BOLU.
238. Ahmet ULUTÜRK, 1946, İlkokul, Çiftçi, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
239. Abdullah DAĞLI, 1962, İlkokul, İnşaatçı, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
240. Halil ZAĞLIOĞLU, 1966, Ortaokul, Çiftçi, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
241. Tuncay AYAN, 1979, İlkokul, Mobilyacı, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
242. Ahmet TAY, 1990, Üniversite, Grafik Tasarımcısı, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
243. Halil ULUTÜRK, 1984, Ortaokul, Mobilyacı, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
244. Hasan ZAĞLIOĞLU, 1988, Üniversite, Öğrenci, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
245. Aydın ARSLAN, 1985, Lise, Teknik Ressam, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.
246. İbrahim DAĞDEVİREN, 1992, Üniversite, Öğrenci, Mircekiraz Köyü-Gerede-BOLU.

KIRIKKALE-KESKİN MUHABBET GECELERİ:

247. Mehmet Emin ERKOÇ, 1970, Üniversite, Ekonomist, Araştırmacı-yazar, KIRIKKALE.
248. Duran TAŞAN, 1980, Üniversite, Bilgisayar İşletmeni, Keskin-KIRIKKALE.
249. Mithat KÜÇÜK, 1947, İlkokul, Emekli (Muhtar), Keskin-KIRIKKALE.
250. Seyit ÇEVİK, 1938, İlkokul, Kemancı, Keskin-KIRIKKALE.
251. Hakkı BARİN, 1948, Okur-yazar Değil, Davulcu, Keskin-KIRIKKALE.
252. Hacı DİNÇ, 1959, Lise, Emekli, Keskin-KIRIKKALE.
253. Hüdaverdi KARGIN, 1955, Emekli, Lise, Efendi Köyü-Keskin-KIRIKKALE.
254. Metin ÖGE, 1954, İlkokul, Zurnacı, Keskin-KIRIKKALE.
255. Selahattin KAVLAK, 1959, Lise, Emekli/Sigortacı, Keskin-KIRIKKALE.
256. Suat TAŞAN, 1971, İlkokul, Müzisyen, Keskin-KIRIKKALE.
257. Nusret TAŞAN, 1961, İlköğretim, Müzisyen, Keskin-KIRIKKALE.
258. Abidin TAŞAN, 1960, Ortaokul, Müzisyen, Keskin-KIRIKKALE.
259. Mithat BÜTÜN, 1947, İlkokul, Emekli, Keskin-KIRIKKALE.
260. İsmi vermek istemeyen kişi, Lise, Muhasebeci, Keskin-KIRIKKALE.
261. İsmi vermek istemeyen kişi, İlkokul, Kahvehane İşletmecisi, Keskin-KIRIKKALE.
262. İsmi vermek istemeyen kişi, İlkokul, Berber, Keskin-KIRIKKALE.
263. Mehmet ERKOÇ, 1961, Üniversite, Araştırmacı-Yazar-Gazeteci, KIRIKKALE.

URFA SIRA GECELERİ:

264. Mehmet Sait KÜÇÜK, 1950, Ortaokul, Müzisyen, Merkez-URFA.
265. Musa KALDI, 1959, Ortaokul, Esnaf, Merkez-URFA.
266. Hasan AÇIKGÖZ, 1959, Üniversite, Biyolog, Merkez-URFA.
267. İzzettin ÖZDEMİR, 1955, Yüksekokul, Tekniker, Merkez-URFA.
268. Fuat RASTGELDİ, 1948, Üniversite, İnşaat Mühendisi, Merkez-URFA.
269. Salih BENCİK, 1962, Üniversite, Araştırmacı/Yazar, Merkez-URFA.
270. Mehmet BÖKE, 1945, Üniversite, Öğretmen, Merkez-URFA.
271. Mustafa BÖKE, 1985, Üniversite, Mimar, Merkez-URFA.
272. Mehmet ERDEM, 1961, Lise, Sigortacı, Merkez-URFA.
273. Abdülkadir AKIL, 1969, Üniversite, Sağlıkçı, Merkez-URFA.
274. Süleyman CENGİZ, 1968, Üniversite, Öğretmen, Merkez-URFA.
275. İsa CIKAY, 1966, Üniversite, Doktor, Merkez-URFA.

276. Mahmut YEŞİLDAĞ, 1957, Yüksekokul, Esnaf/Emekli, Merkez-URFA.
277. Ahmet BEKLER, 1947, Üniversite, Öğretmen, Merkez-URFA.
278. Mahmut DÖRTBUDAK, 1948, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-URFA.
279. Fatih YILMAZ, 1962, Üniversite, TRT Diyarbakır Radyosu Müdürü, Merkez-DİYARBAKIR.
280. Ahmet ER, 1956, Üniversite, Öğretmen, Merkez-URFA.
281. M. Vedat BEYAZGÜL, 1958, Üniversite, Öğretmen, Merkez-URFA.
282. Mehmet KARACA, 1955, Üniversite, Emekli Kütüphane Müdürü, Merkez-URFA.

GAZİANTEP (BARAK YÖRESİ) ODA SOHBETLERİ

283. Ahmet MENGÜÇ, 1960, İlköğretim, Gazeteci-Yazar, Yukarı Güneyse Köyü-Oğuzeli-GAZİANTEP.
284. Mustafa İNAL, 1955, Ortaokul, Çiftçi, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
285. İdris İNAL, 1942, Üniversite, Çiftçi, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
286. Mehmet ATILGAN, 1968, Üniversite, Öğretim Görevlisi, Merkez-GAZİANTEP.
287. İdris İNAL, 1972, Ortaokul, Çiftçi, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
288. Mustafa İNAL, 1972, Ortaokul, Çiftçi, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
289. Ali İNAL, 1991, Üniversite, Öğrenci, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
290. Mehmet KARA, 1950, Üniversite, Gazeteci-Yazar, Merkez-GAZİANTEP.
291. Mehmet ÇEVİK, 1947, Üniversite, Doktor, Merkez-GAZİANTEP.
292. Bülent AĞCABEY, 1969, Lise, Gazeteci-Yazar, Merkez-GAZİANTEP.
293. İsimsiz.
294. İsimsiz.

ISPARTA-YALVAÇ SÜCÜLLÜ ODA SOHBETLERİ:

295. Şener ÖZKANLI, 1954, Lise, Kamu Görevlisi, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
296. Mehmet ÖZCANLI, 1943, İlkokul, Çiftçi, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
297. Nuri KARAAĞAÇ, 1943, İlkokul, Emekli, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
298. Hasan KUCUR, 1965, Ön Lisans, İmam, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
299. Osman KOCA, 1952, İlkokul, Emekli, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
300. İsmail GÜLTEKİN, 1936, İlkokul, Emekli, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.
301. Hüseyin KUCUR, 1939, İlkokul, Emekli, Sücüllü-Yalvaç-ISPARTA.

302. Lokman KALKAN, 1974, İlkokul, Memur, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
303. İsa KALKAN, 1984, İlkokul, Çiftçi, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
304. Muharrem KALKAN, 1981, İlkokul, Çiftçi, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
305. İbrahim KURUNER, 1984, İlkokul, Çiftçi, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
306. Kemal ÖZKANLI, 1988, Ortaokul, Terzi, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
307. Ramazan KALKAN, 1981, İlkokul, Memur, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.
308. İsa KALKAN, 1995, Ortaokul, Çiftçi, Sücüllü-Yalvaç-İSPARTA.

BALIKESİR-PAMUKÇU ERFENE SOHBETLERİ:

309. Halit AYDOĞDU, 1966, İlkokul, Çiftçi, Pamukçu-BALIKESİR.
310. Beyhan KIZMAZER, 1947, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-BALIKESİR.
311. Aydın KARAGÖZ, 1967, Yüksekokul, Memur, Pamukçu-BALIKESİR.
312. Ahmet TEKİN, 1940, İlkokul, Emekli, Pamukçu-BALIKESİR.
313. Hasan PARLAK, 1957, İlkokul, Çiftçi, Pamukçu-BALIKESİR.
314. Süleyman DİKMEN, 1975, Lise, Çiftçi, Pamukçu-BALIKESİR.
315. Nihat ŞANLI, 1955, İlkokul, Çiftçi, Pamukçu-BALIKESİR.
316. İbrahim KABAKÇI, 1969, Lise, Memur, Pamukçu-BALIKESİR.
317. Faik ŞANLI, 1978, Lise, Çiftçi, Pamukçu-BALIKESİR.
318. Halil ATEŞ, 1986, Yüksekokul, Memur, Pamukçu-BALIKESİR.

BALIKESİR-DURSUBEY BARANA SOHBETLERİ:

319. Halil ERKEK, 1943, İlkokul, Emekli, Dursunbey-BALIKESİR.
320. Mehmet AKIN, 1974, Üniversite, Öğretmen, Dursunbey-BALIKESİR.
321. Ahmet Necati SEÇAL, 1951, Ortaokul, Memur, Dursunbey-BALIKESİR.
322. Ali Rıza HEKİMOĞLU, 1929, İlkokul, Şoför, Dursunbey-BALIKESİR.
323. Erol ERCAN, 1966, İlkokul, İşçi, Dursunbey-BALIKESİR.
324. Hasan KAPAR, 1987, Üniversite, Memur, Dursunbey-BALIKESİR.
325. Hayrettin İNAL, 1955, İlkokul, Emekli, Dursunbey-BALIKESİR.
326. İbrahim ÜNZÜLOĞLU, 1945, Ortaokul terk, Berber, Dursunbey-BALIKESİR.
327. Mehmet AKKUŞ, 1942, İlkokul, Emekli, Dursunbey-BALIKESİR.
328. Raşit İPEKÇİ, 1932, Ortaokul, Emekli, Dursunbey-BALIKESİR.
329. Vehbi ŞAHİN, 1936, İlkokul, Emekli, Dursunbey-BALIKESİR.

KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİ:

- 330:** Recep ÇAKMAK, 1962, Üniversite, Emekli, Tosya-KASTAMONU.
- 331:** Fatih TABAKOĞLU, 1972, Lise, Marangoz, Tosya-KASTAMONU.
- 332:** Ferhat MİNARECİ, 1967, İlkokul, Marangoz, Tosya-KASTAMONU.
- 333:** Hüseyin ÇELİKER, 1976, Lise, Şoför, Tosya-KASTAMONU.
- 334:** Mehmet BÜYÜKBAYRAM, 1985, Lise, Berber, Tosya-KASTAMONU.
- 335:** İsmail Fuat BAZLAMATCI, 1972, Lise, Şoför, Tosya-KASTAMONU.
- 336:** Metin VAPUR, 1981, Üniversite, Mobilyacı, Tosya-KASTAMONU.
- 337:** Erol SEVDİ, 1959, Üniversite, Öğretmen, Tosya-KASTAMONU.
- 338:** Fatih LEPECİ, 1970, Lise, Kamu Çalışanı, Tosya -KASTAMONU.
- 339:** Mustafa Kürşat BAZLAMATÇI, 1991, Gazeteci, Üniversite, Tosya-KASTAMONU.
- 340:** Murat ÇENGEL, 1986, Lise, Esnaf, Tosya-KASTAMONU.
- 341:** Mehmet Fuat BAZLAMATÇI, 1960, Ortaokul, Tuhafiyeci, Tosya-KASTAMONU.
- 342:** İrfan BAĞLI, 1970, Ortaokul, Elektrikçi, Tosya-KASTAMONU.
- 343:** Hulusi A. MOLA, 1985, Lise, İşçi, Tosya-KASTAMONU.
- 344:** Yalçın CAN, 1971, Üniversite, Fabrika Müdürü, Tosya-KASTAMONU.
- 345:** Ahmet ERKULA, 1972, Ortaokul, Oto Elektrikçisi, Tosya-KASTAMONU.
- 346:** İsmail KASTAMONULU, 1969, İlkokul, Marangoz, Tosya-KASTAMONU
- 347:** Metin BODUR, 1979, Ortaokul, Şoför, Tosya-KASTAMONU.
- 348:** Metin BÜYÜKDEĞERLİ, 1973, Lise, Emekli İmam, Tosya-KASTAMONU
- 349:** A. Nuri DALCI, 1986, Lise, Esnaf, Tosya-KASTAMONU.
- 350:** İsmail AKAR, 1959, Üniversite, Emekli Öğretmen, Tosya-KASTAMONU.
- 351:** Alaattin ZEYBEK, 1962, Lise, Emekli, Tosya-KASTAMONU.
- 352:** İsmail GÜRBÜZ, 1988, Lise, Muhasebeci, Tosya-KASTAMONU.
- 353:** Sezai YUMURTACI 1962, Lise, Mobilyacı, Tosya-KASTAMONU.
- 354:** İ. Oğuz HELVACI, 1989, Lise, İşçi, Tosya-KASTAMONU.

MARDİN ODA SOHBETLERİ:

- 355.** Mehmet Mahsun ÖZSOY, 1969, İlkokul, Çiftçi/Şoför, Bağış Köyü-Kızıltepe-MARDİN.
- 356.** Ahmet KARADENİZ, 1968, İlkokul, Çiftçi, Katarlı Köyü-Kızıltepe-MARDİN.

- 357.** Şeyhmus AKMAN, 1956, İlkokul, Çiftçi, Çanaklı Köyü-Kızıltepe-MARDİN.
- 358.** M. Hasip AKSOY, 1973, Üniversite, Öğretmen, Kızıltepe-MARDİN.
- 359.** Yurdal DEMİREL, 1980, Üniversite, Öğretmen, Kızıltepe-MARDİN.
- 360.** Abdulkadir AKMAN, 1948, İlkokul, Çiftçi, Çanaklı Köyü-Kızıltepe-MARDİN.
- 361.** Mehmet Ali AKKAYA, 1977, Üniversite, Öğretmen, Kızıltepe-MARDİN.
- 362.** Hüseyin KILINÇASLAN, 1932, Emekli, Kızıltepe-MARDİN.
- 363.** Ali AYDIN, 1934, (?), Çiftçi, Kızıltepe-MARDİN.
- 364.** Abdurrahman GÜNEŞ, 1958, İlkokul, Çiftçi/Şoför, Kızıltepe-MARDİN.
- 365.** M. Mahsun ÖZTÜRK, 1969, İlkokul, Çiftçi/Şoför, Kızıltepe-MARDİN.
- 366.** Necat ATAMAN, 1968, Eğitim Yüksek Okulu, Öğretmen, Kızıltepe-MARDİN.
- 367.** Abdulvahap KARAKUŞ, 1962, Mardin Eğitim Enstitüsü, Emekli, Kızıltepe-MARDİN.
- 368.** İsimli.
- 369.** İsimli.
- 370.** İsimli.
- 371.** İsimli.
- 372.** İsimli.

BİBLİYOGRAFYA

“Gezek”, **Bursa Ansiklopedisi**, Cilt: 2, hzl. Yılmaz Akkılıç, Burdef Yayınları, İstanbul, 2002, s. 768.

“Sivas’ta Oda Açma, Sıra Gezme ve Herfene”, **Altıncı Şehir**, Sayı: 6, Ocak-Mart 2012, <http://www.sivasder.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=196> (22.10.2015).

1967 Bolu İl Yıllığı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968.

Abacı, Tahir. **Harput/Elazığ Türküleri**, İkaros Yayınları, İstanbul, 2013.

Abanazır, Suat. “Konyalı Bir Saz Ustası: Merhum Silleli İbrahim Ağa”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 11, Sayı: 231, Ekim 1968, ss. 5085-5086.

Abdulkadiroğlu, Abdülkerim. “Sıranâme”, **Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları**, Akademi Kitabevi, Ankara, 1997, ss. 31-45.

Abdulaziz Bey. **Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri**, (İkinci Kitap), hzl. Kâzım Arısan ve Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

Absarılioğlu, Ahmet. **Gelenekten Evrensele Yâran**, Çankırı Valiliği Kültür Yayınları, Çankırı, 2007.

Acar, Mustafa. **Karabük Safranbolu Folkloru**, Anıt Matbaa, Ankara, 2011.

Açanal, Hasan. “Ondokuzuncu Yüzyıl Sonlarında Urfa’da Sosyal Hayat”, **Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi**, Sayı: 22, Mayıs 2015, ss. 6-11.

Açıkgöz, Namık. **Kahvename (Klasik Türk Edebiyatında Kahve)**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Akalın, Müslüm. **Urfa Kurtuluş Destanı, “Millî Mücadelede Urfa”, Anılar-Belgeler**, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., İstanbul, 2008.

Akar, Bedrettin. **Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yâren Geleneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2013.

Akbıyık, Abuzer. **Şanlıurfa Sıra Gecesi**, Elif Matbaası, Şanlıurfa, 2006.

Akdağ, Hüseyin. “Kemaliye Folkloru (Köy Tetkikleri)”, **Emekli Öğretmen Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 35, 1962, ss. 20-23.

Akdeniz, İlhan, “Harput ve Elazığ’da Müzik”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 4, Erzurum 1998, ss. 1-11.

Akın, Mehmet Ali. “Bilgi Toplumu ve Dernekler”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 8, Sayı: 1, 1994, ss. 5-7.

Akman, Mehmet. **Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2006.

Aksoy, Ömer Asım, Emel Vardarlı, Aysel Dikmen ve Ayla Bayaz. **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, Cilt: 3, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2009.

Aksoy, M. Ata. “Barak Odaları”, **Geçmişten Günümüze Nizip**, İşmont Kültür Yayınları, Gaziantep, 2002.

Aksoy, M. Ata. “Zengin Kültürümüzün Eşsiz Kültürel ve Sosyal Mekânları: Barak Odaları”, **Tarihi ve Kültürü İle Barak Karkamış**, Karkamış Kaymakamlığı, 2006, ss. 39-45.

Aksoy, Ömer Asım, Emel Vardarlı, Aysel Dikmen ve Ayla Bayaz. **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, Cilt: 4, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

Altan, Yakup ve Ekrem Yenal. **Keskin**, Büyük Anadolu Medya Grup San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2014.

Altınkaynak, Erdoğan. “Çankırı’da ‘Yâren’ Kültürünün Kırım Karay Türklerindeki Benzeri ‘Konuşma’”, **Yâran Kültürü ve Çankırı, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, Çankırı 17-18 Eylül 2004, ss. 60-65.

And, Metin. **Geleneksel Türk Tiyatrosu Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985.

And, Metin. **Oyun ve Bügü**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

Arık, Feda Şamil. “Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I: Suçlar ve Cezalar”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 28, 1995, ss. 1-50.

Arstanbek, Karsten. **Kırgızskiye İğrı, Razvleçeniye**, İlim Yayınevi, Bişkek, 2004.

Artan, Gündüz. “Gelenekler: Gediz’de Yâren Gezmesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 26, Cilt: 16, Sayı: 309, Nisan 1975, ss. 72-74

Artun, Erman. **Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Kitabevi, İstanbul, 2008.

Aşan, Muhammet Beşir. “Elazığ’ın Tarihçesi”, **Elazığ İl Yıllığı-1998**, Elazığ Valiliği Yayınları, Elazığ, 1998, ss. 31-36.

Aşkun, Vehbi Cem. **Sivas Folkloru**, Cilt: 1-2, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas, 2006.

Ataman, Mustafa. “Konya Köylerinde Misafir Odaları”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Sayı: 351, 1978, ss. 8467-8468.

Ataman, Sadi Yaver. “Anadolu Efe ve Yâren Dernekleri, Seymen Kuruluşları, Oyun ve Musikileri”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Millî Folklor Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1973, ss. 315-339.

Ataman, Sadi Yaver. “Folklor Araştırmaları Bakımından: Bölgelerimiz”, **Türk Folkloru**, Yıl: 7, Sayı: 80-81, 3-4/1986.

Ataman, Sadi Yaver. **Eski Safranbolu Hayatı**, hzl. Süleyman Şenel, Canyiğit Grafik, İstanbul, 1994.

Ateşsoy, Yaşar. **Yâran Diyarı Bizim Çankırı**, Çankırı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği Yayınları, Ankara, 1988.

Atılğan, Mehmet. “Barak Odasında Mirra Kültürü-1”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 32, Mayıs-Haziran 2011, ss. 36-41.

Atlı, Sagıp. “Taşköprü (Kastamonu)’de Mâni Söyleme Geleneği”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/1, Winter 2013, ss. 755-174.

Aydın, Semiha. “Türk Giyim-Kuşam Kültürünün Dünü-Bugünü”, **V. Türk Kültürü Kongresi, Gelenek-Görenek, Örf Âdet, Giyim-Kuşam**, Cilt: XV, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, ss. 29-35.

Aydın, Vahdet. “Küçük Grup Faaliyetlerinde Açık ve Kapalı Davranışlar”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, 1974, ss. 69-82.

Aytaç, Ömer. “Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 2002, ss. 231-260.

Balı, Hacı. “Barak Odalarıyla Gelenekleri Yorumlamak”, **Gaziantep Tarih Kültür Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 21, Gaziantep, 2009, ss. 20-25.

Bascom, William. “Folklorun Dört İşlevi”, çev. Ferya Çalış, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2005, ss. 71-86.

Başgöz, İlhan. **Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca**, Pan Yay., İstanbul, 1999.

Başoğlu, Bekir. “Boyabat Yöresi Folkloru: Ferfene”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 15, 1980, s. 20

Bayrı, Mehmet Halit. “Dursunbey’de Kış Sohbetleri”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Yıl: 7, Sayı: 78, Nisan 1938, ss. 121-125.

Baysal, Ayşe. “Türk Mutfağında Kışa Hazırlık”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt: V (Maddi Kültür)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, ss. 59-67.

Beşirli, Hayati. “Gençlerin Alkol Tüketim Davranışları ve Bu Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Sosyolojik Analizi”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı: 35, 2007, ss. 85-118.

Beşirli, Hayati. “Yemek Kültüründe Güç, İktidar, İtaat ve Sadakatin Yemek Sembolizmi Esasında Değerlendirilmesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Beştaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 58, 2011, ss. 139-152.

Beşirli, Hayati. “Yemek, Kültür ve Kimlik”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, ss. 159-169.

Bıldır Olu, Fatma. **Dursunbey Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri**, Dursunbey Belediyesi Yayınları, Balıkesir, 2010.

Bıykoğlu, M. Âgâh. **Afyon Gezekleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 1997.

Bingül, İlyaz. **Osmanlı'da Kahvehane ve Toplumsal Hayat Mekânları**, Gram Yayınları, Ankara, 2013.

Bolu İl Yıllığı 1973, Kemal Matbaası, Bolu, 1973.

Boratav, Pertev Naili. **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992.

Boratav, Pertev Naili. **Nasreddin Hoca**, Edebiyatçılar Derneği Yay., Ankara, 1996.

Brundvand, Jan Harold. **The Study of american Folklore**, New York, W.W. Norton and Company Inc., 1968.

Bulgurcuoğlu, Münir. “Halk Âdetlerinden: Havza'da Kaz Çevirme Âdetleri”, **19 Mayıs**, Cilt: 7, Sayı: 76, Temmuz-Ağustos 1946, ss. 10-11.

Bulut, Işıl ve Gonca Polat. “Örgütlerde Gruplar”, **Örgüt Sosyolojisi**, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012, ss. 99-130.

Bursa Dostlar Gezeği, Bursa, 2014.

Can, Mete. **Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Canyakan, Seyhan. “**Uşak Merkez ve Çevresinde “Yarenlik” Hakkında Etnografik Bir Araştırma**”, https://www.academia.edu/7256317/U%C5%9EAK_MERKEZ_VE_%C3%87EVRE_S%C4%B0NDE_YARENLIK_HAKKINDA_ETNOGRAF%C4%B0K_BIR_ARASTIRMA_An_Ethnographic_Research_about_Yarenlik_in_U%C5%9Fak_Region (21.01.2015).

Cenikoğlu, G. Tarıman. **Akşehir'de Sıra Yârenleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1998.

Cezayirli, Gülay. “Dinî Grup ve Toplumsal Grup”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1, 1997, ss. 365-375.

Cumhuriyetin 50. Yılında Erzincan 1973 İl Yıllığı, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, Tokat Valiliği, Ankara, 1973.

Cunbur, Müjgan. “Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1989, ss. 7-15.

Çabuklu, Yaşar. **Uzam ve Kötülük**, Everest Yayınları, İstanbul, 2006.

Çağatay, Neşet. **Ahilik Nedir?**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1990.

Çağatay, Neşet. **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1974.

Çağatay, Neşet. **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Çağlayan, Alper. “Seyit Süleyman”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, Sayı: 11, 1999, ss. 1-10.

Çakır, Ömer. “Çankırı’da Yârân Sohbetlerinin Edebî Cephesi Yahut Yârân Edebiyatı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Nisan 2013, ss. 151-170.

Çakır, Vedat. “Konya’nın Geleneksel Eğlence Kültürü”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 17, 2005, ss. 355-382.

Çalışlar, Aziz. “Köylü Seyirlik Oyunları”, **Tiyatro Ansiklopedisi**, Ankara, 1995, s. 380.

Çayır, Kadir. “Çankırı Yâran Meclisinde Bağlamanın Rolü”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi**, Sayı: 2, Kasım 2011, ss. 79-92.

Çelebioğlu, Amil ve Yusuf Ziya Öksüz. **Türk Bilmeceler Hazinesi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995.

Çelikmen, Mustafa Feridun ve Günhan Ünsal. **Kemaliye (Eğin) Kent Rehberi**, Bizim Matbaa, [ty].

Çimrin, Hüseyin, **Antalya Folkloru 1 (Gelenekler-Görenekler)**, Akdeniz Kitabevi, Antalya, 1984.

Çimrin, Hüseyin, **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, Cilt: 2, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012.

Çimrin, Hüseyin. **Antalya Folkloru (Gelenek-Görenekler) I**, Akdeniz Kitapevi, Antalya, 1984.

Çimrin, Hüseyin. **Eski Antalya’da Sıra Eğlenceleri**, <http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2015/01/12/eski-antalyada-siraeglenceleri?paging=1> (25.06.2015)

Çobanoğlu, Özkul. “Türk Halk Kültüründe ‘Tör/Başköşe’ Kavramı ve Anlam Yaratmadaki Simgesel Sürekliliği”, **Türkbilig**, 7/2004, ss. 33-44.

Çobanoğlu, Özkul. **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.

Çobanoğlu, Özkul. **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan. “Sohbetler ve Gezekler”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 45, 15 Şubat 1935, ss. 212-216.

Dede, Mehmet Emin. **Anadolu Erkek Toplantılarının Halk Bilimsel İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

Demir, Cemal, Zeki Avşar, İbrahim Salar ve Nesrin Gülen. **Kemaliye**, 2002.

Demir, İlhan Fahri. **Konya Oturak Âlemleri**, Çelickilt Matbaası, İstanbul, 1959.

Demiray, M. Güner. “Gemerek’te Tandır-Ferfene-Vicek-Alkarısı-Yunak ve Yakacaklar”, **Türk Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 14, 1980, ss. 17-19.

Demiröz, Aydın. “Yâranda Yemek Kültürü ve Sofra Âdabı”, **Yâren Kültürü ve Çankırı**, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültür Bilgi Şöleni Bildirileri, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, ss. 246-251.

Dengi, Zeynep. “Balıkesir’in Dursunbey Kasabasında Sohbet Baranası”, **Ülkü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1/1947, ss. 31-33.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013.

Dilçin, Cem. **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

Dingeç, Emine. “Osmanlı Sarayı’nda Cirit Alayları: Lahanacılar ve Bamyacılar”, **Millî Folklor**, Yıl: 23, Sayı: 89, 2011, ss. 78-86.

Dinî Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

Dizdaroğlu, Hikmet. **Halk Şiirinde Türler**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1969.

Doğan, İsmail. **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Dorson, Richard M. **Günümüz Folklor Kuramları**, çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2011.

Doru, Aygöl. “Tarihte Diyarbakır’da Mutfak Kültürüyle Nostalji”, **Diyarbakır Sosyokültürel Tarihi 3**, Uzman Matbaacılık ve Ciltleme, İstanbul, 2013, ss. 247-288.

Dönmez Fedakâr, Pınar. “Dursunbey Barana Geleneğinde Yemek”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 115-132.

Duran, Hakkı. “Yâran Kurumunun Tarihsel Kökleri ve Günümüzdeki Durumu”, **Yâren Kültürü ve Çankırı**, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, ss. 169-178.

Durkheim, Emile. **Sosyolojik Metodun Kuralları**, çev. Enver Aytekin, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1986.

Durmaz, Uğur. “Gelenekselin Sandıktan Çıkışı: Televizyonlarda Yayınlanan Yöresel Gezi Programlarının Geleneksel Kültüre Etkileri”, **Bilim ve Kültür**, Sayı: 3, 2013, ss. 1-21.

Duymaz, Ali. **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yay., Ankara, 2002.

Duymuş Florioti, H. Hande ve Gözde Demirci. “Çivi Yazılı Kanun Metinlerinde İlginç Bir Suç Tespit ve Cezalandırma Yöntemi: Suya Atılma”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 54, 2013, ss. 25-40.

Dündar Sezer, Tijen. “Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2008, ss. 1-58.

Düzgün, Dilaver. “Geleneksel Türk Tiyatrosu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 15, Ankara, 2002, ss. 487-496.

Düzgün, Dilaver. **Erzurum Köy Seyirlik Oyunları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî. **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, Çeviri ve kısa notlar: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2015.

Eğın Türkülerinde Yaşayan Adam: Mustafa Özgöl, der. Necdet Özgöl, hzl. Hacı Ali Ataman, Tahsin Bilgiç, Kemaliye Kültür ve Kalkındırma Derneği Kültür Yayını, Ankara, [ty].

Eke, Metin. **Erzincan Folkloru**, Can Yayınları, İstanbul, 2014.

Eken Küçükaksoy, Merve. **Kültürel Kimliğin Müzik Yoluyla Sunumu: Kemaliye (Eğın)’de Kültürel Gösterim Biçimleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

Ekici, Metin. **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2007.

Ekici, Metin, Selami Fedakâr, Pınar Dönmez Fedakâr, Sıtkı Bahadır Tutu, Mustafa Gültekin, Neslihan Ertural ve Betül Havva Yılmaz. **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011.

Ekici, Metin. “Araştırma Yöntemleri”, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, ed. M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2013, ss. 57-92.

Ekici, Metin. “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, **Millî Folklor**, Yıl: 20, Sayı: 80, 2008, ss. 33-38.

Ekici, Metin. “Ödemiş Yöresi Mânileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Motif Dergisi**, Sayı: 31, 2002, ss. 24-27.

Ekici, Savaş. **Elazığ-Harput Müziği**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.

Ekim, Gökhan. “Çankırı Yârân Sohbetlerinde Kullanılan Çalgıların İşlevi, Yapısal Özellikleri ve Tarihsel Gelişimleri”, **Yâren Kültürü ve Çankırı**, Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 17-18 Eylül 2004, Çankırı, ss. 210-217.

Ekim, Gökhan. “Sohbet Toplantılarında, Topluluğun Kuruluşuna Yönelik Gerçekleştirilen İlk Toplantı ve Önemi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2012, ss. 97-110.

Ekim, Gökhan. **Çankırı Yârân Geleneğinin Tarihsel Kültürel Kökenleri ve Müzik Uygulamaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2009.

Elazığ-1973 İl Yıllığı, Bingöl Matbaası, Elazığ, 1973.

Elçin, Şükrü. “Halk Tiyatrosu”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt: 3, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, ss. 370-376.

Elçin, Şükrü. **Anadolu Köy Orta Oyunları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Elçin, Şükrü. **Türk Bilmeceleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983.

Emnalar, Atınç. **Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1998.

Emre, Erdoğan. “Dedemin Arkadaşları”, **Türkeli Gazetesi**, No: 10432-10435, Afyonkarahisar, 14-17 Kasım 1994.

Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica Ltd. London, 1953.

Enç, Mithat. “Gaziantep’te Eski Sohbetlerden: Oda Sohbetleri”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 157, Temmuz 1964, ss. 13-15.

Enninger, Werner. “Giyim”, çev. Nebi Özdemir, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 418-424.

Er, Tülay. **Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1988.

Eraslan, Levent. “Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve Yeni Liderlik Paradigmasının Analizi”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 162, Bahar 2004, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/162/eraslan.htm, (04.12.2015).

Eraslan, Nurettin. “Kemaliye ‘Eğin’ Mani ve Türküleri”, **Kopuz Dergisi**, Sayı: 8-9, 1943, ss. 197-198.

Erbilek, İsmail Nami. “Senirkend’de Gezek”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Sayı: 120, Birinci Teşrin, 1941, ss. 287-288.

Erdem, Halil Kadri. **Kütahya Mesireleri Gezmeler Oyunlar Türküler**, Kütahya Vilayet Basımevi, Kütahya, 1938.

Erdem, Mehmet. “Anadolu’da Toplu Musiki İcra Geleneği Bağlamında Diyarbakır Örneği: Velime Geceleri”, **II. Geleneksel Müzik Kültürü Araştırmaları Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, 25-26 Nisan 2013.

Erdentuğ, S. Aygen. “Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı: 10, 1977, ss. 75-84.

Erdentuğ, S. Aygen. “Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı: 11, 1978, ss. 145-180.

Erdoğdu, Ata. **Kastamonu Folkloru 1**, Sözcü Gazetesi, Kastamonu, 2008.

Eren, Fikret. “Dernek ve Sendikaya Üye Olma, Üye Olmama ve Üyelikten Ayrılma Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1, 1987, ss. 245-278.

Ereş, Bahattin. **Akşehir Yöresi Halk Kültürü Araştırması**, Ankara Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992.

Erk, Nihal. “Memleketimizde At Yarışları İle İlgili İlk Derneğin Kuruluşu”, **Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3-4, 1962, ss. 32-37.

Erkmen. Turhan. “Örgüt Kültürü: Fonksiyonları, Ögeleri, İşletme Yönetimi ve Liderlikteki Önemi”, **Örgüt Kültürü**, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012, ss. 233-265.

Erkut, Selami. **Mudurnu Tarih, Coğrafya ve İctimai Durum**, Ankara, 1958.

Eroğlu, Türker. “Harput’ta Kurala Dayalı Müzik Yapma Geleneği”, **Tuncer Gülensoy Armağanı**, ed. Ahmet Buran, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri, 1994, ss. 205-208.

Eroğlu, Türker. “Nevşehir ve Elazığ’da Sıra Odaları ve Kürsübaşı Sohbetleri”, **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Halk Edebiyatı, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Gelenek, Görenek, İnançlar**, Cilt: 2, Ankara, 22-23 Aralık 1994, ss. 187-203.

Ertekin, Eşref. “Çorum’da Söylenilen Çığsaklar”, **Çorumlu**, Yıl: 4, Sayı: 28, 1941, s. 27.

Ertekin, Eşref. “Çorum’da Söylenilen Çığsaklar”, **Çorumlu**, Yıl: 4, Sayı: 29, ss. 26-27.

Ertekin, Eşref. “Çorum’da Yüzük Oyunu (1) Sıra Gezme ve Sıraya Dizme ve Söylenilen Çığsaklar (2)”, **Çorumlu**, Yıl: 3, Sayı: 27, 1940, ss. 6-11.

Erten, Şükran. “Tokat Yemekleri”, **Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986)**, Tokat Valiliği Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırma Merkezi, Ankara, 1987, ss. 275-278.

Ertural, Neslihan. “Dursunbey Barana Geleneğinde Halk Oyunları”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 95-113.

Ertural, Neslihan. “Dursunbey Barana Geleneğinde Seyirlik Oyunlar”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 133-146.

Ertural, Neslihan. “Dursunbey Halk Oyunları ve Barana Giysileri”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 152-155.

Es, Selçuk. “Halk Musikisi Sanatçıları: Konyalı Saz Üstadı Çopur İsmail Ağa”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 1, Sayı: 166, Mayıs 1963, ss. 3063-3065.

Es, Selçuk. “Konya Türküleri ve Oturak Âlemleri”, **Yeni Konya Gazetesi**, 19.11.1979-13.12.1979.

Evliya Çelebi. **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, 4. Kitap, Cilt: 1, hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

Eyüpoğlu, E. Kemal. **On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973.

Fedakâr, Selami. “Dursunbey Barana Geleneği”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 21-34.

Gazimihal, Mahmud Ragıp. **Bursa’da Musiki**, CHP Halkevi Neşriyat, Bursa, 1943.

Gazimihal, Mahmut Ragıp. “Halk Dansları: Barak Oyunları ve Senem”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 11, Cilt: 6, Sayı: 121, 1959, ss. 1958-1959.

Gazimihal, Mahmut Ragıp. **Konya’da Mûsikî**, CHP Halkevi Yay., Ankara, 1947.

Gitmez, Şengül, Serkan Emir Erkmen ve Seda Aydın. **Türkiye-Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.

Goldstein, Kenneth S.. **Sahada Folklor Derleme Metodları**, çev. Ahmet E. Uysal, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1977.

Goode, Judith. “Yemek”, çev. Fatih Mormenekşe, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 375-381.

Göka, Şenol. **İnsan ve Mekân**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.

Gölpınarlı, Abdülbâki ve Pertev Naili Boratav. **Pir Sultan Abdal**, Derin Yayınları, İstanbul, 2010.

Gönen, Sinan. **Geleneksel Konya Köy Seyirlik Oyunları**, Kömen Yayınları, Konya, 2011.

Gönüllü, Müzeyyen. “Grup ve Grup Yapıları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, ss. 191-201.

Güldoğan, Vedat. **Diyarbakır Kültürü**, Kripto Yayınları, Ankara, 2011.

Gülensoy, Tuncer. “Simav’da Yâren Teşkilatı”, **Millî Kültür**, Cilt: 2, Sayı: 11, Nisan 1981, ss. 10-12.

Gülensoy, Tuncer. **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Gültekin, Mustafa. “Dufad ve Barana Geleneğinin Güncel Durumu”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 35-42.

Gür, Mehmet Hilmi. “Eğın’de Yüzük Oyunu”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 11, Sayı: 223, 1968, ss. 4662-4663.

Güvenç, Bozkurt. **Kültürün ABC’Sİ**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

Güzelbey, Cemil Cahit. “Gaziantep’in Geçmiş Yıllardaki Eğlence Hayatı”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt: 3 (Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, ss. 111-118.

Güzey, Rıfat. “XVI. Yüzyılın Sonu ve XVII. Yüzyılın Başların Kastamonu”, **Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri**, Kastamonu, 2001.

Halıcı, Mehdi. **Konya Sazı ve Türküleri**, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985.

Halıcı, Nevin. “Osmanlı Dönemi Mutfağı”, **Türkler**, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 214- 222.

Halıcı, Nevin. “Sille’de Özel Gün Yemekleri”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt: V (Maddi Kültür)**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, ss. 103-109.

Halk Türküleri İstanbul Konservatuarı Neşriyatı Defter 8, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929.

Halk Türküleri İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, Defter 9, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929.

Hasan, Fahri İbrahim. **Yasenkovo Folkloru**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şumen Ediskup Konstantin Üniversitesi, Şumen, 1998.

Her Yönüyle Kemaliye (EğİN), Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul, 1996.

Hınçer, İhsan. "Memleket Davaları 3: Oturak Âlemi Nedir?", **Folklor Postası**, Cilt: 1, Sayı: 8, Mayıs 1945, ss. 10-11.

<http://akbucak.com/info.aspx?cat=1YoreselYemekleri&id=2715> (01.04.2015).

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50995/geleneksel-sohbet-toplantilari.html> (27.11.2014).

http://arsiv.banaz.net/HD914_4--baltali-koyu-yaren-gecesi-akm-de-yapildi.html (04.12.2015)

<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/gezek.html> (08.12.2014).

<http://blog.milliyet.com.tr/van-oturma-gecesi/Blog/?BlogNo=48595> (29.01.2015).

<http://blog.milliyet.com.tr/van-oturma-gecesi/Blog/?BlogNo=48595> (29.01.2015).

<http://bursadostlargezegi.com/foto/LineTV/index.html> (17.02.2016).

http://eski.tvarsivi.com/tatli-hayat-rehberi-izle-p_846.html (17.02.2016).

http://kayisopran.org/haber_detay.asp?haberID=84 (19.12.2014).

<http://kurumsal.kultur.gov.tr/turkiye/elazig/KulturAtlasi/kursubasi> (08.12.2014).

<http://kurumsal.kultur.gov.tr/turkiye/elazig/KulturAtlasi/kursubasi> (08.12.2014).

<http://lezzetler.com/sanliurfa-yemek-kulturu-vt16861> (19.10.2015)

<http://ncavdardariviranda.blogspot.com.tr/2009/01/dariverende-sosyo-kltr-elazig-ve-ilkler.html> (15.02.1016)

http://pamukcu.bel.tr/Default.asp?E_Belediyem=SayfaDetay&wtrx=7 (21.12.2013).

<http://shartavi.blogspot.com.tr/2012/09/sanliurfada-gelenekler.html> (19.10.2015)

<http://sorayuzunyolda.blogspot.com.tr/> (17.02.2016).

<http://tv.cnnturk.com/hayatgezinceguzel> (17.02.2016).

<http://tv.cnnturk.com/yolustulezzetduraklari> (17.02.2016).

<http://unyezile.com/folk1.htm> (21.10.2015).

<http://www.ademinseyirdefteri.com/> (17.02.2016).

<http://www.akbaslarkoyu.com/yoreselturkulerimiz.htm> (22.04.2014).

<http://www.akbaslarkoyu.com/yoreselturkulerimiz.htm> (22.04.2014).

<http://www.barismancomix.com/televizyon/deretepeturkiye.php> (17.02.2016).

<http://www.bayburtsila.com/kultur-sanat/videoeyupte-herfene-coskusu-h2772.html> (02.09.2015).

<http://www.bayramlikoyu.com/index.php?sayfa=icerik&id=52> (18.09.2015).

<http://www.bekirdeveli.com/index.html> (17.02.2016).

http://www.bizbolulular.com/haber-detay.asp?id=4027&Haberler-HER_CUMARTESi_BiRiKME_GECESi (26.03.2014).

http://www.bizbolulular.com/haber-detay.asp?id=4027&Haberler-HER_CUMARTESi_BiRiKME_GECESi (26.03.2014).

<http://www.bolugundem.com/shownews.php?opt=haber&id=33448> (09.12.2014).

<http://www.bolunet.com/haber/bolu-haber/tatilcilerin-gozdesi-birikme-geceleri> (09.12.2014).

<http://www.bursa.bel.tr/?bolum=haber&id=13748> (08.12.2014).

<http://www.bursa.bel.tr/?bolum=haber&id=6780> (02.09.2015).

<http://www.bursa.com.tr/bursanin-cografyasi-iklimi-ve-nufusu-547.html> (11.12.2013).

<http://www.bursa.com.tr/bursanin-tarihi-542.html> (12.12.2013).

<http://www.bursadostlargezegi.com/basindagezek.htm> (08.12.2014).

<http://www.cagatayyolda.com//tr> (17.02.2016).

http://www.cankiridernekler.gov.tr/ortak_icerik/cankiridernekler/Merkezdeki%20Dernekler%20WEB%20sitesi%20için.xlsx (23.10.2015).

<http://www.cigdeminrotasi.com/index.php> (17.02.2016).

<http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/uyeler/> (20.02.2015).

<http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-nedir/> (19.02.2015).

<http://www.cumhuriyetyarenisimav.com/yaren-turkusu/> (20.02.2015).

http://www.dailymotion.com/video/x2fc0ia_mudurnulular-derneği-keyvanlar-konagında-birikme-gecesi_news (19.08.2015).

http://www.dailymotion.com/video/xoi1kk_gecmyten-geleceye-sucullu-hazirlayan-ysa-tatlican_shortfilms#.UYoJdaIvkzw (08.05.2013).

<http://www.duralidogan.com/yazar.asp?yaziID=234>

<http://www.duralidogan.com/yazar.asp?yaziID=234>.

<http://www.elazig.bel.tr/elazig.php?CID=16> (13.12.2013).

<http://www.elazig.bel.tr/elazig.php?CID=17> (13.12.2013).

<http://www.elazig.bel.tr/elazig.php?CID=30> (13.12.2013).

<http://www.elazig.gov.tr/p310-elazig-ili-nufus-durumu.html> (13.12.2013).

<http://www.frmartuklu.org/konu/urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-k%C4%B1yafetleri-%C5%9Eanl%C4%B1urfan%C4%B1n-y%C3%B6resel-giysileri-nelerdir.270591/> (30.06.2015).

<http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-005->
(18.12.2014).

<http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-005->
(18.12.2014).

<http://www.gerede.net/Default.aspx?Sayfa=bolumler&BolumNo=002-004-002->
(18.12.2014).

<http://www.gerede.web.tr/kultur1.html> (17.12.2014).

<http://www.geredemedyatakip.com.tr/genel/gmyo-ferfene-gecesi.html> (02.09.2015).

<http://www.haberler.com/erzurumlular-herfene-gecesi-duzenledi-6813508-haberi/>
(02.09.2015).

<http://www.kanala.com.tr/programlar.php?Git=HaberAyrinti&id=119> (17.02.2016).

<http://www.kanala.com.tr/programlar.php?Git=HaberAyrinti&id=58> (17.02.2016).

<http://www.kanalturk.com.tr/programlar/1008/as-kendini> (17.02.2016).

<http://www.kanalturk.com.tr/programlar/1117/dunyayi-geziyorum/arsiv>
(17.02.2016).

<http://www.kontv.com.tr/webtv/1e7ce47> (17.02.2016).

<http://www.koroglugazetesi.com/habergoster.php?id=8804#.VlhFEtKsXTA>
(10.12.2014).

<http://www.kula.bel.tr/kula-yarenleri.aspx> (17.01.2015).

http://www.kuzka.org.tr/eskiyedek/NewsDownload/RJ8W1Yaprakli_Ilce_Analizi.pdf
(23.10.2015).

<http://www.mudurnu.gen.tr/folklor-oyunu.html> (26.03.2014).

http://www.mudurnululardernegi.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

http://www.mudurnululardernegi.com/mudurnu_birikmeler.php (26.03.2014).

<http://www.muhsinkokturk.com/gelenek-ve-gorenekler/koy-odasi-kulturu-2>
(01.04.2015).

<http://www.porttakal.com/ahaber-kutahyali-cinicilerin-72-yillik-gezek-gelenegi-401778.html> (08.08.2015).

<http://www.samanyolu.tv/aktualite/maceraci> (17.02.2016).

<http://www.samanyolu.tv/belgesel/ayna> (17.02.2016).

<http://www.topragizbiz.com/gelenek-ve-goreneklerimiz/505-elazig-yoresi-kiyafetleri-giysileri.html> (07.09.2014).

<http://www.trakyaagezi.com/dosya/77-gelenek-a-gorenekler/1780-edirne-koklu-bir-gelenek-helva-sohbetleri.html> (23.02.2016).

<http://www.trt.net.tr/anasayfa/vod.aspx?tur=tv&sk=733f9340-6471-4c54-978a-8abdaad32df&sg=7b77248d-447c-4f3b-91be-7bdd740d60d7&sm=906caae3-9313-4749-8802-7ae46e282781> (17.02.2016).

<http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=16238> (17.02.2016).

<http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=17511> (17.02.2016).

<http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=40324> (17.02.2016).

<http://www.trt.net.tr/tvprogramlar/odulluyapimlar/AnadoludaZaman.aspx> (17.02.2016).

<http://www.trt1.com.tr/gezelim-gorelim/65> (17.02.2016).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01093_3.gif (03.07.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01886_2.gif (23.11.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1001-2000/01908_2.gif (06.11.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00556_3.gif (03.07.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00644_2.gif (16.06.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00789_2.gif (23.11.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/1-1000/00806_2.gif (23.11.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/2001-3000/02065_3.gif (07.11.2014).

<http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/3001-4000/03551.gif> (06.11.2014).

<http://www.trtnotaarsivi.com/arsiv/thm/4001-5000/04140.gif> (06.11.2014).

http://www.trtnotaarsivi.com/thm_arama.php (29.12.2014).

<http://www.trtturk.com/program/detay/hey-taksi.html> (17.02.2016).

<http://www.turgaybasyayla.net/#!lezzet-yolculu-u/i6cth> (17.02.2016).

http://www.turkuler.com/nota/ezgi_sabahin_seher_vaktinde_1.html (16.06.2014).

http://www.turkuler.com/sozler/turku_sandiklinin_tarlalari_hendekli.html (16.06.2014).

<http://www.tv2.com.tr/programlar/guncel/cok-gezenti> (17.02.2016).

<http://www.tv360.com.tr/yasam/baska-bidunya--78> (17.02.2016).

http://www.valilikarsiv.com/haber/haber_detay.asp?haberID=1252#.VeYe7JcpqxM
(02.09.2015).

<http://www.yalvac.bel.tr/index.php?p=191&l=1>

<http://www.yarbis.yildiz.edu.tr/common/uploads/e4bcbe1671/ESK%C4%B0D%C4%B0YARBAKIREVLER%C4%B0.pdf> (20.09.2014).

<http://www.yemektarifleri.com/tarif/7710/yo zgatin-geleneksel-yemegi-arabasi>
(01.04.2015).

<http://www.yeniufukelazig.com/ankarada-kursubasi-mesk-gecesi-duzenlendi-7819.htm> (02.09.2015).

<http://www.yesilbursadergisi.com/haber/bursa-gezeginde-saz-baslar-soz-biter-197.html> (12.12.2013).

<http://www.yolarkadasimtrt.com/> (17.02.2016).

<http://www.youtube.com/watch?v=hrj8C7IpLkE&feature=kp> (16.06.2014).

<http://www.youtube.com/watch?v=JcBBpVxdYWg> (04.12.2014).

<http://www.youtube.com/watch?v=uLjtznfuvkU> (11.12.2014).

<http://www.yozgat.org.tr/sayfa.php?no=84> (01.04.2015).

http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535
(01.04.2015).

http://www.yozgathakimiyet.com/haberdetay.asp?kategori_no=1&id=2535
(01.04.2015).

<http://yesilbursadergisi.com/mobil/haber.php?id=197> (09.08.2015).

<http://yesilbursadergisi.com/mobil/haber.php?id=197> (09.08.2015).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (17.01.2016).

<https://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.yozgat.org.tr%2Fsayfa.php%3Fno%3D84&h=2AQHqyVS> (01.04.2015).

<https://www.youtube.com/watch?v=IVf4uw6E2C4> (17.02.2016).

<https://www.youtube.com/watch?v=K6VCTsoqD3s> (17.02.2016).

<https://www.youtube.com/watch?v=Rlv8pUmO5U8> (17.02.2016).

İçel, Hatice. **Türk Bilmecelerinin Şiirsel Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.

İçli, Ahmet. “Fuzûlî'nin Rind ü Zahid Eserinde Mekân: *Meyhane ve Mescit*”, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 7/1, Winter 2012, ss. 1305-1317.

İlgar, Yusuf. “Afyonkarahisar’da Kur’an’a Hizmet Edenler: Hafızlar”, **Taşpınar**, Sayı: 10, Haziran 2013, ss. 33-43.

İlgar, Yusuf. “Afyonkarahisar’da Kur’an’a Hizmet Edenler: Hafızlar”, **Taşpınar**, Sayı: 8, Haziran 2012, ss. 60-66.

İlgar, Yusuf. “Afyonkarahisar’da Kur’an’a Hizmet Edenler: Hâfızlar”, **Taşpınar**, Sayı: 9, Aralık 2012, ss. 55-63.

İnan, Abdülkadir, “‘Orun’ ve ‘Ülüş’ Meselesi I-Mevki-Orun Hukuku”, **Makaleler ve İncelemeler**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, ss. 241-254.

İnan, Abdülkadir. “Yasa, Töre-Türe ve Şeriat”, **Makaleler ve İncelemeler**, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, ss. 222-228.

İnan, Aslan. **İnternet El Kitabı**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

İnan, Rauf. **Köylerde Boş Zamanı Değerlendirme (Köyümüzün Kaderi)**, Boş Zamanları Değerlendirme Semineri Halk Sağlık Eğitimi Komitesi, İstanbul, 1966.

Kafesoğlu, İbrahim. **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015.

Kahraman, Atif. **Osmanlı Devleti’nde Spor**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995.

Kakupoğlu, Yusuf, Mahmut Samsaroğlu, Süreyya Bedestenlioğlu ve Halis Cinlioğlu. **Tokat İl Yıllığı 1967**, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1968.

Kaptan, Ş. Tekin. **Denizli’nin Halk Kültürü Ürünleri**, Cilt: 1, Yenigün Ofset Matbaacılık, Denizli, 1988.

Karabulut, Murat. “Balıkesir-Pamukçu Kasabası Halk Müziği ve Oyunları”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, ss. 167-175.

Karabulut, Murat. “Dursunbey’de Barana Sohbetleri”, **Türk Folkloru**, Sayı: 85, Ağustos 1986, ss. 12-16.

Karabulut, Murat. **Konya Saha Araştırmaları**, Ankara, HAGEM Halk Kültürü Arşivi.

Karadoğan Doruk, Ece. “Sosyal Yaşamın Mimarları: Liderler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, 2006, ss. 127-142.

Karaman, Savaş. **Konya Oturak Sohbetleri ve Oturak Havaalarının Türk Halk Müziğindeki Yeri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

Karamanoğlu, Muhsin. “Fıkra ve Geçmişten Anılar Kış Anıları 2”, **Çele**, Yıl: 5, Sayı: 59, Mart 1968, ss. 16-19.

Karamanoğlu, Muhsin. “Fıkra ve Geçmişten Anılar Kış Anıları 3”, **Çele**, Yıl: 5, Sayı: 60, Mart 1968, ss. 12-15.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2008.

Karasoym, Yakup. “Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, 2003, ss. 3-11.

Kaşgarlı Mahmud, **Divânü Lügâti’t Türk**, Cilt: I, çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

Kaya, Azat. “Balıkesir-Dursunbey Yöresi Barana Sohbetlerinin İşlevsel Açıdan İncelenmesi”, **I. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri (2-4 Haziran 1997)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, ss. 128-145.

Kaya, Doğan. “‘Müstezat Mâni’ Terimi Doğru Mudur?”, **IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyumu Bildirileri-Mâniler**, İzmir, 2007, ss. 78-81.

Kaynar, Salim. **Kastamonu Vilayet Sâlnâmelerinde Tosya Kazası 1869-1903**, Tosya Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2011.

Kazancıgil, Ratip. **Edirne Helva Sohbetleri ve Kış Gecesi Eğlenceleri**, Türk Kütüphanecileri Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1993.

Kendi, A. Cenap. “Folklorcu Gözüyle Konya ve Yöresi Türküler ve Anılarım”, **Yeni Meram Gazetesi**, 19 Mart 1987.

Keskin Gazetesi, Sayı: 22, Perşembe, 11 Eylül 1924.

Kılınc, Aziz. “Sözlü Ürünlerin Geleceğe Taşınmasında Ortamların Rolü ve Bir Örnek”, **Millî Folklor**, Yıl: 17, Sayı: 68, 2005, ss. 85-90.

Kınık, Mehmet. “Türk Halk Müziği Kültüründe Birleştirici Unsur Olarak Hüseyini Dizisi ve Hüseyini Türküler”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 16, 2011, ss. 455-469.

Kıpçak, M. Reşit. “Yeşil Denizinden Hür Maviliklere ve Barana”, **Ekspres Gazetesi**, 21 Temmuz 1962.

Kıymaz, Ahmet. **Çankırı Yöresi Yâren Kültürü**, Yaprak Yayınları, Ankara, 1966.

Kışmir, Celaleddin. “Folklor: Konya’da Helva Sohbetleri”, **Çağrı**, Sayı: 100, 1966, ss. 9-10.

Koç, Adem. “Kütahya Merkezinde Giyim-Kuşam Kültüründeki Değişmelerin Çözümlemesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/9, 2009, s. 243-261.

Koçak, Kürşat. **Eski Türklerde Devlet Gelenekleri ve Törenleri (Tarih Öncesi Devirlerden Türklerin İslam Dini Medeniyetine Girişine Kadar)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Koçer, Burak, “**Kürsübaşı**” Uygulamalarında Yer Alan Müziklerin Tür ve Biçim Yönünden İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2014.

Krohn, Julius ve Kaarle Krohn, **Halk Bilimi Yöntemi**, çev. Günsel İçöz, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

Kut, Günay, “Türklerde Yemek Kültürü”, **Türkler**, Cilt: 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 215-220.

Kutsal, Muzaffer. “Çankırı’da Gelenekler ve Görenekler: Şabanözü’nde Yâren Seçme Usulü”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 12, Cilt: 6, Sayı: 143, Haziran 1961, ss. 2411-2412.

Küçük Bezirci, Seyit. **Konya Merkez Türküleri**, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999.

Küçükakça, Musa. **Akşehir’in Folklor İncisi/Sıra Yârenleri**, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Yayınları, Akşehir, 1978.

Küçükbasmacı, Gülten. “Halk Anlatısının Sözlü Kültür Ortamlarında Değişim ve Dönüşüm: Oda ve Konak”, **Turkish Studies**, Volume7/2, Spring 2012, ss. 769-792.

Külcü, Özgür ve Ömer Dalkıran. “Bilgi Profesyonellerinin Meslek Derneklerine Bakışı: TKD ve ÜNAK Örneklerinin Değerlendirilmesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 27, Sayı: 2, 2013, ss. 340-360.

Lefebvre, Henri. **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.

Ligeti, Lajos. “Asya Hunları”, **Attila ve Hunları**, ed. Gyula Németh, çev. Şerif Baştav, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 1982.

Lull, J.. **Media, Communication, Culture: A Global Approach**, Polity Press, Cambridge, 2000.

Macit, Muhsin. “Urfa Sıra Gecelerinde ve Musiki Meclislerinde Okunan Gazellerin İşlevi”, **Milli Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, ss. 84-93.

Maden, H. Ahmet. “Yönetim ve Kültür”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1-2, 1993, ss. 137-143.

Mihlanmaz, Nurgül ve Mehmet Şahin. “Burdur Yöresi Halk Oyunlarının İncelenmesi”, **International Journal of Science Culture and Sport**, Special Issue 3, 2015, ss. 666-677.

Mirzaoğlu, Gülay. “Bir Tarihi Türkü: Cezayir”, **Türkbilig**, 2003/6, ss. 117-126.

Mitralyöz, Osman. **Gerede**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1970.

Nar, Mehmet Şükrü. “Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 108, Ekim 2013, ss. 273-290.

Narlı, Mehmet. “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 7, 2002, ss. 91-106.

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver. **Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar**, Aşık Matbaası, Ankara, 1976.

Numan, İbrahim. “Çankırı’da Yârân Sohbetleri ve Sohbet Odaları”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 13, 1981, ss. 591-633.

Nuri, Mehmet. “Bolu’da Sohbet”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 10, Cilt: 5, Sayı: 116, Mart 1959, s. 1866.

Ocak, Ahmet Yaşar. **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

Odabaşı, A. Sefa. “Geçmişte Konya’nın Manzara-i Umûmiyesi”, **Yeni Gazete**, 4-5 Ocak 1999.

Odabaşı, A. Sefa. “Konya Nostaljisinden Esintiler, Geçmişten Konya Oturak Âlemi Üzerine Bir Yazı ve Düşündürdükleri”, **Yeni Gazete**, 14-16 Şubat 2000.

Odabaşı, A. Sefa. **Geçmişten Günümüze Konya Kültürü**, Selçuklu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999.

Oğuz, M. Öcal ve Seval Kasımoğlu. **Türkiye’de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar**, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

Oğuz, M. Öcal. **Bozok Yazıları**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2014.

Oğuz, M. Öcal. **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2009.

Oğuz, M. Öcal ve Yeliz Özay. “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, **Millî Folklor**, Yıl: 17, Sayı: 65, 2005, ss. 163-171.

Oğuz, M. Öcal. “Folklor ve Kültürel Mekân”, **Millî Folklor**, Yıl: 19, Sayı: 76, 2007, ss. 30-32.

Ong, Walter J.. **Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi**, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

Oral, M. Zeki. "Anadolu Köylerinde Gençler Derneği Yahut Ahiliğin Devamı", **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: 3, 1958, ss. 60-66.

Ögel, Bahaeddin. **Türk Mitolojisi**, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 2010.

Önal, Ülkü. "Çankırı'da Yâran Sohbetleri I", **Türk Folkloru**, Cilt: 7, Sayı: 82-83, 1984, ss. 5-8.

Önal, Ülkü. "Çankırı'da Yâran Sohbetleri II", **Türk Folkloru**, Cilt: 7, Sayı: 84, 1986, ss. 8-11.

Öncü, Fatih, Kültekin Ögel ve Duran Çakmak, "Alkol Kültürü 2: İçki Kültürü ve Edebiyatta İçki", **Bağımlılık Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2002, ss. 31-36.

Önder, Ali Rıza. "Eğin Manileri", **Türk Folklor Araştırmaları**, Cilt: 5, Sayı: 155, 1959, ss. 1839-1840.

Önder, Mehmet. "Konya Folkloru: Konya Millî Giyimleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, Sayı: 120, Temmuz 1959, ss. 1941-1943.

Örnek, Sedat Veyis. **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

Özay, Lütfi ve Üzeyir Yasak, "Sandıklı İlçesinde Nüfusun Gelişimi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2005, ss. 111-112.

Özbek, Mehmet. **Türk Halk Müziği El Kitabı I Terimler Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

Özbiçil, Alev. "Edirne'nin Gaziler Helvası ve Helva Sohbetleri", **Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 1/1, Ocak 2011, ss. 57-61.

Özçelik, Sadettin. **Dede Korkut Araştırmalar Notlar-Dizin-Metin**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Özdemir, İdris. **Gezekler ve Eğretli Hoca**, Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2003.

Özdemir, Nebi. **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Özdemir, Nebi. **Medya Kültür ve Edebiyat**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Özer, Edip, Hüsamettin Kaya, Nihat Kazazoğlu ve Zülfü Bircan. **Elazığ Halk Oyunları**, Örnek Ofset Matbaacılık, Elazığ, 2004.

Özeski, Ali. “Sandıklı’da Gezek Kültürünün Dünü, Bugünü”, **Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Sandıklı, 19-22 Ekim 2011.

Özgen, Ebru. “Yönetim Psikolojisi ve Halkla İlişkiler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, 1996, ss. 215-231.

Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Vakfı Yay., Eskişehir, 1998.

Özkan, İsmail Hakkı. **Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri**, İstanbul, 1990.

Özkan, Orhan. **Çankırı Gelenekleri ve Yâran Kültürü**, Çankırı Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları, Çankırı, 2006.

Özker, Muazzez. “Folklor ve Folklor Bakımından Kütahya’ya Bir Bakış”, **Aksu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1964, ss. 7-13.

Özker, Muazzez. “Kütahya Folkloru”, **Turizm**, Cilt: 7, Sayı: 11-30, 1963, ss. 32-34.

Öztürk Merdin, Alev. “Ahilikten Kaynaklanan Kırşehir Sohbet Toplantıları”, **Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yâren**, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, 2016, ss. 1-10.

Öztürk, Ali Osman. **3. Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi/25-27 Ekim 2001, Bildiri Metni**, Konya, 2001.

Paçacı, İsmail. “Velîme”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s. 692.

Paçacıoğlu, Burhan. **VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006.

Pakalın, Mehmet Zeki. “Helva Sohbeti”, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 797.

Pehlivan, Gürol. “Dede Korkut Kitabı’nda Oturma Düzeni Üzerine Yeni Bir Bakış”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIV/2, Kış 2014, ss. 205-220.

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1998.

Sadık, Enver. “Gazi Ayıntap’ta Gece Eğlenceleri”, **Halk Bilgisi Haberleri**, Cilt: 1, Sayı: 7, 1930, ss. 113-115.

Sağır, Adem. “Bir Yemek Sosyolojisi Denemesi Örneği Olarak Tokat Mutfağı”, **Turkish Studies**, Volume 7/4, Fall 2012, ss. 2675-2695.

Sakallı, Nuray. **Sosyal Etkiler, Kim Kimi Nasıl Etkiler?**, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Sakaoğlu, Saim ve Ali Berat Alptekin, **Nasreddin Hoca**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009.

Sakaoğlu, Saim. **Sahada Derleme Metodları**, Erzurum, 1983.

Sakman, Mehmet Tahir. “Gerçek Yönleriyle Konya Oturak Âlemleri”, **Yeni Meram Gazetesi**, 27 Mayıs 1992.

Sakman, Mehmet Tahir. **Dünden Bugüne Konya Oturakları**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2001.

Sakman, Mehmet Tahir. **Konyalı Mazhar Sakman’dan Türküler**, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya, 1999.

Salün, Mustafa. **Kütahya Gezek Geleneği İle Törellerimiz Oyunlarımız**, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2001.

Santur, Alparslan. “Üzümlü (Tokat) Köyünde Ferfene Geleneği”, **Türk Kültürü Araştırmaları 1997**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, ss. 128-132.

Sargın, Sevil ve Hamza Akengin. “Akşehir Kırılarında Nüfus, Yerleşme ve Arazi Kullanımı”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, Mayıs 2009, ss. 149-168.

Sarısözen, Abdülkadir. “Eski Sıra Gezmeleri Nasıl Olurdu (1)”, **Sivas Folkloru**, Cilt: 2, Sayı: 17, Haziran 1974, ss. 8-9.

Satır, Ömer Can. “Ankara Halk Müziğinin Tarihsel ve Geleneksel Temelleri”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran 2015, ss. 1-12.

Satır, Ömer Can. “Yeni Ankara Müzik Anlayışı ve Eğlence Geleneğinin Dönüşümü: Metâlaşma ve Tüketim Kültürü Bağlamında Bir İnceleme”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, Özel Sayı: 2 Aynalı Labirent Küreselleşen Kentte Tüketim, 2012, ss. 203-214.

Say, Ömer. “20. Yüzyılda Yaşanan Sosyal Değişme Dinamikleri ve Kültürel Çözümler Açısından Küreselleşme”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies)**, Sayı: 28, 2003, ss. 61-76.

Sayers, David S.. “Nasreddin Hoca”, **Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, 2006.

Seyidoğlu, Halil. **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Güzem Yayınları, Ankara, 1983.

Sevengil, Refik Ahmet. **İstanbul Nasıl Eğleniyordu?**, çev. Sami Önal, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

Sezen, Lütfi. **Erzurum Folkloru**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, Genişletilmiş 3. Baskı, 2013.

Sınır, İsmail. “Diyarbakır’da Geleneksel Eğlence: Velime Geceleri”, **Halk Kültüründe Eğlence Uluslararası Sempozyumu**, Basılmamış Bildiri Metni, Kocaeli, 11-13 Aralık 2009.

Softa, Sadık. “Tarihi Yansımalarıyla Yaran Meclisi ve Ahilik (Eleştirel Bir Yaklaşım)”, **Çankırı Araştırmaları**, Yıl: 4, Sayı: 4, Kasım 2009, ss. 117-142.

Sunguroğlu, İshak. **Harput Yollarında**, Cilt: 4, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1968.

Sur, İbrahim ve İbrahim Okumamış. “Konya Oturak Âlemleri”, **Yeni Meram Gazetesi**, 27 Nisan 1993.

Sural, Mahmut. “Halk Oyun ve Eğlenceleri: Konya’da Eski Oturak Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl 15, Cilt: 8, Sayı: 171, Ekim 1963, ss. 3203-3206.

Sural, Mahmut. “Konya’da Eski Oturak Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 15, Cilt: 8, Sayı: 171, Ekim 1963, ss. 3203-3206.

Sümbül, Muzaffer. “Halk Oyunlarının İşlevleri”, **Folklor ve Edebiyat Etnoloji Halkbilim Antropoloji Üç Aylık Kültür Dergisi**, Sayı: 11, 1997, ss. 1-21.

Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi, Dizgi: Muhammed Ali Parlıyan, Cilt: 1, Konya Kitapçılık, Konya, 2008.

Şahin, Hüseyin. **Tarihin Güzel Mirası Kula**, Ezgi Yayınları, Kula, 2010.

Şeker, Erol. “Bir Anadolu Geleneği Akşehir’de Sıra Yârenleri”, **Folklor Postası**, Cilt: 2, Sayı: 18, Temmuz-Ağustos-Eylül 1946, ss. 15-16.

Şemin, Mustafa. **Kütahya Gezekleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2009.

Şenboyar, Adil. “Tarihte Türk Esnaf Teşkilatı Ahîler”, **Gaziantep Kültür**, Cilt: 12, Sayı: 138, Haziran 1969, s. 17.

Şerif, Muzaffer ve Carolyn W. Şerif, **Sosyal Psikolojiye Giriş**, çev. Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.

Şimşek, Hüseyin G. ve Necmettin Palacı. **Ankara Halk Türküleri ve Oyun Havaları, Nota Kitabı**, Vekam Yayınları, İstanbul, 2007.

Tan, Mine. “Eğitimde Bedensel Ceza”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 2, 1990, ss. 545-556.

Tan, Nail. “Konya Oturak Âleminin Folklorik ve Turistik Değerlendirmesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, ss. 81-94.

Taplamacıoğlu, Mehmet. “Din ve Toplum İlişkileri ve Dini Gruplar”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 1965, ss. 13-20.

Tekin, Ahmet. **Balıkesir Folkloru**, Balıkesir, [ty].

Tevfik, Mehmet. **İstanbul'da Bir Sene**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Tezcan, Mahmut. "Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1983, ss. 255-276.

Tezcan, Mahmut. **Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri Kültürel Antropolojik Yaklaşım**, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1989.

Tezcan, Mahmut. **Türk Yemek Antropojisi Yazıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Tıknaz, İsmail. "Köyümde Delikanlılar Birliği", **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 1945, ss. 57-61.

Titon, Jeff Todd. "Müzik, Halk ve Gelenek", çev. Murat Karabulut, **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 395-399.

Togan, A. Zeki Velidî. **Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercümesi ve Tahlili**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982.

Tokmakçıoğlu, Erdoğan. **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

Topbaş, Şükûfe. "Halk Gelenek ve Eğlenceleri: Konya Köylerinde Çetnevîr", **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 9, Cilt: 5, Sayı: 102, Ocak 1958.

Toplu, Mehmet. "Mesleki Bir Örgüt Olarak Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Altmış Yıllık Gelişim Çizgisi", **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt: 23, Sayı: 4, 2009, ss. 678-741.

Tosun, İsmail. **Tarihi Sosyal Kültürel ve Turizm Yönü İle Kula**, Abajoli Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti, İzmir, 1969.

Tufan, Melek, Filiz Erden ve E. Erhan Özus. “Çankırı Yaran Ekibi ve Geleneksel Giyim Özellikleri”, **International Journal of Science Culture and Sport**, July 2004, Special Issue 1, ss. 302-317.

Tuğrul, Mehmet. “Örencik Köyünde Delikanlı Teşkilatı”, **Ülkü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 7, 1945, ss. 6-7.

Turdi, Abdülşekür. “Halkın Sanat Okulu Uygur Halk Meşrepleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1982, ss. 559-585.

Turhan, Salih ve Nail Tan. **Artvin Halk Müziğine Giriş**, Artvin Valiliği Kültür Yayınları, Ankara, 2001.

Tutu, Sıtkı Bahadır. “Dursunbey Barana Geleneğinde Müzik”, **Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir**, Egetan Yay., İzmir, 2011, ss. 43-94.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Cilt: 3, hzl. Ömer Asım Aksoy, Güneş Bayraktaroğlu, Ayla Bayaz, Aysel Dikmen, Günay Atabey ve Aysel Barlas, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

Türkkahraman, Mimar. “Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlar Arası İlişkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2009, ss. 25-46.

Uğurel, R. Tekin. **Kütahya Araştırmaları (Tarih-Kültür-Madencilik-Sanat)**, Bursa, 2004.

Urfa Halkevi 23.02.1934-23.02.1935 Bir Yıllık İş Sayımı, Ulusal V. Matbaası, 1935.

Urfa Salamesi-1927, çev. Kemal Kapaklı, ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa, 1998.

Uslu, Mustafa. “Yozgat’ta Cirit Oyunu ve At Yarışları”, **Millî Folklor**, Yıl: 10, Sayı: 40, 1998, ss. 58-63.

Uslu, Necati Asım. “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi I”, **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 15, Sayı: 4, 1972, ss. 57-64.

Uslu, Necati Asım. “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Tôresi II”, **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 16, Sayı: 1, 1976, ss. 40-63.

Uslu, Necati Asım. **Karatekin Eli, Yâren Diyârı Çankırı’dan Sözler**, Kelebek Matbaası, İstanbul, 2005.

Uyanık, Muvaffak. “Terbiye ve Tedris İşinde Oyun ve Oyuncak: Keskin’de Kış, Kış Eğlenceleri”, **Kültür Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 67, 1938, ss. 12-14.

Uyanık, Muvaffak. “Terbiye ve Tedris İşinde Oyun ve Oyuncak: Keskin’de Kış, Kış Eğlenceleri”, **Kültür Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 68, 1938, ss. 10-13.

Uygur, Tahsin Nahit. **Çankırı Halk Edebiyatı**, Okuyan Adam Yay., Ankara, 2002.

Uzun, Mustafa Öner. “Afyonkarahisar Gezek Geleneğinde Müzik Unsurları”, **Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2012, ss. 1-12.

Uzunoğlu, Sadık. “Kütahya Gezek Âlemleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 2, Cilt: 1, Sayı: 14, Eylül 1950, ss. 222-224.

Üçer, Müjgan. “Sivas’ta Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, **Prof. Dr. Zafer Bayburtlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 2001, ss. 583-595.

Üçok, Hacışeyhoğlu Hasan. **Çankırı Tarih ve Halkiyatı (1932)**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002.

Ülker, Necati. **Geçmişten Geleceğe Yârân Kültürü**, Grafiker Ofset, Ankara, 2009.

Ülker, Talat, Necati Yılmaz, Şahin Kazancı ve Engin Doğru. **Gümüşhane Halk Kültürü-4**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Gümüşhane, 2011.

Ülker, Talat, Necati Yılmaz, Şahin Kazancı ve Engin Doğru. **Gümüşhane Halk Kültürü-6**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Gümüşhane, 2011.

Ünler, A. Nadi. “Gece Toplantıları”, **Başpınar Aylık Kültür ve Edebiyat Mecmuası**, Yıl: 2, Sayı: 24, Şubat 1941, s. 10.

Ünler, Ali Nadir. “Gaziantep Folkloru: Gece Toplantıları”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, Cilt: 7, Şubat 1964, ss. 43-68.

Váczy, Péter. “Hunlar Avrupa’da”, **Attila ve Hunları**, ed. Gyula Németh, çev. Şerif Baştav, AÜDTCF Yayınları, Ankara, 1982.

Vehbi, Ali. **Acıpayam**, Çankaya Matbaası, Ankara, 1951 (1331).

Vladimirtsov, B. Y.. **Moğaolların İçtimai Teşkilatı Moğol Göçebe Feodalizmi**, çev. Abdülkadir İnan, TTK Yayınları, Ankara, 1944.

Yakıcı, Ali. “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Somut Mekânı: Konya Barana Odaları”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, ss. 94-100.

Yakupoğlu, Yusuf, Mahmut Samsaroğlu, Süreyya Bedestenlioğlu, Halis Cinlioğlu. **Tokat İl Yıllığı 1967**, Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şir. Matbaası, Ankara, 1968.

Yalçın, Alemdar. “Ahilik, Cem ve Yâren Ritüellerinde Ortak Payda”, **Geçmişten Geleceğe Çankırı**, Çankırı Valiliği III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, 28-29 Eylül 2005, ss. 21-29.

Yalçın, Hayrettin. “Gerde’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 3, Bolu, Kasım-Aralık 1944, ss. 24-26.

Yalçın, Hayrettin. “Gerde’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, **Abant**, Cilt: 1, Sayı: 2, Bolu, Eylül-Birinci Teşrin, 1944, ss. 55-58.

Yalçınkaya, Elvan. “Avşar Türkmenlerinin Kastamonu ve Çevresindeki İzleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 59, 2011, ss. 91-100.

Yaman, Renan. “Başlangıçtan Bu Yana Anadolu’da Yemek Kültürü”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1990/1 Türk Mutfağı Özel Sayısı**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1990, ss. 163-179.

Yardım, Ali. “Düldül”, **DİA**, Cilt: 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 20.

Yarşi, Ali. “Afyon’da Gezek Âlemleri Nasıl Olurdu?”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 13, Cilt: 7, Sayı: 156, Temmuz 1962, s. 2789.

Yarşi, Ömer, “Afyonkarahisar Folkloru”, **I. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu**, Afyon, 10-11 Mayıs 1992.

Yenisey, Fazıl. **Bursa Folkloru**, Vilayet Matbaası, Bursa, 1955.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

Yıldırım, Dursun. “Fıkra”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt: 3, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, ss. 332-340.

Yıldırım, Dursun. **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Yıldırım, Mehmet Ali ve N. Yıldırım. **Gaziantep Yöresinde Barak Boyu**, Damla Matbaası, Gaziantep, 2011.

Yıldız, M. Cengiz. **Kahvehane Kültürü**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007.

Yılmaz, Aktan Müge. **Geleneksel Bir Sohbet Toplantısı Urfa Sıra Geceleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011.

Yolcu, Mehmet Ali. **Balıkesir Yöresi Manileri**, Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, Balıkesir, 2011.

Yönetken, Halil Bedi. **Derleme Notları 1**, Sun Yayınevi, Ankara, 2006.

Yönetken, Halil Bedi. **Derleme Notları I**, Orkestra Yayınları, İstanbul, 1966.

Yüksel, Mehmet. “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 58, Sayı: 1, 2003, ss. 181-213.

Yüksel, Mehmet. “Modern Toplumda Hukuk Kültürü”, **Journal of Yaşar University**, Cilt: 8, Armağan Sayısı, 2013, ss. 3239-3261.

Yüzbaşıoğlu, Kemal. “Helva Sohbetleri ve Arfeneler”, **Kaynak**, Sayı: 12, Balıkesir, 1934, ss. 310-312.

Yüzbaşıoğlu, Muammer. “Bir Halk Eğlencesi: Akşehir Sıra Yârenleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, Yıl: 4, Cilt: 2, Sayı: 40, Kasım 1952, ss. 635-637.

Zevkliler, Aydın ve Ayşe Havutçu. **Medeni Hukuk**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002.

SÖZLÜK

- Halke** : Su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova.²²⁸¹
- Culuk** : Hindi.
- Dülger** : Marangozhane.
- Ağu** : Zehir.
- Ahırsekisi** : Ahıra bitişik oda.
- Akbaldır** :Kütahya-Simav'da Hidrellez şenliklerinin yapıldığı yer.
- Alatırik** : Elektrik.
- Alma** : Elma.
- Anangil** : Annengil.
- Aşa** : Ayşe.
- Aşam** : Akşam.
- Aşık** : Koyun veya sığırın dirsek kemiği.
- Ayınka** : Kaçak tütün.
- Badı** : Ördek.
- Basdik** : Pestil.
- Başçıl** : Başkan, lider, önder.
- Bıda-** : Budamak.
- Bos-** : Bozmak.
- Bostana** : Salata.
- Bozkır** : Konya'nın güneyinde bulunan bir ilçesi.
- Coluk** : Hindi.
- Çıtı** : Anahtar, asma kilit.
- Çepiç** : Altı aylık keçi.
- Çetnevır** : İçerisinde yaş ve kuru meyvelerin yanında, leblebi gibi yiyeceklerin bulunduğu çerez tepsisidir.
- Çevre** : Mendil.
- Çir** : Sivas'ta kayısı kurusuna verilen ad.

²²⁸¹ Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Cilt: 3, hzl. Ömer Asım Aksoy ve diğerleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 2334.

Çığşak	: 1. Makamı tahkir ve tehzilde söylenen manzum, mensur kelimelere denir. 2. Çorum Sıra Gezme Sohbetleri'nde fincan oyunu sonunda galip gelen tarafın kaybeden tarafa ceza verirken söyledi deyiş, mâni.
Pontur	: Pantolon.
Şak-şuka	: Erkekliğe uymayan kadınsı davranışlar.
Mindallı	: Bindallı.
Galbır	: Kalbur
Aşa	: Ayşe
İrebiye	: Rabia
Ösüz	: Öksüz
Deylek	: Diyerek.
Aşam	: Akşam.
Gada	: Kadar.
Şert ossun	: Şart olsun.
Sabın	: Sabun.
Yün-	: Yıkamak.
Şellek	: Şillik.
Dinne-	: Dinlemek.
Tisir-	: Tükürmek.
Gari	: Artık.
Bos-	: Bozmak.
Verikene	: Verirken.
Gessin	: Gelsin.
Geçennede	: Geçenlerde.
Sahabı	: Sahibi.
Ossam	: Olsam.
Daş	: Taş.
Gayınna	: Kaynana.
Gadak	: Kadar.
Gazık	: Kazık.
Gartal	: Kartal.
Evela	: Evvela.
Goca	: Koca.
Guşak	: Kuşak.

Goy-	: Koymak.
Tozak	: Kavak, meşe vb. ağaçlardan dökülen pamukçuklar.
Yatcen	: Yatacağım.
Culuk	: Hindi.
Daş	: Taş.
Deblek	: Darbuka.
Deylek	: Diyerek.
Dinne-	: Dinlemek.
Dombay	: Manda.
Dönder-	: Döndürmek, çevirmek.
Düğür	: Dünür.
Dülger	: Marangozhane.
Ekişili	: Turşu.
Ev açma	: Kütahya-Simav'da her Yâren'in yılda bir defa evinde Yârenleri ağırlamasıdır.
Evela	: Evvela.
Pösteki	: Koyun veya keçi postu.
Feslikan	: Çankırı'da bahçelerin bulunduğu bir bölge, fesleğenden bozmadır.
Filcan	: Fincan.
Gada	: Kadar.
Gadak	: Kadar.
Galbır	: Kalbur.
Gari	: Artık.
Gartal	: Kartal.
Gavak	: Kavak.
Gave	: Kahvehane.
Gayınna	: Kaynana.
Gazık	: Kazık.
Geçennede	: Geçenlerde.
Gessin	: Gelsin.
Gıvratma göynek:	Konya'da eskiden evlerde dokunan şile bezine benzer keten dokumadan dikilen diz altına kadar uzanan bir iç çamaşırı.
Goca	: Koca.
Goy-	: Koymak.

- Gubuzluk** : Çok öğünen insanlara verilen isim.
- Guşak** : Kuşak.
- Güncülü** : Susam tohumu.
- Haba** : Çözücü kıl, atkısı yün ipliğinden dokunan kilim.
- Halke** : Su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova.²²⁸²
- Halva** : Helva.
- Hanay** : Balıkesir-Pamukçu yöresinde evin en geniş bölümüne verilen isim.
- Hark** : Hendek.
- Haşıl** : Dokumadan önce ipliğe mukavemet verme işlemi.
- Hayad** : Evin giriş avlusu.
- Hayat** : Evin giriş avlusu.
- Heşle-** : Haşlamak.
- Hevek** : Uzun bir değneğe bağlanmış üzüm, elma, armut vb. meyve dizisi.
- Hırtlevik** : Sargılı burma tatlısı.
- Hide** : İğde.
- Hilye** : Hile.
- Homucuk** : Bir nevi hamurdur. Unu sıcak suda deve topu gibi karıştırarak pişirirler ve parça parça tepsiye koyarlar. Üzerine bal, şeker, pekmez gibi bir tatlıyı eriterek dökerler. Altına üstüne de dövülmüş ceviz serperler. Baca boğan, kaşık kıran, deve top, laptap, çene çarpan, hızlı kapa gibi isimler de verilmektedir.
- İmaret** : Çankırı'da bir yer ismi.
- İrebiye** : Rabia.
- İrehan** : Reyhan, fesleğen.
- Kabiye** : Büyük kavun.
- Kadaif** : Kadayıf.
- Kakı-** : Hiddetle hitap etmek.
- Kara haber** : Yaprak dolması.
- Kâya** : Kâhya, muhtar.
- Kıbra** : Kırbaba denilen meşinden yapılan su hazinesidir. Bir kayışla boğazdan geçirilerek vücudun sol tarafında kalır.

²²⁸² **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, Cilt: 3, hzl. Ömer Asım Aksoy ve diğerleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 2334.

Kömes	: Kumes.
Külele	: Dibi tahta veya hepsi tahtadan yapılmış su kovası, süt kabı.
Külük	: Taşçı çekici, balyoz.
Leğence	: Küçük leğen.
Makat	: Oturulacak yer, sedir.
Marlan-	: Meraklanmak.
Mashara	: Maskara, soytarı.
Mehelle	: Mahalle.
Mesere	: Evin giriş kısmı, antre.
Mıkrız	: Açgözlü, cimri.
Mındar	: Murdar.
Mısırga	: Hindi.
Mindallı	: Bindallı.
Mirahur	: Çankırı'da bir mahalle ismi.
Muşta	: Bir çeşit demir.
Neferi	: Üzüm mevsiminde ilk olgunlaşan üzüm taneleri.
Nişle-	: Ne yapmak.
Okçuoğlu kürkü:	Koyun derisinden yapılmış kürk.
Ossam	: Olsam.
Ösüz	: Öksüz.
Paklavı	: Baklava.
Payam	: Badem.
Peyik	: Don, şalvar paçalarının birleştiği yere konulan üçgen biçiminde kumaş parçası.
Pirpirim	: Semizotu.
Pisik	: Kedi.
Pontur	: Pantolon.
Pösteki	: Koyun veya keçi postu.
Pusar-	:Hava bulutlanmak, kapanmak, puslanmak.
Sabın	: Sabun.
Sahab	: Sahip.
Savuk	: Soğuk.
Seroşla-	: Sarhoş olmak.
Suhbet	: Sohbet.

Sumsukla-	: Yumruklamak.
Süreç	: Bulaşık yıkamak için kullanılan sünger.
Şahnişin	: Eski Türk mimarisinde odanın karşı ön cephesinde yer alan üç yanı pencereci çıkma.
Şak-şuka	: Erkekliğe uymayan kadınsı davranışlar.
Şellek	: Şıllık.
Şert ossun	: Şart olsun.
Şirşane	: Kuru barut atan, uzun demirli tek tüfek.
Tablı	: Mangalın içindeki közün üzerine kül kapatmaya yarayan demir cisim.
Tağar	: Ağzı geniş, büyük toprak küp.
Tamga	: Damga.
Tisir-	: Tükürmek.
Toklu	: Altı ayla bir yaş arasındaki erkek kuzu.
Tozak	: Kavak, meşe vb. ağaçlardan dökülen pamukçuklar.
Törle-	: İşemek.
Tura	: Havlu veya buna benzer bir cismin burularak iki ucunun bağlanmasıyla yapılan bir nesnedir. Ceza aracı olarak kullanılır.
Tüfenk	: Tüfek.
Uğru	: Yol kesici.
Urba	: Elbise, kıyafet.
Urum	: Rum.
Uvak	:Ufak, küçük.
Ürgür-	: Yavaşça sallamak.
Verikene	: Verirken.
Yağlı	: Yufkalarından yapılmış poğaçadır.
Yağlık	: Kelebek şeklinde süs eşyası.
Yâren direği:	Kütahya-Simav evlerinde bazı odaların ortasında bulunan ahşap sütuna Yâren direği denmektedir.
Yatcen	: Yatacağım.
Yemsin	: Yasemin.
Yu-	: Yıkamak.
Yün-	: Yıkamak.
Zağar	: Hastalıklı, uyuz av köpeği.

Zıpkın : İçerisi pamuklu, yol yol dikilmiş Tokat alacasından yapılan giysi.

Zingil : Lokma tatlısı.

EKLER

1. SORU KAĞIDI ÖRNEĞİ²²⁸³

1. Yâren nedir?
2. Yâren yerine kullanılan başka isimler var mıdır?
3. Yâren teşkilâtı neye denir?
4. Yâren teşkilâtının tarihçesi hakkında bilginiz var mı?
5. Yârenliğin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş bir gelenek olduğu söyleniyor. Sizin bu konudaki düşünceniz nedir?
6. Yâren teşkilâtının Ahilik'ten kalma bir gelenek olduğu ifade ediliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?
7. Ahilik nedir?
8. Sizce Yâren teşkilâtının Ahilik ile benzerliği ya da ilişkisi var mıdır?
9. Bu bölgede Yâren teşkilâtı ne zamandan beri faaliyettedir? Kapandığı ya da ara verildiği zamanlar oldu mu? Olduysa hangi tarihlerde ve hangi sebeplerden dolayı? O dönemlere ait elinizde belge var mı?
10. Yâren teşkilatı kapatıldıktan sonra bu gelenek nasıl devam ettirildi?
11. Yâren teşkilatının yeniden açılmasına kim(ler) ya da ne vesile oldu?
12. Başka bölgelerdeki Yâren teşkilâtlarıyla irtibatınız var mı? Varsa hangi bölgedekilerle, nasıl bir irtibatınız var? Bu irtibatınız belirli tarihlerde mi oluyor?
13. Resmî ya da herhangi bir özel kurum(lar)dan destek alıyor musunuz? Alıyorsanız ne gibi destekler ve ne zamanları alıyorsunuz?
14. dışında Yâren toplantısına katıldınız mı?
15. Yâren'e kimler girebilir? (Kadınlar mı, erkekler mi?)
16. Yâren'e girişte alt yaş sınırı kaçtır?
17. Yâren'de kalabilmek için belirlenmiş bir üst yaş sınırı var mıdır?
18. Yâren toplantıları eskiden kadın-erkek bir arada yapılıyormuş. Bu konuda duyduklarınız ya da bildikleriniz nelerdir? Şimdi nasıl yapılıyor?
19. Yâren teşkilâtı, sizin yaşadığınız dönemde herhangi bir değişiklik geçirmiş midir? Geçirdi ise bunlar nelerdir?

²²⁸³ Buradaki sorularda Yâren sohbetleri örnek olarak verilmiş olup farklı isimle bilinen sohbet toplantılarıyla ilgili olarak yapılan derleme çalışmalarında, bu sorular o yöredeki sohbet toplantısına uyarlanarak kaynak kişilere yöneltilmiştir.

20. Yâren teşkilatının giderleri nasıl karşılanmaktadır?
21. Yâren'in kuralları var mıdır? Varsa bu kurallar yörede hangi adla anılmaktadır?
22. Bu kurallar burada ne zamandan beri uygulanıyor?
23. Bu kurallar üzerinde sonraki yıllarda herhangi bir değişiklik yapılmış mıdır? Yapıldıysa ne gibi değişiklikler? Bu değişiklikler neye göre yapılmaktadır?
24. Yâren teşkilatı olağanüstü bir şekilde toplanır mı? Olağanüstü bir şekilde toplanması için ne gibi durumların olması gerekir?
25. Sürekli aynı mekânda mı yoksa farklı yerlerde de toplanılır mı? Farklı yerlerde toplanırsa toplantı yerleri neye göre belirlenir?
26. Yoksulluk, tutuklama, ölüm gibi kötü bir olayla karşılaşan Yâren'e yardım edilir mi? Bu yardımlar nasıl ve ne ölçüdedir?
27. Yâren üyelerinden birisinin yaşadığı doğum, sünnet, düğün gibi mutlu olaylarda ona yardım edilir mi?
28. Sizce Yâren teşkilâtının amaçları nelerdir?
29. Bir kişinin Yâren'e girebilmesi için ne gibi özelliklere sahip olması gerekir?
30. Yâren'e girmek isteyen bir kişinin yerine getirmesi gereken koşullar nelerdir?
31. Bir Yâren'den beklenen iyi ve beklenmeyen kötü davranışlar nelerdir?
32. Bir kişi Yâren'e girdiği zamandan sonra ne gibi haklar kazanır ve ne gibi sorumluluklar üstlenir?
33. Bir ailenin, çocuğunu Yâren'e vermesindeki amaçları nelerdir?
34. Yâren teşkilâtının üyelerine ne adlar verilir?
35. Yâren teşkilâtı, bünyesinde her yaşta kişileri bulundurur mu yoksa her yaş grubu için ayrı Yâren mi kurulur?
36. Yâren teşkilâtı ne zaman kurulur, faaliyet gösterdiği devre hangi tarihler arasındadır?
37. Yâren teşkilâtının açılış ve kapanışlarında özel bir şey yapılır mı?
38. Yâren teşkilâtının bu tarihler arasında faaliyet göstermesinin belli bir nedeni var mıdır?
39. Bir Yâren'in kuruluş aşamalarını anlatınız?
40. Yâren'in ilk ve son toplantısının diğer Yâren toplantılarından bir farkı var mıdır?
41. İnsanların Yâren'e kabul edilmelerinden sonra özel bir tören yapılır mı?
42. Bir Yâren toplantısının seyrini anlatınız?

43. Yâren toplantısı sırasında yapılması ve yapılmaması gereken davranışlar nelerdir?
44. Yâren üyeleri daha çok hangi meslek gruplarındandır?
45. Yâren teşkilâtı, toplumun diğer üyelerine (Yâren olmayanlara) ne gibi katkılarda bulunur?
46. Yâren teşkilâtınızın üye sayısı ne kadardır? Belirli sayısı var mıdır? Zamanla üye sayısında artma mı yoksa azalma mı olmaktadır?
47. Yâren’de seçimler nasıl olur? Seçimlerin bir zamanı ve bir kuralı var mıdır?
48. Yâren nasıl yönetilir?
49. Yâren’i kimler yönetir?
50. Yâren’in yönetici kadrosu kaç kişiden oluşmaktadır?
51. Yâren’in yöneticilerine verilen adlar nelerdir?
52. Bu kişilerin yetki ve sorumlulukları nelerdir?
53. Yöneticiler Yâren’i yönetirken hangi ilkelerden yararlanırlar?
54. Yâren’de mertebelenme nasıl olur?
55. Yâren’in iki temel prensibinden söz ediliyor. Yaş sıralı mertebelenme ve eşitlik. Bu iki prensip birlikte nasıl işlemektedir?
56. Yâren toplantılarına devam etmek gerekli midir? Toplantılara gelmeyi aksatanlara bir yaptırım uygulanmakta mıdır?
57. Önemli bir mazereti yüzünden toplantıya katılamayacak olanların uyması gereken kurallar nelerdir?
58. Yâren’de kararlar nasıl alınır?
59. Yâren eşlerinin Yâren hakkındaki düşünceleri nelerdir?
60. Yâren üyelerin çocukları Yâren hakkında ne düşünmektedir?
61. Yâren toplantılarının türleri nelerdir?
62. Yâren toplantılarının harcamaları nasıl karşılanmaktadır?
63. Yâren meclisinin dışında toplantı düzenlenir mi?
64. Yârenlerin oturma yerleri belli midir? Belli ise neye göre belirlenir?
65. Yâren’de sofra âdâbı var mıdır? Varsa nasıldır?
66. Yâren toplantılarında içki içmek serbest midir?
67. İçkinin yasak olduğu Yâren toplantısı olur mu? Olursa hangi toplantılarda yasaklanır?
68. Yâren’de yemek servisini kim(er) yapar?
69. Yâren’deki yemeklerin çeşidi neye göre belirlenir?

70. Belirli günlerde yapılan özel yemekler var mıdır? Varsa bu yemekler nelerdir ve hangi günlerde yapılmaktadır?
71. Yârenlerin kutladığı özel günler var mıdır? Varsa bu günlerin özellikleri nelerdir? O günlerde farklı uygulamalar yapılır mı?
72. Yâren meclisindeki toplantı sırasında ihtiyaç için dışarı çıkılırken uyulması gereken kurallar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
73. Yârenlerin giydikleri özel elbiseler var mıdır? Varsa bunların adları ve özellikleri (motiflerinin özellikleri, bölgeye mi özel olduğu, renklerinin ve şekillerinin anlamı, vb.) nelerdir? Bu elbiseler nasıl temin edilmektedir?
74. Yârenlerin rütbelerine göre elbise farklılığı olmakta mıdır? Oluyorsa bunlar hangi anlamlara gelmektedir?
75. Yâren kıyafetlerinin benzerleri, yörede günlük hayatta kullanılıyor mu?
76. Giyilen elbiseler yaş ortalamasına göre değişiklik göstermekte midir?
77. Kullanılan elbiselerle ilgili herhangi bir inanç var mıdır?
78. Yâren meclisine misafir olarak katılanların özel elbiseler giymesi gerekmekte midir? Evetse bu elbiseler nereden, nasıl temin edilmektedir?
79. Yâren meclisinde ne tür eğlenceler yapılır?
80. Yâren meclisinde oyun oynanır mı? Oynanırsa hangi oyunlar oynanır?
81. Her toplantıda bütün oyunlar oynanır mı yoksa bazı oyunların oynandığı özel toplantılar var mı?
82. Oyunlar gençlerle ya da misafirlerle karışık oynanır mı?
83. Oyunların cezaları nelerdir?
84. Yâren toplantılarında oynanan oyunlar önceden de var mıydı yoksa daha sonradan mı ortaya çıktı?
85. Bu oyunların başka Yâren meclislerindeki oyunlarla benzerliği ya da farklılığı hakkında bilginiz var mı?
86. Yâren toplantılarında halk oyunları oynanır mı? Oynanırsa bunların adları nelerdir ve bu oyunları kimler oynar?
87. Yâren meclisinde müzik var mıdır? Varsa türü nedir?
88. Yâren'de söylenen türkü ve oyun havalarının adları nelerdir?
89. Bu türkü ve oyun havalarına eşlik eden çalgılar nelerdir?
90. Yâren'de özel günlere özgü oynanan oyun ya da çalınan müzik var mıdır?
91. Burada çalan müziklerin belli bir sırası var mıdır? Varsa bu sıra neye göre belirlenmiştir?

92. Bu müzikler hangi yöreye aittir?
93. Toplantılarda mâni söyleme geleneği var mıdır? Varsa bu mânilere örnek verebilir misiniz?
94. Yâren toplantılarına Yârenlerin dışında başka kişiler katılabilir mi? Evetse hangi şartlarda katılabilir?
95. Yâren toplantılarına gelen misafirleri davet etme görevi kimindir?
96. Yâren toplantısına katılan misafirlere nasıl davranılır? Misafirler oyunlara dâhil edilir mi?
97. Yârenlerin aralarında misafir bulunduğu toplantılardaki davranışları her zamankinden farklı mıdır?
98. Misafirlerin toplantıdan ayrılmaları için belirlenmiş bir saat var mıdır? Misafirlere toplantıdan ayrılma saatinde herhangi bir uyarı yapılır mı?
99. Misafirler uğurlanırken bir tören yapılır mı?
100. Yâren mahkemesi nedir, nasıl kurulur?
101. Yâren kanunlarının yazılı olduğu bir belge var mıdır? Bu kanunlarda değişiklik yapma hakkınız var mıdır?
102. Yâren kanunlarını çiğneyenlere ne tür cezalar verilir?
103. Yâren’de falaka var mıdır? Varsa bu ceza herkese verilebilir mi?
104. Yâren’de en ağır olarak kabul edilen ceza nedir?
105. Yâren’den kovulma cezası ne tür suçlar için verilir? Bu karar suçluya nasıl duyurulur?
106. Yâren’den kovulana yörede nasıl davranılır?
107. Yâren’den kovulanlar tekrar Yâren’e alınır mı? Alınırsa belirli şartları var mı?
108. Yârenlere iyi davranışları ya da başka bir sebeple ödül verildiği olur mu? Verilirse bu ödüllerin niteliği nelerdir?
109. Bilgisayar, televizyon, radyo gibi yazılı ve görsel medyanın Yâren teşkilâtı üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi var mı? Varsa bunlar nelerdir?
110. Yâren teşkilatının toplandığı mesken kime aittir? Kira ise ücretini kim(ler) karşılamaktadır?
111. Toplanılan yerin oturma düzeni ve iç tasarımı neye göre yapılmaktadır? Bu oturma şeklinin bir anlamı var mıdır?
112. Daha evvel herhangi bir gazete, dergi, televizyon ya da bir araştırmacı gelip incelemelerde bulundu mu?

113. Yâren geleneği içerisinde eskiden olup da şimdi olmayan âdet ve geleneğiniz var mı?
114. Yâren geleneği içerisinde daha önceden olmayıp da sonradan eklenen âdet ve geleneğiniz var mı?
115. Yâren teşkilatına mensup olan kişiler arasında kız alıp verme durumu var mıdır?
116. Yâren teşkilatına mensup olan kişilerin kendi ya da ailesinden birisinin düğünleri nasıl yapılmaktadır?
117. Yâren teşkilatına mensup olan esnafın iş ortamlarında nasıldır? Birbirlerine iş verirler mi, müşteri gönderirler mi? Birbirlerini uyarırlar mı?
118. Yâren teşkilatının bölgede ne gibi yaptırımı vardır?
119. Bölge insanının bu teşkilata yaklaşımı nasıldır? (Olumlu/olumsuz, katkı sağlayıcı, destek verici vb.)
120. Vefat eden ya da gruptan çıkmak isteyen bir Yâren üyesinin yerine kim, nasıl seçilmektedir?
121. Yâren teşkilatının bağlı olduğu bir tarikat var mıdır?
122. Yâren teşkilatı yurt dışı/içinden gelen misafirler için özel olarak toplandığı oluyor mu?
123. Yâren teşkilatına mensup olan kişilerin çocuklarına özel isimler veriliyor mu? Veriliyorsa bunlar nelerdir?
124. Kendi aranızda ya da gelenekte kullandığınız özel ifadeler var mıdır?
125. Diğer ilçelerde bu tür teşkilatlanma var mıdır?
126. Daha önce çekilmiş olan videolar mıdır?
127. Geçmiş dönemlere ait Yâren geleneği ile ilgili yazılı, görsel belge var mı?
128. Yâren’de selamlaşmanın fonksiyonu nedir?
129. Türkiye’deki diğer Yâren teşkilatlarının iletişim bilgileri var mıdır?
130. Yöneticilerle ilgili sorular:
- Yöneticilerin görevleri nelerdir ve nasıl seçilir?
 - Aynı kişi üst üste yönetici seçilebilir mi?
 - Yöneticiler, çırak, kalfa ya da usta üyelerin herhangi birinden olabilir mi?
 - Herhangi bir sebepten dolayı yöneticilerin katılmadığı toplantılara onun yerine kim vekâlet eder?
 - Yöneticilerin meclis dışında nasıl bir görevi vardır?
 - Yöneticiler ceza alır mı?

- g. Yöneticiler oyunlara eşlik eder mi?
- h. Dönem içerisinde herhangi bir sebepten dolayı yöneticiler ayrılırsa yerine kim geçer ya da yenisi seçilir mi?
131. Yemekler nasıl temin edilmekte ya da nasıl yapılmaktadır?
132. Yemek servisinden görevli kişiler kimlerdir?
133. Tura cezası hangi durumlarda uygulanmaktadır?
134. Yâren Sohbetleri'nin yapıldığı mekânın içerisindeki yazıların seçilme sebebi nedir?
135. Yâren Sohbetleri'nin yapıldığı mekânın dekorasyonu neye göre yapılmaktadır?
136. İdarî Heyet nasıl seçilir? Kaç kişiden oluşur? Hangi görevleri vardır?
137. İstişare Heyeti nasıl seçilir? Kaç kişiden oluşur? Hangi görevleri vardır?
138. Yâren geleneğinin işlevleri nelerdir?
- a. Eğitim işlevi var mıdır?
- b. Eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi var mıdır?
- c. Mevcut kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevi var mıdır?
- d. Yardımlaşma ve dayanışma işlevi var mıdır?
- e. Grup denetimi işlevi var mıdır?
- f. Toplumsal ya da kişisel baskılardan kurtulma ile ilgili işlevi var mıdır?
- g. Siyasi işlevî var mıdır?
- h. Ekonomik işlevi var mıdır?
139. Misafir odasının özelliği nedir?
140. Misafirlerden herhangi bir bağış ya da benzeri bir yardım istenir mi?
141. Sazendeler nasıl seçilir?
142. Toplantı esnasında sazendelerin olduğu yerin özel bir ismi var mıdır?
143. Ramazan ayında farklı bir uygulama yapılmakta mıdır?
144. Ramazan ayının ocak yakma dönemine geldiği zaman nasıl bir uygulama yapılmaktadır?
145. Seyirlik oyunlarla ilgili sorular:
- a. Oynanan kaç tane seyirlik oyun vardır?
- b. Bu oyunları nereden öğreniyorsunuz?

- c. Değiştirdiğiniz ya da şimdi oynamadığınız seyirlik oyun(lar) var mıdır? Varsa sebepleri nelerdir?
- d. Her Yâren seyirlik oyun bilmek zorunda mıdır?
- e. Yöreye özgü seyirlik oyun(lar) varsa hangileridir?
- f. Oyunlarda kullandığınız malzemeler nereden ve nasıl temin edilmektedir?
- g. Yâren meclisinin açılış, kapanış ya da belli toplantılarına özgü seyirlik oyunları var mıdır?

146. Halk oyunları ile ilgili sorular:

- a. Yâren meclisinde icrâ edilen oyunlar hangileridir?
- b. Yâren meclisinde icrâ edilecek oyunları kim, nasıl belirler?
- c. Bu oyunların hikâyeleri var mıdır?
- d. “Halk oyunu oynamak” ifadesi yerine başka bir terim kullanıyor mu?
- e. Toplantılarda oynanan oyunların belirli bir sırası var mıdır?
- f. Toplantılarda oyun oynayacak kişileri kim, nasıl belirler?
- g. Yâren üyelerinin tamamı oyunların hepsini bilir mi?
- h. Başka yörelere ait oyunlar icrâ edilir mi?
- i. Oynanan oyunlardaki belli başlı figürler ve motifler hakkında bilginiz var mıdır?
- j. Oynadığınız kaç tane halk oyunu vardır?
- k. Bu oyunları Yârenlere kim öğretmektedir?
- l. Her Yâren halk oyunu oynamasını bilmek zorunda mıdır?
- m. Halk oyunlarının tamamı müzikle mi oynanır? Müziksiz oynanan oyunlar var mıdır? Varsa isimleri nelerdir?
- n. Yâren meclisinin açılış, kapanış ya da belli toplantılarına özgü halk oyunları var mıdır?
- o. İcrâ edilen oyunların geleneksel bir sınıflandırması var mıdır?
- p. İcrâ edilen oyunlarda oyuncu sınırlaması olanlar var mıdır? Varsa bunlar hangileridir?
- q. Oyunlara özel kullanılan araçlar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
- r. Oyunlara özgü kıyafetler var mıdır varsa bunlar nelerdir?
- s. Bildiğiniz halk oyunlarını Yârenler dışında isteyen kişilere öğretiyor musunuz?

2. TABLOLAR

SOHBET GRUPLARININ ÜYELERİ VE YÖNETİM YAPISI

1. SOHBET GRUBU ÜYELERİ					
Sıra	Sohbet Grubunun Adı	1. Derece	2. Derece	3. Derece	Grubun Kişi Sayısı
1.	Çankırı Yârenleri	Usta Yâren	Kalfa Yâren	Çırak Yâren	25
2.	Kütahya-Simav Yârenleri	Büyük Yâren	Orta Yâren	Küçük (Genç) Yâren	25-30 arası
3.	Konya-Akşehir Sıra Yârenleri	Yâren	-	-	16-20 arası
4.	Kastamonu-Tosya Yârenleri	Usta Yâren	Kalfa Yâren	Çırak Yâren	25
5.	Afyon-Sandıklı Yârenleri	Usta Yâren	Kalfa Yâren	Çırak Yâren	20-30 arası
6.	Manisa-Kula Yârenleri	Usta Yâren	Kalfa Yâren	Çırak Yâren	Ortalama 20
7.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	20-25 arası
8.	Urfa Sıra Geceleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	8-12 arası ya da 15-20 arası
9.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri	Ahbablar	Küçük Ahbablar	-	18-24 arası
10.	Konya Barana Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	8-10 arası
11.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
12.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
13.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
14.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur. Grup üyelerine genel olarak "Yâren" şeklinde hitap edilir.	-	-	Ortalama 30
15.	Adıyaman Harfene Sohbetleri	Her yaş grubu ya da aynı meslekten esnaflar kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	10-15 arası
16.	Boyabat Ferfene Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
17.	Afyon Gezek Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir.	-	-	10-15 arası

		Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.			
18.	Bursa Gezek Sohbetleri	Asıl Üye	Aday Üye	-	25-30 arası
19.	Kütahya Gezek Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	20-30 arası
20.	Isparta Gezek Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur. Her üyeye "Efrad" adı verilir.	-	-	15-20 arası
21.	Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur. Her üyeye "Yâren" adı verilir.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
22.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları	Kıdemli Sohbetçiler	Genç Sohbetçiler	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
23.	Diyarbakır Velime Geceleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	20-25 arası
24.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
25.	Edirne Helva Sohbetleri	Maddî imkânları aynı olan toplumun her kesiminden arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasındaki, varsa, mertebelenme hakkında bilgi yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
26.	Konya Helva Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasındaki, varsa, mertebelenme hakkında bilgi yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
27.	Balıkesir Helva Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasındaki, varsa, mertebelenme hakkında bilgi yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
28.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri	Oda sahipleri ile yörenin önde gelen kişilerinin öncülüğünde icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Belirli katılımcı sayısı yoktur.
29.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
30.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri	Oda sahipleri ile yörenin önde gelen kişilerinin öncülüğünde icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Belirli katılımcı sayısı yoktur.
31.	Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri	Bekâr olan gençlerden oluşan gruplar tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
32.	Yozgat Oda Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
33.	Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği	Orta ve ileri yaş grubundaki erkekler tarafından icrâ edilir.	-	-	Belirli katılımcı

		Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.			sayısı yoktur.
34.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	20-30 arası
35.	Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri	Erkeklerden oluşan grup üyeleri genellikle akrabalar ve yakın arkadaşlardan meydana gelmektedir.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
36.	Tokat Sıra Gezme Sohbetleri	Her yaş grubu kendi arasında düzenler. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	20-30 arası
37.	Mardin Sıra Gezme Sohbetleri	Aynı yöredeki erkekler tarafından tertip edilir. Bazen ev sahibinin yakın akrabalarından bayanlar da katılabilir.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
38.	Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
39.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri	Orta yaşın altı ve gençler tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
40.	Çorum Sıra Gezme Sohbetleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	5-10 arası
41.	Konya Oturak Âlemleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
42.	Aksaray Oturak Âlemleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	15-20 arası
43.	Ankara Cümbüş Âlemleri	Tecrübeli Efeler	Genç Efeler	-	20-30 arası
44.	Antalya Sıra Eğlenceleri	Aynı yöredeki esnaf ve arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
45.	Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri	Gençlerden oluşan gruplar tarafından icrâ edilir.	-	-	5-10 arası
46.	Delikanlılar Birliğı	Bekâr olan gençlerden oluşan gruplar tarafından icrâ edilir.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
47.	Karabük Sıra Âlemleri	Aynı yöredeki arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.
48.	Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri	Aynı yöredeki akran arkadaş grupları tarafından icrâ edilir. Katılımcılar arasında mertebelenme yoktur.	-	-	Grubu oluşturan kişi sayısı belirsizdir.

2. YÖNETİM YAPISI							
Sıra	Sohbet Grubunun Adı	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece	6. Derece
1.	Çankırı Yârenleri	Büyük Başağa	Küçük Başağa (Yâren Kâhyası)	Reis	Çavuş	Kâtip	-
2.	Kütahya-Simav Yârenleri	Köşe İhtiyarı	Büyük Yârenbaşı	Küçük Yârenbaşı	İdare Memuru (Muhasip)	Yâren Sözcüsü	Büyük Yârenbaşı Vekili/Küçük Yârenbaşı Vekili/Yâren Sözcüsü Vekili
3.	Konya-Akşehir Sıra Yârenleri	Yiğitbaşı	Kâhyabeyi	Yârenağası	Bölükbaşı	Çavuş	-
4.	Kastamonu-Tosya Yârenleri	Büyük Başağa	Küçük Başağa	Reis	Çavuş	Kolbaşları	-
5.	Afyon-Sandıklı Yârenleri	Köşe İhtiyarı	Başağa	Yâren Çavuşu	-	-	-
6.	Manisa-Kula Yârenleri	Başkan/Yârenbaşı/ Yiğitbaşı/Kızanbaşı	Başkan Yardımcısı	Efebaşı	Kâtip	-	-
7.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri	Grup içerisindeki yaşlı ve sözü dinlenen kişi veya ev sahibi yönetici olur.	-	-	-	-	-
8.	Urfa Sıra Geceleri	Başkan	Başkan Yardımcısı	Muhasip	-	-	-
9.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri	Baranabaşı/Barana Başkanı	Baranabaşı Yardımcısı/ Başkan Yardımcısı	Çavuş	Hâkim	Kâtip	-
10.	Konya Barana Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
11.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri	Bey	Delikanlıbaşı/Çavuş/Hıçıp/ Ortacı/Değnekçi/Değnekçibaşı	-	-	-	-
12.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri	Başkan/Delikanlıbaşı	-	-	-	-	-
13.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene	Toplantıyı düzenleyen kişi yönetici olur.	-	-	-	-	-

	Sohbetleri						
14.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri	Dayıbaşı	Dayıbaşı Yardımcısı	Tellalçı	Jandarma	Makyajcı	-
15.	Adıyaman Harfene Sohbetleri	Başkan	-	-	-	-	-
16.	Boyabat Ferfene Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
17.	Afyon Gezek Sohbetleri	Başkan/Kolbaşı	Başkan Yardımcısı	Veznedar	-	-	-
18.	Bursa Gezek Sohbetleri	Başkan	Başkan Yardımcıları	-	-	-	-
19.	Kütahya Gezek Sohbetleri	Başkan	Başkan Yardımcısı	Muhasip	Sözcü	-	-
20.	Isparta Gezek Sohbetleri	Yâranbaşı	Odabaşı	-	-	-	-
21.	Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi	Başeski /Bey	Mıcık/Çavuş	-	-	-	-
22.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları	Başeski	Çavuş	-	-	-	-
23.	Diyarbakır Velime Geceleri	Grup içerisindeki yaşlı ve sözü dinlenen kişi yönetici olur.	-	-	-	-	-
24.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri	Grup içerisindeki en yaşlı kişi ya da sıra sahibi yönetici olur.	-	-	-	-	-
25.	Edirne Helva Sohbetleri	Grup içerisinde geleneği iyi bilen ve sözü dinlenen bir kişi tarafından toplantı yönetilir.	-	-	-	-	-
26.	Konya Helva Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
27.	Balıkesir Helva Sohbetleri	Yâranbaşı	Eye (Ebe)	-	-	-	-
28.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri	Oda sahipleri ya da ortamdaki sözü dinlenen kişi sohbeta öncülük eder.	-	-	-	-	-
29.	Isparta-Yalvaç	Başkan	-	-	-	-	-

	Sücutlü Oda Sohbetleri						
30.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri	Oda sahipleri ya da ortamdaki sözü dinlenen kişi sohbete öncülük eder.	-	-	-	-	-
31.	Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
32.	Yozgat Oda Sohbetleri	Oda sahipleri ya da grup içerisindeki sözü dinlenen kişi yönetici olur.	-	-	-	-	-
33.	Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği	Herhangi bir yönetici yoktur. Fakat maddî durumu yerinde olan oda sahiplerinin öncülüğünde toplanılır.	-	-	-	-	-
34.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri	Grup içerisindeki en yaşlı kişi ya da sıra sahibi yönetici olur.	-	-	-	-	-
35.	Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
36.	Tokat Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
37.	Mardin Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
38.	Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
39.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri	Başkan	Muhasip	Veznedar	-	-	-
40.	Çorum Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
41.	Konya Oturak Âlemleri	Efe/Hovarda	-	-	-	-	-
42.	Aksaray Oturak Âlemleri	-	-	-	-	-	-
43.	Ankara Cümbüş Âlemleri	Başkan	-	-	-	-	-
44.	Antalya Sıra	Başkan	Başkan Yardımcıları	Gözcü	-	-	-

	Eğlenceleri						
45.	Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri	-	-	-	-	-	-
46.	Delikanlılar Birliği	Bayraktar (Başkan)	-	-	-	-	-
47.	Karabük Sıra Âlemleri	Grup içerisindeki en yaşlı kişi yönetici olur.	-	-	-	-	-
48.	Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri	-	-	-	-	-	-

SOHBET TOPLANTILARI İÇERİSİNDE İCRÂ EDİLEN TOPLANTI ÇEŞİTLERİ

Sıra	Sohbet Grubunun Adı	Toplantı Çeşitleri					
1.	Çankırı Yârenleri	İlk Toplantı	Erfene Toplantısı (Ön Toplantı)	Sigara Gecesi (Eğitim Ocağı)	Yâren (Ocak Yakma) Toplantıları	Yönetici Toplantıları (Büyük Başağa Ocağı, Küçük Başağa Ocağı, Reis Ocağı)	Özel Gün ve Davet Toplantıları
2.	Kütahya-Simav Yârenleri	Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı	İlk Toplantı	Genel Yâren Toplantıları	Son Toplantı	Özel Gün ve Davet Toplantıları	-
3.	Konya-Akşehir Sıra Yârenleri	İlk Toplantı (Ocakbaşı)	Hazırlık Toplantısı	Genel Sıra Toplantıları	Özel Gün ve Davet Toplantısı	Gezi Toplantısı	-
4.	Kastamonu-Tosya Yârenleri	Hazırlık Toplantısı	İlk Toplantı	Çalışma Toplantıları	Ocak Yakma Toplantıları	Olağanüstü Toplantılar	Özel Gün ve Davet Toplantıları
5.	Afyon-Sandıklı Yârenleri	Hazırlık Toplantısı	Ocak Yakma Toplantısı	Özel Gün ve Davet Toplantısı	-	-	-
6.	Manisa-Kula Yârenleri	Yâren Çalma Toplantıları	İdarî Toplantılar	Özel Gün ve Davet Toplantıları	Gezi Toplantıları	-	-
7.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri	Aile İçi Yapılan Kürsübaşı Sohbetleri	Geleneksel Kürsübaşı Sohbetleri	-	-	-	-
8.	Urfa Sıra Geceleri	Hazırlık Toplantısı	İlk Sıra Gecesi	Genel Sıra Geceleri	Dağ Yatısı	Turizm ve Tanıtım Amaçlı Sıra Geceleri	-
9.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri	Ön Hazırlık Toplantısı	İlk Toplantı	Genel Barana Toplantıları	Son Toplantı	-	-
10.	Konya Barana Sohbetleri	Hazırlık Toplantısı	Yemekli Barana (Barana Sırası) Toplantısı	Genel Barana Toplantısı	Oturak Âlemi Toplantısı	-	-
11.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri	Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı	Genel Ferfene Toplantıları	-	-	-	-
12.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri	Hazırlık ve İstişare Toplantısı	Genel Herfene Toplantıları	Özel Gün ve Davet	-	-	-

				Toplantıları			
13.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri	Dinî İçerikli Ferfene Toplantıları	Genel Ferfene Toplantıları	-	-	-	-
14.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri	Hazırlık Toplantısı	Patlangeç Toplantısı	Genel Erfene Toplantıları	Dere Kıyısı (Boyu) Toplantısı	Özel Gün ve Davet Toplantıları	-
15.	Adıyaman Harfene Sohbetleri	Genel Harfene Toplantıları	Turizm ve Tanıtım Amaçlı Harfene Toplantıları	-	-	-	-
16.	Boyabat Ferfene Sohbetleri	Genel Ferfene Toplantıları	-	-	-	-	-
17.	Afyon Gezek Sohbetleri	Hazırlık Toplantısı	İlk Toplantı	Genel Gezek Toplantısı	Gezi Toplantıları	-	-
18.	Bursa Gezek Sohbetleri	Değerlendirme ve Hazırlık Toplantısı	İç Gezek	Dış Gezek	-	-	-
19.	Kütahya Gezek Sohbetleri	İlk Toplantı	Genel Gezek Toplantıları	Son Toplantı	Kır Gezeği	-	-
20.	Isparta Gezek Sohbetleri	Hazırlık (Kuruluş) Toplantısı	Genel Gezek Toplantıları	Son Gezek Toplantısı	Ferfane Toplantısı	Kül Eşti Toplantısı	
21.	Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi	Hazırlık Toplantısı	Genel Birikme Geceleri	Pabuç Giyme Toplantısı	-	-	-
22.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları	Seçim Toplantısı	Hazırlık Toplantısı	Genel Sohbet Toplantıları	-	-	-
23.	Diyarbakır Velime Geceleri	Hazırlık Toplantısı	Genel Velime Geceleri	-	-	-	-
24.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri	Alkollü Muhabbet Geceleri	Alkolsüz Muhabbet Geceleri	-	-	-	-
25.	Edirne Helva Sohbetleri	Sıra Toplantısı	İrfâne Toplantı	-	-	-	-
26.	Konya Helva Sohbetleri	Genel Helva Sohbetleri	-	-	-	-	-
27.	Balıkesir Helva Sohbetleri	Genel Helva Sohbetleri	Avcı Sohbetleri	-	-	-	-

28.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri	Genel Oda Sohbetleri	Özel Günlerde Yapılan Toplantılar	-	-	-	-
29.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri	Genel Oda Sohbetleri	Dini Bayramlarda Yapılan Toplantılar	Taziye Toplantıları	Özel Gün ve Davet Toplantıları	Cuma Akşamları Yapılan Dini İçerikli Toplantılar	-
30.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri	Genel Oda Sohbetleri	Taziye Toplantıları	Özel Günlerde Yapılan Toplantılar	-	-	-
31.	Denizli Kızan Odası Sohbetleri	Genel Oda Sohbetleri	-	-	-	-	-
32.	Yozgat Oda Sohbetleri	Genel Oda Sohbetleri	Özel Günlerde Yapılan Toplantılar	Taziye Toplantıları	-	-	-
33.	Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği	Genel Oda Sohbetleri	Özel Günlerde Yapılan Toplantılar	Taziye Toplantıları	-	-	-
34.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri	Hazırlık Toplantısı	Genel Sıra Gezme Toplantıları	Alkollü Sıra Gezme Toplantıları	Oturak Âlemi Toplantıları	-	-
35.	Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri	Kapalı Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları	Açık Alanlarda Yapılan Sıra Gezme Toplantıları	-	-	-	-
36.	Tokat Sıra Gezme Sohbetleri	Genel Sıra Gezme Toplantıları	-	-	-	-	-
37.	Mardin Sıra Gezme Sohbetleri	Genel Sıra Gezme Toplantıları	-	-	-	-	-
38.	Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri	Genel Sıra Gezme Toplantıları	-	-	-	-	-
39.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri	İlk Toplantı	Genel Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
40.	Çorum Sıra Gezme Sohbetleri	Hazırlık Toplantısı	Genel Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
41.	Konya Oturak Âlemleri	Genel Oturak Âlemi Toplantıları	Zamah Gecesi Toplantısı	-	-	-	-
42.	Aksaray Oturak Âlemleri	Genel Oturak Âlemi Toplantıları	Aile Ortamında Yapılan Oturak Âlemi	-	-	-	-

			Toplantıları				
43.	Ankara Cümbüş Âlemleri	Genel Cümbüş Âlemi Toplantıları	-	-	-	-	-
44.	Antalya Sıra Eğlenceleri	Genel Sıra Toplantıları	-	-	-	-	-
45.	Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri (Kaz Âlemi)	Genel Kaz Âlemi Toplantısı	Hazırlık Toplantısı	-	-	-	-
46.	Delikanlılar Birliği	Genel Toplantılar	Diğer Toplantılar	-	-	-	-
47.	Karabük Sıra Âlemleri	Genel Sıra Âlemi Toplantısı	-	-	-	-	-
48.	Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri	Genel Sahaniye Gezme Toplantıları	-	-	-	-	-

SOHBET TOPLANTILARINDAKİ EĞLENCE ŞEKİLLERİ

Sıra	Sohbet Grubunun Adı	Eğlence Şekilleri					
		Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Bilmece Sorulması	-
1.	Çankırı Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Bilmece Sorulması	-
2.	Kütahya-Simav Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Deyiş Almak (Atmak)	Halk Oyunları	Fıkra Anlatılması	-
3.	Konya-Akşehir Sıra Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Nasreddin Hoca Fıkralarının Tiyatral Gösterimi	Tombala/Hediye Çekilişi	-	-
4.	Kastamonu-Tosya Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Halk Oyunları	-	-	-
5.	Afyon-Sandıklı Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	-	-
6.	Manisa-Kula Yârenleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atılması	Halk Oyunları	-	-
7.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
8.	Urfa Sıra Geceleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	-	-	-
9.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Halk Oyunları	-	-	-
10.	Konya Barana Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	İskambil ve Taş Oyunları	-	-	-
11.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Halk Oyunları	Fıkra ve Anekdotaların Anlatılması	-	-
12.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	-	-	-
13.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri	Müzik	Fıkra Anlatılması	-	-	-	-

14.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri	Müzik	Seyirlik (Doğaçlama) Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Oturak Oyunları	-
15.	Adıyaman Harfene Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
16.	Boyabat Ferfene Sohbetleri	-	-	-	-	-	-
17.	Afyon Gezek Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Tombala ve İskambil Oyunları	Bilmece Sorulması
18.	Bursa Gezek Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Fıkra ve Anekdoların Anlatılması	-	-	-
19.	Kütahya Gezek Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Bayanlara Özgü Oyunların Oynanması	-
20.	Isparta Gezek Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
21.	Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Halk Oyunları	-	-	-
22.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Fıkra ve Anekdoların Anlatılması	-
23.	Diyarbakır Velime Geceleri	Müzik	-	-	-	-	-
24.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri	Müzik	Halk Oyunları	Mâni Atılması (Atışması)	Fıkra ve Anekdoların Anlatılması	-	-
25.	Edirne Helva Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
26.	Konya Helva Sohbetleri	Mâni Atışması	Seyirlik Oyunlar	Kaşık Oyunları	-	-	-

27.	Balıkesir Helva Sohbetleri	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-	-
28.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri	Müzik	-	-	-	-	-
29.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
30.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-
31.	Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri	Müzik	Halk Oyunları	-	-	-	-
32.	Yozgat Oda Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	At ve Cirit Yarışları	-	-	-
33.	Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği	Müzik	Halk Oyunları	At Yarışları	-	-	-
34.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	-	-
35.	Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Bilmece Sorulması	Fıkra Anlatılması	Mentivar Söylemek	-
36.	Tokat Sıra Gezme Sohbetleri	Müzik	Mâni Söylemek	Halk Oyunları	Fıkra Anlatılması	-	-
37.	Mardin Sıra Gezme Sohbetleri	Müzik	Halk Oyunları	-	-	-	-
38.	Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri	Fıkra ve Anekdotların Anlatılması	-	-	-	-	-
39.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri	Seyirlik Oyunlar	Tavla ve İskambil Oyunları	Tekerleme (Yanıltmaç) Söyleme	-	-	-
40.	Çorum Sıra Gezme Sohbetleri	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-	-
41.	Konya Oturak Âlemleri	Müzik	Oyuncu	-	-	-	-

			Kadın(lar)ın Oynaması				
42.	Aksaray Oturak Âlemleri	Müzik	Kadınların Raks Etmesi	-	-	-	-
43.	Ankara Cümbüş Âlemleri	Müzik	Halk Oyunları	Kadınların Raks Etmesi	-	-	-
44.	Antalya Sıra Eğlenceleri	Müzik	Seyirlik Oyunlar	Mâni Atışması	Halk Oyunları	Atasözü Söyleme	-
45.	Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-	-
46.	Delikanlılar Birliği	Müzik	At Yarışı	-	-	-	-
47.	Karabük Sıra Âlemleri	Seyirlik Oyunlar	-	-	-	-	-
48.	Şanlıurfa Sahaniye Gezmeleri	-	-	-	-	-	-

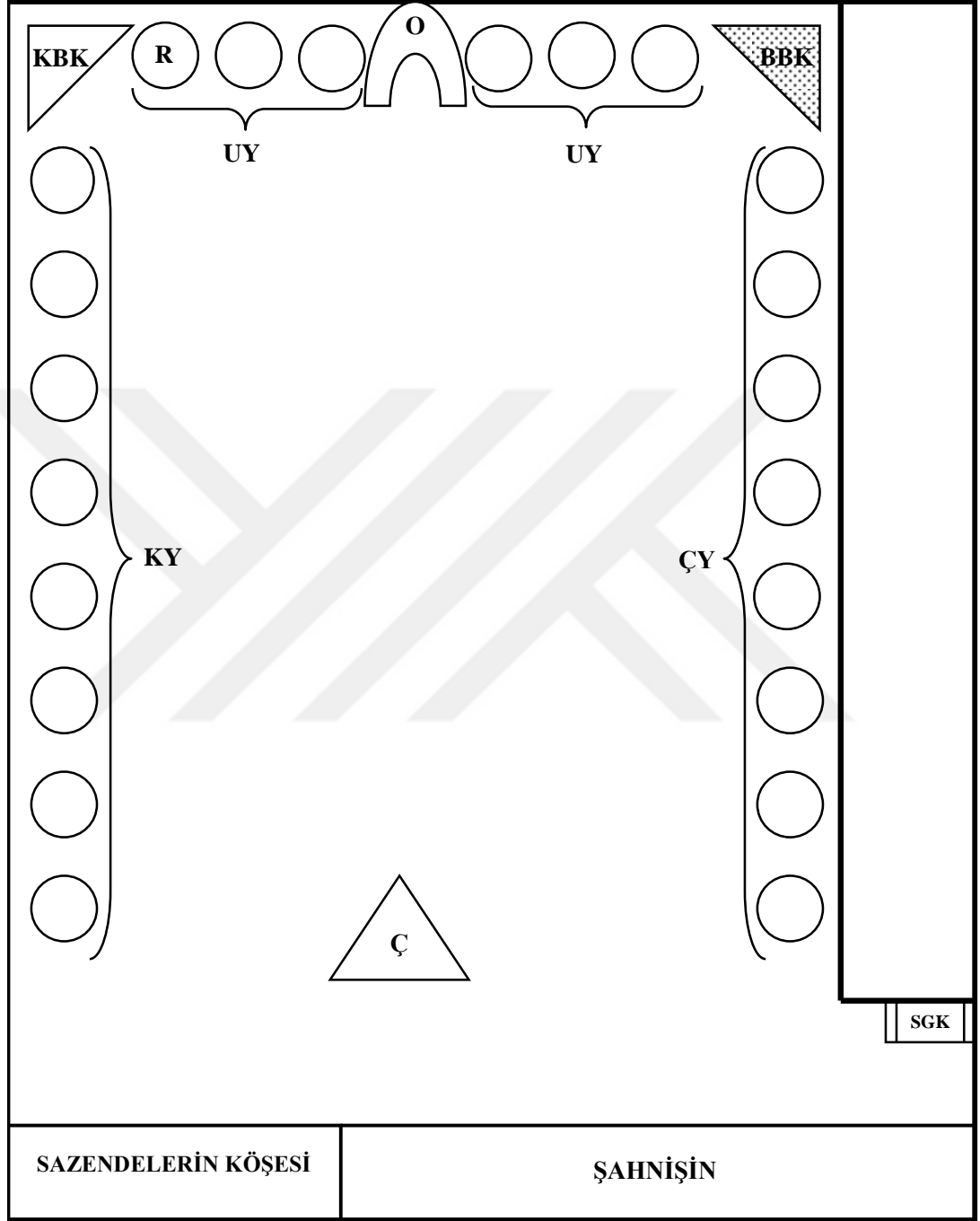
SOHBET GRUPLARININ UYGULADIĞI CEZA ÇEŞİTLERİ

Sıra	Sohbet Grubunun Adı	Verilen Ceza Çeşitleri			
1.	Çankırı Yârenleri	Atılma Cezası	Maddî Cezalar	Hizmet ya da Yaptırım Cezası	-
2.	Kütahya-Simav Yârenleri	Kovulma Cezası	Falaka (Dayak) Cezası	Uyarı (İhtar) Cezası	-
3.	Konya-Akşehir Sıra Yârenleri	Atılma Cezası	Bedenî Cezalar	Nakdî Cezalar	Maddî Cezalar
4.	Kastamonu-Tosya Yârenleri	Atılma Cezası	Uzaklaştırma Cezası	Uyarı Cezası	Maddî ya da Hizmet Cezası
5.	Afyon-Sandıklı Yârenleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	Maddî ya da Hizmet Cezası	-
6.	Manisa-Kula Yârenleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	Maddî ya da Hizmet Cezası	-
7.	Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	-	-
8.	Urfa Sıra Geceleri	Atılma Cezası	Para Cezası	Fiziksel Cezalar	Yemek (Ziyafet) Cezası
9.	Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri	Daimi Tard (Atılma) Cezası	Tard (Uzaklaştırma) Cezası	Ocak Açtırma Cezası	Maddî ya da Değnek Cezası
10.	Konya Barana Sohbetleri	Maddî Cezalar	-	-	-
11.	Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri	Kovulma Cezası	Uyarı ya da Maddî Cezalar	Bedenî Cezalar	-
12.	Gümüşhane Herfene Sohbetleri	Maddî ya da Hizmet Cezası	-	-	-
13.	Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Sohbetleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	-	-
14.	Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri	Bedenî Cezalar	Para Cezası	-	-
15.	Adıyaman Harfene Sohbetleri	-	-	-	-
16.	Boyabat Ferfene Sohbetleri	-	-	-	-
17.	Afyon Gezek Sohbetleri	Atılma Cezası	Şak-Şuka Cezası	Maddî Cezalar	-
18.	Bursa Gezek Sohbetleri	Üyelikten Düşürme (Atılma) Cezası	Uyarı Cezası	-	-
19.	Kütahya Gezek Sohbetleri	Atılma Cezası	Maddî ya da Hizmet Cezası	-	-
20.	Isparta Gezek Sohbetleri	Atılma Cezası	Değnek (Dayak) Cezası	Bedenî Cezalar	Maddî Cezalar
21.	Bolu-Mudurnu Birikme Gecesi	Atılma Cezası	Maddî Cezalar	-	-
22.	Bolu-Gerede Sohbet Toplantıları	Kovulma Cezası	-	-	-

23.	Diyarbakır Velime Geceleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	-	-
24.	Kırıkkale-Keskin Muhabbet Geceleri	Maddî ya da Hizmet Cezası	-	-	-
25.	Edirne Helva Sohbetleri	-	-	-	-
26.	Konya Helva Sohbetleri	-	-	-	-
27.	Balıkesir Helva Sohbetleri	Bedenî Ceza	-	-	-
28.	Gaziantep (Barak Yöresi) Oda Sohbetleri	Kovulma Cezası	-	-	-
29.	Isparta-Yalvaç Sücüllü Oda Sohbetleri	Maddî Cezalar	-	-	-
30.	Mardin-Kızıltepe Oda Sohbetleri	Maddî Cezalar	Yemek (Ziyafet) Cezası	-	-
31.	Denizli-Acıpayam Kızan Odası Sohbetleri	-	-	-	-
32.	Yozgat Oda Sohbetleri	Uyarı Cezası	Yemek (Ziyafet) Cezası	-	-
33.	Sivas Oda Açma/Yakma Geleneği	Kovulma Cezası	Yemek (Ziyafet) Cezası	-	-
34.	Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme Sohbetleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	-	-
35.	Gaziantep Sıra Gezme Sohbetleri				
36.	Tokat Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
37.	Mardin Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
38.	Kastamonu Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
39.	Sivas Sıra Gezme Sohbetleri	Maddî Cezalar	-	-	-
40.	Çorum Sıra Gezme Sohbetleri	-	-	-	-
41.	Konya Oturak Âlemleri	Kovulma/Atılma Cezası	-	-	-
42.	Aksaray Oturak Âlemleri	Atılma Cezası	-	-	-
43.	Ankara Cümbüş Âlemleri	Atılma Cezası	Uyarı Cezası	-	-
44.	Antalya Sıra Eğlenceleri	Tura Cezası	Yaptırım Cezası	-	-
45.	Samsun-Havza Kaz Çevirme Âdetleri	-	-	-	-
46.	Delikanlılar Birliği	Dayak Cezası	Maddî Cezalar	Nöbet Cezası	-
47.	Karabük Sıra Âlemleri	-	-	-	-
48.	Şanlıurfa Sahaniye Sohbetleri	-	-	-	-

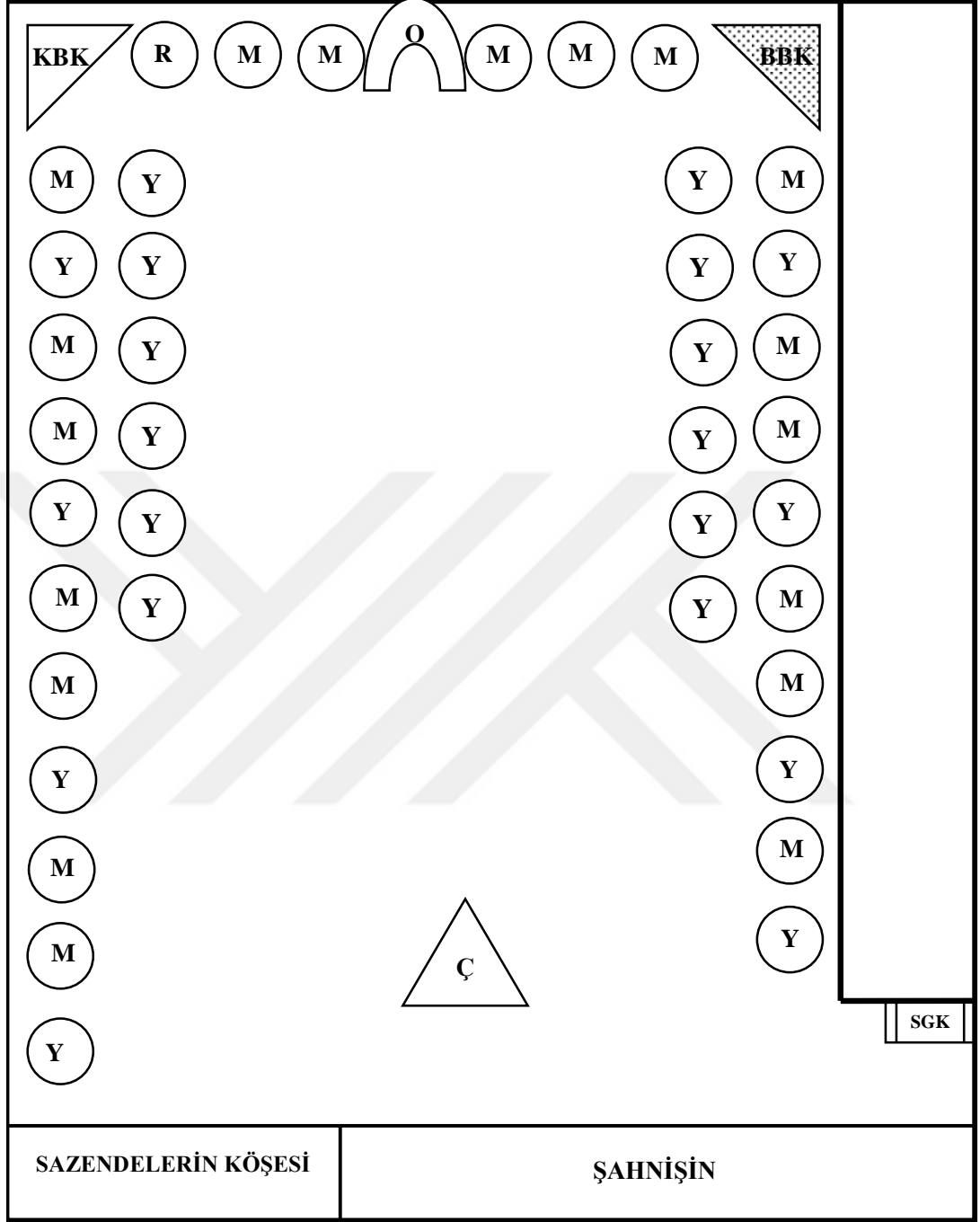
3. ŞEKİLLER

ÇANKIRI YÂRENLERİNİN KENDİ ARASINDAKİ OTURMA DÜZENİ

- BBK** : Büyük Başağa Köşesi
KBK : Küçük Başağa Köşesi
R : Reis
O : Ocak
UY : Usta Yârenler
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.
- KY** : Kalfa Yârenler
ÇY : Çıracık Yârenler
SGK : Salon Giriş Kapısı
Ç : Çavuş

**ÇANKIRI YÂRENLERİNİN MİSAFİRLERİN SALONA ALINMASINDAN
SONRAKİ OTURMA DÜZENİ**

BBK : Büyük Başağa Köşesi

R : Reis

O : Ocağ

Y : Yâren

 : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

NOT : İki Başağa'nın arasına oturan konukların dışında yan taraflara oturan Yâren ve misafirlerin sıralanmasında değişiklik olabilir. Yukarıdaki şekilde gösterilen sıralama temsili olarak belirtilmiştir.

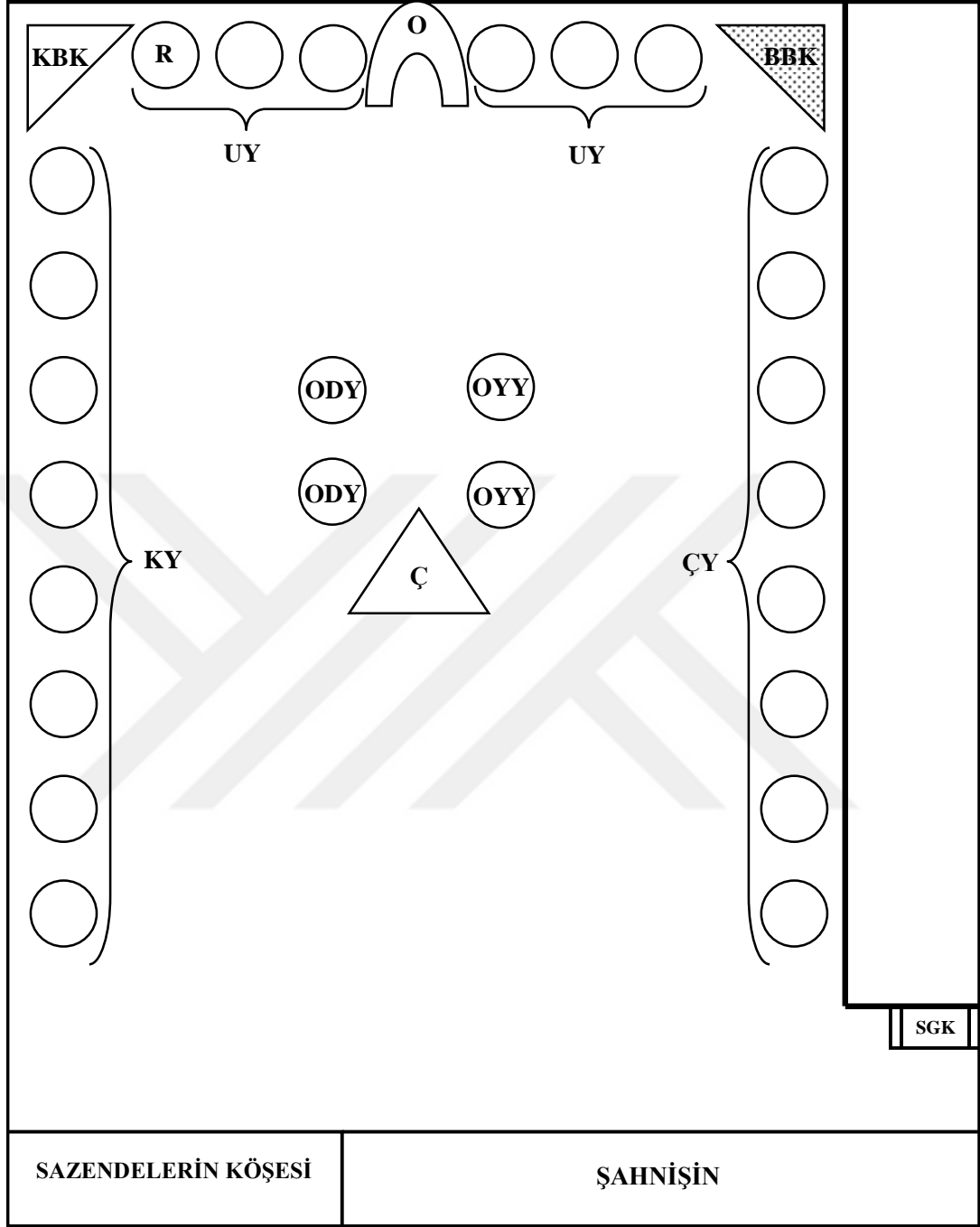
KBK : Küçük Başağa Köşesi

SGK : Salon Giriş Kapısı

Ç : Çavuş

M : Misafir

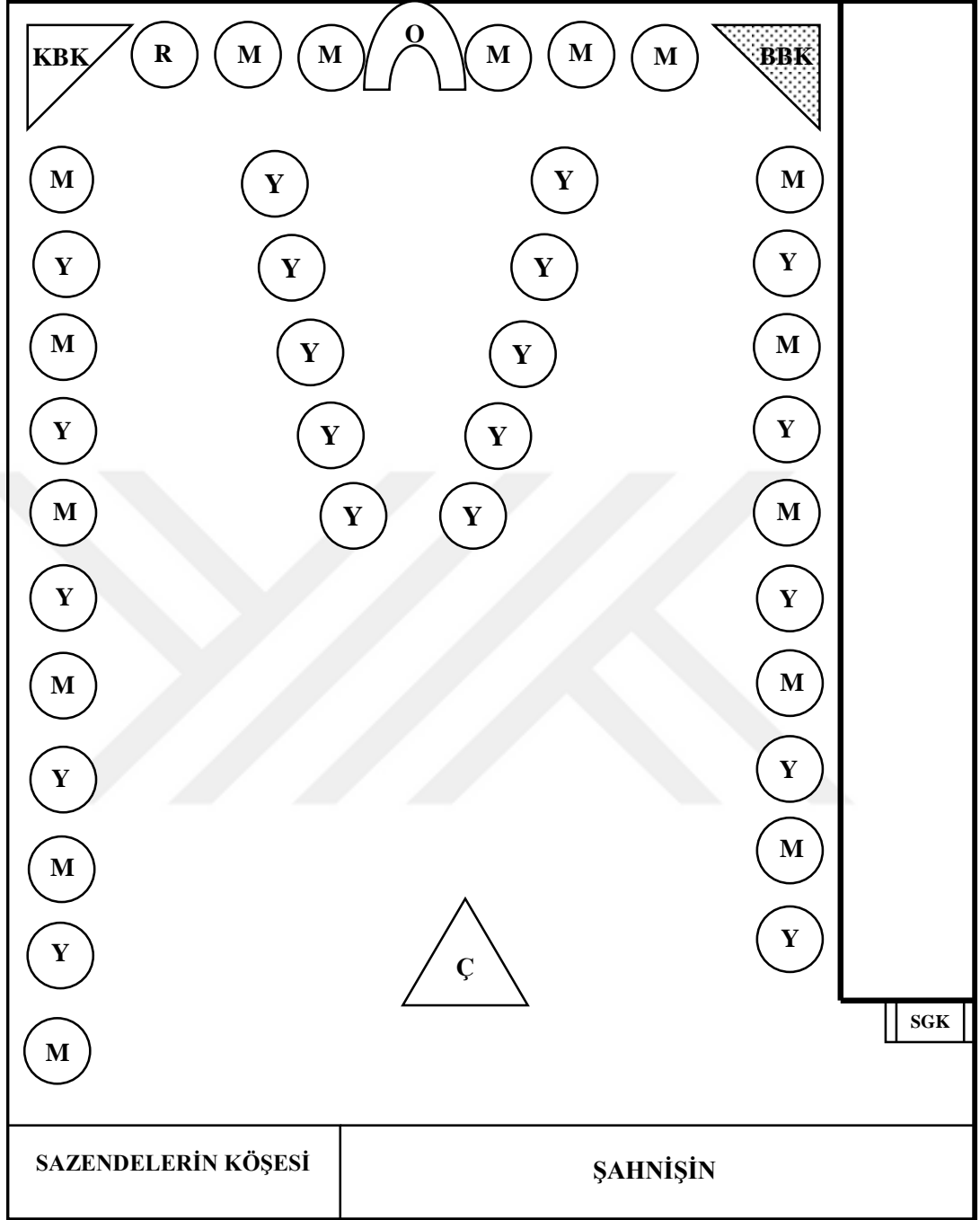
ÇANKIRI YÂRENLERİNİN ARAP VERME TÖRENİNDEKİ OTURMA DÜZENİ

BBK : Büyük Başağa Köşesi
KBK : Küçük Başağa Köşesi
R : Reis
O : Ocak
UY : Usta Yârenler
OYY : Ocak Yakan Yâren
[Pattern] : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

KY : Kalfa Yârenler
ÇY : Çıracık Yârenler
SGK : Salon Giriş Kapısı
Ç : Çavuş
ODY : Ocağı Devralan Yâren

**ÇANKIRI YÂRENLERİNİN AKŞAM HAVALARININ İCRASI SIRASINDAKİ
OTURMA DÜZENİ**

BBK : Büyük Başağa Köşesi

R : Reis

O : Ocak

Y : Yâren

 : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

NOT : İki Başağa'nın arasına oturan konukların dışında yan taraflara oturan Yâren ve misafirlerin sıralanmasında değişiklik olabilir. Ortada "V" şeklinde oturan Yârenlerin sayısı da değişebilir. Yukarıdaki şekilde gösterilen sıralamadaki sayı temsili olarak belirtilmiştir.

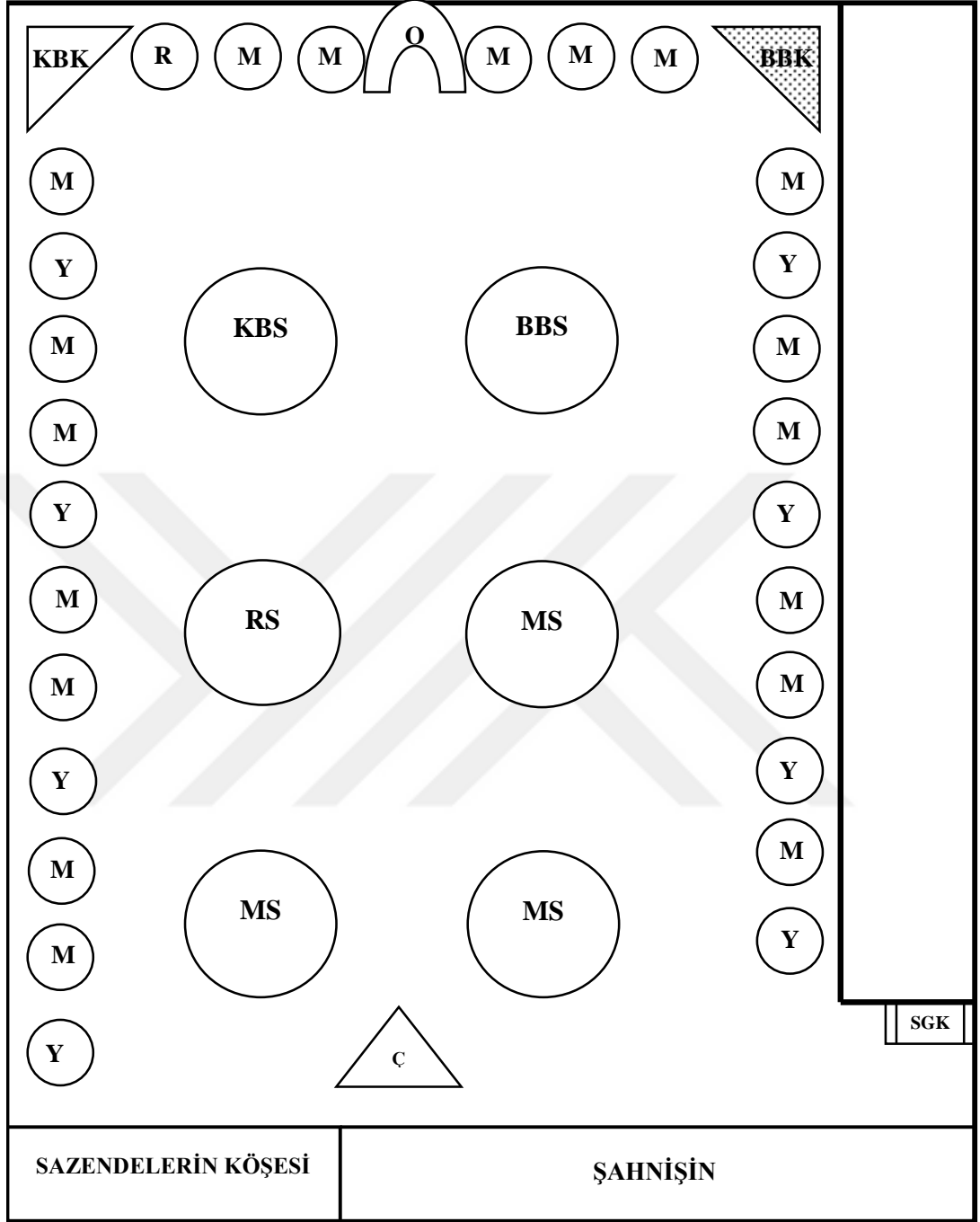
KBK : Küçük Başağa Köşesi

SGK : Salon Giriş Kapısı

Ç : Çavuş

M : Misafir

ÇANKIRI YÂRENLERİNİN YEMEK İKRAMI SIRASINDAKİ SOFRA VE OTURMA DÜZENİ

BBK : Büyük Başağa Köşesi

R : Reis

O : Ocak

Y : Yâren

KBS : Küçük Başağa'nın Oturduğu Sofra

BBS : Büyük Başağa'nın Oturduğu Sofra

: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

KBK : Küçük Başağa Köşesi

SGK : Salon Giriş Kapısı

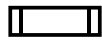
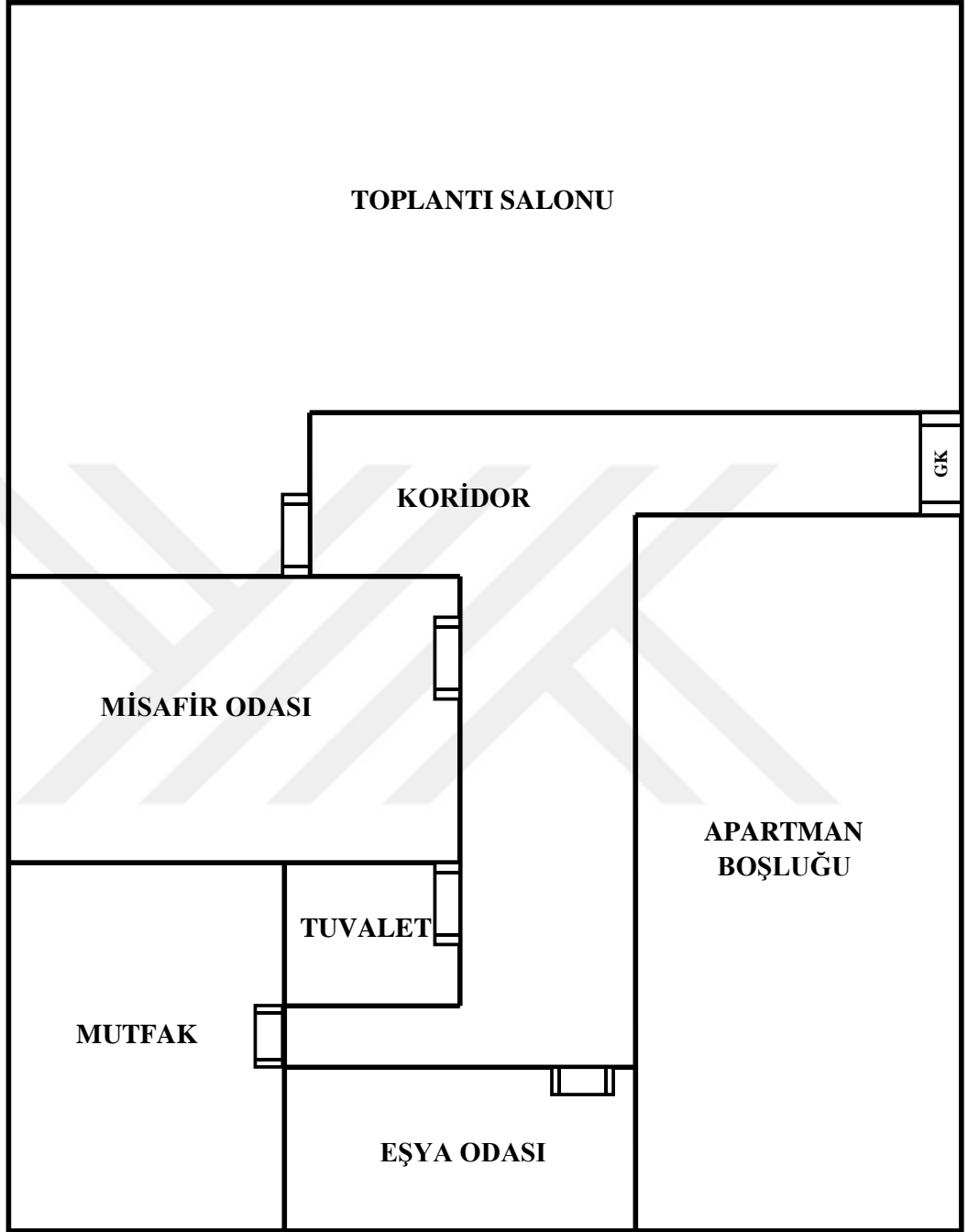
Ç : Çavuş

M : Misafir

RS : Reis'in Oturduğu Sofra

MS : Misafirlerin Oturduğu Sofra

ÇANKIRI MERKEZ YÂREN GRUBUNUN TOPLANTI YAPTIĞI MEKÂNIN
KROKİSİ

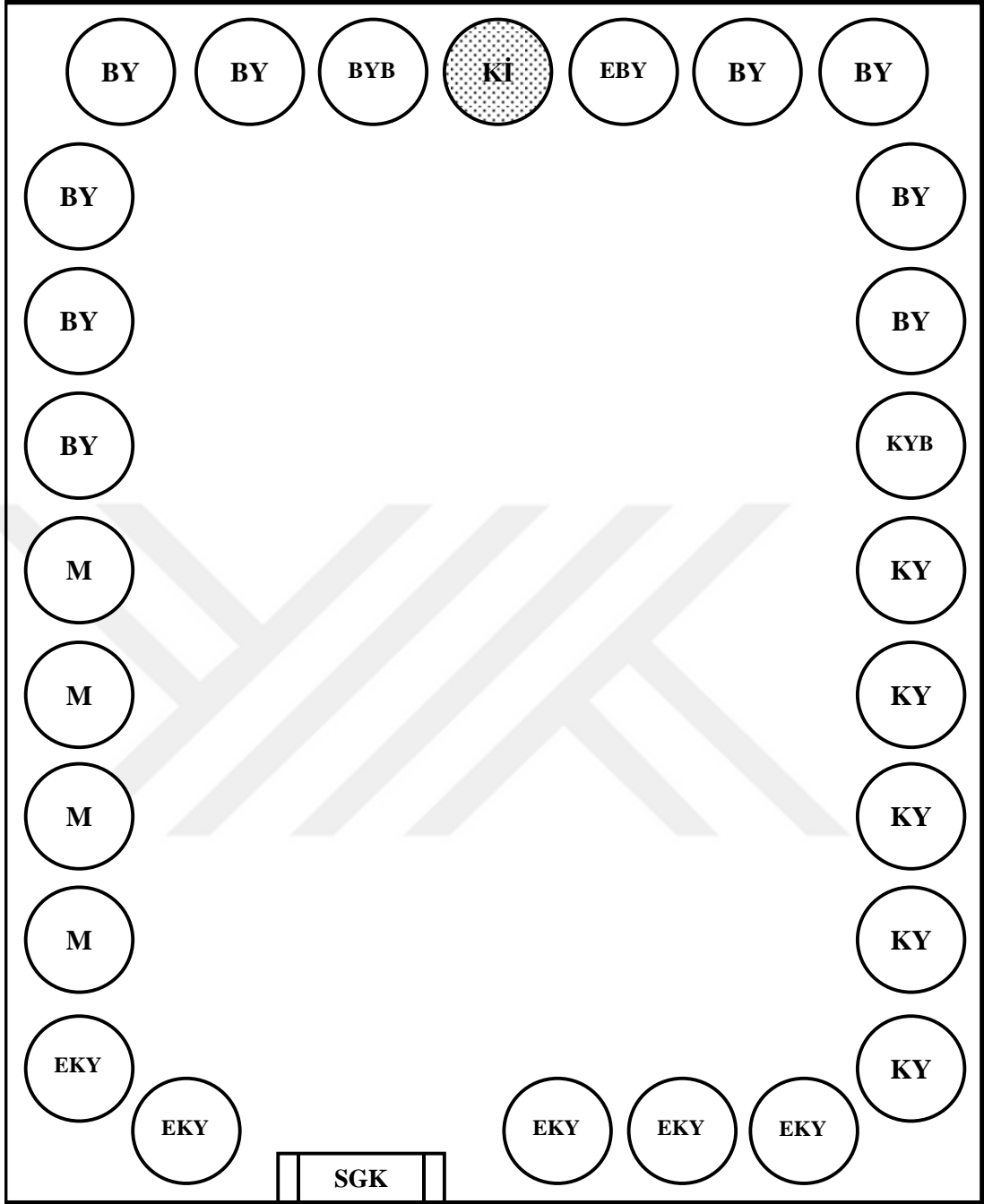

: Kapı

GK

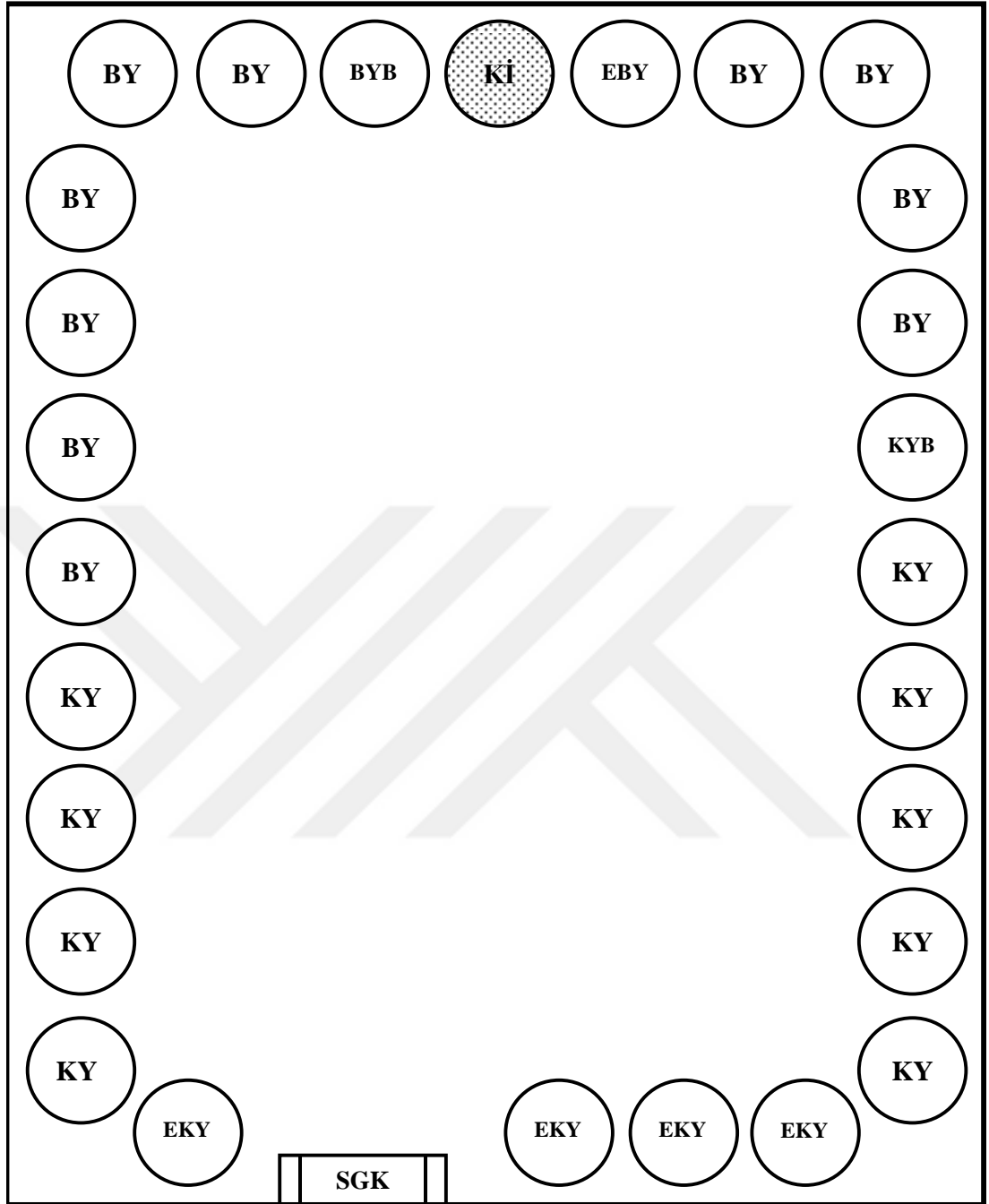
: Giriş Kapısı

KÜTAHYA-SİMAV YÂRENLERİNİN OTURMA DÜZENİ

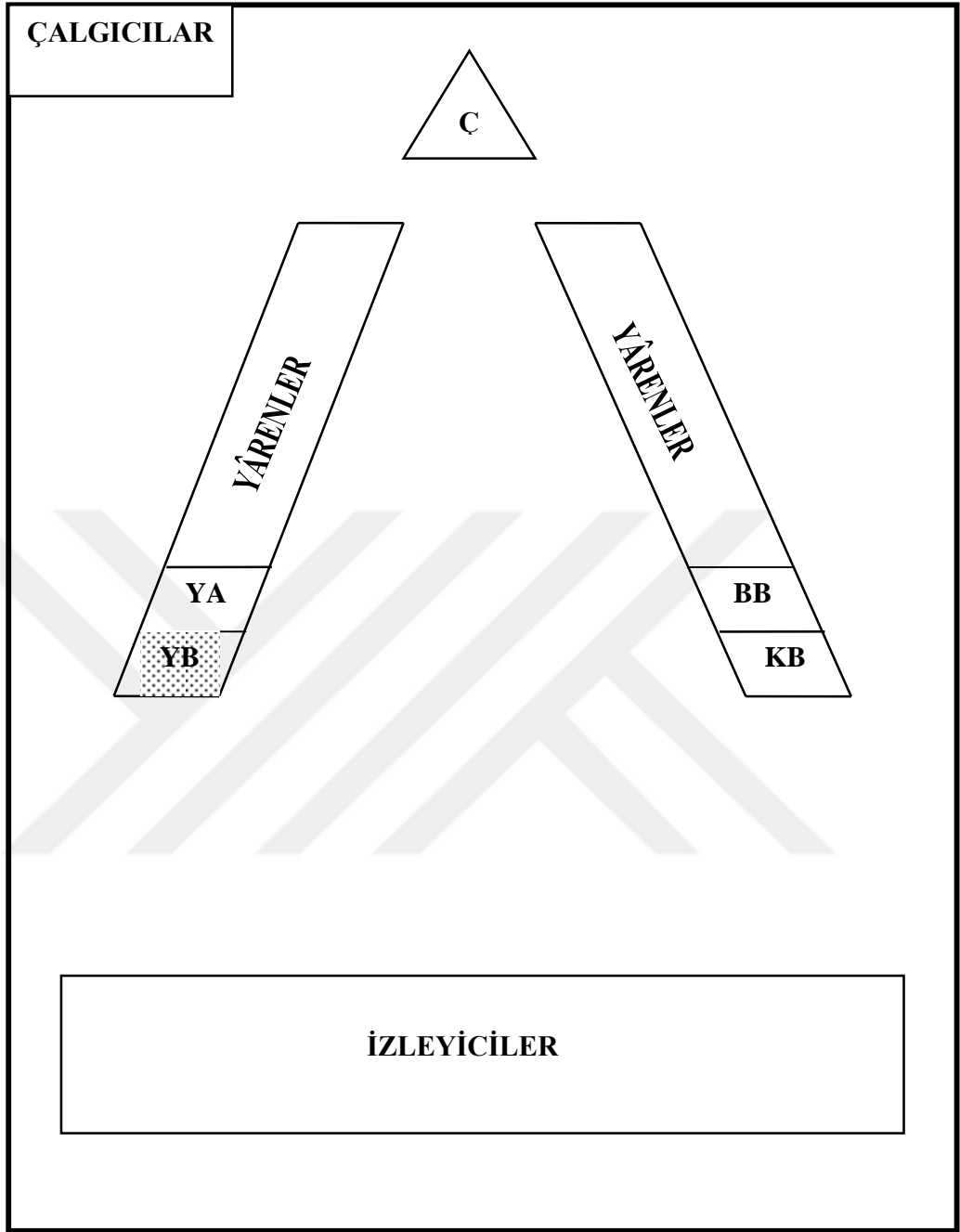
- Kİ** : Köşe İhtiyarı
EBY : En Büyük Yâren
KYB : Küçük Yârenbaşı
M : Misafir
KY : Küçük Yâren
■ : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Köşe İhtiyarı'nın oturduğu yer.
- BYB** : Büyük Yârenbaşı
BY : Büyük Yâren
SGK : Salon Giriş Kapısı
EKY : En Küçük Yâren

KÜTAHYA-SİMAV YÂRENLERİNİN MAHKEMEDEKİ OTURMA DÜZENİ

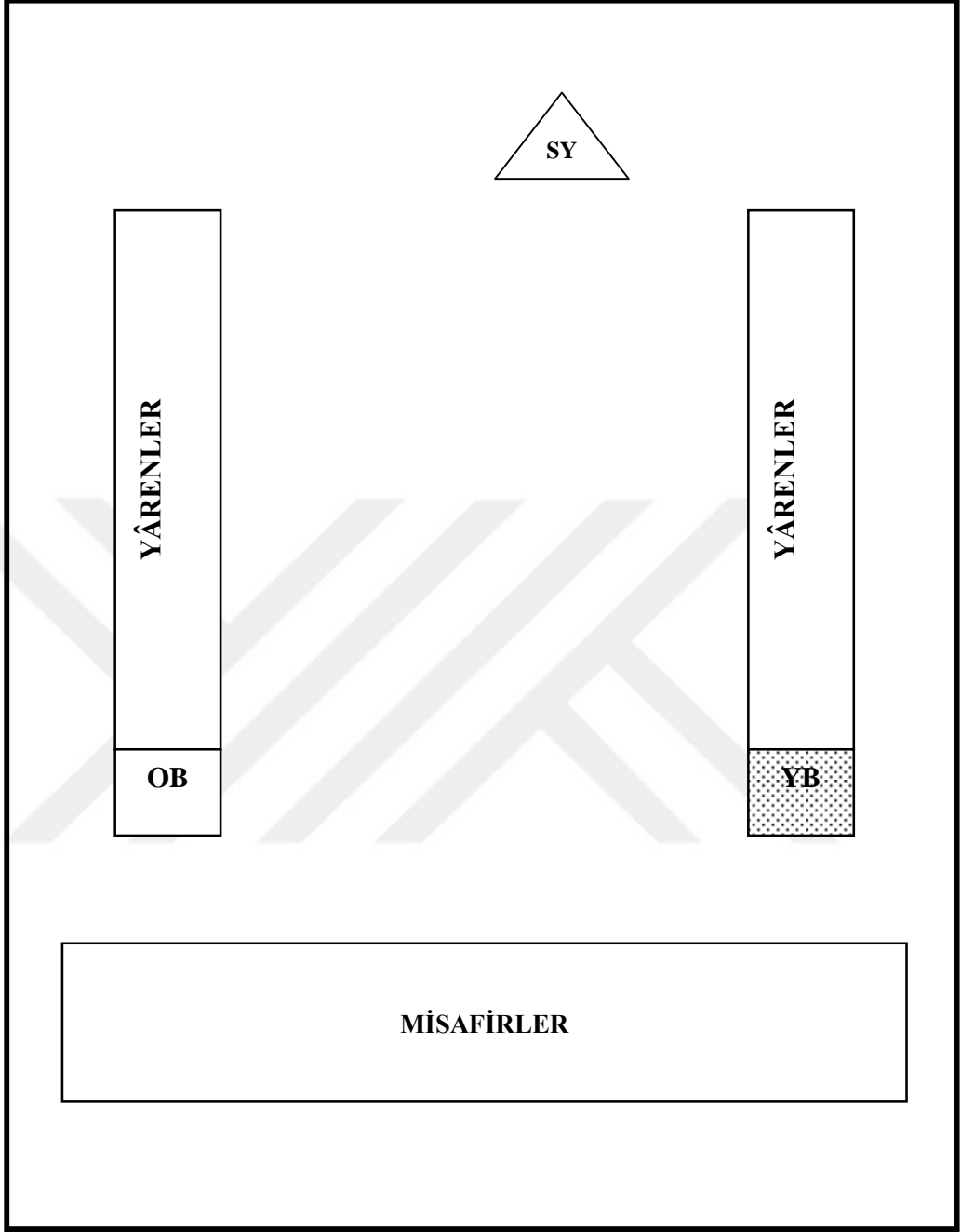
- Kİ** : Köşe İhtiyarı
EBY : En Büyük Yâren
KYB : Küçük Yârenbaşı
EKY : En Küçük Yâren
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Köşe İhtiyarı'nın oturduğu yer.
- BYB** : Büyük Yârenbaşı
BY : Büyük Yâren
SGK : Salon Giriş Kapısı
KY : Küçük Yâren

KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENLERİ'NİN OTURMA DÜZENİ

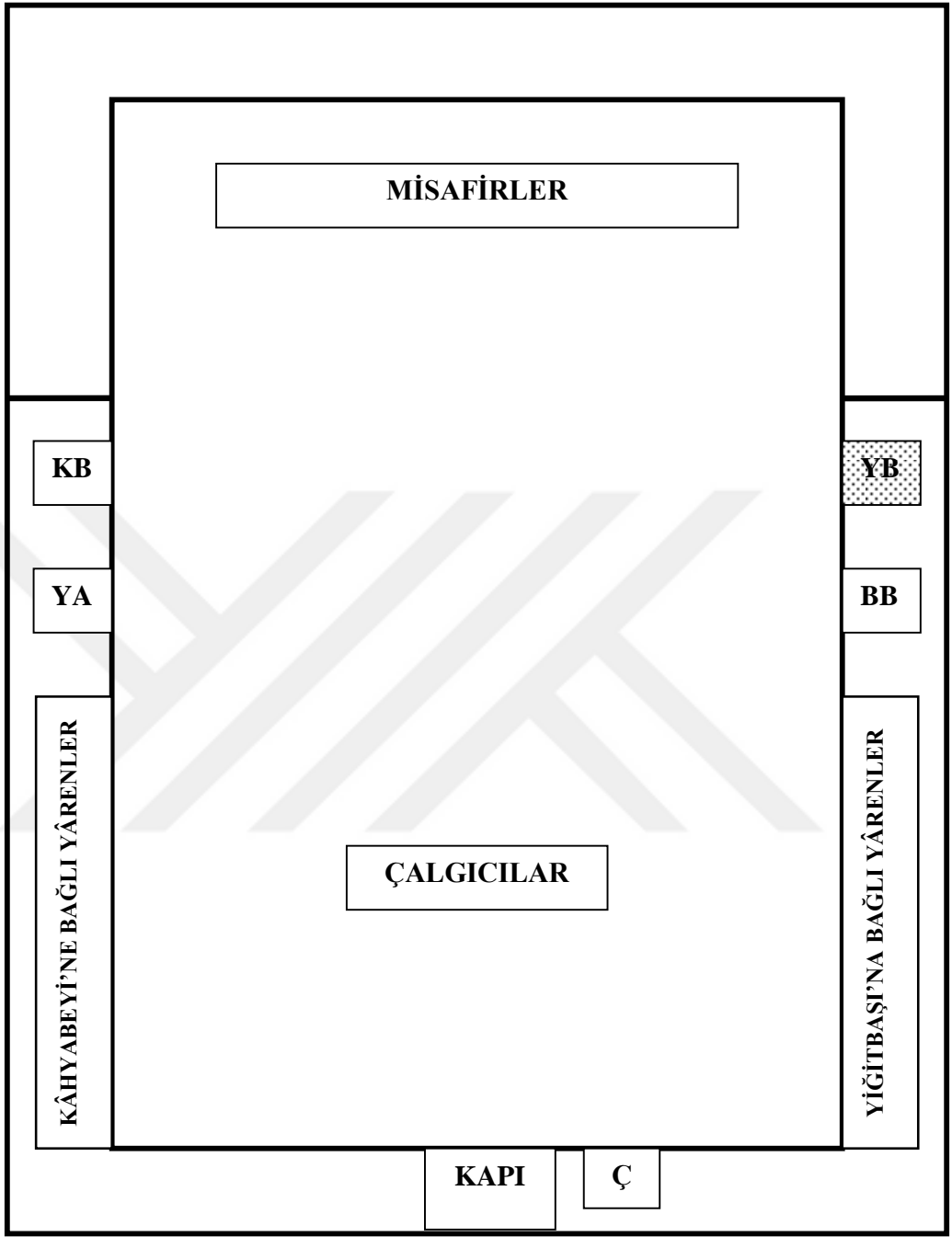
- YB** : Yiğitbaşı
YA : Yârenağası
KB : Kâhyabeyi
BB : Bölükbaşı
Ç : Çavuş
: Sıra Yârenleri'nin en üst yöneticisi olan Yiğitbaşı'nın oturduğu yer.

**KONYA-AKŞEHİR'İN KASABA VE KÖYLERİNDEKİ SIRA
YÂRENLERİ'NİN OTURMA DÜZENİ**

- OB** : Odabaşı
YB : Yiğitbaşı
SY : Sıra Sahibi Yâren
: Sıra Yârenleri'nin en üst yöneticisi olan Yiğitbaşı'nın oturduğu yer.

KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENLERİ'NİN ESKİ OTURMA DÜZENİ¹

KB : Kâhyabeyi

YA : Yârenağası

Ç : Çavuş

 : Sıra Yârenleri'nin en üst yöneticisinin Yiğitbaşı'nın oturduğu yer.

YB : Yiğitbaşı

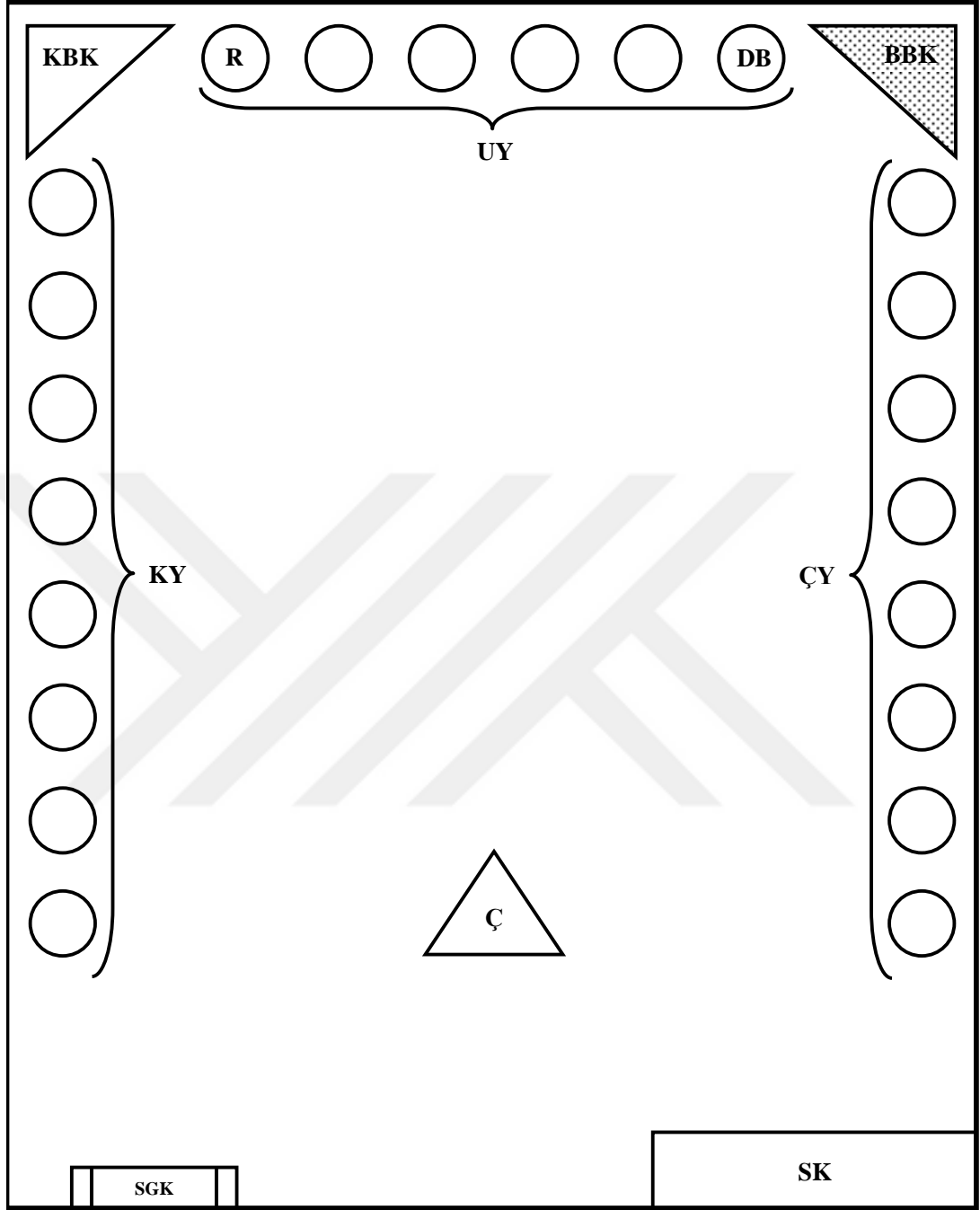
BB : Bölükbaşı

KAPI

Ç

¹ Erol Şeker, "Bir Anadolu Geleneği Akşehir'de Sıra Yârenleri", **Folklor Postası**, Cilt: 2, Sayı: 18, Temmuz-Ağustos-Eylül, 1946, s. 15.

**KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİNİN KENDİ ARASINDAKİ OTURMA
DÜZENİ ŞEMASI**

BBK : Büyük Başağa Köşesi

KBK : Küçük Başağa Köşesi

R : Reis

DB : Dernek Başkanı

C : Çavuş

 : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

KY : Kalfa Yârenler

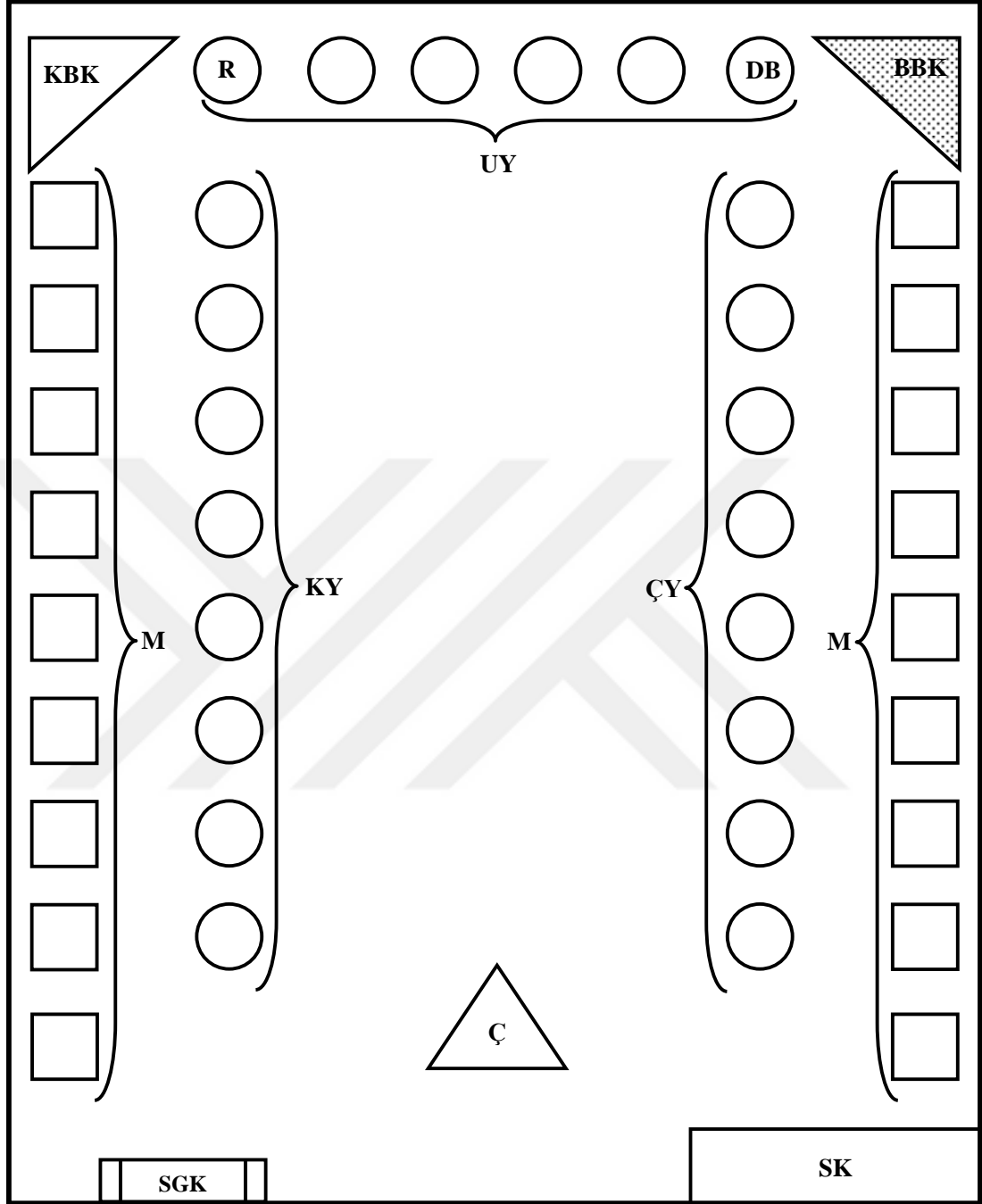
ÇY : Çıracık Yârenler

SK : Sazendeler Köşesi

SGK : Salon Giriş Kapısı

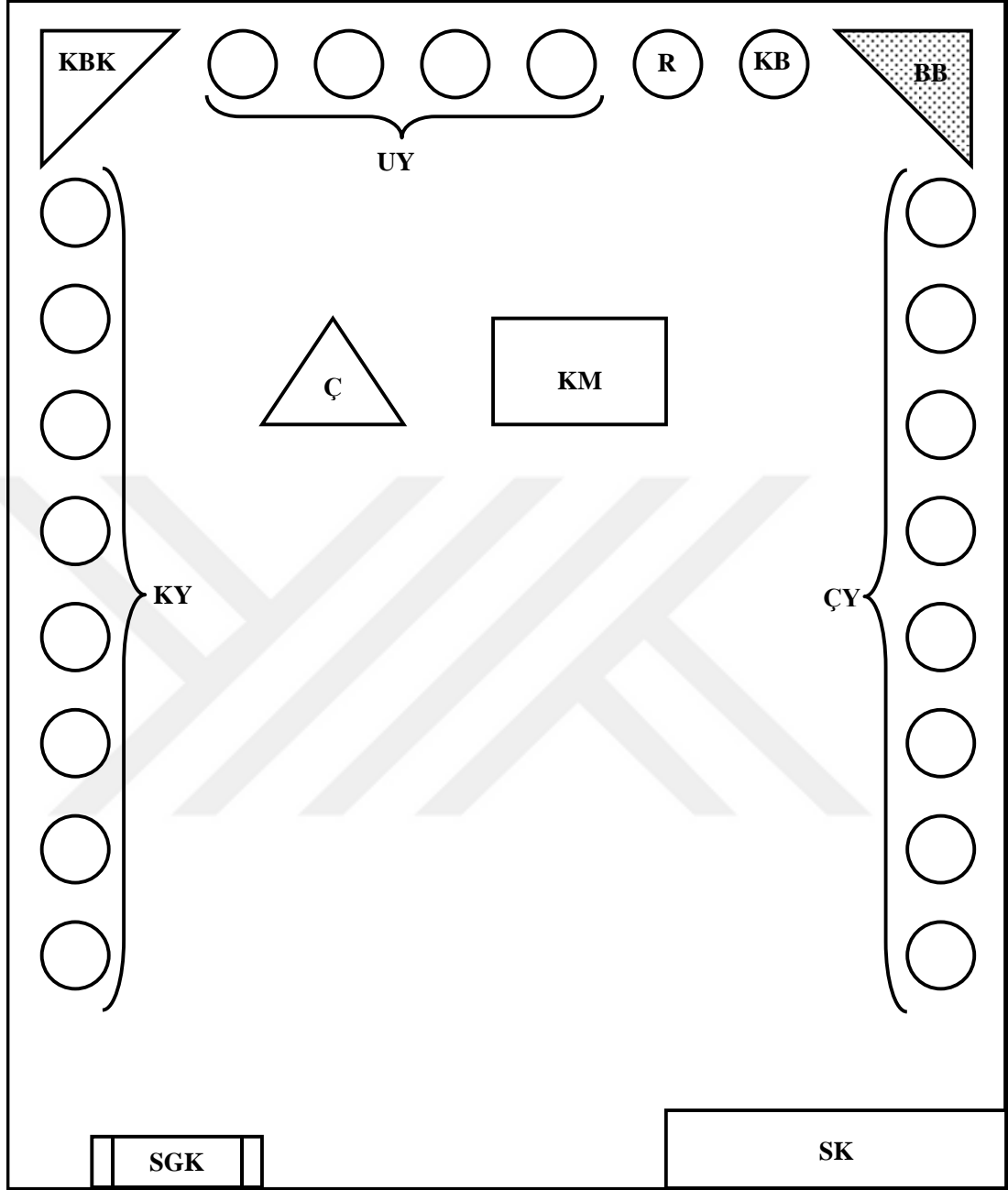
UY : Usta Yârenler

**KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİNİN MİSAFİRLERİN SALONA
ALINMASINDAN SONRAKİ OTURMA DÜZENİ**

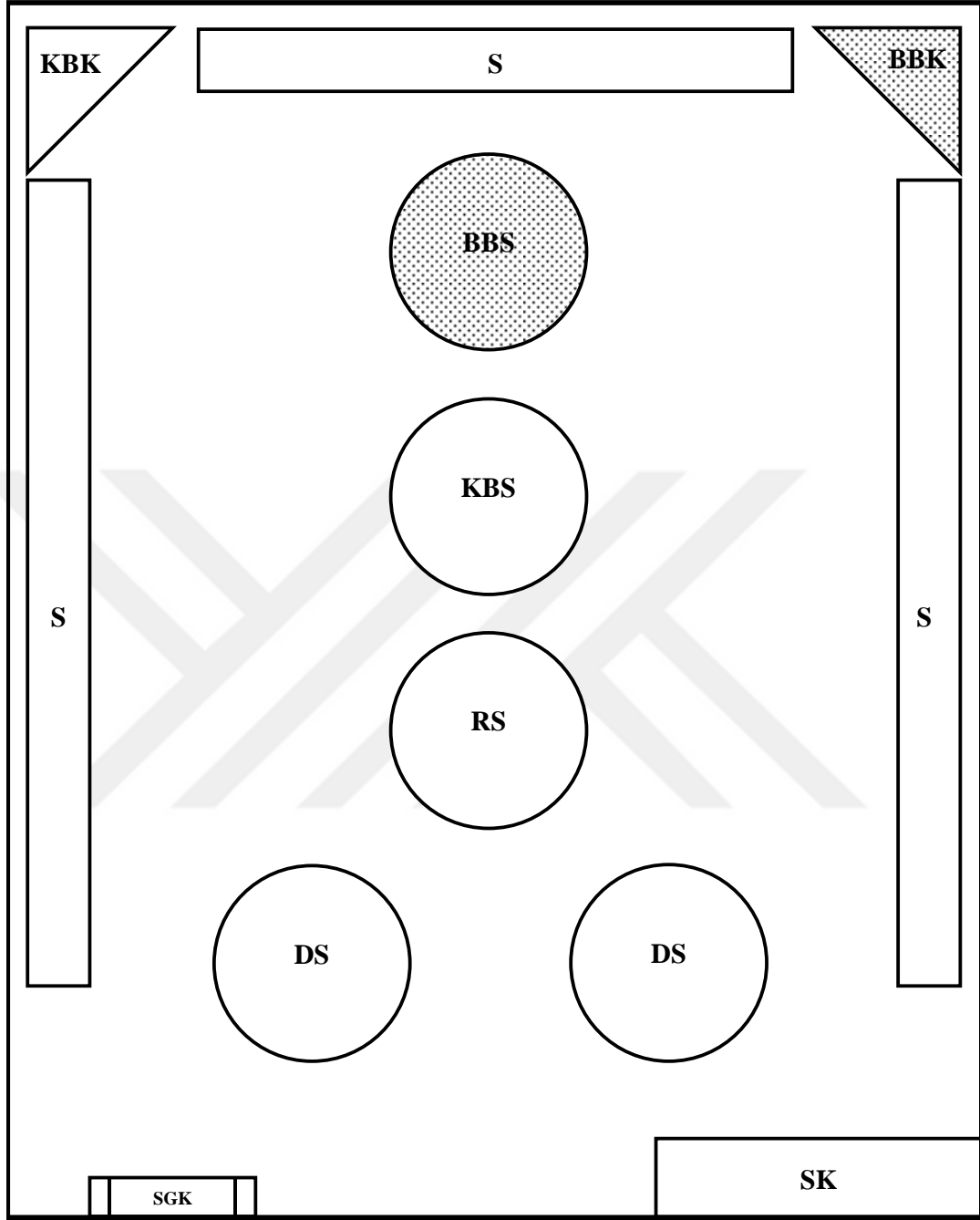
- BBK** : Büyük Başağa Köşesi **KY** : Kalfa Yârenler **KBK** : Küçük Başağa Köşesi
ÇY : Çırak Yârenler **R** : Reis **SK** : Sazendeler Köşesi
DB : Dernek Başkanı **SGK** : Salon Giriş Kapısı **Ç** : Çavuş
M : Misafirler **UY** : Usta Yârenler
[Shaded Triangle] : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.

**KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİNİN MAHKEMEDEKİ OTURMA
DÜZENİ**

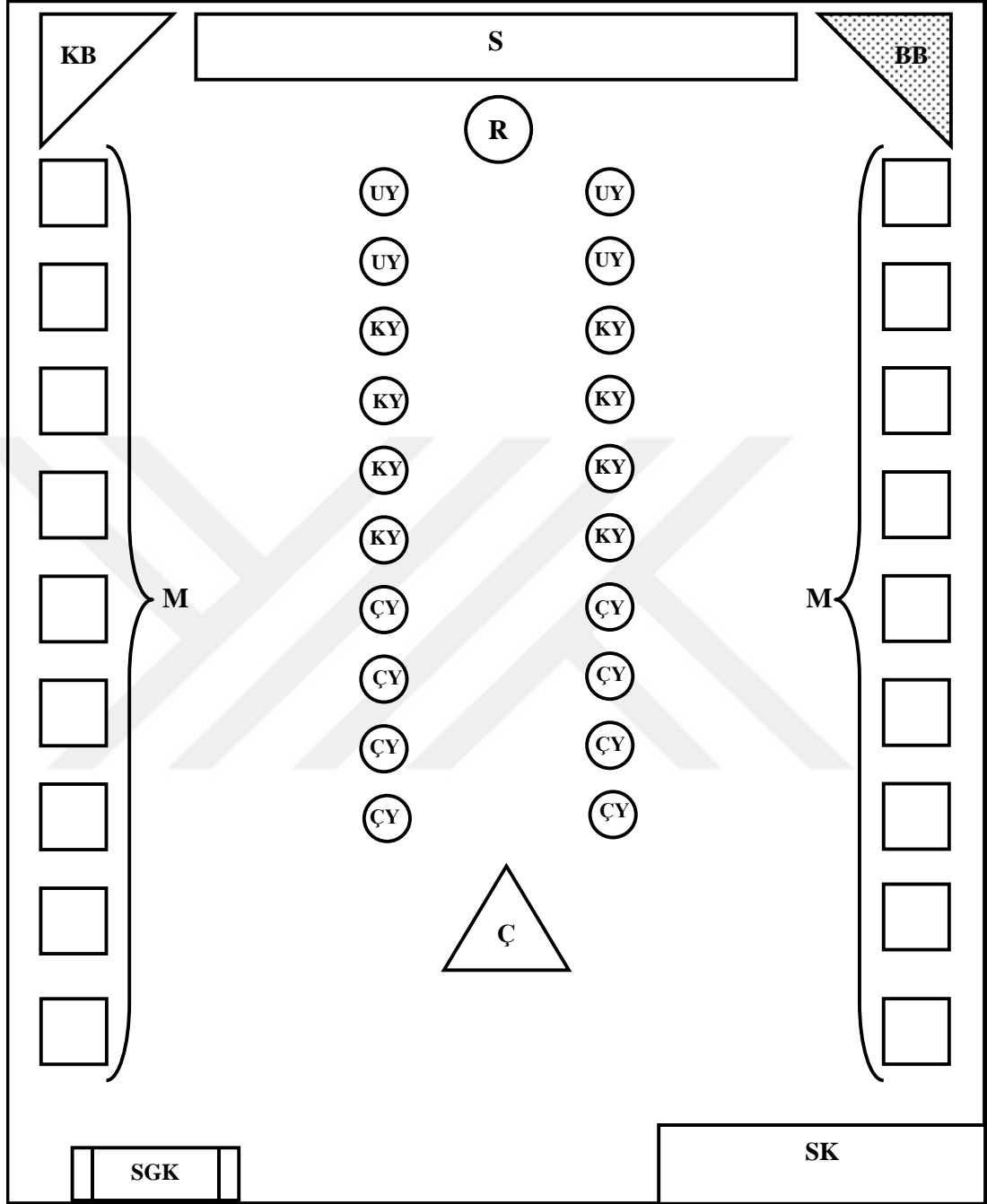
BB : Büyük Başağa	ÇY : Çıracak Yârenler
KB : Küçük Başağa	KM : Kırmızı Minder
R : Reis	SGK : Salon Giriş Kapısı
Ç : Çavuş	SK : Sazendeler Köşesi
UY : Usta Yârenler	KBK : Küçük Başağa Köşesi
KY : Kalfa Yârenler	
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.	

KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİNİN YEMEKTEKİ SOFRA VE OTURMA DÜZENİ

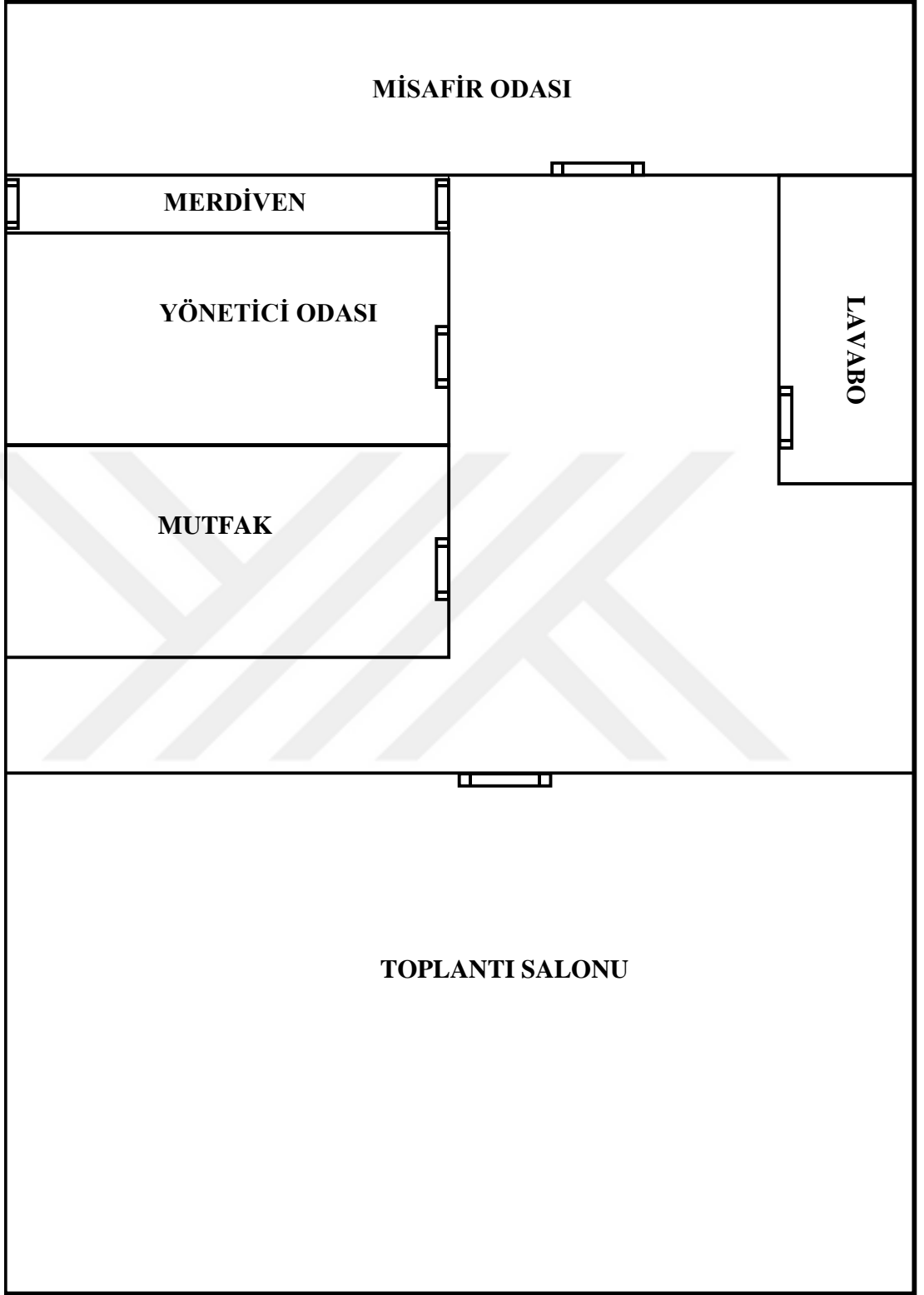
- BBK** : Büyük Başağa Köşesi
KBK : Küçük Başağa Köşesi
S : Sedir
BBS : Büyük Başağa'nın Sofrası
RS : Reis'in Sofrası
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer ve sofrası.
- SK** : Sazendeler Köşesi
DS : Diğer Sofralar
SGK : Salon Giriş Kapısı
KBS : Küçük Başağa'nın Sofrası

**KASTAMONU-TOSYA YÂRENLERİNİN KARŞILAMA TÜRKÜSÜ
İCRASINDAKİ OTURMA DÜZENİ**

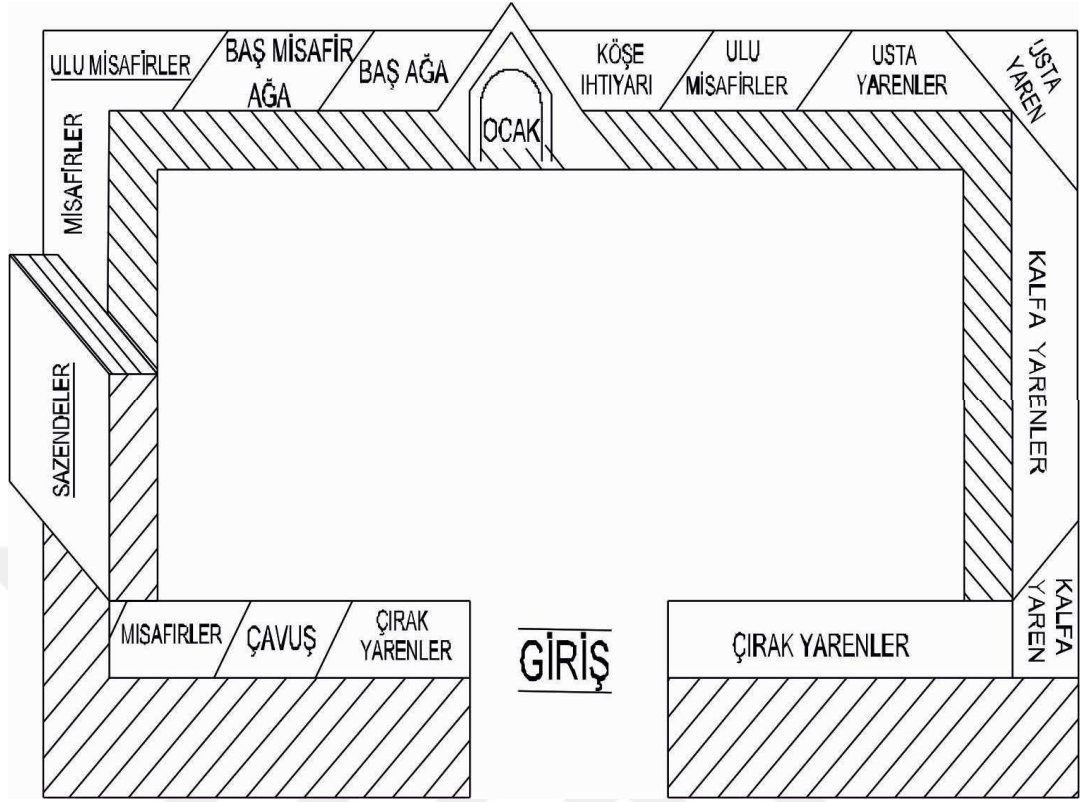
BB : Büyük Başağa	KY : Kalfa Yârenler
KB : Küçük Başağa	ÇY : Çıracak Yârenler
R : Reis	SK : Sazendeler Köşesi
SGK : Salon Giriş Kapısı	UY : Usta Yârenler
Ç : Çavuş	M : Misafirler
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Büyük Başağa'nın oturduğu yer.	

KASTAMONU-TOSYA YÂREN MECLİSİ'NİN MEKÂNININ KROKİSİ

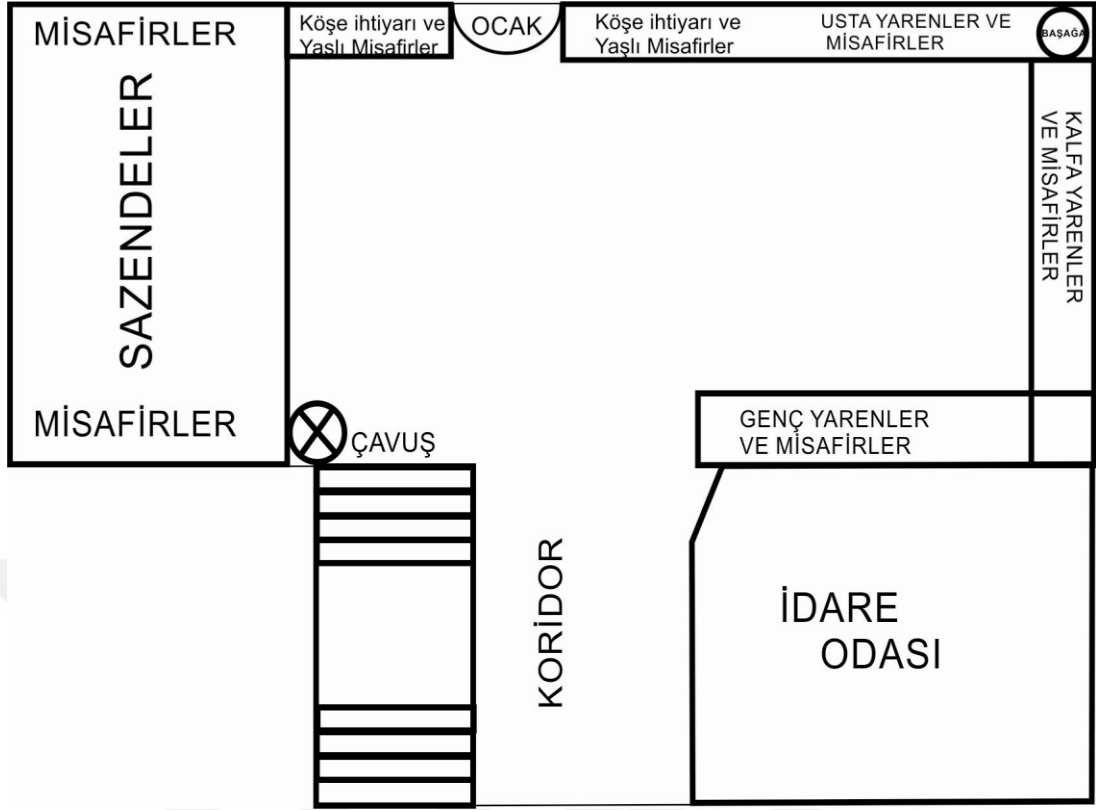
 : Kapı

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİNİN ÖZEL OTURMA DÜZENİ¹

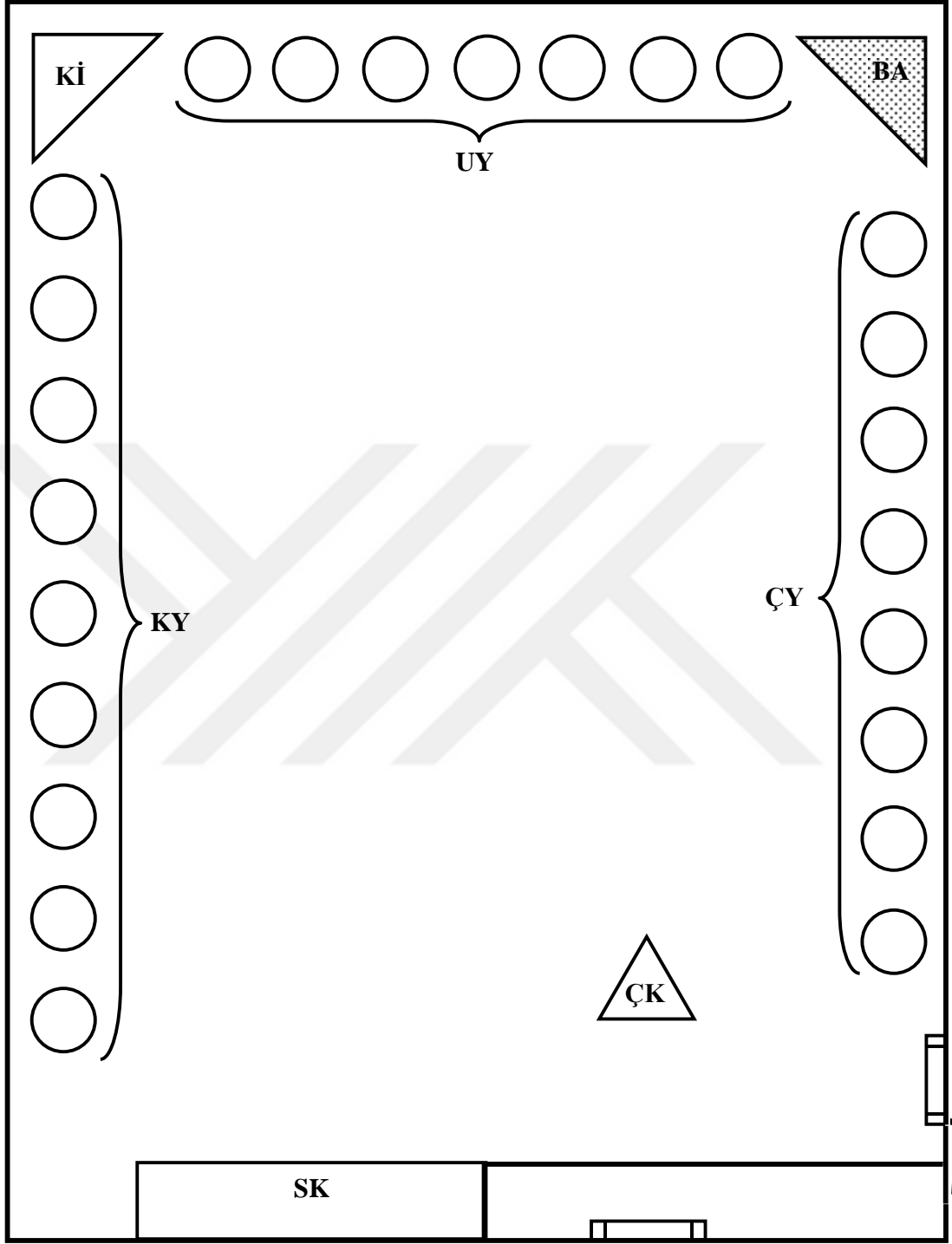
¹ Akar, s. 235.

AFYON-SANDIKLI YÄRENLERİNİN GENEL OTURMA DÜZENİ¹

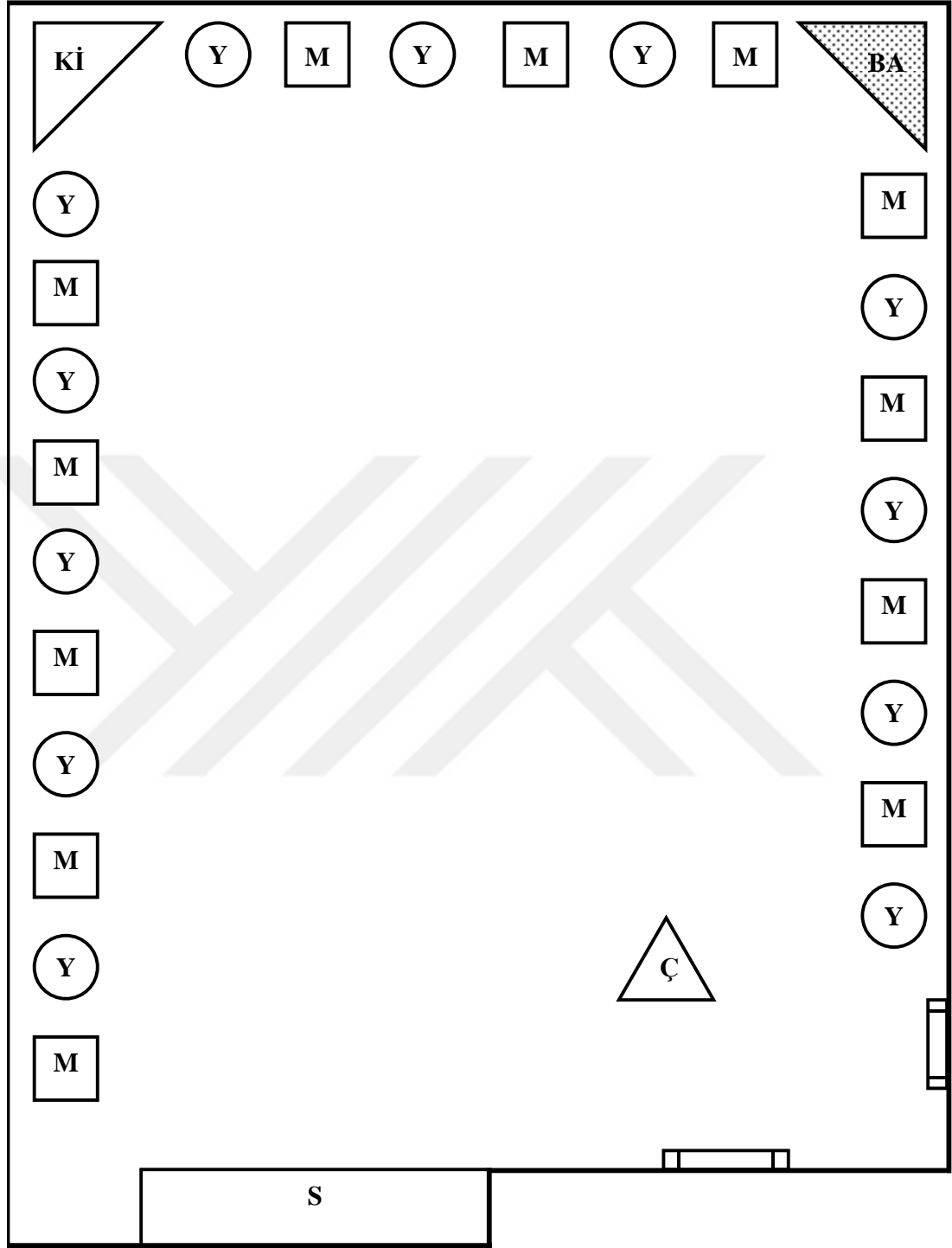
¹ Akar, s. 234.

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİNİN ESKİ MEKÂNINDA MİSAFİRLER
SALONA ALINMADAN ÖNCEKİ OTURMA DÜZENİ

BA : Başağa	SK : Sazende Köşesi
UY : Usta Yârenler	ÇK : Çavuş'un Yeri
KY : Kalfa Yârenler	ÇY : Çırac Yârenler
:Kapı	Kİ : Köşe İhtiyarı
: Yârenlerin en üst yöneticisi olan Başağa'nın oturduğu yer.	

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİNİN ESKİ MEKÂNINDA MİSAFİRLER
SALONA ALINDIKTAN SONRAKİ OTURMA DÜZENİ

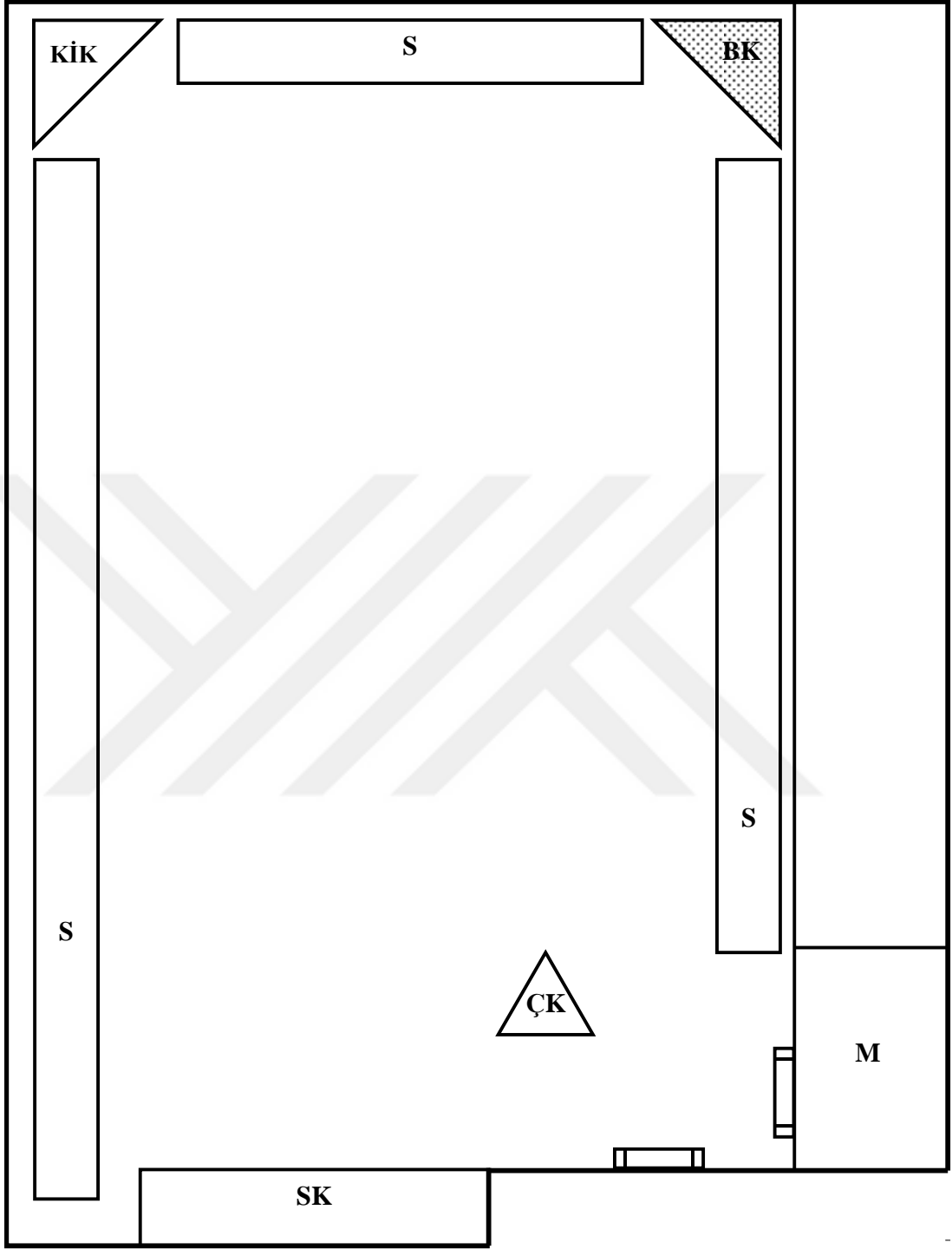
BA : Başağa
M : Misafir
Y : Yâren

Kİ : Köşe İhtiyarı
Ç : Çavuş

 : Kapı
S : Sazendeler

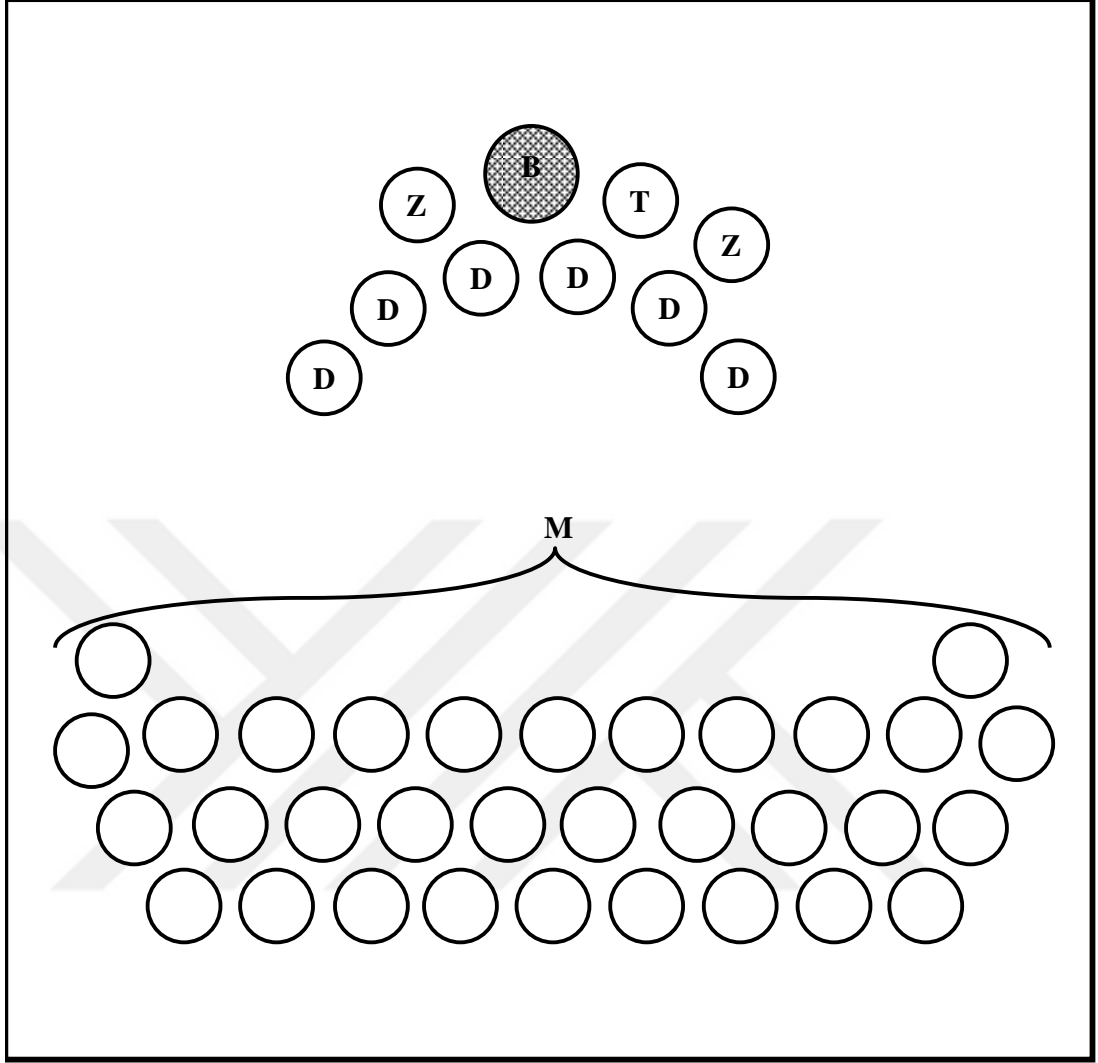
 : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Başağa'nın oturduğu yer.

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİNİN ESKİ MEKÂNININ ŞEMASI

- BK** : Başağa Köşesi **M** : Mutfak **KİK** : Köşe İhtarı Köşesi
ÇK : Çavuş'un Yeri. : Kapı
SK : Sazende Köşesi. **S** : Sedir
 : Yârenlerin en üst yöneticisi olan Başağa'nın oturduğu yer.

MANİSA-KULA YÂRENLERİNİN FASIL ESNASINDAKİ OTURMA DÜZENİ

B : Başkan

T : Tef Çalan Yâren

M : Misafirler

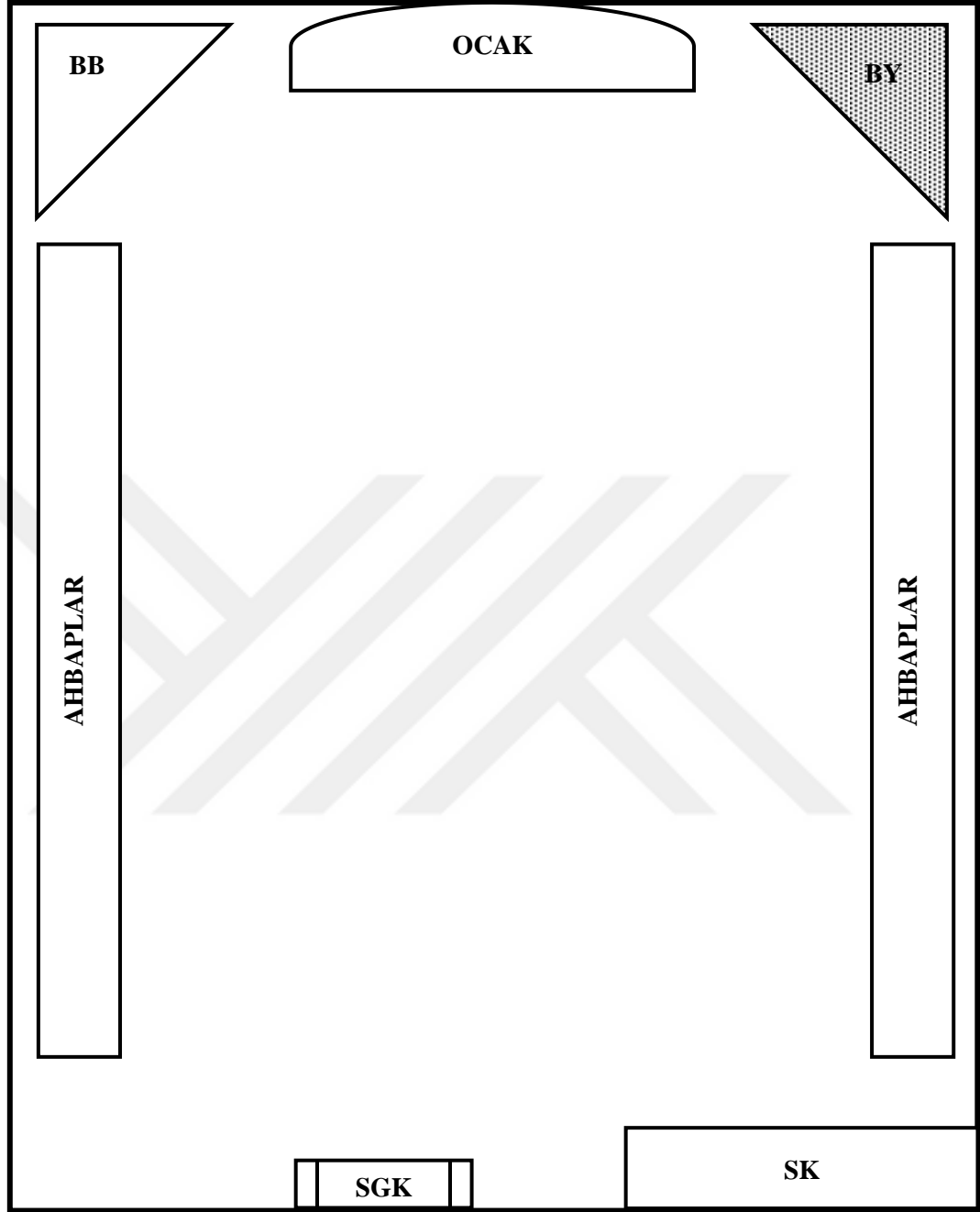
Z : Zilli Maşa Çalan Yâren

D : Darbuka Çalan Yâren

■ : Yârenlerin en üst yönetici olan Başkan'ın yeri.

Not : Darbukacılar yerde oturmuş vaziyette, tef ve zillimaşa çalan Yârenler de ayakta enstrümanlarını icra ederler. Başkan ve diğer Yârenler ise çalgıcıların arkasında ayakta dururlar.

**BALIKESİR-DURSUNBEY BARANA SOHBETLERİNDEKİ OTURMA
DÜZENİ ŞEMASI**

BB : Baranabaşı

BY : Baranabaşı Yardımcısı

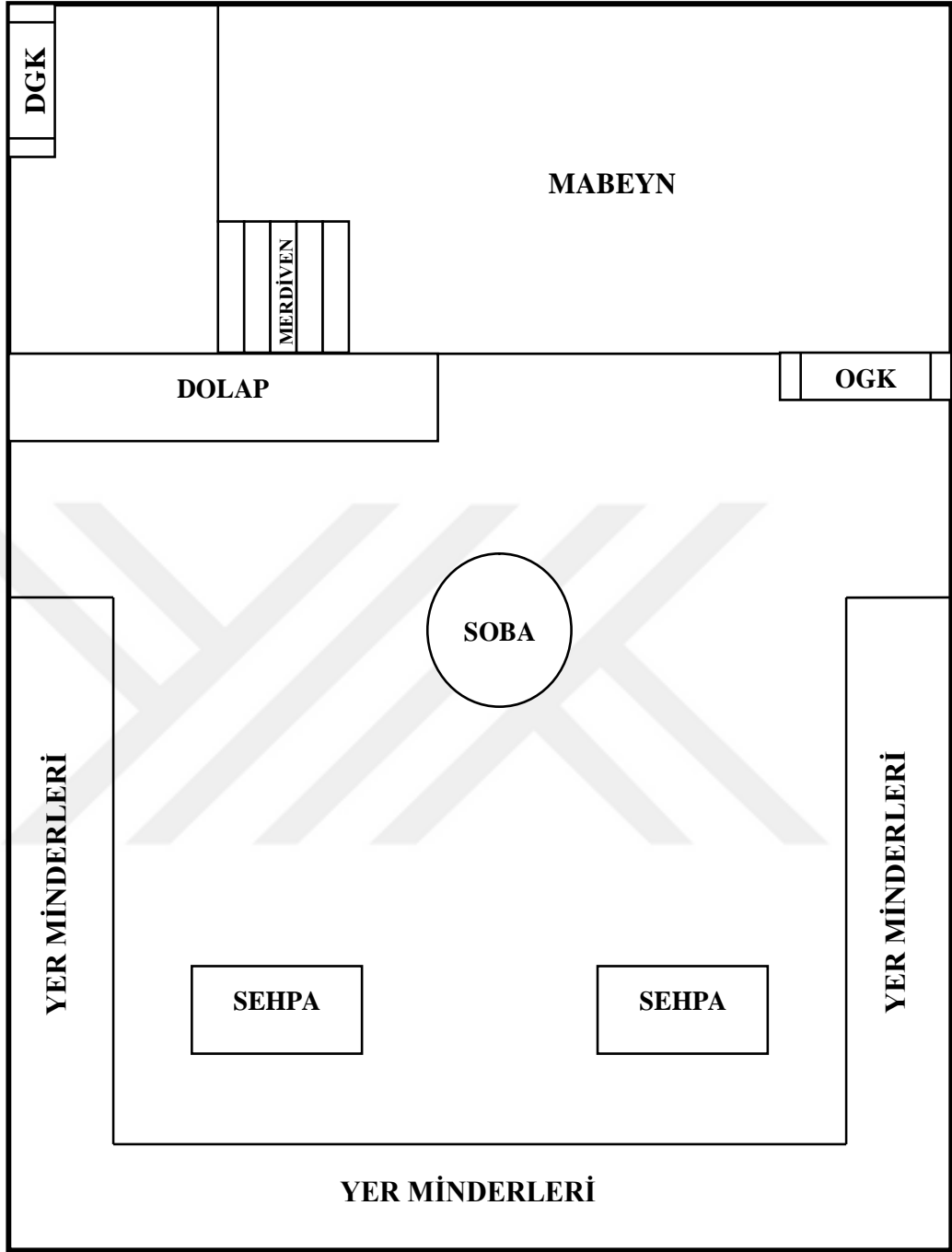
SGK : Salon Girişi Kapısı

SK : Sazendelerin Köşesi (Sazendelere ayrılan belirli bir yeri olmamasına rağmen toplantılarda genellikle bu şekilde yer alırlar.)

AHBAPLAR: Ahbaplar kendi içerisinde yaş, kıdem ve medeni durumlarına göre kapıya doğru otururlar.

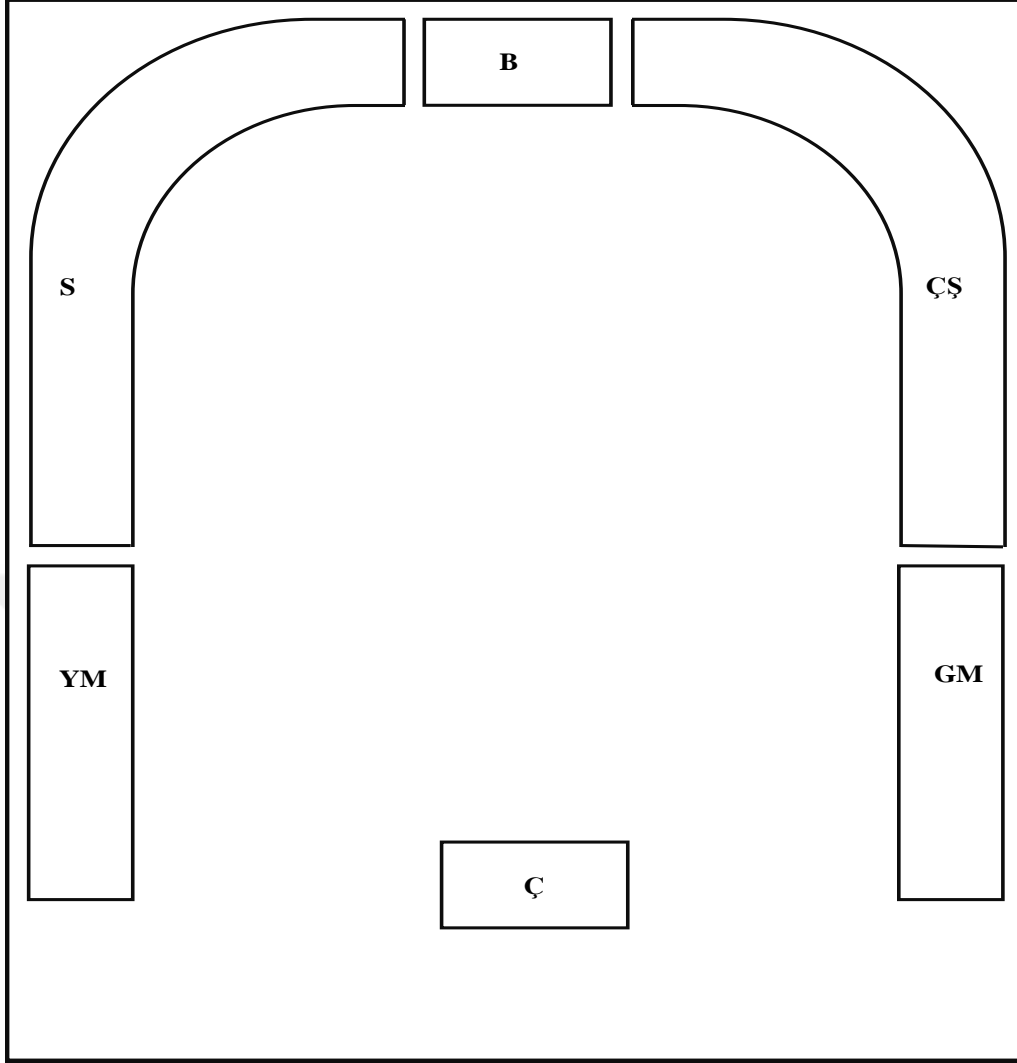
 :Barana grubunun en üst yöneticisi olan Baranabaşı'nın yeri.

KONYA BARANA ODASININ GENEL ŞEMASI

- DGK** : Dış Giriş Kapısı
OGK : Oda Giriş Kapısı
MABEYN : Sini, yer sofrası, lavabo, süpürge vb. malzemelerin bulunduğu yer.
SEHPA : Bardak, küllük gibi eşyaların konulduğu malzeme.
DOLAP : Televizyon, radyo ve eşya gibi malzemelerin konulduğu eşya.
SOBA : Odayı ısıtmak için kullanılmaktadır.

BOLU-GEREDE SOHBET TOPLANTISI OTURMA DÜZENİ

Ç : Çavuş

B : Başkan

YM : Yaşlı Misafirler

GM : Genç Misafirler

S : Sohbetçiler

ÇŞ : Çalgılar ve Şarkıcılar

4. FOTOĞRAFLAR

ÇANKIRI YÂRENLERİ

Resim 1: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Toplantıdaki Genel Oturma Düzeni

Resim 2: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Taş Mescit Ziyareti

Resim 3: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Kıyafet Düzeni

Resim 4: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Toplantı Mekânı

Resim 5: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Büyük Başağa Ocağındaki Esnaf Gezisi

Resim 6: Çankırı Merkez Yâren Grubunun Büyük Başağa Ocağındaki Huzurevi Ziyareti

KÜTAHYA-SİMAV YÂRENLERİ²²⁸⁴

Resim 7: Kütahya-Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâren Grubu

²²⁸⁴ Kütahya-Simav Yârenleri'nin fotoğrafları bu internet adresinden alınmıştır:
<https://www.facebook.com/media/set/?set=oa.773421379381349&type=1> (14.10.2015)

Resim 8: Kütahya-Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâren Grubunun Dağdan İnişleri

Resim 9: Kütahya-Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâren Grubunun Geleneksel Kıyafet Düzeni

Resim 10: Kütahya-Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâren Grubunun Tek Tip Kıyafet Düzeni

Resim 11: Kütahya-Simav Sarı ve Mor Zeybekler Yâren Grubunun Oyun İcrâsı

KONYA-AKŞEHİR SIRA YÂRENLERİ

Resim 12: Konya-Akşehir Sıra Yâreni Sohbet Grubu

Resim 13: Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin Geleneksel Kıyafetleri

Resim 14: Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin Toplantı Başındaki Düzenleri

Resim 15: Yiğitbaşı'nın Yüzük Oyununda Kaybeden Tarafı Cezalandırması

Resim 16: Konya-Akşehir Sıra Yârenleri'nin Dilsiz Oyunu İcrâsı

KASTAMONU-TOSYA YÄRENLERİ

Resim 17: Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin Genel Oturma Düzeni

Resim 18: Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin Misafirler Salona Alındıktan Sonraki Oturma Düzeni

Resim 19: Kastamonu-Tosya Yârenleri'nin Geleneksel Kıyafet Düzeni

Resim 20: Çavuş'un Tura Cezası Uygulaması

Resim 21: Yârenlerin Misafirlerle Birlikte Oyun İcrâsı

AFYON-SANDIKLI YÂRENLERİ

Resim 22: Afyon-Sandıklı Yârenleri ve Misafirleri

Resim 23: Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin Geleneksel Kıyafet Düzeni

Resim 24: Afyon-Sandıklı Yârenleri'nin Misafirlerle Oyun İcrâsı

Resim 25: Yemekten Önce Misafir ve Yârenlerin Ellerin Yıkınması

Resim 26: Afyon-Sandıklı Yârenleri

MANİSA-KULA YÂRENLERİ

Resim 27: Manisa-Kula Yârenleri

Resim 28: Manisa-Kula Yârenleri'nin Sünnet Gezdirmesi

Resim 29: Manisa-Kula Yârenleri'nin Düğündeki Oyun İcrâsı

Resim 30: Manisa-Kula Yârenleri'nin Geleneksel Kıyafet Düzeni

ELAZIĞ KÜRSÜBAŞI SOHBETLERİ²²⁸⁵

Resim 31: Elazığ'daki Harput Şefik Gül Kültür Evindeki Kürsübaşı Sohbetleri'nin Yapıldığı Temsili Kürsü

Resim 32: Altında Kız Dolusu Mangal Bulunan Temsili Kürsü

²²⁸⁵ Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri ile ilgili resimlerin son iki tanesi şu internet adresinden alınmış: https://www.google.com.tr/search?q=ELAZI%C4%9E+K%C3%9CRS%C3%9CBA%C5%9EI+SOHBETLER%C4%B0&biw=1366&bih=657&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0CAgQ_AUoA2oVChMIzOGz_zCyAIVx9YUCh0_nwCr#imgdii=VMAETKRK81YGkM%3A%3BVMAETKRK81YGkM%3A%3BPi_k3I191AiChM%3A&imgcr=VMAETKRK81YGkM%3A (15.10.2015)

Resim 33: Elazığ Harput Şefik Gül Kültür Evi'nde Temsili Kürsübaşı Sohbeti

Resim 34: Elazığ Harput Şefik Gül Kültür Evi'nde Temsili Kürsübaşı Sohbeti

Resim 35: Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 36: Elazığ Kürsübaşı Sohbetleri'nde Fincan Oyununun İcrası

ŞANLIURFA SIRA GECELERİ

Resim 37: Şanlıurfa Sıra Geceleri'nden Genel Görüntü

Resim 38: Şanlıurfa Sıra Gecesi'nde Çiğköfte Yoğrulması

Resim 39: Şanlıurfa Sıra Gecesi'nde Çiğköfte İkrâmı

Resim 40: Şanlıurfa Sıra Gecesi'nde Mûsikî Faslı

BALIKESİR-DUR SUNBEY BARANA SOHBETLERİ²²⁸⁶

Resim 41: Balıkesir-Dursunbey Barana Grubunun Ağır Hava İcrâsı

²²⁸⁶ Balıkesir-Dursunbey Barana sohbetleri ile ilgili fotoğrafların bu internet adresinden alınmıştır: <http://www.haberdhaber.com/vali-barana-konugu-oldu-p79-aid,822.html#galeri> (15.10.2015)

Resim 42: Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde Msiki Faslı

Resim 43: Dursunbey Barana Sohbetleri'nde Ahbapların Perdeye Taktığı Semboller

Resim 44: Dursunbey Barana Sohbetleri'nde Halk Oyunları Gösterisi

Resim 45: Balıkesir-Dursunbey Barana Sohbetleri'nde Yemek İkramı

KONYA BARANA SOHBETLERİ

Resim 46: Konya Barana Odasının Dışarından Görünümü

Resim 47: Konya Barana Odasının Dışarıdan Görünümü

Resim 48: Konya Barana Odasının İçi

Resim 49: Konya Barana Odasındaki Sohbet Grubu

Resim 50: Konya Barana Odasındaki Sohbet Grubu

Resim 51: Konya Barana Odasındaki Sohbet Grubu
BOLU-GEREDE FERFENE SOHBETLERİ

Resim 52: Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Yapıldığı Köy Odası

Resim 53: Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'nin Yapıldığı Köy Odası

Resim 54: Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'ndeki Oyun İcrâsı

Resim 55: Bolu-Gerede Ferfene Sohbetleri'ndeki Seyirlik Oyun İcrâsı

Resim 56: Bolu-Gerede Fefene Sohbetleri'ndeki Yemek İkramı

GÜMÜŞHANE HERFENE SOHBETLERİ

Resim 57: Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nin Yapıldığı Mekanın İçi

Resim 58: Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nde Müzik İcrası

Resim 59: Gümüşhane Herfene Sohbetleri'nde Müzik İcrâsı

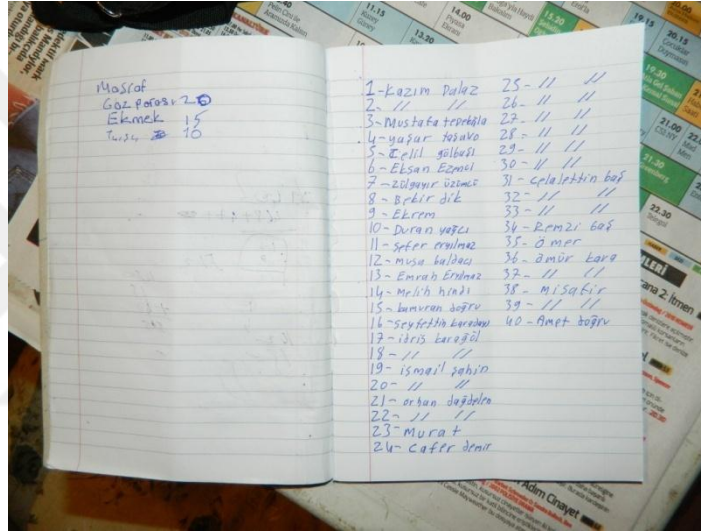
TOKAT-ERBAA ÜZÜMLÜ FERFENE SOHBETLERİ

Resim 60: Tokat-Erbaa Üzümlü Ferfene Toplantısının Yapıldığı Köy Odası

Resim 61: Üzümlü Ferfene Toplantısındaki Yemek İkramı

Resim 62: Ferfene Toplantısına Katılanların Listesi ve Masrafların Dökümü

Resim 63: Ferfene'de İkram Edilen Yemek Menüsü

BALIKESİR-PAMUKÇU ERFENE SOHBETLERİ

Resim 64: Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 65: Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 66: Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 67: Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 68: Balıkesir-Pamukçu Erfene Sohbetleri'nde Oyun İcrâsı

BURSA GEZEK SOHBETLERİ

Resim 69: Bursa Dostlar Gezeği Sohbetleri'nin Yapıldığı Eve Asılan Fener

Resim 70: Bursa Dostlar Gezeği Sohbetleri'nde Yemek İkramı

Resim 71: Bursa Dostlar Gezeği Sohbet Grubu

Resim 72: Bursa Dostlar Gezeği Sohbetleri'nde Eğlence Faslı

BOLU-MUDURNU BİRİKME GECELERİ²²⁸⁷

Resim 73: Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 74: Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'nde Oyun İcrâsı

Resim 75: Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri'nde Oyun İcrâsı

²²⁸⁷ Bolu-Mudurnu Birikme Geceleri ile ilgili resimler şu internet sitesinden alınmıştır:
<http://www.ekomuze.org/yoresel-oyunlarimiz/koy-birikme-geceleri.html> (15.10.2015)

GAZİANTEP (BARAK YÖRESİ) ODA SOHBETLERİ

Resim 76: Gaziantep (Barak Yöresi)'teki Köy Odasının İçi

Resim 77: Gaziantep (Barak Yöresi)'teki Köy Odasında Ev Sahibi ve Misafirler

Resim 78: Gaziantep (Barak Yöresi)'teki Köy Odasında Mirra İkrâmı

Resim 79: Gaziantep (Barak Yöresi)'teki Köy Odasında Yemek İkramı

Resim 80: Gaziantep (Barak Yöresi)'teki Köy Odasının Dışarıdan Görünümü

ISPARTA-YALVAÇ SÜCÜLLÜ ODA SOHBETLERİ

Resim 81: Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki Köy Odasının Dışarıdan Görünümü

Resim 82: Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki Köy Odanın İç Kısmı

Resim 83: Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki Köy Odasının İç Kısmı

Resim 84: Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki Köy Odasında Oyun İcrâsı

Resim 85: Isparta-Yalvaç Sücüllü'deki Köy Odasında Oyun İcrâsı

YOZGAT ODA SOHBETLERİ²²⁸⁸

Resim 86: Yozgat'taki Köy Odasının Dışarıdan Görünümü

Resim 87: Yozgat'taki Köy Odasının İç Kısmı

²²⁸⁸ Yozgat oda geleneği ile ilgili fotoğraflar; “<http://www.muhsinkoturk.com/gelenek-ve-gorenekler/koy-odasi-kulturu-2> (02.04.2015)” adresinden alınmıştır.

Resim 88: Yozgat'taki Köy Odasının   Kısım

Resim 89: Yozgat Oda Sohbetleri'nde  kram Edilen Arapaşı

ERZİNCAN-KEMALİYE SIRA GEZME SOHBETLERİ/EĞİN FASIL

GRUBU

Resim 90: Erzincan-EğİN (Kemaliye) Fasil Grubu'nun Gösterisi

Resim 91: Erzincan-EğİN (Kemaliye) Fasil Grubu'nun Gösterisi

Resim 92 Erzincan-EğİN (Kemaliye) Fasil Grubu'nun Gösterisi

Resim 93: Erzincan-Kemaliye (Eğin) Fasıl Grubu'nun Oyun İcrâsı

Resim 94: Erzincan-Eğin (Kemaliye) Fasıl Grubu'nun Gösterisi

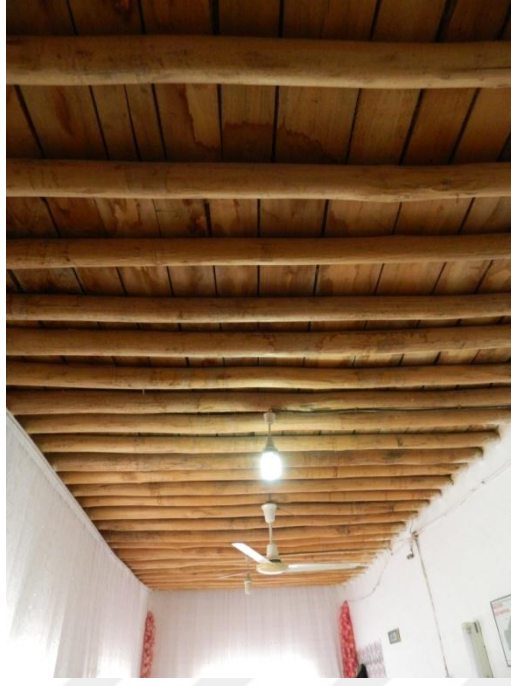
MARDİN-KIZILTEPE ODA SOHBETLERİ

Resim 95: Mardin-Kızıltepe'deki Köy Odasındaki Sohbet

Resim 96: Mardin-Kızıltepe'deki Köy Odasının İç Kısmı

Resim 97: Mardin-Kızıltepe'deki Köy Odasının Tavanı

Resim 98: Mardin-Kızıltepe'deki Köy Odasında İkrâm Edilen Yemek

5. HARİTA

GELENEKSEL SOHBET TOPLANTILARININ TÜRKİYE'DEKİ YAYILMA SAHASI

Açıklama: Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantıları, harita üzerinde üçgen, halka ve kare şekiller ile dokuz tane renk kullanılarak gösterilmiştir. İşaretlerin hangi renkle hangi sohbet toplantısını simgelediği yan taraftaki şemada verilmiştir. Ayrıca bir yerde farklı isim altında birden fazla sohbet toplantısı varsa onlar da birbiri içine geçmiş şekiller hâlinde gösterilmiştir. Örneğin; Karabük-Safranbolu'daki Muhabbet Geceleri "sarı üçgen" ve Ferfene Sohbetleri de "lacivert halka" ile birlikte, Tokat Sıra Gezme sohbetleri ise "kırmızı halka" ile gösterilmiştir. Ayrıca harita üzerinde iller normal yazı tipiyle, ilçeler ise italik olarak yazılmıştır.

	Red	Yellow	Purple	Blue	Green	Black	Pink	Brown	
□	Keyif/ Kef	Gezek Sohbetleri	Sıra Gecesi	Sahaniye Gezmeleri	Sıra Oturması	Sıra Eğlencesi	Yaren/ Yaran Sohbetleri	Gençler Heyeti	Oturma Gecesi
○	Sıra Gezmesi	Kürsübaşı Sohbetleri	Oda Sohbetleri	Ferfene/ Herfene Sohbetleri	Oturak Âlemleri	Yatsı Sohbetleri	Helva Sohbetleri	Barana Sohbetleri	Mehle
△	Velime Gecesi	Muhabbet Geceleri	Birikme Gecesi	Sabahiye	Sıra Âlemleri	Kaz Âlemi	Cümbüş Âlemleri	Sohbet Toplantıları	Delikanlı Teşkilatı